قل كفى بالله شهيدا بيني وبينكم ومن عنده علم الكتب

نحمد الله رب الارباب على ما وفقنا لطبع الكتاب المستطاب من تصانيف قدوة العارفين عمدة السالكين الجامع
بين علوم النقل والعقل المحرز لقصبات الفضل من فاق حين الاستدلال فى تلاوة الآيات والسر خواجه مير المهدى
المتخلص بدرد المسمى به

علم الكتاب

بامر من هو مربى الشباب رضى الاخلاق والاحساب ذى النسب العظيم طيب العرق والخيم المجتبى الى مولاه المعرض عما سواه
الجواد المنفق فى سبيل الله الامير بن الامير والكبير بن الكبير السيد ابى الخير نور الحسن خان ادام الله بالامن والايمان

طبع فى المطبع الانصارى
الواقع فى الدهلى
تحت ادارة المولوى
محمد عبد المجيد
سنہ ۱۳۰۸ھ

هو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد لک یا اللہ والشکر لک یا رباہ انت الہمتنی من عندک ما الہمت وعلمتنی من لدنک ما علمت انت ولیی لبیک لبیک وافوض امری الیک انت انزلت علی قلبی ما انزلت مصدقا لما بین یدی والقیت فی نفسی ما القیت محققا لما حق علی والصلوة علیک یا رسول اللہ والسلام علیک یا سیدادت رایت ما رایت وما رمیت اذ رمیت واوحی ربک الیک ما اوحی وعلمک شدید القوی انت نبیی سعد یک سعدیک واعتمادی علیک وبامر فاتبعونی یحببکم اللہ اتبعتک ومن یطع الرسول فقد اطاع اللہ اطعتک انک علی الحق المبین وانک رحمۃ للعالمین وعلی آلک الواصلین واصحابک الکاملین **اما بعد** یرید اللہ ان یحق الحق بکلماتہ ویثبت الثابت بآیاتہ ومن کلماتہ العلیا وآیاتہ الکبری الانسان العارف الکامل وہذا المظہر الجامع الشامل فینطق المتکلم الحقیقی جل شانہ وعم احسانہ لاحقاق الحقیقۃ بحجۃ المشیۃ عبدہ **خواجہ میر المحمدی** المتخلص **بدرد** غفر اللہ لہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر فنطقہ بالطاقہ وتحققہ باحقاقہ فیامن انت حاضری وناظری وفی کل ناصری سبحانک ما یکون ان اقول ما لیس لی بحق فاذا امرتنا بکلامک فسلموا علی انفسکم تحیۃ من عند اللہ مبارکۃ طیبۃ وعلمنا نبینا ان نسلم علی انفسنا فی کل الصلوۃ بعد تحیات اللہ تعالی وتسلیم رسولہ علیہ السلام والتحیۃ فاسلم علی نفسی وعلی کل من اختار المحمدیۃ الخالصۃ وہم من عباد اللہ الصالحین امتثالا للامر واتباعا لحکم رسول خاتم النبیین لقولک یا سلام ذو الفضل والاکرام سلام قولا من رب رحیم والسلام علی یوم ولدت ویوم اموت ویوم ابعث حیا وسلام علی عبادہ الذین اصطفی والسلام علی من اتبع الہدی

بیان تسوید این کتاب بتائید رب الارباب

چون او سبحانہ این بی بضاعت را صحیفۂ واردات محض بفضل خاص عنایت فرمود ان الفضل بید اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ واسع علیم واحیانا خواندن و نوشتن آن مائل و مسرور عرض نمود و ما النصر الا من عند اللہ العزیز الحکیم و بحسن قبول متقبول و لہا ساخت فتقبلہا ربہا بقبول حسن و شوق تعلم و تعلیم آن در قلوب انداخت وانبتہا نباتا حسنا کی از عزیزان باعث شدند کہ آنچہ تو فوائد و نکات این مختصر در خلال مجالس پیش بیان میکنی بطریق شرح برنگار ذلک الفضل من اللہ وکفی باللہ علیما و رموزی کہ در عبارت موجز ہست مفصل ظاہر در آر و کان فضل اللہ علیک عظیما کہ موجب فائدۂ تمام ہست و لکل قوم ہاد و مفید خواص و عوام وانما علیک البلاغ بندہ بموجب درخواست ایشان رجوع بجناب الہام معانی عم نوالہ نمود ان ربی لسمیع الدعاء و باب استفتاء این مطالب بر قلب کشود کہ استفت قلبک ولو افتاک المفتون تا مبدا فیاض ہا مینماید من اصدق من اللہ قیلا و از پردۂ غیب چہ اشارہ بظہور میآید وکفی باللہ وکیلا زیرا کہ تحریر متن ہم بطریق ورود بود ان ہو الا ذکر للعالمین و فقیر از طرف خود بتکلف چیزی افزودہ نمودہ

وما انا من المتکلفین پس چنان متن را شرحی کہ مے باید از ہمان طرف میشاید ان الحکم الا للہ علیہ توکلت وعلیہ فلیتوکل المتوکلون درین اثنا این ہیچمدان در معاملہ خود بحالت بین النوم والیقظہ اکثر مطالب این مجموعہ را مکتوب دیدم فصلت من لدن حکیم خبیر و در بیداری ہم بسیاری ازین معانی بمقصد بے تکلف تحریر رسید ربی علم بمن جاء بالہدی من عندہ ومن تکون لہ عاقبۃ الدار پس رضای الٰہی نیز ہمین فہمید و خلاف مرضی نورزید کل لہ قانتون وآنچہ نمودہ بودند ہیچ بران نیفزود وآنچہ نویسانیدہ بودند بغیر از ترتیب آن نمود وانا لہ کاتبون ولا کاست داشت و ہرچہ حق خواست نگاشت وما توفیقی الا باللہ خداوند متن و شرح یکیست و حرفی من از میان حک بل للہ الامر جمیعا و محض تادیب الٰہی ست کہ مہذب وصاف اخلاق شدہ ادبنی ربی فاحسن تادیبی و صرف تائید حضرت رسالت پناہی ست کہ در عہد معہود باعث اتفاق گشتہ من کان للہ کان اللہ لہ کفی باللہ شہیدا کہ شناختم حق را بحق واو ہادی مطلق عرفت ربی بربی ولولا فضل اللہ ربی ما عرفت ربی طلب صادق کہ در اصل فطرت او تعالی ودیعت فرمودہ بود بمطلوب رسانید من طلب شیئا وجد وجد و باب مدینہ علم کہ از بدو خلقت رہنمائی مینمود بمدینہ فائز گردانید ومن قرع بابا ومن لج ولج و برکت محمدیہ خالصہ داخل اہل القرآن ساخت اہل القرآن اہل اللہ وخاصتہ و نوازش تبعیت محمدیہ متبوعیت امت نواخت پس امتیان را باید کہ نظر فکر و خوض در کلام سادات خود نمایند دآنچہ از عبادت سالہا میسر نشود فی الفور حاصل فرمایند تفکر ساعۃ خیر من عبادۃ ستین سنۃ

فاتقوا اللہ واطیعون وما اسئلکم علیہ من اجر ان اجری الا علی رب العالمین ٭٭٭

اظہار اقتباس باحادیث وآیات واسرار اختصاص مع دفع شبہات

باید دانست کہ آیات قرآنیہ واحادیث نبویہ را مندرج در عبارت آوردن والفاظ و معانی آنہا را بدیگر حروف و مطالب ربط دادن و یا بعض کلمات ازان نگاشتن واثرا علامت واشارت بر تمامش گزاشتن صنعت اقتباس ست والاقتباس ہو ان تضمن الکلام نظما او نثرا شیئا من القرآن او الحدیث و در کلام محققین و فصحاء آید کسی کہ واقف علم فصاحت و بلاغت ست میداند واز انجا کہ بنیاد معارف و مطالب بیان خالص بر کلام اللہ واحادیث ست و نور معرفت ایشان مقتبس از مشکوٰۃ نبوت بہدایت ہادی علیم و رسول کریم اکثر جا با عبارات این متن و شرح ہمین قسم ست کہ اظہار مطالب بکلام اللہ واحادیث رسول او بارتباط تمام بآن مقام کردہ شدہ ہذا من فضل ربی علی ما اقتبس من کلامہ بلا تکلف وہو ہادی الی ہذا السبیل وذلک من آیاتہ الباہرۃ وتائیداتہ الظاہرۃ وان فی ذلک لآیات لاولی النہی والسلام علی من اتبع الہدی وجہ جاے اقتباس از کلام واقوال کہ او سبحانہ سادات محمدیہ را در تمام احوال شرف اقتباس و اتباع دادہ ست و ہمان ذات پاک لولاک لما خلقت الافلاک کہ عموما باعث ایجاد ہمہ موجودات ست خصوصا نیز علت ہستی و وجود ایشان ظاہرا و باطنا افادہ ست و تصریح ہمین برای آن کردہ شدہ تا کدام جاہل ناواقف از حقیقت تصرف در آیہ و حدیث نہ فہمد و تحریف از مواضع آن کلمات نپندارد ونعوذ باللہ من ذلک التوہم کہ خدانخواستہ آن صورت در فرود آوردن آیات واحادیث در مقامی ست کہ مخالف کتاب و سنت باشد نہ آنکہ استدلال او موجفہ بآیات واحادیث و تمسک بآن نیز داخل تحریف ست آن توہمات باطلہ وخیالات فاسدہ از ہمان جاہلان و غافلان و یا دیگر بیگانگان احتمال وقوع دارد کہ بتوہمات گرفتار اند وانحراف و خلاف دارند و تحریر و تقریر خالص محمدیان ازین شبہات مبرا ست وازینہمہ احتمالات معرا کہ بیان ایشان محض تعلیم و تائید الٰہی وافاضہ حضرت رسالت پناہی ست علیہ الصلوٰۃ والسلام والذین یمسکون بالکتاب واقاموا الصلوٰۃ انا لا نضیع اجر المصلحین و صرف کردن ایشان آیت و حدیث را کہ کلام رب ایشان و صاحب ایشان ست و برای بکار بردن وافادۂ ایشان سراسر بموقع و بجا ست و بسیار بلطف و صفا و موجب کشف اسرار ست و مثمر فوائد بسیار لا تبدیل لکلمات اللہ ذلک ہو الفوز العظیم ومع ہذا یا قوم ان کان کبر علیکم مقامی وتذکیری بآیات اللہ فعلی اللہ توکلت فان تولیتم فما سالتکم من اجر ان اجری الا علی اللہ وامرت ان اکون من المسلمین ویحق اللہ الحق بکلماتہ ولو کرہ المجرمون ان المترددین الذین یلاقون بالظاہر ولا یعتقدون بالباطن حق الاعتقاد اذا تتلی علیہم من الآیات القرآنیۃ التی جعلہا اللہ تعالی لی البینات والشہادات علی حقیقۃ المطالب المرقومۃ فی ہذا الکتاب یظہر فیہم التغیر و تتغیر وجوہہم ویکادون یحاربون الذین یتلون علیہم ہذہ الآیات وہذا ہو الرسم القدیم کما قال عز وجل واذا تتلی علیہم آیاتنا بینات تعرف فی وجوہ الذین کفروا المنکر یکادون یسطون بالذین یتلون علیہم آیاتنا قل افانبئکم بشر من ذلکم النار وعدہا اللہ الذین کفروا وبئس المصیر **حقیقت حال و کیفیت این مقال** الٰہی بتوسط ہدایت حضرت خیر البشر علیہ السلام تو شروع کنانیدۂ تحریر این کلام در بیان حقائقی کہ مفید ہر انسان ست وکلید قفل توحید و عرفان

وشامل شریعت وطریقت وحاصل معرفت وحقیقت وجامع علم وعمل ودافع رد وبدل وحق ومطابق واقع وحجة بالغه وبرهان قاطع وکاشف جمیع اسرار ومتضمن تبلیغ واظهار ومشتمل جامعیة ونتیجهٔ قرب ومعیت وان فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون وهم دربیان خصائصی که مخصوص بخالص محمدیان ست وباعث تقویة ایمان واخلاص ایشان ودافع شکوک ونافع سلوک وموجب نجات وفلاح ومثمر برکات وصلاح وتهذیب اوصاف واخلاق ومصحح احوال واذواق ومزین اعمال وافعال ومبین اذکار واشغال ان فی ذلک لآیة للمومنین وبحکم لاحول ولاقوة الا بالله مدخل نهادی وبموجب الاسماء تتنزل من السماء نام این مجموعه **علم الکتاب** نهادی وحامل تمام عبارت متن نمودی وشامل جمیع مطالب فرمودی وچنانکه متن را مقید بقید شرح رباعیات نساختی وهرچه خواستی دردل انداختی که این قیود محل دارد وست وباطن مانع مقصود جای بطریق شرح وجای بدیگر طرح همچنین درین شرح نیز اکثر جا با فوائد ونکات واسرار وتحقیقات که مناسب آن مقام ست ودقت تحریر بر قلب وارد شده نویسانیدی واشارات مختلفه از الفاظ کلا لئ آن کلام ست برای فاصله ثبت کنانیدی وانت علی ما نقول وکیل وانت تهدی السبیل واین تعین مخصوص مظهر ربیت برای جان وجسد موسوم من فرمودی وباسم وعلم اعتباری موسوم نمودی ولسوی این جان وجسد برشادی وباب هدایت از پردهٔ من براینها کشادی وغریق بحر توحید کرده خواستی که خود با خود بسخن پیوندم وجان وجسد را بعروة الوثقای شریعت بندم وهم براینها اسماء اعتباری وذاتی خود خوانم وواقف از حقیقت وصورت گردانم وخواستی که اسرار خود چون قلم از زبان من بیان نمائی ومانند شجرهٔ موسوی درین جسم نامی تکلم فرمائی وآیات کبرای خود ازین عالم صغیر باظهار آری وپردهٔ وفی انفسکم افلا تبصرون از میان برداری وچشم بصیرت را از کحل فکشفنا عنک غطاءک فبصرک الیوم حدید مکحل سازی وبشهود لاحول ولاقوة الا بالله بنوازی وبنوید نحن اقرب الیه من حبل الورید مسرور کنی وظلمت موهومهٔ اعتباریه از بنده دور کنی وبخلعت لقا بالله نواخته بوجود موهوب حقانی موجود ساخته درمقام نزول تام انداخته بامتیاز من وتو آورده گرم گفتار گردانی ولسوی خودی بی اعتبار مصلحتی رانی پس چون مرضی چنین بود داراده همین خود را باسم موهوبیکه معروف کردهٔ یاد کردم وحرف با جان وتن خود زدم وما غفلته عن امری انت تعلم ما فی نفسی ولا اعلم ما فی نفسک رب اشرح لی صدری ویسر لی امری واحلل عقدة من لسانی یفقهوا قولی ـ

المقدمة الاولی فی بعض المقدمات مما یجب تقدیمه فی المصنفات

این مقدمه کالمبادی ومنجمله دیباچه کتاب ست ومتضمن چند امور مخصوصه همین باب مقدمات اخری که بعد این مقدمات ست واز انجا گرفته تا شروع واردات مشتمل بسیار مطالب بیشمار فوائد ست ومتضمن عنوان دربیان عقائد ومجموع اینهمه مسمی بخطبة الکتاب ست پس درین مقدمهٔ اولی بیان موضوع وغرض وتعریف این علم ست واظهار قدر ومنزلت آن وامتیاز ش از دیگر ما عدای خود ودرضمن همین مقدمه بیان حقیقت آنها نیز وفقرات تاریخ تسوید این مجموعه وبیان مرادات لفظ الکتاب دراسم علم الکتاب وفهرست این مجموعه تمام کمال بالاستیعاب مخبر جمله مقدمات کلیه ومشعر اکثر نکات جزئیه باوجود تفصیل بالاجمال بلا اطناب

بیان موضوع هذا العلم

بدانکه موضوع هر علم علیحده میباشد وموضوع عبارت از امریست که از عوارض ذاتیه آن گفتگو کرده میشود مثلاً موضوع علم النحو کلمه وکلام ست وموضوع علم منطق معرف وحجت ست وموضوع علم طبیعی جسم ست وموضوع علم طب بدن انسانی ست وعلی هذا القیاس موضوع هر علم جدا ست که از عوارض ذاتیه آن علم گفتگو میکنند پس موضوع این کتاب حضرت رب الارباب ست تعالی شانه وجل برهانه وعوارض ذاتیه وتعالی صفات وکمالات وشیونات واعتبارات وحیثیات واضافات اوست که درینجا مبحوث ومذکور ست وکسی از نافهمان گمان نکند که اطلاق لفظ موضوع برحق تعالی چگونه راست آید که او دوام صانع هر موضوع ومصنوع ست نه که اورا موضوع توان گفت زیراکه این توهم بلحاظ معنی لفظی حاصل میشود ومنظور ما معنی اصطلاحی ست کما مر بیانه وهم خیال نمایند که از اطلاق لفظ عوارض لازم می آید که حق معروض باشد واین عوارض براو عارض تعالی الله عن ذلک وانه لیس کمثله شیء هر دو العرض بل مع ذلک امتیاز ذات وصفات واضافات وشیونات وکمالات درجناب اقدس الهی ثابت ست وبدانکه اعراض انکه بجوهر ذات قائم میباشند وسبحانه از اطلاق اضافت جوهریه وعرضیه برتر ست پس تنزیهش عین تشبیه ست وتشبیهش عین تنزیه باوجود مبرا بودن از همه اضافات جمیع اعتبارات از وباو متحقق ست ومع عدم قباحت معنی عارضی صفتیه واسمیه ثبوت همه صفات واسما وراو مسلم وهم کسی از حقیقت ناشناسان را این شبهه تردد لاحق نشود که درین علم الکتاب کدام مسئله مذکور نیست ودیباچه چیست که مسطور شد پس موضوع اینهمه مطالب گوناگون چگونه فقط ذات واحد بیچگون باشد این را موضوعات متعدده میباید بریک موضوع چه طور درست آید

که این شبهه نیز از راه عدم کشف حقیقت ست و مقتضای گرفتاری نفس و طبیعت وگرنه لله ما فی السموات و ما فی الارض و الی الله ترجع الامور و الیه المصیر از آیات
مبین هست و قل ان صلوتی و نسکی و محیای و مماتی لله رب العالمین خصوصاً نیز مشعر از همین پس ان شاء الله العزیز کسانیکه این کتاب را خواهند دید و قدر
هم مطالب آنرا خواهند فهمید گرفتار این قسم شبهات و ترددات نخواهند گردید و بشرف اطمینان و ایقان و ایمان و عرفان خواهند رسید آن زمان خواهند دانست
که الحق درین علم الکتاب بالتخصیص هیچ امر بدون استناد بحق و اعتقاد بر حق مذکور نیست و در هیچ جا غیر توسل باو تعالی بلا شراکت شرکا و مداخلت ما سوی
محض بالتخلیص مستفاد و منظور نه و از بیان هر مطلب مقصود رسانیدن بقرب حق تعالی ست و کشف حقیقت راه مولی و فی الواقع موضوع این علم او ست و بس
و هیچ شئ غیر او منظور نیست بالتشبیه گفته می آید مثلاً موضوع علم طب که بدن انسانی ست و در کتب طب بحث ادویه از مفردات و مرکبات می باشد و بیان خواص و
آثار و دیگر امور بسیار می آید نمیتوان گفت که موضوع آن بدن انسانی چگونه بود باوجودیکه دیگر اشیا هم دران مبحوث و مذکور شود و هرچند از عوارض نباتات آنهمه حقائق و
اشیا گفتگو میان آید لیکن در موضوعیة همان موضوع واحد هیچ خلل نمی نماید و اگر دیگران هم ادعای موضوعیة حق برای علوم خود ها نمایند از راه همان تعمیم میتواند شد
لیکن درین عموم تخصیص آن علوم چیست که خارج ازین امر عام در سائر موجودات کیست و این تخصیص خصوصیة در قبیل محمدیة بطفیل خلوص خصوص نصیب هر که
از محمدیان خالص گردند کردند و الله یختص برحمته من یشاء . **بیان الغرض و الفائدة** الغرض هو غایة سابقة فی علم الصانع قبل اظهار صنعته و من جملة الفعل
بالفعل و کل صانع حکیم فله فی صنعته غرض ط و الصنعة هی اخراج الصانع ما فی نفسه من الصور و نقشها فی الهیولی فبدانکه غرض هر علم نیز مانند موضوع آن علحده است تا
عبث و بیهوده نباشد و تحصیل آن لغو نبود مثلاً غرض علم النحو آنست که از خطاء لفظی حفاظة حاصل شود و غرض علم منطق آنست که صیانت ذهن از خطاء معنوی
میسر گردد و همچنین غرض هر علم جداست و در علم کلی جامع جمع فوائد بسیار و اغراض بیشمار می شود و کلید اقفال جمیع کنوز و حل اشکال جمله رموز می باشد پس نتائج و ثمرات
چنین علم با فوائد خالی از زوائد یکجا بقید تحریر نمیتوان آورد و جزئیة بتفصیل در یک محل نمیتوان شمرد در هر موضع و مقامش فوائد بی انتها ست و در هر موقع و
مرامش نتائج لا تعد و لا تحصی ناظر با بصیرت باید که استخراج آن نماید لهذا برای سهولت استخراج لآلی آبدار ازین بحر ذخار فهرست اینهمه مطالب مفصل نگاشته احتیاطاً
بنا بر ضرورات احتیاج داخل کتاب داشته آخر این مقدمه اولی تحریر نموده آمد و هم کلیةً بطریق اجمال گفته می آید که غرض ازین علم الکتاب آنست که ناظرین کتاب از خطاء در هر مرتبه
معرفت مصئون مانند چه در مرتبه ذات و صفات و اسماء الهیه و چه در مرتبه اتحاد و امتیاز اعتباریه و چه در حفظ مراتب امکانیه و چه در ارتفاع اضافات کونیه و چه
در مرتبه شریعت و طریقت و چه در مرتبه معرفت و حقیقت و چه در مرتبه مزاج و طبیعت و چه در مرتبه عرف و عادت که اینهمه امور مظاهر تجلیات اسمائیه الهیه اند و چون
معرفت صحیحه صفات و اسماء حق تعالی و نسبت قرب بذات اقدس او جل و علا نصیب گشت البته که سر هر امر از چنین عارف اکمل هیچ پوشیده نخواهد ماند و بقدر بشریة
ادراک حقیقت هر شئ خواهد کرد من عرف الله لا یخفی علیه شئ و اکثر ناواقفان را چه جای جمیع اینهمه امور متکثره متضاده و واد دهی جمله مراتب مفصله موجوده در
حقیقت یک امر واحد نیز بجهت تکثر الفاظ و اسما که بسبب اختلاف حیثیات و اعتبارات می باشد خیلی دشوار می شود و شبهات گوناگون رو میدهد و لهذا لیاقت فهمید
هیچ مرتبه از مراتب ندارند و همه جا ترددات بیجا بمیان می آرند چنانچه درین هر چهار مرتبه که شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت باشد مغایرت می فهمند و جدا از
همدیگر می شناسند و از همه مراتب شریعت را ادنی می انگارند نعوذ بالله من ذلک التوهم هرچه هست شریعت ست و این مراتب اربعه عین هم اند چه شریعت صورت حقیقت ست
و حقیقت معنی شریعت و طریقت نام اتصاف بشریعت ست و معرفت نام انکشاف حقیقت پس شریعت ظاهر ست و اسلام متعلق بآن و طریقت باطن ست
و ایمان متعلق بآن و معرفت سر ست و متعلق بکنه هر شئ و حقیقت سر السر ست که ذات الاشیا ست و سائر و دائر در همه این جمله مراتب مدارج حقیقت اند و مظاهر
ظهور آن تفاوت درجات بحسب حیثیات ست نه از روی ذات اینهمه را جدا از حقیقة فهمیدن بحقیقة الحقیقة نرسیدن ست . **بیان الحد و التعریف
و اظهار الرتبة و الامتیاز بالتوصیف** اینهمه فقرات تعریف و کلمات توصیف حقیقت و منزلت هر علم که در مقدمات و مبادی آن بنا بر تفریق

و تشویق و اظهار حقیقت و اشعار کیفیت می نگارند و حد جامع برای افراد آن و مانع برای اعدای آن تحریر می آرند اینجا هم بقدر ضرور مذکورست و در دیگر مواقع بتقریب مسطور
باید دانست که این علم الکتاب بهمه بیان علم الهی ست که فوق جمیع علوم ست زیرا که علی نهج الورود من الله او وست و فوق کل ذی علم علیم و این علم مسمی بالعلم الالهی المحمدی
گردیده لیکن این علم الهی نه آن علم الهی ست که مصطلح حکماست بلکه درین مقام وحدت الهیه بالکسوت محمدیه جمع گردیده و قامت فردیه خلعت جامعیت پوشیده لا اله الا الله
محمد رسول الله پس حکما بیکنا بها صرف بعقل خود راه میروند و محض تابع فهم خویش میشوند و بر معاملات حقه انبیا و اولیاء که فوق هوش و حواس مادی و عقل و فهم ظاهری ست
و فقط متعلق باصطفا و اجتباست کما ینبغی ایمان نمی آرند و بسبب گرفتاری ظنون در تصدیق آن امور واقعی شبهه و خلجان دارند جماعهٔ ایشان و علم ایشان بقید محمدیه
خارج از التعریف شده باقی ماند حکمت حقه که علم بحقائق اشیا علی ما هی علیه فی نفس الامر بقدر طاقت بشری مع نور ایمان و اتباع سنت ست و در کلام الله نیز معبر بحکمت ست
و موجب خیر کثیر گشته و نصیب حکمای اهل اسلام شده پس آن حکمت خود از شعب منجمله کمالات محمدیه ست و اینها خوشه چین همین خرمن جامعیت پس ایشا و علم الهی محمدی از
علم این حکما بسبب شمول و جامعیت اوست زیراکه آن علم الهی حکما مقید در قید یک قسم مجردات ست و این علم حق محیط بهمه موجودات ان الله قد احاط بکل شیء علما
پس محمدیان خالص را بتصدق صاحب خود علیه الصلوة والسلام چون نسبت تام بعلم الهی حاصل ست و بنور رحمانی هر حقیقت بر ایشان روشن گشته همه علم ایشان علم الهی
ست علوی باشد خواه سفلی طبیعی بود خواه الهی و علمهم الله من لدنه علما و هم این علم نه آن علم اصطلاحی صوفیه ست که آنرا التصوف میخوانند زیراکه این زمان آنچه جاهلان معنی
تصوف معروف و مشهور نموده اند و ترهات جهلا بعضی دران افزوده اند محض الحادست و هیچ در پوچ بی بنیاد باقی ماند گرد متصوفین با ایمان از اهل الیقات
از ایشان گروهی ست از اهل مواجید و احوال و صاحب اعمال و اشغال که خود را هم صوفی می گویند و از فرقه صوفیه میخوانند این بیچارگان را بتحقیق و معرفت چه کار
و پیش صاحب حالان محقق در کدام حساب و شمار و قسم دیگر محققان ایشانند و صاحب علم و عرفان و علم التصوف عبارت از تحقیقات ایشان ست والحق که صاحب
تحقیق اند و اهل تدقیق تحقیقات ایشان از مطالب حکما و متکلمین برترست و مغز و لب در کلام اینها بیشتر طریق ایشان ما بین حکما اشراقین ست و اکثر امور یقینی
آئین اما این علم ایشان هم علم اضافی ست چه صوفیه از پیش خویش مصطلحات مقرر کرده بقواعد خود مطالب را فرود می آرند و علم محمدیان خالص علم حقیقی ست
که بالفاظ موضوعه مصطفویه گفت و گو مینمایند و مطالب را چنانکه در نفس الواقع ست بیان می کنند و اگرچه در کتب و رسائل خود مصطلحات هر قوم و اظهار امر حق
بهر نهج بتسوید می آرند اما این قسم کلمات در تحقیقات خویش تقریبا برای تفهیم مردمان بنا بر ضرورت می نگارند نظر براینکه در کلام الهی هم نقلا و حکایة منقولات همه
قسم مردمان ست و نازل بزبان مخصوص رسل و قوم ایشان قیل و قال انبیا نیز بالفاظ هر زبان ست و جواب سوال و احقاق و ابطال ابحاث مبحوثه و مستعمله آن زمان
پس حق تعالی دانا و بیناست که منظور ظاهرا و باطنا صرف اتباع رسول اوست علیه السلام و محض کشف اسرار آیات و احادیث ست از همه کلام که از نظر این
بیچاره محجوبان ظاهربین پوشیده است و بسبب آنهمه تعبیرات مختلفه جامعه متنوعه حقیقة الامر متغیر گردیده اللهم اهد قومی انهم لا یعلمون و عن الحقیقة هم غافلون کلا هم حیاری
خالص سر تفسیر کلام الله ست و رسول امین علیه الصلوة والسلام بر اقوال اینها گواه قضایا و ارباب معقول در رکاب این شهسواران میدوند و کلمات اصحاب تصوف در جلو
این پیروان سوار براق سیر و نعم المتبوع و نعم التابعون آئین تابعان صوری و معنوی صرف تا آنج و الوش خوار حضرت سید الابرار اند و بتبعیت و کاسه لیسی دیگران
کاتب از ند سخن هرکه هر قدر بلفظ و معنی از سلف و خلف مطابق کلام ایشان افتاد افتد و بیان هرکه هر قدر بظاهر و باطن از متقدمان و متاخران مخالف تحقیق
ایشان بود بود و تحقیق ایشان مبرا از تقلید ست و محض بالقا و تائید معلومات ایشان مظنونات خویش نیست و مکشوفات اینها موهوبات خود نه حقیقة ایشان
بی آمیزش بطلان ست و محمدیة ایشان بلا غش نقصان آنچه حق فرموده میفرمایند و هرچه رسول برحق نموده مینمایند و هم این علم حق نه آن علم کلام متکلمین ست
که محل خطا و صواب باشد زیراکه چون ایشان امر محدث از پیش خویش برآورده اند و در اعتقادات اجتهاد و آرای خود بکار برده اند جواز خطا و صواب بموجب المجتهد
قد یخطی و یصیب روا داشته چنانچه خود در تعریف علم خود چنین نگاشته اند که کلام علم ما موسیت که قدرت حاصل میشود از آن بر اثبات عقائد دینیه بر غیر و الزام او

بایراد حجج و دفع شبهه صواب باشند آن عقائد خواه خطا چه معتزله وغیره فرقه های ایشان با وجود تخطئه یکدیگر آن مخطی هم نزد آنها از علما متکلمین بیرون نمی روند و مسائل خطائیه
خارج از علم کلام نمیشود پس این قوم اکثر مسائل مجهوله و بیشتر دلائل غیر معقوله فی الحقیقة بلا دواعی و بواعث برمی آرند و آنرا بنا بر اثبات امور دین و اسلام که گویا پیش ایشان
عقلاً بدرجه ثبوت نمیرسید میشمارند و حالانکه آن امور فی حد ذاتها از ضروریات و بدیهیات اند و غیر محتاج بنظر و تدلیلات چه جای آنکه معلل بدلائل غیر حقه شوند و
خود متعلق باین امور غیر مثبته بودند غرضکه اینها گمان دین داری ساده لوحی خود ظاهر نموده اند و بیفائده قدم بمعقولات نهاده اظهار قصور عقل فرموده اند حق تعالی بما یه
و معامله موافق زعم ایشان کند و هر چند دعوی الزام خصم و ایراد حجج بر غیر کرده اند اما سرانجام نیافته **لتعقیب** تصوف و دانی عبارت از دانستن چند مصطلحات است
که مانند صرف و نحو و دیگر علوم کسبیه از دیدن کتب و رسائل آن علم حاصل میشود و حکمتی که تصنیف فلاسفه است بیان چند حدود و اعتباریه قیود و اصنا فیه اشیا است که
متعلق بعلم البشری ست و علم کلام اثبات چند مسائل زائده بیفائده است که ببراهین عقلیه ثبوت نمیرسد و وحدت وجود تقریبے اوبانه و بیان مستانه است که در کتب
احوال ناقص علمان و مغلوب حالان را رو میدهد و باعث ضرر بسیارے از عوام کالانعام ست و وحدت شهود حالت کثرت شوق و غلبه جذبه است بلا درک حقیقه و بقیه
اکثرے از سالکین پیدا شده و علم الهی محمدی عبارت ست از تبیان مرادات کلام الله و احادیث رسالت پناه بقوت نور ایمان و اقامت برهان مع شواهد کشفیه
عرفان که مفید سائر انام از خواص و عوام ست و حکمتی که محمدیان خالص آن ممتاز گشته اند خیر مطلق ست و مظهر انوار حکمت حق و هو العلیم الحکیم و کلامی که این خلفاء الله
بآن متکلم شده اند مقتبس از کلام الهی و احادیث رسالت پناهی ست کما لا یخفی علی ناظر کلامهم و توحیدی که نصیب این موحدان حقیقی ست مرآت وحدت الهیه است
و مثبت آداب شرعیه و حاصل سلوک طریقه است و غایه علم و معرفت که در اواخر صاحبان عقول کامله و نفوس عالیه مومنان قوی الایمان و اولیاء تام العرفان مخصوص
با صطفا و اجتبا منکشف میگردد و الله یختص برحمته من یشاء **حقیقت دلائل متکلمین و حکما و کیفیت مسائل محققین و عرفا** بدانکه علماء متکلمین در
اکثر امور که اثبات آن بدلائل و براهین میکنند مقابل دلائل حکما ادله ایشان سست واقع میشود و وجهش آنست که ایشان امرے را که برای آن دلائل پیدا خواهند کرد
اول در ذهن خود می تراشند گو آن امر معقول و مدلل باشد یا نباشد بعد از آن برای استحکام و استقرار ادعای خود و مسلم داشتن آن امر سست و پا در هوا دلائل پیدا می آرند
گو اثبات آن امر دلائل عقلیه نداشته باشد بزعم خود ادله عقلیه آرند و در نفس الامر آن ادله عقلیه نیستند و ناشی از دلالت وهم اند لان الزعم هو القول بلا دلیل لیکن چون
ایشان آن دلائل را از زور عقل لیکه دارند بر آورده اند دلائل عقلیه شمارند و محض مسلم و غیر مسلم داشتن آن امر در خیال ایشان پیدا شد مثلاً چنانچه صرفیان و نحویان
در امور صرف و نحو لفظی که در زبان عرب آمده برای تسلیم آن قواعد و ضوابط بنا میکنند پس در بعض جا اتفاقاً درست می آیند و در بعض جا راست نمی افتند و سبب اول
تراشیدن امرے در ذهن و بعد جستن وجوهی ادله کردن ایشان آنست که چیزی بر ایشان منکشف نگشته و در ظن خود قصد اتباع امور شرعیه دارند و بسبب عقول جزئیه
و افهام قاصره و عدم اطلاع حقیقت و نفهمیدن اسرار شریعت گویا وراء نام خویش امور اسلام و ایمان را منقول محض جدا از معقول توهم کرده اند و خود را علما دین و از
با حقیقت و طرف دار شریعت گمان برده بزعم خود خدمت دین می کنند و بزور علم خود اعتقادیات خود را معقول میگردانند و حالانکه بالعکس ست یعنی آن امور
سراسر معقول و حق اند و ایشان ناحق و بیفائده تقریرات غیر معقول و تشکیکات و شبهات غیر مسئول می آرند نه چنان علم و عرفان و نور عقل و ایمان دارند که مثل
عرفا و اهل حقیقت که اهل الله اند شریعت را عین حقیقت دانسته کاشف حقائق و دقائق گردند و سر هر امر کما هو هو دریافته حاصل بیان هر هیچ معلوم نموده اطمینان
بذات خود پیدا کرده جواب ده دیگران هر هیچ شوند و نه مثل مومنین چون و چرا هیچ ندانسته بر راه آمنا و صدقنا میروند لیکن چون در ظن خود به نیت خدمت سعی نموده
غالباً معذب و معاتب نشوند و بنیاد حکما آنست که با ادله عقلیه آنچه ثابت شد اثبات آن امر مینمایند نه آنکه اول قائل چیزے گشته بعده بران دلائل آورده اند چنانچه
منطقیان اول معانی کلیه و جزئیه و عموم و خصوص و غیر ها را معقول یافته بعده قواعد منطقیه مقرر کرده اند و اکثر این علما جاهل طبیعت اظهار سر حقیقت و بیان سر امرا
که بطور معقول واقع میشود می شنوند نا فهمیده میگویند که این نهج حکما است و مشرب حکیمانه است و حقیقت آن امر را در نمی یابند که اگر واقعی و حق ست گفته حکیم علیه

آنچہ نفس الامری و واقعی ست حق ہست و ہرچہ غیر واقعی ست باطل و ناحق از گفتہ و ناگفتہ کسی ہیچ نمی شود و باید دانست آن حکما کہ صرف تبعیت عقل اختیار کردہ اند و دعوت انبیا
علیہم السلام قبول ننمودہ اند و بانکار نبوت و رسالت لب کشودہ اند بی نصیب از حقیقت الامر اند و محض راہ کفر و ضلالت پیمودہ اند و پابند عقل خویش اند و راہی بمرتبہ کہ ورای عقل و
فہم ہست جز بذریعہ ایمان و اتباع پیغمبران منکشف میگردد ندارند و این نمیدانند کہ سوای امور معقولہ ایشان ہم امری ست کہ بنور روحانی انبیا و اولیا آنرا می بینند پس چنانچہ متکلمین در
اوہام خویش گرفتار اند ہمچنین حکما بیش عقل خود بی اختیار اند روشنی عقل ایشان نور نگاہ باطن ایشان را خیرہ ساختہ و نور چشم ظاہری علما نور عقل ایشان را تیرہ کردہ کہ
ہمین امور ظاہرہ را می بینند و ہرگز عقل را کار نمی فرمایند چنانچہ حکما صرف کار بعقل می نمایند و در کار امری کہ از رتبہ عقل برتر ست نمیکنند اگرچہ ادلہ ایشان معقول باشند اما
از نور حقیقت بے بہرہ اند و فائدہ با ایشان نمیرسانند و نتائج و ثمرات قرب مع اللہ نمی بخشند ؎ عقل بہر ولیکت تا در او ، وان عنایت رساندت برادہ علما در
الفاظ بند اند و حکما در معانی و حال آنکہ الفاظ و معانی ہر دو از اعتبارات اند و حقیقت دیگر ست آن اولیاء کاملین و عرفاء محققین اند کہ بشرف شہود حقیقت مشرف شدہ اند
و تار و پود اینہمہ را کہ چون عنکبوت تنیدہ بودند گسستہ اند ان اوہن البیوت لبیت العنکبوت و کلام این بزرگواران عقلاً و نقلاً بدرجہ ثبوت میرسد و مطابق آیات و احادیث ظاہر
و باطن می باشد و مدلول قبل از دلیل بر ایشان ظاہر میشود و بعد از دلیل ہم ہمان مدلول روشن میگردد و ہمراہ دلیل ہم ہمان مدلول بشہود می آید و در میان دلیل ہم ہمان مدلول بینند
کما رایت شیئا الا و رایت اللہ قبلہ و بعدہ و معہ و فیہ فہو الاول و الآخر و الظاہر و الباطن و ہو بکل شیئ علیم حکمت ایشان حکمت الٰہی ست و علم ایشان غیر متناہی معقول در حضور
دست بستہ و منقول سفعن بثبوت پیوستہ غرضکہ تحریر و تقریر ایشان محض بالقاء حضرت رب الارباب و افاضہ جناب رسالت مآب ست **فقرات تاریخ حالت**
تسوید این مجموعہ از علم الکتاب من رب الارباب **ایضاً** شرح الواردات **ایضاً** ذکر للعالمین **بیان مرادات اسم علم الکتاب**
در لفظ الکتاب مرادات کثیرہ و اشارات شریفہ ہست کہ باعتبار الف و لام عہد ذہناً و خارجاً منظور لوح محفوظ حافظ حقیقی ست کہ فی الحقیقت ام الکتاب ست و بسبب
آئینہ داریش اینہمہ کلام از و متفرع و بہرہ یاب و ہم مقصود کتاب اللہ و احادیث رسالت پناہ ہست صلی اللہ علیہ وسلم کہ اینہمہ تفسیر و تاویل آنست و توضیح و تفصیل ہمان و ہم مراد
کتاب مستطاب نالہ عندلیب مقالات آن حبیب ست زیراکہ ہرچہ از تحقیقات این ہیچمدان ست متولد و متفرع از آنست و نیز مستفاد کتاب واردات این فقیر ست کہ
متن ہست و درین شرح غیر از توضیح و تصریح علم آن نیست و بلحاظ الف لام جنس و استغراق ملحوظ جمیع کتب من حیث افراد ہست کہ خلاصہ و زبدہ ہمہ ہست و حاصل تمام علم
و مغز و علم آنہا ست و ہم نتیجہ و علم جمیع کتب ست من حیث ذواتہا و کتوبیتہا

فہرست مجموع این کتاب و اجمالاً تفصیل جملہ مطالب باستیعاب

خود و فرمان از طرف ہستی خویش بسوی روح و کالبد بیان امر جسمانی و روحانی و مجموع تشخص انسانی و تبیان نور مستفاد حقانی و دعوت روح و جسد بوسیله و وساطت
خویش بجانب حضرت صمد بیان اثبات مراتب و شواہد قربیة و ارائه حضور و شہود و معیة و اظہار دلائل اربعه انکشاف حقیقت که نقل و عقل و ملکه و مکاشفه باشد و تفصیل معاملات
و حالات وارده و روئداد خویش درین باره چہار چیز و شکر الہامات و عنایات خاصه او تعالی که در حق خود یافته شده بیان سرانجام نمودن مرتبه بیّنه در صورت پرورش و
تربیت و ظہور منصب خلافت الٰہیه و مرجعیة تمام کمالات و انتظام خیریت و سلامت دارین در حق روح و جسد و صلاح معاش و فلاح معاد و تمہید ضمانه ہدایت امر حق و راه نجات
و ترغیب عبادات و طاعات که بدون آن خیریت و عافیت متصور نیست و کشف دیگر احکام و افعال الٰہیه غنائی مرتبه واجبیه در پردهٔ مثال ذات خویش اظہار قرب معیة
ذوالجلال بطریق نمونه و مثال و کشف اسرار وحدانیة بیان فرق انانیة عرفا و نفسانیة جہلا بیان استناد بر اثبات این امر در پیش و مشاہد گرفتن نفس خود در معاملات
حقه خویش و اعتماد و اعتقاد بر ثبوت حقیة خود که اول خود اہل حق را بر حق بودن خود ایمان و اقرار حاصل مے آید و مجال کفران و انکار نمانده ثانیاً غلبهٔ حقیة ایشان در دلہای
دیگران سرایت و تاثیر می نماید و مقر و معتقد میگردانند بیان مراتب ایمان که اول ایمان بدرجهٔ حق الیقین حق تعالی را بر ذات خود است و ایمان بمرتبهٔ عین الیقین نصیب انبیا
است علیہم السلام و ایمان بمرتبهٔ علم الیقین اولیا و عرفا را حاصل است و ایمان سماعی ایمان عامهٔ مومنین ست و کفار ازین نعمت ہم بے نصیب اند بیان حمد و سبحان از اقتباس
آیات قرآن و کشف سرّ مکنون در کسوت با و نقطه و نون و اسرار ظہور صورت این از اجتماع اصول عالیه برای اظہار طریقهٔ محمدیه و دعوت حق و تبلیغ رسالات رب محض
بفیضان آیات قرآنیه و دعوی اعجاز این کلام بلیغ و قیل و قال مترددان و منکران و جواب سوال مشککان و خرابی حال و مآل ایشان و ہم اظہار آنکه بتائید الٰہی و
مدد حضرت رسالت پناہی ہرگاه این خبیث نفسان شیطنت شعار رو بر باطنان بر انکار در حضور پرنور صاحبان محمدیهٔ خالصه مے آیند سر حساب شده اعتراف بعجز مینمایند
و علی رسمہم قدیم چون این بے نصیبان بجای خود میروند و مخالی الطبع با شیاطین خویش میشوند باز ہمان خبث و پلیدی ظاہر می کنند و قائل تمام شکوک و شبہات جہالت
جاہلیه می گردند و بیان اینہمه معاملات بشواہد سیاق و سباق آیات تحدیث نعمت رب و بیان عنایت الٰہیه در حق خود بکمال اختصاص مع بعض کلمات ملہمات وقت
خاص بیان شافی در اسماء ذاتی و صفتی و اسم اعظم و شمول و سریان این اسم مکنون مبہم در جمیع اسماء و فرق مراتب اسماء مجمله کلیه جامعه و اسماء مفصله جزئیه مخصوصه بیان
آنکه اسم ذاتی کدام ست و اسماء اعتباری و صفتی و اضافی کدام اند و تمثیل ذکر چند اسمای خود و ہم ذکر نوم و نام عنایت شده در حالت قرب ادعای بندگی و عبودیت با وجود
استیلای مشاہده ربوبیة و الوہیة و رفع مظنهٔ وحدت وجود و دفع شک و شبہه انچه تمثیلاً برای کشف حقیقت و قصد ه بیان قدر و منزلت مقام عظیم الشان عبدیة
و راه و روش بندگان مقرب الٰہی و تلقین مطالعه کیفیات و معاملات مفیده انسان و در این که این نعمت [illegible] خاص حضرات انبیاست علیہم السلام و بیان جامعیة
ہمه کمالات که نصیبهٔ خالص محمدیان گشته بیان ملخص اینہمه کلام و آگاه گردانیدن روح و جسد خود را از حقیقت اصل کار و کشف دیگر اسرار بیان حقیقت ادیان و
کیفیت ہر لسان و معنی دین الله و حقیقت شریعت و بیان مراتب درجات استعدادات جمیع مردم که بعضی استعداد جزئی دارند چون اہل امم و توابع که تحت حکم خود کسی را ندارند و
بعضی استعداد کلی دارند چون حضرات انبیا که متضمن جزئیات خود اند و تحت حکم خود امم خویش را دارند و بعضی استعداد معنی صنفی دارند چون مجتہدان صاحب مذہب و اولیای کرام
صاحب طریقه اند و بعضی استعداد کلی دارند و عین کلی خود اند و آن حضرات ائمه اند علی محمد و آله السلام تلقین ایمان بآیات قرآن که مومنین را بتقسیم ایمان کامل باید
بہم رسانید و خود را محمدی خالص باید گردانید و بیان جامعیت و خیریت شریعت مصطفویه و طریقهٔ محمدیه بہتر و برتر بودن آن از ہمه شرائع و طرق و دعوت قوم خود بسوی
طریق محمدی بحجت بالغه و تبلیغ رسالات در کسوت آیات و انذار و تبشیر علی نہج التفسیر و بعض کلمات الہامات و بیان ہدایت و حمایت و عنایت حق بحال خویش و
صرف بتوسط آیات کشف ہمه معاملات و پیش بیان اختلافات استعدادات مردمان و تفاوت مراتب و درجات ایشان و حصر آن در اربع تقسیمات باستنباط
آیات که مومنین کاملین و ضعیف ایمانان سست دین و کافران بے یقین و منافقان مذبذبین میباشند مجملاً بسط احوال برای جمیع رجال و ہر شخص را ملاحظه نمودن
اینکه خود و خلق کدام قسم ازین اقسام چارگانه است و مناسب حال او چیست و ہر یکے را چه باید کرد و بیان آنچه مصلح و مفید ہر واحد از افراد انسانست بیان حال منافقان

وتأمل انجا الفان وحقیقت مرض قلبی وصحت وسقم باطنی ودیگر حالات وکیفیات وحقائق ومعارف درضمن تفسیر چند رکوع قرآن **بیان** حقیقت اصل کل وکیفیت اختلاف نسلتین
سُبل وہدایت صراط مستقیم وارائۂ دین قویم **بیان** کُنہ حقیقت ہدایت فرمودن ہادیان برای جمیع مردمان بعموم وخصوص ودعوت نمودن عارفان ہمہ را باوجود دانستن
ایشان حقیقت ہریکی از اہل شرک کہ ہرگز قبول دعوت حق نمیکنند وباضلال مضل حقیقی گمراہ انند واز اہل خلوص کہ بہدایت ہادی حقیقی راہ یافتگانند وتبلیغ اینہمہ رسالات
بکلام اللہ وکشف نکات اکثر آیات **بیان** تاویل وتفسیر واقسام آیات مطلقہ کہ ہمہ آسمان وزمین پرست از نشانیہای آن حکیم مطلق وعالم النفس وآفاق جملہ مملوست از آیات
حق وتقسیم آن ہمہ آیات بآفاقیہ والنفسیہ صامتہ وناطقہ واقسام آیات ناطقہ بمنطوقات وصوات والفاظ وکلمات وتبیان این بالفاظ ومعانی ونقوش **بیان**
انواع خواطر متنوعۂ انسانیہ کہ خطرات وحدیث نفس ووساوس وارادہ وانبیا وحکمت والہام ووحی باشد **فائدہ** دربیان حقیقت سجدہ وبیان قربی کہ بجہت سجدہ
حاصل میشود وسبب سجدۂ تلاوت وجہت آوردن آیات سجدہ درعبارت **عنوان** دربیان حقیقت عقیدہ واصل عقیدہ اصلیہ وتعلیم عقیدہ صالحہ مصلحہ

شرح تمام عبارت متن عقائد بایجاز واختصار مع تبیان فوائد

شروع الواردات — **بیان** ابتدای تسمیہ وتحمید وشرح بسم اللہ **بیان** حرف با ولفظ اسم موافق عربیہ **تحقیق** اسم رحمن ورحیم از روی لغت وصیغہ و
وجہ تقدیم وتاخیر ہریکے ازینہا وفرق اینہا باہمدیگر **بیان** آنچہ متعلق بتسمیہ واین ہرسہ اسمای اوست وکسب تعلق وتخلق باین اسماء الٰہیہ وجواز تخلق باسم مبارک اللہ نیز
تعریف حمد وبیان حقیقت آن واداء آن بزبان حالی وقالی وافعالی **بیان** اقسام حمد یعنی حمد قولی وحمد فعلی وحمد حالی وحمد لغوی وتحقیق لغت آن وحمد عرفی و
نسبت لغوی وعرفی باہمدیگر کہ عموم وخصوص من وجہ ہست وبیان اصل اینہمہ حمدہا کہ حمد وجودی ست وتبیان حمد نفسی کہ حمد حقیقی باشد **بیان** فرق درمیان حمد وشکر
ومدح واولویۃ واہمیۃ حمد از ہردو وبیان نسبت اینہا باہمدیگر وتعریف وتحقیق شکر ومدح نیز **بیان** آنچہ متعلق بحمد ست از محمود وعلیہ محمود بہ وحامد ومحمود وانسب
بودن جملۂ اسمیہ درتحمید وبیان ترکیب نحوی آن وتحقیق الف لام تعریف کہ از کدامی قسم ست **بیان** وجہ تخصیص حمد باسم اللہ وجہت تعلق آن بہمین ہردو اسم علیم وملہم دریمقام
تحقیق لفظ اللہ واصل لغت آن وبیان وصفیت وعلمیت آن **بیان** بودن اللہ نام مرتبۂ جامع جمیع صفات کہ منتہای ہمہ مراتب ست نہ آنکہ علم ذات بحت ست چنانچہ
بعضے گمان کردہ اند **بیان** مرتبۂ اسم ومراتب سہگانہ بشرط شی وبشرط لا ولابشرط بہیچ جدید ودرائیہ مرتبۂ ذات کہ نہ اورا اسمی ست ونہ رسمی وحوالۂ این امر بکتاب سیقطاب
تالیف عندلیب **بیان** دلالت اسم اللہ برسائر اسماء بالمطابقۃ وبرہریکی ازانہا بالتضمن وبرلازمات آنہا بالالتزام **بیان** سبب تسمیۂ آنحضرت علیہ السلام بمحمد واحمد
وتحقیق این ہردو اسم مبارک از روی لفظ ومعنی **بیان** اقسام علم یکے بمعنی دانست کہ حاصل بالمصدر ست واین علم وجوبی ست وصفت ذاتیۂ حق واین دوقسم ست
انکشاف حضرت وجود بر ذات وجود واسم علیم بران دلالت میکند واو سبحانہ علیم ست نظر بذات خود واین علم عین ذات ست وانکشاف موجود بروجود واطلاق عالمیت
بران صادق می آید واو تعالیٰ عالم ست نظر بدیگر معلومات واین علم زائد برذات ست واین را علم کثیر ہم میتوان گفت واطلاق زیادت وشدت ومبالغہ چون علّام
درہمین مرتبہ ہست وآن علم کہ عین ذات ست ازین اضافات ہم برتر ومبرا ست ویکی بمعنی دانستن معنی مصدری واین علم کونی ست وحدوث وحصول دارد واین ہم دو
قسم ست انکشاف موجود برموجود واین علم از درک حقیقت بالکنہ عاجز ست ومعتبر بعلم قلیل ہمین ست واو تعالیٰ ہمہ نفوس را بتعلیم عام عطا می نماید وانکشاف وجود بر
موجود کہ تعبیر بعلم لدنی کردہ می آید وحق تعالیٰ بندگان خاص خود را از نزد خود عنایت میفرماید وجائیکہ انتساب تعلیم الٰہی درحق کاملین میباشد مقصود ہمین علم خاص ست
کہ کاشف حقیقت ست **بیان** تقسیم علم انسانی بدو قسم علم عقلی کہ آنرا علم حکمت گویند ومنقسم بالٰہی وریاضی وطبیعی ست وعلم وہبی کہ آنرا علم لدنی خوانند وتقسیم
این بہفت قسم کردہ شدہ کہ علم نبوت ورسالت وعلم خلافت وامامت وکمالات نبوت وعلم ولایت باشد مع تعریفات وحدود واینہمہ اقسام تفصیل وکشف حقیقت
فروعات ہریکی ازینہا کہ علم تصوف وعلم ذوق وحال وعلم دین وعلم سلوک وعلم شریعت وعلم طریقت ست وفرق وامتیاز وحدت شہود ووحدت وجود والحاد وزندقہ
بیان اقسام الہام کہ یکی الہام عام ست کہ ملہم حقیقی بموجب لاتتحرک ذرۃ الا باذن اللہ برحال ہرموجود افاضہ میفرماید اگر آن موجود ذی علم نیست امر ملہم مسمی

بسبیل طلبیست و اگر ذی علم ست مسمی باراده است که اولا از حضرت جمع الجمع بر همه ذی نفوس ملهم میگردد و انبعاث اراده در دل پیدا میشود و ثانیاً از مرتبه فرق و امتیاز
خیر و شر و نیکی و بدی آن هر امر الهام میشود و یکی الهام خاص ست که او سبحانه بر بندگان خاص خود در حالت قرب مع الله بلی و خلو فکر و اندیشه و بی توسط دیگر حواس بالقاء
رحمانی نازل میفرماید خواه فقط در قلوب ایشان خواه بسماع صدای سروش بگوش ظاهری نیز و اکثر همان گوش باطن میشنود و هرجا انتساب الهام باولیا و عرفا کرده می شود
مراد ازان همین الهام خاص داشته می آید **بیان** اقسام وحی که آن نیز مثل الهام دو قسم ست یکی وحی عام که اصلا هیچ تخصیص ندارد و یکی وحی خاص که مخصوص انبیا ست
و بیان اقسام نهج نزول آن و منقطع شدن کارخانه وحی بعد حضرت خاتم الانبیا علیه و علیهم السلام و من بعد عدم جواز اطلاق لفظ وحی بمعنی عامش نیز **تحقیق** صلوة و سلام و تمثیل
آل و اصحاب بشاخهای اصلی و وصلی درخت **بیان** خصوصیت ضم کردن کلمه فقیر با نام خود و بیان مرادات و اشارات ترکیب لفظ خوجه و میر در اسم این فقیر و وقت اصل وضع
و وضع که جناب والد بزرگوار و والده من سید العارفین حضرت میر محمد سعید قادری قدس الله سره این نام مقرر کرده اند و اخبار احوال ایشان از بزرگی و کمال بطریق اجمال و قدری
اشعار حسب و نسب بزرگان و آبا و اجداد خویش و انتساب فرزندیه حضرت شاه نقشبند و سیدی تا بحضرت امام عسکری به بیست و پنج واسطه و از طرف جده بیان فرزندیه حضرت
سید عبد القادر جیلانی و بیان اسما برادران مع قدری احوال ایشان **بیان** وجه تخصیص کلمه محمدی و انضمام آن بنامهای محمدیان بجهت نسبت بطریقه محمدیه که آنجا
از راه کمال اجتهاد و فنا اتم در جناب رسول الله حضرت قبله کونین را ادام الله برکاته و افاض علی العالمین فیوضاته بآن مختص فرموده و بتوسط آنجناب جامع الکمالات محمدیان را
بشرف محمدیه خالصه مشرف نموده **بیان** شمول محمدیه مترجمه در همه فرق اسلامیه و بیان حال آل اینها **بیان** کشف ظهور طریقه محمدیه علی صاحبها الصلوة و التحیه و نقل حال
خاص حضرت قبله کونین هفت شبانه روز باروح پرفتوح حضرت امام حسن علی جده و علیه السلام القائم نمودن و عنایت فرمودن آنجناب این نسبت خاصه محمدیه خالصه با آنحضرت و قبول
فرمودن آنجناب این غلام خود را دران رحمت خاص و اخذ بیعت ازین بنده اول از همه بکمال اختصاص **تذییل** مرادای حمد و شکر الهی بر تشریف نعمت محمدیه خالصه بیان سر
خالص محمدیان و اظهار خلوص و خصوص ایشان و دعوت بسوی این طریقه وثیقه علیه و داخل شدن درین فرقه واحده ناجیه **بیان** صادق آمدن محمدیه خالصه بر محمدیان خاص
بجمیع جهات یعنی ذاتاً و صفةً و حقیقةً و شریعةً و طریقةً و عموماً و خصوصاً و شمولاً و خلوصاً نه آنکه فقط عرفاً و مجازاً و یا اصطلاحاً و جوازاً گفته میشود و تصریح همین تمثیل الشانیه
الانسان بمعنی حقیقی و مجازی و هم بیان آنکه جواز اطلاق محمدیه بر دیگر همه فرق متفرقه اسلامیه گروه مبتدعه مخطیه صرف بالعموم متنزاجاً و مجازاً میتواند شد **دعوت** بسوی
نجات و خیریت بتحصیل دولت محمدیه و ظاهر گردانیدن حماقت مبتدعان سفها بتقریب بیان **حکایت** چندکس از جهلا که هر یکی در نماز سخن کرده نماز خود را در خبث
و خرابی حال خویش هیچ نشناخت و بیان خیرخواهی و دلسوزی خالص محمدیان در حق جمیع امتیان و انصاف خواستن از ایشان **بیان** توضیح مرادات خالص محمدیان
که مراد از اطلاق شرک خفی بر صاحبان محمدیه مترجمه بمعنی اصطلاحی ست که کفر طریقت باشد یعنی شراکت نفسانیه و مداخلت انانیه خویش در دین و ایمان شریک ساخته اند
نه آنکه شرک جلی که کفر حقیقی ست و شرک در وحدانیت ذات حق باشد منظور ست پس ملحوظ از لفظ اهل شرک خفی و محمدیه مترجمه جماعه هفتاد و دو گروه فرق اسلامیه اند که بموجب
حدیث ستفترق امتی از صراط مستقیم محمدیه خالصه جدا شده اند و هم منظور از اطلاق نو پیدایی طرق و جدائی فرق ابطال طرق حقه بزرگان بحق و فرق اهل حق نیست که این برگزیدگان
را بنام باعتبار ظاهر مردمان نافهم از همدیگر جدا میفهمند نعوذ بالله من سوء الظن اختلاف و تکثر این طریقه های ارباب سلوک اختلاف و تکثر صوری ست نه حقیقی تا آنکه همه واحد ست
و اینهمه کوچه های همان شارع عام طریق محمدی ست و انهار و جوی های منشعبه بحر ذخار محیط نبوی و مقصود از کلمه اهل خلوص محمدیه خالصه اصحاب آن طریقه واحده اند که
موافق همان حدیث از شامت کثرت آن فرقه های اهل نار محفوظ مانده بسلامت وحدت محمدیه خالصه مشرف بنجات گشته اند و این خصوصیت علیحده ست که حق تعالی نصیب
خالص محمدیان کرده و بهیچ نوع اسماً و رسماً و صورةً و حقیقةً غیریت را در طریقه ایشان راه نداده و باب محمدیه خالصه ایشان کشاده **بیان** خدمات احیا و تجدید
دین و فرق مراتب و درجات و اظهار علو رتبه و ذوات عالیات اهل این خدمات و توضیح شرف خصوصیات عینیه و اتحاد سادات طریقه محمدیه ظاهراً و باطناً و بیان
دولت البقا و توحید محمدیه خالصه تنبیه در ابطال شکوک و عناد منکران خباثت پیشه و دفع مظنه و اتهام مخالفان بداندیشه و جواب خطرات فاسده نفسانیان

منتری منیات مفسد کج طبعان مغوی و بیان سلوک اعتقاد خالص محمدیان با صفا وادای حقوق اہل حق وحسن ظن الشأن در حق ہمہ وتبعیۃ بزرگان قوی الحقوق چون تبعیۃ ملۃ
ابراہیمی واظہار اولویۃ وحقیۃ خویش از راہ ارادت وفرزندیۃ بہر دو طریق نقشبندیہ وقادریہ بسبب ظہور حضرت امیر المحمدیین ناصر الملۃ والدین ودعوت حقہ آن نائب رسول امین
و بیان اثبات حقیۃ واقرار ولایت اولیا ہمہ طرق سلف مانند اقرار حقیۃ دیگر ہمہ انبیا را تقدم بدون اتباع آنہا ووجوب اقرار حقیۃ طریقہ خاتمہ محمدیہ مع اتباع وتبعیۃ
آن بر دیگر اہل ہمہ طریقہ ہا و کشف این حقیقت با اخفا **تمثیل** و تحقیق محمدیۃ خاصہ عامہ و تفریق محمدیۃ خالصہ ممتزجہ بمثال کلیۃ وعموم معنی انسانیۃ کہ ہمہ افراد
انسانیہ را حاصل ست وجزئیۃ اضافیۃ یعنی کاتبیۃ وعالمیۃ مثلا ومثلہا دیگر اوصاف مرضیۃ وغیر مرضیۃ مخصوصہ انسانیہ کہ باعتبار بالفعلیۃ جمیع افراد را شامل نیست
در بعض یافت شود و در بعض نہ و خصوصیۃ انسانیۃ خاصہ یعنی حسن انسانیۃ و کمال آدمیۃ کہ خاتم ہمہ مراتب جمیع اعتبارات ونسب و شیون وجامع کمالات واضافات ذاتیۃ خود ست وجامع
جملہ حسنات وخیرات نفسیۃ خویش ومثل دادن ہفتاد و دو فرقہ کہ طرق متعددہ محمدیۃ علیہ بکاتبیۃ وعالمیۃ کہ از راہ لحوق صفت کتابت و زیادۃ علم مثلا و لحاظ فرح دیگر اوصاف
مرضیۃ وغیر مرضیۃ از نفس الانسانیۃ جدا و ممتاز شدہ اند و ہر چند جدائی بسبب امتزاجات کثیرہ بہم رسانیدہ اند اما بیرون از احاطۃ انسانیۃ مطلقہ نرفتہ اند و نسبت
دلالت التزامی با انسانیۃ دارند ومثل محمدیۃ خالصہ کہ طریقہ واحدہ ناجیہ ست مانند انسانیۃ خاصہ ست کہ اگرچہ در مرتبہ خصوص وخلوص خود از مرتبہ عموم واطلاق
خویش تنزل نیافتہ در افراد ہمان ممتاز نمانیدہ اما از راہ غیریت چیز دیگر نشدہ و لفظ یعنی پیدا نکردہ و بخروج امر آخر و لحوق شی زائد غیریت نفسیہ بہم نرسانیدہ وفی
الحقیقۃ والصورۃ ہمان بر صرافۃ وحدت ذاتیۃ خود ست و بکسر و تنگنائی گنجایش زیادت وکمی قبول ننمودہ و بمرتبہ اعتدال حقیقی خود جلوہ فرمودہ ہمان معنی عام ظہور تام
خود درین صورت خاصہ خویش کردہ تشخص احسن واکمل خود را کہ بموجب الیوم اکملت لکم دینکم در خود داشت ظاہر ساخت واز دیگر تشخصات متغیر الخلقت خود کہ غیر طبیعی افتادہ اند
خواہ بزیادۃ امر غیر طبیعی خواہ بنقصان امر طبیعی درین تشخص کامل الخلقۃ امتیاز یافتہ ست نہ آنکہ از ذات خود ممتاز گردیدہ ست **بیان** مدح وثنای صاحب این مرتبہ عالیہ
امیر محمدیان است **بیان** حوالہ کردن دریافت حقائق ومعارف وخصائص کلیات وجزئیات طریقۂ محمدیہ واصطلاحات ومنازل ومقامات سیر وسلوک این طریق بر تلاوت
قرآن مجید واحادیث رسول کریم علیہ الصلوۃ والسلام و برای فہمانیدن نکات واشارات کلام الہی و دریافت اسرار احادیث رسالت پناہی لازم گرفتن توسل کتاب
مستطاب نالۂ عندلیب حفظہ اللہ بمحبت ورسوخ واعتقاد بخدمت صاحب کتاب در دریافت او وہم لازم وضروری بودن وسیلہ تحصیل این علم الکتاب واینہمہ باب
زیرا کہ تفسیر وتفصیل ہمان امور ست وسفینہ برای عبور واستخراج ہر امر از مواقع آن نمایند واستحکام دین وایمان خود فرمایند **فائدہ** در بیان آنکہ چنانچہ مرتکب سیئات از اسلام
بیرون نمیرود ہمچنین از ارتکاب سیئۂ محمدی خالص از محمدیۃ خالصہ بیرون نمی آید خواہ بران خطا معاتب گردد خواہ معاف شود واصل عقیدہ کہ ایمان ست مستحکم باید واگرچہ
اکرم محمدیان عند اللہ ہمانست کہ متقی تر ست اما محمدیان عاصیان ہم از طریقہ محمدیہ بیرون نمیروند و مایوس از رحمت نشوند بخلاف دیگر سست ایمانان بی یقین و بدعقیدگان
ناقص دین کہ با وجود تقوی وطہارت ظاہری از لوث شرک خفی پاک گشتہ اند و محمدی خالص نشدند از رہبانیۃ ہیچ نمی گشاید ایمان باید **بیان** وجہ تحریر لفظ تخلص کہ در درد
باشد در مصنفات خویش واظہار حقیقت حال شعر وشاعری خود کہ بچہ طور بودہ ست **بیان** تقریب شروع رسالہ واردات کہ متن ست حسب استدعای برادر عزیز سلمہ اللہ وشرح حال
خویش واظہار ماجرای درپیش وگذرانیدن بنظر انور حضرت قبلۂ کونین ایدنا اللہ بنصرہ سرہ ورسیدن بسمع قبول آنجناب پاک در ہمان سال کہ ۱۱۷۲ یک ہزار ویکصد وہفتاد دو
بود رحلت فرمودن آنحضرت ازین عالم وبیان غم والم ازین ماتم وبیان حال این تسوید محض بفضل وتائید وختم شدن وحی بر حضرت خاتم الانبیاء علیہ السلام وباقی ماند
کارخانۂ القا والہام وفرق در کلام اولیا وعوام ووجہ تسمیہ رسالۂ متن بواردات **تنبیہ** در تفریق کلام اہل ظاہر واہل باطن وفرق تحقیق ووصل وتقلید نقل کہ اصل حقیقت
واطلاق نقل بر کیست **بیان** کیفیۃ وکمیۃ مراتب علمیہ واختلاف حال استعدادات جزئیہ وکلیہ واعتراف بعجز وقصور وبی نیازی از ماسوی اللہ در ہمہ امور ومعاملہ خود با خود
در جمیع حال بتائید آن کریم ذو الجلال ٭٭٭

۱

وارد اول مع شرح ومتن مسمی بفاتح الواردات **بیان** افتتاح کتاب بفضل حق کہ مسمی بعالم ست وابتدای آن بقلم کہ معبر بعقل کردہ اند وافتتاح کتاب

حال ارباب سکر و سالکان مغلوب الحال کہ قائل وحدتِ وجود مے گردند۔

وارد چہارم مع شرح و متن مسمیٰ بمطلع الفجر **اقتباس** تمام سورہ قدر مع لطائف و نکات **بیان وساطۃ آنحضرت علیہ السلام درمیان خلق و حق** در واسطہ و وسیلہ بودن آن ذات مبارک ہم برای ہدایت و وصول الی اللہ و ہم برای موجود شدن و خلق گشتن عالم و متعلق بودن کار خاص تنعیم و تعذیب بندگان و ایصال جمیع مربوبین الی الرب بر بعثت مرسلین و بالاصالۃ موقوف بودن اتمیۃ و اکملیۃ ہر امر بر وجود شریف حضرت قیصر المرسلین خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وسلم و خیر بودن امت او از دیگر ہمہ امم و بیان حال کافران و منافقان عصر او و شومی طالع منکرین و منافقین زمان صاحب محمدیۃ خالصہ **بیان** مراتب تنزلات خمسہ باصطلاحات صوفیہ متقدمین و متاخرین و اصطلاح خاص محمدی و تعبیر ہر شئ بالفاظ کلام اللہ و احادیث نبوی

وارد پنجم مع شرح و متن مسمیٰ بدعوت تامۃ **اذان** برای خواندن بسوی حق و رساندن بصلاح و فلاح مطلق **بیان** دعوت عامہ ظاہریہ حق بسوی امتیاز اعتباری و دعوت خاصہ باطنیہ او تعالیٰ بطرف اتحاد معنوی و قبول نمودن عوام و خواص یک یک ازین ہر دو دعوت بہ ہیئت خویش و بیان حال جامعیۃ و اکملیۃ اخص الخواص کہ قبول ہر دو دعوت الٰہیہ فرمودہ اند و خود ہم بر سنت او سبحانہ ہمین قسم خلق را دعوت حقہ تامہ نمودہ اند **دعوت** تلقین دین و آئین و صلاح حال ظاہر و باطن و ہدایت نسبت مع اللہ و دلالت اخلاق حمیدہ و اشغال و اذکار و طاعات و عبادات و مراقبات ضروریہ معمولہ **تبلیغ** رسالات بتمسک آیات و مواعظ و نصائح بعبارات قرآن **بیان حصول نسبت حضور و شہود** کہ بچہ اسباب این دولت میسر می شود و چگونہ باین حالت توان رسید و فرق نسبت عموم و خصوص درمیان حضور و شہود **بیان** تمام حالات و مقامات و مراتب مناصب و لایات و ظاہر و ہویدا گردانیدن دیگر ہمہ کمالات از ابتدا تا انتہای سلوک و بیان علو رتبۂ محمدیۃ خالصہ کہ محمد آنہمہ مراتب و محیط جمیع مناصب ست و بیان خصوصیۃ منصب صاحبیۃ محمدیۃ خالصہ و شمول مرتبہ و خول محمدیۃ خالصہ کہ بالقوہ و استعداد ہمہ امت ست و بالفعل نیز نصیب ہر کہ از امتیان کردہ اند کردہ اند **تادیب** حسب ارشاد حضرت قبلۂ کونین ایدنا اللہ بنصرۃ سرہ در بیانِ آداب سلاطین و امرا کہ بر اعضا و جوارح ست و آداب علما و ظاہر کہ ہمین بر زبان ست و آداب فقرا کہ بر قلب ست **حوالہ** تفصیل جزئیات آداب ظاہری و باطنی کہ در حضور اقدس آنحضرت معمول محمدیان بود و ہست بکتاب مستطاب نالۂ عندلیب و مجملاً و کلیۃً بیان اصل کمال ادب **تنبیہ** در مقامات سہگانہ فنا کہ فنا فی الشیخ و فنا فی الرسول و فنا فی اللہ باشد و مطابق آن درجات بقا نیز یعنی بقا باللہ و بقا بالرسول و بقا بالشیخ بنہج تازہ و جدید کہ تا الیوم دیگرے بشرف این چنین بیان مشرف نشدہ و مفصل و مدلل بیان دیگر اسرار و خصائص متعلقۂ این مبحث و بیان جواز ترقی مریدانِ خلف از رتبہ پیران سلف پیش از ظہور طریقۂ محمدیہ و بیان خاتمیۃ و اتمیۃ و اکملیۃ این طریقہ وثیقہ۔

وارد ششم مع شرح و متن مسمیٰ بہدی اللہ **تقریباً** ذکر ہدایت بہر دو معنی و اسباب علاماتِ ہدایت ثانیہ مخصوصہ و ذکر اضلال حق و بیان آنکہ ہدایت او تعالیٰ در حق عوام توفیق عمل خیر ست بلا ادراک حقیقت و در حق خواص مع ادراک حقیقت کہ ایشان را ہادی خلق گردانیدہ است **بیان وجود و موجودات** و تفصیل حقیقت ماہیات ملتفہ بوجود یعنی حقائق موجودہ کہ موجودات اضافیہ و اعتباریہ اند نظر بلحاظ حیثیات و نسب و اضافات امتیازیہ علمیہ در ضمن ظہور وجود حق کہ بالذات موجود او ست و بس و دریافت اصل سبب اختصاص بحق ہر نسبت بہر حقیقت حوالہ العلم الٰہی و بیان ارائۃ او تعالیٰ خاصان خود را از اسرار خویش و درین مقام متحد گردیدن سمع و بصر و علم و عقل و حس این متخلقین باخلاق اللہ و محتاج بآلات صفات نماندن این خلفاء اللہ در توصف بصفات کمالیہ صرف بذات خویش کار ہمہ صفات میکنند و بکلیم سمیع و بصیر علیم و عاقل و حساس میشوند من بعد اگر احتیاج آلات ست برای ارشاد و تربیت دیگران ست و بیان این امر بتفصیل و اثبات آن بدلیل

وارد ہفتم مع شرح و متن مسمیٰ بالحکمۃ اللہ **بیان** حکمۃ عقلیہ و حکمۃ الٰہیہ **بیان بطلان وجود ممکنات بی افاضۂ وجوبیہ** یعنی منع تجوز کونیۃ مکونات و حصولیۃ کائنات بلا افاضۂ وجوب وجود و ابطال امکان موجودیۃ ممکنات بے افادۂ وجود از مرتبۂ واجب **بیان** حقیقت وجوب بالذات

و وجوب بالغیر و حقیقت امکان خاص و امکان عام و بیان حال حقائق ممکنه و اظهار امتناع بالذات و امتناع بالغیر بیان چهار قسم وجوب بر نهج جدید یکی وجوب اعم
که مفهومات ثلثه را شامل ست و منشأ انتزاع امکان عام ست و یکی وجوب عام که شامل ست موجودات ثلثه را و اصل ظهور امکان خاص ست دیگی وجوب خاص ست که
منحصر در واجب تعالی ست مع اسما و صفات الهیه و شیونات و کمالات ذاتیه و یکی وجوب اخص که فقط نصیب ذات واجب الوجود ست بلا تکثر اسمائی و صفاتی
تعریف جسم و سطح و خط و جوهریت و عرضیت اینها و بیان حیز و مکان و عموم و خصوص آنها بتقریب سخن و ذکر محددیه عرش عظیم

وارد هشتم مع شرح و متن مسمی بحدود الله اظهار محافظه آداب شرعیه و مراعات حدود الهیه بیان ضرورت حفظ جمیع مراتب که
لازمه علم و امتیاز ست بیان آن خود سائل و خود مسئول بودن هر انسان هم در ینجهان هم در آنجهان و تفصیل تمام حالات و اختتام این کیفیات و اثبات هر آن اعتبار

وارد نهم مع شرح و متن مسمی بقبول حق بیان حقیقت تقید و اطلاق و نسبت اینها با همدیگر و اتحاد و امتیاز مرتبه مطلق و مقید و لازم
گرفتن لوازم مرتبه بندگی و عبودیت و بیان شان مقام الوهیة که او سبحانه مبرا و منزه از همه نسب و اعتبارات ست

وارد دهم مع شرح و متن مسمی بسبیل الرشاد بیان ایمان مجمل و مفصل و ایقان و اطمینان کامل مکمل و دعوت برشد و قبول و جامعیت جمیع کمالات متضادة الحصول
بیان منع مباحثه بطور خلاف و جدل و رفع مناقشه بهج خصومت و رد و بدل و هم رفع معارضه بطریق وعظان حقیقت
نافهم و بیان صورت حال مواعظ و نصائح این غافلین جاهلین و حقیقت هدایت انبیا و اولیا و عرفای محققین و بیان فساد و خلل در میان رد و بدل و
کشف حقیقت کلام طفولیت و جوانی و کهولت و شیخوخت ارباب سلوک

وارد یازدهم مع شرح و متن مسمی بسنة الله ذکر تغییر و تبدیل در عالم از سنة الهی و از قدیم حادث بودن مجموع جهان بحدوث ذاتی مع عدم قباحت ثبوت قدم زمانی
و کشف حقیقة قدم ذاتی بیان کون و فساد مع تعریفات این مصطلحات و ایراد امثله و ایضاح مرادات و بیان فنای عالم بے بنیاد و هر آن متغیر و
متبدل شدن موجودات زمانیات و فی الحقیقة داخل متغیرات بودن همه ممکنات ما آیات سفلیات باشند خواه مجردات علویات و موافق حدوث ذاتی و
زمانی لحوق فنا ذاتی و زمانی و بیان قدم ذاتی و بقای ذاتی حق و دیگر سائر صفات آن قدیم باقی مطلق

وارد دوازدهم مع شرح و متن مسمی بقصد السبیل بیان خلوت و جلوت یعنی خلو قلب از ما سوی الله و توجه بسوی خلق بطریق نزول برای ارشاد و
و بیان دیگر مرادات ازین حالات مع تعریفات این کیفیات و تفصیل آنکه سزاوار خلوت کدام افراد اند و در کدام وقت و کدام کسان را امر باین باید کرد و در حضور جلوت کدام
اشخاص اند و کی خدمت باید داد و تعلیم آداب صحبت و آموختن ضوابط مجلس با برکت و تلقین دستور العمل برای عرفای با حقیقت و تقریبا ذکر لطائف سبعه و وقوف قلبی و
وقوف عددی و وقوف زمانی و جمع کردن خلوت و جلوت که حالت خلوت در انجمن باشد بیان صورت مراقبه و حقیقت مراقبه و ذکر نفی و اثبات و اشغال طوال العمل آوردن
و مفید افتادن همه اعمال و اشغال از صحبت زنده بزنده تعریف حق و باطل لغةً و اصطلاحاً و توصیف صدق و کذب و تفریق اینها از همدیگر

وارد سیزدهم مع شرح و متن مسمی بخلق جدید ذکر افاضه فیضان وجودی بهر موجود علی الاتصال و حدوث تجدد امثال و کشف حقیقت باستعاره لباس و شرح و
مناسبات آن و تغییر جدید و سیاق بیان مسئله تجدد امثال باقوال صوفیان صاحب حال و هم تفصیل آن اجمال مع دیگر جواب و سوال تحقیق بهج تازه و
جدید در صورت قرار دادن ترادف لفظ تجدد با لفظ حدوث و بر طبق حدوث تقسیم تجدد نیز بر دو قسم یکے تجدد حقیقی که نصیب همه ممکنات ست مثل حدوث ذاتی و یکی تجدد
اضافی که مخصوص بمادیات سفلیات ست مانند حدوث زمانی تلقین رجوع الی الله و تحصیل نسبت مع الله و عدم ضرورة مسئله دانی تجدد امثال و دیگر ازین
قبیل قیل و قال و بیان مرتبه کمال دفع توهم آنکه هیچگاه مقیدات از قید اعتبارات آزاد شده و اصل حقیقی بحضرت اطلاق نمیگردند و وصل مطلق بذات حق
پیدا نمیکنند تحقیق آنکه هر اسم او سبحانه جامع جمیع اسماست اسماء جمالیه هم جلال با خود دارند و اسماء جلالیه هم با خود جمال دارند کشف کنه تجدد امثال

همه حضرات وائمهٔ اکابر اولیای امت شعر گفته اند **بیان** فرق کلمات الهامی اولیا و اقوال و اشعاری که بقوت شاعری از ایشان سرزده و در بعض عبارات جمع شدن این هر دو معنی که بعض اشعار هم الهامی میباشد و بعض الهامات لطائف شاعری هم وارد که از مبدأ فیاض موافق استعداد هر ولی و مطابق علم و فضل او القای مطالب میشود و فرق فیض سخن که شعرای صرف میباشد و فیضان علم لدنی که اولیا را از رب خود میشود و آمد شعر چیزی دیگرست و ورود الهام امر علحده و تفریق مراتب الهامات قرب ولایت و قرب کمالات نبوت و قرب محمدیهٔ خالصه که فوق الفوق همه مراتب ست و بیان افضلیهٔ جامعیه **نکتهٔ ادق** در وحدت و کثرت و توحید حق —

وارد هفتم هم مع شرح و متن مسمی بمغانم کثیره **تعریف** غنیمت و کشف حقیقت و وجه التسمیه **بیان** هویة و ماهیة و فرق حقیقت و هویة و ماهیة مع تعریفات هر یک و بیان نسبت اینها با همدیگر و تفصیل عینیة و غیریة اینهمه مراتب و تحصیل جامعیه جمیع مطالب **فائده** در بیان آنکه این اضافات و نسبتهای مذکوره از نسبت عینیة و غیریة و ماهیة و هویة و مطلق و مقید و کلی و جزئی در مراتب موجودات ممکنه با همدیگرست مراتب عالیه بجهت عموم و شمول و اطلاق خویش عین مراتب سافله خود و محیط اینهامی باشند و مراتب سافله از مراتب عالیه بسبب خصوص و امتیاز و تقید خود عین مراتب عالیه خویش نمیتوانند شد پس اطلاق عینیة و غیریة از خواص ممکنات ست در موجود بجنس نتوان گفت که این عین آنست و یا آن غیر این تا آنکه اطلاق همچنین نسبت واجب و ممکن و عبد و معبود توان کرد زیرا که واجب از جنس ممکن نیست انه لیس بجوهر و لا عرض و معبود از قبیل عبد نه لیس کمثله شئ مرتبه که برتر از اعتبارات عموم و خصوص و اطلاق و تقید و کلیة و جزئیة بود و وراء الوراء از اضافات امکانیه و کونیه باشد در ان موطن بحرف عینیة و غیریة لب کشودن از جهالت ست **تعلیم** آداب بیان قرب معیة و احاطهٔ حق و اظهار غیریة و ورائیة او تعالی از خلق و بیان تقریر جامع محمدیان خالص که مفید معاد و معاش خواص و عوام ست **بیان** تخیل و تعقل و ذکر کلی و جزئی و کلیات ثلثه که کلی منطقی و کلی طبیعی و کلی عقلی باشد و جزئی حقیقی و اضافی مع تعریفات اینها و کشف حقیقت تمثیل **فائده** در نگاهداشت ملاحظه هر دو نسبت اتحادیه و امتیازیه و مطالعه مراتب تنزیهیه و تشبیهیه هر دو که صراط مستقیم ست مع شرح حالات و کیفیات متعلقه این نسبتین —

وارد هشتم هم مع شرح و متن مسمی بداعی الی الله **تعریف** داعیه و حقیقت دعوت بسوی حق نمودن اکملین و داعی الی الله بودن خود بمبلغ مبین **بیان** تکمیل نفس بعلم و عمل و تحصیل جمیع مراتب کمال ظاهری و باطنی انسانی و فضیلت علم و معرفت و فرق علم کسبی و وهبی **بیان** آنکه کسب علوم ظاهر صاحبان علم لدنی را بسیار بکار می آید بمثال شمشیر اصیل آبدار در دست مرد شجاع وقت کارزار **تعریفات** کلمات وارده متن که نفس مجرده انسانیه و جوهرست و تقسیم آن باقسام پنجگانه که عقل و نفس و جسم و هیولی و صورت باشد و اقسام آن ببسیط روحانی و بسیط جسمانی و مرکب فی العقل دون الخارج و مرکب فی الذهن و خارج و تفریق مجردات و مادیات و مقارنات و مفارقات و تحقیق محسوسات و معقولات و حواس عشره که پنج حس ظاهری ست قوت سامعه و باصره و شامه و ذائقه و لامسه و پنج حس باطنی حس مشترک و قوت متخیله و متفکره و واهمه و حافظه و تعریف ملکه **فائده** در بیان معنی لغوی و اصطلاحی نفس و بیان اقسام و اسماء آن که اماره و لوامه و مطمئنه و غیرها باشد و اظهار آنکه نفس انسانی فنا پذیرست و ارباب سلوک که بشارت فنای نفس سالکین میدهند عبارت از حالت اطمینان نفسی ست لهذا در اصطلاح محمدیان مقام فنای نفس معبر باطمینان نفس ست و همچنین بجای اطلاق فنای قلب لفظ سلامتی قلب و صلاح قلب و دیگر کلمات ماخوذهٔ آیات و احادیث مستعمل ست **اظهار** جامعیة و کمال انسان و اسرار خلیفة اللهی و فضل و شرف آن در ضمن اقتباس آیات قرآن از قصهٔ آدم و فرشتگان **تفصیل** علم عقلی و نقلی و تحصیل تهذیب اخلاق و بیخ کنی اصول صفات ذمیمه تا فروع آنها که افعال ناشایست و اعمال ناپسندیده ست منفک شود و آراستن و پیراستن ظاهر و باطن حسب شریعه مصطفویه و طریقه محمدیه و سرگرم کار باطنی شده متوجه ذات بحت گشته نور معرفت و انکشاف حقیقت که حاصل تحصیل این علوم بود باید داشت و باقی همه نقوش صور اعتبارات کونیه و همه ابحاث علوم حاصله از لوح خاطر محو باید ساخت و از آنها همین بمثال طبیعت که قوت و بدل ما یتحلل را که حاصل طعام ست در خود میگیرد و ثفل را اخراج میکند مع دیگر مناسبات آن **تنبیه** در بیان آنکه جمیع علوم چه علم کلام و چه علم حکمت و چه علم تصوف و دیگر تمام علمها از مبادی و خدام حقائق و معارف طریقه علیه جامعه خاتمه محمدیه اند و این مطالب عالیه غائیه آنهمه علوم اند و بیان رفعت و علو مرتبه تحقیقات محمدیه و صلاح و صواب بدید تحصیل کمال برای هر یکی از محمدیان در خور لیاقت و حال و بیان رحمت با وسعت محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیة و اظهر من الشمس بودن حقیقه

ولینابیت الٰہی عرض دادن دولت جامعیۃ کہ بسیار کم بہم میرسد و اجتماع آنہمہ خصائص نصیبی کدام حبیب نصیب شود و ادای شکر اظہار چنین عنایات و انعامات خاصہ مختصہ بحال خویش -

وارد نوزدہم مع شرح و متن مسمی بسراج منیر **بیان** آنکہ اینجا مراد از سراج حقیقۃ الوجود ست کہ مضیئہ بنفسہا ست و تقسیم مضئی بر سہ اقسام اول مضئی بضوء غیر خود چون زمین بنور آفتاب و ثانی مضئی بضوئی کہ مقتضای ذات اوست چون آفتاب بضوء خود و ثالث مضئی بنفس خویش کہ ضوء او عین ذات اوست چون نور سبحانہ و تشبیہ حقائق ممکنہ باول و تمثیل واجب ثانی موافق متکلمین و بثالث مطابق حکما و صوفیہ و تحقیق آنکہ اینہمہ مراتب وجود ست و جملہ از وجود **بیان حقیقۃ ذات الوجود** کہ اصلاً در بیان نمی آید و مطلقاً عبارات مساعدت نمی نماید و ہرچہ گفتہ شود نسب و اضافات ست و مبرا از آنہمہ اعتبارات ست بلکہ از مبرائیۃ نیز مبرا و از ورائیۃ و کذائیۃ ہم معرا و ہر مرتبہ از و پیدا و ہویدا و مراتب ظہورات اولی انتہا و کلیتہ بیان مراتب سہگانہ آن کہ مرتبہ بشرط الشئی و بشرط لا شئی و لابشرط باشد و بیان تناہی و لاتناہی موجودات بالفعل و بالقوہ **بیان** مراتب سہگانہ وجود بلفظ دائرہ و قوسین سلبی و ایجابی و تمثیل تعین اول کہ مسمی بحقیقۃ محمدیہ ست بقابلیۃ مطلقہ کہ شامل ایجاب و سلب ست یعنی صلاحیۃ انقسام قوسین دران دائرہ و مثال المجموع نقش صورت دائرہ نیز **بیان** آنچہ ہر جا عرفا برای سہولت تفہیم مطالب تشبیہ بدوائر و غیرہا دادہ باشند آن مراتب و معانی را بعینہا ہمان صورت در خیال خود نتراشند -

وارد بستم مع شرح و متن مسمی بذکر اللہ **بیان** ذکر لسانی و ذکر قلبی و مراتب جہر و خفیہ و بیان ذکر خاص الٰہی کہ سبب اطمینان قلوب ست **بیان بعض مقدمات سلوک و بعض امور طریقہ** کہ سالکان را نگاہداشت آن لازم ست **تعریف** سلوک و طریقہ و بیان کیفیت نسبت ہر طریقہ و علو احاطہ نسبت طریقہ علیہ محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ و التحیہ و شمول فیضان آن طرفین خود را کہ طرق افاضہ و استقبال باشند و اتمام حجۃ بآیات مع آیۃ سجدہ **تلقین** کسب سلوک باطنی بنہج حضرات خواجگان و تعلیم اسباب طریق تحصیل آن **بیان** موصل الی اللہ بودن سلوک خاندان حضرات نقشبندیہ و تعریفات بعض کلمات واردہ مثل وقوف قلبی و ذکر قلبی و آگاہی باشد و تمثیل مراتب آگاہی بمدارج عقل ہیولانی و عقل بالفعل و عقل بالملکہ و عقل مستفاد **فائدہ** در بیان دفع شبہات منکرین کہ دعوت و ہدایت عرفا را للنفس میدانند و تادیب مردان را برای مشیخت خود گمان میکنند و ارشاد و ہم سایندن قوت نسبت را بطلہ کہ محض للہ ہست ترغیب اخلاص و محبت بسوی نفس خویش مے فہمند **بیان** اثبات حقیقۃ بہ بینہ و برہان سراسر بشواہد و اقتباس آیات قرآن -

وارد بست و یکم مع شرح و متن مسمی بسکینۃ القلوب **بیان** آنچہ قلب دایم التقلب ست بی نازل شدن سکینہ من جانب اللہ حالت تسکین و اطمینان بہم نمیرساند و حق تعالی طمانیت کاملہ نصیب نفوس مطمئنہ میگرداند و بیان حال قلب صنوبری کہ مضغہ گوشت ست و قلب حقیقی کہ نفس ناطقہ ست و فرق در سکینہ و اطمینان **بیان جمعیت و تشتت و ماینا سب بہما** یعنی اظہار آنکہ جمعیت عبارت از چہ چیز ست و پریشانی چیست و بیان آنچہ مناسب بہا ست از مطالب سلوک **بیان** اقسام جمعیۃ یکی جمعیۃ صوریہ است کہ فارج از بحث ارباب سلوک ست و یکی معنویہ کہ محسوب بکمال نفسی ست و مفید حسن معاش و یکی ظاہریہ و دخل قوی و جمع حواس و ارد و مفید حسن معاد ست و یکی باطنیہ کہ مسمی بقربت و معیت ست و باطن نجات نفس از گرفتاری ماسوی و مفید دارین ست و یکی حقیقیہ کہ جامع آنہمہ جمعیت ہای مذکورہ ست و این جمعیۃ تامہ مظہر جمع الٰہی و مرآت جمع محمدی ست و او سبحانہ ہر کرا خواستہ از محبان خالص عنایت فرمودہ و بیان حال صاحب این جامعیۃ تامہ کہ جامع چقدر مراتب می باشد و ظاہر و باطنش چسان می بود و تحت قباب اللہ بود و مستور الحال از نظر اغیار میماند و خوب حقیقت او حق تعالی میداند و بس **اشعار** قیاس کردن مراتب و اقسام تشتت و پریشانی مقابل ہر یک جمعیۃ کہ احتیاج بیان ندارد و در ہر مرتبہ جمعیۃ و پریشانی مراتب جزئیہ علی قدر تفاوت الدرجات بیشمار ست **فائدہ** در بیان آنکہ تا آدمی در حکم نفس و طبیعت و گرفتار ہوا و ہوس ست محکوم و فرمان بردار کس ست و چون از این دام رہائی حاصل نماید بمنزلہ خود را از ہمہ میگرداند و اول او را حاکم نفس و طبیعت خویش مینمایند و منصب صاحب حکمی و اولو الامری عنایت میفرمایند بعدہ دیگران تبعیت حکم او میکنند و اطاعت برایشان فرض میشود **بیان** آنکہ خطرات قلب از خطرات ماسوی بآن معنی نمی باشد کہ ہیچ خطرہ ہیچ گاہ بدل نگذرد کہ این محال ست بل آن معنی ست خطرہ کہ مزاحم آگاہی شود بدل نگذرد و ہیچ ارادہ از ارادہ

غفلت نباید و غافل از او تعالی نسازد و شرح آن ستن و پیراهن —

وارد بیست و دوم مع شرح و متن مسمی بقربة من الله **بیان** آنکه قرب امر اضافی ست پس ضرورست آنرا اعتبار مغایرت و امتیاز و اثنینیة و می باشد خواص را مقام قرب شهود شان الوهیة مع شعور اعتبار عبودیة در اقربیة که قصی مراتب قربت ست نمی باشد لحاظ جانب عبودیة بلکه پیدا شد صرفا ادراک شهود الوهیة تنها و در مرتبه که عبارت آن را مساعدت نمیکند نمی باشد لحاظ حیثیة الوهیة نیز و تفصیل این مقامات قربات و وقوع حالات و معاملات و ذکر ماخذ نسبت قرب اقربیة از آیات

بیان احاطه وجود و اقربیة حق با خلق تقسیم قرب بوجوبی و امکانی قرب وجوبی عبارت از قربی ست که از طرف حق با خلق لحاظ کرده شود و هر یا وجوبا و اجب تعالی را هر وقت با همه موجودات ممکنه حاصل ست و قرب امکانی عبارت از قربی ست که از طرف عبد در علم او با رب خود حاصل میگردد و بالخصوص بندگان خاص را میسر میشود و این قرب ممکن ست که امکانا بعض را باشد و بعض را نباشد و بعض را بعض اوقات بود و بعض اوقات نبود و این قرب امکانی در حق بندگان الٰهی نافع تر و فاضلتر از قرب وجوبی ست که این از کمالات ایشانست و آن از کمالات رحمان که شامل حال جمیع موجودات ست و این قرب خاص خواص نسبت بآن قرب عام میشود و تفاوت مراتب علی قدر درجات بسیارست و بدرجه اتم رسیدنا اقرب وجوبی شده احتمال زوال در هیچ حال ندارد **بیان** همیشه در خوف و خطر بودن نسبت مریدی و اخلاص و لایت و غیر معزولی بی خوفی نسبت مرادی و اجتبائی کمالات نبوت **بیان** آنکه با وجود غیر متغیر بودن حق بسبب متغیر الحال بودن عباد اطلاق تغیر بآن طرف هم کرده میشود چنانچه از تغیر یک طرف هم تغیر در طرفین محسوب گردد **تقسیم** تقرب الٰهی بکسبی و وهبی و انقسام قرب کسبی بتقرب فکری و قرب تذکری و تفریق قرب وهبی بتقرب قرآنی و قرب فرقانی و تقسیم قرب قرآنی بتقرب قدوسی و قرب قدسی و قرب فرقانی بتقرب محکم و قرب متشابه مع تعریف و توصیف اینها اقسام جدید نکته در بیان قریب بودن حق با خلق علما و اقرب بودن او تعالی وجودا —

وارد بیست و سیوم مع شرح و متن مسمی بحق الیقین **بیان** حصول مراتب علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین و فرق یقین عوام و خواص و دنیا بصورت

بیان معنی آیه کریمه کل شیء هالک الا وجهه لفظا و حالا هم باعتبار نحویة و لغت که متعلق بالفاظ ست و هم مجاز حقیقت که کشوف اهل ذوق و حال ست و تاویل وجه بتقریب اجمالا ذکر وجود و عدم و ظلال اینها و بیان مراتب شان وجودیة مظاهر آنها **فائده** در بیان مرتبه هم عرفا که عالم را موهوم میگویند مراد آن نیست که عالم متعلق بتوهمات مردمان ست بلکه وهم نیز یک عالمیست مثل دیگر عوالم ارواح و مثال و شهادت و مع ترو مجید اینهمه عوالم که این جمله عالمها در آن موجود اند و حق سبحانه موجود ذات را بصنع خویش اتقان داده است و ابطال اعتقاد گروه عندیه و عنادیه که منکر ثبوت حقائق اشیا اند —

وارد بیست و چهارم مع شرح و متن مسمی لعزم الامور **بیان** حقیقت عزم و ظهور آثار قصد بالجزم و دیدن حول و قوة حق و مشاهده قدرت فاعل مطلق در آئینه طاقت و عجز بشری هم در زمان حصول مقصد و وصول مطلب و هم در آوان فسخ عزائم و وجود امر مخالف طبع و نا ملائم که فی الحقیقة در هر دو صورت این شخص ثابت قدم بر عزم جبلی توجه الی الله محبوب و در او لوالعزمان ست و اظهار آنکه عزم بکسب حاصل نمیشود و امر وهبی و خلقی ست و او لوالعزمی منصبی ست عظیم عزیز الوجود و بیان کیفیة حال او لوالعزمان و خصائل ایشان

بیان بی نیازی و استغنا و کشیدگی و غنا از اهل دنیا که مناسب حال فقراست و بیان خرابی حال و مآل اهل دنیا و تحقیر اسباب ذلت مآب اینها و تادیب و تهذیب اینها بر جود و غلطان **بیان** آنکه بنای عزت بر غناست و عزت من کل الوجوه غنی حقیقی راست و در ضمن آن رسول و را بطفیل و تبعیت رسول مومنین را و هم اخبار آنکه غیر عزت حق ست بتحقیق فی الجمله فرآن که غرور و کبر باشد و بیان کش فقیری و عظمت گذران فقر و بی خواهش محض شده راضی برضی گردیدن و جامعیت کمالات متضاده بهم رسانیدن —

وارد بیست و پنجم مع شرح و متن مسمی بقدر معلوم **کشف** حقیقت آیه ماخذ این اسم **تحقیق قضا و قدر** و بیان معنی لغوی و اصطلاحی و تفریق اینها از یکدیگر مع تعریف هر یکی و تقریب تعریف مشیة و تقدیر و ایجاد و قوة و فعل و علة و معلول **بیان** آنکه مصداق خالص اطلاق لفظ علة بر حق سبحانه و تفریق اینهمه الفاظ مذکوره حقیقیة و اضافیة مجازیة **بیان** فاعلان تقدیر و ملائکه و عالم غیر مادیه عالین و اخلین در عالم امر و کشف حقائق

وارد بیست و هشتم مع شرح متن مسمی بسواء السبیل اخبار از حال اعتدال بیان توحید وجودی و شهودی که وجود معنی واحدست و
بذات خود موجود و در همه مشهودات او مشهود اظهار آنکه حاصل وحدت وجود و وحدت شهود نزد اکملین یکیست یعنی خلاص قلب از گرفتاری ما سوی الله
و خلو دل از جمیع خطرات و تعلقات و توسل تام بذات او تعالی و انقطاع از ما فی الکون که مسمی بالغیبت ست و حسن بیان تقریر جامع این هر دو معنی ست بیان آنکه چون
خوب حقیقت مسئله وحدت وجود فهمیده شود معلوم میگردد که ممکنات عین واجب تعالی نیستند بلکه همه از وست نه آنکه همه اوست و حسن بیان حقیقت بطور وحدت شهود ست
لیکن بنحوی که حقیقة از دست نرود و لسان اهل ظاهر اثنینیة سنگ راه وصول نگردد و تعصب حجاب چشم بصیرت نشود که بیان باین طور مفید بسیاری از خواص و عوام ست و تقریر جمیع
او ست مضر اکثری از کافه انام و تفصیل این مرام بنهج ترتیب اکابر عالی مقام بیان آنکه یکی علم توحید وجودیست که صوفیان آنرا علم التصوف میخوانند مع اظهار التعریف و اشعار
اصول و کلیات و ضوابط و اصطلاحات آن و دیگر علم تکیف شدن بحالت توحید وجودی ست و کشف حقیقت آن و یکی علم توحید شهودیست که متکلمین آنرا داخل در علم کلام
میدانند و بزرگان علم حقیقت تعبیر میکنند و جدا از علم کلام میشمارند مع ذکر قواعد و اصطلاحات مقرره آن و یکی مشرف گشتن بحالت توحید شهودی ست و اختیار کیفیت آن
بیان حال هر یکی از اهل هر یکی ازین هر دو توحید جدا جدا و وضاحت جامع این همه کیفیات و فرق مراتب و مناصب عامه اولیا و زمره علما و متقلبین و خارج از همه ایشان
ملحدین بیدین و جامعیت عرفا موحدین محققین و اولیا اکملین مکملین امر باتباع اینچنین اشخاص و اقتباس تمام سوره اخلاص تحقیق جمیع مراتب اعتباریه و منظوریه الهیه
و درایة ذاتیه سوای طور صوفیه وجودیه و ظالین بنهج خاص اصحاب طریقه محمدیه تنبیه در بیان آنکه اقوال اقفان ناقهم در طعن خویش حضرت مجدد الف ثانی قدس الله سره العزیز را
قائل ظل میدانند و حال آنکه چنین نیست باصل الاصل پیوسته اند بیان آنکه حق تعالی موجودی ست مستقل قائم بذات خود مع صفات خویش خارج از همه موجودات که
موجودیة وجود منحصر در همین موجودات ممکنه نیست چنانکه اهل عقول قاصره گمان می برند و حضرت وجود را چون کلی طبیعی میفهمند نیست بلکه موجودیة صفت ذات الوجود ست و بنفس الوجود
قائم نه آنکه وجود بسبب موجودیة که صفت اوست قائم ست نه از پیدا شدن موجودات ممکنه در ذات الوجود چیزی می افزاید و نه از نابود شدن اینها چیزی میکاهد و مبرا از همه آفات
و هیچ شی خارج از و نیست تفسیر آیه ولله میراث السموات والارض و لطف لفظ میراث و بیان موجدیه و وارثیه وجود برای همه موجودات نکته تقریر سخن کسانیکه وجود را چون
کلی طبیعی وجود در افراد خود پنداشته اند کاش چنین میگفتند که وجود مطلق از افراد خود که موجودات ثلثه اند موجودست اگر جوهر و عرض که از ممکنات اند نباشند وجود در تعین واجبی موجود
بود که وجود بحیثیت عین ماهیت واجبست فائده در بیان آنکه عرفا محققین اثبات وجود حق و نفی وجود ما سوی نموده اند و این طبیعیان و ملحدان ناقهم بر عکس در اثبات وجود خلق
و نفی وجود حق مینمایند اخبار احوال پر اختلال این ضالین مضلین و احتراز از صحبت این مفسدین اخبثین که در حق سالکین بدتر از سم قاتل ست و بیان مقامی که مامون و محفوظ
از شر شیاطین الانس و الجن ست فائده در اینکه انعکاس ماهیات معدومه در وجود و نمود موجودیة گرفتن را چون انعکاس در آئینه نباید فهمید که این عکس بمعنی برخلاف ست
نه بمعنی انطباع تنبیه در رد اکثر صوفیان ناتمام که بزعم خود عارف تام شده اند و در خیال خام خویش بزرگانی را که بیان اثنینیة فرموده اند و قائل همه از وست اند و از
از حقیقت نمیدانند و میگویند مسئله توحید بسیار دقیق ست بر ایشان خوب منکشف نگشته و حقیقت از نظر ایشان مرتفع نگردیده و فنای کامل حاصل ننموده اند و از قید اثنینیة
نرسته اند بیان آنکه درین علم الکتاب اگرچه همه جا اثبات توحید و نفی وجود ما سوی ست که حاصل کلمه لا اله الا الله ست الا بفضل الهی در هیچ مقام بطوری که خلاف شریعت
غرا باشد و رافع حفظ مراتب گردد و پاس غیریة اعتباریه نماند بیان نگشته بلکه شریعت را عین حقیقت گفته و حفظ مراتب را از لوازم شمرده و غیریة حقائق ممکنه را از حضرت وجود
صریحا بیان کرده که هیچکسی از عرفا باین اتیان ممتاز نگردیده و این قسم بیان جامع شریعت و حقیقت نموده که عبد عبد ست و معبود معبود ما للتراب و رب الارباب تنبیه در
بیان آنکه تقریر وحدت وجود بتقلید و قال قبل از رسیدن بآن حال چه چیزست و چه تاثیر دارد و بعد از کیف گشتن بآن کیفیت و مشرف شدن بآن معرفت چه لیاقت و چه تاثیر
حال دارد و بیان وحدت شهود تقلیدا بزبان بدون کیفیت مشاهده آن چه چیزست و بعد از حصول آن حالت و دوام آن در جمیع اوقات و مشرف شدن بشهود یک وجود در همه موجودات
چیست و مشرف شدن بتوحید محمدی ظاهرا و اتباعا هم چه اثرست و چه اخیرات و حسنات دارد و بعد از کشف آن حقیقت و مشرف شدن بآن مرتبه قصوی چه نسبت عظمی ست و چه شرف و عظمت دارد

بیان احق واصدق بودن جمیع تحقیقات محمدیان خالص و کلیة واجمالاً بیان کہ حقیقت اصل تمام مطالب ہمہ مصنفات ایشان کہ سراسر تجاہا بیان توحید محمدی ست
کہ ایمان بخش ہمہ خواص و عوام ست و عین ایمان و اسلام کہ رموز حقیقت را چون روز روشن ظاہر میکند و امور شریعت را بلا شک و تردد در دل ہر واحد ثابت و مستحکم بنیاد میکند
و نمود اعتبارات کونیہ را بروسہا از لوح خاطر محو میسازد و وجود حضرت حق را چنانکہ ہست باظہار مے آرد و لعنایت حق و فضل ہادی مطلق در ہیچ مقام چنین نشود بلکہ
نرسیدہ کہ حق کدام مرتبہ فوت شدہ و یا کنہ مرتبہ اتحاد با ظہار نیامدہ و یا سر مرتبہ امتیاز بیان نگشتہ و یا در آداب عبودیت قصور واقع گردیدہ و یا در شان الوہیتہ لقدر
طاقت بشریہ چنانچہ باید تحریر نرسیدہ و یا طرف نقل کہ استناد آیات و احادیث ست از دست رفتہ و یا طرف عقل کہ اثبات بدلیل و برہان ست متروک گشتہ غرضکہ
تحقیقات محمدیان تماما احق ست و مستحکم بوکالت حق بیان ایشان از تکلیم الٰہی ست و عرفان ایشان از تعلیم رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم و تقریبا آیۃ سجدہ بیان
حال جاہلان و غافلان و خبیث نفسان بد اندیشہ و ابلیس طینتان شرارت پیشہ و مخالفین انصاف و معاندین پرخلاف تقریر تازہ و جدید او وست نہ آنکہ ہمہ اوست

وارد بیست و نہم مع شرح و متن مسمی بوعد اللہ **بیان** معنی وعد اللہ کہ چیست و حق تعالیٰ در حق ہر کسے چہ وعدہ کردہ است و تا ایفاء وعدہ صبر
باید نمود و منتظر وقت باید بود **بیان وعدہ رویت و اشتیاق موت** یعنی چون حق سبحانہ وعدہ دیدار خود بمومنین در دار آخرت کردہ لیس صادقین را
باید کہ ہر لحظہ مستعدین الی الموت باشند و ان شاء اللہ بفضل الٰہی بر صاحبان این حالت دشواری مرگ ہم آسان خواہد شد کہ ایشان مشتاق آن بودہ اند بخلاف
غافلین کہ احرص الناس اند برحیات دنیا و بیان حال این ہر دو گروہ و سبب علۃ این ہر دو امر و بیان طریق یاد موت و اقسام محمودہ و مذمومۂ آن باجمال
و تفصیل این معنی در وارد ہفتاد و یکم در یاد موت مسمی بتذکرہ ہست ۔

وارد سیم مع شرح و متن مسمی بقول سدید **بیان** تحقیقات این اسم و نکات ہمین قسم **بیان عجز ادراک بالکنہ** کہ قوت ادراکہ صلاحیۃ و لیاقت
آن ندارد کہ ذات الشئ را من حیث ہی ہی دریابد ہر چہ یافتہ میشود بالوصف یافتہ میشود کمال یافت عجز در یافت خود در یافتن ست و ہم دیگر مذکورات
ازین قبیل و اثبات آن بدلیل ۔

وارد سی و یکم مع شرح و متن مسمی بعبرة لاولی الابصار **مشاہدہ** فناء اعتبارات و مطالعۂ اقتضای حالات بتغیر و تبدل کیفیات و بیان حصول عبرۃ
و تقسیم آن بسہ اقسام کہ اگر بسبب وجود امور منافرہ طبع حاصل شدہ عبرۃ ہر بیہ مسماۃ تلہیفیہ ست و قوی التاثیر در نفس جبان ست و اگر بسبب عدم امور ملائمہ طبع ست
عبرۃ سلبیہ مسماۃ تأسفیہ ست و قوی التاثیر در نفس طماع و سیوم حاصل میشود برویۃ حقیقۃ علی ما ہی علیہ با این اغراض نفسیہ نکودہ و این عبرت صاحبان نفوس مقدسہ
عالیہ اولو الابصار خالصۃ للہ ہست **بیان کیفیۃ عالم و عالمیان** و منظور از عالم مجموع عالم من حیث المجموعیۃ و بلحاظ نوعیۃ ست و مراد از عالمیان افراد آن
معنی نوعی ست باعتبار جزئیۃ و درین وارد بیان کیفیۃ این ہر دو حیثیۃ ست ہم فنا و زوال باعتبار عرضیۃ کہ ہر آن شامل حال عالم ست و ہم بقا و قیام جوہری کہ ہیچگاہ
نیست نمیشود **تاویل** آیۃ من قبل انفسنا بغیر نفس الخ **مطالعہ** آنکہ نظر غور بر مجموع عالم دائم بودن جہان نباید کشود بلکہ بچشم عبرت بر جزئیات نگاہ باید فرمود
و فنای خود و ہر یک چیز بالضرورۃ مشاہدہ باید نمود **تحقیق** آنکہ نوع عالم یعنی مخلوقیۃ مطلقہ کہ شامل ست ہمہ مخلوقات گذشتہ و حال و آئندہ را مظہر
خالق قدیم ست دائم بلکہ قدیم و لازوال ست والا حدوث صفۃ خالقیۃ در ذات حق جل و علا لازم آید و از جملہ عقائد ست لا یقوم بذاتہ حادث قدم ذاتی نصیب
واجب بالذات ست و بس و چنانچہ در صورت قدم ذات واجبی قدم صفات ہم ضرور ست ہمچنین در قدم صفات قدم ظہورات صفات ہم ضرور ست والا التعطیل در
صفات ثابت گردد و قباحت بقدیم گفتن عالم اہل اسلام را در انست کہ بطور حکما قدیم گویند و این افلاک و نجوم و دیگر اشیا را کہ او سبحانہ صریح بحدوث و تغیر احوال
آن خبر دادہ ست قدیم و لازوال دانند کہ این مسلک خلاف طور نبوت ست والا مطلق فنا و بالکلیۃ نیستی و عدمیۃ محضہ از کلام اللہ و احادیث ہم ثابت نمی شود
و استشہاد این معنی بآیات و برای عرش و کرسی حدوث زمانی از جائی ثابت نشدہ و چگونہ باشد کہ زمان متعلق باوست حدوث اینچنین اشیا حدوث ذاتی ست

نه زمانی وفنای اینچنین باقیات نیز فنای ذاتی باشد نه زمانی چنانچه در وارد یازدهم مسمی بسنة الله نیز مذکور ست وتقریبًا سوال وجواب این مبحث در آخر وارد سی ویکم که پیوسته بهمین وارد ست هم مسطور ودر وارد چهل وهشتم مسمی بمداولة الایام توضیح وتصریح اهمیتی کرده شده ومفصل تحقیق زمان دیگر متعلقات آن در وارد پنجاه وسوم مسمی بصبائرمن الرب هیچ جدید این فقیر قلمی نموده که تا الیوم کسی بآن لب نکشوده ـ

وارد سی ودوم مع شرح ومتن مسمی بتعلیم الاسماء **تعریف** اسم که مرتبهٔ ذات مع الصفة ست وخیرات وحسنیات بودن ذات وصفات واسماء او تعالی و بیان التعلیم الٰهی آدم را همه این اسماء بتضمن وجود خود وظلیه وتبعیه متخلق باخلاق گشته جامع جمیع صفات ومظهر جمله کمالات گردیدن او وهم تعلیم اسمای تمام اشیا کلیة بعقل وجزئیة بحواس وجامع علم اجمالی وتفصیلی شده محیط گردیدن علم او همه معانی مجمله ومفصله وحدت وکثرت وکلیه وجزئیه را **تقسیم** تعلیم بر چهار قسم تعلیم ایجادی وتعلیم القائی مع اقسام آن وتعلیم قولی مع فروعات آن وتعلیم فعلی مع جزئیات آن **کشف** حقیقت انباء آدم ملائکه را باسماء واعتراف آنها بقصور علم خویش **بیان تقابل** اسماء وظهور اشیاء **وتفریق** اعلام واسماء وتفصیل اقسام آنها یعنی درین وارد بیان مقابله اسماء الٰهیه ست باهمدیگر مثل نافع وضار ومحیی وممیت وغیرها وظهور اختلافات اسمائیه در مرایای اشیاست که مظاهر آنها اند ووجود اشیاء مختلفه کونیه بسبب اقتضاء اسماء متقابله ست چنانچه اعتبار اسماء بسبب صفات کائنة فی الذات ست وامتیاز صفات بحیثیت شیونات ذاتیه که عین ذات اند **تفصیل** مراتب ذات بحث شیونات ذاتیه وصفات واسماء وظلال اسماء که مرتبه حقائق کونیه ست وموجودات کونیه **بیان** آنکه در هر اسم دلالت مستتر بالاجمال بر همه اسماست وذات مرتبه بالاشتراک ست برای مرتبه جمیع اسماء واعتبارات صفات مرتبه بالامتیاز برای آنها وهمین مرتبه اسماء اصل الاصل تمام حقائق موجودات ست وبرسته اسماء حقائق اشیاء مرکب از جنس وفصل اند پس ظهور اسماء باشتراک ذات وامتیاز صفات ست باعتبار دلالت هر یکی بر ذات هر اسم دال بر همه اسماست اجمالاً وباعتبار دلالت او بصفة مخصوص دال بر حیثیة خاصه ست تفصیلاً **شرح اسماء حسنی** وتحقیق الفاظ ومعانی نود ونه نام الٰهی وکشف اسرار آن کماهی اولاً در زبان عربی هم ثانیا بتکرار توضیح وتصریح معانی آنها بترتیب در فارسی **تفصیل** تعلق هر یک ازین اسماء وتحصیل تخلق بآنها هر صبح وشام مواظبت این اسماء موافق معمول حضرت قبله کونین ایدنا الله بنصره سره **لطیفه** در بیان معاملهٔ احتیاج درمیان محتاج الیه ومحتاج مع سوال وجواب در قدم وحدوث عالم سوای طور حکما وعلمای جهلا **تحقیق** اسم تقریبًا موافق نحویان وتقسیم آن مطابق منطقیان ومعنی اصطلاحی صوفیان **بیان** آنکه نزد خالص محمدیان هیچ اسم اسم ذات بحت من حیث هی هی بلا ملاحظه صفات نیست وهیچ اسمی خالی از لحاظ ذات نه وذکر اسم اعظم وتفصیل مراتب اسماء حسب تحقیقات ایشان که بعض اسماء فقط اسماء اند وبعض در اسمیة خود تخصیص علمیة هم دارند ونسبت در اسماء واعلام عموم وخصوص مطلق ست که مرتبهٔ اسم مرتبهٔ ذات مع الصفة ست مطلق خواه صفة عامه باشد که مانع شرکت غیر موصوف خود نبود ودر دیگران هم یافته شود خواه صفة خاصه مرتبهٔ علم مرتبهٔ ذات مع التشخص صفة خاصه ست که مانع شرکت غیر بود ودر دیگری یافت نشود وتفریق مراتب اسماء ثلثه که الله ورحمٰن وجامع ست وبعض اسماء جامعه اند بلحاظ ذات مع جمیع صفات وجمله کمالات وبعض اسماء ثابته اند یعنی ذات مع صفات ثبوتیه وبعض اسماء سالبه اند یعنی ذات مع صفات سلبیه وبعض اسماء حسنی اند که صریح لفظًا در قرآن شریف وارد شده اند وبعض اسماء توقیفیه اند یعنی موقوف بر سماع از شارع ومستخرج از کلام الله بدلالت التزامی وبعض داخل اسماء لا تعد ولاتحصی اند که شرع شریف بتصریح آن حضرت نداده وشرف وعظمت وعلو مرتبه بحسب کمی وزیادت جمع این حیثیات ست ـ

وارد سی وسیوم مع شرح ومتن مسمی بسراج وهاج **بیان** مراد داشتن از سراج وهاج علم حصولی وتشبیه دادن علم حسی بقمر وعلم عقلی بشمس وتمثیل محسوسات بلیل ومعقولات بنهار **بیان** علم العلم که علم مرکب ست واظهار آنکه علم بمعنی وجودی وآئینه وتجلی گاه حضرت وجود ست ولطور دو مرتبهٔ وجود که منشا انتزاع امر منتزع باشد این هم دو قسم ست یکی علم بسیط یعنی ذات العلم فقط دانست بمعنی حاصل بالمصدر واین علم مظهر ذات الوجود ست ونصیب آن بلکه عین آن دیگر علم مرکب که دانستن دانست ست یعنی بمعنی مصدری واین علم منظر وجود ظلی ست وزائد بر ذات وثابت در مرتبه صفتی واجب تعالی ودرین موطن موجود به

وجہل نیز مقابل علم دو قسم ست بمعنی عدمی و بمعنی وجودی کدام مزاید بران وصفت اول اوست بنظر می آید و ودیعت امانۃ این علم بحضرت انسان جہول کہ جہل ذاتی وارد شدہ

وقسمت ممکنات کہ مرکب از معنی عدمی و وجودی اند جہل بسیط یعنی نادانست محض کہ ذات الجہل ست و نصیب عالم محض و عین آن و یکی جہل مرکب نادانست منضم بدانست ست

و اظہار آنکہ این تقسیم علم و جہل متعلق باصل اعتبارات و علم مرکب کہ مرکب میگویند باعتبار ترکیب علم تفصیلی ست بعلم اجمالی و جہل مرکب آنکہ مرکب میگویند بلحاظ ترکیب علم ست با جہل

بساطۃ و ترکیب بنفس العلم و نفس الجہل ست کہ حاوی و شامل دیگر ہمہ مراتب مصطلحہ و غیر مصطلحہ آنہاست و ہم بیان معانی اصطلاحی حکما و تعریفات آنہا کہ علم عبارت

از چیست و علم مرکب چیست و جہل بسیط کدام ست و جہل مرکب چہ طور ست **بیان** آیۃ انا عرضنا الامانۃ الی آخرہا و حمل انسان و کشا اباء آسمان و زمین از ان **حقیقۃ**

ظہور علم العلم و غلبہ طرف علم و رجحان حقیقۃ و وجودیۃ در افراد اکمل انسان بقدر قوت نسبت بوجہیت تضمن حجت بے علۃ او از جہل ذاتی کہ نصیب حقیقت ممکنہ است بر آمدن

ایشان بالکلیۃ ممکنات را نظر الی ذاتہا از مرتبہ جہل بر آمدن محال ست و تمام از شائبہ جہل خالی شدہ علم محض گشتن وہم و خیال علم حقیقی کہ مطلق پاک از لوث جہل باشد

مخصوص حضرت حق ست لیس علم کثیر کہ علم مطلق ست نصیب مرتبۂ وجود مطلق ست موجودات مقید را نیست مگر علم قلیل و در افراد افضل انسانیہ جہل و بطلان امکانیہ

غالب می باشد ہمین قدر علم در ایشان آمد کہ جہل ایشان را مرکب ساختہ از بساطۃ این مرتبہ ہم فرود آوردہ بدرک اسفل سا نیدہ است –

واردسی و چہارم مع شرح و متن مسمی بسبل السلام **بیان نصائح با آیات مع فوائد و نکات** تعلیم خلق حسن مصالح معاش و سفید معاد و تلقین

خشامشی و بشاشی و خوشی معاشی و صفا و یاری و وفا و روش وفاق بخلش نفاق و تہذیب جمیع اخلاق و بیان صورت و حقیقۃ نفاق و منع پندار و غرور و

استکبار و نفور امر بخلاف نفس و نفس کشی و حمایت بی خلاف از ہمہ بودن بطیب خاطر و خوشی و بیان اینہمہ امور متمسک با آیات قرآنی و مستنبط از کلام الٰہی کہ گویا از ظرف

خود ہیچ نگفتہ توضیح مطالب ہمان آیات کردہ و نکات آن بلطافت بیان نمودہ **تبلیغ** دعوت و اتمام حجۃ بر مخالفان و منکران و مفصل کشف احوال مدلل جواب سوال

تمام باقتباس عبارت کلام اللہ و دعوی حقیقۃ و ہدایۃ محمدیۃ بشہادت و گواہی قرآن و خصوص خاص مخصوص کہ این قسم ارتباط احادیث و آیات بکلمات عبارات

در دیگر کتابی بنظر نیامدہ **اشعار** آنکہ بنیاد تمام مطالب و معارف خالص محمدیان صرف بر کلام اللہ و احادیث ست ہرگز کشفی را کہ خلاف کتاب و سنت باشد معتبر ندانند

و زنہار غیر از الفاظ مصطلحہ نبویہ بر زبان نمی آرند و قدری بیان شرف دولت این خاصان مقبول و مقربان رسول **تنبیہ** در بیان خصومت و عناد عوام و جہلا و حقیقۃ

خلاف و جہاد خواص و عرفا بمثال قطع انگشت مار گزیدہ و تدبیر عضو آفت رسیدہ و نہی از دل آزاری و مردم گزائی و ایذا رسانی بجاندار و حقیقت کشتن موذیان و

ذبح جانوران حلال بموجب شریعت و مناسب طریقت **بیان** راہ سلامت روی و نیک نفسی و طریق معاشرت با ابنای زمان و تاسف و افسوس یاد و ذکر

دوستان رفتگان علی الخصوص شیخ معین الدین رحمہ اللہ و دعای خیر و استدعای سلامت باقیماندگان –

واردسی و پنجم مع شرح و متن مسمی باحسن التاویل **بیان** آنکہ برای ہر کلام ظاہری ست و باطنی و تفصیل ظاہر آن کہ الفاظ و خطوط امر جسمانی محسوس ست

و تشریح باطن آن کہ معنی و مطالب امر روحانی معقول در افکار نفوس ست مصور و جوہر آن قبل اخراج معانیش بالفاظ و تفریق مراتب ہر واحد از ظاہر و باطن باعتبار

نحویۃ و فصاحت و بلاغت و منطق و تطابق واقع و استعداد سامع و بیان الحقیقۃ **اظہار** آنچہ حقیقۃ و کنہ کلام خود متکلم میداند و ہرچہ از آن آگاہ گرداند محسوب

در تفسیر ست و سامعین و ناظرین پی بالفاظ و حروف آن بردہ استخراج مطالب حسب عقول و افہام خود ہا میکنند و ہرچہ بتعبیر مینمایند در محل تاویل ست **بیان**

معانی الٓمٓ از مقطعات قرآنیہ ہم موافق گفتہ و نوشتۂ دیگران و ہم کشف اسرار آن حسب الہام الٰہی و تعلیم ربانی باحسن بیان **تاویلات بعض آیات**

و معاملہ مصطفوی و موسوی علیہما الصلوۃ والسلام یعنی بیان حقیقۃ تاویل و تفسیر و فرق درمیان اینہا و تاویلات بعض آیات و معانی باطنیہ آنہا

موافق و مطابق بظاہر الفاظ و بیان معاملہ حضرت سید المرسلین علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اکملہا با حق تعالی و ہم بیان معاملہ حضرت موسی علی نبینا و علیہ السلام

با رب خود در حال امر دیدار و تجلی و بیان فرق و امتیاز مرتبہ حضرت کلیم اللہ از حضرت خاتم النبوۃ در اتمیۃ و اکملیۃ و ہرچہ از تحقیقات و اسرار حالات حق تعالی

باب آن کشاده آنزا القلم داده **بیان** آنکه برای جریان فیض وکثرت ارشاد فرود آمدن بمرتبه خلق ومناسبت بقوم بهم رسانیدن که کار اکملین مرجوعین ست ضرورست **معرفه** دربیان آنکه در نسبت

نبوت اثبات مراتب باعتبار ثبت که منصب نزول حالت رو بخلق ست و در نسبت ولایت رفع امتیازات ونفی اعتبارات ست که مقام عروج وکیفیة رو بحق ست و در حضرت موسی

نسبت نبوت غالب بود ونسبت ولایت مغلوب و درجناب خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام این هردو نسبت برکمال بحد اعتدال بود **فائده** دربیان آنکه هرچند در معنی

منصب نبوت که امر واحد مفاض من الله ست در حضرات انبیا علیهم السلام فرق وامتیاز نیست اما باعتبار اختلافات استعدادات ذوات انسانیه از راه حیثیات امکانیه

امتیاز مراتب ومناصب باهدیگرست **بیان** مراد شعر خواجه حافظ ودفع دخلے که دران مے کنند ــ

وارد سی و ششم مع شرح ومتن مسمی بشفاء للناس **ذکر** شفا و مرض قلبی حادث شدن مرض تعلقات دنیا وما فیها در قلوب غافلین بسبب غلبه مادہ وهمیه وزوال صحت عقلیه

وارسال مرسلین که اطباء قلوب اند برای حفظ صحت وتعلیم ادویه وعلاجات با امر ونواهی وارتکاب ماموراتِ واجتناب منهیات بحکم الٰهی وبلا تشبیه مانند طبیبان ظاهری علی بصیرت اصلاح حال مردم

نمودن این اطباء باطنی وهم معالجه بالضد فرمودن اینها مثل اطباء یونانیه وهم گاهی بالمثل چون اطباء هندیه وترجیح علاج بالضد وشیوع آن در معالجات وکثرت وقوع آن در معالجات شیوخ

اکثر مجربات **بیان** آنکه اخلاق ابناے دنیا چون حیوانات حسب خواهش نفس وطبیعت بلاکسب وسعی ومجاهده می باشد واخلاق اهل آخرت بجهد وکوشش موافق عقل ونقل میبود

در رفته رفته تکلف وتعمل دور میشود **بیان** صلاح علاج واصلاح مزاج ظاهراً وباطناً مطابق تجویز نسخه شریعت مصطفویه که ناسخ جمیع نسخ ملل وادیان ست وموافق تشخیص

طریقه محمدیه که خاتم جمله طرق وصراط مستقیم ایمان ست ومن بعد تبدیل این نسخه هیچکس را جائز نیست مگر تغیر اوزان وقدر شربت برای اولیای امت که نسخه نویسان وشاگردان رشید

حکیم حاذق اند موقوف داشته اند وعزیز الوجود بودن انچنین نجوات عالیات ووجه تشبیه این عرفا که علماء الله اند بانبیاء بنی اسرائیل للتعلیم طب نفسی مقابل طب جسدی

وبیان اسباب علامات ونظریات وکلیات وعملیات ومعالجات وتشخیص امراض مفرده ومرکبه وتجویز نسخه ودوا وغذا وپرهیز ونبض وقاروره تا بسهولت حفظان صحت باطنیه

حقیقت امراض قلبیه دریابند وبضرورت سالکان طریقه محمدیه خوب یافت اوصاف واخلاق وحالات وکیفیات نمایند واسباب علامات آن بشناسند وفرق اخلاط صالحه وفاسده

بفهمند وامتیاز امراض وادویه ساخته آن کنند وازادویه علاجات آن آگاه شوند وبے خطا معالجه بکار برند ودر تشخیص غلط نیفتند وصحت وسلامت صلاح وفلاح دارین بهم

وشفای عاجل وآجل خیریت وعافیت وسعادت ونجات نصیب گردد **بیان** آنکه مانند مرض بدنی که مادی وساذج ست مرض قلبی هم دو قسم ست یکے نفسی که در اصل خلقت

اخلاق ذمیمه کائن میباشد ومتعسر العلاج ست وبجهد وکد تمام فی الجمله اصلاح وکیفیة آن کرده میشود ودیگر عارضی که بسبب صحبت بد وکثرت اشتغال افعال ناشائسته پیدا میگردد

بانکه تدبیر علاج پذیرست وبالکل زائل میشود **بیان** اوصاف واخلاق نیک بد مجرد طبعان وحالات قلبان ومبرودین ومرطوبین ویابس مزاجان جدا جدا تفصیل **بیان** مناسبات

ومشارکات وخصوصیات همه اخلاق واوصاف وخصائل هریکے از ارکان وامزجه واخلاط وکیفیات وضرر غلبه ونقصان هرواحد واز اعتدال اینها حاصل شدن اعتدال اخلاق

واستقامت برجامعیة اوصاف حمیده **تفصیل** کارهای نفس حیوانی وروح انسانی وآثار وانوار هریکے علیحده علیحده **بیان** آنکه مانند اخلاط اربعه ظاهریه در باطن

هم چهار خلط معنویه ست اول علم که بمنزله دم ست دویم غضب که بمثابه صفراست سیوم شهوت که بمقابل بلغم ست چهارم وهم که عدیل سوداست وضروری بودن این هرچهار

خلط معنوی در انسان مانند بودن اخلاط اربعه ظاهریه در ابدان **بیان** مضرات افراط وتفریط هریک خلط بتفصیل ومصالح وخیرات اعتدال هرواحد **تفصیل** فرائض

وواجبات بغذا وتشبیه آنچه در شریعت حرام مطلق ست بسم قاتل وآنچه مکروه ست بمخدرات ودیگر مضرات وآنچه مباح ست بفواکه وبقولات ومثل نوافل مسنونه وادعیه

ماثوره بغذای دوائی ودیگر اذکار واشغال معتبره اکابر دین که بکنایه ودلالت التزامی از آیات واحادیث استخراج واستنباط فرموده اند بدوای غذائی وباقی افعال واعمال

که بزرگان سلف وخلف از پیش خویش برای نفع سالکان برآورده اند وخلاف شرع شریف نیستند چون دوای مطلق اند که غذائیة ندارد **بیان** آنکه دلیلین برای

دریافت کیفیة مزاجیه هر لیض قول وفعل ست که اقوال بمنزله قاروره ست که از رنگ سخن حقیقت باطن مفهوم می شود وکلمات پست وبلند ومتوسط چون رسوبات

راسب وطافی ومعلق وافعال بمنزله نبض ست که حقیقت هر شخص از حرکاتش ظاهر میگردد ووضع وصحبت بمنزله بشره وسحنه است **بیان** اقسام نبض وقاروره

واظہار تعریفات و تحقیقات آنہا مع فوائد لطیفہ و نکات غریبہ در ضمن شرح رباعی مثنا و شرحا کشف مرادات و استعارات لفظ بلفظ آن **بیان** آنکہ در اصل کلیۃً و اطلاقاً
اینہمہ کیفیات و حالات بر ہمہ طاری میشود و مخصوص بحال سالکین و غیر سالکین و کاملین و ناقصین نیست و اختلاف مراتب حیثیات اعتبارات و لوازم آنہا **فائدہ** در بیان حقیقت اشعار
اکابر و بزرگان بی مناسبت بشعر و شاعری فرمودہ اند و کیفیت اشعاری کہ شعرا بی بہرہ از حقیقت موزون نمودہ اند و جامعیت این ہر دو امر کہ محض تائید الٰہی ست و مندرج
کلم بہم سید **منشر** بیہ و برتری ہستی حق تعالیٰ از احاطہ ذہن و خارج و عاجز بودن **عقل انسانی** بے مدد رحمانی در دریافت حقیقت آنمرتبہ **فائدہ** در کشف کنہ حقیقت التجیم
عرفا کاملین و اہل تمکین را کہ اہل تلوین و تغیر حال برآمدہ صاحب مقام شدہ بالغ طریق و ابو الوقت گشتہ اند و از اطفال طریق و ابن الوقت نیستند در اصطلاح سلوک میگویند کہ ایشان
از زمان و مکان برآمدہ اند **تاویل** آیۃ لا تاخذہ سنۃ و لا نوم مع تعریف و تحقیق این ہر دو حالت **بیان** معنی کلمات مصطلحات وجود عدم و وجود فنا و وجود بشریت و بیان
کلمۂ زوال عین و اثر کہ اصطلاح فقہ بست ارباب سلوک و در کدام موقع استعمال میکنند **بیان** آنکہ ہمہ کمالات وجود بیہ کہ صفات اللہ اند در مرایای مخلوقات ظہور کردہ اند و فی الحقیقۃ
اینہمہ احکام و آثار و افعال و احوال من اللہ اند و منسوب بحق تعالیٰ فرق حالت عوام و خواص اند عموم و خصوص و بیان ظن نیک محققین عرفا و بدظنی محجوبین جہلا و اولویۃ مقام لقا از مرتبۂ فنا
مع دیگر مفید نصیحت۔

وارد پنجاہم مع شرح و متن مسمی بلاغ مبین **تعریف** این اسم کہ بیان اہو ثیہ برای ثبات امو نظریہ ست **تحقیق** دعوت اولیاء الکملین و تبلیغ انبیاء مرسلین و
بیان مقام رسالت و احکام شرائع و وحید و سط و مرتبۂ اعتدال بودن شریعت مصطفویہ و دعوت طریقہ محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ و التحیۃ **بیان بی ثباتی دنیا**
و اہل دنیا و ناپایداری اعتبارات این عالم و اہل این عالم حساً و عقلاً و کشفاً و نقلاً و بیان حقیقت دنیا و متاع دنیا کہ چیست و چہ چیز ست و اہل دنیا و دنیادار و مردم دنیا
کدام کسانند و سگ دنیا کرا میخوانند و بیان آنکہ تارکان دنیا کہ سزاوار محبت و اخلاص اند کدام اشخاص اند **بیان** نصائح و مواعظ کہ متعلق بدنیا و ما فیہا ست باقتباس آیات
و اصلاح حال ہمہ انشا تا گدا در جملہ حالات **موعظہ حسنہ** و بیان راہ و رسم واعظان بخبر و ناصحان بے اثر کہ ہیچ فائدہ و سود ندارد و حقیقت حال پند
و نصیحت در نہج ہدایت و تربیت عرفا و اہل اللہ کہ صاحب تاثیر و روشن ضمیر و کاشف کلیات و جزئیات اند۔

وارد پنجاہ و یکم مع شرح و متن مسمی بحکمت کاملہ **تعریف** حکمت و تفریق حکمت ناقصہ کہ علی قدر طاقت بشریہ و نصیب سائر حکما و تجاربہ ست و کشف حقیقت اینہا
مع بیان حال صوفیہ و حکمۃ کاملہ کہ حکیم حقیقی جلت حکمتہ را حاصل ست و مظاہر آن انبیا و اولیا اند علیہم السلام و بیان خاتمیت نبوۃ و ذکر عرفا الکملین امت و ظہور حقیقت محمدیہ بیان
حکمت تعلق نفس با بدن و جامعیت انسانیۃ بر ہمہ مراتب حیوانیۃ و ملکیۃ و تفصیل مناصب افضلیۃ و اکملیۃ و تحصیل شرف و مزیت **تاویل** آیۃ لقد خلقنا
الانسان فی احسن تقویم ثم رددناہ اسفل سافلین و مراد استثنا مومنین صالحین۔

وارد پنجاہ و دویم مع شرح و متن مسمی بقول ثقیل **بیان** ثقالت قول و تفصیل و کشف القاء خاص الٰہی باقتباس تمام سورۂ الم نشرح **بیان آنکہ** ابتلا
مصیبتی ست کہ از نفس زائل نمیشود و وجہ تعبیر ابتلا بلفظ مصیبت **قاعدہ** در بیان آنکہ ہر کلمہ کہ از زبان عرفا بر می آید ناشی از حالتی و کیفیتی می باشد و
در ہمہ اوقات یک حالت نمیماند پس از ہر کلمہ پی بآن حالت کہ مخبر از انست بردہ ہمہ اقوال را بتکلف موافق یک حال نباید گردانید و ہر کلمہ را متعلق ہمان مقام کہ دال بر آن ست
باید فہمید و سر رشتۂ اصل مطلب از دست نباید داد و در تردد و تشتت نباید افتاد۔

وارد پنجاہ و سیوم مع شرح و متن مسمی ببصائر من الرب **تعریف** بصیرت و بودن ہر انسان بر نفس خود حجت بالغہ و ملہم من اللہ گردیدن او از فجور و تقوای خویش و
فانی و ناپدید گشتن ہمہ افعال و اعمال نیک و بد باعتبار نسبت زمانیہ و بلحاظ دنیای فانیہ و باقی ماندن آثار و نتائج و ثمرات آنہا باعتبار نسبت دہریہ و معاملات جزا و سزا
فرمودن حق تنعیم و تعذیب و فضل و رحمت و مغفرت و عدل و قہر و غضب و برنیامدن ممکنات از انفعال و نقص ذاتی خود تا این و بد عجز و قصور مخل حالت فضل
و کمال انسانی نیست **بیان** نسب ثلثہ کہ نسبت سرمدیہ و دہریہ و زمانیہ باشد و ما یتعلق بہا و تقسیم ہر یکی بدو قسم کہ حقیقیہ و اضافیہ بود

تحقیق نفس الزمان وتفریق زمان حقیقی واضافی واثبات حدوث ذاتی وزمانی برای همه ممکنات بنهج جدید که تا الیوم کسی بآن متکلم نگردیده و در هیچ کتابی چنین تحریر نرسیده یعنی نظر برانچه حقیقی که منشأ انتزاع زمانه اضافی ست وعبارت از نسبت امتدادیه حضرت وجود و جانب حیثیتیه لقای نفسی ذات الوجود ست وصفتی از صفات کمالیه وجوبیه است ومسمی بقدم ذاتی ودیمومة نفسیه ومظهر وتجلی گاه معنی نفس الامر مفهوم واقع ست زمانه اضافی را جدا وممتاز ساخته محدود باسم همین زمانه که معلول او ست حادث زمانی خوانند بجاست واگر زمانه فقط همین زمانه اضافی را دانسته عرش را قدیم زمانی دانند درست که هیچ محذور در هر دو صورت لازم نمی آید **بیان** آغاز وانجام اضافی زمانه که مسمی باِزل وابد ست وتقسیم از منه ثلثه ودیگر تقسیمات وامتیازات وبیان آنکه حرکت زمان بحیثیته لقا از جانب ازل بسوی ابد ست وبحیثیته انقضا از طرف ابد بجانب ازل ست وباینهمه حیثیات اضافیه واعتبار یه اند نفس الزمان الآن کما کان ست نه ازلی ست ونه ابدی بلکه ازل وابد یک آن در همه مرتبه جمع ست **بیان** مطالعه اینکه حسنات وطاعات وعبادات خود منسوب بواجب تعالی گردانیده حواله آن قدیم باقی باید کرد تا فانی نشود ودایم ثمرات وست دهد وسیئات وخطیئات وزلات خویش محسوب بحقیقه ممکنه فانی ذاتی نموده از خود دیده بر ذمه خود باید گرفت تا باقی نماند ومضرات نرساند هرچند فی الحقیقه همه من جانب الله ست **بیان** دیگر متعلقات متن وتبیان منهج تحریر وتقریر مطالب مخصوصه این کتاب وبالاصالة مفصل کشف آن خصائص بالاستیعاب طور ذکر ونقل مقدمات مرقومه معلومه دیگران تقریبا بقدر ضرور بالایجاز والاجمال و برای تحصیل این علم الکتاب حاجت اکثر مواد ومناسبت جوهر استعداد وضرورت جامعیة بیشتر علوم وکمال۔

وارد پنجاه وچهارم مع شرح ومتن مسمی بزینة الکواکب **بیان** تزئین الهی دایره امکان را بنقاط اعتبارات مانند زینت دادن سمای دنیا بکواکب **بیان** حفظ مراتب وادای حقوق وتشبیه اعتبارات باطله بستاره های نحس وشوم وتمثیل اعتبارات حقه بسعد ونیک از نجوم وبیان نظرات وتاثیرات هر یکی بمنظورین خود وبیان نحوست وسعادت **بیان** مطالب باب استعارات نجوم وکواکب یعنی مطلب حقیقت ومعنی وحدة در کثرت را بالفاظ متعدده از استعارات نجوم وکواکب وکلمات متکثره از تشبیهات مناسب بیان نموده آمد **بیان** شمرده دوایر ظهور مراتب حضرت وجود مطلق که محیط همه موجودات صوریه ومعنویه ست بنهج جدید مطابق منطبق آنها هم در عالم حقیقت وهم در عالم صورت **اوّل** دائره وجود مسمی باستوای رحمانی فوق الفوق همه مراتب ست که مظهر حقیقی آن حقیقة محمدیه ست ومظهر صوری آن عرش عظیم ست **دوم** دائره وجوب مسمی بوجوب الوجود ست که مظهر حقیقیش وجوب بالغیر همه ممکنات ست ومظهر صوری کرسی **سیوم** دائره امکانی مسمی بدائره کن فیکون ست ومظهر حقیقی آن مرتبه حقائق موجودات کونیه ست ومظهر صوری فلک ثوابت **چهارم** دائره تملک وتمسک ست ودر خارج مظهرش فلک زحل ست **پنجم** دائره ابقا ست مظهر در اجسام فلک مشتری **ششم** دائره افنا ست ومظهرش فلک مریخ **هفتم** دائره تنویر ست ومظهرش فلک شمس **هشتم** دائره انبساط ست ومظهرش فلک زهره **نهم** دائره تقدیرات جزئیه ست ومظهرش فلک عطارد **دهم** دائره جمال ست ومظهرش فلک قمر **یازدهم** دائره جلال ست ومظهرش کره آتش **دوازدهم** دائره لطافت ست ومظهرش کره هوا **سیزدهم** دائره رأفت ست ومظهرش کره آب **چهاردهم** دائره نزول ست ومظهرش کره خاک **پانزدهم** دائره تألیف ست ومظهرش جماد **شانزدهم** دائره تولید ست ومظهرش نبات **هفدهم** دائره احیا ست ومظهرش حیوان **هژدهم** باز همان دائره جامعیة مطلقه ست که تحت التحت ست ومظهر آن انسان ست **بیان** استوای رحمانی بر عرش وتسویه آن وخلق زمین وآسمان وما فیهما وبیان جمیع مراتب از عرش تا فرش وحقیقت حال تمام مکونات مجردات ومادیات از حقیقة محمدیه وعقل اول گرفته تا دیگر عقول ونفوس وسماوات وعناصر وموالید **بیان** تعقیب بعطف ثم در آیة ثم استوی الی السماء ونکته صلهٔ استوا بحرف الی وعلی **بیان** تفصیل احاطهٔ الهی بجمیع جهات وهمه حیثیات

وارد پنجاه وپنجم مع شرح ومتن مسمی بعروة الوثقی **کشف** مرادات از عروه وثقی در پنجاه هدایت راه خیریت ونجات دین ودنیا **بیان** سلوک وحالات وتاویلات بعض **احادیث وآیات** یعنی اموری که متعلق بسلوک ست وحالاتی که سالکان راه طریقه را میرسد وکنه حقیقت آن کلیة وبیان تاویلات بعض احادیث وبعض آیات که مناسب ومؤید حالات مذکوره ست وبیان فوقیة طریقه علیه محمدیه که متمم ومکمل همه مراتب ست ودر جانب عروج چون جنس عالی جامع ومحیط همه اجناس ست ودر جانب نزول مانند نوع انسانی اشرف همه انواع **هدایت** تحصیل نجات ودلالت ما حصل درجات ومقامات **تصفیه** وبیان حصول

نسبت ملکہ حضور و شہود و آگاہی بحق سبحانہ بمنزلۂ علم حضوری مر نفس را کہ وصل و قرب و معیت عبارت از ہمین حالت ست **بیان** کیفیت نفس کشی و جہاد با النفس و فنای تو ہم انانیت خویش و انقطاع از مقتضیات طبیعیہ و نفسانیہ و تفصیل جزئیات اینہا مع اسولہ واجبہ واردہ بر مطالب مذکورہ کہ مقتضیات ذاتیۂ اشیا از اشیا زائل نمیشوند لیس بالوجود نفس انقطاع از مقتضیات آن چگونہ نمودہ آید و منظور از ہمین چیست **سوال** بر آنکہ درجۂ تائب اگر از صالح فاضلتر بود پس در حق انبیا علیہم السلام کہ معصومین اند چہ گفتہ شود مع جواب آن و بیان فرق گناہان عوام و خواص و نیک منکشف گردیدن حقیقت ہر امر بر حضرات انبیا و حقیقت معصومیۃ الشان و محفوظیۃ اولیا و مدام بدید قصور خود آمدہ تائب و مستغفر بودن اینہا **سوال و جواب** بر تمثیل مختفی شدن ستارگان در نور آفتاب و مختفی گشتن موجودات کونیہ در نور حضرت وجود واقع شدہ و اظہار امر حق و اسرار توحید مطلق قطع نظر از توحید وجودی و شہودی کہ مسلک خاص محمدیان خالص ست و تربیت مناسب حال سالکان —

وارد پنجاہ و ششم مع شرح و متن مسمی بعاقبۃ الامور **بیان** مقام انکشاف عواقب جمیع امور و دیدن مآل کار بدو بین چشم بصیرت **بیان صبر و استقامۃ** و امر بتحصیل آن کہ اطمینان قلبی بے صبر بر بلا و رضا بقضا حاصل نمی شود **تحقیق ذات الصبر و ذات الاستقامۃ** کہ اصل حقیقت اینہا چیست و این ہر دو امر از صفات الٰہیست و توجیہات اطلاق صبر نمودن بر حق سبحانہ کہ یک اسم او تعالی صبور ست و ہم بتقریب مناسبت ذکر جہات اطلاق شکر بر حضرت شکور **بیان** آنکہ اطلاق صبر و بی صبری در دو حال کردہ میشود یکی در وقت فقدان مرغوب و یکی در وقت وجدان مکروہ و فرق مراتب کمی و زیادت آن **فائدہ** در بیان آنچہ متعلق بصبر و استقامت ست **بیان** عظمت مرتبۂ استقامت کہ فوق الکرامۃ و منتہای مقامات و آخر معاملات ست و حاصل جملہ سیر و سلوک و شامل ہمہ کمالات ست چہ صبر و چہ شکر و چہ رضا و چہ تسلیم و چہ قناعت و چہ توکل و امر بیست لیس عظیم و تقسیم آن بر دو قسم کہ استقامۃ صوریہ و حقیقیہ باشد مع تعریفات و فرق مراتب آنہا و حوالہ اقسام صبر و فرق مراتبش بر وارد ہفتاد و ہشتم مسمی بالصبر الجمیل **تنقیح** در بیان آنکہ آنچہ از کلمات و حکایات بعض اولیا مستفاد میگردد کہ چہ جای صبر بر کردہ رہی از مکروہات خویش باید شد نہ کہ صبر بران باید نمود بلکہ از رضا ہم گذشتہ شکر بران باید فرمود و ازین مقام ہم ترقی کردہ احساس آنرا در مشاہدۂ معشوق کم باید کرد این قسم سخنان خبر از غلبۂ سکر میدہند و انبا از عدم اطلاع بر حقیقۃ مینمایند و ہم اینحالت قابل استمرار و دوام نیست و بالفرض و التقدیر اگر باشد چیز خوب و بہتر نہ بلکہ نقص مرتبۂ کمال انسانی ست و در بادی الرای علی مینماید و بیان حقیقت الامر و آنچہ تحقیق این مبحث و فرق مراتب آنست تفصیل حالات و کیفیات و مقامات عوام و خواص و اخص الخواص کشف کنہ حقیقت رضا بقضا و صبر بر بلا و شکر بر نعما **تذییل** در بیان عاقبت ہر عمل کہ زمانہ ما بعد الفعل ست و شروع وقوع معاملات جزا و سزای آن بر نفس عامل از ہمان وقت ست کہ عرصۂ آن عمل منقضی گشتہ و بعد موت در عالم برزخ تا روز قیامت کہ داخل ابتدا و وسط و انتہای عالم عاقبت ست پس عواقب امور دیدہ و فہمیدہ عمل باید آورد و فریب صورت ربح و رحمت حالت بالفعل نباید خورد **تعریف** سمی ظاہری و سمی باطنی **تفسیر** آیۃ لا یکلف اللہ نفسا الا وسعہا و بیان آنکہ وسع نفس ہر شخص جداست و حکم ہر کس در شریعت و طریقت بقدر طاقت و قدرت اوست **تذییل** در تقسیم وسع و بسط نفس بر دو قسم یکی بسط علمی دیگی بسط جسمی مع تفصیل ہر واحد و ہم تعبیر وسع نفس با آنچہ ماہیت و استعداد آن اقتضا کند و فیضان واجبی بحسب ہمان قابلیۃ ہر ماہیت میرسد و سبب اختلاف احکام شرائع و ادیان حسب اوقات و ازمان و ناسخ بودن شریعت مصطفویہ و خیریت و خاتمیت طریقۂ محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ و التحیہ —

وارد پنجاہ و ہفتم مع شرح و متن مسمی بالفوز العظیم **بیان** وجہ تسمیہ بمناسبت معانی متضادۂ لغویہ **بیان فنا و بقا بطریق معرفت و سلوک** یعنی بیان حقیقت فنا و بقا کہ چیست و اظہار کنہ آن کہ از چہ راہ فنا حاصل میشود و بچہ سبب بقا میسر میگردد ہم بر سبیل عرفان و وجدان کہ نہج عرفاست و ہم بیان آن حالات بموجب مصطلحات سلوک کہ اکملین برای اخبار از کیفیات و اصطلاح خود الفاظ مقرر کردہ اند مع توضیح مرادات و تصریح متعلقات آن و سوال و جواب بتقریب بیان **کشف** کنہ حقیقت ممکن با عدم و فانی بالذات تعبیر نمودن و سر شرور و نقائص معانی سلبیہ از آثار و مقتضیات او بودن و فہم مغلطہ و مغلطہ در فہمید معانی این قسم عبارات کہ وجود منشا ہر خیر و کمال ست و عدم مبدا ہر نقص و شرارت و بیان متصف شدن حقیقۃ ممکنہ ہم بآثار عدمیہ و ہم

بانوار وجودیه بسبب انعکاس وجود متبدل گردیدن جمیع نقائص ذاتیه او بکمالات بالکلیه —

وارد پنجاه و هشتم مع شرح و متن مسمی بفتح مبین بیان مرادات این اسم و ذکر آنکه انتساب نقوب اضافیه بمقتضیات امکانیه برای اتمام نعمه ظهورات و تجلیات
جمیع اسمای خود حق سبحانه بذوات انبیا و اولیا که معصومین و محفوظین از معاصی صغائر و کبائر اند فرموده است و نظر دید قصور و عجز بندگی خود شان را کشوده
عند الله و عند الناس معزز و مکرم نموده است بیان محافظه حال وقت اجتماع رجال که هرگاه کثرت اجماع خلق بطرف درویش شود و نسیم قبول السوی او وزد
باید که در آن زمان بمحافظه حال خود کوشد که در چنین اوقات بمقتضای بشریه اکثر تنگ ظرفان خام و سالکان ناتمام از جا میروند و بتوهمات گوناگون گرفتار میشوند حکایت
عجیب اسپ ناکاره لیبار خواره مناسب این مقام مع سوال و جواب جهت دفع شبهه وارده بر آن کلام بیان قصه تقریب ورود این وارد و صورت حال تمام روئداد آن وقت
بیان آنکه هیچگاه ایمن از مکر الهی نباید بود و باوجود حقیقت بینی حفظ آداب مراتب باید نمود و تمه بیت حال کسان مرجع خلق و مشاهیر عصر باقتباس تمام سوره نصر و اصلاح
حالات و تلقین معاملات با خلق و خالق و بی اعتباری شهرت و رد و قبول مردمان و قطع نظر نمودن از همه کار و بار ایشان بیان معبودیه مطلقه حق تعالی و فرق عبادت عامه
خاصه و طاعت حقه و باطله تفسیر آیه ما خلقت الجن و الانس الا لیعبدون مع آیه سجده و کشف اسرار آن تحقیق عبادت خالص بمثال خدمت محبوب تفریق عمل بر سه قسم
یکی برای دنیا و یکی برای آخرت و یکی خالص لله بیان مناجات و التجا برب غفور بدید عجز و قصور —

وارد پنجاه و نهم مع شرح و متن مسمی بدین الحق بیان تعریف آن و اظهار وحدانیت حق که وجود او مر وحدت است اشتراک معنوی دارد نه اشتراک لفظی چنانکه
او تعالی بدیهی ست بیان توحید بکمال جامعیت و اتمیه که صراط مستقیم و اعتدال محفوظ از شرک و الحاد است بیان حقیقت عبودیه و غلبه ربوبیه یعنی حقیقت
تمام احکام فرمان بردار مرتبه ربوبیه است و هرگز لیاقت انحراف و طغیان ندارد و هر مخلوق عبد حضرت خالق العباد است و بعبادت مطلقه معبود علی الاطلاق سرگرم
و مرتبه ربوبیه در هر مقام غالب بر مراتب عبودیت و حاکم آنست بتفصیل و دیگر مناسبات مع دفع شکوک و شبهات —

وارد شصتم مع شرح و متن مسمی به بینات بیان تعریف آن و اظهار شهادت ظاهر حق بر باطن حق و بودن او تعالی … شاهد بذاته لذاته و در ضمن شهادت …
بصفات و اسمای خود … شیی ست بیان براهین قیاسات عقلا و معارف و مکاشفات عرفا … الی الله … تا پیدا گردید
جمیع نجوم علل و معلولات در نور شمس حقیقت و تاویلات والشمس و ضحیها والقمر اذا تلیها بیان علل و معلولات مع فوائد و نکات جدیده و تازه تحقیقات و تعریف هر یکی
بتفصیل تقسیمات و تطبیق بعض اصطلاح متکلمین و حکما که در اکثر مواضع بسبب عدم اطلاع باهم گاه نزاع دارند و افهام اشکالات بیان می آرند و کنه حقیقت
کل حزب بما لدیهم فرحون حدید البصری محققین حقیقت بین بیان اقسام علل که علت تامه و ناقصه علت الماهیه و علت الوجود و علت مادیه و صوریه و علت فاعلیه و غائیه و شرط و
ارتفاع موانع باشد و با تعلق بها بیان چهار قسم معلول که یکی مصنوعات بشریه و حیوانیه ست و یکی مصنوعات طبیعیه و یکی مصنوعات نفسانیه بسیطه و یکی مصنوعات حقانیه الهیه
و بیان شش چیز موقوف علیه صنائع البشریه که هیولی و مکان و زمان و ادوات و آلات و حرکات ست و صانع طبیعی را احتیاج از ین سوای ادوات و آلات می باید و صانع نفسانی را
احتیاج هیولی و حرکات ست و بس و حق تعالی که صانع حقیقی و قادر مطلق ست حاجت به هیچ چیز نیست و با ثبات عدم احتیاج حکما در اصطلاح خود وجه تعالی را علت موجبه و علت
میخوانند و علت تامه میدانند بیان آنکه بعبادت خالص اسمای الهی که کمال احتیاط و حزم میکنند و از پیش خویش نامی نمی نهند و غیر از همان اسمای حسنی که از شارع خود علیه السلام
شنیده اند بر زبان نمی آرند و بالفاظ دیگر … مقرر کرده بجای آن استعمال … تعریف واحد حقیقی موافق متکلمین و حکما و اهل سنت
اختلاف محققین و کشف آن بیان مراتب وحدت که بسیار است یکی وحدت کلیات و یکی وحدت بالنظر جزئیات و یکی وحدت اضافیه و اعتباریه
و یکی وحدت حقیقیه که نصیب حق ست و بیان وحدانیت او سبحانه و اظهار آنکه آنچه بعضی وحدت را بسبب شمول و عموم آن مساوی وجود دانسته عارض همه موجودات خارجیه
و ذهنیه دریافته اند و بعضی وحدت را نفس الوجود میدانند این همه حقیقت الامر نفهمیده اند و بیهوده سرگرم رد و قدح همدیگر گردیده اند و کشف امر حق واقعی

اختلافات

بر ذات و ارادہ مطلق و منشأ انتزاع و ما بالارادہ کہ عین نفس الفعل و ما بہ الفعلیۃ ست وہم امر منتزع آن و عینیۃ و غیریۃ و تقدیم و تاخیر اینہا از ہمدیگر و بیان حقیقت ایجاب و حقیقت اختیار کہ منشأ انتزاع ہر امر باشد و عین ہم ست مع توضیح تعریفات و تصریح تحقیقات و بیان اقسام ارادات و افعال کہ اقتضاء ذوات و بظہور آوردن مقتضیات لوازم حقیقیہ و اضافیہ باشند و تفصیل ارادات و افعال اضافیہ کہ فی الحقیقۃ مرادات و مفعولات اند بشرکت علم بکلیہ و جزئیہ و بے علم بمیل طبیعی و فعل طبیعی و بسبب امر خارج فعل قسری و بیان اقسام ایجاب و اختیار کہ حقیقی و مجازی و بالذات و بالغیر باشد مع تحقیقات متعلقات و دفع شبہات و بیان آنکہ فی الحقیقۃ اختیار حقیقی یک اختیار اوست جلت قدرتہ کہ در مظاہر خود بصورت کثرت ظاہر شدہ اما این تخیرات و اختیارات نگردیدہ اند مانند ذات الوجود کہ معنی واحد مخصوص موجود حقیقی ست وحدہ لا شریک لہ با آنکہ درین موجودات بانواع مختلفہ ظہور کردہ لیکن موجودات وجودات نیستند وہم اطلاق جبر و اختیار بر بندگان بنسبت جمادات و نباتات و دیگر حیوانات ست نہ بمقابل اختیار حقیقی و ایجاب ذاتی حق تعالیٰ بلکہ در اختیار و بے اختیاری اضافی و مجازی اینہا تقابل ست و باہم عدم و ملکہ دارند **توضیح** مطلب بمثال بازی شطرنج و تمثیل صفت جلال و جمال بدو شاطر و مظاہر آنہا بمہرہا و مرتبہ امکان بہ بساط و خوب کشف شد حقیقت چنانچہ باید حوالہ بر دیدن بازی **ہوش افزا** و فہمیدن اسرارش از رسالہ آن غفلت زدا کہ ایجاد و تصنیف حضرت قبلہ کونین ست **بیان** معنی قول لا جبر و لا قدر لکن امر بین الامرین بنہج قانون کلی کہ در دیگر عبارات نیز بکار آید و در ہمہ جا فائدہ نماید

۶۵

وارد شصت و پنجم مع شرح و متن مسمی بصنع اللہ **بیان** تعریف آن مع اظہار نسبت ہر موجود بلا واسطہ بحضرت وجود و **بیان آنکہ ہر موجود صادر اول وجود ست** و چنانچہ نزد حکما صادر اول فقط عقل اول ست و میگویند از واحد صادر نمیشود مگر واحد و پیش صوفیہ تعین اول حقیقت محمدیہ ست و در تقابل علم حکمت و تصوف درین ہر دو معنی تطبیق دادہ اند و محمدیان خالص درین مبحث ہم بیانی ست خاص و تقریری ست مخصوص کہ ہم شامل تحقیقات حکما و صوفیہ ست و ہم ممتاز از ہمہ **تفسیر** آیۃ نحن اقرب الیہ من حبل الورید و بیان قرب حقیقی او سبحانہ بالشان بجمیع اسما و صفات و من کل الجہات **تذییل** در بیان کہ نزد اہل کلام موجود ماہیات اند و وجود امر منتزع و پیش محققین موجود وجود ست و ماہیات منتزعات **سوال** بر اینمعنی کہ وجود خیر محض مبدء ہر خیر و کمال ست و عدم شر محض و منشأ ہر نقص و شرارت پس اینجا کہ عدم مبدء آثار خارجیہ نمیشود مع جواب با صواب **سوال** چنانچہ علم را وجود و ادراک میگویند ہمچنین عدم نایافت ہم میتوان گفت و جہل را کہ عدم علم میگویند وجود نایافت ہم میتوان گفت پس باین اعتبار وجود را مبدء نقائص و شرور میتوان خواند و عدم را منشأ خیرات و کمال مع جواب شافی **تحقیق** آیۃ اللہ خلقکم و ما تعملون و نسبت خلق اعمال و انتساب جمیع افعال بجانب خالق تحقیقی و فاعل حقیقی ست۔

۶۶

وارد شصت و ششم مع شرح و متن مسمی بموازین القسط **بیان** ما یتعلق بہذا الاسم **بیان ہدایت و اضلال و اہتدا و ضلالت** و مقابل و دو قسم ہدایت کہ ارائت طریق و ایصال المطلوب ست و دو قسم ضلالت نیز و تفریق ہر واحد از ینہما بتحقیقی و مجازی کہ اول اصل ست مخصوص بحق تعالیٰ و از صفات اضافیہ اوست و ثانی کہ ظل آنست متعلق بمظاہر او کہ ہادیان اضافی انبیا و اولیا اند و از معاونان ایشان ملائکہ و عقول و ارواح و مضلان مجازی نفس و شیطان اند و از مددگاران اینہا طبیعت و حرص و ہوا **بیان** جدال و قتال مجاہدہ و اظہار حال ہمہ رجال از اہل ہدایت و ضلالت و تدبیر مناسب حال مردم متوسط الاحوال **حدیث** جواب سوال ابلیس و آدم علیہ السلام از جناب ذو الجلال و الاکرام **بیان** کلیات و علامات امور ہدایت و ضلالت و قواعد شناخت چیزہای مرضی و غیر مرضی الٰہی بتفصیل کہ ہمہ جزئیات خود بخود از ان منکشف میگردد **بیان** معتبر بودن اصل ایمان و خلوص قلب و اعتقاد و غیر این مفید نیفتادن ہیچ امر و پند و نصائح مصلح حال فرزندان و یاران و داخل طریقہ محمدیہ و بیان خوبی و بہتری ہر یکی از ایشان و برکات و تاثیرات کتب این طریقہ و ثقہ **بیان** مشاطگی و پیغام و سلام و سوالی عرفا و اولیا کہ وسائل وصول الی اللہ اند و کشف حقیقت بتعبیر الفاظ وصل و شادی و عروس و مشاطہ و اظہار غیر مجذوری و عدم ناملائمی انتخابین و تنبیہات و مناسبات انقسم کلام و علامات شناخت صفت و راستی و حقیقہ و واسطہ و علامات کذب و دروغ و بطلان و دغابازان مکار فریبکار و دفع مغالطہ مغلطہ **بیان** لطائف و نکات آیۃ انک لا تہدی من احببت ولکن اللہ یہدی من یشاء از نہج جدید **تصحیح** مطلوب ہر شے بتقریب التعریف ہدایت بمعنی ایصال المطلوب

و توضیح اقسام مطلوب کہ یکی مطلوب ذاتی ست و آن وجوبی ست یا امکانی و یکے اضافی ست و آن داخلی ست یا خارجی و دخلی یا متمم ست یا مقوم و خارجی یا قریب ست یا بعید مع تفاوت مراتب قرب و اقربیۃ و بعد و ابعدیۃ و تفصیل اینہما —

وارد شصت و ہفتم مع شرح و متن مسمی لغایۃ التحقیق تعریف این اسم و وجہ تسمیہ بیان تقابل وجود و عدم کہ منشا ظہور ہمہ مفہومات و مبدأ وجود جملہ موجودات ہمین حیثیۃ متقابلہ وجود و عدم ست و ہر واحد ازین دو امر بر اہیۃ و حقیقت را وقت تصور آن بسوی معنی تصدیقی جانب خود می کشد و قابلیۃ صادق آمدن بر موجود و لیس موجود پیدا میکند و بیان حقیقۃ در جنب ممکن خواہ موجود بود خواہ معدوم و جمیع تصدیقات سلبیہ داخل در تحت معنی عدم مطلق اند و محسوب عدمات اعتباریہ تمام تصدیقات ایجابیہ داخل در تحت معنی وجود مطلق اند و محسوب بوجودات اضافیہ و بیان انحا تصور و تصدیق نفس الوجود و نفس العدم و اظہار تستقل گردیدن ہمہ نسب اضافات اعتباریہ تصورات و تصدیقات اضافیہ یکجانب بجانبی دیگر و کشف حقیقۃ ہر امر و تحقیق مراتب وجود عینی و ظلی و مقابل آن تفریق عدم حقیقی و اعتباری و تقریب ذکر اقسام اربعہ تقابل کہ تضایف و تضاد و عدم و ملکہ و سلب و ایجاب باشد مع تعریف و توصیف و امثلہ ہر واحد و تفصیل خواص و لوازم و متعلقات آن و مثلا انکو مناسبات پدری و پسری و بیان حسب حال خود در شرح بعض مطالب کتاب مستطاب حضرت نالہ عندلیب کہ از مصنفات حضرت قبلہ گاہی ست دامت برکاتہ یعنی مطالب تحقیق ذات و صفات الٰہیہ و اثبات آنکہ وجود صفت اول ست و مرتبہ ذات غیبی و منزہ از ہمہ اطلاقات ست و جمیع موجودات فیضیاب از مراتب صفات و اسما اند و ہیچ مخلوقی نصیبہ از مرتبہ ذات ندارد مع اصولہ واجبہ بقدرہ برین مباحث و مطالب شرح و بسط تمام و تنقیح مرام و در ضمن رفع شبہہ متوہمہ از اطلاق لفظ امکان عام در وجوب توضیح اینمعنی کہ سراسر جمیع مطالب حضرت نالہ عندلیب و علم الکتاب باہمدیگر مطابقۃ و موافقۃ دارند و اصلا احتمال مظنہ اختلاف نیست و ہرچہ بیان شدہ میشود عین مرضی و باعث خوشنودی و رضامندی حضرت قبلہ کونین ست ابدنا اللہ بنصرہ سرہ و قدسنا ببرکۃ برہ —

وارد شصت و ہشتم مع شرح و متن مسمی بمثل اعلی بیان معنی تمثیل و تحقیق مثل و مثل و ممثل بہ و علاقہ و رابطہ و اتحاد و فرق و امتیاز اعتباری مثل فرق جسم طبیعی و تعلیمی کشف حقیقت تمثیل ہیولی و صورت کہ چنانچہ شیخ محی الدین عربی قدس سرہ حق را ہیولی و خلق را بصورت تشبیہ داده بندہ بموجب آنکہ سخن از سخن خیزد این تقریر ایشان بر داشتہ بالعکس آن نگاشتہ و ایراد سوال و جواب بر ہر دو تقریر نمودہ و پردہ از پیش نظر کشودہ و ہم برخی بیان حال رتبہ و مقام و بزرگی شیخ اکبر و کنہ حقیقۃ معارف و تحقیقات ایشان و اظہار بے واسطگی و عدم سروکار مع حسن ظن بخدمت شریف شان و شرف جامعیۃ و خصوصیۃ احسن بیان خالص محمدیان و ظہور محمدیۃ خالصہ چون خورشید تابان بیان حقیقت شعر و شاعری و ہیچ بند و بست ظاہری و صورت حال ہمہ اشعار خویش و از ابتدا تا انتہا جملا اسرار دینیش —

وارد شصت و نہم مع شرح و متن مسمی باصل الاصول بیان اقسام اصول و فروع و بیان انواع رجوع فروع الی الاصول و بیان اقسام وصل کہ در بینہا و دیگر اشیا یافتہ شود و اقسام فصل کہ در بینہا و دیگر منفصلات می بود و بیان اصول مطالب حکما و صوفیہ محمدیان خالص و ازین قبیل دیگر مقدمات متعلقہ این مقصد و برکت نسبت ایمان و اقرار و اعتقاد و شامت بطلان و انکار و الحاد و باستیعاب کشف کلیات و جزئیات این حالات و کیفیات تعریف اصل تفصیل تام بر نہج جدید و تشبیہ آن بتخم درخت و کشف حقیقت آن بغایت توضیح و تنقیح و ہم تعریف فرع بمقابل آن و تمثیلش بشاخ شجر بیان فصل و وصل کہ ہر واحد بر دو قسم ست صوری و معنوی اول در جسم و کمیات ست و ثانی در علم و کیفیات مع تفصیل مراتب و درجات و اختلاف حیثیات از اتحاد و امتیاز و حقیقت و مجاز و مبدأ و منشا ظہور ہر واحد مع متعلقات و دیگر غوامض تحقیقات بحسب ذات و صفات و سائر مخلوقات بیان مراتب قرب و اقربیۃ و بعد و ابعدیۃ و وصل المطلق و مطلق الوصل و ہمچنین فصل المطلق و مطلق الفصل بیان اقسام کمالات کہ عقلی و کسبی و وہبی ست و اتفاقات معانی جنسی و نوعی و امتیازات صنفی

وشخصی و تفاوت درجات کمال و نقص ذوات اکملین و افراد ناقصین **بیان** اقسام سہگانہ اصل کہ قریب و بعید و عالی اصل الاصول ست مثل جنس قریب و بعید و عالی کہ جنس الاجناس ست مع ذکر افراد ہر یکے و اظہار آنکہ اطلاق اصل تا کجاست و بالاتر ازان این حرف ہم نمیتوان گفت و تارہ تسمیہ بعض اقسام کلیہ اصول کہ اصل الطرفین اصل فوقانی امکانی اصل حقیقی وجوبی اصل الرب اصول مرکبہ اعتباریہ اصول بسیطہ اضافیہ اصول بسیطہ حقیقیہ اصول مرکبہ حقیقیہ مع بیان حقیقت ترکیب و بساطت و حقیقت و مجاز **بیان** اقسام سہگانہ فروع کہ متصل و مفارق و منتج ست و فرع مفارق اصلی ست یا الحاقی و اقسام ثلثہ **رجوع فرع الی الاصل** کہ رجوع شخصی خواہ کونی بود خواہ فسادی و رجوع وصفی و رجوع نفسی ست مع تفصیل اشارہ ہر واحد و کشف رجوع الی اللہ بہر نہج و مناسبات سن و سال عمر انسان بموجب انا للہ و انا الیہ راجعون و بیان صوابدید حسب اِل ہر حالت و ہر وقت **بیان** رتبۂ آبای علوی و امہات سفلی کہ بمنزلۂ مرضعات و آبای رضاعی اند و کشف اسرار مراتب امہات عینیہ و آبای حقیقیہ و کنہ حقیقت نسبت عبدیہ و جامعیہ و الکلیۃ محمدیہ و جوش محبت حضرت قبلۂ کونین بکمال خصوصیت و بیان معاملات مخصوصہ پدری و پسری مع خصائص حالات خویش و بیان معاملہ درخاص و بیان خاتمیۂ نبوت و رسالت و اظہار منصب کمالات نبوت عامہ و خاصہ و خصوصیۂ مرتبۂ امامت و جریان این فیضان و اظہار نسبت حضرت امام طریقہ دنیقہ علیہ محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ و التحیہ —

وارد ہفتادم مع شرح و متن مسمی باحسن تقویم **بیان** معانی و مرادات احسن تقویم و اسفل سافلین و تفسیر باقی ہمہ آیات سورۂ تین **بیان تفضیل انسان** بر ہمہ مخلوقات **و تکمیل آن بتحصیل کمالات** و اظہار ہمین بعبارات لطیفہ و نکات شریفہ و انشای مربوط و املای مضبوط و معانی نایاب باستعارات مناسبہ **بیان** حال خلقت جمیع مخلوقات و کنہ حقیقت جملہ کونیات از ابتدا تا انتہا در ضمن ظہور حقیقت جامعہ معلومہ انسانیہ کہ شامل ہمہ مراتب کمالیہ وجوبیہ و امکانیہ است و مستجمع ہمہ ظہورات صفاتیہ و اسمائیہ الہیہ است و ہر چہ ہست برای او مخلوق گردیدہ و ہمہ خادم و محکوم او بندہ او حاکم و مخدوم تمام جہان کارخانہ ہمہ عوالم متعلق بوجود شریف انسان ست و او من جمیع الجہات محدد و محیط ہمہ مراتب کون و مکان ست و ذکر جہات ستہ بتقریب بیان و حقیقی بودن جہتین فوق و تحت و باقی جہات اضافی اند کہ از تبدل اضافات متبدل میشوند **اظہار** استوای رحمانی بر عرش عظیم جسمانی فقط بنور وجودی و بر حقیقت انسانی کہ عرش اعظم ست بنور وجودی و عرفانی ہر دو **کشف** حقیقت لفظ واقع و نفس الامر و کنہ اسرار مع دفع شکوک و ذکر تنزلات خمسہ و ستہ **تفصیل** مناصب قطب و قطب مدار و قطب ابدال مع علامات و بالاجمال ذکر دیگر اہل خدمات **بیان** مراد آیات سخر لکم اللیل و النہار و سخر لکم الشمس و القمر و سخر لکم الانہار و اظہار تسخیر ہمہ عالم برای انسان و اتبعیت افراد اکمل نوع خود ست نہ اطاعت غیر خود **بیان** کمال و نقص انسانی و کلیت بیان مولا بیجہائی و انجہائی کہ بعد علم الہی رسول و در ان اعلم الناس ست بعدہ علی قدر حال نواب او کہ واقف از حقیقۃ الامر اند و در ضمن خدا و رسول و جب الاطاعۃ و تفسیر آیۃ اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و بیان اقسام اولو الامر کہ دو جنس اند یکی صوری و یکی معنوی کہ ہر واحد مشتمل انواع اصناف کثیرہ است مع ذکر اسامی آنہا خصوصا بیان شرف رتبہ صاحب محمدیۃ خالصہ لشواہد و بینات و تصریح علامات کلیہ و توضیح خصوصیات جزئیہ و اولی و احق بودن امیر المحققین در متبوعیت تمام امت و مقام فردیت و علو مرتبہ و دیگر کشف ہمہ حالات سراسر باقتباس آیات **لتعلیم سلوک** کمال انسانی کہ سفینۂ سعادت دارین ست و ہمہ راہی باید در راہ حقیقت و معرفت میکشاید و بیان تمامی سلوک کہ چہ معنی دارد و کی میسر میشود **بیان** استعانت و استمداد از ارواح طیبہ و مشرف شدن بفیض روحانی کہ چہ طور نصیب میگردد —

وارد ہفتاد و یکم مع شرح و متن مسمی بتذکرہ **اظہار** معانی و مرادات این اسم **اقتباس** آیات و رذکر قرب قیامت مع تنبیہ و ندامت **بیان یاد موت و فنا و ترک خطرات ما سوی** اقسام کلیہ ہفتگانہ یاد موت کہ بمنزلۂ اصول اند و شامل اند دیگر ہمہ اقسام جزئیہ را کہ کالفروع و لبیا اند مع اشعار آنہا نیز و ذکر ہر واحد تفصیل **اول** یاد نفسی حضوری ست کہ ہیچگاہ این علم حضوری از نفس زائل نمیشود و از فروعات این علم بعلم ہستی خود و یا دو ہشت تذکر نفسی خویش ست کہ آنرا ہوش و افاقت و ادراک انانیۃ میگویند و متعلق بعلم حصولی ست و این دو قسم ست اجمالی و تفصیلی **دوم** یاد حبی و میلی ست و این ہم دو قسم ست خلقی ست یا عارضی ست و فروعات آن علی تفاوت المراتب چنین نامہا دارد یاد عشقی و تعشقی و اشتیاقی و ہوسی و فرحی و نفعی و طمعی و لذتی و شہوتی و رغبتی و انتظاری و ذوقی

سیوم یا ذکری ہی ہربی ست و فروعاتش نیز بسیار ست کہ غضبی و عنادی و خلافی و طیبی و رہبتی و لفرقی و ضرری و خوشنودی و حزنی و تاسفی و تلہفی وغیرہ باشد
چہارم یا تصوری و تذکری ست و فروعاتش کم ست کہ یا قصدی ست یا اتفاقی لسانی ست یا حدیث نفس و خطرات ست و این یا اجمالی مے باشد
پنجم یا تصدیقی و تفکری ست و این یا تفصیلی مے بود و متعلق بقوای باطنیہ ست و از فروعات آنست یا ایمانی و علمی و عقلی و وہمی و خیالی و حفظی و ظنی
ششم یا تقریبی و تحریکی ست و فروعاتش یا حسی و التزامی و تضمنی و مطابقی و دلالتی و کنایتی و اشارتی ست و امثال این جزئیات بے شمار ست
ہفتم یا بالملکہ و عادة ست مع تفریق این ہر دو و از فروعات بالملکہ یا دوامی و دوامی و کسبی و وہبی ست و از فروعات بالعادة یا حالاتی و اوقاتی و استعمالی و زمانی و مکانی ست
بیان فوائد مطالعہ یا دوست و ملاحظہ فروعات این اقسام مذکورہ و تفریق آنکہ کدام از انہا نیک و بہتر و مفید اند و باید کہ باشند و کدام بد و ردیہ و مضر اند و باید کہ نباشند و
منظور از یاد داشت فنا چیست و چسان بود و بخطرگی قالب چہ چیز ست و چہ طور حاصل شود و بیان کنہ حقیقت جہاد اصغر کہ جہاد صوری ست و جہاد اکبر کہ
جہاد معنوی ست و تحقیق این امر در وارد ہشتاد و ششم مسمی بجہاد اکبر نیز مفصل ست ۔

وارد ہفتاد و دوم مع شرح و متن مسمی بکشف الکرامة بیان حال استتاری در حق بندگان مکرم و کشف حقیقة الامر برایشان و اظہار احوال کریم و اسجاع
بندۂ خود را باقتباس آیات قصۂ آدم علیہ السلام و سجدۂ ملائکہ و ابا و استکبار ابلیس و دیگر امور مناسب تبلیغ و دعوت و دیگر امور مخصوصہ ہدایت و بیان اینہمہ حالات بشواہد
آیات بیان اخفا و اظہار کشف و کرامت ہم بطریق پند و نصیحت و سلوک طریقت کہ شیخ را در ستر و کتمان و اظہار و اعلان اینچنین معاملات و در انقسام اوقات
و حالات چہ معاملہ بکار باید داشت و چسان معاملہ با خلق باید کرد و از فریب مکر و زور دنیا محفوظ ماندہ لسفہ و خدع و ہلہ و حماقت و طمع و حرص خود را رسوا نباید گردانید و ہم
بطریق تحقیق کنہ و حقیقت و تعریف و توصیف اینہا نہایت توضیح و تنقیح لفظاً و معناً و بیان انواع و اقسام ہر واحد تقسیم کشف بچہار قسم کہ یکی کشف کونی ست
و دیگی کشف الٰہی ست و دیگی کشف عقلی ست و دیگی کشف ایمانی ست مع شرح و بسط تام و کشف متعلقات اینہم و تفصیل اسباب و علامات و لوازم و موجبات و تصریح
جزئیات اینہمہ اقسام و ہمین قسم بیان انواع چہارگانہ کرامت کہ یکی کرامت عامہ ست و یکی کرامت خاصہ و یکی مسمی بتصرف ست و یکی بخرق عادت مع فرق و امتیاز ہر واحد
و بیان تبیانات و معجزات انبیا و تفریق کرامات و تصرفات اولیا و فرق آثار و علامات تاثیرات و تصرفات ہر گروہ و حفظ مراتب معاملات نبوت و ولایت و سکوت
از افشای بعض راز بجہت عدم دستوری و اجازت مع کمال حسن عقیدت و ارادت بیان آنکہ چنانچہ ظہور کشف و کرامت و تصرف نمیشود مگر از انسان ہمچنین
آنرا در نمی یابد و نمی بیند مگر انسان و چنانچہ حق تعالی بعض افراد یعنی ذوات خواص را قدرت ظہور این امور کرامت میفرماید ہمچنین بعض اشخاص را قوت ادراک و قبول این
عطا مینماید و بالعموم نہ ہمہ را بنظر مے آید و نہ از ہمہ ظہور مینماید و لہذا ہنگام مطابقہ وجود قابلین و مقبولین و تطابق اوقات و حالات کرامت کرامت شدہ ظاہر
میشود و مرئی میگردد و الا فلا و اظہار آنکہ معجزہ شرط نبوت ست و کرامت شرط ولایت نیست مگر اولیائی کہ صاحب کمالات نبوت اند ظہور کرامت از ایشان
ہم شرط ست اما آن کرامات دیگر ست کہ رتبۂ آن از این کرامت و تصرف متعارفہ غیر مشروطہ بس بلند و ارفع ست و بیان آن کرامات مخصوصہ لازمہ اینچنین ذوات
الکاملین و بیان اوقات و اسباب کثرت ظہور تصرف و کرامت و ہنگام قلت وقوع آن و بیان آنکہ این قسم امور را در نظر خود سہل و ناچیز باید داشت و تصرفات
کرامات را امر عظیم نباید پنداشت و یا آنکہ انکار کرامات اولیا نباید نمود اما ساقط از نظر اعتبار خویش کردہ خود در پے ظہور آن نباید بود کہ محل اعتماد و قابل اعتقاد نیست
بیان حقیقت درویشی و فقیری کہ چیست و چہ طور مے باشد و تحقیق منجمی و رمالی و کنہ حقیقت موافق و مخالف افتادن احکام علم تنجیم و نامعقول و غیر مقبول بودن
اخبار اہل رمل وغیرہ عاملان و مزورہ دغا باز از قبیل اہل دعوت و اہل تعویذ و فلیتہ و طومار و اہل فال و سیفی خوانان و امثال اینہا و ہم اظہار آنکہ حاصل از بیان
آن نیست کہ مطلق اثر در اسما و دعا نیست و اعمال مقرر کردۂ بزرگان و کلمات بر آمدہ از زبان کاملان اصلاً بے تاثیر محض ست و در تعویذہا و دیگر اشکال موزون
وغیرہ چیزہا و ہمت نفوس مرکا بالکل ہرگز ہیچ از تاثیرات و خواص نمی باشد مع تصریح امر منظور و توضیح ہر یک شے مسطور و منع قصہ پیری و تقلید آنکار بر در نمود کرامات

بعجز بشری و استناد این معاملات باستشہاد آیات **بیان شناخت حقیقت سخن** و ماہیت کلام کہ فی حد نفسہ کلام چہ چیز ست و اصل الاصل و مبدأ
و منشاء آن چیست و اقسام آن چندست و تفصیل و تفریق کلمات قدسیہ الٰہیہ کلمات تا آیات ربانیہ بنہج تازہ و اصطلاحات جدیدہ کہ تا حال کسی آن را بہ تکلم نگردیدہ
و دریافت کیفیت اہل این فن و چگونگی حال صاحبان کلام کہ انبیا و اولیا و عرفا و محققین باشند و ہم دیگر سخنوران کہ علما و شعرا و فصحا و بلغا بوند و اینجا منظور
از فن سخن پیشۂ شاعری کہ معنی اصطلاحی ست نیست بلکہ مراد معنی عام سخن ست کہ ہمہ ارباب سخن را شامل ست و مشتمل بر کلام مطلق **بیان کلام نفسی** و کلام لفظی ممکنات
کہ عبارت از خطرات نفسیہ و حدیث نفس و مقولات و کلمات ست و ہم کلام نفسی و لفظی واجب تعالی کہ معبر بارادۃ اللہ و مشیۃ اللہ و آیات و صحف و کتب منزلات ست و تصریح ابہام
و توضیح این کلام ہا مسطور بتفصیل تعریفات و تذییل متعلقات و بیان سماعت ہر یکی از اینہا کہ چیست و چگونہ ست و اتحاد و امتیاز صفت کلام و صفت سمع در ین مقام و قدم و حدوث
ابہام و بیان حقیقت جبرئیلیہ حقیقت محمدیہ و تمثیل جبرئیل بعضو لسان کہ بلا دخل قابلیۃ تلفظ ہر لغت دارد و تمثیل انبیا بسامعین مخاطبین کہ دریافت معانی لغات خود ہا میکنند و تمثیل حق تعالی بشخص
متکلم عالم بجمیع علوم و ہم السنہ و وساطت جبرئیل در میان حقیقت محمدیہ و صورت محمدیہ کہ از حقیقت محمدیہ کلام الٰہی می شنید و بصورت محمدیہ الفاظ کلام اللہ میرسانید و وساطت حقیقت محمدیہ
در میان مرتبہ الٰہیہ و حقیقت جبرئیلیہ کہ از مرتبہ الوہیت معانی کلام اللہ بر حقیقت جبرئیلیہ نازل میگردد و خود بلا واسطہ از جناب الٰہی آن کلام اقدس می شنید و استنباط اینہمہ معاملات
از سیاق و سباق آیات مع تازہ تاویلات **بیان** علت اختصاص کلام بالسان و اظہار کیفیت مراتب آن کہ محل ظہور جامع الکلم کیست و مراد از کلام در ینجا چیست مع
اسولہ و اجوبہ وارد متعلقہ این بیان تفریق معانی و الفاظ و اشارات و تحقیق انواع و اقسام کلام بقید اسما و لغات و فرق مراتب و درجات و توصیف حسنیۃ آن بحسن ہا

وارد ہشتاد و سیوم مع شرح و متن مسمی بہ لباس التقوی **بیان** معنی لباس و تقوی و فائدہ و ثمرہ حاصلہ از ان **بیان** دو قسم تقوی کہ
صادق و کاذب باشد مع تعریف و توصیف ہر واحد تفصیل لوازم و احکام و آثار و تاثیرات آنہا و تفریق تقوای صادق بظاہری و باطنی مع ذکر ما یتعلق بہذا التقسیم و بیان آنکہ تمام
افعال و اقوال و خصال لباس نفس انسانی ست کہ می پوشد آزاد مستور میگردد و در ان محجوب باشد و بان و اظہار حسن و قبح و نیکی و بدی آن و اشعار آنکہ در تقوی باطنی احتمال کاذب بودن
نیست و تلقین پند سودمند **بیان کیفیت پوشش و معاش و ترک کوشش و تلاش** و آنچہ در پوشیدن و نوشیدن و دیگر ہمہ امور معاش بنہج مختار محمدیان ست و ذکر جمیع
حالات و معاملات سزاوار وضع فقراء متوکلان ست و لازم گرفتن رعایت چند امر مخصوص در لباس و سرانجام نمودن تمام کار و بار معیشت بہوش و حواس و اجمالاً بالکلیہ تعلیم
ہمہ کلیات و جزئیات —

وارد ہشتاد و چہارم مع شرح و متن مسمی بہ نتایج الاعمال **تعریف** نتیجہ و تفریق آن بعاجلہ باعتبار حصول آن بدنیا در مدت حیات عامل و آجلہ بلحاظ
وقوع آن بعد ممات در قبر و برزخ و قیامت و بہشت و دوزخ **بیان** عمل مطلق بمعنی عام فعل و عمل مقید مخصوص مستوجب ثواب و عذاب کہ خیرات و حسنات و شرور و سیئات باشند
و تقسیم عمل بباطنی کہ متعلق بقلب و نفس ست و ظاہری کہ متعلق بجسد و جوارح ست مانند فعل علاجی و غیر علاجی و تفریق عمل باطنی بطبیعی و ارادی مع ذکر آثار و احکام متعلقہ ہر واحد
و عمل ظاہری بقولی و فعلی **بیان نتایج اعمال و ثمرات اقوال و افعال** و کشف حقیقت این حال و تفصیل اعمال و اقوال دنیاویہ و عقبائیہ و فرق مراتب و درجات
فوائد و مضرات و حسن و قبح آنہا و اصل کنہ اباحت و کراہت و طاعت و معصیت و غیرہا **بیان** امتیاز توفیق اعمال نیک کہ یکی در ابتدا مبتدیان را پیدا میشود و یکی در انتہا
نصیب منتہیان میگردد و **کشف** حقیقت الدنیا مزرعۃ الآخرۃ و چنانچہ اعمال و افعال جزئیہ بمنزلہ تخمہای اشجار جزا و سزای خیر و شر اند ہمچنین کلیۃ تمام عالم دنیا از معدات
تمام عالم عقبی ست و تخم ہمہ اشیای آنجا از ہمین جا کاشتہ میشود و بیان حال خلقت سابق از دنیا و جنت ناقصہ مجملہ اولی کہ از معدات دنیا بودہ و دیگر عوالم ما بعد زین کہ عالم برزخ و
قیامت و حشر و نشر ست و معاملات بہشت و دوزخ و کیفیات و واقعات سعدا و اشقیا و حالات اہل اعراف و جلوہ گر گردیدن ہمہ معانی خیر و شر و نفع و ضر بصورت جنت و سقر
و صورت گرفتہ بنظر آمدن جمیع معانی باستشہاد احادیث و آیات قرآنی و بیان آنکہ حق سبحانہ بمقتضای حکمت بالغہ خود ہمہ معانی اعتباریہ اضافیہ وجودیہ و عدمیہ را در ہر عالم
از ین عوالم بصورت خاصی کہ در خور ہر معنی مناسب ہر عالم ست بظہور مے آرد و صورت اولی را علامۃ صورت اخری میگرداند و تا مرتبہ منتہای اختلافات صور ممکنہ است

میرساند و بصور اخیره که بیشتر ازان امکان اختلاف صور را گذا نیست آن معانی را ابدالآباد بر یک حال قائم و لازوال میدارد و آن مرتبه مسمی بعالم آخرة و دار القرار ست و تفصیل تقسیم مراتب از اول تا آخر و امر نفس کشی و خلاف نفس و باز ماندن از شهوات و کنه حقیقت حور و قصور و لقا و جنات و فرق مراتب و درجات بهشت ادنی و اوسط مومنین متقین و ابرار صالحین که بمعلوم ز شهوات نفسیه و متلذذات حسیه خواهد بود و اعلی علیین مقربین که باوجود بودن ان همه نعمات شهیات نفسیه را در ان گذار نیست جز تجلی حق حور و قصور ایشان را بار نه و نتیجه و ثمره حضور و شهود و معیت و قرب و آگاهی و رویت حق و دیدار الهی است —

وارد هشتاد و پنجم مع شرح و متن مسمی بسر مکنون بیان وجه تسمیه بدانکه این وارد شرحاً و متناً بجز در دو رباعی تمام عربی ست **بیان ظهور اسما و صفات و اختفاء ذات** یعنی اینهمه که هست ظهورات اسمائیه و صفاتیه الهیه است و انتساب انکشاف ظهور بمراتب اسما و صفات میشاید که بانواع شئ متجلی علی الدوام در هر مقام ست و اطلاق اختفا و استتار بحضرت ذات مناسب می نماید که محتجب از عقول و افهام و ابصار و اوهام ست و الا او سبحانه نظراً الی الذات البحت بسبب کمال شدت ظهور و سطوت شعشعان نور مستور ست بلکه منزه و مبرا از بطون و ظهور و تنزیه و تشبیه در آن مرتبه هر دو گم ست و اینهمه مراتب اجتماعین هم ست و ذکر دیگر مناسبات انضمام تحسین کلام و بتقریب سخن شیخ قیصری که قائل مظهریت معنی جوهریه برای حضرت ذات و مظهریت معانی عرضیه برای سائر صفات گردیده قیومیت و حقیت را صفت حقیقیه ذاتیه و الستة عین ذات متبوعه دیگر صفات تابعه شمرده مع توضیح و تصریح حقیقت کلام ایشان و بیان آنکه احسن بیان همانست که حضرت قبلهٔ کونین ارشاد فرموده و در کتاب مستطاب نالهٔ عندلیب ترقیم نموده که هیچ چیز لیاقت مظهریت حضرت ذات من حیث هی هی ندارد و تمام موجودات جواهر باشند خواه اعراض مظاهر اسما و صفات اند و بیان واسطه مرتبه مقتضیات آنها که از اصطلاحات مخصوصه محمدیه ست تا بایمرتبه علیا نیز ولو دون قیومیت و حقیت هم معنی و صفتی مانند دیگر صفات و فرق مراتب صفاتیه در همدیگر از تابعیت و متبوعیت و غنی بودن ذات ازین هر دو صفت و اظهار حقیقت اینهمه بدعا بتفصیل و کشف کنه بعض مطالب بتمثیل و اثبات این جمله مقصد باقامة برهان و دلیل —

وارد هشتاد و ششم مع شرح و متن مسمی بجهاد اکبر **بیان** دو قسم جهاد که اصغر و اکبر ست و تعریف و توصیف هر واحد و تفصیل کشف حقیقت صغریه و اکبریه آن بدلیل **بیان** اطاعت الهی و اطاعت رسول و اولو الامر و نکته اشعار فرق مراتب فرضیت آن بالاستقلال و اصالت و بضمنیت و تبعیت **بیان تحریص بر مجاهدات و ترغیب بر طاعات** و ضروری بودن مجاهده فی سبیل الله و حق بودن آن در جمیع حال از ابتدا و وسط و انتها و فرق درجات و امتیاز کیفیات مجاهدات مبتدیان و منتهیان و ظهور هدایت بمعنی ارائة طریق قبل از مجاهده و بمعنی ایصال الی المطلوب بعد از ان و اظهار قدر و منزلت اعمال صالحه و اقوال نیک مصلحه **تصویر دائره** اهتدا و ادارهٔ آن بر چار حرف ابجد که الف و با و جیم و دال باشد و نسبت دوری تاثیرات آثار و الفاظ ظاهر و باطن انسانی که در یکدیگر سائر و دائر اند مثلاً حاصل آگاهی و مشاهده نیست که اخلاق حمیده و اوصاف پسندیده پیدا شوند و نتیجه اخلاق نیک آنست که اعمال و اقوال نیک صادر گردند و نتیجه اینهمه خصال و اعمال نیک آنست که نسبت بملکوت حاصل شود و نتیجه تشبه بملائکه آنست که مولانسة الهی و مشاهده و آگاهی نصیب گردد و باز حاصل آگاهی و مشاهده همانست که اخلاق نیک ظهور نماید الی آخر تا دورهٔ بعید دورهٔ تا دوام مدة اجتماع الروح و الجسد و اظهار آنکه چون در شکل مستدیر ابتدا و انتها نمی باشد مگر فرضی و اعتباری لهذا اعتبار آغاز و انجام سلوک سالکین مختلف واقع شده و اکابر هر طریق شروع تربیت سالک بنهج علیحده حسب صوابدید و مناسب فهمید خود مقرر کرده اند بعضی ابتدا از طرف ظاهر اعتبار نموده اول ریاضات و مجاهدات کنانیده تزکیهٔ نفس را مقدم داشتند و بعضی ابتدا از طرف باطن اختیار فرموده اول مشغول اذکار و اشغال باطنی گردانیده تصفیهٔ قلب را اهم پنداشتند که پیشوایان هر فریق و مقتدایان هر طریق را درین اطوار سلوک و سیر یک نیت بخیر ملحوظ بوده است و بیان طریق تربیت بالبصیرت و هدایت با برکت محبوبان خالص که جامع جمله خیرات و حسنات و شامل تمام برکات و نیات ست و نادیده و نافهمیده سالکان مختلف الاستعداد را بر یک طریقه نمی رانند بلکه هرچه انسب و اصوب در حق هر کس میدانند تلقین و ارشادش نموده بسرعت و قوت سرانجام کارش فرموده همه را بموعظهٔ حسنه و دعوت بحکمت الی سبیل الرب می خوانند و دائم در ترقیات میدارند و از تعطیل بیرون آرند و هیچگاه در توقف نمی گذارند

بیان تمام حالات و واردات نفوس کاملین و ناقصین بتقریب تمثیل دائره و استدارهٔ تاثیرات آن در همه مراتب باستعارات و تشبیهات دائم الحرکة بودن فلک و لازم السکون
ماندن ارض و دیگر تمام اصطلاحات هیئت و نجوم و تعبیرات مناسبهٔ این علوم و تشبیه قلب و قالب بقطبین این دائره و تا که این صورت اجتماعیه قائم و برقرارست مدام در
گردش چون چرخ دوارست خواه بطرف اهتدا خواه بطرف ضلالت **صورة دائره ضلالت** که تحرک بجانب مخالف اهتدا وارد و مرادات هر حصه
قوسش مقابل آن داشته میشود یعنی بجای آگاهی و مشاهده غفلت و حرمان و بجای اخلاق حمیده و اوصاف پسندیده اخلاق ذمیمه و اوصاف قبیحه و
بجای اعمال صالحه و اقوال نیک اعمال فاسده و اقوال بد و بجای تشبه بملائک و صعود بملأ اعلی تشبه بشیاطین و هبوط باسفل سافلین —

وارد هشتاد و هفتم مع شرح و متن مسمی بتحذیر **بیان** تحذیر الٰهی در تفکر ذات بکمال رافت و رحمت بر مخلوقات و برسنته حق خلفاء الله نیز منع غور
و خوض در کنه ذات واجبی از راه شفقت و رحمت برحال مخلصین مینمایند و تلقین ایمان بالغیب و ایقان بلاریب میفرمایند **بیان تنزیه ذات پاک
و نارسائی ادراک** که کنه ذات مقدسهٔ الٰهیه و اجبیه از درک افهام و عقول و احاطهٔ علم ممکنات منزه و برترست **بیان** دو قسم تنزه که یکی تنزه حقیقی ای
سلب الاضافات ست مطلقا چه تشبیهیه و چه تنزیهیه و درین مرتبه تنزه و تشبه عین هم ست و وصف ذاتی حق تعالی و منشأ انتزاع دیگر همه مراتب تنزیهیه
است و یکی تنزه اضافی ای فقط سلب اضافات تشبیهیه و درین مرتبه تنزه مقید تنزه از تشبه جداست و امر وصفی حق سبحانه و زائد بر ذات و این امر تنزیه توان خواند
و تشبه نیز دو قسم ست یکی تشبه حقیقی ای ایجاب الاضافات مطلقا چه تنزیهیه و چه تشبیهیه و درین مرتبه تشبه مطلق همان تشبه و تنزه عین هم ست و وصف ذاتی
و از شیونات ذاتیه او سبحانه و منشأ انتزاع دیگر همه مراتب تشبیهیه ست و یکی تشبه اضافی ای فقط ایجاب اضافات تشبیهیه و درین مرتبه تشبه مقید تشبه از تنزه جداست
و امر وصفی حق سبحانه و زائد بر ذات و این را مرتبه تشبیه توان گفت و آن دو مرتبه تنزه و تشبه که داخل کمالات وجوبیه اند ممکنات انسان بی نصیب محض اند
و اصلا آنرا در نمی یابند و این دو مرتبه تنزیه و تشبیه مراتب از دائرهٔ امکان برترانند و محسوب در مقتضیات اسما و صفات الٰهیه و اصول همه مجردات و مادیات
کونیه و عالم غیب و شهادت اند و انسان که مجموعهٔ عالم امر و خلق ست بقدر استعداد و ادراک خویش ازین هر دو مرتبه بهره بر میدارد و بدون توسل باین مرتبتین کمال
بدست نمی آرد و تلقین سلوک این هر دو راه مفید سالکان آگاه **بیان** آنکه فکر نجات اخروی و خیرات دنیوی باید نمود و بظاهر و باطن مشغول بحق بر نهج شریعت
باید بود تردد وصول و رسائی باو سبحانه از روی تحقیق بیجاست و خیال عینیت اتحاد و خطاء دعوی وصل و وصول و حصول اتحاد و حلول خذلان و حرمان ست ادعای
وحدت و معرفت بطلان و گمان و عینیت و غیریت و اتصال و انفصال و اقتران و افتراق با همدیگر از خواص مادیات و مجردات ممکنات ست و واجب تعالی از ینهمه امور منزه
و برترست و ماورای یافت و شناخت و فوق علم و معرفت بشر اعتراف عجز و قصور نمودن امر واقعی و اعلای تحقیقات ست و بر حد بندگی بودن ثمر ترقیات درجات
کشف حقیقت توهمات و خیالات و مظنات ابتدا و وسط سلوک و حالات و اذواق و مواجید عجیبه و حقائق و معارف غریبه معاملات ولایات صغری و کبری
و علیا و دیگر مقامات و شروع معاملات کمالات نبوت و غیره مناصب و وقوع معاملات خاتم المراتب محمدیه خالصه از اسرار غامضه و معاملات صادقه و تجلیات حقه
و بشارات قطعیه و قربات یقینیه و آیات باهره و آداب ظاهره و حقائق شرعیه و معارف محمدیه **بیان** آنکه وصل حقیقی و اتحاد تحقیقی موجودات ممکنه مجرده و حسیه
را بمرتبهٔ قدیمهٔ مقدسهٔ واجب تعالی بهیچ نوع هیچگاه حاصل نشده و نخواهد شد چه بر تقدیر مسئله توحید شهودی که ظاهر و عیان ست و چه بر فرض توحید وجودی که
ثابت بدلیل و برهان ست و کشف کنه تحقیقات اهل توحید وجودی که مانند فلاسفه بگمان باریک بینی در پی دینی افتاده اند فی الحقیقة عنان اتباع شریعت
چنانچه باید بر دست ندارند و علی الاکثر مسائل اینها با وجودی که در بادی الرأی مدلل و معقول اند بحسب شرع غیر مقبول اند و بیشتر مضر حال و مفسد مال اند و
مفید نجات و مثمر برکات نیستند بخلاف تعبیرات اهل توحید شهودی که باتباع اتم نبوی کمر بسته اند و از گرفتاری عقیله عقل ناقص وارسته اند گو در بادی النظر با سند اخبار انبیا علیهم السلام
معقول نمایند و مطابق و موافق قواعد مقررهٔ عقلیه بنظر نیایند لیکن سراپا مملو از نور هدایت و برکت اند و سراسر موجب نجات دنیا و آخرت و **بیان**

ہمدید البصری این برگزیدگان و دید قصور واعتراف عجز این بحقیقت رسیدگان —

واردہشتاد و ہشتم مع شرح و متن مسمی بخلق محمدی **بیان** عظمیۂ خلق الٰہی وجامعیۂ کمالات غیر متناہی کہ مختص بحضرت حق ست و بس

و تعریف این خلق اعظم و عظیم بودن خلق محمدی کہ مخصوص ہمان فرد واحد ست علیہ الصلوٰۃ والسلام و مثل آن در دیگر ممکنات متصور نیست مع تعریف این خلق عظیم و تحت

این مرتبۂ عظیمہ مراتب بسیار و مناصب بیشمار اند و اشرفیۃ و عظمیۂ اینہا باہمدیگر باعتبار اقربیۃ آنہاست بہمان خلق عظیم کہ فوق اینہمہ ست و درین مراتب اعتباریہ چونکہ حصول

محمدیۃ خالصہ در مرتبۂ اتباع اقرب از ہمہ ہاست اعظم واحسن الاخلاق خلق محمدیان خالص ست از اخلاق حکما و دیگر جملہ اہل طرق و بلحاظ الکلیۃ فنا فی الرسول و خلوص محمدیۃ

ذات ایشان ہم محمدی ست و سائر صفات ایشان ہم محمدی و بسبب این خصوصیۃ خلق ایشان ہم مسمی بخلق محمدی ست و بیان وجہ تسمیۂ این وارد باین اسم کہ اجتماع

کمالات متضادہ و از اخلاق باعتدال بر نہج ممکن دران مذکور ست مثلاً اجتماع فقر و غنا و تواضع و کبر و حلم و غضب و لطف وادب و عطا و منع و غیر ذلک من الاخلاق

المتضادۃ الکمالیۃ کہ خلق حسن ہمین جامعیۃ کاملۂ معتدلہ ست نہ آنکہ آنچہ اکثر جہلا و حمقا گمان میکنند کہ خلق عبارت از اظہار افتقار و کثرت تواضع و افراط حلم و زیادت لطف

و عطا بحیث و ازین قبیل اوصاف متجاوز از حد و اعتدال ست بحدی کہ غنا و کبریا اصلاً نبود و غضب و ادب و منع مطلقاً زائل شود کہ اینمعنی فی الحقیقۃ خلق حسن نیست

بلکہ منجملۂ سوء اخلاق ست **بیان دولت فقر و کبریا و خلق و صفا** مع تعریفات اینہمہ مراتب و تحقیقات مرادات و متعلقات این جملہ مناصب

بیان نگاہداشت پاس وضع درویشانہ و حفظ آداب این لباس مردانہ و راہ و روش این از خود گذشتگان بی نفس فانی فی اللہ و کم آزار و بی ایذا بودن معاش و بود

و باش چون مردگان نمودن این صاحبدلان آگاہ و مناسب این مذکور برای تنبۂ نفس خویش و تنبیہ ہمصوتان درویش **حکایت** یک جفت فاختہ کہ وادای

بفریب لباس فقیرانہ صیدش ساختہ و بیان عبرت و خیرت و پند و نصیحت عارفانہ و تلقین تمام آئین درویشانہ —

واردہشتاد و نہم مع شرح و متن مسمی باستخارہ **لتعریف** استخارہ و بیان حقیقت آن و طریق مسنون و معمول کابر و طلب خیر از حق سبحانہ

بجمیع امور در ہر حال لساناً و جناناً و درخواست تمام خیرات دینی و دنیاوی و کل حسنات ظاہری و باطنی از جناب الٰہی بالفاظ ادعیۂ ماثورہ کہ این استخارہ اہل حق ست

و بیان آنکہ آنچہ اکثر اہل بدعت طریق آن مروج ساختہ اند و در ہر امر بسبب اشتراط و تعلیق آن خود را در تردد و تشویش انداختہ اند محض امر نامعقول و چیز غیر منقول

ست کہ نہ عقلاً و نہ نقلاً بثبوت میرسد و اصلاً محل اعتماد و قابل اعتقاد نیست و بی اصل محض ست **بیان شامت شکوہ و شکایت و آفت**

کفران نعمت و برکت امن زمان و عدل سلطان و حلاوت وفاق و بیمزگی نفاق و ہم کشف حقیقت شکوہ نمودن و

شکایت کردن کہ عبارت از چہ چیز ست و گرامی نامند و اظہار احوال چسان باید و چہ طور شاید و اطلاق شکوہ و شکایت تا کدام درجہ ست و چہ قدر بیان حال آن

نیست و چہ مقدار مغفو ست و علی ہذا القیاس توضیح و تصریح مرادات و تشریح و تنقیح متعلقات اینہا فلذا وارد شد مع شرح و متن **بیان** خرابی حال اکثر اہل عالم کہ گرفتار نالش و

کاہش اند و پابند ہر گونہ خواہش و تلقین راہ کسب صبر و شکر و رضا و استقامت و منع از تقول بد کہ فال بد موجب حال بد ست و اقوال و افعال مردم تاثیرات خویش دارد و

آثار خود را صورت گرایندہ پیش میآرد و بیان آنکہ مصیبت عامہ شامل حال خواص ہم میشود و ہر امر قوی غالب غلبہ نمودہ سرایت میکند و چنانچہ حسنات کلیۂ سیئات

جزئیہ را از نظر اعتبار محی اندازد ہمچنین سیئات کلیۂ حسنات جزئیہ را حبط می سازد و مانند خیریت و شریت رئیس الاعضا یعنی قلب در تمام بدن معتبر ست خیریت و

شریت سلاطین و امرا و رؤسا در تمام دیار اعتبار کلی دارد و رعایا را دو شعار حکم الناس علی دین ملوکہم می آرد و بیان آنکہ امن زمان و خوبی سلطان و نیکی اعیان و

ارکان را در اجرای احکام دین اسلام دخل تمام ست و این تائید ظاہریہ بسیار مصلح حال خواص و عوام ست و تجویز رخصت اکتساب بعض اسباب بہ نیت ثواب

شایان مخلصان روزگار پیشہ و عمل بعزیمت درین باب درخور شان محمدیان توکل اندیشہ و رد داشتن صحبت و آمد و رفت جوانان سعادت اطوار اخلاص شعار بارادۂ

و قصد فتنۂ طریق و آئین و اعلای اخوان درین وجہت گماشتن پیران گوشہ نشین بر انقطاع تام از عالم و عالمیان و محض بہ تحکیم مسعود در حق شہر و شہریان

تقسیم بلد بر دو قسم که آفاقی و نفسی باشد مع ذکر متعلقات آن و التزام تربیت حال خویش در همه اوقات در پیش و اظهار آنکه خاطر مصروف خیرات باید داشت و همت بسوی خطرات و خیالات بد نباید گماشت که نفس انسانیه تصرف در هیولای عالم دارد و شامت و شرور النفس هر دو منسوب امور پیش می آرد و تقریباً ذکر تاثیرات نفوس افلاکیه بودن حرکات آنها را و به برای تشبه بمبادی عالیه و علم امور آتیه که دائم سرگرم این کار اند و مدام در گردش روزگار و کشف حقیقت آن یک قسم حرکت افلاک که مانند طی السجل للکتب برای پیدائی زمانهٔ آخرت خواهد بود و در هنگام قیامت و سحابه سموات را مطویات خواهد فرمود و باز وقت حشر و نشر آن لف نمودهٔ بانقلاب زمان دورهٔ آسمان را بر گردانده اعادهٔ ازمنه ماضیه و معاملات گذشته برای جزا و سزای آن کرده ابدالآباد بر یک حال قائم و دائم خواهد داشت و امکان تغییر و تبدیل در اینها اصلا نخواهد گذاشت و ختم همه معاملات خواهد گردید و عالم کون و فساد باختتام خواهد رسید —

وارد نود و هم مع شرح و متن مسمی بانتباه **بیان** آنکه تنبه و انتباه انسان را بالضرور اکثر اوقات بسبب امور موثره در نفوس علی حسب تفاوت مراتب الاستعدادات حاصل میشود اما عوام مثل حیوانات بعد انقضای آن امر موجب فراموش میکنند و غافل میشوند و این انتباه و همی ست که معتبر در حق انسان نیست و جز حفاظت و احتراز از مضرات دنیا مفید خیرات عقبی نه و انتباه خواص مفید دارین ست و آن دو قسم ست یکی عقلی و یکی ایمانی و تفریق مراتب اینها و تفصیل ما یتعلق بها **بیان جدائی دوستان و تنبه از احوال رفتگان** و توسل قوی پیدا کردن بجناب سبحان و دو وسیله گرفتن درد فراق اکابر و بزرگان و دریغ نداشتن تربیت و هدایت و شفقت و رحمت از حال خوردان و یاران و تذکیر تاسف و ندامت و تدبیر صلاح و سلامت و اجتناب از تضییع وقت قبل از فوت و ارتکاب آنچه مفید افتد بعد موت —

وارد نود و یکم مع شرح و متن مسمی به تلقین **بیان** وحدانیت حق و خاتمیت رسالت نبوت محمد مصطفی صلی الله علیه و علی آله و سلم و جریان و فیضان هدایت او بوجود ذریات طاهرهٔ اش که بامارت و ریاست و مولائی و مقتدائی تمام امت سزاوار اند و همان دعوت تبلیغ خاص محمدیه بر کافهٔ انام به نیابت دارند و امر توسل گرفتن و بیعت نمودن مومنین باین ذوات عالیات موجودهٔ زمان خویش برای ازدیاد و تجدید ایمان و ترقی در ایقان و اطمینان بیش از پیش و ارشاد اختیار فرمودن محمدیه خالصه محترز بودن از دیگر جمله فرق مبتدعه و تلقین احکام دین و ایمان و استحکام عهد و پیمان و نصائح و مواعظ مع ادای شکر انعام و احسان او سبحان باستشهاد و اقتباس آیات قرآن و دعای وقت داخل شدن در طریقهٔ وثیقهٔ جامعهٔ خاتمهٔ علیه محمدیه و دیگر اسرار تبلیغ و اظهار مع تبشیر و انذار و بیان حال مومنین موقنین و مآل منکرین مخالفین و دیگر متعلقات همین باب و حقیقة این کتاب و جمله مطالب متمسک و مقتبس بعبارات کلام الله **بیان طریق حق طلبی و کارکشائی و منع هرزه گردی و هرجائی** که بیفائده محض صرف دربدری و خاکبسری ست چیزی بدست نمی آید بلکه ضرر بینماید و کشف حقیقت ابتدای پیدا شدن ذوق و شوق خداطلبی در دل سالکین و هر سو جستجو بودن طالبین و تعلیم آداب لعدالحصول و الوصول و تلقین راه نجات و قبول و بر واسطهٔ اعتماد کلی و اعتقاد قوی داشتن و همت بر انقیاد وی گماشتن **بیان** رد عقیدهٔ باطله بعض مبتدعان که انکار فیض باطنی و ابطال طریق بیعت و مریدی میکنند و منکر ولایت اولیاء و هدایت عرفا میشوند و بی نسبت و بی نصیب بودن این جهلا بدعوی دوستی دشمنی نمودن این حمقا و احتراز از صحبت این نااهلان بدعقیده و دیگر ملحدان و هن دریده و منع صحبت داری هر گدای درویش صورت بی حقیقت و جابیجا اظهار ارادت و عقیدت —

وارد نود و دوم مع شرح و متن مسمی باصلاح القلوب **تعریف** اصلاح قلب بتفصیل تمام که آن عبارت از چه چیز ست و اصل معتبر برای فلاح همین ست و استعاذه بالله از فساد قلب که منشأ هلاکت دنیا و دین ست و بیان مخالفت نفس حیوانی با روح انسانی و امر بجهاد و خلاف نفس و ترک مشتهیات نفسیه و تلذذات بدنیه و سعی در تصفیهٔ قلب و تزکیهٔ نفس و اقتباساً تاویلات اکثر آیات و تعبیرات بشتر لکات از اتخاذ عجل باتباع طبیعهٔ حیوانیه و متابعت هوای نفسانیه و قتل و امانت نفس و هواهای آن بتحصیل حالت اطمینان و رضای آن و گذاشتن مهلک فساد و الحاد و لازم داشتن مسلک سداد و هدایت با اعتقاد و تفصیل متعلقات اینهم تا بدیگر آیات

فهرست

واقتران النفس بالجسم واصل سعادت وشقاوت نیز ہمین ست وسعید اصلی ہمانست کہ اخلاق خلقیہ او حمیدہ باشند وشقی اصلی نیز ہمان ست کہ اوصاف جبلیہ او ذمیمہ بوند
واثبات این معنی بکلام الٰہی واحادیث حضرت رسالت پناہی وباوجود ثبوت این حقیقت بیان فائدہ تربیت وپند ونصیحت وتکلیف اخلاق ورشریعت وامر بامورات
ونہی از منہیات کہ آنرا امر معروف ونہی منکر میگویند بیان شمار نمودن مجموع اصول وکلیات اوصاف نیک وبد وبسیار بودن جزئیات وفروعات متولدۂ آن
امہات وکلمات پند ونصیحت وفقرات سفیدہ طریقت وموقوف دانستن ہمہ کار بر فضل وکرم پروردگار واجتناب نمودن از عجب وغرور وپندار واختیار فرمودن
راہ عجز ونیاز وانکسار ورہائی وخلاص از ریا وسمعہ ودرخواست حضور وشہود وآگاہی وحالت توحید واخلاص باحسان الٰہی -

وارد نود وپنجم مع شرح ومتن مسمی بکشف الحقیقۃ بیان مراد داشتن از حقیقت اینجا بالاصالۃ ذات آلٰہیہ واظہار خارج بودن کشف کنہ آن از طاقت بشریہ
ودر معرفت اعلی واجل امور اعتراف سنت بعجز وقصور وہم بالتبعیۃ مراد از حقیقت حقائق امور غیبیہ کہ اللہ ورسول ازان خبر دادہ وکشف آن بعقل وفکر خود نمیشود
بلکہ موقوف بر اصطفای خاص واجتبای محض ست کہ بالاتمیۃ والاکملیۃ مخصوص انبیاست وبطفیل وضمنیۃ نصیب تامی قسمت اولیاست ودولت اخص الخاص
حصۂ محمد ومحمدیان ست وفرق مراتب اشرفیۃ بقدر اقربیۃ از راہ خلوص وخصوص در میان ایشان ست -

بیان بیجا صلی گفتگو مرتبۂ ذات وخیال وصول آن از محالات وبیان آنکہ محمدیان باوجود علم بخشیدہ او سبحان
در انتقام از ادب لب نمیکشایند وبتبعیت صاحب خویش علیہ الصلوٰۃ والسلام دعوت ایمان بغیب مینمایند وسر دعوت انبیا
وحقیقت تعلیم حکما وبیان علو رتبہ تحقیقات خالص محمدیان واز جمیع مقامات وحالات وکیفیات واسرار کل جہات خوب واقف ومطلع بودن این برگزیدگان
وکشف فوائد وعقائد متعلقہ بذات وصفات آلٰہیہ وہدایت صراط مستقیم شریعت مصطفویہ وطریقت محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ -

وارد نود وششم مع شرح ومتن مسمی بمرآت الجمال بیان جمال الٰہی وحال مظاہر ومرایای آن کمال غیر متناہی وشمول جمال آن جمیل مطلق مر جلال را نیز
وعلی العموم فیضان رحمت باوسعت او بر ہمہ چیز ودوست داشتن او تعالی جمال را بمقتضای نفس خویش وتقدیر جلال بقدر اقتضای نفوس ناقصہ بندگان
کوتہ اندیش وذکر حدید البصری چشم حسن بین محبین صادقین وشدت مشاہدہ وقوت علم مقربین الکملین بیان مرآتیۂ علم برای حضرت وجود
ومیان او جلوہ گری اینہمہ نمود وکشف مرادات منظورہ اینہمہ الفاظ مذکورہ وصفت اول بودن وجود ظلی برای وجود عینی وسوال وجواب واردہ
برین تعبیرات مع ذکر دیگر متعلقات وچند فقرات تعریف وتوصیف علم وبیان وجہ وسر تعبیر فرمودن او تعالی در آیۂ کریمہ احاطہ خود را از روی علم
ومذکور نمودن احاطۂ وجود خویش ارائۃ آیات آفاقی وانفسی وامر حق ورای انفس وآفاق وہدایت وتجلیات مطلقہ وآیات حقہ کہ بتنزل ایجادی نازل
در مرتبۂ امکان شدہ اند واستعارہ نمودن مجموع عالم بکتاب مبین وازانجملہ باقیات صالحات بآیات محکمات کہ ام الکتاب اند وباقی دیگر مشہودات حسیات
بمتشابہات وماوّل بتاویلات باطلہ ساختن جاہلین غافلین وآنہمہ را من جانب اللہ شناختن علماء راسخین وعرفاء مقربین ومعذور داشتن ایشان دیگران
را در فہمید خود وہاد اشتغال بدعای خیر والتجا وبتصفیۂ قلب پرداختن ولوح مدرکہ را از نقوش صور کونیہ پاک ساختن وتحصیل حالت فنا فی اللہ
وکیفیت رجوع الی اللہ -

وارد نود وہفتم مع شرح ومتن مسمی بکلمۃ الحق بیان دعای خیر از جناب الٰہی واستدعای حقیقۃ بجمیع جہات ودرخواست خیرات بالفاظ وعبارات
آیات بیان آنکہ آزادی برای اعتبار گرفتاری دوام ست وعزلت برای اشتہار خیال خام واخبار آنکہ ہر
موجود مظہر وسعت الٰہیہ ست وہر ذرہ قابل انقسامات غیر متناہیہ واظہار آنکہ اکثر دون ہمتان سہل وضع بے سر وپا وخفیف
متقلان سبک اطوار آزاد نما کہ بود وباش آزادانہ بیقیدانہ ومعاش بیباکانہ ملحدانہ دارند دخود را بغایات الکلیۃ ونہایات التیہ رسیدہ میشمارند

عجب گروہ ضال مضل اند و بدتر از تیغ ستمگران زاہدان ریائی و شیخان مرائی اند و برای احتراز از مجالست و مخالطت این اشرار الناس بیان علامات شناخت آنہا و ذکر کلیات علامہ ظہور
این کیفیت فاسد در باطن این نابکاران بتصریح شعار و اطوار و کار و بار و امکنہ بود و باش ہم صحبتان بدمعاش این نابکاران و ہم کشف حقیقت مشیخت طلبان ہمینی و حیلہ کیشان
شہرت دوست آنکہ بہزار مکر و فریب و دغا و زور اثبات بزرگی و تقدس و کمال خود پیش عوام میکنند و در پی ناموری جان میدہند و ہلاک میشوند و تعیین اشخاصی کہ بخیلان
خیالات فاسدہ در دلہای ایشان پیدا شدہ و دیگر علامات این قوم نقصان لیست فطرت و تفریق صاحبان صدق و صفا و اکابر جمعہ مقتدا و تعلیم گذران معاش اکملین
و دستور العمل برای محمدیین خالصین ۔۔

وارد نود و ہشتم مع شرح و متن مسمّی ببرہان الایمان **بیان** آنکہ او سبحانہ ذوات عالیات و نفوس متبرکات ائمہ محمدیین را براہین ایمان و شواہد ایقان
گردانیدہ است و بطفیل شان مخلصین خالصین را باعلی مراتب بنا قربیہ رسانیدہ است و ذکر شرف صحبت با برکت و دولت دیدن دیدار پر انوار و جمال باکمال ایشان
و برکت شنیدن کلام قدسی الہام و حقائق و معارف جمعہ این برگزیدگان علیم مطلق از نزد خویش ایشان را علم الکتاب عطا ساختہ و بجامعیۃ جملہ کمالات محمدیہ نواختہ و قدر و منزلت
ایشان چنانچہ باید شاید جز ائمہ و رسول و دیگری نشناختہ **بیان علم بندگان بقدر طاقت بشر و اختلاف ایشان با یکدیگر و جامعیۃ حقیقۃ**
محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ و بیان آنکہ ہمین محمدیۃ بسبب شمول خود ہمہ را از عذاب خواہد رہانید و آخر کار تمام فرقہ ہا را
خالص محمدی خواہد گردانید و بیان آنکہ علم ہر ذی علم بقدر لیاقت و درخور مرتبہ اش می باشد و علیم مطلق او تعالی است و بس و انسان کہ مجموعۂ تمام عالم است علم او از دیگر
ہمہ موجودات اوسع است و سوای علم اللہ علیم و سمیع تر و فائق تر از علم او نیست اما علم کلی انسانی نصیب ہمان معنی کلی نوع انسانی است و در افراد و اشخاص نسبت بہ نسبت جمیع علوم کلیہ او فہم
میشود و صنائف بیشمار و اختلاف بسیار پیدا میکند و فرد اکمل ہمان جناب افضل مخلوقات علیہ الصلوات است و در امۃ او کہ خیر الامم است افراد اکملین ہر وقت بنیابۃ برای احیاء و تجدید
دین پیدا میشوند و بازبہان نور محمدیہ خالص از جبین بجبین میر محمدیین تا سید اول المحمدیین را باسباب اجرای آن نفخہ معنان گردانید و انشاء اللہ بظہور اتم این نور در وقت حضرت امام مہدی
موعود ظہور خواہد گردید و بیان شکر این نعمت و بطرف دین و آئین خالص دعوت تمام امت و دادن بشارت باپیام ہم اقتباساً و بالآیۃ لا اکراہ فی الدین و امر نجیبۃ کالآیۃ [illegible]

۹۹

وارد نود و نہم مع شرح و متن مسمّی بنصر من اللہ **بیان** نصرت و تائید الٰہی بحال بندۂ از بندگان برگزیدۂ او و فتح باب علم و عرفان بر او و عطا فرمودن قدرت تحریر
تقریر باحسن بیان و شرف نمودن بحقیقت اسلام و ایمان و گردانیدنش حبیب کتاب ہمی و ابر رؤسا و اولو الالباب بجانبہار دیگر خصائص قبولیۃ و خصوصیۃ و معاملات قربیۃ و
و ذکر اینہمہ مذکورات در ذیل اقتباس تمام سورۂ نصر و معوذتین و بیان حقیقۃ و جامعیۃ این علم الکتاب و کشف امور متعلقہ بہ تشبیہا و دیگر آیات متفرقہ **بیان فوائد**
تصنیف خوب و تحریص اجماع یاران و تالیف قلوب و اظہار خوبیہا و نیکیہای لفظیہ و معنویہ و حسن و لطف کتب مرقومہ مربوطی و [illegible]
تحریر و تقریر و عظمت و شرف حسن کتابت بودن انبیاء و اولیا کہ باین دولت خاصہ سرفراز و ممتاز شدہ و تفریق تالیف و تصنیف مع تعریف و توصیف و فرق
اصل و تحقیق و نقل و تقلید و نا یابی و ندرت تحقیقات و لطائف و نکات تازہ و کمیابی تدقیقات و [illegible] تا ہم [illegible] براہین عقلیہ [illegible]
بجواہر زواہر آیات و احادیث و مستند بشواہد نقلیہ باشد و باعث تقویۃ ایمان و موجب تیزی عرفان و سبب اصلاح معاش و فلاح معاد و شہرت خیرات و برکات ظاہریہ و باطنیہ
بود و **بیان** شرف علم کہ ہیچ فضل و کمال برتر از آن نیست و ہر جہت علم است و دفع شبہۂ بعض مقربان الٰہی کہ پیشوایان و مقتدایان ایشان مسلم الثبوت ست و
چندان علم ظاہری نداشتند در حق ایشان چہ توان گفت و کشف مراتب اولیای صاحب تصنیف [illegible] یاران خوب عرفای بی تصنیف و حال تصنیف [illegible]
نام بود و تحریر و تقریر بی اصل غیر منضبط و [illegible] شیخان مشہور کردہ باشد و [illegible] زاہدان ریاکار شہرت آثار و علمای سوء بی نسبت بکار و درویشان جاہل از علم بیزار

وارد صدم مع شرح و متن مسمّی بدین خالص **دعوت** بخلوص محمدیۃ و ایمان بی مزج انانیۃ و بلا شرکت نفسانیۃ و بیان حال خالص محمدیان و اجر و
ثواب این دین خالص ایشان و شرف و نسبت خصوصیۃ اولیہ لعلہ تعریف توجیہ کہ آن عبارت از چیست و تفصیل الہ [illegible] احتراز از متشبہات جہلا و [illegible]

از مظنونات حمقا و مفصل کشف عقائد فاسدۂ باطلہ اینہا کہ الحاد و زندقہ و کفر محض ضلالت صرف ست حاشا و کلا کہ بمعنی توحید باشد و درین عصر بین منتخ
رائج و شائع شدہ ہست و این ضالین مضلین آن را توحید و اتحاد و وحدت وجود و تصوف میخوانند و اعلای مراتب عرفان و معرفت میدانند نعوذ باللہ منہ
تعالی اللہ عما یصفون **تلقین** دین و ایمان و رذیل تفسیر آیات قرآن **بیان وجود و ایجاد و فرق در توحید و الحاد** و منظور از لفظ وجود وجود
مطلق حق کہ خود بخود موجود و قائم بنفسہ مستقل بالذات ست و مراد از کلمۂ ایجاد افاضۂ وجود ظلی من جانب اللہ بسوی حقائق موجودہ ممکنہ کہ واجب بالغیر و موجود
بایجاد حق اند و تمثیل مرتبہ وجود بنور و مثل مرتبۂ ایجاد بہ پرتو آن و وجودیہ مرتبۂ کمال ست مر ذات الوجود را و موجدیہ مرتبۂ تکمیل وست و اظہار آنکہ حق حق ست و خلق خلق
و توضیح تفرقۂ حالت توحید و کیفیت الحاد کہ درین زمانہ بہ چہ حد افتادہ و خلقی را بہمین مغلطہ و خلط مبحث روداده صرف ضلالت اختیار کردہ اند و تصریح تعریفات
و توصیفات مقام توحید بتفصیل تام و خوب بکشف حجاب حالات و کیفیات و راہ و روش موحدین بالیقین کہ محدین خالصین شدند بسبط کلام و آگاہی بخشیدن
از بطلان و خذلان ملحدین و خیالات باطلہ و خطرات فاسدہ این گمراہان بے دین و رہنمائی صراط مستقیم جامع شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت کہ راہ
سلامت و نجات دنیا و آخرت ست و بیان آنچہ آخر کار بعد طی ہمہ مراتب بمعنی خداشناسی متحقق گردیدہ کہ آن عبارت از چہ چیز ست و اکثر حقیقت ناشناسان
بگمان خویش آنرا چیز دیگر مے فہمند —

وارد صد و یکم مع شرح و متن مسمی بحقیقۃ الامر **بیان** دیدن حقائق امور علی ما ہی علیہ فی نفس الامر و فیہ ایضا اسرار مکاشفہ و وجدانیہ بقدر طاقت بشریہ و
منکشف گردیدن عجز معرفت بکمال و حضور و شہود ذات و صفات الہیہ محفوظ جمیع مراتب بالکلیہ **اظہار حقیقت امکانی و اعتراف بحیرت و نادانی و**
بیان یکتائی مرتبہ وجود و ترغیب بحضور و شہود و تقریبا ذکر واسطہ درمیان موجود و معدوم کہ بعض متکلمین بآن قائل اند و آنرا در اصطلاح
خود حال مینامند و عند المحققین ثابت نیست **بیان** حمد و ثنای خالق ارض و سما موجود حقیقی یکتای بے ہمتا بالتشا مرتکین و املای مضامین و اظہار آنکہ وجود
معنی واحد ست و در لفظ وجود اشتراک معنوی ہست نہ لفظی و تعدد وجودات ثابت نمیشود و تشکیک و تعمیم و غیر ذلک من الاضافات نسبتا اعتبارات اندر
اندو بر وجود ظلی صادق مے آیند و نظر ااسے ذاتہ پاک و منزہ از ہمہ اضافات ست —

وارد صد و دویم مع شرح و متن مسمی بآیۃ اللہ **بیان آیات الٰہی** در تمام زمین و آسمان و مکان و زمان و اظہار دو آیۂ ظاہرہ و باہرہ بذریعہ کشف و
حجب ظلمانیہ و نورانیہ و ارائہ تجلیات آفاقیہ و انفسیہ و مقید و گرفتار بودن محجوبین فقط در صور حسیہ **بیان آیۃ تولج اللیل فی النہار و تولج النہار فی اللیل**
و تاویلات مناسبہ الفاظ و معانی و تحقیق تفسیر و تاویل قرآنی و بیان امور یکہ برای لیاقت دریافت اسرار معنی کلام اللہ ضرور و در کار اند —

وارد صد و سیوم مع شرح و متن مسمی بمنہاج الفقر **بیان** نہج فقر کہ انواع متکثرہ و اوضاع مختلفہ ست و نہج احسن فقرای متوکلین محبوبین کہ خداوند کریم حقیقۃ
و صاحب فقر محمدی اند و ہست رعایای این دولت لازوال از فقر الجمالی کہ سرخ روئی نشاتین ست و بنا جستن از فقر ملک کہ سواد الوجہ فی الدارین ست و دعوت
بسوی راہ نجات و تبلیغ رسالات باقتباس آیات و کمال فصاحت فقرات **بیان فقر و گذران درویشی** و تحقیق فقر لغۃً و اصطلاحاً و صورۃً و حقیقۃً
و عرفاً و مجازاً و عموماً و خصوصاً و شرف و عظمت مرتبۂ تمیتہ و اکملیۃ این منصب جلیل المنزلۃ و جامعیۃ کمالات این مقام کثیر البرکۃ و بیان انعامات و عنایات الٰہیہ بحال
خویش و ادای شکر احسان منعم حقیقی برین فقیر درویش و اقتباس تمام سورۂ الم نشرح **بیان** خواص مقام فقر کہ امور مخصوصۂ آنحالات اند و بیان شرائط مقام فقر کہ
موقوف علیہا و علت وجود و اسباب بہم رسیدن این دولت اند و بیان آثار مقام فقر کہ نتائج و ثمرات و تاثیرات این منزلت اند و بیان لوازم مقام فقر کہ تخلف از آن ممکن
نیست و ضروریہ این کیفیت اند **تقسیم** فقر بر دو قسم کہ یکی فقر اختیاری ست و یکی فقر اضطراری و تفصیل ہر دو قسم و تعریف و توصیف ہر واحد **بیان** گذران
درویشانہ و معیشت فقیرانہ کہ چہ طور باید در جہان شاید و کلیۃً ذکر چند امورے کہ بنیاد این معاش برآنست و اجمالاً نصیحت بالصحبت کہ غیر جنس از الرشت

بعبارات شریفه و استعارات لطیفه و اظهار افتخار دولت حاصله فقر و مذکور فخر فقر جناب اقدس حضرت قبله کونین کعبه دارین ناصر الملة والدین امیر المحمدیین دامت دولة فقره
المحمدی و برکاته فی اهل بیته و ذریاته و فقر جد مادری این فقیر سید العارفین سلطان المتوکلین والا جاه کبریا دستگاه حضرت میر محمد سعید و اجداد امجاد پدری و مادری قبله کونین
حضرت شاه نقشبند و حضرت غوث الثقلین و جد اعلی علی المرتضی و منتهی الوسائل خاتم الفضائل فخر الاولین والآخرین سید المرسلین صلی الله علیه و آله و سلم و بیان آنکه هیچ فضل
و کمالی نیست که صاحبش بران فخر و مباهات کند مگر همین فقط دولت فقر که باعث فخر میشود و اظهار قرب اخص مقام فقر و نسبت اتم مع الله و تعلیم دستور العمل برای فقرا و الا درگاه
وارد صد و چهارم مع شرح و متن مسمی بدین قیم بیان دین قیم که طریق محمدی ست و حق تعالی محمدیین خالصین را بفضل و هدایت عنایت نموده است و تلقین
دین و آئین تقویه شهود و یقین بنهجی که الله و رسول فرموده هست بیان وحدت وجود و شهود و دعوت بطرف توحید محمدی علی صاحبه الصلوة
والسلام و اظهار آنکه نفس التوحید که توحید مطلق باشد عین ایمان ست و دعوت رسول مقبول علیه السلام بطرف همانست و این جزئیات مقیده بقید وجودی و
شهودی منجمله مبتدعات و مخترعات ست و بیان علة و سبب احداث این ابحاث و حال و مآل و کیفیت و حال وحدت وجود و شهود و حل اشکالات اختلافات و کنه عینیه
و غیریه و دفع جمله شبهات و تفریق صوفیه وجودیه و محققین شهودیه و تحقیق معارف و اسرار اینها که علم تصوف و علم حقائق ست و بیان نسبت و قرب و منزلت هر یکی ازین
طائفتین و کنه تحقیقات و اصل منشا تقریرات فریقین و کشف حقیقت سادات محمدیه علو رتبه این خیر البریه و بیان علم الٰهی محمدی و اتباع تام نبوی و بیان آنکه مقتدایان و
پیشوایان و اکابر دین و ارباب تمکین صاحب نگاه و مطلع و آگاه از هر دو حیثیت اتحاد و امتیاز و ناظر کنه وحدت و کثرت و واقف سر عینیه و غیریه و جامع تنزیه و تشبیه
و ذو الفرق والجمع بوده اند و طی مراتب سکر و صحو و عروج و نزول و جذب و سلوک و فنا و بقا و قربات ولایت و کمالات نبوت نموده اند اما ازین بزرگواران بمقتضای
استعداد اهل زمان و نیت اصلاح فساد حال همعصران و هم بسبب فی الجمله اصل رجحان و میلان و نهج بیان طبائع خویش و دیگر ازین قبیل وجوه در پیش ترجیح بعض جانب بر بعض
جانب و بیان حقیقت فرموده اند و طرفداری همان جانب مرعی داشته ثابت نمودن آنرا بر ذمه خود گرفته اند چنانچه شیخ اکبر رحمه الله که قوت پاس حالت ولایت داشته اسرار
عینیه و اتحاد و رفع اعتبارات و امتیازات و معارف وحدت وجود نگاشته اند و حضرت مجدد قدس الله سره العزیز بغلبه مقام کمالات نبوة اظهار غیریه و امتیاز نموده تحقیق مسئله
وحدت شهود و اثبات مراتب غیریه بقوت فرموده اند و حضرت امیر المحمدیین ناصر الملة والدین امام طریقه محمدیه صاحب شریعت مصطفویه باز همان دعوت جامعه معتدله کلیه
اصلیه فرموده رهنمائی خاص و عام و پیشوای کافه انام محمدیه خالصه نموده و تقریبا ذکر لوای محمدی حرز ایجاد شریف و مذکوره دیگر خصائص و اسرار و عنایات مبذوله بحال این عبد
ضعیف و بیان طریق تلقین و ارشاد و دعوت مقبوله مسنونه آنحضرت بسوی توحید مطلق که توحید محمدی ست و روایت کلمات تامات با معجز بیان آنجناب هدایت مآب و بیان آنکه
این توحید مطلق که متعلق ست بمرتبه لابشرط وجود بمعنی عام و شامل افراد مقیده خود ست که توحید وجودی متعلق بمرتبه بشرط لاشئ وجود ست و توحید شهودی متعلق بمرتبه لاشئ
وجود و راه اصوب بی خطا و ضلال و صراط مستقیم اعتدال همین ست که برسنت رسول خود خلق را دعوت بطرف همان معنی عام و مفهوم کلی توحید مطلق بلا ملاحظه افراد و جزئیات که
تفصیل مقدارش مرقوم ست باید فرمود و حتی المقدور در تحریر و تقریر برهان و کشف و عقل و نقل را جمع باید نمود و مانند دلائل اربعه علم اصول اول مقدم اتباع کتاب و سنت و اطاعت
خدا و رسول مقصود بالذات باید داشت و ثانیا در ضمن بالعرض کشف و برهان را بحیثیت خدمت وازدیاد قوت مثل آن دو دلیل اجماع و قیاس هم از دست نباید گذاشت و تعلیم دستور العمل
برای دعوت و هدایت و تربیت و ارشاد محمدیان خالص جدا و علیحده از طریق ملایان ناتمام و صوفیان خام و حکمای بد انجام که مصلح حال و مآل مرشدین و مسترشدین و مفید
امور دنیا و دین ست و کلیات تربیت سالکان مختلف الاستعداد که همه را بر یک وطیره نباید راند بلکه هر یکی را بنهجیکه مناسب و مفید حالش بود و بموعظه حسنه دعوت بحکمت
بسوی حق باید خواند و بیان اختیار نمودن راه متوسط اعتدال و تمسک بتمام کلام ذو الجلال و اظهار آنکه معرفت همانست که کاشف حقیقت باشد و حقیقت عین
شریعت ست هرچه مطابق و موافق شرع شریف ست حق ست والا فلا و بیان مثل دادن حقیقت بمفهوم کلی نوعی چون انسان و تمثیل شریعت بمفهوم جزئی شخصی
چون زید مثلا و همین مثال کشف تمام حقیقت و احوال و امتیاز دین حق و باطل و تفرقه کفر و اسلام و بسوی محمدیه خالصه دعوت خاص و عام و کشف کنه حقیقت

واعتبار یہ بودن ہر دو مرتبہ وحدت وکثرت وکلیتہ بالاجمال دیگر پند ونصیحت —

وارد صد و پنجم مع شرح ومتن مسمی بضرب المثل **بیان** فائدہ زدن مثل برای کشف حال وسہولت تفہیم مطلب بمثال **بیان نسبت عقلیہ وعشقیہ** بتفصیل
واظہار مدعا بتمثیل یعنے نسبت مع اللہ وثبوت وجود واجبی بر نفس ناطقہ انسانی از دو راہ متحقق میگردد یکی بقوت عقلیہ اقامت براہین فکریہ وزور عقل وکیاست وجودت
فہم وفراست کہ مسمی بنام علم الٰہیات وفلسفہ ودانشمندی است وقسمت حکما ودیگر عقلاست لیکن این نسبت ضعیفہ موقوف ومشروط بایمان ہم نیست وثمر نتایج قربات موجب فیض
وبرکات وسبب نجات ہم نہ قدرے مصلح معاش وفی الجملہ مہذب اخلاق واوصاف ہست ودیگر یکے بقوت عشقیہ وغلبہ حبیہ معبر بجذبہ الٰہیہ وموہبتہ ربانیہ واصطفاء واجتباء الٰہی ونور رحمانی
است ومتعلق بدولت ایمان وشدت ایقان وبالاصالت مخصوص انبیاست وبتبعیہ وطفیل نصیب اولیا ودر ضمن وذیل علی قدر مراتب قسمت عامہ مومنین ومسلمین وسوای امت مرحومہ محمدیہ
دیگران را ازین نعمت نصیبہ نیست واین نسبت مثمر نتایج بسیار از فنا ولقا وقرب ومعیت می باشد وموجب فیوض وبرکات ومکاشفات والہامات ومعاملات می بود وباعث
خیریت ونجات دوداریں ہست ومفصل بیان این ہر دو نسبت عقلیہ وعشقیہ در متن وشرح این وارد مذکور ست وتفصیل ہر واحد بتمثیل مسطور تا پابندان عقلیہ عقل از گرفتاری خودی
وانانیتہ خویش برآیند وفہم وفراست خود را مقتدای خود ننمایند وہمگی خویش را باطاعت خدا ورسول وصرف کنند وعشقی ومحبتی وایمانی وایقانی بحق تعالیٰ ومقبولان او بہم رسانند
واز مشرب حکیمانہ برآمدہ داخل جماعۂ مومنین صادقین گردند واز مذہب صبیانہ جدا شدہ ملحق بمحبان خالصین شوند وسراسر عاشق جناب پاک حبیب خدا وتابع شریعت غرا
باشند ومصروف دراجرای طریقہ وثیقہ محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ بوند **بیان** مثل ملک حقیقی جل سلطانہ بسلطان فی شان ومثال حکما وتوابع ایشان بشخص عاقل
ہوشیار ومرد عیار کہ بزور عقل وتجویزات وتدبیرات کار خود پیش مے برد وبنابر مصلحت ودربار شہریار راہ پیدا میکند ومثل انبیا وپیروان ایشان کہ اولیا باشند بمرد عاشق وعزیز
شیفتہ وفریفتہ بران سلطان کہ عشق ومحبت او مقتضے ہمہ کاروبار او شدہ وبیان آنکہ منصب حضرات انبیاست کہ ہمہ افعال واقوال وارادات ونیات وہر امر کہ از ایشان صادر
شود محض للہ وخالص برای خدا باشد ومرتبہ اولیا نیست کہ بعض امور ایشان خالص للہ وبعض برای آخرت باشد وتفاوت مراتب بقدر کمی وزیادت ست ومرتبہ صلحا و
مومنین چنین ست کہ بعض اعمال اینہا برای آخرت وعقبی وبعض برای دنیا بوند ودر اینہا نیز تفاوت درجات بقدر کم وزیاد قسمین موافق کمی وزیادت صلاح وتقوا وقوت
وضعف ایمان ست وفی الحقیقۃ لیاقت صرف خالص للہ بودن ندارند وبیان فرق للہ بالمجاز وبالحقیقۃ وپایہ کفار ومشرکین آنست کہ ہر قول وفعل کہ از اینہا سرزند للنفس صرف برای
دنیا باشد وہیچ کارے بہر عقبی ہم نبود تا بخالص للہ چہ رسد وآنچہ عمل خیر ہم کنند از شامت کفر وشرک ہمہ حبط شوند وبیان مثل عوام کالانعام بغربا ورعایا کہ بیش از ہمان نسبت عام
کہ رعیت را با شاہ ہست راہی باو ندارند بلکہ اکثرے از ادراک این نسبت خویش ہم غافل اند وہم مثل حکما وتوابع ایشان بدنیا داران مکار ودو فنونان عیار وہم مثل حضرات انبیا
علیہم السلام بوزرای با اقتدار اخلاص شعار ومثل اولیا بمصاحبان وخواصان محرم ومثل کمل مشایخ واولیاء مرجوعین وصاحبان کمالات نبوت ومسند نشینان صدر امامت بنائبان
وزیر ومثل قاضیان ومفتیان وعلما وفقہا چون پیشکاران ومحرران جلد برداران وسررشتہ داران دفتر دیوانی اند ودیگر اہل مناصب خدمات باطنیہ مثل بدلا ونقبا واوتاد وغیرہم
چون اہل خدمات جزئیہ مثل خانساماں وبیوتات وداروغہ ومشرف وعامہ مومنین ومسلمین مانند نوکران وادنی منصبداران وملازمان سرکار ومتعینہ ومتوسلان وزرا وامرا کہ
علی قدر مراتب داخل ہر سررشتہ وعلاقہ نوکری اند وکفار ومنافقین چون باغیان وطاغیان کہ قابل جہاد اند وملحدان ومفسدان دیگر چون قطاع الطریق ودزدان کہ لائق
تنبیہ اند **بیان** پند ونصیحت بخیر خواہے ودعاے خیر عشق ومحبت الٰہی —

وارد صد وششم مع شرح ومتن مسمی بانابت **بیان** آنکہ توبہ وانابت با ہدایت ومقدمہ سعادت ست وامریست منزل من اللہ در قلوب
بندگان مہتدی وبے نصیبان ازلی ازین عنایت محروم اند ودعوت امر معروف ونہی منکر وتبلیغ آیات قرآنی **بیان رجوع الی اللہ وتوبہ واستغفار**
از گناہ وتقسیم رجوع الی اللہ بدو قسم یکے رجوع باطنی ویکی رجوع ظاہری وتعریف وتوصیف ہر واحد وتفصیل مراتب وتحریض بر اہتمام استحکام ودوام آن وترغیب
بر لزوم اذکار واشغال وتکرار کلمہ طیبہ مع ملاحظہ معانی آن وتشویق عبادات خصوصاً نماز وتطویل قرات وکثرت نوافل وافضلیت صلوٰۃ بر ہمہ طاعات

حاصل نمیشود و چنانچه رسول علیه السلام درمیان بندگان و خدای تعالی واسطه است و فنا فی الله بی فنا فی الرسول محال است همچنین مرشد واسطه و وسیله است درمیان امت و رسول
و بدون فنا فی الشیخ فنا فی الرسول هم وهم و خیال است و ضرورت بیعت و ارادت بشخص زنده عصر خود و کشف حقیقت فیض گرفتن از ارواح طیبه بعد از تکمیل بتفصیل و خواه بالاجمال
پیش از تحصیل نسبت و بعد تتمیم کار بمرشد و فیض صحبت و بیان حال اویسی قربی و نسبت اویسیه و دیگر اسرار فضل و فرق از راه اجتبا و قبولیه و کیفیات فرط شوق
محبت و شرح حال ان الله جمیل و یحب الجمال و بیان جمال الهی که جمال معنوی و کمال ذاتی است و این دو قسم است جمال نفسی تنزیهی که کمال عینی است و جمال وصفی تشبیهی که
کمال ظلی است و افاضه این هر دو جمال و کمال در کائنات نیز منقسم بدو قسم میشود که یکی جمال باطنی است و یکی جمال ظاهری و تفصیل انهما اقسام بیان معامله خاص
شفقت و محبت پدری و پسری و خصوصیاتی که محض من جانب الله بهم رسید و شرح ابیات مثنوی که بلا اختیار در مقدمه موزون گشته در متن وارد گردیده
و در ضمن خود قبول فرمودن و شریک دعای خیر نمودن برادر عزیز را سلمه الله تعالی و مقتبس بآیات بودن اینهمه مطلب بدعا و اظهار آنکه اگر نشاء توحید و کیفیت مشاهد
حق نور دیده بصیرت و چشم باطن است همه کار و بار و جمیع معاملات سود داخل حق پرستی و منجمله عبادت است و اگر پردهٔ غفلت و پندار خودی حجاب چشم دل
و مانع حقیقت بینی است همه خیرات و طاعات نیز حبط و نامقبول و محسوب در بی دینی است —

وارد صد و یازدهم مع شرح و متن مسمی بحسن الخاتمه اظهار اسرار این اسم و وجه تسمیه اتمام تحریر گردیدن این تصنیف و شکر عنایت خاص الهی در حق این عبد
ضعیف و دعوت بسوی خاص دین و آئین و دعای خیر جمیع مومنین و مسلمین از احیا و اموات بیان اتباع سرور کائنات خلاصهٔ موجودات
علیه الصلوة والسلام و ختم کلام بر نام مبارک امام طریقهٔ محمدیه ناصر ملت مصطفویه والدین فقیر قاصر حضرت خواجه محمد ناصر
محمدی المتخلص بعندلیب ایدنا الله بنصرة سره و قدسنا بسر که بره و بیان آنکه وصف اتباع از لوازم حقیقت ممکنه است و متبوعیت حقیقیه مخصوص
بحقیقت واجبیه که معبودیت است و آن اتباع مطلق که علی العموم شامل حال همه موجودات ممکنه است اتباع وجودی است و اتباع مقید که بالخصوص مختص باهل هدایت است
اتباع حکمی است و تفریق آن بامر ایجابی و سلبی که ارتکاب مامورات و اجتناب منهیات باشد و اطاعت امر از نسبت ملکیه است و خلاف امر نمودن از نسبت ابلیسیه و
ارتکاب فعل منهی از راه نسبت بشریه و مجموع هر دو امر ایجابی و سلبی اتباع حکمی کلی است که مخصوص و متعلق بانسان است و چنانچه اتباع وجودی لازم هر موجود
ممکن است همچنین اتباع حکمی فرض بر هر بندهٔ مکلف و هر که درین اتباع کامل تر از افراد دیگر در حضرت وجود گرامی تر و چونکه متبوعیت حقیقیه که مسمی بمعبودیت است
منحصر در ذات واجب تعالی است هیچکس را شریک در عبادت او نباید کرد اما متبوعیت اضافیه که مسمی است بمقتدائیه نصیب همه هادیان مجازی است و اتباع
ایشان را اقتدا و اطاعت خوانند نه طاعت بمعنی عبادت و اطاعت این مظاهر هدایت عین اطاعت هادی حقیقی است و بی اتباع حضرت رسول علیه السلام
راه نجات نمیگشاید و سعادت دارین بدست نمی آید و برای توسل بجناب رسالت مآب وسیله گرفتن هادیین مهدیین و مرشدین کاملین ضرورست و از انجا که
در فرق اسلامیه هیچ طریقه از محمدیه خالصه بشرو صالت نیست عروة الوثقای این سلسله موصله را بدست اعتقاد جازم گرفته دست آویز نجات هم باید رسانید و از
مزج انانیه و نفسانیه و دیگر همه بدعات پاک گشته خود را محمدی خالص باید گردانید تبلیغ رسالات باستشهاد آیات و تبشیر و انذار با قتباس کلام الله و فنا
اتم در جناب پاک حضرت رسالت پناه و بیان حصول کیفیت قرب فرائض و قرب نوافل بطفیل کلام الهی و قوت نسبت ایمان و ایقان مع شدت خضوع
و آگاهی و اعتقاد قوی و اعتماد کلی بر گفته خدا و رسول و اعتراف بعجز و قصور معرفت خویش و عرض نهادن جمله معلومات و مکشوفات بر کتاب و سنت هرچه مطابق
و موافق افتد مقبول و هرچه مخالف بود مردود و هر امری که صریح هیچ حکمی بران از آیت و حدیث ثابت نشود دران ادله قیاس و قرائن و شواهد
کشف و عرفان و عقل و برهان بکار باید برد و هر قدر که توفیق جمع اینهمه امور میسر شود غنیمت توان شمرد و ختم
کلام بر صلوة و سلام —

المقدمة الاخری وهی مشتملة لکلیات کثیرة وتحقیقات علی بصیرة

این بیانی ست از خود برای خود فرمانی ست از هستی من بسوی جان و کالبد کای روح و جسد حق تعالی شما هر دو با لطافت و کثافت را عالم غیب و شهادت من ساخته است و نسبت خاصی عطا کرده مصداق من گردانیده که جان من و تن من میگویم و مرا با وجود این همه تعلق و اختصاص غنی و بی نیاز از شما هر دو داشته مظهر مرتبهٔ عالم الغیب والشهادة نموده است لفظ من با صدقی غیر تن و جان دارد، میتوان فهم نمود این ز کلام همه کس، پس ای روح و جسد حقیقت شما و هم حقیقت خود پیش شما بیان مینمایم زیرا که از علوم شریفه و معارف لطیفه معرفت انسان است مر نفس خود را و بسخت قبیح و نا ملائم ست نزد هر عاقل دانا که ادعای معرفت حقائق اشیا کند و جاهل از معرفت نفس خود بود و حقیقت ذات خود نداند و چون انسان جامع شی مادی مرکب و مجرد و بسیط ست در تعریف و توصیفش هم بیان اجزای مرکبه باید و هم اظهار اوصاف و نعوت شی مفرد شاید و هم ذکر لوازمات هیئت مجموعه پس شناخت همگی حقیقت انسان موقوف بر دریافت این جهات ثلثه است یکی امر جسد مجرده عن النفس و ثانی امر نفس و بحث از جوهر آن مجرد و ماهن الجسد و ثالث بحث از جملهٔ مجموعه نفس و جسد هر دو —

بیان امر جسمانی و روحانی و تبیان نور مستفاد حقانی

بشنو ای روح که تو جوهری هستی مجرد و بسیط مدرک کلیات و جزئیات و حکما ترا النفس الناطقة میگویند و النفس هی جوهرة حیة روحانیة علامة فعالة بالطبع وقیل بالتفصیل انها جوهرة سمائیة روحانیة خفیفة حیة باقیة متحرکة غیر فاسدة علامة دراکة لصور الاشیاء، و از عالم امر هستی و محمدیان علی صاحبهم الصلوة والسلام در اصطلاح خود ترا امر ربی میخوانند که یسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی، و ای جسد تو جسمی هستی نامی و حساس و متحرک بالاراده و ترا حکما حیوان قرار داده اند و تعریف بدن چنین کرده اند هو الجسد المرئی المؤلف من اللحم والدم والعظام والعروق والعصب والجلد و ما شاکلها و هذه کلها اجسام طویلة عریضة عمیقة ارضیة میتة مظلمة ثقیلة محسوسة متغیرة متبدلة فاسدة مضمحلة و محمدیان در اصطلاح خود ترا شکل مستوی میگویند که حق تعالی میفرماید فاذا سویته و نفخت فیه من روحی و مجموع شما را انسان می نامند و حقیقت انسانیه مرکب از همین روح و جسد است که فصل و جنس او ست چه روح ناطق ست و جسد حیوان و نطق عبارت از ادراک کلیات و جزئیات ست بهمین سخن گفتن پس انسان یک جمله مجموعه ایست که با اجتماع جسد جسمانی و نفس روحانی مجتمع شده انسان نام یافته و این نفس و جسد دو جوهر اند که در صفات متباین اند یعنی صفات ذاتیه جسد جدا است که اکل و شرب و مثلها باشد و صفات ذاتیه نفس علیحده است که علم و فهم و مثلها بود و در احوال متضاد اند که احوال نفس ضد احوال جسد است چنانچه جسد فانی ست و نفس باقی و جسد مادی ست و نفس مجرد و امثال این و در افعال عارضه و صفات زائده مشترک اند یعنی در افعالی و اوصافی که مخصوص و مختص بیک امر از نفس و جسد نیست بلکه باقتضاء اجتماع هر دو ست نفس و جسد هر دو در آن مشترک اند پس انسان جامع اضداد است و هو الشاهد المحسوس للشبه واللطیف المعقول المنزه و از راه جسد جسمانی خود بالطبع میخواهد حیوة دنیوی را و تمنا میکند طول عمر را که ولتجدنهم احرص الناس علی حیوة و از راه نفس روحانی خویش طالب امر آخرت ست و بموجب الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب تمنای معاملات اخرویه ست که فتمنوا الموت ان کنتم صادقین خبر از آن میدهد و همچنین اکثر امور حضرت انسان مثنویه متضاده اند چون حیات و ممات و جوانی و پیری و خواب و بیداری و مرض و صحت و الم و لذت و یاد و فراموشی و علم و جهل و صواب و خطا و صدق و کذب و حق و باطل و بخل و سخا و جبن و شجاعت و فجور و عفت و ظلم و عدالت و فقر و غنا و خیر و شر و دوستی و دشمنی و حسن و قبح و دیگر آنچه مانند اینها باشد از اخلاق و افعال و اقوال که با همدیگر متضاد و متباین بوند پس انسان زنده میرنده و خاموش گوینده است و تفصیل آن صفات مختصه که مخصوص بجسد اند اینست که جسد جوهریست طبیعی که ذو طعم و لون و رائحه و ثقل و خفت و سکون و حرکت و لین و خشونت و صلابت و رخاوت ست و متکون میشود از اخلاط اربعه که متولد میگردد از غذا که کائن ست از ارکان اربعه که ذوات طبائع اربعه اند و متغیر و منفسد ست و مستحیل و راجع میگردد بطرف این ارکان بعد موت چون نفس مفارقت مینماید از بدن و ترک میکند آنرا و بر میدارد تصرف خود از آن اما تفصیل صفاتی که متعلق بنفس اند اینست که نفس جوهریست روحانی و نورانی و سماوی که زنده است بذات خود و علامه است بالقوه و قابل تعلیم ست و فعال ست در اجسام و متمم است

براے اجسام حیوانیہ و نباتیہ تا وقت معلوم کہ ہنگام اجل مسمی ست لہٰذا ان تمسک میکند جسم را و مفارق میشود ازان و رجوع مینماید بطرف اصل و مبدأ خود یا بسود و بہبود در رنج و منفعت یا
بخسران و زیان و ندامت و حسرت و باز بروز حشر مبعوث مع جسد عنصری خواہد شد نزد ما محمدیان کہ حشر اجساد از آیات و احادیث ثابت ست گو عقل حکما این امر را در نیابد لا نقول
مثلہم من یحیی العظام وہی رمیم بل نقول یحییہا الذی انشأہا اول مرۃ وہو بکل خلق علیم بالجملہ عقلا و علما را در حقیقت نفس اختلاف بسیار ست لیکن اجمالا جامع آنہمہ اختلافات این
مقالات ثلثہ ہست بعضی میگویند کہ نفس جسم لطیف ست غیر مرئی کہ محسوس نمیشود و بعضی قائل اند کہ نفس جوہریست روحانی غیر جسم و معقولی ست غیر محسوس و باقی ست بعد
موت و بعضی ظن و توہم میکنند کہ نفس عرضی ست کہ متولد میشود از مزاج بدن و اخلاط جسد و باطل میگردد و فساد مییابد عند الموت و آنرا قیام بالذات نیست و حالانکہ این
قسم بیان روح حیوانی ست کہ بخار لطیف ست و حادث میشود عند تسویۃ البدن و این گروہ باطلہ طبیعیانند و یقال لہم الجسمیون و این کورباطنان سوای اجسام چیزے را
ادراک نمینمایند و غیر از ہمین طول و عرض و عمق کہ متعلق بجسم ست نمی بینند و سوای اعراض ہمچو الوان و طعوم و روائح و اشکال کہ ذوات الاضلاع و الاقطار و الزوایا می باشند چیزے
دیگرے یابند و نیست نزد اینہا چیزے موجود از امور روحانیہ و جواہر نورانیہ و قائل صور عقلیہ و قوای نفسانیہ کہ ساری در اجسام اند و تاثیرات و تصرفات دران دارند نیستند
ولیس الامر کما ظنوا فی حقیقۃ النفس بے ظنوہا متولدۃ من الجسد لان المتولد من الشیٔ یکون من جوہر ذلک الشیٔ والجسد جسم لا شک فیہ والنفس لیست بجسم ولا عرض بل ہے جوہرۃ مجردۃ باقیۃ
لا تقبل الفنا چنانچہ اینمعنی بادلہ عقلیہ و نقلیہ بثبوت پیوستہ ہست و ہم قیل و قال بسیار ست حکما و علما را در حقیقت معنی انسان و آن ہم درین سہ مقولہ بیان نمودہ می آید بعضے
برآنند کہ انسان ہمین شخص مرئی ست کہ بنیہ مخصوص مشخص باشد و مرکب ست از لحم و دم و عظام و عروق و دیگر از قسم این امور مع اعراضی کہ درین حلول کردہ اند از حیوۃ و قدرت
و حس و حرکت و امثال این و بعضی قائل اند کہ انسان فی الحقیقۃ ہمان نفس ناطقہ ست و جسد او بمنزلہ لبوس و قمیص ست و مانند غلافی ست کہ بران پوشانیدہ اند و بعضی میگویند کہ انسان عبارت ست
از مجموع جسد جسمانی و نفس روحانی ست کما عرفت آنفا بہر حال چون کلیۂ حقیقت روح و جسد بہ پیش شما ای روح و جسد من مفصل بیان گردید حالا حقیقت من کہ سوای شما ہر دو ست
و کسی ازین حکما و علما آن اخبار نکردہ بر شما مکشوف میگردانم بعون اللہ العلیم بشنوید کہ من حضرت وجودم کہ خود را تعبیر من و انا میکنم و بر شما ہر دو یعنی عدمی متجلی شدہ ام و شما را در ضمن
خود گرفتہ ہست نما ساختہ ام و این اضافہ انانیت کہ شما مجازا بخود منسوب میکنید فی الحقیقت مضاف بطرف منست زیرا کہ وقتیکہ من بر شما تجلی نکردہ بودم و شما موجود نبودید ہرگز
دعوی من و ما نمیکردید پس اینہمہ دعاوی شما ناشی از منست و لہٰذا من ای روح و جسد من واسطہ و وسیلہ ام در میان شما و حق تعالی و او سبحانہ میفرماید وابتغوا الیہ الوسیلۃ و مرا بحق
سبحانہ زیادہ ازان راہ ہست کہ شما را بمن ست و او تعالی برمن زیادہ ازان رحیم ست کہ من بر شما پس ہر قدر کہ توانید توسل بمن گیرید و مرا بقدر طاقت خود بشناسید کہ ہمین
کلید قفل معرفت حق تعالی ست من عرف نفسہ فقد عرف ربہ —

اثبات مراتب و شواہد اقربیت و اظہار دلائل اربعہ انکشاف حقیقت

باید دانست کہ حق سبحانہ بجمیع ہر موجودات از موجودات علویہ و سفلیہ ہمہ وقت حاضر و ناظر ست و ذرہ ذرہ از احوال کلیات و جزئیات اینہا باخبر لا یعزب عنہ مثقال ذرۃ فی الارض ولا فی السماء
و ہر آن فیض الٰہی بہر موجود بر سبیل تواتر میرسد و ہر یکے از عقول و نفوس و افلاک و کواکب و عناصر و موالید موافق قابلیۃ و استعداد خود اخذ فیض مے نماید و او تعالی بحال ظاہر و باطن
ہمہ مخلوقات خود عالم ست و معاملات گوناگون با بندگان خویش بمیان می آرد پس او سبحانہ شما را می بیند چنانچہ شما خود را می بینید و کلام شما را می شنود چنانچہ شما کلام
خود را می شنوید و از خطرات و نیات شما واقف ست چنانچہ شما از خطرات و نیات خود واقف ہستید وہو معکم اینما کنتم غرضکہ او را با بندگان خود و بندگان را با او عجب
معیتے و نسبتی ست کہ چنانچہ باید از طاقت بشری بیان آن نمی آید مگر آنچہ بموجب خلق الانسان علمہ البیان موافق عقد بشری ست عرفا بیان میفرمایند بیشتر عوام فہم نمایند
یا نمایند و ما علی الرسول الا البلاغ و این حقیقت منکشف میشود بر نفس و ثابت میگردد در دل از چہار چیز یا بالنقل یعنی بیقین آوردن بر آیات و احادیث و باور داشتن
اقوال بزرگان و مرشدان چنانچہ مومنین صلحا و معتقدین با صفا را می باشد و یا بالعقل یعنی بتالیف قضایاء قیاسیہ و اقامت برہان چنانچہ عقلا و حکما را نصیب
و یا بالملکہ یعنی بمواظبۃ اشغال و اذکار و حصول دوام توجہ الی اللہ بنہج مجہول الکیفیۃ بطرف ذاتش بے کیف چنانچہ سالکان فی سبیل اللہ و ذاہبان الی اللہ را میسر گردد

و یا بالمکاشفه اعنی بمعامله انکشاف حقیقته بے دخل اراده و قصد خود محض باجتبار الٰهی کما تقع المعاملات للانبیاء والاولیاء علیهم السلام پس آنچه بر این تقین ثابت شده است آنست که حق تعالی میفرماید فاینما تولوا فثم وجه الله وهم میفرماید وهو معکم اینما کنتم وما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم ولا خمسة الا هو سادسهم ولا ادنیٰ من ذٰلک ولا اکثر الا هو معهم وامثال این آیات و احادیث بسیار است که دلالت بر معیت حق سبحانه با خلق و علم با احوال هر موجود و دیدن و شنیدن و دانستن اعمال و اقوال و نیات بندگان مینماید که تمام قرآن شریف و کتب احادیث از بیان همین قسم مملو است و زبانی بزرگان زمان خود که ما را اعتقاد بر حقیقت ایشان بدرجه حق الیقین است و اعقل و اصدق و اعدل الناس بالتحقیق بوده اند که هرگز احتمال خطا و تفاوت و تجاوز از حقیت و صداقت و عدالت در احوال و اقوال و اعمال ایشان امکان ندارد و نیز شنیده شده که در فلان وقت حق تعالی چنین تجلی فرموده و در فلان معامله چنان الهام نموده و در فلان عبادت چنین قرب حاصل شده و در فلان امر چنان تائید من جانب الله خلاف رسم و عادت بظهور رسیده وامثال این معاملات بی شمار است که تمام عمر در تجربه آن صرف شده و در خارج بالبداهة آثار و نتائج آن معلوم گشته که مطلق گنجایش شبهه تردد نمانده اما آنچه بعقل یافته شده آنست که نزد ارباب معقول هم ثابت است که تصرفات و تاثیرات مجردات در همه مادیات ساری و جاری است چنانچه نفوس و عقول را متصرف و مؤثر میدانند پس علی الحق تعالی که نزد ایشان هم از عقل و نفس الطف و برتر است بطریق اولی از هر موجود بهر موجود نزدیکتر و قریب تر باشد و معیت بے کیف او را بهر مخلوق حاصل بود وامثال این دلائل و براهین بسیار است که از صاحبان عقول صحیحه پوشیده نیست اما آنچه بملکه وادراک خود آمده آنست که بعنایت الٰهی بسبب کثرت مراقبات و مواظبة اشتغال و دوام حالت حضور مع الله کیفیتی در باطن پیدا شده که هر آن قوت دراکه بلا رجوع بدلائل و براهین نقلیه و عقلیه بے شک و شبهه بخوبی ادراک هستی حق مینماید که نفس هم انکار آن عاجز است و هرگز شبهات و وساوس هیچ یکے از شیاطین الانس والجن خلل انداز اطمینان قلبی نمیشود اشهد ان لا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله عثمان اختیار همگی بدست اوست هر کرا خواهد مومن سازد و هر کرا خواهد بکفر انداز و من یهده الله فلا مضل له ومن یضلله فلا هادی له اما آنچه بالمکاشفه بر خویش روشن شده است که الحمد لله بموجب تحدیث نعمة الله گفته مے آید که اکثر اوقات معاملاتے بمیان مے آرند و مکشوفاتے کشف میفرمایند که بموجب گفتے جد بزرگوار من حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه همه امور اجمال تفصیلے شده و استدلالی کشفے گشته نسبت موروثی بفرزندان ایشان ظاهر گردید و حق بمرکز رسید بلکه نسبت اصل الاصل که نسبت محمدیه باشد علی صاحبها الصلوٰة والسلام سادات بنی فاطمه را نوخت و بشرف محمدیت مشرف ساخت اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم وبارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید الحمد لله ثم الحمد لله که همه منازل و مقامات طی گشت و نقطه اخیرهٔ دائره بنقطه اولی پیوست له الحمد فی الاولی والآخرة —

خاتمه

سرانجام ربیه و خلافت و انتظام خیریت و سلامت

ربنا تقبل منی الملک الجسمانی والروحانی ما شئت و جعلتنی عالماً صغیراً جامعاً لکل ما فی الملک والملکوت و علمتنی من تاویل الاحادیث المصطفویة والآیات القرآنیة مالم اعلمه من قبل الا انت فاطر السموات والارض فی الازل و بدأت الخلق ثم تعیده الیک انت ولیی فی الدنیا والآخرة وانی استغفرک سبلی توفنی مسلماً وارزقنی حسن الخاتمة والحقنی بالصالحین الذین اصطفیتهم فی الدنیا والآخرة علیک توکلت وانت حسبی فی الدارین نعم المولی ونعم الوکیل فرید آئینه ای روح وجسد روحے که او سبحانه آدم علیه السلام را خلق فرموده خلعت خلافت پوشانید که انی جاعل فی الارض خلیفه مظهر تمام کمالات خود ساخت و آنچه در تمام خدائی ست نمونه آن در ظاهر و باطن او خلق نمود لهذا انسان را عالم صغیر میگویند و از زبانی که مرا بر شما فرستاده و مظهر ربیه برائے شما گردانیده من هیچگاه از احوال شما غافل نیستم ملائکه اعلی را که از مجردات اند برای افاضه علوم معقولات و کلیات و نظریات از جناب رب الارباب خود که بیده ملکوت کل شئی ست تعین کنانیده ام که هر آن از من بشما القا نمایند و از صلاح معاد واقف کنند و از شیاطین محفوظ دارند و راه هدایت نمایند و بطرف علویات کشند و ملائکه ادنی را که مادی اند و روسته من آنها را محکوم من کرده مرا مخدوم گردانیده است متعینه شما نموده مقرر بر خدمات کرده ام که بشما علم محسوسات آموزند و از جزئیات باخبر کنند و صلاح معاش فهمانند و دفع خصم نمایند و از موذیان تا وقت معهود در حفظ دارند و روزی بشما رسانند

وقوام بدن کنند وان تعدوا النعماتی فلا تحصوها پس شما نعمتهای مرا فراموش مکنید و هر قدر که توانید بربت من گروید و بتبعیت رسول کریم علیه السلام مرشد بحق ایدنا الله بنصره سره کوشید و چشم از حقیقت بینی نپوشید و بدانید که من زیاده از طاقت و وسعت شما تکلیف نخواهم داد که انی ارید بکم الیسر ولا ارید بکم العسر از من کم زیاده بر شما مهربان نخواهد بود ولیکن چون اصلاح شما در تحمل و صبر بر شدائد و مکروهات و باز ماندن از شهوات و بجا آوردن طاعات بالطبع میدانم که آن حکیم مطلق در همین صورت فائده شما نهاده بحکم الهی امر این امور بشما مینمایم و عسی ان تکرهوا شیئا وهو خیر لکم وعسی ان تحبوا شیئا وهو شر لکم و بدانید که افعال مطلقه من که منقسم بخیر و شر شده اند و اضافت [illegible] بآن مضاف گشته بلحاظ شماست و مرا که حق تعالی بجنابیت علة خود مظهر حقیقیه ساخته و باین تجلی خاص نواخته بر سلنت اینهمه افعال از من هم بمحض رضا سر میزنند که حرکات ظاهر مظهر چون شخص عکس بیک وضع می باشد بلکه یک حرکت ست که در دو مرتبه مشهود میشود و غرض در فعل حق علما روا نداشته اند تا احتمال احتیاج در جناب الملک لازم نیاید قائل الغرض لفعله شده اند اما میگویند در آن حکمتهاست که فعل الحکیم لا یخلو عن الحکمة غرض دیگر ست و حکمة دیگر و فرق این نمی فهمد کسی تا که حکیم مطلق جل جلاله پرده از چشم بصیرت بر ندارد و نفع و ضرر آن افعال تا بشما میرسد من بری ام و اضافات بفضل الهی مبرا ام ست ثواب و عذاب تا بدامن کبریای من نمیرسد و حسب کراهت در شکنجه خود نمیکشد لیس محض بمقتضای ربیتی که رب الارباب در من برای شما نهاده و بموجب هدایتی که هادی مطلق با آن کشاده اراده طریقی که مفید کونین شماست نموده می آید باشد که از شما موافق آن العمل آید ابلغکم رسلت ربی و انصح لکم واعلم من الله ما لا تعلمون واگرچه این خلیفه غنی حقیقی که مظهر ان الله لغنی عن العالمین ست مبرا از نیکی و بدی شماست لیکن چون الیه ترجع الامور کلها ست اضافات خیر و شر شما هم منسوب بمن بی پروا ست حتی الوسع مطابق گفته بعمل آرید و تخم خیرات بکارید تا باعث رضامندی اینجانب و موجب بهبود شان تعین شما گردد سلام علیکم ادخلوا الجنة بما کنتم تعملون و بدانید که انچه از شما بعمل می آید هر چند همه بمشیته و اراده منست که لا حول لکم ولا قوة لکم الا بی و ما تشآءون الا ان یشآء و ان ضللکم فلا هادی لکم و ان هدیکم فلا مضل لکم اما نظر بر خیریت و صلاح شما مرضی من آنست که از جلال من بجمال من پناه گیرید و از ضلال من بهدایت من گروید و اتخاذ خطاهکم و معصیتکم بمشیتی و تقدیری ولکن لا [illegible] لا اریدان اتجلی علیکم بالجمال والهدایة وسبقت رحمتی غضبی —

اظهار قرب و معیته و بیان اسرار وحدانیته

باید دانست که نسبت من بلطیف و کثیف شما برابر ست یعنی آنچه مرا نسبت باروح ست همان بابدن ست و مرا هیچگاه از خود دور و جدا نخواهید فهمید که انا اقرب الیکم من حبل الورید چه حبل ورید یکجا ست و من از حال مو بمو و دمبدم ظاهر و باطن آگاهم بلکه در موجودیت شما وجود من ست که ظاهر گشته مرا عالم السر و الخفیات خود بدانید و مدام در آئینه یقینات خویش مشاهده احدیت من نمائید که کثرت اعتبارات شما در وحدت من خلل نکرده با همه شما یکی ام اگرچه شما روح و جسد دو چیز شده اید اما در وحدت من فسادی نگردید و شما ای دیده های ظاهربین وای گوشهای سخن چین اگرچه لیاقت دیدار من و استعداد شنیدن گفتار من ندارید لیکن بر دیدن دیدار من که منزه از صورت و جهات ست و شنیدن گفتار من که بغیر مقید بصوت و کلمات ست یقین و ایمان آرید زیرا که بصر شما را از من نیر نظر ست و سماعت شما از کلم خفی من باخبر بلکه این اسناد بصارت و سماعت نیز بطرف من ست و لیبصرون و یسمعون و سرانجام افعال مطلقه من منحصر و مخصوص به هیچ یکی از شما قوای مادی و اعضای بدنی نیست هر گاه خواهم از دیگرے کار دیگرے گیرم که من سمیع و بصیر و حکیم و خبیرم اسماع اوامر و نواهی مثل گوشها با [illegible] و طاقت عرض احوال و دیگر جواب سوال با شنند زبان تمام تن را عطا میفرمایم چنانچه هر دست و پا و یک یک عضو از عضا حکم من بے وساطت گوش شنیده موافق آن بعمل می آرد و [illegible] خود را از صحت و سقم و رحمت و الم بے توسط زبان بمن التماس مینماید و من برای همه فریادرس و مجیب الدعواتم و در حق همه قاضی الحاجاتم و تمام احکام خفیه و جلیه خود در همه مملکت تن خویش میگردانم و گاهی بموجب امر و نهی و اراده خود بحسب ظاهر در گفتن خلاف حکمی نافرمانی میکنانم ولے تن کثافت اساس و ای جان با حواس من در هر عالم و هر حال با شما ام در عالم شهادت من شهادت هستی شما میدهم و در عالم مثال و هر خواب خیال نیز واقف حالم —

فرق انانیت عرفا و نفسانیت جہلا

این کلمہ انا و من کج این وقت سر می زند ناشی از مقام بقا باللہ و فرق بعد الجمع و صحو بعد السکر ست و از لوازم کمالات نبوت از اینجاست کہ حضرت خواجہ خواجہ شاہ
نقشبند قدس سرہ میفرمایند الکنون مرادلی ست کہ اگر انا فرمائی کنم او را انا فرمائی کردہ باشم خدائی را و حضرت غوث صمدانی قدس سرہ میفرمایند مصرع و انا علی قدم النبی
بدر الکمال ٭ و حضرت خواجہ عبید اللہ احرار درین مقام دعوی حریت کردہ اند غرضکہ دعوی انانیۃ انبیا علیہم الصلوۃ والسلام کہ در قرآن شریف اخبار از آن شدہ
و ہم دعوی انانیۃ اولیا کہ در حالت بقای تام کردہ اند ہیچ مناسبت بدعوی خودی عوام کہ ایشان گرفتار توہمات خویش اند ندارد و فرق این کسی نمی فہمد تا کہ مشرف
ببقا باللہ نمیشود چنانچہ مولوی روم رحمۃ اللہ علیہ تصریح این معنی کردہ ؎ آن انا اندر لب فرعون زد ٭ وان انا اندر لب منصور نور ٭

استناد بر اثبات امور پیش و اعتقاد بر حقیت خویش

اے روح و جسد مرا معاملہ کہ با رب خود ست از ان شما خوب واقف و از احوال ظاہر و باطن من مطلع شدہ ہمین گرویدہ اید کہ انا اول محمدین لیس خود سبب ملہ ماند اید کہ ابیطالب
بچہ طور کشوف میگردند و این کلمات چسان وارد میشوند ما کذب الفواد ما رای کفی باللہ شہیدا بینی و بینکم و من عندہ علم الکتاب ؎ باید دانست کہ او سبحانہ چون انبیا علیہم
السلام را بدولت نبوت و دعوت خلق مشرف میسازد و یا اولیا صاحب ارشاد را بموجب الشیخ فی القوم کالنبی فی الامۃ بر ہدایت عالمیان می گمارد نخست ثبوت
حقیۃ خویشتن بر نفوس ایشان می شود و اول خود بر خود ایمان مے آرند لہذا انبیا فرمودہ اند کہ انا اول المومنین و اگر از دل شخص شک و تردد دور نشود در دل دیگری
چہ اثر کند آمن الرسول بما انزل الیہ من ربہ والمومنون پس ایمان بدرجہ حق الیقین اول حق تعالی را بر ذات خود ست کہ شہد اللہ انہ لا الہ الا ہو و یک اسم از اسمار
الہی مومن ہست و ایمان بمرتبہ عین الیقین نصیب انبیاست علیہم السلام کہ آیات کبرای او تعالی را دیدہ اند و بمشاہدہ تجلیات خاص رسیدہ و ایمان بمرتبہ علم الیقین
اولیا و عرفا را حاصل ست کہ آنچہ انبیا دیدہ اند ایشان فہمیدہ اند و علم ایشان بمنزلہ رویت انبیا رسیدہ و ایمان سماعی ایمان عامہ مومنین ست کہ نہ ہیچ دیدہ اند و نہ
ہیچ فہمیدہ اند ہمین فقط این مقدمات را از اہل دید و فہمید شنیدہ گرویدہ اند و کفار ازین نعمت ہم بے نصیب اند ختم اللہ علی قلوبہم و علی سمعہم و علی ابصارہم غشاوۃ و لہم
عذاب عظیم فالحمد للہ الذی کشف عنا غطائنا و جعل بصرنا الیوم حدیدا و شرفنا بالایمان والایقان و کان اللہ علی کل شیء شہیدا ثم الحمد للہ الذی نصر عبدہ و جعلہ
الآن نقطۃ بطن النون کما کان من قبل نقطۃ تحت الباء لیکشف السر المکنون و فتح علیہ باب مدینۃ العلم و علمہ من لدنہ علما و لکن اکثر الناس لا یعلمون فالف الاصناف
الالہیۃ و باء البرکۃ المحمدیۃ و نون النصرۃ الناصریۃ اذا اجتمعت بالاعتدال الخاص و رکبت فی صورۃ الاختصاص حصل من اجتماع تلک الاصول العالیۃ شکل الابن الذی فیہ
و ہو سر لابیہ لیظہر الطریق المحمدیۃ کلہ و لو کرہ المنکرون فبین للناس ان ہدی اللہ ہو الہدی والغافلون لا یفہمون و قال المترددون الذین فی قلوبہم مرض الانکار
انترک اتباع ارباب الشاعر مجنون و ما ہو بمجنون و ما ینطق عن الہوی فی کتابہ ان ہو الا استناد بکتاب اللہ و مستفاد من جنابہ و ما ہو بقول شاعر کالاشعار الاخر لو کانوا یشعرون
و زعموا انہ رجل ارادوان یتفضل علینا و انما ہو بشر مثلنا و لا یتبعہ الا اراذلنا الجاہلون اولئک الذین اشتروا الضلالۃ بالہدی و لیس الامر کما انہم یظنون و ان بعض الظن اثم و لکن
الجاہلین لا یفقہون الا انہم فی مریۃ من لقاء ربہم الا انہم لہم المحجوبون ربی اعلم بمن جاء بالہدی من عندہ و ما ہم الا قوم یجہلون و لو انہم فی ریب مما ورد فی کتابنا فلیقابلوہ
بمولفات القوم و لینظروا بالانصاف لو انہم منصفون و لیأتوا بوارد مثلہ مقتبسا بالآیات و متمسکا بکتاب اللہ لو کانوا یصدقون و ان لم یفعلوا و لم یجدوا فی کتاب یجحدون فہم
ما خصصنی ربی بہ فلم یکتمون الحق بالباطل و ہم یتلون الکتاب افلا یعقلون او لا یعلمون ان ربی لذو فضل عظیم یختص برحمتہ من یشاء و لہ عباد مکرمون و من یرغب عن المحمدیۃ الخاصۃ
الا من سفہ نفسہ ما دعوتنا الا الدعوۃ الحقۃ یا ایہا المومنون فاستجیبوا داعی اللہ و اخلصوا دینکم لتزدادوا ایمانا مع ایمانکم ان انتم مخلصون و ما ہذا الا تحدیث بنعمۃ الرب
و تبلیغ رسالاتہ والمنافقون لا یفقہون فسبحان الذی ہو یکفی شہیدا بینی و بینکم و من عندہ علم الکتاب والمنکرون لہم المحرومون لانہم یقیسون علی انفسہم و ما ہم الا کاذبون
فتبارک ربی الذی لا الہ الا ہو و انا الیہ راجعون و اعلموا ان اللہ سبحانہ یفعل ما یشاء بالقدرۃ الکاملۃ و یحکم ما یرید بالحکمۃ الشاملۃ و لا یسئل عما یفعل والعباد ہم یسئلون

ولو اتبع الحق اهواءهم لفسدت السموات والارض ومن فيهن بتضاد مراداتهم وتخالف استعداداتهم واستدعاء الامور الملائمة واستكراه الامور المنافرة حسب تقتضيات طبائعهم المختلفة وتشخصاتهم الجزئية فيفعل ما يشاء بمقتضى الحكمة البالغة والجهلاء لا يعلمون وهو الذي انشأ لكم السمع والابصار والافئدة وآتاكم نعمائه التي ان تعدوا لا تحصوها قليلا ما تشكرون وهو الذي ذرأكم في الارض واليه تحشرون فهو المبدأ والمعيد لا اله الا هو وبيده ملكوت كل شيء وهو يجير ولا يجار عليه ان كنتم تعلمون وهو ربي وربكم ورب السموات والارض ومن فيهن فكل له قانتون يا معشر الجن والانس لا تعبدوا الا الله ولا تشركوا به شيئا ومن يشرك به فقد ضل ضلالا بعيدا افلا تعقلون واجعلوا انفسكم راضية برضائه تعالى وقولوا انا لله وانا اليه راجعون واتبعوا سبيل السلام الذي هو الطريق المهدي على صاحبه الصلوة والسلام والمهدويون الخالصون اولئك هم المفلحون ومن اخلص دينه لله فهو من عباده الذين اصطفاهم الله سبحانه وان جندنا لهم الغالبون والمشككون المشككون يعلقون ايمانهم واعتقادهم بامور غير مسموعة ويشترطون شرائط التي لا اصل لها بخباثة انفسهم وما الله بغافل عما يعملون واذا جاءتهم امير المهدويين او اذا جاءوا عند اهل المهدويين فحكموا بمثل هذه الاقوال وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الارض ينبوعا او تكون لك جنة من نخيل وعنب فتفجر الانهار خلالها تفجيرا او تسقط السماء كما زعمت علينا كسفا او تأتي بالله والملائكة قبيلا او يكون لك بيت من زخرف او ترقى في السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتابا نقرؤه فسبحان ربي الاعلى الذي آتاني الكتاب وذكر فيه من كل باب وما انا الا بشر مثلهم ولكن ربي يختص برحمته من يشاء وهو ذو الفضل العظيم وما هذا الا فعلهم القديم الذي فعلوا بالرسل والانبياء من قبل انه كان بعباده خبيرا بصيرا وما منع الناس ان يؤمنوا اذ جاءهم الهدى الا ان قالوا ابعث الله بشرا رسولا وامر الله تعالى في جوابهم قل لو كان في الارض ملائكة يمشون مطمئنين لنزلنا عليهم من السماء ملكا رسولا ذلك من آيات الله من يهدي الله فهو المهتد ومن يضلله فلن تجد له وليا مرشدا فكيف يسترشد المنكرون ويؤمنون بالاولياء والمرشدين اذ سد الله عليهم باب الهداية وختم على قلوبهم وعلى سمعهم وعلى ابصارهم ولهم قلوب لا يفقهون بها ولهم آذان لا يسمعون بها ولهم اعين لا يبصرون بها ومن يضلله فلا هادي له وكان الله على كل شيء مقتدرا ومن اغفل ممن دعي بكلمات ربه فغفل عنها ومن اظلم ممن ذكر بآيات ربه فاعرض عنها وكان الله بكل شيء شهيدا اولئك الذين كفروا بآيات ربهم ولم يتعهدوا على كلمات المهدويين الخالصين الذين علمهم الله من لدنه علما وآتاهم رحمة من عنده وما دعوا الخلق الى المهدية الخالصة الا بامر الله ورسوله فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر بما فضلته عن امري وكان وعد ربي حقا هو الله ربي لا اشرك بربي احدا واشهد ان محمدا عبده ورسوله ولا نبي بعده والمهدويون هم المهتدون —

تحديث نعمة الرب

الحمد لله الذي جعلني حاكما في المؤمنين ببركة المهدية الخالصة وقوة نسبة التقرب مع الله ورسوله عليه الصلوة والسلام وامرني في قلبي بالالهام الخاص ان احكم بينهم من احكام الله تعالى وادعهم الى الطريقة المهدية بما انزل الله في كتابه من الآيات التي هي الشاهدات البينات على حقيتك ولا تتبع اهواءهم واستقم كما امرت فان تولوا عن طريقك الحق فقل حسبي الله انما يريد الله ان يصيبهم بما وعد للفاسقين وان كثيرا من الناس لفاسقون افحكم الجاهلية يبغون في زمان يحكم الله بآياته بارشاد حبيب رضائه رسوله محمد عليه الصلوة والسلام على لسان المهدويين الخالصين ومن احسن من الله حكما لقوم يوقنون واذا قيل لهم تعالوا الى ما انزل الله في القرآن واسمعوا كيف انطق بالآيات وابلغكم دعوة الحقة وما يحكم احد الا على هذا النهج المرضي وتعالوا الى رسوله واختاروا المهدية الخالصة التي هي الطريقة الحقة قالوا حسبنا ما وجدنا عليه آباءنا من الطرق الآخر اولو كان آباؤهم لا يعلمون شيئا ولا يهتدون هذا امر الله ببيانه وعلمني ان احكم بينكم فحكمت بحكمته بينكم بالقسط ان الله يحب المقسطين وارانى ربي آياته الكبرى واعطاني كلماته العليا واتاني هذا الكتاب ونادى بالخطاب حيث قال لي يا خليفة الله يا آية الله اني شهدت بعبوديتك فاشهد انت بالوهيتي وانك عبدي مقبولي ومقبول رسولي قلت يا رب اشهد ان لا اله الا انت واشهد انك على كل شيء شهيد انك الهي معبودي ليس سواك مقصودي انا عبد حبيبك بصفة عند لبيك وقال يا عبدي يا عارفا بالله اني جعلتك مظهرا جامعا لكل المظاهر فاذهب بآياتي الى كل مخلوقاتي وادعوتك من الجمع الالهي والجمع المحمدي فمن طاعك فقد اطاع الله والرسول قلت يا رب بلغت جميع كلماتك دعوت الخلق الى دينك واسلامك فما دعيتهم الى دينك والى ايديهم الكتاب رسولك انت تهدي من تشاء وقال يا مورد الواردات ويا مصدر الآيات انا جعلناك آية للناس لعلهم يرشدون ولكن اكثر الناس لا يعلمون قلت يا رب تعلم ما في نفسي ولا اعلم ما في نفسك ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم وقال قل لو كانت الحقيقة زائدة ما كشف على الاظهار بعلي لانه تعالى اكمل لي الدين واتم علي نعمته ورضي لي الاسلام دينا ولو كشف الغطاء ما ازددت يقينا ان ربي لذو فضل عظيم —

بیان شافی در اسماء ذاتی و اضافی

اسم بر دو قسم ست ذاتی و صفتی و صفتی را اضافی هم گفته میشود که وصف اضافی ست مضاف بذات موصوف و اسم ذاتی منشاء جمیع اسماء اضافی ست چنانچه ذات
منبع جملهٔ کمالات و اضافات ست و همین اسم اعظم ست که مانند ضمیر مستتر در همه اسماء پوشیده میباشد و ظلال این اسم یکنون هم اسمائی ست که دلالت بر جامعیة همه کمالات
بسبیل اجمال مینماید و گویند از مرتبهٔ ابهام رو بتصریح دارد و این اسماء را اسماء کلیه و اسماء جامعه میتوان گفت و ظلال این اسماء اسمائی ست که دلالت بر یک یک وصف جزئی میکنند و آن معنی
مبهم را بوصف مخصوص مفصل میسازد و این اسماء را اسماء جزئیه و اسماء مفصله توان خواند باری چون تفهیم هر مطلب بمثال خوب میشود و لله المثل الاعلی تمثیلی برای فهمانیدن معنی
اسم ذاتی و اسماء صفاتی بذکر چند اسماء خویش نموده می آید من عرف نفسه فقد عرف ربه باید دانست این نام و نشان که خواجه میر درد باشد اسم اعتباری من ست که مقرر گشته
اسم ذاتی چه و اسم ذاتی اعتبار معتبری و منبع واقعی نمی باید و از آنجا کسی باید که زائل نشود و ازین قسم اسماء وصفی و اضافی خود بسیار دارم که نور الناصر ابن الامام نالهٔ
عندلیب — درد حبیب — دریا اثر — سرمدی — گلشن حقیقت — عندلیب طریقت — آیة الله — عارف بالله — خواجهٔ بزرگ — من و من — مورد واردات — مؤید
بتائید — صاحب توحید — روح عالم — ورای الوراء — محمدی خالص — اول المحمدیین — دلیل الناصر — برهان الناصر — عین الناصر — زین الناصر — جزء لاینفک —
متصل واحد — و دیگر نامها لا تعد و لا تحصی اند که حدی و نهایتی ندارند و در احاطهٔ شمار نمی آیند که علم آدم الاسماء کلها یعنی انسان را مظهر جمیع اسماء خود ساخت و پرتو کمالات
خویش درین آئینه انداخت الا بموجب سنت رب خویش نوده ازان پیش شما بیان مینمایم که دلالت بر حقیقت جامعهٔ انسانی من میکنند و در وقتی از اوقات بحالت خوش
خودها ممتاز شده ام + نور + ظهور + عالم + معلوم + مجمل + مفصل + جامع + مجموع + ظاهر + باطن + شاهد + مشهود + سامع + مسموع + با جمال +
کم جلال + مقصود + موجود + معدوم + موهوم + طالب + مطلوب + محب + محبوب + گویا + بینا + بنده + زنده + رشید + وحید + مرید + حساس +
محسوس + عاقل + معقول + مصدر آیات + جامع صفات + کریم الطرفین + سید الدارین + تائب + ذاهب + پاک + بیباک + صابر + شاکر +
متوکل + متکفل + رحیم + مرحوم + مغفور + کریم + حکیم + مومن + مسلم + عزیز دلها + رهنما + مستغنی + با معنی + حق + مطلق + مقید + موحد + مسمی + بی همتی +
مقناطیس + بی تلبیس + مظهر اتم + جزء اعظم + حقیقت الحقائق + خیر خواه خلائق + نغمهٔ الهی + ساز آگاهی + دل عاشق + بندهٔ صادق + حق الیقین +
بالغ مبین + مرد خلیق + رفیق طریق + مستقیم المزاج + بی احتیاج + بحر مواج + بیان بی زبان + زبان بی بیان + دل مهربان + جان بی جان +
ولی + صوفی + فقیر + امیر + ابدی + مختاری + وارث + خلیفة الله + مقرب + مهذب + عامل + شامل + فرستاده + صاحب سجاده +
و اسم ذاتی من بزبان فارسی همین لفظ من ست و بزبان عربی کلمهٔ انا ست همچنین در هر زبان آنچه بدین معنی باشد و چونکه در همه یک ذات واحد حضرت وجود جلوه گر است
درین اسم ذاتی هیچ کسی را اختلاف نیست و هر کس خود را بهمین لفظ من انا تعبیر میکند و گاهی نظر بر جامعیة صفات و کمالات کرده خود را بلفظ ما و نحن بصیغهٔ متکلم
مع الغیر هم در هر زبان که باشد یاد میکند و مغایرت اعتباریه را در ضمن عینیت واحده خود میگیرد و در خطاب غیبت تشخص حاضر و غائب این اسم ذاتی بلفظ تو و او و غیره
ضمائر مستتره و بارزه و متصل و منفصل در هر لغت تعبیر کرده می آید و هذا الاسم الاعظم استتر عن الانظار و احتجب عن الابصار لشدة شموله و ظهوره فی کل الاسماء کما فی الحدیث
اشارة الی ذلک حیث روی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سمع رجلا یقول اللهم انی اسئلک بانک انت الله لا اله الا انت الاحد الصمد الذی لم یلد و لم یولد
و لم یکن له کفوا احد فقال دعی الله باسمه الاعظم الذی اذا سئل به اعطی و اذا دعی به اجاب —

ادعای عبودیت مع استیلای ربوبیت

ازین همه بیان و تقریر سابق و لاحق که برای کشف حقیقة تمثیلاً در قلم ست وجود خاص هر اعیان وجود مرتبهٔ اقدس و احدیت تعالی گمان نبرده قائل وحدت وجود گردید
که مرد و شهود ست نخواهید گردید و مرا معتقد همه اوست بطریقیکه در کتب و رسائل صوفیه مسطور ست نخواهید فهمید بالله العظیم که من در تعیین خاص گرفتارم

وبندهٔ مخلوق اوہم و باید دانست که قربی برتر از مقام عبدیت نیست و لذتی فائق تر از لذت مشاهدهٔ رب خود مر عبد را نه و گمان متحد شدن بمرتبهٔ الوہیة محض خیال است و یکی گشتن
من کل الوجوه اعتباراً و حقیقةً و وجوداً و ماهیةً بواجب تعالی محال زیراکه در مرتبه که امتیازات تماماً هالک است و فرق هیچ حیثیتی از حیثیات اعتبار به آنجا پدید نیست اطلاق لفظ قرب و وصل و
اقربیت نیز در آنموطن کردن بیجاست و اضافت اتحاد و عینیت نیز خطاء و این حالت ما بحالت عدم است اگرچه واصل در مرتبهٔ لاشیئ وجودی ست اما از احاطهٔ وجود که محیط کل اشیا
ست گویا بیرون نیاید و اینکه ذهن فی الحال تصور نمیکنی را اعلای مفهومات مشهود لذت و فرحت تام از مطالعه ایشی می باید این هم از برکت همان علم و امتیاز مراتب
که محسوس هر مرتبه بشرط شئ وجودی ست و حق تعالی بندگان خود را بعضو این نور منور و روشن ساخته است و تجلیات گوناگون و معاملات رنگارنگ با ایشان پرداخته
و بدرجات قربیت و معیت و وصل و اقربیت فائز گردانید و بمقامات بغایات ترقی کنانیده هر زبان دعوت ادن منی ایشان را میکند و هر آن بجانب تقرب مع الله میکشد
و قدر مرتبهٔ عبدیت کسی که هر ناواقف از حقیقت میداند مقام عظیم الشان عبدیت مقامی ست که حضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام آن را بر رسالت تقدیم داده و
مقدم ذکر کرده است و اقرار عبدیت را جزو اقرار الوہیة از ارکان ایمان گردانیده اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله پس اول بیان عبدیت نمود و فرمود بعد از آن
اظهار رسالت خود نمود که کمال اتم عبدیت است و متعلق بآن این کیفیتی برتر از این نیست که دائم در مقام عبودیت بوده حق هر مرتبه از حق الله و حق العباد ادا باید کرد و باطن
را بی ملاحظهٔ اسماء و صفات و بی توسط لفظ عربی و فارسی بطرف ذات بحت حق تعالی دائم متوجه باید داشت و بخشوع و خضوع تام نگرانی و کشش دائمی بجناب اقدس الهی پیدا باید کرد
و سرور و انشراح و انبساط لازوال هم باید رسانید و اگرچه در مرایای مظاهر متکثره مشاهدهٔ یک حقیقت واحده نمودن نیز حالتی ست شگرف اما بی ملاحظهٔ این اعتبارات
و بی شائبهٔ کثرت شهود این امتیازات توجه بسوی ذات بیچگون دولتی ست بس عظیم و حق سبحانه را حی و علیم و مرید و قدیر و سمیع و بصیر و متکلم دانسته معامله با و تعالی بطور
کردن که دوستان صادق بدوستان صادق خود میکنند دراست معامله باشند بسیار مفید در این مصلح ظاهر و باطن انسان ست و ثمرهٔ ولایت خاص بلکه ناشی از کمالات نبوت است
که این نعمت از اول وهله خاص حضرت انبیاست علیهم الصلوة والسلام و بتبعیت ایشان کاملین اولیا را بهره و نصیبه از این معنی می شود و بسوال و جواب و الهام و خطاب ممتاز میگردند
و هرچه میخواهند از جناب رب خود می پرسند و از آنطرف هم جواب صواب یافته تسلی و اطمینان قلبی حاصل میکنند و آن مشاهدهٔ وحدت در کثرت دیگر است هم از اهل علوم کا
بصیغ الهیه کتب و رسائل علم التصوف و مزاولت آن میسر میگردد و حکما هم بقدر عقل خود اسرار علل و معلولات میفهمند و قاعلیه حضرت وجوب [illegible] مشاهده می نمایند
اما جامعیت این همه امور و کمالات و مشرف شدن به همه کیفیات و حالات و طی همه درجات و مقامات از مراتب حکمت و تصوف و ولایت و کمالات نبوت نصیب خالص محمدیان
گشته و بتصدق رسول الثقلین علیه الصلوة والسلام نعمت الهی بر این ناچیز باعلان اکمل و اتم گردیده و هر زبان بشارت الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم
الاسلام دینا بگوش ظاهر و باطن میشنوند و هر لحظه بعجب عجیب طرح قرب اخص بحضرت رب الارباب و مسبب الاسباب خود مشرف میگردند و لله الحمد علی ذلک —

تلخیص پس ای روح و جسد من که مجموعه هر اثنین نیه و التیام با وجود بندگی و عبودیت تعلق [illegible] بشما
فرستاده شده ام تا شما را راه هدایت نمایم و [illegible] رسانم که [illegible]
حقیقت حق تعالی بر شما روشن گردانم و خاتمیت رسالت حضرت خاتم الانبیاء محمد رسول الله صلی الله علیه و علی آله وسلم بر شما متحقق کنم و اسرار خلافت و امامت و ولایت
ظاهر سازم و اظهار حقیقت طریقهٔ محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیة نمایم و [illegible] حضرت امام [illegible] مذکور و [illegible] بیرکت [illegible]
در دین خالص محمدی که دین الله ست آرم الا لله الدین الخالص —

حقیقت ادیان و کیفیت مذهب انسان

دین الله یعنی اصلاحی الهی انتقالی ست که [illegible] عالم و عالمیان ست و روح جهان و جهانیان کما قال الله جل سلطانه فاقم وجهک للدین حنیفا فطرة الله التی فطر
الناس علیها لا تبدیل لخلق الله ذلک الدین القیم و لکن اکثر الناس لا یعلمون و از حضرات انبیا و اولیا علیهم السلام علی قدر مراتب قوت استعداد که مظهر اسم الهادی اند

عزّ شانه اسرار دین الله ظاهر میشود و بر عالمیان منبسط میگردد پس برکت محمدیه که خاتم برکات ست و متضمن همه خیرات ناسخ تمام ادیان گشته و مستغنی از جمیع طرق و سبل ساخته وان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله ذلکم وصٰکم به لعلکم تتقون اگرچه شریعت هر کسے همانست که او را بر آن آفریده اند و او بے اختیار بر شریعت خود میرود که لکل جعلنا شرعة ومنهاجا اما بعضے استعداد جزئی دارند چون اهل امم و توابع که تحت حکم خود کسے را اندازند خود بطور خود عمل مینمایند و بمقصد بے اختیار از جمله کلیه که از جزئیات او بنا میشوند و اطاعت کلی دیگر نمیکنند سواء علیهم أأنذرتهم ام لم تنذرهم لا یؤمنون و بعضی استعداد کلی دارند چون حضرات انبیاء علیهم السلام که متضمن جزئیات خود اند و تحت حکم خود امم خویش را در آورده خود بر آن راهے که میروند دیگران را هم مے آرند و اینهمه شرائع الٰهی ست که لکل امة جعلنا منسکا هم ناسکوه و بعضے استعداد معنی صنفی دارند چون مجتهدان و اولیائے که صاحب طریقه اند یعنی نه آن قوت دارند که دعوی کلیت کرده افراد خود را از افراد کلی دیگر ممتاز کنند و نه آنها صنف که صرف بر ذات خود اکتفا کرده دیگرے را براه بیارند افراد عالم کلی را که هم تحت او بند در ضمن خود شمرده داخل صنف خود میکنند و جدا از اصناف دیگر مینمایند و بعضی استعداد کلی دارند و عین کلی خود اند همین لطائف تغایر دارند پس چون لفظ ناطق و انسان که در معنی یکے اند و ایشان حضرات ائمه اند علی محمد و آله الصلوٰة والسلام که هرگز چون دیگران طریق خود را ممتاز باسم جزئی خود کرده از شرکائے خویش محمدیه ممتاز نساخته اند خالص محمدیه نصیب ایشان ست و بر تمام امت شمول این برگزیدگان من کنت مولاه فعلی مولاه و الحسن و الحسین سید شباب اهل الجنة آری محمدیه خالصه غیر از سادات از که ظهور نماید و سوای بنی فاطمه که الفاطمة بضعة منی واقع شده که باین اسرار لیب کتاب الٰهی النصر من نصر دین محمد و ان جندنا لهم الغالبون و انهم لهم المنصورون —

تلقین الایمان بآیات القرآن

سبحان الله الذی افاض علیّ برکات القرآن بحسن قبوله و طفیل رسوله و هذا من فضل ربی وان هذا لهو الفضل المبین فدعوت قومی الی الطریق المهدی بآیات القرآن لتکون حجتی حجة بالغة بعون الله الذی له الحجة البالغة یختص برحمته من یشاء من عباده المؤمنین و قال بالالهام الشافی اذهب بکتابی هذا و اکتب الآیات فی کتابک والقه الی الناس ثم تول عنهم بالتجاهل العارف فانظر ماذا یرجعون ایرجعون الی الانکار او یا توننی مسلمین و انذر عشیرتک الاقربین بانذار الله و رسوله و اخفض جناحک بالمحبة والتواضع لمن اتبعک من المؤمنین فیا ایها المهدیون الخالصون اید نی ربی بتایید الروح الامین لاکون بنصرة تعالی و عنایة رسوله علیه السلام من المنذرین والمبشرین بلسان عربی مبین وانه لهدی و رحمة للمؤمنین وانی توکلت علی الله ربی فوضت امری الیه و الله یحب المتوکلین و هو یهدی من یشاء و یجعله المهدیین الخالصین و یضل من یشاء بانکار الطریقة المهدیة و یجعله من المنکرین المجرمین فانظروا کیف کان عاقبة المجرمین و قال لی بالالهام الربانیة لا تحزن علیهم ولا تکن فی ضیق مما یمکرون انما هم مکروا بالنفاق و مکر الله علیهم و سنطغیهم و الله خیر الماکرین وما انت بهادی العمی عن ضلالتهم ان تسمع الا من یؤمن بآیاتنا فهم مسلمون فالذین یصدقونک ایؤمنون بآیاتنا والذین یکذبونک بالجهالة فاعلم ان الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون هذا ما ایدنی ربی بآیة القرآنیة والمنکرون لا یؤمنون حتی اذا جاء و انی المحشر وقال الله تبارک و تعالی اکذبتم بآیاتی ولم تحیطوا بها علما و وقع القول علیهم بما ظلموا فهم لا ینطقون والله علیم بالمفسدین و بشر الذین آمنوا بآیاته و اختاروا المهدیة الخالصة ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ابدا و الله لا یضیع اجر المحسنین بابد و انست چنانچه حقیقة محمدیه علی صاحبها الصلوٰة والتحیة تعین اول و فوق همه تعینات ست و حاوی ست مر همه حقائق را همچنین شریعة محمدیه برتر از همه شرائع ست و شامل مر جمیع شریعتها را و طریقه محمدیه خیر الطرق ست و محیط همه فریق و جامع جمله الطرق فیا ایها المهدیون الخالصون قولوا آمنا بالله وما انزل الینا وما انزل الی ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و الاسباط وما اوتی موسی و عیسی وما اوتی النبیون من ربهم لا نفرق بین احد منهم و نحن له مسلمون پس اگر دیگران هم همچنین ایمان آرند و شرف جامعیة محمدیه پیدا کنند راه یافته شدند و داخل مهدیان فان آمنوا بمثل ما آمنتم به فقد اهتدوا و اگر منکر شدند از این صراط مستقیم روگردان شوند و براه خلاف روند و تفرقهاے خود گرفتار شدند و راهی باتحاد و اتفاق ندارند فان تولوا فانما هم فی شقاق بیان همهٔ آن بیان شافی ست و حمایت حق ایشان را کافی فسیکفیکهم الله و هو السمیع العلیم و این رنگ جامعیة از رنگ آمیزی الله

وجمیع محمدی متنعم بجامعیت آن درگاه صبغة الله ومن احسن من الله صبغة ونحن له عابدون لیکن بر کسانیکه شرکا نانیت ایشان مخلخ خالص محمدیت گشته بغیض گرانی میکنند وخود را دران محیط اعظم
بالکل فانی وگم کردن سخت دشوار میشود وتحصیل این جامعیت که اعتدال حقیقی دارد مشکل میگردد کما اخبر الله تعالی شرع لکم من الدین ما وصی به نوحا والذی اوحینا الیک وما وصینا به ابراهیم و
موسی وعیسی ان اقیموا الدین ولا تتفرقوا فیه کبر علی المشرکین ما تدعوهم الیه الله یجتبی الیه من یشاء ویهدی الیه من ینیب وبشارتست خالص محمدیان را که بیان حق شنیده
با حسن قبول گرویده محمدیت خالصه اختیار کرده اند فبشر عباد الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک الذین هداهم الله واولئک هم اولوا الالباب فالحمد لله الذی انزل علی رسوله الکتاب وفتح
علینا من فیوضه الابواب انا کنا وارثین فنتلو آیاته ونشرح بها صدورنا وجعلنا الله المحمدیین الخالصین له الدین الخالص وهو فضلنا علی کثیر من عباده المؤمنین وما انا الا بشیر للمؤمنین و
انما الآیات عند الله وانما انا نذیر مبین وقال المشککون من قومنا ما هذا الا بشر مثلنا یرید ان یتفضل علینا ولو شاء الله لانزل ملائکة ما سمعنا بهذا فی آبائنا الاولین وقال البعض منهم ان
هو الا رجل به جنة فتربصوا به حتی حین وقال البعض لبعضهم هو رجل یأکل مما تأکلون ویشرب مما تشربون فان اطعتموه انکم من الخاسرین واذا تتلی علیهم آیات الله ینکصون علی اعقابهم
مستکبرین والی الا قول الا امر فی ربی وانه خصصنی برحمته الخاصة وهو ارحم الراحمین ولقد القی الله علی قلبی من آیات مبینات مع انی لست بحافظ القرآن ویضرب مثلا من
الذین خلوا من قبلکم ولیعظ موعظة للمتقین فاتقوا الله واطیعون وما اسئلکم علیه من اجر ان اجری الا علی رب العالمین وقال المکذبون سواء علینا اوعظت ام لم تکن من الواعظین وقالوا
انک لست من الاولیاء والمقربین وما آتاک الله من العلم الا قلیلا وما انت الا بشر مثلنا وان نظنک لمن الکاذبین وتکون للاولیاء کرامات وتصرفات فاسقط علینا کسفا من السماء ان کنت
من الصادقین ویل للمکذبین سیرون کیف تکون عاقبة المفسدین افلا یعقلون انما هی آیات القرآن تتلی علیهم وما هذا الا کتاب مبین وهذا من فضل ربی وهو یختص بفضله من یشاء
من عباده الموقنین وما انا الا اول المحمدیین الخالصین برکات الله وسلامه علیهم اجمعین رب ارحم واغفر وانت خیر الناصرین واعلموا ان الناس کلهم فی اصل الخلقة وبدو الجبلة مختلفوا
الاستعدادات ومتفاوتوا الدرجات فمنهم الطاهرون المطهرون ومنهم الخبیثون الخبثون ومنهم المطیعون الخاشعون ومنهم العاصون القاسون ومنهم المصدقون المهذبون ومنهم المکذبون
المعذبون ومنهم المقربون ومنهم المنکرون ومنهم المؤمنون ومنهم الکافرون ومنهم الموفقون ومنهم المنافقون ومنهم الصالحون ومنهم الطالحون ومنهم المصلحون ومنهم المفسدون وغیر ذلک اقسام
کثیرة وانواع شتی لا یحصی تعدادها ولا تعد افرادها وکانوا طرائق قددا وکثیرین عددا فلنبین کلیاتها ونعین اهمها بتفسیر الآیات القرآن وحصر الجمیع افراد الانسان ۔

اربع تقسیمات بحسب استعدادات

الذین لهم مناسبة تامة فی اصل الفطرة بمرتبة الهدایة ومقام الجمع بین الظاهر والباطن لفضل الغایت یؤمنون بالله ظاهرا وباطنا ویتجلی علیهم اسمه المؤمن ولهم الدین الخالص
اولئک هم المؤمنون حقا لا سبیل لهم الی الضلالة والانکار ومن یهدی الله فلا مضل له والذین لهم مناسبة ناقصة بالایمان نغلب علیهم الکفر ظاهرا لضعف الایمان ویکتمون ایمانهم
ولا یقدرون علی اظهاره ولا یشرفون بتشریف الاسلام وهم داخلون فی ضعفاء المؤمنین ولکن لا اسلام لهم کما قال عز وجل رجل مومن من آل فرعون یکتم ایمانه فاثبت له
الایمان مع انه ما کان من المسلمین وههنا نکتة کانه کان من المنافقین فی جماعة الفرعون فکما عد منافقی الاسلام فی الکفرة وما منع اجراء احکام الاسلام ظاهرا عنهم و
امر النبی باخفاء حالهم حسبه من المؤمنین وما التفت الی ظاهره وکتم حاله عن الکفار واظهر ایمانه علی المسلمین لانه کان خارج الفرعون وآله وما هو منهم فالکفر بالکفر من الایمان کما ان الایمان بالکفر
من الکفر والذین لیس لهم مناسبة بالرشد اصلا لا یؤمنون ولا یرشدون مطلقا ویذهبون لیلا ونهارا الی الضلالة باضلاله تعالی الا انهم هم الکافرون ومن یضلله فلا هادی له والذین
لهم مناسبة قویة بالجهل ونسبة بادراک الحقیقة لا یدرکونها کما هو حقها کالمؤمنین الذین هم العارفون لحصول الاطمینان لهم ولا یترکونها مطلقا کالکافرین الذین هم الجاهلون
لیکمل الطغیان لهم فیکون لهم التذبذب والشک ویکونون مذبذبین بین ذلک لا الی هؤلاء ولا الی هؤلاء ولهم عذاب شدید باختلاف باطنهم وظاهرهم وهم المنافقون الاخبثون من
الکفرة یقرون باللسان بتقلید للعرفاء ولا یؤمنون بالجنان کالاولیاء فلا یفید لهم اقرار اللسان فقط ومن الناس من یقول آمنا بالله وبالیوم الآخر وما هم بمؤمنین
یزعمون انهم یخادعون الله والذین آمنوا وما یخدعون الا انفسهم وما یشعرون ان خدعهم خدع الله انما یخدعون الا انفسهم بخدعه تعالی بل الله یخدعهم فوقع المخادعة من الجانبین
بفعل واحد خادعوا الله فی زعمهم وخادعهم الله فی الواقع مکروا ومکر الله والله خیر الماکرین واعلم ان الخدع والکذب والخلوص والصدق من العوارض والصفات یتصف بها نفس الانسان

فمن خادع وكذب فكان هو خادعًا وكاذبًا لغيره ومن خلص وصدق فصار هو خالصًا وصادقًا فلا يصل الضرر والنفع الا الى صاحبه فاهل الخدع والنفاق لا يخدعون الا انفسهم۔

محاسبة الاحوال لجميع الرجال

فلينظر الناظر بالتحقيق وليمعن النظر بالتدقيق انه فى اى قسم من هذه الاقسام الاربعة المذكورة وباى صورة يطابق احواله واعماله من هذه الصور المقسومة فان طابق باطنه
وظاهره بالمؤمنين الصادقين ووافق سره وعلنه بالمجتهدين المخلصين وبايع بقلبه ولسانه واتبعهم اتباعًا لله ورسوله وتابع بكله حالاتهم بتائيد الله وحسن قبوله ووجده من مصدقى
لماهم ومقرى كلامهم فليشكر الله المؤمن السلام الذى شرفه بالايمان والاسلام والشكر ليفيده ان من شكره فهو يزيده وكان وعده فى الكتاب مسطورًا وقد كان فى
الم سورة البقرة الم ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى للمتقين الذين يؤمنون بالغيب ويقيمون الصلوة ومما رزقناهم ينفقون والذين يؤمنون بما انزل اليك وما انزل من قبلك
وبالآخرة هم يوقنون اولئك على هدى من ربهم واولئك هم المفلحون وليعلم ان الذين يبايعون هؤلاء التابعين انما يبايعون متبعهم الذى فى حقه الذين يبايعونك
انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم فمن نكث فانما ينكث على نفسه ومن اوفى بما عاهد عليه الله فسيؤتيه اجرًا عظيمًا والذين يتابعون هؤلاء التابعين انما يتابعون متبوعهم الذى فى شانه
من يطع الرسول فقد اطاع الله تائيد الله قبل اتباعهم فمن نكث فانما ينكث فى حقه ومن اخلف ما واعد عليه الله فسيجزيه عذابًا اليمًا وان طابق حاله بالمؤمنين الذين هم الضعفاء
فى الايمان على سبيل الخفاء والكتمان وما قدر على اظهار اعتقاده لضعف استعداده ولم يجد التوفيق على اعلان الارادة والاسلام لبعض العوارض والموانع الذى غلبت
عليه بعدم البواعث والمواد بنقص المناسبة بالايمان التام فليستعذ بالله وليستعن بكل الحين ويشتغل باشتغال الباطن وازدياد اليقين ويسد سبيل الشك والانكار ويفتح باب الاخلاص
والاقرار ليزداد ايمانًا مع ايمانه ويخرج عن حالة نقصانه لعل الله يرزقه الاعمال الصالحة فى الظاهر ايضًا ببركة باطنه ويدخله فى حمايته لانه تعالى لا ينظر الى ولا يلتفت الى
الصور والاعمال بل ينظر الى القلوب والنيات وان طابق حاله بالكافرين الذين لا مناسبة لهم بالرشد اصلًا واستقر فيهم الانكار والخلاف فلا هداية فى نصيبه مطلقًا
ولا يزول الشبهات والترددات عنه وهو داخل فى القوم الذين سواء عليهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم لا يؤمنون ختم الله على قلوبهم بالجهل وعلى سمعهم بالانكار وعلى ابصارهم
غشاوة بمشاهدة مشاركة الخواص العوام فى امور المعاش بالظاهر لانهم يزعمون الخواص بهذه الشراكة مثل انفسهم ويقولون ما لهذا الرسول ياكل الطعام ويمشى فى الاسواق
ولا يفهمون ان هذه الشراكة انما هى فى الصورة لافادتهم وهدايتهم لا فى الحقيقة والا لم يبق فرق العموم والخصوص وهم ممتاز الخواص عن العوام فاذا حصل المناسبة بين
السعيد والمستفيد ولكانت صورية فيكون الاشتراك صوريًا فلذا اشترك الله عباده الخواص بالعوام فى هذه الامور ولكن المنكرين لا يعلمون ولهم عذاب عظيم بتكذيب عباد
الله الذين اصطفاهم الله فى الدنيا والآخرة فهم لا يكلمون الكافرين كلامًا ولا يحسبون الجاهلين الاسلامًا وامروا هم بالقتال لانهم يقاتلونهم لا بالقيل والقال لانهم لا يقبلونهم
وان طابق حاله بالمنافقين المذبذبين الذين يقرون باللسان وينكرون بالقلوب فليستغفر الله وليسع فى رفع شبهاته وخطراته وليترك النفاق وليهذب الاخلاق
فان حصل له الاعتقاد الجازم فليشكر عليه ان الذين تابوا واصلحوا واعتصموا بالله واخلصوا دينهم لله فاولئك مع المؤمنين وسوف يؤت الله المؤمنين اجرًا عظيمًا ما يفعل
الله بعذابكم ان شكرتم وآمنتم وكان الله شاكرًا عليمًا والا فان المنافقين فى الدرك الاسفل من النار واشر من الكفار۔

حال المنافقين ومآل المخالفين

فى قلوبهم مرض فزادهم الله مرضًا ولهم عذاب اليم بما كانوا يكذبون اى فى قلوبهم مرض الغفلة والجهالة التى هى ام الامراض والمرض لا يعرض الا للصحيح فكان كل واحد من قبل صحيحًا
لان كل مولود يولد على فطرة الاسلام الذى ماخوذ من السلامة فكانوا صحاحًا سالمين مؤمنين بربهم فى الاصل واجابوا بلفظ بلى فى جواب الست بربكم فحينئذ حدث للمحجوبين
مرض الجهالة والتعلق بالاعتبارات التى هى آلهة باطلة بدلالة وهمهم فزادهم الله مرضًا كما يزيد المؤمنين صحة لان من الماكول ما ينفع للصحيح ويقويه ويضر للمريض
ويزيد فى مرضه فالوجود الواحد الذى هو شفاء للمؤمنين داء للكافرين ولهم عذاب اليم بما كانوا يكذبون وهو انكار توحيده تعالى وحقية رسوله عليه الصلوة والسلام وعدم
تصديق نوابه من المجتهدين المخلصين الى يوم القيام والالم ادراك المنافر من حيث انه منافر والشئ هو مقابل بالملائم وفائدة قيد الحيثية للاحتراز عن لذة

المنافی لا من حیث منافاته فالبیس المراد المنافقین فی الدنیا تحترق قلوبهم علی ما فات عنهم من الریاسة وحسدهم علی ما یرون من ثبات امر الرسول واستعلاء شانه یوما فیوما الی یومنا
هذا وفی الآخرة بثبوت وحدانیته تعالی وحقیة رسوله وشرف المهتدین بحسن قبوله وتحقق بطلانهم عندهم ایضا لان الآخرة یوم الدین وکانوا فی الدنیا مناعزین عن الدین واذا قیل لهم
لا تفسدوا فی الارض قالوا انما نحن مصلحون الا انهم هم المفسدون ولکن لا یشعرون الفساد زوال الصورة عن المادة بعد ان تکون حاصلة وعند الفقهاء ما کان مشروعا باصله غیر مشروع
بوصفه وهو مترادف للبطلان عند الشافعی وقسم ثالث مباین للصحة والبطلان عند ابی حنیفة رحمهما الله والحق انه یحتمل کلا المعنیین کحالة النقاهة داخلة فی المرض عند البعض و
حالة ثالثة بین الصحة والمرض عند البعض فالاولی ان یقال اذا کان الفساد قویا فبطلان واذا کان متوسطا فقسم ثالث بین الصحة والبطلان واذا کان ضعیفا دخل فی الصحة
فاذا قیل للمنافقین الذین قال لهم التوحید قال لهم الالحاد تنبیها وهدایة لا تفسدوا فی الارض بفساد الجهالة التی حدثت الیوم فیکم وکنتم فی الاصل من المومنین بوحدته تعالی وولدتم
علی فطرة الاسلام فالآن لا یقبلون الهدایة باغواء ما انتهم لهم ویقولون انما نحن مصلحون الا انهم هم المفسدون بالدعوة الی الاسم المضل الذی یضل من یشاء من عباده الیهم الی اغوائهم بانک ولکن المنافقین
لا یشعرون لا یفهمون سر هذا الامر فیمیلون الی الشهوات النفسانیة ویستهلکون فیها فاذا قیل لهم تکرارا للتاکید واظهارا للرحمة علی العالمین آمنوا بوحدانیته تعالی واعلموا انه حاضر ناظر
داخلوا قلوبکم عن خطرات الشهوات کما آمن العرفاء من الناس ایمانا خالصا صافیا قالوا انومن کما آمن السفهاء ربنا هو لا یبصر ولا یدرک مطلقا الا انهم هم السفهاء لان الوجود مدرک اولا
والموجودات مدرکات والعرفاء قائلون ببداهته کما ان النور مبصر اولا والمبصرات الاخری مبصرات ولکن الغافلین لا یعلمون والمنافقون اذا لقوا الذین آمنوا وهم المحققون لتوجههم
ظاهرا الغلبة حقیتهم قالوا آمنا واذا خلوا الی شیاطینهم وهم المذبذبون فی التوحید والمقصرون عن درک الحقیقة قالوا انا معکم انما نحن مستهزءون والفهمون انما استهزاؤهم استهزاء الله تعالی
والله یستهزئ بهم البادی للظرفیة ای یستهزئ فیهم علیهم کما خادعهم یخدعهم ویمدهم فی طغیانهم یعمهون وهم فی امرهم مذبذبون ومتحیرون اولئک الذین اشتروا الضلالة بالهدی فما ربحت
تجارتهم وما کانوا مهتدین مثلهم کمثل الذی استوقد نارا فلما اضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم وترکهم فی ظلمات لا یبصرون صم بکم عمی فهم لا یرجعون لان الذین آمنوا بالله تعالی
فی آیاته الباهرة ومظاهره الظاهرة اشتروا الضلالة التی هی تعلق الاعتبارات بالهدی الذی هو افاضة الوجود من الله تعالی فما ربحت تجارتهم وهم من الخاسرین وما کانوا
مهتدین فمثلهم کمثل الذی استوقد نارا والمراد بالاستیقاد ظهور نور الوجود فی المظاهر الامکانیة کانه کثافة آلة المظاهر تنزل من لطافته ومنازنا فلما اضاءت ما حوله من الحقائق
الممکنة فرای ما کان حوله وزعم الغافلون ان هذه الاضاءة بنفوسهم وانهم یجدون مستقلون وتعطلت نارا انتهم فذهب الله بنورهم الموهوم بالاماتة وازال عنهم ضیاء علمهم
وترکهم فی ظلمات العدم التی کانت نصیبا حقیقتهم قبل هذا فلا یبصرون الآن شیئا بل سلب الله عنهم کل الکمالات الوجودیة وهم صم بکم عمی وهم لا یرجعون الیهم من بعد الطریق لغفلتهم
وتحصیل لهم الذین یومنون بالله الحاکم الدین فی هذا الوقت ولکن لا ینفعهم الیوم ایمانهم لان الآخرة دار الجزاء لا دار العمل والکسب فیقول الکافر بالتاسف علی حاله یا لیتنی کنت ترابا ای یا لیتنی
کنت فی حالة الحیوة کالتراب بهیئته وکنت مسلوب الاضافات فی علمی ایضا لان الحول والقوة ما کان الا بالله العلی العظیم ربنا لا تزغ قلوبنا بالغفلة والجهالة بعد اذ هدیتنا بالایمان
والعرفان وهب لنا من لدنک رحمة خاصة موصلة للظاهر والباطن انک انت الوهاب والیک المآب ـ

حقیقت اصل الکل وکیفیت فصل السبل فی تحصیل التوحید بالفضل والتائید

اعلم انه فی الحقیقة بالنظر الی الله الواحد الذی له ما فی السموات وما فی الارض کل فریق فریقه وکل طریق طریقه وکل دلیل دلیله وکل سبیل سبیله وکل متحرک تحرکه
تحریک الله العلیم الحکیم وما من دابة الا هو آخذ بناصیتها ان ربی علی صراط مستقیم فکل من الدواب یدبون علی صراط مستقیم لان الرب الذی هو آخذ علی صراط مستقیم فالصراط
هو جادة الوجود الواجب بجر الممکنات الیها فالفطرة التی فطر المولود علیها فطرة الاسلام وهی فی حق ذلک المولود صراطه وکل مولود یولد علی فطرة الاسلام ثم ابواه
یهودانه او ینصرانه او یمجسانه حقیقتا الغیریة والامتیازیة اللتان هما کالابوین لذلک المولود وهو تولد وظهر بهما بین المنتسبین والالوان الظاهر بان ایضا
داخلان فیهما یصرفانه من الوحدة الآلهیة التی هی فطرة الاسلام الی الشرک بالله والکفر الذی یحدث من تعلق الاعتبارات فمن هو فی حیاته علی جوهر
التوحید بالفضل والتائید ولم یتعلق بالاعتبارات ولم یعبد المصرفات بل حفظه تقدس فی مشاهدة الاعتبار عدد او هو لم یشرک بربه احدا فیمن شاء الله تعالی

على الصراط الموعود يوم القيامة مر السحاب البرق الخاطف لا يضره حر جهنم والنار لان ايمانه يطفي حرها ويصل الى الجنة التي لا يخرج اهلها عنها ابداً وهم فيها خالدون فاعتصموا
بحبل الله جميعا ولا تفرقوا حبل الله الوجود الواحد الذي احيى الحقائق فيه وجعلها موجودة في العلم سواء خارجية كانت او ذهنية لان الخارج ايضاً ما ظهر الا في مرآة العلم فالماهية
الكلية التي هي بلا تشخص موجودة ذهنية وان كانت مع التشخص فموجودة خارجية وكلتا الموجودتان من الموجودات العلمية التي اتقنها الله القيوم باتقانه فعليكم ان اعتصموا
بحبل وجوده واستتروا في نور شهوده ولا تفرقوا الفرق الاعتبارات الموهومة ولا تشتتوا بامتياز الماهيات المعدومة واذكروا نعمة الله عليكم واشكروا على نعمته
هي الافاضة الوجودية وهو اوجدكم وركبكم بآثار الوجود والعدم المتضادين ومقارنة النفس المجردة بالجسم المادي والف بينكم بالعناصر المتخالفة اذ كنتم اعداء فالف
بين قلوبكم اى بين طبيعة اجزائكم بتاليفه ووحدته فاصبحتم بنعمته اخواناً متحابين ومجتمعين باجماعه سبحانه وتعالى حتى الاجل المسمى الذي هو يوم القرار اليه سبحانه
ففروا الى الله وموتوا قبل ان تموتوا الاقرار الا اليه ولا قرار الا لديه —

ہدایت الہادین لجمیع الناس بالعموم والخصوص ودعوت العارفین للکل مع عرفانہم حقیقۃ اہل الشرک والخلوص

واعلموا ان هداية الهادي الحقيقي تظهر في مظاهرها وهم الانبياء المرسلون والاولياء المرجوعون وتريد ان تجعل كلكم مهتدين وتهديكم اجمعين ولكن الله يحكم
الواحد يقول لمظهرها الاتم الاكمل عليه الصلوة والسلام انك لا تهدي من احببت ولكن الله يهدي من يشاء ولا يشاء الله الهداية فقط ولا وحدانيتكم ولو شاء الله لجعلكم
امة واحدة ولو شاء الله لهديكم اجمعين باشاء الله كان وما لم يشأ لم يكن فالهادون لا يهدون الا من شاء الله هدايته وجعله في الاصل من المهتدين وما هم الا بشير ونذير للمؤمنين
وما انت بهاد العمي عن ضلالتهم ان تسمع الا من يؤمن باياتنا فهم مسلمون مع هذا يدعون الناس كلهم بالعموم فامرت ان اكون من المسلمين وان اتلو القرآن فمن اهتدى فانما يهتدي
لنفسه ومن ضل فقل انما انا من المنذرين يا ايها الناس اعبدوا ربكم الذي خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون امركم الله تعالى ان تعبدوا ربكم ودعاكم الى ربكم واظهر عليكم نسبة الربية
والمربوبية تحريضاً على المحبة وترغيباً على العبادة لكون المناسبة بين الرب والمربوب والخالق والمخلوق كما فسر بقوله الذي خلقكم والذين من قبلكم وهم الاباء والاجداد ومحبتكم
لانفسكم وآبائكم كامنة في قلوبكم بالطبع فنبئكم بانه تعالى احق للمحبة لانه خالقكم وثمرة المحبة العبادة والطاعة والعبادة تكون سبباً لحصول التقوى كما قال عز وجل بالترجي لعلكم
تتقون فظهر ان العبادة امر آخر والتقوى امر آخر يحصل بالعبادة وهو الانقطاع باطناً عن غيره تعالى والتوسل التام بحضوره وشهوده وان اكرمكم عند الله اتقكم كيف
تكفرون بالله وكنتم امواتاً فاحياكم ثم يميتكم ثم يحييكم ثم اليه ترجعون يقول الله تعالى تعجباً ببداهته وجوده وشدة ظهوره وقوة ايمانه بنفسه لان المومن اسم من اسمائه جل برهانه ولهم
الايمان الحقيقي به وحق اليقين كيف تكفرون بالله لانه لا يمكن ولا يقدر احد منكم على كفره في نفس الامر انما تكفرون به في زعمكم ولكم في هذا الامر الدلالات الوهمية التي لا اصل لها في الواقع
فاستدل واقام البرهان لتفهيم المحجوبين وقال كنتم امواتاً اى معدومات وما كان لكم نصيب من الوجود وكنتم امواتاً معنوية فاحياكم بافاضة حياته ونفخ فيكم من روحه فصرتم حياً
اى موجوداً اعتباراً ثم يميتكم بالموت الصوري في زعمكم وعلمكم ثم يحييكم باعطاء العلم الذي لا زوال له ثم اليه ترجعون بالرجوع الخاص وهو البقاء الابدي وان الله يامركم ان تؤدوا
الامانات الى اهلها واذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل ان الله نعما يعظكم به ان الله كان سميعاً بصيراً فانتم امناءه تعالى والامانة هي الكمالات الوجودية التي سميت بالسمع
والبصر والعلم والقدرة وغير ذلك من الصفات بل وجودكم ايضاً امانة فامركم بكشف الحقيقة على الفرد الاكمل من نوعكم عليه الصلوة والسلام ان تؤدوا الامانات الى اهلها
اى تردوها الى من هو حق لها وترجع الامور كلها الى مرتبة واحدة هي الوجود ولذا قال عز وجل الى اهلها بالوحدة ولم يقل الى اهاليها بالجمع مع ذلك لا بد ان يكون الاختلاف للاعتبارات في
الذهن فلكم ان تنسبوا نسبة سمعكم وبصركم الى سمعه وبصره هو اليه وتعلموا ان وجودكم الذي جامع لتلك الكمالات ايضاً منسوب واليه السميع البصير فحينئذ يظهر عليكم سر ليس السميع البصير ويثبت
عندكم كل من عند الله واذا نظرتم الى مرتبة الفرق والامتياز وحكمتم بين الناس بالخير والشر فالله يامركم ان تحكموا بالعدل اى تنسبوا الشر الى نفوسكم التي هي المعدومات والعدم شر محض
فالشر منسوب به وتنسبوا الخير اليه تعالى لان الوجود خير محض فالخيرات جميعها مضافة اليه كما قال عز وجل ما اصابك من حسنة فمن الله وما اصابك من سيئة فمن نفسك وهذا عدل لان الظلم وضع الشئ

في غير محله والعدل خلافه وبالجملة هؤلاء الهادون المهديون كما يدعون الناس كلهم بالعموم كذلك ينبئون ويعلمون المؤمنين العارفين بالخصوص لاطمينان النفوس وازدياد الخلوص وبانا
ربطا للمؤمنين وانا لهم ناصح امين فيا ايها الذين آمنوا عليكم انفسكم لا يضركم من ضل اذا اهتديتم الى الله مرجعكم فينبئكم بما كنتم تعملون اي احفظوا انفسكم والزموا اصلاحها ولا يضركم
اذا كنتم مهتدين هدى الله المؤمنين بهذه الآية الى السير الانفسي ووجههم الى انفسهم لان من عرف نفسه فقد عرف ربه فالانفس ابواب معرفته تعالى فتحها على المؤمنين الذين هم العارفون بالله وانما
الآفاق تفصيل لتلك الحقيقة الجامعة الاجمالية فلا يظهر في الآفاق الا ما هو كائن في الانفس فالسير الانفسي اقرب الطرق الى الله ويكشف على السالك في هذا المقام اسرار القربية تعالى
وهو اقرب اليه من حبل الوريد فلا يضركم ايها السالكون في هذا الموطن من تحير في معرفته من الطالبين اذا اهتديتم بوجوده سبحانه وعلمتم الى الله مرجعكم جميعا فهو ينبئكم حينئذ بما كنتم تعملون وتكسبون
اي يتجلى عليكم بالتجليات الفعلية ويعلمكم ما لم تكونوا تعلمون من قبل ويظهر لكم سر حسن الاعمال والله اعلم بحقيقة الحال فيا ايها الذين آمنوا اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر منكم فان
تنازعتم في شيء فردوه الى الله والرسول ان كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر ذلك خير واحسن تاويلا الطوع والطاعة والاطاعة بمعنى واحد فالطاعة هي موافقة الامر عند المتكلمين وعند
المعتزلة هي موافقة الارادة والحق ان كلا المعنيين حق موافقة الامر طاعة صورية وموافقة الارادة طاعة معنوية فلا يخلو عن الطاعة المعنوية احد من الموجودات وما تشاؤن الا
ان يشاء الله رب العالمين والعدل قد يقع في الطاعة الصورية وهو خلاف الامر لا الارادة كما اخبر الله تعالى عن حال الابليس ففسق عن امر ربه وعليه بناء الاعتقاد ولذا قال العلماء الكفر والمعصية
بارادته وتقديره ولا برضاه فاذا علمتم ان الموجودات كلها مطيعة له جل سلطانه بالطاعة المعنوية ولا يجوز الخلاف عنها وما خلقت الجن والانس الا ليعبدوه وما انتم الا مطيعون في الحقيقة
فاطيعوا الله بالرضاء في كل الامور واجعلوا نفوسكم راضية مرضية واطيعوا امره ايضا وهو الرسول عليه الصلوة والسلام كما اطعتم ارادته ليطابق الظاهر الباطن فانما اطاعة الرسول
اطاعة الله تعالى ومن يطع الرسول فقد اطاع الله واطيعوا اولي الامر منكم اي من يكون له الحكم على نفسه اتاه الله الحكم ويحكم باحكام الله على لسان رسوله ويدعوكم الى مغفرته وقبوله
ويقدر على خلاف النفس واللذات ولا يذهب الى الشهوات وما ينطق عن الهوى ان هو الا دعوة المصطفى وانما هو المرشد للمسترشدين لان الشيخ في القوم كالنبي في الامة واطاعته
عين اطاعة الله والرسول فاطيعوه ليكشف عليكم سر الطاعة البسيطة التي انبسطت على جميع المخلوقات فان تنازعتم في شيء من الاشياء بالاعتبارات المختلفة من الكراهة والحب فردوه
الى الله الواحد الحقيقي الذي لا كثرة في حضرته فيرفع الله تنازعكم عن قلوبكم بنور وحدته ويشرفكم باطمينان القلب ويهديكم الى صراط التوحيد المستقيم والرسول ردوا هذا التنازع الى الحقيقة الجامعة
هي الحقيقة المحمدية والتعين الاول على صاحبها الصلوة والسلام لان كل التعينات ناشئة منها ولا تنازع عند رسول الله تعالى فيرفع الله لظهور شمول تلك الحقيقة في الحقائق
ذلك التنازع عنكم ان كنتم تؤمنون بالله بالوحدانية وبالرسول بالصادرية الاولية وباليوم الآخر بالحين المصير الى الله ذلك خير واحسن تاويلا۔

بيان التاويل والتفسير واقسام الآيات المطلقة وتبيان الالفاظ والمعاني وانواع الخواطر المتنوعة

المراد بالتاويل توجيه الكلام من الظاهر الى الباطن مع انه لا يخالف ظاهره لان الظاهر عين الباطن بل كان محتملا لكلا المعنيين والا كيف يقال هذا تاويل هذا الكلام مثل قوله تعالى
يخرج الحي من الميت ويراد منه اخراج الطير من البيضة كان تفسيرا وان اريد به اخراج المؤمن من الكافر والعالم من الجاهل وغير ذلك من هذا القسم كان تاويلا والتفسير في الاصل هو
الكشف والاظهار وفي الشرع توضيح معنى الآية وشانها وقصتها والسبب الذي نزلت فيه بلفظ يدل عليه دلالة ظاهرة فالعرفاء المحققون يعلمون المعاني الظاهرة ويفهمون الاسرار
الباطنة ويبينون تاويلات الآيات بخلاف علماء الظاهر لانهم لا يقدرون على ادراك الغوامض ولا يبلغون بلب الكلام وليسوا من اولي الالباب ولهذا يكتفون على قدر ما سمعوا من
الاسلاف وچون او سبحانه محض بعنایت خاص خود چشم بصیرت اولیا را بنور رحمانی روشن میسازد و بکشف غطا وازالهٔ خفا ایشان را می نوازد اسرار جمیع آیات الله را میفهمند
وبیان هم کنند وباید کرد الا اولوا الالباب الذين يذكرون الله قياما وقعودا وعلى جنوبهم ويتفكرون في خلق السموات والارض ربنا ما خلقت هذا باطلا پس هرچه موجود است همه
از آیات حق است وتمام آسمان وزمین پر از نشانهای آن حکیم مطلق ومن آياته كل مخلوقاته ان في السموات والارض لآيات للمؤمنين همه عالم از تجلیات لبریز است وتمام ملک
وجود آیات خیر و آفرینش آسمان وزمین وپیدایش مکان ومکین واختلاف لیل ونهار وروانی فلک انهار وتصریف ریاح وارسال باران وتسخیر سحاب درمیان زمین واسمان
واحیاء ارض بعد موت آن وخلق انسان وحیوان وهمه کاروبار ایشان سراسر آیات الهیه جلوه گرست وبندگان برگزیده او سبحانه را این کتاب مبین از بر ان فی

خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار والفلک التی تجری فی البحر بما ینفع الناس وما انزل الله من السماء من ماء فاحیی به الارض بعد موتها وبث فیها من کل دابة وتصریف الریاح والسحاب
المسخر بین السماء والارض لآیات لقوم یعقلون ومن آیاته ان خلقکم من تراب ثم اذا انتم بشر تنتشرون ومن آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجا لتسکنوا الیها وجعل بینکم مودة ورحمة ان فی
ذلک لآیات لقوم یتفکرون ومن آیاته خلق السموات والارض واختلاف السنتکم والوانکم ان فی ذلک لآیات للعالمین ومن آیاته منامکم باللیل والنهار وابتغاؤکم من فضله ان فی ذلک
لآیات لقوم یسمعون ومن آیاته یریکم البرق خوفا وطمعا وینزل من السماء ماء فیحیی به الارض بعد موتها ان فی ذلک لآیات لقوم یعقلون ومن آیاته ان تقوم السماء والارض بامره
ثم اذا دعاکم دعوة من الارض اذا انتم تخرجون وله من فی السموات والارض کل له قانتون وهو الذی یبدء الخلق ثم یعیده وهو اهون علیه وله المثل الاعلی فی السموات والارض
وهو العزیز الحکیم تلک آیات الله نتلوها علیک بالحق فبای حدیث بعد الله وآیاته یؤمنون واے بر حال کسیکه نه در اصل استعداد شنیدن بالذات قوت بصارت نهاده اند و نه بالتبع بهره
از سماعت و اطاعت داده اند بچشم خود دیده بآیات الهی بینا نگردد و نه از بینایان شنیده بهره ایشان میشود گوش سخن نیوش کر ست و شنیده و ناشنیده برابر بل کمثل افاک اثیم
یسمع آیات الله تتلی علیه ثم یصر مستکبرا کان لم یسمعها فبشره بعذاب الیم و از انجا که چشم بینای ایمان و قلب سلیم بالایقان و صفای عرفان ندارد اگر الهیا قابلیه از بعض آیات آگاهی
و خبر هم مے یابد آنرا هیچ قدرے نمیشمارد واذا علم من آیاتنا شیئا اتخذها هزوا اولئک لهم عذاب مهین و بدانکه مجموع این آیات مطلقه منقسم بر دو قسم ست آفاقیه و نفسیه
کما قال عز و جل سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق و اطلاق آفاقی و نفسی بالنسبة ست همان آفاقی بنسبت بعض انفسی اند و انفسی بلحاظ بعض دیگر آفاقی
و هر یکے ازین آیات آفاقیه و نفسیه نیز منقسم بر دو قسم ست صامته و ناطقه و این تفریق نیز باعتبار سماعت و غیر سماعت ست صامته آنچه تسبیح آنها مسموع بقوت سامعه نشود
چون حجر و مدر و غیرها من الحیوانات و سائر الموجودات باعتبار صامتیتها وان من شیء الا یسبح بحمده و ناطقه آنچه تسبیح آنها مسموع بقوت سامعه شود چون انسان و حیوان و غیره
من الاشیا بلحاظ ندا و صدای آنها و هر چه ازین آیات ناطقه مسموع میشود از قسم صدا و ندا آنرا آیات منطوقات خوانند و اگر این منطوقات صرفا از زبان حیوان شنیده شوند
یا از دیگر اعضا و غیره چیزها فقط بقلع و قمع حاصل گردیده آنرا اصوات گویند و اگر از زبان انسان بسماعت رسید آنرا الفاظ و کلمات دانند و اینجا سوال نکنی که ناطق فقط انسان
ست که نفس ناطقه دارد نه آنکه حیوان و غیرهم ناطق ست و صدا و آهنگ آن داخل منطوقات و در صمت و نطق تقابل عدم و ملکه ست ای الصمة عدم النطق عما من شانه ان ینطق
پس غیر انسان را چگونه صامت نیست و ناطق توان گفت و منطوق همانست که منطق به الانسان باشد بر دیگر اصوات بچه طور اطلاق منطوقات توان نمود که این امر علیحده است و
مراد ما ازین بیان چیز دیگر فهم من فهم آن نطق مصطلح حکما است و این نطق کلامی ست که از آیة انطقنا الله الذی انطق کل شیء مستفاد میشود و هم از دیگر آیات و احادیث
کلام کردن چیزها بیکه موافق اصطلاح حکما بر آنها حکم تکلم صادق نمی آید ثابت ست لا مناقشة فی الاصطلاح بالجمله این حروف و الفاظ که کلمات اند مادام که در قلب الانسان
آنها را معانی میخوانند و چون بزبان مے آیند الفاظ میگویند و چون بر صحائف نوشته میشوند نقوش مے دانند پس اگر این کلمات بے قصد بیهوده در دل آیند
آنرا خطرات و حدیث نفس گویند و اگر بشراکت قوت وهمیه ست آنرا وساوس نامند و اگر باختیار و متعلق بسر انجام امری ست آنرا اراده خوانند و اگر بمدد قوت فکریه ست
آنرا اتیان حکمت انگارند و اگر از انجلای قلبی و انفار نفسی بر دل ولی وارد گردیده الهام شمارند و اگر بر قلب نبی وارد گشته حدیث قدسی دانند و اگر بواسطه جبرئیل
نازل گردیده وحی و کلام الله خوانند و یک سخن تمام از کلام الله و جماعة حروف آنرا آیة گویند و اقسام این آیة نیز بسیار ست بعض ازان آنست که در اصول بیان کرده اند
بل هی کل آیة آیات متنزلات لا یبصرها الا من اعطی من ربه تبصرة فبین للناس ما رای فالمؤمنون یقولون سمعنا واطعنا والکافرون لا یؤمنون تلک آیات الله نتلوها
علیک بالحق وما الله یرید ظلما للعالمین انما یؤمن بآیاتنا الذین اذا ذکروا بها خروا سجدا وسبحوا بحمد ربهم وهم لا یستکبرون —

فائده در بیان حقیقت سجده و سبب سجدهٔ تلاوت و جهت آوردن آیات سجده در عبارت

سجده راس همه عبادات ست و عموم حقیقتش شامل حال جمله ممکنات و آن افتقار و انکسار ذاتی و ذلت محض حقیقی حقائق ممکنه است بپیش واجب تعالی چنانچه او سبحانه
اکثر جا در کلام خود اخبار از سجدهٔ همه مخلوقات فرموده و صورتش سر نهادن بر زمین ست نهایت عبادت و جمیع حقیقت و صورت سجده بالخصوص نصیب حضرت انسان

کہ جامع ہمہ مراتب ست شدہ و نظر ہمین صورت مخصوصہ کثیر من الناس ست تبعیض در کلام الٰہی واقع گردیدہ و سجدۂ عام در حق افراد انسانی معتبر گشتہ و سجدۂ کاملہ ظاہراً و باطناً حقیقۃً
و صورۃً مخصوص کاملان ست و متمم نزول و مقابل تام طرف عروج در حق الشان فالسجدۃ مرکز دائرۃ العبودیۃ ولہذا یوضع الراس حین السجدۃ علی مرکز العالم و ہو الارض و السجدۃ اولی علی
الارض و علی ما ہو منہا و اقرب من جنسہا و قال علیہ السلام جعلت لی الارض مسجداً و اذا سجد العبد طہر بسجودہ ما تحت جبہتہ الی سبع ارضین و لما کانت الارض سبع طبقات و سبعۃ اقالیم
شرط فی صحۃ السجدۃ و تکمیلہا وضع سبعۃ اعضاء الیہا و اذا سجد العبد سجد معہ سبعۃ آراب وجہہ و کفاہ و رکبتاہ و قدماہ فیصل الساجد الی مستقر رجلیہ و یجعل راسہ و رجلیہ فی المقام و یصیر
المعنی کالحلقۃ و یساوی من جمیع الجہات بحضرۃ الاطلاق و من ثم رفع الرجلین یبطل السجدۃ و یفسد الصلوۃ فاذا سجد العبد للہ تعالیٰ یقرب و یحصل لہ تقرب خاص من مرکز دائرۃ الالوہیۃ
و ہو العبودیۃ الصرفۃ کما جاء فی الخبر الساجد یسجد علی قدمی اللہ فلیسأل و لیرغب و اقرب ما یکون العبد من ربہ و ہو ساجد فاکثروا الدعاء ففی حالۃ السجدۃ باطن الساجد بتمامہ یتنور بنور المسجود المطلق و المعبود
بالحق و جرم عبودیتہ لکل کالقمر لیلۃ البدر یضیئ بتجلی الشمس الحقیقی فیرٰی ربہ کما یری القمر لیلۃ البدر و یری الساجد ربہ متجلیاً علیہ فی السجدۃ بمقابلۃ العبودیۃ بالمعبودیۃ کما یری القمر فی الحالۃ
البدریۃ مقابلاً تاماً بمر بیہ و مضیئہ الذی ہو الشمس فیعلم کما ان نور القمر مستفاد من نور الشمس ہکذا ظہرت عبودیتہ بظہور معبودیتہ اللہ تعالیٰ و لا حول و لا قوۃ الا باللہ و ما التوفیق الا بہ لا الٰہ الا اللہ لا معبود سواہ
جعلنا اللہ و ایاکم من الساجدین المطیعین و حشرنا و ایاکم فی زمرۃ المحمدیین الخاصین المخلصین فاکثروا من السجود فانہ لیس من مسلم یسجد للہ تعالیٰ سجدۃ الا رفعہ اللہ بہا درجۃ فی الجنۃ و حط عنہ بہا خطیئۃ بالجملہ حریت ظاہر و باطن انسان زیر بیعت
و انقیاد ست و سر کشی و طغیان ناشی از شیطنت و موجب فساد لان الشیطان ابی و استکبر و کان من الکافرین و ابی ان یکون مع الساجدین لہذا رسول علیہ السلام در وقت تلاوت و سماعت آیاتیکہ حق سبحانہ دران ذکر سجدہ و اطاعت
مخلوقات خود آوردہ و امر نمودہ حکم بسجدہ کردن فرمودہ تا در حین قراءت و سماعت آن آیہ شخص قاری و سامع نیز ظاہراً و باطناً داخل مطیعان و منقادان گردد و بشرف اتباع امر حق تعالیٰ و حکم رسول او علیہ السلام
مشرف شود و از زمرہ نافرمان برداران و مستکبران کہ شیاطین الانس اند برآید کہ اذا قرأ ابن آدم السجدۃ فسجد اعتزل الشیطان یبکی یقول یا ویلاہ امر ابن آدم بالسجود فسجد فلہ الجنۃ و امرت
بالسجود فعصیت فلی النار نعوذ باللہ من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنۃ و الناس پس مُحبان تیز باین نیت آیات سجدہ ہم در تصانیف خود بموقع آن
می نگارم و دیگر امتیان را ہمراہ خود بعبادت معبود حقیقی می آرم تا وقت مطالعہ این علم الکتاب لُب اولو الالباب بہرۂ تمام ازین بیان یک یک آیت بند و در ہیچ حال سر از بندگی حق نکشند
تا بند و بسبب دلالت و دعوت بطرف امر حق تا قیامت ثواب ہمہ خیرات و اجر این سجدات امت عائد ما گردد و بوساطت انجناب رسالت مآب بحضرت رب الارباب گذرانیدہ شود
الدال علی الخیر کفاعلہ پس تمسک باین آیات قرآنی با وجود یا فتن مناسبت تام بالفاظ و معانی محض بارادۂ کفایت سجدہ و خیال تخفیف تصدیع نمیگذاریم و اہل قبلہ را از انعقاد کفّاً
شعار و از سجدہ متنفر و بیزار نمیداریم باقی ماند قید طہارت وقت قراءت پس قطع نظر از اینچنین آیات اکثر کلام اللہ داخل تحریرست و دیگر عبارت ہم کالترجمۃ و التفسیر ہا باید
کہ در خواندن اینچنین کتب اگر وضو نباشد تیمم خود لازم نمایند و در حالت جنابت البتہ اقدام باین قسم امور نفرمایند مُحبان خالص کہ ہم فی صلوتہم دائمون اند چہ جای اینچنین اوقات
در ہمہ حالات طہارت می باشند ان اللہ یحب التوابین و یحب المتطہرین اللّٰہم اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطہرین و اجعلنی من عبادک الصالحین —

العنوان فی بیان العقائد مع تبیان الفوائد

العقیدۃ ما یحصل للنفس و یثبت عندہا بالجزم من حقیۃ امر او بطلانہ من حیث لا یکون التذبذب فیہ سواء کان بالکشف و المشاہدۃ کما للانبیاء و الاولیاء علیہم السلام او بالاشراق
و النظر کما للحکماء الاشراقیین و المشائین او بالسمع و التقلید کما للمؤمنین المقلدین او بالحواس الآخر کما لسائر الانسان فی معتقداتہم من امور مختلفۃ او بالطبع کما للناس بالامور الملائمۃ و
المنافرۃ لانفسہم او بالفطرۃ الاصلیۃ التی فطر الناس علیہا و ہذہ العقیدۃ عقیدۃ اصلیۃ و کل مولود یولد علی تلک الفطرۃ و کل شیٔ یرجع الی اصلہ و الی اللہ ترجع الامور کلہا و لہذا تلک الفطرۃ
الاصلیۃ عبرت فی الحدیث بالاسلام فما من مولود الا و یولد علی فطرۃ الاسلام اما اذا لحق العوارض بتلک الفطرۃ من الحجب النفسانیۃ و الشہوات الحیوانیۃ و غیرہا من العوائق و الموانع
التی تغلب علی الانسان فیحتجب عن مشاہدۃ ربہ و یصیر کالحیوان المطلق بل ہو اضل منہ فاحتاج الناس الی تعلم العقیدۃ المصلحۃ لمعاشہم و معادہم و الاعتقاد الموصل الی ربہم فارسل اللہ
المرسلین لتعلیمہم فدعوا الناس الی ربہم و کان الامر ہکذا من لدن آدم الی زمان نبینا علیہما السلام اما اذ ختمت النبوۃ فبقی اولیاء امتہ علیہ السلام و ہم کانبیاء بنی اسرائیل لتعلیم العقیدۃ
الصالحۃ المصلحۃ للناس لما یظہر الفساد فی الامۃ بتلاحق الامور المتکثرۃ من تموج الاہواء المتبعۃ و قصور العقول و اختلاط اہل الباطل فیبعث اللہ مجددیہا لاصلاحہم فیبینون للناس

هدى الله وان هدى الله هو الهدى —

العقائد

حقائق الاشياء ثابتة اى ماهيات الموجودات متحققة ولها ثبوت وتحقق فى نفس الامر وليست متعلقة لفرض الفارض واعتبار المعتبر كما زعم البعض من اهل البطلان مثل السوفسطائيه
والملاحدة فحقيقة كل شئ ثابتة فى مرتبة الثبوت والتحقق باثبات الحق سبحانه فى ضمن ثبوت الحقيقة الواجبية تعالت وتقدست كما انها موجودة فى مرتبة الوجود والكون بايجاده
تعالى فى ضمن وجود الحق جل شانه وعز سلطانه فانكشاف الماهيات المذكورة فى علم الحق بالملاحظة وجودها وعدمها يسمى بالصور العلمية والاعيان الثابتة ومع الحكم الايجادى والاعدامى
يسمى بالتقدير الالهى وصلاحيته ذلك التصور نفس الماهيات هى مرتبة الثبوت والتحقق وحصول تلك الماهيات فى الذهن او فى الخارج مرتبة الوجود والكون والثبوت والتحقق مترادفان
ومعنيهما واحد والوجود والكون ايضا بمعنى واحد ههنا ومجموع الماهيات الحاصلة فى الوجود يسمى بالعالم فاعتقد ان حقائق الاشياء ثابتة باثبات الحق ومجعولة بجعله تعالى ومرادنا بالجعل
سواء اثبات الثبوت واحقاق التحقق اى اسناد نسبت الثبوت والتحقق للماهيات اى فى مرتبة التحقق جعل ثبوتى وفى مرتبة الكون جعل ايجادى فالجعل الثبوتى متعلق بحقيقة الشئ
والجعل الايجادى متعلق بصورة الشئ والحقيقة الموجودة تسمى صورة والصورة المعقولة تسمى حقيقة والشئ هو المعنى الموجود الشامل للحقيقة والصورة واللاشئ هو المعنى المعدوم المسلوب الحقيقة
والصورة ومجموع الموجودات الممكنة هو العالم والعالم حادث سواء كان حادثا بالذات او بالزمان فالاعتقاد بحدوث الممكنات ضرورى مطلقا بلا قيد الذاتى والزمانى وكل من الموجودات
الممكنة محدثات فالاشياء التى جاء خبرها فى القرآن او فى الاحاديث الصحيحة بحدوثها الزمانى فاعتقد انها محدثات بالزمان ولو لم يثبت بالعقل الحدوث الزمانى لها ولم نجد دليلا
على اثباته كالحدوث الزمانى للسموات السبع والارضين ومثلها لان من اصدق من الله قيلا ورسوله مخبر صادق فاعترف بالقصور عقلك فى هذا الامر ولا تتبع خطوات شياطين الانس الذين
هم الفلاسفة فاعتقد بالتحقيقات قول الله ورسوله اعلم بالمرادات واما الاشياء التى ما جاء خبر حدوثها الزمانى فى كلامه تعالى واحاديث رسوله ولا يحكم العقل ايضا بالحدوث
الزمانى فى كونها كالعرش والكرسى وغيرهما فليس عليك ان تعتقد كاعتقاد الآخرين السفهاء من المحجوبين وليس لنا ان نثبت كل عالم قشرى حسبنا كتاب الله وكلام رسوله عليه السلام
وانا نتبع القرآن والحديث ولا نتخذ سوى الله وكيلا ولا نسلك غير المحمدية سبيلا وانا كتبنا فى الوارد الثالث والخمسون المسمى بالبصائر لمن اراد حقيقة الحدوث والزمان بمحض التائيد
واثبتنا الحدوث الزمانى ايضا لسائر الممكنات على النهج الجديد لا نطق بها احد وما سبق بها فرد فارجع اليه واعتقد عليه فاذا عرفت حقيقة حدوث العالم فاعلم انه مستعد للزوال ايضا
وهو قابل للفناء اى كما ان العالم حادث كذا قابل للفناء سواء كان الفناء بالذات او بالزمان والفناء المطلق يلحق لكل الموجودات الممكنة واما الاشياء التى هى غير محدثة
بالزمان غير فانية بالزمان وانما فناءها كحدوثها بالذات فقط والاشياء التى هى محدثات بالزمان تجمع مع حدوثها الذاتى الحدوث الزمانى ايضا فهى قابلة للفناء الزمانى
وتجمع مع فنائها الذاتى الفناء الزمانى وكتبنا هذا البحث فى الوارد الحادى والثلثون المسمى بعبرة لاولى الابصار بالتفصيل فارجع اليه بالجملة اذا عرفت كيفية حدوث العالم
وفنائه فاعلم ان الله تعالى خلقه وله صانع اى للعالم خالق وكل من الموجودات مخلوقات الله وهو سبحانه خالق كل شئ لا كما زعم الدهرية والطبيعية فانهم لا يقرون بوجود
الصانع وينكرون الواجب ويقولون ليس للعالم صانع فكما ان الحشائش تنبت بلا زارع هكذا المكونات تتكون بلا خالق والطبيعة فاعلة فى الموجودات نعوذ بالله من هذا الاعتقاد
الباطل ان الكافرين لا مولى لهم واولئك هم السفهاء ولكن لا يعلمون الله خالق للخلق وهو قديم بالذات ومتقدم من كل القدماء الزمانية وغير الزمانية بالتقدم الذاتى وهو
واجب الوجود سواء كان وجوده عين حقيقته كما يقول الحكماء والصوفية او مقتضى حقيقته غير منفك عنها كما يقول المتكلمون واحد بالوحدة الذاتية موجود بالوجود
الحقيقى حى بالحيات التى لا تقابلها الممات عليم بالعلم الذى لا يحتاج الى ارتسام المعلومات فى النفس قادر بالقدرة التى لا تحتاج الى الآلات مريد بالارادة التى ليست كالخطرات
متكلم بالكلام الذى ليس فى قيد الالفاظ والاصوات سميع بلا توسط الصماخ وتموج الهواء بصير بلا توسط العين وامداد النور صفاته قديمة باقية كما ذاته قديمة باقية ولا تقوم بذاته حادثة
لا يتصف بصفة جديدة التى ما كانت له وهذا احتراز عن العقيدة الباطلة التى تسمى بالبداء والبعض من اهل البدعة قائل به ليس بجسم يعنى لا جسم لله المنزه والمجسمة قائلون
بجسمه تعالى الله عن ذلك ولا جوهر اى لا معروض عليه الشئ ولا عرض اى لا معروض على الشئ لان الجوهر والعرض من اقسام الممكن والواجب ليس من جنس الممكنات

ولا مصور بصورة حسية لانها متعلقة بالجسم ولا الصورة عقلية لانها مقيدة في احاطة العقل ولا مركب كتركب الدار من السقف والجدار ولا كتركب الماهية من الفصل والجنس ولا محدود بالتعداد ليس
كالواحد العددي فلا محدود بحد حسي يتعلق بالمسافة او بحد وصفي لان كمالاته غير متناهية ولا في جهة اي لا مخصوص بجهة خاصة بل الجهات كلها معمورة بنوره فاينما تولوا فثم وجه الله ولا في مكان
معين من العلو والسفل بل هو الذي في السماء اله وفي الارض اله والمراد انه ليس بمكاني ولا في زمان موقوت من الازمنة الثلاثة بل كل يوم هو في شان والحاصل انه ليس بزماني لا مثل له ولا شيء
مماثل به ولا شبه له ولا شيء مشابه به ولا ضد اي مخالف غير جنس ولا ند اي مخالف من جنس واحد لانه ليس كمثله شيء في افعاله ولا معين معه في اظهار كماله ولا يتحد بغيره كاتحاد البعض بالبعض لا يمتزج بشيء
مثل امتزاج الماء واللبن ولا يحل فيه كحلول الصورة في الهيولى متصف بجميع صفات الكمال وهو كامل تام في كل كمالاته ومنزه عن سمات النقص والزوال ومبرأ عن كل المعائب والنقائص
وهو مرئي للمؤمنين يوم القيامة وكتبنا هذا الامر مفصلاً في الوارد السابع والثلثون المسمى بلقاء الله فارجع اليه واعلم انه تعالى خالق لجميع الاشياء ومدبرها ومقدرها فكل ما كان ويكون فهو بارادته
وتقديره وعالم بجميع المعلومات ولا يعزب عنه مثقال ذرة في الارض ولا في السماء بل كل من الموجودات الماضية والآتية الآن حاضرة في علمه وهو قد احاط بكل شيء علماً ولا يجب عليه شيء
من الاصلاح والفساد والبعض من اهل البدعة يقولون الاصلح واجب على الله تعالى ومراد اهل الحق بهذا الاعتقاد انه كورا شاد ومختار يفعل ما يشاء ويحكم ما يريد وفي صورة وجوب الاصلح يجبر بفعله
الى الايجاب فتامل والغرض لفعله واشرنا الى هذا المطلب في تلك المقدمة الاخرى بالتفصيل وكشفنا ستر ذلك الامر بالتقريب والتمثيل ولا حاكم سواه الحكم لله والملك لله والحسن ما حسنه الشرع والقبيح
ما قبحه الشرع وهذا اعتقاد اهل الحق اي المحمديون الخالصون وهم اهل السنة والجماعة والحكماء يقولون الحسن والقبح عقلي والصوفية يقولون الحسن والقبح اعتباري ولله ملائكة فاعتقد على وجود الملائكة
ولا تفكر في ادراك حقيقتهم والنقل كالحكماء المراد بالملائكة في الشرع العقول والنفوس او قوى العالم والنقل كالصوفية الجبرئيل هو قوة روحانية الرسول او قوة علمه وعقله لان هذه العقيدة ليست بعقيدة
مضلة لحال المؤمنين ولا ينفعك نفعاً وتسد عليك سبيل فيض كمالات النبوة وتغلق على قلبك باب كشف صور الملائكة والملاقات بهم والتكلم معهم وتقطع عنك التائيدات الملكية والايمان بالملائكة
اساس الدين على النهج الذي جاء في الشرع وعليه بناء امور كثيرة في معاملات النبوة والولاية فاعلم انهم قادرون على التشكل صور مختلفة وهم ذو اجنحة مثنى وثلث ورباع والله والرسول اعلم بحقيقتهم
والكاملون من اولياء الامة ايضا واقفون عن اسرارهم ورأوهم ولاقوا بهم في حالة اليقظة وكلموا بهم وسمعوا عنهم كلمات بمرات كثيرة وللملائكة اقسام منهم جبرئيل وانقطع نزول جبرئيل لتنزيل
الوحي بعد خاتم النبيين عليه الصلوة والسلام وبقي اضافته لتعليم الحقائق والدقائق والعلوم على قلوب المحمديين وهذا التعليم يقال له التائيد الجبرئيلي وهو جائز لغير النبي ايضا كما قال النبي عليه السلام
في حق الشاعر المؤمن وروح القدس يؤيده بالجملة كما ان جبرئيل الملك مقرب هكذا ميكائيل واسرافيل وعزرائيل ولكل واحد منهم مقام معلوم وخدمة معينة القاء العلوم وامور الهداية بجبرئيل وتقسيم الارزاق
بميكائيل ونفخ في الصور باسرافيل وقبض الارواح بعزرائيل لا يعصون الله ما امرهم ويفعلون ما يؤمرون لانه ليس فيهم امور مختلفة كالنفس والطبيعة حتى يجر امر الى طرف وامر الى طرف آخر ويصدر عنهم امر
مخالف امر واحد فلا يعصون الله قطعا واعلم ان الله تعالى اوحى الى انبيائه بتوسط جبرئيل وله كتب منزلات انزلها على رسله حسب استعداداتهم ومنهم منها التورية انزل على موسى والزبور انزل على
داود والانجيل انزل على عيسى والقران العظيم انزل على نبينا عليه وعليهم السلام واسمائه توقيفية اي اسماء الله تعالى موقوفة على الاستماع عن الشارع ولا يجوز لاحد ان يسميه باسم من عنده وان
يوجد ذلك الوصف فيه سبحانه مثلا سمى جواداً ولا يسمى سخي وان كان معناهما واحداً وعلى هذا القياس في جميع الاسماء وكتبنا تفصيل هذا الامر في الوارد الثاني والثلثون المسمى بتعليم الاسماء فارجع
اليه وهو خالق لافعال العباد كما هو خالق لارواحهم وابدانهم فالكفر والمعصية بارادته وتقديره ولا برضاه واشرنا الى هذا المطلب في هذه المقدمة الاخرى وتقدم ذكره بالتقريب تمثيلا
وللعباد افعال اختيارية باعتبار المجاز لا بلحاظ الحقيقة وتفصيل ذلك مرقوم في الوارد الرابع والستون المسمى بكاشف الغطاء بالشرح والبسط فارجع اليه والعباد باسناد الاختيار المجازي
الى افعالهم يثابون بها ويعاقبون عليها بنعماء الجنة وغيرها وعقوبات جهنم وغيرها والله يضل من يشاء بمقتضى الاسماء الجلالية ويهدي من يشاء بمقتضى الاسماء الجمالية وعذاب القبر للكافر
الذي ما آمن بوحدانية الحق وحقية رسوله وللفاسق ذي السيئات بغير توبة ولم يغفر الله له وتنعيم اهل الطاعة بنعماء الجنة وغيرها بما يعلم الله ويريده من انعاماته وتجلياته وسوال منكر ونكير بعد الموت
حق يقينا والبعث حق ويحشر الله الناس يوم القيامة مع اجسادهم العنصرية كيف يشاء بقدرته الكاملة والوزن حق وتوزن الاعمال والاقوال كلها ويعلم ثقلها وخفتها في ذلك اليوم الذي
لا ريب فيه والكتاب حق فاما من اوتي كتابه بيمينه فهو في عيشة راضية واما من اوتي كتابه بشماله فيقول يا ليتني لم اوت كتابيه ولم ادر ما حسابيه والحساب حق ويدخل الله في الجنة من يشاء بلا حساب كما
يرزق في الدنيا من يشاء بغير حساب والسوال حق لا يسئل عما يفعل وهم يسئلون والحوض حق اي حوض الكوثر والصراط حق وما من شخص الا وارده واسرار تلك الامور كلها مرقومة في كتابنا

المستطاب انه عند ليس حفظه الله فارج اليه والشفاعة حق اى شفاعة الرسول للعصاة المؤمنين وشفاعة الاولياء ايضا للمخلصين باذن ربهم والجنة حق مع نعماءها التى وعد الله المؤمنين الصالحين بها
والنار حق مع عقوباتها للكافرين والفاسقين الغير المعفوين وهما مخلوقتان اى الجنة والنار موجودتان بوجود خارجي باقيتان ابدا ولا تفنيان فى زمان ولا يفنى اهلها بعد دخولها
وكل ما اخبر به النبى صلى الله عليه وسلم من الاحكام الشرعية فى الدنيا ومن اشراط الساعة واحوال الآخرة حق اى مطابق للواقع وهو صلى الله عليه وسلم مخبر صادق فى جميع اخباره والايمان تصديق
بالقلب واقرار باللسان اى تلفظ كلمة الشهادة باللسان وتصديق معناه بالقلب وهو لا يزيد ولا ينقص اى الايمان وهذا مذهب مجتهدنا ابى حنيفة رحمة الله عليه وعند البعض من المجتهدين كالشافعى
وغيره يزيد وينقص والايمان والاسلام واحد عند ابى حنيفة وما يفهم من سياق كلام الله تعالى ومن احاديث رسوله عليه السلام يدل على تغايرهما يعنى الايمان متعلق بالقلب وهو تصحيح العقيدة
وتصديق امور الدين والاسلام متعلق بالجوارح وهو اتيان الاوامر والاجتناب عن النواهي اما اذا اقر تعريف الايمان التصديق بالقلب مع اقرار اللسان والاقرار باللسان عمل من جنس
الاعمال الجوارح لان اللسان عضو من الاعضاء اكتفى مجتهدنا بهذا القدر من الاعمال رافة ورحمة على المؤمنين المقصرين وعد الايمان والاسلام امرا واحدا جزاه الله عنا خير الجزاء وادخله
فى رحمته الخاصة كما هو ادخل المؤمنين القاصرين فى زمرة المسلمين ولا ينبغى لاحد من المؤمنين ان يقول انا مؤمن ان شاء الله تعالى لان الاستثناء ضرورى على الامور المشكوكة والمقدرات الآتية
لا على الاخبار الحالية الحاصلة الموجودة بالفعل واما اختيار البعض من المجتهدين ان يقول انا مؤمن ان شاء الله تعالى فهو نظر الى الخاتمة بالايمان لا باعتبار الحال ولكل وجهة هو موليها
وايمان اليأس غير مقبول اى لا يفيد الايمان فى تلك الحالة فائدة والكبيرة لا تخرج العبد المؤمن من الايمان لان التقصير فى الاحكام امر آخر والانكار امر آخر والكفر هو انكار وحدانيته تعالى
وحقية رسوله عليه السلام لا التقصير فى الاعمال بالغفلة والتكاسل وزعم البعض من فرق اهل البدعة الكبيرة تخرج العبد من الايمان وهذه عقيدة باطلة واهل الكبائر لا يخلدون فى النار ان
ماتوا من غير توبة والخلود فى جهنم مخصوص بالكافرين ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء بشفاعة رسوله ورسله واوليائه او برحمته الخاصة فقط بلا سبب [illegible] ان يشاء
من عباده المؤمنين العاصين بالمؤمنين ويجوز العقاب على الصغيرة ايضا والله يعذب من يشاء [illegible] بمقتضى جلاله وهو القاهر فوق عباده والله تعالى ارسل رسله من البشر [illegible] الى مرتبة الفرق
مبشرين بالبشارات الاخروية ومنذرين عن العقوبات العقبائية ومبينين للناس ما يحتاجون اليه من امور الدنيا والدين فبينوا احسن البيان شرائع الهداية ودعوا الى اصلاح القلوب والاجساد
وايدهم بالمعجزات الباهرة التى لا يقدر عليه البشر بالله وغيره والآيات الساطعة المفيدة اليقين والحجج القاطعة لانكار المنكرين واول الانبياء باعتبار الظهور فى الدنيا آدم على نبينا وعليه السلام
وهو ابو البشر وخليفة الله فى الارض وآخرهم بلحاظ الوجود فى الشهادة محمد رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم وهو عليه السلام خاتم النبيين وخير المرسلين والاولى ان لا يعين عدد جميع
عدد الانبياء والله اعلم بعددهم وكلهم كانوا مبلغين عن الله تعالى رسالاته واحكامه صادقين فى جميع الاخبار معصومين بعصمة الله تعالى محفوظين عن [illegible] النبوة ومنصب الرسالة
وافضل الانبياء محمد رسول الله صلى الله عليه وآله وصحبه وسلم فى العزة والمنزلة والقربة عند الله وبتمية النبوة والرسالة والكلية الاخلاق الجميلة والاوصاف الحميدة واعتدال المزاج
وعلو الهمة وقوة العقل وبسط العلم والمعرفة وجامعية كل الكمالات وهو مبعوث الى كافة الخلق اجمعين للهداية والارشاد ومعراجه فى اليقظة بشخصه الى السماوات مع بدنه العنصرى
لا كما زعم البعض من محجوبى العقل ان معراجه صلى الله عليه وسلم كان روحا ونفسا لا بالجسد لانه غير معقول حاشا وكلا بل كان معراجه بجسده من فراشه الى السماء ثم الى ما شاء الله تعالى من العلى
الى مقام الذى يعلمه الله فمعراجه بهذا الطور الذى لا يفهمه العقل حق وثابت عند المؤمنين الصادقين وامته خير الامم كما هو افضل الانبياء وشريعته اكمل الشرائع فى اصلاح حال العباد
فى الدنيا والآخرة ودينه ناسخ الاديان بخصوصيته وحقيته والطريق المحمدى اقرب الطرق فى الوصول الى الله والرسول واصحابه خير الامة ببركة ادراك صحبته وشرف رؤيته والخلفاء
الاربعة افضل الاصحاب يقينا لا ريب فيه وفضلهم على ترتيب الخلافة فى استحقاق الخلافة بزمان كل واحد منهم بمقتضى السن والسوابق والحقوق والاجماع وصلاح الوقت والتدبير
وغيرها من الامور الحقة اللاحقة لكل منهم حسب ارادة الله ورضاء رسوله الا ان فضلهم بينهم على ترتيب الخلافة فى كل الامور والمراد بالافضلية الاكثرية الثواب اى كثرة حصول الثواب جزاء
لما سعوا فى اعلان الاسلام وترويج الدين وتقوية الشريعة وانتظام الخلافة وجمع كلام الله وكشف حقيقة الشريعة واسرار الالوهية لا ان المراد هو الاقربية برسول الله عليه السلام
او القرب الى الله سبحانه لانه امر علمى وكل من الخلفاء نسبة خاصة مع الله ورسوله لا يشرك فيها احد باحد منهم كما لا يخفى على متتبع الاحاديث ولكل واحد منزلة عظيمة عند الله ورسوله ومحبتهم فى الحقيقة
محبة الرسول عليه السلام وبغضهم نعوذ بالله منه فى الحقيقة بغض الرسول وسلامة الايمان فى اقتدائهم واتباعهم وكل واحد منهم كان امير المؤمنين وخليفة خاتم النبيين رضى الله تعالى عنهم اجمعين

وبعد مرتبة الخلفاء فباقی العشرة المبشرة وبعدہم فاہل بدر وبعدہم فاہل احد وبعدہم فاہل بیعة الرضوان واذا عرفت مراتب الاصحاب فاعلم ان فاطمة سیدة نساء اہل الجنة وہی افضل بنات الرسول علیہ السلام والحسن والحسین سیدا شباب اہل الجنة وہما ابنان الرسول فی الحقیقة اما بواسطة والخلافة بعد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثلثون سنة وہی مرتبة ومقام من مقامات القرب مع الله کالولایة والامامة تحت مرتبة النبوة والرسالة وفوق کل المراتب واول الخلفاء الصدیق الاکبر وخاتمہم العلی المرتضی وختمت الخلافة علیہ ثم بعدہا ملک بعد ختمیة الخلافة ملک و سلطان وامارة وسلطنة کما یکون حال کل السلاطین وسلطنتہم الی الآن وسعدائہم سعداء واشقیائہم اشقیاء ونکف عن ذکر الصحابة الا بالخیر والکان من ادنی الاصحاب ادباً لشرف صحبة الرسول علیہ السلام وسد اللباب والمجتہد یخطی ویصیب والخطاء جائز فی الاجتہاد ولکن لا یخلو الخطاء الاجتہادی عن الثواب مطلقاً وعلیہ یثاب المجتہدون ولو کان قلیلاً من ثواب الاجتہاد الصائب ولانکفر احداً من اہل القبلة والکانوا فی اکثر الامور علی البطلان والبدعة لان اقرار التوحید وتصدیق الرسالة ومرج المحمدیة والتوجہ الی القبلة ما اخرجہم من الایمان مطلقاً فہم اہل البدعة والبطلان من المومنین قال النبی علیہ السلام کفوا عن اہل لا الہ الا اللہ لا تکفروہم بذنب فمن اکفر اہل لا الہ الا اللہ فہو الی الکفر اقرب ورسل البشر افضل من رسل الملائکة لان الانسان اشرف المخلوقات وافضل الموجودات واجمع فی الکمالات من کل الممکنات ففی الرسالة ایضاً اشرف وافضل من رسل الملائکة فرسالة الملائکة کالمبادی فی المقدمات ورسالة الانسان کالمطالب والنتائج الغائیة وعامة البشر افضل من عامة الملائکة والمراد بعوام البشر الاولیاء وبعوام الملائکة ہم الذین سواء من العالین والمقربین کرامات الاولیاء حق وقد یصدر عنہم امر من جنس الکرامات والتصرفات اما عن البعض کثیر وعن البعض قلیل ولیست الکرامة شرط الولایة ولا یکون کثرة الکرامات دلیلاً علی الافضلیة لان ہذا الامر غیر معتبر فی قرب الحق ویصدر عن الکفار ایضاً ویقال لہم استدراج ولا یبلغ ولی درجة الانبیاء فی مقام القرب ومنزلة الاصالة ولا یصل العبد الی درجة یسقط عنہ الامر والنہی حاشا وکلا من یحق لہ ہذا التوہم فہو ملحد وزندیق والنصوص تحمل علی ظواہرہا وتحکم بہ مستفاد ظاہرہا والعدول عنہا الی معان یدعیہا اہل الباطن مع انکار معانی ظواہرہا وترک العمل علی وفقہا الحاد وزندقة ومع اقرار معانیہا الظاہرة والعمل بمقتضاہا مع الجمع بینہما ومع اخذ المعانی الباطنة فی العمل بالاحسن معانی الباطن وفضل العارفون باللہ واسرار بطون کلامہ تعالی بل ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء کما فی تصانیف الاکابر والاولیاء المتقدمین مع المتاخرین وفی دعاء الاحیاء للاموات وصدقاتہم عنہم نفع لہم ویصل الثواب الی الموتی یخفف فی العذاب ویزید فی ترقی الدرجات واللہ یجیب الدعوات ویجیب من یشاء وقاضی الحاجات ویکمل المخلوقات ویجوز الصلوة خلف کل بر وفاجر من المومنین ونری المسح علی الخفین فی الحضر والسفر للمقیم مدة لیل ونہار وابتداء الیوم کامل من وقت الحدث الی کل الوقت الآخر وللمسافر ثلثة ایام وتحلیل المعصیة صغیرة کانت او کبیرة واستخفافہا کفر لان استخفافہا استخفاف الشریعة واستحلالہا انکار الشریعة والاستہزاء علی الشریعة والاستہزاء مہما کفر فاحترز عن الاستہزاء بالشریعة واستہزائہا ولو کان بالسخرة والغفلة لا بالانکار والہزل بالکفر کفر ایضاً ارتکاب اعمال الکفر تشبیہاً وصناعة بالہزل ایضاً کفر ولباس الخزن التشبہ بالکفار ومن تشبہ بقوم فہو منہم ولا یحکم بکفر السکران لان افعال اہل السکر واقوالہم لیست بمعتبرة وتصدیق الکاہن بما یخبر عن الغیب کفر فلا تعتبر اخبارہم ولا تعتمد علی مقولاتہم ولو صدقوا فی اخبارہم والیاس من اللہ کفر ولا ییأس من روح اللہ الا القوم الکافرون والامن من اللہ کفر ولا یامن مکر اللہ الا الغافلون والایمان بین الخوف والرجاء خوف عن غضبہ کل یوم ورجاء من رحمتہ کل آن واعلموا ان اللہ شدید العقاب وان اللہ غفور الرحیم

شروع الواردات

بسم اللہ الرحمن الرحیم ورابتداء التسمیہ وتحمید آنچہ مردمان نوشتہ اند کہ در ابتداء ہر دو احادیث وارد ست پس تسمیہ ابتداء حقیقی ست کہ اقدم فی الحقیقة باشد ودر تحمید ابتداء اضافی کہ قبلیت از ہمہ مطالب بود و تحمید را نیز اول التسمیہ ضرورست کہ برای حمد ہم استعانت باسم اوست از دو ابتداء ست و فی الحقیقة در تسمیہ تحمید ست و در تحمید تسمیہ و مطابق کلام الہی اول بسم اللہ بعدہ الحمد للہ ای منہ المبتدأ والیہ المنتہی وآنچہ مرویست از کاشف علم ازلی واقف سر خفی وجلی حضرت امیر المومنین علی شرفا اللہ ببراتہ فیضہ دربارہ جامعیت معنی بسم اللہ کہ در باب باو نقطہ آن کرایا را کہ شرح آن تواند نمود و کرا مجال کہ پردہ از روی اسرارش خواہد کشود یعنی فرمودہ کہ تمام اسرار کلام الہی در قرآن مجید ست وتمام اسرار قرآن در سورۂ فاتحہ وتمام اسرار سورۂ فاتحہ در بسم اللہ ست وتمام اسرار بسم اللہ در با بسم اللہ ست وتمام اسرار با در نقطۂ باست ومنشاء آن نقطہ تحت با در مرتبہ بدایت وغایت الٰہیہ ورحمت خاصہ غیر متناہیہ حقائق ودقائق آن بر قلب کشاینده و بتوسط آنجناب رموز واسرار وبرکات وانوار آن ہم نمایند کہ جزوی از اجزاء قرآن ناطقیم ومندرج دران نقطہ تحت بائیم او درای تقدیر وتحریر ظاہری ست وفوق دیدہ فہمیدہ عقل جزئی کہ از وسعت بی انتہاء آن نقطہ غافل ست واز عدم تناہی اجزای لاتناہی آن جاہل

غرضکه بسم الله رمزیست از رموز الٰهیه و کنزیست از کنوز غیر متناهیه و تریاق اعظم المومنون یدفع الله عنهم سم الدنیا و ضررها۔

بیان حرف با و لفظ اسم

بدانکه با متعلق بمحذوف ست خواه فعل اقرأ و ابدأ باشد خواه الشروع و الابتداء و در تسمیه اضمار آنچه تسمیه مبدا آنست میکنند چنانچه مسافر وقت ارتحال که میگوید بسم الله و البرکات یعنی بسم الله ارتحل و همچنین معمول ذبح اذبح پس بهر صورت بر حیثیت باستعانة و ملابسة اسم الله ست و تقدیم معمول که بسم الله باشد و تاخیر عامل مضمر انسب ست چنانچه در قول او تعالی بسم الله مجریها و مرسیها و در حدیث شریف بسم الله خرجنا و بسم الله و لجنا که عامل موخر واقع ست مثل ایاک نعبد بسبب اهم بودن معمول و دلالت کننده تر بر اختصاص و ابتدا و چون اینجا در شروح بسم الله متن در وسط آمده و منظور تنبیه بر شروع تسمیه صحیفه واردات ست شروع الواردات که مبتدا است و بمنزله عامل مقدم بر آن آورده شده چنانچه در اقرأ باسم ربک تقدیم عامل واقع ست زیرا که اول آیه ست و امر بقراءة آن اهم ست و صاحب کشاف گفته که برای این با دو معنی ست اول استعانة و دوم مصاحبة ای متبرکا باسم الله و گفته وجه ثانی اعرب و احسن ست یعنی داخل شونده تر در لغت عرب و افصح ست که با در مصاحبة و ملابسة اکثر ست در استعمال از باء استعانة خصوصا در معانی و احسن و ادق ست بمقتضای مقام که تبرک بسم الله تادب باو تعالی و تعظیم اوست بخلاف گردانیدنش آله و چون حمل کرده میشود بر مصاحبة میباشد دلالت کننده تر بر ملابسة جمیع اجزاء فعل و اسم شعار و علامت و نشان ست برای مسمی و لفظ اسم در لغت موضوع برای لفظ مسمی ست یا برای معنی خود و لفظ اسم مضاف بسوی چیزی باعتبار لفظ و اسمیت دال بر ظاهر و لفظ مضاف الیه خود ست و لحاظ معنی و مسمائیت دال بر حقیقت مدلول و مسمای آن متحد و صادق آمدن بر او پس شروع بنام مبارک الله ست تیمنا و تبرکا در تلفظ و کتابت و مدلول و مسمای او در معنی و حقیقت و هم لفظ اسم زائد و مقحم باشد و منظور همان مضاف الیه اوست پس برای فرق یمین و تیمن ست و بیان اسم الله در شرح الحمد لله خواهد آمد ان شاء الله

تحقیق اسم رحمن و رحیم و وجه تاخیر و تقدیم

بدانکه رحمن و رحیم بمعنی بخشاینده مشتق اند از رحمت بمعنی بخشیدن و مهربانی کردن و هما صفتان بنیا للمبالغة من رحم بکسر العین بمعنی المتعدی و هو الاحسان کغضبان من غضب و علیم من علم فالرحیم صیغة المبالغة عند البعض ثابة بدون النقل الی مضموم العین و الثانی صفة مشبهة کالرحمن عند الاکثر فبعد النقل الی مضموم العین لان الصفة المشبهة لا یجوز الا من لازم و رحم بکسر العین متعد و لکنهما لافادة المبالغة بالاتفاق سواء کانا صیغتی المبالغة اولا او کان احدهما صیغة المبالغة و الآخر الصفة المشبهة و افادة الصفة المشبهة المبالغة لدلالتها علی الثبوت و الاستمرار و عند جمیع العلماء ان هذا الاوصاف و نحوها فی صفاته تعالی سواء و الرحمة فی اللغة رقة القلب و انعطاف یقتضی التفضل و الاحسان و قیل اسماء الله تعالی انما المشتقة توخذ باعتبار الغایات التی هی فعال دون المبادی التی تکون انفعالات فاطلاق الالفاظ الدالة علی صفات لا یمکن اتصافه تعالی بها کالغضب و الرحمة من الکیفیات المزاجیة لا تاثر و الانفعال بحیثیة آثار تصدر عنها فی الغایة و النهایة مثلا الغضب ثمره ایصال الضرر الی المغضوب علیه و غایة الرحمة الانعام و الاحسان اقول ان التخصیص بصفات دون صفات فی امکان اتصافه و عدم امکان اتصافه تعالی بها لان سائر المراتب الامکانیة فی جمیع الحیثیات الصفاتیة الاسمائیة لا یمکن حملها علی الواجب تعالی حتی الوجوب الکونی و کون الوجوب و الوجود الحصولی و حصول الوجود ایضا فکما لا نعلم ذاته کذلک لا نفهم صفاته و لیست من الذوات الا ذاته لا اله الا الله و لیست من الصفات الا صفاته لا حول و لا قوة الا بالله و گفته اند که رحمن ابلغ ست از رحیم که زیادت لفظ دال بر کثرت و شدت معنی ست چون قطع و قطّع و فتح الباب و فتّح الابواب و صرح هویدا شد و صرّح نیک هویدا شد و این ابلغیة رحمن باعتبار کمیت افراد رحمت ست بلحاظ کمیة مرحومین و متعلق رحمت یعنی کمیة نعم فقیل یا رحمن الدنیا لانه یعم المومن و الکافر و رحیم الآخرة لانه یخص المومن و آنچه گفته اند که گاهی ابلغیة آن باعتبار کیفیت رحمت و قوت و عظمت اوست و علی هذا قیل یا رحمن الآخرة و رحیم الدنیا که نعم اخرویه عظیم از نعم دنیویه حقیر باید که درست نبود زیرا که باین اعتبار کیفیت رحمت و شرف و عظمت آن و شرافت افراد مرحومین ابلغیة در رحیم باشد پس اضافت رحمن خواه بدنیا خواه بآخرت از راه عموم و باعتبار شمول اوست و اضافت رحیم بهر یکی از جهت خصوص و بلحاظ اختصاص اوست قیل الرحمن هو المفیض الوجود و الکمال الصوری علی الکل بحسب ما تقتضی الحکمة و تحتمل القوابل علی وجه البدایة و الرحیم هو المفیض للکمال المعنوی المخصوص بالنوع الانسانی بحسب النهایة و الرحمن اسم مختص بالله تعالی لا یجوز ان یسمی به غیره

وصار کالعلم من حیث انه لا یوصف به غیره لان معناه المنعم الحقیقی البالغ فی الرحمة غایتها علی الاطلاق وذلک لا یصدق علی غیره لان الممکنات مستفیضة بلطفه وانعامه والموجودات کلها مظاهر رحمته المطلقة وکالواسطة لظهورها والرحمة مثل سائر الصفات فی الحقیقة منسوبة به لان ذوات النعم والمنعمین والقدرة علی ایصالها والداعیة الباعثة علیه والتمکن من الانتفاع بها والقوی التی بها یحصل الانتفاع الی ذلک من خلقه وافاده وجوده لا یقدر علیها احد غیره و رحمت و لطف مردمان بر صرافت خود والبغیة واتمیة نمی باشد و هر قدر که هست یا باراده ثواب و مدح و ثنا ست یا برای ازالهٔ رقت جنسیه باعتبار شرکت با منعم علیه حاصل می شود چنانچه کسے بیند محتاجی را و حاصل شود او را رقت قلب پس تصدق و انعام کند برای ازالهٔ الم رقت یا برای ازالهٔ حب مال از دل و قصد تحصیل وصف نیک قیل انما قدم الرحمن والقیاس فی مقام الثناء والمدح یقتضی الترقی من الادنی الی الاعلی لتقدم رحمة الدنیا ولان الرحمن لما دل علی جلائل النعم واصولها ذکر الرحیم لیتناول ما خرج منها فیکون کالتتمة والردیف له لیکن باید دانست که وجه تقدیم آنست که اول اسم الله ست که نظر بذات و صفات والوهیت حق ست بعده رحمن بلحاظ رحمت و انعام عام که شامل ست جمیع ممکنات و موجودات را که آنرا رحمت رحمانی میگویند بعده رحیم بلحاظ عنایت خاص که رحمت رحیمی ست و اول بیان چیز عام باید که اقرب ست بجناب اقدس مطلق علی الاطلاق بعده ذکر خاص و در تسمیه و سورهٔ فاتحه که کلام الٰهی ست اول بیان آنچه اقرب بحضرت اطلاق و عموم آنست اولی و انسب ست و در خطبهٔ کتاب مستطاب نالهٔ عندلیب که مقولهٔ حضرت ست تقدیم اسم رحیم بر رحمن ست بجهت اختصاص انعام آن نخود و اول بیان ذکر نعمای مخصوصه بجمال خویش باید بعده بیان رحمت عامهٔ حق بر عموم و هم آنجا مطابقهٔ قرآنی و دیگر فقرات ست ـ

بیان ما یتعلق بالتسمیة واسمائها

تخصیص تسمیه باین اسما دال بر آنست که تحقیق معبود بحق اوست و موجود نیست جز او و مستحق استعانت او ست در جمیع امور و تمسک با و تعالی ست بالضرور و بتمام متوجه جناب قدس او باید گشت و ناله پیدا کرده مستغرق حضور و شهود او باید شد و تعلق و توسل بجمیع اسما و صفات او که فی الحقیقت حاصل ست علماً نیز در تحصیل آن باید کوشید و مدام مدرک این معنے باید بود تا غفلتی که بتوهم عارض شده از آئینهٔ دل باید زدود و چون منعم حقیقی و مولی مطلق نعم اوست توکل بروی باید کرد و همه کارها بوی باید سپرد که بجز او نه امید باید و نه بیم و تخلق باخلاق الٰهیه پیدا باید نمود که انسان مظهر جامع جمیع صفات ست و مجموع جمیع مراتب تشبیه و تنزیه و بایندگان حق برحمت باید پرداخت و بر همه بنظر بعین رحمت باید انداخت و تا مقدور به بر آوردن حاجت محتاجان محض برحمت بغرض و بعوض همت باید گماشت اگرچه حقیقت رحمت از آدمی بوجود نمی آید لیکن خود بهمین غرض متغرضی و اراده بعوضی بصرف لطف احسان و خیریت ایشان منظور باید داشت و آنچه گفته اند که نصیب بنده تخلق و در غیر اسم الله ست و در دیگر اسما و اسم الله برای تعلق ست نه تخلق پس اگر بلحاظ استعداد نگریدن بعین صفات الٰهیه ست تخصیص عدم تخلق باسم الله جلیست که در اسما جمیع صفات تحقیقی که آن صفات الله اند قطع نظر از دیگر اعتبارات هیچکس را نصیبے و بهره از آن نیست لیس کمثله شیٔ وهو السمیع البصیر اگر باعتبار عدم مظهریت اسما و صفات ست چگونه درست باشد که همه فیضیاب آنجناب اند و هم تعلق ست و هم تخلق که تخلقوا باخلاق الله و همین جامعیت تخلق انسان بدیگر همه اسما او تعالی تخلق اوست باسم الله الحمد لله العلیم الملهم حمد ثنا بر جمیل اختیاری ست بر نعمت و غیر نعمت و مراد از اختیاری بودن محمود ست فاعل مختار و صدور جمال کمال بقصد و اختیار و باید دانست که حمد عبارت از گفتن قائل فقط کلمهٔ الحمد لله نیست بلکه حمد فعلی ست که مشعر از تعظیم منعم ست و ثنا و صفت جمیل حقیقی و این فعل یا از قلب ست یعنی اعتقاد باتصاف بکمال یا فعل زبان یعنی ذکر چیزے که دلالت کند بر آن یا فعل جوارح یعنی بجا آوردن افعال دال بر آن پس گویا زبان حمد سه قسم ست زبان حالی و زبان قالی و زبان افعالی و قیل لسان الحمد ثلث اللسان الانسانی واللسان الروحانی واللسان الربانی اما اللسان الانسانی فهو للعوام وشکره بالتحدث لانعام الله والاکرام مع تصدیق القلب باداء الشکر واما اللسان الروحانی فهو للخواص وهو ذکر القلب بلطائف اصطناع الحق فی تربیة الاعمال وتزکیة الافعال واما اللسان الربانی فهو للعارفین وهو حرکة السر بقصد شکر الحق جل جلاله بعد ادراک لطائف المعارف وغرائب الکوشف بنعمة المشاهدة والغیبة فی القربة ـ

اقسام الحمد

حمد قولی ثنا بر زبان ست بر حق تعالی بچیزے که ثنا کرده است آن بر نفس خود بزبان انبیاء علیهم السلام و حمد فعلی بجا آوردن اعمال موافق خوشنودی حق و حمد حالی

برانند که اشتقاق حمد از حمدة است که بزبان اهل لغة فقط بزبان بجهة تعظیم وصف جمیل ست وحمد لغوی باخلاق الهیه وتخلق بکمالات علمیه وعملیه اتصاف بکمالات علمیه وقابل شرح بحسب باشد
وحمدة آواز باشد که از زبانه آتش بیرون آید وچون بعد از مشاهده انوار نعمای الهی آتش محبت از دل مظاهر زبانه زند بر زبان در صورت ثنا هویدا گردد وآنرا حمد
گویند تشبیها بالحمدة پس از آن نقل کرده وگفتند که حمد ستایش وستودن ست بزبان محمود را که جمیل اختیاری باشد بقصد تعظیم وگفته اند که حمد مشتق از حماوی ست که
غایت ونهایت بود پس حمد بذل کردن غایت جهد ونهایت سعی باشد در ادای ثنا حق تعالی وحمد عرفی فعلی که مشعر تعظیم منعم ست بسبب بودن او منعم عمرست از آنکه
باشد فعل لسان یا ارکان وحمد لغوی وعرفی عموم وخصوص من وجه ست باعتبار متعلق ومورد واصل این همه حمدها حمد وجودیست که وجود اعتباری ممکنات عین ثنا وجود
حقیقی واجب تعالی ست چنانچه سیفرماید وان من شیء الا یسبح بحمده فما خلق الله شیئا الا والهمه الحمد وتمام حمدها داخل حمد وجودیست واز انواع واقسام آن ونیز نگی حمد نفسی ست
یعنی ثنا بر نفس الوجود عین وجود را اینجا حمد وحامد ومحمود اوست این حمد از موجودات بوجود نیاید لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک زیرا که احصار حمد نباشد مگر
بعد احصار معرفت محمود بجمیع کمال ذات وصفات واین محال ست که حقیقت ذات وصفاتش غیر متناهی ست چگونه احصا کند آنرا موجود متناهی ما عرفناک حق معرفتک
ونه حمد حقیقی ولا یستحق الحمد الحقیقی الا وجوده فالحمد لله لا لغیر الله والفضل لله حمد الله لانه مادح نفسه بالحقیقة لا غیر قال الجنید الحمد لله صفة الله لانه حمد نفسه بتمام الصفة
ولو حمد الخلائق کلهم لم یقدروا الاقامة ذرة من صفته پس در حمد نفسی وحقیقی هیچکس شامل نیست ودر حمد وجودی هر ذره از موجودات که بوجود آمده داخل ست بقدر طاقه خود که
افاضه وجودیست وبهر موجودی که علم حج نگشته از وای حمد بقدر حال بطریق اجمال خواهد شد نه تفصیل انواع واقسام آن که بغیر ذوات عرفا حمد آنها را کسی در نمی یابد
که ولکن لا تفقهون تسبیحهم مخبر ازین حال ست وکسانیکه عارف بالله اند واز علم وعرفان بهره یاب بتایید علم الهی وافاضه لا متناهی حمد وجودی تفصیل بجا مے آرند وداد
همه مراتب مے دهند واز آن اقسام وانواع هیچ فرو نمیگذارند موسوی الشان زبان میشود وخاموشی هم عین بیان حمد قولی وفعلی وحالی که از فروعات اوست از ینچنین
عارفان باحسن وجوه سر براه می شود بلکه عارفان تام المعرفة مثل حمد تمام مخلوقات وموجودات میکنند زیرا که در آئینه علم الشان همه بر آنها پرتو مے اندازند و
ایشان آن همه را در خود دیده داخل حمد خود مے گردانند۔

فرق الحمد والشکر والمدح

حمد اولی واتم ست در مقام تعظیم ومعبودیة از شکر که حمد سزاوار همه کمال وخوبی ست خواه از فضائل یعنی مزایای غیر متعدیه اعتبار کرده شود ومفهوم آنها تعدی بسوی غیر چون علم و
وجود وغیر ذلک من المصادر اللازمة وخواه فواضل یعنی مزایای متعدیه که لحاظ کرده شود ومفهوم آنها تعدی الی الغیر چون تعلیم وایجاد وغیر ذلک من المصادر المتعدیة وشکر مخصوص بانعام
ست فالحمد اعم من الشکر لعدم الاختصاص بالنعمة وغیرها وقیل الحمد مختص بانعام مطلق والشکر ثناء بمقابلة الانعام الواصل الی الشاکر وشکر سپاس داشتن وثنا گفتن منعم
منعم را بسبب نعمت قولا یا عملا یا اعتقادا وگفته اند که بمعنی شکر اصطلاحی ست ولغوی کشف واظهار ست وکفر نقیض اوست وآنچه گفته اند که نسبت در حمد وشکر
عموم وخصوص من وجه ست باعتبار متعلق ومورد با حمد لغوی میشوانند شد وبجهت عموم حمد وفوقیت آن بر شکر فرمود علیه السلام الحمد رأس الشکر ما شکر الله عبد لم یحمده
که شکر بدون حمد صورت نپذیرد زیرا که شکر داخل وتحت حکم حمد ومنجمله اجزاء واطراف اوست وحمد منحصر در شکر نیست وهم حمد اینجا اولی واتم از مدح ست که مدح
ثنا بر جمیل ست مطلق اختیاری باشد یا نباشد وحمد مختص بذوی العلم والحیات ست وبعضی گفته اند که حمد ومدح مترادف اند خواه این ترادف باعتبار عدم اختیار
قید اختیاری ست در حمد چنانچه دلالت میکند بران ظاهر عبارت کشاف وخواه باعتبار این قید در مدح نیز مع هذا اختیار حمد مطابق وموافق کتاب وسنت ست۔

بیان ما یتعلق بالحمد والالف واللام

بدانکه در مقام حمد چهار چیز مے باشد یکی محمود علیه یعنی آنکه حمد کرده شود در مقابله آن چون انعام مثلا ویکی محمود به آن چیز که حمد کرده شود بآن چنانکه حمد کنی بشجاعة مثلا
ویکی حامد ویکی محمود وگاهی محمود علیه ومحمود به واحد مے باشد چنانکه حمد کنی زید را بر سخاوت وگاهی مغایر اینجا محمود ومحمود به ومحمود علیه مرتکب است بلکه حمد حامد

نیز یک لا یحمد الله الا الله و لهذا جملہ فعلیہ که احمد یا نحمد باشد وارد نشده که منظور سلب نسبت فعل از طرف خود ست لا فاعل فی الوجود الا ہو و ہم مراد ذات الحمد ہست و جاصل
بالمصدر قطع النظر از زمانیہ و کونیہ و حصولیہ و ہم صرافت عموم حمد و در فعلیہ حمد منسوب بسوی شخص معین میشود و از تشخص معینی آن حمد مطلق علی الاطلاق نفہمیده می آید
و ہم مقصود استمرار و دوام ست که کمالات الٰہیہ را نه آغاز ست و نه انجام و نه حمد و ثنا را و را شروع و تمام و الحمد القدیم یرجع الی القدیم و لیس للمحدث فیه نصیب لانه آن
و الحمد الازلی لا یلیق الا بالازلی پس رفع الحمد با بتداء ست و بعد بموقع خبر و گفته اند که اصل اعراب آن نصب ست بمصدریه چنانچه در روایتی آمده و حمد از مصادر یست که
نصب کرده میشود با فعال مضمره و استعمال کرده نمیشود ہمراه آن و عدول کرده شد از نصب بسوی رفع تا دلالت کند بر عموم و ثبات مذکوره و بر تقدیر اضمار فعل حمد الله
خواه یحمد الله اولی و انسب از احمد و نحمد ست که فعل او تعالی ست و اقوی و ادوم و اتم و مصدر و فعل محذوف و بیان فاعل او و الحمد لله مذکور و موجود ست و الف لام
تعریف در آن یا برای جنس ست و معنی آن اشاره بچیز یست که میدانند ہر واحد اینکه حمد چیست پس تمام جنس حمد مخصوص باو تعالی ست و یا برای استغراق یعنی فی التحقیق
ہمه افراد حمد خاص برای او ست زیرا که حمد بچیز یست و ہمه خیر منسوب باو ست و ناشی از و و ما بکم من نعمة فمن الله و برای عہد ذہنی و عہد خارجی نیز میتواند شد
که ہیچ قسم چه موجود ذہنی و چه موجود خارجی بے افاضه واجب تعالی بوجود نمی آید و اگر بتقدیر حذف مضاف الیه باشد یعنی حمد الله لله پس الف لام
بدل از اضافه ست ـ

وجه تخصیص الحمد باسم الله تعالی وجهة تعلقه باسمی العلیم والملهم فی هذا المقام

فالحمد لله الجمیل بجمال الکمالات و المتصف بجمیع الصفات و الشئونات و خصت کلمة الحمد بهذا الاسم لدلالته علی المرتبة التی هی جامعة الکمالات کلها فجمیع اقسام الحمد
الواقعة ثابتة له و هو الشکر المجید و هو مبدء و معید و هذا مقام محمود و منتهی و مقصود و بسبب دلالة اسم الله علی هذه الجامعیة صار الکلام فی قوة ان یقال تمام اقسام الحمد منحصر
فی حق من هو مستجمع لجمیع الکمالات بحیثیته انه کذا فمثل دعوی الشیء مع بینة و برهان و لا یخفی لطفه فالحمد لاسم الله ههنا علی صرافة عمومه من غیر اشتراط النعمة و
غیر النعمة و حمد الله لله و علی الله و بالله و الاسم العلیم الذی وقع صفة و الملهم الذی ورد صفة بعد صفة فی قوة معنی الشکر و مخصوص بنعمة التعلیم و الالهام
شرف الله بها عبده بکمال العنایت و الاکرام ـ

تحقیق لفظ الله و بیان وصفیة و علمیة

اصل لفظ الله اله بکسر الهمزة و مد اللام فحذفت الهمزة و اوردا الالف اللام کالعوض من الهمزة و لذلک قیل فی النداء یا الله بالقطع و تخصیص القطع فی النداء فقط لان التعریف
الندائی اغنی عن تعریف الالف و اللام فجری مجری الهمزة الاصلیة و قطعت و فی غیر النداء لما لم ینخلع عنها معنی التعریف رأسا وصلت ثم اختص بالمعبود بالحق و اذا کان اله
فی الاصل یقع علی کل معبود ثم غلب علی المعبود بالحق و قال بعض ان اسمی الاصل من الاعلام الغالبة کالصعق علم رجل بالالف و اللام اللازمتان کالنجم للثریا فکانه کان علما
فی کل معبود ثم اختص بالمعبود بالحق لانه اولی من یوله الیه یعبد و صار مع اللام علما له و قیل اشتقاقه من اله یاله بفتح العین فیهما آلهة و الوهة و الوهیة بمعنی عبد مثل عبادة
و عبودة و عبودیة فالاله بالکسر علی فعال بالواو ای معبود یعنی مفعول کالکتاب بمعنی مکتوب و الامام بمعنی ماموم و منه تاله الیه تعبد و استاله الیه استعبد و قیل من اله بکسر اللام اذا تحیر
لان العقول تتحیر فی معرفته او من الهت الی فلان ای سکنت الیه لان القلوب تطمئن بذکره و الارواح تسکن الی معرفته او من اله الفصیل اذا ولع بامه اذ العباد مولعون بالتضرع
الیه فی الشدائد او من وله اذا تحیر و تخبط عقله فکان اصله وله فقلبت الواو همزة لاستثقال الکسرة علیها فقیل اله کاعاء و یرده الجمع علی آلهة دون اولهة و اذ کان جمع التکسیر یرد الاشیاء
الی اصلها الکونیة اذا نجاء ذلک لتوهم اصالة الهمزة حیث لم یستعمل و لاه اصلا و قیل اصله لاه مصدر لاه یلیه لیها و لاها اذا احتجب او ارتفع لانه تعالی محجوب عن الادراک و مرتفع علی کل شیء و عما
لا یلیق به و قیل انه علم ابتداء من غیر اشتقاق لیس له اصل و انه علم للاله الحق و اللام قارنت وضعه و لیس فی الاصل وصفا ثم غلب علی ذاته تعالی و دلیل العلمیة و عدم الوصفیة
انه یوصف و لا یوصف به ای لفظ الله بحمل موصوفا لجمیع اسمائه تعالی و لا یجعل وصفا لشیء منها یشهد به التنزیل فیکون اسما و ما وقع فی سورة ابراهیم علی نبینا و علیه السلام

الى صراط العزيز الحميد الله الذي على قراءة الجر فعطف بيان لا نعت ويقال لسائر الاسماء اسماء الله دون العكس ولا شك انه مختص بذاته تعالى بحيث لا يطلق على غيره اصلا لا حقيقة
ولا مجازا فيكون علما له ولانه لابد من اسم يجري عليه صفاته ولا يصلح له مما يطلق عليه سواه فان قيام الصفات في الخارج كما يحتاج الى وجود الموصوف كذلك اجراء الصفات عليه في الالفاظ
يستدعي وجود الاسم الدال على ذاته سواء كان مختصا او لا اذ الوجوب اللفظي بمثابة وجود العيني وهو ظاهر ولانه لو كان وصفا لكان مثل الرحمن من الصفات الغالبة فلم يكن
لا اله الا الله توحيدا مثل لا اله الا الرحمن وبالاجماع يفيد الاول التوحيد دون الثاني فانه لا يمنع الشركة والسر في ذلك انه لو كان مدلوله المعنى دون الذات المعينة وهو يحتمل
الشركة وان اختص في الاستعمال بذاته تعالى بخلاف ما اذا كان علما فانه يكون مدلوله الذات المعينة وان كان تعقله بوجه كلي فان تعقل جزئي بوجه كلي فان تعقل جزئي بوجه كلي
لا يستلزم كلية المعلوم كيف وقد اعترفوا بعموم الوضع وخصوص الموضوع له وقيل الاظهر انه وصف في اصله لان معنى الاشتقاق هو كون احد اللفظين مشاركا للآخر في المعنى
والتركيب وهو حاصل بينه وبين الاصول المذكورة لكنه لما غلب بحيث لم يستعمل في غيره وصار كالعلم اجري مجراه في اجراء الوصف عليه وامتناع الوصف
وعدم تطرق احتمال الشركة اليه ـــ

بيان كون الله اسما للمرتبة الجامعة لجميع الصفات التي هي منتهى المراتب كلها لا انه علم للذات البحت كما زعم البعض

واعلم ان الذين تخيلوا ان الله علم الذات البحت من حيث هي هي مجردة عن جميع لوازمها وصفاتها يظنون بالله غير الحق ظن الجاهلية ولا يفهمون ما يدعون فانه يثبت بالوهم
خلاف دعواهم وكيف يكون لانه اسم ومرتبة الاسم الذات مع الصفة فالله علم لهذه المرتبة الجامعة لجميع الصفات وهي مرتبة بشرط الشيء عند القوم وظنوا ان فوقها مرتبة بشرط
لا ولا بشرط ويظهر من كلامه تعالى ان هذه المرتبة منتهى المراتب ومحددها وليس وراء الله المنتهى فمرتبة بشرط لا ولا بشرط ايضا داخلتان فيها لان السلوب ايضا من الموجبات
كقضية السالبة المحمول قضية موجبة ولذا اثبت العلماء صفات ثبوتية وسلبية ومرتبة لا بشرط مرتبة الاطلاق وهي مقيدة بالتقييد الاطلاقي فيجب في مرتبة بشرط الشيء
وهو المطلوب وان قيل الشيء يطلق على امر وجودي والسلوب ليست بامور وجودية ولو جعلت بهذا التوجيه من القضايا الموجبة فمرتبة بشرط لا شيء كيف تكون عين مرتبة بشرط
الشيء فقلنا على هذا التقدير مرتبة بشرط لا ايضا لا تكون من مراتب الوجود وان قيل في جوابه المراد من السلوب سلب شيئية كذائية وتجريد تلك المرتبة المجردة عنها الا الشيئية
المطلقة حتى تكون لا شيئا محضا وتخرج من مراتب الوجود فنقول التجريد عن الشيئية الكذائية ايضا شيئية كذائية كتقييد الاطلاق ايضا التقييد كما عرفت فظهر ان هذه المراتب
الثلاثة في مرتبة واحدة خارجا وامتازت بالاعتبارات السلبية والايجابية والاطلاقية ذهنيا لتصور الحيثيات المختلفة التي كانت في نفس الامر لانه اعم من الخارج والذهن و
مرتبة الذات وراء الوراء اقربيتها ولم تميز بحيثية واعتبار وان امتازت كالمراتب الاخر فصارت مثلها ايضا مرتبة اعتبارية ليس كمثله شيء وان كان هو السميع البصير فما لها اسم ولا
رسم ومن عرفها كل لسانه فليس عرفانها الا تعرف والعجز عن درك الادراك ادراك بعضنا ومعرفتها بالكنه محال بل هي معرفة كل معرف ولا يقال من لوازم المعرف كونه معرفا للمعارف
وثبت بعضنا انها لا تعرف مطلقا فكيف المطابقة لانها خفية بكمال ظهورها والبداهة بها بداهة فافهم انه دقيق وان قيل ثبت ههنا الاسم لذاته تعالى وانها لا تتميز مطلقا ولفظ
الذات يدل على مفهومه فصار هذا اللفظ اسما لان الغرض من الاسم معرفة المسمى فنقول سلمنا ان كلمة الذات تدل على مفهومها وهو المعنى الكلي لا يلاحظ القوم به الصفات سواء كان
ذاته تعالى او ذات آخر فلا تكون اسما مخصوصا للذات الواجبة في العلمية التخصيص شرط فما حاصل كلامنا انه ليس لها اسم مختص بحيثيتها لانها لا تتميز بالكنه كما مر والا كل اسم يدل عليها
لشمولها على جميع المراتب فهم من فهم سبحان من هو ظاهر من نفس الظهور وخفي من كل المستور وتفصيل هذه المقدمة مكتوب في الكتاب المستطاب نالة عندليب لان هذا التصنيف
نهر جرى من ذلك البحر وهو ام الكتاب بل هذا موج من امواجه حين تموج ووجود الموج وجود بحره هويته وتعيده انما هذا شرحه تولد عنه والولد سر لابيه ـــ

بيان دلالة اسم الله على سائر الاسماء وسبب تسمية نبينا صلى الله عليه وسلم بمحمد واحمد

واعلم ان دلالة اسم الله على مدلولات جميع الاسماء دلالة مطابقية وعلى كل واحد منها دلالة تضمنية وبحيثية التزامية لما يلازمه دلالة التزامية كالانسان يدل على الحيوان
الناطق دلالة مطابقية وعلى كل جزء منه دلالة تضمنية وعلى قابل الكتابة دلالة التزامية ولا يلزم من هذا المثل انه تعالى مركب من الاجزاء وهو مجموعة لانه قد ضرب المثل ههنا

للتفهيم ولله المثل الاعلى وقد يراد من اسم الله الرحمن وحده او الرحيم وحده او العليم وحده لتضمنه تلك الاسماء كما قال عز وجل قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ايا ما تدعوا فله الاسماء الحسنى فالمرتبة الجامعة التي هي منتهى المراتب رب محمد صلى الله عليه وسلم كما قال عز جل جلاله ان الى ربك المنتهى فالله ربه وهو عبده ورسوله فلذا اكمل به الرسالة وختم ولما كان الحمد مخصوصاً باسم ربه فقال لواء الحمد يومئذ بيدي فالله رب العالمين بتضمنه على جميع الاسماء وهو رب الارباب والخلق مربوبه بتبعية الحقيقة المحمدية لشمولها على سائر حقائق المكونات فهو بالذات مربوب هذا الاسم ومحبوبه فامره ربه قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله فلتخصيص الحمد باسم ربه عليه السلام سمي بمحمد ولجامعيته على المراتب الكونية والالهية باحمد لانه صيغة التفضيل ولا يلزم من هذا تفضيله على مرتبة ربه لانه تعالى مفضل لجميع المفضلات كما قال فضلنا بعضهم على بعض بل تفضيل احد سميه على الآخر باختلاف الحيثية كما ظهر والكان نسب بعض المحققين ان الجمع المحمدي اجمع من الجمع الالهي واعلم ان اسم محمد صيغة اسم المفعول من التحميد وهو ابلغ من الحمد فالمراد به البلغية محمودية لان ربه تضمنه في ضمنه قال عسى ان يبعثك ربك مقاماً محموداً وباعتبار الظاهر الغرض من المحمودية الممدوحية لان الرسول صلى الله عليه وسلم ممدوح الله والملائكة والناس كما قال عز وجل ان الله وملائكته يصلون على النبي يا ايها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليماً وهذا الحمد مجازي لا حقيقي كحمد الله تعالى كما يقال حمدت اللؤلؤ على صفائه اي مدحته واسم الاحمد صيغة التفضيل والمراد به حامديته لله بالاكملية والاتمية لانه بالذات مربوب هذا الاسم ومظهره وما حمد الله احد كما هو حمده مع هذا قال السبب عرفان المرتبة الواجبية والعجز البشري لا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك ـ

اقسام العلم

علم بمعنی دانستن که حاصل بالمصدر ست انکشاف حضرت وجود ست بذات وجود و این علم وجوبی ست که صفت ذاتی حق ست و او علیم ست نظر بذات خود و عالم ست نظر بدیگر معلومات کما قال جل و علی بلحاظ المعلومات الکونیة عالم الغیب والشهادة و قال باعتبار ذاته فوق کل ذی علم علیم و آنکه او سبحانه در بعض جا بموقع علم باشیا نیز خود را علیم بیان کرده نه عالم چنانچه فرموده انه بکل شیء علیم مراد ازان علم باشیاست در ضمن علم بذات خود که در تضمن تصور ذات تصور کمالات ذاتیه که صفات حقیقیه اند حاصل ست والتزاماً تصور مظاهر آن کمالات که دیگر موجودات اند نیز داخل پس در مرتبه علیمی او سبحانه را علم بهمه اشیاست بالکلیة در ضمن علم بذات خویش بلا تشبیه مثلاً چنانچه زید را در ضمن علم بهستی ذات خود که علم ذاتی ست اجمالاً علم بهمه صفات و اعضا که آلات صفات اند حاصل ست و در مرتبه عالمی علم تمام اشیاست بالجزئیة نظر بذات هر یک شیء لا یعزب عنه مثقال ذرة فی السموات ولا فی الارض و این علم انکشاف موجود ست بوجود مثلاً چنانچه زید بلحاظ علم امتیازی تفصیلاً حقیقة بهمه صفات و اعضای خود معلوم ست و از حال یک یک چیز مفصل آگاه ست و علم بمعنی دانستن که معنی مصدری ست علم کونی ست و حدوث و حصول وارد و این علم انکشاف موجود ست بر موجود و این علم از درک حقیقت بالکنه عاجز ست و او سبحانه هر کرا میخواهد از موجودات کونیه این علم عنایت میفرماید و این را در کلام خود بعلم قلیل تعبیر کرده فرموده و ما اوتیتم من العلم الا قلیلاً و یکی علم لدنی ست و آن انکشاف وجود ست بر موجود و این علم را حق تعالی هر که میخواهد از بندگان خاص خود عطا میفرماید کشف حقیقت بر قلوب ایشان میسازد کما قال و علمناه من لدنا علماً پس تقسیم علم بر چهار قسم شد دو در مرتبه وجوب و دو در مرتبه امکان اما در مرتبه وجوبی یکی مرتبه علم بمعنی انکشاف حضرت وجود ست بذات وجود که اسم علیم بران دلالت مینماید و این علم عین ذات واجب ست تعالی شانه و یکی مرتبه علم بمعنی انکشاف موجود بر وجود که اطلاق عالمیت بران صادق می آید و این علم زائد بر ذات ست و این علم را علم کثیر هم میتوان گفت که اطلاق زیادت و شدت میتوان کرد و معنی مبالغه که دلالت بر کثرت مینماید چون علام بر همین مرتبه راست ست و آن علم که عین ذات ست از اضافت کثرت و قلت برتر ست و البغیت هم دران علم نیست اما در مرتبه امکانی یکی مرتبه علم بمعنی انکشاف موجود ست بر موجود و این علم کونی ست که سراسر حدوث و حصول ست و حق تعالی همه ذی نفوس را بتعلیم عام خود عطا کرده است و علم قلیل عبارت از همین ست کما تقدم و یکی مرتبه علم بمعنی انکشاف وجود ست بر موجود و این علم حق سبحانه بخواص بندگان عنایت میفرماید و علم لدنی همین ست زیرا که درین حال حق از نزد خود به بنده علم می بخشد و حضرت وجود بر موجود منکشف میشود و در حالت انکشاف این علم هیچ چیز پوشیده نمیماند و هیچ شی هیچ شی را محجوب نمی گرداند و حجاب این علم حجاب نظر و حدید البصر میشود و ظلمت و خفا بالکل از دیده و فهمیده او میرود و بس جا که انتساب تعلیم الهی در حق الکملین می باشد مقصود ازان همین علم خاص ست که در حالت عرفان کامل و معرفت صحیحه حق میشود و الا دران علم قلیل کونی همه شریک اند خصوصیت ایشان نیست و این علم

مخصوص بحسب اعتبار معلوم علم الٰہی نیز میتوان گفت وهم باید دانست که علم بر دو قسم ست یکی علم عقلی که آنرا علم حکمت گویند ودیگی علم وهبی که آنرا علم لدنی خوانند وعلم حکمت منحصرست در سه علوم
که علم الٰہی وعلم ریاضی وعلم طبیعی باشد وعلم لدنی نیز منقسم به پنج قسم ست که علم نبوت ورسالت وعلم خلافت وامامت وعلم کمالات نبوت وعلم ولایت بود پس اگر علم با موریکه
مصالح معاش ومعاد اند وموجب تقرب الٰہی بوند بتوسط جبرئیل علیٰ نہج تنزیل حاصل شود علم نبوت ورسالت ست واین علم بر وفات حضرت خاتم الانبیاء
علیه السلام ختم شده وکارخانه نزول وحی موقوف گشته اگر علم با مور مذکوره ست بالهام بلا وحی مع ادعا راخذ بیعة پس اگر درجهٔ قرب زمان رسول ست علیه السلام تا مدت
سی سال علم خلافت ست واگر بعد سی سال مع فرزندیه رسول ست علم امامت ست واگر بے فرزندیه رسول ست علم کمالات نبوت ست واگر فقط علم اسرار تقرب الٰہی بلا قید
اصلاح معاش ومعاد وقطع نظر از نجات وهلاک هردو مر از خواص وعوام بالهام وکشف ست علم ولایت ست پس اگر این علم بشراکت عقلیه جمع شده است مسمی ست بعلم التصوف
واگر بقوت ایمانیه جمع گشته مسمی ست بعلم ذوق وحال واگر آن علم خلافت وامامت وکمالات نبوت یعنی علم با موریکه مصالح معاش ومعاد وموجب تقرب الٰہی باشد باکتساب
وتحصیل بلا کشف والهام حاصل شده مسمی ست بعلم دین وعلم سلوک پس اگر فقط علم با مور مصالح معاش ومعادست علم شریعت ست واگر مع امور یست که بالفعل موجب
ترقی باطن ونسبت مع الله وتقرب الٰہی ست وموصل بحضور وآگاهی علم طریقت ست واگر آن علم ولایت بدرس کتب ورسائل صوفیه بلا الهام وکشف تقلیدا حاصل گردیده
پس اگر مع امتیاز مراتب عبودیه والوهیه وبلحاظ اثنینیه ست مسمی ست بوحدت شهود والا مسمی بوحدت وجودست واگر مع ترک احکام شرعیه بلا ذوق وحال گفتگوی
لسانی ست الحاد وزندقه ست اللهم احفظ المؤمنین والمؤمنات من ذلک البلاء الشائع فی هذا الزمان وانت الهادی الی سبیل الرشاد -

اقسام الالهام والوحی

الهام بر دو قسم ست یکی الهام عام ودیگر الهام خاص اما الهام عام آنست که ملهم حقیقی بموجب لا تتحرک ذرة الا باذن الله علی الدوام بر حال هر موجود افاضه میفرماید پس آن موجود اگر ذی علم
نام نهاده میشود آن هر الهام کرده شده بمیل طبیعی واگر ذی علم ست نام نهاده میشود باراده که معنی الهام باعتبار لغت افگندن در دل ست وبمقتضاء وما تشاؤن الا ان یشاء الله
همه را زین الهام عام نصیبه ست واین الهام اول ست که از حضرت جمیع الحق بر همه ذی نفوس میرسد وانبعاث اراده در دل اینها میشود واین ارادهٔ مطلق ست خواه بر نیک
کارے خواه بر فعل آن والهام ثانی از هیئت فرق با نیها مے آید وآن امتیاز خیر وشر بنماید ونیکی وبدی هر امر را میفهماند که ونفس وما سویها فالهمها فجورها وتقویها قد افلح من زکیها
وقد خاب من دسیها اما الهام خاص آنست که او سبحانه بر بندگان خاص در حالت قرب مع الله بر قلوب ایشان بے دخل فکر واندیشه وبے توسط حواس دیگر با لقاے رحمانی می اندازد ودر
نفوس ایشان کلمات بے صدای خود میسر آید وکملین اولیا این حالت دائم میشود وبیگانه خود درمیان نمی باشند وآئینه وار مرتبه ما ینطق عن الهوی میگردند وهمه کلمات چنین
اشخاص الهامات الٰہی ست وناشی از مشاهده وآگاهی وبالبعض اوقات بوساطت ملائکه آید ودانه وصوت هم پیغام خود حق سبحانه باولیاء خویش میرساند واین را آواز سروش
نیز میخوانند واحساس این صدای سروش گاهی بگوش ظاهری هم کرده میشود واکثر همان گوش باطن میشنود پس چون این اقسام الهام خاص وعام دانسته شد باید دانست که هر جا
عرفا واولیا که لفظ الهام اجمال خود بیان کرده اند مراد ازان همین الهام خاص ست که درحالت قرب مع الله میباشد والا آن الهام عام بجال همه اعالی وادانی شامل ست
تخصیص ایشان چه نیست وبدانکه در لغة معنی وحی نامه واشارت وپیغام ودر دل افگندن وسخن پوشیده وهرچه بدیگرے فرستند وانداخته آمده پس وحی نیز بر دو قسم ست یکی
وحی عام که مانند الهام عام تخصیص ندارد چنانچه او سبحانه در کلام خویش بآن خبر داده که اوحی فی کل سماء امرها واوحی ربک الی النحل ودیگر وحی خاص ست که مخصوص بر انبیاء خود بوساطت
جبرئیل فرستاده واین معامله خاص نبوت ست که او سبحانه محض باجتبا واصطفای خود با انبیای خویش بلا مداخلة حواس وبے شراکت قصد وتکلف ایشان نموده و
انباء امور حقه غیبیه فرموده وقبول این وحی خاص بر چند صورت ست یا در منام شدند ترک النفس استعمال الحواس ویا در یقظه پس روح القدس یا بر قلب رسول علیه السلام نازل میکرد
کما انه نزله علی قلبک باذن الله ویا بالمشافهه آمده میگفت خواه باشاره ودایما خواه بصوت وصدا ویا فقط باسماع بے رؤیة شخص وما کان لبشر ان یکلمه الله الا وحیا او من
وراء حجاب او یرسل رسولا فیوحی باذنه ما یشاء انه علی حکیم واین قسم خاص وحی بوساطت جبرئیل علیه السلام بعد حضرت خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام موقوف شده

معنی کہ اطلاق وحی باعتبار معنی عامش نیز الحال بر چیزے کسی نباید کرد تا احتمال و اشتباه معنی خاصش نشود و لفظاً و معنیً قدم از جادهٔ ادب بیرون نرود و کارخانهٔ الہام و القا
و ورود و رویای صادقہ باقیماندہ کما قال علیه الصلوة والسلام ان الوحی قد انقطع وانما بقی الرؤیا الصادقة جزء من اجزاء النبوة والرؤیا ہو تصور النفس رسوم المحسوسات فی ذاتہا
وتخیلہا الامور الکائنة قبل کونہا بقوتہا الفکریة فی حال النوم وسکون الحواس بالجملہ در وقوع این ہر دو امر الہی کہ علیم و ملہم باشد مراقبہ استہلال ست والصلوة والسلام علی من
اوتی جوامع الکلم بدانکہ صلوة در لغت دعای خیر ست و چون اسناد کردہ میشود بطرف بندگان بمعنی طلب رحمت ست و وقت اسناد بسوی ملائکہ بمعنی استغفار و در حالت اسناد بطرف حق
عزوجل مجرد میشود از معنی طلب مراد از ان رحمت و احسان میباشد مجازاً و قیل الصلوة طلب التعظیم بجانب الرسول صلی الله علیه وسلم فی الدنیا والآخرة والف لام تعریف در ان یا بند
الحمد یا برای جنس ست یا برای استغراق یعنی جمیع انواع و اقسام جنس رحمت و احسان و فیضان منحصر ست بر کسیکه عطا کردہ شدہ ست جوامع کلم و اگر مراد از الصلوة دعای رحمت نازلہ
مراد باشد پس ہست لام بدل از اضافہ ای صلوة الله و ہم جائز ست کہ برای عہد بود ای صلوتی کہ حکم کردہ ست او تعالی بر آنحضرت بآن کہ یا ایہا الذین آمنوا صلوا علیه وسلموا تسلیماً
وسلام از سلامت ست و سلامت و افاضہ وجود ہست و اینجا ہم جملہ فعلیہ اصلی یا انفصلی باشد واقع نشدہ بسبب منظور بودن مرادات مذکورہ و نکات مسطورہ در حمد و درود
وسلام کہ بر صاحب کلمات جامعہ بیان نمودہ شد بمناسبت جامعیت حقیقت محمدیہ ست زیرا کہ حقیقت مذکورہ علی صاحبہا الصلوة والتحیة مظہر مرتبہ جامعہ اسم الله ہست
وصریح نام مبارک آنحضرت را او با زبان قلم نیاوردہ و مراد ہمان ذات با کمالات ست و این صفت مذکورہ بمرتبہ الیست کہ ذہن سوای آن ذات تجویز کسی نمیکند و ہم متبادر
افہام ست اینکہ صلوة و سلام بعد حمد بر پیغمبر میفرستند و ہم حدیث شریف اوتیت جوامع الکلم مصرح این معنی ست و ہم اختصاص الصلوة براوست زیرا کہ مظہر اتم و اکمل آن مرتبہ
جامعیت ست و اتیان جوامع الکلم اظہار ہمانست پس گشت قول در قوت اینکہ گفتہ شود تمام اقسام رحمت و فیضان و احسان آن مرتبہ جامعہ جمیع صفات مخصوص ست در حق آنکہ
مظہر اتم اوست تمثل دعوی الشیء مع بینہ و برہان فہم الاطف و جامع الکلم یا یکون لفظہ قلیلاً و معناہ جزیلاً و ہم منظور از جوامع الکلم مجموع کلمات جامعہ ست کہ ہیچ سخن خوبی و کلمۂ نیکی
نبودہ کہ حق تعالی عنایت نفرمودہ و فروگذاشت کلمہ ہیچ بیان حق نگردیدہ و آنچہ حق البیانست باظہار رسیدہ پس محمدیان خالص را کہ بجہت وراثت مالک آن کلمات اند و
بشرافت سیادت صاحب کمالات بطفیل صاحب خود اتیان چنین کلمات روبہت و القای این قسم واردات بجا ست صلی الله علیه وعلی آله الطاہرین و اصحابه الراشدین
آل را بصفت طہارت برای آن بیان کردہ شدہ کہ آیۂ تطہیر در حق اہلبیت نازل گشتہ و این ذوات عالیات اجزای جناب حضرت خیر البشر اند و در اصل طینت مقدس و مطہر
صلی الله علیه وعلی آله وسلم فہم الطاہرون مطلقاً ظاہراً و باطناً و سراً و علانیةً والطاہرون عصمہم الله من جمیع المخالفات و طاہر الظاہر من عصمہ الله من المعاصی و طاہر الباطن من عصمہ
من الوساوس والهواجس و طاہر السر من لا یذہل عن الله طرفة عین و طاہر السر والعلانیة من قام بوفاء حقوق الحق والخلق جمیعاً برعایة الجانبین و اصحاب را بصفت رشد
از ان جہت موصوف نمودہ شد کہ ایشان بصفت ہدایت و رشد متصف گردیدہ اند و بشرف ایمان رسیدہ و بصدق ایمان و خلوص اکمل بشجرۂ طیبہ رسالت پیوستہ اند و خود را
بسدرة المنتہای نبوت بستہ پس مثل آل چون شاخہای اصلی درخت ست کہ از ان متفرع گردیدہ و نشو و نما رسیدہ و مثل یاران مانند شاخ درختی ست کہ از اصلش قطع کردہ
بدرخت دیگر پیوند میکنند و بعد وصل چون دیگر فروع این درخت میشود و بعد وصل فیضش ہذا الاصل الی جمیع الفروع علی السویة سواء کانت اصلیة او وصلیة و من ثم قال
علیه السلام آلی من سالک علی طریقی و ظاہر ست کہ توصل این اغصان و توسل این اعوان مثمر ثمار مرغوبہ ست و موجب آثار خوبی باعث افزونی سایہ ست و سبب زیبایی پیرایہ
و حالا کہ این شاخہا وصل تمام بآن شجرۂ طیبہ یافتہ اند و بشرافت قرابت قریبہ بآن سرور صلی الله علیه وعلی آله واصحابه وسلم مشرف شدہ اند توصل ہر یکی از بہای حقیقیہ توصل
بہمان درخت پاک ست و انقطاع و اصل انقطاع از صاحب لولاک نعوذ بالله من ذلک الخطاء الفاحش ہر واحد ازینہا نجم ہدایت ست و مقتدای امت لہذا رسول علیه السلام
فرمودہ اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم و تفصیل تحقیق آل و منزلت ایشان و بیان اصحاب و مرتبہ آنہا در شرح دارد کہ و محبت اہلبیت بمعنی بیار السلام سفینة نوح
و بسط خواہد آمد فارجعوا الیہ انظروا ما ہو فیہ المسطور و اعتقدوا علیه و ادخلوا فی البیت المعمور و اطلعوا علی تحقیقات المہدیین الخالصین و ارکبوا سفینة النجات ان شاء الله
اما بعد میگوید فقیر خواجہ میر محمدی المتخلص بدرد عفی الله عنه بعد حمد و صلوة نام معروف خود کہ خواجہ میر ست بیان کردہ شد بسبب التعرف اولیٰ اسم کہ دعوت ہمین نام ست

واسماء دیگر که از جناب حضرت پیر و مرشد بآن ممتاز ست غیرا که در مقدمهٔ اخری مذکور شده بجهت عدم شهرت نیاورده و کلمهٔ فقیر از راه معنی عامش که الله الغنی وانتم الفقراء باشد
و بجای لفظ بنده استعمال میکنند نیست بلکه بجهت تخصیص دولت مخصوصهٔ موروثه هست که اظهار آن و افتخار بدان مضایقه ندارد که الفقر فخری و باید دانست که هرچند در اسما
و اعلام با معنی بودن الفاظ آنها یعنی پیش از علمیه هم معنی داشتن شرط و ضرور نیست همان دلالت بر ذات مسمائی که موضوع اند برای و بالفعل معنی آنهاست لیکن
در تسمیهٔ عارفان و کاملان که بموجب حدیث شریف نامهای نیکو با معنی میگذارند و اشارات و مراوات دران منظور میدارند هرگز احتمال الفاظ مهمله نمی باشد بلکه کلمات جمله
جامع می باشند چنانچه این اسم فقیر که خواجه میر ست وقت تولد بنده والد بزرگوار والدهٔ ماجدهٔ ام سید العارفین حضرت میر سید محمد حسینی قادری بن نواب میر احمد خان شهید
قدس الله سرهما العزیز گذاشته اند جناب ایشان عجب جاه و جلال مرتبهٔ فقر و استغنا داشته اند و داد مرتبهٔ بزرگی و کمال داده اند سیادت و امارت و شرافت و شجاعت
و غیرت و همت و جرأت و فتوت این خاندان و آبا و اجداد مادری و پدری ایشان ثابت بالاتفاق ست و شهرهٔ آفاق غرضکه اوصاف ظاهری و باطنی بزرگان خود
تا کجا نگارد که بفضل الهی حدی و نهایتی ندارد و هم منجر بخودستائی نگردد و احتمال افتخار نشود لیکن شکر النعمة گفته می آید که الحمد لله تا الآن آبا و اجداد پدری و مادری
الی انفسنا و ذریاتنا و نسائنا و همه اطراف ایشان و اطراف اطراف ایشان سادات صحیح النسب و ذوات رفیع الحسب بوده اند و هستند باری منظور از اجتماع لفظ خواجه و میر که
هر دو از القاب سادات بحسب اختلاف لغات و ولایات اند آنست که خواجه یعنی مالک و سردار و صاحب و مولی ست لهذا اطلاق آن بر ذریات مولی الموالی علیه السلام کرده اند
و اکابر سادات ملقب بلقب خواجگان شده اند و حضرت بهاء الدین نقشبند قدس الله سره العزیز که از سادات حسینی صحیح النسب اند و بیازده واسطه جد پدری بنده اند نیز
خواجه میگفتند و ایشان بسیزده واسطه فرزند امام عسکری هستند و ما به بیست و پنج واسطه باقی تمام یازده ائمه بترتیب آبا و اجداد اند پس ما فرزندان ایشان را باین اعتبار
خواجه زاده ها میگویند و لهذا بر نام مبارک حضرت قبلهٔ کونین لفظ خواجه نیز آمده است و میر هم از القاب سادات ست و بجای کلمهٔ سید استعمال میکنند و اکثر در فرزندان
حضرت سید عبد القادر جیلانی قدس الله سره العزیز متعارف ست و جدهٔ فقیر یعنی والدهٔ حضرت قبله گاهی بارک الله بطفیله علی اولاد از فرزندان حضرت ایشان اند
پس بمناسبت این وجوه مسمی بخواجه میر کرده اند و نام برادر عزیز خواجه محمد میر حق تعالی سلامت دارد و در هیچ جا و هیچ حال جدا از بنده نگذارد نیز همین الفاظ ست
و برای امتیاز هر دو اسم توسط اسم مبارک محمد میان آورده شد و تعبیر از همین معنی ست آنکه نام دیگر برادر خورد بنده که چند سال ازین برادر عزیزم سلمه الله کلان بودند سید محمدی
بود عجب کمالات و تقدس ذات از بدو خلقت و ابتداء طفولیت داشتند و در سن نوزده سالگی و حضور اقدس بتاریخ پنجم شهر ربیع الثانی سنه یکهزار و یکصد و شصت و سه
هجری جهان فانی را گذاشتند لهم الرحمة و الغفران و لهم الجنة و الرضوان و هم نام فقیرزاده صاحب میر محمدی الملقب بضیاء الناصر حفظه الله و ابقاه و سلمه الله و اوصله الی
ما تمناه ترجمهٔ نام این فقیر ست و چون تقریب مذکور اسماء ما برادران بقلم آمد یاد برادر کلان فقیر نیز از سینه جوش زده نام شریف ایشان میر محمد محفوظ [illegible] بود تاریخ [illegible]
ایشان از لفظ محمد محفوظ استنفا میشود عجب کمالات ظاهری و باطنی داشتند و داغ مفارقت بر دل هر که یکبار هم دیده باشند گذاشتند کمال شفقت و عنایت بر این بنده
مینمودند و سلوکی که در خور حال این نالائق بود نمیفرمودند بلکه از راه کمال کرم در حق این حقیر ارشاد میکردند که حق تعالی شما را از صغر سن نسبت خاصی [illegible] عطا کرده است
احوال من باشید و مرا از حالات باطنی من اطلاع دهید و بمبالغه تمام اجازت بیعت هم از جناب اقدس حاصل نموده و اشتیاقا الی لقاء اخوانی در عین شباب جوانی ازین جهان فانی در عین
حیات حضرت قبلهٔ کونین رحلت نمودند و در سن بیست و نه سالگی بتاریخ شانزدهم شهر رجب سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و چهار هجری سفر بعالم باقی فرمودند طوبی لهم و حسن مآب
اللهم هؤلاء المذکورین من الاحیاء و الاموات المحمدیون الخالصون بالاصالة انعمت علیهم و فضلتهم و شرفتهم بالفضل و العنایة اللهم وال من والاهم و عاد من عاداهم و احب
من احبهم و ابغض من ابغضهم و انصر من نصرهم و اخذل من خذلهم و ادر الحق معهم حیث داروا انهم اولادی و لیک اکبادی و علیک و عترة نبیک اللهم صل و سلم علی محمد و علی آل محمد کما صلیت
و سلمت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم و بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید لان آل محمد آل ابراهیم ایضا مع تخصیص المحمدیة فهم غیر مفصولین بالخاتمیة
بالجمله تخصیص کلمهٔ محمدی و انضمام آن بنامهای محمدیان از راه نسبت بطریقهٔ محمدیه است که او تعالی نه از راه کمال اجتبا و فنا و اتمام در جناب رسول الله حضرت قبلهٔ کونین را

ادام الله برکاته وافاض علی العالمین فیوضاته بآن مخصص فرموده وبتوسط آن ذات خاتم الکمالات ما محمدیان را بشرف محمدیهٔ خالصه مشرف نموده رب اوزعنی ان اشکر نعمتک التی
انعمت علی وعلی والدی وان اعمل صالحا ترضاه وادخلنی برحمتک فی عبادک الصالحین اگرچه محمدیه ممتزجه بهمه فرقه‌های اهل اسلام را حاصل ست واین دولت همهٔ مؤمنین را
شامل اما از ایشان خالص وبی‌غش نیست که مس انانیت وکدورت اسما خود را نیز بآن ممزوج ساخته اند والا خود را همین محمدیان میگویانیدند وطریق وسبل خویش بنامهای
خود موسوم نمیگردانیدند واعتزال از همان یک شارع عام نمیگزیدند وخروج ازین سواد اعظم نمی‌پسندیدند ومتفرق بهفتاد وسه فرقه نمیگردیدند وهرگز تا بعذاب نار نمی رسیدند
لیکن ان شاء الله تعالی بعد یافتن گداز وزمانهٔ دراز ببرکت شمول محمدیه آن کدورت وغش اینها دور خواهد شد وایشان را پاک وصاف کرده آخرکار نجات از شرک خود
که شرک خفی ست خواهند داد وهمانقدر که درینها خلوص بوده باقی خواهد ماند ومحیط اعظم محمدیهٔ خالصه اینهمه انهار را در خود گم ساخته همه را محمدی خالص خواهد گردانید هو
الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون سبحان الله وبحمده که محمدیان خالص تمام بدین حق پیوسته اند واز قید نام ونشان خود
بالکل رستند سادات را دولت موروثی در رسید ووصل فروع را بخود کشید که کل شیء یرجع الی اصله —

کشف ظهور طریقه محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیه

حقیقت این معامله آنست که جناب هدایت مآب حضرت امیر المحمدیین حضرت خواجه محمد ناصر محمدی ایدنا الله بنصره سره وقدسنا ببرکة بره در ایام ظهور این معامله تا هفت
شبانه روز ساکت ماندند وهرگز متوجه باین عالم ناسوت نشدند واز مقتضیات بشریه که خوردن ونوشیدن وغیرها باشد هیچ بعمل نیاوردند وتنها در حجرهٔ خاص که معین بود
تشریف داشتند همین در وقت نمازها می برآمدند وغلامان برای اقتدا حاضر میشدیم وچه نویسیم که ازین امر درین ایام بر پابندگان چه حالت گذشته وچون هر وقت دروازه
حجره بند میبود بنده تنها بر آن آستان افتاده می ماندم وشب وروز سر خود بر دهلیز نهاده آهسته آهسته زار زار میگریست ونخوردن وخفتن اصلا میل نمیکرد ویک وقت
بموجب حکم حضرت والده صاحبه علیها الرحمة والغفران که تاکید در محل می طلبیدند ودر حضور خود امر بخوردن طعام میفرمودند بنابر امتثال امر چند لقمه بتکلف میخوردم
باز شتاب بر در حجره حاضر میشدم ودیگر اعزه وخدام در اوقات نمازها می آمدند وبعد ازان بمکان های خود میرفتند اما بنده همانجا بر زمین افتاده میماندم چند والده صاحبه را
این قسم تنها افتاده ماندن من گوارا نمیشد وبسیار قلق داشتند وآدمان را تقید میکردند که نزد من حاضر باشند لیکن بنده هیچکس را نزدیک آمدن نمی دادم وآنچه از جنس فرش وخواب
وتکیه ها وغیره میفرستادند هیچ چیز ازان بکار نمی بردم وبهمان عنوان به بی اختیاری قدری می خفتم بهر حال چون روز هشتم حضرت ذو الجلال والافضال عم نواله
از راه عنایت بر کمال آن با جلال وجمال را بسوی ما گرفتاران عالم ناسوت فرستاده متوجه گردانید بعد افاقه چون باب حجره را بدست مبارک کشادند وبنده را بهیئت
مذکور بر دروازه افتاده دیدند بحر بخشش نهایت بجوش آمد ونسیم قبول انابت وزید وبدست شریف خویش از زمین برداشته بکنار عنایت وشفقت رسانیده وبر
پیشانی داده بسیار کلمات بشارات که حالا از زبان من بر نمی آیند در حق این غلام خود فرمودند فالحمد لله الذی جعلنی اول المحمدیین الخالصین وانی امرت ان اکون اول من اسلم و
اول من بایع علی یدالی فی هذه الطریقة الوثیقة العلیة الخاتمة والحمد لله رب العالمین وارشاد نمودند که ای محمدی قلق واضطراب مکن بلکه شادی وخوشی نما که او سبحانه
ما محمدیان را بعجب عنایت خاص نواخته وبعجب شرف مشرف ساخته که روح مقدس حضرت امام حسن علی جده وعلیه السلام نزول فرموده بود وتا اینقدر مدت همین جا تشریف
داشت والقای نسبت خاص کرده فرمود که این نسبت را با منتهیان وبندگان برسان وان شاء الله العزیز شروع این نسبت که الحال شده در وقت حضرت صاحب الزمان
مهدی موعود صلی الله علی محمد وآله ظهور تمام خواهد نمود پس فرمودند عرض کردم در جناب حضرت امام که این طریقه را طریق حسن گویانیم که ازین جناب ارشاد شده وهم طرف
لطف وارد که راه نیک ست حضرت امام انگشت مبارک خود را در دهن شریف گرفته فرمودند که ای فرزند این کار دیگر است کار ما نیست اگر اراده ما چنین می بود در وقت
خود طریق خویش را مسمی باسم خود چون دیگران میگردانیدیم ما همه فرزندان در بحر عینیت گم ایم وغریق یک قلزم نام ما نام محمد ست ونشان ما نشان محمد محبت ما محبت محمد ست ودعوت
ما دعوت محمد صلی الله علیه وعلی آله وسلم این طریقه را طریقه محمدیه باید گفت که همان طریق محمد ست علیه السلام وما از طرف خود چیزی بران نیفزوده ایم سلوک ما سلوک نبوی ست

وطریق ما طریق محمدی انتہی مکشوفہ —

تذئیل

الحمد للہ الذی اظہر علینا اسرار المحمدیۃ بظہور حضرتہ وہو الظاہر ونورنا بنور تائیدہ ونصرتہ وہو الناصر وان جندنا لہم المنصورون وقومنا بتقویم وجودہ وشرفنا بوجود موہوبہ
وہو الواہب وجعلنا مظہر سلطانہ علی العدم وجعلنا بہ وضمننا فی ضمن غلبۃ محبوبہ وہو الغالب وان جندنا لہم الغالبون لان جندنا جندہ صلی اللہ علیہ وسلم وبالعلم جنودہ الا ہو
فالمہدیون الخالصون ہم فی نورکہ مستورون یاتون اولئک علی ہدی من ربہم واولئک ہم المفلحون لان الہدایۃ ہی الایصال الی المطلوب وصلہم اللہ الی ما ہو مطلوب ومقصود
من الموجودات علیہ الصلوۃ والسلام وافناہم فیہ وابقی منہم اسم ولا رسم وہم فی النور المحمدی مستورون والفلاح ہو الخلاص عن قید الانانیۃ فاطلقہم عنہم واولئک ہم المخلصون
فانہم وصلوا بمرتبۃ الجنس العالی التی ہی المحمدیۃ واحاطوا بجمیع الانواع التی متفرقۃ عن ذلک الجنس وممتازۃ بفصول انانیتہا عن ما عداہا واولئک ہم التابعون العالیون والمہتدون
فی ہذا العلو واولئک ہم المہتدون پس محمدیان خالص کہ از ہمہ امتیاز یافتہ اند بسبب توسل تام بحقیقت جامعہ محمدیہ است علی صاحبہا الصلوۃ والتحیہ واز جہۃ شمول خود ممتاز
از ما عدای خود شدہ اند نہ چون دیگران از راہ انانیت خویش ممیز گشتہ اند فنای اتم واکمل در جناب صاحب خود علیہ السلام دارند وما بہ الامتیاز ایشان ما بہ الاشتراک ایشان
شدہ تبری از اسم ورسم خود باید نمود وزنگ شرک انانیت خویش از آئینہ دل باید زدود ولا تکونوا من المشرکین من الذین فرقوا دینہم وکانوا شیعا وخود را فانی فی الرسول
باید گردانید ومہدی خالص باید گویانید ذلک ہدی اللہ یہدی بہ من یشاء من عبادہ ولو اشرکوا لحبط عنہم ما کانوا یعملون صراطی کہ ما آن مہتدی گشتہ ایم این است وطریقہ
حضرت قبلہ کونین ایدنا اللہ بروحہ الاقدس دعوت بان فرمودہ اند ہمین وان ہذا صراطی مستقیما فاتبعوہ ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیلہ ذلکم وصٰکم بہ لعلکم تتقون ہر چند
اطلاق محمدیہ مشترجہ بجمیع فرق اسلامیہ ثابت است ودر خل امت مرحومہ آنسرور اند علیہ السلام کہ ستفترق امتی فرمودہ است اما خالص محمدیہ نصیب ہمین فرقہ
واحدہ است کہ کثرت متبدعہ در واحدیہ این خلل نیفگندہ اللہم احینا محمدیا وامتنا محمدیا واحشرنا فی زمرۃ المحمدیین اگر چشم حقیقت بین است راہ نیست قد جاءکم بصائر
من ربکم فمن ابصر فلنفسہ ومن عمی فعلیہا بہدایت الٰہی حقیقۃ محمدیہ روشن است ودیگر ہمہ اتباع وہم وظن ان ہدی اللہ ہو الہدی ولئن اتبعت اہواءہم بعد
الذی جاءک من العلم ما لک من اللہ من ولی ولا نصیر —

بیان صادق آمدن محمدیۃ خالصہ بر محمدیان خالص بجمیع جہات وجواز اطلاق آن عموما بر دیگران ودعوت بسوی نجات

باید دانست کہ محمدیۃ خالصہ بایہم در اوہام باطلہ وافہام ناقصۂ خود امر جدا وچیز نو پیدا از قسم دیگر طرق وفرق خویش خیال کردہ فرقہ متفرقہ از سواد اعظم محمدیہ دانند واطلاق محمدیہ بر آن
واستحقاق خلوص محمدیان مجاز واصطلاحا از قبیل دیگر اسماء خود ہا نخوانند وباز خطا بعد خطا نمانند کہ یکی خود را از ان حقیقت واحدہ جدا ساختہ در تفرقہ ہا افتادند ودوم اینکہ
از شامت محرومی خود نفس الحقیقت را نشناختہ دیگر بارہ نیز گمان تفرق آن امر واحد فی نفسہ نمایند کہ نہ چنانست بلکہ چہ جای احتمال غیریت وجدائی وخیال تفرق وتو پیدائی و
گمان تسمیہ بجہت تجوز واصطلاح وحسبان آن بنا بر مصلحت وصلاح کہ درین مرتبہ گنجائش اتحاد وعینیت واطلاق یگانگی وحقیقت ہم نیست زیرا کہ نمی توان گفت
فلان شئی فی الحقیقت عین خود است یا فلان کس فی الواقع یگانگی واتحاد با خویش دارد لیکن برای کج فہمی این نافہمان وغلط بینی این احولان تمثیلا گفتہ می آید کہ
مثلا انسانیۃ نصیب انسان است وفی الحقیقت ذاتی اوست واگر از انسانیۃ مجازا واصطلاحا حسن آدمیۃ وکمال انسانی واخلاق مراد دارند وصفی ہم میتواند شد
وہیچ قباحت نیست کہ با وجود صادق آمدن معنی مجازی واصطلاحی حقیقت موجود است وہمان ذاتی بلحاظ بعض حیثیات واعتبارات صفاتی شدہ است ودر ہمین صورت
است کہ چنانچہ گنجائش ہیچ تعبیر از حقیقت ومجاز وغیرہ نیست محل اعتبار ہمہ حیثیات نیز میتواند شد وبسبب تمادی ایام وتداول ازمان وتجدد دیگر افراد در آن معنی
ہیچ طور تغیر وتبدل لاحق نمیگردد ومگر اینقدر است کہ بعض اوقات کثرت افراد وبعض احیان قلت آن بود ویا بالفرض در خارج بالکل ہم یافت نشود ویا بر بعض

افراد اکمل خود بلحاظ التشکیک بالوجه واقدمیت صادق آید بخلاف دیگر صور که چیزهای دیگراند فی الحقیقت و از اینها از منقسم امور هیچ نیست مگر بکدام وجه بعید و مشابهت ضعیف اطلاق
یکی بر دیگرے محض عرفاً و مجازاً یا اصطلاحاً و جوازاً میکنند و حقیقة متحد نمیشوند پس بخیان محمدیان خالص صاحب محمدیة خالصه اند هم از روی حقیقة و هم از راه شریعت و طریقت
یعنی هم ذاتاً بلحاظ معنی حقیقی و هم صفاتاً باعتبار تجوز و اصطلاح معنے وصفی و بهر صورت اطلاق آن بر ایشان درست است عموماً و خصوصاً و شمولاً و خلوصاً مر ورد و مورد
تفرق درینها نینداخته و کثرت و وفور افراد ایشان را از وحدت ایشان متفرق نساخته بخلاف دیگر فرق متفرقه که از جدائی و نو پیدائی سر کشیده اند و فروع متفرعه
که راه تباهی و گمراهی ورزیده اند عموماً و امتزاجاً و یا تجوزاً و مجازاً نظر بتفرق و تفرع از همان حقیقت واصل با وجود اینهمه جدائی و فصل محمدی میتوان شمرد و نام اهل قبله
توان برد پس الحال بعد وضوح حقیقت و ظهور محمدیة اینهمه را هیچ چاره و گزیر نیست و خیریت جز در [illegible] و همه را اصلح و صلاح برای نجات و فلاح همین است که
از باصل گرایند و باتحاد و وصل در آیند و صورت اتفاق و وفاق جویند و براه نفاق و شقاق نپویند و اول مظاهر تمام خود محمدیة خالصه بر خود درست کنند و از دیگر همه تبرا
بالکل بسته محض بصاحب خود علیه الصلوة والسلام پیوسته از ان شوند ان شاءالله بتصدق توسل نام مبارک که اسم باسمی شده در باطن نیز بمعنی و حقیقت آن فائز گردند
عجب ازین مردم که تفرقه در دین محمدی انداخته اند و انتساب بآن نام مبارک گذاشته نسبت بدیگر نام و نشان روا داشته باز منے نازند و طرفه تر آنکه هر یکے از هفتاد و دو فرقه
باوجود متفرق شدن خود را داخل همان فرقه واحده می پندارد و حالانکه منجملة الفرقه ها این هم یکفرقه نو پیدا است خود را داخل آنها می شمارد غرضکه هیچ یکے از اینها در حق
صادق نمیتواند شد زیرا که اگر همه راست و درست میگویند و براه راست مے پویند پس تفرق در آنها چگونه بهم رسید و هفتاد و دو فرقه چرا گردیده و اگر از اینها یکے صادق است
و بحقیقه لائق پس ازین فرقه ها آن کیست و تقصیر دیگران چیست که آنهم مثل آنهمه از اصل جدا شده و نو پیدا گردیده است و چیز علیحده شده از محمدیة خالصه سر کشیده و
الا باید پرسید که خود را چه میگویانند و باز تا حال قباحت آن هیچ نمیدانند سادگی اینهمه قوم را نظر باید نمود و افعال و اقوال اینها را سیر و تماشا باید فرمود که خود چها میشوند
و کجا میروند و خود را چه میخوانند و باز بزعم خود چه میدانند حکایت عجیبی و نقل غریبے مناسب حال اینها بخاطر رسید و بنا بر عبرت و خبرت اینهمه صاحبان قلمی گردیده ٭

حکایت

چند کس از جهلا بکجا شروع نماز نمودند و خود را داخل صلوة فرمودند که درین اثنا یک عارفی آنجا رسید و اتفاقاً در آنمکان وارد گردید یکایک میان الجماعة مصلیان و عین نماز
یکے متوجه آنطرف گردید و نام و نشان آن عارف پرسید دیگرے که پهلویش در نماز بود آنرا طعن و تشنیع کردن آغاز نمود که در نماز سخن منافی و ملاحظه صلوة نمیکنی
و از منقسم سیاه کلمات سخت و درشت بر آورد و گفت که ای جاهل نمازت چگونه سلامت ماند شخص سیومی که برابرش مشغول نماز بود بے اختیار شده زبان زجر و توبیخ
کشود که ای سفیه ترا چه شد که شریک او شده خود هم بسخن پرداختی و نماز خود را هم در پے او باطل ساختی آنچه او کرد تو هم نمودی و نظر بر حال خود نکشودی چهارمی
نهایت بغضب در آمد و بشدت غصه از صلوة بر آمد و خروش بر آورد که ای جاهلان این چه قیل و قال است و ای غافلان این چه حال است که خود فضیحت و
دیگران را نصیحت شما همه فضول و جهول هستید که نمازهای خود را شکستید درینولا شخص پنجمی که پیشوا و مقتدای آنها بود خود را ضبط نتوانست نمود و گفت که الحمد
من در ضلالت نیفتادم و مثل این جاهلان نماز خود برباد ندادم غرضکه آن شخص عارف یک طرف استاده حال همه را می دید و جواب و سوال همه را میشنید بے اختیار
می خندید آخر الامر رحم بر حال آنها نموده همه را تنبیه گردانید و حقیقت ایشان بایشان فهمانید و گفت که توبه و استغفار نمائید و اندکی کار بعقل فرمائید و ازین جهالت و
حماقت بر آئید و باز از سر نو نماز گزارید پس همچنین دل خالص محمدیان بر حال و مآل این قوم میسوزد و محض بنا بر خیر خواهی خلائق کشف حقیقت مینمایند و همه را دعوت
بخلوص محمدیة میفرمایند حق تعالی هدایت نصیب ایشان گرداند و بسعادت همه را رساند و باید دانست که این دعوت با بصیرت خالص محمدیان و هدایت [illegible]
عارفان را از قسم پند و نصیحت جاهلانه و حرف و حکایت غافلانه خویش نباید فهمید و قائل همسری با این خاصان حق نباید گردید ایشان بالکل از قید خودی و انانیت رسته
و همگی بدین خالص حق پیوسته اند کی چشم انصاف باید کشود و محض عناد و خلاف نباید نمود ایشان دعوت بمحمدیة خالصه میفرمایند باید که چیزهای محمد [illegible]

هدایت الهی و دعوت رسالت پناهی شامل حال ایشان ست و آیه و حدیث مؤید قال ایشان عجب نیست ازین قوم جهول و مردم بی اصول که حقیقت صادقان و خالصان را
هم در نیابند و مرادات کلام ایشان در نیافته سر از حقیقت فهمی بر تابند که اینها دشمن از دوست نمی دانند و مغز از پوست نمی شناسند هرچه خواهند نمودار اینها محل استعجاب نیست
و هرچند که در تباهی و گمراهی خواهند بود جای استبعاد نه اول از همین محمدیه خالصه که چنین جدا گردیده اند و آنرا هیچ نفهمیده اند الحال هم اگر آنرا نفهمند تعجب و محمدی خالص نشوند چه عجب

توضیح مرادات خالص محمدیان و تصریح خصوصیات ایشان

مراد ما از اطلاق شرک خفی بر صاحبان محمدیه ممتزجه معنی اصطلاحی ست که کفر طریقت باشد یعنی شراکت نفسانیه و مداخلهٔ انانیهٔ خویش در دین و ایمان شریک ساخته اند
و ازین راه در ملت وحده خلل فساد و تفرق انداخته اند نه آنکه شرک جلی که کفر حقیقی ست و شرک در وحدانیت ذات او تعالی ست منظور ست که با آن مشرکان جواب و سوال نیست
و غیر از جدال و قتال با آنها را با محمدیه ممتزجه هم چه کار ست و ذکر شان خارج ازین بحث و شمار ست پس منظور ما از لفظ اهل شرک خفی و محمدیه ممتزجه جماعه هفتاد و دو گروه و فرقه هلاکیه اند
که بموجب حدیث ستفترق امتی از صراط مستقیم محمدیه خالصه جدا شده اند و هم منظور از اطلاق نو پیدائی طرق و جدائی فرق ابطال طرق حقه بزرگان بحق و فرق اهل حق نیست
که این برگزیدگان را بنام باعتبار ظاهر مردمان نافهم از همدیگر جداجدا می فهمند و مغایرت حقیقی در طریقه های این اکابر می پندارند نعوذ بالله من هذا الاعتقاد الباطل اختلاف و تکثر
این طریقه های ارباب سلوک اختلاف و تکثر صوری ست نه حقیقی مآل همه واحد ست و اینهمه کوچه های همان شارع عام طریق محمدی ست و اینها روجوی های منشعبهٔ بحر زخار
محیط نبوی و مقصود از کلمهٔ اهل خلوص و محمدیه خالصه اصحاب آن طریقهٔ واحده اند که موافق همان حدیث از شامت کثرت آن فرقه های اهل نار محفوظ مانده بسلامت و وحدت
محمدیه خالصه مبشر بنجات گشته اند و این خصوصیت علیحده ست که حق تعالی نصیب خالص محمدیان کرده و هیچ نوع اسماً و رسماً و صورةً و حقیقةً غیریت را در طریقه ایشان راه
نداده و باب محمدیه خالصه بر ایشان کشاده هر چند احیاء دین و تجدید آن نیز خدمت دین ست اما بالکل از شائبه غیریت خالی نیست گو اعتباری و مجازی باشد و فی الحقیقة
نبوده چه در احیاء و تجدید تغیر نامی ضرور ست و چون سادات طریقه محمدیه ظاهراً و باطناً نسبت عینیه و اتحاد و فناء اتم در محمدیه دارند نمیتوان گفت که ایشان دین را باز زنده کرده اند
یا نو ساخته اند همان محمدیه خالصه که در حضور پرنور آنسرور علیه السلام بود روشن ست و دین محمدی حی و قائم و تا قیامت برقرار خواهد ماند و آن خدمت احیاء و تجدید مضاف بخادمان
انتخاب ست و ان شاء الله تعالی بروز حشر ازین سعادت آن خدام شرف اندوز خواهند گردید و بعنایات و تفضلات سرانجام خدمات خواهند رسید و همچنین نفوس عالیات
و ذوات بابرکات کم بهم میرسند و بعد مرور دهور بندرت پیدا میشوند صاحب منزلت اند و اهل قربت و این دولت البقاء و توحید محمدیه خالصه صرف منسوب بذات همان
جنابست که بیوم موعود آن مبعوث مقام محمود علیه الصلوٰة والسلام خود بدولت خود فخر خواهد نمود و خواهد فرمود ان اجری الا علی الله رب العالمین یاری و دست و پای خویش
دیگر ست و نصرت اعوان و انصار دیگر اعمال خدام داخل خدمت ست و افعال خویش بی منت نور اوست که شمع دودمان سیادت ست و ظهور اوست که بهار گلشن محمدیه
ست بلکه اوست که باعث ایجاد همه موجودات ست و اوست که خلاصه جمله کائنات ست علیه و علی آله الصلوٰة والسلام والتحیات ۔

تنبیه در بطلان شکوک و عناد منکران و بیان سلوک و اعتقاد خالص محمدیان

محمدیان خالص را تبعیت ملت بزرگان صاحب حق خود که اکابر دین اند چون تبعیت ملت ابراهیمی ست مومنین را و سر مو انحراف از جادهٔ مستقیم آن بزرگواران بحال خویش روا
ندارند و تصور عدم اتباع این اکابر اگر مظنون و متوهم کسی از راه غلط فهمی شود آنرا در حق خود محض افترا می شمارند و ناشی از عدم فهمیدن می پندارند و هرگز احتمال این اتهام نیست
مگر از کسانیکه حقیقت کلام ما را در نیافته صرف براه خباثت بشتافته بچنین توهمات باطله گرفتار شوند و محض از جهالت بسوی انکار روند نعوذ بالله من هذا الرجال و
ذلک الاحتمال و من الناس من یجادل فی الله و یبحث بالمحمدیین بغیر علم عن الحقیقة علی العمی فله قلب لا یفقه به و یتبع کل شیطان مرید من الفرق المتبدعة الباطلة والله علی
ما یفعلون شهید و من الناس من یعبد الله علی انحراف عن المحمدیة الخالصة فان اصابه خیر فی الدنیا مما اشتهاه اطمأن و یثبت علی طریقه و ان اصابته فتنة منافرة لطبعه
و شاقة علیه انقلب علی وجهه و لا یستقیم والله یهدی من یشاء و یضل ما یرید و الملحدون من الجهلاء و المخالفون من العلماء هذان خصمان اختصموا فی ربهم بالجهالة و الخلاف

وینکرون المحمدیین فی بواطنہم وان لم یقدروا علی اظہار الخلاف والایذاء فی الظاہر بعون اللہ ونصرتہ وان اللہ یہدی من یرید وان الظالمین لفی شقاق بعید وما المحمدیون الخالصون
الا جعلہم اللہ خیر امۃ اخرجت للناس یہدون بامرہ سبحانہ ویفعلون فعل الخیرات وہم لربہم عابدون ہذا ذکر من معی وذکر من قبلی و للہ عباد مکرمون ولقد استہزئ بالرسل من قبل ف
الکفار کانوا بہم یستہزءون ربی یعلم القول فی السماء والارض ویعلم ما یسرون وما یعلنون ویل لہم لم یلبسون الحق بالباطل ویعرضون عن آیاتہم فلا یؤمنون وہذا ذکر مبارک
خصصنی بہ ربی وہم لہ منکرون فاعوذ باللہ من شر المنکرین ومن شر حاسد اذا حسد وہو ربی ورب العرش سبحانہ وتعالی عما یصفون بالجملہ ہمہ بزرگان سلف کہ ما
پیروان ایشانیم محمدیان خالص بودہ اند طریق ہمین اکابر طریق ماست واین سوء الظن دربارۂ ما مخلصان از مظنونات ہمان اہل افتراست ما ہمہ اہل حق را محمدیان
خالص میدانیم وظن کنندۂ تخلف را سفیہ و باطل میخوانیم ومن یرغب عن ملۃ ابراہیم الا من سفہ نفسہ ولقد اصطفیناہ فی الدنیا وانہ فی الآخرۃ لمن الصالحین ای صاحبان
ادعای ما ہمین ست کہ ہمہ پیران ومرشدان ما محمدیان خالص بودہ اند شما از غلطی خود وشراکت نفسانیۂ خویش در طریقۂ واحدۂ ایشان تفرق احداث میکنید
واہل حق را کہ باہم متفق اند جدا و مغائر از ہمدیگر میفہمید چون در شما این خلل تفرق فاسد بسبب امتداد زمانہ وقصور عقل پیدا شدہ بود حق تعالی حضرت امیر المحمدیین را
ایدنا اللہ بروحہ القدس بر شما فرستاد تا باز دعوت بطرف ہمان طریقۂ واحدۂ محمدیہ فرمایند واز کثرت بوحدت جذب نمایند وشما را الفہمانند کہ پیران ما ہمہ محمدیہ خالصہ ہستند
واین کثرت امتیازات کہ شما بہم ساندہ اید بالکل درین طریقہ منتفی بود ما کان ابراہیم یہودیا ولا نصرانیا ولکن کان حنیفا مسلما وما کان من المشرکین پس ما را کہ حق تعالی
بکشف این حقیقت ببرکت محمدیۂ خالصہ مشرف ساختہ ست ما از شما حق واولی در نسبت این طریقۂ علیہ ہستیم ان اولی الناس بابراہیم للذین اتبعوہ وہذا النبی والذین
آمنوا واللہ ولی المؤمنین ای یاران شما کہ اتفاق ارادت در جناب بزرگان ما دارید وداخل طریقۂ علیہ جدا ئید چرا این ہمہ شبہات ظاہر می سازید ما کہ بفضل الہی
نسبت وراثت صاحب طریقہ بزرگان خود ایم وسادات الاہیم چہ احتمال ست کہ از شما مریدان ومنتسبان نیز در ارادت وایمان کمتر باشیم ویا اطلاق شرک خفی
دران جنابہای پاک روا داریم نعوذ باللہ منہ زہی قدر دانی مرشدان وزہی ظن نیک در حق صاحبزادگان حضرت شاہ نقشبند وحضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہما
کہ اجداد جد وجدۂ ما اند نیست فرزندان خود وظن مریدان خویش خوب میدانند ای یاران حقیقت ما در اطاعت وتبعیت بزرگان خود کہ وسائط ووسائل وصول الی اللہ
اند ہمین ست کہ بیان شد باقی ماند اکابر دیگر طرق پس ہرچند کہ تبعیت آنہا ما را ضرور نیست لیکن ما مقر حقیقۃ اکابر ہمہ طریقہ ہا ہستیم وچون اقرار نبوت ہمہ انبیای ما تقدم اقرار
ولایت ہمہ اولیاء اللہ مینمائیم وہمہ را بر صراط مستقیم و راہ راست میدانیم واگرچہ مصداق حال آنہا فضلنا بعضہم علی بعض میشناسیم اما باز قائل لا نفرق بین احد
من رسلہ ہستیم پس ما محمدیان را اقرار حقیقۃ اولیاء ہمہ طرق سلف چون اقرار حقیقۃ ہمہ انبیاء گذشتہ لازم ست کہ نہ اتباع آنہا ودیگر اہل ہمہ طریقہ ہا را ہم اقرار حقیقۃ وہم
اتباع طریقۂ خاتمۂ محمدیہ ضرورست سبحان اللہ عجب معاملہ ست در انقضای ہمین قدر مدت قلیل کہ یکہزار ویکصد وچند سال از ہجرت آنسرور در گذشتہ ست آنچنان ناآشنایی
از نسبت محمدیۂ خالصہ در بواطن امت پیدا شدہ کہ از استماع نام طریقۂ محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ متعجب می گردند ومیگویند این کدام طریقہ ست آیا محمدیان خالص از نزد
خود طریقہ احداث کردہ اند ای صاحبان این طریق ہمان طریق است کہ در زمان آنسرور علیہ السلام بود وآل واصحاب او علیہ وعلیہم السلام داشتند وہمہ اکابر اولیاء امت
علی تفاوت المراتب بران بودند ومرشدان ما رضی اللہ عنہم اجمعین قدم راسخ در ہمان طریق داشتند ومجتہدان با ہمان طریق رفتہ اند وما محمدیان خالص نیز بر ہمان طریق
میرویم پس این ہمہ طرق اولیاء طریق محمدی ست وبی شبہہ اہل حق اند اما چنانچہ در ہر طریق تمیزی لاحق گردیدہ از ما عدای خود ممتاز ساختہ و بآن نام خاص مخصوص از محمدیت عامہ
کہ شامل ہمہ ست گردانیدہ است ہمچنین اصالت وخلوص نفس المحمدیۃ قوت اتم گرفتہ ظہور اکمل نمودہ ہمان معنی عام شامل بنفس خود از مشمولات خویش کہ بلاحق
خصوصیات امتیاز یافتہ اند ممتاز گشتہ بحیثیۂ خلوص خویش مسمی بمحمدیۂ خالصہ شدہ ست وخالص محمدیان را باین شرف مشرف ساختہ والا نظر بعموم خود ہمان
ملک محمدیہ ست کہ در ہمہ مؤمنین سائر و دائر ست پس این معنی را بتا سے واضح گردانیم تا ذہن نشین ہر خاص وعام شود ـ

تمثیل در تحقیق محمدیۂ خاصہ و عامہ و تفریق محمدیۂ خالصہ و ممتزجہ

مثلاً انسانیۃ معنی ست کلی کہ علی العموم ہمہ افراد انسانیہ را حاصل ست و کاتبیۃ و عالمیۃ و مثلہا دیگر اوصاف مرضیہ و غیر مرضیہ مخصوصہ بانسانیۃ نیز معانی کلیہ اند و باعتبار بالفعلیۃ جمیع افراد را شامل نیستند در بعض یافتہ شوند و در بعض نہ و انسانیۃ شامل و محیط اینہما ست و انسانیۃ بمعنی حسن انسانیۃ نیز می آید و مصطلح ست و میگویند کہ انسان را انسانیۃ پیدا باید کرد و آدمی را آدمیتہ ہم باید رسانید ع آدمی را آدمیت لازم ست * عود را گر بو نباشد ہیزم ست * و اینہم معنی کلی ست اما کلی اضافی مثل ہمان کاتبیۃ و عالمیۃ کہ در بعض یافتہ شود و در بعض یافتہ نشود و پس امتیاز این انسانیۃ خاصہ از ان انسانیۃ عامہ از راہ غیریت و خروج امر آخر نیست و چیزی دیگر نشدہ و امتیاز کاتبیۃ و عالمیۃ از انسانیۃ از راہ لحوق وصف کتابۃ و زیادۃ علم ست بر نفس الانسانیۃ و شمول انسانیۃ از روی احاطۂ آنست باینہا و شمول انسانیۃ عامہ بر انسانیۃ خاصہ از راہ حیثیۃ عموم و خصوص ست کہ از اعتبارات ہمان یک شئ واحد ست پس مثل ہفتاد و دو فرقہ کہ طرق متعددۂ محمدیۂ عامہ اند مانند کاتبیۃ و عالمیۃ ست کہ در تحت انسانیۃ عامہ افتادہ است و ہر چند جدائی بہم رسانیدہ امتیازی پیدا کردہ است اما بیرون از احاطۂ انسانیۃ مطلقہ نرفتہ و نسبت دلالۃ التزامی با انسانیۃ دارد و از راہ کشف ہمین نسبت التزامی اینہمہ فرق با محمدیۃ بود کہ آنسرور علیہ السلام قبل ظہور اینہا ستفترق امتی فرمودہ و مثل محمدیۂ خالصہ کہ طریقہ واحدۂ ناجیہ ست مانند انسانیۃ خاصہ ست کہ در تحت انسانیۃ عامہ واقع ست و این امتیاز تحتیہ و فوقیہ باختلاف حیثیات ہمان شئ واحد ست نہ امر زائد بر آن و اگرچہ در مرتبہ خصوص و خلوص خود ممتاز از مرتبہ عموم و اطلاق خویش در اذہان مینماید اما تغائر عینی پیدا نکردہ و بخروج امر آخر غیریت نفسی بہم نرسانیدہ و فی الحقیقۃ و صورت ہمان برصرافت وحدت ذاتیہ خود ست و خاتم مراتب اعتبارات و نسب و شیون و کمالات و اضافات ذاتیہ خود و جامع جمیع حسنات و خیرات نفسیہ خویش ست کہ یکسر مو گنجایش زیادت و کمی نگذاشتہ و بمرتبہ اعتدال حقیقی خود جلوہ فرمودہ ہمان معنی عام ظہور اتم خود درین صورت خاصہ خویش کردہ تشخص احسن و اکمل خود را کہ بموجب الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا در خود داشت ظاہر نمودہ ست و از دیگر تشخصات متغیر الخلقت خود کہ غیر طبیعی او نیند خواہ بزیادت امر غیر طبیعی خواہ بنقصان امر طبیعی درین تشخص کامل الخلقۃ امتیاز یافتہ ست نہ آنکہ از ذات خود ممتاز گردیدہ ست ثبتنا اللہ وایاکم علی الطریقۃ المحمدیۃ و رزقنا وایاکم برکاتہا العلیۃ علی صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ آمین یا رب العالمین نہ ہر محمدی مشربی کہ خود را بردای محمدیۃ پوشد و باظہار کلمات انانیۃ نخروشد پس یکہ فنا اتم درین مرتبہ پیدا کردہ و خود را تمامہ درین پردہ نہفتہ سزاوار امارت محمدیان گشتہ واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم و ہمہ معارف و حقائق و تمام خصائص و دقائق طریقۂ محمدیۂ و اصطلاحات و منازل و مقامات سلوک این طریق در کلام اللہ و احادیث ست ہیچ امر از کلیات و جزئیات این طریقہ چون دیگر طرق از طرف خویش نیست اصطلاحات این اصطلاحات محمدیہ ست و منازل و مقامات این ہمہ از آیات قرآنیہ اگر شوق دریافت اصول این طریقہ و ذوق شناخت و حصول این فریق باشد تلاوت قرآن عظیم و احادیث رسول کریم لازم باید گرفت و برای فہمیدن نکات و اشارات آن و بہم رسانیدن چشم بصیرت برای کشف اسرار و مرادات آن توسل بکتاب مستطاب حضرت نالۂ عندلیب حفظہ اللہ باید نمود و بمحبت و اعتقاد رجوع بمطالعۂ آن باید فرمود ہر مطلبی کہ فہمیدہ شود بہتر و ہرچہ دران ترددی رو دہد از قصور فہم خود باید دانست و ان ہدی اللہ ہو الہدی و ہر چند کہ عبارت آن کتاب سراپا لباب صاف و بے اغلاق ست اما دریافت حقائق و دقائق آن بے توسل بفرزندان حضرت صاحب کتاب متعذر و شاق ست لہذا محبت و ایمان با صاحبان ہم ضرورست و ہر کہ ازین طرف منحرف از ہمان جناب ہا دور و مہجور ست و ہم تعلم و تعلیم این علم الکتاب لازم افتادہ و سنت اللہ حق وسائط نہادہ زیرا کہ تفسیر و تفصیل ہمان امور ست و سفینہ برای عبور تمام تحقیقات مستند ست باحادیث و کتاب اللہ و حق بر حقیت این کلام گواہ استخراج ہر امر از مواقع آن نمایند و استحکام دین و ایمان فرمایند۔

فائدہ

باید دانست کہ چنانچہ مرتکب سیئات از اسلام بیرون نمیرود ہمچنین از ارتکاب سیئہ محمدی خالص از محمدیۂ خالصہ بیرون نمیرود خواہ بران خطا معاتب گردد و خواہ معاف شود لیکن امید قوی آنست کہ بیک توبہ انابت ان شاء اللہ تعالی پاک خواہند فرمود و اصل عقیدہ کہ ایمان ست مستحکم باید انا نطمع ان یغفر لنا ربنا خطایانا ان کنا اول المومنین

قال علیه السلام خلص و نیک یکفیک القلیل من العمل واگرچه اکرم محمدیان عند الله همانست که متقی ترست که ان اکرمکم عند الله اتقیکم اما محمدیان عاصیان هم از طریقه محمدیه بیرون نمیروند
وازین امور مایوس از رحمت نمیشوند لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا بخلاف دیگران که باوجود تقوی و طهارت ظاهری از لوث شرک آئینه خویش پاک نگشته اند و
محمدی خالص نیستند از رهبانیت هیچ نمیکشاید ایمان می باید ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذالک لمن یشاء بالجمله بتشریح متن باید پرداخت و مرادات و دیگر الفاظ را
واضح باید ساخت که بنده لفظ تخلص کم در دست در رسائل خود از ان دخل نموده که اکثر مردمان از راه شعر و شاعری آگاه از همین تخلص اند و کالعلم ست خصوصا درین رساله
واردات بمناسبت رباعیات که در اکثر آنها تخلص واقع شده زیاده تر حضور و حال آنکه چه جای تسوید این مطالب بعنایت حق اشعار فقیر هم باوجود رعایت رتبه شعری
از راه پیشه شاعری و اندیشه ظاهری نیست و بنده گاهی شعر بدان آمد و رود بقصد و آورد موزون نموده و متفرق و مستهلک درین امر بتکلف نبوده و هیچگاه مدح و هجو
کسے نکرده و حسب فرمایش شخصی و از نالیش احدی چیزے نگفته پس حقیقت شروع این رساله و کیفیت ابتدای این مقاله آنست که اکثر اوقات در غلبه حالات معانی که بر قلب
ورود مینمود و مطالبی آن رب ودود میکشود و در بیان آن ازین هیچمدان بزبان رباعیات موزون میگردید و گویا اجمالاً بقید تحریر میرسید مراد از غلبه حال وقت استیلاء
تاثر و حالت شدة مشاهده است و از قلب نفس ناطقه پس درین اوقات آنچه وارد میگشت در ضمن رباعیات اجمالاً موزون میگردید که در چهار مصرع گنجایش تفصیل
مطالب نمیشود و الاجمال ایراد الکلام علی وجه یحتمل امورا متعددة فالتفصیل تعیین بعض تلک المحتملات او کلها هرچند باوجود ایجاز و اعجاز موزونیت و بندوبست و انداز
شعریت چندان معانی کثیره مع اشارات و احتمالات امور متعدده بتصریح و تعیین ست که در آنقدر نثر متصور نیست اما اطلاق اجمال نظر برین شرح و بسط مسائل
ست که با چنین تفصیل گنجایش مطالب در رباعی و شعر از محالات ست و قید و خصوصیت موزون گشتن رباعیات سوای دیگر اقسام اشعار خویش بنا بر مقدر بودن شرح رباعیات
ست بالتخصیص فقط و اظهار تسوید آن برین نمط پس چون برادر مهربان صاحب علم و عرفان مرشد زاده والاگهر محمد میر محمدی المتخلص اثر سلمه الله تعالی خواستند که مسودات
را صاف نمایند و آن متفرقات را جمع فرمایند باعث شدند که این مجملات را مفصل سازد بشرح اینها پرداز برادر عزیز القدر محمد میر محمدی سلمه الله تعالی که اثر تخلص میکنند
برادر حقیقی بنده اند و حقیقة اتحاد صوری و معنوی دارند و نسبت درستی با مبدء خود حاصل کرده اند و بمغز سخن میرسند باعث تفصیل این مجملات شدند و منظور ایشان
تصحیح و توضیح مطالب برای دیگر یاران بود هر چند این بیهوده را سر و دماغ آن نبوده اما بموجب مرضی ایشان بچندی از ان کمیت قلم رانده و بجلو هر رباعی پیاده نثری
دوانده و آخر آن هر عبارت نثر رباعی از رباعیات خود تحریر نموده و چیزی دیگر در کلام فزوده مراد از بیهودگی مقید نشدن ست بامر مخصوص از راه غلبه مشاهده حضرت
اطلاق و پراگنده خاطر بودن از هر تعین و هم مراد از بیهودگی حیثیت امکانیت خود ست که در کشاکش وجود و عدم ست و هم بیان امر واقعی ست که بنده را در نظر خویش هیچ
لیاقتی نیست و خود را نالائق محض میداند حق از ین معنی آگاه ست و بر دید قصور من گواه و اینهمه عنایات که او تعالی بر حال من قاصر دارد بتصدق حضرت ناصر ست ایدنا الله
بنصرة سره و قدسنا بسر کثیره پس این بیهوده را سر و دماغ آن کجا بود که یکچند بهمچو امر تصنیف متوجه باشد لیکن نظر بمرشدزادگی و صاحب باطنی برادر عزیز کرده مرضی
ایشان را رضای الهی دانسته شروع در نوشتن این رساله نمودم و بے خواست و بے تکلف آنچه از مبدء فیاض بر دل وارد میشد تحریر میکردم و بیشتر از ین رساله یعنی
اکثر وارد و حضور اقدس جناب امیر المحمدیین حضرت قبله گاهی دامت برکاته در سنه یکهزار و یکصد و هفتاد و دو هجری ۱۱۷۲ تحریر یافته بود و آنجناب عالی ملاحظه و پسند میفرمودند
بدرجه پذیرائی رسیده و نهایت نهایت مقبول گردیده و کلماتی که از راه عنایت در حق این حقیر ارشاد میفرمودند چه بیان نمایم کسیکه کیا بسم لبشرف صحبت مشرف
گشته ست شنیده باشد و درهمین سال بتاریخ دوم ماه مبارک شعبان المعظم روز شنبه بین العصر و المغرب رحلت آنجناب شده است رباعی ساز سفری کار آراسته
اند، ماهم بر رکاب گر چنین خواسته اند، اے ورد توهم برای تعظیم اکنون، برخیز که اهل بزم برخاسته اند، تا عالی زنده داشته اند و برین عالم برگماشته اند چون منظور آنجناب
کار ست اختیار ست و گرنه ماهم از جهان روز رحلت بالتمام نموده ایم و ازان بارگاهی اینجا نبوده ایم محض برای ایشانیم و بجای ایشان انا لله و انا الیه راجعون و بحکم
ان اولیاء الله لا یموتون الحال نیز همچنان حضور ست و این هستی ما ظهور همان نور در هر صورت یکجا ایم و کے از آنجناب جدا ایم بالجمله مجموع این رساله واردات ست چه

و یکصد و یازده وارد اند و در هر وارد شرلیست در میان و اوّل و آخر یکیا یک رباعی مناسب آن از لسکه عنان اختیار نیست بدست هیچکس و مختار حقیقی او تعالی ست و بس این مجبور
نیز بلا تکلف آنچه وارد شده نگاشته و سرخامه از تبعیت واردات بر نداشته بی اختیار هرچه موزون کنانیدند کردم و هرچه نویسانیدند نوشتم و هر رباعی که مقدر بود در داخل
واردات نمودم و بنهجی که ترتیب آن در علم حق تعالی ست وادم و این رباعیات نیز از واردات اند و تمام این رساله مقتبس از نور احادیث و آیات وما هذا القول من
الحیثیت الشاعریة وباقالة عن الاهواء النفسانیة اگرچه در هر ناطق موافق استعداد متکلم همان کلیم مطلق ست اما دران مرتبه که حجاب خودی شق ست اسناد بحق احق معامله
عموم دیگرست و معامله خصوص دیگر لایستوی الاعمی والبصیر ل لیستویان مثلاً فرقی که در کلام اولیا و انبیاست همانقدر فرق در کلام عوام و اولیاست و فرقی که در حدیث
نبوی و حدیث قدسی ست همان قدر فرق در کلام الهامی و غیر الهامی ولی ست و نزول کلام الله بوساطة جبرئیل بطور قرآن که ناشی از مقام نبوت ست بر ذات حضرت خاتم النبیین
علیه الصلوٰة والسلام ختم شده والقا والهام بر قلب بطور حدیث قدسی که ناشی از قرب ولایت ست نصیب متبعان هم گشته و باین الوش خاص ممتاز شده اند و میشوند بهر حال چون
تحریر و تقریر مطلب محض بالقاء رحمانی ست و بلا دخل اراده و قصد طبیعی و نفسانی پس هر جا آنچه حق نویسانید نگاشت و بطوریکه او تحریر کنانید داشت چنانکه جای بطریق شرح
نوشته و بجای نجم دیگر مطالب گشته و لهذا این مختصر مسمی بواردات گردیده و بجای فصل لفظ وارد تحریر رسید یعنی جای در متن بطور شرح بیان مطالب رباعیات کرده و تصریح
مرادات و اشارات آن نموده و هر مطلبی که متعلق بمعنی آن رباعی ست نوشته و در جای شروع از مطلبی که متعلق برباعی ست شده و باز دیگر معانی درود نموده و سخن در سخن ها
گردیده آنکه نویسانیده ست او حقیقت این تسوید را خوب میداند کاتب را برکتابت نظر ست و قلم از تحریر بیخبر هر رطب و یابسی که از دبان خامه برآورد برآورد و به آئینه داری لا رطب و
لا یابس الا فی کتاب مبین بر دلیس چون تصنع بنده را درین امر دخل نبوده و حق تعالی بابواب واردات بر قلب گشوده نام رساله متن واردات عنایت شده و لفظ فاصل در بین سخن گشته
و عنده فصل الخطاب ـــ

تنبیه در تفریق کلام اهل ظاهر و اهل باطن

نهج کلام اهل ظاهر که بی بهره از حقیقت اند و کسب علم از حواس ظاهره کرده اند یعنی از تعلیم و تعلم پیدا نموده اند اینست که سخن ایشان بریک وطیره میباشد و در هر بحث همان بحث که
شروع میکنند مذکور مینمایند و فصل و باب بسیار میسازند زیرا که کلام ایشان باختیار ایشان ست هرچه اراده مینمایند آن مطالب بیان میکنند و کتب ایشان تالیفات است تصنیفات نیست
چنانکه در هر مقام اقوال بزرگان می آرند و نقل کلمات سلف مینمایند و چند مقدمات مرقومه دیگران را ترتیب داده تصنیف خود میگویانند و نتیجه برمی آرند و حاصل رائی فهمند اگرچه
گاه باشد از راه فیض سخن کلمه خوبی نادانسته از زبان ایشان هم برآید لیکن حقیقة آن را در نمی یابند و محل اعتبار نیست ع گاه باشد که کودکی نادان + بغلط بر هدف زند تیری
طریق کلام اهل باطن که اهل الله اند و از حقیقة آگاه اینست که تحقیقات ایشان سراسر تصنیفات ست و کلمات ایشان تالیفات نیست گو بعض مطالب معارف مطابق گفته و نوشته دیگران
هم افتد تالیف نباید فهمید که ایشان نقل چیزی نکرده اند بلکه همان معانی مکشوف بر ایشان هم گشته صاحب حال اند و مالک اقوال چنانکه اگر اجتهاد مجتهدی با اجتهاد مجتهد دیگر مطابق افتد
یا امور شرع که باحکام دیگر شرائع موافق آید نقل آن امور نیست بلکه در اجتهاد او هم همان آمده ست و حق تعالی بهمان امور امر کرده پس اینچنین توافق از راه تحقیق ست نه نقل
تقلید مثلاً نقال کسی را خواهند گفت که نقل صورت و شکل دیگری که خود آن ندشته باشد به نیت نقل او کند والا اگر کسی در اصل صورت خود مشابهتی بدیگری داشته باشد
یکی را نقال دیگری نمیتوان گفت و حرکات و سکنات دیگری که بی قصد نقل فقط تشبیها افتد نگویند که فلان شخص درین حرکات نقل فلان کس میکند
پس برین محققان که از روح القدس مبدء فیاض القاء معانی حقه میشود و اخذ علوم بی توسط حواس ظاهره از جناب حق تعالی بطریق الهام هم مینمایند و صاحب مکاشفه و قوت قدسیه اند
و راهی بارب خود بطور ولایت دارند و از کمالات نبوت بهره مند اند و کلام ایشان مانند کلام اهل ظاهر بریک نهج مخصوص نمی باشد صاحب کلمات جامعه میشوند همان یک نهج
القاء رحمانی خاصه ایشان ست هرچه هر وقت از جناب الهی بر قلوب ایشان وارد میشود بیان میکنند لهذا سیاق کلام این بزرگان را علماء ظاهر در نمی یابند و در یافت مطلب
نمیکنند و گفتگوی مستانه می فهمند و تطبیق آن مطالب اهل قشر دشوار میشود و اکثری که بی نصیب از ایمان حقیقی اند بانکار پیش می آیند و بعضی که بصورت اعتقاد و حسن ظن قائل

وپرتوی از نور ایمان برقلوب ایشان تافته است این بیچارگان تکلفات بارده وتوجیهات بیجا از طرف خویش دران کلام می نمایند ونفس الامر اینست که ولی را ولی میشناسد ونبی را نبی وحقیقة کلام الله را حق تعالی نیک می داند که ما یعلم تاویله الا الله رتبهٔ علماء راسخه همین ست که ایمان بران کلام آرند وانه پیش حق سبحانه دانند والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا وچون نهج کلام ربانی همین ست که بر یک طور گفتگو نیست هرچه نازل شده شده اهل ظاهر پی بمعانی بطون آن نمی معنی هر آیة جدا جدا باعتبار ظاهر می فهمند وربط آنرا چنانکه باید نمیدانند بعد حق تعالی رسول او علیه السلام از حقیقة کلام الله آگاه ست وبعد آن جناب آل واصحاب او علیه وعلیهم السلام که کلمهٔ انا قرآن ناطق مخبر ازین معنی ست وبعد ایشان هر کسے را که میخواهند بتصدق این برگزیدگان بعنایت خاص مینوازند وبقدر استعداد براسرار قرآنی اطلاع می بخشند ذالک فضل الله یوتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم این زمان از دل اقرار بمعنی فی الحقیقة حاصل مے شود که این گونه کلام مقدور بشر نیست والحق کلام الله ست والذین آتیناهم الکتاب یعلمون انه منزل من ربک بالحق ولا تکونن من الممترین ومعنی آیه ان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا فاتوا بسورة من مثله منکشف میگردد پس کسانیکه بفیض حقیقة قرآنی مشرف میشوند بطفیل وتبعیت رسول خویش اقتباس انوار علوم از حقیقة جامعه محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیه مینمایند مغز کلام ایشان را هم هر بے بصری نمی یابد وتقلید تقریر وتحریر ایشان نمی تواند که نماید محمد علیه السلام سید المرسلین والمحمدیون سادات الامم اجمعین که بشارت کنتم خیر امة اخرجت للناس درحق محمدیان ست —

بیان کیفیت وکمیت مراتب علمیه واختلاف حال استعدادات جزئیه وکلیه

سبحان الله نور علم که کاشف اسرار ست برای اهل ظاهر حائل چون دیوار ست که العلم حجاب اکبر درحق ایشان ست چه اهل ظاهر که علم جزئی دارند همین اعتبارات جزئیه را دریافت میکنند وهر قدر که بحث ومسائل هر علم که میخوانند معلومات ایشان زیاده میشود واصل علم که بمعنی ادراک ست هرگز افزون نمیگردد در اصل فطرت هر کسے را هر قدر که دادند دادند لا تبدیل لخلق الله ومثل علم که بمعنی دانست ست مانند حرارت غریزی ورطوبت غریزی ست دربدن هر که راهر قدر بقوة یا بضعف که از ابتدای خلقت داده اند باز زیاده نمیشود پس علماء ظاهر که صاحب عقول قاصره وعلوم جزئیه اند چون درنفس ایشان التئام کثرت معلومات اعتباریه میگردد علم ایشان تنگی مینماید وخود را اعلم الناس در زعم خود هی تراشند ونفس ایشان از کم حوصلگی غرور پیدا میکند وجهل ذاتی ایشان با علم جزئی ایشان جمع شده مرکب میگردد وعرفاکه محققانند وعلم کلی دراصل استعداد نصیب این وسیع مشربان گشته هر قدر که قطرات معلومات جزئیه ومقیدات اعتباریه برخاطر ایشان ترشح نماید یعنی تحقیقات گوناگون رو دهد در پیش محیط علم ایشان اعتبارے ندارد ودل اطلاق منزل ایشان را تنگ نمی سازد مرتبهٔ ایشان بے انتهاست وحوصلهٔ ایشان را حد ونهایت کجا هرچه رو میدهد آنرا بے اعتبار میدانند وکم درحضرت لا اعتبار میشناسند وبا اینهمه معترف بقصور وارند وهیچ شئ درنظر نمی آرند لهذا آنچه حسب حال بوده همان بیان نموده شد که اینهمه اگرچه پیش از هرزبانی وتضییع زمانی نیست لیکن نزد عقلا معاف وبیدیوانگان صاف این بیان محضاً للنفس وتصنع که راه ورسم اهل ظاهر ست نیست بلکه باعتبار دیدو تصور ست که همیشه بنده را درنظر نمی باشد وهم شایان مرتبه بندگی ست که مخلوق بیچاره هرچه خواهد گفت درجنب کبریائی حضرت خالق بیش از هرزبان نیست وممکن بے سروپا که نبوده وباز نخواهد بود هرچه بعمل خواهد آورد درپیش دوام حضرت واجب تعالی تضییع اوقات ست وقتی که صاحب ما صلی الله علیه وسلم فرموده باشد ما عرفناک حق معرفتک وما عبدناک حق عبادتک پس ما غلامان را چه مقدور که معارف خود را تحقیقات شماریم واعمال خود را حسنات دانیم وهم این بیان برای تسلی معترضان ومخالفان ست که فقیر خود معترف بقصور خویش ست احتیاج اعتراضات وطعنهای ایشان نیست ودرین امر هم حق تعالی محتاج دیگرے نساخته برای بدگفتن هم نفس لوامه من کفایت میکند ایشان کیستند که نظر آیند وبگفتگو درآیند پس اگر ایشان نباشند ما محتاج نشویم ودرین امر بوجود ایشان که کسی بدگو ومخالف ما باید که پیدا شود تا تبعیت کامله رسول الله علیه السلام وجامعیت بهمه اضافات بر ما صادق آید ومظهریت تام اسماء الهی بظهور نماید حاشا وکلا که ما را نه احتیاج معتقدین ست ونه احتیاج منکرین وبیست حق هم خودیم ودشمن هم خودیم حقیقتاً چشم داده است تا مشاهده خود نمائیم وچشم داده است تا مشاهده وبصر خود درآئیم وگوش داده است تا کلام خود بشنویم وزبان داده است تا باخود سخن گوئیم وعقل داده است تا خود را بفهمیم وقلب داده است تا الهامات حق بخود رسانیم وروح داده است تا باخود دوستی نمائیم ونفس داده است تا باخود دشمنی ورزیم

دانش داده است تا بخود بیاسائیم و وحشت داده است تا از خود رم نمائیم و عرفان داده است تا معتقد خود شویم و جهل داده است تا منکر خود گردیم نه خالق با محتاج ست و نه با
مخلوقان را کسبی بگیرد احتیاج حسبی الله نعم الوکیل نعم المولی نعم النصیر و هم تمثیل هذیان برای آنست که چنانکه در عالم هذیان بیخبری از خود و غیر خود میشود و آدم بتکلف سخن نمیگوید
همچنین در ورود اینمطالب من جانب الله است و از راه هوش خودی و دخل حواس مادی بیان نشده بلکه در حالت استفاضه ایمانی سلب جمیع حواس ظاهری و تعطل از توجه بخودی و...
پس اگر عقلا را سستی در عبارت و خللی در فهمید مطالب واقع شود البته که معاف خواهند فرمود و لب طعن بر سخن کسی که بیخودانه میگوید نخواهند گشود و دیوانگان الهی را که در
مشاهده احدیت حیرانند و محرم این بیان یقین ست که صفا بر صفا خواهد افزود و موافق مذاق خواهد بود ع قدر زر زرگر بداند قدر جوهر جوهری + هر کرا حق سبحانه
خواست محرم اسرار ساخت و هر کرا خواست پردهٔ حجاب بر دلش انداخت الشان که اند و تخطئهٔ ایشان چه کار با خداست و رسول را ه غما هر گاه طائفه کلام الهی را کلام شاعر
پنداشتند و ما هو بقول شاعر و جماعه بیان رسول او را از هوا انگاشتند و هو ما ینطق عن الهوی چون حقیقت کار چنین ست که اهل هوا اهل صفا را هم قیاس بر خود میکنند
و افعال و اقوال ایشان را مانند اعمال و اقوال خویش میدانند که المرء یقیس علی نفسه و چنان جناب پاک را علیه الصلوة و السلام منسوب بهوای نفسانی کردند و آیات منزلات را
از قسم شعر شمردند پس نظر بر رد و قبول خلق داشتن دبال و خاطر خواه همه کس نگاشتن محال زیرا که استعداد هر کسی مختلف و فهم شده و پس چنین تقریر و تحریر که موافق مذاق هر کس باشد
از محالات است و هر چند که از راه جامعیت محمدیه افاضه ارا شمول معنی مطلق بر قلوب اینها که صاحب عقول جزئیه اند کرده میشود لیکن این نافهمان نمی فهمند و برد و قدح
پیش می آیند شعر ما نحن الله و الرسول معا مدمن لسان الوا قفیت انا + یعنی حق تعالی که منزه از جمیع نسب و اضافات ست از زبان خلق نجات نیافت و هر یکی او را
مقید باصطلاح خاص خود نمود و در ذهن خویش بتصور مخصوص معین ساخت و اقرار و انکار بر آن امر متصور هر یک را روا داده و جناب رسول مقبول علیه السلام که صاحب
جامعیت ست و حقیقهٔ محمدی حاوی همه حقائق که صادر اول ست علاج این عقول قاصره نفرمود و نتوانست که همه را مومن سازد و از انکار باز داشته راه توحید نماید پس ما که
بطفیل آنجناب مصروف بیان حقیقم کی رها از دست طاعن احمقیم پا بر راه تبعیت رسول میگذاریم و از لومهٔ لائم باک نداریم بفضل الاطمینان و التسکین و الاستعان و به نستعین
بالذات حاصل همین اطمینان و تسکین خود ست و بالعرض و ضمن خویش اصلاح و تسلی دیگران از همین نوع خود منظور که در نظر عرفا همه مردم کنفس واحده مشهود می شوند پس
هر کسی را که هدایت الهی خواهد رسید بمحمدیه خالصه خواهد گروید و اگر خلاف خواهد ورزید در آخرت خواهد دید آنچه خواهد دید ان انا الا نذیر و بشیر لقوم یومنون مارا درین امر
شک و شبهه نمانده و حق تعالی بمرتبهٔ طمانیت کامله رسانده هر چه هست از حکم پروردگار است و بنده را اظهار امر حق ناچار رد و قدح خلق کار نیست و منظور
جز رضای کردگار نه فبالله و لله البیان و علیه الاعتماد و التکلان —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله المفتاح الذی فتح علی قلوب العارفین ابواب العرفان و علمهم البیان و شرح صدور الواصلین بالایقان و شرفهم بحالة الاحسان و الصلوة و السلام علی من فتح الله
فتحا مبینا و رضی له الاسلام دینا و علی آله و اصحابه اجمعین الی یوم الدین اما بعد فهذا الوارد الاول هو المسمی بفاتح الواردات قال لی قل یجمع بیننا ربنا ثم یفتح بیننا بالحق و هو
الفتاح العلیم فارجو ان یفتح بینی و بینکم باب الافادة و الاستفادة کما فتح بینه تعالی و بینی باب الافاضة و الاستفاضة لافیدکم بما یفیدکم فی الدنیا و الآخرة و ما التوفیق الا به
و هو خیر الناصرین ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و انت خیر الفاتحین فیا ایها المحمدیون اعلموا ان الله تعالی لما افتتح کتابه المفصل الذی هو المسمی بالعالم ابتدأ بالقلم و اول ما
خلق الله القلم کما ان افتتاح کتابه المنزل الذی هو القرآن بالسورة الفاتحة و العرفاء یعبرون القلم بالعقل الکل لان اول ما خلق الله العقل فکما ان علم الکلیات جمیعها حاصل
للعقل اجمالا و الجزئیات المفصلة تکون مندرجة فی الکلیات هکذا جمیع اسرار القرآن فی فاتحة الکتاب بالاجمال و لا یفهم الا من انکشف علیه اسرار جوامع الکلم المتران کل ما یخرج من قلم
الکاتب و یظهر من النقوش بالفعل کان ثابتا فی القلم بالقوة من قبل الکتابة و کل ما کان ثابتا فی القلم مستعدا کان فی علم الکاتب بالصورة العلمیة قبل القلم و کل من الصورة...

کانت فی نفس الکاتب ذاتاً بالتقدم الذاتی فاذا اراد الله سبحانه ان یفتح علی قلب العبد باب الواردات یتوجه الیه بذاته مع کل صفاته واسمائه ومع الوسائط والوسائل الاخر التی
واجبة الاعتبار ومنها المبادی العالیة من العقول العشرة فیلقی المبدأ الفیاض علی قلب الطالب باذن ربه ویتجلی علیه به باسمه الفتاح ویعلمه من لدنه علماً ویقترب العبد فی هذا الوقت
ویقرأ حینئذٍ باللسان الحالی اسم ربه الذی خلق خلقه من علق وهو الاکرم الذی علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم فالحمد لله رب العالمین الذی خلق الانسان خلقاً جامعاً شاملاً لکل
ما فی العوالم من العلویات والسفلیات والمجردات والمادیات الرحمن الرحیم الذی عم احسانه علی الوری وخص عرفانه بالعرفاء مالک یوم الدین الذی لا دین الا دینه ولا دین الا دینه واصباً ففیه
تتقون والیوم الا یومه کل یوم هو فی شان ولا مالک الا هو وله ما فی السموات والارض اللهم ایاک نعبد فلا نعبد ولا معبود سواک وایاک نستعین فلا نستعین ولا مستعان الا عداک اهدنا الصراط
المستقیم بالایصال الی المطلوب وعطاء الاستقامة علی المحمدیة الخالصة صراط الذین انعمت علیهم من قبلنا بالاصطفاء الخاص والاجتباء المحض غیر المغضوب علیهم بکون الغشاوة
علی قلوبهم ولا الضالین الذین یترددون فی توحیدک وحقیقة اصطفائک آمین بحق سید المرسلین صلی الله علیه وعلی آله واصحابه الطاهرین الراشدین۔

بیان مرادات تحریر هو الناصر بر سر واردو بیانات تسطیر بسم الله بران مراد

چون کلمهٔ هو الناصر و ابتدا بر سر مسوده هر وارد محرر گشته بود و رساله و کتاب نیز چنان فهم داشته شد تا در هر مقام اول شهود و ذکر همین اسم سامی و نام نامی شود و چون
بموجب حدیث شریف شروع هر امر بتسمیه باید اوّل هر وارد که جدا جدا وارد گردیده و هر یک مطالب علیحده دارد بسم الله تحریر نموده آمد و او سبحانه برکات خاص و رین عمل عنایت
فرموده و گویا التسمیه بمنزله جزو هر وارد و منجمله واردات است و هر کلام تمام موافق مرضی رسول علیه السلام و النحیات پس اگر کاتبان و ناقلان آنرا سهل و نادر دانسته بنا بر تخفیف
کتابت قلم انداز خواهند نمود از مقصود ایمان خویش سد راه فیضان گشته باب خسران بر خود خواهند کشود و چنانچه بعض اسماء الٰهی یا دیگر حروف مثل هو و الف وغیرها که بر پیشانی
مکاتیب و نوشته‌ها می نگارند همچنین کلمهٔ مبارک هو الناصر را که النسب و اصح از تسمیه است ازان قبیل و اینجا شمارند پس گمان تقدم و تفوق آن از بسم الله نمایند و در اسماء الٰهی که قبلیه
و بعدیه با همدیگر ندارند چنین خیال نفرمایند و در عبارت هم این جملهٔ طیبه گویا نه داخل کتاب است و نه متعلق به پیش و پس بلکه متصاعد بطرف حق است و پس و علامت شرح
تسمیه نبود و ورود وارد دیگر است و سبب فاصله بین السطور و موجب فرق نمایان واردات از همدیگر مع هذا تقدم این اسم الٰهی از بسم الله در تلفظ و کتابت هم هیچ قباحت ندارد
زیرا که دال بر آنست که تسمیه بید و نصرت اوست و هو الناصر فی التسمیه اسمه ایضاً و چونکه مجموع شرح و متن هر یک وارد بالاصالة یک چیز تمام و کمال و امر وی بال گشته بمنزله یک یک
صحیفه و رساله شده هر یکی من حیث المجموع مسمی باسم خاص گردیده است و بر اسم حمد و صلوٰة علیحده و وجه تسمیه با خود دارد زیاده تر متوقع ضرورت نوشتن بسم الله بر سر هر واحد بهم رسید
اما از آنجا که شرح و متن ارتباط تمام با هم یافته کیفیت وحدانیة پیدا نموده است همان کلمهٔ هو الناصر بسم الله متن هر وارد در ان مجموع کفایت میکند حاجت تکرار نوشتن نیست
و شرح بسم الله در شرح خطبهٔ متن گذشت جا بجا احتیاج نوشتن ندارد و توجیهات نوشتن لفظ هو الناصر نیز همین یکجا کافی است بار بار هر جا تکرار آن ضرور نیست هو الناصر و به نستنصر
پس هو از ضمائر است و اعرف المعارف و مخصوص بهر مضمر معنوی و اقوی از اسماء و اعلام و معین بهر شخص هر نام و الناصر اسمی از اسماء الله است که در هزار و یک نام داخل است و از
قرآن شریف بدلالت التزامیه استخراج کرده میشود و هم ناصر اسم حضرت رسول الله است علیه الصلوٰة والسلام که در لود و نه نام آنحضرت مندرج است و هم ناصر نام حضرت مرتضیٰ علی است
که در اسماء الشان مرقوم است و هم ناصره مثل محمده نام حضرت فاطمه است و هم این اسم مبارک نام حضرت قبلهٔ کونین است پس با این نسبت ما محمدیان هرگاه که میخواهیم چیزی بنویسیم اول
سر هر مطلب این اسم پاک را تیمناً و تبرکاً می نگاریم بعد از ان بتسوید مطالب می پردازیم و رجوع بجناب حضرت رب الارباب که ناصر حقیقی و خیر الناصرین است نموده طلب القاء مطالب حقه
مینمائیم و ارواح طیبهٔ آن جنابها را که این اسم مبارک منسوب بآنها نیز گشته و ناصران اضافی اند وسیله گرفته از ایشان مدد خواسته امید وارد ورود معانی صادقه میگردیم و بادی مطالب
جل نصره توسط این مظاهر هدایت اخود مکشوف میگرداند و آنچه مکشوف میگرداند و بنویسانند آنچه بنویسانند پس نصرت حقیقیه مخصوص بذات حق تعالیٰ است و نصرت اضافیه مضاف بذوات
این مظاهر هدایت کما ان الهدایة بمعنی الایصال الی المطلوب مختصة بذاته تعالیٰ و بمعنی ارائة الطریق منسوبة بذوات الانبیاء والاولیاء علیهم السلام اگرچه فی الحقیقة هر دو معنی
منسوب بحق است پس ما محمدیان بعنایت صاحب خود از منصوران ساقیهم و ان جندنا لهم المنصورون و از ناصران خلفه و ان جندنا لهم الغالبون و تبدل حیثیات ناصریه و منصوریه

اضافیه و جمیع مراتب علل و معلولات و مرشدین و مسترشدین و مفیدین و مستفیدین و آباء و ابناء علی تفاوت الدرجات من الازل الی الابد جاری ست و بعضی نسبت به بعضی از جمله
منصور اند و نسبت به بعضی از جمله ناصران غرضکه در هر جا و هر مرتبه همان حضرت ناصر جلوه فرماست و همان آئینه دار او محو تماشا ست ه در و دیوار من آئینه شد از کثرت شوق ٭
هر کجا می نگرم روی ترا می بینم ٭ نه غلط نه فقط این حالت از راه کثرت شوق و غلبه محبت بهم رسیده بلکه آنچه حق و نفس الامر ست مکشوف گردیده و حال و ذوق مطابق
واقع حاصل گشته و معامله از علم الیقین و عین الیقین گذشته به حق الیقین پیوسته و در و دیوار چه چیست که آئینه دیدار او شود همه جا و همه وقت در دعشق ست که مرات جمال با کمال حبیب خود
است و شنوای ناله عندلیب خویش والحمد لله بعد و آن جناب اصغای آن ناله درد آمود بگوش هوش نموده و مینماید و هر زمان چون عندلیب از چهچهه و ناله خویش مجلس گلشن را گرم میدارد
و در گوش خفتگان چمن شورش مے اندازد لحضرته ای عندلیب ناله زارت شنیدنی ست ٭ هم تازگی گلشن و باغ تو دیدنی ست ٭ در اصطلاح خویش چه گوئی بجز و
و کل ٭ و اندر زبان خود چه نهی نام برگ و گل ٭ یا حضرت ناصر توئی همه جا حاضر و ناظر ما را بهیچکس کاری نیست و در کونین جز ذات بے مثل تو یاری نے جل شانک و عم سلطانک
ه ای که میگوئی که اداری ترا داریم ما ٭ عالمی بیگانه و یک آشنا داریم ما ٭ استغفر الله ثم استغفر الله غیریت کجاست که ادعای آشنائی تو کرده آید و جدائی کرا ست
که دعوی محبت نموده شود توئی که یار خودی و توئی که آئینه دار خودی لحضرته غیر من نیست در میان تو حجاب ٭ پرده چشم من حجاب من ست ٭ بلکه توئی که درین پرده ها
چشم ما چون نور نگاه ظهور نموده و توئی که ازین پرده ها باعتبار ظاهر خود را نهان فرموده انت الظاهر و انت الباطن ه توئی آنچه بود و توئی آنچه هست ٭ بیانت
کنون در زبان من ست ٭ له الحمد فی الاولی والاخرة و افوض امری الیه باطنه و ظاهره فاحمد الله الذی نصرنی و جعلنی ناصراً و ایده ناصر بالوراثة والخلافة و هو خیر الناصرین
و جعلنی منصوراً اولانی المحبین الخالصین و انا اولیهم و اشبه تام بامیر المحبین صورة و معنی ظاهراً و باطناً و ثانی اثنین معه فی نزول الاتم و سما و امر درج الاکمل و هو معی
فی الدنیا والاخرة و انا عینه و لحمی لحمه و دمی دمه و روحی روحه و نفسی نفسه و ظهرت فی ضمن ظهوره نور واحد و من کان هو مولاه فانا مولاه فانا الا هو لا شریک له بل هذا حسب ما دعا
اذ قال له ربه بالالهام الخاص انی جاعلک للناس مقتداً و اماماً قال و من ذریتی و قرة اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید فتقبل دعا
ربه فی ضمن دعاء رسوله علیه الصلوة والسلام کما التقبلی فی ضمن قوله رضی الله تعالی عنه فاجری نهر شاده در فتح باب علم [illegible] ببیده الغایة الخاصة و لده المتوسط الذی
قال فی حقه خیر الامور اوساطها والله یختص برحمته من یشاء والله ذو الفضل العظیم

وارد در بیان حال و تقریب این مقال

یعنی بیان حال خود وقت ورود واردات و تقریب ورود آن مطالب که دران وارد شده اوست گواه و کفی بالله شهیداً که گاهی تمام وارد یکدفعه به یکبار وارد شده است که گویا یاد بود
و گاهی فقره فقره می آمد چنانکه عبارت فراموش شده اندک اندک یاد می آید و گاهی در اثنا راه که فقیر دران ایام بطریق سیر هر طرف میگردید و آمد و رفت بالکل ترک نکرده بود تمام وارد
بمع رباعیات ورود مینمود و بنده در خانه آمده آنرا می نوشت و گاهی در وقت ورود گریه شدت کردی و گاهی حیرت رو دادی و گاهی خنده بسیار مے آمدی و گاهی حزن و خوف
غلبه مے نمودی و گاهی فرح و رجا مستولی میشدی غرضکه معامله من همین بود و همین احوال من مقتضی ورود آن وارد که مناسب حال بود میشد و پاس خاطر کسے یا تعلیم دیگرے یا تصنیف
کتاب ازین امور هیچ امر در آنزمان بخاطر نمیگذشت و عجب خلوت در انجمن و در عین مجالس و کثرت رو میداد و گاهی در عالم تنهائی ظاهری هم این ماجری رو مینمود و باز چون
بانطرف متوجه میساختند استدعای برادر عزیز یاد می آمد بایشان میگفتم بنویسید موافق مرضی شما چنین وارد شده که شما درخواست تسوید شرح رباعیات میکردید و ایشان آنرا مینوشتند
و ما هر دو برادران وارد را بنظر اقدس حضرت قبله کونین میگذرانیدیم و انتخاب بسیار متاثر شده می شنیدند و در حق بنده ها و این رساله آنچه میفرمودند میفرمودند که بنده خود را لائق
آنقدر عنایات نمیداند تا اظهار آن الفاظ نماید غرضکه کمال بنده نوازی بود و گاهی وقت شب کار و مجاهده باب درود میکشود و از عنایت و رحمت خاص چیزے القا می نمود
بالتسوید و تحریر چند چند وارد یاد می ماند چنانچه بیشتر تحریر بحضور اقدس میخواند لبعد روز باتفاق نوشتن می افتاد همچنین شده شده چون یکصد و یازده وارد بتحریر رسید
در دل انداختند که این رساله را برهمین تعداد ختم نمائیم یکصد و ده عدد موافق اعداد اسم علی ست و یک عدد برای آنکه ان الله وتر یحب الوتر لیس بموجب حکم لعجل آوردم

الحکم لله والملک لله لا اله الا الله و باید دانست که ترتیب آنها بهمدیگر نه بحسب تقدیم و تاخیر ورود ست و نه تقدم و تاخر یکی از دیگری بجهت کمیت عبارت و کیفیت مطالب ست
هر چند بعض وارد نسبت ببعض اجمع و ارفع باشند و خواندن و یا وکردن بعض بعض امور در حق بعض انفع بود و آثار و انوار یکی از دیگرے اقوی و اجلی ظاهر و روشن گردد لیکن
این امور را دخل در ترکیب و ترتیب بیشی و بیشی هیچ نیست و نمیتوان گفت که این اول ست و این ثانی و یا این از اعالی ست و این از ادانی پس در ترتیب این مجموعه هم
دخل خویش نیست و هیچ وجه بظاهر در گفتن علت پس و پیش نه بحسب مجاز و حقیقة و معنی و صورت موافق علم الٰهی که مالک و خداوند اینهمه گفتار ست بظهور رسیده
و محض بلا مداخلة و مشارکة تجویزات و تدبیرات ظاهری البشری بهیئة مجموعیش مطابق لوح محفوظ حافظ حقیقی که ماخذ اینهمه اسرار ست مسطور گردیده و لهذا الوجوه
در شمن قید اعداد وارد اوّل و دوم و سوم نموده و الفاظ زائده بیفائده نیفزوده اما چون آن معانی مطلقه غیر مقیده بقید زمانیة و مکانیة در تلفظ و کتابة آمدند و از حضرت جمع الجمع بمراگشتند منازل یکدیگر شدند و از لطافت خویش بکثافت قراءت و کتابت رسیدند البتہ که قبلیة و بعدیة باین اعتبار در مجموعیة بهم رسانیدند و میتوان گفت
که فلان وارد سابق از فلان وارد ست و یا فلان وارد بعد از فلان وارد ست و الحال همین قسم اوّل را بدرجهٔ اول و ثانی را بمرتبهٔ ثانی باید انگاشت و در نقل عبارت
این اصل نگاه باید داشت و لهذا در شمن قید شمار کرده آمده بهر دار حیله اداء آن نوشته شد بالجمله رجوع بمطالب کلی باید نمود و پرده از حقیقت حال و کیفیت اینها
باید کشود **رباعی** در خلوت ما که رشک صد انجمن ست ＊ با خویش زبان چو شمع گرم سخن ست ＊ عالم آئینه خانه ست و ما را ＊ هر سو که اشارت ست با خویشتن ست ＊ مراد
از کلمهٔ خلوت که مضاف ست بطرف ما همین واحد جامع انسانی ست که تشخص متکلم باشد و از صد انجمن تمام آفاق که پر از حقائق گوناگون ست و در حضرت انسان آنچه در همهٔ آفاق
ست حاصل ست که انسان را عالم صغیر میگویند پس این حقیقت جامعه مجملهٔ انسانیه رشک اینهمه کیفیت مفصلهٔ آفاقیه ست و زبان عبارت از قوت در اکه و نفس ناطقه ست
که همیشه با خویش گرم گفتگو ست و عالم را آئینه خانه برای آن تعبیر کرده که در آئینه خانه هر سو جز صورت خویش نمینماید و درین عالم هم غیر از تفصیل کمالات حقیقت مجملهٔ انسانیه پیدا
نیست کما صرح به العرفاء پس هر طرف که اشارت میکنیم مشار الیه آنهم ما ئیم و مراد از اشارات حرکات مطلقهٔ انسانیه ست که شامل ست حرکات نفسیه و خطرات قلبیه و کلمات لسانیه
و افعال جوارح را و این حرکات از دو حال خالی نیست نیک ست یا بد و نیکی و بدی آن عاید بهمان شخص فاعل میشود چنانکه حق تعالی میفرماید من عمل صالحاً فلنفسه و من اساء فعلیها
کسیکه عمل نیک کرد پس برای ذات خود کرده و هر که بد کرد پس بر ذمهٔ اوست از ینجاست که بر همه مومنان ظن نیک باید کرد و کسی را بے حجت شرعیه نباید رنجانید و حسد به کسی
نباید نمود و لب بغیبت نباید کشود و حتی الوسع بمردمان نفع و خیر باید رسانید و خیر خواه عباد الله باید بود که اینهمه عود بسوی خود میکند و ضرر و نفع بخویش میرسد ان احسنتم احسنتم لانفسکم
اگر تقریر ست بر خویش خورده گیر زیرا که اگر هیچ بیان نمیشد کسی بر چه چیز خورده گیری و ایراد میکرد و این محال ست که چنان سخن گفته شود که همه مردمان قبول آن نمایند چون
در حق کلام الله کفار میگفتند ان هذا الا اساطیر الاولین پس دیگر کلام چه رسد اما چون تائید الٰهی مدد میفرماید و مبدء فیاض القاء معانی حقه میکند از بنده سخنی سر میزند که عقلاء منصف
و مردمان سلیم الطبع اقبال آن مینمایند گو بعض جاهل طبیعتان کج مزاج با نکار آن کوشند و از بد باطنی خویش خرده شمارند و حسن آن مطالب بتجاهل پوشند و باظهار مخالفة جوشند مگر
خلل در حقیقت آن کلام نمیکنند فلا یحزنک قولهم انا نعلم ما یسرون و ما یعلنون نیست بیان حقیة تقریر و علامت بطلان آن آنست که اکثر عقلاء با انصاف و عرفاء ربانی خلاف
آنرا ثابت ندارند و معقول نفهمند پس اینچنین بیان سفسطه و بیمعنی ست گو کسی جاهلی بزعم خود آنرا درست داند محل التفات نیست سلامے باید کرد و جوابی نباید داد و سلام علیکم
لا نبتغی الجاهلین —

فائده

باید دانست که بعض امور کشوفی میباشند که بانکشاف باطن فهمیده میشوند عقل و فهم را دران دخل نیست و از راه دلیل بهیچ وجه اثبات آن نمیتوان کرد لیکن عقل یقیناً بر تکذیب آن هم
حکم نمیکند این امر علیحده ست که جای گفتگو و بحث ندارد و عرفا را چنین معامله نیز در پیش می افتد معتقدین را اقرار باید و دیگران را انکار هم نشاید افتاد رد نه عاجز سیری و اگر
تحریر ست بپاسے خود زنجیر چه تا که تصنیف باقی ست مصنف هم گویا زنده و در قید حیات ست و پس از مردن هم از زبان خلق رها نشده چنانکه مخبر از همین حال ست

بیت پیش ازین گفته‌اند اهل سلف ٭ عذر من صنف قد استهدف ٭ نفس الامر نیست هر نیک و بدی که می نگاریم گل و خاریست که برای خود میکاریم فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره
و من یعمل مثقال ذرة شرا یره مراد از گل کلام نیک ست که رنگینی عبارت و بوی معرفت داشته باشد و خود فی حد ذاته گل آبدار بود و برای ناظران باغ و بهار و باعث نفع
و تفریح قلوب شود و سبب تقویت دماغ مردمان صاحب مغز گردد و بس فیض چنین گل کاری تا که این گلشن آباد است جاری ست و خیر آن بباغبان عاید میگردد و ان شاء الله تعالی
بجوش و قوت تمام بهار این چمن و باغ بهشت گل خواهد کرد و کیفیت ترقی تصنیف نیک آنجا معلوم خواهد شد که الیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعه و مقصود از خار کلام بد است
که خود بذاته هیچ و پوچ بود و باعث آزار سخن فهمان شود و سبب باز ماندن از رفتار فی سبیل الله گردد و بنوک شبهات موجب خلش ساده لوحان باشد و در بادیه ضلالت انگشت نمای
خاص و عام شود و مورث مرض شکوک و ترددات مومنین بود و چنین سخن گفتن فی الحقیقت خار در راه خود کشتن ست و تا که خرابه جهان ست بی خارخی باشد و ضرر بد قولان
بمردمان نابینایان میرسد و شامت آن بهمان قائلان عود مینماید و آخر کار در دوزخ بدرجه اتم شدت خواهد کرد و پس هر نیک و بدی که هست عاید بخود است خدا شاهد است
اگر کسی مخلو باشد یا تفهیم دیگری منظور خدا را شاهد گفتن قسم خوردن ست برای صدق مطالب و هم طرف لطف ست برای استشهاد شهود و نیز بحق که شاهد و مشهود شاهد هم اوست
مشهود هم او پس در معامله البته غیر بیچه طور ملحوظ باشد تفهیم دیگری چسان منظور بود **مصرع** ناخواستن گم ایم کرا رهبری کنیم ٭ وقتی که خود در حیرت شهود او گم شده‌ایم
و در نظر خویش نیست محض گشته‌ایم پس دیگران را نخودی چگونه رهبری نمائیم و تهمت این امر بر ذمه خود بیچه طور نهیم که انک لا تهدی من احببت و لکن الله یهدی من یشاء اگر درین زمانه
رهنمائی ست از طرف حق ست و اگر امتیاز اعتبارات ست ممتاز از بهان علم مطلق ست هادی حقیقی در هر صورت هدایت میفرماید و هر گرا میخواهد از بندگان خویش مظهر هدایت مینماید بل
چه من و چه کلام من این کلمات بر سبیل اتفاقات بسوید رسیده و زیاده تر باعث انفعال گردیده من که یا اعتبار سوهم چه ام و چه باشم تعینات غیر متناهیه که ام پس مقام
مراتب غیر محدوده حضرت وجود و هستی این موجود مقید چه مقدار ست و کلامی که ازین بنده سرزده کجا و شمار لیکن عادت الله بچنین قسم جاریست که در هر وقت از بندگان هر کرا میخواهد
بموجب خلق الانسان علمه البیان چیزی که از اظهار مطالب خواند و میگیرد و الا ظهور صفت کلام موقوف گردد و پس رهنی برضای الهی باید بود و تبعیت کسیکه با حسن بیان مشرف شده
باید نمود که الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک الذین هدیهم الله و اولئک هم اولوا الالباب این کلمات وارده که بنا بر ورود هر قوم شده از راه اتفاقات ست ای حبیب
اتفاق چند امر یعنی از راه اتفاق روح با جسد که نفس ناطقه بی توسط زبان نمیتواند که بیان مطالب نماید و فقط زبان هم بی تصرف نفس ناطقه بکلام نمی آید و هم از راه اتفاق علم
باطن ست با علم ظاهر که نه فقط العلم ظاهر قوت درک اسرار ظهور مینماید و نه تنها از علم باطن قدرت بیان حاصل می آید و هم از راه اتفاق رب ست با عبد چه رب که تعین واجبی ست بمنزله
کاتب ست و عبد که تعین امکانی ست بمثابه قلم ست نه فقط از قلم نقش بوجود می آید و نه تنها از کاتب ظهور می نماید ع لولاه و لولانا ٭ لما کان الذی کانا ٭ حدیث قدسی
احببت ان اعرف فخلقت الخلق مشعر همین معنی ست پس تسوید همین مطالب که در اصل فعل حضرت واجب ست و انفعال حقیقة ممکنه که این فعل را قبول کرده اگرچه پیش از ظهور هم
در عالم باطن بالقوه مقتضی انفعال ذاتی من ممکن بود و لیکن الحال که در خارج هم ظهور نموده زیاده تر باعث انفعال گشته که از قوة بفعل آمده و کلمه انفعال بمعنی شرم و حیا نیز بموجب
دید قصور خود طرف لطف وارد او چون آتش در احراق ناچار و آب در اغراق بی اختیار آخر شعله نطق سر بر افرشت و زبان را خاموش نه نشست موجودات عالم تمامها
مظاهر اسماء الهیه اند و هر موجود مظهر یک اسم خاص ست و چون که تعطل در اسماء الهیه جائز نیست هر زبان هر که مظهر هر اسم ست بی اختیار از و ظهور آن معنی میشود انبیاء علیهم السلام
و اولیا و عرفا که مظاهر اسم هادی اند بالطبع در اظهار امر حق و دعوت الی الله و بیان امور هدایت مصروف می باشند و اگرچه میدانند که سواء علیهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم لا یومنون
اما ایشان را با انکار و اقرار کسی کار نیست و منظور جز رضای پروردگار نه آنچه کار ایشان ست مینمایند و غرضی بخلق ندارند لهذا حق تعالی فرموده قل لا اسئلکم علیه من اجر
ان اجری الا علی الله رب العالمین پس یقین من هم که مناسبت باین امر داشت هر چه او تعالی فرمود بنیاد نگاشت هر شخص در شوق چیزی که هست ناچار ست و هر
آدمی بحال خویش گرفتار اکنون هر سخنی که هست با خویش ست و هر پند و نصیحت نماید بر دل ریش زیرا که بموجب لنا اعمالنا و لکم اعمالکم هر کس را که معامله با خویش
ست و نیکی و بدی خود خود را در پیش کما مر پس اصلاح خود فرض بالذات ست و اصلاح دیگران در ضمن اصلاح خویش فرض بالتبع که نهایت کمال و تکمیل است

لهذا در حدیث آمده الدین النصیحة و چنانکه وجوب وجود بالذات برای واجب تعالی ست و در ضمن آن وجوب بالغیر نصیب ممکن جودات ممکنه و عدالت و رعیت پروری سلطان بالذات
موجب خیریت سلطنت اوست و در ضمن آن باعث خیریت رعایا همچنین مرشدان را از تربیت مسترشدان اول منظور تربیت خود ست و ثانیاً در ضمن آن تربیت ایشان
پس چون معامله چنین می باشد هر پند و نصیحتی که بدیگران کرده می آید و هر سخن تربیت که بمریدان گفته میشود فی الحقیقة با خویش ست و هر تنبیه که بتوابعان نموده
میشود نیمه تنبه آن بردل ریش خود پشیده می آید بایزید قدس سره فرماید سی سال ست من با حق سخن میگویم خلق پندارد که با ایشان میگویم ایشان اهل الله بودند هر
بحق سخن نمیکردند این بندهٔ گنهگار که بقید خودی گرفتار ست همیشه با خویش بحرف و گفتار سلطان العارفین علیه الرحمة این کلمه بلحاظ تجلی صفاتی فرموده اگرچه رتبهٔ ایش
ازین بلند تر ست و هر چند که درین حالت در شهود عارف اضافات صفات تمام عالم منسوب بطرف حق مینماید و هر سو مشاهدهٔ کمالات او میکند اما بالکل ذوات الاشیا از نظر
بصیرت مختفی نمی شوند و زوال عین میسر نمیگردد و چنانکه از کلام مذکور شعور بوجود خویش و وجود حق و وجود خلق ظاهر ست و بنده که خود را با خود سخن گفته مراد از آن حالت تجلّی ذاتی
مصطلح ست که درین مقام ماسوی را فوراً در صفحهٔ فنا در نظر شهود نمیباشد و بالکلیه زوال عین و اثر حاصل میشود و همان یک وجود که موجود ست باقی میماند درین وقت آن
عارف که باقی بالله ست خواه تعبیر از آن بلفظ من کند خواه بکلمهٔ او راجع بیک مرتبه ست اما جمیع اینچنین اشارات مختلفه که مشعر از دوئی ست درین موطن نیست فافهم و حقیقت
تجلّی ذاتی و صفاتی و فعلی و آثار و انوار آنهمه در شرح ما در رؤیت و تجلی مسمی بلقاء الله بتفصیل منکشف خواهد گردید و بمطالعه خواهد رسید و منظور از لفظ همیشه استقرار
و دوام این مقام نزول تام ست که بمنزلهٔ عرض لازم مرتبهٔ حقیقة بندگی و ماهیة امکانیه ست و ممتنع الانفکاک ست تغیر و تبدل حالات عروج باز بآن راه نمی یابد بخلاف
آنچنان حالات و کیفیات عروجیه چون اعراض مفارقات اند گو نسبت ببعض دوام و ثبات داشته باشند یا بطیئة الزوال بوده عرصهٔ تا ابیّتی سال یا کم و زیاد از آن کشیده خواه
سریعة الزوال بوند محل اعتبار و قابل استقرار نیستند. و از اینجا نباید فهمید که بنده از بیان مرتبهٔ رتبهٔ خود پیران بزرگ که سلطان عارفان ست اراده کرده استغفر الله من ذلک
برای دفع همین توهم در متن سخن ادب بتقریر اینچنین نموده و بالا در شرح هم گفته که رتبهٔ ایشان ازین بلند ست لیکن این سخن در حالت تجلی صفاتی بود و اگر درویش خود
از همه مخلوقات کمتر نداند معرفت حق تعالی بر او حرام ست چه جای آنکه خیال همسری در مرتبه با بزرگی که در سلسلهٔ نقشبندیه از پیران ماست بخاطر شود اللهم احفظنا من شرور
المتعرضین و ثبت کلامنا بالشواهد والبراهین —

فائده در شناخت کیفیت هر یک کلام و دریافت حقیقت اهل هر مقام

عرفا و اولیا هرچه میفرمایند مناسب وقت و حالت می باشد ظاهر بینان نافهم چون یک کلمه میشنوند یا از یک جا تصانیف ایشان را می بینند آنرا مسند میگیرند و از حقیقت
آن شخص تمامها آگاه نمیشوند چون در کلام الله بعضی آیات ناسخ ست و بعضی منسوخ و در احادیث نیز اختلافات کلمات و معانی واقع شده که گاهی به یک امر حضرت پیغمبر علیه السلام
امر فرموده و گاهی از آن نهی نموده و گاهی در بیان یک امر بسبب اختلاف استعداد سامعان تعبیرات مختلفه کرده پس اگر در کلام اولیا هم ازین قسم چیزی ظاهر شود و اختلاف
در سخن همان یک شخص هم که قائل هر دو کلمهٔ مختلفه بود مفهوم گردد حمل بر اختلاف اوقات و کیفیات باید کرد و هر کلمه را که دلالت به هر معنی نماید ناشی از همان مرتبه باید فهمید بعضی از
ابتدای حالات ست و بعضی از انتهای مقامات و بزرگانی را که حقیقة و الکلیة واقعیة رتبهٔ ایشان ثابت ست تفاوت پستی و بلندی یک دو کلمه پست و بلند نباید فهمید
مگر آنکه تفاوت کلی در مطالب هر شود و سراسر معارف یک شخص فروتر باشد و تحقیقات آن شخص بلند و برتر بود و این را هی فهمد کسی که می فهمد پس چنانچه فرق در مرتبه
کلام ایشان ست همان قدر فرق در مرتبه و مقام ایشان ست که فضلنا بعضهم علی بعض تا حقیقت کلام دیگران بر حال کس شود یا نشود و فرق مراتب آنها ظاهر گردد یا نگردد ما خود همیشه مقر بر قصور خویش باید بود
و بدوام استدعای قوت نسبت مع الله باید نمود و بذل و افتقار تمام باید گفت که الهی این محبوس زندان خودی را بر بام و حضور و شهود خویش مشرف گردان این تمنا ناشی از
مقام عبودیت و فرق بعد الجمع ست که مرتبهٔ نزول تام ست و درین موطن در عین امتیاز حالت اتحاد ست چنانکه در استدعای رهائی از خود باز تمنای حضور و شهود
خویش کرده و کلمهٔ خویش در متن محتمل بهر دو طرف بلطف واقع شده اللهم انی اعوذ بک منک رباعی از فیض تو هر خرابه معمور آمده وز لطف تو هر غمزده مسرور آمده

بخت سینہش زحمت زعالم بربست، ہر سایۂ زیر سایۂ نور آمد، فیض کہ مضاف و منسوبست بطرف معشوق حقیقی کہ مخاطب حاضرست و ہمہ وقت جلوہ گر و ظاہر مراد ازان فیض وجودی ست، از خرابہ ماہیات امکانیہ واز معمور آمدن آباد شدن و موجود گشتن واز لطف ہدایت عرفانی واز غنچۂ دل طالب واز بخت سیہ عدمیہ ممکنہ و مرجع ضمیر شین ہر سایہ است کہ معبر ماہیات موجودہ است و ضمائر قبل الذکر مطلقاً در عمدہ و غیر عمدہ بالاتفاق در محاورات فارسیہ درست و شائع ست واز ہر سایہ ہر ماہیتہ واز سایۂ نور وجود ظلی کہ ظل ذات الوجود ست پس معنی آن شد کہ از فیض وجودی تو خرابۂ ماہیات امکانیہ آباد شد و موجود گشت و ہدایت تو برہنمائی عرفان و شہود دل طالبان ترا مسرور ساخت زیرا کہ سینہ بختی عدمیتہ از حقائق ممکنہ رفت وقتیکہ در زیر پرتو نور وجوب حضرت وجود آمدند واللہ بکل شئ محیط۔

ھو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی نوّر العالم بنور الایجاد و فضل البعض علی البعض من العباد والصلوٰۃ والسلام علی من خلق نوره قبل ان یخلق من نوره وکان نبیاً وآدم بین الماء والطین قبل ظہوره وعلی آلہ الطاہرین وصحابۃ الراشدین **اما بعد** فہذا الوارد الثانی ہو المسمی بنور من اللہ نورنا اللہ وایاکم بنور شہوده کما اوجدنا وایاکم بظہور وجوده فابصار ہذا النور المحیط بعین البصیرة مشاہدة ورؤیتہ ذا الظہور المحیط بعین البصارة مواجہتہ فاینما تولوا فثم وجہ اللہ فالنور عبارة عن المرتبۃ التی ہی منشاء الظہور وتکون علۃ ایجاد الموجودات وہذه مرتبۃ الصفتیۃ للوجود ودون صفاتہ السبعۃ وعبرت عند العلماء بالتکوین وہذا النور مرجح الارادة لاظہار المکونات وایجادہا لان القدرة التی ہی منشا ہذه النوریۃ لا تقتضی الایجاد بنفسہا فقط لاستواء الفعل والترک فیہا والظہور عبارة عن المرتبۃ التی ہی الامر المنتزع ویسمی بالخارج لکونہا موطن الموجودات الخارجیۃ وہی مرتبۃ ظاہر الوجود باعتبار جمیع الماہیۃ مع التشخص مع امتیازہما کما ان حیثیۃ عینیۃ الماہیۃ والتشخص للوجود بلحاظ عدم امتیازہما مرتبۃ باطن الوجود فلتنکشف علی السالکین بمشاہدة النوریۃ تجلیاتہ الفعلیۃ وبمواجہۃ الظہوریۃ آیاتہ الباہرة فی الآفاق وفی انفسہم حتی یتبین لہم انہ الحق فسبحان من ہو نور الانوار ومدرک الابصار مع انہ لا تدرکہ الابصار وہو اللطیف الخبیر۔

وارد در بیان کریمہ اللہ نور السموات والارض

بیان این آیۂ کریمہ ہم موافق طور اہل ظاہر و ہم مطابق نہج اہل حقیقت در شرح و متن کرده می آید و آیہ کریمۂ قرآنیہ را فقط کریمہ ہم بسبب شہرت این لفظ میگویند واکثر جا در کلام محققین آمده باید دانست نور حق مطلقاً عبارت از وجود مطلق ست کہ محیط ہمہ اشیاست و چنانچہ در ظاہر این نور اضافی سبب پیدائی و نمائش مبصرات می باشد ہمچنین در حقیقت ہمان نور حقیقی ست کہ باعث ظہور اینہمہ موجودات شده و آن معنی مطلق درین مراتب مقیدات بحسب حیثیات و اعتبارات ظاہر گردیده چنانچہ مراد ازین مثال بیان ہمین مراتب اعتباریہ است کہ حق تعالی درین آیہ میفرماید مثل نوره کمشکوٰة فیہا مصباح المصباح فی زجاجۃ الزجاجۃ کانہا کوکب دری یوقد من شجرة مبارکۃ زیتونۃ لا شرقیۃ ولا غربیۃ یکاد زیتہا یضیء ولو لم تمسسہ نار نور علی نور یہدی اللہ لنوره من یشاء ویضرب اللہ الامثال للناس واللہ بکل شئ علیم و بدانکہ حق سبحانہ درین آیہ کریمہ ازین استعارات وامثلہ آنچہ اراده کرده مراد ہمان ست وہو اعلم بمراده وانما نحن مؤمنون بہ ونقول آمنا بہ کل من عند ربنا اما آنچہ حسب طاقت بشریہ تاویلات این بفہم قاصر آید آنست کہ مراد از کلمہ نور وجود و علم است واز مشکوٰة مراتب عقول ست کہ مجردات مفارقات اند واز مصباح مراتب نفوس مجرده کہ مقارنات اند واین عقول و نفوس مدرک کلیات اند بذوات خود و مدرک جزئیات باسباب یعنی چنانچہ حواس آلات نفوس اند برای اکتساب علم جزئیات ہمچنین نفوس آلات عقول اند برای اکتساب علم جزئیات کہ حاصل ست نفوس را بآلات حسیہ واز زجاجہ مراتب افلاک کہ از موجودات مادیہ اند بمناسبۃ شفافی اجرام فلکی و صفای جسم زجاجی واز کوکب دری مراتب نجوم کہ منوریہ تنویر حق اند واز راه بودن کواکب در ثخن فلک نشمرد حق تعالی کواکب را جدا از افلاک و اکتفا کرد بضمیر راجع بطرف زجاجہ و گفت کانہا کوکب دری واز شجرة مبارکہ منظور مجموع عالم ست از ہمہ علویات و سفلیات زیرا کہ کواکب متعلقات اند علویات کہ افلاک باشند باعتبار تشخصات خود و سفلیات کہ عناصر و موالید بوند بلحاظ تاثیرات خویش

وصفت شجره که مبارکه وقهشده ازراه برکت تکثر وظهور کثرت ست که بانواع متکثره وزیادات مختلفه ظاهر گشته وتعبیر کرده شد این شجره بزیتون بمناسبت سریان فیض الهی
درین عالم وسریان دهنیة در درخت زیتون وامداد دهن برای اشتعال شعله ومراد از نفی اضافه شرقیه وغربیه ازین شجره که مجموع عالم بود از روی کلیة ومجموعیة عالم ست
وشک نیست که مجموعیة عالم نه شرقی ست ونه غربی بلکه شرق وغرب از جهات موجوده فی العالم ست ومراد از منع مس نار نفی شراکت حقائق ممکنه ست باو تعالی در وجود
فی الحقیقة زیراکه چنانچه آتش در ظاهر شریک نور در روشنی متوهم میشود ومعلوم میگردد که بذات خود روشن است وحال آنکه چنین نیست بلکه منور روشن ست وقبول منکشف
نورهیتا رابسبب لطافت جسم خود ونور نور ست ونار نار همچنین دربادی الرای مفهوم میشود ومتوهم میگردد که این موجودات وجودات اند کما زعم البعض ولیس الامر کذلک
بل الوجود وجود واحد موجود وسواه انما الحقائق الموجودة مرایا للوجود الذی ظهر فیها بل هذه المظهریة ایضا منسوبة به نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء لیس النور اسم وجود حق
بحیثیة اطلاقیة ظهور او نظر بجود وایجادیة واظهاریة دیگر موجودات ولهذا مضاف بطرف سماوات وارض شده ومنظور در اکثر آیات از اطلاق سماوات وارض مجموع
کائنات میباشد ودر تفسیر کردن نور بمنور مخصوص همین یکجا نسب اضافی میشود واز همین جهت این معنی را منسوب باهل ظاهر وارباب قشر کرده اند کما یحیی رباعی
که شمس وقمر نور سما وارض ست ÷ خورشید دگر نور سما وارض ست ÷ در عرصه خلق ظلمت غیر کجاست ÷ الله اگر نور سما وارض ست ÷ مراد از شمس وقمر انوار عقول
ونفوس ست که تاثیر وتصرف در عالم دارند وهم این مهر وماه ظاهری که باعتبار ظاهر روشن کننده عالم اند واز نور نور وجودی واز سما اجرام علویات واز ارض اجسام سفلیات
واز خورشید دگر تعین واجب تعالی واز عرصه خلق مرتبه ممکنات موجوده واز ظلمت عدمیة واز غیر عدم پس معنی آن شد که این عقول ونفوس ومهر وماه که خود محتاج وجود اند
که موجود کننده علویات وسفلیات اند وجود واجب تعالی ست که اینها را در ضمن وجوب خویش گرفته بوجود آورده ست ودر مرتبه ممکنات موجوده که تلبس یافته
وجود اند عدمیة عدم که مغائر وجود ست کجاست ضدان لایجتمعان اگر این کلام را باور میدارید که الله نور آسمانها وزمین ست قال الله تبارک وتعالی الله نور السموات
والارض صاحب کشاف در تفسیر این کریمه نگاشته ست ای منور السموات والارض ومصنف احیاء العلوم علیه الرحمة در توصیف تاویل هر قوم گفته که علما قشر خوب نوشته
ست جار الله زمخشری که از جماعه معتزله ست ومصنف کتاب کشاف در تفسیر این آیه مراد از نور منور اسم فاعل داشته یعنی حق تعالی روشن کننده آسمانها وزمین ست نه
روشنی آنها وهمین معنی هم باعتبار ظاهر درست ست وگویند که مصنف کشاف چون کتاب خود را پیش محقق همعصر خود که حجة الاسلام محمد غزالی باشد رحمة الله علیه برد
ایشان اتفاقا چون کتاب وا کردند همین آیه برآمد معنی آنرا دیده گفتند که در علما قشر خوب نوشته اما خود هم موافق مذاق ارباب لب که اولو الالباب اند هیچ بیان نکردند
چون حق سبحانه این فقیر را بالعلم اللدنی خود بر مافی الضمیر ایشان مطلع ساخت بنده بتصریح آن پرداخت بهر حال اعنی قطع نظر از گفته ونوشته ایشان که مهمل ومطوی گذاشته
وقطع نظر از تخصیص کرام موضع مخصوص وقطع نظر از افادهٔ امری مقرر قوم ست ونزد محققین این معنی ثابت ست که نور فی حد ذاته وعلم ووجود ظاهر بنفسه ومظهر لغیره است
وهمین تعریف برین هر سه مرتبه صادق ست یعنی نور آنست که اولا خود ظاهر بالذات وروشن بذات خویش باشد وثانیا در ضمن ظهور خویش روشن وظاهر کننده غیر
خود ونماینده دیگر چیزها بالتبع بود وهمچنین علم هم خود دانست ست وباعث دانستن دیگر معلومات ست ووجود نیز خود هستی ست وهست کننده دیگر موجودات پس
بحساب این تعریف هر سه مراتب مدارج نور اند وقاعده کلیه ست که هرچه در تعریف واحد باشد متفق الحقیقة است چون زید وعمرو که همان حیوان ناطق اند پس بحساب
وحدت تعریف این هر سه امر باهم اتفاق دارند واینهمه درجات نور اند وجود هم نور ست ونور هم نور ست وعلم هم نور ست ونور در مرتبه نور درجهٔ نازله علم ست وعلم مرتبه نازله وجود و
مرتبه نور وجود اعلی درهمه مراتب انوار ست زیراکه علم ونور از افراد وجود اند ووجود محیط اینها ومرتبه نور علم از مرتبه نور مشهودی ارفع ست زیراکه نور مبصر حسی ست
وعلم مبصر حسی نیست لذا قال الله عز وجل فی آخر هذه الآیة نور علی نور وگویا ازین لفظ تصریح همین مراتب پست وبلند نور منظور ست واگرچه فی الحقیقة اینهمه انوار نور الهی اند
الا بلحاظ امتیاز اعتبارات نور وجود را که اعلی از همه است بنحو اضافه کرده وگفته یهدی الله لنوره من یشاء یعنی راه مینماید حق بسوی آن وجود مطلق هر کرا میخواهد
ازبندگان خود واز گرفتاری اعتبارات مقیده بر می آرد بالجمله در مرتبه اولی ای معنی لازم یعنی باعتبار ظاهر بنفسه که روشن بودن معنی لازم ست نور که روشنی ست

ومنور بالکسر اسم فاعل ست ومنور بالفتح که اسم مفعول ست این هر سه باعتبار متحد و یکیست و در یک مرتبه صادق می آیند و همان یک ذات النور ست که خود روشنی ست و خود
روشن کننده خویش ست و خود روشن کرده شده خود ست و همین قسم علم و عالم و معلوم بلحاظ این مرتبه خود دانست ست و خود داننده خویش ست و خود دانسته شده خود ست
چنانچه در حالت علم العلمی باشد و همچنین وجود و موجد و موجود نیز یکیست که خود هستی ست بمعنی ذات الوجود که مرتبه لابشرط است و خود هست کننده خویش ست بحیثیة مابه
الموجودیة و منشا انتزاع بودن و خود هست کرده شده خود ست بلحاظ معنی مصدری که مقتضی کون و حصول ست و درین موطن الوجود موجود گفته میشود و بدانکه
باعتبار معنی اول حمل درین مراتب سگانه که عین یکدیگر اند حملاً بالمواطاة کرده می آید پس اگر بهمین معنی لازم لفظ نور که در آیه کریمه وارد ست حمل از روی مواطاة نموده شود
یعنی چنانچه لفظاً واقع شده همان قسم معناً هم مراد داشته آید معنی آن میشود که الله تعالی نور و روشنی آسمانها و زمین ست و درین مظاهر نیست ظاهر و هویدا مگر ظهور او
و روشنی پیدا نیست مگر نور او کما قال جل و علی الله نور السموات والارض هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بکل شیء علیم و در مرتبه ثانیه ای بمعنی متعدی
یعنی بلحاظ حیثیة متعلق بغیره که روشن کردن بمعنی متعدی ست و مفعول میخواهد هر یک ازین مراتب که مصدر و فاعل و مفعول باشد ممتاز و منحاز که هر واحد مفهوم علیحده و ما صدق
علیحده دارد و علم و عالم و معلوم و وجود و موجد و موجود و نور و منیر و منوّر هر سه جدا و متغایر مثلاً شعله شمع که روشن کننده خانه است خود یک چیزیست و نور آن شعله
چیزیست دیگر و خانه که روشن کرده شده است چیز دیگرست و زید که عالم است خود یک چیزیست و علم که صفت اوست چیز دیگرست و عمرو که معلوم زید ست
چیزیست دیگر و مصنف کتاب که موجد آن کتاب ست خود یک چیزیست و کتاب که موجود کرده و تصنیف کرده اوست چیز دیگرست و وجود آن کتاب صاحب کتاب
معنی دیگرست پس اگر لفظ نور را در آیه باینمعنی متعدی تفسیر کرده شود و حمل هناک حملاً اشتقاقیا یعنی حمل اشتقاقی ست و منظور از کلمه نور اسم فاعل ست که منور باشد
فهو منور السموات والارض و معنی آنست که او تعالی روشن کننده و ظاهر نماینده آسمان و زمین ست فافهم باینکه صاحب الکشاف و بارادهٔ حجة الاسلام مصنف الاحیاء چون این
هر دو معنی بوضوح انجامید و فرق معنی لب و قشر معلوم گردید و مفهوم گشت که غالباً مراد حجة الاسلام علیه الرحمة که از اولوا الالباب ست معنی اول بود که موجب حمل بالمواطاة
ست و صاحب کشاف که از علمای قشر ست معنی ثانی نوشته و حمل بالاشتقاق نموده والله اعلم بحقیقة کلامه و محمد غزالی علیه الرحمة هر چند در علم ظاهر از فحول علما و ثقات ست
اما چون نظر کشفی اکسر داده میشود در علم باطن چندان از اهل القرب چنانچه دیگر اولیاء اکمل گذشته اند بنظر نمی آید که یک نسبت ضعیفه ولایت دارد والغیب عند الله

تنبیه

باید دانست که این هر دو معنی که جار الله نوشته و محمد غزالی اراده کرده بیک اعتبار معنی لب ست و بیک لحاظ معنی قشر زیرا که ظاهر و باطن عین یکدیگرست و امتیاز نیست
در اینها مگر اعتباری و امتیاز اعتباری من جمله قشر ست که متفرع ست بر ذات پس مرتبه باطن که چون مرتبه ظاهر بیش از اعتباری نیست نیز داخل قشر ست و معنی آن هم معنی
قشر نیست و چون یک حقیقت مطلقه در مراتب ظاهر و باطن جلوه گرست و موجود نیست مگر همان یک امر که وجود ست پس باین اعتبار مرتبه ظاهر هم محسوب در مرتبه
حقیقت ست و معنی آن هم معنی لب ست و اگر امتیاز ظاهر و باطن با همدیگر مقابل کرده گوییم که یک معنی لب ست و یک معنی قشر این هم درست ست فقط حاصل آنکه اگر چشم
بصیرت پیدا کنی در یابی که هیچ ذره از ذرات عالم محروم از نور حقیقت که آفتاب عالمتاب ست نیست یعنی انکشاف این حقیقت از علم ظاهر میسر نمی شود تا که تصفیه
قلب حاصل نگردد بطفیل فیض صحبت اهل الله آئینه دل را اول صاف باید نمود بعد از ان از هر طرف همان یک ظهور و تجلی خواهد فرمود و بمشاهده فاینما تولوا فثم وجه الله خواهد
کشود و ترا از هستی تو خواهد بود **استعاره** ذره را که در دوری و [illegible] مهجوری آفتاب پیدا شد از سر تا قدم تنها بیقرار گردیده در جستجوی [illegible] خویش و
خالق [illegible] از خود و وجود ذره ست سرگرم گردید و اعراض از هیچ او و از آفتاب گردید چون در ذره چنین طالب پیدا شد او در سلک طالبین و سالکین شمسی [illegible]
میگردانند و در زمره ذاهبین الی الشمس میشمرند و طالب و جویای آفتاب میفهمند در مقام چون این ذره در هوای محبت آفتاب عروج خواهد نمود دل بطرف او [illegible]
فرمود دران جا چون عشق او قوت خواهد گرفت و محبت او کمال پیدا خواهد کرد از فرط شوق و غلبه ذوق ظهور وجود خود با چشم اشیا از حجاب آفتاب خواهد دید

وظهور تمام عالم از آن نیر اعظم خواهد فهمید و در همه جا مشاهدهٔ ظهور شمسی خواهد دید لاعلاج نعره ها خواهد کشید که همه از دوست و پیدا نیست جز جلوه دوست و هیچ ذره را او شیدا
از و نخواهد دید و بگوش دل خواهد شنید که و ما یعزب عن ربک من مثقال ذرة فی الارض ولا فی السماء، درین حال او را در جماعهٔ محبین و عاشقین خورشیدی داخل مینمایند و فوق
از تجلی فعلی آفتاب مفتخر باشند و بر او دروازهٔ سیر آفاقی میکشایند و درین مقام لفظ محبت و ولایت آفتاب بر او درست می آید و چونکه نظرش از کثرت بوحدت میگراید
یعنی که بیخودی می آید درین مقام چون بحقیقت خود میرسد و تمام در خود ظهور آن نور میبیند بلکه خود را همان نور را می یابد و عین خویش میشناسد درین وقت غلغله و شور انا الشمس
برمی دارد و علم همه اوست می افرازد که ای ذرگان دریابید که عین آفتابید و دوری و بُعد کجاست و قرب و وصل کراست او عین ماست ما ئیم که آفتابیم و ما ئیم که عین آنچنانیم
اینهمه کثرت ما و من که می بینید موجب تمائز علمی که اعیان ثابته باشد ذوات آفتاب ظهور نموده تمیز علمی تفصیلی پیدا کرده است درین مقام این ذره را واصل بحقیقت خود
میگویند و یابند سیر انفسی میدانند و سرگردان در خویش میخوانند که بیرون خودش گذرگاهی نیست چنانچه از حال چنین ذره خبر داده اند که گفته اند ؎ ذره گر بس نیک
و رسش بود + گر چه عمری تا کند در خود بود + درین حال بهر ذره که غایت بی غایت شمسی تصدق آن واسطه که در میان ذرگان و آفتاب است در رسد او را ازین مقام
خودی خودش خواهد برآورد که ای کوته اندیش بند خویش اینمقام حقیقت نیست که بدان رسیدی نه آنکه عین آفتاب گردیدی که برین حقیقت تو پرتوی از نور وجود و ظل اسما
آفتابی باشد که یک اسم آفتاب نور است تافته است آن پرتو را آفتاب حقیقی تصور نخواهی نمود که رتبه آن پرتو تحت عرش آفتابی ست که عبارت از ضوء و مقتضا شمسی است
پس چون بحقیقت خود رسیدی و آنرا بدان ظل متجلی دیدی در همین عکس اسمای حسنی بند ماندی لیکن تو چگونی که بسیاری از ذرگان در راه آفتاب در همین جا بند مانده اند الا ما شاء ربک
چنانچه از حال اینجماعه این بیت خبر میدهد ؎ آن خیالاتی که دام اولیاست + عکس مه رویان بستان خداست + حالا از فضل و کرم شمسی ازین ورطهٔ خودی خود برآ و فنا کلی
حاصل نما و خویش را ذرهٔ آن آفتاب دریاب و از رتبهٔ ذرگی سر متاب و همیشه بر سبیل دوام آن آفتاب را حاضر و ناظر و متجلی بر خویش بدان که هو معکم اینما کنتم بلکه خود را در نور حضور او
آنچنان گم کن که نه از تو نام ماند نه نشان ؎ تو مباش اصلا کمال اینست و بس + رو در و گم شو وصال اینست و بس + اینچنین حالت را قرب و معیت و حضور و شهود
و وجود و مشاهده و وصول با آفتاب میگویند و این معامله را ماورای انفس و آفاق میدانند ؎ قرب نه بالا و پستی رفتن است + قرب او از قید هستی رستن است ؎
خوشتر آن باشد که سر دلبران + گفته آید در حدیث دیگران ؎ نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم + چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم + رباعی هستی و عدم
میخانهٔ اوست + امکان و وجوب مست پیمانه اوست + چشم دل تو اگر حقیقت بین است + هر ذرهٔ خلق روزن خانه اوست + منظور از هستی وجود اعتباریست و از عدم عدم
اعتباری زیرا که بر وجود صرف و عدم بحت من حیث هو هو چیزی حکم کرده نمیشود و از خراب شدن مقید و تقید شدن و از میخانه شمول و احاطه حضرت اطلاق و از کلیه او وجود مطلق
یا از هستی مرتبه بشرط شیء و از عدم مرتبه بشرط لاشیء و از نقطه و مرتبه لابشرط و از امکان حقائق ممکنه و از وجوب مراتب تعینات اسما و صفات الٰهیه و از مست شدن بکیف بکیفیت
خاص گشتن و از پیمانه تعین مخصوص وجهی و از چشم دل نور عرفانی و از حقیقت بینی دریافتن امری کما هو هو و از ذرات خلق مقیدات کونیه و از روزن افاضهٔ نور وجود و از
خانه تشخص مفیض حقیقی حاصل آنکه وجود اعتباری و عدم اعتباری و مرتبه بشرط و مرتبه بشرط لا مقید بنسبت شمول احاطه اطلاق وجود مطلق شده اند و اینهمه تعینات
از مرتبه لاتعین ظهور نموده اند و حقائق موجودات ممکنه و مراتب وجوبیه اسما و صفات و شئونات ذاتیه او سبحانه بشدند کیف بکیفیت خاص متضمن و توسط تعین واحد ذاتی
و جبتا لی گشته اند و بسبب او ظاهر گردیده اند پس اگر تو دریابندهٔ حقیقت کما هی هست در می یابی که هر مقید از مقیدات کونیه را افاضهٔ حضرت وجود و از
تشخص مفیض حقیقی باخود و در خود دارد و له ما فی السموات و ما فی الارض و الی الله ترجع الامور

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی هو خالق ذوات الحقائق و خالق جهات الدقائق والصلوة والسلام علی من هو حقیقة التعین الاول و مجمع الکمال الافضل و علی آله الکاملین و اصحابه الفاضلین

اما بعد فهذا الوارد الثالث موسوم بحقیقة الحقائق اوصلنا الله وایاکم بحقیقة التحقیق وارنا وایاکم حقائق الاشیاء کما هی فی نفس الامر ای کما یکون الشئ فی حد نفسه بتحدید الله
وهو محدد کل الاشیاء ومقدرها تلک حدود الله فلا تعتدوها ومن یتعد حدود الله فاولئک هم الظالمون فحدود الله الموجودات بالاعتبارات والاضافات وکل موجود اضافی محدود
بحد اعتباری من جمیع الجهات کما ان الجسم منقسم بالابعاد الثلثة وله حیز طبیعی الا ان من الاجسام ما له جسم حاوی علیه یماس سطح باطنه سطح ظاهر هذا الجسم المحوی فله مکان
کالافلاک الثمانیة ومالیس علیه الفوق فله حیز لا مکان کفلک الافلاک الذی هو محدد الجهات فهکذا جمیع الموجودات الکونیة مرتبة بعد مرتبة علی تفاوت الدرجات فی
مقام مخصوص اضافی ومکان معین اعتباری والحق الذی لیس فی مکان والحقه الحد الامتیازی من جانب الفوق وامتازه من الموجودات الممکنة باعتبار جانب التحت
هو فی مرتبة اللاتعین وحیز الاطلاق بیانا واستعارة والکان ذاتا وحقیقة وراء الوراء ثم وراء الوراء لیس وراء الله المنتهی وان الی ربک المنتهی واعلم ان معرفة حقائق الاشیاء هی معرفة
حدودها ورسومها لان جمیع الاشیاء منحصرة فی نوعین مرکبات وبسائط فمعرفة حقائق الاشیاء المرکبة موقوفة علی معرفة الاشیاء التی هی مرکبة منها مثلا اذا قیل ما حقیقة
الطین فیقال ماء وتراب مختلطان وکذلک السکنجبین خل وعسل ممتزجان وهکذا یعرف کل شئ مرکب مؤلف واما الاشیاء البسیطة فتعرف حقائقها بمعرفة الصفات و
النعوت المختصة بها مثلا اذا قیل ما العقل فیقال جوهر مجرد مدرک للکلیات غیر متعلق بجسم وکذلک النفس الناطقة جوهر مجرد مدرک الکلیات والجزئیات وله التعلق التدبیر والتصرف
بالجسم وعلی هذا القیاس فحقیقة الشئ هو المعنی الذی یمکن ان یعلم او یخبر عنه وحقیقة الموجود هو الامر الذی وجده احد الحواس الخمس او تصوره الوهم او دل علیه الدلیل
والوجود یسمی الیس والعدم یسمی لیس —

وارد دربیان وجود اعیان

وجود که بمعنی هستی ست من حیث هو هو مراد ازان حاصل بالمصدر دارند ومنشأ انتزاع وما به الموجودیة هم میگویند واین مرتبه مبرّا از جمیع نسب واعتبارات ایجابیه وسلبیه ست
اگرچه همه اضافات هم منسوب بجز وی نیستند زیراکه اگر فقط سلب اعتبارات را منظور دارند مقید بمعنی سلبی شود که مرتبه بشرط لاشئ ست واگر تنها ایجاب اضافات منسوب
کنند مختص بمعنی ایجابی گردد که مرتبه بشرط الشئ ست ونه چنان نیست بلکه اوست که شامل جمله تعریفات ست واوست که مبرّا از همه توصیفات ست پس بلحاظ
یک یک اعتبار از معنی ایجابی وسلبی مبرّا از همه هست وباعتبار ملاحظه مجموع شامل جمله وهمین مرتبه را مرتبه بلا شرط الشئ ومرتبه لابشرط میخوانند والاعتبار با امتیاز
عن شئ ما یلاحظ فیه وماله وجود خارج عن ذلک الشئ بل هو حیثیة من حیثیاته تعتبر فی الذهن فغیریته عن ذلک الشئ فی المفهومیة وعینیته فی الوجود فالوجود المذکور والموجودیة
بمنزلة ذات الشئ والموجودات کلها اعتبارات واضافات تعتبر فیه وتضاف الیه وتمیز عنه وتحدبه والکان هو مستغنیا عن جمیع النسب وهم لفظ وجود اطلاق کرده
می آید بر وجود ظلی که بمعنی مصدری وکون وحصول ست وامر منتزع نیز همین ست که انتزاع کرده میشود از همان منشأ انتزاع پس هر معنی را در عبارات مناسب
آن مقام حمل باید نمود وخلط مبحث نباید فرمود فافهم لا ینفک فی کثیر من المواقع واعیان جمع عین ست که بمعنی حقیقت آمده ودر اصطلاح صوفیه آنرا حقائق موجودات
وصور علمیه واعیان ثابته ومرتبه واحدیه میخوانند وحکما ماهیات میگویند فالحقائق مفاتیح للکنز المخفی الذی اذا احب ان یعرف فخلق الخلق فما ظهر فی تلک المظاهر التی
عبرت بالمفاتیح الا الامر الواحد الذی هو وجود محض فبنظر الی الوحدة الذاتیة عبر بالامر الواحد وباعتبار اشتماله للکثرة الصفاتیة والاسمائیة بالکنز فالتجلیات الظاهرة فی
الحقائق الموجودة الاضافیة کنوز مفتوحة فتحها الحق سبحانه والماهیات المعدومة الاعتباریة کنوز مخفیة غلق الحق تعالی ابوابها وعنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو —

فائده دربیان حقیقت ماهیت وتحقیق مجعولیت وغیر مجعولیت آن

حقیقت وماهیت عبارت از ما به الشئ شئ ست وآن امر معقول ومفهوم محض ست قطع نظر از وجود وعدم برابر ست که موجود بود خواه معدوم زیراکه حقیقت
موجودیه ومعدومیه نیز مثل سائر حقائق بشیٔ از مفهومی نیست در هر حال چه وقت موجودیه وچه هنگام معدومیه هیچ ماهیت از مرتبه مفهومیه خویش بر نمی آید
و ذات الوجود ست که از راه اختصاص مجهول النعت اسم معانی محض را در ضمن ظهور خویش ظاهر میسازد وبعضی را ازین حقائق در تحت نسبت ایجابی آورده

تجلی مرتبه بشرط الشئ خود فرموده هست نما ساخته موجود اضافی بنماید و بعضی را زیر نسبت سلبی کشیده تجلی مرتبه بشرط لاشئ خویش نموده نیست نما گردانیده معدوم اعتباری میفهماند واز مشاهدهٔ این آیات باهره و تجلیات ظاهره بر قلوب عرفا میکشاید آنچه می‌کشاید فاعتبروا یا اولی الابصار بالجمله چون مقرر ست که ماهیة مفهوم مرکب ست از جزئین ذاتیین که آنرا جنس و فصل می نامند و ترکیب اشتراکی و امتیازی در نفس مفهومیة خود دارد و ترکیب فی حد نفسه مقتضی جعل ست خواه بذات خود بود خواه از دیگری باشد پس ماهیات مجعولیة ذاتیه با خود دارند و این ترکیب ماهیات را خود بخود گفتن ومثل حکما غیر مجعول بیان نمودن تقریر موحش و ناملائم ست و از هیچ معروف اسلام جدا ست هرچند اگر خوب فهمیده شود درین هم هیچ محظور لازم نمی آید اما عوام از نافهمیدگی مطالب در ترددات و شکوک می افتند و پی بحقیقت نمی برند و چیزی دیگر که مراد نیست میفهمند یعنی موجود بودن ماهیات بلا جعل و تخلیق بسببی و یافتن مفهوم ماهیة بنظر تحقیق و حق انیست که چون فاعلیة مخصوص واجب تعالی ست و نصیب حقائق ممکنه جز انفعال نیست تحقق و ثبوت ماهیات را هم خود بخود فی انفسها گمان نباید کرد بلکه مجعول بجعل حق سبحانه باید فهمید و ترکیب اینها را ترکیب علم الهی باید گفت خواه ترکیب ماهیة با وجود منظور بود خواه ترکیب اجزای ماهیة در مرتبه ماهیة ملحوظ باشد فافهم فان التحقیق هاهنا متعال و مقام شامل وراء طور المتکلم والحکیم ولا یفهمه الا من اتی الله بقلب سلیم و باید دانست که چنانچه تصور ماهیة از ترکیب جنس و فصل حاصل میشود همچنین تصدیق ماهیة از انضمام نسبت مجهول الکیفیة بماهیة با ماهیة موجودیة و معدومیة ظاهر میگردد و گفته می آید که فلان ماهیة موجود ست و فلان معدوم و جهت مضاف شدن این نسبت حکمیه با ماهیات و علت اجتماع این نسب و اضافات کما هو حقها حضرت احکم الحاکمین می داند جل شانه و عم احسانه وله الحکم والیه ترجعون واصل حقیقت این امر مطابق و موافق نموده و کشوده حق در تشریح وارد وجود و موجودات که مسمی بهدی الله ست ترقیم یافته پس اگر این نسبت حکمیه با تصور نفس الماهیة در مرتبه علم مجتمع گشته محکوم علیه را موجود ذهنی یا معدوم ذهنی گفته میشود و اگر با تصور ماهیة مع تشخص در مرتبه معلوم یافته شده محکوم علیه را موجود خارجی یا معدوم خارجی گفته می آید و نظر باین اعتبارات نسب و اضافات درین موطن ظهور هر یک از حکم و محکوم به و محکوم علیه منصبغ بصبغ نسبت امتیازی ست و بلحاظ ذوات خود باوراء مقام بطون هر سه بر همان یک حال الا اعتباری و فی الحقیقة یک ذات حضرت واحد حقیقی ست عز شانه و جل سبحانه که وجودش عین ماهیة اوست و نور هستی اوست که بچندین مظاهر نسب و اضافات و شیون و اعتبارات جلوه گر ست فالظاهر ما ظهر والباطن ما بطن لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون

تنبیه در عینیة وجود برای ذات واجب تعالی و بیان امر حق در راه هدی

اتفاق ست همه حکما و صوفیه را خواه قائل توحید وجودی باشند خواه قائل توحید شهودی درینمعنی که وجود بمعنی ما به الموجودیة عین ذات واجب تعالی ست و متکلمین قائل اند بغیریت وجود از حقیقت حق جل و علا وانفکاک آن از ذات جائز ندارند اگر حاصل کلام خود را بفهمند مراد از آن وجود بمعنی مصدر یست که متضمن کون و حصول ست نه آنکه وجود بمعنی حاصل بالمصدر که منشاء انتزاع ست والا مغایرت وجود من حیث هو هو از ذات واجب تعالی بهیچ نوع راست نمی آید چه واجب که موجود ست حقیقة او که غیر وجود ست بوجود موجود ست یا وجود بحقیقت او موجود ست و این هر دو معنی باطل و نامسموع ست زیرا که اگر گوئی ذات حق تعالی بسبب وجود موجود ست این خود کفر میشود که ذات او بواسطه غیر او موجود باشد و اگر گوئی که وجود بذات واجب موجود ست این هم خلاف ست که درین صورت مفهوم وجود وجود نمیماند پس ثابت شد که وجود عین حقیقت حق ست و بمعنی مصدری را که صفت اول ست حکما و صوفیه هم عین ذات نمیگویند والحق که موجودیة صفة اول ذات الوجود ست حاصل همه عقلا یک ست و امر متفق علیه بی شبهه و شک تعصب خطاست و تنازع بیجا برای تفهیم همین مطلب حضرت مجدد الف ثانی قدس الله سره العزیز در جلد اول مکتوبات خود در مکتوب صد و سی و چهارم که بنام مخدوم زاده شیخ محمد صادق قدس سره صدور یافته منفصل نوشته اند که معلوم فرزندی اعزی باد که حقیقت حق سبحانه وجود صرف ست که امری دیگر با آن انضمام نیافته است و آن وجود تعالی منشاء هر خیر و کمال ست و مبداء هر حسن و جمال جزئی ست حقیقی و بسیطی که ترکیب اصلا با آن راه نیافته ست لا ذهنا ولا خارجا و بحسب حقیقة ممتنع الصورة ست و محمول ست بر ذات تعالی مواطاة لا اشتقاقا هر چند نسبت حمل را نیز دران موطن فی الحقیقة گنجایش نیست زیرا که جمیع نسب در انجا ساقط گشته اند و وجودی که عام و مشترک ست از ظلال آن وجود خاص ست تعالی و تقدس

و این ظل محمول ست بذات تعالی و تقدس و براشیا بسبیل التشکیک اشتقاقاً لا مواطاةً و مراد ازان ظل ظهور حضرت وجود ست تعالی در مراتب تنزلات و از افراد آن
ظل اولی و اقدم و اشرف فردیست که محمول بذات ست تعالی اشتقاقاً پس در مرتبهٔ اصالة الله تعالی وجود توان گفت نه الله تعالی موجود و در مرتبهٔ آن ظل الله تعالی
موجود صادق ست نه الله تعالی وجود انتهی پس ازین عبارت مستفاد گشت که وجود هم اوست و موجود هم اوست و آن امتیاز باعتبارات الاصالة والظلیة فی المراتب
و آنچه پیوسته باین عبارت نوشته اند که چون حکما و طائفه صوفیه که بعینیة وجود قائل گشته اند و بحقیقت این فرق اطلاع نیافته اند و ظل را از اصل جدا نساخته حمل اشتقاق
و حمل مواطاة هر دو در یک مرتبه اثبات نموده اند و در تصحیح حمل اشتقاق محتاج بتمحل و تکلف گشته و الحق ما حققت بالهام الله سبحانه انتهی مراد حضرت مجدد قدس الله سره
اینجا از حکما و صوفیه کسانی اند که بالکل رفع این امتیازات و اعتبارات کرده حفظ مراتب نمینمایند و بکلمات بے ادبانه لب میکشایند و الحق که اکثرے از حکیم مشربان
جاهل و صوفی منشان غافل همین قسم اند والا احتمال نفهمیدن فرق حمل اشتقاق و حمل مواطاة و تفاوت حیثیات و مراتب وجود بر حکما و صوفیه محققین نیست که ایشان
هم وجود را با آنکه امر واحد میدانند بدو معنی بیان کرده اند یکی بمعنی منشا انتزاع و یکی بمعنی امر منتزع و قائل وجود عینی و وجود ظلی اند پس چونکه ملحوظ حضرت مجدد بالجزم اثبات
مراتب ست و منظور اظهار کمالات نبوت خصوصیة امتیاز آن منسوب بخود فرموده اند و حقیقت اتحاد هم از نظر ایشان پوشیده نیست چنانکه در همین مکتوب
که این فقیر در کتب و رسائل خود هر جا نفی عینیة وجود کرده است مراد ازان وجود ظلی باید داشت که مصحح حمل اشتقاق ست و تصریح وجود ظلی هیچ که فرموده اند بالا که
یعنی مراد ازان ظل ظهور حضرت وجود که عین حقیقت واجب تعالی ست در مراتب تنزلات داشته اند پس هر چند که ظهور شیئے باعتباری غیر آن شی است اما
بلحاظ عین آن شی است مثلاً نور امر دیگرست و ظهور آن امر دیگر لیکن باز ظهور هم عین نورست فتأمل اے یاران اگر انصاف ست باید فهمید که کلام پیران خرد را
که حق و مطابق واقع ست بطورے بیان کردن بهترست که رفع شبهات منکرین هم شود و اظهار امر حق نیز کرده آید یا بنهجی بیان نمودن خوشترست که زیاده
موجب شکوک گردد و مخالف واقع بود سبحان الله ع ملا شدن چه آسان آدم شدن چه مشکل ست

ارائة راه راست اعتدال که صراط مستقیم توحید محمدی ست

ازین مطالب توحید که او سبحانه بتسوید رسانیده و حقیقت امر مکشوف گردانیده حاصل با رفع اثنینیت بآن طریق نباید فهمید که مستفاد از کلام ملاحده و زنادقه بے شعور
ست و نافهمیده کلمه همه اوست بر زبان می آرند و گرفتار مشهودات حسیه اند و توجه رجوع بطرف حضرت غیب الغیب که وراء الوراء همه مراتب اعتبارات ست
پیدا نکرده اند و ببهانه توحید میخواهند که بسهولة و اباحة برای خود اختیار کنند و از حقیقت شریعت غرا بے نصیب اند و از قرب خاص کمالات نبوت محروم مانده
باذواق و مواجید طبیعیه و نفسیه خورسند اند و از اصل محجوب گشته بظل پابند اند و مشاهدهٔ او تعالی را منحصر در همین مظاهر کونیه میشناسند و از الهاماتی و عنایاتی
که او سبحانه را با بندگان خود بے توسط این حواس و قوی میشود آگاه نیستند حاشا و کلا بلکه مراد با بیان یگانگی مرتبه وجود تبری از شرک حقیقی ست و دلالت بسوی
توحیدی که پیغمبر علیه السلام بآن دعوت فرموده اما چون علماء ظاهر بین کلام اهل حقیقت را می شنوند یا تصانیف ایشان را می بینند بے مقصد نبرده مغز سخن را
نفهمیده ایشان را منکر اثنینیت کنائیه می پندارند و حالانکه این بزرگواران نفی اثنینیت حقیقیه که مستفاد از کلمه لا اله الا الله وحده لا شریک است مینمایند و رفع
اثنینیت اعتباریه میفرمایند و توحید حقیقی که وحدانیة ذات الوجود ست بیان میکنند نه آنکه موجودات را شریک و متحد با آن میگردانند که این معنی در صورت تعدد وجودات
لازم می آید نه بسبب تکثر موجودات فافهم این سخن را هر عالم کج طبیعت و هر درویش بے حقیقت نخواهد فهمید و بحاصل کلام نخواهد رسید و هم منظور باز عباراتی که در اثبات
مراتب ظاهره و اظهار اثنینیت واقع ست آن طرز نباید دانست که مراد ملایان بے نصیب از حقیقت ست و بکمال جهل شرکا ثابت میکنند و مغایرت خلق از حق
چون مغایرت بنا و بنا بیان مینمایند تعالی الله عن ذلک علواً کبیراً و هم ازین هر دو بیان آن شق ثالث نباید فهمید که بعض صوفیه در میان خلق و حق نسبت
لا عین و لا غیر قائل اند و آنچه علما در ذات و صفات او تعالی نسبت ثابت میکنند ایشان آن نسبت را در خالق و مخلوق فرود می آرند ای من وجه عین و من وجه غیر

سوال ازین بیان معلوم شد که حاصل کلام محمدیان خالص رفع اثنینیت ست و نه اثبات اثنینیت و نه امر بین بین که بعض صوفیه بآن هم اشعار نموده اند یعنی باعتباری خلق غیر حق ست و بلحاظی عین پس آن شق رابع کدام ست که منظور این حدید البصران ست زیرا که درین تقاسیم ثلثه حصر عقلی مفهوم میگردد و گنجایش تقسیم رابع در ذهن نمی آید

جواب ما در مقام رفع اثنینیت این قید نوشته ایم که بآن طریق نباید فهمید که مستفاد از کلام ملاحده و زنادقه بی سر و پاست یعنی در جاے که از کلام ما رفع اثنینیت مفهوم شود مقصود از آن مثل دیگر قائلان عینیت اتحاد ماهیة ممکنی و ماهیة واجبی نیست و حاصل عینیت عبد و معبود نه کما هو مخفی فی اکثر المواقع بلکه منظور یگانگی حضرت وجود ست فی حد ذاته که وجود بمعنی وحدت ست و تجویز تکثر دران مرتبه از هیچ راه عقلاً و نقلاً درست نیست کما یستفاد من الآیات والاحادیث والادلة العقلیة و در مقام اظهار اثنینیت نگاشته ایم که بآن طرز نباید دانست که مراد ملایان بی نصیب از حقیقت ست یعنی در جائیکه از کلام ما اثبات اثنینیت ظاهر شود مراد از آن مانند دیگر قائلان اثنینیت تعدد وجودات نیست و ملحوظ تکثر وجود نه بلکه مقصود همان تغایر و امتیاز ذاتی ماهیات ست که بیش از مفهومات نیستند نه اقرار شرکا در مرتبه وجودی اللهم انی اعوذ بک من ان اشرک بک شیئاً و در مقام بیان آن شق ثالث که من وجه عین و من وجه غیر باشد ترقیم نموده ایم که ازان قسم نباید دریافت که بعض صوفیه درمیان خلق و حق بنسبت لاعین ولاغیر قائل اند چه از سیاق کلام آن صوفیه موجودیة همین موجودات مستفاد میشود و وجود حق درهمین افراد موجوده مفهوم می گردد و میگویند آنچه مشهود ست موجود ست باعتباری حق توان گفت و باعتبارے خلق و حاصل محمدیان این نیست بلکه با آنکه غیر او موجود نیست او تعالی وراء این همه حقائق ممکنه ست وحده لا شریک له و هو علی کل شیٔ شهید غرضکه دریافت اسرار توحید محمدی که خالص محمدیان بآن مشرف اند لیس ادق و فوق گفت و شنید ست و منوط بمحض اجتبا و تائید و مبرا از همه شکوک و شبهات ست و مبرا ازین جمله تقریرات و توجیهات بهترین بیان آن همان قدر ست که الله و رسول او نموده و دعوت محمدیان خالص همان ست که صاحب ایشان فرموده امیدوار انکشاف توحید حقیقی باشند و از پیش خویش هیچ نتراشند۔

اصطلاحات محمدیه

چون محمدیان خالص علی صاحبهم الصلوة والسلام در کلام الله و احادیث اطلاق لفظ وجود بر جناب الٰهی نیافته اند و کلمه وجود از اسماء الله نیست بنا بر کمال اتباع و اصطلاح ایشان بجای لفظ وجود استعمال لفظ نور ست بهر دو معنی هم بمعنی حاصل المصدر و هم بمعنی مصدری زیرا که نور از اسماے حسنی او تعالی است و در قرآن شریف آمده و مراد از نور وجود ست چه لتعریف وجود و نور واحد ست که ظاهر بنفسه و مظهر لغیره باشد پس اگر مرتبه بشرط شیٔ ملحوظ باشد نور ثابت خوانند و اگر مرتبه بشرط لا شیٔ منظور بود نور سالب گویند و اگر حیثیت اطلاقیه و مرتبه لا بشرط مقصود باشد نور الانوار نامند و نور صفت را هم گویند چنانکه وجود بمعنی مصدری هم آمده و صفات را انوار گویند و مجموع صفات ثبوتیه و سلبیه را انوار مطلقه و فقط صفات ثبوتیه را انوار ثابته و صفات سلبیه را انوار سالبه و این قسم اصطلاحات از خصائص طریقه محمدیه ست که او سبحانه تفضلاً فیضان رسول کریم برین محمدی مکشوف ساخته و طرح علم نو که جدا از همه علوم ست و فی الحقیقة قدیم انداخته زیرا که هر کس از حکما و صوفیه و متکلمین و غیرهم هر قسم گفتگو که باشد از همین اعیان موجوده دارند و حالات طاریه آنها در بیان می آرند پس این فقیر از کلام الله و احادیث آنچه صریح و مطابق آن معانی و قعده یا بقرائن و التزام معلوم گردید استخراج نموده اکثر جا اصطلاحات محمدیه بقلم داده و راه استخراج آن گشاده و محمدیان را ضرور ست که این اصطلاحات را در استعمال آرند و با بحاث دیگران کار ندارند و از الفاظ تراشیده همه ها بے نیاز شوند و براه کمال اتباع روند ان هدی الله هو الهدی و باید فهمید که مقابل نور ظلمت ست چنانکه مقابل وجود عدم ست پس عدم را ظلمت گویند و عدمات اعتباریه را ظلمات که والله یخرجکم من الظلمات الی النور یعنی حق تعالی شما را که ماهیات ممکنه اید از عدم بسوی وجود خارج میکند و نکته اخراج الی النور آنست که این ماهیات ممکنه را که فی الحقیقت معدومات اند او سبحانه در وجود نیاورده بلکه بطرف وجود کشیده در ضمن وجوب خویش گرفته ست تماساخته ست و لفظ ظلمت نیز بسان مقابل خود که نور ست بر دو معنی حمل کرده میشود یکی بمعنی ذات العدم که عدم محض ست مقابل آن وجود که ما بالموجودیة ست و یکی بمعنی عدم ظلی که مقابل وجود ظلی ست و این وجود و عدم ظلی که بودن و نبودن باشد معانی مصدریه اند و در مقام الوجود موجود و العدم معدوم گفته میشود و در مرتبه اولی که حاصل بالمصدر ست العدم عدم

بار وجودی مینماید لاتحمل عطایا الملک الا مطایاه بار و بار بردار هر دو از ان سرکار ملک حقیقی ست چه انفعال نیز فعل ست زیرا که انفعال حقائق امکانیه نیز نوعی از فعلیت ست
پس این فعل هم مضاف بطرف وجود ست که در اینها ظاهر ست و هو فعّال لما یرید و کلمهٔ فعّال که برای مبالغه ست و دلالت بر کثرت و شدت فاعلیة مینماید نیز مشعر از
همین معنی ست یعنی فعلیة انفعالیة هم منسوب بطرف اوست جل برهانه لاحول ولا قوة الا بالله ولا فاعل فی الوجود الا هو لا اله الا الله ولا موجود سواه ۔۔

تنبیه

چون ارباب سکر و سالکان مغلوب الحال که مدرکهٔ ایشان ضعیف و فهم شده است و راهی بفیض علّمه شدید القوی ندارند فی الجمله همین منکشف میگردد قائل وحدت
وجود گشته وجوب و امکان را عین یکدیگر فهمیده فرق در عبد و معبود نمیکنند و بی ادبانه بکلمهٔ همه اوست لب میکشایند و ازین حقیقة آگاه نمیشوند که آن مرتبهٔ وجود بحت
که سوای او موجود نیست نظر بذات خود از حیثیة واجبیة و ممکنیة باو رسیده در آن مرتبه گنجایش بیان نبود و دعوی عینیت هم در آن مرتبه چون دعوی غیریت ست من
عرف الله کلّ لسانه و این مراتب ممتازهٔ وجوبیه و امکانیه بهیچ نوع عین یکدیگر نمی شوند هرچند در اینها موجود همان یک امر واحد باشد زید عین پا و سر خود ست
نه آنکه سر زید هم عین پای اوست و پای او عین سر او و ادب را از دست نباید داد و زبان بکلمات شطح نباید کشاد و آنچه در کتاب مستطاب حضرت نالهٔ عندلیب
در حق صوفیه وجودیه از کلمات تنقیص واقع شده است مراد از ان همین ملحدان و بی ادبان اند نه آنکه موحدان محققان منظور اند که توحید عین ایمان ست آن
با وجود مشاهدهٔ فاینما تولوا فثم وجه الله بنده را بنده دانستن ست و حق را حق اللهم شرفنا بالایمان الکامل والعرفان الشامل بتصدق حبیبک علیه وعلی آله الصلوة
والسلام یا رب چون تسبیح و تقدیس هر دو منسوب اند بطرف وجود پس اینها بیش از واسطهٔ ظهور و سبب معرفت کمالات او نیستند بیش زیاده ازین نیست که
این حقائق ممکنه بعض مراپای کمالات الٰهیه اند و صرف سبب ظهور انوار اسمائیه کما ان المرآة واسطة لرؤیة الشخص حاصل از آئینه مشاهدهٔ روی خویش ست و در آئینه خانه هر
دیار خود در پیش حدیث قدسی کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق مشعر همین ست و دلالت بر همان معامله خود با خود و تعالی مینماید چنانچه از کلمهٔ ان اعرف
که فعل مجهول ست و اسناد آن بطرف کدام فاعل مخصوص نیست و معروف ضمیر متکلم مفعول ما لم یسم فاعله واقع شده است که قائم مقام فاعل ست همین مقصود صریح
ظاهر و هویداست که خود به خود ظاهر شوم و از مرتبهٔ باطن در مرتبهٔ ظاهر ظهور نمایم فالطرق الی الله بعدد حقائق الخلائق هر موجود جلوه گاه اوست و در هر چشم نور نگاه او
چون شخص و عکس و معنی عکسی همان در پردهٔ استتار خود ست و نیست ظاهر در آن مرتبه هم مگر صورت شخصی و مرئی نیست مگر رائی فیا الٰهی انت الظاهر و لک الظهور والیک ترجع
الامور رباعی گر باد نسیم مست بوی تو گذشت ÷ در فصل بهار محو روی تو گذشت ÷ یا رب چه قدر بخلق نزدیکتری ÷ هر کس که ز خود گذشت سوی تو گذشت
منظور از باد نسیم تعینات مجردات و معانی عقلیه ست که لطیف و بیرنگ اند و از مست شدن کیفیت خاص پیدا کردن و از بو مرتبهٔ باطن وجود و لطافت آن و از گذشتن
راجع و منسوب بحضرت اطلاق گشتن که الیه ترجع الامور کلها و از فصل بهار تعینات مادیات و مشخصات حسیه و از محو شدن مصروف و حیران شدن و از رو مرتبهٔ ظاهر
وجود و از رب خالق و از خلق مخلوقات و از کلمهٔ خود توهم انانیة موهومه و از سوی تو جانب حقیقة و در مصرعین اولین رباعی کلمه ست که رابط ست محذوف ست یعنی
اگر باد نسیم ست و اگر فصل بهار ست و اینچنین حذف در کلام اساتذهٔ متقدمین و متاخرین در نظم و نثر اکثر جابجا آمده حاصل آنکه اگر تعینات مجردات
و معانی عقلیه ست بکیفیت خاص مرتبهٔ باطن و لطافت تو راجع و منسوب بحضرت اطلاق تو شده و اگر تعینات مادیات و مشخصات حسیه است
صرف و حیران مرتبهٔ ظاهر تو شده منسوب و راجع بجناب مطلق تو گشته ای خالق هر چیز جل سلطانک چه قدر تو بمخلوقات خود نزدیکتر هستی
که هر کس از توهم انانیة موهومه و خودی خود گذشت بجانب حقیقة تو منسوب گردید پس از خودی هر شخص هم باو قریب تر هستی و حق فرموده نحن
اقرب الیه من حبل الورید زیرا که خودیش موهوم ست و هستیش معدوم فی الحقیقة در هر موجود نیست مگر وجود ربنا ما خلقت هذا باطلا ۵

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی اصبحنا و اصبح الملک لله ولا اله الا هو والصلوة والسلام علی مطلع شمس الحقیقة وافق سماء النبوة وعلی آله و اصحابه الذین هم کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم
اما بعد فهذا الوارد الرابع هو المسمی بمطلع الفجر اخرجنا الله وایاکم من لیل الغفلة والجهالة الی نهار الشهود والمعرفة کما اخرجنا وایاکم من الظلمات الی النور ای من ظلمات
العدمات الاعتباریة الی الوجود الاضافی وعلمنا وایاکم قدر لیلة القدر وما ادراک ما لیلة القدر فاعلم انها مدة حیوتک التی انزل الله فیها علیک الحقائق والمعارف وهی خیر لک من
الف شهر الذی لا تکون فیه لانه تنزل الملائکة بحفاظتک خاصة والروح لتعلیمک من لدنه فیها باذن ربهم من کل امر ای من الامور المعاش والمعاد ویسلم الله تعالی علیک فی
هذه اللیلة الی الاجل المسمی الذی تقطع سلسلة حیاة هذه النشأة ویفتح باب صبح النشأة الاخرویة علیک سلام هی حتی مطلع الفجر —

وارد در بیان وساطت آنحضرت علیه السلام درمیان خلق وحق

ذات مبارک حضرت خاتم المرسلین علیه الصلوة والسلام واسطه و وسیله است درمیان خلق وحق جل علی هم برای هدایت و وصول الی الله کلی تبعیت پیغمبر و
بے ایمان آوردن بر نبوت آن سرور علیه السلام نجات اخرویه حاصل نمیگردد و راه قرب الهی کشاده نمی شود و هو رحمة للعالمین و هم برای موجود شدن و خلق گشتن
عالم که تعین اول حقیقة محمدیست و اول ما خلق الله نوری آنحضرت فرموده و این مرتبه تعین اول محیط همه تعینات ست و سبب ظهور جمله مخلوقات لولاک لما خلقت الافلاک
حقیقت محمدیه عبارت از ظهور جامعیت جمیع کمالات ست اجمالاً و کلیةً و این مرتبه مظهر اتم مرتبه اسم الله ست که حیثیت جامعیت جمله کمالات باشد در ذات احدیه تعالیٰ
و تقدست که لا تعین بحت و احدیت صرف ست و لاشک که مخلوق اول و ظهور نخستین آن اسم جامع جمیع صفات که کالجزئیات اند همین مرتبه جامعه کلیه باشد حاوی
جمله مخلوقات بود که کالجزئیات وی اند پس چنانچه اسم الله که رب محمد ست علیه السلام در مرتبه وجوب اول و اشمل اسماء وجوبیه ست همچنین حقیقة محمدیه
مربوب اسم الله ست جل شانه در مرتبه امکان اول و اشمل همه ظهورات اسمائیه ست که مسمی بعالم ست و نه هیچ احدے بے وساطت آنحضرت در عالم موجود
شده و نه هیچ احدے بے وسیله آن جناب در آخرت نجات خواهد یافت بلکه معذبین هم بدولت او معذب خواهند شد چنانچه او سبحانه میفرماید وما کنا معذبین
حتی نبعث رسولاً **سوال** اگر گوئی درین آیه لفظ رسول نکره واقع شده است پس تخصیص رسول را درین امر چیست که این معنی متعلق بهر رسول ست **جواب**
گوئیم که حق ست ایصال بجنت مومنین را و ایصال بجهنم کفار را کار هر رسول ست اما ایصال فریقین بمنتهاے مدارج و مدارک آنها کار خیر المرسلین ست علیه
من الصلوات اتمها ومن التحیات اکملها جنت اصحاب پیغمبر ما از جنت یاران دیگر انبیا برتر و فائق تر خواهد بود و امت او خیر الامم ست و جهنم ابی جهل و ابی لهب
و امثال آنها از جهنم فرعون و نمرود و مانند آنها اشد و اسفل خواهد بود و چنانچه امت مرحومه آن سرور خیر الامم ست همچنین کفار و منافقین زمان آنجناب هم اشد
الکافرین واشد المنافقین الاعراب اشد کفراً و نفاقاً پس همچنین ای محمدیان خالص شما درین هفتاد و دو فرقه اسلامیه بر حد وسط و اعتدال هستید و طریق شما
خیر الطرق ست وکذلک جعلناکم امة وسطاً لتکونوا شهداء علی الناس ویکون الرسول علیکم شهیداً و منکر و منافق زمان صاحب محمدیه خالصه گمراه تر و معذب تر
از منکرین و منافقین دیگر بندگان ست و ما بکافرین و منافقین عهد آنحضرت زیراکه انحراف و تعرض از محمدیه خالصه محض خلاف و عناد و خاص محمد ست

علیه الصلوٰة والسلام و با وجود اینهمه رحمت عام و هدایت تام حقیقة کلام که بعنایت الٰهی ظاهرست اگر کسی راه نیابد و رو از خلاق تابد پس معلوم شد که محض از نقیصت
و همرف ازراه شقاوت ازلی و قساوة دلی و جهالة جبلی سعادت و هدایة و سلامة نیافته و سر از محمدیة خالصة تافته نعوذ بالله منه اللهم لا تجعل من قومنا احداً منهم لکن چه توان کرد
که حق تعالی صاحب ما را که هدایت بالاصالة منصب او ست میفرماید انک لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء و سواء علیهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم لا یؤمنون
و این عادت الله ست که چنانچه در هر وقت برای کاملان معتقدین پیدا میکند منکرین هم بوجود می آرد فهو یهدی من یشاء و یضل من یشاء و هو علی کل شیء قدیر اللهم انصر من نصر
دین محمد واخذل من خذل دین محمد بالجملة جناب آنسرور را علیه السلام مظهر جمیع اسماء الٰهیه است مظاهر اسماء جلالی هم بلبت نکبال خود خواهند رسید و مظاهر اسماء جمالی هم بتواسطه
او باصل خود و اصل خواهند گردید رباعی ای بهر شفاعت دو عالم لائق + دارم ز جناب تو امید واثق + ای شبه خورشید حقیقت بجهان + تو مخبر صادقی
چو صبح صادق + مراد از شفاعت واسطهٔ ایجاد شدن و هم سبب عفو گناه شدن گناهگاران بودن واز دو عالم غیب و شهادت و هم ثقلین که جماعه جن و انس
باشند و از جناب حقیقت جامعه محمدیه علی صاحبها الصلوٰة والسلام و هم تشخص بشری آنحضرت و از خورشید حقیقت وجود واجب تعالی و هم امور حقه دین و اسلام
پس معنی این شد ای آنکه تو هستی واسطهٔ ایجاد دو عالم غیب و شهادت یعنی حقیقت تو تعین اول ست که همه تعینات ناشی از و شده اند و هم آنکه تو هستی باعث بخشایش گناهگاران
جن و انس در آخرت من که از امت توام و تشخص بشری هم امید واثق و رجای قوی دارم از حقیقت جامعهٔ تو که مرا بتمام برکات محمدیه مشرف سازی و این حاجت
عطا کنی و هم امیدوارم از تشخص بشری تو بروز قیامت که عفو گناهان من از رب غفور نمائی بے شبه تو مخبر صادقی از هستی حق تعالی و هم از امور حقه
دین و اسلام چنانکه صبح صادق خبر صادق می دهد از وجود شمس و طلوع آن صبح حقیقت محمدیه علی صاحبها الصلوٰة والتحیة که ظهور اول خورشید وجود ست
بر همه اعیان موجودات دمیده و باعث پیدائی خلائق گردیده لهذا در عالم صورت نیز تشخص آنحضرت مبعوث الی کافة انام ست و دعوت او دعوت عام
من یطع الرسول فقد اطاع الله باید دانست چنانکه صبح ظهور اول خورشید ست همچنین تعین اول در عالم التعینات حقیقة محمدیه ست علی صاحبها الصلوٰة والتحیة
و در اصطلاح صوفیه متاخرین تنزل اول مرتبهٔ وحدت هم میگویند و این مرتبه را در مرتبهٔ احدیه مجرده که لاتعین ست و در مرتبهٔ واحدیه که تنزل ثانی ست واسطه اند
و عالم ارواح را تنزل ثالث و عالم مثال را تنزل رابع و عالم شهادت را تنزل خامس میفهمند و قائل تنزلات خمسه اند و بعضی حضرت انسان را عالم دیگر قرار
داده بشش تنزل قائل اند و این را برزخ جامع هم می خوانند و متقدمین آن مراتب خمسه را بهاهوت و لاهوت و جبروت و ملکوت و ناسوت تعبیر میکنند

اصطلاح محمدی

محمدیان ایدهم الله بنصرة صاحبهم حقیقت محمدیه را که فوق همه است نور اول می گویند که اول ما خلق الله نوری و این مرتبهٔ جامعه را مقتضای اسم الله که جامع
جمیع اسماست مے دانند و الله را رب محمد علیه السلام می فهمند و آنجناب را مربوب این اسم مبارک می شناسند و تمام حقائق متکثره را ناشی ازین مرتبهٔ جامعه
واحده می فهمند و عالم مثال و ارواح را از عالم غیب و عالم امر مے دانند و عالم شهادت را عالم خلق و عالم شهادت می گویند غرضکه از طرف خود هیچ تعبیر
نمی کنند و آنچه در قرآن شریف و احادیث وارد شده بران اکتفا می کنند والله عالم الغیب والشهادة و هو اللطیف الخبیر بالجملة رجوع بمتن کرده باید گفت
که صبح و روز اینهمه تعینات ناشی از همان یک خورشید نور ست و دیگر همه اعتبارات روشن از همان یک ظهور رباعی زد شعله چو حسن دلفروزش خوانند
گل کرد چو نار عشق سوزش خوانند + خلق ست عبارت از ظهور خالق + خورشید چو جلوه کرد روزش خوانند + حسن و دلفروز و نار عشق و سوز و طلوع خورشید
و روز یک چیز ست که بدو عبارت بامتیاز رسیده و در بیان ممتاز گردیده همچنین خلق عبارت از ظهور فرمودن و تجلی نمودن خالق ست فی الحقیقة
موجود همان یک ظهور ست و بس هو الاول والآخر والظاهر والباطن و هو بکل شیء علیم ۵

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی دعانا الی الاسلام وامرنا بالصلوٰة والصیام والصلوٰة والسلام علی من علمنا الدین القیم بالفضل والاکرام وهدانا الصراط المستقیم بالانعام وعلی آله الکرام وصحابه العظام
اما بعد فهذا الوارد الخامس موسوم بالدعوة التامة الله اکبر الله اکبر الله اکبر الله اکبر اشهد ان لا اله الا الله اشهد ان لا اله الا الله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا
رسول الله حی علی الصلوٰة حی علی الصلوٰة حی علی الفلاح حی علی الفلاح الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلوٰة القائمة آت محمدا الوسیلة والفضیلة وابعثه
مقاما محمودا الذی وعدته انک لا تخلف المیعاد دعانا الله وایاکم بالخصوص الی بساط القربة والمعیة کما دعانا وایاکم بالعموم الی امتیاز الاثنینیة والغیریة فدعوة الحق للخلق عموما
الی الامتیاز الاعتباری دعوة حقة ودعوته تعالی للعالم خصوصا الی الاتحاد المعنوی ایضا دعوة حقة وله دعوة الحق فکلتا الدعوتین دعوتا الحق الا ان دعوته سبحانه الی الامتیاز
دعوة ظاهریة والی الاتحاد دعوة باطنیة فالعوام لا یذهبون فی زعمهم الا الی الدعوة الظاهریة والخواص لا یمشون فی علمهم الا الی الدعوة الباطنیة والاخصون الاکملون
یقبلون کلتا الدعوتین ظاهرا وباطنا وعلما وحالا ویدعون الخلائق الی خیریة معاشهم ومعادهم ویوصلون الناس الی الله تعالی بظواهرهم وبواطنهم وهی الدعوة التامة
اولئک الذین هدی الله فبهداهم اقتده یا قوم انی ادعوکم الی الله الجامع علی نهج الحقیقة والشریعة فعلیکم التزام الشرع الشریف والاهتمام التام فی حضور القلب والتوجه الی الله
کل حین فی کل حال لان هذین الامرین کفیلین لقربة الله کما ان رکنی الایمان الاقرار باللسان والتصدیق بالقلب وما یفید للسالک فائدة قویة من الاخلاق هو التحمل والتوکل
والرضاء والاستقامة ومن الاشغال ذکر اللطائف الخمسة خصوصا دوام ذکر القلب لانه موجب التوصل الی الله والتوجه الیه قال علیه السلام اذکر الله فانه عون لک
علی ما تطلب قال علیه السلام اذکروا الله ذکرا خاملا قیل وما الذکر الخامل قال الذکر الخفی وقال علیه السلام اذکروا الله ذکرا یقول المنافقون انکم تراؤن ومن الاذکار
کثرة تذکرة الکلمة الطیبة باللسان تاما مع لحاظ المعنی قال علیه السلام اسعد الناس بشفاعتی یوم القیامة من قال لا اله الا الله خالصا مخلصا من قلبه والتصلیة والتسلیم
علی رسوله محمد وآله قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اکثروا من الصلوٰة علی فان صلوٰتکم علی مغفرة لذنوبکم واطلبوا الی الدرجة الوسیلة فان وسیلتی عند ربی شفاعة لکم ومن
الاعمال بعد اداء الفرائض والواجبات والسنن المؤکدة صلوٰة التهجد والاشراق والضحی وفی الزوال والاوابین ومن تطوع خیرا فهو خیر له ومواظبة مراقبة الصباح والمساء
ومن المقروات تلاوة القرآن والاحادیث وکتب المهدیین الخالصین ومن المقولات حکایات المهدیین الخالصین ما سمعتم او رأیتم او ما کشف علیکم من المعارف فتوسطهم وتعینهم
وهذا صراط مستقیم واعلموا ان الله سبحانه نور السموات والارض وبه تنور العالم کله ولا تدرکه الابصار لشدة ظهوره وهو یدرک الابصار باحاطته بکل شیء ولا یعزب عنه مثقال ذرة
فی ارض الامکان ولا الغیب منه من امر فی سماء الوجوب هو اللطیف الخبیر والذین لا یرون وجه الله انما یرون انهم محجوبون بحجاب الغفلة والانکار فانها لا تعمی الابصار
ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور والله هو السمیع البصیر من یهدی الله بحضوره وشهوده فهو المهتدی ومن یضلله بالغفلة والجهالة فما له من ولی ولا نصیر فیا ایها المهدیون اذکروا
ربکم فی انفسکم بالقلب والروح والسر وغیرها من اللطائف الستة المعمولة فی الطریق تضرعا وخفیة بالاهتمام التام حتی تحصل لکم ملکة دوام الذکر ودون الجهر من القول کما هو معمول
الطرق الاخر والزموا مراقبة قلوبکم بالغدو والآصال من بعد صلوٰة الفجر الی طلوع الشمس ومن بعد صلوٰة المغرب حتی یغیب الشفق کما هو معمول مشائخنا ولا تکونوا من
الغافلین الذین ینکرون المراقبة والتوجه والله بما تعملون خبیر کما امر الله عز وجل واصبر نفسک مع الذین یدعون ربهم بالغداة والعشی یریدون وجهه ولا تعد عیناک عنهم
ترید زینة الحیوٰة الدنیا ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذکرنا واتبع هواه وکان امره فرطا ولله الاسماء الحسنی التی اخبر بها الشرع المحمدی فادعوه بها وسواء ان ادعوا الله او ادعوا
الرحمن ایا ما تدعوا فله الاسماء الحسنی الذین یلحدون فی اسمائه ویسمونه بالوجود المطلق والعقل المعرب وشبهها فانهم سیجزون بما کانوا یعملون والله علی کل شیء قدیر یا قوم اعبدوا الله علی نهج الطریق
المهدوی الذی هو الدین الخالص ما لکم من اله غیره هو ربی وربکم لا اله الا هو والیه المصیر وانی عبد الله احد الناس من المهدیین الخالصین بارک الله فیهم ولا املک لنفسی نفعا ولا ضرا الا
ما شاء الله ولیس لی علم الغیب ولو کنت اعلم الغیب لاستکثرت من الخیرات فی حقی وما مسنی السوء کالامراض البدنیة ومثلها ان انا الا بشیر ونذیر ببشارة الله وانذاره

لقوم یؤمنون والبلغکم رسالات ربی تمسک الآیات القرآنیة وانصح لکم بها وذلک علی الله یسیر یا ایها الناس اننا آمنا بالله ورسوله ایمانًا خالصًا والله شرفنا بالمحمدیة الخالصة بعنایته
وسع ربنا کل شیء علمًا علی الله توکلنا واتممنا الحجة علی الناس ولقد جئناهم بکتاب فصلناه علی علم هدی ورحمة لقوم یؤمنون بالله ورسوله والله یهدی من یشاء الی سواء
السبیل وما هذا علی الله بعسیر فتبارک الله ربنا ومولنا الهادی والنصیر

وارد در بیان حصول نسبت حضور و شهود

یعنی وارد اظهار حاصل شدن نسبت حضور و شهود که چه اسباب این نسبت میسر میشود و چگونه باین حالت توان رسید کما ینبغی بیانه واگرچه لفظ حضور و شهود نزد این طائفه
مترادف ست اما آنچه در سلوک بعمل این فقیر آمده معلوم گردیده واز حضرت قبله کونین بآن مشرف گشته چنان بفهم قاصر می آید که فرق باریکی دارد حضور عبارت از آگاهی
مطلق ست که سالک را پیدا میشود و شهود و مشاهده قرب و معیت قویه که مستقر و مستمر میگردد پس حضور عام ست و شهود خاص و چون سالک را حضوری در باطن پیدا
میشود و آگاهی بحق سبحانه در دل ظهور مینماید واکثر اوقات او تعالی را حاضر و ناظر باخود می یابد و کیفیات و حالات سرور و انشراح وانبساط و خوف و ادب و
شوق حسب اختلاف اوقات بسبب آن حضور مع الله در او هویدا میگردد دراین زمان او را داخل در دائرهٔ ولایت عامه و ولایت صغری ست میشمارند و باب تجلی
افعالی بر قلبش درینجا کشاده میشود و اذواق و مواجید غریبه رو مینماید و در زمرهٔ عوام الاولیا محسوب می گردد و چون در باطن او شهود قوی و معیت راسخه ظهور میکند که
افضل الایمان ان تعلم ان الله معک حیثما کنت و معامله کالمحسوس بحاسه بصر میشود و معاملات الهامات بر نهج بی کیفی و تنزیهی بمیان می آید و جواب و سوال بار بتعالی بخود
بلا واسطه مظاهر مشهود کرده میشود و قرب دائمی پیدا میگردد او را فائز بمرتبه ولایت خاصه که ولایت کبری ست میدانند و دروازهٔ تجلی صفاتی بر قلبش درین موطن
کشاده میگردد و لطایف و الطاف خاصه مشرف میشود و در زمرهٔ خواص اولیا شمار کرده می آید و چون او را استغراق کلی در شهود همیان تام میسر میگردد و مطلق
از شعور خودی پاک میشود و بکلیه مانند ملائکه مهیمین مستغرق در مشاهده میگردد و همگی حال او موافق لا یعصون الله ما امرهم و یفعلون ما یؤمرون میشود بالغ بمرتبه ولایت
اخص که ولایت علیا ست می شناسند و راه تجلی شیونات ذاتیه بر قلبش درین مقام کشاده میشود و حیرت و استهلاک تام نصیبش میگردد و در زمرهٔ اخص الخواص اولیا شمرده
می آید و چون در او جامعیت مراتب عروج و نزول و توجه بسوی خلق و حق بحد اعتدال پیدا میگردد و آنهمه معاملات از علم الیقین و عین الیقین گذشته بحق الیقین می پیوندد
و بالکل خفا و خطای آفاقی و انفسی برطرف می شود و کار و بار تربیت باو سپرده می گردد و امور راهمه او تجاهها مبرا از غلط و خطا و تردد و شبهه میشود و مشرف بشرف کمالات
نبوت بالیقین میکنند و ظهور تجلی ذاتی مصطلح سلوک درینمرتبه میشود و نیابت انبیا علیهم السلام و خلافة الله جل شانه حاصل میگردد و در زمرهٔ کانبیاء بنی اسرائیل حساب کرده
می آید و باقی دیگر همه مقامات جزئیه مثل کمالات رسالة و اولوالعزمی و قیومیة و خلت و محبت صرفه و محبوبیة ممتزجه و محبوبیة خالصه و حقیقة کعبه و حقیقة قرآنی و حقیقة صلوة
و معبودیة صرفه که حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بآن ایما فرموده اند و در رسائل بزرگان مجددیه مفصل مذکور ست در ضمن این مرتبه کلیه کمالات نبوت ست حق تعالی
هر کرا می خواهد از برگزیدگان خود ازین امور جزئیه نیز می نوازد و نصیب منصبی می فرماید یا همه مناصب عطا مینماید ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم واز گذشت
اینهمه مراتب کلیه و جزئیه مرتبهٔ محمدیة خالصه ست علی صاحبها الصلوة والتحیة که محدد اینهمه مراتب و محیط همه ها ست و توهم تفوق بران ناشی از جهل و خطا که ممتنع التجوز ست زیرا که
کمالات نبوت که مرتبه کلیه عالیه ست نیز معنی عام ست و متعلق بنبوت مطلقه ست و شامل ست نبوة هر نبی را و لهذا خصائص جزئیه آن مثل کمالات رسالت و
اولوالعزمی غیرها اشرف و فوق آن نظر بخصوصیة آنها بزرگان متقدم بیان فرموده اند و هر یک منصبی را زیر قدم هر یک نبی محسوب نموده اند و منصب محمدیة خالصه
مفهوم خص ست و تشبث بذیل اشرف المخلوقات علیه الصلوة والتسلیمات این احج و ارفع از همه مراتب ست و فوق همه مناصب و هر کمالی و فضلی که فرض کرده میشود
از جزئیات و فروعات او ست و تحت وما دون این مرتبه عالیه جامعه شامله خاتمه ست و باین مرتبه قصوی که خاتمة المراتب ست او سبحانه هر کرا از عترة رسول خود
علیه السلام مشرف ساخت ساخت و هر که را ممتاز می سازد و هر که را خواهد نواخت خواهد نواخت که این منصب صاحبیه محمدیة خالصه مخصوص فردات عالیات ایشان ست

که در اصل خلقت موجود باجات سیاتی محمدی شده اند و استعداد بعثویه امته و از ینکه اکنون انشاء الله العزیز بتصدق رسول الله و توسط این برگزیدگان تا قیامت فیض محمدیه خالصه جاری خواهند و عباد الله ببرکات آن فائز خواهند شد و داخل طریق محمدی گشته محمدی خالص خواهند گردید و اینمرتبه دخول محمدیه خالصه بالقوة عموماً در استعداد همه مومنین و مسلمین امة ست بالفعل هم خصوصاً نصیب هرکه از امتیان کرده اند کرده اند و در قسمت کسانیکه خواهند کرد خواهند کرد و در وقت حضرت امام مهدی موعود علی جده و علیه السلام قوت تمام خواهد گرفت و همه آفاق روشن باین یک نور واحد خواهد شد ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شیء قدیر پس سالکان و طالبان را اوّل روآوردن بطرف مرد آگاه و شخص عارف بالله از ضروریات ست که او در حق ایشان قبلهٔ حاجات و کعبهٔ مرادات ست **رباعی** آن دل که همه وقت بحق آگاه ست • خالی ز خیالات گدا و شاه ست • در دیدهٔ مردان اهل تحقیق • مصراع دگر ز بهر بیت الله ست • مراد از دل همان لطیفهٔ انسانیه ست که نفس ناطقه باشد و از آگاهی همه وقت حالت شهود و مشاهده و از خالی گشتن بی خطره بودن و از خیالات خطرات قلبیه که حدیث النفس اند و از گدا و شاه اعتبارات مختلفه عالم و از دیده چشم بصیرت و از اهل تحقیق عرفا و از مصراع دگر بودن همقرینه و مقابل و هم‌مرتبه شدن ست و از بیت الله حقیقت کعبه حاصل آنکه آن نفس ناطقه که بحالت مشهود و مشاهده مشرف ست بی خطره ست از حدیث النفس که خطرات اعتبارات مختلفه عالم اند پس چنین ذات در چشم بصیرت عرفا همقرینه و مقابل در مرتبه ست بحقیقت کعبه و در استحقاق پرستش و خانه خدا بودن و دل آگاه را که مصرع ثانی برای بیت الله قرار داده بمناسبت الفاظ مصراع و بیت ست و مراد بیت ثانی ست یعنی دل متصف بآگاهی حق بر سبیل دوام بیت الله دیگر ست و قبلهٔ توجه سالکان بلکه بیت الله حقیقی همین ست چنانچه این حدیث قدسی مشعر ازین ست لا یسعنی ارضی و لا سمائی و لکن یسعنی قلب عبدی المومن سعی و اهتمام باید کرد تا حقیقت دل که تعبیر از ان بقوة دراکه نیز کرده اند بی مزاحمت شعور بغیر متوجه الی الله باشد و این حالت صفت دل شود بحدیکه اگر خواهی فراموش کنی فراموش نشود چون چنین شدی لائق آن گردیدی که قبلهٔ توجه دیگر طالبان باشی ارض و سما لیاقت آن ندارد که او تعالی بحیثیة تنزیه برایشان تجلی فرماید و این مادیات را با وجود کلانی اجسام و اجرام آن قدر وسعت نیست که مرتبهٔ غیر متناهیه در ینها ظهور نماید آن قلب با وسعت عارف ست که سراپا آئینهٔ جمال با کمال الهی ست و مظهر تجلیات غیر متناهی پس کوشش و جهد باید فرمود در تصفیهٔ قلب و تزکیهٔ نفس باید نمود تا نفس ناطقه که حقیقة دل ست و آنرا قوت دراکه و قوة عاقله هم میگویند از گرفتاری ماسوی الله آزاد شود و شعور غیر که عبارت از ملاحظهٔ اعتبارات کونیه ست مزاحم توجه الی الله و مانع آگاهی بحق سبحانه نگردد و ترا اطلاق التفات بسوی این عالم که مسمی بالغیر ست نماند که حقیقت ما زاغ البصر و ما طغی همین ست و این حال مقام تو شود و تکلف از میان برخیزد و این مشاهده وصف دل تو گردد و چون بصارت در چشم و سماعت در گوش که اگر بقصد خواهی که چشم را از دیدن و گوش را از شنیدن باز داری نتوانی همچنین اگر بزور خواهی که دل را از شهود حق باز داری و غافل سازی برین قدرت نیابی چون این مقام نصیب تو شد در تو قابلیت آن پیدا گشت که کسی روی دل خود بسوی تو آرد و از توسل تو راه شهود بر دیگران هم کشاید و قبلهٔ توجه مردان باشی و هادی بنی نوع خود شوی و قبلهٔ توجه در اصطلاح سلوک مرشد را میگویند یعنی چنانکه بظاهر در نماز رو بقبله آوردن ضرور ست همچنین در باطن برای مشرف شدن بحقیقت صلوة توجه و روی دل بسوی مرشد آوردن ضرور ست و توسل گرفتن بکاملی فرض که بدون مرشد وصول الی الله دشوار ست و عادت الله چنین ست کما قال الله تعالی وابتغوا الیه الوسیلة و سببی قوی تر برای حصول این سعادت عظمی از صحبت کسانیکه بتمام از خود خالی گشته بحضور و شهود او سبحانه مملو اند نیست با وجود نگاه داشت آداب صحبت این بزرگواران و قوت نسبت رابطه بایشان یعنی هر چند از ریاضات و عبادات و ترک صحبت نااهلان و انزوا و کم خوردن و کم خفتن و کم گفتن بالطبع فی الجملة توجه الی الله پیدا میشود و از مطالعهٔ کتب و رسائل سلوک و تحقیق قدرے مناسبت باین علم حاصل میگردد و راه فهمیدن مطالب هم کشاید لیکن سببی قوی برای حصول نسبت مع الله بقوت و انکشاف معرفت و حقیقت همین صحبت کسانی ست که بشرف مشاهدهٔ الهی مشرف شده اند آئینهٔ دل خود را روبروی این صاحبجمالان باید آورد هر چه در ایشان ست بی اختیار و بی محنت در تو منطبع خواهد گشت سنة الله همین جاری ست که از زنده نور فیض بمرده چراغ از چراغ روشن می شود و لن تجد لسنة الله تبدیلا اصحبوا مع الله فان لم تستطیعوا ان تصحبوا مع الله فاصحبوا مع من یصحب مع الله حتی یوصلکم الی الله شرط قبول و آداب صحبت [illegible] باید داشت تا راه فیض کشاده باشد بی ادب را در هیچ جا هیچ فائده نمی شود —

تادیب

حضرت قبلۂ کونین دامت برکاته میفرمودند که آداب سلاطین و امرا بر اعضا و جوارح ست که هر چند نوکران ایشان رو برو دست بسته استاده می باشند و بظاهر تسلیم و سلام میکنند لیکن در دل شکوه و شکایت دارند و هرگز ادب قلبی پیدا نکرده اند و آداب علماء ظاهر همین بر زبان ست که چنان کلمۂ بر زبان نمی آرند که خلاف شرع و عقائد باشد اما در دل هزارها شبهات و شکوک دارند و اطمینان قلبی نیافته اند و آداب فقرا بر قلب ست که خلوص و رسوخ و اطمینان تام حاصل ست و مخلصان ایشان را اعتقاد دلی در خدمت ایشان می باشد و چون زبان و دیگر اعضا توابع دل ست بظاهر هم آداب از ینها فوت نمی شود بلکه بکمال خوبی و غایت لطف بسر انجام می یابد که تخشع قلب تخشع جوارح و بشریت ست اگر بطریق سهو یا خطا در ظاهر قصوری در ادب هم واقع شود بی ادبی دلی نیست و از راه خباثت بخلاف اهل ظاهر که هر چند تعظیم و تواضع نمایند و کلمۂ ناگفتنی بر زبان نیارند اما سراسر شرارت و نفاق ست ان الله لا ینظر الی صورکم و اعمالکم بل ینظر الی قلوبکم و نیاتکم و مفصل جزئیات آداب ظاهری و باطنی که در حضور اقدس حضرت قبلۂ کونین معمول محمدیان بوده هست در کتاب حضرت نالۂ عندلیب بتقریب افسانه ها و امکنۂ متعدده مرقوم ست آنجا رجوع باید نمود و تهذیب تادیب خود بموجب آن باید فرمود این مختصر احتمال بیان تفصیل آن ندارد لهذا اجمالاً کلیۂ می نگارد که کمال ادب همین ست که خود را و ارادات خود را پیش هستی مرشد و ارادۂ او نیست محض باید ساخت و بالکل فانی باید شد تا همگی او شوی و تو در میان نمانی و بی قوت نسبت رابطه که حالت عشق ست با مرشد اینقدر فنا میسر نمیگردد —

تنبیه در مقامات سه گانۂ فنا و مطابق آن درجات بقا و خاتمیت طریقه محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیه

در همه طرق پیش ارباب سلوک سه فنا مقرر ست اول فنا فی الشیخ دوم فنا فی الرسول سوم فنا فی الله و بدون حصول این سه فنا قرب مع الله را در حق سالک روا نمی دارند و میگویند که چون سالک از درجۂ فنا فی الشیخ ترقی مینماید و از ضمن پیر بر می آید بمرتبۂ فنا فی الرسول میرسد و چون ازین مقام ترقی میکند بمرتبۂ فنا فی اللهی مشرف می شود و این حالت فنا فی الله را منتهای عروج می دانند و چون بعد اینحالت بقا بالله رو مینماید این را شروع معاملۂ نزول میشمارند که در حالت بقا بالله رو بخلق میشود و در حالت فنا فی الله رو بحق می باشد و اکمل سالکین آنرا میگویند که زیاده تر در نزول فرود آمده باشد و باز در مقام فنا فی الرسول ثابت قدم گردد و صاحب این نزول را از صاحب آن عروج اعلی و ارفع میخوانند که النهایة هی الرجوع الی البدایة و همه مشائخ کبار و اولیاء مرجعین که نائبان نبوت اند صاحب همین منصب بوده اند و ارشاد و هدایت خلق الله بی فرود آمدن درین مقام نزول صورت نمیگیرد و این معامله با خلق و حق بالاصالة کار انبیاست علیهم السلام و بتبعیت انبیا کار اولیاء اکملین ست که بمقام ارشاد رسیده اند و میگویند که چون سالک باین مرتبۂ عروج میرسد باز احتیاج تبعیت پیر او را نمیماند و بالاصالة با رب خود راه پیدا میکند و او درینمقام هر چه منکشف شود معامله با آن طور میکند که از تقلید بر آمده بتحقیق رسیده است چنانکه در علم ظاهر هم چون شاگرد بمرتبۂ اجتهاد میرسد او را تبعیت استاد ضرور نیست عمل باجتهاد خود باید کرد و در صورت انکار استاد نمیباشد بلکه رتبۂ اجتهادی مقتضی این معنی می گردد و اگر چنین بعمل نیارد حق الله تلف می شود و هر چه حق تعالی برو مکشوف و محقق ساخته او ازان منکر نمی گردد لهذا با استاد خود صاحبین در بعض مسائل تبعیت نکردند و در بعض امور حضرت ابو حنیفه هم موافقت صاحبین رجوع کرده و مفتی به همانست اما هیچگاه چه مجتهدان علماء و چه محققان عرفا از تبعیت پیغمبر علیه السلام بر نمی آیند بلکه همه انبیا هم تحت حقیقت جامعۂ خاتم النبیین اند علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اکملها حدیث لواء الحمد یومئذ بیدی و تحته آدم و من دونه خبر ازین معنی می دهد و آنچه حق سبحانه محض بهدایت خود بتوسط روح مقدس حضرت قبلۂ کونین کملت هدایته و عمت وساطته برین کمترین محمدیان حقیقت فنا فی الشیخ و فنا فی الرسول و فنا فی اللهی روشن ساخته است آنست که فنا فی الله و بقا بالله تمام ممکنات موجوده را عموماً خود بخود بتقدیر عزیز حکیم حاصل ست زیرا که حق سبحانه مبدا و معید همه مخلوقات ست و هیچ موجود در هیچ حال ازین واده ستۂ الهی خالی نیست لیکن نظر بخصوص اشتمال ما مراتب کمالات انبیا بنا این هر دو کیفیت نیز منصبی ست از مناصب مخصوصۂ بشریه که بافراد اکمل آن حق تعالی بعنایت میفرماید و دیگر عنایات و تفضلات از برای همین هر دو حیثیت بایشان مینماید پس معاملات این هر دو نسبت و کاروبار آنها پیش از ختم شدن کارخانۂ نبوت بلا وسائط و وسائل مشخصات بشریه بالاصالة هم جاری بود.

یعنی هر نبی حصول این نسبت باجتبای حق بلا واسطه احدی مینمود و توسط ملک وغیره من تائیدات الغیب بالارواح والعلویات از قبیل واسطه بشر نیست واتباع نبی بایکدیگر
انبیا نیز دخل و ساطة ندود رکار بالاصالة او هیچ خلل و قباحة نیارد و پس نصیب حضرات انبیاء علیهم السلام از بینهمه مراتب فنا و لقای خاص فنا فی الله و بقا بالله
ست بالتحصیل فنا و بقا و دیگر وسائل که شان نبوت مقتضی همین معنی ست اگرچه بلا وسیله محض آنهم نخواهد بود و لیکن تعبیر ازان بالاصالة می توان نمود و چون معامله ایشان
بالاصالة بلا واسطه بحق تعالی ست که غیر متغیر و متبدل ست ایشان را و کار خود در غدغه عزل و در من جانب الله نمی باشد و غیر معزولین هستند و بعد ختم نبوت که معامله بالاصالة
موقوف گشت فنا فی الله و بقا بالله مشروط و منحصر بقید فنا فی الرسول و بقا بالرسول گردید و در زمانه آنحضرت علیه الصلوة والسلام هر دم حضور را احتیاج واسطه دیگر نبود مگر
در غیبت او علیه السلام حسب الحکم محبت و تبعیت ذریات و مخصوصان آنجناب نیز محبوب توسل ایشان است و بعده توسل شخص خاص مرشد هم همه را ضروری شد که او را دیده باد گردیده نسبت
بسهولت طی همه مراتب کنند مگر کسی که بطریق اویسیه رسد لیکن آنهم بالکل فی الحقیقة از وسیله ظاهری خالی نخواهد بود و هم پای اجزای لاینفک او صلی الله علیه وعلی آله هم وقت در میان
والحال حق همین است که بی مشرف شدن باین مرتبه فنا قرب مع الله حاصل نمیشود و اول آنکه بالکل در شیخ فنا حاصل نمیشود فنا در جناب رسول حاصل نمیگردد و هر قدر که در آن
قصور مانده باشد درین هم قصور خواهد ماند تا که بتمام در جناب رسول فنا حاصل نخواهد شد فنا فی الله نصیب نخواهد گشت اما چنانکه بعد حالت فنا فی الله بقا بالله ظهور مینماید همچنین
بعد آن هر دو فنا هم بقا و آن مراتب حاصل میگردد و سالک اکمل همان ست که از مقام بقا بالله در مقام بقا بالرسول نزول نماید و از وهم کاملتر آنکه در مقام بقا بالشیخ نزول کند
و دائره عروج و نزول را بانجامها تمام کند و استقرار و استمرار در همین مرتبه حاصل نماید چه عادت الله همین ست که هرکه در نزول پایان تر در عروج بالاتر چنانکه انسان اخیر همه موجودات
واشرف تمام مخلوقات پس در وقت عروج اول حالت فنا فی الشیخ ست بعد ازان فنا فی الرسول و بعد ازان فنا فی الالهی و در زمان نزول اول حالت بقا بالله روی نماید
بعد ازان بقا بالرسول نصیب میگردد و آخر قسمت هر صاحب دولتی که به نزول تام میرسد و شیخ باقی بالرسول از نصیب طالعی باید بقا بالشیخ میسر میگردد و ازینکه باین مرتبه جامعه
که حق تعالی خاص برای محمدیان خالص داشته دیگران بقوت تمام مشرف نشده اند بیان این مرتبه خیره هیچ کس نکرده و قدر آن نفهمیده اند بلکه اکثری از سست اعتقادان که
بی محبت واقع شده اند پندار آنکه خود را فانی فی الله و فانی فی الرسول میشمارند در ان محققین اکملین که شدت محبت مرشد و غلو پیر پرستی می یابند میگویند که ایشان هنوز در مرتبه
فنا فی الشیخ اند و قوت نسبت رابطه دارند و در ابتدا همین قسم میشود و رابطه بجناب شده همین قدری باید لیکن باز این رتبه بر آمده ایم ای ناحق شناسان فنا فی الشیخ که در ابتدا
میشود امر دیگر بوده است و بقا بالشیخ که در انتها حاصل میشود امر دیگر است و شما که این فرق را ندریافته اید از راه عدم مشرف شدن باین مرتبه قصوری ست خواه بسبب
بی استعدادی و نقص ذاتی و خواه بجهت بی نصیبی و دیگر عوارض و چه کنید که معذور اید بحسب ذاتی با مرشد ند شدید لغرض ملاقات میکردید و در زعم خود آنرا خالص لله می پنداشتید
چون از کسی بقدر حوصله غرض حاصل شد آنرا وصول بحق گمان برده از مرشد بی نیاز شدید و آنکه عرفا جواز ترقی مریدان خلف از رتبه پیران سلف روا داشته اند بسبب تاخر زمانه
طرق و سبل ایشان را صوب اقرب پند داشته اند و معارف و مطالب ایشان را بجهت تلاحق الافکار منقح تر گمان برده اند و اختلاف تحقیقات را از جمله اختلاف اجتهاد
شمرده اند چنانچه بالا مذکور شد این امر حق و واقعی ست اما اینجا معامله در زمانه ما تقدم در طرق دیگر کالمبادی اند جا پرست و تا ظهور طریقه محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیة
بوده است و ظهور این طریقه علیه که اعلی الطرق و خاتم آنهاست مقتضی همین معنی بود تا ترقی کرده بانهم رتبه اتم ظاهر شود و باز برای هدایت امة محمدی خالص تا قی بارسول
ظهور کند چونکه این آفتاب عالمتاب طلوع فرموده همه ستارگان مخفی شدند و همه جا فیض همین نسبت جاری ست و همه فرقه ها تحت و مادون اوست و جمله طریقه ها
منشعب ازوست و بواسطه صاحب این نسبت تمام امة را شامل ست در هر طریق و از هر فریق که باشد و بسبب عینیه و جزئیه و معیه و ضمنیه تبعیه او کتبعیة الرسول
شده است و همه اولیا و عرفا و مومنین و مسلمین داخل در گرفت این نسبت علیه محمدیه اند و از محمدیه خالصه کدام مرتبه اعلی ست تا کسی فوق آن برسد و چنانچه عرش
در اجسام محدد جهات ست در مراتب باطن محمدیه خالصه محدد مراتب ست و تصوف فوقیة بر آن از دلالة وهم و ضلالة فهم ست نه در حکم ظاهره هیچ شریعتی بعد شریعة
محمدیه بثبوت خواهد رسید و نه در مقام باطنی کدام طریقی پس از طریقه محمدیه سر خواهد کشید بعد ازین اگر هست قوت و شدت ظهور همین نسبت ست و انبساط ضیاء

این خورشید حقیقت و ان شاء الله تعالی در وقت حضرت خاتم الامامت مهدی موعود علی جده و علیه السلام بدرجهٔ اتم ظهور خواهد نمود و تمام آفاق پر از محمدیان خالص خواهند گردید و نقوش اختلافات از صفحهٔ عالم محو خواهد گشت و نور محمدیهٔ خالصه بهر که و مه خواهد رسید فیا ایها الطالب رو باقتباس این نور آر و صحبت مع ایمان و محبت با ایقان با چنین محمدیان خالص پس غنیمت شمار قال علیه السلام اذا مررتم بریاض الجنة فارتعوا قالوا و ما ریاض الجنة قال حلق الذکر و اگر از کم طالعی و عوارض زمانه صحبت کم میسر آید باید که بمواظبت ذکر قلبی و نفی و اثبات بطریق مقرره کوشی تا اثر جذبه که مکنون حقیقت انسانیه است بظهور آید و ترا از تو رباید و تو از هستی خود و غیر خود نجات یافته بکلی نیست شوی مراد از کم طالعی آنست که بظاهر مانعی نباشد و فرصت بود اما از راه غفلت و سهولت تکاسل و تغافل در حاضر شدن بصحبت واقع شود و عوارض زمانه آنست که بعد مسافت یا مسافرت یا گرفتاری نوکری یا مرض یا دیگر امور ازین اقسام مانع رسیدن در حضور گردد پس درین اوقات هم وقت را ضائع نسازد و باید که در هر جا باشد بمواظبت و مداومت اذکار مذکوره بطریقی که از مرشد رسیده سرگرم بود و عنان وقوف قلبی از دست رها نکند تا باشد که ببرکت این اشتغال و تصور مرشد کیفیت جذبه و کشیدگی باطن الی الله که در ذات هر انسان مودع است ظهور نماید و مدرکه ترا از گرفتاری شعور بخودی خویش و غیر خویش از ماسوی الله آزاد سازد و حضور و شهود دائمی نصیب گردد

رباعی
بحر هستی که در خروش افتاده است * از کشمکش علم بجوش افتاده است * یا رب مددی که بیخودی میخواهم * بار دو جهان بر سر هوش افتاده است

مقصود از بحر هستی مرتبهٔ وجود مطلق است و از خروش شورش کثرت و از کشمکش اظهار و اخفاء مراتب اعتباریه که جزر و مد او ست و از جوش سر کشیدن مقیدات گوناگون و از رب مرتبهٔ وحدت الٰهی و از بیخودی رفع امتیاز انانیهٔ موهومه و از هوش شعور بخودی مقید مستفاد آنکه وجود مطلق که در شورش کثرت افتاده است از راه اظهار و اخفاء علم است اینهمه مراتب اعتباریه یعنی هر چه ظاهر میشود بسبب علم و در علم ظاهر میشود و هر چه مخفی میشود از علم مخفی میشود و الا هست آنچه هست و نیست آنچه نیست پس ای مرتبهٔ وحدت الٰهی مدد و رفع امتیاز انانیت موهومه از جناب تو میخواهم که بار معاملات کونین بر ذمهٔ این شعور خودی مقید و سر و دوش افاقه و هوش فتاده است و هر نفس زیر بار انفعال ارادیهٔ خود است لها ما کسبت و علیها ما اکتسبت ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق و الصلوة و السلام علی سید المرسلین خاتم النبیین و علی آله و اصحابه اجمعین ـ

اما بعد فهذا الوارد السادس هو المسمی بهدی الله هدانا الله و ایاکم هدایة موصلة الی المطلوب کما هدانا و ایاکم هدایة مرئیة للطریق هو الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی فکل انسان بالضرورة یفهم خیره و شره و بالطبع یفرق بین الحسنات و السیئات و یؤمن بالله اجمالا حسب یوم المیثاق اما اذا هدی الله من عباده من یشاء بالهدایة الثانیة المخصوصة فوجه اسباب الخیر الیه یوفقه علی الحسنات و یشرفه بادراک حقیقة التوحید و یکشف عنه غطاءه و بالهدایة الموصلة الی المطلوب یضل من یشاء بتوجیه اسباب الشر الیه و عطاء القدرة علی السیئات و بعدم ادراک الحقیقة و کون الغشاوة علی سمعه و بصره و من اضل ممن اتبع هواه بغیر هدی من الله ان الله لا یهدی القوم الظالمین فهدایته تعالی للعوام هی توفیق عمل الخیر بلا ادراک الحقیقة سواء کان وقوع ذالک الفعل بالعلم او بالتبع او بالعادة و یکفی له فی النجات الاخرویة و الخیر الدنیویة و للخواص مع ادراک الحقیقة فیعملون ما یعلمون بل یعلمون ما یعملون مع الیس باختیارهم ایضا و الهام الله الحکمة العلمیة و النظریة و یبینون للناس حقائق الاشیاء کما هی علیه و یظهرون اسرار الوجود و الموجودات کلها کما ینبغی ـ

وارد در بیان وجود و موجودات

موجودات عبارت از ماهیات متلبسه بوجود و حقائق موجوده است لیکن هر ارهی که در بیان وجود و اعیان گذشت در آنجا منظور از اعیان صرف ذوات ماهیات است بلا ملاحظهٔ اتصاف و غیر اتصاف آنها بوجود که ماهیت محض امر معقول است قطع نظر از وجود و عدم و اینجا مراد از کلمهٔ موجودات ماهیات مع الوجود است و تحقیق وجود

و ماهیة سابق در بیان وارده گذشت اینجا احتیاج بیان ندارد اما حقیقت ماهیات موجوده که موجودات اضافیه و اعتباریه اند اینست که در ذات حضرت وجود چنانکه
وجودیة ثابت ست و عین ماهیة اوست همچنین موجودیة نیز کائن ست و عین تشخص او و این هر چهار اعتبار که وجودیة و ماهیة و موجودیة و تشخص باشد در نفس الوجود عین هم اند بلحاظ ذات و
تحقق و ممتاز از هم دیگر اند در مرتبهٔ علم بلحاظ التعین و اعتبار پس نظر بوجوب موجودیة ماهیة الوجود واجب الوجود ست و نظر بامکان موجودیة ممکن الوجود و نظر بقیام فی الموضوع
موجود عرضی ست و نظر بقیام فی لاموضوع موجود جوهری و نظر بلحاظ بی مادگی موجود مجرد و نظر بلحاظ ماده موجود مادی و نظر بفنای اضافی موجود فانی و نظر ببقاء اعتباری موجود
باقی و نظر بلحاظ شهود موجود دنیوی و نظر بلحاظ موعود موجود اخروی و نظر بلحاظ معنی ذهن موجود ذهنی و نظر بلحاظ جمع ماهیة و تشخص موجود خارجی و نظر بلحاظ تطابق واقع
موجود نفس الامری و نظر بلحاظ امتیاز علمی موجود اعتباری و نظر بلحاظ عقلی موجود معقول و نظر بلحاظ حسی موجود محسوس و نظر بلحاظ نایافت مجهول مخفی و نظر بلحاظ یافت معلوم جلی
و نظر بلحاظ تصور موجود علمی و نظر بلحاظ تخیل موجود خیالی و نظر بلحاظ کمالات موجود کامل و نظر بلحاظ نقائص موجود ناقص و نظر بلحاظ قرب بمرکز موجود سفلی و نظر بلحاظ قرب بمحیط
موجود علوی و نظر بلحاظ اولیة موجود اول و نظر بلحاظ آخریة موجود آخر و نظر بلحاظ کلیة موجود کلی و نظر بلحاظ جزئیة موجود جزئی و نظر بلحاظ تقید موجود مقید و نظر بلحاظ اطلاق
موجود مطلق و نظر بلحاظ کثرت کثیر و نظر بلحاظ وحدت واحد و نظر بلحاظ تنزیه وراء الوراء و نظر بلحاظ تشبیه کذا و کذا و نظر بلحاظ قدم موجود قدیم و نظر بلحاظ حدوث موجود حادث
و نظر بلحاظ ابتدا مبتدا و نظر بلحاظ انتها منتهی و علی هذا القیاس پیدا کرد حق سبحانه جمیع موجودات را و خلق فرمود تمام عالم را در ضمن ظهور وجود خود بالحاق نسب و اضافات
مذکوره و امثال آنها و بالذات موجود اوست و همه از وست و اصل سبب اختصاص اینکه فلان نسبت بفلان حقیقة چرا منسوب شده و فلان اضافه بفلان ماهیة چرا مضاف
و فلان شی بفلان وقت چرا موجود مینماید و فلان چیز بفلان هنگام چرا معدوم بنظر می آید حق تعالی میداند و دیگری را بران اطلاع نیست مگر اینکه بعنایت خاصه و رحمت مختصه
خاصان خود را این اسرار مینماید و مکشوف میسازد اما این مقام مقام دید ست نه مقام فهمید زیرا که تعلیم و تفهیم فهمیده نمی شود و درین موطن انکشاف می باید لهذا حضرت رسول علیه السلام
استدعا کرده اللهم ارنا حقائق الاشیاء کما هی و نفرموده اللهم فهمنا یا علمنا و حضرت خلیل علی نبینا و علیه السلام گفته رب ارنی کیف تحیی الموتی و نگفته رب فهمنی یا علمنی
پس درین مرتبه اولوا الابصار می بینند آنچه می بینند و بر ایشان منکشف می شود آنچه منکشف میشود تا مقامیکه متعلق بتعلیم و تفهیم ست حکما هم پی میبرند و اسباب و علامات و علل و
معلولات بیان میکنند و این مرتبه رؤیت حضرات انبیا راند علیهم السلام که فائز گردیده اند و بتبعیت ایشان هر که را حق سبحانه میخواهد از اولیا نیز باین دولت مشرف میسازد
و در نظر شان سمع و بصر و علم و عقل و حس این بزرگواران یک میشود و شنید و دید و تصور و تعقل و احساس متحد میگردد و متکلم و سمیع و بصیر و علیم و عاقل و حساس می باشند در توصف بصفات
کمالیه همچنین خلفاء الله محتاج بآلات صفات نمی مانند چنانچه شعر این فقیر ست ~ شعر ~ که از همه کس چشم و گوش بر بندیم * تمام چشم و همه گوش کرده ما را * و چونکه
متخلق باخلاق الهیه اتم و اکمل پیدا میکنند صرف ذات ایشان کار همه صفات میکند من بعد اگر احتیاج آلات ست برای ارشاد و تربیت دیگران ست زبان میباید تا
کلام خود را بدیشان شنوانند و گوش باید تا ایشان بدانند که کلام ایشان را میشنوند و چشم باید تا ایشان به بینند که ایشان را می بینند و علم باید تا ایشان معلوم نمایند که
عالم اند و عقل باید تا ایشان دریابند که عاقل اند و حیات حیوانی باید تا ایشان بفهمند که حی اند و الا آن برگزیدگان در نفس خود مستجمع جمیع کمالات اند و همه مبرا از آلات
و صفات متحد در یک ذات و تمیز و تخصیص بعضی از بعضی نسبت بذات ایشان نمی باشد مبصرات این بزرگواران همگی معقولات ست و معقولات ایشان تمامها مبصرات
و مسموعات ایشان همه مرئیات ایشان ست و مرئیات ایشان جمله مسموعات ایشان مجملات ایشان تمام مفصلات ست و مفصلات ایشان همه مجملات از ینجاست که جد بزرگوار
من حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه فرموده حاصل سیر و سلوک آنست که امور اجمالی تفصیلی شوند و استدلالی کشفی گردند یعنی اجمال و تفصیل یک گردد و استدلال
و کشف متحد شود و معقول و مشهود واحد باشد لیکن از رسیدن این مقام اگر امتیاز کنند صفات عارف موحد ست بلحاظ تعلق علم او بمعلومات مختلفة الحیثیات ست باعتبار
ذات او مثلا بحیثیت تعلق علم بمبصرات بصیر ست و بمسموعات سمیع و بمعلومات عالم و بمعقولات عاقل و بمحسوسات حساس و از نظر بذات خود از هر صفت کار همه
صفات میگیرد بخلاف این محجوبان که بقید یک یک صفت گرفتار اند و از یکی کار دیگری بر نمی آرند ختم الله علی قلوبهم لان علمهم لا یبصر و لا یسمع و علی سمعهم لان سماعهم

لا یفقهون ولا یبصرون علی ابصارهم غشاوة لان ابصارهم لا تسمع ولا تدرک ولهم عذاب الیم بالتردد فی رؤیة الامور المعقولة ومعقولیة المحسوسات المشهودة ولا یتخذ ظاهر الامر مع باطنهم
وهم المنافقون المحجوبون والکافرون الجاهلون وچون حق تعالی پرده از روی کار برمی دارد وکشف عطا میفرماید قوت عقلیه وقوت حسیه عارف را یک می سازد و
عقل وحس متحد میگردد چنانچه بینائی دو چشم وشنوائی دو گوش تراجع ساخته که بیک نگاه از دو چشم یکچیزے بینی وبیک سماعت از دو گوش یک سخن می شنوی
اما ذوق محجوبان مرتبهٔ توحید کی این معنی را درمی یابد چنانچه احولان باور نمیکنند که از دو چشم بیک نگاه یکچیز توان دید بینائی این چشم علیحده است وبینائی آن چشم
علیحده پس میگویند که قوة عقلیه قوة عقلیه است وقوه حسیه قوه حسیه معقولات را بطور محسوس توان کرد ومحسوسات را چه سان معقولات توان گفت ای
ناواقفان چنانچه حق سبحانه در دماغ شما قوتی خلق فرموده که مدرک همه حسها ومجمع همهٔ آنهاست که آنرا حس مشترک میگویند همچنین در قلوب عرفا قوتی روحانیه عطا میفرماید
که کاشف همهٔ امور وجامع عقل وحس میگردد ورابطه درمیان ظاهر وباطن می باشد وآنرا کشف می خوانند ولا یفهمه الا من اتی الله بقلب سلیم ولهذا بر معاملات مرتبه
واسرار دیده شده اینها گرفتاران عقیده عقل ایمان نمی آرند هل یستوی الاعمی والبصیر بالجمله بشرح مانحن فیه باید پرداخت ورجوع بمتن نمود وحال ومآل وجود وموجود را
بیان باید ساخت که چون حقائق موجوده الآن هم همان در مرتبهٔ مفهومیت اند وموجودیه فقط نصیب مابه الموجودیه است گفته می آید **رباعی** ایدر و بصد رنگ اگر پیدائیم
اما ذات معنی یکتائیم * چون عکس نمود ما وجود دگریست * هرچند که مائیم نگوئی مائیم * در مصرع اول لفظ اگر بمعنی اگرچه است که بسیار در کلام اساتذه آمده ودر محاورات
شایع است وحاصل آنکه اگرچه پیدائی وظهور حقائق متنوعهٔ ممکنات در آئینهٔ علم بصد رنگ است لیکن فی الحقیقه همان یک نور وجود است که بچندین الوان مختلفه ظهور
نموده است ونصیب ممکنات جز نمود نیست ووجود مر حضرت وجود است ولب ومعنی رباعی ومرادات الفاظ آن مفصل در متن مذکور است چنانچه بیان نموده می آید
معنی یکتا عبارت از حضرت وجود است که تکثر را در آن دخل نیست چه اگر متعدد می بود وجود را وجود دیگرے بایست واین مستلزم تسلسل است کما فی کتب المعقولات
مراد از کلمهٔ معنی یکتا که در رباعی است مرتبهٔ وجود است که معنی واحد است ودر لفظ وجود اشتراک معنوی است اشتراک لفظی نیست وموجودات وجودات نیستند بلکه یک وجود است
که در همه جا جلوه گر است ویک دلیل بر بطلان تعدد وجود آنست که اگر قائل وجودات شویم وتعدد آن فرض کنیم ناچار امرے مشترک در هر واحد از آن خواهیم یافت که بسبب
آن اطلاق وجود بر همه درست وثابت است پس آن امر مشترک امر واحد است یا نه اگر گوئیم امر واحد است خلاف فرض میشود وهو المطلوب واگر گوئیم که امر واحد نیست
وآن امر مشترک را وجود نیست دیگر پس وجود را وجود دیگرے باید باز نقل کنیم کلام را تا آن وجود الی غیر النهایة واین مستلزم تسلسل است فثبت ان الوجود امر واحد لا تکثر فیه
ودیگر دلائل در کتب معقولات مذکور است بر ناظران پوشیده نخواهد بود وپیدائی رنگارنگ امتیاز ماهیات از یکدیگر خود یعنی مراد از لفظ بصد رنگ پیدائیم که در رباعی است
پیدائی رنگارنگ حقائق مختلفه است در مرتبهٔ علم وامتیاز ذوات یکدیگر ممتاز شدن ایشان باضافات متنوعه وعکس ونمود امر منتزعی که بمعنی کون وحصول آمده یعنی منظور
از کلمهٔ عکس ونمود که در مصرع ثالث واقع است امر منتزع است که معنی مصدری است وآنرا وجود ظلی هم میگویند حاصل آنکه مانند عکس بودن ما که بیش از نمود نیست ظهور وجود ظلی
است که بمعنی کون وحصول است وموجودیه نصیب همان مرتبهٔ مابه الموجودیه است چنانچه گذشت ومراد از کلمهٔ وجود که مضاف است بلفظ دگر منشأ انتزاع که مابه الموجودیه
است یعنی مقصود از لفظ وجود که مضاف است بطرف کلمهٔ دگر مرتبهٔ ذات الوجود است که آنرا حاصل المصدر ومنشأ انتزاع ومابه الموجودیه هم میگویند ونه موجودیه
که همان وجود وآن وجود ظلی محض معنی انتزاعی است پس نیست موجود در مراتب منفصله مگر یک وجود واحد زیرا که وجود معنی واحد است وکثرت موجودات که نمود است
اعتباریه است در وحدت حقیقیهٔ آن خلل نمیکند چنانکه رومی وزنگی در حقیقت متفق اند ودر صورت مختلف همچنین هر موجود در مظهریت معنی وجودی متفق است
ودر مرتبهٔ کون وحصول مختلف پس وحدت در معنی وجود است نه در مرتبهٔ موجودیه که موجودات متغایر از یکدیگر اند با وجود آنکه یک حقیقت را اند در یک جلوه گر است
فافهم وان الامتیازات فی مراتب العلم باعتبارات متکثرة لان الماهیات فی انفسها معدومات والمعدوم لا یصلح ان یکون موجودا فتأمل یعنی این امتیازات مختلفه
در حضرت علم است که امتیاز کار علم است واین اختلاف در مراتب اعتبارات وشئون علمیه است واین نسبتها خلل انداز مرتبهٔ احدیهٔ مطلقه نشده اند چنانچه بینه

کہ محض امر معقول ست قطع نظر از وجود و عدم نظر بذات خود معدوم ست و معدوم لیاقت موجود شدن ندارد فتدبر **رباعی** لوح امکان بود ز ہستی سادہ ہمہ
واجب ہمہ جا فیض وجودی دادہ ✤ الآن کما کان اگر در نظر ست ✤ ممکن ز عدم پای برون ننہادہ ✤ مراد از لوح مرتبہ ہست و از امکان ممکنات چنانکہ از خلق مخلوقات
و از ہستی مرتبۂ ذات الوجود کہ با الموجودیۃ ست و از فیض وجودی افاضۂ وجود ظلی و از کلمۂ الآن کما کان حالت واحدۂ غیر متغیرۂ حق تعالی و از عدم حالت امکانی
ممکن کہ معنی سلبی ست و مفہوم عدمی یعنی سلب ضرورۃ از طرفین پس معنی آن شد کہ مرتبۂ ممکنات از مرتبۂ ذات الوجود عاری و سادہ ہست و با بہ الموجودیۃ اینہا را حاصل
نشدہ واجب تعالی در ضمن وجوب خویش اینہا را با افاضۂ وجود ظلی کہ معنی مصدری ست موجود ساختہ است اگر حالت واحدۂ غیر متغیرۂ حق سبحانہ منظر چشم دل ست
متحقق مے شود کہ ممکن از مفہوم عدمی خود کہ سلب ضرورۃ از طرفین ست قدم بیرون ننہادہ ہست و واجب بالذات نگشتہ ہمان محو عدمیت خود ست کہ
ذاتی اوست ما عندکم ینفد و ما عند اللہ باق ـ ؏ ـ

ھو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی نور الموجودات بنور وجودہ واظہر المخلوقات بظہور شہودہ وھو الحکیم الذی ورج فی الحکمۃ خیراً کثیراً والعلیم الذی جعل الانسان بہا بصیراً والصلوۃ والسلام علی النبی الذی
ہو مدینۃ العلم ودار الحکمۃ و مدار الخلقۃ وعلی آلہ واصحابہ ذوی القدر والمنزلۃ واولی الدرجۃ والمرتبۃ **اما بعد** فہذا الوارد السابع ہو المسمی بحکمۃ اللہ ایانا اللہ وایاکم حکمۃ بالغۃ
شاملۃ للخیر کثیر ومن یؤت الحکمۃ فقد اوتی خیراً کثیراً اما انا وایاکم طبیعۃ مصلحۃ للبدن ومحافظۃ للصحۃ فکما ان الطبیب ید الطبیعۃ ویقویہا بالادویۃ لتدفع المرض بسہولۃ ومجاوزتہا
کہذا الحکیم الالٰہی ید النفس الناطقۃ وینصرہا بتعلیم المطالب الحکمیۃ من الحکمۃ النظریۃ والعملیۃ لتحصل لہا السعادۃ بالسہولۃ بنصرتہا والحکمۃ ایضاً منصب من مناصب القربۃ الالٰہیۃ
یشرف اللہ بہا الانبیاء والاولیاء علیہم السلام والحکماء الذین یقال لہم ارباب المعقول من ادانی العرفاء یتقیدون بقید عقلیۃ العقل فقط ویقال لہم الحکماء مجازاً
کما ان الاطباء من ادانی الحکماء ویعلمون الفن الواحد من الطبیعیات وہو الطب ویقال لہم الحکماء ایضاً بالمجاز سبحان الذی یؤتی الحکمۃ من یشاء وہو العلیم الحکیم فلما کان فی
ہذا الوارد بیان الحقیقۃ فی مثال الاصطلاحات الحکمیۃ سمی بہذا الاسم لمناسبتہا واعلم ان الحکمۃ حکمتان حکمۃ عقلیۃ وحکمۃ الٰہیۃ فالحکمۃ العقلیۃ ہی العلم باحوال اعیان
الموجودات کما ہی فی نفس الامر بقدر الطاقۃ البشریۃ یعنی تثبت مسائلہا بالبراہین العقلیۃ سواء کانت تلک المسائل مضرۃ للانسان فی المعاد اولا وکانت مرضیۃ
عند الحکیم الحقیقی جلت حکمتہ او غیر مرضیۃ والحکمۃ الالٰہیۃ التی تکون حاصلۃ للانبیاء والاولیاء علیہم السلام ہی العلم بالامور التی تنفع الانسان فی الدارین وتکون علۃ
فلاح المعاش والمعاد وموجب البرکات فی الدنیا والنجاۃ فی الآخرۃ سواء کانت مسائلہا مستدلۃ بالبراہین العقلیۃ اولا ویحیط بہا عقل الانسان اولا فالمراد بہذہ
الحکمۃ النافعۃ المفیدۃ فی کلامہ تعالی حیث قال من یؤتی الحکمۃ فقد اوتی خیراً کثیراً ؏

وارد در بیان بطلان وجود ممکنات بی افاضۂ وجوبیہ

مراد از بطلان وجود ممکنات بے افاضۂ وجوبیہ منع تجوز کونیہ مکونات و حصولیۃ کائنات ست بلا افاضۂ وجوبی وجود و ابطال امکان موجودیۃ ممکنات ست بے افاضۂ
وجود از مرتبۂ واجب زیراکہ وجود بنفسہ مخصوص فی آنست کہ وجوب و وجود عین ماہیۃ اوست تعالت و تقدست و بہ تبعیت او بطریق تضمن صفات و اسماء او را ثابت
و بالتزام حقائق ممکنہ را لاحق و ہر موجود ممکن واجب بالغیر ست نہ واجب بالذات پس امکان خاص کہ سلب ضرورۃ از طرفین ست حقائق ممکنہ را نظر بخصوص خود ہیچ
نوع در وجود نمی آرد و مقتضی موجودیۃ نمی شود و ہیچ ممکن نظر الی ذاتہ لیاقت موجود شدن ہرگز ندارد کہ ترجیح بلا مرجح چگونہ درست آید و امکان عام کہ سلب ضرورۃ از یک طرف ست باعتبار سلب طرف
وجود مفہوم امتناعی اشتمال ست و لہٰذا سلبی فی عدم معنی وجوبی را ثابت و حقیقۃ امکان خاص تحت مرتبۂ عام خود افتادہ است و حقائق ممکنہ مخصوصہ چنانچہ معدومیۃ تحت ظل امکان عام خود در جانب سلب
طرف وجود ممتنع شدند دلیل امتناع اینہا را می پوشد و معدوم مفہوم میشوند و این حالت معدومیۃ حقائق ممکنہ مسمی ست با ممتنع بالغیر ہمچنین قوت موجودیۃ

زیر پرتو امکان عام خویش در جانب سلب طرف عدم می آیند و بهار وجوب اینها را روشن میسازد و موجود معلوم میگردند و این حالت موجودیهٔ موجودات کونیه مسمی است
بوجوب بالغیر و اینهمه ذرات حقائق ممکنه بنور خورشید وجوب تعالی منور میگردند پس گویا معنی امکان عام بمنزلهٔ یک دائره است و امتناع و وجوب چون قوسین آن و امکان
خاص همچون قطر که بحد وسط دو قسم شده اما امتناع بالذات نصیب عدم است که هرگز یافت نشده مانند عنقا که کلی است و فرد آن نایاب است و وجوب بالذات نصیب
واجب است که هم مطلق است و هم جزئی حقیقی بلا تشبیه چون شمس که کلی است و جز یک فرد ندارد و امتناع بالغیر و وجوب بالغیر نصیب معدومات اعتباریه و موجودات
اعتباریه است و اینهمه اضافات سلبیه ایجابیه فی الحقیقة مضاف بطرف کیفیات الوجود است یعنی وجود است که نظر بذات خود وجود است بمعنی ما به الموجودیة و برنگ امکان عام
امتناع در جانب سلب اضافات ثبوتیه مرتبهٔ بشرط لاشی است و مانند امکان عام وجوب در جانب سلب اضافات سلبیه مرتبهٔ بشرط شی است و از راه
احاطه و اشتمال مراتب سلبیه ثبوتیه مرتبهٔ لابشرط —

بیان اقسام وجوب بر نهج جدید

باید دانست که وجوب مطلق بر چهار قسم است یکی وجوب اعم که مفهومات ثلثه را شامل است یعنی واجب و ممکن و ممتنع را چه در واجب وجوب وجود است که عبارت از
ضرورت طرف وجودی است و در ممتنع وجوب عدم است که مراد از ضرورت طرف عدمی است و در ممکن وجوب لاضرورت طرفین است که مسمی بسلب ضرورة طرفین
است پس این وجوب اعم منشأ انتزاع امکان عام است و امکان عام امر منتزع از آن و نمیتوان گفت که این وجوب اعم منتزع است و امکان عام منشأ انتزاع
زیرا که منشأ انتزاع را تقدم ضرور است از امر منتزع که از معقولات ثانویه است و تقدم وجوب بر امکان ظاهر است لافتقار الممکن الی الواجب فالامکان نفسه مفتقرة الی الوجوب
سواء کان امکاناً عاماً او خاصاً و علة افتقار الممکن هو امکانه لا حدوثه لان الحدوث هو علة افتقار الحادث الی القدیم والامکان علة افتقار الممکن الی الواجب فالقدم ظل الوجوب
والحدوث ظل الامکان فافهم و یکی وجوب عام است که شامل است موجودات ثلثه را یعنی واجب و جوهر و عرض را و آن عبارت از وجوب طرف وجودی است مطلقاً برابر است که
وجوب بالذات باشد خواه وجوب بالغیر و این وجوب خارج کرد از احاطهٔ خود ممتنع را و داخل [illegible] ممکن را و این وجوب عام اصل ظهور امکان خاص است و گویا ابیات [illegible] را
از ممتنعات جدا ساخته و ضمن خود [illegible] وجوب الوجود و [illegible] گردانیده از امتناع برآورده و در دائرهٔ امکان خاص کشیده و یکی وجوب خاص است که منحصر در واجب تعالی است که
عبارت از وجوب بالذات است و این وجوب خاص جدا ساخت همه ممکنات را از خود و جانب مرتبهٔ وجوب بالغیر که محسوب به وجوب عام بود و باین طرف خاص راه نداد اما صفات
الهیه و شیونات و کمالات ذاتیه سبحانه که لا عین و لا غیر اند درین مرتبهٔ وجوب خاص در ضمن ذات داخل اند که وجوب با [illegible] مراتب اعتباریه و شیونات اضافیه ذاتی است که غیر اینها نیست
و محسوب در همان مرتبهٔ وجوب بالذات است و یکی وجوب اخص است که فقط نصیب ذات واجب الوجود است تعالی شانه و جل سلطانه که عبارت از وجوب بالذات للذات است و این مرتبه
الیست که خود ذات است و خود وجوب است و کثرت اعتباری اسمائی و صفاتی هم درین موطن ملحوظ نیست وحده لا شریک له و لا اله الا هو ظهوره عین الخفاء و خفائه عین الظهور و هو نور
کل الانوار والمؤثر فی جمیع الآثار لا حول و لا قوة الا بالله و هو العلی العظیم فیا من انت المتجلی فی سائر الظهور و مخرج الحقائق من الظلمات الی النور رباعی هر جا که ترا جلوه گری خواهد
بود * دل در صد پرده دوری خواهد بود * در صفحهٔ امکان طرفت گر نبود * باطل چون سطح جوهری خواهد بود * مراد از هر جا عالم لطیف و کثیف و مجرد و مادی و غیب و شهادت است
و مخاطب معشوق حقیقی است تعالی شانه و از جلوه گری ظهور در مظاهر کونیه برنگ آینها و دل همان قوت عاقله و از پرده دوری کشف حقیقت و از صفحه مرتبه و از امکان ممکنات و از
کلمه طرفت جانب وجوب و لفظ طرف بالفاظ صفحه و سطح طرف لطف دارد و سطح چیزی را گویند که در طول و عرض منقسم شود و در عمق قسمت پذیر نباشد و این عارض جسم میباشد و
سطح جوهری نزد ارباب معقول باطل است یعنی سطحی که قائم بالذات باشد و بحث این در کتب معقولات مسطور است پس حاصل آن شد که ای معشوق حقیقی هر جا که از عالم لطیف
و کثیف ترا ظهور در مظاهر کونیه برنگ آینها خواهد بود و قوت عاقله عرفا در نزدیکی کشف حقیقت خواهد بود و کاشف امر تو خواهد شد چه در مرتبهٔ ممکنات که مسلوب الضرورة
از طرفین است اگر جانب وجوب تو نباشد باطل چون سطح جوهری بود پس این موجودات بلا تشبیه چون اعراض بجوهر هستی تو قائم اند له ما فی السموات و ما فی الارض

جسم متحیز بالذات وجوهرست وسطح جوهری وخط جوهری باطل چنانچه در بحث ابطال جزء لایتجزی مرقوم ست مع دلائل وسطح عرضی وخط عرضی که از عوارض جسم ست قائم بموضوع خود جسم جوهری ست که قابل ابعاد ثلاثه بود یعنی طول وعرض وعمق داشته باشد ومطابق تحقیق حکما متصل واحدست وجوهرست ومرکب از جوهرین که هیولی وصورت باشند نه آنکه موافق گفته متکلمین مرکب از نقاط وخطوط وسطوح ست که جسم مرکب ازین اعراض مجتمعه نیست ومتحیز بالذات یعنی حیّز گیرنده وذاتش مقتضی تحیز ست وحیز بمعنی مکان ست اما حیز عام ست که بر مکان هم صادق می آید ومکان خاص که اطلاق آن بر حیز راست نمی آید چه مکان عبارت از سطح باطن حاوی ست که مماس سطح ظاهری محوی باشد وحیز فقط سطح باطن نیست که سطح ظاهر هم داشته باشد یا نه چنانکه عرش را حیز ثابت ست ومکان نیست زیرا که محدد جهات ست وفوقش ثابت ومعقول نمیشود اگر چه بدلالت وهم متوهم میگردد در هر جا که اطلاق فوق آن آمده باشد از راه علو رتبه وفوقیه مرتبه خواهد بود که توفیق با هم مثل تقدم مراتب ست ویا از راه مجاز بود تو هم پس جسم مطلق را متحیز گفتن درست می افتد که شامل همه جسمانیات ست بخلاف متمکن گفتن که محدد را شامل نیست واین تعریف معنی اصطلاحی ست وجوهر چیزی که قائم بخود باشد چون ثوب وعرض چیزیکه قائم بغیر بود چون رنگ واگر جوهر در جوهر دیگر حلول کند اول را حال وثانی را محل خوانند چنانکه صورت حال ست وهیولی محل واگر عرض در جوهر حلول کند محل او را موضوع گویند وحال را عرض پس حقیقة امکانیه که مسلوبة الضرورة از طرفین ست تا که طرف وجوب در او نباشد هرگز بوجود نمی آید لهذا نزد حکما هر ممکن که هست وجب بالغیر ست ربنا ما خلقت هذا باطلا یعنی فی الحقیقة نفس ماهیة امکان که تمام حقائق ممکنه را شامل ست نظر الی ذاتها عدم ضرورة جانبین وارد وطرفین امکان وجود وعدم ست که هر دو جانب مخالف وموافق ست وبودن ونبودنش هیچ ضروری نیست پس این مرتبه را تا که افاضه حضرت وجوب ظل حمایت خود نگیرد بطرف خود نکشد وازجانب وجوب ذاتی خویش خلعت وجوب بالغیر نبخشد وطرف دار وپشتیبانش نباشد هرگز حقیقة ممکنه بوجود نمی آید وموجود نمیگردد که ترجیح بلا مرجح غیر معقول ست لهذا پیش ارباب معقول نیز ثابت ست که هر ممکن موجود که هست وموجود گشته است وجب بالغیر ست ومن لم یجب لم یوجد قضیه مقرره ایست ووجب تعالی که وجوب بالذات ووجود حقیقی محض نصیب اوست هر شئے را موجود ساخته است وخود بخود هیچ ممکن که مفهوم صرف ست بذات خویش لیاقت موجودیه ووجوبیه اصلا ندارد حق تعالی حقیقت خود وصنعت خلقیه تعبیه نموده وهیچ مخلوق را حق وباطل خلق نفرموده **رباعی** باطل نبود جهان حکمت بنیاد + بیهوده مدان کار نقش ایجاد + مقصود است که بر خویش نظر بکشاید + غیرت با آئینه در نقش داد + باطل ضد حق را گویند وجهان مظهر حق ست پس البته که مظهر ضد ظاهر نخواهد بود بلکه تمام محل ظهور اوست لهذا اینجا صفت جهان حکمت بنیاد افتاده که ذکر بین او حکمت اظهار حقیقه است پس هیچ نقش را در کارگاه ایجاد بیکار وبیفائده ای معطل نباید ولغو وعبث یعنی سازحقیقه نباید فحسبتم انما خلقناکم عبثا وانکم الینا لا ترجعون زیرا که چون حق تعالی خواست که خود بر خود ظهور نماید ومشاهده جمال کمالات خویش در ظاهر وجود فرماید کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق پس ما را یعنی خلائق را پیدا کرد واین غیریه موهومه وثنینیه معدومه با آئینه ایست ساده از هستی خود برای وجه الله که روی خود را خود نمی توان دید مگر در آئینه فاینما تولوا فثم وجه الله - ۱۲

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی بین للناس من الحدود والشرعیة ومصالح حالهم بتعلیم النوامیس الالهیة والصلوة والسلام علی رسوله محمد محدد جهات الاقربیة وعلی آله واصحابه الحافظین للقیود والحقیقة

اما بعد فهذا الوارد الثامن من موسومی بحدود الله شرفنا الله وایاکم بمحافظة الآداب الشرعیة التی هی حدود الله کما قیدنا وایاکم بالقیود الآخر من الامتیازات الاعتباریة التی هی لازمة للبشریة فانه لایمکن من البشر ان یسقط عنه الاضافات کلها ویزول عن علم الاعتبارات جمیعها فلا بد له من حفظ الادب الشرعی الذی هو مصلح معاشه ومعاده ظاهرا وباطنا باتیان الاوامر واجتناب النواهی کل حین الا من کان فی دماغه خلل ولا یکون عقله صحیحا کالمجانین او ما بلغ بدرجة العقل والبلوغ کالصبیان لذا اشترط فی الشرع للایمان العقل والبلوغ وتلک حدود الله یبینها لقوم یعلمون - ۱۲

وارد در بیان حفظ مراتب که لازمهٔ علم و امتیاز ست

التزام حفظ مراتب ارباب هوش و امتیاز را ضرورست چه خلوتی از لوازم ذاتیه محال ست و در محلی که سلطان علم و امتیاز نزول اجلال میفرماید جمیع توابع و لواحق که
جماعهٔ معلومات و ممیزات ست می آید و سلطان را حفاظت و نگاهبانی رعایا که در ظل حمایت او گذران میکنند ضرورست کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته شعر از ین کجا
ست و چنانچه درین جهان هر فردی علم خود سائل دریافت حقیقة هر شی ست از خود بی اختیار می اندیشد که فلان چیز چگونه است و خود مسئول جواب دهٔ خویش ست
و بالطبع در دل میگوید که چنین ست و چنان ست و گاهی جواب را رد میکند و گاهی مسلم می دارد و گاهی در بعض سوال هیچ جوابی نمی دهد و میگوید خدا داند و گاهی هیچ سوال
هم نمیکند و گاهی متنبه از افعال ذمیمهٔ خود میشود و ندامت و پشیمانی میکشد و گاهی از اعمال حمیدهٔ خود شاد میشود و شکر میکند و گاهی از راه باریک بینی اعمال حسنهٔ خود را
نیز باطل و حبط می انگارد و گاهی از راه کند فهمی سیئات خود را نیز سیئات نمی شمارد و گاهی مطلق پروای خیر و شر ندارد و بامید رحمت حق خورسند میشود و گاهی از خوف عقوبت
او می ترسد و گاهی محاسب اقوال و افعال خود میشود و گاهی هرگز التفات نمیکند همچنین در عالم آخرت حق سبحانه ترا خود سائل و خود مسئول خویش خواهد گردانید که تخم این هم
از ینجا در نفس تو کاشته است و ترا این مصیبت از همین جا گلوگیر گشته پس در بعض امور جواب سوال خویش خواهی داد و گاهی جواب منظور نخواهی داشت و گاهی تسلیم خواهی
نمود و گاهی در جواب ساکت خواهی ماند و در بعض امر هیچ سوال نخواهی کرد و از بعض اعمال ندامت و پشیمانی خواهی کشید و از بعض افعال شادی و خوشی حاصل خواهی نمود
و گاهی بر اعمال خیر هم باز پرس خواهی کرد و گاهی سیئات را هم خواهی بخشید و گاهی بلا حساب خواهی بود و گاهی برحمت او امیدوار خواهی شد و گاهی از عقوبت او
لرزان خواهی گشت و گاهی از یک یک قول و فعل حساب خواهی گرفت و یومئذ یختم الله تعالی علی فوهک و ینطق یدیک و رجلیک بما کنت تکسب فی تکون انت بنفسک محاسبا لاعمالک
واقوالک لانه الزم الله سبحانه اعمالک فی عنقک و یخرج لک من نفسک یوم القیامة کتابا و یقول لک اقرء کتابک و انت الکتاب و انت القاری و کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا
لا غیرک کما قال عز و جل و کل انسان الزمناه طائره فی عنقه و نخرج له یوم القیمة کتابا یلقیه منشورا اقرء کتابک کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا و اگر عنایت ازلی دررسید مطلق
رستگار خواهی گشت پس بدانکه چنانچه این عرصهٔ زندگی را باین خرابیها طی کرده همچنین در روز قیامت که یوم الحساب ست همه این حالات بر تو عود خواهند کرد و هر چیز که
خاتمهٔ تو شده تو بران تمام گشته و دران روز هم بر همان مر حساب تو اختتام خواهد یافت و حکم خواهد شد و موافق آن در جنت یا جهنم خواهی رفت لهذا خوف خاتمه همه را دامنگیر
ست حق تعالی بخیر گرداند و در حیات هم مدام مستغرق شهود خویش دارد تا از برکت آن بروز قیامت نیز در ظل حمایت او از ین آفات محفوظ باشیم و بناخن خود گره
خود را نخراشیم یا الهی مادام که زندگی باقی هست ما عاصیان را توفیق ادای آداب عبودیه و حفظ مراتب عطا فرما و شر نسیان پیش خود منما ای یاران حفظ مرتبه عبارت از
نگاهداشت چیزیست که در خور آن مرتبه باشد و فرو نگذاشتن حق آن مرتبه مع لوازم پس چون وحدت نیز مانند کثرت مرتبه از مراتب اعتبارات ست حق هر دو نگاه باید
در عین کثرت مشاهدهٔ جمال وحدت باید کرد و با وجود شهود وحدت رعایت احکام کثرت از دست نباید داد و بظاهر و باطن حق پرست باید شد تا ایمان و اسلام حقیقی
میسر شود و اما مرتبهٔ علم و امتیاز که انجمن آرای جهان ست و الحال از ان رهائی و گزیر نیست واده آید که کمال مخصوص انسانی که محمل آن بزد ما دست ظهور نماید بیمائی

ادراک مراد عوت پیدائی کرد + فریاد که سوای شناسی کرد + زین پیش نه آشتم و داغ صحبت + علم ست که این انجمن آرائی کرد + مراد از ادراک علم مطلق ست که
شامل ست جمیع افراد خود را چه علم حق و چه علم خلق علیک بحق سبحانه منسوب ست سبب یافت خودش و باعث پیدائی ما نزد حق جل شانه هست و علیک با مضاف گردیده
باعث معرفت او و سبب پیدائی ما پیش ما گشته و فریاد کلمهٔ دادخواهی ست از اهل داد یعنی داد میخواهیم از مرتبهٔ احدیة مجردهٔ الهیه تا الغایت بی دلالهٔ خویش بداد
ما مظلومان که بر نفوس خود ظلم کرده ایم برسد و بشهود وحدت مشرف سازد که این علم ما را سوای شناسائی در ضمن اعتبارات موهومه کرده است و معلوم و معروف
عالمی گردانیده و جهالت را معلوم ما ساخته و ما از ین هر دو حیثیه متبرایم و نظریات ما را انجا بس ندیده و نخواهد دریافت که بالکنه ادراک ماهیه محال ست پس پیش از ینها
یعنی قبل از حصول علم که از دل ما نه از خود خبر بود و نه از غیر خود و داغ صحبت نداشتیم یعنی لیاقت دریافت مرتبهٔ کثرت نداشتیم بیان یک علم حضوری بود و علم حصولی

پیدا نکرده بودیم و این علم حصولی ست که اینهمه انجمن آرائی معانی کثیره نموده است موافق مرضی و اراده حق رضای مولی از همه اولی چون عو حضرت علمی باید که سررشته
استیاز از دست نمیدهی و نگاه داشت آداب مراتب کما هو حقها نمائی بندگی عبارت از همین ست و شرع شریف مبنی برین و بنا بیش از بهانشرای نیست آنچه حاضر کنند
نوش و برضای میزبان کوش بیشتر کار با کریم ست و لطف او لطف عمیم فرصت غنیمت شمار و خود را معطل مدار یعنی چون مرضی حق تعالی در اظهار کمالات اسمائیه و صفاتیه
خود ست با اثبات همین اعتبارات اشرف و اولی ست و چون دعوت کرده شده حضرت علیم سررشته استیاز چگونه از دست دهیم که مهمان را تبعیت و خوشنودی میزبان
که صاحب خانه ست واو الطیبه است ضرورست و حضرت علم منشأ ایجاد کثرت ست که عالم و معلوم را میخواهد پس چون ظهور مراتب در علم ست اهل علم را حفظ آن لازم و تا
و تا که امتیاز حسن و تو و نفع و ضرر و مکروه و مرغوب طبیعی بنده راست مکلف شرعی ست و تفریق خیر و شر و حلال و حرام شرعی هم ضرورست و امتثال اوامر و اجتناب
از نواهی واجب ست و از ین راه ست که انبیا علیهم السلام بنیاد اسلام بر احکام شرعیه که متعلق باعتبارات ظاهره است نهاده اند که حق بندگی در همین صورت ادا
میگردد و داد وجود بقدر طاقت بشری درین طور داده میشود و دنیا مهمان سرائ است و حاصل سیر و سلوک رضا معامله با خداوند کریم ست و فیض او عمیم و وقت را غنیمت
باید فهمید و حتی المقدور معطل نباید گردید رباعی جهانی رنج و المی باید کرد + دل را آباد از غمی باید کرد + فرصت مفت ست از ہستی غافل + شادی گر
نیست ماتمی باید کرد + مراد از جهانی بخوشی و رضا پیش آمدن و از رنج و الم مکروه طبیعی و مخالف نفسی و از دل آن نفس مطمئنه و از آباد کردن معمور بحالت اطمینان و رضا
داشتن و از غم درد عشق حق تعالی و از فرصت عرصه زندگی و از ہستی وجود کیف باین کیفیت حاصل و از شادی حالت انبساطی حضور و شهود و از ماتم قلق و اقتباض
حالت قبض حاصل آنکه بر مکروهات طبیعیه مخالفه نفسیه بخوشی و رضا پیش باید آمد و نفس را مطمئنه ساخت و بسبب درد عشق حق تعالی باید ساخت و ای غافل از
قدر عرصه این وجود کیف باین کیفیت اگر ترا حالت بسط حضور و شهود نیست قلق و انقباض حالت قبض را خود از دست مده که آخر کار باعث انبساط
و شرح صدر می شود که هر قدر قبض شدید می شد بعد آن همان قدر بسط قوی تر می دهد چنانکه در موسم برشگال هر قدر خشکی میگردد بعد از آن بارش همان قدر
می شود ان مع العسر یسرا و هم متبادر الفهم از رباعی این معنی ست که تمام صور موجوده که روی داده اند خواه مصائب و تکالیف خواه شادی و خوشی همه غنیمت
و مفت ست باز اینهم کجاست و جمله را فناست و هر وقت و هر حالت آنچه سزاوار و مناسب ست بآن باید پرداخت و اوقات را معطل و ضایع نباید ساخت
و ما الله بغافل عما تعملون —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی یقول الحق و هو یهدی السبیل و هو حسبی و نعم الوکیل و الصلوٰة و السلام علی رسوله الهادی الیه و الدلیل و علی آله و صحابه ذوی القدر الجلیل
اما بعد فهذا الوارد التاسع هو المسمی بالقول الحق کلنا الله و ایاکم بالقول الحق الذی لا عوج و لا اخفاء فیه کما جعلنا و ایاکم متکلما صحیحا بلا کلفة یبین للناس اسرار کل شیء
من جمیع حیثیاته ذاتا و صفة و اطلاقا و تقییدا و کلیة و جزئیة و اتحادا و امتیازا و حقیقة و مجازا و وجوبا و امکانا و عینا و ظلا و حقا و بطلانا و معاشا و معادا
و کسبا و وهبا لیکشف علیهم الحق و یصلوا الی ما خلقوا له و یسقط عن ذمتهم الفضا امر بعثت له فان اردتم ان تطلعوا علی جمیع هذه الامور المذکورة فانظروا هذا الکتاب
کله و تلوه تماما ما فرطنا فی الکتاب من شیء و الله یقول الحق و هو یهدی السبیل اعلموا انکم اذا فهمتم حقیقة التقیید و الاطلاق کما هی ینکشف عنکم الغطاء و لا تکونون
مترددین فی مرتبة من المراتب لان المراتب الوجودیة منحصرة فی هاتین المرتبتین فلا یبقی الخفاء فاسمعوا ما اقول و خذوه لعلکم تفلحون ۞ —

وارد در بیان تقیید و اطلاق

یعنی در بیان حقیقت تقیید و اطلاق و نسبت اینها با همدیگر و اتحاد و امتیاز مرتبه مطلق و مقید باید دانست که حقیقت تقیید آنست که خود معنی تشبیه ست و باعث

مضاف شدن اضافات بطرف مقیدات که عبارت از مراتب مقیده است و حقیقت اطلاق آنست که خود معنی تنزیهی ست و موجب اسقاط اضافات از مراتب مطلقه
و چونکه اطلاق تقیید شامل ست همه مراتب مقیده و مطلقه را مرتبهٔ مطلق بحیثیهٔ اطلاقیه خود تبرا از همه اضافات ست و بحیثیهٔ تقیید معنی اطلاقی متصف بجمیع صفات
پس همه نسبتها با وجود آنکه مسلوب از مرتبهٔ مطلق ست منسوب هم بآن ست تا فهم و تقیید معنی عام ست که بر مقید و مطلق هر دو صادق می آید زیرا که اطلاق هم یک قیدیست
و اطلاق معنی خاص ست که جز بر مرتبهٔ مطلق راست نمی آید پس نسبت در اینها عموم و خصوص مطلق ست و در عین اتحاد مرتبهٔ مقید از مرتبهٔ مطلق ممتاز ست و احکام هر یکی
جدا و متغایر مرج البحرین یلتقیان هذا عذب فرات و هذا ملح اجاج و جاییکه در عبارات کلمهٔ مطلق التقیید وارد شود یعنی لفظ تقیید قید لفظ مطلق گردد معنی آن قیدی از
قیود باشد و جاییکه کلمهٔ تقیید المطلق واقع شود یعنی لفظ مطلق قید لفظ التقیید افتد معنی این جمیع انواع تقیید بود **رباعی** اینجا که بلیهٔ تقیید عام ست ٭ آزادگی ای دو خیال
خام ست ٭ زندانی قید هستیم چون طاوس ٭ هر نقش پری که هست چشم دام ست ٭ مراد از کلمهٔ اینجا مرتبهٔ اعتبارات ست که بحال هر یک اعتبار مطلق التقیید لاحق ست
یعنی قیدی از قیود حاصل ست و این بلیه عموماً بر همه تعینات طاریست و تقیید را به بلیه تعبیر از آن کرده شد که از حضرت اطلاق محض که اصل ست ممتاز ساخته جدا میکند
خواه تقییدی که قابل تکریم و اکرام بود و خواه تقییدی که لائق تحقیر و اهانت باشد هر دو فی الحقیقة در نظر عالی همتان بلاست لهذا این هر دو حالت نعمت و غیر نعمت را
حق تعالی بلفظ ابتلا بیان نموده در فرموده فاما الانسان اذا ما ابتلاه ربه فاکرمه و نعمه فیقول ربی اکرمن و اما اذا ما ابتلاه فقدر علیه رزقه فیقول ربی اهانن و حال آنکه نه این
اکرام اکرام ست و نه این اهانت اهانت پس هر چه از این موهوم رود نه جای شادی ست و نه جای غم لا تفرحوا بما آتیکم الله و لا تاسوا علی ما فاتکم نعمت شهود و حضور حقیقتا
هست و شامت غیبت و قصور از ین معنی و هر قدر که نسبت بحضرت اطلاق پیدا شود عین سعادت ست اگرچه راه وصل تام که عینیت ست در حق ممکنات مهجور و مفقود
ست و اوست عین خود و پس چراکه هر چند مطلق عین مقید ست اما مقید عین مطلق نمی شود زیرا که مطلق همه افراد مقیدهٔ خود را شامل ست و مقید تمام افراد مطلق را شامل
نمی شود **سوال** اگر گویی چنانکه اطلاق مطلق بر همه افراد مقید محیط ست تقیید مطلق هم حاوی تمام افراد معینه است پس مقید هم عین مطلق شد چنانکه مطلق عین
مقید ست **جواب** گوییم که در ین صورت منظور اطلاق تقیید میشود نه تقیید آن پس اطلاق عین اطلاق شد نه مقید عین مطلق و کلمهٔ آزادگی که در مصرع ثانی ست مراد از آن
رهائی از جملهٔ قیدها یافتن ست و اطلاق المطلق حاصل کردن و توهم این مرتبه محض خیال خام ست چراکه ما در قید هستی اعتباری گرفتاریم و مانند طاوس از رنگ آمیزی اضافات
خود بهار گلشن اظهاریم و هر نقش پری که هست یعنی هر اضافتی و نسبتی که بما منسوب گشته است بمنزلهٔ چشم دام ست برای تقیید ما و مطلقه نقش پر طاوس صورت چشم ظاهر ست تا
هر گاه مطلق نیز گرفتار تقیید اطلاقی ست دیگر مقیدات را چه یارا که دم آزادگی زنند و حتی که معنی مطلق هم در قید اطلاقیه ست و از مطلق التقیید خالی نیست کما مر و دیگر مقیدات
مطلقه را چه طاقت ست که از اطلاق محض دم زنند پس کمال معرفت همین معرفت عبدیت خود شدن ست و حتی المقدور در سر انجام لوازم بندگی کوشیدن و آن بجا آوردن
طاعات و اجتناب از منهیات و ادای حق الله و حق الناس ست دعوی انا الحق چندان کاری نیست که تحصیل حاصل ست بنده باید شد و پیرو عبده و رسوله علیه السلام باید گشت
در مقام حق تعالی القیمی که با بنده هست هست که هو معکم اینما کنتم و ادای امور بندگی نیز میشود و بهر حرمتهٔ امتیازی بهر مرتبه که شایان آنست بتقصیر کرده نمی آید و در امر و نهی هیچ تخلف
پیدا نمیشود و در انجا ادعوی عینیت هر چه هست چیزی بر آن زیاده نمیشود و آداب بندگی فوت میگردد و داد هر مرتبه کما هو حقها داده نمی آید و سبب گمراهی اکثری از نافهمان
میگردد و در اصل آن مرتبهٔ ذات که متبرا از جمیع اضافات ست از اضافت عینیت و غیریت هم بری ست و هیچ نسبت تا آنجا نمیرسد پس تقیید و اطلاق و کلیه و جزئیه و کثرت و
وحدت نسب و اعتبارات وجود اند نه عین وجود و چون ورا الوری پس عند ربک صباح و لا مسا یعنی این همه نسبتها که اطلاق و تقیید و کلیه و جزئیه و وحدت و کثرت و دیگر
اعتبارات الهیه و کونیه زائده هست بر ذات و متفرع بر آن در علم و منجملهٔ اضافتهای حضرت وجود ست نه عین آن و نظر بذات خود آنحضرت ورای همه ست و در انجا اعتبار صباح
و مسا نیست یعنی بیرون از حجب اعتبارات نورانیه و ظلمانیه هست غرضکه چه توان گفت عینیة این مرتبه نه آن عینیة ست که در خیال مردم می آید و غیریت این مرتبه آن
غیریة ست که در اوهام ایشان متوهم میشود تا که نوری از انوار رحمانی بر قلب نتابد هیچکس این اسرار را نمی یابد افسوس افسوس جز وجود کذائی و بال هستی بلا اضافه محال

این تاسف از راہ اطلاع بر حقیقت و شعور مراتب اعتبارات غلبۂ شوق ست و تحیر از امتیاز عینیت و غیریت ست کہ لازمۂ مقام صحو و نزول ست و درین موطن در عین وصل ہجر ست و در کمال قرب بعد چرا کہ در نظر اہل این مرتبہ ہر چند ہمہ جا جز حضرت وجود موجود نمی‌نماید اما ہستی مع الاعتبار را وبال می‌فہمند و جلوہ وجود را بلا اضافہ در مرایای مقیدات محال میدانند **رباعی** ما را نبود گذر دران کو کہ توئی + تو سر بسر و کس نرفتہ آنسو کہ توئی + گو آئینہ وجہ تو باشد ہمہ خلق + نتوان دیدن ترا ازان رو کہ توئی + نا مقیدان تعینات را گذر در مرتبۂ اللاتعین او کجا و اگرچہ ہر طرف جز ظہور او نیست لیکن طاقت حصول آن بی کیفی کرا ہر چند در آئینہ جلوہ گر سوای شخص نیست و صورت عکس ہم جز صورت او نہ اما روی شخص بلا واسطہ من حیث ہو ہو دیدہ نمیشود و ازان رو یعنی ازان جہت کہ روی عکس غیر از روی شخص نیست بچشم ظاہر دریافت نمیگردد و لا تدرکہ الابصار و ہو یدرک الابصار و ہو اللطیف الخبیر ؕ

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم ؕ

الحمد للہ الرشید الذی لا رشد الا بارشادہ و لا وجد الا بایجادہ و الصلوۃ و السلام علی رسولہ المبعوث الی جمیع عبادہ و علی آلہ و اصحابہ الہادین بسبیل رشادہ **اما بعد** فہذا الوارد العاشر ہو المسمی بسبیل الرشاد ارشدنا اللہ و ایاکم بوصول الایمان التحقیقی و عرفانہ کما اسعدنا و ایاکم بحصول الاسلام الصوری و ارکانہ فاذا آمنت باللہ اجمالا کما ہو باسمائہ و صفاتہ و قبلت جمیع احکامہ تفصیلا ایضا آمنت بہ و بملائکتہ و کتبہ و رسلہ و الیوم الآخر و القدر خیرہ و شرہ من اللہ تعالی و البعث بعد الموت ایمانا حقا صادقا باللسان و القلب ظاہرا و باطنا روحا و جسدا سرا و علانیۃ موصلا الی الاطمینان الکامل داعیا الی الحق فدعوتکم الی سبیل الرشد بلا دغدغۃ و شبہۃ کما اخبر اللہ تعالی عن حال المؤمن الصادق المصدق لنبیہ قال الذی آمن یا قوم اتبعون اہدکم سبیل الرشاد فالرشد و القبول لا یحصل الا بتقبل کل مظاہرہ تعالی بالاستیعاب فاذا تقبلت جمیعہا تقبلک اللہ سبحانہ بقبول حسن و یجعلک جامعا شاملا و مصلحا کاملا و فی ہذہ الحالۃ الجامعۃ یصیر العارف ناصحا بلا خلاف و داعیا مع انصاف و قائلا بلا عناد و حاشرا بغیر فساد و ضاحکا بلا فرح و باکیا بلا ترح و مبینا بلا مباحثۃ و جدل و باحثا بلا مناقشۃ و خلل فکما جاء لیصلح جمیع الاستعدادات المتخالفۃ کذلک یصلح و یجمع بین کل الحالات المتضادۃ و الصلح خیر ؕ

وارد منع مباحثہ و رفع مناقشہ

مباحثہ بطور خلاف و جدل و مناقشہ بنہج خصومت و رد و بدل کار صلحا نیست و ہم منع مباحثہ و رفع مناقشہ و دفع معارضہ بطریق واعظان حقیقت نافہم و روش ناصحان بند و رسوم شعار عرفانہ آئین ہر دو معاملہ بجاہلان غافلان و علماء ظاہر ارباب قشر کہ جاہل طبیعت و غافل از حقیقت اند حوالہ گردیدہ کہ خود غیر مطمئن و متردد در سہراہ اند و انتساب ہیچ شک و شبہ بدیگران میکنند محض بخباثت ذاتیہ با بندگان خدا می‌ستیزند و صرف بشرارت خلقی با غریبان ضعفا در می‌آویزند منظور اینہا از پند و نصیحت و وعظ و زجر و توبیخ و امر معروف و نہی منکر بجا باشد خواہ بیجا اولا بالذات بزرگی و کبر و تقدس و برتری و تفوق و صلاح و تقوی خویش و غلغلہ و طنطنۂ علم و دانش و مسئلہ دانی و لقلقۂ زبانی و غلبۂ نفسانی خود ست و ثانیا بالتبع اظہار تحقیر و حقارت و تدلیس و ذلت و خفت و فساد و عناد و عصیان و بطلان و الزام و افحام و بے علمی و نادانی و مغلوبی دیگران ست و حضرات انبیا و اولیا و عرفا کہ کافران و منکران و متعصبان را دعوت و ہدایت و نصیحت می‌فرمایند و مقربین و مومنین و منصفین را شریعت و طریقت و حقیقت تعلیم می‌نمایند خود ایمان و محبت و معرفت دارند و مطمئن غیر متردد در سہراہ اند و ہمہ را بدرجۂ طمانیت می‌رسانند و محض ہدایت و رافت ذاتیہ بہر کس بشفقت و رحمت پیش می‌آیند و صرف برای اصلاح و خیریت اصلاح سرکشان ناحق شناس و مفسدان اشرار الناس می‌نمایند منظور ایشان از پند و نصیحت و وعظ و تبشیر و انذار و زجر و توبیخ و جزا و سزا و امر معروف و نہی منکر کہ سراسر موقع و بجا ست و خالص برای خدا ست اولا بالذات عجز بشریت و انکسار عبدیت و قصور خویش و اعلان امر حق بے مداخلۂ نفس و ہوا ست و با وجود علم و معرفت تیقن ہیچمدانے

وباوجود حالت عجز مواجی اعتراف بے زبانی مے باشد وثانیا بالتبع تعظیم وتکریم وتطہیر وتوقیر وعزت وحرمت وخیریت ومغفرت وتعلیم وتسلیم وغالب ومنصور گردانیدن
دیگران ست پس اگر کسے از یاران ومستفیدان بطریق استفسار وحصول اطمینان از روی اعتقاد وبا ادب چیزے پرسد یا پیش کسے که سخن تو در او کارگر شود وتاثیر
کند البته بیان حقیقة باید فرمود وراه ہدایت باید نمود که الدین النصیحة والا سکوت باید ورزید وبیفائده چون حمقا نباید خروشید انک لا تهدی من احببت ولکن الله
یهدی من یشاء حاصل آنکه از معارضه برائی وبا بے موافقت کشائی واز غلبه خورشید اخلاص خود یخ نفاق ایشان راکه در سینه ایشان منجمد ست نیست ونابود کرده آب جاری
گردانی وبمجادله خالصه برسانی وبدانکه در بحثے وگفتگوئی که بطور مقابله مے شود اکثر احقاق حقیقة وبیان معنی حق منظور نمے باشد از ہر دو جانب شعله انانیة وشرارت
ابلیسی که اثر جزو ناری ست مشتعل میگشد وہر یکی از راه نفسانیة خود میخواہد که کلام من بلند شود وسخن من بکرسی نشیند وسرشته اصل مطلب که اثبات امر واقعی ست بردیگران ا
دست می رود وبسبب مجادله ہمدیگر تقویة انکار دران تحقیقات که بسیج بوده اند پیدا میگردد وتجدید خصومت بمحققان سلف حاصل مے شود وبجناب یگانه توجهت
بطرف آنہا میکنے زیاده انحراف قوی رومی دہد وعوض جیب بغض متمکن میگردد وواصل مدعا که ہدایت ست فوت میشود پس باینطور کلام کار میاحثان فلان ست
نه کار عارفان کاملان وچون اطفال طریقه از حالت طفولیت خود برآمده در وسط سلوک که وقت جوانی وهنگام عروج وغلبه سکر ست میرسند بمقتضای جوش
وخروش در بیخالت ایشان را شوق گفتگو بسیار پیدا میشود وناچار بحکم من عرف الله طال لسانه ہرچه بر قلب ایشان وارد میگردد بیان میکنند وچون بکهولت میرسند
یعنی شروع معاملات نزول میشود کلام ایشان بحد اعتدال مے آید واز شطحیات باز میمانند وچون بشیخوخت میرسند ودائره عروج ونزول تمام میگردد سکوت اختیار
میکنند وبے ضرورت سخن نمیگویند که من عرف الله کل لسانه رباعی یکچند چو شعله سرفرازی کردیم * یکچند چو زبان درازی کردیم * ہر سرکشی که بود آخر چو شمع
دیدیم که صرف جان گدازی کردیم * مراد از سرفرازی حرکات بیجا ومعاملات ابتدا از راه خود سری وبرتری واز زبان درازی افراط مقال در غلبه حال
واز سرکشی جوش وخروش حالات عروج واز صرف جان گدازی کردن در مصرف بسر نمودن وبے منفعت بکار بردن حاصل آنکه ہر سرفرازی وزبان درازی
که تا وسط سلوک کرده شد ہمه جوش وخروش حالت عروجی که بمیان آمد آخر کار بعد تمامی سلوک وقت نزول تام ظاہر گردید ودیدیم ومعائنه کردیم که صرف جان گدازی
خود بود وتمثیل تام واقع شده ہست وظاہر ست که سرفرازی شعله وزبان درازی آن وہمه سرکشی را صرف جانگدازی وگداختن شمع ہست غرضکه از ان کلام منفرط
فائده بکسی نمی رسید وآن حرکت بیجا باعث تضیع اوقات خود گردید چرا که این عامیان ومبتدیان کلام حقیقة رانمی توانند که فہم نمایند واین عرفا متوسطان چنان
بیان نداریند که ہم موافق مذاق کاملین وہم سبب نفع ناقصین باشد پس از تقریر احوال توسط توبه وانابه اولی ہست چنانچه آخر کار بایزید قدس سره فرموده قطعت زنار
کلمه لا اله الا الله ہمچنین دیگر بزرگان جمیع طرق در آخر معامله از کلمات حالات سکر مستغفر شده اند پس ناظر احوال این بزرگواران ومتبع کلام ایشان ست برا و پوشیده نخواہد
بود پس از بحث ومکابره که از حالات ابتدای ابتدا ہست ومشعر از جہل وخطا البته که بطریق اولی ظاہراً وباطناً استغفار کلی باید نمود ودوام در پئے اصلاح خود باید بود واستغفر الله
ثم استغفر الله بحث لاحاصل ومکابره باطل ہم استغفار از ان کلمات زائده باید نمود واکثر راه سکوت باید پیمود وپیش ہمه آنچه مفید ایشان ست بیان باید فرمود که
کلموا الناس علی قدر عقولهم واز ہر قسم آدم که باشد او را معذور باید داشت ودر خلقت او مجبور باید انگاشت زیرا که کج فہم معذور ست وکور مجبور متعصب لاحجت
ودلنشین ست ومنصف را بفہم حقیقت بین وبا ہر که مقابله خواہد شد از این اقسام اربعه خالی نخواہد بود یا آن شخص مقابل کج فہم ست که سخن رانمی فہمد وبمغز کلام نمی رسد
وانقدر استعداد ندارد که پے بمطلب برد پس چنین شخص البته معذور ست ومباحثه ورد وقدح با او از قصور عقل خود ست ویا آن شخص مقابل راست گو ست واسم
وقتی بیان مینماید تو خواه وناخواه حق پوشی میکنی پس او در امر حق گفتن مجبور ست که راستی او مقتضی این معنی شده اگر اندکی امتیاز ست پیش چنین شخص که تقریر
او مربوط ومعقول ست ساکت ماندن اولی ست ومخالفه کردن بیجا ویا آن شخص مقابل متعصب ست که او را تحقیق امر کار نیست وفہمیدن راستی وغلطی مطلب منظور نه
ہمان طرفداری ہمه ملت خود ملحوظ ست پس بیان معنی حقیقة پیش چنین کس تضیع اوقات ست وخموشی بہتر ست ویا آن شخص مقابل منصف ست

وحقیقۃً بینی منظور اوست پس بطور ضدیت مقابلہ با چنین شخص کردن درک انانیت او را بحرکت آوردن خطاست و سکوت اینجا ہم انسب و اولیٰ ست و اگر از راہِ ملامت
و اتفاق و اخلاص با چنین شخص قدرے گفتگو ہم بمیان آید جائزست و اگر از یاران طریق خود بود بموجب شاورہم فی الامر مطارحہ و جبِ ضرورت حاصل آنکہ با بنیۂ موافقت
باید کشود و راہ تنازع و خلاف بند باید نمود و درویش کہ ہر سو شاہد جمال الٰہی ست با کہ مخالفت نماید متعصب در زعم خود حمیت دین خویش دارد نیز خوب ست و منصف
کہ در دانست خود دیدہ بحقیقت بین دارد ہم مطلوب پس آن قابل آفرین ست و این لائق تحسین ہمہ از دوست و جملہ نکوست غرضکہ تو بر ہمہ آفرین و تحسین نما
و من جانب اللہ مشاہدہ فرما و از حق بینی غافل مشو و براہِ غفلت مرو چون این حقیقت منکشف میشود خلاف مطلق از باطن بر طرف میگردد و اطمینان و تسکین تام
حاصل مے آید رزقنا اللہ و ایاکم اطمینان القلب و النفس بتصدق حبیبہ علیہ الصلوٰۃ والسلام **رباعی** از ہر بد و نیک چون خوش و شاد شدیم * وارستہ ز خار و گل
چو شمشاد شدیم * یعنی دل را کہ باعث تفرقہ بود * بستیم بزلف یار و آزاد شدیم * ای ہرگاہ از ہر بد و نیک دوست و دشمن شادی و خوشی حاصل گردید و کروہ و مرغوب طبیعے
در نظر عرفانی یکسان گشت ہیچ خار و گل کہ عبارت از زشت و خوب این عالم بے اعتبار ست سرو آزاد ما را در دام گرفتاری خود نکشید و تمثیل شمشاد برای آنست کہ شمشاد
گل و خار ندارد و از این گرفتاریہا وارستہ و آزاد ست پس نفس ناطقہ را لفقیر ممتاز بود اہمہ سلسلہ محبت حق کردہ بتار حضور و شہود او تعالیٰ بستیم
از ہمہ گرفتاریہا و تعلقات آزاد شدیم و رستیم قل اللہ ثم ذرہم فی خوضہم یلعبون۔

هو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی سنتہ جاریۃ من الازل الی الابد و رحمتہ طاریۃ علی الروح و الجسد و الصلوٰۃ و السلام علیٰ رسولہ محمد المسمی باحمد و علی آلہ و اصحابہ المعصومین المحفوظین عن الخطاء
بالخطاء و العمد **اما بعد** فہذا الوارد الحادی عشر المسمی بسنۃ اللہ و لن تجد لسنۃ اللہ تبدیلًا لا التبدیل و التغیر فی العالم من سنتہ تعالیٰ ان تبدلت لایکون العالم علی الہیئۃ الحاصلۃ
فالعالم الذی ہو مجموع المراتب الامکانیۃ کلہا حادث قدیمًا بالحدوث الذاتی و ان کان حادثًا زمانیًا وجدت فی سنتہ سبحانہ تبدیلًا و وجدت فی سنتہ ایضًا حدوثًا مع اعتقاد انہ
لایقوم بذاتہ حادث فافہم و لایلزم من ہذا التقریر القدم الزمانی للاشیاء الجزئیۃ التی جاء خبر خلقہا و فناہا زمانًا فی الشرع بالخصوص بل یمحو اللہ ما یشاء و یثبت و عندہ
ام الکتاب و مرادنا ہہنا من اثبات القدم الزمانی قدم مرتبۃ التی تقع فیہ المحو و الاثبات و عبرت فی کلامہ سبحانہ بام الکتاب و ان کانت ہی ایضًا بالنظر الی امکانہا
حادثۃ ذاتیۃ فلیس القدیم الحقیقی بالقدم الذاتی الا اللہ و کان اللہ و لم یکن معہ شئ و الآن کما کان۔

وارد در کون و فساد و فنای عالم بے بنیاد

منظور از کون و فساد عالم و فنا، آن تغیر حالات و نیست شدن جہان بے ثبات ست کہ ہر لحظہ بہر لحظہ تغیر احوال لاحق عالم ست و مراد از عالم اینجا موجودات زمانیات ست
کہ زمانہ را قرار نیست و زمانیات را بر یک حال استقرار نیست اکثر اطلاق کون و فساد درین سفلیات کردہ مے آید اگرچہ از روی حقیقت ہمہ مراتب امکانیہ داخل متغیرات
است چہ مادیات و چہ مجردات و چہ عالم خلق و چہ عالم امر چرا کہ امکانیہ خود معنی متغیرست و موجود حادث زمانی باشد خواہ ذاتی مسبوق بالعدم ست زمانًا خواہ ذاتًا
و ہر چہ چنین ست فی الحقیقۃ متغیرست و فنا ہم او را لازم ست و باز لحوق عدم متحقق برابر ست کہ آن لحوق بنظر بزمان باشد خواہ بنظر بذات آن شئ بود پس چنانچہ
موجود حادث زمانی را سبقت عدم بالذات و بالزمان ہر دو ثابت ست ہمچنین لحوق عدم بہر دو حیثیت او را متحقق و در موجود حادث ذاتی کہ اضافت سبقت عدم نظر
بذات ست نہ زمان و کل شئ من الموجودات الممکنۃ ہالک بالزمان او بالذات الا وجہہ تعالیٰ و ہو القدیم بالقدم الذاتی و الباقی بالبقاء الذاتی لا اول لاولیتہ و ہو الاول
و الآخر لا آخریۃ و ہو الآخر فسبحان من ہو لیس کمثلہ شئ و ہو الظاہر لیس کمثلہ و ہو الباطن و لیس فی زمان و الزمان زمانہ و لیس فی مکان و المکان بہ مکان و لیس بجوہر و الجوہر بہ جوہر
و لیس بعرض و العرض عرض و لیس بجسم و الجسم بہ جسم و لیس فی صورۃ و الصورۃ بہ صورۃ و لیس فی جہۃ و الجہۃ بہ جہۃ و لایقوم بذاتہ حادث و کل حادث بہ حادث

پس قائم بالذات حقیقی و برقرار تحقیقی ذات حق تعالی ست و بس و اینهمه موجودات ممکنه چه علویه و چه سفلیه و چه قدیمه اعتباریه و چه حادثه زمانیه بیش وجود مطلق او تعالی اعتباری ندارد
و در و بروی قدم ذاتی و بقا نفسی او سبحانه هر آن نو پیدا و ناپیدا هستند و عجب تر هیولی هر موجود را هر وقت لاحق است و عجب قبولی بر سر شهود هر زمان صادق پس تنگی
مستغرق شهود حق باید شد و مقید وجود خویش نباید ماند که وجود خودی همیشه در معرض زوال ست و آن وجود سرمدی مدام بر یک حال چنانچه برای ارائه و
تفهیم عوام کند بصر و کوته اندیش احوال این مشهودات متغیره که ایشان هم بحس ظاهری تغیرات آن را می بینند و درک مینمایند گفته می آید تا شد که بفهمند و پی بمقصد برند

رباعی کاهی سحر است و گاه شام است اینجا * از کون و فساد انتظام است اینجا * مانند شرر مشو ز هستی غافل * در چشم زدن کار تمام است اینجا * مراد از سحر که
نورانی ست وجود اعتباری ست و از شام که ظلمانی ست عدم اعتباری لهذا کون و فساد را که معانی وجودیه و عدمیه اند سبب انتظام عالم که باعث قیام کیفیت
حاصله جهان گفته و مثال این هستی مقید بهستی شرر از راه کم فرصتی و بی ثباتی ست پس مانند شرر مشو و از هستی اعتباری غافل از مرتبه هستی مطلق نباید شد و محروم
از مشاهده حضرت اطلاق نباید ماند که کارخانه این موهومات در چشم زدن یعنی در اندک فرصت تمام میشود و نیست و نابود میگردد و لطف کلمه چشم زدن و
صورت شرر و در همانقدر عرصه تمامی کارش پیداست معنی که متبادر از فهام ست بر ظاهر و هویدا الا لعلو اهل المذاق فهو هذا یعنی معنی رباعی باعتبار شعر اغلاقی ندارد

و صاف و قریب الافهام و متبادر الاذهان ست و بلحاظ معنی حقیقت که مناسب ارباب ذوق ست آنست که بیان شده میشود باید دانست کون در اصطلاح حکما پیدا
شدن چیزیست دفعةً والفساد عدمه کذا کان الکائنا بالتدریج فحرکة مصطلح حکماست که دفعةً پیدا شدن چیز را کون گویند چنانکه هوا آب میشود و آب صورت ازاله میگیرد
و فساد نابود شدن چیزیست دفعةً که در کون همان شیء فساد شیء دیگرست مثلاً در آب شدن هوا کون آب ست و فساد هوا و اگر نابستگی تدریج ست حرکت نامند
پس اگر در کمیت حرکت باشد چون نمو در اجسام نامیه حرکت کمی گویند و اگر در کیفیت بود چون تبدل الوان در تلونات حرکت کیفی خوانند حاصل آنکه مراد شاعر اینجا بمعنی
عام ست که عبارت از وجود الشیء و عدمه است یعنی عادت الله انتظام عالم بر کون و فساد نهاده و صور جهان را بتغیر و تبدل رنگ داده یعنی منظور در رباعی از کون و فساد
معنی عام عرفی ست که مطلق بودن و نبودن باشد و شامل ست معنی حرکت و غیر حرکت را فالکون والفساد هما ضدان لا یجتمعان فی شیء واحد فی زمان واحد لان الکون هو حصول
الصورة فی الهیولی والفساد هو انخلاعها منها و اذا انفسد شیء منها فلا بد ان یکون شیء آخر لان الهیولی اذا انتزعت منها صورة لبست اخری فاذا کانت التی لبست اشرف
سمی کونا و ان کانت ادون سمی فسادا امثال ذلک ان یصیر الماء والتراب نباتا و یصیر النبات حیوانا و ثمارا والثمار والحب یصیر غذاء والغذاء یصیر دما و لحما و عظما و یکون من
ذلک حیوانا والفساد ان تحترق النبات فتصیر رمادا و یموت الحیوان فیصیر ترابا بهرحال او تعالی انتظام جهان و قوام عالم امکان در همین حالات متغیره اعتباریه نهاده
و نقوش عالم را بوجود و عدم اعتباری رنگ داده چراکه اگر عالم بر یک حال برقرار می بود دیگر معانی ممکنه بوجود نمی آمدند و مخل در مرتبه واجبی ثابت میشد و هم آن کیفیت فانیه
داخل در امکان نماندی و محسوس وجوب می گشتی هرچه حق تعالی بموجب حکمة بالغه خود بعمل آورده است همان خوب است فتبارک الله احسن الخالقین پس باید که تو از راه
کوته بینی گرفتار هستی مقید نمانی و خود را غافل از هستی مطلق نگردانی کوته بینی عبارت از ادراک محسوسات ست و دوربینی ادراک معقولات پس الشان که صاحب این مردم
نگاه است و کلیات و جزئیات را درک مینماید باید که چون حیوانات فقط در شهود جزئیات بند نماند و خود را غافل از ادراک مراتب کلیات نگرداند بلکه چون خلیفه و مظهر الوهیت و حق بینست باید که لطیفه را بشهود و حضور مرتبه کلی
و نه جزئی مسرور دارد و بنظر اطلاق بیند که از مطلقیت هم مبراست متوجه باشد و دل را مقید آن مقیدات نگرداند که آن هستی را بیش از ثباتی و بقائی نیست و این هستی هیچ گاه فنائی ما عندکم ینفد و ما عند الله باق
یعنی وجود این موجودات مقیده را بیش از آنی که موهوم ست بقائی نبود و آن وجود را که منسوب بجناب ست تعالی شانه هیچگاهی فنائی نیست آنچه نزد شماست فانی

ست و آنچه نزد خدا ست باقی انیعنی دارد رباعی مطرب فانی و بزم و ساقی فانی * هر که شدی آه ملاقی فانی * بردار دل از کثرت بی بود جهان *
الله بود باقی و باقی فانی * مقصود از مطرب و بزم و ساقی اعتبارات مختلفه عالم اند که اسباب طرب و نشاط و موجب خوشی اهل غفلت اند و هم سبب مظهریت حضرت
وجود باعث سرور ارباب معرفت پس با هر که از اینها ملاقی شدی و در خورد یعنی هر که را ازین اعتبارات دیدی فانی و نیست شونده است بلکه هر آن فی محا

نیست میشود و نیستی ذاتی دارد و کلمهٔ آه مشعر تاسف و افسوس ست که برای تنبه و تنبیه آورده شد تا سامع ازان انتباه حاصل کند و خبردار و آگاه شود از غفلت برآید
و عبرت و حیرت افزاید و این کلمه الیست درد آمود و حسرت آلود که بے اختیار از دل دردمندان حقیقت فهم و از سینهٔ عاشق طینتان رقیق القلب سر می زند
و در دلها اثر می کند بارے دل را ازین بزم بے بود سراپا نمود عالم باید بر داشت که الله باقی و لا اله الا ست و غیر او همه نیست ست کل شیء هالک الا وجهه
الله گو و الله بین و الله دان و خود را ازین گرفتار رہا بر ہان قل الله ثم ذرهم ؎

هو الباری

بسم الله الرحمن الرحیم ؎

الحمد لله الذی لا یقصد مقصد الخیر الا بغایته و لا یسلک مسلک الرشد الا بهدایته و الصلوة و السلام علی رسوله الذی لیست النجاة الا فی خلوة حمایته و علی آله و اصحابه السابقین
المقربین فی غایة القرب و نهایته **اما بعد** فهذا الوارد الثانی عشر من المسمی بقصد السبیل شرفنا الله و ایاکم بمعاملة الخلوة فی الجلوة و مشاهدة الوحدة فی الکثرة التی هی سبیل الکملین
فکما ان الله الواحد لم یتکثر باضافات کثرة الصفات و الاعتبارات و کل یوم هو فی شان کذا خلفائه ایضا لا یتشتتون باختلاف الحالات المتشتتة و المجالس المختلفة
و لا یشغلهم شان عن شان و هم علی مقامهم قائمون و فی صلوتهم دائمون و ما التوفیق الا بالله علیه توکلت و علی الله قصد السبیل ؎

وارد در خلوت و جلوت

مراد از خلوت خلو قلب ست از خطرات ماسوی و از تعلق و گرفتاری آن بحب و بغض غیر الحب لله و البغض لله و تخلیهٔ نفس ست از حدیث النفس که هر آن بیهوده از راه توجه بسوی
صور مختلفهٔ کثیرهٔ عالم بانواع شتی می آید و قیل الخلوة محادثة السر مع الحق حیث لا احد و لا ملک چنانچه فرمود علیه الصلوة و السلام لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب و
لا نبی مرسل و برابرست که این کیفیت صفا در تنهائی و گوشه نشینی ظاهری حاصل شود خواه در بزمها و صحبتها دست دهد از راه برکت کدام صحبت نیک یا از راه اهتمام
نگاهداشت حال خود در مجالس گوناگون و چنانچه تربیت بعض سالکین را امر بانزوا هم کرده میشود و از برکت تنهائی البته جمعیت دلی حاصل میگردد که بالطبع حواس جمع
میشوند و توجه یکسو میگردد همچنین تربیت بعضی در حکم نشستن مجالس مختلفه مع نگهبانی حضور قلب هم کرده می آید و بموجب الاشیاء تتبین باضدادها آگاهی اینها از قوت حاصل میشود
و چونکه فیض الهی هر آن بسوی هر بنده است فیضان آن همه عبا و حاضر الوقت راجح بطرف همان شخص آن گاه بنهج خاص میگردد و باعث ترقی می باشد اما امر به تنهائی در ابتدا ابتداد
اهل طبع خشن و مردم طماع و جهال و هرزه گرد و فاسق طینت را باید کرد و حکم مجلس و روسط حال اهل خلق حسن و مردم فارغ مزاج و صاحب علم و معرفت و کم حرکت و با سنام جلبت
باید نمود و در انتها صحبت و عزلت برابرست پس اگر منتهی مرد مجرد ست و توابع و لواحق ندارد و مناسبت ارشاد و سرور دماغ و استعداد فیض رسانی در او نیست بحال او عزلت
اولی ست از صحبت و اگر مرد عیال دار است و متعلقان و وابستگان دارد و مناسبت بارشاد و تحمل بار سرداری و استعداد فیض رسی و قوة علم و معرفت در ذات او حاصل ست
بحال او صحبت اولی است از عزلت و ملاقات مردم بطریقی که رنج خانه نشینی از دست نرود و هر گاه آید و خلل در صحبت او شود و اگر در صحبت کسی ظاهر آید و با التفا نرود یعنی رنگ صحبت
مناسب حال خود دارد و کیفیت مجلس از اجتماع مردم مختلف الاوضاع و الاحوال متغیر نگردد و افعال و اقوال غیر مرضیه او از همچنین بظهور نیاید بلکه هر چه خواهد خود مناسب وقت بیان
نماید و دیگران سامع باشند و خاموش بوند بے اجازت و مرضی از خود در سخن نیایند یا این اوب و نسق صحبت بمردم داشتن در درویش را مضر نمی باشد بلکه مفید حال او و دیگران میبود
و الا اگر خود در صحبت کسے بظاهر رفت او چون هر گاه موافق خواهش خود حرکات کرد و هر چه خواست گفت پس درین صورت فی الحقیقت گویا این درویش صحبت آنها را داخل
شده و همچنین در صحبت او نیامده چه شد که بظاهر این رفته و آن آمده پس درویش را باید که خود در بیان تمیز کند خویش باشد چنانچه مجالس سلاطین و امرا صحبت چو بدان
و اهل تزک مشتاق نیز و شکوه بامی بود و بسبب فرش و پرده و سایه بان و دیگر مانند این چیزها دیوان خانه های اینها بے اختیار در دلها ی وی نقصان و دنیا طلب
عیب افگنند و ایشان را سر حسابی دارد همچنین باید که افعال و اقوال درویش و ربانی و تمیز زکی او نموده بنهج لفست و برخاست و تکلم کلام او خود بخود دیده با اعتبار

متعددهٔ اعتبارات که در همین عالم جلوه‌گر اند به هم پیوند جمع و یک حقیقت که وحدت حق است مینمایند پس وقتی که جمعیت باطنی حاصل کردیم و مانند شرکان موهومی اعتبارات را
در مرتبهٔ جمع یک نمودیم و نیز از انجمن کثرت که به ظهور هستی نمودار بود از نظر بصیرت ناپیدا شد چنانکه در ظاهر هم از حضرهٔ بستن صورت عالم از چشم پوشیده میشود و مخفی میگردد پس معلوم گشت
که جمعیت و وحدت است و وحدت عدم کثرت چه از جمعیت مراد جمعیت قلب است و آن را متعلق به وحدت برای آن کرده شد که این حالت بی مشاهدهٔ وحدت الٰهیه میسر نمی آید
زیرا که در دید کثرت توجه به طرف امور پراگنده می باشد و دل را پریشان مینماید چشم از همه کس پوش و چنان به ذکر نفی و اثبات کوش که خلوت در انجمن حاصل آید و شاهد توحید رو نماید
منظور از پوشیدن چشم کثرت مراقبه و نگهبانی قلب است که از مواظبت این عمل البته صفای باطن و جمعیت دل و بیخودی حاصل میشود و توجه الی الله و بی التفاتی
بما سوی پیدا میگردد و صورت مراقبه همین است که معلوم همه است یعنی چشم را پوشیده سر نگون کرده متوجه باطن باید شد و به تذکر اذکار ماموره مشغول باید گشت و حقیقت مراقبه
آنست که چشم دل را از دید این همه موجودات مختلفه که موهومات متکثره است باید پوشید و به نظر بصیرت بر مشاهده وجود حقیقی حق تعالی کشوده جز او هیچ چیز را نباید دید و حضور
بی کیف و توجه قوی و رجوع تام به طرف ذات بحت بی توسط الفاظ عربی و فارسی و غیرها پیدا باید نمود و نقوش ما سوی را بالکل از لوح دل باید زدود خواه دیدهٔ ظاهری
بند باشد خواه کشاده بود هر دو برابر است و برای حصول این معنی مواظبت ذکر نفی و اثبات بسیار مفید است که حاصل کلمهٔ لا اله الا الله همین نفی ما سوی و اثبات وجود حق تعالی
است و معنی ظاهرش لا معبود الا الله است و معنی باطنش لا مقصود الا الله است و معنی ابطن البطون لا موجود الا الله و طریق ذکر نفی و اثبات اینجا برای آن ننوشته که در کتب
سلوک مرقوم است و در هر طریق به طرز علیحده میکنند و نتایج و آثار و حالات و کیفیات جدا جدا به هر یک متعلق است چنانچه در طریقهٔ نقشبندیه به طور دیگر است و در طریقهٔ قادریه به طور
دیگر اگرچه فی الحقیقت مآل واحد است و هم نهج خاص شغل نفی و اثبات معمول محمدیان خالص که اجمع و اشمل همه است و مفیدتر و نافع‌تر از جمله تحریر یافته به لحاظ اینکه از معلوم کردن
اشغال و اذکار از روی کتابها فائده معتدبها حاصل نمیشود و کشود در نمیدهد تا که از مرد زنده و کارکرده حاصل نمیگردد و در الامر شد گرفتن چه احتیاج بود همین کتب و رسائل
کفایت میکرد و این مقدمات هم که تحریر آمده اند و دیگر بهر طالب که به مواقع خود قلمی خواهند گشت نفع تمام کسی را مید هند که به صحبت کدام زنده ولی مشرف شده کیفیت باطن
پیدا کرده است کتب طب سود مند طبیب است تنها از خواندن کتابها کسی طبیب نمی شود تا که در مطب نشیند علم دیگر است و عمل دیگر غرضکه چون از همه واستی و چشم از نظر
این و آن بستی و به دولت قرب و مشاهده فائز گردیدی و به مقام حقیقت رسیدی بعد از این جلوت عین خلوت است و کثرت عین وحدت قل جاء الحق و زهق الباطل ان
الباطل کان زهوقا چون باب خلوت در انجمن بر روی دل کشاده میشود و مطلوب حقیقی رو مینماید و حقیقت حق و باطل نیک شناخت می آید هیچ امر حجاب شاهد نمیگردد
و مخل وقت نمی باشد زیرا که چون حق آمد باطل رفت و ممکن چون به وجود آمد ممکن نماند فافهم و الحق فی اللغة هو الثابت الذی لا یسوغ انکاره و فی اصطلاح
اهل المعانی هو الحکم المطابق للواقع یطلق علی الاقوال و العقائد و الادیان و المذاهب و غیرها باعتبار اشتمالها علی ذلک و یقابله الباطل و اما الصدق
فقد شاع فی الاقوال خاصة و یقابله الکذب و قد یفرق بینهما بان المطابقة تعتبر فی الحق من جانب الواقع و فی الصدق من جانب الحکم فمعنی صدق
الحکم مطابقته للواقع و معنی حقیقته مطابقة الواقع ایاه باری چون حقیقة حق متحقق گردید و امر واقعی به تصدیق رسید رباعی دیدیم که در مجمع خلق بی بوده
ای در دو بجز نزاع ما و تو نبوده از محفل کثرت شکست بنیاده بر خاست دل و به کنج وحدت آسوده چون دیده شد دانسته شد که در مرتبهٔ خلق بی بود یعنی همراه
از وجود حقیقی غیر از نزاع ما و تو که اختلاف اشیا از ما عدای خود باشد نیست از دید این مجلس کثرت که موجب پراگندگی و پریشانی است دل عارف
بر خاست و بیزار گشت و به گوشهٔ وحدت و مشاهدهٔ احدیت الٰهیه آسوده گردید قافیه مصرعین اولین که بوده و نبوده است باعتبار اختلاف معنی
است که در مصرع اول لفظ بود اسم است به معنی هستی و وجود حاصل بالمصدر از بودن و در مصرع ثانی کلمهٔ نبود فعل ماضی منفی
است کما هو ظاهر فقط۔

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی جدد لباس الممکنات باحداث وجودہم واودع الحکم فی ضمن ایجاد قیودہم والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ الذی البس العالمین لباس التقوی ذلک خیر
واوصل المومنین الی المقام الاقصی وصرفہم عن جانب الغیر وعلی آلہ الطاہرین واصحابہ الراشدین **اما بعد** فہذا الوارد الثالث عشر ہو المسمی بالخلق الجدید والخلق
ہو الایجاد فیوجد اللہ الموجودات کل حین ویصل ہذا الفیض الی المخلوقات علی سبیل التواتر والا لایکون الموجود موجودا فی زمانین بل آنین وہذا الخلق الجدید لتقیم الموجودات
علی صورہا الحاصلۃ الی ماشاء اللہ ولا تمتاز ہذہ الصور المتجددۃ لکل ان فی کل شیٔ حسا بالمماثلۃ ویعلم ان کل شیٔ علی صورۃ واحدۃ کانت حاصلۃ لہ فباعتبار ذلک الخلق
الجدید تحدث تجدد الامثال فی المکونات والحق اعطی کل شیٔ خلقہ ثم ہداہ الی خلق آخر مماثلا للخلق الاول الی ما شاء ویخلع علی الموجودات خلعۃ صور الوجودیۃ علی الاتصال
لتکون لباسا لہا وتستر عدمیتہا الذاتیۃ فصار الوجود الالٰہی ساتر العیوب الممکنات بمقتضی ستاریتہ وظلت موجودیۃ المخلوقات حجابا لوجہ الذی اینما تولوا فثم
ذلک الوجہ فہو لباس لہن وہن لباس لہ واعلم البسک اللہ تعالی لباس التقوی ان المقصود من اللباس الا ستر الاعضاء التی ہی لازمۃ الستر واستتارہا اولی بالنسبۃ الی
کشفہا واما ان الغرض من اللباس تزئین الشخص واظہار اقتدارہ لان الناس مع اللباس فستر اللہ تعالی وجودہ الذی تشخصہ عینہ بلباس الاعتبارات والاضافات کلا و
انکشف عنہ الامر ضع وجہہ الذی وعانا الیہ وہو مرتبۃ الالوہیۃ وجمیع الکمالات الوجودیۃ ویدیہ المبسوطتین ہما القدرۃ والتکوین لان کل موجود بالضرورۃ یدل علی وجود صانع
وقدرۃ خالقہ ومن دون ہذین الموضعین لا یجوز رفع لباس الاعتبار من وجود الحق لانہ سوء ادب بمثابۃ کشف ستر العورۃ وعلیہ بناء النوامیس الالٰہیۃ والآداب الشرعیۃ
ولباس التقوی ذلک خیر ولہذا انسب الی الکفار الذین ہم غیر متادبین بالآداب انکشاف الساق وہم فی نار جہنم لشدۃ الاحتراق کما قال عزوجل یوم یکشف عن ساق
ویدعون الی السجود والمراد بالساق ادنی مرتبۃ من مراتب الوجود فتحرم علیہم لقائہ کلا انہم عن ربہم یومئذ لمحجوبون ومنع عنہم غطائہ وقالوا ایاہ مغلولتان وقیدوا فی اسفل
الدرکات واخس الدرجات من المحسوسات فلما کان الستر واجبا ولا یجوز الکشف ستر تشخص الوجود الواحد فی الموجودات الامکانیۃ باللباس الجدید الذی ہو الحدوث الذاتی
او الزمانی وفی مرتبۃ الوجوبیۃ باللباس القدیم الذی ہو الوجوب النفسی والقدم الذاتی ویعطی الممکنات کل حین لباسا خاصا جدیدا من ذلک الاعتبار فکل موجود فی لبس جدید
من خلق جدید ویشاہدہ من کان ذا بصر حدید والمحجوبون لا یرون ذلک التجدید بل ہم فی لبس من خلق جدید ۵

وارد در تجدد امثال

چون فقیر در رباعی معنی تجدد امثال یافتہ بود بحث مسئلہ تجدد امثال وتقریر آن بطور صوفیہ وضمن آن تحریر نمودہ ودرین وارد ہمہ اقوال اہل تصوف آوردہ ومذاق آنہا
بیان کردہ واز طرف خود ہیچ نگفتہ اما در شرح چون منظور ایضاح مطالب واظہار مافی الضمیر خود ست ہر جا ہرچہ بخاطر فاتر آمدہ آنرا ہم بقلم دادہ باید دانست کہ آنچہ
بفہم قاصر می آید آنست کہ لفظ تجدد گویا مترادف لفظ حدوث ست واضافت بطرف امثال بلحاظ ثبوت حدوث ست برای شیٔ محدث واما این [illegible]
حدوث ہر یک آن یا ہر یک زمان را جدا جدا اعتبار کردہ تجدد نام نہادہ اند تشخص شیٔ محدث را نیز ہمان بلحاظ جدا جدا تصور نمودہ امثال تعبیر کردہ اند زیرا
اتحاد معنوی وامتیاز اعتباری چہ بسبب اتحاد معنوی ست کہ قائل مثل شدہ حکم مغائرت نکردند وبسبب امتیاز اعتباریست کہ لب بحرف تکثر کشودہ بجای امثال
جمع ہست مستکلم گردیدند پس اگر امتیاز اعتباری در نظر نیاوردہ ہمان یک اتحاد معنوی کہ در ہر حال ثابت ست ویک تجدد اول کہ حدوث نخستین ست ملحوظ داشتہ
قائل تجدد امثال نشوند نیز گنجایش دارد چنانچہ متکلمین خیال کردہ اند واگر با اتحاد معنوی امتیاز اعتباری را رجح نمودہ با حدوث ہر آن یا ہر زمان تشخص ہم وقت
را جدا امتیاز کردہ قائل تجدد امثال شوند نیز گنجایش دارد چنانچہ صوفیہ تصور نمودہ اند غرض ہر دو حیثیات از راہ تقاسیم علیحدہ علیحدہ [illegible]

منتزع میگردد و در خانهٔ علم ظهور مینماید و با امتیاز می آید و فی الحقیقه هست آنچه هست و انسان بیچاره مجبور بفهمید خود ست بالجمله چون ترادف لفظ تجدد و حدوث از وضح
گشت معلوم شد که چنانچه حدوث بر دو قسم ست یکی حدوث ذاتی دوم حدوث زمانی همچنین تجدد نیز بر دو قسم ست یکی تجدد حقیقی که نصیب همه ممکنات ست مثل حدوث
ذاتی دیگری تجدد اضافی که مخصوص بجمادیات سفلیات ست مانند حدوث زمانی پس هر آن ممکن بی بضاعت از واجب تعالی استفادهٔ وجود مینماید و حدوث و تجدد
لمحه بلمحه با خود دارد و واجب همه وقت باحداث و تجدید او متوجه ست و افادهٔ وجود میفرماید کل یوم هو فی شان پس بر تو لازم آنست که مدام منتظر فیض الهی باشی و مستغرق
در توجه کشش دمی بحق سبحانه برنهج بیچون و بیچگونگی پیدا کنی و خود را هر آن فانی و مستهلک در شهود سازی و مسرور بحضور گردی برابر ست که مسئلهٔ تجدد امثال را فهمی یا نفهمی
اما اگر بعد حصول این نسبت از امثال چنین حقائق رمز حقائق هم آگاه کنند این دولتی ست خاص که متعلق باکملیت ست و اهل ارشاد را باید و محققین را شاید و الا کار همانقدر
ست که حضور و شهود دایمی میسر آید و مدرکه را نجات از گرفتاری ما سوی حاصل شود یا رب یا رب توئی وقف هر مطلب من که از آمد و رفت خود بیخبرم بدیگر امور چه

بی برهم **رباعی** هر لحظه درین خانه که من می آیم * گم کرده ره شناختن می آیم * چون شعله کجا رسیده ام منظور ست * پیوسته برون ز خویشتن می آیم یعنی
هر آن درین خانهٔ جهان که من می آیم ای ظهور می نمایم ره شناختن خود گم کرده می آیم و هر لحظه تازه آمدن من معلوم نمیشود و بسبب تجدد امثال که هر آن این بدن مرکب
از عناصر تحلیل میشود و بدل ما یتحلل از تغذیه حاصل می گردد و هر چه از اعضا جزو می ماند شعله نیست میشود فی الحال عوض آن جزوی مشابه پیدا و متولد میگردد و شناخته نمیشود
بجاسهٔ بصر که آن جزو دیگر بود و این دیگر بقوت عقلی دریافت توان کرد و استفهام آنچه گفته کجا رسیده ام منظور ست که پیوسته از خود برون می آیم یعنی از خویش وهم مینمایم لطف
بیان ست و حاصل یقینا ارادهٔ رسیدن بحضرت اطلاق ست که چون تقید نماند همان مرتبهٔ اطلاق ست و این تقریر توهم نکنی که چون مقیدات مشهوده از قید
اعتبارات شهودیه آزاد میشوند و رخت خود از عالم شهادت برمی دارند و اصل حقیقی بمرتبهٔ اطلاق میگردند و وصل مطلق بحضرت ذات پیدا مینمایند ما للتراب و رب الارباب
که تقیدات را مراتب بی انتهاست از اعتبارات تشبیهیه تنزیهیه و سفلیه و علویه چه شد که بعض موجودات از قید تشبیه بصورت خلاص شدند و بالفعل از زندان جسد رها
گشتند دیگر بسیار مراتب تقیدات تنزیهیه و تعینات روحیه در پیش ست و باز بروز حشر همین جسد عنصری محشور خواهد شد و جنتی بجنت و جهنمی بجهنم خواهد رفت و هیچگاه
هیچ احدی واصل مطلق بحضرت حق نخواهد گردید و سیر از آب زلال وصال او نخواهد گشت و ابدالآباد همین معامله ترقیات درجات شامل حال انسان بی پایان خواهد
و هر چند که در هر مرتبه هر حال حق تعالی بموجب الله معکم اینما کنتم با او خواهد بود اما آن بلندهمت در هر جا و هر وقت بحالهٔ حاصله بسنده نکرده همان متوجه ذات بحت وراء الوراء
ست خواهد ماند ع بمیرد تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی * بهر حال تجدد امثال مسئله ایست که صوفیه گویند حق تعالی در هر آن بشانی جلوه گر میگردد و صوفیه قائل تجدد
امثال اند و چونکه تمام عالم را ظهور اسماء الٰهیه میدانند بنا بر آن میگویند که در هر آن بشانی حق عز و جل جلوه میفرماید و معقول ست که موجودات مظهر وجود و کمالات او یند
و وجود صفت اوّل حضرت واجب الوجود ست تعالی شانه و تغیر عالم نیز بدیهی ست و شیخ ابو طالب مکی در قوت القلوب نوشته لا یتجلی فی صورة واحدة لشخص واحد
مرتین ولا فی صورة واحدة للاثنین قوت القلوب کتابیست از مؤلفات شیخ مذکور فقیر فقرهٔ مسطوره عبارت اوست و حاصلش آنست که تجلی را تکرار نیست و او تعالی نه در یک صورت
بر یک شخص دو بار تجلی فرموده و نه در یک صورت بر دو شخص متجلی گشته کل یوم هو فی شان اسماء جلالیه در هر آن قلع وجود از موجودات میکنند و اسماء جمالیه در همان آن
ایشان را ملبس بلباس وجود می سازند و حق تعالی در حق مشککین و مترددین این معامله میفرماید بل هم فی لبس من خلق جدید ازین بیان معلوم میشود که صوفیه
اسماء جلالیه را اسماء سالبه میدانند لهذا اسلاب وجود از موجودات کار آنها گفته اند و اسماء جمالیه را اسماء ثابته میشمارند و عطاء وجود حواله بآنها کرده اند و دلیل مثبت اثبات
تجدد امثال نزد ایشان همین آیهٔ مرقومه ست و در ذهن ناقص فقیر چنان می آید که هر اسم او سبحانه جامع جمیع اسماء ست اسماء جمالیه هم جلال را با خود دارند و جلال
اینجا بمعنی عظمت و کبریا ست نه بمعنی غضب و غصه پس عظمت و کبریائی او جل شانه مقتضی انعدام غیر و ما سوی ست نه آنکه از راه غصه و غضب بر مخلوقات خود
متجلی میشود که وسعت رحمتی کل شیٔ فرموده ست و اسماء جلالیه هم با خود جمال دارند و حاصل از جمال اینجا قوت ظهور ست نه خوب صورتی و خوشخوئی مثل آدمیان

پس هر اسم که بحیثیة جمالیة خویش عطاء وجود بمظهر خود میکند همان اسم بحیثیة جلالیة خود قلع وجود از وی مینماید و مظهر هر اسم در همان حالت موجودیة خود حیثیة معدومیت
با خویش دارد و در هر معدومیة کذائیه موجودیة اخری بجای موجودیة اولی در همان وقت بظهور می آرد و همینی تجدد امثال بلحاظ وجود ست اما تجدد امثال بلحاظ حسن پس
قوم بیان مثالش چنین نموده اند که یعنی چراغ که شعلۂ او بنفس هوا میشود و شعلۂ تازه بوجود می آید تو پنداری که شعله بیک حال باقی ست این مثلی ست برای نمودن کیفیت
تجدد امثال که اکثر جا صوفیه بیان کرده اند و حاصل ایشان از همینی ارائه فنای عالم و تجلی حضرت وجود ست در هر آن و نظام از متکلمین درین مسئله موافق صوفیه ست میگوید جسم
مرکب از اعراض ست و وجود اعراض در هر آن متجدد میشود و نظام که از جماعۂ متکلمین ست درین مسئله موافقة با گروه صوفیه دارد و قائل تجدد امثال ست بخلاف دیگر متکلمان که
منکر همینی اند و در فهم ایشان در صورت تجدد امثال این اشکال لازم می آید که برین تقدیر در وقت گناه کردن شخص دیگر ست و در وقت جزا و سزا یافتن شخص دیگر و این
مستلزم ظلم ست که لا تزر وازرة وزر اخری و حق تعالی ظالم نیست عادل ست و حالانکه بداهة می بیند که شخص در طفلی صورت دیگر دارد و در جوانی صورت دیگر و در
پیری صورت دیگر و با وجود اینهمه تغیر آن شخص همانست و این تبدل صور اعتباری ندارد پس هر که گناه کرد همان کس جزا و سزا هم رسید لهذا نظام تجدد امثال در اجسام ثابت
کرده نه در نفوس چنانچه از دلیلش پیداست و مستفاد کلام صوفیه نیز همین معلوم میگردد که تجدد در تجلیات و کیفیات ست نه در ذوات که معروض علیها ست و قائل اند که در
تجلی بیک صورت بر شخص واحد نمیشود پس وحدت شخص مع کثرت تجلیات ثابت ماند و نگفته اند که تجدید تجلیات هم بر شخصی نمیشود و متحمل و تجلی مختلفه هم شخص واحد نمیگردد
قائل و نظام جسم را مرکب از اعراض برای آن گفته که نزد متکلمین جسم مرکب از هیولی و صورت نیست و ایشان قائل اجزای لا تتجزی اند و ترکب جسم از این اجزا میدانند و بر فرض این
صورت جسم عبارت از مجموع نقاط و خطوط و سطوح ست که اعراض اند و رد و قدحی که درین مبحث حکما را با متکلمین ست اینجا بیان نمودن از زوائد ست و اوهام متکلمین بسیار ست
در کلیة حقیقت و دلائل اینها و حکما در ابتدای کتاب مقدمۂ اولی گذشته است و بعضی توهم کرده اند که اگر اسماء متقابله در یک آن معاً مقتضی باشند مقتضا
ء هیچ اسم بظهور نیاید بموجب اذا تعارضا تساقطا پس نه وجود شیء طاری شود و نه عدم مع ذلک لیس کذلک پس باید که اسماء متقابله در یک آن مقتضی نباشند این توهم متفرع
بر آنست که بالا از قول صوفیه مذکور شد یعنی اسماء جلالیه قلع وجود از موجودات میکنند و اسماء جمالیه آنها را متلبس بوجود میسازند و همینی در بادی الرای البته موهم این اعتراض ست
که اگر در یک آن دو اسم متقابل معارض شوند مقتضای هیچ اسم ظاهر نگردد و با وجود ثبوت آن همینی چنین نیست و مقتضای هر اسم بظهور مینماید و شیخ عبد الرزاق کاشی گویا برای
رفع این و سبب تجدد امثال گفته که آن برای اقتضای امکان ممکن ست عدم ممکن را در هر وقت علی الدوام و اقتضای تجلی وجود را دائماً نه از جهت اقتضای اسماء متقابله
شیخ مذکور که سبب تجدد امثال اقتضای امکان ممکن که تجلی گاه وجود و عدم ست بیان کرده و از راه اقتضای اسماء متقابله نگفته گویا برای دفع همان اعتراض بوده است که
برین تقدیر آن اعتراض تقابل اسماء متقابله وارد نمیشود اما اگر غور نموده آید معلوم شود که درین صورت هم معنی تعارض باقی ست که اقتضای عدم و وجود باشد گو تعارض بسبب اسماء
متقابله نشد و هم برین تقریر اعتراض دیگر قائم می گردد و شیخ قیصری چنانچه برین سخن اعتراض کرده که ممکن مسلوب الضرورة از طرفین ست اگر اقتضای وجود کردی واجب بودی و
اگر مقتضی عدم شدی ممتنع گشتی یعنی تقریر شیخ عبد الرزاق نزد شیخ قیصری مسلم نیست و نزدیک ایشان اقتضای امکان ممکن سبب تجدد امثال نمیشود زیرا که معنی امکانی نه مقتضی
عدم ست و نه مقتضی وجود و خود چنین بیان کرده که حق تعالی بمقتضای اسماء متقابله در هر زمان نه هر آن متجلی ست بایجاد و اعدام اشیاء چون اقل جزو زمان منقسم ست بدو آن
در یک آن ایجاد کند و در یک آن اعدام تا اجتماع مقتضیات در آن واحد لازم نباشد یعنی چون شیخ قیصری سخن شیخ عبد الرزاق کاشی را رد کرد و سبب تجدد امثال اقتضای
امکان ممکن مسلم نداشت و همان از راه اقتضاء اسماء متقابله ثابت داشت برای دفع اعتراض مذکور که تعارض بین متقابلین در آن واحد باشد خود قائل گشت که او تعالی
بمقتضای اسماء متقابله در هر زمان متجلی ست نه در هر آن و درین صورت اجتماع ضدین در آن واحد لازم نمی آید زیرا که اقل جزو زمان منقسم بدو آن ست و زمانه مرکب از آنات
متتالیات نیست بلکه متصل واحد ست و تحقیق همینی مبنی بر ابطال جزو لا یتجزی ست که زمانه مطابق حرکت ست و حرکت مطابق مسافت ست و مسافت عارض جسم ست
و جسم متصل واحد ست و اقل جزو آن منقسم بدو جزو ست پس اقل جزو زمان هم منقسم بدو آن ست و زیاده تفصیل این امر در کتب معقولات مرقوم ست فارجع الیها

و این تقریر کہ او سبحانہ بمقتضای اسما متقابلہ در یک آن ایجاد اشیا میکنند در یک آن اعدام مبنی بر آنست کہ نزد شیخ مذکور یعنی شیخ قیصری تقابل در اسماء الہیہ پیش از ظہور آنہاست بمظاہر کونیہ چرا کہ اگر پیش از ظہور در مظاہر کونیہ تقابل فی ذوات الاسمای بود و اقتضای ظہور معانی متقابلہ چگونہ میکردند و چون بعض اسما بر بعضی تقدم و تفوق ذاتی و رتبی دارند علی تفاوت المراتب والحیثیات کہ ظاہر و باہر ست لاجرم مظہر ہر یک نیز علی سننہا مشروط بظہور مظہر دیگر لیست تا کہ مظہر اسم متقدم جلوہ نفرماید مظہر اسم متاخر از آن رو ننماید چنانچہ اعداد در ذوات واحد مجتمع اند مع تقدم رتبہ بعض بر بعض لہذا تا مراتب اثنین بظہور نیاید مرتبہ ثالثہ بظہور نمے آید و این مستلزم تعطیل مراتب اعداد نیست پس توہم تعطیل اسما بسبب تاخر ظہور مظاہر بعض از بعض علے ہذا القیاس لازم نمی آید اما این تقریر شیخ قیصری کہ از شراح فصوص و تابعان شیخ محی الدین عربی ست در صورت کہ تجلیات اسمای متقابلہ حق تعالی در ہر زمان نہ ہر آن گفتہ و ایجاد و اعدام اشیا را در دو آن اعتبار کردہ و تقابل در اسماء الہیہ پیش از ظہور آنہا بمظاہر کونیہ ثابت نمودہ تقدم و تفوق ذاتی و رتبی اسما را با یکدیگر فی حد ذواتہا علت تقدم و تاخر ظہور مظاہر آنہا بیان ساختہ مثال اعداد و مراتب آن دادہ دفع شبہہ تعطیل کردہ است نظر بسخن شیخ محی الدین عربی قدس سرہ سراپا موافق نیست زیرا کہ ایشان امر ایجاد و اعدام را در یک آن اعتبار کردہ اند و تجلی حقانی را امر وحدانی گفتہ اند و امر واحد منقسم بدو آن نمیشود و بنا بر آن قائل تقابل در اسما پیش از ظہور بصور خارجیہ نیستند و بران رفتہ اند کہ تقابل در اسما وقتی ظاہر میشود کہ بمظاہر صور خارجیہ موجود شوند و پیش از ظہور ہمان واحد اند و جمع در یک مرتبہ چہ نزد ایشان اسما و اشیا عدمیات اند و معانی علمیہ و میان معانی علمیہ تقابل نیست چنانکہ در اجتماع معانی حرارت و برودت و سواد و بیاض در ذہن تقابل نبود و باید دانست کہ چون شیخ قیصری ایجاد و اعدام اشیا در دو آن بیان نمودہ غالب کہ برین تقدیر نزد او تجلی حقانی ہم امر وحدانی نباشد و اگر باشد باین اعتبار بود کہ در ہر آن ہر تجلی بذات خود امر وحدت نہ آنکہ تجلی ایجادی و اعدامی ہر دو امر واحد ست و در یک آن واقع لہذا تقابل در اسماء الہیہ قبل از ظہور بمظاہر کونیہ دانستہ ۔

محاکمہ بر تقریر شیخ اکبر و شیخ قیصری

اگر امعان نظر را کار فرمودہ شود معلوم گردد کہ ہر دو تقریر راہ بدہ دارد زیرا کہ حق تعالی زمانی و مکانی نیست و تجلی آن واحد حقیقی ہم امر وحدانی ست پس کسے کہ زمانی نیست اگر در یک آن تجلی ایجادی و اعدامی نماید ہیچ محذور لازم نمی آید و ہمان یک تجلی موجب ظہور ہر دو معنی میگردد چنانکہ در امر کون و فساد در ہر آن کہ کون چیزے میشود در ہمان آن فساد چیز دیگر ست پس در آن واحد ایجاد ہم شد و اعدام ہم شد و تقابل در اسما نیز بعد از ظہور بصور خارجیہ ست و قبل از ظہور تقابل و تناقض نیست چنانکہ تصور آب و آتش و سواد و بیاض منافی یکدیگر نبود در خارج جمع شدن اینہا محال ست و در ذات واحد زید معنی رحم و غضب جمع ست اما در خارج وقتی کہ رحم ظہور نماید غضب نمے آید و زمانی کہ غضب مے آید رحم ظہور نمے نماید و اسما و اشیا نیز عدمیات اند و معانی علمیہ چرا کہ وجود چیزی دیگر ست و ماہیت چیزی دیگر و ماہیات محض امور معقولہ اند و غیر از ... مفہوم ... نیستند پس آنچہ شیخ اکبر بیان کردہ واقعی ست و آنچہ شیخ قیصری گفتہ صحیح ست کہ سلمنا حق تعالی زمانی و مکانی نیست و واحد حقیقی ست اما تجلیات مختلفہ او کہ بمقتضای اسمای متقابلہ اند چگونہ ہمہ امر واحد باشند این حق ست کہ ہر تجلی در ذات خود امر واحد ست لیکن ظہور تجلیات متقابلہ در یک آن واحد محال ست و ایجاد و اعدام یک شی در یک آن راست نبود و در مثال کون و فساد ہمین ثابت میشود کہ در کون یک چیز فساد چیز دیگر ست نہ آنکہ ایجاد و اعدام یک شی در یک آن ست و تقابل در اسماء الہیہ پیش از ظہور ست بمظاہر خارجیہ و الا اسما اسما نباشند کہ امتیاز ہر شے باعتبار مقابل آن ست و تقابل خارجی را تقابل ذہنی خود ضرور ست کہ در ذہن و خارج عموم و خصوص مطلق ست از کجا کہ تقابل در اسما بعد از ظہور بمظاہر خارجیہ باشد اگر در اصل تقابل نبود اینجا بچہ طور ظہور مے نمود و اجتماع معانی حرارت و برودت و سواد و بیاض اگرچہ در ذہن ثابت ست لیکن با آنجا ہم جدا جدا ست چنانچہ در یک آئینہ صورت آب و آتش و چیز سیاہ و سفید منعکس گردد و ہر چند در یک چیز ہمہ جلوہ گر شدہ اما جدا جدا ست نہ آب جای آتش آمدہ و نہ آتش جای آب گرفتہ و نہ سیاہ بجای سفید و نہ سفید بجای سیاہ نشستہ پس در ذہن ہم اجتماع نشدہ و تقابل ثابت اند و منقسم اجتماع خود در خارج ہم ہست چہ برودت ہم در خارج موجود ست و حرارت ہم در خارج موجود و علی ہذا القیاس سواد و بیاض و دیگر امور متضادہ پس چنانکہ این اجتماع رافع تقابل نیست آن اجتماع ہم رافع تقابل نبود و اسما و اشیا را ہم محض عدمیات از چہ راہ توان گفت کہ ماہیات امور معقولہ اند و معانی علمیہ اگرچہ موجودات خارجیہ نیستند اما داخل موجودات ذہنیہ اند و خارج از احاطہ

علم الٰهی که محیط همه حقائق ست نیستند و برای همین شیخ اکبر هم رحمة الله علیه حقائق عالم را اعیان ثابته و صور علمیه نوشته پس غالباً اسما و اشیا را که معانی عدمیه گفته مراد شیخ آنست که موجود وجود ست و بس و هر معنی که غیر وجود ست عدمی ست و باین لحاظ معانی علمیه چه موجودات خارجیه هم معانی عدمیه اند چنانکه مذهب شیخ ست الاعیان ما شمت رائحة الوجود غرضکه لکل وجهة هو مولیها **تنبیه** باید دانست که در اصل حق تعالی همه موجودات را چه موجودات ذهنیه و چه خارجیه از نسبت اتحادیه امتیازیه موجود ساخته است زیرا که اگر فقط معنی اتحادی می بود هیچ چیز ظهور نمی نمود و اگر صرف امتیازی می بود حقائق ممکنه که غیر وجود باشند بچه طور بوجود آمدند صنع الله الذی اتقن کل شیٔ پس در نظر حضرت شیخ اکبر شهود معنی اتحادی غالب بود و همه نسب و اضافات از چشم بصیرت مختفی گشته و تجلی حقانی را امر وحدانی دیده و ایجاد و اعدام اشیا در آن واحد مشاهده کرده تقابل و اسما بیش از ظهور در مراتب اعتبارات خارجیه نفهمیده و مستهلک در نور احدیت صرفه گردیده و چونکه از دید شیخ قیصری امتیاز اعتبارات بالکل مرتفع نگردیده و نقوش کونیه چنانکه باید از لوح خاطر خود نگشته تقابل و اسما هم بیش از ظهور بحظا هر کونیه فهمیده و در آن معنی واحد هم صور متکثره دیده تجلی حق را بحسب اختلاف آنات مشاهده کرده و در یک آن قائل ایجاد و در یک آن قائل اعدام اشیا شده کل حزب بما لدیهم فرحون آن جامعیة محمدیه ست علی صاحبها الصلوة والتحیة که بدان همه را رسیده و جمله اسرار الٰهی فهمیده و همه مراتب را کما هو حقها دیده و بهر نهج کلام متکلم گردیده و ادیت جوامع الکلم فرموده و طریق حق همه را نموده در اداره است باقی وهم و خیال ست و بی حصول محمدیه خالصه اطمینان کلی محال اللهم احفظنا من زلات الاقدام و ثبت اقدامنا علی الطریق المحمدی علی صاحبه الصلوة والسلام سبحان الله حضرت

امام العارفین زبدة الواصلین ناصر دین محمدی وارث علم مرتضوی عالیجناب صاحب کتاب مظهر رحم الٰهی یعنی حضرت قبله گاهی مدظله الاقدس و دامت برکاته بچه تازگی و تنقیح این مسئله تجدد امثال را موافق آیه و حدیث ترقیم فرموده اند سبحان الله معناه التنزیه یعنی ابری الله من السوء براءة و این کلمه اینجا بموقع تعریف و توصیف ست و هم مشعر از معنی که چنانچه او سبحانه متبرا از همه تعریفات و توصیفات ست همچنین رتبه خلفا او و کلام ایشان هم از تعریف و توصیف ما قاصران بلند و برتر ست و لفظ امام العارفین از راه ظهور الوارد و برکات امامت ست در آنحضرت و کلمه زبدة الواصلین از سبب قوت نسبت آنحضرت مع الله و قرب تام ست که مقام قربیت باشد و ناصر دین محمدی گفتن باعتبار ظاهر شدن حقائق و دقائق طریقه محمدیه از آنحضرت و امور یکه باین طریقه وثیقه متعلق ست و اسم با مسمی بودن آن ناصر الملة والدین و کلمه وارث علم مرتضوی از جهت سیادت و فرزندیه آنحضرت که از سادات حسنی و حسینی اند و جامع جمله کمالات موروثه خود اند و باعتبار همین وراثت ظاهریه و معنویه بیدار دل که از یاران مخصوص آنجناب ست ماده تاریخ ولادت آنحضرت وارث علم الامین و علی یافته چنانچه گفته ؎ در وجود آمد چو ذات آن ولی ✤ شد کمالات امامت زو جلی ✤ سال تاریخش مرا الهام شد ✤ وارث علم الامین و علی ✤ ولفظ عالیجناب بلحاظ جامعیة اینهمه کمالات ست مر آنحضرت را و احاطه کمالات را علو استعداد شرط ست و جناب بالفتح درگاه و در ترکیب جناب عالی عالی صفت جناب میباشد و عالیجناب بمعنی صاحب جناب عالی ست و قیل الجناب الفنا و یکنی به عن الذات تعظیماً و کلمه صاحب کتاب مخبر از آنکه آنحضرت صاحب کتاب اند و عادت الله چنان جاری ست که هر ولی و هر عارف را صاحب کتاب نمیکنند و فرق در اولیا و صاحب کتاب و بی کتاب همان قدر ست که در انبیاء صاحب کتاب و بی کتاب لهذا اولیاء کاملین و عرفاء محققین که صاحب طریقه اند اکثر صاحب کتاب اند و بعضی صاحب رسائل چون انبیاء صاحب صحف که از انبیاء صاحبان کتاب رتبه ایشان فرو تر ست و مظهر رحم الٰهی گفتن هم بلحاظ خود ست که برین غلام نالائق شفقت تمام داشتند و کمال عنایت و رحمت مبذول میفرمودند که در هیچ دینا می من بلکه هستی من ناشی از همان مظهر رحمة الٰهی ست و همین هستی الشان و هم از راه شفقت عامه آن نائب رحمة للعالمین که بحال همه بندگان حق لطف و کرم داشتند و لفظ قبله گاهی هم ازین راه ست که والد را قبله گاه میگویند و هم آنجناب قبله توجه و مرشد این احقر العباد ست و مدظله الاقدس و دامت برکاته که فقره دعائیه ست ازان جهت گفته شده که این وارد در حضور پر نور و حین حیات آنحضرت بتحریر رسیده بود و حالا معنی این پیدا کرده که توابع پس ماندگان که گویا ظلال آنحضرت اند قائم باشند که در حیات ایشان هم بقای همان جناب ست و حق تعالی مدام برکات این طریقه را بحال محمدیان هندو لحم ارد و مراد از کلمه تازگی و تنقیح آنست که هیچ کسی از متقدمین و متاخرین با منظوری وا اینقدر مفصل مسئله تجدد امثال که آنحضرت نوشته اند نوشته که هم مطابق اصحاب منقول ست و هم موافق ارباب معقول و التنقیح اختصار اللفظ مع توضیح المعنی

یعنی در کتاب مستطاب حضرت نالهٔ عندلیب دیباچه افسانهٔ شاه باکمال زبانی یار صادق ترقیم فرموده اند که این مسئلهٔ تجدد امثال تحقیق صوفیهٔ عالی مقام ست که سالکان ناتمام
آنهار الفهمیده انحراف را در هر مکان فرو می آرند بنابران علمای حقه بسخن اینها شبهه و انکار دارند و میگویند که اگر معامله چنانست که هیچ چیز و کلام کس در دو آن بجا و برقرار
نمیماند پس معامله جزا و سزای اینهان و آنجهان محض بیجا و ناصواب مینماید که در آن ثانی آن فاعل و کاسب ناپید و فانی شده است و دیگری بجایش رسیده است
پس تحقیق آن کلام صوفیه آنست که اطلاق حرف تجدد امثال بر اشکال و مرکبات اجزای کثیف صادق
می آید نه آنکه در اصل عناصر و بسائط راه می یابد و در عالم علویات و ارواح سرایت میکند بلکه در آنجا اطلاق حرف تشکل اشکال و تبدل احوال درست می آید و اگر چه همه عوالم
امکان کثیف باشند خواه لطیف علوی بوند خواه سفلی خالی از تغیر و تبدل نمی باشند لیکن در جهان باقی و عالم علوی کم تغیر و تبدل واقع میشود و فنا خود هرگز نمی بود و آنهم
در جمیع مقامات آلهیات باقیاتست که دائم بیخلل و بیزوال و مدام بر یک حال می باشد در آنجناب اطلاق لفظ محول الحوال حق مینماید پس لفظ تجدد امثال را بر روانی
آب انهار و شعلهای نار و انفاس ذیحیات ناپایدار جاری باید گردانید و بر رویدگی نباتات و افزایش و پیدایش حیوان و انسان و بالیدن و کاهیدن ماه وغیره
اجساد فانی اطلاق تشکل اشکال باید کرد و بر گردش افلاک و پیدایش روز و شب و نمود ستارگان و بروج آن اطلاق حرف تبدل احوال باید نمود انتهی کلامه المقدس
اگر شوق دیدن تفصیل باشد رجوع بکتاب مستطاب حضرت نالهٔ عندلیب باید کرد و مطالعهٔ موج بحر علم الٰهی باید نمود و جه جای این یک مسئله کرام مقدمه نیست که در دنیا که در ان نسخه جامع
نیست حضرت نالهٔ عندلیب کتابیست از مصنفات حضرت قبله گاه دامت برکاته و چون اطلاق کتاب منزل بغیر آن کتابیکه بر نبی بوساطت جبرئیل باشد در زبان
شرع نیامده ازین راه تصنیف آنجناب گفته می آید والا تمامه من جانب الله است و همه از الهامات الٰهیه الذین آمنوا یقولون آمنا به کل من عند ربنا کسیکه بر روح
و اعتقاد بشرف مطالعهٔ آن مشرف میشود میداند که موج بحر علم الٰهی ست که از سینهٔ مصنف جوش زده و انقسم کلام مقدور بشری نیست که آن کتاب جامع همه
حقائق و دقائق کونیه و الٰهیه شامل ست و جمیع مطالب معاش و معاد را حامل غرضکه آئینهٔ جمال لا رطب و لا یابس الا فی کتاب مبین ست و بموجب سنت کلام الٰهی متضمن
احسن القصص و افسانهٔ رنگین و هذا المختصر کالولد لذلک الکتاب لاریب فیه والولد سر لابیه یعنی چنانکه این فقیر پسر صوری و معنوی جناب مصنف آن کتاب مستطاب ست که
فرزندیت مع ارادت دارد همچنین این رسالهٔ واردات و هم دیگر مصنفات بنده گویا فرزندان آن کتاب اند که از فیض همان منبع حقائق بوجود آمده اند و آن کتاب مبرا
از شک و ریب ست و مبرا از نقص و عیب لاریب فیه و هم در انتساب این مختصر بآن کتاب هیچ شک و تردد نیست و این امر بی شبهه و بلا تذبذب ست و چونکه بهر صورت
سمت بر چیدا از قسم معارف و حقائق آنجناب از نظر مردمان پوشیده بود حالا ظهور نمود و مفصل بتحریر رسید اللهم ارزقنا خدمة ذلک الکتاب و توفیق العمل علی ما فقه و احینا و امتنا
علی مرضات مصنفه و شرفنا ببرکاته آمین یعنی یا الٰهی ما را خدمت آن کتاب نصیب کن یعنی ترویج آن از دست ما بظهور آر تا ما مشرف بحصول این سعادت شویم و این
خود از عون و عنایت تو یقین ست که تا قیامت فیض آن کتاب جاری خواهد ماند و انت له من الحافظین و وساطهٔ ما هم از میان نخواهد برخاست و ثواب جمیع آنها بهمه
محبان خالص عائد بما خواهد شد و این رسائل شهیر و از شهرت آن کتاب بمنقا امثال خواهند گشت و بسیار نقلهای آن کتاب شائع در عالم خواهد گردید پس یا الٰهی اول
ما را توفیق عمل موافق آن کتاب کرامت فرما که از سابقین و السابقون السابقون اولئک المقربون و ما را زنده دار موافق مرضی حضرت قبله گاه و همیران و مشوق
ایشان شرف ساز ما را ببرکات کتاب ایشان ای برادر هم حقائق و معارف ذات و صفات و مخلوقات خود مکشوف نما که پسر همانست که وارث علم پدر بود و مرید همانست
که مصروف و فانی در پیر باشد آمین رباعی ای در دل اگر صفای جانی داری + آئینهٔ حسن بی نشانی داری + دانم بمحیط خویش و اصل کردی + چون سیل تو
هم طبع روانی داری + مراد از کلمه صفای جان صفای باطن ست و از آئینه مظهریت و از حسن بی نشان تجلی بیکیف حق تعالی و از محیط خویش مرتبهٔ الوهیت
و هم جناب حضرت والد خود و از وصول حالت قرب و از طبع روان نسبت علیهٔ عرفانیه حاصل آنکه ای ورد اگر صفای باطن داری و تصفیهٔ قلبی حاصل ست
لائق مظهریت تجلی بیکیف حق تعالی هستی پس بیقین میدانم که اینجا و هم در آخرت بقرب مرتبهٔ الوهیت و هم جناب والد بزرگوار خود مشرف شوی که نسبت علیه

عرفانیہ کہ موصل ست واسی ولطف میل سیل بدریا و رفتہ رفتہ واصل شدن بآن پیداست کل شئی یرجع الی اصلہ والی اللہ المصیر ۔

ھو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رفیع الدرجات المتجمع بجمیع الکمالات الذی وفقنا علی الخیرات والحسنات وعلمنا الکلمات التامات والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد افضل الموجودات واکمل المخلوقات وعلی آلہ واصحابہ ذوی البرکات والفیوضات **امّا بعد** فہذا الوارد الرابع عشر ھو المسمّی بالخیر الکثیر الوجود خیر محض فمن کثر فیہ ظہور الکمالات الوجودیۃ فہو اکثر خیراً من الموجودات الاخر فاذا کان الانسان اجمعہا کمالاتٍ صار اشرفہا ذاتاً وصفاتٍ واعلم الناس واعرفہم افضل من الافراد الاخر الذین لا یعلمون ولا یفقہون ویعلم اللہ تعالی عبدہ الکامل علماً نافعاً جامعاً ویعلمہ الاسماء کلہا فیجعلہ خلیفۃ فی الارض مسجود الملائکۃ ومتبوع الناس ویسخر لہ اللیل والنہار ویسخر لہ الشمس والقمر ویحلیہ الکمال الانسانی فالانسانیۃ التی ہی حکمۃ الٰہیۃ وشاملۃ بخیر کثیر امانۃ اللہ التی حملہا الانسان وانہ کان فی مرتبۃ اصلہ الذی ہو العدم الذاتی ظلوماً جہولاً فجعلنا بانہ العدم للوجود والعکس فی ظلمۃ العدل فی جہالۃ العلم وعلی ہذا القیاس الکلست فی سائر نقائصہ الکمالات الوجودیۃ کلہا وصار موجوداً عالماً عادلاً وخلیفۃ فی الارض فسجد للہ سجدات الشکر ویکون للتابعین بشیراً ونذیراً فیجعل اللہ فیہ خیراً کثیراً فیا ایتہا الطبیعۃ الانسانیۃ ان اللہ اصطفاک لاصطفاء الخاص بعطاء الایمان والعرفان وطہرک بالتزکیۃ والتصفیۃ واصطفاک علی نساء العالمین ہی الطبائع الحیوانیۃ والنباتیۃ والجمادیۃ وامثالہا فی العالم من الحقائق الاخر والقی الیک کلمتہ التی ہی النفس المجردۃ الناطقۃ فاقترن بک روح منہ وزعم المحجوبون تجرد النفس الانسانیۃ وتنزہہا ہی ابن اللہ وقالوا اتخذ اللہ ولداً ما کان للہ ان یتخذ ولداً سبحانہ اذا قضی امراً فانما یقول لہ کن فیکون وانما الروح من امر اللہ نفخہ فی تلک الطبیعۃ المعتدلۃ التی ہی حاصلۃ للانسان فحالتہ دولک علی العالمین فیا ایتہا الطبیعۃ الصالحۃ اقنتی لربک واسجدی وارکعی مع الراکعین الذین لا یعصون اللہ ما امرہم ویفعلون ما یؤمرون وحصلی تشبہاً تاماً بالملأ الاعلی وکونی ذات نفس مطمئنۃ وارجعی الی ربک راضیۃ مرضیۃ وادخلی فی عبادہ تعالی وادخلی جنتہ التی یدخل فیہا من یشاء وہو ذو الفضل العظیم

وارد در بیان جامعیت انسان

مراد از بیان جامعیت انسان بیان احاطہ و اشتمال حقیقت انسانیہ است بر جملہ کمالات کونیہ والٰہیہ وحاوی شدن حقیقت مذکورہ است ہمہ مراتب عالم و مخلوق را چہ متاخر جامع ترتیباً شد از متقدم خود باعتبار اخذ کمالات متقدم دازو یا دامرے برآن مثلاً در موالید ثلثہ حیوان کہ متاخر از نبات ست مع ہمہ کمالات نباتیہ کہ تغذیہ وتنمیہ وتولید باشد زیادہ حساسیہ وتحرک بارادہ در خود وارد و انسان کہ متاخر از حیوان ست مع ہمہ کمالات نباتیہ وحیوانیہ زیادہ نطق در خود دارد وچونکہ آخر ترین ہمہ مخلوقات وپایان ترین جملہ موجودات ست خاتم ہمہ مراتب کمالیہ گشتہ وہیچ موجودی متاخر از انسان مخلوق نگردیدہ تا احتمال مزیت دراو کردہ آید بلکہ ظہور ہیچ امکان نشدہ وداخل ممتنع ست والا محال ست چہ تعالی آنرا ہم اوجود دہے آور دلیس معلوم شد کہ چنانچہ شریک باری ممتنع الوجود ست ہمچنین شریک خلیفۂ او ہم ممتنع الوجود ست بلی نائب اکمل را تخلق بہمہ اخلاق وتوصف بجمیع صفات منیب خود باید تا حرف خلافت براو درست وصادق آید لہذا حضرت انسان اشرف از جملہ مخلوقات گشتہ وافضل از ہمہ کائنات گردیدہ کہ مثل او وجود ہیچ مخلوقے متصور نیست مظہر اتم ست برای خالق خویش و مستجمع جمیع صفات تنزیہیہ وتشبیہیہ وجامع جملہ کمالات کونیہ والٰہیہ ست پس گویا انسان نقطۂ مرکز دائرہ موجودات ست وجانب تحت ازو امتیاز یافتہ چنانچہ جانب فوق از وے ممتاز گشتہ وچونکہ در اصل نقطہ بالذات موجود نیست فی الحقیقۃ این جانب تحت ہم مشتہر باعتبار آنجہ الموجود ست ہو الاول ہو الآخر اما لسان این نقاط عرضیہ کہ اطراف خطوط اند مجاز انسان را نقطہ قرار دادہ مرکز ومحیط طرف تحت گفتہ شدہ پس این نقطہ مرکز علی السویہ مقابل افادہ است بہمہ اجزاء دائرہ فوق واز ہر جانب کمالات آنرا تماماً اخذ مینماید وچنانچہ نور آفتاب برارض کہ مرکز اضافی ست مے افتد و از ہمہ جا شعاع منطبع گشتہ طبقہ ہوا را گرم میسازد ہمچنین نور خورشید ہدایت الٰہی از فلک الوہیۃ بر قلب انسان کامل خاکی کہ مرکز حقیقی ست مے تابد و ازینجا شعاع آن نور منطبع شدہ منتشر در عالم مے شود

داخل عالم الکیف بکیفیت ہدایت می سازد اما ہر کسے ہر قدر کہ در تصرف این شعاع محبت و اخلاص و رسوخ مے آید و چندانکہ قریب بدل عارف میگردد ہمانقدر متاثر میشود و ہر کہ
بجہت عناد و نفاق و انکار بعید و البعد از حقیقت این عارف ست در او ہیچ اثر نمیکند زیراکہ شعاع ارضی ہم طبقۂ اول ہوا راکہ قریب باوست گرم میسازد و طبقۂ ثانیہ را
کہ زمہریرست گرم نمینماید و آن طبقہ خود بخود از نور آفتاب گرم نمیشود کہ نور او فی حد نفسہ ازین کیفیات عنصریہ کہ حرارت و برودت و رطوبت و یبوست باشد مبراست
و این برودت و ران طبقہ از رطوبت ہواست کہ موطن تکون میاہ ست و شعاع ارضی کہ گرم میکرد تا باو نمیرسد بالجملہ چنانچہ در مراتب کمالیہ موجودات ممکنہ مرتبۂ انسانیہ
متمم و خاتم المراتب ست ہمچنین در مراتب کمالیہ انسانیہ متمم و خاتم کمالات ذات فردی ست کہ خاتم النبوۃ ست علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اکملہا و در
انسانیت اعتدال حقیقی نصیب ہمان ذات بے ہمتا شدہ و ہر کہ ہر قدر باین اعتدال اقرب ست اکمل ست و این اعتدال اضافی را مراتب بسیارست علی تفاوت الدرجات
و خاتم این مراتب اضافیہ کہ چسپان بقدم صاحب اعتدال حقیقی ست علیہ الصلوۃ والسلام مسمّی بصاحب محمدیہ خالصہ ست و بعد منصب نبوت منصب محمدیہ خالصہ ست
کہ حق سبحانہ ہر کہ را خواستہ از ذریات آن سرور باین شرف ساختہ و ازین مرتبہ ہیچ مرتبہ فائق تر نیست کما لایخفی علی الفطن المنصف بارے بیان کمالات انسانیہ
ہمان کلیتہ و عموما باید نمود کہ بالخصوص بالطریق اولی شامل خواہد شد **رباعی** شخص انسان کہ شان اعظم دارد + وارد بخود آنچہ ہر دو عالم دارد + لیکن نتوان
یافت بحر کونین + آن گوہر نایاب کہ آدم دارد + مراد از شخص انسان معنی کلی ست کہ شامل ست ہمہ افراد نوع خود را و از شان اعظم جامعیۃ ہمہ مراتب از ہر دو عالم مجردات
و مادیات و از بحر کونین ہمہ حقائق ممکنہ و از گوہر نایاب تعین جامع مخصوص و از آدم حقیقۃ انسانیہ و ہم افراد اکمل آن مستفاد آنکہ معنے کلی انسانی کہ جامعیۃ ہمہ مراتب دارد
آنچہ در ہر دو عالم از مجردات و مادیات در خود دارد کہ انسان حیوان ناطق ست و حیوان مادی ست و ناطق مجرد لیکن در ہمہ حقائق ممکنہ آن تعین جامع مخصوص کہ
حقیقت انسانی دارد و افراد اکمل او را حاصل ست یافتہ نمیشود و علم آدم الاسماء کلہا مراد از کلمۂ آدم حقیقت انسانیہ ست کہ حاویست جمیع افراد او را و الحق کہ نوع
انسان را ہمہ علوم حاصل ست و الا باعتبار ہر فرد گو علامۂ دہر باشد علم قلیل دارد و از بسیار چیزہا نادانست پس ما اوتیتم من العلم الا قلیلاً بلحاظ ہر فرد ست و تعلیم اسما بکلیہ
نصیب معنے کلی انسانی ہم روا ست کہ مراد از آدم فرد اکمل انسان بود کہ ابو البشر ست علی نبینا و علیہ السلام و ہم دیگر اشخاص اکملین کہ بنسبت بدیگران علوم کثیرہ دارند کہ حکم الاکثر
حکم الکل حقیقت انسانیہ کہ مرتبۂ جامعہ ست ہیچ کمالے نگذشتہ کہ خود بہرہ نداشتہ یعنی چون حقیقت انسانیہ نام ہمین مرتبۂ جامعہ ست کہ مظہر جملہ کمالات اسمائیہ او تعالی ست
و از ہمین جہت قوت علم و عرفان مسجود ملائک گشتہ نہ از راہ عبادت و طہارت پس کمال تو در آنکہ ہر قدر توانی از کسب کمال باز نمانی خطاب عام ست بہر فرد انسان کہ
حتے الوسع در تحصیل کمال حقیقۃ خود کوشد و از مرتبۂ جزئیہ ترقی کرده ہر قدر کہ تواند مشابہت بمرتبۂ کلیہ پیدا کند و آن از حاصل نمودن وسعت علمیہ میگردد و مراد
از علم نہ صرف علم ظاہر ست بلکہ منظور علم ظاہر و باطن ہر دو اعلم الناس من جمع علم الناس الی علمہ و کل صاحب علم و عرفان اعلم پس شخص جزئی را باید کہ ہر قدر تواند از کسب علوم نوع خود
باز نماند و اکثر علوم کلیہ حاصل کند و ازین علوم کہ فقط متعلق این جہان ست و از صنائع جزئیہ بقدر ضرور کہ آدم را درکار میشود و احتیاج بآن می افتد باید آموخت
و ہمگی مصروف در تحصیل علوم کلیہ مصلح معیشت و مفید آخرت ست باید شد و آن علم عقلی و نقلی ست کہ حکمۃ و عقائد و فقہ و تصوف و اخلاق و سلوک و حدیث و تفسیر
باشد و جامع مرتبۂ فرق و جمع و تنزیہ و تشبیہ و امتیاز و اتحاد و خود داری و بے نفسی و حمیت و انصاف و آداب و بے تکلفی و دیگر کمالات متضادہ باشی فرق و امتیاز حالت
افتراق و حفظ مراتب ست و جمع و اتحاد حالت استہلاک و مشاہدۂ احدیۃ ست و تنزیہ تعریۂ ذات ست از اضافات و تشبیہ ملاحظۂ ذات ست مع کمالات و خود داری
کہ پاس مرتبۂ خویش ست مثل دیگر مراتب نتیجۂ بقا باللہ ست و بے نفسی کہ بے اعتبار داشتن خود ست چون دیگر اعتبارات حاصل فنا فی اللہ ست و حمیت کہ غیرت
دین ست از راہ شورش ایمان و قوت آن می باشد و انصاف کہ حق شناسی ست بسبب حقیقت بینی و مقتضای عرفان می بود و آداب کہ حسن اخلاق ست
شایان آدمیت ست و بے تکلفی کہ بے ساختگی و صفاست شعبۂ محبت ست و دیگر ازین قسم امور متضادہ را بجا اعتدال باید داشت و افراط و تفریط را
باید گذاشت کمال اصلاح حال ست و زیادہ و کمی ہر امر وبال ہر قول و فعل تو موافق وقت و مرتبہ باشد کہ گفتہ اند ع ہر سخن وقتی و ہر نکتہ مکانے دارد

ما هو بحق و استعمال لفظ الغیب یکون فی الامور المستورة والخفیة کقولک غابت الشمس ای غربت وغاب عنه ای احتجب فی الاکثر تشبیها والا فهما من عالم الغیب علی المجردات فههنا
المراد من مفاتح الغیب العالم الذی له مناسبة بکلتا المرتبتین من الشهادة والارواح وهو عالم المثال فبحسب الصورة والشکل مشابه بالشهادة وبحسب المعنی واللطافة مناسب بالارواح
وفیه العجائب والغرائب لا تعد ولا تحصی وعنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو —

وارد در بیان عالم مثال

منظور از بیان عالم مثال اظهار حقیقت این عالم است بطور صوفیه و حکما و از طرف خود درین مسئله در متن چیزے نگفته و اقوال دیگران آورده چنانچه در مسئله تجدد امثال در متن
هیچ از طرف خویش نگفته و مقولات دیگران بیان کرده اما چون در شرح آنکه منظور تفصیل مطالب است آنجا هم آنچه بر خود منقح گشته قدرے ازان نگاشته و اینجا هم
چنانچه دیگران هم چیزے در بیان عالم مثال نوشته اند آنچه حق تعالی تحقیق حقائق و دقائق کیفیات آن عالم برین هیچمدان کشوده است و از عنایت و هدایت خویش
آنچه اسرار آن نموده است در ذیل اقوال دیگران بیان ساخته و بکشف تحقیقات آن امور و احقاق حقیقة پرداخته بنابران گفته مے آید باید دانست که مثال در لغت بمعنی مانند و
کالبد است و در اصطلاح عالم مثال عبارت از عالم لطیف مقداریست که واسطه است درمیان عالم ارواح و عالم شهادت کما یجیئ بیانه و وجود عالم مثال هم مانند عالم
شهادت از یقینیات است کا احتیاج دلیل برای اثبات آن نیست زیرا که هر شخص در عالم خواب و رؤیا چیزے می بیند و آنچه دیده سوای این عالم است پس ظاهر است که
سوای این عالم هم عالمی مماثل این عالم هست و نفوس را انکشاف آن عالم هم میشود و چنانچه عوام را در خواب بتعطل حواس ظاهره ازین عالم میگردد و آن عالم مکشوف می شود
همچنین خواص را بعض اوقات در بیداری نیز بسبب قوت توجه بسوی علویات التفات باین عالم نمیماند و تعطل حواس ظاهره میگردد و عجائب آن عالم مشهود میشود که گفته اند
ع حال عارف این بود بے خواب هم ٭ و بدانکه یکے مثل ست بکسر میم و سکون ثاء مثلثه و این عبارتست از تشابه صوری و معنوی چیزے بچیزے چنانچه افراد انسانیه را باهمدیگر تشابه شد
وحق تعالی میفرماید قل انما انا بشر مثلکم و این مثلیه هیچ موجودی را با حق سبحانه نیست پس کمثله شیئ و یکے مثل ست بفتحتین و این عبارت ست از تناسب معنوی بلا تشابه
صورے چنانچه مثل مرد شجاع بشیر زدنے و گوئی زید کالاسد و اطلاق این قسم مثل در جناب الٰهی هم جائز ست و لله المثل الاعلی و یکے مثال ست و درین غالب جانب تشابه صورت
که بمعنے مانند و کالبد ست و تمثال تصویر را گویند پس عالم مثال عبارت ست از عالم صورت سوای این عالم شهادت و در ان عالم چنانچه مماثل این صور بادیه صورتها حاصل ست
همچنین معانی مجرده را نیز مناسب آن صور ظاهر میگردد و لهذا رؤیت حق تعالی را در خواب علما هم جائز داشته اند و هر که شیر در خواب ببیند تعبیر ازان بعلم میکنند و هر که آب را
بیند تعبیر ازان بصفاء باطن مینمایند بالجمله این عالم مثال را سه مراتب ست یکی مثال ادنی است و آن صورتهای ست که در چیزهاے صافی مثل آئینه و آب می نماید و این را
بحاسه بصر هم میتوان دید و در ظهور این مثال محاذات مماثل شرط ست و جز صور اشیاء موجوده مقابله نمینماید و یکے مثال اوسط ست و آن صورتهاے واهوری ست
که در خواب همه خواص و عوام را مینماید و در متخیله و حواس اینها مے آید و درین عالم هم بغیر از صور دیده شده و امور متخیله و محسوس گشته بنظر نمے آید و دیده واز روی کار نمیکشاید
خواه چنانچه دیده شد و یافت آمده بعینها همان قسم نماید و یا در رنگ آید خواه بسبب قوت متصرفه تغیر و تبدل در آن ظاهر شود اما از قبیل جنس یا نوع آن چیز در عالم شهادت
از نظر این بیننده گذشته و مسموعش گردیده است و در کدام حس او آمده گو بصورت علیحده و طرز دیگر بوده باشد و درین عالم تطابق واقع شرط نیست و از قسم اضغاث احلام
ست و محل اعتماد نه و یکے مثال اعلی است و آن انکشاف تمثال و صورت ست بر نفس انسانیه بی شرکت قوت متخیله برابر ست که انکشاف صور بادیه این عالم شود خواه
معانی مجرده صورتے مناسب خود گرفته ظاهر شوند و درین عالم تطابق واقع ضرورست و قید زمانه ماضی و حال و استقبال نیست زیرا که نفس را علم جمیع امور ماضیه و آتیه
حاصل ست چنانچه معامله رؤیاء صادقه و کشف صحیح میباشد که مطابق آن آثار در خارج ظهور مے نماید و از امور گذشته چنانچه بود معلوم میشود یا از امور آینده قبل از
وقوع علم حاصل میگردد و اگر نادانی شوخ مزاجی ملحد وضعی از راه شوخی و بیباکی گوید که در احتلام هم اثر در خارج ظهور مے کند پس این هم از قبیل رؤیاء صادقه باشد
باید گفت که اے بے ادب فهم این معامله تخیل تست که ازان صورت خیالی تو نفس بهیمی تو متاثر و منفعل میشود و چون نفس حیوانی تو در تمام بدن تو داخل ست

ازتلذذ آن تا اثر اجزاء منی از بدن تو جدا شده خروج مینماید و این ظهور اثر خواب تو صرف در بدن تو شد و آن آثار رویاء صادقه و کشف صحیح در عالم یافته می‌شود

رباعی ای آنکه بخواب صد تماشا دیدی + باغ و چمن و بهار و گلها دیدی + زین جمله عالم مثالت کل کرد + پنهان تو بود آنکه پیدا دیدی + حاصل آنکه در خواب آنچه تماشاهای گوناگون دیده میشود و سیر باغ و بهار و چمن و گلزار و دیگر امور مختلفه که در تخیلات میسر میگردد از جمله عالم مثال آن بیننده است که ظاهر شده چه

هر انسان جامع عوالم ارواح و مثال و شهادت ست پس این عالم فی الحقیقة در او پنهان بود که پیدا و آشکار گردیده و عالم مثال او برو منکشف گشته عالم مثال باصطلاح حکما عالم النفوس منطبعه ست و آن فی الحقیقة خیال عالم ست و اشراقیین این را اقلیم ثامن و عالم اشباح گویند حکماء مشائین که بنیاد مطالب ایشان بر دلیل و برهان ست عالم مثال عالم النفوس منطبعه را گویند که نفس منطبعه نزد ایشان قوتی ست مادیه مفروش ست در جرم فلک و محل انعکاس صورت ست چنانکه خیال قوتی ست مادیه مفروش در دماغ انسان و باعتبار جمیع افلاک نفوس منطبعه گفته اند و آن نزد فی الحقیقة خیال عالم که انسان کبیر ست میدانند فقیر گوید عالم مثال را فقط و نفوس منطبعه افلاکیه منحصر در عالم سماوات نباید دانست که این عالم بر همه ذی نفوس منکشف میگردد و این صور مثالیه چون نقوش بر لوح یا عکس در آئینه در اجرام افلاک مرتسم و منعکس نیست تا اهل کشف را در حالت انکشاف بینا بلکه حکما نفس منطبعه را بمنزله متخیله میدانند و خیال انسان کبیر میفهمند و بر خیال خویش همان شخص که صاحب خیال ست مطلع میشود نه آنکه صور خیالیه کسی بر دیگری هم ظاهر میگردد و پس تخصیص نفوس فلکیه نیست بلکه در هر نفس حق تعالی این عالم پیدا کرده است و بر آن نفس عالم مثال او منکشف میشود و چون افلاک نفوس دارند و اینها هم عالم مثال ست و در نفوس منطبعه اینها جلوه گر واصل نیست که عالم مثال عالمی نیست سوای این عالم حسی که بر اهل نفوس ظاهر میشود و مثال ست انسان کبیر و عالم صغیر را فافهم و حکماء اشراقیین که بنیاد مکشوفات ایشان بر کشف و اشراق ست و موقوف بر دلیل و برهان نیست در اصطلاح خود عالم مثال را اقلیم ثامن و عالم الاشباح میگویند یعنی چنانچه این هفت اقلیم ست آن اقلیم هشتم ست و شبح بمعنی کالبد ست و اشباح جمع آن و ملا سعد الدین تفتازانی در شرح مقاصد از ایشان نقل کنند و قال الاقدمون

ان فی الوجود عالما مقداریا غیر العالم الحسی لا تتناهی عجائبه ولا تحصی مدنه و علیه بنوا امر المعاد الجسمانی فالبدن المثالی الذی تتصرف فیه النفس حکمه حکم البدن الحسی فی ان له جمیع الحواس الظاهرة والباطنة فتتلذذ و تتالم انتهی. ملا سعد الدین تفتازانی در کتاب شرح مقاصد که از دست از حکما اشراقیین نقل کرده و نوشته که گفتند پیشینیان که تحقیق در وجود که محیط همه عوالم ست عالمی ست مقداری سوای این عالم حسی که مادی محسوس ست و آن عالمی ست دیگر مانند عالم شهادت مقداری ست و چون عالم ارواح غیر مقداری نیست یعنی صورت مثالیه دارد و مراد از آن عالم مثال ست که نهایت ندارد عجائب آن و شمرده نمیشود شهرهای آن زیرا که تمام اشیاء این عالم حسی در آن عالم هست و سوای این عجائب بسیار و غرائب بیشمار دارد و از ترکیب اینها با همدیگر و از کمی و زیادة هر یک شئی صور مختلفه کثیره پیدا میکند که آنرا حدی و نهایتی نیست و معانی صرفه را هم صورتی که مناسب آنست در آنعالم حاصل ست چنانکه در خواب اگر کسی لبن را بیند مراد از آن علم دارند که در آنعالم باین صورت ظاهر شده و از صورت آب صفای باطن تعبیر کنند و در حدیث ست که هر که سورۂ ملک را هر شب تلاوت نماید این سوره در قبر بشکل جانور پرند قاری خود را در زیر پرهای خویش گرفته از عذاب قبر باز خواهد داشت و قبر نام عرصه ایست که از وقت موت تا روز قیامت ست نه آنکه قبر نام گور ست که این محدث ست والا هر که مدفون نشد برو عذاب و ثواب قبر نباشد و نه چنین ست بلکه هر که مرد معاملات قبر او را پیش آمد و حکما عذاب و ثواب جسمانی را که در آخرت خواهد شد متعلق همین بدن مثالی میدانند و منکر حشر اجساد عنصریه اند که انبیاء علیهم السلام از آن خبر داده اند و بعضی از صوفیه حکیم مشرب هم قائل همین معنی اند و اتفاق با حکما دارند و آیات و احادیث را که دال بر حشر اجساد اند تاویلات کرده بر همین بدن مثالی فرود می آرند و اثبات همه حواس ظاهره و باطنه در بدن مثالی حکما و توابع ایشان می نمایند و میگویند که نفس از تصرف این بدن هم بسان تصرف در بدن عنصری کسب لذت و الم میشود چنانچه در خواب بتوسط همین بدن مثالی لذت هم می یابد و الم هم می یابد

تحقیق بدن مثالی و عنصری و معاملات عالم برزخ و آخرت

آنچه حق تعالی و رسول او علیه السلام فرموده همان حق ست و البعث بعد الموت حق و حشر اجساد عنصریه روز قیامت امر واقعی ست و معاملات با بدن

مثالی هم میشود و نفس همین بدن را اعنی بدن عنصری را تصرف میکند و لذت و الم می یابد پس در عرصهٔ قبر معامله با بدن مثالی مینمایند و عذاب و ثواب قبر متعلق ببدن مثالی ست
و این بدن عنصری اینجا نیست اما احکام و آثار این بدن عنصری تمامه بران بدن مثالی مترتب اند و هیچ فرق معلوم نمیشود چنانچه در حالت خواب عالم خواب در نظر
آن بیننده همچون اینعالم است و هیچ تفاوتی ندارد لیبد بیدار شدن امتیاز اینعالم و آنعالم بعلم مے آید و بروز قیامت که روز حشر ست باز همین قسم این بدن
عنصری محشور خواهد شد و معامله چنانچه حالا با این بدن ست آنوقت هم همین نهج معامله با بدن عنصری خواهد افتاد و او تعالی قادر ست براینکه چنانکه اینجا پیدا کرده
باز حشر و احیا خواهد کرد و بودن همین گوشت و پوست که الآن موجود ست هیچ ضرور نیست که این خود الحال هم در هیچ آن بیک طور نمیماند و هر شخص بعد چندی در شخص
تغیر فاحش مینماید لیکن این را نمیتوان گفت که این شخص دیگر ست و سابق شخص دیگر بود و ملاقات هر بارهٔ شخص معتبر نباشد بلکه هر وقت همان شخص ست و
همان روح و همان جسد وارد و هر معامله و داد و ستد که دیگران را با او بود و او را با دیگران همچنان برقرار ست و از عالمی بعالم دیگر نرفته و از شهادت بمثال نه پیوسته
چنانکه بود همچنان ست با آنکه همچنان نیست پس همچنین در قیامت هم همین روح و همین جسد خواهد بود و جزا و سزای اعمال خیر و شر هر کس خواهد یافت و بهشتی ببهشت
خواهد رفت و دوزخی بدوزخ خواهد پیوست و ان شاء الله تعالی ملاقاتها و صحبتها با یکدیگر همین قسم میسر خواهد آمد والله یجمعکم لیوم القیامة لا ریب فیه و در احادیث
شریفه قید بودن همین اجسام بعینها که درین آوان ست نیست و شرط کمیت و کیفیت همین قسم نیامده است بلکه اختلاف هیأت و کیفیات و زیاده در حسن و جمال
و در قبح و کراهت اشکال و القاب بخصوص بسبب خواهش و تغیر و تبدل و تغیر فاحش و جوان بودن همه پیر و جوان و افزونی قد و قامت همه مردمان ثابت شده است
کما لا یخفی علی ناظر الاحادیث و آن بے دینان یا ضعیف ایمانان که منکر حشر اجساد اند حقیقت امر کما هو حقها در نیافته اند و در عقل ناقص خویش این بدن را
بدن عنصری فهمیده آن بدن را بدن مثالی دانسته امتیاز این بدن عنصری آن بدن مثالی از داده اند و اینجا که یقیناً این بدن عنصری ست باشد که این هم مثالی
باشد و آن هم مثالی درست که اینهم عنصری بود و آن هم عنصری و هر چه از آثار و احکام اینجا مترتب میشود آنجا هم مترتب میشود و هر موهمی و دقتی که درین عالم
هم از نظر گذشته و منقضی شده چون عالم خواب بیاد می آید و هر چه در خواب دیده میشود بعینه چون اینعالم است پس معلوم گشت که این تفاوت و امتیاز که موجب تولید
شکوک و ترددات ست ناشی از توهمات این بے دینان و ضعیف ایمانان ست و حق و نفس الامر همان قدر ست که حق تعالی و رسول او بان خبر داده است یعنی چنانکه
حالا شما روح و بدن دارید در آنعالم هم همین روح و بدن خواهد بود و همین قسم معاملات بمیان خواهد آمد و جزا و سزا خواهد رسید این بحثهای بدن مثالی و غیر مثالی بیفائده
و از زوائد ست که نتیجه خیر ندارد و ارسطو در اثولوجیا گوید ان وراء هذا العالم سماء و ارض و بحر و حیوان و نبات و ناس سماویون و کل من فی ذلک العالم سماوی
ولیس هناک شیء ارضی والروحانیون الذین هناک ملائمون للانس لا ینفر بعضهم عن بعض و کل واحد لا ینافی صاحبه لا یضاده بل یستریح الیه اثولوجیا بزبان یونانی
نام رساله ایست که از ارسطوست و حالا عبارتش مترجم بزبان عربی ست و نام همان مانده است چون ایساغوجی رساله منطق نام یونانی دارد و عبارتش عربی ست درین
مے نویسد که سوای اینعالم آسمانست و زمین و دریا و جانوران و روئیدگی و آدمیان که آسمانی هستند و مراد عالم مثال ست و میگوید که هر که درینعالم است آسمانی
ست یعنی در نفوس منطبعه منعکس ست و نیست آنجا چیزے از زمین که بدن آنعالم هم آسمانی ست و هم میگوید که آن روحانیان که آنجا هستند سزاوار اند برای موانسته
با همدیگر نفرت نمیکنند بعض آنها از بعض و هر واحد منافات نمینماید بصحبت خود را و ضد نمیکند با او بلکه آرام میگیرد و حاصلش آنکه یعنی چنانکه اینجا اشیاء متضاده در
یک مقام جمع نمی شوند آنجا نیست بلکه ضدیت در آنعالم مرتفع ست و هر امر مختلف در یکجا مجتمع —

نکته موجودات عالم مثال را آسمانی هم گفتن درست نیست از راه حقیقت نالائم ست اگرچه عالم النفوس منطبعه افلاکیه باشد زیراکه چنانچه در آنعالم هیچ شیء
ارضی نیست همچنین سماوی هم نیست آن عالمی ست دیگر و این عالمیست دیگر مثلاً همچنانکه در آئینه یا آب منعکس باشد و مشهود میشود و میتوان گفت که این چیز
آهنی ست یا آبی بلکه آن در عالم دیگر پیدا ست و چیز دیگر ست و آن آئینه و آب در عالم دیگر موجود ست و چیز دیگر ست تا نظر ظاهر برای اظهار [illegible]

وغیر عنصری بودن آنعالم مجازاً سماوی گفته باشد سماء آنجا سماست حالانکه سماوی نیست وارض آنجا ارض ست با آنکه ارضی نه وعلی هذا القیاس سائر الاشیاء والآثار والاحکام
لیس تنافر وتضاد ومؤانسة وموافقة آنجا نیز همچنین ست که گاه متنافرین متضادین ملائمه انس کرده باهمدیگر ستریح بلا منافات شوند وگاه مؤانسین موافقین منافی یکدیگر گردند غرضکه
حق سبحانه آنعالم را وسعت کلیه بخشیده ست وشیخ محی الدین قدس سره در باب ششم از فتوحات گوید کل نفس خلق الله تعالی فیها عوالم یسبحون اللیل والنهار لا یفترون
وخلق الله من جملة عوالمها عالما علی صورنا اذا ابصرها العارف یشاهد نفسه فیها حاصل کلام شیخ رحمة الله علیه آنکه چون انسان جامع عوالم شهادت ومثال وارواح ست پس حقتعالی
در هر نفس عالم مثال پیدا کرده ودر آنعالم مثال عالمها خلق نموده که تسبیح میکنند شب وروز وفتور نمیکنند در تسبیح وظاهر امراد شیخ از تسبیح کردن دلالت کردن بر مرتبه سبوحیت
حق ست ومناسبت داشتن با آنمرتبه که عالم مثال نورانی ولطیف ست نسبت بعالم شهادت والا در هر عالم هرچه موجود ست تسبیح او تعالی می نماید تخصیص آنعالم چه بیت
کهان من شیء الا یسبح بحمده واز کلمهٔ لا یفترون غالبا منظور شیخ قیام آنعالم ست در هر وقت زیرا که تسبیح اینها همین موجودیت ایشان ست بوجود لطیف که دلالت بر قدوسیت و
سبوحیت حضرت حق مینماید وحاصل فتور نکردن در تسبیح همین ست که در هر نفس هر آن آنعالم موجود ست نه آنکه هر وقت که مکشوف میگردد در همانوقت موجود ست پس در هر زمان
که بر عارف کشف آنعالم میشود صورت مخصوص خود را هم در آن عالم می بیند چنانکه درین عالم می بیند بالجمله صوفیه گویند که مرتبهٔ مثال عبارت ست از ظهور اشیاء کونیه مرکبه لطیفه
که قبول نمیکنند تبعض وتجزی وخرق والتیام را غرض صوفیه از ظهور اشیاء کونیه گفتن آنست که هرچه در کون ست از مجردات ومادیات همه صورتی مناسب حال در آنعالم حاصل ست
والا اشیاء را دیگر گفتندی واز مرکبه گفتن حاصل آنچه صورت را ترکیب ضرورست گو بسیط ومتشابه الاجزاء باشد واز لطیفه گفتن مقصود آنکه اجسام آنعالم عنصری وکثیف نیست
وا از قابل تبعض وتجزی وخرق والتیام نگفتن ملحوظ آنکه این امور از لوازم مادیات سفلیات ست —
تدقیق این قیود که برای اشیاء آنعالم صوفیه بیان کردند هیچ احتیاج نداشت همین قدر کفایت میکرد که چنانچه عالم شهادت ست عالم مثال هم یک عالم ست ومحل ظهور
اشیاست زیرا که اگر قید کونیه برای اشیاء از بهر آنست تا احتمال صورت گرفتن حضرت واجب در آنعالم نشود محض بیفایده ست که واجب تعالی را در هیچ عالم باعتبار
تنزه از این اضافات دیگر نیست واو همچون محض ست وبلحاظ تشبیه چه در عالم شهادت وچه در عالم مثال وچه در عالم ارواح موجود جز وجوب نیست وظاهر غیر از وجوب نه
که معنی امکانی بیش از مفهومی نبود وقید لفظ مرکبه نیز لا حاصل ست که بسائط در آنعالم هم بصورت بسیط ظاهر اند ومرکبات بصورت مرکبه پس اگر بسائط که متشابه الاجزا اند
بلحاظ مطلق ترکیب اجزا اطلاق ترکیب کرده آید وفرق متخالف الاجزاء ومتشابه الاجزاء در مرکبات وبسائط نموده شود چه در آنعالم وچه درین عالم همه داخل مرکبات اند وقید لفظ
لطیفه نیز هیچ ضرور نبود زیرا که اشیاء کثیفه در آنعالم هم بهمین طور بصورت کثیفه ظاهر میشوند والا امتیاز در صور لطیفه وکثیفه آنعالم نباشد مگر ازین راه گفته آید که آنعالم فی نفسه
لطیف ست نسبت باین عالم گوئیم این از کجا که این عالم فی حد ذاته کثیف ست بلکه هر دو عالم لطیف ست وظاهر یک معنی اللطف که نورد وجود باشد واین لطافت وکثافت
اعتباریه درین عالم هم هست ودر آنعالم هم هست کلیة هیچ عالم کثیف نیست محسوسات این عالم هم بعض لطیف اند نسبت ببعض ومشهودات آن عالم هم بعض کثیف اند نسبت ببعض وقید
آنکه صور آنعالم قبول خرق والتیام نمیکنند نیز چون بیان دیگر قیود ست زیرا که خرق والتیامی که لائق آنعالم ست آنجا هم هست فتفکر واین عالم مثال برزخ وواسطه ست
میان عالم ارواح وعالم اجسام وواسطه چیزی را میگویند که بین بین دو امر باشد پس این عالم مثال واسطه ست در میان عالم ارواح که عالم مجردات ست وعالم شهادت که
عالم مادیات ست یعنی عالمی بین بین این هر دو عالم ست چه اینها یعنی اشیاء کونیه مرکبه لطیفه که قبول تبعض وتجزی نمیکنند ودر عالم مثال اند نسبت بارواح کثیف اند ونسبت
باجسام لطیف وهمین معنی صورت توسط دارد که نه چون اشیاء مادیه کثافت جسمانیه دارند ونه مثل عالم مجردات لطافت روحانیه ووجه تسمیه بعالم مثال آنست که هر فردی از
عالم ارواح وعالم اجسام را صورتی مماثل وی درین عالم ست یعنی این عالم را بمثال برای آن مسمی کرده اند که درین عالم ارواح را که صورت ندارند هم صورتی مناسب آنها
حاصل ست واجسام را هم صورتی مماثل آنها سوای این صور ثابت واحکام وآثار بر آن مترتب وجماعتی از علما آنرا عالم خیال خوانند زیرا که مدرک اینها قوت متخیله
ازین مقوله چنان معلوم میشود که نزد این جماعه عالم مثال فقط همین عالم خیال ست ودر قوت متخیله جلوه گر اگرچه عالم خیال هم داخل مثال ست اما مراد این هم

کما فصلناه غایة التفصیل پس عالم مثال عام ست از عالم خیال که مختص بقوت متخیله وغیره انسانست و پیش دیگر عرفا که صوفیه محققین باشند نیز علی قدر حال نسبت باینجماعه که
صرف عالم خیال میدانند آنرا تفصیلی ست و فقط متعلق بتخیل نیست فنزد ایشان مجموع صور مثالیه بردو قسم ست بعضی ازینها ازان قبیل ست که قوت متخیله انسانی در ادراک
آن شرط ست وآنرا خیال متصل خوانند چنانچه صورتهای که در متخیله خود از صورت خانه و تخت مثلا کسی تصور کند تا مثل آن بسازد و هم صوری که در خواب مینماید وبعضی
ازینها آنست که قوت متخیله انسانی در ادراک آن شرط نیست بلکه بقوت باصره نیز ادراک توان نمود چنانچه صورتها که در آئینه و چیزهای صافی مینماید و آنرا خیال
منفصل مینامند زیراکه اینها جدا از متخیله انسانیه بذاتهای خود موجود اند اما اگر خوب بحدت نظر بکار فرموده آید معلوم شود که هرچند ایشان ازان جماعه که عالم مثال
را صرف خیال فهمیده اند تفصیل زیاده نموده اند و محض خیال نمیدانند و قائل درک آن بحاسه بصر هم شده اند لیکن از همان دو مرتبه مثال که ادنی و اوسط باشد اطلاع
یافته آنرا منقسم بدو قسم شناخته اند و بمرتبه ثالثه که مثال اعلی ست و پاک از شائبه وهم و خیال ست پی نبرده و خبر ازان نداده اند و فی الحقیقة قدم از دائره خیال
بیرون ننهاده اند لهذا اقسام آنرا اسمی بخیال متصل و خیال منفصل کرده اند و حال آنکه معاملاتی در عالم مثال مشهود میگردند که هرگز شائبه خیال را دران هیچ
دخل نمیباشد چنانچه تروح اجساد یعنی بودن اجسام برنگ روح بحسب لطافة چنانچه منقولست که شمشیر در جسم بایزید قدس سره بهنگام دعوی سبحانی مثل شمشیر
در آب می آمد و از حضرت قدوة الواصلین خواجه بهاء الدین نقشبند قدس الله سره العزیز منقولست که در مجلس از نظر یاران مختفی شدند چون یاران جزع و فزع
نمودند باز ظاهر شدند و این فقیر در عمر چهارده سالگی در حضور اقدس حضرت قبله کونین ابقانا الله بنصرة سره و قدسنا ببرکة سره روزی نشسته کتابی میخواندم
چه می بینم دیواری که آنطرف حضرت بود تمام از میان جسم مبارک مینماید و هرگز بدن الطف آنحضرت مانند شیشه عینک حائل آن نمیشود و حجاب دیدن چیزها
آنطرف نمیگردد تا دیر بسیار بارها بغور و استعجاب نظر میکردم و همان قسم می دیدم و تجسد ارواح یعنی بودن ارواح برنگ جسد چنانچه روح متوفی بصورت جسمانیه
در خواب مینماید و روح کاملی صورت گرفته بر یکی از محبان خود در حال شدت ظاهر میشود و تجسد ارواح جسد گرفتن روح ست در عالم مثال چنانچه روح متوفی در خواب
مینماید و با اینها گفت و شنید و دید و وادید میسر می آید و یا در مراقبات و دیگر اوقات بر قبور و غیر قبور رویت ارواح در خواب و حال با اینها میشود و یا عالم ملائکه
که روحانیانند بصور و اشکال مشهود میگردد و یا در حالت حیات هم روح کاملی بر حال کسی از مخلصان خود صورت گرفته ظاهر میشود و دیده مینماید و قید یکی از محبان
در حالت شدت کدام امر و بنابر اکثریه بودن اینچنین معاملات ست در نفس حالات که ازین قبیل امور را اینچنین ظهور تاثیرات دارند والا بندرت سوای این
قیود هم اینچنین کارها بمیان می آیند پس مراد از شدت غلبه و قوت هر حالت ست که باشد خواه غم و الم بافراط خواه ذوق خوشی و نشاط و یا رنج و راحت و بلا تکلیف
و آفت و یا خوف و دهشت و یا غلبه شوق و محبت و یا نورانیة و صفا و یا قبول و اجتبا یا دیگر جزئیات از اینچنین کیفیات و هم بیشتر همان یک دو شخص صاحب معامله
آنها را می نمایند می بینند و بعض اوقات همه مردمان که آنجا هستند دریافت میکنند — **مثال** نور محمد نامی از مخلصان حضرت قبله کونین
قدسنا الله بسره الاقدس در حین حیات آنجناب بطرف بنگاله رفته در اثناء راه قطاع الطریق او را نمودار گشتند و همه مردمان قافله مضطرب و متردد شدند نور محمد
مذکور رجوع بجناب عالی نموده نام مبارک بر زبان آورده فریاد کرد که یا حضرت خواجه محمد ناصر محمدی و یا مرشد من وقت مدد ست که من سوای آنجناب پناهی
ندارم او درین استدعا بود که یکایک حضرت را دید که بر اسپ سوار و لوای محمدی در دست میان فاصله که در مردم قافله و قطاع الطریق بود آمده بهیبت
تمام آن قطاع الطریق را از پیش راندند و آنها گریختند چنانچه همه اهل قافله اینمعامله را دیدند و نور محمد بشوق تمام گریان بسوی آن سوار دوید تا قدمبوسی حاصل
نماید آن سوار از نظر پنهان شد همه مردمان قافله از وی پرسیدند که این سوار کدام شخص بود او زار زار نالید و گفت که مرشد من بود مردمان گفتند که ایشان
درین نزدیکی در کدام آبادی میباشند ما را هم نشان بده تا سعادت ملازمت حاصل کنیم او گفت که جناب عالی در حضرت دهلی تشریف میدارند ازین
سخن همه را تعجب رو داد و اعتقاد بهم رسید و همه گفتند که وقتی که بحضرت دهلی برسیم ان شاء الله تعالی زیارت آنجناب بکنیم بعد انقضاء چند مدت

چون قافله رسید نور محمد مع اکثر مردم ازان قافله که مشتاق شده بودند در حضور اقدس آمده بعد قدمبوس خواست که احوال گذشته معروض دارد حضرت پیش از التماس ایشان
انگشت مبارک بر دهن مبارک نهاده فرمودند که خاموش باش که تقسیم معاملات با بندگان بسیار بمیان آورده اند و می آرند و روداد این ذکر در حضور اقدس نشد غالباً
نور محمد و یاران او این ماجرا پیش یاد دیگر مخلصان نقل کردند و آن مردمان نو ملازمان که حضرت را در آن معامله دیده بودند این وقت ملازمت هم جمال مبارک را
دیده شناختند و داخل طریقهٔ محمدیه علی صاحبها الصلوٰة والتحیه گشتند و ازین قسم کرامات بسیار ازآنجناب دیده شده که اگر نوشته شود آن خود یک کتاب
دیگر گردد و لیکن در نظر آنحضرت کرامات را هیچ قدر نبود و می فرمودند الاستقامة فوق الکرامة پس این معنی که مذکور شد معامله صورت مثالی آنحضرت بود والا
در ظاهر خود ازینجا تشریف نبرده بودند و عالم مثال غیر عالم ارواح و اجسام ست لیکن با هر یکے ازین دو عالم او را نسبتی و مشابهتے ست اما مشابهت وی
با اجسام ازانجهت ست که چنانچه اجسام محسوس مقداریست همچنین عالم مثالی نیز محسوس مقداریست و اما مناسبت وی با ارواح ازانجهت ست که چنانچه ارواح لطیف
نورانی ست یعنی قابل تجزی و تبعض نیست همچنین عالم مثال نیز لطیف ست حاصل آنکه چون عالم مثال مقید صورت ست غیر عالم ارواح شد که ارواح از
مجردات اند و صورت ندارند و چونکه صور آن عالم لطیف ست نسبت باین عالم غیر عالم اجسام شد که اجسام این عالم مادیات ست و در آنجا انقسام ماده نیست و بهر دو عالم
آنرا نسبت و مشابهت هست نسبت آن بارواح از جهت لطافت آنست هرچند یک پایه از عالم ارواح فروتر ست اما قریب ست و مشابهت آن با اجسام از راه
محسوسیت و مقداریت آنست اگرچه یک پایه از عالم اجسام بالاتر ست لیکن نزدیک باین عالم ست و چونکه نزد صوفیه صورت عالم مثال مرکب از اجزای لطیفه
مثالیه ست آنرا قابل تبعض و تجزی و خرق و التیام نمیدانند و اصل انیست که انقسیم خرق و التیام و تبعض و تجزے که درین اجسام هست آنجا نیست اما آنچه لائق آن عالم
ست هست چنانکه صور اجسام در آن عالم ست صور احکام و آثار اجسام هم هست فقیر گوید ظاهر اعرفا مثل آئینه و خواب برای فهمانیدن زده باشند والا معامله حضرات انبیا
علیهم الصلوٰة والسلام با ارواح و نزول ملائکه و کار و بار برزخ آنچه از کتاب و سنت مفهوم میشود ورای آن طور ست اگرچه در عالم مثال ست اما بدیگر حال ست
معاملات ولایت دیگر ست و معامله نبوت دیگر فقیر مراد آنکه از بیان این مثلها که صوفیه نموده عالم مثال را محض از قسم خواب یا خیال و یا صرف از جنس صور
که در چیزهای صافی منعکس میشوند نباید فهمید این تمثیلها برای فهمانیدن ست تا بالبداهة معلوم شود که سوای این جهان عالم دیگر هم مرئی میگردد نه آنکه آن عالم منحصر در
همین مثالها ست بلکه آن عالمی ست موجود و چون این عالم و چنانچه بر نفوس انسانیه این عالم مکشوف شده آن عالم هم منکشف میشود پس این مثلهای صوفیه فقط برای بیان
دو قسم بیان کرده ایشان که خیال منفصل متصل باشد و آنرا بمثال ادنی و اوسط تعبیر کرده ام صادق می آید نه آنکه همین مثلها بعینها بر مثال اعلی هم جاری توان کرد
که کار و بار آن علیحده ست و داخل درهمین دو قسم نیست چنانچه معاملات حضرات انبیا و اولیا که با ارواح شده میشود و فرشته ها که صورت گرفته می آمدند و
معاملات عالم برزخ که از وقت موت تا روز قیامت ست آنچه از سیاق کلام الله و احادیث معلوم میشود از جنس تخیلات و توهمات نیست هرچند در عالم مثال ست
اما بعینه محض خواب و خیال نیست عبارات در بیان حقیقت هر امر من حیث هو هو تنگی مینماید سبحان الله حقیقت همه معامله چنانکه باطناً مکشوف شده و معلوم گشته
من حیث هی هی در بیان نمی آید و عبارت تنگی مینماید بهرحال مکشوف شدن آن عالم موقوف بر انکشاف آن عالم ست تا که ترا چیزے نمایند آگاه ازین معنی نشوی
و باور نکنی فهمیدن دیگر ست و دیدن دیگر رباعی خواهی که همه راز الٰهی فهمی + چیزے که برون فهم خواهی فهمی + اے بیخبر از خویش چه امکان دارد + اسرار الٰهی
کما هی فهمی + راز چیز پوشیده را گویند و آن ذات هر شئی ست که من حیث هی هی از نظر پوشیده ست و ظاهر نمیشود مگر در پردهٔ اعتبارات پس اگر میخواهی که اسرار الٰهی کما هی بفهمی
یعنی ذوات الاشیاء را دریافت نمائی این طلب محال ست زیرا که چیزے که رتبهٔ آن از فهم تو بیرون ست میخواهی که و احاطهٔ فهم خود آری اے بیخبر از ذات خویش چون بالکنه حقیقت خود
هم نشناخته که چه چیزے همین باضافات و اعتبارات دانسته پس چه امکان ست که راز حق سبحانه را چنانکه هست فهم کنے ما عرفناک حق معرفتک و هم اے بیخبر از طرف خود
و خواسته خویش بلا افاضه و نوازش آنطرف نمیشود و از خود فهمیدن اسرار ممکن نبود معرفت ربی بربی لولا فضل الله ربی ما عرفت ربی ۱۲ —

این معامله مثالی

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی طیب السنة العارفین ذوقا و قالا و طهر قلوب العاشقین شوقا و حالا و الصلوٰۃ و السلام علی رسوله محمد تماما و کمالا و علی آله و اصحابه اکراما و افضالا —

اما بعد فهذا الوارد السادس عشر هو المسمی بالقول الطیب الطیب الطاهر فالقول الطیب القول الطاهر لفظا و معنا عن لوث الخطاء و دنس سوء التقریر و یکون بیانا شافیا کافیا مطابقا للواقع مستدلا بالبراهین متمسکا بالآیات و الاحادیث فریدا بالفصاحة و البلاغة محلیا باللطائف و الصناعات کاشفا للمطالب الرفیعة موصلا الی صراط الحمید فالکلام الذی تجدون فیه هذه التعریفات فخذوه بقوة و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون فالذین اتوا تلک الکلمات الطیبات یقتبسون بالقرآن الحمید هدوا الی الطیب من القول و هدوا الی صراط الحمید —

وارد در گفت و گوی موحدانه باستعارات شاعرانه

منظور از گفتگوی موحدانه بیان مطالب توحید ست که موحدان و محققان از ان گفتگو میکنند و از استعارات شاعرانه بیان همان معنی در لباس الفاظ متعدده مختلفه بطریق استعاره که نهج شاعرانه ست و نقیصه بیان هم لطفی دارد که از سخن فهمان پوشیده نیست و زیاده تر باعث تاثیر در نفوس انسانیه میشود و حقا که شعر سحریست حلال ان من الشعر لسحرا پس شعر نگفتن و رعایت صناعات شعریه در عبارات منظور نه شمتن گو بقصد آنچه متعلق بفصاحت و بلاغت ست ظهور نماید مخصوص بذات نبی ست علیه الصلوٰۃ و السلام و پیغمبر را شعر گفتن لائق و سزاوار نیست چنانچه حق تعالی میفرماید و ما علمناه الشعر و ما ینبغی له چرا که با وجود شعر نگفتن هم کفار اسناد صفت شاعری بجناب رسول الله علیه السلام میکردند و آنجناب را شاعر مجنون میخواندند و یقولون ائنا لتارکوا آلهتنا لشاعر مجنون و کلام الله را که بوحی بوساطت جبرئیل نازل شده از قسم شعر می انگاشتند چنانچه برای دفع و رفع همین شبهات حق سبحانه فرموده و ما صاحبکم بمجنون و ما هو بقول شاعر پس اگر پیغمبر را او تعالی شعر گفتن هم اجازت میداد و رسول شعر هم میگفت بطریق اولی در اذهان کفار شبهه آنها راسخ میگشت بلکه تردد در قلوب ضعفاء مومنین هم پیدا میشد چنانچه یک کاتب وحی را این خیال رو داده بود و بالنعکاس باطن پیغمبر قبل از آنکه تتمه آیه حضرت بیان فرمایند او خود بخود خواند و حضرت فرمودند که بنویس همچنین ست از راه حقیقت نا فهمی در دل او آمد که بر من هم وحی نازل میگردد پس اگر پیغمبر ادعای قوت شاعری میفرمود ضعف در ادعای معامله نبوت ظاهر میگشت اینست حقیقت کلمه و ما ینبغی له و آنچه مذمت شعر و رکلام الهی واقع ست مثل الشعراء یتبعهم الغاوون و غیره بلحاظ اثبات منصب نبوت و نفی انتساب نسبت شاعریست از نبی و هم بلحاظ شعرای کفار است و مضامین باطله مفسدین اشرار نه بنفسه هجو شعر و شاعریست از ینجاست که حضرت فاطمه و حضرت عائشه و حضرت امیر المومنین و اکثر ائمه و دیگر اکابر و اولیاء شعر گفته اند و اگر مطلق ممنوع میبود این بزرگان چرا میگفتند و آنحضرت علیه السلام از اشعار مومنین شاد و خوش بوده و ثنا و صفت ایشان فرموده و اشعار ایشان را شنیده و پسند نموده و روح القدس ممد و معاون انچنین شعرا میباشد که در حدیث شریف کلمه روح القدس یوید در حق شاعر مومن واقع شده پس اولیا و عرفا را که دعوی نزول وحی ندارند شعر گوئی هیچ مضائقه ندارد بلکه یک مزیت کمال ست از کمالات انسانیه و ایشان تلامذة الرحمن میباشند و اما کلمات الهامی این بزرگان جدا میباشد و اقوال و اشعار که بقوت شاعری سرزده جداست و در بعض عبارات جمع هر دو معنی میشود و بعض اشعار هم الهامی میباشد و بعض الهامات لطائف شاعری هم دارد که از مبدا فیاض موافق استعداد هر ولی و مطابق علم و فضل او القاء مطالب میشود چنانچه بلا تشبیه بر هر رسول مناسب استعداد او و قوم او نزول وحی میگردد و کلام الله در زبان آن رسول و لسان قوم او نازل میشود و ما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه اما شاگردی حضرت رحمن برای شعراء صرف امر دیگریست و تعلم علم لدنی اولیا را از رب خویش امر دیگر آمد شعر چیزی علیحده ست و ورود الهام چیزی علیحده است بلکه فرق در مراتب الهامات قرب ولایت و قرب کمالات نبوت و قرب محمدیه خالصه هم بسیاریست الهامات قرب ولایت از قبیل کلمات لسانی حالی ست که عرفا از زبان هر شی میشنوند و این اسرار

از جنس امور منتزعه موجودات مشهوده است و متعلق بمرتبهٔ ظل که مشهد اصل ست و الهامات قرب کمالات نبوت برتر از مرتبهٔ ظل ست و بالاصالة بر قلب صاحب این منصب بلا توسط مظاهر مشهوده بتصدیق رسولی که در حق اوست انه نزله علی قلبک الهامات القا میگردد و اینجا مایه احل بالاتر از معاملهٔ سابق ست و الهامات قرب محمدیه خالصه فوق الفوق از دید و شنید و فهمید اولیاء مذکوره ست لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب البشر تا نسبی ندانی باری الهامات اولیاء علما و شعرا بمراتب از الهامات اولیاء غیر عالم و غیر شاعر معناً و لفظاً احق و احسن خواهد بود و آن کلام بی کیف الهی بالوان ظروف مظاهر بلون خواهد شد لون الماء لون انائه و این را سیفهمد کسی که میفهمد من لم یذق لم یدر باجمله کشف استعارات مذکورهٔ متن باید پرداخت شرح کلمات مسطورهٔ رباعی باید ساخت **رباعی** هرچند که بر لب ست حرف خنده ٭ دل که نکشید لیک طرف خنده ٭ چون گل همه مشق سینه چاکیها بود ٭ عمری که نموده ایم صرف خنده ٭ هرچند مرادات الفاظ رباعی در متن مسطور ست مگر احتیاج بیان ندارد اما اجمالاً حاصلش آنکه اگرچه انبساط وجودی که معبر بخنده شده بر لب ست یعنی از ظاهر وجود جلوه گر ست لیکن دل که مرتبهٔ مخصوص است بسوی انبساط اطلاقی نکشید و مطلق محض نشد پس مانند گل از شوق آن مرتبه سینه خود را چاک میکردیم و خود را نیست میساختیم عمری که صرف در توجه این انبساط حضرت وجود بر تعینات اعتباریه نموده ایم و لطف خنده گل و سینه چاکی آن پیداست و تفصیل معنی رباعی و عبارت متن می آید خنده عبارت از انبساط حضرت وجود است که بر تعینات و اعتبارات منبسط گشته و لب مرتبهٔ ظاهر وجود که محل آن انبساط ست لفظ خنده را با انبساط وجودی ازان تعبیر کرده که در خنده هم بسط خاطر و انشراح طبیعت میشود و در انبساط وجود بر حقائق ممکنه ظهور تفصیل کمالات حضرت مطلق ست و انبساط وجود امتداد وجود ظلی ست بر موجودات کونیه و مراد از کلمهٔ لب مرتبهٔ ظاهر وجود را برای آن داشته که مظهر و محل شهود آن انبساط ست که معبر بخنده گشته لیکن دل که فاتم تعین خاص ست بسبب گرفتاری تشخص خود بسوی انبساط اطلاقی نکشید زیرا که مقید مطلق نمیشود اگرچه مطلق عین مقید ست این عبارت شرح مصرع ثانی ست چنانچه فقرهٔ اولی شرح مصرع اول بود و حاصلش آنکه دل عارف که مشتاق معنی اطلاقی ست بسبب مقید شدن در تعین خاص و گرفتار گشتن بتشخص مخصوص بطرف انبساط اطلاقی نکشید یعنی عین مطلق نگردید نه آنکه متوجه بسوی اطلاق نشد که توفار التوجه دایمی با آن مرتبه حاصل میشود و مقید عین مطلق اگرچه مطلق عین مقید ست چنانچه انسان عین زید ست و زید عین انسان نیست که همه افراد آنرا شامل نمیشود ــ **نکته** وحدت شان الوهیت ست و کثرت ناشی از امکانیه پس قائل توحید حق باید شد نه که دعوی انا الحق باید کرد فافهم انه شیء دقیق پس عمری که صرف خنده کرده ایم ای صرف منفصلات اعتباریه نموده ایم کاف پس کم بجای فاء تفسیر ست متعلق بمعانی مصرعین اولین ست و این فقره حاصل مصرع رابع ست و مبتدا ست و خبرش فقرهٔ آینده متن ست و در رباعی مصرع چهارم مبتدا و مصرع ثالث خبر قبل از مبتدا واقع شده و مقصود آنکه عمری که صرف در ربط مراتب منفصلات اعتباریه نموده ایم و هر قدر که راه کیفیات مختلفه بتغیر و تبدل احوال پیموده ایم فی الحقیقه مشق سینه چاکی بود این عبارت محصول مصرع ثالث ست و خبر فقرهٔ اولی که در متن مبتدا وارد شده و در واقع این شگفتگیها مانند گل مشق سینه چاکی بود چراکه از تنگنای تقییدات تنگ آمده مشتاق و جویای فضای میدان اطلاق بوده ایم زیراکه بشوق رجوع مرتبهٔ اطلاقی چون سینه یک اعتبار را می دریدیم و ازان بر می آمدیم گرفتار ام تقید دیگر میشدیم که وجود ممکنات و تقییدات را رهائی از قفس اعتبارات نیست و از تنگنای تقییدات تنگ آمده جویای میدان اطلاق بوده ایم یعنی وجودی که در ما جلوه گر ست هر لحظه میخواهد که از دام گرفتاری این اضافات برآید و با اصل الاصل خود پیوند د ازین جهت از حالی بحالی و از رنگی برنگی منتقل میگردد هرچند در هیچ صورت و هیچ حال جدا و منفک از مرتبهٔ حضرت اطلاق نمیشود که هو معکم اینما کنتم بلکه اوست که در هر شان ظهور کرده کل یوم هو فی شان لیکن این تقید مقید که بنسبت خود مغائر با و وارد هر لحظه جامهٔ اضافات بشوق وصل بلا فصل می درد و یا از قیدها می کشد گو میسر شود یا نشود و این حرکت شوق غرضا چون حرکات ذاتا است برای نشئهٔ بسیاری عالیکه با وجود سعی دائمی قدم از مرتبهٔ خویش بیرون ننهاده اند **رباعی** هرچند همه بنه رنگ آمده ایم ٭ از شیشهٔ دل بزیر سنگ آمده ایم حقا که بکرفتگی خاطر سازیم ٭ چون غنچه ز وضع خویش تنگ آمده ایم ٭ یعنی اگرچه با دیاغ ظهور آب و رنگ ظهورات شتی پیدا نمودیم و کمالات گوناگون تر و تازه داریم لیکن بسبب قوت عاقلهٔ خود که شیشهٔ استیناست بزیر بار سنگ تفرقه ایم تا چند باین تقیید تعین مخصوص خویش سازش نمائیم و تحمل بلاهای تقییدات کنیم که مانند غنچه از وضع خاص خود

تنگ آمده ایم و بلطف کلمه تنگ آمدن صورت غنچه ظاهر ست و ازینجا نباید فهمید که این معنی منافی حالت رضاست بلکه این تمنا باین طور در مقام صدیقیت که منتهای مراتب ولایت ست پیدا میشود کما قال الله تعالی فتمنوا الموت ان کنتم صادقین و ان شاء الله تعالی آن عالی همتان را که صرف متوجه بطرف ذات بحت اند در آخرت هم التفات بجانب نعماء جنت و عقوبات جهنم که مشتهیات و مکروهات نفوس اهل هوست نخواهد بود و عجائب آنجا را هم چون شعبده های دنیا خواهند فهمید چنانچه حضرت خاتم النبوت علیه الصلوة والسلام از حال بهشت خود خبر داده لا فیها حور و لا قصور بل بے ضاحک پس عرفا را اینجا هم مشاهده جمال فاینما تولوا فثم وجه الله هست نه نظر برین مزخرفات حقائق کونیه و آنجا هم دولت وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة نصیب خواهد شد نه آنکه نگاه حقیقت بین ایشان بر شعبده های آن عالم که مانند بازیهای این عالم ست خواهد افتاد بهر حال اگر دل بحقیقت آشناست عالم دنیا هم مانند عالم آخرت ست چنانچه حضرت مجدد قدس الله سره فرموده اند که دنیای مرا آخرت ساخته اند و اگر دل بیگانه از حقیقت ست عالم آخرت هم مثل عالم دنیاست و غیر از چیز خوردن و پوشیدن و نوشیدن و سوای دیگر ازین قبیل چیزها ندارد بالجمله تبری از همه قیود باید نمود و بشهود وحدت الهی باید آسود و چنان بحضور و شهود حق مستهلک باید گشت که گاهے هرگز اعتبارے از اعتبارات حقائق کونیه که معتبر ما سوی الله هست حجاب دل تو نشود ع کار اینست و غیر این همه هیچ ٭

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی عنده مغانم کثیرة و جعل الانسان علی نفسه بصیرة والصلوة والسلام علی رسوله الذی ماهیته علة الخلق والایجاد و هویته وسیلة الهدایة و الارشاد و علی آله و صحابه اهل الوداد والسداد **اما بعد** فهذا الوارد السابع عشر هو المسمی بالمغانم الکثیرة الغنیمة ما یوخذ من الغیر بطریق الغلبة فانه وجود الواجب سبحانه المعانی الممکنة من العدم الذی هو غیره بغلبة وجوبه و جعلها موجودة و اظهر الکثرة باقسام مختلفة و انواع متکثرة فعند الله مغانم کثیرة و یقال الغنیمة للتحائف والنوادر ایضا مجازا کما یقال للشخص العزیز الوجود وجوده غنیمة ای تحفة و نادر فعند الله مغانم کثیرة ای تحائف و نوادر من الموجودات المتنوعة بانواع شتی و سمی هذا الوارد بهذا الاسم لهذا المعنی لان فیه کلمات جامعة نادرة کاشفة للاسرار تفیدکم فی کثیر من المواقع و تنفعکم نفعا جزیلا و خیرا کثیرا فافهموها و اغتنموها وعدکم الله مغانم کثیرة تاخذونها فعجل لکم هذه و کف ایدی الناس عنکم و لتکون آیة للمؤمنین و یهدیکم صراطا مستقیما و اخری لم تقدروا علیها قد احاط الله بها و کان الله علی کل شیء قدیرا

وارد در بیان هویة و ماهیة

ماهیة و حقیقة را گویند و حقیقة الشیء ما به الشیء هو هو کالحیوان الناطق للانسان بخلاف مثل الضاحک والکاتب مما یمکن تصور الانسان بدونه و قد یقال ان ما به الشیء هو هو باعتبار تحققه حقیقة و باعتبار تشخصه هویة و مع قطع النظر عن ذلک ماهیة پس هویة عبارت ست از تشخص خاص که مرجع ضمیرست چون مجموع روح و جسد زید که متشخص و متمیز بتعین خاص ست و حقیقة عبارت از انسانیة متحققه در زیدست و ماهیة عبارت از انسانیة مطلقه است بلا ملاحظه قید تحقق و تشخص و اینجا منظور از بیان هویة و ماهیة بیان نسبت هویت با ماهیة ست پس ماهیة که مرتبه اطلاق ست نظر بحیثیة خود محیط است بمرتبه حقیقة و هویة و نظر بحیثیة تحقق متحد ست بمرتبه حقیقة و نظر بحیثیة تشخص متحد ست بمرتبه هویة و حقیقة عین ماهیة نیست بلحاظ قید تحقق و حقیقة و هویة نیز عین ماهیة نیست باعتبار قید تشخص در هویة پس از طرف ملاحظه ماهیة بهویة نسبت عینیة ثابت ست و از طرف ملاحظه هویة با ماهیة نسبت غیریة متحقق و این هر دو نسبت عینیة و غیریة از امور اعتباریه اند و حکم لا عین و لا غیر که باعتبار ملاحظه جانبین ست نیز امر اعتباری ست و چون اضافات این همه نسب فی الحقیقة اند همه از امور حقیقیه اند غرضکه این حقیقة الامر را فهمیده سر قائل هر یک نسبت را در یافته معذور در فهمید خودش باید داشت و خود پیروی قائل اوتیت جوامع الکلم علیه السلام نموده حتی الوسع بکلمات جامع لب باید کشود و مقید بقید یک نسبت نباید بود و مانند صوفیه وجودیه یا شهودیه مخصوص بیک امر عینیة یا غیریة نباید گشت و چون بعض متصوفین انا بیچ من وجه عین و من وجه غیر بیان نباید ساخت بلکه نقوش این همه نسبتها ظلال

از صفحۂ خاطر محو ساخته نسبت بے کیف مجهولة الکیفیة ثابت بحث که برتر از تحریر و تقریر ست و مبرا از اشارت و تعبیر حاصل باید کرد و حصول همین معنی ست که موقوف
بر صحبت و مخصوص بصحبت سینه بسینه ست و از دیدن کتب و رسائل و فهمیدن مطالب و مسائل میسّر نمیشود بلکه مختص بهدایة خاصّه هادی حقیقی ست که از تعلیم و تفهیم
کسی منکشف نمیگردد و گویا اخبار این امر ست آنچه حق تعالی فرموده انک لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء اندوختن علوم رسمی چیزی دیگر ست و افروختن
علم لدنی چیزی دیگر — **فائده** باید دانست که آنچه ذکر نسبتهای مذکوره از نسبت عینیة و غیریة در مرتبه ماهیة و هویة و مطلق و مقید و کلی و جزئی در اینجا
مذکور شد در مراتب موجودات ممکنه با همدیگر ست و مراتب عالیه بجهة عموم و شمول و اطلاق خویش عین مراتب سافله خود میباشند و محیط اینها می بوند کما فهمت
فی الامثلة المذکورة من الماهیة والهویة والمطلق والمقید والکلی والجزئی و مراتب سافله از راه خصوص و امتیاز و تقید خود عین مراتب عالیه خویش نمیتوانند شد
مثلاً هر جا که انسان صادق خواهد آمد حیوان آنجا صادق خواهد آمد و بعض جا که حیوان صادق خواهد آمد انسان صادق نخواهد آمد بجهة العموم والخصوص و علی هذا القیاس
جمیع مراتب مقیده و مطلقه و کلیه و جزئیه موجودات ممکنه را با یکدیگر همین نسبت عینیة و غیریة حاصل ست و این اضافت عینیة و غیریة از خواص ممکنات ست
و در وجود حقیقی هیچ نتوان گفت که این همین آن ست و یا آن غیر این ست نه آنکه اطلاق این نسبتین در واجب و ممکن و عبد و معبود توان کرد زیرا که واجب از جنس ممکن نیست
و انه تعالی لیس بجوهر و لا عرض و معبود از قبیل عبد نه لیس کمثله شیء پس مرتبه که برتر از اعتبارات عموم و خصوص و اطلاق و تقید و کلیة و جزئیة بود ورای الورای
از اضافات امکانیه و کونیه باشد در آن موطن بحرف عینیة و غیریة لب کشودن از جهالت ست و دال بر عدم اطلاع جلالت و عظمت آن مرتبه قصوی ست تا للتراب و
رب الارباب اگر منظور بیان قرب او تعالی ست با مصنوعات او پس همین قدر کافی ست که هو اقرب الی الانسان من حبل الورید و هو بکل شیء محیط نه آنکه چون صوفیه
وجودیه بکلمه لیس او یا انا الحق و همه اوست تکلم باید نمود و او سبحانه را عین این اشیاء محدثه فانیه باید گفت تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا و اگر مقصود بیان غیریة
او سبحانه از مخلوقات اوست پس همین قدر کفایت ست که ان الله لغنی عن العالمین و هو الله الاحد الصمد لم یلد و لم یولد و لم یکن له کفوا احد نه آنکه مانند اهل فکر
چون غیریة کلام و سلوک فلسفیه او وجود مستقل اند مغایر یکدیگر بیان باید کرد و مقابل او تعالی دیگری را هم موجود چون او باید فهمید که مستلزم شرک ست و من
یشرک بالله فقد افتری اثما عظیما پس این نسبت عینیة و غیریة در بین موجودات اعتباریه کونیه ست که بعض اشیا عین هم اند و بعض غیر یکدیگر و بعض بیک
حیثیة عین و بیک حیثیة غیر چنانچه عقل و جسم غیر هم اند که یکی مجرد ست و یکی مادی و آب و حباب عین هم ست که تغایر اعتباری دارد و همان آب ست که
بصورت حباب ظاهر ست و افراد انسانیه با یکدیگر بیک حیثیة عین هم اند که متفقة الحقیقة اند و بیک حیثیة غیر یکدیگر اند که مختلفة الصور اند و در مرتبه قصوی
وجود حقیقی که مرتبه واجبیه ست جل جلالها اطلاق چنین اضافات نتوان کرد و دوست نسبت عینیة و غیریة یا اینچه نسبت من وجه عین و من وجه غیر تا
بدامن کبریائی او نمیرسد توهم اینچنین خیالات درآن مقام ناشی از عدم کشف حقیقة ست عینیة درآن مرتبه علیا چون عینیة نفس الوجود ست بذات خود نه
بامر دیگر و غیریة درآن بارگاه معلی ناشی غیریة وجود ست از عدم و عدم غیر وجود ست که نیست نه آنکه عدم هم یک معنی موجود ست و وجود هم
موجود ست مغایر یکدیگر پس حقائق ممکنه که عدمات اضافیه بودند و بالذات از وجود نصیبه نداشتند چون واجب تعالی در ضمن وجوب خویش بر ایشان
افاضه وجود ظلی فرموده اینها را موجودات اعتباریه گردانید بسبب آن تغایر اصلی عدم و وجود اینها مغایرت حقیقیه با موجود حقیقی که حق تعالی ست پیدا کردند
و موجودات محدثه شده جدا از قدیم بالذات گشتند و خالق خالق ست و مخلوق مخلوق و عبد عبد ست و معبود معبود وحده لا شریک و در مرتبه موجودیة اعتباریه معیّة
اعتباریه با همدیگر در مرتبه مکونات بسبب انعکاس اتحاد مرتبه وجودیه وجود با نفس الوجود و غیریة عدم و انضمام این هر دو نسبت درین مرتبه امکانیه بعضی عین بعضی
و بعضی غیر بعضی و بعضی من وجه عین و من وجه غیر از بعضی مشهود میگردند و ذلک تقدیر الله الذی یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و هو علی کل شیء قدیر بهر حال چون
متوجه بیان بقدر طاقت بشریه شوی باید که ببرکت محمد صلعم چنان تقریر نمائی که مفید معاد و معاش خواص و عوام باشد و حق هیچ مرتبه از مراتب حقیقیه

واعتباریہ فوت نشود و راز ہیچ دقیقہ از دقایق نسب و اضافات مذکورہ پوشیدہ نماند و کلام تو بتصدیق کلام اللہ و کلام رسول او علیہ الصلوٰۃ والسلام منتج باتحاد
آنہمہ قائلان مطالب جزئیہ باشد و محیط و حاوی آنہمہ تقریرات ناتمام بود و توحید محمدی بالکلیہ کہ مراد اللہ و مراد الرسول ست از کلام تو ظہور کند وان شاء اللہ تعالیٰ
بعون و عنایت او مفصل بیان اینمطالب و وادی کہ در بیان توحید محمدی المسمی بالدین القیم ست خواہد آمد بالجملہ بمطلب ما نحن فیہ باید پرداخت و عنان کمیت قلم
بطرف ذکر ہویت و ماہیت معطوف باید ساخت باید دانست کہ چون معلوم شد کہ مراد از ہویت تشخص خاص ست و از ماہیت آنچہ شی بآن شی ست و این امر معقول مرکب
از معنی ما بہ الامتیاز و ما بہ الاشتراک ست چون فصل و جنس پس از راہ عموم مادہ ما بہ الاشتراک ماہیت عین ہویت ست و از راہ خصوص مادہ ما بہ الامتیاز ہویت مغایر ماہیت
فافہم سر التقیید والاطلاق **رباعی** اطلاق و تقیید ارچہ ممتاز جلی ست + در مرتبہ جمع ہمان یک معنی ست + فہمیدہ بعمرو زید بنگر کاینجا + جزئیت تخیل و تعقل
کلی ست + مراد از اطلاق و تقیید مطلق و مقید ست و از مصدر اسم مفعول منظور و مرتبہ جمع عبارت از نفی اعتبارات ست حاصل آنکہ مطلق و مقید اگرچہ باہمدیگر
امتیاز روشن دارد اما بلحاظ نفی اعتبارات و اضافات ہمان یک معنی ست کہ ظاہر ست مثالش آنکہ عمرو زید را کہ می نگری فہمیدہ بنگر و دریاب کہ تخیل انسان کہ
تصور صورت ست و تخیل جزئی ست و تعقل انسان کہ ادراک ماہیت ست بقوت عاقلہ کلی ست و چون بنظر نفی اعتبارات لحاظ نمائی دریابی کہ ہمین معنی واحد
انسانی ست کہ در عمرو زید جلوہ گر ست چہ تخیل متعلق بصورت ست و تعقل بماہیت پس حقیقت زید کہ حیوان ناطق ست کلی ست و ہویت او کہ ہذا التشخص ست جزئی
حقیقی و ماہیت عین ہویت ست ہرچند ہویت عین ماہیت نمیتواند شد فافہم انہ دقیق این بیان برای توضیح معنی رباعی ست باید دانست کہ تخیل کار متخیلہ ست و آن قوتی
ست مادیہ و محل صور جزئیہ حالہ و حیوانات را نیز حاصل ست و حیوان ادراک کلیات نمیکند پس ثابت شد کہ تخیل تصور تشخصات جزئیہ ست و تعقل را ملاحظہ ماہیات کلیہ
گویند و الحق کہ ماہیت امر کلی ست و ادراک آن جز قوت عاقلہ کہ عبارت از نفس ناطقہ ست نمیکند و بدانکہ کلی منطقی آنست کہ نفس تصور مفہوم آن مانع شرکت نباشد و کلی طبعی
آنکہ بران این معنی صادق آید چون حیوان و انسان و کلی عقلی مجموع این عارض و معروض چون الحیوان الکلی الانسان الکلی و جزئی بالعکس کلی ست یعنی نفس تصور
مفہوم آن مانع شرکت باشد و این بر دو قسم ست حقیقی و اضافی جزئی حقیقی آنست کہ نسبت بماتحت خود کلی نشود و اضافی آنکہ نسبت بمافوق خود جزئی و نسبت بماتحت خود کلی باشد
ہمچون انسان کہ جزئی اضافی ست نسبت بحیوان و کلی ست نسبت بزید و عمرو و زید و عمرو جزئی حقیقی ست کہ تحتش جزئی دیگر نیست کہ نسبت بآن کلی باشد پس ماہیت
زید کہ حیوان ناطق ست عین ہویت زید ست و تشخص زید عین ماہیت او کہ کلی ست نمیشود و بین بفہم از این مثل حقیقت امر را کہ چنانچہ معنی کلی انسانی با وجود آنکہ عین
زید ست زید از مرتبہ جزئیت خود بیرون نرفتہ و کلی نشدہ ہمچنین با آنکہ حضرت وجود عین موجودات ست موجودات قدم از پایہ عدمیت خود بیرون ننہادہ و عین
آنمرتبہ نگشتہ و از دوام غیریت نرستہ فتعقل و لا تغفل لانہ امر جامع الحقیقۃ والشریعۃ و ینفعک نفعا کثیرا و یادبک تادیبا حسنا و باللہ التوفیق غرض من نسبت اتحادیہ
و امتیازیہ را در ہر امر منظور خویش داری تا در ورطہ تشتت نیفتی و جامع مرتبہ جمع و فرق گردی مراد از نسبت اتحادیہ معنی جمع ست و از نسبت امتیازیہ کیفیت فرق
و چون حقیقت این ہر دو امر فہمیدی و بلحاظ این ہر دو حیثیت در نظر باندازا طمینان کلی حاصل شد و تشتت و پریشانی بالکل از قلب مرتفع گشت زیرا کہ ہر امر و حکم
را کہ از مقتضای آن حیثیت ست بہمان نسبت منسوب خواہی کرد و ہیچ شک و تردد باعث پراگندگی خاطر نخواہد شد ــ

فائدہ از ینجاست کہ حضرت رسول علیہ الصلوٰۃ والسلام تنزیہ و تشبیہ مرتبہ الوہیت ہر دو بیان فرمودہ تا وقتیکہ دل از عظمت و جلال مرتبہ تنزیہ
عاجز شدہ بحیرت گراید و بر پایہ یاس آید و نا امید از ادراک آن مرتبہ قصوی گردد آنرا بشہود مرتبہ تشبیہ متوجہ ساختہ امیدوار تجلیات نوریہ و صور محمودہ مشاہدہ
فاینما تولوا فثم وجہ اللہ مسرور و آسودہ باید کرد و زمانی کہ قلب بجلوہ ہای تشبیہ گرفتار شدہ از رجوع بیکیف بطرف ذات بحت باز ماندہ در حجب صفات و
اعتبارات محتجب شود و سیری حاصل کردہ در ترقی کوتاہی نماید آنرا بحضور مرتبہ تنزیہ مشرف نمودہ بتحذیر از خیال وصول آنمرتبہ اقدس فرمودہ تادیب و
یحذرکم اللہ نفسہ نمونہ ساختہ معترف بعجز دریافت آنمرتبہ باید کرد و تا زندگی ست سرگرم مجاہدات و ریاضات کہ موجب ترقیات ست باید داشت کہ

واعبد ربک حتی یاتیک الیقین وهر سالک که برین صراط مستقیم جامعیت تنزیه وتشبیه سیر و از تباهی وگمراهی بازمیماند اللهم اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین آمین مغضوبین آن کسانند که بغضب الٰهی گرفتار ند و ناواقف و نامحرم محض از اسرار و چون غضب برای مدافعه خصم ست پس حقیقت الامر این دشمنان خویش را از خود دور داشته و پرده از چشم ایشان برنداشته و ضالین آن گروه اند که بگمان حقیقت فهمی ظاهر حق را که عبارات از حفظ آداب مراتب حقه وجودیه است گذاشتند و آنرا حقیقة تنبی پنداشتند و بسبب این حق تلفی در چاه ضلالت افتادند و سررشته جانب امتیاز از دست دادند و راه راست مستقیم که متعلق بانعام واکرام منعم کریم ست همان راه جامع ظاهر و باطن ست و حق و مطابق واقع زیرا که هرچه موجود ست او را مابه الاشتراک و مابه الامتیاز لازم ست و چنانچه حقیقت مرکب از جنس و فصل ست همچنین هر موجود در اصل موجود از این دو نسبت ست نسبت اتحادیه سبب وجود او ست و نسبت امتیازیه علت ظهور او و ذلک تقدیر العزیز الحمید وهو یبدئ ویعید چون معلوم شد که وجود هر موجود از راه ترکب معنی اتحادی و امتیازی بحضرت وجود ست پس نسبت اتحادیه که مابه الاشتراک ست ومبدأ عینیت بمنزلهٔ جنس ست و نسبت امتیازیه که مابه الامتیاز و منشأ غیریت ست چون فصل ست و بی نسبت اتحادیه بمرتبهٔ وجود مطلق هستی هیچ موجود متصور و ممکن نیست زیرا که موجودیه شان وجود ست غیر او که عدم ست بهیچ طور موجود نمیشود و بی نسبت امتیازیه ظهور اعتبارات مختلفه محال ست پس اتحاد علة وجود اشیا شد و امتیاز علت ظهور آنها و ابداء همان نسبت امتیازیه ست و اعادهٔ نسبت اتحادیه انا لله وانا الیه راجعون رباعی وحدت نظاره بازیکتائی اوست ؛ کثرت آئینهٔ دار پیدائی اوست ؛ تنزیه تجرد و تقید تشبیه ؛ سلب وایجاب وصف رعنائی اوست ؛ وحدت را نظاره بازیکتائی برای آن گفته که معنی واحد و یکتا یک ست و هم در حالت شهود وحدت آلهیه جز معنی یکتائی وجود بنظر بصیرت نمی نماید و کثرت را آئینه دار پیدای برای آن بیان نموده که آن معنی واحد درین مرایای اعتبارات مختلفه بتجلیات متنوعه جلوه میفرماید و تنزیه را بتجرد و تشبیه را بتقید برای آن تعبیر کرده که تنزیه عبارت از ملاحظه مجرد شدن و بی اضافت گشتن ذات ست از همه نسب و اضافات و تشبیه لحاظ متصف گردیدن ذات بصفات و اعتبارات پس این ایجاب و سلب که متعلق بمرتبه بشرط شیٔ و بشرط لاشیٔ ست فی الحقیقة وصف رعنائی و زیبای مرتبه لابشرط ست که شامل این هر دو معنی ست و رعنا نام گلی ست دو رنگ درین مقام بلطف واقع شده و هم رعنا بمعنی زیبا آمده لیس کمثله شیٔ وهو السمیع البصیر

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی دعانا الی تکمیل الحال حتی الاجل و هدانا لتحصیل الکمال بالعلم والعمل والصلوة والسلام علی رسوله محمد هادم اساس الفساد والخلل وناسخ سائر الادیان والملل و علی آله و صحابه الراسخین فی العلم والعمل اما بعد فهذا الوارد الثامن عشر هو المسمی بالداعی الی الله الداعیة قوة جاذبة خلقها الله تعالی فی النفوس تجذب الاشیاء الی ما یلائمها مثلا الجوع داع للغذاء و یجذب المطعومات الی المعدة و یوجه النفس الی تحصیل الطعام و تحریک الاعضاء لحصوله هکذا الکل امر قوة داعیة فی النفوس فالاکملون الاقدسون الذین هم خلقوا النفسه تعالی فی اصل الفطرة کما قال عزوجل فی حق موسی علی نبینا وعلیه السلام واصطنعتک لنفسی یدعون الخلائق الی الله تعالی لیلا و نهارا والی الجنة التی هی ملائمة لهم مستقرا وقرارا و فیهم قوة داعیة الی الله والی الجنة بهم فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر فدعوت قومی بالطبع بلا تردد داعیا الی الله باذنه و قصدت ان تکمل ذواتهم بالعلم والاعمال واروت ان تحصل نجاتهم فی کل حال وعلمتهم بعنایة الله نهایة التعلیم و فهمتهم بهدایة الله غایة التفهیم و فتحت ابواب المعرفة والسعادة لسائر المؤمنین و شرحت اسباب الخیر والهدایة لجمیع المحمدیین متوکلا علی الله و قبوله و متوسلا الی جناب رسوله حسبی الله نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر

وارد در بیان تکمیل النفس بعلم و عمل

کمال النفس انسانیه در تحصیل علم ست و جلای آئینه علم از اعمال صالحه و منشأ عمل علم ست زیرا که اعمال و افعال انسانیه که بر آن ثواب و معاتب ست ارادیه ست و اراده متفرع از علم پس حتی الوسع اول کوشش تحصیل علم و معرفت باید کرد و اهتمام تمام بتصفیهٔ قلب باید نمود که شمة من المعرفة خیر من کثیر العمل و طلب العلم افضل عند الله من الصلوة والصیام والحج

والجهاد فی سبیل الله وتعلموا العلم فان تعلمه لله حسنة وطلبه عبادة ومذاکرته تسبیح والبحث عنه جهاد وتعلیمه لمن لا یعلم صدقة وبذله لاهله قربة لانه معالم الحلال والحرام ومنار سبیل الجنة والانس
فی الوحشة والصاحب فی الغربة والدلیل علی السراء والضراء والسلاح علی الاعداء والقرب عند الغرباء والزین عند الاخلاء بعد ازان موافق صوابدید بصیرت اعمال را باید
آراست وبه تزکیهٔ نفس باید پرداخت که درستی اعمال بصحت علم ست کسے که معرفت صحیحه نداشته باشد اعمال او بیچه طور صحیح خواهند بود که المعروف بقدر المعرفة
وافضل الاعمال العلم بالله ان العلم ینفعک معه قلیل العمل وکثیره وان الجهل لا ینفعک معه قلیل العمل ولا کثیره ومراد از علم اینجا معلومات ست والا آن علم که بمعنی دانست ست
از کسب وتحصیل حاصل نمیشود و از ابتدای خلقت هر که را قوت مدرکه هر قدر که داده اند ازان زیاده نمیگردد وعلم لدنی همین علم خلقی ست که حسب اوقات نتایج آن
ظهور مینماید وعلم حقیقی ازین راه تعلیم موجه در هر وقت میسر باید وتحصیل این علوم ظاهره که تعبیر ازان بمعلومات کرده آمد صاحبان علم لدنی را بسیار بکار مے آید
چنانچه شمشیر صیقل آبدار اگر بدست مرد شجاع باشد وقت کارزار سرانجام آن بوجه احسن مینماید ونادانان را اگرچه بودن ونبودن علم ظاهری برابرست اما باز خالی
از فائده نیست چنانچه شمشیر بدست مرد جبان بهیچ بکار نخواهد آمد لیکن خالی از زیبائی خود نیست ومرد شجاع اگر بے شمشیر هم خواهد بود بر جبان با شمشیر غالب خواهد آمد
ولکد و مشت او این را کفایت خواهد کرد واگر مقابله شجاعین باهم دیدن خواهد افتاد صاحب شمشیر بر بے شمشیر غالب خواهد آمد واگر در شجاعت مرد بے شمشیر غالب ست
آخر کار صاحب شمشیر را مغلوب خواهد کرد پس در اصل معتبر همان شجاعت ست وشمشیر بدست داشتن متفرع بر آن وچنانکه صیقل کردن شمشیر وخبر گرفتن آبداری آن
وتیار داشتن اسپ واستعمال سواری وغیره چیزها سپاهی را ضرورست همچنین عارف را تصفیه قلب ومحاسبه خود وتزکیه نفس واشتغال بطاعات وعبادات ودیگر
ضروریات لازم ست که اذا علم العالم فلم یعمل کان کالمصباح یضیئ للناس ویحرق نفسه بالجمله عارف اکمل همان ست که صاحب علم وعمل بود ومعرفت وتقوی

را شهپر پرواز خود ساخته در فضای بے انتهای وسعت الٰهیه مدام در ترقیات باشد من استوی یوماه فهو مغبون **رباعی** آنانکه بتحصیل نظر داشته اند هر خرمن خرمن ز علم انباشته اند
هشدار که برگ وبار گل خواهد کرد هر زین تخم که در مدرکات کاشته اند یعنی کسانیکه بتحصیل کمالات نظر داشته اند وهمت بترقیات گماشته اند جمع کردن
فضائل ایشان را منظور ومطلوب ست وتکمیل نفس خود منظور آنها ست دنیا که مزرعهٔ آخرت ست خرمن خرمن وانبارانبار یعنی بسیار وبیشمار از معلومات که
زاد عاقبت ست انباشته اند پس ای چمن آرایان جهان یعنی فاعلان تقدیر تخم هر معنی که در زمین مدرکه تو کاشته اند آخر کار وقت بهار خود برگ وبار خواهد آورد

ونتائج وثمرات نیکی وبدی آنها بحد کمال گل خواهد کرد وظاهر خواهد گشت نفس مجردهٔ انسانیه پیش از تعلق ببدن جوهری بود منزه از ادراک محسوسات ومعقولات

چون مقارنت بماده پیدا کرد بسبب تصرف در آلات که حواس عشره باشند مدرک کلی وجزئی گردید ومحل صور معلومه حاله گشت واین ملکات حاصله بعد از مفارقت جسم

هم زائل نخواهد شد چنانچه از آیات واحادیث روشن ست وپیش ارباب معقول هم بدلائل وبراهین عقلیه ثابت وعذاب وثواب با آن متعلق نفس مجرده عبارت از
نفس ناطقه ست که روح انسانی باشد ومجرد آنست که مادی نباشد وجوهر آنکه قائم بخود بود لانه ماهیة اذا وجدت فی الاعیان کانت لا فی موضوع وجواهر پنج اند
عقل ونفس وجسم وهیولی وصورت لان الجوهر اما ان یکون مجردا او غیر مجرد فالاول اما ان لا یتعلق بالبدن تعلق التدبیر والتصرف او یتعلق الاول العقل والثانی النفس
والثانی من الترديد الاول وهو ان یکون غیر مجرد اما ان یکون مرکبا او لا الاول الجسم والثانی اما حال او محل الاول الصورة والثانی الهیولی وتسمی هذه الحقیقة الجوهریة فی
اصطلاح الصوفیة بالنفس الرحمانی والهیولی الکلیة وما یتعین منها وصار موجودا من الموجودات بالکلمات الالٰهیة واعلم ان الجوهر ینقسم الی بسیط روحانی کالعقول والنفوس المجردة
والی بسیط جسمانی کالعناصر والی مرکب فی العقل دون الخارج کالماهیات الجوهریة المرکبة من الجنس والفصل والی مرکب فیهما کالمولید الثلثة پس ازین جمله نفس
انسانیه هم جوهریست مجرد ومحسوسات آنچه حس کرده شود بحواس که مادیاند ومعقولات آنچه جز بقوت عاقله ادراک نتوان کرد ومقارنت بماده عبارت از
تصرف در ماده پیدا کردن ست لهذا نفوس را مقارنات میگویند وعقول را که تاثیر در مادیات دارند بتصرف مفارقات میگویند وآلات نفس حواس عشره را
گویند پنج حس ظاهری که قوت سامعه وباصره وشامه وذائقه ولامسه باشد وپنج حس باطنی ست که حس مشترک وقوت متخیله ومتفکره وحافظه وواهمه باشد وبعضی

قوت حافظه را بقوت تذکر و متذکره نیز تعبیر کرده اند و تحقیق لفظ کلی و جزئی در شرح وارد سابق گذشت و مراد از محل صور حاله گشتن آنست که در نفس نشان این صور
معلومه میشود و معلومات در نفس منتقش میگردند و ملکه صفت راسخه نفس را گویند و تحقیق این آنست که حاصل میشود هیئتی بسبب فعلی از افعال و گفته میشود آن
هیئت را کیفیه نفسانیه و نام نهاده میشود حالت مادامی که سریعة الزوال ست و چون مکرر شود و راسخ و بطیئة الزوال گردد ملکه ست و حاصل مجموع عبارت
روح انسانی قبل از تصرف بکالبد فقط علم حضوری داشت و این علم حصولی که بآن ادراک محسوسات و معقولات مینماید حاصل نبود برای تحصیل همین
کمال اقتران بجسم بخشیده اینجا آورده اند تا علم مفصل حاصل کند و بتوسط حواس مدرک کلیات و جزئیات شود و محل این صور معلومه حاله گردد و چون نقاش این صور
معلومات در نفس گشت و ملکه هر امر حاصل گردید بعد مفارقت از بدن که آنرا موت میگویند نیز نمیرد و چنانچه لقاء نفس ناطقه که روح انسانی ست بعد از مردن
از آیات و احادیث ظاهر ست که بنیاد دین و اسلام بر امور آخرت ست و جزا و سزای مکتسبات نفس ثابت لها ما کسبت و علیها ما اکتسبت و نزد حکما هم بادله
عقلیه بقاء نفس متحقق ست و عذاب و ثواب بآن متعلق یعنی قائل تنعیم و تعذیب روحی ایشان هم هستند —

فائده در بیان اقسام نفس و اسامی آن و عدم جواز فنای آن

نفس در لغت عبارت از ذات ست و نفس الشیء ذات الشیء را گویند و در اصطلاح حکمت مخصوص بارواح ست خواه مادیه باشند آن ارواح چون نفس نباتیه و نفس حیوانیه
خواه مجرده بوند چون نفس مجرده فلکیه و نفس ناطقه انسانیه و در اصطلاح اخلاق اکثر مراد از نفس توهم انانیت و پندار خودی دارند و نفس متصف بصفات سبعیه
بهیمیه را نفس اماره گویند و بالطبع چنین نفس امر بسوء میکند کما ان النفس لامارة بالسوء و چون به تزکیه رسیده از امور منهیه متاثر میشود و خود را خود نصیحت و ملامت میکند
نفس لوامه خوانند چنانچه حق تعالی از راه شرافت چنین نفس قسم بآن خورده که لا اقسم بالنفس اللوامة و چون بمنتهای مرتبه تزکیه میرسد و صفای تام حاصل مینماید
و رضای تام هم میرساند و ملکه نیک پیدا میکند و مطلق مصدر امر شر نمی باشد و ملکیه تامه بدست می آرد و داخل لا یعصون الله ما امرهم و یفعلون ما یؤمرون میشود
و بالکلیه مصدر خیرات میگردد چنانچه زبدة الواصلین حضرت بهاء الحق والدین المعروف بشاه نقشبند قدس الله سره العزیز فرموده اند که اکنون مرا دلی ست اگر نافرمانی
کنم او را نافرمانی کرده باشم خدا را چنین نفس را نفس مطمئنه میگویند که یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة پس همان یک نفس واحده است که
بمقتضای مقامات و اختلاف صفات نامهای آن متبدل گشته چنانکه در اصطلاح اطبا همان یک روح مادی که بخار لطیف ست در قلب روح حیوانی گفته میشود
و در جگر روح طبیعی و در دماغ روح نفسانی و این تبدل اسما باختلاف امکنه و اوصاف شده و آن مسمی امر واحد ست و در اصطلاح سلوک فنای نفسی همین حالت
اطمینان را گویند و الا آن نفس که آنرا نفس ناطقه میگویند هرگز فانی نمیشود که خلاف عقل و نقل ست لهذا محمدیان در اصطلاح خود مقام فنای نفس را باطمینان نفس
تعبیر میکنند هر چند مراد بزرگان دیگر هم از لفظ همین معنی ست اما احسن التعبیر ما عبر به الله تعالی فی کلامه و همچنین بجای اطلاق فنای قلب که عبارت از دوام
و استقرار یاد و آگاهی ست سلامت قلب و صلاح قلب و دیگر کلمات ماخوذه آیات و احادیث استعمال میکنند باری سبب اقوی برای حصول اطمینان نفسی محبت و صحبت
و تصور مرشد ست بالکل خود را در مرضیات او صرف ساخته فانی فی الشیخ باید شد و مرغ نفس را بسکین تبعیت او ذبح باید نمود و ان هذا الذبح عظیم و بدون توجه
فنای نفس که عبارت از اطمینان نفس ست میسر نمیشود و از عبادات و ریاضات اینمعنی حاصل نمیگردد بلکه زیاده رعونت و نفسانیت میکشید بالجمله آنچه هر آدمی را
من اوله الی آخره می باید حقیقت انسانی را تحصیل آن میشاید همگی بتفصیل درین وارد گفته می آید هم کلیة نظر بجمیع افراد و هم جزئیه بلحاظ هر فرد بقدر استعداد
پس سعادت انسان در آنست که در تحصیل علم کوشد زیرا که فضل او بر ملائکه و دیگر مخلوقات بسبب علم ست که و علم آدم الاسماء کلها عبارت از علم دریافت حقائق و دقائق
کونیه و الهیه ست که اینقسم مفصل علم غیر انسان هیچ مخلوق را حاصل نیست وجه این وسعت علم در حضرت انسان آنست که انسان جامع همه ظهورات و مظهر تمام
اسماء الهیه ست که آیه مرقومه دلالت برهمین معنی می نماید بخلاف دیگر مخلوقات که مظهر بعض بعض اسما اند پس سعادت هر فرد انسان همین ست که هر قدر تواند

از کسب علمی که کاشف حقیقت باشد باز نماند که فضل انسان بر فرشتگان و دیگر مخلوقات از راه همین وسعت علم ست چنانچه از قصۂ آدم علی نبینا و علیه السلام

وسجده کردن فرشتگان در قرآن شریف ظاهر ست ـ

اظہار جامعیۃ الانسان وخلافتہ واسرار فضلہ وشرافتہ

واذ قال ربک للملائکۃ انی جاعل فی الارض خلیفۃ فهذا بیان لنعمۃ تعالیٰ تعم الناس کلهم لان آدم علیه السلام فرد من نوع الانسان فتفضیله وتکریمه علی الموجودات انما هو تفضیل نوعه علی انواع المکونات والخلیفۃ من یخلف غیره وینوب منابه والها، للمبالغۃ فجعل الله الانسان نائبه فی الارض ومظهراً جامعاً لکل کمالاته فیظهر الحق من هذا المظهر الا والخلیفۃ خلفه فی ضمن ظهوره ویخلع علیه خلعۃ الخلافۃ بنوره یسمع وبه یبصر والخلفاء الاناسی ان الانسان یشاء الله رب العالمین فاذ قال رب الانسان الاکمل علیه الصلوٰۃ والسلام وهو رب الارباب والمرتبۃ الجامعۃ لکل الکمالات للملائکۃ انی جاعل فی الارض خلیفۃ علی تلک الجامعیۃ وکانت الملائکۃ خلفاء قدوسیۃ فی السماء ومدبرات امرها فقالوا اتجعل فیها من یفسد فیها باختلاف المقتضیات البدنیۃ والنفسیۃ ویسفک الدماء بالاغواء الشیطانی وهو الغضب بنا اثر الجزء الناری ونحن نسبح بحمدک تسبیحاً علی نهج التنزیه ونقدس لک تقدیساً لا تغییر فیه قال انی اعلم ما لا تعلمون لان الله الجامع اعلم من الملائکۃ بحال الانسان المستجمع بجمیع الکمالات والملائکۃ کانوا مسبحین فقط وما علموا اسرار التشبیه وعلم آدم الاسماء کلها وجعله مظهراً تاماً لتلک الکمالات وفصل فیه تفصیلاً لکل شیٔ ثم عرضهم اجمالاً بسر که صحبۃ آدم علی الملائکۃ فقال انبئونی باسماء هؤلاء مفصلاً ان کنتم صادقین بدعواکم قالوا سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا من تسبیحک وتقدیسک انک انت العلیم الحکیم الذی لا یعلم حکمتک الا من علمته وهو الانسان الکامل قال یا آدم انبئهم باسمائهم لان الملائکۃ من لطائفک وجزء من حقیقتک فتتضمن الکل للاجزاء یظهر علیهم ایضاً تلک الاسرار فلما انبأهم قال الم اقل لکم انی اعلم غیب السموات والارض من الملائکۃ والانس واعلم ما تبدون من تسبیحکم وتقدیسکم وما کنتم تکتمون من حقیقۃ خلافۃ آدم واعلم ان الملائکۃ داخلۃ فی غیب السموات باعتبارنا وآدم داخل فی غیب الارض بلحاظ جهل الملائکۃ عن حاله کما قال عز وجل فیما سبق من الکلام انی اعلم ما لا تعلمون والا باعتبار علم الله لا غیب فی السماء ولا فی الارض وکل المکونات حاضرۃ فی علمه وهو علی کل شیٔ شهید بعد حصول علم عقلی ونقلی وتهذیب

اخلاق ودرستی اعمال بموجب شریعت چنان برنهج یکچونی ویکرنگی متوجه جناب اقدس الٰهی باید بود که این کثرت صور کونیه تمام از آئینه دل مرتفع شود وجمال توحید جلوه گر گردد تا هستی عشق ومحبت ترا از تو ربایند وبیخبری از خود وغیر خود در نماید علم عقلے عبارت از علم حکمت ومنطق ست وابتدا از ینعلم هم آموختن ضرور ست که قوت تفهیم مطالب وبیان آن پیدا شود وتحصیل این علم را بر علم نقلی برای آن مقدم بیان کرده که چون اول بقوت این علم ذهن را جودت حاصل خواهد شد تفهم حقیقت مطالب دین اسلام وحقائق ودقائق آن بواقعی میسر خواهد گشت پس آن علم را از جمله مبادی علم نقلے که علم تفسیر وحدیث وفقه ست دانسته برای انکشاف معانی آیات واحادیث اول حاصل باید کرد ومقصود اصلی مومنین را فهمیدن معانی کلام الله واحادیث ست واگر کسے از قواعد وقضایا منطقیه واقف نخواهد بود نتائج آیات واحادیث بطوری که ذهن را از خطاء معنوی باز دارد بهیچ طور نخواهد برآورد واگر از علم بیان قدرے هم آگاه نخواهد بود لطف فصاحت وبلاغت آن چسان خواهد یافت واگر از علم اصول ماندکی هم محرم نخواهد بود اقسام آیات را بچه قسم خواهد فهمید واگر از علم حقیقۃ بے نصیب خواهد بود بر معنی باطن که لب کلام ست وبراه لوالالباب روشن میشود از چه راه مطلع خواهد شد پس اول بقدر ضرورت از ینهمه علوم حاصل کردن لازم ست ومانند ملایان تمام عمر در همین علوم ظاهره صرف کردن تضییع اوقات وبیفائده است کاری که برای آن تراحق تعالیٰ پیدا کرده است دیگر ست وبعد حصول این علوم ضروریه متوجه تهذیب اخلاق خود باید شد واخلاق را باید آراست وبیخ طمع وشهوت وغضب وهوا وهوس وکبر وحسد ونفاق وبدخوئی ودزدی ودرنجی وکذب را که اصول فساد هاست باید کند تا فروع اینها که افعال ناشایست واعمال نابایست ست سر نکشد وبعد حصول تهذیب اخلاق وباز ماندن از منهیات وبجا آوردن اوامر متوجه باشتغال نوافل وطاعاتی که در شریعۃ مصطفویه وطریقه محمدیه است علیٰ صاحبها الصلوٰۃ والتحیه مشغول باید شد وبعد حصول این دولت جامعیۃ کمالات متوجه بمعامله باطن باید گشت وچنان بالکل نفس ناطقه را بطرف ذات بحت که مبرا از جمیع نسب واضافات ست متوجه باید ساخت که نقوش این صور اعتبارات کونیه وعلوم حاصله تمامها از لوح خاطر محو شود وفائده ونتیجه که از تحصیل اینها

نفس را حاصل گشته است مد ترقی توجہ الی اللہ گردد چنانچہ طبیعت قوت دیدل تحلیل را کہ حاصل طعام است درخود میگیرد و سفل را اخراج میکند ہمچنین نور معرفت و آگہی حقیقت را کہ حاصل تحصیل این علوم بود باید داشت و ہمہ ابحاث و مقدمات را کہ لا تعلق است و داخل خطرات و حدیث نفس از ساحت سینہ باید برآورد و اول بے حصول این علوم این فائدہ حاصل نمیشود چنانچہ بے طعام خوردن تقویۃ بدن نمیگیرد و اگر بالکل قبض شود و سفل خارج نگردد مرض است چنانکہ این ملایان ظاہری را روداده و بخارات بدماغ اینہا صعود کردہ خلل در فہمید انداختہ اشد الناس عذابا یوم القیامۃ عالم لم ینفعہ علمہ بالجملہ چون اتیمہ تنقیہ و تصفیہ حاصل شد و نقوش اعتبارات بالکلیہ از صفحہ دل مرتفع گشت و توجہ الی اللہ قوی گردید لائق آن شدی کہ جمال توحید در آئینہ باطن تو رونماید و جذبہ الٰہیہ نزول فرماید و ترا تجلی کامل از خود و غیر خود حاصل آید بمنہ و کرمہ —

تنبیہ باید دانست کہ چنانچہ علم منطق خادم ہمہ علوم است و در ہر علم برای انتاج مطالب بکار مے آید و ذہن را از خطای معنوی باز میدارد و خود فی حد ذاتہ از جملہ مطالب نیست و بیش از قانونی نہ ہمچنین جمیع علوم چہ علم کلام و چہ علم حکمۃ و چہ علم تصوف و علی ہذا القیاس دیگر علمہا از مبادی و خدام حقائق و معارف طریقہ علیہ جامعہ محمدیہ اند و این مطالب علۃ غائیۃ ہمہ علوم اند چنانکہ جلوس سلطان علۃ غائیۃ ایجاد سریر است و تحقیقات محمدیہ لبس ادق است تا کہ اول از این علوم بہرہ نباشد و تائید الٰہی پردہ از چشم بصیرت بر ندارد دریافت آن دشوار است و فہم صاحبان عقول جزئیہ کہ در قیود اصطلاحات مقیدہ گرفتار اند و تار و پودی از چند الفاظ معینہ در گوشۂ خاطر مے تنند در حقیقت امر نظر نمیکشایند اینجا نمیرسد انکشاف حقیقت امر دیگر است کہ جز بر اخص الخواص اولیاء منکشف نمیگردد و فہمیدن بعقل و ہوش امر دیگر است کہ حکما و اہل ذکا را ہم حاصل میشود پس محمدیان را باید کہ تا وقتیکہ حقیقت منکشف گردد مطلوب خود را در تحصیل علوم مذکورہ کہ کالمبادی برای فہمید مطالب اند قصور ننمایند تا الفاظ ظاہر حاصل عبارات خود فہمند و امیدوار افاضہ ہادی حقیقی جل شانہ باشند باشد کہ عنایت بے علت در رسد و حقیقت کار برایشان نیز منکشف گردد ع این کار دولت است کنون تا کرا رسد؛ و کسانیکہ نسبت علمیہ دارند و برای تحصیل ظاہری ایشان را وقت مساعدت نمیکند ہر قدر کہ نسبت و اعتقاد در بواطن اینہا القا کردہ شدہ در محافظۃ آن کوشند و زبانی از علما این طریقہ علیہ کلیات و ضروریات را بشنوند اگر در قسمت مقدر است بر چنین اشخاص ہم بقدر حوصلہ و استعداد چیزے مکشوف خواہد شد و توسیع علم نصیب خواہد گردید و کسانیکہ علم ظاہری دارند و نسبت ایشان جہلی است و بحقیقت از نسبت علمی بے بہرہ اند باید کہ معانی ظاہر عبارات و ترکیب آنرا بتصحیح رسانند و ہر چہ فہمیدہ شود بہتر و ہر چہ فہمیدہ نشود آنرا از راہ قصور فہم خود دانستہ اتباع شبہات کہ خطوات شیطانیہ است ننمایند و ہر چہ از حضور اعلائے ایشان رسیدہ است بران کفایت کنند و قدم براہ تحقیق نہند و اعتقاد خود را مستحکم دارند و کسانیکہ نہ لیاقت تحصیل علم ظاہری و نہ بہرہ از نسبت علمی دارند ایشان را باید کہ باذکار و اشغال و اعمال ماثورہ قناعت کردہ شعلہ محبت و اخلاص خود را ہمیشہ در اشتعال دارند و ہر زمان ترقی در نسبت حبی نمایند کہ ان شاء اللہ تعالیٰ در آخرت بقوت این نسبت ہم محشور با محمدیان الکملین خواہند شد المرء مع من احب و عن انس رضی اللہ عنہ ان رجلا قال یا رسول اللہ متی الساعۃ قال ویلک و ما اعددت لہا قال ما اعددت لہا الا انی احب اللہ و رسولہ قال انت مع من احببت قال انس فما رایت المسلمین فرحوا بشیئ بعد الاسلام فرحہم بہا متفق علیہ بے وسعت محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ والتحیہ کہ ہیچ یکے را از اعالی و ادانی مومنین نگذاشتہ کہ در ضمن حمایت و شفاعت خویش باخود بر نداشتہ یا خاتم النبیین و یا قوت المجد بین انت وسیلتنا فی الدنیا والآخرۃ صلی اللہ علیک و علی عترتک الطاہرۃ سبحان اللہ حقیقۃ محمدیہ از آفتاب روشن تر است و تمام عالم از این خورشید منور یاران فرصت غنیمت شمارید و روبا قتباس این نور آرید کہ افاضۂ محمدیہ برقرار است و اعانت مصطفویہ ناصر و یار و عنایت حق ہر وقت شامل است و حجۃ او حجۃ کامل و للہ الحجۃ البالغۃ و در ہر زمان چنین عارف باللہ کہ جامع علم باطن و ظاہر و رافع شبہات و خواطر و شامل حقیقۃ و شریعۃ و کامل طریقہ و معرفۃ و مصروف در محبت و اعتقاد و مملو از مشاہدہ و ارشاد و مسرور بحضور و توکل و معمور از حلم و تحمل مشرف بدولت بے نیازی و غنا و مکیف بکیفیت خلق و صفا و صاحب استقامت و واجب الاطاعۃ و سید القوم و محافظ صلوۃ و صوم و خادم محمدیۃ و دائم انابۃ و کریم الطرفین

و مقبول الثقلین مسلم الثبوت و مؤید بملکوت و قائم بمعنی لا یخافون لومة لائم و محدث و اما بنعمة ربک فحدث باشد پیدا نمیشود و کثرت چنین اعزه نمی باشد و هذا عادة الله و سنته و لن تجد لسنة الله تبدیلا پس وقتیکه چنین صحبت میسر باشد آنرا غنیمت دانسته سعی در کسب فوائد و تصحیح عقائد باید نمود و نسبت حضور و شهود را حاصل کرده فکر آن باید فرمود که این نسبت دائمی شود و اطمینان کلی نصیب گردد و خطرات ماسوی بالکل رخت از سینه بر بندد و مستی عشق و محبت ظهور نماید و جذبا جذبات الهی ترا از تو رباید **رباعی** یکچند قدم براه افسانه زدیم + یکچند در کعبه و بتخانه زدیم + المنة لله که آخر ای در رد + در میکده آمدیم پیمانه زدیم + مراد از افسانه علوم ظاهره است و از کعبه عبادت بدنیه و از بتخانه تن پروری و از میکده جذبات الهیه حاصل آنکه یکچند در ابتدا کسب علوم ظاهره کردیم بیش از افسانه و نقل سخنان پیشینیان نبود کردیم و سعی درین امر نمودیم و قدم درین راه فرسودیم و یکچند صرف در عبادات و ریاضات بدنی که کار ابرار است مشغول ماندیم و خود را مجاور و ملازم همین آستانه گردانیدیم و چندی در وسط سلوک که مقام کفر طریقت است بتن پروری مصروف ماندیم و در روانه این کاشانه کوفتیم و گرد ملال ازین خانه رو فتیم یعنی گرفتار مظاهر مشهوده و محجوب گشتیم و الحمد لله که بمنه و احسان الهی آخر کار یعنی بعد تمامی سلوک بجذبات الهیه فیضیاب شده ایمان حقیقی پیدا کردیم و نسبت مجهول الکیف بذات بحت حاصل نمودیم و بمقام فنای تام رسیده ببقا بالله مشرف شدیم و کاسات الوصال می محبت نوشیدیم و بانجذاب این کیفیت بالکل از گرفتاری ماسوی الله ظاهرا و باطنا رستیم و جعلنا الله من عباده المخلصین بتصدق سید المرسلین و امیر المحبوبین صلوات الله و سلامه علیه و علی آله اجمعین ؛

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي لا اله الا هو الرحمن الرحيم و لا حول و لا قوة الا بالله العلي العظيم و الصلوة و السلام على رسوله الكريم و على آله و اصحابه اهل التكريم و التعظيم **اما بعد** فهذا الوارد التاسع عشر المسمى بالسراج المنير المراد بالسراج ههنا حقيقة الوجود التي هي مضيئة بنفسها اصطلاحا و استعارة لانها كالسراج منورة بنور الذي هو غير ذاتها فاعلم ان المضيء على ثلثة اقسام الاول هو المضيء الذي يضيء بضوء غيره كالارض المضيئة بضوء الشمس و الثاني هو المضيء الذي يضيء بضوء هو مقتضى ذاته كالشمس المضيئة بضوءها و الثالث هو المضيء الذي يضيء بنفسه و يكون ضوءه عين ذاته كالنور المضيء بنفسه فالحقائق الممكنة مضيئة بضوء وجود الحق كالارض المضيئة بضوء الشمس و الواجب مضيء بضوء الوجود الذي هو مقتضى ذاته عند المتكلمين كالشمس المضيئة بضوء هو مقتضى ذاتها غير منفك عنها و الواجب عند الحكماء و الصوفية مضيء بضوء الوجود الذي هو عين ذاته كالنور المضيء بنفسه و وجوده تعالى عين نفسه عندهم و الحق ان للوجود كل مرتبة من هذه المراتب المذكورة ان نظرت الى الموجودات الممكنة بحيثية امكانها و الى الوجود بحيثية وجوبه وجدتها موجودة بوجود الواجب كما وجدت الارض مضيئة بضوء الشمس و ان نظرت الى الواجب بحيثية نفسه و الى الوجود بحيثية كونه حصوله وجدته موجودا بالوجود الذي هو مقتضى ذاته غير منفك عنه كما وجدت الشمس مضيئة بالضوء الذي هو مقتضى ذاتها غير منفك عنها و ان نظرت الى ذات الواجب من حيث هي و الى الوجود بحيثية منشاء الانتزاع وجدتها عين الوجود موجودة بنفسها تعالت و تقدست كما وجدت النور مضيئا بنفسه و علت الى الله ترجع الامور كلها فادع الناس و داعيا الى الله باذنه و سراجا منيرا ؛

الوارد في حقيقة الوجود و بيان مراتبه

و این وارد بیان حقیقت وجود و مراتب سگانه آن که مرتبه بشرط الشی و بشرط لا شی و لا بشرط باشد از راه کلیه نموده شده و الا از راه جزئیه مراتب وجود را حصر نیست و هیچ مرتبه بیرون از احاطه حضرت وجود نه گنجیده شود و که مراتب وجود به را که موجودات باشند چگونه غیر متناهی توان گفت که در احاطه وجود واحد اند و چه محاط محصور و متناهی میباشد زیرا که مرتبه وجود و هم غیر متناهی است و احاطه غیر متناهی بر غیر متناهی مستلزم حصر و تناهی نباشد بلکه بیان لا تناهی وجود است

که مظاهر وجود را که عبارت از موجودات ست غیر متناهی ساخته و اگر گوئی که حکما موجودات بالفعل را متناهی گفته اند معقول ست که نظر بتقیید بالفعل و یا باعتبار مجموعیة همه
موجودات را تناهی لاحق خواهد بود و آنچه متکلمین مقدورات حق را غیر متناهی نوشته اند بحساب بالقوه ست گوئیم که از کلام حکما قید بالفعلیة ثابت میشود
مع هذا فعل و قوة از نسب و اضافات ست و متعلق بنسبت زمانی و گفتگو ما اینجا از ذات الوجود و حقائق موجودات ست اطلاقاً و عموماً پس چنانچه مراتب
موجوده را باعتبار نسبت زمانیة و نسبت بالفعلیة نسبت تناهی لاحق ست همچنین بلحاظ غیر زمانیة و قوة نسبت لاتناهی شامل و اینهمه نسب و اضافات اند
که وجود در خارج ندارند و موجود فی نفسه جز وجود نه و اینهمه ظروف موجودات که ذهن و خارج و زمان و غیر زمان و مکان و لامکان و نفس الواقع و غیب و شهادت
و حقیقة و اعتبار و امثال اینها باشد در اصل از مظروفات وجود اند مانند سائر موجودات مظروفه اینها بلکه این نسبت ظرفیة و مظروفیة نیز غیر از
اضافهٔ معتبره نیست و وجودیة و موجودیة هم جز نسبت منسوبه من عرف الله کل لسانه زیرا که عبارت درین مرتبه اظهار خفی لیاقت مساعدت ندارد
و کشف حقیقة وجود من حیث هی هی در بیان نمی آید انکشفت علی من انکشفت علیه بعنایة سبحانه الا بقدر طاقت بشریه هر جا بیان نموده شد
و اینجا هم هر قدر که در ضمن عبارت متن این وارد ضرور خواهد افتاد در ذیل شرح آن بیان کرده خواهد شد ان شاء الله با آنکه همه یافته شد هیچ
نیافته شد رباعی لا یوجد جاعل و المجعول + لا یثبت فاعل و مفعول + ادرکت وجوده بشرط الشئ + لا علة ههنا و لا معلول + حاصل آنکه جعل و فعل
که از اضافات و نسب ست در مشاهدهٔ ذات من حیث هی هی گم و ناپیدا میگردد و چون ملاحظه مرتبهٔ لابشرط کرده شود یعنی بالنظر الی الذات دون
لحاظ النسب و الاضافات ایجابیة کانت او سلبیة پس نسبت درین موطن اشیاء علة و معلول که جاعل و مجعول ست الوجود من حیث هو هو لا یعبر و لا یشار
مطلقاً بل یقال هناک انه مطلق او مسلوب الاضافات ایضاً این عبارت کاشف معنی رباعی ست و بیان ذات الوجود که در آن مرتبه گنجایش هیچ
تعبیر تقییدی و اطلاقی و اشارات حسیة و عقلیة اصلاً و مطلقاً نیست و آنرا مرتبهٔ مطلق و مسلوب الاضافات نیز میتوان گفت که سلب اضافة نیز ایجاب
اضافهٔ سلبیه ست و اثبات مطلقیة هم معنی تقییدی و چگونه آن مرتبه را مطلق یا مسلوب الاضافات هم باید گفت لان الاطلاق و السلب من نسبه
و اعتباراته و هو نظراً الی ذاته لیس بمطلق و لا مقید و لا کلی و لا جزئی بل المطلق مطلق و المقید به مقید و الکلیة و الجزئیة کذلک هو منشاء الانتزاع و مابه الموجودیة
این بیان دلیل بر اسقاط اضافت اطلاقیة و سلبیة ست از ذات الوجود و دال بر کمال تنزیه که چنانچه تا بدامن کبریای حق سبحانه دست اضافات
تقییدی و ایجابی نمیرسد همچنین دست نسبتهای اطلاقی و سلبی نیز کوتاه ست و او تعالی نه مطلق ست و نه مقید و نه کلی ست و نه جزئی و این مطلقیة [illegible]
از و اطلاق پیدا کرده اند و مقیدات از و تقیید حاصل نموده اند و امور کلیه از و کلیة بهم رسانده اند و اشیاء جزئیه از و جزئیة رسیده اند و او منشاء
انتزاع اینهمه اضافات و اعتبارات ست و از معنی موجودیة ظاهر و هو وراء الوراء و ان الی ربک المنتهی ثم اذا ظهر فی مراتب العلم و انشاء التقسیم من تلک
الدائرة قوسان قوس سلبی و قوس ایجابی فالسلبی مرتبة بشرط لا و الایجابی مرتبة بشرط الشئ و القابلیة المطلقة التی هی صلاحیة تعین المرتبتین المتعین
الاول عند القوم و یسمی بالحقیقة المحمدیة علی صاحبها الصلوة و التحیة فافهم سر هذه الکریمة ثم دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی و مرتبهٔ لابشرط [illegible]
هی شاملة لهما مرتبة وجود البحت ثم که حرف تعقیب ست و دلالت بر بعدیت مینماید و حرف اذا که خبر از وقتیت میدهد باعتبار تقدم ذاتی حضرت وجود
ست بر مراتب ظهور نه تقدم و تاخر زمانی و بدانکه اذا اینجا برای مجرد زمان ست یعنی وقت ظهور حضرت وجود و ظرفیة آن متعلق بفعل انقسم ست با آنکه
زمانه ماضی ست فانه و ان کان للزمان المستقبل فی الاستعمال الاغلب الاکثر و ان دخل علی الماضی لکنه قد یستعمل للماضی ایضا کما فی قوله تعالی حتی اذا بلغ
بین السدین پس اینجا نیز برای ماضی ست نه مستقبل و ظرف ست برای افعال ظهور و امتیاز یعنی پس چون ظهور کرد حضرت وجود در مراتب علم و اشیاء
یافت منقسم شد از آن مرتبه که بمنزلهٔ دائره ست دو قوس یکی سلبی و یکی ایجابی و تعبیر بلفظ دائره بمناسبت آن کرده شد که وجود [illegible] واحد ست

و شکل کروی نیز امر واحد که از یک حرکت پیدا میشود بخلاف اشکال دیگر و ہم مناسبت تساوی نسبت مرکز او بہمہ اضلاع و ازین جہت ست که چون در طبائع بسائط قوت واحدہ ہست اشکال مستدیرہ دارند ہمچون عناصر و افلاک و نجوم بالجملہ قوس سلبی مرتبہ بشرط لا شی ست و قوس ایجابی مرتبہ بشرط شی ست و قابلیۃ مطلقہ که شامل ست ایجاب و سلب را یعنی صلاحیۃ انقسام قوسین دران دائرہ تعین اول ست نزد صوفیہ زیرا که صلاحیۃ ظہور شئی مقدم ست از ظہور آن شئے پس التعین اول ہمان صلاحیۃ شد و این مرتبہ جامعہ که تعین اول ست نام نہادہ میشود و بحقیقۃ محمدیہ علی صاحبہا الصلوۃ و التحیۃ پس بفہم سر این کریمہ ثم دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی و مرتبہ لا بشرط الشئے که مشتمل ست مرتبہ بشرط لا و بشرط شئے را و منشأ انتزاع اینہمہ مراتب ست مرتبہ وجود بحت ست و مثال المجموع ھکذا۔ **دائرہ مرتبہ لا بشرط که منشأ انتزاع و محیط ہمہ مراتب ست**

و این ہمان که برای تفہیم ست بعینہ آن مراتب را بصورت دائرہ و قوسین نباید فہمید که مثال مثل نمی باشد بل تلک الامثال نضربہا للناس و ما یعقلہا الا العالمون لان العالمین العاقلین یتعقلون من الامثلۃ حقیقتہا الممثلۃ فی العقل و یدرکون معانیہا و الجاہلین الغافلین ہم کالحیوانات اذا یبصرون مثل ہذہ الامثال او یسمعون یتخیلون صورہا المصورۃ فی الخیال و یقعون فی التردادات و الشبہات بعدم ادراک الحقیقۃ و یقولون ان اللہ لا یستحیی ان یضرب مثلا ما بعوضۃ فما فوقہا فاما الذین آمنوا فیعلمون انہ الحق من ربہم و اما الذین کفروا فیقولون ماذا اراد اللہ بہذا مثلا یضل بہ کثیرا و یہدی بہ کثیرا و ما یضل بہ الا الفاسقین الذین ینقضون عہد اللہ من بعد میثاقہ و یقطعون ما امر اللہ بہ ان یوصل و یفسدون فی الارض اولئک ہم الخاسرون فسبحان من لہ المثل الاعلی مع ان لیس کمثلہ شئے فعلیک ان تجدہ فی کل ما تجدہ و ان لم تکن تجدہ فاعلم انہ یجدک و اللہ معکم اینما کنتم و احسن کما احسن اللہ الیک ہل جزاء الاحسان الا الاحسان و الاحسان ان تعبد اللہ کانک تراہ و ان لم تکن تراہ فانہ یراک پس بر تو لازم آنست که بیابی او را در ہر چیزے که بیابی آن چیز را و اگر نتوانی بقصور مشاہدہ که او را ہر جا یابی پس بدان که بتحقیق او مے یابد ترا چنانکہ او سبحانہ مے فرماید اللہ معکم اینما کنتم و احسان بکن چنانکہ احسان کردہ ست اللہ تعالی بتو یعنی خود را پوشیدہ و ترا ظاہر نمودہ پس باید که تو خود را در شعشعان نور وجود او بپوشی و او را ظاہر کنے که نیست جزای احسان مگر احسان و احسان آنست که در حدیث شریف واقع شدہ یعنی تو پرستش کنے حق تعالی را بطوریکہ گویا بچشم ظاہری بینے او را و اگر نتوانی دید و حجب مظاہر حائل تو شوند پس دریاب که او می بیند ترا صدق اللہ تعالی فاینما تولوا فثم وجہ اللہ **رباعی** یا رب اذا عرفت انت المعبود + انی لسجدت حیث انت المسجود + ایاک وجدت فی جمیع الاعیان + یا من انت الوجود انت الموجود + ای یا ربی اما عرفت و متی ادرکت ان المعبودیۃ منحصرۃ فیک لیس المعبود سواک فعند ادراک ہذہ الحقیقۃ انی حیثما کنت ساجدا فالمسجود ہو انت لا غیر و انی قد سجدت مکان مسجود یتک و فی اذا معنی الشرط و ہو ترتب مضمون جملۃ علی جملۃ اخری فہی متضمنۃ لمعنا غیر راسخۃ فیہ و لذا جاز فی جزاء ہا الجملۃ الاسمیۃ اعنی انی سجدت بغیر فاء کقولہ تعالی و الذین اذا اصابہم البغی ہم ینتصرون بالجملہ ہر گاہ دانستہ شد لا معبود الا اللہ پس ہر عبادت از ہر که بوجود مے آید راجع بطرف اوست که معبود غیر او نیست و جملہ آفاق یک مسجد جامع آن درگاہ ہست و تمام روے زمین یک سجدہ گاہ جعلت لی الارض مسجدا پس چنین ساجد عارف مسجود را بچشم بصیرت دیدہ سجدہ میکند و چون این حقیقت منکشف مے گردد که حقائق موجودہ جلوہ گاہ وجود ست دریافت مے شود که وجود ست که ہم موجود ست لا معبود بالحق الا اللہ و لا مقصود فی الاصل الا اللہ و لا موجود بالذات الا اللہ ؎۔

هو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی ہو المذکور فی جمیع الاذکار وہو المنظور فی کل الافکار والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد سید المقربین والابرار وعلی آلہ الواقفین عن الاسرار وصحابۃ المہاجرین والانصار

اما بعد فہذا الوارد العشرون ہو المسمی بذکر اللہ الذین آمنوا وتطمئن قلوبہم بذکر اللہ الا بذکر اللہ تطمئن القلوب الذکر ہو تذکر اسم الامر المذکور الذی ہو المسمی بذلک الاسم باللسان او بالقلب بلا توجہ النفس الی ذات المسمی وان جمع التوجہ الی المسمی مع الذکر فحضور مع الذکر والا کان التوجہ بلا تذکر لفظ فحضور فقط وان کان الذکر باللسان وحدہ کان ذکرا جہرا والجہر مراتب دون المراتب بلحاظ رفع الصوت وخفضہا وان کان بالقلب وحدہ کان ذکرا خفیا والخفی ایضا مراتب باعتبار سترہ وسر سرہ ومداومۃ الذکر ومواظبتہا قد تقع سببا للاطمینان بالقلب ولو کان فی الجملۃ لان اللہ تعالی لا یضیع عمل عامل منکم من ذکر او انثی بعضکم من بعض وذلک ذکری للذاکرین اما حقیقۃ الاطمینان فکلہا تحصل بذکر اللہ ای اذا ذکر اللہ عبدہ بالاصطفاء والاجتباء ویکون اسم الحق فاعلا للذکر بلحاظ اضافۃ المصدر الی الفاعل لا العبد علی تقدیر اضافۃ المصدر الی المفعول ہذا ذکر اللہ الذی تطمئن القلوب ولذکر اللہ اکبر

وارد در بیان سلوک وطریقہ

منظور از بیان سلوک و طریقہ بعض مقدمات سلوک و بعض امور طریقہ است کہ سالکان را نگاہ داشتن آن لازم وضروری است باید دانست کہ سلوک عبارت از آن حالات وکیفیات است کہ ذاہبان الی اللہ را در اثنای راہ پیش می آید طریقہ عبارت از آن اشغال واذکار است کہ مرشدان ہر طریق برای ایصال الی المطلوب مسترشدان را می آموزند ونسبت ہر طریقہ رنگ حضور وشہود ونہج قرب مع اللہ است کہ علت غائیہ آن اشغال واذکار است ونسبت ہر طریقہ رنگ علیحدہ دارد بلکہ در ہر طریق نسبت ہر شخص آن طریق رنگ دیگر دارد ع خدارا بادل ہر بندہ رازیست + ورنگ نسبت طریق خود ہر سالکی کہ آن نسبت حاصل کردہ است علی قدر حال دریافت مینماید وقوت وضعف آن را ادراک میکند وبرای دریافت حقیقت ہمہ نسبتہا کما ہو حقہا عارف محمدی مشرب کہ معرفت جامعہ وولایت محمدیہ داشتہ باشد ومشرف بشرف محمدیت خالصہ بود می باید ونسبت طریقہ محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ فوق نسبتہای ہمہ طریقہ ہاست وخاتم الطرق است چنانچہ نبوت آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام خاتم نبوت ورسالت است فالحمد للہ الذی فضلنا علی کثیر من عبادہ المؤمنین وطرق ما قبل مبادی ظہور این طریقہ عالیہ خاتمہ بودہ اند وطرق ما بعد کہ تا قیامت پیدا خواہند شد فروع وشعب این طریقہ وشقیقہ جامعہ اند لہ الحمد فی الاولی والآخرۃ ولہ الحکم والیہ ترجعون واحاطۂ این نسبت علی الازل گرفتہ ابد را برہمہ نسبتہاست وصاحب این نسبت کاملہ علیہ من البرکات اتمہا واکملہا فخر سلف است وسند خلف ع سید الکونین ختم المرسلین + آخر آمد بود فخر الاولین + وچنانکہ وجود محمدی علی صاحبہ السلام باعث ایجاد وافاضۂ وجود تمام عالم است کہ لولاک لما خلقت الافلاک ہمچنین فیض طریقہ محمدیہ طرفین خود را کہ طرق ماضیہ ومستقبلہ باشند شامل است گو مستفیضان آنہا در حالت حیات خود ازین امر اطلاع داشتہ باشند یا نباشند انشاء اللہ تعالی بروز قیامت انکشاف این حقیقت خواہد شد ولدینا کتاب ینطق بالحق مگر کسانیکہ قائل جامعیت حقیقت محمدیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ نباشند ولتصدیق احاطۂ آن بر ہمہ مخلوقات نکنند وداخل جماعۂ محمدیان مؤمنان نبودند با اینہا گفتگو نداریم وبموجب حکم کلام الشان باری تعالی میسپاریم کہ وذرنی والمکذبین اولی النعمۃ ومہلہم قلیلا ان لدینا انکالا وجحیما وطعاما ذا غصۃ وعذابا الیما وای برحال اینہا وحیف بر آل اینہا فما لہم لا یؤمنون واذا قرئ علیہم القرآن لا یسجدون بل الذین کفروا یکذبون واللہ اعلم بما یوعون فبشرہم بعذاب الیم الا الذین آمنوا وعملوا الصالحات لہم اجر غیر ممنون بالجملہ تا کہ ترا بنسبت قرب مع اللہ مشرف سازند وبحالات حضور وشہود بلا غیبت نوازند وبرکات طریقہ محمدیہ نازل کنند وبحریم خاص بار دہند وکشف حقیقت فرمایند وکنہ اسرار بنمایند وپردہ از چشم بصیرت تو بردارند ومعاملات اجتبا واصطفا بمیان آرند بانکسار وافتقار تمام بدید قصور خود وحالت خضوع وخشوع آمدہ رجوع بجناب الٰہی کردہ امیدوار قبول شدہ توسل باسم مبارک اللہ نمودہ متوجہ ذکر قلبی گردیدہ بگو **رباعی** ہر چند شدہ دل حقیقت آگاہ + باید طلبش ہست ہمان بر سر راہ + یارب تو زخود نشان دہی باندہ + ایئم وہمین نام تو اللہ اللہ + یعنی اگرچہ دل کہ قوت عاقلہ

از حقیقت آگاه نشد یعنی بالکنه ترا ندیافت که محال ست کما قال النبی علیه السلام ما عرفناک حق معرفتک لیکن پای طلب که قوت فکریه ست بمقتضای جبلت خود همان برسر
راه جست وجو ست یا رب العالمین تو از خویش ما را نشان دهی یا ندهی یعنی حقایق ودقایق ذات وصفات خود مکشوف سازی یا نسازی ما هم دهمین تذکر اسم مبارک
تو که از فرط شوق مشغول باد تو ایم وخوبے دران نداریم ولطف تکرار این اسم اجل جلاله دین مقام بر کسے که مناسبت معنی وارد روشن ست حاصل آنکه چندانت
وقوف بقلب باید داشت وذکر قلبی باید کرد تا باهتمام بر سند چنانچه حضرت خواجها قدس الله اسرارهم مقرر نموده اند که آگاهی بحق سبحانه که مکنون سر حقیقت انسانیه است
از دل ظهور نماید ای القدر بکثرت ومواظبت این اشغال واذکار باید کرد که فائده معتد بها بران مترتب شود وثمره یاد وآگاهی وحضور وشهود الٰهی ست ومن
والحق که سلوک خاندان حضرات نقشبندیه عجب طریق موصل الی المطلوب ست جزاهم الله عنا خیر الجزاء بدانکه وقوف قلبی توجه وحضور بقلب خویشتن ست
ونگاهداشت آگاهی نمودن وذکر قلبی ذکر خفیه که در ابتدا معمول خواجگان حضرات نقشبندیه ست قدس الله اسرارهم وآگاهی عبارت از حضور ومشاهدهٔ الٰهی
ست که حق تعالی در حقیقت انسانیه قوت تحصیل آن ودیعت فرموده ست وعقل هیولانی این حالت هر آدمی را حاصل ست ومراد از ظهور نمودن آگاهی علم
یا آگاهی پیدا کردن ست وعقل بالفعل این کیفیت بهم رسانیدن پس بکلی همت گماشته خود را درین مصروف داشته برنهج معمول مشغول باید شد وحسن سینه
کرده سینه بسینه اخذ نموده عمل باید آورد تا برکات جلیله وتاثیرات قویه رو دهد ومفید افتد والا چنین اشغال واذکار که علی العموم بالاتفاق شایع ومروج
گشت که نمیدانند ویا از شنیدن یکبار دریافت نمیکنند خود سری در هیچ کار بکار نمی آید وعلی الاکثر بالعکس نقصان وضرر مینماید لهذا برای تحصیل این نسبت
بصحبت اخیار که مالک این دولت اند نموده آمد بعد دریافت این دولت عظمی سعی در نگاهداشت این نسبت باید نمود وبذل وافتقار تام از حق سبحانه باید طلبید
تا این نسبت دائمی شود ودوام حضور وشهود او حاصل گردد برو وصف بیچون وبیچگون میسر گردد یعنی بعد حصول این دولت عظمی که آگاهی بحق سبحانه باشد سعی و
کوشش در حفاظت ونگاهداشت این نسبت باید نمود تا دوام واستقرار پیدا کند وعقل بالملکه این امر حاصل شود وبا انکسار واحتیاج تام متوجه جناب الٰهی شده منتظر
عنایت خاصه باید بود که عقل مستفاد دین مقام میسر گردد وانکشاف تام رو نماید وبصحبت کسانیکه ایشان بدوام حضور وشهود بحق سبحانه مشرف شده اند نیاز
تام رفته سراپا متوجه ایشان شده امیدوار باید بود که بتصدق این برگزیدگان این نسبت حضور وشهود دائمی شود وملکه تو گردد راه تحصیل این نسبت آنست
که بصحبت کسانیکه ایشان بدوام مشاهده مشرف اند بخلوص محبت واعتقاد رفته حاضر باید شد وبکلی متوجه ایشان شده امیدوار فیضان باید بود که نفس در نفس تاثیر
میکنند تا بتصدق این برگزیدگان ترا هم این نسبت دائمی شود وملکه تو گردد تا خود صاحب این مقام شوی وبطفیل این بزرگواران بمرتبه که ایشان رسیده اند فائز
گردی ودانستنی ست که بے اتباع کامل واعتقاد قوی ومحبت تامه ونگاهداشت آداب خدمت این مقبولان حق حاصل نمی شود۔

فائده حماقت مشکین غافلین که بحقیقت آشنا نیستند انقسم بیان عرفا را دعوت اخلاص وترغیب محبت بسوی نفس خود وتادیب مریدان برای شیخیت خویش
میفهمند واین غافلان نمیدانند که عارفان حق فانی فی الله وباقی بالله میباشند ودر هر لحظه خود را داخل گنهگاران میشمارند حالا عرصهٔ زندگی کجا مانده که جای این احتمالات
شود این بیان امر واقعی ست در هر وقت که باشد متعلق بر زمانهٔ حال واستقبال ومخصوص بکدام فرد صاحب کمال نیست ابلغکم رسالات ربی وانا لکم ناصح امین
وما اسئلکم علیه من اجر ان اجری الا علی رب العالمین والحق که این منصب ارشاد وهدایت ست ومحض نیابت نبوة ورسالت که قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله
هرگز پیش مردم آگاه بچنین بندهٔ عارف بالله احتمال بریان تفضل علینا نیست وبعد این همه عرفان وآگاهی وفیضان خاص الٰهی خیال انقسم امور از قبیل
تکبر وغرور وحکومت نفسانیه ودعوت بنهج نانیه جایز وروا داشته واقرار اتهام غافلان وخبیث نفسان اعتبارے ندارد وخلل در حقیقت او نیارد که این گرفتاران
ادراک چنین ما ناینا نگذاشته اند که موافق اذهان خود چیزی دیگر پندا داشته اند نظرا بطنون اینچنین مردم بوده که حق تعالی فرموده ان یتبعون الا الظن وان هم
الا یخرصون ان ربک هو اعلم بمن یضل عن سبیله وهو اعلم بالمهتدین سبحان الله الذی لا معبود سواه وانا له عابدون یا قوم ما کان لبشر ان یوتیه الله الکتاب

والحکم وجعله من احیی الامر فی زمانه واقامه مقام الرسل المرشد ثم یقول للناس کونوا عبادا لی من دون الله بما انتم تفترون ولکن یقول کونوا ربانیین والمحمدیین الخالصین واخلصوا دینکم لله بما کنتم تعلمون الکتاب وبما کنتم تدرسون ولا یامرکم ان تتخذوا الائمة والمرشدین اربابا ایامرکم بالکفر بعد اذ انتم مسلمون وما یلیق من الآداب ان لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت من جعله الله واجب التعظیم ولا تدعوه کدعاء بعضکم بعضا ومثل هذه الامور التی تصلح بالکم وتنور قلوبکم انما هو التادیب المحمدی لا یعلم وقائقه الا من اید الله من المحمدیین الخالصین تابع بها تلک حدود الله فی الطریقة ومن یتعد حدود الله فاولئک هم الظالمون ومن لا یعتقد او یرتد منکم عن الطریق المحمدی فسوف یاتی الله بقوم یحبهم ویحبونه ویجاهدون فی سبیله ولا یخافون لومة لائم ومن یتول الله ورسوله والذین آمنوا فان حزب الله هم الغالبون والله یؤید المحمدیین بتائیداته ویشهد علی صدقهم بشهادة آیاته وان جندنا لهم المنصورون بالجملة اعراض از اعتراض بر اکابران گروه نمودن آنها باید گذاشت و متوجه تربیت سالکان شده چیزے ازایشان دریغ نباید داشت پس راه تحصیل دوام حضور و شهود که تا آنجا کسب و قصد و جهد را دخل هست همین قدر ست که بالا بیان شده و آنچه حد بندگی ست که بسیر و سلوک تعلق وارد همین ست وان لیس للانسان الا ما سعی تا باین جا هرچه از قسم نسبت و الهام و حقائق و معارف بر حال لطف و عنایت فرمایند این کار خداوند ست که بفضل او تعلق وارد اگرچه آن هم بے فضل نمیشود و لکن فضل الله یؤتیه من یشاء سیر و سلوک و سعی و تلاش تا همین جاست که مقام دوام حضور و شهود باشد و قصد و کوشش را دخل تا اینجا که مرتبه حصول ملکه این نسبت بود و بعد ازین هرچه از معامله قرب و نسبت میان آرند عطا آن خاصه سبحان تو مبذول وارند و راه الهام و حقائق و معارف کشاینده و اسرار خفیه و آیات جلیه نمایند متعلق بقبول و اجتباء ست و کوشش و ران بے دخل ست و سعی را گنجایش نه بالا تر ازین مرتبه ترقی ناشی از نسبت محبوبیت و مرادیت ست و منوط بصرف قبولیت و هرچند آن همه مراتب سیر و سلوک که متعلق بجهد و سعی بود نیز از راه فضل خداوندی و عطاء توفیق من جانب الله هست اما آن عنایت در مرآت حول و قوت بنده جلوه میفرماید و این عنایت بے توسط آئینه رو مینماید آن امر و کسب ست و این معامله دیگر ان هذا لهو الفضل العظیم چون چنین مشاهده پیدا کردی و همیشه بالفعل بدیدهٔ یقین مشاهدی که او با تست و همراه تست [illegible] بصیرت تو درمیان نه یعنی چون اینحالت مشاهده پیدا نمودی و درین مقام قیام و استقرار علی الدوام حاصل فرمودی و خود فانی فی الله گشته ملاحظه یقینی شدی که او حاضر و ناظر ست و این ملاحظه هم از راه فهمیدی و در صورت تحکم بے بیصرلی بے بصیرت تو بصر او شده و از میان بر خاسته باشی بالکل زوال یافته واثر حاصل کردی چنانچه این رباعی تمن مصرح همین معنی ست رباعی کیفیت چشم تو بخاطر جا کرد + مستغنیم از کشاکش صهبا کرد + بردل چو نظر فتاد از خود رفتم + این شیشه مگر تماشی پیدا کرد + یعنی کیفیت چشم تو که هوش ربائی ست بخاطر من جا کرده است مشاهده بیناتی تو در دل من مقام و استقرار پیدا نموده و همراه آن ترا حاضر و ناظر یافتم و این حالت مرا بے نیاز از کشاکش شراب کیفیات همه اعتبارات کرده است نقد وقت [illegible] الیقین تو هستم و چون نظر من از راه وقوف قلبی بر دل خود افتاد از خود بیخود و مست جذبه تو شدم پس این شیشه دل که محل صهبای تجلی تست مگر از شعشعه تجلی تو پیدا کرده است که چنانکه از مشاهده تجلی تو فنا و استهلاک رو مید هد همچنین از متوجه شدن بطرف قلب آنگاه جذبه و بیخودی حاصل میگردد و معنا هم رباعی همین است والله اعلم

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله منزل السکینة فی القلوب والصلوة والسلام علی رسوله المحبوب وعلی آله واصحابه المعصومین المحفوظین من العیوب والذنوب اما بعد فهذا الوارد الحادی والعشرون هو المسمی بسکینة القلوب هو الذی انزل السکینة فی قلوب المؤمنین لان القلب بطبیعته قلب وانما قال لم ینزل الله سکینة فیه الا بما یقینیة التی هی لا تتغیر ولا تتبدل فکیف یحصل السکون للقلب فظهر من هذا ان القلب الصوری الذی هو المضغة [illegible] والقلب [illegible] لی جوف ویتحرک کل حین فلا یحصل له السکینة التی ماخوذة من السکون فالمراد هنا القلب القلب الحقیقی وهو النفس الناطقة وینزل الله السکینة فی النفوس

العارفین ولا تنقلب ہذہ النفس السا کنۃ من حالۃ المشاہدۃ الی حالۃ الغفلۃ دائما وترجع الی اللہ بالطمانینۃ الکاملۃ کما قال عزوجل یا ایتہا النفس المطمئنۃ ارجعی الی ربک راضیۃ
مرضیۃ فالسکینۃ عبارۃ عن مقام شروع الاطمینان والاطمینان الذی ثمر الرضا منتہی مرتبۃ السکینۃ فافہم ۔

وارد در بیان جمعیۃ وتشتت وما یناسب بہا

حاصل از بیان جمعیت وتشتت اظہار آنست کہ جمعیت عبارت از چہ چیز ست و پریشانی چیست و بیان آنچہ مناسب اینہاست از مطالب سلوک باید دانست کہ جمعیت
بر چند وجہ ست یکی جمعیت صوریہ ست یعنی جمع اسباب دنیاویہ و این جمعیت اہل ہوا و اہل دنیاست کہ فی الحقیقت پریشانی ست و ارباب سلوک را با آن گفتگو نیست
و یکی جمعیت معنویہ ست کہ عبارت از جمع اکثر اخلاق حمیدہ و اوصاف پسندیدہ و علوم غریبہ و صناعات عجیبہ جامعیۃ و دیگر امور شایستہ و بایستہ ست و این جمعیت محسوب
در کمال نفسی ست و مفید حسن معاش ست و یکی جمعیت ظاہریہ ست کہ عبارت از ضبط اوقات و بجا آوردن حسنات و مامورات شرعیہ و باز ماندن از سیئات و منہیات
ست و این جمعیت را دخل قوی در جمع حواس ست و مفید حسن معاد و یکی جمعیت باطنیہ ست و آن بیخطرگی قلب ست از خطرات ما سوی اللہ و حدیث نفس و حضور و شہود
مع لذت و سرور ست و این جمعیۃ مسمی بقربۃ و معیۃ ست و باعث نجات نفس از گرفتاری ما سوی ہم در دنیا و ہم در عقبی و مفید دارین ست و یکی جمعیۃ حقیقیہ است
کہ عبارت از بے تردد و بے شبہہ بودن ست در ہر امر مع حصول اینہمہ جمعیت ہای مذکورہ و این جمعیۃ تامہ مظہر جمع الہی و مرآت جمع محمدی ست علیہ الصلوۃ والسلام
و اللہ سبحانہ ہر کہ را خواستہ از محمدیان خالص عنایت فرمودہ و صاحب این جمعیۃ تامہ جامع مرتبہ فرق و جمع و حقیقۃ و شریعۃ و تنزیہ و تشبیہ و سکر و صحو و فنا و بقا
و عقل معاش و معاد و کشف و برہان و علم و عمل و اخلاق و اعمال و اشغال و اذکار و معرفت و استقامت و تحمل و توکل و حسب و نسب و جمال و جلال و فقر و غنا
و عجز و قدرت و بے نفسی و حمیت و انصاف و عدالت و بے تعلقی و محبت و انس و وحشت و صحبت و عزلت و تواضع و کبریا و تجرد و تاہل مے باشد و باطنش تمامہ مملو از
نور حضرت جمع الجمع میشود و ظاہرش بکلیہ با قرب بآداب الفرق بعد الجمع میگردد و حق تعالی سراپای او را بخلعت خاص محمدیہ خالصہ پوشیدہ خلیفۃ اللہ و نائب الرسول
میگرداند و برای تقمص کمالات خود و رسول خویش در گرفتہ از نظر این خفاش طبعان بے بصر پنہان کردہ خود بر ساختہ و پرداختہ خود نازان گردیدہ میفرماید اولیائی
تحت قبابی لا یعرفہم غیری قباب جمع قبہ است پس قبۃ اللہ عبارت از کمال الہی ست و قباب اللہ کمالات الہیہ حاصل آنکہ اولیای حق تعالی تمامہم متخلق باخلاق الہیہ
مے شوند و در تحت نور خورشید ظہور او این ستارگان مخفی مے گردند و مشرف بحالت لی یسمع و لی یبصر و لی یبطش و بی یمشی میشوند و کسے از این کیفیت اینہا باخبر
نمے باشد مگر حق سبحانہ و کسے احوال ایشان را نمیداند مگر آن علیم حقیقی جل شانہ و عز سلطانہ بالجملہ بر سر بیان مطلب مذکور باید رفت کہ چون مراتب جمعیت را
شناختی مراتب تشتت و پریشانی را ہم مقابل آن ہر یک جمعیت قیاس کن کہ احتیاج بیان ندارد و در ہر مرتبۂ جمعیۃ و پریشانی مراتب جزئیہ علی قدر تفاوت
الدرجات بیشمارست و چون کیفیات توجہ الی اللہ و حالات قرب مع اللہ و حصول جمعیۃ تامہ بے ترک دنیا و انقطاع از ما سوی میسر نمیشود و ترک دنیا بے حصول
قناعت و انزوا و ترک حرص و ہوا حاصل نمیگردد بالضرورۃ تا الفت نفس و طبیعت باید گسست و سررشتہ توجہ بطرف حق باید بست **رباعی** از حرص گر آستین فشانی
دل را ۔ چون شہ چہ عجب کہ حکم رانی دل را ۔ اے در تو ہزار سلطنت مفت بود ۔ جمعیت اگر بہم رسانی دل را ۔ حاصل آنکہ اگر بالکل دل را از حرص آستین افشاند یعنی بے طمع
مطلق شود چہ عجب ست کہ مانند بادشاہ حکمرانی کند و ہمہ کس محکوم او گردند و تمثیل بادشاہ اینجا برای ارائت نفوذ حکم اوست بمردمان باعتبار ظاہر و الا اینہا
سلاطین صوری را کہ محکوم نفس و طبیعت خود اند با ملوک معنوی کہ خلفاء ملک حقیقی اند جل شانہ چہ نسبت پس اگر جمعیت دل حاصل شد و انقطاع از ما سوی و
توسل بحق سبحانہ نصیب گردید پیش چنین کس ہزار سلطنت مفت ذرا چیزیست کہ آن بادشاہت آب و گل ست و این سلطنت عالم دل + + + تنبیہ

فائدہ تا کہ آدمی در حکم نفس و طبیعت و گرفتار ہوا و ہوس ست محکوم و فرمانبردار ہمہ کس ست و تابع احکام اغنیا و سلاطین میگردد و محتاج بنی نوع
خود مے شود و چون از این دام رہائی حاصل مے نماید و آزادی حقیقی پیدا میکند بے نیاز و مستغنی از ہمہ مے گردد و اول او را حاکم بر نفس و طبیعت خویش میگرداند

وحکم بر ظاهر و باطن خودش عطا میفرمایند که خلاف حکمی خود نمی تواند کرد و در نبوت صاحب حکم میشود که در قرآن شریف اخبار از آن آمده و آتیناه الحکم والنبوة فرموده و این
صاحب حکمی و اولوالعزمی هم منصبی ست که او سبحانه عنایت میکند بس بعده دیگران تبعیت حکم او میکنند و تابع و محکوم میگردند که اولو الامر آنها میشوند و او را صاحب امر میسازند
و اطاعت او را بر دیگران فرض میگردانند که اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و باید دانست که جمعیت دل عبارت از بیخطرگی اوست و پریشانی بالعکس و جمعیت ظاهر
آراستن و پیراستن شاید اعمال بموجب شریعت مع تهذیب اخلاق و ضد ها عند الحق جمعیت قلب همین ست که خالی از خطرات ماسوی گردد و دوام حضور بحق سبحانه حاصل
کند و مطلق خطرات غیر بخاطر راه نیابند و این نه بآن معنی ست که هیچ خطره هیچگاه بدل نگذرد که این محال ست زیرا که هیچکاره بی ارادهٔ قلب بظهور نمی آید پس
باید که همه افعال بشر پیه از کاملان و واصلان بعمل نیاید و نه چنین ست بل آن معنی ست که خطرهٔ که فراهم آگاهی شود بخاطر نگذرد و هیچ اراده از راه غفلت نیاید و غافل
از و تعالی کسازد و آراستن افزودن در اسباب زیبائی را گویند برای افزونی زینت مثل پوشیدن جامه و زیور و پیراستن کم کردن چیزهای زائد را خوانند مثل ناخن
گرفتن و موی تراشیدن و دیگر اصلاح تا اعتدال حاصل آید و درست افتد پس بموجب احکام شرعیه باداء اوامر خود را باید آراست و با اجتناب از نواهی باید پیراست و راه
عزیمت و تقوی باید پیمود و خود را از یاده از حد هم تنگ نباید فرمود و رهبانیت اختیار نباید نمود که لا رهبانیة فی الاسلام و یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر پس جمعیت
و ظاهری بحالیست که بیان گردید نه آنکه مظنون اهل هوا ست که جمعیت جمع اسباب ست و پریشانی عدم آن یعنی جمعیت همان جمعیت مذکوره است نه آنکه در ظن اهل هوا و حرص
که جمع اسباب میتواند باشد که این جمعیت صوریه پایه هزار تشتت و پریشانی ست و پریشانی هم همان پریشانی باطن و اوقات ست نه آنکه اهل دنیا آنرا پریشانی میفهمند که عدم اسباب
ظاهره است که این پریشانی صوری و بی اسبابی بسا اوقات موجب بی تشتتی ست غرض که اینچنین فهمید محض ظنون آنچنان حمقاست ان الظن لا یغنی من الحق شیئا
ای الظن لا یثبت شیئا من الامور الحقه ولا یدرکها و اقعا کما اخبر الله تعالی عن حال تلک الجهال تحسبهم جمیعا و قلوبهم شتی یعنی چنانچه خبر داده است حق تعالی و آگاه گردانیده
پیغمبر را علیه الصلوة والسلام از حقیقت حال این مردمان که جمع اسباب و آلات ناپایدار و شان و شوکت بی اعتبار دارند و یقینا ظاهر ساخته است تشتت و
پریشانی ایشان و رفع گمان جمعیت نموده چنانچه فرموده که می پنداری تو آنها را بظاهر جمع شونده و لهای آنها پریشانند این جمعیت اسباب هیچ بکار جمعیت دلی
نمی آید برای حصول آن قرب مع الله باید پس بی گشته کشتن مفسد حرص مشرف شدن باین سلطنت حقیقیه که مملکت ملک فرغت ست محال و حکم راندن بر نفس
یاغی که شیطان طاغی ست محض وهم و خیال اول قدم درین راه ترک دنیاست و پاک شدن از حرص و طمع که حب الدنیا راس کل خطیئة و بی انقطاع از ماسوی و ازاله
التفات از طرف دنیا فرغت کامله و اطمینان کلی میسر نمی شود و غلبه و حکمرانی بر نفس یاغی که شیطان نفسی ست و طغیان دارد حاصل نمیگردد و آن بندگان خاص اویند
که از غلبه شیطان نفس و نفس شیطان نجات یافته اند و نتیجه این هر دو عدم نزد یا زوی لا حول و لا قوة الا بالله یافته اند ان عبادی لیس لک علیهم سلطان نفس را شیطان
بطریق استعاره گفته شده و هم از راه دلالت بر امور ضلالت ست و از کلمهٔ نفس شیطان مراد ذات شیطان ست و هم برای لطف عبارت و نتیجه این هر دو عدم
زور و قوت بشریه یافته نمیشود تا که تا یید حول و قوة از جانب حق تعالی نرسد و چون نفی حول و قوة از تمام ماسوی الله کرده آید طاقت و توان نفس شیطان نیز منفی میگردد
و الحق که در وقت خواندن لا حول و لا قوة الا بالله و تعوذ بجناب حق سبحانه نفس و شیطان را مجال گمراه کردن نمیماند و شیطان تاب نیاورده میگریزد و آدمی در پناه
حول و قوت حق تعالی محفوظ میباشد و لهذا بر کسانیکه از حول و قوة خود خالی گشته اند و بندگان خاص ویند حق سلطانه شیطان غلبه و سلطان نمی یابد سبحان الله
سراب دنیا با وجود بی بودی عالمی را در گرداب هلاکت انداخته و جهانی را متموج نموده و غریق غفلت ساخته یا نصیب یا نصیب یعنی عجب قدرت نمائی حق
است که هر چند بالاتفاق نزد همه کس دنیا چیز نابود ست و پیش همه های بی ثبات نا ثابت ست لیکن عالمی در دام آن گرفتار ست و در کسب آن محتاج بی اختیار و در نصیب
کسانیکه رهائی ازین دام مقدر نیست نیست و کسانی را که حق تعالی محض بعنایت بی علت خود ازین گرفتاری رها نیده رهانیده اختیار اختیار اوست هر گرا
خواهد بنوازد و هر که را خواهد خراب سازد لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم **رباعی** بر دوش ما بسته نفس محمل ما حیف ست که هیچ قوتی در دل ما

حل ہمچو حباب گرچہ کردیم ولی بجز ہیچ ندیدیم در گرہ مشکلہا یعنی بنیاد زندگانی بر بادست و معمورۂ عالم عدم آباد بس جای حیف و محل افسوس ست اگر ہوا و ہوس انجہان دل راگرفتار خود کنند مانند حباب ہر عقدہ کہ از ہوای نفس در خاطر می افتد چون بکشاید یعنی تمنا بظہور می آید معلوم میگردد کہ ہیچ و پوچ بودہ و جز باد تو ہم نیفزودہ و دو مرتبہ خیال جلوہ نمودہ و در چشم زدن بال پرواز کشودہ الا کل شی ما خلا اللہ باطل ـ

هو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ العلیم المحیط بالاشیاء الاقرب الی الکل من الکل و الصلوٰۃ و السلام علی رسولہ محمد سید المقربین خاتم النبیین افضل الرسل و علی آلہ و اصحابہ الواقفین عن الطرق و السبل اما بعد فہذا الوارد الثانی و العشرون ہو المسمی بالقربۃ من ابعد القرب امر اضافی فلابد لہ من اعتبار المغایرۃ و امتیاز الاثنینیۃ فیحصل مقام القرب للخواص لشہود شان الالوہیۃ مع شعور اعتبار العبودیۃ و فی الاقربیۃ التی ہی اقصی مراتب القربۃ لایکون لحاظ جانب العبودیۃ بل یکون ادراک شہود الالوہیۃ وحدہ و فی المرتبۃ التی لم یساعدہا التعبیر لایکون لحاظ حیثیۃ الالوہیۃ ایضا و یبقی العلم الصرف الذی ہو عین عالمہ و معلومہ و لاتمیز ہذہ الحیثیات فیہ کحالۃ العلم الحضوری للنفس ففی ہذہ المرتبۃ ہو ہو و ہو مع ہو و ہو فی المرتبۃ الثانیۃ ہو مع الالوہیۃ و لا معلوم سواہ و فی المرتبۃ الاولی التی ہی مقام القرب ہو معک اینما کنت فاذا سئلک عبادی عنی مع شعور عبودیتہم فقل انہ قریب انا و دت اظہار الاقربیۃ مع لحاظ التشخص العبدیۃ فقل ہو اقرب من حبل الورید و فی ما بین المرتبتین ای القربۃ و الاقربیۃ یکثر العلم و یمیز العالم و المعلوم امتیازاً علمیاً و یکون العلم مع العالم و المعلوم معاً او مع العالم وحدہ او مع المعلوم وحدہ کحالۃ العلم الحصولی للنفس نظراً الی نفسہا و ما عداہا معاً او الی نفسہا فقط او الی ما عداہا فقط فافہم فہذہ قرباتہ عند اللہ ...

وارد در بیان احاطۂ وجود و اقربیۃ حق با خلق

منظور از بیان احاطۂ وجود بیان محیط بودن وجود ست بہمہ موجودات و از بیان اقربیت حق با خلق بیان آنکہ حق تعالی نزدیکتر ست با ہر مخلوق از ہر چیز و ہر کس کہ ہیچ شئی و ہیچکس بہیچ چیزی و ہیچکسی آنقدر نزدیک نیست کہ او تعالی نزدیک ست حتی کہ از نفس آن شئی نیز قریب تر ست و لفظاً ماخذ این نسبت اقربیۃ از کلام اللہ آیۃ نحن اقرب الیہ من حبل الورید ست چنانچہ ماخذ نسبت قرب آیۃ اذا سالک عبادی عنی فانی قریب ست و انکشاف کنہ این ہر دو نسبت موقوف بر کشف حقیقت و مشرف شدن بمقامات قرب و اقربیۃ ست کہ از مراتب تقرب الہی ست اما باید دانست کہ قرب دو وجہ است یکی قرب وجوبی و یکی قرب امکانی و قرب وجوبی عبارت از قربیست کہ از طرف حق با خلق بلحاظ کردہ شود و بالعموم قریب تعالی را با ہمہ موجودات ممکنہ حاصل ست و الفاظ ہر دو آیۃ کہ نحن اقرب و انی قریب باشد مخبر از ہمین قرب عام ست و این قرب وجوبی ست کہ وجوباً با ہمہ وقت ہمہ را شامل حال ست و قرب امکانی عبارت از قربی ست کہ از طرف عبد در علم او بار بوجود حاصل میگردد و بالخصوص بندگان خاص را میسر می شود چنانچہ از کلمۂ آیۃ و اسجد و اقترب ظاہر میگردد و این قرب ممکن ست کہ امکاناً بعض را باشد و بعض را نباشد و بعضی را بعض اوقات باشد و بعض اوقات نبود و چون این قرب امکانی مخصوص بحقیقۃ ممکنہ ست و مختص بمرتبۂ عبودیۃ در حق بندگان الہی و عباد اللہ نافع تر و مفید تر و فاضل تر از قرب وجوبی ست کہ این قرب از کمالات ایشان ست و آن قرب از کمالات رحمان ایشان را از آن قرب وجوبی چہ حاصل کہ آن قرب حق تعالی را با ہر شجر و حجر ست و با قرب امکانی قرب وجوبی خود البتہ جمع ست پس قرب خواص بندگان دو چندان می باشد نسبت بقرب دیگران باعتبار قربیت حق با ایشان و قرب ایشان با حق و ممتاز با متیاز تحصیل و تکمیل شدہ مشرف بشرف رضی اللہ عنہم و رضوا عنہ میگردند و مراتب این قرب در بندگان حق بسیار ست علی تفاوت الدرجات و الاستعدادات و الملکات و الخیرات و الادراکات و چون این قرب امکانی بدرجۂ اتم میرسد و ملکۂ این نسبت حاصل میگردد ما نند قرب وجوبی می شود کہ احتمال زوال ندارد و ہیچگاہ زائل نمی شود چہ در حالت نوم و چہ در حالت یقظہ و چہ در حالت قبض و چہ در حالت بسط و چہ در حالت عسر

نکته

وچه در حالت یسر وچه در حالت صحت وچه در حالت مرض وچه در حالت موت وچه در حالت حیات و این حالت غیر معزولی در مقام کمالات نبوت نصیب میگردد و در قرب ولایت اینقدر قوت ندارد زیرا که در اصل این نسبت انبیاست علیهم السلام و ایشان غیر معزولین می‌شوند بیچاره اولیا در خطر عزل و نصب گرفتار اند و سر رشتهٔ نسبت ایشان با استوار نسبت ولایت نسبت مریدی و اخلاص است و ان المخلصین علی خطر عظیم و نسبت کمالات نبوت نسبت مرادی و اجتباست والله یجتبی من عباده من یشاء و درین نسبت احتمال زوال نیست که مضاف باعتبار حق است و حق غیر متغیر و در ان نسبت احتمال زوال است که مضاف باخلاص است و عبد سراسر متغیر آیهٔ کریمه ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم در حق اهل نسبت مریدیه است و از راه تغیر ایشان است که تغیر بطرف حق منسوب میکنند زیرا که از تغیر یک طرف هم تغیر در حالت طرفین ظاهر میگردد مثلاً اگر شخصی روبروی شخصی بود و حالا پشت بطرف او کرد پس چنانچه در حالت شخص متغیر انتقال شد که بجای پشت رو کرد همچنین در معاملهٔ شخص متغیر نیز تفاوت مشهود گشت که اول روبرو بود و حالا پس پشت است و با وجود غیر متغیری متغیر نسبت بتغیر شخص متغیر شد. و اهل نسبت مرادی مدام در ظل حمایت مرید حقیقی اند که انی لا یخاف لدی المرسلون و بدانکه تقرب در جناب قدس حق تعالی مر بندگان مقرب او را بر دو قسم می‌باشد یکی قرب کسبی که بکسب و سلوک حاصل میشود چنانچه اولیاء عام و سالکین ناتمام را نصیب میگردد و مشروط بمواظبت اشغال و اذکار و تصحیح تصورات و تخیلات می‌بود و متعلق بحسن ارادیه و قوت فکریه بشریه است و یکی قرب وهبی است که با صطفا و اجتبای او سبحانه میسر میشود چنانچه حضرات انبیا و اولیا بهره مند از کمالات نبوت را نصیب میگردد و مشروط بهیچ امر کسب و سلوک نمیباشد و مختص بمحض عنایت ربانیه و موهبت حقانیه است و هر واحد ازین هر دو قسم نیز منقسم بدو قسم است کسبی هم دو قسم است و وهبی هم بر دو قسم پس کسبی اگر تنها بسبب علم و معرفت و جودت ذهنیه و قوت عقل حاصل شد قرب تفکری است و موجب کیفیات لطیفه و حالات شریفه از قبیل مشاهدهٔ وحدت در کثرت و استقاط اضافات و نفی اعتبارات و استهلاک در مرتبهٔ اطلاق و بی تعلقی بمقیدات و امثال این میباشد و اگر فقط بسبب تصفیهٔ قالب روی مواظبت اشغال و اذکار و تزکیهٔ نفس از راه ریاضات و مجاهدات حاصل گردید قرب تذکری است و مثمر مکشوفات عجیبه و معاملات غریبه از جنس تجلیات نوریه و صوریه و تجلی فعلی و تجلی صفاتی و تخلیهٔ قلب از ما سوی و توجه بطرف ذات علیا و مانند این میباشد و وهبی اگر موجب ورود حالات عروجیه است و وارد بر قلب از جمع جمع الهی شده و مخبر از مقام جمع است قرب قرآنی است و اگر مثمر کیفیات نزولیه است و وارد بر قلب از مرتبهٔ فرق صفاتی او تعالی گشته و مشعر از مقام فرق بعد الجمع است قرب فرقانی است و قرب قرآنی اگر بتوسط نفس ملکیه است قرب قدوسی است و اگر بتصفیهٔ قالب انسانی است قرب قدسی است و قرب فرقانی اگر کاشف شهادت حق بر خلق است قرب محکم است و اگر مفسر اشارت خلق الی الحق است قرب متشابه است بهر حال معاملات قربات الهیه بیرون از گفت و شنید است و فهمید از دریافت حقیقت بعید هر چه گفته شود اندک است و قرب این بزرگان بلا شبهه و شک مدام بیخبر از شعور خودی خود اند و مستغرق و شهود حق شده اند

رباعی — ای درد چگویم ار چه گویم با تو * خود بیخبرم خبر چه گویم با تو * او باطن محض گشته از فرط ظهور * ظاهر تر ازین دگر چگویم با تو * خود را بلفظ تخلص خطاب کرده جدا و مغائر برای آن بیان نموده که درین وارد ذکر نسبت اقربیت است و در مقام خودی را گذر نیست و بعید و جدا از ان مرتبهٔ قصوی است بالجمله حاصل رباعی آنست که چگویم از حقائق و معارف اقربیت حق سبحانه که در تحریر و تقریر گنجایش این معنی نیست اگر چه بقدر طاقت بشریه و وسع آن با تو بگویم اما چنانچه باید در بیان نمی آید زیرا که من خود در آنمقام از هستی خویش بیخبر میشوم و خودی و انانیت امکانی درچنین معامله بالکل منتفی میگردد و بتصدیق صاحب لی مع الله وقت علیه الصلوة و السلام در آنوقت نه امکانیت را بار است و نه انانیت را گذار هل اتی علی الانسان حین من الدهر لم یکن شیئا مذکورا سبحان الله اگر حقیقت معامله بر تو مکشوف سازند دریابی که حق از راه کمال ظهور مستور از نظر ها گشته بلا تشبیه چنانکه از شدت شعشعان آفتاب بطرف قرص آن دیده نمیشود همچنین بسبب نهایت ظهور در مرایای مظاهر ادراک آنچه ظاهر است کرده نمیشود و جز مظاهر هیچ بنظر نمی آید و او از فرط ظهور باطن محض گردیده و همان ظاهر است که باطن است هو الظاهر و الباطن پس ظاهر تر ازین چه بیان کرده آید که عبارت مساعدت نمی نماید ـ

نکته باید دانست حق سبحانه و تعالی قریب ست بخلق علماً و اقربیست وجوداً چه علم صفت ست و از امور وجودیه و از صفة ظاهر نیست مگر موصوف و در موجود پیدا نیست الا وجود فافهم ان الله بکل شیٔ محیط هر چه موجود ست باحاطه حضرت وجود ست و هر شیٔ شهادت وی شهود و الله علی کل شیٔ شهید مراد از آیة اولی آنکه حق تعالی بهر واحد از اشیاء موجوده محیط ست زیرا که لفظ موجود اسم مفعول وجود ست و ما صدق علیه آن چیز وجود کرده شده و معنی موجود ظاهر و باطناً در احاطه وجود ست و حضرت وجود بآن محیط و چنانکه موجودیة در ضمن وجود وجود ست ظهور موجودیة نیز در ضمن ظهور وجود ست و بشهادت حضرت وجود شهود ات مشهود و که معنی علی کل شیٔ شهید این ست لهذا وجود را بدیهی اولی گفته اند بل البداهته به بداهته مدرک اول او ست و نمود همه موجود ات بد وست چنانکه مبصر اول نور ست و اشیاء در ضمن او ظاهر شوند نزد ارباب تحقیق وجود بدیهی اولی ست که اول هستی هر شیٔ معلوم میگردد و بعده آن شیٔ شناخته میشود و بدیهی آنرا میگویند که برای دریافت آن احتیاج دلیل نباشد و نظری آنرا گویند که بدلیل شناخته شود و وجود را بدیهی گفتن نیز از کوتاهی عبارت ست ملکه بداهته از وی پیدا و ظاهر شده و بداهته صفت اوست و قائم و ظاهر بموصوف خود لیس وجود بدیهی ست که محتاج دلیل نیست و بداهته او نظری که بدلیل فهمیده شود و چنانچه نور مبصر اول ست و اول از مرئی میگردد و بعده هر شیٔ در ضمن ظهور نور ظاهر می شود همچنین اول در درک وجود می آید بعده در ضمن وجود ماهیة موجوده یافته می شود اما مدرکه انرا درک کنند بعضی غافل و پرده مظاهر بروی نظاهر حائل نحن اقرب الیه من حبل الورید یعنی بسبب شدت ظهور نور وجود نظرها لیاقت مشاهده آن ندارند و چیزی که نخست درک کرده میشود از وی کما ورا کآن اذهان غافل اند و جز مشهودات و موجودات را که بشهادت و اظهار او مشهود و ظاهر اند نمی بینند و حالانکه اول همه بدیهیات وجود ست بلکه بداهته او بداهته شده و موجود گشته کما قرأ او تعالی قریب تر ست به بنده از رگ گردن یعنی از وهم با و اقربیست چه حبل ورید کجاست و حق از موهومیش از او بینا بلکه حقیقتش موهوم ست و ماهیتش معدوم و موجودیة او هم وجود موجود ست و بس **رباعی** آن جلوه که از طاق شعور هم افگند + بر خرمن هوش برق طور هم افگند + تا پرده راز اقربیت ندرد + نزدیک شد آنقدر که دورم افگند + یعنی ادراک تجلی حضرت وجود بر حقائق ممکنه از شعور امتیازات اعتباریه باز می دارد و بحیرت می رساند و بر خرمن هوش و علم که در خود ماهیات موهومه راجمع کرده است برق طوری افگند یعنی پیش ظهور تجلی خود نیست میسازد و برای آنکه سر اقربیته او چنانکه هست ظاهر نشود آنقدر نزدیک شده که مرا هم از وجود سر اندا ختته و از من هم او بمن نزدیکتر ست و اینقدر بیان دون بیان آن حقیقت ست من عرف الله کل لسانه ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله السمیع البصیر لا اله الا هو و الیه المصیر یحیی و یمیت و هو حی لا یموت بیده الخیر و هو علی کل شیٔ قدیر و الصلوة و السلام علی رسوله محمد البشیر و النذیر و علی آله و اصحابه اهل التعظیم و التوقیر **اما بعد** فهذا الوارد الثالث و العشرون هو المسمی بحق الیقین الحق الامر الواقعی و الیقین العلم بالامر الواقعی فان حصل الیقین بذلک الامر الحق بالنظر فهذا علم الیقین و ان حصل بالبداهة فهذا عین الیقین و ان حصل بالاتصاف بذلک الامر فهذا حق الیقین و یقال بلا امر الحق الیقین ایضا لمطابقة الیقین بالحق کما اراد الله تعالی فی کلامه من الیقین الموت و قال و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین فللعوام الذین تغرهم الحیوة الدنیا یقین بالموت علی نهج علم الیقین و عین الیقین و للخواص الذین ماتوا قبل ان یموتوا و اتصفوا بالصفات المیت مین حیاتهم یقین بالموت علی سبیل حق الیقین و هم فی حیاتهم میتون انا لله و انا الیه راجعون ـ

وارد در بیان کل شیٔ هالک و تاویل وجه

منظور از بیان کل شیٔ هالک بیان معنی این آیة کریمه ست لفظاً و حالاً هم باعتبار نحویه که متعلق بالفاظ ست و هم بلحاظ حقیقت که مکشوف اهل ذوق و حال ست کما یجیٔ فی المتن و شرحه بدانکه هلاک بمعنی نیست شدن ست و این امر ذاتی حقائق ممکنه ست و بذاته هر یک موجود ممکن هالک ست و حق سبحانه در

املاک اینها حسب اقتضاء ذاتی اینها میفرماید چنانچه هر لحظه در ضمن وجوب وجود خویش ایجاد اینها می نماید پس او مهلک همه اشیاست نظر بذوات الاشیاء و موجد اینهاست
نظر بذات خود و این نسبت ایجاد و املاک منسوب است باو تعالی باضافات مرتبه بشرط الشئ و بشرط لاشئ ایجاد متعلق بمرتبه بشرط الشئ است و املاک متعلق
بمرتبه بشرط لاشئ و مرتبه لا بشرط که شامل این هر دو مرتبه است متجلی در طرفین و هو بکل شئ محیط چه در حالت موجودیه اضافیه و چه در حالت معدومیه
اعتباریه و این معدومیه اعتباریه نوعی از وجود است و ظل مرتبه بشرط لاشئ چنانچه آن موجودیه اضافیه قسمی از وجود است و ظل مرتبه بشرط الشئ و هر موجود امکانی
بلحاظ معانی سلبیه مظهر وجود بمعنی بشرط لاشئ است و باعتبار اضافات ایجابیه مظهر وجود بمعنی بشرط الشئ است و بملاحظه مجموع مظهر وجود بمعنی لا بشرط است و ظل
آن مرتبه جامعه شامله و عدم حقیقی که مفهوم محض است ما صدق علیه ندارد و نیست و نیافته شده چنانچه وجود حقیقی که بمعنی واحد است و ما صدق علیه کل هست و همه جا
و همه وقت همان یافته شده و چون ازین حقیقت آگاه گشتی و دریافتی که وجود بمعنی است که امکان لعدم ندارد و وجوب وحدت است و آن مرتبه وجود است که چنانچه نظر
بوجوب موجودیه واجب الوجود است همچنین نظر بوجوب وحدت بمعنی واحد است وحده لا شریک له بلکه وجوب و وحدت در آن مرتبه عین هم اند و وجود است که بذات
خود موجود است نه بوجود زائد بر ذات که در بیصورت ذات احدی مفهوم عدمی میشود مانند دیگر ذوات ممکنات تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا و وجود است که بذات خود واحد است
نه بوحدت زائده بر ذات که این واحدیه نصیب احد عددی است تعالی الله عما یصفون پس باید که مدام خود را و همه موجودات را مستهلک محض در شهود وجود حق ساخته
مستغرق حضور بیکیف او گردی و جز وجود او جل شانه هیچگاه مشهود تو نباشد و فانی فی الله گشته باقی بالله گردی و از گرفتاری موت و حیات و دیگر همه قیود
و اضافات آزاد شوی مادام که زنده دارند خوش حال و چون بمیرانند خوش مآل ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار **رباعی** در آنکه

از گرمی صد محفل لعد بو روزی دو سه زین پیش درین منزل بود ه روبر سر نقش جهان آگاه ه کاین مشت غبار در زمانی دل بود ه رباعی گویا مرثیه شاعر ست
او بر فنای خود و ناظر والحمد لله بر فنائی که آینده است بالفعل حقیقت آن همه وقت مشهود است و ما یاستعداد مرحوم مسدود و کیفیت آنکه هست و انهم میتون همیشه حاصل ست
و همان فنا و استهلاک که باعتبار ظاهر آینده است در هر حال شامل وگرمی این محفلها اعتبارات موهوم است و این حیات ناپائدار و چند روز معدوم و کسانیکه ایشان را
او سبحانه بمشاهده این فنا در عین حیات مشرف ساخته و فانی فی الله گردانیده است چنان وجود موهومی بقا بالله عنایت میفرماید که بعد مردن هم همین قسم زنده و پاینده اند
که ان اولیاء الله لا یموتون پس زیارت مزارهای چنین صاحبدلان با آگاهی و ادب باید نمود و استفاده عبرت و خبرت و فیض و برکت باید فرمود که هر چند فی الحال بصورت خاک اند
اما صاحب جان پاک اند و بالفعل هم اهل آگاه اند و از حرکات و نیات تو آگاه و از بسکه در حالت حیات هم مستهلک مطلق اند بعد ممات نیز موجود بحق اند و الا نظر الی ذوات خود

چه ارواح و چه اشباح چه منزه و چه مشبه چه احیا و چه اموات چه مادیات و چه مجردات کل شئ هالک الا وجهه هالک که اسم فاعل است دلالت بر زمانه مستقبل میکند یعنی هر شئ
هالک شونده است مگر وجه او تعالی که باقیست ایمعنی اهل ظاهر است که ازین آیه همین معنی میفهمند که هر چه پیدا شده مخلوق گشته است آخر کار فانی خواهد گردید و همین قسم معنی
کل من علیها فان میدانند که هالک و فانی محمول بر استقبال است و همچنین بیان همین حال قیامت است یعنی حق تعالی چنانچه اشیا را پیدا کرده است باز روزی
نابود خواهد کرد که او سبحانه قادر است بر ایجاد و اعدام اشیا و درین هر دو صورت نمود قدرت خود میکند و باقی و پایدار نیست مگر ذات او جل سلطانه و اشیا نیست شونده

اند و نزد عرفا همین معنی همه را الآن حاصل است چه اگر گوئی زید قائم مبتدا و از ان استفاده قیام زید نیست بالفعل نه آنکه زید قائم شونده است در زمان آینده یعنی پیش عرفا
آگاه از معنی باطن اند آن فنا و استهلاک اشیا که در ذهن اهل ظاهر آینده است الحال اشیا را حاصل ست و بالفعل مستهلک در نور حقیقت اند و پیدا نیست مگر نور حقیقت
و اهل ظاهر که لفظ هالک را اسم فاعل دانسته دال بر زمانه مستقبل میدانند و معنی آیه آن می فهمند که اشیا هالک خواهند شد جواب برای دفع ادعای ایشان آنست که لفظ
قائم هم مانند لفظ هالک اسم فاعل است و چون گفته میشود زید قائم که جمله اسمیه است و زید مبتدا و قائم خبر آن مبتدا و از ان ثبوت قیام برای زید فی الحال میباشد نه
نه آنکه زید قائم خواهد شد زیرا که اسم فاعل حقیقة برای حال است و مجاز در استقبال و بنا بر حقیقت است بالاتفاق و هم نزد اهل سنت بدلالت خبر رسول الله علیه السلام

هفت چیز فانی نخواهد شد ارواح انسان و عرش و کرسی و لوح و قلم و بهشت و دوزخ و آنچه دراینها از موجودات ست که اکلها دائم و ظلها پس تحمل هالک استقبال
کل شیٔ گفتن صادق نمی آید پس همه اشیا این وقت در شعشعان انوار فیض وجودی مستهلک مطلق اند و نیست پیدا مگر وجه باقی یعنی ازین بیان معلوم شد که اشیا
در حالت موجودیه خود هم نظر بدوات خود معانی عدمیه اند و در روشنی انوار فیض وجود که نور الانوار ست گم اند و موجود نیست مگر وجود و کلمه انوار که جمع ست دلالت
بر کثرت مینماید بلحاظ کثرت عتبار مظاهر ست چنانچه یک نور خورشید در چند شیشه رنگارنگ بالوان مختلف در امکنه متعدده پرتو انداز دو سرخ و سبز و زرد نماید و گوئیم
که اینهمه انوار را دیدیم و حال آنکه فی الحقیقت همان یک نور ست که ظاهر ست همچنین یک معنی وجودی ست که در حقائق کونیه که مفهومات محضه اند جلوه نموده موجود
بالوان مختلفه مینماید و فی الحقیقه موجود ست پس محمد غزالی علیه الرحمة در مشکوة الانوار گفته رای العارفون ان لیس فی الوجود الا الله وان کل شیٔ هالک الا وجهه
لانه یصیر هالکا فی وقت من الاوقات بل هو هالک ازلا و ابدا و لا یتصور الا کذلک و مقصود از وجه فیض وجودی است که در حالت افاضه توجه مفیض بطرف مستفیض
ضرورست فاینما تولوا فثم وجه الله یعنی در آیه کل شیٔ هالک الا وجهه مقصود از لفظ وجه فیض وجودی ست که بمعنی موجود است والوجود موجود در آن مرتبه صادق می آید
و آن مرتبه وجود ظلی ست که بر همه موجودات منبسط گشته است و چون در وقت افاضه توجه مفیض بطرف مستفیض میباشد بنا بران آن فیض وجودی که
موجود ست بوجه معبر ست و در هر مرتبه موجود او ست که آیه فاینما تولوا فثم وجه الله مخبر این معنی ست پس باید که همیشه مصروف آیینه داری جمال باکمال او بوده چون
عکس خود را هیچ در میان نه بینی و متوجه او باشی مادام که از تهمت هستی موهوم باعتبار ظاهر هم خلاص شوی واعبد ربک حتی یاتیک الیقین مراد آنکه چون حقیقت
امر دانسته شد پس باید که مدام صرف مشاهده وحدت الٰهیه باشی و خود را و هر موجود را غیر مظهر تجلیه اسمائی و صفاتی او تعالی ندانی و این حالت حضور و شهود
کیفیت راسخه نفس خود گردانی و بدرجه ملکه رسانی و بلا فتور متوجه الی الله باشی و مانند عکس خود را هیچ در میان نیابی بلکه دانی صورت شخص ست که در عکس
هم جلوه گرست و خود متوجه و نظاره بانجمال خود ست و عکس غیر از مفهومی هیچ نیست و چون از تهمت این هستی موهوم که باعتبار ظاهر لاحق حال تست
خلاص خواهی شد یعنی خواهی مرد آن زمان این جهد و سعی نگاهداشت مشاهده و تکلیف بجا آوردن طاعاتی که ممد این حالت مشاهده اند از ذمه تو ساقط
خواهد گردید و وصل بلا فصل که مرتبه یقین حقیقی ست حاصل خواهد گشت و آیه واعبد ربک حتی یاتیک الیقین مشعر این امر ست و مفسران مراد از لفظ الیقین
موت داشته اند که همه را بعد ازین آن یقین حاصل ست **رباعی** گر بوده ام و اگر نبوده م رفتم ؛ بال و پر جلوه کشوده م رفتم ؛ در آیینه وهم چو تمثال ایدر دو
روئی که نداشتم نموده م رفتم ؛ حاصل آنکه اگر موافق فهمید عوام ما خود موجود بوده ایم یا مطابق یافت خواص غیر از نمودی بود نموده ایم آخر کار رفتیم و گذشتیم
در بال جلوه و ظهوری کشوده پرواز کردیم و همین ظهور و جلوه پر و بال برای پرواز شد که اگر ظاهر نمیشدیم چرا اطلاق پوشیدگی هم بر ما راست می آید
پس مانند عکس و تمثال در آیینه وهم روئی که نداشتیم نمودیم و رفتیم چه روی عکس روی شخص است والا عکس خود روی ندارد همان روی شخصی ست که در
مرتبه عکسی ظهور مینماید **فائده در بیان مرتبه وهم** عرفا که عالم را موهوم میگویند از ان بیان نباید فهمید که صور عالم متعلق بتوهمات مردمان ست
و در وهم خود هر امر را که خواهند ثابت کنند و هر امر را که خواهند نیست کنند که مراد این نیست و ایجاد و اعدام اشیا باختیار هیچکس نه بلکه مقصود آنست که وهم نام
مرتبه ایست که حق سبحانه بقدرت کامله خود این اعتبارات موهومه را در ان مرتبه ظاهر میسازد و مخفی می نماید یعنی چنانکه یک مرتبه عالم ارواح ست و یک مرتبه
عالم مثال و یک مرتبه عالم شهادت همچنین یک مرتبه مطلقه جامعه شامله وهم ست که محیط اینهمه عوالم ست و این جمله عالمها در ان موجود اند و او سبحانه در ان
مرتبه موجودات را بصنع خویش اتقان داده است صنع الله الذی اتقن کل شیٔ نه آنکه هر شخص معلوم بتوهم خود هر چه خواهد کند که این اعتقاد باطل گروه عندیه و عنادیه
است که منکر ثبوت حقائق اشیا اند لان العندیه هم الذین یقولون حقائق الاشیاء تابعة للاعتقادات حتی ان اعتقدنا الشیٔ جوهرا فجوهر او عرضا فعرض او قدیما فقدیم
او حادثا فحادث والعنادیه هم الذین ینکرون حقائق الاشیاء و یزعمون انها اوهام و خیالات باطلة کالنقوش علی الماء فافهم ؎

هو الناس

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الغنی بغنائه المتکبر بکبریائه المستغنی باستغنائه عن جمیع ما سوائه والصلوٰة والسلام علی محمد سید اصفیائه خاتم انبیائه وعلی آله واصحابه واولیائه واحبائه

اما بعد فهذا الوارد الرابع والعشرون هو المسمی بعزم الامور الامر هو الشئ والعزم هو القصد بالجزم فاذا یتعلق القصد الجازم بشئ یظهر الله تعالی عنه آثارا قویة وللاستقامة ثمرات شریفة واکثر سنة الله تعالی هذا الا ما شاء الله فان اید کالله بتائیده وحصل لک ما قصدت من امور الخیر فاشکر له واستقم کما امرت وانظر ظهور قدرته فی قدرتک وکن من القانتین وان فسخ عزمک بعدم الوصول الی المقصد فکن قائما علی اصل العزم هو التوجه الی الله وعرفان ربک وقل عرفت ربی بفسخ العزائم ورایت قدرته فی عجزی بسقوط اضافة القدرة عن نفسی وکن فی کل حال علی ذلک العزم الاصلی ثابتا وقل الحمد لله علی کل حال وان استقرت هذه الحالة فی نفسک ولو لم تیسر ظهور عزمک یبعثک الله یوم القیامة فی زمرة اولی العزم لانه لا ینظر الی صورتک وعملک بل ینظر الی قلبک ونیتک فاعلم ان العزم لا یحصل بالکسب کالاوصاف الکسبیة الاخر بل هو من الامور الوهبیة یخلق الله فی الفطرة الاولی فی النفس وهو منصب عظیم من المناصب یختص به الله من یشاء من الانبیاء والاولیاء علیهم السلام ولا یکون کل نبی او ولی صاحب العزم واهل العزم فی حلقة علیحدة من هذا الخلق وهم العالون الاقدسون المتبوعون لا یهبطون الی الذات ولا یلتفتون الی الاحتیاجات ولا یقیدون بالاسباب والآلات ولا یمیلون الی الشهوات ولا ینفرون من المکروهات ولا یخافون من البلیات ویذهبون قدما علی قدم ما زاغ البصر وما طغی ویسلکون علی طریق اشد البلاء علی الانبیاء وان ذلک من عزم الامور

وارد در استغنا بی نیازی و غنا و کشیدگی از اهل دنیا مناسب حال فقرست و این وارد مخصوص بسوی کسانی ست که وضع درویشانه دارند و یا اراده و دغدغه معاش و توکل در دل ایشان بود و الا بیچاره دنیا داران و اهل روزگار را کی پروای این معنی ست منظور ایشان را بهم رسانیدن ست بهر صورت که باشد و سلام و تسلیم و خوش آمد و تنگ و دو و خواه و ناخواه در سخن دخل کردن افخر و سلیقه و مردانگی و علم مجلس شناسند و کسی که ازین امور محروم ست او را بی قدر و نالائق و ناکاره و مجهول می پندارند و در زعم خویش قلت را عزت انگاشته اند و در ظن خود عیب را هنر پنداشته اند ان الظن لا یغنی من الحق شیئا لیکن اینها هم در کار خود ناچار اند و بتحصیل دنیا گرفتار و الدنیا زور لا تحصل الا بالزور اما اینقدر باید که از انصاف در نگذرند و بر خرابی احوال و قصور همت خود معترف باشند و فقرا و درویشان بی اسباب را در نظر خویش محقر ندانند و بر اسباب قلت آب خود افتخار ننمایند ان الله لا یحب کل مختال فخور و در نفس الامر معزز عند الله و عند الناس همان تارکانند و محبوب الهی همان عالی همتان و الله یحب معالی الهمم مال و منال ظاهری اعتباری ندارد و کثرت خر و گاو در آدمیت افزایش نیارد و بعض اوقات کمینه ها و اجلاف هم درین هوا چون زاغ و زغن می پرند و بعض هنگام عوام کالانعام هم نعمای الوان دنیا میچرند و بعض نان قحبه از اکثر مرد آدمیان پیش قرار در جمعها می باشند و بعض کفار و فجار از اکثر مومنین و پرهیزگار زیاده مال دار می بوند و بعض جهلا و حمقا از اکثر علما و عقلا جاه و حشم دنیاوی بسیار دارند اما این امور در نظر قانع مزاجان شریف نفسان و صاحبان حسب و نسب و معتمدان وکالت و سیر چشمان غنی دل و عارفان متوکل قدری ندارد و محض تخلق و صفا بهر کس پیش می آیند و هرگز نظر باین امور خسیسه اینها نمیکشایند و از طرف خود بد خلقی نمی نمایند لیکن اگر کسی از راه بدنفسی و کم حوصلگی احیانا غرور جاه و جلال خود یا افتخار فضل و کمال خود بی ادبانه یا ایما و حرکت هم پیش این خلفاء الله کبریا دستگاه ظاهر میکند ناچار بمقتضاء التکبر مع المتکبرین صدقه خوب حقیقت اینها بر اینها معلوم میگردانند و بتائید الهی و حمایت رسالت پناهی بسجود می آرند اکثر در مجالس گدایان طماع دیده شده که دنیا داران بی ادب بر هزد اداها هم سخن میکنند و در پرده طعن بر فقرا یا بیاد شرارت می نمایند و خود را افضل از درویشان و عاقلتر می انگارند و آن گرفتاران طمع بتوقع نذر و نیاز یا بتوهم اخلاص و اعتقاد آن منافقان در گذر می کنند بلکه تصدیق کلمات آنها می نمایند

تا ایشان خوش و راضی باشند و باز بیایند و آن بے غیرتان نمی فهمند که این مناسب شان فقر نیست و دنیاداران خوشامد پیشه چه طاقت دارند که پیش درویش
مذمت هیچ درویشی یا غیبت کدام فقیرے کنند چنانچه هم لباسی و هم وضعی قبول نمی نمایند ما دیده ایم که سپاهیان وقتی هیچ کسے از سپاهیان نمی شنوند و روا دا
طعن سپاهی دیگر در حضور خود نمیشوند و میگویند که این قوم شیر ست همه نیک و بد درین بیده نهفته اند هیچ کسے را بد نباید گفت پس درویش را باید که پروای
معتقدی و غیر معتقدی این دنیاداران مطلق در دل خود ندارد و بطورے ملاقات با ایشان کند که ایشان یکسر مو تجاوز از حد ادب نتوانند کرد پیش نواب صاحب
و راجه صاحب و جهان پناه حرکات بے ادبانه و سخنان بے باکانه این دنیاداران بجا نه میشود که این غرض آشنایان پیش فقرا آنرا ظاهر مینمایند مگر اینکه با درویشان
غرضے متعلق نیست پس چنانچه ایشان را غرض نیست فقرا با کبریا و متوکلان بے پروا را هم هیچ غرضے با ایشان نیست سر حساب اگر باشند بیایند و لله آداب نمایند
و الا بجال خود خوش باشند و روی دین و ایمان خود را بنا خن بے یقینی نخراشند عز من قنع و ذل من طمع **رباعی** هر چند کند زمانه کار خود را + از دست مدہ
تو اعتبار خود را + از پای فتاده ایم چون سایه ولی + بر کس نفگنده ایم بار خود را + هر چند زمانه کار خود کند یعنی تکالیف و مکروهات مبتلا سازد باید که تو اعتبار خود
از دست ندهی و آنچه نباید یعنی نیاز و لجاجت و طمع اختیار نکنی و این اسناد تکلیف دهی و مکروه رسانی بطرف زمانه از روی مجاز ست و در عالم شعر این طور بیان
مضائقه ندارد و الا از روی حقیقت تقدیر هر امر و ایجاد آن بقدرت مقدر حقیقی ست جل سلطانه که الله خلقکم و ما تعملون بالجمله در عین حالت افتادگی و خاکساری
مانند سایه بر سر کس بار خود نباید انداخت و بار خاطر کس نباید شد بلکه در آنحالت هم خود باعث راحت و آسایش دیگران باید گردید همت عالی منت بر نمیدارد
زنهار پیش کسے احتیاج خود ظاهر نکنی که اظهار احتیاج سوال ست و در سوال ذلت و ذلت بر مومنان للدنیا حرام که و لله العزة و لرسوله و للمومنین صاحب همت عالی سر زیر بار
منت نمی آرد و پا در راه طمع نمیگذارد و هرگز از قسم احتیاجات خود پیش کسے اظهار نباید کرد و رفع آن از مخلوقی که خود گرفتار احتیاجهاست نباید جست و اظهار احتیاج گو حکایة
باشد فی الحقیقة شکایت حق ست و داخل در سوال که آنرا حسن طلب میگویند و در سوال ذلت حاصل میشود و ذلت بر مومنان برای تحصیل دنیا حرام ست و برای همین
سوال در شریعه محمدیه علی صاحبها الصلوة و السلام منع و حرام شده که مومنین را ذلیل کردن نفوس خود برای دنیا روا نیست و لله العزة و لرسوله و للمومنین و چون
بنای عزت بر غناست عزت من کل الوجوه مراو تعالی راست که غنی عن العالمین ست ایبتغون عندهم العزة فان العزة لله جمیعا فالممکن الذی هو محتاج فی الوجود
الی الواجب کیف یکون معززا فان العزة للواجب جمیعا فی ضمنه لمن توسل به و انقطع عن هدمیته التی هی توهم الامکانیة کالنبی علیه السلام و بطفیله لمن تبعه من
المومنین فهو یعزهم بظهور وجوده و یغنیهم عن الخلق بنور شهوده فیعز من یشاء و یذل من یشاء بیده الخیر و هو علی کل شیء قدیر فکن فی عینک ذلیلا و مفتقرا الی الله
دائما و غنیا عن غیره لیزید الله عزتک فی اعین الناس کما قال النبی صلی الله علیه و سلم اللهم اجعلنی فی عینی صغیرا و فی اعین الناس کبیرا و اعلم ان العزة تزید بالخلق الحسن
لا بخلافه الذی هو الکبر و الغرور فمن کان علی خلق عظیم فله عزة عظیمة و الله احسن خلقا من الخلق بالرافة و الرحمة و الصبر علی الانتقام بالاعمال الشنیعة من العباد فله عزة
عظمی فتخلقوا باخلاقه تعالی و استغنوا بالغناء الله و اعفوا عن الناس لتکون العزة حاصلة لکم تا توانی بر قدر ضرورت قناعت نما و دست طلب بطرف کسے که شان
شان درویشی و در استغناست و زیب فقر در کبریا قال علیه السلام ازهد الناس من لم ینس القبر و البلی و ترک افضل زینة الدنیا و آثر ما یبقی علی ما یفنی و لم یعد غدا
من ایامه و عد نفسه فی الموتی و قال ازهد فی الدنیا یحبک الله و ازهد فیما فی ایدی الناس یحبک الناس و قال استغنوا عن الناس و لو بشوص السواک و اگر زیاده ازین
همت عطا فرمایند و از زیستن و مردن هم بے نیاز گردانند سبحان الله ضروریه هم ضروری تو نباشد تو ممکنی چون ترا وجود و عدم ضرور نیست پس دیگر چه باشد که
ضرور بود و بلکه چنان عزم داری که از حق تعالی هم طلب حوائج دنیاویه ننمائی و بر آمدن حاجات مطلق مخطور باطن تو نباشد بلکه ترا حاجتی نیز او باو نماند یعنی
هیچ جای طلب رفع احتیاجات از هیچ نوع خود از حق سبحانه هم طلب امور دنیاویه نکنی و نه ظاهر او لسانا طلب احتیاجات نمائی و نه باطنا و قلبا بر آمدن حاجات
و تیسر مرادات استدعا کنی و هیچ حاجت و مراد مطلق مخطور دل تو نبود و چه جاے طلب غیر طلب شدن و نشدن فی الحقیقة و در نفس الواقع سوای همان

یک معبود هیچ چیز مقصود نباشد لا معبود الا الله و لا مقصود الا الله بلکه چه جای مقصود و غیر مقصود هیچ شیء موجود نبود لا موجود الا الله پس جز مشاهدهٔ ذات او ترا
هیچ حاجتی و مرادی نباشد آنچه در آخر سلوک بشارت نفی ارادات و مرادات میدهند همین مقام ست و مقدمهٔ رضاست که منتهای مقامات ست او کریم ست
و بحال تو علیم آنچه ترا می باید بے طلب تو بتو میرساند این بیان برای تسلی دل این متردد نافهم ست که حق تعالی داناست از احوال همه مخلوقات احتیاج طلب کردن احتیاج
و استدعا نمودن آن نیست آنچه هر مخلوق را می باید آن کریم میرساند و تا که قائم خواهد داشت خواهد رسانید و هرچه نمیدهد طلبی بابست داده و از راه تربیت و مهربانی ست
نه که بسبب بخل و غضب چنانکه پدر فرزند را برای ازالهٔ مرض پرهیز میکناند و چیزهای لذیذ که مرغوب طبع اوست برای خوردن نمیدهد داده و تلخ و بیمزه میخوراند پس اینهمه
تمناهای زائده را بالکل از دل دور باید کرد و در امر الهی برضا باید بود و عسی ان تکرهوا شیئا و هو خیر لکم و عسی ان تحبوا شیئا و هو شر لکم والله یعلم وانتم لا تعلمون ابن آدم عندک
ما یکفیک وانت تطلب ما یطغیک و حق سبحانه را دوست یقینی خود باید دانست و مهربان تر از هفتاد مادر مهربان باید فهمید و بے شبهه دوست ماست که درین امر
هیچ جای شک و تردد نیست والله ولی الذین آمنوا پس بر اعتماد دوستی و وکالت او بخاطر جمع انقطاع از اسباب دنیوی باید نمود و بر مسند توکل بفراغت تمام باید نشست
و من یتوکل علی الله فهو حسبه الله یحب المتوکلین هرچند دهان من قابل این گفتار نیست اما شکر که میگوید بنگر که چه میگوید یعنی دهان بشریت من لیاقت این بیان ندارد
و من سراسر عاجزم و محض تائید الهی این اقوال بر زبان آورده ام و او سبحانه صرف بعنایت خاصه خود ما حال برین حالت قائم و برقرار داشته است و امید از فضل او
قوی ست که ان شاء الله تعالی تا دم آخر بتصدق خاتم المرسلین و امیر المحبین قائم و برقرار خواهد داشت و خاتمه هم بخیر خواهد کرد الذی خلقنی فهو یهدین والذی
هو یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین والذی یمیتنی ثم یحیین والذی اطمع ان یغفر لی خطیئتی یوم الدین پس اے ناظر کتاب تو که ظاهربینی و متکلم همین شخص مصنف
را میدانی وازین معامله آگاه نیستی این را نگاه مکن که این کلمات بظاهر از زبان کیست بر حقیقت آن بنگر و قائل بالمجاز کیست آن را مبین و لحاظ کن که چه اسرار با فوائد بر سے آید و فی الحقیقة
آن سخن چیست تا ترا هم فائده دهد و در پردهٔ انکار محجوب نگردی شعر احب الصالحین ولست منهم لعل الله یرزقنی صلاحا صلحا فی الحقیقة مقربین اند که بقرب و
معیت حق تعالی بمرتبهٔ اتم مشرف اند و از فنا و خودی و انانیت تمام هم محفوظ پس میگوید که من محبت و جناب صالحان و مقربان الهی دارم و مراد جناب های پیران خود
ست و خود را آن درجه رسیده نمیدانم لیکن امید و رجا از جناب حق سبحانه آنست که بسبب تبعیت و محبت این برگزیدگان بندهٔ قاصر خود را نیز صلاح حقیقی نصیب کند و قرب
و معیت قوی عنایت فرماید و فانی فی الله باقی بالله سازد و بشرف نسبت این بزرگواران بدرجهٔ اکمل بنوازد رزقنا الله و ایاکم حقیقة التوکل والاستقامة یعنی
روزی گرداند حق تعالی ما را و شما را ای طالبان حق که قدم درین راه نهاده اید حقیقت توکل و استقامت یعنی ظاهراً و باطناً معاش توکل عطا کند و استقامت بر آن
عنایت فرماید و از لغزش اقدام محفوظ و مصئون دارد بمنه و کرمه **رباعی** با اهل دول تندی خو پیدا کن در گلشن مسکنت نمو پیدا کن تا کے ز هوا ز لی بعزت
آتش بهوس خاک نشین و آبرو پیدا کن الحق گذران درویش چنان باید که با دولتمندان تندخو باشد و حاصل آن نیست که کج خلقی و بدمزاجی پیش آید که بعید از
حسن اخلاق ست بلکه مراد آنکه با اهل دول که جاه و جلال فانی بے اعتبار دارند بفروتنی ملاقات نباید کرد و لباس فقر را پیش اسباب دنیا ذلیل نباید نمود و
درویش را باید که در گلشن مسکنت نمو پیدا کند یعنی نشو و نما بهم رساند و هر روز مسکینی او در ترقی باشد اللهم احینی مسکینا وامتنی مسکینا واحشرنی فی زمرة المساکین نه
آنکه از آمدن هدایا و دولتمند شود و اسباب دنیا دیده رافع فقر گردد و درویشی مغلوب دولتمندی شود حضرت امیر المحبین ایدنا الله بنصره سره و قدسنا بسره ببرکة بره در آ
عظمت گذرین فقرے فرموده اند که اگر سلاطین تمام روے زمین و بادشاهان هفت اقلیم خواهند که فقیر را بمال خود توانگر گردانند نتوانند یعنی هرچه گذرانند فقیر همان
وقت نذر و بجا صرف کند و جمع نسازد متاع دنیا چه قدر ست که پیش همت عالی درویشان قدرے داشته باشد و ایشان را بمتاع خود غنی سازد که متاع الدنیا
قلیل آن تجلی غنا حق تعالی ست که بر دل این بزرگواران ظهور نموده غنی از جمیع ماسوی میگرداند فاغناهم الحق بغنائه واستغناهم ناش من غناء الله والله غنی عن
العالمین بالجمله تا کے از هوا و حرص در عزت و حرمت خود آتش خواهی زد و خود را برای دنیا خراب و ذلیل خواهی کرد و مقرر ست که طمع باعث ذلت ست و قناعت

سبب عزت عز من قنع و ذل من طمع در خاک باید نشست یعنی ترک اسباب ظاهرہ باید نمود و آبرو یعنی بے نیازی از ماسوی اللہ حاصل باید فرمود و لطف
اجتماع اربع عناصر کہ در مصرعین رباعی بلا تکلف واقع شدہ ظاہرست فنعم اللطف۔ فقط۔

هو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ قاضی القضاء والقدر موجد النفع والضر والصلوٰۃ والسلام علے رسولہ محمد خیر البشر وعلے آلہ واصحابہ ذوی التاثیر والاثر **اما بعد**
فہذا الوارد الخامس والعشرون ہو المسمی بالقدر المعلوم قال اللہ تبارک وتعالیٰ ان من شیٔ الا عندنا خزائنہ وما ننزلہ الا بقدر معلوم المراد من الشیٔ نوع ذلک الشیٔ او جنسہ کلیۃ
ومن الخزائنۃ افرادہ وانواعہ جزئیۃ ومن ظرف الخزائن وہو لفظ العند العلم الالٰہی ومن التنزیل الایجاد والاظہار فی الخارج ومن القدر المعلوم مقدار تشخص الشیٔ حسب الصورۃ
العلمیۃ الالٰہیۃ فاقتضاء ذاتہ تعالیٰ لایجاد الخلق اجمالاً وکلیۃ یعبر بالقضاء واقتضاء صفاتہ واسمائہ لاظہار مظاہرہا تفصیلاً وجزئیۃ یسمی بالقدر کما یجیٔ۔

الوارد فی القضاء والقدر

باید دانست کہ قضا عبارتست از حکم الٰہی کلی باعیان موجودات باحوال جاریہ واحکام طاریہ برایشان من الازل الی الابد وقدر عبارتست از تفصیل این حکم کلی اجمالی بآنکہ تخصیص کردہ شود
ایجاد اعیان باوقات وازمان ودیگر امور مخصوصہ بدانکہ معنے قدر بفتح دال وسکون آن نیز آنچہ قضا نمودہ وحکم کردۂ الٰہی ست از امور ودر صراح گفتہ کہ قدر بسکون
حرکت اندازہ کردۂ خدا تعالیٰ بر بندہ از حکم وباین معنی قضا وقدر یکے باشد وبعضی فرق باینطور کنند کہ قضا حکم ازلی ست وقدر وقوع آن در لا یزال وباین معنی قضا
سابق باشد بر قدر وبر عکس نیز اطلاق یابد قدر بمعنی تقدیر ازلی وقضا حکم کردن وپیدا کردانیدن بروقت آن ومحمد غزالی علیہ الرحمۃ گفتہ کہ حکم قضا وقدر حکم ازلی
یکیست وقضا خلق اسباب کلیہ مثل افلاک وکواکب وعناصر وملائکہ وجز آن وقدر ترتیب حوادث بر آن وتعلق آن بدان ست ودر صراح ست کہ قضا حکم وحکم کردن
وپرداختن ورسانیدن وروان کردن حاجت واگاہانیدن وقضاء اے صنعہ وقدرہ قولہ تعالیٰ فقضٰہن سبع سمٰوات ومنہ القضاء والقدر واعلم ان القضاء ہو
اقتضاء العلۃ للمعلول بالکلیۃ اجمالاً قبل وجود المعلول بالتقدم العلیۃ والقدر اقتضاؤہا اللوازم المعلول بالجزئیۃ تفصیلاً والمشیۃ توجہ العلۃ الی ایجاد المعلول والتقدیر تعیین
وقت الایجاد والایجاد اخراج المعلول من القوۃ الی الفعل والقوۃ استعداد الظہور فی الباطن والفعل مظہر القابلیۃ فی الظاہر والعلۃ ما یقتضی لوجود غیرہ والمعلول ما یقبل الوجود
من غیرہ وکل من العلل الممکنۃ علل اضافیۃ ومن انتہت الیہ سلسلۃ العلل علۃ حقیقیۃ وعبر فی اصطلاح الحکماء بالعلۃ الموجبۃ وہی عبارۃ عن ذات الواجب عندہم والمحدثون
المخلصون لا یجوزون اطلاق لفظ العلۃ علیہ سبحانہ احترازاً عن المشارکۃ الجنسیۃ فی العلۃ والمعلول وحدہ لا شریک لہ وایضاً ما جاء فی الشرع ہذا اللفظ وبدلہ الخالق والبار
المصور ففی کل مرتبۃ من مراتب العلل الاضافیۃ التی ہی من المعلولات فی الاصل تاثیر القدرۃ الواحدۃ الحقیقیۃ والقضاء الواحد الحقیقی والقدر الواحد الحقیقی والمشیۃ
الواحدۃ الحقیقیۃ والتقدیر الواحد الحقیقی والایجاد الواحد الحقیقی والی اللہ ترجع الامور کلہا وما ینسب من ہذہ النسب الا عتباریۃ الی تلک العلل الاضافیۃ بالمجاز فہو ایضاً
اضافی کالقضاء الاضافی والقدر الاضافی والمشیۃ الاضافیۃ والتقدیر الاضافی والایجاد الاضافی وہولاء الفاعلون المجازیون یسمون فی لسان الشرع بفاعلی القدر
وہم الملائکۃ المادیۃ وغیر المادیۃ فالملائکۃ المجردۃ ہم العالون الداخلون فی عالم الامر والملائکۃ المادیون ہم السافلون المحسوبون فی عالم الخلق فسبحان الذی بیدہ
ملکوت کل شیٔ والیہ ترجعون وللملائکۃ اجنحۃ باعتبار تعدد الحیثیات الاقتضائیۃ وہم اولو اجنحۃ مثنیٰ وثلٰث ورباع الی ما شاء اللہ ولا یکون للملک جناح واحد لضرورۃ
الحیثیتین فیہ احدہما العلیۃ الاضافیۃ والثانی المعلولیۃ الحقیقیۃ کما فی العقل الاول وما یزید علی ہاتین الحیثیتین کالمعلولیۃ الاضافیۃ فی العقل الثانی والمحددیۃ
فی الفلک الاول فہو کالجناح الثالث والرابع ولا نظن من ہذا ان خلقۃ الملائکۃ منحصرۃ فی العقول والقویٰ کما زعم الحکماء والمؤمنون بل العقول والقویٰ ایضاً من جنس الملائکۃ
الاعالی والادانی وہم جنود من الملائکۃ لا یعلمہا الا ہو وہم القادرون علی تمثل الاشکال المختلفۃ وتکلم الکلمات المتنوعۃ ولکل واحد منہم خدمۃ مخصوصۃ کتنزیل الوحی

علی الرسل بجبریل و تقسیم الرزق للمرزوقین بمیکائیل و قبض الروح بعزرائیل و نفخ الصور باسرافیل و تعلیم العلوم للاولیاء ایضا بالفیض الجبرئیلی لکن لا علی نهج الوحی بل بطریق
الالهام والالقاء فی النفس و تقسیم الرزق للکل بالفیض المیکائیلی لکن لا علی نهج المقابلة والید بالید بل فی ضمن توجیه اسباب الرزق و قبض الارواح بالتوسط العزرائیلی
لکن لا علی نهج المقاربة والمواجهة بل فی ضمن شدة الامراض و جمیع اسباب الموت و نفخ الصور فی کل تنفس کل حین بالتوسط الاسرافیلی لکن لا علی نهج القیامة الکبری
بل فی ضمن تجدد الامثال و لیس احد منهم معطلا عن خدمته فی ای زمان بل هم مامورون فی کل حین بشان و یفعلون ما یؤمرون فالحمد لله الذی آمنت به و بملائکته و کتبه
و رسله ایمانا تاما و لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا و ان شاء اخبر من احوال الملائکة جزئیة و کلیة و صورة و حقیقة کلها و شاهدت فی عالم الملکوت صورهم و
ادرکت حقائقهم ولکن لا حکم لی بتصریح هذه المطالب و اظهار تلک المکشوفات مفصلا الحکم لله والملک لله و لا حاکم سواه و لا نعبد الا ایاه —

فائده قضا را چون طبیعت باید فهمید که سلطان بدن و مدبر اوست هیچگاه جز اصلاح و خیریت و قوام ملک خود هرگز نخواهد هر چند چنانکه صحت بطبیعت است
تولید مرض هم از وست که اگر طبیعت نباشد مرض هم پیدا نشود اما بالطبع طبیعت مقتضی صحت و حافظ اوست و مرض بسبب فساد مواد فاسده پیدا میکند همچنین قضا
که حکم واجب الوجود ست جز خیریت و اصلاح موجودات نمیخواهد و هر آن افاضهٔ وجود به می نماید که والله لا یحب الفساد والله رؤف بالعباد لیکن مادهٔ فاسدهٔ عدمیه که
در حقیقت امکانیه مندرج ست اقتضاء مرض شر میکند و واجب از راه رافتی که عموما بر حال همه ممکنات دارد آن معانی ممکنه را نیز موجود می گرداند و از جانب
امکان بوجود می آرد والقدر خیره و شره من الله تعالی و ما ظلمهم الله ولکن کانوا انفسهم یظلمون پس هر چه هست خیر در خیر ست و شر نیست مگر اضافی و نسبی کما قال المحققون

نکته در مرتبهٔ وجود بحت من حیث هو هو اطلاق خیر هم نمیتوان کرد که خیر هم اعتباریست مثل شر اما شر باعتبار نسبت ممکن ست و خیر بلحاظ
نسبت واجب ما اصابک من سیئة فمن نفسک ما اصابک من حسنة فمن الله و باعتبار نسبت جامعیت مطلقه قل کل من عند الله **رباعی** الله قضی کل قضاء و قدر
والله به وجود نفع و ضرر لا حول و لا قوة الا بالله لولا تاثیره لما کان اثر حق تعالی حکم کرده و تقدیر نموده هست هر قضا و قدر را که هر شی بسبب آن در وجود
آمده کما قال عزوجل اذا قضی امرا فانما یقول له کن فیکون قسم اوست که با هستی نفع و ضرر ست و مراد ازین تمام امور متضاده اند نه فقط نفع و ضر چه همه امور مختلفه
عالم مظاهر اسماء الٰهیه اند و اسمای متقابله در اینها ظهور نموده پس هر چه هست از وست و نیست حول و قوة مگر از حق تعالی چرا که اگر نباشد تاثیر او سبحانه
و از بخشیدن آن موثر حقیقی هرگز نباشد اثر هیچ چیز در هیچ چیز پس اینهمه تاثیرات عقول و نفوس افلاک و نجوم و طبائع و ادویه و اعمال و اقوال فی الحقیقة
تاثیرات الٰهیه اند و نیست نافع و ضار مگر او تعالی لا نافع الا الله و لا ضار الا الله اعلموا ان الاشیاء المقدرات بالفتح کلها مقدرات بالکسر للاشیاء التی هی بعدها و الافعال
ایضا للافعال الاخر من ای فاعل کانت لان فاعلها فی نفس الامر هو الله المقدر حقیقة و ان کان اسنادها باعتبار المجاز الی الفاعلین الذین هم مفعولون حقا بدانکه
اینکه چیزهای تقدیر کرده شده تمام آنها تقدیر کنندگانند برای چیزهائے که بعد آنها هستند و تقدم و تاخر علیة و معلولیة دارند و افعال نیز برای افعال دیگر از هر فاعلی که
باشند برای اینکه بتحقیق فاعل آن افعال در نفس الواقع آن خداوند تقدیر کننده هست از روی حقیقت و اگر چه انتساب کردن و اسناد نمودن آن افعال باعتبار
مجاز بطرف فاعلانی ست که ایشان خود مفعول و مخلوق اند از روی واقع حاصل آنکه اگر نظر بصیرت بر مجموع عالم و تمام مخلوقات علویه و سفلیه گماشته شود مشهود گردد
که همه مکونات مظاهر قدرت حق اند و یک قدرت و فعل حق ست که در همه اشیا و افعال ساری و جاریست و چون اشیا و افعال را با همدیگر تقدم و تاخر ثابت ست
پس چیزهائے مقدم مظاهر تقدیر الٰهی اند برای چیزهائے موخر و تقدیر کنندگان اینها و بر همین قیاس افعال پیشین برای افعال پسین خود مثلا ارادهٔ انسان
موجب حرکت دست و حرکت ید موجب حرکت قلم و حرکت قلم موجب ظهور نقوش و فی الحقیقة اسناد اینهمه حرکات بطرف ذات کاتب ست و میگویند
که فلانے چنین نوشته و چنان نوشته و قدرت ید هم قدرت اوست و قدرت قلم هم قدرت اوست زیرا که بذاتهای خویش دست و خامه لیاقت
حرکت ندارند و محرک اینها جان کاتب ست اگر چه باعتبار مجاز نسبت حرکات بطرف اینها هم کرده میشود که میتوان گفت در نوشتن فلان حرف

قلم با نیطور میگردید واصل اینچنین حرکت مینمایند اما در واقع اینهمه حرکات کاتب ست قس علی هذا ما ذکرناه من حال الاشیاء والافعال فالید والقلم مثلان للاشیاء
المقدمة والمؤخرة وحرکاتهما امثلة للافعال الصادرة من الاشیاء ونفس الکاتب هی اعلی الامثلة مثل لذات الوجب ولله المثل الاعلی کما ثبت بالنقل لاحول ولاقوة
الا بالله وبالعقل لا فاعل فی الوجود الا هو لان الفاعلیة مخصوصة بالمرتبة الواجبیة والانفعال مختص بالمرتبة الامکانیة ای چنانچه ثابت شده است بنقل یعنی زبانی
رسول مقبول علیه الصلوة والسلام که نیست هیچ حول وقوة مگر از حق تعالی و هم ثابت شده است بعقل یعنی به برهان عقلی که قضیه ارباب معقول ست لیست
فاعل در وجود مگر همان وجود برای اینکه فاعلیة مخصوص بمرتبه واجبیه ست و وجوب عین وجود است و انفعال که قبول کردن فعل ست مختص بمرتبه امکانیت
و علاوه اینکه انفعال نیز چون فعل است منسوب بهمان وجود است که در ممکنات جلوه گر ست نه بماهیات ممکنه مقصود آنکه عقلاً و نقلاً فعلیه منسوب بجناب
واجب تعالی ست و تقدیر هر امر مضاف بطرف او سبحانه و در هر صورت مقدر هر امر اوست و تدابیر نیز داخل تقادیر ست الله خلقکم وما تعملون و چنانکه او تعالی
برای بعض امور ملائکه را مظهر تقدیر خود ساخته که فرشتگان را فاعلان تقدیر میگویند و به یک فرشته کار روزی رسانی حواله کرده و به یک فرشته امر
جان ستانی تفویض نموده و علی هذا القیاس دیگر امور مقدره بفرشتگان سپرده شده است همچنین بهر موجود کارهای تقدیر خود حواله فرموده است لهذا احکام
و آثار از اشیا ظاهر میشوند و خواص اشیا حق ست و بآدمیان هم کارها مفوض گشته و نتائج اعمال و اقوال ایشان هم ثابت ست و اینهمه تقدیرات حق تعالی
ست کما یجیئ تفصیله فالاشیاء والافعال مقدورات بحیثیة و تقدیرات بحیثیة ولعلک علمها فی القدر الم تر ان الشخص الواحد ابن لوالده واب لولده اختلفت
الاحکام باختلاف الاعتبارات المختلفة پس همه اشیا و افعال تقدیر کرده شدگانند از یک حیثیت و تقدیر کنندگانند از یک حیثیت چه تمام موجودات باهمدیگر
نسبت علیت و معلولیت دارند پس علل تقدیر کنندگان معلولات خود اند و معلولات تقدیر کرده شدگان علل خود شمرده میشوند همه آن اشیا و افعال در حساب قدر
که تمام اینها هم مقدورات حق اند و هم تقدیرات او جل شانه مثالش آنکه آیا نمی بینی تو اینکه شخص واحد پسر ست برای پدر خود و پدر ست برای پسر خود
مختلف شدند احکام باختلاف همین اعتبارات مختلفه فالفعل الواحد الاول الذی هو الصادر الاول یسمی بالقضاء لان القضاء حکم اجمالی مشتمل لجمیع
التفاصیل المقدرة والافعال الاخر المتکثرة سمیت بالقدر لانه امر تفصیلی مختص بالتشخصات المعینة پس آن فعل واحد اول که صادر اول ست از واحد حقیقی جل
برهانه بظهور آمد که مقرر ارباب معقول ست از واحد صادر نمیشود مگر واحد نام نهاده میشود بقضا زیرا که قضا حکمیست اجمالی مشتمل بر جمله تفصیلهای تقدیر
کرده شده و آن افعال دیگر که متکثر اند نام نهاده شده اند بقدر برای آنکه قدر امر تفصیلی ست مختص بمشخصات معینه و توضیح این مطالب بمثالی نمائیم
مثلاً سلطانی حکم کند که تنخواه بملازمان بدهند پس این حکم اجمالی مانند قضا ست و تقسیم آن علی قدر منصب به زید این قدر بدهند و بعمرو این قدر این حکم تفصیلی مانند
قدر ست پس قضا که امر مجمل ست متضمن قدر ست که امور مفصله باشد فالقضاء فی حکم المصدر والقدر کالمشتقات وکل ما هو فی القدر مفصل کان فی
القضاء مجملاً این مثال دیگر ست یعنی مثل قضا مانند مصدر ست و مثل قدر چون دیگر صیغها که مشتق اند از ان مصدر و هر آنچه در مرتبه قدر مفصل ست بود در مرتبه قضا
مجمل و اقسام القدر علی اربع اوجه بدیهی و نظری و کشفی و مخفی اقسام قدر بر چهار وجه است یکی قدر بدیهی ست و یکی نظری و یکی کشفی و یکی مخفی یعنی چون همه اشیا و افعال
علویه و سفلیه ناشی از تقدیرات الهی اند بموجب بیان سابق داخل در مراتب قدر اند تقسیم مجموع آن بر چهار قسم نموده آمد و نام هر یکی جدا نهاده شده و هر قسم بدو اسم موسوم
گردید برای توضیح حقیقت هر یک ازان و تصریح مرتبه آن چنانچه می آید فالقدر البدیهی الذی یقال سفلیا ایضا سمی علی السنة العوام بالاسباب الظاهرة یعنی
القدر بدیهی که گفته میشود آنرا قدر سفلی نیز نام نهاده شده است این قدر بر زبانهای عوام باسباب ظاهره و این اسباب ظاهر هم از جمله تقدیرات ست لهذا
نتیجه آن هم اکثر بظهور می آید و کمل مرحومین رعایت اسباب هم بقدر نموده اند لیکن این تقدیر سفلی ست و بالکل محل اعتماد نیست چه دیگر قضاهای مافوق
این را رد هم می نمایند و بخلاف این اسباب هم گاهی کار بظهور می آید که این اسباب ظاهره مقتضی آن نبود فاطلع الحق سبحانه سائر العوام علیها

اطلاع از اسباب فعال بمعنی وقوف دادن ست بر سر خود پس آگاهی داده است حق تعالی تمام عوام را بر آن اسباب ظاهره که قدر بدیهی و عقلی و بمدد آنها هر کسے را آثار آنها بنظر مے آید و نتایج آن مے نماید والنظری الذی یقال علویاً ایضاً سمی بتاثیرات الطبائع والنجوم والافلاک والنفوس والعقول آن قدر نظری که گفته مے شود قدر علوی نیز نام نهاده شده است در اصطلاح اہل حکمة بتاثیرات طبائع و تاثیرات نجوم و تاثیرات افلاک و تاثیرات نفوس و تاثیرات عقول و هر یکی از اینها مظهر تقدیر الٰہی ست و صاحب تاثیر بقدرت حق سبحانه است و طبائع عنصریه را که از سفلیات ست ازینجهت با این علویات شمرده که رتبه دریافت آن نسبت با چیزها که عوام ادراک آن میکنند بلند ست و اطبا از آن آگاه اند و درین مجموعه تاثیرات مذکوره که تاثیرات طبائع و نجوم و افلاک و نفوس و عقول باشد احتمال تخلف هم هست و هر چند محسوب بر قدر ست و تقدیر نظری ست اما مانند قدر بدیهی با قتضاء قدر ما فوق در قدر نظری هم جواز تخلف ست که هر وقت او تعالی خواهد در اینها اثر دهد و هر وقت خواهد ندهد که الشمس والقمر والنجوم مسخرات بامره و علم الحکماء والمنجمین ایاها آموخته است حق تعالی آن قدر نظری که مسمی بتاثیرات طبائع و نجوم وغیرها ست یعنی علم آن داده است حکما و منجمین را و عوام ازین امر واقف نیستند و حکما را اول برای آن بیان کرده شد که علم حکمة عام ست و شامل ست علم طب و نجوم را پس حکما از تاثیرات مذکوره تماما ہا آگاه اند و چون طبیبان نیز در عرف حکیم میگویند اطبا نیز داخل اند و اطبا را تاثیرات طبائع معلوم میباشد و قدرے از نجوم هم آگاه مے باشند و رعایت فصول و هواهم در معالجه مے دارند و منجمین را صریح لفظاً بعد حکما برای آن بیان نموده که هر چند علم نجوم هم چون علم طب از شعب علم حکمة ست اما بسبب استخراج احکام و اخبار وقت خسوف و کسوف و دیگر امور از سعادت و نحوست ستارگان فرقه منجمین جدا از فرقه حکما مشهور گشته و منجم را کسے حکیم نمیگوید و البته این منجمان را حرکات افلاک و نجوم معلوم میشود و آثار آنرا درمے یابند لیکن اینکه تخلف از تاثیرات آنها جائز نمیدانند این از راه عدم اطلاع بر حقیقة امر ست و محض کفر و ضلالت ست چنانکه اینها را مطلق بے تاثیر محض فهمیدن و حرکات نجوم و افلاک را لغو و بیهوده دانستن از راه سادگی و جهل ست و حق آنست که حق تعالی در اینها بقدرت کامله خویش آثار نهاده است ربنا ما خلقت هذا باطلاً و هم تعالی قادر ست بر اینکه در بعض اوقات بموجب آثار اینها احکام بظهور نیاید۔

فائده حاصل آنست که بنظر عرفانی هر شے را مظهر حکمة حکیم حقیقی جل شانه باید فهمید و در هر چیز ظهور یک قدرت و حکمت باید دید فعل الحکیم لا یخلو عن الحکمة و چون چنین مشاهده حاصل شد اسناد آثار بطرف ذوات الاشیاء نماند و بالذات اشیا را مؤثر دیده نشد که حاصل حدیث من آمن بالنجوم فقد کفر همین ست که حق تعالی نجوم را بے اثر صرف و بیهوده پیدا کرده است والکشفی الذی یقال مکتوبیاً ایضاً سمی بما هو مکتوب فی اللوح المحفوظ آن قدر کشفی که گفته میشود مکتوبی نیز نام نهاده شده است در زبان شرع بچیزے که نوشته شده است در لوح محفوظ و درین تقدیر هم جواز خلاف ست که یمحو الله ما یشاء و یثبت و عنده ام الکتاب و اخبر به الملائکة والانبیاء والاولیاء علیهم الصلوٰة والسلام خبر داده است او تعالیٰ یعنی مطلع ساخته است باین قدر مکتوبی از راه کشف حقیقت آن ملائکه و انبیا و اولیا را و هر وقت که در اراده او سبحانه است از بعض امور مرقومه لوح محفوظ بر اینها مکشوف مے شود و حکما و منجمین از نیمعنی آگاهی ندارند و آنچه اسرار لوح و قلم حق تعالی مکشوف ساخته است برای تصریح مطالب آن اجازت نداده ان شاء الله تعالی در نصیب هر که خواهد بود از این تخم آن نهال سر خواهد کشید و خود بخود با فاضه غیبیه منکشف خواهد شد والخفی الذی یقال مجهولیاً ایضاً سمی بالغیب الذی لا یعلمه الا هو آن قدر خفی که از راه عدم اطلاع بر آن گفته میشود مجهولی نیز نام نهاده شده است بآن غیب که نمیداند آنرا هیچکس مگر حق تعالی و درین تقدیر جای خلاف نیست و بر همه تقدیرات تحت خود که آن هم از امر الٰہی اند غالب ست که والله غالب علی امره و آن تقدیرات داخل مرتبه امکان اند و این تقدیر ثابت در مرتبه وجوب سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم یا الٰہی پاک هستی تو از جمیع الواث اعتبارات و نیست ما را علم مگر آنچه تو علم بآن داده ما را باید رستی که تو عالم حقیقی و حکیم مطلق هستی و قد یسمی القدر ایضاً بالقضاء مجازاً و یطلق علی الاقسام الثلثة الاول اطلاق القضاء المعلق لجواز التبدل والتخلف فیها و علی القسم الرابع اطلاق القضاء المبرم لعدم التبدل والتخلف فیه لانه مختص بعلمه سبحانه و منسوب الیه ولا یجوز الخلاف فی علمه تعالی الله عن ذلک علواً کبیراً و گاهی نام نهاده میشود قدر نیز بقضا از روی مجاز یعنی آن تقدیرات را هم گاهی بقضا تعبیر میکنند و اطلاق کرده میشود بر اقسام سه گانه پیشین

که قدر بدیہی و نظری و کشفی باشد اطلاق قضاء معلق برای جائز بودن تبدل و تخلف دران اقسام ثلثہ و اطلاق کردہ میشود بر قسم چہارم کہ قدر مخفی ست اطلاق قضاء مبرم برای نبودن تبدل و تخلف دران قسم رابع برای اینکہ آن قسم چہارم ای قدر مخفی مخصوص ست بعلم حق سبحانہ و منسوب بجناب او عز سلطانہ و جائز نیست خلاف در علم حق تعالی برترست حق سبحانہ ازاین نسبت خلاف در علم برتری بزرگ **رباعی** حمد المنزہ یسمی

باللہ فی الخلق وحدتہ والکان سواہ مرآۃ جمالہ جمیع الاکوان فی الکون لمارات الاباہ کلمہ حمدا مفعول مطلق فعل محذوف ست که واجب ست حذف آن یسمائے یعنی احمد حمدا پس معنی آن شد کہ حمد و ثنا میکنم حمد و ثنا کردنی برائے منزہ کہ مسمی باللہ بحق ست در خلق یافتہ ام او راکہ عالم ہمہ مظہر کمالات اوست اگرچہ او سوائے عالم ست و مغائر حقائق ممکنہ و آئینہ جمال اوست تمام موجودات پس در مرتبہ وجود ہرگز ندیدم مگر او را یعنی در موجودات پیدا نیست مگر وجود ما رایت شیئا الا و رایت اللہ فیہ

ھو الناس

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ عالم الغیب والشہادۃ وہو الحکیم الخبیر بعلیم غیب السموات والارض وہو بکل شیئ بصیر والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد البشیر والنذیر وعلی آلہ و اصحابہ المنزہین عن النقص والعیب والمومنین بالغیب والموقنین بلاشک وریب **اما بعد** فہذا الوارد السادس والعشرون ہو المسمی بانباء الغیب والشہادۃ الانباء ہو الاخبار والغیب ما العلم والشہادۃ ما یشاہد فالغیب باطن الشہادۃ باعتبار سترہ عن الانظار والشہادۃ ظاہر الغیب بلحاظ کشفہا علی الابصار ومن تلک الاسرار انبائک بتعلیم اللہ الذی ہو عالم الغیب والشہادۃ انباء الغیب بلحاظک واخبار الشہادۃ بنسبتی واللہ علی کل شیئ شہید

وارد در بیان معاملہ غیب و شہادت غیب در اصطلاح قوم عبارت از عالم غیر محسوس ست چون عالم ملائکہ و ارواح و شہادت عبارت از عالم محسوس ست یعنی عالم اجسام و آنچہ بفہم قاصر می آید آنست کہ غیب عبارت از عالم غیر معلوم ست برابرست کہ مجرد بود خواہ مادی علوی باشد خواہ سفلی محسوس بعض و غیر محسوس بعض دیگر ونسبت بہد حق تعالی فرمودہ انی اعلم غیب السموات والارض پس معلوم شد کہ غیب در مرتبہ سماوات ہم ہست و در مرتبہ ارض ہم ہست و شہادت عبارت از عالم معلوم ست برابرست کہ محسوس بود خواہ معقول مشہود باشد خواہ مکشوف پس غیب و شہادت امر اعتباری و نسبی ست در ہر مرتبہ ہم داخل غیب ست و ہم داخل شہادت زیراکہ نسبت ببعض ہمان مرتبہ محسوب در غیب ست و نسبت ببعض محسوب در شہادت و ہم در ہر مرتبہ فی نفسہا جانب بطون و نایافت حقیقتش بالکنہ از عالم غیب آن مرتبہ ہست و طرف ظہور و شناخت کیفیتش بالوجہ از عالم شہادت آن و چونکہ علم حق تعالی بجمیع جہات محیط ہمہ اشیاست پس اطلاق غیب کہ آمدہ باعتبار ماست و گرنہ نزد او سبحانہ ہرچہ بود و ہست و خواہد بود ہمہ حاضرست و او تعالی بہمہ چیز بہمہ وجوہ ناظر غیب السموات والارض بصیر بہمہ مبصرات سمیع بہمہ مسموعات و مادیات ہمہ برای او تعالی داخل شہادت ست کہ واللہ علی کل شیئ شہید بدانکہ ہر مرتبہ از غیب و شہادت متعلق بعلم ست کہ آنچہ در علم نیامدہ غیب ست و آنچہ در علم آمدہ شہادۃ و ہر زمان امور غیبیہ از حضرت وجود در مظاہر علمیہ ظہور نمودہ داخل عالم شہادت میشوند و ہر وقت معلومات مشہودہ از نظر آن مظاہر علمیہ یعنی تعینات ذی علم نہفتہ قدم در عالم غیب مینہند واللہ عالم الغیب والشہادۃ واز احاطہ علم الہی ہیچگاہ بیرون نمیروند کہ ان اللہ قد احاط بکل شیئ علما و چون ہمیز ہمہ مراتب ممتازہ علم ست تمیز احاطہ نیز بعلم واقع شدہ چہ ہر شی بامتیاز علمی آن شی شدہ وحدود و نہایات آنرا باجاطہ علمی حاصل گشتہ و نہایات و غیر نہایات امور متناہیہ و غیر متناہیہ بتفریق علمی ظاہر گردیدہ و ظہور ان الاحاطۃ الالہیۃ بالموجودات التی ہی المعلومات الالہیۃ احاطۃ علمیۃ وہو قد احاط بکل شیئ علما الاحاطۃ ذاتیۃ لان فی ملاحظۃ الذات لایبقی من الموجودات اثر و تستہلک فی نورہ باسرہا وہہنا لاامتیاز المحاط والمحیط والاحاطۃ کل شیئ ہالک الا وجہہ فکیف تعتبر الاحاطۃ احاطۃ ذاتیۃ تعالت ذاتہ عن جمیع النسب والاضافات مع ثبوت کل الاعتبارات فیہا فالاولان تنسب و تضاف نسبۃ الاحاطۃ الی علمہ الذی ہو لحاظ بکل شیئ و این نفی احاطہ ذاتی و اثبات احاطہ علمیہ ازان قبیل ست کہ متکلمین ننا فہمید گی خویش بان قائل اند زیراکہ

از تقریر آیہا چنان مستفاد میشود کہ ذات حق تعالی ہمچون ذوات دیگر موجودات در مکان معین یا مرتبہ مخصوصہ منحصر ست و علم او سبحانہ بہمہ اشیا احاطہ کردہ چنانچہ زید یکجا
نشستہ ہست و علم او باشیاء خانہ او محیط ست و ہمہ را میداند تعالی اللہ عن ذلک بل مقصود ما ازین بیان آنست کہ اگرچہ ذات اوست تعالی شانہ کہ در ہر مرتبہ موجود ست لیکن
اولی اینست کہ نسبت احاطہ را بمرتبہ علمی منسوب باید ساخت کما جاء فی الآیۃ المذکورۃ و ذات او را از ہمہ اضافات مبرا باید داشت با آنکہ جمیع اضافات را در او باید دید کہ
او بمعنی جامع تنزیہ و تشبیہ و شایان حقیقۃ والوہیۃ و مناسب عقائد اہل اسلام ست و در بیان کردن احاطہ ذاتی بطور صوفیان چنان متبادر میگردد کہ وجود مطلق او
تعالی بہمہ مقیدات ہمچون وجود دیگر کلیات بجزئیات خویش محیط ست تعالی اللہ عما یصفون کہ بیان این قسم احاطہ فی الحقیقۃ انکار ذات محیط ست در خارج فالحق ما ہو فی
العلم الالٰہی المحمدی الذی بیین للناس ان ہدی اللہ ہو الہدی بالجملہ چون او تعالی علام الغیوب ست کہ بر او ہمہ منکشف ست و ہیچگاہ ہیچ شیئ از علم الٰہی غائب نمیشود
و از احاطہ علم او بیرون نمیرود پس آن غیوب کہ مذکور شدند غیوب اضافیہ اند و ہر غیبے از آنہا بر ہر کہ ظاہر ساختند در حق او داخل شہادت شد و غیب الغیب عبارت از آن
مرتبہ است کہ مدرکہ از دریافت چگونگی آن عاجز باشد و من حیث ہی ہی ہرگز مفہوم نشود و در احاطہ علم نگنجد و حق معرفت آن محال بود چون ذات واجب تعالی جل جلالہ
و غیب حقیقی نیز ہمین ست و بشارت الذین یومنون بالغیب در حق مومنان این مرتبہ ست **سوال** اگر گفتہ شود ہرچند کہ حق معرفت ذات او تعالی محال ست لیکن
بقدر طاقت بشریہ بر اکملین منکشف ہم میشود و ہمین عجز دریافت دریافت آن مرتبہ ست کہ العجز عن درک الادراک ادراک پس اولی آنکہ غیب الغیب ماہیات معدومہ ممتنعات
را گفتہ شود کہ بہیچ وجہ در وجود نمی آیند و یافتہ نمیشوند و عدم محض لیاقت دریافت شدن ندارد پس باید کہ عدم غیب الغیب باشد **جواب** گوئیم کہ مرتبہ
غیب مقابل مرتبہ شہادت ست و ہر دو امر وجودی اند و با ہمدیگر تقابل تضائف دارند کہ تعقل ہر واحد از ہر دو بر قیاس دیگر ست زیرا کہ تعقل شہادت کردہ نمیشود
بلا تعقل غیب و ہمچنین تعقل غیب بلا تعقل شہادت و عدمات را غیب گفتن بہیچ طور صادق آید کہ گفتگو از موجودات ست نہ از معدومات عدم کہ نیستی محض ست اطلاق
غیبت بران از دلالت وہم ست و ناشی از نافہمی و خطاست عدم نہ در شمار غیب ست و نہ در شمار شہادت پس ثابت شد غیب الغیب مرتبہ ذات واجب تعالی ست
کہ ہست و مبرا از ادراک و افہام ست **نکتہ** باید فہمید کہ چنانکہ غیبت محض نصیب وجود محض ست شہادت حقیقیہ ہم ہمان مرتبہ را حاصل ست ہمہ جا او ست
مشہود و پس فاینما تولوا فثم وجہ اللہ و آن شہادت و غیبت اعتباریہ بودہ ہست کہ دیگر موجودات اعتباریہ را در ضمن او جل سلطانہ میسر گشتہ **اقسام
الشہادت** شہادت بر سہ قسم ست یکی شہادت حقیقیہ و آن آنست کہ بہیچ نوع پوشیدہ نشود و از غایت ظہور ادراک شہود آن نباشد در آن مرتبہ شاہد
ہم اوست و مشہود ہم او شہد اللہ انہ لا الہ الا ہو ہو الاول والآخر والظاہر والباطن و ہو بکل شیئ علیم و یکی شہادت علمیہ ست کہ بقوت
عاقلہ ادراک آن توان کرد چون امور کلیہ و دیگر معقولات و یکی شہادت حسیہ است کہ بحواس مادیہ ادراک آن توان نمود چون
مبصرات و مسموعات و دیگر محسوسات **اقسام الغیب** غیب نیز بر سہ قسم ست یکی غیب حقیقی کہ مدرکہ از دریافت
آن عاجز باشد چنانکہ بالا مذکور شد و یکی غیب علمی کہ حیثیت معلوم شدن دارد و بالفعل معلوم نیست و یکے
غیب حسی کہ در حس نمی آید یا بالفعل محسوس نیست **فائدہ** مراتب ظہورات وجود بسیار ست کہ
در احاطہ علم ممکن نمی آید واجب تعالی ست جل شانہ کہ علم او بہمہ موجودات محیط ست و برای دریافت ہر شئے
حسی و قوتی عطا میفرماید کہ با آن حس و قوت احساس و ادراک آن شئ توان کرد مثلا الوان را بحس بصر توان دید و اصوات
را بحس سمع توان شنید و مشمومات را بحس شامہ توان شمید و تفاوت چیز سخت و نرم و سرد و گرم بحس لامسہ
معلوم توان کرد و امور معقولہ را بقوت عاقلہ توان فہمید و علی ہذا القیاس ہمہ امور موجودہ مادیہ
و مجردہ را حسی و قوتے کہ مناسب آن امر ست توان یافت پس برای ادراک ہر شئے

هر که را قوت دریافت آن حق تعالی داد در حق او آن شئی داخل شهادت است و هر که را قوت دریافت آن شئی نداد در حق او داخل غیب است پس از
امور غیبیه آنچه انبیا علیهم السلام خبر داده اند و اولیا خبر میدهند حق و مطابق واقع ست چه شد که تو آنرا نمی یابی ترا آن قوت نداده اند که درک
آن نمائی در واقع آن حقیقت همان طور ست که الکملین انباء آن کرده اند چنانچه اگر نابینای مادرزاد بگوید که من الوان سرخ و زرد را نمی بینم اگر
موجود مے بود مرا هم معلوم میشد پس در موجود بودن الوان هیچ شبهه نیست بینایان مے بینند اما این کور که از جهل طبیعی اعتماد بر یافت خود دارد سخن
دیگران را باور نمیکند و یا کر اصلی که از سماعت بے بهره است گوید که اصوات موجود نیست من هم آخر چشم و هوش و دست و پا و دیگر اعضا دارم اگر مے بود
چون دیگر چیزها آن را هم میدیدم و یا بدست و پای خویش تفاوت پست و بلند آن را دریافت میکردم که پست و بلند دیگر چیزها را مثل زینه و بام و دریافتم
پس اینکه دریافت من نمی آید معلوم شد که موجود نیست و حال آنکه در نفس الامر اصوات موجود ست و مراتب پستی و بلندی دارد و او را آن حس نیست
که دریافت کند و شنوایان مے شنوند و دریافت تفاوت مراتب آن مے نمایند پس معلوم شد که هر که را هر چه نمودند نمودند و از هر که هر چه پوشیدند پوشیدند
وهو العلیم الخبیر تا که هدایت الٰهیه بر کسے باب یافت نگشاید و لائق شناخت چیزے نماید هیچکس بدون افاضهٔ حق چه از محسوسات و چه از معقولات
محسوس و معقول هیچکس نمے تواند گردانید و چگونه فهماند چون راه یافت حق تعالی بند گردانده و منهم من یستمعون الیک افانت تسمع الصم و
لو کانوا لا یعقلون ومنهم من ینظر الیک افانت تهدی العمی ولو کانوا لا یبصرون غرضکه هر کس را نگاہے که دادند داد و ندادند و راہی که کشادند
کشادند هر که را هر چه نموده اند میخواهد که همه را بنماید و آنچه بر او کشوده اند بر دیگران هم کشاید لیکن چه کند که دیدن را چشم بینا باید و شنیدن
را گوش شنوا شاید پس الکملین در طریق هدایت مجبور و ناقصین از فریق ضلالت معذور و نظر بذات واجبی کمال و نقص امکانی هر دو
هیچ ست و ممکن بیچاره بهر صورت تا هیچ در هیچ هر لحظه بفنا خود باید کوشید و خود را ذلیل و حجب حق باید پوشید تا هر وقت دل بطرف عالم
غیب کشد و وارسته از هنر و عیب شود **رباعی** گر مست شبابیم خراب شیبیم ✽ در محو هنر تمام صرف عیبیم ✽ ستار عیوب نیست جز
پردهٔ غیب ✽ مشتاق لقای پرده پوش غیبیم ✽ حاصل آنکه شباب یعنے حالت شدت ظهور عالم شهادت مقدمهٔ شیب ست که وقت رجوع
بطرف عالم غیب و هنگام ضعف قوهٔ مادیه است و هنر یعنی وجود آلات حسیه که باعث ادراک محسوسات ست نوعی از عیب ست
که بطرف کثرت موهومه مے کشد و بسفلیات متعلق مے سازد مقصود آنکه کمالات امکانیه هم نقائص اند تا بنقصانها چه رسد پس ستار عیوب
پردهٔ غیب ست و فنا رافع عیب غیب مشتاق شهادت ست که جلوه گاه اوست انه علی کل شیء شهید و شهادت جویاے غیب ست
که مقر و پناه اوست والی الله المصیر حضرت وجود که مشتاق ظهور خود ست هر آن در مظاهر امکانیه جلوه مے فرماید و در عالم
شهادت بشهود مے آید و مشهودات که لباس کونیه دارند هر زمان رهائی ازین قید مے خواهند و میل بطرف عالم غیب مینمایند
والیه المصیر **رباعی** هر چند هزار جلوه پیدا کردیم ✽ آخر همه را بخویش اخفا کردیم ✽ چون کاغذ آتش زده در ما پوشید
چیزے که بصد چشم تماشا کردیم ✽ هر چند ما همه مشهودات هزار جلوه در عالم شهادت پیدا کردیم لیکن آخر کار هر ظهور را در پردهٔ
غیب اخفا کردیم مانند کاغذ آتش زده از شهود ما در غیب ما نهفت آنچه اینجا بصد چشم یعنی بحواس متعدده تماشا
کردیم و صورت شرارهاے کاغذ آتش زده و کثرت چشم و پیدائے جلوه ها و باز پوشیده شدن همان جا ظاهر
است ربنا والیک المصیر و انت السمیع البصیر ۵ —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله غافر الذنب قابل التوب ارحم الراحمين والصلوة والسلام على رسوله محمد شفيع المذنبين رحمة للعالمين وعلى آله واصحابه اجمعين اما بعد
فهذا الوارد السابع والعشرون المسمى بالاستغفار ومن يعمل سوءًا او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفورًا رحيمًا فاستغفر الله من جميع ما فعلت قولاً وفعلاً وخاطرًا وسامعًا وناظرًا
ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم فاستغفره من كل حركاتي مع علمي انه لا حول ولا قوة الا به هو العلي الغالب على امره والعظيم المحيط بكل شيء فعلم ان مقام العبدية مرتبة الخطاء
والعصيان كما ان مرتبة الربية مقام العطاء والغفران فكل ما يضاف الى العبدية وينسب الى نفس العبد من الاقوال والافعال والخطرات والاوصاف فكل
سيئة وقابل للاستغفار والندم فاستغفروه ثم توبوا اليه ان ربي قريب مجيب وكل واحد من هذه الامور المذكورة بالنظر الى اضافتها الى الربية ونسبتها
الى ذات الرب بالايجاد والتخليق حق وحسنة وقابل للحمد وقل الحمد لله على كل حال ربنا ما خلقت هذا باطلاً واذا نظر الى البعض بلحاظ اضافته الى الرب كما تنظر الى
الحسنات الاعتبارية والماموراات الشرعية فما اصابك من حسنة فمن الله وما التوفيق الا به واذا نظر الى البعض باعتبار اضافته الى العبد كما تنظر الى السيئات الاضافية
والمنهيات الشرعية فما اصابك من سيئة فمن نفسك وانت ظالم لنفسك واذا نظرت الى الكل من الحسنات الاعتبارية والسيئات الاضافية بحيثية اضافته الى
العبدية فتب من جميعها وقل اللهم عملت سوءًا وان حسنت وظلمت نفسي ولو عدلت فاغفر لي فاغفر لي فاغفر لي فانه لا يغفر الذنوب الا انت واذا نظرت الى جميعها
بحيثية اضافتها الى الربية فقل كل من عند الله وفوض امري الى الله وان صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين واليه ترجع الامور كلها غاية ما في الباب [illegible]
وتبت من كل ما عملت بالنظر الى انحا نيتي سواء كان صوابًا او خطاءً فغفر لي ربي وسترني في رداء وجوده ورداءه وسمعت غفرانه وقلت سمعنا واطعنا غفرانك
ربنا واليك المصير ويا قوم استغفروا ربكم ثم توبوا اليه واستغفروا ربكم ثم توبوا اليه ان ربي رحيم ودود ۔

وارد در غفلت و تنبه

غفلت و تنبه هر دو از مقتضیات انسانیت ست و هر آدمی را بالطبع این حالات کم و بیش وارد میشود یعنی عوام را غفلت بیش و تنبه کم و خواص را تنبه بیش و غفلت کم و درین
حکمتها ست که آن حکیم مطلق نهاده چه اگر تنبه و آگاهی نمی بود راه هدایت که سپنود و اگر دروازهٔ غفلت نمیکشود هیچ نفس از بار وجود نمی آسود و اگر بالکل غفلت نصیب
انسان میشد داخل زمرهٔ حیوان مطلق میگردید و اگر تنها صرف آگاهی میگشت داخل طائفهٔ ملائکه شده از ترقی باز میماند و از مقام معلوم برتر نمیرفت که حق تعالی مقولهٔ
فرشتگان چنین بیان کرده وما منا الا له مقام معلوم پس حقیقت انسانیه مقتضی غفلة و آگاهی ست که با آگاهی توسل بجناب حق جل و علا پیدا نماید و بسبب غفلة
اندکی از بار وجود بیاساید حدیث شریف کلمینی یا حمیرا مشعر همین معنی ست و هم بر غفلة تاسف و ندامت کرده پر و بال ترقی را تیز نموده از آن مقام برتر رود و همچنین
در طی منازل بی انتها ابد الاباد خواهد بود که نه او سبحانه متناهی ست و نه خلیفه او را تناهی باید دانست که رتبهٔ غفلة خواص بمراتب از آگاهی عوام برتر ست
نسبت بعوام دوام آگاهی دارند و هیچگاه این بزرگواران غافل نمیشوند اگر ایشان را بعض وقت بقدر مقتضاء بشری غفلت رو میدهد نسبت بجانب
قوت آگاهی ایشان ست و محسوب در شمار آگاهی ست که برای حصول ترقی احوال ست چنانکه گفته شد و هیچ آن بالکل ذهول مشاهدهٔ الهی خواص را
نمی باشد نعوذ بالله من اطلاق غفلت و آگاهی بر ایشان باعتبار قوت و ضعف حالت ایشان ست و این اختلاف زیاده باعث ترقی ست و الکملین را
هم میباشد چنانچه حضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام میفرماید لیغان علی قلبی با وجود آنکه فرموده عینی تنام و قلبی لا ینام بر حال نظر بر احوال

غفلت آل خویش کرده خود باغ دگفته آید تا باشد که چشم دل کشاید و مشاهده رو نماید رباعی شب زنده نه ذاتی و مردان نه [illegible]

ماننده نفس شمردن نزدیکست دل غافل و مرگ برقریبست ای درد که گل خندد و هنگام فسردن نزدیک مراد از شب عرصهٔ زندگانیست زیرا که این حیات حیوانیه لباس نفس ناطقهٔ انسانیه است که آن نفس مجرده این لباس پوشیده و تعلق باین پیدا کرده و حق تعالی شب را بلباس تعبیر فرموده که وجعلنا اللیل لباسا و زنده داشتن شب و احیاء لیل بیدار ماندن ست و اینجا عبارت از آگاه بودن باشد و نفس شماری حالت سکرات و تشبیه دل بگل و غنچه از راه حالت انبساط و انقباض او میکنند و تخصیص خطاب بخویش که از لفظ تخلص ظاهرست برای آنست که متکلم را گفتگو با خودست گو این احوال سائر و دائر همه آدمیان ست و خندهٔ گل حالت شگفتگی ست و اینجا حاصل شادی بغفلت ست و فسردن گل حالت سقوط روح نباتی ست ازوی و اینجا مقصود موت ست و غفلتا با وجود این همه آگاهی تباهی در تباهی کارست که بلیات بلیات گاهی از نامی آید تا سف برآنست که با این همه آنست آنچه می باید و هیچکس نمی آید چه رتبهٔ عمل علم پایان ترست و چنانکه قدم از نظر پست ترمی ماند هرگز برابر نظر نمیشود همچنین عمل نیز موافق علم میگردد و از علم فروتر میماند چرا که عمل متعلق بجسم ست و جسم مادی ست و علم متعلق بنفس ناطقه است و نفس ناطقه مجردست پس چنانکه مادیات سفلیات برابری مجردات علویات نمی کنند چیزی که متعلق بمادیات ست نیز برابری چیزی که متعلق بمجردات ست نمیکند لهذا الکملین که از حقیقت آگاه اند هرچند مجاهدات و ریاضات نمایند خود را قاصر می یابند و مدام وید قصور نصیب این محققان ست چنانچه حدیث شریف ست ما عبدناک حق عبادتک و آنکه آنحضرت علیه الصلوة والسلام فرموده که ما عرفناک حق معرفتک مراد ازان قصور علم ست از ادراک ذات من حیث هی هی چه حق معرفت ادراک بالکنه است نه بالوجه و آن محال ست و قصور از نفی ادای حق عبادت قصور حقیقت عمل ست از حقیقت علم چه حق عبادت آنست که عمل برابر علم شود و آن نیز امکان ندارد کما مر پس حقیقت امکانیه پیش مرتبه واجبیه مدام منفعل ست و انفعال ذاتی دارد و الهی اگر معاملهٔ العدل نمائی مارا هیچ جا پناهی نیست و اگر کار بفضل فرمائی جز عفو تو عذر خواهی نه من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه اگر سبحانه معامله با ممکن بعدل فرماید یعنی آنچه حقیقت ممکنه اقتضا میکند موافق آن بعمل آرد ممکنات را هیچ جا پناه نیست چه امکان خاص سلب ضرورة از طرفین ست پس ممکن نظر بذات خود نه صلاحیت مرتبهٔ وجودیه دارد و نه لیاقت معنی عدمی و اگر حق تعالی کار بفضل نماید یعنی ممکنات را در ظل تضمن وجوب خود بگیرد و موجود سازد جز عفو و بخشش او که تضمن وجوب حضرت اوست جل سلطانه بخشاینده حقائق ممکنه و بیرون آرندهٔ اینها از ظلمات عدمیه هیچکس نیست کیست آنکه شفاعت کند نزد او تعالی مگر باذن او و اذن شفاعت همان اقتضای مغفرت ست مر حضرت غفار را پس همین اقتضا ظهور مینماید در مظاهر غفاریه انبیا و اولیا باشند علیهم السلام و ایشان بموجب حکم او عم نواله عفو تقصیرات ما گناهگاران میخواهند لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا حاصل آنکه شفاعت انبیاء علیهم السلام و اولیا قدست اسرارهم برای مجرمان و عاصیان بموجب مرضی الٰهی خواهد بود لا یسبقونه بالقول وهم بامره یعملون یعلم ما بین ایدیهم وما خلفهم ولا یشفعون الا لمن ارتضی وهم من خشیته مشفقون و اول او تعالی باطنا عفو میفرماید بعد ازان کسی را مجال و طاقت شفاعت پیدا می آید و ظاهرا و اسطهٔ معافی تقاصیر گنهگاری میشود و بدون مرضی و حکم کبریا که در حضرت کبریای او جل جلاله دم زند و شفاعت احدی کند ما من شفیع الا من بعد اذنه ذلکم الله ربکم فاعبدوه چنانکه در دنیا هم سلاطین و امرا اگر بر کسی غضب می شوند هیچکس در حالت شدت غضب طاقت شفاعت نیارد و چون غضب فرو میشود و مصاحبان میفهمند که حالا مرضی بر عفوست یا خود بایما و اشارهٔ ندیمان را میفرمایند که شما وسیلهٔ معافی تقصیر فلانی شده عفو کنانید آنزمان مصاحبان و ندیمان برای او استغفار میکنند و برای خاطر ایشان ظاهرا معاف میشود و باطنا همان رحمت بے علت شفیع شده قل لله الشفاعة جمیعا له ملک السموات والارض ثم الیه ترجعون و برای کسانیکه کافرند و مرضی بر معاف کردن ایشان نیست و در حق آنها حق تعالی برسول خود علیه السلام چنین فرموده استغفر لهم او لا تستغفر لهم ان تستغفر لهم سبعین مرة فلن یغفر الله لهم ذلک بانهم کفروا بالله ورسوله والله لا یهدی القوم الفاسقین و از بهر کسانیکه رحمت بے علت جوش زده فرموده است ما کان الله لیعذبهم وانت فیهم وما کان الله معذبهم وهم یستغفرون یعنی عذاب نخواهد کرد حق تعالی آنها را در حالیکه تو در آنها هستی و مراد آنکه در دل هر که محبت محبوب حق علیه الصلوة والسلام خواهد بود او سبحانه آنرا عذاب نخواهد کرد و کسیکه بیش خویش مستغفر باشد تا خود مستغفرست او تعالی او را بسبب ایمان نجات از عذاب خواهد داد الحمد لله که ما محمدیان را معامله با رب رحیم ست و کار با رسول کریم هرچند که گنهگاریم

لیکن اللہ و محمد داریم خود را قاصر میدانیم و کلمات استغفار میخوانیم کہ از ما ہمہ ندامت و پشیمانی تو کریمی بیشتر تو دانی ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا و ترحمنا لنکونن
من الخاسرین الٰہی از ما مقصران غیر از ندامت و پشیمانی نمی آید تو کریمی از تو جز کرم نشاید اے ربنا ما ظلم کردیم بانفسہاے خود را و اگر نبخشی تو ما را و رحم نکنی ما را
ہر آئینہ باشیم ما از زیان کاران فتلقی آدم من ربہ کلمات فتاب علیہ انہ ھو التواب الرحیم **رباعی** بر جرم گر اعتراف خواہی کردن * دل را ہی در رہ صاف
خواہی کردن * یا رب تو کریم و من گنہگار توام * دانم آخر معاف خواہی کردن * اعتراف بر جرم و گناہ اقرار التقصیر خود نمودن ست و معترف بالتقصیر خویش بودن
و ہمین معنی مبناے پشیمانی و ندامت ست و منشأ قبول معذرت و وسیلۂ مغفرت کہ الندم توبۃ والتائب من الذنب کمن لا ذنب لہ پس اعتراف بر جرم و عصیان
کار آدم ست و موجب صفا و استکبار و انکار شعار ابلیس و سبب عقوبت و عین خطا یا رب چون ما ہمی آدم گنہگار ہیچ توبہ و ر دگار کریم آخر در ظل حمایت آن لطف
عمیم علی الخصوص ما محمدیان خالصان رحمت رحیمیۂ تو امید داریم و زیادہ تر توقعات داریم و نجی محمد حبیبک یوم القیمۃ شفیعا و لا نقنط من رحمتک انک تغفر الذنوب جمیعا

ھو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الواحد الموجود بوجودہ والشاہد المشہود بشہودہ والصلوۃ والسلام علی محمد الحامد المحمود والساجد المسجود و علی آلہ و اصحابہ العابدین لمعبودہ
اما بعد فہذا الوارد الثامن والعشرون ھو المسمی بسواء السبیل عسی ربی ان یہدینی سواء السبیل کما سوے بدنی بترکیب الاجزاء العنصریۃ والکیفیات المزاجیۃ لتسویۃ
معتدلۃ صالحۃ لقبول الحیاۃ و نفخ فیہ من روحہ نفخا ایجادیا واوجدہ بخارا لطیفا قابلا للتعلق الروح الذی ھو من امر ربی متصرفا فی البدن و مدبرہ و ھو النفس المجردۃ
وایدہا بروح القدس فہدانی ربی بارائۃ المعرفۃ والایصال الی الحقیقۃ سواء السبیل الذی لا عوج فیہ من رجحان جانب الاتحاد او الامتیاز او التشبیہ او التنزیہ او
من غلبۃ السکر او الصحو او الجمع او الفرق وارانی سبل حقیقۃ التحقیق و باللہ التوفیق ط

وارد در توحید وجودی و شہودی

وجود بمعنی واحد ست و بذات خود موجود نہ آنکہ ماہیت ممکنی و واجبی یک ست و فرق در عبد و معبود نیست و او تعالی چون کلی طبیعی در ضمن افراد خود موجود ست کہ
این معنی خلاف معقول ست و معتقد اہل زندقہ و الحاد ست و از نافہمیدگی حقیقت کلام محققین این سفہا درین بلا گرفتار شدہ اند و بمغز سخن نرسیدہ اند و ہم این وارد
در بیان وحدت شہود ست کہ در ہمہ مشہودات بجز یک وجود مشہود نیست و حقائق ممکنہ غیر از مفہومات نیستند و حاصل وحدت وجود و شہود نزد اکملین یک ست
و اظہار آنکہ حسن بیان تقریر جامع این ہر دو معنی ست و ہم اظہار آنکہ اگر خوب مسئلۂ وحدت وجود فہمیدہ شود معلوم گردد کہ ممکنات عین واجب تعالی نیستند
بلکہ ہمہ از وست نہ آنکہ ہمہ اوست و حسن بیان حقیقت بطور وحدت شہود ست لیکن ہیچکہ حقیقۃ از وست نزد و لسان اہل ظاہر ثنینیۃ سنگ راہ وصول گردد
و تعصب حجاب چشم بصیرت نشود کہ بیان باین طور مفید بسیارے از خواص و عوام ست و تقریر ہمہ اوست مضر اکثرے از کافۂ انام زیرا کہ عوام کالانعام از سبب
بالطبع در محسوسات گرفتار اند و پیش قوت حیوانی خود مجبور و بے اختیار و تہذیب اخلاق کہ مقتضاء انسانیت ست بحد کمال نمودہ اند و عادت بعبادات کہ
لازمۂ آدمیت ست پیدا نکردہ اند و اعتقاد جازم بر خدا و رسول کہ نتیجۂ صدیقیۃ ست بہم نرسانیدہ اند و بار اطاعت امر حق تعالی کہ در خور دوش عبدیت ست
بے کسل چنانچہ باید بر نداشتہ اند و حبل متین محبت رسول او کہ متعلق با ایمان ست باستحکام تام نگرفتہ اند و تزکیۂ نفس حاصل نکردہ و انقطاع از ہواہای نفسانی
و خواہشہای طبیعی نمودہ اند و تصفیۂ قلب نفرمودہ آئینہ واری حضور و شہود حق نکردہ اند و بلہو و لعب خوگر اند و بالتذاذ لذات حسیہ از طفولیت عادی اند
و بخوردن و نوشیدن و پوشیدن از ابتدا راغب اند و در توہم خلگرانی گرفتار اند و در قید انانیت مقید اند چون از شنیدن کلمات توحید اند کے از چشم
دانش ایشان حجاب امتیازات اعتباریہ مرتفع میشود و زمام اختیار از دست علم ایشان رہا میگردد و قدرے از جام این شراب میچشند مرکب نفس ہر دو

اینها بجلوی نموده بدیهای نهفته خود اشکارا میکند و خوک طبیعت ایشان بگه خوردن سخنان بے ادبانه مشغول میشود و خصائل بد ایشان که در ذوات مخفی بود
و ایشان آنرا بقوت امتیازی خویش خس پوش میکرد و بسبب رفع امتیاز باده توحید همه ظاهر میگردد که مقرریست شراب آنچنان را آنچنان تر میکند لهذا
خمر ظاهری هم در شریعت مصطفویه حرام ست و این شراب باطنی هم در طریقت محمدیه ممنوع که اکثر مردمان همین قسم میباشند و حکم الاکثر حکم الکل و ازین
تقریر خیال نکنی که خمر اہل صفات حمیده و صاحبان حوصله را روا باشد استغفر الله خمر در حق همه ها حرام ست این سخن تقریبا بتمثیل گفته شده بالجمله از همین
بداخلاقی عوام بود که بزرگان سلف تزکیهٔ نفس را بر تصفیهٔ قلب مقدم میداشتند و اول سالک را بریاضات و طاعات ظاهرے عادی می کردند
و اخلاق درست مے نمودند و عقائد تعلیم مے کردند بعد ازان مشغول باطنی می فرمودند و علم توحید مے آموختند و حالت آن القامی کردند
که از شکال جز نیکی نمی باید اما چون اکابر طریقه علیه نقشبندیه قصور همت طلاب را در یافتند ابتدا بتصفیهٔ قلب کردند و تزکیهٔ نفس را در ضمن آن
مرعی داشتند تا سالک مبتدی هم شتاب بکیفیات اینها آشنا شود و بے بهره مطلق از نصیبه مقربین نماند رفته رفته تزکیه و تصفیه
هر دو بحد کمال خواهد رسید و وصول بمطلوب نصیب خواهد گردید این ست معنی اندراج النهایة فی البدایة اما این بزرگواران تعلیم
علم توحید را موقوف نموده همان ایصال بتوحید اختیار کرده اند و قلب سالک را از گرفتاری ماسوی بتوجه خود رها می فرمایند و بحضور و
شهود متصف مے گردانند و التزام شریعت تلقین می کنند و اعتقاد بحق اہل سنت و جماعت را مستحکم می سازند و اگر تقریب بیان توحید
پیش مے آید مطالب همه از وست بیان می فرمایند و از گفتن کلمه همه اوست سالکان را منع مینمایند تا سراسر مفید خواص و عوام شود و حتما
ضرر بالکل مرتفع گردد و از بیان وحدت وجود بسیار مردمان خراب می شوند مگر اخص خواص که بر صراط مستقیم اعتدال ثابت قدم اند اسرار به امور
می نهند و براه توحید می روند هیچگاه مع حفظ مراتب از مشاهدهٔ وحدت الٰهی غافل نمی شوند و بدانکه یکی علم توحید وجودی ست و آن دانستن
چند مقدمه ست که از ترتیب آن وحدت مرتبهٔ وجود منتج می گردد و این علم را صوفیان علم تصوف می خوانند و برای فهمانیدن این مطالب چند امثله
مانند تمثیل آب و موج و حباب و امثال آن بیان میکنند و مبنای این مقصد بر چند اصطلاح مقرر کرده اند که عبارت از وحدت و واحدیت و
ارواح و مثال و شهادت ست و چند الفاظ برای مطلب خویش مصطلح نموده اند که لا تعین و تعین اول و حقیقت محمدیه و اعیان ثابته و صور علمیه
و فیض اقدس و فیض مقدس و قرب نوافل و قرب فرائض و اعتبار و لا اعتبار و اطلاق و تقیید و جمع و فرق و تنزلات و غیرها باشد و تنزلات خمسه را
حضرات الخمس هم میگویند و یکی علم توحید شهودی ست و آن دانستن چند مقدمه ست که از ترتیب آن وحدانیت ذات حق تعالی و عدم جواز انفکاک
وجود از ذات واجب و ظهور موجودات باظهار یک نور وجود که مقتضای ذات واجب تعالی ست منتج می گردد و این علم را متکلمین داخل در علم کلام
مے دانند و بزرگان علم حقیقت تعبیر مے کنند و جدا از علم کلام میشمارند و برای فهمانیدن این مطالب چند امثله مانند تمثیل عکس و آئینه و شخص و امثال این
بیان می کنند و مبنای این مقصد بر چند اصطلاح مقرر کرده اند که مرتبهٔ ذات و شیونات ذاتیه و صفات و اسما و ظلال اسما و امکان و عالم امر و عالم
خلق باشد و چند الفاظ برای بیان مطلب خود مقرر نموده اند که اصل و ظل و اصل الاصل و قوس دائره و مرکز و عکوس اسما و عدمات اعتباریه حقائق ممکنات
و غیرها باشد و دیگر ازین قبیل اصطلاحات بسیارست و یکی مکیف شدن بحالت توحید وجودی ست و آن مشاهده وجود مطلق ست در همه موجودات مقیده
بنظر بصیرت و ابتهاج ذوق و شوق و همیشه ملتذ و مسرور بودن بسبب این کیفیت و یکی مشرف گشتن بحالت توحید شهودی ست و آن شهود و حضور
ذات واحد حق ست علی الدوام بلا ملاحظهٔ اعتباری از اعتبارات کونیه و مسرور و ملتذ بودن باطن باین حالت و چند بی کشیدگی دائمی الی الله
سبحانه بیچ مجهول الکیفیت و حاصل این هر دو توحید یک ست یعنی خلاص قلب از گرفتاری ماسوی الله و خالی کردن دل از

خطرات و تعلقات ما سوی و توسل تام بذات او تعالی و انقطاع از ما فی الکون که مسمی بالعزیمت ست پس کسیکه بحاصل این هر دو توحید یعنی بکیفیت مذکور مشرف شد بر اوست
که علم آن هر دو توحید هم حاصل کرده باشد یا نکرده باشد و مفصل مصطلحات را داند یا نداند او داخل اولیاست اگرچه در زمرهٔ محققین داخل نیست و کسی که علم این
هر دو توحید پیدا کرده یعنی که مصطلحات را آموخته و فهمیده و بآن حالت نرسیده و باطن را از گرفتاری ما سوی آزاد نساخته بحضور و شهود حق معمور نه نموده داخل در
علمای این فن و مقلدان ست و در زمرهٔ اولیا داخل نیست و اگر نعوذ بالله جادهٔ شریعت را گذاشته و سخنان واهی میگوید چنانچه رائج الوقت ست مقلد هم نیست
ملحد ست و مطالب این علم را هم نه فهمیده ست و ظاهر عبارات محققین را نیز نه دریافته و پی بمرادات ایشان نه برده از غلطی فهم خود در هلاکت افتاده و کسی که هم
علم این هر دو توحید دارد و هم بآن مقام فائز گردیده و باطنش معمور بمعیت حق ست و ظاهرش آراسته بآداب شریعت عارف محقق ست و ولی اکمل مکمل پس ظاهراً و
باطناً قصد پیروی چنین اکابر نماید و تشبث بذیل هدایت کلام الله فرماید قل یا لسان الظاهر والباطن هو الله احد بالوحدة الذاتیة التی هی عین ذاته و ذلک الاحد
الشامل الجامع الله الصمد بلحاظ المرجعیة لکل الصفات مع تصور الغناء الذاتی فیه فهو لم یلد و لذا ای لم یتکثر بظهور الکثرت الاعتباریة و لم یولد من والد ای لم یقم بغیره
کالاعراض والامور المنتزعة المتفرع من امر ما لها وجود فی الخارج الا فی الذهن ولم یکن له من الموجودات الکونیة کفواً و مشارکا فی الوجود احد فقط

رباعی

اندیشه اگرچه پیش و پس میگردد * در خویش ولی بهر نفس می گردد * نی هیچکسی شریک هستی باشد * هستی نه شریک هیچکس می گردد * اندیشه عبارت از علم ست و پیش و
پس گشتن متعلق باعتبارات شدن و در خویش گردیدن از حقیقت عدمیه خود بیرون نیامدن ست پس هستی که وجود ست متحد بحقیقت امکانیه که عدم ست نمیشود
و نه آن حقیقت معدومه موجود میگردد لان المعدوم لا یصلح ان یکون موجوداً وحده لا شریک له یعنی یکیست آن وجود و هیچ حقیقتی شریک او نیست و موجودات
وجودات نیستند بلکه همان یک هستی واحد ست که درین مظاهر متکثره ظهور نموده است و این ماهیات مفهومات که عدمات اعتباریه اند مغایر وجود اند و از عدمیه خود قدم
بیرون ننهاده و شراکت در موجودیه با حضرت وجود پیدا ننموده اند و مرایای ظهور مراتب اعتباریه وجودیه اند که آنرا اسمای الٰهیه میگویند و مرتبهٔ ذات از ظهور و بطون برتر ست
دوست هیچ اضافت تا بدامن کبریای او نمیرسد و اگرچه درین آئینه های کثیره جز یک جمال وحدت ظاهر نیست اما آئینه دیگرست و شخص دیگر و عکس دیگر عینیت و غیریت درین
مقام با هم ست و هجر و وصل توام فافهم لانه امر وراء طور الصوفیة الوجودیة والظلالیة و هر چند در اینجا هم وجود جز یک وجود نگفته شده و مثل عکس و شخص هم نموده اند
لیکن حاصل گروه وجودیه طائفه ظلیه دیگرست و مراد اصحاب طریقه محمدیه دیگر هذا من فضل ربی -

تنبیه اکثرے از ناواقفان که چنانچه باید اسرار کلام حضرت مجدد الف ثانی قدس الله سره العزیز نه فهمیده پی بمرادات ایشان نبرده اند در ظن خویش آنجناب را
قائل ظل میدانند و حال آنکه این تحقیق در وسط سلوک ایشان بوده است و تخصیص این مذهب ظل بجناب ایشان چیست که از اقوال بعض متقدمین نیز همین ظاهر
می شود که بر ناظر کلام سلف پوشیده نیست چنانچه مولوی روم رحمه الله میگوید ؎ چون بدانستی که ظل کیستی * فارغی گر مردی و گر زیستی * همین قدر هست که
ایشان همین مجمل دیگران را بشرح و بسط مفصل در مکتوبات ابتدای حال تحریر فرموده اند اما آخر کار از همین مقام ترقی نموده بمرتبهٔ اصل پیوسته اند و ابا از همین فرموده
اند جائے که در مکتوب شریف این بیت نوشته اند ؎ خلق را روی کے نماید او * در کدام آئینه در آید او * غرضکه اسرار تحقیقات ایشان و کنه طریقهٔ احمدیه را
هم سادات محمدیه خوب می یابند و حالا بے توسل با اینها فهم آن مطالب هم متعذر ست گرفتاران وهم و خیال که بزعم خود سلوک مصطلحه آن طریقه را اتمام کرده اند باور
دارند خواه ندارند کلا سیعلمون ثم کلا سیعلمون قیامت هم قریب ست و ان شاء الله تعالی هر چه واقعی ست معلوم خواهد شد فالله یحکم بینهم یوم القیمة فیما کانوا فیه
یختلفون بالجمله اگر بنگه بحقیقت توحید وارسی و کما هو حقه وجود فهمی دریابی که حق تعالی بالذات موجودی ست مستقل خارج از همه موجودات نه آنکه در ضمن اینها چون
وجود کلی طبیعی تعالی الله عن ذلک علواً کبیرا اگرچه موجودات خارج از و نیستند ان الله بکل شیء محیط پس اگر چنانکه باید بحقیقت توحید غور کنی و خوب متر وجود
فهمی معلوم نمائی [illegible] وجود ست که وجود ست و از همان معنی حاصل بالمصدر [illegible] مصدری منفرع گردیده و وجود بالذات موجود ست مستقل نه [illegible]

وحاصل کلمهٔ خارج از موجودات آنست که موجودیۀ وجود منحصر درہمین موجودات ممکنه نیست چنانکه اهل عقول قاصره گمان می برند حضرت وجود را چون کلی طبیعی می فهمند و مراد موحدان محققان ندریافته در ورطهٔ الحادی افتند نعوذ بالله من ذالک که این فی الحقیقة انکار حق ست وکفر بحت ان الکافرین لا مولی لهم و حق این ست که موجودیه صفت ذات الوجود ست و بنفس الوجود قائم نه آنکه وجود بسبب موجودیه که صفت اوست قائم ست پس حق تعالی قائم بذات خود ست مع صفات خویش که کمالات او نیند نه از پیدا شدن این موجودات ممکنه در ذات الوجود چیزی می افزاید و نه از نابود شدن اینها چیزی میکاهد کان الله ولم یکن معه شیئ والآن کما کان او مبرا از همه ست و هیچ چیز خارج از و نیست چه هر موجود در احاطهٔ وجود ست و هو بکل شیئ محیط ولله میراث السموات والارض لان الوجود وارث لجمیع الموجودات کما هو موجد لکلها فهو الاول والآخر والظاهر والباطن فبحیثیة الاولیة هو الموجد وبحیثیة الآخریة هو الوارث و باعتبار الظاهریة هو المالک و باعتبار الباطنیة هو اللطیف الخبیر اعلم اسعدک الله تعالی ان الوارث یرث المیراث بعد موت الشخص فهکذا وجود السموات والارض بعد فنائها یسند الی الوجوب الذی لا زوال له کما ان وجود الواجب یکون ظاهرا فیها و منسوبا الیها حین کونها موجودة فاعتبار انها فیرجع الوجود الموهوب الذی کان مستعارا الی صاحبه فیکون هذا الحال للموجودات کل حین لانها تبقی وتفنی کل زمان معا فتأخذ الوجود من الموجد وترد الی الوارث وهو بینهٔ اولیعید وهو علی کل شیئ شهید و هذا بیان یبطل کلام من قال هو کالکلی الطبیعی تعالی الله عن ذالک علوا کبیرا لان الکلی الطبیعی لا یبقی بعد فناء الافراد وههنا لیس الامر کذالک بل هو قبل کل شیئ الآن و بعد کل شیئ الآن۔

نکته — ای کاش کسانیکه وجود را چون کلی طبیعی فهمیده موجود در افراد خود پنداشته اند باینطور بیان مطلب خود میکردند که وجود مطلق در افراد خود موجود ست وچونکه افراد وجود یه موجودات ثلثه اند که واجب وجوهر وعرض باشد درہمین ها وجود موجود ست اگرچه جوهر و عرض که از ممکنات اند نابود شوند وجود در تعین واجبی موجود بود که وجوب و وجود عین ماهیت واجب ست که درین صورت آن توهم نفی وجود حق تعالی و موجودیۀ او درضمن این موجودات مشهوده نمی شود و وجود حق مطلق موقوف درہمین موجودات ممکنه متوهم نمیگردد و اغلب که مراد گذشتگانی که بکلمهٔ هو منقول محض کالجنس العالی متکلم گردیده اند همین معنی ست و از عدم مساعدت عبارت چنین نوشته اند ظنوا المؤمنین خیرا اھ

فائده عرفاء محققین اثبات وجود حق و نفی وجود ماسوی نموده اند و این بی دینان نافهم که وجود حق را چون وجود کلی طبیعی می پندارند اثبات وجود خلق و نفی وجود حق می نمایند و در پردهٔ اقرار انکار دارند و خود را از جملهٔ موحدان می شمارند و ترهات مهملهٔ خود را معارف و تحقیقات می پندارند و دلالت و همیهٔ خود را برهان عقلی می انگارند و چند کلمات ابله فریب که آموخته اند بیچاره مسلمانان عامیان را در ضلالت و کفر می اندازند و تکالیف شرعیه را که اسود حقیقت در نظر ایشان مهمل میگردانند و از ایمان و اسلام صوری هم بی نصیب کرده کافر محض میسازند اوامر و نواهی شریعت را محض برای انتظام معاش مسلمین و صرف برای تربیت عوام میدانند و خود را که کامل و محقق می پندارند ازین امور مبرا و بی نیاز می شمارند نعوذ بالله من ذالک البلاء او تلک الشر سکانا واضل عن سواء السبیل ولا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل واضلوا کثیرا وضلوا عن سواء السبیل زنهار زنهار بچنین اشخاص صحبت نباید داشت و گریزان باید بود و تأثیرات و تصرفات ایشان را از جملهٔ استدراجات باید فهمید و سخنهای ایشان را بدل راه نباید داد و زبانی که حق تعالی محض بتصدق رسول خود علیه الصلوة والسلام بر تو حقیقت توحید چنانچه باید منکشف سازد و باطمینان کامل رساند و وجود غیر را بالکل از نظر بصیرت تو مرتفع گرداند و توفیق عبادات و ریاضات کرامت فرماید و استقامت بر طریقهٔ محمدیه عنایت کند و بمقام تمکین مشرف نماید و احتمال تبدل و تخلف که ناشی از تلون ست در تو نماند و نسبت حضور و شهود کالمحسوس بجاسهٔ البصر گردد و حق الیقین میسر شود بعد ازین بهر که خواهی صحبت بدار که صاحب این مرتبه را ضرر از صحبت اهل ان نمیرسد بلکه در یوقت صحبت ندنشلن و خلوت گزیدن کفران نعمت ست و آنچه ترا آن شرف ساخته اند حق آن تلف نمودن ست

زیرا که اگر قسمت هست از صحبت تو آنها را هدایت میشود و از گمراهی براه می آیند و از کلمات و حرکات هیچ و پوچ خود توبه می نمایند و اگر ذهن سلیم دارند آخر کار بعد
خرابی بسیار میفهمند که حق هست بنده شدن بسیار مشکل هست و حق گشتن تحصیل حاصل و اندکے از علو مرتبهٔ عبده و رسوله علی قائله الصلوة والسلام درمے یابند و هدم
سر از تبعیت حضرت خاتم المراتب علیه السلام برنمی تابند رزقنا الله و ایاکم التبعیة المصطفویة و ثبتنا و ایاکم علی الطریقة المحمدیة علی صاحبها الصلوة والتحیة بالجملة نتیجه
نیک فهمیدن سر وجود و ثمرهٔ دار رسیدن بحقیقت توحید همین هست که موجود مستقل بالذات بلا شراکت غیر حق تعالی هست و بس و شریک هستی او نیست هیچ شئے
دیگر پس چه وجود من حیث هو هو بمعنی حاصل بالمصدر مغایر حقائق ممکنه هست بداهةً قید حاصل بالمصدر برای آن فهم شده که از کلمهٔ وجود اینجا منظور ذات الوجود
هست بلا ملاحظهٔ اعتبارات آن که بمعنی لا بشرط شئ و لا شئ باشد نه آنکه این قید علت مغایرت وجود از حقائق ممکنه بیان نموده و وجود ظلی که بمعنی مصدر هست عین حقائق
ممکنات هست و بمعنی حاصل بالمصدر مغایر که در هر دو مرتبه وجود خود همان یک وجود هست و این امتیاز در معنی وجودی اعتباری هست والبته وجود مغایر ماهیات هست
که در ذوات خود معدومات اند و وجود امر دیگر هست و ماهیت معنی دیگر که بداهةً ادراک امتیاز آن کرده میشود پس ماهیات که عدمات اند در ظاهر وجود بسبب تقابل عدم و وجود منعکس
شده اند و موجود نیست مگر وجود زیرا که معدوم موجود نمیشود لاجتماع الضدین ماهیات را که عدمات گفته بلحاظ معدومیة اینهاست ذاتاً و این معدومات در ظاهر وجود بسبب
تقابل عدم با وجود منعکس گشته موجود می نمایند و فی الحقیقة موجود نیست الا وجود که عدم نمیگردد و معدوم موجود نمیشود که اجتماع ضدین محال هست —

فائده این انعکاس ماهیات معدومه در وجود و نمود موجودیة گرفتن را چون انعکاس عکس در آئینه نباید فهمید که این عکس بمعنی برخلاف هست نه بمعنی انطباع
یعنی چون مقابله معنوی در وجود و عدم ثابت هست پس مفهومات که در علم معدوم اند بسبب تقابل بخلاف آن در وجود موجود می نمایند و در اصل معدوم نیست مگر عدم
و موجود نیست مگر وجود خذ هذا و تعقل و انحیاز ماهیات و امتیاز موجودات از یکدیگر بواسطهٔ انعکاس غیریت آنهاست که عدمیت فافهم انه ادق این بیان هم برای کشف
حقیقت هست و هم رفع سوال مقدر که اگر در واقع موجود وجود هست و ممکنات بذواتها معدومات اند پس امتیاز موجودات و غیریت آنها از یکدیگر از چه راه هست در
جواب گفته شود که این هم از راه همان انعکاس و تقابل هست که معنی غیریت نیز چون در عدم مثل آن ماهیات معدومه هست در مرتبهٔ وجود بالعکس این غیریت
موجود می نماید پس بفهم که بسیار باریک و ادق هست و نظر هر کند بصر تا اینجا نمیرسد و اتحاد و امتیاز هر دو را نمی بینند پس بهترین بیان توحید همه از وست نه همه اوست
یعنی چون از این همه تقریر ثابت شد که موجود وجود هست و حقائق ممکنه بذواتها معدومات اند و از حضرت وجود نمود پیدا کرده اند پس اولی انسب برای توضیح
مطلب توحید بیان همه از وست نه بیان همه اوست که همه عبارت از ماهیات معدومه هست و آن معانی عدمیه چگونه عین وجود باشند چنانچه شیخ اکبر علیه الرحمة
هم نوشته که الاعیان ما شمت رائحة الوجود پس هرچه هست از وست نه آنکه همه اوست جائے که او هست گنجایش همه کجاست —

تنبیه اکثرے از صوفیان ناتمام که بزعم خود عارف تام شده اند چون تصانیف بزرگانی را که بیان اثنینیت فرموده اند و قائل همه از وست اند
مے بینند و در خیال خویش آنها را واقف از حقیقة نمیدانند و میگویند که مسئلهٔ توحید بسیار ادق هست بر ایشان خوب منکشف نگشته هست و خلعت از نظر ایشان
مرتفع نگردیده و فنا در کامل حاصل ننموده اند و از قید اثنینیت نرسته اند ای گرفتاران وهم عینیت شما حقیقت مرتبهٔ اطلاق را کما هو حقها ندریافته اید و موج
بحر الٰهی را بتمامه ندیده اید عینیت و غیریت هر دو از اعتبارات اند و یک حقیقت در هر دو معنی جلوه گر و آن کاملان مرتبهٔ همه اوست را طی کرده بکلمهٔ همه از وست لب
کشوده اند و این تقریر را احسن بیان المعنی توحید دانسته اند که مفید همه خواص و عوام هست تربیت این بزرگان چون معالجهٔ اطباء یونانی هست که گزند دوای ایشان ضرر بمریض نمیرسد
بخلاف فرقهٔ ثانیه که تعلیم شان چون معالجهٔ اطباء هندیست که یا فی الفور شفا هست یا هلاکت بلکه غالب هلاکت هست و کم احتمال شفا پس تا فعتر طلق تربیت همین نهج حفظ مراتب هست و لهذا بهترین
بیان توحید همه از وست قل کل من عند الله ان احسن الکلام و ابلغ النظام کلام الله العلیم العلام یعنی نکوترین بیانها و فصیح ترین آنها بیان حق تعالی هست و چون او سبحانه در قرآن شریف کل من
عند الله فرموده و کل الله نفرموده هست پس بموجب سنة الله باید که بیان معنی توحید بطریق همه از وست باشد نه بنهج همه اوست و درین کتاب اگرچه همه جا اثبات توحید

ونفی وجود ماسوی که حاصل کلمهٔ لا اله الا الله است الا بفضل الهی در هیچ مقام بطوری که خلاف شریعت غرا باشد و رفع حفظ مراتب گردد و پاس غیریت
اعتباریه نماند بیان نگشته بلکه شریعت را عین حقیقت گفته و حفظ مراتب را از لوازم شمرده و غیریت حقائق ممکنه را از حضرت وجود صریحاً بیان کرده
که هیچ کسی از عرفا باین امتیاز ممتاز نگردیده و این قسم بیان جامع شریعت و حقیقت نموده عبد عبد است و معبود معبود ما للتراب و رب الارباب ۔
تنبیه تقریر وحدت وجود بتقلید و قال قبل از رسیدن باین حال چنانچه شعار اهل ضلالت ست و نهج دهن دریدگان سراپا ملامت سبب بی ادبی و کفر
و طغیان ست و بیراهی و گمراهی و اغوای شیطان که ممکنات را موجود دیدن و خود را هم یافتن و باز همه اوست گفتن تقریر بی بنیاد ست و بصورت
وحدت فی الحقیقت زندقه و الحاد ست و بعد از مکیف گشتن بآن کیفیت و مشرف شدن بآن معرفت مرتبهٔ سکر و مغلوبیت و حالت مغلوب الحالی و مجبوری
که عند الله معاف ست و بر ارباب ذوق صاف و بیان وحدت شهود تقلیداً بزبان بدون کیفیت مشاهدهٔ آن ناحق شناسی و حرمان ست و شرک خفی
و خذلان که مخلوقات را موجود مستقل فهمیدن و قدرت و فاعلیت در آنها دیدن و باز همه از دست بر زبان آوردن فریب نفس و خطا ست و مکر طبیعت و هوا
و بعد از حصول آن حالت و دوام آن در همه اوقات و مشرف شدن بشهود یک قدرت در جمیع مشهودات مرتبهٔ تجلی افعالی و صفاتی ست که در اثنای سلوک پیدا میشود
و مشرف شدن بتوحید محمدی ظاهراً و اتباعاً هم قبل از انکشاف آن حقیقت و رسیدن بآن منزلت ایمان صوری و اسلام ظاهری ست که توحید ذات واجب
چنانچه باید همان طور ست اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و در آداب حفظ مراتب هم هیچ خلل نیست و اشهد ان محمداً عبده و رسوله هر چند اسرار مطالب آن
بر عامهٔ مومنین مکشوف نشود اما این ایمان و ایقان در باطن و ظاهر ایشان هیچ نوع فرق نمیکند بلکه بقدر حوصله و استعداد نفع رسانیده با نجات میکشاند
و اصلاح اوضاع و اطوار و اعمال و اقوال می نماید و بعد از کشف آن حقیقت و مشرف شدن بآن مرتبهٔ قصوی مقام فنای ذاتی و ایمان حقیقی و اسلام معنوی
و مرتبهٔ حقیقت و شریعت و حاصل طریقت و معرفت و منتهای سیر و سلوک ست و شارع عامی ست که از هیچ راه احتمال ضرر در آن متصور نیست ثبتنا الله و
ایاکم علی ذلک التوحید بفضل الهی در همه مصنفات محمدیان خالص سراسر بیان توحید محمدی ست که ایمان بخش همه خواص و عوام ست و عین ایمان و اسلام
که رموز حقیقت را چون روز روشن ظاهر میکند و امور شریعت را بلا اشکال و تردد در دل هر واحد ثابت و مستحکم مینماید و نمود اعتبارات کونیه را برقعها از لوح خاطر محو
میسازد و وجود حضرت حق را چنانکه هست بالهام آرد و بعنایت حق تعالی در هیچ مقام چنین تسوید نرسیده که حق کدام مرتبه فوت شده و یا کنه مرتبهٔ اتحاد
بالهام نیامده و یا سر مرتبهٔ امتیاز بیان نگشته و یا در ادب عبودیت قصور واقع گردیده و یا در شان الوهیت بقدر طاقت بشری چنانچه باید بتحریر نرسیده
و یا طرف نقل که استناد بآیات و احادیث ست از دست رفته و یا طرف عقل که اثبات بدلیل و برهان ست متروک گشته غرضکه تحقیقات محمدیان تماماً
حق ست و مستحکم بوکالت حق زیرا که بیان ایشان از تکلیم الهی ست و عرفان ایشان از تعلیم رسالت پناهی و او تعالی در حق کلام خود فرموده و صاحب ما را
علیه الصلوة و السلام چنین امر نموده که و بالحق انزلناه و بالحق نزل و ما ارسلناک الا مبشراً و نذیراً و قرآناً فرقناه لتقراه علی الناس علی مکث و نزلناه تنزیلاً
قل آمنوا به او لا تومنوا ان الذین اوتوا العلم من قبله اذا یتلی علیهم یخرون للاذقان سجداً و یقولون سبحان ربنا ان کان وعد ربنا لمفعولاً و یخرون للاذقان
یبکون و یزیدهم خشوعاً پس اگر جاهلی محض از جهالت باغماض در آید و غافلی از ضلالت بتعظیم و انقیاد نگراید و یا خبیثی از کدام جای یک دو فقره را ببیند و تمام عبارت
آن مقام را بنظر تحقیق مطالعه ننماید و یا ابلیسی صرف بمخالفت اعراض و استکبار کند و یا مخالفی عمداً به نیت ایراد و خلاف یکیا دو کلمه را یاد دارد و تمام عبارت را
نخواند و بخیانت در حق بیهوشی در آید مثلش چنانست که کسی بلا تشبیه از کلام الله کلمهٔ لا تقربوا الصلوة را یاد کرده و گوید که حق تعالی فرموده ست که شما قریب نماز
نگردید و تتمهٔ آیه را که و انتم سکاری ست نخواند از عهدهٔ چنین اشخاص نمیتوان بر آمد که او سبحانه از حال همین قسم مردمان بی انصاف پر خلاف خطاب بسوی مصطفی
محمد علیه الصلوة و السلام و محمدیان پیروان را آگاه و خبردار گردانیده ست فان تولوا فقل حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت و هو رب العرش العظیم

لا تغرنکم الحیوة الدنیا وابتغون عرض الحیوة الدنیا ولا تمنوا الموت فان ہول المطلع شدید ولا یتمنین احدکم الموت من ضر اصابہ فان کان لا بد فاعلا فلیقل اللہم احیني ما کانت الحیوة
خیرا لی وتوفنی اذا کانت الوفاة خیرا لی ولا یتمنی احدکم الموت اما محسنا فلعلہ ان یزداد خیرا واما مسیئا فلعلہ ان یستعتب لا یتمنی احدکم الموت ولا یدع بہ من قبل ان یاتیہ انہ اذا مات
انقطع املہ انہ لا یزید المؤمن عمرہ الا خیرا پس حاصل از اشتیاق وتذکر یاد موت آنست کہ مرگ وفنای خود کہ بالطبع ناگوار ست و بر نفس صعب و دشوار الفقدر مرغوب
و موافق طبع شود کہ موت وحیات یکسان گردد بلکہ پایہ موت کہ مردہ ہم غالب می آید بر پایہ حیات باید کہ چربد و در حالت زندگی اتصاف بموت حاصل بود کہ استعداد للموت
قبل نزول الموت وموتوا قبل ان تموتوا واثنتان یکرہہما ابن آدم یکرہ الموت والموت خیر لہ من الفتنة ویکرہ قلة المال وقلة المال اقل للحساب و بیدن مرعی واشتن
غلبہ و رجحان این کفہ غیر طبعی مساواة واعتدال با آنجانب طبعی ہرگز میسر نمیشود پس با دوام کہ ازین موت وحیات نجات حاصل آید مدام ہر چہ ازین حالات و دیگر
متعلقات اینہا رو نماید بکمال خوشی وحسب اقبال آن امر بالفعل باید نمود و منتظر قدوم میمنت لزوم موت وفوت باید بود کہ منتہای مرادات این عالم و آخر سلوک نبی آدم
ست مشتاق حق باید بود وحق را مشتاق خود باید نمود قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من احب لقاء اللہ احب اللہ لقاءہ ومن کرہ لقاء اللہ کرہ اللہ لقاءہ فقالت
عائشة او بعض ازواجہ انا لنکرہ الموت قال لیس ذاک ولکن المؤمن اذا حضرہ الموت بشر برضوان اللہ وکرامتہ فلیس شیء احب الیہ مما امامہ فاحب لقاء اللہ واحب اللہ لقاءہ
وان الکافر اذا حضر بشر بعذاب اللہ وعقوبتہ فلیس شیء اکرہ الیہ مما امامہ فکرہ لقاء اللہ وکرہ اللہ لقاءہ خوشا حال طالبان دیدار وطوبی بآل جویان یار

رباعی آن جلوہ بدیدہ یار خواہد گردید ۞ رازش ہمہ آشکار خواہد گردید ۞ آئینہ ایم و خود پرست ست نگار ۞ ناچار بما دوچار خواہد گردید ۞ مراد از کلمہ آن جلوہ تجلی
حق تعالی ست نوری باشد آن تجلی خواہ صوری وازدیدہ ہم چشم بصر وہم چشم بصیرت یعنی ظاہراً و باطناً او تعالی برہمہ منکشف خواہد شد و ہیچکس را مجال انکار در
حقیقت حق جل برہانہ نخواہد ماند کہ او سبحانہ روز قیامت را یوم الدین فرمودہ و ہمہ راز و اسرار او کہ پوشیدہ و پنہانست پیدا و عیان خواہد گردید و ازینکہ ما حقائق ممکنہ
آئینہ ایم و مظاہر کمالات حضرت اوئیم و تجلی گاہ آن روئیم و خود از ہمہ صورتہا سادہ ایم و برای دیدارش آمادہ ایم و نگار خود پرست ست یعنی معشوق حقیقی کہ در حجاب تعالی
ست مدام متوجہ در اظہار ظہورات اسمائیہ خود ست چنانکہ حالا بر خواص منکشف گشتہ و چشم بصیرت ایشان را بنور تجلیات خویش منور ساختہ ضرورة آخر کار بر ہمہ عوام
ہم بقدر استعداد ظاہر خواہد شد و ایصال برب آنہا خواہد فرمود و اگرچہ الحال ہم بہر طورے کہ ہست تجلی اسمای او سبحانہ است اما در آخرت کہ نفس انسانیہ پاک از
آلایش و بناوی خواہد شد و قوت بصیرت قوت تمام خواہد گرفت و پردہ غفلت بشریہ بالکل مرتفع خواہد گردید تجلیات آن محبوب خود نما بوجہ احسن جلوہ گر خواہد گشت
کہ فکشفنا عنک غطاءک فبصرک الیوم حدید ہست و بود ہر موجود دال بر ہستی اوست یعنی اگر اندکی ہم قوت دراکہ صحیح باشد یافت شود کہ وجود ہر شیء از مصنوعات
دلالت بر وجود صانع می نماید و برہان انی برای اثبات صانع بر ظاہر ست کہ ہرگز مصنوع بے توسط صانع بوجود نمی آید و خود بخود پیدا شدن اینہمہ موجودات چنانچہ
جماعہ و ہر پیگمان مے برند محض سفسطہ و باطل ست ہر موجود دلیل ہستی اوست و کریمہ فاینما تولوا فثم وجہ اللہ آئینہ دار خود پرستی او یعنی چون ہر کجا کہ رو آریم آنجا
روی اوست ہر کہ با ہم سر خواہد آورد اینجا ہم روی او خواہد بود و درینصورت اوست کہ رو بروی خود ست و نظر خودش بسوی خود چنانکہ شخص در آئینہ خود ناظر خود ست
و خود منظور خود و مثل آئینہ و شخص برای فہمانیدن ست والا معاملہ کہ حق را با خلق بنظر شہود می نماید چنانچہ باید در بیان نمی آید حلاوت آنرا تا نچشی نیابی

اگرچہ امروز شوخیش چون لمعہ از ہر پردہ بے پردہ است لیکن معشوقیش وعدہ دیدار بفردا کردہ ومن کان یرجو لقاء اللہ فان اجل اللہ لآت یعنی ہرچند شوخی تجلی
حسن جہان افروزش باقتضاء آنکہ ع بی پردہ تاب دوری ندارد ۞ اکنون ہم بہمہ وجوہ ظاہر ست و از ہر پردہ تعینات ہمان معنی لا التعین مانند صورت لمعہ ہویدا
و باہر اما معشوقی او کہ مشتاقان وصال را مدام طلبگار خود میدارد و بمقتضاء مراتب بے انتہا خود بہر مرتبہ کہ می رسند نمیرسانند لہذا وعدہ دیدار بفردای قیامت نمودہ
کہ ان شاء اللہ تعالی در آخرت ازینجا زیادہ بلطافت و قوت مشہود مؤمنین خواہد شد کہ آیہ مذکورہ مبشر ہمین وعدہ است و در آنجہان ہم عرفا ابدالآباد در ترقیات خواہند بود
و ہر تجلی مشرف خواہند شد بران اکتفا نخواہند نمود سبحان اللہ مردان نشستن با منخواہند و راہ خواہان مردن فتمنوا الموت ان کنتم صادقین چون معاملہ چنین ست

که تجلیات عمده موقوف بر عالم آخرت ست پس طالبان صادق را بسبب فرط اشتیاق موت ست و هر زمان آرزوی فوت کیفیات اینجهان را چنانکه بوده دیدیم و چون مزاج نازک و همت بلند بعنایت الٰهیه گرفتار چون و چند گردیده دل مشتاق عالم بالاست و هواخواه معانقه آن محبوب بلند بالا اما چون کل امور مرهونه بمواقیتها ست **رباعی** ناچار ایدر در جهان باید زیست * هر چند که شد زیست گران باید زیست * مردان بمراد خود دمی مستر نیست * چندی بمراد دیگران باید زیست * این تمنای موت از آن قسم نباید فهمید که غافلین از دست زمانه و نکردات آن تنگ آمده آرزوی موت می نمایند این تمنا از راه شوق ان الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب ست و در قرآن شریف امر بتمنا آن آمده و مشروط صدیقیه ست که صدیقان را پیدا میشود پس حاصل بامی آنکه تا رسیدن وقت اجل مسمی ناچار اینجا باید زیست و بود و باش باید نمود هر چند بسبب فرط اشتیاق آن مرتبه منزه این گرفتاری تشبیهات مادیات و حیات حیوانیه بر نفس ناطقه گران شده است زیرا که آنچه مقصود از تعلق این آلات بود بفضل الٰهی بقدر استعداد خود حاصل گردیده است حالا زیاده ماندن تحصیل حاصل ست و برای تجرید مطلق مانع و حائل پس اگر مرضی خیان ست که یک چند برای دیگر عزیزان زنده دارند و تتمیم کار ایشان نمایند تابع رضائیم چندی دیگر در دنیائیم رضینا برضاء الله —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی دل العارفون بالعجز فی معرفة ذاته وکل الواصفون فی درک کنه صفاته والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد خیر مخلوقاته وعلی آله واصحابه المتصفین بکمالاته

اما بعد فهذا الوارد الثلثون هو المسمی بالقول السدید القول هو اللفظ المرکب فی القضیة الملفوظة او المفهوم المرکب العقلی فی القضیة المعقولة فلما کان القول مرکبا فی نفسه سواء کان ملفوظا او معقولا لا یصلح لتبیان الماهیة البسیطة والذات المجردة والحقیقة الصرفة من حیث هی هی لهذا الا اشاعد العبارات فی بیانها فالقول لا یکون الا تفسیر المعلوم والعلم لا یدرک الذات بالاضافة ویتعلق بها باعتبار او اعتبارات فاذا کان المعلوم فی نفسه مرکبا بالذات والاعتبار فکان القول الذی هو تفسیره مرکبا البتة فالقول السدید فی مرتبة الذات الاعتراف بعجز الادراک للذین یریدون بیانها فلیعترفوا بعجز الادراک ولیقولوا قولا سدیدا ؂

وارد در عجز ادراک بالکنه

قوت مدرکه صلاحیت و لیاقت آن ندارد که ذات الشیء را من حیث هی هی دریابد کمال فتانست که درین امر عجز دریافت خود دریافت کند و هر چه یافته میشود بالوصف یافته میشود و چونکه در اوصاف هم غیر از ظهورات نیست علم و ادراک بر همین قدر یافت تسلی و تسکین خود میکند و آرام میگیرد از ذات خود هم که حقیقت دریافت ست کما هو حقها آگاهی ندارد منتهای دانست همین اعتراف بنادانست ست و اگر علم ذات را دریابد پس ذات در احاطهٔ علم آید و علم که صفت ست محیط آن شود و این متصور نیست و آنکه بعض اعزه درین مبحث از حد خود تجاوز نموده از بساط ادب گذشته اند و میگویند که در علم حق تعالی و ذات او غیر همین شبهه است که اگر دریابد همان قباحت احاطهٔ علم بذات لازم می آید و الاجهل در جناب او ثابت میشود این بیان از جمله توهمات این عزیزان ست و از راه عدم آگاهی بر حقیقت ست که ذات و صفات او تعالی را چون ذات و صفات خود میفهمند تعالی الله عن ذالک علوا کبیرا در ذات و صفات او جل شانه نه چنان غیریت ست که یکی را محیط دیگری را محاط گفته شود و امتیازات موهومه خویش اطلاق کرده آید و نه چنان عینیت ست که در افهام ایشان آمده است و منجر بنفی صفات شده اعتراف بقصور دریافت خود نمودن بهتر ست یا تشبهات در جناب قدس حق افزودن بهتر هرگاه کنه هیچ شئ معلوم نمیشود کنه ذات و صفات او عز شانه بطریق احاطه چگونه مفهوم میشود **رباعی** هر چند که صد جلوه نمود ست وجود * وا کردن چشم غیر حیرت ننمود * معلوم نگشت انکشافی که مراست * بکشود که و بر که کشاد و چه گشود اگرچه هر مرتبه از معلومات معلوم اول جز ظهور حضرت وجود نیست و در همه مراتب مشهودات تجلیات گوناگون غیر جلوهٔ همان نور بسیط مشهود نه لیکن وا کردن چشم علم و امتیاز سوای حیرت ننموده و فکر صحیح بجز یافت حیرانی هیچ نیفزوده و دانسته شده که هیچ ندانسته شده و در انکشاف حقیقت وحدت

همه مراتب کشف و کاشف و مکشوف از نظر اعتبار مستور گشته و در ظهور خورشید حضرت لا تعین کواکب تعینات مختفی گردیده اللهم زدنی تحیرا فیک حیرت چنانکه
چشم ظاهری را از دیدن مبصرات حسیه باز میدارد و دیدهٔ حیران هیچ نمی بیند همچنین در عالم مشاهده حالت حیرت چشم دل را از شهود اعتبارات علمیه باز میدارد و چون
شهود و مشاهده نیز از جملهٔ اعتبارات ست امتیاز این معنی هم باقی نمی ماند و فنا اتم حاصل می شود که منتهاے سعادت ست و از اینجا نباید فهمید که این
عدم امتیاز مشاهده مانند غفلت غافلین ست از شهود بلکه درین مقام عارف را شرف بقا بالله میسر باشد و در عین مشاهده حیرت عنایت می نمایند
نے چنان حیران که پشتش سوے اوست ¤ بل چنان حیران که رو در روی اوست ¤ پس مراد از طلب زیادهٔ حیرت اینجا طلب قربت نسبت بحضرت لا تعین محض ست
و مطابق حدیث شریف که رب زدنی تحیرا فیک حیرانی مهجوران دیگرست و تحیر واصلان دیگر تا نرسے ندانی آئینهٔ علم که جلوه گاه حضرت وجود ست اگرچه بانواع
نقشے پرده از روی کار برداشته و نکشت اشارات اعتبارات بسوی مرتبه که مرجع و مشار الیه کل ست برافراشته اما هیچ شئے مدرک از تجلیش نگشته و ادراک
جز بعجز طرفے نبسته یعنی هر چند آئینهٔ علم که محل ظهور هستی و کاشف مراتب آنست بانواع متکثره آن مرتبه واحده را ظاهر ساخته و پردهٔ اختفا از روی حقیقه
برداشته از اشارات اعتبارات نظر برهمان مرتبه که مشار الیه همه است انداخته لیکن هیچ چیز بالکنه من حیث هو هو معلوم نگردیده و هر که سر خود جز
گریبان عجز نکشیده پس تا ادراک ذات الوجود که اعلیٰ از همه مراتب ست چه رسد ما عرفناک حق معرفتک سبحان الله مرتبه که هیچ وجه ادراک آن
نمیتوان کرد حاضر و شهود هم اوست و محل اسناد اضافات هم غیر او نیست چنانکه مقام سلب اضافات هم جز ذات او نه لهذا پیغمبر علیه السلام درین حدیث
شریف صریح بطور خطاب عجز معرفت بیان فرموده که نشناختیم ترا حق معرفت تو یعنی با آنکه دریافت از ادراک ذات عاجز ست اما هر سخن که هست با نسبت
و توهی که حاضری و اگر غیبت و نایافت مطلق منظور مے بود چنین میفرمود که ما عرفنا حق معرفته پس بکمال شهود دریافت اعتراف بعجز دریافت حق معرفت کمال
ست نه دعوی معرفت چه حق معرفت ادراک بالکنه ست و آن محال پس دریافتن عجز دریافت خود کمال حاصل آنکه با وجود انکشاف اینهمه تفصیل مراتب
اعتبارات مآل کار حیرت ست و عجز بندگی محصول معرفت زیرا که یافت متعلق بمراتب صفات ست و جهل منتهاے معلومات و ادراک ذوات الاشیا مخصوص
او تعالی ست که بید هستی او بند و آنها را در قرآن شریف بملکوت الاشیا تعبیر فرموده فسبحان الذی بیده ملکوت کل شئے و الیه ترجعون پس بندگان را بالکنه
دریافت ذوات الاشیا میسر نمیشود چه عالم آن ذوات کسے تواند شد که آنها را بوجود آورده و در احاطهٔ وجود او موجود اند لهذا نزد ابو الحسن اشعری جمیع
ماهیات مدرک بالوجه اند نه بالکنه عالم بالکنه اوست و بس تعالی شانه و جل سلطانه ابو الحسن اشعری از متکلمین ست و نزد او هر حقیقت که هست دریافت بوصف کرده
میشود که وجه وصف را گویند نه بالکنه که مراد از کنه ذات ست و علم آن غیر حق را نیست که علم او عین ذات اوست پس علم بالکنه و کنه العلم همان را حاصل ست
و علمش عین کنه اوست و انسان که علم او عارض ذات اوست چگونه بحقیقت علم رسد و این بیچاره ظلوم جهول تا کجا از جهالت برآید و تحصیل علم نماید که در
اصل خلقت و جبلت او جهل ست و در حق او انه کان ظلوما جهولا واقع شده ست تا کجا از حالت جهل اصلی جبلی خود برآید و علم حاصل کند چه حقائق امکانیه فی انفسها
عدمیات اند و عدم سراسر جهل ست رباعی جاهل طبعیم گرچه با عرفانیم ¤ طفلیم هنوز گرچه مطول خوانیم ¤ حرفے از ما دگر نباید پرسید ¤ ما میدانیم آنچه ما میدانیم ¤ آدمی
فی الحقیقة جاهل ست هر چند که با عرفان باشد و عین جهل او بسبب تقابل بعدم و وجود آئینه داری علم نموده باعث ظهور علم گردیده
ست و حامل بار این امانت که علم کلی و جزئی باشد گشته و مانند اطفال جهل طبعیے دارد اگرچه مطول خوان ست یعنی کتب متداوله
تحصیل نموده و درس علوم متعارفه فرموده و معلومات کثیره پیدا کرده و فصاحت و بلاغت بقوت بهم رسانده پس حرفے دیگر
یعنی بیان ذات الشئے سواے اوصاف اعتباریه از قوت عاقلهٔ خود نباید پرسید که نفس عارف نے داند آنچه مے داند
والله اعلم بحقیقة الحال

هو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی ارانا ما ارانا و بدا لنا ما بدا لنا والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد سیدنا و مولانا وعلی آلہ واصحابہ الذین یبتغون فضلاً من اللہ ورضواناً

اما بعد فہذا الوارد الحادی والثلثون ہو المسمی بعبرۃ لاولی الابصار فاعتبروا یا اولی الابصار لانکم تشاہدون فنائکم وفنا بنی نوعکم بتغیر الحالات وتبدل الکیفیات من الصباء والشباب والشیب والموت والحیات وغیرہا من الاحوال المتغیرۃ التی خلقہا اللہ تعالیٰ لیبلوکم ایکم احسن عملاً فالعبرۃ اما تحصل بوجود امور منافرۃ للطبع کالشدائد والعقوبات واما بعدم امور ملائمۃ للطبع کالنعماء والمشتہیات فالاولی عبرۃ حربیۃ المسماۃ بالتلہفیۃ وہی قوی تاثیراً فی نفس الجبان والثانیۃ عبرۃ مبلیۃ المسماۃ بالتاسفیۃ وہی اقوی بالتاثیر فی نفس الطماع ومن ہو صاحب النفس العالیۃ وبین الجبان والطماع تحصل لہ العبرۃ برؤیۃ الحقیقۃ علی ما ہی علیہ لا بتلک الاغراض النفسیۃ المذکورۃ بل عبرۃ للہ خالصۃ بتقدس نفسہ وتنزہ ذاتہ عن الواث التقیدات والاعتبارات بالطبع وہو من زمرۃ اولی الابصار الذین ما رأوا شیئاً الا ورأوا اللہ قبلہ ومعہ وفیہ وبعدہ کشف اللہ عنا غطائنا وجعل بصرنا الیوم حدیداً

وارد در بیان کیفیت عالم و عالمیان

کیف از مقولات عرض ست پس مراد از بیان کیفیت عالم بیان عرضیت عالم ستا نہ جوہریت آن چہ فنا و زوال ہمین اعتبار لاحق عالم ست کہ وجود اعراض ہر آن متجدد میشود و عرفا عالم را اعراض مجتمعہ گفتہ اند و الا جوہریتے کہ در ہمہ صور تعینات موجود و سبب قیام عالم ست ہیچگاہ نیست نمیشود و فنا باو راہ نمی یابد و آن حضرت وجود ست کہ در ہمہ موجودات جلوہ گر ستا و طریان عدم بر وجود محال ست لاجتماع الضدین مثلاً اگر چوب را بسوزند صورتا خاکستر پیدا کند و صورت چوب نیست گردد و اخگر خاکستر شود در ین احوال فنا بر صور نوعیہ طاری شد و صورت جسمیہ ہمان در ذرات خود باقی ست و مراد از ین تقریر تقدیرہ عالم نیست بلکہ حاصل فنا عالم ست کہ بمنزلہ صور نوعیہ ست و بقای مرتبہ وجود کہ درین مظاہر ظاہر ست و بمنزلہ جسمیہ ست و ہم مقصود ازین بیان آن نیست کہ وجود حق جل و علا منحصر ست درہمین موجودات ممکنہ مثل وجود کلی طبیعی در افراد آن تعالی اللہ عن ذلک علواً کبیراً وجودی کہ نصیب واجب ست تعالی شانہ یعنی ذات الوجود کہ وجوب عین اوست موجود بنفسہ ست و مغایر حقائق ممکنہ کہ معانی عدمیہ اند بلکہ منظور ارائہ بقای حضرت وجود ست کہ در مرایای مظاہر ظہور نمودہ ست و در ہمہ وقت و ہر حال فنای این مراتب اعتباریہ بطریق مثال کہ ما عندکم ینفد و ما عند اللہ باق پس عالم و عالمیان کہ در معرض زوال اند ہالک اند و نیست باقی مگر وجہ باقی جل شانہ و بدانکہ منظور از عالم مجموع عالم ست من حیث المجموعیۃ و بلحاظ نوعیتہ و مراد از عالمیان افراد یعنی نوعی ست باعتبار جزئیہ پس درین وارد بیان کیفیۃ این ہر دو حیثیت ست و اگر چہ کلمۂ عالمیان شامل ہر موجود امکانی ست و بحسب اصل معنی معقول بر ہر چہ ما فی العالم ست اما بحسب استعمال اکثر مستعمل بر ذوی النفوس ست پس اینجا ہم منظور از لفظ عالمیان ذوات افراد انسانیہ ست کہ گفتگو با نوع انسان ست بلکہ مخاطب خاص افراد اکمل و اشرف آن

رباعی

ای درد ازین بزم اگر با خبری ✿ بیہودہ چرا بہر طرف می نگری ✿ بر خویش چو شمع چشم بکشا کاینجا ✿ ہر چند ستادہ ولی میگذری ✿

چون صاحب بحال انسان ست لہذا اندا خود را کردہ و بظاہر منادی لفظ تخلص نمودہ آمد و فی الحقیقۃ مراد حقیقۃ انسانیہ ست کہ شامل ست ہمہ افراد نوعیہ و نفوس آدمیان با یکدیگر حکم نفس واحدہ دارند کہ متفق الحقیقۃ اند چنانکہ حق تعالی میفرماید من قتل نفساً بغیر نفس فکانما قتل الناس جمیعاً ومن احیاہا فکانما احیا الناس جمیعاً و در حقیقت قتل و اماتت نفس در بغفلت و تعطیل فگندن ست و احیاء نفس او را آگاہ و ساختن و بحسنات مشغول گردانیدن ست پس ہر کہ خود را بغفلت و تعطیل انداخت گویا ہمہ مردمان را غافل و معطل ساخت کہ در نظر او ہمہ غافل و معطل خواہند آمد کہ المرء یقیس علی نفسہ و ہر کہ خود را متنبہ و آگاہ نمود و مشغول بباقیات صالحات فرمود گویا ہمہ را آگاہ و صالح گردانید در نظر او ہمہ آگاہ و صالح خواہند آمد کہ ان من شیء الا یسبح بحمدہ

باالجمله مراد از کلمهٔ ازین بزم عالم امکان و تمام جهان ست و از باخبر بودن عرفان و معرفت حاصل کردن و از بیهوده نگریستن نظر بغفلت افگندن و از هر طرف بطرف
و جوانب آفاقیه و جهات متکثرهٔ امکانیه و از بر خویش چشم کشادن سیر انفسی نمودن و متوجه احوال خود بودن و از استادن بقاء موهوم که بالفعل در همه ها مشهود
میگردد و از گذشتن فنا و زوال که بر آن لاحق مکونات فانیه ست حاصل آنکه اگر از کیفیت عالم امکان آگاهی و معرفت و عرفان پیدا کرده هر سو
بغفلت چرا نظر می افگنی و به تشویش کثرت آفاقیه چرا مشوش و پریشان میشوی بر خویش مانند شمع چشم بکشا و بسیر انفسی در آکه هر چند بظاهر استاده
یعنی بقاء موهوم داری اما بر آن فنا و زوال لاحق تست و ازین عالم بطرف عالم دیگر میگذری و لطف تمثیل شمع برای بهر طرف نگریستن و هم
چشم کشادن بخویش قائم ماندن در ظاهر بجای خود و هر لحظه گداختن و کم شدن ظاهر ست و ارائهٔ همین معنی بمثال دیگر آنکه اگرچه بهار گلشن جهان چنانکه بود
همچنانست لیکن موسم تری و تازگی تو همیشه رو بخزان بهار این گلشن یعنی ظهور نوع عالم چنانکه هست بوده است و خواهد بود لیکن موسم تازگی گلهای
این باغ که افراد نوع عالم اند همیشه رو بخزان دارد و فنا بر موجود لاحق ست **تحقیق** باید دانست که نوع عالم یعنی مخلوقیه که شامل ست همه
مخلوقات گذشته و حال و آینده را و مظهر خالق قدیم ست دام ملکه قدیم و لازوال ست و الا حدوث صفت خالقیه در ذات حق جل و علی لازم آید
و از همین راه است که گفته اند ~ مراد و را رسد کبریا و منی ❊ که ملکش قدیمست و ذاتش غنی ❊ و از جملهٔ عقائد ست که لا یقوم بذاته حادث یعنی صفت نو در
حق تعالی پیدا نمیشود و صفات هم قدیم اند پس چنانکه در صورت قدم ذات واجبیه قدم صفات هم ضرور ست همچنین در قدم صفات قدم ظهورات صفات
هم ضرور ست و الا التعطیل لازم می آید و قباحت بقدیم گفتن عالم اهل اسلام را در آنست که بطور حکما قدیم گویند و این افلاک و نجوم و دیگر اشیا را که
او سبحانه صریح بحدوث و تغیر احوال آن خبر داده است لازوال دانند که این مسلک خلاف طور نبوت ست و الا مطلق فنا و بالکلیه نیستی و عدمیه محضه انه
کلام الله و احادیث هم ثابت نمیشود چنانکه او سبحانه در حق زمین و آسمانها میفرماید والارض جمیعا قبضته یوم القیمة والسموات مطویات بیمینه و در حق
کوهها میفرماید و تکون الجبال کالعهن المنفوش و هم در حق زمین میفرماید یوم تبدل الارض غیر الارض والسموات و برزوا لله الواحد القهار و در
حق آفتاب میفرماید و الشمس کورت و در حق ستاره ها میفرماید و اذا النجوم انکدرت و علی هذا القیاس دیگر اخبار دال بر تغیر و تبدل احوال عالم ست نه
بر مطلق فنا و بالکلیه نیستی آن و از جملهٔ عقائد ست در حق بهشت و دوزخ که هما موجودتان باقیتان لا تفنیان و لا یفنی اهلهما و از احادیث شریفه
معلوم میشود که پیش از خلقت این مخلوقات فانیه دیگر موجودات بوده اند که کان عرشه علی الماء و معنی کان الله و لم یکن معه شیٔ آن نیست که هیچ چیز نبود
و حق تعالی بود و تنها بیکار معطل از ظهور صفات خود و حالا از چندی در کثرت آمده مشغول کار و بار شده بر سر کار ست و هم باز زمانی و آنی بی شانی خواهد
گردید که نه چنانست بلکه معنیش آنست که هیچ شیٔ شریک هستی با حق سبحانه نبوده و نیست و نخواهد بود و این کان از قسم و کان الله سمیعا بصیرا ست که
دلالت بر دوام مینماید لهذا صوفیه علیه التصریح کرده اند که الآن کما کان و الفاظ احادیث شریفه که درین باب آمده نفی قدم ذاتی اشیا مینماید و اثبات حدوث
ذاتی اینها میکند و برای عرش و کرسی حدوث زمانی از جای ثابت نشده و چگونه باشد که زمانه متعلق باوست و حدوث همچنین اشیا حدوث ذاتی است
نه زمانی والحادث ما یکون مسبوقا بالعدم و یسمی حدوثا زمانیا و قد یعبر عن الحدوث بالحاجة الی الغیر و یسمی حدوثا ذاتیا و حدوث زمانی همه اشیا کلیهٔ در
آیات و احادیث نیامده و در حدیث ست که مردمانی از اهل یمن پیش آنحضرت آمده گفتند که آمده ایم تا دانش ور شویم در دین و بپرسیم ترا از نخست
اینکار که چه بود فرمود صلی الله علیه و سلم کان الله و لم یکن قبله شیٔ و کان عرشه علی الماء ثم خلق السموات والارض بهر حال چون گذشتن و رفتن خود مدام
و دیدن فنای خویش بر آن بالنظر فهمیدی ترا با بودن و نبودن مجموع خدائی چه کار و پیش مطلق پیدائی هر موجود مقید در کدام حساب و شمار فکر خودنمائی و لطف
این و آن نگرانی مراد از فکر خود نمودن نگاه غور و فکر بر نیستی خویش انداختن و توسل و نسبت بحضرت اطلاق بهم پیدا کردن ست پس نظر بر هستی جزئی خود باید کشود و هر لحظه

مشاهده فنا خویش باید نمود و دل را غافل از شهود وجود حق نباید ساخت و گرفتاری این و آن یعنی حدوث و قدم و فنا و بقا که اعتبارات مختلفه عالم اند نباید پرداخت
دریای هوس مدام موج خیز ست و پیمانه زندگی لبریز هوا و هوس تا زندگیست همچنین خواهد بود و یکایک موت رو خواهد نمود و بفنای معنوی کوش پیش از آنکه بفنای صوری
رسی و دست از مشتهیات بکش قبل از آنکه با زینعالم گشتی چون لاله داغ بهار خویش باش و به خار هوس این چمن دل را مخراش یعنی از دست داغ امکانیه که
ذاتی تست در بهار خود که وجوب بالغیر و عارضی ست سراپا داغ باید بود و همه وقت نظر بر قصور ذاتی خویش که هیچگاه زائل نمیشود باید کشود هر چند ممکن مظهر نور وجود
و امانت دار الهی ست آنا زیر مهر ظلمت امکانیت داغ سیاهیست ع سیاهی از حبشی کی رود که خود رنگ ست پس در عین حالت آب و رنگ نشو و نمای
خود داغ عشق و محبت پیدا نمائی و انقطاع از گرفتاری رنگا رنگ تلونات حاصل فرمائی و رو دل را که گل همیشه بهار ست و آئینه حسن دلدار به خار و خس
هوا و هوس معنی تقلیدی نخراشی و سبز از شگفت و گرفت تازگی و افسردگی بهار و خزان اعتباری باشی گلستان همچنان آباد ست و فصل گل نهایت بنیاد
هر چند باغ هیچگاه بی بهار نیست لیکن هستی گل و لاله را اعتبار نه چشم بر کثرت آفاقیه بکشا و بسیر انفسی در آ مقصود آنکه نظر غور بر مجموع عالم در امر بودن جهان نباید
کشود که از ین مطالعه بقا و استقرار آن در دیده یافت می آید و دل را بمالوفات فانیه گرفتار مینماید و مردن و رفتن از ینعالم بر دل گران میشود بلکه بر جزئیات
نگاه باید فرمود و فنا خود و هر یک چیز بالضرورة مشاهده باید نمود تا باشد که خاطر بعجائب دلفریب اینعالم فریفته نشود و انقطاع از همه قبل از موت حاصل گردد تا
بعد مرگ توجه نفس بطرف اینعالم نماند که ناکسور و سهم اشارة از نفوسی ست که بعد رحلت متوجه بجانب مادیات اند موتوا قبل ان تموتوا هر لحظه گلی که میرود ثنا سے
باغبانی میگوید و ان من شیء الا یسبح بحمده و لکن لا تفقهون تسبیحهم چون هیچ چیز نیست خود کاشته و هیچ شیء فی حد ذاته وجود نداشته بر حقیقتی که بوجود می آید
زبان بمدح و ثنای همان پاک صانع حقیقی میکشاید رباعی کو در حقیقی که هستیش نگفت ٭ کو گوهر معنی که ایجاد نسفت ٭ گلزار جهان طرفه سرای کهن
است ٭ اید رکدام گل که اینجا نشگفت ٭ هیچ حقیقة ممکنه نیست که حضرت واجب آنرا بوجوب نیاورده و هیچ مفهومی نیست که قدرت ایجادیش بظهور نسپرده گلزار جهان
که عبارت از مجموع عالم امکان ست عجب سرای کهن ست و مراد از کهنگی نسبت دهریه است که شامل ست زمانه ماضی و حال و استقبال را پس کدام گل
اعتبار ست که درین گلشن نشگفته و در اینجا ظهور ننموده جف القلم بما هو کائن۔

هو الباسط

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذی لا اله الا هو له الاسماء الحسنی و هی لا تعد و لا تحصی یسبح له ما فی السموات و ما فی الارض و ما تحت الثری و الصلوة و السلام علی رسوله محمد بعدد کل اسمائه تعالی
و علی آله و صحابه ذوی المجد و العلی اما بعد فهذا الوارد الثانی و الثلثون هو المسمی بتعلیم الاسماء الاسم هو مرتبة الذات مع الصفة کعلیم و حکیم ای ذات لها العلم
و الحکمة فاذا ثبت بالکشف و البرهان و النقل و الایمان ان الوجود بنفسه خیر محض فثبت ان صفاته التی هی کمالات وجودیة ایضا خیرات محضة و اسمائه التی هی اتصاف نفسه
بکمالاته ایضا حسنیات و لله الاسماء الحسنی فعلم الله آدم تلک الاسماء بتضمنه فی وجوده و خلقه علی صورته فاتصف آدم بصفاته تعالی و تخلق باخلاقه سبحانه بالظلیة و
التبعیة و صار حیا علیما مریدا قادرا سمیعا بصیرا متکلما و مظهرا جامعا لکل اسمائه فعلمه الله الاسماء مطلقا من اسمائه الحسنی و من اسماء الاشیاء کلها کلیة بالعقل و جزئیة بالحواس فصار آدم جامع العلم
الاجمالی و التفصیلی فاحاط علمه بتعلیم الحق بکل من المعانی المجملة التی لا تصلح للتفصیل کمعنی الوحدة و الکلیة لان الوحدة لا تفصل و لا تتکثر و تکون علی حالها و انما
و الکلیة ایضا مثلها و من المعانی المفصلة التی لا تصلح للاجمال کمعنی الکثرة و الجزئیة لان الکثرة لا تحمل الا توحد تکون علی حالها دائما و الجزئیة کذلک و الا لا تکون الجزئیة ... کلیة و الجزئیة
جزئیة مع انه لا تفصل الکثرة الا بالوحدة و لا تفصل الجزئیة الا بالکلیة فالوحدة مفصلة للکثرة و لا مفصلة بها و الکلیة ایضا تفصیل الجزئیات لا مفصلة بها و حدة الکثرات کثرة الوحدات و کلیة الجزئیات و جزئیة الکلیات لیست بمعتبرة

فی ہذا المقام لا نا نبحث فی ہذا الموطن من نفس الوحدۃ و نفس الکثرۃ و نفس الکلیۃ و نفس الجزئیۃ فاذ خلق اللہ آدم و جعلہ جزئیاً بالصورۃ و کلیاً بالحقیقۃ علمہ من الاسماء الکلیۃ و الجزئیۃ کلہا و التعلیم علی اربعۃ اوجہ تعلیم ایجادی و ہو یکون من ید و الفطرۃ فی کل فی علم علی قدر استعدادہ و قابلیتہ للتعلیم الایجادی من اللہ بتخلیق قوۃ التعلیم و تعلیم القائی و ہو یحصل بالوہب اما بوساطۃ روح الامین کتنزیل الوحی علی الانبیاء علیہم السلام او بوساطۃ روح الشخص کالقاء الالہام للاولیاء رضی اللہ عنہم او بوساطۃ العقل کتفہیم المطالب للحکماء او بوساطۃ الحواس کاعلام المعلومات للعوام او بوساطۃ الطبیعۃ کالانتباہ للحیوانات من ملائماتہم و منافراتہم و تعلیم بالقول و ہو یحصل بالکسب کتعلیم الاساتذۃ لتلامذتہم و تادیب الآباء للابناء و ارشاد المرشدین للمسترشدین اما ان المرشدین قد یرشدون بالباطن فقط بتاثیر النفس و توجہ القلب الی القلب و قد یجمعون الظاہر مع الباطن و تعلیم بالفعل و ہو یحصل بالاستعمال و الابصار کتعلیم اہل الصنائع لطلاب صنعتہم و کل من التعلیمات المذکورۃ تعلیم اللہ تعالی علم الانسان کلہا و انباء آدم الملائکۃ بالاسماء بکونہ مصداقاً لظہور تلک الاسماء لان الملائکۃ ما وجدوا فی الآفاق قبل آدم شخصاً جامعاً لہذہ الظہورات فلما انبأہم و رأت الملائکۃ ما صدقت علیہ تلک الکمالات فی الامکان و ہو خلیفۃ اللہ المنان قال اللہ تبارک و تعالی الم اقل لکم انی اعلم الغیب السموات و الارض فاعترفت الملائکۃ بقصورعلمہم و قالوا سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم فالحمد للہ الذی خلق الانسان و علمہ البیان فبیبن للناس حقائق الذات و الصفات و الاسماء باحسن الکلام و یفرق بین اقسام الاسماء و الاعلام بتعلیم اللہ العلیم العلام و افاضہ رسولہ علیہ الصلوۃ و السلام فانی اعلمکم بتعلیم ربی ما لم تکونوا تعلمون و ابین لکم اسرار اسمائہ تعالی لعلکم تفلحون ؁ -

وارد در تقابل اسما و ظہور اشیا و تفریق اعلام و اسما

منظور از تقابل اسما و ظہور اشیا بیان مقابلہ اسماء الٰہیہ است با ہمدیگر مثل نافع و ضار و محیی و ممیت و رافع و خافض و باسط و قابض و معز و مذل و علی ہذا القیاس دیگر اسماء متضادہ و ظہور اختلافات اسمائیہ در مرایا اشیاست کہ مظاہر آنہا اند و وجود اشیاء مختلفہ کونیہ بسبب اقتضاء اسماء متقابلہ است چنانچہ اعتبار اسما بسبب تعقلات کائنہ فی الذات ست و امتیاز صفات بحیثیت شئونات ذاتیہ کہ عین ذات اند پس مرتبۂ ذات بحت در مرتبۂ شیونات ذاتیہ جلوہ فرمود و در مرتبۂ شیونات در مرتبۂ صفات تجلی نمود و مرتبۂ صفات در مرتبۂ اسما تفصیل یافت و مرتبۂ اسما در مرتبۂ ظلال اسما کہ مرتبۂ حقائق کونیہ است تجلی کرد و مرتبۂ ظلال اسما مرتبۂ موجودات کونیہ را منور ساخت و اوسبحانہ بموجب کل یوم ہو فی شان بوساطۂ اسما پرتو نور وجود بر اشیا انداخت و تفصیل اعلام و اسما و بیان تفریق اینہا در مقام آن در ہمین وارد می آید را تحقیق نود و نہ نام الٰہی و تقریر حقیقت آنہا کما ہی اینست -

شرح الاسماء الحسنیٰ

اعلم ان فی کل اسم دلالۃ مستترۃ علی کل الاسماء بالاجمال لان المراد من مرتبۃ الاسم ہو الذات مع الصفۃ و الذات شاملۃ لکل الاسماء و الصفات فباعتبار دلالۃ کل اسم علی الذات کل اسم دال علی کل الاسماء و باعتبار دلالۃ کل واحد من الاسماء علی صفۃ مخصوصۃ کل اسم یدل علی حیثیۃ خاصۃ بالتفصیل فالذات مرتبۃ بالاشتراک للاسماء الالٰہیۃ و اعتبارات الصفات مرتبۃ بالامتیاز لاسمائہ تعالی فظہرت مرتبۃ الاسماء باشتراک الذات و امتیاز الصفات و ہذہ المرتبۃ اصل الاصل لکل حقائق الموجودات و جعلت حقائق الاشیاء مرکبات بالجنس و الفصل علی منہج الاسماء لان الاشیاء ہی مظاہر الاسماء و للہ الاسماء الحسنیٰ **ہو اللہ** الذی وجودہ عین حقیقتہ لا الٰہ الا ہو لاختصاص الوجود بہ **الرحمٰن** بالرحمۃ العامۃ التی وسعت کل شیٔ **الرحیم** بالرحمۃ الخاصۃ التی یختص من یشاء **الملک** بالتصرف الحقیقی فی ملک الموجودات و لا حول و لا قوۃ الا بہ فہو السلطان و السلطان حاکم علی الاطلاق و غالب علی الانفس و الآفاق مستغنی فی ذاتہ و صفاتہ عن کل مصنوعاتہ و مخلوقاتہ و کل شیٔ محتاج و منقاد و مملوکہ و الملک احض و ابلغ من المالک فکل ملک مالک لا بالعکس **القدوس** بالتنزہ الذاتی و التقدس النفسی عن جمیع النسب و الاضافات **السلام** بالافاضۃ الوجودیۃ علی الکائنات و یسلم علیہا بالسلامۃ عن الآفات فالسلام من السلامۃ و ایضاً بمعنی السالم لانہ ذاتہ سالمۃ و صفاتہ کاملۃ فی نفاتیہ

وقيل في فرق القدوس والسلام ان القدوس يدل على التنزه عن النقص بمقتضى الذات والسلام على التنزه عن النقائص العارضة من الآفات وقيل قدوس في الازل
وسلام فيما لايزال المؤمن بالايمان الحقيقي على نفسه بنفسه شهد الله انه لا اله الا هو وبالشهادة علينا في ضمن شهادته لذاته وهو على كل شيء شهيد وبالتصديق
لانبيائه واوليائه بالتخصيص فهو المؤمن باعطاء الامن والامان واتمام الاسباب بالخير والفيضان والمنجي من الآفات والمفضي الى النجاة المهيمن بالشهادة
وشدة الرقابة وزيادة الحفاظة وبايجاد الامن في الدنيا بالعافية والخيرية وفي الآخرة بالمغفرة والنجاة العزيز بعزة الالوهية وغلبة الربوبية
الجبار بتكسير الرعونات الموهومة والاهلاك وشد المنكسرات والقصال المنفصلات وتحسين الاحوال وتعيين الافعال والجبار بالفتح والتشديد الشجرة المرتفعة
التي لا يصل اليد اليها كما يقال نخلة جبارة اي عظيمة وناقة جبارة سمينة فهو العلي الاعلى والرفيع الاقصى والاجبار الاقامة على الفعل بالتحكم والجبر بمعنى النسبة
الى الجبر الذي هو خلاف القدر ايضا فهو المجبر بالاقتدار الوجوبي والاختيار الحقيقي ينسب الجبر الى المجبورين حقيقة وان كانوا مختارين صورة المتكبر
بكبريائه الذاتي واستعلائه النفسي واستكباره من كل كبير الخالق بتقدير الماهيات وتعيين الذوات قبل ايجاد الموجودات وباخراج الحقائق من العدم
الى الوجود حين تخليق المخلوقات البارئ بايجاد البرية في الارض الامكانية المصور بتصبيغ الموجودات بصبغ الوجود في لوح العلم وتصوير صور الموجودات
ووهب الهيئة المخصوصة لسائر المشخصات الغفار باضافة الصفات الافعالية والانفعالية اليه حقيقة والى الله ترجع الامور كلها فالغفار مبالغة في المغفرة و
الغفران وابلغ من الغافر والغفور والغفر بمعنى الستر ايضا فهو ساتر الذنوب والعيوب بمعنى ستار القهار بسلطان الوجوب على الامكان وغلبة الوجود على الاعيان
فالقهار مبالغة وابلغ من القاهر الوهاب بوهب الوجوب بالغير للممكنات والوهب والهبة والموهبة العطاء فالهبة الحقيقية عطية
بلا غرض ولا عوض والمعطي بالعوض والغرض ليس بواهب بل بايع والوهاب مبالغة اي كثير الهبة ودائم العطاء وبمعنى جواد ايضا الرزاق بايتاء مايه التغذية والتنمية
للاجسام ومايه الحيات للحيوانات وبحصول السعادات للنفوس الانسانية الفتاح بحل المشكلات والقاء الواردات على النفوس الكاملة والفتاح مبالغة من
الفتح وهو بمعنى الحكم والنصر ايضا العليم بانكشاف المعلومات على نفسه وهو مبالغة العالم القابض بايراد حالات القبض على العباد وبجعل النفوس
مقبوضة في ضيق التقيدات والقبض الروح عن ذوي النفوس الباسط ببسط الوجود وانبساطه على الموجودات واعطاء البسط للنفوس وشرح الصدور
وبسط الارزاق للعباد الخافض بخفض الممكنات في حضيض الامكانية ورد الانسان مكانا ودرجة باسفل سافلين الرافع برفع المراتب العالية من المجازية
والحقيقية والمكانية والامكانية ورفع الانسان على اوج القرب الالهي وعلو علم التوحيد المعز باعزاز المرسلين والمؤمنين في الدنيا والآخرة بالعزة النفسية
والقوة العلمية والخيرات العملية المذل بتذليل الكفار والجهال بالذلة الذاتية وضعف النسبة العلمية وكثرة السيئات العملية السميع باعتبار علم المسموعات
واطلاع المقولات بالانكشاف التام بلا احتياج الآلات فهو السميع بالصفة السامعة لا بمعنى العليم فقط البصير بلحاظ ادراك المبصرات وعلم المشهودات بالانكشاف
الجلي غير محتاج الاسباب فهو البصير بالصفة البصارة لا بمجرد الادراك الحكم بالنظر الى المتنازعين واحقاق حق المطابق بالواقع وابطال الباطل المخالف للواقع
والحكم بمعنى القضاء وقيل القضاء والقدر منشعبان من الحكم فتدبيره تعالى وقضائه باعتبار اصل وضع الاسباب حكم وهو عبارة عن الامر كلمح بالبصر وخلق الاسباب
كلية قضاؤه وترتيب المسببات على الاسباب بلحظة فلحظة جزئية قدر العدل بتخليق الاعتدال في الامزجة من التعديل والتسوية وتعيين الحدود بالاحكام
الشرعية في الدنيا ومعاملة الجزاء للحسنات والسيئات في الآخرة والعدل ضد الظلم ووقع موقع العادل مبالغة اللطيف بتنزه لطافته ولينه رافته
وشمول الطافه بالرفق وباعتبار عدم رؤيته في الدنيا الخبير بلحاظ اطلاعه على جميع الاخبار من الغيب والشهادة والقيامة والدنيا والآخرة والفرق بين الخبير
والعليم ان الخبير مخصوص بالاخبار بمعنى العالم بالاخبار وقيل بمعنى عليم الا ان العلم اذا اضيف الى خفايا باطنية يقال له خبرة ولصاحبه خبير والخبير بمعنى المخبر ايضا
وبهذا المعنى راجع الى صفة الكلام والخبرة والاختبار بمعنى الامتحان ايضا الحليم باعتبار عدم التغير في نفسه من الغضب والتأني واللينة في العقوبة

وعدم الاستعجال والمسارعة فی الانتقام **العظیم** باعتبار العظمة الذاتیة وعظم مرتبة الالوہیة والعظمة قد تطلق فی الاجسام والمحسوسات ویقال ہذا جسم عظیم وہذا
اعظم منه اذا عظم وامتد فی المساحة من الطول والعرض والعمق وہی عظمة صوریة کما قال عزوجل وہو رب العرش العظیم وقد تطلق فی المجردات والمعقولات بلحاظ
المراتب المعقولة کما یقال ہذہ مرتبة عظیمة وہذہ منزلة عظمی وہی عظمة معنویة ونفس العظمة التی ہی منشأ تلک العظمات العظمة المطلقة الحقیقیة وہی مخصوص
بالعظیم المطلق الحقیقی جلت عظمته **الغفور** باعتبار مغفرة المذنبین من المؤمنین بمعنی غفار وکلاہما للمبالغة فالغفار بلحاظ کثرة المغفورین والکثرة تعدا
المغفرة والغفور بحیثیة اتمیة العطاء والاکملیة الغفران واقصی مراتب المغفرة وقیل لما کان الغفر بمعنی الستر والکتمان فالغافر من یستر الذنوب یوم الحشر والغفار من یستر
یمحو المعاصی من اعین الملائکة وضمائرہم ایضاً والغفور من ینسی السیئات ویذہبہا من نفوس الفاعلین وقلوبہم ایضاً حتی لا یکون الندامة والانفعال لہم
الشکور باعتبار اسمائه الجمالیة التی بمقتضاہا تصبیغ الموجودات بصبغ الوجود وتکمیل المخلوقات بالعطاء والجود واظہار کمالاته شکرہ لذا
وبلحاظ بیان نعمائه فی کلامه وعطاء توفیق الشکر للعباد وایتاء الثواب الجزیل علی العمل القلیل وبحسب جزاء شکر الشاکرین علی المشاکلة منشعب
من المعنی الاول وداخل فیه **العلی** لعلو الرتبة وارتفاع المرتبة والعلو بمعنی الغلبة ایضاً **الکبیر** باعتبار سبقته علی الموجودات الزمانیة
وغیر الزمانیة فہو الکبیر الاکبر من کل کبیر وکل کبیر ازلی وابدی فی جنب کبرہ کطفل مکتب وصبی واعظم من کل عظیم ذو عظمة وکبریاء ای کامل الذات
شامل الصفات **الحفیظ** بحفاظة الموجودات بحفظ الوجود والصیانة عن الآفات والبلیات لیبقی قوام العالم والنظام الاعظم **المقیت**
بتخلیق الاقوات وایصالہا الی الابدان والاقاتة الاطعام والمقیت بمعنی الحافظ والقادر والشاہد والحاضر ایضاً وکان اللہ علی کل شیء مقیتاً
الحسیب بالاحساب النفسی والکفایة الذاتیة فی کل امر وکل شیء کما یقال حسبی الشیء ای کفانی حسبی اللہ ولا حسب سواہ وقیل الحسیب بمعنی المحاسب
کالجلیس والندیم بمعنی المجالس والمنادم وقیل الحسیب بمعنی الشریف من الحسب بمعنی الفضائل واحصاء المناقب **الجلیل** بالجلالة الذاتیة والعظمة
النفسیة وقیل الکبیر راجع الی الکمال الذاتی والجلیل الی الکمال الصفاتی والعظیم الی مجموعہما وفی اصطلاح القوم یقال الجلال لظہور آثار الصفات القہریة
والجمال لظہور آثار الصفات اللطیفة والجمیل ایضاً من اسمائه تعالی والجمال فی الاصل موضوع للصورة الظاہرة المدرکة بالبصر والاشیاء الحسنة الملائمة
الموافقة بالابصار ثم نقل الی الصور الباطنة المدرکة بالبصیرة کما یقال الخلق الجمیل والسیرة الجمیلة **الکریم** بالکرم الوجودی والعز النفسی وقیل الکریم
الذی اذا وعد وفا واذا قدر عفی واذا سئل اعطی واذا نظر العیوب ستر واذا ابصر الذنوب غفر والکریم بمعنی المکرم ایضاً کالجلیل بمعنی المجل وجاء بمعنی
الجواد ایضاً **الرقیب** بالحراسة الوجودیة للموجودات والرقابة العلمیة للمعلومات وقیل الرقیب الحفیظ وہو مراقب الاشیاء وملاحظہا فلا یعزب عنه
مقدار ذرة فی الارض ولا فی السماء فالرقابة راجعة الی العلم والحفظ **المجیب** باجابة السؤال واجابة الدعاء فہو یجیب دعوة الداع ومسئلة السائل اذا
دعاہ وسأله بلسان الحال والقال **الواسع** بالوسعة الغیر المتناہیة والسعة الانبساط الوجودی فوسعته فی العلم باعتبار احاطة علمه بجمیع المعلومات
وفی الاحسان بلحاظ توسع النعماء علی الموجودات وعلی ہذا القیاس فی جمیع الصفات **الحکیم** بلحاظ ایجاد الموجودات علی ما یناسبہا ویلازمہا
وبلحاظ اشتمال علمه تعالی علی الماہیات علی ما ہی علیہا والحکمة تجیٔ بمعنی العلم المحکم ایضاً والتفاق احکام العلم والعمل **الودود** باعتبار مودة الوجود
والموجودات لان الوجود یود الموجودات التی ہی مظاہرہ والموجودات تود الوجود الذی ہو موجدہا یحبہم ویحبونه اشارة الی ہذا **المجید** بلحاظ المجد
النفسی والشرف الذاتی وسلامة الافعال وکرامة الافضال وجزالة العطاء والنوال **الباعث** باعتبار بعث الانبیاء والاولیاء وارسال
المرسلین والعرفاء فی الدنیا وبعث الاموات وحشر الاحیاء فی الآخرة وتحریض النفوس فی الہمم والتعلیل والتسبیب بظہور الموجودات من العدم
وبایقاظ الغافلین من نوم الغفلة **الشہید** باعتبار الشہود والذی ہو مترادف الحضور واللہ حاضر ناظر فی کل حال وبلحاظ الشہادة التی

شهید بها علی نفسه کما قال شهد الله انه لا اله الا هو وبلحاظ الشهادة التی شهد بها علی کل الموجودات کما قال وهو علی کل شیء شهید **الحق** بلحاظ ثبوته وموجودیته ومقابله
الباطل بمعنی غیر الثابت وغیر الموجود فالحق موجود حقیقی بل وجود بمعنی ما به الموجودیة والباطل معدوم وکل ما خلق الله تعالی لیس بباطل ای الموجودات الممکنة
حق بالغیر فی تضمن حقیته سبحانه وبانفسها باطلة کما ان کل ممکن واجب بالغیر وممکن بنفسه **الوکیل** باعتبار اختیاره واصلاحه فی کل الامور من نظام
العالم وله وکالة الکل وهو الوکیل المطلق **القوی** بلحاظ قوة الظهور فی المظاهر **المتین** باعتبار استقلاله بنفسه وهو تعالی موجود مستقل بالذات
الولی بلحاظ محبته ونصرته للمؤمنین وتولیته امور العباد المتوکلین وقیل الولی بمعنی القریب ایضاً **الحمید** باعتبار تحمیده للامور المحمودة ومحمودیته لکل الحامدین وهو الحامد
والمحمود **المحصی** بلحاظ احصائه لکل الموجودات فالموجودات التی هی موجودة بالفعل متناهیة البتة لانها تحت احاطة قید بالفعل وکل محاط متناهی
فاحصاها الله تعالی بلحوق التناهی بها والموجودات الماضیة والآتیة ایضاً محدودة بحدی الازل والابد ومتناهیة بهذین القیدین کما قال
وکل شیء احصیناه عدداً مع هذا ان تصورت غیر متناهیة فعلمه تعالی ایضاً غیر متناهی لا یقدح احاطة غیر المتناهی بغیر المتناهی فالله محصی کل شیء
هو المحصی وفسر المحصی بالعالم وقیل ان العلم اذا اضیف الی المعلومات بحیثیة العدد والاحاطة یقال له الاحصاء **المبدئ** بلحاظ احداث الممکنات سواء کانت
محدثات بالذات او بالزمان وبلحاظ ابداع الامور کلها من الاشیاء والافعال **المعید** باعتبار اعادة المرکبات المنحلة الی الارکان البسیطة وترجیع
الفروع الی الاصول مطلقاً واعادة النفوس الی الاجسام بعد الموت وحشر الاجساد العنصریة یوم القیامة والایجاد بعد الاعدام **المحیی** بلحاظ ایجاد الحیاة
فی الکونین وبلحاظ احیاء القلوب بالذکر والفکر وبلحاظ احیاء ذوی الحیاة من الحیوان والانسان وغیرهما بترکیب العناصر الاربعة وتولید البخار اللطیف
واقتران النفس الناطقة بالمادة او بالنفس مجردها کالملائکة العالیة او بترکیب العناصر الثلثة دون الشراکة العنصر الارضی کالجنة او بترکیب العنصرین
من الهواء والنار کالشیاطین او بترکیب العنصرین من الماء والهواء کالملائکة السافلة التی کان الابلیس معلمها **الممیت** باعتبار تخلیق الموت فی
هذا العالم کما قال خلق الموت والحیوة وباعتبار اماتة ذوی النفوس عند الاجل المسمی الذی وعد به وباعتبار اماتة القلوب بالغفلة والجهل **الحی** باعتبار
حصول الکمالات اللازمة للحیوة من العلم والارادة والقدرة والسمع والبصر والکلام وباعتبار الحیاة الذاتیة التی هی باعثة وموجبة لظهور تلک الکمالات فی
المظاهر **القیوم** باعتبار قیامه بنفسه فهو قائم بقیام ذاته ودائم بدیمومة نفسه وباعتبار اقامة الجواهر بذواتها والاعراض فی موضوعاتها واقامة الحدود الشرعیة بجعل
اثبات الرسوم العادیة وقیل القیوم مبالغة القیم الذی جاء بمعنی مصلح الامور ومدبرها **الواجد** باعتبار الوجود بمعنی الموجودیة او بمعنی ما به الموجودیة واما باعتبار احاطة وجدانه
الموجودات وهو بکل شیء محیط واما باعتبار وجدانه لکل المطلوبات من الکمالات النفسیة ولیس له حالة منتظرة **الماجد** بلحاظ المجد الوصفی کما ان المجید باعتبار المجد النفسی فالمجید الذاتی والوصفی هو المجید
ذاتاً والماجد صفاتاً **الواحد** باعتبار صفة الواحدیة التی خصت ذاته تعالی بالوحدة وتلک الواحدیة امر منتزع ینتزع من مرتبة الاحدیة التی هی منشأ انتزاع لها
الحیثیة **الاحد** بلحاظ حدة الحقیقیة التی هی الوحدة الذاتیة وتسمی بالاحدیة والواحد بمعنی عدیم التجزی ای لا جزء له والاحد بمعنی عدیم الثنی ای لا نظیر له
الصمد باعتبار مرجعیة الکل الی نفسه تعالی وکل من الموجودات راجعة الیه **القادر** بلحاظ قدرته علی ایجاد الممکنات کلها واظهار ظهورات الاسماء والصفات
جمیعها وبلحاظ قدرته علی ما لا یقدر علیه احد من القادرین المجازین کما قال عز وجل فتبارک الله احسن الخالقین **المقتدر** بلحاظ المبالغة فی القدرة
واقتدار حصول الکمالات دائماً وهذا الاسم یشتمل المعنی اللازم المقتدر کلیهما ای معنی قدرته علی اظهار کمالاته التی هی الصفات الزائدة علی الذات ومعنی قدرته علی ایجاد مظاهر تلک الکمالات التی هی الموجودات
الممکنة **المقدم** باعتبار ایجاد العلل قبل المعلولات وتقدیم کل المقدمات والمبادی علی ما بعدها من المقاصد والمطالب بمقتضی حکمته الکاملة وباعتبار تقدیر نفس ازلیته
کل الازال **والمؤخر** بلحاظ تخلیق المعلولات بعد العلل وتاخیر کل العواقب والخواتیم بنسبة ما قبلها من الاشیاء والافعال بمقتضی قدرته الشاملة
وبلحاظ تعیین نفس ابدیته سائر الآباد **الاول** باعتبار تقدم وجوده علی الموجودات وجمیع الاوائل الاضافیة فهو الاول الازلی الاقدم

بلا ابتداء بل البداية بأسرها من اوليته وهو مبدءها ومنشأها الآخر بلحاظ تاخر بقائه بعد المخلوقات وسائر الاواخر الاعتبارى فهو الآخر الابدى الادوم بلا انتهاء
بل النهاية انتهت تحت آخريته وهو منتهاها ومرجعها واعلم كما ان العرش محدد الجهات فى الاجسام والجهات كلها تحته ومحدودة به كذا كل من مراتب البداية
والابداية والنهاية واللانهاية وغيرها من جهات الاعتبارات الحسية والمعقولة والمفروضة والموهومة والمعروفة والمجهولة والماضية والآتية محدودة
فى حد اوليته وآخريته تعالى ومحاطة باحاطته وهو بكل شئ محيط الظاهر باعتبار بداهة الوجود وشدة الظهور ودلالة المصنوعات على الصانع وافتقار
الممكن الى الواجب وغيرها من الاعتبارات الدالة عليه وهى آياته الباهرة التى شاعت فى الآفاق وفى انفسكم افلا تبصرون الباطن بلحاظ احتجاب كنه نفسه
عن الابصار حسا وعن الافكار دركا فسبحان من خفى لشدة ظهوره واحتجب نوره بنوره واستتر بستر كبريائه وجلاله واحتجب بحجاب جماله وكماله الوالى باعتبار
توليته للامور وتصرفه على الجمهور وهو والى الولات ومالك الولايات والولاية بالفتح بمعنى التولية والنصرة والسلطنة والتدبير وبالكسر التصرف والقدرة على
الفعل المتعالى بلحاظ علو قدره ومنزلته عن جميع العالمين لانه تعالى متعال بالذات لا بالعلو بل العلو على به كل عال يعلو بالعلو البر باعتبار احسانه على
العباد وبايتاء الآلاء فى الدنيا واعطاء النعماء فى الآخرة وبالمغفرة والعفو للمؤمنين وباعتبار احسانه بتشريف الوجود لكل الموجودات فى الكونين وباظهار
الورع والتقوى والبر فى العباد والتواب بلحاظ اعطاء التوفيق على التوبة والرجوع اليه للعباد والتوبة بمعنى الانابة والرجوع اذا نسب الى العبد وبمعنى
الرحمة والتوفيق اذا اضاف الى الحق فالتواب مبالغة لانه تعالى يقبل التوبة عن عباده البتة وهو التواب الرحيم المنتقم باعتبار تعيين الحدود الشرعية بانتقام
المجرمين فى الدنيا بالقصاص والدية ومثلها وباعتبار انتقام الكفر والمعاصى بالعذاب فى الآخرة العفو بلحاظ محو السيئات من العباد بتوفيق التوبة او بلا توبة ويعفو
عن الناس بشفاعة الرسول والمرشدين والآباء الصلحاء وغيرهم من اسباب الشفاعة من الاعمال والاقوال كما قال ان الحسنات يذهبن السيئات او برحمته
بلا علة لمن يشاء ومعنى العفو قريب بمعنى الغفور ولكن هذا ابلغ منه لان الغفران هو الستر والكتمان وان العفو هو المحو والاعدام الرؤف باعتبار شدة رأفته
ورحمته على الخلق وقيل الرأفة احسان مبدءه شفقة المحسن بلا علة والرحمة احسان مبدءه حاجة من احسن عليه مالك الملك ذو الجلال والاكرام
بلحاظ نفوذ حكمه وبلوغ امره فى مملكته بالايجاد والاعدام والابقاء والافناء وكل جلال وكمال ثابت له وكل كرامة ومكرمة صادرة عنه المقسط باعتبار
اقساطه وعدله فى كل امر فى جزاء اعمال العباد فى الدنيا بالتحسين والملامة والسرور والندامة والجزاء والتعذير والتوقير والتحقير والعزة والذلة والنفع و
الضرر والخير والشر حسب حكم الشرع وبالتنعيم والتعذيب فى الآخرة حسب وعده ووعيده الجامع بلحاظ جمع كل الصفات الكمالية فى نفسه من الشيونات الذاتية
ثبوتية كانت او سلبية وبلحاظ جمع كل مجموع كاجماع الموجودات فى اى عالم كانت من الشهادة والارواح والمثال واجماع اجزاء المركبات مع كونها مختلفة
المزاج واجماع اجزاء البسائط بالتشابه واجماع اخلاق واوصاف كثيرة فى انسان واحد واجماع آثار وخواص متعددة فى شخص واحد وشئ واحد واجماع اهل القبور
بالبعث فى يوم لاريب فيه الغنى باعتبار غنائه عن الغير فى تكميل صفاته وتتميم كمالاته وهو موجود بلا اخذ وجود من الغير وحى بلا روح وعليم بلا كسب وسميع بلا قوة
سماع وبصير بلا وساطة نور وقادر بلا آلات واسباب ومريد بلا خطرة ووسواس ومتكلم بلا لحن وصوت وفعال بلا علة ومادة وعلى هذا القياس غنى
عن ماسواه فى كل الامور وكل من الموجودات مفتقر اليه المغنى بلحاظ القاء الغناء النفسى فى نفوس الكاملين والقانتين ولعطاء الغناء العارضى للامراء
والسلاطين وبلحاظ اعطاء الوجود وكمالاته للموجودات فى تضمن وجوبه تعالى وصارت الموجودات الممكنة ايضاً غنية اعتبارية فى ضمن غنائه تعالى وصار
كل ممكن وجوبيا بالغير وفى الحقيقة الله غنى وانتم الفقراء والمغنى بمعنى المعطى ولهذا جاء فى بعض الرواية المعطى عوضه المانع باعتبار رادعيته للعدم الى الحضرة
الواجبية ومانعيته للوجود الى الممتنعات وباعتبار منعه لانكشاف الحقيقة على قلوب المحجوبين وباعتبار منعه لنعماء الجنة على الكافرين وباعتبار منعه للاموال
الدنيا على الفقراء وباعتبار منعه للممنوعات الشرعية وباعتبار منعه للصحة على المرضى والحياة على الموتى والهداية على الضالين الطاغين على المضطرين

و باعتبار منعہ للاشیاء المتضادۃ بالجمع فی محل واحد و وقت واحد وحیثیۃ واحدۃ و باعتبار منعہ لجمیع الامور الممتنعۃ مطلقا سواء کان خیراً او شراً کمنع الہدایۃ للضالین ومنع الضلالۃ للمہتدین من یہدی اللہ فلا مضل لہ ومن یضلله فلا ہادی لہ وعلی ہذا القیاس ہو المانع فی جمیع الامور ولا مانع لما اعطاہ ولا معطی لما منعہ

الضار[91] باعتبار ایصال الضر الی المخلوقات من الہم والغم والمرض والالم والموت وتلف المال وفقد المطلوب وتنزیل البلیات والآفات ومثلہا وباعتبار ایجاد الاشیاء الضارۃ من المطعومات والمشروبات کالسمیات وغیرہا ومن المنحوسات کبعض الکواکب وغیرہا ومن الاشیاء الضارۃ الداخلیۃ کالمواد الفاسدۃ والاخلاط الردیۃ ومن الاشیاء المضرۃ الخارجیۃ کالاسلحۃ والحیوانات الموذیۃ وامثال تلک الاشیاء و باعتبار تخلیق الصفات الرذیلۃ المضرۃ فی النفوس والاخلاق الذمیمۃ المہلکۃ للانسان کالکفر والفسق والنفاق والبغض ومثلہا و باعتبار ایصال الکفار الی جہنم وتعذیب العصاۃ والفساق من المومنین

النافع[92] باعتبار کل ما یقابل لمعنی الضار النور[93] بلحاظ نورانیتہ لنفسہ بنفسہ وبلحاظ تنویرہ لکل المنورات الہادی[94] باعتبار ہدایتہ الی صلاح المعاش والمعاد واراءۃ الحقائق علی ما ہی علیہ للعباد بالوحی وتعلیم الجبرئیل کما للانبیاء علیہم السلام وبالالہام والکشف کما للاولیاء رضی اللہ عنہم وبالعقل والحکمۃ کما للعقلاء والحکماء شرفہم اللہ بالایمان وبالحس والحواس کما للعوام غفر اللہ لہم البدیع[95] بلحاظ انہ عدیم المثل وبلحاظ انہ مبدع المخلوقات کما قال بدیع السموات والارض والبدیع جاء بمعنی المبدعین

الباقی[96] باعتبار دوام بقائہ بعد کل ما یفنی من العالمین وکل شیء ہالک الا وجہہ الوارث[97] باعتبار وراثتہ الحقیقۃ التی سترت من الانظار فی کل من الورثۃ بانہم یرثون و باعتبار وراثتہ الجلیۃ التی تتصور فی الاذہان بعد فناء العالم والیہ المصیر الرشید[98] بلحاظ ارشادہ للمسترشدین من العباد و باعتبار رشد کل افعالہ ورشادۃ جمیع سننہ وصواب سائر حکمہ وسداد کل امرہ الصبور[99] باعتبار صبرہ فی الانتقام للمجرمین و باعتبار الصبر علی کل ما قضی بمقتضا الحکمۃ البالغۃ کایجاد المعلولات بعد العلل واظہار القیامۃ بعد افناء الدنیا وعلی ہذا القیاس فی کل ما صنع من الزمانیات —

تفصیل تعلق باین اسما وتحصیل تخلق باینہا

باید دانست کہ ہر قدر تخلق باخلاق حق تعالی وتعلق باسماء او جل وعلا پیدا کردہ شود کمال ہمین ست وخلیفۃ اللہ شدن عبارت ازین لہذا حکم تخلقوا باخلاق اللہ صادر شدہ وبیان اسماء حسنی وارد گشتہ وچونکہ اسماء الٰہیہ لاتعد ولاتحصی ست وکمالات او بلا انتہا بنا بران موافق روایۃ یک حدیث شریف نود ونہ اسم کہ منبع اسماء غیر متناہیہ اند وماخذ ہمہ اسماء الٰہیہ وکالکلیات اند مر دیگر نامہای جزئیہ را دریجا مرقوم شدہ وبقدر فرصت وساعت وقت اسرار آنہا نیز مجملاً کہ کافی ست برای اولوا الابصار شرح نمودہ آمد تا محمدیان خالص آن اسما را یاد کردہ ہر صبح وشام میخوانندہ باشند و رموز آنہا بقدر استعداد فہمیدہ توسل وتعلق باین اسماء پیدا کنند وحتی الوسع در تحصیل تخلق باینہا کوشند ونسبت مع اللہ بہم رسانند وایمان مستقیم حاصل نمایند وحضرت قبلہ کونین ایدنا اللہ بنصرہ سرہ وقدسنا ببرکتہ برہ بہمین ترتیب کہ مذکور ست نود ونہ نام را ہر صبح وشام میخواندند ومیفرمودند کہ ہر کہ مواظبت بورد این اسماء می نماید و وقت حاجت مناسب مطلب خود ہر اسم را کہ داند آنرا تکرار کند ورجوع بجناب الٰہی کردہ حل مشکل خویش خواہد امید قوی ست کہ البتہ مدد واعانت از آن طرف خواہد رسید ورفع حاجت او خواہد شد پس بیان تعلق وتخلق باین اسما مجموعاً یکجا کردہ می آید وبترتیب ذکر اسما تعلق وتخلق ہر اسم بتحریر می رسد بعون اللہ العلیم الہادی والیہ رجوعی وعلیہ اعتمادی پس بدانکہ کلمہ ہو اشارۃ ست بذات مجرد وہویۃ مطلقہ واسم اللہ علم ست مر ذات واجب الوجود را نزد اکثر ما اما نزد خالص محمدیان این اسم علم ست مرتبہ مستجمع جمیع صفات وجامع جملہ کمالات را نہ علم ذات بحت من حیث ہی ہی کہ ذات محض از اسم ورسم مبرا ست اگرچہ ہمہ اضافات مضاف بطرف ہمان مرتبہ علیاست وبیان این امر بتفصیل در شرح خطبہ متن شدہ ست وتعلق باسماء الٰہیہ عبارت ست از اعتقاد جازم بہم رسانیدن بحق تعالی مطابق معانی آن اسما ورجوع وتوسل پیدا کردن بطرف او تعالی بلاخطہ آن نامہا وحضور وشہود دائمی حاصل نمودن وتوجہ الی المسمی در نفس راسخ گردانیدن

و تخلق عبارت ست از اتصاف با وصافی که آن اسماء دلالت بر آنها می‌نمایند بقدر طاقت بشریه و لیاقت استعداد خویش پس اعتقاد باید نمود که او تعالی است معبود
بحق و جامع صفات الوهیت و منفرد بوجود حقیقی و هر موجود از و استفاده وجود کرده و در حد ذات خود معدوم ست و وجود وی ازان جهت ست که نسبت با و تعالی
و رود آن جانب دارد کل شیء هالک الا وجهه و لا موجود فی الحقیقة و بالذات الا الله و نزد علما تعلق باسم الله حاصل می‌شود و تخلق باین اسم روا ندارند و نزد
محمدیان خالص باین اسم مبارک هم تعلق و تخلق هر دو بهم میرسد که تعلق عبارت از اعتقاد برآن مرتبهٔ جامعه است که مدلول اسم الله ست و تخلق عبارت
از اتصاف بمجموع آن اوصاف که ممکنة الحصول اند که همین حیثیة جامعیة انسانی تخلق ست باسم الله و مرتبهٔ خلافت الله و رحمت الهیه در دنیا
بر حال هر موجود علی الاطلاق باید فهمید و قصد اتصاف باین صفة حتی المقدور باید نمود و لعباد الله هر قدر که باشد خیر باید رسانید که معنی رحمت خیر
رسانیدن ست بمحتاجان خیر الناس من ینفع الناس و رحمت حق را در آخرت خاص در بارهٔ مومنین بغایت مغفرة و عطاء نعماء جنت باید دانست
و ارادهٔ اتصاف باین صفت بارشاد و فیض رسانی طریقهٔ محمدیه و بیان مصالح اخرویه محمدیان خالص باید کرد و در حق ایشان مصروف دعا و توجه برای
حسن خاتمه و نجات عاقبت باید شد و تصفیه و تزکیهٔ بواطن و ظواهر ایشان با القاء نسبت مع الله و تعلیم اشغال و اذکار و آداب و علوم و ریاضات
باید فرمود و حق سبحانه بادشاه کونین و سلطان دارین باید شناخت که بادشاهی حقیقی مر او راست و مملکت هر دو عالم در حیطهٔ قدرت اوست و
قصد اتصاف باین صفت بحکومت تابعان انفسی که حواس و اعضا باشند و بحکمرانی تابعان آفاقی که فرزندان و یاران و دیگر توابع بوند باید کرد و به تهذیب
اخلاق و تدبیر منزل باید پرداخت و در ملک وجود بسیاست مدن مشغول باید شد که همین هفت اندام تو هفت اقلیم تست و در آفاق هم تا جایی که
نام و نشان تو رسیده است داخل در ملک تست و محسوب در سلطنت تو بلکه چون خلیفه حق هستی تمام آفاق بنیابت الهی و نیابت حضرت رسالت
پناهی علیه الصلوة و السلام در تحت خلافت تست و حق سبحانه را بغایت پاک و منزه از سمات نقصان و لوازم حدوث و امکان ذاتی و منزه
از هر وصفی که در یابد آنرا حسی یا تصور کند آنرا خیالی یا برسد بآن وهم یا احاطه کند بآن عقل فهم کنی و هو وراء الوراء ثم وراء الوراء و قصد اتصاف
باین صفت به پاک داشتن ظاهر و باطن خود از نجاسات صوریه و خباثت معنویه و ادناس ممنوعات شرعیه و الواث تعلقات دنیویه باید نمود و مدام
با طهارت و با وضو باشی و ظاهراً و باطناً مقدس مانی و او تعالی را سالم از عیوب ذاتیه و نقائص صفیه و شرور فعلیه باید دانست و اعتقاد باید کرد
که ذات او بی عیب ست و صفات او بی نقص و افعال او بی شر و تمامه ذات و صفات و افعال همه محمود و کامل و خیر ست و قصد اتصاف
باین صفت باید کرد باین معنی که ذات خود را از عیب غفلت سالم باید داشت و دوام توجه الی الله پیدا باید نمود و صفات خود را باید آراست و
اوصاف حمیده حاصل باید کرد و افعال خود را نیک باید ساخت و باعمال خیر باید پرداخت و حق سبحانه را امان دهندهٔ خلق به پیدا کردن اسباب
امان در دنیا و نجات از آفات آخرة بکلمهٔ توحید باید دانست و مومن علی الاطلاق باید فهمید و قصد اتصاف باین صفت بایمن داشتن خلق الله از شر خود و بسبب
دفع خوف و هلاک ایشان حتی الوسع بودن و باعث امن عباد الله شدن از عذاب حق تعالی بهدایت و ارشاد و او سبحانه را نگهبان خلق بانواع امنهای بسیار تصور باید
نمود و مهیمن مطلق باید دانست و شرم و حیا از و باید نمود و ظاهر و باطن آنچه ممنوع شرعی ست ازان محترز باید بود و قصد اتصاف باین صفت بنگهبانی حال
خود در جمیع احوال از خطرات نفس و وساوس قلب و گرفتاری ماسوی و اضطرار معاش و تباهی اوقات باید کرد و اشتغال بذکر و فکر و حضور و شهود
بطریق دوام باید داشت و حق تعالی را عزیز بعزت ذاتیه دانسته عزت دهندهٔ عباد او را دانند و از و عزت جویند نه باسباب دنیا و چه ابناء روزگار
ایبتغون عندهم العزة فان العزة لله جمیعاً و قصد اتصاف باین صفت بتحصیل عزة نفسیه خود کند در ضمن و ذیل عزت او تعالی یعنی غلبه و صولت
پیدا کند بر نفس و هوا و طبیعت و غیرها من الامور الدنیة و الخصائل الرذیلة و او سبحانه را نیکو کنندهٔ تباه احوالان و شکسته بند شکسته دلان و

وصاحب غلبهٔ حقیقی و علو و ارتفاع ذاتی باید دانست و قصد اتصاف باین صفت آنست که بتضرع و نیازمندی و شکسته دلی متوجه الی الله باشد و نقائص

المـ

خود را و نفسانیهٔ خویش را باید شکست و تکمیل و تزکیه درست باید ساخت و حق سبحانه را بزرگ و صاحب کبریای حقیقی دانسته مستغرق مشاهدهٔ کبریای
او بوده طریق تواضع و تذلل لازم گیرد و تکبر و گردن کشی و سرتابی هیچگاه نکند و مدام با فقرا و مساکین محشور باشد و قصد اتصاف این صفت کنند
بتحصیل کبر با مشاهدهٔ او تعالی و در نظر نیاوردن هیچ یکی از متکبرین و اغنیا و سلاطین و امرا که اینچنین کبر با ثمرهٔ شهود کبریای حق ست

الخالق

نه غرور و تکبر نفسانی و او تعالی را پیدا کننده و بوجود آرنده و صورت بخشنده همه مخلوقات و موجودات و مکونات عالم باید دانست و این
اسماء ثلثه که خالق و باری و مصور باشد در معنی قریب هم اند و فرق باریکی میان اینهاست چنانچه در شرح امتیازات اینها از یکدیگر بالا مذکور شد
و قصد اتصاف باین صفات بالمجاز حاصل میشود و آن آنست که مخترعات مفید و چیزهای جدید و منافع مخصوص ایجاد باید کرد که کثیر النفع و جزیل الخیر
و مزین الصور برای مردمان باشد چنانچه حضرت قبلهٔ کونین ایدنا الله بنصره سره و قدسنا ببرکة سره مخترعات تازه مثل منبر و ساده و خیمه
روان و حمام هر مقام و بازی هوش افزا و دیگر بسیار چیزهای مفید و بکار و ضوابط و کلیات و جزئیات و ضروریات بیشمار ایجاد فرموده اند
و وضع خاص کلاه و مدام با خود داشتن حمائل و علم مهدی و نصرت بخش و ناصری برای محمدیان خالص مقرر نموده اند که هم بسیار بکار می آید و هم
در زینت و شکوه می افزاید اما قوت تخلق این اسما در هر وقت هر عارف را عطا نمیشود باید بعد مرور دهور که فلک هزاران هزار چرخ میزند چنین خالقی
که مظهر خالقیة باشد بوجود می آید فتبارک الله احسن الخالقین عبث هر شخص را در فکر اتصاف باین صفت نباید بود و خواه و ناخواه اختراع چیزهای
بی فائده بتصنع و تکلف تقلیداً نباید نمود که داخل لغویات خواهد شد سعادت ایشان همین قدر ست که آنچه بزرگان ایجاد فرموده اند ترویج
آن نمایند و آن چیزها را بر صفحهٔ روزگار قائم دارند تا مردمان نفع صوری و معنوی از آن برسد و باعث فلاح دارین ایشان شود الدال علی الخیر

الغـ

کفاعله و او تعالی را آمرزندهٔ گناهان و ساتر ذنوب گنهگاران باید دانست و امیدوار مغفرت او باید بود و قصد اتصاف باین صفت لعیوب
مردمان و بخشیدن تقاصیر ایشان باید نمود بلکه هستی خود را و هستی همه را از نظر شهود باید پوشید و مستغرق و مستهلک در مشاهدهٔ حق باید شد

القـ

و حق تعالی را غالب قاهر بر هر موجود و هر امر و غالب و قاهر تر از همه غالبان مجازی و قاهران صوری باید دانست و از خوف الهی ترسان و
لرزان و خائف بوده ملتجی برحمت او باید بود و قصد اتصاف باین صفت بغلبه کردن بر آن چیزها ضرور ست مثل نفس و شیطان و حرص و هوا
و اعدای دین علی قدر مقدور و وسع طاقت حاصل باید کرد و پیش امرا و سلاطین و جمیع اهل شان و شوکت دنیاوی مغلوب نباید شد بلکه بمضمون
غلبهٔ حق بر اینها غالب باید آمد و علماء ظاهر هم بغلبهٔ علم خود برین مظاهر قهرمان حق بعنایت الهی و حمایت رسالت پناهی غالب می آیند و باطاعت
می گرایند اگرچه نسبت باین بزرگواران در بعض علوم معلومات زیاده داشته باشند زیاده علم چیزی دیگر ست و زیادهٔ معلوم چیزی دیگر که این متعلق بالفاظ
ست و آن بمعانی و آن مخصوص بصفا و ذکا میباشد و این جمع به بلادت و نادانی هم میشود و قصد باید داشت که هیچ امر از امور دنیاویه مثل لذت
و الم و توانگری و تهیدستی و مرغوب و مکروه و غم و شادی و امثالها بر نفس تو غالب نباید و از حدی که باید ترا از آن بیرون نبرد و بقدر مقتضای

الوهـ

مترتب شدن آثار مضائقه ندارد لا یکلف الله نفساً الا وسعها و او سبحانه را بخشنده و عطا کنندهٔ همه بخششها و عطاهای صوری و معنوی و دنیوی
و اخروی دانسته هرچه هست از عنایت او باید دانست و هرچه باشد از و باید طلبید بلکه این باید خواست که در دل تو هیچ بایستی جز طلب
قرب و معیت و رحمت او نماند و قصد اتصاف باین صفت بسخاوت و جود از بذل جان و مال و آبرو فی سبیل الله بلا شراکت نفسانیه حاصل
باید کرد و حتی الوسع دریغ نباید نمود و هرچه از علم و معرفت و نسبت حضور و شهود و محبت و اعتقاد و ورع و تهذیب اخلاق

وآداب از تو سرانجام باید به بندگان خدا و طالبان راه هدی باید رسانید و او سبحانه را روزی رساننده همه روزی خواران باید دانست که رزق
محسوس و معقول برای ابدان و ارواح از و میرسد و او ضامن رزق همه هاست اعتماد کلی بر رزاقیت او حاصل باید کرد و اعتقاد و اطمینان تام
بهم باید رسانید و اتصاف باین صفت بنان دهی و فیض رسانی باید جست و علی قدر مقدور بمردم فیض باید رسانید و حق سبحانه[19] را کشاینده کارهای
همه مخلوقات باید دانست و امید کشایش ظاهری و باطنی از و باید داشت و اتصاف باین صفت بکارکشائی مردمان هر قدر که سرانجام شود
حاصل باید کرد و دروازه علم و معرفت و ارشاد و انعام و ایثار و دیگر خیرات بر مردمان باید کشاد و باب مفتوح فیض الهی باید شد و حق تعالی[20] را
داناتر و عالم تر از همه با همه اشیا باید دانست و علم او را محیط بهمه کلیات و جزئیات باید فهمید و همه وقت بملاحظه این معنی آنچه مناسب این امر باشد بعمل باید
آورد و ظاهر و باطن خود را بتعقل این کیفیت پاک از افعال ناشائسته و خطرات ناباسته باید نمود و علم خود را در علم الهی گم کرده مدام مستغرق
حضور و شهود باید بود و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن علم و معرفت بقدر طاقت بشریه باید کرد و حق سبحانه[21] را تنگ کننده خاطرهای
ملول و دلهای تنگ چشمان و صدور اهل حالت قبض بمقتضای اسماء جلالیه و قابض ارواح و ارزاق باید دانست و مثل این هر امر که متعلق بگرفتگی
و تنگی و قبض بود از اثر اسم القابض او تعالی دانسته صبر بران حالت قبض و معاش تنگ و خاطر گرفته باید کرد و قصد اتصاف باین صفت به بند
کردن راه شکوه و شکایت بزبان و تنگ گرفتن نفس خود در تلذذات و گرفته مزاج شدن نماید و مدد و تیسر[22] این امور ازین اسم جوید و او تعالی
را فراخ کننده و کشاینده خاطرهای شاد و دلهای سیر چشمان و صدور صاحبان حالت شرح صدر بمقتضاء اسماء جمالیه و باسط بواطن و ارزاق باید
دانست و مثل این هر امر که متعلق بکشادگی و فراخی و بسط بود از اثر اسم الباسط او سبحانه دانسته شکر برین حالت بسط و فراخی معاش و کشادگی
خاطر باید کرد و قصد اتصاف باین صفت بکشاده پیشانی بودن و واشد نمودن و کلمات شکر بیان کردن و نفس خود را هم موافق حکم شرع
رخصت آرام دادن و باعث فراخی معاش بندگان خدا حتی المقدور شدن باید کرد و حق تعالی[23] را فرود آرنده و پست کننده مراتب کافران و
دشمنان رسول خود علیه السلام و دیگر چیزهای پست و فروتر نسبت بنسبت بعض از بعض باید دانست و همیشه ترسان از درکات اسفل باید بود و
پناه باید جست و اتصاف باین صفت باین اعتبار پیدا باید کرد که دنیا و لذات و آلام دنیا را از نظر باید افگند و اعتبارات جاه و حشم اهل دنیا را
در نگاه عرفانی پست و ناچیز باید داشت و غناء مالی را فروتر از غناء قلبی باید پنداشت و او سبحانه[24] را بردارنده و بلند کننده مدارج مومنان و دوستان
رسول خود علیه السلام و دیگر چیزهای بلند و برتر نسبت بنسبت بعض از بعض باید دانست و مدام امیدوار ارتفاع بمراتب عالیه از فضل او باید بود
و نظر بلند باید داشت و قصد اتصاف باین صفت به بلند داشتن همت و برتر نهادن مراتب عالیه حقه بر مراتب سافله باطله و اهل حق را بر
اهل بطلان بالا داشتن باید کرد و حق سبحانه[25] را عزیز کننده و عزت دهنده مومنان در دنیا و آخرت بایمان و علم و معرفت و صداقت و محبت و
طاعت و هدایت و نعمت و علو مراتب در نجات و عند الله و عند الناس باید دانست و عزت از و باید خواست و قصد اتصاف باین صفت باعزاز مومنان
و علما و عرفا و صادقین و محبین و عابدین و مهتدین باید کرد و او تعالی[26] را ذلیل کننده و خوار نماینده کافران در دارین بکفر و جهل و تکبر و کذب
و عداوت و معاصی و ضلالت و نقمت و سفل مرتبه باید دانست و ازین امور پناه از حق تعالی باید جست و قصد اتصاف باین صفت بتذلیل
نفس کافر خود و طبیعت جاهل خویش و رعونت با تکبر خود در نظر خویش باید کرد و تذلیل کفار و اهل کذب و اعداء دین و فساق و ضالین
و ملحدین هم در ظاهر برای مصلحة باید کرد تا امتیاز اهل هدایت و ضلالت معلوم شود اما همان قدر که باعث نفع بندگان الهی باشد نه
آن قدر که زیاده تر موجب ضرر گردد یعنی هر مومن موافق اقتضاء وقت و مناسب شخص صاحب معامله و شایان وضع مجلس آنچه باشد

السمیع

بهمان قدر بعمل آرد و توسن غضب و حمیت را بیرون از حد مناسب ندواند و عمل خالص بسد المخلوط بنفسانیة نگرداند فافهم و حق تعالی را شنوندهٔ همه مسموعات
از اصوات و کلمات و اقوال و الفاظ و شنوای جملهٔ مطالب از مرادات و نیات و خطرات و وساوس ظاهراً و باطناً باید دانست و همه وقت زبان خود را از
کلمات ناگفتنی و دل خود را از آرزوهای نابایسته و ارادات ناشایسته و نیات مذموم و وسواسهای موهوم باز باید داشت و قصد اتصاف باین صفت
به شنیدن کلام الهی از پردهٔ همه مسموعات و حجاب جملهٔ اصوات و مقولات به تنبه و آگاهی باید نمود و از هر قول از هر که شنیده شود هرچه دال بهدایت و احسن باشد
فائده از آن باید برداشت و موافق آیة الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه باید شد و بغفلت شنیدن داخل نشنیدن ست چنانچه حق تعالی از حال غافلین

البصیر

خبر میدهد لهم آذان لا یسمعون بها و حق سبحانه را بینندهٔ همه مبصرات از الوان و اجسام و افعال و اعمال و هیئات و اشکال و سوای این آنچه متعلق بدیدن
ست باید دانست و مدام بملاحظه حضور این امر با حیا و با آداب باید بود که الحیاء من الایمان بهمینی وارد و با فعال و اعمال نیک اشتغال باید داشت و از حرکات
بد محترز باید بود و قصد اتصاف باین صفت بدیدن تجلیات گوناگون الهی در مظاهر مرئیه باید کرد و او را پیش از هر چیز و پس از هر چیز و با هر چیز و در هر چیز باید
دید که ما رأیت شیئا الا و رأیت الله قبله و بعده و معه و فیه و هرچه ازین مظاهر رو بجانب هدایت دارد بطرف او اقبال باید نمود و هرچه رو با ضلال دارد
از جانب او رو باید گرداند و اعوذ بک منک باید خواند و داخل زمرهٔ اولوا الابصار باید شد و این بجهالت دیدن اشیا محسوب و در ندیدن ست که حق تعالی

الحکم

از حال چنین نابینایان خبر میدهد لهم اعین لا یبصرون بها و او تعالی را حاکم علی الاطلاق در همه احکام دینیه و دنیویه باید دانست و حکم او را نافذ در همه موجودات
باید فهمید و کل مخلوقات را محکوم او تصور باید نمود و کل له قانتون و موافق احکام شریعت مصطفویه و طریقهٔ محمدیه علی صاحبها الصلوة والسلام راه باید رفت
که این شریعت علینا ناسخ و خاتم همه شرائع ست و این طریقهٔ وثیقه خیر الطرق و اصوب همه سبل ست و قصد اتصاف باین صفت بحکمرانی صائب و
فرمانروائی درست بر نفس و طبیعت خود و فرزندان و دیگر توابع که اجزا و کالاعضا تواند باید کرد و الله احکم الحاکمین و او سبحانه را دادگر و داد دهندهٔ

العدل

حقیقی باید دانست که عین داد ست و منزه از جور و ظلم چه ظلم عبارت از تصرف در ملک غیر ست و لا مالک سواه الملک لله و الحکم لله و هم ظلم عبارت از وضع شئ
در غیر محل ست و واجب تعالی هر ماهیة را آنچه اقتضا کرده و قابلیة آن داشته همان عطا فرموده و وضع هیچ شئ در غیر محل نکرده و بیجا موجود ننموده و انه لیس
بظلام للعبید و ما ظلمهم الله و لکن کانوا انفسهم یظلمون همه افعال او سبحانه مستقیم و معتدل ست و آنچه می بایست همان کرده اعتراض در هیچ کار او نباید کرد که این
عقدهٔ ترددات و شکوک در کارخانهٔ صنعت الهیه از جهالت و نافهمی خود او را عارض میشود و در پیش مے افتد لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون کار او همه مبرا
از اعتراض و سوال ست و تمام خیر و خوب پس باید که بقوت ایمان این نقوش شبهات از لوح خاطر خود بزدائی و بنور عرفان بقدر طاقت بشریه درک حقیقت
نمائی و او را عادل تر از همه عادلان مجازی دانی و خود را بیهوده هلاک بادیهٔ فضولی نگردانی و قصد اتصاف باین بورزیدن عدالت در جمیع امور باید کرد و بر
هیچکس ظلم نباید نمود و حق تلفی هیچ یکے نباید فرمود و حق هر مرتبه ادا باید ساخت و تعدیل ارکان در صلوة مرعی باید داشت و حق الله و حق الرسول و حق الوالدین
و حق المرشد و حق همه بندگان الهی علی قدر المراتب و تفاوت الدرجات حتی الوسع بجا باید آورد و وضع شئ در غیر محل نباید نمود و ظلم نباید فرمود یعنی تعظیم
بزرگان و تادیب خوردان باید کرد و امرے که قابل فهمیدن ست آنرا باید فهمید و عملی که لایق کردن ست آنرا باید کرد و امرے که رتبهٔ آن در خور فهمیدن تو
نیست آنرا نافهمیده صرف بگفتهٔ خدا و رسول و مرشد باور باید داشت و از فهم ناقص خویش در آن متردد نباید شد و بر خود ظلم نباید کرد و عملی که در شرع منع ست
و در طریقهٔ محمدیه ممنوع اجتناب از آن باید ورزید اگرچه در فهمید تو در آن عمل قباحت نباشد و طبع تو میل بارتکاب آن نماید و اگر احیاناً صغیره یا کبیرهٔ بمقتضاء
بشریت سرزند شتاب متنبه باید شد و توبه باید کرد و خود را قاصر باید فهمید و از عدالت حق باید ترسید و امیدوار فضل باید بود الهی ما محمدیان عاصیان
تاب معاملهٔ عدالت نداریم بنابران در ذیل فضل تو میگریزیم و برداء شفاعت شفیع المذنبین علیه السلام خود را می پوشیم راست فرموده

جد بزرگوار من حضرت خواجه بهاؤالدین نقشبند قدس سره ما فضلیانیم ما را از و فضل آورده اند فالحمد لله الذی فضلنا علی کثیر من عباده المؤمنین و اسم لطیف
را نیکی کننده بعباد به نرمی و نازکی باید دانست و لطف خدا به بنده عبارت ست از توفیق در طاعت و عمل نیک و عصمت از معصیت و فعل بد و لطف را
بعلم بدقائق مصالح و خفیات انوار و رسانیدن بمستصلح بر سبیل رفق و نرمی نیز تفسیر کرده اند و اصل اینست که اقسام الطاف الٰهیه بلا نهایت ست که
بالجزئیة تعداد آن نمیتوان کرد و عموماً اجمال بهر موجود شامل ست و هیچ ذره از ذرات عالم خالی از لطف نیست اما بالکلیة اقسام آن نه است
که تحت خود جزئیات بے نهایت وارد اول لطف تکوینی ست و آن افاضهٔ وجود ست بموجودات و لطف عام و مطلق ست که بر هر موجود مشتمل ست
دوم لطف معنوی ست که بر اشیای مجردهٔ لطیفه پرتو افگنده مثل عقول و نفوس و ملائکه عالین سوم لطف صوری ست که اشیای نادیه و صور جمیله
و هیأت موزون و اجسام لطیفه و اجرام شفاف و نورانی و الوان خوشنما و اصوات متناسبه را نصیب شده چهارم لطف ظاهری ست که عبارت
از صحت و سلامت و عافیت و امن ست و این لطف هم هر چند عام ست اما گونه بخصوص دارد که بر بعضی بعض اوقات میباشد و بعض اوقات
نمی باشد و در شخص واحد نیز در بعض عضوی می بود و در بعض عضوی نمی بود پنجم لطف باطنی ست که انبیا و اولیا و مؤمنین و مهذب الاخلاق و صاف باطنان
و [illegible] مزاجان و آزاد طبیعتان و خوشخویان و نیک نفسان را حاصل می باشد ششم لطف علمی ست که اول حضرات انبیا و اولیا را میسر ست بعد از ان
بقدر استعداد حکما و عقلا و علما و سالکین آگاه و مجاهدین معرفت دستگاه را نصیب میگردد هفتم لطف عملی ست و این هم اول نصیب حضرات
انبیا و اولیا ست و بعد از ان بقدر مراتب صلحا و عابدان و ذوی شعور و دنیاداران و دانایان و صاحبان عقل معاش را هم نصیب میگردد هشتم
لطف دنیوی ست که سلاطین و امرا و حکام و فساق و اهل غفلت را حاصل ست نهم لطف اخروی ست که اهل قرب و محبت را اینجا هم حاصل ست
و در آخرت هم بدرجهٔ اتم خواهد بود و دیگر اهل نجات را فقط در آخرت معلوم خواهد شد و قصد اتصاف باین لطف نمودن به بندگان الٰهی و بلطف
ادا کردن طاعات و دوام مشاهدهٔ لطف حق نمودن در هر چیز و هر حال باید کرد و سراپا مملو از الطاف باید شد و او تعالی را خبردارنده و آگاه همه اخبار
گذشته و آینده و حال باید دانست و قصد اتصاف باین صفت بحاصل نمودن خبرت و آگاهی و دوام حضور و شهود باید کرد و حق تعالی را با حلم و
غیر متغیر بتغیرات اعتباریه باید دانست و امیدوار تجلی حلم الٰهی برای خود باید بود و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن حلم و وقار و بردباری و
تمکین و صفح و عفو و غیره اوصاف ازین قسم باید کرد و چنان بلکه این حال هم باید رسانید که هرگز کیفیات غضبیه و شهویه در نفس تو تغیر نیارند و از
حد اعتدال بیرون نبرند و آنچه نباید از تو بظهور نیاید و او سبحانه را با عظمت و شان حقیقی باید دانست و بسبب مشاهدهٔ عظمت الٰهیه خود در نظر خود
محقر باید بود بلکه ناچیز محض باید گشت و فانی مطلق باید شد و قصد اتصاف باین صفت به بلند داشتن همت و تحصیل هر چه بوی قدر عظیم عند الله
پیدا شود و چنانچه در حدیث آمده ست عالم عامل که تعلیم میکند مردم خیر را در ملکوت مسمی بعظیم ست و عند الله با عظمة کاملا از بندگان حضرات انبیا
اند علی نبینا و علیهم السلام و در انبیا اعظم آنحضرت است علیه من الصلوات انماها و من التحیات اکملها و در عالم اجسام عرش عظیم ست و در عالم معانی
روح انسانی و حق سبحانه را بخشندهٔ گناهان و آمرزندهٔ گناهگاران باید دانست و امیدوار مغفرت او باید بود و قصد اتصاف باین صفت
بدرگذشتن از تقاصیر عیب و لوایح خویش فراموش کردن خطایا ے اهل معاملات خود باید کرد و بے حقد و بے عداوت از همه بندگان الٰهی باید بود
مگر آنکه بغض محض لله باشد مثل دشمنی بمعاندان دین مبین مصطفوی و طریقهٔ دقیقهٔ محمدی که اینچنین بغض داخل محبت دین ست و ناشی از
قوت ایمان و اعتقاد و نتیجه قوت محبت با خدا و رسول و مرشد الحب لله و البغض لله [illegible] نفسیه نشاید در آنکه جمعیت طریق خود هم نماید و حق تعالی را شکر
کننده یعنی جزا ے شکر دهنده و هم سپاس کنندهٔ نفس خود با یجاد مخلوقات بمقتضای حکمت بالغه بر طریقی که به از آن متصور هیچ احدی نیست

وهم ثنا گوینده بر بندگان برگزیدگان خود مثل انبیا و اولیا و علما و صلحا و مومنین باید دانست و قصد اتصاف باین صفت باجرای کلمات شکر بر زبان
و قائم داشتن حالت شکر در دل در هر حال و نظر انداختن بر مصنوعات الٰهیه ببصیرت و آگاهی و کیفیت خوشی دائمی و سرور نفسی پیدا باید کرد و همیشه
راضی و شاکر باید بود و او سبحانه را برتر از همه و فوق مرتبهٔ اعلی از همه علویات باید دانست و مدام متوجه آن مرتبهٔ اعلی باید بود و بتذکر اسم الله تعالی دائما
العلی
مشغول باید ماند کما قال عزوجل سبح اسم ربک الاعلی و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن علو همت در ترقیات باطن و استعلای نفسی و انقطاع
از ماسوای و حب دنیا باید کرد و حق سبحانه بزرگ و صاحب کبریای حقیقی باید دانست و پیش مشاهده کبریای حق خود را و همه موجودات کبیره و صغیره را حقیر
الکبیر
و صغیر باید دید و شان و شوکت اهل دنیا را در نظر نباید آورد و امتداد زمانه را از وقت آدم علیه السلام گرفته تا روز قیامت کلمح بالبصر باید فهمید آیه
و نراه قریبا که درباره یوم القیامة وارد است همین معنی دارد نه آنکه از راه قصر زمان عرصهٔ قیامت قریب رسیده است چنانچه اکثر جاهلان نافهم تعداد
سالهای آمدن قیامت پیش جر کرده عوام کالانعام بیان میکنند حاشا و کلا تا آمد قیامت را حق تعالی میداند و بس اگرچه آمدنش یقینی و حق است
اما در عرصهٔ که شمار سالهای آن در قید لک و کرور نمیگنجد بلکه از حساب محاسبان بشری بیرون است اسرع الحاسبین آنرا شمارد و کسی دیگر تاب
احصار آن ندارد اما قیامت تو همین موت تست و پس از مرگ اینهمه طول زمان گویا در چشم زدن تمام خواهد شد و اهل قبور بشور من بعثنا من مرقدنا خواهند آورد
و هیچ امتداد زمانه معلوم نخواهد گشت چنانچه شخص خوابیده را درازی شب معلوم نمی شود و کسی که بیدار است بر وی گذشتن چهار پاس دشوار می باشد نمی بینی
که روز ازل را هم کم از این عرصه نگذشته که ابتدای زمانه از حیطهٔ شمار ما بیرون است اگرچه حادث است اما نه آن حادث که مدت آن در قید شمار آید و اینهمه
طول زمان آخر منقضی شد و تو تا یک بوجود آمدی و نوبت ظهور تو درین زمان رسیده ترا از امتداد آن زمانه هیچ خبر نیست و گذشتن آن هرگز
الحال بر تو گران نمی نماید هیچ سیخ و رنگ نکشیدی و اینکه بعض جهلا میگویند آدم را هفت هزار سال شده است مطلق از شعور بهره ندارند یک یک سانحه را
هزارها سال گذشته که در کتب تواریخ اهل ملل دیگر مرقوم است و اینهمه صنایع گوناگون که متعلق بانسان است پیدا شدن آن در مدت هفت هزار سال از محالات
است که آموختن یک یک صنعت را سالهای سال می باید چه جای آنکه اختراع و ایجاد شود و در حدیث شریف هم چنین وارد است که ان الله خلق
الف الف آدم و نقل مشهور است از حضرت امیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه که شخصی از جناب ایشان پرسید پیش از آدم چه بود فرمودند آدم باز
پرسید پیش از وی چه بود فرمودند آدم باز پرسید فرمودند که اگر تا هفتاد سال خواهی پرسید از من همین جواب خواهی شنید پس از آیه و حدیث در هیچ
جا قید مدت پیدایش آدم معلوم نشده مگر اینکه ابو البشر آدم علی نبینا و علیه السلام اول کسی است که از وی پیدا شده و همه نوع الثانی از ذریات او یند
و این حق است که آدم صفی الله فرد اول نوع انسان است لیکن مدت پیدایش آنرا هیچ بنی آدم نمیداند در وقتی که پیدا کرده است از آن خالق او آگاه است
یا ملائکه که پیش از خلقت او مخلوق شده بودند و هو العلیم الحکیم و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن اوضاع بزرگانه و اطوار اکابرانه و حصول
شرف کبریای نفسی باید کرد و عند الله و عند الناس بزرگ باید بود و خود را در نظر دیگران ذلیل و حقیر نباید گردانید اللهم اجعلنی فی عینی صغیرا و فی اعین الناس
الحفیظ
کبیرا و حق تعالی را نگاهدارندهٔ هر شی دانسته اعتماد بر حفاظت او باید داشت و خوف و دهشت ما سوای از دل باید برآورد و هر چند از اسباب حفاظت در ظاهر هم
جمع شود آنرا از طرف حفیظ حقیقی فهمیده مراعات آن نیز نگاه باید داشت و قصد اتصاف باین صفت بنگاهداشت آداب شرعیه نگاهداشت حفظ و
المقیت
شهود حق سبحانه در باطن و حفظ جمیع مراتب حضرت وجود علی تفاوت الدرجات بقدر وسع و طاقت باید نمود و حق سبحانه را خالق اقوات بدنی و
رساننده آن با بدان باید دانست و هم خالق اقوات روحی و رسانندهٔ آن بارواح باید فهمید و هر دو قوت از وی باید خواست و در ظاهر هم مراعات
جمیله آن باید نمود یعنی هر کسب و پیشه که در شرع شریف اجازت آن آمده مع ملاحظه شرط آن مشغول باید شد و حرفهٔ توکل نیز یک حرفه است

کما قال علیہ السلام تکل نبی حرفۃ ولی حرفتان الفقر والجہاد واما این حرفہ پس حرفہ سخت و دشوارست کہ بے مدد و اعانت حق تعالی ادای شروط و آداب این حرفہ
سرانجام نمی یابد و طاقت بشری احتمال آن نمی نماید محبوبان کردگار اند کہ معاش توکل دارند و اللہ یحب المتوکلین و منظہر رسانیدن قوت روحی اساتذہ و
مرشدین اند و قوت روح از مقیت حقیقی ازین بابہا باید جست و قصد اتصاف باین صفت بقوت رسانی مساکین بقدر مقدور باید کرد و ہم بقدر استعداد
بطالبان قوت باطن باید رسانید و حق تعالی را کافی و بسندہ در جمیع کارہا یقین باید کرد و ہرگز توجہ خاطر بمدد و اعانت احدے از ماسوی متعلق نباید ساخت
و ہرچہ در ظاہر از عمرو و زید ہم مدد و اعانت بتو رسد آنرا فی الحقیقۃ من جانب اللہ باید فہمید و شکر الہی بجا باید آورد و شکر این مظاہر ہم بحسن خلق و قبول احسان
و کلمات لطف و حتی الوسع بعوض آن بہ نیکی در امور دنیویہ و دینیہ و دعاے خیر در حق آنہا ادا باید کرد کہ من لم یشکر الناس لم یشکر اللہ و خود در اصل
محض متوکل علی اللہ ہمہ وقت باید بود و من یتوکل علی اللہ فہو حسبہ حسبی اللہ ولا محبوب سواہ و قصد اتصاف باین صفت باعانت و امداد محبان خالص در
ہر امر باید کرد و خود بنفس خود کفایت نمودہ کم بر ایشان بار خدمت و معونت باید انداخت و تا مقدور خود کارہای خود باید کرد و بکار دیگران باید آمد
مگر کارہاے دنیہ و رذیلہ و خدمات نامرضیہ کہ غیر مناسب وضع و مرتبہ تو بود لا یکلف اللہ نفسا الا وسعہا و او تعالی سبحانہ را خداوند بزرگی و صاحب جلالت حقیقی
باید دانست و مدام در مشاہدۂ جلال الہی باضمحلال و استہلاک تمام بچشم بصیرت خود مضمحل و مستہلک باید بود و ہمہ ماسوی را پیش نور جلالت او جل جلالہ ناچیز
و نابود باید دید و قصد اتصاف باین صفت بہ حاصل کردن اخلاق و اوصاف بزرگانہ و اقوال و افعال موافق وضع بزرگی پیدا باید کرد و بخوردان و تابعان خود بیشتر
تمکین و وقار و رعب صحبت باید داشت اما نہ بعنف و درشتی بلکہ در عین صورت شفقت و عنایت و مہربانی معاملہ آداب حفظ مراتب ملحوظ باید داشت و
خود را سہل و سبک در نظر ایشان نباید نمود کہ این معاملہ مفید بسیار امور دینیہ و دنیویہ طرفین ہست ہم مصلح حال خوردان ست و ہم مناسب شان بزرگان و حق تعالی
را صاحب کرم و کرامت حقیقی باید دانست و مدام امیدوار کرم الہی باید بود و انتظار بخشش و رجوع دائمی الی اللہ حاصل باید نمود و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا
کردن وصف کریمی در معاملات با بندگان الہی باید کرد و موافق طاقت بشریہ خود ہم کریم باید شد و حتی الوسع در ایفاء وعدہ و دیگر اوصاف کریمانہ اہتمام
تمام باید فرمود چنانچہ مشہورست الکریم اذا وعد وفی و حق تعالی سبحانہ را نگہبان و مراقب و ملاحظہ ہمہ اشیا باید دانست و ہمیشہ رقابت الہی را نصب العین
چشم بصیرت باید داشت و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن رقابت حال خود و نگہبانی قلب خویش باید کرد و مدام فی الحقیقۃ مراقب باید بود
یعنی ہمیشہ متوجہ الی اللہ بود و قلب خود را از وساوس و خطرات باطلہ باز باید داشت و باطن خود را از کیفیات فاسدہ و ظاہر خود را از اعمال ناشایستہ
باز داشتہ خود رقیب خود باید شد و بصورت ہم ہر صبح و شام مراقبہ نمودہ جمع حقیقت و صورت باید کرد تا فائدہ بدیگران ہم رسد و فیض عام شود و
رسم توجہ و مراقبہ کہ معمول بزرگان خودست جاری ماند و الحق کہ این نہج حلقہ مراقبہ و در توجہ سالک را روبرو نشانیدن کہ مختار مرشدان ماست و در
طریقہ علیہ نقشبندیہ مجددیہ مسلوک ست عجب تاثیرات قویہ و نتائج بدیہیہ دارد کسے کہ درین چنین صحبتہاے معتبر کہ رسیدہ و داخل طریق شدہ دیدہ
و دانستہ است بیچارہ ناواقفان معذور اند کہ بر اکثر معاملات این بزرگواران استعجاب مینمایند و گرفتار ترددات و شبہات میگردند حق تعالی ایشان را ہم
راہ نماید و از انکار بزرگان باز دارد و الا در ہر طریقہ بسیار امرہا اند کہ اہل طرق دیگر ازان آگاہی ندارند و شبہات بران مے آرند و اینجا نوشتن تفصیل
آن مناسب نیست کہ حاصل با اعتراض بر طرق دیگر نیست بلکہ بیان این حقیقت برای رفع ترددات ایشان ست از ہمدیگر و الا ہر شخص از زبان
معاندان خلاصی نمی یابد و ہر واحد از دست معترضان رہائی ندارد کن من المؤمنین ولا تکن من المنکرین و او تعالی سبحانہ را جواب دہندہ و اجابت
دعا کنندۂ ہر کہ او را خواند و سوال از و کند خواہ بزبان استعداد خواہ باقتضاء ماہیتہ باید دانست کہ ہر حقیقۃ ممکنہ ہرچہ از وجب تعالی بلسان
استعداد مسئلت کردہ و باقتضاء ذاتی خواستہ حق تعالی قبول دعاء او کردہ و بمطلوب رسانیدہ و سوالی کہ بزبان قال یا بلسان حال باشد

در قبول دعا متغیر نیست گاه باشد که این دعا ها نیز قبول گردد و بعض مراد که بزبان از حق سبحانه خواسته شود و بعض مطلب که بحال بے گفت نمود د آید هم برآید و گاه باشد که هرچه هزار بار بزبان قال خواسته شده یا بزبان حال به بیان آمده هیچ اثر پذیرای آن بظهور نیاید چنانچه همیشه با اکثر فضول طلبان جاهل طبع همین معامله درمیان مے باشد و این امر باعث شبهه تردد در صفت اجابت حق تعالی نمی شود زیرا که این فضول طلبان جاهل طبع بسیار چیزها زیاده از استعداد خود طلب می نمایند و بیش از حقیقت خود میخواهند که داخل ممتنعات ست و اگر واجب این امور را هم بوجود آرد آنچه نباید کرده باشد و اینهمی داخل اسراف ست نه جود و چنانچه جود هنر ست اسراف عیب ست و حق تعالی بجمیع صفات کمال متصف ست و از همه صفات نقص مبراست و هر دعاء حالی و قالی که مطابق استعداد های استعداد او می و اقتضاء ماهیتی مے باشد آنرا خود البته حق سبحانه قبول مے فرماید و موافق گفته عباد در ظاهر هم بظهور مے آرد و مناسب حال ایشان عطا مے نماید پس چون هر شخص را تطابق حال استعداد خویش معلوم نیست و نمیتواند که زبان قال را مطابق اقتضاء حقیقه خود کشاید باید که رجماً بالغیب هر قسمت از جناب الهی آنچه دل فضولش خواهد طلب نماید و سررشته امید منقطع نکند هر دعا که قبول شود آنرا از دعاهاے مقبوله شمارد و هرچه بظهور نیاید آنرا از دعاها ی غیر مرضیه شناخته راضی برضا باشد و شبهات در اجابت حق نیارد و بر قصور خود معترف باشد و از حد ادب تجاوز نکند و اگر این حقیقه را دریافته فضولی خود را موقوف نموده از طرف خود هیچ نخواهد و حواله بر اراده و تقدیر او کرده زبان را از سوال بندد نیز معامله با حق ست انما الاعمال بالنیات و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن وصف قبول استدعاء بندگان الهی هرچه از تو مسئلت نمایند از امور دین و دنیا باید کرد و حتی المقدور از طرف خود دریغ ننماید نمود و بر حال هر بیکس شفقت چشم باید کشاد و بر سوال هر ملتمس لغایت گوش باید نهاد تا شکر نعمت حق آنچه بر تو انعام کرده ادا نموده آید و بقدر طاقت البشریه توصف بوصف مجیب حقیقی حاصل کرده شود فاما الیتیم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر واما بنعمة ربک فحدث و هرچه از سوال ایشان بیرون از مقدور تو باشد و آنچه از مسئولات ایشان فوق قدرت تو بود آنرا از قسم ممتنعات فهمیده داخل در دعاهاے نامسموعه غیر مرضیه باید دانست و خود را از غم بے سرانجامی آن پریشان خاطر نباید ساخت و در تفرقه نباید انداخت و هرچه ادای آن بالفعل تواند شد آنرا از قسم واجبات شمرده فی الحال بعمل باید آورد و هرچه احتمال بجا آوردن بالقوه خود یافته شود آنرا از قسم ممکنات دانسته بوعده وقت وقوع آن متوقع باید ساخت و سراپا مرآت همه تجلیات و معاملات او سبحانه شده فانی فی الله و باقی بالله باید گشت

الواسع

من کان لله کان الله له و حق تعالی را خداوند وسعت حقیقیه و فراخ کننده همه وسعتهاے اضافیه معنویه باشند خواه صوریه علمیه بوند خواه جسمیه نفسیه باشند خواه وصفیه باید دانست و ذات با وسعت او تعالی را محیط همه ذات و علم وسیع او را محیط همه معلومات و رحمت واسعه او را حاوی همه اشیا و نعمت فراخ او را شامل همه تنها باید فهمید که واسع مطلق و در جمیع صفات کمالیه حقیقیه اوست جل شانه و عم احسانه و قصد اتصاف باین صفت بحاصل کردن توسع علم و معرفت و وسعت مشرب

الحکیم

و فراخی حوصله باید نمود و مدام کشاده پیشانی باید بود و از مکروهات زمانه و اهل زمانه تنگ نباید شد و شرح صدر هم باید رسانید و او سبحانه را صاحب حکمت کامله باید دانست یعنی علم او را اکامل و عمل او را احسن باید فهمید زیرا که حکیم آنرا گویند که عالم باشد بحقائق اشیا کما هی فی نفس الامر و نیک داند صناعات را و متقن و محکم کند صنع را صنع الله الذی اتقن کل شیء انه خبیر بما تفعلون پس بحکمت الهیه اعتقاد کرده هرچه از موجودات بنظر آید و آنچه از معاملات رو نماید همه را بجا و بموقع تصور باید نمود و چون جهلا عبث و بیفائده مشاهده نباید فرمود افحسبتم انما خلقناکم عبثاً وانکم الینا لا ترجعون هرچه او تعالی پیدا کرده همه حق ست نه باطل و حکمت بالغه او بهر موجود شامل فعل الحکیم لا یخلو عن الحکمة و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن علم صحیح و دریافتن حقیقت هر امر مطابق نفس الواقع بقدر طاقت البشریه و بجا آوردن اعمال شایسته و افعال بایسته حاصل باید کرد یعنی قوت مدرکه تو از دریافت خطا پاک باشد و هر قول و فعل تو بیفائده و بے حکمت

الودود

نبود و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً و او سبحانه را دوست خود باید دانست و هر معامله که او تعالی بتو نماید آنرا از راه دوستی باید فهمید اگرچه بظاهر مخالف دمساز طبع تو بود یعنی اگر ترا مبتلا یا و تکالیف و امراض هم گرفتار سازد و بمکروهات مبتلا کند و در فقر و افلاس و فقدان اسباب معاش انداز دباید

تو ہمہ معاملات را از دوستی و برای تربیت فہمی نہ کہ از راہ دشمنی و غضب انگاری او سبحانہ و دود دوست ہر معاملہ کہ بمؤمنین مینماید بوداد و مودت می نماید مثلاً پدر و استاد
کہ بر پسر و شاگرد غضب مے شود و میزند محض برائے تربیت و اصلاح اوست و دوستی و محبت ست کہ در صورت غضب ظہور نمودہ و طبیب کہ بیمار را دواہای تلخ میخوراند
و از طعامہای مرغوب و لذیذ منع میفرماید از راہ خیرخواہی مریض ست نہ بسبب عداوت آن و این مطالعہ ثمر بسیار فوائد ست و موجب حصول مقام رضا و اطمینان نفس خدا
انکہ مؤمن فقر و فاقہ و مرض و تکلیف خود را از نامہربانی حق تعالی خیال نماید و صحت و دولت را فضل پندارد بلکہ بمؤمنین ہر معاملہ کہ حق سبحانہ میفرماید بدوستی و مہربانی
مے نماید خواہ توانگر سازد و خواہ مفلس گرداند و خواہ صحت دہد خواہ مریض کند و خواہ بآرام دارد خواہ در رنج افگند و ہو الرحیم الودود و قصد اتصاف باین صفت بہ
پیدا کردن دوستی و محبت با اخوان طریق و ہمدیان خالص و خیرخواہی بندگان خدا باید نمود و باب مودت باہمدیگر باید کشود و دوست یکدیگر باید بود و نفاق را دور باید **الباعث**
نمود و حق سبحانہ را صاحب مجد و بزرگی ذاتی باید دانست و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن اقوال و اعمال بزرگانہ و اتباع سنن بزرگان باید کرد او سبحانہ
را برانگیزندہ ہمتہا بہ نیکوکاری و برانگیزندہ میتہا از گور و برانگیزندہ خفتگان از خواب و برانگیزندہ نباتات از زمین بلکہ باعث موجود شدن ہر موجود باید دانست
و ایمان بر بعثت انبیا و اولیا علیہم السلام و بعث بعد الموت باید آورد و باعث وجود ہر شے از جواہر و اعراض حق تعالی را باید فہمید و قصد اتصاف باین صفت
بہ برانگیختن ہمت خود بر طاعات و عبادات و برانگیختن شوق و محبت حق تعالی و رسول او علیہ السلام در قلوب مثل این امور پیدا باید کرد و حق تعالی را حاضر شوندہ در ہر **الشهيد**
و ہر وقت در ہر عالم بہر موجود گواہی دہندہ خود بر ثبوت و حقیقۃ خود و ہم گواہی دہندہ بر ہستی ہمہ موجودات و اعمال و اقوال اینہا در صدق و کذب امور حقہ و باطلہ
باید دانست و تعقل این امر را آنقدر در خود راسخ باید کرد کہ ہیچگاہ ذہول از حضور و شہود حق تعالی نصیب نگردد و دائم بلا ملاحظہ غیر مستغرق در حضور و شہود
او تعالی باشی و شاہد و مشہود جز او را نہ بینی و قصد اتصاف باین صفت نگاہداشت ہمین نسبت مشاہدہ باید کرد و در ظاہر ہم شہادت بر امور حقہ باید داد **الحق**
و تذکر کلمہ شہادت باید نمود و لا تکتموا الشہادۃ و من یکتمہا فانہ آثم قلبہ و او تعالی را ثابت و ہست باید دانست کہ ثابت حقیقی و ہست مطلق اوست و باطل کہ مطابق حق گفتہ می آید بمعنی غیر ثابت
و نیست و ناچیز و معدوم ست پس سائر موجودات از حقائق امکانیہ بانفسہا نیست و ناچیز و معدوم اند و فی حد ذاتہا اینہا را وجودی و ثبوتی نیست پس یکی حق مطلق ست چون واجب تعالی و یکی باطل مطلق
چون ممتنع و یکی بوجہی حق ست و بوجہی باطل چون ممکن چنانچہ حجۃ الاسلام محمد غزالی علیہ الرحمۃ گفتہ عبد اگرچہ حق ست ولیکن حق بذات خود نیست بلکہ حق ست بخدا
و بذات او تعالی و بندہ بذات خویش باطل ست پس خطا کرد کسی کہ انا الحق گفت انتہی فقیر گوید کہ اگر قائل انا الحق مراد از کلمہ انا معنے امکانی داشتہ و از انا حق گفتہ
البتہ موافق نوشتہ حجۃ الاسلام خطا کردہ و بغلطی فاحش افتادہ و اگر مراد از لفظ انا معنے وجودی داشتہ و انا حق گفتہ ہیچ مضائقہ ندارد بلکہ بیان واقعی نمودہ
اما باز بایں معنی ہمچنین بیان نزد ما محمدیان خالص خالی از تسامح و مغلوب الحالی و غلبہ سکر و سوء ادب نیست زیرا کہ بیان شافی ہمان ست کہ ہمہ خواص و عوام از آن
فائدہ بردارند و در شک و تردد نیفتند والحق ما حققت بالہام الحق المتین واحقاق رسولہ الذی ہو علی الحق المبین و قصد اتصاف باین صفت بحاصل کردن عقائد
حقہ و اقتدا بمقتدایان بحق مثل حضرات خلفا و ائمہ ہدی و مجتہدین علما و اولیا و عرفا رضوان اللہ علیہم اجمعین پیدا باید کرد و بر شریعت حقہ مصطفویہ و طریقہ
حقہ محمدیہ صلی اللہ علیہ و رسولہ و آلہ و اصحابہ و احبابہ وسلم ثابت و قائم باید بود و بعبادت معبود بحق جلت حقیقتہ اشتغال باید داشت و مدام بحضور و شہود حق تعالی
مستغرق باید ماند و حق ہر مرتبہ بقدر طاقت و وسعت خود ادا باید ساخت غرضکہ بتمام و کمال ظاہراً و باطناً ہمہ حق باید گردید و حقیقۃ باید بہم رسانید
و بحق باید بود و مشاہدۂ حق باید نمود و حق باید گفت و حق باید شنید و اتباع من رآنی فقد رای الحق حتی المقدور حاصل باید کرد و اگر باوجود اینہمہ
ادای حقوق بمذاق از شربت تلخ کام شود و بے مزہ گردد موجب الحق مر خواہد بود و زیادہ مؤید حقیقۃ تو خواہد شد الحق والحق اقول و حق تعالی را خداوند کار **الوكيل**
حقیقیہ باید دانست کہ زمام اختیار و تصرف ہمہ بدست اوست و سرانجام کارہائے جمیع موجودات بید قدرت اوست پس خود را ہمہ امور و کارہائے خود
بحق تعالی سپردہ از تشویش تدبیر و پراگندگی فکر معاش باید آسود و راضی برضا باید بود و اعتماد کلی بر وکالت الٰہیہ فرمودہ اطمینان نفس حاصل باید کرد

وافوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد وحسبی الله نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر بقدر مقتضاء بشری فی الجمله مراعات اسباب ظاهره و ملاحظه تدبیر منافی توکل
نیست که حق سبحانه چنانچه دیگر مظاهر قدرت و فاعلان تقدیر را در سر انجام کارها سے تو دخل مجازی داده ہست ہمچنین عقل و حواس ترا نیز جزوی
ازان اجزا گردانیده بمجاز دخیل کار ساخته مظهر وکالت خود فرموده ہست و دخل اینقدر تدبیر از ہیچکسی نرفته یعنی اگرچه درویشان سعی در تحصیل رزق
نمیفرمایند و اسباب حصول آن ترک می نمایند اما وقتی که میسر آید طعام را می بزند و جامه را مے دوزند و علی ہذا القیاس ہمه امور معاش و بود و باش موافق
عقل و ہوش دارند و حرکات مجنونانه نمی نمایند و جامه را بر سر و دستار را در گلو نمی بندند و لقمه را در گوش نمی نہند و آب را در چشم نمی چکانند پس تقدیر
تدبیر منجمله شعب تقدیر و از کمالات انسانیه ہست جہلا و حمقا ادعای مطلق ترک می کنند و خود را تارک بالکلیه مے پندارند که اینمعنی خلاف واقع ہست و
ہرگز از کسے صورت نگرفته و نمیگیرد متوکل و تارک دنیا ہمان را میگویند که تردد و فکر معاش بطور غافلان در دلش نباشد و باطن او را پراگنده نکند و
چون گرفتاران اسباب مقید بقید نوکری و یومیه و ملک و مدد معاش نبود نه آنکه درویش مسلوب الحواس شود و بے شعور گردد و قناعت و بے طمعی و دلجمعی امر
دیگر ہست و حماقت و مجہولی و ناکارگی چیز دیگر اطمینان نفس و سلامت باید و دیوانگی و جہالت نشاید لیکن قباحت نیست که ازین قسم بیان عرفا که
برای کشف حقیقت ہست اکثر حمقاء طماع حاصل کلام نمیفہمند و برای گرفتاری اسباب ظاهره که در طبیعت ایشان کائن ہست سند میگیرند که بزرگان
مراعات اسباب روا داشته اند تا که بالکل حکم به ترک اسباب اینہا را کرده نمی شود برین قدر حد اعتدال فرو نمی آیند و حال آنکه چنانچه مراد محققین از بیان
رعایت اسباب در ظاہر بقدر عنوان خود گرفتاری در اسباب و مقید گشتن و در تدبیر و سعی و تلاش نیست ہمچنین منظور عرفا از حکم به ترک اسباب معاش
بطور مجانین و دیوانگان و بے غیرتان و کاہل مزاجان که بے سر و پا معاش میکنند و بر سر دیگران بار خود مے افگنند نیست بر سر ہیچ کس نباید افتاد
و دل خود را رنج تردد نباید داد و قدم در سعی و تلاش ہم مثل دنیا طلبان نباید نہاد و ہرچه بہم رسد بطور شایسته خرج باید کرد و بطور بایسته باید گرفت
و بے دغدغه بلا تردد معاش باید نمود و تفویض امور خویش بوکیل حقیقی باید فرمود که وکالت او کافی ہست و کفالت او وافی و قصد اتصاف باین صفت
بسر انجام نمودن حوائج لواحق و توابع بقدر وسعت و طاقت باید کرد و بار دیگران حتی الوسع خود باید برداشت اما بطریقی که خلل در جمعیت باطن تو
نیفتد و ترا از احاطه عنوان تو بیرون نبرد یعنی آنچه بطور وضع تو بدست آید اول باہل حق قسمت باید کرد بعد از آن بر نفس خود خرج باید کرد و ہر کس را

القوی

مناسب حال او حصه باید داد و حق سبحانه را توانا و خداوند توانائی کامل و توانا کن بندگان و توانائی ده مخلوقان باید دانست و قوت و توانائی ظاہری
و باطنی از و باید طلبید و ہر قوی و توانائی مجازی را پیش قوت حقیقیه او تعالی عاجز و ضعیف باید دید که در یک آن اگر خواهد قوی را ضعیف گرداند و ضعیف
را قوی سازد لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم و قصد اتصاف باین صفت به حاصل کردن قوت ایمان و قوت نسبت مع الله و قوت نسبت رابطه با مرشد
و تقویت عقل و روح باعمال خیر و قوت دادن قلب بمراقبات و اذکار و اشغال طریقه و قوت بازوے ہمدیگر شدن از اخوان طریق و ہمسایندن قوت

المتین

عرفان و قوت تقریر بعلم و فضل پیدا باید کرد و بعنایت الہیه قوی ظاہری و باطنی باید شد و مظہر و خلیفه قوی حقیقی جلت قوته باید گشت و او تعالی را
صاحب متانت کامله و استواری تام باید دانست و ہم خالق ہمه متانتها که در صاحبان متانت مجازیه جلوه گر ست باید فہمید و بطرف او رجوع دائمی پیدا کرده
طلب مقام تمکین و مرتبه متانت باید نمود و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن استحکام عقائد و استقامت بر شریعت و مضبوطی مزاج و شدت

الولی

نسبت مع الله و مستحکمی در گذران برضا و صبر و قناعت و توکل و تسلیم باید فرمود و حق سبحانه را محبوب و ناصر و متولی ہمه امور خود باید دانست که لفظ ولی بر
اینہمه معانی اطلاق کرده می شود و چون توسل تام باین اسم الہی بنده را حاصل مے گردد و اعتقاد جازم نصیب مے شود و اطمینان
بمحبت و تذکر حق تعالی در قلب ہم مے رسد باب معاملات ولایت براوے کشایند و او را داخل در زمره

اولیاء الله مینماید و بقدر قوت و ضعف نسبت تفاوت در مراتب اولیا بسیار می باشد که آنها نمی توان شمرد و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن شغل محبت حق تعالی و رسول او علیه السلام و قوت نسبت رابطه با مرشد و خالصة لله اخلاص با مومنین و اخوان طریق حاصل باید کرد و محبت حق را محبت طبیعیه نفسانیه غالب باید داشت که والذین آمنوا اشد حبا لله۔

فائده در اقسام و اجناس ولایت

باید دانست که هرچند انواع و اصناف ولایت بسیار است و افراد اولیا و تفاوت مراتب آنها خارج از احاطهٔ شمار اما اقسام کلیه ولایت مطلقه که شامل و محیط جمیع ولایات ست و هیچ احدی از اولیا بیرون از احاطهٔ آن نیست بر ۳ قسم ست یکی ولایت مطلقه ست که شامل حال هر موجود ست و حق تعالی ولی و دوست هر مخلوق خود ست و هر کس او را خالق خود می داند و در نفس خود با و معامله ها دارد و بے وساطهٔ فیض این ولایت هیچ شئے موجود نمیگردد و قائم نمی ماند اما افاضهٔ این نسبت من جانب الله فقط برائے ایجاد اشیا و متعلق باقامت موجودات ست و مظهر اقوی و اجلای این فیض قطب مدار عالم می باشد که اول او از مبدء فیاض قبول فیض اجمالاً می نماید بعد ازان بتوسط او این فیض بر تمام عالم منبسط میگردد و دیگر اهل خدمات جزئیه چون اوتاد و ابدال و غیرهم از توابعان صاحب این مرتبهٔ کلیه میباشند و یکی ولایت مقیده ست که مقید بقید ایمان ست و مومنین را نصیب ست کما قال عزوجل ان ولی الله الذین آمنوا و حق تعالی دوست هر مومن ست و هر بندهٔ مومن با و راہے دارد و بے وساطهٔ این فیض راه هدایت نمی کشاید و هیچکس مهتدی نمی گردد و افاضهٔ این نسبت هم برای اصلاح معاش و هم برای فلاح معاد مومنین ست و مظهر اقوی و اجلاے این فیض قطب ارشاد میباشد که اول او از هادی حقیقی اخذ این فیض مے نماید بعد ازان بوساطهٔ باطن او این نور هدایت در عالم منتشر میگردد و دیگر همه اهل کمالات باطنیه از عرفا و سالکین فے سبیل الله و ذاهبین الی الهدی از توابع این مرشد وقت می باشند و یکی ولایت مخصوصه ست که مختص بقرب خاص الهی ست و نصیب خواص مومنان میگردد و هیچ ولی را راه قرب و معیت و الهام بے افاضهٔ این نسبت نمی کشاید و مظهر اجلی و اقوای این فیض عارف محمدی المشرب میباشد و اول این فیض از جناب مفیض حقیقی جل جلاله بر قلب چنین عارف وارد می شود و بعد ازان بوساطهٔ او بر قدر منصب بر قطب ارشاد و قطب مدار و دیگر اهل مراتب علی تفاوت الدرجات میرسد و فوق بواطن چنین عارفان محمدی مشرب باطن صاحب مرتبهٔ خالصه مے باشد و او گویا منبع این فیض ست که بلا واسطه از حقیقت صاحب لولاک علیه الصلوٰة والسلام و مرتبهٔ جامعیت الهیه تعالت و تقدست اخذ این فیض نموده و بدیگر همه اهل عالم رسانیده و میرساند و همه عرفاے محمدی مشرب و اولیائی که ولایت محمدی داشته اند و میدارند از معدات و معاونات صاحب محمدیت خالصه بوده اند و هستند والله یحشرهم معه ان شاء الله تعالی تحت ظل اللواء المحمدی و لواء الحمد بیده بید رسولنا علیه السلام و تحته آدم و من دونه و حق تعالی را سزاوار همه ستودگیها و مستحق جمیع محامد باید دانست و لساناً و قلباً و روحاً و نفساً همه وقت او را باید ستود یعنی مدام بر زبان کلمات تحمید و تمجید و تکبیر باید راند و هم پیش بندگان الهی کمالات الهیه بیان باید ساخت و دل را بتذکر و یاد حق تعالی مطمئن باید نمود و روح را بمواظبت حضور و شهود الهی مسرور باید فرمود و نفس را راضی بمرضی الهی کرده رضا بقضا حاصل باید نمود ظاهراً و باطناً حامد حمید حقیقی جل شانه باید گشت و قصد اتصاف باین صفت به پیدا کردن اوصاف حمیده و اخلاق پسندیده بقدر طاقت بشریه باید کرد و او سبحانه را احصا کننده و شمارندهٔ همه اشیا و اعمال و اقوال و حرکات و سکنات جمله مخلوقات باید دانست و محصی را بمعنی عالم نیز تفسیر کرده اند یعنی گفته اند که علم را چون اضافت کنند بمعلومات از حیثیة عدد پس احاطهٔ آن را بر عدد و معدود احصا گویند و منکشف ست در علم حق تعالی حد هر معلوم و عدد آن و مبلغ آن و تعلق باسم محصی همین که او تعالی را عالم کلیات و جزئیات دانسته از حساب و شمار او غافل نباید بود و از روز حساب باید ترسید و قصد اتصاف باین صفت به محاسب بودن حال خود و محاسبه نمودن اعمال و اقوال خویش باید کرد و بشغلت مثل چون ...

حمید

محصی

المبدئ بے صرفه معاش بنباید نمود واکل وشرب بے لحاظ نباید فرمود وحق سبحانه تعالی را ابتدا کننده هر بدایت ونو آفریننده هر آفریده شده باید دانست زیرا که بر تقدیر اثبات قدم زمانی برای بعض ممکنات عند الحکما هم هر ممکن محدث بالذات است وحق تعالی را تقدم ذاتی ثابت میکنند وبرای مبدئیت تقدم بالذات کفایت است وتقدم بالزمان بعض را بر بعض در زمانیات مے باشد واگر غیر زمانی را هم متقدم بالزمان فرض کنیم پس آن هم درینصورت زمانی مے شود هر چند وجود غیر زمانیات که متقدم بالذات یا متقدم بالعلیة اند مقدم از معلولات اینهاست اما تقدم بالزمان آنها را باضافت این زمانیات در ذهن متوهم میگردد ونسبت اینها مسبوق بالزمان متصور میگردند نه آنکه خود متقدم بالزمان هستند چنانچه زمانیات را تصور میکنی پس حق سبحانه مبدء هر شئے است زمانی باشد خواه غیر زمانی وابتدا هر بدایت با بداء اوست وقصد اتصاف باین صفت بشروع کردن هر کار با آگاهی باید کرد وهر قول وفعل با آگاهی باید نمود تا مبدأ ومنشأ هر عمل تو آگاهی بحق باشد وهر امر تو خالص لله بود وهمین ابتداء هر کار بتذکر حق تخلق باسم المبدئ است لهذا تقید تسمیه در شروع هر امر در احادیث

المعید مروی است واو سبحانه تعالی را بازگرداننده واز اعدام اضافی بایجاد واعتباری اعاده کنانندہ باید دانست که هر موجود بایجاد او تعالی موجود مے شود وهر معدوم باعدام او سبحانه معدوم میگردد واینجا قید اضافت واعتبار باعدام وایجاد برای آن بیان گشته که معدوم موجود نمی شود وموجود معدوم نمیگردد مگر بلحاظ اضافت واعتبار پس این موجودات ممکنه که بانفسها معدومات اند ودر تضمن وجوب وجود از موجودات شده اند هر گاه در ضمن مرتبه بشرط شئے وجودی مضاف باضافات ثبوتیه مے گردند موجودات گفته مے شوند واسناد نسبت ثبوتیه بممکنات را ایجاد گویند وهر گاه در ضمن مرتبه بشرط لاشئے وجودی مضاف باضافات سلبیه مے شوند معدومات گفته میشوند واین اسناد نسبت سلبیه بممکنات را اعدام گویند پس اعادت او باید دانست که چنانچه حق تعالی شما را درین جهان پیدا کرده باز درآنجهان اعاده شما بروز حشر خواهد ساخت والبعث بعد الموت حق فهو یبدئ ویعید وقصد اتصاف باین صفت باعاده وتکرار تذکر اسماء الٰهیه ویاد حق در هر آن هم بقلب وهم بزبان روا داشت وقت بازگشت بسوی حق سبحانه که زمان موت باشد واعاده آنچه فوت شده از حسنات مثل قضاهاے نماز وروزه وهر لحظه در نظر داشتن عود خود بطرف حق سبحانه در هر آن والی الله ترجع الامور کلها

المحیی وحق تعالی را پیدا کننده حیات حیوانی در جسم وحیات روحی در نفس ناطقه انسانی وحیات عرفانی در قلوب عرفا وحیات حضور وشهود در اولیا وحیات علم در علما وحیات ایمان در مومنین وسوای این آنچه متعلق بمعنی احیا ومناسب آن باشد باید دانست وحق را محیی ظاهری وباطنی هر موجودی باید فهمید وقصد اتصاف باین صفت باحیاء قلوب بندگان الٰهی حتی الوسع بتقویت ایمان وتعلیم علم وکشف عرفان والقاء نسبت حضور وشهود باید فرمود وخود هم مدام ساعی در القاء حیات باطن خویش باید بود تا یک لحظه ویک لمحه غفلت که فی الحقیقة موت قلب است

الممیت دل را نمیراند وگرفتار بسوی نگرداند واو سبحانه تعالی را میراننده همه ذی حیات دنیویه باید دانست وهم میراننده قلوب کفار بکفر وقلوب جهلا بجهل وقلوب غافلین بغفلت وقلوب حمقا بحماقت باید فهمید وهو یحیی ویمیت وقصد اتصاف باین صفت بکشتن نفس وهوا ومیرانیدن خواهشها باید کرد

الحی واو تعالی را زنده بالذات باید دانست که حیات او بذات اوست نه چون دیگر زنده ها مثل کونیه که زنده بنفوس وارواح اند وحاصل اطلاق لفظ حیات بر حق تعالی آنست که چون او تعالی را همه صفات کمالیه مثل علم وارادہ وسمع وبصر وقدرت وکلام که متعلق بحیات اند متحقق اند پس اصل اینهمه که حیات باشد البته ثابت است اما چنانچه دیگر صفات او محتاج اسباب وآلات نیستند همچنین این صفت هم محتاج بسببے وآلتے نیست لیس کمثله شئے وهو السمیع البصیر وقصد اتصاف باین صفت حیات بزنده داشتن قلب بحضور وشهود حق تعالی باید کرد ومدام خود را

القیوم بیاد او زنده باید داشت واو تعالی را قائم بذات خود وقائم کننده همه موجودات باید دانست که هر شئے باقامت او سبحانه قائم است وهمه قیام از قیومیت اوست وقصد اتصاف باین صفت باقامه حدود دا اینکه حدود شرعیه اند باید کرد وخود را بر شریعت مصطفویه وطریقه محمدیه قائم باید

ودر باطن بحالت بقا باللہ مشرف باید گشت بعون اللہ وحسن قبولہ وحق تعالیٰ را یابندۂ ہر مطلوب باید دانست و یابندۂ ہر شئے باید یافت کہ وجود کش
واجد ہر موجود ست و او ہمہ را یافتہ ست و او را ہیچ کس چنانچہ باید نیافتہ ما عرفناہ حق معرفتہ و قصد اتصاف باین صفت بیافتن وجود حق تعالیٰ بر
سبیل مشاہدہ وتحصیل آنچہ لابد ست از کمالات وحاصل نمودن مطلوب رضا کہ رأس رئیس ہمہ مطالب ست باید کرد فاطلب اللہ فی رضائہ
ولا تنظر الی سوائہ وحق سبحانہ را بزرگ وصاحب مجد حقیقی باید دانست و ماجد بمعنی مجید ست چنانچہ عالم بمعنی علیم لیکن در صیغۂ مجید مبالغہ وتاکید ست
وہمہ صفات الٰہیہ کاملہ وبالغہ ہست اما گاہے در لفظ اعلام بآن میکنند وگاہے باثبات اصل معنی اکتفا مینمایند کہ در نفس خود کامل ست احتیاج بدلالت
لفظ ندارد و بیان تخلق در اسم مجید گذشت وحق تعالیٰ را یک ویگانہ باید دانست کہ الوحدۃ والحدۃ بمعنی یگانہ شدن ست پس او تعالیٰ یکی ست بذات خود
ویگانہ ست بصفات خویش نہ آنکہ چون واحد عددی ست کہ مبدأ اعداد ست وہمین مشاہدہ حضور وحدت او تعلق ست باین اسم وقصد اتصاف باین صفت
بمتوحد شدن منفرد گشتن از ما سوای حق وترک دنیا نمودن باید کرد و یک باید دید و یک باید شنید و او سبحانہ را خداوند احدیۃ ذاتیہ دانستہ ہمہ ذوات اضافیہ را
مستہلک در شہود احدیۃ حقیقیہ حق باید ساخت وبدانکہ در روایت ابی ہریرۃ در جامع ترمذی ودعوات بیہقی وشرح السنہ اسم الاحد نیامدہ اما در جامع الاصول
الواحد الاحد ہر دو آمدہ وفرق مے نہند میان این ہر دو کہ احد باعتبار ذات ست وواحد باعتبار صفات وبعض عکس این گفتہ اند وتعلق وتخلق این ہر دو
اسم یکی ست مگر ہمین امتیاز ذاتی وصفاتی موافق معانی این ہمین وارد وحق تعالیٰ را محتاج الیہ ہمہ ہا از موجودات کونیہ باید دانست وجملہ را محتاج او
باید فہمید چہ در وجود وچہ در کمالات وجود واو را منزہ از جمیع نقائص وآفات وبے نیاز از ہمہ باید شناخت وقصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن
مرجعیۃ طالبان حق وارشاد خلق اللہ حتی الوسع محتاج الیہ شدن در مہمات دنیویہ نیز باید گشت وخود بے نیاز از ہمہ باید بود و در کسے احتیاج خود
ظاہر نباید نمود واو سبحانہ را صاحب قدرت وتوانائی حقیقی باید دانست کہ ہر چہ ہست او تعالیٰ بقدرت کاملہ خود پیدا کردہ وہمہ قادرین مجازی را
بظاہر صورت قدرت او عطا فرمودہ ومظہر قدرت حقیقیہ خویش ساختہ باین صورت اظہار قدرت خود نمودہ وقصد اتصاف باین صفت بہ پیدا
کردن قدرت بر ادای اوامر واجتناب از نواہی ودیگر سرانجام خیرات وباز ماندن از شرور حاصل باید کرد وحق تعالیٰ را با اقتدار در جمیع امور
باید دانست ودر ہمہ موجودات مشاہدۂ اقتدار او باید نمود وقصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن اقتدار نفسی حاصل باید کرد وچنان اقتدار
باطنی ہم باید رسانید کہ چون بطرف طالبین متوجہ شوی از توجہ تو غفلت وپریشانی از بواطن ایشان دور شود وبتوسط فیض باطن تو بحضور وشہود
حق تعالیٰ برسانید وایمان قوی بخدا ورسول او علیہ السلام حاصل نمایند واز گمراہی براہ در آیند وبظاہر وباطن اتباع شریعت مصطفویہ وطریقۂ
محمدیہ فرمایند واو تعالیٰ را پیش کنندۂ ہر امر پیشین وپیشوا سازندۂ پیشوایان دنیا ودین باید دانست کہ حق تعالیٰ پیش از ہمہ بلکہ پیش از پیش ست
وپیشوای ہمہ ہا در ضمن پیشی او پیش رفت مے نماید ونجابت او پیش مے برد وقصد اتصاف باین صفت بہ پیش آمدن خویش در جناب الٰہی بدولت
قرب ومعیت باید جست ودیگران ہم ببرکت صحبت خویش لائق پیشوائی علی قدر استعداد باید ساخت وحق تعالیٰ را پس افگندۂ ہر امر پسین وپس رو
سازندۂ ہمہ پیروان ظاہری وباطنی باید دانست کہ پس از ہمہ چیزہا باقی حق تعالیٰ ست واینہمہ پس روی پس ماندگان بدستگیری پسی او پس ماندہ و
قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن حالت بقا باللہ وپیروی رسول او وتحریر تصنیف نیک کہ پس از تو بکار آید حاصل باید کرد وحق تعالیٰ را اول
از ہمہ اوائل وآزال باید دانست کہ وجود او را ابتدائی وہستی او را افتتاحی نیست لا ذہنا ولا خارجا ولا عقلا ولا فرضا واو رست مبدأ اولا وقصد
اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن مشاہدۂ اولیت حق در ہر جا حاصل باید نمود یعنی بر ہر موجود ومشہود کہ نظر کشائی اول شہود وجود حق ادراک
نمائی وحالت ما رأیت شیئا الا ورأیت اللہ قبلہ بہم رسانی وخود را ہم باین معنی از اول المؤمنین ومقربین گردانی وحق سبحانہ را آخر از ہمہ اواخر

وآبادیا باید دانست که بقاے او را نهایتی ودوام او را انقضائی نیست لاحقیقةً ولامجازاً ولااضافةً ولااعتباراً وبسوی اوست مرجع آخراً وقصد
اتصاف باین صفت به پیداکردن مشاهدهٔ آخریت حق در هر مرتبه حاصل باید کرد یعنی بهر شے وهر چیز که نگاه اندازی آخر آن همان وجود حق را
نصب العین سازی وکیفیت مارائیت شیئاً الاورائیت الله بعده پیدا کنی وخود را باین معنی داخل خیر الموخرین وخاتم المخلصین نمائی واو سبحانه

الظّاهر

راظاهر وپیدا وآشکارا وهویدا بآیات باهره وبراهین بالغه باید دانست که آیات کامله او در تمام آفاق وانفس روشن است وظهورات شامله او به
هر موجود پرتو افگن وقصد اتصاف باین صفت به پیداکردن مشاهدهٔ ظاهریت حق در هر مکان باید کرد یعنی بهر مظهر که چشم وانمائی ظاهر همان
ظهور او را بینی واو را که معیت او باهر شے فرمائی ونسبت مارائیت شیئاً الاورائیت الله معه بهم رسانی وخود را با دراک این معیت مشرف گردانی

الباطن

وحق سبحانه را باطن ومحتجب ومخفی ومستور باعتبار کنه ذات وتقدس وکبریا وجلال ذاتی باید دانست که همه عقول ونفوس از ادراک کنه حقیقتش
قاصر ومحروم اند وهیچکس او را اندریافته مگر باوصف وقصد اتصاف باین صفت به پیداکردن مشاهدهٔ باطنیت حق در هر مقام باید کرد یعنی در هر موطن مخفی همان وجود
لااعتبار او را باید دید ونظر مارائیت شیئاً الاورائیت الله فیه باید گشود ودر پردهٔ فانوسها مشاهدهٔ آن شمع تجلی باید فرمود وخود را درین شهود گم ساخته

الوالي

از نظر خویش باید نهفت وباطن را از شعور بغیر بالکل باید رفت واو سبحانه را متولی همه امور مخلوقات ومالک جمهور موجودات باید دانست که هر چه هست
بیاری ومدد اوست وتحت تصرف وبادشاهت او وقصد اتصاف باین صفت به پیداکردن حیثیت تولیت امور بندگان الهی بقدر طاقت بشریت و
یاری کردن در کارهای ظاهری وباطنی اینها وتصرف در نفوس نمودن وحاکم بر نفس وطبیعت خود شدن حاصل باید کرد ووالی این ولایت باید گشت

المتعالي

وحق سبحانه را بلند قدر وبرتر از همه ها باید دانست که هر چه هست دون علو ذاتی اوست واو برتر از همه مراتب است وقصد اتصاف باین صفت به پیداکردن علوی نفسی

البرّ

وبرتری مرتبه در علم وفضل وتقوی ونسبت مع الله حاصل باید کرد وحق تعالی را نیکوئی کننده ونیک گردانندهٔ حال ومآل بندگان خویش باید دانست که
نکوئی وارین به نیک ساختن اوست پس حتی المقدور هر چه از طاقت بشریت توسر انجام یابد بشکر نکوئیهای او که بحال تو فرموده بجا باید آورد وقصد اتصاف

التوّاب

باین صفت به نیکوئی کردن در جمیع امور حاصل باید کرد وحتی الوسع بهر کس نکوئی باید نمود وهمه افعال لازمه ومتعدیه خود نیک باید ساخت واو تعالی را
توفیق دهندهٔ توبه وقبول کنندهٔ آن باید دانست که اسباب توبه او مهیا مے سازد واراده توبه او در دل مے افگند واز گناهان او بیزار مے سازد وباز میدارد
وقصد اتصاف باین صفت به باز ماندن از گناهان وترغیب توبه دیگر بندگان وپذیرفتن توبه وعذر دیگران در تقاصیر باید کرد وعباد الله را ببرکت صحبت

المنتقم

خویش توبه از معاصی باید فرمائید وداخل طریقهٔ محمدیه باید ساخت التائب من الذنب کمن لا ذنب له والله هو التواب الرحیم وحق سبحانه را انتقام گیرنده وپاداش
کنندهٔ تقاصیر وجرائم باید دانست واز عقوبت او لرزان وترسناک باید بود واز روز جزا باید ترسید وقصد اتصاف باین صفت بانتقام گرفتن از نفس و
طبیعت خویش در تکاسل بطاعات وارتکاب سیئات باید کرد وخود برای خود در دنیا منتقم باید گشت تا در آخرت از انتقام الهی نجات یابی ومعاف شوی

العفوّ

واو سبحانه را محو کنندهٔ سیئات ودرگذرنده از معاصی بندگان باید دانست وهر وقت امیدوار بخشش او بوده خود را در ذیل عفو او باید پوشید وقصد اتصاف
باین صفت بعفو نمودن خطایای فرزندان ویاران وغلامان وکنیزان ونوکران ودیگر توابع خویش باید کرد وعفو الهی را هر زمان در نظر باید داشت که چه قدر
گناهان از تو دیده وان شاء الله تعالی بتصدق رسول کریم علیه السلام آخر کار معاف خواهد ساخت لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً

الرّؤف

واو تعالی را نهایت رحیم وصاحب رحمت قویه باید دانست که رأفت مطلقهٔ او شامل حال همه عباد است والله رؤف بالعباد
پس دائم مشاهد احسان هاے الهی بحال خود نموده مستغرق در حمد وشکر او باید بود وقصد اتصاف باین صفت برحمت
نمودن بحال دیگر بندگان باید کرد وبهر کس برأفت ومهربانی پیش باید آمد ومظهر رأفت الهیه باید شد

مالک الملک و الجلال و الاکرام

وحق سبحانہ را مالک و متصرف ملک ہمہ مخلوقات باید دانست کہ نافذ ست حکم او در مملکت او بایجاد و اعدام و ابقا و افنا وغیرہا من الاحکام المتعلقۃ بالموجودات و ہر جلال و ہر کمال ثابت ست مر او را و ہر کرامت و کرم ست صادر ست ازو و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن جامعیۃ صفت جلال و جمال و قوت تصرف در تصرف ملک وجود خویش و نفوذ حکم در توابع و غالب آمدن بر نفس و طبیعت خود حاصل باید کرد و او تعالی را داد گستر و صاحب عدل باید دانست

المقسط

کہ ہر چہ بعمل آوردہ و مے آورد ہمہ بعدالت ست و آنچہ می باید کردہ بلکہ اکثر ہا بجال بندگان محض برحمۃ و کرم تجلی گردیدہ و انہ لیس بظلام للعبید و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن عدالت و داد گستری در نفس خود باید کرد و حق ہیچ کسے از اہل معاملات خویش تا مقدور در دانست خود تلف نباید ساخت

الجامع

و او سبحانہ را گرد آرندہ و جمع کنندہ ہر چہ جمع گشتہ و مجموع شدہ باید دانست و جمع او بے نہایت ست کہ در احصا و شما نمیتوان آورد و بتفصیل بے بجامعیۃ مطلقہ او نمیتوان برد مگر باجمال مجموع جامعیۃ موجودات و مخلوقات او را تصور مے توان کرد و اجمالاً بر کل اسما و صفات او تعالی ایمان می توان آورد وسعت ذاتیہ اوست کہ بجامعیۃ مطلقہ او فرا رسیدہ لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک مخبر ازین معنی ست و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن جامعیۃ ہمہ امور از اوصاف کمالیہ باید کرد کہ انسان مظہر اسم الجامع او تعالی ست و ہر آدمی ہر قدر کہ در کمالات جامع تر از دیگر بنی نوع خویش فاضل تر فالحمد للہ الذی فضلنا علی کثیر من عبادہ المومنین

الغنی

و حق تعالی را بے نیاز مطلق از ہمہ عالم و عالمیان باید دانست کہ جز او غنا ذاتی و بے نیازی حقیقی ہیچکس را از موجودات حاصل نیست و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن غنا و بے نیازی از ما سوای حق در نفس خویش باید کرد

المغنی

و از ما سوی اللہ بے نیاز باید بود و روی نیاز خود بر آستان ہمان یک بے نیاز باید سود و حق سبحانہ را بے نیاز گردانندہ و غنی سازندہ بندگان خود در ضمن غنا و بے نیازی خویش باید دانست کہ ہر کرا از اولیا میخواہد باین منصب عظیم غنای نفسی مشرف می سازد و بے نیاز از ہمہ ما سوائے خود میگرداند و قصد اتصاف باین صفت بالقا نسبت غنا در قلوب طالبین و سالکین و اغنای بواطن اینہا بدولت حضور و شہود باید کرد و علی قدر استعداد و نصیبہ ازین غنا بہر کس از مستر شدین باید رسانید

المانع

و حق تعالی را منع کنندہ و ندہندہ ہر امر کہ متعلق بمنع و ندادن ست چہ در دنیا و چہ در آخرت باید دانست و ہر کہ را ہر چہ نرسیدہ و نخواہد رسید بمنع او نرسیدہ و نخواہد رسید لا مانع لما اعطی و لا معطی لما منع و قصد اتصاف باین صفت بہ ندادن رخصت مر نفس و طبیعت خود را برائے ممنوعات شرعیہ و مانع شدن دیگر توابع خود را از ملابسات ممنوعہ باید نمود

الضار

و حق سبحانہ را آفرینندہ ہمہ مضرات دانستہ ہر چہ از ضرر و شر و درد و رنج بتو رسد آن را من جانب اللہ فہمیدہ صبر بران باید کرد کہ ہیچکس بہیچکس و ہیچ شئے بہیچ شئے ضرر نمی رساند تا کہ حق تعالی نمیخواہد و قصد اتصاف باین صفت بہ ضرر رسانی امورے کہ مضر ظاہر و باطن تو باشند باید کرد یعنی ضرر با مور ضارہ باید رسانید کہ نفس را باید کشت و طبیعت را باید شکست و ہوا و ہوس را برنج باید انداخت و بمجاہدہ باید پرداخت

النافع

و او تعالی را خالق ہمہ منفعتہا دانستہ ہر چہ از خیر و نفع و دوا و شفا بتو رسد آن را از طرف او فہمیدہ شکر بران باید کرد کہ ہیچکس بہیچکس و ہیچ شئے بہیچ شئے نفع نمی رساند تا کہ حق تعالی نمیخواہد و قصد اتصاف باین صفت بنفع رسانی مردمان و تقویت قوت روحیہ و عقلیہ و ہر چہ نافع ظاہر و باطن تو و کونین باشد باید کرد و رعایت حق نفس ہم باید نمود و چنان تنگ تر نباید گرفت کہ از ہم سبب باد ہی شود و لنفسک علیک حق مشعر ازین ست

النور

و حق سبحانہ را روشن و ہویدا بذات خود و روشن کنندہ و پیدا سازندہ ہمہ موجودات و مخلوقات در ضمن ظہور خویش باید دانست کہ ہر چہ از مشہودات و معقولات مشہود و معقول ست از روشنی ہمان نور مشہود و معلوم ست و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن نورانیۃ باطنی و نور حضور و شہود و نور علم و معرفت و نور صلاح و تقوی باید کرد

الہادی

و او تعالی را راہ نمایندہ و بمقصود رسانندہ ہر راہ رو بینا و قاصد وصل باید دانست و رہنمائی از و باید جست و بمظاہر ہدایت او باید پیوست و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن قوت رہنمائی و ارشاد برای سالکان فی سبیل اللہ و ذاہبان الی اللہ باید کرد و بقدر طاقت بہدایت مردمان باید پرداخت

البدیع

و حق سبحانہ را بے مثل و بے مانند و مبدع و نو پیدا کنندہ

ممکنات محدثات باید دانست کما قال عزوجل بدیع السموات والارض واز مشاهدۂ این صنایع و بدایع الٰهیہ بصانع مطلق و بدیع بحق باید برد و قصد اتصاف

الباقی

باین صفت بالمجاز بقدر طاقت بشریہ بحصول صنایع و بدایع اعتباریہ مفیدہ حاصل می گردد و بدیع حقیقی اوست و بس و حق تعالیٰ را دائم الوجود و
قائم البقا دانستہ از خودی خود بتمامہ خالی گردیدہ فانی فی اللہ باید شد و ببقاء مشاہدۂ حق باقی باللہ گشتہ باعمالی کہ آنہا را باقیات صالحات میگویند

الوارث

مدام مشغول باید بود کہ تعلق و تخلق این اسم ہمین ست و او سبحانہ را وارث یعنی باقی بعد فناء ہمہ موجودات باید دانست کہ تمام املاک بعد فناء آنہا آخر راجع
باو خواہد شد و الیہ ترجع الامور کلہا و ہمچنین نظر بظاہر ست والا الآن ہم اوست مالک و بس و این مالکان مجازی بصورت مالکانہ نہ از روی حقیقت
بلکہ در ضمن مالکیۃ حقیقیہ او تعالیٰ این مالکیۃ اعتباریہ اینہا ظہور نمودہ و ہمان مالکیۃ مطلقہ درین مالکیۃ مقیدہ جلوہ فرمودہ و قصد اتصاف باین صفت
بہ پیدا کردن وراثت انبیاء او علیہم السلام باید کرد و خلیفۃ اللہ باید شد کہ العلماء ورثۃ الانبیاء و جعل اللہ الانسان خلیفۃ فی الارض فکن وارثاً

الرشید

صادقاً و نائباً لائقاً یعمل اللہ معک ما تعمل مع خلفائہ و کان اللہ بعبادہ سمیعاً بصیراً و حق سبحانہ را رشید بہمہ حیثیات و اعتبارات باید دانست کہ ہمہ
اقوال او بر نہج رشاد و تمام افعال او بر سبیل صواب و سداد ست و مدام استدعای رشد از جناب او باید نمود و برجوع و خضوع تمام منتظر فیض باید بود

الصبور

و قصد اتصاف باین صفت بہ پیدا کردن حالت رشد و نفس خویش و اصلاح اقوال و اعمال خود باید کرد و مرشد دیگر مسترشدان باید شد و او تعالیٰ
را صبور باید دانست یعنی صبر در گرفت گناہگاران نمودہ و عجلت در دادن سزای آنہا نفرمودہ پس مدام از جناب او مسألت صبر باید کرد و بر
مکروہات و ناملائمات خویش صبر باید نمود و قصد اتصاف باین صفت بصبر کردن بر انتقام مجرمان باید کرد کہ شاید از تقاضای صبر باز مانند و توبہ نمایند
و تعجیل نباید کرد کہ سنت الٰہیہ ہمین ست و ہو الصبور الشکور بالجملہ چون تفصیل مراتب اسماء الٰہیہ دریافتی و عالم را تمامہ مظہر ہمین اسماء شناختی پس باید
کہ درین ہمہ تکثر اسمائیہ و مظاہر آنہا مشاہدۂ احدیت ذات مسمی نمائی و از کثرت رو بوحدت آری و مستغرق در شہود وجہ اللہ شوی و تشویش
امتیاز صور اعتباریہ مشوش نگردی رباعی تمیز کہ غیر نقش تشویش نہ بست ** ہر لحظہ بہ نیرنگی رنگی پیوست ** گفتم وحدت چسان بکثرت گنجد **
دل آمد و پیش روم آئینہ شکست ** تمیز کہ بروزن تفعیل ست مراد ازان امتیاز مراتب اعتباریہ موہومہ ست و تحقیق کہ تشویش و پراگندگی لازمہ
آنست و ہر لحظہ بہ رنگ آمیزی نیرنگ کثرت مشغول می شود و از رنگی برنگی و از اعتباری باعتباری می پیوندد و از مشاہدۂ احدیت مجردہ باز
ماندہ از دید وحدت در مراتب متعددہ کثرت تعجب مینماید پس دل عارف کہ نفس مجردۂ انسانیہ ست و از راہ صفاء خود آئینہ داری مرتبۂ احدیت مجردۂ
ذات الٰہیہ نمودہ و از جمیع اعتبارات ماسوی اللہ شکستہ بوحدت محضۂ او پیوستہ ست گویا آئینہ ایست کہ شکستہ ست و مثلی برای ظہور معنی واحد در
مراتب متعددۂ کثرت آشکارا نمودہ یعنی چنانکہ در آئینہ ریزہ ہای کثیرہ یک صورت واحدہ منعکس می شود ہمچنین در مراتب اعتباریہ موجودات
جمال وحدت حقیقیہ حضرت وجود جلوہ گر ست ہرچند وجہ اللہ را با کسی مقابلہ و محاذات نیست اما فرد فرد جہان مظہر اسماء و صفات اوست
یعنی اگرچہ حق تعالیٰ را چون شخص و آئینہ با ممکنات مقابلہ نیست تا بطور عکس دران جلوہ فرماید اما ربیت او ہر آن مربوبان را در ظل حمایت خود
داشتہ موجود میدارد و آن خورشید ہر زمان این ذرہ ہا را در ضمن ظہور خویش بنمود می آرد و ظل اللہ ہمین تضمن حضرت وجود ست موجودات را
کہ الم تر الی ربک کیف مد الظل اسماء متقابلہ بمرتبۂ ظہور امتیاز یافتہ اند و در پردۂ اشیا ممتاز گشتہ والاشیاء تتبین باضدادہا ضمیر اینجا راجع بطرف
اسماء ست یعنی اشیا بسبب تقابل اسما ظاہر می شوند کہ مظاہر آنہا اند یعنی اسماء متقابلہ در مرتبۂ علم امتیاز یافتہ اند و در حقائق اشیا
کہ مظاہر آنہا اند از یکدیگر ممتاز گشتہ اگرچہ امتیاز اجمالی علمی و اعتباری در شیونات ذاتیہ ہم ثابت ست کہ علم او عین ذات اوست اما در
مراتب مظاہر کہ مقام تفصیل ست و صور علمیہ عبارت از آنست امتیاز ظاہری پیدا گردیدہ و وجود این اشیاء مختلفہ بسبب ظہور کمالات اسمائیہ

شده وامتیاز اسمائی حدوثها باعث وجود اشیا گردیده پس اشیا که مظاهر اسماء متقابله و مندرج سلطانه بجهت تقابل و تضاد اسما با همدیگر ممتاز گشته اند و اسما علت موجودیت اشیا اند و اشیا علت ظهور اسما و ملازمت ظهور الاسماء بالاشیاء کملازمت الصورة والهیولی فلیس الدور یعنی ملازمت ظهور اسما با شیا از راه یک حیثیت نیست بلکه بلحاظ اعتبارات مختلفه است که اعتبار ظهور و وجود باشد چنانکه صورت علت وجود هیولی ست و هیولی علت ظهور صورت و درینصورت که اختلاف حیثیات ست دور لازم نمی آید چه دور آن وقت ثابت میشود که از یک حیثیت افتقار طرفین باشد و احتیاج مخلوقات بخالق در وجود احتیاج بیان ندارد و برای ظهور معنی خالقیت ضرور بودن مخلوقات نیز روشن ست که حببت ان اعرف فخلقت الخلق —

لطیفه در بیان معامله احتیاج میان محتاج الیه و محتاج

بدانکه احتیاج نمی باشد مگر از طرفین مثلاً چنانکه رعیت محتاج سلطان ست سلطان را نیز احتیاج رعیت ست و کسیکه ادنی ست گفته میشود محتاج و کسیکه اعلی ست گفته میشود محتاج الیه فالمحتاج والمحتاج الیه کلاهما محتاجان و غنا سلب احتیاج ست از ذات غنی من ای حیثیة کان کما قال الله تعالی ان الله لغنی عن العالمین ولهم تقیل بکلم غنی چه مرتبه ربیت خواهان مربوبان خود ست و مربوبان محتاج او و در مرتبه ربیت هم کلمه احتیاج گفتن سوء ادب ست و باین معنی را لحب تعبیر توان کرد زیرا که این نسبت رب و مربوب را او سبحانه هم بلفظ حب تعبیر نموده که یحبهم و یحبونه پس غنا مختص بذات واجب ست جل جلاله و همه ممکنات محتاج اند و مرتبه اسما و صفات واجبیه محتاج الیها و هو نظر الی ذاته کما لا محتاج لا لمحتاج الیه فافهم پس لزوم مظاهر برای ظهور در مراتب تفصیل اسما و صفات ست و محل پرتو افگندن انوار آنهمه شیونات که خلق از خالق موجود و قائم ست و معبود را هم نمود عبد ضرور و لازم —

سوال اگر گوئی که هر چند از ان تقریر توهم لازم آمدن دور رفع شد لیکن شبهه دیگر باقی ست که از لفظ ملازمت ظهور اسما بالاشیا چنان مفهوم میشود که ظهور اسما را وجود اشیا لازم ست و وجود اشیا را ظهور اسما لازم و هیچگاه نه ظهور اسما از وجود اشیا جدا میشود و نه وجود اشیا بے ظهور اسما صورت میگیرد چنانچه نه صورت از هیولی مجرد میشود و نه هیولی از صورت خالی میباشد پس چون اسماء الٰهیه قدیم اند و تعطیل در اسماء الٰهیه روا نیست لازم می آید که اشیا هم قدیم باشند چنانچه مذهب حکماست که عالم را قدیم میدانند و این معنی خلاف شرع شریف ست که حدوث سماوات وارض و فناء اینها و آنچه درینهاست از آیات و احادیث ثابت ست — **جواب** مراد از لفظ اشیا مطلق اشیاست که شامل ست تمام موجودات ماضیه و موجوده و آتیه را من الازل الی الابد نه اشیاء مخصوصه موجوده تا شبهه قدم سماوات و ارضین و ما فیها لازم آید این فانیات که در کلام الله و احادیث فناء اینها بیان شده البته فانی اند و این محدثات که حدوث زمانی آنها در آیات و اخبار باظهار آمده یقینی محدثات اند احتمال قدم اینها نزد محمدیان چه امکان دارد اما نوع مخلوقات مطلقه قدیم ست که هیچگاه تصور خالق بلا تصور مخلوق ممکن نیست چه شد که این مخلوقات حادثه بالزمان و فانیه بالزمان مانند مخلوقات دیگر پیش از ینها بود و بعد از ینها خواهد شد و از قدیم معامله حدوث ممکنات جاری ست و همیشه جاری خواهد ماند لهذا نزد شیخ محی الدین عربی هم نوع عالم قدیم ست و از آیات و احادیث هم نبودن کل اشیا در کدام وقت بیان نشده که پیش ازین سماوات و ارضین آنسرور علیه السلام فرموده کان عرشه علی الماء و هم در حدیث ست که شخصے از آن سرور علیه الصلوة والسلام پرسید که زمانے که این مخلوقات نبودند حق سبحانه کجا بود فرمود در ابرے که نه بالاء آن هوا بود و نه پائین آن هوا و بعد از فناء دنیا وجود قیامت و حشر و نشر و جنت و جهنم و صراط و میزان و کوثر و بسیار چیزها بفرموده خدا و رسول ثابت ست و از عقائد دین پس البته نوع مخلوقات قدیم ست و این عالم حادث و فانی و اینکه بعض علما فنا را الی بروز قیامت کل موجودات را بیان کرده اند این را نمی فهمند که آنرا هم وجود آن آن روز قیامت ضرور ست و چون روز قیامت هم روز ست منجمله زمانه است و وجود زمانه متعلق بحرکت و حرکت متعلق بمسافت و مسافت متعلق بجسم فافهم

تقابل اسما با سماست نه تقابل اشیا با سما پس مقابل او با اوست باطن مغز ست و ظاهر پوست یعنی اسماء الٰهیه را مقابله با خود ست و یک اسم مقابل
اسم دیگر افتاده مانند اسم الظاهر که مقابل اسم الباطن ست نه آنکه موجودات کونیه را مقابله با اسماء الٰهیه ست و اینها چون آئینه مجازی اسماء الله اند او را
مقابله با اوست و مرتبهٔ باطن چون مغز ست که پوشیده ست و مرتبهٔ ظاهر چون پوست ست که هویدا و آشکار ست بلکه همان یک مرتبهٔ اطلاق ست
که درین مراتب مقیده متکثره باعتبارات مختلفه جلوه گر ست و بدانکه نزد یک نحویان اسم آنست که در معنی خود مستقل بود و بالا ضم ضمیمه و مقترن نباشد
بیکی از ازمنهٔ ثلثه یعنی اسم کلمه ایست که فی حد ذاتها معنی دارد و او در دلالت بر آن معنی خود احتیاج انضمام کلمهٔ دیگر نیست و مراد از مقترن بودن عدم اقتران
بحسب وضع اول ست لهذا اسماء افعال داخل اسما اند و افعال منسلخة الزمان داخل اسما نیستند و چونکه تعریف اسم بطور نحویان در متن هم بتقریب واقع شد
و منظور بالاصالة نیست اینجا در شرح هم تفصیل تحقیقاتی که متعلق باین تعریف ست و مختص بعلم نحویان نکرده شد و هو ینقسم الی قسمین اسم عین و هو الدال علی
شیء معین یقوم بذاته کزید و عمرو و اسم معنی و هو ما لا یقوم بذاته سواء کان معناه وجودیا کالعلم او عدمیا کالجهل اسم نزد ارباب معقول منقسم بدو قسم ست
چنانچه منطقیان نوشته اند که اگر معنی آن اسم واحد ست پس آن یا اسم ذات واحد ست و مختص بشخص واحد چون زید و عمرو و نام نهاده میشود این
اسم را علم و یا اسم معنی ست غیر مختص بشخص واحد و معنی وصفی و جنسی ست که عارض ست بر چیزی و موضوع ست برای هر فرد خارجی بر سبیل بدل
از غیر اعتبار التعیین آن چون بیاض و رجل و معنیش خواه وجودی باشد چون علم خواه عدمی چون جهل و اگر مستوی باشد افراد ذهنیه یا خارجیه خود را متواطی
ست چون انسان و شمس و اگر حصول او در اولی و اقدم ست در بعض افراد نسبت بدیگر مشکک ست چون وجود بمعنی مصدری نسبت بواجب و ممکن آن کثیر ست اگر
وضع برای اینهمه معانی علی السویه ست مشترک ست چون عین و اگر تسویه نباشد بلکه موضوع باشد برای یک معنی بعده منقول بسوی دیگر پس در منقول ست
اگر موضوع اول متروک ست و ناقل عرف عام نام نهاده میشود منقول عرفی چون دابه و اگر ناقل شرع ست منقول شرعی ست چون صلوة و اگر ناقل عرف
خاص ست منقول اصطلاحی و اگر موضوع له اول متروک نیست بنسبت اول حقیقی ست و بنسبت منقول الیه مجازی چون اسد بنسبت حیوان درنده و مرد شجاع
و مرتبهٔ اسم در اصطلاح صوفیه مرتبهٔ ذات مع الصفة ست چون معلوم شد که مرتبهٔ اسم مرتبهٔ ذات مع الصفة ست چنانچه علیم و سمیع یعنی ذاتی که علم دارد
و ذاتی که سمع دارد و علی هذا القیاس دیگر اسما پس هیچ اسم اسم ذات محض من حیث هی هی بلا ملاحظهٔ صفات نیست چنانچه معتقد محمدیان خالص ست
مگر آنکه بزرگترین همه اسما اسمی بود که دران لحاظ ذات مع مجموع صفات کرده شود چون الله و یا عدم لحاظ صفات که اینهم صفتی ست از تنزیه و این
ملحوظ باشد مثل هو لهذا در احادیث شریفه تعبیر ازان اسمی که بزرگترین همه اسماست باسم اعظم آمده و اطلاق اسم ذات نشده و هم هیچ اسمی خالی از لحاظ
ذات بلا لحاظ فقط صفات نخواهد بود چرا که اسم تام مرتبهٔ ذات مع الصفة ست حتی که اگر منظور اسم صفتی هم خواهد بود دران هم ذات الصفة ملحوظ خواهد بود
و پیش محمدیان مراتب اسما را تفصیلی ست کما یجیء پس اسمائیکه تجویز آن جز بر حق تعالی درست نباشد و مخصوص اند باو جل جلاله چون الله و رحمن اعلام اند و اسما
که بر دیگران هم اطلاق کرده میشوند چون مومن و مصور اسما اند نه اعلام پس مرتبهٔ اسم مرتبهٔ ذات مع الصفة ست مطلق خواه صفت عامه باشد خواه خاصه
و علم مرتبهٔ ذات مع التشخص و صفة خاصه ست و مخصوص بشخص واحد و معنی اسمی شامل ست معنی علمی را بخلاف معنی علمی قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ایا ما تدعوا
فله الاسماء الحسنی بعض اسما فقط اسما اند و بعض در اسمیة خود تخصیص علمیة هم دارند پس مرتبهٔ اسم مرتبهٔ ذات مع الصفة ست مطلق خواه صفة خاصه باشد خواه صفة عامه
که مانع شرکت غیر بموصوف خود نبود و آن صفة در دیگران هم یافته شود چون مصور و حکیم که اسماء الٰهیه اند و در هر که صفة تصویر و حکمت یافته شود او را هم مصور و حکیم
میتوان گفت و مرتبهٔ علم مرتبهٔ ذات مع التشخص و صفة خاصه ست که مانع شرکت غیر بود که در دیگری یافت نشود و مخصوص بشخص واحد بود چون الله و رحمن که در حق
سوای حق تعالی این الوهیة حقه و رحمة عامه نیست و در جائیکه مجازاً نمونهٔ الوهیة و ظهور رحمت کثیره یافته شود آنجا الله و رحمن نمیتوان گفت و این آیه با طلاق الکلی بینا ضرور

اگرچه بظاهر الله گفته اند اما الله نگفته اند و در اسماء اعلام عموم و خصوص مطلق هست که همه اعلام داخل اسما اند و تمام اسما داخل اعلام نیستند و بدانکه الله و رحمن اسم مرتبهٔ جامع جمیع صفات و مستجمع جمیع کمالات ست و این هر دو اسم دلالت بر همان یک مرتبهٔ جامعه میکنند چنانچه او سبحانه میفرماید قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ایاما تدعوا فله الاسماء الحسنی اما اینقدر فرق هست که در اسم الله طرف تنزیه غالب است و در اسم رحمن جانب تشبیه راجح و اسم جامع هم اسم همین مرتبهٔ جامعه هست و در و تنزیه و تشبیه مساوی ست که هیچ طرف بر هیچ جانب غالب نیست لیکن چون شرافت تخصیص و علمیت ندارد رتبه اش پایان تر از آن هر دو اسم هست و این مراتب را مرتبهٔ اسماء جامعه میگویند و بعضی اسماء ثابته اند چون اسماء مذکوره و علیم و سمیع و غیر ذلک یعنی ذات مع صفات ثبوتیه و بعض اسماء سلبیه اند چون من لیس کمثله شیء که در هزار و یک نام واقع شده یعنی ذات مع صفات سلبیه و بعض اسماء حسنی اند یعنی اسمائے که صریح لفظاً در قرآن شریف وارد شده اند و آن همین نود و نه نام اند و بعض اسماء توقیفیه اند یعنی موقوف بر سماع اند و مستخرج از کتاب الله اگرچه صریح در کلام الله نیامده باشند اما استخراج کرده میشوند از آیات بدلالت التزامیه چون مولج اللیل فی النهار که در هزار و یک نام داخل ست و دیگر ازین قسم اسما که در احادیث آمده اند و باید دانست که و بعض اسما بیشتر ازین حیثیات مذکوره جمع میشوند و بعض کم یعنی بعض توقیفیه هم هستند و هم داخل اسماء حسنی و هم ثبوتیه و جامعه و علمیة با خود دارند و بعضی فقط توقیفیه اند و در اسماء حسنی نیستند و جامعیة و علمیة ندارند صرف سلبیة یا ثبوتیة دارند و قس علی هذا اقساماً آخر پس شرف و عظمت بحیثیت زیاده ازین حیثیات ست و بعض داخل اسماء لا تحصی اند که شرع شریف بتصریح آن رخصت نداده همین قدر در حدیث شریف ایما رفته که اسماء حق تعالی لا تعد و لا تحصی اند چه غیر متناهی چگونه مقید تناهی گردد که محال ست **رباعی** هر چند که مظهر لیک علائیم * سنگیم ولی کعبه هر چه مائیم * جز نام دگر زما نباید طلبید * مانند نگین جلوه گه اسمائیم * سبحان الله حضرت انسان که مظهر اسم جامع او تعالی ست و جامعیت ظهور همه اسمای الهیه دارد که و علم آدم الاسماء کلها اشاره باین ست هر چند بلحاظ ظاهر و مکان اسفل و پایان تر از همه مخلوقات ست لیکن باعتبار باطن و مکانت علو رتبه دارد و اعلی از تمام کائنات و اگرچه صورت مانند خانهٔ کعبه مرتب مرکب از آب و گل ست اما فی الحقیقة مسجود ارباب قدس و اهل دل که فسجد الملائکة اجمعون صورت انسانی آئینه جلوه رحمانی ست که ان الله خلق آدم علی صورت الرحمن از هستی موهوم خود غیر از نامے ندارد و جز جلوهٔ موجود حقیقی از و سر بر نمے آرد فتبارک الله الذی خلق الانسان و علمه البیان و صوره علی صورة الرحمن و هو احسن الخالقین ۞

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی جعل العلم و العرفان نوراً و سراجاً و جعل لنا الاسلام و الایمان شرعة و منهاجاً و الصلوة و السلام علی رسوله الذی اخرج الخلق من الظلمات الی النور اخراجاً و علی آله و اصحابه الذین ادخلوا الناس فی دینه افواجاً **اما بعد** فهذا الوارد الثالث و الثلثون هو المسمی بالسراج الوهاج المراد بالسراج الوهاج ههنا العلم الحصولی الذی حصل للانسان و کشف علیه نور العلم ما هو فی الامکان فکما جعل الله الشمس و القمر فی الآفاق سراجاً وهاجاً کذا جعل العلم الاحساس فی الانفس سراجاً وهاجاً فمثل العلم الحسی کالقمر و مثل العلم العقلی کالشمس و مرتبة المحسوسات کمرتبة اللیل جعلها الله لباساً و تحجب النفوس بتعلق المحسوسات عن شهود الحق و مرتبة المعقولات کمرتبة النهار جعل الله معاشاً و یکشف علی النفوس بادراک المعقولات صلاح المعاش و المعاد و لیعیش العقلاء و العرفاء فی الدنیا و الآخرة معاشاً حسناً ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار ۞

وارد در علم العلم که علم مرکب ست

علم آئینهٔ تجلی گاه حضرت وجود ست که وجود درین مرآت جلوه میفرماید و ظهور می نماید و چنانکه وجود را دو مرتبه است یکی منشاء انتزاع و یکی منتزع همچنین علم نیز
بر دو قسم ست یکی علم البسیط که فقط دانستن ست یعنی ذات العلم بمعنی حاصل بالمصدر و این علم مظهر ذات الوجود ست که منشاء انتزاع ست بلکه عین آن لا یعرفه
الا الصمد و یکی علم مرکب که دانستن دانستن ست یعنی بمعنی مصدری و این علم مظهر وجود ظلی ست که آنهم معنی زائد ست بر ذات الوجود و صفت اول وست و درین موطن
موجودیة حضرت وجود بنظر می آید و جهل که مقابل علم ست نیز بر دو وجه است یکی جهل البسیط یعنی نادانست محض و یکی جهل مرکب که نادانست منضم بدانست ست
یعنی نداند و داند که میداند و علم مرکب را که مرکب میگویند باعتبار ترکیب علم تفصیلی ست بعلم اجمالی و جهل مرکب را که مرکب میگویند بلحاظ ترکیب علم ست با جهل
و این بیان متعلق بنفس العلم و نفس الجهل ست و منوط باصل اعتبارات بساطة و ترکیب علم و جهل که حاوی و شامل و اکبر همه مراتب مصطلحه و غیر مصطلحه علم و جهل
ست که علم حق و باطل و نادانست محض و غلط فهمی باشد و بلحاظ معنی اصطلاحی که حکما آن لب کشوده اند علم عبارت ست از حصول تصور چیزی در عقل مطابق
واقع یا تصدیق نفس بچیزی که در واقع چنان بود یعنی دانست صادق و صحیح مطابق و علم مرکب بالجزم و دانستن حقیقة این علم حق خود ست که نفس را نسبت بآن
شیئ معلوم دو علم جمع شده ترکیب می یابد و جهل البسیط آنست که نفس تصور خلاف واقع یا تصدیق خلاف واقع نماید یا بران جازم و ثابت نبود یعنی علم
غیر واقعی بدون استقرار و این نوع علم باعتبار غلطی داخل جهل ست که فی الحقیقة آنرا اندر یافته است و جهل مرکب آنست که نفس اعتقاد بامری نموده باشد
که خلاف حق و واقع بود و بران جازم و راسخ باشد و این نوع جهل را بجهة آن مرکب گفته اند که علم آنست که صورت چیزی چنانچه باشد نزد عقل حاصل
یا آنکه نفس تصدیق بچیزی نماید که در واقع چنان بود پس هرگاه که نفس تصور یا تصدیق چیزی نماید که خلاف واقع بود و دریابد که این تصور یا تصدیق که
نموده موافق واقع ست نفس را نسبت بآن یک امر دو جهل حاصل شده باشد و باید دانست که علم چنانکه معنی وجودی ست جهل [illegible]
علم البسیط که عین العلم ست و [illegible] از اطلاق اجمال و تفصیل نصیب ذات الوجود ست [illegible]
و جهل مرکب در قسمت ممکنات که مرکب از معنی عدمی و وجودی اند لهذا حق تعالی در حق انسان فرموده انه کان ظلوما جهولا و علم مرکب که تفصیل علم ذاتی
ثابت در مرتبهٔ صفتی و جنب تعالی و ودیعت امانت این علم بهمان جهول که حضرت انسان باشد بتضمن رحمت خاصهٔ خود نموده که انا عرضنا الامانة علی السموات
والارض فابین ان یحملنها و اشفقن منها و حملها الانسان انه کان ظلوما جهولا و ابای آسمانها و زمین از حمل این امانت و ترسیدن از این بجهت غیر مستعد بودن برای
اینمعنی ست و نداشتن استعداد این علم کلی و جزئی پس در افراد اکمل انسانیه طرف علم غالب میباشد و علم العلم ظهوری نماید و جانب حقیقة وجودیة در ایشان
راجح می آید و بقدر قوت نسبت خود بوجوب از جهل ذاتی خود که نصیب حقیقت ممکنه ست بر می آیند و بتضمن رحمت بی علة واجبیه و می آیند الممکنات بالنظر
الی ذواتها بالکلیة از مرتبهٔ جهل بر آمدن محال و تمام از شائبهٔ جهل خالی شده علم محض گشتن وهم و خیال علم حقیقی که مطلق پاک از لوث جهل باشد مخصوص حضرت
حق ست و بس و ما اوتیتم من العلم الا قلیلا چه علم کثیر که علم مطلق ست نصیب مرتبهٔ وجود مطلق ست موجودات مقیده را نیست مگر علم قلیل و در افراد ناقص
انسانیه طرف جهل و بطلان و امکانیه غالب میباشد همین قدر علم در ایشان آمده که جهل ایشان را مرکب ساخته از بساطه این مرتبهم فرو آورده بدرک اسفل رسانیده است
پس موجب رد نقصیهن باسفل السافلین که زوال حقیقی و دوری از حق ست پندار عروج و برتری گردیده و بیهوشی و جهالت بگمان هشیاری و حسبان خبر داری
زیاده تر بهم رسیده و غافل از غفلت هم ساخته و علم و آگاهی ایشان را در جهل مرکب انداخته بخلاف اینها معامله کاملین بالعکس این افتاده چنانچه در
رباعی و شرح آن تعلیم داده **رباعی** باعث شده هبوط مستی ما ٭ هشیاری ما فزوده از مستی ما ٭ آگاه ز آگاهی خود ساخته هست ٭ عارض
شده غفلتی که بر هستی ما ٭ عروج عبارت ست از ترقی بمرتبهٔ کمال حقیقی که وصول بحق ست و پستی تنزل بعالم شهادت و تعلق نفس با بدن و

مراد از هوشیاری حکمت و معرفت و از مستی تاله و قوت نسبت بمرتبهٔ الوهیت که علت انکشاف حقیقت ست و از آگاهی با آگاهی علم بوصول و از عروض غفلت
پیدا شدن امتیاز تشخص مقیدات که ناشی از جهل جمعیت حضرت اطلاق ست حاصل آنکه عروج یعنی ترقی بمرتبهٔ کمال حقیقی که وصول بحق سبحانه است
بسبب تنزل در عالم شهادت و متعلق شدن نفس با بدن ما را میسر گشته و هشیاری ما که حکمت و معرفت ست یعنی علم بحقائق اشیا کما هی علیه
از تاله که قوت نسبت ست بمرتبهٔ الوهیت و علت انکشاف حقیقت افزوده پس آگاهی با آگاهی که علم بوصول و حضور و شهود ست از راه عروض
غفلت که امتیاز تشخص مقیدات ست و ناشی از جهل جمعیت حضرت اطلاق پیدا شده چه علم حضور و وصول را مغایرت لازم ست و علم مغایرت
عین غفلت و حقیقت بعد و علم که کثرت من و او پیدا کرده گویا غفلتی ست که بر نفس انسانیه عارض شده و او را از مرتبهٔ اصل خویش ممتاز و جدا ساخته
اما از همین جدائی موجب حصول ست و علم العلم موصل طبع جهول کما مر و شرح رباعی بهمین معنی در متن نیز وارد شده که آگاهی عبارت از علم ست
و علم مرتبهٔ ثانی از حضرت وجود پس آگاهی با آگاهی که علم مرکب ست مرتبهٔ ثالثه باشد و علم اینجا حقیقت عالمیت و معلومیت پیدا میکند و متکثر میشود پس توجه
بسوی کثرت غفلت ست از مرتبهٔ وحدت اما همین غفلت که امتیاز اعتبارات ست باعث آگاهی بمرتبهٔ وحدت شده که وحدت نیز اعتباریست
فافهم حاصل این عبارت چون تصریح مطلب رباعی ست ما حصل آن هم در ضمن شرح رباعی مذکور شده است باز احتیاج تکرار ندارد رباعی امروز
که واکرد ز رخ یار نقاب ✽ در پرده بی پردگی آمد بحجاب ✽ از هجر و وصال او چگویم که مرا ✽ دریا در گشته و مشت خالی چو حباب ✽ مراد از کلمه
امروز هنگام موجودیت موجودات کونیه است که مطالع شمس وجود اند و از رخ مرتبهٔ ظاهر وجود و از یار وجود حقیقی که حضرت وجود ست و از واکردن
نقاب ظهور وجود در ین مظاهر و از پردهٔ خفا و استتار و از بی پردگی ظهور و از حجاب من حیث هو هو در گذشتن و از هجر توهم جدائی و از وصال
اتحاد معنوی و از دریا مرتبهٔ اطلاق و از حباب تعین مقید مقصود آنکه اگرچه هنگام موجودیت موجودات کونیه که مطالع شمس وجود اند وجود حقیقی
که حضرت وجود ست در مرتبهٔ ظاهر وجود ظهور خود نموده است اما در سطوت شعشعان انوار ظهور همان در مرتبهٔ خفا و استتار خود مانده و من حیث هو هو
مدرک هیچکس نگشته مصرع از غایت ظهور عیانش پدید نیست ✽ پس از توهم جدائی و اتحاد معنوی با وی چه توان گفت که هرچند دریای اطلاق
عین حباب تقید ست لیکن مقید از کیفیت مطلق بی بهره است و عین او نمیشود و لطف صورت حباب مشت خالی ماندن و در دریا بودن ظاهر ست

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا سبل السلام وانعم علينا بالايمان والاسلام والصلوة على رسوله محمد والسلام وعلى آله الكرام واصحابه العظام
اما بعد فهذا الوارد الرابع والثلثون هو المسمى بسبل السلام قد جاءكم من الله نور وكتاب مبين يهدي به الله من اتبع رضوانه سبل السلام فما بين الله تعالى
في كتابه الا ما هو سبب سلامة العباد وخيرهم في الدارين فمن تبع رضوانه سبحانه وسلك على الطريق الذي هداهم اليه يكون سالما ومحفوظا من كيد النفس و
شر ابليس في الدنيا ومن نار جهنم وعقوباتها في الآخرة ويدخل السلامة في دار السلام فلما علم تعليم الله خلقه حصل لهم الشكر فيفعل لهم انما تمسكا بآياته
سبحانه وثناء بكلماته تعالى وهو الذي اتاني قوة الاستنباط واستخراج اسرار آياته من كلام ربه رسيه بكرمه واحسانه متشبثا بذيل رسوله الذي هو على خلق عظيم عليه الصلوة والتسليم

وارد نصائح با آیات مع فوائد و نکات

هر نصیحتی و پندی که درین وارد نموده آمد اسناد آن با آیات است و گویا از طرف خود هیچ نگفته بلکه توضیح مطالب همان آیات کرده و هر چند

تمام این کتاب مع الشرح والمتن مستند بآیات واحادیث ست اما چون درینجا قریب بیکدیگر باکثر فقرات آیات وصل یافته وفوائد نکات آن بلطافت
بیان شده وبنابران این وارد مقید بقید آیات گشته تلک آیات کتاب الله تعالی نتلوها علیکم لاتمم الحجة ولله الحجة البالغة ولو شاء الله لهدیکم اجمعین
اکان للناس عجبا ان یؤید الله بآیاته عبدا ویلقی فی قلب رجل منهم ان انذر الناس بها وبشر الذین آمنوا واعتقدوا ان لهم قدم صدق عند ربهم قال المنکرون ان
هذا لساحر مبین وما الصنع فی الکتاب وما یؤثر فی نفوس الاصحاب لشیء عجیب الا انهم فی مریة من لقاء ربهم ولا یعلمون انه تعالی یختص برحمته من یشاء ویجعله
من المحمدیین الخالصین واذا تتلی علیهم آیات الله بینات قال الذین لا یرجون لقاء الله من المکذبین ما ایدک الله بکلامه هذا من تلقاء نفسک سبحان الله
ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق وما هذا من تلقاء نفسی ان اتبع الا ما اوحی الله الی نبیی محمد علیه الصلوة والسلام ولولا امرنی ربی ببیان هذه الآیات علی هذا
النهج بالتبشیر والانذار ما تلوتها علیکم علی طریق الابلاغ فقد لبثت فیکم عمرا من قبله افلا تعقلون وویل للمکذبین انهم لا یتبعون الا الظن وان الظن لا یغنی من الحق
شیئا وکذلک کذب الذین من قبلهم بما جاءت به الرسل ومنهم من یؤمن به ومنهم من لا یؤمن به والله اعلم بالمفسدین فان کذبونی فلی عملی ولهم عملهم وهم
بریئون مما اعمل وانا بریء مما یعملون ان الله لا یظلم الناس شیئا ولکن الناس انفسهم یظلمون یا قوم ان کان کبر علیکم مقامی وتذکیری بآیات الله فعلی الله
توکلت فان تولیتم فما سألتکم من اجر ان اجری الا علی الله وهو حسبی وما کان لنفس ان تؤمن الا باذن الله فلا اعبد الذین تعبدونه من دون الله من الهکم
المعقول الذی تتصورونه کالفلاسفة والصوفیة وتسمونه بالواجب والوجود المطلق وتزعمونه من جنس المنتزعات العقلیة او کالکلی الطبیعی کلا بل اعبد الله الذی
یعلم ما بین ایدیکم وما خلفکم ولا تحیطون بشیء من علمه الا بما شاء ولا تعرفونه حق معرفته سوی ربی وربکم واقمت وجهی للدین حنیفا وما انا من المشرکین وامرت ان
اکون من المحمدیین الخالصین فیا ایها الناس قد جاءکم الحق من ربکم فمن اهتدی فانما یهتدی لنفسه ومن ضل فانما یضل علیها وما انا علیکم بوکیل واتبع ما اوحی
الی رسولی علیه السلام واصبر حتی یحکم الله وهو خیر الحاکمین وبدانکه بنیاد مطالب ومعارف خالص محمدیان علی صاحبهم الصلوة والسلام بر کلام الله و
احادیث ست هرگز کشفی را که خلاف کتاب الله باشد معتبر ندارند وزنهار بغیر از الفاظ مصطلحه نبویه تکلم نمی نمایند زیرا که حاصل ایشان محض کشف لطائف
حقیقیه کلام الله واحادیث ست که از نظر کند بصران پوشیده مانده نه آنکه اظهار مطالب دیگرست چنانچه فرق محدثه را رد واده گواه براین ادعا
ارتباط احادیث وآیات ست بکلمات وعبارات اینها که دیگران را میسر نشده وتا حال هیچ کتابی اینقدر بجواهر زواهر قرآنیه ودرر احادیث
نبویه مکلل نگشته ودر هیچ جا اینهمه مطالب عقلیه نقلیه جمع نگردیده وبرهان عیانیان متحد نشده واوتیت جوامع الکلم مؤید این کاسه لیسان محمدیه خالصه ست
وما فرطنا فی الکتاب من شیء مشاهد حال این مقتبسان مشکوة نبوت اخلاق ایشان نه چون حکما فقط مهذب بتهذیب عقلی ست بل متخلق باخلاق الهیه
وآداب ایشان نه چون عقلا صرف منحصر بقوت فکری ست بل مؤدب بآداب رسالت پناهی ومعارف ایشان سراسر ناشی از تفاوق الهی [illegible]
ست نه از راه زیاده وفضولی سلوک ایشان سلوک نبوی ست وطریق ایشان طریق محمدی صفا وصفات کاملان ست وخلق حسن شعار ایشان ودر راه خود
نزدیک بحق اند ودر عین تقید آزاد مطلق **رباعی** چون آئینه باید که مصفا باشی + تا مظهر نور حق تعالی باشی + اینی ره اگر قرب خداهی خواهی +
دور از خود ونزدیک بدلها باشی + مصفا بودن پاک از خطرات ماسوی شدن وپاک از کبر ونفاق وحسد وبغض وکینه بودن ست [illegible]
قلب بدرجه اتم نمودن تا ظاهر وباطن پاک وصاف گشته تجلی گاه جمال لایزال [illegible] گردد ومظهر نور حق شدن متخلق باخلاق الهیه گردیدن [illegible]
متصف بصفات کمالیه مثل جود واحسان وکرم ولطف شدن ست [illegible] گشتن [illegible]
خود بودن فنا واستهلاک تمام حاصل کردن واز هواهای نفسانی گذشتن ست ونزدیک بدلها گشتن [illegible] القلوب گشتن وباعث آرام [illegible]
خود بودن ست والحق که عیشی بهتر ازین نیست که کسی از کسی خوش باشد [illegible] ان المنافقین فی الدرک الاسفل [illegible]

یعنی معاشی خوشتر ازین نمی باشد که باین طریق زندگانی کرده شود زیراکه چون دیگران را تو ناخوش نخواهی فرمود کسے با تو هم البته مخالفت نخواهد نمود و کیفیت
سلامت طرفین را شامل خواهد شد لهذا پیغمبر علیه الصلوة والسلام فرموده المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده واشرف الایمان ان یأمنک الناس واشرف
الاسلام ان یسلم الناس من لسانک ویدک واشرف الهجرة ان تهجر السیئات واشرف الجهاد ان تقتل وتعقر فرسک واشرف الزهد ان یسکن قلبک علی
ما رزقت وان اشرف ما تسأل من الله عز وجل العافیة فی الدین والدنیا وحسنهٔ دنیا همین خلق حسن است که مثمر نتائج حسنهٔ آخرت و حسن عقبی است ربنا
آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار و کمال خلق نیکو آنست که چنانچه با دیگران بدسلوکی نباید نمود و باعث آزار مردمان نباید شد
بلکه موجب خیر و نفع رسانی باید گشت همچنین با نفس خود بدسلوکی نباید کرد و باعث عقوبت خویش نباید شد و نفع و خیر بخود هم باید رسانید
یعنی خود را از مناهی باز باید داشت و باداء اوامر باید پرداخت تا در آخرت نجات حاصل آید و اینجا هم لطف زندگانی رو نماید که ولنفسک
علیک حق و بدانکه صورت نفاق آنست که بظاهر بمومنان اخلاص ظاهر کنی و در باطن مخلص نباشی و حقیقت نفاق آنست که بزبان کلمهٔ لا اله الا الله
خوانی و مقصود غیر او را هم دانی و کلمهٔ لاحول ولاقوة الا بالله گوئی و سوای او را هم فاعل شماری و آیهٔ هو معکم اینما کنتم از بر داری و دل را بغفلت گذاری
و از حضور و شهود حق باز داری و کریمهٔ و ما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها حفظ کنی و باز تردد روزی در دل باشد و تلاوت هو الاول والآخر
والظاهر والباطن نمائی و باز خلق را موجود مستقل مشاهده فرمائی و علی هذا القیاس بمراتب اعتبارات سفلیه گردی و بمرتبهٔ اسفل باز مانی
و خود را بمرتبهٔ اعلی که مقام توحید است نرسانی و در نار جدائی سوختی و دل را بشعور وحدت نغر دوری پس این شد تاویل ان المنافقین فی
الدرک الاسفل من النار زنهار خود را در آتش تازه دوری مفگن و با نفس و طبیعت مباش تا هیچ گاه نگردی و نهی النفس عن الهوی فان الجنة
هی الماوی خود را در کشیدن عبارت از پندار و اختیار است و البته همین موجب دوری از قرب حق است و ناشی از غفلت و مراد از نفس توهم
انانیت و خودی است و از طبیعت تقاضاهای حیوانیه که لذات بدنیه باشد [illegible] است از
تجردات عالیات و مورث حرمان از قرب حق تعالی پس کسی که نفس خود را از لذات حسیه باز داشت و از شهوات طبیعیه پرهیز کرد
تحقیق جای او در بهشت است و آرام دائمی او را حاصل و چنانچه بنفس و طبیعت خود متابعت نیامیزی بدیگران هم بمخالفت در آویزی و ستیزی
که افضل المومنین اسلاما من سلم المسلمون من لسانه ویده وافضل المومنین ایمانا احسنهم خلقا وافضل المهاجرین من هجر ما نهی الله تعالی عنه وافضل
الجهاد من جاهد نفسه فی ذات الله عز وجل هرگز طرف کسے نشوی که او همه طرف است فاینما تولوا فثم وجه الله طرف شدن اصطلاح است بمعنی مقابل
گشتن پس هرگز بکسے مقابله بطور خلاف حقیقی نباید کرد چنانکه جهال را با همدیگر واقع مے شود زیراکه او همه طرف است و هیچ شئے از احاطهٔ
حق بیرون نیست والله بکل شئے محیط و یک حقیقت واحده در همه حقائق جلوه گر است و نور وجودی منبسط بر موجودات است پس هر طرف
که رو آرید روی اوست و بازگشت همه بدوست غرضکه همه جا ناظر جمال با کمال او باید بود و مرارت خلاف که باطن را تیره میکند از سینه
رفع باید نمود تا خلل در معنی رضا و تسلیم پیدا نیاید و مکروه نیز در چشم بصیرت مرغوب نماید۔

تنبیه در بیان خصومت و عناد عوام و جهلا و حقیقت خلاف جهاد و خواص و عرفا

عوام و جهال را خصومت و خلاف باطنا و حقیقة واقع مے شود و خلش دشمنی باطن ایشان را بے آرام مے سازد و از شهود حق باز میدارد
و از حد عدالت در گذرانده در چاه هلاکت می افگند و خواص و عرفا را که خلاف و جدال و قتال با مخالفان پیش می آید چنانکه از انبیاء و ائمه
و صحابه علیهم السلام بوقوع آمده ظاهرا و از روی مجاز است و هر چند که در کفر هم همان احاطهٔ حق تعالی را مشاهده میکردند که والله محیط

با کافرین اما داد در مرتبه هدایت که خود مظهر آن هستند داده اند و منظور ایشان اصلاح عالم و رفع فساد از بنی آدم بوده است و از روی کلیه مقصود همین معنی بود که و در آن
امر فرد و بعض شخص جزئی باشد و برای خیریت عام ضرر چند اشخاص که سزاوار آن بوده اند باشد مثالش آنکه اگر مار انگشت زید را بگزد و زید برای خیریت
جان و تمام جسد خویش فی الحال آن انگشت را قطع کند تا زهر آن در دیگر بدن سرایت نماید پس این فعل اگرچه در حق انگشت ضرر است اما زید آنرا بخصوصیت بعمل
نیاورده و بدشمنی قطع نکرده و آن انگشت را هم چون دیگر اعضا از خود میداند و دوست میدارد و ناچار بدوستی قطع میکند و آزار بریدن آن نیز بزید میرسد لیکن چه
کند که فقط همان یک انگشت را دوست نمیدارد و دوستی او کلیة با همه اعضا مساوی است محافظت تمام اعضا دوستی این عضو بالصورت دشمنی ظاهر کرده و او را
روا دارد بریدن انگشت ساخته و چون میداند که سمیت در انگشت سرایت کرده و از کار رفته درد بریدن را گوارا میکند تا تمام بدن ضایع نشود و از موت
محفوظ ماند و آخر الدوا بناچاری تجویز بریدن بقدر ضرور کرده است و الا تا مقدور اکتفا بدیگر تدابیر نمود و تا ممکن اصلاح آن عضو نمود پس انبیا و اولیا از دوستی
و رحمت بی ادبان را تادیب مینمایند و مجرمان را بسزا میرسانند و مخالفان را میکشند نه آنکه بغضب و خصومت پیش می آیند جناب پیغمبر علیه السلام رحمة للعالمین
است و هر عمل که نموده است برحمت بوده است چنانچه فرموده است اذا حکمتم فاعدلوا و اذا قتلتم فاحسنوا فان الله یحب المحسنین پس قصد تبعیت کامله رسول کریم
نمائی و خود را تابع اکمل صاحب خلق عظیم فرمائی و دل هیچ احدی را تا توانی نرنجانی و هر ذیحیات را مثل خود دانی و هیچ دلی را تا مقدور نیازاری که تو هم دلی داری
قلوب المومنین عرش الله تعالی و دل عبارت از نفس ناطقه است و مظهر او قلب صنوبری که مضغه گوشت است پس باعتبار اول حاصل آنست که هیچ فردی را از
بنی نوع خود آزار نباید رسانید و ایذای هر شخص را چون ایذای خود تصور باید نمود که افراد انسانی هر چند مختلفة الصورت اند اما متفقة الحقیقة اند و در نوعیت یکی اند
و بلحاظ ثانی مقصود آنکه هیچ ذیحیات را از انسان و حیوان نیازاری که حیوانات را نیز روح حیوانی حاصل است و ادراک آلام و آرام میشود پس اگرچه در معنی
نوعی با تو مغایراند لیکن در جنسیه مشارک اند و درین مرتبه با تو یکی هستند و منظور ازین کلمه تا مقدور نیازاری آنست که ناحق احدی را از ذی حیات آزار ندهی
و اگر کسی از آدمیان در پی آزار تو باشد و یا بدیگران آزار میرساند و در امر دین و ایمان فساد میکند القدر تدارک که شر او نرسد ضرور است و زدن
و کشتن بحکم شرع حکام و سلاطین را درست است که داخل موذیان است و همچنین جانوری را بیهوده نباید کشت که جان عجب چیز است باز حاصل نمیشود پس حیوانات
را یا برای دفع مضرت آدمیان باید کشت مثل مار و کژدم و غیره یا برای جلب منفعت چون ذبح گوسفند و شتر و غیره و بی هیچ از آزار اینها دست باید برداشت
و لا تقتلوا النفس التی حرم الله الا بالحق و اینکه در بعض ادیان مطلق جاندار را کشتن روا نیست از راه افراط رحم است که فی الحقیقة ظلم است و ضرر آن بجهت
انسان که اشرف مخلوقات است عائد میگردد و آنکه پیش جمعی هیچ پروای مردن جاندار و ایذای آن نیست از راه قساوت قلبیه و بیرحمی و غفلت است
و احق و احسن و اقسط همان است که در شریعت محمدیه است علی صاحبها الصلوة و السلام یعنی هر انسانی را که در شریعت حکم بکشتن شده باید کشت و هر حیوانی
که حق تعالی ذبح آن حلال کرده ذبح باید کرد و قتل موذیان قبل از ایذا روا باید داشت و بی امر شرعی هیچ موجودی را نباید رنجانید تا بزدن و کشتن چه رسد
و اگر وضع درویشانه داری در عالم طریقت مناسب حال تو آنست که صرف برای نفس خود هیچ حیوان را ذبح نکنی مگر بتقریب قربانی یا برای ضیافت
دیگر مهمانان و خود هم بضمن ایشان در خوردن شریک باشی و منظور ازین آن نیست که چون زهاد خشک اهل بدعت بالکل ترک حیوانات اختیار کنی
بلکه حاصل آنست که خاص برای جان خویش هیچ جانی نیازاری و ذبح آن برای نفع دیگر مومنان مسلمانان روا داری و هم تخصیص برای کدام خاص
معامله ذات خود هیچ انسانی را با وجود بودن حق بطرف تو نرنجانی و نکشی و مکافات بدی به بدی نکرده بظاهر و باطن عفو نمائی که اشد الناس عذابا للناس
فی الدنیا اشد الناس عذابا عند الله یوم القیامة بشادی و خوشی پیش آ و جبین چین بگشا تا خود باغ و بهار باشی و با همه کس با لینت چنانچه ... از دست
و زبان تو سلامت مانند از سایر اخلاق تو رحمت یابند هرگز بدخوئی و ترش روئی معاش منما و خوش خوئی و خنده روئی بوده باش فرموده که

درغوری بشادی و خوش خلقی پیش آکه هر شخص مظهر اوست و در هیچ صورتی جلوه گر نیست جز دوست پس وقت ملاقات دوست خوشی باید نه ناخوشی و بالطبع
تاثیر این معاشرت آنست که آدمی خود مدام خوش و خورم میباشد و برای خود همه باغ و بهار میشود و برای دیگران دوست و یار قال علیه السلام احب الاعمال
الی الله بعد الفرائض ادخال السرور علی المسلم ازینجاست که حضرت خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس سره که سر حلقه طریقه عالیه نقشبندیه است به پسر خود نصیحت فرمود
که در شیخی را بند و در یاری را کشا و چون چنین بیعت صاف و پاک میسر میشود و نجات از عذاب دارین نصیب میگردد که در حدیث شریف است حق تعالی
هرکه را خلق نیکو داده است آنرا خوراک آتش نخواهد کرد زیرا که همین بد خلقی که عبارت از حسد و حقد و کبر و نفاق و زود رنجی ست انجام آدمی را بهیمه میکند
و در آخرتهم باعث آزار خواهد شد و چون این خطرات از لوح خاطر منسوخ شدند باز همه آرام و آرام حاصل ست خلق نیکو نجات هر دو عالم را قابل [illegible]
حق ست که دولتی به از خوش خلقی نیست و خلق محمدی خلق عظیم ست که انک لعلی خلق عظیم و احب عباد الله الی الله احسنهم خلقا اسوء خلق بد خلقی حماقت
نخوت و غرور از جهالت دنیا سهل ست و تکبر جهل دنیا عبارت از اعتبارات موهومه بی ثبات این عالم است که جهلا گرفتاری آن ظاهرا و باطنا مقید اند
و عرفا بصورت و ظاهر رعایت آن بقدر ادای حق مینمایند و باطنا فی الحقیقه آزاد ازین دام هستند پس اینهمه امور موهومه دنیا در نظر عرفانی سهل ست
که ثباتی ندارد و تکبر و غرور بر مال و کمال و حسب و نسب ناشی از جهل ست که بجا نمی آرد چه این همه امور پیش از اعتبارات معتبران که تو بهات گرفتار اند
نیست پس بر کسی اعتراض مکن تا باعث اعراض نگردی و هر که بر تو اعتراض نماید تسلیم نما که اذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما یعنی هرگز بر کسی اعتراض و
رد و قدح نباید کرد که این کار غافلان کج طبع و قاسیان غلیظ القلب ست و بالطبع موجب اعراض و اغماض و روگردانی و فرار اکثری میگردد و سبب
تنفر و تکدر و گریز و انتشار بیشتری میشود که ولو کنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولک فاعف عنهم واستغفر لهم وشاورهم فی الامر و بدانکه
در اصل اعتراض ناشی از عیب بینی و نکته چینی ست که خود عیب ست تو که عارف و محقق هستی باید که همه جا جز هنر نه بینی و غیر از گل وحدت ازین باغ نه چینی
که در هر موجود یک حقیقت جلوه گر ست و اگر نظر بر امکانیت ممکنات کشاده شود هر ممکن داغ امکان با خود دارد و بی عیب خداست و بس و کسی که
اعتراض بر دیگران میکند در خود سوای آن عیب بسیار عیوب دارد که بنظر خود شناسی میتوان دید و از نظر خود بینی پوشیده میباشد و مراد از منع
اعتراض آن نیست که امر معروف و نهی منکر نباید نمود که راه دین و اسلام همین پند و نصیحت ست که الدین النصیحة بلکه حاصل آنست که در کسی کار اثر سخن خود نیابی
و سود مند ندانی بیهوده بطور تخطیه بر کسی ایراد مکن که این شعار مردمان بد باطن ست و بیفائده مثل زاهدان خشک مغز با هر کسی از راه خود بینی ستیز
که طریق درویشی این نیست و اکثر مردمان خلوص نیت را ندریافته از راه نفسانیه قبول معنی حق نمی نمایند و بانکار و نفرت پیش می آیند و اگر کسی بر تو
اعتراض کند تسلیم نما و باعتراف قصور خود [illegible] که انسان مرکب از خطا و نسیان ست اگر واقعی آن نقص در تو باشد در ازاله آن بکوش و الا آن شخص مغفور
شد و در توجیه خلل واقع گشت تا از آن رنجیده خاطر نشوی لهذا حق تعالی برای تربیت مومنان آینده از حال مومنان گذشته خبر داده که اذا خاطبهم الجاهلون
قالوا سلاما اگر چشم حقیقت بین ست راه این ست یعنی اگر دیده بصیرت روشن ست و حقیقت هر امر بنظر می آید راه و طریق سلامت و خیریت دارین همین
قسم گذران ست که بالا مذکور شد زیرا که عالم صدای کوه ست و مزرع شادی و اندوه هر چه گوئی شنوی و هر چه کاری دروی یعنی چنانکه در کوه آواز بهر طوری که
کسی میکند از طرف کوه نیز همان قسم آواز می شنود همچنین در عالم نیز با عالمیان بهر طوری که سخن گفته میشود همان قسم جواب یافته میشود اگر سخت و تلخ
با کسی گوئی جواب سخت و تلخ شنوی و اگر بملائمت پیش آئی اثر آن مشاهده نمائی و این کشت زار دنیا مزرع شادی و غم ست اگر تخم عمل خیر کاری
آخر کار شاد شوی و اگر تخم عمل شر کاری عاقبت امر پشیمان و غمناک گردی پس هشدار و فهمیده حرف بر زبان آر و همت بر اصلاح نفس خود و اعمال
خود گمار و با کسی کار مدار و قدم براه رضا و تسلیم گذار والله بصیر بالعباد العاقل تکفیه الاشارة یعنی عاقل را یک اشاره کافی ست که بران [illegible]

دیگر امور را سرانجام میکنند و احمق را بسیار پند و نصیحت هم فائده نمیدهد که هرچه گفته می شود آنرا خود میشنود لیکن باز وقت معامله فراموش مینماید و هرچه گفته نشد
آنرا هرگز ندانست و نفهمید که خود قوت ممیزه ندارد و این محال ست که هر جزئی هر چیزے در بیان آید که جزئیات هر امر را حدّے و نهایتی نیست لهذا پیش
اهل حق با کتاب و سنت قیاس هم امر ضروری ست که هرچه لفظاً صریح از کتاب و سنت معلوم نشود آنجا قیاس را کار باید فرمود و اجماع برای آن ضرور
که در مجمع البته کسے از صاحبان عقول صائبه هم خواهد بود و خطا نخواهد کرد ازینجهت ست که پیغمبر علیه السلام فرموده که لاتجتمع امتی علی الضلالة بالجمله هر قول
و فعل فهمیده باید کرد و چون حیوانات عنان خود بدست نفس و طبیعت نباید داد و هم وقت مصروف در نفع رسانی و خیر خواهی بندگان الهی باید بود که خیر
تو هم درهمین امرست خیر الناس من ینفع الناس و با وجود اینهمه اگر کسے از تو ناخوش باشد او از خود ناخوش ست نه از تو که چنانچه اهل صفا و نیک افسان را باهم
دوستی و اخلاص مے باشد همچنین اشقیا و بد باطنان را بے هیچ با بندگان الهی خصومت و بدگمانی مے باشد و خود بخود در نار حسد و حقد می سوزند و هر وقت
در عیب جوئی و نکته چینی مردمان سرگرم میباشند و ازین عیب خود غافل اند و نظر بر خویش نمیگشایند پس اگر با وجود اخلاص و صفائی تو کسے از چنین
اشخاص از تو رنجیده خاطر باشد و بدگوئی تو کند او فی الحقیقت از تو ناخوش نیست بلکه از خود ناخوش ست و از دست خوی بد خویش درین بلا مبتلا
شده از طرف خود صاف باشی تا عند الله معاف باشی لاتزر وازرة وزر اخری اینجا معامله هر شخص با اوست دل خود را از خطرات ماسوی صاف باید نمود
و بمشاهدهٔ وحدت الهیه باید آسود تا در تو و حق تعالی حجاب نیفتد و اینها را در همان آفت شرور نفوس ایشان باید گذاشت که او سبحانه اینها را درهمین بلا در دنیا
هم گرفتار کرده و در آخرت هم مبتلا خواهد ساخت و بدی ایشان سزای ایشان میدهد که بر نمیدارد و بر دارنده بار دیگرے را هرچه بر سر هر که افتاد افتاد
سبحان الله دوستان نماندند و هر کب از جهان جهاندند انا لله و انا الیه راجعون الهی باقیماندگان را سلامت دار و روی دل ماسوی خود آر الله بس ماقی هوس
کلمه سبحان الله اینجا تعجباً واقع شده یعنی حق تعالی پاک و مبرا است از تغیر حال و عجب قدرت نمائی خود میکند با یجاد و اعدام اشیا اکثرے از دوستان
و آشنایان که همین قسم مثل ما زنده می بودند و حرف و کلام همین طور میکردند و باهمدیگر اخلاص و محبت داشتند یکایک معلوم نشد که کجا رفتند و چه شدند
و اثری از آثار ایشان پدید نیست پس همین قسم عنقریب ست که ما هم شریک رنگ ایشان می شویم و انا بهم ان شاء الله لاحقون زیرا که همه موجودات مرآت
ظهور حضرت وجود موجود شده اند انا لله و آخر کار هم بازگشت همه باوست و انا الیه راجعون و دعای سلامت برای یاران باقیماندگان هم بدینست تا
فیض طریقهٔ محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیة جاری بود و مؤمنین سلامت باشند و هم از راه رحم بر حال خود که دل محبت منزل این ضعیف العباد طاقت
دیدن غم محبان ندارد و حیات ایشان را از حیات خویش عزیزتر میدارد و استدعای آنکه روی دل ما بسوی خود آر ازان جهت ست که حالا وقت کهولت
رسیده و عنان ظهور بطرف بطون معطوف گردیده پس ایشان را و کار و بار ایشان را به هادی مطلق و ناصر بحق سپرده خود متوجه مرتبهٔ اقدس الهی مدام باید بود
و انتظار پیغام دوست باید نمود باد ام که ما را داشتند آنچه خدمت طریقه و فرزندان و یاران کنانیدند کردیم بیشتر از هر که این سعادت مقدر ست ظهور خواهد کرد
و ان شاء الله العزیز تا قیام قیامت این طریقه علیه روز افزون و بر قرارست و حق تعالی ناصر و معین هم وقت ست ما قلت لهم الا ما امرتنی به ان اعبدوا الله
ربی و ربکم و کنت علیهم شهیداً ما دمت فیهم فلما توفیتنی کنت انت الرقیب علیهم و انت علی کل شیٔ شهید برادر عزیز را بحضرت الله تعالی سپرده و ذریات آن
که دیگر رسائل باشند و جمیع فرزندان و اهل بیت و یاران و روضهٔ متبرکهٔ حضرت امیر المجاهدین را بحفظ و حمایت حافظ و ناصر حقیقی هم لوالله التفویض کرده ایم
و خود هر لحظه ناظر جمال بے زوال حضرت اطلاقیم و افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد آه و اشوقا الی لقاء الی کان فی الدنیا معی و سیکون ان شاء الله
عند السکرات معی و فی القبر والقیامة والجنة معی و المرء مع من احب **رباعی** چون دوده نه بچه از چه سودا بداغ ؛ گردست جگر غم احبا همه داغ ؛
رفتند بخواب اهل بزم و ما را ؛ بازست هنوز چشم مانند چراغ ؛ این وارد در حضور اقدس حضرت قبله کونین بتحریر رسیده بود و این شرح حالا

بعد رحلت آنجناب مرقوم شده لیس در وقت تحریر وارد چون یاد یاران گذشته که صداقت تام و اوصاف موافق اتمام داشتند آمده بود خصوصاً یاد
شیخ معین الدین رحمۃ اللہ علیہ که خصوصیت و محبت تمام با فقیر ایشان را بوده است و حضرت قبلہ کونین بر حال ایشان نہایت تفضل می فرمودند و بعد
وفات ایشان فرمودند که معین الدین نمرده است زنده است و بر زبان الہام بیان بحجبالت شوق این الفاظ جاری شد که ان اولیاء اللہ لا یموتون
حسب حال در وجدانی این رباعی بے اختیار بتسوید رسید و دل را از الفت ما سوی اللہ سرد گردانیده و لطف شعری و تمثیلش پیداست ۔

ھو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی علّمنا من تاویل آیاتہ وکشف علینا اسرار ذاتہ وصفاتہ والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد خیر مخلوقاتہ وعلی آلہ المشرفین ببرکاتہ وصحابہ المستفیضین
بفیوضاتہ **اما بعد** فہذا الوارد الخامس والثلثون المسمّٰی باحسن التاویل کشف اللہ علینا وعلیکم اسرار القرآن کما وفقنا وایاکم بتلاوتہ فاعلم ان لکل کلام ظاہر و
باطن فالظاہر ہو الالفاظ والخطوط وہو امر جسمانی محسوس فان الالفاظ انما ہی اصوات تحدث فی الحلقوم والتکلم بین اللسان والشفتین وتظہر عند خروج النفس بالحرارۃ
بعد ترویحہا الحرارۃ الغریزیۃ التی فی القلب فہی مسموعۃ لہا ہیجانہ ثم الی مسامع الآذان محمولۃ فی الہواء مدرکۃ بطریق الاذنین بالقوۃ السامعۃ وہی ثمانیۃ و
عشرون حرفاً فی اللغۃ العربیۃ واما فی سائر اللغات فربما تزید وتنقص والخطوط ہی نقوش خطت بالاقلام فی وجوہ الالواح وبطون الطوامیر مدرکۃ
بالقوۃ الباصرۃ بطریق العینین فالحروف الخطیۃ انما وضعت سمات لیدل بہا علی الحروف اللفظیۃ وان الحروف اللفظیۃ وضعت سمات لیدل بہا
علی الحروف الفکریۃ وہی الاصل والباطن وہو المعنی والمطالب وہو امر روحانی معقول فی افکار النفوس مصور فی جوہرہا قبل اخراجہا معانیہ بالالفاظ
فہو تصور النفس معانی الاشیاء فی ذاتہا لرسوم المحسوسات فی جوہرہا وتمییزہا فی فکرتہا ولکل واحد من الظاہر والباطن مراتب کثیرۃ باعتبار النحویۃ والفصاحۃ
والبلاغۃ والمنطق وتطابق الواقع واستعداد السامع وبیان الحقیقۃ فما یعلم حقیقۃ الکلام الا المتکلم ذلک الکلام وما یفہم مرادہ الا ہو والسامعون والناظرون یسوغون
بالفاظہ ویستخرجون المطالب منہ حسب عقولہم وافہامہم فکل ما بین الناس من مطالب کلام الغیر کلہا تاویلات وداخل فی الماولات وان کان بعض منہا مراد القائل
ایضاً الا ما فسرہ المتکلم بعبارۃ اخری فہی تفسیرہ وان کانت فیہا معانی تاویلیۃ وما وقع فی کلامہ تعالی وما یعلم تاویلہ الا اللہ بلحاظ تفسیریۃ التاویل وباعتبار
الماولین لا باعتبار نفسہ کما فسرہ بقولہ والراسخون فی العلم یقولون آمنا بہ کل من عند ربنا وما یذکر الا اولوا الالباب ومعانی المقطعات القرآنیۃ ایضاً کتب
العلماء والعرفاء علی قدر افہامہم ما فہموا مع اعتراف عجزہم عن درک حقیقتہا کما ہو حقہا واللہ ہو الاعلم بحقیقتہا کما ہی ہی فانی ایضاً اکتب من اسرار بعضہا
ما الہمنی ربی وعلمنی من لدنہ بطفیل رسولہ علیہ الصلوۃ والسلام فاعلموا ان الم تلک حروف مفردۃ من المقطعات القرآنیۃ التی ما یعلم تاویلہا غیر اللہ ورسولہ
والراسخون فی العلم المفاد من العلم الالہی الذین علمہم اللہ تعالی من لدنہ علما یقولون آمنا بکل ما انزل اللہ علی رسولنا وکل القرآن من عند ربنا ویبینون للناس
علی قدر ما کشف اللہ علیہم من اسرارہا کما کتب المفسرون معنی تلک الاحرف الثلثۃ المذکورۃ انا اللہ اعلم وکتب بعض العرفاء اذا تجتمع ہذہ الحروف
المفردۃ تکتب بصورۃ لفظ الم فارسیۃ درد فالمراد الم المحبۃ الالہیۃ وقال البعض منہم المراد بالالف الایمان باللہ وباللام لقاء اللہ تعالی وبالمیم المعرفۃ
الالہیۃ وہکذا کل محقق عارف اشار الی المعنی الخاص ما کشف علیہ واما ما کشف الحق سبحانہ علیّ من فضلہ فہو ہذا اعنی الالف اشارۃ الی مرتبۃ الاحدیۃ
المجردۃ الذاتیۃ ظاہراً وباطناً لان ظاہر حرف الالف المفرد ہو الخط الواحد المستقیم وباطنہ ہو العدد والواحد تعداداً اذ لا ینضم الالف فی الکتابۃ
ایضاً بالکلمات المکتوبۃ ابتداءً وفیہ اشارۃ مشیرۃ الی ان الاحدیۃ الذاتیۃ غنیۃ عن العالمین وینضم فی اواخر الکلم کتابۃ باعتبار دلالتہ

علی رجوع کل الامور الی الذات المجردة الالٰہیۃ کما ان الذات الالٰہیۃ لا تتحد باحد من الموجودات وکل واحد منہا یرجع الیہ آخراً والذات تکون کل حین کما کانت
قائمۃ علی صورتہا الاصلیۃ الاحدیۃ دائماً اولاً وآخراً وما تغیرت من تلاحق الاضافات والاعتبارات واللام اشارة الی مرتبۃ اللوازم الذاتیۃ التی ہی الصفات
الحقیقیۃ والکمالات المتحققۃ الثابتۃ فی ذاتہ تعالیٰ وتقدس وہی المرتبۃ النازلۃ المفصلۃ للذات الواجبیۃ وزائدة علیہا بزیادة الظہور فی جانب التنزل کما ان صورة
حرف اللام تحصل بتلاحق الدائرة مع الالف فی الجانب السافل واذا الحق تلک الدائرة تصیر الالف لاما فی الکتابۃ والمیم اشارة الی مرتبۃ المفصلات الاسمائیۃ
التی ہی مرتبۃ ملاحظۃ الذات مع الصفات وتسمی بمرتبۃ الاسماء وتنزلت عن مرتبۃ الصفات تنزلاً اعتباریاً وصارت اشد ظہوراً لانہا مظاہرہا التی ہی
حقائق الموجودات المکونات ولما کان فی مرتبۃ الصفات التی اشیرت باللام ومرتبۃ الاسماء التی اشیرت بالمیم امتیاز اعتباری فی حضرة العلم وانفکت
ہذہ المرتبۃ عن تلک المرتبۃ انفکاکاً جلیاً لذا جمع اللام مع المیم فی الکتابۃ ایضاً فی کتاب اللہ جل شانہ فقال جل وعلی بعد بیان تلک الاحرف الثلثۃ المقطعۃ التی تدل علی
مراتب الذات والصفات والاسماء بالطریق المذکور دلالۃ ایمائیۃ ذلک الکتاب لاریب فیہ والمراد بذلک الکتاب تلک المراتب الثلثۃ الغیبیۃ التی اشار الیہا
بالحروف المسطورة لذا قال ہدی للمتقین الذین یؤمنون بالغیب وان کان المراد بذلک الکتاب القرآن کما کتب المفسرون فینبغی ان یقول ہذا الکتاب ولم یقل
ذلک الکتاب ولم قال بعدہا والذین یؤمنون بما انزل الیک وما انزل من قبلک فہہنا المراد ہو الکتب المنزلۃ مثل القرآن المجید والتوراة والانجیل والزبور وغیرہا من
الصحف التی نزلت علی الانبیاء علی نبینا وعلیہم الصلوة والسلام فیا ایہا الناظر انظر بالانصاف ان سیاق کلامہ سبحانہ ام یدل علے ما قلنا ہذا ویدل علی ما قالوا
من قبل واللہ علی ما نقول وکیل وہو اعلم بالصواب ۔

وارد در تاویلات بعض آیات ومعاملہ مصطفویہ وموسویہ علی نبینا وعلیہ الصلوة والتحیہ

تاویل بیان آنچہ سخن بوی بازگردد فہو فی الاصل الترجیع وفی الشرع صرف الآیۃ عن معناہا الظاہر الی معنی یحتملہ اذا کان المحتمل الذی یراد موافقاً بالکتاب والسنۃ
والفرق بین التفسیر والتاویل ان التفسیر الشہادة علی اللہ والقطع بانہ عنی بہذا اللفظ ہذا المعنی فیحرم تفسیر القرآن بالرأی ولم یجز الا بنص من النبی صلی اللہ علیہ وسلم
والتاویل ترجیح احد المحتملات بدون القطع والشہادة علی اللہ فلا یحرم تاویلہ بالرأی للعالم بالالفاظ والعارف بالمعانی پس درین وارد بیان معانی باطنیہ اکثر
آیات ست وہم موافق ومطابق بظاہر الفاظ وبیان معاملہ حضرت سید المرسلین علیہ من الصلوة اتمہا ومن التسلیمات اکملہا با حق تعالی وہم بیان معاملہ
حضرت موسیٰ با رب خود علی نبینا وعلیہ السلام ودر بیان امر یعنی درامر دیدار وتجلی وبیان فرق وامتیاز مرتبہ حضرت خاتم النبوة از حضرت کلیم اللہ در اتمیت واکملیت
غرضکہ ہرچہ از تحقیقات پیش مے آید واسرار حالات آنچہ می کشاید بندہ اظہار آن می نماید **رباعی** گرم سفرم ز منزلی می گریم + افسانۂ شوق محملی میگویم
این قافلہ مست می بے درد ہمی میرود + بانگ جرسم درد دلی میگویم + گرم سفر بودن ہر آن راہ عدم پیمودن ست ومنزل منزل آخرت ومنزل مقصود کہ مرتبۂ وصول
بحضرت حق ست وافسانۂ بیان حالات طریق ومعارف ومحمل عالم علویات والٰہیات کہ جلوہ گاہ لطافت آن شاہد لطف ست وقافلہ مردمان زمانہ
خود وبادۂ بیدردی بیہوشی وغفلت ودرد دل چیزے کہ از صدمات عشق بر قلب وارد شود حاصل آنکہ ہر آن گرم سفرم ودر ہر لحظہ راہ عدم وفنا می پیمایم
وبسوی عالم آخرت وحقیقی کہ منزل وقرارگاہ ہمہ است میروم وہر وقت سخن از منزل مقصود کہ مرتبۂ وصول بحضرت حق ست میگویم کہ والی اللہ المصیر وبیان
حالات طریق ومعارف شوق عالم علویات والٰہیات کہ جلوہ گاہ لطافت آن شاہد لطف ست مینمایم واین قافلہ یعنی مردمان زمان ما کہ ہمرکاب
ہمراہ ما راہ فنا طی میکنند مست بادۂ بیدردی وبیہوشی وغفلت اند ہمی شنوند ومشکل ما نمی فہمند جرس ہمیشہ بفریاد ودرد دل خود یعنی چیزے کہ از صدمات
عشق حقیقی بر قلب وارد شدہ ظاہر می کنم واظہار حقیقت می سازم ولکن لہم آذان لا یسمعون بہا ولہم اعین لا یبصرون بہا اولٰئک کالانعام بل ہم
اضل اولٰئک ہم الغافلون این جماعہ غافلین معذور اند چہ کنند گوشے کہ دارند از استماع آن کلام کر ست اللہم اہد قومی انہم لا یعلمون الا ما شاء اللہ

قد ینزل معنیً علی قلب المؤمن بلا حجاب الحواس ویعلمه من لدنه علماً و چشمی که عوام الناس دارند از دیدن آن جلوه بے بصر ست ولا یفهمون انه تعالی قد
ینور قلب المؤمن بنور ظهوره وانه ینظر بنور الرحمن گوش مادی بیخبر ازین صدا که از تلع و تمع پیدا میشود و هوا متکیف بآن شده بصماخ میرسد نمیشنود
و چشم مادی سوای این مبصرات حسیه که بسبب شعاع مخروطی دیده می شود نمی بیند و آن معامله دید و شنید که او سبحانه بتصدق رسول خود علیه السلام با اخص خواص
بمیان می آرد ورای الانفس و آفاق ست و متعلق بصرف قبول و اجتبا که آن معنی را نه کسے باین چشم دیده و نه باین گوش شنیده لاعین رأت ولا اذن سمعت

هر چند شورش عشق علم ناله ها برافراشته و جلوهٔ حسن پردهٔ حجاب برداشته اما هیچکس گوشے بران ننهاده و چشمی برین نگشاده لیس کمثله شیٔ وهو السمیع البصیر
شورش عشق عبارت از انبعاث حب اول ست که بحبت آن اعرف ازان خبر میدهد و مراد از جلوهٔ حسن تموج حضرت وجود بانواع ظهورات پس اگرچه
آن حب اول باشتیاق دیدار خویش در مظاهر جبینه ناله های ذوق و شوق نموده و زبانی عرفا راه پیغام و سلام گشوده و شاهد وجود بلباسهای رنگارنگ
جلوه گر گردیده و از هر جانب بهر کس فرا رسیده و پرده و حجاب را از میان دریده و خود را بهیچ نوع نپوشیده لیکن هیچ یکے از حقائق ممکنه که عدمیات
مظلمات اند چشم تماشا بر رویش نگشاده و گوشے بگفتگویش ننهاده زیرا که نیست مثل او هیچ شیٔ و اوست سمیع و بصیر و سماعت و بصارت از کمالات
وجودیه و صفات حقیقیه اوست پس خود را خود دید لا تدرکه الابصار وهو یدرک الابصار و کلام خود را خود شنید لمن الملک الیوم لله الواحد القهار الف لام
استغراق ست در کلمهٔ الیوم که همه افراد ایام را شامل ست نه آنکه فقط روز قیامت مخصوص بحق تعالی ست و حالا ملک در تصرف دیگران فتاده است
آن وقت را خواهد شد تعالی الله عن ذلک چه دنیا و چه عقبی همه جا جلوه گاه اوست و کونین فرش بارگاه او جل جلاله و عم نواله جز او کیست که نظر تماشا
بجمالش کشاید یا استماع کلامش نماید ع لیس فی الدار غیره دیار * یعنی رؤیت را وجود رائی و مرئی و استماع را وجود سامع و متکلم ضرورست و
چونکه موجود نیست در مراتب موجودات مگر وجود و غیر وجود که عدم ست لیاقت موجودیت ندارد پس حضرت وجود را حضرت وجود دید و کلام خود را خود شنید
یعنی مشاهدهٔ صفات خویش خود کرد ع خود تماشا و خود تماشائی * شخص موسوی علیه السلام در سوال ارنی جواب لن ترانی یافت و جناب مصطفوی صلوات

الله و سلامه علیه چون خود را درمیان ندید بشرف دیدار مشرف گردید فاوحی الی عبده ما اوحی لذا قال مرشدی المحقق دامت برکاته (شعر) آنکه
دیدار نصیب زبانش لال ست * دیده را وصف خموشی و زبان را قال ست * تا دام که پردهٔ خودی از میان برنداری تاب دیدار او نیاری از طرف خود
هیچ تمنا و درخواست نباید نمود حتی که تمنای تجلیات و استدعای مکاشفات هم نباید فرمود که در صورت طلب بقای هستی تست و تا که تو توئی از و در حجابی حضرت
موسی علیه السلام باوجود آنهمه قدرت که نفس قوی داشت شنید آنچه شنید و همین هستی خودش مانع دیدار گردید مصطفی ست علیه الصلوة والسلام که خود را درمیان
ندید و بشرف دیدار مشرف گردید که فکشفنا عنک غطاءک فبصرک الیوم حدید پس حضرت کلیم الله بلا تشبیه بمنزلهٔ زبان حق و لسان الغیب بود که سوال و جواب میکرد
و مطلوب را نمیدید و حضرت حبیب الله صلوة الله علیه بلا تشبیه بمثابهٔ چشم بصیر حقیقی تعالی شانه و عین الغیب بود که هیچ نمیگفت مگر مشاهده مرتبه که علیم و هم می نمود
و بحرف و کلام بے صوت که عبارت از ایما و اشارات ست بمعشوق خود سخن می پیوست و آنچه موسی می شنید پیغمبر ما آنرا می دید فافهم من ثمه رموز المقطعات القرآنیه
آرے کار زبان سوال ست و دیدار نمی یابد و زبان چشم لال ست و دید مینماید شعر مذکور حضرت قبله گاه دامت فیوضه متضمن همین معنی ست بارے چون حضرت

موسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام باوجود ادراک هستی خود تمنای دیدار داشت که از کلمهٔ رب ارنی ظاهرست او تعالی متجلی بسوی الشان نشد و بطرف
جبل که بیخبر از هستی خود بود تجلی فرمود فلما تجلی ربه للجبل جعله دکاً و خر موسی صعقا فلما افاق قال سبحانک تبت الیک انا اول المومنین اینجا که کمی رتبهٔ
حضرت موسی بیان شده نسبت بمرتبهٔ حضرت خاتم الانبیاست علیهما السلام نه نسبت اولیا که اکمل ولی با دنی درجهٔ نبی نمیرسد اگرچه با اولیا را این امت
بتصدق سید المرسلین علیه الصلوة والسلام معاملاتے میسر می آید که انبیاء دیگر بران غبطه مینمایند چنانکه مشهورست که اکثر انبیا تمنای امت بودن آنسرور

علیه السلام نموده اند و حضرت عیسی علی نبینا و علیه السلام تبعیت محمدیه اختیار خواهد فرمود و اقتدا بامامت حضرت مهدی علی جده و علیه السلام خواهد نمود
پیغمبر ما صلوات الله و سلامه علیه سید الکونین ست و اجزای او سادات افراد و ثقلین و در دور محمدیان ست و نور محمدی حاوی و محیط عالم و عالمیان
و همه ستارگان در نور این آفتاب عالمتاب گم اند و جمله قطرات ممکنات غریق این قلزم بالجمله برای ظاهر کردن این حقیقت بر موسی علیه السلام که تا دم
شعور خودی باقیست لائق تجلی حق نمیتوان شد بوده است که او سبحانه تجلی بطرف جبل که بیخبر از هستی خود بود فرموده و نباید فهمید که از تجلی ربانی
بسوی جبل و عدم تجلی بران مرسل اجل ضعف حال آنجناب باشد بلکه این نوع اعراض و اغماض از قبیل تغافل شواهد و معاشیق ست که نسبت بعشاق ادا کنند
و لغرض اسماع و اراءة ایشان بدیگران حرف گویند و رو نمایند ؎ دیدار مینمائی و پرهیز میکنی ٭ بازار خویش و آتش ما تیز میکنی ٭ بهر حال حضرت موسی علیه السلام
چگونه این تکرار ننمایند و چرا لب بتمنای دیدار نگشایند که استعداد قوم ایشان مقتضی همین بود چنانچه قوم هم باین کلمه زبان درازی کرده بودند لن نؤمن لک حتی
نری الله جهرة و حق تعالی میفرماید و ما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه پس چون قوم حضرت موسی حرف طلب دیدار بر زبان رانده بودند ایشان نیز از حق تعالی
همان استدعا کردند که اول خود او را بچشم ظاهر ببینند بعد ازان دیگران را بنمایند خواه ننمایند و تسلی دل خویش درین امر از حق سبحانه خواستند تا قوم را نیز بسبب
تسلی خویش تسلی بخش شوند که اول در هر امر که مقتدا را تسلی و اطمینان حاصل می باشد در همان امر بقسمت هر کسی که از مقتدیان مقدر ست اطمینان و تسلی
پرتو می اندازد و الا از کجا حاصل شود که منبع فیوض او ست پس حضرت موسی باقتضاء استعداد قوم این تمنا کرده و حق تعالی حقیقة کار چنانچه باید ایشان
منکشف ساخت یعنی بلحاظ مرتبهٔ تنزیه بحیثیت جواب لن ترانی داد که آن مرتبه لیاقت محسوس شدن بالبصر ندارد و هرگز دیده نمی شود و باعتبار تشبیه تجلی نوری
فرموده و دیدهٔ دیدار طلب را بارادهٔ آن جلوه حیران و دنگ نمود که فلما تجلی ربه شاهد این حال ست و چون ارسال مرسلین موافق آیهٔ مذکوره بزبان قوم ایشان
است وقتی که زبان مقال حضرت موسی نیز بحسب زبان استعداد قوم جاری گشت اتحاد زبان قالی رسول با زبان حالی و قالی قوم ثابت شد و برای جریان
فیض و کثرت ارشاد فرود آمدن بمرتبهٔ خلق و مناسبت بقوم بهم رساندن که کار مکملین مرجعین ست ضرورست لهذا در مقام نبوت رو بخلق می باشد
بخلاف مرتبهٔ ولایت که رو بحق دارد و هر که درین مرتبه با عوام مشارکت تر ارشاد او بیشتر از ینجاست که امت حضرت موسی از امت اکثر انبیا بیشترست که ایشان
مناسبت با قوم بسیار داشتند و از راه شمول خویش در ایشان تاثیر شدید میکردند و همچنین از حکم عتاب و خطاب ایشان را نمی توانست کرد چنانچه در یک روز هفتاد
هزار کس را از قوم خود برای قبول توبه گفتند که فاقتلوا انفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم فتاب علیکم انه هو التواب الرحیم و همه قبول این امر کردند و می آمدند و خود را
بکشتن میدادند و پیغمبر ما علیه الصلوة والسلام که خیر المرسلین ست از ایشان زیاده تر نفوذ حکم و مناسبت اتم بمرتبهٔ حق و خلق داشت و جامع همه مراتب کیانی
و الهی بود امت خود را باین طور غضبناکی آن شفیع المذنبین نگشت و امر بجدال و قتال کفار میفرمود و مومنین بطوع و رغبت قبول این امر میکردند و جان میدادند
و سر انجام امر حق مینمودند بالجمله بسبب امتیاز تشخص حضرت موسی بود که مرة ثانیة نیز او سبحانه بصورت مخصوصهٔ ناریه متجلی شد و ایشان آنرا آتش
صرف پنداشتند چنانچه فرمودند انی آنست نارا اما چون نسبت بصفت کلام درست داشتند آخر کلام پرده از روی کار برداشت و بکلمهٔ انی انا الله متنبه ساخت
یعنی چون در نفس حضرت موسی امتیاز مشخصات اعتباریه غالب بود بهمین جهت از حق تعالی هم درخواست کرده بودند که خود را بصورت مخصوصه نماید و حق تعالی بر کوه طور تجلی
نوری فرموده کما مر پس بار دیگر هم در وادی مقدس بصورت خاصهٔ ناریه متجلی گشت و ایشان از راه همان امتیاز اعتباری که داشتند آنرا آتش محض پنداشتند
و بدین معنی که دران متجلی بود نظر ننموده نرفتند و آن صورت اعتباریه را از نظر امتیاز محو نساختند لیکن از بسکه نسبت قویه بصفت کلام الهی داشتند چنانچه
او سبحانه میفرماید یا موسی انی اصطفیتک برسالاتی و بکلامی همان صفت بتوسط کلمهٔ انی انا الله رهنمائی کرد و از حقیقت امر آگاه فرمود و نمود آنچه نمود
معرفت در نسبت نبوة اثبات مراتب و اعتبارات ست که منصب نزول و حالت رو بخلق ست و در نسبت ولایت رفع امتیازات و نفی

اعتبارات ست که مقام عروج کیفیت روح محق ست پس در باطن حضرت موسی نسبت نبوت غالب بود و نسبت ولایت مغلوب بنابرین از نظر ایشان تشخصات اعتباریه مرتفع نمی گشت و صورت خلق حجاب معنی حق میشد و در جناب حضرت خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام این هر دو نسبت که نبوت و ولایت باشد بحد اعتدال بود و هیچ یکی از ینها ضعیف نبود تا یکی غالب و یکی مغلوب باشد و هیچ شئے مانع هیچ شئے نمی شد نه خلق حجاب حق می گشت و نه حق حجاب خلق میشد بلکه در مرآت خلق جمال حق را مشاهده مینمود و در احاطهٔ حق اعیان موجودات را معاینه میفرمود الا انهم فی مریة من لقاء ربهم الا انه بکل شیء محیط غرضکه جناب پیغمبر ما علیه الصلوة والسلام در هر نسبت کامل ست و حقیقت جامعهٔ او همه حقائق را شامل -

فائده باید دانست که هر چند در معنی منصب نبوت کار مر واحدست در حضرات انبیا علیهم السلام فرق و امتیاز نیست همه انبیا حق اند که لا نفرق بین احد من رسله زیرا که افاضهٔ معنی نبوت از جانب حق تعالی ست و اجتبا او ست مر بندگان خود را و معاملهٔ اوست با ایشان پس حق تعالی که واحد حقیقی ست صادر نمیشود از وی مگر امر واحد که لا یصدر عن الواحد الا الواحد و درین مرتبه تکثر امتیازی را دخل نیست اما باعتبار اختلافات استعدادات ذوات انسانیه امتیاز مراتب و مناصب باهمدیگرست که فضلنا بعضهم علی بعض و اینمعنی از راه حیثیات امکانی حضرات انبیا ست تجلی نور خورشید همان معنی واحدست و اختلافات الوان بسبب شیشهای مختلفه ست بهر حال بنده این اسرار حضرت کلیم الله علیه السلام و اشرفیت نسبت حضرت سید المرسلین علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اکملها از طرف خود ظاهر ساخته بلکه آنچه نموده اند و بسند آیات و احادیث مستند گردانیده اند بتحریر آن پرداخته

شعر در پس آئینه طوطی صفتم داشته اند + آنچه استاد ازل گفت همان می گویم + این شعر خواجه حافظ رحمه الله مناسب حال خویش در بیان این مطلب آورده و آنکه بعضی درین شعر سوال میکنند که طوطی را بپیش آئینه می نهند و استاد پس آئینه می نشیند و حافظ خود را بالطوطی مثال داده و پس آئینه بیان کرده چگونه درست باشد این سخن ناشی از نافهمیدگی مطلب ست که حاصل حافظ از کلمه پس آن طرف آئینه ست نه لحاظ رو و پشت آئینه و چنانچه باعتبار طوطی استاد پس آئینه ست یعنی آن طرف آئینه همچنین باعتبار استاد طوطی هم پس آئینه ست که عبارت از آنطرف آئینه ست بالجمله مراد بنده نیز اینجا همین ست که چنانچه پس آئینه یعنی آنطرف آئینه استاد می نشیند و طوطی را بطرف آئینه می دارد و خود بسخن مے آید تا آن طوطی در آئینه صورت خویش را دیده میداند که این طوطی دیگرست و آنچه استاد میگوید آن آواز را از ان طوطی دانسته بمناسبت و جنسیه می آموزد و خود نیز همان قسم میگوید و آنچه استاد آموخته بیان مینماید همچنین بالتشبیه انسان طرف قلب صاف من که چون آئینه ساده و از زنگ نقوش کونیه پاک ست حق تعالی القاء حقائق و معارف میفرماید و تشخص عنصری من که چون طوطی پیش آئینه استاد ازل نهاده ست درین مرآت گویا حقیقة خود را میداند و در واقع آواز حق میشنود و آنچه حق تعالی فرموده همان بیان مے نماید و بعنایت الٰهیه چنانچه باطناً سراسر بیان این تلمیذ الله مطابق اراده حق تعالی ست ظاهراً نیز مطابق کلام او و آیات و احادیث ست و بتصدق محمدیه خاصه علی صاحبها الصلوة والسلام کشفے که خلاف کتاب و سنت باشد هرگز گاهی مکشوف نمی شود فالله حفظنا بحفاظته و عصمنا بعصمة محمد صلی الله علیه وسلم زلنا فزاد سیادته و شرفنا بتشریف شریعته فالحمد لله الذی جعلنا من عباده المخلصین المحفوظین و من آل سید المرسلین صلی الله علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین فالله شهید بحقیة القال والله اعلم بحقیقة الحال این جمله معروضه نه برای شک و تردد آورده چنانچه راه و رسم دیگرانست بلکه برای ایقان و اثبات مقولات حقهٔ خویش ست که بالا مذکور شده فهو شهید بحقیقة المقال آنچه بافاضهٔ حق تعالی بر قلب وارد می شود همه مستند بآیات ست و من از طرف خود هیچ نگفته ام پس برای همین گفته شد که الله عالم ست بحقیقة حال از جمله آنچه او بیان کنانیده احق ست از تحقیقات دیگران بالجمله رجوع بمطلب سابق باید نمود و پرده از روی حقیقت باید کشود که همه کار و بار او با دوست ایشهر کیمیا معاملات او تعالی نیست بحکیمی هیچکس

رباعی آن ذات غیور یار با خویشتن ست + وان آئینه رو در چار با خویشتن ست + گنجایش غیر در حرمیش نبود + او را همه کار و بار با خویشتن ست + مراد از ذات غیور

مرتبۂ احدیت حق ست جل و علی مصرع غیرتش غیر در جہان نگذاشت + و اطلاق غیرت در جناب او تعالی آمده ست که غیرت الٰہی مشہور ست و در حدیث شریف وارد شده که والله غیر منا و آئینه روی ذی علمی و ذات مع العلم که مرتبۂ ظہور صور علمیه ست و از دو چار شدن مقابله مرتبۂ باطن وجود با ظاہر وجود و از غیر عدم و از حریمش وجوب و جب تعالی و از کار و بار اظہار کمالات صفاتیه و اسمائیه پس حاصل مجموع آنکه مرتبۂ احدیۂ الٰہیه بمقتضاء غیرت یگانگی خود بیگانه را که غیریت باو داشته در وجود نیاورده و آن ذات مع العلم که در مرتبۂ علمی اظہار صور علمیه کرده و آن صور در مرتبۂ خارج نمود پیدا نموده بسبب آئینه داری و مقابلۂ مرتبۂ باطن و مرتبۂ ظاہر وجود ست گنجائش غیر وجود که عدم ست در حریم مرتبه وجوب و جب که وجود مطلق ست نیست پس این ہمه کار و بار اظہار کمالات صفاتیه و اسمائیه او را با خویشتن ست وحده لا شریک له ؎

هو الناصر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

الحمد لله الذی خلقنی فهو یهدین والذی یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین والذی یمیتنی ثم یحیین والذی اطمع ان یغفر لی خطیئتی یوم الدین رب ہب لی حکما والحقنی بالصالحین واجعل لی لسان صدق فی الآخرین واجعلنی من ورثة جنة النعیم والصلوٰة والسلام علی سید المرسلین خاتم النبیین وعلی آله واصحابه اجمعین **اما بعد** فهذا الوارد السادس والثلاثون هو المسمی بشفاء للناس الشفاء شفاء القلب والمرض مرض القلب کما ان العیش عیش الآخرة والعذاب عذاب الآخرة فلما حدث فی قلوب الغافلین مرض التعلق بالاعتبارات الفانیة التی عبرت بالدنیا وما فیها بغلبة المادة الوہمیة وتجاوزها عن الحد الطبیعی فیهم وزالت الصحة العقلیة عنهم فارسل الله المرسلین الذین هم اطباء القلوب علیهم السلام لحفظ صحتهم وعلمهم الادویة والعلاجات بالاوامر والنواہی وارائهم حقائق الاشیاء کما ہی فهم مصلحون المعاش والمعاد ومهذبون لاخلاق العباد وعارفون بحقیقة الداء والدواء وواقفون عن کیفیة علة السقم وسبب الشفاء ویعلمون طریق الازدیاد فی الشیٔ الناقص الموجب للفساد ویفهمون نہج التنقیص فی الزائد المورث للاختلال حتی یستقیم الصلاح والاعتدال کما ان الطبیب الجسدی یکون عالما بالداء والدواء ویعرف علة دخل السقم علی الجسد الانسانی من زیادة الاخلاط عن الحد الطبیعی فی الکمیة ومن نقصها ومن تغیر کیفیتها ویعلم طریق علاج الازدیاد فی الناقص والتنقیص فی الزائد حتی یصلح الجسد ویحصل له الصحة فیا ایها المؤمنون الحافظون لصحة ذواتکم والمسلمون الطالبون لسعادة نجاتکم افعلوا ما تستطیعون من المامورات واجتنبوا من المنہیات ولا یکلف الله نفسا الا وسعها واعلموا ان الاطباء الالٰہیة قد یعالجون الناس بالضد کالاطباء الیونانیة وقد یعالجون بالمثل کالاطباء الهندیة فامر الشارع علیه السلام للجهاد فی سبیل الله للشخص الجبان علاج بالضد وللشخص المتہور علاج بالمثل ومنعه بالعکس ولکن العلاج بالضد باب مطرد وامر شائع وطریق مسلوک وشیٔ مجرب غیر محتمل الضرر وسریع التاثیر وقوی الاثر فانک ان امعنت النظر وتاملت وتفکرت فی اوامر الشرع ونواہیه واحکامه وحدوده وترغیبه وترہیبه ووعده ووعیده وزجره وتهدیده عرفت ان اکثرها اوامر وافعال ہی خلاف ما فی الطباع ولوازم عما فی الجبلة المرکوزة وذلک انه امر بالصیام وترک الاکل والشرب عند شدة الجوع والعطش وبالطهارة عند البرد والقر وبالقیام الی الصلوٰة والتعفف عند ہیجان الشهوة وبالحلم عند سورة الغضب وبالشجاعة عند التخاوف وبالعفو عند القدرة وبالعدل عند الحکومة وبالصبر عند الشدائد وبالرضاء عند المقادیر وبحسن القرار عند المصائب وبالاجتهاد والتشمر عند الکسل وبالزهد فی الدنیا عند التمکن فیها وما شاکل ہذه الافعال والاعمال والاخلاق والاوصاف التی ہی فی الجبلة خلافها وفی الطباع مرکوز غیرها من الشهوات وطلب الراحة والتنعم والتلذذ وغیرها قال الغوث الاعظم رضی الله عنه فی فتوح الغیب

العبادة کل العباد فی مخالفة نفسک و ہواک والخیر کلہ فی معاداتہا واعلم ان اخلاق ابناء الدنیا ہی التی رکزتہا الطبیعة فی الجبلة من غیر کسب منہم حسب اقتضاء النفس والطبیعة فہم یسعون فیہا ویعملون علیہا مثل البہائم فی طلب منافع الاجساد ودفع المضرة عنہا کما قال اللہ تعالیٰ یاکلون کما تاکل الانعام والنار مثوی لہم واما اخلاق ابناء الآخرة فہی التی اکتسبوہا باجتہادہم وسعیہم حسب اتباع حکم الشرع ودلالة العقل وتصیر تلک عادة لہم بطول الزمان وکثرة الاستعمال وعلیہا یجازون ویثابون کما ذکر اللہ تعالیٰ وان لیس للانسان الا ما سعی وان سعیہ سوف یری ثم یجزیہ الجزاء الاوفی فیا ایہا المحمدیون المخلصون عالجوا نفوسکم واصلحوا ذات بینکم ظاہرًا وباطنًا حسب الشریعة المصطفویة والطریقة المحمدیة لان الیوم الی یوم القیامة نسخة العلاج نسخة واحدة وہی نسخة الشریعة لنسخت جمیع النسخ ولا ینبغی لاحد تبدیل النسخة من بعدہ علیہ الصلوٰة والسلام لان اللہ تعالیٰ کمل بہ الرسالة وختم الا ان العرفاء الذین ہم تلامذة الاستاذ یجوز لہم ان یغیروا الاوزان وقدر الشربة حسب مزاج المریض من قلة العبادات او کثرتہا وتجویز العمل بالعزیمة والرخصة بحسب الاوقات والمقامات التی ہی کالفصول والبلاد وارتکاب امور المباحة ومنہا باعتبار قوة الطبیعة وضعفہا ولیس ہذا الحکم فی المحرمات والفرائض لان الحرام حرام شرعی والفرض فرض شرعی اما ہؤلاء الاولیاء الصالحون المصلحون لا یوجدون فی کل زمان کثیرًا بل یکون الشخص الواحد فی زمانہ ویشرف اللہ حینئذ بالمقام الفردیة فہؤلاء العرفاء یکونون کانبیاء بنی اسرائیل لان انبیاء بنی اسرائیل ایضًا کانوا تابعین لشریعة ابیہم ابراہیم علیہ السلام وما شاء الفواہم من شریعة فیا ایہا المحمدیون انی سابین لکم لعون اللہ ما یفید لکم فی الدنیا والآخرة وانا لکم ناصح امین —

وارد در ترک اسباب و مراعات آن

منظور در متن فی الاصل بیان حقیقت ترک اسباب و رعایت آنست مطلقًا برای مومنین متوکلین کہ درویش را ازین ہر دو شق کدام اختیار باید کرد و در خور وضع درویشانہ چیست اما چون یک یک جزئی را بیان کردن متعذر است فقط باظہار اختیار دوا در مرض و ترک آن اکتفا نمودہ آمد کہ العاقل تکفیہ الاشارة و چون تقریب دوا و مرض ظاہری در متن بمیان آمدہ بود در دل انداختند کہ در ضمن این مذکور در شرح قدرے از حقیقت مرض باطنی و علاج آن نیز تحریر نمایم و شروع مطلب از طب باطنی سازم و این مرام را مصدر باین فن گردانم و بر قواعد طب جسدی بیان مطالب طب نفسی علے نہج جدید کنم و اسباب و علامات و نظریات و عملیات و تشخیص امراض و تجویز نسخہ و دوا و غذا و پرہیز و نبض و قارورہ بتفصیل فتلی سازم تا ہر سالک بسہولت دریافت حقیقت اوصاف و اخلاق و حالات و کیفیات نماید و بآسانی صحت سعادت حاصل کنند و محافظان صحت باطنیہ حقیقت امراض قلبیہ دریابند و اسباب و علامات آن بشناسند و فرق اخلاط صالحہ و فاسدہ بفہمند و امتیاز امراض مادیہ و ساذجہ آن کنند و از ادویہ و علاجات آن آگاہ شوند و بے خطا معالجہ بکار برند و در تشخیص مرض بغلط نیفتند و صحت و سلامت صلاح و فلاح دارین بہم رسد و شفاے عاجل و آجل خیر و عافیت و سعادت و نجات نصیب گردد و لہٰذا نام مجموع شرح و متن این وارد شفاء للناس نہادہ شد والتوفیق بالحق وہو الشافی المطلق باید دانست کہ چنانچہ صحت و مرض ظاہری ست ہمچنین صحت و مرض باطنی ہم مے باشد و قلب سلیم و قلب سقیم ہم مے بود و کفار و فجار درین مرض گرفتار می باشند فی قلوبہم مرض فزادہم اللہ مرضًا و مومنین صلحا و عرفاء اتقیا صحیح و سالم مے بوند کما قال عز و جل الا من اتی اللہ بقلب سلیم و در اصل خلقت ہمہ آدمیان بر حالت صحت متولد مے شوند کہ کل مولود یولد علی فطرة الاسلام بعد ازان باسباب مختلفہ اینہا را امراض متکثرہ از کفر و نفاق و سوء اخلاق پیدا مے گردد و بعضی را ہلاک مے سازد و بعضی را

که مقدرست شفا نصیب مے شود و انبیا و اولیا علیهم السلام که اطبای الٰهیه اند در حفظ صحت بندگان الٰهی میکوشند و خالصةً لله بانها معالجات مے نمودند
و از امراض آگاه مے سازند و بے طلب مزد بعلاج ایشان مے پردازند قل لا اسئلکم علیه من اجر ان اجری الا علی رب العالمین و بدانکه
چنانچه مرض بدنی بر دو قسم ست یکی مادی یعنی بسبب تغیر کمیت و کیفیت اخلاط مثل حمیات مادیه و یکی ساذج یعنی بسبب امر خارجی مثل
حرارتے که از زیادهٔ حرکت و یا در آفتاب نشستن عارض شود همچنین مرض قلبی هم بر دو قسم ست یکی نفسے که در اصل خلقت اخلاق ذمیمه
کائن مے باشد چون بلادت در بارده مزاجان و بخل در یابس مزاجان و یکے عارضی که بسبب صحبت بد و کثرت اشتغال افعال ناشایسته
پیدا مے گردد چون وزدی و دغا در قمار بازان و لهو و لعب در فاسقان پس تهذیب آن اخلاق نفسی بجد و کد تمام قدرے کرده مے شود
و بالکل رفع ممکن نیست کما قال عز و جل لا تبدیل لخلق الله همین قدر میسر می آید که تخفیف در مرض ظاهر مے گردد و در زیادهٔ نمی پذیرد و ملاک
نمے کند و مواقع آن متبدل می شود مثلاً اگر شخصے بخل نفسی داشت و جمع مال محض بخل مے کرد چون تهذیب یافت حالا جمع مال به نیت
خیر میکند تا در مسرفین داخل نه شود و قدرے به تکلف خرچ هم فی سبیل الله مے نماید یعنی زکوة بموجب حکم شرع ادا مے سازد و صدقات
مے دهد و اهل حقوق را نیز بقدر عطا مے کند و اگر در اصل خلقت مسرف بود چون مهذب شد حالا به نیت ایثار بذل مے نماید و لله هر چه
بهم مے رسد انفاق مے کند و علی هذا القیاس همه اوصاف خلقیه صورت تغیر یافته نقل مکانه صرف خود مے کنند و در معنی همان بر صرافت
خویش مے مانند اما برای نجات این قدر هم کافی ست و تهذیب اخلاق عارضی باندک سعی حاصل مے شود و بسهولت زائل مے گردد و قدرے
مجاهده در ترک عادات ناشایسته و صحبتهاے ناشایسته مے باید و باندک عبرت و خبرت تنبه میسر مے آید و بدانکه محرور طبعان از آدمیان
خصوصاً کسانیکه مزاج قلوب آنها بسیار حار باشد اکثر از ایشان شجعاء القلوب و سخیاء النفوس می باشند و بیشتر از اینها متهور در
امور مخوفه و قلیل الثبات و التأنی در کارها و مستعجل الحرکة و شدید الغضب و سریع المراجعة و قلیل الحقد و اذکیا و جواد الخواطر و جید التصور مے بوند
و مبرودین علی الاکثر بلید الاذهان و غلیظ الطباع و ثقیل الارواح مے باشند و مرطوبین بیشتر لین الطبع و رقیق القلب و طیب الاخلاق
و سهل القبول و سریع النسیان مے بوند و یابس مزاجان اکثر صابر در اعمال و ثابت الرأے و متعسر القبول مے باشند و غالب در طبائع
اینها صبر و حقد و امساک و بخل و حفظ مے بود و علی هذا القیاس دیگر همه اخلاق و اوصاف و خصال بهر یکے از ارکان و امزجه و اخلاط
و کیفیات مناسبت و مشارکت و خصوصیت دارد پس صبر و عزم در اینها از اثر خاک ست و نسیان و لینت از اثر آب ست و حدت و سرعت
از اثر نار ست و لطافت و سبکی از اثر باد ست پس چون یبس غالب می شود یبوست بدل مے سازد عزم و صبر را بقساوت و درشت خوے
و چون غالب مے شود رطوبت مبدل مے کند لینت را بسستی و خواری و چون غالب می شود حرارت بدل مے نماید حدت را بطیش و چون غالب
مے شود برودت مبدل مے سازد اناة را به بلادت و از اعتدال اینها حاصل مے شود اعتدال اخلاق و استقامت بر جامعیت اوصاف حمیده
پس مے باشد در عین عزم اناة و در عین لینت عزم و در عین متانت حدت و علی هذا القیاس غالب نمی شود خلقی از اخلاق و افزون نمیگردد
از مقدار معتدل و بیرون نمی رود از حد وسط و چنین عارف معتدل الاخلاق از هر چه مے خواهد زیاده مے کند و از هر چه مے خواهد کم مے نماید
و مدام معامله بعدل مے فرماید و آثار نفس و روح را جدا جدا امتیاز میکند پس از کارهای نفس بنی آدم ست دیدن و شنیدن و بوئیدن و چشیدن
و لمس نمودن و حس کردن و خوردن و نوشیدن و خفتن و خندیدن و شاد شدن و غمگین گشتن و از کارهاے روح تعقل و تفهم و ادراک
و علم و حیا و حلم و پرهیزگاری و تقدم جستن و منع از امور ناشایسته کردن و تکرم پیدا نمودن و از آثار نفس ست حدت و خفت و شهوت

ولعب ولهو وضحک وسفاهت وخدع ومکر وعنف واضطرار وازآثار روح ست حلم و وقار وعفاف وحیا وبها وتکرم وصدق ورفق وصبر پس اگر خلقی از اخلاق ذمیمه غالب شود معالجه بضد از اخلاق حمیده باید کرد یعنی علاج حدت بحلم وخفت بوقار وشهوت بعفاف ولعب بحیا ولهو بنهی وضحک بفهم وسفه بکرم وخداع بصدق وعنف برفق واضطرار بصبر برای اینکه هر مرض بدنی هم علاج کرده میشود بضد وحفظ صحت ظاهری کرده می آید بمثل پس وقتی که غالب شوند اخلاق ترابی علاج آن باخلاق مائی باید نمود مثلاً علاج قسوة بلین وعلاج بخل بعطا وعلاج اصرار بترک وعلی هذا القیاس علاج اخلاق دیگر و بدانکه مانند اخلاط اربعهٔ ظاهریه در باطن هم چهار خلط معنویه است اول علم واین خلط مرکب الاخلاط وبهترین آنهاست ومناسب روح انسانی ست مثل دم که حار رطب ست ومزاج روح حیوانی دارد دوم غضب که مناسبت بنفس سبعی دارد مانند صفرا که حار یابس ست وموجب امراض حادّه سیوم شهوت ست که مناسبت بنفس بهیمی دارد چون بلغم که رطب بارد ست و موجب امراض بارده چهارم وهم که مناسبت بنفس شیطانی دارد مثل سودا که بارد یابس ست ومورث امراض سوداسیه وبودن این هر چهار خلط معنوی در انسان مانند بودن اخلاط اربعهٔ ظاهریه در ابدان ضروری ولابدی ست که بدون این صورت حیات دنیویه ونجات اخرویه هیچ متصور نیست پس ارادهٔ ازالهٔ هیچ یکی از اینها بالکلیه محض خطا ونادانی ست وقصد زوال لوازم بشریه مطلقاً وکمیت وکیفیت بذواتها وآثارها صرف جهل وبی عرفانی مثلاً شراکت مادهٔ وهمیه با قوت عقلیه بر قدر اعتدال طبیعی لازم وضرور ست زیرا که اگر زائل شود قوت وهمیه بکلها ممکن نیست صلاح معاش ومعاد وافتد انسان در هلاکت ابدیه پس حبّ دنیا حادث می شود در قلوب بسبب زیاده قوت وهم وتجاوز آن از حد طبیعی وحبّ آخرت بجهت اعتدال قوت وهم بر قدر طبیعی وزوال وهم بالکل محال ست که پیدا کرده است آن حکیم علی الاطلاق این قوت را هم در انسان بحکمت بالغهٔ خویش وفعل الحکیم لایخلو عن الحکمة وهو العلیم الحکیم وعلی هذا القیاس قوت غضبیه وشهویه وعلمیه و برحدّ طبیعی بودن این اخلاط مقوی طبیعت صلاحیت ست وموجب حیات سعادت وافراط وتفریط وکمیت اینها بالتغیر در کیفیت مورث مرض فسق وسبب موت هلاکت مثلاً از بودن قوت علم بحدّ اعتدال دریافت صحیح و ادراک حقیقت علی ما هی علیه وایمان واطمینان ومشاهدهٔ الٰهی ونسبت مع الله واعتقاد جازم برامر حق ووصول بحقیقت شریعت وغیرها من الکمالات المتعلقة بالقوت العلمیة حاصل میشود وازافراط آن که عیب ست ومعتبر بجزیرهٔ توجه بسوی دریافت امور لاطائل وترتیب مقدمات باطل وخوض در اموری که عقل از ادراک آن عاجز ست وغیرها من الامور الزائدة المضرة للانسان بهم میرسد وازتفریط آن که نقص ست ومسمّی بحماقت محرومی از دریافت حقیقت وکفر واضطرار وعقیده باطله وانحراف از شریعت وغیرها من الامور اللازمة للحماقة نصیب می گردد واز تغیر در کیفیت علمیه اختلاف در عقیده بسبب اختلاف مجالس واوقات وتردد وتذبذب وگاهی منکر بودن وگاهی مقر شدن ویکسانی امور فهمیده ونافهمیده حاصل می شود واز اعتدال قوت غضبیه حمیّت وغیرت وشجاعت وهمّت بلاکشی وغیرها من الصفات الحمیدة التی تتعلق بالاستقامت والغناء واز افراط آن که تهور ست زودرنجی وتکبر وغرور وسرتابی وخودسری وغیرها من الامور المتعلقة بشدت الغضب واز تفریط آن که جبن ست سستی دینی وبی غیرتی ونامردی وغیرها من الامور المتعلقة بالجبن واز تغیر در کیفیت آن تلون مزاج وبی ثباتی واتباع نفس وهوا وتبعیت طبیعت ومشتهیات جسمیه وغیرها من التلذذات الحسیه واز معتدل بودن قوت شهوت عفاف وقناعت وتحمل وبردباری وحیا ومروّت ومثلها من الاوصاف المتعلقة باعتدال هذه القوة واز افراط این قوت فسق وحرص وبی صبری وتلوین وبی حیائی وبی مروّتی ومثلها من الامور المتعلقة بافراط هذه القوة واز تفریط این قوت بی عشقی وبی ...

و بے لہی و بے ذوقی و بے شوقی و تعطیل و مثلہا من الامور المتعلقة بتفریط ہذہ القوۃ و از تغیر در کیفیت این قوت بوالہوسی و ظاہر آرائی مفرط و ہرزگی و مثلہا
من الامور المتعلقة بتغیر ہذہ القوۃ و از اعتدال قوت و ہم بے خوفی و بے حزنی و بے تعلقی بما سوی و خوف الٰہی و دوام حزن و فکر و تعلق قوی بحق
وغیرہا من الکمالات المتعلقة باعتدال ہذہ القوۃ و از افراط آن گرفتاری دنیا و طول امل و خوف از تنگدستی و ترسیدن از حالت فقر و فاقہ
و مثلہا من الامور المتعلقة بافراط ہذہ القوۃ و از تفریط آن بے خوف شدن از عذاب آخرت و نہ ترسیدن از خدا و رسول ہم و لحدانہ معاش کردن
و نظر بمآل کار نینداختن و مثلہا من الامور المتعلقة بتفریط ہذہ القوۃ و از تغیر در کیفیت آن کثرت وساوس و خطرات نفسی و توہمات فاسدہ و میل بطرف
امور باطلہ و تضییع اوقات و مثلہا من الامور المتعلقة بتغیر ہذہ القوۃ غرضکہ در جمیع خصال اصلاح اعتدال مرعی باید داشت و ہمت بر ازالہ فساد
و آفات ہمہ صفات باید گماشت قال علیہ السلام آفة الظرف الصلف و آفة الشجاعة البغی و آفة السماحة المن و آفة الجمال الخیلاء و آفة العبادة الفترة
و آفة الحدیث الکذب و آفة العلم النسیان و آفة الحلم السفہ و آفة الحسب الفخر و آفة الجود السرف و بدانکہ غذا و دوائی و ذوالغنی کہ در شریعت بجا آوردن
آن فرض و واجب است مثل نمازہای پنجگانہ و صلوة وتر و روزہ ہای ماہ رمضان وغیرہا بمنزلۂ غذا است کہ نفس انسانیہ ہمیشہ اغتذا از آن
حاصل میکند و انتما و مراتب ترقیات پیدا مینماید و ہیچگاہ ترک آن نباید و تبدیل اوقات و کمی و زیادہ در آن از طرف خود و تجویز خویش
نیست و موقوف است بر تجویز شارع چنانچہ قصر نماز در سفر و جمع ظہر و عصر در عرفات بروز حج فرمودہ و اگر مریض یا مسافر باشد قضا
کردن روزہ ہای رمضان در دیگر ایام جائز است و این حکم شرع بمنزلۂ آنست کہ در ہیضہ طعام نباید خورد یا در مرض تقلیل غذا باید کرد و اکتفا
بہ یک وقت باید نمود ما سوای این اوقات ماموره تخلل در کیفیت این غذا روا نیست مگر در کیفیت یعنی اگر خاطر جمع است و فراغت حاصل است
تطویل در قرائت بقدر مسنون و تعدیل ارکان بطمانینت باید کرد و بحضور قلب نماز ادا باید ساخت و اگر کاری چنان در پیش است کہ خوف فوت نماز
یا وقت از دست میرود جلد باندک قرائت کہ نماز بآن قدر درست باشد ادا باید نمود و علی ہذا القیاس در دیگر امور مناسب آن بعمل باید آورد و آنچہ
در شریعت حرام مطلق است مثل شرب خمر و یا قتل و قمار وغیرہا مانند سم قاتل است کہ مہلک ہر انسان است و مخالف طبیعت ہر آدمیست و آنچہ
در شرع مکروہ است بمنزلۂ محذورات وغیرہا من المضرات است کہ خرد و بزرگ را ضرر میآرد و ضرر بہ تندی در رگ میکند و آنچہ مباح در شریعت
است بمنزلۂ فواکہ و بقولات است کہ در بعض اوقات فائدہ میکند و در بعض اوقات ضرر مینماید و عبادات نافلہ مسنونہ و ادعیہ ماثورہ مثل غذای دوائی
است و ہر چہ از اذکار و اشغال مستخرجہ مستنبطہ از آیات و احادیث است کہ بکنایہ و دلالت التزامی حاصل میشود و فائدہ معتد بہا میبخشد و سلوک
و مروج اکابر دین است چون دوای غذائی است و آنچہ از افعال و اعمال کہ بزرگان سلف و خلف ایجاد کردہ اند و نافع سالکین اند و مخالف
شرع شریف نیستند چون دوای مطلق اند کہ غذائیت ندارند و نماز تہجد در نوافل بالخاصیة مقوی باطن و نسبت مع اللہ است کہ در ہر وقت و ہر
مقام برای ہرکس از خواص و عوام مفید قوۃ مشاہدہ است ـ

بیان نبض و قاروره

و دلیلین برای دریافت کیفیت مزاجی مریض بمنزلۂ قاروره و نبض قول و فعل اوست کہ ہمہ حقیقت باطنش ظاہر مینماید و وضع و ہیئت آن شخص بمنزلۂ
بشره و سحنہ است کہ از این ہم حقیقت دریافت میشود و حکم بطو و سرعت و عظم و شہوق نبض بر قیاس سحنہ است کہ طاقت و قدرت و قدر و منزلت
ہر شخص دیده حکم صحت و مرض بقدر حال او باید کرد و لیس اقوال بمنزلۂ قاروره است کہ از رنگ سخن حقیقت باطن مفہوم میشود و کلمات پست
چون رسوب راسب است و کلمات بین بین چون رسوب معلق و کلمات بلند بے صرفہ چون رسوب طافی و افعال بمنزلۂ نبض است کہ حقیقة

هر شخص از چهره کالش ظاهر میگردد —

اقسام نبض کسے که استقامت بر آداب شرعیه دارد نبضش منتظم ست وکسی که تکاسل و تساهل هم می ورزد نبض او غیر منتظم ست وکسی که مستقیم الاحوال ست و ضبط اوقات دارد نبض او عظیم ست وکسی که عمل بعزیمت میکند نبض او شاهق ست وکسی که گاهی سرگرم عبادات می شود و گاهی فرائض را هم ترک میکند نبض او موجی ست وکسی که خوگر تعطیل گشته و نفس او عادی تعطل شده نبض او از قبیل نبضهای دودی و نملی ست و این علامات ردیه است که چنین مجهولان ناکاره بجیات سعادت بر نمیگردند و در شقاوت می میرند و علی هذا القیاس اقسام نبض بسیار ست و هر که سلامت ذهن خواهد داشت بر همین قیاس خواهد یافت —

اقسام قاروره رنگهای سخن که بمنزلهٔ قاروره است آنست که اگر سخنان ملحدانه انکار آمیز شبهه دار مینماید علامت فساد ست که بمنزلهٔ دم ست واگر سخنان درشت وسخت و تند مے کند علامت غلبهٔ قوت غضبی ست که بمنزلهٔ صفراست واگر سخنان فحش اکثر بر زبان می آرد و بمزاح وشوخی و بیباکی مائل ست و بکلمات هزل تکلم مے نماید علامت غلبهٔ قوت شهوی ست که بمنزلهٔ بلغم ست گو شهوت جماعی نباشد دیگر شهوات خواهند بود که حقیقت آن از فحوای کلام معلوم مے شود واگر سخنان طول امل و حرص دنیا بر لب جاری دارد و در دیگر وساوس و خطرات گرفتار ست علامت قوت وهمی ست که بمنزلهٔ سوداست و علاج هر یک در معالجات گفته مے آید بر قاعدهٔ مذکوره عمل نمایند یعنی حفظ صحت را منظور داشته پاس شریعت را ملاحظه نموده هر چه مناسب دانند بعمل آرند که این معالجه یقینا است البته نفع خواهد بخشید و احتمال ضرر ندارد مگر کسے که اجل او رسیده است لیکن در حق او هم این علاج سبب هلاک نخواهد شد زندگی و موت باختیار طبیب نیست طبیب خادم طبیعت ست و بس و شفا باختیار شافی مطلق انک لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء هر چند کتاب الله همه پر از نسخهای شفاست که وننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین اما اشقیا را هیچ ازان فائده نیست که ولا یزید الظالمین الا خسارا ۔

معالجات اگر قوت علمیه که بمنزلهٔ دم ست فساد اندک دارد و تغیر در کیفیت بهم رسانده تصفیهٔ آن باید کرد بتعلیم و تفهیم امور حقه چنانچه تصفیهٔ خون بعسل و شاهتره وغیره ها مینمایند و اگر از زیادهٔ خود موجب فساد شده علاج اخراج آنست بهر طور که سهل و مفید دانسته شود خواه بمنع از خوض در مقدمات دینیه اعتقادیه خواه بفراموش کنانیدن ابحاث مفسده خواه به باز داشتن از کسب علوم زائده که این امور بمنزلهٔ فصد نمودن و حجامت کردن و زلو انداختن ست برای اخراج دم والبته فائده دارد و بعد این تنقیه بتداوی باید پرداخت —

دوا ذکر قلبی مدام و مراقبهٔ صبح و شام و وقوف قلبی و وقوف زمانی و یاد داشت و نگاهداشت و تقویت نسبت رابطه و غلو در نسبت حبی و کیفیهٔ عشقیه و کثرت عبادت ظاهری و تخلیهٔ قلب از خطرات و استمداد حالت جذبه —

پرهیز اجتناب از بسیار گفتن و بسیار خفتن و بسیار خوردن و کثرت صحبت با اهل غفلت خصوصا از مصاحبهٔ ملاحده یاوه گو که خود را سوختگان مے برند و ادعای عقل و فهمید دارند و حالانکه حمقاء بے دین اند زنهار زنهار صحبت با این صوفیان خام و مغویان بد انجام که تساهل در احکام شرعیه و تهاون در امور دینیه دارند نباید داشت که مصاحبت با ایشان سم قاتل ست و ظاهر و باطن انسان را خراب ساخته آخر کار هلاک می سازد و در دارین ذلیل و خوار و بے اعتبار و بدنام و پریشان و معاقب و معذب میکنند و وقت مردن بیکس مے میرند و مضطر میگردانند و در زندگی بگرفتاری محسوسات مبتلا مے سازد و بعد از موت بجهنم مے اندازد که من بسیار حال و مآل چنین اشخاص هم بچشم ظاهر دیده ام و هم بچشم باطن مشاهده نموده ام و یل لهم و ویل لهم وهم شیاطین الانس و المراد هؤلاء الضالون المضلون فی کلامه تعالی الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة والناس چه این بیهوده گویان ادعا سخنان معقول کرده بیچاره مومنان ساده لوحان را در شکوک و ترددات مے اندازد و از راه ابله فریبی در دل این نافهمان وساوس

خطرات انکار سے افگنند و قالوا انؤمن کما آمن السفهاء الا انهم هم السفهاء ولکن لا یعلمون زیراکه چون نزد محققان محمدیه پیش آیند بیش تقریر و تحریر ایشان
بعنایت الهی عقلاً و نقلاً معترف بر بطلان ترهات خویش می گردند ناچار و بی اختیار مقر حقیت شریعت مصطفویه و طریقه محمدیه می شوند و جز
اقرار هیچ از دست این بیدینگان آن که در واقع بر بطلا نند نمی آید و اذا خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم انما نحن مستهزؤن الله یستهزئ بهم و یمدهم فی طغیانهم
یعمهون **غذا** نمازهای مفروضه بحضور قلب گذاردن و ضبط اوقات نمودن و دوام توجه الی الله و هیچ و بیچگونگی داشتن و بظاهر
و باطن مشغول بحق بودن و اگر قوت غضبیه که بمنزله صفراست فسادانک دارد تعدیل آن بمسکنات باید کرد مثل کلمات توبه و استغفار بر زبان
راندن و بملامت سخن گفتن و فروتنی و عاجزی و تواضع اختیار کردن و دیگر مانند این ادویه آنچه مناسب وقت دانند که اذا غضب الرجل فقال اعوذ بالله
سکن غضبه و اگر از زیاده خود موجب فساد شود علاج اخراج آنست بمقیات و مسهلات آن یعنی اعمالی و اقوالی که مزیل قوت غضبی است چون
ترک حیوانات و اکثار تذکر تسبیحات و تجدید وضو فی الفور در قوت غصه غضب رانی نکردن و باید که در زمان سورهٔ غضب اگر استاده است بنشیند
و اگر نشسته است دراز کشد یا از آن مجلس برخاسته برود و یا بطرف امری که محرک غضب است متوجه نشود و خاطر را بدیگر امور مائل کرده آتش
غضب را فرونشاند که اذا غضب احدکم و هو قائم فلیجلس فان ذهب عنه الغضب و الا فلیضطجع و زبان را از زیاده گوئی بی صرفه بند گرداند و تا
ممکن سکوت اختیار نماید و الا باقوال لین و ملایم طبع دیگران تکلم فرماید و حرفهای سخت و درشت هرگز نگوید تا بفحش چه رسد اذا غضب احدکم فلیسکت
و پشیمانی و انفعال و قبایح و ندامتهای عواقب غضب را که بارها بتجربه رسیده است یاد کند که از تدابیر اینچنین حرکات و کلمات دنیات البته اطفای نائرهٔ
غضب می شود و برای همین تربیت بود که حق تعالی بحضرت موسی و هارون علی نبینا و علیهما السلام امر نمود و قولا له قولا لینا —

دوا اکثار صحبت داری با اکابر و همکلامی با زبردستان که غصه بر زیردست سر می کشد —

پرهیز احتراز از صحبت جاهلان و اجتناب از غضب رانی بر مغلوبان —

غذا غمخواری و تحمل و بردباری و اگر قوت شهوی که بمنزله بلغم است فسادانک دارد تدارک آن بملاحظه قبایح صرف بیجای این قوت و فسادهای نفس
باید فرمود و شرم و حیا از حق تعالی و فرشتگان او باید نمود و نظر بر خلاف حکم رسول اکرده باید ترسید و بر خود در آنچنان اوقات بچشم غیر باید دید و
از خویش خود محجوب باید گردید که الحیاء من الایمان و اگر از زیاده خود موجب فساد شود علاج اخراج آنست بمسهل نکاح و کثرت مخالطت با اهل خود —

دوا آنچه بیشتر مفید عفاف باشد از اعمال صالحه مثل الصیام و غیره من الریاضات المکسرة للشهوات —

پرهیز اجتناب از بسیار خواری و تن پروری و از صحبتهای فساق و اوضاع مردان بی هل وضع و از خلوت با زنان نامحرم و دیدن صور جمیله بنظر شهوت —

غذا روزه های ماه رمضان که فرض است با احتیاط تمام داشتن مع اعتکاف عشره و حفظ فروج و محافظه جمیع حواس و قوی از مصارف بیجای آنها و ادای دیگر
سنن و مستحبات و روزه های نافله مثل ایام بیض و غیرها که عبادات مندوبه هم بمنزله غذای دوائی است و غذائیت اینها بر دوائیت غالب است و دیگر از این قسم
اغذیه که مقوی طبیعت صلاح باشد بکار باید برد مثل دوام وضو و تطویل قرات در نمازها و کثرت نوافل که ان الصلوة تنهی عن الفحشاء والمنکر والبغی و اگر قوت
وهمی که بمنزله سوداست فسادانک دارد اصلاح آن بمطالعه امور معقوله باید کرد و اگر از زیاده خود موجب فساد قوی شده علاج آن اخراج ماده وهم است تدریجاً
بانقطاع از گرفتاری امور موهومه و بتکلف خواه و ناخواه حتی الوسع باز داشتن نفس از چیزهای زائده دنیاویه —

دوا گوشه نشینی و تنهائی اختیار کردن و کم اختلاط بمردم دنیا شدن و شدت یاد و کثرت تذکر موت هر قدر که زیاده باشد و مطالعه
انقضای زمانه حیات و مشاهده اقربیت عرصه ممات —

پرهیز اجتناب از لذات طبیعیه و نفسیه و دیگر آنچه باعث گرفتاری موسوم و محدقوت وهمیه است ـ
غذا تفکر و غوص در مآل کار کردن و حضور و شهود همه وقت نصب العین داشتن و اگر مرض قلبی بسبب امر خارجی پیدا شده باشد علامت آن آنست
که مریض بسیار بر غبت طبع لغو و لهو تمام مشغول با مور نامرضیه نخواهد بود بلکه بالطبع اکثر با تنبه و خبرت در خود یافته نادم و پشیمان خواهد بود و بر حالت خود
تأسف خواهد کرد و معاذ الله اگر مرض چنین بیمار هم بامتداد رسید و مزمن گشت باز همان بمنزلهٔ مرض عادی میشود که تدارک آن دشوار است العادة طبیعة
ثانیة و علاج این مرض سانح ترک آن اسباب است که موجب مرض شده اند و اکثار صحبت صلحا و مومنین خاصکه آنکه بحضور و شهود حق تعالی مدام مسرور اند
و بطاعت و عبادت حق سبحانه بنهج شریعت مصطفویه طریقه محمدیه مشغول اند اینهمه که گفته شد بیان کلیات اسباب و علامات و فسادهای هر یک خلط و علاج
آن بود اما امراضی که از ترکیب اینها متولد میشوند بسیار اند که در احاطهٔ شمار جزئیات آن نمیتوان آورد و جدا جدا بیان هر مرض و نسخه و علاج آن نمیتوان کرد و
این راموقوف برای طبیب داشته و متعلق تشخیص و تجویز او گذاشته پس در هر مریض که مرض مرکب یافته شود بموجب علامات مذکوره کمی و زیادهٔ اشتراک
هر خلط دریافته نسخه دوا مناسب آن باید نوشت و در اجزای دوا رعایت خلط غالب و مغلوب باید نمود و با دویهٔ مذکورهٔ هر خلط آنچه مناسب حال دانسته
ترکیب نسخه کرده کم و زیاده در اجزا او وزن آن موافق وقت و مقام سالک باید نمود چنانچه مرضی از امراض مرکبه در ینمقام بیان کرده می آید و معالجات آن بتجربه
میرسد بر قیاس آن در دیگر امراض هم بعمل باید آورد مثلاً مرض توحش باطن و بیجمعیتی و نه متوجه شدن قلب بطرف اعمال خیر در کسی پیدا شد اگر بی هیچ
است و سبب آن در ظاهر معلوم نمی شود پس باید دانست که از احتراق قوت علمیه و غلبهٔ قوت شهویه است که بمنزلهٔ دم و بلغم است و هر خلط ازین اخلاط اربعه
باطنیه چون سوخته میشود بیکی وهم میگردد مانند اخلاط ظاهری که هر خلط چون احتراق می یابد سودا میشود پس آن توحش بسبب وهمی است که از احتراق بلغم متولد
شده و آن نه متوجه شدن قلب بطرف امور خیر از غلبهٔ قوت شهویه است که نفس بطرف مشتهیات خویش مائل است علاج این با دویهٔ مذکورهٔ این هر دو خلط
باید کرد و اگر این توحش بسبب فکر معاش و این بیجمعیتی بجهت طول امل و حرص است و این نه متوجه شدن قلب بطرف اعمال خیر از سرکشی و سرتابی است باید دانست
که این مرض بشرکت وهم و غضب است که بمنزلهٔ سودا و صفرا است و علاج این با دویهٔ مذکورهٔ این هر دو خلط باید کرد و قس علی هذا فی کل الامراض والعلاجات
و بدانکه این طبابت باطنیه معالجهٔ قلبیه باین طور و نهج خاص نیز فنی است مخصوص باین فقیر که او سبحانه بمحض عنایت خویش تعلیم فرموده و نظریات و عملیات آن
ظاهر تر از طبابت ظاهریه تلقین نموده و تا الیوم اینچنین مطابقه بقواعد طبیه و موافقت بهر یک کلیه و روش معالجه باین طرز در هیچ یکی از کتب اخلاق و سلوک
و غیرها بنظر نیامده و تا حال کسی چنین بیان نکرده و الحال بنیاد این علم تازه که طب باطن باشد از سرنو نهاده شد و راه و روش معالجات باین طور کشاده
گشت من بعد بر همین قیاس باقی جزئیات خود بخود بر قلوب عرفا و صاحب باطن منکشف خواهد گردید ان شاء الله تعالی بتجربه و عمل اهل سلوک خواهد رسید و
زیاده تفصیل اینجا نظر باطناب کرده موقوف داشته و تصحیح جزئیات این کلیات متعلق بجودت طبیعت و انتقال ذهن سلیم گذاشته و چونکه تمام این کتاب
مملو از بیان حکمت الهیه محمدیه است این طب باطنی نیز فنی از فنون آنست و در اینجا صریحاً مطابق اصطلاحات طبیه تبیین رسیده و الا در هر مقام بیین اصلاح عام
احوال انسانی بیان گردیده و در هر وارد ملحوظ حفظ صحت قلوب است و دعوت بطرف محبوب اما برای پیدا کردن دستگاه درین طبابت هم در مطب
نشستن و نسخه نویسی کردن ضرورست یعنی التزام صحبت با محمدیان خالص برسوخ قلبی که بی صحبت طبیب قوت معالجه حاصل نمیشود علم چیزی دیگرست
و عمل چیزی دیگر و الا هر عالم که واقف از علم طب است طبیب می شد و حال آنکه اکثر اطبا کم علم که تربیت از صحبت طبیب یافته اند تشخیص و تجویز درست دارند
نسبت بآن علمای بسیار علم که بصحبت طبیب نرسیده اند اما عالم عامل البته فاضل است از عامل بی علم و عالم بی عمل که این هر دو مدام در خطر خطا گرفتار اند
پس مطالعهٔ این علم الکتاب نافع تر و مفید تر علماً و عملاً و ظاهراً و باطناً و ذوقاً و حالاً برای محمدیان خالص است که صحبت اکابر این طریق یافته

بتربیت این بزرگواران اصلاح پذیرفته اند و تصحیح علم و عمل خود نموده اند و به برکات ایشان ظاهراً و باطناً مشرف شده اند و نظر بعض وجوه مفید و نافع همه
آدمیان ست و نظر بعض وجوه شاید که سبب خلاف و انکار مخالفان هم شود یضل به کثیرا و یهدی به کثیرا و ما یضل به الا الفاسقین الذین ینقضون عهد الله
من بعد میثاقه و یقطعون ما امر الله به ان یوصل و یفسدون فی الارض اولئک هم الخاسرون بالجمله بر سر مطلب سخن باید رفت و بیان ترک کردن اسباب ظاهره
مر درویش را و مراعات نمودن آن باید نمود و مفصل شرح این هر دو امر باید کشود که ازین هر دو شق مناسب حال سالک چیست و لائق ترک حقیقی
کیست پس بدانکه در امر ترک کردن اسباب ظاهر و مراعات نمودن آنچه بر خود منقح شده است نگاشته می آید زیرا که درین معنی اعزه را اختلاف ست
بعضی ارشاد میکنند که بالکلیه درویش را ترک اسباب ظاهره باید کرد و وجهی معین برای قوت از جایی نباید ساخت و بتخلق و تواضع با اهل دول و اغنیا پیش نباید
آمد و شد بخانه امرا و سلاطین نباید کرد و هنگام مرض مطلق رجوع با طبا نباید نمود و هرگز باستعمال دوا نباید پرداخت که گرفتاری اسباب منافی توکل و سنگ راه
اصحاب فقر ست و من یتوکل علی الله فهو حسبه و بعضی میفرمایند که هرگز دست از مظاهر حکمت الهی نباید برداشت که درینصورت خلاف حکمت بالغه حکیم حقیقی
نمودن ست و باب تعارض با مسبب الاسباب کشودن و عرفان مقتضی این معنی نیست آخر انسان را که عقل و هوش و چشم و گوش داده اند برای همین ست
و کرمیه و ان لیس للانسان الا ما سعی مشعر ازین بهر حال هر کسی را آنچه رو داده باظهار آن لب کشاده و لکل وجهة هو مولیها و آنچه برین فقیر ظاهر ساخته اند
آنست که توکل و عرفان از حالات قلب ست و آگاه ازین معنی حق تعالی ست کسی از حال کسی اطلاع ندارد باشد که بظاهر بنده مراعات اسباب نماید و در
توکل بکار باطن او خلل نیاید مصرع با توکل زانوی اشتر به بند و باشد که بنده ترک اسباب ظاهره اختیار کند و بلطف محرومان پیش آید و منشا آن
جز جهل و بدخلقی نباشد و باشد که مراعات اسباب بسبب گرفتاری آن و از راه بی دینی و بی یقینی و دون همتی بود نه از راه عرفان و حقیقه بینی و باشد که
ترک اسباب از راه اعتماد کلی بر قدرت کامله حق تعالی و استغنا و شرافت نفسیه و کبریا بود و انما الاعمال بالنیات حاصل آنکه نسبت مع الله پیدا باید کرد و مشرف
بحالت فنا فی الله و بقا بالله باید گردید بعد ازین البته هر چه ظهور خواهد نمود نیک و عین صواب خواهد بود لهذا اکابر سلف را بهر دو طور معاش بوده است لیکن آنچه
از بزرگان خود معاینه نموده و بعمل آمده مختار و معمول صورت اولی ست یعنی ترک اسباب و عدم التفات باسور دنیاویه و الحق که مناسب وضع درویشانه
همین گذران ست و شان فقر مقتضی همین معیشت ست و درجه اکملیت همین اقتضا مینماید که توکل باطنی با توکل ظاهری هم جمع شود و ذهناً و خارجاً حاصل
گردد و مطلق ازین گرفتاریها پاک و مبرا باشد و آنچه از احادیث استعمال دوا ثابت شده است حاصل آن آنست که اگر بی جهد و تلاش حق تعالی اسباب
معالجه بهم رساند از طرف خویش رو نباید کرد و باستعمال آن باید پرداخت پس مقصود آنکه خود در بند تدبیر و علاج نباید بود و دفع مرض را موقوف بر دوا
نباید فهمید و بسوی عدم و وجود اسباب مطلق توجه نباید فرمود و اگر بی قصد و تلاش طبیب و دوا میسر آید دوا خود هم اقبال فرماید چنانچه طعام هم میخورد
دوا هم بخورد و داند که اگر مقدر ست دوا هم تاثیر خواهد کرد و الا خیر چنانچه همه معاش بی تردد و تلاش خود میشود این هم از همان قسم بظهور آمده پس خود داد و را
منع چرا دخل باید داد اگر منع میشد بظهور نمی آمد لا مانع الا الله و لا باعث الا الله لا نافع الا الله و لا ضار الا الله غرضکه نظر خود بر اسباب ظاهره نباید نهاد حقیقتاً
وجود و عدم اسباب یکسان باید ساخت ۔

اقسام ترک باید دانست که ترک اسباب و انقطاع از ما سوی الله خود منجمله ضروریات راه است و فرض بر خواهندگان الی الله کما قال عز و جل
قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون اما ترک بر چهار قسم ست ترک حکمی و ترک صوری و ترک معنوی و ترک حقیقی حکمی آنکه مطلق اسباب دنیاویه را ترک نکند
و بالکل دست از کسب معاش و سعی و تلاش برندارد لیکن بعضی از ان بحکم شریعت ترک نماید و هرگز آنچه بآن طور طلب منفعت جائز نیست بعمل نیارد
یعنی مال برشوت برنگیرد و در تجارت زیاده از حد نفع برندارد و علی هذا القیاس هر چه در شرع از ان نهی آمده مرتکب آن نگردد و چنین شخص

داخل مومنین صالحین است و داخل زمرهٔ تارکان حکمی ست و باین قدر ترک هم از اکثر مضرات دنیاویه و دارین محفوظ خواهد ماند و ترک صوری آنکه بظاهر و صورت هم ترک اسباب دنیاداری نموده وضع درویشانه اختیار کند و مانند اهل دنیا کسب و تجارت و نوکری و دیگر امور مثل ایشان نماید لیکن ملک و یومیه و مدد معاش و وجه معین از امرا و سلاطین بوضع درویشی قبول فرماید و حساب یا سوار کرده مثل اهل دنیا شمرده و بمصرف خرج کند و بقدر آمد خرج دارد و بے دغدغه مثل فقرا همان وقت انفاق فی سبیل الله ننماید پس اگر خود سوال انهمعنی نکرده و سعی و خوشامد را بکار نبرده و قدم از جادهٔ و نهج درویشانه بیرون ننهاده باشد چنین شخص شامل جماعهٔ تارکان صوریست و در معنی میل و توجه او بسوی اسباب باقی ست و تعلق خاطر درین باب و رجوع باین ارباب دارد و اگر خود سوال و طلب انهمعنی کرده و سعی و تردد بکار برده و التجا و خوشامد نموده و بطوریکه درویشان را نباید قوت بهم رساند و بظاهر لباس فقرا دارد چنین کس را توان گفت که تغیر لباس کرده ست نه آنکه ترک اختیار نموده و از جملهٔ گدایان و درویشان لباسی ست و ترک معنوی آنکه نظر باطن این شخص هرگز بر اسباب ظاهره نیفتد و مشاهده حق تعالی مدام نصیب چشم باطن او باشد و انقطاع کلی باطناً از ما سوی حاصل بود و بالطبع از معاملات دنیاویه و مخالطت اهل دنیا متنفر باشد اما چون اختیار هر امر بدست مختار حقیقی ست بالفعل بظاهر حق سبحانه او را از دوام اسباب نرهانده است و مشغول بکسب و تجارت و نوکری داشته چنین شخص ترک معنوی دارد و محسوب و در حساب تارکان معنوی ست و ترک حقیقی آنکه بظاهر و باطن تارک دنیا و ما فیها گردد و ترک معنوی مع ترک صوری داشته باشد و در قیدی از قیود و وجوه معینه معاش مطلق گرفتار نشود و توکل صرف و انقطاع تام از ما سوی الله نصیب او بود چنین شخص تارک حقیقی ست که جامع همهٔ اقسام ترک ست گو بطریق هدایا و فتوح آنقدر آید پیش او باشد که اکثر اهل اسباب را میسر نباشد لیکن او همه را صرف در راه خدا مینماید و خرج بر نفس خود نمی کند و عالم فقر خود را از دست نمی دهد چنانچه بسیار مال دنیا و غنیمتها و نذر الله نزد رسول علیه السلام می آمد و باز همان فقر و فاقه برقرار بود و مفصل مطالب معاش فقر و توکل و ترک و تجرید متفرق و مشرح وارده‌ای که متعلق باین معانی اند بشرح و بسط بر مواقع خود تحریر خواهند آمد ان شاء الله تعالی

سوال اگر گوئی که بعض بزرگان سلطنت هم ملک و مدد معاش قبول فرموده اند پس ایشان را چگونه باید گفت که ترک حقیقی نداشتند۔

جواب الفقیر الله در جواب کا برچه جای احتمال انهمعنی ست ایشان تارکان حقیقی بوده اند و ظاهراً و باطناً انقطاع از ما سوی داشتند و بموجب مرضی الٰهی و حکم او تعالی و مقتضای وقت و برای فائده دیگران اختیار فرموده باشند و بزرگی چنان اکابر چه تردد ست که اظهر من الشمس ست اما نسبت بکسانی که حق تعالی آنها را ازین قیود آزاد داشته ست و درین اعتبارات مقید نساخته توکل صرف نصیب کرده است درین جزئی فروتر اند در منصب نبوت حضرت سلیمان و حضرت یوسف علی نبینا و علیهما السلام شک نیست لیکن از فقر محمدی علی صاحبه الصلوة اتمها و اکملها ایشان را بهره نبوده فضلنا بعضهم علی بعض لهذا آن سرور فرموده الفقر فخری۔

اقسام رعایت مقابل ترک اسباب رعایت اسباب هم بر چهار قسم ست رعایت حکمیه و رعایت صوریه و رعایت معنویه و رعایت حقیقیه پس در مقام اعلی و اتم مرتبه ترک درجهٔ ادنی و اسفل رعایت ست و در ادنی و اسفل آن اعلی و اتم این چنانچه در ترک حقیقی رعایت حکمیه بالتبع مندرج می باشد و آن آنست که مع ترک حقیقی بموجب حکم شریعت رعایت اهل حق نماید خواه ناخواه خود را در بلا و تهلکه نیندازد که ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة و مانند مجانین بے التفات محض از طرف خلق نگردد و البته فرق در زهر و تریاق و رسن و مار نموده دشمن و دوست را شناخته موافق وقت هرچه حکیم حقیقی جل شانه در دل او القا فرماید مطابق آن بعمل آرد و فعل خود را و همه را از حق بیند و این رعایت حکمیه همهٔ انبیا علیهم السلام و اکملین اولیا نموده اند و در ترک معنوی رعایت صوریه ظهور می نماید یعنی مع ترک معنوی و انقطاع باطنی بحسب ظاهر مشغول مراعات ظاهریه باشد و هم رعایت صوریه آنکه لحاظ وضع و صورت هم کند یعنی صورتے و وضعے که برای خود اختیار نموده رعایت آن نماید و اتباع اوضاع مخصوصهٔ محمدیان را بر خود لازم گیرد که من تشبه بقوم فهو منهم

واین رعایت ہم ہمہ انبیا واولیا علیہم السلام فرمودہ اند کہ ریش نگاہداشتن وقصر شارب ودیگر ازین قسم امور صوریہ خبر از معنی مے دہد تا فرق ظاہری بین محمدیان را از غیر محمدیان انکار نشود واین دو قسم رعایت ادنی واسفل کہ در تحت ترک اعلی وعالی ست محمود وغیر مذموم ست بلکہ از لوازم حقیقۃ الانسان ونظام وبند وبست وصلاح وخیریت عالم ست ودرین ہر دو صورت ترک بر رعایت غالب ست ورعایت در حساب شمار نیست ودر ترک صوری رعایت معنویہ ہست ورعایت معنویہ آنست کہ گو بظاہر صورت ترک اسباب دنیاویہ نمودہ باشد لیکن در باطن میل او بجانب اسباب بود ویقین کامل بر قدرت حق تعالی کہ فاعل مختار ست بے وساطت اسباب میسر نباشد واطمینان قلبی حاصل نبود گو بظاہر اتفاق ترک اکثر اسباب باشد ورعایت حقیقیہ نمودن ہیچ ترکے از ترک ہای چہارگانہ ہست یعنی ظاہراً وباطناً گرفتار اسباب بودن ومدام مشغول بدنیا واہل دنیا شدن وتمامہ مصروف در تلاش دنیا گشتن وہمیشہ مستغرق در غفلت ماندن نعوذ باللہ منہا واین دو نوع رعایت یعنی معنویہ وحقیقیہ مذموم ست حق تعالی نصیب ہیچ مومن نکند کہ ایمعنی فی الحقیقۃ گویا کفر ست ؎ ہر آن کو غافل از حق یک زمان ست ٭ در ان دم کافر ست اما نہان ست ٭ اگر این غافلی پیوستہ بودی ٭ در اسلام بروے بستہ بودے ٭ —

فائدہ بدانکہ تارکان مبتدی چون بصورت ترک میکنند خود را بہمہ مراتب ترک رسیدہ میدانند ودر تخیلات لعجب طور دنیا ومافیہا را غیر مطلق دانستہ مقابل حق جل وعلا این را ہم وجودی مستقل ثابت کردہ از ما سوی اعراض مینمایند ودیگران را گرفتار ما سوی میدانند وخود را وارستہ انگارند وبزعم خود بطرف حق تعالی روی می آرند وحال آنکہ فاینما تولوا فثم وجہ اللہ ہست اکثری از آنمیان بوبال از غرور وتکبر صلاح وتقوی وعجب وپندار ترک وتجرید بر آمدہ واز جادۂ مستقیم آدمیت وحشت نمودہ در ہوای حیوانیت مے پرند وا بے علمی وخود سری بہ بدخلقی در آمدہ پا از مرتبۂ انسانیت بیرون نہادہ خود را بجزو باغی میکشند وتارکان منتہی کہ بترک حقیقی میرسند وانقطاع واقعی از ما سوی پیدا میکنند یعنی ہمہ را نیست محض ومعدوم ذاتی میدانند ونمود عالم را نمود موہوم مقتضی وموجود حق وجود واجب را نمیشناسند اعراض از تعلق وتوجہ این کثرت ہر ہمہ کہ بالذات ومعدوم حضرت اطلاق ست نمیکنند در باحدیت تجرد آوردہ مشاہدہ ہمان معنی میباشند واز مظاہر ہر شۓ ظاہر میگردند وموجب اعوذ بک منک از وبا وپناہ میگیرند وبا وجود آنکہ میدانند کہ بازگشت ہمہ بسوی حق ست والیہ ترجع الامور کلہا وہمہ از دست ومنتہای ہمہ تا با وست وان الی ربک المنتہی بموجب ہدایت ذاتیہ کہ از مقتضیات ذوات المکلفین ست ارادۂ طریق مشاہدۂ احدیت الہیہ می نمایند ودعوت بجانب توحید میکنند وچنانکہ دیگران در ہمہ امور ایشان معذور مے دانند ونظر تحقیر بجانب ہیچکس نے کشایند خود را نیز درین امر ناچار وبے اختیار میفہمند وبعجب وپندار نمی آیند از خودی خویش فانی وبوجود حق باقی مے باشند وہر چند کہ ہیچ شۓ را باطل نمیدانند واسباب را لا حاصل نمیفہمند وسبب را مظہر مسبب می شناسند اما خود ازین اسباب ہمین اسباب را اختیار مے کنند واز جملہ حرف ہا حرفۂ توکل ودرویشی برای خویش میگزینند کما فی الحدیث لکل نبی حرفۃ ولی حرفتان الفقر والجہاد واطلاق سبب وحرفہ بر بے اسبابی ووضع درویشی از ان قبیل ست کہ معنی مطلاق را ہم مقید توان گفت یعنی تقییداً اطلاقی او را حاصل ست پس اگرچہ از شائبۂ تقیید خالی نیست لیکن مبرا ازین ہمہ تقییدات ست واعلی از جملہ مقیدات —

نصیحت سالکان را باید کہ مناسب احوال خود معاش اختیار کنند اگر دانند کہ در قطع اسباب تردد وتشتت وتوحش لاحق باطن میشود وقدرے کہ حضور وآگاہی حاصل گشتہ ست آنہم از دست میرود وابستہ بمراعات آن کوشند وبکسب حلال قوت پیدا کنند ودر کار باطنی سرگرم شوند وقدم بر مرتبۂ اول ترک کہ ترک کلی ست قائم دارند ودر ابتدای حالت این قدر دنیا سالک را مفید ومعد طریق ومزرع آخرت ست وابتغ فیما آتاک اللہ الدار الآخرۃ ولا تنس نصیبک من الدنیا واحسن کما احسن اللہ الیک ولا تبغ الفساد فی الارض ان اللہ لا یحب المفسدین

واگر داند که در مراعات اسباب گرفتاری باسوی می افزاید و انقطاع باطنی میسر نشود و در ملاقات مردمان پریشانی رو می دهد و در کسب و تلاش
روزگار زیاده پریشانی قلبی عارض مے گردد بظاهر و صورت هم ترک اسباب نمایند و انزوا و تنهائی اختیار کنند و باشغال و اذکار مشغول گردند تا
که نسبت مع الله پیدا شود و فنا و بقا رو نماید و وجود و عدم همه ها یکسان گردد و حاصل طبیب از علاج حفظ صحت ست محرورین را تبرید کرده به
اعتدال باید آورد و مبرودین را تسخین معالجه باید کرد و صحیح را احتیاج هیچ امر نمی شود اما چون اعتدال حقیقی در مزاج هیچکسے متصور نیست هیچگاه غافل
از معالجه خود نباید شد تا بانک تدبیر صحت بحال خود باشد و مرض قوی عارض نشود یعنی سالک که حفظ صحت باطنیه خویش مے خواهد هر آن باید
که در تربیت خود مشغول باشد و هر چه مفید باطن خود داند بعمل آرد و معالجه قلبی را بر معالجه بدنی مقدم دارد تا از بیماری فی قلوبهم مرض شفا یابد
و این امراض بدنی تا زندگی ست عارض میگردند و زائل مے شوند و آخر الامر بهر بهانه که مقدر ست میکشند پس اهتمام تمام در ازاله مرض باطنی باید نمود و بقدر
مقتضای بشریت بدفع مرض ظاهری متوجه باید شد و بالکل چون حیوانات مصروف تن پروری نباید گشت یا ایها الناس قد جاءتکم موعظة من
ربکم و شفاء لما فی الصدور و هدی و رحمة للمؤمنین رباعی تا کے لغم منضج و مسهل خوردن * خود را ز تردد اینهمه افسردن * ای وقت اجل چو هیچکس را
نگذاشتست * بر زیستن این قدر نباید مردن * کلمه منضج و مسهل تمثیلاً واقع شده و مراد همه اسباب ظاهره اند مقصود آنکه مستغرق و بند اسباب
ظاهره نباید بود و اینهمه تفکر برای آن نباید نمود زیرا که آخر در هر صورت مردن ست و لباس زندگی دور کردن پس چندان در توهم حفاظت صحت و حیات نباید افتاد و اینهمه
بر زیست جان نباید داد و مؤثر حقیقی اگرچه اثر در ادویه نهاده و مسبب در دائرهٔ اسباب کشاده اما اگر بے تصدیع میسر آید و چندان تردد و تلاش
نباید البته باستعمال آن باید کوشید و خلاف مرضئ الهی نباید ورزید که اذا اراد الله شیئا هیأ اسبابه چونکه بتمثیل ذکر منضج و مسهل بمیان آمده
بنا بران در متن تخصیص بیان کیفیت ادویه و مرض و طبیعت و طبیب و صحت و موت و حیات کرده شد و منظور در هر صورت مشاهدهٔ حق تعالی
و انقطاع از همه گرفتاریهاست چنانکه دیگر فقرات متن دال بر همین ست و اگرچه انکار عالم اسباب از نادانی ست اما صرف موقوف بر اسباب دانستن
بے ایمانی ست و حاصل آنکه واجب تعالی فاعل حقیقی و مؤثر در موجودات ست و اگرچه از تاثیر او در مظاهر کونیه هم اثر ظهور مے نماید و همان یک تاثیر
از مبدا اول گرفته تا خاتم المخلوقات که حضرت انسان باشد ساری ست و مسبب که جاعل الاسباب ست در مظاهر خویش که مجالی اویند تجلے
مے فرماید و سببیه اصلیه وجوبیه در تمام موجبات جلوه گر ست و همان قدرت واحدهٔ مسبب الاسباب از ازل گرفته تا ابد جاری ست و اینهمه
اشیاء متاثره که با همدیگر بحیثیه علیه و معلولیه نسبت تاثیر و تاثر اضافی و اعتباری دارند جز جلوه گاه او نیستند لیکن هر چه وجوباً بے توسط و خلل
موهوم امکانی و بے وساطه تردد و تلاش تو خود بخود بحال تو ظهور نماید و بضرورت از کمن بطون بمنصهٔ ظهور آید پس آن ضروری نشست البته
استعمال باید نمود و اعراض از مرضی الهی نباید فرمود که باراده مسبب جمع اسباب مے شود و مقصود آنست که خود متردد و متشتت در پے اسباب نباشید
که از ارادهٔ تو هیچ شئے بوجود نمی آید و اگر چنین مے بود پس از اهل اسباب هیچکس نمے مرد و سلاطین و امرا در بلایا و امراض گرفتار نمیشدند و از
غربا و مساکین یکدم کسے صحیح و قائم نمے ماند آنچه مقدر ست خود بخود بتو مے رسد و هر چیز را که حق تعالی اراده مے کند اسباب آن همان وقت مهیا میسازد
چه شد اگر بالفعل اسباب در نظر تو نمی آید عالم الغیب قادر حقیقی بر همه چیز توانا ست و اگر اسباب ظاهره حسب صوابدید تو هم بهم رسانید بهتر که
تسلے ظاهر بینان با آن مے شود و الا بے وسواس باید بود و هیچ فکر نباید نمود اگر زندگی ست او بیجا نه خود بخود طبیعت را بر مرض غالب خواهد
فرمود و صحت از پردهٔ همین یک سبب رو خواهد نمود که طبیب را خادم طبیعت گفته اند اگر او قبول و دا نماید هیچ اثر بظهور نباید یعنی اگر اسباب
ظاهر موافق فهمید تو نباشد در ینحالت هم نظر بر توکل حق اطمینان کلی باید داشت و مطلق اضطرار و اضطراب را در دل راه نباید داد

که اگر این زمان وقت اجل تو رسیده است وجود اسباب هم هیچ فائده نمیکرد و برای همین اسباب را حق تعالی بند کرده است که باین طور بے اسبابی بمیری پس از
پریشانی و نارضامندی وقت مردن چه سود و اگر وقت اجل مسمی نرسیده است هیچ نوع نخواهی مرد چه شد که دیگر اسباب مثل دوا و طبیب نیست چنین
که حق تعالی یک سبب اقوی برای شفا در تو ودیعت فرموده است و آن طبیعت ست که اطبا خدام طبیعت اند و ادویه اسلحهٔ جنگ طبیعت ست اگر او با
مقاومت بجنگ نه نماید اثر ادویه هیچگاه بظهور نیاید پس اگر حق تعالی خواسته است بے وساطت سلاح طبیعت صرف بقوت خویش خصم را که مرض
ست از پا خواهد افگند که همه مردمان قریات و دیهات نه حکیم را میدانند و نه دوا را می فهمند و تا مقدر ست زنده میمانند و شهریان هر چند رجوع با طبا
مے کنند و از معالجه باز نمیمانند لیکن چون موت می آید مے میرند باری همه کار و بار بحق تعالی باید سپرد و در هر امر رجوع باو سبحانه باید آورد و استعانت از
حول و قوت او باید طلبید و از نزول بلای فوق الطاقة باید ترسید ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به الطاقة هي القدرة الالهية التي تظهر في العبد فتسمّى
طاقة بشرية فلا يحتمل وزر بلاء الذي هو التجلي الجلالي الا الطاقة التي افاضها الله تعالى على العبد لقدرته فاما اذا كانت الطاقة ضعيفة بحيثية ظرفها
وكان الوزر اقوى واشد منها لملاحظة شانه فيعجز العبد ولا يحتمله في علمه ويبيع آلة تلك الطاقة ويترك تعلق العلم كلية عنها ويفر الى الله في حمايته وينجي
من ذلك البلاء ويموت واما اذا كان شديدا فوق الطاقة لا اشد منها يغيب العبد عن علمه ويخر صعقا واما اذا كان ضعيفا بقدر الطاقة فيضطر العبد في حالة
بمشاهدة جلاله ويتنزل علمه في مقامه ويدرك صعوباته والامه واما اذا كان اضعف منها وادونها فيقوم العبد فيه ولا يتشتت علمه بل يتحمله ولا يتغير بحالاته
ويدرك كيفياته فلذا استدعى ربنا بلساننا لا تحملنا ما لا طاقة لنا به وكذلك التجلي الجمالي الذي يشرف الله به عباده ان كان اشد من الطاقة لا يحمله العبد
ايضا ويموت كما مات بعض الخواص في هذه الحالات والتجليات وبعض العوام في اوقات كمال سرورهم ونشاطهم وحصول ما يتمنونه بشدة الاشتياق
واما ان كان شديدا او ضعيفا او اضعف فيكون حال العبد على قياس ما عرفت في حالات التجليات الجلالية فالجمال المفرط ايضا جلال في حق من خلقه
الله ضعيفا وهذا بيان كيفيات النشأة الدنيوية واما في النشأة الاخروية لا يكون الامر هكذا لانه ليس الموت في تلك النشأة ولا زوال العلم عن النفوس فيها ولا ترك
النفوس تصرف آلات العلم ثمة والجنة والنار لا تفنيان لانه لا يفنى اهلهما فهما باقيتان ببقاء اهلهما والله يعطي المعذبين في طاقة احتمال العذاب الذي هو التجلي
الجلالي قوة ويزيد في العذاب شدة فيكون بقدر طاقتهم وانه ليس بظلام للعبيد وادنى اهل النار عذابا ينتعل بنعلين من نار يغلي دماغه من حرارة نعليه فكما يكون الزيادة
في عقوباتهم والامهم كذلك تكون الزيادة في هيئاتهم واجسامهم كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما بين منكبي الكافر في النار مسيرة ثلثة ايام للراكب المسرع
وفي رواية ضرس الكافر مثل احد وغلظ جلده مسيرة ثلث فيتحملون العذاب ويضطرون فيه بدرك العقوبة والشدة ولا يقدرون على الفرار في حماية الله وذهوب
العلم عن تعذيباتهم قال الله تعالى كلما نضجت جلودهم بدلناهم جلودا غيرها ليذوقوا العذاب ان الله كان عزيزا حكيما فعذاب البعض يكون اشد نسبة بعضهم اما
نسبة طاقة من وقع عليه فذلك العذاب يكون شديدا الا اشد والا كيف يحتمله فلا طاقة لاحد من الممكنات ان يحتمل تجلي جلاله تعالى كما حقه الا القوي الذي
هو متجلي فيه لذا يقول الله تعالى لجهنم هل امتلئت اي وصلت بما اشتهيته فتقول جهنم هل من مزيد فلا تمتلئ حتى يضع الله رجله اي يوصل الجهنم بوصل المرتبة
الجلالية التي هي مظهرها حق الوصل فتقول جهنم قط قط قط اي شبعت عما اشتهيته فلا يظلم الله من خلقه احدا فآخر الامر يكشف هذا السر على اهل النار ايضا
ويشرفون برؤية المرتبة السافلة من المراتب الالهية التي هي سبب قيامهم تلك التجليات وتعبر بالرجل والقدم والساق كما اخبر الله عز وجل عن تلك المعاملة
يوم يكشف عن ساق ويدعون الى السجود ويوصل الله الجنة واهلها بمرتبة الجمال فيشرفهم بالتجليات ويعطيهم طاقة احتمالها ويزيدهم في الخلق بسطة
فيزدادون حسنا وجمالا وادنى اهل الجنة الذي له ثمانون الف خادم واثنتان وسبعون زوجة وتنصب له قبة من لؤلؤ وزبرجد وياقوت كما بين
الجابية وصنعاء واذا اشتهى الرجل صورة دخل فيها وتصف بها ويدخلون في الجنة على صورة القمر ليلة البدر وكاشد كوكب دري في السماء

اضعافًا وعلیٰ خلق رجل واحد علی صورة ابیهم آدم ستون ذراعا فی السماء ویعطی الله المؤمن قوة مائة رجل ثم ینادی منادٍ ان لکم ان تصحوا فلا تسقموا ابدًا وان لکم ان تشبّوا فلا تهرموا ابدًا وان لکم
ان تنعموا ولا تبأسوا ابدًا فیحل الله علیهم رضوانه فلا یسخط علیهم بعده ابدًا ویصلون برؤیة المرتبة العالیة من المراتب الالٰهیة التی تسمی فی الشرع بوجه الله فینظرون
جماله ویسمعون کلامه الحق تجلی علیهم بتجلیاته الجمالیة علی قدر الطاقة الموهوبة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم فیرفع الحجاب فینظرون وجه الله فما اعطوا شیئًا احب الیهم من
النظر الی ربهم وللذین احسنوا الحسنی وزیادة واذا کان التجلی اقوی من الطاقة فاهل النعیم یخرون سجدًا لله تعالی الی ما شاء الله عز وجل ولا یقدرون علی التفات الی النعیم
قال رسول الله صلی الله علیه وسلم بینا اهل الجنة فی نعیمهم اذ سطع لهم نور فرفعوا رؤسهم فاذا الرب اشرف علیهم من فوقهم فقال السلام علیکم یا اهل الجنة قال علیه السلام
وذلک قوله تعالی سلام قولا من رب رحیم فینظر الیهم وینظرون الیه فلا یلتفتون الی شیء من النعیم ما داموا ینظرون الیه حتی یحتجب عنهم ویبقی نوره فاذا یکون التخفیف
فی التجلی فیعودون الی الافاقة ویقدرون علی احتمال التجلی ویتلذذون منه ـ

الفائدة اعلم ان التجلیات الجمالیة کثیرة من التجلیات الجلالیة وظهور الجمال اکثر من ظهور الجلال حیث قال جل وعلا عذابی اصیب به من اشاء و
رحمتی وسعت کل شیء فسبقت رحمته غضبه لان الرحمة وسعت کل شیء عمومًا والغضب مختص بالافراد المخصوصة وکفة الجمال راجح علی الجلال وفی الدنیا ایضًا تجلیات
الجمالیة بجمال کل واحد کثیرة من التجلیات الجلالیة ومدة صحة افراد الانسان والحیوان فی تمام العمر کثیرة بنسبة حالات المرض وامتداد السقم والصحاح کثیر والسقام قلیل
وفی المرض ایضًا حالة شدة المرض قلیلة وکیفیات التخفیف کثیرة وعلی هذا القیاس سائر الحالات المتعلقة بالجمال کثیرة الظهور والمتعلقة بالجلال اقل الظهور
لان الجلال موجب لانعدام الاشیاء فان کان الجلال غالبًا لم یوجد شیء ویکون ما نافیًا للایجاد فی الاول فالجمال صار باعث الایجاد وسبب موجودیة المخلوقات
فکل شیء فی تضمن رحمته العامة ولا یخرج احد من عهدة الشکر ـ

الثانیة الذین جعلهم الله صابرین علی البلاء وراضین بالقضاء یعطیهم اولًا قوة الایمان وشدته وقوة نسبته مع الله ومحبته وطاقة احتمال تجلیاته الجمالیة والجلالیة
بکمال رحمته وقدرته ثم ینزل علیهم من هذه التجلیات ما دون طاقتهم حتی یتحملوها صابرین راضین شاکرین ویشرفون بفیض جمیع اسمائه الجمالیة والجلالیة فیتجلی
الحق علیهم بکل شأن ویشرف علیهم بجمیع الصفات فمن کان اقوی فی نسبته مع الله کان اقوی فی احتمال البلاء اشد الناس بلاءً الانبیاء ثم الامثل فالامثل
یبتلی الرجل علی حسب دینه فان کان فی دینه صلبًا اشتد بلاؤه وان کان فی دینه رقة ابتلی علی قدر دینه فما یبرح البلاء بالعبد حتی یترکه یمشی علی الارض
وما علیه خطیئة واشد الناس بلاء فی الدنیا نبی او صفی وان کان نزول البلاء فوق الطاقة لم یقدر علی حمله احد وکل فی هذا المقام عاجزون ولا طاقة
لاحد بمقابلة الجلال الالٰهی وانما فضل الخواص وتفوقهم علی العوام فلانهم فیما کانوا فیه راضین شاکرین لم یقدر العوام فی تلک الشدائد ان یصبروا علیها وفیما یصبر علیه الخواص
فالعوام یخرجون فیه من الایمان والاطمینان ویقعون فی الکفر والضلالة اشد الناس بلاء الانبیاء ثم الصالحون لقد کان احدهم یبتلی بالفقر حتی ما یجد
الا العباءة یجوبها فیلبسها ویبتلی بالقمل حتی یقتله ولاحدهم کان اشد فرحًا بالبلاء من احدکم بالعطاء ولا حد ولا نهایة لتفاوت هذه الدرجات واختلاف مراتبهم
لا فی جانب الفوق ولا فی جانب التحت والمشاهدة التی لم یبق فیها التفات الی ما سوی الله مطلقًا والاستغراق التام فی الذات البحت بلا ادراک الاسماء
والصفات وعدم التوجه بالکلیة الی احساس تجلیات جمالیة وجلالیة حتی تکون علة الشکر والصبر من حالات اخص الخواص فی بعض الاوقات لی
مع الله وقت یشعر من هذا وهو حال الاعتقاد ولا دوام له والا لکان العروج والترقی مفقودًا فی الاکملین ولم یبق فرق العبدیة والربیة ولا یصل العبد الی
درجة الرب فالحق ما قال الله تعالی ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولانا فانصرنا علی القوم الکافرین بالجملة بما نحن فیه باید چه حیثیت
وتوضیح ما ورد فیه الوارد باید ساخت که اگرچه هر کس مسخر تقدیر است ناچار وبے اختیار است وهر وقت در ترک بعضی اسباب واختیار بعض گرفتار که هیچگاه
از هیچ تارک بالکل رعایت اسباب ترک نمی شود وگاهے از هیچ گرفتار اسباب مطلقًا صورت ترک نمی شود لیکن اطلاق تارکان بر کسانی است که ...

از این امور وارسته اند و دل بتعلق این و آن نه بسته اند و گوشهٔ چشم التفات بما سوی الله نبینند اختر اند و بعنایت الٰهیه خود را از همه گرفتاریها آزاد ساخته اند کلیة
بی دخل و تردد و در کار معاش اند و خود مطلقاً بی سعی و تلاش اند و اطلاق گرفتاران بر مردانی ست که فی الواقع همگی در بین امور سهلاک اند و از قاعلیه و رزاقیة
حق در شبه و شک و صرف وابستگی با سباب دارند و ایمان بر مسبب آرند و این گرفتاران گو بظاهر معطل و بیکار شوند و در بعض اوقات بی دخل و بی اختیار
گشته تارک بعض اسباب کردند بیرون از گروه خود نمیروند و دخل در قسم تارکان نمی شوند چنانچه تارکان بسبب رعایة حکمیه و صوریه از فرقهٔ خود بر نمی آیند
و بنا بر مصلحت بمراعات اسباب و کسب حلال اشتغال مینمایند و اقسام و احکام همه مراتب اینها بالا مفصل گذشته غرضکه لائق اعتبار و قابل شمار از جماعهٔ تارکین

دو قسم اند یعنی تارکان حقیقی و معنوی پس کسانیکه ترک اسباب ورزیده اند صرف بقدرت کاملهٔ او گرویده اند و کسانیکه بمراعات آن کوشیده اند اسرار حکمت
شاملهٔ او فهمیده اند یعنی کسانیکه حقیقت امر را دیده وکالت حق تعالی را برای همه امور خویش دریافته اعتماد بر نعم الوکیل نموده ترک تلاش و تردد اسباب
اختیار کرده و وضع درویشانه دارند قرب خاص بمرتبهٔ قدرت کامله صرف بی توسط مظاهر آن که اسباب گونیه باشد پیدا کرده اند و کسانیکه منظهریت اسباب را
برای مسبب فهمیده مراعات اسباب می نمایند و در اکتساب قوت بوجه حلال مشغول اند و در مرایای اسباب مشاهدهٔ جمال مسبب می نمایند ایشان بسا حکمت
حق را که عموماً بجمال همه اعالی و ادانی شامل ست فهمیده اند اما این جماعهٔ ثانیه نسبت به طائفهٔ اولی در حجاب مظاهر محتجب اند و اگرچه در مظاهر هم مشاهدهٔ جمال
همان ظاهر مینمایند لیکن بی وجود مظاهر ایشان را اطمینان قلبی حاصل نمیشود و از شهود بلا حجاب بی نصیب اند و از طائفهٔ اولی بالکل رفع حجاب شده و الوهش خوان
خوان لو کشف الغطاء ما ازددت یقیناً فبصرک الیوم حدید هستند پس مثل اهل اسباب چنان ست که کسی جمال معشوق خود را در آئینه بیند و معشوق روبروی او نباشد و در حجاب
بود و مثل اهل ترک مانند کسی ست که جمال معشوق خویش بالمشافهه مشاهده نماید و معشوق روبروی او نشسته باشد و همچنین اهل قرب را قدرتی ست که از مشاهدهٔ
ذات محبوب بطرف عکوسی که در این آئینه خانهٔ جهان جلوه گرست متوجه شوند گاه گاه بموجب ارشاد محبوب بطرف این آئینه ها هم نظری اندازند که همان
یک جمال را بهر طرف بصور متکثره جلوه فرما دیدن نیز تماشای وارد و شورش عشق و محبت را روزافزون میکند و صرف توجه بطرف جمال معشوق بی وساطه
مرایا محویة و فنا و حیرت می آرد پس طائفهٔ مقربان که تارکان اند از جماعهٔ این عارفان که در بند اسباب اند فاضل تر که ما تر اند که مطلوب را بی آئینه و در آئینه
بهر دو طور می بینند و ایشان جز در آئینه ندیده اند و برون آئینه نمیتوانستند دید اما چون هر دو محققان و عارفان را معامله بشخص واحد ست بی پرده باشد
خواه در پرده پس هر چه به نیت نیک بعمل آید همه خیر است و بغفلت و جهالت و به نیت شر هر چه ظهور می نماید جمله بدی ست انما الاعمال بالنیات این حدیث متواتر ست
که پیش همه فرقه های اهل اسلام ثابت ست و ترجمه اش آنکه جز این نیست که درستی عملها به نیت هاست یعنی اگر نیت نیک است آن عمل که بسبب آن ظهور نموده هم نیک ست
و اگر نیت بدست عملی که بسبب آن بوجود آمده نیز بدست و حقیقتش آنست که اطلاق لفظ عمل بر حرکت ارادیه و سکون ارادی کرده میشود و هر حرکت و سکون
که باراده نباشد آنرا عمل نمیتوان گفت و افعال طبیعیه بی اراده از طبیعیات بظهور می آید آن افعال و آثارست نه اعمال و آنچه در اصطلاح اطبا تاثیر دوا را
عمل دوا میگویند بطریق مجازست نه حقیقت پس امتثال او امر داخل عمل خیرست بلحاظ حرکت باراده خیر و باز ماندن از آن داخل عمل شرست باعتبار سکون باراده شر و ارتکاب
نواهی داخل عمل شرست بلاحظهٔ حرکت باراده شر و پرهیز از آن داخل عمل خیرست بلاحظهٔ سکون باراده خیر پس اعمال در اصل فی ذاته خود نه خیر اند نه شر و بحسب
نیت بکیف بکیفیت خیریت و شریت می شوند و ظاهر شد سر حدیث مذکور که درستی اعمال به نیت ست ـ

تذییل در بیان اصل حقیقت نیت که منشأ همه نیات ست و تفصیل و کیفیات دیگر فروعات که کلیات و جزئیات ست

از اینجا باید فهمید که چون عمل فی حد نفسه خیر و شر نیست مگر باعتبار نیت پس هرچه از امور به نیات فاسده داخل شر می شوند حبط میکرد ند امور منهیه را
هم اگر کسی به نیت خیر بعمل آرد شر نباشد نعوذ بالله من ذلک التوهم باید دانست که اصل نیت باختیار نیست که بقصد اگر خواهند نیت نیک منظور دارند

واگر خواهند نیت بد محظور سازند بلکه فی الحقیقت نیت که موجب ایجاد و منشأ اعمال ست از الهامات الهی ست که در اول خلقت عند تسویة النفوس الهم و مودع
گشته کقوله و نفس و ما سوّیها فالهمها فجورها و تقویها پس آن نیت سبب قصد و بالطبع متولد می شود و نفس تفریق نیکی و بدی آن میکند و مطابق آن اعمال
هم نیک و بد می کرد هرگز دران تفاوت نمی باشد و تغیر و تبدیل آن نیت نمی توان کرد و چون در حیوانات ادراک جزئیات ست خیر جزئی و شر جزئی
را در می یابند و کلیات را ادراک کردن نمی توانند و انسان که مدرک کلیات و جزئیات ست بمدرکات قوت عاقله و اراده و نیت نفس ناطقه خیر کلی و
شر کلی را در می یابد و دیگر نیات که شعبه های آن نیت اند و متعلق باوصاف نفس اند و اشتراک با حیوانات دارند برغبت و نفرت طبعیه و اغراض
و اوقات ببداهت خیرات جزئیه و شرور جزئیه را هم در می یابد و احساس می کند پس امری که در شریعت غرا از منهیات اند و داخل کبائر اند هرگز احتمال
نیت نیک دران نیست که در اصل منشأ آن بد واقع شده است نسبت بجمیع افراد و جمیع ازمان باز چگونه تغیر و تبدیل یابد لهذا آن اعمال پیش جمیع افراد
انسانی قبیح اند و هرگز هیچ نفس حکم به نیکی آن نمی کند حتی کسانیکه بغفلت و جهالت مرتکب آن میشوند ایشان هم بالطبع میدانند که فی الواقع خوب نیست
و آن امور کلیة در همه شرائع و ادیان بالاتفاق شریت دارند و ظاهراً و باطناً موجب فساد اند و ممکن نیست که از کسی به نیت خیر بوقوع آیند
و عند الله و عند الناس باعث عذاب و عتاب و ملامت و ندامت اند و اگر از شخصی بلا قصد و نیت خطأ هم صادر شود هرچند نسبت عمداً در
حق آن شخص جزئی کمی و تخفیف در عذاب دارد لیکن داخل گناه ست و موجب جزا و سزا و اگر بالفرض کسی بتخییل خود به نیت خیر به عمل آرد این
نیت عارضی جزئی معتبر و مقابل نیت اصلی نمی تواند شد و ظاهراً و باطناً شریت مرتفع نمیگردد و اگر از احدی در حالت زوال عقل و هوش
که موجب تکالیف شرعی ست هم بعمل آید گو باطناً شرش محسوب در حق آن شخص جزئی نباشد لیکن شریت ظاهراً بآن کس عائد میگردد
و هم آثار بدش بدیگران می رسد و فی الحقیقة فساد از ذات العمل زائل نمی شود و همچنین اموری که از اوامر اند و داخل حسنات فرائض و در اصل منشأ
آن کلیة نیت نیک ست نسبت بجمیع افراد و جمیع ازمان لهذا آن اعمال نزد جمیع افراد انسانی نیک اند چون عبادت معبود حقیقی هرگز
هیچ نفس حکم به بدی آن نمیکند حتی کسانیکه بغفلت و جهالت بعمل نیارند و ارتکاب نکنند ایشان هم بالطبع میدانند که فی الحقیقت خوب
همانست و در همه شرائع و ادیان کلیة بالاتفاق خیریت دارند و ظاهراً و باطناً نیک اند و عند الله و عند الناس موجب ثواب و تعظیم
و تکریم اند گو از بعض افراد بلا قصد و نیت نادانسته هم عملی ازان بوقوع آید هرچند نسبت بقصد در حق آن شخص جزئی کمی در ثواب دارد لیکن داخل
اعمال نیک ست و موجب خیریت و احیاناً اگر کسی بفساد نیت و شرارت خود باراده های بد مثل ریا و سمعه بظاهر اوامر بعمل آرد گو در حق آن حبط
کردند و فائده معتد بها نبخشند لیکن بظاهر بحسب ذوات خود آن اعمال قطع نظر ازین نیات فاسده او خیر اند و اگر از احدی در حالت عدم عقل و
هوش که موجب اسقاط فرضیت اوامر ست نیز بظهور آید گو باطناً خیرش محسوب در حق آن کس جزئی نشود لیکن خیریت بحسب ظاهر و از ذات
العمل زائل نمی گردد و اموری که داخل صغائر اند و شریت جزئیه دارند میتوانند شد که حسب تغیر اوقات و نیات و افراد و لوازم و آثار علی ازان داخل
عمل خیر عند الله کرده شود که اولئک یبدل الله سیئاتهم حسنات مؤید همین معنی ست لهذا در فقه هم شر قلیل برای خیر کثیر روا ست و الضرورات
تبیح المحظورات قضیه مقرره است و باشد که صغیره بفساد نیت و انتاج شریت کثیره منجر بکبیره و مورث آن گردد مثلاً دروغی که در لهو
و لعب بی ایذا و شریت کسی باشد چون بآن دروغ نیت قتل و فساد و دیگر شرور جمع شود هرچند هر دو داخل کذب ست اما تفاوت زمین
و آسمان دارد و میتواند که حسنه بقبیح و شریت تبدیل یابد و آثار بد بظهور آرد چنانچه دروغ مصلحت آمیز را از راستی فتنه انگیز بهتر میدانند
و کبیره که به نیت اصلاح و خیریت کبیره داخل صغیره گردد و یا شریت ازان تخفیف یابد یا رفع شود و آن بلحاظ صورت کبیره است

لیکن فی الحقیقه کبیره نیست بشرطیکه خیر کثیر بر صرافت شریعت نماید چنانچه ملا جلال الدین دوانی در شرح عقائد عضدیه کتمان شهادت بے عذر را در کبائر نوشته پس در حالت عذر که بلحاظ دیگر خیر پنهاست داخل کبائر نباشد ولهذا مراتب صغائر و کبائر متفاوت ست بعضی بزرگتر و شنیع تر از بعضے اند و کبیره آنکه بروی حدی لتعیین یافته یا وعیدے واقع شده یا نهی ازان بدلیل قطعی ورود یافته و موجب هتک حرمت دین گشته و هرچه چنین نبود صغیره است و در یافت کردن آن امور و حکم کردن بران منصب کسے ست که خلوص نیت داشته باشد و عالم صحت و سقم نیات بود و از هواهاے طبیعی و نفسانی بالکل پاک شده فانی فی الله و باقی بالله گشته مانند خضر علیه السلام بقرب خاص ما فعلته عن امری مشرف شده باشد که حق تعالی گویا برای انکشاف همین حقیقت بر موسی علیه السلام امر بصحبت خضر کرده بود و خضر علیه السلام لن تستطیع معی صبرا گفت پس اگر از بندگان خاص الهی چیزے بصورت خطا دیده شود و یا کدام امر مختلف فیه با وجود تیقن نیت خیر ظهور نماید بجهالت و عدم فهم حقیقت تخطیه نباید نمود و از غیرت الهی باید ترسید و حمل به نیت نیک باید کرد که حق تعالی عالم نیات ست و بندگان اولیاء وے راه خاصی و قرب مخصوصی ست اولیائی تحت قبائی لا یعرفهم غیری حاصل آنکه هیچ عمل بغفلت نفرمائی و در حال مشاهده فاعلیته او نمائی لاحول ولاقوة الا بالله عنان همه بدست اوست و هرچه ناشی از نیت خیرست نیکوست **رباعی** بے نسخه دوا هیچ ندارد اثرے ✤ موقوف نه زندگی بهر برگ و برے مشروط بشرط این و آن نیست که هست ✤ بغض و مرض و شفا بدست دگرے ✤ یعنی نه آنست که در ادویه مطلق اثر نیست . زیرا که خواص اشیا مسلم ست و آن حکیم مطلق جل شانه در اینها هم وقتے که میخواهد اثرے دهد و مریض را در پرده این اسباب شفا مے بخشد و نه آنست که بالذات ادویه نافع اند و یقیناً مرض را دفع میکنند که اگر چنین مے بود همه اهل اسباب اطبا نمی مردند پس صحت و مرض مشروط دوا و غیر دوا نیست اگر حق سبحانه خواهد باین بهانه شفا دهد و اگر خواهد بے این بهانه دفع مرض فرماید حاصل آنکه مقید هیچ امر نباید شد و غافل از مشاهده قدرت الهیه نباید بود و بے تردد هرچه رو بکار شد مرضی الهی دریمان دانسته سر ازان نباید پیچید و خلل در اطمینان قلبی نباید افگند و افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد و جمیع اسباب و عدم اسباب هر دو برابرست در عین اسباب در بعض اوقات حالت بے اسبابی ست و معیشت بے اسبابی نیز بصورت سبب ست فافهم والتحق باعتبار من الاعتبارات ولا توجه الی النسب الاضافات و اجعل قلبک مطمئنا فی کل الحال وارجع الی ربک وتعال

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی جعلنا من اولیائه وقال ان ولی الله الذین آمنوا و وعدنا بلقائه ان وعد الله حق والصلوة والسلام علی رسوله محمد سید انبیائه سند اصفیائه وعلی آله واصحابه واحبائه **اما بعد** فهذا الوارد السابع والثلثون المسمی بلقاء الله قد خسر الذین کذبوا بلقاء الله وما کانوا مهتدین ومن کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت الترجی متعلق بالامور الممکنة لذا تستعمل کلمة لعل المخصوصة به فی الممکنات کما تقول لعل السلطان یکرمنے بخلاف التمنی لانه اعم منه سواء کان طلب حصول الشیء الممکن او الممتنع ولهذا تطلق کلمة لیت المخصوصة به فی الممکنات والممتنعات کقولک لیت زیداً قائم ولیت الشباب یعود فمراده تعالی من قوله من کان یرجو طلب حصول لقائه فی الآخرة علی النهج الممکن کما یکون فی التجلیات النوریة والصوریة للخواص فی هذه النشأة ایضا کما شاهد موسی علی نبینا وعلیه السلام تجلیات النوریة علی الطور وفی الواد المقدس لا علی النهج الممتنع الذی هو من حیثیة التنزیه الذاتی اذ لا یمکن مشاهدته بعین البصر فی النشأتین

وسمع موسیٰ علیٰ نبینا وعلیہ السلام بہذا الاعتبار جواب لن ترانی وقال جل وعلیٰ بہذہ الحیثیۃ لا تدرکہ الابصار فمن کان مؤمناً باللہ ورسولہ فی الدنیا ویرجو لقاء اللہ فی الآخرۃ فان وعد اللہ لآت وہو صادق الوعد جل شانہ وعز سلطانہ فوعدہ الحق بلقائہ یہیٔ وثوق رجاء اللقاء فی قلب العبد المؤمن وسیری ربہ کما یری القمر لیلۃ البدر لذا شرط الرجاء فی قولہ سبحانہ لحصول الرؤیۃ فمن لیس یرجی اللقاء ولم یر آیاتہ ولم یشرف بتجلیاتہ وینکر الرؤیۃ الاخرویۃ فی الدنیا ما وعدہ اللہ لقائہ ولا یری ربہ فی الآخرۃ کما لا یراہ فی الدنیا ومن کان فی ہذہ اعمیٰ فہو فی الآخرۃ اعمیٰ ان الذین لا یرجون لقاءنا ورضوا بالحیوۃ الدنیا واطمئنوا بہا والذین ہم عن آیاتنا غافلون اولئک ماوٰہم النار بما کانوا یکسبون واعلم ان الاشکالات التی تلزم من اقرار الرؤیۃ بالبصر من المحاذات وقید الجہۃ انما تکون علیٰ فرض حصرہ فی جہۃ دون جہۃ وطرف دون طرف وعلیٰ استیعاب البصر واحاطۃ النظریۃ بکلہ بالنظر الیہ کلا بل ران علیٰ قلوب المشککین وہو مع انہ لا فی این فی کل جہۃ وطرف فاینما تولوا فثم وجہ اللہ ولا تحیط بہ البصیرۃ فکیف البصر وہو بکل شیٔ محیط وایضاً ہذہ الاشکالات انما تکون فی ہذا العالم الکثیف الحسی وفی العالم اللطیف الاخروی لا یکون الحال کذا لان فی العالم اللطیف یجتمع الاضداد ولا یمنع اجتماع الضدین مثلاً ان یری الشخص فی الرؤیا بحراً عظیماً لا نہایۃ لقعرہ ولا ساحل لہ فی مکان ضیق محدود یجری ویسیل من التحت الی الفوق وتخرج منہ نار موقدۃ یشاہدہا عمق ذلک البحر وہو یذہب علیٰ وجہہ بقدمیہ بلا غرق ویطیر فی الشعلۃ بغیر حرق فلا یکذب العقل مع منع اجتماع الماء ولہذا فی المکان الواحد والنہایۃ واللانہایۃ والسعۃ والضیق واستحالۃ میل الشیٔ الیٰ خلاف حیزہ الطبیعی بلا قسر وخلو الشیٔ عن لوازمہ الذاتیۃ فہکذا لا یمانع قید الجہۃ والمحاذات فی عالم الآخرۃ الالطف من عالم الرؤیا والمثال لرؤیۃ الرب الذی لیس فی جہۃ ولا فی مکان ولا فی زمان وفی ہذا العالم الحسی ایضاً تکون للخواص الذین صارت الدنیا فی حقہم آخرۃ معاملات مع ربہم لا یقبلہا عقل العوام وعومل معہم ما عومل وہم یبیتون عند ربہم وہو یطعمہم ویسقیہم وہم یرون ما یرون ویسمعون ما یسمعون ولا یفہم کلام ارباب الذوق الا اصحاب الذوق من لم یذق لم یدر۔

وارد در حقیقت رؤیت و تجلی

بیان کنہ دیدار او عزّ شانہٗ و بیان کنہ تجلی او جلّ برہانہٗ کہ چیست و چگونہ عرفا در ین عالم شہود و تجلیات میسر شود و ہمہ مؤمنین را بچہ طور در آن عالم دیدار نصیب خواہد گردید و از چہ راہ او سبحانہ درین عالم از نظر ما پوشیدہ است و بچہ حیثیت در آن عالم ہم پوشیدہ خواہد ماند نیست بدانکہ در مسئلہ رؤیت فرق اسلامیہ را اختلاف ست فلے از آنہا منکر رؤیت اخرویہ اند و میگویند کہ اینجا ہم بچشم باطن دیدن او تعالیٰ رواست لیکن بچشم ظاہر درین عالم دیدہ نمی شود و در خواب دیدن ہم جائز ست و ان شاء اللہ العزیز در عالم آخرت مؤمنین را بچشم نیز دیدار میسر خواہد شد کما قال عزوجل ومن کان یرجو لقاء اللہ فان اجل اللہ لآت و ازین قسم بسیار آیات را باستشہاد مے آرند و باحادیث شریفہ نیز اثبات مطلب خود مے نمایند کہ انکم سترون ربکم عیاناً و انہ صلی اللہ علیہ وسلم نظر الی القمر لیلۃ البدر فقال سترون ربکم کما ترون ہذا القمر والحق کہ ہمچنین ست چیزے کہ حق تعالیٰ و رسول او علیہ السلام بآن خبر دادہ یقینی ست واشوقا اگر معاملۂ دیدار درمیان نمی بود دل عاشقان او بچہ چیز مے آسود معاملات حور و قصور چون معاملات دنیاست و عجائب جنت متمنائے اہل حرص و ہوا و اکثرے ازآنمیان انکار رؤیت حق جل و علا در ہر دو عالم دارند و ایشان نیز استناد از کلام اللہ میکنند و آیۃ لا تدرکہ الابصار وہو یدرک الابصار وہو اللطیف الخبیر را

متمسک نخود مے سازند کل حزب بما لدیهم فرحون وحقا که طاقت دیدار کبریای او کراست و دیده هارا لیاقت رؤیة لطیف حقیقی کجا و در رؤیة
جهت و محاذات شرط ست و او تعالی ذو جهت نیست و محاذات با حضرت بیچون و بیچگون محال و فرائے که فهمید و دراک آن معترف
بعجز ست و بیدرا چه یارا ست که چشم تماشا بران کشاید بالجمله آنچه حق تعالی بتوسط برکت جناب حضرت امیر المجاهدین ایدنا الله بنصره سره
وقدس منا برکته بره برین فقیر مهدی ظاهر ساخته وبفیض شمول جامعیت محمدیه علے صاحبها الصلوة والتحیة مکشوف نموده آنست که این
هر دو فریق مقرین و منکرین رؤیت همه راست مے گویند چراکه سند هر یکے آیه کریمه است اما آنچه مے گویند نافهمیده مے گویند
واز حقیقت معامله آگاه نیستند و حاصل کلام الٰہی تمامه نه دریافته اند والا بعض کتاب سند نمی گرفتند تمام کلام الله سند ماست
افتؤمنون ببعض الکتاب وتکفرون ببعض لکن چه کنند که حجاب خودی از قلوب ایشان مرتفع نشده وکلیة وجامعیت محمدیة خالصه منکشف
نگشته بتصور جزئی خویش وبعقل کوته اندیش حکایةً حرفے بر زبان میرانند و آنچه مے گویند سر آنرا نمیدانند۔

فائده

اختلاف اینها درین مسئله چون اختلاف متکلمین وحکما ست در مبحث وجود که حقیقة کار را نافهمیده با همدیگر مباحثه میکنند و میجنگند و
اگر مرتبهٔ ذات الوجود را که ما به الموجودیة ست و مرتبهٔ وجود ظلی را که معنی مصدری ست فهمیده احکام هر مرتبه را بر همان مرتبه که مستلزم
آنست فرود آرند و دلالت لفظ وجود را بر هر دو معنی مذکور شناخته حمل بر هر معنے که باید نمایند و هر حکم را که شایان آن مرتبه است بران
کنند هیچ شک و شبه پیدا نشود و خلاف از میان برطرف گردد و بالکلیة حجاب از چشم بصیرت مرتفع شود خذ هذا لانه اصل الفهم

تحقیق رؤیت و مرئی و رائی

بدانکه رؤیت بمعنی علم و وجدان از افعال قلوب ست که دران حاسهٔ بصر را دخل نیست و باین معنی متعدی بسوی دو مفعول مے باشد
نحو رأیت زیداً عالماً بمعنی علمت و هم رؤیت بمعنی دیدن بچشم ست و باین معنی متعدی بطرف مفعول واحد ست مثل رأیت زیداً اے ابصرته
وعلم هم بمعنی علم بیجا آمده چون علمت زیداً بمعنی عرفت شخصه وهو العلم بنفس شئ من غیر حکم و رؤیت هم اگر متعدی بمفعول واحد باشد
و منظور ازان علم بنفس شئے بغیر حکم باشد رؤیت علمی ست پس چونکه استعمال رؤیت باین هر دو معنی ست هر جا که حیثیت و صلاحیت
هر معنے که داشته باشد و منظور و مراد آن بود برای همان معنی ست و همچنین ارادهٔ چنانچه در اللهم ارنا حقائق الاشیاء کما هی بمعنی
علمنا ست زیرا که حقیقت مبصر حسی نیست و در ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و معه و فیه و بعده اول از بینائے چشم ست و دوم از
بینائی دل و همچنین در فارسی هم دیدن مستعمل باین هر دو معنی ست بمعنی دانستن و بمعنی دیدن بچشم چنانچه گوئی دیدم حقیقت زید را
اے شناختم و دانستم و دیدم صورت زید را یعنی دیدم بچشم شخص او را و بصر بفتحتین هم بمعنی بینائی و دانائی هر دو آمده نحو بصرت بای علمته
قوله تعالی بصرت بما لم یبصروا به بصارت. بینائی دل بصیر بینا و دانا و ابصار دیدن و معنی البصرت قریب ست بمعنی علمت بالحاسه
بصیرت حجت و بینائی در چیزے قوله سبحانه بل الانسان علی نفسه بصیرة و نظر بفتحتین نگریستن در چیزے بتامل و بچشم داشتن پس هر چیز مرئی
از رؤیت بمعنی علم چیز معلوم باشد و از رؤیت بمعنی بینائی چشم چیز مبصر بود حاصل آنکه تجلیات و آیات او تعالی که مراتب تشبیهیه شایان
رؤیت و ابصار اند هم درین عالم مرئی و مبصر اند و هم دران عالم مشهود و بلطافت تام خواهند گردید و حظ وافر ازان بدیده و دل عارفان
و مؤمنان خواهد رسید و مدارج تنزیهیه بالطافت که متعلق بعلم و عرفان اند مرئی بمعنی معلوم اند و عرفا درین عالم هم بذوق آن

مشرف شدہ اندو در آن عالم ہم برایشان بقوت تمام مکشوف و معائن خواہند گشت و فی روایۃ الترمذی قال ابن عباس رأی محمد صلی اللہ علیہ وسلم ربہ قال عکرمۃ قلت الیس اللہ یقول لاتدرکہ الابصار وہو یدرک الابصار قال ابن عباس ویحک ذاک اذا تجلی بنورہ الذی ہو نورہ و نخص کرائی اگر ہمین بصارت مادیہ دار د مبصرات او فقط اشیاء مادیات خواہند بود چنانچہ مبصرات حیوانات کہ حیوان مدرک جزئیات ست و اگر صرف بصیرت مجردہ دارد مرئیات او مجردات و منزہات خواہند بود چون عقول کہ معلومات اینہا کلیات اند و اگر جامع این ہر دو بصارت و رؤیت ست مشاہدہٴ ہمہ مراتب تشبیہ و تنزیہ او را حاصل ست و رؤیت او تمام مادیات و مجردات را شامل چون انسان کہ عارف جمیع مراتب کونیہ و الٰہیہ ست و شاہد تجلیات غیر متناہیہ و این جامعیت کاملہ غیر از انسان کامل کہ اشرف مخلوقات ست ہیچ مخلوق عطا نشدہ و بتمامہ حق سبحانہ ظاہراً و باطناً جز بر انسان کامل متجلی نگشتہ و الحق کہ خلافت او را بجاست و کریمہٴ و علم آدم الاسماء کلہا مشعر از نیجا و باوجود اینہمہ انکشاف تام و زد محمدیان خالص کلمۂ ما عرفناک و فرس ہمت ایشان چالاک اشتیاق ایشان روز افزون ست و توجہ ایشان بطرف ذات بیچون و مرتبہٴ ذات بحت کہ ماوراے علم و معرفت و رویت و بصارت ست بآن حیثیت نہ مدرک و معلوم ست و نہ مبصر و مشہود و در روے عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ احتجب عن العقول کما احتجب عن الابصار و ان الملا الاعلی یطلبونہ کما انتم تطلبونہ ہرچند اینہمہ مراتب کہ بمیان آمد از وست و در ہر مرتبہ مدرک و مبصر ہم اوست کہ تفریق این مراتب باعتبار و لحاظ حیثیات آنہاست و الا قطع نظر ازین اضافات ہمان مرتبہ کہ مرئی و معلوم غیبت مدرک و مبصر ست و ہمان مراتب کہ مبصر و معلوم اند ماوراے ادراک و ابصار اند پس باوجود آنہمہ تنزیہ رؤیت او سبحانہ جمیع عرفا و مومنین را علے قدر مراتبہم ثابت ست بے تغیر و تبدل در ذات واجبیہ ع باآنکہ نہ بینے ہمہ او را بینے +–

تمثیل

مثلاً اگر فرق ماہیۃ و ہویت نہ کنے و بحاظ تنزیہ و تشبیہ نہ نمائے و نظر بر اعتبار کلیۃ و جزئیۃ ناندازے و امتیاز مرتبہٴ روح و جسد نفرمائی و تفرقۂ معنے نوعی و فردی نہ سازی و گوئی کہ من انسان را بچشم ظاہر دیدم ہم راست و درست ست کہ ہویۃ مظہر ماہیۃ ست و تشبیہ آئینہ تنزیہ و جزئی منظر کلے و اجساد مجالی ارواح و افراد جلوہ گاہ انواع پس بچشم رؤیت انسانی متحقق و ثابت ست و اگر نگاہ تحقیق بر کلیۃ ماہیۃ و جزئیۃ ہویۃ اندازے و مرتبہٴ تنزیہ و تشبیہ را جدا سازی و تفریق روح و جسد نمائے و تمیز اطلاقیۃ معنے نوعے و تقیید بہ معنے فردی فرمائے و منظور تو فقط ہمان مراتب عالیہ باشند و گوئی کہ من انسان را بچشم ظاہر ندیدہ ام و نمی توانم دید و دیدہ ہاے مادی لیاقت دیدار آن معنیٴ مجرد ندارند ہم راست و درست ست و اگر نظر عرفانی بر مجموع ظاہر و باطن انسانی اندختہ گوئی کہ من انسان را من وجہ دیدہ ام و من وجہ ندیدہ ام ہم راست و درست ست و اگر ملاحظہ دیدن باطنے و ظاہری خود کردہ گوئے کہ من انسان را ظاہراً ہم مے بینم و باطناً ہم مے بینم نیز راست و درست ست -

تلخیص

حاصل آنکہ انکار رؤیت الٰہیہ البتہ نباید نمود بلکہ امیدوار لقاء اللہ باید بود و ہرگز سرگردان بادیۂ ناامیدی گشتہ خود را محروم ازان دیدار نباید فرمود کہ فنذر الذین لایرجون لقاءنا فی طغیانہم یعمہون و ہم قائل رؤیت او جل جلالہ مثل رؤیت مبصرات مادیات نباید گردید و واجب تعالی را بفہم ناقص خود از قسم ممکنات و جسمیات فہمیدہ گویا داخل دائرۂ امکانیہ کردہ مقید جہت و طرف و مقابلہ و محاذات نباید گردانید پس در واقع نہ آن مقران رؤیت حقیقت رؤیت کما ہو حقہا فہمیدہ اند و نہ منکران رؤیت ماہیۃ رؤیت

چنانکه باید دریافت اند چیزے در ذہن خود خلاف نفس الامر یعنی رؤیت می تراشند و اقرار و انکار آن میکنند و نافہمیدہ باہمدیگر منازعت بمیان مے آرند و اشکالاتے کہ ایشان را روے دہد بر آن معنی موہوم الشان وارد مے شود و الا آنچہ حق تعالیٰ و رسول صادق او علیہ السلام بآن خبر دادہ مطابق واقع ست و در ان امر واقعی جائے تردد و شبہ نیست و اللہ یقول الحق و ہو یہدی السبیل ـ

تحقیق تجلّے و اقسام آن

تجلّے منکشف و آشکار گشتن ست خواہ بر قلوب خواہ بر اعین پس آنچہ بر قلب منکشف گردد از عالم غیب آنرا تجلّی وجدانی باید گفت و آنچہ بچشم دیدہ شود آنرا تجلّی شہودی باید گفت و ہر یکے بر دو قسم ست پس تجلّے وجدانی یا حالیست و یا کشفی حالی آنکہ غلبہ حال و قوت آن علت انکشاف گردد چون حالت مجنون کہ از فرط عشق و کثرت تصور تجلّی لیلے را در خود دیدہ عین خود فہمیدہ بکلمہ انا لیلے تکلم کرد و منصور ہمین حالت انا الحق گفت و درین حالت مطابق واقع بودن امر معلوم ضرور نیست باشد کہ مطابق واقع بود و باشد کہ مطابق واقع نبود اما این قائل صاحب حال در کلام خود صادق ست آنچہ او را نمودہ اند بآن لب کشودہ و کشفی آنکہ غلبہ حال و شدت آن باعث انکشاف نہ شود بلکہ صفای نفس و جلاے قلبی علت انکشاف حقیقت شود و آنچہ واقعی ست بنماید کہ نظر ہر کہ بصر آن رائی تواند کہ بیند درین معاملہ تخلف از واقع جائز نیست ما کذب الفؤاد ما رأی و تجلّی شہودی یا نوری ست یا صوری نوری آنکہ شکل و ہیئت دران نباشد و نور صرف ظاہر شود و این تجلیات نورانیہ سالکان را حسب استعدادات و اوقات و اختلاف لطائف پنجگانہ کہ قلب و روح و سر و خفی و اخفی ست بانواع مختلف و الوان متعددہ کہ زرد و سرخ و سفید و سیاہ و سبز باشد روے نمایند و این ہمہ رنگہا الوان حضرت نور الانوار اند کہ نور وجود ست و برنگ مظاہر جلوہ گر مے گردد چنانچہ مولوی جامی علیہ الرحمۃ گفتہ ؎ اعیان ہمہ شیشہ ہاے گوناگون بود ۔ کافتاد دران پرتو خورشید وجود ۔ ہر شیشہ کہ بود سرخ یا زرد و کبود ۔ خورشید دران ہمہ ہمان رنگ نمود ۔ و در وقت شہود این تجلیات لحاظ جہت و غیر جہت و تنزیہ و تشبیہ صاحب معاملہ رانمی باشد تا اشکالاتے کہ در جناب اقدس الٰہی ناواقفان را روے دہد مزیل اطمینان خاطر او گردد کسے کہ کردہ کار ست محرم این اسرار ست و ان شاء اللہ العزیز در عالم آخرت ازینجا ہم زیادہ تر و قوی تر آن نور حقیقی جلّ شانہ مشہود مومنین خواہد شد کہ و ہو مرئی المؤمنین یوم القیامۃ چشم بصر ہر یک از مرتبہ خود ترقی نمودہ حکم بصیرت پیدا خواہد کرد و دیدۂ باطن از مرتبہ خود ترقی کردہ ناظر مرتبۂ البطون لبطون خواہد گردید و بگوش ہر یک نوید فکشفنا عنک غطاءک فبصرک الیوم حدید خواہد رسید و صوری آنکہ در تشخصات و تشکلات باشد خواہ در شکل مخصوص و تشخص معین چون رأیت ربّی علی صورۃ الفرس و رأیت ربّی علی صورۃ الامرد و خواہ در ہمہ تشخصات و تشکلات بر سبیل اطلاق چون ما رأیت شیئاً الا و رأیت اللہ فیہ و آیۃ الا انہم فی مریۃ من لقاء ربہم الا انہ بکل شئ محیط مؤید این تجلی ست و عرفا را در دنیا ہم تجلیات نوریہ و صوریہ مے نوازند و در عقبے ہم بمشاہدۂ جمیل مطلق ہم نوالہ شرف خواہند ساخت ـ

اقسام تجلیات مصطلحہ سلوک

تجلّے ذاتی آنست کہ مبدأ آن ذات باشد بلا اعتبار صفتی از صفات یعنی حضور و شہود بیکیفت بے ملاحظہ شیونات ذاتیہ

اما بمعنی اصطلاحی ست که در سلوک چون سالکان را این حالت حاصل میشود و توجه و رجوع بے کیف بجناب اقدس حق جل علاله بے ملاحظهٔ
اعتباری از اعتبارات صفاتیه و اسمائیه و مظهری از مظاهر کونیه و آلهیه پیدا میگردد و فنای کلی در علم خود ذاتاً و صفةً و عیناً و اثراً برایشان طاری
مے گردد و شعور انانیت موهومه زائل مے شود و بقا بالله ظهور مے نماید و مطلق خود در میان نمی مانند و بوجود موهوب حقانی
موجود مے شوند و بمرتبهٔ لا یعرف الله الا الله و لا یذکر الله الا الله مے رسند محققان بشارت تجلی ذاتی مے دهند و الا فی الحقیقت
تجلی ذات محال ست و بے توسط اسما و صفات رسیدن بذات محض وهم و خیال اذ لا یتجلی الحق من حیث ذاته علی الموجودات
الا من وراء الحجاب من الحجب الاسمائیة لذا قال عز شانه وابتغوا الیه الوسیلة و قال و یحذرکم الله نفسه و مع ذلک کل من التجلیات تجلیة
ذاتیة اذ لا وجود للصفات والاسماء الا بالذات و ما ظهر فی هذه المراتب الا الذات و تجلی صفاتے بمعنی مصطلحهٔ قوم آنست که مبدأ آن صفة
باشد بحیثیت تعین صفاتی و امتیاز آن از ذات و اگر بحقیقت معامله نظر کشائی دریابی که تجلی ذاتی هم تجلی صفاتی ست و تجلی
صفاتی هم تجلی ذاتی و ما الفرق الا بالامتیازات الاعتباریة کما فی سائر المراتب فالعارف الجامع لا یغفل عن الحیثیتین فی کل المدارج
و در حالت تجلی صفاتی سالک را شعور بذات خویش باقی مے ماند لیکن خود را مبدأ آثار وجودیه نمے یابد و سلب اضافات و نسب از
خود میکند و صفات خود را مظهر صفات حق میداند و باعانت و مدد او حصول کمالات مے کند که حدیث قدسی بی یسمع و
بی یبصر مشعر همین حالت ست و درین موطن هم فنا میسر میشود اما فناے تام نیست و بالکلیة سالک از مراتب ظلیت بر نمے آید
و تجلی فعلی آن ست که مبدأ آن فعل باشد یعنی در هر فعل فاعل حقیقی جل سلطانه مشهود بود و درین حالت سالک را فناء
ضعیفی رو مے نماید و شعور بوجود خود و کمالات وجودیه برقرار مے ماند لیکن ظهور نتائج این کمالات و صفات را که افعال
باشند بمشیت و ارادهٔ آلهیه مے بیند و حقیقت و ما تشاؤن الا ان یشاء الله رب العالمین بر و منکشف مے گردد و چنانچه
خالق خود و غیر خود او تعالی را مے داند همچنین خالق افعال و اعمال خود و غیر خود نیز او را خواهد دانست که الله خلقکم و ما تعملون
و چون اصل ذوات همه ها از و موجود و مخلوق ست پس فروعی که از ینها سر زده چگونه از ینها باشد و مرتبهٔ این تجلی فعلے
پایان تر از رتبهٔ تجلی صفاتی ست زیرا که این تجلی متعلق بمظاهر صفات ست و مشهود در مراتب مکونات و درین مقام چنانکه
سالک در تمام جسم خود حکم روح خویش را نافذ مے یابد که بدون امر او هیچ حرکت از جسم بظهور نمے آید همچنین در همه مکونات چه
در خود و چه در غیر خود شمول قدرت کاملهٔ او تعالی مشاهده میسر یابد همه را بے اختیار پیش تقدیر آلهیه مے داند که لا تتحرک ذرة الا
باذن الله　رباعی　فریاد که حسن بحجاب او را ٭ در پردهٔ نهفت پردهٔ کوری ما ٭ صد جلوه نمود یار و ما بیخبران ٭ افسوس نداشتیم
چشم بینا ٭ مراد از حسن بحجاب مرتبهٔ حضرت وجود ست که بدیهی اولی و مدرک اول ست و کوری عبارت از غافل بودن از معنی ست
و منظور از صد جلوه ظهور آن معنی واحد ست برنگ کثرت و از چشم بینا دیدهٔ حقیقت بین حاصل آنکه نور وجودی را که اظهر من الشمس و
بدیهی اولی ست پردهٔ غفلت ما از نظر عرفانی پوشیده است و هرچند آن معنی واحد بانواع شتی در مظاهر کثیره ظهور نموده
لیکن ما غافلان دیدهٔ حقیقت بین نداشتیم تا مشاهدهٔ جمال وحدت در مرآت کثرت میکردیم و هم مردمان دیده این لیاقت ندارند
که جمال حضرت وجود را بحیثیت اطلاقیت مشاهده نمایند که بصارت قوت مادیه ست و حیوانات را نیز حاصل هرگاه حیوان
مدرک کلیات نیست تا با دراک مرتبهٔ که نه کلی ست و نه جزئی چه رسد کار این دیده هاے ظاهری که مادی ست همین قدر ست

که هرچه از امور جزئیه مشهوده پیش آن باشد آن را متصرف خود که نفس ست بتوسط خویش نماید و آله بینائی برای آن نفس شود پس اگر
آن متصرف فقط نفس حیوانیه است بتوسط چشم چیزهای مشهوده را می بیند چنانچه حیوانات امور جزئیه را مشاهده می نمایند
و اگر آن متصرف نفس ناطقه ست و جامع روح انسانی و حیوانی ست اشیاء مبصره را بوساطت چشم بقوت حیوانیه می بیند و بقوت
عاقله کلیه و جزئیه آن اشیاء را که از مجردات و الهیات ست درک می نماید پس این مردم چشم که بیش از آله بینائی ست هرگاه جزئیه
اشیاء را هم نمیتواند دید معانی کلیه و مطلقه را که نفس حیوانیه از درک آن عاجز ست بچه طور بیند و جمال وجود محض را که از اضافت کلیه
و اطلاق نیز منزه و مبرا است چگونه مشاهده نماید که آن مرتبه را من حیث هی هی هیچ قوت و حس ادراک نمی توان کرد لا تدرکه الابصار
و هو یدرک الابصار و هو اللطیف الخبیر گفته اند ادراک در لغت احاطه شی ست بجمیع حدود و نهایات او و حق سبحانه را حدی و نهایتی
نباشد پس ابصار را ادراک آن نبود زیرا که چه جای مرتبه غیر محدود و لا متناهی که ابصار احاطه جمیع حدود چیز محدود و متناهی هم
نمیتوانند کرد بلکه احاطه بجمیع اطراف ذره از ذرات نمی نماید و دیدن عام ست از ادراک که قطع نظر از لحاظ احاطه و غیر احاطه ست
پس روا ست که با وجود عدم ادراک بشرف دیدار ابصار مشرف شوند و بدانکه بیک لحاظ درک عام ست از دیدن زیرا که دیدن
فقط مخصوص بحاسه بصر ست و درک متعلق بهمه حواس چنانچه گوئی ادراک الوان بچشم میکنم و ادراک اصوات بگوش می نمایم و علی هذا القیاس
ادراک هر محسوس بواسطه حسی که مناسب آنست کرده می شود و قوت دراکه با عانت آلات خویش ادراک همه را می نماید پس حق ست
که مرتبه لطافت و تنزیه حق سبحانه را بجاسه بصر ادراک نمی توان کرد لهذا او تعالی درین آیه اسم لطیف و خبیر خود را که دلالت بر مرتبه
تنزیه و علم صرف می نماید بیان فرموده و باین اعتبار تجرد و تنزیه از مرتبه تشبیه چه جای یک حاسه بصر که لا بد که حسی من الحواس الظاهرة
و الباطنة بل لا بد که العلم ایضا حق الدرک کما قال رسول الله علیه السلام ما عرفناک حق معرفتک و باعتبار شمول معنی تنزیهی در مراتب
تشبیه در هر مرتبه غیر از ادراک هستی او کرده نمی شود و هیچ حس بی بهره از درک او نبود بلکه در ذوات ابصار و غیرها موجود جز او نیست
که و هو یدرک الابصار خبر از همین معنی می دهد سبحان الله چون درک کار نفس ست نه بصارت او تعالی لا تدرکه الابصار گفته و لا تراه الابصار
نفرموده است این لطیفه ایست که بیان گشته یعنی در لفظ ادراک هرچند معنی درک بحس هم داخل ست اما جانب مطلق درک بی ملاحظه
یافت بحس و غیر حس غالب ست چنانچه قوت عاقله را که ادراک محسوسات و معقولات میکند قوت دراکه هم میگویند و چونکه درک فعل نفس ست نه
کار بصارت حق تعالی نفی اسناد آن از ابصار نموده و در رؤیة بمعنی دیدن بچشم که کار بصر ست در مقام منع و نفی نیاورده و لا تراه الابصار نفرموده
و الا باعتبار تجلیاتی که شایان رؤیة اند لوز یه باشند خواه صوریه عرفا را اینجا هم مشاهده حاصل ست و مومنین را آنجا خواهد بود یعنی اگر
در آیه مذکوره کلمه لا تدرکه الابصار را بمعنی لا تراه الابصار حمل کرده شود و انکار رؤیت الهیه باعتبار تجلیات تشبیهیه هم نموده آید چگونه
روا ست باشد که درین عالم هم رؤیة تجلیات حق تعالی عرفا را حاصل ست و در آن عالم هم خواص و عوام مومنین را علی قدر مراتب نصیب
خواهد شد چنانچه اکثر آیات دال برین معنی ست که وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة و من کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت گویا
کریمه اولی در حق عرفا ست که امروز بالفعل هم بحسن دل افروز شاهد حقیقی مشاهده دائمی دارند و فردا هم که موعود ست بآن نظاره سرفراز خواهند گشت
و آیه ثانیه مخصوص بحال مومنین ست که مژده یاب مشاهده عالم اخروی گردیده با نتظار حصول آن وعده بسر برند و از مشاهده حال غافل
نشسته اند پس هر حالتی که عرفا را الحال میسر ست بر دیگر مومنان در عالم آخرت منکشف خواهد شد و عرفا از کیفیت خود ترقی کرده باعلی علیین

خواهند رسید چنانچه فرق در مرتبهٔ خواص و عوام اینجاست آنجا هم خواهد ماند و این مراتب را نهایتی نیست رفیع الدرجات ذی الطول لا اله الا هو
و بقدر استعداد انکشاف تام همه اعالی و ادانی مومنین را رو خواهد نمود و هیچ پردهٔ تردد و شک درمیان نخواهد بود سئل مالک بن انس
عن قوله تعالی الی ربها ناظرة فقیل قوم یقولون الی ثوابه فقال مالک کذبوا کلا انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون الناس ینظرون الی الله تعالی
یوم القیمة باعینهم ولو لم یر المومنون ربهم یوم القیامة لم یعیر الله الکفار بالحجاب و بدانکه چون فرمود حق تعالی والذین کذبوا بآیات الله ولقائه الی الآیة
گمان کردند طائفه اینکه معنی لقاء الله لقاء ثواب واجرست و مبنای این قول انکار رؤیة اخرویه است که این گروه منکر دیدار حق اند و سبب
انکار این کور باطنان را همین معنی شده که ایشان ظن میکنند که دیده نمیشود مگر اجسام و اعراض آن و انه تعالی لیس بجسم ولا عرض بالاجماع
پس برین توهم و قیاس انکار رؤیت نمودند و لیس الامر کما ظنوا اعنی دیده نمیشود مگر اجسام و اعراض و سوای این غیر مرئی ست چرا که اگر بفهمند
دریابند که در حقیقت اجسام غیر مرئیه اند اگر الوان نباشند و الوان هم غیر مرئیه اند اگر نور نباشد و النور لیس بجسم ولا عرض زیرا که اگر نور جسمی بود
هرگز سرایت نمیکرد در اجسام صلبهٔ شفافه مثل زجاج و بلور و مانند اینها که جسم در جسم دیگر داخل نمی شود نزد همه ارباب معقول برای اینکه
اگر جسمی در جسم دیگر داخل شود هر آئینه جائز باشد که داخل گردند کل اجسام در جسم واحد و نور عرض هم نیست اگر چه
از اعراض حال نفی الاجسام هم نیست اگر چه
مانمی بینیم نور را مگر در اجسام چنانچه نفس ناطقه جسم نیست و ما نمی بینیم افعال آنرا که ظاهر میشوند مگر در اجسام و همچنین طور هم مجردات که اجسام و اعراض
نیستند و افعال آنها ظاهر نمیگردند مگر از اجسام پس همچنین نور جسم نیست اگر چه نمی بینند ابصار آنرا بلا اجسام و اگر جائز نمی بود که حق سبحانه وصف کرده
شود برؤیة هرگز خبر نمی داد او تعالی در کلام خود از حجاب و تجلی که تحقیق بتجلی و حجاب وصف کرده نمیشوند آن اشیا که جائز نیست برآنها اطلاق رؤیة
وحق تعالی عالم ترست بصفات ذات خویش و بچیزی که جائزست اینکه وصف کرده شود بآن از عقول قاصرهٔ این مجادلین و منکرین صدق الله
ما قال و من اصدق من الله قیلا و تجلی عبارت از ظهور شئی در مرتبهٔ ثانیه ست پس نفس ناطقه فیضیاب از مرتبهٔ اولی ست که مرتبهٔ متجلی ست و چشم بهره مند
از مرتبهٔ ثانیه که درجهٔ تجلی ست چنانچه تشخصات انسانیه را می بینی و انسان میدانی فافهم لانه ینفعک فی مسئلة الرؤیة چون معنی تجلی در اصطلاح قوم
همین ست که در متن مرقوم ست پس نفس ناطقه نظر الی ذاتها نصیبه از مرتبهٔ اولی وارد یعنی ادراک مفهوم متجلی میکند و نظر بمع توسط چشم فائده مند
از درجهٔ ثانیه یعنی تجلی را بچشم می بیند چنانچه مثال رؤیت تشخص انسانی که محسوس ست و ادراک حقیقت آن که معقول ست برای تفهیم نموده
آمد پس تفهیم کرده باز تر العنایت الهیه جای شک و تردد در مسئله رؤیت نخواهد ماند الله الله تجلی را به بینید و متجلی را دریابید و فرق همین معنی بالاجمل الشرح
والبسط مذکور شده دیگر احتیاج توضیح ندارد رباعی فهمید نصیب دیده نتواند شد + توحید نصیب دیده نتواند شد + ابصار ز ادراک
شهودش محروم + این دیده نصیب دیده نتواند شد + یعنی فهمید که دریافت متجلی ست نصیب دیده نگشته و توحید که مشاهدهٔ وحدت
است در مراتب کثرت بحصهٔ چشم ظاهری نیامده ازین معنی آگاه نفس ناطقه می شود و دیده جز تجلیات متنوعه که امور اعتباریه اند نمی بیند
پس ابصار از ادراک شهود حضرت اطلاق من حیث انه هو محروم اند و این دید نصیب چشم مادی نه اینجا شده و نه آنجا خواهد شد
چشم ظاهری روشن از نور تشبیه که ظاهر حق تعالی ست هست و در آخرت هم ان شاء الله العزیز خواهد شد و چشم باطنی
بهره مند از مرتبهٔ تنزیه که باطن اوست جل جلاله بعنایت الهیه اینجا هم هست و آنجا هم خواهد بود فهو الاول و الآخر والظاهر
والباطن وهو بکل شئی علیم ۝ —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین اما بعد فهذا الوارد الثامن والثلثون هو المسمی بالقول اللین
القول اللین هو الکلام الملائم لطبع السامع فلما کان فی هذا الوارد بیان فناء الممکن وحقیقة الممکن تقتضی الحدوث والزوال سمی بهذا الاسم لان
الانسان بالطبع یتاثر بکلمات یکون فیها ذکر الفناء ویقبلها بلا شک وتردد لکونها ملائمة بحقائق الممکنة وما یزداد من تذکر الموت والانعدام من الوحشة
والتنفر فبسبب وجود الوجوب بالغیر فی الموجود الممکن لان الوجوب ینکر الامتناع لضدیته ویهرب عنه ولا یقبله فسبحان من لیس له الفوت وکل نفس ذائقة الموت

وارد در فنا و زوال بطریق اجمال

سیری شدن ونیست گشتن ممکنات که محدثات اند و وجود اعتباری دارند بر سبیل اجمال در متن بیان گشته و مفصل اظهار آنها یعنی نکرده آمده
برزوایا اکتفا نموده شد بمناسبت آنکه فنا بمعنی عدمی ست و عدم گنجایش تفصیل ندارد پس بیان آن نیز مجملاً اولیٰ ست آن مرتبهٔ حضرت وجود ست که
در مراتب مفصله بی انتها جلوه گر ست و مقدورات حق جل وعلا غیر متناهیه اند اگرچه این حقائق ممکنه که بالفعل موجود اند باقتضاء عدم ذاتی خود
محدود و متناهی اند و بواسطه اشتراک معنی عدمی اینها را حد و انتها لاحق شده اما فی الحقیقة مظاهر حضرت وجود مطلق جل وسعه غیر محدود و لا متناهیه
اند کما قال عز وجل وان من شیء الا عندنا خزائنه وما ننزله الا بقدر معلوم و مستعد بودن معانی ممکنه عند الوجوب مر تجلی وجودی را از تنگنای عدم بمدا آورده
غیر متناهی ساخته و بوسعت بی انتهای وجودی انداخته ورحمتی وسعت کل شیء والله بکل شیء محیط وحق تفصیل هر شیء او سبحانه نموده وکل شیء
فصلناه تفصیلاً فرموده و بدانکه تفصیل بر دو قسم ست یکی تفصیل اعیانی و یکی تفصیل تبیانی و اعیانی عبارت ست از تقدیر ذوات الاشیاء
مع لوازم ذاتیه و صفات نفسیه آنها و این اعیانی نیز بر دو قسم ست یکی تحققی و یکی تکونی و تحققی عبارت ست از ثبوت ذوات الاشیاء در علم صانع که آن را
اعیان ثابته و صور علمیه و مرتبه حقائق موجودات ممکنه میگویند و تکونی عبارت ست از موجود شدن آن ذوات الاشیاء در مرتبه کونیه و حصولیه که قسم
ذهن و خارج باشد و امتیاز یافتن موجودات ذهنیه و خارجیه در مرتبهٔ امکان و تبیانی عبارت ست از بیان کردن نعوت و اوصاف و احکام و اجزاء
آن اشیاء و این تبیانی نیز بر دو قسم ست عقلی و نقلی و عقلی آنست که براهین عقلیه و قیاسات فکریه ظاهر گردد و نقلی آنکه از زبان شرع بکلام الله و احادیث
ثابت شود بالجمله تفصیل همه مراتب مفصله باین حیثیت که مرایا وجود اند و کلمات الله اند و از زبان قدرت الهیه بحکم کن موجود شده اند و میشوند هر قدر
که بتفصیل مذکور شده اند کی ست قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولو جئنا بمثله مدداً و از نسق عبارت این
کریمه پیدا ست که کلمات مطلقه الهیه که مجموع موجودات بالفعل و بالقوة باشند غیر متناهیه اند لهذا تمامی و سپری شدن بحر که متعین مخصوص و موجود بالفعل
است بیان فرموده و کلمه ولو جئنا بمثله هم موید همین معنی ست یعنی مثل آن که پیدا خواهد آمد البته آن هم بهنگ بحر تعین خاص خواهد بود و برای شرح
تعینات مطلقه غیر متناهیه و فنا نخواهد کرد و الا تناهی لاتناهی لازم آید و علی هذا القیاس الی ابد الآباد هر موجودی که بوجود خواهد آمد قطره از محیط اعظم
حضرت اطلاق ست و ما یعلم جنود ربک الا هو چه در علم حق سبحانه اموری که بالقوه اند نیز بالفعل معلوم اند بلکه علم او تعالی از قوة و فعل هم منزه
است و این تعبیرات نیز از تنگی عبارت ست زیرا که ذهن و خارج و قوة و فعل و تنزیه و تشبیه و اطلاق و تقیید و امکان و وجوب و تناهی و لاتناهی و تعین
ولا تعین و غیب و شهادة و وحدت و کثرت و کلیة و جزئیة و عموم و خصوص و سلب و ایجاب و شرطیة بشیء و شرطیة بلاشیء و بلاشرطیة و مکانیة ولا
مکانیة و زمانیة و غیر زمانیة و روحانیة و جسمانیة و مثال و خیال و تجرد و مادیة و افتراق و اقتران و صورة و غیر صورة و جوهریة و عرضیة و حرکت و سکون

وعلیۃ ومعلولیۃ وقبض وبسط وخیر وشر ونفع وضر واصلاح وافساد واقبال وادبار وظہور وبطون وعلو وسفل وقرب وبعد ودخول وخروج ولطافت وکثافت واختیار وایجاب وسمع وبصر وعلم وقدرت وارادہ وکلام وحیات وتکوین وشہود ووجود وعینیۃ وغیریۃ وبورائیۃ وکذائیۃ والوہیۃ وعبودیۃ وحقیۃ وخلقیۃ واجمال وتفصیل ونور وظلمۃ وہویۃ وماہیۃ وحقیقۃ ونفس وذات وصفت واسم ورسم وغیرہا ہمہ مراتب شیون ذاتیہ واعتبارات اضافیہ ونسب اعتباریہ واضافات علمیۂ او ینہ جل جلالہ وعم نوالہ اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ واللہ اکبر اللہ اکبر وللہ الحمد بالجملہ ہمہ مراتب ممکنہ نظر بذات خود ہمیشہ در معرض فنا وزوال اند وبمقتضاء غیریت ذاتی از تضمن وجوب حضرت وجود برآمدہ ہر آن نیست میشوند بلکہ مدام ہمان در مرتبۂ عدمیہ خود اند وموجود نیست مگر وجود رباعی در

قسمت من ہست چو معدومی وبس ٭ آثار وجود چون توان کرد ہوس ٭ آنہم تشانند چو گہر گردی را ٭ چون لعل ز آتشم نمیوزد خس ٭ یعنی چون در قسمت حقیقت امکانیہ بلحاظ مغایرت از معنے وجوبی ہمان معدومیۃ ست پس آثار وجودیہ کہ صفات وافعال اند از ممکن من حیث انہ ہو ہیچ طور نتوان جست لا فاعل فی الوجود الا ہو واین اضافات وکمالات وجودیۂ آنچہ بگفتن بحقائق ممکنہ منسوب اند بحقیقۃ مضاف بمرتبہ حضرت وجود اند ونسبت اینہا باچون آب گوہر وآتش لعل ست کہ ہمین بگفتن آب ہٴ آتش ست ورنہ مطلق از آثار خود کہ رقت وحرقت ست ندارد فہم من فہم چون این رباعی انبا از فنا وفنامی نماید وباب عدمیۃ می کشاید

معنی آنرا نیز مفصل باظہار نیاوردہ عنان افہام را بدست اختیار آنہا گذاشتہ ہر چہ خواہند فہمند وبطرزی کہ خواہند حل نمایند ولکل وجہۃ ہو مولیہا چنانچہ در متن بیان این معنی باجمال ست وہمچنین الحال ہم زیادہ دل باظہار تفصیل نمی گراید وسوای وجہ مذکور وسبب سطور نیز خدا داند کہ درین چہ حکمت خواہد لیقضی اللہ امرا کان مفعولا ومنظور از تکرار لفظ فنا واضافۂ بیانیہ آن بنفس خودش غایت فنا ونہایت استہلاک وعدم احساس فناست نہ آنکہ زوال فنا ونفی نفی کہ اثبات است مقصود ست واما قولہ سبحانہ ولکل وجہۃ ہو مولیہا فاستبقوا الخیرات اینما تکونوا یأت بکم اللہ جمیعا ان اللہ علی کل شیء قدیر فالوجہۃ الجہۃ و القبلۃ فلکل موجود من الموجودات جہۃ خاصۃ یمیل الیہا بالطبع بمقتضے استعدادہ وہی قبلتہ فی الحقیقۃ ویولیہ اللہ الیہا لان للہ المشرق والمغرب ولہ ما فی السموات وما فی الارض فیولی الکافرین الی معبدہم ویدلہم علی الضلالۃ باسمہ المضل ویدعوہم الی النار التی ہی مقرہم ومکان قربتہم بربہم وہو اسمہ المضل ویولی المؤمنین الی الکعبۃ ویدلہم علی الہدایۃ باسمہ الہادی وہم فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر فامر المؤمنین الذین ہم مظاہر ہدایتہ بالخیرات وقال فاستبقوا الخیرات وخبرہم عن جامعیۃ المرتبۃ المستجمعۃ بجمیع صفات الکمال والاسماء وقال اینما تکونوا یأت بکم اللہ جمیعا فالی اللہ الجامع مرجعکم والیہ المصیر ان اللہ علی کل شیء قدیر وہم درین ایجاز واجمال حوالہ باذہان مختلفہ رجال ست رباعی ای درد دلی کہ راز حق را فہمید ٭ ہر بحث ہمان حجت مولی فہمید ٭ عارف دانست آنچہ عارف دانست ٭ ملا فہمید آنچہ ملا فہمید ٭ کسی کہ راز حق را فہمیدہ است یعنے دانستہ کہ ہر موجود مظہر حقیقۃ اوست وہیچ شیء باطل نہ ومی خواند کہ ربنا ما خلقت ہذا باطلا میداند کہ ہر بحث کہ ہست دلیل وحجت ست برای ثبوت حق تعالی ودر ہر صورت ظہور کمالات اوست پس عارف کہ بحقیقت وباطن ومعنے آشنا گشت حق دانست وملا کہ بصورت وظاہر ولفظ گرویدہ در ہر امر بحث وحجت پیش آمد نیز حق فہمید وہو الظاہر والباطن ۃ

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی ادخلنا فی دار السلام بالسیادۃ وادخلنا فی دیار الاسلام بالعبادۃ والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد خاتم النبوۃ والرسالۃ وعلی آلہ واصحابہ اہل الشرافۃ والعدالۃ **اما بعد** فہذا الوارد التاسع والثلثون ہو المسمی بدار السلام واللہ یدعوا الی دار السلام وہو دار رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فدعا اللہ المسلمین الیہا ومن دخل فی تلک الدار ای توسل بصاحبہا علیہ السلام وامن بہ واستمسک بمحبۃ اہلہا حسب من اہل تلک الدار ویحشرہ اللہ تعالے یوم القیامۃ فی زمرتہم ویدخلہ فی الجنۃ التی ہی المسماۃ بدار السلام کما قال علیہ السلام سلمان منا اہل البیت فاصحب الذین قام بہم ہذا البیت

کالاساس والجدار والسقف والباب له والذوات العالیات الائمة والعترة التی ہی ذریات صاحب ہذا البیت ورثۃ ومن المالکین لہذا البیت و الازواج المطہرات والخدم والخدمة من اہل البیت علی تفاوت الدرجات وکل من الاقسام المذکورة متعلق ببیت رسول الله وداخل فی زمرة اہله رحمة الله وبرکاته علیکم اہل البیت انما یرید الله لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وہدانا الله وسائر المومنین بحبتکم وشرفنا وجمیع المسلمین باطاعتکم ومن یطعکم فقد اطاع الرسول ومن یطع الرسول فقد اطاع الله؛

وارد در معارف بعض آیات ومحبت اہل بیت علیہم التحیات

مراد از کلمه معارف بعض آیات در متن تاویل بطور اہل عرفان ست واز ترتیب آیة وحدیث استخراج نتیجه آن چنانکه در کریمه والله خیر الماکرین منظور از مکر اظہار موجودات اضافیه موہومه واخفاء مرتبه موجود حقیقی که وجود مطلق ست داشته واز ترتیب حدیث انا مدینة العلم وآیة واتوا البیوت من ابوابها فضیلت توسل بجناب باب مدینه علم علی صاحبه وعلیه السلام ثابت نموده والحق که بی توسل آنجناب باب نسبت علمی نمی کشاید ومعرفت حق تعالی حاصل نمی آید ومحبت آنجناب محک ایمان ست وانحراف دلیل نفاق وخذلان کما قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یحب علیا منافق ولا یبغضه مومن وہرکه ازین باب دور ست از مدینه مہجور ست واگر گوی که در حدیث لفظ مدینه واقع شده ودر آیة لفظ بیوت وارد ست پس چگونه مطلوب منتج شود گوئیم که در اصل بنای دروازه ہر موضع خواه خانه خواه شہر برای آمد وشد می باشد وراه آن خانه یا شہر واضع ہمان مقرر کرده پس اگر کسی از سوای دروازه قصد آمدن کند خلاف مرضی واضع آن موضع کرده باشد وبدزدان می ماند وصرف ہمان قدر حاصل آیه کریمه که از در در آمدن باشد اینجا منظور ست وفقط ہمان محصول حدیث شریف که باب ہر مکان راه آن مکان ست ملحوظ ست نه آنکه نظر بمضاف الیه آن ابواب ست که بیوت ومدینه باشد وہذا اللطیفة ظہرت بالحب الایمانی لا مساغ فتبینه مع ہذا در حدیث شریف بروایتی لفظ دار که بمعنی بیت ست نیز آمده که انا دار الحکمة وعلی بابها ومحبت اہل بیت وحضرات ائمه اطہار عین محبت جناب رسول الله ست علیه وعلی آله السلام زیرا که دوستی اعضا واجزا عین دوستی شخص ست ودشمنی علی ہذا القیاس کما قال علیه السلام الفاطمة بضعة منی من آذاہا فقد آذانی وقال فی حق زوجہا لحمک لحمی ودمک دمی وانا وعلی من نور وحد وقال احب اہلی الی فاطمة واحب اہل بیتی الی الحسن والحسین منظور ومانی الضمیر پیغمبر صلی الله علیه وسلم را بنور نظر محبت وایمان باید دید ومرضی شریف وخوشنودی آنجناب که در چه چیز ست از راه حقیقت فہمی باید فہمید خدا ورسول خدا را حاضر وناظر دانسته در مرضیات باید کوشید واز امر حق دیده ودانسته چشم نباید پوشید عن زید بن ارقم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لعلی وفاطمة والحسن والحسین انا حرب لمن حاربہم وسلم لمن سالمہم وعنه قال قام رسول الله صلی الله علیه وسلم یوما فینا خطیبا بماء یدعی خما بین مکة والمدینة فحمد الله واثنی علیه ووعظ وذکر ثم قال اما بعد الا یہا الناس انما انا بشر یوشک ان یاتینی رسول ربی فاجیب وانا تارک فیکم الثقلین اولہما کتاب الله فیه الہدی فخذوا بکتاب الله واستمسکوا به فحث علی کتاب الله ورغب فیه ثم قال واہل بیتی اذکرکم الله فی اہل بیتی اذکرکم الله فی اہل بیتی ازینجا باید فہمید که این معنی بچه رنگ ادا نموده واو تعالی را در میان داده مکرر تاکید ومبالغه فرموده که یاد میدہانم شمارا خدا تعالی ومی ترسانم از عقاب او بتقصیر کردن شما در حق اینہا وقال اشتد غضب الله علی من آذانی فی عترتی وتعظیم وتکریم وتصدیق وتسلیم اصحاب عظام وصحبه کرام رضوان الله علیہم اجمعین ہم بحکم آل محمد کل تقی ضرور ولازم ست که ایشان بشرف صحبت حضرت خیر البشر مشرف شده اند وچه قدر قرابت وخدمت بجا آورده که بر ہمه کس روشن ست وکمالات وبزرگیہای ایشان چنان نیست که احتیاج بیان داشته باشد کسی که تتبع احادیث شریفه نموده بر او ظاہر وہویداست که در شان جمیع اصحاب واصناف قبائل که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وسلم از ایشان خوشنود بود چیان احادیث کثیره واقع ست قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اکرموا اصحابی فانہم خیارکم وقال فی اصحابه لا تتخذوہم غرضا من بعدی فمن احبہم فبحبی احبہم ومن ابغضہم فببغضی ابغضہم وقال اذا اراد الله برجل من امتی خیرا القی حب اصحابی فی قلبه ودر حق ہر یک عمده یار ومخصوص اصحاب چنان احادیث وارد ست

که دیگر کسی را دران مقابله نمیتوان داد و بنیاد تناقض نمی توان نهاد در تعریف و توصیف یکی بتعیین که مقام اظهار فضل وخوبی اوست نقص و بدی
دیگری گنجایش ندارد در موقع خود مدح هر یکی بقدر رتبه اش بکمال ابلغیه ست و اظهار فضائل او نهایت افضلیه هر واحد از ایشان با یکدیگر صفا
داشت و یکی دیگری را افضل از خود می پنداشت عن جابر قال قال عمر لابی بکر یا خیر الناس بعد رسول الله فقال ابو بکر اما انک ان قلت ذلک فلقد
سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ما طلعت الشمس علی رجل خیر من عمر وچون در متن تقریبا واتفاقا همین قدر ذکر محبت اهل بیت بود و مذکور
اظهار فضائل و مناصب حضرات دیگر خلفا و صحابه رضی الله تعالی عنهم اجمعین درمیان نبود تبعا للمتن در شرح نیز صرف به بیان مراتب وخصائص
اهل بیت و آل اکتفا کرده آمدم هم نظر برانکه اولیت و افضلیت حضرات شیخین رضی الله تعالی عنهما از آفتاب روشن ترست و فیوضات و برکات ایشان
تمام عالم را در گرفته است که مستغنی از بیان ست وهم نظر برانکه اکثر محققان فرقه اهل سنت وجماعة تا لبسیار جابجا بزرگیها و کمالات حضرات صحابه بیان فرموده
اند اما شرح احوال ائمه و اهل بیت رسول الله چنانچه باید ننوشته اند پس هر که اطلاع بر مناصب آنها یابد این امر ضرور افتاد و لهذا الوجه در بهمین مطالب
بسنده نموده آمد تا اشتغال شغل محبت اهل بیت و ائمه در دلها پیدا گردد و از فیض قربها مست هم مستفیض شوند و ازین بیان غرض با فرود آوردن
متعصبان هر دو طرف ست بحد اعتدال بنهجی که هیچ جانبی بهیچ جانبی کج نیاید و محبت آل و صحابه بهر سبیل سواء الطریق حاصل کرده شود نه آنکه منظور ترجیح
جانبی بر جانبی ست که مذهب تفضیلیان یا متعصبان سنیان ست هدانا الله وایاکم سواء الطریق وبالله التوفیق قال علیه السلام اثبتکم علی الصراط
اشدکم حبا لاهل بیتی ولاصحابی فالحمد لله الذی اسری بعبده لیلا من لیالی واخر المقامات من مقام الولایه الی مقام الخلافة وکمالات النبوة وبارک حوله ولنریه
المقامات الاخر کلها من قربات السری من ایاته الکبری وهو بکل شیء بصیر فرای مقامات الخلفاء الاربعة رضی الله تعالی عنهم بتفصیل ما وقع
بین احد من خلفاء الرسول علیه السلام مع انه فضل الله بعضهم علی بعض فی بعض الامور کما لا نفرق بین احد من رسله تعالی مع انه سبحانه فضل بعضهم
علی بعض ووجد مرتبتی الشیخین علی ترتیب الخلافة فی کمال الرفعة والسابقون هم السابقون ونور الله تعالی سماء الآخرة بنور خیراتهما کما زین سماء الدنیا بزینة
الکواکب قال علیه السلام ابو بکر وعمر منی بمنزلة السمع والبصر من الراس اقتدوا باللذین من بعدی ابی بکر وعمر وابو بکر وعمر سیدا کهول اهل الجنة من الاولین
والآخرین الا النبیین والمرسلین ولو وزن ایمان کل الامة مع ایمان الصدیق لرجح ولو اتخذ الرسول غیر ربه خلیلا لاتخذ ابا بکر خلیلا وقال علیه السلام ابو بکر منی
وانا منه وابو بکر اخی فی الدنیا والآخرة فانه کان مع الرسول صاحبا فی مقام النزول وکمالات النبوة کما کان ثانی اثنین معه فی الغار وهو خیر الناس
بعد خیر البشر علیه السلام فی امته وما صب فی صدر الرسول الا وقد صب فی صدره وهو التابع الاکمل الاتم للرسول علیه السلام واول الخلفاء وافضل
الصحابة بالتحقیق رضی الله تعالی عنه والفاروق الذی کان رأیه موافق الوحی والکتاب هو عمود الدین وصرف الوقت کله فی اقامة حدود الله وانتظام
الخلافة وله نسبة تامة بمقام النبوة ولو کان بعد الرسول علیه السلام نبیا لکان عمر رضی الله تعالی عنه ولکن لا نبی بعده علیه السلام لذا شاع الاسلام
فی زمانه وان فی امته علیه السلام محدثین ومنهم العمر والحق ینطق علی لسانه وهو الفاروق بین الحق والباطل وعدله اظهر من الشمس والصدیق والفاروق
هما قاما مقام النبی علیه السلام حقا ولهما نسبة المعیة بالرسول علیه السلام والاعراض عنهما اعراض عن الله ورسوله واطاعتهما اطاعة الرسول ومن
یطع الرسول فقد اطاع الله ومن تولی عن ذلک فهو من الخاسرین والعثمان الذی هو کامل الحلم والحیاء وصاحب العفة والسخاء ارتقی بدولة الخلافة
وشرافة منصبها من مقامه الی درجة غایة حتی صار ثالث ثلثة من خلفاء الرسول حیث قال علیه السلام فی حقهم اذا انا مت وابو بکر وعمر وعثمان فان استطعت
ان تموت فمت وقام مقام النبی فاستجلب الرحمة من الله تعالی فنزلت البرکات علیه لانه جمع الکتاب المنزل الذی هو القرآن ورتبه علی وفق ما هو مکتوب
فی اللوح المحفوظ ثم ارتقی بالشهادة الی المرتبة القصوی التی هی حیوة ابدیة فی مقام القربة ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء

عند ربہم یرزقون فرحین بما آتہم اللہ من فضلہ ولکل نبی رفیق فی الجنۃ ورفیق رسولنا علیہ السلام عثمان بن عفان رضی اللہ تعالی عنہ وہو بذل المال الکثیر فی سبیل
اللہ علی حبیہ بین یدی الرسول فی اللہ لا یضیع اجر المحسنین وہو زوج بنتی رسول اللہ لذا یقال لہ ذو النورین وکان الرسول راضیا عنہ بکمال الرضا ورای اسمہ مکتوبا
علی ساق العرش واجنحۃ الملائکۃ ولقد طہرہ اللہ عن الکبر والحسد والحقد والغضب ابغض فی العلی المرتضی الذی ہو صاحب الفقر المحمدی وخاتم الخلفاء وسلطان
سریر الولایۃ وباب مدینۃ العلم وزوج الفاطمۃ واب الحسنین کان مظہر العجائب ومظہر الغرائب وتم العروج الی اللہ وانقطع عن الخلق بکلہ وتوصل بہ سبحانہ توصلا
تاما ولہ النسبۃ العینیۃ بالرسول علیہ السلام ولحمہ لحمہ ودمہ دمہ من کان ہو مولاہ فعلی مولاہ وہو اخ الرسول فی الدنیا والآخرۃ وفتح اللہ علی قلبہ باب العلم الالہی
فکانہ کان قرآنا ناطقا رضی اللہ تعالی عنہ فہذہ الخلفاء الاربعۃ ارکان الدین وامناء الرسول الامین فمن یحبہم فیحب الرسول یحبہم ومن ابغضہم فبغضہ ابغضہم
نعوذ باللہ منہ واللہ یقول الحق وہو یہدی السبیل بالجملہ فضائل ومناصب ائمہ اطہار واہل بیت چہ شرح توان کرد کہ جامع ومتمم جمیع کمالات وفضائل ظاہریہ وباطنیہ
اند کہ ہم جزئیت وعینیت ظاہریہ دارند وہم بوجب لی من سلک علی طریقی فرزندیۃ معنویہ وصحابیہ من جملہ فضائل آن ذوات عالیات ست علیہم التحیات وہرگاہ
درحق دیگر علماء امۃ وارد شدہ العلماء ورثۃ الانبیاء اجزای باب مدینۃ علم کہ عین آن مدینہ اند ازکجا کہ وارثان امامت وولایت نباشند غرضکہ چہ گوئیم وچہ نویسیم
کہ جوشش محبۃ وحقیقۂ محمدیہ متعصبان را درخروش خواہد آورد کہ الحق مرواقع شدہ ہست واین بیان امر حق ست واظہار آنچہ واقعی ست نہ طرف داری کدام
فرقہ از اہل التعصب کہ این ہیچمیدانان بحجاب منازعۃ ومخالفۃ گرفتار اند واز حد سواء الطریق درگذشتہ اند وازراہ افراط وتفریط خویش فساد ہا در امت مرحومۂ محمدیہ
برپا کردہ اند واز محمدیۂ خالصہ بی بہرہ اند وسررشتۂ اعتدال را کہ صراط مستقیم ست از دست ربودہ اند بعضی را غلبۂ محبت پردہ بر روی عقل ایشان شدہ چنانچہ
روافض بآن مبتلا گشتہ اند واین محبت عامیانہ وجاہلانہ ست کہ خلل درکار ہدایت می انگند ما کہ بنی فاطمہ ایم از ما کرا محبت وارادت درجناب حضرات زیادہ تر
تر خواہد بود وچگونہ نباشد جگر ست ودگر دگرپس این موسنین زبان را اگر دعوی محبت رسول وآل او علیہ وعلی آلہ السلام دارند ایشان را اطاعت امر ما ضرورست
وما آنچہ مرضی آنجناب ومنصب درحق ایشان ست بیان می نمائیم والاختیار اندکہ خبر شرط ست وفرموا ست کہ انشاء اللہ تعالی پیش خدا ورسول وحضرات
ائمہ ما وایشان حاضر می شویم ان وعد اللہ قریب یا ایہا الناس ان ربی فتح علی قلبی بابا من رحمتہ وعلمنی من لدنہ علما وما کان ذلک من اللہ بعید واتانی کتابا
فیہ تبیان لکل شیء وہدی وبشری لکل طالب مرید وجعلنی من ورثۃ الائمۃ الہادین تحیات اللہ علیہم اجمعین واللہ علی ما اقول شہید فاتقوا اللہ
الذی ہو یدعو کل اناس بامامہم یوم لا تملک نفس لنفس شیئا لہا ما کسبت وعلیہا ما اکتسبت وانہ تعالی لیس بظلام للعبید فاستجیبوا داعی اللہ وادخلوا فی
الطریق المحمدی ومن دخلہ کان آمنا ولیس علیہ سلطان لکل شیطان مرید وانتم نسیتم ما قال الرسول علیہ السلام انی تارک فیکم الثقلین کتاب اللہ
وعترتی ولن یتفرقا حتی یردا الی علی الحوض فانظروا اتفاق کتابہ تعالی مع عترتہ برای العین وکان ذلک اجل برہانا ودلیلا فمن ابصر فلنفسہ ومن عمی
فعلیہا ومن کان فی ہذہ اعمی فہو فی الآخرۃ اعمی واضل سبیلا ربکم اعلم بما فی نفوسکم قد خلت من قبلکم امۃ لم تتبع الائمۃ وہذہ سنۃ اللہ ولن تجد لسنتہ تبدیلا فسبحان الذی ہو ربی وکفی بہ
وکیلا وبعضی را عدم اطلاع بحقیقت چشم بصیرت ایشان را خیرہ ساختہ چنانچہ خوارج را این ضلالت نصیب شدہ ومطلق از مناصب ومراتب اہل بیت
بیخبر اند وبزعم خود رسیدہ اند کہ برای بزرگی وکمال مراتب صحابہ منکشف گشتہ چون آنہا را مراتب اجزای پیغمبر کہ اقرب بآنجناب اند بنظر نیامدہ ازکجا کہ کمالات یاران
آنجناب کہ نسبت بفرزندان ودر مرتبۂ ثانیہ اند مکشوف شدہ باشد از این بیان ہرگز تنقیص مراتب علیای اصحاب کبار رضی اللہ عنہم اجمعین تو ہم نخواہد بود وعوض
ہدایت باب ضلالت نخواہد کشود نعوذ باللہ من تلک التوہمات الفاسدہ این ثانویۃ مرتبہ باعتبار نسبت ظاہرہ گفتہ آمد والا بلحاظ نسبت باطنیہ السابقون السابقون اولئک
ہم المقربون ای نادانان ومنافقان شاہرگز ہیچ باقدر اصحاب پیغمبر را ندانید وشما کہ نسبت بخیریت دارید ببرکت اسلام عارفی این ہمہ قدر اصحاب کرام شناختید وما کہ بسبب
توسل تام محمدیۃ خالصہ داریم ببرکت ایمان ذاتی خویش چگونہ قدر ومنزلت مہاجرین وانصار رسول خود نشناختیم سبحان اللہ بی نظمی خیر آنچہ رب با جل جلالہ

فرموده است که ان بعض الظن اثم در حق شما صادق ست قدر اصحاب هم کما هو حقه محمدیان خالص میدانند و منزلت آل هم چنانچه هست ایشان
می‌شناسند الحق والحق اقول پس کلمات الحق را که متضمن همه مطالب آیات و احادیث ست بگوش هوش و انصاف باید شنید و از راه نفسانیه و جهل
و تعصب خلاف نباید ورزید و از فیض صحبت و برکت محبت صاحبان محمدیهٔ خالصه که یقیناً بتواتر شرف سیادت ایشان ثابت ست و انتساب سلسله
عالیه اهل بیت دارند و قدردان مرتبهٔ صحابیت اند محمدی خالص باید گردید و تعظیم و تکریم ایشان را واسطهٔ محبت و وسیلهٔ معرفت آن جنابها باید فهمید
تنبیه چون آداب مرشد و مرشدزاده‌ها از همه کس چنانکه باید بجا آوردن دشوارست و از ادای لوازم عقیدت در خدمت فرزندان بزرگان طریقهٔ خویش
ایشان قاصر اند و از این حیثیت فرزندیه حضرت شاه نقشبند و حضرت غوث الثقلین قدس الله اسرارهما ایشان عهده برآور نسبت اعتقادی نمی‌شوند پس کی
آداب حیثیت سیادت که متعلق بقوت نسبت ایمانیه ست کما هو حقها از ینها سرانجام خواهد شد و چون این معنی حق بر نفوس ایشان هم ثابت ست و در دل خود
میدانند که واقعی از عهدهٔ آداب سادات که ذریات بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم برنمی‌آیم بعضی از ضعیف ایمانان و حیله‌سازان چنان گمان
می‌برند که سیادت امر ظنی ست و یقیناً ثابت نمی‌شود و حال آنکه بعنایت الهی سیادت کسانی که زبانی هزارها بدرجهٔ تواتر رسیده و تمام عالم میدانند انتساب
آبا و اجداد ایشان در کتب مرقوم ست و کریم الطرفین اند و از ابتدا تا الآن بطناً بعد بطن از آبا و اجداد خود سیادت خویش شنیده آمده اند و بسمع مؤمنین
زبان و پدران اینها و پدران پدران اینها سیادت بزرگان ایشان رسیده آمده از یقینیات ست که بحد تواتر رسیده است پس در سیادت اینچنین
اشخاص کی دخل توهم ظن ست و کجا گنجایش آن حیلهٔ باطل که سیادت بالکل امر ظنی ست مانند اینکه بعض سادات که مجهول الاحوال اند و انتساب ایشان با بعضی
دیگر مردمان از سابق هیچ معلوم نیست و بالفعل بباعث رسیده یا زبانی خود شان مسموع گردیده که سید اند در آداب چنین سادات هم قصور نباید کرد
ایشان دانند و کار ایشان و اند در حق داخلان نسب و خارجان نسب آنچه واقع ست کاذبان بروز قیامت خواهند دید و امت را ادب نام پیغمبر علیه السلام
باید نمود و هر گاه آداب تبرکات ملبوسات و غیرها که نسبت وابسته آنها با آنجناب می‌کنند و آثار شریف می‌گویند بجا می‌آرند با وجود آنکه اسناد آن یقیناً ثابت نمی‌باشند
و بدرجهٔ ثبوت نمیرسد لیکن بسبب نام مبارک آنجناب هیچ ادبی با آن روا نمی‌دارند و قوت ایمان و غلبهٔ محبت مقتضی آنست که بلا تحقیقات آداب بجا باید آورد
پس در حق آل آنسرور علیه السلام توهم ظن کردن و آن را معتبر داشتن البته خالی از بوی خروج نیست و ما محمدیان خالص آنچه حق ست بیان می‌نماییم و
با خوارج و روافض کاری نداریم آری در بجا آوردن آداب تبرکات که بیک تسلیم و سلام ادا و تمام می‌شود و پیش چیز بیجان و غیر نوع خود انانیت و سلطنت
نفسانیهٔ ایشان سر نمی‌کشد و چون پیش سادات که افراد نوع خود اند بجمیع وجوه ادای حق و عجز و انکسار دشوارست بر ایشان گران و شاق می‌شود و
بسبب کثرت سادات که از جوانب موجب دعای آنحضرت علیه السلام در آل او برکت کرده است و بجهت کثرت امت و ضعف ایمان در دل اکثرها از اینها آن قدر و
منزلت نمانده که ایشان کیستند و این مردمان امت را با ایشان چه نسبت ست و در امتداد همین قدر زمانهٔ قلیل فراموش کردند ایشان آنچه باشند باشند
مؤمنین را تعظیم و تکریم باید و چنانچه عصیان‌ها مؤمنین را از ایمان بر نمی‌آرد همچنین زلات و خطایا سادات را از شرف ذاتی بر نمی‌آرد و موجب هتک حرمت
و عدم اکرام نمی‌گردد بموجب کلام شهیره اکرموا اولادی الصالحون لله والطالحون لی عمل باید کرد و اکرام طالحین را محض برای پاس ادب جناب اقدس باید نمود
که تعظیم و تکریم ایشان را صرف بشدت محبت رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌باید و از همین راه نظر کردن بر افعال و اعمال ایشان نمی‌شاید و آنکه گفته اند که
ع بندگی باید پیمبرزادگی منظور نیست بمطالعه این امر خود سادات را باید تا اعتماد بر همین امر کرده از ترقیات باز نمانند بلکه بنا بر عجز و قصور خود باشند اینمعامله ایشان با رب خود
است و دیگران را دخل در کار ایشان نیست چنانچه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بحضرت فاطمه زهرا علی ابیها و علیها السلام بمطالعه همین امر فرموده که یا فاطمة لا اغنی
علی انک بنتی اعملی اعملی و همه مؤمنین را باکرام اولاد خود بلا شرط عمل و غیر عمل در صورت صلاح و خلل امر نموده و مثل پسر نوح پیغمبرزادگی آنوقت فائده

نمی بخشند و منظور نمی باشد که فرزندان دین و ایمان پیغمبر خود قبول نکنند و ضد انخواستند اقرار و ایمان بر حقیقت او نیارند و دعوت او را قبول ندارند و این
معنی از هیچ سیدی بوقوع آمدنی نیست او سبحانه آل رسول مقبول خود را صلی الله علیه و علی آله و سلم ازین بلا و لوث کفر محفوظ و پاک داشته است و خطایا
و معاصی بسهو و غفلت در جوهر ذاتی خلل نمی کند و اقامت حدود شرعی شارع ایشان اول برای ایشان ست بعده بر دیگران این امر دیگر ست که تعلق به تربیت
دارد دیگر آنرا دست آویز هتک حرمت و تعظیم نمی شود و مثلا اگر کسی فرزندان خود را تادیب نماید و بسبب خطائی و تقصیری تنبیه و تهذیب فرماید
منظورش آن نیست که دیگران ایشان را محقر دارند و ذلیل و بی قدر شمارند و تصدیع و آزار رسانند و دشمنی و عداوت بجا آرند بلکه محض برحمت و رأفت
خاص برای آرام و سعادت دینی و دنیاویست و برای افزونی قدر و منزلت ایشان ست پیش همه مردمان و در آنحالت هم روادار خفت و حقارت
نخواهد بود و بد سلوکی دیگران با ایشان هرگز قبول نخواهد نمود و باید دانست ساداتیکه داخل صالحین اند و سیادت ایشان چون آفتاب روشن ست
و صاحب طریقهٔ محمدیه اند و دعوت همان محمدیه خالصة لله و للرسول همه را اتباع و محبت و قبول دعوت مقبول ایشان باید کرد و هر معاملاتی که
اهل زمان و دیگر امتیان با ایشان میکنند و خواهند کرد فی الحقیقه با محمد ست علیه الصلوة و السلام ایشان هرگز درمیان نیستند جان ایشان محمدی
ست و ایمان ایشان محمدی گوشت و پوست ایشان محمدی ست و محبت و دوست ایشان محمدی خانهٔ ایشان خانهٔ محمد ست و زمانهٔ ایشان زمانهٔ محمد و دور
دور محمد ست و سعت طریقهٔ محمدیه علی صاحبها الصلوة و التحیة حاوی همه طرق ست ما هیچکس را از سالکین بیگانه نمی شناسیم و هر طریق که باشد از محمدیان
می فهمیم عنایت و رحمت انتخاب همه را شامل ست و وساطه نیز وساطهٔ کامل و اگر نعوذ بالله کسی انکار سیادت محمدیه دارد ما سادات را باو کاری نیست
پس حق تعالی این زمانه را زمانهٔ ما کرده و بر جمیع اهل زمانه حکم دعوت اشرف محمدیه خالصه عطا فرموده بعضی محسوب اهل دعوت اند و بعضی محسوب
اهل اجابت و بعنایت الهی آنچه در بیان می آید مستند بآیات و احادیث ست پس همه مومنین منصف را بموجب آیهٔ یستمعون القول فیتبعون احسنه اختیار
محمدیه خالصه لازم ست و اگر نا انصافان از راه تعصب همعصری قبول این امر حق ننمایند مختارند که در هر وقت از اکثر اهل زمان همین قسم بوقوع آمده
معامله تازه نیست بلکه زیاده ازین بظهور آمده و قتلهم الانبیاء بغیر حق و چه جای اهل امت که دیگر برادران سادات را نیز اتباع و اتفاق با این چنین دعوت
خود لله و للرسول کردن ضرورست هر چند ایشان خود را ادنی و کمتر از همه مومنین میدانند و بهر کس بکرم و شفقت پیش می آیند لیکن همه را تجدید [؟]
خویش باید بود و پیروی ایشان بجمیع امور باید نمود که ایشان را اضافهٔ الهی و حمایت رسالت پناهی در ضمن گرفته است تحقیق منصب آبائی
ولایت و امامت از مدارج و مناصب قرب حق تعالی ست و اینکه بعض اشخاص منصب امامت را منصبی از مناصب قرب الهی نمی دانند و لفظ امام را بمعنی
پیشوا و مقتدای می شناسند و هر عالمی و فاضلی را که میخواهند امام جماعت خود می شمارند از راه جهل و عدم اطلاع بر حقیقت امر تیره است که ازین معنی بی نصیب
اند و برنگ خفاش چیزی که چون آفتاب روشن ست آنرا ندیده اند و اینکه بعض اعزه مرتبهٔ امامت ایشان بذوات [؟] دوازده امام ختم ساخته
فیض آن ذوات عالیات را که تا قیامت جاری ست مفقود و بند نموده اند از راه محرومی برکات آن جنابها ست و محبت جاهلانه دارند خاصان خود را
که حق تعالی بوجود آورده برای همین ست که موصل الی المطلوب شوند و بندگان الهی را بقرب و معیت او سبحانه مشرف سازند فقط کلمه و صوم و صلوة آموختن
از هر کس می آید و استادی که علم ظاهری داشته باشد برای این امر کفایت می نماید و صلاح معاش و معاد حکما هم فهمیده اند و بتلامذهٔ خویش آموخته اند
و انبیاء و ائمه برای همین پیدا شده اند که اتفاق نسبت مع الله کنند و از صحبت ایشان دیگران چنان شوند که از صحبت ایشان مردمان بحق تعالی قرب
پیدا نمایند و همین قسم تا قیامت این فیض بر روی زمین ماند و حضرت رسول الله که حضرت امیر المومنین را باب خود فرموده مراد آنست که دروازه
باز باشد و تا قیامت فیض آن جاری بوده که این دروازه بند شود پس فرق در دیوار و در چه باشد پس حق درین امر که مختار محمدیان

خالص ست لیکن که منصب امامت منصبی ست از مناصب قرب حق تعالی از نبوت فروتر و از ولایت بالاتر چنانچه وقتی که حق سبحانه حضرت ابراهیم
را باین دولت مشرف ساخت فرمود انی جاعلک للناس اماما حضرت خلیل طلب جریان این سلسله کرد و استدعا نمود که و من ذریتی و برای حصول
همین مرتبه حضرت خاتم الانبیاء دعا فرموده و امر بخواندن آن در هر نماز نموده که اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک
حمید مجید و بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید و حق تعالی قبول کرده و آن سرور را چنانکه منصب نبوت و
ولایت ست منصب امامت هم داده و نبوت بر ذات بی مثل او ختم نموده و در حضرات ائمه مرتبه امامت و ولایت را جاری داشته و آن اکملیت و ابلغیت و قوت
نسبت امامت و ولایت بدرجه اتم در ذوات دوازده امام منحصر ساخته و فیض این هر دو امر تا قیامت باقی گذاشته و فیض ولایت بهر که در اراده الهی ست
از امتیان میرسد و فیض امامت مخصوص سادات بنی فاطمه ست که در دعای نبوی لفظ آل واقع شده و هم تشبیه با آل ابراهیم ست آنکه در حدیث شریف قید
دوازده اشخاص ست مراد اکملیت و ابلغیت آن نسبت ست والحق که آن مرتبه نصیب حضرات ائمه اثنا عشر ست بآن درجه هیچکس نرسیده و نخواهد
رسید و امام را ضرور ست که از تابعان او مثل برادران و فرزندان کسی در وقت او بدرجه کمال برسد و نسبت ولایت پیدا کرده باو اقتدا نماید چرا که امامت
بی مقتدی ثابت نمیشود و از ینجاست که حضرت رسول علیه السلام فرموده یا علی انت منی بمنزلة هارون من موسی و در ولایت این معنی شرط نیست شخصی
باشد که ولایت داشته باشد و کسی از تابعان او ولی نباشد و در امامت شرط هست و در هر زمانی که کسی را از سادات باین نسبت نوازند و بفیض حضوری
مشرف سازند مومنین را مدد و اعانت او لازم و محبت و تبعیت او فرض ست که اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم همین ست و اولیاء زمانه را
نیز اطاعت او ضرور گو قطب وقت باشند پیش آفتاب چراغ اعتباری ندارد او هرچه مناسب حال خواهد بود بهان خواهد فرمود معامله او با خدا و
رسول خداست و این همه اطاعت او اولی و الا در آخرت ان شاء الله تعالی خواهند دید آنچه خواهند دید و ما علینا الا البلاغ

حقیقت السیادت

سیادت صفتی از صفات حق تعالی ست لهذا در هزار و یک نام سید السادات آمده از اسماء الله ست و بالاصالة سید او تعالی ست و بس که در حدیث شریف
وارد ست السید هو الله و به تبعیت در ضمن او سبحانه حضرت سید المرسلین را سیادت حاصل ست صلوة الله و سلامه علیه و در ضمن آن سرور حضرت فاطمه
و حضرت علی و حضرات حسنین را نصیب گشته و در ضمن این ذوات عالیات ذریات ایشان را میسر گردیده و ان شاء الله تعالی تا قیامت فیض این امر در همه
سادات جاری خواهد ماند اما مرتبه سادات بنی فاطمه از سادات علوی برتر ست و باید دانست که یک مرتبه سیادت صوری ست که باعتبار نسب و فرزندیت
ظاهری همه سادات را حاصل ست و یک سیادت معنوی ست و آن نام قرب خاصی ست با حق تعالی و معبر بمرتبه امامت و فیض این سیادت بهر که
حق تعالی میخواهد از سادات بنی فاطمه میرساند و غیر بنی فاطمه را ازین دولت نصیب نمی باشد و هیچکس از سادات علوی و دیگر امتیان باین مرتبه علیا
فائز نمی گردد اگرچه غوثیت و قطبیت داشته باشد و بدیگر کمالات صوریه و معنویه مشرف بود که این نسبت خاص او سبحانه مخصوص آل حضرت خاتم الانبیا
علیه و علی آله الصلوة والسلام داشته از ینجاست که دیگر همه برادران حضرات حسنین با وجود داشتن سیادت علویه در نفوس خود تبعیت و اطاعت
ایشان نموده اند و دیگر سادات بنی فاطمه را هم اتباع حسنین فرد که بقوت در او این نسبت ظاهر باشد ضرور و لازم ست چنانچه در وقت هر امام ذریات
و برادران ایشان تابع و پیروان آن امام بوده اند حتی که حضرت امام حسین هم تبعیت حضرت امام حسن فرموده اند و با وجود آنهمه عزم درست خروج بسیف
در حین حیات ایشان نکرده اند که مرضی حضرت امام حسن در وقت خویش بموجب صلاح وقت و اقتضاء زمانه ترک جنگ بود و در وقت حضرت امام حسین
همین اولی بود که بعمل آمده غرضکه هر دو صاحبان آنچه می بایست همان کرده اند و امام زمان خویش و نائب پیغمبر بوده اند و حق تعالی در هر زمان کسی
را از ذریات ایشان بفیض امامت مستفیض فرموده ست همه اعالی و ادانی عالم را از موجودات آن وقت داخل در ذیل تابعان آن امام نموده است

پس کسانیکہ بکلمات حقہ این اولوالامران نخواہند گروید و اعتقاد و محبت نخواہند ورزید ثمرۂ ان در آخرت خواہند دید آنچہ خواہند دید و ما علینا
الا البلاغ المبین **فائدہ** باید دانست کہ بزرگی اصحاب بزرگی آل ست کہ یاران ایشان چنان ہستند و بزرگی آل شرف اصحاب ست کہ
صاحب زادگان ایشان چنین ہستند در آل و اصحاب صفا تمام ست و اگر صفا نباشد عائد بجناب پیغمبر میشود نعوذ باللہ من ذلک التوہم و گروہی
کہ از پیش خویش فضیلت کلی بعض بر بعض از آنجنابہا بتعیین مقابلہ دادہ ثابت میکنند و این امر را از عقائد و اصول ایمان گمان می برند در گرفتاری و بلای
تعصب و مخالفہ گرفتار اند و خلاف آیۃ و حدیث امور زائدہ بیفائدہ جزئی را احداث کردہ اصول و کلیات و تحقیقات دین و ایمان قرار میدہند و از راہ نفسانیت
و خلاف کہ در نہاد خود دارند طرف و سمت بستہ بعض را با بعض از آنجنابہا بمقابلہ برپا کردہ یکبارگی بی ادبی موازنہ فضل و نقص می نمایند و ہرگز لحاظ نمی مانند کہ کدام
کسان را مقابل کدام کسان کردہ حکم بنقص یکی و فضل دیگری می کنند و چونکہ فی الحقیقت واقعی اتحاد و یگانگی آنجنابہا بر اینہا منقح و دلنشین نگشتہ ہست چنین
میکنند و نتیجہ و استفادہ از این امر صرف اختلافات حاصل وقت ایشان ست لہذا در صورتیکہ در ذہن خود ہم در فاضل و مفضول بودن ہیچ یکی فرقی و اختلافی
نمی دانند و در طرفداری ہیچ جانبی طرفی علیحدہ نمی توانند بست ہرگز جد و کد و بحث و جدل بآن مبالغہ در فضیلت و غیر فضیلت آنجا نمی کنند چنانچہ
فضیلت امامین با ہمدیگر و دیگر ائمہ با یکدیگر ہرگز آن قسم مخطور خاطر کسی نمی شود پس این تعصب کہ محض از راہ نفسانیہ خود ست باید گذاشت و محمدیہ
خالصہ اختیار کردہ با عقائد محدثہ کار نباید داشت و ہمہ را بدرجہ و رتبہ خود افضل و اکمل و خوب بہتر باید دانست و از طرف خود بتعیین مقابلہ دادہ حکم
بکمی و زیادہ نباید کرد کہ اگر گفتہ کسی ہیچ نمی شود و ہم کمی در زیادت مراتب ہر صنف با فراد ہمان صنف می باشد عامہ مومنین را با عامہ مومنین و اولیا را با اولیا
و صحابہ را با صحابہ و اہل بیت و آل را با اہل بیت و آل و انبیا را با انبیا قسمی را با قسمی دیگر مخلوط نباید ساخت کہ بسبب فضیلت و علو رتبہ فردی بر سائر افراد صنف
خود ہم آن فرد داخل صنف دیگر نمی شود و جمیع احکام آن برو صادق نمی آید لہذا در احادیث شریفہ احکام ممتازہ اہل بیت و آل علیحدہ ہست و احکام مخصوصہ
اصحاب علیحدہ و در امور عامہ ہمہ را شمول ست و ہم فضل کلی من کل الوجوہ الکلیۃ والجزئیۃ ہیچ یکی را بر ہیچ یکی نمی تواند شد کہ لا نفرق بین احد من رسلہ باین اعتبار ست
و فضل جزئی از راہ بعض امور جزئیہ و یا فضل کلی بلحاظ اکثریہ و امور کلیہ ہر کہ را ہر قدر نصیب کردہ اند کہ فضلنا بعضہم علی بعض ازین راہ ہست و عجیب ست
از کسانیکہ اعتقاد اینہا مجوز این معنی می گردد کہ حواریان عیسی علی نبینا و علیہ السلام خیر خواہ و دوستدار حضرت عیسی و خلفاء او باشند و اصحاب کبار خاتم الانبیا
صلی اللہ علیہ و آلہ و اصحابہ و سلم مخالف آل رسول خود شوند و لائق خلافت نبوند نعوذ باللہ من ہذا الاعتقاد الباطل و ہم عجیب ست از کسانیکہ ایمان ایشان مقتضی
این معنی می شود کہ اولاد حضرت ابراہیم و فرزند داود علی نبینا و علیہما السلام انبیا شوند و آل محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و علی آلہ و سلم کہ خیر المرسلین ست بہرہ
تمام از کمالات انتخاب برندارند و از دیگر یاران ہم انقص و کمتر باشند اللہم احفظنا من ہذہ العقیدۃ الفاسدۃ پس ہر چند منصب نبوت ختم شدہ ست
لیکن ہر واحد از حضرات خلفاء اربعہ رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین کالنبی و نائب مناب خلیفہ با صواب حضرت پیغمبر ست و اگرچہ نزول وحی منقطع
گشتہ و نبوت نماندہ اما حضرات ائمہ بہرہ تمام از کمالات نبوت دارند و ہرگاہ در حق علماء امتہ وارد ست علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل آنحضرات چگونہ
فیض یاب کمالات نبوت محمدی نباشند ہیہات ہیہات این مردمان در اعتقاد خود ہرچہ دانند دانند اما یقین ست کہ حضرات ائمہ ہدی علی جدہم و
علیہم السلام ہر یک از خلفاء اربعہ احق و انسب بخلافت در عصرش می دانستند و ہم یقین ست کہ ایمان حضرات صحابہ رضی اللہ عنہم مجوز ورود اسم
افضلیت خود من کل الوجوہ بر آل رسول خود کہ ایمان برو آوردہ اند نبودہ ہست و ہمین کمال ایشان ست کہ فداء نثار رسول و آل او بودند و الا
سخت نامناسب و ناملائم ست و در ہمان جنابہا کہ افضل ہمہ صحابہ اند حفظ و پاس این امر زیادہ از ہمہ بود و ہمین معنی ایشان را از ہمہ اکمل نمود
مولائی و صاحبی اہل بیت بر صحابہ آگہ نبودہ پس ہر کہ بودہ چنانچہ روایت ست از اکثر صحابہ کہ ہرگاہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم بغدیر خم نزول

فرمود مومنین را جمع کرده دست امیر المومنین علی گرفته ارشاد نمود الستم تعلمون انی اولی بکل مومن من انفسهم قالوا بلی فقال اللهم من کنت مولاه
فعلی مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه واحب من احبه وابغض من ابغضه وانصر من نصره واخذل من خذله وادر الحق معه حیث دار فلقیه
عمر رضی الله عنه بعد ذلک فقال هنیاً یا ابن ابی طالب اصبحت وامسیت مولی کل مومن و بزرگی و کمال و فضیلت صحابه و افضلیت اکملین اینها
بر اہل بیت اگر معلوم نبود پس کرا معلوم بود چنانچه از راه کمال قدردانی افضل از خود بیان می فرمودند و در امر رسول خود با ایشان متابعت و رفاقت
می نمودند و بهر صورت همت بر اجرای دین محمدی می گماشتند و بدیگر هیچ چیز کاری نداشتند و حالا هم ذریات ایشان بلا نفسانیت و خلاف اصلاح جمع
می نمایند و موافق مرضی انجناب ما کلام می فرمایند پس همه را باید که پنبه از گوش بر آرند و افراط و تفریط را بگذارند چشم انصاف کشایند و ظلم نمایند آخر الامر
کار با محمد و محمدیان خواهد افتاد و مالک یوم الدین داد محمدیان خالص خواهد داد فالله یحکم بینهم یوم القیامة فیما کانوا فیه یختلفون اختلاف نفسانیة این
مردمان را از وحدت محمدیة خالصه جدا ساخته و ازان فرقه واحده ناجیه که در حدیث ستفترق امتی ست در انداخته غرور انانیت بیجا ست و تخلف از محمدیان
خالص خطا یا قوم الم یعدکم ربکم باختیار المحمدیة الخالصة وعدا حسناً بشواهد الآیات القرآنیة افطال علیکم العهد و تسمیتم المحمدیة و زعمتم انها طریقة محدثة کالطرق
الاخر احدثها المحمدیون من عند انفسهم ام اردتم ان یحل علیکم غضب من ربکم فی الآخرة فاخلفتم موعدی وما سمعتم دعوتی باذن الاعتقاد والاطاعة یا قوم
انما فتنتم به وما ادرکتم الحقیقة وان ربکم الرحمن لا تقنطوا من رحمته فاتبعونی واطیعوا امری الذی امرکم بامر الله ورسوله وما فعلته عن امری انما الهکم الذی
لا اله الا هو وسع کل شیء علما فیا ایها المخاطب کذلک نقص علیک من انباء ما قد سبق وقد آتیناک من لدنا ذکری بتذکیر الله سبحانه مقتبساً بآیاته تعالی من
اعرض عنه فانه یحمل یوم القیامة وزرا والسلام علی من اتبع الهدی ای منصف حقیقت بین وای بی تعصب بایقین گوش هوش کشا و طرف داری کسی
منما دریاب که حق بجانب کیست و رضاء محمد علیه السلام در چیست ولئن اتبعت اهواءهم بعد الذی جاءک من العلم ما لک من الله من ولی ولا نصیر اللهم
انصر من نصر دین محمد واخذل من خذل دین محمد عباد الله ان الله یامرکم بالعدل والاحسان وینهی عن الفحشاء والمنکر والطغیان یعظکم لعلکم تذکرون
ولذکر الله تعالی اعلی واولی واکبر **تحقیق لفظ آل و اہل بیت** بدانکه آل بمعنی اہل وعیال آمده است و بمعنی اتباع و پیروان نیز چنانچه
باین لحاظ واقع شده که آلی کل مومن وآلی من سلک علی طریقی پس باین جهت و باین معنی چه جای اصحاب رضوان الله علیهم که جمیع مومنین و مسلمین
داخل آل اند و این اطلاق ازان قبیل ست که گویند یاران صادق و دوستان موافق داخل فرزندانند و رعایای شاهان بجای آل و اطفال اند
پس افضلیت مشبه به از مشبه ثابت ست و الا موجب تعریف و توصیف نمی شد و نمی گویند که فرزندان بجای آشنایان اند و یا شاهزادگان چون رعایا ہستند
و هم اکثر مذکور اخلاص و اتحاد و تعریف یاران و دوستان بر زبان می باشد و ذکر فرزندان ازین قبیل کم بمیان می آید زیرا که تعریف ایشان تعریف
نفس خود ست بلکه بیشتر خود زیاده محبت و گرویدگی یاران اظهار کرده می شود و بزرگی و بهتری ایشان از پسران و برادران بیان می گردد و بعضی
اعیان و ارکان را شاهان نیز از راه فدویت و جان نثاری ایشان می فرمایند که زیاده از شاهزادگانند لیکن باز ازین اطلاق فرزندان و غیر
فرزندان یکسان نمی شوند و فی الحقیقت متحد نمی گردند مجاز مجاز ست و حقیقت حقیقت پس بجمیع وجوه لفظاً و معنی ولغة و اصطلاحاً و حقیقة
و مجازاً منظور و مراد از آل آنحضرت اولاد و ذریات آنحضرت صلی الله علیه وعلی آله وسلم و بسبب تبادر و اشتهار این لفظ فقط همین معنی ست
که چون منظور شریک کردن جناب صحابه هم می باشد لفظ اصحاب علیحده در ذیل آن می آرند وعلی آله واصحابه میگویند زیرا که بدون ذکر از همان لفظ آل
سوای فرزندان و ذریات مفهوم نمی شود و اگرچه اطلاق لفظ آل فلانی بر قوم و توابع کسی که آل و اولاد نداشته باشد تجوزاً آمده لیکن چون در جناب
آنحضرت علیه السلام ما صدق علیه آن موجود ست هیچکس را با ایشان درین امر شراکتی نیست و اگر این لفظ برای معنی عام خود می بود تعبیر از ان جنابهای

مخصوص چگونه بیند پس چون مظاهر آن معنی خاص هستند الفاظ هم برای آنها تخصیص یافته اند و بعضی آل را تفسیر باهل بیت می کنند بمعنی کسی که
حرام ست صدقه برا و که بنی هاشم باشند و فخر رازی گفته اولی آنست که گفته شود اهل بیت او لاد و ازواج آنحضرت اند و حضرت علی کرم الله وجهه
نیز داخل اند دران بجهة اتحاد و اختلاط و هم لفظ اهل بیت مخصوص حضرت فاطمه و امیر المومنین علی و حسن و حسین علیهم التحیات ست چنانچه قصهٔ مباهله
و حدیث کساء دال بر آنست و باید دانست که یکی بیت نسب ست یعنی خاندان چنانچه اولاد جد قریب را بیت فلان میگویند و این معنی و شرف قرابت
قریبه بنی هاشم را حاصل ست و یکی بیت سکنی که همه سکنه خانه را شامل ست مع تفاوت و تفوق رتبه بعض بر بعض که صاحبان خانه و اهل خانه و فرزندان
و خادمان و باشندگان باشند و یکی بیت ولادت که محض اولاد را این خصوصیت دیگر مع همه خصائص حاصل ست پس آنحضرت علیه السلام و
امیر المومنین علی محمد و علیه السلام صاحب خانه اند و خانه خاوند اند و فرزندان صاحبان نیز صاحب خانه و مالک خانه اند و حضرت امیر المومنین با آنحضرت
علیه السلام عجب عینیت صوری و معنوی ست در غرفه اتحاد جانی و جسدی که انا و علی من نور واحد و لحمک لحمی و دمک دمی و معامله کنفس واحده است و حضرت
حسنین بنسبت ابنیة به پیغمبر علیه السلام دارند چنانچه او سبحانه در آیه مباهله اظهار این امر کرده که قل تعالوا ندع ابنائنا و ابنائکم و نسائنا و نسائکم و انفسنا
و انفسکم فرزندیت حسنین ظاهر و جلی ست و از ضمائر جمع متکلم همان معامله کنفس واحده مرتضی علی ست و کلمه انفس نیز دال بر یگانگی و اتحاد ست و هم
قصد این آیه دلالت بر شدت محبت آنحضرت علیه السلام با این حضرات که دل و جگر و نور نظر اند می نماید عن سعد بن ابی وقاص قال لما نزلت هذه الآیة
ندع ابنائنا و ابنائکم دعا رسول الله صلی الله علیه و سلم علیا و فاطمة و حسنا و حسینا فقال اللهم هؤلاء اهل بیتی و ازواج مطهرات که امهات المومنین اند اهل خانه آنحضرت
اند علیه السلام و بر دیگر اشخاص سوای این حضرات عالیات که اطلاق اهل بیت آمده باشد بسبب قرابت قریبه و کثرت مخالطت و خدمت اهل بیت ست
و بسبب عظمت و شرافت بیت رسول الله صلی الله علیه و سلم و اشتهار و معلومیت آن که مومنین بجز همان یک خانه دیگر خانه را نمیدانند احتیاج و ضرورت
اضافه بیت بجناب آنحضرت نیست که لفظ اهل بیت مخصوص اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و سلم گشته هست لهذا در تصریحی وارد و مذکور فقط لفظ اهل بیت
علیهم التحیات واقع ست و الف لام عهد بر کلمه بیت بسبب ترکیب فارسی و عدم احتیاج آن نیامده هست نکته دیگر آنکه پسر مظهر ذات شخص می باشد و دختر مظهر
صفات و چون نبوت آنحضرت ختم شده او سبحانه پسران آنحضرت را در طفولیت ازین عالم برداشت و الحق پسر نبی اگر نبی نباشد از درجه کمال خود باز
مانده هست و بحقیقت خود نرسیده خلافت دون مرتبه اوست قال علیه السلام لو عاش ابراهیم لکان صدیقا نبیا و لهذا او سبحانه در کلام الله جای که
خاتمیة نبوت بیان نموده اول نفی ابوة آنحضرت صلی الله علیه و سلم از همه مردمان مومنین فرموده که ما کان محمد ابا احد من رجالکم و لکن رسول الله و خاتم
النبیین و حاصل قید رجال و ضمیر خطاب مومنین آنست که او را نسبت ابوة بهیچ یکی ازین مردمان نیست نه آنکه ابنا و بنات خود هم نیست که ابو القاسم
کنیة آن سرور ست و حضرت فاطمه علی ابیها و علیها السلام وقت نزول این آیت شادی و خوشی نموده که او تعالی در بیان نفی ابوة آنحضرت من رجالکم
فرموده و معنی خاتمیة نبوت آنست که آنحضرت علیه السلام جمیع مراتب کمال را ختم کرده که کدام درجه باقی نمانده و چنانچه بعد امتداد زمانه برای اصلاح
امته که فساد پیدا میکرد احتیاج نبی دیگر می افتاد الحال ذریات اکملین او و پیروان خاص و تابعین او که بمنزله انبیا اند تا قیامت سرانجام این مرام
خواهند نمود و محتاج دیگر کسی نخواهند بود و پس چون او تعالی خواست که نبوت را ختم گرداند و فیض آنحضرت و ظهور کمالات او بند نماند فرزندان
آنحضرت را بوساطه مظهر صفات او که فاطمه زهری بنت رسول الله هست ظاهر ساخت و مظاهر ذات او بیک واسطه و پرده صفاتی که بسبب
ظهورات ذاتیه هست پیدا گردد و ساطه آن واسطه که لخت جگر آنحضرت ست زیاده تر موجب محبت گشته که صحت و سلامتی ایشان آن قدر
منظور بود که حیات ایشان بر حیات حضرت ابراهیم اختیار فرمود و برای اصلاح و هدایت و باز ماندن از ضلالت در امته مرحومه کتاب الله

وعترۃ خود باقی گذاشت و مناصب امامت و ولایت و کمالات محمدیہ نسبت محمدیہ خالصہ از ایشان تا قیامت جاری داشت عن جابر قال رأیت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی حجتہ یوم عرفۃ وہو علی ناقتہ القصواء یخطب فسمعتہ یقول یا ایہا الناس انی ترکت فیکم ما ان اخذتم بہ لن تضلوا کتاب اللہ
وعترتی اہل بیتی وعن زید بن ارقم قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انی تارک فیکم ما ان تمسکتم بہ لن تضلوا بعدی احدہما اعظم من الآخر کتاب
اللہ حبل ممدود من السماء الی الارض وعترتی اہل بیتی ولن یتفرقا حتی یردا علی الحوض فانظروا کیف تخلفونی فیہما وحضرات حسنین را با آنحضرت علیہ
وعلیہما السلام فی الحقیقۃ نسبت ابنیت ست چنانچہ از آیۃ مباہلہ صریح معلوم می شود و در احادیث کثیرہ وارد ست کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ
وسلم علی المنبر والحسن بن علی الی جنبہ وہو یقبل علی الناس مرۃ وعلیہ اخری ویقول ان ابنی ہذا سید وعن اسامۃ بن زید قال خرج النبی صلی اللہ علیہ وسلم
والحسن والحسین علی کتفیہ فقال ہذا ابنای وابنا ابنتی اللہم انی احبہما فاحبہما واحب من یحبہما وعن انس قال سئل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ای اہل
بیتک احب الیک قال الحسن والحسین وکان یقول لفاطمۃ ادعی لی ابنی فیشمہما ویضمہما الیہ وہم اکثر صحابہ دیگر برادران ایشان وقت خطاب یا ابن رسول اللہ
می گفتند و الحق کہ فرزند فرزند عجب نسبت دارد و فرزندیہ وجزئیۃ دو چندان پیدا میکند و اطلاق ابنیت بران قالاً ومجازاً مثل پسر خواندگان نیست
امریست واقعی و باید دانست کہ چون حضرات خلفاء کہ حق دار و سزاوار خلافت بودند مشرف گردیدن باین دولت بودند درآن وقت حضرات حسنین
سن و سال ظہور کمالات خویش نداشتند و خورد سال بودند ازینکہ جانشین نبوت بطریق سلطنت و وراثت بنام تخت نشین و حاکم گردانیدن
نیست لہذا درآن قدر عرصہ از خلفاء برحق امور حق سرانجام کنانیدند والا نوبت بہیچکس نمی رسید **تحقیق التحیۃ** بدانکہ تحیۃ بمعنی سلام ست وتحیات جماعۃ
واتفاق جمہور برین ست کہ آیۃ کریمہ واذا حییتم بتحیۃ فحیوا باحسن منہا او ردوہا دربارہ سلام ست و دلالت می کند بر وجوب جواب سلام علیک واحسن ازان
یعنی زیادہ کردہ شود ورحمۃ اللہ و اگر گفتہ شود این نیز زیادہ کردہ شود وبرکاتہ واین نہایت ست و یا مثل آن چنانچہ روایت ست کہ مردی برسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم گفت السلام علیک فرمود علیک السلام وعلیک السلام ورحمۃ اللہ مرد دیگر گفت السلام علیک ورحمت اللہ وبرکاتہ در جواب فرمود وعلیک
آن مرد گفت کہ کم کردی در حق من پس کجاست آنچہ او سبحانہ گفتہ آنحضرت فرمود کہ تو باقی نگذاشتی برای گفتن من ہیچ فضلی تا زیادہ کنم پس رد کردم
بر تو مثل آن فاعلم ان التحیات للہ کلہا کما ان الحمد لہ کلہ فاذا حییتم بتحیۃ حییتم فی ضمنہ تعالی فحینئذ تکون التحیۃ للہ بالاصالۃ ولکم بالتبعیۃ کما ان الجسم المشار الیہ
بالذات والسطح بالتبع لانہ لا وجود للسطح الا بہ ولا تزعموا من ہذا البیان انہ تعالی معروض والخلق عارض علیہ کلا بل انما ضربنا المثل لتفہیم المطلب بسہولۃ بالجملۃ
فاذا حییتم بتحیۃ فی ضمن من لہ التحیات کلہا فحیوا باحسن منہا بتخلیص مزج الانانیۃ مطلقاً او ردوہا الی من ہو احق بہا لیزاد فیکم نور رحمتہ وبرکتہ وردوہا الی
المظہر الذی وصلت التحیۃ بکم بوساطتہ ایضاً شکر النعمۃ والمنعم من الظاہر والمظہر کما قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من لم یشکر الناس لم یشکر اللہ ویزید فی اللفظ
ایضاً مطابقۃ للظاہر والباطن وقولوا وعلیکم السلام ورحمۃ اللہ وبرکاتہ اللہم انت السلام ومنک السلام تبارکت یا ذا الجلال والاکرام وصل وسلم علی من ہو
رحمۃ للعالمین وعلی آلہ واصحابہ اجمعین الی یوم الدین **تنبیہ** نزد جماعتی گفتن لفظ صلوۃ و سلام مخصوص جناب حضرت رسالت پناہ ست علیہ الصلوۃ
والسلام و در ضمن آن جناب بر آل و اصحاب ہم رواست اما ہرگاہ فقط اسم کدام امام یا صحابی مذکور شود بران کلمہ رضی اللہ تعالی عنہ باید گفت کہ درین
صورت کمال ادب و امتیاز مرتبہ نبوت ست از مراتب امامت و ولایت و اگر کسی را می شنوند کہ با اسماء ائمہ و آل رسول علیہ وعلی آلہ السلام ہم صلوۃ
و سلام میگوید در دل خود بدعتی برند و او را از جملہ اہل تشیع گمان می برند و نزد گروہی چنانکہ نام رسول علیہ السلام ہرگاہ بر زبان آید یا شنیدہ شود
صلوۃ و سلام باید فرستاد ہمچنین ہر وقت کہ نام کدام امام ہم بر زبان آید یا شنیدہ شود صلوۃ و سلام باید فرستاد کہ ائمہ اطہار نسبت عینیت
با آنجناب دارند و اجزای آن سرور اند و ازین معنی قصور در مرتبہ ادب واقع نمی شود بلکہ کمال ادب ست کہ تعظیم ذریات شخص فی الحقیقۃ تعظیم ہمان

شخص ست و غلبۂ محبت او باعث محبت ایشان شدہ و بیان واقع انیست کہ آنچہ جماعۂ اولی بیان کردہ اند نیز بیک جہت حق ست کہ دران صورت البتہ رعایت ادب ہست و پاس مرتبۂ نبوت زیادہ می شود و آنچہ طائفۂ ثانیہ گفتہ اند ہم بیک جہت حق ست کہ ہرگاہ عامۂ مومنین را باہمدیگر سلام گفتن لازم ست و جواب سلام واجب و حق تعالی خطاب بجمیع مومنین کردہ صلوۃ بر ایشان می فرستد کہ ھو الذی یصلی علیکم و ملائکتہ لیخرجکم من الظلمات الی النور وکان بالمومنین رحیما تحیتھم یوم یلقونہ سلام واعد لھم اجرا کریما پس در جناب آل آن سرور کہ خود آنحضرت علیہ السلام در ہر نماز بار بار فرستادن صلوۃ و سلام بر ایشان امر فرمودہ چگونہ روا نباشد اما اولی و انسب کہ مختار محمدیان خالص ست آنکہ ہرگاہ اسم مبارک کدام امام بر زبان آید یا مسموع گردد باید گفت کہ علی جدہ و علیہ السلام و یا علی محمد و علیہ السلام و ہرگاہ اسم پاک حضرت فاطمہ زہرا بمیان آید علی ابیہا و علیہا السلام باید گفت کہ درین صورت ہم پاس ادب ثابت می ماند کہ بتضمن آن سرور علیہ الصلوۃ و السلام بر اینہا سلام فرستادہ می شود و تنہایی و ساطۂ آنحضرت کہ موہم بی ادبی ست نمی باشد و ہم حسب عادت پیغمبر عمل نمودہ می آید کہ اللہم صل علی محمد و علی آل محمد و بارک و سلم و ہم بموجب رضا و خوشنودی آن ذوات عالیات می باشد کہ نام و نشان ایشان نام و نشان محمد ست علیہ الصلوۃ و السلام ایشان خود تنہا نبودہ اند و نیستند بلکہ اجزای ہمان یکذات اند و مندرج و مندمج در او نیز ہم مطابق فرمودہ و ارشاد آنحضرت ست عن عبدالرحمن بن ابی لیلی قال لقینی کعب بن عجرۃ فقال الا اھدی لک ھدیۃ سمعتہا من النبی صلی اللہ علیہ و سلم فقلت بلی فاھدھا لی فقال سألنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم فقلنا یا رسول اللہ کیف الصلوۃ علیکم اہل البیت فان اللہ قد علمنا کیف نسلم علیک قال قولوا اللہم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراہیم و علی آل ابراہیم انک حمید مجید اللہم بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراہیم و علی آل ابراہیم انک حمید مجید متفق علیہ و ہمچنین وقت گفتن و شنیدن نامہای دیگر انبیا نیز بتبعیت پیغمبر خود صلی اللہ علیہ و سلم سلام باید فرستاد و علی نبینا و علیہم السلام باید گفت و اگر گویند کہ ہمین قسم بر ذکر اصحاب کرام ہم باید گفت کہ علی محمد و علیہم السلام زیرا کہ در ضمن آنحضرت چنانکہ بر آل سلام می فرستند بر اصحاب ہم می فرستند گوئیم کہ ہر دو مضائقہ ندارد کہ البتہ ایشان سزاوار این امر اند لہذا در ہمہ مصنفات خویش کلمہ و علی آلہ و اصحابہ نوشتہ ایم اما چون پیغمبر ما علیہ السلام ما را حکم در نماز فقط بفرستادن صلوۃ و سلام بر آل فرمودہ و تشبیہ بحضرت ابراہیم و آل ایشان دادہ بنابران بر ذکر حضرات ائمہ کلمۂ علی جدہم و علیہم السلام میگوئیم و تقدم کلمۂ اصحاب بر کلمۂ آل و یا فقط ذکر اصحاب در ہیچ درودی بنظر نیامدہ و نہ در کدام کتابی دیدہ شدہ و نہ زبانی ہیچ کسی تا حال مسموع گشتہ پس بر جناب اصحاب بتبعیت و ضمن آل سلام باید فرستاد کہ یاران صادق و دوستان موافق نیز کالآل و بجای فرزندان اند و داخل در ذیل ایشان و باید دانست کہ کلمۂ تحیہ اگر بی تذکرہ اسم مبارک جناب سروری صرف بر ذوات اہل بیت ہم گفتہ شود ولی شبہۂ تہمت ہم ترک ادب ندارد زیرا کہ ہرچند معنی سلام ست اما لفظی ست جدا و فتی کہ حق تعالی در حق ہمہ مومنین فرمودہ باشد و اذا حییتم بتحیۃ فحیوا باحسن منہا پس اہل بیت کہ آیۂ تطہیر در شان ایشان نازل شدہ و در اصل طینت طاہر و مطہر اند احق اند بتحیات و لفظ سلام ہم اگر احیانا بی تذکرہ اسم مبارک آنحضرت علیہ الصلوۃ و السلام بر نام مبارک کدام امام گفتہ شود و در دل بد بنا بر بد و آنرا از قسم ترک ادب نباید شمرد کہ دخل این توہم در اطلاق لفظ صلوۃ بدون تضمن بسبب شہرت اختصاص آن می شود پس اطلاق صلوۃ و سلام بدون تبعیت نباید کرد کہ بالاصالت مخصوص بجناب رسالت ست صلی اللہ علیہ و سلم و چونکہ بر آن جناب تحیۃ و سلام می فرستی از آن طرف ہم بموجب امر الہی کہ فحیوا باحسن منہا درود باشد بر تو برکات نازل می شود و مورد سلام قولا من رب رحیم میگردی فصل و سلم علی محمد و آلہ لیغفر اللہ لک باکرامہ و افضالہ بالجملہ چون سرمایۂ محبت آلہیہ تابع محبت رسول او علیہ السلام الفت بعض طبیعت و محبت و بنیاد ایمان است و منشأ آن علم و شعور ہستی موہوم خود و عدم و نقصانیت ست کہ السلوک [illegible] ساکنان از حالت فنا فی اللہ

و فنا فی الرسول باز سید و بنابران شروع در متن از ہمین مطلب نمودہ رباعی آنگاہی خلش [illegible] ہیچ در دو عالم ہستی بہر لحظہ
بچشم [illegible] مراد از شہود دعوی ہستی و بقا ست و از عجز نظر کشودن بر عدمیت و فنا [illegible] فی الحقیقۃ معدوم
و نہ موجود چہ اگر عدم ذاتی ما می بود ممتنع می شدیم و اگر وجود ذاتی ما می بود واجب می گشتیم [illegible] لاحق می شود این علم
موہوم یعنی توہم وجود اعتباری کہ بالسبب تضمن وجوب حضرت وجود عارض شدہ بہر لحظہ [illegible] گاہی موجود این ہر دو موجود

و معدومیت اعتباریه اند و داخل در مرتبهٔ وجود بشرط الشیٔ و بشرط لاشی و الا ذات الوجود و ذات العدم از فهم و ادراک ما وراست سبحان الله معدوم را بنمود
آوردن صنع مکاری اوست و الله خیر الماکرین و موجود را مستور نمودن وصف ستاری او ان لله سبعین الف حجاب من نور و ظلمة این حقائق معدومه که فی حد
ذواتها معدومات اند موجودات نمودن صنعة مکاری حق تعالی ست چه مکر بمعنی فریب ست و این فریب داده هست او سبحانه ممکنات را که موجودات بنظر می آیند و حال
آنکه در واقع موجود و واجب است و لیس حضرت وجود را که موجود حقیقی ست در حجاب این اعتبارات مستور کردن وصف ستاری اوست که نور هستی خویش را در حجب این
اضافات نهفته و با وجودی که عیانست پنهان گشته و تعینات مادیات سفلیات حجب ظلمانیه اند و تشخصات مجردات علویات حجب نورانیه اند برای حضرت
حق جل شانه و قید بهفتاد هزار حجاب در حدیث شریف برای بیان کثرت ست نه آنکه حصر بهمین قدر تعداد ست پس نظر بحقیقت کشاید و زنگ کدورت از آئینه
دل بزداید نظر بازان جلوهٔ حقیقت نغمهٔ لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا سروده اند و بکلمهٔ سلونی عما دون العرش لب کشوده این هر دو قول منسوب بحضرت خاتم
الخلافت امیر المومنین علی ست علی خاتم النبوة و علیه السلام و معنی قول اول آنکه اگر کشف کرده شود غطا یعنی پردهٔ اعتبارات از میان برداشته شود من زیاده نشوم
از روی یقین ای در عین حجاب اعتبارات برین مرتبه لا اعتبار منکشف ست و هر وقت بنظر عرفانی حضرت لاتعین مطلق مشهود و معنی دیگر آنکه حرف لو برای
انتفاء جملهٔ ثانیه هست بسبب انتفاء جملهٔ اولی و هر یکی از شرط و جزا مثبت را منفی و منفی را مثبت میگردانند پس حاصل آنکه ارتفاع این مراتب و تعینات نمی شود و صرف
فرض فارض نیست و یقین من همیشه در ترقی و ازدیاد ست زیرا که یقین هم منجملهٔ مراتب ست اگر آنهمه نمی بودند این هم نمی بود و معنی قول ثانی آنکه هر چه پرسید از
من و تحقیق نمائید جمیع مراتب مکونات که عرش محدد جهات ست و تمام مکونات مادون اوست و هم جمیع مراتب وجوبیهٔ الٰهیه که ماورای اوست و اطمینان
تام در هر امر حاصل کنید که هیچ چیز پوشیده و نادیده نیست و هیچ امر نافهمیده نه مصدق رسول الله صلی الله علیه و علی آله و سلم انا مدینة العلم و علی بابها فلیس البر بان
تاتوا البیوت من ظهورها و لکن البر من اتقی و اتوا البیوت من ابوابها حضرت پیغمبر علیه السلام خود را شهر علم بیان فرموده و مراد از علم اینجا علم باطن ست که انکشاف
حقیقة باشد کما هی فی نفس الامر بقدر الطاقة البشریة و مقصود از تعبیر لفظ مدینه بیان کثرت علوم ست که بر آنحضرت علیه السلام جمیع حقائق کونیه و الٰهیه منکشف
بود و منظور از اطلاق کلمهٔ باب بر ذات حضرت مظهر العجائب آنکه آنهمه علوم و اسرار ازین دروازه بروز خواهند کرد و فیض باطن ازین راه بهمه مومنین تا قیام
قیامت خواهد رسید و اولیاء امت ازین باب بمعمورهٔ معرفت و قرب مع الله فائز خواهند گردید و داخل ارباب حقیقت خواهند شد و الحق که منتهای همه طرق
و سلاسل جناب حضرت امیر المومنین علی ست علی محمد و علیه السلام و چنانکه ظاهر اسلام بسبب دیگر اصحاب کرام هم رضی الله تعالی عنهم شایع گشته و تقویت یافته همچنین
فیض باطن ایمان و نسبت علیه و معیت با حق تعالی از باب مدینه علم بخواص مومنین نصیب گردیده و حق امیر المومنین بر گردن همه مومنین ست و باطنا و ظاهرا
هیچکس لیاقت سر تابی ازان جناب بدلا روا نیست آنچه پیغمبر خدا علیه السلام فرموده من کنت مولاه فعلی مولاه و در تبلیغ رسالت ارشاد نموده علی منی و انا من علی لا یودی
عنی الا انا او علی بالجمله چون جناب مدینه علم صلی الله علیه و سلم که فی الحقیقت بیت الله ست باب هدایت وانموده و حق تعالی امر داخل شدن در بیوت از راه ابواب
آن فرموده پس توسل بباب مدینه علم نمائید و ازین راه به نسبت علیه در آئید که معنی حدیث مرقوم جلی ست و حاصل کریمه مسطوره وجوب توسل بمرتضی علی ست اهنا
افتح علینا باب هذا البیت و ارزقنا محبة اهل البیت و من دخله کان آمنا آمین یا رب العالمین مراد از فتح باب این خانه رسیدن فیوض و برکات نسبت اهل بیت
است و مراد از نصیبه محبت توسل قوی و از داخل شدن در ان دوام و استقرار آن نسبت و مقام حاصل نمودن و از امن یافتن مامون از کید شیاطین و گرفتاری
ماسوی شدن که صاحبان این نسبت شیطان دست تصرف نمی یابد چنانچه حق تعالی میفرماید ان عبادی لیس لک علیهم سلطان و اشرف عباد الله ذریات
حضرت عبده و رسوله است صلی الله علیه و سلم و لطف وقوع آیة در متن ظاهر ست احتیاج بیان ندارد خداوندا چون ما را محض بعنایت بی علة خویش تشرف
سیادت ظاهریه مشرف فرمودی یعنی سید حسنی و حسینی نسبا ساختی باطن ما عاصیان را نیز بتصدق رسول مقبول خود و آل اطهار او علیه و علی آله الصلوة و السلام از گرفتار

غیر خود کہ معبر بما سوی اللہ ست آزاد و پاک ساز و بنوازش حضور و شہود دائمی بنواز و تبعیت و محبت کاملہ رسول و اہل بیت او نصیب گردان و خاتمہ بطفیل خاتم الانبیاء علیہ و علیہم السلام بخیر فرما آمین آمین آمین **رباعی** یارب چہ زیان کارم و گویم کہ ببخش ۞ باری ز گنہ دارم و گویم کہ ببخش ۞ دارم چو محمدی شفیع محشر صد تودہ گنہ آرم و گویم کہ ببخش ۞ یعنی ہرچند کہ من سراسر زیان کارم و بی شمار گناہان بذمہ خود دارم اما چون شفیع من محمد مصطفی ست و حامی من آل عبا تقاصیر ناچیز من بی بود را چہ یارا ست کہ باب دوزخ بر من کشایند و مرا از دست رحمت با وسعت رب رحیم من ربایند انشاء اللہ العزیز بقوت شافع محشر خود و حمایت حضرات ائمہ اطہار خویش صد تودہ گناہان یاران شفیق و اخوان طریق بروز حساب ہمراہ گناہان خود آوردہ خواہم گفت کہ ای رب غفور من وای رب رحیم من وای رب ستار من وای رب غفار من چنانکہ در دنیا شدم ما عاصیان نگہداشتی و بر تقصیرات ما نظر نکردی الحال نیز بتصدق شفاعت حبیب خود و برکت نائبہ عندلیب خود ما روسیاہان را ببخش و این مہربان خالص را پیش دیگر امتیان شرمندہ مساز و بجرائم ما مگیر کہ ضرب الغلام اہانۃ المولی و انشاء اللہ تعالی چنانکہ او سبحانہ اینجا فرمودہ آنجا ہم علی رؤس الاشہاد روبروی ہمہ ما خواہد گفت کہ ای مہربان خالص من لا تقنطوا من رحمۃ اللہ ان اللہ یغفر الذنوب جمیعا چنانکہ شما در دنیا نام و نشان خود را در نام و نشان محبوب من پوشیدہ خود را بالکل نیست و نابود کردہ بودید حالا نیز در رحمت و مغفرت من درآیید تا من شما را در ذیل لطف خود بپوشم و تمام گناہان شما را نیست و نابود سازم و ببرکت رسول شما کہ گفتہ بودم لیغفر لک اللہ ما تقدم من ذنبک و ما تاخر عصیانہا اول و آخر شما ہم بخشیدم و عفو نمودم بہ ہر دید بحکم المرء مع من احب بپای اقدام صاحب خود باشید ربنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا انک علی کل شیء قدیر ۞

ھوالنّاصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی ارسل المرسلین مبشرین و منذرین والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد افضل النبیین و علی آلہ و اصحابہ اجمعین اما بعد فہذا الوارد الاربعون ہو اسمہ بالبشیر والنذیر یا ایہا الناس قد علمنی ربی من لدنہ علما و انی لکم منہ نذیر و بشیر و اقول بحکمہ ان استغفروا ربکم ثم توبوا الیہ یمتعکم متاعا حسنا الی اجل مسمی و یؤت کل ذی فضل فضلہ و ان تولوا فانی اخاف علیکم عذاب یوم کبیر الی اللہ مرجعکم و ہو علی کل شیء قدیر ان انا الا نذیر و بشیر لقوم یؤمنون والذین کفروا و کذبوا بلقاء الآخرۃ لا یوقنون بل قالوا مثل ما قال الاولون ما ہذا الا بشر مثلکم یاکل مما تاکلون منہ و یشرب مما تشربون و لئن اطعتم بشرا مثلکم انکم اذا لخاسرون ایعدکم انکم اذا متم و کنتم ترابا و عظاما انکم مخرجون ہیہات ہیہات لما توعدون ان ہی الا حیاتنا الدنیا نموت و نحیی و ما نحن بمبعوثین ان ہو الا رجل افتری علی اللہ کذبا و ما نحن لہ بمؤمنین بالجملۃ البشارۃ کل خبر صدق یتغیر بہ بشرۃ الوجہ و یستعمل فی الخیر والشر الا انہ فی الخیر اغلب للترغیب والتحریض علیہ فالمطلقۃ لا تطلق الا علی الخیر و اذا کانت مقیدۃ تطلق علی الشر ایضا کقولہ تعالی فبشرہم بعذاب الیم والانذار اخبار امر شر للاجتناب والاحتراز عنہ فالتبشیر والانذار من خواص الکاملین لانہم یرون الامور الآتیۃ قبل وقوعہا بالقوۃ القدسیۃ و ینظرون عاقبۃ الامور بالنظر الکشفی فیخبرون الناس عما یکون و یخوفونہم من العقوبات الاخرویۃ و یبشرونہم بالنعم العقبائیۃ فقد جاءکم بشیر و نذیر واللہ بما تعملون بصیر ۞

وارد در بیان رجا و اجتناب از فحشا

رجا و امید از حق سبحانہ ثمرۂ ایمان ست ہر قدر کہ ایمان قوی تر رجا غالب تر و یاس و ناامیدی ناشی از کفر ست کہ انہ لا ییاس من روح اللہ الا القوم الکافرون و چنانکہ لی بالیقین غالب تر یاس قوی تر و من یقنط من رحمۃ ربہ الا الضالون و با وجود رجا و اتقی اجتناب از فحشا کہ منہیات اند ضرور ست زیرا کہ منہیات بالطبع آدم را از توجہ بمرتبہ تنزیہ لطافت باز میدارد و مشغول بمادیات و کثائف میگرداند و موجب فسادی شود و حجاب میگردد و زیادہ از حد تلذذ ذات بدنیہ قلب را تیرہ می سازد چنانچہ مطلق ترک لذات نمودن ہم ذہن را کند و خاطر را افسردہ می کند و دل را ہی میراند در ہر امر اعتدال محمود ست آیۃ کلوا و اشربوا

دارد جعلهم

و لا تسرفوا شاهد این معنی ست زاهدان خشک مغز دیگر اند و عارفان نغز دیگر کریمه یا ایها النبی لم تحرم ما احل الله لک مخبر از حال اعتدال ست و کلمه و لنفسک علیک حق بر همین حالت وسط دال و الله یرید بکم الیسر و لا یرید بکم العسر کاشف این حقیقت ست و لا رهبانیة فی الاسلام رافع کلفت و قال علیه السلام افضل امتی الذین یعملون بالرخص بنده پاک و صاف باش و خود را مشیخت پناه متراش حقیقتاً عفار ست و بنده امیدوار حاصل این بیان جا و امید آن نیست که بخوف مطلق از غضب الهی باید شد که چنانچه الیاس من الله کفر بجمله عقاید ست الامن من الله کفر نیز از عقاید ست الایمان بین الخوف و الرجا بلکه مراد آنکه او سبحانه سبقت رحمتی غضبی فرموده و اسما جلالیه کم اند و اسما جمالیه بسیار پس چون رحمت بر غضب غالب ست رجا بر خوف غالب باید داشت و همین قدر خوف باید که بنده را از نواهی باز دارد و بامتثال اوامر مشرف سازد و در ورطه اباحت نیفگند و از جادهٔ شریعت بیرون نبرد نه آنکه بسبب غلبه خوف و دهشت وحشت و بی النسی از جناب کریم خویش پیدا کرده مدام متوحش و دهشت ناک باید بود که کار آدم گناه است قال علیه السلام لا یسلم احد فی الدنیا من الذنوب بنده ملک نیست چه شد اگر گناه شد باز توبه باید کرد که التائب من الذنب کمن لا ذنب له فتلقی آدم من ربه کلمات فتاب علیه انه هو التواب الرحیم کما قال ابی المرشد دامت فیوضه لحضرته ٩

نکته رس باش ملک خورده چه گیری بر من جرم و عصیان برخ بندگیم خود خال ست و یعنی این سیه کاری ما به رنگ خال زیاده باعث زیبائی رخ بندگی ما شده و بدانکه حق سبحانه و تعالی در قرآن شریف امر فرموده است بتوبه و ندامت و استغفار و این هم طاعت ست که بندگان خدا بآن مستحق جزا و خیر و ثواب می شوند و توبه و ندامت و استغفار نمی شود الا بعد از گناه پس اراده کرده است حق عم احسانه اینکه منت نهد بر عباد بعفو و غفران وقتی که گناه کنند چنانچه منت نهاد بر ایشان بعصمت و توفیق نیک و لطف کردن و بجا آوردن طاعت کما قال قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم و بدانکه افقه الفقها و احکم الحکما و اعرف العرفا و اکمل الاولیا کسی ست که معامله ارشاد باو متعلق کرده اند و کار هدایت خلق باو حواله شده است و نصیحت میکند بندگان را و دعوت می نماید ایشان را بطرف خدا و رسول او و هدایت می فرماید اینها را ظاهراً و باطناً و بزهد مشغول می گرداند ایشان را در دنیا و ترغیب میکند بسوی آخرة و می ترساند اینها را از سخط و غضب الهی و مایوس نمی سازد اینها را از مهربانی حق و نا امید نمیگرداند از رحمت خدا و تحذیر میکند از عذاب او و بخوبی بیان مینماید پیش ایشان فضل و احسان و رحمت حق را و رخصت نمیدهد ایشان را برای عصیانها و مباح نمی کند برای اینها ترک طاعت و عبادت و هذا منصب الاکملین من الاولیا المرجوعین الذین هم خلفاء الله و جعلهم الله خلفائه فی الارض و هم علی صراط مستقیم بالجمله مقصود آنست که پله رجا را بر کفهٔ خوف راجح باید داشت تا سر رشتهٔ مغفرت از جناب غفار منقطع نشود که آخر کار بعد مرگ هر کیفیتی که در نفس راسخ شده و ملکه آن پیدا گشته همان کیفیت قوت خواهد گرفت و در عالم برزخ صورت مثالیه گرفته ظاهر خواهد گردید اگر امید ست صورت مغفرت و رحمت و نعمای بهشتی گرفته بنظر خواهد آمد و اگر یاس ست بصورت غضب و عتاب و عقوبات دوزخی جلوه گر خواهد گشت و بروز قیامت حشر اجساد عنصریه شده موافق کیفیات مذکوره معامله بمیان خواهد آمد و جنتی بجنت خواهد رفت و جهنمی بجهنم خواهد پیوست که انا عند ظن عبدی بی فلیظن بی ما شاء و قال علیه السلام فی حدیث المسلم قبل موته بثلثة ایام لا یموتن احدکم الا و هو یحسن الظن بالله عزیزان نمی بینند که درین عالم هم حق سبحانه با بندگان خود همین معامله میفرماید کسانیکه در بند اسباب گرفتار اند و اعتماد بر تدبیر و تلاش خود دارند و بیمراقبه حق تعالی همین اقرار لسانی می نمایند و تصدیق قلبی بهم نرسانیده ظاهر و باطن را پاک نساخته از شرک خفی و نفاق خفی پاک نشده اند تا سعی و تلاش بکار نمی برند و تدبیر و تردد نمی نمایند توسل باسباب نمی گیرند قوت بهم نمیرسد دلتسلی و اطمینان میسر نگردد و کلفت و پریشانی معیشت از قلوب مرتفع نمی شود و جمعیت دست نمی دهد و کسانیکه از دام اسباب نجات الهیه آزاد گشته اند و نظر یقین ایشان بر قدرت کامله او سبحانه افتاده و اعتماد و ایمان بر مراقبه او جل برهانه ایشان را ظاهراً و باطناً لساناً و قلباً حاصل شده و خود فانی فی الله گشته از سعی و تلاش و تدبیر و تردد وارسته اند همیشه بلی توسط حول و قوة خویش می خورند و می آشامند و اطمینان کلی دارند و مطلق گرد ملال و پریشانی گرد ایشان پیرامون خاطر ایشان نمی گردد و بجمعیة ظاهریه و باطنیه میگذرانند الحمد لله و لا حول و لا قوة الا بالله

ولا مقصود سواہ قد اتی علی الانسان بعنایۃ اللہ سبحانہ حین من الدہر فی زمان حیاتہ لم یکن باطناً شیئاً مذکوراً وجعلہ اللہ دائماً غنیاً عن الخلق ومنقطعاً عن
ما سوی اللہ واذہب عنہ حزن المعاش وخشیۃ املاق فعیش فی اہلہ مسروراً ان اللہ خلقہ علی صورتہ لتخلق باخلاقہ تعالی وصار سمیعاً بصیراً وہداہ ربہ سبیل الرشاد وجعلہ عبداً
شکوراً واعتد للکافرین من اہل الہوا الذین اتخذوا الٰہہم اہوائہم من القیود الدنیویۃ ونار محبۃ الدنیا سلاسل سلاسل واغلالاً وسعیراً ان الابرار الذین یوسنون بانہم
المحمدیون الخالصون یشربون فی الدنیا ایضاً من عین التقرب المعیۃ التی یشرب بہا عباد اللہ المقربون وسیشربون انشاء اللہ فی الآخرۃ من کاس کان مزاجہا
کافوراً ہم یوفون بالنذر ما نذروا اللہ من بذل انفسہم فی سبیلہ وامواہم احیاء ویخافون یوماً کان شرہ مستطیراً ویطعمون الطعام ما اطعمہم اللہ بفضلہ من الرزق الباطنی
والظاہری علی حبہ بلا غرض مسکیناً من الطالبین ویتیماً من الذین مات شیوخہم قبل بلوغہم الی الحقیقۃ واسیراً من اساری الدنیا وکان اسمہم نصیراً ویقولون
للناس انما نطعمکم لوجہ اللہ الذی نراہ فی کل جہۃ کل حین لا نرید منکم علی ہذا الامر اجراً ولا شکوراً اللہ ربنا وانا نخاف من ربنا علی الدوام یوماً عبوساً قمطریراً وہو الیوم الحساب
الذی یحاسب اللہ فیہ من یشاء بفضلہ حساباً یسیراً فوقانا اللہ بطفیل رسولہ علیہ السلام شر ذلک الیوم ولقانا نضرۃ وسروراً وجزانا بما صبرنا فی الدنیا کما وعدنا جنۃ وحریراً
نکون بعنایتہ سبحانہ متکئین فیہا علی الارائک کما کنا ہہنا متکئین علی المعبر الذی ہو المتکا المخترع وسریر خلافۃ امیر المحمدیین تحیات اللہ علیہ وکان اللہ علی کل شیٔ
قدیراً بالجملہ ہمیشہ امیدوار رحمت الٰہیہ باید بود وسررشتہ رجا مستحکم باید نمود ہر چند کہ انسان بیچارہ ظلوم وجہول ست اما در جناب قدس ہمین آدم خاکی مقبول است

رباعی ہر چند کہ من دل فضولی دارم ؛ فہمیکہ وطبع جہولی دارم ؛ با این ہمہ از رحمت بی علت حق ؛ از درگہت امید قبولی دارم ؛ مراد از کلمہ من معنی واحد لسانی
است کہ شامل مجموع افراد نوع خود ست نہ آنکہ فقط اخبار از حال خویش ست کہ در اصل قلب لسانی فضول واقع شدہ ست یعنی از راہ فضولی خویش نفس ناطقہ انسانی
ادراک معانی ضروریہ وغیر ضروریہ می نماید وآنچہ در کار ست ودر کار نیست ہمہ را می فہمد وتصور مفہوم ممکن ومحال می کند وبقوت متکلمہ عقلیہ ونظر بامور اختیاریہ وغیر اختیاریہ
خود دریافت می فرماید وعلم این مراتب کثیرہ از راہ فہمیکہ وجہل فطرتی اوکہ اثر عدمی ست حاصل شدہ ہمین نقص وباعث کمال وگردیدہ چہ اگر فہمیدہ ست شئی ناشتراک
جہل در حقیقت او نبودی آنچہ ساختنی ست بخاطرش نمی آمدی یعنی فقط حضرت وجود کہ موجود حقیقی ست مشہود او می گشتی وجز وحدت صرفہ معاینہ نمی کردی وہرگز این کثرہ موہومہ معلوم
نمی نمودی بلکہ از مرتبہ وحدت کہ آن ہم چون کثرت بیش از اعتباری نیست آگاہ نمی گشتی پس ہمین کج فہمی وجہل انسان موجب علم وعرفان او شدہ وانہ کان ظلوماً جہولاً لبیانہ
با وجود این ہمہ عیوب ذاتیہ خود امیدوار رحمۃ غیر متناہیہ ست ونقائص او مظہر کمالات الٰہیہ ہر چند نظر بذات خود جہول وتباہ ہست اما بعنایت ولقد کرمنا بنی آدم مقبول

درگاہ فیض عمیم کوس اجیب دعوۃ الداع اذا دعان وعدۃ کریم بحکم فلیستجیبوا لی امید عا استجابت اجابہ ہمیشہ بر دعا ہی و طلب رحمت نا چار یم وباستغفار مغفرت بی اختیاریم
کہ مستحق کہ ہست گناہ کار انند فیض عام وجہ تعالی اجابت دعوت جمیع خلائق کہ کردہ و آنچہ بر حقیقت اقتضاء آن می شود آنرا ہمان عطا فرمودہ دیگر بجناب اہب العطایا
لازم می آید کہ اجیب دعوۃ الداع اذا دعان ہمین ست واذا قال العبد یا رب یا رب قال اللہ لبیک یا عبدی سل تعطہ دال برین ست اما الداعی تشنہ در آن دعا می کند و ہیچ
اثر پذیرای بظہور نمی آید وآنچہ پذیرا می شود از قسم ہمان دعوت مقبولہ ہست کہ در بین حدت طلب زبانی واقتضاء استعدادی آن امر مطابق می افتد پس بحکم فلیستجیبوا لی ولیومنوا بی
لعلہم یرشدون با مومنان عاصی در طلب رحمت ومغفرۃ لساناً وحالاً ناچار ولی اختیاریم کہ بالطبع گناہ ومعصیان مظہر غفاری او ست واقتضاء مغفرت از جناب حضرت غفور
در حق خود دارد پس باید ہم طلب عفو ورحمت را با اقتضاء استعدادی جمع باید نمود تا توافق استعداد وزبان حاصل شود واجابت میسر گردد ورحمت با وسعت حق تجلی فرماید
وجرائم ومعاصی را عفو کند ومحو سازد کہ ان الحسنات یذہبن السیئات فادعوا اللہ وانتم موقنون بالاجابۃ واعلموا ان اللہ لا یستجیب دعاء من قلب غافل لاہ واگر گوئی کہ
خطایا چنانچہ از جناب حضرت غفار اقتضاء مغفرت دارند از درگاہ منتقم حقیقی مقتضی انتقام ونیز ہستند گوئیم کہ اقتضاء انتقام ونیز خطایا کفار می کنند کہ بر وحدت
حق تعالی ورسالت رسول او علیہ السلام ایمان نیاوردہ مطلق نسبت باسم ہادی پیدا نکردہ اند ومومنین انشاء اللہ تعالی مغفور اند ومن قال لا الہ الا اللہ دخل الجنۃ قال
علیہ السلام اتانی جبرئیل فقال بشر امتک انہ من مات لا یشرک باللہ شیئاً دخل الجنۃ قلت یا جبرئیل وان سرق وان زنی قال نعم قلت وان سرق وان زنی قال نعم قلت

وان سرق وان زنی قال نعم وان شرب الخمر و لہذا حق تعالی در قبول دعا امر بایمان کردہ و فرمودہ فلیستجیبوالی ولیؤمنوابی لعلہم یرشدون و قال ان اللہ
لایغفر ان یشرک بہ ویغفر مادون ذلک لمن یشاء ومن یشرک باللہ فقد ضل ضلالاً بعیدا و اصل شرک و منشاء آن ہمین دعوی انانیت و شعور ہستی ماسوی اللہ است
کہ فی الحقیقۃ بیش از اعتباری نیست و شریک در ہستی نہ وحدہ لاشریک لہ و تخصیص لمن یشاء در بادہ مغفرت در صورت ایمان برای مومنان کہ واقع شدہ است
آنست کہ کسانیکہ این اعتماد برحمۃ رب غفور ندارند و انسی و نسبتی و حضوری و شہودی حاصل نکردہ اند بی یقینی ایشان تا بدوزخ ایشان را خواہد کشید لیکن
آخر کار شمول محمدیۃ علی صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ چنین ضعیف ایمانان را نیز نجات خواہد دہانید و بجنت خواہد رسانید علماء قشری کہ از حقیقت غافل اند این دہشت
و وحشت را بزعم خود ایمان میدانند و حال آنکہ اینچنین خوف و دہشت و تردد و وحشت کہ عوام را بعضے علماء سوء را می باشد از راہ عدم توسل بر تبہ رب رحیم و جناب
رسول کریم ست ان اولیاء اللہ لاخوف علیہم ولاہم یحزنون ازینجاست کہ حضرت غوث الاعظم قدس اللہ سرہ العزیز فرمودہ مریدی لاتخف اللہ ربی و
حضرت شاہ نقشبند قدس اللہ سرہ العزیز فرمودہ ما فضلیانیم ما را از در فضل آوردہ اند این خوف و رجا کہ خواص را می باشد از قسم این خوف و رنج و
امید بہشت نیست آنخوف و رجا آنست کہ در معاملہ حبی محبان را با محبوبان می باشد آن چیزی دیگر ست و این امر آخر خوف خاتم انبیاء را علیہم السلام و اولیاء
اکملین را رضی اللہ عنہم و رضوا عنہ کہ بہرہ یاب از کمالات نبوت اند نیست این بصورت عالمان معنی جاہل کہ خود با طمینان قلبی نرسیدہ اند بندگان الہی را
زیادہ از حد می ترسانند و سر رشتہ توسل و انس را منقطع می سازند و تخم عتاب و غضب در زمین دلہا می پاشند ؏ تو برای وصل کردن آمدی نی برای
فصل کردن آمدی ؛ لایقنطا احد من رحمۃ قط ولایقنطا احدا احدا و من قنط احدا فہو مقنوط من رحمۃ اللہ تعالی لیکن چکنند کہ معذور اند تذبذب و شک
از دل ایشان مرتفع نشدہ نہ کفر بحت و انکار دارند کہ مایوس مطلق شوند و نہ ایمان حقیقی کہ در حفظ و حمایت خا فظ و ناصر روند لا الی ہؤلاء و لا الی ہؤلاء مذبذبین
بین ذلک حق تعالی کہ مرسلین را در کلام خود مبشرین و منذرین بیان کردہ و فرمودہ و ما نرسل المرسلین الا مبشرین و منذرین تبشیر متعلق بمومنین ست
و انذار بکفار و بشارت را بر انذار مقدم داشتہ پس حاصل ازین آنکہ رجا را بر خوف مقدم باید داشت تا آنچہ مقصود ست بظہور آید یعنی ایصال المربوبین الی
الرب و چون اصلاح ایشان بی تخویف ہم متصور نیست قدری انذار ہم باید و تخویف کالملح فی الطعام شاید نمک را ای درست کردن ذائقہ است
و منظور خوردن طعام ست نہ آنکہ ہمگی نمک باشد و قدری غذا کہ موجب ہلاکت ست نہ باعث تقویۃ ادع الی سبیل ربک بالحکمۃ والموعظۃ الحسنۃ نہایت
کمال تکمیل ست و آن بی نقصان صورت نگیرد و کمال رحمت را عفو دلیل و این بی عاصیان رنگ نپذیرد لذا قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم والذی
نفسی بیدہ لو لم تذنبوا لذہب اللہ بکم ولجاء بقوم یذنبون فیستغفرون اللہ فیغفر لہم نہایت کمال یعنی درجۂ اکملیت آنست کہ دیگری را کامل توان کرد و این
بی نقصان چگونہ صورت گیرد چہ اگر ناقص نباشد کرا کامل بکند کہ کامل را کامل نمی توان نمود زیرا کہ تحصیل حاصل ست و کمال رحمت یعنی مرتبہ اتمیت
رحمت آنست کہ تقاصیر و جرائم دیدہ و دانستہ عفو نمودہ شود و این بی مجرمان و عاصیان بیچہ طور رنگ نپذیرد کہ بی گناہ را معاف کردن معنی ندارد مثلاً
ملائکہ را نمی توان گفت کہ مغفور اند پس نقائص و معاصی انسان مظہر اکملیۃ و غفاری حضرت سبحان ست عم نوالہ لہذا حضرت رسالت پناہ علیہ الصلوۃ
والسلام فرمودہ کہ قسم بآنکس کہ جان من بدست قدرت اوست اگر گناہ نمی کردید شما ہر آیئنہ می برد خدا شما را و ہر آئینہ می آورد قومی را کہ گناہ میکردند پس
طلب آمرزش می خواستند خدا را پس می بخشید حق تعالی ایشان را قال علیہ السلام یغفر اللہ لجمیع اہل المعاصی الکبیرۃ والصغیرۃ غیر الشرک و ان ماتوا علی
غیر توبۃ وعن ابن عباس قال بعث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی وحشی بن حرب قاتل حمزۃ یدعوہ الی الاسلام فارسل الیہ یا محمد کیف تدعونی و
انت تزعم ان من قتل او اشرک او زنی اثاما یلق اثاما یضاعف لہ العذاب یوم القیامۃ و یخلد فیہ مہانا و انا صنعت ذلک فہل تجد لی من رخصۃ فانزل اللہ الا من تاب و امن
و عمل عملاً صالحا فاولئک یبدل اللہ سیاتہم حسنات و کان اللہ غفورا رحیما فقال وحشی ہذا شرط شدید الا من تاب و امن و عمل عملاً صالحا فلعل لا اقدر علی ہذا فانزل اللہ

ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء فقال وحشی هذا اری بعد مشیة فلا ندری یغفر ام لا فهل غیر هذا فانزل الله یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله الآیة قال وحشی هذا نعم فاسلم فقال الناس یا رسول الله انا اصبنا ما اصاب وحشی قال هی للمسلمین عامة غرضکه فضل او از حد بیش است

و غفلت نا عاقبت اندیش هنوز ابواب توبه کشاده اند که ترا طاقت گناه یا بالقوه یا بالفعل داده اند پس ترک معاصی کا پیش از انکه متروک آنها شوی و زبان بتوبه و استغفار کشا قبل از انکه بسکوت روی ورنه آخر گناهان خود تائب از تو خواهند گردید نه که تو از آنها اجتناب خواهی و نزید رحمت و بخشش جناب غفور و رحیم من از حد زیاده است یعنی در حد شمار و احصا عنایات آلهیه نمی آید وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها و غفلت بندگان گناهگار عاقبت اندیشی را از دست داده است ای بی صرفه اوقات زندگانی در امور لاطائل صرف می نماید که ان الانسان لفی خسر الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات فرصت را غنیمت شمار و قدم براه انابت گذار که دریای توبه هنوز باز است یعنی ترا قدرت بر ترک گناه و ارتکاب آن حاصل است خواه بالفعل بر ارتکاب آن قادر باشی خواه بالقوه لیاقت ارتکاب آن فعل داشته باشی و چون این قدرت و لیاقت از تو سلب خواهند کرد آن زمان ابواب توبه بسته خواهد شد که توبه از چه چیز خواهی نمود که مصدر آن امور نخواهی ماند پس ترک معاصی و مناهی باید نمود قبل از انکه معاصی و مناهی ترک تو نمایند یعنی ترا قدرت گناه نماند و سلب شود و زبان بتوبه و استغفار باید کشود پیش از انکه باب سکوت بر تو کشایند و زبان را طاقت حرکت نباشد که آخر کار همه این حالت و خواهد داد و بدانکه ایمان اینچنین هم است اخیره که ایمان یاس باشد غیر مقبول است اگرچه توبه باین وقت رد و نا قبول نیست اما چندان لطفی ندارد و برگ و بار ثمرات لطیفه و بشریفه نمی آرد زیرا که لب اجل دار العمل این شخص قریب نورزیدن است و باب انابت و اجابت این کس و دیگر بسته گردیدن انما التوبة علی الله للذین یعملون السوء بجهالة ثم یتوبون من قریب فاولئک یتوب الله علیهم و کان الله علیما حکیما و لیست التوبة للذین یعملون السیئات حتی اذا حضر احدهم الموت قال انی تبت الآن و لا الذین یموتون وهم کفار اولئک اعتدنا لهم عذابا الیما پس ندامت و توبه هر قدر که پیشتر از بحالت کرده شود خوشا حال تو و چندانکه رجوع الی الله است و بهتری حال تو و چنانچه آدمی در وقت سقوط جمیع قوا بالکلیه متروک جمله معاصی و مناهی میشود همچنین در هنگام زوال هر یک قوه بالجزئیه متروک هر یک معاصی که مخصوص آن قوه است میگردد پس شاباش همت مردانه همین است که با وجود دسترس است باید کشید که اینچنین ترک سیات و شهوات هجر جمیل است فاهجرهم هجرا جمیلا نه کسی دست و پا کشته باز باید گردید که این قسم سفر ولی و متروکی هجر کریه است نه هجر کل المعاصی هجرا کریها یا تاجی این شهیدها که رو نمایند همه تر شته و لی نکو نمایند همه ترک همه افعال باید کردن پیش از ان پیش که ترک تو نمایند همه شهیدهای شهیات نفسیه الحال سرو نمایند و پیش چه آیند فی الحقیقت زشتا اند و بصورت در نظر همی تو نیکو نمایند و خوش می آیند هشدار و همت بر ترک لذات گمار که آخر کار این همه امور ناپایدار از تو بیوفائی خواهند نمود و خواه و ناخواه راه جدائی خواهند پیمود ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا و ترحمنا لنکونن من الخاسرین ؛

هو الباسط

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی شرفنا بالسلطان المبین و رزقنا الایمان و الیقین و الصلوة و السلام علی رسوله محمد فخر الاولین و الآخرین و علی آله و اصحابه الی یوم الدین

اما بعد فهذا الوارد الحادی و الاربعون مسمی بالسلطان المبین و السلطان الغالبة و الحجة فان الله اسلط الانسان علی الموجودات فی ضمن تسلطه سبحانه و جعل سلطانا مبینا و حجة بالغة و خلیفة فی الارض و سخر له اللیل و النهار و سخر له النجوم و الانهار فاذا تسلط الانسان علی کل ما فی الامکان جعله الحق سلیطا الا من قصد سببا و علمه البیان لیبین للناس من الحکمة الالهیة و الاسرار الربانیة و یخرج الناقصین من تحقیق النقص الی اوج الکمال و یوصلهم الی ربهم بقدر الطاقة البشریة بتصفیة القلب و تزکیة النفس و ادراک الحقیقة علی ما هی علیه فی نفس الامر و تهذیب الاخلاق و تصحیح العقائد و الاعمال موافق الشریعة النبویة و الطریقة المحمدیة و تعلیم

علوم الظاهر والباطن فالحمد لله الذی یجتبی من عباده من یشاء و یجعل من عترة محمد المجتبی علیه الصلوة والسلام و بهجة فی الدنیا والآخرة سیداً ناشیاً تحت ظل اللواء المحمدی فیکون یومئذ بیده والله ذو الفضل العظیم

وارد در بیان حقیقت انسان و کیفیت عرفان

بیان آنکه ماهیت انسانیه چیست و کیفیت عرفانیه چگونه انسان را حاصل شده و معرفت تامه از چه راه نصیب او گشته باید دانست که انسان که حیوان ناطق است حقیقة او مرکب از امر مجرد و چیز مادی ست که نطق بمعنی ادراک کلیات و جزئیات نصیب نفس ناطقه است و آن معنی مجرد ست و حساسی و حرکت بالاراده کار روح حیوانی ست و این بخار مادی ست پس انسان که صاحب این هر دو مرتبه است جامع عالم امر و خلق و مجردات و مادیات ست عالم شهادت مشهود چشم ظاهر است و عالم غیب مکشوف دیده باطن او لهذا حضرت عالم الغیب والشهادة جل سلطانه او را نائب و خلیفه خود خوانده و قال انی جاعل فی الارض خلیفة و این آیه کریمه هر چند که بیان حال ابو البشر آدم ست علی نبینا و علیه السلام اما فی الحقیقة این نعمت عامه شامل همه آدمیان ست زیرا که آدم علیه السلام فردی از نوع انسان ست و افراد نوع متفق الحقیقة می باشند پس تفضیل یک فرد بر همه موجودات تفضیل آن نوع ست بر جمیع انواع مکونات ازینجاست که انسان اشرف مخلوقات ست پس گردانید حق تعالی انسان را خلیفه خود در زمین و مظهر جامع برای تمام کمالات خویش و تنزیه و تشبیه و حیات و اراده و قدرت و کلام و سمع و بصر و دیگر همه کمالات صفاتیه و ظهورات اسمائیه در او ظاهر ساخت که علم آدم الاسماء کلها اشارت باین ست و چون خلیفه آنرا میگویند که از پس بیاید و نائب باشد پس اول ظاهر می شود حق تعالی از پرده این مظهر و خلیفه خلف او ظهور می نماید چه موجود وجود ست و ماهیات منتزعات از وجود و اول هستی در ادراک یافت می آید بعد از ان معلوم می شود که فلان شی ست پس انسان در ضمن ظهور رب خویش ظاهر می شود و بالاصالة ظاهر او ست و خلیفه به تبعیت او ظاهر میگردد و می پوشاند حق تعالی خلعت خلافت او را از راه تضمن خود و منور میسازد ظاهر و باطن او را بنور بی یسمع و بی یبصر

رباعی
انسان که جناب او جناب عالی ست ❊ ای درد عجب که فارغبالی ست
در بزم خیال او که رشک خلد ست ❊ چون آینه جای هر که آید خالی ست

انسان که مرتبه او پس مرتبه عالی ست یعنی حقیقت او فوق همه حقائق ست و همه تعینات ناشی از تعین او که حقیقت محمدیه علی صاحبها الصلوة والسلام تعین اول ست پس این جناب حقیقت انسانیه عجب بارگاه فارغبالی ست که بعد حضرت لاتعین فراغتی که صاحب این مرتبه را حاصل ست هیچ مخلوقی را میسر نشده و هیچ سعیدی چنین نسبت بحضرت اطلاق پیدا نکرده و کیفیت اطلاقیه چنانکه این ان منکشف گشته هیچ یکی روشن نگردیده و قوت متخیله او که مادیست و نسبت بقوت عقلیه او که مجرد ست اگرچه اسفل ست اما این هم چنان وسعت دارد که هر قدر صور مکونات در او جلوه نمایند او را تنگ نسازد فتبارک الله احسن الخالقین حقیقت جامعه انسانیه که آئینه مرتبه وجوبیه و امکانیه است عجب معجونی ست که حکیم مطلق ساخته و طرفه نسخه ایست که نسخ همه نسخ به دوخته شعله حقیقت ابلیسیه زپا افگنده او ست طائفه ملائک تقدیسیه سر بسجود دیده او خود را دریاب و سر از تبعیت انسان کامل متاب ای حضرت انسان معنی رس کلید قفل معرفت توئی و بس من عرف نفسه فقد عرف ربه حاصل این همه بیان اظهار عظمت و وسعت حقیقت انسانیه است و جامعیة تمام مراتب مر حضرت انسان را و چون که انسان جامع همه چیزست نه همه بهتر و احسن مخلوقاتست لهذا حق تعالی در بیان تخلیق او خود را احسن الخالقین فرموده الحق از احسن ... می آید و چنان خالق را چنین مخلوق می شاید همه مکونات اجزای این باکمال اند و تفصیل این مرتبه اجمال و اطلاق لفظ معجون بر حضرت انسان از راه ترکیب او از لطائف علویه و اجزای سفلیه و مظهریت همه اسما نموده آمده و حاصل آنکه عجب مجموعه ایست و منظور از ناسخ بودن انسان برای دیگر نسخه های موجودات کونیه شرف بودن او ست از همه مخلوقات که همه را در جنب قدر خویش بنظر اعتبار بی قدر ساخته است ازینجاست که ملائکه پیش او سجود شدند و ابلیس از نفخ لعنت او مردود و ملائکه را که بنده انسان در متن گفته بطریق مجاز ست بسبب افضل بودن مراتب حضرت انبیا علیهم السلام از مرتبه ملائکه

چنانچه می گویند که فلانی بندهٔ فلانی ست یعنی تابع و دوست اوست و بی شبهه ملائکه بمنزله خدام حضرات انبیا اند که پیغام و سلام محبوب حقیقی می رسانند و سرانجام کارهای ایشان می کنند و این از اعتقادیات ست که رسل بشر افضل از رسل ملائکه اند و آنکه بعضی از عرفا قائل این شده اند که ملائکه عالین از انبیا فاضل تر اند نظر ببعض حیثیات جزئیه است مثل تعلیم علم و اخبار غیب و دیگر امور ازین قسم اما امر حق همین ست که انبیا علیهم السلام افضل اند از ملائکه که ملکیت لطیفه از لطائف انسانیه است چه شد که بسبب ایشان آن امور حضرات انبیا را حاصل شده خادم خادم و مخدوم مخدوم هرچه هست برای انسان ست و انسان برای حضرت رحمان لانه خلق علی صورته پس معرفت نفس خویش معرفت همه اشیا ست و نحو دریافتن علت وصول بحق تعالی **ترغیب** چون معرفت نفس خویش مقدمهٔ معرفت آلهیه هست سعی و اهتمام در شناخت خویش اول باید کرد تا باب سیر انفسی بر قلب تو کشاید و این معنی بی صحبت و خدمت نفس کامل که برادر انکشاف حقیقه شده میسر نمی آید لهذا در متن منع سرتابی از تبعیت انسان کامل نموده اگر چنین صحبت بابرکت نصیب گردد هر قدر که خدمت و تبعیت بجا آورده شود سعادت و غنیمت باید دانست که آخر کار نتیجهٔ این امر بروی اظهار خواهد آمد این ممکن نیست که جلیس این بزرگواران بی بهره مطلق ماند بقدر استعداد فائده خواهد رسید هم قوم لا یشقی جلیسهم و اگر بظاهر چنین شخص میسر نشود کلام بزرگانی که ترا بخدمت ایشان صداقت و ارادت حاصل ست باید خواند و تصانیف ایشان را وسیله ساخته بارواح ایشان توسل پیدا باید کرد که بطریق اویسیت از ارواح نیز فیض میرسد بشرط ارادت کلام اولیا هم کاشف اسرار برای متوسلان ایشان می شود که این نقوش بیجان که حالا بر صفحهٔ کاغذ نوشته می بینید در وقتی الفاظ بوده اند که از زبان زندهٔ برآمده اند پس باقی که شما تلفظ باین کلمات مرقومه خواهید کرد باز حیات دوباره پیدا کرده آن کلام چیزی از معانی خود هم بر شما افاضه خواهد نمود و ببرکت قرأت آن رنگی ما را بصحبت داری و همکلامی ایشان خواهد آمد ه نه تنها عشق از دیدار خیزد ٭ بسا کین دولت از گفتار خیزد لهذا تصانیف نیک که از عرفا باقیات صالحات ست اگرچه نسبت بحال هر کس موجه و معقول نوشتن محال ست لیکن حکم بلحاظ اکثر ست پس این چند حرف هم برای نفع و ضرر کسانی که می نویسانند می نویسانند یضل به کثیرا و یهدی به کثیرا و ما یضل به الا الفاسقین **رباعی** چشم گرو دیدن فانوس خود ست ٭ گوشم همه بر صدای ناقوس خود ست ٭ در بزم ظهور بی سبب نامده ام ٭ چون شمع مرا سر قدمبوس خود ست ٭ بینائی چشم برای دیدن آیات جسمانیه خود ست و شنوائی گوش برای شنیدن کلمات عرفانیه خویش آمدن هر کس برای سراغ خویش ست و هر یک را خود رسیدن در پیش چون شمع از آتش خویش باید گداخت و سر پای خود باید انداخت که همین خود رسی و خود شناسی کمال ست ٭

هو الناسُ

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی من احسن منه کلاماً و اعدل منه انتظاماً و الصلوة و السلام علی رسوله الذی جعله نوراً و اماماً و علی آله و اصحابه الذین رضی الله عنهم دیناً و اسلاماً اما **بعد** فهذا الوارد الثانی و الاربعون هو المسمی باحسن القول ان احسن الکلام کلام الله العلیم العلام فالکلام الذی یکون کاشفاً للاسرار القرآنیة و متمسکاً بالآیات الفرقانیة و مستدلاً بالبراهین العقلیة و مزیناً بالاستعارات الحسنة و العبارات الفصیحة هو من احسن الاقوال فالذین یستمعون القول فیتبعون احسنه هم المنصفون و هم اولوا الالباب و لا یقدر العبد علی تکلم مثل هذا الکلام حتی لا تکون له نسبة تامة بصفة کلامه تعالی و قرب قوی بالمتکلم الحقیقی جل شانه فیعلم الله من لدنه علماً و هو لا ینطق عن الهوی ان فات و لا یتکلم بالقوة الشاعریة و ما قوله من جنس اقوال الشعراء و ما نطقه من قسم اهل الهواء ان هو الا من تلقاء ربه فی نفسه هو السمیع العلیم ۵

وارد در حقیقت امکانیه و ما یتعلق بها

حقیقت و ماهیت و عین و ذات یک معنی دارد و لیس این وارد در بیان ماهیت امکانیه هست و در بیان مقتضیات ذاتیه آن که از لوازم و متعلقات حقیقت مذکوره هست و آن حدوث و کون و حصول و تغیر و تبدل باشد و دلیل حدوث همین تغیر ممکنات امی آرند چنانکه گفته اند العالم متغیر و کل متغیر حادث فالعالم حادث پس اگر حقیقت نیست

دریابد که این دلیل برهان انی ست که بر ارباب ظاهر هم هویدا گشته و ایشان همین از معلولات بعلل پی می برند و علت انی و بساطة معلول نظر الی ذواتها درنمی یابند چه حدوث ممکن علة تغیر او افتاده نه آنکه تغیر علت حدوث ست زیراکه حدوث ذاتی ممکن ست و تغیر عارضی و تقدم حدوث آن بر تغیر آن ظاهر است پس اهل ظاهر از تغیر عالم حدوث عالم دریافت کرده اند و ارباب حقیقت که کنه شی بر ایشان مکشوف میگردد اول مشاهدهٔ علت می نمایند بعد ازان بطفیل او معلول را در می یابند و برهان ایشان لمی ست از راه حدوث عالم تغیر در عالم می فهمند چنانکه طبیب اول بتعفن اخلاط پی برد بعد ازان حمی را دریابد و صورت اولی مانند کسی ست که اول از ملمس تپ را حس نماید و ازان پی بتعفن اخلاط برد پس بدانکه امکان علت حدوث ممکن ست چنانکه تعفن اخلاط علت حمی ست چه معنی امکان که سلب ضرورة از طرفین ست مستلزم سبقت عدم بر وجود ممکن و تقدم وجود واجب بر وجود اوست لهذا حکما قائل حدوث ذاتی همه ممکنات اند و در بعض ازان حدوث زمانی هم جمع با حدوث ذاتی میدانند و علت افتقار امکان را می شناسند بخلاف متکلمین که علت افتقار حدوث را می فهمند و درین صورت عند المحدوث احتیاج ممکن بطرف واجب افتد و الا از واجب مستغنی ست و این سخن نا ملائم ست که درین صورت وقت حدوث ممکن وجود واجب ضرور میشود و در آن صورت خواه ممکن موجود شود خواه نشود وجود واجب ضرور ست فافهم پس در اصل امکان مقتضی حدوث شده و حدوث مستلزم تغیر و تبدل گشته زیراکه حدوث فی الحقیقة خود مفهوم تغیری ست چه حادث نو پیدا را می گویند یعنی نبوده و پیدا شده و این معنی اصل همه تغیرات ست و باید دانست که تغیر از اقسام فناست و نوعی از انواع عدمات اعتباریه و تغیر در چیز مرکب می باشد و در چیز بسیط که ترکیب را دران دخل نیست تغیر راه نمی یابد لهذا حکما که باین قدر حکمت بهره مند شده اند بسائط و جواهر را قدیم و لا زوال میدانند و انبیا علیهم السلام و تابعان کمل ایشان که حکمت بالغه حق تعالی را کما هو حقها فهمیده اند و بسیط حقیقی و واحد حقیقی فقط ذات او سبحانه را میدانند و اضافهٔ این بساطة و وحدت هم دران مرتبه اقدس از تنگی عبارات می شناسند ایشان همه بسائط و غیر بسائط امکانیه را مرکبات حقیقیه می فهمند و این بساطة اشیاء کونیه را بساطة اضافیه و اعتباریه می خوانند و در اصل حقیقت اینها را مرکب از وجود ظلی که بمعنی کون و حصول ست و از عدم اعتباری که ظل عدم محض ست میدانند چه اگر در ممکن این ترکیب اه نیافتی واجب بودی یا ممتنع پس این ممکنات موجوده بسائط باشند خواه مرکبات جواهر باشند خواه اعراض موافق معرفت حقهٔ این حدید البصران همه محدثات اند و همیشه در معرض زوال کل شئی هالک الا وجهه.

رباعی
گاهی تلف شادی بیهوده شدیم ❊ گه با غم بیفائده آلوده شدیم ❊ از گردش رنگ خویش فرسوده شدیم ❊ شادی و غم همه از توهمات ست

چون اصل وجود تو موهوم ست متعلقات آن بطریق اولی موهومات اند پس گرفتار این امور گشتن بیهوده و بیفائده ست مگر بقدر مقتضاء این نشأه و آنچه سیر گلشن جهان می نمائی و نظر بر نگهای مختلف او میگشائی در اصل نیرنگی تخیل تست که بر تو جلوه نموده و گردش رنگ تو تر اوسوده چه این کیفیات معلومه بیش از اعتبارات موهومه نیستند دائرهٔ امکان که گوئی هر میدانست در عجب کشاکش افتاده و طرفه مبیلش رو داده گاهی بزیر فرمان وجوب می آید و زمانی چوگان امتناعش میربایدهر چند مسلوب الضرورة از طرفین ست اما همیشه پامال جانبین مرتبهٔ امکان را بلفظ دائره ازان تعبیر کرده شد که دائره مشتمل بر قوسین می باشد پس گویا طرفین امکان که وجود و عدم ست در حکم قوسین آن دائره است و بلحاظ کردیة دائره استعاره بلفظ گو نموده اند که مشابهة تمام دارد و مراد از کلمهٔ هر میدان مرتبهٔ وجوب بالغیر و امتناع بالغیر ست کما اشرت الیهما فی المتن و حقیقت امکانیه که هیچ ضرورتش نیست در عجب مجبوری افتاده که گاهی وجوب وجود دستش در ضمن خود دست نمی نماید و وقتی امتناع عدمش نیست میفهماند اگرچه بالذات معرا از اضافت طرفین ست اما بتبعیت متصف بصفات جانبین پس اگر بحقیقت خویش آگاهی باید که از خود وجود و عدم هیچ نخواهی چون نخوانند بد و چون برانند برو لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون غرضکه هست آنچه هست و ممکن جز تسلیم نقشی نبست اگر از ماهیة امکانیهٔ خویش باخبری باید که از طرف خود هیچ نخواهی و راضی برضا باشی یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و حقائق موجوده ممکنات که نظر الی انفسها عدمات اند لیاقت آن ندارند

که بر افعال حضرت وجود پرستش نمایند بلکه او از حقائق اینها می پرسد یعنی بموجب اقتضاء این حقائق و موافق استدعاء استعدادات اینها این همه موجودات
کونیه را بوجود می آرد **رباعی** گه در طلب کمال علم و هنریم ٭ گاهی ز ره بیهدگی در بدریم ٭ داریم هجوم بر لب بحر خیال ٭ هستی پل بسته هست و ما میگذریم ٭ ما همه
ممکنات موهومات اگر در طلب کمال و هنریم یا بهرزگی بسر میبریم هجوم بر لب بحر خیال که عالم توهم ست نموده ایم و بسبب تقضمن حضرت وجود این ایجود ایم و کل یوم هو فی شان

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله بالغ امره بکلماته عالم سر حقائق مخلوقاته والصلوة والسلام على رسوله الذي بلغ رسالاته وعلى آله واصحابه المتصفين بصفاته **اما بعد** فهذا الوارد الثالث
والاربعون هو المسمى بالقول البالغ البليغ هو الفصيح وما سمي هذا الوارد بهذا الاسم باعتبار مزية فصاحته بالخصوص على الواردات الاخر بل سمي باعتبار بلوغ الكلام
الى اصل حقيقة الممكن هي العدم الذاتي وبيان مسبوقيته بالعدم وانعدامه بعد وجوده وتنبيه الناس باراءة فناءهم وموعظتهم بتذكر الموت كما امر الله تعالى وعظهم وقل
لهم في انفسهم قولا بليغا فبلغتهم امر ربي ما استطعت وبالله التوفيق ان الله بالغ امره لا اله الا الله ولا حاكم سواه -

وارد در بیان معنی الوجود بین العدمین

قول الوجود بين العدمين كالطهر المتخلل بين الدمين را منسوب بجناب باب مدینه علم علی علی صاحبها الصلوة والسلام میکنند و حاصل این کلام بیان عدم اضافی و فناء
صور این وجود اعتباری ست و اظهار تغیر و تبدل هیکل انسان که صورت تشخصیه متشخص باشد نه آنکه انکار بقاء نفس ناطقه و اقرار فنا آن ست که این عقیده باطله و مذهب
اهل زندقه و الحاد و نافهمان ضلالت بنیاد ست روح انسانی پس از مردن هم فانی نمی شود و البعث بعد الموت حق و عذاب و ثواب عالم برزخ امر بین ست و اقع و حشر اجساد هم روز
قیامت متحقق کما جاء في الشرع خبرها و کتبت هذه المقدمة مفصلا في شرح الوارد الذي هو في بیان عالم المثال المسمى بمعیار الغیب اما انعدام این صورت موهومه و نابود شدن این
کیفیت حاصله بالبداهة ظاهر ست و همان عدم سابق باز لاحق بی شبهه از مدتی ما درین عالم نبودیم و بی ما هم همین قسم کار و بار عالم و عالمیان جاری بود و هیچ احدی تصور هستی ما نمی نمود
بعد چندی باز ما درین عالم نخواهیم بود و هیچکس یاد ما نخواهد نمود و زمانه همچنین که هست خواهد گذشت و اهل زمانه بطوریکه هستند گذران خواهند کرد و ما دام که در اراده حق ست نظام
اعظم انواع عالم را باقی خواهد داشت تعیین مدت زمانی برای وقوع قیامت کبری از حماقت ست اگرچه آمدن آن بی شبهه ثابت یسئلونک عن الساعة ایان مرسها قل علمها عند ربی قیامت
عنصری که موت ست در حق هر شخص حکم از قیامت کبری ست بعد موت تمام امتداد زمانه آمد قیامت في الفور خواهد گذشت و در عرصه طرفة العین باز چشم باز خواهد شد و نفخ في الصور
فاذا هم من الاجداث الى ربهم ينسلون قالوا يا ويلنا من بعثنا من مرقدنا هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون ان كانت الا صيحة واحدة فاذا هم جميع لدينا محضرون يعني نفخ في
الصور بعد موت الناس فاذا هم من الاجداث الى ربهم ينسلون فاذا بعثوا في العالم الذي سواء فيه امتداد الزمان واقتصاره قالوا لعدم امتياز طول الزمان وقصره وحصول
السكونة بسبب ذلك المقام يا ويلنا من بعثنا من مرقدنا قال لهم الله الخبير في قلوبهم هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون هذه النفخة من الموت الى القيامة ان كانت الا صيحة واحدة فاذا هم جميع
لدينا محضرون فاليوم لا تظلم نفس من النفوس الانسانية شيئا من الظلم ولا تجزون الا ما كنتم تعملون بالجملة اخبار قیامت آنچه در آیات و احادیث واقع ست یقینی و ثابت ست و گذشتن
ازین عالم متحقق و معامله عذاب و ثواب اخروی در پیش ست و این هستی موهوم محض پندار خویش و این وجود مستعار چون قرض و دین ست که آخر ادا باید ساخت ان شاء الله تعالى باید
امتیاز غیریة و عینیة کرد لاحق حال ما نیاز این هستی و نیاوی شده از سر باید انداخت **رباعی** هستی که وبال گردن آمد چون دین ٭ هنگامه و هم نیست کو غیر و چه عین ٭ ای بیخبر
پس تو هیچ چشمی بکشا ٭ گر واقفی از وجود بین العدمین ٭ این هستی اعتباری که مستعار ست از جناب هست مطلق جل شانه مانند دین ست که باز پس باید داد و از ذمه خود آخر ادا باید ساخت پس این کشت
امتیازات هستی اعتباری هنگامه وهم نیست عینیة کجاست و غیریت کرا چه دعوی عینیت اهم غیر بی می باید و غیریت البته شرکت در وجود شاید زیرا که در بنا بر ین هو د بین ...

وجودی ظاهر ست و موافقت در معنی مغایرت نیز باهر او سبحانه نه عین کسی ست و نه غیر کسی و تلک الاضافات مسلوبة عن جنابه مع ان کل الاعتبارات مضافة الیه

واین قید عینیت وغیریت ناشی از عدم اطلاع بر حقیقت کما هو حقها ست من عرف الله کل لسانه الوجود بین العدمین کالطهر المتخلل بین الدمین یعنی چنانچه زمانه طهر

متخلل محبوب در ایام دم ست این هستی موهوم که ننگ نیستی ست داخل در مرتبه عدم مثیل این وجود اعتباری که در عدمین اعتبارین واقع شده بطهر

متخلل ازان جهت ست که طهر متخلل آنرا می گویند که زنان حائض را بسبب خللی گاه چنان هم می شود که در ایام حیض یک دو روز پاک می شوند و خون نمی آید و

باز خون ظاهر می گردد و از روی مسئله حکم درین ایام آنست که این طهارت بی اعتبار نیز داخل ایام حیض ست پس همچنین ای شخص موهوم نظر تامل بهپیش و پس خود

که زمانه آینده و گذشته باشد بکشا که از مدتی نبودی و باز نخواهی بود پس اگر از وجود بین العدمین واقف هستی و حقیقت وجود اعتباری و عدم اعتباری

چنانکه باید فهیدة الحال هم خود را هست متراش و هرگز در میان مباش افسوس افسوس با وجود این همه بی بودی دعوی فرعونی و نمرودی یعنی با وجودی که

بی ثباتی و بی اعتباری عالم و عالمیان بدیهی ست و بر همه کس ثابت تا اکثری بکبر و غرور گرفتار اند و در حب دنیا بی اختیار رباعی هر صبح چو صبح سینه شق باید کرد

هر شام جگر خون چو شفق باید کرد ؛ بر هستی بی ثبات مثل شبنم ؛ سرتا قدم از شرم عرق باید کرد ؛ هر صبح یعنی هر وقتی که بسبب تجلی خورشید وجود خود را هم موجود انگاری

باید که مانند صبح سینه خود را چاک سازی یعنی تعین اعتباری خود را بدری و در نظر عرفانی نیست کنی و موجود همان ظهور خورشید را دانی و هر شام یعنی زمان شروع

ظلمت عدمیه که هنگام طریان عدم اعتباری ست بر تشخص ظاهری باید که جگر را مانند شفق از شوق هستی مطلق خون گردانی و درینحالت هم خود را بی نصیب از نور خورشید

وجود ندانی که عدم اعتباری هم قسمی از وجود بشرط لا شئ ست و آن عدم محض که چون شب تاریک ظلمت محض ست عدم ست پس برین هستی بی ثبات که گاهی در

شکنجه هستی اعتباری و گاهی در دام نیستی اعتباری ست سرتا قدم ای از ابتدا تا انتها خود را مانند شبنم غرق عرق شرم و انفعال ساخته بالکل نیست سازی

ولطف شعری این رباعی از سخن فهمان مخفی نخواهد بود ؛

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی هو معنا حیثما کنا و هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا والصلوة والسلام علی رسوله محمد سیدنا و مولانا و علی آله و اصحابه الذین ابتغوا فضلا

من الله و رضوانا **اما بعد** فهذا الوارد الرابع والاربعون هو المسمی بمعیة الله المعیة علی اقسام معیة صوریة و هو التقارب کما یقع فی الجسمین باعتبار المکان او

التقرب کما فی العقل والجسم بالتاثیر والتاثر او الاقتران کما فی النفس والبدن بالتدبیر والتصرف و معیة معنویة کما فی الواجب والممکن عموما بکون الامکان علة

الافتقار للممکن الی الواجب و معیة اضافیة بالخصوص کما فی الخالق والمخلوق بلحاظ کون الحدوث علة الافتقار للحادث الی القدیم و معیة حقیقیة کما فی ذات الله و

صفاته بنسبة امتیاز الصفات عن الذات و معیة اعتباریة کما فی طلوع الشمس و وجود النهار و معیة علمیة کمعیة العالم مع المعلوم و معیة بالملازمة کمعیة الهیولی

والصورة و معیة عارضیة کمعیة الاعراض مع موضوعاتها و معیة لازمیة کما فی الماهیة و لوازمها بلحاظ عدم التخلو والانفکاک عن لوازمها الذاتیة

و معیة وهبیة کما تحصل للانبیاء والاولیاء علیهم السلام باصطفاء الله واجتبائه و معیة کسبیة کما تحصل للسالکین والطالبین بمواظبة الاشغال والاذکار

وکثرة المراقبات و معیة وصفیة کما تحصل للمهذبین والمصلحاء بالتخلق باخلاق الله تعالی وارتکاب الحسنات واجتناب السیئات و حصول

الریاضات ؛

وارد در بیان ملازمة انانیة و اثنینیة

مراد از انانیة علم خودی و شعور هستی خویش ست و از اثنینیة دوئی و مغایرت و علم بخودی را دوئی لازم ست خواه دوئی اعتباری باشد خواه حقیقی

چه این علم هستی مرتبهٔ ثانیه هست که منشأ اثنینیه ست و آن مرتبهٔ ذات محض که عین الوجود عین العلم و عین السمع و عین البصر ست برتر ست ازین مرتبهٔ ثانیه که علم
هستی باشد در آن مرتبهٔ احدیت بحت گنجایش دوئی بوجه من الوجوه نیست همان ذات الوجود ذات العلم ست و این مرتبهٔ ثانیه که منشأ اثنینیت ست فی الحقیقة
علم العلم ست که معلوم برنگ علم هستی می شود و این مرتبه داخل در مراتب صفت ست و همین منشأ اثنینیه را متقدمین بوحدت تعبیر کرده منشأ کثرت گفته اند
و مغایرت ناشیه از کثرت نام نهاده تفصیل همان اجمال قرار داده اند و کثرت را موهوم و وحدت را موجود میدانند مانند شعلهٔ جواله که شهود دائره ست و وجود
نقطه و همان نقطه ست که از سرعت سیر برنگ دائره جلوه گر گشته همچنین وجود وحدت ست که در مراتب کثرت نمود پیدا کرده و چون در وحدت و کثرت تلازم
ست وحدت در کثرت ست و کثرت در وحدت و وحدت علت وجود کثرت ست و کثرت علت ظهور وحدت پس تلازم اثنینیه که وحدت ست با اثنینیه که کثرت
ست ثابت شد فافهم رباعی فرمود چنین حضرت حی قیوم ٭ در گوش دلم که ای طلسم موهوم ٭ هشدار که در عالم کثرت هرگز ٭ تا من هستم تو هم نگردی معدوم ٭
مراد از فرمودن حق جل و علی القاء علم و معرفت ست و از گوش دل قوت دراکهٔ انسانیه و حاصل آنکه حق سبحانه بر بنده این معنی مکشوف ساخته که چون علم او
تعالی قدیم و لازوال ست و معلومات او هم لازوال اند که از علم زائل نمی شوند الا جهل و حجاب و لازم آید تا که او ست ما هم در او ما ئیم و حالا که خود اول
از موجودات خارجیه میدانیم یعنی ماهیه کلیه مع التشخص فهیم از نا واقفی حقیقت ست ماهیه و تشخص هر دو در شعشعان خورشید وجود گم اند و الله بکل شیء
محیط پس اگر هستیم بالفعل هم هستیم و اگر هستیم هم وقت هستیم نه هم کثرت که روشن از شمع امتیاز ست با عتبار من و تو ممتاز پس با ملاحظهٔ کلمهٔ من را لحاظ
لفظ تو لازم الاشیاء تتبین باضدادها یعنی این محفل کثرت ظاهر و پیدا از نور علم ست و بلحاظ اعتبارات من و تو این همه تکثر اعتباری پیدا ست
و تجلی گاه این همه مراتب حضرت علم ست پس چون خود را بلفظ من تعبیر کنی بی اختیار در مقابل آن دیگری را که حاضر ست بلفظ تو و اگر غائب ست
بلفظ او تعبیر نمائی که هر شی بضد خود ظاهر و متمایز می شود پس ثابت شد که مع تصور مسمی من تصور مسمی تو و او هم می باشد و علم بذات خود
فی الحقیقت متضمن علم بما سوای خود هم هست هر چند در مرتبهٔ علم حضوری که صرف علم بنفس خود ست امتیاز این معنی ظاهر نشود اما در ذات العلم
این معنی مجملا مندرج ست و علم حضوری ست که در مرتبهٔ علم حصولی تفصیل پیدا می کند بلکه یک علم ست که در هر مرتبه جدا نام پیدا کرده و مسمی
بحضوری و حصولی و اجمالی و تفصیلی گردیده پس چنانکه در ذات العلم این همه مراتب علمیه مندرج ست همچنین مراتب معلومات که متعلق بعلم ست
نیز مندرج ست و حیثیت عالمی و معلومی همه وقت لاحق سبحان الله علم او بخویش مستلزم علم او با ماست تا که او او ست ما هم ما ئیم یعنی حق تعالی را
علم الصفات کمالیه خود مستلزم علم بمظاهر آن کمالات ست و در تصور خالق تصور مخلوق و در تصور رازق تصور مرزوق ثابت ست و علی هذا القیاس
در دیگر صفات اضافیه تصور هر یکی از مضاف و مضاف الیه موقوف بر تصور دیگری ست و بلا تشبیه چون تصور ابوت و بنوت تصور بیت و مربوبیت از
همدیگر جدا نمی شود فاذکروا الله کذکرکم آباءکم او اشد ذکرا مربوبان را توسل خاص با رب خود ست و رب را عنایت عام بر مربوبان خویش هو معکم
اینما کنتم مراد از آوردن این آیه درین مقام صرف اظهار معیت حق ست با بندگان مطلقا با قید یا ملاحظهٔ بودن ایشان با او یا بودن او با ایشان و
این بیان برای رفع آن توهم ست که اگر کسی گوید که عبارت متن دلالت بر لزوم تصور مربوب بتصور رب می نماید و آیه مرقومه مشعر از معیت رب
با مربوبان آه چگوییم و چه نویسم که زبان در بیان معیت حق با بندگان قاصر ست فهو معنا اینما کنا ظاهرا و باطنا و انا معه فی علمه جنابکان وارد سابق
که دلالت بر عدمیه می شود با عتبار هستی دنیا بود نه آنکه انکار بقای نفس ناطقه چنانچه معتقد اهل زندقه و الحاد ست نعوذ بالله من ذلک یعنی واردی که قبل
همین وارد ست در بیان معنی الوجود و بین العدمین دلالت بر عدمیه هستی موهوم که مشهود با عتبار عدمیه ذاتیه ممکنات و فنای این ممکنات عالم بود نه آنکه سلب بقا فی وجود حسب از
دائره امکان و انکار بقای نفس ناطقه انسان که خلاف عقل و نقل ست و معتقد بد مذهبان بی دین ست و توهم نکند این را کسی نعوذ بالله من ذلک الضلال

ومعتقدات الجہال رباعی ما صاف دلان نہ ما و ہوی داریم * نی بحث بکس نہ گفتگوی داریم * جز جلوہ او زما نباید طلبید * ما آئینہ ایم عکس روی داریم *

ما صاف دلان یعنی جماعۂ اہل حقیقت کہ چون آئینہ از زنگ شبہات و ترددات بصیقل فیض الٰہی صاف و پاک شدہ ایم ما و ہوی نداریم یعنی دعوی انانیت بنفسانیۃ نمی نمائیم و بہ اہل ظاہر کہ از فہمید حقیقت معذور اند باب بحث و گفتگو بمخالفۃ و مخاصمۃ نمی کشائیم کہ در نظر اہل مشاہدہ ہیچ جا جز ظہور دوست نمی آید پس اگر ارباب ظاہر ہم رو بصاف طینتی آرند و حجاب خودی از میان بردارند در ما غیر از جلوۂ حقیقت نہ بینند کہ سراسر مظہر حقیقۃ اوئیم و چون آئینہ تجلی گاہ آن رویئم

ھو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی علمنی من تاویل الاحادیث والآیات وکشف علی اسرار الذات والصفات والصلوۃ والسلام علی رسولہ خاتم الکمالات اشرف المخلوقات وعلی آلہ واصحابہ مجامع الحسنات ومنابع الخیرات **اما بعد** فہذا الوارد الخامس والاربعون ہو المسمی بتاویل الاحادیث رب قد آتیتنی من الملک وعلمتنی من تاویل الاحادیث فالملک فی حقی ہو البدن والحواس وانا سلطانہ ومدبرہ ومتصرف فیہ وآتانی ربی ہذا الملک لاحصل بہ سلطنۃ ملک الآخرۃ ودار البقاء واکون سلطاناً اضافیاً وابداً عند ملیک مقتدر حقیقی وایضاً مملکتی ملک ربی الذی انا خلیفتہ ورعایای کل الوراء بالعموم فی ضمن تبعیۃ نبیی الذی بعث الی الناس کافۃ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم فمن کان صاحبنا ومولانا مولاہ فنحن ذریۃ البتۃ موالیہ ولیس علینا لاحد من الجن والانس سلطان وکل منا امیر من امیر بن امیر الی جدنا امیر المومنین علی علی محمد وعلیہ السلام وبالخصوص من کان فی زماننا ہذا سیما المقربون المطیعون الحاضرون فی الخدمۃ من الشاہدین والغائبین والسابقین واللاحقین من الذریات والاحباب والتابعین والخدمۃ وتوابع التابعین علی تفاوت الدرجات والمراتب والخدمات والمناصب والخصوصیات والعلائق والمناسبات والسوابق فالحمد لک یا ربی جعلت لی علیہم سلطاناً وارسلتنی لہم حجۃ وبرہاناً وعلمتنی تعلیماً وکلمتنی تکلیماً وشرحت لی صدری ویسرت لی امری وحللت عقدۃ من لسانی یفقہوا قولی وجعلتنی فی حق المحمدیین امیراً وجعلت لی من اہلی اخی محمد میر وزیراً وشددت بہ ازری واشرکتہ فی امری کی نسبحک کثیراً ونذکرک کثیراً انک کنت بنا بصیراً رب اغفر لی ولاخی وادخلنا فی رحمتک وانت ارحم الراحمین وتوجہت الی دعوۃ الخلق الیک حسب امرک متوکلاً علیک اذہب انت واخوک بآیاتی ولا تنیا فی ذکری ونجعل لکما سلطاناً فلا یصلون الیکما بآیاتنا انتما ومن اتبعکما الغالبون فیا اخی انت منی بمنزلۃ ہارون من موسی بلا تشبیہ بہذا بعنایۃ امیر المحمدیین وافضالہ صلی اللہ علی محمد وآلہ وآتانی ربی قوۃ فہم سر الکلام ونتیجۃ اشکالہ ومراداتہ واستعاراتہ وآتانی قوۃ استخراج المطالب من کلام واحد بانواع متکثرۃ حسب حیثیات مختلفۃ بالقواعد المتعددۃ من النحو والمنطق والمعانی والبیان والبدیع وآتانی قوۃ التوفیق فی مطالب الحکمۃ والکلام والتصوف والتطبیق بین الحالات والمقامات الباطنیۃ والعبادات والطاعات الظاہریۃ والجمع بین الحقیقۃ والشریعۃ والطریقۃ والمعرفۃ وعلمنی ربی بالعموم من تاویل کل الاحادیث مطلقاً وبالخصوص ایضاً من تاویل الاحادیث المصطفویۃ علی قائلہا الصلوۃ والسلام ومن تاویل الآیات القرآنیۃ بمنہ وکرمہ تعالی شانہ وعم احسانہ وجل برہانہ وعز سلطانہ *

وارد در بیان نکات بعض احادیث وآیات

نکات ولطائف حدیث شریف قلب المومن بین اصبعین من اصابع الرحمن وان اللہ خلق آدم علی صورتہ وآیۃ وجوہ یومئذ ناضرۃ الی ربہا ناظرۃ وتاویلات دیگر کلمات بعض آیات واحادیث اقتباساً بطریق اجمال درین وارد بیان شدہ کما ینبغی تفصیل جزئیات معانی ہر کلام از روی دلالت ثلثہ کہ دلالت بالمطابقۃ وبالتضمن وبالالتزام باشد بسیار است بہر کہ ہر قدر خواہند کشود وخواہند کشود واز ہر کہ ہر قدر در بیان خواہد آمد خواہد آمد وباز باوجود آن ہمہ آن گنجینۂ بی نہایت معانی ومطالب کلام الٰہی وکلام رسول او علیہ السلام ہمچنان باقی خواہد ماند زیرا کہ صفت کلام مظہر صفت علم است چنانچہ

صفت علم مظہر وجود ست پس آنچه در وجود ست بعلم منکشف ست و آنچه در علم ست از کلام پیدا ست این ست سر اذا قضی امرا فانما یقول له کن فیکون
پس کلام مبین جمیع شیونات و اعتبارات ذاتیه ہست و چون کمالات آلهیه غیر متناهیه ہست معانی کلام الله نیز نهایتی ندارد لهذا در مخلوقات ہم نطق مخصوص مظہر
جامع جمله کمالات که انسان ست شده و آیه خلق الانسان علمه البیان شرح حال او گشته و از ان میان فرد اکمل انسانی که خاتم و متمم کمال اعلی ست علیه الصلوة
والسلام افصح الفصحا ست و بکلمه او تیت جوامع الکلم لکتابا حقا که طبا بنچه فاتوا بسورة من مثله دهن شکن مخالفان اوست و سیلی فادعوا شهداءکم من دون
الله ان کنتم صادقین بر گردن دشمنان او پس چنانچه قوت ناطقه از بیان همه معانی و اسرار کلام آلهی عاجز ست همچنین از بیان تمام لطائف و نکات احادیث
نبویه ہم قاصر تا قیامت هر که هر قدر بیان خواهد کرد اندک ست و محمدیان خالص که باظهار حقیقت مستعد شده اند و پرده از روی کار گشوده آستانه باب
مدینهٔ علم اند و بشرف سیادت در اہل بیت داخل بلکه ایشان مطلق در میان نیستند همان نور واحد ست که بطنا بعد بطن ظهور نموده می آید و کشف اسرار
می نماید اگر چه اینها باعتبار مکان و زمان دور و ابعد اند اما بلحاظ جان و ایمان متصل و احد الحمد لله ثم الحمد لله که بعد صوری زیاده مهد قرب معنوی گردید و مسافت

طریق باخر رسید **رباعی** یکعمر ز دور شنیدم او را ۵ در بر بخیال می کشیدم او را ۵ اکنون که چو آئینه رسیدم پیشش ۵ خود را او دیدم و من ندیدم او را ۵
از دور شنیدن استماع سخن حقیقت ست از زبان عرفا و دیدن کتب و رسائل این علم و در بر بخیال کشیدن مطالعه آن کیفیات بقصد و تکلف و مواظبت
اشغال و اذکار و پیش رسیدن حالت حضور و شهود و انکشاف حقیقت پس درین وقت اسناد مشاهده و عرفان نیست مگر بسوی حق تعالی که لا
یعرف الله الا الله و لا یذکر الله الا الله الله الله در عین وصل حرمان ست و همیشه یافت و حیرت دست و گریبان اگر دل بدست دلدار می بود صبر و آرام
کجا می ربود قلب المومن بین اصبعین من اصابع الرحمن یقلبه کیف یشاء در چنین هنگام وصل و حرمان عین یکدیگر ست و یافت و حیرت برابر چه اگر عکس
نظر بشاهده و مظہریت خویش کشاید همه از تجلی شخص معمور ست و سراپا مملو از ان نور و اگر نگاه بجود ی موهوم و مغایرت خود کند سراسر مهجور ست و
از بساط قرب دور در عین یافت حیرت ست و در عین حیرت رویت در حال دیدار بیقراری ست و بکمال اختیار ناچاری لهذا آئینه دل مسمی بقلب گردیده
که تقلب میکند باین حالات اصابع رحمانیه ظهورات اسمائیه ہست که از ید قدرت ظاهر شده و اصبعین ظهور ایجابی و سلبی بس رحمت رحمانیه که منشأ ایجاد ست
میگرداند قلب مومن را از حالی بحالی تا مظہریت جمیع اسما او را حاصل آید فهو خلق الانسان علی حبه و صوره علی صورته و ینظر الیه بنظر الشوق فی کل حین
کما یری الشخص الجمیل بعین الاشتیاق الی المرآة التی هی فی یده فعباد لهم وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة بنوره ماخذ این فقره که صوره علی صورته
باشد حدیث شریف ان الله خلق آدم علی صورة الرحمن ست و سر اینکه تخصیص اسم رحمن چرا در حدیث وارد شده آنست که اسم رحمن ہم مثل اسم الله
جامع جمیع اسما ست و مراد ازین اسم ہم همان مرتبهٔ جامعه ہست که مدلول اسم الله ست قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن این قدر فرق ہست که در اسم
الله طرف تنزیه غالب ست و در اسم رحمن جانب تشبیه راجح پس حاصل آنکه او تعالی انسان را بر صورت رحمن پیدا کرده یعنی مظہر آن مرتبهٔ جامعه ساخته
و مستجمع جمیع کمالات پیدا کرده و چون در تخلیق صورت اظهار معنی تشبیهی ست در حدیث شریف همین اسم که جانب تشبیه دران راجح بود مذکور گشت پس حقیقت
انسانیه مرآتی ست برای ظهور صورت کمالیه حق تعالی چنانکه در عکس نیست مگر ظهور شخص لهذا جعله الله تعالی خلیفة فی الارض یا ایها الناس ان انتم تریدون
هذه المرتبة فطهروا قلوبکم عن الخطرات بذکره الا انها تکدر مرآت الجنان و حدیث النفس رجس من عمل الشیطان یعنی اگر اراده دارید که حقیقت این
آئینه داری بر شما هم منکشف گردد و مشاهده حاصل شود پس قلوب خود را از خطرات ما سوی الله پاک سازید زیرا که این خطرات و حدیث نفس آئینه دل را
تیره می سازد و اگر چه هر آدمی مرآت جامعه کمالات آلهیه ست اما آئینه های ایشان از زنگ غفلت و خطرات قلب مکدر گشته ہست **للمصنف سلمه**
موج دریای هوس اینجا غبار سینه ہست ۵ گر شود این آب ساکن تخته آئینه ہست ۵ تا که این زنگ و کدورت را نشر داید ۵ بصیقل اشغال و اذکار تصفیه نماید

قابل دیدار نمی شود و تجلی گاه او نمی گردد و باعث این کدورات و موجب خطرات همین شیطنت خودی ایشان ست و شیطان ایشان نفس ایشان الذی یوسوس فی صدور الناس کل زمان الا عباد الله الذین لیس له علیهم سلطان زیرا که بندگان الهی که عرفا اند و مشاهده حق تعالی بر قلوب ایشان هر لحظه غالب و مستولی ست شیطان بر ایشان دست نمی یابد و غلبه نمی نماید و اگر بمقتضاء بشریت و بموجب فازلهما الشیطان گاهی اندکی تصرف می نماید آن تصرف در شمار نیست باز شتاب بعنایت الهیه رفع می شود و حکم چیز غالب است بر عارفان موافق آیه ان عبادی لیس لک علیهم سلطان غلبه کلی نمی نماید اولیاء الله از شر آن عدو الله محفوظ اند فنعوذ بالله من الشیطان الرجیم و به نستعین فی الرضاء والتسلیم چون شیطنت همان دعوی خودی بود وقتی که باو پناه گرفتیم و در پرده وجود او خود را نهفتیم از شر شیطان مامون شدیم اینست حقیقت آنکه از تعوذ و کلمه لاحول شیطان میگریزد و چون ابلیس که دعوی انانیت بود گریخت رضا و تسلیم حاصل شد که همان مرادات و خواهشهای نفسانیه دل را نارافعی میکرد این زمان تسکین کلی حاصل می شود و نفس از آئینه داری حضرت سلام بمرتبه التسلیم مشرف می گردد حدیث قدسی بی یسمع و بی یبصر مشعر ازین مرآتیه ست و مراد از امانتی که حملها الانسان وارد شده این جامعیة آدمی اگرچه امانت بار اوست اما امانت بار بردار اوست لایحمل عطایا الملک الا مطایاه حق ست که این آئینه داری بغیر حضرت انسان را حاصل نیست و این امانت جامعیه را هیچ حقیقتی حامل نه این امانت کمالات الهیه بطریق انعکاس باین امین سپرده گشته چنانکه در عکس چشم و گوش و دست و پاو دیگر تمام اعضا که ظاهرست همان صورت شخص ست که جلوه گر شده لهذا در حدیث بی یسمع و بی یبصر واقع گردیده ست آئینه حقیقت امکانیه خود از وجود و کمالات وجود ساده هست و در جنب ضمن خودش وجود داده رباعی ای آنکه همیشه در خیال اوئی ❊ با طالب دولت وصال اوئی ❊ از خود طلب آنهمه کمال او را ❊ چون آئینه مظهر جمال اوئی ❊ اگر در خیال حصول نسبت حضور و شهود حق تعالی هستی و طلبگار دولت قرب و وصال اوئی خود را دریاب و روی از آئینه دل خود متاب مدام ساعی در حفاظه صفائی قلب باش که مانند آئینه خود مظهر جمال باکمال اوئی من عرف نفسه فقد عرف ربه ❊

هو الصادق

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی آتانا الاقوال الثابتة من کل الجهات وثبتنا بها فی الحیوة وبعد الممات ووفقنا علی کثرة ذکر الموت هادم اللذات وعصمنا عن الشهوات والتلذذات والصلوة والسلام علی رسوله محمد سید السادات وعلی آله واصحابه خیار الاحیاء والاموات اما بعد هذا الوارد السادس والاربعون المسمی بالقول الثابت یثبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیوة الدنیا وفی الآخرة ویضل الله الظالمین ویفعل ما یشاء القول الثابت هو الکلام المطابق للواقع فمن آمن به واعتقد بما هو ینتج منه یثبته الله تعالی فی الحیوة الدنیا علی الصراط المستقیم بالاستقامة علی الشریعة ویحفظ من شر الناس ووسواس الخناس وفی الآخرة یجعل الله مستقره فی الجنة ویضل الظالمین الذین اعرضوا عن ذلک القول الثابت بالعقل والنقل فی الدنیا ویوصلهم فی الآخرة الی النار ویفعل ما یشاء بمقتضی الحکمة البالغة ولا یسئل عما یفعل وهم یسئلون ❊

وارد در بیان موت و سر توجه نفس بمشتهیات و حصول سعادت در ترک لذات

تیقن موت و وقوع آن بر همه کس ثابت ست و کسی را درین امر شبهه و تردد نیست لهذا یک نام موت یقین ست چنانکه مفسران در تفسیر آیه واعبد ربک حتی یاتیک الیقین مراد از یقین موت داشته اند باید دانست چنانکه حق تعالی حیات را پیدا کرده و حیات امر وجودی ست و مظهر وجود بشرط شئی ست همچنین موت را هم پیدا کرده و موت نیز امر وجودی ست و مظهر وجود بشرط لاشئی ست و حیات از قسم معدات ست هر موت را تبارک الذی بیده الملک وهو علی کل شئی قدیر الذی خلق الموت والحیوة لیبلوکم ایکم احسن عملا و اگر موت معنی عدمی می بود او سبحانه اطلاق لفظ خلق

منی فرمود که تخلیق عدم ہیچ معنی ندارد پس تخصیص که وقت حیات حی بود و بعد وقوع موت میت ست و حضرت وجود در ہر دو حال بر او تجلی ست و تجیح
و میت و نفس ناطقه که در زندگانی متصرف در جسم بود و این وقت آن تصرف را گذاشته خود در عالم دیگر تصرف پیدا کرده او تعالی که در کلام خود خلق موت را بر خلق
حیات تقدیم داده از راه غلبه موت ست بر حیات و شدت تیقن آن بر ہمه ہا که زندگی مقدمه موت ست و حاصل آن فوت و از این تقدم ذکر موت
چنان مفهوم می شود که بموجب آیه انک میت و انہم میتون این عالم که ما آنرا عرصه حیات میدانیم عالم موت ست و آن عالم که پس از این ظهور خواہد کرد
عالم حیات و لا زوال ست لہذا تعبیر زندگی بلفظ نوم که اخ الموت ست واقع شده و موت بلفظ تنبه که از لوازم زندگانی ست معبر گشته الناس کلہم
نیام اذا ماتوا فانتبهوا و حاصل این تقریر آنکه موافق امتثال امر موتوا قبل ان تموتوا در عرصه زندگی خود را پیش اراده حضرت حی قیوم بی حول و قوت
محض کالمیت بید الغسال انگاشته راضی برضی گشته فانی فی الله باید بود و معیشت بطور مردگان باید نمود و نفی اراده و مرادات کرده تہی از خواہشہای
طبیعیه و نفسانیه باید شد تا بعد موت حیات ابدیه که پرتو بقاء الہی ست بوجه احسن رونماید و مرارت موت که در ذائقه ہمه کس ناگوار ست مرغوب طبع
تو شود که فتمنوا الموت ان کنتم صادقین مصرح این معنی ست و بیان سر توجه نفس بمشتہیات و حقیقت میل آن بسوی شہوات آنست که این نفس
اماره که نفس بهیمیه و سبعیه ست مانند نفس لوامه و مطمئنه که قوت عاقله و نفس ناطقه ست امر وجودی ست و مشتہیات و ملائمات ہر یکی نیز امور وجودی
اند و وجود بالذات اقتضاء کمالات خود می کند و چنانکه وجود در مرتبه نفس ناطقه اقتضاء حصول ملائمات آن که علم الہیات و معقولات و انس جناب قدس
الہی و تشبه بملاء اعلی ست می کند ہمچنین ہمان وجود در نفس حیوانیه اقتضاء حصول مشتہیات آن که خوردن و نوشیدن و غلبه بر بنی نوع خود کردن و
دیگر شہوات حیوانیه باشد می نماید که یوم الما لون اناء ظاہر برنگ مظہر ظہور می فرماید با آنکه در بیرنگی او ہیچ خلل نمی آید پس حصول سعادت در
ترک لذات ست و باعث نجات قطع تلذذات زیرا که لذات بدنیه بالطبع بطرف اسفل و مادیات می کشند و از مرتبه اعلی باز میدارند و ہر معنی
و کیفیت که در نفس راسخ میگردد و ملکه آن پیدا می شود آثار آن بر نفس مترتب میگردد چه در حالت حیات و چه بعد ممات و آنکه موحدان و عارفان ہمه را
خوب می دانند و من جانب الله می شناسند و اسناد ہر خیر و شر بجناب الہی می کنند آن امر علیحده است و عین ایمان ست که لاحول و لا قوة
الا بالله و آنکه ملحدان و بیدینان نسبت افعال خود بجناب اقدس او سبحانه نموده باین بہانه می خواہند که ہر نا شایستنی بعمل آرند این چیز دیگر
ست و عین کفر و ضلالت افرایت من اتخذ الہه ہواه رباعی بر خلق در و اہمه باز ست اینجا ہنگامه غفلت ست و آز ست اینجا ہر چند که تار زندگی
کوتاه ست بعمر طول امل دراز ست اینجا خلق بمعنی مخلوق ست و مراد از ان افراد نوع انسانی ست که اشرف ہمه مخلوقات اند و تخصیص بانسان ست و واہمه
قوتی ست مادیه مفروش در دماغ و اینجا منظور گرفتاری موہومات اعتباریه ست که منشر غفلت و حرص ست و عرصه زندگی را بلفظ تار برای آن استعاره کرده
که زمانه متصل واحد ست و تار نیز متصل واحد می باشد پس ہر چند رشته زندگانی کوتاه است یعنی چندان طول ندارد و لیکن غافلین را طول امل زیاده از رشته
زمانه حیات ایشان ہم این از آن جہت ست که چون وقت مردن کسی را معلوم نیست با میدانکه شاید بعمر طبیعی برسد آدم را طول امل و بال خاطر می شود و ہم برای
فرزندان و پس ماندگان فکر و تردد می کند و بعد مرگ در بقاء ایشان بقاء خود میداند اگر چه ہر دو معنی ہیچ در ہیچ ست لیکن از فی ہیچ در ہیچ اگر چه یاد موت که حضور
عدم صورت اعتباریه خود ست ہادم لذات ست و بالطبع دل را از بالوفات فانیه سرد می نماید لیکن حیات که اثر وجود ست و بالفعل ہمه را حاصل ست
نمیگذارد تا کسی از مشتہیات نفس خویش که کمالات وجودیه اند باز ماند تشاؤن الا ان یشاء الله رب العالمین اینجا دریغ که موت را عدم صورت اعتباریه گفته و بالا در شرح
امر وجودی و مظہر مرتبه بشرط لا قرار داده از این معنی تعارض در کلام نباید فہمید زیرا که عدم اعتباری ہم نوعی از وجود ست بشرط لا و عدم مطلق نیست مع ہذا احزیان عدم اعتباری
بر صورت اعتباریه بیان کرده و برذات متحقق جائز نداشته که در حالت قبول چیزی وجود قابل و مقبول ضرور ست چنانکه در حالت اتصال و انفصال وجود ہیولی ثابت ست

در حالت اتصال وحدت او را حاصل بوده و در حالت انفصال کثرت عارض شده هیولی در واحد واحدست و در کثیر کثیر و در وقت کثرت فنا بر صورت
اتصالیه وارد شده نه بر هیولی و فنا صورت اتصالیه وجود صورت کثرت ست پس اگر فنا را اتصال را بلحاظ ثبوت انفصال امر وجودی بشرط شی و باعتبار سلب الاتصال
امر وجودی بشرط لا گفته شود هر دو رواست و این عدم اعتباری داخل وجود اعتباریست و احتمال تناقض مرتفع شد فافهم پس حیات که امر وجودی بشرط
شی ست و بالفعل حاصل ست بر موت که مظهر مرتبه بشرط لا و بالقوه ست غالب می آید و دست از مشتهیات خویش بر نمیدارد و خلاف نفس نمودن بر آدمی
شاق می شود و این خواهشها هم متفرع از خواهش او بیند چل سلطانه پس عوام در کار خویش معذور و خواص در کردار خود مجبور من یهدی الله فلا
مضل له ومن یضلله فلا هادی له غرضکه جای دم زدن نیست اگر همه عارف و آگاه می بودند دنیا دنیا نبودی و اگر همه غافل می بودند پرده از روی
آخرت کشودی فعل الحکیم لایخلو عن الحکمة اصحاب صورت در فهمید خود معذورند که غیر از حیات فانیه این جهانی ایشانرا معلوم نیست و بقاء خود در همین
زندگانی میدانند و بمقتضاء آن مصروف کامرانی اند ولتجدنهم احرص الناس علی حیوة و ارباب حقیقت در دید خود مجبورند که بر قلوب ایشان باب
عالم دیگر کشاده اند و راه بحریم خاص داده اند و چنانکه انتظام و سر انجام امور دنیا و به متعلق بوجود اهل دنیا ست اصلاح معاش و
معاد هر دو متعلق بوجود عرفاست و ایشان صاحب هر دو جهان اند ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة و دنیا حسنه همانست که ممد عقبی و مزرعه آخرت
باشد خذ ما صفا ودع ما کدر اگرچه در نظر تحقیق باعتبار کلیه و اطلاق هرچه موجودست همه خوب و مطلوب ست که وجود خیر محض ست ربنا ما خلقت هذا باطلا
اما بلحاظ جزئیه و تقید بعضی نسبت بعضی خیر و نسبت بعضی شر ست و هر شخص را که جزئی حقیقی ست و مقید در تقیید خاص ست باید که در تحصیل خیرات خود
کوشد و از شر و باز ماند چشم از حقیقت بینی نپوشد پس سعادت تو در آنکه چیز وضیع را برای شریف ترک نمائی و بر قدر ضرور اکتفا فرمائی و وجود اعتباری
را نیز داخل عدم اعتباری دانی تا از مشاهده وجود مطلق که باقیست محروم نمانی و همیشه با نکسار و شکستگی که نصیب حقیقت امکانیه ست باشی و خود را باوجود
آنکه همه توئی هیچ نشناسی سعادت نجات یافتن از گرفتاری ماسوی الله و مشرف شدن بقرب و معیت او تعالی ست و چیز وضیع چیز فرمایه که عبارت
از امور فانیه دنیا و به ست و شریف نفار عقبا یه که باقیات صالحات اند ولی ترک دنیا بالنسبت توبه مع الله پیدا نمی شود و بی قطع نمودن از مشاغل فانیه
دنیا و به ضبط اوقات و اعمال باقیات صالحات میسر نمی گردد و قدر ضرور همان قدرست که بنده را بی طلب و کسب خود بخود میرسد و حق تعالی کفیل آن
گشته و آنچه میسر نشده فی الحقیقت ضروری نبوده زیرا که ضرورت وجوب ست و وجوب را وجود ضرور پس اکتفا بر آنچه مقدرست باید نمود و از طرف خود
خواهشها و هوسها نباید کرد که از زوائد ست و وجود اعتباری یعنی موجودیة کذائیه را نیز داخل آن معدومیة کذائیه که در تصور تو می آید باید فرمود تا مشاهده
وجود مطلق که مرتبه لابشرط ست و شامل ست مرتبه بشرط شی و بشرط لا را نصیب گردد و همیشه عدمیة امکانیه که ذاتیه ممکنات ست در نظر عرفانی وجود ترا شکسته
دارد و با آنکه همه مراتب در تو ظهور کرده ترا با اظهار نیاز در باعی خمار خمار گر ز صهبا بشکست ؛ و محتسب از غرور مینا بشکست ؛ اینها همه بندهٔ هوای نفس اند
من بندهٔ آنکسم که خود را بشکست ؛ اگر شراب خوار ست یعنی صاحب شرب نفس ست و بیمزگی خمار خود از تلذذات این نشاء فانی رفع می نماید و یا محتسب ست
یعنی صاحب تقوی ست و از راه رعونت زهد خویش بکلمات سخت دل بندگان الهی می شکند هر دو از دام هوای نفس رهائی نیافته اند و بسوی فنا فی الله
که مسلک اهل حقیقة ست نشتافته اند پس بندگی و ارادت در خدمت کسی پیدا باید کرد که بهر صورت در شکست نفس و غرور خودی کوشد نه از راه تن پروری
گرفتار شهوات چون مردم دنیا شود و نه بزهد و تقوی خود چون زاهدان خشک مغز نازان گشته تحقیر دیگران نماید خود را اصاف دارد و دیگران را معاف

هو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی سقانا شرابا طہورا وحفظنا عما کان محظورا والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد ارسلہ ہدی ونورا وعلی آلہ واصحابہ الذین جعل سعیہم مشکورا ۔
اما بعد فہذا الوارد السابع والاربعون ہو المسمی بالشراب الطہور سقانا اللہ وایاکم شرابا طہورا بجذبۃ من جذبات التی توازی عبادۃ الثقلین فمن شرب
ہذا الخمر المطہور وما زال عنہ الافاقۃ ولم یتعد الحدود الشرعیۃ بغلبۃ السکر وآتاہ اللہ الصحو فی عین السکر بالجمع بین مرتبۃ الفرق والجمع یتکثر ارشادہ فی الناس
ویعلم کل اناس مشربہ فہذہ الکیفیۃ من الکیفیات الجیدۃ وذلک المقام من المقامات العالیۃ نعم الثواب وحسنت مرتفقا فہذا العارف الجامع یدعو الخلائق بالدعوۃ
العامۃ الی ہذہ النعمۃ التی ہی النعمۃ العظمی ورزقہ اللہ تعالی ایاہا بفیض الطریق المحمدی علی صاحبہ الصلوۃ والسلام ویقول لارباب السکر کلوا واشربوا ولا تعثوا
فی الارض مفسدین ومن غلب علیہ السکر وجاوز عن حد الادب لایصل النفع منہ الی الناس علی الاکثر بل یکون باعث الضرر فہذہ الکیفیۃ من الکیفیات الردیۃ وذلک
المقام من المقامات السفلیۃ بئس الشراب وساءت مرتفقا الا ان صاحب ہذہ الحالۃ فی نفسہ لیس بمعاقب لان ارباب السکر معذورون ومن لم یذق من الکیفیۃ
شیئا او ما بلغ بدرجۃ السکر ویقول کالسکاری اقوالا غیر مسموعۃ ویعمل اعمالا غیر مشروعۃ بالنقل او التقلید فہو ملحد وتری الناس سکاری وما ہم بسکاری ولکن عذاب
اللہ شدید نعوذ باللہ من شرور انفسنا ومن سیئات اعمالنا انتم بریئون مما اعمل وانا بریء مما تعملون ۔

وارد در سکر و صحو

سکر عبارت ست از استیلاء غیبت بر عارف از راہ غلبہ سرور بر نفس ناطقہ بر عقل و شدت مشاہدہ آلہیہ کہ درین حالت امتیاز اعتبارات و شعور حفظ مراتب
نمی ماند چنانکہ در سکر ظاہری مستان صوری را کہ از حوصلۂ ایشان زیادہ نشأ می شود بی امتیازی رو می نماید و کفر طریقت کہ مراتب برتر از اسلام صوری ست
ہمین ست و این کیفیت را مرتبۂ جمع ہم میگویند و جمع الجمع آنست کہ بیخبری و بیہوشی مطلق باشد و امتیاز و بی امتیازی ہم گم شود و اینجا این سکر ناشی از مقام فنا
فی اللہ ست کہ این وقت از نظر عارف بالکلیۃ وجود ماسوی مرتفع می شود بلکہ ادراک شہود و مشاہدہ ہم باقی نمی ماند و صحو عبارت ست از رجوع عارف بسوی
علم و امتیاز بعد غیبت و زوال افاقہ و درین مقام انکشاف حقیقۃ کما ہو حقہا می گردد و اینجا شہود تام میسر می شود و آداب حفظ مراتب چنانکہ باید سرانجام
می یابد و اطمینان قلب و استقامت نصیب میگردد و آن لغزشہای مستانہ دور می شود و خود بنشأ خویش غالب می آید و کفر طریقت نمی ماند و اسلام حقیقی
و حقیقت شریعت این ست و این درجہ را فرق بعد الجمع ہم می خوانند و این مرتبہ ناشی از مقام بقا باللہ ست و این زمان خلق در حق و حق در خلق مشہود میگردد
و نہ حق حجاب خلق می شود و نہ خلق حجاب حق و حفظ و افراز قرب و معیت او سبحانہ بر سر ید ارد و باعث ہدایت عالمی و موجب ایصال خلقی بمطلوب حقیقی می شود بالجملہ بیان
کیفیت سکر و غلبہ نشأ توحید کردہ گفتہ می آید رباعی نی جام و نہ مینا و نہ ساقی و نہ مل نی مطرب و نی نغمہ نہ چنگ و نہ دہل نہ ہنگامۂ ہستی ست چہ حسن و چہ عشق
نی شمع نہ پروانہ نہ گل نی بلبل ۔ مراد از جام و مینا ظروف تعینات مادیہ و از ساقی وجود مبادی عالیہ کہ مفیض این معلولات سافلہ اند و از مل وجود اعتباری
و از مطرب نفوس ناطقہ و از نغمہ قول و فعل و از چنگ و دہل حواس و اعضا و از ہنگامہ ظہور وجود ظلی و از ہستی ذات الوجود کہ مابہ الموجودیۃ ست و از حسن
مرتبۂ ظاہر وجود و از عشق میل باطن وجود بطرف ظاہر آن و از پروانہ و بلبل تشخصات عرفا کہ عاشقان الہی اند و مظہر حب فاحببت ان اعرف ہستند و در آتش
عشق او می سوزند و از درد شوق او نالہ ہا می کنند و از شمع و گل مظاہر جمیلہ و حسنات و باقیات صالحات کہ برای رہنمائی بندگان خود ہادی مطلق روشن
نمودہ و آن باقیات صالحات گلہای جنت اند کہ دماغ بندگان خود را از بوی مولانۃ آن معطر فرمودہ حاصل آنکہ چہ این تعینات مادیہ و چہ مبادی عالیہ
و چہ وجود اعتباری اینہا و چہ نفوس ناطقۂ انسانیہ و چہ قول و فعل و حواس و اعضاء اینہا و چہ ظہور وجود ظلی کہ بمعنی کون و حصول ست ہمہ معانی عدمیہ اند

وبیش از مفهومات نیستند و درانیها موجود نیست مگر ذات الوجود که با یه الموجودیه ست و همه ظهور مرتبه وجود ست در مراتب ظاهر و باطن و عرفا که شاهد این معنے اند بمع معارف و حسنات و باقیات صالحات خویش درین مرتبه کم اند و زوال عین دانند دارند الا کل شئ ما خلا الله باطل و مقصود ازین بیان اظهار فنا و استهلاک مراتب موهومه اعتباریه هست در حضرت وجود و بیان نفی این صور بے بود در نظر شهود و این رباعی موافق مذاق اهل سکر موزون شده و مخبر از حالت جمع ست ازینجاست که ارباب سکر از غلبه حال بکلمات شطحیات لب کشوده اند و نغمه انا سرود نی سروده آوردن کلمات شطحیات بزرگان درینجا ضرور نیست و هم مثل بعضے ادبان بعض آیات و احادیث را در قسم شطحیات شمردن از ادب دور انگاشت لهذا امثله شطح بیان نکرد بر صاحب علم پوشیده نخواهد بود که مردمان مغلوب الحال درین مقام چها چها که نگفته اند اما اکابر دین در مقام تمکین که جامع فرق و جمع ست هرگز زبان باین چنین سخنان نکشاده اند و با وجود استغراق سررشته امتیاز از دست نداده بموجب سنته الله با همه بے همه اند و بے همه با همه بزرگانی که بمقام صحو و بقاء بعد الفنا رسیده اند و باعث هدایت خلق الله و صاحب منصب ارشاد اند و کار اصلاح عام بایشان حواله گردیده و حقیقت ظاهر و باطن و کثرت و وحدت و عینیت و غیریت در جوع بخلق یا و انقطاع آن خوب منقح شده و مفصل مکشوف گشته و حجاب از چشم بصیرت ایشان بالکل مرتفع گردیده و اطمینان کامل رو نموده و بوجه من الوجوه خفا نمانده و بشرف احسن بیان مشرف شده اند و جامع فرق و جمع و تنزیه و تشبیه و امتیاز و اتحاد اند بطوری بیان مطلب مے فرمایند که هم دران اظهار معنے حقیقت ست و هم پاس ادب شریعت در عین مستی با هوش اند و بکمال جوش و خروش خاموش و در عین تعلقات بے تعلق اند و با وجود بے تعلقی متعلق

رباعی مینا هست اگر سر نیاز ست اینجا ؛ جام ست و گر دیده باز ست اینجا ؛ این محفل در جای بدمستی نیست ؛ هشدار که بزم امتیاز ست اینجا ؛ یعنے صورت مینا صورت سریست که بر زمین نهاده و بسجده نیاز افتاده و صورت جام صورت چشمی ست پر آب که بحیرت کشاده و حیرتش رو داده پس این محفل یعنی عالم کثرت که جلوه گر در علم و متفرع از امتیاز ست جای بدمستی یعنے بے امتیازی نیست هوش و افاقت را بر سکر غالب باید داشت و همت بر حفظ مراتب باید گماشت که این بزم بزم امتیاز ست و بنده محرم راز شد

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله مداول الایام مغیر الاذهان و الافهام و الصلوة و السلام علی رسوله محمد ارسل الی کافة الانام و علی آله و اصحابه ذوی الفضل و الاکرام اما بعد فهذا الوارد الثامن و الاربعون هو المسمی بمداولة الایام اعلموا ان تلک الایام التی تظهر باعتبار طلوع الشمس و غروبها الی طلوع آخر و تمیز باللیل و النهار امتیازاً اعتباریاً لیس لها وجود فی الخارج و هی من الموجودات الاعتباریة الذهنیة لذا قال عز و جل نداولها بین الناس لان للفلک شکل کری و یتحرک بالاستدارة و الزمان مستدیر کما قال علیه السلام ان الزمان قد استدار کهیئته فالاوقات و الایام مفروضة و معتبرة کما نفرض و نعتبر فی الشکل الکری اولاً و وسطاً و نهایةً و هو فی نفسه لا یقبل الاولیة و لا النهایة و لا الوسط کدوائر الموهومة فی الفلک من الصغار و الکبار و المنطقة عند المنجمین و لیس لها وجود فی الخارج مع ان ما صدقت علیه تلک الدوائر ثابت فی الفلک و لیس من قبیل فرض انیاب الاغوال و الفلک موجود فی الخارج مع اجزائه و التقسیمات المفروضة المتحددة من البروج و الدرجات و الدقائق و غیرها معتبرة ذهنیة فیه و للارض ایضا شکل کری و سیر الشمس فی البروج بحرکة فلکها و هی حرکة من المغرب الی المشرق و الحرکة الیومیة لها بسبب حرکة فلک الافلاک و هی حرکة من المشرق الی المغرب فاذا تتصل الشمس الی الافق و تطلع من جانب المشرق باعتبارنا نعتبر وجود النهار و اذا تتصل الیه و تغرب جانب المغرب بلحاظنا نعتبر وجود اللیل و هذان الامران الموهومان لیتفرقان فی الوهم باعتبار الحرکة القطعیة و الا بلحاظ الحرکة التوسطیة لیس الموجود الا الآن السیال مع الفلک و الشمس و الارض لا سنة و لا شهر و لا لیل و لا نهار و نظراً الی الحرکة القطعیة و اختلاف جوانب الارض من نقطة دون نقطة و سیر الشمس فی البروج من نقطة دون نقطة

فی کل آن صباح ومساء ولیل ونہار ونصف اللیل وادنی منہ لحظۃ لحظۃ ووسط النہار وادنی من اطرافہ آناً فآناً وشہر وسنۃ وبالنظر الی الفلک الشمس
لا صباح ولا مساء ولا لیل ولا نہار فہذا وقۃ الایام بین الناس ولیس عند ربک صباح ولا مساء وانہم یمیزون بین یوم الخمیس والجمعۃ والشہور والسنین
من الشمسیۃ والقمریۃ ویعدون السنۃ الشمسیۃ التی ہی الدورۃ الواحدۃ لفلکہا وسیر الشمس فی البروج الاثنی عشر تماماً وکمالاً ای عودہا الی جزء شرع لحاظ
السیر منہ خمسۃ وستون یوماً وثلثمائۃ یوم والقمریۃ التی ہی اثنتا عشرۃ دورۃ لفلکہ اربعۃ وخمسون یوما وثلثمائۃ یوم وثلث یوم فیکون السنۃ الشمسیۃ زائدۃ علی
القمریۃ باحد عشر یوما وجزء یوم وہی عبارۃ عن ایام الکبیسۃ والشہور الشمسیۃ التی ہی عرصۃ سیر الشمس برجاً برجاً من تسعۃ وعشرین یوماً الی اثنین وثلثین یوماً
بحسب اختلاف المطالع والقمریۃ التی ہی مدۃ سیر القمر فی البروج بکلہا دورۃ کاملۃ ثمانیۃ وعشرون یوماً ونصف یوم وکم ساعۃ والیوم مجموع النہار واللیل
باعتبار الدورۃ الواحدۃ من حرکۃ فلک الافلاک مع قوسہ بقدر سیر الشمس بحرکتہا الی الجہۃ المخالفۃ فی مدۃ ذلک الیوم قال اللہ عز وجل والشمس تجری
لمستقر لہا ذلک تقدیر العزیز العلیم والقمر قدرناہ منازل حتی عاد کالعرجون القدیم المعنی الذی کتبہ المفسرون فہو ظاہر علی کل من لہ العلم الظاہری اما
السر الذی ہو مکنون فی ہاتین الآیتین وکان مخفیاً الی الآن عن انظار العلماء وکشفہ ربی علیّ بالنور الرحمانی فہو ہذا اعلم ان الشمس بطیئۃ السیر بنسبۃ القمر
کما قال جل سلطانہ لا الشمس ینبغی لہا ان تدرک القمر والقمر سریع السیر بالنسبۃ الی الشمس وجرم الشمس بقدر درجۃ واحدۃ من البروج وسیرہا فی یوم ایضاً
بقدر درجۃ واحدۃ ومجموع درجات البروج ستون وثلث مائۃ وعدد حروف قدرناہ الذی وقع فی الآیۃ المذکورۃ ایضاً ستون وثلثمائۃ فکانما اشار اللہ
تعالی الی ہذا الامر المخفی عن العوام وقال والشمس تجری لمستقر لہا ای مسافۃ مکان قرارہا یعنے کما ان مستقرہا درجۃ ہکذا سیرہا فی یوم بقدر درجۃ ومنازل القمر فی شہر
بقدر عدد لفظ قدرناہ وہو العدد المذکور المساوی لعدد درجات البروج الاثنا عشر وہذہ لطیفۃ جدیدۃ ما ادرکہا احد من العلماء والعرفاء واللہ اعلم باسرار
القرآن والشمس والقمر لہ یسجدان وکل یوم ہو فی شان واعلموا ان الزمان مطابق للحرکۃ والحرکۃ تطابق المسافۃ والمسافۃ تکون فی المادیات فامتیاز الازمنۃ الثلثۃ
من الماضی والمستقبل والحال یکون باعتبار الجسم وتکون الجسمیات تحت الزمان والمجردات التی لیست باجسام لا فرق عندہا من الازمنۃ بلحاظہا وسواء ماکان
وما یکون والازل والابد فی مرتبۃ واحدۃ ہو الاول وہو الآخر بل لا فرق فی ہذہ المرتبۃ بین الظاہر والباطن ہو الظاہر وہو الباطن فان قلت علی ہذا التقدیر
تلزم الشراکۃ للعقول والنفوس بالواجب فی ہذا الوصف لا شریک لہ کما زعم المتکلمون ولہذا ینکرون المجردات ولا یجوزون التجرد الا لذاتہ تعالی قلت للمجردات
مراتب متفاوتۃ بعلو الرتبۃ وسفلہا کما ان رتبۃ النفوس دون رتبۃ العقول والنفس تقترن بالمادۃ وتتصرف فیہا والعقل من المفارقات ولا یقترن بہا بل یؤثر
فیہا فہذہ المجردات لہا تجرد اضافی وتجرد ذاتہ سبحانہ تجرد حقیقی فاندفع الایراد مع ہذا ان ہؤلاء المتکلمون قائلون بتعدد الوجودات ولا یفہمون قباحۃ ذلک
الشرک الجلی ویترددون فی الشراکۃ الوصفیۃ ولا یعلمون ان الکمال الانسانی ہو التخلق باخلاق اللہ ویثبت من کلامہ تعالی وجود المادیات وہو عالم الخلق و
وجود المجردات وہو عالم الامر الا لہ الخلق والامر وان تقل انک قلت تکون الجسمیات تحت الزمان فالمحدد الذی بحرکتہ وجود الزمان ایضاً جسم فیلزم انہ
ایضاً زمانی وہذا باطل ببطلان تقدم المعلول علی علتہ اقول لا یثبت من قولنا کل الجسمیات زمانیات بل حاصلنا ان من الجسمیات تکون تحت الزمان
بخلاف المجردات وان قلت یلزم من ہذا القدم الزمانی للمحدد الذی ہو العرش وہذا خلاف عقائد العلماء من المتکلمین قلت لا یثبت من کلام اللہ الحدوث الزمانی
للعرش وانا اتباع الکتاب والسنۃ لا اتباع آرائہم حسبنا کتاب اللہ وسیجی بیان ہذا الامر مفصلاً فی ہذا الوارد واللہ علی ما نقول وکیل وان قلت انت
قائل بالدلائل الاربعۃ المبحوثۃ فی الاصول وہی الکتاب والسنۃ والاجماع والقیاس فکیف تجوز الخلاف لک من اجماع العلماء قلت لا یقدح لنا خلاف
فرقۃ واحدۃ من المتکلمین فی الاجماع بامر واحد والمراد بالاجماع اجماع تمام الامۃ کما قال علیہ السلام لا تجتمع امتی علی الضلالۃ فالامور التی علیہا اجماع تمام
الامۃ المرحومۃ وبالاتفاق ثابتۃ فی الدین المحمدی من العقائد کالاقرار بتوحید اللہ والایمان بصفاتہ واسمائہ وملائکتہ وکتبہ ورسلہ وختم النبوۃ علی نبینا

علیه السلام و اقرار یوم الآخرة والقدر خیره و شره من الله تعالی والبعث بعد الموت ومن الاعمال المامورة کفرضیة الصلوات الخمسة وصیام
شهر رمضان و مثلها والمنهیة کحرمة شرب الخمر واکل لحم الخنزیر و مثلهما لا یجوز الخلاف عنها اصلا لانها متفق علیها بلا خلاف واتباع ذلک الاجماع عین
اتباع الکتاب والسنة والاختلاف الجزئی فی امر جزئی او فی فروع امور کلیة لیس بخلاف وما خالفنا بل انهم خالفوا عن المحمدیة الخالصة واحدثوا الابنیة
المبتدعة فی الاسلام التی لیست فی وقت رسول الله صلی الله علیه وسلم و لذا طعنهم العقلاء والعرفاء وانکانت المخالفة بین الحق والباطل من
الجانبین ولکن ینسب الخلاف الی المبطلین دون المحققین بلا اعتبار المتقدمین او المتاخرین فوجب علی المحمدیین الخالصین تخلیصهم بالتنبیه
والتعلیم بتائید الله ورسوله الا لله الدین الخالص اللهم اهدهم الی المحمدیة الخالصة انهم لا یعلمون ؏

وارد در بیان تغیر و تبدل

تغیر و تبدل از ذاتیات عالم فانی ست و از لوازم ممکنات محدثات که مرکب از معنی وجودی و معنی عدمی ست و ترکیب همین معنیین در ممکن
موجب تغیر حال او گشته چه ذاتی که وجود عین ذات اوست بمذهب حکما و صوفیه یا مقتضای ذات اوست بر مذهب متکلمین واجب تعالی ست
که تغیر و تبدل را در آن مرتبهٔ اقدس دخل نیست مدام چنانکه هست بوده و خواهد بود و ماهیتی که مقتضی عدم ست مفهوم ممتنع ست که همان در مرتبهٔ
مفهومیه ست گاهی نبوده هست و نیست و نخواهد بود و حقیقتی که بالذات نه مقتضی وجود ست و نه مقتضی عدم بحیثیت اقتضاء هر دو معنی می نماید
آن حقیقت ممکنه است که متغیر الاحوال ست گاهی هست و گاهی نیست پس ممکنات همه محدثات اند و قدم ذاتی نصیب حق ست و بس و محدثات همه
فانیات اند بقاء حقیقی شایان وجود مطلق ست و بس کل شیء هالک الا وجهه و لله میراث السموات والارض **سوال** اگر گوئی ازین بیان ثابت شد
که هر چه ماسوی الله موجود ست حادث ست و فانی خواهد شد و در کلام الله و احادیث فناء عرش نیامده و حضرت قبلهٔ کونین در کتاب مستطاب
حضرت نالهٔ عندلیب بر عرش که آن را حق سبحانه عظیم فرموده فنا جائز نداشته اند و بقاء عالم آخرت و بهشت و دوزخ ثابت ست و این معنی
درین رساله و این کتاب هم بالا مذکور ست **جواب** چنانچه حدوث و قدم بر دو وجه است که یکی حدوث ذاتی و قدم ذاتی ست و یکی حدوث
زمانی و قدم زمانی همچنین فنا و بقا نیز بر دو وجه است یکی فناء ذاتی و بقاء ذاتی ست و یکی فناء زمانی و بقاء زمانی ست پس چنانچه حدوث ذاتی نصیب
همه ممکنات ست فناء ذاتی هم نصیب همه ممکنات ست و قدم ذاتی و بقاء ذاتی حق راست و بس و در بعض ممکنات که زمانیات اند با حدوث ذاتی
حدوث زمانی هم جمع شده و همان بعض با فناء ذاتی فناء زمانی هم جمع می شود و در بعض که زمانی نیستند و فقط حدوث ذاتی ست صرف فناء
ذاتی ست و فناء زمانی نیست پس آن باقیات صالحات که در کلام الله و احادیث بیان فناء آن نیامده و حضرت قبلهٔ کونین ایدنا الله بنصرة سره
و قدس سره به فناء آن جائز نداشته اند مراد از فناء آن فناء زمانی ست و فناء ذاتی هر آن نصیب هر موجود ممکن ست که نظر بذات خود فانی ست
و ببقاء وجود او تعالی باقی شده پس از مشاهدهٔ تغیرات کونیه نگاه تحقیق بر فناء خویش باید انداخت و خود را مستهلک مطلق در شهود حق باید ساخت تا لقاء
بالله حاصل شود و کدورت غفلت زائل گردد **رباعی** طفلی بگذشت و شد جوانی حاصل ؏ پیری هم میرسد نباشی غافل ؏ هر چند چو تار سبحه بر جای خود
چو دانه کند قطع ره اینجا منزل ؏ مراد آنکه نفس ناطقه جوهریست مجرد تغیر و تبدل در ذات خود ندارد و این حالات و کیفیات عارضه از عوارض اویند
که حسب اوقات طاری می شوند و او همان بر صرافت خود ست نه در پیری پیر و نه در جوانی جوان و تشبیه دانه بمنزل ظاهر ست و در کلام اساتذهٔ شعرا
آمده و تار سبحه را بمنزلهٔ سائر و مسافر برای آن قرار داده که طی آن منازل می کند پس عوارض طاریه در حکم مراحل راه است و نفس ناطقه معروض آنهاست
بر وی می گذرد و آخر بآخر میرسد و تلک الایام نداولها بین الناس تغیر و تبدل از عوارض تست و تو معروض علیه پس قدر خویش بدان و دل را

بهر سو مددگاران همه پیش تو می آیند و عرض احوال می نمایند و تلک الایام نداولها بین الناس که حق تعالی در میان آدمیان بیان فرموده مراد همین گردش ایام ست که بر همه طاری می شود و لطیفه دیگر آنست که این گردش روزها بر ترتیب که بعد آدینه شنبه و بعد شنبه یکشنبه مخصوص بهمین انسان ست نزد حیوانات در شنبه و یکشنبه هیچ امتیازی نیست چنانچه شعر این فقیر ست بیت الغزل گردش رنگ تو هم گردش ایام شد ٭ ورنه کی فرقی میان شنبه و آدینه هست ٭ و این همه تغیرات و تبدلات بر انسان عارض شده که صاحب علم تفصیلی ست و ناظر این همه مراتب ست قدر خود را باید دانست که ترا آن علیم مطلق مظهر اتم ساخته چنین علم مفصل عنایت فرموده دل خویش را بطرف هیچ اعتباری از اعتبارات نباید داد که هرچه خواهد آمد خود بخود خواهد آمد و کیفیت خود خواهد نمود تو نه بسوی چیزی مائل و راغب باش و نه از جانب چیزی گریزان و هارب ٭

مطالعه شرافت و مرجعیة خویش در مشاهده هر حالت و کیفیت که در پیش آمد

قدر خود باید دانست که مالک حقیقی جل شانه ترا مظهر مرتبه ان الله لغنی عن العالمین ساخته خلیفه خود در زمین گردانیده است و این همه نسب و اضافات و اعتبارات و احتیاجات را مانند فوج و حشم همراه تو تعین نموده پس این همه امور که متعلق بتو هستند از جمله محتاجان و تابعان تو اند و تو محتاج الیهها پس هر امری که پیش آید و هر احتیاجی که رو نماید آن را محتاج خود باید فهمید که برای رفع احتیاج خویش پیش تو آمده نه آنکه خود را محتاج باید پنداشت که این کفران نعمت ست و ناقدر شناسی دولتی که حق تعالی ترا بآن مشرف ساخته زندگی پیش تو آمده است تا بالطفیل تو ظهور نماید و مرگ خواهد آمد تا بسبب تو بروی کار آید و حالت صحت همه وقت در پناه تو گذران می کند و حالت بیماری بهر تو گاه گاه در عرصه می آید و حالت جوع و تهی دستی از تو نمود خود می خواهد و حالت سیری و تونگری از تو آرام و جاه پیدا میکند غرضکه علی هذا القیاس این همه نسب و اضافات و اعتبارات و اعتبارات عالم از تو فیض یاب اند و تو از نور وجود حق تعالی منوری و از پرده تو شعاع آن نور بهمه عالم و عالمیان میرسد و اگرچه استعداد این معنی در همه بندگان ست اما مشرف شدن باین حالت و کشف این حقیقت کما هو حقها در مقام قیومیة می شود و قیوم زمانه که مظهر قیوم حقیقی جل شانه می باشد این اسرار را چنانچه باید میفهمد و دیگر اهل مناصب پایان تر او خوب آگاه ازین امر نمی گردند ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم بالجمله بیان همان تغیر و تبدل عالم باید نمود و نظر عبرت و خبرت بر گذشت جهان و جهانیان باید کشود

رباعی

عمری که شمرده ایم سال و ماهش ٭ مانند فلک قرار نبود گاهش ٭ سرگرم سراغ کیست یارب دوران ٭ یک خلق چو سایه میرود همراهش ٭

عرصه زندگانی و حیات که منجمله زمانه است اگرچه باعتبار زمانیة متصل واحد ست و بلحاظ حرکت توسطیه پیش از آنی موجود ست اما بلحاظ حرکت قطعیه امتداد موهوم پیدا کرده تفرقات متفرقه متکثره بهم میرساند و ماضی و حال و استقبال خیال نموده می آید و ساعة و یوم و ماه و سال شمار کرده می شود و سال و ماه عمر ناپایدار بشماری آریم و حساب کم و زیاد آن یاد میداریم لیکن فی الحقیقة هیچ گاه این عمر را ثبات و استقرار نیست و یک نفس باد پای زندگی را قیام و قرار نه پیوسته چون فلک دوار دوان ست و شب و روز در سفر ناگزیر سرگردان چون اصل زمانه امر غیر قار ست و فلک دوار خود در چرخ افتاده است بی ثباتی دیگر زمانیات در کدام حساب و شمار ست و استفهاما بیان سرگرمی دوران در سراغ کسی از قبیل تجاهل عارف ست و الی الله ترجع الامور و لهذا استفسار آن خطاب نیز بجناب رب العالمین که مرجع و مصیر کل ست کرده آمد و عقلا که موجب حرکات افلاک اراده تشبه بمبادی عالیه تعبیر نموده اند نیز منجمله مبادی رجوع الی الله است و فی الواقع هر موجود را بلا توسط یا بواسطه زمانه و زمانیات پویان راه اویند و جویان درگاه او انا لله وانا الیه راجعون پس مثل زمانه چون شخص ست که خود میرود و هم آن راهی می شود و مدام پا بر رکاب ست و دائم در انقلاب و مثل زمانیات چون سایه که با او بتبعیت او میروند و در جلوش بی اختیار میدوند ففروا الی الله ٭

هو الصمد

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ دافع الشبہات والشکوک والصلوة والسلام علی رسولہ محمد کاشف جمیع اسرار السلوک وعلی آلہ واصحابہ الذین سلکوا طریقۃ المسلوک اما بعد فہذا الوارد التاسع والاربعون ہو المسمی ببلاغ للناس ہذا بلاغ للناس الذین یسلکون علی الطریقۃ ویذہبون فی سبیلہ تعالی وانباء لہم عن الحالات الواردۃ فی السلوک من الغفلۃ والخبرۃ والفناء والبقاء والتلوین والتمکین مع الفوائد اللطیفۃ والنکات الغریبۃ فی ضمن شرح الرباعی متنا وشرحا بکشف مراداتہ واستعاراتہ واللہ یہدی السبیل فالغفلۃ عبارۃ عن الجہل لشیء عما من شانہ ان یعلم وعن جہل الجاہل الذی عما من شانہ العلم والخبرۃ عبارۃ عن العلم لشیء عما من شانہ ان یجہل وعن علم العالم الذی عما من شانہ الجہل والفناء عبارۃ عن نفی الاعتبارات والاضافات من علم السالک والبقاء اثباتہا بوجود الحق فیہ والتلوین اتباع النفس لحالاتہا المختلفۃ معنی وصورۃ کما یکون الحال لابناء الوقت والتمکین استقامۃ العارف علی حالہ فی کل حال بقدر الطاقۃ البشریۃ واستطاعتہا وہو ابو الوقت فقولہ تعالی فاستقم کما امرت مخبر عن ہذا المقام وباللہ التوفیق وہو خیر رفیق ٭

وارد در غفلت وخبرت وفنا وبقا وتلوین وتمکین وغیر ذالک

باید دانست کہ در اصل کلیۃ واطلاقا این ہمہ کیفیات وحالات بر ہمہ طاری می شود ومخصوص بحال سالکین وغیر سالکین وکاملین وناقصین نیست چہ اگر بر ہمہ کس از افراد انسانیہ این حالات مطلق وارد نمی شد بر اہل سلوک چگونہ امری کہ مخالف حقیقت نوعیہ ایشانست وارد میگشت اما چنانکہ اختلاف صوری ومشابہت ہر فرد وہر صنف ہست ہمچنین اختلاف ظاہری در حالت ہر شخص وہر گروہ می شود وتفاوت در متعلقات آن حالات می باشد مثلا چنانکہ عوام را غفلت از شہود حق وآگاہی با سوی اللہ حاصل ست ہمچنین خواص را غفلت وذہول از طرف ماسوی وآگاہی ومشاہدۂ حق تعالی میسر ست وقس علی ہذا جمیع الحالات والکیفیات پس ذات غفلت وذات آگاہی در نفس خود ہمان قسم ست وبہمہ نفوس لاحق وتغیر وتبدل در محل صرف آن شدہ وبسبب شرافت ورزالت موضع ومحل شرافت ورزالت در نفس خود پیدا می کند واضافت کمال ونقص بخود منسوب می گرداند لہذا نزد اہل حق حالت مشاہدۂ الٰہیہ معبر آگاہی ست واز اعلی کمالات نفس انسانیہ ہست وتوجہ بطرف ماسوی مصطلح بغفلت ست واز جملۂ نقائص وناشی از حیوانیہ ست اللہم شرفنا

بحضور کہ نور قلوبنا بنور ک رباعی گہ در دتر اغفلت دل کرد خراب ٭ گہ آگہیت فگندہ اند رتب وتاب ٭ ای بیخبر این ہمہ غنودن تاکی ٭ بیدار تمام باش یا خوب بخواب ٭ معنی این رباعی ومرادات الفاظ آن مفصل در متن می آید ہمان جا در ذیل فقرات متن شرح وبسط آن کردہ خواہد شد معنی کہ متبادر

افہام ست از ظاہر عبارت ہیچ احتیاج بیان ندارد زیرا کہ مخفی نیست از کسی کہ او را مناسبت بشعر حاصل ست فلا یخفی علیہ لطفہ اما معنے کہ مناسب ارباب ذوق ست از ادراک اہل ظاہر دور پس توضیح وتصریح آن ضرور حسن انداز وبندش ظاہر عبارت رباعی بغایت ظاہر ست عیان را چہ بیان بلکہ در بیان کردن بعض رنگ شعر ست کہ بی لطف وبی رنگ می شود ودریافت آن متعلق بشعر فہمی ست ومعنی حقیقت کہ باجمال وایجاز ست بدون تشریح تفصیل آن چنانکہ باید بنظر نمی آید لہذا اظہار آن ضرور افتاد وشرح لفظ بلفظ کردہ شد فائدہ باید دانست کہ اگر چہ نزد عرفا ہیچ کلام وبیان خالی سخت وہیچ حرف از معنے ظاہر ومجاز وباطن وحقیقت نمی تواند شد وہمین احوال شعر ست کہ قسمی از کلام ونوعی از بیان ست ودر حدیث واقع شدہ کہ شعر کلام ست بہتر ونیک آن حسن ست وبد وزبون آن قبیح لیکن آنچہ اکثر بنظر می آید آنست اشعاری کہ اکابر وبزرگان در بیان معنی حقیقت وپند ونصیحت فرمودہ اند بیشتر از لطف وانداز شعری وبندوبست وتلازم آن وناخن زدن بدل وحالات وکیفیات عشقیہ ومدعا ومثل رنگینی وتلاش ومعنی یابی وعلو رتبۂ شاعری وصنائع وبدائع آن مبرا وپاک می باشد صرف کدام مسئلہ ومطلب را موزون نمودہ اند وچون بسبب قید وزن

باختصار و اجمال آن امر بیان می‌شود برای سهولت حفظ و یاد داشت آن مطالب بکار می‌آید و انشاء شعریه سوای وزن و قافیه هیچ ندارد بلکه اینها را
چندان توجه خاطر و لحاظ درستی و نادرستی و حسن و قبح این امر هم نمی‌باشد و اگر احیاناً بندرت از فیض سخن جائی بعض از ان امور نیز جمع شده باشد در حساب
و شمار نیست و اشعاری که از اساتذهٔ شعرای ست که بحقیقت آشنائی ندارند و صرف کمال فن شاعری ست و بس اکثر سراسر مجاز و بی‌بهره از حقیقت و محض
مبالغه و دروغ می‌باشد زیرا که ایشان را با اصل معنی کاری نیست رنگ شعر منظور ست و اگر اتفاقاً از فیض سخن و کثرت بیان معانی عالیه هم جمع شود حسن
اتفاق ست که اعتباری ندارد و در ایشان آن معنی حاصل نیست که قائل غیر فاعل اند و عالم غیر عامل پس جمع گشتن این همه امور محض بتائید ربانی ست که
کم هم میرسد و استاد ازل از نزد خود این متعلمان خود را تعلیم می‌فرماید و در القاء واردات بر قلب ایشان روح القدس امداد و اعانت می‌نماید تا از ایشان فرو
گذاشت هیچ جانب نمی‌شود و کلام این تلامذة الرحمن چنان جامع می‌افتد که اهل ظاهر و مجاز فریفته و محو لطافت و انداز آن می‌شوند و مقر عجز خود در صورت
ظاهرش میگردند و ارباب حقیقت و عرفا تصدیق و اقرار بر اسرار آن می‌آرند و فیض و نصیب خود از ان برمی‌دارند و مراد از ان من الشعر لحکمة این چنین اشعار
است و منظور از ان من البیان لسحرا این چنین بیان و اظهار بالجمله بشرح رباعی باید پرداخت و توضیح عبارت متن باید ساخت بدانکه غفلت از شئ عبارت ست
از جهل بآن شئ یعنی چون غفلت فی حد ذاتها عدم اطلاع ست مطلقاً پس چون متعلق گردد بچیزی مخصوص شود بامری غفلت از ان چیز عبارت ست از عدم
علم بآن چیز و قیل الغفلة متابعة النفس علی ما تشتهیه بعضی گفته اند که غفلت عبارت ست از متابعت نفس بر مشتهیات خود را یعنی متوجه گشتن النفس بطرف تحصیل
مشتهیات خویش و صرف و منهمک گردیدن در آن اما این معنی اصطلاحی ست که پیش اهل مجاهده مصطلح گشته و نزد بعضی غفلت ابطال الوقت ست بالبطالة یعنی
پیش بعضی از اصحاب ریاضت معنی غفلت ضائع و باطل کردن وقت خود ست بتعطیل و بیکاری و مشغول بودن در کارهای که هر چند از ممنوعات شرعیه نباشد
لیکن ثمر نفع و خیر هم نبود بالجمله مراد از غفلت نزد این طائفه عدم وجدان هستی او تعالی ست مر قلب را و توجه او بصور مختلفه کونیه که ظاهر اند بانواع شتی
در ذهن و خارج حاصل آنکه نزد این طائفه یعنی جماعهٔ عرفا غفلت عبارت ست از بی‌توجهی النفس ناطقه بطرف مرتبهٔ الوهیة و غافل بودن آن از حضور و شهود
حق جل ذکره و متوجه گشتن آن بسوی اعتبارات مختلفهٔ امکانیه که بظهورات متکثره ظاهر اند در مراتب ذهن و خارج و هر چه موجود ست از مکونات این
دو حال خالی نیست یا موجود ذهنی ست و یا موجود خارجی و این معنی اعلی و فوق آنهمه معانی ست که آنهمه معانی در تحت این معنی و داخل توابع و متشعب این
است نظر بآنکه هستی حق تعالی از اضافت ذهن و خارج برتر ست و حق سبحانه را موجود خارجی هم گفتن از ان جهت ست تا در وهم صاحبان عقول قاصره متوهم
نگردد که موجود ذهنی ست و الا او تعالی ازین همه مراتب مبراست و ذهن و خارج را او موجود کرده و ذهناً و خارجاً اوست که موجود ست و لیس و هو بکل شئ
محیط و عقل انسانی این لیاقت ندارد که بقوت خویش حقیقت آن مرتبه دریابد مگر اینکه حق سبحانه محض بعنایت بی‌علت هر چه می‌خواهد از ان سر مکنون بر بعضی
اولیاء خاص خود مکشوف میگرداند و کشف غطا از چشم بصیرت ایشان میفرماید و حکما و علما از ادراک آن معنی بی‌نصیب اند و چنانچه باید آن مطلب در عبارت
نمی‌گنجد و من حیث هو هو در بیان نمی‌آید تا ایشان را هم آنچه مکشوف شده بهمان نهج فهمانیده شود و ارارهٔ طریق کار عرفا ست و ایصال الی المطلوب
مخصوص جناب حق تعالی ست بالجمله چون معنی غفلت عدم شهود حق و توجه بسوی صور مختلفهٔ کونیه ست پس شک نیست که غفلت سبب پراگندگی
دل و علت تشتت اوست اعنی متوجه شدن بطرف اعتبارات مختلفه و گرفتار گشتن درین موهومات متکثره سبب پراگندگی دل می‌شود بلکه خود
پراگندگی ست که خاطر پراگنده همین قلب متردد و متعلق بامور متعدده را میگویند و جمعیت قلبیه نتیجهٔ مشاهدهٔ وحدت الهیه ست بلکه مراد از جمعیت
همین یکسو شدن قلب ست و دل عبارت از نفس ناطقه ست که روح انسانی باشد و در اصطلاح حکما گاه او را بقوت عاقله نیز تعبیر می‌کنند اعنی
هر چند اطلاق لفظ دل بر قلب صنوبری که مضغهٔ گوشت ست بطرف پهلوی چپ هم کرده می‌شود اما اکثر منظور عرفا از کلمهٔ دل و قلب نفس ناطقه

که روح انسانی ست می باشد و اینجا هم مراد همین معنی ست و در مصطلحات حکمیه و در بعض جا نفس ناطقه را بقوت عاقله نیز تعبیر کرده اند و این بیان برای
آن نموده آمد تا در دیگر عبارات ازین الفاظ کسی از ناواقفان هر جا که بیند مراد آنرا دریابد و بر عالمان البته که پوشیده نیست و آگاهی که مقابل غفلت
هست موافق هر یک از آنمعانی مذکوره باید فهمید چون در آگاهی و غفلت تقابل عدم و ملکه هست پس معنی آگاهی هم مقابل معنی غفلت موافق بیان
هر یکی از گروه مذکوره جدا و علحده باید که باشد یعنی کسانیکه معنی غفلت متابعة نفس مرمشتهیات خود را گفته اند باید که نزد ایشان معنی آگاهی عدم
متابعة نفس مرمشتهیات خود را باشد و کسانیکه معنی غفلت ابطال وقت ببطالة بیان کرده اند باید که نزد ایشان معنی آگاهی عدم ابطال
وقت ببطالة بود و کسانیکه پیش ایشان معنی غفلت عدم وجدان هستی حق تعالی و توجه بطرف صور مختلفه کونیه هست باید که نزد ایشان آگاهی
عبارت از وجدان هستی حق تعالی و عدم توجه بسوی صور مختلفه کونیه باشد والحق که همچنین ست و در مصطلاح حضرات خواجهای نقشبندیه قدس
الله اسرارهم مراد از آگاهی همین حالت حضور و شهود ست پس اینجا وجدان هستی حق باشد عز و جل و مشاهدهٔ احدیة مجرده بیمزاحمت
غیر مراد از کلمه اینجا این رباعی ست که شرحش درین دائره بطور اهل معرفت و سلوک کرده آمد پس موافق مذاق اهل حقیقت اینجا مراد از کلمه
آگاهی همین معنی اخیر ست که وجدان هستی حق بلا ملاحظه اعتباری از اعتبارات باشد و لفظ تب و تاب که مشعر از قلق و اضطراب ست نه بآن
معنی ست که در هجر و فقدان مطلوب می شود بل بآن معنی که بسبب مشاهده و حضور محبوب ست چنانچه عارفی گفته یعنی در مصرع ثانی رباعی کلمهٔ تب
و تاب که واقع شده و علت آن آگاهی که حالت مشاهده هست بیان گشته بآن معنی نیست که در حال هجر و نایافت می باشد بلکه مراد ازین تب و
تاب آن بیقراری و شدت شوق ست که محبان را در حالت وصل و مشاهدهٔ محبوبان غلبه می نماید کما یشهد به هذا النظم ۵ بلبلی برگ گلی خوش رنگ
در منقار داشت ٭ و ندران برگ و نوا خوش نالهای زار داشت ٭ گفتمش در عین وصل این ناله و فریاد چیست ٭ گفت ما را جلوهٔ معشوق درین کار
داشت ٭ این بیانی ست که صاحب حالان این راهی فهمند و تخصیص بلبل و گل چیست هر شی بزبان حال گرم گفتگو ست و اظهار حقیقت خود می نماید و با
عرفا سوال و جواب می کند گوش شنوا پیدا باید کرد که بیان هر چیز بشنود و زبانی هم باید رسا که با هر کسی سخن گفته شود و چون بلبل از شهود مشاهده گل و حلاوت
نالان باشد و مانند پروانه در عین وصل شمع حقیقت سوزان و بی شبهه این تب و تاب نیست مگر احباب را و نتیجهٔ آگاهی و ثمرهٔ مشاهده الهی یعنی این پیچ
و تاب و این قلق و اضطراب که در حالت شهود از قوت ذوق و شوق پیدا می شود احباب را که اولیاء الله اند می باشد و غیر ایشانرا نیست و حاصل
آگاهی ست و منتج از مشاهده الهی بیقراری واصلین دیگر ست و اضطراب مهجورین دیگر و لا یفهمه الا من له نصیب من العشق و کلمهٔ گه که در مصرع عین
واقع ست دلالت بر وقتیت می نماید یعنی مادام که سالک از زمان بیرون نیامده هست و ابن الوقت ست احوال او مختلف می باشد گاهی آگاه
هست و گاهی غافل زیرا که زمان خود امر غیر قار ست آنچه تحت اوست و متعلق باو نیز قرار ندارد و این لفظ گه که مخفف گاه هست و در هر دو مصرع اول
رباعی واقع شده دلالت بر وقتیت و زمانیت می کند و حاصلش آنست تا وقتیکه باطن سالک از قید اضافت زمان و مکان بیرون نیامده و تابع وقت
و حال خود ست تغیر و اختلاف اوقات احوال او را مختلف می سازد و چنین شخص صاحب مقام نیست گاهی بموجب اقتضای وقت آگاه است و گاهی
غافل چرا که زمان خود امر غیر قار ست و قرار ندارد پس آنچه تحت آنست و متعلق بآن البته که بر یک حال قرار نخواهد بود **فائده** عارفان اکمل را که اهل تمکین و صاحب
مقام می باشند در مصطلاح سلوک می گویند که ایشان از زمان و مکان بیرون می آیند ازین بیان نباید فهمید که در ظاهر بر منتهیان زمانه که آن سیال ست نمیگذرد
و اضافات ازمنهٔ ثلثه از تشخص ظاهری ایشان منقطع می شود و یا ایشان را امکان و جایای ماندن نمی باید که این محال ست و توهم این معنی ناشی از عدم اطلاع
مصطلحات این بزرگوارانست و حقیقت این امر آنست که تا مادام سالک در حالت تلوین ست و باطن او متلون الاحوال می باشد یعنی مشاهده دائمی پیدا نمیکند و دوام

و استقرار نسبت حضور و شهود بهم میرساند میگویند که فلانی تا حال از زمان بیرون نیامده و از اطفال طریق و ابن الوقت ست که گاهی چنین مستغرق گاهی
چنان و هر چند که اختلاف حالات اکملین را هم رو میدهد اما این باعتبار قوت و ضعف حالت ست نه بلحاظ مطلق سلب حالت و متوسطین گاهی مطلق
غافل می شوند و گاهی آگاه و چون در باطن سالک نگرانی و رجوع بطرف فوق می یابند می گویند که این از مکان نه بر آمده و تا حال طرف و جهت که
از متعلقات مکان و جسم ست از نظر این محقق نشده هنوز در حالت عروج ست و چون سالک سلوک تمام می کند و مشاهده دائمی حاصل می نماید و ملکه
نسبت حضور و شهود بهم میرساند و احتمال ذهول آگاهی بحق از باطن او برطرف می شود و بمقام تمکین میرسد و متغیر الاحوال نمی باشد و امتیاز موهوم زمان
ماضی و مستقبل و حال حجاب چشم بصیرت او نمی گردد میگویند که فلانی از زمان بر آمده است و از بالغان طریقه و ابو الوقت ست و اگرچه آن اهل تلوین
هم در تلوین حالات خویش مقام و قرار داشتند اما معتبر در آنها همان حیثیت تغیر که متعلق بزمانه است بوده و چون رجوع باطن سالک بے ملاحظہ جهت
تحت و فوق و یمین و یسار و خلف و قدام صرف بطرف ذات بحت حق تعالی می باشد و توجه بی کیف بسوی ذات بی کیف دائم می شود و بکلی انتظار
و آئینه دیدار میگردد میگویند که این از مکان بر آمده است یعنے لحاظ تحت و فوق دام مدرکه این نمی شود و غنودن عبارت از فنای اول که معبر ست
بوجود و عدم و مقام جذبه و مرتبه تلوین ست اعنی مراد از لفظ غنودن در رباعی فنای اول ست که در ابتدای سلوک فراموشی از طرف ما سوی و فی الجمله
حالت ذهول افاقت بر سالکان طاری می شود چنانچه یک ساعت دو ساعت یا کم و زیاده علی قدر قوت حال درین اوقات بیهوش می افتند و مطلق
خبر ازین عالم ایشان را نمی ماند و اکثر از اثر توجه بزرگان این طریقه علیه مبتدیان را هم این حالت رو میدهد و بعد رفع این کیفیت باز بافاقه می آیند
و اینحالت را در اصطلاح طریقه نقشبندیه وجود و عدم میگویند یعنی بودن کیفیت نبودن و اینحالت مقدمه و شروع معامله جذبه نقشبندیه است و برای حصول
این کیفیت اکثر خالی و بی خطره ماندن و کثرت مراقبه بسیار سود مند ست و چون این حالت را دوام نیست که در بعض اوقات ظهور مے نماید و در بعض
اوقات رفع می شود این را از کیفیات مرتبه تلوین شمرده اند لهذا اینجا هم تعبیر بکلمه غنودن کرده آمد که در وقت غنودن نیز گاهی افاقه هست و گاهی بیهوشی
و لفظ بیخبر که منادی ست باعتبار مناسبت که نصیب ارباب این مقام ست و بیخبری از لوازم آن اعنی لفظ بیخبر که بان مخاطب او درباعی ندا کرده شده
بلحاظ رعایت این حالت جذبه و سکر ست که از اهل این مقام سر رشته امتیاز از دست میرود و هر قدر که جذب غالب تر بیخبری از خود و غیر خود زیاده
تر و ذهول شعور و افاقه از لوازم این حالت ست و بیداری کنایت از مقام صحو و بقا ست و اشارت از مرتبه جمالیست که لا تاخذه سنة و لا نوم مراد از کلمه
بیداری که در مصرع رابع واقع ست صحو بعد سکر و بقا بعد الفنا ست که اکملین را بعد طی همه مراتب سلوک حاصل می شود و درین وقت عارف را باز امتیاز مراتب
و مدارج پیدا می گردد و حفظ و پاس آن چنانچه باید از و سرانجام می یابد اما آن امتیاز که در اوائل می باشد چیزی دیگر ست و این امتیاز که در اواخر ظهور می نماید چیزی دیگر
ست آن امتیاز نصیب همه عوام ست و این امتیاز نصیب اخص خواص و آن امتیاز متفرع از خود بینی و ناحق شناسی ست و این امتیاز ناشی از حقیقت بینی و
آئینه داری جمال باکمال بقا حق تعالی ست که بیچگیر و آنرا حالت سنه و نه حالت نوم یعنی هیچگاه فتور در علم حق سبحانه نمی شود و او تعالی همه وقت دانا و بینا ست
تا و یل السنة فتور فی الافاقة یتقدم النوم و النوم یعرض للحیوان من استرخاء اعصاب الدماغ من رطوبات الابخرة المتصاعدة بحیث یقف الحواس الظاهرة عن الاحساس
را سنه و بزبان فارسی سنه را پینک و غنودگی می گویند و درینحالت فی الجمله ذهول افاقت و فتور در احساس حواس ظاهره واقع می شود و نوم بمعنی خواب ست و درینحالت مطلق
شعور باینعالم نمیماند و بالکل تعطیل حواس ظاهره می گردد پس اینکه حق تعالی فرموده لا تاخذه سنة و لا نوم مراد آنکه نه علم اجمالی که علم کلیات ست از حق سبحانه زائل می شود و نه علم
تفصیلے که علم جزئیات ست از او تعالی بیرون دان ان الله لا یخفی علیه شئی فی الارض و لا فی السماء و کلمه باش که انشا ست مشعر از استمرار ست که لازم صحو تام و بقای بعد الفنا ست
لفظ باش که در مصرع چهارم امر واقع شده مجاز استمرار و استقرار حالت ست یعنے مدام بیدار تمام باش و همیشه بهمین مقام

قائم بمان واین دوام و مقام از لوازم صحو تام و بقاء بعد الفنا ست و خواب بمعنی فناء تام و زوال عین و اثر ست که اصلا بوجود بشریت
عود ننماید و اعنی در رباعی مراد از کلمهٔ خواب حالت فناء تام ست چنانکه مراد از بیداری که مقابل خواب ست حالت بقا دانسته و از غنودن
حالت فناء ناقص که مصطلح بوجود عدم ست و زوال عین و اثر اصطلاح فقه ست یعنی چون ثوب بنجاست ملوث گردد و آنرا بشویند اگر جسم نجاست
زائل گشت و فی الجمله رنگ که اثر آن نجاست ست باقی ماند میگویند که زوال عین شده همچنین ثوب را هم پاک میدانند و اگر آن رنگ که اثر
بود نیز زائل گشت میگویند که زوال عین و اثر شد و همچنین ثوب البته که پاک تر ست پس بهمین طریق در سلوک چون سالک از لوث خودی
و انانیت پاک می شود و فنا فی الله حاصل می کند و قدری در او آثار نفسانیه باقی می ماند میگویند که فلانی را زوال عین شده ست و داخل درجهٔ
متطهرین که اولیاء الله اند می شمارند و چون فناء تام حاصل می نماید و مطلق اثری از آثار خودی در او باقی نمی ماند و مستعد ظهور بقا بالله میگردد میگویند
فلانی را زوال عین و اثر شده ست و بالکل از لوث نفسانیه پاک گردیده و فنای اکمل او را حاصل گشته و چنین شخص فانی باز بغفلات بشریه و
احکام نفس و هوا عود نمی نماید چنانچه حضرت خواجه خواجها قدس الله سره العزیز میفرمایند که وجود عدم بوجود بشریت عود میکند و وجود فنا بوجود
بشریت عود نمی کند مراد از خواجه خواجها جناب حضرت خواجه بهاء الدین المعروف بشاه نقشبند ست قدس الله سره و فقرهٔ مذکوره قول ایشان ست و
معنی کلمهٔ وجود عدم بالا مذکور شد یعنی فناء اول که فی الجمله ربودگی و عدم افاقه در ابتدا پیدا می شود و منظور از وجود بشریت امتیاز خودی و هیچ
غفلت و شعور بما سوی بطریق سائر الناس و مقصود از وجود فنا بودن فناء اتم و اکمل که در آخر حاصل می شود پس حاصل حضرت خواجه آنکه این
ربودگی و مدهوشی که از کیفیت جذبه در ابتدای سلوک میسر میگردد باز با امتیاز خودی و شعور بما سوی عود می کند و صاحبان این حالت بعد زمانی بهوش
و افاقه می آیند و مثل دیگر عوام با مور بشریه اشتغال می نمایند و گرفتار وهم دنیا میگردند و رفته رفته چون سلوک تمام می شود و بعنایت الهیه فناء
اتم و اکمل نصیب میگردد و بالکل پردهٔ امکانیت از چشم بصیرت مرتفع می شود این چنین فانی فی الله که باین دولت مشرف گشته باز بخودی خویش
عود نمی نماید و درین دوام نمی آید اگر بعد حصول این مرتبه افاقت و شعور ست از خودی سالک دور ست اعنی پس از حصول فناء تام که اکملین را امتیاز
مراتب می باشد و نزول نموده سوی خلق می آرند تا دیگران را هدایت و ارشاد نمایند این زمان شعور و افاقت ایشان مضاف بطرف هستی
ایشان که معبر بخودی و بشریت بود نیست حالا هر نسبت و اضافت ایشان منسوب و مضاف بسوی وجود موهوب حقانی ست که حق سبحانه ایشان
را ببقا بالله مشرف فرموده ست و از نور هستی خویش ظاهر و باطن ایشان را منور نموده حدیث قدسی بی یسمع و بی یبصر مصداق حال این برگزیدگان
ست چه سمع و بصر بنده مظهر و تجلی گاه سمیع و بصیر حقیقی ست و این همه کمالات وجودیه که صفات الله اند در مرایای مخلوقات ظهور کرده اند چنانکه
باعتبار ظاهر بسبب هوا اصوات شنیده می شود و هوا متکیف بالفاظ گشته بصماخ میرسد و بسبب نور این همه مبصرات دیده می شود و در تاریکی
بینایی چشم ظاهری هیچ کار نمیکند همچنین فی الحقیقة این همه احکام و آثار و افعال و احوال بسبب حضرت وجود بظهور می آید پس در اصل و نفس
الواقع هر چه شنیده می شود بحق شنیده می شود و هر چه دیده میشود بحق دیده میشود بلکه حق می شنود و حق می بیند و این همه سماعت و بصارت اضافیه در حقیقت
مضاف بطرف حق ست و لیس کمثله شیء و هو السمیع البصیر و هر چند که این حالت عموماً بر همه طاری ست و در واقع همه را حاصل ست اما تخصیص
حال برگزیدگان که عرفا اند بجهت انکشاف این حقیقت ست که بر ایشان این معنی منکشف میگردد و فانی فی الله و باقی بالله می شوند و چنانکه
عرفا همه را لباسهای خود منور از همان یک نور می بینند همچنین محجوبان این بزرگواران را هم مانند خود دانسته از بی نصیبی می انگارند و گرفتار خودی
و نفسانیه می پندارند المرء یقیس علی نفسه و اگر گفته شود که تو از لفظ بیداری و خواب بقا و فنا خواسته و تردیدی که در میان اینها مصرع

آخر وارد ست یعنی از تساوی نیست پس اولویه و اکملیت مقام بقا از مرتبهٔ فنا ثابت می شود و مقرر این طائفه علیه ہست که اہل بقا را از اہل فنا اکمل میدانند این
سوال مقدر ست اعنی اگر کسی گوید که در متن مراد از لفظ بیداری و خواب که در رباعی امر آنها واقع ست بقا و فنا داشته شده و تردیدی که درمیان بیداری
و خواب که بمصرع آخر وارد ست خبر از تساوی هر دو حالت میدهد یعنی یا بیدار تمام باش و یا خوب بخواب پس اولویت و اکملیت مقام بقا از مرتبهٔ فنا که
پیش همه ارباب سلوک ثابت ست بچه طور معلوم شود و مقرر عرفا ست که اہل بقا را از اہل فنا اکمل می شمارند و منتهی میدانند گوئیم که تقدم در کلام مثبت
اولویت و اکملیت ست این جواب سوال مذکور ست اعنی تقدیم ذکر چیزی در کلام مثبت اولویت و اکملیت آن چیز ست از چیز مؤخر که بعد از آن ذکر شده
پس حاصل آنکه اولی آنست که بیدار تمام باشی و بمقام بقا و صحو تام فائز گردی و دوام و استقرار اینحالت پیدا کنی که مثمر بسیار نتائج از هدایت و ارشاد ست
و اگر نتوانی و بجهت قصور استعداد و یا فتور در اتمام سلوک باین مقام نرسی باید که خوب بخوابی و فنا اتم حاصل نمائی تا حالت بین بین که مثل غنودگی ست
محل استغراق و مشاهده تو نشود و امتیاز اعتبارات سد راه تو نگردد و تو بموجب ارباب السکر معذورون در حفظ و حمایت الٰهی مامون و محفوظ مانی و شاعر
اینجا خود را بتخلص و بلفظ خطاب که مشعر بمغایرت ست برای آن یاد کرده ہست که انه حینئذ ینبه نفسه عن الحالات الواردة علیها فمن جهة التنبیه و التنبه ظهرت
حیثیتان و الاثنان متغایران مراد از کلمهٔ شاعر ذات خویش ست که باعتبار مجاز نسبت این اشعار بطرف بنده ہست و الا از روی حقیقت بموجب الله خلقکم
و ما تعملون اضافت هر امر بسوی حق ست پس حاصل آنکه درین رباعی که بنده خود را بتخلص که در وست ندا کرده و خود را خود مخاطب ساخته مغایرت اعتباریه
در قائل و مخاطب ظاهر نموده برای آنست که درین وقت اعنی در حالت گفتن رباعی بنده آگاه میگرداند نفس خود را از حالات وارده بر آن نفس پس از جهة
آگاه کردن و آگاه شدن ظاهر گشتند دو حیثیته و دو چیز با همدیگر مغایری باشند گو مغایرت اضافیه داشته باشند و در اصل مغایر نبوند فیکفی للخطاب
ههنا هذا التغایر بالجمله باید که از غفلت و تباهی برائیم و در سلوک و آگاهی درآئیم این فقره هر چند داخل در شرح رباعی نیست اما گویا حاصل آنست یعنی سعی و جهد
باید کرد تا غفلت از نفس ناطقه مرتفع شود و تباهی حالات تلوین طی گشته مقام تمکین حاصل گردد و باب سلوک و ارشاد کشاده شود و آگاهی و حضور و مشاهده
و سرور بے مزاحمت شعور بغیر همه وقت میسر باشد که بیداری زندگی چند روزه توهم خویش ست و خواب مرگ در پیش اعنی این هوش و افاقه موهوم که معبر
بعرصهٔ زندگی ست و ترا در تردد معاش انداخته و گرم تلاش ساخته جز توهم تو نیست و قریب ست که خواب مرگ رو نماید و ترا بیخبری از این امور دنیاویه حاصل
آید چند روز صبر بکن هات این عالم نما و کوشش در تحصیل سعادت اخرویه فرما این هستی ما چون هستی شرر ست و فرصت همین قدر اعنی این هستی اعتباری
که ما مخلوقان را درین عالم حاصل ست مانند هستی شرر ست که ثباتی ندارد و فرصت این عرصه همین قدر ست که بیان شده پس بسبب مطالعه و غور درین معنی
بی بودی باشد که از شرم ظهور خود بغبار دیدیم و مانند حباب تمام تن آب شویم شرم عبارت از منفعل گشتن ست پس چون این حقیقت منکشف شد که ممکنات انفعال
ظهور حق نموده اند و فاعل ظهور نیست مگر او تعالی عجب فنا خود و غیر خود ازین عالم بنظر می آید و همه اضافات و نسب مانند موج و حباب با آب مینا بیدر باقی ازهم
خاک
ظهور خویش نایاب شدیم یعنی چو حباب و ردمی آب شدیم چو مانند شرر همین قدر فرصت بود چو یک چشم کشوده باز در خواب شدیم چو فقرات ماقبل گویا شرح این رباعی ست
باز احتیاج بیان ندارد و یفهم من له قلب سلیم

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی کل شیء ما خلاه باطل و کل نعیم سواه زائل و الصلوة و السلام علی رسوله الذی بذمة الدنیا و ما فیها قائل و علی آله و صحابه الذین ما منهم احد الیها مائل اما بعد
فهذا الوارد الخمسون هو المسمی بالبلاغ المبین البلاغ المبین هو بیان امور بدیهیة لاثبات امور نظریة کما قلت الدنیا فانیة و هر ادرک من هذا امور الامر بالانقطاع

عنہا فکون الدنیا فانیۃ یفہم بالضرورۃ لانک تنظر موت بنی نوعک کل یوم وفضیلۃ انقطاع القلب عن التعلقات الدنیویۃ تفہم بالنظر
وبالطبع یتعلق القلب بہا فالاکملون من الاولیاء المرجعین التابعین للرسول علیہ السلام لایبینون الا بلاغاً مبیناً لیروا الناس مایشاہدونہا
بالضرورۃ ثم یدعونہم الی النظریات المثبتۃ بالبدیہیات حتی تکون حجتہم حجۃً بالغۃً وبیانہم برہاناً قاطعاً وما علی الرسول الا البلاغ المبین لان
الرسالۃ ہی منتہی مقام الظہور لظاہر الحق ومرتبۃ اخیرۃ من القربات بین العبد والرب فی جانب النزول وتکون علۃ ایصال العباد الی اللہ
تعالی والرسل لایبینون الا الامر المبین الذی ہو الظاہر علی الناس بالضرورۃ وللہ الحجۃ البالغۃ فی بیانہم لذا اثبتوا الاعتبارات الظاہرۃ و
وقرروا الاحکام الشرعیۃ جامعۃ للمعاش والمعاد وبلاغہم بکمال البلاغۃ وبیانہم مبین فی الغایۃ وجعلوا الامور الظاہریۃ والباطنیۃ واحدۃ بشدۃ
نسبۃ التوحید وقوتہا وصارت الحقیقۃ والشریعۃ امراً واحداً بطفیلہم والاحکام الشرعیۃ کلہا موصلۃ الی الحقیقۃ بالخاصیۃ واوصلوا الناس الی الحق بالسہولۃ
بلا تردد والتفہیم بمجرد اتباع الشریعۃ وجعلوہا شارعاً عاماً للخواص والعوام والشرع ہو سبیل اللہ الذی لاعوج فیہ وہو الصراط المستقیم الذی من استقام
علیہ وسلک فنجی ومن اعرض عنہ فہلک وغوی سیما الشریعۃ المصطفویۃ التی ہی فی حاق الوسط لمرتبۃ الہدایۃ وعبرت فی کلامہ تعالی بہدی اللہ
الذی ہو الہدی فیا ایہا المحمدیون نحن ایضاً نحکم بالظاہر علی سنۃ رسولنا وما علینا الا البلاغ المبین وندعوکم الی الطریقۃ المحمدیۃ التی عبرت
فی اصطلاحنا بالمحمدیۃ الخالصۃ وہی منزلۃ عظیمۃ ومرتبۃ واقعۃ فی وسط الشریعۃ ولبہا وموصلۃ بالخاصیۃ الی حقیقۃ الشریعۃ بالسہولۃ بلا تفہیم
اسرارہا بمجرد اتباع ہذہ الطریقۃ الخاتمۃ اعتقاداً واکتساباً فاعتقدوا علی وفق ماکتبنا وما فرطنا فی الکتاب من شیء واکتسبوا علی طبق ماقلنا
فیہ وعندنا کتاب ینطق بالحق فخذوہ واتلوہ وافقہوا مافیہ لعلکم تفلحون ○

وارد در بی ثباتی دنیا و اہل دنیا

بی ثباتی دنیا و اہل دنیا و ناپائداری اعتبارات این عالم و اہل این عالم آنچہ محسوس و معقول ہمہ ہست ہیچ احتیاج بیان ندارد و آنچہ پوشیدہ و
پنہانست و آناً فآناً بہر موجود لاحق و اکثری از آدمیان آنرا درنمی یابند در شرح وارد تجدد امثال مسمی بخلق جدید و دیگر موارد تقریباً مذکور ست اگر غور
نمودہ خواہد شد مدعا خواہد برآمد اما حقیقت دنیا و اہل دنیا اینست کہ ذکر می باید باید دانست کہ دنیا عبارت ست از مدت حیات این نشأۃ ہر
ذی نفوس کہ الدنیا مدۃ بقاء النفس مع الجسد الی الموت وحق تعالی فرمودہ یریدون الحیوۃ الدنیا ومتاع دنیا ہمین راحتہا و المہای زندگی ست
والحق کہ این متاع بسیار اندک ست قل متاع الدنیا قلیل زیرا کہ زندگی چند روزہ چہ قدر ست و لذات و آلام این زندگی چہ مقدار کہ آدمی نہ تاب تحمل
کمال تصدیع و الم می آرد کہ از نہایت شدۃ وجع و غم می میرد و نہ طاقت احتمال کمال لذت و سرور دارد کہ شادی مرگ شدہ راہ فنا می گیرد
و تفصیل این امر حق سبحانہ در شرح وارد شفاء للناس در ذیل آیۃ ربنا ولا تحملنا مالا طاقۃ لنا بہ نوبیانیدہ ست و ہمان عبارت عربی کہ بندہ
را در رؤیا نمودہ اند در آن مقام مرقوم ست بالجملہ ہر قدر کہ عرصہ زندگی در یاد آلہی و اعمال صالحہ و امور حسنہ باقیہ صرف گشتہ داخل مزرع آخرت
بلحاظ حسن و خیریت عاقبت ست کہ تخم خیرات اخرویہ ہمین جا کشتہ میشود و ہر قدر کہ در غفلت و افعال فاسدہ و چیزہای فانیہ صرف شدہ داخل
مزرع آخرت بلحاظ قبح و شریت عاقبت ست کہ تخم شر و عقابیہ نیز اینجا کاشتہ میگردد و بدانکہ اہل دنیا و دنیادار و مردم دنیا عبارت از
کسانی ست کہ مصروف در تن پروری و بجان و دل مشغول در تحصیل چیزی کہ سرانجام اکثر لوازم حیات موقوف بر آنست باشند یعنی زر تلاش بودند و آشنا
بغرض شوند مطلق حیا و مروت و وفا و محبت ندارند و از صفای باطن و انجلای قلب اصلاً واقف نیستند و دنیا را بر دین مقدم دانند کہ لایجتمع خوفان
خوف الدنیا و خوف الآخرۃ و اکثری از ایشان چنان شر الناس و خناس و خیدان بنفس و بد باطن و آنقدر نا اہل و مردم سبک و سہل می باشند کہ اطلاق حرف سگ دنیا

جز آنها می زیبد و اگر نظر بر این چنین نا اهلان نابکار و سگان جیفه خوار کرده مراد از اهل دنیا صرف نیکان دنیادار و خوبان اهل روزگار و ازین نیز گنجایش دارد جهال ارباب دنیا بابت دنیا اند که تزیین دنیا وابسته بوجود ایشان ست و لولا هولاء لخربت الدنیا و قال علیه السلام اتقوا الدنیا فوالذی نفسی بیده انها لاسحر من هاروت و ماروت و تارک دنیا کسانی هستند که مصروف در تن پروری نباشند گو بسبیل لابد منه ادای و لنفسک علیک حق از ایشان نیز شود و سعی در تحصیل مال نمایند گو بطریق هدایا بسیار فتوح بخواهست ایشان حق تعالی فرستد و باندگان الهی محض لله بغیر ضمانه آشنا و دوست باشند گو بندرت بسبیل اتفاق غرضی هم بمیان آید و با همه کس بحیا و مروت پیش آیند گو بعض اوقات بمصلحت هیبت ظاهر نمایند و همگی مصروف در کار دین و عالم آخرت باشند و بطرف این عالم بقدر اقتضاء ضروری بشری متوجه شوند و اعلموا ان الدنیا عبارة عن الاعتبارات الفانیة الموهومة التی تغرون بها فی اوهامکم و غرتکم الحیوة الدنیا بعدم ادراک الحقیقة و ما الحیوة الدنیا الا متاع الغرور و ان تصبروا و ترکوا اتباع اوهامکم و اهوائکم و تتقوا و تجتنبوا عن الالواث النفسانیة و الطبیعیة و تفعلوا ما امرکم الله به یکشف الحقیقة فی الشرع المصطفوی و الطریق المحمدی فان ذلک من عزم الامور و الجهلاء الذین یفرحون بما عندهم من اموال الدنیا و یحبون ان یحمدوا بما لم یفعلوا من ترک الدنیا فلا تحسبنهم بمفازة من العذاب و هم فی ابتلاء من العذابات المتنوعة و لهم عذاب الیم بالافکار و الترددات الکثیرة لا یخفف عنهم العذاب ما لهم من ولی و لا نصیر و الذین اعتصموا بحبل الله و توکلوا علیه و قعدوا فی مقعد صدق و لا یذهبون علی ابواب الامراء و السلاطین اولئک هم عباد الله الذین لهم العزة فی الدنیا و الآخرة و الله بعباده بصیر یعز من یشاء بعطاء القناعة و یذل من یشاء بابتلاء الطمع بیده الخیر و هو علی کل شیء قدیر ربنا افرغ علینا صبرا من لدنک فی معاش الفقر و ثبت اقدامنا علی مقام التوکل و انصرنا بالنصرة الباطنیة و الظاهریة و ارزقنا من عندک رزقا حسنا انک انت العلیم الخبیر الله سلطنت دنیا به آنهمه نیست که در نظر این گدایان طماع عظم و شان آن می آید بچشم اهل حرص و هوا جمال آن می نماید تکبر شاهانه خطا ست که بزوال و هلاک فنا ست و کبریائی درویشانه بجا ست که بر اعتماد و حمایت خدمت شاه آگاه را غرور شاید که دنیا این همه نباید و درویش و دراز خویش را فروتنی نباید تا دنیا غالب نیاید منکم من یرید الدنیا و منکم من یرید الآخرة و الله علیم بما فی الصدور رباعی تا کی مغرور بادشاهی بودن ؛ هنگامه گر جهان پناهی بودن ؛ امروز بهر چه میتوانی می ناز ؛ فردا تو بیا دکس نخواهی بودن

بادشاهی عبارت از حکم رانی ست و این امر اگرچه بظاهر نصیب سلاطین ست اما اگر غور نمائی این حکومت بقدر حال هر ذی حیات را حاصل ست که بدست و پای و دیگر اعضاء خود حکم رانی می کند و حرکت باراده می نماید و هر قدر که مملکت او را داده اند در ان تصرف دارد و حاکم فرزندان و توابع خویش ست پس بدین تقدیر هر شخص بادشاه هست و مسئول از بادشاهت خود چنانچه در حدیث وارد ست کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته و جهان پناه بادشاهان را مجازا می گویند که متعلق بوجود ایشان صلاح و خیریت جهانیان می باشد همچنین هر شخص برای خود جهان پناه هست که پیش او جهان از و قائم ست و مراد از امروز زمانه حال و عرصه این هستی موهوم ست و از فردا هنگام پس از مرگ و وقت معلوم اگر سلیمان زمان ست تختش بر باد ست و اگر سکندر جهان محروم از آب حیوان حاصل آنکه بوجود اسباب و حصول اقتدار این عالم فریفته نباید شد حضرت سلیمان علی نبینا و علیه السلام با آنهمه اسباب و اقتدار که هیچکس را نبوده و نخواهد بود آخر نماند پس اگر بالفرض کسی از سلاطین دعوی کاذب سلیمان جاهی نماید و بفریب وهم در آید هر چند او بادشاهی خود را در ظن خویش قائم و برقرار پندارد اما فی الواقع ثباتی و قراری ندارد و هر لحظه تخت سلطنت او که تخت روانش می نامند بسوی فنا روان ست و هر آن او ازین ملک گریزان و لطف وارد شدن لفظ روان برای تخت سلیمان که بر باد میرفت و بر باد رفته ظاهر ست و قصه سکندر و محرومی او از آب حیات با وجود رسیدن تا چشمه حیوان هم مشهور و معروف ست و این وارد خصوصا در غور احوال سلاطین وارد هست و عموما مناسب حال هر شخص چنانکه بالا در شرح رباعی بیان گشته کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته فرصت غنیمت شمار و تخم خیرات بکار که دنیا مزرع آخرت ست و باقی ندامت و حسرت نظر عبرت بر خود و دیگر جهانیان باید گشاد

و فرصت را از دست نباید داد که این عرصهٔ زندگانی باز میسر نخواهد گشت و هر قدر که فرصت است باز بدست نخواهد آمد و دنیا دار العمل است هر که هر چه در اینجا
کاشته ثمرات آن در دار الجزا که عالم آخرت است خواهد یافت پس هر قدر توانی در اعمال خیر قصور منما و اوقات خود را ضائع مفرما که باز در عقبی
ندامت و حسرت فائده نخواهد بخشید و کسی از گفتن فارجعنا نعمل عملاً صالحاً باز درین عالم نخواهد رسید زیاده پند و نصائح در کتب مسطور است
و ترا هم عقل و شعور و السلام و الاکرام اعنی تفصیل جزئیات اعمال خیر و اشغال و اذکار و تهذیب اخلاق در کتب فقه و سلوک و اخلاق مرقوم است
و ترا هم عقل و شعور دریافت آن حاصل است لهذا اینجا مفصل هر جزئی را بیان نکرده و اختتام کلام بر کلمهٔ سلام و اکرام که دعاء خیر است نموده
و معنی دیگر آنکه پند و نصیحت در لوح هر دل که مرقوم است و هر نفس را بالضرورة نیکی و بدی خود معلوم و نفس و ما سوها فالهمها فجورها و تقوها قد افلح من
زکها و قد خاب من دسها موعظهٔ حسنه هر یک فعل جزئی را بیان کرده بر بندگان خدا طعن و تشنیع کردن و از کلمات خود بر دل ایشان
بار افگندن و خود را در کشیدن راه و رسم واعظان بیخبر و ناصحان بی اثر است که هیچ فائده و سود ندارد و هیچکس سخن کسی را نمی شنود و از آگاه
گردانیدن بر یک امر جزئی همه امور خیر و شر معلوم نمیگردد و بگفتهٔ کسی دل کسی بطرف چیزی راغب نمی شود و از چیزی بیزار نمی گردد تا که مقلب القلوب
جلت قدرته دل را بطرفی نگرداند پس عرفا اول ببرکت صحبت خود دل مخلصان خود را پاک از تعلق ما سوی میگردانند و بجذب محبت خویش کشیده
و اصل بحقیقت میسازند و مشرف بحضور و شهود حق می فرمایند بعد از آن کلیات اوامر و نواهی را بایشان می فهمانند و درین ضمن بتقریب بعض جزئیات
هم بیان میکنند لیکن در اصل منظور ایشان ارادهٔ معنی کلی است بخلاف اهل ظاهر که ملحوظ ایشان هر امر جزئی که بیان
کنند همان می باشد اگرچه بتقریب معنی کلی هم در بیان آید پس مقلدان فقط ظاهر شرع بمردمان می آموزند و محققان هم ظاهر شریعت بسیار لکن
تعلیم می نمایند و هم از حقیقت شریعت اینها را بقدر استعداد بهره یاب میگردانند و در بواطن ایشان چراغی از نور هدایت حق می افروزند تا از روشنی
آن خود بخود امور خیر و شر را می بینند و از شر پرهیز می نمایند و بخیر اقبال میکنند پس هدایت عرفا و اولیا هدایت کلیه است و هدایت علما و صلحا هدایت
جزئیه و هر دو مظهر هدایت مطلقهٔ حق تعالی اند و هدایت او جل برهانه هدایت حقیقیه است و ان هدی الله هو الهدی رباعی شاها چو گدا با دل غمناک
نشین ٭ بیباک چنین نه زیر افلاک نشین ٭ زان پیش که با خاک برابر گردی ٭ از تخت فرود آ و بر خاک نشین ٭ درین رباعی نیز همان طور پند و نصیحت
کلی است که بالا مذکور شد یعنی در مصرع اول که هر پادشاه را خواه سلطان آب و گل بود خواه سلطان ملک دل امر بغمناکی نموده و این امر کلیه
سر همه خیرات است که در دل هر که غم و فکر معاد خواهد بود البته از وجز عمل خیر ظهور نخواهد نمود و موجب آمرزش و مغفرت است که رقة القلب
مستجلب الرحمة و در مصرع ثانی که نهی از بیباکی کرده از لفظ افلاک منظور گردش آنها داشته که موجب تغیر زمانه است البته که تصور
این معنی مثمر خیرات بسیار است و هر که بیباکانه گذران نخواهد نمود و در نظر او تبدل و تغیر زمانه هر وقت خواهد بود و از حق تعالی خواهد ترسید
همه احوال او خیر مآل خواهد گردید و در مصرع ثالث که فنای هر شخص و با خاک برابر گردیدن هر واحد بیان کرده البته که این مطالعه مصلح جمیع
احوال است که همه شرور و سیئات از فراموش کردن موت بظهور می آید و در مصرع رابع که حکم بخاک نشینی است و مراد از آن عجز و انکسار
است بجناب حق تعالی البته که معنی کلی است و راس همه طاعات که هر امر شر از سرکشی و نفسانیة بوجود می آید و مقصود از کلمهٔ از تخت
فرود آمدن از مسند تکبر و غرور فرود آمدن و ترک دعوی انانیت کردن است و در مصرع اخیر کلمهٔ فرود را وقف باید کرد و حرف دال را
بالف وصل نباید ساخت تا وزن درست ماند و این قسم اکثر جا در کلام استادان واقع شده بر متتبع پوشیده نخواهد بود ۵۵

هو الله الصمد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الحکیم الاحکم الذی خلق فسوّی والعلیم الاعلم الذی قدر فهدی والصلوة والسلام علی رسوله محمد المصطفی احمد المجتبی وعلی آله واصحابه نجوم الهدی

اما بعد فهذا الوارد الحادی والخمسون هو المسمی بالحکمة الکاملة الحکمة هی العلم باحوال اعیان الموجودات کما هی فی نفس الامر فان کان بقدر الطاقة البشریة فهذه حکمة ناقصة کما هی تحصل لسائر الحکماء المجازیة من الافراد الانسانیة وان کان بلا ملاحظة قید الطاقة البشریة فهذه حکمة کاملة کما هی حاصلة للحکیم الحقیقی جل برهانه لانه تعالی علیم بها علی ما هی علیه فی نفس الامر حسب العلم الالهی الذی هو علة ایجادها وابداعها وانه قد احاط بکل شئ علما وکم من عجائب القدرة الالهیة التی هی واقعة فی نفس الامر لا تقدر الطاقة البشریة علی ادراکها وتعجز عن درک کنهها فاما من مظاهر الحکمة الکاملة الا من هو علمه الله من لدنه علما کالانبیاء والاولیاء علیهم السلام فالحکماء الذین یقال لهم الفلاسفة فلهم حکمة ناقصة لتشارکه نقص عقولهم الذی هو المسمی بالطاقة البشریة والاولیاء الذین یقال لهم الصوفیة داخلون فی زمرة الحکماء الاشراقیین ان کانوا من اهل الباطن والکشف لان کشفهم وعرفانهم ما خرج عن الحجابات الانفسیة الآفاقیة وما طلعت علیهم شمس الحقیقة التی هی وراء الانفس والآفاق واراهم الله آیاته الظلالیة فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم ولتابعیهم من بیان المهدیین الخالصین انه الحق ووراء هذه الآیات وتتم الحجة بالنص وسد الحجة البالغة والمهدیون الخالصون هم المظاهر للحکمة الکاملة بالجملة لما اقتضت الحکمة الکاملة الالهیة ان تظهر مقتضیها خلق الله الانسان بعث فی الافراد الانسانیة رسولا من انفسهم یتلو علیهم آیاته ویزکیهم ویعلمهم الکتاب والحکمة وعیّن فی امة کل رسول صدیقین الذین صدقوه حق التصدیق وصاروا خلفاءه حتی بعث خاتم النبیین علیه الصلوة والسلام وکمل به الرسالة وختم واظهر ایضاً فی امته صدیقین فصاروا الخلفاء والائمة والاولیاء واظهر من نسل حبیبه شمساً مضیئاً کاشفاً للغطاء هادیاً للورا مهدیاً بالهدایة المحمدیة الخالصة سالکاً علی المسالک النبویة ناصراً للدین موصلاً الی الحق الیقین وجعله امیر المهدیین وذا الولد الامین فتبارک الله احسن الخالقین ۞

وارد در حکمت تعلق نفس با بدن

حق تعالی نفوس مجرده انسانیه را بکمال حکمت بالغه خویش متعلق باجسام ساخته ومتصرف درانها گردانیده تا بر حضرت انسان که خلیفه اوست جل سلطانه هیچ اسرار علویات وسفلیات وکلیات وجزئیات پوشیده ومخفی نماند زیرا که علم هر شئ چنانچه باید بی حصول نسبت تامه بآن شئ حاصل نمی شود اگر این تشبیه جسم انسان را لاحق نمی شدی انسان نگشتی ملک صرف بودی وانا مور تشبیه غافل ماندی واگر آن تنزیه نفس ناطقه در انسان نبودی حیوان مطلق شدی وازامور تنزیه آگاه نگردیدی پس حکیم علی الاطلاق جلت حکمته از ترکیب ملکیة وحیوانیة انسان را پیدا ساخت ومراتب علو وسفل انسانیه را متعلق بکمی وزیادة جزئین بران نمود یعنی در هر فردی که اوصاف ملکیه غالب بر اوصاف حیوانیه ست آن فرد اکمل ست از فردی که درو اوصاف حیوانیه اکثر ست از اوصاف ملکیه که در بالکل انقطاع از امور حیوانیه نمودن وملکیه صرف پیدا کردن کمال انسانی نیست که این حالت همه ملائکه را حاصل ست فضیلت انسان درین امر چه شد چنانچه تمام منصرف در امور حیوانیه شدن نیز کمال انسان نیست که این کیفیت همه حیوانات را میسر ست فضیلت انسان درین امر چیست پس اکمل همان ست که ملکیه وحیوانیه را جمع در خود داشته داد هر دو بقدر آن دو جانب ملکیه را غالب وجانب حیوانیه را مغلوب دارد یعنی عمل موافق شریعت مصطفویه علی صاحبها الصلوة والسلام نماید وعلم مطابق حقیقة شریعت پیدا کند واوصاف واخلاق وکمالات باطنیه آنچه در طریقه محمدیه مسلوک ست بهم رساند جامع جمیع مراتب گشته آئینه دار جمع الهی شده فیضیاب از جمع محمدی گردیده حضرت انسان شود وحقائق وشامل ما فی الکون من الخلق والامر گردد اینست بیان حکمة تعلق گرفتن نفس با بدن وتصرف پیدا کردن آن در جسم که جمال تنزیه هم در همین آئینه تشبیه دیده شود

دکمال تشبیه نیز درهمین مرتبه فهمیده گشته رباعی موجود چو بعالم اظهار شدیم ۰ آگه ز همه نهفته اسرار شدیم ۰ ایدر ز نیرنگی خود فهمیدیم ۰ وقتیکه بصد رنگ
نمودار شدیم ۰ منظور از عالم اظهار عالم شهادت ست و نهفته اسرار عالم غیب و نیرنگی تجرد از ماده و بصد رنگ نمودار شدن مقترن با ده گشتن پس حاصل
آنست که چون در عالم شهادت پیدا شدیم اسرار عالم غیب بر ما منکشف گشت و تجرد نفس ناطقه انسانی فهمیدیم که مقترن با ده شدیم و آلات پیدا کردیم
الاشیاء تتبین باضدادها زیراکه امتیاز هر شئی بسبب ضد آن شئی پیدا گردیده و ظهور همه امور و اشیا بسبب اختلاف حیثیات و اعتبارات شده
پس مجردات را از مادیات توان شناخت و آلهیات را از طبیعیات توان یافت لهذا علم آلهی را که فنی از علم حکمة ست ما بعد الطبیعة نیز گفته اند
والا وجود آلهیات از طبیعیات مقدم اند و ازین راه آن علم را ماقبل الطبیعة هم میگویند لطیفه روحیه بے اقتران بکثافت جسمیه محروم از ادراک لطافت
خود بود یعنے نفس انسانیه پیش از تصرف کردن در آلات جسمانیه محروم از دریافت حالت تجرد و لطافت خویش بود و مفصل خود را مع کمالات
خویش که در استعداد خود داشت ادراک نمی نمود و علم حضوریش تماشای تفصیل علم حصولے نمیکرد لهذا حق تعالی فرمود لقد خلقنا الانسان فی احسن
تقویم ثم رددناه اسفل سافلین الا الذین آمنوا وعملوا الصالحات معنے اینست بدرستی که پیدا کردیم ما انسان را در نیکوترین تقویم یعنے روح او را از علویات
ساختیم که عالم مجردات و آلهیات ست پس رد کردیم او را با سفل سافلین یعنے اول خلقت نفوس ناطقه انسانیه نمودیم بعده مقترن با ده و آلات جسمانیه
نمودیم تا بسبب تصرف درین آلات مفصل ادراک کلیات و جزئیات نماید و تحصیل کمال فرماید و استثناء مومنین و صلحا که درین آیه کریمه واقع شده
بآن معنے نیست که ایشانرا اقتران با ده و تصرف در آلات نمی باشد بلکه مراد آنست که مومنین و صلحا عبارت از ذوات شریفه است و ایشان با وجود رد
با سفل سافلین که اقتران با ده و جسم باشد گرفتار لذات جسمانیه نمی شوند و مدام متوجه عالم مجردات اند و زیاده از بیش معرفت و مناسبت بآنمرتبه پیدا کرده
اند همیشه بطرف ذات مجرده و تنزیه بحت حق تعالی متوجه اند و آنچه حاصل آمدن این جهان بود با خود برداشته اند و از مضرات این عالم محفوظ
اند پس این چنین اشخاص اگرچه بظاهر بطرف اسفل نزول کرده اند اما فی الحقیقة با علی علیین عروج نموده اند و سزاوار اجر عظیم و عطا ربی منت آن کریم
شده اند فلهم اجر غیر ممنون چه ادراک نفس بتفصیل هر کمالات مفصله را موقوف بر آلات ست و آلات از مادیات این فقره متعلق بمعنے آیه مذکوره است یعنے
انسان که در احسن تقویم مخلوق گشته ست بی فرود آمدن با این اسفل سافلین بمرتبه کمال خود نمیرسید زیراکه ترقی انسان متعلق بعلم ست و تحصیل علم
موقوف بر تصرف نفس ست در آلات جسمانیه که از سفلیات ست و بعد مفارقت نیز این ملکات حاصله در وی باقی خواهند بود لاریب فیه عقلا و
لا نقلا یعنے بعد مفارقت روح ازین بدن عنصری این ملکات که بسبب این آلات نفس انسانیه را حاصل گشته است زائل نخواهد شد و باقی
خواهد ماند و نتائج حسنات و سیئات همراه خواهد بود که هم با دله عقلیه این معنے ثابت ست و هم بزبان شرع این امر ظاهر و هویدا که نفوس
انسانیه را برای همین تجارت اینجا آورده اند و سود و بهبود این معامله در آن جهان خواهند یافت و کسانیکه قدر تجارت را ندانسته فقط جنس
ناکاره این جهانی را خریداری کردند در خسران و زیان ماندند و نقد خود را که بے علمی از عقوبات بود نیز از دست دادند اولئک الذین اشتروا
الضلالة بالهدی فما ربحت تجارتهم وما کانوا مهتدین رباعی نیرنگی تشبیه ضرورت افتاد ۰ در عالم تنزیه کدورت افتاد ۰ آن دل که چو آئینه صفا
آئین بود ۰ اکنون بگرفتاری صورت افتاد یعنے نفس انسانیه را متوجه شدن باین عالم تشبیه و تعلق با بدن عنصری پیدا کردن ضرور افتاده که
بدون این امر کسب سعادت ابدیه نمی تواند و با آنعالم تنزیه و تجرد نفس ناطقه کدورت این جسم مادی منضم شده پس آن دل که مانند آئینه
همگی صفا در صفا داشت و در دام امتیاز این اعتبارات موهومه نیامده بود حالا بگرفتاری صورت و تشبیه افتاده و امتیاز اعتبارات دامنگیر او
شده خداش بیامرزد و نفع این معنے باو رساند و از ضرر محفوظ دارد بطفیل حضرت سید المرسلین و شفیع المذنبین صلوات الله وسلامه علیه

هو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی القی علی عبدہ قولاً ثقیلاً وجعلہ للناس ہادیاً ودلیلاً والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد لم یتخذ غیر اللہ خلیلاً وعلی آلہ واصحابہ الذین اتخذوا الی ربہم سبیلاً **اما بعد** فہذا الوارد الثانی والخمسون ہو المسمی بالقول الثقیل ان کان القول ثقیلاً علی اللسان لفظاً او علی الآذان بما فیہ من سوء المعنی فہو قبیح ومذموم ولا یجئی فی کلام الفصحاء والعرفاء وان کان ثقیلاً باعتبار جزالۃ المعنی وعظمتہ ورعبہ الذی یقع علی القلوب فہو حسن ومحمود ویکون فی کلام البلغاء والعرفاء کما قال عز وجل بہذا الاعتبار انا سنلقی علیک قولاً ثقیلاً فلما القی اللہ علی قولاً ثقیلاً وہو لفظ کن وصرت موجوداً فعاً فعاً بامرہ فقلت یا رب لا طاقۃ لی باحتمال ہذا القول الثقیل والقض ظہری ووزر الوجود وضاق صدری بہذہ القیود قال لا تخف ولا تحزن ووضعنا عنک وزرک الذی انقض ظہرک وشرحنا لک صدرک ورفعنا لک ذکرک بارتفاع انانیتک عنک فانظر ان مع العسر یسراً وہذا الموطن مقام اجتماع العسر والیسر بحیثیۃ التقیید عسر وبحیثیۃ الاطلاق یسر فان مع العسر یسرا فاذا فرغت من اداء حقوق تلک الاعتبارات فانصب فی العبادۃ الخالصۃ والی ربک فارغب

وارد در بیان آنکہ امتیاز معصیتی ست کہ از نفس زائل نمیشود

امتیاز را بلفظ معصیت ازان تعبیر کردہ کہ امتیاز منشاء دوئی ست و دوئی حقیقت مہجوری ست و مہجوری از مطلوب معصیتی ست عظیم و اگرچہ ادراک وصل ہم متعلق بامتیاز ست الا حمید ابہری و تمیز یعنی این چنین وصل ہم از جملہ فصل ہے شمارند و از فراق شوق انیقدر مغایرت کہ در حالت قرب و وصل می ماند بحال خود روا نمیدارد و این اقربیت ہم بفضل الٰہی ہمہ وقت حاصل ست و او تعالیٰ بہمہ کس از رگ گردن ہم نزدیکتر ست لیکن این امتیاز کہ بنفس انسانیہ را لاحق شدہ نیز امری ست کہ بعد از مرگ ہم زائل نخواہد شد و نتائج و ثمرات آن مترتب خواہد گردید و امتیاز را معصیت در حالت غلبۂ شوق احدیت مجردہ کہ بے اضافت مطلق ست گفتہ و این کلام مائل بجانب حالت سکر ست و الا باعتبار حالت صحو کہ مقام بقا ست امتیاز دولتی ست عظمی کہ موجب وصل و قرب ست و حق تعالیٰ بندگان خود را بآن مشرف ساختہ و عارف باللہ گردانیدہ و لطف بے امتیازی ہم بسبب امتیاز معلوم گردیدہ و حقیقت این ہر دو مطلب را خواہد فہمید کسی کہ خواہد فہمید و زیادہ تصریح بے لطف ست **قاعدہ** ہر کلمہ کہ از عرفا در بیان می آید ناشی از حالتی و کیفیتی می باشد و در ہمہ اوقات یک حالت نمی ماند پس از ہر کلمہ پے بآن حالت کہ ازان خبر میدہد باید برد و ہمہ اقوال را موافق یک حالت بتکلف نباید گردانید و ہر قول را متعلق بہمان مقام کہ دال بر آنست باید فہمید و ہر کلمہ را بمرتبہ مناسب آن داشتہ سر رشتۂ اصل مطلب را کہ بنیاد بر آنست از دست رہا نباید کرد کہ درینصورت ہرگز ترا اشکالات در فہمید مطالب کلام بزرگان در پیش نخواہد آمد و ہمہ شبہات حل خواہد و باید دانست کہ افاضۂ ہر مطلب از جناب الٰہی بر بندگان او بموجب اقتضاء وقت و حال می شود و کلمات جامعہ عطا می گردد لہذا او سبحانہ در حق کلام خود فرمودہ لا رطب و لا یابس الا فی کتاب مبین و بعض آیات ناسخ اند و بعض منسوخ و در احادیث شریفہ ہم مطالب مختلفہ بیان گردیدہ نا واقفان کہ از حقیقت فہمی معذور اند می خواہند کہ ہمہ کلمات را بر یک نہج فرود آرند حال آنکہ خود ہم ہمہ وقت بیک طور کلام نمی کنند گاہے کلمات خوشی و شادی بزبان می آرند و گاہی حرفہای غم و اندوہ بیان می کنند و گاہے مطالب معاد بیان می نمایند و گاہی مطالب معاش بلب آشنا می سازند علیٰ ہذا القیاس حسب الاوقات و بموجب مقتضاء حال تکلم میکنند و حقیقت بیان خویش ہم نمی فہمند فافہم لانہ ینفعک نفعاً کثیراً فی تفہیم المطالب لان الانسان لا یکون فی حال واحد آناً مع دوامہ فی مقام الانسانیۃ بل اللہ کل یوم ہو فی شان مع انہ لیس متغیر فی حد ذاتہ **رباعی** از محفل ہستی ست بیرون آسودن

شادی و طرب هست انعم افزودن ✽ هرچند همه بعیش و عشرت گذرد کم نیست مصیبت اینکه باید بودن ✽ اینجا مراد از هستی هستی اعتباری ست
که حیات حیوانیه باشد و در قید حیات من کل الوجوه آسوده شدن محال ست و منظور از لفظ شادی و طرب آن خوشی که متعلق با مور اعتباریه این
جهان بود و فی الواقع که از دیاد چنین شادی و نشاط عین ایذا و غم ست و هرچند تمام عمر در عیش و عشرت گذرد پیش از خود گذشتگان این مصیبت
کم نیست که در چنین گرفتاری تقیدات باید بود و از فضاء اطلاقی باز باید ماند در دسر هر قدر که کمتر بهتر طبع نازک که سخن کس بر نمی دارد بار هستی
که سنگ راه حق پرستی ست چگونه بر دارد بودن سر همین در دسر ست چنانچه شعر بنده هست **للمصنف** درد سر ما همان سر ماست ✽
باری که بدوش ماست دوش ست ✽ نازک مزاجان که بتقید اطلاقی هم سر فرود نمی آیند چسان بر خود گرفتاری این هستی مقید که امتیاز
خودی دارد روا دارند لذا قال من قال اشتهی عدما لا وجود له این قول منسوب بسلطان العارفین بایزید ست قدس سره و چون ایشان درین
قول میل خود بسوی عدم بیان کرده اند بنا بران نام ایشان در متن ننوشته و پوشیده داشته تا حسب خواهش ایشان عمل نموده آید و چون
بالکل معدوم گشتن موجودات ممکن نیست در شرح اسم ایشان ظاهر کرده و معنی این قول آنست که میخواهم عدمی که آن را وجود نباشد مراد قائل
شاید که از عدم وجودی علم ست و از وجود علم و امتیاز و الا عدم را وجود نیست که تمنای لا وجود له بران کرده آید و همین معنی را عزیزی دیگر باین
عبارت گفته که اشتهی عدما لا یعود ابدا و مصیبتنا موت که فنا صورت نوعیه هست باعث افنای نفس ناطقه نمی گردد تا انجام تعین روحی تا قیست
که هنگامه جزا و سزا بآن متعلق حاصل آنست که اگرچه بعد موت نفس ناطقه را چنین حیات حیوانیه که بالفعل نصیب ست دامنگیر نخواهد بود لیکن باز
علم و امتیاز مع تعین امکانی باقی خواهد ماند و دل نازک عالی همتان آزاد طینت قید هیچ مرتبه برای خود قبول نمی نماید گو میسر شود یا نشود الوهیتی
که در ایشان جلوه گر ست بسوی معنی امکانی سر فرود نمی آید **رباعی** گر زنده ام آلوده با فکار تنم ✽ در مرده همان بهشت و دوزخ وطنم ✽ یارب
تو بگو بذات پاکت سوگند ✽ کز دوش چگونه بار هستی فگنم ✽ یعنی تا که آدمی زنده هست گرفتار در دام مقتضیات حیات حیوانی ست و در ترد د معاش
و زندگانی و بعد مرگ یا شیفته بعجائب بهشت فریفته خواهد شد و دوزخی بعقوبات دوزخ مبتلا خواهد گردید پس از جناب الهی مسئلت رهائی ازین دام
اعتبارات می نماید تا باشد که جذبه از جذبات الله برسد و او سبحانه مخصوص بعنایت خاصه خویش با وجود لاحق شدن این همه امور اعتباری
ازین توهمات در دنیا و دین آزادی کرامت فرماید و بشهود ذات بی کیف مشرف گرداند بمنه و کرمه و لطف سوگند دادن بذات پاک که مبرا از همه
اضافات ست ظاهر ست و هم کلمه و سوگند مشعر از حالت قرب خاصی ست که چنین معاملات در عالم شوق و محبت محبان را با محبوبان و سیله
نه که از راه بی ادبی ست لذت و کیفیت آن دل صاحب معامله میداند یفهمه من یفهمه و محبوبان هم از راه محبوبیة با محبان قسم و سوگند بمیان می
آرند و ازینجا اسرار قسمهای قرآنی که او سبحانه پیش محب و محبوب خویش صلی الله علیه و سلم بیان فرموده هست باید فهمید و باید دانست قسم که
خورده می شود بر دو وجه میباشد یکی بوجه تعظیم مقسم به چنانچه قسم خدا و رسول و قرآن و بزرگان مے خورند تا بسبب تعلیق مطلب قائل بآن ذوات
معظمه عظمت قول او در قلب سامع اثر نماید و کلام او را باور کند و اعتبار نهد و این قسم علی السویه هم پیش محبان و دوستان هم پیش مخالفان و دشمنان
میخورند و یکی بوجه محبت مقسم به چنانچه دوستان با دوستان سوگند بمیان می آرند که بسر عزیز شما یا بجان عزیز شما و مثل قسم فرزندان و عزیزان
میخورند تا بسبب تیقن و ثبوت محبت قائل بآن مقسم به و تعلیق مطلب خویش بآن محبوب در دل سامع تاثیر شود و سخن او را صادق دانند و
رهست انکار و این قسم اکثر با دوستان بمیان می آرند و بندرت پیش مدعیان و مخالفان هم میخورند چنانچه قسم عزیزان خود
خوردن چیز معروف ست پس آن وجه اول که قسم بالعظمة باشد مخصوص بندگان ست و احتمال تصور آن در جناب اعظم الهی جائز نیست زیرا که

او تعالی اعظم همه عظاست مگر اینکه اگر حق سبحانه قسم بعظمت خود و بهان قسم بذات خود شش باشد بدیگری چه گنجایش دارد و وجه ثانی که قسم بمحبت ست مختص بهیچ یکی از عبد و معبود فیست . برو ہست که حق سبحانه هم چنین قسم المخلوقات خود خورد و چونکه منشأ مجموع مخلوقات حب ست که کلمهٔ فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق دلالت می نماید و این رحمت واسعه همه موجودات را بردای رحمتی وسعت کل شیٔ پیچیده و حضرت وجود را با موجودات عجب نسبت رافتی بنظر می آید که چه بیان نماید الله الله راز ینجاست که آن رب العالمین در کلام مجید خود سوگند باکثر چیزهای عالم خورده که سر آن از نظر عوام پوشیده ست و چرا نخورد که او هر مخلوق را بلحاظ خالقیة و ربیة خود جان دوست میدارد که هیچکس هیچکس را دوست نمی دارد و حضرت وجود سلامت موجودات میخواهد اینست اسرار قسمهائی قرآنیه که حق تعالی قسم آفتاب و مهتاب و نجوم و روز و شب و کوه و تین و غیرها من الموجودات و المخلوقات خورده است والله اعلم بحقیقة کلامه ؎

هو الباقی

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الوهاب التواب الغفار لمن تاب و اناب یمحو ما یشاء و یثبت و عنده ام الکتاب و الصلوة و السلام علی رسوله محمد حبیب رب الارباب و علی آله و اصحابه الذین طوبی لهم و حسن مآب اما بعد فهذا الوارد الثالث و الخمسون هو المسمی بالبصائر من الرب هذا بصائر من ربکم و هدی و رحمة لقوم یومنون البصیرة هی الحجة و البصائر جمعها کما قال عز و جل بل الانسان علی نفسه بصیرة قال الاخفش جعله هو البصیرة کما تقول للرجل انت حجة علی نفسک فکل انسان بصیرة علی نفسه من ربه ای حجة بالغة منه الله الحجة البالغة و یخبر نفسه بالطبع من الخیرات و السیئات بالهام الله تعالی و یلهمها ربها فجورها و تقویها قد افلح من زکیها و قد خاب من دسیها فباعتبار النسبة الزمانیة لا یبقی من السیئات و الحسنات الاحین فعله و حصوله و بعد هذا یمحو الله و یفنیه بمقتضی کل شیٔ هالک الا وجهه و باعتبار النسبة الدهریة یبقی آثارها و نتائجها و الباقیات الصالحات تبقی ابدا و ثمراتها و السیئات القابلات لجزاءها ایضا فیغفر الله لمن یشاء بفضله و یبدل الله سیاتهم حسنات برحمته التی کتب علی نفسه و یعذب من یشاء بعدله و لا یضیع اجر المحسنین لمن یشاء باحسانه و یجعل لمن یشاء اعماله حبطا بمقتضی جلاله و قهره و باعتبار النسبة السرمدیة لا یفنی شیٔ من الاعمال قط و لا یخرج الممکن من الانفعال ابدا فی هذه المرتبة بین یدی الواجب اذ الانفعال و النقص الذاتی لا یقدح فی حق العبد بل یقبله الله بقبول حسن و یجعل هذا العجز مرآة القدرة و هذا النقص مظهرا للکمال و هذا العصیان مورد رحمته و غفرانه لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا و ترحمنا لنکونن من الخاسرین قد جاءکم بصائر من ربکم فمن ابصر فلنفسه و من عمی فعلیها و ما انا علیکم بحفیظ ؎

وارد در نسبت سرمدیه و دهریه و زمانیه

آنچه بنظر کشفی و نگاه وجدانی این فقیر مرئی گردیده و هم بمحک عرفانی بدرجهٔ ثبوت رسیده آنست که در اصل زمان حقیقی که منشأ انتزاع زمان اضافی ست عبارت ست از نسبت امتدادیه حضرت وجود در جانب حیثیة لقا ربقی ذات الوجود و این زمان حقیقی که صفتی ست از صفات کمالیه وجوبیه مسمی ست در اصطلاح قوم بقدم ذاتی و دیمومة نفسیه و مظهر و تجلی گاه معنی نفس الامر و مفهوم واقع ست و گویا دهر و سرمد از شیون نفس الامر ست و این هر دو اسم از اسمائی نفس الواقع و چون وجود زمانه هم واقعی ست زمانه نیز داخل دهر ست پس در مرتبهٔ علمیه از ان یک نسبت ممتده سه نسبت متفرع گشت و چنانچه زمانه تا آنکه متصل واحد ست منقسم می شود بسه حالت که ماضی و مستقبل و حال باشد همچنین نفس الواقع که یک معنی ست ممتاز گشت باین سه نسبت که سرمدیه و دهریه و زمانیه ست یعنی نظر بلحاظ قدیم با قدیم نسبت سرمدیه و نظر بلحاظ حادث با قدیم نسبت دهریه و نظر بلحاظ حادث با حادث نسبت زمانیه و هر یکی ازین مرتبه نیز بر دو قسم باشد حقیقیه و اضافیه پس نسبتی که قدیم بالذات را تعالی شانه بالقدم ذاتی خود ست نسبت سرمدیه حقیقیه ست و نسبتی که این قدمای اضافیه را

با ہمدیگر ست نسبت سرمدیہ اضافیہ ہست و نسبتی کہ این حادثان بالذات و قدیمان بالزمان را با قدیم ذاتی جل شانہ است نسبت دہریہ حقیقیہ است و نسبتی کہ این حادثان بالزمان را با دیگر قدیمان بالزمان ست نسبت دہریہ اضافیہ ہست و نسبتی کہ این حادثان بالزمان را با حدوث زمانی خود ست نسبت زمانیہ حقیقیہ ہست و نسبتی کہ این حادثان بالزمان را با دیگر حادثان بالزمان ست نسبت زمانیہ اضافیہ ہست پس در اصل ہمان یک امتداد بقائی وجودی ست کہ منقسم باین ہمہ اقسام نسبتہا از راہ تعلق اضافات و اعتبارات شدہ و سرمد و دہر و زمان و قدم و حدوث نام یافتہ و ہمان امر ممتد معنوی مسمی بعرصہ دآن سیال گردیدہ چنانچہ امر ممتد صوری موسوم بصورت مسافت گشتہ و نظر باجتماع این عرصہ و مسافہ بلحاظ سرعۃ حرکۃ و بطوء آن زمانہ پیدا شدہ پس آغاز تقدیر زمان از حرکت فلک الافلاک کہ محیط ہمہ مسافتہا ست گردید و چون شکل فلک مستدیر ست آغاز و انجام حرکت آن متمیز فی الحقیقۃ نمی گردد مگر باضافۃ و اعتبار پس آن آغاز اضافی مسمی ست بازل و این آزال اضافیہ بلا نہایت اند لہذا جانب شروع زمانہ را بلحاظ غیر تناہی آن ازل الآزال می گویند و انجام اعتباری مسمی ست بابد و این آباد اعتباریہ نیز مانند آزال اضافیہ بے حساب اند چنانچہ آخر زمانہ را نظر بغیر تناہی آن ابد الآباد می خوانند پس اگر امتیاز زمانہ حقیقی کردہ این زمانہ اضافی را جدا و ممتاز ساختہ محدود را اسم حادث زمانی نظر بآن زمانہ حقیقی کہ معبر بقدم ذاتی ست خوانند بجا ست و اگر زمانہ فقط ہمین زمانہ اضافی را دانستہ عرش را قدیم زمانی دانند درست کہ حدوث زمانی عرش از آیات و احادیث ثابت نمی شود و چگونہ باشد کہ این زمانہ معلول اوست و تقدم معلول بر علت باطل ست کما لا یخفی بالجملہ این زمانہ اضافی منقسم بسہ تقسیم شد نظر بموجودیۃ بالفعل مسمی بحال گشت و نظر بطرفین حال ماضی و مستقبل جانب ابدی مسمی باستقبال و جانب ازلی مسمی بماضی و حال حد وسط ست و ہو نہایۃ الماضی و بدایۃ المستقبل و ہر یک ازین ازمنہ ثلثہ ممتاز بامتیازات بسیار از قبیل ساعات و ایام و شہور و سنین گردید پس حرکت زمان بحیثیۃ بقا از جانب ازل بسوی ابد ست و چنانچہ ماضی موجود بود حال ہم موجود ست و استقبال نیز موجود خواہد شد و بحیثیت انقضا حرکت زمان از طرف ابد بجانب ازل ست و چنانچہ ماضی گذشتہ حال ہم می گذرد و استقبال نیز خواہد گذشت و ہر زمان جزوی از جانب ابد باین حیثیت شامل اجزاء جانب ازل میگردد و ہر آن از استقبال حال شدہ داخل ماضی می شود و اعتبار اختلاف حرکات بلحاظ اختلاف حیثیات ست چون اختلاف حرکات افلاک کہ یکی از جانب شرق بجانب غرب میرود و دیگری از جانب غرب بجانب شرق و بلحاظ نفس الامر حرکت افلاک نہ شرقیہ ست نہ غربیہ پس این ہمہ حیثیات ازل و ابد و غیرہ ذلک محض اضافیہ و اعتباریہ اند و نفس الزمان الآن کما کان ست نہ ازلی ست و نہ ابدی بلکہ ازل و ابد در یک آن درین مرتبہ جمع ست بقدرۃ اللہ الجامع الذی ہو الاول والآخر و ہو علی کل شئ قدیر و در واقع چنانچہ یک وجود در چندین موجودات جلوہ گر ست ہمچنین یک بقا بچندین کیفیات ہویدا ست و الیہ ترجع الامور کلہا و الیہ المصیر و این بیان فوق تحقیق و تقلید ست و محض موقوف بر فضل و تائید و ورای عقل و فہمید ست و متعلق بمقام دید بل نہ در خور ہر اہل عقل و صاحب نظر ست مگر کسی کہ بنور عرفانی حدید البصر ست بالجملہ چون زمانیات فانیات ہم بلحاظ نسبت دہریہ و سرمدیہ باقیات لا زوال اند و آثار و نتائج آن در نفس الامر ثابت در ہمہ حال پس اولی و انسب آنکہ حسنات و طاعات و عبادات خود منسوب بواجب تعالی کردہ حوالہ آن قدیم باقی گردانی و ما اصابک من حسنۃ فمن اللہ دانی تا مدام نتایج و ثمرات آن دست دہد و ذخیرہ باقیات صالحات کردہ شود و سیئات و خطیئات و زلات خود محسوب بحقیقۃ ممکنہ نمودہ بر ذمہ آن فانی ذواتی داری و ما اصابک من سیئۃ فمن نفسک شماری تا باقی نماند و مضرات نرساند ہر چند فی الحقیقۃ ہمہ من جانب اللہ ہست کہ قل کل من عند اللہ عصیان آدمی در ذیل کلمات ربنا ظلمنا انفسنا محو و نابود شدہ و طغیان ابلیس بطفیل رب بما اغویتنی ابد الآباد باقی موجود ماندہ پس باید کہ مدام شرمسار و امیدوار و نادم و مستغفر باید بود و خود را عاصی و قاصر دیدہ بموجب الندم التوبۃ تائب از ہمہ معاصی گردیدہ مستدعای عفو و رحمت باید شد

رباعی

کردیم گناہ و مورد قہر شدیم ✻ افسوس کہ تلخکام ازین زہر شدیم ✻ ہر چند زبانہ کرد عصیان ہمہ محو ✻ شرمندہ ز روی نسبت دہر شدیم

گناہ عبارت از امور منہیہ شرعیہ ست و تفصیل صغائر و کبائر آن در کتب مسائل مرقوم ست و جزا دادن بران و عفو نمودن باختیار خداوند مختار ست جل غفرانہ و حقیقت گناہ عبارت از فعلیت

که فاعل را نبایستی کرد و بی اختیار دلش گواهی دهد که بد کردم که این کار کردم استفت قلبک و ان افتاک المفتون و کبائر عبارت از افعالی ست که هرگز نبایستی کرد و قلب بمنع آن بتاکید گواهی دهد و این همان امور خواهند بود که در شرع شریف ممنوع اند زیرا که از زبان خیر البشر نظراً الی الکلیات این احکام شائع گشته مگر بعض امور صغائر که بطریق و داد حق بعض اشخاص در بعض اوقات روا باشد که گفته اند ع گر ضرورت بود روا باشد و مورد قهر شدن متاثر گشتن از مضرت آن فعل بد که قهر بمعنی غلبه است یعنی اثر بدی آن گناه بر آدمی غالب آید و در نفس سرایت می نماید و در نظر خودش هم ذلیل میکند و بجا آوردن طاعات بالطبع قدر و منزلت می افزاید که ان اکرمکم عند الله اتقکم و ملکام شدن تغیر یافتن از حالت صلاح و بمرد از ذا القه احد اک شتن است و معصیت را بزهر برای آن تعبیر کرده که زهر مزیل حیات است و عصیان دل را می میراند پس زمانه که آن سیال است اگرچه هر فعل را زیاده از حالت وقوع آن فعل قائم نمی دارد لیکن در نسبت دهریه که آئینه نفس الواقع است صورت هرچه هست و بود همه حاضر است الٰهی گو عصیان ما گنهگاران بطفیل رسول کریم صلی الله علیه وسلم عفو خواهی نمود اما ما بکاران از انفعال کردارهای خود نخواهیم برآمد ربنا اغفر لنا ذنوبنا وکفر عنا سیاٰتنا وتوفنا مع الابرار ارباب معقول نسب ثلثه مقرر کرده اند نسبت سرمدیه و دهریه و زمانیه سرمدیه نسبت قدیم با قدیم و دهریه نسبت قدیم با حادث و زمانیه نسبت حادث با حادث کما هو مفصل فی کتبهم بیان این نسبتها مجملاً همین است که مذکور شده و مفصلاً در کتب معقولات مرقوم است بر صاحب علم پوشیده نخواهد بود و بیان هر امر جزئی که در دیگر کتب هم مکتوب است درین کتاب منظور نیست که تحصیل حاصل می شود و بتقریب و ضرورت اجمالاً در بعض جا از آن مطالب نوشته می شود و ملحوظ کشف حقائق و دقائق دیگر است که او سبحانه محض بعنایت خاصهٔ خویش این بندهٔ کمینه خود را بران اطلاع داده و ممتاز فرموده چنانچه در شروع همین وارد تقسیمات این نسب ثلاثه بطور جدید بالا مذکور شده ابلغکم رسالات ربی و انی لکم ناصح امین پس ناظر این مجموعه را باید که اول علم ظاهری پیدا کند بعد از آن رجوع بعلم باطن نماید و بعد تحصیل این علوم باشد که این مقدمات را که نتیجه ظاهر و باطن و علم و عمل است بر او هم ظاهر سازند و پرده از روی این اسرار بردارند نه فقط علم ظاهری بکار می آید و نه صرف از اشغال و اذکار باطنی چیزی می کشاید محض فضل الٰهی باید تا او را بحقیقت نماید بالجمله رجوع بمطلب متن باید ساخت و بشرح آن باید پرداخت پس هرچه موجود می شود بحیثیت نسبت زمانیه همراه زمانه منقضی می گردد زیرا که زمان خود امر غیر قار است آنچه تحت اوست آن را نیز هر آن نیست میسازد اما در نسبت دهریه احوال گذشته نیز ثابت است و در نسبت سرمدیه بطریق اولی لهذا نزد حق آنچه شده هست و هست و خواهد شد الآن حاضر است ماضی و مستقبل همه در آنجا حال است و او سبحانه را حالت منتظره نیست لیس عند ربک صباح ولا مساء این بیان مصرح معنی رباعی است یعنی هرچه از زمانیات بوجود می آید اگرچه هر آن همراه زمانه منقضی می شود اما در نسبت دهریه و سرمدیه ثابت است و نزد حق سبحانه هرچه هست و بوده و خواهد بود همه حاضر است و قبلیت و بعدیت صبح و شام بر او تعالی نمی گذرد و او جل وعلی زمانی نیست تا ازمنهٔ ثلثه مخل حالت واحده او شوند رباعی پابندهٔ آن حسن و جمالیم همه وارسته ز هر فکر و خیالیم همه مستقبل و ماضی علما میدانند ما در و شیم مست حالیم همه مراد از کلمهٔ آن حسن و جمال مرتبهٔ کمالات الٰهیه است که آن را صفات الله میگویند و مدام بیک کیفیت الآن کما کان است و منظور از وارستگی هر فکر و خیال حالت اطمینان قلبی و خالی بودن از خطرات ماسوی الله و مقصود از کلمهٔ مستقبل طول امل و از لفظ ماضی تاسف بر حالات گذشته و از حال مشاهده حضرت وجود که هر آن حاصل است و لطف کلمهٔ حال بکیفیت درویشی و هم با لفاظ مستقبل و ماضی ظاهر است قال القوم الحال معنی یرد علی القلب من غیر تصنع و تکلف ولا اجتلاب ولا اکتساب من طرب او حزن او قبض او بسط او هیبة او رغبة وغیر ذلک و یزول بظهور صفات النفس سواء یعقبه المثل اولا فاذا دام و صار ملکا یسمی مقاما فالاحوال مواهب والمقامات مکاسب والاحوال تاتی من عین الجود والمقامات تحصل ببذل المجهود

هو الصّادق

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی زین السماء الدنیا بمصابیح وجعلها رجوماً للشیاطین وهو الٰہ فی السموات والارضین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد خیر المرسلین وعلیٰ آلہ واصحابہ شموس الملۃ والدین ونجوم الہدایۃ للمقتدین اما بعد فہذا الوارد الرابع والخمسون ہو المسمی بزینۃ الکواکب اعلم انہ تعالیٰ اذا دار دائرۃ الامکان زینہا بنقاط الاعتبارات کما زین السماء الدنیا بزینۃ الکواکب فکل اعتبار ظہر لظہور الحق کما ان کل کوکب تنور بنورہ وحفظ مراتب الاعتبارات واداء حقوقہا یحافظ الناس من سوء الادب فی سبیلہ تعالیٰ حفظاً من کل شیطان مارد فاجتنبوا الشرور واستبقوا الخیرات کل واحد من الاعتبارات الباطلۃ کالکفر والفسق النجم النحس یوصل النحوسۃ الی منظوریہ وہم الکفار والفساق الذین علیہم دائرۃ السوء ومن الاعتبارات الحقۃ کالاسلام والتقوی النجم السعد یوصل السعادۃ الی منظوریہ وہم المسلمون والمتقون الذین اصطفٰہم اللہ فی الدنیا والآخرۃ وہو الذی جعل لکم النجوم لتہتدوا بہا فی ظلمات البر والبحر قد فصلنا الآیات لقوم یعلمون ہدانا اللہ وایاکم بنجم الہدایۃ واوصلنا وایاکم الی فلک السعادۃ بتصدق حبیبہ الذی معراجہ من الفرش الی العرش وحکمہ من العرش الی الفرش صلی اللہ علیہ وعلیٰ آلہ واصحابہ واحبابہ وسلم ؎

وارد در بیان مطالب باستعارات نجوم وکواکب

مطلب حقیقت ومعنی وحدت در کثرت را بالفاظ متعددہ از استعارات نجوم وکواکب وکلمات متکثرہ از تشبیہات مناسب بیان نمودہ آمد بجہت آنکہ مطلب توحید اعلیٰ از ہمہ مطالب ست پس الفاظ استعارات آن بعلویات اولیٰ ست ومثل زدن بامور علویہ انسب کہ وللہ المثل الاعلیٰ باید دانست کہ چنانچہ در عالم اجسام عرش محیط ہمہ اشیا ومحدد جہات ست ہمچنین در عالم حقیقت وجود مطلق محیط ہمہ موجودات صوریہ ومعنویہ ست وہر چہ ہست تحت دائرہ وجود ست واین دائرہ مسمی ست باستواء رحمانی وفوق الفوق ہمہ مراتب ست ودر عالم حقیقت مظہر حقیقی آن حقیقۃ محمدیہ علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام کہ فوق ہمہ حقائق ومحدد جملہ قابلیات ست ودر عالم صورت مظہر صوری آن عرش عظیم ست وہو رب العرش العظیم والرحمٰن علی العرش استویٰ وتحت آن دائرہ وجوب ست کہ مسمی ست بوجوب الوجود ومظہر آن در عالم حقیقت وجوب بالغیر ہمہ ممکنات ست ودر عالم صورت کرسی ست کہ محیط ست بہمہ افلاک وما فیہا واین عرش وکرسی از جملہ سماوات نیست بلکہ چنانچہ ہیولای اجرام فلکیہ از ہیولای اجسام عنصریہ متغایر وجدا ست ہمچنین اجرام کرسی وعرش از ہیولائی افلاک ممتاز ومخصوص ست ہرچند شمول فلکیہ دارند لکن از افلاک برتر وارفع اند واحکام ممتازہ مخصوص ہم باخود داشتہ اند کہ از آیات واحادیث این معنی ظاہر می شود وحق تعالیٰ عرش را جدا از سماوات در کلام خود بیان فرمودہ وکرسی را جدا بیان نمودہ وذکر سماوات سبعہ علیحدہ بسیار جا کردہ وفلک ہشتم را بسماء ذات البروج وسماء الدنیا وہم بدیگر اسما واوصاف جدا تعبیر نمودہ پس صریح از سیاق کلام اللہ چنان مستفاد می شود کہ این ہشت فلک کہ ہفت افلاک کواکب سبعہ سیارہ ویک فلک ثوابت باشد چیز دیگر ست وعرش وکرسی چیز دیگر پس ما ہمہ بیان قائل فضل در سماوات نیستیم ومثل بعض عدد افلاک زائد افزود نمودہ ایم بلکہ مقر ہمین افلاک سبعہ سیارہ وفلک ثوابت ہستیم لکن مطابق کلام الٰہی عرش وکرسی را جدا شمار کردہ ایم وتحت آن دائرہ وجوبی کہ مظہر آن کرسی بیان نمودہ اند دائرہ امکانی ست کہ مسمی بدائرہ کن فیکون ست ودر عالم حقیقت مظہر این دائرہ مرتبہ حقائق موجودات کونیہ ست وحقائق الاشیاء درین مرتبہ ثابت اند ودر عالم صورت مظہر این فلک الثوابت ست کہ سماء فلک البروج ست وتحت دائرہ کن فیکون دائرہ تملک وتمسک ست ومظہر آن در خارج فلک زحل

وتحت آن دائره ابقاست ومظهر آن در اجسام فلک مشتری ست وتحت آن دائره افناست ومظهر آن فلک مریخ ست وتحت آن
دائره تنویر ست ومظهر آن فلک شمس ست وتحت آن دائره انبساط ست ومظهر آن فلک زهره است وتحت آن دائره تقدیرات
جزئیه است ومظهر آن فلک عطارد ست وتحت آن دائره جمال ست ومظهر آن فلک قمر ست وتحت آن دائره جلال ست ومظهر آن کرهٔ آتش ست
وتحت آن دائره لطافت ست ومظهر آن کرهٔ هوا است وتحت آن دائره رافت ست ومظهر آن کرهٔ آب ست وتحت آن دائره نزول ست ومظهر آن کرهٔ خاک ست
وتحت آن دائره تالیف ست ومظهر آن جماد ست وتحت آن دائره تولید ست ومظهر آن نبات ست وتحت ان دائره احیا ست ومظهر آن حیوان ست
وتحت آن باز همان دائره جامعیت مطلقه است که اول بود وهو الاول والآخر ومظهر آن انسان ست فتبارک الله احسن الخالقین ⁂ ای عالی و دنی بر تو نظر
دوخته است ⁂ در حسن تو ناز هر کس آموخته است ⁂ از فیض تو آب و رنگ بر روی زمین ⁂ در نور تو بزم انجم افروخته است ⁂ مراد از کلمهٔ عالی افلاک و نجوم
و دیگر علویات ست مادی باشند خواه مجرد واز لفظ دنی عناصر و موالید ثلثه چنانچه در مصرع ثالث و رابع ایما باین معنی رفته و نظر دوختن عبارت ست از تهیهٔ عا
حقائق ممکنه افاضهٔ وجود را از حضرت واجب تعالی ومنظور از حسن ظهور حضرت وجود واز ناز دعوی خودی و انانیت بزبان حال باشد خواه قال واز فیض
انبساط وجود وکمالات آن واز آب و رنگ صبغ وجودی که موجودیه ست و از افروختن موجود شدن حاصل آنکه ای مفیض حقیقی جل سلطانک همه تا از مکونات
چه علویات وچه سفلیات استفاضهٔ هستی از جناب تو کرده اند ومحتاج تو هستند واز ظهور وجود تو دعوی خودی و انانیت در اینها پیدا شده که بعضی بزبان
حال وبعضی بزبان قال ادعای آن می نمایند و عبارتست که در سلاطین و امرا و فقرا لصورت تکبر وغرور وکبریا ظاهر گردیده واز انبساط وجود تو همه موجودات
کمالات وجودیه وصبغ موجودیه بهم رسانیده اند واز نور هستی تو همه مخلوقات منور گشته و موجود شده اند منجمان فلک حقیقت کواکب اعتبارات را روشن
بنور واحد میدانند ومهندسان دفتر وحدت کثرت امتیازات راهیئت وحدانی میخوانند مراد از منجمان فلک حقیقت عرفا اند ومنظور از لفظ حقیقت مرتبهٔ
وجود حقیقی ست که اصل الاصل همه موجودات ست وحقیقت را بفلک ازان استعاره کرده که چنانچه از راه صورت فلک محیط همه اشیاست همچنین از روی معنی
مرتبهٔ حقیقت حاوی وشامل همه صور متکثرهٔ اعتبارات ست واین تعینات اعتباریه را بکواکب ازان جهت تعبیر نموده که چنانکه نجوم بظاهر درخشان
فلک ثابت اند همچنین همه اعتبارات فی الحقیقة و در نفس الامر ثابت اند ومحض فرض فارض نیستند که حقائق الاشیاء ثابتة ومقصود از کلمهٔ نور واحد
همان مرتبهٔ حضرت وجود ست که معنی واحد ست و از مهندسان دفتر وحدت نیز همان عرفا اند که تغییر لفظ بمقابل فقرهٔ اولی مع تناسب الفاظ و حسن بیان اعاده
همان معنی ست و حاصل بیکست یعنی بیان احاطهٔ نور الوجود و استوائه علی کل الموجودات فالرحمن علی العرش استوی ای سوی العرش لانه اذا استوی تحاذ فیستوی المحوی لعینه
فالله تعالی سوی المحدد باستوائه علیه ان قیل هذا الامر لایکون الا فی الجسمیات وهو سبحانه لیس بجسم قلنا اذا عبرت الامور المنزهة المعنویة بالتشبیه للتفهیم فی الالفاظ عبرت هکذا
فلا محذور کما بین الرحمن عز وجل فی کلامه من استوائه علی العرش و المراد انه تعالی جعل الفلک الاعظم جسما مستویا بسیطا محیطا بجمیع الاجسام باستواء رحمته الرحمانیة واحاطتها
بکل الموجودات عموما و اطلاقا و لاظهار هذا المعنی عقب ذلک بکلامه له ما فی السموات و ما فی الارض و ما بینهما و ما تحت الثری فمن استوی علیه الوجود الرحمانی اولا فی المکونات الجسمانیة
بالاولیة الذاتیة فهو العرش ومن استوی علیه وجوده تعالی اولا من الموجودات المجردة فهو العقل الاول ومن استوی علیه بحیثیة الاطلاقیة والجامعیة لتلک المراتب من
المجردات والمادیات اولا فهو الحقیقة المحمدیة علی صاحبها الصلوة والتحیة فتلک الحقیقة الجامعة التعین الاول باعتبار شمولها علی کل التعینات وهی حقیقة الحقائق
والعقل الصادر الاول فی مراتب المجردات والعرش المتعین الاول فی مراتب المادیات ثم استوی الله تعالی بالتقدم والتاخر بحسب حیثیة العلیة والمعلولیة علی کل الموجودات
من العقول والنفوس والسماوات والعناصر والموالید کما قال هو الذی خلق لکم ما فی الارض جمیعا ثم استوی الی السماء فسوٰهن سبع سموات وهو بکل
شیء علیم وههنا نکتة یعنی اراد الله تعالی فی هذه الآیة اظهار تسویة الافلاک من الجانب المقعر ولذا شرع من بیان مخلوقات الارض التی هی فی جانب التحت

والمرکز ثم توجه الی تبیین تسویة الافلاک من الجانب المشهود فاوقع صلة الاستواء ہہناک بلفظ الی وفی الآیة المتقدمة اراد تسویة محدب الفلک الاطلس
واورد صلة ذلک الاستواء بلفظ علی واعلم ان التعقیب فی تسویة السماوات من خلقة الارض وما فیہما من المخلوقات علی نہج الترتیب من جانب الشروع
بحسب البیان لا باعتبار التخلیق وبعدیة الزمان کما عقب استوائہ علی العرش ایضاً بلفظ ثم بعد بیان خلق السموات والفرش حیث قال الذی خلق
السموات والارض وما بینہما فی ستة ایام ثم استوی علی العرش فالعطف بثم للفرق والفصل فی الجمل لا للتراخی فی الوقت فانه مخالف العقل والنقل
نظراً وبداہةً فلله ما فی السموات وما فی الارض وله ما فی عالم المجردات والمادیات الا له الخلق والامر وہو بکل شیٔ محیط بالاحاطة التامة الوجودیة و
العلمیة والاطلاقیة والتقییدیة والاجمالیة والتفصیلیة والنوریة والصوریة والحقیقیة والمجازیة والذاتیة والوصفیة والا لا تصدق احاطته بکل شیٔ
وہو لیس بکل شیٔ محیط بل ببعض محیط وببعض لا وہذا لا یظہر من کلامه تعالی بل ینتج انه محیط بکل شیٔ من کل الجہات لان الواجب عال من الممکنات بجمیع
الجہات والعالی المطلق یکون عالیاً بکل الحیثیات سبحان ربی الاعلی سبحان ربی الاعلی وسبحان ربی العظیم سبحان ربی العظیم نورک لبسیط وظہورک محیط
فمن لم یر الا نورا فہو فی النور مستتر ومن امن بالنجوم فقد کفر پس ہر کہ این ہمہ انوار اضافیہ اکہ اعتبارات عالم اند در نظر حقیقت بین خود نیاورد او در سطوت
شعشعان نور حقیقی پوشیدہ شد وکسی کہ باین نجوم اعتبارات گروید وگرفتار دام مقیدات گشت محجوب ماند وساتر حقیقت شد مشتری نگین انگشتری او
وزہرہ برقص از جلوہ گری او چون ذکر نجوم وکواکب بتقریب بمیان آمد اسمار مشتری وزہرہ نیز بمناسبت وزیب عبارت بیان گردید وتناسب
لفظ مشتری وانگشتری ورقص زہرہ کہ آنرا لولی فلک میگویند بجلوہ گری ظاہر ست وحاصل آنکہ تاثیرات نجوم از افاضہ موثر حقیقی ست وہمہ آثار
واحکام کہ از ینہا ظاہر میشود بتقدیر حق ست والسموات کاسات لخمرة والنجوم مسخرات بامرہ مراد آنکہ کاسہای آسمانہا مملو از بادۂ قدرت اویند والا
سے تاثیرات درین نشأ عنصری میکردند وستارگان تابع حکم وامر اویند والا کی اثر سعادت ونحوست ظاہر می نمودند وصل آیة وحدیث اینجا باین
فقرات بلا تکلف بکمال لطف واقع شدہ ست رباعی ایدر دہر آنچہ در وجود ست اینجا بتبعیت حکم او نمود ست اینجا گردون پشتی کہ خم شد از بہر رکوع
خورشید سری کہ در سجود ست اینجا یعنی ہرچہ از حقائق ممکنہ بوجود آمدہ علل باشند خواہ معلولات تابع حکم وفرمان حق اند جل سلطانه بلکہ فاعل او ست
ولیس لا حول ولا قوة الا باللہ ولطف خم شدن پشت فلک وتعبیر از ان برکوع کردن وشکل سر وخورشید ووقت غروب صورت در سجود رفتن ہویدا است

ہو اللہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الرحمن الرحیم الہادی الی الصراط المستقیم والصلوة والسلام علی رسوله الکریم وعلی آله واصحابه المستمسکین بالعروة الوثقی لا انفصام لہا
واللہ سمیع علیم اما بعد فہذا الوارد الخامس والخمسون ہو المسمی بالعروة الوثقی المراد بالعروة الوثقی ہہنا دوام التوجه الی اللہ وحصول ملکة ہذہ
النسبة والحضور القائم والراسخ فی النفس فمن استمسک بہذہ العروة انزل اللہ علیه البرکات فی الدنیا وینجیه فی الآخرة من النار ویدخله فی الجنة لا ریب
فیه فعلیکم ان تقصدوا لتحصیل ہذہ النسبة الشریفة وجاہدوا فی سبیل اللہ بتزکیة النفس واہتموا بتصفیة القلب حق الاہتمام واغتنموا صحبة التی تجدون
فیہا ہذہ النسبة العظمی رزقنا اللہ وایاکم توجہاً دائماً الیه الذی عبر فی الحدیث بالاحسان ومن یسلم وجہه للہ وہو محسن فقد استمسک بالعروة الوثقی

وارد در سلوک وحالات وتاویلات بعض احادیث وآیات

بیان اموری کہ متعلق بسلوک ست وحالاتی کہ سالکان را در طریقت رو میدہد وبیان اموری تاویلات بعض احادیث وبعض آیات کہ مناسب وموید
حالات مذکورہ ست کردہ می آید باید دانست کہ از ینجملہ اموری کہ متعلق بشروط وصول الی اللہ ست وحالاتی وکیفیاتی کہ در اثنا راہ سالکان را

پیش می آید در هیچ طریقه اختلاف آن نیست مگر اینکه در اصطلاح خویش صاحبان هر طریقه باسمای مختلفه بیان می نمایند و حاصل یک ست چنانچه این همه اشیا را اهل هر لغت بنام علیحده ذکر می کنند و اتفاقا در بعض جا توافق السنه هم واقع می شود و ازین که جزئیه هر امر ازان امور و هر حالت و کیفیت ازان حالات و کیفیات به هر واحد از سالکین بنهج خاصی وارد می گردد که دیگری را نیست و معامله هر شخص جدا و کیفیت هر یک علیحده است حتی که در اهل یک طریقه معامله هیچکس بهیچکس نمی ماند و اگرچه بیک طور اشغال و اذکار و مراقبات و کسب سلوک می کنند و از یک شخص اخذ طریقه نموده اند و بشرف حصول نسبت آن طریقه مشرف شده اند اما معامله هر کس با حق تعالی جدا است و نظر هر کند بصر این امتیاز را در می یابد و چونکه اصحاب طرایق بحقیقت واحدی باشند و بصورت مختلف حکم باتحاد و یگانگی ایشان باید کرد و امتیازات جزئیه را که رفع آن محال ست معتبر نباید داشت چنانکه هم افراد انسانی فی الحقیقت متفق اند اگرچه در صورت مختلف باشند و اکملین هر طریقه را چون که مطلوب ایشان واحد ست نیز متحد باید انگاشت در معنی جنسیت قرب مع الله یک باید پنداشت اگرچه در انواع خود مختلف باشند و در ظهور خود متفاوت بود لیس طریقه علیه محمدیه که متمم و مکمل همه طرایق ست مثل آن در جانب عروج مانند جنس عالی ست که حاوی و محیط همه اجناس ست و در جانب نزول مانند نوع انسانی که اشرف همه انواع ست و مبدا ظهور این طریقه عالیه بتمامه آئینه دار فرد اکمل این نوع ست و سراپا منور بنور حضرت خاتم النبوة صلی الله علیه و سلم آه و اشوقاع از هر چه میرود سخن دوست خوشترست ؛ ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا انک علی کل شیء قدیر ؛

هدایت بتحصیل نجات و دلالت بتحصیل درجات

حاصل همه سیر و سلوک و اشغال و اذکار اینست که دل از گرفتاری ماسوی الله آزاد شود و دوام حضور و شهود میسر گردد و سررشته صبر بر بلا و رضا بقضا و تحمل مکروهات و قوت باز ماندن از شهوات نفسیه بدست آید و چون این دولت ترا نصیب گشت همه مقامات و مراتب حاصل شده گیر و مشتاق کشف و کرامت مباش که این بازیها از کفار هم بظهور می آید که آنرا استدراج می گویند ترا همه وقت از جناب الهی همین استدعای استقامت که فوق الکرامت ست می باید و دیگر انرا بگذار تا بمقامات و بشارات مظنونه خویش که در تخیل خود می تراشند مسرور باشند تو که داخل طریقه محمدیه هستی حال خود را مصداق بشارات قطعیه که در کلام الله در حق محمدیان وارد شده گردان و قرب و معیت قوی با رب خویش پیدا کن و ملکه دوام توجه الی الله حاصل ساز و چون چنین رجوع دائمی بطرف ذات بحت بلا ملاحظه اسما و صفات در نفس ناطقه تو راسخ گشت و بحضور و شهود حق آسوده باز نیز تمنای حصول هیچ مرتبه و مقام نباید که حاصل غوثیت و قطبیت هم همین حالت ست دل را از مرادات کونین خالی ساز و بتوجهات متازا که مراتب که با جتبا و اصطفای خاص فوق همه مراتب متعارفه توم نصیب صاحبان این طریق و قسمت خاصان این فریق شده است و می شود متعلق بکوشش و تحصیل نیست هر کس را خیال این چنین موهبه عظمی نشاید و گمان همسری باین سادات الامم هیچکس را نباید پس غنیمت باید شمرد و سجدات شکر بجا باید آورد که بتصدق این برگزیدگان حالاتی و مقاماتی که حاصل و مخصوص اکملین بودند بآسانی و عموم روزی محمدیان خالص نمودند و تبعیت در ضمن حضرت خاتم المراتب و ذریات او صلی الله علیه و علیهم اجمعین قبول فرمودند باطمینان تمام چندی که مدت زندگانی ست بمرضیات این اولو الامران که عین مرضی خدا و رسول او ست صرف نما و جمیع صور موهومه عالم را از صفحه خاطر محو فرما و تابع کتاب و سنت باش و دل را از دیگر وساوس و خطرات مخراش ؛ رباعی ؛ علمی که همه صرف جزو کل کردیم ؛ جز جهل نبود چون تامل کردیم ؛ اکنون ناچار بهر صید وحشی ؛ نادیده و دانسته تغافل کردیم ؛ علم باعتبار حاصل بالمصدر بمعنی دانست ست و بلحاظ معنی مصدری دانستن و مراد از صرف کردن چیزی بکار بردن آن چیز ست و مقصود از جزو کل اعتبارات مفصله متکثره حضرت وجود و جهل که مقابل علم ست یا بمعنی نادانست ست و یا بمعنی ندانستن و منظور از لفظ تامل غور کردن و نظر بالا کشیدن ست ملحوظ

از کلمهٔ وحشی مرتبهٔ لا اعتبار و لا تعین مطلق ست که در دام هیچ تقید نمی آید و صید کردن آن عبارت ست از تحصیل مشاهدهٔ آن مرتبه و تغافل عمداً
غافل شدن ست با وجود آگاهی و نقطهٔ دیده و دانسته مصرح و نیز کد این معنی ست و معلوم همه ست که در ظاهر هم اکثر صیادان و میرشکاران برای
صید کردن و رام نمودن وحشیان این حکمت عملی بکار می برند یعنی بظاهر از طرف آن تغافل و تجاهل می ورزند و متوجه نمی شوند تا آن وحشی
خود بخود در دام در آید و رم ننماید پس حاصل مجموعه آنکه دانستی خواه دانستی که ما در ادراک مراتب مفصله متکثره وجود بکار برده ایم یعنی قوت امتیاز
ما درین موهومات گرفتار گشته چون فی الحقیقة غور کردیم و نظر بمآل کار کشودیم شهود گشت که این علم جز جهل نبود خواه یعنی ندانست باشد خواه
یعنی ندانستن زیرا که کنه شئ هرگز یافت نمی شود و پس قصد یافت کردن آن ناشناس نا یافت حقیقت ست و درین مرتبه اعتراف بنا یافت عین یافت
ست لهذا برای حصول مشاهدهٔ مرتبه حضرت اطلاق و ذات الوجود من حیث انه هو ما دیده و دانسته تغافل کرده ایم و خود را در مشاهده از دریافت
مشاهده گم نموده ایم چرا که بحیثیت اطلاقی هم متوجه بطرف آن مرتبه بودن مطلق را مقید ساختن ست چنانچه حضرت خواجه عبید الله احرار قدس سره
که بقوت تمام صاحب این نسبت بودند در فقرات نوشته اند که کمال مشاهده آنست که شعور بمشاهده هم نماند و این کمال استغراق بمشاهده بمرتبه که
ادراک مشاهده نیز نماند و کاملین را نصیب گردد چیز دیگر ست و عدم مشاهده که نبودن شهود ست و غافلین را می باشد چیز دیگر شتان ما بینهما کسی
که واقف کار ست محرم این اسرار ست و محجوبان ظاهربین امتیاز این امر در نمی یابند العلم حجاب اکبر علم را که حجاب اکبر گفته اند از همین جهت شعور
بخودی ست زیرا که علم منشاء امتیاز ست و امتیاز باعث مغایرت و مغایرت حقیقت حرمان مراد از علمی که آن را حجاب اکبر می گویند علم العلم ست
نه ذات العلم که منشأ وصل و عین ذات ست و الا اطلاق وصل و قرب هم نمی توان کرد پس علم ست که بیک اعتبار موجب تقرب ست و
بیک اعتبار باعث بعد و آیهٔ کریمه ان الله لغنی عن العالمین بلحاظ علمی ست که باعث بعد و جدائی ست و او تعالی را بی نیازی از عالم و عالمیان
حاصل ست که دست مدرکه هیچکس تا بذیل حقیقتش نمی رسد و اگر این علم که مستلزم جدائی ست از بنده مرتفع شود و فنای کلی حاصل گردد دوری
و بعد از میانه برخیزد چه دوری و بعد بحیثیت همین علم که معبر بحجاب ست حاصل گشته و الا نظر بآن علم که عین عالم ست و موجب قرب و وصل فهو
اقرب الیه من حبل الورید چرا که حبل ورید هر چند بآدمی قریب ست بلکه عین جسم اوست و از اجزای بدن او اما از ادراک تقرب خود بی نصیب
است و آن مرتبه که عین العلم و عین الوجود ست بعلم حضوری خود معمور ست و بوصل بلا فصل خویش مسرور و فی الحقیقة او سبحانه از تو بتو نیز نزدیکتر
است که در موجودات موجود نیست مگر وجود پس بموجود هیچ شئ از وجود اقرب نبود **تصفیه** حاصل این بیان آنست که چندان ملکهٔ حضور و شهود
هم باید رسانید که ترا آگاهی بحق سبحانه بمنزلهٔ علم حضوری تو مر نفس ترا پیدا گردد که متعلق بشعور و غیر شعور با آگاهی نماند که وصل و قرب و معیت عبارت
از همین حالت ست و آن آگاهی که ناشی از علم العلم ست و بتکلف و تعمل می باشد کیفیتی ست که سالکان را در ابتدا حاصل می شود و معتبر در سلوک
نیست تا که بآن درجه نرسد و هر چند که کاملین را همه وقت این هر دو کیفیت می باشد اما چون ایشان بالکل از خویش فانی می شوند و بقا دوست
باقی این ادراک آگاهی خود ایشان را نیز منسوب بطرف وجود موهوب حقانی ست و حائل و حجاب نیست بلکه بمثابه نور علی نور ست پس چون وصول
بجناب حق سبحانه بی فنای خود و انقطاع از مقتضیات طبیعیه و نفسانیه متصور نیست کشتن نفس و فنای خویش بر همه کس لازم و ضرور ست بلکه فرض
عین کتب علیکم القتال از پیشگاه امر ست لازم الامتثال یعنی چون طریق وصول الی الله سعی در تحصیل حالت فنا و کوشش در مخالفت نفس و هوا ست
پس جهد در کشتن نفس و افنای توهم انانیت بر همه طالبین لازم و واجب ست که این جدال و قتال با نفس خود او سبحانه بر طالبان خویش فرض
کرده و حضرت رسول علیه السلام آن را جهاد اکبر فرموده و انقطاع از مقتضیات طبیعیه نفسانیه از مهمات این راه ست و مراد از مقتضیات طبیعیه

شهوانی ست که ناشی از طبیعت حیوانیه است مثل شهوت اکل و شرب و جماع و مدافعت شدهم و مانند این دیگر امور از خصال حیوانیه و مقتضیات
نفسانیه عبارت ست از مشتهیاتی که لازمهٔ نفس بشریه است سوای سائر حیوانات مثل جاه و نخوت و کبر و رفعت و تفاخر بین الناس و تکاثر فی
الاموال و مانند این از امور مخصوصه انسانیه **سوال** اگر گوئی که مقتضای ذات از اشیا زائل نمی شود تا که آن شی هست مقتضا هم هست پس چگونه با وجود
نفس انقطاع از مقتضیات آن نموده آید و در حین حیات از لوازم حیات کناره گرفته شود که این محال ست **جواب** مراد از انقطاع اینجا انقطاع
از معمولات نامرضیهٔ آن مقتضیات ست نه مطلق انقطاع یعنی اکل و شرب و دیگر افعال حیوانیه را بقدر ضرورت حسب نیت باید آورد و امتیاز حلال و حرام نگاه باید داشت و بالکل مثل
حیوانات مصروف این امور شده خود را مخلوق برای همین افعال نباید انگاشت و از حد اعتدال تجاوز نباید ساخت و موقع و موضع هر عمل را باید شناخت
و مقتضیات ملکیت خود را که آنهم حق تعالی در تو ودیعت فرموده است بر مقتضیات حیوانیت و شیطنت خویش غالب باید نمود غرضکه نسبت مع الله پیدا
باید کرد و بعد از آن این همه امور که بر دیگران دشوار می نماید بر تو آسان خواهند گردید هرگز رنج بلاکشی و ریاضات نخواهد رسید بطوع و رغبت قبول این معنی
باید فرمود و افکار وجود خویش باید نمود یعنی بطوع و رغبت با نفس خود جدال و قتال اختیار باید کرد و نفس را باید کشت و زمام اختیار بدست نفس و طبیعت
نباید سپرد و خلاف آن عمل باید آورد و هر چند که این امر بظاهر بر آدمی بسیار دشوار سخت ست اما فی الحقیقت مثمر فوائد کثیره و مصالح بیشمار ست کتب علیکم
القتال وهو کره لکم وعسی ان تکرهوا شیئا وهو خیر لکم وعسی ان تحبوا شیئا وهو شر لکم والله یعلم وانتم لا تعلمون پس فنا فی الله حاصل باید کرد و مرضی خود را در
ارادت الله گم باید ساخت و تبری از حول و قوت خود نموده استعانت بحول و قوت الهیه باید فرمود لا حول ولا قوة الا بالله هر چه هست جلوه گاه اوست و شهود
تو سنگ راه تو وجودک ذنب لا یقاس به ذنب زیرا که دعوی خودی و انانیت در حقیقت شرک خفی ست و این شرک بدترین همه جرائم بلکه کفر ست و
منشا و اصل همه شرور و عصیانها و دیگر گناهان بمنزله فروع و شعب آن ست پس اول استغفار ازین گناه حقیقی باید کرد تا از دیگر معاصی که منجمله توابع ست
محفوظ مانی چونکه توبه ازین گناه کبیره بلکه اکبر کبائر میسر گشت ظلمت این وجود بالکل از تو دور شد و گویا که این گناه نموده است التائب من الذنب کمن
لا ذنب له چه اذا فات الشرط فات المشروط چون توبه از گناه نصیب گشت ظلمت و کدورت که مشروط آن بود البته که مرتفع شد لهذا تائب از گناه مانند
صالح ست بلکه یک درجه پیش حضرت غفار جل غفرانه محبوب تر ست که لذت آن گناه را دریافته خالص لله ترک نموده است والله یحب التوابین ویحب المتطهرین
او سبحانه توابین را بر متطهرین برای همین مقدم ذکر کرده که ایشان فائق تر اند در منزلت و کامل تر در معرفت و جامعیت **سوال** اگر گفته شود که حضرات انبیا
علیهم السلام معصومین اند و ازین بیان ظاهر گشت که درجه تائب از صالح فاضلتر ست پس متوهم میگردد که دیگر تائبان درین امر از انبیا فاضلتر باشند نعوذ
بالله من تلک الشبهة **جواب** هر چند که انبیا علیهم السلام از صغائر و کبائر معصوم اند اما حق تعالی ایشان را از حسن و قبح و نفع و ضرر هر امر خوب آگاه فرموده است
و حقیقت هر چیز چنانچه باید مکشوف نموده چنانچه آیه اثمهما اکبر من نفعهما خبر از علم نفع و ضرر میدهد پس این حضرات هر عمل را کما هو حقه دریافته ترک نموده اند
یا بعمل آورده اند که هیچ تائبی و صالحی بآن بصیرت نه معاصی را ترک نموده و نه طاعت را بجا آورده مقابله تائبین و صالحین و محسنین امت ست جماعه انبیا
گروهی ست علیحده که قیاس آنها بر دیگران نباید کرد **فائده** باید دانست که اگر چه حضرات انبیا علیهم السلام ازین صغائر و کبائر که معلوم همه ماست
معصوم اند و اولیا رضوان الله علیهم نیز محفوظ اما این داغ امکانیت خود را در نظر خویش دائم اکبر همه کبائر می بینند و هر لحظه استغفار ازان می نمایند و در
نور وجوب حق تعالی خود را می پوشند و حسنات و طاعات خود را نیز داخل در سیئات می شمارند حسنات الابرار سیئات المقربین مشعر ازین معنی ست و آیه
لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک وما تاخر اخبار از همین معامله می نماید و الا آنسرور علیه الصلوة والسلام پاک از لوث همه صغائر و کبائر بود پس ما هم
همت مصروف به تبعیت رسول خود علیه السلام باید داشت و بالکل از هستی خویش فانی گشته فنا فی الرسول و فنا فی الله پیدا باید کرد و چون بفضل الهی

این دولت ترا حاصل گشت این زمان در تو قابلیت آن پیدا شد که آثار بقا در تو ظهور نماید و نوری از حضرت نور الانوار حاصل آید که بدان نور
راه هدایت توانی دید و مقتبس تجلی نور حقیقی خواهی گردید و سر این کریمه خواهی فهمید که نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء والله ذو الفضل العظیم یعنی بعد
حصول حالت فنا فی الله لیاقت ظهور آثار بقا بالله پیدا می شود تا که اول فانی از خود نشوی باقی باو نگردی و چون اثر بقا در تو ظهور کرد این زمان نور
وجود موهوب از حضرت نور الانوار که مرتبهٔ وجود مطلق ست بر تو منکشف می گردد که بدان نور راه هدایت را دیده پی بمقصد خواهی برد و مشرف بمشاهدهٔ
تجلیات الهیه خواهی گشت بلکه خواهی یافت که همان یک نور ست که خود بخود منکشف گشته و در مرتبهٔ امتیاز حکم نور علی نور پیدا کرده و راه می نماید
حق تعالی بنور خویش هر که را می خواهد از بندگان خود و او سبحانه خداوند فضل بزرگ ست و درین وقت نور بسیطی خواهی دید که از محیط عرش تا مرکز فرش
محیط جمیع اشیاست و همه آسمان و زمین و هر چه درانهاست ازان نور پیدا و هویداست و بهر طرفی که نظر خواهی انداخت همان نور بسیط را محیط خواهی یافت
درین مقام سر و فاینما تولوا فثم وجه الله خواهی سرود و تجلی الله نور السموات والارض ازین پرده ظهور خواهد فرمود مراد از نور بسیط مرتبهٔ اطلاق حضرت وجود ست
که به همه مقیدات علویه و سفلیه تافته و جمله مکونات ظهور از و یافته و اوست که محیط همه اشیاست و اوست که هر چیز از و پیدا و هویداست هر سو جلوهٔ ظهور اوست
و آسمان و زمین مملو از نور او و درین زمان از سطوت شعشعان آن نور وجود همه ماسوی از نظر تو فانی خواهد شد و جمیع نجوم و کواکب از غلبهٔ آن بی نور و ظلمو
خواهند گردید پس آن سوگند و قسم مصداق حال تو خواهد گشت که والنجم اذا هوی یعنی چون حقیقت مذکوره بر تو مکشوف گشت این زمان در غلبهٔ ظهور
یک نور وجود همه اشیا را کم خواهی یافت و چنانکه وقت طلوع آفتاب همه ستارگان از نظر ناپیدا می شوند همچنین تشخصات همه موجودات را نور یک وجود از
چشم بصیرت تو خواهد پوشید و هرگز نگاه تو بر آثار و احکام نجوم و کواکب و دیگر اشیا اعتباریه نخواهد افتاد و جلوهٔ مرتبهٔ لا اعتبار جمیع اعتبارات را بی اعتبار
خواهد ساخت پس گویا حق تعالی سوگند باین حالت عارفان خود خورده جای که فرموده قسم بنجوم وقتی که ناپیدا شوند سوال اگر گوئی که از تمثیل تحقق شدن
ستارگان در نور آفتاب چنان مفهوم می شود که همچنین موجودات کونیه در نور حضرت وجود از نظر بصیرت عرفا مختفی میگردند و مشهود جز نور واحد
نمی ماند اگرچه فی حد ذاتها موجود باشند لیکن عرفا آنها را نمی بینند چنانکه در روز هیچ ستاره سوای خورشید دیده نمی شود با آنکه در مقام خود موجود ست
پس موافق مذاق اهل شهود این معنی راست ست اما موافق مذاق اهل وجود چگونه درست آید که ایشان وجود را محض بحق تعالی میدانند و ماسوا را معدوم
میخوانند قطع نظر از دریافتن و ندریافتن کسی جواب اینجا مراد از تمثیل مذکور فقط همین معنی گم شدن مکونات ست در نور حضرت وجود که هر سالک را
از اهل توحید وجودی و شهودی لازم ست که این مشاهده پیدا شود بلکه هر مومن و مسلم را ضرورست که باین حالت برسد تا ایمان حقیقی حاصل گردد
و نتیجهٔ سیر و سلوک ظهور نماید پس غرض ازین بیان اظهار این کیفیت ست که در سلوک رو میدهد نه که اثبات و ابطال امری از وجود و شهود تا سوال
مسطور لازم آید مع هذا ما محمدیان خالص را مسئلهٔ وحدت شهود و وحدت وجود با هیچ کاری نیست اظهار امر حق آنچه بنور آیات و احادیث بر ما مکشوف
گشته می نمائیم و بیان توحید محمدی که توحید مطلق ست می کنیم مقیدان افراد این توحید که بقید وجود و شهود گرفتار اند موافق عقول جزئیه خویش
بطرفی که خواهند حمل نمایند آری از کلام رب ما که کلام الله ست و از کلام صاحب ما علیه السلام که احادیث ست هم ایشان همین نتایج مختلفه بر آورده
بعضی قائل وحدت وجود و بعضی قائل وحدت شهود گشته اند و از جامعیت محمدیهٔ خالصه علی صاحبها الصلوة والتحیة غافل مانده آشنای بیان یکیک
نهج شده اند و مشرب ما محمدیان توحید مطلق ست که مقید بیک قید شهود یا وجود نیست بلکه شامل هر دو معنی ست و گرفتاری این قیود که از محدثات ست
خبر از ناواقفی حقیقت و تنگی حوصله میدهد و مفصل اظهار این مطلب ان شاء الله تعالی در شرح واردی که در بیان توحید محمدی ست خواهد آمد حاصل
آنکه یکی را باید دید و یکی را باید دانست و مسرور بحالت این کیفیت باید شد و در فکر دریافت چگونگی این امر اول نباید افتاد بعد حصول دوام توجه الی الله

وانقطاع از مشاغل کونیه آخر کار هرچه مناسب استعداد تو خواهد بود بر تو مکشوف خواهد گشت و اطمینان نصیب خواهد گردید و بدرجه حق الیقین
خویش خواهی رسید آنگاه بالکل شبهات و ترددات از خاطر رفع خواهد شد و بدون رسیدن باین مقام تسکین معتدبه میسر نمی گردد آنیست آنچه
بزرگان تعبیر ازان بفنا کرده اند یعنی چون از نظر شهود تو وجود همه ماسوی غائب گشت و شهود جز یک نور وجود نماند همین حالت را که بزرگان
تعبیر بلفظ فنا فی الله نموده اند و چون بمحض عنایت الٰهیه ترا درین نور استغراق بخشند این شهود نیز ازان آن نور خواهی دانست و این دانست هم نخواهد
ماند و از کمال شهود ادراک حضور هم نخواهد بود این چنین حالت را فنای فنا گویند قید محض عنایت الٰهیه برای آن وارد شده که استغراق کلی در
مشاهده بکسب میسر نمی شود و انکشاف حقیقة بتوسط هیچ سبب نمی گردد و هرچند که حصول این دولت خالی از بهانه نخواهد بود اما در اصل واسطه حصول
صرف قبول و اجتبا و جذبه از جذبات الله است و چون ترا قبول فرمودند و استغراق در شهود یک نور عطا نمودند آن زمان مشاهد آن نور هم همان
نور را خواهی دانست بلکه امتیاز این دانست نیز در غلبه شهود کم خواهد گشت و اینحالت را در سلوک سیر بفنای فنا می کنند یعنی درین مقام ادراک
معنی فنا که اثری ست از بقا رسوم موهوم نیز باقی نمی ماند و فنای کلی ظهور میکند و بالکل اضافات ایجابیه و سلبیه مرتفع می شود و ازینجاست آنچه
بزرگان گفته اند لا یعرف الله الا الله و لا یذکر الله الا الله یعنی آنچه عرفا فرموده اند که نمی شناسد الله را مگر الله و یاد نمیکند الله را مگر الله خبر از
همین حالت فنا و فنا میدهد و کلمهٔ التوحید اسقاط الاضافات همین معنی دارد رباعی ای باعث پیدائی هر نفس الامر ٭ بی تو زمن گم شده گر
نفس الامر ٭ شد حکم تو چون نغمه نقوش عالم ٭ جز امر تو نیست هیچ در نفس الامر ٭ منظور از کلمه نفس الامر که ردیف ست در مصرع اول موجود
نفس الامری ست و در مصرع ثانی بیان امر واقعی و در مصرع رابع نفس الواقع و مراد از کلمه پیدائی ظهور در مرتبهٔ اعتبار و از پرسیدن
عطاء قدرت بیان و از گم شدن بالذات معدوم بودن و از حکم وجود بمعنی مصدری که مستفاد از لفظ کن می شود و از نقوش
موجودات و نقوش نغمه صور شعبات و مقامات آنست و از امر حقیقة وجود و حاصل آنکه خطاب با حق تعالی کرده میگوید که ای آنکه تو باعث
ظهور در مرتبهٔ اعتبار برای هر موجود نفس الامری شده و همه موجودات را باعتبارات نفس الامریه گرفتار کرده که هرچند عالم همه اعتبارات
ست اما محض متعلق بفرض فارض نیست چنانکه ملازمت طلوع خورشید و وجود نهار اگرچه امر اعتباری ست لیکن موقوف بر فرض فارض نیست
پس اگر این معدوم بالذات را یعنی بنده را قدرت بیان حقیقت عطا فرموده میخواهی که بیان امر واقعی نمایم حقیقت این ست که وجود ظلی تو که بمعنی مصدر است
موجود بصور موجودات عالم شده و چنانکه در نقوش نغمه غیر از صوت معنی موجود نمیباشد همچنین حکم کن تو در صورتهای مکونات ظاهر گردیده که اذا
قضی امرا فانما یقول له کن فیکون پس حقیقت وجود دانست که در واقع موجود ست بلکه واقع نسبتی از نسب وست هو الاول والآخر والظاهر والباطن
وهو بکل شیء علیم

هو الصادق

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الصبور القیوم الذی اعد العاقبة للمتقین وجعل الآخرة خیرا من الاولی للمجدین المخلصین والصلوة والسلام علی رسوله الذی
استقام کما امر من الله رب العالمین وعلی آله واصحابه الصابرین المستقیمین اما بعد فهذا الوارد السادس والخمسون هو المسمی بعاقبة
الامور ولله عاقبة الامور فمن ذهب الی الله بطریق الاصطفاء والاجتباء وحصل له نسبة تامة باسمه الآخر ووصل بالمرتبة الاخیرة من مراتب
القرب وتم سلوکه تکشف علیه عواقب الامور کلها بالکشف الصحیح وینظر مآل کل امر بعین البصیرة ویجعله الله بصیرا فیتمکن علی بصیرة وینبه
الناس عن اغلاطهم ویامرهم بما یفیدهم فی العاقبة وینهاهم عما یضرهم فی الآخرة ویحرضهم علی الصبر والاستقامة وبالله التوفیق ٭

وارد در صبر و استقامت

بیان صبر و استقامت و امر تحصیل آن که اطمینان قلبی بی صبر بر بلا و رضا بقضا حاصل نمی شود که دوا القلب الرضا بالقضا و صبر ساعة خیر من الدنیا و ما فیها و بشر الصابرین الذین اذا اصابتهم مصیبة قالوا انا لله وانا الیه راجعون هر چند در متن صریحاً حقیقة ذات الصبر و ذات الاستقامة بیان نکرده اما بنا بر فوائد آن اخبار از حالت صبر و استقامة نموده شده و امر تحصیل آن کرده آمده که برای طالبین سالکین همین قدر اخبار امر حقیقه ضرور و در کار است تا موافق آن بعمل آرند و نتایج ثمرات آن مستفید شوند و بیان حقیقت هیچ احتیاج ندارد که ایشان حقیقت فهم نمی باشند لیکن چون در شرح تفصیل منظور ست قدری بتوضیح حقیقت می پردازد

تحقیق ذات الصبر و ذات الاستقامة

بدانکه صبر از صفات حق تعالی ست که یک نام او سبحانه صبور ست چنانچه شکر هم از صفات او ست و هو الصبور الشکور و این هر دو اسم باعتبار اسماء جلالی و جمالی امتیاز یافته اند چه عالم ظهور اسماء او تعالی ست اسماء جلالی قلع وجود از موجودات می نمایند و اسماء جمالی اشیاء را بلباس وجود ملبس می سازند و چون وجود بالذات ایجاد کننده موجودات ست چنانکه نور بالطبع روشن کننده اشیا ست پس بحسب اقتضاء اسماء جلالی در امر قلع وجود از موجودات صبور بر قضاء خود ست که حضرت وجود نظر بظهور خود اختفاء و استتار کمالات خویش نمی خواهد هم صبور بر قضاء خود ست که بموجب اقتضاء حکمت بالغه خویش هر شی را موقت بوقت ظهور آن ساخته و بازمنه مختلفه بتقدیم و تاخیر ایجاد اشیا پرداخته و تخلف و تبدیل در سنت الله راه نیافته و قدرت کامله اش باستعجال نشتافته و هم او سبحانه را صبور بلحاظ جزا و سزا دادن اعمال بندگان می توان گفت که وعده آن بروز قیامت فرموده و فی الحال بر تقدیر خود صبر نموده چنانچه علمای ظاهری بیان کرده اند و حق سبحانه شکور باعتبار اسماء جمالی ست که بموجب اقتضای اینها موجودات را بصبغ وجود منصبغ می فرماید و همین اظهار کمالات خویش شکر حق ست برای ذات خود و هم می تواند شد که شکور بلحاظ ابدای نعمای خویش باشد که در کلام خود ایجاد نعما برای بندگان خود بیان کرده چنانکه علماء قشری می فهمند و استقامة نیز صفتی از صفات حضرت قیومی ست که قیام او بذات خود ست و قائم بذات غیر او نیست و جواهر را که حکما قائم بخود می گویند این اطلاق بطریق مجاز ست نه حقیقت که مقابل قیام اعراض است بموضوعات آنها پس وقتیکه سالک از حجب همه اسما و صفات تا بعد بر آمده بتجلی صفت قیومیة که از صفات مینونه ست مشرف می شود آن زمان استقامة که فوق الکرامة ست نصیب او میگردد و در همه حالات براستی قائم می ماند و استقرار و قیام پیدا می کند و از مراتب تلوین بر می آید و بمقام تمکین می رسد فالله یقوم القائمین و یعطی عباده الاستقامة و هو القوی المتین ربنا افرغ علینا صبرا و ثبت اقدامنا وانصرنا علی القوم الکافرین و باید دانست که اطلاق صبر و بی صبری بر دو حال کرده می شود یکی در وقت فقدان مرغوب و یکی در وقت وجدان مکروه پس هر قدر که شدت محبت و رغبت در امری که زیاده تر ست بی صبری در فقدان آن قوی تر و هر قدر که نفرت و تصدیع در امری بیشتر ست در وجدان آن بی صبری غالب تر پس تا که بالکل انقطاع خاطر از ماسوی و توسل قوی بحق تعالی دست نمی دهد سر رشته صبر بر بلا و رضا بقضا بکف نمی آید و تا که حضرت شکور جل نعماءه ببدل تجلی نمی فرماید انسان کفور که در حق او ان الانسان لظلوم کفار وارد شده بدولت شکر فائز نمی گردد و تا که حضرت صبور جلت متانته بر قلبها تجلی نمی شود انسان ضعیف که درباره او اذا مسه الشر جزوعاً واقع ست تحمل بلائی نمی نماید فالله تعالی ینور قلوب الشاکرین والصابرین بنور شکوریة و صبوریة فیقدرون علی الشکر والصبر اولئک هم الفائزون فالایمان نصفان نصف شکر و نصف صبر

فائده در بیان آنچه متعلق ست بصبر و استقامت

صبر از ضروریات ازین راه ست و قیام حسن ایمان بے حصول حالت صبر دشوار ست زیراکه این ممکن نیست هرچه در جهان بوجود آید همه موافق مرضی و خواهش تو باشد پس آنچه خلاف مرضی و خواهش تست صبر نمودن بران و تحمل آن لازم ست تا خلل در معامله رضا و تسلیم که حسن ایمان و مناسب بندگی ست نیفتد و باطن ترا بےمزه و پراگنده نسازد ازینجاست که فرمود حضرت رسول علیه السلام صبر نیمهٔ ایمان ست چه تمام ایمان آنست که نه از نعماء دنیا فرحت حاصل شود و نه از آلام دنیا تکدر لاحق دل گردد لکیلا تاسوا علی ما فاتکم و لا تفرحوا بما آتیکم پس صبر که تحمل بلایاست نیمهٔ ایمان شد و استقامت که منتهای مقامات و حاصل سیر و سلوک ست شامل ست همه کمالات را چه صبر و چه شکر و چه رضا و چه تسلیم و چه قناعت و چه توکل زیراکه بدون استقامت هیچ ازین امور مذکوره حاصل نمی شود پس گویا استقامت تمام ایمان شد که هم در وقت وجود نعمای دنیا برای پرهیز از فرحت آن بکار می آید و هم در زمان نزول بلایا برای تحمل شدائد مدد می نماید و معامله استقامت اخیر معاملات ست لهذا در آخر کار او سبحانه رسول خود را امر باستقامت نموده و فرموده فاستقم کما امرت نوشته اند که چون این آیة نازل شد حضرت پیغمبر علیه السلام فرمود شیبتنی سورة هود باعتبار آنکه این کریمه واقع در سورهٔ هود ست و حاصل حدیث آنکه پیر ساخت مرا سورهٔ هود که دران او سبحانه مرا امر باستقامت کرده و استقامة امریست بس عظیم و دشوار که از مشاهدهٔ عظمت آن مضمحل و پیر شدم و بدانکه چنانچه ادای اوامر داخل استقامت برامر ست همچنین اجتناب از نواهی نیز داخل استقامة برامر ست چه امر حکم بایجاد فعلیست و نهی حکم بمنع فعلی و هر دو امر الله ست و الله یحکم ما یرید و استقامة بر دو قسم ست یکی استقامة صوریه و دیگر استقامة حقیقیه صوریه آنکه اکثر مردان مستقیم المزاج و اهل شجاعت و غیرت را هم حاصل می باشد و برقرار داد خود قائم می مانند و در شدائد و بلایا از جا نمی روند و این کار شریف نفسان و قوی قلبان ست و حقیقیه آنکه در انتهای سلوک بعد طی همه مراتب و منازل بسبب قوت مشاهده و تائید الهی و قرب و معیت خاص بندگان اخص الخواص را او سبحانه عطا می فرماید و فرق این هر دو استقامت ادمی باید کسیکه درمی یابد شان یا بینها فرقی که در میان بقاء ظاهری که همه موجودات را حاصل ست و بقاء معنوی که اولیاء را بعد فناء تام بقا بالله بوجود موهوب حقانی میسر گردد هست همانقدر فرق در استقامت صوریه و استقامة حقیقیه ست والله الهادی الی الرشاد و اقسام صبر و فرق مراتب و ما یتعلق به در شرح واردی که در بیان صبر جمیل ست ان شاء الله العزیز خواهد آمد

تنقیح

آنچه از کلمات و حکایات بعض اولیا مستفاد میگردد که چه جای صبر بلکه راضی از مکروهات خویش باید شد که هرچه ظاهر شده از افعال محبوب ست پس براو دوست راضی باید بود نه که صبر بر آن باید نمود بلکه از رضا هم گذشته شکر بران باید فرمود و ازین مقام هم ترقی کرده احساس آنرا در مشاهدهٔ معشوق گم باید کرد کما قال قائل منهم لیس بصادق فی دعواه من لم یصبر علی ضرب مولاه و قال الآخر لیس بصادق فی دعواه من لم یرض عن ضرب مولاه و قال الآخر لیس بصادق فی دعواه من لم یشکر علی ضرب مولاه و قالت الرابعة البصریة لیس بصادق فی دعواه من لم ینس الضرب و الم الضرب فی مشاهدة مولاه این قسم سخنان خبر از غلبهٔ سکر میدهند و انبا از عدم اطلاع بر حقیقت می نمایند و هم این حالت قابل استمرار و دوام نیست چنانچه از کلمات آنصاحب حالات هم اثبات امتیازات این همه امور و احساس فرق آنها بیکدیگر ظاهر ست پس اگر معامله چنین بود که عدم احساس و تعطیل حواس بهتر باشد باید که حضرات انبیا علیهم السلام و کمل اولیا رضوان الله علیهم نه صابر باشند و نه راضی و نه شاکر که ایشان ازین همه حالات گذشته اند و در مشاهده گم شده و صبر و رضا و شکر را احساس آنچه بر آن صابر و راضی و شاکر باید بود ضرور ست و هم شعور بوجود خویش در کار و صریح حق تعالی برسول مقبول تو در خواسته بود علیه السلام

سیفر باید واصبر علی ما یقولون واهجرهم هجراً جمیلاً ولم یقل وارض عما یقولون او اشکر علی ما یقولون پس حقیقت امر اینست که عوام را بعض امور مکروه
طبع اند و بعض مرغوب و در مکروهات ناراضی و بے صبری شوند و از مرغوبات شاد و خوش میگردند و چون سالک ازین مرتبه عوام کالانعام برمی آید
وابتداء سلوک راطی کرده بمقام وسط و حالت عروج میرسد بسبب ارتفاع این مقام وجود این چیزهای تحت از نظر او مخفی میگردد و بغلبه سکر احساس
هیچ امر از مکروه و مرغوب نمی نماید بلکه خود را نیز گم می کند اما چون او را بمقام انتها میرسانند و بمقام صحو بعد السکر که مرتبه اکملیه ست فرود می آرند باز
تفریق هر مرتبه از مراتب می فرماید و حقیقت هر امر را کما هو در می یابد و بر اموری که صبر لازم ست بران صبر می نماید و در اموری که رضا باید راضی
می ماند و در اموری که شکر باید شاکر می باشد و ادای حق هر مرتبه می کند و باید دانست که رضا بقضا و صبر بر بلا و شکر بر نعما کلمات مشهوره است
پس رضا متعلق بقضاست که امر کلی اجمالی حق ست یعنی اجمالاً و کلیةً راضی بقضاء الٰهی باید شد و صبر بر بلاست که امر جزئی ست که شخص جزئی را پیش می آید پس صبر متعلق بقدرست که امر جزئی تفصیلی
هست و شکر نیز بر نعمت ست که امر جزئی هست و متعلق بقدر فالرضاء فی حکم الاصل و الکل کالقضاء اصل القدر والصبر والشکر فی حکم الفروعات والجزئیات
کالقدر فرع القضاء وجزؤها پس رضا از مجموع افعال الٰهی اجمالاً انبیا و اولیا را حاصل می شود و در مقام تفصیل در امور جزئیه بر بلا صبر میکنند
و بر نعمت شکر و این چه معنی دارد که بلا و نعمت یکسان گردد که هم خلاف آیات و احادیث ست و هم خلاف عقل و اگر بالفرض یکسان شود چه شگفتگی
است که این حالت هر مجرو مدبر را حاصل ست لطف همین ست که باوجود احساس این همه امتیازات مشاهده احدیت آلهیه باید نمود و با این همه تفرقه ها
بشهود وحدت باید اشود که حقیقت خلوت در انجمن آنچه در طریقه علیه نقشبندیه مقرر ست این ست شرفنا الله وایاکم بهذا المقام بتصدق حبیبه
علیه الصلوة والسلام **رباعی** درد آنکه بمیدان بلا تاخته است ٭ از خویش بریده با تو پرداخته است در عشق تو چون بسمل و پروانه و گوی ٭ جان
داده و دل سوخته سرباخته است یعنی بلا لازم اهل محبت ست و هر قدر که محبت و خصوصیت قوی تر بلا بیشتر اشد البلاء علی الانبیاء ثم علی الاولیاء
ثم الامثل فالامثل پس برای تحمل بلا و رضا بقضا اول انقطاع از هواها و خواهشهای خویش و توسل بحضور و شهود حق تعالی ضرورست تا بسبب انقطاع
از مشتهیات طبیعیه و نفسانیه آن بلا بسیار بر دل گران نشود و بسبب حضور و شهود در سرور و انشراح باطنی فتور نیاید و خاطر منقبض نگردد و محجوب از شاهد
محبوب بجهت این عوارض نشود بلکه زیاده تر قرب و معیت بهم رساند و نسبت خاص پیدا کند که در وجود نعما شرب نفس خود هم شریک می باشد و نزد دل
بلایا صرف بتبعیت رضا محبوب ست هیچ داخل نفسانیه خویش پس روندگان راه عشق و محبت را باید که سربازی و دلسوزی و جان گدازی در راه
دوست اختیار نمایند و بالکل مصروف او شوند و لطف لف و نشر و صورت سر و گو و جان دادن بسمل و سوختن پروانه که در رباعی وارد ست از سخن فهمان
پوشیده نیست که همت بر بند و در بلا پا محکم بخند راه تحصیل صحو و استقامت اینست که همت را بلند باید داشت و قصد و عزم بر عزیمت باید گماشت
و کمر استقلال مستحکم باید بست و خاطر را از ملال و غم نباید شکست و هنگام آفات و بلیات راضی و خوش باید بود و در وقت صعوبات و صدمات همت
مردانه را کار باید فرمود تا شدت تعدیات در خاطر قوت نیابد و هر امر صعب سهل نماید و طمع و هوس ترا بے آرام نگرداند و دنائت طبع بسوی ملائمات
خود ندواند که راه و رسم مردان و اولوالعزمان اینست که هم در دنیا نتایج نیک دارد و هم در عقبی سراسر خیر می بارد افضل الایمان الصبر والسماحة یعنی این
از دون همتان سرانجام نمی یابد ان الله یحب معالی الهمم و هذا طریق الذین اصطفیهم الله فی الدنیا والآخرة و اولئک هم المهتدون والذین ضلوا عن
سبیله لا یستقیمون علی الامر الحق و یوسوسهم الشیطان من الجنة والناس ولا یعبدون الله علی الطریق المهدی والصراط السوی وان قاموا الی الصلوة قاموا
کسالی یراؤن الناس ولا یریدون الحق و منهم من یعبد الله علی حرف فان اصابه خیر اطمأن به وان اصابته فتنة انقلب علی وجهه خسر الدنیا والآخرة ذلک
هو الخسران المبین بهر حال اندیشه نابت قدم باش فنا جاهای خود مرد و روی دل بناخن اضطرار مخراش و چندان بے استقلال مشو حالی که نا

چون احوال گذشته میرود و کلفت بی ثبات رفع می‌شود این فقره برای آنست تا تحمل شدائد دنیا و بیه در نظر تو سهل نماید و انقضا و فنای آن باین
استدلال بداهةً در نظر آید چه هر معامله که الحال ترا در پیش ست مثل دیگر معاملات گذشته که مکروه طبع یا مرغوب طبع تو بودند و آخر نماندند این هم قریب ست
که منقضی شود بلکه هر آن نیست می‌شود و چونکه تو در توهم این گرفتار هستی فنا این در نظر تو نمی‌آید و تحمل این معنی بر تو شاق می‌نماید هر گاه حالات خود بیاد نمایند
کلفت و ملال که مقتضای آن احوال ست چگونه خواهد ماند قبل ازین هم البته مکروهی رسیده باشد و جامهٔ صبر و شکیبائی دریده حالا ازان اثری
نیست و جز ندامة ثمری نه این فقرات مؤید دلیل فقرهٔ اولی ست یعنی بالضرورة هر شخص را در تمام عمر خود امری که ناگوار طبع اوست نیز لاحق شده
باشد و اورا بی صبر و قرار گردانیده بود و الحال آنچه موجود ست همان موجود ست و ازان امر گذشته هیچ اثری پیدا نیست و غیر از ندامت و پشیمانی
حرکاتی که از راه بیصبری و بیقراری در آنوقت کرده بود باقی نه که اذا اراد الله انفاذ قضائه و قدره سلب ذوی العقول عقولهم حتی ینفذ فیهم قضاؤه و قدره
فاذا مضی امره رد الیهم عقولهم و وقعت الندامة وقت نماند و ترا بغفلت راند یعنی وقت آن شدائد و مکروهات یا وقت تلذذات و شهوات نماند
و ترا بفریب توهم الم و لذت با مور ناشایسته و کارهای ناشایسته راند پس نظر بعواقب امور دار و فهمیده قدم گذار یعنی چون معامله چنین ست که بیان
شده پس باید که نظر بعاقبت هر کار کشائی و مآل کار را مشاهده نمائی و برجهت و بتصریح بالفعل نگاه اندازی و ابتدا نتیجه هر امر را ملاحظه سازی غرضکه
هر چه سازی فهمیده سازی و نادیده متاز تا در آخر مستحق عقوبت و خجالت نشوی قال علیه السلام اتانی جبرئیل فقال لی یا محمد عش ما شئت فانک
میت و احبب من احببت فانک مفارقه و اعمل ما شئت فانک مجزی به و اعلم ان شرف المؤمن قیامه باللیل و عزه استغناؤه عن الناس

تذییل

باید دانست که عاقبت هر عمل عبارت از زمانه ما بعد آن عمل ست پس هر عمل که بوقوع آمد از همان وقت که عرصهٔ آن عمل منقضی گشت شروع معامله عاقبت
آن می‌شود و جزا و سزای آن از خیر و شر که نتیجهٔ آن عمل ست عائد بسوی نفس عامل می‌گردد و هر چه از ندامت و حسرت یا سلامت و برکت که بعد
اعمال بد و نیک حاصل می‌شود داخل ابتداء عالم عاقبت ست و آنچه که بعد موت در عالم برزخ و روز قیامت و دوزخ و بهشت ظاهر خواهد شد
داخل مراتب وسط و انتهای عاقبت ست پس هر عمل که باید نمود اول نظر بر مراتب عواقب آن باید کشود که بعد این عمل در دنیا مرا چه ثمره خواهد
رسید و در برزخ و قیامت بموجب آیة و حدیث چه نتیجه ظاهر خواهد شد و آخر کار این عمل بدوزخ خواهد کشید یا بهشت خواهد رسانید بعد این ملاحظه
اگر قلب بنتایج خیر آن گواهی دهد اقبال بآن عمل باید کرد و اگر گواهی بثمرات شر دهد ازان اجتناب باید ورزید و نگاه بحالت بالفعل که زمان
وجود آن عمل ست انداخته صرف بصورت رنج و راحت آن لحاظ نباید کرد اللهم احسن عاقبتنا فی الامور کلها و اجرنا من خزی الدنیا و عذاب الآخرة

اگر چه این سخن بگفتن سبک و آسان ست اما بعمل آوردن دشوار و گران ست ۵ دادیم ترا ز گنج مقصود نشان گر ما نرسیدیم تو شاید برسی یعنی
این مطلب که مذکور شد هر چند بدیهی و قریب الفهم ست که هر شخص این معنی را درک باید و هر نفس بموجب فالهمها فجورها و تقوٰیها ادراک خیر و
شر خود میکند لیکن رفتن برین صراط مستقیم و عمل موافق این ترقیم بسیار مشکل ست بی اعانت و امداد الهی میسر نمی‌شود لهذا النظر للمقصود خود
کرده بیت مسطور آورده شد که اگر چه این بنده قاصر حال مطابق قال ندارد اما نشان گنج مقصود میدهد شاید کسی دیگر از بندگان الهی
باین بهانه فائز بمطلوب گردد یعنی المقدور سعی نما بیشتر ندارد مولوی یعنی هر چند انسان فی الحقیقت بی اختیار محض ست اما چون بظاهر [illegible]
مجازی بطرف او منسوب گشته و مانند جمادات و نباتات بیحس بی اراده مطلق نیست و حرکات ارادی می‌نماید بنا برین گفته می‌شود که تا مقدور
در کسب سعادات کوشید و عازم و ساعی امور مذکوره باشد و السعی سعیان سعی ظاهری و سعی باطنی الظاهر هو تحریک النفس الجوارح الی ما

متوجه الیه والباطنی هو توجیه النفس الحواس الی ما توجه الیه پس آدمی را باید که حتی الوسع همت بکسب سعادت گمارد و کوشش و سعی دریغ
ندارد و بافعال ماموره و شایسته ارتکاب نماید و از امور منهیه و نامرضیه اجتناب فرماید و هر قدر که اختیار مجازی باو منسوب ست بحسب آن
قاصد خیرات باشد والا در حقیقة اراده اراده حق ست و آنچه مرضی اوست همان بظهور خواهد آمد و هر کسی را بهر کاری که ساخته اند همان بعمل خواهد
آورد خواهش خواهش اوست وما تشاؤن الا ان یشاء الله در امر شدنی ناچاریست و بحالت اضطرار بے اختیاری آنچه مقدر ست و آن
ناچاری ست که البته ظهور خواهد نمود و در حالت اضطرار که هنگام نزول بلا فوق الطاقة باشد بے اختیاری ست که مجال تحمل نخواهد بود و عوام
در کردار خود مجبور و خواص در اظهار اسرار ماموس پس با وجود مشاهده بے اختیاری همه باعرفا در بیان مطالب پند و نصیحت و امر معروف و نهی منکر
بے اختیار اند و باراءة طریق وصول که او سبحانه ایشانرا برای همین کار خلق فرموده و این خدمت حواله نموده ناچار و ما علی الرسول الا البلاغ
لا یکلف الله نفسا الا وسعها او سبحانه بندگان خود را بقدر وسع طاقت تکلیف فرموده و بر اموری که فوق طاقت بشریه است هیچکس مکلف
نیست لهذا تکالیف شرعیه بآن امور نیامده و اوامر و نواهی شرعیه چنان نیست که عمل موافق آن از بندگان ممکن نباشد بلکه مادون طاقت
و وسع ست لهذا استدعا کرده شده که ربنا و لا تحمل علینا اصرا کما حملته علی الذین من قبلنا یعنے بارگران از تکالیف شاقه که بر دیگر امم
نهاده از قسم قتل النفس و قطع موضع نجاست و پنجاه صلوة در روز و شب و صرف ربع مال برای زکوة و دیگر تکالیف و عقوبات شدیده که
بایشان رسیده اگرچه این همه بقدر طاقت بشریه است لیکن از راه کمال تفضل و کرم خود برداشته و تخفیف فرما بموجب اراده خود که فرموده
یرید الله بکم الیسر و لا یرید بکم العسر و باید دانست که حکم هر کس بقدر طاقت اوست چنانچه بعضے را برای نماز وضو باید کرد و بعضے را تیمم و بعضے را
نماز استاده باید خواند و بعضے را نشسته و علی هذا القیاس در جمیع امور همین حکم ست همچنین در طریقت هم حکم هر شخص علیحده است و عمل بقدر
طاقت خود باید کرد و قصور در امری که برآن قدرت داده اند نباید نمود و تفاوت مراتب و درجات بندگان الهی باهمدیگر بقدر طاقت و قدرت
آنهاست پس هر که موافق طاقت خود آنچه می باید اگر همان بعمل آورده و در وسع خود قصور نکرده در درجهٔ خویش کامل ست اگرچه نسبت بعضے
که طاقت و قدرت ایشان از و بیشتر ست قاصر و ناقص باشد فافهم ما قال الله تعالی فضلنا بعضهم علی بعض و لا نفرق بین احد من رسله پس مواخذه
بوسع علم و دانست ست و نادانسته معفو که ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطانا دعا و درخواست این معامله امتنانا و شکرا للفضل والکرامة است
بموجب بشارت که رفع عن امتی الخطاء والنسیان چنانچه اکل و شرب و غیرها که ناقض صوم ست اگر بسهو و نسیان واقع شود محسوب نیست صلاح
و فساد هر عمل بموجب صحت و سقم نیت و علم ست بهرچه علم و دانست جمع نشده چگونه در حساب و شمار آید

تذییل

باید دانست که وسع و بسط نفس بر دو قسم ست یکی بسط علمی ست و یکی بسط جسمی کما ورد فی کلامه تعالی و زاده بسطة فی العلم والجسم پس بسط
علمی عبارت ست از عقل و هوش و توسیع علم و ظهور معرفت و انکشاف حقیقت و درین مرتبه تفاوت درجات انسانی بلحاظ کمی و زیادتی می باشد
هر که را او تعالی می خواهد در بندگان خود زیاده بسط علمی عطا می فرماید و هر که را می خواهد کم عنایت می نماید والله یختص برحمته من یشاء و حق سبحانه
با هر بنده معامله موافق یافت و فهمید او میکند چه در دنیا و چه در آخرت انا عند ظن عبدی بی خبر ازین معنے میدهد ثواب علما هم از ثواب جهال بیشتر
و عذاب هم از عذاب دیگران بیشتر اللهم انی اسئلک علما نافعا و اعوذ بک من علم لا ینفع و بسط جسمی عبارت ست از تن آوری و طاقت بدنی
و صحت مزاج و تیزی حواس و سلامت دیگر قوتهای مادی و تصرف در بلاد و ریاست و حکومت و مقتدائی و درین بسط جسمی هم تفاوت مراتب علی

علی قدر حال بسیارست و معامله باز پرس هر شخص موافق قدرت ہست غربا را از امور سلطنت نخواہند پرسید و ضعفا را در زمرۂ اہل قوت نخواہند کشید سوال عدالت بقدر ریاست ست و پرسش عبادت بقدر طاقت فظہرما قال جل و علی لا یکلف اللہ نفساً الا وسعہا والمعنے الآخر ان وسع النفس ہو ما تقتضیہ ماہیتہا واستعدادہا فالواجب جل عطاءہ یفیض علی الماہیۃ الممکنۃ افاضۃً حسب استعدادہا و سئلتہا لانہ تعالی جواد لا مسرف وان اعطی النفوس ما ہو فوق استعدادہا فقد دخل جودہ فی الاسراف لان الجود صرف المال فی المقام الذی یستحق لہ وان صرف فی غیر محل فاسراف فلا یکلف اللہ تعالی نفساً بالامر بشئی او النہی عن شئی الا ما تستدعی النفس بامرہ او نہیہ فالاوامر والنواہی التی جاءت فی الشرع تکلیفات الٰہیۃ استدعت النفوس من جنابہ تعالی فاستجاب اللہ لہا لانہ یجیب دعوۃ الداع اذا دعاہ فاختلاف الامور والاحکام من الانبیاء علیہم السلام فی الشرائع والادیان یکون بحسب الاوقات والازمان واستعدادات الرجال واختلافات الاحوال بل اختلف بعض الاحکام فی شریعۃ واحدۃ من نبی واحد وقد کان بعض الامور فی ابتداہا خلاف ما کان فی انتہاہا وہذہ الاختلافات انما تکون فی الامور الجزئیۃ التی تختلف باختلاف استعداد الاشخاص والاوقات لا فی الامور الکلیۃ التی لا تختلف فیہا النفوس الانسانیۃ فی کل الحالات لانہا متفقات فی الاصل لا اختلاف لہا فی الامور الکلیۃ فلہذا کلیات کل الشرائع واحدۃ ولا نفرق بین احد من رسلہ وکل ما جاء بہ النبیون حق فشریعتنا ناسخۃ الشرائع ونبینا خاتم الانبیاء علیہ وعلیہم الصلوۃ والسلام وطریقنا خیر الطرق وہو الطریق المحمدی علی صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ وحاکمنا احکم الحاکمین وناصرنا خیر الناصرین عز شانہ وجل برہانہ وحیاتنا مزرعۃ الآخرۃ ومماتنا جسر الوصلۃ بتصدق نبینا الذی امرہ اللہ تعالی قل ان صلوتی ونسکی ومحیای ومماتی للہ رب العالمین

غرضکہ دنیا فسانہ ایست ونتایج اعمال جاودانہ ودنیا را فسانہ برای آن گفتہ کہ افسانہا ہمین احوال گذشتگان ست کہ مثل ما ہمین قسم حی وقائم بودند وحالات خود را موجود و بالفعل می پنداشتند واز جملہ افسانہ ہای گذشتہ نمی انگاشتند وحالا داخل افسانہ ہا شدند وازان احوال غیر از حکایتہا بر زبانہا موجود نیست پس ہمچنین خود را وجمیع ہمعصران خود را داخل جماعۂ گذشتگان باید شمرد وقریب ست کہ حالات ما برای آیندگان افسانہ وحکایات شوند بلکہ الحال ہم ہر آن آنچہ گذشتہ ہست نسبت بآن موجود بیش از افسانہ نیست وہرچند کہ حیات دنیا سراسر ناپایدارست اما نتایج اعمال خیر و شر ہمیشہ قائم و برقرار و برکت و شامت آن منسوب بطرف نفس عامل می باشد چہ در دنیا وچہ در عقبیٰ **رباعی** ای ہیچ و غفلت ہیچ فرزانہ شوی تا چشم پر آب ہمچو پیمانہ شوی ⁂ امروز ز افسانہ ترا خواب آید ⁂ فرداست کہ ہیچ خوابی و افسانہ شوی ⁂ ہیچ و غفلت شدن عبارت از فریفتہ گشتن بعجائب ناپایدار دنیاوی ست و فرزانہ شدن عاقبت اندیش گردیدن و ناظر مآل کار گشتن ست و از چشم پر آب شدن گدازگی و رقت پیدا کردن ست ولطف تمثیل پیمانہ وچشم پر آب ظاہرست و منظور از لفظ پیمانہ پیمانۂ پر ہست نہ خالی و مراد از کلمہ امروز زمانہ حال ست و از افسانہ حکایات پیشینیان و از خواب در مصرع ثالث مراد بغفلت فرورفتن واز فردا زمانہ استقبال کہ آیندہ ہست و در مصرع رابع مقصود از خواب مردن و از افسانہ داخل گذشتگان شدن ست حاصل آنکہ ای کسی کہ بعجائب ناپایدار دنیاوی فریفتہ شدہ و شب و روز در ہمین تحصیل دنیا مشغول گشتۂ ہیچ چیز تو عاقبت اندیش گردی و ناظر مآل کار شوی یعنی از عرفا بر حماقت تو می سوزد و بمقتضای ہدایت درین امر حیرانند کہ چسان ترا متنبہ سازند و بکشف حقیقت بنوازند مگر اینکہ جذبۂ از جذبات اللہ برسد تا ترا از شورش ہستی و ذوق گدازگی و رقت قلب حاصل شود و دریابای نادان کہ چنانچہ تو الحال حکایات پیشینیان را برای غفلت خود افسانہ قرار دادہ وسیلۂ خواب مقرر نمودۂ چنانچہ عادت اہل دنیاست و از ان سخنان گذشتگان عبرت و حسرت حاصل نمی کنی پس ہمچنین قریب ست در زمانہ می آید کہ تو ہم از جہان میگذری دمی میری و برای دیگران افسانہ می شوی فلا تکن من الجاہلین ⁂

هو الله الصمد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی یشرف عباده بتشریف الفناء والبقاء ویکرمهم تکریماً ویؤتیهم المعرفة ویعلمهم السلوک ویهدیهم صراطاً مستقیما والصلوة والسلام علی رسوله محمد کان رسولا کریما وعلی آله واصحابه الذین فازوا فوزاً عظیماً **اما بعد** فهذا الوارد السابع والخمسون هو المسمی بالفوز العظیم الفوز من اللغات المتضادة بمعنی الفلاح والنجات والفناء والهلاک فلما کان فی هذا الوارد بیان الفناء والبقاء سمی بهذا الاسم لدلالته علی کلا المعنیین واعلم ان الفناء ذاتی للممکن لانه مسلوب الضرورة من الطرفین فالممکن المسلوب فانٍ بذاته وباقٍ ببقاء الله فی ضمن وجوب الواجب بالذات وهو واجب بالغیر فتحصل للسالکین بادراک هذه الحقیقة وکثرة التعقل بهذا المعنی کیفیة راسخة فی النفس باسقاط الاضافات عن انفسهم کلها وانتساب الامور الی الله جمیعها والی الله ترجع الامور فیصیرون فانین فی الله وباقین به ویستغرقون فی مشاهدة ربهم فبه یبصرون وبه یسمعون وذلک هو الفوز العظیم ؁

وارد در بیان فنا وبقا بطریق معرفت وسلوک

بیان حقیقت فنا وبقا واظهار کنه آن که از چه راه فنا حاصل می شود وبچه سبب بقا میسر میگردد هم بر سبیل عرفان ووجدان که نهج عرفاست وهم بیان آن حالات بموجب مصطلحات سلوک که اکملین برای اخبار از کیفیات در اصطلاح خود الفاظ مقرر کرده اند باید دانست که معنی فنا در لغت سپری شدن ونیست گردیدن ست ودر اصطلاح محو گشتن نقوش کونیه از صفحهٔ خاطر وبیخبرگی قلب ست وقیل الفناء سقوط الاوصاف المذمومة کما ان البقاء وجود الاوصاف المحمودة وهذا یحصل بتهذیب الاخلاق وکثرت الریاضات والفناء الآخر هو عدم الاحساس بعالم الملک والملکوت وهو بالاستغراق فی عظمة الباری ومشاهدة الحق ومعنی لغوی بقا ماندن درجهان وزیستن ست واصطلاحی باقی بوجود موهوب حقانی گشتن ودوام حضور وشهود پیدا کردن ومشاهدهٔ کمالات وتجلیات الٰهیه درخویش نمودن **رباعی** خلقی ورجست وجوی مال وجاهی؛ جمعی بتلاش دلبر دلخواهی؛ هرکس بخیال آرزوی دارد؛ ما ئیم وتمنای دل آگاهی؛ جماعهٔ را طلب تحصیل مال وخواهش اسباب جاه ست وگروهی را شوق تلذذات بدنیه ومعاشیق دلخواه پس هر طائفه از آدمیان در توهم خویش خیال خامی پخته وآرزوی ناتمامی پیدا کرده واین جماعه فقرا واهل الله که حقیقت بین وتارک دنیا وما فیها بلکه تارک همه ماسوی الله اند که الدنیا حرام علی اهل الآخرة والآخرة حرام علی اهل الدنیا وهما حرامان علی اهل الله مدام از حق سبحانه همین تمنا دارند واستدعا می نمایند که دائم دل ما را بحضور وشهود خویش معمور دار ولمحهٔ ما را بسوی ما مگذار اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین وچونکه معنی این رباعی خبر از انقطاع ماسوی وتوسل بحق تعالی که مناسب حالت فنا وبقاست میدهد بنا برین شروع این وارد که در بیان فنا وبقاست از همین نموده آمد دوام توجه بحق سبحانه بحقیقت وصف صفات الٰهیه ست بذات او ونسیان کلی از خود وغیر خود مقتضای عدم که حقیقت ممکن ست چون توجه وآگاهی معنی وجودیست وعلم از صفات الٰهیه ست پس در حقیقت ادراک ذات مر نفس الذات را بالاصالت وصف حق ست وبتبعیت وضمنیت دیگران را هم از مخلوقات خود بایمنی ستفیض فرموده وبعض بندگان را دوام آگاهی وتوجه بطرف ذات بی کیف خود عطا نموده در رنگ سائر کمالات مثل سمع وبصر واراده وغیرها که در اصل از صفات الله اند وعباد را نیز بطریق مظهریت باین اخلاق متخلق کرده ست ونسیان که معنی عدمی الیه که از مقتضیات مفهوم عدم باشد وداخل در نسب واعتبارات عدم که حقیقت ممکن ست بود **سوال** اگر گوی که تو در متن دوام توجه بحق سبحانه را بحقیقت وصف صفات الٰهیه بذات او بیان کرده واین چگونه راست آید که صفت عرض ست قائم بذات موصوف وقیام عرض بعرض نمی باشد مع هذا توجه کار ذات ست ومتوجه ذات می شود نه صفت پس می باید که میگفتی دوام توجه بنفسه خود فی الحقیقت وصف ذات حق ست سبحانه نه وصف صفات

جواب این اطلاق بطریق مجاز ست نه حقیقة چنانکه میگویند چشم می بیند و گوش می شنود و حالانکه بیننده و شنونده ذات الشخص ست مع ہذا صفات که نسبت احتیاج بطرف ذات دارند و ذات محتاج الیہاست مرآنہا را النسبت توجه و رجوع را بسوی اینہا منسوب کردن مناسب ست گو بطریق مجاز باشد و فی الحقیقت جز کار ذات نبود که حضرت ذات من حیث ہی ہی از جمیع نسب و اضافات مبراست و درمیان متوجه و متوجه الیہ تغائر ضرورست اگرچه اعتباری باشد فافہم پس چون سالک را فنائی و نسیانے از خود و غیر خود حاصل می شود از مقتضای آن عدم ست اعنی آنچه از حالات فنا و نسیان ماسوی و ذہول شعور خودی خویش سالک را نصیب می گردد این کیفیات از آثار و مقتضیات و اعتبارات عدم ست و تنا از حقیقة ممکنه او و حقیقت ممکن را عدم گفتن بآن معنی ست که ممکن بالذات معدوم ست و بوجوب بالغیر موجود و وجوب بالذات نصیب حق ست و بس و الا عدم خود چیزی نیست که حقیقت ممکن باشد و آثار و مقتضیات عدم عبارت از معانی سلبیه ہست نه آنکه عدم مبدا آثار وجودیه ہست مفہوم عدم چون خود نیست ست آثار و چیان ہست شوند جہلا زمانه معنی آن قسم عبارات که محققان نوشته اند وجود منشاء ہر خیر و کمال ست و عدم مبدا ہر نقص و شرارت نمی فہمند و می پندارند که خیرات بسبب حضرت وجود ظہور می نمایند و شرور بمقتضای عدم بوجود می آیند این فہمید محض خطاست عدم که خود غیر مفہومی نیست چگونه مبدا ظہور موجودات گردد پس معنی آن کلام آنست که ہرچه موجود ست نظر بوجود ہمه خیر ست اگرچه نسبت ببعض حقائق ممکنه شر باشد و شر مطلق معدوم ست و ہرچه از قسم آگاہی و حضور پیدا می گردد بتوسط فیضان صفات الہیه ہست جل شانه آنچه از جنس آگاہی و حضور و شہود و مشاہده سالکین را نصیب میگردد بواسطه افاضه صفات حق تعالی ست بسوی عباد زیراکه این ہمه کیفیات مذکوره معانی وجودیه اند و از کمالات وجود و در موجود ظہور می نمایند و جلوه میفرمایند کما ان السہو و النسیان من نسب العدم و اعتباراته فالحقیقة الممکنة التی قابلة للاضافات الوجودیة و العدمیة ولم تختص باحدہما و لیس امر منہما ضروریا لہا فقد تتصف بآثار العدم و قد تتصف بکمالات الوجود و تتبدل نقائصہا بانعکاس الوجود فیہا بالکمالات و تتخلق باخلاق الله تعالی و ہو خالق کل شیئ لا اله الا ہو و ہمین نسیان و فراموشی که مقتضای عدمی ست از انعکاس مرتبه وجودیه که سراسر علم ست مبدل بحضور و آگاہی میگردد بسبب مقابله وجود و عدم ہمه حقائق ممکنه که در پرده عدم بودند چون بنور وجود منور گشتند تمام نقائص اینہا بالعکس بکمالات مبدل گشت و بجای جہل علم و بجای غفلت حضور نشست اولئک یبدل الله سیاتہم حسنات فتبارک الله احسن الخالقین پس عرفا که باین حقیقت آگاه می باشند بالکل زنگ غفلت و فراموشی از آئینه دل ایشان محو میگردد و بجای آن صفای حضور و شہود حاصل می شود و دوام مشاہده دارند و ملکه این نسبت پیدا می کنند و تمام از ہستی خود فانی می گردند و بتقاء حق باقی می شوند اینست آنچه تعبیر ازان بفنا و بقا کرده اند اکابر سلف که فنا و بقا بیان کرده اند اشارت بہمین حالت ست رزقنا الله و ایاکم الفناء التام و البقاء الکامل بتصدق رسوله الذی کمل الرسالة و ختم صلی الله علیه وسلم و باعتباری فنا را فنا ہم می توان گفت چه نسیان و فراموشی که معبر بود بفنا حالا بحضور و آگاہی که تعبیر ازان ببقا کرده اند مبدل گشته ہست زیراکه فنا را الفناء ہو البقاء چه آن بیخبری و سہو که بسبب ظہور جذبه در ابتدای سلوک میسر گشته بود و در اصطلاح قوم تعبیر ازان بلفظ فنا رفته درینحالت بشہود و مشاہده مبدل گردید که معبر ببقاء بعد الفنا ست و آن فنا که اثری بود از عدم بالکل منتفی شده درین مقام آنحالت فنا که اتصاف سالک بکیفیت عدم ست و از جمله آثار حقیقة ممکنه او از باطنش تا مہا مرتفع می شود و او ہمگی باقی بالله میگردد مر آنچه عرفا زوال عین و اثر مقرر نموده اند ازینجا باید فہمید و پیغام ما ہنوز ہمه نشنید و ما عند الله باق ازینمقام باید شنید بیان کلمه زوال عین و اثر که در سلوک از مصطلحات صوفیه متقدمین و متاخرین ست و شرح وارده که در بیان غفلت و خبرت و فنا و بقا مسمی ببلاغ للناس ست بالا گذشت و ترجمه آیة کریمه مرقومه باشمه از اشارات و مرادات آن و شرح وارده که در بیان کون نار مسمی بنعمة الله ہست نیز گذشت و الله ملہم المعانی

رباعی تا پرده کشائی عالم کیف و کمیم ❊ پیدا کن جلوه حدوث و قدیم ❊ از ہستی ما فنا پذیرد صورت ❊ مانند سراب نقش بند عدمیم ❊

مقصود از پرده کشائی ادراک و اظہار ست و کلمه پرده کشا صفه معنی فاعلیه ہست یعنی دریابنده و ظاہر کننده و مراد از عالم کیف و کم عالم

اجسام ست کہ کیف و کم از مقولۂ عرض ست و قائم بموضوع خود کہ جوہر جسم باشد و روا ست کہ عالم ارواح نیز در مراد داخل بود زیرا کہ ہر چند نفس ناطقہ را کیت عارض نیست اما کیفیات نفسیہ لاحق ست و قائم بجوہر او و منظور از کلمۂ پیدا کن نماینده و از جلوه ظهور و از حدوث ہستی امکانی و از قدم معنی وجوبی و از ہستی کہ مضاف ست بلفظ ما ہستی اعتباری و از فنا فنا ر اضافی و از صورت پذیرفتن شہود گشتن و از سراب امر خلاف واقع کہ متوہم می گردد و از نقش بستن مقید بقید خاص شدن و از کلمۂ عدم عدم اعتباری حاصل آنکہ یا داعی کہ ما دریابنده و ظاہر کننده این عالم اجسام کہ عالم شہادت ست ہستیم و خواہ در عالم ارواح باشیم نماینده ظہور معنی امکانی و وجوبی ایم کہ این ہر دو نسبت مدام در ما جلوه گرست و بسبب ہمین ہستی اعتباری با فنا ر اضافی ما شہود می شود و پس مانند امر خلاف واقع کہ متوہم می گردد ما بصورت مقید شونده بقید عدم اعتباری ایم و الا ہیچگاه نیست نخواہیم شد و یا آنکہ مانند سراب ہستی را برنگ ہست نمود ار کرده ایم کہ خود فی حد الذات نیست محضیم و ہست نما شده ایم و کلا المعنیین متحدان فی المآل لان المراد ہہنا انقساب الوجود الظلی الذی ہو الامر المنتزع بالوجود الاصلی الذی ہو منشاء الانتزاع و تخلیۃ الماہیۃ الممکنۃ و تجریدہا عنہ فالموجودات کلہا موجودات فی تضمن حضرت الوجود لا انہا وجودات و حده لا شریک لہ

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی فتح لنا فتحاً مبیناً و کان لنا ناصراً و معیناً و الصلوٰة و السلام علی محمد ارسل الینا رسولا امیناً و علی آلہ و اصحابہ الذین رضی اللہ لہم الاسلام دیناً اما بعد فہذا الوارد الثامن و الخمسون ہو المسمی بالفتح المبین قال اللہ تعالی لنبینا علیہ السلام انا فتحنا لک فتحاً مبیناً لیغفر لک اللہ ما تقدم من ذنبک و ما تاخر و یتم نعمتہ علیک و یہدیک صراطا مستقیماً فالمراد بالفتح المبین حقیقۃ شرح الصدر و الانکشاف التام و اسقاط الاضافات باستیلاء التوحید و استغراق المشاہدة حتی یکون علۃ المغفرة للذنوب الاضافیۃ التی ہی من مقتضیات الامکانیۃ لانہ صلی اللہ علیہ وسلم کان بشراً مثلنا فی الممکنیۃ لا انہ ارتکب المعاصی مثلنا لان الاولیاء بطفیلہ یکونون محفوظین من الکبائر فاغفر اللہ الیہ الذنوب الاعتباریۃ لتتمیم نعمۃ ظہورات الاسماء کلہا و الا کیف یتجلی علیہ الغفار و الستار و ہدیہ صراطاً مستقیماً لا عوج فیہ و ہو رویۃ العجز البشری فی کل حال کما قال علیہ السلام اللہم اجعلنی فی عینی صغیراً و فی اعین الناس کبیراً فیا ایہا المحمدیون الخالصون علیکم ان تتبعوا رسولکم و اعترفوا بقصورکم و کونوا عبداً صغیراً عاجزاً فی اعینکم و اتما و ان یجعلکم اللہ فی اعین الناس کبیراً قادراً قویاً عارفاً کاملاً جامعاً لکل الکمالات فہذه الامانات الکمالات التی نسبت الیکم تودوہا الی اہلہا لا حول و لا قوة الا باللہ و ہو العلی العظیم ؛

وارد در محافظۂ حال وقت اجتماع رجال

ہرگاه کثرت رجوع خلق بطرف درویش شود و نسیم قبول بسوی او وزد باید کہ در آن زمان بمحافظۂ حال خود کوشد کہ درین چنین اوقات بمقتضاء بشریت اکثر تنک ظرفان خام و سالکان ناتمام از جا میروند و بتوہمات گوناگون گرفتار می شوند و جوق خلق ایشان را حجاب حق بینی می گردد و از دریافت حقیقت عبودیت و عجز بندگی خویش غافل می مانند و نظر بر ہیچکارگی خود کہ بالذات نصیب ماہیۃ ممکنہ ست نمی کشایند و بفریب تعریف و توصیف مردمان غره می شوند و می پندارند کہ شاید ما ہمچنین شده ایم کہ ایشان می گویند و این نمی دانند کہ بیچاره ممکن مخلوق را چہ یارا کہ کسب کمال نماید و چگونہ از نقص ذاتی خود بر آید این ہمہ فضل و کرم واجب جمیل ست کہ جمال کمالات خود را

در آیینهٔ او ظاهر ساخته و پرتو تجلیات خویش در آن انداخته حکایت عجیبی مناسب این مقام بیاد آمده بگوش هوش اصغا نمایند و حقیقت آیینهٔ امکانیه مطالعه فرمایند

حکایت

شخصی را اسپی مفت از جائی بدست آمد که بسیار خوار و کم رفتار و حرون و بدلگام بود چندمدت آنعزیز اسپ را با خود داشت و مدتی سعی در ازالهٔ عیوب آن نمود و حتی المقدور در دادن خوراک و تیمارداری دریغ نکرد باامید آنکه شاید این عیبها ازین اسپ دور شوند و بوقت کارزار در جنگ بکار آید اما اسپ بد ذات را هیچ فایده نکرد و نتیجه جهد آن سپاهی هرگز بظهور نپیوست آخر الامر ناچار در دلش آمد که این دانه خوار زیادتی را باید فروخت تا نجات ازین بلا حاصل آید یک چابک سوار آشنای او بود پیش او رفت و گفت که حال این اسپ چنین ست لهذا من می خواهم که این را بفروشم تو بهر طور که دانی این را بفروش و خریدار پیدا بکن چابک سوار گفت که صبح در بازار اسپ را خواهی آورد ان شاء الله تعالی سودا کرده خواهد شد سپاهی بموجب وعده اسپ را در بازار برد چابک سوار آن اسپ را تنها در یک میدانی برده سوار شد و خوب تازیانه ها زده وقتیکه اندکی گرم ساخت شتاب همان قسم سواره در بازار آمد و توصیف های آن اسپ بیان کردن آغاز نمود که این اسپ در جلدی باد دوران ست و در شایستگی تخت روان و بیک جست از دیوار قلعه ها میگذرد و بیک دو دشتها را طی میکند و در یک روز صد کروه میرود مردمان این بیان چابک سوار شنیده گرد آمدند و جمع شدند تا آن را بخرند سپاهی احمق چون این مجمع را دید و آن سخنان را شنید چابک سوار را طلبیده آهسته بگوش او گفت که اگر واقعی این اسپ همچنین است من این را نمی فروشم چابک سوار کلمات نفرین گفتن آغاز کرد و گفت که ای نادان اینقدر مدت اسپ را با خود داشتی و از حقیقت آن آگاه نگشتی حالا بفریب من که بمردمان میدهم تو هم فریب خوردی پس مثل نفس و طبیعت انسانی مانند آن اسپ ناکاره است که ان النفس لامارة بالسوء و مثل قبول الهی و فضل خداوندی مانند چابک سوار ست که اسپ ناکاره را در نظر مردمان جمیل می نماید و بسبب استیلاء ظهور کمالات خود که مانند سواری چابک سوار ست جلدی در او پیدا می کند و مثل شخص احمقی که از حقیقت نفس خویش آگاه نباشد مانند آن سپاهی نادان ست که در آن قدر مدت مدید احوال اسپ خود را دریافت نکرد سبحان الذی سخر لنا هذا و ما کنا له مقرنین **سوال** از تمثیل این حکایت و هم از تقریر ما فوق چنان ظاهر می شود که حال مذکور از احوال نفس اماره و نفوس ناقصهٔ انسانی ست که مثل اسپ ناکاره است نه آنکه شامل حال تمام نوع ست و افراد کامل و اکمل انسانی که صاحب نفوس لوامه و مطمئنه اند و خداوند اسپان جلد و شایسته نیز داخل اند درین حالت نقص و قصور پس عموماً اطلاق آن بر حقیقهٔ انسانیه چگونه درست آید و هم از بیان ما تقدم مفهوم می گردد که حقیقت انسانیه فی حد ذاتها قاصر و ناقص ست و تفریق و تخصیص ناقصین و کاملین ندارد و پس این مطلب را واضح تر بیان باید نمود تا در فهم هر کس فهیم نیز آید و رفع شبهه نماید **جواب** نسبت نقص و کمال افراد انسانیه را با همدیگر حاصل ست و یکی بنسبت یکی ناقص و بنسبت یکی کامل ست علی قدر تفاوت الدرجات و نظر بمقابله واجب و ممکن و عبد و معبود و خالق و مخلوق همه ناقص و قاصر اند چه ناقصین و چه کاملین پس عرفا که مدام در مشاهده حق تعالی مستغرق اند هیچگاه در خود غیر از قصور و نقص ذاتی نمی بینند و هر چه از حسن و خوبی بنظر می آید من جانب الله در می یابند که ما اصابک من حسنة فمن الله و ما اصابک من سیئة فمن نفسک فثبت ان الکاملین مع ثبوت کمالهم ناقصون فی اعینهم و یقولون علی سنة رسولهم علیه السلام ما عرفناک حق معرفتک و ما عبدناک حق عبادتک و هم ناظرون الی قصور علمهم و عملهم دائماً و ان کانوا کل یوم صائماً و کل لیل قائماً رباعی هر لحظه بطبع هوسی می گردد دردا من دل غمار وحشی می گردد یارب تو مرا بخویشتن گرویده کنی ترسم که من خلق بسی می گردد مراد از تبع حالت بشریت ست و از هوس مقتضیات بشریه و از گرویده شدن متعلق گشتن از دامن دل همان دل ست که نفس ناطقه باشد و هم قلب صنوبری که جانب پهلوی چپ ست و همه حیوانات را نیز حاصل و از غار وحشی حدیث نفس و خطرات قلبیه و از رب مرتبه الوهیة حق و از گرویده کردن متصف بصفات خود ساختن و از خلق اهل خلق

چنانچه از عالم گاهی اہل عالم و عالمیان مراد میدارند حاصل آنکه ہر لحظه بسبب اقتضاء بشریت مقتضیات آن بمن متعلق می گردد و بنده
که در قید حیات ست ناچار مقید این گرفتاری ہاست و ہر لمحه در دامن دل من خواه مراد از آن نفس ناطقه بود خواه قلب صنوبری باشد خار و
خس حدیث نفس و خطرات قلبیه مخلد و متعلق می شود که اول اراده ہر فعل در دل می آید بعد از آن آن فعل ظہورے نماید پس اگر در قلب ہیچ
خطره نیاید حرکات بشریه که از مقتضیات بشریت ست چسان ظہور نماید و ہر چند که بقدر ضرور خطراتی که مزاحم آگاہی نشود و مقتضیاتی که
از حد تجاوز نکند ممنوع نیست و آنکه این را ہم باقی می ماند اما دلی کرستو جیا ... ست این قدر توجہم بسوی غیر بحال خویش وا میدار و لیس
اسم علامینا یاد از جناب الٰہی که یا رب تو مرا بصفات خود متصف ساز و ... تجلی الوہیت خویش انداز تا من ہم از استیلاء مشاہده تو بر سمت تو یا ہمہ
ہمہ باشم زیرا که من ہم از ... خلقی را با سیطرت ناکل گردانید و کریم ... ساخته مبادا که بعوض نفع رسانی بایشان ضرر
صحبت داری من رسانی محجوب از حقیقت گردانی ربنا اکشف عنا غطائنا و اجعل بصرنا الیوم حدیدا آنانکه کنت بنا بصیرا شہیدا و تقریب
ورود این وارد آن بود که روزی ہم غفیر و جماعه کثیر یکجا شده انبوه و فرق فرق دگر وه گروه از شرفا و نجبای شہر و مستغنای دہر و صاحبان
سخن و کاملان ہر فن و مردان با ہمه شخصیه و ذوی شان ظاہری و فضیه جمع گردیده یکجا رسیده از راه حسن ظن خویش در حق این
فقیر درویش بعقیدت و انقیاد و محبت و اتحاد مناسبتی با خویش یافته از ہر جوانب به پیش شتافته اظہار آدمیت فرمودند و اقرار عبودیت نمودند
و بعد زمین ساعی و قدمبوسی تقدیم بندگی بر پا استاده ندر وی عجز بر خاک نہادند و بصورت پرستش در آمدند و از خوشی و بشاشت گویا
از جامہای خود بر آمدند و چون سعود حقیقی بعنایت خاص و تائید مخصوص از راه غلبه حقیقه خود کمالات خویش درین مجمع نقائص ظاہر فرمود
و این ہمه صاحبان را که مجموعه فضائل اند بچشم ظاہر و باطن ایشان عجز بشریتشان نمود و بے خواهش و قصد آن مرید مطلق من ہمین مریدان
باب اراده کشاد و باغوای شیطانی و ادعای نفسانی مجال سرتابیدن و خود سری گردن نداد و باین صورت سرگرم اطاعة خود ساخت و خطرات
فاسده از قبیل افترا بر یدان تیقنفصل علینا در قلوب اینہا نینداخت درینوقت عجب معامله بنده نوازی و کارسازی مالک الملک پیش نظر
بود و مطالعه کیفیت بندگی واقعی و حقیقت عبودیت حقیقیه که ہمه وقت نصیب ذاتی خود ست زیاده تر غلو نمود و ہمه بالی اختیار و مجبور
می نمودند و ہرگز اینہا ملحوظ نبودند و طرفه حالت قرب و معیت درعین کثرت و جمعیت رو داد و باب مشاہده شاہد حقیقی چنان بقوت کشاد
که بظاہر ہم این کثرت پسندیده و در ایشان بودن مناسب ندید و بحالت خلوت خاص درعین جلوت عام رسیده بگریه شوق و محبت در افتاد
و خود را ضبط نموده تنہا پیاده پا بطرف دشت و دریا روانه گردیده ہیچ یکی را رخصت ہمراہی نداد و ہمه را نشسته گذاشت و اظہار آنحالت
ہم در آنوقت روا نداشت و گریان چشم فراز میرفت و ہیچ طرف نمیدید و یارب خود جواب و سوال و بسیار قیل و قال میکرد و خود با خود
ہمکلام بود و نظر بحقیقت بندگی کرده خود را خود ملامت می نمود چنانچه از آنجمله ہر دو رباعی اول و آخر این وارد بیکبارگی موزون شده بزبان
آمد و چون رفته رفته تا لب دریا رسید و چشم کشاده دید که اکثری از آدمیان سرگرم پرستش اشجار و انہار اند و بانواع پرستشہا اشتغال
دارند و بسیاری از مردمان مشغول کشت و کار و دیگر کاروبار اند و در بندگی نفس و شکم خود گرفتار اند پس مناسب آن مقام و لائق آنہنگام بہر قلب
وارد گردید آنچه وارد گردید و ہمه یاد مانده بعد انقضاء آن حالت بخانه آمده بتحریر رسید و مکر و او مکر الله و الله خیر الماکرین مکر عباد عبارت از فریب
دادن بندگان ست در امر خاص بندگان دیگر را که مثل ایشانند و مکر آلہی عبارت از ظاہر کردن یک حقیقت واحده ست بصورتہای
گوناگون و انواع مختلفه بحسب مراتب حضرت وجود و مظاہر آن پس او تعالی خیر الماکرین ست که بندگان ہم از فروع و شعب مکر او ست

وقد مکر الذین من قبلهم فللہ المکر جمیعاً ہمہ ما فریب او خوردہ اند وصرف باعتبارات مشہودہ وامتیازات ظاہر گرفتار گشتہ از حقیقت
بینی باز ماندہ اند الا ماشاء اللہ من عبادہ الذین اجتباہم اللہ سبحانہ واصطفاہم دلور قلوبہم بنورہ ویہدی اللہ لنورہ من یشاء این لودن
از مکر الٰہی نادانی ست و نظر کشودن براجتماع خلائق پریشانی امینی از مکر حق تعالی کار جہال ست و موجب ندامت و ملال و سراسر بطلان
وجہالۃ ست و سراپا خسران و ضلالت اَفاَمنوا مکر اللہ فلا یامن مکر اللہ الا القوم الخاسرین چنانکہ این صوفیان خام و عارفان ناتمام گمان
می برند کہ ما ہرگز گرفتار این اعتبارات موہومہ نیستیم و می پندارند کہ در کار باطن و مشاہدۂ ما ہیچ فتور و خلل از توہمات این عالم نمی آید کہ
ما حقیقۃ بین شدہ ایم و از ہمہ تقییدات آزاد گشتہ ایم ای سادہ لوحان این فہمید ہم از جملہ فریب حق تعالی ست کہ بشما دادہ رضا رحق
چون اظہار مراتب وجود ست از اخفار شما چگونہ مخفی خواہد شد و مکری کہ عموماً بر ہمہ موجودات شامل ست شما از احاطۂ آن بچہ طور خواہید
برآمد لہذا حضرات انبیا علیہم السلام کہ عرفا تام المعرفت بودہ اند چون مرضی الٰہی چنین یافتند بطوع و رغبت قبول فریب کردہ اثبات مراتب
نمودند و باوجود حقیقت بینی حفظ ہر مرتبہ چنانکہ باید فرمودند و چون دیدہ و فہمیدہ حسب الحکم مقید باین تقییدات شدہ اند داخل فریب
خوردگان نیند بلکہ از جماعۂ ماموران اند و عوض ضرر آن فریب نفع اطاعت امر بایشان میرسد و ابدالآباد خواہد رسید پس مدام ناظر حال
خود باید بود و از مکر الٰہی خوف باید نمود کہ بغفلت ترا درین بلا گرفتار نسازد و کثرت خلق ترا در پریشانی نیفگند اذا جاء نصر اللہ والفتح فی
کسوت رجوع الخلق الیک و صورت فتح باب الفتوح علیک ورایت الناس من اہل الاخلاص یدخلون فی دین اللہ علی نہج الاختصاص بالمناسبۃ
الازلیۃ والنسبۃ الاعتقادیۃ التی مودعۃ فیہم من الابتداء فی الاستعداد و بحسب اقتضاء افواجاً متکثرۃ وجوداً متنوعۃ فسبح بحمد ربک بمشاہدۃ
الکمالات الآلہیۃ واستغفرہ برؤیۃ النقائص الامکانیۃ فی المرتبۃ العبدیۃ و کن اوّاباً واستغفر بہ انہ کان بمقتضاء الربیۃ واقتضاء رحمۃ
الذاتیۃ تواباً ہشدار ہشدار و توجہ بسوی کثرت و قلت نگمار گرد و اقرار و انکار مردم مشو و در وادی پراگندگی مدو و پیوستہ چشم دل جانب
حق دار و خلق را مطلق در نظر میارد و قبول ایشان بی اعتبار و اختیار بدست مختار بیضا ایاد و اقبال خلق اعتباری ندارد ہرگز خاطر
خود را از رد و قبول اینہا پراگندہ و مشوش نباید کرد و اندوہگین و خورسند نباید ساخت الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون زیراکہ
عنان اختیار دلہا بدست مقلب القلوب مختار حقیقی ست بہر طرفی کہ می خواہد میگرداند لہذا اکابر سلف اشارت بہمین معنی نمودہ اند جای کہ
فرمودہ اند کار با حق باید داشت و توجہ بسوی غیر او نباید گماشت و از ریا و سمعہ پرہیز باید کرد و ہر عمل بہ نیت نیک خالص للہ باید نمود و حق
تعالی عالم نیات ست او خوب میداند ایشان ہرچہ خواہند بگویند و اگر نیک گفتن خلق متعلق باعمال خیر می بود بیچارہ زاہدان را عبث بد نمیگفتند
و در فار اطعن نمی کردند بل قتلہم الانبیاء بغیر حق ایشان بہیچ طور راضی نمی شوند و قبول فضیلت بنی نوع خود ہرگز نمی کنند حق تعالی محض
بزور تایید خویش اینہا را پیش بندگان خاص خود لاجواب می گرداند و مقر میسازد ولیکن ان المنافقین اذا لقوا الذین آمنوا قالوا آمنا واذا
خلوا الی شیاطینہم قالوا انا معکم انما نحن مستہزؤن اللہ یستہزئ بہم ویمدہم فی طغیانہم یعمہون غرضکہ نظر بر اقرار و انکار مردمان نباید انداخت
و ہر لحظہ بمشاہدہ عالم السر والخفیات باید پرداخت خواہ حق سبحانہ معاملہ بموجب ء انذرتہم ام لم تنذرہم لا یؤمنون فرماید و خواہ کار
موافق ورایت الناس یدخلون فی دین اللہ افواجاً نماید کاری کہ بتو حوالہ کردہ اند باید کرد دیگران دانند و کار آنہا و انما انت نذیر و ذرہ
ذرہ اخروی زنہار خود را بدست غفلت نفروشی چشم از حقیقت بینی نپوشی آگاہ و خبردار باش کہ درچنین اوقات مزلۃ الاقدام غفلت
بر تو مستولی نشود و خویشتن را بدست غفلت گرفتار نکنی و دیدۂ بصیرت و چشم دل تو از دید حقیقت باز نماند و حقیقت بینی عبارت

از دریافتن حقیقة هر امر ست کما هی فی نفس الامر پس همه وقت مشاهدهٔ مرتبهٔ واجبیه تعالت و تقدست که مستجمع همه خیرات و کمالات ست
باید بود و هیچگاه از دید قصور و عجز خود که نصیب ماهیة ممکنه ست دل را غافل نباید نمود بلکه خود را عدم محض انگاشته بفنای مطلق باید
پرداخت و موجود جز حضرت وجود را نباید شناخت نسبت کمالی که بتو می کنند تهمتی بیش نیست و چون آئینه صورت حالی که در تو می بینند
جز صورت خویش نه این مردمان اضافت هر خیر و کمال که بسوی تو میکنند فی الحقیقة بیش از تهمتی نیست زیرا که همه خیرات و کمالات
در واقع منسوب بطرف حضرت وجود ست که حقیقت واجب تعالی ست بیچاره ممکن که بالذات مسبوق بالعدم ست در بساط خود هیچ
ندارد و هم این اهل زمان و همعصران باعتبار مجاز صورت حالی که از کیفیات و اوصاف خوب در آئینهٔ تشخص تو می بینند غیر از حسن ظن
ایشان نیست همان خویش باطنی ایشان ست که در اینجا بنظر ایشان مشهود میگردد و ازین توهمات دل خویش را پاک دار که خوش طینتان
غیر از خوبی در تو نخواهند دید و بد باطنان جز بدی مشاهده نخواهند کرد المرء یقیس علی نفسه طعن و تشنیع ایشان بی بنیاد و سلام و تسلیم
ایشان نیز بی اعتماد یعنی ببینی خلقی انهار و اشجار را پرستش می نماید و سر بسجود میساید لیکن هر درخت و دریا ازین معنی بی پروا یعنی ارادت و عقیدت
این مردمان را چه اعتبار ست نمی بینی جم غفیر از جماعهٔ هنود بعض انهار و بعض اشجار را می پرستند و با دب پیش می آیند پس در دریا و درخت
چه بزرگی و کمال ست که باعث اعتقاد اینها شده ایشان خود و در ذهن خود چیزی می تراشند و آنرا موجب اعتقاد خود میگردانند اما آن
درخت و دریا را هیچ پروای پرستش و اعتقاد نیست پس اگر در آدمی این قدر هم گذشت از خلق عجب نیازی نباشد از آب و نباتات هم کمتر
ست سوال ازین تقریر که بیان شد چنان مستفاد می گردد و مفهوم می شود که مردمان در اذهان خود چیزی می تراشند و آنرا باعث اعتقاد
خود میگردانند پس در نفس الامر هیچ بزرگی و کمال ثابت نشد و این معنی موهم انکار بزرگان ست نعوذ بالله منه جواب حاشا و کلا اگر مراد
ما این باشد مقصود آنست که کمال و بزرگی خود را در نظر خویش نباید آورد و اعتماد بر ارادت و اخلاص مردمان نباید کرد و مدام دید قصور
که شیوهٔ بزرگان ست باید داشت و حصول کمالات همه من جانب الله باید فهمید و منسوب فی الحقیقة بحق باید ساخت و بشکر این عنایت
باید پرداخت و این امانات که حق تعالی بتو حواله کرده باز باهل آن حواله باید ساخت که ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها و مثل
انهار و اشجار برای آن نموده آمد که اگر در ظاهر بصورت شارکت آن آلهه باطله در امر پرستش بندگان الهی شده باید که بکلمهٔ لا اله الا الله
نفی خود و همه ما سوی فرمائی و اتصاف بدیگر اوصاف آن انهار و اشجار هم نمائی یعنی مدام چون آب بفروتنی کوشش و مانند سوسن ده زبان
خاموش اگر دریا شده محیط اعظم باش و اگر درخت گشته شجرهٔ موسی شو تا شتاب از راه نزدیک مردمان را بکعبهٔ مقصود رسانی و تجلی
نور الهی عالم را از شمع آن شجره منور گردانی خود را چون آب پاک و صاف دار و همت بر تطهیر دیگران گمار و طاهر و مطهر باش و رقت قلب و
روانی طبع حاصل کن و فروتنی و عجز بهم رسان و چون درخت سوسن با وجود زبان آوری خود را خاموش دار یعنی قدم از بساط ادب و حفظ
مراتب بیرون مگذار و در وادی غفلت متاز و بوهم خودی مناز در وادی غفلت تاختن عبارت ست از عدم آگاهی بحق سبحانه و بی صرفه
بعمل آوردن افعال بزرگی و ندریافتن حقیقة هر امر و جهل از صلاح و فساد اعمال که نتائج آنهاست و مراد از وهم خودی و پندار و غرور
و سرکشی و طغیان که از راه انانیت امکانی ممکنات ذی علم را پیدا می شود و آنچه بمقتضاء وجود واجبی در کاملین ظاهر می گردد آنرا کبریاء و
عظمت و غنا حق می خوانند که درین مظاهر جلوه فرما شده و این چنین اشخاص را متخلق باخلاق الله میدانند که در حدیث قدسی وارد ست
الکبریاء ردائی و العظمة ازاری فرعلیهم الله تعالی برداء کبریائه و ازار عظمته بتصدق حبیبه الذی ناداه بقوله یا ایها المزمل صلی الله علیه
وسلم ؎ کار پاکان را قیاس از خود مگیر ٭ گرچه ماند در نوشتن شیر و شیر ٭ دلی که آگاه ست ازین خطرات در پناه ست اعنی قلبی
که بحقیقة آگاه ست و نفسی که آنرا بحق راه ست از چنین خطرات که ناشی از جهل و غفلت می شود در پناه و حفاظة حق تعالی می باشد و بتوجه

این عالم فریفته نمی گردد و آنچه مردمان با و معاملات ارادت و عقیدت و ادب و خدمت بعمل می آرند آنرا منسوب بخود نمی گرداند بلکه میداند که
معبود حقیقی در هر صورت پرستش خود می خواهد و حقیقت امکانیه بهر نوع اظهار بندگی می نماید مراد از معبود حقیقی معبود بحق ست جل شانه که بسبیل
اطلاق معبود همه هست و سزاوار معبودیت جز او هیچکس نیست لا معبود الا الله و منظور از کلمه پرستش پرستش کلی و عبادت عام ست که شامل ست
همه افراد خود را از عبادات حقه و عبادت باطله و مقصود آنکه چون معبود حقیقی جل برهانه عباد را برای عبادت خود آفریده و عبادت کلی و پرستش
عام در افراد خود ظهور می نماید پس عبادت حق سبحانه بصور مختلفه و انواع شتی حسب استعدادات عابدان ظاهر می شود و مرتبه معبودیت مطلقه
در افراد خویش که مرتبه معبود بحق و تشخصات آلهه باطله باشد تجلی میگردد و فی الحقیقة این همه عبادتها راجع بجناب یک معبود ست جل شانه که
در اصل مستحق عبادت اوست و بس و الیه ترجع الامور کلها لهذا حق تعالی برسول خود علیه السلام امر فرموده که بمخالفان بگو تعالوا الی کلمة سواء
بیننا و بینکم ان لا نعبد الا الله پس باعتبار ظاهر هر عبادتی که مضاف بطرف تشخصات امکانیه بحیثیت آنها گشته نام نهاده می شود در شرع
بعبادت باطله و ارتکاب با آن کفر ست و آن معبودان آلهه باطله اند که بکلمه لا اله الا الله نفی آنها باید کرد و این عبادت موصل بجهنم ست که تجلی
گاه اسماء جلالیه هست و عابدان این عبادت مظاهر اسم المضل او تعالی اند و من یضلله فلا هادی له و هر عبادتی که در ظاهر هم منسوب بسوی
معبود بحق گردیده یعنی منظور عابد جز ذات حق تعالی نگشته و مثل خانه کعبه تشخص مکانی مقصود نیفتاده بلکه از این جهت متوجه بوی جهت شده
کما انی وجهت وجهی للذی فطر السموات و الارض حنیفا و ما انا من المشرکین اینچنین عبادت را در شرع عبادت حقه می گویند و محل آن عین ایمانست
و معبود این عبادت اله بحق ست که در کلمه طیبه بعد نفی آلهه باطله اثبات اوست و این عبادت موصل بجنت ست که تجلی گاه اسماء جمالیه هست و
عابدان این عبادت مظاهر اسم الهادی او تعالی اند و من یهدی الله فلا مضل له و مجموع عبادات راجع بطرف ذات مستجمع الکمالات ست که جامع
جمال و جلال ست و هیچ مخلوقی از طاعت او بیرون نه و ما خلقت الجن و الانس الا لیعبدون هر چند هر چه موجود ست از مخلوقات مدام مصروف طاعت
و عبادت حق تعالی ست عموما و اطلاقا که ان من شیء الا یسبح بحمده و لله یسجد من فی السموات و الارض طوعا و کرها و ظلالهم بالغدو و الآصال اما او
سبحانه تخلیق جن و انس را برای عبادت خویش تخصیصا از آن جهت بیان فرموده که منظور این عبادت عبادت خاصه هست که موقوف علیه
ظهور آن تشخصات جن و ناس ست و علة غائی از موجود کردن حقیقت انسانیه و ماهیت جنیه همین عبادت مخصوصه هست که باین ظهور خاص ترجیح
یکی از مخلوقات حق تعالی را نه پسندیده بلکه بالذات مقصود برای ظهور این عبادت تخلیق حضرت انسان ست و در ضمن آن ماهیت جنیه که ایجاد
ماهیت انسانیه هست نیز داخل ست و تقدیم کلمه جن بر کلمه انس که در آیة مذکوره واقع ست باعتبار تقدم جز ست بر کل نه بسبب اولویت جن از انس
برای عبادت حق تعالی که افراد جنیه از افراد انسانیه هیچ پرستش و عبادت آموخته اند و ایمان برسول خدا علیه السلام آورده اند قل اوحی الی انه
استمع نفر من الجن فقالوا انا سمعنا قرآنا عجبا یهدی الی الرشد فامنا به و لن نشرک بربنا احدا و چون طریق این عبادت خاصه مخصوص نوع جن
و انس ست او سبحانه در آیه مرقومه تخصیص این هر دو نوع مخلوق خود برای عبادت خویش بیان فرموده و مراد آنست که درین نوع جن و
انس چنین عبادت ظهور خواهد کرد و بعض افراد این هر دو نوع باین عبادت خاصه مشغول خواهند بود و اگرچه در جمیع افراد ایشان استعداد
بجا آوردن این عبادت ودیعت فرموده هست اما بعمل آوردن در قسمت هر که مقدر گشته همان کس بعمل می آرد و الا این چه معنی دارد که او
تعالی اینها را برای عبادت خویش پیدا کرده باشد و اینها خلاف آن نمایند ما شاء الله کان و ما لم یشاء لم یکن و اگر مراد از عبادت عبادت
عامه که نصیب هر موجود ست باشد یعنی فقط تبعیت اراده و مشیت الهی عموما مقصود بود پس تخصیص جن و انس نیست بلکه مراد بیان
عبادت همه مخلوقات ست چنانچه گوئی همه جن و انس برای همین کار آفریده شده اند یعنی تمام عالم برای همین کار آفریده گشته و این قسم
دلالت جز بر کل در محاورات همه زبانها شائع ست بر متتبع پوشیده نخواهد بود کما قال عز و جل الله نور السموات و الارض فاراد به انه نور

کل الموجودات لانور السماوات والارض فقط وانحصر نوره بها لانه نور جمیع المخلوقات بنور وجوده وهو خالق الاشیاء کلها فافهم الهی این
بندهٔ عاصی را بعبادت خالص خود مشرف گردان واز بندگی هوا ونفس برهان مراد از بندهٔ عاصی ذات خود ست که این نالایق در ذات [illegible]
خود عاصی تر از همه بندگان وقاصرتر از همه عباد ست ومدام در نظر خویش پیش رب غفور ورحیم خود ذلیل ومحقر ست واگرچه ستار العیوب
من وغفار الذنوب من از هفتاد مادر مهربان برین عاصی مهربان تر ست لیکن بنده را همیشه قصور حقیقة مکنهٔ خویش در نظر کرده وناکرده ما همه یکسان
است وبنده فی حد ذاته سراپا عیب ونقصان غیر از فضل او پناهی نیست وجز عفو او عذرخواهی نه اللهم انی اعوذ بک من شر ما عملت ومن شر ما
لم اعمل ومن شر ما علمت ومن شر ما لم اعلم ومقصود از عبادت خالص عملی ست که محض لله بی مزج خودی وشائبهٔ اغراض نفسانیه خویش
باشد وهیچ امری از اجر اخروی ونتیجهٔ نیک دنیوی ملحوظ نبود بلکه صرف رضامندی وخوشنودی حق تعالی واطاعت امر او منظور باشد مثلاً
شخصی خدمت محبوب خود نماید پس دران وقت نه او را مانند نوکران وغلامان مزدی وانعامی بران عمل ملحوظ ست ونه مانند دیگر غیران وبیگانگان
منتی واحسانی محظور نیست واحسان آن خدمت از محبوب برجان خود میگیرد ومزد وانعام خدمت همان خدمت را میداند وصرف بنیت تقرب
محبوب بآن خدمت مشغول ست بلکه امتیاز خدمت وخادم ومخدوم درین هنگام قرب مقربین را کم می شود وبالکل فانی از خود گشته باقی بمحبوب
میگردد فبصیر سمعهم بسمعه وبصرهم ببصره وبه یسمعون وبه یبصرون پس معلوم شد که عمل بر سه قسم ست یکی برای دنیا ست وآن کار غافلین وکفار ست
ودیگری برای آخرت ست وآن کار مومنین وابرار ست ویکی خالص لله ست وآن کار مقربین واخیار ست وبندگی هوا ونفس عبارت ست از تبعیت هوای نفس
ورها شدن وآزاد گشتن ازین بندگی عبارت ست از غالب آمدن بر نفس وطبیعت واز درجهٔ محکومی بدرجهٔ حاکمی رسیدن پس ای خداوند حقیقی چون
دیگر بندگان خود را مهربان نموده وباین طرف متوجه فرموده شاید که تربیت این بی حقیقت منظور ست وقبول این ناقبول محظور یعنی الهی [illegible]
بندگان خود را برین بندهٔ کمینهٔ خویش مهربان نموده وبواطن ایشان را بطرف فقیر متوجه فرموده که برای ملاقات می آیند وحسن ظنی دارند ازین
چنان معلوم می شود که شاید تربیت این بندهٔ نالایق منظور قدرت تست وغالباً قبول فرمودن این احقر که لائق قبول هیچکس نیست در علم تو مقدر
است زیرا که هر وضع را اثری مترتب می شود واز هر عملی نتیجه منتج میگردد وبیش وضع درویشی وگذران فقر تمام اصلاح آدمی میکند وخود بخود دلی وخیال
سعی تزکیه وتصفیه میسر می آید وتهذیب اخلاق واوصاف هر وقت نصیب میگردد وبی جد وجهد ترقیات بی غایات حاصل می شود ومحض این مرتبه
اجتبا واصطفا ست بیچاره مخلصان که اخلاص کنند کامند ازین دولت بی بهره الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی خداوندا بنده را کسی به
علم خود ست واعتقاد کسی بر عمل خود واعتماد بنده صرف بر فضل ورحمت تو پس معاملهٔ هر کس موافق او نما ایشان را آنچه درخور علم وعمل آنها ست
کرامت کن واین بندهٔ بیچاره را آنچه شایان فضل ورحمت تست عطا فرما ع ان ایشانند ومن چنینم یا رب رباعی در گلشن دهر بسکه
غفلت کاری ٭ تخم گنهی بهر طرف میکاری ٭ از روی خدا نیامدت شرم ایدرو ٭ باشد که زروی خلق شرمی داری ٭ غفلت کار عبارت از کسی
است که بغفلت کار کند ای غفلت کار هستی وبغفلت کار کننده واز بسکه در مزرع جهان مزارع وکارندهٔ غفلتی ومراد از تخم گناه کاشتن همان کردن
است ای مبتذیر بذور عصیانی بهرجا می کنی وقافیه در مصرعین اولین باعتبار اختلاف معنی ست که اول غفلت کار ست بمعنی فاعل متصل بیای خطاب
وثانی صیغه مخاطب فعل حال ست از کاشتن وهرچند که مطالعه ده قصور وخطاب این چنین امور سزاوار تمام عالم ست ولائق همه بنی آدم که
هر واحد را چون ابو البشر علیه السلام مدام مستغفر باید بود واستعمال کلمات ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین باید
نمود لیکن نظر بآدمیت خود کرده دیگری را مخاطب نساخت وخود با خود بکلام پرداخت که مبادا کسی از بزرگان وشخصی از اهل زمان بد برده ودر حق
خود شمرده واگر انصاف فرمایند واز خلاف برآیند بآدمیت باشند وخود را چیز دیگر نتراشند هرگز براه استکبار نروند واختیار ناپسند نکنند
وبفهمند که فی الواقع این خطاب وعتاب در حق هر بنی آدم ست وباعث تهذیب وتادیب تمام افراد عالم پس حاصل مجموع رباعی آنکه خطاب بخود کرده

میگوید که از بس تو همه وقت کار بغفلت می نمائی و عرصهٔ زندگی را بگناهگاری بسر می بری یعنی در امور لاطائل صرف می کنی پس اگر تو از روی خدا شرم و حیا نداشتی یعنی خالصاً لله از امور ناشایسته باز نماندی باید که از روی خلق و شرم چشم ایشان باری حیای نمائی و تر سای حاصل کنی که مردمان ترا فقیر و درویش می گویند آنچه خلاف وضع درویشی باشد باید که هرگز بعمل نیاری و باید دانست که پرهیز از مقام تهمت داخل ریا نیست لهذا پیغمبر علیه السلام فرموده اتقوا من مواضع التهم ریا و سمعه در عبادات غیر مفروضه دخل می نماید و در ادای فرائض هم ریا و سمعه محسوب نیست ولی باید که کسی از خوف ریا نماز فرض در مردمان ادا نکند و موقوف دارد تا تنها وقت دیگر خالص لله قضا خواهم کرد بدانکه این مرض ریا در قلوب زهاد که از حقیقت ناواقف می باشند پیدا می شود و عرفاء محققان که خلق را مظهر اسم الظاهر حق میدانند بالکلیه پاک از لوث ریا و سمعه می شوند و هرگز مصدر این امر نمی مانند و اگر باعتبار ظاهر خلق هم در نظر ایشان آید و برای تربیت و هدایت عمل خیر خود بمردمان نمایند این معامله ایشان نیز با حق ست و خلق در میان ایشان و رب ایشان حجاب نمی گردد و لهذا گفته اند که ریاء الشیخ خیر من اخلاص المرید اختیار طاقتیه هیچ کاری نیست و آزادی و بی قیدی چیز دشواری نه انبیاء علیهم السلام و اولیای عظام برای تلقین و ارشاد بوده اند و حسنات و فعل الخیرات دیگران را نموده اند وگرنه این بیچارگان از که می آموختند و کنوز سعادت از کجا می اندوختند بی ریائی هم از ایشان دیده اند و مذمت ریا و مرائی هم از ایشان شنیده پس بیان صورت حال و قصهٔ انقیاد آنهمه رجال که در تقریب ورود این وارد کرده آمد نه از راه اظهار کمال و دیگر خیال ست بل بموجب لقد کان فی قصصهم عبرة لاولی الابصار ست و باعث تربیت و علة کشف اسرار و در حق صاحبدلان و سخن شنوان تذکره است و برای حالات و معاملات ایشان تبصره ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع و هو شهید ؁

هو الستار

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون سبحانه و تعالی عما یشرکون و هو القاهر فوق عباده و الیه مرجعهم فینبئهم بما کانوا یعملون والصلوة والسلام علی رسوله الذی اوتی من امر الله بما لم یوت المرسلون و علی آله و اصحابه الذین هم عباد مکرمون اولئک هم المومنون المسلمون اما بعد فهذا الوارد التاسع والخمسون [illegible] الحق و ان دین الحق هو ما شهد به الحق و هو توحیده تعالی شهد الله انه لا اله الا هو ای الوجود و یدل علی وحدته بنفسه و لیس فیه اشتراک لفظی بل فی لفظ الوجود و اشتراک معنوی و الموجودات ست موجودات و من یشرک بالله فقد ضل ضلالا بعیدا او افتری اثما عظیما غیر مغفور ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء و من یعتقد تعدد الوجودات لا عرفان له و من یدع مع الله الها آخر لا برهان له به و هذا الامر البدیهی من الیقینیات لا یحتاج الی البرهان و کفی بالله شهیدا بینه فی وحدته والرسول الذی ارسله الله لبیان التوحید و اظهار دین الحق یظهره بکله من الجمع والفرق والتنزیه والتشبیه بتعلیم کلمات التوحید والآداب الشرعیة و لو کره المشرکون بقصور عقولهم لانهم لا یستطیعون لاجتماع الاضداد من الامتیاز والاتحاد و یقعون فی التردادات والشبهات بادراک المحسوسات و یثبتون بکثرتها کالحیوانات انهم کالانعام بل هم اضل و لا یحیطون الجانبین من الجمع والفرق الا ان یکونوا محجوبین بحجاب الاثنینیة کعبدة الاصنام و یشرکوا الصنم والصمد فی الوجود او ان یصیروا بحسبان العینیة کالدهریة و یقعوا فی الالحاد والزندقة و یفوت عنهم ما هو المطلوب من الرسول من الآیات والاحادیث فانهم یؤمنون ببعض الکتاب و یکفرون ببعض فما جزاء من یفعل ذلک منکم الا خزی فی الحیوة الدنیا و یوم القیامة یردون الی اشد العذاب و ما الله بغافل عما تعملون ؁

وارد در بیان حقیقت عبودیة و غلبه ربوبیة

ای در بیان آنکه حقیقت عبودیت تنها فرمان بردار مرتبهٔ ربوبیة ست وهرگز لیاقت انحراف و طغیان ندارد وهر مخلوق عبد حضرت خالق
العباد ست وبعبادت مطلقه معبود علی الاطلاق سرگرم ست کما مرّ فی الوارد السابق ومرتبهٔ ربوبیة در هر مقام غالب بر مراتب عبودیت و
حاکم آنست کما سیجی وتخصیص کلمهٔ عباد بافراد انسانی از راه شعور اینها ست بعبدیت خود د الا هر موجود امکانی بندهٔ اوست وسر بدام افگندهٔ
او تعالی شانه وجل سلطانه ومدام پیش مرتبه واجبی عاجز وقاصر ومحقر وذلیل ومنفعل ست وهمیشه انفعال ذاتی نصیب ماهیة ممکنه هست وعلی الدوام
طلب مغفرت از واجب تعالی می نماید که عیوب او را بذیل وجوب خود بپوشد ونقائص او را بآب کمالات خود بشوید اللهم عملت سوء وظلمت
نفسی فاغفر لی فاغفر لی فاغفر لی فانه لا یغفر الذنوب الا انت رباعی ای فطرت امکانی خجلت تا نیز شرمت باد از طبع ذلت تقریر گر بندهٔ
حق شوی دگر بندهٔ نفس در هر صورت ز بندگی نیست گذیر اگرچه خطاب بفطرت امکانیه وحقیقت بندگی ست که عموماً نصیب همه موجودات
ممکنه هست اما مراد ومنظور ازان تخصیص حقیقت انسانیه ست که مفصل علم بامکانیة وبندگی خود افراد انسانیه را حاصل ست یعنی می گوید که
ای فطرت امکانیه انسانیه حقیقت تو غیر از انفعال در بساط خود ندارد وجز خجالت نتیجه از هستی خود بهمی آری پس باید که مدام شرمسار و
منفعل بسبب حقیقت یعنی طبع ذلت بیان خویش باشی ودل را بناخن غرور وپندار موهوم نخراشی زیرا که اگر معرفت نفس خود کماهو حقها حاصل
نموده بعبادت وبندگی معبود حقیقی تعالی شانه همه وقت مشغول کردی بدوام مستغرق حضور وشهود وجل ذکره شوی پس در مقابل حضرت
واجب تعالی ممکن بیچاره همیشه ذلیل وناچیز محض ست واگر خدا نخواسته راه هدایت را گم کرده در وادی ضلالت افتی وتبعیت هوا ونفس
خود اختیار نمائی ومصداق کریمه افرایت من اتخذ الٰهه هواه شوی پس درین صورت هم اگرچه فی الحقیقة بنده ومظهر اسم المضل او تعالی هستی اما
باعتبار مجاز چنین اشخاص را بندهای هوا ونفس خود هم می گویند پس عالی همتان تا مقدور تجویز لفظ بندگی هیچکس سوای ذات حق سبحانه بحال خود از
روی ظاهر ومجاز نیز روا نمیدارند ومطالعه حقیقت یک بندگی حقیقی برای تذلیل نفس ایشان در نظر خویش کفایت ست احتمال بار دیگر بندگی
های اعتباری ومجازی کی ازین نفوس عالیه می آید وکجا خاطر آزادهٔ ایشان تبعیت ماسوی برای حرص وهوای نماید ولا یشرک بعبادة ربه
احدا ای انسان عبودیت سرشت حق السمع وبندگی وعبادت مولای حقیقی واله بحق خود سرگرم باش والا طبع پست فطرت تو خواه ونا خواه
ازین مراتب کونیه الٰهه باطلی در ذهن خود خواهد تراشید وباطاعت وخدمت آن مشغول خواهد گردید که این معنی جبلی ایشان ست وهیچگاه
معطل نمی ماند وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون خلقت وآفرینش جن وانس برای همین کار ست که بعبادت مطلقه او تعالی مشغول باشند
خواه بعبادت خاصه حضرت رب الارباب بلا شرکت احدی مصروف شوند چنانچه اکملین می کنند خواه بعبادت عامه ودر ضمن این ارباب ظاهر
که محجوب ودر الٰهه باطله اند مشغول بوند چنانچه محجوبین بعمل می آرند وحقیقت باعتبار نفس الواقع اینست که اگرچه پرستش هواهای نفسانی که الٰهه
باطله اند شرک جلی ست اما بموجب وما تشاؤن الا ان یشاء الله رب العالمین عین اطاعت واحد حقیقی ست سبحان من اطاعه العاصی بعصیانه وذکره
الناسی بنسیانه حاصل کلمه پرستش عبادت وخدمت وتبعیت واطاعت ست چنانچه خدا پرست وبت پرست وخود پرست وآشنا پرست در
محاوره شائع ست وهم استعمال لفظ پرستیدن بموقع خوردن ونوشیدن آمده چنانچه می خوار ومی نوش را می پرست نیز می گویند پس می گوید
که پرستش هواهای نفسانی یعنی تبعیت واطاعت هوا ونفس وخوردن وخفتن ونوشیدن وپوشیدن اگرچه داخل تن پروری ست وگویا
از جمله بت پرستی وعبادت الٰهه باطله ست وباعتبار ظاهر از قسم شرک جلی ست که هر کس از ظاهر بینان این امر را درمی یابد اما بموجب حقیقت
وما تشاؤن الا ان یشاء الله عین اطاعت وتبعیت حضرت واحد حقیقی ست تعالی شانه که هرگز کثرت موهومهٔ اعتبارات در وحدت او خلل
نکرده والیه ترجع الامور کلها چون مخبر صادق علیه الصلوة والسلام بیان این معنی می فرمود که انما الحکم الواحد ارباب عقول قاصر بمقصد پی نبرده

تعجب می نمودند و باین کلمه لب می کشودند اجعل الآلهة الٰها واحدا ان هذا لشیء عجاب یعنی چون رسول مقبول علیه السلام بیان معنی توحیدی می فرمود و میگفت
که اله شما اله واحدست و این همه کثرت آلهه باطله که در ذهن شما متوهم گردیده مزاحم وحدت او تعالی نگشته و در نفس الواقع جز او سبحانه که اله واحدست معبودی
نیست صاحبان عقول قاصره و اذهان ناقصه که از ادراک حقیقت معذور اند پی بمقصد کلام آن سرور علیه السلام نبرده تعجب می نمودند و باستعجاب باین
سخن لب می کشودند که آیا گردانیده است پیغمبر همه اله را یک اله واحد بدرستیکه این چیز نیست عجیب که در افهام ما نمی آید و قلوب محجوب ما شاهد وحدت
او جل سلطانه در این همه کثرت نمی نماید و صور خلقیت از الواح خواطر ما محو نمی شود و شهود مرتبهٔ که حضرت رسول دعوت بطرف آن می کند برما
مکشوف نمی گردد اما چون این کفار نابینایان باطنی بودند حضرت رسالت پناه علیه السلام اینها را معذور دانسته در حق ایشان دعا کرده و طلب
کشف این معنی از جناب الٰهی که موصل الی المطلوب است برای ایشان نمود و فرمود اللهم اهد قومی انهم لا یعلمون سبحان الله اگر او منظور نظر است
سیآت نیز حسنات اند اولئک یبدل الله سیئاتهم حسنات و اگر دل مشغول بطرف دیگر حسنات هم سیئات اند که حبطت اعمالهم مقصود از کلمهٔ سیئات
اینجا گناهان کبیره نیست تا کسی از غلط فهمان و باطل اندیشان گمان برد که حاصل این بیان آنست که بغفار اعوض معاصی ثواب حسنات میسر گردد
نعوذ بالله من تلک الخیالات و هم منظور از لفظ حسنات فرائض و واجبات نیست تا کسی از حمقا و سفها پندارد که اگر دل گرفتار غفلت باشد پس باید
که بظاهر هم صوم و صلوة ادا نباید کرد که ضائع و بیفائده است نعوذ بالله من تلک التوهمات امتثال او امر در هر صورت باید و اجتناب از نواهی بهر نوع
شاید و مراد ما از عبارت متن آنست که چون دوام حضور و شهود میسر باشد و دوام مشاهدهٔ حق سبحانه منظور چشم بصیرت بود در این صورت بمقتضای
اگر از چنین بنده بطریق سهو و خطا صغیرهٔ بوقوع آید یا حرکت لغوی سر زند یا خطائی در اجتهاد واقع شود امید از جناب حضرت غفار آنست که محسوب
سیئات نخواهد شد بلکه معاف خواهد گشت و اگر دل متعلق باسوی و مشغول بامور دنیاست عبادات و ریاضات بدنی بکار نخواهد آمد و فائده مقصود بیار
نخواهد بخشید بلکه اغلب که از شئامت فساد نیت حبط خواهد گردید پس منظور از این مرام سعی و اهتمام در تصحیح نیت و تصفیه قلب است و در هر شان مشاهدهٔ جمال
وحدت نه که یکسان گردانیدن افعال خیر و شر چنانچه در متن هم تصریح این امر کرده و گفته که مراد از این تقریر تسویهٔ اعمال خیر و شر نیست بل ارادهٔ تجلیهٔ [illegible]
الوهیت اوست در هر مرتبه که والله غالب علی امره و لکن اکثر الناس لا یعلمون مقصود عرفا از بیان معنی حقیقت و اظهار شمول وحدت و کثرت تسویهٔ افعال
خیر و شر نمی باشد که این معتقد اهل زندقه و الحاد است که از راه بی دینی شعار اباحه برای خود اختیار می نمایند و به بهانهٔ مطالب توحید می خواهند که [illegible]
طعن و ملامت مردمان خود را رهانند و مراد محققان ارادهٔ الوهیة حق تعالی است در همه مراتب شیون و اعتبارات و نمودن [illegible]
اضافات و این نافهمان مرادات این بزرگواران را نفهمیده در چاه اشتباه می افتند و هلاک می شوند استغفر الله هرگز از صاحبان این معاملات [illegible]
خلاف شرع باشد بظهور نمی آید ایشان همه خیر محض می شوند چه جای این خطرات عامیانه است فصدقوا القول و لا تکن من الغافلین این فقیر [illegible]
اولی ست که در رفع توهم تسویهٔ اعمال خیر و شر نوشته شده و استغفار اینجا از این خطر و باطل نموده آمد که در حق چنین مقدسان پاکان و مقربان حق
تعالی که بالکل از خود فانی گشته ببقاء او باقی گردیده اند و همه جا غیر از حسن و جمال و خیر و کمال مشاهده نمی نمایند و بنور توحید منور شده نقوش
کثرت را از لوح خاطر محو کرده اند ظن تخلف از احکام حقهٔ شرعیه نباید نمود و حاصل کلمات ایشان را ندریافته بسوء ظن و غلط فهمی [illegible]
بیجا نباید کرد که این برگزیدگان که هیچ جا جز خیر و کمال نمی بینند اول خود بتمامه خیر بحت می شوند و هرگز مصدر امور شر و [illegible]
بی اصل از کلمات این بزرگواران که بیان توحید حق تعالی می نمایند و اسرار آن را ظاهر می سازند عامیان جاهل [illegible]
بمغز سخن باید رسید و مانند غافلان نباید خروشید رباعی دیدیم چو گشت [illegible] از آب و گل خود جدا و نگرفتیم ز خود و حاصل خود [illegible]

بلکن تماشائی بهارۀ ای دانه تو بی عقدۀ صد مشکل خود؛ مراد از دیدن حقیقت شناسی ست و از کشت زار کمالات صفاتیه که از
پردۀ این آلات بدنیه که حواس عشره باشند ظاهر شده اند مثل سمع و بصر و غیر ذالک و از آب و گل اصل طینت انسانیه که او سبحانه
تخمیر آن بید قدرت خویش کرده است و از گرفتن یافتن و معلوم نمودن و از حاصل نتیجه و مقصود و از جیب دریدن مشرف بحالت
فنافی الله شدن و تماشای بهار کردن مشاهده کمالات الٰهیه نمودن و از دانه تعین مخصوص و تشخص مقید امکانی که هر کس را حاصل
است و از عقدۀ باعث گرفتگی و انقباض خاطر گشتن و از صد مشکل امور اعتباریه که لاحق بشریة اند مستفاد آنکه چون حقیقت شناسی را
کار فرمودیم و غور در کمالات صفاتیه خود که از پردۀ این آلات بدنیه ظاهر شده و در اصل طینت او سبحانه بید قدرت خویش تخمیر
آن فرموده است نمودیم سوای ظهور قدرت کامله حق تعالی نیافتیم و غیر از نمود کمالات الٰهیه نتیجه از هستی خود و مقصود از آفرینش
خویش معلوم نکردیم پس با هر تعین مخصوص و تشخص مقید امکانی انسانی خطاب کرده می گوید که بحالت فنافی الله مشرف شو و مشاهدۀ
کمالات الٰهیه موجب فاینما تولوا فثم وجه الله نما که ای هر تعین خاص انسانی تو خود باعث گرفتگی و انقباض خاطر خود شده در امور
اعتباریه سهو مه بشریه گرفتار گشته اگر این حجاب خودی از میان برخیزد همه نشاط در نشاط ست ع از خود چو گذشتی همه عیش ست؛
خوشی و لطف صورت دانه و عقده و جیب دریدن و شگفتن آن وقت نمو و پیدا شدن برگ و بار و صدگونه بهار از آن دانه
و مناسبت الفاظ کشت زار و آب گل و غیر ذالک از سخن فهمان پوشیده نخواهد بود؛

هو الصمد الله

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله خالق المخلوقات جاعل العلل و المعلولات مرسل المرسلین بالشواهد و البینات و الصلوٰة و السلام علی رسوله محمد اشرف الموجودات
و علی آله و اصحابه المتمسکین بالاحادیث و الآیات اما بعد فهذا الوارد الستون هو المسمی بالبینات البین الظاهر کما یقال شئ
بین ای ظاهر فالبینات التی هی الشواهد و البراهین مظاهر للاسم الظاهر فظاهره تعالی شاهد و برهان لباطنه و المدلولات المستدلة
بالبراهین مظاهر للاسم الباطن و باطنه سبحانه مشهود بالشواهد و مبرهن بالبراهین فهو الظاهر و هو الباطن و دل بنفسه علی نفسه و شهد بذاته
لذاته بل شهد علی کل المشهودات فی ضمن شهادته بصفاته و اسمائه و هو علی کل شئ شهید فالعقلاء یالفون القضایا البرهانیة و القیاسیة
من البدیهیات لانتاج المطالب النظریة و العرفاء یبنون مقدمات ظاهر الحق لاثبات مراتب باطن الحق و یذهبون منه الیه و یکون سیرهم
من الله الی الله و عن الله بالله و فی الله فکل نجوم العلل و المعلولات یستتر فی نور شمس الحقیقة عن اعینهم حین ضحاها علی بواطنهم کما اقسم
الله تعالی بهذا الوقت حیث قال و الشمس و ضحها فهذه الحالة للعارف کحالة تحت الشعاع للقمر و یکون هو مع ربه فی مقام واحد و هو برج
الجمع من بروج فلک التوحید و یحصل للعارف ههنا فناء تام و استهلاک کلی فاذا یخرج من هذا المقام و یفارق عن ربه بالبقاء به و یجئ فی
برج الفرق و یقابله بالمقابلة التامة و ینور بتمامه بنور الرب یصیر باقیاً به و خلیفته فکانما اشار الی هذه الحالة ما قال الله تعالی و القمر اذا تلها
فیوصل الی المحجوبین نور ربه و یتجلی علیهم بالجمال و یظهر نجوم الاعتبارات علی قدر الاعتدال و یبین العارف فی هذا الزمان اسرار العلل
و المعلولات الکونیة بالبیان الموصل الی الله تبیاناً کافیاً شافیاً بتعلیم الله تعالی و الله یقول الحق و هو یهدی السبیل؛

وارد در علل و معلولات و تطبیق اصطلاح اهل کلام و معقولات

علل جمع علة ست و معلولات جمع مفعول آن فی الجمله بیان علت و معلول مع فوائد و نکات جدیده اینجا هم کرده می شود و مفصل در کتب
معقولات مرقوم ست و مراد از تطبیق بعض اصطلاح متکلمین و حکما که درین وارد بطریق تمثیل واقع شده آنست که اکثر این نا فهمان از راه
عدم اطلاع بر حقیقت با همدیگر می جنگند و کنه سخن را نمی فهمند و اگر حقیقت را چنانکه هست دریافت کنند هیچ اشکال در هیچ کلام ایشان
را در پیش نیاید و اختلاف هر فرقه جز اختلاف اصطلاحی نماید زیرا که هر معنی که هر کس بیان می کند پس بحیثیتی آن معنی هم در ادراک می آید و
الا آن شخص قائل نیز چرا مقر آن معنی می شد و فی الحقیقة یک معنی حضرت وجود ست که بچندین حیثیات و اعتبارات جلوه نما ست و هر شخص
را برنگ دیگر تسلی فرما کل حزب بما لدیهم فرحون یعنی هر گروه بآنچه نزد ایشان است بآن خورسند ست و چون نزد یک هر موجود غیر
از وجود نیست پس مستفاد آن شد که هر کس تجلی حضرت وجود فرخاک ست و انبساط وجودی با عتبارات متنوعه هر یک را مسرور
ساخته و یک معنی واحد بهزاران تجلیات پرداخته و محققین که سراسر نور توحید منور می شوند و آگاه از حقیقة الامر می باشند ایشان را هیچ
چیز حجاب و پرده مشاهده نمی گردد و تقریر بیچگونی عقدهٔ اشکال در علم ایشان نمی افگند حجب تماما از قلوب ایشان مرتفع می شود و کدورت
شبهات و اشکالات بالکل رفع همه حلال مشکلات می باشند و جمله مستجمع جمیع کمالات و آئینه دیدار میگردند و بیحجاب واصل بیار و بدانکه
علة شئی آنچه موقوف علیه آن شئی باشد و محتاج الیه آن بود و پس محتاج مسمی بمعلول ست و محتاج الیه بعلة والعلة هو الذی یکون سببا لکون
الشئی الآخر والمعلول هو الذی لوجوده سبب من الاسباب و انواع علل چهار قسم ست یا تامه هست یا ناقصه و ناقصه یا جزء شئی معلول
هست یا امر خارج از ان پس آنچه قائم شود ماهیة از اجزای آن مسمی بعلة الماهیة ست و آنچه موقوف بود بر آن اتصاف ماهیة حاصله باجزای
خود در وجود خارجی مسمی بعلة الوجود ست و علة الماهیة که جزء آن شئی معلول ست یا که واجب نشود بآن وجود معلول بالفعل بلکه بالقوه و آن
علة مادیه هست و یا که واجب شود بآن وجود معلول بالفعل و آن صوریه است و این هر دو یعنی ماده و صورت چنانچه علة اند برای ماهیة و داخل
اند در قوام آن همچنان برای وجود نیز علت اند بسبب توقف آن برین هر دو و لیکن مخصوص شدند باسم علة الماهیة برای امتیاز یافتن از ان
دو علت باقی که مشارک اند ایشان را در علیة الوجود و علة الوجود که خارج از معلول ست یا که یافته شود آن شئی معلول از و و باشد او موجد
مؤثر در معلول و این علة فاعلیة ست و یا که نباشد موجد آن و این وقت اگر خواهد بود آن معلول برای این علت آن علة غائیه است
دگر نه شرط ست اگر هست وجودی و ارتفاع موانع ست اگر هست عدمی و علت فاعلیه و غائیه مخصوص اند باسم علة الوجود بسبب توقف
آن برین هر دو بخلاف ماهیة و علت مادیه و صوریه یافته نخواهند شد مگر برای مرکب چنانچه ظاهر ست و غایت نمی باشد مگر برای فاعل
بالاختیار زیرا که برای فعل موجب نمی باشد علة غائیه اگرچه جائز ست که باشد برای فعل او هم حکمت و فائده و گاهی این را نیز غایة
میگویند تشبیها لها بالغایة اگرچه علت ست در ذهن لیکن معلول ست در خارج پس آن را هر دو علاقه علیة و معلولیة ست بقیاس نسبت
بطرف شئی واحد اما باعتبار اختلاف وجود ذهنی و وجود خارجی و علة تامه محتاج الیه شئی ست بجمیع وجوه ماهیة و وجودا یا وجودا فقط
و واجب ست وجود معلول عند علة التامه و علة ناقصه بخلاف اوست و بدانکه معلول هم مثل علل چهار نوع ست و همه مصنوعات موجوده
در همین انواع یافته شده اند یکی از آنها مصنوعات بشریه و حیوانیه هست چون سریر و مانند آن که ساخت انسان می باشد و مثل
بیوتی که بعض حیوان می سازد و یکی مصنوعات طبیعیه هست چون معادن و نباتات و حیوانات که مجازاً نسبت صنعت ایشان بسوی

طبیعت کرده می شود چنانچه نسبت ساخت سریر بطرف نجار ظاهر کرده می آید و از روی حقیقت صانع همه اشیا آفریننده حقیقی ست جلت قدرته و یکی مصنوعات نفسانیه بسیط ست چون افلاک و کواکب و ارکان و یکی مصنوعات روحانیه آلهیه ست چون هیولی و صورت مجرده و نفس و عقل و هر صانع بشری محتاج ست در صناعت خود بشش چیز تا تمام شود صنعت او یکی ازان هیولی ست مانند چوب برای ساخت سریر و یکی مکان تا در آنجا بسازد و یکی زمان تا دران مدت بسازد و یکی ادوات چون دست و پا و یکی آلات چون تیشه و اره و یکی حرکات چون حرکات دست و پا و هر صانع طبیعی را چار چیز ازان می باید هیولی و زمان و مکان و حرکات و هر صانع نفسانی را دو چیز ازان ضرورست هیولی و حرکات و حق تعالی که قادر مطلق ست او را هیچ احتیاج نیست بهیچ امر ازین امور مذکوره که فعل او اختراع محض و صنعت او ابداع صرف ست برای این چیزها که هیولی و زمان و مکان و حرکات و آلات و ادوات باشد و هو احسن الخالقین و لا حول و لا قوة الا بالله ما شاء الله کان و ما لم یشاء لم یکن و هو علی کل شیء قدیر فیا من انت موجد العلل و المعلولات و علة سائر الموجودات **رباعی** ظاهر تو کرده عقل معقولیة در پرده نهفته از تو مجهولیة افراد وجود موجد و موجود اند مرات تو علیة و معلولیة اعنی خطاب بواجب تعالی کرده می گوید که عقل را از تو معقولیة حاصل شده و حضرت وجود ست که در مراتب عاقل و معقول جلوه فرما گشته و از کلمه معقولیة مراد معنی مصدری عقل ست ای دریافتن و ادراک کردن که معقول مصدر هم آمده و از یای مصدری تصریح همان ست که صفات را مصدر میگرداند و هم معنی حاصل بالمصدر ای خرد و دانش و هم منظور ازان عاقلی عقل ست که درین معلول اول خود حق سبحانه عاقلی خلق کرده ست و اول ما خلق الله العقل و جمله مدرک المعقولات و الکلیات فعاقلیه معقولة ای مخلوقه بتخلیق الله تعالی و موجوده بایجاده سبحانه و هم مراد از لفظ معقولیة معقولی عقل ست که عقل از امور معقوله ست جز بقوة عاقله ادراک آن نمی توان کرد و از قسم محسوسات نیست و چون مراتب فاعلی و مفعولی عقلی متعلقات علم ست و از جمله عالم و معلوم و ظهور از شیون علم ست بنابرین گفته که عقل از تو معقولیة ظاهر کرده و چون خفا متعلق بجهل ست لهذا در پرده نهفتن را بمجهولیة مضاف نموده و باعث آن هم قدرت کامله حق تعالی بیان ساخته زیرا که امور مجهوله هم زیر پرده تو حضرت وجود اند و گم در مرتبه بشرط لا شیء وجودی اند و عدم محض نه قابلیت اطلاق معلولیة دارد و نه لیاقت اطلاق مجهولیة و هرچه موجود ست از افراد علل و معلولات که موجدات و موجودات اند افراد وجود اند پس علیة و معلولیة آئینه دار مرتبه حضرت وجود ست که فی حد ذاته معنی واحد ست و اوست که همه جا ظاهر و هویدا ست و او سبحانه خالق همه اشیا ست جز او کیست که اسناد فاعلیة باو نموده آید یا انفعال فعل او نماید زیرا که علل و معلولات که فاعل و منفعل اند افراد وجود اند و مظهر فاعلیة او چه انفعال نیز فعل ست فاعلیه حقیقیه مخصوص بحضرت واجب تعالی ست چه عقلا و چه نقلا پس علل و معلولات که با همدیگر نسبت فعل و انفعال مجازی دارند و منجمله موجودات اند از افراد وجود مطلق اند و یک معنی وجود ست که درینها ظاهر ست و چون انفعال نیز فعل ست اینهم منسوب بحضرت اوست و لا فاعل فی الوجود الا هو **سوال** اگر گویی که رفع موانع نیز داخل علل ست و این معنی سلبی ست پس چگونه راست آید که همه علل منجمله موجودات اند و از افراد وجود **جواب** وجود مطلق که مرتبه لا بشرط ست شامل ست همه مراتب ایجابیه و سلبیه از مرتبه بشرط شیء و بشرط لا شیء پس چنانکه علل دیگر از افراد مرتبه وجود بشرط شیء ست همچنین رفع موانع از افراد وجود بشرط لا شیء ست و مجموع علل از علل ایجابیه و سلبیه از افراد وجود مطلق اند فافهم و واجب تعالی در اصطلاح حکما علة موجبه ست و موجده نیز گویند یعنی علة تامه که محتاج علل دیگر نیست معنی وجوب ضرورت طرف وجود ست مقابل امتناع که ضرورت طرف عدم ست و امکان سلب ضرورت از طرفین ست پس حضرت وجود بنظر بحیثیة وجوبی واجب ست و بنظر بذاته وجود محض ست بمعنی منشأ انتزاع و بنظر بموجودیة خود وجود بمعنی مصدری ست که

صفت اول وظل ذات الوجود ست فالوجب ہو الموجود بالذات والقدیم بالصفات والمتشخص بالاسماء والمتعین باللاتعین والجزئی الحقیقی بالاطلاق والواحد بالوحدة الذاتیة لا کالواحد العددی والغنی عن العالم بالصفات السلبیة والرؤف بالعباد بالصفات الاضافیة
و بدانکه حکما حق تعالی را که بودن او ضروری ست در اصطلاح خویش واجب تعالی می گویند و چون در ینجا منظور بیان مطالب اہل معقول
بود لہذا ہمین الفاظ مصطلحہ ایشان تکلم نموده آمد و الا معمول محمدیان خالص اینست که ہیچگاه در گفتگو و مجلس خود غیر از ان اسماء حسنا حق سبحانہ
که از شارع خود شنیده اند بر زبان نمی آرند و بالفاظ تراشیدهٔ دیگران و مصطلحات مقرر کردهٔ بیگانگان که از پیش خویش اسماء او تعالی نہند
و ہر قوم بنامہای موضوعهٔ خود او تعالی را می خوانند کاری ندارند تا ہمه بیان داخل ذکر حق تعالی باشد و ہم زبان را عادت تلفظ ہمین اسما
گردد بامید آنکه حق سبحانه بتصدق رسول کریم علیه الصلوة والسلام آخر وقت زبان را ہمین اذکار مسنونه مشغول دارد و لفظا ہم دیگر الفاظ و کلمات
بر زبان نیارد و بتبعیت کامله رساند و خاتمه بخیر گرداند بمنه و کرمه قال علیه السلام احب الاعمال الی الله ان تموت ولسانک رطب من ذکر الله
واحب الاعمال الی الله حفظ اللسان و با آنکه معانی آن الفاظ در جناب حق سبحانه ثابت میدانند اما خود جز بکلمات آموختهٔ رسول خود تکلم
نمی کنند اتباعاً للشریعة چنانچه حق تعالی را جواد می گویند و سخی نمی خوانند اگرچه ہر دو لفظ متحد المعنی ست حتی الوسع بالفاظ عجمیه ہم مثل خدا و
کردگار و تنگری وغیر ذلک لب نمی کشایند و بناچارگی در عبارات فارسی بسبب خلط السنه الفاظی که فارسیان و دیگر اہل زبان لغةً وضع
آن برای حق سبحانه و رسول کریم کرده اند چون ایزد و پیغمبر بر سبیل ندرت در محاورات خویش می آرند و دیگر ازین قسم کلمات در
تحقیقات خود تقریباً می نگارند نظر برانکه آن لغات عام بسبب اہل اسلام گویا موضوعات مومنین ست و جاری بر السنه خواص
و عوام چنانچه در لغت عرب ہم استعمال ہمان الفاظ قدیم بوده و شرع زبان نو ایجاد نفرموده مگر آنکه تغیر مصطلحات و تبدیل مواقع و
مرادات که بحسب عرف خاص بود گردیده ہست و ازین راه منقول شرعی از منقول عرفی بامتیاز رسیده و با وجود این نقل معنی
حقیقی و مجازی ہم عموما متروک شده پس با این ہمه تا مقدور محمدیان خالص ہمان اسماء توقیفیه بر زبان میرانند و کلمات غیر
مشترکهٔ اہل اسلام قد غابر دہان نمی آرند و با وجود آنکه اسماء حق را بموجب فرمودهٔ رسول خویش علیه السلام لا تعد و لا تحصی
می دانند و بہر نام جز او را نمی خوانند و ہم بی نام و نشان مطلق می فہمند که گنجایش ہیچ تعبیر را از تعبیرات در حضرت او روا
نمی دارند ؎ بنام آنکه او نامی ندارد ٭ بہر نامی که خوانی سر بر آرد ٭ پس باید دانست که چنانچه حکما حق تعالی را واجب می گویند
علت موجبه ہم می گویند یعنی چنانکه خود واجب بالذات ست موجب دیگر موجودات که واجب بالغیر اند ہم ہست و حقائق ممکنه را
در ضمن وجوب ذاتی او وجوب بالغیر حاصل می شود و علت موجده ہم می گویند بہمین لحاظ که او ایجاد کننده اشیاست و حاصل
ایشان از گفتن علة موجبه و علة موجده آنست که او سبحانه در ایجاد و تخلیق محتاج علل دیگر نیست لہذا حق سبحانه را علة تامه ہم
می گویند که نزد ایشان ہم او سبحانه صادر اول را بلا واسطه و بی توسط دیگر وسائط پیدا کرده است چنانچه قضیه
مقرره اینہاست که از واحد صادر نمی شود مگر واحد و ازین سر واقف نیستند که ہر شئی صادر اول حضرت اوست
و ان شاء الله تعالی توضیح و تفصیل این مطلب در شرح وارد سی که در بیان این معنی ست که ہر موجود صادر

اول وجود ست خواہد آمد و اقسام علل نزد ایشان چہارست علت مادیه و علت صوریه و علت فاعلیه
و علت غائیه و مجموع اینہا را علة تامه گویند بیان این ہمه چہار علل و علة تامه ....

مفصل بالا مذکور شد اما امثله این علل اربعه اینست که مثلا چوب برای تخت علة مادیه است که بالقوه قابلیة تخت شدن
داشت و هیئت آن تخت علة صوریه است که بالفعل تخت ازو موجود است و ماده را اسماء متعدده است باعتبارات مختلفه ماده و
طینت بلحاظ آنکه وارد می شود بران صور مختلفه و قابل و هیولی باعتبار استعداد آن برای صور و عنصر بجهت آنکه ابتداء ترکیب ازوست
و اسطقس بحیثیت انتهاء تحلیل بسوی او و گاهی تعبیر و تفسیر عنصر و اسطقس بالعکس این بدیگر عبارت کرده می شود پس اطلاق عنصر
بسبب تحلیل بسوی اوست و گفتن اسطقس از راه ابتداء ترکیب ست و علت فاعلیة مثل نجار برای تخت که فاعل و موثر اوست و علت
غائیه چنانچه جلوس بر تخت و واجب تعالی را که علة تامه میدانند بآن معنی نیست که او مجموع این علل ست تعالی الله عن ذلک یعنے
هر چند حکما مجموع این علل اربعه را هم علت تامه می خوانند لیکن حق سبحانه را که علة تامه می گویند باین معنی مجموعیة علل چارگانه که
مستلزم ترکیب ست نیست زیرا که نزد ایشان هم او سبحانه واحد حقیقی ست و در تعریف واحد حقیقی متکلمین بالاجزاء له نوشته اند و نزد
حکما آنکه منشاء تکثر نباشد پس چه جای این توهم ست این فقره دلیل دعوی مذکور ست که مراد حکما از گفتن علة تامه مر حق تعالی را
مجموعیة که مستلزم ترکیب ست نیست که نزد اینها هم حق تعالی واحد حقیقی ست ترکیب را دران مرتبۀ اقدس چه دخل و هرگاه تعریف
واحد حقیقی آنچه پیش متکلمین مقرر ست یعنے چیزی که آن را جزء نباشد نیز منافی ترکیب ست پس آن معنی واحد حقیقی که نزد حکما
ثابت ست یعنے آنچه منشاء تکثر نباشد البته که منافی ترکیب بود که از معنی اول معنی ثانی اقرب بوحدت و بساطة است پس کجا ماند
گنجایش توهم مجموعیة علل اربعه از اطلاق لفظ علة تامه بر واجب تعالی و اصل اختلاف معنیین برای واحد حقیقی متکلمین و حکما آنست
که هر دو فرقه بوحدت حق تعالی قائل اند و اختلاف اینها را با همدیگر درین ست که نزد متکلمین افعال متکثره از حق تعالی بظهور می آید
و او سبحانه قادر ست بر تخلیق هر شی بلا واسطه پس پیش ایشان همین قدر بیان برای وحدت واحد حقیقی کفایت ست که ترکیب را دران
دخل نبود و نزد حکما از واحد صادر نمی شود مگر فعل واحد و می گویند که واجب تعالی صادر اول را که عقل اول ست پیدا کرده و عقل
اول که دو حیثیت دارد یکی امکان بالذات و یکی وجوب بالغیر یا دو حیثیت باین معنی که یکی حیثیت علیة برای معلول خود و یکی حیثیت
معلولیت برای علة خویش عقل ثانی و فلک اول را پیدا کرده و علی هذا القیاس مرتبه بعد مرتبه مراتب کونیه بوجود آمده پس نزد ایشان
این معنی برای واحد حقیقی انسب ست که منشاء تکثر نباشد و ازین معنی هر دو گروه بیخبر اند که هر دو تعریف برای واحد حقیقی درست ست هم لا
جزء له و هم اینکه منشاء تکثر نباشد و وحدت را مراتب بسیار ست یکی وحدت مرکبات و کلیات که از ترکب اجزاء و اجتماع افراد درین
وحدت خلل نمی آید و یکی وحدت بسایط و جزئیات که حیثیت ترکب و اجتماع افراد ندارد و یکی وحدت اضافیه و اعتباریه که شامل
هر کثرت و مجموعیة هست و یکی وحدت حقیقیه که نصیب حق تعالی ست که هیچ نوع دران خلل نیاید نه هیچ امر آن را بوجوه متعدده متکثر
گرداند و نه هیچ اضافت باعتبار خود واحد سازد نظر بذات خود واحد باشد بلکه وحدت و واحدیت عین ذات او بود نه کثرت ترکیب
را دران مرتبه گذار ست و نه وحدت بساطة را بار پاک از همه اعتبارات ست و مرجع همه اضافات پس آنچه این همه گفته اند
و می گویند تعریفات اوست با آنکه حق التعریف چنانکه درخور اوست از هیچکس ادا نمی شود لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت
علی نفسک چه ممکنات که عدمیة ذاتیه دارند چگونه از عهدۀ بیان ثناء حق سبحانه که حقیقتش عین وجود ست برآید ثناء او همان
ذات اوست و دیگر همه آنچه در بیان می آید متعلق باضافات و اعتبارات ست فهو اثنی علی نفسه حق الثناء لا غیره پس متکلمین و حکما

تعریفات واحد حقیقی جل شانه آنچه نوشته اند درخور افهام ایشان است وایشان را اشکالات وترددات وتنازعات که
باهمدیگر واقع می شود موافق قواعد وضوابط تراشیدهٔ اذهان ایشان واقع می گردد واو سبحانه ازین همه امور مبرا وبرتر است
ومحیط ایشان وعلم ایشان ست نه که محیط ایشان ومحاط علم ایشان تعالی شانه وجل سلطانه ایشان محجوب اند که از حقیقت غافلانند
وحق سبحانه از نظر اینها بحجب نورانیه که حجابهای عقول وافهام اینهاست محتجب ست چنانکه از نظر عوام وجهال بحجب ظلمانیه که
حجابهای حماقت وجهالت آنهاست محتجب ست وان لله سبعین الف حجاب من نور وظلمة مگر اینکه حق جل وعلی بموجب والله
یختص برحمته من یشاء محض بتصدق رسول کریم خود قلب بندهٔ را بنور یهدی الله لنوره من یشاء منور گرداند وبکشف حقیقت
بنوازد وآن زمان روشن گردد که آن واحد حقیقی جلت وحدته باآنکه منشاء تکثر نیست همه کثرتها ظاهر ازو شده وباآنکه لا جزء
له است همه مرکبات تالیف ازو یافته وهر واحد ازو واحد گشته وهر بسیط ازو بسیط گردیده ولا یشغله شان عن شان وان کان هو کل
یوم فی شان ودرآن مرتبه وجود او وحدت او عین ذات اوست وهم از اعتبارات واضافات او زیراکه مرتبه که مبرا از همه اضافات
ست وسلب همه اعتبارات ازآن مرتبه کرده می شود مرجع همه اضافات هم همان مرتبه می باشد وانتساب همه نسب هم بهمان مرتبه صادق
می آید والیه ترجع الامور کلها ودیگر مراتب که حیثیت سلبیت بعض اضافات دارند مجموع آن درآن مراتب حیثیت ایجابیت بعض
اعتبارات می باشد نه مجموع آن وآنچه بے اضافت محض ازکل ست مضاف الیه کل نیز همان ست فافهم ولا تغفل هذه حقیقة
خفیة لا یبصرها الا من هو ینظر بنور الرحمن ؛

تحقیق

چنانچه علیم علی الاطلاق جل شانه این فقیر را دراکثر امور باصطلاح خاصی ممتاز فرموده است همچنین درین امرهم یعنی درتعریف
واحد حقیقی نیز جدا از تقریر متکلمین وحکما باب تفصیلی بنهج مخصوص کشوده است وآن اینست که واحد بردو قسم ست حقیقی واضافی
حقیقی آنکه امکان زیادة وتکرار ندارد چون واجب تعالی که نه مزیدی برو ممکن ست ونه تکریر بنفس خودش جائز واضافی آنکه یمکن
الزیادة والتکریر باشد چون واحد عددی که ترقی بطرف زیادات غیر متناهیه می نماید واز تکریر بنفس خود بکثرت متوهم گردیده
واحاد کثیره می شود واین واحد اضافی نیز بردو قسم ست یکی واحد بالجزئیة ودیگری واحد بالکلیة بالجزئیة چون امر واحد جزئی که تحت خود افراد ندارد
وبالکلیة چون امر واحد کلی که مشتمل افراد بود وواحد بالکلیة نیز بردو قسم ست یکی واحد بالجنس که شامل انواع مختلفة الحقائق بود چون
حیوان که معنی واحد ست ومشتمل انواع متعدده ودیگری واحد بالنوع که متضمن افراد متفقة الحقیقة باشد چون انسان که مفهوم واحد ست و
متضمن افراد کثیره است پس مرتبهٔ آن واحد حقیقی جل شانه که موجد این همه مراتب وحدت وکثرت ست غنی مطلق از عالم وعالمیان
است ولا یتحد بغیره ولا یحل فیه وان کان هو علة وجود کل الموجودات ودر مرتبهٔ این واحد اضافی سبب ظهور این همه مراتب وحدت
وکثرت ست ولیس له وجود فی الخارج بالذات ویکون موجودا فی المعدودات فمعنی الواحد واحد فی الکثیر فتدبر هذا لانه ینفعک نفعا
کثیرا فی اشکالات المسائل من التوحید الوجودی والشهودی وهذا مفتاح الاقفال للغواصین اعطی الله الجواد بجوده وهو العلیم الحکیم الهادی
الی الصراط المستقیم ؛

تذییل

واینکه بعضے هرچند وحدت را بسبب شمول وحدت بر همه موجودات مساوی وجود دانسته اند وهر موجود را خالی از وحدت نگفته اند

تا اینکه کثرت را نیز وحدت ست و شئ کثیر که ابعد الاشیاست از اتصاف بوحدت آن را نیز وحدت حاصل ست مثلاً
عشرهٔ مخصوصه عشرهٔ واحده ست نسبت بدیگر عشرات اما اینها هم از وحدت حقیقیه کما هی فی نفس الامر آگاه نیستند و
وحدت را از امور عامه شمرده عارض همه موجودات خارجیه و ذهنیه نوشته اند و آنکه بعضے وحدت را نفس الوجود میدانند
لان التشخص الثابت لکل موجود معین فتکون الوحدة الشخصیة نفس الوجود و انکار مغایرت وحدت با وجود می نمایند نیز
غافل از اصل حقیقة اند و باهمدیگر این هر دو گروه را اسوله و اجوبه بسیار ست و رد و قدح بیجا بمیان می آرند و حقیقت ندریافته
بیهوده باهم می جنگند چه در مرتبه که ماهیة و وجود و تشخص عین ست وحدت آن مرتبه نیز عین وجود آنست زیراکه در آن مرتبه
چنانچه مراد از وجود منشأ انتزاع و حاصل بالمصدر ست همچنین منظور از وحدت نیز حاصل بالمصدر ست نه معنی مصدری و این
نفس الوحدت البته که عین نفس الوجود ست و علی هذا القیاس در آن مرتبه مقصود از ماهیة و تشخص هم منشأ انتزاع معنے ماهیة و معنی
تشخص ست نه امور منتزعهٔ آن والحق که درین موطن ماهیة و وجود و تشخص و وحدت بلکه جمیع شیونات عین هم ست وحده لا تعالیٰ
و در مرتبه معنی مصدری تخصیص یک معنی وحدت چیست که باین معنی وجود هم امر زائد بر ذات الوجود ست و منتزع ازان و ازانجا که تعریف
نفس الوجود و در رنگ سائر اضافات و داخل در امور عامه پس ماهیة و تشخص و وجوب و وحدت بمعانی منتزعه یقین ست که مانند حکما
بلحاظ کون و حصول زائد بر نفس الوجود ست تعالی شانه و جل برهانه پس اگر این مباحثان خوب بمغز سخن برسند و دریابند کجا مانند
مرتبه معنی حاصل بالمصدر مراد داشتن و از یک مرتبه معنی مصدری لحاظ کردن و باز اشکالات و شبهات بمیان آوردن بار انگشت
نافهمیدگے ست و اگر هر معنی را بمقام آن حمل نمایند هیچ محذور لازم نیاید **فائده** باید دانست که ارباب معقول می خواهند که بمدد آلهٔ
علم و قوت عقل خود کنه حقیقت حق تعالی را ادراک نمایند و چون علم بالطبع مقتضے مغایرت و کثرت ست که امتیاز عالمیة و معلومیة ادراک آن
می کند پس هرگاه که ایشان بتوسط علم و عقل خویش متوجه دریافت حقیقت می شوند ذات حضرت وجود تعالت و تقدست او و عقل
از اعتبارات خود و حیثیتی از حیثیات خویش در دست علم ایشان می دهد و معلوم ایشان نمی شود مگر اعتباری خاص و حیثیتی جزئی حیثیت
اگرچه در ذهن خود آن را معنی عام و مفهوم مطلق پندارند و دریافت آن را دریافت حقیقت فهمند اما فی الحقیقة بکشف حقیقت مر ایشان
نشده اند و حجاب بالکل از چشم بصیرت ایشان مرتفع نگردیده ان یتبعون الا الظن وان الظن لا یغنی من الحق شیئاً مثلاً جسم هم مالا
ایشان گشت و چون ایشان خوض در دریافت حقیقة آن کردند حیثیت انقسام ابعاد ثلثه در ادراک ایشان آمد و گفتند که
ما حقیقت جسم را دریافت کردیم که جسم منقسم مے شود در طول و عرض و عمق و حال آنکه از حقیقت و کنه جسم هیچ آگاه نشدند همین اعتبار
انقسامات آن را دریافتند باز چون امعان نظر را کار فرمودند و خواستند که کنه آن را دریابند ذات الوجود که در آن جسم جلوه گر
بود باز ایشان را بسبب شامت علم ناقص ایشان بسوی اعتبارات خود رد کرد در امتیاز و تفریق معنی هیولی و صورت افتادند و گفتند
که ما فهمیدیم در اصل جسم مرکب از هیولی و صورت ست و ادله و براهین در اثبات این معنی قائم کردند بعد اثبات مطلب خویش باز چون
فکر کردند معلوم نمودند که هیچ دریافت نگشت هیولی خود امر مبهم ماند و صورت که جوهر ممتد ست نیز بیش از اعتبارے
نیست پس حقیقت این هیولی و صورت را دریافت باید کرد که اصل جسم ست باز فکر نمودند و همان قسم باز ذات
الوجود اینها را بطرف حیثیات دیگر رد کرد و در بارگاه کبریایی خود بار نداد و بخلوت کده وحدت خویش راه ننمود

گفتند که ما دریافتیم که هیولی و صورت هر دو جوهر اند و با همدیگر نسبت حالیة و محلیة دارند و اینها را با یکدیگر ملازمت ست نه صورت از هیولی
مجرد میگردد و نه هیولی از صورت مجرد می شود لیکن اگر انصاف نمایند باز حقیقة را چه دریافتند که جوهریة و حالیة و محلیة و ملازمت هم غیر
از اعتبارات نیست و از ادراک امری که این همه اضافات منسوب بطرف آنست غافل مانده اند و هر قدر که دست و پازده اند سوای قشر
بدست اینها نیامده و علی هذا القیاس تحقیقات ایشان همه پوست در پوست مثل پیاز ست و بهره از مغز ندارند گو آخر کار بعد جهد بلیغ
بسیار ناچار حیران و سرگردان شده بستوه آمده همه را مستند بوجود واحد حقیقی هم شمارند اما درین صورت نیز فائده معتدبها برای
خود از یقین و تسکین و ایمان و اطمینان بدست نمی آرند و هرچند در اعتبارات هم غیر امر معتبر عنه ظاهر نباشد و در اضافات نیز جز
مضاف الیه پیدا نبود لیکن ایشان در حقیقت هم غیر مجاز نمی بینند و از مرتبه لا اعتبار و واحد حقیقی هم جز کل اعتبار و امتیاز نمی چینند
تا بمراتب اعتباریه و امور اضافیه چه رسد نصیب ایشان تسکین و اطمینان نیست و در قسمت اینها دین و ایمان نه در شکوک و
شبهات در شبهات دارند و در ابحاث بیجا گرفتار ند و اندکی هم اگر دانند بیهوده بسیار سرگردانند این مثل در حق ایشان ست کفچه ز دیگ
کفچه رود حلوا گو غیر محنت و دود و لذت و سود نیست و صورت فلاح و بهبود نه بینا نده دردسر می کشند و چیزی نمی چشند محض خیال خام می پزند
و انگشت ندامت میگزند اما حضرات انبیاء و اولیاء اند علیهم الصلوة و السلام که بکشف حقیقت مشرف گشته سراپا لب شده اند و قلوب
اینها بنور رحمانی منور گردیده و معامله ایشان بمرتبه اصل رسیده و او سبحانه اینها را خلعت بی یسمع و بی یبصر پوشانیده و لا یعرف الله
الا الله و لا یذکر الله الا الله شرح حال این برگزیدگان گردیده و اسرار فاینما تولوا فثم وجه الله برینها مکشوف گشته و رموز والی الله
ترجع الامور برینها ظاهر شده فعباد لهم وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة بی دردسر نعمت خوارند و بمحض عنایت محرم اسرار
بذوق و شوق می محبت می نوشند و بمعشوق حقیقی هم آغوش شده سود و بهبود نشاتین حاصل ایشان ست و شاهد نصیب این صاحبان
در هر اعتباری از اعتبارات و اضافتی از اضافات نیز همان ذات واحد را می بینند و در هر خس و خار هم گل وصل یار می چینند هم جز ظهور تجلیات
یار پرده دیدار نمی شود و هیچگاه آن جلوه از دیده این اولوا الابصار نمیرود و ما اکثر نفوس اغنیه مرفیه اند و صاحب قلوب منعمه و در ذیل ایشان عامه مؤمنین
که نصیبه از حکمت و بهره از عرفان ندارند و نادیده و نفهمیده صرف بموجب فرموده ایمان آورده اند و تحت حکم علیکم بدین العجائز اند نیز بنتائج و ثمرات و
خیرات و برکات فائز اند حلوای بی دود به تبعیت و طفیل مقتدایان قسمت ایشان هم شده لهذا المومن حلوی و یحب الحلوا در حق ایشان آمد اگرچه
حقیقت امر هیچ نمیدانند اما بظاهر خود لا اله الا الله می خوانند و هرچند نظر بخواص مشاهده و معاینه حق ندارند لیکن بزبان خود کلمه لا حول و لا قوة الا بالله
می آرند و این قدر مشابهت ظاهری و متابعت صوری نیز خالی از فائده نخواهد بود و ببرکت ایمان و اسلام آخر کار نجات رو خواهد نمود که
من قال لا اله الا الله دخل الجنة بالجملة مقصود حکما هم از علة تامه گفتن حق تعالی را بمعنی مجموعیة که مستلزم ترکیب ست نباید فهمید کما مر

بل بآن معنی که او تعالی بذاته واجب از جمیع جهات ست در موجبیة خود نیز محتاج دیگر علت نیست بالذات علت موجبه ست بخلاف علل
دیگر که محتاج یکدیگر اند حرف بل اضراب ست از آنکه واجب تعالی را علة تامه بحیثیت مجموعیة علل اربعه نمی گویند بلکه بلحاظ آنکه او سبحانه چنانچه
واجب بالذات ست همچنین در موجبیت خویش نیز محتاج غیر نیست و مراد از کلمه جمیع جهات جمیع حیثیات و اعتبارات واجبیه ست
که شیونات ذاتیه او سبحانه تعالی شانه و حاصل آنکه در رنگ وجوب ذاتی خود بالذات مستجمع جمیع کمالات ذاتیه خویش ست
و صفات اضافیه او تعالی نیز همچون صفات حقیقیه اند فالفرق و الامتیاز بینهما فی مرتبة الاعتبار لا فی

مرتبۂ التحقق تلک الکمالات فی ذاته سبحانه وهو الله الواحد الاحد لا اله الا هو وهو السمیع البصیر وایجاب این همه موجودات ممکنه که واجب
بالغیر اند بذات واحد بی همتای خود فرموده و بذات خود علة موجبه است بلا شراکت امری ومدد احدی ومن یشرک بالله فقد افتری اثما
عظیماً بخلاف آن دیگر علل ممکنه که هر یک ازان محتاج دیگری ست علة مادیه جزء در علة صوریه وجود نخواهد یافت وعلة صوریه جزء در علة مادیه
ظهور نخواهد کرد واگر علة مادیه نباشد علة فاعلیه بهیچ کار آید ولی این هرسه علل علة غائیه ظهور نمی نماید ومجموع این علل را که علة تامه گفته اند
این امر بیش از مفهومی ومعنی منتزعی نیست که در خارج وجود ندارد واو تعالی نچنین ست بذات خود موجودی ست مستقل بلکه خود وجود ست و
خود موجود واین همه حقائق متکثره غیر از مفهومات وامور منتزعات نیند کالنسب والاضافات التی تنسب وتضاف الی شخص واحد ولا یکون
موجوداً فی الخارج الا الشخص الواحد وانما الاضافات والنسب امور اعتباریة لا وجود لها الا فی الذهن پس اضافات نقائص همه مضاف
است بمرتبهٔ امکان که خود معنی ناقص ست وبذاته محروم از طرفین خویش که وجود و عدم باشد واضافات کمالات همه منسوب ست
بمرتبهٔ وجوب که فی نفسه مرتبهٔ کامله است وعین وجود وآن مرتبهٔ واحدهٔ ذات الوجود که محیط ست همه مراتب کونیه والٰهیه را وموجود جز
او نیست چه ذهناً وچه خارجاً وچه اعتباراً وچه حقیقةً نظر بذات خود مبرا از همه اضافات نقص وکمال ست حتی که دست اضافت لفظ
وجود ووجوب هم تا بدامن کبریاء او جل جلاله وعز شانه نمیرسد وهیچ اشارت وعبارت معرف آن مرتبهٔ انور که اعرف المعارف ست
نمی شود بل هو یشهد بجمیع المشهودات وهو علی کل شیء شهید غرضکه گنجایش بیان درین مرتبه عیان نیست الحق که من عرف الله کل لسانه
چنانچه شعر فقیر ست ؎ عقل در توصیف ذاتش ابکم ست ٭ هرچه واضح کرده باشد مبهم ست ٭

وفیه اگر خوب معنی وجود و عدم فهمیده شود هیچ اشکال در هیچ امر در پیش نباید مشکل همین ست که اکثر این مردمان مفهوم وجود
و عدم را هرگز نمی فهمند واز لفظ وجود امر خارج از وجود را که معنی عدمی ست دریافت می کنند واز لفظ عدم امر وجودی را که داخل عدم
نیست ادراک می نمایند وبسبب جهل مرکب خویش از یافت حقیقت محروم می مانند واسماع معارف وارائهٔ حقائق نیز ایشان را هیچ فائده
نمی کند وسودی نمی نماید لهم قلوب لا یفقهون بها ولهم اعین لا یبصرون بها ولهم آذان لا یسمعون بها وبرای فهمیدن وفهمیدن این معنی تحصیل
علم وبی علمی چندان دخلی ندارد مگر که صحیح می باید وچه جای اهل این زمان وبی علم جاهلان که سابق هم بیشتر از کج فهمان وبظاهر عالمان شاید
که همین قسم استعداد داشته اند که در کتب خویش آنچنان کلمات که صریح دال بر نا فهمیدگی این مطلب ست نگاشته اند فما لهؤلاء القوم
لا یکادون یفقهون حدیثاً بالجمله مستفاد عبارت متن اینست که از گفتن علة موجبه حق تعالی را حاصل حکما اظهار عدم احتیاج اوست تعالی
شانه بسوی غیر پس اگر فهمیده شود بعینه همین مراد ست آنچه علما در عقائد ثبت نموده اند که قدرت کاملهٔ او محتاج اسباب در پیدا کردن
مخلوقات نبود وحاصل الفاظ علة ومعلول وخالق ومخلوق یکی ست ولا مناقشة فی الاصطلاح یعنی آنچه در عبارات عقائد مرقوم ست که
لا ظهیر له ولا معین له ومعتقد اهل اسلام ست که او تعالی قادر وتوانا ست بر همه چیز ودر تخلیق مخلوقات احتیاج او بطرف امری واعانت
احدی نیست پس اگر مغز سخن را بفهمند علة موجبه گفتن هم فی الحقیقة همین معنی ست واز شراکت کلمهٔ علت خواه مخواه حق سبحانه را
از قسم دیگر علل که در اصل از جمله معلولات اند خیال کردن از نا یافت حقیقت ست باصل مطلب باید رسید وگرفتار الفاظ نباید گردید
هرچند اولی همین ست که ازین قسم الفاظ غیر مصطلحه شریعت غرّا که موهم شکوک وترددات عامیان ست خود تکلم نباید نمود لیکن عرفاء
حکماء اهل اسلام را بمجرد شنیدن مصطلحات محدثهٔ ایشان نا فهمیده مثل جهلاء حمقاء تکفیر نباید کرد ودر دل خویش از تقریرات
اینها ترددات وشبهات پیدا نباید ساخت که در اصطلاح مناقشه نمی باشد نظر بر حقیقة باید کشود وزنگ اشکالات هر گفتگو از آئینه
خاطر باید زدود ومنظور ما ازین تقریر طرفداری آن حکما نیست که بشرف اسلام مشرف نشده اند یا عقل وفهم خود را مقتدای

خویش مقرر کرده تبعیت پیغمبر علیه السلام فی الحقیقة اختیار نکرده اند حاشا و کلا از محمدیان خالص که محض تابع حضرت خاتم الانبیاء اند علیه الصلوة والسلام و هرگز معرفتی و کشفی را که مطابق آیة و حدیث نباشد اعتباری نمی نهند چگونه این معنی بظهور خواهد آمد بلکه مقصود ما ازین تحریر آنست که حکیم مطلق جلت حکمته از مطالعه این کتاب بر قلب تو ای ناظر باب حکمتی که در حق آن من یوت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا واقع ست کشاید و حکمة الهیه در آئینه دل تو تجلی فرماید تا بیان هر کس پیش تو صاف باشد و نفس مطمئنه تو از همه بی خلاف شود و حقیقة فهمیده هر کس بر تو آشکارا گردد و کنه یافت هر یک هویدا شود و دریابی که ولکل وجهة هو مولیها چون علل و معلولات که با همدیگر نسبت فعل و انفعال دارند اگر اینها را مجازاً خالقین و مخلوقین هم گفته شود هیچ محذور لازم نمی آید از ینجاست که او سبحانه خود را در کلام مجید احسن الخالقین بیان فرموده پس برهمین قیاس اگر او تعالی را که حقیقة جاعل و صانع همه اشیاست و لفظ جعل بسیار جا در قرآن شریف بجای خلق آمده کسی جاعل گوید و علة همه موجودات بیان کند و مخلوقات را مجعولات و معلولات تقریر نماید صحیح ست که باین معنی هیچ مضائقه ندارد و حاصل آنکه از ابحاث اصطلاحات باید گذشت و امر مصطلح را که مبحوث عنه است ادراک باید کرد و اختلاف اصطلاح اعتباری ندارد و لحاظ حیثیات جز امتیاز اعتباری پیدا نیارد کما ان المرکب التام المحتمل للصدق والکذب یسمی من حیث اشتماله علی الحکم قضیة و من حیث احتماله الصدق والکذب خبراً و من حیث افادته الحکم اخباراً و من حیث کونه جزءً من الدلیل مقدمة و من حیث یطلب بالدلیل مطلوباً و من حیث یحصل من الدلیل نتیجةً و من حیث یقع فی العلم و یسأل عنه مسئلةً و من حیث کونه مشتملا لاسناد تام یصح السکوت علیه و مقصوداً لذاته کلاماً و بلا قید المقصودیة و وجوب السکوت علیه جملة و من حیث توسطه بین الجملة المستقلة لتقریر معنی یتعلق بها او باحد اجزائها جملةً معترضةً فالذات واحدة واختلاف العبارات باختلاف الاعتبارات مثلاً نحویان چیزی را که مبتدا و خبر می گویند مفهوم موضوع و محمول نزد منطقیان همان ست و اهل بیان و معانی آن را مسند الیه و مسند می خوانند حسنک واحد و عباراتنا شتی پس آن معنی که ما صدق علیه مبتدا و خبر و موضوع و محمول و مسند الیه و مسند ست فی حد نفسه معنی واحد ست و اختلاف نشد مگر در اصطلاحات اهل هر فن و از تغیر الفاظ تغیر در ذات آن معنی که مدلول این الفاظ ست خیال کرده بیهوده باهمدیگر جنگیدن و تنازعات و تناقضات لاحاصل پیدا کردن بی شبهه کار جهلا ست و ناشی از عدم فهم حقیقة هیهات هیهات حسن معشوق که بنظر خوش می آید و دل را میرباید خود امر واحد ست و هر یک از مشتاقین آنچه از خوشش آیندگی ادا ها و حرکات آن بعبارات مختلفه بیان میکنند دال بر همان یک معنی محبوبی اوست و حاصل جمله عشاق فی الحقیقة یک چیز ست اگرچه بلحاظ صورت و اعتبار گفتگو با مور متعدده نمایند و تعریفات مختلفه فرمایند پس اگر تو مشتاق مطلوب هستی و از باده عشق محبوب مستی بر تو لازم است که از معارضه برآئی و باب مشاهده کشائی و الی الله ترجع الامور کلها یعنی اهل صفا که همه وقت باطن صاف دارند و مدام مستغرق مشاهده یار اند ضرور ست که زنگ مجادله و مکابره از آئینه خاطر زدایند و دروازه حضور و شهود حق بر قلب کشایند که بازگشت هر امر بدوست و هر چه هست از وست و احاطه او بهمه مخلوقات اوست و موجودات همه از آیات او و له ما فی السموات و ما فی الارض هر شئ بر هستی او گواه هست و از هر جانب بسوی او راه کو را نه درین طریق مردود احسن فذاهبین الی الله شو این کار ابحاث بیجا و تقریرات تشکیک افزا ملایان قشری حواله فرموده اند و این نابینایان را درین ظلمات سرگردان نموده اند اینها را بطور اینها گذار و خود را بر طریق خود دار که مثل مشهور ست ملائی که چرا نگوید و درویشی که چرا گوید هر دو را بچرا باید فرستاد یعنی هر ملا که دعوی علم ظاهری کند و بر دمان در هر امر بچون و چرا و سوال و جواب که طبیع چنین جاهل طبیعتان می باشد پیش نیاید در جرگه ملایان خود نا قابل ست که وظیفه خویش را فراموش کرده و هر درویشی که بخیال صفا باطن بود و باز بر دمان

رو و بدل و جنگ و جدل بمیان آرد و چون و چرا گوید از جماعهٔ اہل حقیقة خارج ست و روش خود را که بی خلافی و صفاست گم نموده
پس چنان ملا و چنین درویش ہر دو را ہیچ اگاه باید فرستاد که اینہا از جملهٔ حیوانات اند و از جادهٔ آدمیت برون رفته اند زیرا که
چنانچه بیخلافی و صفا و حقیقة بینی و انصاف که کار مردمان خوب و اہل اللہ ہست و ناشی از نیک ذاتی و حسن آدمیة ہمچنین مجادله و مکابره
و حق پوشی و تعصب که شعار آدمان بد و مباحثان گمراه ہست نیز متفرع از بدنفسی و جہالت انسانی ست از حیوانات این امر ہم ظہور
نمی نماید پس ہرکه از زمرهٔ نیکان و بدان انسان بالکل خارج باشد و داخل ہیچ یکی ازین ہر دو قسم نبود البته که محسوب در شمار
حیوان مطلق ست بلکه ازان ہم بدتر انہم کالانعام بل ہم اضل

تعلیم باید دانست که اکثری از نا واقفان تفرقه در حمیت و تعصب نمی نمایند و این ہر دو را یکی می پندارند و بسبب تعصب خود
ہر وقت اگرم می شوند و سوال و جواب بدرشتی با مردمان می کنند و می گویند که ما حمیت دینی داریم و اگر آدمی را حمیت نباشد
خبر از بی دینی و ضعیف ایمانی او میدہد و حالانکه این خشونت و بدخوئی که درین جہلا پیدا می گردد. از راه تعصب ست که مذموم ست
نه بسبب حمیت که محمود ست و فرق این ہر دو امر برانہا ظاہر نشده ہست تا امتیاز آن از یکدیگر نمایند در تعصب و حمیت
ہمان قدر فرق ست که در نفسانیة و غیرت ست که غیرت امر محمود ست چنانچه غیرت الٰہی و غیرت انبیا علیہم السلام و غیرت
اولیا رضوان اللہ علیہم مشہور ست و نفسانیة چیز مذموم ست و معیوب نزد جمہور و بی غیرتی عیب ست و بی نفسی ہنر و چنانچه
تا که غیرت نباشد انتظام امور دنیا و سرانجام امور عقبی از آدمی بوجه احسن ظہور نمی نماید ہمچنین تا که بی نفسی اختیار نکند
حصول محبت و اتفاق و رفع خصومت و نفاق در بنده پیدا نمی شود و بمرتبه سرداری و مقتدائی و ولایت و قرب مع اللہ فائز
نمی گردد دع نفسک فانہا تنعم بمعاداتی از اینجاست که فناء نفس اول قدم راه سلوک ست و مقدمهٔ ہمه منازل و مقامات سلوک
و اہل جمیع طرق را درین امر اتفاق ست و نفس کشی رکن تہذیب اخلاق بالجملہ امتیاز حمیت و تعصب و اصل منشأ این ہر دو
امر بیان باید نمود تا محبان خالص بحصار حمیت دین و ایمان خود را از شر معاندان محفوظ دارند و از راه بی تعصبی باب
ہدایت و تربیت بر قلوب خویش بکشایند که تعصب دروازه فیض را بند می کند و راه افاضه و استفاضه جانبین مسدود
میگرداند و حمیت آنچه حاصل گشته پاسبانی آن می نماید پس تعصب را که مانع فیض ست بالکل از دل دور باید گردانید
و حمیت را که نگہبان خزینه ہست بجای آن باید نشانید و حقیقت این ہر دو امر اینست که منشأ تعصب جہل ست و جہلا و مقلدین
را می باشد یعنی چون ایشان از کسی قولی خلاف معتقدات خویش می شنوند یا فعلی مخالف عادات خود که طبیعت ثانیه اینہا
شده ہست می بینند بی اختیار بسبب جہالت حوصلهٔ ایشان تنگی می نماید و حرکاتی که نباید در عوض آن از اینہا بظہور می آید
و از حد صلاح وقت و عدالت و سزا دادن آن امر تجاوز میکنند و بجای اصلاح زیاده فساد بر پا میسازند و چرا تنگ نیایند
که این حمقا نه ہیچ حقیقة دین خویش دریافته اند و نه ہیچ ماہیة دیگر ادیان شناخته اند بسبب شنیدن سخنہای پریشان مفسدان
در خاطر این ساده لوحان خلش شکوک و شبہات پیدا می شود و از عہدهٔ جواب آن بر نمی آیند بنا برین نافہمیده بجنگ و جدل
میگرایند و خود را و اہل صحبت را بی حلاوت می نمایند و اصل منشأ حمیت علم ست که عقلا و محققین را می باشد یعنی چون حقیقت
ہر امر بر برگزیدگان خوب منقح ست و بالکل پردهٔ خفا از چشم باطن ایشان مرتفع شده ہست اگر از کدام نادانی کلمهٔ بی اصل

می شوند یا فعلے که نمی باید می بینند بمقتضای هدایت و حکمت و اطمینان نفس خود بر اطلاع حقیقة لی اختیار علم ایشان جوش
میزند و حمیت سر میکشد و بیرون می آرد که این ناواقفان را رهنمای باید نمود و آگاه از امر واقعی باید فرمود خواه بتقریر و تحریر
خواه بزجر و تعزیر بهر صورت که باشد این گمراهان را براه باید آورد که بعثت انبیا علیهم السلام و آفرینش اولیا رضوان الله علیهم
او سبحانه برای همین کار هدایت فرموده است پس مثل غضب این بزرگواران بر عوام همچون غضب استادست بر حال شاگرد
و یا مانند غضب پدر ست برای تادیب بحال پسر که ناشی از علم و رحمت ست نه از راه جهل و عداوت و استاد و پدر زیاده از
حد قهر نخواهد فرمود که منظور او اصلاح ست نه افساد فظهر ان التعصب موجب الفساد و الحمیة باعثة الاصلاح سبحان الله
عرفا که عارف هر مرتبه از مراتب کونیه و آلهیه اند با وجود امانت داری علم و حکمت بخشیده او سبحانه از جهل ذاتی خود که در
حق انسان انه کان ظلوماً جهولاً واقع ست نیز غافل نمی باشند و مدام بقصور یافت خویش معترف اند و میدانند که آنچه
نیافته شد قصور فهم و آنچه یافته شد دلالت وهم زیرا که هر امری که حیثیت معلومیة در خود دارد و معلوم این کس نیست و یا
نمی تواند که آن را بفهمد البته که این معامله از راه قصور فهم خودست و الا همه اعیان و حقائق معلومات آلهیه اند و او سبحانه
حقیقت هر امر را نیک میداند و هو بکل شئ علیم و آنچه دریافت آمده و مفهوم شده البته که منشأ این یافت دلالت وهم ست
چرا که معلوم و مفهوم نمی شود مگر اعتبارات و اضافات و ذات الشئ من حیث هی هی در ادراک نمی آید و شک نیست که اعتبارات
صور موهومه است و داخل در موجودات ذهنیه پس یافت و نایافت انکافی هر دو بی اعتبارست والله علیم حکیم سوال اگر گوئی
که ازین بیان چنان ظاهر می شود که سوای علم حق تعالی یافت هر موجود بالکل ناشی از وهم ست پس فرق در یافت خواص و
عوام و یافت صحیح و غیر صحیح و حکمة و عدم حکمة چه باشد جواب گوئیم که منظور ما ازین تقریر بیان کنه یافت و نایافت بود کلیة
و اطلاقاً بلا ملاحظهٔ اعتبارات و قیود افراد آن و بلحاظ تقیید و جزئیة چنانچه فرق و امتیاز در همه مراتب عالیه و سافله و کامله
و ناقصه هست تفاوت درجات دریافت خواص و عوام و یافت صحیح و غیر صحیح و حکمة و عدم حکمة هم هست و تعریف حکمة آنچه
ارباب معقول نوشته اند یعنی علم باعیان موجودات کما هی علیه فی نفس الامر بقدر الطاقة البشریة پس همین طاقة بشریة منشأ
وهم ست فافهم و عالم حقیقت نیست جز او پس همه را بسپارید و علم بحقیقت لائق و سزاوار کسی ست که علم او عین حقیقة اوست
و این معنی مخصوص حق تعالی ست پس همه را از علماء مجازیه و معلومات اعتباریهٔ اینها حوالهٔ علیم حقیقی جل سلطانه باید نمود و
سر رشتهٔ این همه کثرت را بدست یک وحدت سپرد باید فرمود تا تراکم کثیره اعتباریهٔ اینها در ورطهٔ تشتت نینداز دو غافل
از مشاهده حقیقة نسازد کل حزب بما لدیهم فرحون ای کل حزب من الذین هم متفقون فی الاستعداد و متساوون فی العقل او
تابعون لمتبوع واحد فرحون بما لدیهم ای یفرحون و ینبسطون و یطمئنون بالمعتقدات التی ثبتت عندهم بالاصالة او بالتبعیة
والله یعلم حقیقة ما فی صدورهم و فوق کل ذی علم علیم آه معانی که بر دل ریزش می نمایند در الفاظ نمی گنجند و عبارت مساعدت
نمی نماید و مطلب دلی بر نمی آید کلمهٔ آه که دال بر قلق و اضطراب ست خبر از کمال جوشش ورود مطالب و فور نزول معارف
و عدم مساعدت طاقة بشری برای بیان آن میدهد و حاصل آنکه حقائق و دقائق آنچه از مرتبهٔ جمیع اسما بر حقیقة جامعه
عارف بالله نازل می شود و در ان موطن حجاب قبلیة و بعدیت مطالب و ترتیب مقدمات که مشروط الفاظ و اصوات ست

مرتفع ست بلکه گنجایش گفتن دفعةً واحدةً هم در تنزل آن معانی نیست محض انکشاف می باشد پس چون ارادهٔ بیان بخاطر
می آید و توجه باین طرف می گراید بسبب پیشی و پسی کلمات و تقید زمانیت الفاظ و اصوات دل اطلاق منزل توحش و تنگی
می نماید و عبارات ظاهر پردهٔ مکشوفات باطنیه نمی کشاید از هر که هر قدر در بیان آمد آمد و هر قدر که مستور ماند ماند و علاوه
آنکه باطن این ملوثان نقوش و حروف ظاهر مطلب عرفا را هم مس نمی کند و لا یمسه الا المطهرون یضیق صدری و لا ینطلق لسانی

رب اشرح لی صدری و یسر لی امری واحلل عقدة من لسانی یفقهوا قولی الضیق من مقتضیات التقید لذا قیده و اسنده الی الصدر
الذی هو عضو من اعضاء الشخص المقید والمراد بالصدر من هو اهل الصدر ای نفس الشخص کما یقال العالم و یراد به اهله
والانطلاق یناسب الاطلاق لمناسبة جریان المطلق و سریانه فی المقیدات و شموله لها فلا یحصل ذلک الانطلاق فی البیان علی نهج
الاطلاق من اللسان الذی هو جزء مخصوص من اجزاء البدن و لا ینطلق اللسان فی اظهار المطلب کما هو حقه فاستدعی
ربه الاعلی الذی احاط بجمیع المراتب الاطلاقیة و التقییدیة ان اشرح لی صدری ای نور قلبی بنور شهود اطلاقک بالاکملیة
والاتمیة بقدر الطاقة البشریة لیشرح به صدری و یسر لی بتیسیر وجودک الموهوب امری الذی هو وجودی الموهوم و علی رفعه
ثقیل و عسیر الا باعانتک و ذلک علیک هین و یسیر لیسر لی کل امور ببرکة ذلک التیسیر المطلق واحلل عقدة من لسانی ای اعطنی
بیاناً شافیاً کافیاً لا خفاء فیه لیفقهوا قولی فیتفقهوا فی الدین و یصلوا الی من ادعوهم الیه فیتوسلوا بالیقین و یعلموا انه من لیسند الحول
والقوة الی نفسه لا عرفان له لا حول و لا قوة الا بالله و من یدع مع الله الهاً آخر لا برهان له به لا اله الا الله و هم سبب عدم گنجایش مطلب در
عبارت و جهت ضیق صدر از نارسائی اشارت آنکه رهست که عیان را چه بیان زیرا که بیان متعلق با مور نظریه هست که مقدمات
بدیهیه را جمع نموده برای انتاج مطلب نظری ترتیب میدهند و آن را برهان می خوانند و عیان مرتبهٔ بداهت ست که بیان آن از امور
زائده و تحصیل حاصل ست پس ذات الوجود که محیط همه مراتب نظریه و بدیهیه هست باعتبار نظریت خود به فارا گرم بیان ساخته نه بریان
بیکران من عرف الله طال لسانه اندخته و بحیثیت بداهت خویش مستغرقان شهود را ساکت فرموده و آئینه من عرف الله کل لسانه
باینها نموده پس ختم این وارد بر فقره که دلالت برین مرتبهٔ خاتمه می نماید کرده آمد و قطع بیان از راه عیانی این معنی اظهر نموده شد منه

المبتدا و الیه المنتهی رباعی برخیز و اگر ز دل قیود باطل ٭ محواز نظرت شود شهود باطل ٭ بینی که وجود حق بروی اظهارش ٭ برقع افگنده از

شهود باطل ٭ قیود باطله عبارت از تعینات موهومه عالم و برخاستن این قیود از دل عبارت از عدم التفات نفس انسانیه بتلذذات
و مکروهات این عالم مگر بقدر مقتضاء موهوم بشری و مراد از محو شدن این اعتبارات از نظر شهود و دریافتن این معنی ست
که حقائق ممکنه بتمامها معانی عدمیه اند و موجود نیست در اینها مگر حضرت وجود یعنی باید فهمید که وجود حق تعالی بر روی اظهار خویش
برقع این شیون متکثره و اعتبارات متنوعه افگنده و خود را درین حجب پوشیده و چیز باطل که عدم ست هرگز بوجود نیامده و پیدا
نیست الا امر حق که وجود حق ست ربنا ما خلقت هذا باطلاً

هو الباقی

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله علی کل حال والشکر له علی نعمته التی انعمها علی بالاکرام والافضال والصلوة والسلام علی رسوله محمد خاتم مراتب الکمال و علی

اله واصحابه ذوی الافضال اَمّا بعدُ فهذا الوارد الحادی والستون هو المسمی بنعمة الله واشکروا نعمة الله ان کنتم ایاه تعبدون النعمة هی ما یقصد به الاحسان والنفع فاذا احسن الله الیکم بایثار الوجود واوجدکم وجعلکم موجودین واعطاکم نعمة الکمالات الوجودیة من الحیات والعلم والسمع والبصر وغیرها فعلیکم ان تشکروه بصرف تلک الکمالات فی مواضع الخیر ولا تکفروا ولا تنکروا نعمة ربکم بالشکایات الباطلة التی حدثت فی صدورکم من انبعاث اهواء انفسکم یارب ما لهؤلاء القوم افبنعمة الله یجحدون افبالباطل یؤمنون وبنعمة الله یکفرون مع انهم یعرفون نعمة الله ثم ینکرونها واکثرهم الکافرون فیا ایها المحمدیون اغتنموا هذه النعمة الغیر المترقبة انعم الله علیکم بایتاء هذا الکتاب فخذوه بقوة واذکروا ما فیه لعلکم تتقون قد اغنکم الحق عن جمیع کتب السلوک والتصوف والاخلاق بایتائه واکمل لکم دینکم واتم علیکم نعمته ورضی لکم الاسلام دینا فتطلع علیکم شمس المحمدیة الخالصة بمطالعته بازغة علی الافق الاعلی لا تغرب ابدا الله ربی وربکم فاعبدوه ورسوله متبوعی ومتبوعکم فاتبعوه صلی الله علیه وسلم وکذالک یتم نعمته علیکم لعلکم تسلمون ؛

وارد در شکر و شکایت

ای در بیان آنکه هیچگاه حال انسان از لیاقت شکر و شکایت خالی نمی باشد پس اگر چشم بصیرت بر نعمائی که موجب شکر ست کشاده شود زهی سعادت واگر نظر امتیاز بر امور یکه مستلزم شکایت ست گماشته آید کمال عقوبت وحضرت انسان مرحوم ارضاه الله تعالی برضائه مدام در کشاکش شکر و شکایت افتاده است وعنان اطمینان از دست داده الا من دخل فی حمایة الله وحفاظته فهو یکون شاکرا وراضیا دائما وگرنه زمانی که آدمی ادراک امری که منافر و مخالف طبع اوست می نماید بالطبع ازان شاکی می شود پس اگر آن شکوه از حد تجاوز نکرده داخل دلالت طبیعی ست چنانکه دلالت [illegible] صدره محسوب در شکایت نیست واگر از حد مقتضای آن امر فزوده شکوه است وانسان ضعیف و بی طاقتی و بیصبری [illegible] اینجاست که خلق الانسان ضعیفا او سبحانه مخصص با صطفائی خود خواصان خود را قوت صبر بر بلا و رضا بقضا عطا می فرماید [illegible] وهمچنانکه آدمی ادراک امری که ملائم طبع اوست می کند بالطبع شاد و خوشحال می شود و این شادی و خوشی هم اگر بقدر [illegible] است داخل حرکت طبیعی ست واگر در عوض آن ثنا بقول یا بفعل ست محسوب در شکر منعم ست و اصل [illegible] باید دانست که باعث ناشکری اینست که انسان چون مدرک کلی وجزئی ست هرچه ادراک از نعمت [illegible] خود می آرد و همه صورتها آنرا در ذهن خود می تراشد و چون مراتب فکر امتیاز تفوق [illegible] حاصل شده قناعت نمی نماید و تمنای حصول مرتبه فوق آن می فرماید و هرچند که خداوند نعمت [illegible] ناشکری و شکر نمی کند و زیاده طلبی می نماید و همین قوت افزون طلبی از شرافت نفس انسانیه و باعث ترقی اوست [illegible] اگر اینجا در امور باقیه صرف کرده شود موجب بلندی بدرجات اعلی علیین ست واگر اینجا در شهوات فانیه [illegible] موجب پستی بدرکات اسفل السافلین ست واصل خوشی و نشاط بر نعمت و دولت حاصله از دو وجه می باشد یکی از راه حقیقت شناسی و معرفت و یکی از راه دون همتی وقناعت آنچه از راه حقیقت شناسی و معرفت ست آنرا ادای شکر می نامند یعنی حقیقة این همه مراتب نعماء الهیه فهمیده کیفیت کمی و بیشی آن چنانچه باید دریافته بهر قدر نعمتی که او سبحانه اینکس را عطا فرموده است راضی شده نفس را از زیاده طلبی که حدی ونهایتی ندارد و باز دارد و تحصیل همه مراتب نعمارا در حصه یک شخص از محالات شمارد و ازین رو بهرچه او را داده اند قناعت

کند و خورسند باشد و دل را بی آرام و پراگنده نسازد و بیان آن را پیش مردمان بیان نعمت حق عزوجل فهمد شکر نعمت
تعالی کما امر الله سبحانه نبیه علیه الصلوة والسلام واما بنعمة ربک فحدث و باید که بجوارح نیز هر قدر تواند باعمال خیری که مناسب
و متعلق آن نعمت ست مشغول گردد که گفته اند شکر عبارت از صرف عبد ست جمیع ما انعم الله علیه من الجوارح والقوی الظاهرة
والباطنة الی ما خلق واعطاه لاجله پس این قسم فهمیده قول و فعل نمودن ادای شکر حق ست والحق که چنین شاکران بسیار قلیل
و عزیز الوجود می باشند کما قال رب العباد جل شانه وقلیل من عبادی الشکور و آنچه از راه دون همتی و حماقت ست آن را شکر
نمی خوانند آن تفاخر ست که بسبب تنگ ظرفی و کم حوصلگی و برخود غلطی و پست فطرتی و بی همتی و جهالت پیدا میگردد و اکثر از
عوام کالانعام سر میزند و یمشون علی الارض مرحا والله لایحب کل مختال فخور و بعنایت الٰهی بندگان حق که عرفا و عقلا اند از این
دلالت و هم محفوظ اند معرفت ایشان جز امر حق باظهار نمی آرد و حکم عقلی اینها احتمال تخلف ندارد ادعای مسیلمه کذاب چیز دیگر
است و دعوی رسول والاجناب امر دیگر شیطنت را با آدمیت چه نسبت ست و فرعونیه را با موسائیه چه مناسبت غرور شاهان
از راه نفسانیة ست و کبریای درویشان جلوهٔ الوهیة حاصل آنکه بعد حصول نسبت مع الله و دل آگاه و میسر شدن عرفان
و بهم رسیدن اطمینان هرچه از بنده ظهور خواهد نمود البتة که از روی صواب و به نیت نیک خواهد بود و هرچه بغفلت و خود سری
و جهل و بی بصری ست یقین ست که از راه خطا و ارادهٔ بد و ابتری ست اگرچه بظاهر خوب نماید و زشتی آن بالفعل در نظر نیاید
لیکن آخر کار نتیجه نیک نخواهد داد و در راه وصول بمطلب نخواهد کشاد که از ابتدا علة غائیه آن فعل در نظر این غافل نیامده و بعلة
صوریه آن فریفته شده هشدار هشدار و همت بر لذت و الم دنیاوی مگمار و دل را بعسر ظاهری تنگ مساز و بسوی یسر معاش متاز
چندان همت بر ازالهٔ بیماری مبند و بیباکانه در صحت مخند این امور خود بخود بطوری که می گذرند میگذرند و تا زندگی ست خالی از
کشمکش این رنج و راحت نخواهی بود و بر یک حال گاهی نخواهی آسود بلکه بسا اوقات مکروه مرغوب بنظر خواهد آمد و مطلوب معیوب
مشهود خواهد شد و از امور نشاط اندوه رو خواهد نمود و از اسباب جمعیت پریشانی خواهد افزود پس سعی در جمعیت قلبی نما و چشم
براین و آن مگشا رباعی گه نالهٔ دل مرا صدای چنگ ست ؛ گاهی دلم از نوای نی دلتنگ ست ؛ از نغمهٔ شکر و شکوه ام نیست
گزیر ؛ تا تار نفس هست همین آهنگ ست ؛ مراد از نالهٔ دل دردناک و متالم شدن دل ست و حاصل آنکه گاهی حال انسان چنان
می باشد که در عین غم و اندوه از دردناکی خود لذت می یابد و خوش می شود چون حالت عشاق که همان درد عشق ایشان را لذت
عشق ست و نالهٔ دل ایشان برای خود چون صدای چنگ باعث تلذذ ست و مقصود از نوای نی اسباب نشاط ست و گاهی
حال آدمی چنین می باشد که اسباب شادی و خرمی زیاده موجب انقباض خاطر و غمگینی میگردد چون حالت اهل هجر که در وقت
جمع اسباب نشاط چون سیر باغ و سرود زیاده یاد دوستان و جدائی ایشان ایذا میدهد و چون حالت فقرا که این تارکان
از اسباب دنیاویه چنان بیزار و دق می شوند که اهل دنیا از فقدان آن و از فقر و فاقه چنان خوش و خرم اند که دنیاداران
از وفور مطعومات و مشروبات و منظور از نغمهٔ شکر و شکوه بیان کلماتی ست که مناسب شکر و شکایت اند و تا زندگی ست انسان
را ازین حالات گزیر نیست زیرا که هرچه اینجا موجود ست فانی ست و فنا عبارت از همین تغیر و تبدل احوال ست پس نظر دل
براین امور مختلفه نباید انداخت و خاطر را چندان گرد شادی و غم نباید ساخت لکیلا تاسوا علی ما فاتکم ولا تفرحوا بما آتٰکم والله

لایحب کل مختال فخور و همت همه وقت مصروف اطمینان قلب باید داشت و توجه همگی بر حفاظت نسبت حضور مع الله و شهود حق تعالی
باید گماشت رزقنا الله و ایاکم هذه النسبة بتصدق حبیبه علیه الصلوة والسلام و آنچه الفاظ تار و آهنگ و نی و چنگ و دیگر الفاظ که
مناسب همدیگر در رباعی واقع شده لطف آن از سخن فهمان پوشیده نخواهد بود عجب تماشائی ست که اختیار را دران هیچ دخل نیست

گاهی احوال دل چنان ست که باوجود بودن مکروهات نفسیه شاد و خوش ست و هیچ پروا ندارد گویا او را باین چیزها کاری نیست
تعجب برین تماشا که هر وقت شهود هر کس ست ازان جهت نموده آمد که هرچند بظاهر در امور ارادیه انسان را اختیار معلوم
می شود اما فی الحقیقة هیچ اختیار ندارد و اگرچه وجود مکروهات و اموری که مخالف طبع انسانی ست در ظاهر باعث ایذای
نفس مفهوم می گردد ولیکن چون بعض اوقات غور نموده می آید چنان مشهود می شود که هرگز قلب بطرف این چیزها متوجه نیست گویا
این عوارض بکسی دیگر لاحق شده است و او را درین معامله هیچ اشتراکی نیست بلکه عوض ناخوشی ازین امور مکروهه خوشی و
لذت حاصل می نماید و چون می خواران هر قدر که تلخی و تندی زیاده درین باده خود می یابد بیشتر ملتذ می شود و گاهی باآنکه
اکثر مشتهیات نفس حاصل اند و بظاهر مکروهی بنظر نمی آید اما گرفتار زندان دلتنگی و پراگندگی ست یعنی بسا هنگام آدمی چنین
اتفاق می افتد که باوجود بودن اسباب ظاهره و تیسر ملائمات نفسیه دلتنگ و پراگنده است و اگرچه هیچ مکروه تازه بالفعل رو نداده و بحالی که دی
و پریروز بود همان حال امروز هم دارد اما الحال چنان منقبض و گرفته خاطر گردیده است که هیچ نوع وا نمی شود و [illegible] خود بخود این کدورت رفع خواهد شد و انشراح هم
خواهد رسید الا آنکه هیچ طور بسر برده شود و این حالت همه را روی میدهد مگر کسانیکه خارج از بحث اند یعنی حالات انقباض و انبساط از راه اتحاد حقیقة
انسانیه و اتفاق بعضی نوعی همه افراد انسانیه را کم و زیاد علی تفاوت الدرجات و الحالات طاری می شود و از روی عموم این معامله تا الحال
هر فرد ست و از روی خصوص بعضی نسبت بعضی همیشه منشرح اند و بعضی نسبت بعضی مدام منقبض چنانچه اهل افلاس اهل دول
را دائم شاد و خرم تصور می نمایند و می گویند که ایشان اغنیا اند ایشان را با غم و اندوه چه کار و دولتمندان مفلسان را پیوسته
در غم و اندوه خیال می کنند و حال آنکه این هر دو امر محض مظنون این گرفتاران وهم و ظن ست بیچاره اغنیا بعض اوقات در چنان
افکار و ترددات گرفتار می گردند که این مفلسان گاهی در خواب هم چنین مصیبت ندیده باشند و بعض اوقات بیدستگاهان
دنیا هم چنان بفراغ خاطر می نشینند و با همدیگر مسرور می باشند که آن اهل دستگاه دنیا را بزعم خود موجود نمی شمارند و هرگز خیال نمی آرند و حضرت
رب العباد عم نواله هر یکی را از بندگان خویش تسلی هم بهیچ می فرماید و عجز بندگی هم بهیچ دیگر اظهار می نماید تا ربوبیت حق را هم دریابند
و از ربقه بندگی نیز برنتابند و مراد از لفظ کسان خارج از بحث حضرات انبیا و اولیا اند علیهم السلام که این برگزیدگان باوجود طریان
این همه حالات بمقتضای بشریت بجهت دوام قرب مع الله و استقرار معیت محسوب در شمار اهل شادی و غم این جهان نیستند و
بسبب مشاهده تجلی حق در همه مظاهر اطلاق حرف خوف و حزن ماسوی برین بزرگواران کرده نمی آید که انی لا یخاف لدی المرسلون
والا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون یعنی حالت خوف و حزن و دیگر سائر حالات در معامله ایشان که با رب خود ست
خلل و فتور نمی کند بلکه این همه صور موجب ترقی مقام و باعث توسل تام و ممد قرب خاص و سبب مزید اخلاص می شود چه این
بندگان در هیچ وقت از شهود حق غافل نمی باشند و غیر او را موجود نمی شناسند اولئک الذین یبلغون رسالات الله و یخشونه
ولا یخشون احداً الا الله و کفی بالله حسیبا پس خوف ایشان خوف ماسوی نیست خوف الهی ست و در هر صورت که باشد و حزن

ایشان برای غیر نیست حزن حق ست بهر نوع بود والا صورت خوف و حزن حضرات انبیا را علیهم السلام نیز همین قسم وارد
می شود که حضرت یعقوب علی نبینا و علیه السلام فرموده انی لیحزننی ان تذهبوا به واخاف ان یاکله الذئب وانتم عنه غافلون و هم
حق تعالی می فرماید وابیضت عیناه من الحزن پس اگرچه بظاهر حضرت یعقوب را خوف گرگ بود که مبادا حضرت یوسف را بخورد اما
فی الحقیقة در حق ایشان این خوف نیز خوف الٰهی ست که در گرگ هم فاعلیت حق را مشاهده می کردند و بمقتضای بشریت از مظهر تجلی اسم
ضار می ترسیدند و هرچند در ظاهر سبب گریه و حزن ایشان جدائی پسر بود ولیکن در اصل عشق جمیل حقیقی جل شانه جوش می زد
که برای ایشان دران مظهر جمال جلوه فرموده بود و دیگر بسیار آیات قرانیه و احادیث نبویه اخبار حالت خوف و حزن انبیا از مظاهر
جلالیه او تعالی می کند چنانچه مقوله حضرت موسی و هارون ست وقت امر برفتن پیش فرعون قالا ربنا اننا نخاف ان یفرط علینا او
ان یطغی پس او تعالی نهی ازان می نماید و معیت خود را برای ازاله خوف و در حساب نبودن آن بیان می فرماید که قال لا تخافا اننی معکما
اسمع واری و از وقت سحر ساحران خبر میدهد که فاذا حبالهم وعصیهم یخیل الیه من سحرهم انها تسعی فاوجس فی نفسه خیفة موسی قلنا
لا تخف انک انت الاعلی و حضرت زکریا ذکر کرده وانی خفت الموالی من ورائی و صاحب باوقت مفارقه و رحلت صاحبزاده صلی
الله علیه و علی آله و سلم بیان حزن خود بتاکید فرموده که انا بفراقک یا ابراهیم لمحزونون و حالانکه همین صحبت خود مانند تقویه و امداد
الٰهی بدیگر انبیا هم صحبتان خود را تعلیم بی خوفی و بی حزنی نموده اذ قال لصاحبه لا تحزن ان الله معنا پس مقصود آنکه در هر حال حق
را یاد باید داشت و هرجا او را حاضر و ناظر باید انگاشت بالجمله چون بی اختیاری تقلب قلب انسانی درین حالات ظاهر شد و گردش
رنگ او بی هیچ بلکه گاهی برخلاف اسباب ظاهر بنظر آمد پس معلوم شد که شکر و شکایت مخصوص بنعمت و بلا که متاع دنیاست
دانرا حق تعالی قلیل فرموده هست نیست بلکه از حالات و واردات قلبیه هست اگر خواهند بی هیچ خوش دارند و اگر خواهند
باهمه ناخوش دارند یعنی بندگان الٰهی که عالی همتانند و تابعان حضرت رسالت پناهی که مهر یان خالص اند مدام بطفیل صاحب
خود علیه الصلوة والسلام کحل مازاغ البصر را نصب العین میدارند و نعمت و بلاء دنیا را چنان بخاطر نمی آرند که شکر و شکایت خود را
متعلق بآن سازند متاع و بساط دنیا همین راحت و رنج آنست و این خود بسیار اندک ست هم از روی بقاء ذوات آن نعما و بلایا
و هم از روی بقاء این اهل نعمت و بلا که حیات بی ثبات را اعتباری نیست و حالات متغیره دنیا را استقراری نه قل متاع الدنیا
قلیل خوشی و ناخوشی خاطر و انبساط و انقباض قلب من جانب الله هست و موقوف و مشروط هیچ امر از اسباب نشاط و اندوه
نیست اگر او سبحانه خواهد بفاعلان تقدیر که فرشتگان اند امر کند که بندگان را باوجود حصول نعما بی آرام دارند و اگر خواهد حکم
فرماید که بی هیچ ازین نعماء دنیا بعطاء دیگر نعما مسرور سازند و باید دانست که خلقت و طبیعت بعضی منقبض و گرفته خاطر واقع
می شود که اگر در صحبت رنگین بکمال تزئین در آیند چین از جبین و گره از خاطر نمی کشایند و سرانجام امور شادی و خوشی نیز بصورت
آفت و مصیبت می کنند و سخنان آشتی و سهولت با دوستان چنان بمیان می آرند که گویا بکمال عداوت با دشمنان می جنگند و
زود رنج و همیشه بد دماغ می باشند و جبلت و طبیعت بعضی حشاش و بشاش می باشد که اگر مردم گرفته خاطر و مرده دل
دگر فتاران ترددات و افکار در صحبت ایشان در آیند زنگ کدورات و تشویشات از آئینه دلهای خود زدایند و چه جای
شاد و خوش بودن شان که بفیض رخ خندان و دل شادان برای همه کس باغ و بهار اند و وارسته از رنج و آزار ایام الام

و ساعات تصدیعات نیز بجوش مزاجی و بشاشت بسر می برند و کلمات غضب و درشتی و حرکات جنگ و جدل هم بخوبی و ظرافت
و خوش آیندگی و لطافت ادا می کنند و اختلاف کیفیات این هر دو گروه بسبب اختلاف امزجه و طبایع ست که بعضی را چنان ساختند
و بعضی را چنین و ذلک تقدیر العزیز الحکیم چنانچه همیشه بتجربه میرسد که اکثر مردمان بظاهر بسیار نعماء دنیا نسبت بدیگران دارند و
گاهی از ایشان جز شکایت حرفی شنیده نمی شود و بعض اعزه ورشد اید و بلایا گرفتار اند لیکن غیر از شکر سخنی از زبان بر نمی
آرند و شادان و خندان اند یعنی بسیار در صحبتها آزمایش میرسد که اگرچه بیشتر از مردمان نسبت باکثر آدمیان صاحبان اسباب
اند لیکن مدام شاکی و گله مندی باشند و سبب این معنی غلبه حرص و قوة تعلق بدنیا و توجه تام بسوی سفلیات و فقدو عقل
معاد و معاش و بے نسبتی بعلویات و پندار عقلمندی در زعم خود ست که فی الحقیقة چنین اشخاص حمقا اند و الا بیفایده خود را این
همه بے آرام نمی داشتند و دامن حرص و طول امل را اینقدر فراخ نمی ساختند ای سفها آنچه خواهد شد آن باختیار شما نیست
و علم این ندارید که بعد ساعتی چه امر در پیش خواهد آمد گاهی در معاملات خلاف قیاس چیز بظهور می آید و گاهی موافق قیاس
می افتد پس یقیناً حکم بر قیاس خود کرده بالفعل هم خود را بمیزه داشتن و بخیال امر موهوم وقت موجود را هم بے حلاوت کردن
و یا بر تصدیع ظاهری و تعبی بتصدیع باطنی و روحی هم افزودن البته بعید از عقل ست و ناشی از جهل و تخلل مزاج ست فهم درست
و مزاج صحیح مقتضی این معنی نیست پس این ترددات و افکار زائده یا بسبب جمع جهل و خلل مزاج لاحق انسان می شود و یا تنها از
جهل و نافهمیدگی و یا فقط از خلل مزاج که بجهت رسیدن مکروهات و عدم تیسر ملائمات نفس دق می گردد و چون بسیار قصور در
افعال طبیعیه می افتد اخلاط بحال خود نمانده ابعد از اعتدال می گردند و سوخته می شوند و سوداویت زیاده شده دل را
بے آرام می دارد و هر چند که عقل دلالت امر معقول میکند و آنچه می باید همان می فهماند اما این خلل مزاج بر عقل غالب می آید
و تسکین و آرام را و تطلب راه نمی دهد پس چنین اشخاص را فقط صحبت بزرگان و عقلا هیچ فایده نمی کند فصد و مسهل هم
می باید و اگر مقدور باشد اشتغال بملائمات نفس بسیار مفید تسکین ست و اگر فقط از راه جهل ست البته گونه تسکین از
برکت صحبت بزرگان هم بے شبهه میسر می شود و اکثر چنین هم اتفاق می افتد که رفته رفته بیمن صحبت این اکابر تسکین و اطمینان
استمرار پیدا می کند و ملکه این امر بهم میرسد و ملک این شخص می گردد و سبحان الله اکثر این سفها از حال خود خبر ندارند و نمی دانند
که اینها را پیش اطبا باید رفت یا پیش عرفا علاج هر مرض از معالج آن مرض باید جست مرض باطنی دیگر ست و مرض ظاهری دیگر
اگر طالب دوا ئید نزد اطبا بروید و اگر طالب دنیا ئید پیش اغنیا بدوید و اگر طالب مولا ئید نزد عرفا بیائید تا بتاثیر شافی
حقیقی علاج مرض باطنی شما نمایند و هم گاهی بتوجه این بزرگواران مرض ظاهری هم رفع می شود و بدعا ایشان حالت عسر بیسر
هم مبدل می گردد و بلا را بند رحمت دعا مقبوله خود و فع می فرمایند که لا یرد القضاء الا الدعاء اما چون حق تعالی ایشان را
برای ایصال الی الله آفریده و کار هدایت و رهنمائی آخرت باینها حواله فرموده و چنانچه سرانجام انتظام دنیا بامرا و سلاطین
سپرد کرده و معالجه امراض ظاهریه باطبا تفویض نموده پس از این امور هم اگر بسببی ندرت از عرفا صاحب تاثیر بود به
تقدیر بظهور آید و عزل و نصب و مرض و صحت چنین توجه ایشان رو نماید مخصوص بر طبابت اطبا و تدبیرات اغنیا نیست
بلکه از قبیل کرامات اولیا ست و بودن و نبودن این امور هیچ منقصتی ندارد و تسبیح نفس انسانی چیزی خلل در کار ایشان

می آرد بخلاف امور مخصوصه هر گروه که ظهور آن خاص متعلق بذوات ایشان ست لازم و ضروری ست و گرنه افراد هر صنف داخل
صنف خودها چگونه شوند و امتیاز از دیگر اصناف بچه طور یابند بالجمله بخلاف این اهل شکایت آنکه بعض اعزه باوجود گرفتاری شدائد
و مصائب و بلایا و تکالیف خوش و خورم می باشند ازین امر از چند وجه ست یکی از راه تقاضای سن چنانکه اطفال و جوانان بمقتضای
ایام هر سو خندان و نازان می گردند و هیچ پروا ندارند و در اوقات ماتم و بیماری و تهی دستی و دیگر هنگامه ها که باعث تکدر عقلامی باشد
گاهی برایشان بی اختیار چنان خنده مستولی و غالب می شود که هرگز ضبط کردن آن نمی توانند و یکی از راه ذهول عقل و قصور امتیاز
ست چنانچه مجانین باوجود خرابی احوال خود می خندند و هیچ تردد و تفکر لاحق ایشان نمی شود و یکی از راه بی غیرتی و پست فطرتی ست
چنانکه معیشت ارباب طرب و نشاط و اهل تمسخر می باشد اما فی الحقیقة این همه گروه وارستگان از غم و اندوه نیستند بلکه محسوب در حیوانات
اند و چنین بی فکری و بی غمی محمود نیست مذموم ست و ناشی از غلبهٔ حیوانیت و ضعف انسانیه ست و مطلق محل اعتماد و قابل اعتبار نیست
که اینها همین قسم در دمی گریان و ملول می شوند و در آنی برای چیزی اهل از جا میروند و در وساوس نفسانیه و خیالات وهمیه و تشویشات
باطله و خطرات فاسده از جان خود تنگ آمده نالان میکردند و در ترددات بی اصل بیجا و تفکرات هیچ و پوچ بی سر و پا پریشان و
سرگردان گشته شاکی می باشند و در اندک صدمات و قدری تصدیعات بزعم خویش می میرند و راه نالش پیش می گیرند و آنکه محمود ست
نیز بر چند وجه می باشد یکی از راه عیاری و هوشمندی ست چنانکه حکما و عقلا هم در اوقات تصدیعات و نزول بلیات از حد
زیاده و غم و اندوه ظاهر نمی کنند و خود را ضبط نموده پیش مردمان بی قدر و بی اعتبار و سبک نمی سازند و یکی از راه غیرت
و شجاعت و استقلال می باشد چنانکه مبارزان و سپاهیان در هنگام جنگ و دیگر سختیها شادان و خندان می باشند و در باب شکایت
نمی کشایند و یکی از راه رضا بقضا و فنا فی الله و بقا بالله می باشد چنانکه حضرات انبیا و اولیا را علیهم السلام حاصل میشود و چنین
بی فکری و بی غمی نتیجه قرب مع الله و انقطاع تعلق از ماسوی ست و فی الحقیقة وارستگان این بندگان حق اند و برین عباد الله
با ایمان چنانچه نفس و شیطان نمی توانند که غلبه و قهرمان خود نمایند همچنین هیچ بلائی و مصیبتی هم چه امکان دارد که بتسلط و سلطان
خویش برایشان پیش آید که ان الله لن یجعل للبلاء سلطانا علی بدن عبده المؤمن پس باید که اول در ظاهر بتکلف عادت شکایت
از خود دور کنی که طبیعت ثانیه تو شده است و کلمات شکر بر زبان رانی تا باشد که از برکت آن باطن ترا نیز شاکر و راضی سازند و ان
شکرتم لازیدنکم این بیان برای آموختن روش و طریق سلوک ست یعنی چون یکایک رسیدن بمقام رضا که منتهای مقامات ست
متعذر بلکه محال ست پس اول بتکلف زبان را از شکوه بند باید کرد و این عادت شکایت که از ابتدا بسبب نازبرداری مادر و پدر
یا از دیگر جهات بمنزلهٔ طبیعت تو شده دور باید نمود و عوض آن خود را خوگر بالفاظ شکر باید ساخت که ببرکت این مجاهده راه
طریان حالت شکر بر قلب می کشاید و رفته رفته آخر کار توافق لسان و قلب میسر می آید و آنچه حضرت شاه نقشبند قدس الله
سره العزیز کاسب رضا را حبیب الله نوشته اند از آن کسب رضا همین ست که بعد چندی اگر در نصیب ست از راه این کسب و
تکلف سالک بمقام رضا فائز می گردد و تکلف از میان مرتفع می شود و چنانچه حق تعالی فرموده و ان شکرتم لازیدنکم یعنی اگر شما شکر
کنید در ظاهر بتکلف هر آئینه زیاده کنیم در حالت شکر شما باطناً و هم شکر موجب مزید نعما ست یعنی شاکران را وجود نعما بیشتر بنظر
می آید و چشم دیدن نعمتها می کشاید بخلاف کافر نعمتان که غیر از مکروهات نمی بینند و هر روز بسبب شامت آن کفران نظر بدبینی

ایشان تیز میشود چنانچه بجهت برکت شکر هر آن نگاه نیک بینی شاکران تند می گردد بهر حال بلا پراگندگی دل ست و نعمت جمعیت آن یعنی قطع نظر از مزید نعمت و غیر مزید و هم قطع نظر از حالت تصدیع و غیر تصدیع فی الحقیقة بلا همان امر ست که دل را مشوش و پراگنده سازد گو صورت نعمت داشته باشد پس دراصل بلا همان پراگندگی قلب شد و نعمت همان شی ست که باعث آرام و تسکین دل بود اگرچه درصورت بلا ظاهر شود پس درواقع نعمت جمعیت قلب ست وقتیکه دل را بجمعیت یابی سجدات شکر بجا آر و غنیمت شمار و زمانی که پراگندگی رسد دیدهٔ بین بلا صبر نما تا از اجر محروم نمانی یعنی زمانی که دل را بحالت خوش یابی و از رب خویش راضی و خورسند دانی سجده های شکر نما و کیفیت این حالت ازین معنی بیفزا چنین وقت عزیز الوجود را غنیمت شمار و همت بر افزایش این حالت گمار که حاصل زندگی همین رضا و اطمینان دل ست باقی همه تضییع اوقات و لاحاصل و وقتیکه پراگندگی و تشویش وارد شود و دل را مضطر و بے آرام سازد قدم براه صبر گذار و رو به تحمل این بلا آر و هرگز تنگ مشو و براه بی استقلالی مرو این شعلهٔ جوشش و خروشی که فی الحال بمقتضای بشریت از سینه سر زده است بعد زمانی خود بخود اطفا خواهد یافت و زنهار بر زبان میار که کدورت اقوال در دل اثر می کند و الا آهسته آهسته آن پراگندگی رفع می گردد هرگز کلمات شکوه و شکایت را ظاهر نباید ساخت که باعث تقویهٔ حالت ناشکری و بے صبری می گردد و ظاهر اگر باطناً بوقوع می آید و از مرتبهٔ ذهن در خارج هم ظهور می نماید و در چندی می شود و الا ببرکت صبر و تحمل آن بی حلاوتی و بیمزگی باطنی که فقط موجود ذهنی ست و در خارج هنوز قدم ننهاده بتدریج از ذهن هم منتفی می گردد و آخر کار رضا و تسلیم حاصل می شود لهذا بر خیالات و خطرات سیئات بدون وقوع آن فعل در خارج عوام را مواخذه بموجب حکم ظاهر نیست که نحن نحکم بالظاهر و نزد خواص موافق امر باطن هم صبر و تحمل نیز داخل درجهٔ ابتداست و چیز خوب و لایق جزا و حقیقت صبر و تحمل همین ست که باوجود کراهت و نفرت از امرے صابر بران و متحمل آن بودن و مع مخالفة طبع بیقراری و اضطرار ننمودن و هرچند که فرق صبر و تصبر ظاهر و هویداست چنانچه تفاوت در صبر و رضاست زیرا که در صبر صبوریه در ظاهر مطابق باطن ست و اطلاق تصنع و تکلف دران نیست و آثار شریفه و اثمار لطیفه دارد و در تصبر صابری بساخت در ظاهر بر خلاف باطن نمودن ست و بی لطف و صفا ست و صورت دغا لیکن با این همه می تواند که واسطه و وصول دولت صبر گردد و زینهٔ آن مرتبه هم شود چنانچه صبر رفته رفته بدرجهٔ رضا میرساند و طمانینه کامله نصیب می گرداند باری بهر حال بلحاظ بشریت و مقتضای عبودیت کم و زیاد این کیفیت خوشی و ناخوشی و این حالت قبض و بسط تا زندگی ست همه را وارد می شود لیکن قبض خواص بهتر از بسط عوام ست حسنات الابرار سیئات المقربین قبض یعنی گرفتگی ست و بسط کشادگی و در اصطلاح سلوک قبض عبارت ست از حالت عدم التذاذ باطن و قصور کیفیت مشاهده و گرفته خاطر شدن سالک ازین جهت و بسط عبارت ست از حالت شدت التذاذ باطن بکیفیت مشاهده و مسرور و منشرح گشتن سالک ازین راه و در هر وقت نسبت بوقت دیگر این حالت تا زندگی ست هر شخص را از خواص و عوام رو سیده و فرق دامتیاز در حالات و کیفیات همیشه می باشد اما قبضی که خواص را نسبت حالت بسط ایشان ست البته بمراتب از حالت بسط عوام رتبهٔ آن برتر ست اگر ذرهٔ ازان قبض بر باطن عوام پرتو انداز د ایشان را نسبت بحالت خود بسط کلی میسر گردد زیرا که چون صادق آمد حسنات ابرار سیئات مقربین ست بعض سیئات مقربین هم یقین ست که حسنات ابرار باشد که عکس آنست

والاحمل یکی بر دیگری چگونه راست آمد فثبت ان الجملة المذکورة فی المتن تستلزم المعنیین وتدل علی صدق حمل الجانبین بخلاف آنکه نه سیئات ابرار لیاقت حسنات شدن مقربین دارند ونه حسنات مقربین حیثیت سیئات شدن ابرار دارند حاصل آنکه اموری که بقوت تمام حسنات اند ودر حق هیچکس از خواص وعوام سیئات نمی گردند واموری که بکمال قوت سیئات اند درحق هیچ یکی از مقربین وابرار حسنات نمی شوند واموری که بین بین اند ودر جانبین ضعیف واقع شده اند باعتبار غلبهٔ طرفی و تبدل اوقات واختلاف حالات وتغیر اشخاص وبلحاظ درخور ایشان احکام آن متبدل ومتغیر می گردد وآن امور محسوب در جانب غالب می شوند فافهم هرگاه سرور کائنات صلی الله علیه وسلم لیغان علی قلبی فرموده باشد پس کیست جز او سبحانه که تغیر را در وی دخل نیست یعنی وقتی که حضرت رسول الله علیه السلام که خاتم نبوت ومتمم قربت ست فرموده که هر آئینه پرده فرو هشته می شود بر قلب من ومراد آنکه بمقتضاء انا بشر مثلکم بطرف بشریت هم متوجه میشوم وبعض احیان حالت من نسبت ببعض اوقات خاص من کیفیت نازله دارد پس دیگرا ازامتیان کرا یارست که دعوی مستقر ومستمر ماندن بر یک حال نماید زیرا که حالت خود عبارت از همین کیفیت متغیره است **سوال** اگر گوئی که عرفا تفریق سالکان صاحب احوال وصاحب مقام نموده اند وچنانچه حالت عبارت از کیفیت متغیره است همچنین مراد از مقام حالت قاره هست واز این بیان چنان مفهوم می شود که در اکملین نیز تغیر باقی ماند پس فرق در صاحبان حالت تلوین وارباب مقام تمکین چه باشد **جواب** صاحبان تلوین بالکل متغیر الحالات میشوند واز حالی بحالی بالکلیة ظاهراً وباطناً منتقل میگردند پس حالت در اصطلاح سلوک عبارت ازین کیفیات ست که تمامها متغیرات اند وبالکل از بواطن سالکین بعد چندی منتقی وزائل می شوند ومقام در مصطلحات سلوک عبارت ست از حالت قاره که در بواطن اکملین ملکهٔ آن پیدا می شود وملک ایشان می گردد چنانچه دوام حضور وشهود نصیب این بزرگواران می باشد وحکم استقرار واستمرار بران کرده می آید باعتبار بقاء اصل ذات آن معنی که در نفوس قدسیه چنین اکابر ثابت گشته اما بلحاظ اوصاف واضافات مثل سرور وحزن وضحک وبکا وقبض وبسط تغیر بانی اصحاب مقام تمکین را نیز لاحق می گردد چه وقتی که مراد از مقام حالت قاره باشد پس باوجود قرار شائبهٔ تغیر هم باقی ست که از همین جهت حالت قاره گفته شد والا اطلاق لفظ حالت مطلقاً مرتفع می گشت پس یک ذات حضرت واجب تعالی ست جل شانه که تغیر وتبدل را در او راه نیست بیچاره ممکن که از وجود وعدم هیچ ضروری ندارد چگونه از امکان ذاتی خود برآید ودعوی استقرار واستمرار نماید وجوب وجود وکمالات وجود نصیب حق تعالی ست وبس لیس کمثله شئ وهو السمیع البصیر او سبحانه جل شانه که درین آیهٔ کریمه اول نفی مماثلهٔ اشیا با خویش بیان فرموده وبعد ازان اثبات سماعت وبصارت بذات خود نموده پس مستفاد آن شد که هیچ یکی از ممکنات باین صفات که کمالات وجود اند متصف نگشته واوست سمیع وبصیر در هر صورت واگر اسناد سماعت وبصارت وارادہ وقدرت وغیرها ازین صفات کما لیه بممکنات کرده شود البسته که بدین تقدیر مماثله بهم میرسد مگر اینکه گویند سمع وبصر بندگان موقوف بر گوش وچشم ووجود هوا ونور ست وچون اینها بذات خود سمیع وبصیر نیستند پس گویا فی الحقیقت سماعت وبصارت ندارند در واقع سمیع وبصیر حق ست که محتاج توسط اسباب نیست این توجیهات اگر ذوق صحیح ست معلوم توان کرد که از قسم تکلفات ست زیرا که الفاظ آیه دلالت بر وجود وتوسط اسباب وآلات وعدم آن نمی نماید مطلق بیان نفی مماثلهٔ خلق با حق واثبات کمالات ست در ذات او سبحانه

پیشتر هرچه فهمند فهمند ⁂

نکته گویا در جمله لیس کمثله شیٔ حق تعالی نفی وجود از ممکنات فرموده یعنی این موجودات وجودات نیستند والا مماثل میگشتند و در جمله هو السمیع البصیر نفی کمالات وجود هم از اینها نموده و اثبات این کمالات بمرتبه که حقیقتش عین وجود بمعنی منشاء انتزاع ست مخصوص داشته و این حقائق ممکنه در بساط خود جز عدم و نقائص آن ندارد ولیکن چون مرایا و مظاهر حضرت وجود اند و با وجود همه در نظر حقیقت بینان خوب و محبوب اند و هیچ دیگر مشهود هرچند که او اوست اما هرچه ازوست نیز نیکوست یعنی اگرچه حسن کمالات بالذات نصیب حضرت وجود ست و هیچ یکی شریک او درین امر نگردید ولیکن در ضمن حضرت وجود این موجودات را آئینه داری کمالات حاصل شده و چنانچه عشاق بی پرده هم محو روی یار اند و آئینه خانه نیز شیفتهٔ همان جلوهٔ دلدار اند و این همه تکثر را متعلق بیک وحدت می خوانند و سررشتهٔ ارتباط همه را بدست یک کس می دانند **رباعی** ربط بتو هر گدا و شاهی دارد ⁂ گر حال خوشی و گر تباهی دارد ⁂ یعنی که بسان دانه های تسبیح ⁂ هر دل در خود نهفته راهی دارد ⁂ مقصود از کلمه ربط راه فیض وجود ست و از لفظ تو خطاب بحق تعالی ست که هر وقت و هر جا حاضر و ناظر ست و حاصل آنکه یا الٰهی هر گدا و شاه و هر فقیر و غنی اگرچه بظاهر باهمدیگر نسبت محتاج و محتاج الیه دارند اما فی الحقیقة همه محتاجان تو اند و بلا وساطت احدی فیض وجودی تو بهر موجود میرسد و این وسائطها غیر از امور اعتباریه نیستند در واقع همه را بتو کار و بارست و تو بهر کس در حالت خوشش و حالت تباه او مونس و یار پس هر صاحب دل را بحضرت تو راه خاصی و نسبت مخصوصی ست که دیگری بران اطلاع ندارد و انت علام السر و العلن و لطف شعری رباعی بیان نمودن از زوائد ست ⁂

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی میز نوع النبوة من جنس الولایة تمیز الخاص من العام و فضل المراتب والمناصب بعضها فوق بعض فی الرتبة والمقام والصلوة والسلام علی رسوله محمد خیر الانام و علی آله الکرام واصحابه العظام **امّا بعد** فهذا الوارد الثانی والستون هو المسمی بالقول الفصل انه لقول فصل و ما هو بالهزل القول الفصل هو الکلام الفاصل بین الحق والباطل او فی الحق وحده بین مرتبة دون مرتبة من الحقیة والاحقیة فی الامور الحقة او فی الباطل وحده بین مراتبه من قوة البطلان وضعفه بخلاف الهزل لانه لا یکون کذلک بل هو من جنس لهو الحدیث ولا یفید السامع فائدة معتدة بها و للمتکلم لا یکون الغرض منه الا اللعب فما ثبت فی هذا الوارد من الاصطلاحات المنطقیة فی بیان مراتب النبوة والولایة ما تکلم بها محقق الی الآن علی هذا النهج ولیس بهزل او من قبیل التخییلات والاستعارات الشاعریة التی لیست بمحل الاعتماد بل هو قول فصل مطابق للواقع کاشف للاسرار مصدق لنوع النبوة مع امتیاز مراتب الانبیاء علیهم السلام و مثبت لجنس الولایة مع اختلاف انواع الاولیاء رضی الله عنهم و مشتمل لفوائد کثیرة و مخبر عن نکات جدیدة هذا من فضل ربی والله ذو الفضل العظیم ⁂

وارد در بیان نبوت و ولایت و بیان نسبت آنها بیکدیگر موافق قواعد منطقیه

بیان چگونگی نسبت نبوة لذروبخلق بودن حضرات انبیاء علیهم السلام و چگونگی نسبت ولایت از روبحق ماندن اولیاء رضوان الله علیهم و بیان کنه و علة هریکی ازین هر دو امر و هم بیان اینکه چون نبوة و ولایت از امور کلیه اند و منطقیان در کلیات نسبتی از نسب اربعه که تساوی و تباین و عموم خصوص مطلق و عموم خصوص من وجه باشد ثابت می کنند پس در اینها باهمدیگر کدام نسبت ست کما سیجیٔ التفصیل؛

تحقیق بدانکه نبوت کمال اتم ست مرحضرت انسان را و منتهاء مراتب قرب مع الله ست برای او و دیگر کمالات مثل رسالت و اولوالعزمی داخل در حساب المتیة و ابلغیة همین مرتبه نبوت ست امر خارج و علیحده نیست تا گمان برده شود که چون مرسلین اولوالعزم از انبیاء غیر مرسل و غیر اولی العزم فاضلتر اند پس رسالت و اولوالعزمی نیز از نبوة فاضلتر ست که نه چنین ست بلکه این همه کمالات چه رسالت و چه اولوالعزمی و چه خلافت و چه امامت و چه ولایت و چه حکمت از قسم اطراف و جوانب مرتبهٔ جامعه عظیمة المنزلت نبوت ست اطلاق برتری و تفوق را مغایرت می باید و بمرتبه شامله مقابله نمودن مراتب مشموله نمیشاید مثلا نمی توان گفت که سر زید از زید بلندتر ست و یا پای زید از زید پست تر ست بخلاف این اجزا که باهمدیگر تفاوت بلندی و پستی دارند و سر را بالا و پا را پائین گفتن می سزد پس اصل منصب نبوت را باین مراتب عالیه و سافله مقابله نباید داد که در صورت علو و کمال آن مرتبه علو و کمال همان مرتبه نبوت ست و در کسوت سفل و نقص آن مرتبه سفل و نقص همان مرتبهٔ شامله ست و در آن دیگر کمالات که کالاطراف و جوانب اند از یکدیگر امتیاز می توان کرد و می توان گفت که رتبهٔ ولایت از رتبهٔ حکمت برتر ست و منصب رسالت از منصب خلافت فائق تر و اگرچه نبوت معنی خاص ست و ولایت معنی عام اما ولایت داخل در اجزاء حقیقت نبوت ست مثل حیوان که جزء حقیقت انسان ست و در حکمت و ولایت عموم و خصوص من وجه ست بعض جا ولایت یافت شود و حکمت یافت نشود و بعض جا بالعکس و بعض جا جمع هر دو معنی باشد همچنین در رسالت و امامت نیز عموم خصوص من وجه است که جائی بعض بعض یافت می شود و جائی جمع هر دو چنانچه بموجب استدعاء حضرت ابراهیم علی نبینا و علیه السلام ذریات ایشان بمنصب نبوت و امامت مشرف گشتند با وجودی که ابنیاء مرسل نبودند و دیگر ابنیاء مرسلین با وجود رسالت مرتبهٔ امامت نداشتند و این دولت جمع رسالت و امامت خاص حق تعالی در قسمت حضرت ابراهیم و حضرت خاتم الانبیاء علیهما السلام فرموده و بسبب ختم نبوت و رسالت در ذریات آنحضرت علیه الصلوة و السلام شرف امامت و غیره کمالات عطا نموده و بحسب دعاء مقبوله آنجناب بر آل او تمام برکات مثل آل ابراهیم مبذول داشته و فیض خاص در ایشان باقی و جاری گذاشته و در اولوالعزمی و خلافت نیز عموم و خصوص من وجه است و علی هذا القیاس در هر یک مرتبه ازین مراتب نسبتی ست که موافق این بیان امتیاز آن می توان نمود و تفصیل هر واحد تا کجا گفته شود که بسیار اطناب می خواهد العاقل تکفیه الاشارة و از شرائط و لوازم نبوت همت گماشتن بر دعوت خلق بسوی حق تعالی و ظهور معجزات ست و از لوازم رسالت نزول تام بمقام فرق و قوت تبلیغ احکام الهی ست و از لوازم اولوالعزمی امتیاز دادن طریق خود از دیگر طرق و ناسخ گشتن شرائع ما تقدم ست و از لوازم خلافت با وجود بودن اسباب دنیا خود را از الواث آن باز داشتن و تمتع نگرفتن بآن و حتی الوسع کمال پیروی و اتباع و

تتبع جمیع اطوار و اوضاع ملکی ست که این کس خلیفهٔ اوست با وجود قرب زمان او چنانچه حضرت رسول علیه السلام فرموده
الخلافة بعدی ثلثون سنة و در خلافت الٰهیه قید زمانیه نبود که او تعالی زمانی نیست تا عرصهٔ خلافت او منقضی گردد در هر زمان
با هر کس قریب ست که از استهلاک عبادی عن فانی قریب و درین خلافت بجای تتبع اطوار و اوضاع تخلق با خلاق و توصف باوصاف
الٰهیه ست بقدر طاقة البشریة و از لوازم امامت طهارة خلق و تقدس ذاتی و خروج بسیف ست اگر وقت مقتضی باشد و از لوازم
ولایت وارستگی از ما سوی و دوام توجه الی الله ست و از لوازم حکمت دریافت صحیح و عمل بموجب عقل ست و ازینجا خیال نباید
کرد که ازین امور مذکوره صاحبان این مراتب را همین کمالات مخصوصهٔ خود ها حاصل می باشد و از دیگر فضائل عاری و
بی بهره می باشند که نه چنین ست بلکه مراد آنست که در هر فرد از خداوندان این مراتب جمیع این کمالات و فضائل هر قدر
که باشد باشد اما خلو از امور مخصوصهٔ لازمهٔ خویش هیچ یکی را جائز نیست پس این قضایا از مسطوره مانعة الخلو اند نه مانعة
الجمع سر یا معنی این کون و مکان جمله ز آیات حق ست * مظهر چه اظهار ظهورات حق ست * اثبات خدا آنچه کنی نفی تست *
نفی که نمائی همه اثبات حق ست * مراد از لفظ کون ما فی الکون ست و از مکان ما فی المکان پس گویا مجموع کلمهٔ کون و مکان
شامل ست همه موجودات ممکنه را از مکانیات و غیر مکانیات که ادیات و مجردات باشند و اگر گفته شود که لفظ کون عام
ست که بر مکانیات هم صادق می آید و لفظ مکان خاص ست که بر غیر مکانیات راست نمی آید مگر به تکلف شود که مکان غیر
مکانی ست یعنی مکان را مکان نیست و الا تسلسل لازم آید پس فقط کلمهٔ کون از راه عموم و شمول خود اینجا کفایت
می کرد و دلالت بر همه ممکنات می نمود و حینئذ لفظ مکان بی ضرورت چرا آورده شد گوئیم که برای توضیح امتیاز مادیات و مجردات
تا بسهولت ذهن احاطهٔ مجموع موجودات عالم نماید و مغالطه بخاطر آید و هم از راه شیوع این کلمتین در محاورات چنانچه
همین ترکیب بسیار جا در کلام محققین آمده و ذکر خاص بعد ذکر عام می کنند و نهایت بجا و بلطف و در کار می باشد چنانچه
اگر بدون ترکیب یکی را ازین هر دو لفظ اینجا دارند و دیگری را همراه نیارند این رنگ سخن که هست که در آن صورت بهم
نرسد حاصل آنکه هر موجود عالم از جملهٔ آیات و نشانهای حق ست چه همه موجودات ممکنه دلالت بر وجود واجب می نمایند
و جملهٔ مصنوعات شهادت بهستی صانع میدهند و جای مظهر کمالات ذاتیه و ظهورات اسمائیه اویند تعالی شانه پس هر چه از
جنس صفات کمالیه در جناب قدس الٰهی اثبات نموده می آید و تخصیص اضافت خیر و کمال بحضرت وجود کرده می شود و هیچ
موجب نفی کمالات از حقائق ممکنات و سلب خیرات ازین ماهیات ست ما آنچه از قسم نفی اسناد خیرات و کمالات بجانب
ممکنات اطلاق کرده می شود بی شک باعث ایجاب و اثبات جمیع خیرات و کمالات ست در حضرت حق جل و علی و اوست سمیع
و بصیر و علیم و مرید یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید صنع الله الذی اتقن کل شیء اتقان هر شیء بقدرت کاملهٔ حق تعالی ست و هر چه پیدا
ست بصنعت او پیدا چه این حقائق ممکنه چون بذوات خود از وجود عاری اند لیس از کمالات وجود یه البته که با ذات در خود
هیچ ندارند فوجود الحق انبسط علی کل الموجودات و کمالاته تجلت فی کل الاعتبارات و کل المصنوعات قد برزت بصنعه و هو اتقن
کل شیء لقیومیته فکل له قانتون و کل الیه راجعون اگر از طرف مرتبهٔ الوهیه بسوی مرتبهٔ امکانیه ملاحظه نمائی و از عالم بسفل
میل فرمائی ناچار اثبات مراتب مفصله امکانیه سازی و در امتیاز من و تو با یکدیگر بازی زیرا که او خالق هر چیز ست

از طرف او غیر از پیدا کردن مخلوقات نباید و از وجود جز بظهور آوردن موجودات نشاید اگر از جانب حق بسوی خلق شروع لحاظ کنی و از طرف
فوق بجانب تحت متوجه شوی بی اختیار اثبات مراتب و مدارج نازله نموده شود و امتیاز من و تو با همدیگر پیدا گردد یعنی چون تصورات الوجود که
ما به الموجودیة ست نمودی از المرتبة واحده یک نسبت حکمیه متفرع می گردد و الوجود موجود مفهوم می شود و این مفهوم تصدیقی که وجود
بمعنی موجود ست امر متفرع و وجود ظلی ست و این موجودیة را چون غور کردی در دو مرتبه یافتی در یک مرتبه موجودیة بالذات و در دیگر
مرتبه موجودیة بالغیر پس اول را واجب و ثانی را ممکن معلوم نمودی و چون در ممکن فکر را بکار بردی دو چیز یافتی یکی جوهر و یکی عرض و چون
جوهر را لحاظ نمودی منقسم در دو امر یافتی یکی مادی و یکی مجرد و چون مادی را مشاهده کردی بر دو نوع یافتی یکی بسیط و یکی مرکب
و چون مرکب را دیدی بر دو طرح یافتی یکی نامی و یکی غیر نامی و چون بر نامی نظر انداختی بر دو قسم یافتی یکی حساس متحرک باراده و
یکی غیر حساس و چون بر حساس متحرک باراده چشم کشادی بر دو روش یافتی یکی ناطق و یکی غیر ناطق پس غیر ناطق را حیوان و
ناطق را انسان فهمیدی و علی هذا القیاس جمیع مراتب متکثره و جوانب متنوعه دریافت نمودی و همه کثرت را بشهود آوردی و اگر
از جهت خود بسوی او عروج نمائی و از این طرف بآن طرف گرائی غیر از نفی اعتبارات امری بظهور نمی آید چه هر موجود دلالت
بر وجود می نماید یعنی اگر از طرف خود بطرف حق رجوع کنی و قصد عروج نمائی سوای نفی اعتبارات موهومه و ادراک نخواهد آمد و
هر موجود گواهی بر همان یک وجود خواهد داد زیرا که چون غور در شناخت خود کردی و اراده آن نمودی که خود را بشناسی پس
دریافتی که تو حیوان ناطق هستی باز فکر کردی که حیوان چه چیز ست دریافتی که جسم نامی و حساس و متحرک باراده هست باز فکر
کردی که جسم چه چیز ست دریافتی که جوهر ست باز فکر کردی که جوهر چه چیز ست دریافتی که ممکن موجود ست باز فکر کردی که موجود
چه چیز ست دریافتی که موجود همان یک ذات الوجود ست و خود وجود و خود موجود ست و این همه تکثر که در اعتبار آمده در
نسب و اضافات پیدا شده و نفس الوجود متکثر نگردیده و همان معنی واحد همه جا جلوه فرما گشته و اول همه مراتب هم تحت اجمالاً
وجود را دریافته قصد دریافت تفصیل آن نموده بودی و آخر این همه مراتب نیز تفصیلاً همان وجود را دریافتی و ظاهراً هم
اعتبارات وجودیه را مشاهده کردی و باطناً هم اضافات وجودیه را ادراک نمودی هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیئ
علیم هستی هر موجود و دال بر هستی اوست و هر چه هست حمد از وست و ان من شیئ الا یسبح بحمده اسبوح و القدوس هو الله تعالی و ما من شیئ الا یسبح الله فی ضمن
تسبیح الله نفسه فهو عز و جل سبوح بالذات و الاشیاء مسبحات بالتبع لتسبح بحمده و یسبح له ما فی السماوات و ما فی الارض و معنی تسبیح پاکی و بپاکی یاد کردن
است خدای را پس هر شیئ تسبیح حق سبحانه میکند یعنی هر موجود و مقید دلالت میکند برین معنی که حضرت وجود و نظر الی ذاته پاک و مبرا ازین همه تقییدات
و اضافات ست و از قید اطلاقیه هم مبرا ست و حمد بمعنی ثنا ست پس هر موجود ممکن که محتاج واجب تعالی ست همین وجود او عین بیان حمد و ثنا
است برای واجب جل جلاله و مفصل مذکور حمد در شرح خطبه متن گذشت بار دیگر بر سر بیان مطلب رویم و گوئیم چون معلوم شد که در صورت توجه
از طرف فوق بطرف تحت اثبات همه مراتب ظهور می نماید و در صورت توجه از طرف تحت بطرف فوق ارتفاع اعتبارات در ذهن
می آید کما مر پس رسولان که رو بخلق دارند و در معرض نزول اند نسبت ایشان نسبت اولی ست رسول بمعنی فرستاده است و
حضرات مرسلین علیهم السلام که فرستادگان حق تعالی هستند روی توجه ایشان مدام بجانب خلق ست و حق تعالی ظهیر و پشتیبان
ایشان ست در هر امر و ناصر و معین این برگزیدگان ست در هر کار و لا ظهیر و لا معین لهم الا الله و انهم لهم المنصورون و این

رو آوردن مرسلین بطرف ما سوای حق از راه کمال قوت قرب و عین اتحاد بمرتبهٔ الوهیة ست که بمراتب برتر و بهتر از رو آوردن اولیا
ست بطرف حق چه رو آوردن چیزی بطرف چیزی را مغایرت می باید و هیچکس گاهی روی خود بسوی خود نکرده همیشه روی هر کس
بطرف دیگر آنست پس مثل حضرات انبیا علیهم السلام که با اصل واصل اند مانند شخص ست و مثل اولیا رضوان الله علیهم که در حجب
ظلال اند مانند عکس و اگرچه باعتبار ظاهر شخص متوجه بطرف آئینه و عکس که غیر اوست باشد و نگاه بسوی خود نکند اما فی الحقیقة ناظر
جمال خویش ست و مستغرق در شهود خود و عکس هر چند در ظاهر چشم نظاره بروی اصل کشاید و پشت بما سوی نماید لیکن در واقع هیچ
از اصل بهم رسانیده و از حقیقة مشاهده بیخبر ست پس حضرات مرسلین که در مقام نزول تام فرود آمده اند نسبت ایشان نسبت اولی ست
یعنی از طرف حق بطرف خلق تشریف فرموده اند و با وجود اتحاد سر رشتهٔ امتیاز از دست نداده اند و در عین جمع بنیاد فرق نهاده
اند و نائبان حق و خلفاء الله اند و بر وفق سنت الهیه متوجه و مرسل باین سمت اند لما کان الرسل علیهم السلام نواب الله و خلفائه فتوجهوا
الی الخلق و تجلوا علیه علی نهج الحق الذی هو فیهم فارسلهم الله الی العالم فی ضمن تنزله تعالی فاثبتوا المراتب کما ان الله وجد الخلائق و بینوا
قیوداً شرعیةً و اموراً مرضیةً رضی الله عنهم و رضوا عنه و لهذا احکام شرائع منوط باثبات مراتب ظاهر ست اعنی بسبب همین رو بخلق
بودن رسل احکام شرائع متعلق باثبات مراتب شده و اوامر و نواهی که ممیز حق و باطل ست بیان گشته و امتیاز اسلام و کفر روشن
گردیده و حق الله و حق العباد باظهار رسیده و صلاح معاش و معاد ظهور نموده و ظاهراً و باطناً آنچه مفید انسان ست بیان شده قالوا ربنا
یعلم انا الیکم لمرسلون و ما علینا الا البلاغ المبین گفتند رسولان رب ما میداند که بدرستی ما بسوی شما ای اهل عالم فرستاده شده گانیم و از
خود نیامده ایم مراد آنکه متوهم خودی خویش نباشند شما گرفتار این اعتبارات نشده ایم و از راه غفلت مثل شما مقید باین تقیدات نگشته
ایم بلکه بسبب کمال حقیقة بینی و تنزیل الهی بطرف این شما متوجه هستیم و گفتند که نیست بر ذمهٔ ما مگر رسانیدن روشن یعنی آنچه
برای عوام هم ظاهر و روشن ست از امور اعتباریه ما نیز اثبات همین مراتب می کنیم و از خطا و صواب آن آگاه می سازیم تا اینها
با اثبات و فلاح حاصل آید و در قسمت هر که مقدر ست از همین بیان راه حقیقت هم کشاید و بیچاره عامیان را نیز ضرر نماید که ما
مرسل بطرف همه خواص و عوام ایم کار ما بلاغ مبین ست و کار اولیا بلاغ خفی ست که از امر مستتر گفتگو نمایند و آنچه از نظر عوام
پوشیده ست باظهار آن لب می کشایند و چون الله مبین راه روشن ست اولیا نیز مانند عوام از تابعان ما هستند و این
منصب رسالت شامل و حاوی مراتب ولایت و غیرها ست و هیچ یکی از اولیا و مومنین را گزیر از تبعیت رسل علیهم السلام
نیست و برهان ایشان برهان لمی ست البرهان هو القیاس المولف من الیقینیات سواء کانت ابتداً و هی الضروریات او
بواسطة و هی النظریات و الحد الاوسط فیه لا بد ان یکون علةً لنسبة الاکبر الی الاصغر فان کان مع ذلک علة لوجود تلک
النسبة فی الخارج ایضاً فهو برهان لمی لانه یفید اللمیة ای العلیة فی الذهن و الخارج کقولنا هذا متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط
محموم فهذا محموم فتعفن الاخلاط کما انه علة لثبوت الحمی فی الذهن کذلک علة لثبوت الحمی فی الخارج و ان لم یکن کذلک بل لا یکون
علة النسبة الا فی الذهن فهو برهان انی کقولنا هذا محموم و کل محموم متعفن الاخلاط فهذا متعفن الاخلاط فالحمی و ان کانت علة لثبوت
تعفن الاخلاط فی الذهن الا انها لیست علة له فی الخارج بل الامر بالعکس که تعفن الاخلاط علة لثبوت الحمی فی الخارج و اینجا حاصل آنکه
در صورت برهان لمی چنانچه اول ادراک علة نموده می آید و ثانیا بسبب علة دریافت معلول کرده میشود همچنین حضرات مرسلین علیهم السلام

اول صانع را مشاهده می نمایند بعد ازان بسبب او مصنوعات را در می یابند و اولیا که رو بحق دارند و متوجه عروج اند نسبت ایشان نسبت ثانیه است چنانچه در رسالت رو بخلق می باشد و امر دعوت خلق بر سلین که در مقام نزول اند حواله شده و لهذا ظهور معجزات شرط نبوت افتاده تا مردمان بسبب این شواهد بایشان گرویده شوند همچنین در نسبت ولایت رو بطرف حق می باشد و اولیا که متوجه عروج اند بلحاظ این حالت مامور بدعوت خلق نیستند و ظهور کرامات از شرائط ولایت نیست و آنکه بعض الکملین اولیا بارشاد و دعوت مردمان مامور می شوند این معنی از راه حصول کمالات نبوت و نزول بعد العروج می باشد نه از جهت آن نسبت ولایت و نسبت اولیا نسبت ثانیه است یعنی از طرف خلق بطرف حق رفتن و ذاهبون الی الله اند چنانچه انبیا علیهم السلام مرسل من جانب الله اند و از همین جا فرق مراتب هر دو گرده دریافت باید کرد که در رفتن خود بطرفی قصد و اراده خویش را هم دخل می باشد اگر چه بلحاظ مجاز بود و فی الحقیقة نباشد و در فرستاده شدن هیچ مدخل قصد و اراده خویش نمی باشد نه از روی حقیقة و نه از روی مجاز و فقط مرضی همان فرستنده است چه حقیقةً و چه مجازاً والحق که در تحصیل نسبت ولایت که کیفیت مریدیة دارد سعی و کوشش هم دخیل ست و بکسب سلوک و مواظبت اشغال و اذکار و مطالعه کیفیات و حالات نیز حاصل می شود و همین صحبت اکابر و دوام حضور و شهود و ملکه این نسبت میسر می گردد و در مشرف شدن بمقام نبوت که نسبت مرادیة و اجتبا دارد هیچ سعی و کوشش را دخل نیست و بتحصیل حاصل نگشته هر کرا حق تعالی خواسته محض از راه اصطفای خویش بمقام نبوت سرفراز فرموده بالجمله اولیا که مشتاقان حق اند هر زمان از خودی خویش تبری می فرمایند و انقطاع از ماسوی الله نموده بالکل نفی اعتبارات و همگی انقطاع اضافات می نمایند یعنی این متعطشان زلال وصال از فرط شوق چون وصل عریان معشوق حقیقی که عبارت از شهود ذات بحت ست می خواهند هر لحظ حجب اعتبارات را رفع می کنند و لباسهای اضافات را میدرند اما اگر تبعیت حضرت خیر المرسلین علیه الصلوة والسلام عنایت الحیا من الایمان بچشم بصیرت خود بینند یقین ست چنان حدید البصر گردند که باوجود این حجب اعتباریه آنچه منظور ایشان ست زیاده تحسن و خوبی مشهود ایشان شود و چون اقمشه و جواهر بیشتر باعث آرایش و زیبائی محبوب معلوم گردد و هیهات هیهات حتی الوسع تبعیت حضرت حبیب علیه الصلوة والسلام باید کوشید تا نسبت محبیة بنسبت محبوبیت مبدل شود و عوض مریدیة مرادیة ظهور نماید ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله بهر حال این معامله از اقتضاء کل شئ یرجع الی اصله ست که بے اختیار ظهور می نماید و الاراده و رسم ارباب ولایت همان ست که بیان شده و برهان ایشان برهان انی ست ذکر برهان و اقسام آن مفصل بالا مذکور شده و اینجا مقصود آنست که چنانچه در برهان انی اول معلول یافت میشود و بعد ازان علت معلوم می گردد همچنین در نسبت ولایت اول معرفت مصنوعات بهم میرسد و پس ازین پی بمعرفت صانع برده می شود و از توسط انفس و آفاق معرفت حکیم علی الاطلاق ظهور می نماید که آیه کریمه سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق تصریح همین مقام می فرماید و آن قرب نبوت ست که حق تعالی از حال حبیب خود علیه السلام و معامله خویش بآن ذات مقدس خبر داده راهی مارای و اوحی الی عبده ما اوحی باید دانست که ولایت مفهوم جنسی ست که مشتمل ست بر حقایق مختلفه و انواع شتی را یعنی چنانچه معنی جنسی شامل می باشد انواع مختلفه و حقائق متنوعه را همچنین مفهوم ولایت شامل ست انواع متعدده و حقائق متکثره را که اقسام اولیا بسیار ست بعضی مجذوب اند و بعضی سالکان و بعضی ارباب خلوت و عزلت اند و بعضی اصحاب جلوت و عشرت و بعضی اهل تجرید اند و بعضی اهل تقیید و علی هذا القیاس دیگر قسمها دارند و نبوت مفهوم نوعی ست که

انقطاع

متشخصات آن متفق الحقیقة اند الماهیة النوعیة هی التی تکون فی افرادها علی السویة فان الماهیة النوعیة تقتضی فی فرد
ما تقتضی به فی فرد آخر کالانسان فانه یقتضی فی زید ما یقتضیه فی عمرو بخلاف الماهیة
الجنسیة وهی التی لاتکون فی افرادها علی السویة فان الحیوان یقتضی فی الانسان مقارنة الناطق ولایقتضی فی
غیر ذلک پس نبوت بسان ولایت شامل انواع مختلف نیست بلکه چون مفهوم نوعی حقیقة واحده است و نیز همه انبیاء علیهم
السلام بر یک وطیره است و همان کار دعوت خلق و اظهار شرایع مختار ایشان و باهمدیگر تخالف کلی دارند لا نفرق بین
احد من رسله مخبر ازین معنی است چه این بزرگواران مامور بر یک کار اند و اتفاق حقیقی در کلیات دارند پس اختلاف
انبیا علیهم الصلوة والسلام چون اختلاف اصناف است اعنی این اختلافات جزئیه از حلت و حرمت اشیاء مخصوصه
و طریق بجا آوردن طاعات که حسب اوقات و استعدادات واقع شده اختلاف صوری است و فی الحقیقة نیست چنانچه
اختلاف صنفی می باشد در رومیان و زنگیان اگرچه در صورت مختلف اند اما از روی حقیقت در انسانیة متفق اند و تفضیل
ایشان بایکدیگر چون فضیلت زید بر عمرو اعنی آنچه از تفضیل انبیا مرسل بر انبیا غیر مرسل و انبیا اولوالعزم بر انبیا غیر
اولوالعزم ثابت است از قسم فضیلت زید بر عمرو باید فهمید که در اصل ذات انسانیة فرقی ندارند و تفضیل وصفی پیدا کرده
اند فضلنا بعضهم علی بعض باین اعتبار است که بیان شد و لا نفرق بین احد باین لحاظ است که بالا مذکور گشت و اختلاف
اولیا چون اختلاف انواع که تحت الحقائق اند اعنی اختلاف کلی دارند در کلیات مباینت پیدا کرده اند کما لایخفی علی واقف
احوالهم و عالم کتبهم و اقوالهم و فضیلت انها در یکدیگر چون فضیلت فرس است بر غنم کسی از نادانان ازین تمثیل حیوانات که برای
تفهیم تفرقه کلی بیان نموده آمد سوی ادب در جنابهای حضرات اولیا رضوان الله علیهم اجمعین خیال نکند فان التمثیل یقع
لکشف معنی الممثل له و اظهاره و رفع الحجاب عن اسراره و توضیح الامر الذی هو مشترک بینه و بین الممثل و لذلک شاعت الامثال
فی الکتب الالهیة المنزلة علی الانبیاء و فشت فی عبارات البلغاء و محاورات الفصحاء و اشارات الحکماء و مرادات العلماء و لایلزم
مما وقع تمثیلا کون الممثل له مماثلا بعینه و متحدا فی ذاته بل التمثیل اثبات حکم واحد فی شئ لثبوته فی شئ آخر لعلة جامعة بینهما وجون
در نبوت مفهوم نوعی یافته شد مماثلة بنوع انسانی داده اختلافات صوریه را که فیه افراد آن مثل امتیازات اصناف و متشخصات
نوعیه انسان در میان آمد و چون در ولایت معنی جنسی ثابت گردید برای اثبات حکم جنسی تمثیل بجنسیة معنی حیوانی نموده
اختلاف حقائق او مانند اختلاف انواع آن جنس با ظهار رسید پس آن قسم شبهات عامیانه محض در جاهلان و منکران
متولد می شود که ان الله لایستحیی ان یضرب مثلا ما بعوضة فما فوقها فاما الذین امنوا فیعلمون انه الحق من ربهم و اما الذین
کفروا فیقولون ماذا اراد الله بهذا مثلا بالجمله همه اولیاء الله که مقربان حق اند در مرتبه جنسیة متحد اند و در مرتبه نوعیة مختلف
اعنی در مرتبه ولایت که مفهوم جنسی است تمام این بزرگواران متحد اند و قرب مع الله و ولایت حق همه اینها را ثابت و مسلم
هست اما در مراتب نوعیة خویش بسبب لحوق فصل خاصی که حق تعالی بایشان داده است باهمدیگر مباینت و اختلاف پیدا می کنند
و چنانچه نزول جبرئیل علیه السلام فصل نوع نبوت است چون ولایت را بمنزله الجنس و نبوت را بمنزله نوع بیان کرده شد بنابرین
نزول جبرئیل را هم چون فصل گفته آمد و الحق که همین امر فاصل است در میان انبیا و اولیا و الا در مرتبه جنسی ولایت اولیا نیز با انبیا

مشارک اند پس چنانچه نزول روح الامین بطریق آوردن وحی فصل نوع نبوت افتاده همچنین بهر ولی فصلی لاحق میشود و ولایت
او را خاص از ولایت عامه که جنس ست می گرداند یعنی بهر ولی امر خاص فاصل لاحق می گردد که بنهج ولایت و قرب او را ممتاز از دیگر
انواع می سازد و ممیز از مرتبۀ جنسیه می نماید و مقصود از لفظ ولایت عامه اینجا اظهار عموم و شمول ولایت ست چنانچه از قید کلمۀ جنس پیدا
است نه آنکه از ولایت عامه آن ولایت عامۀ مصطلحه که نصیب عوام مومنین ست منظور ست که این نیز امر خاصی و نوعی از انواع
ولایت جنسیه است **سوال** اگر گفته شود که فصل لاحق معنی کلی که نوع ست می شود پس مثل فصل بر نزول جبرئیل که معنی نبوت را
از معنی ولایت خاص ساخته و بحال همه افراد انبیا کلیةً شامل ست راست آمد اما اینکه گفتی همچنین بهر ولی فصلی لاحق می گردد این
چه معنی دارد که معنی فصلی بحال شخص منفرد عارض شود **جواب** گوییم که اینجا منظور ما از لفظ هر ولی نوع هر ولی ست و اختلاف در
افراد چنین اولیا که بیک فصل خاص شده اند و هم مرتبه در ولایت اند ظهور نخواهد نمود و بر نهج واحد خواهند بود **سوال** اگر گوئی خوب این
شبهه صاف شد لیکن شبهه دیگر باقی ست که چنانچه جنس و نوع معنی کلی ست فصل هم داخل کلیات ست پس نزول جبرئیل را چسان
فصل توان گفت که حضرت جبرئیل علیه السلام فرشتهٔ واحد ست افراد ندارد **جواب** گوییم که تعدد افراد کلی ضرور نیست مثلاً
شمس که کلی ست و فرد واحد دارد مع هذا ما نزول جبرئیل را فصل بیان کرده ایم نه آنکه جبرئیل را فصل گفته ایم پس مطلق نزول معنی
کلی ست و نزول هر باره داخل افراد آن فافهم و چون فقط فصل نوع انبیا علیهم السلام مذکور شد و فصول انواع اولیا رضوان الله علیهم
بیان نگردید پس برای عدم احتیاج باظهار آن فصول کثیره گفته می آید که بسیار و بی شمار اند و ما را علم جمیع فصول ضرور نیست زیرا که
منطقیان هم برای فهمانیدن این چند امثله که ناطق و صاهل و ناهق و غیرها باشد می آرند و فصول جمیع انواع نمیدانند یعنی چون
منطقیان هم که بانی این قواعد اند فصول همه انواع را نمیدانند بلکه تمام انواع و اجناس را هم که حدی و نهایتی ندارند نمی شناسند تا
بفصول آنها چه رسد و همین چند امثله مذکوره از اقسام فصول و انواع و اجناس برای تفهیم می آرند پس اگر ما هم یک مثل بیان
کردیم کفایت ست احتیاج بیان دیگر فصول نیست و مباحث معقوله چندان محتاج امثله هم نمی باشد و نسبت در میان ولایت و
نبوت عموم و خصوص مطلق ست که در جنس و نوع می باشد چه جائیکه ولایت یافت می شود نبوت یافت نمی شود و جائیکه نبوت یافت
می شود ولایت هم یافت می شود و چون نسبت عموم و خصوص مطلق در ولایت و نبوت ثابت ست لهذا حضرات انبیا علیهم السلام خواهی
اند نسبت باولیا و اولیا داخل عوام اند نسبت بحضرات انبیا پس ولایت مفهوم عامی ست که ما به الاشتراک اولیا با حضرات
انبیا شد و نبوت معنی خاصی ست که ما به الامتیاز انبیا از اولیا گشته بالجمله بسبب اتفاق انبیا ست علیهم السلام در معنی نوعی
که هیچ نبی تکذیب نبی دیگر نکرده است و در ایشان اختلاف نیست مگر جزئی چنانچه انسان که کلی نوعی ست افراد او که زید و عمرو باشد
در حقیقت متفق اند و در صورت مختلف این عبارت متعلق باثبات نوعیة معنی نبوت ست و دلیل بر اینکه همه انبیا علیهم السلام چنانچه
در انسانیة خویش متفق الحقیقة اند در امر نبوت خود نیز متفق الحقیقة اند از اینجاست که با وجود ناسخیة و منسوخیة هیچ نبی تکذیب نبی دیگر
نکرده و چگونه این امر بظهور آید که آن فی الحقیقة انکار خود ست و این ناسخیة و منسوخیة شرایع و ادیان باعتبار زمان و استعدادات
واقع می شود که محسوب در اختلاف حقیقی نیست و از جمله اختلاف صوری ست چنانچه در صورت افراد انسانیه را اختلافها عارض میگردد
و در اتفاق حقیقة ایشان خلل نمیکند و ازین تقریر که انبیا متفق الحقیقة می باشند آن نباید فهمید که انبیا باهمدیگر تفاوت استعدادات

ندارند وحقیقة همه اینها واحدست که این امر خلاف واقع ست بلکه استعداد هر یکی علیحده وحقیقة هر یک جداست وجائز ست که بعضے
درین معنی هم متفق باشند اما منظور ما از لفظ متفق الحقیقة اتفاق ایشان در منصب نبوت ست که چون ماهیة نوعیه حقیقة واحده
ست ویکسان بجال افراد خود شامل واختلاف اولیا از آنست که مختلف الحقائق اند وانواع متعدد دارند اعنی چون اختلاف اولیا
از راه تخالف حقائق وتعدد انواع ست پس اختلاف کلی باهم دارند کما مر و مکرر این مطلب را برای تاکید حقیقة همه اولیا باوجود
اختلافها آورده شد تا این نافهمان بفهمند که بسبب اختلافات هیچ منافات در معامله ولایت خود پیدا نکرده اند و در ولایت یکی از اینها
شبهه نیست در آن مرتبه جنسیه یکی اند بلاشبهه هر یک از ایشان ولی حق ومقرب درگاه مطلق او ست جل شانه و درین امر همه را
ازین بزرگواران اتفاق حاصل ست در آن معنی عام جنسے جمله را شامل و در مرتبه نوعی مباینت دارند واختلافهای کلی بمیان می آرند
واعمال واشغال واذواق واحوال واوضاع واقوال مختلفه دارند وموافق اقتضا حقائق واستعدادات درین مرتبه آن قدر مباینت
بهم رسانیده اند وآنچنان افراد هر نوع از افراد وانواع دیگر جدا گردیده اند که گویا غیریت مطلق دارند وجدائی محض پیدا کرده اند
چنانکه یکی از اولیا درین مرتبه دیگری را زندیق گفته اعنی یکی با دیگری تا این درجه تخالف ورزیده که یک فرد قائل زندیقیة فرد دیگر
گردیده ومشهورست که یکی از اولیای سلف که بزرگی ایشان پیش همه اهل طرق ثابت ست یکی را از اولیا هم عصر خود که بزرگی
ایشان هم پیش همه ما مسلم ست مدام در مجلس خود زندیق می گفت چون یکی از مردمان بخدمت ایشان پرسید که درین وقت قطب
زمانه کیست فرمود که همان زندیق خواهد بود پس معلوم شد بتحقیق که زندیق گفتند آن حیثیت تخالف نوعی ایشان بوده وبحیثیتی که
تصدیق کردند آن حیثیت توافق جنسے ایشان بوده ونامهای این اکابر بسبب تعرف این معامله بیان نکرده هر که ناظر کتب سلف
واحوال ایشان خواهد بود معلوم خواهد نمود وهم ازین راه که منظور ما ازین بیان احقاق حقیة همه اولیا ست ورفع انکار از جناب
مجموع اینها درینصورت نامهای چنان اکابر در مقام تنازع ذکر نمودن بر ذمه خود نپسندید وفقط بنیت اثبات توافق باوجود
تخالف این مقوله بتحریر رسید چون عوام بر کلام این بزرگواران ناظر می شوند بحقیقت معامله نرسیده بعضی را مبطل وبعضی
را محق میدانند یعنی چون عوام نافهم که از حقیقة محجوب اند تنازع در تحقیقات ومعارف محققین می بینند حقیقت امر را که
علت تخالف ست ادراک نکرده طرف داران هر گروه بعضی را به بطلان وبعضی را بحقیة نسبت می کنند ای ای بصران این
چه معامله جاهلانه است کنه وسر آن را دریافت ننموده نافهمیده بیهوده خرده شیدن چه معنی دارد هر چند در اجتهاد جواز خطاست
اما بران هم یکدرجه ثواب وعطاست اعنی حکم این محققین چون حکم مجتهدین ست پس اگرچه در امر اجتهادی خطا هم جائز ست
که المجتهد یخطی ویصیب ولیکن چنانچه مجتهد مصیب را دو درجه ثواب در عوض آن اجتهاد وصواب حاصل می شود همچنین مجتهد
مخطی نیز خالی از اجر نمی باشد ویکدرجه بران خطا اجتهادی ثواب می یابد پس آن امور مختلفه اینها وتحقیقات متضاده ایشان
محل خطا وصواب شد وفی الفهم آن اولیا خوب اند وهر چه گفته اند وکرده اند بنیت نیک بوده است انما الاعمال بالنیات همه
اینها محق اند وبحق رسیده چون معامله چنین ست که بیان شد که همه اولیا باوجود اختلافات کلیة موافق دیده فهمید خود محق اند
که نیت ایشان نیک ودرست بوده است وبلی شبهه بحق رسیده اند وحق سبحانه حسب استعدادات اینها القا معانی کرده
چنانچه بلاشبهه کتب منزله در زبان هر نبی نازل شده والاسان اسد لسان عبری وسریانی نیست باآنکه همه لسانها لسان اوست

لون المارلون انائه پس این اختلافات اولیا در تحقیقات ذات وصفات الٰهیه و دیگر مسائل حقیقیه زیاده تر باعث وضوح
مطالب گشته و حق این علماء باطن بر ذمهٔ همه ها ثابت ست واختلاف ایشان عین رحمت که اختلاف العلماء رحمة اگر این بزرگواران
چنین اختلافها بیان نمی کردند ما بیچاره متاخران و پیروان چگونه احاطه بهمه امور می کردیم و چسان حاوی همه ها گشته مهتدی
بصراط مستقیم طریقهٔ جامعهٔ محمدیه می شدیم جزاهم الله عنا خیر الجزاء پس هر شخص را تبعیت کسی که تابع و پیرو اوست باید نمود و نه انکار
و نه قبول تبعیت معنیٔ دیگر باید فرمود مستفاد ازین بیان آن شد که راه راست و مناسب حال هر واحد از مقتدیان و تابعان
آنست که همگی بجان و دل مصروف اتباع متبوعان خویش باید شد و اینها را احق از دیگران باید دانست و در تحت نوعی که حق تعالے
او را داخل کرده است خواه و ناخواه از طرف خود قصد بیرون آمدن نکند که حرکت لغو و بیهوده است چنین شخص سست اعتقاد
بتکلف نافهمیده اگر خود را داخل جماعهٔ دیگر خواهد نمود و آنجا از وچه خواهد کشود مگر آنکه حق تعالی چشم تحقیق او کشاید و حقیت هر که
او را نماید درین صورت بے اختیاری حق پوشی هم نباید کرد و سرتابی نباید نمود که لم تلبسون الحق بالباطل وتکتمون الحق
وانتم تعلمون و انکار اولیاء و دیگر طرق نیز نباید کرد و مانند اقرار جمیع انبیاء رابتقدم اقرار همه اولیا هم باید فرمود و سر مو در
مراتب ادب فروگذاشت نباید نمود و بسان مجتهدان اهل حق همه را براه راست که نیت نیک ست باید دید لیکن بزرگ
مجتهد خود و متبوع خویش را اصوب از همه ها باید فهمید

تنبیه باید دانست که این مثل نسبت اجتهادی که احتمال خطا و صواب دارد برآنها که صاحبان محمدیه ممتزجه اند صادق
است و آن خطاهای اجتهادی ایشان که عمداً ممزوج نگشته نیز معفوست و خالی محض از حقیقت نیست اما برانها که وارثان
محمدیه خالصه اند اطلاق نسبت اجتهادی که محتمل خطا و صواب ست جائز نیست نسبت ایشان نسبت اتحادی ست که
بالکل از شائبهٔ خطا پاک و مبراست که هرگز اجتهاد خویش را دخل نداده اند همان بشارات قطعی که در کلام الله برای مومنین
وارد شده مبشر در مقامات سلوک ایشان ست و تحقیقات اینها سراسر تفاصیل احادیث و تفاسیر آیات قرآن لهذا در امور
ظاهره هم متوجه بطرف اجتها دلشدند و این همه مجتهدان اهل حق را خوشه چین خرمن حقیقت جامعهٔ محمدیه دانسته موافق مجتهدی از
مجتهدان حقه عمل اختیار کردند و در همه مجتهدان حقیقت محمدیه را شامل می یابند و در راه باطن نیز مرشدان خود را همچنین مملو
از محمدیه یقین دارند و اذکار و اشغال معمولهٔ این اکابر را منشعب از اذکار و اشغال ماثوره می دانند و بشارات و مقامات
مصطلحه این بزرگان را متفرع از بشارات مصطفویه می شناسند و طلاب را بطریق معمول ایشان تلقین می کنند و چه جای
بزرگان صاحب حق خود که بسبب مشاهده وسعت الٰهیه و جامعیت محمدیه در خدمت اکابر همه طرق خلوص دارند که الطرق
الی الله بعدد انفاس الخلائق والی الله ترجع الامور الطریق السبیل وهو استعداد الشخص واقتضاء حقیقته للفیض من المفیض
فیفاض کل موجود حسب استعداده واقتضاء حقیقته من واهب العطایا بانعم عطاء فثبت الطرق الی الله جل سلطانه بعدد
انفاس الخلائق وکل من الامور المتکثرة والاشیاء المختلفة یرجع فی الحقیقة الی الله الجامع الواحد الذی منه الابتداء والیه
الانتهاء و هویدا و بعید و انجا که جنس از نوع عام ست و ارفع چون بر بعضی محققان این معنی منکشف گشته اند مینه این
بران یافته اند قائل الولایة افضل من النبوة شده اند و بکلمهٔ لوائی ارفع متکلم گردیده اعنی چون در نگاه بعض محققین

ازرا جنسیة ولایت اقدمیة وارفعیة وعموم وشمول آن بر نوعیة نبوت آمده قائل کلمتین مذکورتین گشته اند و بسبب شهرت این
اقوال اسامی قائلان احتیاج ذکر ندارد و تتمه این قول ثانی را که مشهور ست بیان کردن دل نمی خواهد و حکایةً هم ادای آنچنان
لفظ و ظاهر عبارت گران می نماید مصرع با خدا مستی کن و با مصطفی هشیار باش ؛ درین چنین مقام آداب استعمال
لفظ محتمل المعنیین که شائبه سوء ادب داشته باشد هرگز نشاید مومنین را کمال احتیاط باید یا ایها الذین آمنوا لا تقولوا
راعنا وقولوا انظرنا بهر حال تاویلات و توجیهات این قول و دیگر ازین قسم اقوال در حضرت ناله عندلیب با آئین شایسته
مرقوم ست و کسانیکه نظر بصیرت ایشان بر آن افتاده که خاص اشرف ست از عام چنانچه انسان نوع ست و حیوان
جنس و انسان افضل ست و شریفتر و کاملتر از حیوان نبوت را بر ولایت فضل دادند یعنی بزرگانی که نظر حقیقة بین
ایشان بر نوعیة نبوة افتاده و وازرا و این خصوص نوعی شرافت و فضیلت آن دریافت نمودند و جامعیة و شمول آن بحسب
حقیقت و ماهیت مشاهده فرمودند که جنس جزء ماهیة نوع ست نبوة را بر ولایت تفضیل دادند چنانچه انسان اشرف و
افضل از حیوان ست و حیوان جزء حقیقة آن و لکل وجهة هو مولیها برای هر یکی طرفی ست و حق تعالی ست گرداننده آن
طرف پس هیچ طرف را فروگذاشت نباید نمود و سر هر امر را باید فهمید و هرکس را سخن در فهمید او باید شناخت و خود
بر آنچه معتقد بزرگان خود ست قائم باید بود و ثبتنا ربنا وایاکم علی الطریق المحمدی و رزقنا وایاکم اتباع المصطفوی رباعی

انسان که اخیر شد ز حیوان و نبات ؛ اکمل گردید از همه موجودات ؛ حاصل ز تنزل نبود غیر عروج ؛ حق را خوانی اگر رفیع
الدرجات ؛

این رباعی دلیل ست برای همان مدعا که نوع اشرف ست از جنس و نبوت افضل ست از ولایت زیرا که
انسان اگرچه پس از حیوان و نبات ظهور کرده و در ظاهر فروتر از همه بوجود آمده اما فی الحقیقة اکمل از همه موجودات ست و
اشرف از جمله مخلوقات پس در اصل حاصل از تنزل در مراتب تنزلات عروج ست باقصی مراتب کمالات که حق تعالی
خود را رفیع الدرجات بیان فرموده و اگر معامله بالعکس بودی گفتن رفیع الدرجات بهیچ طور صادق آمدی پس هر که در
جانب نزول در ظاهر از همه پایان تر در طرف عروج باطناً از همه بالاتر و اکمل همان ست که دائره عروج و نزول را تماما
طی کرده و حاوی همه مراتب اعلی و ادنی شده مناسبت کلی بحضرت اطلاق که محیط تمام اشیا ست نموده و الله بکل شیء
محیط و چون در بادی الرای علو صوری ملائکه علیین همه را معلوم می گردد و لطافت و تقدیس محض در فرشتگان یافته میشود
و در مقام معلوم رجوع الی الله همه وقت بنظر می آیند و مدام بمرتبه لا یعصون الله ما امرهم مستقر می نمایند بعضی عرفا رسل ملائکه
را افضل از رسل بشر فهمیده اند و ملکیت حاصل کردن را سعادت انسانیه پنداشته اند و نه چنین ست و حق همان ست
که از عقائد اهل حق ست اعنی رسل البشر افضل من رسل الملائکة چرا که ملکیة هم مثل حیوانیة از اجزاء حقیقة جامعه
انسانیة ست و این علو اشتمال همه مراتب عالیه و سافله علو حقیقی ست و ظل حضرت رب الاعلی که در ظاهر از نظر
اکثرها پوشیده می ماند و آن علو فرشتگان و دیگر علویات علو اضافی و اعتباری ست که معلوم همه ها می شود و چه جای این
فرشته خویان ملک سیرت که خود ملائکه را نیز این شبهه رو داده بود و بکلمه نحن نسبح بحمدک و نقدس لک لب کشوده بودند اما
الله جل شانه بمقتضای [illegible] فی هذا العلو حمایت حضرت انسان نمود و فرمود انی اعلم ما لا تعلمون فقط ملکیة در صفت ذوانیة

هر دو چون از واسطهٔ اقربیت بهر او از جمله نقائص و عیوب حقیقت جامعهٔ انسانیست بجهة اعتدال جامع جمله مراتب گشته بدرجهٔ وسطیه همه
جمع ساختن سعادت و کمال است که خیر الامور اوساطها جعلنا الله وایاکم سلوک هذا الطریق و شرفنا وایاکم بحقیقة التحقیق بتصدق خلاصة
الموجودات علیه الصلوات والتحیات

هو الله

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله المتوحد بالوحدانیة المتفرد بالفردانیة والصلوة والسلام علی رسوله محمد خاتم الکمالات الانسانیة جامع مراتب الوجوبیة والامکانیة
وعلی آله المنزهین عن الانانیة واصحابه المقدسین عن النفسانیة اما بعد فهذا الوارد الثالث والستون هو المسمی بالموعظة یا ایها الناس
قد جاءتکم موعظة من ربکم وشفاء لما فی الصدور وهدی ورحمة للمؤمنین الموعظة النصیحة وهی اخبار العالم الجاهل عن الامور الضارة بالنهی
والوعید والترهیب ما یجاوز الزجر والتوبیخ والتهدید عن الامور النافعة بالامر والوعد والترغیب والمدح والتشویق والتحریض
والتعلیم فالناصح الحقیقی هو الله العلیم یلقی فی قلوب العارفین امراً فارقاً بین الحق والباطل فیطلعون علی وفق ما یؤمرون ثم یبینون
للناس المواعظ والنصائح بالرأفة والرحمة لعلهم یتقون ولعلهم یهتدون والی الحقیقة یصلون واکثر بیان المحققین یکون الی نهج الکلیة
بالعموم لتکشف الجزئیات فی ضمنها علی الرجل العاقل فانه اذا اخذ یتفکر فی کلیات الامور ویعتبر احوالها وتصادیقها ویبحث عن الحکمة
فیها بانت له وامکنه ان یعرفها بحقائقها وارشد الیها وکلما تقدم ازداد هدایة ویقیناً ونوراً واستبصاراً وتحققاً وعرفاناً وازداد من الله
قرباً وکرامةً واما ان یکن المخاطب المخصوص بلیداً او غیر واقف من حقائقهم فیعلموه الجزئیات بالضرورة ویبینون علی نهج الجزئیة
بالخصوص فی هذا الوقت فینبغی له ان یکتفی علی السمع والطاعة لان التفکر فی جزئیات الامور والبحث عنها وعن عللها علی طریق الجزئیة
لا یفیده فائدة تامة بل اذا تفکر صاحب العقل الجزئی فیها خفیت علیه وانغلقت وکلما ازداد تفکراً ازداد تحیراً وتشککاً ووحشةً ومن الله
بعداً فالنصیحة نصیحتان نصیحة اجمالیة ونصیحة تفصیلیة وکلاهما قسمان قسم لازم وقسم متعد فالنصیحة الکلیة نصیحة اجمالیة جامعة شاملة للنصائح
الجزئیة والنصیحة الجزئیة نصیحة تفصیلیة غیر شاملة للکلیات وحدها لا نهایة لتفاصیلها ونصیحة العارف لنفسه نصیحة لازمیة ونصیحته لتابعیه نصیحة متعدیة
وبالله التوفیق وهو الناصح الشفیق

وارد در دعوی انانیت و یکتائی موجودات با وجود خرابی اعتبارات

بدانکه هر موجود ذی علم در دعوی گرفتار است و با وجود آنکه خرابی اعتبارات و مقیدات که خود هم داخل آنست همه وقت ببداهت
دریافت می نماید هیچ ادراک حقیقت نمی فرماید و هر کس بالذات معتقد خویش است و بحقیقت خود مقر و بالتبع در ضمن خود اعتقاد و
اقرار بامور دیگر هم دارد مثلاً امری که در فهمید او می آید می گوید که راست و حق همچنین است و امری که آن را نمی فهمد می گوید که این
سخن را ما در نیافتیم و باطل است و درست نیست و اگر اندکی دلش اقبال آن می کند می گوید که شاید چنین باشد لیکن ما نمی فهمیم و نسنجیده ست
هر شخص که اعتقاد بهم می رساند بگواهی دل خود بهم میرساند الا اگر هزار کس شهادت حقیت آن عزیز بدهند او را فائده نمی نماید پس
معلوم شد که هر کس اولا بالذات معتقد خود است و معترف وجود که در ذات خود دلش نیز جلوه گر است اول بحقیقت خود و بذات گردیده

دانسته بتکلف خود را بی هنر و نالائق می خواند و در دل نمی داند یا قدری هنر و لیاقت هم در ذیل آن بنا بر اظهار راست گفتاری و صداقت با آن
شریک می گرداند چنین شخص را مزور و مکار و کاذب و خادع میگویند و هر که نادیده و نافهمیده لحاظ هیچ اثر نموده محض بیهوده عیوب خویش پیش
مردمان عبث ظاهر می نماید یا همین قسم خود را بکمالات می ستاید او را احمق و هرزه گو و ساده لوح میدانند و هر که بمباهات و فخر عصیانها و عیوب
خود را آشکار میکند یا فضائل خود را بتکبر و غرور و نخوت و سرور اظهار می نماید او را بی غیرت و بیحیا و بی ننگ و اهل هوا و متکبر و متفاخر می فهمند و هر که درد ا
خود از راه بی تکلفی و انصاف بمقتضای محبت بلا خلاف و گذاف واقعی بیان عیب و هنر خود می کند او را نیک طینت و بی نفاق و منصف و اهل وفاق
میخوانند و هر که بحضور مشاهده کمالات الوهیته ناظر عیوب و نقائص امکانیه می باشد و خود را هیچ نمی انگارد و ظهور آن کمالات درین مظاهر تجلیات من جانب الله
میداند و فی الحقیقة آن را منسوب بآنها نمی گرداند و حق هر مرتبه و هر جانب آنچه لنفس الامر است ادا می نماید و هرچه می باید همان ارشاد می فرماید و کلامش
موجب هدایت مردمان است و بیانش سبب سعادت دیگران این چنین اهل حق را عارف و کامل و ولی می نامند و حق تعالی عالم آنهمه نیات است و واقف
اسرار الخفیات بهر حال چون کلام همه خواص و عوام در ظاهر خالی ازین دعوی عام نمی نماید و کلام شبهه کننده نیز دلالت بر دعوی او میکند پس اگر از ناهم این
کار بعمل آمد آمد چه هر عملی که عموماً بجمال همه کس شامل باشد عیب نیست عیب همانست که در بعضی باشد و در بعضی نباشد و هنر نیز همانست که در بعضی بود و در بعضی نبود
و این امور شامله که علی السویه بجمال همه کس لاحق اند لوازم و مقتضیات اند که نه آنها را نقائص توان گفت و نه کمالات اما کمی و زیادة آن از حد اقتضاء طبیعی اصل
عیب یا هنر می شود مثلاً افعال طبیعیه انسانیه که شامل همه خواص و عوام اند چون خوردن و خفتن و نوشیدن و مثل آن دیگر ازین قسم امور فی حد ذاتها نه عیب
اند و نه هنر و نه طاعت اند و نه معصیت و نه نقص اند و نه کمال و نمی توان گفت که طعام خوردن هنر است و یا عیب است و یا عبادت است و یا معصیت است
و یا نقص است و یا کمال است و چون باراده کمی و زیادة دران کرده شود داخل عیب و هنر و نقص و کمال و طاعت و معصیت می گردد چنانچه بقصد کم خوردن و کم خفتن
را هنر و کمال و ریاضت بیان می کنند و بسیار خواری و بسیار خوابی را عیب و نقص و غفلت تعبیر مینمایند و اگر این کمی و زیادة بی اراده و بیقصد بود و آنرا مرض می نامند
مثلاً اگر کسی را خود بخود کمی اشتها شد و کم می خورد این نمی گویند که فلانی ریاضت می کند بلکه می گویند اشتها را ضعیف شده و خلل در معده پیدا گشته و یا کسی را
اشتها از حد زیاده شد میگویند که آنرا جوع البقر پیدا کرده و اگر خود بخود خواب بسیار غالب شود و شب و روز می خوابد می گویند که آزار سبات بهم رسیده و یا
مطلق خواب نمی آید می گویند که بیماری سهر پیدا گشته بهر حال امری که بعلم جمع شده و عملی که باراده سرزده و بصورت اختیار در آئینه توهم ظهور نموده محسوب امور خیر و
شر و مضاف بطرف بشر است که بی اختیار این معنی هم در وهم انسانی می آید و در بعض امور خود را مختار و در بعض امور بی اختیار می فهمد پس چون معامله موهومات عالم

و عالمیان برین نمط است حتی الوسع انقطاع این توهمات نماید خاطر هیچکس رنجه مفرما رباعی در بزم جهان که وهم نسبت آئین ۞ از آمد و رفت خلق فارغ بنشین ۞
چون آئینه هر که پیشت آید آید رد ۞ او را تو باو نما خود هیچ مبین ۞ مراد از بزم جهان همین جهان است که اضافت بیانیه دارد و بلفظ بزم برای آن تعبیر کرده که چنانچه اهل بزم
یکجا مجتمع میمانند و آخر کار متفرق می شوند و هر یک بخانهٔ خود میرود و مجلس آخر میگردد همچنین اهل جهان که بالفعل مجتمع مینمایند آخر ازین بزم خواهند برخاست و هر واحد بخانه اصلی
خود که عالم دیگر دارد خواهد رفت و اسناد آئین بندی این بزم با وهم برای آن نموده که مشهود شدن این طول زمانه حیات و موجود بنظر آمدن اهل عالم سالها سال از راه دلالت
وهم است که این حرکت قطعیه را وهم موجود و قایم مینماید و الا فی الواقع باعتبار حرکت توسطیه هر موجود را بیش از آنی بقائی نیست و این همه ماه و سال و کوائف احوال
در هر آن گم اند و نفس الزمان اگرچه متصل واحد و امر غیر قار است اما باین اعتبار بیش از یک آن سیالی نیست و منظور از آمد و رفت خلق موجود شدن و معدوم شدن مخلوقات است و از
فارغ نشستن عدم گرفتاری بغم و شادی این عالم و هم مراد از آمد و رفت خلق همین آمد و رفت مردمان است و از فارغ نشستن عدم التفات بسوی کثرت و قلت ملاقات ایشان پس می گوید هر که
در پیش تو آید و قصد شناسائی نماید باید که چون آئینه تو او را باو نمائی و ببرکت صحبت خویش خود شناس گردانی و خود بسان مرآت هیچ نه بینی نه از هستی موهوم خویش و نه از هستی موهوم او

ومدام مستغرق شهود وجه باقی حق تعالی باشی که کار عرفا و اهل صفا همین ست که تمام آیینه دیداری شوند و مظهر جمال یاری باشند و بهر کس که چار چشم می گردند خود از
عیب و هنرش هیچ نمی بینند و برادر چون آیینه بی حرف و صوت حقیقت او ظاهر و هویدا می نمایند که المومن مرآة المومن یکی همین معنی دارد با همه کس بصفا پیش آ و از تیغ دوئی حبل همین
اتحاد را قطع منما که از تفاوت و مخالفت با طبع آدمی منحرف می شود و پند و نصیحتی که بطریق تحقیر و عیب گیری گفته می آید بی اختیار ان الذا امید بود و فائده نمی بخشد تصفیه
و تزکیه فرزندان و یاران چون شستن دست و پای خود شمار و بکمال لطف و عنایت بر تطهیر ایشان همت گمار و بقدر یک مصلحت بزجر و توبیخ هم پرداز که بی این معنی کار تادیب و تهذیب
چنانچه باید راست نمی آید که تواضع بی حقیقت از متواضع رحیم بی خوف و بی باک مطلق میشوند چنانچه از سزا و جزا بجزا و بذل محض می باشند پس جزا و سزا دادن هر عمل نیز می باید اما
از راه رحمت و شفقت می شاید نه از روی قهر و غضب تا از حد اعتدال بیرون نرود و فائده آن مترتب گردد و سر رشته الفت هم منقطع نشود و خوف و دهشت نیز در دلهای ایشان
ماند که الایمان بین الخوف والرجاء غرض که بموجب سبقت رحمتی علی غضبی غالب باید داشت و بحکمت عملی در معاملات نظر باید گماشت و اصلاح اهل معامله از راه اتفاق
و یگانگی باید نمود و گرد نفاق و دو رنگی را رفع باید فرمود زیرا که فرد فرد عالم که مظهر مرتبه وحده لاشریک است ابدا از غیریت نیارد و احتمال اثنینیت ندارد و هر احدی از موجودات که
بایجاد واحد حقیقی جلت قدرته وجود شده است و جلوه گاه وحدت او ست بمقتضای وحدت ذاتیه حضرت وجود غیر او را بنظر نمی آرد و باد دوئی بر بنیاد دل او نمی وزد و در آخر [illegible] تشخص
درین میدان یکه تاز است و هر آدمی درین مقابل بی انبازی کسی از کسی بخیال خود کم نیست و هیچکس بنظر هیچکس جز خویش آدم نمی نماید چنانچه بیت الغزل این فقیر است ۵ عمر و جلوه هستی نیارد سر فرو
هرگز به شهباز گشته چو در دام هر کس اینجا اما عرفا حقیقت بین که از توهم غیریت نجات یافته اند و بسوی وحدت حقیقیه شتافته در هر مرتبه مشاهده جانان و وحدت آیینه نمایند و هر عیبی را
معاف میفرمایند و میدانند هر فرد این چمن گل خیری است و هر یک قائل انا و لا غیری انیجا هر زشت این عالم که باعتبار ظاهر زشتی و قباحت باعتبار معتبران و دیده وران نسبت اضافی دارد در حق دیگران
فی الحقیقت نظر بذات خود خیر است لهذا هر احد بالطبع مقر خیریت خویش است و دیگری را خطا می آرد و لطف استعداد الفاظ انا و کل هم چمن ظاهر است و خیر نام کلی است شبهه که اینجا طرف لطف پیدا کرده حاصل
آنکه هر موجود چون مظهر حضرت وجود است بالطبع [illegible] منشأ خیریت خویش است با آنکه قطره درین بحر دل بهوا نه است که آخر چون حباب شکست مراد از قطره مقید مکانی است و ازین بحر وجود ظلی که بمعنی
وحصول است و از دل یابو وجدان توهم موجودیت پیدا کردن و از شکستن فنا و زوال حاصل کردن کیمن کل شیء هالک الا وجهه پس هر موجود عالم محل فنا و قابل انعدام است و من الازل الی الابد موجودات متنوعه و ممکنات
متکثره ظهور کرده اند و خواهند کرد و باز در [illegible] آورده اند و خواهند آورد چنانچه بمثال قطره و حباب فقیر این معنی نموده آمد بدیگر اشعار نیز توضیح حال همه تعینات صغیر و کبیر این عالم که چون نقش بر آب است نموده
می آید که هیچ قطره درین دریای پر شور از باد نخوت پر نشد که عاقبت کار مانند حباب پرده توهمش دریده نگشت و حبابی سر نشد که [illegible] موج نقش جلوه نگاشت گرد [illegible] بیچاره فنا [illegible]
گرداب درخانه نکشود که سیلی خود را [illegible] پیش پایی نخورد حاصل آنکه همه تعینات و اعتبارات حکمیه و علل و معلولات اضافیه بمنزله موج و حباب و سیل و گرداب [illegible] آب که همه ظهور وجود ظلی
شده اند مدام بمقتضای حقیقت بی ثباتی خویش در معرض فنا و زوال اند و بر لحظه همه موجودات امکانیه بمراتب [illegible] بشرط لاشی وجودی می نمایند و مرتبه لا بشرط که وجود مطلق است الان کما کان کیفیت
کما کان [illegible] اعتبارات [illegible] اگرچه اضافات همه منسوب باب است و هر نسبت تغیر و تبدل همین اعتبارات محدثه امکانیه که بمثل موج و حباب و غیره بیان کرده شد منسوب می گردد و آن معنی
نفس الوجود که بمثل آب مراد داشته شده هرگز متغیر و متکثر نمی شود [illegible] همین معنی احدیت [illegible] اضافات امکانیه [illegible]
محدثات ممکنه اند چنانچه شکستن و درست شدن و پیدا گردیدن و ناپدید گشتن همین حقائق مخصوص موج و حباب و قطره و گرداب منسوب میشود و نفس الامر که ذات آب است در هر حال بر یک منوال است نه از شکستن
موج شکسته شده و نه از درست گردیدن آن درست گشته و نه از پیدا شدن حباب چیزی در پیدائی او افزوده نه از ناپدید گشتن آن چیزی از ظهور آن کاهید بلکه آب است که باعث پیدائی و ناپدیدی این همه اعتبارات
اضافیه است و کثرت اینها در مرتبه وحدت آن خللی نمی اندازد و [illegible] تغیر و تبدل را بدامن کبریائی [illegible] قائلان توحید وجودی برای فهمانیدن عوام مثل
قطره و حباب و موج بر موجودات می آرند و حضرت وجود را مانند دریا بیان کنند و حال آنکه دریا هم چون دیگر تعینات مقید بیک تعین مقید است پس اگر بفهمند اولی آن است که این تمثیل توضیح مطلب [illegible]
نمایند که مثل ذات الوجود همچون آب است و مثل مرتبه اطلاقیه وجود که تقیید اعظم و تعین اکبر او ست همچون دریا و مثل تقییدیه وجود که مراتب ظهورات جزئیه او ست همچون قطره و حباب و موج
نظر باید نمود ازین همه اضافات مبرا است و مطلق است نه مقید و نه کبیر است و نه صغیر و نه کلی است و نه جزئی با وجود آنکه مغایر این همه تعینات است یعنی مثلا با هم بالکل آب است و قطره [illegible]

معنی دیگر نسبت و قطره معنی دیگر دارد پس با وجود این همه غیریت حضرت وجود را با موجودات عینیة حاصل ست و با وجود آن همه عینیت غیریت از همه اعتبارات ظاهر چه او محیط همه مراتب عینیت و غیریت ست اگر فقط مغایر همه بودی محاط معنی غیریت شدی و اگر صرف متحد با همه بودی در احاطه معنی عینیت آمدی و نه چنین ست بل هو بکل شئ محیط بخلاف این اعتبارات که نسبت تبعض و تجزی با همدیگر دارند و اضافت کل و جزو با همدیگر پیدا می آرند چنانچه می توان گفت که دریا کل ست و قطره جزو و قطره قطره است و دریا دریا و هرگز قطره دریا نمی شود و دریا را قطره نمی توان گفت با آنکه در هر دو جا غیر از یک معنی که آب باشد موجود نیست پس با وجود آنکه وجود معنی واحد ست و تکثر در آن مرتبه دخل نیافته و موجودات وجودات نیستند عبد عبد ست و معبود معبود هرگز مفهوم امکانی بر بساط کبریای واجبی راه نیافته و معنی وجوبی بر فرش مکنی قدم ننهاده ما للتراب و رب الارباب هیهات هیهات سر آیة هو الذی فی السماء اله و فی الارض اله را دریاب و از حقیقت بینی سر متاب که او ست در آسمان و زمین اله و هر پست و بلند آستانه آن درگاه نه فوقیت فلکی در علو الوهیة او افزوده نه تحتیت ارضی در برتری او چیزی کم نموده بلکه همه اعالی و ادانی در جنب علو ذاتی او تعالی و اجل سفلیات اند و هو الرب الاعلی و الیه المنتهی سبحان ربی الاعلی سبحان ربی الاعلی سبحان ربی العظیم سبحان ربی العظیم مشاهده جمال باکمال او ست که موجب نجات ست و الا رؤیت تعینات عالم سراسر باعث تکلیفات فطوبی لمن یراه و ویل لمن یغشاه پس خود را دیدن تیشه بپای خود زدن ست و بخود نگریدن عقده بکار خویش افگندن زیرا که چون نظر این کس بر خویش خواهد افتاد و گرفتار خود بینی خودی موهوم خواهد شد البته که به تیشه کوته نظری پای دور اندیشی خویش را ببریده از مشاهده اطلاق باز مانده در تنگنای تقید خواهد افتاد و از توهم انانیة عقده و پندار و برخود پیچیدگی در کار شرح صدر خود افگنده خود سد راه وصول خویش خواهد گردید و از وصل بلا فصل محبوب حقیقی جل شانه محروم خواهد ماند عاد نفسک و تعال به هر که نظر کشائی خود را نمائی اعنی پیش مردمان خواه و نا خواه در پی اظهار کمال خود نباشی و اگر خود بخود حق تعالی تعظیم و تکریم تو در دل بنی نوع تو انداز د مانع هم نشوی که لا مانع الا الاسم و لا باعث الا الاسد و این معنی هم مفید حال تست که از خودنمائی محفوظ خواهی ماند و از مضرات شر و رنفسانیه مصئون خواهی بود و دیگر فوائد بسیار حاصل خواهی کرد که بیان تفصیل آن بی لطف ست اگر اندکی امتیاز ست معلوم خواهد شد و هم مفید حال دیگران ست که از چنین شخص هیچکس ضرر و ملال نمیرسد بلکه بقدر قسمت و استعداد همه را نفع و فائده حاصل می شود پس اگر بحقیقت آگاهی خود را هیچ متراش و هرگز در میان مباش آگاه شدن از حقیقة عبارت ست از دریافت حقیقة الامر کما هی فی الواقع پس چون مکشوف گشت وجود ست که در هر مرتبه موجود ست و غیر او که عدم ست هرگز لیاقت موجودیة ندارد و احتمال بار وجود نیارد پس تعین و تشخص جزئی خود را که معنی موهومی و صرف مفهومی ست در ذهن خود موجود بالاصالة متراش و زنهار میان حق برای علم اعتباری خویش حائل و حجاب مباش و بغرور نفسانیة سد راه دیگر بندگان مشو و به پندار خودی در کوهستان تعینات مدو که نتیجه این کار غیر از نقصان نیست و این عمل شایان عرفان نه هر کس بتعین خویش در قفس ست او را بوضع او گذار و بس یعنی هر شخص درین تقیدگاه اعتبارات بدام تعین خویش گرفتار ست پس او را بطور او گذار و حجاب اکراه از هیچ امر بر چشم حقیقت بین خود منه و سر رشته مشاهده حضرت اطلاق را از دست مده هر واحد را در معتقدات خود معذور دار و بحقیقت هر یک را در کار خویش مجبور انگار گرفتاران اعتبارات محبوسان تقید اند فرزندانیان تعینات در تقیدات مقید هر چند تو هم درین مصیبت گرفتاری

اما در مقام بی اختیاری ناچاری زیرا که هرگاه معنی مطلق ظاهر خواهد شد در همین مظاهر جزئیه ظهور خواهد کرد و بکیفیت خاص متکیف خواهد گشت پس باوجود آنکه عارف کامل نسبت تمام بامرتبه اطلاق حاصل خواهد نمود و مدام مستغرق مشاهده وحدت آلهیه خواهد بود اما بمقتضای تشخص بشریه وتعین جزئیه خویش خود هم کیفیت خاصی ممتاز از کیفیات دیگران خواهد داشت و بموجب آن حرکات و سکنات و اوضاع مخصوصه نصیب خواهد گردید و این اعمال وافعال عارف از قسم آن گرفتاران توهمات نیست اگرچه در صورت مشابه هست لیکن بحقیقت دیگرست او خود را در جمیع امور بی اختیاری بیند و فاعل جز حق را نمیداند چنانچه عوام هم در بعض امور خود را مجبور می فهمند و در پیدایش قد و قامت و شکل و صورت و دیگر چیزها اختیار کسی نمی شناسد و می گویند که این کار خالق ست بندگان را درین امر چه دخل پس ترا باید که همچنین در هر امر مشاهده حول و قوت حق نمائی و کلمهٔ لاحول ولا قوة الا بالله را ورد خود فرمائی و هرچه از امور مخصوصه بتو خاص گردانند و هرچه از امور عامه در تو با دیگران مشارک نمانند سازند حاصل آنکه بی ساخته و بی تکلف باشی و بیکار تصنع خود را نخراشی یعنی امور زائده را از توهمات هوا و هوس و حب و جاه و تکبر و غرور و دیگر ساختگی ها و تکلفات که شعار اکثر بر خود غلطان می باشد در خود راه ندهی و در پیچ بندشهای موهوم نیفتی و بمقصد و ارادهٔ تو فاعلان تقدیر اعنی فرشتگان و دیگر مظاهر تقدیر او سبحان باری که بر سر تو نهند نهادهای بار هر امری که بذمهٔ تو نهند نهاده گیر و کاری که بتو حواله کنند کند ای هر فعلی که در دست سپرند تو دو نهاده گیر و ذلک تقدیر العزیز الحکیم پس این معامله را ملاحظه کرده مرضی حق در همین امر کره و بکار نشست فهمیده خود را از اهل خدمات تصور نموده سرانجام آن خدمت بوجه احسن نمائی و آنچه شایان آن مرتبه هست حتی الوسع بخوبی ادا فرمائی و در علم خود فرو گذاشت رعایات آن مرتبه نکنی که مواخذه بقدر اضافت علم بخود دست باقی آنچه می شود همان می شود و کارخانه که بتو سپرد شده هست رعایت آن در هر زمان منظور دار و آنچه نباید بعمل میار یعنی مادام که ترا داخل اهل دنیا داشته اند از قسم نیکان آن شو که خیارکم فی الجاهلیة خیارکم فی الاسلام و چون فقیر و درویش سازند از جمله خوبان آن باش و اگر بر مسند شیخی نشانده اند آنچه مناسب ارشاد ست بعمل آر و اگر آزاد و مجرد ساخته اند آنچه لائق تجرید و آزادگی ست اختیار کن و اگر بمقتضاء جامعیهٔ استعداد جامع اکثر چیزها ازین امور نموده اند رعایت همه را ملحوظ دار و خود را بحق تعالی سپرد کرده همه وقت بتضرع و زاری طلب نصرت و مدد کرده بدل و جان بخوان وافوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد که از تعقل معنی این آیة ان شاء الله العزیز قوت نسبت حضور و شهود در تو ظهور خواهد نمود و باب مشاهده خواهد کشود و هرچه از حسنات و خیرات بعمل خواهد آمد ضرر توهم اضافت آن بخود نخواهد رسید و مثل زهاد بر اعمال خود اعتماد نخواهی کرد و اگر چیزی قصور واقع خواهد شد شتاب متنبه شده از هلاکت خواهی برآمد و نجات از تیه ضلالت خواهی یافت و خود را و همه را در قعر وحدت حق گم یافته مستهلک محض شده همه این خواهی گفت رباعی در خارج نیست غیر حق جلوه گری ؛ اینجا نبود نماسوائیش اثری ؛ هر شخص که پیش نظر آید چون عکس ؛ می بینمش اما بجهان دگری ؛ خارج عبارت از ماهیة کلیه مع تشخص ست چه فقط تصور ماهیة کلیه قطع نظر از وجود و عدم بلا ظهور او در تشخص خاص خود از موجودات ذهنیه هست و تنها تصور معنی تشخص بلا شراکت ماهیتی نیز از موجودات ذهنیه زیرا که این معنی ماهیة التشخص است قطع نظر از وجود و عدم آن پس خارج باعتبار ماهیة خود مثل سائر ماهیات موجود ذهنی ست و ذهن بلحاظ تشخص خویش مانند همه تشخصات موجوده موجود خارجی و اگرچه در ذهن و خارج بحسب منظور و فات آنها عموم و خصوص مطلق ست لیکن نظر الی ذواتها بمرتبه امتیاز و اعتبار چون جمله حقائق جدا و مغائر همدیگر اند و نظرا الی الوجود این همه مراتب کم اند و نظرا الی الموجودیة متفق باهم اند و

داخل موجودات پس گویا فی الحقیقة خارج عبارت از ظاهر وجود ست باعتبار ظاهریة که جای جمع ماهیة و تشخص و ما صدق علیه و منشأ انتزاع مفهوم خارج ست و معنی خارج امر منتزع آن و ذهن نام باطن همان وجود ست بلحاظ باطنیة که جای مبنای ماهیة و تشخص و ما صدق علیه و منشأ انتزاع معنی ذهن ست و مفهوم ذهن امر منتزع آن بهر حال در رباعی مراد از کلمهٔ خارج مرتبه ایست که خود بذاته موجود ست و متعلق هیچ اعتبار معتبری و فرض فارضی نیست و درین مرتبه البته که سوای حق جلوه گری نیست و درین مقام از ماسوای او هیچ اثری نه و اینجا وجود ست که خود موجود ست و امتیاز این تعینات ماسوی در آن مرتبه ذهن و خارج اضافی اعتباری که فی الحقیقة داخل توهم ست پیدا می شود پس هر شخص که ازین موجودات موهومه پیش نظر عارف می آید و مقتضای این نشأ مشهود می گردد مانند عکس آن را همان در عالم توهم بیاند و در خارج موجود همان ذی عکس را می شناسد و لطف این تمثیل بر ظاهر ست که نمود عکس بعالم دیگر و بودن شخص بعالم دیگر هویدا ست و با آنکه عکس شخص نیست غیر او هم خود هیچ نیست و لا یفهمه الا من اتی الله بقلب سلیم

هو الصمد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله صاحب القدرة و الاقتدار و واهب القوة و الاختیار و الصلوة و السلام علی رسوله المختار سید المقربین و الابرار و علی آله الاخیار و اصحابه الکبار اما بعد فهذا الوارد الرابع و الستون هو المسمی بکاشف الغطاء الکشف فی اللغة رفع الحجاب و فی الاصطلاح هو الاطلاع علی ما وراء الحجاب من المعانی الغیبیة و الامور الحقة الالٰهیة وجوداً و شهوداً و الغطاء ما یستر فالوجود الالٰهی کاشف لغطاء العوام عنهم لانفسهم فیعرفونهم ما یعرفونهم و هو ستار لوجوده عنهم بعدم ادراک الحقیقة لهم و کاشف لغطاء الخواص عنهم لوجوده سبحانه فیعرفونه ما یعرفونه و ساتر لانفسهم عنهم فما یرونهم بل لا یرون شیئاً من الاشیاء الا یرون الله قبله و معه و فیه و بعده و کاشف لغطاء اخص الخواص عنهم بکشف حقائقهم علیهم بالوجود الموهوب الحقانی و البقاء بالله و ایضاً کاشف الغطاء عنهم لوجوده تعالی فیعرفونه و یجدونه بقوته فالعوام محجوبون بالحجاب الخلقیة و الخواص مستورون بستر الحقیة و الاخصون الظاهرون الباهرون بنوره سبحانه مضیئون کالشمس بضوئه تعالی و کشف الله عنهم غطاءهم بالکل و جعل بصرهم الیوم حدیداً لانه لا یخفی علیهم امر من الامور خلقاً و حقاً وجوباً و امکاناً شرعاً و عرفاً اعتباراً و حقیقةً فیرون الاختیار الحقیقی فی کل مظاهره من الله حقیقة و یرون الاختیار المجازی فی مجالیه من الخلق مجازاً و یقولون بلسان الحال و القال لا جبر بحیثیة و لا قدر بحیثیة و لکن امر بین الامرین بلحاظ مجموعهما فافهم و لا تغفل

وارد در جبر و اختیار و دیگر اسرار

اختیار و بی اختیاری بندگان در افعال خویش آنچه بر خود منقح گردیده بتسوید رسیده و در ضمن این بیان چون در آخر وارد تقریباً چند فقره مشتمل فوائد و صلاح حال سالک واقع شده اظهار آن اسرار مجمله نیز تفصیلاً در شرح می آید بعون الله تعالی باید دانست که مسئله جبر و قدر مسئله ایست مختلف فیها و جای بسیار ترددات و اشکالات برای مردان نافهم ست که اگر بندگان را بی اختیار در کارهای خویش گویند این امر در فهم قاصر عقلاء نمی آید که خود را بداهة مختار می بینند و افعال ارادیه را چون افعال طبیعیه بی اختیار نمی یابند و هم درین صورت این شبهه دامن گیر خاطر ایشان می گردد که اگر اختیار بنده هیچ نیست پس حق تعالی که

سزای اعمال بد بنا فرمان بردارا ان خواهد داد ظلم خواهد کرد که ایشان دران کردار مجبور بودند نعوذ بالله من ذلک التوهم وانه
لیس بظلام للعبید و اگر بندگان را فاعل مختار خوانند این معنی نیز در ایمان آنها خلل می اندازد زیرا که این اعتقاد بالبداهة شرک
جلی ست که مقابل حق تعالی بنده را فاعل باختیار گفتن و بمقاومت برپا کردن صریح شریک در قدرت حق پیدا نمودن ست لهذا
القدریة مجوس هذه الامة مصداق حال آنهاست چه مجوس قائل یزدان و اهرمن هستند و فاعل نیکی یزدان را میدانند و فاعل بدی
اهرمن را می خوانند نعوذ بالله من ذلک الشرک و ما تشاؤن الا ان یشاء الله رب العالمین هرگاه هیچ غلامی طاقت سرتابی پیش
سلطان مجازی ندارد بنده مخلوق را چه مجال ست که خلاف مشیت مالک حقیقی چیزی بعمل آرد غرضکه اسوله و اجوبه ارباب عقول خام
درین مسئله بسیار مبتذل ست که خاطر بجهت ابتذال آن باعاده و تکرار نمی گراید و این بیچاره را سخت مشکل می افتد که اگر جبریه می شوند
ملحد می گردند و اگر قدریه می شوند کافر می گردند و نفس الامر را دراک نمی کنند هرچند حقیقت از آفتاب روشن تر ست اما همیشه از
دیده این خفاش طینتان مستتر و از راه دشواری تفهیم همین عوام کالانعام ست که حضرت ابو حنیفه رحمة الله علیه باین کلمه لب
کشوده "فتلتی مسئلة الجبر والاختیار" نه آنکه بران مجتهد اعظم این مسئله صاف نگشته بود و اگر نیک مغز کلام ایشان فهمیده شود
ایشان فی الحقیقت آنچه واقعی ست بیان کرده اند و از روی حقیقت جانب بی اختیاری را درین کلمه راجح داشته اند بلکه بکنایه
بی اختیاری صرف ظاهر نموده اند زیرا که گفته اند کشت مرا مسئله جبر و اختیار والبته که شخص کشته شده بی اختیار محض می باشد الم
تر المیت بید الغسال کیف یکون الحال

البلاغ المبین متردّدان و شکاکان که صاحب عقول قاصره اند از جهالت خود مذهب در فهمید خویش پیدا می کنند و در تحقیق
مسئله جبر و قدر حیران می مانند و حال آنکه خود بخود این مسئله بر همه صاف ست که بالطبع در بعض امور اختیار خود بظاهر می یابند و حرکات
ارادیه خویش را چون حرکت مرتعش نمی بینند و صریح بر ترک و فعل اکثر چیزها قادر می پندارند پس البته حیثیت اختیار هم درانهاست که
بسبب آن بتوهم مختاری گرفتار شده اند ولی اختیار در ذهن ایشان این هم می آید که اختیار اختیار کردگار ست و آدمی پیش تقدیر
آلهی ناچار پس معلوم شد که حیثیت بی اختیاری هم در همه احوال و افعال اینها شامل ست که بجهت آن بر قدرت آلهی ایمان آورده
اند و آن دیدن اختیار خویش اینها را از راه قوة حیوانیه و احساس محسوسات جزئیه ست پیدا شده و این دریافت اختیار حق از راه
قوة عاقله و ادراک معقولات کلیه ست بنظر و چون اکثر در عوام حیوانیة بر انسانیة غالب می باشد و قوت نظری ضعیف می افتد هرگز ایشان
را اختیار حق تعالی بنظر نمی آید همین گفتن بسبب شراکت نوعی خواص تا قائل باختیار او تعالی می شوند اما حجاب خودی از ذهن ایشان مرتفع
نمی گردد و بسا امر گرفتار پندار خویش می باشند و در اموری که هیچ نوع [illegible] بالکل دخل خود نمی یابند ناچار قائل بی اختیاری
می گردند حتی المقدور دامن توهم خود را در دست خود از دست [illegible] و خواص که بعنایت آلهی انسانیة را بر حیوانیة غالب کرده اند
و قوت نظری بقوت تمام دارند چه جا بهان اختیار حق تعالی را مشاهده می فرمایند همین جا از بجهت شراکت نوعی عوام قائل اختیار
بندگان می گردند لیکن وجود خلق اینها را مانع شهود حق نمی شود بلکه هم فانی فی الله و باقی بالله می باشند و در اموری که بمقتضای بشری
فی الجمله دخل اراده و سعی بندگان را بظاهر می یابند قائل اختیار مجازی می گردند [illegible] سر رشته [illegible] قدرت الهیه را از
کف نمی دهند و امر و اعتصموا بحبل الله جمیعا همه وقت نصب العین ایشان می باشد بلی [illegible] این بزرگواران اولیاء الله اند و آن فلان

وخود پرستان اہل ہوا افرایت من اتخذ الٰہہ ہواہ بالجملہ چون کشف حقیقۃ وکنہ این مسئلہ کماہی فی نفس الامر موقوف بر دریافت
حقیقت فعل وحقیقت ارادہ وحقیقت ایجاب و اختیار و اقسام اینہاست بتوضیح آن باید پرداخت وبیان باید ساخت شاید
کہ مفہوم ایشان ہم شود واللہ ہادی الی الرشاد

حقیقۃ الفعل والارادۃ

فعل مطلق کہ ذات الفعل باشد شامل ست ہمہ اقسام افعال را چہ فعل نفسی وچہ غیر نفسی وچہ ایجابی وچہ اختیاری وعین ذات
است مثل دیگر شیونات ذاتیہ کہ صفات حقیقیہ اند ومراد ما ازین فعل منشاء انتزاع فعلیت ست نہ آن فعل کہ امر منتزع ست واز
کمالات زائدہ بر ذات چنانچہ از عین بودن دیگر صفات نیز ہمان منشاء انتزاع ہر یک صفت منظورست نہ امور منتزعہ صفات
کہ اینہا از صفات زائدہ اند ومحسوب در ظلال آن اصول وچنانچہ مرتبہ وجود بمعنی کون وحصول ظل مرتبہ وجود بمعنی ما بہ الموجودیۃ
ست ہمچنین ہر صفت حاصلہ ظل مرتبہ منشاء انتزاع خودست مثلاً علم بمعنی دانستن ظل ما بہ العلمیۃ ست وسمع بمعنی شنیدن
ظل ما بہ السماعۃ ست وعلی ہذا القیاس دیگر ہمہ صفات باعتبار اصول عین ذات اند وہم عین یکدیگر بلحاظ ظلال زائد بر ذات وممتاز
از ہمدیگر پس ارادہ بمعنی ما بہ الارادہ عین نفس الفعل ست کہ ما بہ الفعلیۃ باشد وہیچ یکی را بر ہیچ یکی تقدم نیست ونسبت تقدیم وتاخیر
ارادہ بر فعل یا فعل بر ارادہ درین مرتبہ کردہ نمی شود واضافت ایجاب واختیار ہم درین مقام مضاف نمی گردد درین موطن ایجاب
واختیار ہم مثل دیگر اضافات عین ہم اند وامتیاز اینہا نیز در مرتبہ ظلال اینہا ظاہر می گردد واگر از فعل مراد ما بہ الفعلیۃ دارند کہ ذات
الفعل باشد واز ارادہ امر منتزع منظور بود تقدیم فعل بر ارادہ مفہوم می شود زیراکہ ارادہ کردن نیز فعل نفسی ست واین ارادہ بمقصد
بسبب آن ما بہ الفعلیۃ در نفس پیدا می شود واگر چنین نباشد ارادہ را ارادہ دیگر باید واین مستلزم تسلسل ست واز ہمین جہت ست
کہ حکما قائل فعل بایجاب شدہ اند واگر از ارادہ مراد منشاء انتزاع دارند واز فعل معنی منتزع ملحوظ باشد ارادہ بر فعل مقدم معلوم
می گردد چراکہ اول ارادہ می آید بعد از ان فعل ظہور می نماید واین فعل از توابع ارادہ ہست وبقصد بعمل آوردہ می شود واگر چنین
نبود ہیچ فرق در افعال ارادیہ وغیر ارادیہ نباشد وازین حیثیت ست کہ متکلمین قائل فعل باختیار گشتہ اند

حقیقت الایجاب والاختیار

اگر خوب نظر بصیرت حق بین باشد مشہود گردد کہ در مرتبہ ذات واجبی جل شانہ ہمان منشاء ایجاب ست کہ عین اختیارست وہمان
منشاء اختیارست کہ عین ایجاب زیراکہ وجوب اختیار حقیقت ایجابی ست ودر عدم وجوب آن صریح صورت بی اختیاری و
نیز ہمین موجبیۃ کمال اختیارست واختیار وجوب شایان واجب مختار لہذا محمدیان کہ بتصدق رسول کریم خویش صلی اللہ علیہ وسلم
باحسن بیان ممتاز گشتہ اید آن منشاء فعل را کہ بالذات بلا باعث نصیب ذات واجبی ست وحکما آن را ایجاب تعبیر می کنند کمال
اختیار میدانیم وہمان موجب بالذات را فاعل مختار می خوانیم کہ این تقریر مفید ہمہ خواص وعوام وکافہ انام ست وجامعیۃ محمدیہ شامل
ہمہ اہل حکمت واہل کلام الحمد للہ الذی ہدنا لہذا وما کنا لنہتدی لولا ان ہدنا اللہ لقد جاءت رسل ربنا بالحق پس اختیار عبارت
از فعل بارادہ ہست وفاعل مختار فاعل بالارادہ را گویند وآنکہ متکلمین تعریف فاعل مختار ان شاء فعل وان شاء ترک نوشتہ اند این تعریف
از شعب تعریف اول ست وباین معنی حق تعالی را فاعل مختار دانستن اگرچہ در بادی الرای اولی می نماید وازین راہ کمال قدرت وخاطر

می آید اما فی الحقیقت بجانب نقص حکمة می کشد و شایان علم حکیم مطلق جل برهانه نیست زیرا که در صورت کردن فعل و نکردن آن
شائبهٔ جهل ضرورست و یا لغو می افتد حق سبحانه آنچه می بایست همان کرده و میکند و خواهد کرد و آنچه نمی بایست نکرد و نمی کند و نخواهد
کرد و هرچه بوجود آورده باراده موجود ساخته و فاعل مختارست که این بیان هم دلالت بر کمال علم و حکمت می کند و هم دال بر کمال قدرت
هست حق تعالی را نیز در وهم خویش مانند خود نباید تراشید و قدرت او را چنانچه شایان مرتبهٔ اوست باید دید اگر حق جل و علی هم مثل
شمایان ست پس فردی از افراد انسان ست لیس کمثله شئی او را چنانچه اوست باید شناخت و بتوهمات خویش نباید پرداخت

اقسام الارادات والافعال

اقتضاء ذات واجب تعالی را ارادهٔ اصلی گویند و بظهور آوردن مقتضی را فعل اصلی می خوانند و اقتضاء حقیقی که ارادهٔ حقیقی ست و فعل
حقیقی که بوجود آوردن مقتضی ست مخصوص بذات فاعل حقیقی ست جل شانه که فعال لما یرید ست و اقتضاء ذوات ممکنات اقتضاء اضافی
ست که نسبت باقتضاء ذات واجبی از جملهٔ مقتضیات ست و ارادات اینها داخل مرادات و افعال اینها محسوب در مفعولات پس اگر این
اقتضاء ممکن که در اصل مقتضی ست بعلم کلی جمع گشته آن را ارادهٔ اضافی کلی توان شمرد چنانچه حال عقول و نفوس افلاکیه ست زیرا که
عقول و نفوس افلاکیه مدرک کلیات اند و اگر بعلم جزئی جمع گردیده ارادهٔ اضافی جزئی توان گفت چنانچه در انسان و حیوان ست و چون
انسان مدرک کلی و جزئی ست صاحب ارادهٔ کلی و جزئی هر دو ست و هرچه از تاثیرات و تصرفات آن ارادهٔ کلی بظهور آمده داخل فعل
کلی ست و هرچه ازین ارادهٔ جزئی ظاهر شده مسمی بفعل جزئی ست و اگر این اقتضاء ممکن بهیچ طریق با علم جمع نگردیده این را میل طبیعی
می نامند و هرچه ازین راه بفعل می آید آن را فعل طبیعی می خوانند و اگر از خارج امری غالب بر فعل طبیعی و فعل ارادی آمده مخالف باشد
خواه موافق هرچه بسبب این امر غالب بظهور رسیده داخل فعل قسری ست و یک ارادهٔ حق و فعل حق ست که در همه مراتب مظاهر ساری
و دایرست هو الذی فی السماء اله و فی الارض اله

اقسام الایجاب والاختیار

اختیار مطلق همان فعل باراده ست اطلاقاً از واجب بود خواه از ممکن و شامل ست افراد خود را که اختیار حقیقی و اختیار مجازی باشد پس اگر
آن اختیار بالذات ست و محتاج باعث نیست اختیار حقیقی ست چون اختیار حق تعالی و بهمین اختیار حقیقی اطلاق ایجاب ذاتی توان کرد
و همین مختار فی الحقیقت را موجب بالذات می توان گفت و اگر اختیار بالغیر ست و احتیاج باعث دارد اختیار مجازی ست چون اختیار
بندگان و برین اختیار مجازی اطلاق ایجاب هم بالغیر توان نمود و این مختاران اضافی را موجب بالغیر توان شمرد و این ایجاب و اختیار
فی الحقیقت ایجاب و اختیار هیچ نیست و تحت اختیار حقیقی و ایجاب ذاتی ست چون بصورت مجازاً در مقابل حرکات طبیعیه که بلا اراده
بلا اختیاری محض از سائر موجبات بالغیر بوقوع می آید این را اختیاری می نامند و صاحبان این اختیار بسبب شراکت اراده مستوجب
ثواب و عقاب می گردند چنانچه در زعم خود افعال باراده خود کرده اند همچنین در ظن خود سزاوار ثواب و مستوجب هم خواهند شد و اگر نادانی
گوید برین تقدیر [illegible] که همه باشند [illegible] اختیار حق تعالی می کنند و نسبت افعال در حقیقت منسوب بحکیم [illegible] و دیگران [illegible]
در میان نمی بینند باید که در افعال خویش نتیجهٔ خیر و شر نیابند که ایشان در دست خود چون اصل آن افعال [illegible]
سود و ثمرات آن نیز نباشند حاشا و کلا [illegible]

بشریه مادام که زنده است هوش و افاقت ظاهری هم دارد و در معاملات در ظاهر براه و رسم همه شریک ست از کجا که بمجاز هم نسبت افعال بخود و دیگران نمی فرماید مشاهدهٔ حقیقت امر دیگر ست و بی علمی چیز دیگر بلکه در مشاهده نهایت و قوت علم ست که نفس الواقع را ادراک می نماید و اگر بغلبهٔ حال چنان سکر غالب گشته که بیهوش کرده یا مجنون ساخته البته که مجنون از تکالیف شرعیه آزاد ست و کسی که لایعقل محض ست نزد خدا و رسول معاف لهذا با حیوانات با وجود حرکات ارادیه پرسش سوال و جواب نیست و هرگز در نفوس آنها دغدغه عذاب و ثواب نه بالجمله چون گفتگوی اختیار بود بر سر مطلب باید رفت و بیان باید کرد که اضافت اختیار به بندگان بلحاظ بی اختیاری ما عدای اینهاست و نسبت بجمادات و نباتات محسوب در جملهٔ مختاران می باشند نه آنکه در جنب اختیار حقیقیه که نصیب حق ست و بس اینها را هم اختیار حاصل ست لاحول ولا قوة الا بالله و هم بی اختیاری و مجبوری همه موجودات و جمله ممکنات که واجب بالغیر اند و موجودیت حقیقیه ندارند در ظهور کمالات وجودیه نه در مقابل ایجاب ذاتی واجب بالذات و موجود حقیقی ست بلکه درین اختیار و بی اختیاری اضافی و مجازی اینها تقابل ست و اطلاق این چنین مختار بر همین مجبوران می زیبد و گفتن مجبوران برین چنین مختاران می سزد پس این مختاریه و مجبوریه در سایر موجودات منجملهٔ خصائص افراد انسانست و متعلق بعلم و عرفان للمصنف

وابسته است با ما گر جبر هست و ر قدر ؛ مجبور نیز ماییم مختار نیز ماییم ؛ و گویا درین جبر و اختیار عدم و ملکه است فالاختیار المجازی عدم الجبر الاضافی بالمجاز عما من شانه ان یکون مجبوراً اضافیاً والجبر الاضافی عدم الاختیار المجازی عما من شانه ان یکون مختاراً مجازیاً و نظراً الی الحقیقة همان ایجاب واجب و اختیار واحد اوست جل شانه که درین مظاهر بصور متکثره و انواع متعدده جلوه فرما شده و باعتبار اصل سررشته همه امور راجع بطرف او سبحانه است که الی الله ترجع الامور کلها و الیه المصیر و باید دانست که چنانچه ذات الوجود و معنی واحد ست با آنکه درین موجودات بانواع مختلفه ظهور کرده و موجودات وجودات نیستند همچنین اختیار هم یک اختیار اوست جلت قدرته که در مظاهر خود بصورت کثرت ظاهر گشته و این مخیرات اختیارات نگردیده اند و ربک یخلق ما یشاء و یختار ما کان لهم الخیرة سبحان الله تعالی عما یشرکون و ثمرات این اختیار مجازی عائد باین مخیرات که مفعولات مختار حقیقی اند می گردد و مضاف باینها می شود لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون و کسانیکه از کوری خود موجودات را هم وجودات پنداشته اند اگر مخیرات را نیز اختیارات خوانند بجاست و آن نابینایان معذور اند و در ندیدن خود مجبور هل یستوی الاعمی و البصیر دیده و فهمیده هر کس جداست با آنکه یک امر همه جا جلوه فرماست پس اگر نظر بر وجود اعتباری خود کرده اختیار اعتباری را هم منسوب بخود کنی نیز رواست و اگر نگاه بر وجود حقیقی نموده اختیار حقیقی را مضاف بادساز(؟) عین بجا همه جا ظهور وحدت اوست و کثرت متعلق بتوهم تو همان یک امر موجود ست

بهر رنگی که خواهی بفهم **رباعی** از شادی و غم هرچه در امکان شمری ؛ از وا همه حضرت انسان شمری ؛ در باغ ظهور چون گلت آورده اند ؛ خواهی دل ریش و خواه خندان شمری ؛ شادی و اندوه چون متعلق باعتبارات موهومه است و متفرع ازان البته که از شمار موهومات باشد و ناشی از قوت وهمیه انسانیه بود حاصل آنکه مانند گل درین گلشن ظهور ترا بوجود آورده هست نما ساخته اند و در اصل موجود امر ست که وجود باشد و این اعتبارات موهومه صرف مفهومات اند که بر علم تو چسپیده اند پس اگر این موجودیة اضافیه خود را بلحاظ امور که وهمه غمگین سازی هم تواند شد و اگر بملاحظهٔ امور مرغوبه شاد گردانی نیز گنجایش دارد و در واقع موجود همان یک امر ست چنانچه گل فی حد نفسه خود موجود ست نه خندان ست و نه دل ریش پس اگر باعتبار چاک چاک بودن آن دل ریش تعبیر کرده شود هم رواست

واگر بلحاظ شگفتگی آن خندان گفته آید نیز بجا و این رباعی درین مبحث جبر و اختیار بهمین مناسبت تمثیلاً وارد شده تا معلوم گردد
که همچنین فی الحقیقة یک اختیار حق تعالی ست که موجود ست و در همه افعال جلوه گر پس اگر باعتبار مجاز آنرا منضاف به بندگان کنند
هم درست ست واگر بلحاظ حقیقت منسوب بحق سازند نیز صحیح و ثمرات آن بر بیننده اختیار موافق ظن او مترتب خواهد شد که انا
عند ظن عبدی بی فلیظن بی ما شاء در حدیث قدسی وارد شده و از راه همین شراکت وهم انسانی ست با علم اکثر درین کلام قدسی
تعبیر ازان بظن کرده شده زیراکه علم ایشان علم نیست ظن ست و معلومات ایشان مظنونات و معتبرات ایشان موهومات علم علم
حق ست و بس و معلومات همان صور علمیه او جل وسعه هر قدر که از خواصان خود بعلم لدنی مشرف سازد و سازد و مشرف و علمناه من
لدنا علما نوازد نوازد و این زمان عارف از گرفتاری وهم و ظن بر می آید و ادراک حقیقت بقدر طاقة بشریه می نماید و الحال ظن در حق او بمعنی
علم و مترادف یقین می شود و شک و تردد بالکل میرود باری چون تفریق هر امر متعلق بعلم و امتیاز ست و انتساب هر شیء بهر شیء باعتبار
و مجاز و معامله رب العباد موافق ظن عباد ست و دریافت حقیقت مطابق اعتقاد مختار حقیقی عنان اختیار بدست امتیاز داده لهذا قوت تمیز
همت افعال بر ذمه هر شخص نهاده یعنی چون اختیار تمام فعل اراده ست و اراده متفرع از علم و امتیاز بنابرین سپردن عنان اختیار بدست
امتیاز بیان کرده شد و چون تمیز همه اضافات قوه ممتازه ست نسبت اضافة افعال بهر شخص بان حواله نموده آمد و این منسوب گردیدن
افعال را بفاعلان مجازی بلفظ همت باری آن تعبیر کرده که اینها فی الحقیقة از اختیار بی بهره اند و اختیار حقیقی ندارند همین بصورت اینها
اختیار حاصل ست و بمعنی نیست پس اینها که در زعم خویش خود را مختار محض تصور کرده در گرفتاری توهمات خویش افتاده اند خود بر خود
خود ظلم کرده اند یعنی وضع شیء در غیر محل نموده اند و اختیار مجازی را اختیار حقیقی پنداشته اند و ما ظلمهم الله ولکن کانوا انفسهم یظلمون یعنی حیثیت عقد
الهیه باعث توهم کثرت نگردیده و باعث تفرقه و تشتت اذهان نگشته بلکه حقائق حکمیه اینها که مفهومات متکثره اند آن معنی واحد را در آئینه خویش بصورت تکثر
دیده پریشان شده اند و بحیثیت النفس خویش در دام گرفتاریها افتاده اند و خود بر خود ظلم نموده اند و از آنکه خویش شاهد اختیار را علیحده دانسته و خود را
از احد محروم ساختند چه اختیار که مخصوص قدرت کامله اوست بسبب تکثر و تعدد در مقدورات حق جل مجده از نظر ها ماند چنانچه وجود واحد از اشکال خویش در موجودات منقسم و مظاهر
موجودات مرئی می شوند و وجودات معلوم می گردند حال آنکه وجود یک وجود ست همچنین اختیار یک اختیار ست که در همه چیزها ست
شامل ست و قوت ممیزه آن را با هر شخص جدا امتیاز نموده منسوب بهمان شخص می نماید و همراه این تشخصات متعدده متکثر می سازد که
علم مبدأ کثرت ست و مراتب امتیاز به در همین مرآت جلوه گر چون مقدورات که مظاهر قدرت واحده او بیند تکثر پیدا کرده و در مرتبه
علم بصور متکثره ظاهر شدند اختیار واحد نیز در آئینه عالم کثرت پیدا کرده و برنگ این صور مختلفه کثیر معلوم گشت و چون در مظاهر متعلق بهر یک
تشخص بر نهج علیحده است علی سبیل الجزئیة منسوب بهمان تشخصات گردید و مضاف بهر یک از ان شد و هر قدر اختیار که در هر شخص ظاهر
گشته مجازاً منسوب بهمان شخص ست چنانچه در بازی شطرنج رفتار هر مهره باعتبار مجاز بآن مهره هم نسبت کرده می شود و اگر چه بلحاظ حقیقت
منسوب به فعل شاطر ست و میگویند که فیل چنین میرود و اسپ چنان میرود و شاه در فلان خانه آمده و وزیر فلان جا نشسته و ثمرات
این افعال که کشته شدن و محبوس گردیدن اعتباری باشد و مثل این دیگر اضافات عائد بطرف ذوات همین فاعلان اعتباری
است و می گویند که اسپ کشته شد و شاه در قید ست و خانه وزیر بند ست وعلی هذا القیاس ازین قسم امور اعتباریه مضاف بسوی
مهره ها است و ذات شاطر ازین اضافات مبراست پس مثل صفت جلال و صفت جمال باشند و شاطر ست و مثل مظاهر اینها باشند

مهره ها و مثل مرتبهٔ امکان چون بساط ست و بلحاظ بیشی و کمی مظاهر گاهی بازی جلال غالب می گردد و گاهی بازی جمال غالب
می آید و این بازی اظهار کمالات خویش که حکیم علی الاطلاق خود با خود باخته من الازل الی الابد قائم ست و هیچگاه از هیچ طرف مات
نمی شود و از هیچ جانب تعطیل در صفات او راه نمی یابد و بدانکه برای تسهیل این چنین مسائل عسیره و تحصیل دیگر فضائل کثیره و
پیدا کردن عبرت و خبرت و گرفتن پند و نصیحت بدرجهٔ کمال و ممثل دیدن جمله صور این جهان و شکل یافتن جمیع اوضاع عالم و عالمیان
بنمونه و مثال دیدن بازی هوش افزا و فهمیدن اسرارش از رساله آن غفلت زدا که ایجاد و تصنیف حضرت قبلهٔ کونین ست می باید
زیراکه هرچه درین عالم شده است و می شود و خواهد شد مثل و نمونهٔ آن همه برین بساط در عرصهٔ ظهور می آید و پیش این بازی دیگر
تمام بازیها بازی طفلانه و کار جاهلانه است و این بازی کار عارفانه و النموذج تمام زمانه است و مرآت کائنات برای اهل بصیرت و
صاحب هوش ست و نعم البدل آن بازیهای ممنوعه و دیگر بازیهای لغو و بیهوده برای مردم بازی گوش غرضکه در ایجادش خلیفهٔ
اللهی ست که عالمی موجود ساخته اند و بکشف حقیقت جمله جهان پرداخته اند مسئله جبر و قدر چنانکه هست مرئی می شود و شبهه و تردد
بجمیع وجوه از خاطر میرود و پس اختیار از روی حقیقت حق راست و بس جل سلطانه و از روی مجاز منسوب بهر شخص که محل ظهور اوست
این معنی ملخص و نتیجه کلام سابق و لاحق ست یعنی بعد دریافتن دقائق اراده و فعل و اختیار و ایجاب و شناختن حقائق وجوب و امکان
آنچه عقلاً و نقلاً ثابت گردیده و عرفاناً و تحقیقاً بثبوت رسیده اینست که اختیار حقیقی اختیار اوست تعالی شانه که در جمیع مخیرات
سائر و دائر ست و بر همه ها غالب و الله غالب علی امره و یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و اختیار مجازی منسوب بطرف بندگان هم هست که
بهمین اعتبار درین جهان هم باز پرس اعمال از ایشان کرده می شود و در آن جهان هم حساب و کتاب خواهد بود و بهرحال در اعتراف
اختیار هم بی اختیاری ست و در اقرار بی اختیاری نیز ناچاری و آن جمعت بهاتین النسبتین ای نظرت الی الحیثیتین من الاختیار
وجمعت الحقیقی والمجازی درایة فی مرتبة اطلاقه امراً واحداً شاملاً لتلک الحیثیتین فقلت بلسان الحال والقال لا جبر ولا قدر
لکن امر بین الامرین این قول منسوب بحضرت امام جعفر صادق ست علی جده و علیه السلام و حقیقت معانی و مراد اتش اینست
که درین قسم قضایا که متضمن سلب چنین دو امر متقابل باشند چنانچه علما در عینیت و غیریت ذات و صفات الهیه لا عین ولا غیر
گفته اند درین صورت چهار احتمالات پیدا می شود یکی آنکه احتمال نفی آن هر دو اعتبار که نه چنین ست و نه چنان ست نظر الی مبرائیة
الذات المسلوبة عن هاتین النسبتین دوم احتمال اثبات آن هر دو امر باعتبار شمول الذات الشاملة الجامعة لهاتین النسبتین که از
نه چنین و نه چنان گفتن مستفاد این هم می شود که چنین هم هست و چنان هم هست سوم احتمال من وجه اثبات یک امر و من وجه اثبات
امر دیگر اعنی بوجهی چنین ست و بوجهی چنان ست چهارم احتمال من وجه نفی یکی و من وجه نفی دیگری ای بوجهی چنین نیست و بوجهی چنان نیست
پس معنی قضیه لا جبر ولا قدر اینست که فی الحقیقة این اعتبارات و اضافات هیچ نیست بلکه همان نفس الحقیقة که شامل این همه
امور ست منظور ست و تصریح همین معنی می کند و لکن امر بین الامرین ای الامر الجامع الشامل السائر الدائر بین هذین الاعتبارین
المتقابلین و هم در مرتبهٔ مجاز و اعتبار مثل سائر امور مجازیه اعتباریه مجموع هر دو ثابت ست و هم بیک یک حیثیت حکم بهر واحدای
من وجه اختیار و من وجه جبر و الانسان مجبور فی اختیاره فیکشف علیک ما یکشف و تزول عنک الشبهات و التردادات و یحصل
لک الاطمینان الکامل و یثبت عندک الاختیار ایضاً و الجبر ایضاً مع انه لا اختیار من کل الوجوه و لا جبر من کل الجهات فینتج انه امر بین

الامرین کما ان وجود الانسان بین العدمین فالجبر السابق واللاحق لاختیار الانسان کالعدم السابق واللاحق لوجوده فهو مختار علی
صیغة المفعول لا مختار بمعنی الفاعل وجمعت المفعولیة والفاعلیة فی تشخص الانسان بالمجاز کما ان صیغتی اسمی الفاعل والمفعول
جمعتا فی لفظ المختار بالصورة فالانسان الذی هو مجمع کل الاضافات والاعتبارات ومظهر کل الصفات والکمالات مصدر
لفعله تعالی فکما ان من المصادر قدیرا ومعنی اسم الفاعل وقدیرا ومعنی اسم المفعول ویکون تارة معروفا وتارة اخری مجهولا لذلک
قدیرا وبهذا المصدر ایضا معنی الفاعلیة مجازا وقدیرا ومعنی المفعولیة حقیقة لان المصدر فی الحقیقة لیس بفاعل بل هو مفعول مطلق
لفعله الذی هو الحاصل بالمصدر بالجملة منشأ ظهور همه موجودات رحمت عامه اوست اگر این نسبت بر تو منکشف شد همه باغ وبهاری
هیچ گاه از زبان تو جز کلمه شکر بیرون نیاید ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها این فقره متفرع بر الست که چون از تقریر مذکور ثابت
شد که اختیار حقیقی اختیار او تعالی ست وهر چه بوجود آمده بمشیت حق سبحانه موجود گشته که الله خلقکم وما تعملون پس مناسب حال
طالب مولی ومذاهب طریق هدی اینست که منشأ ظهور همه مخلوقات رحمت رحمانیه را فهمد وهر چه از مکروه اعتباری ومرغوب اضافی
باو رسد همه را منجمله نعما شناسد رحمت او وسعت ولی پایان ست وشامل حال تمام عالم وعالمیان تعدد ظلم وستم وجناب حبیبی که آنچه
کرده برحمت کرده چه حساب وخیال جور وجفا وستم گاه کردی که هر موجود را بر رافت موجود ساخته ناصواب از غلطی نست که تصدیعات
ظاهریه را از راه غضب می پنداری وآن رؤف العباد را نامهربان می انگاری وچون نسبت رضا بقضا در نفس تو راسخ گشت وحسن
همه افعال الله مشهود گردید ومعامله محبت وولایت مستحکم شد مدام همگی باغ وبهار خواهی بود ومشاهده نعمای بی انتها در حق خود خواهی
نمود که احصا وشمار آن امکان ندارد وهر وقت نغمه شکر وثنا خواهی سرود وبر تو خواهد کشود آنچه خواهد کشود واگر بر حال خود ظلم نمائی یعنی وضع شی
در غیر محل کنی ورحمت را غضب انگاری تمام گلخن وخاری گاهی از زندان شکایت نخواهی برآمد ولا یزید الظالمین الا خسارا این بیان
احوال اهل غفلت وجهالت ست که حقیقة الامر را چنانچه هست ندریافته براه توهمات خویش شتافته خود بر خود ظلم می نمایند ورحمت
الهیه را غضب می شمارند ومحب را عدو می پندارند چنانچه فرزند نا سعادتمند وپسری بصر تادیب وتعذیب پدر را در حق خود از
دشمنی انگارد وآنچه برحمت وشفقت بعمل آمده از خصومت وعداوت پندارد ای نادان چون والد مجازی که رب صوری ست چه گنجایش
دارد که دشمن ولد خود شود وخالق حقیقی که رب معنوی ست چه احتمال ست که عدو مخلوق خویش باشد این عداوت از طرف شما جهلا متفرع
می گردد ودر ظروف استعدادات شما آن رحمت ومحبت نیز بهمین رنگ غضب وعداوت مشهود می شود که لون الماء لون انائه چنین
اشخاص نالائق که عدو الله اند همیشه برای خویش چون گلخن وخار اند وسزاوار نار واینها را هیچ گاه جز زیان نصیب نخواهد شد واطمینان
وتسلی حاصل نخواهد گشت اللهم شرفنا بشهود آلائک واکشف اعیننا علی نعمائک الهی ما بندگان را که نظر بذات خویش ظلوم وجهولیم
قوت ادراک خیرات عطا فرما وجور وعیب خویش چشم دل ما را حسان بین نما تا هر طرف که متوجه شویم جز خیر ندیده باشیم هر سو که نگاه اندازیم سوای خوبی نه بینیم یا رب هر چه
تو با مروبان بعمل آورده وخواهی آورد عین حکمت وصواب از راه رحمت وعنایت ست وآنچه از ما مخلوقان باعتبار بشریة بفعل آمده سراسر موجب امتنان وانفعال
واز راه جهالت وغفلت ست یا غفور رحیم خطاهای ما عاصیان را عفو فرما وراه هدایت نما وقوت دیدن الطاف خود عطا فرما وباب شهود نعمای
خویش کشا تا در دنیا هم بهر حال عنایات تو در حق خود مشاهده کنیم ودر آخرت هم مدام همین رحمت کرم تو درباره خویش بینیم الحمد لله ثم الحمد لله وانا محمد ثنوی عفا
الله رباعی بی لشکر وفوج بادشاهی کردیم ٭ بر مسند فقر کبریائی کردیم ٭ ایدرد بدولت فقیری اینجا ٭ در کسوت بندگی خدائی کردیم

کلمه پادشاهی بهمزه هم درست ست و پادشا بغیر حرف ها و پادشاه مع حرف ها هر دو در لغت فارسی مستعمل و حاصل بیان اینست که بموجب حکم و اما بنعمة ربک فحدث شکراً اظهار نعمت حق و رحمت او می نماید که محض با صطفاء رب خویش و اجتباء خالق خود با وجود نبودن اسباب جاه و حشم دنیاوی صاحب امر شدیم و بر اعضا و حواس و فرزندان و توابع که چون مملکت و رعایای ما اند حکمرانی نمودیم و بشرف سیادت متبوع تمام امت مرحومهٔ رسول خویش علیه الصلوة والسلام گشتیم و با این همه فقر و احتیاج ذاتی حقیقت ممکنه خود بی نیاز و بی التجا از هر نوع خویش بنصرت حق تعالی ماندیم و غیر او سبحانه را محتاج الیه خود ندیدیم و ندانستیم و بعنایت الهی سبب دولت فقیری و درویشی ارثی و ذاتی خود در صورت بندگی آئینه دار مرتبهٔ خدائی شدیم و مظهر غنا و کبریائی حق گردیدیم بمنه و کرمه ؂

هو الله ﷺ

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی منه صدور المصنوعات و به وجود الموجودات والصلوة والسلام علی رسوله الذی نوره اول المخلوقات و ظهوره اکمل الظهورات و علی آله واصحابه ذوی الفیوضات والبرکات اما بعد فهذا الوارد الخامس والستون هو المسمی بصنع الله قال ربی جل صنعه صنع الله الذی اتقن کل شیٔ و صنعه تعالی هو القدرة والتکوین فاوجد الموجودات بصنع تکوینه و اتقن المصنوعات باتقان قدرته فلکل موجود به نسبة مساویة بحیثیة الموجدیة والموجودیة و کل واحد من المصنوعات صادر اول منه بلحاظ الحقیقة و احاطة اولیته بکل المراتب فرداً فرداً و هو بکل شیٔ محیط ولا واسطة بین الوجود والموجود فقط بل الموجودیة شان من شیونات الوجودیة ینتزع قبل کل الحیثیات المنتزعة و یصدر ظهورها اول کل الظهورات المعتبرة فهذه الموجودیة صادر اول من الوجود و طلعت کالشمس علی ارض الحقائق الممکنة الموجودة کلها و اشرقت الارض بنور ربها فانبسط هذا الفیض بهذه الحیثیة علی السویة من العقل الاول الی الموالید الثلثة ولا یمیز بهذا الاعتبار ان العقل صادر اول والانسان موجود آخر ولا یقال هذا الموجود قبل و هذا بعد لانه تعالی لیس زمانی و لیس عند ربک صباح و لا مساء بل کل من الموجودات هو صادر اول و صدر اولاً من مرتبة الوجود المطلق الذی هو فی السماء آله و فی الارض اله جل شانه و عم احسانه و امتیاز القبلیة والبعدیة فی العلل الاعتباریة والمعلولات الاضافیة انما یکون بالمجاز اعتباراً و تجوزاً کما قال الحکماء الصادر الاول هو العقل الاول والموجود الآخر هو الانسان والا باعتبار الحقیقة هو الاول والآخر والظاهر والباطن و هو بکل شیٔ علیم ؂

وارد در بیان آنکه هر موجود صادر اول وجود ست

نزد حکما صادر اول فقط عقل اول ست و میگویند که از واحد صادر نمی شود مگر واحد پس از واجب تعالی همین یک فعل ایجاد و معلول اول که عقل اول باشد بظهور آمده و صادر اول عقل اول ست و این عقل عقل ثانی و فلک اول را پیدا کرده و علی هذا القیاس دیگر عقول و افلاک رتبه برتبه پیدا گشته اند و این علل و معلولات باهمدیگر نسبت علیة و معلولیة دارند و واجب تعالی که علة اولی ست معلول او همان یک عقل اول ست و صوفیه از راه ایمان و اعتقاد خود می گویند که صادر اول حقیقة محمدیه ست که حق سبحانه اول از همه مخلوقات حقیقة حبیب خود را علیه السلام بوجود آورده و تعین اول حقیقة محمدیه ست و دیگر موجودات علی تفاوت الدرجات ازین حقیقت موجود شده اند و کسانیکه واقف علم حکمة و تصوف اند این معنی را باین طور تطبیق می دهند که در حدیث شریف اول ما خلق الله نوری

و اول ما خلق الله العقل هردو آمده و اول شدن هردو امر متغایر راست نمی آید پس معلوم گشت که عقل اول هم عبارت از نور محمد
ست و معنی هردو لفظ واحد ست و فی الحقیقة مآل حکما و صوفیه یکیست و نزد محققان فالعقل و نور محمد هم بیانی ست خاص و
تقریری ست مخصوص که هم شامل تحقیقات حکما و صوفیه ست و هم ممتاز از آن کما یجیء فتفطن و لا تغفل رباعی انوار عقول شعله
منقل اوست ؛ هر آئینه جسم همان صیقل اوست ؛ از بسکه وجود ست بهر شی اقرب ؛ هر چیز که هست صادر اول اوست ؛
مراد از انوار عقول ذوات العقول ست و از شعله مبدأ ظهور و تجلی و از منقل مرتبه وجود ظلی که مجمع و مقام این همه ظهورات و تجلیات
متنوعه ست و کلمه او ذات الوجود که منشأ انتزاع ست و از آئینه جسم منظور ذات الجسم ست و از صیقل صفا و نورانیت و
از لفظ وجود همان مرتبه ما به الموجودیة و از هر شی ماهیة موجوده و از اقربیت بلا حائل بودن و از صادر اول بودن هر چیز مقصود
معلولیة حقیقیه آن چیز ست نسبت بذات واجب تعالی حاصل آنکه ذوات العقول که مبادی عالیه اند مجازاً مبدأ این همه ظهورات
و تجلیات متنوعه حضرت وجود اند و از وجود ظلی که مجمع این همه ظهورات و تجلیات گوناگون ست بهره یاب گشته اند و بر ذات
الجسم که شامل ست جسمیة مطلقه و مقید را نیز آن صفا و نورانیة حضرت وجود ست که پرتو انداخته و آئینه ماهیة آن را بصیقل
ظهور خویش آئینه ساخته پس چون ثابت گشت که چه مجردات و چه مادیات یک معنی واحد ست که جلوه گر ست و فی الحقیقة حضرت
وجود ست که همه جا موجود ست معلوم شد که هیچ امر از ماهیات موجوده اقرب از وجود نیست و هر موجود بلا واسطه و بلا حائل بمرتبه
ما به الموجودیة واصل ست و هر چیز صادر اول اوست یعنی معلول حقیقی اوست و او فاعل حقیقی ست جل سلطانه و این علل و
معلولات اضافیه که مجازاً با همدیگر نسبت علیة و معلولیة دارند مانند معقولات ثانیه از جمله صادرات ثانیه اند و محسوب در
اضافات اعتباریه و فی الحقیقة علة اولی و معلول اول نیست مگر وجود پس هر موجود باعتبار وجودیة ظلیه خود صادر
اول ست و بلحاظ وجودیة حقیقیه خویش علة اولی ست و نظر بدیگر اضافات نازله بعضی نسبت ببعضی مقدم و نسبت ببعضی
مؤخر و حضرت وجود نظر بذات خویش مبرا از اضافات علیة و معلولیة ست مع علت و معلول در هر دو گم ؛ هو معکم اینما کنتم
چون حق سبحانه می فرماید که او با شما ست هر جا که شما هستید پس معلوم شد که نسبت معیة حق با خلق بلحاظ موجودیة خلق ست
چنانچه موجودیة خلق در ضمن وجودیة حق موجود ست پس خلق با او نیست اگرچه با او موجود ست کان الله و لم یکن معه شی و
الآن کما کان و او با خلق ست اگرچه خلق از خلق ست و ما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم و لا خمسة الا هو سادسهم و لا ادنی
من ذلک و لا اکثر الا هو معهم هر چه موجود ست او خود موجود ست پس هیچ شی بموجودات اقرب از وجود نیست زیرا که موجود یا
مفعول وجود ست یعنی وجود کرده شده و وجود که مصدر ست شامل ست هر دو معنی را که فاعلیة و مفعولیة باشد کما یراد من المصادر تارة
معنی الفاعل و تارة معنی المفعول و وجود بمعنی حاصل بالمصدر که منشأ انتزاع ست اصل منشأ انتزاع معنی فاعلی و معنی مفعولی ست
پس ثابت شد که هیچ شی از نسب اضافات کونیه با هر موجود اقرب از وجود نیست بلکه وجود ست که موجود ست فافهم نحن اقرب الیه
من حبل الورید درین آیه کریمه کلام سبحانه [illegible] تعظیم ست که و کجا و [illegible] هم اندرونی با حفظ جمعیت همه
اسما و صفات [illegible] بذات [illegible] همه اسما و صفات [illegible] هم بالانسان [illegible] جامع ست [illegible] گردن [illegible]
مذکور [illegible] قرب بندگان ست [illegible] حقیقی قرب بندگان [illegible] مراد از قریب بودن او سبحانه

بجمیع اسما و صفات باحضرت انسان ظهور تجلیات همه اسما و صفات ست درین مظهر جامع چنانچه بدیگر مخلوقات نسبت ببعض صفات اقرب ست و نسبت ببعض ابعد مثلا با فرشتگان نسبت بصفات تنزیهیه و تقدیسیه که سبوحیة و قدوسیة باشد اقربست دیهم یسبحون الله بحمده و یقدسون له و نسبت بصفات تشبیهیه که غفاری و قهاری ست ابعد که لا یعصون الله ما امرهم و یفعلون ما یؤمرون و علی هذا القیاس بانواع همه مخلوقات نسبت ببعض صفات قریب ست و نسبت ببعض بعید و بنوع انسانی باهمه صفات قریب ست و مراد ما از انسان اینجا نوع انسان ست نه افراد آن زیرا که بلحاظ افراد و اختلاف ازمان و اوقات بعض مردمان بتجلیات جمالیه اقرب اند و بعض بتجلیات جلالیه اقرب و بعض از رحمت او دور اند چنانچه کفار در آخرت و بعض از غضب او محفوظ اند چون اخیار در دنیا و عقبی حاصل آنکه انسان که عالم صغیره ست جلوه گاه تمام تجلیات صفاتیه و اسمائیه حق تعالی ست اجمالاً باعتبار خوردی جسد و صورت نوعیه اش چنانچه مجموع عالم که انسان کبیره ست تجلی گاه همه جلوه های اسمائی و صفاتی اوست تفصیلاً بلحاظ کلانی جسم و صورت جنسیه اش و اسناد هر معلولی از معلولات بعلتی از علل که کرده می شود اول منسوب بطرف وجود می گردد ثانیاً ذهن انتزاع ماهیات نموده مضاف بآنها می نماید یعنی اضافت هر یک معلول ازین معلولات معلومه بهر یک علة ازین علل مجازیه که کرده می شود اول از روی حقیقت منسوب بسوی نفس الوجود می گردد و ثانیاً قوت مدرکه در ذهن خود انتزاع ماهیات کرده این اضافت فاعلیة بطریق مجاز مضاف باین حقائق منتزعه می کند

تذییل نزد اهل کلام موجود ماهیات اند و وجود امر منتزع ست که انتزاع کرده می شود از ان ماهیات و پیش محققین موجود وجود ست و ماهیات منتزعات اند که انتزاع نموده میشوند از ان وجود که حقائق را حضرت وجود بوجود می آرد و الا ماهیت محض امر معقول ست بمعنے عدمی حاصل آنکه ایجاد اشیا و افعال در حقیقت مستند بحضرت وجود ست تعالی شانه و جلت قدرته و اینکه مجازاً استناد ایجاد بعض اشیا و اکتساب بعض افعال بطرف بعضے از حقائق موجوده می کنند بسبب ظهور نور وجود ست درین مظاهر منوره و در اصل فعلیة همان یک فاعل ست که در مظهر جزئی بفعل جزئی و در مظهر کلی بفعل کلی مشهود می گردد و الا مفهوم ماهیة بنظر بذات خود امری ست معدوم مگر ماهیتی که وجودش عین اوست جل جلاله پس حقائقی که خود بانفسها معدوم باشند چگونه موجد موجودات گردند که عدم مبدا آثار خارجیه نمی تواند شد فافهم سوال اگر گفته شود متفرع فاست که وجود خیر محض ست و عدم شر محض و وجود مبدأ هر خیر و کمال ست و عدم منشأ هر نقص و شرارت پس از کجا که عدم مبدا آثار خارجیه نمی شود جواب آنچه بزرگان نوشته اند صحیح و مسلم ست لیکن این نافهمان حاصل کلام محققان نمی فهمند و در اذهان خود عدم راهم وجود ثابت کرده آنرا شر محض می پندارند و منشأ هر نقص و شرارت می انگارند چنانچه وجود را خیر محض شنیده مبدأ هر خیر و کمال گمان می برند و حالانکه این موجودیة وجود که در افهام این ناقصان می آید معنی عدمی ست پس نصیب چنین بی بصران غیر از الفاظ از عبارات اکابر هیچ نیست هرگز پی بمعانی نمی برند و مطلق مرادات را ادراک نمی کنند بزرگان که وجود را خیر و عدم را شر فرموده اند مراد آنست که هر چه موجود ست خیرست و شر معدوم و آنچه وجود را مبدأ هر خیر و کمال و عدم را منشأ هر نقص و شرارت گفته اند منظور آن نیست که عدم نیز امر وجودی ست و مبدأ شرور و نقائص موجوده بلکه مقصود از ان آنست که موجب اعتبار خیریت همه خیرات و کمالات حیثیة وجودی آنهاست و باعث امتیاز شریت شرور و نقائص حیثیت عدمی اینها مثلا علم که وجود ادراک ست خیر و کمال ست و جهل که عدم وجدان ست شر و نقص

پس ثابت شد که وجود مبدأ هر خیر و کمال ست و عدم منشأ هر نقص و شرارت سوال اگر گوئی که چنانچه علم را وجود و ادراک
می گویند همچنین عدم نایافت هم می توان گفت و جهل را چنانچه عدم وجدان می گویند همچنین وجود نایافت هم می توان گفت پس
باین اعتبار وجود را مبدأ نقائص و شرور هم توان خواند و عدم را منشأ خیرات و کمالات **جواب** علم که معنی ایجابی ست و از
امور وجودیه آن را بنفی معنی منفی تعبیر کردن صریح ناملائم ست مع هذا عدم نایافت که سلب معنی سلبی ست داخل ایجاب ست و
از امور وجودیه که سلب السلب ایجاب پس برین تقدیر نیز وجود مبدأ خیر و کمال شد نه عدم و همچنین جهل که معنی سلبی ست و
از اعتبارات عدمیه آن را باثبات معنی منفی بیان نمودن بالبداهة نامربوط ست مع ذلک ایجاب معنی سلبی داخل سلب ست
و از اضافات عدمیه که ایجاب السلب سلب پس باین اعتبار هم عدم منشأ نقص و شرارت شد نه وجود و فتقل بالجمله چون معلوم
نمودی که حقائق ممکنه بیش از مفهومات نیستند و فاعل فی الحقیقت کسی ست که وجود او عین حقیقة اوست جل سلطانه و این فاعلان
مجازی فاعلان اعتباری اند نه حقیقی پس بفهم سر این کریمه که الله خلقکم وما تعملون حق سبحانه درین جا چنانچه اسناد تخلیق موجودات
بجوهر خویش نموده همچنین اسناد تخلیق اعمال اینها نیز بخود فرموده زیرا که معطوف در حکم معطوف علیه می باشد پس خلق اعمال هم بعینه مثل
خلق این عاملان مجازی آنهاست نه آنکه بعضی گمان برده اند یعنی تخلیق عمل منسوب باختیار حق ست و ارتکاب عمل متعلق باختیار عبد
زیرا که فعل و انفعال از مقوله عرض ست و وجود اعراض هر آن متجدد باشد پس عمل که فعل ست تخلیق او مقدم بر ارتکاب او نتوان
شد بلکه همان ارتکابش تخلیق اوست و لا مغایرة بینهما مگر اینکه از لفظ ارتکاب اضافه عمل بطرف عامل در رنگ اسناد و قیام عرض
بموضوع خود معلوم می شود و از لفظ تخلیق اضافت خلق بجانب خالق مانند نسبت صانع و مصنوع مفهوم می گردد پس اگر بلحاظ
این اعتبارات اعتباریه او را مجازاً نسبت ارتکاب عمل بعبد منسوب سازند و اضافت خلق عمل بحق مضاف کنند اولی و انسب ست
اما از روی حقیقت و نفس الواقع معامله لا حول ولا قوة الا بالله ست وما تشاؤن الا ان یشاء الله و مفصل بحث این مطلب در شرح
واردی که در بیان جبر و اختیار ست بالا گذشت غرضیکه در اصل نسبت فاعلیه مخصوص باوست ممکنات که فی انفسها مفعولات و
مصنوعات حق اند فاعلیه در اینها کجاست فاعل فی الحقیقت همان ذات یکتاست وحده لا شریک له ذات بی همتای واجب
تعالی چون در وجود شریک ندارد و در صفت فاعلی که مختص بمرتبه وجوبی ست کرا شریک سازد ومن یدع مع الله الها آخر لا برهان له
به الحق که اوست الله بحق و فاعل مطلق بکلمه لا اله الا الله مانند نفی آلهه باطله نفی این همه فاعلان اعتباری کرده اثبات الله تعالی فاعل
حقیقی باید نمود و چون کفرهٔ فجره منحصر تعدد آلهه و تکثر فاعلین نباید بود و هر که ادعای اثبات فاعلیه ممکنات بالاصالة نماید و شریک
در فاعلیه حق قرار دهد نیست برای ثبوت مدعای او برهان و دلیل نه عقلی و نه نقلی و من یسند الحول والقوة الی المخلوقات لا یؤذن له بالکلیه

اگرچه باعتبار کلیه صادر اول تعین اول ست که حقیقت محمدیه باشد علی صاحبها الصلوة والسلام اما چون کلی در جزئیات شمول دارد
که افراد او بند هر چیز صادر اول ست منظور از کلیه کلیة اینجا معنی احاطه و شمول حقیقة محمدیه ست بهمه حقائق مخلوقات و برتری آن مرتبه
ازین همه مراتب نه صرف مفهوم کلیه که بیش از مفهومی نیست و از لفظ جزئیات مراد حقائق ما تحت اند نه بعینه مفهوم جزئیات که افراد
کلی خود می باشند و کلی جزء در اینها موجود می باشد برای فهمانیدن این مثل آورده شد تا بسهولت در فهم آید و دریافت شود که چنانچه
مفهوم کلی در جزئیات خود و افراد خویش سائر و دائر ست همچنین فیض حقیقت محمدیه در همه حقائق شامل و بهمه اشیا محیط ست و منظر

بحیثیتهٔ شمول این مرتبه هر چیز و هر شئ صادر اول ست و اگر این صلاحیت در هر شئ نمی بود و حقیقت مذکوره علی صاحبها الصلوة
والسلام هر جا شمول نمی بود هیچ چیز بوجود نمی آمد لولاک لما خلقت الافلاک زیراکه چنانچه وجوب بالذات نصیب واجب تعالی ست همچنین
امکان بالذات نصیب هر ممکن ست و همین معنی امکان بالذات قابل تجلی وجوب بالغیر شده چنانچه وجوب بالذات باعث ظهور موجودیت
گشته پس همه جا موجودیت بالذات حق تعالی ست که در آئینهٔ غیریت ممکنات ظاهر شده و امکان بالذات حقائق ممکنه هست که بلا حجاب
آئینه دار پرتو وجوب بالغیر گشته و اگر این صلاحیت قابلیتهٔ مطلقه که نزد صوفیه معبر بحقیقتهٔ محمدیه هست در هر شئ شامل نمی بود البته
هیچ شئ موجود نمی گشت پس همان یک حقیقهٔ صاحب لولاک ست که محیط همه اراضی و افلاک ست و هی کالکرسی لعرش الالوهیته
والرحمن علی العرش استوی و وسع کرسیه السموات والارض ولا یؤده حفظهما و هو العلی العظیم سبحان الله و بحمده الله را با محمد
کار ست و محمد همه جا آئینه دار قال علیه الصلوة والسلام اتانی جبرئیل فقال ان ربی و ربک یقول لک تدری کیف رفعت ذکرک
قلت الله اعلم قال لا اذکر الا ذکرت معی غرضکه عجب معیت آلهی و قرب رسالت پناهی ست که هر وقت و هر جا ظاهر و هویدا ست
و محمدیتهٔ خالصه چون آفتاب روشن و پیدا هر تشخص را از نور او پیرایه هست و شمع وجودش قامت بی سایه تشخص هر موجود را از فیض
این نور محمدی پیرایه است که هو من نور الله والخلق من نوره و شمع محمدیه خالصه قامتی ست بی سایه و لا اخفائی شدهٔ ظهوره
یعنی چنانچه سایه شمع هیچ طرف نمی افتد و قامت منور آن سرور سایه در ظاهر هم نداشت همچنین منصب محمدیتهٔ خالصه در بواطن
محمدیان خالص همان قسم روشن ست و مطلق شائبهٔ ظلمت امتزاج انانیه با خود ندارد بلکه اکثر صاحبان محمدیتهٔ ممتزجه را ببرکت
خویش بجانب خلوص می آرد الحمد لله ثم الحمد لله یا رسول مختار توئی همه جا ناصر و یار رباعی ای معنی حق مبین از صورت تو پر روشن
همه عالم شده از ظلمت تو پر هر گز نبود روز قیامت را شب گر سایه ندارد چه عجب قامت تو پر مراد از کلمهٔ معنی حق مرتبهٔ ذات و صفات
و اسماء آلهیه هست و هم امر حق و اسلام که الاسلام حق والکفر باطل و از لفظ صورت منظور تشخص محمدی ست هم شرع شریف آن
سرور علیه السلام و از روشن شدن عالم صلاح یافتن اهل عالم و رفع ظلمت فساد از عالمیان و از کلمهٔ طلعت ظهور طریقهٔ محمدیه
که رافع ظلمت فساد امتهٔ مرحومه و مصلح احوال فرق اسلامیه و منور بواطن محمدیان خالص شده حاصل آنکه در نعت آن سرور علیه
السلام می گوید که ای کسی که معرفت ذات و صفات و اسماء آلهیه و هم امر حق دین و اسلام ببرکت وجود مبارک و شرع شریف تو
ظاهر گشته و تمام عالم منور بنور حقیقت طریقهٔ محمدیه تو شده عجب نیست که قامت شریف تو سایه نداشت که قامت معشوق را قیامت
می گویند تو که محبوب پروردگاری البته که قامت تو سایه ندارد که روز قیامت را شب نیست و لطف مناسبته شب بسایه و جلوه
قامت بروز چون روز روشن ست

هو الله الصمد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی هدینا سبیله بالایصال و ارشدنا دلیله بالافضال والصلوة والسلام علی رسوله محمد علی الاتصال و علی آله و اصحابه
ذوی الافضال اما بعد فهذا الوارد السادس والستون هو المسمی بالموازین القسط انا وضعنا موازین القسط والعدالة فی

لتفریق الهدایة والضلالة بموازنة قواعد الشریعة المصطفویة وضوابط الطریقة المحمدیة لتوزن بها کمیة افعالکم واقوالکم وتعلم منها کیفیة اثقالکم واحمالکم من الخفة والثقالة فی الاهتداء والضلالة ویکشف علیکم سر ما تفعلون وما تقولون واذا کلتم الاعمال او وزنتم الافعال لا تخسروا فافعلوا ما تومرون به واجتنبوا عما تنهون عنه واذهبوا علی هذا الصراط المستقیم صراط الذین انعم الله علیهم من العباد المهتدین واسلکوا علی هذا الطریق القویم غیر طریق المغضوب علیهم والضالین لتعصموا عن الخسران وتحفظوا من النقصان ولا تکونوا منفعلاً بین یدی الله ورسوله فی یوم لا تظلم فیه نفس شیئاً وان کان فی القول باعتبار قلة کمیة وخفة کیفیة مثقال حبة من خردل او اصغر منها فی میزان العلم والامتیاز کما اخبر الله عزوجل بهذا حیث قال ونضع الموازین القسط لیوم القیامة فلا تظلم نفس شیئاً وان کان مثقال حبة من خردل اتینا بها وکفی بنا حاسبین ؁

وارد در بیان ہدایت وضلالت

ہدایت واضلال از صفات اضافیہ حق تعالی ست کہ متعلق باضافات مہتدین وضالین ست واہتدی وضلالت کہ در بندگان ظاہر می شود ظل آن ہدایت واضلال ست واین ہادیان اضافی کہ انبیا واولیا باشند واین مضلان مجازی کہ نفس وشیطان بوند مظاہر ہادی حقیقی ومضل حقیقی اند جل جلالہ وعم نوالہ قال علیہ السلام بعثت داعیاً ومبلغاً ولیس الی من الہدی شئی وخلق ابلیس مزیناً ولیس الیہ من الضلالة شئی وچون در اصل درین صفات مذکورہ تقابل ست در افراد ومظاہر آن نیز مقابلہ وخلاف بمیان آمدہ وابلیس رجیم مقابل آدم صفی اللہ علی نبینا وعلیہ السلام برپا گشتہ ونفس ہر بنی آدم بدشمنی او قائم گردیدہ واز معاونان انبیا واولیا علیہم السلام ملائکہ وعقول وارواح اند ومحسوب درضمن فوج ولشکر این برگزیدگان واز دگاران شیطان وابلیس نعوذ باللہ منہ طبیعت ونفس وہواست ومحسوب در شمار لشکر وفوج این دیو رجیم وہنگامہ جنگ وجدل این افواج وعساکر درمیدان ارض نوع انسانی ومعرکہ زمین اجساد بنی آدم در ملک ناسوت وعالم شہادت تا قیام قیامت باقی ست در بعض بلاد وقلوب بتصرف لشکر وفوج اہل ہدایت ست وبمحافظہ حاکم ان عبادی لیس لک علیہم سلطان این چنین بلاد از شر معاندان مامون ومحفوظ مطلق اند وہر آن از عالم غیب مدد وجنود لم تروہا باہل آن میرسد ودر حصار اسلم شیطانی آبادان وشادان اند وہم عباد اللہ الذین اصطفٰہم بالاصطفاء الخاص واللہ یختص برحمتہ من یشاء ودر بعض قریات صدور بتصرف لشکر وفوج اہل ضلالت ست وباحاطۂ علیہم دائرة السوء گرفتار وہرگز از تیہ ضلالت اہل آن بر نمی آیند وہر لحظہ در پراگندگی ویمدہم فی طغیانہم یعمہون پریشان وسرگردان می مانند وہم المنافقون الاخبثون والکافرون الضالون الذین لن یغفر اللہ لہم ابداً ودر بعض امکنۂ بواطن بعض اشخاص کہ گویا جای التقای سرحد جانبین ست بعض اوقات گذار لشکر ہدایت می شود وانوار خیر وبرکت ظہوری نماید وبعض اوقات گزار فوج ضلالت می گردد وآثار شر وظلمت بروز می کند وہذا حال عامة المومنین پس ساکنان این مقام کہ سالکان فی سبیل اللہ اند بیخود از شر معاندان وایذای دشمنان نمی باشند ایشان را ہر زمان خبردار باید بود وہر ساعت توسل بافواج ہدایت قوی باید کرد وقبل از آمد افواج ضلالت حتی المقدور در قلعۂ عمل بعزیمت باید گریخت ودر ال متاع تقوی واطمینان قلبی خود بحصار ایمان مستحکم واعتقاد جازم باید برد وشتاب بارکاب ففروا الی اللہ شدہ در حصن حصین صبر واستقامت قائم کردہ در بلد امین اخلاص ومحبت کہ من دخلہ کان امنا ست جاگرفتہ ونشیمن فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر رفتہ باید آسود وپیوستہ مشغول عبادات وریاضات ومجاہدات ومراقبات وتسبیحات باید بود واگر ناگاہ درانثای راہ افواج گمراہ نرغہ نماید دران حال

باستقلال ربنا افرغ علینا صبرا و ثبت اقدامنا وانصرنا علی القوم الکافرین همان جاعنان اسپ مدرکه گرفته در میدان فکر و تامل قائم
مانده تیر نسبت حضور و شهود را بدست ایقان نفسی گرفته کمان خضوع و خشوع را بقبضهٔ عجز و نیاز درآورده سوفار ذکر قلبی را بچلهٔ گوشه نشینی
آشنا ساخته کمان مذکور را بکشش جذبهٔ قلبی درآورده کلمهٔ لا اله الا الله خوانده کند لا حول و لا قوة الا بالله داده بطرف دشمنان باید پرتافت
که ان شاء الله تعالی این چنین حال ضعیف هم بران دشمن قوی غالب خواهد آمد واین جماعهٔ اشغال و اعمال قلیل نیز بران گروه لهو و لعب
کثیر غلبه خواهد نمود کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله والله مع الصابرین
عن عبید بن عمیر قال ان ابلیس قال یا رب اخرجتنی من الجنة من اجل آدم وانی لا استطیعه الا بسلطانک قال فانک مسلط قال یا رب
زدنی قال لا یولد له ولد الا ولد لک مثله قال یا رب زدنی قال صدورهم مساکن لکم وتجرون مجری الدم قال یا رب زدنی قال اجلب
علیهم بخیلک ورجلک وشارکهم فی الاموال والاولاد وعدهم وما یعدهم الشیطان الا غرورا فقال آدم علیه السلام یا رب قد سلطته علیّ و
انی لا امتنع منه الا بک قال لا یولد لک ولد الا وکلت به من یحفظه من قرناء السوء قال یا رب زدنی قال فان الحسنة عشرا وازیده
السیئة واحدة او امحوها قال یا رب زدنی قال باب التوبة مفتوح ما کان الروح فی الجسد قال یا رب زدنی قال یا عبادی الذین اسرفوا
علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً انه هو الغفور الرحیم و بدان ای سامع باخبر و ای ناظر بابصر که من پیش تو
کلیات و علامات امور هدایت و ضلالت بیان می نمایم و قواعد شناخت چیزها مرضی و غیر مرضی بتحریر می آرم تا بران قیاس همه جزئیات
آن را خود بخود و بتعلیم الٰهی خواهی دریافت و در تباهی و حیرانی چه سازم و چکنم نخواهی افتاد ایت المعروف واجتنب المنکر وانظر ما
یعجب اذنک ان یقول لک القوم اذا قمت من عندهم فاته وانظر الذی تکره ان یقول لک القوم اذا قمت من عندهم فاجتنبه ابن آدم
اطع ربک تسمی عاقلاً ولا تعصه فتسمی جاهلاً اتق المحارم تکن اعبد الناس وارض بما قسم الله لک تکن اغنی الناس واحسن الی جارک تکن
مومناً واحب للناس ما تحب لنفسک تکن مسلماً ولا تکثر الضحک فان کثرة الضحک تمیت القلب عن معاذ بن جبل رضی الله عنه قال اخذ
بیدی رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وسلم فمشی قلیلاً فقال یا معاذ اوصیک بتقوی الله وصدق الحدیث ووفاء العهد واداء الامانة
وترک الخیانة ورحمة الیتیم وحفظ الجوار وکظم الغیظ ولین الکلام وبذل السلام ولزوم الامام والتفقه فی القرآن وحب الآخرة والجزع من
الحساب وقصر الامل وحسن العمل وانهاک ان تشتم مسلماً او تصدق کاذباً او تکذب صادقاً او تعصی اماماً عادلاً وان تفسد فی الارض
یا معاذ اذکر الله عند کل شجر وحجر واحدث بکل ذنب توبة السر بالسر والعلانیة بالعلانیة پس باید دانست که اصل کلیه اینست که از هر جهة
توجه بنفس ناطقهٔ تو الی الله قوی شود و نسبت حضور و شهود و بهجت اطمینان و سرور حاصل شود و شرح صدر و بیخطرگی قلب میسر گردد و
طهارت ظاهر و باطن دران دست دهد و حسن معاش و معاد نصیب شود و نیک نامی و نیک انجامی بنظر آید و بر نفس و طبیعت احتمال
بار آن گران نماید و در باطن تو جمعیت و نورانیة افزاید و ایمان مستقیم بر رسول علیه السلام و اخبار قیامت و وحدانیة حق تعالی و صفات
بر کمال او و بر جمیع احکام شرعیه و امور دینیه میسر شود و تقویة اعتقاد تو در خدمت مرشد کند و دنیا را در نظر تو سهل و بی قدر گرداند و عالم
آخرت را یقینی ثابت نماید و حیات چندروزهٔ دنیاوی را در نظر تو بی اعتبار نماید و مرارت موت را در کام ایقان تو شیرین کند و تعلقات
و گرفتاری ماسوی را کم سازد و کمر همت ترا استحکام دهد و توکل و استقامت ترا قائم دارد و اخلاق و اوصاف ترا آراسته کند و اعمال و
افعال ترا حمیده و پسندیده گرداند و عزت و حرمت ترا رونق بخشد و قدر و منزلت ترا عند الله و عند الناس بافزایش آرد و باعث اجتماع

محمدیان پیش تو بد شود و موجب کثرت و افزونی و غلبهٔ اینها گردد و سبب خدمت کتب و ترویج مصنفات اکابر این طریقه شود و موجب
ابقای نشانهای قبور و مزارهای این بزرگان باشد و باعث فیض رسانی بندگان الهی گردد و حجة بالغه و برهان کامل برای اثبات
مقدمات مرقومهٔ اکابر این خانوادهٔ عالیه بود و موجب ادای حقوق باشد بیقین بدانکه عین هدایت ست و بی شبهه شب و روز در آن مصروف
و مشغول باش که دنیا و آخرت ترا یقینی مفید خواهد شد و نجات اخروی از آن بتصدق رسول کریم و رب رحیم نصیب خواهد گردید و تفصیل
کلیات امور ضلالت مقابل این کلیات امور هدایت ست یعنی از هرچه ترا غفلت رو نماید و بی توسلی و عدم آگاهی بحق سبحانه حاصل آید و باطن
را مکدر و پریشان کند و ضیق صدر و حدیث نفس و خطرات زیاده کند و ظاهر و باطن ترا ملوث بالواث و ادناث صوریه و معنویه نماید و
معاش و معاد ترا پراگنده و خراب کند و بدنام و بدانجام سازد و نفس و طبیعت بالطبع و بحرص بران میل نماید و در باطن تو پریشانی و ظلمت
پیدا کند و ایمان ترا بر رسول الله علیه الصلوة والسلام ضعیف گرداند و شبهات و ترددات در اخبار قیامت و دیگر امور دینیه بدل اندازد
و وجود حق تعالی را از منتزعات عقلیه فهماند و قائل وحدت وجود بطور ملاحده گرداند و صفات کمالیه حق تعالی را محض اعتبارات علمیه فهم
آرد و منجر بنفی صفات کند و حقیقة واحده منزه او را شامل و ساری در صور عالم چون شمول و سریان حقیقت کلیه طبیعیه در افراد جزئیه خود
بنماید نعوذ بالله من ذلک البلاء و باعث سستی اعتقاد در جناب مرشد شود و دنیا در نظر تو جمیل و عزیز نماید و عالم آخرت را حقیر تا بحدی در
ذهن تو کند و حیات فانی را پیش تو مغتنم گرداند هر قدر که باشد و احرص الناس علی الحیوة کند و موت را نزد تو ناگوار تر سازد و هر وقت
زیاده از حد متنفر از آن دارد و تعلقات و گرفتاری ما سوی را قوی کند و ترا سست و بی همت گرداند و در توکل و استقامت تو خلل اندازد
و اخلاق و اوصاف ترا خراب نماید و اعمال و افعال ترا غیر مشروع و ناپسندیده سازد و عزت و حرمت ترا در نظر مردم کم کند و قدر و منزلت
ترا عند الله و عند الناس بکاهد و باعث تفرقه و گریز جماعت محمدیه بد از تو شود و موجب قلت و کمی غلبهٔ محمدیان خالص باشد و سبب نابود
شدن و محو گشتن کتب و تصانیف ایشان بود و مانع ترویج آن شود نعوذ بالله من هذا الوبال العظیم و سبب تخریب مزارهای مقدس این بزرگواران
افتد یا مانع تزیین و تعمیر چنین اماکن متبرکه بود و باعث انسداد فیض این طریقه گردد و سبب تقویت ایراد بر کلام این برگزیدگان باشد و موجب
تلف نمودن حقوق شود بیقین بدان که عین ضلالت ست و بعذاب دنیوی و اخروی ازین گرفتار خواهی شد و هرگز در زیر شفاعت رسول
و رحمت حق تعالی نخواهی آمد مگر آنکه اگر قدری هم از ایمان و اقرار و اعتقاد و رسوخ در دل خواهد بود و آخر کار ببرکت آن از عذاب خواهی برآمد که خلود
در جهنم نصیب کفار محض ست و اگر ایمان و اعتقاد تو قوی ست و صداقت و رسوخ دلی بقوت داری گو درین امور مذکوره هدایت و ضلالت
از راه سهو و خطا تکاسل و تساهل و ارتکاب و اشتغال واقع شده و اصرار بران نداری ان شاء الله تعالی تو بنصیب خواهد شد و متنبه
خواهی گشت و مؤمن خواهی مرد و ایمان بسلامت خواهی برد و خطایا ببرکت محمدیة خالصه معاف خواهد شد که مخبر صادق علیه السلام
خود فرموده رفع عن امتی الخطاء والنسیان و اذا عملت سیئة فاتبعها حسنة تمحها و اذا عملت سیئة فاحدث عندها توبة السر بالسر والعلانیة
بالعلانیة و حق تعالی تشفی عاصیان نموده لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا و اگر ایمان تو ضعیف ست و اعتقاد قوی نداری
و سوای محمدیة خالصه بدیگر طرق میل خاطر داری و از طرف مرشدان خود خدا نخواسته منحرف شده بدیگر گدایان رو آری محمد علیه
السلام و محمدیان را بتو کاری نیست خواه از فرزندان و اقربا باشی خواه از آشنایان و روشناسان و هرچند که علم کسبی و عرفان
رسمی و اخلاق عقلی و عزت ظاهری و اعتبار عرفی و جمعیة دنیوی و طهارت بدنی و تقوای زاهدانه و درس عالمانه خواهی داشت هیچ

بکار نخواهد آمد و همه حبط خواهد شد ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء و من یشرک بالله فقد ضل ضلالاً بعیداً امید
قوی از جناب هادی حقیقی جل شانه و رسول کریم علیه السلام و مرشد بحق ایدنا الله بنصرة سره آنست که با همه محمدیان خالص چه در دنیا
و چه در آخرة معامله بفضل خواهند کرد و ضائع نخواهند ساخت و همه فرزندان و یاران را برین صراط مستقیم قائم خواهند داشت و او تعالی
خود حفاظة این کتب و تصانیف خواهد نمود که درین کتابها غیر از تبیین حقائق و دقائق کلام الله نیست و خود فرموده که انا له لحافظون پس حفاظة
این چنین کتب متعلق بحفاظة کتاب الله هست حیف از فرزندان و عزیزان که قدر این نعمت عظمای خانه خود ندانسته بدیگر اهل کتاب گردیده
شوند و از محمدیة بطرف عیسویة و موسویة رجوع نمایند و قصد وراثة خلافت موروثی خود گذاشته چون پسر نوح با بدان بنشینند و از
سواد اعظم محمدیة خالصه که ایشان از سلاطین این ملک اند در قریات دیگر و دهقانیان گریزند و نوکری عمال و فوجداران را پسندند و سیادت
خود را که ردای فخر ایشان ست پا انداز هر شیخ سازند و غیرت اصلی خویش را گم ساخته بی غیرتی نفسی خود را ظاهر کنند و کبریای علوی
خود را گذاشته در دنائت سفلی خود را افتند ای پست فطرتان نصیب ملوک اولو العزم یا تخت ست یا تخته بر مسند امارت فرود
نمی آیند و فرش وزارت پسند نمی نمایند ع شیر را بچه همی ماند بدو ٭ تو با سد الله چه می مانی بگو ٭ مدام در ظل حمایت و عاطفة و شفقت
و رحمة بزرگان خویش باشید و پای طلب را بخارستان جابجا مخراشید و موافق گفته و نوشته این اکابر عمل نمائید و استمداد از ارواح
طیبه ایشان جوئید و از باقی ماندگان این خاندان امانات خود را طلب کنید و خلفاء این طریقه را خزینه داران خود دانسته مال موروثی
خود ها را از اخذ نمائید و در آب تسلیمات در جناب بهائی که این ورثه بشما عطا فرموده اند بجا آرید و بلا واسطه غیر خود را اویسی آنها دانید و کسی
که ظاهراً و باطناً و نسباً و ارشاداً در میان شما و آن بزرگان واسطه افتاده و حق تعالی او را واسطه گردانیده وساطة او را قوی دارید که
زیاده باعث افاضه از ان جنابها خواهد شد و شما را هم همین نسبت اصیل بقدر استعداد نصیب خواهد گشت و همراه همان ذوات عالیات
محشور خواهید گردید ان شاء الله تعالی وا افسوس از یاران و داخل طریقان که قدر این عطیه کبرای خانواده خود ندانسته مانند قوم موسی
بأندک غیبت صوری گوساله پرستی اذواق نفسی و مواجید طبیعی دیگران اختیار کنند و از چشمه فیض محمدیة خالصه بر کنار افتاده در سراغ
امواج سراب دیگران تباه شوند و آخر کار بعد تگ و دوی بسیار تشنه لب بمیرند و ترو تازگی سرچشمه خود را فراموش کنند و جام بلاهل
پراگندگی دلی نوش کنند و هم مشربی به یهود و نصاری پیدا کنند و از محمد و محمدیان جدا افتند و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان
مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم ع پیش ازین هم رسم یاری بوده است ٭ دوستی را پایداری بوده است پس همه وقت مراقب قلب و
محاسب اوقات و اعمال و اقوال و محافظ احوال خود بوده طلب مدد از ارواح طیبه پیران خود نموده متوجه الی الله باید بود هدایة الٰهی و افاضه
رسالت پناهی علیه السلام مدام قائم و برقرار ست البته ترقیات ببرکت این طریق و یمن مطالعه این کتب نصیب خواهد گردید که حق تعالی
بعنایت بی غایت خویش درین کتابها چنان قوت ارشاد و تربیت و دیعت فرموده ست که هر که برسوخ و صداقت قلبی خوب فهمیده
خواهد خواند و قصد عمل موافق نوشته خواهد کرد امدادها از جناب الٰهی باو خواهد رسید و ترقیات نصیب خواهد گردید و برکت مطالعه
چون برکت صحبت شامل حال او خواهد شد و مستغنی از جمیع صحبتها خواهد گردانید و نسبت مع الله حاصل خواهد گشت و باب معرفت بر
قلب او خواهد کشود و اوضاع و اطوار او درست خواهد شد و اخلاق و اوصاف او آراسته خواهد گشت و یافت و فهمید او صحیح خواهد گردید
و اضطرار و حیرت او برطرف خواهد شد و جمعیت و اطمینان رو خواهد نمود و ایمان و اسلام قوی خواهد گشت و اعتقاد و محبت زیاده خواهد گردید

و آداب شرعیه بخوبی ادا خواهد شد و خوب خواهد زیست و خوب خواهد مرد و دنیا و آخرت او همه خوب خواهد شد ربنا آتنا فی الدنیا حسنة
و فی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار و هر که از هم طریقان از شما ناقص باشد از فیض رسانی او دریغ ندارید و هر که از شما کامل بود بلا کلفت از او
اخذ فیض کنید و افاضهٔ این فیض از همان یک مبدأ فیاض دانید و انانیت و نفسانیت را دخل ندهید و هر که از مرشدزادگان عارف و عالم و آگاه
و بر سر راه بود او را بی شبهه بجای مرشد تصور کرده همان آداب حضور بجا آرید و هر که غافل و جاهل و ناواقف از طریق خود بود اکرام او موجب
الطاف الحون لی نمائید و حتی الوسع به پند و نصیحت با ادب و پنهان پیش آئید و علم آموزید و فیض باطن به نیت خدمت مرشد رسانید و در ادا
قصور نکنید گویا این ودیعت او بشما حواله کرده اند و شما بیش از امانت رسان نیستید مالک او ست و شما خازن و هر که از ایشان چنان ناسعادتمند
شود که معاذ الله منکر بزرگان خود بود یا از طریقهٔ محمدیه برآمده در طریق دیگر داخل شود و به نیت اخذ فیض باطنی پیش دیگران برود همه برادران
و یاران از صحبت او کناره گیرند که او از ما نیست الی من سلک علی طریقی و اگر اخذ فیض علم ظاهری مثل صرف و نحو و غیره از دیگران هم نماید مضائقه
ندارد و در میان خدا و رسول با ارادهٔ فیض نسبت مع الله سوای بزرگان خود دیگری را شریک نگردانند و اگر چنین فرزند صادق الاعتقاد بی نسبت هم
ازین عالم رفت ما الله بجهت مرشد خود نسبت باطن خود را باو عطا خواهیم کرد ان شاء الله تعالی و اگر با نسبت خواهد بود این نسبت علاوهٔ آن خواهد
شد پس بموجب سنت رسول خود علیه السلام بشما می گویم که اذکرکم الله فی کتابی و اهل بیتی خذوا الکتاب بقوة واذکروا ما فیه لعلکم تتقون ولا اسئلکم
علیه من اجر الا المودة فی القربی و بدانید که خوبی برادران و فرزندان آنست که کالاصحاب گردند و مطلق پندار برادری و فرزندی ایشان نماند
و سوای رسوخ عقیدت و تبعیت و اطاعت و خدمت و محبت در اینها نبود و بالکل از توهمات همسری اخوت و ناز فرزندیت پاک شوند و هیچ گاه
سهولت و تکسل و غفلت و تعطل بشکرانهٔ ایشان نگردد و تخیل همخانگی و توهم یگانگی آتش شوق اینها را سرد نسازد و اطفای شعلهٔ طلب نکند و بتوهم
از اشکال نفسی نگرداند و بچنین دون همتی افگنده برستهٔ تضییع اوقات نغلطانند و انکار دستگیری بزرگان پای سلوک ایشان را شکست ندهد
و نخوت صاحب زادگی بر دار غرور نکشد و هوای مخدوم زادگی در دماغ پیچیده کم التفات بسوی یاران قدیم و دوستان صمیمی نمایند و گمان هیچکارگی
خود و نالائقی خویش از تحصیل علم و توفیق عمل باز ندارد و حتی الوسع مصروف در تکمیل نفس خود و تربیت فرزندان و یاران باشند و تا مقدور سعی
در تقویت دین و ترویج طریق و تدریس کتب و تعلیم سلوک بوده و با همدیگر بی خلاف و بی نفاق و با محبت و با اتفاق معیشت نمایند و کالاعضاء شخص
واحد فرمان بردار همان یک روح متصرف در بدن گشته خیرخواه یکدیگر بوده سلامت و عافیت همه را جویند و تمام عمر خود بر همین حالت قائم مانده
دم آخر هم بر همین صراط مستقیم بروند و داخل در جنت شوند ان شاء الله تعالی بتصدق خاتم النبیین و شفیع المذنبین صلوات الله علیه و علی آله و
اصحابه اجمعین و خوبی یاران و دوستان آنست که کالآل شوند و اصلا خیال بیگانگی و جدائی در ایشان نماند و غیر از ارادت و صداقت
و پیروی و تبعیت و خدمت و الفت در اینها نبوده و از توهمات غیریت و دوئی پاک شوند و هیچ وقت تداهن و تغافل و تساهل و تکاسل حجاب
ایشان نگردد و تخیلات جدا ماندن و غائب از نظر بودن فتور در نسبت حضور نیندازد و پردهٔ غیبت بروی اینها نیفگند و غافل از طرف
محافظت حال خود نسازد و در چاه ضلالت انداخته و آب افسردهٔ شوق غوطه ندهد و اعتقاد بر عنایت مرشدان سد باب سعی و جهد
ننماید و تکبر مقبولی پیران با مرشدزادگان پیش نیاید و دیدن ... در کوشش طلب علم و عمل بی همت نگردانند و حتی الوسع در تهذیب
اخلاق خویش و خیرخواهی صاحب زادگان و تکمیل صلاحیت دادن ایشان بلا عیب جوئی و خلاف مصروف بوده و با همدیگر صاف و یکتا
و دوستدار و با اتفاق باشند و تقویت دین و ترویج طریقه و تدریس کتب و تعلیم سلوک چون فرزندان نمایند و تمام زندگی خود را در همین امر

صرف کرده تمام و بهمین کار شوند و داخل در بهشت گردندان شاء الله العزیز بتصدق حضرت خیر المرسلین و شفیع المذنبین الی الصیین
صلوات الله و سلامه علیه و علی آله و اصحابه اجمعین بالجمله دنیا جای فانی ست و دل بستن بآن نادانی و آرام و راحت این عالم زحمت
و نقمت ست و عبرت و حیرت هر قدر که باشد نعمت و غنیمت شادی و غم این جهان بے اعتبار ست و اختیار این همه امور بدست قادر مختار
هر کرا بهر طرفے که خواهد راه نماید و بر هر که هر چه ازین امور خواهد کشاید و در تشتت کثرت انداختن نیز کار خدای اوست و بجمعیة وحدت آشنا
ساختن هم از پرده کشائی او هر کس را بهر جا رسائی ازوست و هر راه مسلوک برهنمائی او هر موجود را در قید اعتبارات انداخته و هر مخلوق را
مقید بنخودی او ساخته رباعی گر کشته عیشیم و گر غمزده ایم ٭ از دولت او در و باین عربده ایم ٭ زین پیش نداشتیم کاری با خویش ٭ از
راه نمائیش بنخود آمده ایم ٭ مراد از لفظ کشته عیش مصروف در عیش و دل داده بعیش ست و از کلمه غمزده همین اندوهگین و غمناک شده
که متعارف ست و لطف مناسبت الفاظ زدن و کشتن و مقابله عیش و غم ظاهر ست و منظور از لفظ دولت که مضاف ست بطرف کلمه
او کمالات وجودی و از کلمه او که مضاف الیه دولت ست مرتبه وجود و هم لفظ دولت بمعنی سبب در محاوره فارسی مستعمل ست چنانچه میگویند
فلانے بدولت فلانے چنین آرام یافت یا چنان رنج کشید یعنی بسبب فلانی چنین آرام یافت یا چنان رنج کشید و حرف ندا که ای باشد
از لفظ تخلص که منادی ست محذوف ست و مقصود از کلمه عربده اختلافات مقتضیات روحیه و نفسیه و طبعیه که باهمدیگر تضاد و
تخالف دارند که در نفع یکی ضرر دیگریست و این جنگ جهاد اکبر تا زندگی ست همه را در پیش ست و ملحوظ از کلمه زین پیش زمانه قبل از
تعلق گرفتن نفس مجرد ست با بدن عنصری و مراد از لفظ کار بخویش نداشتن بیخبر از ادراک هستی خود بودن و امتیاز کذائی بهم رسانیدن
و منظور از کلمه راهنمائی علم و شعور دادن و ضمیر شین که مضاف الیه راهنمائی ست راجع بطرف همان مرتبه وجود ست و مقصود از لفظ
بخود آمدن معاملات نیک و بد خود فهمیدن و صلاح و فساد خود دریافتن و امتیاز تشخص خود و ماعدای خود پیدا کردن ست حاصل
آنکه اگر مصروف در عیش و دل داده بامور تعیش هستیم یعنی عمر گران مایه را در مشتهیات طبعیه و نفسانیه صرف می سازیم یا اندوهگین
و غمناک از وجود مکروهات نفسیه و طبعیه ایم و نقد زندگی در گرفتاری اعتباری می بازیم در اصل بسبب ظهور کمالات وجودی حضرت
وجود در جنگ افتاده ایم و باب تنازع روح و طبیعت کشاده و الا قبل از تعلق گرفتن نفس ناطقه با بدن عنصری مارواح صرفه را مفصل
خبر از هستی خویش و امتیاز وجود کذائی خود و غیر خود هرگز نبود و چون ملائکه در مرتبه و ما منا الا له مقام معلوم بودیم و بموجب لا یعصون
الله ما امرهم و یفعلون ما یؤمرون بلا امتیاز عمل می نمودیم و جواب قالوا بلی موافق سوال الست بربکم بروز ازل دادیم و زبان حال در
جواب بهیچ سوال کشادیم و اکنون که این علم و شعور امتیازات متکثره پیدا کرده ایم و بیلاء معاملات نیک و بد مبتلا شده ایم و گرفتار
دریافتن صلاح و فساد خود گشته امتیاز تشخص خود و ماعدای خود بهم رسانیده ایم بسبب راهنمائی جمعیت حضرت وجود ست که انسان
مظهر جمیع کمالات وجودی و جامع همه شیونات اوست من یهدی الله فلا مضل له الله اسم مرتبه جامع جمیع صفات و مستجمع جمله کمالات
است بخلاف دیگر اسماء که دلالت بر یک یک صفت خاص می نمایند مثلاً سمیع دال بر همین یک صفت سمع ست و بصیر بر صفت
بصر و مرید بر صفت اراده و قدیر بر صفت قدرت و علیم بر صفت علم و حی بر صفت حیات و علی هذا القیاس هر یک اسم دال بر مدلول
خاص خود ست و اسم الله دال بر مرتبه الهیت که مستجمع این همه صفات ست و مراد ازین ذاتی ست که متصف باین همه صفات ست
بخلاف آن اسماء دیگر که مراد از ان هر یک ذات متصف بهمان یک صفت خاص ست پس کسی را که الله هدایت کرده هست یعنی

رهنمائی مظهریت جمیع کمالات فرموده و مظهر جمیع اسما ساخته نیست برای او گمراه کننده که ازین جامعیتش باز دارد و از مسند خلافتش
فرود آرد و ان هدی الله هو الهدی هدایت را دو معنی ست یکی ارائت طریق دوم ایصال بمطلوب ارائت طریق عبارت از نمودن راه است
بنادانان و بیان حقائق و معارف پیش ایشان تا از بیراهی براه آیند و از خطا باز مانده بسوی صواب گرایند و این هدایت مجازیه است
و ایصال بمطلوب عبارت از رسانیدن بمقصود ست و واصل گردانیدن بآن و این هدایت حقیقیه ست اما بمعنی اول عام ست که عرفا
را برای همین کار بوجود آورده اند و هادی خلق گردانیده اند که مدام برهنمائی گمراهان مصروف اند و همیشه بیان امور حقه پیش بندگان
خدا می نمایند تا باشد که از تیه ضلالت برآیند و بجانب سعادت گرایند و مظهر اتم این هدایت حضرات انبیا اند علیهم الصلوة والسلام که
بالاصالت صاحبان این منصب اند و مبعوث برای همین کار شده اند و بتبعیت ایشان خلفای مقتدی و ائمه هدی و اولیای اصفیا و علمای این راد
و حکمای مومنین و عقلای با یقین و صلحای مسلمین اند که بقدر منصب مرتبه و درجه و پایه و رتبه و حوصله و لیاقت خود حکم و امر و اخبار و اعلام و تعلیم
و تفهیم و نصیحت بعوام الناس می نمایند و اصلاح احوال ایشان می فرمایند و ارائت طریق موصل بمطلوب می کنند و چون که انتساب همه
افعال فی الواقع بهمان فاعل حقیقی ست این معنی اول هدایت که عام ست نیز فی الحقیقت بالعموم منسوب باوست تمت هدایته و عمت
ارائته که ایصال باین معنی مطلوب می نماید و ارائته این ارائت می فرماید و اما معنی ثانی از هدایت ای ایصال بمطلوب که خاص ست صریح بالخصوص
مخصوص بحق ست سبحانه و تعالی و چونکه ظهور هر امر بوساطت مظاهر تقدیر الهی ست مظاهر هدایت مطلقه الهیه محسوب در عمل ایصال
و وسائط و وسائل وصول اند و بهانه برای اصطفا و قبول اما در اصل او تعالی نظر او هدایته ذات در همه افعال و صفات نیز وحده
لاشریک له هست هادی حقیقی اوست و بس و شریک هدایتش نیست هیچکس پس این مظاهر هدایت که ارائت طریق می فرمایند و بیان راه
هدی می نمایند بیش از مشاطگی نمی کنند قبول نسبت و ایجاب وصل اختیار معشوق ست مشاطه بر دل کسی از طرفین مختار نیست همین قدر
هست که سخنان جانبین ظاهر می سازد یعنی حسن و خوبی مطلوب پیش طالب بیان می کند و هم حال طالب بمطلوب التماس می نماید
و دعا می کند که سعی او مشکور شود و خانه هم آباد و معمور بود و اکثر عادت الله بر همین رسم جاریست که چون بکثرت سوال و جواب مشاطه
را می شنوند و او را درمیان می افکنند علامت قبول نسبت می باشد و آخر قبول می فرمایند همچنین در دل کسی که میل و رغبت صحبت اخیار
و محبت و ارادت این بزرگواران می افگنند و کلام این برگزیدگان بطیب خاطر و خلوص قلب می شنوانند و با اعتقاد تمام متاثر می گردانند
علامت آنست که او را قبول فرموده اند و نسبت مع الله میسر خواهد شد هم قوم لایشقی جلیسهم و اگر این کیفیت در باطن کسی یافته نشود و
هر وقت خار شبهه و انکار در قلب خلد و دل بطرف چنین صحبتها میل نکند و متنفر باشد نعوذ بالله منه علامت محرومی در دست
که جواب صاف ست **سوال** اگر گوئی این همه که گفتی راست و درست ست اما بچه طور امتیاز کرده شود که فلان مشاطه صادق ست
و راهی بمطلوب دارد و فلان کاذب و سخنان بی اصل بمیان می آرد که بسیار مشاطه پیشگان برای گرمی بازار خود همین قسم عمل
می نمایند و به بهانه پیغام و سلام خورد و برد می کنند و حاصل ایشان همین بسر بردن اوقات خود ست و بس نسبت چیست و مطلوب کیست
جواب الحق که بسا ابلیس آدم روی باشد و بتلبیس خویش اکثر بندگان را خراب می سازد اما علامت صداقت مشاطه آنست
که سوال و جواب او مربوط باشد و بوساطت او هر روز معامله روز افزون شود و راه رسل و رسائل و تحفه و تحائف کشاده و معامله
رسم و رسوم بمیان آید پس ان شاء الله تعالی یقین ست که بر وقت معین شادی هم خواهد شد و وصل بلا فصل رو خواهد نمود

واگر سوال وجواب نامعقول می نماید وگاهی نتیجه گفته او بظهور نمی آید وکسی از ان جانب نمی پرسد معلوم شد که کاذب ست
ودغا مید هد همچنین کلام عارفی که مطابق معقول ومنقول شنیده شود ومربوط باشد وتغیر کیفیت نیک از صحبت او در خود
بیافت آید وبرکت آگاهی واطمینان وتسکین وحضور ومعلوم گردد وراه علم ومعرفت کشاید وحالات وکیفیات خوش
بمیان آید در خدمت او اعتقاد بهم باید رسانید وباید دانست که البته از مطلع همین شخص خورشید وصول الی الله طلوع خواهد
فرمود ونهار قرب ومعیت تجلی خواهد نمود واگر چنین صحبت یافت نشد از قصور قسمت وطالع خود باید فهمید لیکن انکار وجود شریف
این بزرگواران نباید کرد که هیچ وقت زمانه از کاملان خالی نمی باشد هر روز شادیها در خانه هر دم می شود ومشاطگان انعامهای
بیکران می یابند چه شد اگر تو نا کد خدا ماندی ومراد از کلمهٔ انعام مشاطگان اینجا رحمة وبرکت وعنایت الهی ست که بحال مکملان حسب
ارشاد همه وقت شامل می باشد واگر کسی از نافهمان سوال کند که این الفاظ وصل وشادی ومشاطه نا ملایم جناب مقدس الهی و
نامناسب حضرات اکابر دین ست گوییم که الفاظ وصل وعاشق ومعشوق وکیفیت سرور وشادی بسیار شایع در کلام بزرگان ست
ووسیله شدن عرفا را تعبیر بمشاطگی کردن نیز امریست بلا محذور که مثالا برای تفهیم گفته شده مع هذا در خبر هم کلمهٔ عروس واقع گشته
وحدیث شریف نم کنوم العروس مشهور خواص وعوام ست مطلب ۲ در باب واز غصه برودت متاب کاری که باحوال نموده اند
الحمد لله که توفیق بیان آن هم باحسن وجوه عنایت فرموده اند واین معتقد ساختن واعتقاد در دل دیگری افگندن باختیار هیچ
کسی از بندگان نیست ونبوده ونخواهد بود که انک لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء گفته اند که این آیة دال بر معنی
ایصال الی المطلوب ست چنانچه آیة واما ثمود فهدیناهم فاستحبوا العمی علی الهدی دال بر معنی ارائة طریق ولهذا تعبیر از ضد هدی که ضلال
ست بعمی کرده که نابینائی را برهنمائی ودست داشتند وآنرا حق پنداشتند بمطلوب نرسیدند وگمراه گردیدند اما در آیة مذکوره که انک
لا تهدی باشد لطیفه الیست که حق سبحانه بحبیب خود علیه السلام می فرماید بتحقیق تو هدایت نمی کنی کسی را که می خواهی ولکن الله تعالی
هدایت می نماید کسی را که اراده می کند مراد ازین هدایت الی الرسول ست نه هدایت الی الله چه اصل هدایت که ایمان ست آن را دو جزو
ست یکی گرویده شدن بحق تعالی ومقر گشتن بوحدانیة او سبحانه دوم گرویده شدن برسول او ولب کشودن باقرار حقیة رسالت
او علیه السلام که مستفاد کلمهٔ طیبه لا اله الا الله محمد رسول الله همین ست پس چنانچه معرفت صحیحه حاصل کردن وراه بحق سبحانه پیدا
نمودن بی رهنمائی رسول علیه السلام میسر نمی شود ورسول علیه السلام همه وقت تبلیغ رسالات حق بمردمان می فرماید وباب توصل
الی الله می کشاید همچنین اعتقاد بحقیة رسول پیدا کردن وتوسل باو گرفتن بی عنایت حق تعالی حاصل نمی گردد والله یمن علیکم ان هداکم
واو سبحانه هر وقت هر کرا می خواهد بنوازش تبعیت واطاعت رسول خود می نوازد پس رسول علیه السلام چنانچه در ظاهر هادی
الی الله است همچنین حق تعالی در باطن هادی الی الرسول ست ورسول راه خدا بمردمان می آموزد که مظهر هدایت الهی ست وحق تعالی
توفیق تبعیت رسول خود عنایت می فرماید وبالله التوفیق پس حاصل کریمه آن شد که انک لا تهدی احدا الی نفسک باقرار حقیتک ولکن
الله یهدی من یشاء من عباده الیک بتصدیق رسالتک وجعله من المومنین فکما ان الرسول یشهد بالوهیة تعالی ویقول اشهد ان
لا اله الا الله کذا الحق سبحانه یشهد برسالته کما قال والله یشهد انک لرسوله وقال محمد رسول الله والذین معه اشداء علی الکفار رحماء
بینهم وان فکرت واسعت النظر فوحدة تعالی علی کل شیء شهید او علمت انه سبحانه هدی الاشیاء الی الوجود واوصل الحقائق

بحسب اقتضای آنها و حصول استعداد آنها المطلوبها چه مطلوب هر شی وجود آن شی است و ایصال بآن مطلوب جز از حضرت وجود نمی آید که موجد همه حقائق اوست تا که
شمس وجوب بر اعیان ممکنه نتابد ذره از ذرات کونیه پیدا نگردد و در معنی ثانی لفظ هدایت که ایصال بمطلوب باشد کلمه مطلوب را همه جا بلا تخصیص عام و مطلق
می نویسند و کسی تصریح باین معنی نکرده که آن مطلوب چیست و کیست زیرا که در معقولات منظور فقط بیان معانی کلیه است نه تعیین افراد جزئیه
پس تعریف هدایت بایصال الشئ الی الشئ المطلوب کرده اند کاری بتعیین ذوات هادین و تشخیص افراد مهتدین و تعیین امر مهتدی الیه ندارند هر که باشد
و هر چه بود اما چون مطلوب حقیقی حق تعالی است پس مراد ایصال بحق است و این جا توضیح اقسام مطلوب نوشته می شود و مطلوب هر شئ بیان کرده
می آید باید دانست که مطلوب بر دو قسم است یکی مطلوب ذاتی دیگری مطلوب اضافی و ذاتی هم بر دو قسم است وجوبی و امکانی و اضافی هم بر دو قسم است
داخلی و خارجی ذاتی آنکه شئ بی آن موجود نشود یعنی وجود و اضافی آنکه شئ بی آن تام و کامل نباشد یعنی کمالات وجودیه و وجوبی آنکه تقدم آن بر همه
اشیا واجب باشد و همه اشیا در ذوات خود بآن محتاج بوند یعنی وجود مطلق من حیث هو هو که عین ماهیت واجب تعالی است و امکانی آنکه بالفعل
اشیا بآن مکیف باشند یعنی وجود مقید که بمعنی کون و حصول است و همه اشیا را حاصل و داخلی آنکه در تشخص شئ دخل دارد چون دست و پا و
دیگر اعضا که آلات ظهور کمالات اند و این را داخلی متمم می توان گفت و دیگر آنکه متعلق بقوام تشخص شئ باشد چون ستة ضروریه و غیرها ضروریات
و لوازم بشریه و این را داخلی مقوم توان شمرد و خارجی آنکه منسوب بتشخص بود و مضاف بآن گردد خواه بنسبت قریبه خواه باضافات بعیده پس
این مطلوب خارجی نیز بر دو قسم است قریب و بعید قریب آنچه تعلق خاص بآن شئ داشته باشد و طلب قوی بآن جمع گردد و تفاوت مراتب
قرب و اقربیت بسیار است چون مخصوصان هر شخص و مطلوبان و مرغوبان و محبوبان هر کس و بعید آنچه تعلق عام بآن داشته باشد و طلب
ضعیف بآن شریک گردد و فرق مدارج بعد و ابعدیت بی شمار است چون اکثر موجودات عالم و ایصال باین همه مطلوبات کار خداوند تعالی است
و بس زیرا که وجود است که همه موجودات را بوجود می آرد ربنا الذی اعطی کل شئ خلقه ثم هدی [illegible] پرورش کننده است و آن مرتبه رحمت الابقا
باقی حقیقی است [illegible] پس مرتبه ابقا که ظل مرتبه بقاء ذاتیه است اول عطا خلقیت [illegible] خود می فرماید یعنی ماهیات را [illegible] وجود می سازد
بعد از آن ایصال آنها بمراتب مطلوبه اضافیه مذکوره می نماید اوست که همه را بصراط مستقیم هستی می کشد و هر آن از وجود هستی فیض وجود [illegible]
می رسد و ما من دابة الا هو آخذ بناصیتها ان ربی علی صراط مستقیم و این عبارت از [illegible] علی الاطلاق است و ناصیه پیشانی را گویند [illegible]
هیچ یکی از زندگان بارض مرتبه امکان [illegible] از حضرت واجب به پیشانی او که حیثیت وجوب بالغیر است گرفته بوجود می آرد تحقیق رب من بر راه
راست و استوار است و هر موجود بوجود او پاینده پس ارائه طریق نمودن اشیا است علمی ما هی علیه چنانچه آن سرور علیه الصلوة و السلام
فرموده اللهم ارنا حقائق الاشیاء کما هی و ایصال بمطلوب تبلیغ الاشیا بمبلغ الوجود کما قال علیه من الصلوات انماها و من التحیات
اکملها اللهم احسنت خلقی فحسن خلقی و باید که ضلالت را نیز بقیاس هدایت دو معنی باشد هر چند این نکته تازه است که تا حال کسی بآن متکلم
نگردیده اما اگر انصاف نمائی بسیار موجه و معقول است یعنی چون در هدایت و ضلالت مقابله و ضدیت است مقابل دو معنی هدایت دو حیثیت
ضلالت هم بیان کرده شود تا مقابله تام افتد یکی گم نمودن راه و گم گشتن حقیقت و آن همه ضالین مضلین را حاصل است مقابل هدایت
بمعنی ارائه طریق و اهتدا بمعنی انکشاف حقیقت که کار همه عرفا است و دیگر باز ماندن از مطلوب مقابل هدایت بمعنی ایصال الی المطلوب
که مختص بحق است سبحانه و این ضلالت که از داشتن و باز ماندن از مطلوب باشد یعنی مسلوب الوجود شدن نیز متعلق با ضلال خاص
اوست جل جلاله یضل من یشاء و یهدی من یشاء باید دانست که هدایت بمعنی متعدی است و بمعنی لازم از باب افتعال که اهتدا است

می آید و ضلالت معنی لازم ست و متعدی آن از باب افعال که اضلال ست می آید پس در اصل مقابله هدایت با اضلال ست و مقابله اهتدا
با ضلالت ست اما در متن که بر قیاس هدایت دو حیثیت ضلالت بیان نموده شد بلحاظ عرف ست که مقابله هدایت و ضلالت در گفتن مشهور
و شائع ست والحق که این هر دو حیثیت ضلالت که مذکور شد مقابل هر دو معنی هدایت یافت می شود اما باز ماندن از مطلوب که معنی ثانی ست
باختیار ممکنات نباشد چه مطلوب هر شئی بالذات وجود آن شئی ست و در وجود نیاوردن و بوجود نیامدن باختیار کسی نبود و این امر هم از
مقتضیات حقائق ممکنه نیست چنانچه متلبس الوجود گشتن و موجود ساختن نیز در اختیار کس نیست و این معنی از لوازم ماهیات امکانیه نه
ایجاد و اعدام هر موجود و ابقا و افنا هر مخلوق مختص بقدرت کامله اوست جل سلطانه ممکن بیچاره بذات خود هیچ از وجود و عدم نمیخواهد
که ممکن مسلوب الضرورة از طرفین ست و بذاته بی اختیار در جانبین حضرت وجود مطلق ست که گاه اینها را در ضمن مرتبه بشرط الشیئی
خویش گرفته هست نما می سازد و بصورت کذا و کذا ظاهر می گرداند و قابل اشارت هو و هذا می کند و گاهی در پرتو شعشعان مرتبه بشرط لا
خود گم ساخته ناپیدا می نماید و از انظار مختفی می فرماید و لائق تعبیر لیس و لا می سازد و این هر دو وجود و عدم که در ممکنات ظاهر می شود و معبر
هست نمائی و ناپیدائی ست اعتباری ست نه حقیقی وجود حقیقی وجود ست و عدم حقیقی عدم و این موجودیة اعتباریه و معدومیة اضافیه
ظلال مراتب بشرط شی و بشرط لا شی وجودی ست که در رنگ وجود و عدم ظاهر می گردد و او سبحانه هر کرا می خواهد از حقائق ممکنه هدایت
بطرف وجود کذائی می کند و یخرجه من ظلمات العدم الی نور الوجود ولا ان یجعله الوجود و هر کرا می خواهد از وجود کذائی باز میدارد ولا ان یجعل
الموجود عدما پس این اضلال هم مثل هدایت یعنی ایصال بمطلوب مختص بحضرت اوست جل برهانه لا هادی الا هو و لا مضل الا هو و من یضلله
فلا هادی له اینجا ضمیر فاعل راجع بطرف اسم الله ست و تاویل این آیة نیز مقابل تاویل آیة مذکوره من یهدی الله فلا مضل له است که بالا گذشت
غرضکه هدایت و ضلالت نیرنگ رعنائی اوست یعنی مظهر اسما متقابله او که اسم هادی و مضل باشد و از کلمه رعنائی مراد تغایر اضافیه و
دو رنگی تقابل اسمائیه ست که باعث زیبائی و ظهور مرتبه جامعة الالهیه ست و نمود کثرت شعبده یکتائی او که ذکر اعداد هم باعث ظهور کثرت وجود
واحد می باشد و نمود کثرت را بلفظ شعبده برای آن تعبیر کرده شد که کثرت در خارج موجود نمی باشد در خارج موجود واحدات اند بلکه واحد
که مفهوم وحدات هم معنی کثرتی ست فافهم انه ادق از تفصیل باجمال در آ یعنی از کثرت بوحدت میل نما و نظر بر خویش کشا که راهی مختفی از
وحدت نفسیه تو بطرف وحدت ذاتیه حق تعالی هست تا محروم از بساط قرب نمانی و شتاب بمطلوب فائز گردی و خود را هلاک بادیه
بیرنگ دانی و خراب اعتبارات موهومه نشوی و در مرتبه ضلالت ندوی من عرف نفسه فقد عرف ربه رب پرورش کننده ست
پس کسی که کیفیت پرورش نمودن نفس خود برای خویش خواهد فهمید آنزمان خواهد دریافت که رب رحیم من از من هم زیاده بطرف پرورش
من متوجه است بلکه نفس من بسبب همان مظهریة ربیة اوست که چنین مصروف در پرورش من ست پس منم که آئینه دار رب خویشم و اوست
همه وقت در پیشم رباعی عمریست که چون زلف پریشان خودیم ؛ چون غنچهٔ گل سر بگریبان خودیم ؛ تا جلوهٔ یار جلوه گر شد در ما ؛ آئینه صفت
همیشه حیران خودیم ؛ یعنی از مدتی که سودا در یافت حقیقت در دماغ ما پیچیده است مانند زلف خوبان در موشگافی معاملات خود پریشانیم و در
همین پریشانی حسن دیگر بهم رسانیده ایم و مانند غنچهٔ گل سر تفکر خود بگریبان خود شناسی برده ایم والحمدلله که از زمانی که جلوهٔ کشف حقیقت
در باطن ظهور نموده و او سبحانه تجلی خاص فرموده مانند آئینهٔ حیران در کار و بار خودیم یعنی خود را ساده محض می بینیم و این همه کشف اسرار و
دقائق و معارف و حقائق که بظهور می آید بسبب توجه خاص و عنایت مختص الهی ست که مجال بندهٔ خود هیچمدان دل داشته والله یختص برحمته من یشاء

هو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی ہو بالحمد حقیق وبالاجابۃ یلیق والصلوۃ والسلام علی رسولہ الہادی الی الطریق الوثیق وعلی آلہ واصحابہ اہل التحقیق والتصدیق

اما بعد فہذا الوارد السابع والستون ہو المسمّی بغایۃ التحقیق غایۃ الامر ہو نہایتہ والتحقیق ہو احقاق الامر الحق فی الواقع واظہار الحکم الثابت فی نفس الامر واثبات المسئلۃ بدلیلہا واعلام حقیقتہا فلما کان الوجود منتہی الموجودات باعتبار رجوع کل من العلل والمعلولات الیہ وکان العدم ذاتیا فی الممکنات وغایۃ المحدثات الفانیات سواء کانت حادثۃ بالذات او بالزمان باعتبار میلہا الی انقضاء الزمان او تغیر صورتہ النوعیۃ او فناء الذی کان ذاتیا فیہا فسمی ہذا الوارد بہذا الاسم بلحاظ بیان تحقیق الوجود والعدم ومراتبہما فیہ بنہایۃ التدقیق وباللہ التوفیق

وارد در تقابل وجود و عدم و شرح بعض مطالب کتاب مستطاب حضرت نالہ عندلیب کہ از مصنفات حضرت قبلہ گاہی ست دامت برکاتہ

منشأ ظہور ہمہ مفہومات و مبدأ وجود جملہ موجودات ہمین حیثیت مقابلہ وجود و عدم ست زیرا کہ چون تصور ماہیت چیزی کردہ می شود بے اختیار دو نسبت حکمیہ از دو جانب آن حقیقت نیز برپا می گردند وجود و عدم نسبت تقابل خود آن امر معقول محض را بطرف معنی تصدیقی جانب خویش می کشند و قابلیت صادق آمدن انہ موجود او لیس بموجود در آن ماہیت جلوہ می نماید پس اگر ثابت ست در آن ماہیت معنی وجودی ومسلوب ست معنی عدمی ظہور می فرماید معنی تصدیقی بانیکہ انہ واجب وہو واجب الوجود فقط و منکشف الحقیقۃ الواجبیۃ تعالت وتقدست واگر ثابت ست در آن ماہیت معنی عدمی ومسلوب ست معنی وجودی مفہوم می شود معنی تصدیقی بانیکہ انہ ممتنع وہو لازم العدم واگر ثابت ست در آن ماہیت احتمال معنی وجودی و عدمی ہر دو ظاہر می گردد معنی تصدیقی بانیکہ انہ ممکن ولیس بضرورۃ شئ من الوجود والعدم واگر یافتہ شود در آن ماہیت وجود بالفعل مع امکان عدم حکم کردہ می آید انہ موجود ممکن واگر یافتہ شود در آن ماہیت عدم بالفعل مع امکان وجود حکم نمودہ می شود انہ معدوم ممکن وعلی ہذا القیاس ظاہر می گردند ہمہ موجودات و مفہوم می شوند جملہ مفہومات در ضمن ہمین تقابل وجود و عدم و جمیع تصدیقات سلبیہ داخل در تحت معنی عدم مطلق اند و محسوب در عدمات اعتباریہ و تمام تصدیقات ایجابیہ داخل در تحت معنی وجود مطلق اند و محسوب در وجودات اضافیہ و تصور نفس الوجود ہمین تصدیق نفس الوجود ست والتصور والتصدیق متحدان فی ہذہ المرتبۃ وتصدیق معنی وجودی بانہ موجود داخل در مرتبہ بشرط الشئ وجود ویست و تصور نفس العدم ہمین تصدیق نفس العدم ست بلا شبہۃ آن والتصور والتصدیق ہہنا متحدان ایضا وتصدیق معنی عدمی بانہ معدوم منجر بطرف مرتبہ لا بشرط شئ وجودی ست و مرتبہ نسب و اضافات اعتباریہ و تصورات و تصدیقات اضافیہ منتقل از یک جانب بجانب دیگر میگردند و از طرفین بطرفی دیگر بجہت تقابل وجود و عدم بالعکس محسوب می شوند چنانچہ ایجاب سلب انہ موجود است می گردد و محسوب در تحت وجودی شود و سلب ایجاب از مسلوبات ست و داخل در تحت عدم و تصور العدم معدوم من التصورات الوجودیات مع انہ لیس من الموجودات و تصور الوجود لیس بمعدوم من التصورات العدمیات مع انہ لیس من المعدومات و تصور العدم بانہ لیس بموجود من التصورات العدمیات مع کون العدم معدوما و تصور الوجود بانہ موجود من التصورات الوجودیات مع کون

الوجود موجودا والوجودی ما لا یکون السلب جزأ من مفهومه سواء کان موجودا اولا والعدمی ما یکون السلب جزأ من مفهومه سواء کان معدوما او لا فتلک النسب والاضافات والموجودات والمعدومات کلها اعتباریة وما صارت الموجودات وجودات والمعدومات عدمات وکلها ظهرت وامتازت فی مرتبة العلم بحیثیة تقابلها وعدت فی المراتب المتفاوتة المتقابلة باللطافة والکثافة والعلو والسفل وغیرها مع کونها متحدة فی مرتبة واحدة من الوجود لان الوجود الذی هو واحد فی حد نفسه لم یتکثر بکثرة تلک الحیثیات کما صرحت به فی الرباعی الفارسی من المتن رباعی هر پست و بلند واقف راز هم ست ❊ چون زیر و بم ساز بآواز هم ست ❊ این نغمه ظهور از تقابل دارد ❊ هستی و عدم زمزمه پرداز هم ست ❊ مراد از پست و بلند مراتب سافله و عالیه این موجودات اعتباریه هست و از واقف راز همدیگر شدن سریان اشتراک معنوی حضرت وجودست که فی حد نفسه معنی واحدست و در همه موجودات جلوه گر و تمثیل زیر و بم ساز برای فهمانیدن آورده شد یعنی چنانچه صدای زیر و بم با وجود پستی و بلندی آواز هم آواز می باشد همچنین مراتب علویه و سفلیه موجودات با وجود مراتب مختلفه اعتباریه در مرتبه واحده وجودی جمع اند و کثرت در صورت ست و وحدت فی الحقیقة و منظور از کلمهٔ این نغمه مجموع عالم موجودات ست و مقصود آنکه ظهور مجموع عالم و هر یک فرد آن بسبب تقابل اشیاء متقابله ست که الاشیاء تتبین باضدادها و مرتبهٔ هستی و عدم که اصل منشاء ایجاب و سلب همه چیزهاست زمزمه پرداز همدیگرست یعنی ممتاز از راه اعتبار یکدیگرست چه عدم از تصور وجود مقابل آن مفهوم می شود والا بذات خود عدم نیست و وجود باعتبار تصور مفهوم عدم موجود معلوم می گردد والا بذاته وجود وجودست نه موجود پس این موجودیة وجود که مرتبهٔ ظهور اوست ظاهر بلحاظ معدومیة عدم ست و معدومیة عدم که عکس مفهوم موجودیة ست معلوم بتقابل موجودیة وجود ست وهذا الحکم سار فی کل مراتب المعدومات الاعتباریة والموجودات الاضافیة وتظهر وتمیز بالتقابل پس بیان اقسام تقابل کرده می آید تقابل بر چهار قسم ست ووجه انحصار المتقابلین ان کان احدهما سلبا للآخر فان اعتبر فی السلب محل قابل لما اضیف الیه السلب فی الجملة فبینهما تقابل الملکة والعدم والا فتقابل السلب والایجاب وان لم یکن احدهما سلبا للآخر فان کان تعقل کل منهما بالقیاس الی الآخر فتقابل التضائف والا فالتضاد پس هر جا که تقابل در دو امر یافته خواهد شد بیرون ازین اقسام اربعه نخواهد بود و تقابل تضائف و تضاد و عدم و ملکه و ایجاب و سلب و تفریق تقسیم آن و تصریح انحصار باین طور نیز کرده می آید که تقابل درهمین اقسام منحصر ست زیرا که متقابلین امر وجودی خواهند بود یا نه یعنی آن دو امر که باهم تقابل وارند آن هر دو وجودی خواهند بود یا یکی امر وجودی خواهد بود و یکی امر عدمی پس بر تقدیر اول ای بر تقدیر بودن هر دو امر وجودی اگر باشد تعقل هر واحد از هر دو بر قیاس دیگر که اگر تصور یکی از آن هر دو کنی تصور امر دوم بالضرور باو کرده شود و تصور هر یک موقوف علیه همدیگر بود پس چنین متقابلین متضائفانند که باضافت یکدیگر ممتاز اند چون تقابل ابوة و بنوة که تصور پسر بی ملاحظه تصور پدر کرده نمی شود و تصور پدر بلا تصور پسر در ذهن نیاید یعنی لفظ پدر چنانچه دال بر ذات پدرست همچنان دلالت بر وجود پسر می نماید که او را پسر هست و لفظ پسر چنانچه دلالت بر ذات پسر می کند همچنین دال بر وجود پدرست وهما متلازمان فی التصور ولا ینفک تصور واحد عن واحد فقط الحمد لله ثم الحمد لله که پسر را با پدر و پدر را با پسر عجب معیتی ست که تصور یکی بی تصور دیگری ممکن نیست الهی چون در نسبت پدری و پسری این چنین معیت ثابت ست امید قوی ست بلکه یقین ست که من گنهگار را بروز قیامت هم از پدر بزرگوار من جدا نخواهی داشت و آنجناب را بکنیت ابو الولد مخاطب خواهی ساخت و مرا بخطاب ابن الامام خواهی نواخت و در ظل حمایت ایشان

تقاصیر مرا بذیل عفو خواهی پوشید و بی شبهه رحمة ربیت تو چون شفقت پدری خواهد جوشید که در رب و مربوب نیز همان نسبت تضائف ست
و شفاعت امر اکرموا اولادی الصالحون لله والطالحون لی شفیع خواهد شد و برکت الفاطمة بضعة منی شامل حال بنی فاطمه خواهد گشت و بنده
سیدوری و بنده نوازی مرتبه که از هفتاد مادر مهربان تر ست ظهور خواهد فرمود و باب عجب رحمت خاص خواهد کشود ان شاء الله
تعالی بتصدق رسوله الکریم علیه الصلوة والتسلیم و علی آله الکرام و صحبه العظام بالجمله بر سر مطلب ویم و گوییم که اگر در متقابلین وجودیین
نسبت مذکوره یافته شد متضایفان نامند کما مر و الا متضادان نامند یعنی اگر تعقل هر واحد از هر دو متعلق بتعقل دیگری نباشد متضادان نامند چون
تقابل سواد و بیاض که سیاهی و سفیدی متقابلین اند و هر دو امر وجودی اما تعقل یکی بر دیگری نیست سواد هم رنگی ست جدا و بیاض
هم لونی ست علحیده و تقابل در اینها تقابل تضاد ست و یکی ضد دیگری ست و بر ثانی این عطف بر جمله تقدیر اول ست که بودن هر دو امر وجودی
باشد یعنی بر تقدیر ثانی که بودن متقابلین ست امر وجودی اگر یکی ازان هر دو وجودی باشد و دیگر عدمی اما اعتبار کرده شود در عدمی محل قابل
برای وجودی چون عمی و بصر که در عمی چنانچه عدم البصر ست همچنین محل قابل برای بصر ست که حدقه چشم باشد و آنکه از شان او بصارت ست
موجود ست پس چنین تقابل عدم و ملکه ست و مراد از لفظ عدم امر عدمی ست و از لفظ ملکه امر وجودی و باین دو اعتبار این تقابل را عدم و
ملکه گویند کتقابل الحرکة والسکون لان السکون عدم الحرکة عما من شانه ان یکون متحرکا این مثال دیگر ست برای تقابل عدم و ملکه چنانچه
مثال عمی و بصر هم برای همین تقابل ست و الا یعنی اگر اعتبار نکرده شود در عدمی محلی قابل برای وجودی ایجاب و سلب ست ای تقابل
ایجاب و سلب ست چون تقابل وجود و عدم که وجود معنی ایجابی ست و عدم معنی سلبی و بدانکه اشیا متقابله با همدیگر یا تقابل فی القول
خواهند داشت یا متقابل در ذات خود خواهند بود و المتقابلان بالذات ان لا یجتمعان اصلا سواء کان بحسب الوجود و التحقق او بحسب
الحمل والصدق فی شئی واحد ای موضوع علی الاعتبار الاول او محل علی الاعتبار الثانی من جهة واحدة پس آنچه تقابل در قول دارد و آن ایجاب
و سلب ست و ایجاب عبارت از اثبات صفتی ست برای موصوف و سلب عبارت از نفی صفتی ست از موصوف والذی یخص هذا التقابل
الصدق والکذب و تقابل الایجاب والسلب یسمی بالتناقض و هو قد یطلق علی ما بین القضایا و یلزمه امتناع اجتماع المتقابلین صدقا و کذبا فی
نفس الامر کزید فرس و لیس زید بفرس و قد یطلق علی ما بین المفردات و هو ما بین المفهوم و رفعه فی نفسه کالفرسیة واللافرسیة قال الشیخ فی الشفاء
ان المتقابلین بالایجاب والسلب ان لم یحتمل الصدق والکذب فبسیط کالفرسیة واللافرسیة والا فمرکب کقولنا زید فرس و زید لیس بفرس فان
اطلاق هذین المعنیین علی موضوع واحد فی زمان واحد محال و من احکام الایجاب والسلب ان تقابلهما انما یتحقق فی الذهن او اللفظ مجازا دون الخارج
و ذلک فی الضمیر لا فی الوجود لان التقابل لنسبة و تحقق النسبة فرع تحقق المنتسبین و احد المنتسبین فی هذا القسم سلب و السلوب اعتبارات عقلیة اما عبارات
لفظیة فالنسبة بینهما اعنی التقابل انما کانت فی اعتبار العقل لا فی الواقع و آنچه تقابل در ذات خود خواهند داشت بر سه قسم ست یکی تضاد که
در اشیا متضاده می باشد و المتضادان هما الشیئان الوجودیان الذان ینافی کل واحد منهما صاحبه و لا یدور علیه و متضادین بر دو نوع اند
ذو وسط و غیر ذی وسط پس ذو وسط مانند سواد و بیاض که این هر دو ضد یکدیگر اند و در میان اینها وسائط اند از الوان مثل حمرت و صفرت
و غیرها و چون حلاوت و مرارت که در میان آنها طعوم دیگر اند مثل حموضت و ملوحت و عفوصت و غیرها و غیر ذی وسط مانند صحت و مرض برای
انسانیکه نقاهت را حالت ثالثه نمی دانند و هم برابر ست که باشد در میان متضادان غایت تباعد و خلاف چون در سواد و بیاض یا چنین
نباشد چون در حمرة و صفرة و قد یکون احد الضدین علی التعیین لازما للموضوع کالبیاض للثلج و السواد للقار و قد لا یکون و حینئذ اما ان یمتنع

خلو المحل عنهما کالصحة والمرض للانسان او یمکن کالنقل والخفة للافلاک و از خاصیت ضدین ست که اگر باشد یکی ازان هر دو جسمانی پس دیگری
نیز باشد در جسم و اگر باشد یکی از آنها در نفس پس دومی هم باشد در نفس و خاصیت دیگر آنکه اگر باشد ادراک یکی از آنها بحاسه پس دومی نیز ادراک کرده
شود بهمان حاسه مثلا سواد نمی باشد مگر در جسم و ادراک کرده نمی شود مگر بچشم همچنین ست حکم بیاض و علم نمی باشد مگر در نفس و درک
کرده نمی شود مگر بعقل همچنین ست حکم جهل و یکی تضائف که می باشد در اشیائی که از جنس مضاف اند و اضافت یکی بدیگری کرده
می آید فالمضافان هما المتقابلان الوجودیان ولا یتنافیان ویدور احدهما علی الآخر وتعقل کل واحد منهما بالنسبة الی الآخر کما فی الابوة
والبنوة و یکی عدم و ملکه وهما امران یکون احدهما وجودیا والآخر عدمیا ای عدما لذلک الوجودی سواء کان بحسب شخصه فی وقته کعدم
اللحیة عن الکوسج او لا فی وقته کعدمها عن الامرد او بحسب نوعه کعدمها عن المرأة او جنسه کعدمها عن الفرس او جنسه البعید کعدمها
عن الشجرة لکن یعتبر فیهما موضوع قابل لذلک الوجود فلعدم الملکة حظ من التحقق باعتبار انه عدم امر موجود وله قابلیة التلبس بمقابل هذا
العدم وهذا القدر من التحقق الاعتباری کاف فی تحقق النسبة فی الخارج فان لکل شیء مرتبة من الوجود ومرتبة النسبة فی الوجود هی کونها منتزعة من امور متحققة فی الخارج
ای نحو کان من التحقق وللعدم والملکة مشابهة بالضد والمضاف کلیهما وذلک ان العدم یضاف الی القنیة والقنیة لا تضاف الی العدم فیقال
عمی البصر ولا یقال بصر العمی وهما لا یجتمعان کما ان الضدین لا یجتمعان و هم از خاصیة عدم و ملکه است که اگر باشد یکی ازان هر دو جسمانی پس
دیگری نیز جسمانی باشد و اگر باشد یکی از آنها روحانی پس دیگری نیز روحانی باشد و این تفسیر تضاد و تفسیر عدم و ملکه که اینجا کرده شد
آنست که حکما در علم میزان و قانون بیان کرده اند و اما در الهیات اعتبار نموده اند در هر واحد از آنها قید دیگر نیز یعنی در متضادین بودن
آنها در غایة تباعد و در ملکه و عدم اینکه باشد عدمی سلب وجودی عما من شأنه ان یکون فی ذلک الوقت کعدم اللحیة عن الکوسج دون عدمه
عن الامرد پس هر واحد از تضاد و عدم و ملکه بمعنی اول اعم ست از هر واحد خود بمعنی ثانی عموم مطلق از مقید و تفریق ست باینکه تضاد مطلق
تسمیه بمشهور ست که مشهور ست فیما بین عوام فلاسفه و مقید مسمی بحقیقی ست که معتبر در علوم حقیقیه آنها ست و تفریق ملکه و عدم بالعکس ست
که مطلق را مسمی بحقیقی میکنند و مقید را بمشهوری باری این همه تقریر ضمناً بتقریب تقابلات بتحریر رسیده و آن همه ابحاث در ذیل آن
بنابر فائده ثبت گردیده والا منظور بالذات صرف بیان تقابل وجود و عدم و اظهار مراتب و حیثیات آنها ست بلکه از اثبات آن هم
بلحوظ تصریح و تنقیح دیگر مطلب و مدعا پس گفته می آید که چنانچه وجوب عین حقیقت وجود ست و واجب بالذات او ست همچنین امتناع عین
ماهیت عدم ست و عدم ممتنع بالذات چه وجود و وجوب در مرتبه ما به الموجودیة و ما به الوجوبیة که مرتبه منشأ انتزاع ست عین هم اند و ممتاز از یکدیگر
نه بلکه از هر دو لفظ مراد یک معنی ست همان وجود ست که خودش وجوب ست و وجوب خود همگی وجود و اطلاق کلمه واجب بالذات در جناب
قدس الهی بلحاظ وجود ذاتی و وجوب ذاتی ست باعتبار امتیاز هر دو حیثیت اعتباریه که منجمله شیونات ذاتیه حضرت وجود ست و لفظ
وجود و وجوب بلحاظ معنی مصدری دال بر مرتبه نسبتی از نسب و اضافتی از اضافات وجود حقیقی ست و شامل معنی کونیت و حصولیت که امر
منتزع ست و مفهوم عدم و مفهوم امتناع بالذات که مقابل نفس الوجود و وجوب بالذات ست همان در مرتبه مفهومیة خود ست و مضاف
بطرف ماهیات ممتنعات اعتباریه نمی شود و این محالات را که امتناع اضافی لاحق میگردد ظل آن مفهوم عدم و امتناع مطلق ست که منشأ
انتزاع معدومی و ممتنعی ست و حقیقت امکانیه که بیش از مفهومی نیست مسلوب الضرورة از طرفین ست و نظر بذات خود مقتضی هیچ امر
از وجود و عدم نیست موجودیة در او در ضمن وجوب وجود که وجود ظلی ست ظاهر می شود و معدومیة در وی بسبب لحوق امتناع اضافی

که ظل عالم حقیقی ست مفهوم می گردد و دال ان یا ینه نقش شود نه قابل موجودیت ست و نه لائق معدومیت و هر چند در وجود و عدم
واسطه نیست اما گویا مفروض در حد وسط ست واسطه آنرا گویند که بین بین دو امر باشد پس حقیقت امکانیه مرکب از وجود و عدم
نیست تا محسوب به واسطه گردد عدم عدم ست و وجود وجود ترکیب در اینها چه دخل دارد لیکن چون سلب ضرورة طرفین فی حد نفسه
در مفهوم امکانی تصور کرده می شود ایجاب اضافت طرفین در مقابل این نیز متصور می گردد و گو بالذات نباشد و هر واحد از انها بسببی
با و لاحق شود پس بلحاظ این لیاقت وجوب بالغیر و امتناع بالغیر گویا مفروض در حد وسط گفته آمد که تجلی گاه طرفین ست و بسبب
مناسبت جانبین مرآت ظهور مرتبه وجود و علامت کشف مفهوم عدم شده و حضرت وجود در موجودات ظاهر گشته و مفهوم عدم در
ممکنات یافته شده پس حقیقت امکانیه آئینه داری وجود و عدم می کند و هنگام موجودیت بجهت فیضان وجوب و وجود هست نامی شود
و وقت معدومیت از راه لحوق امتناع و عدم نیست مفهوم می گردد و در واقع موجود نیست مگر وجود و معدوم نیست مگر عدم و این موجودات
و معدومات اعتباریه مشهودات و مفهومات اضافیه اند که از مراتب معلومه خود قدم بیرون ننهاده اند و چنانکه حقائق موجودات
ممکنه واجب بالغیر اند ماهیات معدومه ممتنع بالغیر اند که اینها را وجود با انتساب نسبت وجوب حاصل می شود و عدم بلحاظ لحوق امتناع
لاحق می گردد و معنی وجود و عدم مغایر مفهوم امکان ست پس امکان مرتبه تجلی طرفین ست کما عرفت و امکان بر دو قسم ست یکی
خاص و یکی عام اگرچه بلحاظ خصوص مختص بحقیقت ممکنه ست چه امکان خاص که سلب ضرورة طرفین ست نصیب ممکن ست و ممکن
بذات خود مسلوب الضرورة از طرفین ست که وجود و عدم بود و معنی امکان خاص همین ست که ضرورة هیچ طرف نباشد پس معنی
امکانی اگرچه باعتبار خصوص خود مخصوص حقائق ممکنه ست اما از راه عموم شامل جانبین چرا که امکان عام که سلب ضرورة از یک
طرف ست در واجب و ممتنع نیز ثابت ست که در واجب سلب ضرورة طرف عدمی ست و در ممتنع سلب ضرورة طرف وجودی پس معنی
امکان عام همین ست که سلب ضرورة یک طرف بود پس امکان مطلق که شامل ست امکان خاص و امکان عام را بنظر باطلاق خویش
مشتمل مفهومات ثلثه ست که واجب و ممکن و ممتنع باشد پس گویا مجموع امکان که امکان مطلق ست بمنزله یک دائره است و امکان خاص
چون قطر ست که فاصل ست در میان قوسین آن و امکان عام بلحاظ سلب ضرورة طرف عدمی قوس وجوبی ست و امکان عام
باعتبار سلب ضرورة طرف وجودی امکان امتناعی ست و گویا ممکن در واجب و ممتنع حائل افتاده و از یک طرف آئینه داری
کمالات وجودیه کرده وجوب بالغیر حاصل نموده جلوه گاه همه خیرات گردیده مظهر اسماء حسنی شده که حدیث شریف احببت ان اعرف
فخلقت الخلق دال برین معنی ست و از یک طرف مقابله بعدم نموده معدومیت اعتباریه بهم رسانده و نقائص عدمیه را بخود مضاف
ساخته مانع انتساب نسبت شرور از جناب قدس الهی شده مقام امتیاز معنی وجود و مفهوم عدم گشته **سوال** اگر گوئی در کتاب مستطاب
ناله عندلیب حضرت قبله کونین ترقیم فرموده اند که آنچه بعضی از محققین نوشته اند که مرتبه صفات الهیه نیز بوئی از کون دارد این سخن
بر گوش محبان خالص گرانی می نماید پس تو که نسبت امکان عام در واجب اینجا بیان نموده گویا خلاف مرضی آنجناب ست نعوذ بالله
من ذلک التوهم **جواب** بعضی از محققین سابق جائی که نوشته اند مرتبه صفات الهیه هم بوئی از کون دارد از سیاق عبارت آنها
آنجا چنان مستفاد می شود که تا مرتبه صفات نیز گویا داخل کون ست پس اگرچه به نیت بیان تقدس ذات بحت گفته باشند این
تقریر البته نا ملائم ادب ست و مقرر بر گوش الهام نیوش آنحضرت گرانی میکرد الا کون لفظ ست و دیگر معنی جدا وارد و امکان

لفظی ست جدا و مراد ازان معنی دیگر که معنی اصطلاحی ست واین امکان عام در واجب تعالی من چه ثابت کرده ام که فی الحقیقت
ثابت ست و مصطلح همه عقلا ست و عدم ثبوت آن چه امکان دارد پس بیان امر واقعی چگونه آنحضرت نمی پسندیدند یا مرضی آنجناب را
خوب می فهمیم و ای ناظر کند بصر اینجا چه ترا هر جا که توهم خلاف در مطالب حضرت ناله عندلیب و مطالب این علم الکتاب رو خواهد نمود از راه
کوته نظری و نافهمیدگی تو خواهد بود این کتاب سراپا حلال مشکلات آن کتاب ست و موافق مرضی آنجناب که هرگز احتمال تفاوت و تجاوز
ندارد و اگر شعور داری این را وسیله فهمید آن ساز و بسوی دریافت حقیقت بتاز ابی بیت العلم و انا بابه پس هر مطلبی و تحقیقی که بی کم و
کاست مطابق کلام آن امام ست اگر تغیر و تبدیل الفاظ و عبارت دارد بنا بر توضیح و تصریح همان مرام ست و اگر چیزی متفرع بر آن
تحقیقات ست نیز منجمله تتمات ست چنانچه متممات افلاک که محسوب در مجموع ممثلات ست و اظهار و اشعار همین معنی ست آنچه اکثر
جاها در کتاب شریف خویش حواله بدیگر وقت و بدیگر عارف محمدی فرموده اند و تصریح و تتمیم آن امر متعلق باو نموده اند هر چند با لتعمیم
این خدمت تا قیامت جاریست و در عرفا محمدیان خالص ساریست لیکن بالتخصیص منظور و مافی الضمیر آنحضرت همین غلام خود ست
چنانچه بارها مکرر زبانی ارشاد فرموده اند و هم بعض جاها صریح بقید نام و نشان این عاصی تحریر نموده اند او سبحانه مراد آنحضرت بر آورده
است که این علم الکتاب بتسوید در آورده است روزی که متن این وارد بنظر انور گذرانده و بحضور اقدس بنا بر اصلاح خواند چه نویسد که بحر قبول
چه بجوش آمد و چه احوال خوش بر آنجناب طاری شد و چه عنایات و تشریفات مبذول حال این بی بضاعت گشت چنانچه برادر عزیز سلمه
الله را که مشغول کدام کار و خدمت ظاهری بودند آواز داده حضور طلب کرده ارشاد فرمودند که بیائید و بنشینید و ببینید که برادر کلان شما
چه خدمت های بجا می آرند و چها چها می نگارند که گوش های ما گرم می شوند و باز بتکرار خواندن امر شد و مکرراتش ان را نیز شنوانیده
کلمات دعا خواندند و الفاظ عنایات و قبول و تحسین بر زبان مبارک راندند که خود آنرا در حق خود چه نگارد غرضکه الحال هم آنجناب همه وقت
حاضر و ناظر ست و بر آن معین و ناصر **للمصنف** ہر وقت در حمایت او زیست میکنم ٭ ای درد بنده را همه جا خواجه ناصر ست ٭ و هیچ
جاهی تحریر و تقریر هیچ قولی و فعلی داراده و نیتی نیست که اول آن را بروح اقدس عرض نمی نماید بعد دریافت تسلیم و استرضای عالی ثانیاً
بوقوع می آید بلکه منشأ انتزاع خلاف مرضی مبارک در دل نمانده و حق تعالی بالکل پاک ازین احتمال گردانده اکنون مراد لیست که اگر نافرمانی
کنم او را نافرمانی کرده باشم پدر بزرگوار خود را و اگر او نافرمانی کند دل خود را نافرمانی کرده باشد رسول مختار را و مرضی رسول عین مرضی
پروردگار ست باری چون این گفتگوی جذب عشق پایانی ندارد باز شرح فقرات متن می نگارد و می گوید چنانکه وجود من حیث هو هو مابه الموجودیة
هست و موجودیة بیک نسبتی ست حکمیه که منسوب ست بوجود و منتزع ازان عدم فی حد نفسه مابه المعدومیة ست و معدومیة نسبتی ست اعتباریه
که متفرع بر تعقل مفهوم عدم ست و در مقام ثانی که امر منتزع ست ای در مرتبهٔ دوم وجود و مرتبهٔ ظل که درجه نازله هست اعنی بمعنی مصدری
و کون و حصول لفظ وجود بمعنی موجود حمل کرده می شود و درین جا می توان گفت الوجود موجود ازین جاست که بعضی از حقیقت ناشناسان
موجودات را وجودات خیال کرده اند زیرا که چون وجود را موجود دیدند و هر موجود را ممتاز از ما عدای خود مشاهده نمودند گمان بردند که
در لفظ وجود اشتراک لفظی ست چون لفظ عین که اشیاء متعدده را گویند چشمه را هم عین می خوانند و آفتاب را هم عین می خوانند و چشم
را هم عین می خوانند و زر را هم عین می خوانند و ذات را هم عین می خوانند پس لفظ عین معانی بسیار دارد که هر یک بذات خود چیز علیحده
است علی هذا القیاس وجود را نیز توهم کرده قائل تکثر و تعدد وجودات شدند و این را نفهمیدند که در لفظ وجود اشتراک معنوی ست و

ومعنیش واحد واین موجودیت کذائیه که در رنگ وجودیة اینها را جدا جدا متوهم میگردد اعتباری از اعتبارات همان وجود واحد ست
که در مرتبهٔ علم امتیاز اضافی پیدا کرده کثرت موهومه ظاهر نموده است ودر حقیقت محل وحدت ذاتیه خود نشده وجود هم وجود ست وموجود هم
وجود بالجمله چنانچه وجود در مرتبهٔ ظل خود موجود می نماید همچنین در مقام ظل خود عدم معدوم متوهم می گردد والعدم معدوم صادق می آید
واین نیستی عدم که مفهوم می شود امر اعتباری ست که منتزع از نفس المفهوم عدم ست واضافتی ست از اضافات سلبیه که حمل آن بر مفهوم عدم
در دانست خود می کنند چنانچه حمل نسبت ایجابیه بر وجود در فهم خود می نمایند والانظر الی نفسیهما ای نفس الوجود والعدم یقال الوجود وجود والعدم
عدم ولا تغایر بینهما بین الموضوع والمحمول لفظاً ومعناً والمحمول علیه امر واحد وانما حمل شیٔ علی نفسه اینجا دقیقه ایست ای سریست خفی که از
نظر اکثر محققان مخفی مانده اعنی هرگاه ما مرتبهٔ ذات را که ما به الموجودیة ست بلفظ وجود تعبیر می کنیم بالطبع بوئی از کونیت وحصولیت بمشام امتیاز میرسد
هرچند مراد منشأ انتزاع داریم الا چون امر منتزع در پیچهٔ علم می آید زیرا که وقت تعقل معنی وجود چون تصور آن در نفس حاصل می شود وبسبب کیفیت
علم حصولی نفسی بی اختیار در ذهن معنی مصدری وجود که مستلزم کون وحصول ست پرتو می اندازد وبدین رنگ کیفیت حاصله نفسیه منصبغ میگردد
اگرچه منظور ازان معنی حاصل بالمصدر باشد وعلم حضوری نفس دلالت بران کند اما قوت ممیزه که متوجه کثرت اعتباریه هست بالطبع دامن آن معنی
اعلی را بجانب اسفل می کشد واز وسعت اطلاق بطرف تنگنای تقیید می آرد که وما اوتیتم من العلم الا قلیلاً یکی این معنی دارد یعنی حیثیت علمیه ما قلیل واقع
شده وزاید بر ذات افتاده لهذا از ادراک ذات من حیث هی هی محروم مانده علیم مرتبهٔ ذات بحت کما هو حقها کسی ست که علمش عین ذات اوست فی الحقیقة
وزاید بر ذات ست فی الاعتبار تعالی شانه وجل برهانه پس اولی آنکه ذات را بهمین کلمهٔ ذات مخصوص داریم تا این نافهمان وصف را بعینه موصوف
نه پندارند وظل را اصل نه انگارند واو را مبرا از همه شیونات ومراتب دانیم وفقط ذات بحت خوانیم وعبارات واشارات را محروم ازان جناب شناسیم
واعتراف بنایافت چگونگی آن امر اقصی کنیم که ما عرفناک حق معرفتک باعتبار همین ادراک ذات واقع شده ولفظ وجود بر همان مرتبهٔ ثانیه که صفت
اول اوست اطلاق نمائیم ومنشأ انتزاع را معبر بلفظ ذات سازیم وامر منتزع را صفت گوئیم ووجود خوانیم وذات را وجود نگوئیم برای دفع توهم
مذکور نه آنکه از راه مغایرت ذات حق ووجود او انیست آنچه امام الاخیار وسید المقربین والابرار والد بزرگوار من ومرشد هدایت کار من مدظله
الاعلی ودام فیضه الاجلی در کتاب مستطاب حضرت ناله عندلیب در ضمن بیان حکایات بتقریب فرموده ولب باظهار این سر گشوده که وجود صفت
اول ست واین لفظ بمعنی مصدری ماؤل وآنچه آنحضرت دامت برکاته نوشته وتخم این معرفت در زمین دلها کشته که هیچ مخلوق نصیبهٔ از مرتبهٔ
ذات ندارد وهیچ احدی تاب تجلی آن نیارد یعنی این همه فیض صفات واسماست وظهور کمالات او تعالی که موجودات علمی قدر درجات خود از آن مستفیض
اند واخذ فیض از همین مراتب صفات واسما کرده اند چنانچه مفصل در کتاب مذکور مرقوم ست وخوانندگان آن را معلوم معنیش اینست که هیچ
شی را ما به الموجودیة حاصل نگشته وهیچ موجود وجود نشده واین موجودات مظهر وجود وکمالات او نیند وسیاهی عدمیت خود بآبیاری وجود
ظلی می شویند که معبر بصفت اول ست وبمفهوم مصدری ماؤل یعنی کون وحصول آمده ومصطلح باصطلاح امر منتزع شده وآن معنی واحد که
وجود بمعنی منشأ انتزاع ست مخصوص بحضرت اوست جل جلاله وجود او عین حقیقت اوست عز کماله کثرت را دران موطن چه دخل وتعدد را
دران مسکن چه اصل وحده لا شریک له ولا اله الا هو والحق که همچنین ست لا ریب فیه وبرحق همین ست بشارت الله بالهیه سوال اگر گفته شود تو
می گوئی ما به مرتبهٔ ذات که ما به الموجودیة ست اطلاق لفظ وجود نمی نمائیم فقط ذات می گوئیم بدین تقدیر مفهوم ذات تنگی از عدمیة ظاهر میکند
چنانچه از اطلاق لفظ وجود بوئی از کونیة وحصولیة پیدا میگردد زیرا که چیزی که از وسلب اضافت وجود کرده می شود مستفاد ازین ایجاب

ورنہ چندان مستی باید کہ ساقی بی حلاوت نشود وخود آخر کار پشیمان گردد و دوستان خجالت کشند و در کار او حیران و متردد گردند و جواب مخالفان نشنوند و دشمنان بخندند ظہور نشأ البتہ باید لیکن افراط نشاید و ہر ظاہر دار بی حقیقت کہ از حق قرب و معیت بی نصیب ست چگونہ کیفیت این حالت را خواہد یافت جذبة من جذبات اللہ خیر من عبادة الثقلین ع زاہد بیچارہ این ہا را کجا لو کردہ ست ٭ و ہر شراب خوار بازاری کی این باتمیزی صاحب طبعان و بادبی فرزندان ساقی کوثر معلوم خواہد نمود کل یعمل علی شاکلتہ فسقانی ربی شرابا طہورا و صرت لنعمتہ محدثا و شکورا و قلت الحمد للہ الذی شرفنی بالسیادة الصوریة والمعنویة واذہب عنی الرجس وطہرنی تطہیرا رب اغفرلی ولوالدی وارحمہما کما ربیانی صغیرا ٭

ھو اللہ الصمد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی صور الانسان علی صورة الرحمن ونور الاعیان بانوار الفیضان والصلوة والسلام علی رسولہ محمد افضل الملائکة والانس والجان وعلی آلہ واصحابہ ذوی الایمان والعرفان واولی العلم والایقان اما بعد فہذا الوارد الثامن والستون ہو المسمی بالمثل الاعلی وللہ المثل الاعلی وہو العزیز الحکیم لان کل واحد من الامثال اذا ضرب لہ تعالی وتقدس فبانتساب اللہ عز وجل یصیر المثل اعلی الامثال کما ان ممثلہ اعلی الموجودات فلما یرتقی الممثل بہ من مرتبة التشبیہ الی التنزیہ فی الذہن ویتنزل الممثل من مقام التنزیہ الی التشبیہ فی العلم فیحصل ما کان غرضا من التمثیل وہو حصول تصور المثل فی العقل مع النسبة الحکمیة بیقال ہو کذا وکذا ولیس بکذا وکذا فالمثل موصل الی المفہوم التصدیقی بالنظر الی الممثل بہ والی المفہوم التصوری بالنظر الی الممثل فالمثل لا یکون موجودا الا فی العلم ولا یحصل الا فی الذہن ویکون کالواسطة بین الممثل والممثل بہ ورابطا لہما وہو النسبة الحکمیة ولا فرق بین المثل والممثل بہ الا بالاعتبار وہما لا یوجدان الا فی مرتبة واحدة بل المثل ہو نفس الممثل بہ لا غیر الا اذا میزنا الحیثیات فنمیز ان المثل عبارة عن النسبة والمشابہة التی تکون بین الممثل والممثل بہ والمشبہ والمشبہ بہ والممثل بہ ما ہو منشأ انتزاع ذلک المثل والممثل ما یضاف الیہ ذلک المثل فالفرق بین المثل والممثل بہ کفرق الجسم الطبیعی والجسم التعلیمی فضرب اللہ الامثال للناس بالقاء الامثلة فی نفوسہم وایجاد الممثلات بما فی الآفاق وفی انفسہم وایقاع النسبة فی التصورات لتحصیل التصدیقات لعلہم یعقلون ویؤمنون بہ ویصدقون علیہ بما یلائمہ ویناسبہ من الاحکام الایجابیة والسلبیة ایمانا کاملا وتصدیقا شاملا ویضرب العرفاء الامثال لتفہیم الامثلة للعوام من الناس لعلہم یفہمون ویعقلون بذاتہ تعالی ویتصورون صفاتہ وکمالاتہ من الصفات الثبوتیة والسلبیة فکل من الامثلة الایجادیة والتعلیمیة المثل الاعلی لانہ یرفع الناس من حضیض الامکان الی اوج الوجوب ویوصل الممکن الی الواجب ایصالا علمیا ویوجہ النفوس الی مقام علی فلیبدأ المثل الاعلی وکلمة اللہ ہی العلیا ٭

وارد در کشف حقیقت تمثیل ہیولی و صورت

در اوائل احوال کہ حقیقة توحید وجودی بشرح و بسط تمام مکشوف گشتہ بود و حالت وحدت و اتحاد بقوت تمام بر قلب استیلا داشت و کیفیت عرفانی شدت جوانی خود ظاہر می کرد دران ہنگام اکثر اشعار بی اختیار مشعر بہمین مذاق از طبع ناقص سر میزد چنانچہ رباعی اول این وارد موزون دریہان ایام شدہ و ہم رنگ شعری و بندبست شاعری و لطائف و ظرائف این فن و تناسب الفاظ و معنی یابی در موزون کردن و مضمون بستن مداخلت و مشارکت دارد و ہمہ اشعار مطابق معتقدات شاعر بودن ضرور نیست و در ہر شعر مسئلہ مفتی بہ آوردن واجب نہ اما چون از ابتدا ہمہ وقت عنایت الہی و حمایت رسالت پناہی و برکت صحبت قبلہ گاہی شامل حال ست و نسبت بی کیف مجہول النعت بہ این طریقہ علیہ نقشبندیہ در نفس راسخ و ثابت و پاس آداب شرعیہ در ظاہر و باطن استقرار کلی دارد و درین چنین ضرورات ہم کہ ہنگام اباحت محظورات ست

و دران چنان اوقات سکر نیز که مقام غلبهٔ حالات ست هرگز بهستی ظهور نکرده و کلمهٔ شطحی که موهم کفر طریقت باشد از زبان بر نیامده بلکه در خاطر
مخطور نگشته و چون بعنایت خاصه و حمایت مختصه و برکت مخصوصه از ین حالت شورانگیز معرفت خیز برآورده بمقام انکشاف تام و حقیقة
اسلام رسانیدند و قرب خاصی بحضرت ذات بحت تعالت و تقدست عطا فرمودند و بشرف کمالات نبوت و خالص محمدیه مشرف ساختند
و از اعتبارات وحدت و اتحاد و عینیت برتر برده بفنا تام و زوال عین و اثر نوختند و ببقا بالحق سرفراز فرمودند و از جانب عروج بطرف نزول
فرستادند و باب حقیقت شریعت کشادند و درین مرتبه مدام بکلمات امتیاز و اثنینیت متکلم ست و از حالات وسط طریق ست غفر و ناادم و در
مقام شعر گفتن بسیار کم می شود و گاهی بندرت حرفی موزون می گردد و بالطبع طبیعت باین طرف نمی آید و بتصدق رسول کریم اسرار ما علمناه
الشعر و ما ینبغی له میکشاید الحال هرچه از حقائق و معارف واقعی واجب الاعتقاد و قابل الاعتماد مکشوف میکردند بطفیل صاحب بلاغ مبین
بکمال وضوح غیر محتاج شروح بتحریر میرسند هذا من فضل ربی و باید دانست که در آن هنگام سابق هم ما را بتبعیت و غیر تبعیت شخصی کاری نبوده
و حق سبحانه از ین همه احتیاجات رانده و بی نیاز فرموده اصلاح بتتبع کلام کسی نمی شتافتیم و هرگز بر تقلید تحقیق احدی اوقات ضائع نمی ساختیم
آنچه حق تعالی مکشوف می ساخت و بتعلیم خاص می نواخت بمیزان کتاب و سنت می سنجیدیم و کشف و عقل را برین صراط مستقیم می کشیدیم پس
درین صورت بعض مطلب موافق تحقیق دیگران هم می افتاد و بعض مخالف مذاق بعض مردمان می شد و بعض جا حکایةً و روایةً بعد نیز مثالی تحریر
و تقریر کسی بنابر اظهار فائده و جهت تقریبی ثبت می گردید چنانچه رباعی اول این وارد حسب مدعای شیخ اکبر واقع گشته و لهذا در ذیل آن عبارت
ایشان نقل کرده و عقب آن بموجب آنکه سخن از سخن خیزد و این فقیر آن تقریر را بر نوشته خود و بنهج دیگر نگاشته پس باید دانست که چنانچه ما را اتباع
حضرت شیخ محی الدین و توابعان ایشان که اصلا هیچ حقی بر ذمهٔ ما ندارند ضرور نیست همچنین هرگز خلاف هم منظور نه و چگونه باشد که جناب شیخ راس
و رئیس عرفا ست و تا حال هیچ محقق مثل شیخ مطالب حقیقت را باین شرح و بسط بیان نکرده و تدقیقات الفاظ و معانی آیات چنین باظهار نیاورده
اما چون حالت جمع و کیفیت عروج و طرف الوهیة و نسبت ولایت و جانب سکر در حضرت شیخ قوی ست و حیثیت فرق و نزول و طرف محمدیه و کمالات
نبوت و کیفیت صحو ضعیف ست و کیفیت مزاجی خود هم شوخ و بی باکانه دارد و از اکثر جا رنگ کلام ایشان بطوری که نباید بنظر هر کس می آید و ضرر بسیاری
از مبتدیان و سالکین ست اگرچه بعض کسان از راغبان سخنان تصوفانه و مالکان مشرب یکسانه از آن حظ وافر برداشتند و قوت باریک بینی بدست
آوردند و البته از کلام شیخ راهی بطرف مرتبهٔ حقیقة واحده و سایه فی الکل میکشاید و مشاهدهٔ معنی وجودی در صور موجودات میسر می آید اما بسیار
برکات امتیاز عبدیه و بی شمار خیرات مقام محمود محمدیه که نزد ایشان هم اجمع از جمع الهی ست مستور میماند آن محمدیان خالص اند که محض بعنایت علم
الهیه و حمایت خاصه مصطفویه در آئینهٔ محمدیه جمال الوهیة می بینند و در صورت شریعت دوچار بمرتبهٔ حقیقت میگردند و بیان این مطالب با محمدیان
هم از راه متقاضی کسی نیست حق سبحانه بتوسط رسول خود علیه السلام و برکت وی قبلهٔ کونین این همه حجب و سالک کثیره را مرتفع ساخته و همان یک
نور وسیله قوی به خورشید محمدیه خالصه چنان در ظاهر و باطن تجلی فرموده که همه ستارگان شب تاب از نظر باطن نهفتند و در شعشعان همان
نور محمدی پوشیدند و مراد از ین بیان انکار وجود دیگر ستارگان یا نفی آثار آن روشنان که بدایت و رهنمائی ست نیست بایهم اقتدیتم اهتدیتم بلکه
منظور بیان غلبهٔ نور و ظهور بهمان یک آفتاب عالمتاب ست که نور شعشعش رفع حجاب از روی کافهٔ انام نموده و ظهور سطر نقش رهنمای خواص و عوام فرموده علیه من الصلوات
انماها و من التحیات اکملها باعث ایجاد تمام موجودات وجود والاست علة غائی عالم الشهادة بشهود حقیقت او که تعین اول ست منظر حقائق الهیه است و صورت او مرکز کمالات
آئینهٔ کمالات غیر متناهیه عرفانکه بزم کونین روشن از شمع شهود اوست و صورت وارین فنا هرا زباد ده وجود او رباعی ای آنکه وجود تست هر جا موجود

واصل بتو نشناخته کس را موجود شد ماده ات علت ایجاد صوره در صورت نیست جز هیولی موجود قوت و غلبه حالات اخیره انتهای از مدت
سجدی شدتی دارد که کلمات وارده فی الابتدا را نیز در ذیل خود می آرد چنانچه بنامی رباعی مذکور برای معنی دیگر بود و حالا معنی دیگر بهم رسانده
موقع صرف خود در نعت پیدا نمود و اظهار این معنی از فقرات سابقه شرح ظاهر و پیداست و از ارتباط رباعی بعبارت ماقبل خود هویدا اما مراد از فقرات
سابقه اش آنکه منادی نفس الوجود ست که منشأ انتزاع باشد و مراد از کلمهٔ وجود که مضاف افتاده وجود ظلی ست که امر منتزع ست و از کلمهٔ
هر جا مراتب اعتبارات اضافیه و از کلمهٔ موجود موجود حقیقی و از لفظ واصل عارف بحقیقت و از لفظ کس ماهیت شئ ممکن و از ماده مرتبهٔ ظاهر
وجود و از علت موجب و از ایجاد اظهار و از صور معانی علمیه که بیش از مفهومات نیستند حاصل آنکه ندا بطرف مرتبهٔ منشأ انتزاع که ذات الوجود
ست کرده می گوید که ای کسی که وجود ظلی تست که بر همه مراتب اعتبارات اضافیه پرتو انداخته و در هر مرتبه موجود حقیقی توئی هر که واصل بتو شده
و عارف بحقیقت این امر گشته ماهیت هیچ شئ ممکن را فی الحقیقة موجود بوجود اصلی ندانسته زیرا که مانند ماده شئ مرتبهٔ ظاهر وجود تو علت ایجاد و موجب
اظهار صور و معانی علمیه که بانفسها بیش از مفهومات نیستند در خارج شده و این امر بدیهی ست که در صورت جز هیولی موجود نمی باشد شیخ محی الدین
عربی رحمة الله علیه که رئیس و سر منشأ گروه صوفیه است و مشهور بلقب شیخ اکبر در فص شعیبی بکتاب خود فصوص الحکم بیان نموده و چنین کشوده
که صاحب التحقیق یری الکثرة فی الواحد و مراد الشیخ من صاحب التحقیق هو العارف المحقق الجامع بین الفرق والجمع و من رویته الکثرة فی الواحد رویته
الکثرة فی العالم موجودة فی الواحد الحقیقی الذی هو الوجود المطلق الظاهر بصورة الکثرة کرؤیته القطرات فی البحر والثمر والورق فی الشجر کما یعلم ای عنا حسب
التحقیق ان مدلول الاسماء الالهیة وان اختلفت حقائقها ای حقائق الاسماء و کثرت بلحاظ الکثرة الاعتباریة انها عین واحدة ای کما یری الکثرة
الاسمائیة مع انها مختلفة الحقائق راجعة الی تلک الذات و منسوبة بها فهذه کثرة معقولة فی واحد العین ای فهذه الکثرة الاسمائیة معقولة فی
الذات الواحدة الالهیة فیکون فی التجلی کثرة مشهودة فی عین واحدة ای فعند التجلی والظهور بصور الاسماء تکون الکثرة الاسمائیة مشهودة فی عین
واحدة معقولة کما ان الهیولی توخذ فی حد کل صورة وتشتمل لجمیع الصور وهی مع کثرة الصور واختلافها فی مرتبة الاعتبار ترجع فی الحقیقة الی جوهر
واحد هو هیولیها فالصور مختلفة کثیرة والهیولی واحدة وفی الشرح القیصری یقول شارح الفصوص المراد بالهیولی ههنا هو الهیولی الکلیة التی تقبل
صور جمیع الموجودات الروحانیة والجسمانیة لا الهیولی الجزئیة التی منحصرة فی الاجسام فالمراد بها الهیولی المطلقة وهو الجوهر والجنس العالی کما بینه ای
بین الشیخ الاکبر هذا المطلب فی کتابه المسمی بانشاء الدوائر وهو ایضاً من تصانیف الشیخ و معناه ای معنی هذا التقریر ان الکثرة مشهودة فی عین واحدة
و تلک العین الواحدة معقولة فیها و یکشف بمثال و هو هذا کما ان صور الموجودات کلها مشهودة فی عین الهیولی والهیولی معقولة فیها و لذلک توخذ
فی تعریف کل من الموجودات و تتحد مع جمیع الصور والاعتبارات کما انک تقول العقل جوهر مجرد مدرک للکلیات غیر متعلق بجسم فاخذت الجوهر فی
مرتبة العقل مفارقاً عن المادة والنفس الناطقة جوهر مجرد مدرک الکلیات والجزئیات وله تعلق التدبیر والتصرف بالجسم و اخذته فی مرتبة النفس
مع التجرد مقارناً بالمادة و متصرفاً فیها والجسم جوهر قابل للابعاد الثلثة و اخذته فی مرتبة الجسم ذا ابعاد فی الطول والعرض والعمق فتاخذ الجوهر
فی تعریفها ای فی تعریف الاشیاء الموجودة المختلفة فی الصورة والاعتبار و هو فی الحقیقة واحد و لم یتغیر عن جوهریته و وحدته باختلاف الکثرة
و اعتباراتها والصور کثیرة مختلفة کما عرفت انتهی کلام القیصری و مرام الشیخ الاکبر فقیر گوید آنچه بر این بنده حق سبحانه مکشوف گردانیده و فهمانیده
هست در اطوار حضرت شیخ ست هر چند اقرار توحید نفس الوجود ست اما نه بآن طریق که مستفاد از کلام صوفیه وجودیه است و مصطلح و ایشان
بلفظ وحدت وجود که از هیچ تقریر ایشان اکثری از نافهمان خراب می شوند و در الحاد می افتند اگرچه اراده محققان متوجه بصواب بود لیکن مقلدان

اینها در خطا افتادند و حاصل بیان خالص محمدیان خالص سراپا کشف حقیقت ست و بالکل اتباع شریعت خواص ایشان اهل الله و محققین اند و عوام ایشان
اهل دین و مومنین بالجمله درین وارد مقابل تمثیل هیولی و صورت که حضرت شیخ رحمه الله بیان فرموده بدیگر طریق همین مثل نموده می آید و اشکالی
که بر کلام شیخ وارد می شود نیز بتحریر میرسد از آنجمله یکی اینست که ارباب نظر یعنی حکما حکم بملازمت هیولی و صورت کرده اند و به براهین اثبات
این معنی نموده اند که صورت از هیولی و هیولی از صورت جدا نمی شود و علت ظهور صورت هیولی را میدانند و میگویند که صورت در وجود
محتاج هیولی نیست و در ظهور احتیاج هیولی دارد که بی هیولی ظهور صورت متصور نبود و علت وجود هیولی صورت را می خوانند و میگویند که هیولی
در وجود محتاج صورت ست که بی صورت وجود هیولی نمی تواند شد لئلا یلزم الدور چه در امرین متلازمین احتیاج طرفین با همدیگر از یک حیثیت
مستلزم دور ست که باطل ست و ازین اختلاف حیثیات وجود و ظهور توهم دور رفع شد که هیولی بحیثیتی دیگر محتاج صورت گشت و صورت
بحیثیتی دیگر محتاج هیولی گردید پس بر تقدیر این مثل که حضرت شیخ اکبر رحمه الله فرموده حق علة ظهور خلق باشد چنانچه هیولی علت ظهور صورت
می باشد که شیخ اکبر بمنزله هیولی حق را بیان کرده و خلق علت وجود حق بود چنانچه صورت علة وجود هیولی می شود که شیخ مذکور خلق را بمنزله
صورت قرار داده و هم ازین بیان لازم می آید که حق تعالی در ضمن همین صور خلق موجود بود و چون کلی طبیعی وجود او موقوف بر وجود
افراد باشد که مستفاد از ظاهر عبارت شیخ همین می گردد و هذا باطل عقلا و نقلا چه خلق از خالق موجود ست نه خالق از خلق موجود و ممکن از واجب
اخذ وجود کرده ست نه واجب از ممکن فیض وجود گرفته اللهم در جواب ضعیف اللهم گفته می گویند و چون این جواب که از طرف حضرت شیخ و
توابعان ایشان داده می آید ضعیف ست بنا برین کلمه اللهم آورده و حاصل آنکه جواب ضعیف ست اگر جواب داده شود بانکه مراد ازین مثل
که حضرت شیخ اکبر بیان فرموده تفهیم شمول معنی واحد ست در صور متکثره نه بعینه تمام لوازم آن منظور ست تا اشکالات وارده لازم آیند
هر چند که این تقریر جواب می تواند شد اما پیش حدید البصران و باریک بینان و دقیقه فهمان و نکته رسان ظاهر ست که اگر چه مراد شیخ ازینها
مثل فقط اراده شمول معنی واحد باشند در مراتب متکثره و لوازم دیگر که در هیولی و صورت ست ملحوظ نبود اما بالطبع ازینها تمثیل انحصار وجود
حق در وجود خلق معلوم می شود فافهم و ازینجاست که اکثری از معتقدان ایشان در الحاد افتادند و راه اباحت نهادند و این یقینی ست که آنچه
مراد شیخ ست همه حق ست که مثل شیخ محقق و عارفی در سلف نگذشته است و هیچکس چنین اسرار بیان نکرده و مطالب تصوف را مبوب و مفصل
نساخته حضرت شیخ رئیس و رئیس صوفیان ست و همه اهل تصوف خوشه چین خرمن ایشان اما چون جناب شیخ بالکل از سکر با فاقت نیامده
و نزول تام نفرموده و در مزاج بسبب تندی مدرکه شوخی و چالاکی داشت اکثر جا عبارات شیخ موافق مرتبه شیخ مساعدت نموده و از مقام
کمالات نبوت چیزی نکشوده و جانب اتحاد بر امتیاز غالب مانده و اعتدال محمدیه خالصه بر ده از روی کار نبر داشته و از مقام کمالات نبوت
بضاعتی نداشته و این معامله نصیب هر که از محمدیان خالص کرده بدکر دند و باین عنایت خاصه هر کرا نواختند نواختند و الله یختص برحمته
من یشاء و فوق کل ذی علم علیم بالجمله مقابل تمثیل شیخ اکبر قدس سره آنچه بفهم قاصر می آید و اولی در ذهن ناقص می نماید آنست که خلق بجای
هیولی علت ظهور حق باشد و از هیولی بودن خلق مراد محل ظهور تجلیات اسمائیه و صفاتیه شدن خلق ست نه بعینه چون هیولی ماده بودن
و این سبب ظهور حق شدن مر خلق را بحدیث قدسی ثابت ست کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق دلالت بر همین معنی می نماید و حق بلا
تشبیه چون صورت علة وجود خلق و مراد از صورت بودن متجلی شدن حضرت وجود ست برین مظاهر کونیه و ایجاد اینها در ضمن سیر تو
حضرت وجود و وجوب خویش الله خلقکم و ما تعملون مجاز از ایجاد اعمال و افعال همه اشیا ست به تخلیق حق تعالی مثل تخلیق ذوات اشیا الخ

ذات العقل و ذات الفعل هم چون ذوات الاشیا من جمله حقائق و اعیان ست و هر حقیقت را حضرت وجود موجود می سازد نه این حقائق
ممکنه که خود بانفسها بیش از مفهومات نیستند و صورت در اصطلاح حکما عبارت از جوهر ممتد ست مطلق بلا ملاحظه حدود تامه و ناقصه و این
اشکال محدوده اشکال و هیأت اند که اگر محدود تام ست چون دائره آنرا شکل خوانند و اگر محدود ناقص ست چون قوس آنرا هیئة گویند و اینجا
مراد امتداد وجود ظلی ست یعنی مراد درین تمثیل از لفظ صورت امتداد و انبساط وجود بمعنی مصدری ست که بر همه حقائق موجودات منبسط
شده و بر تمام مخلوقات این وجود ظلی ممتد گشته که الم تر الی ربک کیف مد الظل یکی این تاویل دارد و معنی تتمه این آیة که و لو شاء الله لجعله ساکنا
باشد آنست که اگر حق تعالی می خواست این ظل را ساکن می گردانید یعنی این فیض وجود ظلی مدام برین موجودات فانیه مستقر میداشت و همیشه این
عالم را نیز چون عالم آخرت قائم و برقرار دائمی می نمود لیکن حکمت بالغه او اقتضاء این امر کرد و هر آن این ظل وجود بهر موجود سایه می افگند و بوجود
می آرد و هر آن حقائق ممکنه عدمیه ذاتیه خود ظاهر می کنند و نیست می شوند چون سایه هر آن فیض وجودی از سر اینها می گذرد و این گذشت
ظل وجود نه باعتبار نفس او وجود ست بلکه بلحاظ انعدام ماهیات ممکنه ست که متغیرة الاحوال اند اما موجودات را چنان مشهود می گردد که گویا آن
ظل وجود از سر ایشان می گذرد چنانچه سوار کشتی خود را رونده نمی بیند و ساکن میداند و ساحل را مشاهده می کند که میرود و پس باعتبار دیدن
ایشان حق تعالی فرموده و لو شاء الله لجعله ساکنا بالجمله بر سر مطلب رویم و گوئیم که فیض وجودی را بلفظ صورت تعبیر کردن که ما نموده ایم
انسب و اولی ست از تعبیر نمودن بلفظ هیولی که شیخ اکبر فرموده زیرا که اطلاق لفظ صورت در خبر هم واقع شده و حدیث ان الله خلق آدم
علی صورته مشهور ست و در روایتی علی صورة الرحمن نیز آمده که صریح اضافت صورت بسوی اسم الهی ست و در روایتی اول ارجاع ضمیر
مجرور بطرف آدم هم احتمال داشت ای علی ما اقتضت حقیقته پس موافق حدیث اطلاق لفظ صورت بر حق تعالی جائز ست هر چند که بطریق
مجاز ست نه از روی حقیقة پس آن لفظ را که اخذ آن در حدیث یافته شود بیان کردن البته بهتر ست از بیان آن لفظ که مطلق در حدیث
نیامده باری حدیث مذکور باین معنی دارد که بیان کرده می آید یعنی آدم را موجود بوجود ظلی نمود چه مراد از صورت وجود ظلی
ست و از آدم حقیقة انسانیه پس مظهر اتم حضرت رحمن انسان ست و فیض یاب از وجود ظلی ست و هر کس و ما به الموجودیة که
وجود اصلی ست نصیب اوست و لیس تعالی شانه و عم احسانه حقائق موجودات که مفهومات عدمیه اند یعنی وجودات
نیستند و غیر از معانی محضه و مفهومات صرفه نیند چون مواد اند مر آنها را ای حقائق موجودات بمنزلهٔ مواد اند برای موجود
شدن و ظاهر گشتن موجودات که اشیاء موجوده اند و انبساط وجودی صورت ممتده ای بمنزله صورت که جوهر ممتد ست تمثیلاً که باعث
وجود آنهاست یعنی باعث موجودیة آن حقائق ست بلکه آن مفهومات در همان مرتبه مفهومیة اند و قدم از مرتبه خود بیرون ننهاده اند چنانچه
شیخ اکبر هم درین تقریر موافق ماست و فرموده که الاعیان ما شمت رائحة الوجود و حضرت مجدد قدس الله سره العزیز نیز در بیان این معنی
مثل شعله جواله ترقیم فرموده اند و می فرمایند که در خارج موجود همان یک نقطه است و دائره مشهوده جز در وهم موجود نیست کما لا یخفی علی
ناظر مکتوباتهم و موجودیة در واقع و حقیقة نصیب ما به الموجودیة ست که مرتبه وجود بمعنی منشاء انتزاع باشد اینها یعنی حقائق ممکنه بیش از
محل ظهور آن نور نیستند و غیر از مظاهر تجلیات آن جلوه نیند سوال یعنی چنانچه بر تمثیل حضرت شیخ اکبر اشکالات مذکوره لازم آمد برین
تمثیل که تو بیان نموده نیز اگر گفته شود و سوال نموده آید که از تقریر تو هم حالیة و محلیة ثابت می شود چنانچه در صورت و هیولی ست و حلول
از جمل ذکره علما جائز ندارند و این قباحت چه کم از ان قباحات ست که بر تمثیل شیخ داده اند جواب این شک و شبهه هم مخصوص تمثیل ماست

بلکه شامل هر دو مثل ست و در احتمال هر واحد از حالیه و محلیه خلل ست لهذا از تقریر توهم گفته شد پس جواب این سوال مقدر از اینجا
ظاهر و هویداست که بنده در ذکر این مثل لفظ بلاتشبیه گفته و از گفتن همین لفظ پیداست که مراد تشبیه تام نیست تا جمیع لوازم مشبه و
مشبه به مطابق افتند و مطابقت ضرور بود مگر اینکه منظور مثل نافی ست و هم بالاعادة مقصود ما برهمه تمثیل صورت برای حق
هرگز نیست و هیچ تحقیق ما موقوف برین مثل نه بلکه تقریباً نظر بمثل اول گفته آمد که این از ان اولی و انسب ست و لله المثل الاعلی
والحق که اگر انصاف کنند این مثل اعلی ست نسبت بمثل هیولی هم از روی آداب شریعت و هم از روی کشف حقیقت بهر حال این
می فهمد کسی که می فهمد مع هذا یعنی با وجود رفع شبهه مذکوره این فقیر اطلاق صورت مجازاً برای تفهیم بر وجود ظلی که امر منتزع ست کرده
و درین صورت مدخل سوال مذکور هرگز نیست و حقائق را محل ظهور آن بیان نموده یعنی محل ظهور وجود ظلی پس برین تقدیر که
بیان نموده شد ظهور او حال باشد ای ظهور و تجلی وجود ظلی و حالیت منسوب بطرف ظهور و تجلی بود و مظاهر و مجالی آن ظهور محل
و تجلی گاه باشند و می تواند که ضمیر او راجع بطرف او سبحانه و تعالی باشد یعنی صفت ظهور حق حال ست و مظاهر محل نه آنکه عین
حق حال ست تعالی الله عن ذلک علواً کبیراً و خلق محل ما للتراب و رب الارباب فافهم بالخوض و الافکار ولا تغفل کاهل العقول القاصرة
سوال یعنی شبهه دیگر و تردد آخر که برین تمثیل متوهم می گردد اینست که اگر گوئی کثرت باعتبار صورت مشهود می شود نه حقیقت که کثرت
عبارت از همین صور متعدده ست پس معنی واحد که وجود ست تعبیر بصورت بچه طور توان کرد و وجود ظلی را بمنزله صورت حقائق
موجودات را بمشابه هیولی چسان توان گفت جواب الحق کثرت همین بسبب اجتماع صور جنسیه متکثره ظاهر می شود والمراد ما در
تمثیل از لفظ صورت نفس الصورت ست نه تکثر آن که بلحاظ صور کذائیه ست چنانچه صورت جسمیه که صورت مطلقه ست و آنرا
صورت جنسیه هم می گویند معنی واحد ست و در وحدت مرتبه جنسیه آن کثرت نوعیه خلل نکرده پس معلوم شد که اعتبار تعدد باعتبار
مراتب سافله ست و تکثر بلحاظ صورت نوعیه ست نه باعتبار مرتبه عالیه که صورت جنسیه ست تا سوال مذکور بر تمثیل مسطور لازم
آید فالتکثر من حیث التقیید لا الاطلاق واندفع الایراد و ثبت ما قلنا فی التمثیل للتفهیم بتعلیم الله العلیم سوال دیگر آنکه اگر پرسیده شود
که تو حقائق را معانی عدمیه گفته مادهٔ عالم قرار داده باعث ظهور حضرت وجود نوشته و انبساط وجودی را مانند صورت علت وجود
آنها بیان کرده و این محال ست که معدوم صلاحیت معروض علیه شدن ندارد بلکه بهیچ وجه معدوم موجود نمی شود پس حقائق را
که بذواتها از وجود عاری اند و بیش از مفهومات نیستند بمنزله ماده قرار دادن درست نیاید که ماده و صورت هر دو امر وجودی می باشد
چیزی که بذات خود هیچ نبود ماده چیز دیگر چگونه تواند شد جواب اینست که تقابل ایجاب و سلب در وجود و عدم ثابت ست کما عرفت
فی الوارد السابق من هذا الوارد و لهذا یکی از دیگری ممتاز گشته و مفهوم شده که بسبب تصور معنی وجود و مقابل آن معنی عدم مفهوم میشود
و مقابل تعقل مفهوم عدم معنی وجود دریافت می آید و الاشیاء تتبین باضدادها قضیه ایست معروف پس همچنین ای مانند وجود و [illegible]
معدومات که عدمات اند و در تعقل مفهوم عدم اند همراه آن این حقائق معدومه معدوم مفهوم می گردند و داخل عدمات اعتباریه
میشوند و همین حقائق موصوفه بسبب تقابل ای تقابل وجود و عدم در مرتبه وجود در ضمن آن موجودات ممیز میشوند و موجود بنظر می آیند
که چنانچه مقابله درمیان عدم و وجود ست همچنین مقابله درمیان معدومات و موجودات ست پس همان وجود ست که در مرتبه موجود
جلوه گر ست و وجود دران موطن موجود و مفهوم می گردد نه آنکه معدوم موجود می شود و عدم وجود می گردد و این حقائق ممکنه کل

ظہور موجودیۃ وجود و بسبب یافت معدومیۃ عدم اند فالنظر ما العارض وما المعروض ای الوجود ہو العارض بحیثیۃ و ہو المعروض بحیثیۃ لا الوجود عارض والعدم معروض کما توہمت فی السوال اینست حاصل آنچہ محقق حقانی حضرت مجدد الف ثانی قدس اللہ سرہ العزیز عدمات را بانضمام عکوس اسماء متقابلہ حقائق ممکنات فرمودہ یعنی ہمین مطلب کہ بیان نمودہ اند ما حاصل آن تقریر حضرت مجدد ست کہ حقائق ممکنات را عدمات منضم بعکوس اسماء متقابلہ نوشتہ اند و بدون این توجیہ کہ بہر گشت انضمام عکوس اسما بعدمات معنی ندارد کہ عدم خود چیزی نیست کہ بآن چیزی منضم شود فافہم رباعی عالم ہمہ مست ست ز جام ہستی؛ سرشار ز جرعہ مدام ہستی؛ از پردۂ این ساز چنان شد معلوم؛ کاین نغمہ تراود از مقام ہستی؛ مراد از عالم حقائق موجودہ فی العالم ست واز مستی تکیف بکیفیت موجودیۃ شدن واز جام مرتبہ واز ہستی وجود مطلق واز سرشاری موجودیۃ مقیدہ واز جرعہ مرتبہ تقیید واز مدام فیض واز پردہ مظاہر کونیہ واز این ساز مرتبۂ امکان واز معلوم شدن متحقق وثابت شدن واز این نغمہ معاملہ کن فیکون واز تراویدن پیدائی ظہور واز مقام شمول وحدت در کثرت حاصل آنکہ حقائق موجودہ فی العالم بکیفیت موجودیۃ تکیف بسبب مرتبہ وجود مطلق شدہ اند وموجودیۃ از مرتبہ تقیید فیض وجودی یافتہ اند واز مشاہدہ این مظاہر کونیہ کہ در مرتبہ امکان اند چنان متحقق وثابت شدہ کہ معاملہ کن فیکون پیدا وظاہر از راہ شمول وحدت در کثرت حضرت وجود در موجودات گشتہ چنانچہ کثرت عددی از واحد عددی موجود می گردد و در ہر مرتبہ عدد ہمان واحد موجود می باشد و بسبب او آحاد و عشرات و مآت و الوف ممیز می گردند و ہو معکم اینما کنتم؛

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی ابدع فی خلقۃ السابقین المرجوعین من الاصول وسیلۃً للقرب والوصول واودع فی جبلۃ اللاحقین الراجعین من الفروع قوۃ الرجوع الی الاصول ومیز انواع الوصول والفصول عن العموم الجنسی بالخاصات والفصول فکل شی فی رجوعہ الی الاصل ہو المجبول فطوبی لمن کان اصلہ الثابت المثبت المقبول وہو یؤتی کل حین باذن ربہ اکلہ الماکول وویل لمن کان اصلہ المجتث المنبت الباطل غیر المعقول لیس فیہ من الفائدۃ والحصول والصلوۃ والسلام علی محمد النبی والرسول وعلی آلہ واصحابہ اہل الاجتباء والقبول اما بعد فہذا الوارد التاسع والستون ہو المسمی بالاصل لاصول لما کان فی مقدمتہ شرح بیان اقسام الاصول فسمی بہذا الاسم لمناسبۃ الباب اذا کان الاصل متضمنا للفروع ومشتملا لہا فاکتفی بلفظ الاصل وحدہ ہہنا فی الدلالۃ علی کل من المطالب المتعددۃ المذکورۃ التی انکانت کالفروع والملازمات بالتضمن والالتزام مثل بیان اقسام الفروع وبیان انواع رجوع الفروع الی الاصول وبیان اقسام الوصل الذی یکون بین الاصول والفروع وغیرہا واقسام الفصل الذی یقع بینہما وبین المنفصلات الأخر وبیان اصول مطالب الحکماء والصوفیۃ والمجددین الخاصین ومثل ذلک من المقدمات المتعلقۃ بہذا المقصد فالاصل مرتبۃ مجملۃ جامعۃ متضمنۃ للتفصیل مستعدۃ الی الظہور قابضۃ للکمالات اجمالاً وباسطۃ لہا تفصیلاً ومائلۃ الی نفسہا باطناً ونازیۃ عنہا ظاہراً حین توجہہا الی الظہور فی صور المراتب التی ہی اعتباراتہا واضافاتہا ومظاہرہا القریبۃ وتسمی فروعاتہا وساترۃ لنفسہا وکاشفۃ لصفاتہا کبذر الشجر فیکون بالصورۃ مختصراً وبالمعنی جامعاً لکل من المعانی الشجریۃ ومتضمناً للتفاصیل الاغصانیۃ والاوراقیۃ ومستعداً الی النمو وقابضاً للکمالات النباتیۃ نظراً الی صورتہ الاجمالیۃ و

و باسطاً لها باعتبار انتهائه التفصیلی ومائلاً الی نفسه بلحاظ میله الخفی الی الثمر الذی یکون فیه البذر ومارّاً عن نفسه باعتبار هربه عن الصورة
البذریة الی الصورة الشجریة وساتراً لنفسه بلحاظ ستر الهویة البذریة فی حالة النمو وکاشفاً لصفاته باعتبار تجلیه فی تمام الشجر والفرع مرتبة
منفصلة جزئیة آخذة لاثر الاصل مستعدة بالعود الیه ماسکة للقوة الاصلیة باسطة لتفصیل الاصل مائلة الیه بالترقی فی الظهور ومارّة عن ما
سواه فی الحقیقة وراجعة الیه آخراً ومنشعبة عنه اولاً ومنفصلة عنه صورة ومتصلة به معناً کغصن الشجر فانه منفصل بالاوراق والانوار
والاثمار وله صورة مخصوصة جزئیة وذلک الغصن یاخذ اثر الاصل فی نفسه ویستعد بالعود الیه ویمسک القوة الاصلیة فی شخصه ویبسط
تفصیل الاصل بانواع شتی ویمیل الی الاصل فی صورة الترقی الی الدرجات العالیة من الانوار والاثمار ویرجع فی الآخر الی الصورة
البذریة وینتهی الیه کما انشأ اولاً من البذر وبدأ منه وینفصل عن الصورة البذریة بالصورة ظاهراً انفصالاً جلیاً ویتصل بها معناً
وصالاً خفیاً فسبحان الذی من هو خالق الاصول والفروع کلها وفالق الحب والنوی وهو یبدء ویعید وهو العزیز الحکیم المجید.

وارد در فصل و وصل و رجوع فرع باصل

وصل بر دو قسم ست یکی وصل معنوی و یکی وصل صوری و فصل نیز بر دو قسم ست یکی فصل معنوی و یکی فصل صوری و وصل و فصل
صوری کمی باشد مگر در جسم و کمیات چون اتصال جسمی بجسمی و انفصال جسمی از جسمی و تقارب کمی بکمی و تباعد کمی از کمی و وصل و فصل
معنوی کیفی باشد مگر در علم و کیفیات چون نزدیکی معلومات بعلم و دوری مجهولات از علم و تقارب کیفیتی بکیفیتی و تباعد کیفیتی از کیفیتی
و این وصل و فصل باعتبار اختلاف حیثیات یکجا هم جمع میشود یعنی باشد که باوجود وصل صوری فصل معنوی بود و باشد که باوجود
فصل صوری وصل معنوی حاصل باشد پس غایة بعد و جدائی آنست که هر دو فصل یعنی صوری و معنوی در میان باشد و نهایت
قرب و نزدیکی آنست که هر دو وصل یعنی صوری و معنوی حاصل بود و در صورت جمع این وصل و فصل حکم امر غالب راست و امر مغلوب
گویا در حساب نیست اما اگر مساوی باشند معنوی در معنی معتبر ست و صوری در صورت و قرب کیفی بهتر ست از قرب کمی و بعد کیفی
بدتر ست از بعد کمی و انس علمی اشرف ست از تلاقی جسمی و تخالف علمی اشد ست از تفارق جسمی اما وصل و فصل صوری را هم در معنی یابد
نگر علم و ثمرات و نتائج آن نیز رسد مگر بذی علم پس باین اعتبار هر دو وصل و فصل را چه صوری و چه معنوی اگر متعلق بعلم گوئی و تفریق
تعلق صوری بجسم و کمیات و تعلق معنوی بعلم و کیفیات نمائی نیز گنجایش دارد و مبنای امتیاز تعلق وصل و فصل صوری بجسم و تعلق وصل
و فصل معنوی بعلم وقوع وصل و فصل ست در شیئین متواصلین و منفصلین در نفس الامر قطع نظر از ادراک و عدم ادراک اتصال و انفصال
آنها و منشا تعلیق هر دو وصل و فصل مطلقاً بعلم ادراک وصل و فصل ست در امرین متواصلین و منفصلین و دریافت وقوع
و لا وقوع اتصال و انفصال آنها و مبدأ ظهور فصل صوری وجود وصل صوری ست بمعنی اتصال قبل از فصل بمعنی انفصال چنانچه یک
جسم متصل واحد را چون دو تا کنی و منفصل سازی دو جسم منفصلین پیدا گردند و از یکدیگر جدا شوند لان المراد من الانفصال اما حدوث
هویتین او عدم الاتصال عما من شانه ان یکون متصلاً و اگر دو جسم مباین از ابتدا باهم فصل دارند در حقیقت متباعدین اند مجازاً آنها را
منفصلین توان گفت نه از روی حقیقت پس بحقیقت مراد و منظور از فصل وقوع انفصال ست در شیئین منفصلین که در اصل متصل واحد
بودند و معنی بعد و تجافی از روی مجاز ست چنانچه از لفظ تباعد مراد بحقیقة وجود مسافت ست در امرین متباعدین و از روی مجاز گاه
باشد که صرف جدائی هم منظور بود چنانچه گویند در سواد و بیاض تباعد کلی ست که متضاد اند بخلاف حمرة و صفرة که در اینها چندان

تباعد نیست ومنشأ ظهور فصل معنوی وجود وصل معنوی ست پیش از فصل درحقیقت چنانچه معنے واحد را بر ذات واحد حمل
کنی وازان منتج شود الواحد هو المتوحد بالوحدانیة پس ازهمان یک معنی وحدة ذاتیه که عین ماهیة واحد حقیقی ست جل شانه
سه معنی درعلم ممتاز شدند یک معنی وحدت که صفت ست ویک معنی اتصاف بوحدت که وحدانیة ست ویک معنی ذات المتوحد
بالوحدانیة که واحدیة ست پس این انفصال وامتیاز درین مراتب سه‌گانه وحدت فصل معنوی ست درمرتبهٔ علم ازروی اعتبار وظهور
واتحاد این مراتب سه‌گانه وحدت وصل معنوی ست درمرتبهٔ علم ازروی وجود وتحقق ونظراً الی الحیثیة الذاتیة فی ذلک الموطن لاوصل
ولافصل ولاقرب ولابعد ولااتحاد ولاامتیاز ولاسلب نسبة من النسب ولاایجاب اضافة من الاضافات ولایقال فی هذه
المرتبة حرف ولایشار الیها باشارة لاحسیة ولاعقلیة ولاتساعد لبیانها عبارة ولاتقدر علی ادراکها نفس ولایستطیع علی تعقلها عقل
بل کشف هذه الحقیقة موقوف علی انکشاف وهبی من الله تعالی باصطفاء خاصة ورحمة بلاعلة والله یختص برحمته من یشاء پس
صفات حق تعالی را بذات او سبحانه وصل معنوی حقیقے حاصل ست باعتبار وجود وتحقق که عین ذات اند وفصل معنوی باعتبار
حاصل ست بلحاظ ظهور وامتیاز که زائد بر ذات اند وباقی دیگر همه معانی مباینه که حقائق متعدده اند با همدیگر یا وصل معنوی مجازی
دارند یا فصل معنوی مجازی چنانچه معنی وجوبی وامکانی وحقیقة واجبی وممکنی که درحقیقة مغایر ومباین یکدیگر اند نه وصل معنوی
حقیقے با همدیگر دارند ونه فصل معنوی حقیقے ونمی توان گفت که فلان ممکن از واجب فصل حقیقے وانفصال دارد یا فلان عبد بمعبود
وصل حقیقی واتصال دارد درین مرتبه اگر مهجوران ومحجوبان را بعد ودوری درذهن خود بسبب غفلت از حق تعالی حاصل ست
فصل معنوی مجازی ست نه حقیقے ویا مقربان وواصلان را قرب ونزدیکی درعلم خویش از جهة آگاهی بحق سبحانه حاصل ست وصل
معنوی مجازی ست نه حقیقے واین وصل ملائکه را باعتبار قرب کیفیت تقدس ولطافت اینها بحیثیت تنزه وقدوسیة حق تعالی وصل
معنوی مجازی می توان گفت ویا شیاطین را بجهة کثافت وتدنس جبلی خود درمرتبه مفهوم خویش بعد ودوری حاصل ست فصل
صوری مجازی ست نه حقیقے واین فصل شیاطین را بلحاظ بعد کیفیت تدنس وکثافت اینها از مرتبه تقدس ولطافت حق سبحانه
فصل معنوی مجازی می توان خواند وچون این همه وصلها وفصلها صوری باشند خواه معنوی حقیقی نیستند ومجازی اند لهذا درزبان
شرع از وصل تعبیر بقرب رفته وکلمه واصلین درحق ملائکه عظام وخواص انام درکلام الله وارد نشده واولئک المقربون ودربارهٔ
شیاطین وکافرین لفظ فاصلین نیامده واز فصل تعبیر به بعد رفته که ومن یشرک بالله فقد ضل ضلالاً بعیداً واکنون که درزبان قوم
کلمهٔ واصلین درحق مقربین شائع ست همان بمعنی وصل مجازی ست که مفید معنی قرب ست وچون حضرت انسان جامع جمیع مراتب
ست مرتبه الکلیة الانسانیة همین ست که هردو قرب بحق سبحانه حاصل نماید یعنی قرب صوری وقرب معنوی وقرب صوری عبارت از
بجا آوردن عبادت بدنی ست بموجب شریعت که ازین امر تشبه بملأ اعلی پیدا می شود لایعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون وباید
که از بعد صوری که نصیب شیاطین ست اجتناب نماید واز منهیات نفس خود را باز دارد وخلاف حکمی نکند تا داخل در تعریف
ففسق عن امر ربه نشود وآن قرب معنوی که مخصوص حقیقة افراد کاملهٔ انسانیه ست به پیدا کردن حضور وشهود ومعیت باطنی و
اعتقاد صحیح جازم وعرفان صالح مصلح درنفس خود پیدا کند واز ان بعد معنوی که آن هم مختص افراد ناقصهٔ انسانیه ست از
باز داشتن نفس خویش از غفلت وفراموشی وبطالة وعقیده باطل وجهل فاسد مفسد پرهیز نماید وظاهراً وباطناً از مقربان حق

شود واما ان کان من المقربین فروح وریحان وجنة نعیم واما ان کان من المکذبین الضالین فنزل من حمیم وتصلیة جحیم بالجمله در
حقائق حکمنه افراد موجودات کونیه را بایکدیگر معامله چنین ست که فروعی که از یک اصل منشعب اند واشخاصی که از یک شخص بوجود
آمده اند چون ذریات آدم علیه السلام که از نفس واحده متولد شده اند اینها همه متفق الحقیقة اند وهر فرد انسانی با اصل خود
واصل ست بوصل صوری حقیقی وهر آدمی قابل آنست که او را آدم گویند بصورت وظاهر اما این عوام کالانعام که سراسر
مستهلک در حیوانیة اند در معنی بسیار بعید بلکه ابعد از کمالات انسانیه اند وبعد کلی از آدمیت دارند وفصل معنوی حقیقی اینها
را از اصل خویش حاصل ست وکسانیکه کمال انسانی هم بهم رسانیده اند وباوصاف واخلاق حمیده متصف ومتخلق اند
وکمال باطنی انسانی دارند هم وصل معنوی حقیقی وهم وصل صوری حقیقی با اصل خود دارند وآدم وقت خود اند وحدیث شریف
ان الله خلق الف الف آدم یکی این تاویل دارد وتقدیر لفظ مائة مانع کم وزیاد نیست بلکه برای بیان کثرت ست چنانچه در هر
زبان این محاوره شائع ست وبموقع بسیاری امری می گویند که این امر صد هزار بار شده وهرگز قید مقدار منظور نمی باشد
بسر اصل مطلب رویم وگوئیم که چنانچه با وجود اتفاق معنی نوعی امتیاز معنی صنفی ومعنی شخصی در نوع واحد هم می باشد وآثار واحکام
هر یک جدا می بود همچنین در نوع کمال انسانی صنف کمالات متعدده هست یک کمال عقلی انسانی ست چون حکمت ومایناسبها
ویک کمال کسبی انسانی ست چون فنون صنائع ومایتعلق بها من اکتساب العلوم والاعمال ویک کمال اصطفائی واجتبائی انسانی
ست چون نبوت وولایت ومایتعلق بها من الکمالات الوهبیة الالهیة وامتیاز معنی شخصی هم درین کمالات صنفیه رنگ خاصی واضافة
مخصوصی دارد وحکمت هر حکیم وصنعت هر صانع وعلم هر عالم وعمل هر عامل ونبوت هر نبی وولایت هر ولی رنگ شخصی هم پیدا می کند
پس اهل کمال از افراد انسانیه اگرچه مطلق الوصل بمرتبه انسانی پیدا می کنند یعنی کمال از کمالات انسانیه یا چندی از آن بهم میرسانند
اما وصل المطلق که اتصاف بجمیع کمالات باشد پیدا نمی کنند وناقصین وعوام هرچند مطلق الفصل از مرتبه انسانیه پیدا می کنند
یعنی جدائی بسبب نقصے یا چند نقصانها بهم میرسانند لیکن فصل المطلق که بعد از جمیع کمالات باشد پیدا نمی کنند اما النقص وابعد
آنکه رذالت اشد بهم رسانده چون اهل شرک ونفاق واکمل واقرب آنکه شرافت اقوی بهم رسانده چون انبیا واولیا علیهم السلام
وقس علی هذا کل المراتب من الکمال والنقص علی تفاوت الدرجات وبدانکه بعض ذوات چنان بوجود می آیند که بسبب ایشان مراتب
ایشان را ترقی پیدا می شود وهر مرتبه کمال ونقص بسبب آن ذی مرتبه ترقی پیدا می کند چنانچه نبوت حضرت خاتم النبیین اتم واکمل ست
از نبوت همه انبیا وکفر ابی جهل اشد ست از کفر فرعون که آن مقابل موسی بود واین مقابل حضرت مصطفی والاعراب اشد کفراً ونفاقاً
وایمان صدیقی ارجح ست از ایمان همه امة واسلام فاروقی اقوی ست از اسلام همه مسلمین وحلم عثمانی نیکوتر ست از جمیع حلمها وعلم
مرتضوی برتر ست از همه علمها وخلق حسنی بهتر ست از همه اخلاق وخوی حسینی خوشتر ست از جمله خوها واکثر نفوس چنان پیدا می شوند که
بسبب حصول آن مراتب ترقی وتنزل بهم میرسانند نه آنکه آن مراتب را از ایشان ترقی حاصل می شود چنانچه حال سائر الناس ست که از اکتساب
امور صلاح صالح می شوند واز اکتساب امور فساد فاسد می گردند غایة ما فی الباب چون مبنای وصل وفصل حقیقی بر اصل اتصال وانفصال
ذاتی ست کما مر بیانه پس وصل حقیقی معنوی وصوری چنانچه باید سادات خالص محمدیان را با اصل الاصل خود بعنایت الهی حاصل
است ودر صورت ومعنی فانی فی الرسول وباقی بالرسول اند وفصل حقیقی معنوی وصوری کفار ومشرکین را نصیب ست که اعداء دین

و بصورت و معنی از محمدیّه جدا و بعید افتاده اند و باقی مراتب بین بین در مومنین با صفا و مسلمین صلحا و عرفا و علما و مطیع الاسلامان
و سست دینان و ضعیف اعتقادان و سهولت دستگاهان در جانب وصل و فصل بسیار ست که در احاطهٔ شمار نمی آید ربنا اتمم لنا نورنا و
اغفر عنا سیئاتنا و توفنا مع الابرار و بدانکه اصل هر چیز آنست که آن چیز متفرع از آنست لهذا بیخ درخت را اصل آن می خوانند و شاخهای
آن را فروع می نامند و همچنین اصل هر مطلب آنست که منشا و مبنای آن مطلب باشد چنانچه اصل مطالب حکمت عقل و برهان ست و
مسائل حکمیه متفرع از آن و اصل مطالب تصوف کشف و عرفان ست و مسائل صوفیه ناشی از آن و اصل مقدمات خالص محمدیان
حدیث و قرآن ست و همه معارف ایشان منشعب از آن و علی هذا القیاس هر مطلب را اصلی و بنیادی ست که بهمان سبب از ما عدای
خود ممتاز ست و حسب اقتضاء همان اصل ثمرات و نتایج دارد و راجع بطرف اصل خود می گردد که کل شیٔ یرجع الی اصله و این رجوع باصل
را حاصل آن شی می گویند و ثمر آن می دانند چنانچه بار درخت را که باز رجوع بصورت تخم کرده ثمر می خوانند و نتیجهٔ آن می فهمند پس حاصل و
نتیجهٔ مطالب و مسائل حکمت آنست که رجوع بعقل و برهان حاصل شود و تقویت قوهٔ عاقله و دستگاه نقض دلیل و اقامت برهان پیدا گردد و حاصل
مطالب و مسائل تصوف آنست که رجوع بکشف و عرفان حاصل شود یعنی باب مکشوفات در خور استعداد کشاید و راه معارف حسب قابلیة
بر نفس کشاده شود و حاصل معارف محمدیان آنست که اسرار احادیث و کلام الله علماً و حالاً و ذوقاً منکشف گردد و ایمان قوی بخدا و رسول
حاصل شود و معیت با حق تعالی بطریق مدعو نبوی در نفس راسخ گردد و معاملات قرب کمالات نبوة بمیان آید و راه نجات اخروی و خیریت
معاش دنیوی کشاید ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار پس هر حکیم در اصل تابع عقل خود ست و پیرو برهان ثابت
در ذهن خویش فی الحقیقة هیچکس تابع هیچکس نیست استاد باشد خواه شاگرد و این بی اعتمادان بی اعتبار بار خود را بر سر خود برداشته اند و بسبب بدظنی
و بدباطنی خویش حواله بکسی نموده نه بار شدند و نجات از بار خودی حاصل نکردند ویل لهم فویل لهم عقل ایشان عقیلهٔ ایشان گشته و برهان
ایشان زندان ایشان شده لا یخفف عنهم العذاب و لا هم ینصرون و اگر حکیمی در یک مسئله موافق حکیم دیگر ست از راه تبعیت او نیست
بسبب توافق عقل و تطابق ثبوت دلیل ست که این را اتفاق می گویند نه اتباع و هر صوفی در حقیقت تابع یافت و وجدان خود ست
و پیروی کشف و عرفان خویش می نماید لهذا مکشوفات اولیا مختلف واقع شده و معارف عرفا متنوع دار دگردیده و اختلاف کثیر ایشان
را باهمدیگر بهم رسیده و این محققان را هم اگر در کدام مسئله بایکدیگر توافق ست از راه اتفاق ست نه اتباع چنانچه شعرا را اتفاق توارد در
شعر واقع می شود و احتمال وزدی بشعرای غزی نیست هر یک از اساتذهٔ این فن بالاصالة استاد کامل ست و محمدیان خالص در اصل
تابع احادیث و کلام الله اند که نه چون حکما تبعیت عقل خود نموده فقط گرفتار معقولات اند و نه چون صوفیه پیروی کشف خویش کرده در
معاملهٔ مکشوفات بے اختیار بلکه شمع هدایت حدیث و آیت را در دست صدق قلبی و یقین نفسی گرفته در زمین عقل و کشف راه میروند
و معاملهٔ و اشرقت الارض بنور ربها رهنمای ایشان می باشد و از حد نور تبعیت کتاب و سنت تجاوز نمی نمایند و صرف اتباع عقل و کشف
را داخل در ظلمات می فهمند و سبب ضلالت و هلاکت می دانند الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور و الذین کفروا اولیاؤهم
الطاغوت یخرجونهم من النور الی الظلمات اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون بالجمله چون جماعهٔ متصوفه بنیاد مطالب خود بر کشف نهاده
اند و زمام اتباع نبوی چنانچه باید در دست ایقان مستحکم نگرفته اند با وجود آنکه دقایق غامضه و لطائف عجیبه در اکثر مواقع بیان فرموده
اند اما سخنان ایشان مفید خواص و عوام نیست و کلمات اینها نافع کافهٔ انام نه بلکه مضر بسیاری از جماعهٔ مومنین صالحین ست و ان

رنگ نسبت ایمانی وقوت ایقانی راکه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وصحابه عظام وائمه کرام واولیاء مرجوعین عالی مقام
رضی الله تعالی عنهم اجمعین درقلوب ایشان القا فرموده اند البته از دیدن کتب وشنیدن تقریرات صوفیه ضعیف می شود لیکن این
بیچارگان چکنند که از نسبت کمالات نبوت بی نصیب اند وباب فیض امامت بر قلوب ایشان نکشاده یقین ست که محققان صاحب حال
ایشان معذور ومعاف اند اما وای بر مقلدان ایشان که آن ایمان واسلام عامیانه خود راکه از آبا واجداد یا از علما وفقها باعتقاد
حاصل کرده بودند بشامت دیدن وشنیدن رسائل وکلمات ارباب سکر نیز بر باد دادند ازین چنین صوفیان خام بمراتب علماء ظاهر
نیک فرجام بهتر اند که هر چند از اصل نسبت بیخبر اند لیکن بصورت اسلام بهره ور اند وعقائد صحیحه مطابق کتاب وسنت دارند واعمال و
اقوال موافق آیة وحدیث بجا می آرند بلکه فساق مومنین ازین ملاحده بی یقین بهتر اند که باوجود قصور در اتیان اوامر شرعیه واجتناب
از مناهی آن شریعت را سهل وبی اعتبار نمی دانند وخود را قاصر ومجرم می فهمند وبعجز وانکسار معترف بقصور خود می شوند وامید مغفرت
از جناب ارحم الراحمین عم نواله وتوقع شفاعت از حضرت شفیع المذنبین علیه السلام دارند وصلحا را نیکوکار وخود را فجار می دانند بخلاف
آن ملحدان که باوجود اداکردن صوم وصلوة بصورت که برای ظاهرداری می نمایند از برکت اعتقاد به شریعت محروم اند ونور ایمان ندارند
واکثرها خود در ظاهر هم صوم وصلوة ترک کرده کالحیوانات معیشت می کنند ودرین زمانه چنین نابکاران بسیار پیدا شده اند واز
نافهمیدگی مطالب سلف که به نیت زدودن زنگ ماسوی الله از آئینه های قلوب بندگان الهی بزرگان مشروحاً حقائق توحید بیان
فرموده بودند این ناخلفان بخلاف آن حق را فراموش کرده بمحسوسات حسی گرفتار ماندند واز ایمان بالغیب که در قرآن مجید بشارت
آن دارد دست بی نصیب گشته بمشهودات عالم شهادت بند شدند واز اصل باطل اکتفا کردند واز تشخص بعکس گردیدند واز حقیقت
بصورت باز ماندند وعدم را وجود پنداشتند ووجود را عدم انگاشتند وحاصل را فوت کردند وباطل را حاصل گمان بردند وخلق را
عبث فهمیدند وسفه را فهم دانستند ویقین را ظن شمردند ووهم را عقل حساب نمودند وتعطیل را فراغت نام نهادند وبیکاری را کار پنداشتند
وگرفتاری را آزادگی تصور کردند وحیوانیت را انسانیت خیال نمودند وریاضت را بیحاصل فهمیدند وشهوات را مقصود انگاشتند و
دنیا را محبوب ساختند وعقبی را موهوم شناختند وبی همتی را گذشت تخیل کردند وعبادت را کلفت ظن نمودند واحکام شرعیه را مثل
رسوم دیگر گمان کردند وحضور وشهود تنزیهی را خیال نام نهادند والهامات را از قسم خطرات دانستند ووحی را از جنس حدیث نفسی
خود تصور نمودند واستقامت را جهالت نام کردند وترهات خود را معارف پنداشتند ومسائل فقهیه را اسجات ملایانه فهمیدند وعقائد حقه را
عندیت ظن کردند ونبوت را کمال عقلی دانستند وولایت همین تصوف ذاتی خیال نمودند واز ایمان همین کلمه گوئی واقرار لسانی کفایت
کردند واز اسلام همین بخوراک وپوشاک یعنی گوشت گاو خوردن وجامه وضع سلفانی پوشیدن اکتفا نمودند وبعضی که اصل اند در صورت هم تشبه بکفر پیدا می کنند
یعنی زنار در گلو می بندند وقشقه بجبین می کشند وریش وبروت وابرو وهمه می تراشند ونام این صفائی گرفتن می نهند وتسبیح را در پا می بندند و [illegible]
عورت ندارند واین را کمال آزادی وبی قیدی میخوانند وبی تحاشا کلمات کفر بر زبان می رانند واین را بیباکی می دانند وباوجود این حرکات هیچ وپوچ
خود را از کمل موحدان گمان می کنند وآزاد مطلق می پندارند وبسبب دهن دریدگی وبی صرفه گوئی بر صلحا وعلما طعن وتشنیع میکنند
واز یاوه گوئی وجهالات خود برین عوام کالانعام که جهلای محض اند غالب می آیند وسگ نفس ایشان ازین غلبه زیاده رعونت پیدا
میکند وشاد می شوند وبزعم خویش محقق می شوند نهی شعور ضلوا فاضلوا ضاعوا فاضاعوا وشیخت را مکاری نام می نهند وارشاد را

دام می فهمند و تحصیل علم سالعوتی شناسند و اگر اتفاقا بنام ارادت و بیعت در خدمت کدام بزرگی دارند و با اعتقادی آرند از نسبت
رابطه و محبت قلبی و اطاعت حقیقی و اعتقاد باطنی و صفائی معنوی و خدمت ظاهری و تشبه صوری و رفاقت جسدی و مناسبت
روحی و توافق عرفانی و تطابق کشفی و وفای عهدی و اعتماد کلی و اتباع امری و رضا بمرضی و تحمل عتاب و لیاقت خطاب و انس دلی
و قائم مقامی و عجز و انکساری و بی شبهگی و بی ایرادی و اذعان و قبول و دیگر ازین قسم امور که مسترشدان را بمرشدان باید بی نصیب
اند و پیران را هم اسیران خواب و خور چون خویشتن می فهمند و خود ها را بمجرد بیعت رسمی در مدت چند روز از واصلان گمان می برند
و حال خود را و مرشد را یکسان می انگارند ؎ همسری با اولیا برداشتند ؛ انبیا را همچو خود پنداشتند ؛ بهر حال بر سر اصل مطلب باید
رفت و باید گفت که آنچه از حقیقت اصول و فروع بالا مذکور شد بطریق اجمال بود و تفصیلش اینست که اصل بر سه قسم ست یکی اصل
قریب و یکی اصل بعید و یکی اصل عالی که اصل الاصول ست چون جنس قریب و جنس بعید و جنس عالی که جنس الاجناس ست و مراد ما
از لفظ اصل مرتبه علة مطلقه هست که شامل ست همه معانی علة مادیه و صوریه و فاعلیه و غائیه و تامه و ناقصه را پس آنچه جزء حقیقة و صورت
معلول ست و مسمی ست بعلة الماهیة و علة الوجود چون جنس و فصل و ماده و صورت داخل در قسم اصل قریب ست و آبا و امهات
نیز در شمار اصول قریبه اند که مواد وجود مولود اند و آنچه خارج ست از معلول چون علة فاعلی و علة غائی داخل ست در قسم اصل بعید
پس آنچه فاعل بالمجاز ست چون تاثیرات طبائع و نجوم و افلاک و نفوس و عقول محسوب در شمار اصول بعیدهٔ مجازیه هست و آنچه فاعل
بالحقیقة ست چون تقدیر الله و مشیة الله مرتبهٔ اصل عالی ست که اصل حقیقی و اصل الاصول ست و الحقائق الممکنات التی سمیت بالصور
العلمیة عند الصوفیة و الظلال الاسمائیة عند الشیخ المجدد رضی الله عنه و المقتضیات الاسمائیة عند امیر المحمدیین تحیات الله علیه داخلة فی
مراتب الاصل العالی و تا این مرتبه اصل الاصول اطلاق لفظ اصل جائز ست و بالاتر ازین در مراتب اسماء الٰهیه و صفات حقیقیه و
شیونات ذاتیه حرف اصل هم نمی توان گفت بمقتضی الادب و انکان اسناد کل من الاصول و الفروع و الاسماء و الصفات و الشیونات
و الاعتبارات فی الحقیقة الی الذات الواحدة التی هی منتهی المراتب فسبحان الذی له ما فی السموات و الارض و الیه ترجع الامور کلها لا
اله الا هو و هو الغنی الحمید و علة غائیه اگرچه محسوب ست در شمار اصول باعتبار تقدم در ذهن اما داخل در قسم فروع ست بلحاظ تاخر در
وجود و وجود شروط و ارتفاع موانع نیز گویا داخل در اصول بعیده هست که یک نوع دخل در وجود معلول دارد و عدم و وجود را که
طرفین حقیقة ممکنه اند الاصلین الطرفین توان خواند و این مرتبه وجود و عدم اعتباریست که باعتبار تصور حقیقة ممکنه باضافهٔ این
حقیقة در جانبین ممتاز می گردد پس طرف عدم را الاصل الذاتی الامکانی باید گفت و طرف وجود را الاصل الحقیقی الوجوبی توان خواند
و حقیقت هر شئی را که مرکب از جنس و فصل ست الاصل المرکب توان گفت و علی هذا القیاس اصول جزئیه اعتباریه بسیار اند که در
احاطهٔ شمار نمی آیند و داخل اند در تحت همان چند اصول کلیه که بالا مذکور شدند هر که ذکای ذهن و صفای باطن خواهد داشت باندک
خوض و توجه خواهد دریافت و اصولی را که مرکب از دو امر اصلیه اند آن را اصول مرکبه اعتباریه باید گفت چون جسم نسبت بانسان که جنس
بعید او ست و مرکب ست از دو امر که هیولی و صورت باشد و جسم مطلق کلی بمنزلهٔ اصل جسم مقید انسانی ست و این جسم مقید شخصی از
قسم فروع آن و اصولی را که اجزای آن مرکبات اند اصول بسیطه اضافیه باید خواند چون هر واحد از هیولی و صورت نسبت بجسم که مرکب
ازین دو جز ست و این اجزاء البسیطه اضافیه برای آن گفته شد که نسبت باضافهٔ جسم و جسمانیات بسیطه اند و الا نظر بذوات خود

از شائبهٔ ترکیب بالکل خالی نیستند که صورت عبارت از معنی جوهری مع معنی استعدادی ست و هیولی عبارت از معنی جوهری مع معنی
قابل اتصال و انفصال ست پس نسبت بآنمعنی بسیطه که مالا جزء له باشد از مرکبات اند و هیولی و صورت را اجزاست که هر جزء از
صورت حال ست در هر جزء از هیولی و هر جزء از هیولی محل ست برای هر جزء صورت و اصولی را که غیر مرکب اند اصول بسیطه
حقیقیه باید خواند چون جوهر نسبت بانسان که جنس عالی ست و مانند مرکبات دیگر اجزا ندارد اگرچه فی الحقیقة از معنی جوهری و
معنی امکانی مرکب ست پس بسیط حقیقی که هیچ نوع تصور ترکیب را در معنی او دخل نباشد ذات واحد واجب تعالی ست جل شانه
و ممکنات همه مرکبات اند چه بسائط و چه غیر بسائط پس اطلاق حقیقیه برانها بالمجاز ست مقابل آن دیگر بسائط اضافیه پس آن
بسائط ممکنه که آنها را بسائط اضافیه می گویند بساطة آنها اضافیه حقیقیه ست و آن بسائط امکانیه که آنها را بسائط حقیقیه میخوانند
بساطة آنها حقیقیه مجازیه ست فافهم و اصولی را که مرکب از مرکبات اند اصول مرکبه حقیقیه باید گفت چون روح حیوانی و حرارت
غریزی که اصل این حیات فانی و زندگی این جهانی ست و حرکات طبیعی و نفسانی از فروعات آنست پس ازین قسم اصول
را اصول مرکبه حقیقیه باید گفت باعتبار ترکیب اینها از امور مرکبه حقیقیه و اخلاط که از امتزاج اینها روح حیوانی پیدا گردیده و حرارت
غریزی متولد شده اگرچه باعتبار تشابه اجزا بحسب حس داخل در بسائط اند اما نظر بتشابه اجزا بحسب حقیقت از مرکبات اند و مرکب
از ارکان متخالف الاجزا بحسب حقیقت و ارکان هرچند بلحاظ تشابه اجزا بحسب حقیقة محسوب در بسائط اند اما بلحاظ ترکیب اجزا از
مرکبات اند نسبت به بسیطی که جزء ندارد چون عقل و نفس و فرع نیز بر سه قسم ست یکی فرع متصل چون شاخ و برگ درخت نسبت
به بیخ آن و هر واحد از اعضاء شخص نسبت به مجموعهٔ تشخص آن و مثل ذلک و یکی فرع مفارق ست چون نهالهائی که از تخم یک درخت
پیدا شوند و ذریات و اقربای شخص و این قسم فرع بر دو نوع ست اصلی و لاحقی اصلی چون اولاد صلبی و برادران حقیقی و دیگر
اقربا بر هم جدی علی تفاوت المراتب و لاحقی چون ازواج و دامادان و کیلنها و دیگر اهل قرابت نسبتی و یاران و دوستان و شاگردان و مثلهم
و یکی فرع منتج ست چون صفات متفرعه بر ذات و افعال منتجه از آنها و نتائج الاشکال المنطقیه و ما یناسب بهذا المعنی الانتاجی من الصور و المعانی
الفعلیة و الانفعالیة سوا ارکان بحسب التضمن او بالالتزام و تفصیل جزئیات این فروع بسیار ست که مفصل نمی توان شمرد اما خارج
ازین کلیات ثلثه فرع که فرع متصل و فرع مفارق و فرع منتج باشد نخواهد بود و رجوع فرع الی الاصل نیز بر سه قسم ست یکی رجوع شخصی بصفت
که صورت فرع بصورت اصل رجوع نماید چون بار آوردن نخل بصورت ثمر و غیرها من الاشجار و الاثمار و پیدا شدن بچه از بیضه
بصورت کبوتر و متولد شدن جنین بهیئة مادر یا پدر یعنی مذکر یا مونث اما این رجوع بر دو نوع ست یکی رجوع کونی ست که بلحاظ
پیدا شدن ست چون امثلهٔ مذکوره و یکی رجوع فسادی ست که باعتبار انحلال صورت مرکبه حاصل ست چون منحل شدن اجسام
مرکبه از ارکان اربعه باز بصورت عناصر و میل جزء آتش بطرف کرهٔ ناری و میل جزء خاک بطرف کرهٔ ارضی و میل جزء باد بطرف کرهٔ
هوائی و میل جزء آب بطرف کرهٔ مائی و یکی رجوع وصفی ست که توصف باوصاف اصل پیدا کردن ست و یکی رجوع نفسی ست
که نگرانی و توجه نفوس باشد بطرف مرتبهٔ اصل پس بجا آوردن طاعات و عبادات و باز ماندن از منهیات و متقی بودن در دنیا
رجوع الی الله ست رجوع شخصی و تخلق باخلاق الله پیدا کردن و اوصاف و خصال باطنی خود را مهذب ساختن رجوع الی الله ست
رجوع وصفی و دوام حضور و شهود و حق و کیفیت معیت و نفس راسخ کردن و ملکه بهم رسانیدن رجوع الی الله ست رجوع نفسی

انا لله و انا الیه راجعون پس حضرت انسانی را تا سن سی سالگی که سن نموست و از سی تا چهل که سن وقوف ست معامله با حق سبحانه ظاهراً و باطناً بموجب انا لله ست و باید که درین موسم هرچه از قسم زور و قوت جسدی و استطاعت اسباب ظاهری باو عطا فرمایند همه را صرف در راه خدا و برای خدا نماید یعنی حتی المقدور بعبادات و ریاضات و اشغال و اذکار و مراقبات و تحصیل علم و خدمت جدی بندگان خود و دیگر ضعیفان از بندگان خدا سرگرم باشد و هر قدر که تواند به ترویج دین و طریقه و کتب اهل حق و تالیف قلوب محمدیین خالصین و اجماع مومنین صالحین و تزیین مقابر قابلة الزیارات و تربیت اولاد و احفاد و اصحاب و توابع و کسب قوت حلال و امداد محمدیین متوکلین بدست و زبان از عطا و اعطا و حمایة و غیرها عند القدرة کوشد و بقدر ادای حقوق نفس خود هم لله کند و چنین هنگام را غنیمت شمارد که باز بدست نمی آید و این رجوع الی الله رجوع شخصی کونی ست که باعتبار ازدیاد جنس کمالات وجودی در جوانی میسر می شود و از چهل سالگی گرفته تا پنجاه که عشرهٔ انحطاط خفی و موسم کهولت ست و از پنجاه تا اجل مسمی که زمان انحطاط جلی و هنگام شیخوخت ست معاملهٔ انسانی با حق سبحانه بموجب انا الیه راجعون ست و باید که درین موسم کم اختلاط بمردمان باشد و عزلت را بر صحبت غالب دارد و اکثار تنهائی و گوشه گیری اختیار کند همین برای جمعه و جماعة و دیگر اوقات ضروریه ادای حقوق که محض لله باشد برآید و کم سخن گوید و در خوردن و خفتن و پوشیدن و مکان ماندن از همه اهل و عیال و مردمان همخانه بر خود کار تنگ ترگیرد و بهمه با رفق و ملائمت پیش آید و حتی الوسع بار خود بر دیگران نیفگند و خود را بی وقار نگرداند و در زندگی معاش برنگ مردگان نماید و داخل در جماعة ماموره موتوا قبل ان تموتوا شود و بهگی ظاهراً و باطناً متوجه الی الله باشد و منتظر وقت الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب ماند و این رجوع الی الله رجوع شخصی فسادی ست که بسبب فساد و انحلال ترکیب بدنی در پیری نصیب می گردد و این رجوع عودی باین قسم البته موصل ست بمرتبه اصل و اصل الاصل از آبا و ارواح مقدسه همه فروع راجعه را از ابنا صالحه و اولاد مهذبه که آبا و اجداد داخل در حساب اصول اند و ابنا و اولاد محسوب در فروع و مرتبهٔ ذات حضرت لم یلد و لم یولد که از اضافة اصل الاصول هم برترست ایجاد این همه اصول اضافیه و فروع اعتباریه فرموده آبا علویه و امهات سفلیه از افلاک و عناصر پیدا کرده و اطفال موالید ثلاثه را در کنار اینها برای پرورش داده پس این امهات در حق حضرت انسان بمنزلهٔ مرضعات اند نه چون امهات عینیه و این آبا بمثابهٔ آبا رضاعی اند نه چون آبا حقیقیه نسب این برگزیدگان از طرف امهات از روی حقیقة بصفات حقیقیه او تعالی منتهی می گردد و از طرف آبا بمرتبهٔ ان الی ربک المنتهی میرسد فسبحان من ذکرناه کذکرنا آبارنا او اشد ذکرا آه می ترسم از کشف حقیقة که مبادا از بیان چنین حقائق این غلط فهمان ظاهر بین چون قوم عیسی علی نبینا و علیه السلام در تیه ضلالت و قالوا اتخذ الله ولدا افتند سبحانه و تعالی شانه بل له ما فی السموات والارض و از غلبهٔ ظهور همین نسبت بود که حضرت روح الله بکلمهٔ قال ابی کذا و کذا لب می کشود نه آنکه آن ذات مقدس ادعای ولدیة حق تعالی می نمود و برای شنوانیدن آن جهلا بود که حق تعالی خطاب کرد ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین من دون الله و در جواب آن حضرت روح الله گفت سبحانک ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق ان کنت قلته فقد علمته تعلم ما فی نفسی و لا اعلم ما فی نفسک انک انت علام الغیوب و چون جناب رسول ما علیه الصلوة و السلام جامع جمیع نسبتهای جملهٔ انبیاست در ضمن محمدیة این نسبت عیسویة نیز از محمدیان بیرون نرفته پس یا الهی تو خوب میدانی که کدام محبت ست که محرک سررشته این نسبت گشته و کدام الفت ست که

تخم این معرفت ورنه همین دل کشته من مجبور ناچارم و بپیش رضای تو بی اختیار که بر من راه هدایت از همین باب کشادی و از
همین دروازه مرا بسوی خود راه دادی یعنی پدر بزرگوار مرا مرشد من ساختی و ظاهراً و باطناً باین عنایت نواختی و در میان
من و خود سوای اصل من وساطت دیگری نه پسندیدی و مرا بوسیله اصل من بسوی خود کشیدی ع ای خدا قربان احسانت
شوم * که غیری را بر من ناکاره مستولی نفرمودی و جمال رب من در مرآت آب من نمودی ای باغبان گلشن ایجاد علم نوا لک
تو این جسم نامی متشخص مرا شجرهٔ طیبه طریقه علیه محمدیه ساختهٔ و هر زمان بآبیاری قدرت کاملهٔ خویش و فیض رحمت شاملهٔ
خود در امداد و تنمیه آن بتقویت من ضعیف پرداختهٔ و ای نگهبان باغ امکان تو استواری و استقامت این شجرهٔ عالیه را از وجود
ناکارهٔ من بی بود خواستهٔ و چمن انجمن ارشاد این سلسله موصله الی الله را بنشو و نمای من گم نام آراستهٔ بهارها بقوة استعداد
کاملهٔ اصول مقدسه مطهره در آئینه قابلیة ناقصهٔ من بی حقیقة بالفعل بظهور رسیده و نقش و نگار اوراق و اثمار فروع
متشعبه از قوت بی قدرت من عاجز متفرع گردیده هر چند باعتبار ظاهر من خود غیر از یک چوب ناتراشیده بنظر نمی آیم
و جز صورت بی معنی نمایم اما استفاضه از فیض اصل همه اغصان و انوار را بی توسط و حیلولة من متصل واحد که برای همه ها
کالاصل محال و تر و تازه ماندن همه برگ و بار بی افاضهٔ من اصلاً البتة چه مجال نه هیچ فرعی را بی وساطت تنهٔ درخت راه فیض
باصل می کشاید و نه از هیچ اصلی تنه عطیهٔ که جز از عطش تو ان خواند بار بار بظهور می آید ذلک تقدیر العزیز الحکیم ولن تجد لسنة الله
تبدیلاً اصل ست که در طنطنه صورت تنه غلغله خود افراخته و تنه است که در کسوت تن پیچدی قوة اصل ظاهر ساخته اصل بی
تنه خدا نخواسته نامراد می باشد و تنه منقطع الاصل نعوذ بالله منه بی بنیاد می بود تنه برای اصل جز لاینفک ست و اصل با تنه
متصل واحد بی شک آنهمه آب باران رحمة الهی که خورده برای تناوری تنه خورده تا شجره اش دیرپا باشد و در گلشن قائم بود
که ظهور بهارش موقوف بر تنه است لهذا فرموده که حسنهٔ از من بوقوع آمده همین یک حسنه است و دیگر حسنات که تا قیامت
از همه ها بظهور خواهند آمد متعلق باین تنه خواهند بود و از اصل که مظهر واحد حقیقی ست همان یک فعل واحد تولید اولاد محمدیه
است که بظهور آمده و از دیگر این همه افعال متکثره که بهمه اینها و از اینها همه یاران خالص باشد سرزده و اوست که مخاطب بخطاب
سن من ست و شمع این انجمن نوره الله نوره و اظهره فی یمین ظهوره و یهدی الله لمن یشاء بنوره و هو الهادی الی سبیل الرشاد
سبحان ربی الاعلی سبحان ربی الاعلی سبحان ربی العظیم سبحان ربی العظیم سبحانک اللهم و بحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک
و اتوب الیک علمت سوءً و ظلمت نفسی فاغفرلی فاغفرلی فاغفرلی فانه لا یغفر الذنوب الا انت رباعی هرچند که صاف کدورت
انگیزیم * تحویل دل جهان پریشان انگیزیم * یعنی که بغفلت گردد خلق اسی در دهر * چون آینه چشم باز و ناچیزیم * مراد از صاف بودن
تجرد نفس ناطقه و صفائی معنوی ست که انسان را حاصل ست و از کدورت اثری اقتران نفس مجرده با ماده و تاثیر کدورت
جسمیه در نفس بمقتضای بشریت و از محویت رجوع به نفس بالطبع بطرف اصل خویش و رب خود لهذا هر شخص بقدر استعداد
کم و زیاد بی اختیار دل بطرف صانع خویش می کشد و گاه گاه و قدری بقدری مقتضیه میسازد و از پریشان نظری التفات بطرف کثرت
موهومه و اعتبارات فانیه این عالم که این معنی هم ناچار هر آدمی را میسر ست و حواس باین طرف نفس را متوجه می گرداند
و خلق را بغفلت کدورت برای این گفته که حق تعالی از راه حکمت بالغه خویش این عالم را برای اکثر جای غفلت ساخته گرده

حق بعض از خواص عبرت کده هم گردانیده است و دنیا را برای ایشان مزرعه آخرت نموده اما حکم اکثر راست لهذا الدنیا ملعونة و ما فیها واقع شده است و درین افراط غفلت هم حکمتهاست که آن علیم حکیم بهتر میداند و بسیار انتظام امور معاش و استراحت نفوس بآن متعلق و بقدر اندکی الکملین را هم ضرور می افتد که کلمینی یا حمیرا خبر از آن میدهد و منظور از باز بودن چشم لیاقت مشاهده جمال حقیقت که در هر نفس انسانی بقدر عقل و ادراک بالقوة حاصل ست و از بیخبر بودن عدم ادراک حقیقة بالفعل و غفلت از طرف مآل فی الحال حاصل آنکه نظر بدید قصور کشوده مشاهدهٔ عجز انسانی نموده میگوید که هرچند ما بعنایت الٰهی صافیم و تجرد نفسی و صفائی روحی باخود داریم اما باز بمقتضاء بشریت کدورت اثریم و کدورات جسمیه باخود داریم و اگرچه همه وقت در مشاهده مستغرق و محویم و رجوع دائمی بطرف اصل خویش که روح مقدس حضرت قبله کونین باشد داریم و مدام بهیچ بے کیفی بطرف ذات الٰهی متوجهیم لیکن باز بسبب شراکت حواس پریشان نظریم و ملتفت بطرف کثرت موهومه و اعتبارات فانیه بقدر ضرور هستیم پس چون حق تعالی این عالم را غفلت کده ساخته است ما هم بموجب مرضی الٰهی باآنکه لیاقت مشاهده جمال حقیقة داریم گاه گاه از ادراک حقیقت در علم خود بیخبر می گردیم و تبعیت سنت لیغان علی قلبی می نمائیم و این حالت از لوازم انسانیة ست و موجب ترقیات غیر متناهی که هر آن بر قصور خود ندامت حاصل می آید و عجز بشری خویش می نماید و باز بعنایت بی علة حق تعالی ترقی واقع می شود و درجات قرب می افزاید لهذا پیغمبر خدا علیه الصلوة والسلام فرموده من استوی یوماه فهو مغبون آن بیچاره فرشتگان و طیور قدسیانند که در قفس و ما منا الا له مقام معلوم گرفتارند بالجملة از زینه ملکیة بر بام آدمیت قدم باید نهاد و زبان بعجز و نیاز باید کشاد و تاسف بر حال پر اختلال خود باید نمود و نغمه ربنا ظلمنا انفسنا باید سرود افسوس هزار افسوس هرچند مانند نرگس چشمها کشاده اند اما رخصت تماشا درین باغ نداده اند این تاسف از راه بی نهایتی علو رتبه انسانیة ست که بر مرتبه حاصله اکتفا نکرده ترقی از آن مقام هم می خواهد که نه محیط اعظم قرب الٰهی را نهایت ست و نه عطش متعطشان وصال را غایت پس می گوید افسوس که اگرچه برنگ نرگس چشمهای ما باز نموده اند یعنی لیاقت مشاهدهٔ الٰهیه عطا فرموده اند و قابلیت ادراک حقیقت حاصل ست لیکن رخصت تماشا کردن و جمال بهار اطلاق را بلا حجاب مظاهر دیدن درین گلشن که عبارت از عالم دنیاست نداده اند و وعدهٔ دیدار بگلزار آخرت کرده اند ان وعد الله حق هرچند در آن عالم نیز دیدهٔ تجلیات نوریه و صوریه رؤیة خواهد بود اما نسبت باین عالم گویا بلا حجاب معامله بمیان خواهد آمد والحمد لله که اگرچه الحال هم نسبت بعضی که در ظلال و عکوس گرفتار اند معامله باصل حاصل ست و دنیا حکم آخرت پیدا کرده اما بموجب اخبار الٰهی که وللآخرة خیر لک من الاولی باشد مدام بذکر الرفیق الاعلی ست و دل حلوا زین تمنا جلوه که باید دید نمی بینیم و گلی که باید چید نمی چینیم یعنی علو استعداد متوقع آنست که آنچه در آخرت موعود ست بالفعل نصیب گردد و قوت نسبت ایمانی با وجود انکشاف تام بگفته خدا و رسول او معاملات اخرویه را برتر از معاملات دنیویه میداند پس باین اعتبار می گوید جلوه که خواهیم دید در آخرت ان شاء الله تعالی بتصدق رسوله علیه السلام اینجا نمی بینیم و گل دیداری که بلطافت و تنزیه تام در عقبی خواهیم چید ان شاء الله العزیز بعنایات الٰهی و حمایت رسالت پناهی بالفعل نمی چینیم که اینجا رؤیة حق بچشم ظاهر جائز نیست و مفصل بیان مسئله رؤیت در وارد کسمی بلقاء الله ست بالا گذشت بالجملة از مرتبه خصوص خود نزول نموده متوجه مرتبه عموم خویش باید شد و حال عوام الناس

در لباس بیان حال خود پوشیده کیفیت قلوب ایشان ظاهر باید کرد و باید گفت که مدام دل برنگ و بو گرفتار ست یعنی باعتبارات اضافیه
اینعالم گرفتار ست و بجمادیات فانیه بسبب خوگری باین محسوسات متعلق و سینه بخار آز و افگار و هر لحظه مرادی از سینه سر میکشد و هر دم خواهشے
از دل ظهور مے نماید و ما عوام الناس تا زندگی ست درهمین مصیبت سرگردانیم و در هوس های گوناگون حیران با وجود آنکه بهاری که شیفته
آنیم مقدمه خزان ست یعنی بهار زندگی که ما مشتاق و واله آنیم مقدمه خزان موت ست و عنوان ذوق فوت که بالضرور هر که زنده ست او را
مردن در پیش ست و هر متنفس را تیر نفس شماری در کمین و هر کس خود نشانه خویش و از دست خویش دل ریش و خونابی که از دل نیز اینهمه
دست و گریبان یعنی خزان موت که از و بمقتضای تعشق با بدن و از راه الفت باین الوفات فانیه ما سب دگریزانیم هر آدمی که کل این گلستان
جهان ست دست و گریبان ست قل ان الموت الذی تفرون منه فانه ملاقیکم شاهد حال این معامله ست و هر انسان بالطبع از راه حب ذات
خویش از موت که فناء حیات حیوانی ست هر وقت متنفر و متوحش ست و موت که از لوازم این حیات فانی ست هر آن هر آدمی نازل و لاحق
پس النشاتیه الثانی آن اقتضا مے نماید که بقدر مناسب و مقدار ضروری تا دام که زندگی ست و شراکت این با د حیوانیه باقی ست رعایت این
امر هم باید کرد اما بالکل مصروف در امور اخرویه که متعلق بنفس ناطقه ست باید شد و مشتاق مرتبه که محل رجوع نفس باقی ست باید گشت
فتمنوا الموت ان کنتم صادقین و راه حصول این حالت و طریق سهل و گوارا شدن موت بنفس آنست که در عین حیات سر رشته مدرکه بجز
اطلاق باید بست و مدام متوجه بطرف مرتبه تنزیه و بے کیفی باید بود و لذت و سرور از حالت بے خطرگی قلب بے تردد به نفس هم
باید رسانید و تسکین و اطمینان تمام بحضور و شهود حق حاصل باید کرد بنهجیکه ترا مدام جز درین کیفیت نباشد و هوس هیچ امر دنیوی
و تمنا هیچ متمنا این جهانی دامنگیر خاطر تو نشود و از زنجیر تقیدات باید شکست یعنی از گرفتاری این مقیدات اعتباریه که آن را
علائق دنیویه میخوانند حتی الوسع آزاد باید گشت و از غلبه شدت همین حالت وارستگی ست که باین سلسله کشود و شده همان بکه پروبال حقیقه
کشائیم و از قید مادیه چه بیرون آمده بعالم تجرد پرواز نمائیم و چون حضرت عندلیب از قفس مجاز برآئیم عندلیب تخلص حضرت قبله کونین ست
لهذا کتابے که تصنیف آنجناب ست مسمی بناله عندلیب ست حاصل آنکه چنانچه حضرت قبله کونین قدسنا الله بسره الاقدس این عالم را
گذاشته رحلت فرمودند ما هم امیدواریم که بتصدق آنجناب بهمان استقامت و اطمینان و جمعیت و ایمان جان بجانان دهیم و
بعنایت الهی و حمایت رسالت پناهی صلی الله علیه وسلم خاتمه ما عاصیان نیز بخیر شود که پسر را به پدر میخوانند و هر دو از مقتضا نفسانند
و پسر البته چیزے بچیزے با پدر مے ماند و هر چند که نالائق بود باز قدرے بقدرے از اوصاف و اخلاق پدر بالطبع در وے مے پیدا شد که
الولد سر لابیه پس این بے بضاعت نیز با وجود ناکارگی خود از جناب الهی امید واثق ست که مرا هم چون پدر بزرگوار من بحسن خاتمه خواهد نواخت
و عصیانهای مرا ببرکت تقوای ایشان عفو خواهد ساخت که جزو را داخل در کل مے خوانند علی الخصوص آنکه او را بخطاب جز لاینفک و متصل
نواخته اند و محض با جتبا و قبول جزء اعظم ساخته اند و فرع را باصل میدانند که اعتبار فرع بلحاظ اصل ست هرچه در اصل موجود ست
همان از فرع ظهور مے نماید پس با الهی من هم امیدوارم که برکاتے که در ذات مقدس حضرت قبله کونین عنایت فرموده بودی مرا هم
با آن شرف فرمائی و بروز قیامت حشر من در زمرت ایشان نمائی که خود بکلام خویش فرموده که ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله
همچون حضرت سید الارباب مریدان خود را یاد خواهد فرمود و بروز قیامت طلب حضور خواهد نمود پس ساخته جان انتظار هر بیت که مرا
را درین عالم بظهور آورده باز در آن عالم بحضور خواهد طلبید و برکت آبا و اجداد و صلحاء شامل حال ذریات خواهد شد و موجب النجا نمون لی

آنجا هم اکرام اولاد منظور خواهد بود و اگر این شخص مومن و صالح ست و آبا و اجداد او کافر یا فاسق بوده اند فساد آنها درین اثر نخواهد کرد بلکه
ایمان و اصلاح این در آنها باعث تخفیف عذاب و مغفرت خواهد گشت و همچنین اگر فرزند کافر یا فاسق شده آبا و اجداد مومن و صالح کفر
فسق این در آنها هیچ ضرر نخواهد کرد غرضکه چون رحمت بر غضب الهی غالب ست و سبقت رحمتی غضبی حق تعالی فرموده چیزے که مثمر ثواب
و رحمت ست در طرفین از آبا و ابنا تاثیر مے نماید و چیزے که موجب عتاب و غضب ست مخصوص همان شخص مختص ست که لائق آن ست
نه پدر را از کردار پسر خواهند پرسید و نه پسر را از افعال پدر لا تزر وازرة وزر اخری مگر پدرے که صاحب قرب قوی باشد و پسر را در ضمن خود
گرفته شفاعت عصیانهای پسر بذمهٔ خود قبول فرموده باشد این عنایت ست جداگانه بنصیب و طالع میسر مے شود نه بکسب و عادت
یا پسرے که بکمال سعادت در کونین فدای پدر بود که این دولتی ست علحده که بندرت بدست مے آید آه و اشوقا که عاشق تاب جدائی نیارد
این فقره بے اختیار از حالت شورش عشقی بلب آشنا گردیده و بے قصد کلمهٔ آه از سینه سر کشیده که از ابر محبت همین ناله آه مے بارد و نالهٔ
عندلیب جز درد و اثر ندارد پس چنانچه نالهٔ حضرت عندلیب سراپا متضمن معنے درد ست و درد ازان متولد و منتج همچنین درد متضمن معنے
اثر ست و اثر حاصل درد و برادر عزیز بطریق ضمنیت درین امر شریک دولت من ست و ما هر دو برادران صوری و حقیقی هستیم که هم در صورت
از یک مادر و پدریم و هم در حقیقة بر یک طریق و معرفت بالجمله چون وقت رحمت بود و رحمت الهی جوش مے نمود جمیع صاحبزادگان خود را و
اهل بیت حضرت قبلهٔ کونین را در ضمن حمایت خود گرفته داخل در مرتبهٔ خالص محمدیه کردم و بنظر حضرت گذرانیدم و آنجناب هم بنظر رحمت
قبول فرمودند و همه آل و اولاد خویشان و اقربای حضرت قبلهٔ کونین را علی تفاوت المراتب تا قیام قیامت در ضمن خود گرفته پیش حضرت
بردم و آنحضرت مرا با اینهمه در ضمن خود گرفته رو بروی جناب حضرت رسالت پناه بردند و آنجناب صلی الله علیه وسلم حضرت را با همه ما در ضمن شفاعت
خویش گرفته در بارگاه قرب الهی بردند و شفاعت خواستند ازانجا ارشاد شد هر که ازینها مشرف بمحمدیهٔ خالصه ست و با اعتقاد و با ایمان
داخل زمرهٔ بندگان مقربان مرحومان مغفوران ماست اگرچه بمقتضای بشریت گناهگار بود و الا فلا ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون
ذلک لمن یشاء بل لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا درین اثنا یاران طریق و خوانندگان علم الکتاب و واردات و قاریان کتاب
مستطاب نالهٔ عندلیب و کاتبان این کتب آمده بمن چسپیدند و دامن دل مرا گرفتند و ایشان را تا ینا بهمان طریق در بارگاه جناب الهی بردم
و بموجب الی من سلک علی طریقی در جماعة ذریات خود شمردم باز خطاب آمد والذین یمسکون بالکتاب و اقاموا الصلوة انا لا نضیع اجر المصلحین باز
الحاح کردم ارشاد شد که اگر بر طریقه محمدیه ثابت قدم اند از معاصی اینها نیز در گذشتیم و من قال لا اله الا الله دخل الجنة بلا حساب و ان زنی و ان سرق
پس اے فرزندان و یاران بدین عنایت الهی مغرور شده دلیر در معاصی و کاهل در عبادات هرگز نخواهید شد که حاصل ما از بیان اینمعامله همان ست
که حاصل خدا و رسول از بیان این آیات و احادیث مذکوره ست باید که حقیقت را فهمیده شکر عنایت الهی بجا آورده در ثبات بر طریقه محمدیه
سرگرم باشید و در عبادات بیش از پیش کوشید و از معاصی اجتناب نمائید و احیانا بشریت ست اگر گناهی سر زند مایوس نشوید و بشتاب
بتوبه و استغفار اشتغال نمائید و با انابت در آئید که شفیع ما عاصیان قوی ست و حامی ما حمایت محمدی و التائب من الذنب کمن لا ذنب له پس اے
فرزندان که اولاد صلبی اید و اے یاران که پسران لطفی اید خود را متوجه جناب حضرت قبلهٔ کونین کرده و ساطهٔ مرا یاد نموده امیدوار عنایت
و فیضان الهی بوده متوجه بجناب قدس رب خود گشته همین خواهید گفت که الهی اگرچه ما بصورت قطرات آن محیطیم فاما بحقیقت نه اجزای
آن بسیطیم یعنی با وجود عینیت و اتحاد آداب را از دست نخواهید داد و قدم از حد ادب خود بیرون نخواهید نهاد که آیة ما کان محمد ابا احد من رجالکم

ولکن رسول الله وخاتم النبیین نازل برای همین تعلیم آداب ست تا زید که پسر خوانده آن حضرت بود آنجناب پدر خود نداند و رسول الله انگارد و
حضرات حسنین که فی الواقع پسران حضرت بودند از رتبهٔ امت بودن خود قدم بیرون ننهند و نبوت را ختم بر آن جناب دانند و خود را
بسبب این نسبت نبوة وارث آن منصب ختم شده که نبوة باشد گمان نکنند و شریک دولت نبوت تصور ننمایند که آن مرتبه بر همان ذات
یکتا علیه الصلوة والسلام ختم شد لهذا در آیه مذکوره حق سبحانه کلمه رسول الله وخاتم النبیین بیان فرموده و تصریح نفی ابوة رجال نموده
اما نصیبه و بهره از کمالات رسالت و کمالات نبوت برای آل و اصحاب باقی مانده که علی قدر استعداد هر یک از ینها ازین خوان نعمت
الوش خوار شده منصب رسالت و نبوت دیگرست و کمالات رسالت و نبوت دیگر که آن متعلق باصالت ست و ختم گشته و این متعلق
به تبعیت و باقی ست که در نصیب هر که مقدر ست از سادات و غیرهم در امت مرحومه محمدیه فیض آن جاری ست اما از کمالات نبوت عامه
که بلا قید اضافت نبی از انبیاست علیهم السلام غیر سادات هم فیضیاب شده اند و میشوند و خواهند شد لیکن از کمالات نبوت خاصه که
مختص باضافت محمدیه ست مخصوص سادات بنی فاطمه شده و تا زمان حضرت مهدی موعود علی جده و علیه السلام در قسمت هر کرا از
سادات بنی فاطمه مقدر ست علی قدر استعداد این فیض جاری خواهد ماند که مراد از استدعای اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم
وعلی آل ابراهیم همین ست زیرا که چون حضرت سبحانه خواست که منصب امامت بحضرت ابراهیم علی نبینا و علیه السلام عطا فرماید و گفت انی
جاعلک للناس اماما حضرت ابراهیم دعا نمود که این دولت بفرزندان من هم عنایت شود و قال ومن ذریتی پس حق تعالی قبول فرمود
و برکت در ذریات ایشان عطا کرد و حضرت اسماعیل و اسحاق و یعقوب و یوسف و غیرهم را از فرزندان ایشان بقرب و معیت خاص خود
نواخت تا اینکه حضرت خاتم الانبیا را نیز از نسل ایشان پیدا کرد و نبوت را بر آن جناب ختم فرمود پس حضرت رسول علیه الصلوة والسلام
بسنت ابراهیم برای اجرای فیض امامت در سادات از جناب الهی مسئلت نمود و گفت اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و
علی آل ابراهیم انک حمید مجید و بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید و امت را بخواندن این درود امر فرمود
و حق تعالی دعای آن سرور علیه السلام را قبول نموده برکت در سادات بنی فاطمه عنایت کرد و حضرات ائمه را بمنصب امامت نواخت و سادات
طریقه محمدیه را بشرف فیض این قرب خاص مشرف ساخت و خاتمیت مرتبهٔ امامت بنصیب حضرت مهدی موعود فرموده و فاصله زمان و مکان را
حائل و حجاب در معاملهٔ افاضه و استفاضه قرب روحی و نسبت باطنی نساخت و نسبت خاص محمدیه خالصه که در زمان آن سرور علیه السلام بود
و تا حضرت امام عسکری علی جده و علیه السلام بطنا بعد بطن رسیده می آمد و بعد ازین رو باختفا آورده بود باز از سر نو بعد یک هزار و یک صد و چند
سال هجری این فیض خاص از منبع باطن سید نجیب و مقتدا راه حق آفتاب عالمتاب فلک سیادت نیر اعظم سپهر ولایت وارث منصب
کمالات نبوت خلیفه مرتبهٔ الوهیت صاحب سجاده قرب امامت مظهر انوار محمدیه صاحب شریعت واصل حقیقت واقف طریقت کاشف
معرفت خداوند حکمت الهیه حامی ملت مصطفویه اولی العزم عالی جاه وسیله بارگاه کبریا دستگاه سلاله دودمان نقشبندیه و قادریه قدر افزای
طریقه محمدیه ناصریه یعنی حضرت خواجه محمد ناصر محمدی رضی الله تعالی عنه ظهور فرموده و تفصیل تمام اسرار این مقام بر فرزندی از فرزندان
آنجناب منکشف گشت و بهرهٔ تام از کاس کرام برداشت و نصیبهٔ کامل حاصل نمود و فرع بتکلیف اصل واصل گشت و تابع قدم تابع متبوع
رفت و غلام مصاحب صاحب شد و قطره بدریا پیوست و مرید مراد پیر آمد و پسر صوری پدر حقیقی گردید و دیگر ابنا و فرزندان هم حسب
لیاقت مراتب و استعدادات الوش خوار این نعمت بوده اند و هستند و ان شاء الله تعالی خواهند بود بارک الله فیهم برکة صالحة مصلحة

انطواء هیم و لواطنهم موجبة للقربة الی الله و رضاء رسوله مفرحة للروح المقدس و باعثة لتقویة الطریقة و مروجة للاحکام المحمدیة علی صاحبها الصلوة والتحیة
یارب یارب هرچند ما ذره های بمقدار راچه یارا که دعوی مظهریت آن خورشید فلک کمال نمائیم و ما گنجشکان هرزه نوا را چه طاقت که لب
بادعای ترجمانی نالهٔ عندلیب گلشن قدس کشائیم الا تجلی نور همان آفتاب ست که ازین بمقداران خاکسار ظهور مے فرماید و شور انگیزی همان
نالهٔ عندلیب ست که اینهمه باب درد و اثر عشق حقیقی مے کشاید لمحضرته ـــه گرچه ما هیچیم و خالی چون نے ایم ههم خود آخر از ویش خالی
نئیم، آری از مرتبهٔ اصل الاصل معاملهٔ و نفخت فیه من روحی درمیان ست و الولد سر لابیه موید این بیان تخم حیثیت جزئیت ماست که سر
بر صورت کل کشیده و قطرهٔ نسبت عینیت ماست که عین دریا گردیده ای خداوند موصوف بوصف لم یلد و لم یولد وای سوگند خورندهٔ ووالد
وما ولد موجی که از بحر عینیت جوش زده معاف فرما که در ظهور موج همان وجود بحر ست که جلوه گر شده ست و آئینهٔ دل ما را صاف نما یعنی
لیاقت مشاهدهٔ وحدت اصلیه که منشأ ظهور اینهمه کثرت اضافیه ست عنایت کن تا ما یکم نشویم چنانکه باعتبار انانیت و نفسانیت مانه
از ما نام مانده نشان و بگرداب فنا رویم بحیثیتی که بهمگی و بالکل باقی باصل گردیم که کل شیء یرجع الی اصله قضیهٔ مشهوریست و هر چراغ فرع را
از مشعل اصل خود نوری ربّ اغفر لی و لاخی و ادخلنا فی رحمتک و انت ارحم الراحمین یارب من بخش مرا و بیامرز گناهان مرا که بندهٔ گنهگارم و
رحمت ربیت و کریمی ترا وسیله برای عفو تقاصیر خود می آرم و بخش برادر عزیز مرا که بسیار خدمت این ناکاره کرده و لی اختیار محبت دلی باین ناکاره دارد و دخل کن ما هر دو برادران
و ذریات و لواحق ما را در رحمت خود که رضاء والدین ما رضی الله عنهما و ارضیهما عنا و هم دخل کن ما را در رحمت خود که عبارت از شفاعت حضرت شفیع المذنبین ست
و هو رحمة للعالمین صلی الله علیه و علی آله و صحابه اجمعین و هم دخل کن ما را در رحمت بی علة و عفو خاص خود که بمقتضای رحمت ذاتیهٔ خویش بندگان مجرم مسرف را
خواهی بخشید و بلفظ عبادی عبادی یاد خواهی فرمود و بخطاب هذا عتیق الله خواهی نواخت انک کتبت علی نفسک الرحمة و تو رحم کننده ترے از همه
رحم کنندگان پدر باشد خواه مادر مرشد بود خواه پیغمبر من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه همان رحمت ربیت تست که بصورت شفقت پدری
و مادری ظهور نموده و نور هدایت تست که در مشکوة پیر و پیغمبر جلوه فرموده بل همان احسنیة خالقیة تست که فرزندان و اولاد سعادتمند را
بتبعیت والدین و استرضاء ایشان نواخته و همان صفت مومنیت تست که مریدان و مومنین با یقین را معتقدان صادق و موقنان
واثق ساخته تهدی من تشاء و تضل من تشاء و تغفر لمن تشاء و تعذب من تشاء انک علی کل شیء قدیر ناشناسی حقیقت ست که حجاب
و حائل میشود و معطل و کاهل میدارد و نارسائی معرفت ست که سر رشتهٔ حضور و اطاعه منقطع میکند و فرع را از اصل منفصل مے آرد و غفلت ما
ما را از ما جدا ساخته که بخود نمیرسیم و خودشناس نمیگردیم و حقیقت خود را دریافت نمی نمائیم که ما چه کسیم و بکه چه نسبت داریم و حق که بر ما
چه هست و بزرگان را ازین جهان رفته مے انگاریم و بسبب گرفتاری حواس حیوانی آنها را بیخبر از حال خود می دانیم و جدا ایشان را در عالم
دیگر و خود را در عالم دیگر مے پنداریم و باوجود جزئیت و عینیت مغایرت کلی و جدائی محض بهم رسانیده ایم مانند عضو ناکاره که خشک
گردد و در معاملهٔ نفوذ روح و جریان دم خلل پیدا شود و سده افتد که چنین عضو بے حس اگرچه بظاهر جزء بدن ست اما بحقیقت مغایر آن تن ست
نعوذ بالله من هذه النسبة الباطلة و الضالة ایمان ما محمدیان خالص بعنایت الٰهی قوی ست و ارواح بزرگان ما بموجب ان اولیاء الله لا یموتون
همان زنده و پاینده و همه وقت ناصر و معین ما اند و معاملات عنایات گوناگون بمیان مے آرند بقوتی که گویا ایشان مع اجساد مقدسهٔ خود
چنانچه بوده اند همان قسم درین عالم موجود اند و یا ما در عالم شهادت مے باشند و یا گویا ما بالکل تعلق ابدان ملوثهٔ خویش گذاشته چنانچه
بعد مرگ ان شاء الله تعالی خواهیم بود بحکم موتوا قبل ان تموتوا با ایشان در عالم ارواح محشوریم الحمد لله ثم الحمد لله که همان وصل بلا فصل الی الآن

والصلوة والسلام علی رسوله الذی هو اشرف الناس واکمل الناس هادی الناس وعلی آله واصحابه الذین هم بعده خیار الناس **اما بعد** فهذا الوارد السبعون
هو المسمی باحسن تقویم اعلم ان الله سبحانه لقد خلق الانسان فی احسن تقویم حقیقةً وصورةً ورتبةً والمراد باحسن تقویم هو العلو بالرتبة والدنو فی القربة
والشرف النفسی والفضل العلمی فخلقه الله فی احسن تقویم ای قومه احسن تقویم وقدر فی تقدیره ما هو احسن من کل تقاویم العالم صورةً وحقیقةً فهو احسن صورةً
واعدل ترکیباً واکمل حقیقةً واعلم علماً واشرف نفساً واعلی رتبةً من کل المخلوقات وسائر الممکنات وایضاً التقویم الاحسن هو العالم المجرد الذی
عبّر فی الشرع بعالم الامر واسفل السافلین هو العنصر الذی اقرب من نقطة المرکز اعنی الارض فخلق الله الانسان الذی هو جامع الامر والخلق فی احسن
تقویم روحاً ونفساً ثم رددناه اسفل السافلین جسماً وبدناً فاذا تعلقت نفسه بالبدن تعلقاً خاصاً کشف علیه ما هو فی عالم الامر والخلق بل الوجوب والامکان
وایضاً رده اسفل السافلین بلحوق الشهوات النفسانیة والمقتضیات الطبیعیة باستیلاء النفس الحیوانیة من البهیمیة والسبعیة الا الذین آمنوا بالله وملائکته
وکتبه ورسله والیوم الآخر وعملوا الصالحات حسب الشریعة المصطفویة والطریقة المحمدیة فلهم اجر غیر ممنون من ثمار الجنة والتجلیات الرحیمیة فی الآخرة
ومن صلاح المعاش فی الدنیا ولیؤتیهم الله فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة ویحصل لهم ما هو نفع الرد الی الاسفل وهو ادراک الخیر والشر بالحواس و
العمل بالخیرات والاجتناب عن الشرور وهم مصونون من المضرات السفلیة کالکفر والنفاق والفسق وسوء الاخلاق فما یکذبک یا ایها الناس
الکامل بعد ای بعد اظهار الحقیقة بالدین الذی هو حق الیس الله الذی هو مؤیدک باحکم الحاکمین فی الدنیا والآخرة ۔

وارد در تفضیل انسان بر همه مخلوقات و تکمیل آن تحصیل کمالات

حضرت انسان خاتم مراتب خلقت ست که بعد از دو نوعی از آفرینش بوجود نیامده و خاتم دست قدرت ست که حق تعالی خلقته بیدی فرموده گویا
مهر الهی ست که بر صفحهٔ امکان ثبت گردیده و اسم اعظم حق از نگین جبینش در عالم روشن گشته الف قامتش دال بر احدیت حق ست و طغرای
ترکیبش نقش جامعیت مطلق چشمانش دهای دو چشمی ست که اشارت بسوی هویت الهیه می نماید و دهانش باب مخزن اسرار الهی ست که بوقت
گفتار میکشاید روی دارد که هر سو آئینه دار وجه الله ست فاینما تولوا فثم وجه الله و آبروی دارد که آیهٔ ولقد کرمنا بنی آدم بر آن گواه است الحمد لله
وسلام علی عباده الذین اصطفی تلمیذ معلم ازلی ست که بتعلیم علمه البیان ممتاز گردیده و خلیفهٔ بادشاه لم یزلی ست که بتشریف انی جاعل فی الارض
خلیفه سرفراز شده باعتبار اولیت موضوع قضیهٔ کائنات ست که اول ما خلق الله نوری خبر از آن میدهد و بلحاظ آخریت محمول جملهٔ ممکنات ست
که آیهٔ وحملناهم فی البر والبحر اشعار از آن می نماید و نظر بحصول کمالات نتیجهٔ شکل عالم ست و از راه تکرار وقوع در واین حد اوسط ست که انتاج
همه نتائج بتوسط و ساطهٔ او بهم رسیده هر چند بلحاظ صورت از موجودات صغری ست اما باعتبار معنی از آیات کبری علم منطق یک قضیهٔ جزئیه
از منطق کلی اوست و علم لدنی خاصهٔ افراد کامله نوعیه او بحار همه علوم از چشمهٔ حقیقت او جوش زده و انهار همه رسوم از منبع طلعت او جاری شده
شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت چار سوی بازار اوست و جذب و سلوک قدمین رفتار او و علم و عمل دو شهپر پرواز اوست و عالم السر و
الخفیات مونس و همراز او غرضکه نعوتش آئینه دار لا احصی ثناء ست و اوصاف و کمالاتش بی انتها هر چه گفته شود شمهٔ از بیان اوست و هر چه
نوشته آید پارهٔ از کمالات فراوان او پس تا کجا خود بتعریف ذات خود نماید و خود را خود بتوصیف صفات خویش ستاید هر چند از روی جزئیه
هر فرد او را خود ستائی مناسب و سزاوار نیست لیکن از روی کلیه کشف اسرار حقیقت انسانیه ممنوع الاظهار نه زیرا که بیان همه حقائق
و تمام دقائق حواله باو شده و تفصیل نمودن جمیع مراتب سپرد باو گردیده و چونکه از پیشگاه جناب الهی بانباء جمله حقائق مامور ست
تحقیق حقیقت خود هم او را ضرورست بالجمله چون حق سبحانه جل شانه خواست که مظهرے جامع برای جمیع ظهورات صفاتیه اسمائیه

خویش بوجود آرد تقدیر الٰہی در علم قدیم او حضرت انسان را بعلم اجمالی کلی مقرر کرد و این تقرر علمی اجمالی کلی مسمی ست نزد قوم بحقیقت محمدی و
تعین اول و وحدت و نظر بتفصیل جزئیات مع لوازم و علل و معدات آن در علم تفصیلی جزئی مسمی ست بصور علمیه و اعیان ثابته و حقائق
ممکنات و واحدیة پس گویا در ضمن انسان و برای او و بسبب او حقائق جملہ ممکنات ثبوت و تقرر یافت و حقائق ہمہ افراد انسان در ضمن فرد
اکمل آن که خاتم النبوت باشد علیه من الصلوات انماها و من التحیات اکملها موجود گشت فافہم سر ہذه الاحادیث مثل لولاک لما خلقت الافلاک
و اول ما خلق الله نوری و انا من نور الله والخلق من نوری و لولاک لما اظہرت الربوبیة پس چون حق تعالی اراده کرد که این حقیقت جامعه معلومه از مرتبهٔ ثبوت و
تحقق علمی در مرتبهٔ کون و وجود خارجی قدم نهد اول عقل کل را که اصل عقول جزئیهٔ انسانیه ہست بوجود آورد و بسبب مناسبت الطفیه عقل مرتبهٔ
تقدس و تنزه الٰہی و بعد این عقل دیگر عقول تسعه باقیه را بوساطت یکدیگر علی تفاوت المراتب پیدا ساخت و در ہمہ مرتبه عقلیه کمال تجردی و
تاثیری خلق فرمود فصار العقل مجردا فی نفسه موثرا فی غیره و حصل له علم الکلیات و چون خواست که ازین ہم ظاہر تر مرتبه بظہور آید نفس کل را پیدا کرد
که اصل نفوس جزئیهٔ انسانیه و افلاکیه ہست و درین مرتبه نفس بکمال تجردی و تاثیری مع زیادت کمال تصرف عنایت فرمود فصارت النفس
مجردة فی نفسها موثرة فی غیرها متصرفة فی الجسم و این ہر دو مرتبهٔ عقل و نفس را در مرتبهٔ مجردات داشته عقل را در قسم مفارقات و نفس را
در قسم مقارنات جا داد و چون خواست که ازین ہم ظاہر تر مرتبه بظہور آید فلک الافلاک را بوجود آورد که محیط ہمہ اجسام ست و اصل اجسام جزئیه
انسانیه و در مرتبهٔ فلکیه عقل را تاثیر بخشید و نفس را تصرف عطا فرمود و فلک را زیادت کمال جسمی عنایت نمود و در ان حرکت خلق کرد و زمانه را
از حرکت آن بوجود آورد و چون خواست که ازین ہم ظاہر تر مرتبه بظہور آید نجوم را و سماوات بوجود آورد که اصل افعال جزئیهٔ انسانیه ہست و
درین مرتبه کوکبیه با جسمیه نورانیة اضافه کرد و شمار سالہا و ماہہا و روز و شب با ان متعلق ساخت و سعادت و نحوست در ان خلق فرمود
و چون خواست که ازین ہم ظاہر تر مرتبه بظہور آید عناصر را بوجود آورد که اصل ترکیبات جزئیهٔ انسانیه ہست و درین مرتبه عنصریه با جسمیه طبائع
اربعه را که حرارت و برودت و رطوبت و یبوست باشد زیاده کرد و ہر یک عنصر را بدو دو کیفیت ازین کیفیات اربعه مکیف ساخت نار را
حار یابس و ہوا را حار رطب و آب را بارد رطب و خاک را بارد یابس کرد و در اینہا لیاقت حرکت و سکون ہر دو بخشید و چون خواست که ازین ہم
ظاہر تر مرتبه بظہور آید جمادات را بوجود آورد که اصل عظام و استخوانہای انسانی ست و درین مرتبه جمادیه ترکیب از اجزاء مختلفة الحقیقة که عناصر
باشند اضافه کرد و چون خواست که ازین ہم ظاہر تر مرتبه بظہور آید نباتات را بوجود آورد که اصل قوت نامیهٔ انسانیه ہست و درین مرتبه نباتیه قوت
غاذیه و نامیه و تولید خلق فرمود و چون خواست که ازین ہم ظاہر تر مرتبه بظہور آید حیوانات را بوجود آورد که اصل حساسیهٔ انسانیه ہست و درین مرتبه
حیوانیه مع جسمیه نامیه حساسیه و تحرک بالاراده نیز خلق فرمود و چون خواست که مجموعهٔ اینہمه کمالات مجرده و مادیه و عالیه و سافله و کلیه و جزئیه
و الٰہیه و کونیه و مجمله و مفصله و مطلقه و مقیده و منزهه و مشبهه در یک شخص جامع بظہور آید حضرت انسان را موافق آن صورت علمیه مقدم بالذات
از ہمہ صور مخلوقات در علم قدیم خود اراده کرده بود بوجود آورد که ان الله خلق آدم علی صورته بہمین معنی اشارت دارد و درین صورت ضمیر صورته راجع
بطرف آدم مے شود یعنی آدم را بموجب آن صورت او که در علم الٰہی مقرر بود بوجود آورد و او را از ہمہ مخلوقات مقدم بالحقیقة و موخر بالصورة
ساخت چون علت غائیه که مقدم در ذہن میباشد و موخر در خارج و باعتبار تقدم در ذہن داخل در علل مے بود و بلحاظ وجود محسوب معلول
پس حضرت انسان در حقیقت علة غائیه تمام عالم ست و بحسب حقیقت علة اولی ست در دائرهٔ مخلوقات و در وجود معلول ہمہ عالم ست و بحسب
صورت معلول اخیر ست در دائرهٔ ممکنات غرضکه مظہر تام مرتبه ہو الاول و الآخر و الظاہر و الباطن ست و مستجمع جمیع ظہورات صفاتیه و اسمائیه الٰہیه

که علم آدم الاسماء کلها خبر از آن میدهد و دائرهٔ خلقت باین نقطهٔ اخیر مخلوق اخیر ختم شده اگر مخلوقی فاضلتر در مرتبهٔ امکان متصور می‌بود بعد انسان
آن بوجود می‌آمد و الا بخل در جناب مبدأ الصور و مبدأ فیاض لازم می‌آید و بعد از انسان هیچ جنسی و نوعی از مخلوقات بوجود نیامده و چون جای
ظهور در عالم ایجاد و بمرتبهٔ منتهی شده از همین مرتبه باز شروع عود و رجوع بطرف بطون که عالم آخرت ست کنانیده شد و وعدهٔ معاملات حشر و
نشر با انسان کرده آمد تا دائرهٔ عالم غیب و شهادت و امر و خلق و دنیا و آخرت تمام گردد و پس ظهور تمام دائرهٔ امکان چه در دنیا و چه عقبی و
چه غیبی چه شهادت از ازل گرفته تا ابد چون دائرهٔ شعلهٔ جواله بسبب نقطهٔ وجود انسانی شده و در ضمن سیر دوری او ظاهر گردیده و این نقطه
بنور الهی منور گشته و در ضمن آن روشن شد پس انسان ست که محدد همه جهات مراتب امکانیه است چه در جهت علو که فی الحقیقة جانب فوق ست و چه
در جهت سفل که در اصل جانب تحت ست و چه در جهت ابتدائیت که نظر بگذشتگی جانب خلف ست و چه در جهت انتهائیت که نظر بآیندگی جانب
قدام ست و چه در جهت لطافت که نظر بشرافت جانب یمین ست و چه در جهت کثافت که نظر برذالت جانب یسار ست و آن دو جهت علو و
سفل در حق انسان جهات حقیقیه اند چون تحت و فوق که جهات حقیقیه اند و مختلف نمی‌شوند لهذا این چنین عمده را حق تعالی بیان فرموده
و گفته لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم ثم رددناه اسفل سافلین و باقی دیگر جهات اربعه اضافیه اند چون خلف و قدام و یمین و یسار که به تبدیل
مبدل میگردند یعنی اگر جهت ابتدا را نظر باقتضاء آن ملاحظه نمایند محسوب در جهت خلف ست و اگر نظر بتقدم آن ملاحظه کنند محسوب در جهت
قدام ست و اگر جهت انتها را نظر بآیندگی آن ملاحظه نمایند محسوب در جهت قدام ست و اگر نظر بتاخر آن ملاحظه کنند محسوب در جهت خلف ست
و اگر جهت لطافت را نظر بشرافت آن ملاحظه نمایند داخل در جانب یمین ست و اگر نظر باختفا و ضعف ظهور آن ملاحظه کنند داخل در جانب یسار ست
و اگر جهت کثافت را نظر برذالت آن ملاحظه نمایند داخل در جانب یسار ست و اگر نظر بقوت ظهور آن ملاحظه کنند داخل در جانب یمین ست و
لکل وجهة هو مولیها فاستبقوا الخیرات اینما تکونوا یأت بکم الله جمیعا حاصل کلام آنکه هرچه هست انسان ست که آئینه دار حضرت رحمان ست
و چنانچه در عالم اجسام فلک الافلاک عرش رحمانی ست که برتر از و جسمی نیست در مراتب حقائق حقیقت انسانی عرش رحمانی ست که بالاتر از و
حقیقتی نیست فالرحمن استوی علی العرش الجسمانی الفلکی بنور الوجود الذی هو نور السموات والارض و استوی علی العرش الانسانی القدسی بنور العلم
الذی قد احاط بکل شیء علما فاجتمع فی الانسان النور الوجودی والنور العلمی کلاهما فصار العرش الاعظم بالنسبة الی العرش العظیم بزیادة النور العلمی
و الاستواء الرحمانی بهذین النورین علیه کان استوائه تعالی علی العرش الصوری بالنور الوجودی وحده فمن اجمع کمالا اعظم حالا والله رفیع الدرجات
لا اله الا هو العزیز الحکیم

رباعی

آن نور کزو ارض و سما روشن شد * از حضرت انسان همه جا روشن شد
پوشیده نماند هیچ از جلوهٔ او * چون آئینه تا دیدهٔ ما روشن شد

مراد از کلمهٔ آن نور مرتبهٔ حضرت وجودی ست که مایة الموجودیة ست و عین ماهیة واجب تعالی ست جل شانه
و از ارض و سما موجودات سفلیه و علویه عالم یعنی تمام مخلوقات و از روشن شدن منظور در مصرع اول موجود شدن ست و مراد از حضرت
انسان حقیقت واحدهٔ انسانیه ست که شامل ست همه افراد و خواص و عوام خود را و از لفظ همه جا عالم دنیا و آخرت و غیرها که در هر عالم معاملهٔ
خاص حق سبحانه را با انسان ست و از روشن شدن مقصود در مصرع ثانی ظاهر و منکشف شدن ست و از پوشیده نماندن مجهول و مخفی نماندن
و از جلوه تجلی و از کلمهٔ او که مضاف الیه جلوه است ذات واجبی که منشأ همه تجلیات صفاتیه و اسمائیه ست و از لفظ دیده که مضاف بطرف
کلمهٔ ما ست چشم باطن و قوت دراکهٔ انسانیه و از روشن شدن در مصرع رابع صفائی باطن بهم رساندن و فهم کامل ذهن پیدا کردن
حاصل آنکه مرتبهٔ حضرت وجود که یعنی مایة الموجودیة و عین ماهیة واجب تعالی ست و از آنهمه موجودات سفلیه و علویه عالم و آنچه در آن ست

موجود شدہ است بسبب حقیقۃ واحدۂ انسانیہ کہ شامل ست ہمہ افراد خواص و عوام انسانی را در ہمہ جا از عالم دنیا و عالم آخرت و عالم ارواح
و عالم مثال ظاہر و منکشف شدہ است کہ در ہر عالم ازین عوالم حق سبحانہ را معاملۂ خاص کہ معتد بہ باشد با انسان ست پس مجہول و پنہان نماند
ہیچ تجلی از تجلیات صفاتیہ و اسمائیہ ذات واجبی چون چشم باطن و قوت دراکۂ انسانیہ محل صفا در دیدۂ خود کشید و بدیدکار و بدین رسید یعنی ظہورات
و اسرار الٰہیہ دید و فہمید و علم آدم الاسماء کلہا و خلقہ علی الصورۃ الجامعۃ التی صارت مرآتا لکل ظہورات کمالاتہ تعالیٰ فتبارک اللہ احسن الخالقین
لفظ خالقین بصیغۂ جمع باعتبار مجاز ست کہ از روی حقیقت خالق مخلوقات اللہ تعالیٰ ست اما چون در ظاہر نسبت صانعیت و خالقیت بعض چیز
بہ بعضی از مردمان و غیرہم میکنند چنانچہ میگویند کہ این تخت را فلان نجار ساختہ و این کوزہ را فلان کلال درست نمودہ و نباتات را فصل بہیج
رویانیدہ و جمی را لعفن اخلاط پیدا کردہ پس کسیکہ سلسلۂ صانعیت و خالقیت اینہمہ صانعین و خالقین آخر باو مے پیوندد و بجناب او منتہی میشود و در
حقیقت در ہر مرتبہ ہمان صانعیت و خالقیت اوست کہ ظہور مے فرماید و اینہمہ خالقان مجازی بیش از مظاہر خالقیت مطلقہ او نیستند پس
البتہ کہ آن خالق حقیقی بہترین خالقان ست و باعتبار ہمین حقیقت و مجاز حق سبحانہ خود را احسن الخالقین فرمودہ و الا فی الحقیقۃ الملک للہ
والحکم للہ و لا خالق سواہ و لا الٰہ الا اللہ و چون این آیۂ تتمۂ آیتی ست کہ در بیان خلقت انسانی ست پس اینجا کلمہ احسن الخالقین مفید بیان حیثیت
مخلوق ست اولاً و ثانیاً دال بر حیثیت خالق بدلیل مخلوق چنانچہ از مشاہدہ چیز عجیب و تحفہ گویند ہر کہ چنین صنعت نادر بوجود آوردہ است
بہترین صانعان ست فسبحان من ہو توصیفہ توصیفنا و توصیفنا توصیفہ فی الواقع حقیقت انسانیہ عجیب مرتبہ ایست جامع و مطلق ست لکن واقع
مترادف نفس الامر ست و مراد از ان حیثیت ظرفیۃ وجود ست برای موجودات لہذا ہمہ جا در عبارات لفظ واقع و نفس الامر ظرف واقع مے شود چنانچہ
اگر گویند فلان حقیقۃ در واقع یا در نفس الامر موجود ست منظور از ان فقط ہمین ست کہ حقیقت مذکورہ در وجود ست و از وجودیات ست و اگر
گویند کہ فلان حقیقت در واقع یا در نفس الامر موجود نیست مقصود ازین صرف ہمین ست کہ حقیقت معلومہ در وجود نیست و از وجودیات نہ
پس این قید واقع و نفس الامر برای آن در عبارات شایع شدہ کہ از غایت تنزہ مرتبۂ ذات الوجود و لطافت و وسعت آن حیثیت ظرفیت
آن برای موجودات مظروفہ فی الوجود تنہا از لفظ وجود متبادر از اذہان قاصرۂ ایشان نمیشد پس برای افادۂ معنی ظرفی آن لفظی علیحدہ از کلمۂ واقع
و نفس الامر وضع گردیدہ تا زود در اذہان ایشان بیاید اما با وجود این ہم بسیاری ازین قاصر عقلان حقیقۃ را ندریافتند و در تحقیق لفظ واقع
و نفس الامر افتادند چنانچہ از اکثرے شنیدہ شدہ کہ معنی این الفاظ معلوم نمیشود کہ چیست و واقع چہ چیز ست و نفس الامر چہ چیز ست و
این شکوک بیجا از نافہمیدگی بمیان مے آرند کہ چون ذات الٰہی در واقع و نفس الامر موجود ست پس واقع و نفس الامر از ذات حق اوسع باشد
نعوذ باللہ من ذالک التوہم و بعض طالب علمان جواب دہ باین طور اجمالی میشوند کہ مراد از لفظ واقع و نفس الامر وجود الشئی فی حد نفسہ ست و مفصل
بیان نمیکنند کما عرفت فی ہذا المقام بالجملہ کلمہ فی الواقع در فقرۂ متن بمعنی راست و درست واقع شدہ یعنی این سخن راست و درست ست
کہ حقیقۃ انسانیہ عجیب مرتبہ ایست جامع و برین تقدیر کلمہ فی الواقع کہ جار و مجرور ست متعلق بمحذوف مقدر ست کہ لفظ این سخن باشد یعنی
این سخن واقعی ست کہ بیشتر بیان میگردد در تعریف حقیقۃ انسانیہ و اگر کلمہ فی الواقع را ظرف ہمین جامع بودن حقیقۃ انسانیہ کہ لفظاً
در متن وارد ست گوئی معنی چنین باشد کہ در واقع حقیقت انسانیہ باین کیفیت جامع موجود ست قطع نظر از گفتۂ و گفتنی کسے و الحق ہمچنین
ہست کہ حضرت انسان خداوند عجیب حقیقت جامع ست چنانچہ بعضے از تاملان تنزلات ہمین سبب انسان را برای خود عالم دیگر قرار دادہ
بہ تنزلات ستہ قائل اند و میگویند کہ تنزل اول مرتبۂ وحدت ست کہ حقیقۃ محمدی و تعین اول باشد اجمالاً و تنزل ثانی مقام واحدیت

که مرتبهٔ صور علمیه و اعیان ثابته و حقائق سائر ممکنات ست تفصیلاً و این دو مرتبه را داخل در مرتبهٔ وجوب میدانند و باقی دیگر تنزلات را در مرتبهٔ
امکان ثابت میکنند و میگویند که تنزل ثالث عالم ارواح ست یعنی عالم مجردات و تنزل رابع عالم مثال ست یعنی عالم صور غیر مادیه و تنزل خامس
عالم شهادت ست یعنی مادیات و تنزل سادس انسان ست یعنی مجموعهٔ اینهمه عوالم در یک شخص جزئی بر سبیل اجمال و بعضی که این حیثیت جامعه
عالم صغیر را خارج و جدا ازین مجموعهٔ کلیه عالم کبیر نشمردند و باقرار تنزلات خمسه اکتفا کردند بالجمله حقیقت انسانیه را مطلع لامع ازان جهت گفته شد
که هرچند ذات حقائق همه موجودات مظاهر خورشید وجود اند اما آن آفتاب عالمتاب بلاحجاب ازین مطلع طلوع فرموده و لمعات انوار
اسرار او ازین صبح صادق در همه آفاق منبسط گردیده و حقیقت ظاهر بتوسط او روشن شده که هرچه در کون و مکان ست از هویدا و عیان ست
لفظ کون مشتمل ست همه موجودات کونیه را عموماً و لفظ مکان جسمیات مکانیه را شامل ست فقط بالخصوص و اول ذکر عام میکنند بعد ازان ذکر خاص
برای احاطه همه مراتب عموم و خصوص بتفصیل پس مراد ازین فقره آنست که هرچه از امکانیات و مکانیات مجموع عالم امکان ست حقائق آن
همه حضرت انسان بیان نموده و اسرار تمام مجردات و مادیات بطفیل او ظاهر گردیده اگر این خورشید درین ظلمت تافتی هیچ یکی هیچ
را نیافتی اینجا انسان را بلفظ خورشید برای آن تعبیر کرده شد که چنانچه در همه ستارگان آفتاب نیر اعظم ست گو که در جسمیت از بعضی خورد
باشد لیکن جاه و جلال عظیمی دارد و کاروبار تمام عالم بیشتر متعلق بآنست همچنین انسان در همه مخلوقات مخلوق اعظم ست اگرچه بظاهر
از بعضی خورد ست اما منزلت عظیمی عندالله دارد و بسیار معاملات بلکه همه کارخانهٔ کونین متعلق باوست والحق که اگر این نیر اعظم در عالم
امکانی ظهور نفرمودی و نور علم او پرده از روی کار نکشودی تمام عرصهٔ کائنات بیش از ظلمات نبودی و هیچ کدام از موجودات عالم حقیقة
هیچ چیز را باین تفصیل نفهمیدی بلکه هیچ نفهمیدی اوست که واقف اسرار کونیه و الهیه ست یعنی انسان ست که حقیقت امکانیه خود را فهمیده
بقدر طاقت بشریه معرفت مرتبهٔ الوهیة حاصل نموده امتیاز مراتب عبدیة و ربیة در همه حال مرعی داشته استقامت بر احکام شرعیه دارد
و نسبت قرب و معیت باحق سبحانه پیدا می آرد و اوست که مظهر تجلیات غیر متناهیه ست یعنی آدم ست که بسبب مظهریة جمیع اسمای الهیه
خلعت خلافت الله پوشیده و بمعاملات بی انتها از عنایات و الطاف حق سبحانه فائز گردیده که نه تجلیات حسن الهی را تمام ست و نه اشواق عشق
انسانی را انجام اوست که قطب عالم ست قطب عالم عبارتست از فرد کامل انسانی که در وقت خود یگانهٔ آفاق میباشد و فیض وجودی که از جناب الهی بهمه
ممکنات می آید اول از همه موجودات عالم بر باطن قطب مدار می آید بعد ازان بوساطت او این فیض مع لوازم خود که حفاظت و حمایت و
رزق رسانی وغیرها باشد بر تمام عالم منبسط میگردد و این خدمتی ست از خدمات الهیه هر کرا میخواهد از بندگان عطا میفرماید و هیچ زمانه از قطب
مدار خالی نمی باشد که مدار عالم بر وجود اوست چنانچه وجود خط دائره پرکار موقوف بر وجود نقطهٔ مرکز آنست و کشف کونی در باطن این قطب بجانب
می باشد و عبادت و ریاضت بدنی بیشتر ازو سر انجام می شود و اکثر از تحصیل علم ظاهر کم نصیب می بود و رجوع عوام الناس بسوی او بیشتر میباشد
و تصرف و کرامات ازو بنظر مردمان بسیار می آید و صاحب نسبت جهلی می باشد چنانچه بعضی را ازین منصب خود هم خبر نمی بود و علی الاکثر
مستور الاحوال می باشد و هرچند که اهل این خدمت را قطب سافل میدانند در مقابل قطب ارشاد که قطب عالی ست اما باز عزیز الوجود
ست و تحت مرتبتین قطبین مراتب بسیارست از اهل خدمات که اهالی آنها را ابدال و نقبا و اوتاد میگویند و سوای این خدمات مناصب بسیارست
در مرتبهٔ ولایت و اینهمه اهل خدمات وغیرهم مع قطب مدار تحت احاطهٔ قطب ارشاد می باشند و گاه چنان اتفاق می افتد که هر دو قطبیت یکجا
هم جمع می شود و آنکه قطب ارشاد ست همان شخص قطب مدار هم می بود که قیومیة عبارت ازهمین جامعیة ست و قیوم زمانه چنین شخص را

گویند لیکن قطب مدار قطب ارشاد نمی شود و عادت الله برهمین سنت جاریست و منصب محمدیه خالصه محیط اینهمه مراتب قطبین وغیرهما
ست و محدود درجات قرب واقربیت ست و متمم مراتب کمال و اکملیته و همه از تابعان امر صاحب این منصب اعظم می باشند و گاه باشد که
شخصی از محمدیان خالص خداوندا اینهمه منصب می باشد اما دست صاحبان مراتب مافوقه تا بذروهٔ علیای این منصب نمی رسد گو قطب ارشاد
هم باشد و قیوم زمانه هم بود و فتح باب علم لدنی بر قلب صاحب این منصب از لوازم ست و او ست که کاشف سر مبهم ست مراد از سر مبهم
امر مبطن ست که شامل همه اسرار مبهمه است و اسرار مبهمه عبارت از معانی ست که قبل ازین زمان این عارف کسی آن تکلم نگوید باشد و هم
مراد از اسرار مبهمه رموز و غوامض ذات و صفات و اسماء الٰهیه و اسرار شریعت و مقامات طریقت و نکات حقیقت و دقائق معرفت
و هم منظور از اسرار مبهمه خفیات حقائق جمیع موجودات ست که اگر انسان کامل الآن را بیان می نماید و از و همه اسرار حکمت الٰهیه می کشاید
او ست که خلاصهٔ ایجاد ست یعنی حاصل همه کائنات ست و زبدهٔ تمام مخلوقات و مقصود از خلقت همه موجودات وجود انسانی ست
چنانچه در حق فرد اشرف و اتم و اکمل آن علیه الصلوٰة والسلام وارد ست لولاک لما خلقت الافلاک و او ست که صاحب ارشاد ست
یعنی رهنمای خلق الله ست بسوی حق تعالی و بیان راه هدایت چنانچه باید می نماید و ارشاد مفصل میفرماید و مراتب ارشاد علی تفاوت
الاستعدادات بسیار ست و هر که در وقت خود نسبت به ابنای زمان ارشاد اتم دارد و حقائق و معارف جدیده مفصل مطابق منقول و معقول
بوجه احسن بیان میکند و معیت اقوی با حق سبحانه پیدا کرده و معاملات قرب او کالمحسوس بحاسهٔ بصر ست و کشف و عرفان او نهمه تند ست
و توکل صرف زاد این راه گرفته و تحمل محض را حلهٔ خود ساخته و اخلاق و اوضاع جمیله دارد و صاحب اعمال و اقوال پسندیده است و جامع تر
در کمالات صوریه و معنویه از اکثر ها ست پس او سزاوار آن میباشد که او را بمنصب قطب ارشادی سرفراز فرمایند و این قطب هم در زمان خود که
یگانهٔ عصر می باشد و اول نور هدایت از جناب الٰهی بر قلب چنین شخص می تابد بعد از آن توسط او در همه عالم منبسط میگردد و همه اولیا و عرفا
و علما و صلحا و اتقیای وقت در ضمن این قطب حی باشند و از باطن او فیض می یابند گو از حال خود خبر دارند یا ندارند و آن قطب را هم از حال
بعض خبر بود یا نبود اما بروز قیامت اینمعامله آشکار خواهد شد و هر یک بموجب منصب و پایهٔ خود بخشش مالک حقیقی جل شانه خواهد یافت و با لجمله
این قطب ارشاد در کشف الٰهیات بقوت تمام میباشد و کشف کونی ضعیف می بود لعلو رتبه و قوة نسبته بالعلویات و ترشح علوم لدنیه بر قلب او
مدام می باشد و لقدر ضرورت از علم ظاهر هم با خبر می بود و همه حجابات نورانیه و ظلمانیه از میان بر می خیزد و مطلق شک و تردد و خفا در هیچ مطلبی او را
از مطالب شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت نمی بود و صاحب قربت عظمیٰ و منزلت کبریٰ عند الله و رسوله علیه السلام می باشد و قبولیت او
در هر دل عجب لطافت می بود مگر کسانیکه قلوب آنها داخل در تعریف کالحجارة او اشد قسوة اند و استقامت از خصائص قطب ست و انتظام
هم او را از مقام خویش کم اتفاق می افتد و برای دنیا خود البته مطلق حرکت نمیکند باری کمالات انسانی و مراتب افراد کاملهٔ آن تا اینجا بیان
نموده آید که از حد شمار بیرون ست هر چند مشت خاکی ست حقیر و باعتبار ظاهر و صورت و قد و قامت از اکثر موجودات کوچک تر ست بلکه
نسبت ببعض اجسام گویا در حساب نیست الا عالی ست صغیر و باعتبار معنی و حقیقت فوق و محیط همه است و مفصلات تمام عالم درین پایه
بر سبیل اجمال مندرج ست مجموع جهان که کیا انسان کبیر ست دگویا تفصیل همین حقیقت انسانیه است در حکم این خلفا ء الله مسخر و فرمانبردار
این اولی الامر ست که سخر لکم اللیل والنهار و تسخیر اللیل والنهار لکم عبارة عن اعادتهما مرة بعد مرة الی ما شاء الله تعالیٰ لکم فالیل لباس لکم والنهار
معاش لکم و تقدرون علی تعداد ساعاتهما و حساب الایام بهما فکان اللیل والنهار مسخرتان للانسان بهذه الاعتبارات و سخر لکم الشمس والقمر والنجوم

لتعلموا عدد السنین والشهور ولتهتدوا این تذهبون من البر والبحر والمراد بتسخیر الشمس والقمر والنجوم علم سیر الشمس والقمر فی منازلهما واختلاف المشارق والمغارب ومثلهما ومقامات النجوم فی البروج وکیفیات السعادت والنحوست ومثلها وسخر لکم الانهار وتمرون علیها بالفلک حیث تشاؤن وتشربون منها وتغسلون فیها والمراد بتسخیر الانهار انتفاعکم بها غرضکه در تمام عالم هرچه موجود ست خادم و محکوم حضرت انسان ست و او حاکم و مخدوم جهان همه روی زمین فرش راه اوست و آسمان بالاگردان بارگاه او عناصر اربعه چار بالش برای او گسترده و موالید ثلثه سپر به پیش او انداخته نه طبق افلاک پر از الوش صاحب لولاک اند و ثوابت و سیاره میخهای لعل براق آن لگانه آفاق و ابر یک خیمه پنبه دار اوست که سقای ترنگال آنرا آب تر ساخته و فصل بهار یکی گل فروش سرکار او که گل چینی رنگارنگ پرداخته ماه یک مشعلچی شبستان اوست و خورشید یک باورچی نعماء و الوان او و شرف مکان ازین بگین باتمکین حاصل شده و توسن زمان برای این شهسوار زین گردیده سبحان الذی سخر لنا هذا وما کنا له مقرنین این آیت را وقت سوار شدن بر مرکب میخوانند و حاصل از خواندنش آنست که در اینچنین وقت غلبهٔ خود بر ستور هم ثنای حق بر زبان آید و شکر النعمة که چنین حیوان سرکش پر زور را رام انسان ضعیف ساخته و هم عاجزی و ناتوانی و بیقدرتی خویش در نظر باشد که ما از خود بی امداد الهی با این مرکب قرین نمی توانستیم شد لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم پس در وقتی که حق سبحانه توسن زمانه را رام ما ساخته باشد یعنی در ان زمان وجود عنایت فرموده همه موجودات زمانیه و غیر زمانیه ممکنات را مسخر ما عاجزان نموده بود خواندن این آیه مناسب تر ست از هنگام سوار شدن بر ستور شکر النعمة تعالی و بیانا للعجز العبدیة فالحمد لله القوی الذی جعل الانسان الضعیف غالبا علی کل اقویاء الخلق و هو علی کل شیء قدیر فکل من المخلوقات تابع للانسان و مسخر له بتسخیر الله تعالی و هو متبوع الکل و الله ولی و نصیر او را اگر تبعیت ست تبعیت فرد اکمل نوع خود ست نه اطاعت غیر خود یعنی افراد کامله انسانی را صرف تبعیت امر حق ست و بس و تابع هیچ مخلوقی از مخلوقات نیستند و بالاصالت بلا واسطه معاملهٔ ایشان با رب خود ست و حق را بلا مدخل غیرے عنایت خاص بر ایشان چون معاملات حضرات انبیا علیهم السلام و اگر فرشتگان را در کارخانه اینها دخل ست چون رسیدن وحی بوساطت جبرئیل و تائیدات دیگر از ملائکه دیگر محسوب در حساب نیست که این وساطت بمنزله وساطت قاصدان و نامه بران ست که از معامله مافی جانبین بیخبر می باشند ع میان عاشق و معشوق رمزیست کراما کاتبین را هم خبر نیست و اگر افراد ناقصهٔ انسانی را تبعیت هم هست تبعیت فرد اکمل همین نوع خود ست نه تبعیت دیگرے از انواع دیگر چون تبعیت اولیا مر انبیا را علیهم السلام و اطاعت مسترشدان خاص مرشدان خود را و فرمان برداری خوردان بزرگان خویش را و اتباع جهلا مر علما را و تبعیت جهلا مر عقلا را و حکم برداری غربا مر اغنیا را و مجبورے زیردستان پیش زبردستان پس در همه صورتها انسان را تبعیت انسان حاصل ست نه تبعیت غیر خود چون تبعیت فرس و غیره برای انسان و این تبعیت خود انسان را مخل متبوعیة او برای تمام مخلوقات نیست بلکه زیاده ممد ست در متبوعیة و هر که تابع تر از همه متبوع تر مے باشد من خدم خدم و از اولیاء اکمل گرفته تا عوام مومنین همه داخل افراد ناقصه انسانیه اند نسبت با نبیاء علیهم السلام که انسان کامل حضرات انبیا اند و بس و دیگران را از امت اگر کمال ست نسبت بناقصین دیگر ست که تحت اینها اند و این کمال و نقص اضافی ست که بنسبت بعض نقص ست و بنسبت بعض کمال و کمال حقیقی در مرتبه بشریة حضرات انبیا را ست گو ادنی نبی هم باشد و نقص حقیقی در مرتبه انسانیه کفار را ست گو راهب وقت و حکیم زمانه هم بود و اصل کمال حقیقی مطلق حق تعالی را ست که در مقابل آن همه از ناقصان اند و در مقام عبدیه یکسان قل انما انا بشر مثلکم یوحی الی الخ پس گویا در جملهٔ اولی این آیه بیان منصب ولایت پیغمبر ست علیه السلام که حائل همه اولیا ست چون بشریه که مشارک همه آدمیان ست و جملهٔ ثانیه بیان منصب نبوت آنحضرت ست که فاصل انبیا ست

ازاولیا چون ناطقیت کہ فاصل انسان ست از دیگر حیوانات کہ مشارک اوست در جنسیت الحمد للہ ثم الحمد للہ کہ حق سبحانہ وتعالی برای ما ناقصان انبیا از نوع
انسانی مبعوث فرمود و ہدایت افراد بشر متعلق برسل بشر نمود و ما را تابع ایشان ساخت و نوع دیگر را از انواع موجودات مسلط نگردانید کہ ہر چند
ما قاصران چنانچہ باید حقیقت معاملات انبیا نمی فہمیم الا انبیا علیہم السلام کہ آخر شراکت نوعیہ با ما دارند حقیقت عجز و قصور و نقص بشری ما را خوب میدانند
البتہ رحم بر حال ما عاصیان خواہند نمود و جناب سید المرسلین با شفاعت امتہ خود خواہد فرمود و رب رحیم ما باب رحمت خاصہ خواہد کشود و نگاہ لطف
بسوی من خلقہ بیدیہ خواہد انداخت و منظر عنایت لطف ساختہ خود خواہد پرداخت و الحق کہ حقیقۃ انسانیہ موقع ہمین تجلیات رحیمیہ رحمانیہ است
و مورد الطاف و عنایات ربانیہ اوست کہ محبوب سبحانی ست و اوست کہ غوث صمدانی ست غرضکہ ظرفہ مرتبہ ایست اجلی و انور یعنی جلی تر از
ہمہ مراتب موجودات کونیہ از روی رتبہ و شان و روشن تر از جملہ حقائق امکانیہ از روی کشف و عرفان کہ در ہیچ موطنی حضرت وجود چنین تجلی
تفصیلی ننمودہ و از کلام حقیقتی باب چنین علم و ادراک نکشودہ چہ از موجودات علویہ چہ سفلیہ چہ مجردہ و چہ مادیہ زیرا کہ چنین تفصیل علم و
ادراک حقیقت ہر شئی موقوف بر جامعیتہ ہمہ مراتب ست و مقتضای چنین صورت جامعہ کہ انسان را حاصل ست مجردات منزہہ کہ محسوسات
را باین طور درک نمی یابند کہ انسان درمی یابد و مادیات شبیہہ کہ معقولات را ادراک نمی نمایند کہ انسان درک میکند و علویات عالیہ کہ از
حال سفلیات باین طور واقف اند کہ انسان واقف ست و سفلیات سافلہ کہ از کیفیت علویات باین قسم باخبر اند کہ انسان باخبر ست عقول
و نفوس را این علم جزئیات حاصل ست کہ انسان دارد و نہ حیوان را این علم کلیات نصیب ست کہ نصیب انسان ست و نہ افلاک و نجوم از حقیقت
عناصر چنین آگاہ اند کہ انسان آگاہ ست و نہ عناصر و موالید از کیفیت کواکب و سماوات چنین اطلاع دارند کہ انسان دارد و اوست کہ باعتبار
نفس ناطقہ مجرد ست و بلحاظ جسد مادی ست و باعتبار مرتبہ علوی ست و بلحاظ مکان سفلی ست و باعتبار جامعیت اشرف جملہ مخلوقات ست و
بلحاظ توسع علم محیط ہمہ موجودات فانہ الجامع الذی ہو مستجمع بجمیع الکمالات خلق اللہ الانسان علی صورتہ و جعلہ خلیفۃ فی الارض فہو باعتبار تجرد نفسہ
خلق فی احسن تقویم و بلحاظ تعلق نفسہ بالبدن و تصرفہا فیہ رد اسفل سافلین فالنفوس الانسانیۃ التی توجہت الی ربہا و آمنت و عملت الصالحات
و صارت مطمئنۃ رجعت الی ربہا راضیۃ مرضیۃ و دخلت فی عبادہ تعالی قرباً و دخلت فی جنتہ سبحانہ آخرۃ و صارت فی الدنیا مرآۃ لجمال
العلیم الذی احاط بکل شئی علماً اگر بعد علم اللہ علم ست علم رسول اوست صلی اللہ علیہ وسلم زیرا کہ ہمین ثابت شد کہ در تمام مخلوقات ہیچ موجود
را چنین علم تفصیلی کہ انسان را حاصل ست نیست پس در تمام افراد انسانیہ کسی کہ اکمل از ہمہ در کمالات انسانیہ و قریب تر بمبدء وجود و ہو افضل الناس
و خاتم النبوۃ باشد البتہ کہ علم او از علوم ہمہ کس برتر ست و اینجا مراد از لفظ علم ادراک حقیقت ست نہ این علم کسبیہ کہ در بارۂ آن انتم اعلم
بامور دنیاکم وارد ست پس البتہ کہ بعد علم الہی مرتبہ علم رسول اوست و الحق ان اللہ و رسولہ اعلم بحقیقۃ الحال من احوال القیامۃ و الجنۃ و النار
و السعداء و الاشقیاء و کیفیۃ مرورہم علی الصراط و وزن اعمالہم و اقوالہم علی المیزان و حشر اجسادہم العنصریۃ و نفخ الصور و انشقاق السموات
و مثلہا من احکام الساعۃ و الآخرۃ و فی الدنیا ہو و رسولہ اعلم بحقیقۃ الحال من احوال منافع الحسنات و انوار المامورات و فوائد العبادات و الخیرات
و مضرات السیئات و ظلمات المنہیات و مکائد النفوس و کید الشیاطین فامنا باللہ و برسولہ الکریم ایماناً حقیقیاً قویاً بالاعتقاد الجازم و قبلنا
جمیع احکامہ التی جاء بہا النبی علیہ الصلوۃ و السلام و جعلنا فی زمرۃ عبادہ الذین لیس للشیطان علیہم سلطان و نعوذ باللہ من شرور انفسنا
و من سیئات اعمالنا من یہدی اللہ فلا مضل لہ و من یضلل فلا ہادی لہ عباد اللہ ان اللہ یامرکم بالعدل و الاحسان و ینہی عن الفحشاء
و المنکر و الطغیان پس در ہر فردی از افراد انسانیہ کہ این محبت الہی نسبت علیہ مع محبت مصطفویہ متحقق شود مستفیض

بعلم لدنی بود و عرفانش روشن تر باشد نسبت با بنا زمان در کشف حقائق شرعیه و توضیح مقامات سلوک و تهذیب اخلاق و تعلیم آداب و بیان نکات
غریبه و غوامض عجیبه پس دیگر افراد را تبعیت او ضرور و لازم است برای اخذ فیض و تصحیح معاملات خود و بجان و دل فرمان برداری او باید کرد
اولوالامر آنها است و در حقیقة الامر واقف است پس اطاعت او بر همه کس از لوازم است بلکه فرض عین که صریح در قرآن شریف امر آن شده
اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم لانهم لا یأمرون الا بما هم مامورون به من الله و رسوله فاطاعتهم عین اطاعة الله و رسوله علیه السلام
و بدانکه اولوالامر دو قسم اند یکی صوری چون ملوک و سلاطین پس مادام که ایشان منجمله شما باشند و از گروه شما مومنین بوند یعنی دیندار و نکوکار
و تابع احکام دین و اسلام باشند تبعیت ایشان هم در معاملات صوریه و مشاجرات دنیویه از امور معاش و بود و باش ضرور و لازم است
رعایا را فساد و شر انگیزی نباید و کسی را ناحق ایذا رسانیدن نشاید و دیگر حاکمان و مخدومان و متبوعان در حق محکومان و خادمان و تابعان ایشان داخل
در ذیل همان اولی الامر صوری اند که هر یکی را تبعیت و فرمانبرداری خداوند نعمت خود باید کرد و یکی معنوی که علما و فقها و مجتهدین و ارکان دین و
اکابر بزرگان و اساتذه و مرشدین باشند که علی قدر مراتب واجب الاطاعة و مفترض الطاعة اند سیما صاحب المحمدیة الخالصة فانه یدعو الخلائق
اجمعین بالدعوة المحمدیة و یهدی سائر المومنین و المسلمین بالهدایة المصطفویة و جعله الله مرشد للناس و هادیا للخلق و امیر المحمدیین و ذا امر للمومنین
بمحل شیخ مرشد حکمه فی قومه المسترشدین المطیعین المعتقدین له من هذه الامة کحکم الانبیاء السابقین المبعوثین الی قریة معینة و قوم مخصوص و حکم سادات
المحمدیین الخالصین فی سائر الامة مع الشیوخ کحکم صاحبهم المرسل للناس کافة علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اکملها فیا ایها المحمدیون الخالصون
انزل الله تعالی علیکم الرحمة و البرکة خذوا الوسیلة بقوة الیه و اشکروا الله سبحانه و لو کنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولی و الله رؤف بالمومنین
فعفوت عنکم و ما نظرت الی اطوارکم و استغفرت لکم ربی و شاورتکم فی الامور انما اذا عزمت فتوکلت علی ربی انه یحب المتوکلین و لقد من الله علیکم
اذ بعث فیکم ذا امر من انفسکم و هو من اولی الامر فی زمانکم فاطیعوه و هو یتلو علیکم آیاته و یزکیکم و یعلمکم الکتاب و الحکمة و الله یحب المصلحین و ما جعل الله هذا الا
الا بشری لکم و لتطمئن قلوبکم به و ما النصر الا من عند ربی و هو خیر الناصرین فاتقوا الله و اعبدوه و کونوا منفقین فی السراء و الضراء و الکاظمین الغیظ و
العافین عن الناس و الله یحب المحسنین و اذا فعلتم فاحشة او ظلمتم انفسکم فاذکروا الله و استغفروا لذنوبکم و من یغفر الذنوب الا الله ربی لتجدونه
توابا رحیما و هو ارحم الراحمین و من ینقلب منکم علی عقبیه فلن یضر الله شیئا قد خلت من قبلکم طائفة کذبت اماهم فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین
و لا تتخذوا بطانة من دونکم و لا تتخذوا اولیاء من دون المحمدیین لان المخالفین لا یالونکم خبالا و تبدو البغضاء من افواههم و ما تخفی صدورهم اکبر قد بینا
لکم الآیات ان کنتم تعقلون ها انتم اولاء تحبونهم و لا یحبونکم و لا یلاقونکم الا بالظاهر و اذا لقوکم قالوا انا معکم من المعتقدین و اذا خلوا عضوا علیکم الانامل
من الغیظ و الله علیم بالمفسدین و ان تمسسکم حسنة تسوهم و ان تصبکم سیئة یفرحوا بها و ان تصبروا و تتقوا لا یضرکم کیدهم شیئا و الله مع الصابرین
و ان الذین اعتقدوا ثم انکروا ثم اعتقدوا ثم انکروا ثم ازدادوا انکارا لم یکن الله لیهدیهم و هم من المذبذبین الذین لا الی هؤلاء و لا الی هؤلاء و من
یضلل الله فهو من الضالین الاضلین الا الذین تابوا بعد ذلک من معتقداتهم الباطلة و اعمالهم الفاسدة و اصلحوا احوالهم بجزم الاعتقادات الحقة و اکتساب الاعمال
الصالحة و اعتصموا بالله اعتصاما قویا بقوة الایمان و اخلصوا دینهم بخلوص القلب و صاروا المحمدیین خالصین فاولئک مع المومنین من المحمدیین
الخالصین رضی الله عنهم و رضوا عنه و هو اعلم بالمهتدین بالجمله چون مرشدین اکملین دعوت بطرف خدا و رسول مینمایند و ظاهرا و باطنا
بآنطرف جذب میفرمایند لهذا اقتدا انبیا علیهم السلام فرمان برداری مرشدان هم لازم افتاده است که این بزرگواران نائبان نبوت اند علماء
امتی کانبیاء بنی اسرائیل مصرح این معنی است و از لفظ علما در حدیث شریف مراد صاحبان علم لدنی و عرفاء الله اند که حضرات اولیا

ومقربان درگاه خدا باشند نه این علماء صوری که فقط معانی الفاظ کان و یکون میفهمند و بحقیقت نمیرسند اما این علماء هم بمراتب ازان جهلاء
محض که مطلق معانی آیات و احادیث را درنمی یابند و اصلا از مسائل فقهیه و عقائد دینیه و آداب شرعیه واقف نیستند بهتر اند در حق چنین جهلاء
این علماء نیز کانبیا اند که ظاهر شریعت باینها می آموزند و نسبت باین علماء ظاهر آن علماء باطن کانبیا اند که بحقیقت شریعت میرسانند پس
اشخاصی که جامع علم ظاهری و باطنی بوند و نسبت قویه بحق تعالی داشته باشند و عرفان نیز و کشف تند نصیب ایشان بود و صاحب جذبه قویه
و محافظ آداب شرعیه بوده اند نفوس زکیه و متخلق باخلاق الٰهیه و متصف باوصاف مرضیه و کاشف اسرار خفیه و مؤید بتائیدات ملکیه و ثابت بتجلیات
جلیه و مورد عنایات و الطاف و رحمت رحمانیه و رحیمیه و مشرف بمحالات قریبه و مبشر ببشارات صادقه و فائز بمقامات عالیه و ملهم بالهامات
حقه و تارک دنیا و منقطع از ما سوی و متوکل صرف و نسبا از سادات بنی فاطمه و حسبا از خاندان محمد و ارثا از [illegible] زاده باوصف [illegible]
باشند و او سبحانه عیوب اینها را بذیل وجوب خود پوشیده باشد و پاک از همه [illegible] نموده صرف محمدی خالص گردانیده بود همچنین [illegible]
خوام این هست را اینها گردیدن و توسل پیدا کردن و صفا بهم رسانیدن و آداب بجا آوردن و خدمت حاصل نمودن و اعتقاد ورزیدن و استفاده
کردن و فیض گرفتن ضرور و لازم ست تا بروز قیامت حسرت و ندامت نکشند والله یقول الحق و هو یهدی السبیل اما در هر وقت چنین عارفی که
جامع اینهمه فضائل و کمالات بود و چنین عزیزی که مظهر علم کسی که علیم مطلق ست و عالم کل الغیب و الشهادت که عالم الغیب لا یعزب عنه مثقال ذرة
فی السموات و لا فی الارض توصیف خود در کلام خود فرموده است باشد و جای ظهور تجلی گاه علم الٰهی بود پیدا نمی شود و در هر زمان چنین محقق تام
المعرفة و جامع الحقیقة و الشریعة بهم نمیرسد اگر نصیب و طالع یاری نمایند و عطا [illegible] تقدیر ایزدی مدد فرمایند و بخدمت چنین بزرگی رسانند و صحبت
و اعتقاد او مشرف گردانند سعادت عظمی باید فهمید که راس همه سعادات ست و در حفظ آداب صحبت باید کوشید که عمده طاعات ست و باید
دانست که سعادت آدم درین ست یعنی در بجا آوردن آداب بزرگان و اکسیر اعظم همین یعنی دریافت صحبت اینچنین برگزیدگان والا یعنی
اگر چنین صحبت بهم نرسد و چنین شخص اکمل بنظر نیاید که ازو استفاده کرده شود پس خود بتربیت خود باید کوشید و خود محاسب اعمال و احوال
خود شده مصلح احوال خویش باید گردید و بمواظبت مجاهدات و مراقبات باید [illegible] که بمقصد باید رسید اگرچه راه دور و دراز ست
اما از راهی بدر داردو از تعطیل و توقف بهر صورت بهتر پس آنچه از ریاضات و عبادات ظاهره است یا متعلق به تزکیه النفس ست داخل یک قسم
مجاهدات ست و آنچه از اشغال و اذکار باطنی ست یا متعلق بتصفیه قلب ست محسوب در جنس مراقبات ست و تفکر و تامل بر جهان و جهانیان
باید کشود یعنی بخوض و فکر و عبرت و خبرت صورت جهان را و اهل جهان را باید دید و بهر رنگی که بود [illegible] بهیچ طرف نگاه نباید انداخت و
آنچه نباید دل ازان باید برداشت و آنچه نباید دست ازان باز باید داشت و همت بر تربیت خود باید گماشت که اذا اراد الله بعبد خیرا جعل له
واعظا من نفسه یأمره و ینهاه و استفاده از فرد فرد عالم باید نمود و تربیت از ناتربیتان باید شد و ادب از بی ادبان باید آموخت تکلیف از
[illegible] زبان و مودبان پس هرچه از اوضاع و اطوار قوم خود و افعال و اقوال و اخلاق و اکساب مردمان نموده شایسته و نیک و پسندیده و [illegible]
و معزز نزدیک جمهور اکابر و رؤسا و صلحا و علما و عقلا و شرفا و صنف خویش شده اختیار باید کرد و هرچه از [illegible] و مطعون و ملام اینها
و شعار مردمان سهل و هرزه و لاابالیان و سست دینان و آوارگان و دون همتان باشد ازان اجتناب باید نمود [illegible] چشمی داری
و عالمی در نظر ست دیگر چه معلم و کتابت باید یعنی بینائی عقل و هوش داری و عالمی از مردمان مختلف الاوضاع پیش چشم تو جلوه گر
ست پس دیگر ترا چه احتیاج معلم ست که ازان چیزی بیاموزی و چه احتیاج کتاب ست که آنرا خوانده امری معلوم کنی تمام عالم

کتابیست مبین بچشم تحقیق مطالعه نما و هر شخص استاد تست با تربیت کش لفکر اصلاح خود شو و براه تربیت خویش بدو و قصد پیروی و تبعیت افراد اکمل تکمیل نوع خویش نمائی و بر طریقی که مقتدایان دین و اسلام بوده اند و بر نهجیکه بزرگان سلف معاش کرده اند همان طریق و نهج اختیار کنی یعنی بر طریق محمدی و شریع نبوی قیام ورزی که راه نجات اخروی و برکات دنیوی همین ست و حسن معاد و معاش در همین صورت حاصل می شود هرگز بطرف خلاف شرع شریف نگرائی و زنهار عدول از طریق محمدی ننمائی و قصور در تحصیل تکمیل خود نفرمائی و بکمالاتی که محمدیان آنرا کمال گفته اند مشرف شوی و بجا لاتی که محمدیان آنرا مستحسن شمرده اند فائز گردی تا بشاراتی که در کلام الله مومنین را بتشیر بآن رفته است مبشر گردی و از وعید اموری که در قرآن مجید انذار از آن شده است محفوظ مانی الحسن ما حسنه الشرع والقبیح ما قبحه الشرع قدر خویش بدان که حق تعالی محض بعنایت خاص خود خالص محمدی ساخته است و بفیض این طریق نواخته و خود را بغفلت مران و وقت را ضائع مساز و هر قدر که توانی پا کا بر این طریقه صحبت بدار و امور مرقومه کتب این طریق را یاد کن و موافق نوشته بعمل آر و همت بر تحصیل کمالات این طریق گمار و شکر این نعمت عظمیٰ ادا ساز که او سبحانه ترا داخل در امت مرحومه محمدیه نموده و کنتم خیر امة فرموده و از ین میان خالص محمدی ساخته و باین رحمت مختصه نواخته اگر ازین سعادت باز مانی یعنی با محسوب در محمدیان خالص نشوی و معاذ الله انکار محمدیه خالصه نمائی یا خود را با وجود حصول شرف این طریقه علیه شیقه از تحصیل کمالات آن باز داری بدتر از حیوانی که انسانیت عبارت از محمدیه ست کسیکه محمدی نیست و داخل در مومنین نه گویا انسان هم نیست و در معنی بدتر از حیوانات ست اولئک کالانعام بل هم اضل زیرا که حیوان قوت عاقله و نفس انسانیه ندارد و همین روح حیوانی و حواس مادی که با خود دارد بمقتضای آن شب و روز در تحصیل ملائمات و دفع منافرات مستهلک و مصروف ست و تکلیف دریافت معقولات و کلیات بر حیوان نیست که لیاقت آن ندارد و باز پرس اعمال و اقوال او را در پیش نه و انسان که خداوند نفس مجرده است و صاحب حواس مادیه و ادراک کلیات و جزئیات و معقولات و محسوسات همه می نماید و حساب دادن اعمال و اقوال او را در پیش ست و معاملات دو جهان بر ذمهٔ او افتاده ست اگر قدر انسانیه را ندانسته اوقات عمر گرامی را ضائع سازد البته که بدتر از حیوان ست که حیوان تا زنده است زنده است و چون مرد مرد و نفس انسانیه از مردن روح حیوانی نمی میرد و باقی میماند والبعث بعد الموت حق و معاملات عذاب و ثواب انسان را در کار ست فطوبی لمن نجی و ویل لمن هلک پس ترا باید که برای امری که خلق شده سر انجام آن کن و کمالات مودوعهٔ نفسیه را از مکمن بطون بمنصهٔ ظهور آشکار ساز یعنی آنچه بالقوه از قابلیت خدا رسی و حق شناسی و لیاقت قرب مع الله که در تست یعنی در حقیقت تو ودیعت کرده شده ست بفعل آر و حاصل نما و مقبول شو و هیچ زمانی بلکه هیچ آنی خود را معطل مدار و ظاهراً و باطناً متوجه الی الله باش اگر این لیاقت و صلاحیت در هر نفس نمی بود یعنی نفس هر فرد انسانی بقدر استعداد خویش لائق قرب الٰهی اگر نمی بود حضرت خیر البشر علیه الصلوٰة والسلام که برای ارائهٔ طریق موصل مبعوث شده دعوت عام نمیفرمود و کافهٔ انام را عموماً بسوی حق نمیخواند پس نظر همت بلند دار و از پست فطرتی مایوس مشو که این خطرات که ما لائق خدا رسی نیستیم و بکمال نمی توانیم رسید و ناکاره ایم که از ما آن امور عمده سر انجام خواهد یافت فی الحقیقت وساوس شیطانیه است که ابلیس برای باز ماندن از راه خدا در دل بندگان می افگند ولا تتبعوا خطوات الشیطان برای همین حق تعالی فرموده پس در وقت چنین خطرات تعوذ نموده لاحول خوانده سورهٔ قل اعوذ برب الناس تا آخر باید خواند و رجوع بجناب الٰهی کرده خصوصیت ناس با رب خود که درین سوره مذکور ست بنظر آورده امیدوار قبول حق شده سرگرم در طلب باید بود و مدام بذکر و فکر و حضور

وعبادت مشغول باید ماند کہ رب رحیم را با ہر آدمی بحسب عنایت خاصی ست باشد کہ بر تو ہم کشف این حقیقت شود و آنچہ مقصود ست حاصل گردد و در ہیچ
حال خود را از رسیدگان مشمار کہ این توہم نیز مانع ترقی ست و اکثر سالکان را پیدا میگردد و از ترقی باز میدارد و ازین امر نفس را توقف لاحق
مے شود و بر حالت حاصلہ بسند نمودہ از مراتب عالیہ محروم میماند و حالانکہ معاملات قرب را تناہی نیست کہ کمالات الٰہیہ غیر متناہیہ ہست
حدے و نہایتے ندارد و حقیقت انسانیہ مظہر کمالات الٰہیہ و خواہان ہمہ آن کمالات ست پس شوق آنرا یعنی کمالات الٰہیہ را اتمام و اختتام ست
کہ بے نہایت درگاہ ست و نہ این را یعنی شوق حقیقت انسانیہ را انجام و اتمام ست کہ مظہر وسعت الٰہ ست پس عارف تا زندہ ہست سلوک او
تمام نمی شود و ہر روز در ترقی ست و انچہ میگویند فلان شخص سلوک تمام کردہ این اطلاق تمامی سلوک باعتبار سلوک اصطلاحی ست کہ
مصطلح قوم ست و آن بیش ازینکہ چند اشغال و اذکار و طریان چند حالات و کیفیات و طی چند مقامات و درجات نیست و انچہ ما گفتیم
بلحاظ سلوک حقیقی ست کہ و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین خبر ازان میدہد و مراد از لفظ یقین موت ہست و از امر بعبادت طی مقامات قرب
عبدیت بمرتبۂ الوہیت بلکہ این سلوک بعد مرگ ہم تمام نمیشود و با آخر نمیرسد سلوک بیجہانی از مردن تمام میگردد و سلوک آنجہانی ابد الآباد جاریست
و حضرت انسان را عظم شانہ بے نہایت امیدوار عنایات باری ع قصۃ العشق لا انفصام لہا + بالجملہ اگر ارادہ حصول نسبت مع اللہ
داری در صحبت برگزیدگان حق حاضر شو و رجوع تام بطرف جنابہای وسائل الٰہیہ پیدا کن و توسل بہ برکۃ ارواح آنچنان بزرگان کہ مصنفات
آنہا را واسطہ وصول ساختہ ہست نما و زیارت قبور آنہا اگر تواند شد لازم گیر و کلام آنہا را اکثر در مطالعہ دار و طلب اعانت و امداد فرما و در خواست
نصرت و یاری کن کہ ناصر الملۃ والدین اند و ہمہ وقت ممد و معین و بالتجا و استدعا بہ دار و این مناجات قوی الاثر مجرب التاثیر ورد خود
ساز کہ یا نون الفر بنصر اللہ الناصر کہ اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا من اہل القبور دلالت بطرف انچنین جنابہا مینماید و فیضان الٰہی و افادہ ارواح
بزرگان تا قیام قیامت جاریست لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل اللہ امواتا بل احیاء عند ربہم یرزقون فرحین بما اتٰہم اللہ من فضلہ ای الذین
ذبحت نفوسہم فے سبیلہ تعالی و فنت عنہم الانانیۃ الموہومۃ لا یصیرون بالموت الحیوانی امواتا بل احکامہم کاحکام الاحیاء فی امداد الاحباء
ونصرتہم وہم احیاء عند ربہم یرزقون برزق الوجود الموہوب الحقانی و ہو البقاء باللہ فی حال الذی یفرحون فیہ بما اتٰہم اللہ من فضلہ وان
اولیاء اللہ لا یموتون پس امداد و اعانت ارواح بزرگان ہمہ وقت شامل حال مخلصان ست و ہر موجود قابل قبول فیض باری یعنی ہر شخص
موجود از افراد انسانیہ لائق قبولیت فیض ہدایت حق تعالی ست و چنانچہ قبول فیض وجودی بوساطۃ مظاہر ایجادیہ گردیدہ ہمچنین سنت کہ بتوسط
مظاہر ہدایت قبول فیض ہدایت ہم نماید و از عالم ارواح مدد باو برسد کہ بسیار اکابر سلف بطریق اویسیت از ارواح بزرگان متقدم
خویش تربیت یافتہ اند ہر چند کہ عادت اللہ و سنت حق تعالی علی الاکثر ہمین ست کہ زندہ از زندہ فیض مے گیرد و لیکن چہ اگر دل مناسبت
بعالم ارواح قدرت و لیاقت فیض گرفتن از ارواح ہم میرساند اما اگر توسل قوی و اعتقاد جازم و توجہ غالب بسوی کدام روح کاملی دارد
و در خود ہم استعداد نفسی قریب بظہور او را حاصل ست میتواند شد کہ فقط از روح بلا وساطۃ شخص زندہ فیض بردارد کہ پیشتر ہم چنین
معاملات شدہ ہست و از محالات نیست اگرچہ بندرت باشد علی الخصوص اولیائی کہ صاحب کتاب اند و فروع انچنین معاملہ از ایشان ہیچ
استبعاد و استعجاب ندارد کہ علی الاکثر بمیان آمدہ و ان شاء اللہ تعالی تا قیامت بقوت تمام جاری خواہد ماند و گویا فیض صحبت ایشان
مستمر و مستقر ست و با ہر کس ہمکلام اند و ہم مدام بکلام بلا اختتام نیز جاری فی السنۃ اقلام ارقام ناطق اند و تا قیام قیام از لسان الغیب بلا تنسیب
باقیات صالحات مصنفات اعلام علیم علام قائم مقام مخبر صادق اند ہمگی ایمان بخش ایقان افزا ارشاد سرا با ارشاد ایشان

و هر وقت تسکین و اطمینان فزا تائید و امداد ایشان است آنچه باید و هرچه شاید و در این بکار آید و اصلاح حال و همه احوال تا بد لقا بیت الهیه
و هدایت رسالت پناهی بکشف حقیقت کماهی بیان و عیان فرموده اند و خداوند بلاغ مبین و صاحب حسن بیان و حسن تبیین بوده اند و درجات
و مقامات علیهم التحیات حاضر و ناظر و حافظ و ناصر بهر هر کس اند و بجمیع امور پیوسته برای هر واحد داد و دهند و فریادرس اند چنانچه از حضور پرنور باد سخنور
تا اینقدر مرور دهور بوفور بلا فتور دیده آمده ایم که عند الضرورة هر که از محبین و مخلصین برای دریافت هر امر به نیت تفول توسل نموده با آداب مشروط
فال در کتاب مستطاب ناله عندلیب حفظه الله و دامت برکاته و فیوضاته دیده است چنان جواب شافی کافی مفصل یافته تسلی و تشفی دلی رسیده
است که معامله هر باری یادگاری قابل تحریر و تقریر است هیچکدام بنام زنده بالمشافهه مطلب و سوال شنونده را طاقت و قدرت نیست که این قسم
جواب با صواب باستیعاب دران باب وقتی فی نفس الامر مطابق و موافق آن احوال بجمیع ازمنهٔ ماضی و حال و استقبال از وسط انجام یابد
و خاطر سائل مستفتی منقول را تسکین و آرام بخشد الحق کرامات الاولیاء حق و تحدیثاً للنعمة و فیضانه عن سلطانه و اداء لشکر احسانه و
امتنانه جل برهانه گفته می آید که محض بطفیل همان جناب کرامت مآب و به ذیل آن کتاب مستطاب قبول و رحمت الهی شامل حال این بندهٔ ضعیف و
تصانیف این نحیف است و این علم الکتاب نیز همان تفتیح کل ابواب برای احباب مینماید و توضیح و تنقیح هر باب برای اصحاب می فرماید و بحول و قوت
علیم خبیر آنچنان فالها ازین کتاب هم بر می آیند که بینندگان تعجبات مینمایند که چنین مواضع و مواقع بر محل ما خود و قصداً بهزار تلاش و تردد هم
از میان مجموع کتاب نمی توانستیم برآورد بهر حال خوانندگان این تازه تصنیفات که سراسر کاشف اسرار احادیث و آیات اند کسب فیوضات
و برکات بلا نهایات و حصول ترقیات درجات قربات بغایات میسر باشد و باب تحصیل کمالات و فوائد بتفصیل مقامات و شواهد از درس و تدریس آن
می کشایند عجب معامله است که در حالت تسوید این علم الکتاب که قریب باختتام رسیده بود بکرات و مرات مراد معامله باطنی صمن نموده اند و مکرراً امر
بلیغ برای تبلیغ و حکم تحریر آن تبشیر فرموده اند که از خواندن این کتاب تجلیات بر دلهای موقنین می شود که هفتاد هزار اولیای کامل از فیض
مطالعه این خواهند شد و عالمی را نسبت مع الله و با حق راه پیدا خواهد گردید و مردمان را دل بحقیقت آگاه و قلب معرفت دستگاه بهم خواهد
رسید و مشرف بحقیقت ایمان و کنه عرفان و ولایت ان خواهند گشت و بطریق اویسیه بهره یاب فیضان محمدیه خالصه خواهند شد که برکت
و تبعیت کلام آن امام عالیمقام پیشوای خاص و عام تصنیف برتر از تعریف یعنی کتاب مستطاب جناب هدایت مآب آن حبیب لبیب حضرت
ناله عندلیب بسیار و بیشمار ازین قسم امور مذکور بحسب هدایت و تربیت تمام امت و دولت و عنایت نموده اند و دیگر با فیوضات ظاهریه و
برکات باطنیه و تائیدات جلیه و تاثیرات قویه برای منفعت و دعوت سائر خلقت کرامت فرموده اند غرضکه چون متواتر سه بار
درین باب حکم شد که این بشارت مکشوفه ملهمه را نویس اتباعاً للامر و امتثالاً للحکم نگاشتیم و داخل کتاب داشتیم و ما فعلته عن امری الحکم لله
و الامر یومئذ لله یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید لاحول و لاقوة الا بالله و هو علی کل شئ شهید و الله علی ما نقول وکیل و هو الهادی و الدلیل و الله یقول
الحق و هو یهدی السبیل پس ای سالک جوینده از پس آیندگان خلف و ای طالب خواهنده از فیضان اکابر پیش روندگان سلف نظر باین
حقیقت کرده هیچگاه مایوس نباید گشت و رجوع بجنابهای بزرگان خویش باید کرد باشد که ترا هم راهی در توکشایند تا تربیت خویش شنید
خود توانی نمود و حل عقده های خویش خود توانی کرد و رفع شبهات خویش خود توانی ساخت و الهامات غیبیه از پردهٔ قلب خویش توانی
و بتشفی و تسلی و اطمینان نفسی خویش خود خواهی پرداخت و مسرور بحضور و شهود حق خود بخود خواهی شد اما همه وقت کلام آن
بزرگان را که بتوسط ارواح ایشان این معامله میان آمده و این راه کشاده شده در مطالعه دار و مطابق آن کسب حال و قال

یا ویلنا قد کنا فی غفلة من هذا بل کنا ظالمین ۔ط

وارد در یاد موت و فنا و ترک خطرات ما سوے

تذکر و یاد را اقسام بسیار است اما هفت اقسام کلیه ازان بمنزلهٔ اصول اند و باقی اقسام جزئیه بمثابهٔ فروع آنها که داخل و محسوب در همان کلیات اند پس بیان هر یک ازان مع فروعاتش کرده مے آید و هر واحد را بعدد و اسم مسمی گردانیده میشود لتصریح حقیقته بدانکه اول یاد نفسی و حضوری ہست که حق تعالی در هر نفس خلق فرموده و مع النفس در فطرت اولی مخلوق گردیده و کمی و زیادت نمی پذیرد چنانچه هر شخص هر وقت خود را یاد میدارد و هیچگاه علم حضوری از هیچکس زائل نمیگردد حتی که در خواب و عالم مستی و بیهوشی هم این علم حضوری از نفس نمی رود و این علم و یادداشت ظل مرتبهٔ علم ذاتی حق ست که عین ذات ست و چون در مظاهر مخلوقات پرتو می افگند اینها را علم هستی خود حاصل مے گردد و از فروعات این یاد نفسی و حضوری ست علم العلم هستی خود و یادداشت تذکر نفسی خویش که آنرا هوش و افاقت و ادراک انانیت مے گویند و این یاد بر دو قسم مے باشد اجمالی و تفصیلی اجمالی همان علم العلم ذات خود فقط و تفصیلی علم الصفات و اسماء خویش و این یاد که علم العلم ست متعلق بعلم حصولی ست و ظل مرتبهٔ علم صفتی حق ست که زائد بر ذات ست و چون در مظاهر موجودات پرتو می افگند اینها را علم بعلم و دیگر اوصاف خویش نصیب می شود دوم یاد حبی و میلی ست که بمیل و رغبت طبع پیدا میشود و این نیز بر دو قسم می باشد یکی آنکه از ابتدا در طبیعت مودع میباشد چون میل و محبت طبع بسوی مشتهیات طبیعیه و ملائمات نفسیه و یاد و تذکر آنها بالطبع از روی کلیه و دیگر آنکه در طبع نو پیدا مے شود باعتبار جزئیه و زیادت و کمی مے پذیرد و دفع هم میگردد چنانچه کسے را میل و رغبت بسوی چیزے پیدا شود و شوق حصول آن محرک یاد آن چیز گردد و یا محبت و الفت بشخص جزئی بهم رسد و این محبت هر وقت او را یاد دهاند و فروعات این یاد حبی و میلی علی تفاوت المراتب چنین نامها دارد که اگر قوی ست یاد عشقی ست و اگر قوی نیست یاد شوقی و اشتیاقی ست و اگر ضعیف ست یاد هوسی ست و اگر برای فرح خاطر ست یاد فرحی ست و اگر برای نفع اخروی و تحصیل فضل و کمال ست یاد نفعی ست و اگر برای حصول دنیا ست یاد طمعی ست و اگر برای لذت نفسی ست یاد لذتی ست و اگر برای تلذذ حسی ست یاد شهوتی ست و اگر برای رغبت طبیعی ست یاد رغبتی ست و اگر بجهت توقع و امید ست یاد انتظاری ست و اگر برای طریان حال ست یاد ذوقی ست سیوم یاد کرهی و هربی ست که بسبب کره و هرب طبع پیدا میگردد چنانچه امور نا مرضیه و منافره از راه کراهت آن امور و بجهت هرب طبیعت ازان و دنیا بر قصد دفع آن بخاطر میگذرد و این یاد موجب بیمزگی خاطر و پراگندگی دل میشود و فروعات آن نیز بسیار ست پس اگر بشرکت قوت غضبی ست یاد بغضی ست و اگر برای ایصال ضرر بمغضوب علیه ست یاد عنادی ست و اگر بے حرکت قوت غضبی و بے اراده ایصال ضرر ست یاد خلافی ست و اگر بالطبع از راه انحراف ست یاد طبیعی هربی ست و اگر مع الفرار ست یاد رهبتی ست و اگر مع الکراهته ست یاد نفرتی ست و اگر برای احتراز ضرر ست یاد ضرری ست و اگر مع حالت خوف ست یاد خوفی ست و اگر مع الحزن ست یاد حزنی ست و اگر از فقدان مطلوب ست یاد تاسفی ست و اگر از وجدان مکروه ست یاد تلهفی ست چهارم یاد تصوری و تذکری ست که فقط متعلق بتصور چیزے و تذکر امرے میباشد بلا نسبت حکمیه و بلا بواعث و دواعی خارجیه و فروعات این کم ست چه اگر بعمد باشد یاد قصدی ست و اگر بے قصد باشد یاد اتفاقی ست و اگر بتذکر لسان بود یاد لسانی ست چون نام چیزے یا شخصے بر زبان راندن بلا هیچ و اگر در نفس بود داخل در حدیث نفس و خطرات ست و این یاد اجمالی مے باشد پنجم یاد تصدیقی و تفکری ست یعنی مع الحکم مے بود و با یجاب و سلب احکام و انتاج نتائج و ثمرات آن متعلق مے باشد

واین یاد تفصیلی مے بود و از فروعات آنست یاد ایمانی که بسبب تصدیق احکام الٰہی واخبار حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مومنین صادقین و موقنین بالیقین رامی باشد و یاد عقلی که بحکم عقلی التصدیق آن کرده شود و یاد علمی که بقوت علم تفکر دران کرده آید و یاد وہمی که بدلالت وہم متوہم شود و یاد خیالی که بقوت خیال صورت بندد و یاد حفظی که بقوت حافظه محفوظ ماند و یاد ظنی که بظن مظنون گردد و این قسم یاد متعلق بقوای باطنیه است ششم یاد تقریبی و تحریکی ست و آن آنست که تقریب یاد و محرک آن از خارج واقع شود خواه حواس ظاہره این تشخص موجب آن باشد خواه دیگر تقریبات و مناسبات که مذکرات اشیاء باشند و فروعاتش اینست که اگر صرف بحس کدام حاسه ہست یاد حسی ست و اگر بسبب دلالت الفاظ ست پس اگر بلازمات ست یاد التزامی ست و اگر بالتضمن ہست یاد تضمنی ست و اگر بالمطابقه ست یاد مطابقی ست و اگر بشراکت دیگر دلالات مثل دوال اربعه وغیرہا ست یاد دلالتی ست و اگر بسبب کنایات ست یاد کنایتی ست و اگر بسبب اشارات ست یاد اشارتی ست و مانند این جزئیات آن فروعات بیشمار ست ہفتم یاد بالملکه و عادة ست یعنی بملکه و عادت حاصل شود و راسخ در نفس و خوگر گردد پس از فروعات یاد بالملکه یاد مدامی ست که اکثر باشد گویا دائم بود و یاد دوامی که ہیچگاه از نفس زائل نشود و یاد کسبی که بکسب و سلوک این حالت بہم رسیده باشد و یاد وہبی که بدولت جذب که موہبت ست میسر گردیده بود و از فروعات یاد بالعادة ہست یاد حالاتی که متعلق بحالات بود و یاد اوقاتی که متعلق باوقات باشد و استعمالی که متعلق باستعمال علی بود و زمانی که متعلق بزمانه مخصوص باشد و مکانی که متعلق بمکان معین بود و در یاد بالملکه و یاد بالعادة فرق اینست که اگر بالکل زائل نمیشود بالملکه ست و اگر زائل ہم میگردد یاد بالعادة ہست بر سر اصل مطلب رویم و گوئیم که یاد کردن موت و تذکر آن بسیار مفید ست و ہر وقت موت را یاد باید داشت الا نظر باید کرد که یاد موت ترا ازین اقسام که مذکور شد از کدام قسم ست اگر کرہی و ہربی ست چنانچه اینہمه غافلین اکثر بسبب کره و ہرب از حالت موت آنرا یاد میکنند و مے ترسند که مبادا بمیریم پس ہیچ فائده ندارد و اگر بتقریب و تحریک ست یعنی بسبب حاضر شدن بر میت و گذشتن بر مقابر و مردن کسے از عزیزان خود یاد موت در خاطر گذشته اینہم لاحاصل ست که حیوانات را ہم میشود و چون زاغان کدام زاغ مرده افتاده مے بینند جمع گردیده شور و غوغا برپا مے نمایند و بعد ساعتی چون از نظر پوشیده شد منتشر میگردند و بکار حیوانی خویش مشغول مے شوند و اگر از قسم تصدیقی و تفکری ست که انتاج نتایج دارد و از منہیات احتراز مے بخشد و بامورات سرگرم میسازد و از دنیا دل سرد میکند و شوق حسن آخرت مے انگیزد البته خوب ست و فائده دارد و یا وجی وسیلی ست که بموجب وعدهٔ الٰہی که بمومنین فرموده حب و شوق و رجاء لقاء اللہ و دیدار اخروی که موعود ست ترا یاد موت دہاند و مائل بسوی موت موافق الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب دارد البته نیک ست و مقتضای قوت ایمان و زیادت اعمال صالحه ہست و باز دارنده از منہیات ست و علی ہذا القیاس نظر بر فروعات این یاد بباید انداخت که از فروعات ردیه آن نباشد که ضرر خواہد کرد یا فائده نخواہد بخشید یعنی از یاد تصدیقی و تفکری وہمی و ظنی نبود که در ابطال خواہد افگند ایمانی و عقلی و علمی باشد که بجز ایمان ہیچ شک و تردد نمی ماند و بدلالت عقلی ہم لقاء نفس با لقاء و عذاب و ثواب اخروی ثابت می شود و از علم صحیح و معرفت صادقه کشف این چنین امور حقه مے باشد و از علم آیات و احادیث که علم نقلی ست خود البته بتفصیل ثابت ست و از یاد حسی و مثلی موسی و ظلی نبود که موسی قیام ندارد و قطع کار دون ہمتان ست ہیچ فائده معتد بها نخواہد بخشید بلکه مقتضی شوق و اشتیاق و انتظار ست باشد که بعشق اسے و شوق مقتضاے اشتیاق و انتظار وعده تا قیام بر آن حالت نصیب گردد و فوائد و نتایج بیشمار مترتب و منتج شود و

حاصل از یاد فنا که در متن از عطف بر کلمهٔ موت که مضاف الیه یاد ست مستفاد میشود آنست که حالت فنا در باطن حاصل باید کرد نه آنکه یاد فنا
چنین ست که این باید دانست آخر از ینجا فانی شدن ست زیرا که این امر ہمہ کس میدانند و مراد از ترک خطرات ماسوی آن نیست که ماسوی
حق تعالی را ماسوی نباید دانست و نفی غیریت اینها ببحث و گفتگو ثابت باید کرد گو باطن سراپا مملو از ہمین خطرات اعتبارات باشد و با وجود عین حق دانستن
سوای ہمین مشہودات در شہود نبود چنانچه در اکثر صوفیهٔ وجودیهٔ این زمان شائع ست حاشا و کلا بلکه مراد آنست که باطن از تذکر
خطرات ماسوی خالی شود و سوای حضور ذات بیچون و بیچگون الٰہی در خاطر نبود و نسبت مجهول الکیفیه بذات بے کیف حق سبحانه حاصل شود
و بلکه توجه الی الله نصیب گردد و حب دنیا مطلق در خاطر نماند و جمع اسباب و عدم آن دل را بسوی خود متوجه نسازد و کثرت و انبوه مردمان پراگنده
نکنند و از جا نبرد و تنهائی تنگ نماید و مرض مضطر نگرداند و صحت بغفلت نیندازد و در بجا آوردن آداب شرعیه فتور نیفتد و ادای حقوق اہل
حقوق خالصاً لله کرده آید و مداخلت نفس و طبیعت از میانه برخیزد و خلو باطن ہمه وقت از توجه بطرف ماسوی نصیب بود و معامله لا حول و
لا قوة الا بالله مدام نصب العین باشد و نسبت الله معکم اینما کنتم بدرجهٔ حق الیقین رسد و بصیقل فاینما تولوا فثم وجه الله آئینهٔ دل مصقول گردد و
احاطه ان الله بکل شیء محیط ظاہر و باطن ترا در پوشد و غلبهٔ کیفیت ہو الاول والآخر والظاہر والباطن وہو بکل شیء علیم از چہار طرف
راه یاد ماسوی بر تو بند نماید و ترا مشغولی جز بحق تعالی نماند که حالت فنا و بقا و توحید و اتحاد و معیت و قرب و عروج و نزول و وصل و حضور
و شہود و مشاہده و وجود و حاصل سیر و سلوک و عرفان و جذب و شریعت و طریقت و معرفت و حقیقت و سکر و صحو و علم و فضل و مراقبات
و مجاہدات و عبادات و ریاضات و عشق و محبت و ذوق و شوق و غیرہا من اصطلاحات القوم حصول ہمان حالات مذکوره ہست در باطن
و اتصاف بہمان اوصاف مسطوره ہست در ظاہر و چون توجه الی الله نصیب گردید باطن از گرفتاری یاد ماسوی و حدیث نفس و حب دنیا
آزاد شد و استقامت بر شریعت حاصل گشت و توفیق بجا آوردن عبادات باین جمعیت باطن عنایت گردید باقی ہمه مناصب و مقامات
حاصل شده گیر ع کار اینست و سوایش ہمه ہیچ + و کشف و کرامت و مثلہا بیش از شعبده ہای بازیگران نیست و فہمیدن مسئله
وحدت وجود و شہود بیش از فہمیدن چیستانی نه از عین فہمیدن و غیر فہمیدن ہیچ نمی کشاید توجه الی الله می باید و صبر و استقامت میشاید
والله ہادی الی الرشاد و الیه المرجع و علیه الاعتماد **رباعی** از راحت چند روزه خوشدل نشوی + وز خنجر رنج در دو بسمل نشوی + گر غافل از
شہود ہستی خدا + ای ننگ عدم ز مرگ غافل نشوی + مراد از راحت چند روزه جمیع اسباب کامرانی و تلذذات دنیای فانی ست و از خوشدل
شدن شادی و فرح مفرط از حد اقتضای آن و مستہلک و منہمک در لذات گشتن و از خنجر رنج مراد ہمان رنج ست که اضافت بیانیه ہست و منظور
از لفظ رنج تصدیعات و مکروہات مطلقه دنیاویه ہست که شامل ست ہمه مکاره نفسیه و جسدیه را و کلمهٔ در دو که تخلص فقیر ست منادی ست و حرف
ندا که ای باشد محذوف ست و ہر چند که منادی لفظ معین برای شخص مخصوص ست اما منظور از ان ندای عام بہر فرد انسانی ست که ہمه افراد
متفق الحقیقه اند و بسمل شدن مضطر گردیدن و تنگ آمدن و از غافل بودن در مصرع ثالث فراموشی و عدم یاد داشت و از حضور ہستی حق
نسبت قرب و معیت بحق سبحانه و از کلمهٔ ننگ نالائق و از عدم عدم حقیقی که نصیب ممتنعات ست و از مرگ عدم اعتباری که فنا این صورت
اعتباریه ہست و از غافل نشدن در تصور حاضر داشتن حاصل آنکه از جمع شدن اسباب کامرانی و میسر گشتن تلذذات دنیای فانی شادی و فرح
مفرط از حد مقتضای آن امر نباید کرد لا تفرحوا بما آتاکم الله من نعماء الدنیا الفانیة لانها مخصوصة الله تعالی و مستہلک و منہمک در لذات
نباید گشت اگر چه از قسم حلال و مباح شرعی بود و از تصدیعات و مکروہات دنیاویه که مکاره نفسیه و جسدیه باشد مضطر نباید گردید و از

عدم ملائمات نفسیہ تنگ نباید شد و لا تاسوا علی ما فاتکم من مطالب الدنیا الدنیۃ لان اللہ سبحانہ یحب معالی الہمم پس ای شخص مخاطب اگر تو غفلت و
فراموشی و عدم یادداشت در خود داری و از نسبت قرب و معیت بحق سبحانہ کہ حضور بے کیف باشد بے بہرہ ہستی باید کہ ای نالائق عدم
حقیقی کہ چون ممتنع معدوم مطلق ہم نمیتوانی شد از تصور عدم اعتباری خود کہ فناء صورت نوعیہ تست باز نمانی و مدام مرگ خود را یاد
داری کہ واعظی بہتر از تذکر موت و ناصحی خوشتر از یاد فوت نیست کہ بالطبع عبرت و خبرت از یاد کردن گزشتن خود از جہان بے ثبات
در دل آدمی پیدا میگردد و نفس را متنبہ مے سازد و دل را از امور نابایستہ برکندہ میکند و شوق بجا آوردن امور خیر بخاطر مے انگیزد
قال علیہ السلام اصلحوا دنیاکم واعملوا لآخرتکم کانکم تموتون غداً ہر چند کسانے کہ بشہود حضرت حق آسودہ اند و استغراق دائمی در مشاہدۂ
او سبحانہ دارند و باطمینان کلی متوجہ الی اللہ اند تنگ خطرات موت و حیات از آئینۂ دل زدودہ اند نہ مشتاق زیستن اند و نہ خواہان مردن و نہ
از زندگانی تنگ می آیند و نہ از مرگ گریزان می باشند رضی برضاء اللہ اند و فانی فی اللہ ایشان را فرصت آن کو کہ سوای توجہ الی اللہ
و ذات بحت التصور معنی دیگر نمایند تا یاد موت بخاطر ایشان بگذرد یا تردد حیات در دل راہ یابد چہ در فکر حیات مصروف ماندن کار عوام ست
کہ ہمہ وقت در تلاش دنیا و اسباب معیشت مشغول میباشند و در فکر موت مصروف ماندن کار خواص ست کہ مدام مؤمنین صلحا و اتقیا در
طاعات و عبادات مشغول مے مانند کہ این باقیات صالحات پس از مرگ بکار خواہند آمد و اجر یا خواہند بخشید و اخص الخواص صرف متوجہ
الی اللہ میباشند نہ خیرات و عبادات برای ثمرۂ آخرت میکنند و نہ لازمات بشریہ از امور دنیویہ برای نفس خویش مے نمایند بلکہ
اعمال دینیہ و دنیویۂ این برگزیدگان ہمہ للہ میباشد قل ان صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی للہ رب العالمین و ایشان مستہلک مطلق
در شہود حق مے باشند ہر چہ از جنس افعال و اقوال از ایشان سر میزند بموجب بی یسمع و بی یبصر من جانب اللہ مے بود و اینہا ہمگی باقی باللہ
مے گردند و از حیثیۃ خودی خویش بالکل نیست شدہ کیفیت زوال عین و اثر حاصل میکنند زیرا کہ چون آتش عشق و محبت می افروزد
ہر چیز جز معشوق ست می سوزد عشق و محبت عبارت از حالت جذبہ ہست و مراد از آتش آن گرمی طلب و طپش شوق کہ لازمۂ آنست و از
افروختن بحد کمال رسیدن و از معشوق مجذوب الیہ کہ مقصود و مطلوب ست مقصود آنکہ چون حالت جذبہ کہ کیفیت عشق و محبت الہی ست
بر قلب مستولی می گردد و گرمی طلب و طپش شوق کہ از لوازم جذبہ ست بحد کمال میرسد و این آتش مشتعل میشود ہر چہ سوای مطلوب محبوب ست
ہمہ را مے سوزد و ساحت سینہ را از خطرات غیر مے روبد حتی کہ وجود ما سوی تمامہ از نظر چنین عاشق صادق مرتفع میگردد و ہیچ اعتبار
از مراتب اعتبارات در ان حال مشہود نمی شود و در ان مرتبۂ زندگی زندگی ست نہ مرگ مرگ تا وساوس زندگی و خطرات مرگ مزاحم حال او
گردند و او را مشتت الاحوال گردانند زیرا کہ چنین شخص فانی فی اللہ در حالت زندگی ہم خود زندہ نمیماند و بحکم موتوا قبل ان تموتوا چون مردہ
بدست زندہ معاش مینماید و بر او باب معاملہ لاحول ولا قوۃ الا باللہ می کشاید و چنین عزیز باقی باللہ در حالت مرگ نیز نمی میرد و بموجب ان
اولیاء اللہ لا یموتون بالبقاء الہی باقی می ماند و چنین عارف را در حالت چنین مشاہدۂ کلی و استغراق تام کہ کیفیت ملائکہ مہیمین ست مطلق
التفاتی بسوی معاملات کونین نمی ماند و او را از گرفتاری این نجات بخشیدہ رقم حریت بر پیشانی باطن او کشیدہ آزاد از جمیع ما سوی اللہ ساختہ مستہلک و توجہ الی اللہ و شہود
داخل در صف عبادہم وجوہ یومئذ ناضرۃ الی ربہا ناظرۃ میگردانند اما چون از تجلیات فرود آرند و بسوی خلق فرستادہ خدمت تربیت دیگر بندگان سپارند و مقتضای تنگ
بہوش و افاقہ دارند و بطرف عالم کمانند بر نہجے کہ وجود خلق حجاب شہود حق نشود و شہود حق رافع نمود خلق نگردد بلکہ حقائق مصنوعات چون عینک بالائی
مد چشم باطن در بینائی صنعت صانع شود و شہود صانع چون نور سراج کاشف صور مصنوعات بپیش نگاہ دل گردد تا ادای آداب ہر مرتبہ

از ربوبیت وعبدیت بقدر طاقت بشریه بتجلی کمال کرده آید پس در چنین وقت نزول تام که بصورت هنگام مشابهه با عوام ست باید که نظر بر رفتگان
کشائی وتذکر معاملات انبیاء مرسلین واحوال اولیاء مرجوعین که بیش از تو گذشته اند نمائی که چه قسم بحق وخلق معاملات داشتند چه طور حالات
در خلوت وجلوت ووحدت وکثرت وعسر ویسر ورنج وراحت وصحبت دوستان ودشمنان برایشان گذشته وایشان چسان در حالات
ماندند وچه اقوال گفتند وچه افعال کردند وچگونه زیستند وچگونه مردند تا بغفلت که لازمهٔ این نشأ ست نیائی مراد از کلمهٔ این نشأ عالم دنیاست
یعنی با وجود آنهمه قرب ومنزلت چون نزول بطرف خلق نمائی ومتوجه عالم دنیا شوی وبرای شایع کردن امر هدایت وارشاد مختلط بمردمان
گردی باز از حفاظت حال خود هیچگاه غافل نمانی وحال بزرگان سلف را مسطر حال خود گردانی که غفلت از لوازم این عالم دنیاست مبادا
شامت صحبت اهل دنیا در تو سرایت نماید وعوض هدایت ایشان تو در ضلالت افتی که طبع آدمی دزد می باشد وصحبت را اثر هاست مدام بی ثباتی خود
وبی ثباتی دنیا واهل دنیا در نظر دارد ومطلق خطرات حشمت وجاه وشهرت ورفاه را هرگز بخاطر میار تا باطن تو بحضور حق معمور گردد وفنا که متمم
بقاست منظور باشد ودل تو بحالت فقر ومسکنت مسرور شود وغرور هستی موهوم از سرت دور رود وتو از مکائد نفس وشیطان محفوظ مانی وبی
وسواس تخم هدایت در زمین دلها افشانی تبعیت هوا وهوس بلاست که در دنیا وبال بدنامی وتشتت خاطر وانواع مکروهات شتی بروی کار
می آرد وعوض لذت وآرام اندک در رنج وتردد بسیار می افگند واز دولت قرب الهی وجمعیت باطن وترقی درجات باز می دارد ودر
نظرها سهل میگرداند ودر آخرت آفت عقوبات وتعذیبات بر سر می آرد ودر جهنم می افگند وشرمنده از روی خدا ورسول ومرشدان میگرداند
وفرمانبرداری نفس وطبیعت خطا که آدمی بغلط حکم برداری نفس وطبیعت را کامرانی می فهمد ونفس پروری وتن پروری را نیک خواهی خود میداند
که این خطاست وآدمی از غلبهٔ حیوانیت بر انسانیت درین مغالطه می افتد واز ضعف قوت عقلیه وقوت قوای شهویه درین خطا گرفتار میشود
ودر حقیقت خیرخواهی خود در نفس کشی ست هر قدر که کرده شود دوستی نفس ناطقه در دشمنی نفس بهیمیه وسبعیه است هر قدر که نموده آید که این
نفس اماره موجب خودسری ست وخودسری بنده را باعث خلاف خداوند ست عاد نفسک فانها تنتقم بمعاداتی اشعار ازین می نماید
رزقنا الله وایاکم الجهاد الاکبر بحرمة خیر البشر علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اکملها حضرت رسول الله علیه الصلوة والسلام چون از جهاد
کفار باز میگردید وبعد انقضای معاملهٔ جدال وقتال وانفصال قضیهٔ جنگ مراجعه بطرف خانه میفرمود واصحاب رضوان الله علیهم اجمعین
متوجه خانه های خود میشدند درانحال آنحضرت علیه السلام این کلمه بر زبان مبارک می راندکه رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر یعنی رجوع
کردیم ما از جهاد خورد بسوی جهاد بزرگ والحق که آن جهاد ظاهری با کفار که جدال وقتال باشد بیش از زمانهٔ قلیل نمی باشد که عرصهٔ جنگ
چندان طول ندارد آخر یا فتح ست یا شکست ست وهم این جنگ وجدل ظاهری که کشتن وکشته شدن وجان باختن ودر معرکه تاختن ست
چندان کار صعب ودشوار نیست از هر کس بوقوع می آید وهر یکی از اهل حق واهل بطلان بران اقدام مینماید وبطمع وتوقع وهوا وهوس
ونفسانیة وحیوانیة وبیهوده وناحق نیز اکثر مردمان میجنگند ودر تلاش دنیا ومحبت ماسوی هم بیشتر آدمیان جان میدهند پس اگر مومنین
با وفا در راه خدا محض لله وبجا العمل آرند وجان خود را فی سبیل الله دریغ ندارند فی الحقیقت آنقدر کار عمده وبزرگ نیست جهاد اصغر ست
بخلاف آن جهاد اکبر که مخصوص کاملین مومنین ست واتمه آن محض مختص بالکملین یعنی جهاد باطنی که مخالفت با نفس وطبیعت خود همه وقت
نمودن ست وتحمل گذران فقر کردن وبی فکری های اهل وعیال ودیگر توابع ولواحق که این بیچاره ها در نفسانیة های خود گرفتار اند
ودر خواهشها وآرزوهای خویش بی اختیار ودر زیستن ومردن وصحت ومرض وشادی وغم ورسوم وعادات ناچار

گوارا نمودن و رفع کلفت از بواطن اینها ببرکت صحبت خویش کردن بسیار مشکل و سخت و شوارست و نسبت آن جہاد صوری این جہاد معنوی البتہ اکبرست و تحقیق این مرام در وارد ہشتاد و ششم مسمی بجہاد اکبر نیز مفصل ست غرضکہ بے تائید الٰہی این مرسر انجام نمی یابد تا کہ حق تعالیٰ نفس قدسی الہام و ایمان کامل و ہمت بلند و عقل صحیح و طبع سلیم و عرفان اتم و نسبت تامہ بخویش و تقرب تام و انقطاع کلی از ماسوی و اہل نیک و صالح و برادران و فرزندان سعادتمند و توابع و لواحق نیک نفس و خیر خواہ عطا نمیفرماید این گذرات و چنین معاش باینہمہ بدست نمی آید ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذوالفضل العظیم و کسی کہ حق سبحانہ این دولت نصیب کردہ باشد کے از عہدہ شکر الٰہی تواند برآمد شکر چنین عطیہ عظمیٰ و موہبۂ کبری ہمین ست کہ مطلق وساوس و خطرات ماسوی را در دل راہ ندادہ مدام ظاہراً و باطناً متوجہ الی اللہ بودہ ہستی خود را در مشاہدہ ہستی الٰہی بالکل گم باید ساخت و بار خودی از سر خود دور باید انداخت **رباعی** باید کہ ز فکر زندگانی گذری ٭ در حرص و ہوای کامرانی گذری ٭ اے در ز اندیشۂ عالم بگذر ٭ زان پیش کہ زین جہان فانی گذری ٭ از فکر زندگانی گذشتن عبارت ازان ست کہ از تردد معاش نجات حاصل شود و تفرقہ تحصیل رزق و بدست آوردن وجہ معیشت دل را پراگندہ نماید و نظر بر اسباب ظاہرہ نیفتد و بی اسبابی باعث اضطرار و پریشانی خاطر نگردد و معاش توکل بے آرام ندارد و از حرص و خواہش کامرانی گذشتن عبارت ازان ست کہ تمتع از لذات دنیا ہیچ نوع منظور نباشد اگرچہ خود بخود بے سعی و بے تلاش ہم بدست آید و از مباحات باشد کہ زہد و اتقاء حقیقی ہمین ست و ان اکرمکم عند اللہ اتقاکم مشعر ازین والا این مصلیان بیچارہ کہ برای نوکری پیش امامی یا مؤذنی در مساجد خراب میگردند و این عابدان آوارہ کہ بہر اوقہ طالب علمانہ بر صیغہ تعلیم و تعلم در بدر سرگردانند کے قابل اکرام عند اللہ اند کہ برای شکم آبروی خود را عند الناس ہم ریختند و پیش اہل دنیا برای دنیا سرنگون شدند من تواضع لغنیا لغناہ ذہب ثلثا دینہ و بئس الفقیر علی باب الامیر و حب الدنیا رأس کل خطیئۃ والدنیا جیفۃ و طالبہا کلاب و از اندیشۂ عالم گذشتن عبارت ازان ست کہ مشاہدۂ محسوسات حجاب حضور و شہود حق سبحانہ نشود و خطرات و حدیث نفس مزاحم آگاہی نگردد و فتور در نسبت توجہ الی اللہ نیارد و ازین جہان فانی گذشتن عبارت از مُردن ست و اینجہان را فانی ہم نظر بفناء خود گفت و ہم نظر بفناء ہر واحد از موجودات فانیہ و ہم نظر بفناء تمام عالم کہ موعود ست و اخبار قیامت از پارہ شدن آسمانہا و فناء دنیا و فتن بافیہا در کلام اللہ و احادیث بسیار جا وارد ست و حاصل مجموع رباعی آنکہ باید کہ از تردد معاش نجات یافتہ بہ تفرقہ تحصیل رزق پراگندہ دل نشوی و در مقام توکل قائم مانی کہ آنچہ مقدرست مقرر خواہد رسید و ما من دابۃ فی الارض الا علی اللہ رزقہا و من یتوکل علی اللہ فہو حسبہ و تمتع از لذات دنیا ہیچ نوع منظور تو نباشد اگرچہ ہدایا و فتوح بسیار بہ پیش تو فرستند و مفتیان رشوت خوار با اباحت آن فتوی دہند ہفت فلیک ولو افتاک المفتون ولا تمدن عینیک الی ما متعنا بہ و مشاہدہ محسوسات عالم را حجاب حضور و شہود حالت باطن خود مساز و خطرات و حدیث نفس را مزاحم حال آگاہی خود مکن و متوجہ الی اللہ باش و از خیال این و آن بگذر پیش ازانکہ بظاہر ازین جہان بے ثبات بگذری و بمیری موتوا قبل ان تموتوا ۔

هو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی کشف الغطاء عن قلوب الاولیاء کشفاً و کراماتہ و طہرہم عن مکائد الانفس و الاہواء تزکیۃً و سلامۃ و الصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد افضل الانبیاء سیادۃ و امامۃ و علی آلہ و اصحابہ الذین استقاموا علی جادۃ الصدق و الصفاء عزماً و استقامۃ اما بعد

فہذا الوارد الثانی والسبعون ہو المسمی بکشف الکرامۃ اعلم انہ اذا اراد اللہ تعالی تکریم عبد من عبادہ عند ملائکتہ وعند الناس یکشف علیہ من الحقائق
والدقائق التی لا یعلمہا الا اللہ فیقول للملائکۃ الذین ہم متعلقون بتشخص ذلک الشخص حفظاً وحمایۃ وتائیداً وایجاداً وخلقۃً فی جانب البدایۃ و
ترجیعاً واعادۃً وایصالاً ورحماً وغفراناً فی جانب النہایۃ من فوق الارض الی تحت العرش جمیعاً ان اسجدوا لہذا الشخص المکرم الذی کرمتہ
بہذہ الکرامۃ علی سنۃ ابیہ فیسجد الملائکۃ سجدۃ التعظیم ویقولون لا علم لنا مثلہ لانک علمتہ من تفاصیل اسمائک وصفاتک کلہا وانا لا نعلم الا ما علمتنا
من الاسماء التنزیہیۃ والتقدیسیۃ وانک انت العلیم الحکیم فیطیعہ الملائکۃ کلہم الا ابلیس الذی ہو من ذریات ابلیس آدم علیہ السلام فیابی ویستکبر
ویقول انا خیر منہ فیقول اللہ سبحانہ عبدہ ان علیک لعنتی الی یوم الدین لانک تعدیت واعرضت عن عبدی الذی جعلتہ وسیلۃ القرب وخلیفۃ فی
الدنیا والآخرۃ فیقول فبعزتک لاغوین المنکرین بانکارہ اجمعین فیقول اللہ انک من المنظرین لکن عبادی الذین ہم الموقنون المعتقدون لیس لک
علیہم سلطان اولئک علی ہدی من ربہم واولئک ہم المفلحون فیرسل اللہ الملائکۃ مع ہذا العبد المکرم فی الدنیا ویقول لہم نادوا فی الخلق وقولوا یا ایہا
الذین آمنوا آمنوا باللہ ورسولہ وبمن اصطفاہ اللہ فی الدنیا والآخرۃ وہو من اولی امرکم فاطیعوا اللہ واطیعوا الرسول واولی الامر منکم فہو من المومنون
والموقنون الموقنون بحقیتہ ویلقی الملائکۃ محبتہ فی قلوب المعتقدین فیحبونہ ویحبہم اللہ سبحانہ بمحبتہ ویؤتیہم اجر المتحابین للہ واللہ لا یضیع اجر المحسنین
واما الذین کذبوا وانکروا وظلموا انفسہم فلا یزید الظالمین الا خسارا واما الذین لم یروا ہذا الشخص الذی کرمہ اللہ سبحانہ او ما سمعوا اسمہ وخبرہ
فحکمہم کمثل حکم شواہق الجبل ولا تکلیف علیہم فعلی الحاضرین الواقفین ان یبلغوا ما بلغہم من رسالات ربہم سفارۃً ونیابۃً عنہ فلیبلغ الحاضر الغائب اسمہ و
رسمہ ولیحرضہ علی صحبتہ ویدعہ الی دعوتہ لیوتیہ اللہ اجر ذلک الامر واللہ عندہ حسن المآب یا ایہا الناس ان ربی کرم وجہی بتکریم عبادتہ وجعلنی
متوجہاً الی جہۃ الکعبۃ الشریفۃ وانی وجہت وجہی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین ولا اقول لکم عندی خزائن اللہ من متاع
الدنیا ولا اعلم الغیب مما کان ویکون من الواقعات الدنیویۃ حتی ان اخبر بہا کالمنجمین الکاذبین والمشائخ الجاہلین والرجال الآخر من المزورین ولا اقول
لکم انی ملک لا اطعم ولا اشرب وخرجت من البشریۃ فی سائر الصفات البشریۃ کلا بل انا بشر مثلکم ان اتبع الا ما اوحی اللہ الی رسولہ محمد علیہ الصلوۃ
والسلام وعلمنی ربی من تاویل الاحادیث والبصر فی آیاتہ ما لا تبصرون ہل یستوی الاعمی والبصیر افلا تتفکرون وہو الذی فتح علی قلبی ابواب مفاتیح الغیب
من المعارف الالہیۃ والکونیۃ وکشف علی اسرار الحقیقۃ والطریقۃ والشریعۃ وایدنی بتائیدات الآیات القرآنیۃ ونصرنی بنصرۃ الملائکۃ
والارواح والجاہلون لا یفہمون وہو الذی انزل علیّ ماء القبول من سماء الاصطفاء ورش علی قلبی سحاب خلق عظیم فحسن اللہ خلقی کما احسن خلقی والقی
محبتی فی قلوب الناس والف بین قلوب خلائقی حتی ان یصبحوا بنعمتہ اخواناً ولو انفقت جمیع ما فی الارض ما الفت بین قلوبہم والقی رعبی فی قلوب
المخالفین ومعاندی الدین فہو حسبی وعلیہ توکلت لا الہ الا ہو وہو ربی ورب الملائکۃ والروح بالجملۃ انا کشفنا علیک ما کشف اللہ علینا من اسرار الدعوۃ
الحقۃ واظہرنا لک ما اظہر لنا من احکام کرامتہ التی یکرم بہا من یشاء من عبادہ الذین اصطفی وما ہذا الا بیان الکرامۃ الالہیۃ التی یختص بہا من یشاء
من خص الخواص وتبیان الکشف الاعلی الذی نکشف ہو فکشفنا عنک غطاءک بکمال الاختصاص اما شرح احوال الکشف الذی ہو من
مصطلحات القوم والکرامۃ التی ہی ایضاً من اصطلاحاتہم فیجیئ بالتفصیل واللہ علی ما نقول وکیل

وارد در اخفا و اظہار کشف و کرامت و اسرار حقیقت آزادگی و شیخت

باید دانست کہ در متن فقط بیان اخفا و اظہار کشف و کرامت بطریق پند و نصیحت بود کہ شیخ را در پوشیدن و ظاہر کردن کشف و کرامت
چہ معاملہ بحق باید داشت و چسان معاملہ بخلق باید کرد و کشف حقیقت این امر و بیان انواع و اقسام این ہیچ نبود و در شرح

بتفصیل گفته مے آید بگوش هوش استماع باید نمود پس بدانکه کشف باعتبار لغت بمعنی کشاده و برهنه کردن آمده والانکشاف والتکشف
لازم منه و در اصطلاح عبارت ست از منکشف گشتن امرے بر نفس انسانی بلا وساطت حواس ظاهری و باطنی محض بفیض نور حقانی و در
زبان نبوی تعبیر ازان بفراست هم کرده شده است کما قال النبی صلی الله علیه وسلم اتقوا من فراست المومن فانه ینظر بنور الرحمن یعنی بپرهیز
از کشف بندهٔ مومن که او می بیند بنور الهی و مراد از لفظ مومن شخص ولی ست که ان ولی الله الذین آمنوا والاولیا هم المومنون الاکملون
المکملون و کرامت بلحاظ لغت اسم تکریم و اکرام ست و در اصطلاح عبارت ست از وقوع آمدن امرے از نفوس کاملهٔ انسانیه بطریق خرق عادت از
معائنه آن در تعجب افتند و قادر بران نباشند و انواع کشف چهار ست یکی کشف کونی و آن آنست که چیزے از احوال کونات مادیه
مکشوف گردد و این کشف نتیجهٔ ریاضات و عبادات بدنی ست و برکت اعمال صالحه در رؤیا و مراقبه ابواب این مے کشاید و متعلق بتزکیه
نفس ست و از افراد این کشف ست معلوم گشتن امر مستقبلی و نشدنی قبل از وقوع و در یافتن حال اشخاص غائب از نظر و دیدن معاملات
محجوبه از چشم ظاهری بنور چشم باطنی و امثال این و دیگر کشف الهی ست و آن آنست که چیزے از احوال عالم مجردات بر قلب کشاید و این کشف
ثمرهٔ اشغال و اذکار باطنی ست و برکت حالات و نسبات قلبی مے کشاید و متعلق بتصفیهٔ قلب ست و از افراد این کشف ست حقائق
و معارف متعلقه بذات و صفات و اسمای الهیه و کشف عالم ارواح و ملائکه و کشف قبور و کشف قلوب و امثال این و دیگر کشف عقلی ست
و آن آنست که چیزے از احوال موجودات مادیه باشند خواه مجرده بنور عقل معلوم گردد و این کشف حکمای را هم مے باشد که تعبیر ازان باشراق
مے کنند و مقتضای ذکاوت ذهن و استیلای قوت عقلیه بر قوای شهویه ست و متعلق بتهذیب اخلاق ست بموجب صواب دید عقل و قوت فکر
و از افراد این کشف ست انکشاف مسائل حکمت نظریه و عملیه و علوم طبیعیات و ریاضات و الهیات و امثال این و دیگر کشف ایمانی ست
و آن آنست که بنور ایمان چیزے از عالم غیب روشن شود و برابر ست که از احوال موجودات مادیه باشد خواه مجرده و این کشف بحصول قوت ایمان
و شدت تیقن و اعتقاد جازم ست و متعلق بحصول دولت قرب کمالات نبوة و از افراد این کشف ست انکشاف نزول تجلیات الهی و
مشرف شدن بالهامات خاصه و جواب و سوال با ملائکه و دیدن شب قدر و برکات ماه رمضان بصورت انسانیه در عالم مثال و ملاقات با ارواح
انبیا و اولیا علیهم السلام و امثال این و انواع کرامت هم بر چهار قسم ست یکی کرامت عامه ست که حق تعالی بموجب ولقد کرمنا بنی آدم
قابلیت حصول آن در جمیع نفوس انسانیه عطا فرموده ست و موافق استعداد گاه گاه از همه کس بظهور مے آید گو صاحب معامله ازین
حال خبر باشد یا نباشد و قید ایمان هم درین امر شرط نیست لهذا آنچه ازین قسم از کفار بظهور مے آید آنرا استدراج میگویند و آنچه از عوام
مومنین بظهور مے آید آنرا معونت میخوانند و این کرامت او سبحانه بر حال حقیقت انسانیه ست کلیة و اطلاقا و ازین راه ست که بعض معاملات
بعوام الناس نیز چنان مینمایند که ایشان دران حیران میشوند و بی شبه در حق خود تائیدات غیبیه مے فهمند و بعضے بے دیانان آنرا از
اتفاقات می شمارند و بعضی خود را که هم میکنند خواه بسبب توجهی خواه بسبب تشنج الذات بدیگر امور سیاسیات بے انتها حالی که آن را مراگرچه نظام در
صورت از اکتسابات اینها مے نمود اما فی الحقیقت از راه کرامت الهی بود بر حال ایشان و دیگر کرامت خاصه ست که حق تعالی بمقتضای والله
یختص برحمته من یشاء حضرات انبیا علیهم السلام و اولیا رضی الله عنهم را بآن ممتاز فرموده و مستفر باید که درین قرب باطنی مع الله شرط ست
خواه قرب نبوت باشد خواه قرب ولایت پس آنچه از راه قرب نبوت ست و از نبی ظاهر شده آنرا معجزه میخوانند و آنچه از راه قرب ولایت
ست و از ولی ظاهر مے گردد آنرا کرامت مے نامند و دیگر کرامت تصرف ست که حق تعالی قوت تصرف در هیولای تمام عالم النفوس کاملة خود را

بمقتضای انی جاعل فی الارض خلیفة عطا میفرماید و فرق در کرامت و تصرف آنست که کرامت امر وهبی ست از جناب الٰهی بلا دخل نفس آن اهل
کرامت بلکه بسا اتفاق مے افتد که آن صاحب کرامت را خبر نمی باشد و حق تعالی بر حال او کرامت نموده بمردمان از و کرامتها مینماید و لیکن تصرف اشار
و در تصرف همت نفس و ارادهٔ آن صاحب تصرف هم دخیل مے باشد و بقصد متوجه میگردد و لیس اگر بقرب نبوت از اراده و همت نبی بظهور آیده
آنرا بینه توان گفت باراده خاص از اطلاق عام زیرا که معنیش حجت ظاهره است و اتیان شئے معجز بقصد و اراده البته که زیاده تر دلیل روشن
ست و بینات جماعه آنست کما قال الله تعالی جائتهم رسلهم بالبینات و هر چند بینات عام ترست از قسم معجزه و غیرها و هم معجزه را بینه توان گفت
اما برای تقسیم و تفریق جدا امتیاز داده ذکر کرده شد و اگر بقرب ولایت از اراده و همت ولی بوقوع آمده آنرا تصرف میخوانند و تصرفات
اولیا امر مشهور ست و یکی خرق عادت ست و آن بوقوع آمدن امریست خلاف عادة الله مع انتساب آن بطرف نفسی از نفوس کاملهٔ انسانیه
پس اگر بے اراده و بے همت گماشتن آن شخص ست داخل در معجزات یا کرامات ست و اگر باراده و همت آن شخص ست محسوب در بینات یا تصرفات
ست و لفظ کرامت اعم ست که اطلاق آن برین دو قسم که تصرفات و خرق عادات باشد هم مے آید بخلاف تصرف و خرق عادت که بر کرامات
غیر تصرف فیه و سوای خارقة العادت گفته نمی شود و بدانکه تصرف اولیاء در مولید و عناصر تاثیر میکند چنانچه طی ارض و بر آب رفتن و در هوا از
نظرها غائب شدن و آتش در دهن کردن و بر شیر سوار شدن و تازیانه از مار ساختن و دیوار را بحرکت آوردن و مثلها از اولیا منقول ست
و اسرار این رامی فهمد کسے که حق تعالی بر او کشف اسرار کرده است اما در علویات تصرف اولیا را دخل نیست و تصرف انبیا در علویات هم
جاری می گردد چنانچه معاملهٔ شق قمر و معراج حضرت خاتم الانبیا علیه الصلوة والسلام و برگشتن آفتاب بموجب استدعاے آن حضرت
و رفتن حضرت عیسی علیه السلام بر فلک و مثل این دیگر معاملات حضرات انبیا علی نبینا و علیهم السلام بران گواه ست و ما بافشا کردن این
اسرار مامور نشده ایم و الا حقائق اینهمه معاملات حق تعالی مفصل مکشوف گردانیده و از الفاظ آیات و احادیث فهمانیده است و این کشف اسرار
نه از ان قبیل ست که بعض صوفیان ما تقدم مثل حضرت شیخ اکبر رحمة الله علیه و توابع ایشان لب باظهار آن کشوده اند و نه از ان قسم ست
که بعض حکیم مشربان مانند بوعلی سینا و غیره اسرار معراج موافق عقل خود معقول ساخته قائل معراج روحی شده انکار معراج جسدی نموده اند بلکه
از ان جنس ست که لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر مصرح آنست لیکن چه کنیم که دستوری باظهار آن نیافتیم و الحکم بیده و لا حاکم سواه
بالجمله بذکر ما نحن فیه پرداخته و بیان سازیم که چنانچه ظهور کشف و کرامت نمی شود مگر از انسان همچنین کشف و کرامت را در نمی یابد و نمی بیند
مگر انسان پس چنانچه همه نفوس انسانیه قابل آن نیستند که کرامت خاصه از ایشان ظاهر شود همچنین همه نفوس انسانیه لائق آن نیستند
که کرامت را به بینند یا در یابند و لهم قلوب لا یفقهون بها و لهم اعین لا یبصرون بها و لهم آذان لا یسمعون بها اولئک کالانعام بل هم اضل
پس چنانچه حق تعالی قدرت ظهور کرامت و تصرف در نفوس کاملین عطا میفرماید همچنین قوت دیدن کرامت و تصرف در نفوس مستکملین
القا مے نماید پس اگر حالتهای عطا و القا در یک زمان مطابق هم افتادند و قابل و مقبول جمع شدند ظهور کرامت و تصرف و قبول آن
هر دو بوقوع مے آیند و اگر جمع نشدند و مطابق نیفتادند یعنی قدرت کرامت و تصرف در نفس کسے عطا شد و در همان وقت مقابل آن
قوت قبول کرامت و تصرف در نفسی القا نشد کرامت و تصرف در خارج بالفعل بروز نمی نماید گو قدرت آن در نفس آن شخص بالقوه کائن
باشد و بر تقدیر وقوع کرامت هم کسے را آن کرامت کرامت شده بنظر نمے آید و یا قوت قبول کرامت و تصرف در نفس کسے القا شد
و همان زمان مقابله شخص صاحب قدرت نیفتاد کرامت و تصرف خود بخود نخواهد دید از ینجاست که سنگریزه ها در دست جناب

رسالت پناه علیه الصلوٰة والسلام و بعض اصحاب رضی الله عنهم اجمعین تسبیح خواندند و اینها آن تسبیح شنیدند و اکثر نمودند در دست دیگران اینجا مثله بظهور نیامد و ایشان هیچ نشنیدند و تسبیح خوانی سنگریزها معلوم نکردند هرچند قدرت کاملهٔ الٰهیه همیجا حاضر نیست کل یوم هو فی شان اما چشم حقیقت بین و گوش اسرار نیوش کجا و ان من شیٔ الا یسبح بحمده ولکن لا تفقهون تسبیحهم غایت ما فی الباب آنکه معجزه شرط نبوت است و از پی ظهور معجزات ضرورت زیرا که انبیا علیهم السلام مامور بصرف دعوت خلق می باشند و رو بخلق می بودند و خلق بدون مشاهده امور عجیبه و غریبه گرویده نمی شود و بی آنکه تا امری نمایند که خود دران عاجز باشند تصدیق بزرگی و کمال نمیکنند پس حق تعالی انبیا را بمعجزات بسوی خلق فرستاد تا حجت تمام گردد و لله الحجة البالغة اگرچه با اینهمه کسانیکه در نصیب آنها ایمان آوردن مقدر نبود هرگز ایمان نیاوردند و معجزات را از قسم سحر بگمان بردند و انبیا را ساحران گفتند و من یضلل الله فلا هادی له و کرامت شرط ولایت نیست و از ولی ظهور کرامات ضرور نه زیرا که امر دعوت متعلق باولیا نیست و اینها رو بحق می باشند و از خلق غنا و انقطاع می دارند مگر آنانکه بمنزلهٔ انبیاء بنی اسرائیل اند بکمالات نبوت مشرف شده اند و به نیابت نبی خویش مامور بدعوت گردیده اند و نیز چنین ولایت تامه که مایهٔ نبوت است ظهور کرامت شرط می افتد اما این کرامت هم منحصر در صورت خرق و تصرف نمی باشد بلکه این کرامت که از لوازم چنین اولیاء عظام می باشد آنست که حق تعالی بجمال چنین برگزیدگان کرامت و عنایت خود مبذول داشته تا بید خویش عجب حقیقت اینها در دل بندگان می افگند و دلها را مائل بسوی ایشان میگرداند و تاثیرات هدایت در صحبت ایشان عطا میفرماید و باب حقائق و دقائق غامضه بر قلوب ایشان میگشاید که بی اختیار دیگران دران حیران می مانند و بموجب فاتوا بسورة من مثله از عهدهٔ جواب آن بر نمی آیند و تقلید و تتبع گذران و معاش ایشان نمی توانند که نمایند و اوسجادهٔ چنین بزرگواران را ازین قسم بسیار کرامات لازمه دائمه ممتاز داشته در یگانگان امتیاز کلی می بخشد و مردمان را بایشان گرویده ساخته کار هدایت خود میگیرد و بشارت بعضی را که قسمت آنها مقدرست از ایشان تصرفات و خرق عادات مصطلحه هم سر می نماید و اعتقاد آنها را زیاده پخته میگرداند و بعضی را که اقرار در نصیب آنها مقدر نیست همان بزرگان نبی ایشان شاعر مجنون می فهمانند و آنها را از گرفتاری آنها بلکه خود بپا داشته ما نیست می سازند فیقولون علی الرسم القدیم ائنا لتارکوا آلهتنا لشاعر مجنون بهرحال باید دانست که در وسط احوال که سالک در عروج مبتلا شده فنا نفس تمام و کمال دران وقت نصیب نمیگردد و بقیهٔ خودی و اثر انانیت بالکل زائل نمی شود درین مقام بسبب شرکت نفس هنگامی اولیا افاضهٔ فیضان الٰهی ظهور تصرفات و خرق عادات بسیار الوقوع می آید اما وقتیکه نزول بعد العروج و بقا بعد الفنا و صحو بعد السکر حاصل میکنند و تمام از لوث خودی و انانیت پاک میگردد و واصلاً وجود او در میان نمی ماند درین موطن کم اتفاق ظهور تصرف و خرق عادت میشود بلکه گویا نمیشود زیرا که او از میان مطلق برخاسته است و آنچه هست الله است پس آنچه میشود میشود مجال تصرف درین موطن کرا و طاقت خرق عادت کجا لاحول ولا قوة الا بالله

رباعی
ای شیخ بخلق از کرامات مگو
اخبار پریشان بمباهات مگو
منظور اگر همین بود گوئی باشد
دیگر چه کم است این خرافات مگو

مراد از کلمهٔ شیخ شیخان هرائیان و شیخت طلبان دکان دار اند که بکد و حیلهٔ میخواهند مردمان را بخود گرویده و هم شیوخ ساده لوحان که از راه مکر و زرق نه بلکه از ساده گی اعتقاد برخوابها و خیالهای خویش کرده حقیقت نافهمیده بی وسواس تخیلات و ظنونات و اضغاث احلام خود بپیش مردمان بیان مینمایند و اخبار امور غیب میدهند و گو در گفتن خود صادق باشند اما غلط فهمیده اند و فرق در خواب پریشان و رویای صادق و خیالات و توهمات و کشف عالم مثال نمیکنند و امتیاز خطرات و الهامات و مظنونات و یقینیات در نمی یابند و از آثار و اخبار معامله صحیح و اصیل بیخبر اند بتقلید بزرگان سلف که شیوخ حقه و نائبان نبوت و عاقلترین مردمان عصر خود بودند که آنچه می بایست میگفتند و حق میدیدند و حق می یافتند ایشان نافهمیده حسنا میزنند و بغلط می افتند و خود را در نظر عقلا رسوا می سازند اگرچه بعض عوام کالانعام

بآن معتقد شوند و بعض اہل دول غرضمند رجوع آرند و چند زنان ناقصات العقل والدین اعتقاد بہم رسانند و چند یاجیان جہالت شعار گرویده گردند
چند جاہلان باجی مزاج مطیع شوند کہ اعتبارے ندارد ہمان دون ہمتان باین امور سہل خوش میگردند والا پیش شریف نفسان بالبصر جای شرم و حیا
ست نہ مقام تفاخر و خودنمائی ہا بالجملہ ہمین مرائیان مزوران و یا ساده لوحان قاصر عقلان ندا کرده میگوید کہ اے شیخ مزور یا احمق در میان
خلق بیان تصرفات و کرامات خویش مکن و کرامت نمائی شعار خود مساز و بر ہست افتادن یک دو امر اتفاقی مسرور مشو و فریب مخور و فریب
داخبار پریشان از مردن و زیستن کسے یا از آمدن و نیامدن شخصے و یا از عزل و نصب عزیزی و یا از صحت و مرض احدے و مثل این پیش
مردمان مباہات و تفاخر از راه غیب دانی ہرگز بر زبان میار و اگر خواه و ناخواه منظور تو برای تفنن طبع خویش بیہوده گوئی ست کہ طبیعت وا
شود و بخارات قلبی برآید دیگر از لغویات چہ کم ست این خرافات مگو و معنی خرافات باعتبار لغت حکایتہای شب ست و اینجا مراد تخیلات و واقعات
شبینه ست کہ اکثر مشتاقان کشف کونی را در لیالی اخیر شب یا اول شب از جہت بتکلف بیدار ماندن و غلبہ خواب بر نفس رو مے دہد و اختلال
در حواس پیدا شده خلل در دماغ مے افتد و چیزے کہ در تخیل قائم بود بصورتے جلوه گر میگردد و ایشان آنرا کشف مے پندارند و خراب مے شوند
عالم غیب حق تعالی ست و بس و از امر شدنی آگاه نیست ہیچکس و ما تدری نفس ماذا تکسب غدا و ما تدری نفس بای ارض تموت زیرا کہ
اگر ہمہ نفوس را ادراک حالات آتیہ خود میشد انتظام عالم باین طرز کہ ہست نمیماند دیگرگون میگردید و اگر این امر مخصوص بخواص ہم میگشت کہ
بالکل غیب دان مے بودند باز خلل درین صورت عالم کہ حکمت الہیہ بالفعل مقتضی آنست مے افتاد کہ آیہ قل لا املک لنفسی نفعا و لا ضرا الا ما شاء الله
و لو کنت اعلم الغیب لاستکثرت من الخیر و ما مسنی السوء کاشف ہمین حقیقت ست پس چون از حال خود بیخبرے باحوال دیگرے
چہ پے بری کہ مقدم ہر کس را دانستن حال خود ست بعد از ان دریافتن حال دیگرے چون در ادراک نیکی و بدی حال خود حیرانی
و نمیدانی کہ چہ خواہد شد پس امور شدنی و نشدنی احوال دیگران را چہ دانی و اگر چنین اقتدار داری اول خود را از بسیار امور ناگوارای
خویش کہ ترا رو داده چرا باز نداشتی اے نادان ابلہ فریب دفتر فریب مکشا کہ عند الله و عند الناس آخر ذلیل خواہی شد و ازین عمل خود
پیش نفس خویش شرمنده خواہی گشت این کج رویہا را ترک نما و در راه صدق بیا و براستی درآ تا عند الله عزیز و عند الناس مکرم باشی
و پیش نفس خود شرمنده نشوی الصدق ینجی و الکذب یہلک کہ بالطبع خاصیت صدق اینست کہ آخر باعث رستگاری و فلاح
مے شود اگرچہ بالفعل در بعض امور موجب ضرر ہم بنظر آید و در بادی الرای خوبیش ننماید و بالطبع خاصیت کذب آنست کہ آخر سبب ہلاک و
گرفتاری میگردد و اگرچہ در بعض جا بالفعل باعث نفع متوہم شود و پیش ناعاقبت اندیشان بہتر بود بتقلید حکایات سلف متاز و عمر
درین خطرات تلف مساز یعنی بدین مرو کہ از بزرگان سلف بسیار کشف و کرامت بظہور آمده چنانچہ حکایات کثیره عجیبہ مشہور ست
و در کتب ہم مسطور پس اگر از ما بوقوع نیاید خلل در بزرگی پیدا مے گردد و اوقات عمر گرامی را کہ ہنگام حصول دیگر سعادات ست در
وساوس تحصیل این امر بیفائده ضائع مکن کہ بالفرض اگر کشف و کرامت از تو نیز بظہور آمد و امرے از امور شدنی یا نشدنی چند ماه
یا چند سال پیش از دیگران معلوم گردید کہ آخر بعد وقوع آن امر ہمہ معلوم میکردند پس ازین معاملہ ترا چہ فائده شد و در کمال نفسی
تو چہ افزود و کدام فضیلت حاصل گشت ہمین قدر فائده شد کہ بعض از جہلا معتقد شدند و قدرے انتفاع نذر و نیاز گشت باقی
ہیچ پس بعوض چنین متاع قلیل آنہمہ خیرات کثیره و درویشی را نباید فروخت و بجاے استغنای قلبی غنای مالی نباید اندوخت کہ این
زوال ست و آن لازوال و آنکہ شنیده از بزرگان ماتقدم کرامات بسیار بظہور مے آمد این حکایتہا بسبب امتداد زمان و اختلاف

روایات و هیچ تقریر راویان و غیبت آن اشخاص از نظر ما در اصل چنانچه بود نمانده و حالا رنگ دیگر پیدا کرده نمی بینی که در امور دیده تو که
خود در آن معاملات شریک بودی و بچشم خویش معائنه کرده مردمان چه اختلاف روایات بمیان مے آرند و بچه رنگ های مختلف بیان میکنند
البته در اصل چیزے میباشد که چنین مشهور مے گردد و احتمال دارد که در اصل هیچ نباشد الخبر یحتمل الصدق والکذب اما ازین تقریر ما انکار
کرامات اولیا نخواهی فهمید که اقرار کرامت اولیا از عقائد ماست و ما خود بچشم خویش از بزرگان کرامتها و تصرفهائے بسیار دیده ایم و در آن
صحبتها حاضر بوده ایم و بر نفس خویش چنان واردات مشاهده کرده ایم که نفس از انکار آن عاجز است و هیچ شبهه تردد ندارد و معاملات
گوناگون از خرق عادات که عادة الله مقتضی آن نبود بمیان آمده و حق الیقین برین امر بغیب گرویده پس حاصل آنست که علم غیب را خاصه
خدا تعالی باید دانست و چنانچه معجزه شرط نبوت است کرامت شرط ولایت نیست و سالک را نباید در تلاش این امر باید شد و قرب مع الله
موقوف و مشروط بکشف و کرامت نباید دانست و چنین امور را از نظر اعتبار ساقط باید کرد و کالمطروح فی الطریق باید فهمید امور معتقد بها که محل
اعتماد اند دیگر اند درویشی عبارت از منجمی و رمالی نیست تا درویش را از خبر غیب آگاه باید شد و همچنان باید گفت درویشی امر علیحده است که
قرب مع الله باشد و کار درویشان ایصال الی الله است و منجمی و رمالی فنی است از فنون دنیاویه که اهل دغا حیله قوت خود میسازند و پیشه
اختیار میکنند و اگرچه بحکم شریعت محمدیه ما اعتماد بر اخبار اهل تنجیم نباید کرد و اینها را صادق نباید دانست که این امر منسوخ شده اما بعض غافلان علم ایشان را
و ضوابط کلیات آن معقول و مضبوط خود هست و هر چند احکام جزئیه ایشان همه محسوب در کاذبات است و قابل اعتماد بموجب عقل هم نیست که
اتفاقیه بعض درست هم افتد اما علم هیئت همه مدلل و مبرهن است و استخراج احکام کلیه از سعادت و نحوست راهی بوده و اگرچه حق تعالی قادر است
که چنانچه در افلاک و کواکب تاثیر بخشیده و سلب تاثیر هم نماید بخلاف اقتضاء اینها امرے بظهور آید و آن حکیم مطلق از راه حکمت بالغه و قدرت
کامله خویش تخلف درین قدر نظرے بخشد و هم از علل خفیه و جمیع اسباب بالکلیه کسے را آگاهی ندهد که ایمان ما مسلمانان همین است و ما تابع حکما
نیستیم محمدیانیم پس بسبب قوت ایمان خویش اقوال منجمان یاد نمی داریم اگرچه در بعض امر قول ایشان درست هم افتد لیکن به تبعیت حضرت صاحب
خود علیه السلام همان کلمه برب الکعبة ان المنجمین لکاذبون میگوئیم و آن ظهور امر را از تقدیرات الهی مے دانیم و از تاثیرات نجوم نمے خوانیم و اما
اهل رمل و اهل دعوت و اهل تعویذ و فلیته و اهل فال و سیفی خوانان و امثال اینها دیگر از عاملان فروران و دغابازان که احکام اینها هرگز معقول
نیست و علم ایشان اصلا منقول هم نه و خواه و ناخواه از پیش خود اسناد نسبت این علوم بطرف جناب های پاک میکنند تا برای ایشان پیش
عوام سند باشد و باین حیله جاهلان حمقا و زنان بے سر و پا را فریب داده معاش خویش بسر برند بیان شکل لحیان و عتبة الخارج و عتبة
الداخل و سوای این از اشکال فن رمل در کدام حدیث مذکور است و عمل کدام صحابی است و بموجب عقل افتادن کعبتین بصورتے چگونه دال
بر شدن امرے و نشدن امرے میشود و بچه طور بحکم منطق معقول مے گردد و از کردن نقاط بر کاغذ که حسب عدد از و حال خالی نخواهند بود یا زوج
یا فرد که العدد اما زوج و اما فرد قضیه مقرره است چسان حکم بر چیزے نموده آید تا از نتیجه کشیده بموجب آن حکم بر آورده شود که بعید از عقل است
و عمل دعوت باین طور که سوره های قرآنی را معکوس مے خوانند و الفاظ را مهملات میگردانند نعوذ بالله منها خود کفر است و این موکلات هر
سوره که بر وزن نامهای فرشتگان اسامی آنها از نزد خود مے نهند در کدام جا از احادیث مذکور است و ترک حیوانات که اکل آن حق تعالی
حلال فرموده چگونه از حدیث ثابت میشود و موافق عقل خود هیچ نوع چنین اعمال درست نمی شوند و تعویذ باین وضع که مثلث و مربع
موافق عدد حوا و بدوح باشد در احادیث نیامده و بدوح خود اسمی از اسمای الهیه در شریعت نیست و بر آوردن عدد اسم آدم که زوج حوا است

نیز مردی نه و نزد عقل هم پر کردن خانه های خطوطی بر کاغذ از صورتهای نقوش عددی حسابی اگرچه از همه اطراف همعدد باشند در صحت و مرض و شدن کاری
و نشدن آن دخلی ندارد و سوختن کاغذ بصورت فلیته تاثیری نمی بخشد و سیفی خوانی یا دعای حمیتی که کسی بمیرد یا ضرر یابد بر سد سخت ناملائم وضع درویشی
ست با آنکه از خواندنش چه می شود زنده داشتن و میرانیدن باختیار خداست یحیی و یمیت و هو حی لا یموت و آنکه در احادیث مرویست که
خواندن فلان سوره قرآنی برای برآمدن فلان حاجت مفیدست و خواندن فلان دعا یا فلان آیه برای بسط رزق یا رفع فلان مرض بکار
می آید و مثل این آنچه از اعمال و اوراد ماثوره که سوای اجر اخروی متعلق بفوائد امور دنیاویه هم شده اند درین امر هیچ شک و شبهه نیست و در
تقدیراتی که متعلق باین امور از قدرت الهی گشته اند تاثیرات می نمایند و بکسی که مقدرست فائده می بخشند اما غرض حضرت رسول الله علیه الصلوة و
السلام ازان بیان بتصمیم شدن و نشدن آن امور نبوده نیست و دران منظور بسیار حکمتها و مصلحتها و فوائدست که خدا و رسول او آنرا بهتر میداند
و الا تخلف در تاثیرات آن بوقوع نمی آمد که بسیار مردمان طماع همین نیت های برآمدن حاجات دنیویه خود مدام ادعیه ماثوره میخوانند و در
همان حالات خود حیرانند غرضکه حاصل از این تقریر آن نباید فهمید که مطلق اثر در اسما و دعا و تعویذ و اعمال و غیرها نمی باشد بلکه هرچه هست
همه ظهورات اسماء الهیه هست و اسماء الهیه را خواص هاست و دعا و همت نفوس مزکی تاثیرها دارد و اشکال موزون و اعمال مقرر کرده بزرگان
و کلمات برآمده از زبان کاملان را اثرهاست که بالبسیار بچشم خود معائنه کرده ایم پس مراد ما آنست که درویش را باید دکان حاجت روائی و
مشکل کشائی نچینند و دعوی برآمدن مطالب مردمان را پیشه خود نسازد و معاش متعلق باین کسب نگرداند چنانچه رسم اینهمه مزوران دکانداران
می باشد و تقرر زر از اهل مطالب میکنانند و یا اول چیزی بهانه سرانجام اشیای متعلقه مثل خوشبوئیهای و غیر ذلک میستانند و باصرار میگویند
که چنین ست و چنان ست و چنان میشود و چنین خواهد شد که لغویات محض و فریب همین جهالی و دغابازان ست کما ینکه درویش و اهل الله
باین چیزها اصلا کاری ندارند و فقیری منوط بشعبده بازی و نقالی نه یعنی درویشی که عبارت از حصول حالت فنا فی الله و لقا بالله ست مشروط
بشرط شعبده نمائی تصرف و کرامت و نقل نمودن عجائب و غرائب نیست که این بازیچه ها بیش از شعبده های بازیگران نیست و چنین بوالعجبیها زیاده
از تماشا های نقالان نمی باشد و در نظر اهل الله و عرفا هرگز اعتباری ندارد و بتقلید حکایتهای خرق عادات بزرگان مشتاق شدن از نادانی ست
و گرویدن باظهار عجائبات کشفیه و تصرفیه ماندن باعث پشیمانی قصد پیروی اکابر بدیگر معاملات نما و ببین که چه اخلاق و چه اوصاف و چه کمالات
و چه اوقات و چه حالات و چه اعمال و چه اقوال و چه نیات و چه برکات و چه ظواهر و چه بواطن و چه اوضاع و چه اطوار و چه قوة ایمان و چه عقل و چه عرفان داشتند در توکل
و رضا استقامت فرما که از شرائط بزرگی اول حصول این امورست و بنیاد جمعیت باطنی بر حاصل شدن حالة توکل و رضا بقضا و استقامت
بر شریعت غراست و در بند کرامت طلبی گرفتار ماندن علامت محرومی ست که کرامت جوئی شامت و ندامت ست و بسیار چنین کرامت جویان
تباه احوال و خراب و آواره و غیر مطمئن و بی نسبت مع الله و نامعتقد بزرگان و بی برکت بعجب حالت حیران بچشم خویش ما دیده ایم و الحق که این
طلب غیر معقول سخت آفت ست و استقامت فوق کرامت و کار مردان خدا و سالکان طریق هدی همین معامله استقامت ست و هرگز
سررشته استقامت بدست چنین نامردان بوالهوس که گرفتار آرزوها و خواهشهای طبیعی و نفسانی خویش می باشند نمی آید استقامت
را نفس قوی و همت بلند و ایمان درست و عقل رسا و نسبت اقوی مع الله و انقطاع از حب دنیا می باید پس همت و قصد بتحصیل مقام
استقامت که برترست از همه کرامتهاست باید گماشت و هوس تصرف و کرامت مطلق در دل نباید داشت اگر این نعمت در نصیب
مقدر خواهد بود بی اظهار تو بمردمان تصرفات خواهند نمود و کرامت و تصرف را بلفظ نعمت برای آن تعبیر کرده شد که در نفس الامر

ظهور انهمی متعلق بقدرت نمائی قادر مختار است جلت قدرته و اسناد این امر بطرف نفوس کامله مبنا بندی الحقیقه بیش از تهمتی نیست زیرا که چون
فاعلیة همه افعال خلق از روی حقیقت منسوب بحق است و لیس لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم و اسناد فاعلیة بطرف خلق بالمجاز است لیکن نسبت
فعلی که علانیه بیش همه با از قدرت عباد نیست البته که منسوب بطرف ذوات ایشان نبود و اگر نسبت این امر هم مانند سائر افعال مجازاً به بندگان
نمایند روا باشد و این اسناد مجازی زیاده از تهمتی نیست در مقابل اسناد حقیقی پس گفته آمد که اگر در تقدیر الله و مشیت الهی ترا این تهمت
کشف و کرامت و تصرف و خرق عادت متهم ساختن مقدر است بی اراده اظهار تو خود بخود مردمان تصرفات و کرامات از پرده تشخص تو
فاعلان تقدیر که فرشتگان باشند [illegible] بی اختیار حقیقی اند خواهند نمود و قدرت الهیه از این مظهر ظهور خواهد فرمود و تو اسناد
این امر بخویش غیر از اتهام مردان [illegible] همین امر بگردان یعنی خود این باز بها منظور مدار و چنین خطرات بالکل از خاطر بردار و
همت برین مقدمات مگمار و تخم این وساوس در زمین دل مکار یعنی خواه و ناخواه متوجه شدن امری یافتن آن مشو و در پی کشف
معامله و کارے تقید مرو و کارخانه الهی خود را چه تراشیده که اینهمه خلل مبنائی اگر چه همت گماشتن برامرے از اولیا و سلف منقول است
اما آن همت هم خود بخود در آن وقت من جانب الله عطا می شود نه آنکه بتکلف یا بگفته کسے از اهل اغراض واهیه و بیهوده هر وقت اولیا بخلاف
مرضی الهی همت میگمارند و تقدیرات را میگردانند حاشا و کلا غرضیکه از طرف خود در معاملات کشف کونی مصروف مشو و بالفرض و التقدیر بے قصد
اراده تو یا بقصد بے اختیاری و اراده اضطراری تو که بهم اتفاق مے افتد اگر واقعی ترا چیزے نمایند که تکلف و تعمد ترا در ان دخل نباشد و
بر سری مطلع فرمایند و از حال آن امر آگاه سازند که کرامات الاولیاء حق از عقائد ما محمدیان است اما باز حق المقدور بستر آن کوشی و بیش هر ناجنس
ظاهر نکنی و خود را بهرزه گوئی نفروشی و دکان شیخیت باین تقریب نه آرائی که بزرگان ما تقدم الکرامات حیض الرجال گفته اند یعنی کرامت
حیض مردان است پس چنانچه زنان حیض خود را از مردمان مے پوشند و نهان مے سازند همچنین مردان خدا کرامات خود را از آدمیان پنهان
میکنند و مخفی مے گردانند و حجاب از ان مے نمایند و بستر آن اهتمام میدارند نمی بینی که مصاحبان شاه و امیر چه قدر رازداری می نمایند
و ستر فاش نمیکنند و لب باسرار سلاطین و امرا نمیکشایند و هیچکس نمیگویند تا اگر ملک حقیقی عز شانه و حکیم مطلق جل برهانه بر معامله اطلاع
دهد و از سرے آگاه سازد لائق نیست که بیش هر کس اظهار کنی و بیان نمائی خدا داند که در ان چه حکمتها و مصلحتها خواهد بود که انتظام عالم موقوف
بر همین سنت جاریه است و بیخبریها عالمی دارد و اظهار اسرار کدورت در معامله صفائی آرد همه را به بین و هیچ مگو چنانچه شعر این بند است ۵
هر آئینه بیش رویست با این محفل جا که دم زدن نیست ما آنکس که محرم حال است و بقدر طاقت بشریه از این کارخانه واقف گشته زبانش لال است و آخر بمقتضای من عرف
الله کل لسانه در گوشه من سکت سلم می نشیند و چون متوسط حالان و کان من عرف الله طال لسانه می چیند و از جنس اظهار غیب الهی و بشارات امور آئنده بر زبان
نمی آرد و بتقدیر عالم الغیب بسیار گو بعض از ان اتفاقاً معلوم هم شوند پس ترا هم اگر ای مخاطب چیزی از مکشوفات کونیه ظاهر شود باید که بر سنت اکملین مرجوعین به ستر
آن اهتمام نمائی و در فکر بیان نکشائی مگر آنکه باخبار آن مامورے پس درین صورت مجبوری این شق ثالث است از اقسام بیان کردن مکشوفات
یعنی اول آن بود که اهل زور و کذب بے اصل برای فریب مردمان بیان میکنند این خود صرف دروغ و دغاست حق تعالی نصیب هیچ
مسلمان نکند و از دعاو تعالی هرگز بوقوع نمی آید چنانچه بالابطن تشنیع تام منی از ان نموده آمد و دویم آنکه بعض سالکان ساده لوح اگر چه افترا
نمیکنند اما حقیقت نا فهمیده خواب و خیال خود را بالتلبیس از جنس کشف پنداشته بے صرفه بیش همه کس بیان مے نمایند و بر ان نازان
مے باشند چنانچه از اظهار اینهم بالا منع کرده آمد سیوم آنکه اولیا را بعض امر کشف میگردد و ایشا مر کردن و خبر دادن آن نیز

جناب الهی مامور می‌شوند پس درینصورت بی اختیاری و ناچاری ست و از بیان نمودن گزیر نیست فاما در اینچنین وقت و حال هم برمز و ایماء و ادا
و باشاره و کنایه اجمالا اطلاع ده و صریح بیان مفرما و مفصل هیچ بر زبان میار و از مکر الهی ایمن مشو که خیر الماکرین مکرهای بسیار دارد و براه اصرار
مرو یعنی برین مصر مشو که خواه و ناخواه البته همچنین خواهد شد مرا مکشوف و معلوم گشته است و طمانیت کسی از گفته خود مجو یعنی اطمینان کسی
بر اعتماد گفته خویش مخواه و مگو که بخاطر جمع چنین بکنید یا چنان بکنید آنچه مرا معلوم شده است همچنین خواهد شد و الغیب عند الله اول بگو که
این طریق ادب ست یعنی وقت بیان مکشوفی که باظهار آن وقتی مامور شده اول از شروع مطلب کلمه الغیب عند الله بر زبان آر و بگو که الغیب عند الله
لیکن مرا خود چنین یا چنان ظاهر ساخته اند و از امر غیب حق بهتر آگاه ست که چه خواهد شد هرگاه تخلف در کشف انبیا شده تا باولیا چه رسد یعنی
چون بعض اوقات در کشف انبیا علیهم السلام نیز خلاف واقع شده و آنچه مکشوف و معلوم گشته خلاف آن بوقوع آمده که آخر بشر بودند
گو اکملین و افضلین نوع بشری باشند پیش بی نیازی علیم مطلق جل شانه و حکیم علی الاطلاق عز برهانه همه عاجز اند و اختیاری ندارند پس
کشف اولیا که بمراتب فروتر از کشف انبیاست چگونه از احتمال خلاف مصئون باشد که بالکل از حجاب انفس و غطاء آفاق ایشان برنمی آیند
و معاملات ماورای انفس و آفاق مانند انبیا برایشان نمی کشاید گو کمالات نبوت داشته باشند زیرا که این بزرگان بتبعیت انبیا بکمالات
نبوت مشرف میشوند و بالاصالة منصب نبوت ندارند زمانی که تخلف در کشف آن صاحبان منصب اصالة روا باشد پس تا باین تابعان
چه رسد که علام الغیوب حق تعالی ست و بس چنانچه نقل مشهورست که حضرت موسی کلیم الله علی نبینا و علیه السلام را یکبار معلوم شد که امشب
بفلان قریه بلا نازل خواهد گشت و آن قریه و اهل قریه همه خراب و تاراج میگردند و از جناب الهی امر شد که این خبر بهمه کس بگو و مومنین
خود را از آنجا بر آر ایشان همچنین کردند و بقریه دیگر همان وقت مع توابع خویش رفتند و تمام شب درهمین تردد ماندند که صبح رفته باید دید
که بر آن قریه و ساکنان آن که کفار بودند چه بلا و آفت نازل شد بعد انقضاء شب علی الصباح که رفتند چه می بینند که قریه همچنان آباد ست که بود
و ساکنان آن همه بخیر و خوبی میگذرند چون کفار ایشان را دیدند تمسخر کردند و گفتند که ای موسی آن بلا چه شد که تو دیروز از نزد رب خود
آورده ما را از آن می ترسانیدی ما خود الآن همه بخیریت هستیم و قریه هم بحالت خود ست ایشان را از مشاهده این حال و استماع اینها
قال التعجب کلی لاحق شد و حیرت تمام رو داد که مرا این امر صریح مکشوف شده بود و از جناب الهی باخبار آن مامور گشته بودم و من بلا حکم از طرف
خویش این امر را ظاهر نکرده ام تا احتمال خلاف مرضی الهی بر اظهار این کشف موجب تخلف آن شده باشد و کافران را از همین معنی زیاده
انکار قوی گشت و مومنین ضعیف ایمانان را شک و شبهه پیدا گردید بجناب الهی رجوع کرده التماس نمودند که یا الهی آن چه امر شده بود
و این چه معامله ست که بمیان آمد حکمت این کار هیچ آشکار نگردید ارشاد شد که ای موسی در قسمت آن قریه نزول بلا مقدر بود اما چون
بت تراشی امشب در قریه بکار بت تراشی مشغول بود و تمام شب بیدار ماند ببرکت شب بیداری او بلا نفرستادیم خاطر جمع دار حالا بر سر
حال آن کفار دیگر بلا نازل می کنیم و ترا صادق می گردانیم پس حضرت موسی را کشف قضاء معلق آن امر گشته بود و از قضاء مبرم آن آگاهی
نداشتند و آن حکم باظهار آن امر برای تربیت حضرت موسی بود که باوجود آنهمه قرب و منزلت و کشف و قدرت عجز بندگی خود و بی نیازی
جناب کبریای الهی را برای العین مشاهده نمایند و همه وقت در نظر دارند در هر فعل الهی بسیار حکمتهاست و او بهمه داناست بالجمله ای سالم
باخبر و ای ناظر بالبصر ما آنچه شرط بلاغ بود نمودیم و پرده از پیش نظر گشودیم و مفصل مشروحا حقائق معامله کشف و کرامت و منهج اختلاف
طریق اظهار آن که چسان باید و چه قدر نباید همه بیان ساختیم و مسلک اکابر اولیا و محققین عرفا آنچه بود تو آموختیم پیشتر مختاری

خود امتیاز دارے داری پس بہر طورے کہ دولت سہل نماید معاش اختیار کن و بہر وضعے کہ قوت ممیزہ تو پسند کند زندگانی بسر بر و ما علینا الا البلاغ
زیراکہ کار عرفاء اللہ و شعار مردم آگاہ از حقیقت ہمین ارادۂ طریق ست نہ ایصال بمطلوب کہ این امر مختص بحق ست و لیس یہدی من یشاء
و یضلل من یشاء و بدانکہ این دعوی عرفان الٰہی و تیقن از حقیقت آگاہی کہ درینجا از سیاق کلام مستفاد ست نہ از راہ پندار انانیت
و خودستائی ست بلکہ بموجب واما بنعمۃ ربک فحدث از روی اظہار شکر ست و از راہ دلالت بر صداقت امر اللہ بندۂ خاکی ناچیز را
چہ یارا کہ غیر از فروتنی از خود امری بظہور آید اما این بارش رحمت الٰہیہ ست کہ او را سر سبز مینماید ع من آن خاکم کہ ابر نوبہاری
کند از لطف بر من قطرہ باری ؛ کزرع اخرج شطئہ فآزرہ فاستغلظ فاستوی علی سوقہ یعجب الزراع بہر حال آزادمنشان سبکبار کہ بسبب
تن آسانی گرفتار سہولت و بے اعتباری اند کے اسرار مشائخ باوقار کہ بار الطاف و عنایات خلافۂ الٰہیہ اند در سینہ یابند و این نمی فہمند
کہ مشیخت و آزادگی موقوف بر طبائع و استعدادات ست و ہر شخص از اولیاء لائق قبول بار مشیخت کہ نیابت نبوت ست نمی باشد و ہر واحد
از عرفا بار این امانت کہ خلافۂ الٰہیہ ست بر نمی دارد این امر بالنفس شریف و ہمت بلند و مزاج سرداری و عقل کامل و تحمل قوی و دیگر
بسیار فضائل نفسیہ کہ در اصل خلقت و استعداد از ابتدا حق تعالی ودیعت میکند مے باید ناواقفان مشائخ را مکار و آزادگان را راست گفتار
تصور می نمایند زیراکہ چون از حقیقت واقف نمی باشند صورت گذران وضع مشیخت را کہ سراپا صحبت ادب و حفظ مراتب ست و ہمگی محفل برکت و ہدایت از ناواقفی
خویش مکاری گمان میکنند و مشائخ را مکار و بدنام خودی گرفتار مے پندارند و ظاہر معاش آزادگی را کہ سراسر سہولت و تن آسانی و بالکل متعلق
با صلاح حال کسے نیست از نادانی خود محمود خیال مینمایند و آزادگان را راست گفتار و خلوص آثار تصور میکنند و حال آنست کہ اگر ہر دو معاملہ
از راہ نفسانیت ست یعنی خواہ شیخی بنفسانیت و رعونت ست خواہ آزادگی با انانیت و شیطنت ہر دو لوچ و بے معنی ست و موجب حجاب و محرومی
زیراکہ باین نیت آزادگی نیز مشیخت طلبی و مکاری ست و معاش آزادانہ ہم داخل عیاری کہ درینصورت برتری خود از اکابر خواستن
ست تا مردمان بدانند کہ ما چنین آزادہ ہستیم و دیگران در دام شیخی گرفتار اند و مخصوص باین نیت باطل شیخی ہم عیاری و دکانداری ست
و وضع مشائخانہ نیز دغابازی و دام داری کہ ظاہر خود بوضع آراستن ست و باطن خود بریای خلق انباشتن نعوذ باللہ منہ و اگر خالص للہ و از راہ
حقیقت ست یعنی اگر ہر واحد از امر آزادگی و مشیخت خالصاً للہ و محض بجہت اظہار حقیقت ست ہر دو براہ صواب و ہدایت اند پس صاحب آزادگی و چہ
خداوند مشیخت و ہر یکے از صاحبان این حالات صادقہ از اولیاء اللہ ست و صائب و شاب و مہتدی و آداب ست اما فرق درینہا این ست
کہ آزادگان کامل اند و در نفس خود صاحب کمال و درست معاملہ اند و کمال ایشان متعدی نیست و دیگرے فائدہ معتدبہا نمی بخشد و مشائخ اکمل
ہستند کہ ہم در نفس خود از ان آزادگان کامل تر اند و ہم باعث تکمیل دیگر بندگان خدا میباشند و خلق اللہ را ہدایت مینمایند و چنان
آزادمنشان بسیار از خوشہ چینان ایشان بر مے آیند و این بزرگواران کہ بر مسند ارشاد مے نشینند خیار الناس مردم معصر خود میباشند
و بہترین آدمان زمان خویش مے بوند اگرچہ ایشان را ہم منصبان خود بموجب فضلنا بعضہم علی بعض در یکدیگر تفاوت مراتب و درجات
بسیار ست اما موافق لا نفرق بین احد من رسلہ ہمہ ایشان واجب التعظیم و تکریم اند و بے باکانہ در حضور ایشان رفتن و بے ادبانہ تذکرۂ ایشان
غائبانہ روا نبود گو از مشائخ سلسلہ خود نباشند زیراکہ مشائخ ہر طریق از اہل اسلام و مقتدایان ہر سلسلہ از جملہ یاران نیک فرجام خلیفۃ اللہ
اند کہ حق تعالی ایشان را باین منصب مقتدائی نواختہ ست و نائبان نبوت اند کہ بہ نیابت حضرت رسالت پناہ علیہ الصلوۃ والسلام
در ترویج شریعت مصطفویہ و طریقۂ محمدیہ قائم و برقرار اند اللہم انصر من نصر دین محمد و اخذل من خذل دین محمد آہ و اشوقاہ کہ انقضت

دین محمدی بر وجه اتم واکمل و بیان اسرار محمدیه خالصه مبرهن ومفصل چنانچه باید و شاید از همان یک ذات بابرکات که ناصر دین و دنیای ما
بوده و هست و خواهد بود بمشیة حق تعالی بظهور آمده ادام الله برکاته وابقی فیوضاته **للمصنف سه** من فدای کسے که مے میرم
نام او بر زبان چو مے آید + ربنا اوصلنا باصلنا وآتنا ما وعدتنا ببشاراتک الصادقة لاریب فیها والحقنا بالصالحین انک لاتخلف المیعاد
بالجمله مراتب حضرات مشائخ کبار که مملو از نور کمالات نبوت اند و بخلافت الٰهیه مشرف شده بکار هدایت خلق الله متوجه اند بس اعلی وارفع
ست که چه شرح کرده آید وهم درجات اولیاء منقطع از ماسوی که تارکان حقیقی و آزادگان واقعی از گرفتاری غیر اند و مدام متوجه الی الله اند
بسیار بلند ست که چه بیان کرده شود لیکن مشیخت حقه صداقت با تمکین و بردباری ست که این امر متعلق بالوان مزاجها ست یعنی از اولیاء کسے
در مزاج وخلقت او از ابتدا تمکین و بردباری متمکن میباشد چون او را قرب بحق سبحانه نصیب میگردد بے اختیار از او وضاع مشیخت بظهور
مے آید و اطوار مشائخانه بهم میرساند و او در معاملات خود صادق میباشد احتمال التصنع او درین امر دخل ندارد که او را برای همین کار
آفریده اند وچنین ساخته اند الا اینکه در بعض بالطبع والاصالة بود و در بعض بالتبع والضمنیة و آزادگی واقعی رستی با سهولت و سبکباری میباشد
واین معنی نیز تعلق برنگهای امزجه دارد یعنی از اهل الله کسی که در طبیعت و جبلت او از اول سهولت و سبکباری کائن میباشد چون او را نسبت
مع الله حاصل مے شود ناچار از واطوار آزادگی ظاهر میگردد و گذران آزادانه مینماید و او در کارهای خود رست کار میباشد ظن تکلف و
ساختگی او درین امر بیجاست که او را برای همین کار پیدا کرده اند و مائل بهمین امر نموده اند مگر اینقدر هست که در بعض از اصل خلقت و طبیعت
بود و در بعض بسبب صحبت و عادت پیدا شود و قلیلی بلکه اقلی از اولیاء اکملین چنان استعداد اعلی و جامعیت قصوی دارند و مظهر تام جمع
الٰهی و جمع جمع مے میباشند که در عین مشیخت چنان گذران آزادانه دارند که هرگز ازین آزادگان مجازی که اهل الله وارسته مزاج گریزان
از شیخی باشند بظهور نمے آید واصلاً تقلید معاش ایشان نمی توانند کرد و تتبع اقوال و افعال پاک و صاف بے تکلفانه این برگزیدگان
از آنها سرانجام نمی یابد و در نفوس خود بالعنایت الٰهیه مقر آزادگی و صداقت و درویشی و ترک و تجرید ایشان می شوند و در عین آزادگی
چنان معاش مشائخانه دارند که مطلق ازین شیوخ ظاهری که اولیاء گرفته مزاج پابند مشیخت باشند بوقوع نمی آید واصلاً راه و رسم
این آداب نمیدانند و هرگز تتبع نشست و برخاست و صحبت مؤدبانه این خلفاء الله از آنها کرده نمی شود و بر نفوس آنها بار وقار ایشان
مے افتد و بفضل الٰهی سر از اقرار حقیقت و قدر و منزلت ایشان نمی توانند که بپیچند و چنین ذوات اجمع مستجمع بجمیع کمالات در هر زمان
یافته نمی شوند بلکه خیلے کمیاب میگردد تا چنین عجائب روزگار بظهور آیند و باب فیض عالم کشایند و مظهر ظهور محمدیه تامه خالصه گردند و بنور
فیض امامت منور شوند و مشائخ را دستور العمل ارشاد آموزند و آزادان از گرفتاریهای تشیخ گردانند و مشائخ حقه سازند و آزادگان را
حقیقت انقطاع از ماسوی عطا نمایند و تابع شریعت مصطفویه ساخته در قید شرع آورده براه آرند فطوبی لمن تبعهم و یتبعهم والمرء مع
من احب پس اے طالب راه هدی و راجی لقاء مولیٰ در هر حال و هر مقام معامله حضور و شهود الٰهی را در باطن قوی دار که مقصود همین ست
و همت بر استقامت علی الشریعة گمار که راه این ست حاصل آنکه معامله با حق ست پس بالکل بحق مشغول باش و مردن بحق بس
آنچه بعد از مرگ بکار آید دران مصروف شو ترک دنیا برای دنیا نمائی که ترک الدنیا للدنیا سخت حماقت ست و گنده ترین اعمالها و رأس و
رئیس جمله خطیئات و دال بر نهایت شدت حب دنیا ست و حب الدنیا رأس کل خطیئة و بسوی آخرت گرائی که عنقریب دران عالم
داخل میشوی و نزدیک ست که در شمار گذشتگان محسوب گردی پس هر قدر که توانی باید که خود را مصروف در کارهای اخروی سازی

و ریاضات و مجاہدات را مبادی حصول کشف کونی نگردانی یعنی ریاضات و مجاہدات با این نیت نکنی که ازین سبب مرا کشف کونی حاصل خواہد
گردید و چون صفای باطن ہم خواہد رسید امور رشدانی و نشدنی این عالم معلوم خواہد گردید که اینچنین ہمہ امور متعلق و منسوب دکار و بار دنیای
است باید کہ بالکل ازین خطرات پاک شوی و تصرفات و کرامات را مطالب ندانی یعنی این خیال نکنی و نفہمی کہ مطالب و حاصل از ہمہ محنت و مشقت
ہمین ست کہ قدرت اظہار تصرفات و کرامات ترا پیدا گردد و تو صاحب تصرف و کرامت گردی کہ این خیال خام ست و رو براہ ندارد بلکہ از تزکیہ
و تصفیہ مراد نسبت مع اللہ ست کہ عبارت از حصول حالت دوام حضور و شہود و مشاہدۂ الٰہی ست و نتیجہ عبادات و ریاضات دل آگاہ و مقصود
از عبادات و ریاضت ہمین ست کہ دل متوجہ الی اللہ گردد و رجوع بے کیف بطرف ذات بحت در نفس پیدا شود پس بخلوص تام مدام ساغر
مے محبت نوش فرما و حالت جذب و کشش باطن و نگرانی قلب الی اللہ ہم رسان و ہرچہ ماسوای اوست فراموش نما تا باطن تو تمامہ خالی از گرفتاری
یا غیر و خطرات ماسوی گردد و بہ برکت این خلو باطن از غیر باشد کہ جذبہ از جذبات اللہ برسد کہ تعبیر ازان بقبول الٰہی و نظر رحمت حق و اصطفای
خاص و نسبت مرادیہ و محبوبیہ میکنند و شامل حال تو گردد و ترا بسبب غلبۂ کیفیت این جذبہ از خود و غیر خود بیخبری حاصل شود و در بحر فنا فی اللہ
غوطہ زدہ بر کنار لقا باللہ برآئی و مسافت بعد و دوری را قطع کردہ بر بساط قرب وصحبت قدم نہی پس طریق حصول این دولت ہمین ست کہ
اول غرور زاہدی بگذارد با وجود زہد و اتقاء تمام خود را از زاہدان و متقیان مشمار و قدم براہ عجز و معرفت گذار و بخضوع و خشوع و انقیاد تام
رو بجانب فرزندان ساقی کوثر آر تا ترا بہ بیخودی رانند و از قید انانیت و خودی تو ترا خلاص گردانند و بادۂ ظہور حضور و شہود چشانند و
بقرب خاص مطہر و مقدس جناب حضرت قدوس مشرف سازند کہ سقاہم ہم مشرا با طہورا اشارہ بطرف ہمین نسبت اہل بیت ست کہ این
نسبت در کمال تنزہ و لطافت ست و نہایت طہارت از الواث نسبتہای تشبیہیہ و ظلالیہ وارد کہ آیۃ و یطہرکم تطہیرا خبر ازان میدہد بالجملہ چون
نشئۂ این نسبت بے اختیار از طرف تفاصیل سمائیہ و صفاتیہ بطرف ذات بحت و تنزیہ صرف کشیدہ باطن را بکلی دیگر زدہ ساکت محض گردانید
پس در ظاہر نیز ہمان بہ کہ از تشویش تفہیم و تفہم ہم برائیم و نسبت حالات الٰہی ناچیم مستی و شوق را نگہ دارید بیخودی و سکوت کنیم
و در میخانہ جذبہ نشینیم و از حق سبحانہ زیادت قوت ہمین نسبت طلبیم و دل از خود و غیر خود برکنیم و بموجب ہل اتی علی الانسان حین من الدہر لم یکن شیئا
مذکورا ہمہ را فراموش ساختہ و خلوت خانۂ قل اللہ ثم ذرہم بنا سازیم **رباعی** باید رو کہی آبیاری و شود ٭ دل سوی شگفتگی نمے آرد رو
اکنون بدر میکدہ باید رفتن ٭ کاین عقدہ کشاید مگر از دست سبو ٭ مراد از کلاہ آبیاری مدہ ست و از وضو تطہیر ظاہر بدن از الواث ظاہری
و از دل نفس ناطقہ و از شگفتگی افتتاح باب علم لدنی و انکشاف اسرار الٰہی و از میکدہ نسبت توجہ الی اللہ و از در میکدہ اشتغال و اذکار باطنی
و از عقدہ انسداد راہ فیض و از سبو قلب صنوبری کہ محل بادۂ محبت ست حاصل آنکہ اگرچہ شاعر خود را خطاب نمادہ میگوید اما
مراد خطاب عام بہر کس ست یعنی اے شنوندہ بشنو کہ تنہا صرف بجای تطہیر ظاہر بدن از الواث ظاہری مانند این
پارسایان صوری کہ فقط ہمین تن پاک و جامۂ پاک در بول و غائط دارند و شست و شوی باطن خود از نجاست غفلت نمیکنند نفس ناطقہ
لائق فتح باب علم لدنی و انکشاف اسرار الٰہی نمی گردد پس مع این طہارت ظاہری میل بطرف اشتغال و اذکار باطنی باید کرد
و نسبت توجہ الی اللہ در باطن ہم باید رسانید تا این انسداد راہ فیض شاید ببرکت متوجہ شدن بطرف قلب کہ محل محبت
ست از میانہ برطرف شود و دروازہ فیضان مفتوح گردد واللہ ہو الفتاح العلیم ؂

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي لا يسئل عما يفعل في كل حال والصلوة والسلام على رسوله الذي سد باب السؤال وعلى آله واصحابه اهل الفضل والكمال اما بعد
فهذا الوارد الثالث والسبعون هو المسمى بجواب السوال اذا سألك سائل عن مسئلة فانظر الى نهج سواله وحاله اولا ثم انظر الى قدرة بيانه وعرفانه وقدرة بيانك و
عرفانك ثم انظر الى مرتبته بنسبة مرتبتك في الحسب والنسب والسن والاقتدار ثم انظر الى حقوقه واخلاصه وخلافه وعناده ثم انظر الى اقتضاء
الوقت وحضار المجلس ثم انظر الى نيتك في الاجابة اتريد ان تجيب بالنفسانية ام تشاء ان تجيب خالصا لله فان كانت نيتك خالصة
وكان السائل من مخلصيك وحسن حاله وسأل لرفع الشبهة استفادةً وما اراد البحث والجدل والايراد والانكار فاجبه
ما تستطيع وتعلم عن تلك المسئلة والا ففي كل صورة الاولى هو السكوت وقطع الكلام بالطريق الملائم والمناسب فلا فائدة ان في تكرار
السوال والجواب تشتعل نار الغضب وتستقيم النفسانية من الجانبين وتنقص الحال ويبطل الوقت ولا حاصل من السوال والجواب الا التنغص
والتخالف فكما ان سوال شيء دنيوي حرام في الشريعة كذا سوال امر علمي بنية الايراد والالزام ممنوع في الطريقة ولا ينبغي لاحد من الطالبين
ان يسئل شيخه بهذه النية بالطريق الاولى لان الشيخ في القوم كالنبي في الامة وقال الله تعالى اتريدون ان تسئلوا رسولكم كما سئل موسى من
قبل والغرض منه ان لا تسألوا رسول الله في الحال ولا في الاستقبال بلسان القال والحال بطريق البحث والامتحان والخيانة والجهالة
والطغيان قال صاحب المواهب اللدنية في مقصده السادس بعد ايراد يا ايها الذين آمنوا لا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبي ولا تجهروا له بالقول
كجهر بعضكم لبعض ان تحبط اعمالكم الآية رفع الصوت فوق صوته عليه السلام موجب لحبط الاعمال فما الظن برفع الآراء ونتائج الافكار وما جاء به و
ايضا لا تسألوه عليه السلام عن الامور المسكوتة المحذرة الفكرية فيها والممنوعة الاستفسار بكشف كنهها كما نهى الله المومنين عنها يا ايها الذين آمنوا لا تسألوا
عن اشياء ان تبد لكم تسؤكم وان تسألوا عنها حين ينزل القرآن تبد لكم عفى الله عنها والله غفور حليم قد سألها قوم من قبلكم ثم اصبحوا بها كافرين
وكذا لا يجوز السوال عن نواب النبي وهم المرشدون بهذه الطرق الممنوعة والاسولة الغير المشروعة وان سئل سائل لاحتياج رفع الشبهة بالخلوص و
الاعتقاد لا بالمكابرة والعناد عن الشيء المناسب للجواب بطريق الاستفادة والاستصواب فلا تنهر واما بنعمة ربك فحدث واعلم ان السوال على ثلثة اوجه
سوال الادنى من الاعلى وسوال الاعلى من الادنى وسوال المساوي من المساوي فسوال الادنى من الاعلى ان كان في الاغراض الدنيوية بجلب المنفعة
واخذ الامتعة فمذموم كما حرم السوال على الفقير من الغني في الشريعة وان كان في الامور الدينية لحصول علمها ورفع الجهل بطريق الاستفادة فمحمود
كسوال التلامذة من الاساتذة وسوال المسترشدين من المرشدين وهو عرض ولا ينبغي للادنى ان يسئل الاعلى بطريق التخطية ونهج الايراد البتة
لا يسئل عما يفعل لان الاداني لا يفهمون حكمة افعال الاعالي كما هو حقها ولا يليق لهم السوال منهم بهذا الطور لانه يضرهم بتوليد الشبهات في صدورهم
ولا يقدح في معاملات الاعالي مطلقا وسوال الاعلى من الادنى ان كان بنية الاستخفاف والتحقير فمذموم كما ان البعض من اجهلي العلماء يسئلون
الجهال عن تبيان امر تسخرا وتحقيرا او البعض من الاغنياء الموذين يطلبون من المحتاجين شيئا لعدم استطاعتهم عليه تضحيكا وتذليلا وان كان
بالرأفة والرحمة كما ياخذ الاغنياء الضيافات عن تابعيهم ورفقائهم او بالمصلحة والترغيب كما يسئل الاساتذة تلامذتهم عن مسئلة لاستحكام
تقريرهم وبيانهم ويسئل المرشدون المسترشدين عن حالاتهم لاصلاح احوالهم او بالحكم والعدالة كما يسئل السلاطين عن الحكام والامراء فمحمود

وہذہ السوالات محاسبات وامر لان طلب الفعل مع الاستعلاء امر لا سوال کل من العباد یسئلون فی الآخرة کما یسئلون فی الدنیا وہم المسئولون فی سوال المساوی
من المساوی الکان بالدنائة والرذالة کسوال شئی مرغوب من شخص سہل طمعاً وسوال مسئلة من شخص مساو فی العلم امتحاناً فمذموم والکان بالحجة والاستفادة
کسوال شئی مطلوب من الاحباء وتکرار بحث علمی فی الاخلاء فمحمود وہو التماس ومذاکرة انما الاعمال بالنیات واللہ اعلم السر والخفیات ۰

وارد در ترک جواب وسوال واعراض از اعتراض جہال

بدان اسعدک اللہ تعالی فی الدارین کہ چون حق سبحانہ بکمال عنایت بے غایت خویش بسوی کدام بندۂ خود متوجہ میگردد ومیخواہد کہ او را بمقام الخلفاء
کامل برگزیند و باجتباء تام سرفراز گرداند پس او را مظہر جمیع ظہورات اسمائیہ خود ساختہ مستجمع ہمہ کمالات محمدیہ بتبعیت حضرت رسول اللہ
علیہ الصلوۃ والسلام کردہ خلیفة اللہ میگرداند ونمونہ ہا وانموذجات ہمہ معاملات انبیاء خود با او ہمیان مے آرد ودیگر بندگان خویش را
بطرف او متوجہ میگرداند وغلغلۂ شہرۂ او در جہان مے انگیزد واز ہر طرف مردمان را بسوی او میفرستد ومشتاق دیدن جمال و
شنیدن حرف وقال او مے سازد وچون اسماء الٰہیہ را باہم تقابل ست در پیش آئینہ باطن این عارف جامع کہ مستجمع بجمیع ظہورات اسمائیہ
ست نیز ہر یک از مظاہر اسماء علی قدر ما اقتضی استعدادہ بر پا میگردد وکسے کہ نسبت باسم الہادی دارد ومظہر ہدایت حق ست مائل بطرف
او گرویدہ نسبت اعتقاد وخلوص بہم میرساند وکسیکہ نسبت باسم المضل دارد ومظہر اضلال حق ست ہارب از وگشتہ نسبت انکار ونفاق
پیدا میکند کما قال اللہ تعالی وکذلک جعلنا لکل نبی عدوا شیاطین الانس والجن یوحی بعضہم الی بعض زخرف القول غرورا ولو شاء ربک
ما فعلوہ فذرہم وما یفترون اما چون در اصل جناب الٰہی رحمت بر غضب سبقت دارد کہ سبقت رحمتی غضبی وارد ست واسماء جمالیہ بیشتر اند
از اسماء جلالیہ پس معتقدین ومخلصین کہ مظاہر رحمت وجمال اند بسیار بہم میرسند ومنکرین ومنافقین کہ مورد غضب وجلال اند کم بہم میرسند
وہر قدر کہ ترقی در کثرت مخلصین پیدا میگردد وصیت دعوت این عارف بلند آوازہ میگردد ہمان قدر در جانب مخالفین کثرت منکرین
زائد میشود الی ما شاء اللہ فی سعة الارض وامتداد الزمان ودر اینجا سوال مکنی کہ چون این عارف مستجمع بجمیع ظہورات اسمائیہ وکمالات الٰہیہ
مے باشد پس باید کہ ہیچ احدے از مظاہر اسماء الٰہیہ از وی ہرب نماید بلکہ باید ہمہ مائل باو بوند نہ آنکہ مظاہر رحمت وجمال مائل شوند ومظاہر غضب
وجلال ہارب گردند کما قلت زیرا کہ در جناب الٰہی ہم حال مظاہر اسماء بہمین منوال ست ونسبت ہدایت وایمان مثمر قرب ووصال ست
والمؤمنون ہم الفائزون واولئک ہم المقربون ونسبت ضلالة وطغیان موجب بعد وحرمان ست والکافرون ہم الضالون ومن یشرک باللہ
فقد ضل ضلالا بعیدا پس موافق سنت الٰہی موقنان این عارف کہ مظاہر جمال اند مشرف بحالت قرب اخلاص مے شوند وگویا از اصحاب
یمین این عارف اند ونسبت بجانب یمنت وبطرف یمنی دست راست او دارند مائل باو مے بوند واصحاب الیمین ما اصحاب الیمین فی سدر مخضود
وطلح منضود وظل ممدود وماء مسکوب وفاکہة کثیرة لا مقطوعة ولا ممنوعة وفرش مرفوعة ومنکرین کہ مظاہر جلال او اند مبتلای بعد ومخالفة
مبتلا میگردند ومحجوب واصحاب شمال این عارف اند ونسبت بجانب جیب وبطرف وحشی دست چپ او دارند وہارب از وی میباشند واصحاب
الشمال ما اصحاب الشمال فی سموم وحمیم وظل من یحموم لا بارد ولا کریم ودیگر سوال مکنی کہ ہر چند حقیقة این امر کہ بیان نمودی ثابت شد لیکن ما عیان بچہ طور فرق در
حق ودعوی باطل نمائیم تا بعارف محق گرویدہ شویم واز مدعی باطل گریزیم کہ در صورت دعوی محق ومبطل یکسان مے باشند وما بے بصیرتان چشم
باطن نداریم کہ احوال باطن را بہ بینیم ودریافت نمائیم زیرا کہ بعنایت الٰہی ما مفصل آثار وعلامات وشواہد وامارات دعوی محق ودعوی باطل
ونفرقہ حقیقة وابطلان در این کتاب اکثر جا نوشتہ ایم بسا فی الوارد الثالث والستین المسمی بالموعظة فارجع الیہ تجد الحقا انشاء اللہ تعالی

ویکشف عنک الغطاء فالغیبۃ ہا بالجملہ اے محمدیان خالص بدانید کہ حق سبحانہ بکمال رحمت وعنایت خویش شما ہمہ فرزندان ویاران را
در ضمن محمدیۂ خالصۂ بزرگان شما گرفتہ باین شرف مشرف ساختہ ست وہرچند کہ طاقت برداشت بار این امانت کبری من کل الوجوہ علماً
وکشفاً وذوقاً وحالاً وبیاناً واظہاراً وعقلاً ونقلاً وہمۃً واستقامۃً وجرأۃً وشجاعۃً واصالۃً وعرفاناً وترویجاً وافشاءً در استعدادات
ناقصۂ ہر یک فرد شما نیست اما ان شاء اللہ تعالی کسے نکسے از شما بقدر استعداد خود واقرب باین مرتبۂ قصوی واجمع کمالات نظر بدیگر یاد
صاحب نسبت قویہ در ہر وقت خواہد برآمد وحق تعالی نسبت این طریقۂ وثیقہ را تا تمام قیامت باقی خواہد داشت پس باید کہ ہر واحد از شما
بنامردی وکم ہمتی وقصور نفس خود وازراہ ترس اعتراضات وایرادات مخالفان سر از حمل این امانت نہ پیچد وبوجہ من الوجوہ تبعیۃً وحکماً
وایماناً واعتقاداً ومحبۃً والفاءً واقراراً وظاہراً وباطناً وتشبہاً وصورۃً خالی محض نباشد کہ ببرکت اولی نسبت ہم آخر کار با اکابر واخیار
این طریق ملحق شدہ بہان عنایات خاص ربانی سرفراز خواہند شد واین دعوت بطرف محمدیۂ خالصہ کہ بس مرتبۂ عظمی ست نبأ
عظیمی وخبر بزرگی ست کہ بر گوش ناواقفان بسیار گرانی مے نماید وقیامت بر سر حال مشککان مے آرد واحوال مختلفہ در اقرار وانکار
آن دارند یعنی چون در محفل حاضر مے شوند بعون اللہ العلیم ورسولہ الکریم علیہ الصلوۃ والتسلیم اقرار امرے کہ واقعی وحق ست میکنند وچون
تنہا بجائے خود بموافق افہام قاصرۂ خویش قصد ادراک اسرار غامضۂ آن مے نمایند کماہو حقہا در نمی یابند پس بسبب احوال مختلفہ
خود اختلاف دران امر واقعی ایشان را رو میدہد فیا من کشف اللہ علیک اسرار تلک المرتبۃ العالیۃ الخفیۃ لا تشتت عن سوالاتہم ولا تنظر
الی اعتراضاتہم عم یتساءلون عن النبأ العظیم الذی ہم فیہ مختلفون کلا سیعلمون ثم کلا سیعلمون فرداست کہ ان شاء اللہ العزیز محمدیان در زیر
سایۂ لوای محمدی چنانچہ در دنیا بودند در آخرت ہم خواہند بود وپردہ از روے کار خواہد کشود ذلک الیوم الحق فمن شاء اتخذ الی ربہ
مآبا بہر حال خطاب بمعترضان حاضرین وغائبین کردہ گفتہ مے آید کہ رباعی اے کردہ تمام عمر در بحث خراب + یک نکتۂ خامشی ست
صد گونہ کتاب + زین پیش باہل ذوق ابرام مکن + دیگر چہ سوال ست کہ دادیم جواب + بند این ملایان کج بحث کہ اکثرے از ایشان
شکوک اندیشہ وایراد پیشہ می باشند وحقیقت نافہم می بوند وہم باین صوفیان خام ومتصوفان بے سر انجام کہ بسیارے از ینہا یاوہ گو وتخطیہ جو می بودند بی ادب می باشند
کردہ گفتہ آمد کہ ای کسے کہ از ین چنین ملایان شبہہ دار وصوفیان ہرزہ گفتار تمام عمر خود در ابحاث ملایانہ وترہات صوفیانہ ضائع ساختی وہرگز بحقیقت نرسیدی وشریعت را
نفہمیدے پس در مقابل ہیچو تو ملا دور از حقیقت وصوفی بعید از شریعت ہمین اظہار یک نکتۂ خامشی کہ ہمکلام نشدن باشد وجواب دہ نگشتن بود بجای بیان مطالب صد گونہ ہر کتاب ست از کتب علم
منقول ومعقول اگر قدرے ہم عقل وشعور خواہی داشت اجوبۂ شافیہ ہمہ اسولۂ بیہودۂ خود خواہی فہمید کہ حقیقۃً شروع این بحث وکنہ سوال
این مسئلہ را کہ حالا تو درمیان آوردہ ما خوب دریافتیم یعنی پیشۂ شما ملایان خباثت شعار وصوفیان شرارت آثار ہمین میباشد
کہ چون در محفل عزیزے کہ او را مردمان بخوبی یاد مے کنند وبیان علم وفضل او مے نمایند واقرار کمالات او دارند وباو گرویدگی تا بہم رساندہ
اند اتفاقاً یا عمداً حاضر مے شوید خواہ وناخواہ از راہ خباثت وشرارت بہ نیت الزام او یا امتحان معلومات او یا اظہار کمالات خود
پیش او ودیگر حاضران مجلس شروع استفسار کدام مسئلہ یا ایراد بر مطلبی کہ آن عزیز دران حال بیان میکرد مے نمائید ومنظور شما
درین وقت صرف ہمین شرارت مے باشد والا از دو حال خالی نخواہد بود کہ آنچہ سوال آن نمودید یا آن مسئلہ پیش شما صاف شدہ ست یا نہ
اگر صاف ست پس چرا پرسیدید کہ خود میدانستید واین محض خباثت نفس بود واگر صاف نشدہ بود پس اینقدر نفہمید بد چیزے کہ
درین مدت مدید برما صاف نشدہ است فوراً ہمین وقت چگونہ بخاطر خواہد آمد ویکا یک منقح خواہد گشت پس این عمل خود دگر

ازراه شرارت و خباثت یا بسبب بیرنگی و حماقت و اگر از راه عقیدت و فطانت و نیت خیرے بود و چنین مستعد بر رد و قدح نمی شدید و موقوف
بروقت دیگر میداشتید و در دل خود میگفتید که خوب چون ظن ما غالب برین عزیز ست بالیقین ست که ازین شخص حل این مشکل خواهد شد
بوقت دیگر با ادب و در خلوت بطریق استفاده خواهیم پرسید و حالا که اینهمه گرم شده اید پس ما را سر دماغ یاوه گوئی با چنین
جهّال پرجدال نیست زیاده ازین ارباب ذوق ابرام و تکرار نمایند که سائل مبرم سخت معیوب ست و دیگر چه جاے سوال ست
جواب صاف دادیم در جاے دیگر بروید و سوال بکنید و هرکه مثل شما طالب جنگ و جدال و قضیه دلال باشد با و بجنگید پس بروید و بکار
غفلت آثار خود مشغول شوید و ما را هرچه بخاطر شما باید بفهمید و بدانید و السلام که واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما وضع قدیم اہل حق ست و
درینجا سوال نکنی که آیه مذکوره قید خطاب جاهلان ست پس اگر مرد عالمی و آدم فهمیده سوال بکند برین تقدیر این آیة حجة تقریر تو که سکوت
از جواب ست نمیشود زیراکه عالمی که مستعد بحث و جدال باشد جاهل ست و فی الحقیقة محسوب در جهلاست و هیچ فائده از علم باو نرسیده است
که چنین مصروف بحث و جدال گردیده است چه شد که بظاهر معلومات بسیار اندوخته است اما نفع علم که صفا و انجلاء نفس ست برنداشته
نعوذ بالله من علم لا ینفع و آدمی که سرگرم رد و بدل بود غافل و محسوب در جماعهٔ غافلین و نافهمیدگان ست که هنوز فهمید او کامل نگردیده است و
آگاهی او بقوت نرسیده از جریان حالت غفلت ست که اینهمه سرگرم بر رد و بدل میگردد و از فرق نفهمیده ست که اینقدر مشتاق سوال و جواب
مے باشد زیراکه هر سوالی را جوابی ست و این ممکن نیست که بوجه من الوجوه جواب آن داده نشود و الا اینهمه سوالها در مقدمات مقرره اینها که مدام
در اینها شکوک و ترددات دارند نمی ماند بیک طور صاف و منقح مے شد و راه سوال و جواب مسدود میگشت و مطلق گنجایش سوالها و جوابهای که
ایشان باهمدیگر در مقابل یکدیگر داده اند و میدهند باقی نمی ماند و در هر جوابی سوالی پیدا نمیشد و اعتراضی متولد نمیگردید و هرگز چنین نشده و نمیشود
و نخواهد شد که حق تعالی بیان حضرت انسان را همین قدر وسعت عنایت فرموده است که محصور در یک نهج نمیگردد مصرع تسلی کرده نتوان
برنگے بشکل چیست هر سو بوسها پس چون معامله چنین ست با وجود این اشتیاق سوال و جواب و رد و بدل ماندن و هر کس در افتادن دال بر نافهمیدگی
و جهالت ست و کسیکه چنین بود البته لائق جواب دادن و هم کلام شدن نیست و غیر از سکوت راه سلامت و نجات از دست او نه فمن سکت سلم و
من سلم نجی اخبار از همین سر مینماید و مراد از سکوت آن نیست که هیچ نباید گفت و حقائق و معارفی که حق تعالی مکشوف نموده و باسناد آیات و احادیث
مستحکم فرموده و براهین عقلیه و شواهد کشفیه راهبران محمد ساخته حجة بالغه گردانیده است نباید نوشت و باب این فیض مفتوح نباید ساخت و بالکل مسدود
باید کرد که نه چنین ست بلکه مراد آنکه التفات بطرف اعتراضات چنین خبیث نفسان نکرده و در مقابل سوال و جواب اینها سکوت باید ورزید که این
غبی طبعان هرگز نمیفهمند و از ابتدا در هر زمان معامله بچنین بد باطنان همه متقدمان سلف را همین قسم بوده است کار یافته است و با رسول آخر
علیه الصلوة و السلام حق تعالی موافق مرضی خود و رسول خود وارد و ظاهر آورد و با اثنا و اطاعت و تبعیت دین مصطفوی و طریق محمدی مقید ساخت
و از جاده حقیقت و صورت شرع شریف بیرون نبرد باقی این معترضان بے بصر و حاسدان کینه ور کیانند و در کدام شمار و قطار تا در نظر اهل معنی
آیند معامله بدیگر جاست از خلق غنا الشان هرچه فهمند فهمند و هرچه دانند دانند الذین لا یخافون لومة لائم و قال علیه بغایت السده و عنایه
رسوله علیه السلام لا ینظرون الی الاعتراضات و لا ینظرون تلک الخطرات و انما نظرهم بنیاتهم و معاملات بشکل رشته علم پس هر معامله که بنیاد
می آید حق تعالی بنیات خاص مے نماید هرچه هست از دست چه از معاملات باطنیه مثل ورود حقائق و معارف و کشف اسرار و دقائق و مقامات قرب و عینیه
و حالات قوت مشاهده و اوصاف نسبت و چه از معاملات ظاهره مثل امور گذران و معاش که اینهمه بحال داری و بے بحالی ظاهری باین فراغت تقضیه

بسر برده میشود و دیگر معاملات آمدورفت مردمان و کثرت ورود و خورد و ملاقات ایشان و الطاف نمودن بزرگان عصر و علماء وقت و فقراء زمان
و مشائخ دهر و نجباء و شرفاء شهر و رجوع صاحب کمالان هر فن و انقیاد ایشان بجان و تن و گرویده شدن یاران و الفت گرفتن دوستان
و محبت داشتن اقربا و سعادتمندی فرزندان و خوردان و خوشنودی توابع و لواحق همه من جانب الله هست نه بارادۀ جستجو است که
هرگز اسعی و تلاش کسے و حسن تردد و سلیقۀ احدے اینچنین امور بظهور نمے آیند و سر انجام نمی یابند که اختیار آدمی را در تقسیم کارها
مداخلے نمی باشد و عنان قلوب بدست مقلب القلوب ست و لقلبه کیف یشاء تکلف و ساختگی در امور اختیاریه فی الجمله دخلے دارد گو مجاز
باشد و دخل حقیقے نبود که دخل حقیقی متعلق باختیار حقیقی ست و آن نصیب حق ست و بس کسے که اندکے هم بهره از شعور خواهد داشت
خواهد دانست که بے شبه این معاملات از تائیدات الٰهیه هست و محض از راه اصطفاء حق ست والله ذو الفضل العظیم بنده که احقر العباد و
کمترین بندگان اوست کیست و اختیار او چیست والاختیار بید الله الجواد و لا حول و لا قوة الا بالله و افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد
فهو حسبی و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر پس اے شخص هم زبان تا چشم حقیقت بین کشاده مشاهدۀ احسان الٰهی نما که بر حال بندۀ ناچیز نالایق چه
چه احسان نمایان فرموده و او را با وجود اینهمه نقائص محض برحمت بے علت قبول نموده و از خورده گیری برآ و بجهة همعصری زبان طعن مکشا
که من خود معترف بر تقصیرات خویشم احتیاج بیان کردن تو هیچ نیست بلکه بر من سراپا قصور چه بر هیچکس مخند و غیبت کسے مکن و بهتان
وا فترا خود البته منما و دل به نکته چینی مبند و در تلاش عیب جوئی بندگان خدا مباش و تضحیک بنی نوع خود که با تو متفق الحقیقة اند مکن من ضحک
ضحک سودای و ست بدستی ست اگر چه متورع و پارسائی و بزعم خود از جماعه ما عاصیان جدائی اما بنده مثل مائی پس چگونه از احاطۀ گناهگاری برآئے
و چسان خارج از نسب آدمی شده به نسب ملکی در آئی چه شد که نغمه نشنیدی و صوت خوش را نه پسندیدی ع صد کار کنی که می غلام ست آنرا
و ما آنهمه معاتب و مکائد و معاصی ترا تا حال هم بر زبان نمی آریم و پاس هم طریقی باهم لباسی داریم که معامله هر یکے با اوست و دیگرے را در آن چه دخل
هست انتم بریئون مما اعمل و انا بریٔ مما تعملون و امید قوی از جناب تواب رحیم و رب کریم آن داریم که در ذیل بخشش کبائر شما کا بر چنین صغائر
ما اصاغر را خواهند بخشید یا آخر تو به عطا خواهد فرمود که توقع از جناب الٰهی همین داریم که آخر کار ما ملوثان الواث بشریه را از آب رحمة و غفران
خویش شسته بالکل طاهر مطهر ساخته بموجب آن ارادۀ قدیم خود که یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا پاک و صاف نموده
برداهی سیادت صوری و معنوی پیچیده بحضور اقدس کسے که بنداء یا ایها المزمل ممتاز شده علیه الصلوٰة والسلام خواهد برد و فروع را
با صل الاصول خواهد سپرد اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید و بارک علی محمد و علی آل محمد کما بارکت
علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید یا شفیع المذنبین تو ئی حامی محبین خالصین ص یا رسول الله انت سیدی ٭ ما لعجزی سواک مستندی
ربنا اغفر لنا و تب علینا انک انت التواب الرحیم بهر حال اے بزرگان وقت حکم اکر موا اولادی را یاد آرید و موافق الطالحون لی در اکرام و تکریم سادات
زبان خود قصور نمائید تا شما فردا بروز جزا ماخوذ نگردید و در فکر عیب جوئی سرگرم نباشید و خود را عیب محض متصور شید که من عاب عیب مثل
مشهور ست مبادا در عوض چنین خورده گیری های بے موقع عیوب واقعی شما را حق تعالی فاش سازد ربنا اغفر لنا ذنوبنا و استر عیوبنا انک انت
الغفار الستار زیاده بجز استدعاء خاتمه بخیر شدن خود و شما اعزه کرم فرما چه گفته آید والسلام علینا و علی من اتبع الهدیٰ رباعی لے
کرده خراب عمر در چون و چرا ٭ عارف نشدی اگر چه گشتے ملا ٭ از ما بجز اقبال نه بینے گاهے ٭ هر چند که ادبار نمائی بر ما ٭ ندا بیهان مباحثا
و مجادلات هیچ که بالطبع بی هیچ بهرکس درمے آویزند کرده باز تنبیها و تاکیدا گفته آمد که اے کسے که تمام عمر خود در مباحثه و مجادله

اگر چون دیگر اعبارت از ہمان سوالہای بیجا دکاوشہاے بیہودہ ہست خراب کردہ و از حقیقت آگاہ نشدی و معرفت و عرفان حاصل
ننمودی اگرچہ در ظاہر ملا شدی و علم رسمی بسیار تحصیل کردی پس از ما حقیقت فہمان کہ ہم حقیقت نفسی ترا خوب فہمیدہ ایم و ہم فوائد حتی الوسع تحمل کردن و
درگذر نمودن ملاحظہ ہا نیک دریافتہ ایم بعون اللہ الحلیم غیر از قبول کردن و مسلم داشتن آنہمہ اعتراضات و ایرادات بیجاے خود نخواہی دید و سوائے
معاملہ والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس ان شاء اللہ تعالیٰ بعمل نخواہد آمد و ہم معنے اقبال مقابل ادبارست یعنی ہیچگاہ از ما بجز اقبال
و اقتدار نخواہی دید و ہر قدر کہ بر ما ایراد و تخطیہ خواہی کرد و روگردان خواہی گشت از شامت آن خود گرفتار ادبار خواہی گردید و ذالک
من فضل ربی بقول جد شریف ما حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رضوان اللہ تعالیٰ علیہ ما فضلیانیم ما را از در فضل آوردہ اند و بقول
جد ثانی ما حضرت سید عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ؎ افلت شموس الاولین و شمسنا * ابداً علی افق العلی لا تغرب *
و بقول جد اعلیٰ ما حضرت امیر المومنین علی تحیات اللہ علیہ و علی اولادہ ؎ رضینا قسمة الجبار فینا * لنا علم و للجہال مال *
فان المال یفنی عن قریب * و ان العلم یبقی لا یزال * فالحمد للہ ثم الحمد للہ و حسبنا اللہ نعم الوکیل نعم المولیٰ و نعم النصیر *

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی حسن الخلق و الخلق لعبادہ المحسنین المکرمین بالاحسان و التکریم و تمم تہذیب الاخلاق الحسبی واو بہم بالتفہیم و التعلیم و الصلوٰۃ و السلام
علی رسولہ الکریم و انہ لعلی خلق عظیم و علی آلہ و اصحابہ المتخلقین باخلاقہ علیہ الصلوٰۃ و التسلیم **اما بعد** فہذا الوارد الرابع و السبعون مسمی بالتخلق بحسن
الخلق بالضم و بضمتین عبارۃ عن ہیئۃ راسخۃ للنفس بحیث تصدر عنہا الافعال بسہولۃ و یسر بلا تکلف من غیر حاجۃ الی فکر و رویۃ و قید الحیثیۃ
لانہا ان کان صدور الافعال عنہا لا بسہولۃ بل بالعسر و التکلف لا تسمی تلک الہیئۃ خلقا و انما قلنا انہ ہیئۃ راسخۃ لان الہیئۃ العارضۃ غیر الراسخۃ
لیست خلقا مثلا من یصدر منہ بذل المال علی الندور و غیرہا بحالۃ عارضۃ لا یقال خلقہ السخاء ما لم تثبت صفۃ الجود فی نفسہ و لم تصر راسخۃ
و کذالک من تکلف السکوت عند الغضب بجہد او رویۃ لا یقال خلقہ الحلم و لیس الخلق عبارۃ عن الفعل فرب شخص خلقہ السخاء و لا یبذل اما لفقد المال
او لمانع آخر و ربما یکون خلقہ البخل و ہو یبذل لریاء او لباعث آخر اذا علمت ہذا فاقول ان تلک الہیئۃ الراسخۃ الحاصلۃ فی النفس التی عبرت بالخلق
ان کانت فی النفس من ابتداء الفطرۃ و الجبلۃ بتخلیق اللہ تعالیٰ فہی خلق اصلی و لا یتبدل بالتبدیل کما قال عز و جل لا تبدیل لخلق اللہ الا انہ یزید
و ینقص بالاسباب و ان کانت عارضۃ علی النفس بالعادۃ و الاکتساب تدریجا فہی خلق کسبی و یتبدل بالتبدیل کما قال عز شانہ اولئک
یبدل اللہ سیئاتہم حسنات و ہذا الخلق یزول و یحدث بالاسباب و کل من الاخلاق الاصلیۃ و الکسبیۃ ان کانت مصلحۃ لحال صاحبہا و متعدیۃ
بالخیر الی غیرہ و حمیدۃ شرعا و جمیلۃ عقلا و حسنۃ عرفا فتعبر بحسن الاخلاق و ان کانت مفسدۃ لحال صاحبہا شرعا و عقلا و عرفا و متعدیۃ
بالشر الی غیرہ کذالک فتعبر بسوء الاخلاق و ان کانت مفیدۃ لصاحبہا فی الدنیا من حیث حیوۃ الدنیا و مضرۃ لہا فی الآخرۃ فتعبر بالہوی النفسی
و ان کانت مفیدۃ فی الآخرۃ و مضرۃ فی الدنیا باعتبار فتعبر بخلاف النفس و امثالہا کیفیات متنوعۃ تکون فی النفوس من ابتداء الخلقۃ
او تتمکن فیہا بالعادات و تسمی باسماء مختلفۃ باختلاف الحیثیات اما حسن جمیع اخلاقہ الاصلیۃ و کسب باکسب الصفات و حسنۃ فی
الدارین و تعدی خیرہ الی الناس فی الدنیا و الآخرۃ و اشتملت سعادتہ لکل السعداء و یکون رحمۃ للعالمین و شفیع المذنبین و متخلقا

بالاخلاق الالہیۃ کلہا فلہ خلق عظیم کما قال اللہ تعالیٰ فی حق خاتم النبیین علیہ الصلوٰۃ والتحیات اتمہا واکملہا انک لعلیٰ خلق عظیم ولاحاطتہ
علیہ السلام بجمیع الاخلاق الحسنیٰ بالاستیعاب واستعلاء نفسہ علیہا قال عز وجل بلفظ علیٰ واکدہا بانّ واللام ولم یقل لک خلق عظیم ؎
بلغ العلےٰ بکمالہ کشف الدجیٰ بجمالہ حسنت جمیع خصالہ صلوا علیہ وآلہ ؎ —

وارد در حسن خلق و حسن خلق

باید دانست کہ چنانچہ حضرت انسان را ظاہری ست ہمچنین باطنی ست و آثار ہر یکے در دیگر تاثیر مے نماید اثر ظاہر در باطن سرایت میکند
و اثر باطن در ظاہر ظہور مے نماید لہٰذا الکتاب اعمال و اقوال صالحہ موجب ترقی باطنی مے گردد الیہ یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعہ و اشتغال
باشغال و اذکار باطنی و تہذیب اخلاق و اوصاف درونی باعث برکت و تطہیر ظاہر و نورانیت بشرہ مے شود کہ آیہ تعرفہم بسیماہم مخبر
ازین حال ست و علیٰ ہذا القیاس شامت افعال و اقوال فاسدہ باطن را تیرہ مے سازد و کدورت و غفلت باطنی ظاہر را بے برکت
و چہرہ را بے نور مے نماید کہ بغور نگاہی دریابی کہ چہرۂ آئینہ دل ست و اگر سر تامل بجیب تفکر فرو بری بہ بینی کہ دل با چہرہ چہرہ شدہ مقابل
ہست ازینجاست کہ قیافہ شناسان باشعور بنیاد شناخت اوصاف و اخلاق باطنی بر قیافہ نہادہ اند و صاف باطنان پرلوز از
دیدن حال باطن کیفیت اعمال و اقوال شخص دریافت مے نمایند پس عقلا از توسط ظاہر پے بہ کیفیت باطن مے برند و اولیا از اشراف
باطن احوال ظاہر را درمے یابند والحق کہ در ظاہر و باطن آدمی ہمین نسبت و ارتباط ست کہ از یکے حال امر دیگر توان یافت و چرا نباشد
کہ چنانچہ افعال مخصوصہ ہر نوع بصورت نوعیہ اش متعلق ست ہمچنین افعال ہر شخص بصورت شخصیہ او متعلق ست و طبیعت ہر یک بر صورت
خود در ظاہر و باطن عمل مے نماید کل یعمل علیٰ شاکلتہ پس شکل و صورت انسان را در امور باطنی او دخل تمام ست و آنچہ درین قدر مدت
عمر خود بتجربہ رسیدہ و باستقرا فقیر معلوم گردیدہ آنست کہ اکثر آن کسانیکہ نہایت خوبصورت مے باشند و بالاتفاق مردمان آنہا را
خوب صورت مے گویند و بدولت حسن مشہور میگردند اوصاف ایشان خوب نمی باشد و بے مروت و بے وفا و بے حیا مے بودند و دنی طبع
و دون ہمت و ناعاقبت اندیش و متلون المزاج و ہرزہ اوقات و سست ایمان و نادرست قول و کم محبت و خلاف عہد میباشند و
کسانیکہ نہایت بدہیئت و بدرو و بدشکل و معیوب الخلقت مے بودند اکثر از ایشان بدخو و تنگ مزاج و زود رنج و بے عشق و کم عقل و کند ذہن
و غبی طبع و متنفر الصحبت و بخیل و حریص و حاسد و مکار و کینہ ور و قاسی القلب و دنی النفس و زرد دست میباشند اما البعض از ینہا بسیار نماز
گذار و پرہیزگار و متورع و زاہد خشک ہم مے بودند و بعبادت ظاہر سرگرم مے باشند و کسانیکہ بحالت بین بین مے بودند یعنی عیبے در صورت
ندارند بلکہ وجیہ و جامہ زیب اند اما نہ چندان کہ ایشان را از جملہ خوش رویان مصطلح توان شمرد و از زمرۂ محبوبان مجازی توان خواند و نہ
چنان نقصے و عیبے دارند کہ محسوب در بدرویان و بدشکلان توان نمود بلکہ غالب ہمین طرف خوشنمائی ست علی الاکثر از ینہا باشعور و صاحب
عقل و خوش خلق و سخی و متواضع و صحبت دوست و عاشق مزاج و باایمان و راست عہد و قائم وضع و عاقبت اندیش و سخن فہم و
سریع الاعتقاد و باوفا مے باشند و بیشتر خصائل حمیدہ دارند بہر حال مانند اختلافات صور در بواطن آدمیان نیز تفاوتہا بسیار ست و صفات
و عادات متنوعہ دارند و حق تعالیٰ جزئیات قیافۂ انسان بعنایت خود خوب منقح برین بندۂ خویش ساختہ ست میخواستم کہ مفصل بیان
ہر امر از رنگ و روے و چشم و ابرو و قد و قامت و لاغری و جسامت و سر و پیشانی و لحیہ و بروت و مثلہا بر نگارم تا برای شناخت حقیقت
آدم بکار ہر کس آید و قاعدۂ آدم شناسی بہم رسد کہ درین اثنا در قلب القا کردند کہ نباید نوشت زیرا کہ درین صورت اگرچہ فوائد ہم

اما باز پرده دری بندگان خدا ہم نشود و تحریر چنین مقدمات بعید از اخلاق پیروان صاحب خلق عظیم ست علیه الصلوة والسلام که از خواندنش چنانچه
اہل اوصاف حمیده خوش خواہند شد ارباب اخلاق ذمیمه محجوب خواہند گشت و کسانیکه در علم قیافه شناسی جزئیات قیافه را نوشته اند
در دانست فقیر بہتر نکرده اند ہر چند نیت آنہا بخیر خواہد بود و یقین ست که خالی از فائده نیست لیکن در فہم ناقص بنده تحریر اینچنین امور کلیه
اولی ست چنانچه درین مقدمه مرقوم گردیده و شرح جزئیات نا مناسبست و در بعض جا موافق ہم نمی افتد که این قسم احکام از جنس حکم
استقرائی مے باشند و در حکم استقرائی یقیناً چون حکم عقلی حکم کرده نمی شود و علام الغیوب از حال ظاہر و باطن ہر شخص نیک واقف ست و
بصورت که خواسته خلق فرموده دیگری چگونه کما ہو حقه بران اطلاع یابد مگر آنکه بہمان تعلیم الہی کشف این جزئیات ہم علی نہج الکلیات نموده اند
که من حیث المجموع اصلا حکم آن تخلف نمی نماید و سالکان با بصیرت را چشم حقیقت بین آدم شناس در ہر جزئی می کشاید و مرآت کاشف
حال از نقص و کمال بدست می آید چنانچه در کتاب مستطاب ما عندلیب زبانی شادی غیب مفصل القسمی که باید و شاید مرقوم ست فارجع الیه
و لا مزید علیه پس در صادق آمدن این امور کلیه صدق احکام نیز کلیه ست و در اتفاق بعض امر جزئیه صدق حکم ہم جزئیه ست غرضکه چشمی بینا باید موجود
که درک حقیقت ہر امر کند و در ہست دعا باید بود که دعای مسنونه اللہم ارنا حقائق الاشیاء کما ہی در حق تو ہم قبول شود و ہر که را حق تعالی مدرک صحیحه و ذکاء
ذہن عنایت میفرماید بمجرد دیدن شخص بلکه شنیدن اقوال و احوال او حقیقت و کیفیت او را معلوم مینماید و الا این نافہمان از آموختن علم قیافه نیز
قیافه شناس نمیگردند اسباب علامات امراض و خواص ادویه ہر چند در کتب علم طب مرقوم ست اما طبیب شدن را عقل رسا و قوت حدس میباید
و از فقط خواندن کتب ہیچ نمی کشاید بالجمله حق سبحانه طبع سلیم و ایمان مستقیم و عقل درست کرامت نماید که حسن باطن عبارت ازین ست چنانچه حسن
ظاہر عبارت از خوشنمائی صورت ست اللہم حسن خلقی کما حسنت خلقی **رباعی** گر خال او را دگا و خط میگویند ۔۔ یاران از حسن ہر نمط میگویند ۔۔ این
طرفه که آنچه مینمایند بیان ۔۔ ہم راستی ست و ہم غلط میگویند ۔۔ یعنی یاران حسن پرست تعریف و توصیف آن بہ نہج خاصے که از مہا دلربائی مینماید
و خود نمائی میفرماید میکنند زمانے که خیال دانه خال تخم شوق در زمین دلہای ایشان مے کارد و ریشه میل محبت میدواند میگویند که حسن عبارت
از ہمین نقطه خال ست که چون سویدای قلب جا میکند و چون مردمک نور بصر یکیست وقتی که تصور خط گشت اشتیاق ایشان را بہر میسازد
و در دام خود مے آرد میگویند که حسن عبارت از ہمان غبار خط ست که سرمه چشم اولوا الابصار ست و دلفریب سینه خستگان جگر فگار پس شاعر میگوید
که این طرفه ماجرا و عجب معامله ہست که آنچه این دل دادگان بے اختیار درست گویان غلط گفتار بیان مے نمایند ہم راستی ست که ظہور تجلی حسن غیر از
ہمین خط و خال و چشم و ابرو و جعد و گیسو و امثال اینہا از اعضا دیگر مظاہر و مجالی برای خود ندارد و ہرگاه که یافته نخواہد شد در ہمین ہا یافته خواہد شد
و قطع نظر از توسط اینہا اعتبارات ذاتش بلا حجاب مرئی نخواہد گشت پس راست میگویند که حسن عبارت از ہمین خط و خال ست و ہم غلط میگویند
که حسن چیز دیگر ست که در ہر دم حسین و محبوبان بدل قرین می باشد و خال و خط و چشم و ابرو درست و بیاد مثلہا من الاعضاء کیست که ندارد
بسیار بد طلعتان بدرو ہستند که جعد و گیسو دارند و خود را مو بموی آرایند و ہیچ اثر خوش نمائی در اینہا ہیچگاه ظاہر نمی شود پس قول آنہا غلط ست
که میگویند حسن ہمین خال و خط ست بالجمله چون معنی ظاہری مجازی باعی اد یافتی معنی مرادی حقیقی را ہم دریاب که منظور ازین تمثیل مجاز اینجا
الی الحقیقه ست و المجاز قنطرة الحقیقة پس بدانکه مراد از خال و خط مراتب اسماء و صفات و شیون و اعتبارات جناب الہی ست که آنرا از
تشبیه میگویند و وجه الله میخوانند و احسن مرتبه ذات وجهی که شامل و محیط و سائر و دائر اینہمه مراتب اسماء و صفات و شیون و اعتبارات
ہست که آنرا مرتبه تنزیه و ذات بے کیف میگویند و منظور از کلام یاران اعزه صاحبان تحقیق اند که تحقیقات ذات و صفات و اسماء الہی

بیان کرده اند و بعینیت و غیریت ذات و صفات قائل شده اند و بعضی میگویند که صفات عین ذات اند و بعضی میگویند که زائد بر ذات اند
پس مصنف میگوید که عجب ماجری و طرفه معامله است که اگر این صاحبان حقیقت را نیک بفهمند و خوب دریافت نمایند نزاع از میان اینها برطرف
شود و دریابند که آنچه هر واحد از ایشان بیان میکنند هم راست است و بوجهی درست است و هم غلط است و بوجهی نادرست است یعنی کسانیکه
میگویند صفات عین ذات اند هم راست است که ادراک ذات نمیشود مگر بوصف و هم غلط است که مفهوم ذات دیگرست و مفهوم صفت دیگر
و در مفهوم ذات معنی جوهریست که قیام بخود باشد و در مفهوم صفت معنی عرضی که قیام بغیر بود و کسانیکه میگویند صفات زائد بر ذات اند هم
راست است که اعتبارات معانی زائده زائد بر نفس معتبر عنها میباشند و هم غلط است که زیادت این اعتبارات هم غیر از امر اعتباری نیست
و موجود در آنها جز ذات معتبر عنها نه فالحق ما قال اهل الحق لا عین و لا غیر فافهم و لا تکن من الغافلین و تخلق باخلاق الله سبحانه و توصف
باوصافه تعالی حتی الوسع لانه جعلک مظهراً لاسماء الحسنی فصر مرأة لوجه الله بالوجه الاحسن واستبق الخیرات والحسنات لیحسن الله حالک فی الدنیا
والآخرة و یجعلک من المحسنین و ینور بالک بنور المشاهدة والمعرفة و یصیرک من المقربین فتصیر جمیلاً ظاهراً و باطناً بعنایت الله الجمیل و تکون
خلیلاً و حبیباً للرب الجلیل هر چند خوب صورتی در عالم مجاز و صورت عبارت از تناسب اعضاست و خوب صورت همان شخص را میگویند که اعضاء
او متناسب بایکدیگر باشند لیکن محبوبیت که عبارت از دلربائی و معشوقیت است امریست جدا و خدا داد است که در نصیب هر صاحب صورت
نمیباشد و بسا اتفاق می افتد که بعضی هر چند بظاهر نقشه درستی و وضع صحیح دارند اما هیچکس متوجه ایشان نمیگردد و نمی پرسد که کیستند و اگر
کسی می بیند مانند صورت تصویر دیده توصیف مینماید اما دل کسی از دیدن ایشان از جا نمیرود و بعضی اچنان میباشند که اگرچه بظاهر چندان
خوش ظاهر نیستند و لباس هم چنانچه باید ندارند لیکن بی اختیار دل از هر کس میربایند و ناچار آدمی از دیدن حرکات و سکنات آنها محو میگردد
و عنان اختیار از دست میدهد همچنین حسن ظاهری در عالم حقیقت و معنی آراستن خاطر خواه است ظاهر خود را بآراستگیهای اعمال و اشغال
و فضل و کمال که متعلق باکتساب و تحصیل است و حسن باطنی که امر وهبی و اصطفائی و اجتبائی است خواستن آن درگاه و جذبة من جذبات الله
است که اختیار و تکلف و تصنع را در آن مدخلی نیست حق تعالی هر کرا میخواهد از بندگان خود قبول میفرماید و آن حسن ظاهر که متعلق بعلم و اختیار
و اکتساب است حسن خلق است بالفتح که خلق بمعنی صورت و شکل ظاهر آمده کما جاء فی الحدیث اللهم حسنت خلقی فحسن خلقی و این حسن باطنی که متعلق بقبول
الهی است حسن خلق است بالضم که خلق عبارت از اوصاف باطنی است کما یظهر ایضاً من الحدیث المذکور پس زهاد و علما که ظاهر خوبی دارند خوب صورت
اند مانند آن خوش ظاهران صوری که بظاهر نقشه درست و لباس مکلفی دارند اما نور محبوبی و ظهور خوبی در چهره ندارند و عرفا و اولیا که محبوب پروردگار اند
خوش صورت و سیرت اند که هم حسن اعمال و اقوال که بجای حسن ظاهر و لباس است دارند و هم حسن اخلاق و باطن که مانند اداهای محبوبانه خوشنمائیهای
دلبرانه است دارند اولئک الذین اصطفهم الله و هم من المحبوبین بتصدق حبیبه علیه الصلوة والسلام آرایش ظاهر دیگرست که از هر کس می آید
و قبول خاطر دیگر که حق تعالی عنایت میفرماید جذب قلوب را هیچ سببی از اسباب رسمیه تکلفات وهمیه در کار نیست مقلب القلوب هر طرف که
میخواهد عنان دلها را میگرداند و لطف سخن که تاثیر در دل میکند جز عنایت کردگار نه و الا در سخن هر کس تاثیرات که در کلام اهل الله است کی بود
حسن عمل عبارت از حسن قبول است و عمل همان است که مقبول شود و الا تضییع اوقات است و بیش از هیچ نیست باید دید ع تا دوست کرا
خواهد میلش بکه باشد + و قبول واسطه وصول و وسیله قربست من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه الهی چون ما عاصیان را بقبول دین محمدی
و شرف ایمان و اسلام در ظاهر مقبول فرموده در باطن نیز از گرفتاری ماسوی آزاد ساخته بعطاء حضور و شهود خود قبول نما

و نجات از عقوبات کونین کرامت فرما ربنا تقبل منا انک انت السمیع العلیم انک قلت اجیب دعوة الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی ولیؤمنوا بی لعلهم یرشدون

رباعی زین پیش بدل ز دلبران بود خلل ؛ خون کرد جگر درد کنون فکر اجل ؛ وز حسن پرستی نگذشتیم آخر ؛ حالا شده منظور نظر حسن عمل

مراد از کلمهٔ زین پیش زمان وسط سلوک ست که هنگام جوانی سالکان طریق مے باشد و از دلبران تجلیات اسمای حسنی و از بودن خلل از ماندن از اصل کار و از لفظ کنون وقت اخیر سلوک که موسم اضمحلال تام و شیخوخت منتهیان این راه ست و از خون کردن جگر گداخته گردیدن آثار امکانیه و از فکر اجل رجوع تام بطرف ذات بحت مع فنای کلی و تبرے از لوث تجلیات ظلالیه و از حسن پرستی مشاهدهٔ تجلیات اسمای حسنای الٰهیه و از نگذشتن فی الحقیقة زرستن از گرفتاری توسط اسما و از منظور نظر شدن اهم و مقدم افتادن از جمیع معاملات و از حسن عمل عبادت ظاهری مع قرب باطنی مثل طول قراءت در نماز مع قوت حالت مشاهده و خلو قلب از خطرات حاصل آنکه پیش ازین در زمان وسط سلوک که هنگام جوانی سالکان طریق ست از استیلای تجلیات اسمائیه در دل خلل حالات تلوین بود و از اصل کار که استقامت ظاهری و باطنی ست باز میماندیم و فتور در کار ارشاد میشد و اکنون که وقت اخیر سلوک رسید که موسم اضمحلال تام و زمان شیخوخت منتهیان این راه ست قوت رجوع تام بطرف ذات بحت که نسبت جمیل ست مع فنای کلی و تبرے از لوث تجلیات ظلالیه رو داده ست و همه آثار امکانیه را گداخته از باطن بیرون ساخته لیکن باز از مشاهدهٔ تجلیات اسمای حسنای الٰهیه بالکل نگذشتیم و فی الحقیقة از گرفتاری توسط و حیلولهٔ اسما و صفات نرستیم که تجلی ذات بے وساطت اسما و صفات محال ست هرچند که بعلم منتهیان در نور ذات همه اسما و صفات غائب میشوند و ساقط از نظر ادراک میگردند مانند ستارها که روز در نور آفتاب گم میگردند و بنظر نمی آیند اما آثار و نتائج هر ستاره هر آن و هر زمان در نفس الامر زائل نشده و وجود ستارها منتفی در واقع نگردیده لیکن در اصطلاح قوم همین حالت استتار اعتبارات اسما و صفات را در مشاهدهٔ ذات تجلی ذاتی مے گویند و درین مقام اخیر سالک را که حق تعالی قبول فرموده بحقیقة شریعت واصل میگرداند و نزول تام عطا میفرماید منظور ایشان همین ضبط اوقات خویش میباشد و بجا آوردن عبادات ظاهری مع قرب باطنی مثل طول قراءت در نمازهای نافله مع قوت حالت مشاهده و خلو قلب از خطرات ماسوی مقصود بود و علی هذا القیاس شب و روز و طاعت و عبادت حسب حکم شریعت محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیة مصروف شدن و مشغول ماندن اهم از جمیع مهمات و مقدم از جمله معاملات و حالات ذوق و شوق مے باشد رزقنا الله وایاکم هذا والسلام علی من اتبع الهدی و حسن ظاهری رباعی بندوبست ترکیب و تناسب الفاظش بر ظاهر بینان عبارات و تماشائیان شواهد مضامین هم بحسن ادا ظاهر و جلوه گر ست فلا حاجة الی الاظهار فقط

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی صبغ الموجودات بصبغ وجوده و نور قلوب العارفین بنور شهوده والصلوة والسلام علی رسوله محمد حامده و محموده وعلی آله واصحابه الحافظین علی حدوده **اما بعد** فهذا الوارد الخامس والسبعون المسمی بصبغة الله الصبغ هو اللون فصبغ الاصبغی سلبیة اللاکیفیة صبغة الله سبحانه بلحاظ التنزیه والصفات السلبیة التی هی من شیونات مرتبة بشرط لا شی کما ان صبغ الثبوت وکیفیة التحقق ایضا صبغة الله تعالی باعتبار التشبیه والصفات الثبوتیة من اضافات مرتبة بشرط شی وکلا هما صبغان لمرتبة نفس الوجود الذی یعبر عنه بمرتبة لا بشرط الشی فالسلبیة الی الذات هما صبغا ذاته تعالی اما اذا نظرنا الی الحقیقة الامکانیة صبغ الله سبحانه فتلک الحقیقة الممکنة المضافة تابعها وکما لها اذا قلنا صبغ

کلیاً وتقییداً ببعض صبغہا صبغاً جزئیاً لے سلب عن بعض منہا بعض الاضافات واوجب بعضاً العدم استعداد کل واحد منہا ولیاقتہ لانجذاب الصبغ کلہ فتعینت الحقائق بمزج ہذین الصبغین من السلب الایجاب حقیقۃً دون حقیقۃ ممتازۃ عن ماعداہا منصبغۃ بصبغ خاص علیٰ وفق سلوبہا النسب وایجاباتہا حسب مشیتہ تعالیٰ واختلفت الوانہا وتکثرت وتعددت بانواع شتے فصرن ماہیات مختلفۃ وموجودات متکثرۃ فمتی بنت النوبۃ الی الحقیقۃ الانسانیۃ جذبت الصبغ الالٰہی کلہ جذباً قویاً وحمل الانسان امانتہ جمیعہا حملاً کلیاً من الکمالات التنزیہیۃ والتشبیہیۃ والسلبیۃ والایجابیۃ فمن جہۃ تصبغہ بصبغ الکلام الآلہی الذی خص بہ صار ناطقاً وبین احوال کل من الموجودات الحق لکل واحد منہا من الاضافات السلبیۃ والایجابیۃ بیاناً شافیاً وتعریفاً کافیاً حتی یکون جامعاً ومانعاً فذلک الصبغ القائم المستقر الذی صبغ اللہ الانسان بہ بیدیہ القدرۃ والارادۃ صبغ کامل السبیل الی المزیۃ علیہ ومن احسن من اللہ صبغۃ لیس کمثلہ شئ وہو السمیع البصیر۔

وارد در نیرنگی انسان با وجود بیرنگی آن

نیرنگ طلسم رامیگویند ومنظور از نیرنگی انسان کہ در عبارت متن واقع ست طلسم بندی ظہورات اسمائیہ وصفاتیہ الٰہیہ ست در تشخص جامع انسانی ونمود آنہمہ کمالات در صورت بے بود این مظہر اتم رحمانی واز لفظ بیرنگی مراد حیثیتیہ بے کیفی وتنزہ ولطافت روحی انسان ست کہ نفس ناطقہ انسانی جوہر بسیط مجرد وبسیط و باوجود اینہمہ تنگ آمیزی عوارض جسمیہ وتصرف در آلات متلونہ مادیہ واقتران بجسد کثیف بکثیفات اربعۂ عنصریہ ہیچ خللی در تجرد وبساطۃ نفسے اوراہ نیافتہ وآئینہ تقدس اواز مرتبہ لطافت خویش رو نتافتہ واین جمعیت اضداد نیرنگی ست کہ بغیر از تقدیر قادر بیچون از دست وقدرت ہیچکس صورت نمی پذیرد واین جامعیۃ مراتب طبیعیہ والٰہیہ طلسمی ست کہ سوای حقیقت جامعۂ انسانیہ از ہیچ مخلوقی ظہور نمے گیرد واصل مقصود باعتبار حالات باطن در سلوک از بیان نیرنگی انسان باوجود بیرنگی آن حفظ ہمہ مراتب اعتباریہ واتباع احکام شرعیہ ست کہ مشتمل برنگہاے متکثرہ والوان مختلفۂ مامورات ومنہیات ست باوجود مشاہدۂ احدیۃ مجردہ ورجوع بے کیف بطرف ذات بحت الٰہیہ استغراق تام واضمحلال کلّی دران مرتبہ مقدسہ پس باعتبار معنی اول عبارت متن عموماً شرح حال ہمہ افراد انسانیہ ست کہ ہر آدمی را کیفیت لطافت روحی مع کثافت جسدی حاصل ست وہریک از ایشان صاحب نفس مجردہ وصورت عنصریہ ست وبلحاظ معنے ثانی تخصیص متعلق باحوال سالکان فی سبیل اللہ ومردمان آگاہ ست کہ رہروان طریق اصوب ومشتاقان لقاء رب استقامت بر شریعت دارند ومحو در مشاہدۂ کردگار اند وہریک ازچنین کاملان صاحب شریعت واہل حقیقت مے باشد وبالخصیصۃ ازین خواص اولیاء اصحاب طریقۂ علیہ نقشبندیہ ممتازاند کہ بعجب قوت ایمان ثبات قدم برجادۂ شرع شریف دارند وبطرفہ کشش باطنی منجذب بسوی مولا اند جذبہ الٰہیہ گویا تمام وکمال بحصۂ ایشان رسیدہ وآداب شرعیہ کما ہو حقہا از ایشان اداگردیدہ نسبت بے کیف ذات بحت از سحاب بواطن اینہا مے بارد وگلشن تجلیات اسمائیہ صفاتیہ راچمن امتیاز ایشان سرسبز میدارد جامع مرتبۂ تنزیہ وتشبیہ اند وباوجود تفرقہ مراتب تشبیہات ہمان بتوحید تنزیہ باآنکہ کلمہ ہمہ اوست برزبان نمی آرند ہیچگاہ جز او در دل ایشان راہ نیافتہ وباوجود یکہ بحرف عینیۃ واتحاد لب نمیکشایند جز یکی در دل ایشان قرار نگرفتہ حال توحید از شمع بواطن ایشان روشن ست چنانچہ قال توحید نقل مجلس ہر انجمن معنی التوحید اسقاط الاضافات از آئینۂ قلوب مصفای این پاکان جلوہ گرست ورشتۂ اقامت حدود اللہ در کف این تابعان آنسرور علیہ الصلوٰۃ والسلام غرضکہ نسبت اصل لطیفہ این بزرگواران مع اللہ عظمٰی ست ورابطۂ ایمان ومحبت این برگزیدگان مع الرسول نہایت اقوی در ظاہر وباطن سالک مسالک نبوۃ اند ودر صورت وحقیقت تابعان اتم شریعت گویا مقصود از آفرینش نوع الثانی ظہور وجود شریف اینچنین بزرگان بابرکت ست والحق کہ قرب لطفی کہ این

برگزیدگان را مع الله حاصل می باشد مقتبس از مشکوة قرب نبوت ست و صاحب کمالات نبوت اند و قدم بقدم شارع خود علیه الصلوة والسلام
میروند و ازین میان علی الخصوص اهل خانوادهٔ مجددیه بارک الله فیهم بسیار صحیح النسبة اند و حضرت مجدد الف ثانی قدس الله سره که بقوت تمام عالم
ظاهر و باطن بوده اند اکثر مصطلحات مقامات سلوک درین طریقه دقیقه زیاده فرموده اند و اعمال خلفاء ایشان بهمین وطیرهٔ مصطلحهٔ ایشان
سالکان را سلوک میکنانند و بشارات موافق اصطلاح ایشان میدهند گو این بیچارگان سر آنرا در نیابند و حقیقت آنرا فهمند خواه نفهمند ان شاء
الله تعالی در قبر و روز قیامت نتایج و ثمرات این نسبت ایمانیه را خواهند دید و آن اصطلاحات قدیمه حضرات خواجگان اقدمین قدس الله اسرارهم گویا
بالفعل در سلسلهٔ ایشان مفقود شده یعنی لقلب مانده و کار و بار دیگر برای سالکین برپا کرده اند که بعد از روی علم و بیان و قرب از راه عمل و مواظبت
آن نسبت یعنی آنچه از مکتوبات شریفه و دیگر تصانیف ایشان شرح مقامات باطنیه مفهوم میشود را ه بس دور و دراز و متعسر الحصول عام می گردد
و همت از تحصیل آن یاس بهم میرساند بلکه عقل استبعاد مینماید و منکرین خود باور نمیدارند و انکار محض میکنند و معتقدین اکثر نافهمیده مقر اند که محل
اعتماد نیست و اعتباری ندارد اما درین قسم بیان هم حکمتهاست که استعدادات اهل زمان ایشان و خود قوت ناطقهٔ ایشان مقتضی همین تعبیرات
بود و الحق تا که باین نهج عظم و شان و استعارات تشبیه بیان مقامات و مراتب باطنیه کرده نشود این عوام نافهم اعتباری نمی نهند و بخاطر نمی
آرند و براه نمی آیند و فائده معتدبها بخشی دارند فعل الحکیم لا یخلو عن الحکمة و آنچه در سلوک ایشان بعمل می آید و از برکت صحبت اصحاب ایشان و
از مواظبت اشغال و اعمال معمولهٔ ایشان کیفیت حضور و شهود و جمعیت باطن و خلو قلب از خطرات اسوی حاصل میگردد و معلوم میشود که این
راه بس اقرب ست فی الواقع موصل الی الحق و الی سواء الطریق اسهل ست چنانچه اگر منصف قدری آگاهی باطن و نسبت مع الله و بهرهٔ از عقل و
شعور داشته باشد می بیند که آنچه در زمان قلیل باندک دریافت صحبت خلفاء ایشان باطن سالکان مبتدیان اینها را حضور و جمعیت و نور نسبت
ایمان و اتباع شریعت حاصل ست در اکثر صاحبان طرق دیگر خود را از منتهیان می شمارند نخواهد بود نهایت کمال دیگران مطالعهٔ وحدت وجود
و مشاهدهٔ وحدت در کثرت ست که بر افواه و السنهٔ عوام هم جاری ست و هر هنود و جوگی بهمان متکلم ست و برای حصول این کیفیت ایمان هم شرط
نیست که همه فرق کفار نیز از آن گفتگو دارند و سریان وجود در موجودات می یابند پس حضرات انبیا علیهم السلام برای همین قدر کار سهل مبعوث
نشده بودند و آنهمه جدال و قتال که با کفار کرده اند برای تفهیم همین یک مسئله مبتذل که باندک فهمانیدن ذهن نشین میگردد نفرموده اند
آنها امر دیگر ست که بعثت انبیا علیهم السلام تعلق دارد و آن قرب خاص الهی ست که بی شرف شدن بشرف اسلام نصیب نمی گردد و حقیقت
این قرب خاص که نتیجهٔ ایمان بخدا و رسول و ثمرهٔ ادای صوم و صلوة و تلاوت قرآن و ذکر کلمهٔ طیبه ست چنانچه اکابر این طریقه را میسر گشته
در دیگری بنظر نیامده و چون نظر کشفی را سر داده میشود آنچنان مشکوه چشمهٔ نسبت حضرات خواجگان متقدمین رضی الله تعالی عنهم اجمعین
بنظر می آید که حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه هرچند به تزئین تشریح و تفصیل و دیگر کمالات باطنیه قدر این طریقه افزوده اند و صد چندان
نموده اند اما از بموجب السابقون السابقون اولئک المقربون از متقدمان این نسبت ایشان مشهود میشوند لیبا حقوق حضرات خواجگان
بر ذمهٔ ایشان ست که در نفس الامر از عهدهٔ ادای آن نمی توانند که برآیند چنانچه گردن ما محمدیان خالص زیر بار احسان های ایشان و عنایات
حضرات خواجگان ست جزاهم الله تعالی عنا خیر الجزاء سبحان الله حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند که زبده و خلاصه خواجگان متقدمین و
سرچشمهٔ این طریق اند و خلفاء ایشان رضی الله تعالی عنهم عجب ذوات عالیات داشتند و خداوند نسبت خاص بوده اند خصوصاً خواجه
عبید الله احرار که ایشان را نقشبند ثانی میگویند عجب صاحب نسبت عظیمه اند لایق و سزاوار شیخی و هدایت بوده اند گویا جامهٔ ارشاد

برقامت شریف ایشان دوخته شده بود که چنین استعداد سنخت مع کمال قوت ارشاد کم جمع می شود لهذا رشد و شهرهٔ ایشان در زمان ایشان
بسیار گشت و سلاطین و امرا هم رجوع آوردند و اسباب ظاهری و تجمل دنیوی نیز جمع گردید و در متاخرین این سلسله حضرت خواجه عبد الباقی
المعروف به باقی بالله عجب نفس مقدس و مطهر داشتند و صاحب نسبت صحیحهٔ نقشبندیه بودند قطع نظر ازینکه ایشان از خداوندان نعمت و اہل حق
ماند فقیر بالذات سخت معتقد جناب ایشان ست مرا بالطبع اوضاع بے تکلفانه و معاملات بے نفسانهٔ ایشان که مسموع گشته نهایت خوش
مے آید الحق که فانی فی الله و باقی بالله بودند و اگر حضرت مجدد چنین مرشد سلک سیرت نمی یافتند در حین حیات ایشان اینقدر بعلو مرتبه
ترقی نمی فرمودند اذا اراد الله شیئا هیأ اسبابه بالجمله حضرات خواجهای با تقدم مقامات و مراتب عالیه باطن را بالفاظ سهل و قلیل مصطلح فرموده
بودند چنانچه درین چند کلمه یاد کرد و نگاهداشت و یادداشت وغیرها باشد تمام و کمال سلوک ایشان از ابتدا تا انتها همه ختم ست برای آنکه تا قاصر همتان
از ادراک سهولت آن گرم طلب شوند و از دریافت فخت عظمت آن از تحصیل باز نمانند و در نفس الامر آن مقامات همان قدر اعلی و ارفع اند که بعض بزرگان
حقیقة عظمت و سمو آن بیان فرموده اند لهذا پیشینیان فرموده رفته اند که ما نهایة در ابتداء درج مینمائیم یعنی مقاماتے که قدم ثابت بر آن نهادن
بحقیقت آن رسیدن کار منتهیان ست ما اول در ابتدا بصورت و مجاز مبتدیان را آن مقامات میرسانیم که از همین راه بحقیقت هم فائز میگردند
والمجاز قنطرة الحقیقة مثال حقیقت فناء قلب که قدم اول راه سلوک این طریقه ست آنست که اگر بالفرض این سالک را عمر پانصد سال بود بدل خطرهٔ
ما سوی در دلش نگذرد چنانچه تعریف اینمقام حضرت مجدد در مکاتیب خود همین نوشته اند و این حالت بس دشوار ست اخص الخواص را نصیب
مے شود و صورتش اینست که چون ذکر قلب قائم میشود و فی الجمله اضمحلال در لطیفهٔ قلبے میسر می آید بشارت فناء قلب سالکان مے دهند و قس
علی هذا کل المقامات المبشرات فی السلوک اما چون در حقیقت و مجاز با هم نسبتی ست باز صاحبان مراتب مجازیه را نیز بهرهٔ از حقیقت خواهد بود
(کذا فی الاصل) اگر فی الجمله باشد و نصیبهٔ کامل همان خواص را بود که خداوندان مراتب حقیقة اند اینست معنی اندراج النهایة فی البدایة و همه ها را از اہل سلف
و خلف در بیان طریق حق و نهج سلوکے که مقرر نموده اند نیت بخیر بوده است بهر طورے که باشد و لکل وجهة هو مولیها و نسبت محمدیان خاص
مرباے همین نسبتهای بزرگان خود ست که همه صاحبان محمدی مشرب علی تفاوت استعداداتهم بوده اند و طریقه محمدیه زبده و خلاصه و محصول
و منتهای همین طرق مذکوره بل جمیع طرق اسلامیه ست چنانچه طریقه مجددیه از شعب طریقه نقشبندیه ست و محسوب در همین طریقه اگرچه زیادتها
بسیارے دارد و محمدیان خالص آنهمه افراط و تفریط را که آنهم بنیت خیر بود و مثمر ثواب ست موقوف کرده خیر الامور اوسطها ست اختیار
کرده اند و محمدیه را همان بحالت صرافت خود داشته اند در راه سلوک باطن آنچه هست ظاهر شریعت فقط بر شانیه وحدت همیشه اندوار دعوه و سبیلها لکا آن بتجویز خویش نه نموده اند
و در ظاهر و باطن امرے بر محمدیه نیفزوده و محمدیه مجرد چه نفرموده اند یسر و آسانی ایشان همان یسر و آسانی ست که از آیهٔ یرید الله بکم الیسر
ولا یرید بکم العسر هویدا ست و عسر و دشواری ایشان همان عسر و دشواری ست که از کریمهٔ کبر علی المشرکین ما تدعوهم الیه ظاهر ست بالجمله بذکر
ما نحن فیه بپردازیم و شرح رباعی متن بیان سازیم **رباعی** در بزم خیال ما که رشک چمن ست + اے در دو گل حسن دگر خنده زن ست
ما آئینه دار گلشن تنزیهیم + بیرنگ بهار ما چو رنگ سخن ست + مراد از لفظ بزم خیال عالم تصورات علمیه ست که مرتبهٔ تعقل و ادراک باشد و این
قوت متخیله که مادی ست و خزانهٔ صور جزئیه است و از چمن عالم ناسوت و شهادت که عالم اجسام ست و گلهای رنگارنگ موجودات مادیه در او
شگفته اند و از کلمهٔ گل حسن دگر که گل مضاف ست و حسن مضاف الیه و حسن موصوف ست و دگر صفت مراد مرتبهٔ که و رای این محسوسات
مشبهه است و از خنده زنی منظور جلوه فرمائی و تجلی نمائی و از کلمهٔ ما جماعه موحدان مرتبهٔ تنزیه و تقدس حق و از آئینه داری لیاقت

مظهریت واز گلشن تنزیه مرتبهٔ منزهیهٔ الوہیت که مستجمع جمیع کمالات مقدسست وگلہای گوناگون کمالات در وی کائن وثابت ست واز بے رنگی کیفیت
بے تشبیهیکه کیفیت تنزیه باشد وازبهار نسبت باطنی واز رنگ سخن مراد کیفیت فصاحت و بلاغت وانداز سخن ست حاصل آنکه عالم تصورات
علمیه یا که مرتبه تعقل عقلی وادراک نفسی باشد جای رشک این عالم ناسوت وشهادت ست و در آن عالم العقل وادراک امر تکیه ورای این محسوسات
مشبهه هست جلوه فرماوتجلی نماست یعنی حضور بے کیف جناب الٰهی حاصل ست پس باجماعه متوجهان مرتبه تنزیه حق یعنی اہل طریقه نقشبندیه
مظهریت مرتبه منزهیه الوهیت که مستجمع جمیع کمالات مقدسه هست داریم ونسبت باطنی اہل این طریقه علیه بے کیف ست و منزه از کیفیت تشبیهی ست
هر چند اطلاق لفظ کیفیت وارد اما بس لطف ست مانند رنگ سخن که گفتن رنگ ست لیکن نه چون الوان مبصره بچشم ست رنگی ست که دیدهٔ دل
آن میکند و پس ازینجاست که حضرت خواجه عبدالباقی قدس الله سره العزیز را که بقوت تام صاحب این نسبت قدسیه اند خواجهٔ بیرنگ میگویند
باقی بالله میخوانند والحق که این نسبت بے رنگ مجهول النعت فوق همه نسبتهاست و بحضرت ذات اقرب از همه اضافات ست و الوش خاص خوان
نبوت ست و سزاوار این نسبت علیه غیر از انسان اکمل نمی باشد و این خلعت فاخره بر تن همین کملین مے زیبد و چنانچه حاصل همه آفرینش
انسان ست همچنین مقصود از حقیقت انسانی حصول همین نسبت ست غرضکه نسبت باطنی حضرات خواجگان رضی الله تعالیٰ عنهم بس اصیل ست
که اصلا مزج شوائب دیگر ندارد و از میان نسبت محمدیه خالصه بے شائبه ست که زبان از بیان کیفیت واصالت آن قاصر ست من لم یذق لم
بالجمله فی الحقیقت انسان همان ست که بشرف ایمان و اسلام مشرف گردیده و با این نسبت قصوی مستفیض گشته ظاهراً و باطناً تابع آنحضرت
خیر البشر علیه الصلوٰة والسلام شده سبحان الله یعنی که مضامین حقائق را با انواع شتی بسته چنانچه حقیقت هر موجود رنگی دیگر دارد و بخیال
مطالب این و آن پیوسته و منظور از اظهار همه مطالب موجودات قدرت نمائی خود بوده است پس اگرچه معنی انسانی را در رباعی عناصر موزون
نموده و در الفاظ ارکان اربعه یعنی مجرد را مندرج ساخت و ظهور آنرا متعلق بارتباط مصرعهای عناصر چهارگانه که مرقوم اخیر صفحهٔ دیوان قصت
فرموده و بصورت از جنس موالید و مرکبات عنصریه ساخت الا حاصل بیت کونین همین یک معنی بود که بمنزله دعا و ما حصل مصرعین دارین ست و
لسوره و باب معاملات وارین بتفصیل بر نفس انسانی کشوده و در نوع انسانی خیر الامم امت حضرت خیر البشر را ساخت و در هفتاد و دو فرقه اسلام
همان فرقه واحدهٔ محمدیه را افروخت بهر حال از بیان معاملهٔ خاص سوی معامله عام که شامل همه افراد نوع انسانی ست کرائیم وگوئیم که لفظ صورت
مرآت معنی حقیقت ست که اسرار مرتبه حقیقته از پردهٔ صورت انسانی بے پرده گردیده و چنانچه معانی بتوسط الفاظ مفهوم میگردند و معنی حقیقت که از
راه غایة تنزه ولطافت همگی رو بخفا داشت جلوه گر این صورت گشته و معلوم خاص و عام شده و شهره آفاق گردیده گویا تشبیه وتشبیه همانا
ست که بنام تنزیه بسته اند یعنی چیستان تقیید انسانی مشتمل معنی اطلاقی ست و تنزیه بیش عنقای ست که آشیان تشبیه نگشته و از نظر تقدست تنفسی خود
از دهام اعتبارات بالکل رسته و زیسے جامعیت که با وجود بے رنگی و تنزه نفسی و روحی خویش تلوین ست و با الوان کیفیات جسدیه هم منصبغ و منوع
بهار که کیفیت مطلقه شامل چمن مے باشد با صد رنگ بوای با هزاران هزار دستها الوان و ریاح اعتبارات و کثرت اوراق گلهای گوناگون
بر بنا این که آئین در حالت وحدت منزهیه خود ست که بنیا ان حدید البصر تماشای آن می نمایند و حظ وافر از مشاهدهٔ آن برمے دارند غرضکه
حضرت انسان که مجموعه مرتبه تنزیه و تشبیه هست ساده لیست پرکار که باعتبار جوهر نفس رحمانی ونشیمن و مجرد ست و لطیف شانان جسمانی
نقوش کیفیات جسمیه ست و از راه همین مجموعیت ست که مظهر علم اسما و صفات پروردگار ست و آئینه دیدار هم در دنیا نمود کمالات الٰهیه در مرآت
حیات کل انسانیه دیده شده و هم در آخرت انسان ست که بر عده رؤیت الٰهیه موعود گشته و هر چه درو هست نا ظهر قوالی مرتبه ناظره

کثرت ظهورش مبتذل ساخته که از بسیاری خلقت انسانی افراد انسانیه قدر یکدیگر نمیدانند و همه مردمان هر آدمی را کو الفضل باشد مغتنم نمی
شمارند آدم کجا پیدا می شود هر قدر که آدمیت داشته باشد غنیمت ست و عزیز الوجود در صحراها و ویرانه ها دیدن صورت یک شخص و ملاقات
یک کس از آدمیان بسیار غنیمت و عزیز مے نماید و قدر اجتماع یک دو کس را میفهمانند و در شهرها و بلاد و انبوه و وفور اینها چنین بیقدر ساخته است
و از نظرها انداخته که کسے را کسے آدم نمیداند و پروای ملاقات و در خورد کسے ندارد **للمصنف رباعی** پیدائیست آن زمان که ناپیدا بود٭
قدر تو بلند و منزلت اعلی بود٭ رنگ اظهار مبتذل ساخته است٭ طاؤس به بیضه هم عنقا بود٭ اے ناواقفان انسان کامل و اکمل خود البته
پیش همه نادر و تحفه است که بهم نمیرسد و نزد هر کس عزیز مے باشد اما قدر ناقصین و عوام اینها هم باید دانست که اجتماع ایشان هم بسیار
کم یاب ست هر قدر که سرانجام یابد متمم فوائد و خیرات کثیره است که خواص هم از میان اینها مے گشتند و ظهور مے نمایند لهذا دعوت انبیا
علیهم السلام که اعقل الناس بوده اند دعوت عام ست و اول عوام را گرویده می ساختند که در ضمن اینها خواه و ناخواه بے اختیار خواص هم منجذب
میگردند و اغنیا در ذیل این مساکین کشان کشان مے آیند اللهم احینی مسکینا و امتنی مسکینا و احشرنی فی زمرة المساکین این دولتمندان
سرکش و این عیاران خودسر بهیچ کار نمی آیند و تادیب و تهذیب ایشان بدشواری کرده میشود که اکثر اهل الجنة بله و هم امر اطاعت و تبعیت
چنانچه باید از ایشان سرانجام نمے یابد با وجود اعتقاد و اقرار در گرفتاری اخترت النار بالعار بند مے مانند و بکلمه ان نتبعون الا اراذلنا
بادی الرای تکلم مے نمایند و غرور نفسانیه و پندار خودی ایشان سر فرو نمی آرد و گفتن و فهمانیدن رهست نمی شوند مگر بزور شمشیر که اقتلوا
المشرکین حیث وجدتموهم اما چون حالا وقت این معامله نمانده بموجب لکم دینکم ولی دین گذران باید کرد و بسیف زبان هر قدر که میسر گردد
بیخ کفر و نفاق از سینه های اینها باید برید و اینها را محمدے خالص باید گردانید و از ذمه خود ساقط باید شد و ما علینا الا البلاغ بالجمله
بر مطلب رویم و گوئیم که هر چه هست انسان ست و اوست که مجموعه کمالات ست یعنی همه کمالات وجودیه چه وجوبیه و چه امکانیه در او حاصل
ست و مجمع جمیع شئونات همین ذات حضرت انسان ست در عین وحدت وید تماشای کثرت مینماید یعنی میداند که در حقیقة واحده مرتبه
وجودی اینهمه کثرت اعتباریه موجودات جلوه گرست و در آئینه کثرت مشاهده جمال وحدت میفرماید و بشهود انواع تجلیات وجودیه در مرایای
کونیه مشرف میگردد و اوست که سالک سفر در وطن ست کلمه سفر در وطن از مصطلحات طریقهٔ علیه نقشبندیه ست و مراد از آن حالتی ست
که در انتهای سلوک رو میدهد و اکابر متقدمین و متاخرین این طریقه وثیقه را در بیان معنی این کلمه کلمات بسیار ست بعضی مے گویند که سفر در وطن
عبارت ست از بر آمدن سالک از سیئات و خطیئات و مشغول شدن بحسنات و طاعات و بعضی بر آنند که این کلمه متعلق بسلوک باطن ست
نه ظاهر پس با اعمال ظاهره تعبیر از آن نباید کرد بلکه مراد از آن بر آمدن سالک ست از اخلاق و اوصاف ذمیمه و متصف گشتن باخلاق و اوصاف
حمیده که حاصل سلوک تهذیب اخلاق ست و اعمال در ضمن آنست و بعضی میفرمایند که تهذیب اخلاق هم چون تصحیح اعمال از جمله ظاهر ست و
مقصود ازین کلمه حصول حالت فنا و بقاست که از مقامات سلوک باطن ست و بعضی ارشاد میفرمایند که سفر در وطن عبارت ست از رجوع
باطن سالک الی الله و از دائره امکان بر آمدن و سیر در مراتب وجوبیه کردن و بعضی میگویند که منظور ازین کلمه رسیدن بمقام وحدت ست
که وطن اصلی ست و بر آمدن از تقیدات کثرت و مشاهدهٔ احدیت صرفه در مراتب تکثرات موهومه فقیر گوید که کلمه جامعه سفر در وطن که حضرات
خواجهای اقدمین باین متکلم گردیده اند مشتمل بر اینهمه معانی متعدده متقدمین و متاخرین ست و بر اینهمه مطالب صادق مے آید پس منحصر
در یک یک معنی داشتن خوب نیست و نزد این احقر مراد از لفظ سفر متوجه شدن سالک ست بسوی قطع مسافت بعد و حرمان موهوم

آرد عبد و معبود است و وصول بمقام قرب و عرفان جناب قدس الهی و از کلمه وطن مرتبهٔ علم سالک که هستی مقید او درین مرتبه توطن اختیار کرده که آنجا
از نفس علم حضوری زائل نمیشود پس از ابتدا از زمان توجه سالک باین امر و شروع سلوک طریقت تا انتها مقام قرب و معیت و تمامی سلوک و
رسیدن بمقصود و مطلوب داخل در حالت سفر است چنانچه در سفر ظاهری هم از منزل اول گرفته تا منزل آخر محسوب به سفر است و این سفر باطنی
واقع نمی گردد مگر در عالم که تعبیر بوطن شده و در هیچ حالت این سفر سالک از وطن بیرون نمی آید و همه وقت سفر در وطن می نماید پس چون در ظاهر
از سیئات برآمده و بحسنات مشغول شده که منزل اول است سفر او اعمالی است و چون نوبت باخلاق رسیده که منزل ثانی است سفر او اخلاقی
است و چون فائز باحوال فنا و بقا گشته که منزل ثالث است سفر او احوالی است و چون از سیر الی الله برآمده و سرگرم سیر فی الله شده که منزل رابع
است سیر او بروجی است و چون بمقام توحید مشرف گردیده سیر او شهودی است وقس علی هذا فی مراتب القرب الی ما شاء الله الذی رفیع الدرجات
ذو الطول لا اله الا هو باجمال حضرات انسان است که همه منازل و مقامات را طی میکنند و اوست که صاحب خلوت در انجمن است و این کلمه خلوت در انجمن
نیز از اصطلاحات مخصوصه حضرات خواجگان است رضی الله عنهم اجمعین و معانی بسیار دارد و نزد بعضی مشغول بودن بذکر قلبی است چشم کشاده
در محافل متنوعه بحیثیتی که معلوم نکند و این شخص اگرچه بظاهر داخل در صحبتهاست اما بباطن گویا در خلوت است و پیش بعضی جمع داشتن باطن است
در احوال مختلفه و نزد بعضی بسوی توجه بنفس است در عین کثرت احساس بحواس عشره و عند البعض هو مشاهدة الوحدة فی مراتب الکثرة و نزد بعضی
ترک اسباب دنیویه است با وجود کثرت اهل و عیال و نزد بعضی تخلیه قلب است از ماسوی الله با وجود حفظ مراتب بهر حال فقیر گوید که این کلمه هم مانند
کلمه سفر در وطن شامل همه معانی مذکوره خود است چنانچه خوب غور نموده آید معلوم شود که آن همه واحد است و اختلاف نیست مگر در الفاظ از روایت
احقر العباد معنی کلی که جامع این همه معانی جزئیه است نسبت که خلوت و انجمن عبارت از استیاع سنتها است که با همه بی همه بودن باشد یعنی حالت
جمعیت تام که در عین تخلق روبحق باشد و در عین مقام نزول عروج حاصل بود و در عین تشبیه متوجه تنزیه شود و در عین اسباب منقطع از اسباب
گردد و در عین تشخص از او جدا شده و در عین کلام خاموش بود و علی هذا القیاس همه حالات متکثره را یک سازد و با وجود تکثر یکتا بود و انجمن را عین
خلوت نماید و متحد گرداند یعنی بظاهر با خلق و بباطن با حق بود تا حق هیچ تنفوت نگردد و بالله التوفیق باید دانست که چون تقریب ذکر این دو کلمه از
حضرات خواجگان است بمیان آمد در دل بخشید که باقی کلمات دیگر که اصطلاح ایشان است اینجا نوشته شود و مفید خواص و عوام باشد شرح معانی
آنها آنچه بفهم قاصر آمده نیز در اینجا اجمالاً برنگارم که بسیار سودمند است۔

کلمات مصطلح طریقه نقشبندیه

بدانکه از الفاظ نفیسه حضرات خواجهای سلف است قدس الله تعالی اسرارهم این یازده کلمه یادکرد - بازگشت - نگاهداشت - یادداشت
وقوف زمانی - وقوف عددی و وقوف قلبی نظر بر قدم هوش در دم سفر در وطن - خلوت در انجمن و معانی این الفاظ در کتب و رسائل
اهل این طریقه مثل رشحات و غیر باز بانی بزرگان منقول است از انا طالبانست و منقولات این خانواده قدسیه پوشیده نخواهد بود اما آنچه
برین عاصی بی بضاعت ظاهر ساخته اند نگاشته می آید که یادکرد عبارت از حالت ابتدا شوق و اراده طلب حق است که در دل سالک
پیدا میگردد و او را بهر لحظه این امر یاد می آید که حق تعالی را باید جست و باید شناخت و باو راه پیدا باید کرد و قرب حاصل باید نمود و این معامله
او را مضطرب و بیقرار دارد و بقلق آرد و چون چنین طلب و شوق در دل قیام گیرد و در باطن تمکن یابد آن را گفته که او را حالت یادکرد
بهم رسیده و این حالت پرتو یادکرد الهی است که اول حق تعالی بقبول خود که مر بنده را یاد فرماید بعد از آن بتوفیق حق بنده او را یاد کند

وبازگشت عبارت از حالت توبه وانابت ست وصورتش اجتناب از منهیات شرعیه ست در جوع بصلاح وتقوای ظاهر وانظاهر وباطن بیعت بکسی کردن
واخذ طریقه ازو نمودن ورو بسلوک آوردن وحقیقتش انقطاع از جمیع ماسوی الله والتقای باطنی وبباطن مشغول بحق شدن ونگاهداشت عبارت ست
از حفاظت نسبت ماخوذه از مرشد در اکثر اوقات وبیشتر آگاه ماندن ونگهبان حال خود بودن ویاد داشت عبارت ست از دوام نسبت حضور و
شهود وملکه آگاهی بهم رسانیدن چندانکه اگر بقصد هم خواهد فراموشی بدل راه نیابد واین معنی صفت دل شود چنانچه بینائی در چشم وشنوائی در گوش
ست آگاهی در قلب باشد ووصل بلافصل هم عبارت از همین مقام ست ووقوف زمانی عبارت از محاسبه احوال واوقات واعمال واقوال خود ست
در هر زمان مع ملاحظة انقضاء زمانه که این مطالعه در معامله ضبط اوقات دخل بسیار دارد ووقوف عددی عبارت ست از شمار کردن عدد کلمه لا اله الا الله
بقلب در شغل نفی و اثبات که در هر نفس طاق باشد وجفت نبود وحقیقتش آنکه در اعداد کثرت اعتبارات جز مشاهدۀ تجلی واحد حقیقی جل شانه
نه بیند چنانچه واحد عددی را در مراتب اعداد یابد ووقوف قلبی عبارت از انست که هر لحظه متوجه قلب بوده بحالة انتظار کشش دائمی الی الله پیدا کند
واین نسبت محبتیه واستغراق تام مجهول النعت بطرف ذات بیکیف نسبت خاص حضرات نقشبندیه ست والحق که عجب نسبت لطیف ست
وجمیل نسبت انبیاست علیهم السلام ونظر بر قدم عبارت از آن ست که چون سالک در بازارها رود باید که پریشان نظر نشود ونظر خود را بر قدم
خود دارد تا راه را ببیند وپراگندگی در باطن او از دیدن امور منهیه راه نیابد وحقیقتش آنکه در هر مقام که سالک برسد نظر خود بر همان مقام
دارد که قدمش آنجا قائم ست وتقلید صاحبان مراتب فوق نکند تا حال وقال او یکسان باشد وداخل لم تقولون ما لا تفعلون نگردد وشتت
الاحوال نشود وهمین قسم مع اتحاد نظر وقدم برسد تا بجای که رسانند وهوش در دم عبارت ست از ذکر پاس انفاس وهم از حفظ آگاهی
در هر نفس وحقیقتش هوش داشتن در دمی که آیه ونفخت فیه من روحی خبر از آن میدهد یعنی اضمحلال واستهلاک در آن نفخه رحمانی پیدا کردن
وباقی ببقا بالله گشتن سزاوار خطاب روح الله شدن وقوت این نسبت موصل بمقام ولایت عیسوی ست وبیان معانی کلمه سفر در وطن
وخلوت در انجمن در شرح فقرات متن وارد بالا مذکور شد بالجمله بالشرح تتمۀ متن باید پرداخت ومراد از الفاظ رباعی اخیر این وارد
بیان باید ساخت **رباعی** وحدت شده سامان بهار چمنم ٭ بیرون ز خودم نبرد حسب وطنم ٭ در گلشن هر در چون خوشۀ تاک ٭ هم خود
شیشه وخود باده وخود انجمنم ٭ مراد از کلمه وحدت مرتبۀ واحده وجود مطلق ست واز لفظ سامان مبدأ و منشأ واز بهار ظهور واز چمن تشخص
خاص واز کلمۀ بیرون حقیقة غیریت واز لفظ خود حقیقة عینیت واز حسب میل مراتب وجودیه الی نفس الوجود واز وطن مرتبۀ لا بشرط وجودی
واز گلشن عالم واز در هر مرتبۀ امکان واز شیشه ظرفیت ماهیات برای ظهور وجود واز باده ظهور وجودی واز انجمن اجتماع کثرت اعتبارات در
مرتبۀ واحده وحدت حاصل آنکه بیان حقیقت نموده گفته می آید که آنکه مرتبۀ واحده وجود مطلق مبدأ و منشأ ظهور تشخص خاص من شده و میل
مراتب وجودی که الی نفس الوجود ثابت ست وجهی که این مراتب را بمرتبۀ لا بشرط وجودی کائن ست مرا از حیثیت عینیت من بحقیقت غیر
نبرده وموجودات را مغایر حقیقی از وجود نساخته گو تغایر اعتباری از روی امتیاز بمیان آمده واحکام هر مرتبه از هر مرتبه جدا شده پس شاعر
بلفظ تخلص خود را خطاب کرده همین مغایرت اعتباری بمیان آورده میگوید ومیفهماند که من در عالم امکان مانند خوشۀ تاک حقیقی دارم
که خود ظرف ظهور وجود ومظهر اوست وخود همان حقیقة ست که نفس الظهوریت وخود همان مرتبۀ واحد وحدت مطلقه است که بصورت
اجتماع کثرت اعتبارات ظاهر ست ولطف تمثیل خوشۀ تاک که مجموعش یک انجمن ست وهر دانه چون شیشه وشیرۀ آن که بجای باده
در آن شیشه های دانه هاست واصل بادۀ انگورست بر هویدا ست ویفهمه من یفهمه ۔ ۱۲

هو الناصر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

الحمد لله الذی انعم علینا اجل النعمائه واتم علینا اکمل الآلائه والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد افضل انبیائه وعلی آله واصحابه واحبائه اما بعد
فهذا الوارد السادس والسبعون هو المسمّی بشکر النعمة الشکر من الکمالات الالٰهیة لانه حالة انبساط الوجود علی الکمالات الوجودیة التی هی النعماء
فی الاصل فبمقابل تلک الکمالات الحاصلة لذات الوجود یقال للکیفیة الانبساطیة الحاصلة للوجود شکر انما ان الکمالات التی انبسط علیها الوجود تعبر
بالنعماء فکل واحد من الکمالات الالٰهیة هو نعمة عظمی حاصلة له تعالی شانه واشتمال الانبساط الوجودی لکل واحد منها هو الشکر الالٰهی فیشکر دائما علی النعماء
الذاتیة شکرا ذاتیا وهو الشکور ایضا اذ تنعکس تلک المعاملة الالٰهیة فی مرایا النفوس الانسانیة وتنطبع فیها انطباعا معنویا فیجعل الله النفوس مطمئنة
بمشاهدته تعالی وراضیة بمرضاته سبحانه ومرضیة برضائه عنها وترجع الی ربها برجوع خاص علی نهج الدوام ویعطی تلک النفوس الکاملة نعمة حال
الشکر وقوة ادائه لسانا وجنانا فالانبساط الوجودی اذ ینعکس فی مرآت النفس ویظهر من هذا المظهر یعبر الانبساط بالسرور ویسمی سرورا نفسیا
واذا ظهر من التشخص الانسانی الکمالات الالٰهیة کالحیات والعلم والارادة وامثالها تعبر بالاوصاف الانسانیة وتسمی صفات بشریة فاذا جعل
الله تعالی تلک الصفات البشریة بملائماتها وتدرک النفس بهذه الآلات ملائماتها وتسر بادراکاتها بسبب تصرفها فی البدن واقترانها به تتلذذ
بها وکل من الکمالات الالٰهیة التی اذا وجدت فی الانسان تسمی بالصفات البشریة نعمائه انعم الله تعالی علی عباده وملائماتها التی تصل الیها علی
قدر القسمة والتقدیر بمشیة الله سبحانه ایضا نعماء یعطیها الله لمن یشاء علی قدر ما یشاء الا ان الصفات والاعضاء التی هی آلات للنفس
لادراک الملائمات نعماء اولیات وکل واحد من الصفات کالسمع والبصر ومن الاعضاء کالاذن والعین نعمة اولیة تعطی النفوس اولا فالحاصل
ان کل ما هو داخل فی التشخص الشخص سواء کان من الامور الباطنة کالحیات والعلم والحواس الخمسة الباطنیة وامثالها ومن الامور الظاهرة کالجسم
والشکل والحواس الخمسة الظاهرة وامثالها من النعماء الاولیات والملائمات التی تکون خارجة عن التشخص کالمسموعات الملائمة والمبصرات المناسبة
وامثالها من النعماء التی خلقها الله سبحانه لعباده ویرزق من یشاء علی حسب ما یشاء نعماء ثانویة تکون فی مرتبة ثانیة بالنسبة الی النعماء الاولیة
اذا ما الله وایاکم النعمائه الشاملة واعطانا وایاکم الاید الکاملة وجعلنا وایاکم شاکرین لانعمه والشکر علی ثلثة اقسام شکر قولی وهو الثناء اللسانی علی
المنعم بمقابل عطاء النعمة وهذا شکر العوام ومن قال الحمد لله دخل فی جماعة الشاکرین العاملین وشکر علمی وهو مشاهدة فعل المنعم فی وجود النعماء کل حین
ورضاء النفس عنه وهذا شکر الخواص وشکر عملی وهو الشکر الحقیقی وهو صرف النعمة فی مرضات المنعم مع قوت المشاهدة والرضاء النفسی والتکلم
بالکلمات الشکریة وهذا اخص الخواص ویقال لصاحب هذا الشکر الشکور علی صیغة المبالغة لاجتماع کل اقسام الشکر فیه قولا وعلما وعملا وهؤلاء
الشاکرون یکونون علی قلة فی کل زمان کما قال عز وجل اعملوا آل داود شکرا وقلیل من عبادی الشکور فامر الله تعالی بعمل الشکر وهو صرف
النعمة فی مرضات المنعم ورضاء النفس عنه ومشاهدة فعله فیها الا فعل الانسان وحده لان اجراء کلمة الشکر علی اللسان قول الشکر لا عمل
الشکر فاخبر سبحانه عن قلة عباده العاملین شکرا حیث اتی بصیغة المبالغة وما التوفیق الا بالله وهو الشکور الحقیقی لا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله
وهو العلی العظیم

وارد در شکر عنایت و طلب اعانت

شکر عنایت خداوندی قلباً و لساناً از ضروریات مقام عبدیت ست و موجب ترقیات درجات قرب و معیت آیة و ان شکرتم لازیدنکم

شاهد این حال است زیرا که در حالت ادای شکر بقلب باشد فقط خواه زبان هم شریک بود البته بنده را مطالعه نعماء الٰهیه شامل حال اوست بالضرور خواهد شد و این مشاهده نعماء خاطر شکسته او را درست خواهد کرد و طبع مایوس را امیدوار خواهد ساخت و اضطراب باطنی را اطمینان خواهد بخشید و فی الجمله بود و انسی و میلی بطرف منعم حقیقی عم نواله خواهد افزود و اگرچه ضعیف باشد در رضا و خوشنودی و انشراح طبیعت بالفعل خواهد بهم رسانید هرچند قلیل بود و سررشته توسل بحق خواهد بست هرچند نااستوار باشد و اینهمه امور مذکوره موجب تقویت نسبت مع الله و توجه الی الحق است و چون عزیزے اکثر با ادای شکر الٰهی با مطالعه نعماء علی نهج المذکور میکرده باشد امید قویست که باطن او را نگرانی و توجه الی الله پیدا شود و خدا قادر است که رفته رفته ملکه این نسبت هم حاصل گردد و بلا تکلف هر وقت متوجه بسوی حق باشد و زیادات بسیار در قوت نسبت باطن بموجب آیه مسطوره بدولت شکر میسر شود و فقط شکر لسانی هم خالی از فائده نیست که آهسته آهسته از زبان بقلب سرایت میکند و آخر کار در دل پذیرشا کر میگرداند و شکر دلی بمدارج قرب ترقیات میکناند و ترقیات باطنی ثمر افاضه نعماء تجلیات وارد یا دیگر برکات میگردد و این ممکن نیست که هیچ احدے خالی محض و بے بهره مطلق از نعماء وافیه رحمت کامله بود تا احتمال آن شود که شخصی که در حق او هیچ نعمت عنایت نشده چگونه شکر نماید چنانچه بعض خبیث نفسان منغص الحال و بدخیال از زیست بیزار و پریشان روزگاران بے لحاظانه این قسم کلمات از راه تنگ آمدن خود بر زبان مے آرند و ان الانسان لکفور اذا مسه الشر جزوعا و اذا مسه الخیر منوعا بهر حال قطع نظر ازین کافرنعمتان بے مزه باطن کرده گفته مے آید که هیچ آدمی بلکه هیچ مخلوقے بے نصیب صرف از نعماء بے انتهاء الٰهیه نیست که وسعت رحمتی کل شئ فرموده است و این مطالعه نعماء حاصله ثمر فوائد بسیارے ست و آخر کار تا مقام رضا و اطمینان مے رساند و طلب اعانت از جناب الٰهی بدل و زبان در هر وقت نمودن و استقامت در هر حال از حق تعالی جستن از لوازم مرتبه بندگی ست و باعث عروجات بمراتب اختصاص و خصوصیت کریمه ایاک نعبد و ایاک نستعین گواه این احوال ست چرا که انسان ضعیفا طاقت و قدرت قیام بر هیچ امر ندارد و نمیتواند که مداومت و مواظبت امرے که مرغوب طبع اوست یکچند بلا فتور سرانجام دهد تا بمداومت خلاف نفس و مواظبت اشغال و اعمال خیر چه رسد و استقامت بر مقام اعلائے توکل تا دم آخر بکیه و طیره چه امکان دارد تا که مدد الٰهی همراه نرسد و تائید ربانی هر لحظه دستگیری نماید پس وقتیکه بنده بخشوع و خضوع قلبی و توجه و رجوع دلی طلب امداد و اعانت از جناب الٰهی خواهد نمود و بنحو استعانت خود بدامن مستعان حقیقی جل شانه خواهد زد درین حالت البته در نظر او عجز و قصور خویش خواهد آمد و از اسناد نسبت حول و قوت بنفس خود تبری خواهد کرد و بالتحقیق قادر مطلق و مختار حقیقی همان ذات واحد حق را خواهد دانست و اعتماد و تکیه بر قوت و همت و فهمید خویش اصلا نکرده امیدوار افاضه و اعانت و امداد از جناب اقدس او خواهد بود و این مطالعه دید قصور و معامله انتظار رحمت الٰهیه و کشش باطنی الی الله مفید همه امور ظاهر و باطن انسان در دارین ست و نور ایمان در دل مے افزاید و تقویت همت و استقامت مینماید و بار امور شاقه و دشوار را از سر توهم و پندار خودی دور میکند و خیال فاسد قابلیت استعدادی و لیاقت نفسی خود را از دماغ زعم و گمان بر مے آرد و بحقیقت بندگی میرساند و مستغنی از جمیع ماسوی میگرداند و آخر کار بظاهر هم منقطع از همه تعلقات دنیویه نموده بر مسند بے نیازی می نشاند عز من قنع و ذل من طمع **رباعی** یکچند گدائی زگردون کردیم ٭ و زکوری دل نظر بهر دون کردیم ٭ اکنون که نموده اسم حسبی بیدار ٭ مانند حباب کاسه واژون کردیم ٭ گدائی از گردون کردن عبارت ست از جستن چیزهاے هوس و کامرانی و ملائمات نفسی از راه حرکات فلکی و تاثیرات کواکب و استفسار ساعات سعد و نحس از منجمین چنانچه عادت اکثر اهل دنیا مے باشد و نظر بهر دون کردن

عبارتست از چشمداشت برآمد کارها از دست اهل زمانه و متوقع ترقیات درجات دنیویه و حصول مرادات موهومهٔ خود بودن بدولت سلاطین و امراء و کوری دل
عبارت از غفلت قلب و عدم اطلاع بر حقیقت ست و کلمهٔ اکنون بمعنی زمانهٔ حال ست که هنگام بالفعل باشد و چشم پیدا کردن عبارت ست از
حالت مشاهدهٔ الٰهی بهم رسانیدن و صاحب بصیرت شدن و آگاه بحقیقت گشتن و کاسه واژون کردن عبارت ست از بر زمین افگندن
ظرف طمع بر زمین قناعت و بے طلب شدن و بیخواهش محض گردیدن و بے نیازانه بخاطر جمع بر مسند فقر نشستن حاصل مجموع آنکه زمانه دراز
در عهد شباب بسبب اقتضاء جوانی و قوت قوای حیوانی طلب مشتهیات طبیعی و نفسانی و خواهش امور هوس و کامرانی در دل داشتیم و یک چند
در لباس دنیاداری و وضع اهل روزگار بودیم و در شروع کارها لحاظ ساعت سعد و نحس مے نمودیم و گویا از فلک استمداد امور خود می جستیم
و از راه غفلت قلبی خویش و عدم اطلاع بر حقیقة الامر چشمداشت برآمد کارها از دست اهل زمانه داشتیم و متوقع ترقیات درجات دنیویه و حصول
مرادات موهومهٔ خود که اهل دنیا در دلهای خویش مے تراشند بودیم و هرچه از جنس جاگیر و منصب داشتیم آن از دولت سلطانی مے پنداشتیم و
توسل با امراے عظام پادشاهی و مقربان خاقانی داشتیم و حالا یعنی از سن بیست و هشت سالگی که ترک اسباب ظاهری کرده صرف
معاش متوکلانه اختیار کرده ایم و وضع درویشانه بصورت داریم حق تعالی در معنی هم برین مقام تا دم زندگی ثابت قدم دارد تا الغایت
تحریر شرح این وارد که بسن پنجاه سالگی رسیده ایم و از رحلت حضرت قبلهٔ کونین ایدنا الله بروحه الاقدس یازده سال گذشته و شروع
سال دوازدهم ست بعنایت الٰهی حالت مشاهده و معیت نصب العین چشم بصیرت ست و حقیقت جهان و جهانیان خوب واضح گردیده ظرف
طمع تمتعات دنیویه را بر زمین سکنت و قناعت از دور افگنده ایم و کاسهٔ طلب نفسی و نفس الامر واژون کرده بے خواهش محض از طرف
اسباب معاش گشته با جم غفیرے از اهل و عیال و توابع و لواحق بخاطر جمع و فراغت تمام بر مسند فقر نشسته ایم بتائید الله سبحانه الحمد لله
ثم الحمد لله که هرچند معامله بود و باش عالم شهادت آخر گردید اما نسبت حضور و شهود کالمحسوس بحاسهٔ بصیرت و اگرچه آب حیات زندگانی
بسبب طغیانی تا گلو رسیده اما کشتیٔ اطمینان قلبی از تلاطم امواج این و آن مدام بے خطر ان شاء الله العزیز عنقریب ست که غریق بحر رحمت
شویم و بخلوت گاه فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر رویم جوارح و اعضا که بزعم خویش ناخدائی سفینهٔ بدن در دریاے وجود مے نمودند حالا دست
از تردد خود کشیدند و حواس و قوی که بخیال خود بادبانی جهاز جسد میفرمودند برده توهم حول و قوت خویش دریدند اکنون صرف قدرت خداست که
بر ملاناخدائی میفرماید و معامله بقاء بعد الفنا ست که کار روائی مینماید پس اگر بعنایت الٰهیه همین قسم باد مراد قبول خداوندی تا آخر مے وزد امید قوی ست
که فائز بکعبهٔ مقصود و نجات گردیم و از دریاے شور ناسوتی بجزیرهٔ مامون ملکوتی رسیم و چون امر به بیان نعماء الٰهیه اظهاراً للشکر برسول کریم علیه
الصلوٰة والسلام در قرآن مجید وارد ست و اما بنعمة ربک فحدث امتثالاً للامر الالٰهی و اتباعاً لسنة رسولنا علیه السلام اظهار اینقدر عنایات خداوندی
که درباره این بندهٔ عاصی خود فرموده نموده ایم و دیگر هم مینمائیم اگرچه احصا جمیع نعما او تعالی از ما قاصران محال ست اما بطریق اجمال قدرے
ازان گفته مے آید و حقیقت نعمت و فائده اظهار آن بیان کرده مے شود بدانکه نعمت عبارت ست عما تنعم بها النفس و تلذذ فان کانت من التنعمات
الفانیة و التلذذات الحیوانیة فنعمة دنیویة و ان کانت من التنعمات الباقیة و التلذذات الروحیة فنعمة اخرویة و هر دو قسم نعمت چه دنیویه چه
اخرویه نیز بر دو قسم ست یکے ظاهریه و دیگرے باطنیه نعمت ظاهریه دنیویه چون توسع معیشت و صحت بدن و جاه و حشم و امثال آن و نعمت
باطنیه دنیویه چون قابلیت و لیاقت نفسیه و اکتساب علوم رسمیه و حصول دیگر کمالات نفسی که متعلق بفضائل دنیوی ست و نعمت ظاهریه اخرویه
چون ادای مامورات شرعیه بطوع و رغبت بلا کلفت و اجتناب از منهیات شرعیه بالطبع بخوشی خاطر بلا تکلف و عمل بعزیمت کردن

وارد هفتاد و ششم

وحتی الوسع ضبط اوقات خود کردن و مانند این و نعمت باطنیه اخرویه چون حصول ملکه حضور و شهود و دوام توجه الی الله و حالت صبر و رضا و توکل و غیرہا
من الامور المتعلقة بالباطن والقلب حق تعالی که برای بیان نعماء حاصله امر برسول خود فرموده و پیروان او علیه السلام نیز بسنة رسول خود ادا
می نمایند فائده آن اینست که اول شکر منعم حقیقی عم نواله السامی هم ادا کرده شود و حالت شکر قلبی با شکر لسانی جمع گردد و بنده ظاهراً
و باطناً از شاکران صاحب خود شود دوم اینکه چون بندهٔ بیان نعماء خداوندی که بر حال او مبذول داشته خواهد کرد البته در دل و شرمی
و انفعالی خواهد آمد که از من در عوض اینهمه نعماء هیچ ادای شکر نگشته و کسی که مرا اینچنین نعمتها عنایت فرموده است و پیش خلق بیان میکنم
در مقابل این عطیهٔ عظمی البته احوالی و اعمالی و اقوالی باید که دلالت بر ادای شکر نماید و الا سخت شرمندگی از حق و خلق ست و این حالت شرم
و انفعال او دید قصور بسیار مصلح احوال ظاهر و باطن او خواهد شد و فائده خواهد بخشید سیوم اینکه اکثر مردمان بیخبر تا که از زبان کسی نمیشنوند قدر نعمای
که حق تعالی به بندهٔ خود عطا فرموده و میفرماید نمی شناسند و بی گفت تفصیل در نظر نمی آرند و واقف نمیگردند تا سلوک موافق مرتبهٔ آن نمایند و آداب در خور
آن شخص بکرم بجا آرند و در باب او به صحبت مؤدبانه فوائد و مصالح بسیار و بیشمار ست که در اهل معامله شامل حال طرفین می باشد و میداند کسی
که می داند اما ضرر و آفت درین بیان نعما که حق سبحانه بفضل خود ازان محفوظ و مصون دارد آنست که مبادا منجر بتفاخر و خودستائی شود و بنج
نفسانیت موجب تکبر و غرور گردد و به پندار موهوم انانیت مبتلا سازد و در گوش سامعان بسبب خباثت نفس آن نهار اگرانی نماید نعوذ بالله
من کل هذه البلایا و من شرور انفسنا و من شر حاسد اذا حسد خدا علیم و آگاه ست که بندگان حقیقت شناس او که خوب حقیقت عجز بندگی
خود و ماهیة نقص امکانیة خویش دریافته اند کسی از بیان چنین امور موهومه اعتباریه اضافیه مغرور می شوند و کیفیت تفاخر و پندار در نفوس مقدسه
و مطهرهٔ خود بهم میرسانند مجموع متاع قلیل دنیاوی آنهمه نیست که عالی همتی بطرف آن التفات نماید تا به پندار سعدگی آبا و اجداد اگرچه از امراء
زمانهٔ خود باشند چه رسد حسبنا همین ست که حسبنا الله و من یتوکل علی الله فهو حسبه شرافت و نجابت صوری چندان اعتباری ندارد که شریف
نفسی محض بر اعتماد آن اکتفا فرماید هرچند از خاندان قدیم و کریم ابن الکریم بود و نسب با همین اصالت نسبت مع الله ست والله سبحانه حسبنا کفی پس چون حق
بندگان برگزیدهٔ خود را عیناً و اثراً بحالت فنا نفس مشرف میگرداند و فانی فی الله میسازد و بیان کمالات نفسی ایشان و اظهار
حسب و نسب خویش پیش خلق الله داخل در تحدیث نعمت رب خود و بیان واقع ست و بالکل پاک از احتمال شرکت نفسانیه چنانچه کلمه
انا نبی لا کذب و انا ابن عبد المطلب که آن سرور علیه السلام بر زبان رانده و امثال این بسیار احادیث که مخبر از کمالات و سیادت ذات
او علیه السلام و شرافت قریش و بنی هاشم ست اخبار از همین معامله ادای شکر بلا مباهات و بی تفاخر می نماید که بیان واقعی ست بهر حال چون
بنیاد عمل بر نیت ست و حقیقت نیت از نیکی و بدی آن عالم السر والخفیات نیک میداند حواله باو کرده به نیتی که در وارد ست خود بالفعل
خالص بسینها یاد از الشکر بیان بعض احوالات باطنی و کیفیات قلبی کرده می آید الحمد لله که خطرات ماسوی رخت از سینه بربست و خانه
که مشغول بغیر گرداند نماند و این خلوت قلب از خطرات ماسوی نه آن خلوت ست که در وقت ابتداء سلوک بمقام فناء قلب حاصل میشود بل خلوتی ست
که در انتهاء معاملات بعد فناء تام و زوال عین و اثر میسر می گردد و منتهیان را نصیب می شود شتان ما بینهما و فرق این را هم شناسد
کسی که صاحب نسبت علمیه ست و بتفصیل مقامات سلوک را بآخر رسانیده و سالکان را فائز بآن گردانیده والا ناواقفان طریق تفصیل
ایشان را در نمی یابند غرضکه هست آنچه هست و دل از تعلق عالم و عالمیان شکست نه توجهی بسوی عالم باقی ست و نه بعالمیان میل و رغبت
ملاقی و این بی توجهی بسوی عالم و عالمیان نه آن بی توجهی ست که در حالت عروج اولیا را از خلق می گرداند و روبحق میباشد

وبارشاد و دعوت کاری ندارند که نقصان مرتبه الکاملیه است و خلاف معاملات کمالات نبوت بل آن بے توجهی الی الخلق است که از آیه قل الله ثم ذرهم
فی خوضهم یلعبون پیداست و در اخیر مقام نزول و قوت نسبت کمالات نبوت در همین معامله دعوت و ارشاد شده توجه بخلق بے التفات
بماسوی و استغراق کلی در مشاهده حق حاصل مے باشد و از خواص الکملین است که جامع مرتبه عروج و نزول مے باشند و متمم نسبت ولایت و
نبوت مے بوند در عین رو بحق مصلح احوال خلق اند و در عین رو بخلق همان متوجه الی الخلق برجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله بالجمله باعتبار
توجه بطرف ذات بحت بمقتضاء لا مقصود الا الله در دین و دنیا هیچ تمنا نمانده و فریب شعبده های دنیا و هوس حور و قصور عقبی مشغول
بخود نگردانده همان اشتیاق مواجهه من کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت مدام در جوش است و استماع معامله لا فیها حور ولا قصور بل بتجلی
ضاحک در گوش لا اله الا الله و لله الحمد والمنة که هیچ اعتبارے از اعتبارات دارین بسوی خود نخوانده و همت آستین از کونین افشانده و دل
بے نیازی مطلق از ماسوی الله بهم رسانیده اگرچه بلحاظ بشریت بظاهر همگی پابند تعلقات دنیویه ایم و بمقتضاء عبدیت بباطن سراپا
جویاے نجات اخرویه اما البطن البطون که سر است همان محو مشاهده ذات لا اعتبار است و چون آئینه جمیلگی یکچشم انتظار فنا یست بحت
هیچ که امتیاز فنا هم نمانده وادراک کیفیت فنائیت نیز مخطور باطن نمی شود بهرحال بعد لقا بالله بعد شعور و افاقت بضرورت بقدر وسع عبارت
اخبار ازین حالت سکوت البیان برای تفهیم کرده مے آید یضیق صدری ولا ینطلق لسانی آنچه گوئیم که چه فنای است بحت نه بلحاظ فوقیت
است نه تحتیت که درین مقام فنا تمام باطن سالک بالکل از تنگناے زمان و مکان برمے آید و امتیاز جهت تحت و فوق که از متعلقات مکان
درین موطن نمیماند بلکه اطلاق کیفیت عروج و نزول که در معنی نسبتی بجهت فوق و تحت دارد درین مرتبه فنا اتم کرده نمیشود یعنی نمیتوان گفت
این حالت در مقام عروج واقع میگردد یا در مقام نزول رو میدهد آن فنا دیگر است که در حالت عروج باطن الی الله ظهور مینماید و آن فنا نیز دیگر است که در مقام نزول
نفوس قدسی را نصیب میگردد این فنای است که از نظر اکثر خواص پوشیده مانده بل هیچ یکے از اهل فناهای مصطلحه خبر زین نداده هذا الشیخ لی
بعنایة الله سبحانه این فنا یست که عین نفس البقا است و منتهای مراتب قرب مع الله و فناهای دیگر که اهل سلوک آن متکلم گردیده اند جنبت این
فناء اتم محسوب فناهای اضافیه اند و آن بقاها که در مقابل آن فناها بیان کرده اند نیز در شمار بقاهای اضافیه اند و آن فناها و بقاها باهمدیگر تغایر و تمانع
دارند و آثار هر یک جداست و فنا مثمر بقاست و بقا نتیجه فنا و بعد ازان رو مید هد که تعبیر ازان الصحو بعد السکر والفرق بعد الجمع میکنند و این فنا عین بقا
و مع الفنا بقا و فی البقا فنا حاصل مے باشد و آثار فنائیه با آثار بقائیه جمع میگردند و این مقام مرتبه ظهور تجلی نفس الوجود است که مرتبه لا بشرط باشد
و چنانچه مرتبه لا بشرط وجودی شامل هر دو مرتبه بشرط شئی و بشرط لا شئی است همچنین این مقام جامع آثار فنا و بقاست آثار فنائیه آئینه دار
مرتبه بشرط لا است و آثار بقائیه تجلی گاه مرتبه بشرط شئی است و درین مرتبه جامعه فنا عین بقاست و بقا عین فنا چنانچه مراتب متضاده
بشرط لا و بشرط شئی وجودی در مرتبه لا بشرط متحد اند درین مقام اعلی بر صاحبان این منزلت عظمی اطلاق فنا باعتبار سلوک اضافات است
از نهایت بعضی طریان عدم بر ذاتی که سلب الاضافات ازان کرده آید که فناء ایشان عین ابقا است مانند مرتبه بشرط لا که مراد ازان سلوب
اضافات است از وجود نه عدمیت مرتبه وجود که محال است و اطلاق بقا باعتبار ایجابات اضافات است یا بنهایت بعضی زیادة وجود بر ذاتی
که ایجاب اضافات آن نموده شد مانند مرتبه بشرط شئی که مراد ازان ایجابات اضافات است بر مرتبه وجود نه زیادة وجودیه بر ذات الوجود
که معنے ندارد بخلاف آن فناها و بقاهاے تحتانیه اضافیه که دیگران بر آن لب کشوده اند که مراد از فنا در آن مقام که منقطع قوم است
عدمیه ذات مسلوب الاضافات است که حقیقة ممکنه سالک باشد و از بقا زیادت وجود موهوب حقانی بر ذاتی که خود معنی عدمی است

لهذا البقاء بعد الفنا روا داشته اند و این فناها و بقاهای اضافیه در مقام سیر الی الله واقع میشوند و داخل در دائرهٔ امکان میباشند و این
فنا و بقاء حقیقی که حالا مذکور شد در مرتبه سیر فی الله و عن الله بالله وارد میگردد و در مرتبهٔ وجوب ظهور مینماید و تا که باطن سالک بالکل
از مراتب ظلالیه بر نمی آید و دائرهٔ امکان بتمامها طی نمی نماید و بالکل از لواث امکانیه پاک نمی شود و قدم در مرتبهٔ وجوب نمی نهد
مشرف باین فنا و بقا نمی گردد گویا فناها و بقاهای سابقه از معدات این فنا و بقا اخیر اند درین موطن حق ست که شاهد حال ست
و حق ست که شهود این اهل کمال آیه و شاهد و مشهود گویا خبر ازین معامله میدهد و ست گواه که غیر را درین مقام و خانه نیست و این نعمت
عظمی الوش خاص صاحب قرب لی مع الله ست علیه الصلوة والسلام و علیم مطلق ست ازین معامله آگاه و باقی الله و لا یعرف الله الا الله و
لا معلوم سواه و لا اله الا الله و لا حول و لا قوة الا بالله سلطان ورد عشق که عبارت از جذبه من جذبات الله ست درین خرابه که قلب خالی از
ماسوی باشد نزول اجلال فرموده و آباد بحضور و شهود حق کرده همین جا آسوده و مفسدان هوا و هوس را که از افواج متعلقه غنیم نفس
بودند ازین وادی اخراج نموده و از سر حد ملک باطن که باعتبار عدم نمو نباتات مراوات دنیویه وادی غیر ذی زرع ست بیرون نمایند
و لوای لمن الملک الیوم افراخته چشم سوزن طمع را که بموجب ع بدوز و طمع دیدهٔ هوشمند * دیدهٔ مردم میدوخت و خار پا ذاهبان فی
سبیل الله میشد بر رشتهٔ جانبازی فاعلان تقدیر دوختند و در سلک نظر دوزان تجلیات الهیه منسلک کرده فقیر را بظاهر هم مرقع
پوش ساختند و دست احتیاج را که از یمین و یسار من گرفتار را در گرفته بود و بچه خواهش های مقتضیات بشریه که با محتاج
می اندوخت و بتوسط اسباب لوازمات ستهٔ ضروریه را بسوی خود میکشید با آتش بی نیازی سوختند و بمدد غناء قلبی با فقیر این محتاج
بصورت را بی نیاز مطلق و مستغنی حقیقی از ماسوی الله ساختند و بفراغت تام و جمعیت کامل و اطمینان کلی بر مسند فقر که فخر ماست نشاندند
و از دنیا و اهل دنیا منقطع محض نمودند و مشغول بکاری که برای آن خلق شده بودیم فرمودند میدان همه صاف ست که خطرات رعایت اسباب
دنیویه و مراعات اهل دنیا از سلاطین و امرای زمانه مطلق بپیرامون خاطر بجز ناظر نمیگردد و تیغ انقطاع بی غلاف که بعنایات الهیه این
معامله بی نیازی و استغنا و گذران توکل صرف که حق تعالی عطا فرموده است از هیچکسی پوشیده نیست و بر که و مه ظاهر ست و بر داشتن و
نداشتن ایشان چه متعلق ست که خلق را در نظر وجودی نیست پس کسی بخاطر میگذرد این بیان تقریباً نموده آمد و هستی عالم پیش از نمودی نه
پس کجا در باطن دخل می یابند سرایت تاثیرات جهان و جهانیان تا حواس ظاهره و باطنه ست بلکه در حواس باطنه هم استقرار ندارد و در نفس
ناطقه و مقام قلب و روح و سر و خفی و اخفی که از لطائف البطن باطن اند خود وابسته بعنایت الهی جل سلطانه و حمایت رسالت پناهی علیه
الصلوة والسلام و برکت قبله گاهی رضی الله عنه و ارضاه ماسوی الله را گذار نیست و غیر را درین خلوت خانه بار نه اگرچه زبان از شکر این
عنایات قاصر ست که من ناکاره و نالائق هرگز در خور اینهمه تفضلات فراوان و تکریمات بی پایان بالذات نبودم و چنین استعداد نداشتم
الا همیشه الله و محمد ناصر ست و مدام امداد ها از عالم غیب میرسد و تائیدات ارواح طیبه ملائکه مقدسه شامل حال ست و مرا کشان کشان
و مقامات قرب و اقربیت مع الله میبرند که هرگز حول و قوت و سعی بنده را در آن دخلی نیست سبحان الله اگر این نسبت مرادیت و اجتبا
بهمین قوت که رو داده است دستگیری من بی بضاعت با چنین استحکام نمیکرد از دست این هیچکاره هیچ نمی کشود و کاری بر نمی آمد
و بدتر از جرگهٔ حیوان می بودم پس شکر عنایت بی علت او تا کجا بیان نمایم که هیچ نوع از عهدهٔ آن بر نمی آیم او سبحانه بتصدق رسول کریم
علیه الصلوة والسلام که در دنیا و دین حامی و شفیع ما همایان ست و غیر از جناب او وسیله و پناهی نداریم و ببرکت روح اقدس حضرت قبله کونین

که در هر حال ناصر و معین ما عاصیان ست وجز با و روی توجه بهیچ طرف نمی آریم ایدنا الله بنصرة منه کما ایده تبایید رسوله و قد سنا بسر کته
بره کما قدسه بتقدیس قبوله استقامت کرامت کند و تا دم زیست برصراط مستقیم شریعت مصطفویه و طریقه محمدیه قائم و مستقر داشته
از زلات الاقدام محفوظ و مصئون دارد و خاتمه بخیر گرداند و بسلامت ایمان واسلام و اعتقاد و اطمینان ازین عالم برد و بطریق سهل
جان از بدن ستاند و در قبر و عالم برزخ و یوم الحساب معامله بالفضل فرماید و تقاصیر ما مجرمان عفو نماید بمنه و کرمه ع باکریمان کارها دشوار
نیست ٭ الهی ما عاصیان اگرچه سراپا تقصیر واریم اما محمد یانیم و هرچند بنهایت گنهگاریم اما با ایمانیم پس بطفیل رسول کریم علیه الصلوة والتسلیم
چنانچه در دنیا همه معاملات با ما بالفضل خود فرموده در آخرت نیز معامله برحم و عفو فرما و از سیئات ما درگذر ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا و
ترحمنا لنکونن من الخاسرین خداوندا چنانچه درینجا ما را از ما سوی خود مستغنی داشته در انجا هم از غیر خود بے نیاز دار تا بجز جناب تو و جناب
رسول تو بهیچ جانب رو نیاریم و مستغرق در مشاهده جمال با کمال و دیدار سراسر انوار تو باشیم چنانچه حالا بعنایت تو مدام در حضور و شهود تو
مستغرقیم و بدنیا و ما فیها کارے نداریم و مطلق جاه و حشم دنیاوی را بخاطر نمی آریم وانت علی کل شیء قدیر **رباعی** سلطان کہ بہ اسباب
هوس مے نازد ٭ بر مال و پر خود چو مگس مے نازد ٭ درویش کہ بینوای بے پرواست ٭ بر خاطر بے نیاز بس مے نازد ٭ یعنی بادشاه مجازی
بر اسباب حاصله دنیاویه و بر آمدن مرادات نفسانیه و طبعیه که نازمیکند و بان افتخار مے نماید و دیگر بندگان خدا را بخاطر نمی آرد و از
نوکران و رعایاے خود مے شمارد پس مثل غرور و پندار او مانند مگسے ست که بر بال و پر خود نازش نماید و حاصل اینکه تفاخر او برین امور خسیسه دنیویه
بیجاست که بنهایت بے ثبات ست چنانچه وجود مگس و قوت بال و پر آن اعتبارے ندارد که باندک صدمه نیست و نابود مے شود و با وجود لطف
هم بغایت محقر و ضعیف و ناچیز ست و درویش با آنکه از اسباب دنیا با خود هیچ ندارد و بے نوای مطلق ست و هیچگاه او را معلوم نمی باشد
که این وقت سرانجام سامان ضروریه بقدر حال بچه طور خواهد شد و روز چسان آخر خواهم کرد و شب چه قسم بسر خواهم برد اما بر خاطر بے نیاز
خود که اصلا پروای زیستن و مردن ندارد و زیر بار احسان کسی خم نمی شود بسے نازمیکند که حق تعالی مرا این غناء قلبی و سلطنت ملک قناعت
بعنایت خاص خویش مشرف ساخته است که اگر بادشاه هفت اقلیم هم باشد این جمعیت خاطر و استغناء کامل نخواهد داشت و گرفتار
انواع خواهشها و احتیاجات خواهد بود و این نازش و کبریای فقرا باعتقاد خدا محمود و هنر و کار شریف انسان ست و نتیجه کمال قرب حق و
قوت حالت توکل و استقامت ست که بر وکالت وکیل حقیقی تکیه نموده نازان مے باشند ومن یتوکل علی الله فهو حسبه هرگز طاقت بشریه
و قوت و همت انسانیه لیاقت احتمال بار فقر ندارد و بنده بحول و قوت خویش که در اصل خلقت بموجب خلق الانسان ضعیفا ضعف المخلوقات
ست تاب برداشت صدمات گذران درویشی نمی آرد آدم بیچاره بیک آزمایش سهل از جا میرود و تاب رسیدن مصیبت های شدیده چه
ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به آن عنایت خداوندی ست و محض تائیدا وست که بندگان مقبول خود را بمقام فقر که حضرت خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام بآن
فخر کرده قائم مے دارد و همه دشوار یها در نظر ایشان آسان مے سازد فالحمد لله ولا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی خلص عباده المخلصین عن عقود قیوده و اعتق رقاب المقربین عن شهود وجوده والصلوة والسلام علی مولانا محمد سید الابرار

وعلی آلہ واصحابہ الذین یوصلون الناس الی معبودہم **اما بعد** فہذا الوارد السابع والسبعون المسمی بارائۃ الطریق الطرق الی اللہ علی نوعین طریق ابدائی وطریق اعادتی وہو المبدأ والمعید فالفیض الایجادی یصل الی الموجودات من اللہ تعالی بالطریق الابدائی ووسائط ہذا الفیض الشیوٴنات الباعثۃ للایجاد والمبادی العالیۃ والعلل المتقدمۃ بالعلیۃ او الزمان وامثالہا والجذب الارجاعی یصل الی المخلوقات من اللہ سبحانہ بالطریق الاعادتی ووسائل ہذا الجذب الاشیاء التی ینحل فیہا التراکیب والمراتب التی یضمحل فیہا الاشیاء والحیثیات التی تستر الاعتبارات وامثالہا فاللہ تعالی بہذین الطریقین یبدئ ویعید کل من الموجودات کما بدء منہ سبحانہ یعود الیہ ویظہر سر ہذا الابداء والاعادۃ علی اہل العلم من العباد بقدر طاقتہم بالکشف او بالبرہان وفی کل واحد من ہذین الطریقین اعنی الطریق الابدائی والطریق الاعادتی طریقان مخصوصان بالانسان والجنۃ طریق جمالی وطریق جلالی فالطریق الجلالی فی الطریق الابدائی ہو یقتضی توجیہ اسباب الشر الی المخلوق من الانس والجن لایقاعہ فی الضلالۃ ووسائط ہذا الامر النفس والشیطان والجہل المضر والطبیعۃ الفاسدۃ والجبلۃ المفسدۃ فاللہ تعالی بتوسط تلک الوسائط یضل من یشاء ومن یضللہ فلا ہادی لہ والطریق الاجمالی فی الطریق الابدائی ہو یقتضی توجیہ اسباب الخیر الی المخلوق من الانس والجن لایصالہ الی الاہتداء ووسائل ہذا الامر العقل والملک والعلم النافع والخلقۃ الصالحۃ والطینۃ المصلحۃ فاللہ سبحانہ بواسطۃ تلک الوسائل یہدی من یشاء ومن یہدی اللہ فلا مضل لہ والطریق الجلالی فی الطریق الاعادتی ہو یقتضی ایصال الشخص الضال الی جہنم ووسائط ہذا الامر الکفر والنفاق والفسق والغفلۃ فاللہ تعالی یدخل فی جہنم من یشاء بشامۃ تلک الامور وہو شدید العقاب لا الہ الا ہو والطریق الجمالی فی الطریق الاعادتی ہو یقتضی ایصال الشخص المہتدی الی الجنۃ ووسائل ہذا الامر الایمان والاسلام والصلاح والخیرۃ فاللہ سبحانہ یدخل فی الجنۃ من یشاء ببرکۃ تلک الامور وہو الرؤف الرحیم لا الہ الا ہو والانبیاء علیہم السلام والاولیاء رضوان اللہ علیہم مظاہر ہدایتہ وجمالہ تعالی فی جانبین من الطریقین الابدائی والاعادتی اما ہدایتہم فی الطریق الابدائی داخلۃ فی الحکمۃ النظریۃ وتسمی بالاعتقادیات وہدایتہم فی الطریق الاعادتی داخلۃ فی الحکمۃ العملیۃ وتسمی بالعبادات واللہ الہادی وعلیہ الاعتماد ومنہ المبدأ والیہ المعاد ۔

وارد در تفرقۂ امتیاز و ہوش و پریشانی چشم و گوش

مقصود از کلمۂ تفرقۂ امتیاز و ہوش کہ در متن واقع ست آنست کہ بسبب امتیاز امور مختلفۂ متنوعہ و از راہ دریافت و ادراک اشیاء متکثرہ متخالفہ نفس ناطقہ را تشتت لاحق می گردد و انسان را از کیفیت جمعیت باطنی باز میدارد و چشم و گوش و مثل آن ہر یکے از اعضا کہ آلۂ ادراک ست مر نفس را باعث پریشانی باطن بجہت احساس تکثر و تخالف امور محسوسۂ خود میشود و از یکسوئی توجہ نفس را باز داشتہ مشغول بکثرت میگردانند و خطرات پراگندہ در قلب پیدا میگردند و آدمی در وبال حدیث نفس مدام گرفتار میماند و بے خطرگی محض سوای حالت نوم مستغرق یا جذبۂ قویہ کہ بمرتبۂ بیہوشی رسانندہ ساعت دو ساعت بی افاقہ مطلق ازین عالم وارد میسر شود و اکثر چنین حالات در مراقبات اصحاب طریقہ نقشبندیہ را رو میدہد کہ جذب نقشبندیہ امر مشہور ست و بسیار در توجہات بتجربۂ مبتدیان این طریق ہم رسیدہ و امرے کہ مستبعد کلی نزدیک دیگران ست در ابتدای احوال سالکان این خانوادہ را کالعادت میگردد و اللہ علی کل شئ قدیر بالجملہ اصل و علت انبعاث خطرات قلبی و حدیث نفس کہ عموماً شامل حال خاص و عام ست و حکمت ایجاد آن در نفوس و فائدہ و ضرر آن بیان نمائیم و بیان کمیت آن کہ چہ قدر از خاطر دور کردہ میشود و چہ قدر میماند کنیم و بیان آنکہ اطلاق بیخطرگے قلب بر چہ حال کردہ میشود سازیم و علاج کم نمودن خطرات و بند کردن راہ حدیث نفس تا وسع امکان بیان کنیم بعون اللہ الہادی و علیہ اعتمادی باید دانست کہ چون حق تعالی لتسویۃ الانسان

نمود و نفس ناطقه را متصرف دران بدن میگرداند تمام بدن مانند فانوس از نور شمع نفس روشن میگردد در شعلهٔ روح حیوان که مظهر اجلاء لطف انسانی است
و تعلق خاص آن نور مجرد را باین شعلهٔ مادی ست همراه خود در هر جزو از بدن ضوء آن نور را منبسط ساخته حواس باطنه و ظاهره را منور میسازد
و شیشه های حواس ظاهره پرتو آن نور را بتوسط خویش بر امور محسوسهٔ ظاهره انداخته روشن بنور علمی گردانیده به نتیجهٔ احساس گرفته از آفاق
در نفس کشیده حوالهٔ حواس باطنه مینمایند و صور جزئیه اینها را بمرقعهٔ متخیله میرسانند و قوت متخیله آن صور را نزد خود نگاه میدارد و معانی
جزئیه را در صندوق حافظه میبرند و قوت حافظه آنها را در خویش محفوظ میدارد و علی هذا القیاس حواس باطنه مجموع این صور و معانی را
در دست اعتبارات خود گرفته بنظر انور نفس ناطقه میگذرانند و نفس بتوسط این آلات ازان صور و معانی انتزاع امور معقوله مثل کلیت و جزئیت
و وحدت و کثرت و امکان و وجوب و امتناع و نوعیت و جنسیت و امثال این کرده در لوح مجردهٔ نفسی که قبل ازین سادهٔ محض بود مرتسم
منقش گردانیده پیشکش عقل میکند و عقل خامهٔ علم را در دست گرفته بران لوح نفس بر سر هر مطالب تصوری و تحفهٔ تصدیقی مینویسد نفس
موافق همان حکم در دفتر اعتقاد درج نموده ملکهٔ آن بهم میرسانند پس برای سر انجام مهمات امور محسوسه و معقوله دنیویه و عقبائیه تا که تعلق
نفس با بدن باقی ست هر آن مبدأ فیاض القاء ارادت مطلقه عموماً بی حرف بر قلب می نماید تا توجه نفس شامل جمیع امور شود و از هیچ یکی غافل
نماند و این ریزش ارادت برین طریق عالم علی الاتصال مسمی بخطرات قلبی و حدیث نفس شده و هر قدر که ترکیب بدن صحیح میباشد و قواهای
جسمیه اقوی می بود ریزش خطرات از الطرف زیاده بر قلب گردد و هر قدر که خلل در صحت و ضعف در قوای پیدا میشود ریزش خطرات
کم می بود بخطرگی و ربودگی غالب می آید چنانچه اطفال نو پیدا شده را که هنوز قوای ایشان قوة اکمل پیدا کرده است یکی چند خواب غالب میباشد
و در عالم محویت بی خطره هست میخوابند و پیران کلان سال را چون قوی تحلیل میشوند اکثر ربودگی غالب می نماید و القاء خطرات کم بر
قلوب اینها میشود و درین حکمت هاست که حکیم مطلق جلت حکمته حقیقت آنرا بهتر میداند پس اگرچه حدیث نفس و خطرات قلبی علی الاطلاق
بموجب فالهمها فجورها و تقویها همه داخل القاء سماوی ست که از مبدأ فیاض بر نفوس مسوات فائض میشود اما بموجب قد افلح من زکیها خطرات
نیک را که مصلح حال و مآل تو باشند در دل قرار باید داد و اشتغال اذکار قلبی را عوض دیگر خطرات لاطائل قائم باید کرد و حالت حضور و آگاهی را
بجای کیفیت غفلت و فراموشی در خاطر باید نشانید و نیات نیک را در استحکام باید داد تا نتایج و ثمرات نیک آن که اعمال خیر و باقیات صالحات
اند بظهور آیند و بموجب و قد خاب من دسیها در پی خطرات بد نباید رفت و زود از خاطر باید آورد و نیات بد و ارادت فاسده را ستانه باطن
محو باید ساخت تا نتایج و ثمرات بد آن که افعال شر و خطایا و سیئات اند بوقوع نیایند و کلمهٔ لاحول و لا قوة الا بالله العلی العظیم خواند
متوجه جناب الهی بخضوع و خشوع تمام شده باید طلبید که راه این خطرات فاسده باطله زائده بسوی قلب تو بکشاید و بجای حضور و شهود
خویش سد باب این حدیث نفس و خطرات قلب فرماید و در همین رجوع الی الله خود را مستغرق دار که ان شاء الله تعالی ببرکت همین
رجوع باطن الی الله آهسته آهسته آن خطرات کم خواهند شد بلکه گویا نخواهند ماند و بالکل بخطرگی محض در مراقبات و دیگر اوقات تا دیر بسیار خواهی ماند
اما در خطرهٔ رفع خطرهٔ بسیار گرفتار مشو که ازین امر زیاده خطرات در قلب می گذرند و هرگز بی خطرگی نصیب نگردد و مردمان ناکرده کار
بسیار درین بلا مبتلا می شوند در قصد رفع خطرات چندان مستعد مباش ذکر خود را دائم ساز و آگاهی خویش را قوت ده خطرات خود
بخود نخواهند آمد بسبب ضعف آگاهی و سستی ذکر ست که خطرات در قلب جا می یابند و الا صاحب نسبت قوی را هیچگاه خطرات در باطن گذار
نمی یابند بمقتضای بشریت تا زندگی ست برای سرانجام امور متعلقه حیات تا حواس باطنه بطفیل حواس ظاهره خطرات

راه مے یابند انا البطون باطن این بزرگواران که مسمی بقلب و روح و ستر و خفی و اخفی ست بالکل پاک از لوث گرفتاری غیر و خالی مطلق از خطرات
ماسوی مے باشد و اینکه بعض حمقاء ناواقفان کار بگمان باریک بینی خود میگویند که آخر تذکر اسم الله یا تصور مرتبه الوهیة و تنزیه که بتوسط آن رجوع الی الله
کرده میشود اینهم یک خطره ست پس باطن بیخطره چگونه شد این سخنی ست پوچ و بیمعنی کسانیرا که حق سبحانه روحی نماید و قبول نمی فرماید و
در قسمت ایشان نسبت حضور و شهود و جمعیت باطن مقدر نیست در اینچنین وساوس گرفتار مے سازد و نفس و شیطان بالقاء چنین
خطرات بدایشان را از ان خطرات نیک که بالقاء ملکی و رحمانی مے باشد باز میدارد و این ناواقفان در مطلق بیخطرگی که مشابه بخواب و
بیهوشی باشد کدام تحقق ست تا آن حالت پیدا باید کرد و عمر در ارادهٔ تحصیل این امر مهمل ضائع باید ساخت بیخطرگی باطن و خلو قلب از
حدیث نفس عبارت از همین ست که خواه باستیلاء ذکر خواه بغلبهٔ نسبت حضور و مشاهده باین طور خطرات بیهوده که اهل غفلت را مدام
در خاطر مے باشد در قلب نگذرد و هیچ خطره باین نوع نباید که مزاحم آگاهی بحق یا مانع ذکر شود و امثال این شبهات که ذکر هم یک خطره
ست و تصور مرتبه تنزیه الهی هم یک خطره ست یا مردمان جاهل مے نمایند که از علم خبر ندارند یا بے دینان هرزه معاش که خود را صوفی
مے گویانند یا گرفتار کنندگان ناکرده کار که بتوهم حقائق آگاهی و پندار معرفت و رستگاری گرفتار مے باشند زیرا که این الفاظ شبهات
هم فقط برزبان ایشان ست و حقیقت ایرادات خود را هم نه دریافته اند که چه جای این شبه ست که ما می نمائیم یعنی جمودیت محض حاصل
کردن چه کمال ست و چندان محو التعین شدن که تعین الوهیة هم در خیال نباشد کدام حال ست ذلک قولهم بافواههم بالجمله چون علت
انبعاث خطرات قلبی و حدیث نفس و حکمة آن که القاء مبدأ فیاض ست بر نفوس سموات اطلاقاً و عموماً برای سرانجام امور انسانی که
افعال ارادیه را اول وجود اراده شرط ست دریافتی پس فائده و ضرر آن که متعلق بهر یک شخص جزئی ست نیز دریاب بدانکه فائده
خطرات قلبی اول آنست که اگر این راه القاء عام از مبدأ فیاض علی العموم بر همه نفوس نمی کشاد پس باب آن القاء خاص که الهامات
آلهیه و القاء رحمانی و ملکی بر قلوب خواص در حالت قرب می شود نیز نمے کشاد و این معامله حضرات خواص الانسان بارب خود مفقود میماند
که امر خاص از میان امر عام ظهور مے نماید چون اول آن معامله عام بوقوع نمی آمد این معاملهٔ خاص چگونه بعمل مے آمد دوم اینکه اگر این راه
خطرات بنفوس نمیکشاد و هر آن بر قلوب ریزش اینها نمی شد تدبیر معاش و معاد و علاج واقع قبل از وقوع و تصورات معقولات و امثال
این هیچ امر از افعال قلوب باین سهولت که الحال از انسان ظاهر میشود نمیشد زیرا که چون قلب بے قصد درین کار مشغول ست بقصد خود البته
این امر بوجه احسن سرانجام خواهد داد سیوم اینکه اگر صلاحیة این خطرات علی الدوام در قلوب نمی بود دوام ذکر قلبی و نفسی نیز انسان را
حاصل نمیشد و آگاهی دائمی بحق سبحانه هم نمی رسانید این همان لیاقت حدیث نفس دائمی ست که مبدل بدوام ذکر و آگاهی مے شود
و بندگان را بلا فتور بیاد حق مشغول مے دارد اما ضرر آن اول اینست که همین خطرات باعث پریشانی و کدورت باطنی مے شوند و حجاب
مشاهدهٔ حق مے گردند و انسان را در بلاهاے گوناگون که تفصیل آن بے شمار ست مے اندازند دوم اینکه همراه این خطرات وساوس
شیطانی در قلب راه مے یابند و آن خناس ازین راه در کارهای انسان دخل مے یابد الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة و
الناس پس خطرات مفیده و ضروریه را البته در قلب راه باید داد و خطرات مضره و زائده را از خاطر بیرون باید کرد و عوض آن
نفس را از کار و اشتغال مشغول باید داشت که هیچگاه نفس معطل نمے ماند پیش از آنکه بخطرات بیهوده مشغول شود بخطرات نیک
مشغول باید داشت مثل تذکر اسم الله و تصور نقش این اسم و ذکر نفی و اثبات و توجه بطرف ذات بے کیف و حضور صفات کمالیه

حق تعالی در خاطر داشتن بسیار مفید ست و تکرار این کلمات بقلب مع لحاظ معانی اینها که الله حاضری الله ناظری الله معی الله شاهدی
نهایت نافع و وقتی که بلا توسط این الفاظ نفس بطرف ذات بحت متوجه باشد این الفاظ بخاطر گذراندن هیچ احتیاج ندارد همان طور خود را
متوجه الی الله باید گذاشت و اکتفا بر همان نشستن باطنی کرده بذکر لسانی مشغول باید بود و تکرار کلمهٔ طیبه و درود بزبان مع آگاهی باید نمود و در نماز
همین کیفیت بیخطرگی وقت صرف باید کرد و یا در تلاوت قرآن شریف بانشراح و سرور مع کیفیت حضور بسر باید برد و صرف تکیه بر
همان آگاهی باطنی کرده اینهمه اشغال و اعمال را ترک نباید کرد که برکت این عبادات عملی باعث تقویت اشتغال و اذکار باطنی ست و
الفاظ اذکار باطنی و اشتغال بآن موجب استحکام تصور معانی مدلولهٔ خود ست و تصور آن معانی مثمر کیفیات و حالات قربست الیه یصعد
الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه پس ظاهراً و باطناً و لفظاً و معناً همه وقت مشغول بحق باید بود و الا آن کیفیت حضور و شهود که از برکت صحبت
بزرگان پیدا شده رفته رفته بسبب کدورات افعال بد و لهو و لعب و ترک اعمال خیر و اشغال نیک از باطن زائل میشود و ادنی مرتبه
مشغول بودن باعمال خیر این ست که عبادات مفروضه و واجبات و سنن مؤکده از دست نرود و هر قدر که زیاده توفیق ادای نوافل یابد
بهتر ست اما اگر درین قدر قصور نخواهی کرد ان شاء الله تعالی فتور در نسبت باطن نخواهد آمد و ادنی مرتبهٔ باز ماندن از افعال شر این ست
که سالک مرتکب آن امور که قطعی حرمت آن ثابت ست نشود و اگر کار بعزیمت نمائی و مباحات را هم بر خود روا نداری این خود تقوی ست و بهتر
ان اکرمکم عند الله اتقاکم اما اگر آن قدر هم رعایت ملحوظ خواهد بود در نورانیت باطنی خلل نخواهد شد و ادنی درجه اذکار و اوراد لسانی این ست
که هیچ یوم بر تو بی تلاوت قرآن شریف گو قدری باشد نگذرد و هر روز از تذکر کلمهٔ طیبه و درود اگرچه چند صد مرتبه باشد تا هزارها نرسد
باز نمانی و بعض ادعیهٔ ماثوره وقت صبح و شام و وقت خواب تذکر نود و نه (۹۹) نام الهی و ازین قسم دیگر وظائف ضرور بمعمول طریق خود نافعه کنی
و اگر ازین افزاید نمائی بهتر ست و هیچ وقت را ضائع نسازی از همه بهتر و الا قصور درین قدر هم خود نکنی و از اشغال باطنی ذکر اسم ذات بالطائف خمسه
قلب و روح و سر و خفی و اخفی باشد کفایت ست و لطیفهٔ نفس و قالب در ضمن این لطائف خمسه خود بخود خواهد آمد اکثر متوجه این لطائف بوده مشغول بذکر باید بود که بسیار باعث
ترقی باطن و موجب تقویهٔ نسبت مع الله ست زیاده تا اینجا بیان نموده آید که عاقل را یک اشاره می باید غرض که پراگندگی حواس سخت آفت ست و پریشانی علم عجب مصیبت

رباعی — نی مار گزیده و نه عقرب نیشم ٭ مدهوش ست که کرده اینهمه دل ریشم ٭ فرق من و تو باعث این تفرقه است ٭ قربان تمیز بی تمیز خویشم ٭ مراد از مار و عقرب
امور موذیه و مضرهٔ مطلقه اند که موجب ایذا و مضرت حضرت انسان میشوند خواه سبب ایذاهای دنیویه باشند خواه باعث مضرات
اخرویه بوند و از گزیدن و نیش زدن تاثیر نمودن مقتضیات آن امور در ظاهر و باطن انسان و از لفظ مدهوش حالت علم و افاقه و تعقل کلیات
و تصور جزئیات و از دل ریش کردن پریشان خاطر ساختن و پراگنده احوال داشتن و شکسته دل و مایوس نمودن و لهذا آیات دنیویه و
عقوبات عقبائیه مبتلا گردانیدن و از کلمهٔ فرق من و تو امتیازات مراتب اعتباریه و پندارهای نفسانیه موهومه و اشارهٔ این تفرقه ها بسوی
مجموع تشویشات و ترددات ست که انسان را در عالم رو میدهد و لفظ قربان بمعنی فدا ست که در چند موقع صرف کرده می شود اما اینجا بمقام
طعن واقع ست و از تمیز قوت عاقله و ممیزه و از بی تمیزی عدم ادراک مضرات عقلیه و آفات قوت ممیزه حاصل آنکه حقیقت انسانیه جا
از حالت خود بهمه افراد نوعیهٔ خویش مینماید اگرچه بظاهر زبانی یک شخص معین میگوید که نه از امور موذیهٔ جهان تاثیر مقتضیات خویش
ظاهر مار گزیده موجب ایذای من شده است و نه کژدم اشیای مضرهٔ عالم باثر نمودن لوازم خود در باطن من نیش زده باعث
من گشته چه در دنیا و چه در عقبی بلکه همین حالت علم و افاقه و کیفیت تعقل کلیات و تصور جزئیات من ست که مرا پریشان خاطر

و پراگنده احوال ساخته و شکسته دل و مایوس نموده و بعذابات دنیاویه و عقوبات عقبائیه گرفتار گردانیده است و با اینهمه دلیلهای گوناگون
بسبب هوش و عقل انسانی حاصل گردیده زیراکه امتیازات مراتب اعتباریه و پندارهای نفسانیه موهومه که فرق من و تو و بلحاظ تو و او باشد این
تفرقه های مجموع تشویشات و ترددات است که انسان را در عالم رو میدهد پس قربان تمیز بی تمیز و فدای قوت عاقلهٔ مجهول خودم که هرگز
مضرات عقلیه را ندریافته باینهمه مبتلا ببلاهای عقلی گردید و مطلق آفات قوت ممیزه را ادراک نموده در فهمیدن این و آن گرفتار ماند
و این قسم در مقام طعن که میگویند قربان شعور تو یا فدای عقل تو یعنی زهی شعور و زهی تمیز مستفاد میشود و بجای آنکه هیچ بهره از عقل و شعور ندارد گفته
می آید بهرحال مائیم که از راه افعال و اقوال خویش مستوجب جزا و سزائیم پس مائیم که خود برای خود بلائیم و بی مدد الهی از زندان خودی خویش
بهیچ نوع برنمی آئیم سبحان الله خود وبال خود شدیم کلمهٔ سبحان الله در محاورهٔ فارسی چنانچه در موقع توصیف و تعریف می آید همچنین
در مقام تعجب و ندرت نیز واقع می شود و اینجا منظور همین معنی ثانی است یعنی طرفه معامله و عجب ماجری است که حضرت انسان خود وبال خود
شده و اگرچه این کیفیت را متکلم نسبت بخود کرده گفته اما منظور حقیقت کلیهٔ انسانیه است و ضمیر متکلم مع الغیر زیاده تر تصریح این معنی کرده
یعنی بیان حال جمیع افراد این نوع است و هر آدمی تاکه زنده است در قید حیات گرفتار است و با وجود توهم اختیار در همه امور بی اختیار و در کیفیت
ادراک و فهمیدهٔ خود ناچار است و با اینهمه صلاح معاش و معاد در کار و بعد از مرگ بموجب لها ما کسبت و علیها ما اکتسبت در وبال اعمال و اقوال
خود گرفتار است و موافق لا تزر وازرة وزر اخری از احتمال بار خود تنها بار **للمصنف** ه دردسر ما بهان سر ماست + بارے که
بدوش ماست دوش ست + پس همین علم هستی ما با و امتیاز امور خیر و شر و تفرقهٔ ملائمات و منافرات نفسیه و طبیعیه آفت دو جهان برسر
ما آورده و بی عنایت و مدد الهی راه نجات ازین زندان خودی بنظر نمی آید و مدام در شکنجهٔ خودیم و بانواع گرفتاریهای موهومه
و تقییدات مرسومه گرفتاریم عضو عضو ما موجب تکلمنا ایدیهم و تشهد ارجلهم دشمن ماست و موبموی بدن رشتهٔ دام بلا چشم دامی است که مدام
بنظر بندی ما پرداخته است و هرچند که میخواهیم از نظر خود غائب شویم و بالکل خود را در میان نه بینیم و فنای اتم در شهود حق ظاهراً و باطناً حاصل
کرده همیشه مستغرق درین حال مانیم و چنانچه بعنایت الهی در باطن دوام آگاهی داریم همچنین در ظاهر هم هیچگاه سر از مراقبه برنداریم مگر برای
ادای نمازهای فریضه و سنن موکده و امثالها لیکن این حالت نصیب نمی گردد و اکثر ما بیهوده چشم بظاهر کشاده ما دامی مانده مانند آئینه از دست
پریشان نظری خود حیرانیم و سراپا از عرق شرم و ندامت آب می شویم اگرچه این معامله بر صفائی باطن بالفضل شدنی خلل نمی آرد و دیدهٔ دل
از مشاهدهٔ حق یک لحظه باز نمی ماند اما خاطر وارستهٔ ما که حالا بنهایت افسردگی و پژمردگی رسیده است اینقدر روا نشد چشم شود را هم بقدر ضرور گوارا
نمی دارد و در نظر خویش خود را از نظر بندان خودی شمارد و از دید و وادید چه از گفت و شنید نیز دل پراگنده شده و میداند که دام چشم چشم دامی
است که در گرفتاری این و آن انداخته و گوش حلقه که ما را حلقه بگوش ساخته بسوی ملائمات خود بی اختیار می کشد که سخن خوب را نهایت
دوست میداریم از سر کار شد و صدای خوش را سخت مشتاقیم از هر پرده که شنیده شود پس آنهمه دید و وادید تا کی و همه گفت و شنید تا چند
الهی گرفتاران وهم هستی را خلاص گردان تا بالکل از هستی بی بود خود که غیر از نمودی نیست منقطع شده همگی بشهود هستی تو مستغرق گردیم
و بظاهر هم مدام بعبادت و طاعت تو موافق شریعت محمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیه مشغول باشیم و ضبط اوقات خاطر خواه نصیب ما
گردان و ما را از دام ما برهان چنانچه بندگان خاص خود را رهانیده داخل جماعهٔ احرار نموده آزاد از بندگی نفس و طبیعت فرموده بخطاب
عبادی سرفراز ساخته از مکائد شیطانی محفوظ داشته به بشارت ان عبادی لیس لک علیهم سلطان نواخته تا باشد که بدستیاری

غنایت و قبول تو با بیدستگاه ان نقوش کثرت که از ابتدای عمر بتوسط حواس در لوح نقش مرتسم گشته اند و در قلب جا گرفته اند از صفحهٔ دل
و لوح نفس محو سازیم و بجای آن نقش مشاهدهٔ وحدت تو بنشانیم که دست قدرت تو بهر امر توانا است و بنجهٔ تقدیر تو محو و اثبات انشا
یمحو الله ما یشاء و یثبت و عنده ام الکتاب پس نسخهٔ عرفان ما غلط نهان را تصحیح رسان و حرف غلط بینی را از سطر خاطر ما حک نموده
همه حق بین گردان و بتصدق رسول و الاحباب و بطفیل آل و اصحاب او علیه و علیهم السلام چون ما محمدیان را بشرف ایمان و اسلام مشرف
فرموده بر جادهٔ مستقیم اهل سنت و جماعت راه دادهٔ باطن ما قاصران را نیز بنور حضور و شهود خویش منور ساخته جان مستغرق و مستهلک
در مشاهدهٔ ذات بحت گردان که بالکل ما سوی را از خاطر فراموش سازیم و بتمام خود را الشهود واحدیت تو و بیازیم و حالت زوال عین و اثر
پیدا کرده فانی فی الله محض گردیم و ظاهراً و باطناً جز بندگی و یاد تو نیاسائیم و بقولی و فعلی که صرف برای تو نباشد اقبال ننمائیم و هیچ لحظه از
عبادت بدنی و ورد لسانی هم موافق اعمال و اوراد مسنونه رسول مقبول تو علیه الصلوة والسلام معطل و بیکار نمانیم که متمنای آخر ما نیست
و بی شبهه دین همین دین ست که محمدیان خالص را محض بعنایت خاصه خود نصیب کردهٔ و ایمان قوی و یقین تام بران عطا فرمودهٔ تحقیق
که سوای محمد علیه السلام و محمدیان او هیچکس در بارگاه قرب خاص تو بار ندارد هر چند نور هستی تست که هرجا تافته است و این آفتاب عالمتاب
علی العموم بر ذرات همه حقائق موجودات پر تو افگنده و از فیض عام رحمت رحمانیهٔ خویش هیچ احدی را محروم نگذاشته اما بالخصوص شرف
اتباع شریعت مصطفویه و قبول ایمان و اسلام و سعادت اخذ طریقهٔ محمدیه بخلوص تام هر که یافته و فائز بحقیقت شریعت شده و مشرف
برکات طریقت گشته از عنایت خاص تو که رحمت رحیمیه تست و مومنان محمدیان را با آن مخصوص فرمودهٔ یافته است و با طمینان کلی رسیده
کدورات شبهات را بالکل از صحن سینه رفته است ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا
وهب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب ربنا انک جامع الناس لیوم لا ریب فیه ان الله لا یخلف المیعاد باجمال این قرب خاص که متعلق برحمت
رحیمی ست و مومنان محمدیان را حاصل می شود و مشروط بکمالات نبوت و امامت ست دیگران واقف نیستند و نمی فهمند و نمیدانند که
خدا تعالی را با بندگان خود بتقسیم معاملات که صاحبان این قرب خاص بیان کرده رفته اند و میکنند می باشد و تعجب نمایند که بندگان را
با رب خود چنین سوال و جواب هم میشود و عنایات و الطاف هم باین طور با عباد نمایان می آید لیکن چه کنند که معذور اند من لم یذق لم یدر و اصل
منشاء استبعاد ازین امور ایشان را آنست که این سست اعتقادان ایمان چنانچه باید بر معاملات انبیا علیهم السلام هم نیاورده اند و [illegible]
در عقول ناقصهٔ اینها می آید آن معاملات را می پندارند و همین سبب جاری که داخل جماعهٔ مسلمین اند بزبان اقرار آن امور میکنند اما حقیقت
آن معاملات را از اذهان خود موافق خیالات خویش می تراشند و بی دخل فهمید خویش چنانچه ائمهٔ اصحاب ایمان باسباب آورده بودند نمی آیند
و وحی را از جنس خطرات می پندارند و جبرئیل را عقل عاشر گمان می برند و امور بسیار را متعلق بنبوت عقلیه می انگارند در رسول علیه السلام
همین قدر اعتقاد دارند که از خود عاقل تر می شمارند و علی هذا القیاس کل امور نبوت را از قسم عقل و فراست میدانند لیکن تحقیق ایشان را در اصل
معاملات انبیا علیهم السلام که بالاصالة صاحبان منصب نبوت اند تردد ست بلکه آن طور که انبیا اخبار کرده اند هر که قبول نمیکنند و چیزی دیگر میگویند
و میگویند که این تعبیرات برای عموم ست پس اولیا که بتبعیت انبیا علیهم السلام کمالات نبوت رسیده اند و بالاصالة آن معاملات ندارند
چه رسد و چگونه باور دارند و از راه همین سستی ایمان ایشان ست که حق تعالی بموجب انا عند ظن عبدی بی با انبیا الا انما معاملات نموده و داشته
از ایشان [illegible] آن نگشاده و بما اعتقادات حکایات که داشتند همچنان موافق آن دیده فهمید ایشان عطا کرده و از انشاء امور که متعلق

بکار خانه ولایت ست فرموده مثل معامله شهود وحدت در کثرت و تهذیب اخلاق موجب عقل و فهمید مطالب علمیه و حضور مسائل تصوف والهامات
نفعیه حاصل کردند و ازان قرب کمالات نبوت که متعلق بکسب و عقل نیست و محض باصطفا و اجتباء خداوندی نصیب میگردد بے بهره ماندند
و بر صاحبان کمالات نبوت اعتراضات بسیار و خیالات خود مے تراشند و حمل بر قصور معرفت مے نمایند اے صاحبان شما ازین معامله
اطلاع ندارید پس بیهوده چرا اینهمه استبعاد مے نمائید فلم تحاجون فیما لیس لکم به علم والله یعلم وانتم لا تعلمون آن بزرگواران بسیار عقل رسا و معرفت صحیحه و علم
کامل داشتند و این مطالب را که شما بیان میکنید بوجه احسن مے فهمیدند و این معاملات ولایت بسیار در ابتدای حال ایشان را بقوت تمام رو
داده چنانچه در اکثر جا از کلام این بزرگان معلوم مے شود و از بسکه در البطن باطن ایمان قوی بر معاملات نبوت بطورے که بلا تکلف
مستفاد از سیاق عبارت کلام الله و احادیث میگردد داشتند ببرکت این نور ایمان آخر کار حق سبحانه بموفقات این معاملات با ایشان
هم بمیان آورده محض بقبول خاص خود بعطاء مقام کمالات نبوت و امامت ممتاز ساخت پس این معامله مثل مسائل تصوف متعلق بتعلیم
و تعلم نیست که فهمانیده شود و مانند مطالب حکمت وابسته بدلیل و برهان نه که بحث و گفتگو ازان کرده آید بهمان صفت معامله نبوت اخبار این امر کرده شده
و ابلاغ نموده آمد فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلا والا فلکم دینکم ولی دین و ما انا الا بشیر و نذیر لقوم یومنون خداوندا هرچند از راه احاطه عام
تو که ان الله بکل شیء محیط فرموده هیچ چیز را خالی از پرتو نور وجود تو نمی بینیم اما ازان معیت خاص خود که بموجب لا تحزن ان الله معنا رافع حزن
و غم و دافع اندوه و الم ست بهرهٔ کامل عنایت فرما بمعیتی که از آیات والله مع المومنین والله مع الصابرین والله مع المحسنین و امثال
آن ظاهر ست مشرف ساز و اگر چه میدانیم که موافق انطقنا الله الذی انطق کل شیء هر دهن پر از سخن تست و هر زبان ترجمان کلام بے صوت
و صدای تو اما برکات آن کلام مجید که از آیه الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب ولم یجعل له عوجا پیداست بر بواطن کمترین محمدیان نازل
فرما و اسرار و غوامض این کلام شریف که در حق آن ذلک الکتاب لا ریب فیه واقع ست بر ما دای مومنان کشف نما و هرچند که پیش عرفاء
نکته رس و سعداء سخن شنو هر کلمه را از کلمات مسموعه در حقیقت از جانب تست و هر سخن رمز دهن تو و از هر کلام همان پیام ترا میشنوند و فائده ها
برمے دارند اما امیدواریم که همه وقت بر زبان ما هرزه بیانان کلمه طیبه لا اله الا الله محمد رسول الله جاری باشد و هر زبان در قلب ما غفلت شعاران
معانی این کلمهٔ جامعهٔ مقدسه قائم ماند و حالات و کیفیات نفی و اثبات موافق مرضی رسول تو علیه السلام راسخ گردد تا بالکل فانی محض از خودی خویش گشته
فانی فی الرسول گردیم و در کسوت همین فنا فی الرسول بشرف فنا فی الله مشرف شویم و در صورت شریعت بمعنی حقیقت برسیم و بمقتضای غلبهٔ
حالت جمع که در وسط احوال استیلاء مفرط داشت و کیفیت سکر نهایت در جوش بود کلماتے که از دهان این بندهٔ گنهگار برآمده معاف فرما
و بر بیهوده گوهی من نظر منما و بتصدق آیات منسوخهٔ کلام خود آن اقوال هتر و که مرا از صحائف خاطر محو ساز چنانچه ببرکت آیات ناسخه کتاب
خویش عبارات واردهٔ مصنفات مرا حفاظت نموده بر صفحهٔ روزگار ثبت فرموده و بطفیل آن آیات کلام مجید خود که منسوخة القراءة
نیستند با آنکه منسوخة الحکم اند آن معقولات معقوله مرا که در ابتدا و وسط حال بآن متکلم شده ام و آخر کار بنور ایمان عوض آن تکرار دیگر کلمات
تا ات بنصیف گشته و با آنها کارے نمانده چون مشهور آفاق ساخته ثابت داشته نفع آن بمن و دیگر سامعان رسان و از ضرر آن برادر
سامعان را محفوظ دار و از الواح سینه ها حک ساز که خالی از فوائد نیست و خواندن آن مجموع نه اما توفیق عمل موافق تحقیقات اخیره [illegible]
مرا عنایت فرما و اعتقاد مطابق این معارف خاتمه که متعلق بحسن خاتمه اند مرا و پیروان مرا نصیب گردان هرچند در وقت خود آنهمه
مطالب هم سراسر خیر در خیر بودند و تماما منور بهدایت تو روشن شده بودند و کاشف اسرار توحید و اتحاد تو و مصرح نکات نسبت

عینیت وجود تو در رفع شبہات غیریت نمودے بود خلق بود ندا اما این حقائق و معارف کہ حالا در اواخر عمر محض بقبول خود و بتصدق رسول خود
علیہ الصلوٰۃ والسلام القا مے نمائی و مکشوف میسازی چیزی دیگر ست و ناشی از مقام دگر ست کہ عقل از ادراک آن محروم ست و رسائی ذہن
در آن مرتبہ معلوم صرف بنور ایمانی و اصطفاء رحمانی مکشوف میگردد و ہر چند این معاملہ از سالہای سال شروع شدہ ہست و از ابتدا در ہمہ
تصنیف بندہ ہر جا کہ مطلب توحید وجودی رنگ خودنما کردہ ہست این رنگ حفظ مراتب و پاس شریعت و امتیاز عبدیت نیز البتہ
ہمراہ خواہد بود و مانند صوفیہ وجودیہ خدا نخواستہ کلماتے کہ آن را شطح توان گفت در حالت غلبہ سکر ہم از زبان بر نیامدہ والحال کہ این
نسبت قوت تمام گرفت و بحد نہایت خود رسید و صحو کامل نصیب شد و قرب خاص محبے عنایت گشت و حقیقت شریعت واضح
گردید و ایمان بنور حق الیقین روشن شد و معیت حق تعالی نصب العین چشم بصیرت گشت معاملہ دیگر بمیان آوردند و جلوہ ہم از کجا
تا کجا بردند الحمد للہ ثم الحمد للہ کہ بموجب ما ننسخ من آیۃ او ننسہا نات بخیر منہا او مثلہا آنچہ از معارف منسوخ الحکم ساختند بکشف بہتر از آن نواختند و ہر چہ از
حقائق فراموش گردانیدند بالقاء مثل آن مشرف نمودند الم تعلم ان اللہ علی کل شیء قدیر بہر حال در ایام عنفوان سلوک کہ دو سہ غلبہ سکر جوانی
طریقت ست مانند این رباعی کہ مذکور مے شود سخنان بسیار از زبان سر زدہ بیانان بر آمدہ کہ حالا از ان قسم مقولات مستغفر ست خدا یم
بیامرزد. رباعی گاہے سخنی از دہنش مے گفتم ۞ گاہ از دہن خود سخنش مے گفتم ۞ افسوس کہ علم آشنا سا یکہ بدا او بود کہ در دہن سخنش مے گفتم ۞
معنے کہ متبادر افہام ست و صریح الفاظ دلالت بر آن مینماید و پسند مذاق صوفی مشربان ست ظاہر ست یعنی مطلب توحید وجودی
کہ از ظاہر عبارت حاصل رباعی ہمین معلوم مے شود اما معنی کہ مناسب مقام حاصل بالفعل منست والحال آنچہ بندہ مراد رباعی در مجلس
بیان مے نماید اینست کہ شاعر خبر از حالات واردہ خویش کہ در سلوک واقع شدہ میدہد و میگوید کہ گاہی کدام سخن از دہن او مے گفتم
یعنی تعریف بعض اوصاف او ذکر مے کردم و چنانچہ در عالم التشبیہ دہن عضوی از اعضا ست ہمچنین در عالم تنزیہ مراد از دہن وصفے
از اوصاف ست علی العموم بالتخصیص فقط صفت کلام کہ مناسب لفظ دہن ست زیرا کہ کلام دہن اینجا بجہت مناسبت لفظ سخن یا دہن ست
در مصرعین بحسن و خوبی تکرار یافتہ و منظور مطلق تذکر اعضا و اوصاف معشوق ست کہ عشاق را ہمہ وقت در پیش مے باشد حرف یاد دہن یا
فقط صفت کلام مراد از ان داشتہ آید گو در وقتی از اوقات این صفت خاص ہم مذکور بود چنانچہ روا ہست کہ در ساعتے از ساعات یاد بعضو
فقط دہان محبوب بخاطر باشد اما ہمان معنی عام مراد داشتن اولی ست و گاہی از دہن او سخن مے گفتم یعنے بسبب غلبہ حالت شوق و اضمحلال
در تصور محبوب چنان احوال بر من طاری میشد کہ دہن خود را دہن او می پنداشتم و میدانستم کہ ہر سخن کہ میگویم بدہن او مے گویم و صرف ہمان
شہود دہن او بخاطر میماند و در عالم عشق چنین بوالعجبیہا مے باشد و ہمین حالت را صوفیہ بقرب نوافل تعبیر کردہ اند یعنی حق آلہ باشد
و عبد فاعل چنانچہ قرب فرائض آن را مے گویند کہ حق فاعل باشد و عبد آلہ باری مارا باین مصطلحات کارے نیست بتقریب بنابر اطلاع
گفتہ شد ایشان دانند و کار ایشان حاصل رباعی این ست کہ زمانی بذکر اوصاف و کمالات او مشغول مے بودم و زمانی بشدت یاد
در خیال او محو شدہ او را اقرب از حبل ورید تصور مے نمودم لیکن افسوس و حیف بر علم نا آشنا سا و دریافت نابینا ست کہ یکسر بسبب غلبہ احوال
سکر او بود کہ او را من از راہ غلط بینی خود دور از خویش و من میگفتم و خود را و او را متحد گمان مے بردم و حالا بصحو بعد السکر و فرق بعد الجمع رسیدم
و بنور حقیقت شریعت حدید البصر شدم آخر دریافتم و دیدم کہ للتراب و رب الارباب او او ست وحدہ لا شریک لہ و من منم کہ یک بندۂ عاجز
مخلوق او ہم اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ و اشہد ان محمدا عبدہ و رسولہ علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اکملہا ۔ تمت ۔

هو الصابر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

الحمد لله الصبور الجلیل وهو حسبی ونعم الوکیل والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد صاحب الصبر الجمیل وعلی آله واصحابه ذوی القدر الجزیل اما بعد
فهذا الوارد الثامن والسبعون هو المسمی بالصبر الجمیل الصبر اذا یضاف الی الله تعالی فیکون بمعنی التاخیر وعدم العجلة فی الافعال وهو الصبور
یفعل ما یشاء حسب اقتضاء حکمته الکاملة ومشیته الشاملة ویخلق فی الزمانیات شیئاً بعد شیء ویظهر من العلل والمعلولات امراً بعد امر
وکل یوم هو فی شان واذا یضاف الی العباد فیکون بمعنی التحمل فی الشدائد والبلایا کما قال عز وجل وبشر الصابرین الذین اذا اصابتهم
مصیبة الی آخر الآیة فان کان الصبر فی العبد بالتحمل والتکلف فهو صبر غیر جمیل ویقال له التصبر وان کان بالطوع والانقیاد بلا تصنع فصبر جمیل
ویقال له الرضاء اما التسمیة بالرضاء فباعتبار تعلقه بالامور القضائیة کلیةً واطلاقاً ولذا اختص الرضا بالقضاء عموماً ویقال الرضاء بالقضاء
والتسمیة بالصبر فبلحاظ تعلقه بالامور القضائیة جزئیة وتقییداً ولذا خص الصبر بالبلاء خصوصاً ویقال الصبر علی البلاء لان رضاء النفس
بالامر الجزئی الذی هو مخالف للطبع غیر معقول انما هی تصبر علیها فاصحاب النفوس الکاملة یکونون راضین عن کل افعاله تعالی اجمالاً واطلاقاً
ویصبرون علی تقدیراته المباینة المخالفة للطباع ویشکرون علی الامور المرغوبة الملائمة للطبع لان الشکر مخصوص بالنعماء رضی الله عنهم ورضوا عنه

وارد در بیان معنی صبر جمیل و استرضای رب جلیل.

صبر حالتی ست که بر قلب وارد می شود مانند اضطرار که آن هم حالتی ست که بر دل مستولی میگردد و علی التنزل در هر دو صورت اختیار انسان
را دخل نمی باشد که بے اختیار در بعض امور بعض اوقات مضطر میگردد و بر بعض امور که گو شاق باشند و بر نفس گران بوند و در نظر دیگران
نهایت صعب نمایند و بعض اوقات چنان بے تکلف صبر مے نماید و بشایستگی زمانه آن بلیه را بسر میبرد که گویا آن مصیبت باو نرسیده
ست و چنین حالت صبر محض بتائید الٰهی از راه امداد ملائکه قدسیه و افاضه ارواح طیبه و تنویر نور ایمان و تاثیر عقل و عرفان در نفوس مزکای
شریف نفسان و قلوب مصفای عالی همتان ظهور مے نماید و این بر القای ست که من جانب الله القا مے شود و این القاء صبر من الله بر دو
وجه ست یکی الی النفس ست که بر نفس قوی نفسان القا مے گردد و برای القاء این صبر نفسی شجاعت خلقی و غیرت ذاتی و همت جبلی شرط ست
و علامات این صبر آنست که درین هنگام قوت غضبی این صابر بحرکت آمده بر احتمال بلا سر گرم میگرداند و کیفیت غیرت او ذلت اضطرار را
قبول نمیکند و قدرت همت از مقاومت بلا عاجز نمی آید و طبع این صابر همگی از آتش صبر گرم گردیده بزبانه کلمه الحمد لله علی کل حال قدرت صبر بر بلاء
خود روشن میسازد و ظلمت اضطرار را از اطراف و جوانب خویش دور مے کند و مانند شعله بر مقام استقامت خود اگرچه سراپا مے لرزد و میلرزد
اما از جا نمیرود و دو سر استغناء خویش فرو نمی آرد و صاحب این صبر که بیان شد صبر نفسی وارد نه صبر قلبی و یکی القاء صبر من الله الی القلب ست
که در قلب صاف قلبیان القا مے شود و برای القاء این صبر صفاء قلب و محبت ذاتی و تقدس خلقی شرط ست و علامات این صبر آنست
که درین وقت قوت حبی این صابر بجوش آمده صفا در صفا افزوده احتمال بلا را بر او آسان مے گرداند و کیفیت محبت او بسوی شکوه
و شکایت راه نمیدهد و حیثیت تقدس او مکدر از کدورات اضطرار نمی شود و طبع این صابر سراپا از آب صبر گشته کلمات حمد و شکر
بر زبان جاری مے دارد و بهوست اضطرار را از اطراف و جوانب خود دور مے نماید و مانند دریا بر مقام طهارت خویش بیک صورت میرود

وبا آنکه هر لحظه از خود مے رود امّا مقام خود را نمیگذارد و سر از زمین تسلیم بر نمیدارد و صاحب این صبر که مذکور گشت صبر قلبی دارد نه نفسی لیکن
این هر دو صابران چه اهل صبر نفسی وچه اهل صبر قلبی از خواص اند و من وجه یکی از دیگرے فاضل تر هست و فضیلت اینها با همدیگر فضیلت
من وجه هست فضیلت مطلق کسے را بر کسے نیست و از اخص الخواص کسے هست که صاحب این هر دو صبر باشد یعنی صبر نفسی و صبر قلبی هر دو
داشته باشد و از اجتماع این صبرین که اسباب و آثار مختلفه دارند در یک شخص بسبب کسر و انکسار عجب کیفیت صالحهٔ کاملهٔ جامعه منتج میگردد
که فضیلت مطلق بر آن کیفیات مذکوره دارد و من کل الوجوه خیر در خیر مے باشد و برای ظهور این کیفیت شخص جامعے بباید که هم نفس
شریف داشته باشد و هم قلب صاف و مستجمع همه صفات مذکوره بود و چنین عزیز اکمل اجمع را محمدی مشرب مے گویند والحق که محمدیت [illegible]
نصیب همین اشخاص باختصاص گشته و پیروی صاحب خلق عظیم بطریق اتم و اکمل از اینها سر انجام یافته بالجمله آن صبر نفسی در ظاهر انسان
بسیار تاثیرات مینماید و مصلح احوال ظاهرهٔ او بیشتر مے باشد و در نظر ظاهر بینان زیاده تر شکوه مے نماید و بر ظاهر سالک بقوت طاری میگردد
لهذا در کلام الله صلهٔ این صبر بلفظ علی واقع شده که ربنا افرغ علینا صبرا و ثبت اقدامنا وانصرنا علی القوم الکافرین و این صبر را صبر مفرغ
هم میتوان گفت والحق که این صبر نفسی که صبر مفرغ هم تعبیر از آن کرده آمد بر نفس انسانی افاضه مے گردد و بر ظاهر آن واقع مے شود و صبر قلبی
در باطن انسان سرایت میکند و مصلح حالات باطنهٔ او بیشتر مے بود و در نگاه باطن بینان احسن مے نماید و در باطن سالک بقوت طاری میشود
و تسکین باطنی مے بخشد از ینجاست که در کلام الهی تعبیر از ین صبر بسکینه کرده شده و صلهٔ آن بلفظ فی واقع گشته که هو الذی انزل السکینة
فی قلوب المومنین و این صبر را صبر منزل هم میتوان خواند والحق که این صبر قلبی که صبر منزل نیز تعبیر از آن کرده آمد در قلب انسانی القا میشود
و در باطن آن نازل میگردد و آن صبر مطلق که نفسا و قلبا مے باشد جامع صبر مفرغ و صبر منزل مے بود و صبر حقی ست و مصلح ظاهر و باطن
ست و فی الحقیقت صبر جمیل همین صبر اتم ست و نتیجهٔ اطمینان نفس و قلب و ثمرهٔ قرب اخص و معیت اکمل ست و متعلق بمنصب محمدیت و ازینکه مرتبهٔ
خاتمهٔ جمله مراتب و منتهای همه مقامات قربات الهیه ست و یکی مصابرت ست که متعلق بمعاملات خلائق با یکدیگر ست یعنی محمدیان را باید که
چنانچه در معاملات الهیه صبر بر بلایائی که صرف من جانب الله بوند و اختیار انسانی را در آن دخل نباشد باید نمود و از حق تعالی راضی باید بود
همچنین در معاملات بشریه نیز صبر بر مکروهاتی که از بندگان الهی بایشان رسد و بظاهر از اختیارات انسان معلوم گردد باید کرد و از خلق الله هم
ناخوش نباید گشت که در حقیقت اختیار اختیار حق ست و افعال عباد هم باراده و مشیت الهی ست که الله خلقکم و ما تعملون پس سر رشتهٔ اتحاد
و اتفاق را بنفسانیت از همدیگر نباید گسست و کمر بر عناد اخوان طریق نباید بست و هر واحد را پاس این امر باید داشت و همت بر صفا در صفا
باید گماشت و متحمل بلیات و صدمات باید بود و باب تکدر و نفاق نباید کشود یا ایها الذین آمنوا اصبروا و صابروا و رابطوا واتقوا الله لعلکم
تفلحون و این حالت مصابرت یکی خلقی ست که صاف طینتان و نیک طبیعتان را در اصل جبلت کائن مے باشد و مطلق بد سلوکیهای [illegible]
یاران را بخاطر نمی آرند و از طرف خود همان صفا و محبت دارند و یکی کسبی ست که از جهد و سعی و تهذیب بآداب اخلاق رفته رفته حاصل مے شود و از ان تکلف
مے باشد و بتدریج بدرجهٔ بے ساختگی میرسد مانند تصبر که بقصد و عمد جبرا و قهرا کرده مے آید و تحقیق بیانه ایضا فی هذا الوارد بهر حال صبر را مراتب
بسیار ست و بلحاظ قوت و ضعف آن درجات بے شمار صبر ست که نظر بمراتب ما تحت خود محسوب در مرتبهٔ رضا ست و نظر بمدارج مافوق
خویش داخل در حالت اضطرار ست و این صبرها را صبرهای اضافیه میتوان خواند که بتفاوت اضافات ترقی و تنزل دارند و آخر سلسلهٔ
اینهمه صبرها منتهی بمرتبهٔ صبر حقیقی مے گردد و آن صبر حقیقی مخصوص بحضرت صبور ست جل جلاله و در دائرهٔ ممکنات هیچ احدے را [illegible]

لیاقت صبر حقیقی نیست همین صبر اضافی ست که علی قدر استعداد بندگان الهی را نصیب می شود پس بقدر طاقت بشری تا توانی صبر بر بلا نمائی و جادهٔ اضطرار از راه لغی و نافرمانی نه پیمائی و اگر ناچار موافق اقتضای آن امر و مقتضاء بشریه قدرے صورت اضطرار ظاهر شود محسوب در حرکت طبعی ست و عند الله مغفور ست فمن اضطر غیر باغ ولا عاد فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم در دام که وسعت نفس تو و قدرت همت تو یاری دهد باید که

رباعی
در رنج و بلا قدم بماتم نزنی + آئین رضا و صبر برهم نزنی + روشن ز تو بزم بندگی چون شمع ست + هر چند که سوزند ترا دم نزنی +

مراد از کلمهٔ رنج و بلا تصدیعات و مکروهات مطلقه ست چه امراض و اوجاع بدنی و چه احزان و آلام نفسی و چه ترددات و تشتتات قلبی و چه مصائب و تکالیف روحی و از قدم زدن میل کردن و داخل گشتن و از لفظ ماتم جزع و فزع نمودن و مضطر شدن و از آئین و طریق و وضع و از برهم زدن متغیر کردن و پریشان ساختن و از کلمهٔ روشن ظاهر و هویدا و از لفظ تو خطاب عام بانسان حاضر در صورت هر فرد که باشد و از بزم مرتبه و از بندگی اطاعت حقیقی ظاهراً و باطناً و از سوختن مبتلا ببلایا ساختن و در آتش تصدیعات افگندن و از دم زدن شکوه و شکایت کردن حاصل آنکه حقیقت انسانی خطاب بافراد حاضرهٔ خود کرده جدا جدا بهر یک فرد میگوید که در حالت جمیع تصدیعات و مکروهات علی الاطلاق چه در حالت امراض و اوجاع بدنیه و چه در حالت احزان و آلام نفسیه و چه در حالت ترددات و تشتتات قلبیه و چه در حالت مصائب و تکالیف روحیه باید که بطرف جزع و فزع میل نکنی و داخل جماعهٔ اهل اضطرار نشوی و طریقهٔ رضا بقضا و وضع صبر بر بلا را متغیر نکنی و پریشان نگردانی زیرا که مرتبه اطاعت حقیقی که بظاهر و باطن اطاعت محض باشد ظاهر و هویدا از تشخص تست و مانند شمع روشن کنندهٔ بزم عبودیت توئی پس هر چند فاعلان تقدیر ترا در بلایا مبتلا سازند و در آتش تصدیعات افگنند لیکن باید که تو بشکوه و شکایت زبان نیالائی و تبعیت رضاء الهی نمائی والله مع الصابرین فاصبر صبراً جمیلاً صبر بر نزول بلا و بر عدم حصول مدعا از ضروریات مقام عبودیت ست و بندگان را ازان گزیر نیست و در عالم بندگی غیر از صبر چارهٔ نه و مقام اطمینان قلب بے آنکه سر رشتهٔ صبر بر بلا و رضا بقضا بدست آید حاصل نمی شود اما صبر بر سه وجه ست یکی ازان طبعی ست و دو ازان ارادی و آنکه طبعی ست یا بالطبع آهسته آهسته بعد انقضاے مدتے حاصل مے شود یا فوراً از راه یاس کلی میسر مے گردد و این صبر عوام ست که آخر کار سائر الناس را نصیب مے شود و بر امرے که ازان مایوس مطلق میگردند یا از مدتے دسترس بر آن نمی یابند ناچار صبر مے نمایند چنانچه بر مفارقت دوستان بعد چندے صبر مے ورزند و بعد مردن احباب آخر صبر میکنند و خود مریض هم چون بحالت یاس میرسد آنقدر بے صبری که در ابتدا و وسط مرض میکرد نمی نماید و علی هذا القیاس در جمیع امور همین حال ست و این صبر مثمر خیرات و برکات نیست و محسوب در صبر نمودن نه زیرا که متعلق باراده شخص نیست و از جنس افعال ارادیهٔ انسانیه نه بلکه از قبیل افعال طبیعیه اوست که بے قصد بظهور مے آید و ثمرات نیک و ثواب یا نتائج بد و عذاب مشروط بافعال ارادیهٔ انسانیه ست و از بسکه صبر فی حد نفسه امر نیک ست باختیار باشد خواه بے اختیار ازین راه این صبر هم خالی مطلق از فائده نمی باشد اگر در آخرت موجب ثواب نمی شود در دنیا البته از عذاب غم و اندوه مے رهاند و گرد ملال از خاطر میبرد و آن دو صبر که ارادی اند یکی ازان صبر عقلے ست و یکی صبر ایمانی صبر عقلی آنکه بحکم عقل مثبت مے شود و از راه عقل و شعور حاصل مے گردد و این صبر خواص ست چنانکه عقلا و حکما منافع و فوائد صبر را فهمیده قبائح و مضرات اضطرار را دریافته رسوائی و خرابی مردمان بے صبر دیده امور غیر اختیاری خود را بیرون از حد قدرت خویش دانسته مآل کار را غور نموده حتی المقدور سعی در تحصیل صبر میکنند و حسب اقتضای عقل بطورے که تهذیب دیگر اخلاق کرده اند و ضمن آن کیفیت صبر هم حاصل مے نمایند پس این صبر اگر با صورت اسلام جمع شده بقدر مفید آخرت هم خواهد شد و باعث

ثواب اخروی خواهد گردید و اگر با اسلام و ایمان جمع نگشته در آخرت هیچ نفع نخواهد بخشید الا مفید بسیار فوائد و خیرات و برکات در دنیا خواهد
و باشند دیگر اعمال نیک کفار حبط شده در عقبی بکار نخواهد آمد و آنکه صبر ایمانی ست بنور ایمان ظهور مے نماید و از راه ایمان نصیب مے گردد
و این صبر اخص الخواص ست و در اصل از کارهای انبیاست علیهم الصلوة والسلام و بطفیل ایشان اولیا را نیز حاصل مے شود و در ذیل
ایشان مومنین صادق الاعتقاد را هم علی قدر مراتبهم نصیب می گردد و این صبر بسبب قوت ایمان و شدت محبت و غلبهٔ شوق و رضاجوئی
رب خود و ارادهٔ کمال اطاعت و فرمان برداری حق سبحانه و اتباع حکم محبوب او علیه السلام ظهور مے نماید یعنی در وقت مصیبت و بلا ملاحظه
اینچنین امور این برگزیدگان را باعث صبر میشود و بخلوص دل صبر بر آن بلایا میفرمایند و این صبر اتم که شایان مرتبهٔ عبودیت و مقام
مرتبهٔ الوهیت ست بے شبه موجب رضا و خوشنودی خدا و رسول اوست و در دارین مثمر خیرات و برکات بسیار در کونین و بشارات
رب رحیم و رسول کریم ست علیه الصلوة والتسلیم کما قال عز و جل و بشر الصابرین الذین اذا اصابتهم مصیبة قالوا انا لله وانا الیه راجعون
اولئک علیهم صلوات من ربهم و رحمة و اولئک هم المهتدون و چون این اقسام سه گانه صبر را شناختی و از آن میان دو قسم را متعلق
بعقل و ایمان اند مفید انسان دانستی و ازین دو قسم صبر ایمانی اقسم اعلی دریافتی که هم در دنیا مثمر خیرات ست و هم در عقبی موجب نجات
و برکات پس بدانکه درین صبر ایمانی قسمی ست از صبر که آنرا صبر جمیل مے گویند و نتیجهٔ قرب خاص ست و ناشی از مقام خلت و این صبر جمیل عبارت
از رضاست چه همین حالت صبر ست که بسبب غلبهٔ حب چون ملکه آن نفس حاصل مے شود و بلا تکلف در اوقات مصائب و بلایا از حق طلب با این کیفیت
تکیف می باشد و بے قصد و بے اختیار مطلق بے صبری و بیقراری ببرکت حضور و شهود در باطن نمیاید آنرا التعبیر برضا میکنند و این حالت جمیله ذیل
در مرتبهٔ اول مقام رضاست و محسوب در درجهٔ آخر مقام صبر و در کلمهٔ صبر جمیل مراد از لفظ جمیل آنکه یعنی امورے که مکروه نفس تواند در آئینهٔ آنها
تو جمیل نماید و از هیچ اقتدار و ارادهٔ نفسی خویش کاره نباشی مگر بحکم و چون همه از و میدانی باید که جمله را نیکو بینی و مطلق کراهت از دیدهٔ بصیرت مرتفع
گردد و هر چه درین راه از رنج و بلا و خلاف نفس و هوا در پیش آید آنرا خیر محض شناسی و دانی که آنچه حق تعالی بعمل آورده همان در حق من خوب و بهتر
ست و بر تقدیر الهی راضی باشی و بمحبت و شوق تابع مرضی صاحب خود گردی نه آنکه بتکلف زبان را از شکوه باز داری و بظاهر از آن قسم مقولات
که دست آویز حرف گیران باشد و دلالت بر شکایت کند نگوئی لیکن در باطن ناخوش و نارضامند باشی و در دل همان شکایت و بیزاری جا
دهد و تو بود و ازین امر زیاده در مصیبت فتی که اگر حرکات بے صبری میکردی باری غم و غصهٔ مندے خود بر می آمد و گو تخفیف در حالت بیزاری باطن میشد
کر این تصبرست نه صبر جمیل زیرکه ببیند که بر امر ناگوار خویش چنانچه بزبان شکوه نکند در دل هم نارضامند نباشد و بیزار و ناخوش نبود و تنگ نیاید پس
یکے تصبرست که درجهٔ اول سلوک و مقام ابرارست یعنی در دل ناخوش باشد و پراگنده خاطر و لیکن بتصنع و تکلف کلمهٔ شکوه و شکایت بزبان
نیارد و دیگر صبرست که درجهٔ دوم و مقام اخیارست یعنی با وجودی که از امور نا ملائم ایذا مے یابد و در رنج و بلا و تصدیعات میکشد و تنگی و ملول
هم مے شود اما چنانچه بزبان شکوه و شکایت نمیکند همچنین در دل هم از رب خود ناخوش نیست و میداند که هر چند ازین امور مرا ایذا هم خود دادا
رسیده اما فی الحقیقت آنچه آن حکیم مطلق کرده همان خوب ست و در حق من همین بهتر بود و چه شد که من حکمت آنرا ندانم یا بم عسی ان تکرهوا
شیئا و هو خیر لکم و دیگر رضاست که درجهٔ سوم و منتهای سلوک و مقام مقربین ست یعنی از محن و بلایا و تکالیف و تصدیعات که بالطبع
امور نا ملائم انسان اند بمشاهدهٔ فعل حق تعالی در آن مقدورات و دریافتن مرضی الهی لذتها بردارد و بجای تکدرات تلذذات حاصل نماید
و راضی بمرضی باشد و از طرف خود طلب دفع آن نکند و اگر هست دعا دفع بلا نماید آن هم باراده اتباع حکم کند نه از راه خواهش نفسی خود

و همه کار و بار خویش بحق سبحانه سپرد کرده همگی تابع مرضی او گشته مدام بانشراح و اطمینان بوده مضمحل کلی در حضور و شهود گردد اما اگر رضا
میسر نباشد که یکایک باینمقام انتها بتوان رسید تقصیر را هم از دست ندهی و زبان را از شکوه بازداری که کار ابرار ست فائده خواهد کرد
و خالی از اجر نیست جزای خیرے وارد باشد که رفته رفته بآن دولت هم فائز گردی و بمقام رضا برسی و در جماعهٔ مقربین شوی چون تو از
حق تعالی راضی خواهی گردید و رضا بالقضا حاصل خواهی نمود از آن طرف هم نوید رضامندی خواهی شنید و حق تعالی هم از تو راضی خواهد شد
که خود در قرآن شریف فرموده یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة فالنفس المطمئنة التی نودیت بحرف النداء حینئذ بمعاملة
خاصة فی ضمن برکة هذه الآیة بنداء خفی فی اذن القلب و امرت بالرجوع الی ربها فی حال کونها راضیة و مرضیة قد رجعت الیه تعالی و تقدس
و رضی الله عنها و رضیت عنه و صارت مطمئنة تامة بنصرته و اعانته سبحانه و دخلت فی زمرة عباده الذین لیس للشیطان علیهم سلطان
و دخلت فی جنة الله التی هی مقام النجاة الحقیقیة ای مقام انقطاع النفس عن التوجه الی الغیر فاستغرقت فی مشاهدة ربها الذی خلقها فسویها
فیا رب اسلمت نفسی الیک و وجهت وجهی الیک و فوضت امری الیک و الجأت ظهری الیک رغبةً و رهبةً الیک لا ملجأ و لا منجا منک الا الیک آمنت بکتابک الذی
انزلت و بنبیک الذی ارسلت ان امسکت نفسی فارحمها و اغفر لها و ان ارسلتها فاحفظها بما تحفظ به عبادک الصالحین و اغفر لی و تب علی
انک انت التواب الرحیم بالجمله هنوز عرصهٔ زندگی هر انسان موجود را باقی ست گو قدر قلیل یا کثیر باشد و معاملات گوناگون موافق قضا و
قدر مشیت الهی هر واحد را در پیش ست خواه نیک خواه بد پس همه خواهشهای نفسانی و طبیعی خود را که هر دم هوس تازه در خاطر برپا میکرد
موقوف کرده در قصد تحصیل حالت رضا بالقضا و صبر بر بلا باید بود و از طرف خود فضولی نموده از امور دنیاویه هیچ طلب نباید فرمود که
آخر مردنی ست و رخت ازین عالم بردن **رباعی** تا چند ز فوت مدعا رنجیدن + وکان هوس ز جهل بر خود چیدن + تا چشم
کشاده هست چون آئینه ات + در پیش آید هر آنچه باید دیدن + یعنی بسبب بر نیامدن و تلف شدن مرادات نفسیه و خواهشهای
طبیعیه رنجیده شدن و ناخوش گردیدن تا کے که تمام عمر در همین معامله گذشت که آنچه میشود میشود نه امور مکروهه از ترس ملالت تو
مے گریزند و نه امور مرغوبه از شوق مسرت تو حاضر مے گردند پس باوجود اینهمه تجربهٔ مستمره باز از فقدان مطلوب دنیوی این قدر مضطر
و غمناک شدن که از حد مناسب تجاوز نماید بعید از انسانیة ست و دور از عقل و ایمان و از وجدان مرغوب طبیعی آن قدر مسرور
و فرحناک گشتن که از حد لائق بیرون رود بعید از آدمیت ست و دور از علم و عرفان حاصل آنکه زیاده از حد مقتضای هر امر نه شادی
باید کرد و نه غم باید نمود که بقدر اقتضاے آن امر معفو ست و داخل در حرکات طبیعیهٔ انسانیه که مقتضی ثواب و عذاب نیست پس نه از
رنجش فوت مدعا آن قدر ملول و گرفته خاطر باید شد که احتیاج فهمانیدن دیگر مردمان افتد و احیاناً و عقلاً در فکر فهمانیدن تو شوند و
سخنانے که ترا هم معلوم ست و در وقتی پیش ازین بدیگرے خرج میکردے و میگفتی بتو گویند و ترا فهمانند و از خواهش چیز متمنا چندان
هوس آماده مباش و آن قدر روی ایمان و عقل بناخن حمق و جهل مخراش که پیش هر منجم و رمال و اهل دعوت و فال رسوا شوی
بلکه مادامے که در قید حیات گرفتاری و مانند آئینه چشمی کشاده دارے و خوب و زشت عالم را در نظر می آرے هرچه
در پیش آید و بتو رو نماید آنرا بصفای خاطر ببین و روا از هیچ امر مگردان و همه را من جانب الله دان و لاحول و لا قوة الا
بالله الحمید المجید یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید ٭ ـــ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی قدر الشمس والقمر جعل النجوم هدایة للبشر واودع فیهما من کل اثر و خلقها ذوات نفع و ضر حسب القضاء والقدر فمن آمن بها نبذوا ابتها فقد کفر والصلوة والسلام علے رسوله الاطهر الانور صادق الخبر و علی آله و اصحابه الذین اخذوا ما صفی وودعوا ما تکدر

اما بعد فهذا الوارد التاسع والسبعون الموسی بنجم الهدایة اذا غابت شمس الرسالة عن اعین الناس وحجبت من الشهادة الی الغیب وکادوا ان ینقلبوا علی اعقابهم فنور الله العالم بنور بواطن الخلفاء والاولیاء الذین هم کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم و زین السماء الدنیا بزینة الکواکب وجعلها رجاماً لکل شیطان مارد واظهر فی فلک الهدایة اهلة من الاولیاء مضیئة بنور الشمس علے قدر المقابلة بها لان نور القمر مستفاد من نور الشمس و ان یسئلونک عن الاهلة فقل انما هی مواقیت للناس والحج لیدرکوا الوقت بها فی کل عصر و لا یضیعوا اوقاتهم و لیشرفوا بحج البیت الذی هو بیت الله حقیقة ویسمی بالقلب لانه لا یسعه ارضه و لا سمائه ولکن یسعه قلب عبده المؤمن بالحمایة التفت الاهلة یوماً فیوماً الی یومنا فلما تلی قمر المحمدیة الخالصة وصار بدراً منیراً جعل اللیل کالنهار وانتشر به نور الهدایة فی العالم بحد الکمال فهذه لیلة البدر هی لیلة القدر التی خیر من الف شهر تنزل الملائکة والروح فیها باذن ربهم من کل امر سلام هی حتی مطلع الفجر الذی هو شروع یوم القیامة فارجو من الله تعالی انه لا ینقطع هذه السلسلة الی القیامة والمهدیون هم المفلحون ثم ازدادهم شیئاً فذلک الیوم علی الارائک متکئون لهم فیها فاکهة ولهم ما یدعون سلام قولاً من رب رحیم فکل ما کتبنا فی هذا المبحث هو نجم الهدایة للذین هم بربهم یوقنون و بذلک النجم هم یهتدون —

وارد در اکتفا بقدر ضرور از علوم و منع غلو در علم نجوم

منظور در متن از گفتن اکتفا بقدر ضرور از علوم آنست که آنقدر از علوم معقوله باید آموخت که قدرتے به ذکاوت فهم شود و قوت تفهیم مطالب پیدا گردد و قدرت بیان بنهج مربوط و مضبوط بهم رسد ولیاقت دخل در سخن مخالف و حیثیت تقویت مطالب دین خویش در نفس حاصل شود که قدر ضرور عبارت از همین قدر است و بی خواندن علوم معقوله که علم منطق و حکمت و تصوف و اخلاق و امثال این باشد کیفیت مذکوره در انسان پیدا نمی گردد اگرچه ذکاوت ذهن داشته باشد و سخن او کسی نمی شنید هرچند که بسیار باطنش در خیال او از عرش گذشته بود و غرض از اکتفا نمودن اینست که چون اینقدر از این علوم ظاهره که گفته شد حاصل گردید و آنچه منظور بود بحصول پیوست و آشنائی باین علوم پیدا گشت پس زیاده مانند طالبان قشری تمام عمر در چنین ابحاث لایعنی و مذکورات بے معنی ضائع نباید ساخت و وقت طالب علمی را کمال انسانی نباید شناخت که حسن آدمیت را بسیار امور از کمالات ظاهره و باطنه درکار است و از همه کمالات کمال نسبت مع الله و قوت عرفان و صحت اعتقاد و حسن اعمال و صدق مقال است پس سعی در تحصیل این کمال که موجب نجات است وقف باید نمود و از علوم زائده بقدر احتیاج واقف باید شد تا عندالذکر محتاج فهمانیدن نگردی نه آنکه از آن علوم قوت شکوک و شبهات در باطن خود بهم رسانی و از دولت ایمان و اطمینان محروم مانی و گوئی که در قرآن شریف مدت خلق سماوات شش روز بیان شده و قبل از وجود سماوات و ارض ایام واقع گشته پس این چگونه درست آید و مراد از روز ها چیست که این ایام موقوف بر وجود افلاک اند و مقصود از ابواب سماوات چیست و بند شدن و مفتوح شدن آن چگونه هست که در سماوات بدلائل عقلیه خرق و التیام نیست و از نجوم رجم شیاطین

چنان ملائک می نمایند که این شہب با قبه دخل در کائنات الجو اند و ادخنه و انجره اند که بسرعت حرکت حرارت در اینها پیدا می شود و سوخته میگردند یا بکرهٔ ناری رسیده می سوزند و امثال این بسیار امور اند که از حکم عقلی بدیگر طور معلوم میگردند و از حکم شرعی بدیگر طور مفهوم می شوند و تطابق ہر امر شرعی بہر امر عقلی ہرگز از ہیچکسی در بیان نیامده اگرچه بعض محققین بعض امور را بسعی بلیغ و اہتمام تمام نزد علم و عرفان خویش تطبیق داده اند اما عہده بر آ از جمیع امور نمی شوند پس چه لازم ست که بر چنین کار نا تمام بنیاد اعتقاد خویش باید نہاد بلکه ہمه امور را نافہمیده صرف بر اعتماد فرمودهٔ خدا و رسول او قبول باید نمود و مسلک اتباع عقل را ترک باید فرمود و در ہر امر عقل را دخل نباید داد امری که از امور منقوله معقول خود ہم شود آنرا مطابق عقل و نقل بیان باید کرد و شکر باید نمود که عقلاً ہم این امر نقلی بر ما مکشوف شده و امری که از روی عقل پیش خویش ثبوت نرسد اعتقاد ہمان طور منقول باید داشت و باید دانست که عقل قاصر من سر این امر را در نیافته لیکن ہست ہمان قسم که خدا و رسول او فرموده و مرادات این الفاظ الله و رسول میداند آنچه مراد الله ست حق ہمان ست با اجمالاً در این امر بگفته خدا ایمان آورده ایم و ایمان مجمل داریم اعتراف بقصور عقل خود کردن و اعتماد بر خدا و رسول نمودن اولی ست یا اعتماد بر عقل خویش کردن و تردد و شک در اخبار الٰہیه و نبویه نمودن اولی افرایت من اتخذ الٰہه ہواه بیان احوال ہمین حکیم مشربان ضعیف ایمانان ست که عقل قاصر ایشان که سراسر ملوث بالواث نفسانیه و طبیعیه ہست پیش از ہوای نفسانی ایشان نیست عقل مصفا ہمان ست که باتباع شریعت مصطفویه بر طریقه محمدیه داخل کند و الا از این عقل نا تمام بمراتب حماقت عوام بہترست اکثر اہل الجنة بلہ

رباعی ای مرد طرب باش خوش و آسوده * رنجی مبر از فکر جہان بیہوده * چندان منما غور در افلاک و نجوم * کاین گنبد بی در نگشوده * مراد از مرد طرب کسی ست که بسبب دوام مشاہدهٔ الٰہی سرور و انشراح دائمی نصیب باطن اوست و ہمیشه مسرور و منشرح میباشد و از خوش و آسوده بودن مطمئن النفس و صاحب تسکین قلب بودن و رنج بردن عبارت از متردد شدن ست و منظور از فکر جہان توجه بطرف دریافت امور غیر ضروریه این عالم و از کلمهٔ بیہوده بیفائده بودن در عقبی و از لفظ چندان زیاده از حاجت و از غور نمودن خوض کردن و مصروف گردیدن و از افلاک و نجوم علمی که متعلق با فلاک و نجوم ست یعنی علم تنجیم و از گنبد بی در فلک الافلاک که محدد جہات ست و جہت را بیرون از آن گذرگاہی نیست و از کلمه کسی فردی از افراد انسانیه و از کشادن کشف حقیقت تمامہا کلیة و جزئیة علی ما ہی علیه فی نفس الامر مطابقاً للعقل و النقل حاصل آنکه حیثیت ہدایت حقیقت انسانیه با فراد مہتدیه خود متوجه شده اگرچه بظاہر خطاب بفردی از آن افراد نموده میگوید اما در باطن ملحوظ خطاب عام ست بہمه افراد مہتدیه بہدایت ایمان و اسلام که ای کسیکه بسبب دوام مشاہدهٔ الٰہی سرور و انشراح دائمی نصیب باطن تست و ہمیشه مسرور و منشرح می باشی باید که ہمین قسم دائم مطمئن النفس و صاحب تسکین قلب باشی و متردد از جہت متوجه شدن بطرف دریافت امور غیر ضروریه این عالم بیفائده نگردی که دریافت این اقسام امور در عقبی فائده نخواہد کرد و فائده فائدهٔ آخرت ست و زیاده از حاجت خوض در این امور مکن و مصروف در تحصیل علمی که متعلق با فلاک و نجوم ست یعنی علم تنجیم زیاده از قدر ضرور مشو و قدر ضرور آنست که بی علم بحث از ہیئة و افلاک و نجوم و گردش اینہا و بروج فلکی و کواکب ثوابت و سیاره نباشی که این قدر دانستن بسیار جا در اکثر امور بکار می آید و آدم ذی شعور را البته شاید اما قوت استخراج احکام ہم رسانیدن و تقویم نوشتن و رصد بندی نمودن ہیچ مسلمانان را ضرور نیست زیرا که این گنبد بی در فلکی از ہیچکسی نگشوده و حقیقت محدد جہات و ما یتعلق به بر ہیچ فردی از افراد انسانیه تمامہا کلیةً و جزئیةً علی ما ہی علیه فی نفس الامر بطریقیکه ہم مطابق عقل باشد و ہم موافق آیات و احادیث بود مکشوف نگشته اگر موافق براہین عقلیه که مسلک حکما ست امری منقح میگردد مخالف آنچه صریح آیات و احادیث بران دلالت مینماید

می شود و اگر موافق آیات و احادیث تصور کرده می آید مخالف آنچه که مثبت براهین عقلیه است میگردد پس مومنین از تحصیل چنین علوم که
مخل کیفیت ایمانیه ایشان می شود چه لازم است گفتگوی این علم را ترک نموده حواله بعلم خدا و رسول باید کرد و باید دانست که آنچه در کلام الله
و احادیث است حق همین است و آنچه خدا و رسول او فرموده و مراد الله و مراد الرسول از آن الفاظ هر چه است بلا ریب همان طور است و از
دریافتن کنه این امور ضرور نیست و چون بیشتر مردمان ساده لوح را مقدمات علم معقولات خلل انداز کیفیت ایمانیه می شود و از آنجمله است
علم النجوم منع غلو درین علم کرده آمد و تحذیر از اعتقاد بر احکام آن نموده شد زیرا که از خواندن این علم بالطبع دل تابع احکام و آثار افلاک و نجوم
میگردد و آدمی از گرفتاری اینها برنمی آید و یقیناً تاثیرات اینها در خاطر ثابت می شود و حال آنکه در شریعت غرای ما چنین واقع است که من
آمن بالنجوم فقد کفر اگر چه مراد آن نیست که نجوم و افلاک را بی تاثیر محض باید دانست و اینهمه آیات کبرای الٰهیه را عبث و باطل باید فهمید که چنین
است و صریح حق تعالی در کلام مجید خویش می فرماید ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار لآیات لاولی الالباب الذین یذکرون الله
قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم ویتفکرون فی خلق السموات والارض ربنا ما خلقت هذا باطلا پس چه احتمال لغو بودن اینهاست البته کواکب و افلاک
حرکات اینها بقدرت الٰهیه تاثیرات در عالم مینمایند اما منظور از منع ایمان بر نجوم موثر بالذات دانستن آنها و منع اعتقاد بر احکام مستخرجه اهل نجوم
است و مقصود تکذیب اخبار منجمین کاذبین است گو بعض اخبار صادق هم افتند برب الکعبة ان المنجمین لکاذبون لا ان النجوم لیست بموثرات فی اسباب
خلقت عبثاً بل انهم لا یستخرجون الاحکام کما هو حقها ولا تقدر الطاقة البشریة علی استخراجها کما هی فی نفس الامر چه استخراج احکام از روی جزئیه از احوال
هر یک فرد انسانی کرده نمیشود ان یتبعون الا الظن وان الظن لا یغنی من الحق شیئاً مع هذا اهل این علم شمار دو هزار و چند ستاره کرده و اسامی بعض
ازان نوشته اند و از احوال اینهمه ستاره های بیشمار و تاثیرات اینها بیخبر اند با وجودیکه هیچ ستاره بیفائده مخلوق نشده بر یک آیة الله مقرر
گشته و اهل نجوم هرگز ازان اطلاع ندارند پس ثابت شد که البته هر که باینقدر علم قلیل اهل نجوم اعتماد کرده اعتقاد بر احکام مستخرجه آنها آرد کافر است
و اسرار حکمت بی انتهای خداوندی از نظر یقین او پوشیده مانده و ایمان بر قدرت مطلقه الٰهیه که از احاطه عقل و ادراک همه کس بیرون است
و در پرده همین قدر صنعت او محجوب مانده اما چنین شخص قاصر عقل ضعیف ایمان ناچار است که از دیدن کتب علم نجوم و تحصیل آن البته نظر بر اسباب
پس اکثر مومنان ناقص عقل و ضعیف ایمان را باید که بسیار غلو در اکتساب این علم ننمایند و اگر موافق آنکه علم شیئی به از جهل شیئی است قدری ازین علم هم
برای تکمیل فضیلت واقف شوند مضائقه ندارد و سراپا مستغرق درین علم بودن نقص است و خاطر را پریشان می دارد و خلل در اطمینان قلبی
نفسی می آرد و بالطبع از راه یقین برین امر آدم تابع احکام کواکب و سعادت و نحوست آنها می شود و هر لحظه خاطرش متعلق باین امور غیر یقینیه
مشوش می باشد و حاصلی ندارد که آنچه شدنی است البته خواهد شد و اینهمه کارخانه عظیم تبارک ضعیف او بسبب آن نخواهد گشت حقیقت القضا ما هو کائن
اگر امر نیک در حق او واقع شدنی است خود بخود صدور افعال در ساعت نیک خواهد شد چنانچه در ولادت شخص معین طالع را ملاحظه می نماید
پس در آن چه اختیار است اما اینکه علم واقع قبل از وقوع حاصل شود این هم لغو است که عالم الغیب حق است و پس انسان بیچاره که در امور محسوسه بدیهیه
غلطی می نماید که قطرات باران را متصل واحد می بیند با آنکه هر قطره جدا است و شعله جواله را بصورت دائره بنظر می آرد با وجودیکه در خارج بجز
نقطه موجود نیست پس چنانچه امور محسوسه را اینها بی اعتبار است امور معقوله اینها نیز محل اعتبار نیست و آدمی ازین اعتقاد حکمانه محجوب از شهود
حق میگردد و محروم از دولت قرب و معیت می شود و تقرب بالحجاب حاصل نمی نماید و بند درین قیود که تقیدات تاثیرات عقول و نفوس
و کواکب و افلاک و عناصر و طبائع باشد مانده از شاهده فعل موثر حقیقی که در اینها آثار نهاده غافل میماند و آن فعل حقیقی حق تعالی که در

برہان ندارد و خلاف واقع ہست روا ست که عقل قاصر ما لیاقت ادراک برہان آن ندارد و آن امر در نفس الامر مدلل و مبرہن باشد و این چه ضرورست
که آنچه الآن ہیچ برہان عقلی پیش ما ثابت ست یقیناً مطابق واقع ست جائز ست که خلاف واقع باشد و دلیل دیگر که ما آنرا ندریافته ایم ناقض این دلیل بود
سوال خوب ازین بیان اینمعنی ثابت گشت که بودن شئ مطابق واقع و خلاف واقع موقوف بریافت دلیل و عدم یافت آن نیست اما درینخ
چه میگوئید امرے که صریح عقل بر منع آن حکم مے نماید چگونه ثبوت آن در واقع بود و بسیار امور دینیه چون حشر اجساد و امثال این ہستند که عقل آنرا
روا نمیدارد **جواب** گوئیم که ممنوع ہمان را میگویند که دلیل طلب باشد و روا ست که آن امر در اصل بر رفع منع دلیلی داشته باشد
و ما آنرا در نیافته ایم **سوال** اگر گوئی در امرے که بموجب عقل محال مے نماید چه خواہید گفت **جواب** گوئیم که جائز ست امری که بعقل
ناقص ما داخل در محالات ست در علم کامل حق تعالی از جنس ممکنات باشد و ما حیثیت امکانیت آنرا ندریافته ایم بہر حال این اسوله و اجوبه
بے اختیار بسبب طرفداری اسلام و حمیت دین از زبان قلم برآمده و بنیاد دعوت ما بر استدلال نیست ما محمدیان را بعنایات الٰہیه ہیچ شبہه
در حقیت محمدیه خالصه و شریعت مصطفویه رو نمیدہد و بلا دلیل ثابت ست و ہر که را حق تعالی ہدایت خواہد کرد ہمین قسم ایمان نصیب خواہد گردید
و الا من یضلله فلا ہادی له بالجمله مومنان را باید که اتکا بر عقل خود نکنند و ہمه امور قدرت الٰہیه را منحصر در قیود قواعد مقرره حکما که بعقول قاصره
خود بسته اند نه پندارند و عقل ہیچ آدمی را مدرک ہمه معقولات چنانچه باید نفہمند و علم حقیقی صرف ہمان حکیم مطلق را جل شانه و عز سلطانه
شناسند و بدانند که ہرچند اسرار حکمت الٰہیه آنقدر که حضرت انسان معلوم نموده و دقائق صنعت خداوندی بر حقیقت انسانیه منکشف
گشته بر ہیچ مخلوقی از جن و ملک نکشوده و ہیچ موجودی از ممکنات باینچنین علم تفصیلے ممتاز نگردیده اما اگر ہر فرد خواہد که تحصیل ہمه علوم نوع
خود نماید و ہر شخص جزئی اراده کند که جمله کمالات حقیقت کلیه انسانیه حاصل سازد این محال ست که ہرگز صورت نخواہد گرفت و محض وہم و
خیال که تا حال از ہیچ احدے بظہور نیامده اگر افلاطون زمان ست و ارسطوی دوران از بسیار چیزہا نادان و در اکثر امور حیران و سرگردان ست
پس آنچه در خور حال تو و مفید مآل تست اینست که بعلم ضروری از معلومات جہان اکتفا نما و قدر ضرور از علوم حاصل کردن عبارت از
ہمین طالب علم مستعدی شدن ست که اکثر مردم آدمیان و نجیب زادہا چنین میباشند تا در مجالس از فہم سخن عاجز نمانی و خود آنچه بیان کنی
مربوط و مضبوط باشد و از دین و آئین و راه و روش بزرگان خود باخبر باشے و صلاح و فساد عقائد و اعمال طریق خویش بدانی و
زیاده درین جق جق و بق بق ابحاث ملّایانه و مقدمات حکیمانه و ترہات صوفیانه مستغرق بودن ہیچ ضرور نیست بلکه تضییع اوقات و
موجب کدورات ست اہتمام کلی و سعی بلیغ در تصفیه باطن نما و ہمگی عمر خود در تحصیل این علم لفظی ضائع مفرما و در علم نفسی که انجلای قلب ست
افزا و باب دوام حضور و شہود بر ہیچ بیچونی و بیچگونگی در خود کشا قدم بوادی آفاق مگذار و ہمت بر قطع مسافت سیر آفاقی مگمار
که راه دور و دراز ست و مسلک خود پرستان حکیم مشرب که بعقیله عقل گرفتار اند ہیچکسی بمنزل مقصود که مقام قرب الٰہی ست ازین
راه نرسیده و بسیار قافلہا درین بادیه سرگردان شده آخر ہلاک گشتند و روی آبادی نجات ندیدند و رو بجانب انفس آر و پا در
سیر انفسی گذار که دروازه این کاشانه باز ست و مسلک حق پرستان و اولیاء الله ست که بدولت فنا و بقا مشرف گشته اند و
جوق جوق از طالبان مولی ازین راه بمنزل قرب رسیده از گرفتاری ماسوی رسته اند و بیان آن راه اصطفا و اجتبا خاص که
جاده حضرات انبیاست علیہم السلام و ماورای انفس و آفاق ست و صاحبان کمالات نبوت بآن راه میروند چه نموده آید که بیرون
از احاطه تحریر و تقریر ست خصوصاً از معاملات کمالات نبوت محمدیه که مسمی بمحمدیه خالصه ست و مراتب و مراحل از آن کمالات

نبوت بآن راه میروند چه نموده آید که بیرون از احاطهٔ تحریر و تقریر ست خصوصاً از معاملات کمالات نبوت محمدیه که مسمّی بمحمدیه خالصه ست و بمراتب
و مراحل ازان کمالات نبوت مطلقه برتر ست چه گفته شود که افهام صاحبان کمالات نبوت عامه نیز از ادراک این مرتبه کمالات نبوت
خاصه دور مانده و میدانند این معامله کسے که صاحب این معامله ست **للمصنف** سخن او به هیچکس نکنم به غیر او نیست لائق سخنش +
علیه من البرکات اتمها و من الخیرات افضلها و آن گرفتاران سیر آفاقی که بزعم خود در صدد یافتن احوال اعیان موجودات علی ما هی علیه
فی نفس الامر اند این را نمیدانند که اگرچه حاصل معرفت مصنوعات یافت صانع ست و بموجب برهان انی از معلولات هم پی بعلل برده میشود
لیکن بسیار غلو درین تحقیقات از مقصد بالغ که علی الاکثر از اصل مطلب که تقرب حق تعالی باشد باز داشته در چکابوی ادراک مبادی سرگردان
میسازد و مانند بصل همگی جز پوست در پوست ندارد و از ذوق لب مغز که نسبت معیت با حق ست بے نصیب میگرداند و در نظر اهل برهان لمی
که از علت پی بمعلول مے برند بقدر ست بلکه لا حاصل کفچه زدی کفچه زدی جلوا گو با اینهمه تحقیقات طبیعیه و الٰهیه که حکما بآن مصروف اند چون نسبت
قرب و معیت با حق تعالی که حضرات انبیا و اولیا علیهم السلام بآن هستند گشته اند نصیب نشد پس اینهمه درد لغو و بیفائده ست و با آنکه هیچ بهرهٔ
ازین تحقیقات نباشد اگر نسبت حضور و شهود دوام گرفت و ایمان قوی گشت سراسر خیر در خیر ست و آنچه مقصود از مرتبهٔ عبودیت
بود حاصل گردید و چنین شخص عزیز الوجودی که جامع تحقیق و تقرب باشد در هر وقت پیدا نمی شود هر آدمی را خیال این امر پختن از خامی ست همان
نسبت ایمانیه و ایقانیه خود را مستحکم باید کرد و راه اتباع محمد و محمدیان علیه و علیهم السلام اختیار باید نمود و سر از تبعیت شریعت مصطفویه و طریقت
محمدیه نباید پیچید و محمدی خالص باید گردید که کار همین ست باقی اگر در قسمت مقدر ست بقدر استعداد باب تحقیق و معرفت هم بر قلب خواهد کشود و بالا تماما
منظور همان اطاعت و اتباع باید داشت و در ضمن این اگر چیزے از تحقیقات موافق کتاب و سنت بکشاید بکشاید و الا مومنین را تکلیف
اینمعنی نیست و امرے که عباد بآن مکلف اند همین قبول ایمان و اسلام و اقامت حدود الله و امر معروف و نهی منکر ست از فهمیدن مادیات
و مجردات هیچ نمی کشاید و یاد گرفتن قضایا منطقیه بکار نجات نمی آید و حفظ نمودن اصطلاحات صوفیه شفاعت نمی نماید اگر شوق حفظ
داری و دماغ یاری میدهد و فرصت هم هست و سن و سال هم مقتضی ست کلام الله را حفظ نما و الا هر قدر توانی از سوره های قرآنی یاد کن
و تکرار آن در نمازهای نافله بحضور قلب بساز که به ازین عملی نیست غرضکه ظاهراً و باطناً بالکل متوجه الی الله باش و بشناختن فهمید امور کونیه روی دل خود
مخراش که همیشه در فکر این و آن بودن بیمعنی ست و سعی نمودن در امرے که سرانجام آن از هیچکس چنانچه باید نشده معنی ندارد و کار بیکاران
ست و اراده دریافت نمودن هر یک چیز لایعنی ست که هر جزئی را تا کجا خواهی دریافت علامة اعراضه سبحانه عن العبد اشتغاله بما لا یعنیه
دوستان حق و تابعان رسول او علیه الصلوة والسلام کی بطرف ماسوی روی مے آرند و کجا دماغ التفات بسوی غیر دارند اینها از صحبت
آن گروه که از مشاهدهٔ دوست باز مانده در مباحثه معقولات افتند و از اطاعت خدا و رسول معطل شده اتباع عقل کنند از همه کس رو بتاب و مدام
متوجه الی الله بهیچ بیچونی و بیچگونگی بخلوص قلب باش و سرگرم اتباع شریعت مصطفویه و طریقه محمدیه شو و خود را در بابے که نی از امورے که
متعلق بخیریت دارین و مصلح حال و مآل تست آزاد دریافت کن و راه و رسم دین و آئین خود بیاموز و شمع کاشانهٔ خاندان خود بیفروز و
آنچه بر ذمهٔ تست همین ست امرے که باعث نجات خود ست آزاد دریافته مشغول بآن باید گشت و امرے که موجب هلاک خویش ست آزاد
شناخته اجتناب ازان باید ورزید که حاصل معرفت اینست و مآل عرفان همین من عرف نفسه فقد عرف ربه یکی اینمعنی وارد یعنی کسیکه
هیچ بشناخت امور خیریت و نجات نفس خود شد پس تحقیق دریافت کیفیت رحمت و هدایت رب خود لا کاره بیابد برد

وهدایت وراه رست نمودن بمربوب خویش ست ان ربی علی صراط مستقیم **رباعی** ای دردِ جراگنج باغش جوئی * وز بهر چه درمیان رنج جوئی * من درره او فتاده چون نقش قدم * از من جوئی اگر سر غش جوئی * مراد از کلمهٔ گنج باغ گوشهٔ تقیدات تشبیهیه ست که مظهر مرتبهٔ بشرط شئ وجودی ست و گلهای رنگارنگ عبارات درین گلستان شگفته و از لفظ میان راغ میدان اضافات تنزیهیه ست که مظهر مرتبهٔ بشرط لاشئ وجودی ست که با قافلهٔ افکار درین دشت بیابان مرگ گردیده و ملحوظ از حرف شین که ضمیر متصل بکلمات قوافی واقع شده و مفعول فعل جستن ست مرتبهٔ لابشرط وجودی که عبارت از نفس الوجود ست و منظور از لفظ من صاحب منصب محمدیهٔ خالصه واز راه طریقهٔ محمدیه و شریعت مصطفویه واز افتادن رسیدن بمقام نزول تام و تمثیل نقش قدم برای خویش از روی ادب بزرگان گذشتهٔ خود ست که ماتحت اقدام آنها جا داریم و مقصود از کلمهٔ سراغ طریق موصل الی المطلوب حاصل مجموع آنکه بنده خطاب بحیثیهٔ تابعیهٔ خود کرده دعوت بطرف حیثیهٔ متبوعیهٔ خویش نموده خود با خود میگوید کای درد تو که تابع دین محمدی هستی و بنیاد معتقدات خود بر دلیل و برهان نداری پس چرا ذات الوجود را که مرتبهٔ لابشرط ست مانند طبیعیان فقط درهمین محسوسات مشهوده و مشبهات مکونه که مظهر مرتبهٔ بشرط شئ ست میجوئی و یا از برای چه آن نفس الوجود را بسان حکیمان تنها درهمان متصورات معقوله و منزهات مفهومه که مظهر مرتبهٔ بشرط لاشئ ست تجسس مینمائی منکه بعنایت الهی از روی حقیقت و حیثیهٔ متبوعیهٔ خویش صاحب منصب محمدیهٔ خالص ام و جامع تشبیه و تنزیه ام و ثبات قدم بر طریقهٔ محمدیه واتباع شریعت مصطفویه دارم و بمقام نزول تام فرود آمده مانند نقش پا زیر اقدام بزرگان خود جا یافته ام باید که طریق موصل الی المطلوب از من جوئی و موافق تحقیقات ملهمهٔ من اعتقاد نمائی و بموجب عبادات معمولهٔ من عمل کنی که به از طریقهٔ محمدیه طریقهٔ دیگر نیست و راهی بحق سبحانه ازین راه قریب تر نه ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اکملها ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی جذبة من جذبات توازی عبادة الثقلین وحده لاشریک له وهو رب المشرقین ورب المغربین والصلوة والسلام علی رسوله محمد شفیع الامم فی الکونین وعلی آله واصحابه سعداء الدارین **امابعد** فهذا الوارد الثمانون هو المسمی بجذبة الله الجذبة هی انجذاب القلب الی الله وانقطاع عما سواه فان کان بالذوق والشوق وغلبة المحبة وقوت الایمان فجذبة حبیة وان کان بادراک حقیقة الدنیا وفنائها وتفهم تجرد النفس الناطقة وبقائها وادراک حصول السعادت فی الانس بالعلویات والاشتغال بالالهیات والانقطاع عن السفلیات والمادیات فهی جذبة عقلیة و ان کان بالضعف وکبر السن فجذبة طبیعیة وان کان ببرکة صحبة اهل الله فجذبة قسریة مادامت لاتستکن ولاتستقر فی النفس واذا استکنت واستقرت بحیث لاتزول عن النفس فجذبة بالملکة وان کان بمواظبة الاشغال والاذکار فجذبة ارادیة وان کان بشدة المرض وطول زمانه وعدم حصول اسباب التنعم وتنفر النفس عن الدنیا بعسر المعاش ووقوع الصدمات من الغموم والهموم فجذبة نفسانیة تحدث بالتلهف والتاسف وان کان لشهود الوحدة فی الکثرة وشمول الوجود فی الموجودات فجذبة وجدانیة وان کان لقوة اکتساب العلوم الرسمیة فجذبة علمیة وان کان بخلل الدماغ واختلال الحواس وغلبة خلط السوداء فجذبة جنونیة وان کان من بدو الفطرة مع الصلاح وسلامة الحواس والقوای فجذبة خلقیة وان کان بتخلیة القلب عن الخطرات مع طریان حالة السکر وذهول الافاقة

کما تکون لبعض الاوقات للبعض من اصحاب الطریقة النقشبندیة فجذبة حالیة وان کان بالاصطفاء الخاص والاجتباء المحض بحسن القبول فی ضمن
الرسول ظاہراً او باطناً وایماناً وعقلاً وذوقاً وحالاً بلا زوال حتیٰ ان تصیر کالصفة الذاتیة للنفس والقلب فجذبة محمدیة وکل من ہذہ الجذبات نیابة
اللہ تعالیٰ بجذب العباد بہا الی جنابہ والیہ المصیر وکل واحد من تلک الجذبات الالٰہیة یسمی باعتبار المجاز باسم علتہ القریبة کما عرفت ولو کان بحسب
الحقیقة کل من عند اللہ سبحانہ ویقال لمجاظ الاصل جذب الٰہی ولکل منہا مراتب متفاوتة ونتائج مختلفة علی تفاوت الدرجات ومقتضیات
والقوة والضعف وتکشف الحقیقة علی العباد علی حسب الجذبات الحاصلة لہم فکانہا ابواب معرفة تعالیٰ یفتح علی قلوب عبادہ ویدخلہم من
ای باب یشاء وہو الفتاح العلیم فمن تقدم جذبہ علی سلوکہ ای تکون الجذبة علة لسلوکہ فہو المجذوب السالک ومن تقدم سلوکہ علی جذبہ
ای یکون السلوک علة جذبہ فہو السالک المجذوب ومن لا یلتفت الی السلوک ویتہلک فی الجذبة فہو المجذوب المحض ولا یکون قابلاً للصحبة ومن
لا نصیب لہ من الجذبة ویذہب فی السلوک وحدہ فہو السالک الصرف ولیس من اصحاب الذوق والمجذوب السالک افضل من السالک المجذوب
لان الجذب اشرف من السلوک فمن تقدم فیہ الامر الاشرف تقدم فی الشرافة البتة جذبة من جذبات اللہ توازی عبادة الثقلین —

وارد در فوائد تنہائی و فراغت یکتائی

بنیاد کارخانۂ ترقیات باطنی وعروجات نفسی بر انقطاع قلب از تعلقات ماسوی ورجوع الی اللہ ہست واینمعنی بدون لازم گرفتن خلوت د
انزوا چنانچہ باید میسر نمی آید پس طالبان مولی ومجاہدان فی سبیل اللہ را باید کہ خلوت را لازم گیرند تا باطن ایشان از کثرت مجالس
مشوش نشود ومکدر نگردد ومراد از لازم گرفتن خلوت آن نیست کہ بالکل صحبت را ترک نمایند وتنہائی محض اختیار کنند کہ این کار
جاہلان ست بلکہ مقصود از التزام خلوت غالب داشتن خلوت ست بر صحبت وبقدر ضرور نشستن در محافل یعنی بر آمدن برای جمعہ
وجماعت ونشستن در اوقات مقررہ برای ارشاد سالکان طریق وتدریس طالبان علم وادای حقوق اہل حق کہ اینقدر صحبت
با بن حسن نیت داخل در خلوت ست ومحسوب در عزلت حاصل آنکہ بغفلت صحبت نباید داشت وشب و روز بلا صرفہ محشور باشی دیگا
چنانچہ رسم وپیشہ غافلان بے اندیشہ ہست نباید بود کہ باین وضع وطور جمعیت باطنی برقرار نمی ماند وترقیات ودرجات خود البتہ
نصیب نمی گردد ورعب مرشد کہ مدار رشاد ومفید اعتقاد ست در خاطرہا نمیماند ومضر حال مرشدان ومسترشدان ست حضرت
قبلہ کونین ایدنا اللہ بنصرة سترہ وقدسنا برکتہ سرہ میفرمودند کہ درویش را در عرصۂ تمام شب و روز قدری تنہا ہم با حق تعالیٰ
مشغول بودن ضرورست ودر یک گوشہ نشستہ جدا از ہمہ کس بظاہر گشتن نیز لازم کہ فوائد بسیار دارد و پیدا نگر رغبت طبع بطرف خلوت
ونفرت از صحبت بر سہ وجہ می باشد کہ یکی از آن محمود ست ویکی مذموم ویکی بناچارگی آنچہ محمود ست آنست کہ بہ نیت مشغول بودن
بعبادت وضبط اوقات وجمعیت باطن وانقطاع از ماسوی اللہ وغایت مشغولی قلب بحق سبحانہ واحتراز از مضرات صحبت و
امثال این امور باشد وآنچہ مذموم ست آنست کہ باراده شہرت وبیزاری از عباد اللہ واز راہ دور کشیدن خود و بے محبتی
بذوی القربا وتوحش خاطر وغضبناکی وتنگی حوصلہ وعدم لیاقت یار صحبت داری وامثال این امور بود وآنچہ بناچاریست آنست
کہ صحبت میسر نباید یا اسباب صحبت داری موافق ذی آن شخص بہم نرسد واز غیرت وپاس آبرو خود را از صحبتہا باز دارد
یا بسبب پیری وتحلیل قوی وناطاقتی بے اختیار دل کنارہ گرفتن را خواہد وامثال این امور بود پس این خلوت ناچاری اگر
مشغول بحق داشتہ وبیکار ومعطل نگذرانیدہ محسوب در خلوت محمود ست واگر سست وکاہل ساختہ واوقات بتعطیل ۔

و افتادگی و بیمزگی میگذرد و داخل در خلوت مذموم ست و علی هذا القیاس میل بطرف صحبت داشتن نیز بر سه وجه ست یکی محمود و یکی مذموم و یکی بے اختیاری آنچه محمود ست آنست که به نیت افاده یا استفادهٔ علمی و عملی و ارشاد و استرشاد باطنی و قلبی باشد و موجب تقویت دین اسلام و ترویج طریقهٔ محمدیه بود و آنچه مذموم ست آنست که باراده روشناس گشتن بهر دهان و نمود خود و گرفتاری خلق باشد و از راه غفلت و بیکاری و حرص دنیا و حب جاه و شهرت آثاری و مشیخت طلبی و امثال این بود و آنچه بسبب بے اختیاریست آنست که خلوت دست نمیدهد یا بسبب گرفتاری اهل و عیال و کسب وجه معاش گوشه گیری میسر نمی آید یا از راه جوانی و مقتضای سن بے اختیار دل بسوی مجالس میکشد و مانند این امور باشد پس این صحبت بے اختیاری نیز اگر از طرف حق باز نداشته و قاصر در ماسوائی که فریضه انگاردانیده و مرتکب بمنهیاتے که حرام قطعی اند نساخته محسوب در صحبت محمود ست و الا داخل در صحبت مذموم ست بهرحال چون در ایام تحریر این وارد دل وحدت منزل اکثر تنهائی و خلوت را دوست میدارد و بهان بقدر ضرور رخصت صحبت میدهد خواه از راه نالائقی خود و دید قصور خویش خواه از مشاهدهٔ اوضاع و اطوار ابنای زمانه و دید یاران گذشته خواه از راه غلبه استغراق بتوجه الی الله خواه از راه ضعف پیری و سستی قوی و دل سردی از ماسوی و قرب هنگام موت خواه از راه مجموع اینهمه امور قدرے قدرے بنا بر این بنفس ناکس خود که از ابتدای جوانی تا الآن خوگر صحبتها و مالوف باحباب بود خطاب کرده فهمانیده مے آید که **رباعی** اے درد ترا

نه همنشینی باید نه یار و ندیم و نے قرینے باید اکنون که نشسته درین کلبه ترا چشم و دل و اشک و آستینی باید کلمهٔ درد که منادی ست مراد از آن بالخصوص شاعر را شخص خود ست و ندا بسوی خویش ست که ذات متخلص باین تخلص باشد و هم از لفظ درد علی العموم هر صاحب درد عشق الهی ست از روی مبالغه چنانچه گوئی زید عدل مراد از آن زید عادل داری حملا بالاشتقاق و ملحوظ از کلمهٔ همنشین هم مقام و هم وضع و هم صحبت و هم مشرب و امثال این و از لفظ یار مددگار و معاون و از لفظ ندیم مصاحبی که موجب شگفتگی خاطر باشد و مرضی دان بود و از قرین شخص نزدیک بدل که دوست صادق باشد و از کلمهٔ اکنون هنگام منتهای سلوک که مقام تمکین ست و هم وقت آخر عمر که موسم پیری ست و از نشستن تمکن و قرار گرفتن بر مسند استقامت و هم چندی در عالم ناسوت زنده ماندن و از لفظ این کلبه سرای دنیا که بیش از کلبهٔ احزانی نیست و از چشم دیدهٔ حقیقت بین و از دل قلب آگاه و از اشک حالت گدازگی و رقت قلب و از آستین لباس تقوی که دوست آویز اکرام تو عند الله و عند الناس ست و ان اکرمکم عند الله اتقکم و لباس التقوی ذلک خیر حاصل مجموع آنکه فقیر مخصوص ساختن شخص خود و نفس خویش کرده و بعموم هر صاحب درد عشق الهی نموده میگوید که اے نفس و تشخص من که ملقب بلقب درد وی و هم اے کسیکه صاحب درد عشق الهی هستی ترا درین راه هیچ احتیاج هم مقامی نیست تا با وهمکلام شوی و او سخن ترا بفهمد و تو درد دل خود پیش او بر آرے و هیچ هم وضعی نمی باید تا پیش او بے تکلف بفراغت باشے و بودن هیچ هم صحبتی ضرور نیست تا با و موانست گیری و هیچ مددگارے و معاونے در کار نیست تا مدد او درین معامله سرگرم شوی و هیچ مصاحبے که مرضی دان باشد نمی باید تا بسبب او شگفته خاطر و فرحناک و آسوده طبع باشے و هیچ شخص نزدیک بدلی و دوست صادقی لازم نیست که غمخواری تو کند و خدمت تو نماید و اینچنین امور در ابتدا و وسط حال از راه شورش احوال و قصور عقل و عدم تجربه و تعلق بخلق و توقع از ماسوی الله و قوت قوی و درستی اعضا و امید حیات و پندار خودی و گمان کمال و زعم تاثیر و فریب نفس البته مخطور سالکان میگردند و منظور جوانان مے باشند اما در زمان الکملیت و نزول تام و وقت پیری و موسم انحطاط حق تعالی بندگان خود را بالکل ازین وساوس پاک نموده بے نیاز مطلق از ماسوی میفرماید پس اکنون که

هنگام منتهای سلوک و مقام تمکین بعنایت الهی نصیب شده و وقت آخر عمر که موسم پیری ست رسیده و تمکین و قرار بر مسند استقامت بمدد
حضرت قوی المتین جلت قوته و متانته حاصل گشته چندی که درین عالم ناسوت زنده هستی و درین سرای دنیا که بیش از کلبهٔ احزانی نیست جای داری
تا دیدهٔ حقیقت بینی و قلب آگاهی و حالت گدازی و رقت قلبی و لباس تقوی ست باید که بدان چشم مدام حقیقت الامور را ببینی و بدان
دل همیشه بحضور حق مستغرق باشی و بدان حالت گداز که معتبر باشک شده سیاهی قساوت از صفحهٔ خاطر بشوئی و بدان لباس تقوی
که استعاره با آستین کرده آمده چشم دل خود را پاک و صاف داری و گرد و غبار روی باطن خویش دور نمائی و بالله التوفیق تا مقدور
سر از گریبان بر مدار یعنی مدام که توانی و وقت فرصت دهد و مانع اقوی در پیش نیاید و ضرورت اشد رو ننماید سر تامل از جیب تفکر بر مدار
و فهمیده درین راه قدم گذار و سنجیده قول و فعل بعمل آر و خود را بهرزگی و غفلت مسپار و مدام متوجه الی الله بوده مراقب محافظ حال خویش باش
و همت بتصفیهٔ قلب گمار تصفیهٔ قلب عبارت از تصحیح عقائد و پاک نمودن دل از خطرات ماسوی و حدیث نفس و حب دنیا و مشغول داشتن آن بذکر
و یاد الهی و علی الدوام مستغرق و حضور و مشاهده بودن و حالت معیت و قرب بحق سبحانه پیدا نمودن چنانچه تزکیهٔ نفس عبارت ست از تهذیب اخلاق
و تصحیح اعمال و اقوال و اشتغال بمامورات شرعیه و اجتناب از منهیات آن و مدام مصروف در عبادات و ریاضت بودن در عونات نفسیه را
شکستن و قوای حیوانیه را تابع قوت انسانیه داشتن و برای سالکی که در صدد تصفیهٔ قلب خویش و قصد تزکیهٔ نفس خود بود انیسی بهتر از تنهائی
و مونسی خوبتر از شاهد یکتائی نباشد پس باید که اکثر تنها و در خلوت باشد تا از ضرر پراگندگی صحبتهای پراگنده محفوظ ماند و جمعیت باطن او قوت گیرد
و اوقات او مضبوط شود و ندیمی خوشتر و جلیسی موافق تر از درد جدائی و ندامت نارسائی نیست پس باید که بهجران درد جدائی خود مشغول
بوده مدام سرگرم شوق و ذوق باشد و تقویهٔ نسبت عشقیه و حبیه نماید که بی قوت عشق و محبت که آنرا جذبهٔ الهیه هم میخوانند تحمل صعوبات این
راه کرده نمی آید و استقامت نصیب نمیگردد و انقطاع از تعلقات دنیویه بهم نمیرسد و آدمی دست بردار از تمتعات آن نمی شود و کسانی که بدولت
این جذبه ممتاز شده اند و تارکان دنیا اند میدانند که دنیا کلبهٔ احزانی ست بی نور که بیکی ظلمت دارد و تمامها غفلت می بارد و آن شادیها
و خوشیهای آن اندوه و تباهی ست و حاصل روشنی شمع دولت کدورت و سیاهی نزد دانشوران مانند مزبله و مکان ضرورت ست نه جای
شادمانی و غرور هرگز دانایان بمزخرفات آن مسرور نمی شوند و بینایان باسباب آن مغرور نمیگردند گریه آور خردمندان ست که ارباب
عقول کامله بر حال و مآل دنیا و اهل دنیا میگریند و می بینند که این غافلان ناحق و بیهوده در امواج سراب غریق بحر توهم می شوند و این خرابه عجب جای
پر آشوب و موجب عبرت صاحبدلان ست و باعث خوشی بیدردان که تیره دلان بی درد از کامرانی درین جهان فانی شاد میگردند
و خوش می شوند و دیگری را می رنجانند و مال و ملک او را خود میستانند و مدام درهمین مطلب دنیا سرگردانند و آخرکار خود هم نمی مانند با کوری
و کرانند و این را نمیدانند که الدنیا سجن المومنین و جنة الکافرین هرگز کسانیکه در قلوب آنها نور ایمان ست و بر گفته خدا و رسول او علیه السلام
یقین و اعتقاد دارند عیش دنیا را عیش نمی دانند و بیش از عذابی نمی شناسند و در جنب آن نعمائیکه مومنین و صلحا را در آخرت نصیب
خواهد بود این همه اقسام عیش و آرام دنیا هیچ و پوچ ست و اعتباری ندارد بلکه زیاده از گرفتاری و عذابی نیست و در مقابل آن عقوبتها
که کفار و فساق را در عقبی قسمت خواهد شد این همه عذابهای دنیا و صدمات آن گویا آرام ست و هیچ صعوبت ندارد پس ثابت ست
که دنیا دوزخ مومنان ست و بهشت کافران بهر حال غریق بحر تفکر شو و هرچه کنی دیده و فهمیده کن تا در دنیا خود را خراب نگردانی و در
آخرت از عذاب محفوظ مانی و بشعبده های دنیا فانی مگرد و چون حباب براه نظاره مرو و در بحر حرص و هوا آشنا مکن و در چشم زدن

خانهٔ موہومات خراب ست واعتبارات کونیه جمله نایاب وموج وحباب ہمه آب وباقی ہمان ذات پاک رب الارباب ہرچند صحبت یاران
تمام گلشن وباغ ست وازدید وواودید بنی نوع خویش بسیار گلہای فوائد چیده می شود اما دور از دور اعجب فراغ ست که نه کسے را بتو کاری
باشد ونه تو بخاطر کسے بارے باشی **رباعی** یک لحظه اگر دہر بفراغت دارد ٭ چون لاله مدام داغ داغت دارد ٭ ہر صحبت رنگین کسان
دل ننهیم ٭ تنہائی ما عجب فراغت دارد ٭ مراد از کلمهٔ یک لحظه یکچندیست واز دہر فرصت زمانه واز باغ مجمع یاران شگفته خاطر واز لفظ مدام
تمام عمر واز داغ داغ سوخته دلی از آتش حسرت واز صحبت رنگین محافل نشاط وکامرانی واز کسان ابناء زمانه واز دل نہادن
متوجه نشدن واز تنہائی حالت ترک وتجرید واز فراغت اطمینان قلبی وسکون دلی حاصل آنکه خطاب عام بہر کس از افراد انسانیه
کرده گفته آمد که یکچند اگر فرصت زمانه ترا در مجمع یاران شگفتهٔ خاطر دارد در عوض آن تمام عمر سوخته دل از آتش حسرت خواہد داشت
که زمانه بریکحال نمی ماند پس ما گوشه نشینان بطرف محافل نشاط وکامرانی ابناء زمانه متوجه نمی شویم که حالت ترک وتجرید ما عجب اطمینان
قلبی وسکون دلی دارد که شکر آن بکدام زبان ادا نمائیم الحمد لله الذی انزل السکینة فی قلوب المومنین والصلوة والسلام علی رسوله وآله واصحابه اجمعین ٭

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذی یحق الحق بکلماته ویثبت الثابت بآیاته والصلوة والسلام علی رسوله محمد افضل مخلوقاته وعلی آله واصحابه وذریاته اما بعد
فهذا الوارد الحادی والثمانون ہو المسمی باحقاق الحق والله یحق الحق من الحقوق الاعتباریة الکونیة فی ضمن الحقیقة الحقیقیة الوجوبیة التی ہی من
شیونات ذاته سبحانه وتحقق تلک الحقوق الاضافیة باعتبار نسبتها الی الحق تعالی فمن ہو اقوی نسبة بالحق فی الصدق والصواب والقربة
والعلم والمعرفة فہو الاحق فی استحقاق المتنوعة من الافراد الاخر فی ابناء نوعه ویستحق بخلافة الحق سبحانه بالتحقیق وبالله التوفیق و
معنی الحق باعتبار اللغة الامر الوقتی الواجبی والکلام الصادق وہو خلاف الباطل والفرق بین الحق والصدق والصواب ان الصواب
الامر الثابت فی نفس الامر لایسوغ انکاره والحق ہو الذی یکون فی الخارج مطابقاً فی الذہن والصدق ہو الذی یکون فی الذہن
مطابقاً فی الخارج والاحقاق من باب الافعال متعد من الحق فالاحقاق اذا اضیف الی الحق سبحانه فالمراد منه اثبات الامور الحقة
بالقاء الکلام الصادق علی قلوب العباد بالوحی او بالالہام او بالعقل وایجاد الامور الحقة فی الواقع وایجاب حقیتها فی حد نفسها ونصرة
اہل الحق بالتائیدات الملکیة والحجج البرہانیة والاسباب الظاہرة وامثالها واظہار حقیة تلک الامور فی ضمن حقیة نفسه سبحانه وایجابها
فی ضمن وجوبه الذاتی تعالی وتقدس وابقاء تلک الامور الحقة الموجودة فی ظل بقاء الحق کل حین اما اذا اضیف الاحقاق الی العباد فیکون
بالمجاز والمراد منه بیان تلک الامور حتی الوسع وتوضیح المطالب بقدر الطاقة البشریة والشہادة علی تلک الامور الحقة والاخبار عنها و
اقامة البراہین علیها وتبیان فوائدها ونتائجها والاستقامة علیها بتائید الله تعالی وتوفیقه والایصال الی شہود الحق بتوسط مشاہدة
تلک المشہودات وتصییرہم انفسہم حقاً بمواظبة الامور الحقة والاکتساب بها واراءة الطریق الموصل الی الحق مطلقاً سواء کان
فعلاً او قولاً نفساً او جسداً تعلیماً او تاثیراً او دعاء اہل الحق علی حقیتہم والتحقیق من باب التفعیل فی اللغة تصدیق الکلام وتصحیحه وتثبیته
وتبیینه فمن کان اصدق کلاماً واصح بیاناً واعطاه الله سبحانه قوة حسن البیان فہو المحقق والله ہو الموفق ٭ —

وارد در بیان پیروی و نیابت و اسرار رہبری و دعوت و کنہ دیگر معاملات و رفع اکثر شبہات

پیروی عبارت از قدم بقدم رفتن شخص تابع ست مر متبوع خود را در ہمہ افعال و احوال ظاہراً و باطناً مثل بجا آوردن اعمال معمولہ و ادای رسوم مرسومہ و تشبہ لباس و اوضاع مخصوصہ و تیقن بمعتقدات متیقنہ و توصف با وصاف متوصفہ و تکیف بکیفیات متکیفہ او بقدر طاقت و قدرت و استطاعت و ادراک و استعداد و لیاقت خود پس ہر پیروی کہ در علم خویش حتی الوسع خود قصور در پیروی نکردہ گو در ظاہر بعض امور قاصر باشد فی حد نفسہ پیرو اکمل اوست چہ در دانست خود قصور نکردہ و مرتبۂ قدرت خویش تمام بکمال صرف نمودہ و لا یکلف اللہ نفساً الا وسعہا و این را اتباع گویند و این امر از عوام مؤمنین واثق و معتقدین صادق و مقلدین الالیق ہم علی قدر حال سر انجام مے یابد و مخصوص بخواص نیست و نیابت عبارت از اجرای کار منیب ست برنگ اصالۃ و تحکم بر تابعین او بر نہج امارت و عمل موافق صوابدید و قت مطابق مرضی منیب و نشستن بر مسند او بوراثت و ترویج طریق او بقوت و توضیح مطالب او بقدرت و اقامت رسوم او بحکومت و تتبع افعال و احوال او بحقیقۃ یعنی بجا آوردن اعمال معمولۂ او بلا کلفت و ادای رسوم مرسومۂ او بسنت و تشبہ لباس و اوضاع مخصوصۂ او بمحبت و تیقن بمعتقدات متیقنۂ او بکشف و معرفت و توصف باوصاف متوصفۂ او بالکلیۃ و تکیف بکیفیات [illegible] تعلق با ہمہ مرتبہ ہست و سر انجام این امر مختص بخواص ست و تبعیت سنن شیخین خلفاء با بصیرت و نائبان با حقیقت ہم عین تبعیت سنت منیبان ایشان ست از ینجاست کہ حضرات حسنین رضی اللہ عنہما نیز اتباع سنن حضرات شیخین رضی اللہ عنہما کردہ اند و دیگر ہمہ اصحاب و تابعین و تبع تابعین و جمیع مومنین را تا قیامت تبعیت [illegible] خلفاء اربعہ رضی اللہ تعالی عنہم [illegible] و این منصب خلافت حضرت رسول مقبول علیہ السلام بعد حضرات خلفاء اربعہ رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین موقوف ماندہ و انبیا و اولیا و علما و مشائخ و قضات و سلاطین را نائبان نبی ہم گویند مجاز ست نہ حقیقت باعتبار متعلق بودن احکام و نیابات ایشان در ظاہر و فی الحقیقت [illegible] منصب فرزندان مے شود آن منصب امامت ست خلافت نیز میخوانند چہ خلیفہ شدن را مغایرت صوری مع اتحاد معنوی میباید تا میتوان گفت کہ فلانے خلیفہ فلان ست و خلافت فلان نصیب فلان شدہ لہذا حضرات ائمہ را خلفا نمیخوانند امامان مے گویند چہ جہان دولت خانگی حضرت رسول علیہ السلام در دولتخانۂ اوست خلافتی بہم نرسیدہ و جہان یک نور امامت مورد فی اہل بیت در کاشانۂ ایشان روشن ست بہر شمعے کہ منور باشد خلافتے کہ در یاران شخص نصیب پیروان او میگردد منصب امامت سلالۃ آنرا میگویند چنانکہ امام راجز ظاہر ہمچنین باطن ہم باید چنانچہ وقتیکہ حق تعالی بحضرت خلیل علی نبینا و علیہ السلام این منصب عنایت فرمود و قال انی جاعلک للناس اماما ایشان استدعای این منصب برای ذریات خود ہم کردند کہ قال و من ذریتی چہ از ان مے دید و لم یقبل و من اعطای ازینجا کہ حضرات خلفاء را امیر المؤمنین [illegible] امام المؤمنین نمیخوانند پس منصب خلافت چون منصب وزارت ست کہ بعد سلطنت ہیچ مرتبۂ فائق تر مرتبۂ وزارت نیست و ہمہ کاروبار سلطانی متعلق بوزرا ست و ایشان نائبان سلطان الحق والحق کہ بعد مرتبۂ نبوت مرتبۂ خلافت ست کہ ہیچ مرتبہ از مراتب قریب بالاتر از ان نیست و آن بر ذوات عالیات حضرات خلفاء اربعہ تمام شدہ چنانچہ نبوت بر ذات پاک حضرت خاتم النبیین علیہ الصلوۃ والسلام ختم گشتہ و منصب امامت چون منصب شاہزادگی ست کہ جدا از سلطنت لیکن ندارد و خارج از بادشاہت شخصی ہم نرساندہ ہان در ضمن شاہ امتیاز اقتباست پیدا کردہ

از مرتبهٔ علیاء شاهی فرو افتاده اما چندانکه محروم کلی از برکات سلطنت شده بلکه مرتبهٔ اعتباری ست بین بین آقائی و نوکری که نسبت
بشاه داخل در مرتبهٔ بندگی ست و نسبت بنوکران محسوب در مرتبهٔ خداوندی و باشد که بعض امرا نسبت بشاهزادگان دولت و حشم و اقتدار
و دخل در امور سلطنت زیاده تر داشته باشند و درین امور از ایشان برتر بوند بلکه در اکثر چیزها رجوع شاهزاده ها بایشان افتد اما چون
در دربار حاضر میشوند امارت و وزارت که نصیب امرا و وزراست پایه دیگر دارد و آنمرتبه شاهزادگی که نصیب سلاطین گردیده منزلت دیگر
و خصوصیات هر مرتبه و منصب از اولوا الابصار پوشیده نیست که امتیازات علحده دارد یکی را بیکی مقابله نباید داد و خلیفه شدن پیغمبر را علیه السلام
قرب زمان هم شرط ست لقال علیه السلام الخلافة بعدی ثلثون سنة و در خلافت یا فتن دیگران چنانچه خلفاء اولیاء می باشند قرب زمان
ضرور نیست باشد که در زمانهٔ بعید خلیفه شخص پیدا شود و نیابت او نماید و همان نسبت او درین خلیفه نسبت بخلفاء پیشین زیاده تر بقوت ظهور کند
اما بازهم باعتبار اموری که متعلق بقرب زمان و دریافت شرف صحبت و مزاج دانی و مرضی شناسی ست در بسیار چیزها همان اقدمین اقدم اند
فالسابقون السابقون اولئک المقربون و اول المحمدیین هو اول الصدیقین و لو وزن ایمانه مع ایمان کل المحمدیین لرجح و لو اتخذ صاحبه خلیلاً
غیر ربه لاتخذه خلیلاً و جعله الله تعالی ثانی الاثنین معه اذ غلب علیه الحزن لشدة محبته صاحبه و قوة نسبته الرابطة به فقال له صاحبه لایصاله
الی المطلوب رحمةً و رأفةً علیه لاتحزن ان الله معنا و هو خیر الناصرین و جعله اماماً فی الصلوة عند مرض موته و اقامه مقامه و قال فی حقه ما صب فی
صدری الا و قد صببته فی صدره و هو اول من آمن بی و اول من یحشر معی یوم القیامة و جمع الله فیه ببرکة الجامعیة المحمدیة کل نسبة من نسب القرب
و جعله فاروقاً بین الحق و الباطل و جعل رأیه موافق الکتاب فاقام حدود الدین و اسس بنیانه و روج الطریقة المحمدیة و جعله الله بنجابة الطرفین
و سیادة الوالدین ذا النورین و اعطاه الحکم و جعله رفیق صاحبه فی الجنة و جمع الکتاب علی الجمعیة المرضیة فی زمانه بید قوة عضده و جعله الله باب
العلم و المعرفة و هو من صاحبه و هو منه بل هما من نور واحد لحمه لحمه و دمه دمه و جعله الله کتاباً ناطقاً و آتاه الله علم الکتاب و خلق منه ذریات صاحبه
و جعله الله حسناً فی الدنیا و الآخرة و شرفه ببرکات الحسنین و شد ازره باخیه و اشرکه فی امره و ایدهما بروح منه و قال لاتخافا اننی معکما اسمع و اری
و وهب له ولداً صالحاً و عترةً طاهرة و صحاباً اصدقاء و الله یختص برحمته من یشاء و الله ذو الفضل العظیم و جعله الله صفیه و خلیفته فی الارض و
اول الخلفاء بقوة الولایة الآدمیة و نجاه الله عن مکائد النفس و الشیطان و جعله نجیه بقوة الولایة النوحیة و لین الله حدید قلوب القاسیین بین یدیه
و ارحل اهل الالحان الیه بقوة الولایة الداؤدیة و سلطه علی ملک بدنه و طبیعته سلطاناً مبیناً بقوة الولایة السلیمانیة و جعله الله خلیلاً و اطفی نار
غضبه فی طبعه فصارت برداً و سلاماً علیه بقوة الولایة الخلیلیة و امات الله اهواء طبیعته و ذبح نفسه و اخلصه عن التعلقات الدنیویة فانقطع
عن الدنیا و ما فیها بالکل و شرفه الله بذبح عظیم بین یدی والده الشفیق و وضع ابوه السکین علی حلقه فی حالة من حالات التقرب فی ابتداء
سلوکه بنیة الذبح لله فی سبیله و تقبل ربه بقبول حسن و هو ذبیح الله فی الحقیقة و سالم فی الصورة کما بشره ابوه من لم یر الیه یمشی علی
الارض فلینظر الی هذا ابنی الذی بی یحیی و بی یمشی و حصلت له هذه الحالة بقوة الولایة الاسماعیلیة و حسن الله خلقه و خُلقه و جعله محبوب جنابه و مقبول حبیبه
علیه السلام و جذب الیه القلوب و القی محبته فی قلب ابیه اشد حباً و علمه من تاویل الاحادیث بقوة الولایة الیوسفیة و کلمه الله تکلیماً بالکلمات
الالهامیة حین ناداه انی انا الله فاخلع نعلی تعلقات الکونین عن رجل عروجک و الق عصا الاتکاء علی الماسوی عن ید عملک انک بالواد المقدس
الولایة الموسویة طوی و جعله الله کلمة تامة من کلماته التامات و نفخ فیه من روحه و صار روحاً منه بقوة الولایة العیسویة و شرفه الله بتلک المعیة الجامعة
الکاملة الخاتمة لمراتب الکمالات بقوة الولایة المحمدیة فصار بحکم فاتبعونی یحببکم الله حبیبه سبحانه و استتر فی رداء المحمدیة الخالصة و فنی فی الرسول

و ما بقی منه اسم و رسم فقط و تجلی علیه ربه باسمه الجامع و ایده بالتائیدات الملکیة فیعلم بالتائید الجبرئیلی بلا توسط العلوم الکسبیة و یاکل بالتائید المیکائیلی
بلا وساطة الاسباب الظاهرة و یتنفس بالنفخ الاسرافیلی و یحلل اجزاء البدن و یحشر باکل حین و بنوم و یستیقظ کل یوم و ینجذب الی الموت
کل زمان بالجذب العزرائیلی و خلقه الله تعالی تعقلاً و نفساً و روحاً و جسداً و مظهراً جامعاً لکل اسمائه تعالی و ظهوراً صفاته سبحانه فکما جعل خلیفة فی الارض لتعمیم الانسان عموماً جعله
خلیفة خلیفته علی بساط التخصیص بالخصوص ایضاً لیتم نعمته علیه عموماً و خصوصاً و لیکمل له دینه اجمالاً و تفصیلاً و رضی له الاسلام ظاهراً و باطناً فجعله
علی سریر خلافة ابیه وراثةً و تحقیقاً و علی مسند اتباع نبیه تصدیقاً و توفیقاً من الله تعالی فاتکی علی سریره المخترع المسمی بالمعیر فزین المحراب بالمنبر و نصب
اکلیله الوهبی و رفع لوائه المحمدی و دعی المؤمنین بالدعوة الخاصة الی المحمدیة الخالصة و رجع الی نبیه و وصل الی ولیه و یجذب ربه الذی الیه ترجع الامور کلها
انا لله و انا الیه راجعون **رباعی** بار ہستی که دوش طاقت بشکست ٭ جز تہمت نام بر تو باید رد نبست ٭ اکنون چه ضرور ماندنت نسل تکوین ٭
بر خیز تو از میان که نقش تو نشست ٭ بار ہستی عبارت از شعور ہستی است و مراد از دوش لیاقت تحمل و از طاقت طاقت بشریه و از شکستن عاجز
ساختن و شکسته خاطر کردن و از تہمت انتساب ہستی که در حقیقت نباشد و از نام تعین تشخص مخصوص اعتباری و از بستن مضاف و منسوب گردانیدن و
از اکنون حالت بعد کشف حقیقت و از ضرور کار روا زماندن در نظر خود آمدن و از برخاستن کیفیت فنا حاصل نمودن و از کلمه میان مرتبه علم خود و از نشستن
نقش ظهور آنچه مقصود از آفرینش بود مستفاد آنکه فقیر اظهار حال خود پیش خویش کرده بلفظ تخلص نموده میگوید که حال چیست یعنی حیثیت شعور ہستی
لیاقت تحمل طاقت بشریه ترا عاجز ساخته و شکسته خاطر گردانید اگرچه انتساب این نسبت وجود فی الحقیقة بطرف تو نیست و غیر از تشخص مخصوص
اعتباری مضاف و منسوب بتو نگردید پس در حالت بعد کشف حقیقت ترا در نظر خود آمدن چه کار است کیفیت فنا و نیستی در علم خویش حاصل نما
که آنچه مقصود از آفرینش تو بود بظهور پیوست یعنی عارف بحقیقه شدی و بقرب حق رسیدی و بعبادت معبود حقیقی مشغول گشتی و قال الله تعالی
و ما خلقت الجن و الانس الا لیعبدون بہر تقدیر ما بندگان ظلوم و جہول ہر چند مانند نگین روسیاہیم و ظلمت امکانیه با خود داریم و مقتضاء
بشریه و اقتضاء آدمیه مبرا و مطلق از لوث خطایا و زلات نیستیم و اعتراف بر قصور خود می نمائیم و بمصداق آیه ربنا ظلمنا انفسنا و ان
لم تغفر لنا و ترحمنا لنکونن من الخاسرین میخوانیم اما نام صاحب خود روشن ساخته ایم و بمظہوریت اسمائیه رب خویش باظہار آورده مظہر جامع برای جمیع
اسماء و صفات شده ایم و بہم نام مرشد خود را به بیان کردن حقائق و دقائق طریقه محمدیه روشن ساخته ترویج دین نموده ایم و عقدات سلوک
این طریقه وثیقه را بعنایات الٰہیه مثل روز روشن ہمه واضح و مبرہن گردانیده ایم و دعوت بطرف خدا و رسول و مرشد بحق مع شواہد و بینات کرده ایم
و ہر مطلب را مستند بآیات فرقانیه نموده ایم و راه اتباع حقیقت قرآنیه پیموده ایم و اذا جاءک الذین یؤمنون بآیاتنا فقل سلام علیکم
کتب ربکم علی نفسه الرحمة و انی علی بینة من ربی و آتانی کتاباً ہو نور و ہدی للناس فانظروا کیف اقتبس من الآیات التی ہی نور الله و الله یہدی
لنوره من یشاء و الحمد لله رب العالمین و کذبوا بآیاتی و ان یروا کل آیة لا یؤمنوا بہا و یجادلوننی بالنفسانیة اولئک الذین جعل الله علی قلوبہم
اکنة و فی آذانہم وقراً لا یفقہون و لا یسمعون قول الحق و ہم ینہون عنه و ینئون عنه و ان یہلکون الا انفسہم و ما یشعرون و الله لا یہدی
القوم الظالمین و قد ایدنی ربی بآیاته القرآنیة تائیداً مبیناً و لکن الظالمین بآیات الله یجحدون و لو شاء الله لجمعہم علی الہدی فلا تکونن
من الجاہلین و کشف الله عنی غطائی بطفیل رسوله علیه الصلوة و السلام و جعل بصری الیوم حدیداً فابصر بنوره تعالی بالآیات و ان لا
یستوی الاعمی و البصیر افلا تتفکرون و امرنی ربی ان انذر بآیاته الذین یخافون ان یحشروا الی ربہم لیس لہم من دونه من ولی و لا شفیع لعلہم یتقون
و انی نہیت ان اعبد الذین تدعون من دون الله الذی ہو فی السماء اله و فی الارض اله وحده لا شریک له و لا اتبع اہواءکم قد ابدایۃ

من المحمدیین الخالصین الذین خلصوا دینہم لله ورد ما ثامن المبتدعین الذین قد تفرقوا بعد رسول الله وصاروا ثلثة وسبعین فرقة افلا تنظرون و
اذا حاجنی قومی فاقول اتحاجونی فی الله وقد ہدان ولا اخاف ما تشرکون به الا ان یشاء ربی شیئا وسع ربی کل شیء علماً افلا تتذکرون وکیف
اخاف ما اشرکتم ولا تخافون انکم اشرکتم بالله ما لم ینزل به علیکم سلطاناً فای الفریقین احق بالامن ان کنتم تعلمون کفی بالله شہیداً ان
المحمدیة الخالصة ہی ہدی الله یہدی به من یشاء من عباده ولو اشرکوا لحبط عنہم ما کانوا یعملون وان کنتم فی ریب مما ایدنی الله بکلامه فاتوا بکلام من مثله وادعوا
شہدائکم وعلمائکم وعرفائکم من دون الله الذی بدون امداده تعالی من عند انفسہم ان کنتم صادقین فیما تقولون بالسنتکم او تخطرون فی قلوبکم
وتظنون ظن الجاہلیة وان لم تفعلوا ولن تفعلوا ابداً فاتقوا النار التی تشتعل بالحسد والبغض والانکار والنفاق وہی النار التی وقودہا الناس والحجارة
من قسوة قلوبہم اعدت للکافرین والمنافقین وحرمت علی المحمدیین الخالصین وبشر الذین آمنوا بالله ورسوله واعتصموا بالعروة المحمدیة الخالصة
التی ہی حبل الله المتین وعملوا الاعمال الصالحات ان لہم جنات فی الآخرة تجری من تحتہا الانہار دائماً کلما رزقوا منہا من ثمرة رزقاً حسناً قالوا
ہذا الذی ہو جزاء ایمان الذی رزقنا من قبل فی الدنیا واتوا به متشابہاً ومتماثلاً ولن تقطع سلسلة تنعیمہم ابداً ولہم فیہا ازواج مطہرة من النساء
وہم فیہا خالدون بہر حال ما محمدیان خالصاً لله باین امر دعوت متوجہیم و صرف بر سنت رسول او علیه السلام و تبعیت مرشد خویش این بار
گران بر ذمهٔ خود بر داشته ایم و محض برای او باین جانکنی پرداخته ایم و بمحبت پیر خود شفقت بر مریدان مے نمائیم و بدوستی خدا و رسول
بندگان خدا و مومنین با صفا را دوست میداریم **للمصنف** ؎ خالی از خود گشتن من چون نگین بیہوده نیست • باہمه جان میکنم لیکنے
پئے نام کسے • ظاہر بینان که ہمین صورت اعمال را می بینند و چشم بصیرت ندارند و بے بحقیقة نمی برند و حرف الفاظ اقوال را مے شنوند
و راہے بمعنی ندارند و ما فی الضمیر را در نمی یابند ما را غلط میدانند و بزعم خود این دعوت ما را که محض برای خدا و رسول و استرضاء مرشد
ست بسوی نفس خویش مے پندارند و بنفسانیت مے انکار زند و مانند نقش نگین ما را بالغلط فہمی خود صحیح بخیال ہے آرند و بالعکس میخوانند و بگمان
خود اوضاع ما را خلاف اوضاع بزرگان ما می شناسند و بیہوده نغمات بے اصول مے سرایند و از آہنگ دلی ما بیخبر اند و نظر بمقامات باطنی ما
نمی اندازند و در حجب چنین پرده ما محجوب مے مانند و ہر لحظه شبہات انکار اظہار مے نمایند و از سماع نوای پر درد عشاق بے نصیب اند و این
معترضان حاسد این را در نمی یابند که ما محمدیان ہرگز وجد و سماع را چون دیگران بحال خویش و یاران خویش روا نداشته ایم و انعقاد مجلس
بطورے که راه و رسم اہل دیگر طرق ست نمی نمائیم و مجلسی از گویندگان و شنوندگان را خود طلب نمیکنیم و اجرتے بکسی نمیدہیم و رخصت شنیدن
سرود بفرزندان و یاران نداده ایم و چیزے که در شریعت ما ممنوع ست و در طریقه ما متروک حکم با باحت آن نکرده ایم و خود را گنه گار میدانیم
و مدام در قصد ترک این کاریم و کسانیکه نمی شنوند آنہا را بہتر از خود درین عمل مے دانیم و امید از جناب الہی آن داریم که آخر کار ازین ابتلا ہم ما را
خواہند رہانید و توبه عطا فرموده تقصیرات ما عفو خواہد نمود و نظر به نیتی که ما داریم و از راه معامله که درین عمل ما را با او دست کرده بموجب اولئک
یبدل الله سیئاتہم حسنات کار خواہد فرمود و بصیقل انما الاعمال بالنیات زنگ این زلات را از آئینه دل ما خواہد زدود و این اعتراف بقصور
ما را حسن قبول خویش پسند نموده باب عجب رحمت خاص خواہد کشود اللہم انت ربی لا اله الا انت خلقتنی وانا عبدک وانا علی عہدک ووعدک ما
استطعت واعوذ بک من شر ما صنعت ابوء لک بنعمتک علی وابوء بذنبی فاغفر لی فانه لا یغفر الذنوب الا انت بہر صورت بعنایت رب رحیم
عمّ نواله و حمایت رسول کریم او علیه الصلوة والسلام از راه برکت خلوص نیت بعض حرکات ما که در نگاه عیب بینان ہنر پوش معیوب
مے نمایند آن ہم خوب و مطلوب ست و سراسر مانند خط پرکار در کجی ما راستکاری ست که اگرچه بظاہر سراپا مستقیم ایم ہمگی باطن

مائل رضا و تسلیم و بدون این صورت دائرۂ مقصود حلقہ نمی بست و حق ہرگز نمی نشست پس حقیقت حسن نیت ما در ہمہ اعمال و اقوال دائرہ
سائر ساریست و ناہمواری ما عین ہمواری مانند نگین خاتم کہ اگر ہموار باشد بکار مُہر کردن نمی آید و چون کندہ شود و ناہموار گردد نام صاحب خود
بر محضر ظہور ثبت مینماید و بکار شہادت و گواہی مے آید سیاہی ما روشنائی ست کہ صفحۂ روزگار را بتحریر معانی روشن منور ساختہ ایم و بمقتضای
النور فی السواد جلوہ نمای زلف شاہد حقیقی گشتہ ایم و اگرچہ مانند کعبہ ہمہ تن سیاہ پوشیم اما سرمۂ چشم اہل بصیرتیم و ہرچند کہ بسان مردم
چشم سراسر سیہ روزگاریم لیکن نور دیدۂ بزرگان خودیم غفلت ضروری ما الفیض کلیمی یا حیرا باعث بسط خاطر و ممد آگاہی ست و تباہی
ما رہنمائی کہ مانند قبلہ نما اینہمہ گردش حالات ما محض برای دلالت بسوی کعبۂ مقصود ست و قرار روی توجہ ما بطرف ہمان یک مسجود ست
بادۂ فنا شدہ ایم کہ غیر از مشاہدۂ وجہ باقی ساقی حقیقی در ما فانی نقصان باقی نماندہ و سقانا ربنا شراباً طہوراً و خالی از ہستی خودیم پس ہرچہ
مجازاً از ما بظہور مے آید فی الحقیقت از ما نیست و معاملہ بی یسمع و بی یبصر ہمہ وقت شامل حال ست و باطن از کیفیت تفرد ادامت نمودہ تا الآن ہمگی
مصروف خدمت مرشد خویشیم و مدام کار و بار متعلق باین امر را در پیش داشتہ را اجرای کار مناسب باید نمود بہر صورتے کہ باشد و بہر نہجی کہ راہ
یابد و راہ حقیقت اتباع باید پیمود کو بے بصران حقیقت این تبعیت معنویہ را در نیابند و سر این اتباع مستتر را نفہمند چہ اتباع بر دو قسم ست
یکے صورتے کہ نصیب عوام میباشد یعنی شخص تابع صورت قول و فعل را نافہمیدہ ہمان صورت کہ از متبوع خویش شنیدہ و دیدہ ادا کند
و بجا آرد بارادۂ تبعیت و ادای سنت و دیگر اتباع حقیقی ست کہ قسمت خواص میگردد یعنی شخص تابع معنی قول و حقیقت فعل متبوع
خود را فہمیدہ حاصل و غرض آن قول و فعل را دریافتہ بارادۂ ظاہر ساختن ہمان حاصل و غرض حسب اجتہاد خود و مصلحت وقت قولی
فعلی نماید کہ مثمر ہمان غرض متبوع او بود گو باعتبار ظاہر آن طور نباشد و نافہمان را مخالف نماید پس در اتباع حقیقی خلاف در حقیقت نمیباشد
و جائز ست کہ در بعض امور اختلاف در صورت بمقتضای وقت و استعدادات اہل زمانہ واقع شود و در اتباع صوری اختلاف در صورت نمیباشد
درست کہ در بعض اوقات اختلاف در حقیقت واقع گردد و غرض متبوع فوت شود اما عوام را بتقلید خواص ہرگز قدم از جادۂ اتباع صوری
بیرون نباید نہاد کہ ازین بے بصران سرانجام اتباع حقیقی نخواہد شد و خطایای و اختلافاتے کہ ازینہا مخفی در حقیقت بے اطلاع و معرفت
واقع میشود ببرکت اتباع صوری و حسن نیت انشاء اللہ تعالیٰ آخر کار معاف خواہند شد و اگر قصور در صورت اتباع خواہند نمود معذب خواہند بود و خواص را باید کہ حتی الامکان
صورت و حقیقت اتباع ہر دو را مرعی دارند اما اصل مقصود ہمان حقیقت اتباع را شمارند و اتباع صوری را برای حفاظت اتباع حقیقی لازم گیرند نہ آنکہ ہمین
صورت اتباع را حاصل شناسند پس ہرچہ کنند دیدہ و فہمیدہ کنند و کورانہ مثل عوام در راہ تبعیت نروند کہ اولو الابصار اند و اگر احیاناً
از ایشان زلتی و اختلافے در صورت واقع خواہد شد ان شاء اللہ العزیز ببرکت اتباع حقیقی در آخرت معفو خواہد گشت و اگر قصور در
حقیقت اتباع خواہند کرد معذب خواہند شد کہ با وجود قوت اجتہادی چرا اجتہاد خود را معطل داشتہ و خلل نداد اند ازینجاست کہ نزد
اہل حق اجماع و قیاس نیز چون کتاب و سنت از دلائل ست و در کتب علم اصول این دلائل اربعہ مبحوث ست بالجملہ چون معاملہ بحق ست
ہمہ حق ست ان شاء اللہ العزیز آخر کار اینہمہ عقبات کہ در ابتداء معاملہ بانواع مختلفہ ہمہ را پیش مے آیند و سد راہ اعتقاد مردم
مے گردند صاف میشوند و بعنایت الٰہی بالکل این ظلمات از نظرہا مرتفع گشتہ اصل حقیقت و خیریت نیت بر ہر کس از منکرین
نیز ظاہر میگردد و زلات و خطایا ہم کہ بمقتضاے بشریت سہواً یا خطاءً واقع شدہ اند بموجب ان الحسنات یذہبن السیئات در
ضمن برکت آن نسبت اصل باطنی بفضل الٰہی معاف گردیدہ بمقتضاے اولئک یبدل اللہ سیاٰتہم حسنات باعث نزول

رحمت خاصه مے شوند و ذریات آدم صفی الله را علی نبینا و علیه السلام نیز بر سنت ایشان در عوض چنین زلات آدمیته ترقیات نصیب
خواهد گردید و این کلمات اعتراف بر تقاصیر که ربنا ظلمنا انفسنا باشد از زبان آدمیان حضرت ربنا رحیم راحم نواله چنان خوش خواهد آمد
و مقبول خواهد گشت که هرگز الفاظ نحن نسبح بحمدک و نقدس لک بدرجهٔ آن نمیرسد و این متورعان را که سیرت ازان آگاهی ندارند کسے که
واقف کار ست یعنی نسبت عشق و محبت و قرب بحق سبحانه دارد و در دنیا هم از معاملهٔ نزول رحمت الٰهیه باطناً بلا واسطهٔ حواس ظاهره
آگاه ست محرم این اسرار ست و میداند که الحق خدای کریم را با بندگان خود معاملاتے مے باشد که در ادراک پابندان عقیلهٔ عقل نمے آید
ولهم قلوب لا یفقهون بها مطلب خالق بیچون را از ایجاد اشیا با نواع مختلفه و صور متکثره ظاهر کردن ظهور اسماست تا همه ظهورات اسمای
او از مکمن بطون بمنصهٔ ظهور آیند و حاصل کائنات و مقصود از خلق مکونات همین ظهور تجلیات او تعالی ست تا همه تجلیات او سبحانه آشکارا
و هویدا کردند در مظاهر گوناگون که بصورتهای متنوعه ظاهر اند همان جلوه پیدائش اوست که از هر طرف چون آفتاب روشن ست و از مرات
رنگارنگ که مجالی تجلیات اویند همان زینت و آرایش او که مانند زیورهای موجب آراستگی ست هیچکارے و فعلی که از خالق حکیم و فعال
علیم جلت حکمته بظهور آمده و مے آید لاحاصل و بیهوده نیست در هر امر حکمتهاست که مستتر ست و هیچ شئے باطل نه که هر شئے مخلوق حق
ست و از حق جز حق نیاید و آیهٔ کریمه افحسبتم انما خلقناکم عبثا دلالت بر همین حق بینی مے نماید تا محجوبان هیچ امر را عبث و باطل نه پندارند
و همت بر تحصیل مشاهده حق گمارند پس عرفا که خلفاء الله اند بموجب سنت الٰهیه هیچ کارے عبث و بیهوده و لغو لعمل نمے آرند و هیچ
شغلے بغفلت و هرزگی و هوای نفس مانند عوام نمی کنند و در هر عمل ایشان را نیت خیر شامل حال مے باشد و در هر صورت بطرف حق
دعوت مے نمایند و منظور این رهنمایان همان کشیدن بسوی مطلوب مے بود نه بجیکه وست دهد و موافق اقتضاء وقت و زمانه و
اقتضاء هر حقیقت از حقائق طالبین و استعدادات سالکین بطرف حق که محیط همه اشیاست جذب میفرمایند و آهسته آهسته بملائمه
و حکمه بسوی مقصود میکشند که موعظه حسنه این ست و زود تاثیر در نفوس مے نماید و مانند صدای خوش هر ذی هوش و گوش را خوش
مے آید و دعوت بحکمه همین ست که بحکمهٔ عملی شتاب بمطلوب رسانیده مے شود ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة امر ست
بهمین قسم دعوت ملائمه و موعظه موثره خصوصاً در ابتداء احوال بسیار مفید تر میباشد و منافع کثیره دارد و موجب خیرات و برکات
بیشمار مے گردد آخر کار بناچارگی معاملهٔ مجادله خواه به بحث و قال خواه بجنگ و جدال با عدو دین و مقابله با دشمن ست و جدال و قتال
ضرور مے افتد و حکم جادلهم بالتی هی احسن بمیان مے آید در اوائل کار بسهولت باید گرد یعنی در ابتداء دعوت مردان را تنگ نباید گرفت
و بارے که تحمل آن بر طالبان و سالکان شاق باشد بر سر آنها نباید نهاد و در اواخر چون معاملهٔ دعوت قوت و استحکام پذیرد
و آنچه منظور ست صورت گیرد عمل بعزیمت باید نمود و اهل طریق را باموری که اولی و اصوب اند امر باید فرمود و راه رخصت حتی
الوسع بند باید کرد و جانب تورع را قوی باید ساخت اما در ابتدا ارشاد چون به نیت عزیمت سهولت بینیت که آخر کار رفته رفته
بهمین طور عمل بعزیمت هم نصیب خواهد شد پس بسبب این نیت خیر آن سهولت عین عزیمت ست و داخل در مرتبهٔ عمل بعزیمت
تا حصول مدعا که ترویج طریقهٔ محمدیه و کتب قدسیه و اجماع یاران مخلصین باشد زنده دارند و فاعلان تقدیر این امر را برو
اظهار آرند خواه زنده نه دارند و آنچه مرکوز خاطر این اهل حق ست کما هو حقه بظهور نیاید اما صاحبان اینمعامله را که تمام همه مصروف
دین داری و حق پرستی اند و هیچگاه غفلت پیرامون خاطر اینها نمیگردد و بالکل پاک از الواث نفس و طبیعت اند

همه بینندگان حقیقت و عارفان بابصیرت از جملهٔ اهل عزیمت مے شمارند و عند الله نیز محسوب در جماعهٔ اهل عزیمت اند که انما الاعمال بالنیات
والحق که ان الله لا ینظر الی صورکم و اعمالکم بل ینظر الی قلوبکم و نیاتکم لے الحسن الصوری لیس بمعتبر عند الله والعمل الخیر فی الظاهر فقط غیر معتبر بسبب
معاملات الجزا حسب صور الاعمال و ظواهرها بل انه تعالی یعتبر فی الاعمال اصلها و هو النیة والارادة و هما متعلقتان بالقلب فان صلح القلب
صلحت الاعمال کلها و ان فسد فسدت الاعمال کلها بالجمله عرفا و اهل الله که بتصدق رسول مقبول علیه الصلوة والسلام بالکل فانی فی الله و
باقی بالله شده اند هر چه مے نمایند به نیت خیر مے نمایند و در هر وقت هر چه کرده اند و میکنند همان می بایست کرد و اختلاف اوائل احوال و اواخر
آن مضائقه ندارد در ابتدا اکثر امر بسهولت کار ما کرده میشود و در اواخر بیشتر حکم بعمل عزیمت نموده مے آید و صلاح هر وقت جداست چه
اگر در ابتدا اسلام که هنوز دین قوت تمام نگرفته بود و مسلمانان بسیار گردیده نشده بودند آنسرور علیه السلام نظر بر حال ایشان کرده با
سهولت میکوشد و مومنین را بشارت عام نمیداد و من قال لا اله الا الله دخل الجنة نمیفرمود و فرموده والله یرید بکم الیسر ولا یرید بکم العسر نمیداد و تعلیم
لکم دینکم نمی نمود و تکلیم لا یکلف الله نفسا الا وسعها خاطر مردم جمع نمی ساخت و بار کردهات ایشان نمی داشت و راه تحمل نمی نمود و سوای
اندیشهٔ الصلح خیر نمی اندیشید حکم اقتلوا المشرکین حیث وجدتموهم کی می شنید و علم انا نبی بالسیف که مے افراشت و جمال و رایت الناس یدخلون
فی دین الله افواجا که مے دید و بهار کشت زار کمثل زرع اخرج شطأه فآزره فاستغلظ فاستوی علی سوقه یعجب الزراع لیغیظ بهم الکفار را
که شاهده میکرد غرضکه حضرت رسول علیه السلام هر امر و حکم موافق وقت و حال می نمود و آنچه در هر وقت اصلح و انسب در حق مومنین میبود
همان روا میداشت چنانچه اکثر امور که اواخر متروک ست اوائل ممنوع نبود مانند متعه که چون در ابتدا اسلام مومنین قدرت آن نداشتند
که ازواج یا کنیزکان را همراه در سفر دارند و سفر هر وقت در پیش بود آنسرور رخصت متعه کردن داده بود تا فساد زائد بند شود اما چون
اسلام قوت گرفت و مومنین دستگاه پیدا کردند و سفر هم آنقدر ضرور نمی افتاد راه متعه را بند فرمود که اینهم موجب فساد ست لیس هر که
توانائی خواهد داشت اهل خود را همراه خواهد گرفت و هر که بے استطاعت خواهد بود چندی صبر خواهد نمود و رخنهٔ متعه کشاده داشتن در حق
آیندگان بسیار ضرر خواهد کرد لیس متعه را حرام کرد و متعه و خوردن گوشت خر اهلی یک روز حرام شده و ازین قسم بسیار احکام اند که در ابتدا
بطور دیگر بودند و در آخر بدیگر طور شدند ازینجاست که بعض محققان قائل اند بانیکه نسخ آیات بحسب اوقات ست یعنی هر وقت مقتضی هر امر
که شده بموجب آن امر الهی نازل گشته و آنچه خیر و صلاح دارین در حق مومنین در آنوقت بود بآن مامور گردیدند و حکم امر سابق که در آن
وقت همان در حق ایشان اصوب بوده الحال موقوف شد و منسوخ گشت و عمل حسب امر افضل که ناسخ ست باقی ماند و حالا در بارهٔ اینها
همین انسب و بهتر ست که بدان مامور اند لیس اختلاف در احکام آیات الهیه بحسب اوقات شد و ناسخ و منسوخ باعتبار حالات گشتند و موافق
اقتضاء اوقات احکام مبدل گردیدند نه آنکه مطلق نسخ آن احکام ست و فی حد نفسها آن احکام در زمانے حق بودند و در زمانے باطل شدند
که درین صورت بطلان حکم علیم علام ست و حکم حکیم علی الاطلاق جلت حکمته باید که همه وقت حق باشد لیس نسخ نیست مگر باعتبار اوقات و حالات
بالجمله گفتگوی مبحث نسخ آیات را موقوف داشته در ضمن منسوخات منسوخ البیان باید ساخت و امورے که بالفعل مفید اهل طریقت ست
در رنگ ناسخات به بیان آن باید پرداخت که دقت ورود فقرات مرحالت دیگر بوده و زبان ظهور عبارات شرح مقام دیگر ست لیس
باید گفت که کار تالیف قلوب ست بهر طورے که باشد ساعی در کثرت اجماع اهل طریق باید شد و هر کس را دلالت امر خیر باید نمود و
دعوت بطرف مطلوب باید فرمود که حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام و اصحاب عظام رضی الله تعالی عنهم و ائمهٔ طاهرین علیهم التحیات

واولیاء مرحومین رضوان اللہ علیہم اجمعین مصروف ہمین کار بوده اند و جہاد ہا در راهِ خدا فرموده اند و مالہای خود درین راه صرف نموده اند و محنتہا کشیده اند و جانہا داده اند و ملامتہا گوارا کرده اند و ریاضتہا ورزیده اند و باجر عظیم فائز گردیده اند ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل اللہ امواتا بل احیاء عند ربہم یرزقون فرحین بما آتیہم اللہ من فضلہ ویستبشرون بالذین لم یلحقوا بہم من خلفہم الا خوف علیہم ولا ہم یحزنون یستبشرون بنعمۃ من اللہ و فضل وان اللہ لا یضیع اجر المومنین. بیچاره آزادگان صوری که در دام بے ہمتی گرفتار اند درین موطن بے بصر اند و از نظر کوتاه اینہا تا بانیمرتبۂ علیٰ نمیرسد و از منزلت این منصب بیخبر اند و قدر انتقام اعلیٰ را نشناسند و سہولتہا و ہرزگیہای خود را واستگیہا مے پندارند لیکن معذور اند که این گرفتاران ہوا قیاس بر خود میکنند و مے پندارند که مشائخ حقه ہم بشرب نفس درین بلا مبتلا مے شوند و محققین را چون خویش میفہمند واین انمیدانند که بندگان خدا محض للہیۃ بار گران بر دوش ہمت بر میدارند که اصلاً و مطلقاً شائبۂ نفسانیۃ در معاملۂ ایشان دخل نمی یابد واین بے خبران جاہل اینقدر فہم ندارند که از اطوار ہر کس بے باقی الضمیر او بر ندچہ اراده ہر شخص از وضعش پیداست وعقلا را معلوم میشود شخصی که چنین اوضاع ریست و درست و اطوار مضبوط و مستحکم دارد گمان امرے که نه شایان اوست ناشی از بد باطنی مردمان ست و تیز ہوشان بمجرد دیدن چنین با کمال از ظاہر او حقیقت باطنش در مے یابند زیرا که کیفیت دلش از بشرۂ او روشن میگردد و علو و دنائت از جبہۂ او ہویدا مے شود کسانیکه حق تعالیٰ ایشان را نفوس قدسیہ عطا فرموده و در سلک ویطہرکم تطہیرا منسلک ساخته کے ہمت بلند ایشان متوجه بسوئے مشیخت طلبی که منجمله طلب دنیای دنی ست فرود مے آید کارے که ملحوظ این قدسے نژادان ست و راه ادراک این مردمان ست چه خوش فرموده حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنه که مرا برای پیرے و مریدے نیا فریده اند پیرے و مریدے آنجا کالمطروح فی الطریق ست کارخانۂ که بمن تعلق دارد دیگر ست والحق که حقیقت این مقولۂ عالیه نیز از راه پیری و مریدی منکشف نمیگردد نورے که روشن کننده اینمعنی ست دیگر ست نور علیٰ نور یہدی اللہ لنوره من یشاء غرضکه معاملات اہل حق را جمله حق باید فہمید و خود را از مشاہدۂ اختلاف حالات این بزرگواران که در ابتدا و وسط و انتہا بانواع مختلفه واقع شده متشتت و متردد نباید گردانید ع ہرچه خوبان کنند خوب آید ومقتضای ہر مقام علیحده ست که بموجب آن از سالکان افعال واقوال صادر میگردد و اہل حق در ہر وقت ہرچه کرده اند و گفته اند و میگفته اند و مے گویند ہمه حق ست از ابتدا تا انتہا بر یک حال بودن این برگزیدگان ہیچ ضرور نیست مردمان نادان معاملات انتہا در ابتدا میخواہند و گذرانی و معاشے که اکابر سلف را در اواخر عمر نصیب گشته بود در ابتداء خلافت از خلفاء ایشان توقع مے دارند واین خیال بیجاست که احکام ہر موسم دیگر ست ان شاء اللہ تعالیٰ این سعادتمندان که بہمان جاده میروند تا بہمان مقام خواہند رسید و آخر خاتمۂ اینہا بخیر خواہد گردید و عاقبت الامر ہیچ تفاوت در ہیچ امر نخواہد بود و تاریخ الکمل که اول المہدیین ست بر صورت متبوع خود که امیر المہدیین ست محشور خواہد شد و بروز قیامت که یوم الدین ست بر ہمه کس این حقیقت روشن خواہد گردید چه شد که بالفعل منکران کور باطن اینمعنی را باور نمی نمایند و نظر بحقیقت کار نمیگشایند زیرا که این صورت پرستان ظاہر بینانند و حقیقت شناس نیستند تا حقیقت الامر ادراک نموده پے بمعاملۂ انما الاعمال بالنیات برند بسبب بے بصری خویش در ہر عمل تردد و تشکک مے نمایند و در ہر امر بشبہه و انکار پیش مے آیند و زنگ کدورت از خاطرہای صاف خود نمی زدایند و از جادۂ مستقیم ظنوا المومنین خیرا انحراف دارند و ہر زمان شبہۂ تازه بمیان مے آرند و اظہار بد باطنی خویش مینمایند سبحان اللہ این دنیا طلبان ناقص عقل که مؤنثان معنوی اند طرفه ام الشبہات اند که ہر لحظه شبہۂ نوی مے زایند و بازہمان حمل بد در بواطن ایشان موجود ست فی قلوبہم مرض فزادہم اللہ مرضا

ولہم عذاب الیم بما کانوا یکذبون خداوندا این شکم بندہ ہا را از گرفتاری این مرض خالص فرما وصحت باطنی عطا نما تا بکار مردان خدا آیند و در
فرمانبرداری باب حیلہ وعذر نکشایند وبطاعت وعبادت تو مشغول شوند وبہ بندگان خاص تو مانوس گردند واگرچہ اکثر این نا اہلان چنان
شدید الانکار مے باشند کہ بموجب سواء علیہم ءانذرتہم ام لم تنذرہم لا یومنون ہرگز توقع اخلاص واعتقاد از ایشان نیست اما چون از حقیقت
دور اند معذور اند وچہ کنند کہ از معاملات بندگان خاص الہی آگاہی ندارند و رو بطرف تحصیل نسبت باطنی نمی آرند تا قدرے از برکات صحبت
ایشان واقف شوند وفائدہ مند از زیارت ایشان گردند اللہم اہد قومنا انہم لا یعلمون حقیقۃ اصطفائک ولا یفہمون اسرار ولیائک کما لم یومنوا
بانبیائک من قبل وکذبوہم بل قتلہم الانبیاء بغیر حق وکانوا فی طغیانہم یعمہون فالذین ینکرون العبد الذی یدعوہم الی الطریق المحمدی
ویبلغہم رسالات ربہم واصطفاہ اللہ من عبادہ بالاصطفاء الخاص وعلمہ طریق الاقتباس بالآیات القرآنیۃ من لدنہ بالتعلیم الالہی
افلا یتدبرون القرآن ولا یتاملون البیان ولو کان ہذا الامر الہام من عند غیر اللہ بلا الہامہ تعالی بالقوۃ الفکریۃ البشریۃ لوجدوا فیہ اختلافا کثیرا
ولم یرتبط بکلامہ سبحانہ ارتباطا تاما علی ہذا النہج الفصیح واذا جاءہم امر من الامن او الخوف محل من سلامۃ الاعتقاد اذاعوا بہ ولعشوہ بینہم
ولو ردوہ الی الرسول برجوع الباطن صدقا وخلوصا والی اولی الامر منہم برجوع الظاہر اعتقادا ووادا لعلمہ الذین یستنبطونہ منہم ما کان خیرا لہم
لولا فضل اللہ علیکم ورحمتہ یا ایہا المحمدیون الخالصون باعطاء الاعتقاد الجازم لاتبعتم الشیطان من شیاطین الانس والجن الذین یضلونکم عن طریق المحمدیۃ الخالصۃ
واللہ مع الموقنین ولو انہم فعلوا ما یوعظون بہ من اختیار ہذا الطریق المحمدی لکان خیرا لہم فی الدارین واشد تثبیتا واذا لآتاہم اللہ من لدنہ اجرا
عظیما ولہدیناہم صراطا مستقیما ومن یطع اللہ بما امرناہ باستدلال الآیات ویطع الرسول بما ہدیناہ بارائۃ الطریق المحمدی فہو مع الذین انعم اللہ علیہم
قبل ہذا من النبیین والصدیقین والشہداء والصالحین وکان اللہ لہ رفیقا ذلک الفضل من اللہ علی المحمدیین الخالصین وکفی باللہ علیما اللہ
ربی لا الہ الا ہو لیجمعنکم الی یوم القیامۃ لا ریب فیہ سیظہر لکم ان شاء اللہ تعالی من یقول الحق ومن اصدق من اللہ حدیثا فالحمد للہ الذی جعل المحمدیین
الخالصین خیر امۃ اخرجت للناس وہم من الذین اخلصوا دینہم للہ واخلصہم اللہ تعالی عن القیود الطبیعیۃ والنفسیۃ فانہم من عبادہ المخلصین وتظہر حقیقتہم
علی المقرین والمنکرین کلہم ان شاء اللہ تعالی فی یوم ہو یوم الدین وما ادراک ما یوم الدین یوم لا تملک نفس لنفس شیئا ویکون الامر یومئذ ظاہرا
وباطنا وحقیقۃ ومجازا کلہ للہ ویل یومئذ للمکذبین انما توعدون لواقع ولن یجد المنکرون لعذاب اللہ من واقع ویل یومئذ للمکذبین الم یجعل اللہ الطریق
المحمدی صراطا سویا وامیر المحمدیین ناصرا وولیا واول المحمدیین ولدا رضیا فانتظروا الوعد وکان وعد اللہ امرا ماتیا ویل یومئذ للمکذبین الم نجعلہا آیتین
ولم نخصصہا بکتابین ولم نعلمہما من لدنہ علما وکشفت ہذا الفضل بالوجہ الاحسن فی یوم الفصل ویل یومئذ للمکذبین ہذا یوم لا ینطقون ولا یوذن لہم فیعتذرون
ویل یومئذ للمکذبین ہذا یوم الفصل الذی جمع اللہ الاولین والآخرین ولا یقدر المنکرون علی کیدہم فلا یکیدون ویل یومئذ للمکذبین ان المتقین من
المحمدیین فی ظلال وعیون وان لہم فی الجنۃ فواکہ مما یشتہون ویقال لہم کلوا واشربوا ہنیئا بما کنتم تعملون وربکم کذلک یجزی المحمدیین الخالصین
وہم من عبادہ المحسنین ویل یومئذ للمکذبین والمنکرون اذا قیل لہم ارکعوا واسجدوا لا یرکعون ولا یسجدون ویل یومئذ للمکذبین وما ورد فی ہذا
الکتاب الا ہو متمسک بکتاب اللہ فبای حدیث بعدہ یومنون فیا ایہا المحمدیون الخالصون لا تہنوا ولا تحزنوا وانتم الاعلون ان کنتم مومنین
ولا یحزنکم قول الذین ینکرون المحمدیۃ الخالصۃ ان اللہ تعالی یعلم ما یسرون وما یعلنون وان یمسسکم قرح او تصبکم مصیبۃ فقد مس القوم من قبل
قرح مثلہ واصابتہم مصیبۃ کذلک وتلک الایام یداولہا الحق سبحانہ بین الناس ولیعلم اللہ الذین آمنوا ویتخذ منکم شہداء فلا تکتموا الشہادۃ
علی حقیقۃ المحمدیۃ ومن یکتمہا فانہ آثم قلبہ واللہ بصیر بما تعملون وکاین من داع الی اللہ اذ جاہد فی سبیلہ تعالی قاتل معہ ربیون کثیر فما وہنوا لما اصابہم

فی سبیل الله وما ضعفوا وما استکانوا والله یحب الصابرین وما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا واسرافنا فی امرنا وثبت اقدامنا وانصرنا
علی القوم الکافرین فنصرهم الله بجنود لا یراهم العوام وهو خیر الناصرین بالجمله ما محمدیان را از انکار اینچنین بدباطنان سست اساس چه باک ست
که اصل معاملهٔ ما در نفس الامر پاک ست او سبحانه همیشه در حمایت ست و انواع مددها از برکات باطنیه و اطمینان نفسی و تسکین قلبی و تقویت
نسبت حضور و شهود و توفیق اعمال خیر مدام شامل حال ست و اقسام تائیدات از عطاء قوت تحریر و تقریر و استقامت بر طریقه محمدیه و استغناء
مزاج و گذران توکل و خلق حسن و اتفاق لواحق و توابع و غیرها هر زمان بلکه هر آن از غیب میرسد و همین عنایت جلیله خدای ما در حق ما کفایت ست
و تسلی بخش ما این آیه وان یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم بالبینات وبالزبر وبالکتاب المنیر و از ابتدا در هر زمان محجوبین با محققین
همین حال بوده ست و مدام اعداء الله با اولیاء الله بر همین منوال بوده اند پس مرد عارف را باید که حقیقت و کنه این معامله را دریافته از
ایشان اجتناب فرماید یعنی بسوی رد و بدل و فساد و خلل ایشان متوجه نشود و سوال و جواب ننماید که این نافهمان از فهمانیدن هیچ نخواهند فهمید
و گاهی از فهمانیدن هیچکسی نفهمیده اند ولا یزید الظالمین الا خسارا بلکه صاحب بصیرت را باید که حتی الوسع کلام زائد با چنین اشخاص نکند و
همین بباید اکثر صحبت سکوت دارد لیکن نه بآن طریق که اینقدر هم گفتگو آید و بر زبانها افتد بلکه بطوری باشد که بالکل سالکان حال و
قال این خبیث نفسان را ساکت سازد و اینها را بر حال ایشان گذاشته هیچ نفهمانند و روا از قیل و قال گرداند که بحث و جدال کار بطالان
بی معرفت ست شعار عرفا و اولیا نیست و خود را هم داخل آن جهال نگرداند و مثل آنها بیهوده همان قسم در مقابل آنها نخروشد که این بی غیرتان
را عادت این امر شده ست و خوگر این معنی گشته اند و قوت منفعله ندارند و اکثرها در هر جا الزامها خورده اند و داده اند و باز همان قسم
قال و قیلها می کنند و هیچ پروا ندارند مثل حیوانات که گاهی بر امر هیچ و پوچ بی صرفه باهم میجنگند و باز در زمانی بفراغت سر افگنده یکجا میچرند
آدمیت و حمیت مقتضی اینمعنی نمی شود انسان را پاس مرتبه و رعایت حقوق و لحاظ آشنائی و نگهداشت آداب ضرورست مردم نخوت آن
در محافل بمرتبه تمیز سازند که نباید و آخر پشیمان نماید و ندامت آرد و شامت بار آرد اگر کسی در مرتبه از ایشان بالاترست و کلام ملائم طبع ایشان
نمیکند خود تحمل میکنند و پاس او می نمایند و اگر از ایشان فروترست بعمل مناسب حال او از هرزه بیانی او را خاموش میگردانند شعار مردم
هموار این می باشد و کسانیکه شریف نفسان با غیرت و جرأت اند و بآداب لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی از ابتدا خوگر اند نفس نفیس ایشان
کی قبول این امر می نماید که از این طرف ایشان سخنی بگویند و از آن طرف دیگری در مقابل ایشان حرفی بر زبان آرد یا خود هیچ نمی گویند
و هر چه کسی میگوید میشنوند یا خود چیزی می گویند و دیگری هیچ نمی گوید و خاموش نشسته استماع می نماید رد و بدل و جنگ و جدل در صحبت
این کبریا دستگاهان که نائبان من لا نزاع عنده اند نمی باشد و کسی که حق تعالی او را باین عنایت ممتاز فرموده باشد ادای شکر این
دولت آنست که بمخالفین هم در باطن خویش خصومت ندارد از طرف خود صاف باشد و عوض شان هیچ نسازد و تا مقدور درگذر
نماید و آنها را معذور دارد و مجبور فهمد و بمکافات نپردازد و خود بدنفسی ننماید اگرچه مقدور دارد و تواند که ایشان را بسزا رساند که
اشدکم من غلب نفسه عند الغضب واحلمکم من عفا بعد القدرة و بعجز و انکسار کوشد و بدخلقی نکند و مانند جهال نخروشد و از حد متجاوز
غضب نفرماید و همه را بخدا سپارد و موافق حکم فذرنی والمکذبین بعمل آرد الیس الله باحکم الحاکمین **رباعی** ای مرد رسیدت اگر از خلق آزار
رنجی مبر از ذلت و خواری زنهار * گر بر سر تو نهند پا مردم دهر * تو از ره انکسار سر بر پا دار * کلمه مرد در رباعی بجای رجل بمعنی
عام تذکیری نیست بلکه مراد کسی ست که جوان مردست یعنی همت و جرأت مردانگی و تحمل بار سرداری و طاقت جهاد اکبر و استعداد [illegible]

ارشاد و قدرت بالکشی و لیاقت صبر و رضا و نفس باکبریا و خاطر مستغنے و طبع قانع دارد و از خلق مردم ہم عصر کہ اکثر اینہا با بزرگان اہل زمان خود نمی سازند
و از آزار امور خلاف مرضی و نا ملائم طبع و از رنج بردن تنگ شدن و از ذلت و خواری پیش رفت نشدن امر کوز خاطر خویش و از پا بر سر نہادن
سلوک بے ادبانہ و از انکسار تواضع و از سر برپا داشتن بہ خلق پیش آمدن حاصل آنکہ ندا بشخص جوان مرد کردہ گفتہ آمد کہ اے کسی کہ ہمت و
جرأت مردانگی و تحمل بار سرداری و طاقت جہاد اکبر و استعداد ارشاد در خود دارے و قدرت بالکشے و لیاقت صبر و رضا در تو حاصل ست و
حق تعالی ترا نفس کبریا و خاطر مستغنے و طبع قانع عطا فرمودہ ہست باید کہ اگر از مردم ہم عصر امور خلاف مرضی و نا ملائم طبع خود بینی تنگ دل بسبب
پیش رفت نشدن امر کوز خاطر خویش نشوی و صبر برین مکروہ بے ثبات نمائی بلکہ اگر ایشان بتو سلوک بے ادبانہ کنند باید کہ تو از راہ تواضع
بہ خلق و صفا پیش آئی و پیروی صاحب خلق عظیم نمائی علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اکملہا کار خود باید نمود و نظر بحال اینہا نباید کشود
و معاملہ با خدا ہست و از خلق غنا دما اسئلکم علیہ من اجر ان اجری الا علی رب العالمین و ہو المستعان و علیہ التکلان عز سلطانہ و جل برہانہ

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی خلق الانسان علمہ البیان و الصلوۃ و السلام علی رسولہ الذی انزل الیہ القرآن و علی آلہ و اصحابہ اہل العلم و العرفان
اما بعد فہذا الوارد الثانی و الثمانون ہو المسمی باحسن البیان ان من البیان لسحرا القوۃ تاثیرہ فی النفوس فانکان من نبی فداخل فی
المعجزات و ان کان من ولی فمحسوب فی الکرامات و لا ینسب الی صاحب ہذا البیان فی ہاتین المرتبتین انتسابا بالشاعریۃ و الساحریۃ و اما انکان من غیرہم
کالشعراء و الفصحاء الآخر فہو من قبیل السحر و معجزۃ فی الصنائع و البدائع و اللطائف و الظرائف و لما کان من اعظم معجزات نبینا علیہ الصلوۃ و السلام
نزول القرآن العظیم فخصص اللہ المحمدیین الخالصین علی سنۃ رسولہم باحسن البیان الذی ہو من اعظم کرامات اولیاء امتہ علیہ السلام فالمسحورون الآخرون من
اہل البیان اذا رأوا کتبہم فاعترفوا بحجتہم و التی السحرۃ سجدا و قالوا آمنا بہم ان قلم المحمدیین یصنع ما صنع العصا الموسوی و انما صنعنا بالصنعۃ الشاعریۃ
و جمعنا بالقوۃ الفکریۃ کید ساحر بغیر کرامۃ اللہ تعالی و بلا عنایتہ جل و علی من تلقاء آرائنا و القاء اہوائنا من القیاسات الشعریۃ و التاثیرات السحریۃ
و لا یفلح الساحر حیث اتی و یقول اللہ لصاحب المحمدیۃ الخالصۃ لا تخف انک انت الاعلی و اعلم انی معک اسمع و اری انی انا اللہ لا الہ الا انا فاعبدنی
و اقم الصلوۃ لذکری ان الساعۃ آتیۃ اکاد اخفیہا لتجزی کل نفس بما تسعی

وارد در شناخت حقیقت سخن و دریافت کیفیت اہل این فن

مراد از شناخت حقیقت سخن شناختن ماہیت کلام ست یعنی فی حد نفسہ کلام چہ چیز ست و اقسام آن چند ست و منظور از دریافت کیفیت اہل این فن
دریافتن چگونگی حال صاحبان کلام ست کہ انبیا و اولیا و عرفا و محققین باشند و ہم دیگر سخنوران کہ علما و شعرا و فصحا و بلغا بوند و اینجا از فن سخن مقصود
فقط پیشہ شاعرے کہ معنی اصطلاحی ست نیست بلکہ مراد معنی عام سخن ست کہ ہمہ ارباب سخن را شامل ست و مشتمل بر کلام مطلق ست چہ آن
اصل الاصل و مبدا و منشا کلام ہست کہ چون حقائق موجودات از کمون بطون بمنصۂ ظہور آمدند و حضرت وجود در مرتبۂ علمیہ امتیاز اعتباری
و اضافی یافت و کلیات بسبیل اجمال و جزئیات بر نہج تفصیل ممتاز گشتند حضرت علم کہ ممیز این ہمہ موجودات معلومہ ہست چنانچہ ہر حقیقت
را خلعت صورت خاصہ عطا کرد و حقائق را مصور بصور علمیہ ساخت ہمچنین در مقابل ہر شئے صورت اسمے کہ دال بر آن شئے باشد

معین کرد لاخبار ذلک الشئ بذلک الامر حضرت وجود این ہر دو دال و مدلول را بفیض اتحاد نفسی خویش جمع ساختہ نسبت خاصی اینہا باہمدیگر
عنایت نمود و در مرتبہ باطن وجودی ظاہر فرمود و این موجودات باطنیہ لطیفہ مرکبہ عالم معانی ست و آن امور دالہ الفاظ معنویہ اند و آن اشیاء
مدلولہ معانی علمیہ و مجموع آن الفاظ و معانی کلمات قدسیہ الٰہیہ اند چون او سبحانہ خواست کہ این موجودات عالم معانی را از مرتبہ باطن وجود بمرتبہ
ظاہر وجود آرد بقدرت کاملہ و حکمت بالغہ او آن موجودات باطنیہ در مرآت ظاہر وجود منطبع شدند و مطابق ہمان علم درین عالم کہ مسمیٰ بعالم
صورت ست ظاہر گشتند و آن امور دالہ کہ الفاظ معنویہ بودند باشارات نام یافتند و آن اشیاء مدلولہ کہ معانی علمیہ بودند بموجودات خارجیہ
مسمیٰ گردیدند و مجموع این اشارات و موجودات کلمات تامات ربانی ست کہ از لسان قدرت متکلم حقیقی جل شانہ برآمدہ۔

بیان کلام نفسی و لفظی و حقیقت جبرئیلیہ و حقیقت محمدیہ

بدانکہ کلام بر دو قسم ست یکی کلام نفسی و یکی کلام لفظی و کلام نفسی عبارت از تصور صور علمیہ خود ست مر نفس شخص را و تذکر آن امور معلومہ در ذات
خویش بہ ترتیب قبلیہ و بعدیہ ای تصور صورتے بعد صورتے و تذکر امرے بعد امرے و این کلام نفسی ممکنات ذی نفوس ست کہ آنرا تعبیر بخطرات نفسیہ
و حدیث میکنند و این کلام نفسی را سامعے غیر آن شخص نمی باشد ہمان نفس متکلم ست کہ سامع کلام خود ست و سماعت این کلام نفسی عبارت از
احاطہ علم شخص ست بر آن تصور صور علمیہ و تذکر امور معلومہ بتفصیل جزئیات از حیثیہ ادراک آن صور متصورہ و امور متذکرہ فرداً فرداً و فی الحقیقۃ در مرتبہ
صفت کلام و صفت سمع متحد ست و عین ہمدیگر ہمین در گفتن بلحاظ اختلاف حیثیات امتیاز اعتباری دارد و کلام نفسی واجب تعالیٰ عبارت
از انکشاف صور علمیہ حق ست بالارتسام فی النفس و تقدیر آن امور معلومہ بہ ترتیب قبلیہ و بعدیہ در ایجاد و بلا تغیر در کیفیت علمیہ ذات حق سبحانہ
و این کلام نفسی واجبی را تعبیر بارادۃ اللہ و مشیۃ حق تعالیٰ مینمایند و آن کلام اقدس او را سامعی غیر او نیست ہمان ذات متکلم حقیقی سمیع کلام خود
ست و سماعت این کلام عبارت از احاطۂ علم حق ست بر آن صور علمیہ و امور مقدرہ بتفصیل جزئیات از حیثیہ علم بمعلومات خویش فرداً فرداً
و فی الحقیقۃ درین مرتبہ قصوی ہم صفت کلام و صفت سمع متحد و عین یکدیگر ست نہ امر زائد بر آن ہمین در حضرت علم باعتبار اختلاف حیثیات
امتیاز اضافی دارد و کلام لفظی عبارت از اظہار مطالب نفسیہ است بتوسط عضو لسان و صورت الفاظ و این کلام لفظی انسانی ست کہ آنرا تعبیر بمقولات
و کلمات میکنند و این کلام لفظی خود را ہم متکلم بوساطۂ عضو گوش خویش میشنود و ہم غیر او استماع مے نماید و سماعت این کلام لفظی عبارت از ادراک
تموج ہوای متکیفہ بکلمات ست از پردہ گوش لفظاً لفظاً و درین مرتبہ صفت کلام از صفت سمع جدا و مغایر ست کہ آن مخصوص بعضو زبان ست و
این مختص بعضو گوش و آن اخراج مطالب من النفس الی الخارج ست و این ادخال مطالب من الخارج فی النفس ست و کلام لفظی حق سبحانہ
عبارت از تنزیل معانی نفسیہ ست بتوسط جبرئیل در کسوۂ ایجاد الفاظ بر حضرات انبیا علیہم السلام و این کلام لفظی الٰہی ست کہ آنرا تعبیر بآیات
و صحف و کتب منزلہ مے نمایند و این کلام لفظی خود را ہم متکلم حقیقی جل شانہ بصفت سماعتے کہ زائد بر ذات ست میشنود و ہم بندگان او اصغا
مے کنند و سماعت این کلام لفظی نسبت بحق تعالیٰ عبارت از علم بمجموع ایں معانی و الفاظ ست بالتفصیل و نسبت بہ بندگان شنیدن کلام اللہ ست
مع اقرار بمعنی کہ این کلام اللہ ست و بر حضرت رسول علیہ الصلوٰۃ و السلام نازل شدہ و الا اگر کافران بانکار شنیدند پس آنہا کلام اللہ را
نشنیدند و لہم آذان لا یسمعون بہا بالجملہ آن کلام نفسی حق تعالیٰ کہ مدلول این الفاظ قرآنی ست از قدیم ہمان بر صرافت تنزیہ خود ست
و القاے این الفاظ در حقیقت جبرئیلی شدہ چنانچہ حق سبحانہ میفرماید انہ لقول رسول کریم الی الآخر و جبرئیل موافق زبان ہر نبی در لغت
خاصی آن کلام الٰہی را رسانیدہ و ما اینمعنی را بمثالی روشن سازیم و گوئیم کہ مثل جبرئیل چون عضو لسان و مثل انبیا چون سامعین ست

و مثل او تعالی چون شخص متکلم پس هرگاه شخص عالم بجمیع علوم خواهد که کلام خود را باین سامعان شنواند پس آن مرادات نفسی خود را در صورت الفاظ از زبان
خواهد بر آورد و از بسکه در زبان لیاقت ادای همه الفاظ هر لغتست پیش اشخاص هر قوم در لغات آنها آنمعانی صرفه را بیان خواهد کرد با آنکه زبان نفسش
ادراک هیچ لغت نمی کند اما بموجب اراده او جدا جدا بهر شخص در لغت خاص تکلم مے نماید و کلام نفسی او را در صورت کلام لفظی بمردم میرساند پس
حق سبحانه در حقیقت جبرئیلی مانند زبان قابلیت تلفظ بهر لغت خلق فرموده است و بوساطت آن در هر زبان که خواسته کلام خود را بر انبیاء
خویش نازل نموده و با آنکه لغت جبرئیلی عبری یا سریانی یا عربی نیست حضرت روح الامین بقدرت الهی بهر نبی در زبان او همکلام گردیده وهطرز
کلام حق تعالی حضرات انبیا فهمیدند و جبرئیل چون زبان بیش از واسطه کلام نیست و غیر از مجرای آن الفاظ نه پس اول کلام الهی از حضرت
جمع الجمع که آنرا مرتبه جمع الهی میخوانند بر حقیقت محمدیه که آنرا جمع محمدی میگویند نازل شده و بوساطت حقیقة محمدیه بر حقیقة جبرئیلیه نازل گشته
و از تعین جبرئیلی بر تشخص محمدی که تعین صوری آن سرورست علیه الصلوة والسلام نازل گردیده پس جبرئیل واسطه است درمیان حقیقت محمدیه و
صورت محمدیه که از حقیقت محمدیه کلام الهی مے شنید و بصورت محمدیه الفاظ کلام الله میرسانید و حقیقت محمدیه واسطه است درمیان مرتبه الهیه
و حقیقت جبرئیلیه از مرتبه الوهیته معانی کلام الله بر حقیقت جبرئیلیه نازل میکرد و خود بلا واسطه از جناب الهی آن کلام اقدس را مے شنید که آیه تنزیل
من رب العالمین خبر ازین حال بلا واسطه نازل شدن کلام الهی از مرتبه الوهیته بر حقیقت محمدیه میدهد چنانچه آیه انه نزله علی قلبک باذن الله مصدقا
لما بین یدیه اخبار از آن معامله کلام رسانی جبرئیل از حقیقت محمدیه بصورت محمدیه مے نماید. فالحقیقة المحمدیة عبرت باذن الله فی کلامه تعالی لان روحه
صلی الله علیه وسلم کان من امر ربه والامر والاذن متقاربان فی المعنی واذا لوکر بالاذن لیصیر امرا فهکذا اذا توجه الحقیقة من مرتبة الباطن الی مرتبة
الظاهر تصیر روحا والصورة المحمدیة عبرت بالقلب فی کلامه سبحانه لان القلب عضو رئیس من اعضاء البدن فتاویل هذه الآیة ان جبرئیل نزل
القرآن علی الصورة المحمدیة بتوسط الحقیقة المحمدیة حال کون جبرئیل مصدقا ومعترفا لما بین یدیه من تنزیل الحقیقة المحمدیة علیه واذا عرفت مراد
اذن الله فینکشف علیک بهذه الآیة ایضا من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه لانه لا یمکن الشفاعة الا بطفیل شفیع المذنبین و بود رحمة للعالمین
صلی الله علیه علی آله واصحابه اجمعین ؕ

بیان علت اختصاص کلام بانسان و اظهار کیفیت مراتب آن

کلام ظاهری ست و باطنی ظاهرش الفاظ و حروف ست و باطنش معانی و مطالب پس موجودی که جامع ظاهر و باطن ست کلام از شان اوست چون
انسان که جسد ظاهر اوست و روح باطن او لهذا النطق مخصوص بانسان شده و اظهار معانی و مطالب در لباس الفاظ و حروف مختص باو گردیده که همچنین
جامعیت کامله ظاهر و باطن بر نهج اتم که انسان دارد هیچ موجودی را حاصل نیست و همچنین اظهار حقائق و دقائق همه امور که از کلام انسانی بوقوع آمده
از دست هیچ مخلوقی سرانجام نیافته **سوال** اگر گوئی که ازین بیان معلوم شد کلام از شان کسیست که جامع ظاهر و باطن باشد چون
انسان که مجموع روح و جسد ست پس باید که کلام الهی کلام نباشد که او سبحانه مجموعه ظاهر و باطن نیست و آن بسیط حقیقی واحد حقیقی ست ترکیب
را در آن مرتبه اقدس چه گنجایش **جواب** گوئیم با آنکه مرتبه علیای وجی مجموعه ظاهر و باطن نیست و در آن مرتبه بسیط حقیقی احتمال تصور ترکیب
اما بلحاظ اعتبار ذات و صفات و تنزیه و تشبیه هو الظاهر هو الباطن و فی الحقیقت کلام حقیقی وصف متکلم حقیقی ست جل شانه و این کلام مجازی
که نصیب انسان گشته پرتو آن کلام ست که درین مظهر اتم اظهور نموده خلق الانسان علمه البیان **سوال** اگر گوئی که کلام فرشتگان و جنه
و غیرهم از کلام الله و احادیث ثابت میشود و ایشان مرکب جان و جسد چون انسان نه اند و لطیف اند پس ایشان را چگونه جامع ظاهر و باطن

توان گفت تا صدور کلام از ایشان رست آید **جواب** گوئیم که اگرچه فرشتگان لطیف واز عالم امر اند وچون انسان بدن کثیف ندارند لیکن هر یکی
از ایشان صورت خاصے وحقیقت مخصوصی هست که بدان امتیاز حقیقت وصورت ممتاز از همدیگر اند وهم اولو اجنحة مثنی وثلث ورباع وهر چند
جثه چون بنی آدم بدن محسوسی که مبصر هر خاص وعام هر وقت شوند ندارند اما هر یک ایشان را جانی وجسدی در خور حال ایشان وحقیقتی وصورتی هست
وبرای صدور کلام اینقدر جامعیت ظاهر وباطن هم کافی ست **سوال** اگر گفته شود که چون برای صدور کلام همین قدر جامعیت ظاهر وباطن باعتبار
حقیقت وصورت کفایت ست پس کدام موجود ست که خالی ازین دو امر ست وباید که از هر موجود کلام ظهور نماید وقید تخصیص لغو ست ـ
جواب گوئیم که بموجب انطقنا الله الذی انطق کل شیٔ البته هر شیٔ در خور حال خویش نطق دارد وان من شیٔ الا یسبح بحمده خواه بزبان حال و
خواه بزبان قال وانیکه حیوانات هم باشارات واصوات باهمدیگر کاروائی خود میکنند خالی از گفت وشنید نیست اما چون ترکیب دیگر موجودات
بنسبت به ترکیب انسان انقص ست واینقدر اجمع نیست کلام تام از ایشان ظهور نکرده والفاظ ومعانی از هیچ احدے از اینها باین طریق که از
انسان ظاهر شده در بیان نیامده لهذا اطلاق کلمه وکلام بر همان قسمی از ما یتلفظ به الانسان آمده وآن اصوات واشارات وبیان زبان حال
بل کل ما یتلفظ به الانسان داخل کلام نیست ومثل طوطی بعض حیوان که تلفظ مانند انسان میکنند نیز داخل کلام نبود که طوطی اگرچه لفظ از انسان آموخته
ادای آن میکند اما از معانی بے خبر ست وجمع لفظ ومعنی باراده نمی نماید گو آن الفاظ در نفس خود معانی داشته باشند والفاظ موضوع ومصرف هم
افتد کلام از نوع همان چیز ست که انسان بآن متکلم میشود حتی که کلام الله هم همان کلام را توان خواند که از زبان رسول علیه السلام بقید کلام اللهی
مسموع شده وحسن کلام نصیب همان افراد اکمل انسانی گشته که جامع علم ظاهر وباطن اند وبحقیقت قرآنی فائز گردیده اند ـ

تفریق معانی والفاظ واشارات وتحقیق انواع واقسام کلام

باید دانست که تصور مفهومات تا که در ذهن انسان ست آنرا معانی میگویند وچون از حرکات اعضا سوای عضو لسان ظهور مے نماید آنرا ایما واشاره
مے نامند وچون بتوسط لسان ودهان ظاهر میگردد آنرا الفاظ میخوانند والکلام ما تضمن کلمتین بالاسناد پس هرچه از جنس کلام بر حضرات
انبیا علیهم السلام بوساطة جبرئیل نازل شده آنرا وحی گویند وآنچه بر قلوب اولیا بالقاء رحمانی در پردهٔ نفوس قدسیهٔ اینها وارد گشته
آنرا الهام خوانند وآنچه بقوت فکریه عقلا سر زده آنرا بیان حکمت گویند وآنچه باراده از طبع شعرا موزون گردیده آنرا شعر نامند وآنچه
از زبان علما موافق علوم کسبیه ایشان بر آمده آنرا نقل وحکایت دانند وآنچه از دهان عرفا حسب استعداد وادراک ایشان ظاهر گشته آنرا
تحقیق خوانند وآنچه از دست علما از چند کتب باستخراج رسیده یکجا مرقوم گردیده وجمع شده آنرا تالیف شناسند وآنچه از دست محققین
بے اراده نقل بقوت معرفت خویش بتحریر رسیده آنرا تصنیف فهمند برابرست اینکه موافق نوشته دیگرے افتد خواه نیفتد وآنچه از راه
کشف باطنی از اولیا به بیان آمده آنرا کشوف گویند واینهمه اقسام کلام از جناب متکلم حقیقی حسن بیانه بر قلوب بندگان او حسب حالات
قرب ومعیت وموافق استعداد وقابلیت ومطابق صفا ولیاقت وبقدر مناسبت وجامعیت القا مے شود وعلة القاء این امر بمقتضاء حکمت
کامله الٰهیه تسویه نفس انسانی واقتران روح انسان ست با بدن کما قال عز وجل ونفس وما سوٰیها فالهمها فجورها وتقوٰیها پس هر که خلقت نفس او
اعلی وپیدایش بدن او اقرب باعتدال حقیقی مے باشد کلام او احسن واکمل وبیان او اجمع واشمل مے باشد ومربوط ومضبوط مے بود وتحقیقات
او اصوب وانسب وتصنیفات او اصح وافصح ومکشوفات ومعارف او اصدق واحق مے باشد وکلمات او موثرتر واشعار او محبت
مے بود وهر که جوهر نفس او ادنی ومزاج بدن او ابعد از اعتدال حقیقی مے باشد کلام او قبیح وبیان او غیر فصیح وناقص وناتمام وبے اصل

میباشد و نامربوط و غیر مضبوط مے بود و تحقیقات او خطا و تالیفات او غلط و ناصواب و تخیلات و موہومات او باطل و کاذب میباشد و مقولات
او غیر مؤثر و اشعار او خنک و بے تاثیر مے بود و ہم درستی کلام را بسیار چیزہا از قبیل علم ظاہری و دریافت صحبتہای متنوعہ و مجالس مختلفہ و مشق
تقریر و استماع سخنان اہل کمال و تربیت استاد کامل و بے دغدغگی قلب و جمعیت خاطر و عقل رسا و نفس جری و انتقال ذہن و جالاکی طبع
و امثال این مے باید مع ہذا قبولیت سخن و شہرت کلام و رواج تصنیف بے عنایت الٰہی و تائید غیبی و مدد ربانی میسر نمی شود بسا کلمات حقہ
بر باد رفت کہ آنرا کس نشنید و بسیار تصانیف نیک و تالیفات درست تاراج گشت کہ آنرا کس ندید لقائے سخن ہمچون عمر ہر شخص تا زمانہ مقدر
گر و اجل مسمی است و آخر ہمہ را فنا کل من علیہا فان و یبقی وجہ ربک ذو الجلال و الاکرام ازینجاست کہ در اخبار آمدہ کہ آخر کار حروف قرآنی
ہم ازین عالم خواہند برداشت و قریب قیامت ہیچ شخص کلمہ گوی بر زمین نخواہد ماند و الحق کہ بے نیازی و کبریای غنی مطلق مقتضی ہمین معنی ست
اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ و اللہ اکبر اللہ اکبر و للہ الحمد اما با وجود اینہمہ بے ثباتی و فنا نتائج و ثمرات کلمات نیک و تصنیفات خوب چون
دیگر باقیات صالحات ابد الآباد بر نفوس باقیہ قائلان و مصنفان مترتب خواہند ماند و مدام برکات بے انتہا و اجر عظیم در عوض آن نصیب
خواہند شد ان اللہ تعالی لا یضیع اجر المحسنین بہر حال چون حقیقت برین منوال ست لہٰذا **رباعی** اے دور ز مردمان اہل عرفان +
از وضع کلام میتوان یافت نشان + ما را مطلب بتجربہ بیان تصنیف + مانند معانی بکتابہم نہان + مراد از مردم اہل عرفان محققانند کہ جادہ
تحقیق مے پیمایند و لب بکلام مربوط میکشایند و از کلام و وضع کلام و نہج بیان و از نشان یافتن دریافت حقیقۃ و کیفیت علم و ادراک قائل
و ہم پے بردن بمعتقدات و رنگ مزاجی او و از لفظ ما منظور یا ہمہ اہل تصنیف و تالیف کہ بموجب تقدیر و قسمت تحریر مطالب آماجگاہ خلقی از تخطیہ
و تحسین شدہ ایم و از معانی مطالب مستفادہ از عبارت و از کتاب مصنفات و مؤلفات و از نہان بودن از نافہمان و بے علمان مستورالحال از نظر
حاصل آنکہ ہذا بلفظ تخلص کردہ بلحاظ تفہیم و تفہم مغایرت اعتباری در خود با خویش بہم رساندہ خود با خود گفتہ آمد غرض اسماع دیگران ست
یعنی از حال مردمان محقق کہ جادہ تحقیق مے پیمایند و لب بکلام مربوط میکشایند از راہ نہج بیان ایشان آگاہ میتوان شد و دریافت حقیقت
و کیفیت علم و ادراک قائل از طور سخن او میتوان کرد و پے بمعتقدات او می توان برد و رنگ مزاجی او از رنگ کلمات او می توان شناخت پس
ہرکہ طالب دیدار ما چنین اشخاص کہ صاحب تصنیفات و تالیفاتیم باشد پس باید کہ ما مجبوران را کہ بموجب تقدیر و قسمت تحریر مطالب آماجگاہ
خلقے از تخطیہ و تحسین شدہ ایم در ہمین تصنیفات و تالیفات ما طلبد و علی قدر فہم خویش حقیقۃ ما را بفہمد و صورت متصورہ فی العقل ما را ببیند
کہ درین مصنفات و مؤلفات مانند مطالب مستفادہ از عبارت پنہان و مستور الحال از نظر نافہمان و بے علمان ہستیم و بر اولو الابصار کہ با علم
و با عرفانند ظاہر و ہویدائیم و ما فرطنا فی الکتاب من شئی سخن بوی انسان ست و نکہت این گلستان و چنانچہ ہر گلے را رنگی دیگر ست و بوی دیگر
ہمچنین نہج کلام ہر آدمی علیحدہ ست و رنگ سخن ہر کس جدا حقیقت ہر شخص از کلامش توان فہمید کہ کلام محک استعداد و قابلیت ست
و کیفیت ہر آدمی از بیانش توان رسید کہ بیان ہر کس بقدر قدرت و لیاقت ست ع از کوزہ برون ہمان تراود کہ در وست +
و از زبان ہمان برمے آید کہ در دل ست **بیت الغزل مصنف** ہر آنچہ ہست بدل بر زبان ہمین آید + بود صفای سخن دال
بر صفائے دلم + پس زبان ترجمان دل ست و حسن بیان روشنی بخش این محفل تقریر ملتوی محبوب در کنج فر زبانی ست و تحریر نامربوط مانند
لکنت لسانی کہ نہ از ان حاصلے برمے آید و نہ ازین راہ بمطلبی میکشاید و سخن خوب چون تجلی محبوب ست کہ بے اختیار خوش مے آید و دل را
مے رباید سبحان اللہ و بحمدہ زہے قدر و منزلت سخنوران عالیجناب کہ شاہد سخن خانہ زاد ایشان ست و لطف عبارت فرش راہ ایشان

معنی اندیشان تناسب لفظی منسلک در سلک سوسلان این شاہان ست و رعایت معنوی محکوم خادمان بارگاہ ایشان سلسلۂ نثر موجی ست کہ از بحر طبع
ردان ایشان برخاستہ و قافلۂ نظم فوجی ست کہ از لشکر بیکران ایشان صفے آراستہ گلدستۂ مضامین رنگین برشتۂ فکر ایشان کمر بستہ و شرار
سخن برجستہ سپندی ست کہ از مجمر ایشان جستہ فصاحت و بلاغت از کنیزان بیت المعمور ایشان ست و شمع معانی روشن منور بنور ایشان تشخص
استعارہ لباس عاریت برعایت ایشان پوشیدہ و صنعت ترصیع مرصع پوش بدولت ایشان گردیدہ سوا ایہام نوکر و سپہر کار ایشان ست و نظم کلام یک سر شتر دار
دربان ایشان قلم دو زبان محرری ست از پیشکاران دیوانی ایشان کہ مدام سرنگون حاضر ست و صفحۂ کاغذ قلم روی ست از مملکت جہانبانی
ایشان کہ بر ہر کہ و مہ ظاہر ست الثانیۃ عبارت از سخن دانی ست و نطق فصل فرع الثانی و الحق کہ داد انسانیۃ سخن دادہ و باب سخن انسان
کشادہ اگر این تلمیذ الرحمان لب بتکلم نمی کشود ہیچکس اصغای کلام اللہ نمی نمود کلام امانت الٰہیہ ست کہ او سبحانہ آنرا خاص باین خلیفۂ خود عنایت
فرمودہ و باب علمناہ من لدنا علما بر دل او کشودہ و اسرار غیر متناہیہ ست کہ بسبب آن ظہور نمودہ و کلام ست کہ زنگ از آئینۂ خاطر ہا زدودہ و این فقرہ
متن معطوف بر امانت الٰہیہ کہ خبر غلط واقع شدہ ست نیست بلکہ عطف این جملہ معترضہ تمام است تمام و کمال کلام سابق ست و واو اعتراضیہ ست
ای و اسرار بیحد و عد ہستند کہ بسبب کلام ظاہر شدہ اند خلق الانسان علمہ البیان شاہد این حال ست و حسن بیان بر حسن آدمیہ دال ہر چہ ہست
سخن ست و حاصل اجتماع جان و تن سخن ست کہ باب ہدایت کشودہ و بسوی حق دلالت فرمودہ و سخن ست کہ فوائد خموشی بیان نمودہ و قدر
سکوت در نظر ہا افزودہ سخن ست کہ بر انبیا علیہم السلام نازل شدہ و نزول وحی سبب امتیاز حضرات انبیا علیہم السلام از ہمہ افراد انسانیہ گردیدہ و
سخن ست کہ ممیز حق و باطل گشتہ و اسلام را از کفر جدا ساختہ و کلمہ خواندن از ارکان ایمان ست پس کلامی کہ عقلاً و نقلاً ثابت باشد و عقل و شرع
برحقیت آن گواہی دہد مطابق واقع بود چہ در ذہن و چہ در خارج چون درختی ست باثمر کہ سراسر نتایج نیک دارد و باعث نفع و ہدایت بشر کہ ہمہ کس
از خواص و عوام فائدہ میرساند الم تر کیف ضرب اللہ مثلا کلمۃ طیبۃ ای منزہۃ عن الکذب و الخلاف کشجرۃ طیبۃ تکون انوارہا و اثمارہا طیبۃ الرائحۃ و الطعم
اصلہا ثابت ای اصل تلک الکلمۃ ثابت بالعقل و النقل فی نفس الواقع کما یکون اصل الشجرۃ العظیمۃ ثابتا فی الارض من کل الاطراف و فرعہا فی السماء
ای فرع تلک الکلمۃ التی شبہت بالشجرۃ تکون علی السماء رتبۃ و منزلۃ لسمو المبنی و المراد من الفرع المعانی المتفرعۃ عنہا تؤتی اکلہا ای ثمراتہا و نتائجہا کل حین
دائما حین حیات القائل و بعد مماتہ ایضا باذن ربہا الذی یحیی و یمیت و ہو حی لا یموت یثبت اللہ الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیوۃ الدنیا و
فی الآخرۃ و یضل اللہ الظالمین و یفعل ما یشاء و بیانی کہ خلاف نفس الامر بود و واقعی نباشد و بدرجۂ ثبوت نرسد و ہیچ یکے از براہین عقلیہ و شواہد نقلیہ
ثابت نشود چون درختے ست برکندہ کہ بیخش قائم نیست و سبب ضلالت ہر بندہ کہ چون خود بے بنیاد ست و اصلے ندارد ہر چہ متعلق بآن ست
البتہ کہ ہیچ و باد ہوا ست و منشاء آن دلالت و ہمیہ ست و مثل کلمۃ خبیثۃ ای ملوثۃ بالواث الخیانۃ و البطلان و ادناث الکذب و الخلاف منبتۃ
الخبائث من الشبہات و الشکوک لعدم ثبوتہا بالعقل و النقل کشجرۃ خبیثۃ اجتثت من فوق الارض ولیس اصلہا ثابتا و ما لہا من قرار علی امر من العقل
و النقل فعلیک ان تتفکر فی الکلمات التی تصدر عنک فان کانت طیبۃ فاشکر اللہ تعالی و اجعلہا سلما للعروج الیہ سبحانہ و ارفعہا بالاعمال الصالحۃ
لان الیہ یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعہ فصعود الکلم الطیب الی اللہ تعالی بالذات کما یکون المیل الطبیعی فی جسم الی طرف بالطبع و العمل الصالح یمدہ
الی جانب میلہ فیصیر اسرع فی الصعود و ہو یرفعہ فی نظر الاعتبار و یجعلہ معتبرا و مستحکما فالکلمات الطیبات کاشجار الطیبات و الاعمال الصالحات
کالمیاہ و الامطار و ان کانت خبیثۃ فتب منہا و تعوذ باللہ من شرور ہا و استغفرہ انہ ہو التواب الرحیم یمحو اللہ ما یشاء و یثبت و عندہ ام الکتاب
فیغفر لک اللہ تعالی ببرکۃ کتابہ الذی لا من رطب و لا یابس الا فیہ غرض کہ لقاء سخن حیات اہل سخن ست و تا کہ کلام باقیست گویا متکلم حی ست

و کلام روشنی این انجمن ست که تمام بزم جہان روشن بنور سخن شده و نام و نشان و حقیقة و کیفیة ہر چیز بتوسط کلام ظاہر گشته حتی که مرتبۂ بی
نام و نشان و ماہیۂ بے کیفی و حقیقت ذات مجہول النعت ہم بواسطۂ سخن ہویدا گردیده و ہیچ مرتبہ از مراتب معلومه و لا معلومه نمانده که به بیان نیاید
خواه اجمالاً خواه تفصیلاً پس نسبت بکلام پیدا کردن از خواص انسانیة ست و آثار نیک فہمیدن و نیک بیان نمودن نشان آدمیة و مطالعه
کتاب صحبت بصاحب کتاب ست و ناظر کتب و رسائل محققین که بنظر استفاده و با ادب و اعتقاد می بیند گویا داخل در صحبت ست و بجمله ایات
آنہاست و تذکرۂ سخنوران مفید صحابۂ و حباب ست که در ایشان برکت ذکر خیر انجمین دانشمندان راه سخن میکشاید و فیض سخن بیش مے آید
و حسن کلام رو مینماید و زنگ از خاطر مے زداید کلام از صفات حقیقیۂ رب الارباب ست بدون قوت نسبت مع الله این باب مفتوح نمے گردد
و علی قدر نسبت نور معرفت پرتو مے اندازد و کمل انسان از حسن کلام بہره یاب می باشند و اکملین عرفا را قوت تحریر و تقریر عظامی شود و بیچاره
سالکان بے علم که در دام نسبت جہلی گرفتار اند درین میدان بے دست و پا اند و راہی باین طرف نیافته اند ہمان یاد کار و اشغال با طنیۂ خویش
که بیش از وساوس و خطرات نیست بسند نموده بمکشوفات و الہامات ظنیه خود که زیاده از خواب و خیال نه اکتفا کرده خورسند اند کل حزب
بما لدیہم فرحون بہر حال قدر این سخن را ہمان کس خواهد فہمید که بشرف علمنا من لدنا علماً مشرف خواهد گردید که نگاه این کند بصیران لطف سخن
را نمی بیند و حواس مادی این کم فطرتان نور عقلی را درک نمینماید زیرا که اگرچه سخن چون معنے انسانی در اجسام الفاظ گرفتارست و باعتبار نقوش
و حروف در نوشت و خواند می آید چنانچه آدمی بلحاظ جسم محسوس و مرئی میگردد اما بلحاظ معنے خود و لطافت خویش چون نفس ناطقه ہمان بصرافت
تنزیه قائم و برقرارست که غیر از ارباب عقول کامله و نفوس قدسیه آنرا ادراک نمی نمایند سبحان الله انسان سخنی ست که از دہان قدرت الہی برآمده
مظہر اسرار الوہیة گشته و سخن انسانی که از خاک پاک آدمی سر بر زده مرآت جمال آدمیة گردیده پس ہمه افراد انسانی کلمات ربانی ست مشتمله بر معانی
مختلفه که صور بمنزله الفاظ اند و استعدادات و حقائق بمثابۂ معانی اند که در ان الفاظ صورتہا جلوه گر اند کما قال الله تعالی فی حق عیسی علی نبینا
و علیه السلام کلمته القٰہا الی مریم فلما کلم عیسی فی المہد بقدرته تعالی بکذا لتکلم العرفاء الذین ہم کلمات التامات فی مہد الارض باذن ربہم ویقولون انا
عباد الله و آتانا الله الکتب و انا من الصالحین خذوا ما آتیناکم بقوة و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون این اعضا و اجسام آئینۂ تنزیه ماست که حقیقتاً بطون
بغایات الہی از ظاہر ما پیداست و بیرنگی لطافت نسبت باطن ما از پرده این تشبیه ما در ایم جلوه فرماست که از اقوال و افعال و گذران معاش کس احوال باطنش
معلوم میگردد و اخفا و اظہار سر امر از ظاہر و باطن متعلق بقدرت کامله دست جل سلطانه و عم احسانه رباعی ہر چند ہمه پا و سر و اعضائیم لیکن نه ہم که مانما پیدائیم ما ایزدی
زبانی که سخن میگوئیم * چون نغمه ز ساز خود برون مے آئیم * مراد از کلمه پا و سر و اعضا جمله امور تشبیهیه ست که متعلق بجسد انسانی ست باشند یعنی
فقط اعضای بدنی و از لفظ آن اشارت بطرف نفس ناطقه است و از ناپیدائی منظور لطافت و تنزه و تجرد آنست و از سخن گفتن مقصود بیان حقائق
و دقائق کونیه و الٰہیه و مثال نغمه و ساز برای تشبیه واقع گشته و از برون آمدن ظاہر و شناسا شدن حاصل آنکه خطاب بلفظ تخاطب کرده گفته ام که
من بصورت ہمین ستم که در کسوت اینہمه امور تشبیهیه متعلق بجسد انسانی پیدا شده ظاہرم یعنی سر و پا و دیگر جمله اعضا صورت شخصیه من ست لیکن با اعتبار
معنے و حقیقت من آن نفس ناطقه ام که سراسر لطافت و تنزه و تجرد دارم و بالکل از نظر عوام کالانعام پنہانم پس وقتیکه سخن میگویم و بیان حقائق
و دقائق کونیه و الٰہیه بقدر استعدادات سامعین پیش ایشان مے کنم مانند نغمه از ین ساز جسمانی خود برون مے آیم و قدرے بر ایشان
از حقیقت من ظاہر مے شود و ایشان بقدر شناخت خود مرا می شناسند و فی الحقیقت چنانچه باید از حقیقت نفس
ہمان معنی واقف ست اولیائی تحت قبائی لا یعرفہم غیری ـ ط ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي ألبس المؤمنين المتقين لباس التقوى وهديهم طريق الهدى والصلوة والسلام على رسوله الاكرم الاتقى وعلى آله واصحابه ذوي المجد والعلى

اما بعد فهذا الوارد الثالث والثمانون هو المسمى بلباس التقوى ولباس التقوى ذلك خير فاعلم ان اللباس هو ما يستر به البدن ويكون ستر عورة الشخص فاذا لبس الانسان لباس التقوى يستر الله الستار عيوبه النفسية عن ابصار الخلائق ويكون مستور الحال عن الخلق في ذلك اللباس والتقوى هو الاجتناب عن الامور المنهية والاشتغال بالمامورات الشرعية وتتمته وتكملته هي الاحتراز عن الرخصة والعمل بالعزيمة ويكون ذلك التقوى على نوعين صادق وكاذب فالتقوى الصادق هو ما يكون بخلوص النية خالصا لله تعالى والتقوى الكاذب هو ما يكون لرياء الناس لا لله سبحانه فلباس التقوى الكاذب ايضا يخفي فعله ويستر العيوب النفسية عن اعين الناس ويزيد عزة الشخص عندهم اما لا يصير لباسا يواري سوآته ولا يكون ساترا لنفسه عن نفسه ولا يستر عيوبه عنه في الواقع وهو في نظره ذليل كاذب مراء دائما كما ان لباس العارية يكون سبب عزة الشخص عند قوم لا يعلمون الحال وعند من اخذه عنه والذين يعرفون الامر لا تزيد العزة بل تحصل الذلة فهذا التقوى ليس بمعتبر عند الله وملائكته وعند نفس الشخص ايضا ولا يفيد في الآخرة ولا يصلح حاله في نفسه وخصوصه في امور الدنيا ومكائدها والتقوى الصادق كما يستر عيوبه حاجبه عن ابصار الخلق كذا يستر عيوبه الامكانية الذاتية التي ليست بمنفكة عن ذات الممكن عن بصره ايضا ويكون في عينه ايضا عزيزا ومكرما واقعا كما كان في اعين الناس كبيرا وعزيزا ولله العزة ولرسوله وللمؤمنين ذلك الاتقياء هم عباد مكرمون اكرمون عند الله تعالى وان اكرمكم عند الله اتقاكم واما كون العرفاء في اعينهم ذليلا مفتقرا الى الله فهو امر آخر بمشاهدة جلالته وعظمته وكبريائه لا برؤية كذبهم وخداعهم وريائهم في انفسهم وكذلك ادعاء كون الكاذب بين المرائين عزيزا مكرما في زعمهم ايضا امر آخر خلاف واقع باعماء النفس الشخص في رؤية عيوبه واستخفاف ذنوبه في بادي الرأي ثم اعلم ان التقوى الصادق على نوعين ظاهري وباطني فالتقوى الصادق الظاهري هو الاجتناب عن المعاصي والاشتغال بالطاعات خالصا لله في السر والعلن على السوية بلا تفاوت وتجاوز حقا والتقوى الصادق الباطني هو انقطاع القلب عن ما سوى الله مطلقا والاستغراق في الحضور والشهود دائما فمن لبس لباس التقوى الصادق الظاهري يستر الله تعالى عيوبه عن ابصار الانس والجن والملائكة اجمعين فطوبى له وحسن مآب ومن لبس لباس التقوى الصادق الباطني يستره الله سبحانه كله عنه وعن جميع الخلائق في رداء عظمته وكبريائه ولا يعرفه احد الا الله ويدخل في زمرة اوليائه الذين يكونون تحت قبائه لا يعرفهم غيره فيحصل له زوال العين والاثر ولا يبقى من انانيته شيء ويصير فانيا في الله وباقيا به وما اجره الا على رب العالمين ثم اعلم ان الافعال والاقوال والخصال والسجايا كلها لباس للنفس الانسانية تلبسها وتستتر فيها وتحتجب بها وتحسن بلبسها فالافعال الحسنة والاقوال الصادقة والخصال الشريفة والسجايا الحميدة كلها نعم اللباس ويلبسها من انعم الله عليه واصطفاه في الدنيا والآخرة وهو من الصالحين والاعمال السيئة والاقوال الكاذبة والاوصاف الرذيلة والاخلاق الذميمة جميعها بئس اللباس ويلبسها من هو من المغضوب عليهم وغضب الله عليهم وهو من الضالين ولذا قال عز وجل لباس التقوى ذلك خير فلباس الفجور ذلك شر ثم اعلم ان التقوى الباطني لا يكون كاذبا لعدم صلاحية الكذب فيه لانه ان يكن فيكن صادقا وان لم يكن لم يكن كما يكون حال الصوم في العبادات الظاهرة وليس فيه مدخل الرياء والصائم اما صائم او لا فاحتمال التقوى الكاذب في التقوى الظاهري وهو قد يكون في بعض الاعزة صادقا وفي بعض الاشخاص كاذبا والله خبير بما يعملون فيا ايها السالك ان اخترت التقوى الصادق الباطني والظاهري فعليك ان لا تظن المؤمنين الا بالخير واحسبهم جميعهم حسنا الا الفاسق المعلن الذي ليست غيبته بغيبة بل ذره في حاله واعف عنه ايضا لانك لا تدري كيف تكون الخاتمة

وانت تموت فی ای حال وهو فی ای حال ع ما تدری نفس ماذا تکسب غداً و ما تدری نفس بای ارض تموت ای بای مرتبۃ بمقام السعادۃ و الصلاح
والایمان ام بمقام الشقاوت والکفر والطغیان بالجملہ پس هرچه خلاف مضر لنفسک لا للغیر فاحترز عنه لعل الله یرزقک صلاحاً ظاهراً و باطناً و هو علی
کل شیئ قدیر ولاحول ولا قوۃ الا بالله العلی العظیم

وارد در کیفیت کوشش معاش و ترک کوشش و تلاش

اوضاع لباس وانواع معاش فقرا و درویشان بر صور مختلفه می باشد بعضی صوف پوشی و ژنده پوشی اختیار میکنند و بعضی لباسهای تونگرانه
و نفیس می پوشند و طریق خوردن و نوشیدن هر یک نیز بر نهج علحده میباشد بعضی ترک حیوانات میکنند و بی روغن یا کم روغن میخورند خواه
و ناخواه چیز لذیذ و بامزه را هم آب انداخته و متغیر ساخته تناول می نمایند و از حد زیاده تقلیل غذا میفرمایند و میگویند که اینکه میل طبیعت ایشان
بسوی طعام خوش و لذیذ می باشد شکم بنده ها هستند و حرص در مزاج ایشان غالب ست و گرفتاران لذت زبان و تن پروری اند
نفس نفیس ایشان دنی واقع شده است که مثل حیوانات مصروف خوردن اند این کدام درویشی ست که وقت ذکر و فکر طعام مثالها نا شده بیش
را بنابر ضرورت بطریق دوا قدری غذا باید خورد تا دفع مرض جوع نماید و بعضی خوش خوار میباشند و راغب بطرف خوراک خوش میشوند و طعام بغیر
که آب و نمک درست و صورت مرغوب نداشته باشد آنرا نمی خورند و ظروف و دستارخوان صاف و شسته دارند و کسی که چنین نباشد آنرا
بدذائقه و بی سلیقه می فهمند و میگویند که تقید پاکیزگی و لطافت در طعام مقتضای آدمیت ست از مثل آن زاهدان خشک نان جو و امثال آن
خورده نمیشود و خدا داند که ایشان بچه طور میخورند و این کدام فقیری ست که لقمای الهیه را ترک باید کرد که این عمل خلاف مرضی منعم حقیقی ست و
البته نفس آدمی را هم حقی هست چرا اینهمه تنگ باید گرفت که کار عرفا نیست کل حزب بما لدیهم فرحون بالجمله آنچه در این امر مختار بزرگان خاندان
ماست اینست که درویش را باید که هرگز فکر و تردد وجه معاش را بخاطر راه ندهد و سر رشته میل و رغبت نفس و طبیعت را بالکل از جانب لذات دنیا
منقطع سازد و اصلا از طرف خود ساعی در جمع اسباب نشود و بفراغ تام بلا وسواس تفویض همه امور خود بحق بجا کرده و توکلا علی الله مدام مستغرق
در حضور و شهود حق تعالی بوده بعبادت و طاعت بموجب شرع شریف مشغول باشد و بر همین قوت روحی که رزق حسن ست اکتفا کرده
رزق بدنی را که قوت حیوانی ست مطلق در دل نیارد و مع سلامت این کیفیت و حالت آنچه از خوراک و پوشاک او را بهم رسد آنرا من جانب
فهمیده ضیافت الله تصور نماید و بلا میل و رغبت و بلا کلفت و کراهت برضا و تمام بخورد و بپوشد اعنی از قسم مطعومات اگر بدذائقه و بی مزه
میسر آید از آن کاره نباشد و شاکی نگردد و گو که کم خورد و سیر خوردن نتواند که این مقتضاء ذائقه انسانیست و مضائقه ندارد و اگر لذیذ و بامزه
بود بغفلت و خوشی دلی مثل اهل حرص بر مصروف خوردن نشود و از حد معمول خویش تجاوز ننماید گو نسبت بنان خشک زیاده بخورد اما بی صرفه
متوجه خوردن نگردد و زمام لحاظ را از دست ندهد و از جنس ملبوسات اگر کهنه و بدنما پست آید از آن تنگدل و شکسته خاطر نگردد و محجوب نشود و
اگر مناسب هوا از زمستان و تابستان نباشد هیچ پروا ندارد و دفع ایذای سرما و گرما چندان مقصود دلی خویش نگرداند بهر نهجی که بگذرد
بی نیازانه بگذراند و سر استغنا خود را فرو نیارد و با اهل لباس فاخره بفروتنی ملاقات نکند و بچشم رغبت و حسرت بسوی ایشان نه بیند چنانچه
رسم اکثر گدایان طماع می باشد که چون کسی را از دنیاداران لباس نفیسی با تکلف پوشیده می بینند تعریف آن بی اختیار شده میکنند
یا خواه و ناخواه به پیش اغنیا به بهانه اظهار خوش ذائقگی خویش و نفاست طبع خود مذکور انواع مطعومات و بیان اقسام لذات آن
و ذکر اجناس ملبوسات و بیان خوشنمائی و خوش قطعی جامه ها و غیرها می نمایند و اینهمه دال بر حرص دلی ایشان ست درویش را هرگز با اغنیا

چنین صحبت نباید داشت و مطلق چنین خطرات حریصانه را در دل جا نباید داد و اگر اتفاقاً و احیاناً به سبیل تقریب چنین مذکور به پیش یاران و
همصحبتان مدامی خود بمیان آید مضایقه ندارد و محسوب در خطرات حرص و هوا نیست و داخل در میل بسوی دنیا نه که آنچنان کلام رنگی دیگر دارد
و اینچنین کلام رنگی دیگر وے شناسند این را کسی که می شناسد که سیر چشمان غنی دل عالمی دیگر دارند و حریص پیشگان دنی نفس عالم دیگر بهر حال
بیان اصل مطلب که مبحوث عنه ست باید کرد و باید گفت که درشکسته حالی درویش را چنین باید ماند که مذکور شد و اگر لباس عمده و فاخره او را
بے سعی و تلاش و تردد او حق تعالی بدهد باید که قید چند امر منظور دارد اول اینکه آنچه در شریعت ممنوع ست آنرا خود البته نپوشد دوم اینکه رعایت
وضع و خاندان خویش و سن و سال خود و بقدر لحاظ همصحبتان و هم وضعان عصر خویش نیز ملحوظ دارد که نه چندان مباین طبع ایشان شود که
در نظر ایشان بدنماید و نه چنان مشابه بایشان بود که محسوب در تغیر وضع گردد و بعد چندی البته تغیر در اوضاع لباس و بندش دستار و رسوم
و عادات خواه و ناخواه در زمانه پیدا میشود و ذلک تقدیر العزیز الحکیم سوم اینکه بسیار باریک و تنگ و زرباف و منقش و زرد و شوخ رنگ و سهل
صورت و امثال این نپوشد چهارم اینکه پُر تکلف در دوخت و بخیه از گل دوزی و صورت الفی و امثال این ننماید که این وضع بے نوایان جهلا
و آزادان بے سروپاست پنجم اینکه رنگ خاصی که کدام قوم از کفار مخصوص بخود در وقت او کرده باشد بر خود لازم نگیرد و اگر بضرورت گاهے
اتفاق افتد معذور و معاف ست حاصل آنکه هرچه خورد و پوشد یا هرچه کند دیده و فهمیده به نیت نیک موافق شرع و مناسب حال و مقتضای
وقت و مطابق مرضی بزرگان خود در علم خویش بعمل آرد گو دیگرے تطابق آن مرضی را ندریافته باشد معامله بر دانست دیگران نیست بر
دانست خود ست در علم خود قصور نباید کرد که درین صورت خطا هم عین صواب ست و خطای اجتهادی خالی از اجر نیست انا عند ظن عبدی بی فلیظن بی
ما شاء و بدانکه فقط درهمین دو امر خوردن و پوشیدن اختیار طریق اعتدال و لحاظ مناسبت حال و حسن نیت و رعایت صحبت موقوف نیست
بلکه محمدیان را باید که در همه امور معاش اینمعامله را مرعی دارند چه در فرش و چه در مکان و چه در ملاقات مردم و چه در رفتن و چه در نشستن و چه در
آمدن فتوح و هدایا و چه در فقدان آن و چه در تقاریب انعقاد مجالس و چه در اوقات تنهائی و چه در هنگام مرض و چه در زمان صحت و چه در زمان
شادی و چه در وقت غم و چه در تحصیل علم و تعلیم آن و چه در نمودن غضب و چه در ورزیدن حلم و تحمل و چه در تادیب فرزندان و یاران و چه
در پاسداری خویشان و بیگانگان و چه در سخن گفتن و چه در سکوت غرضکه هرچه بعمل آید و آنچه در زندگی رو نماید با آگاهی و نیت خیر بود نه بغفلت
و بے صرفه نباشد و مناسب طریقهٔ محمدیان خالص و موافق طریقه محمدیه سرانجام یابد و ظاهراً و باطناً همه خیر در خیر بود و تفصیل همه جزئیات و تشریح
دیگر شعب و فروعات خیلی تطویل میخواهد و هم صاحب بصیرتان کلیه دان را چندان احتیاج نمی افتد و فی الجمله بقدر حاجت مجملات بر مفصلات قیاس
کرده میشود و جزئیات تحت کلیات مندرج میباشد هرچند بسیار معاملات و کاروبارست که بدون دیدن و شنیدن چنانچه هست و باید در خیال
نمے آید اما استیعاب تمام جزئیات امکان ندارد و لهذا در متن اقتصار بدو امر جزئی از امور معیشت یعنی خوراک و پوشاک مثلاً
کرده کلیهٔ اصلاح تمام معاش و بود و باش منظور داشته شد و اولاً تحریض بر ترک راس و رئیس همه خطیئات که حب دنیا و سرگرمی و کوشش تحصیل مال
و متاع آنست نموده ترغیب و دلالت بر اصل الاصل همه خیرات و منشأ جمله حسنات که از نظر انداختن انانیت خویش و فانی ساختن و خلع نفسانیت
خود ست کرده آمد که **رباعی** تا کے بتلاش مال خواهی کوشید + با هر بد و نیک دهر خواهی جوشید + پوشیدن جامها مکرر شده ست + اکنون
از خویشتن چشم باید پوشید + مراد از کوشش بتلاش مال سعی تحصیل متاع دنیا نمودن ست و از جوشش با هر بد و نیک اختلاط با اهل دنیا و انتحال
مختلف الاوضاع مردم مالدار که اطوار متنوعه دارند علی الاکثر بد باطن و دغاباز مے بوند و قلیلے نیک طینت و حاضر و غائب یکسان میباشند

واز پوشیدن جامہا مجموعہ آرائش ظاہر معاش و نمود گذران تونگرانہ نہ فقط تکلف در ملبوسات واز چشم پوشیدن از خویش بے التفاتی بسوی تردد امور معیشت
خویش حاصل آنکہ سالکے بتحصیل متاع دنیا سعی خواہی نمود کہ حرص را انتہائی نیست و عمر را وفائی نہ و تا چند اختلاط با اہل دنیا و اشخاص مختلف الاوضاع مردم مال اندیش
کہ اطوار متنوعہ دارند خواہی کرد کہ ثمرۂ صحبت ایشان غیر از پریشان خاطری و خفت و ذلت و نفاق نمی باشد و علی الاکثر اینہا بد باطن و دغا باز مے بوند و قلیلے
بندرت در ایشان نیک طینت و حاضر و غائب یکسان مے باشند و اینہمہ مردمان اہل دربار بالغرض آشنا میگردند و خیر خواہی دلی و دوستی قلبی کسے
بکسے ندارد پس درین قدر مدت العمر البتہ ہر کس را بقدر حال او یکچند آرائش ظاہر معاش و فراغت گذران و تکلف در ملبوسات بمقتضاء جوانی
گردربار ہا نصیب شدہ باشد حالا اگر عبرت و غیرت و ہمت ست از طرف خود چشم باید پوشید و ملتفت بسوی تردد امور معیشت نباید گشت و ما من دابۃ
فی الارض الا علی اللہ رزقہا و لطف کلمہ پوشیدن چشم و پوشیدن جامہ ہا کہ در رباعی واقع ست از سخن فہمان پوشیدہ نیست آرائش ظاہر علامت خرابی باطن ست
کہ تن پروری و ظاہر آرائی کار غافلین ست و پر مصروف خوشنمائی و زیبائی بودن شعار اہل ہوس ہر امر بقدر اعتدال میباید خواہ و ناخواہ پریشان
صورت و نامطبوع وضع ماندن ہم ضرور نیست کہ بالطبع بلا تکلف و تصنع در اولیاء اللہ موزونیت در ہمہ اوضاع و اطوار من جانب اللہ عنایت می شود
چنانچہ حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ میفرمایند کہ ولی ناموزون نمی باشد والحق کہ ہمچنین ست و ہمین قسم جمال با کمال حضرت قبلہ کونین حسن اللہ
حالنا بحسن قبولہ دیدہ شدہ کہ با وجود عدم التفات بملبوسات چنان جامہ زیبی و جمال خداداد بود کہ نہ در کلام تمثیلی باین خوبی و دلچسپی حسن و جمال مرئی
گشتہ و نہ در ہیچ سلطان و امیرے چنین جاہ و جلال مشہود گردیدہ حاصل آنکہ بتکلف ہمہ وقت مشغول بخود آرائی نباید بود و بتصنع خوشنما ساختن
خویش نا ملائم وضع درویشانہ ہست چنانچہ راہ و رسم پیرزادہ ہای سبک وضع و مشائخ دکان داران ست و آن برای خوشی زنان مے باشد و این
برای فریب مردان و آن در صورت زیبائی و رعنائی مے بود و این در کسوت اکابر نمائی غرضکہ در ہر صورت بے ساختہ بودن مستحسن ست و بند تکلف
لباس ماندن مستہجن کہ خاطر را مشتت می سازد و بطلب فنائی اندازد و در نظر عقلا بے اعتبار مے گرداند و در نگاہ حقیقت بینان قدرے ندارد ہرگز ہرگز فکر
زیب و زینت مباش و نفس خود را باین طرف متوجہ مساز و بآرائش لباسی مشغول مشو کہ کار زنان ست و این ناقص عقلان کہ حق تعالی ایشان را برای تمکین
کار آفریدہ است سوای این عمل در لباس خود ندارند اگر خود را نہ آرایند پس چہ کنند و بچہ کار خواہند آمد تا کہ در نظر شوہران خویش خوش نمایند آن عمل کہ موجب
توالد و تناسل ست چنان بکثرت و خوبی بعمل آید و چہ طور خلقت انسانی کہ اشرف المخلوقات ست ظہور نماید مردان را باین امور خسیسہ زیادہ از حد مصروف
ماندن چہ ضرور ست کہ مردانگی عبارت از لباس و خط و خال نیست آن امر دیگر ست و متعلق باین چیزہا نیست تا کہ حق سبحانہ مرد ساختہ است ہمت مردانہ
بہم رسان و بکار مردان مشغول باش و دل را بناخن ہوس ملبوسات مخراش و اوقات را درین اندیشہ ضائع مکن و خاطر را باین امور متعلق مدار کہ دولت ہمت
مردان ہست و کسانیکہ دغدغۂ مردمی در دل دارند و شرافت و غیرت نفسی ذاتی در طینت آنہا مودع ست و صاحبان ہمت بلند و عزم درست اند ہرگز
بسوی اینچنین امور بے اعتبار ملتفت نمیگردند بلکہ از اوضاع و روش لباسہای کہ اہل ہوس بآن شاد و خرم میشوند و تنفر مے نمایند ایشان را حیا مے آید
و طبیعت سراپا غیرت اینہا آنرا قبول نمیفرماید پس اگر از گروہ مردان ہستی بکارہای مردانہ متوجہ شو و طالب مولی باش و طالبان دنیا را بحال اینہا بگذار
قل اللہ ثم ذرہم فی خوضہم یلعبون **للمصنف** درد از دنیا گذشتن مردمی ست * کار فرما ہمت مردانہ را * و اگر بے قصد تو حق تعالی خواہد کہ مرکب تن ترا
بجامہای نیکو آراید و بے سعی و تردد تو دانہ و کاہ طیب و حلال از سرکار خود لفرس بدن تو رساند مضائقہ ندارد بقدر مناسب ہر چہ خواہی از لذت مباح
شرعیہ این را بپوشان و از اطعموا و اشربوا حلالا بخوران و بنوشان کہ اذا اعطیت شیئا من غیر ان تسأل فکل و تصدق کہ انقدر باتیج
تمتع ضروری از متاع دنیا داخل در گرفتاری دنیا نیست و ضرر ندارد و خلل در کار باطن تو اے سالک نیارد بلکہ مفید مے افتد خواہ

ذا خواه خود را ژولیده و خراب احوال بدار و شکسته حالی تکلفانه با ظهار میار که کفران نعمت ست و کتمان عطاء حق میشود و چون زیاده قدم بقید صوف و پیچ مگذار و ژنده پوشی را لازم مگیر و مقید بقید این مشو که بعید از معرفت ست و عرفا در دام چنین تقیدات گرفتار نمیگردند قال علیه السلام احسنوا لباسکم واصلحوا رحالکم حتی تکونوا کانکم شامة فی الناس قل من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق امر باظهار همین معامله ست اذا اتاک الله مالا فلیر نعمة الله علیک وکرامته فان الله یحب ان یری اثره علی عبده حسنا ولا یحب البؤس ولا التباؤس حاصل آنکه هرچه حاضر کنند نوش و شکر حق نما و زیاده طلبی مفرما و هرچه پوشانند پوش و خوش و خورم باش و خوش لباسی و بدلباسی یکسان دان چون درین خانه جهانی و بدعوت حق سبحانه درین مهمانسرا آمده بطوریکه دانند مانی و فعالان تقدیر هیچ که سرانجام امور تو کنند و بطریقیکه ضیافت تو نمایند بر آن قناعت کن و راضی باش و بنظر عبرت دید عالم نما و بنگاه معرفت سوی جهان بین و بدام هیچ گرفتاری میا و آزادی مطلق از ما سوی الله گزین **رباعی** چون آمده بعالم امکان باش + دیدی کن دبر وضع جهان خندان باش + اینجا است درخود صلای عامیست + یکچند درین خانه تو هم مهمان باش + مراد از کلمه آمدن موجود شدن ست و از از عالم امکان این عالم محدث فانی و از لفظ باش امر یکچند بودن ست درین عالم و از دید کردن تماشا نمودن اینعالم بچشم عبرت و از خندیدن بر وضع جهان بے اعتبار داشتن امور بے ثبات اینعالم از فرح و غم و رنج و راحت و عسر و یسر و صحت و مرض و عزت و ذلت و امثالها و از صلای عام رحمت رحمانی واجب تعالی که شامل الحال همه موجودات ست و از یکچند مدت العمر خویش و از این خانه خانهٔ دنیا و از مهمان بودن عرصهٔ زندگانی بسر بردن حاصل آنکه حقیقة بنده صورت خود را مخاطب ساخته میگوید چون موجود شده درین عالم محدث فانی بهر صورتے که حق تعالی خواهد یکچند بهمان صورت برضاء الٰهی راضی باش که آخر فناست و تماشای اینعالم بچشم عبرت نما و امور بے ثبات اینعالم از فرح و غم و رنج و راحت و عسر و یسر و صحت و مرض و عزت و ذلت و امثالها را در نظر عبرفانی خویش بے اعتبار دار و مدام منبسط الحال باش چه اینجا صلای رحمت رحمانی واجب تعالی که شامل الحال همه موجودات ست بهر موجود فرا رسیده واو سبحانه دعوت همه نموده و سعت رحمتی کل شیء فرموده پس مدت العمر خویش درین خانه دنیا بطوریکه حق تعالی خواسته بسر بر و بطمانیت قلبی و اطمینان نفسی ازین دار فنا بگذر و داخل در بندگان خاص خدای تعالی شو که یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی لا یضیع عمل عامل منکم من ذکر او انثی بعضکم من بعض وسیؤتی المؤمنین اجرا عظیما ووعدهم جنات ونعیما واعد للکافرین عذابا الیما ومن تاب وعمل صالحا یجد الله غفورا رحیما والصلوة والسلام علی محمد ارسل رسولا کریما وعلی آله واصحابه الذین هدیهم الله صراطا مستقیما **اما بعد** فهذا الوارد الثانون هو المسمی بنتائج الاعمال النتیجة ما یحصل من الشیء ویکون حاصله وثمره سواء کان مع ذلک الشیء کظهور النقش مع حرکة القلم او بعد ذلک کالشبع بعد اکل الطعام وانکانا کلاهما فی الحقیقة ذاتا بعدیهما لتقدم العلة علی المعلول وتاخر المعلول عنه واقعا والا کیف یقال هذا نتیجة ذلک اما تفرقة المعیة والبعدیة انما یکون بلحاظ الزمان ولنافی بیانه فائدة لتفهیم نتائج الاعمال من النتیجة العاجلة التی تحصل فی الدنیا وکانها تکون مع العمل فی عالم واحد وزمان احد من مدة حیات العامل لو تأخرت بحساب الساعات والایام والشهور والسنین ومن النتیجة الآجلة التی تحصل فی الآخرة فکانها العمل باعتبار کونها فی العالم الآخر الذی هو دار الجزاء وکون العمل فی العالم الآخر الذی کان دار العمل لا دار الجزاء ومعاملات عوالمها بعد والقیامة والجنة والنار کلها محسوبة فی النتائج الآجلة التی عدت بعد الاعمال فالنتیجة الاولی التی تحصل من العمل فی الدنیا وهی عاجلة

وازجملهٔ حسنات دنیویه آنچه مضر معاش ست و نفعی در آخرت ندارد از قبیل مکروهات وازجملهٔ سیئات دنیویه آنچه نفع قوی برای دنیا وضرر ضعیف برای عقبی
دارد از گناهان صغیره ست و آنچه نفع ضعیف برای دنیا وضرر قوی برای عقبی دارد واثمه اکبر من نفعه از گناهان کبیره ست و آنچه راحت قویه بروح
و رنج ضعیف ببدن میرساند از عبادات ست و آنچه رحت قویه بروح وهم رنج قوی ببدن میدهد از ریاضات و آنچه رحت ضعیفه بروح
و رنج قوی ببدن میرساند دخل در رهبانیه ست ومتروک در شریعت محمدیه ست و بدانکه توفیق اعمال نیک سالک را در دو حال رو میدهد یکی
در ابتدا که حالت شوق وطلب الهی برقلب مستولی میگردد و بوساطت این اعمال میخواهد که چیزے از کشود کار ظاهر شود واین شورش طلب او را بر
عبادات وریاضات سرگرم میسازد واین اعمال نیک بمنزلهٔ تخم درخت اند که در زمین شروع سلوک کاشته میشوند ومبادی ظهور حقایق ومعارف
وکیفیات باطنیه میگردند وبوعث نشو ونمای شجرهٔ طیبهٔ وصول الی الله می باشند چنانچه در ایام خوردی اطفال از شوق آموختن صلوة بسیار نماز
مے گذارند و باشتیاق تمام روزه میدارند و رغبت کلی بصوم وصلوة مے بوند اما این توفیق اعمال نیک که در اوائل سلوک چون تخم شجر بزمین
دل جا یافته بود در وسط حال بسینه گم ونا پیدا میشود ونهال دیگر کیفیات عرفانیه سرکشیده بآبیاری حالت سکر سرسبز میگردد و سالک درین
موسم جوانی باطن خویش آنهمه عبادات عامیانهٔ خود را که سابق میکرد از جملهٔ همان طاعات طفلانه خود که در طفولیت مے نمود مے شمارد و در حالت
انتها که از عالم سکر بر آمده بمقام صحو میرسد باز همان توفیق اعمال خیر وضبط اوقات بمنزلهٔ ثمر از باطن او سر میکشد و گذران اکابرانه و پیرانه
چنانچه باید اختیار مے نماید و بهار اتم گلشن وصال ظاهراً و باطناً تماشا میکند و دائرهٔ اکملیت را باختتام میرساند و دوره عروج ونزول را
تمام میسازد اما آن اعمال خیر که در ابتدا مے باشد حال دیگر دارد که چون تخم منظور از آن وجود دیگر نهال مے باشد واین اعمال خیر که در انتها ظهور مے نماید
رنگ دیگر دارد که چون ثمر منظور از آن عمل همان ذات العمل ست نه امرے آخر ومقاصد ومآل آنهمه حقایق ومعارف میباشد و چنان تخمها از بطون این اثمار ظهور نموده بهار گلستان
هدایت را قائم درین عالم مے دارد و اعمال واقوال چنین کاملان موجب فاضهٔ برکات وخیرات بر عالمی میگردد و خلقی به نسبت ذیل عاطفهٔ ایشان بر صراط مستقیم بسهولت خواهد رفت
بنصرة الله وعنایته انشاء الله العزیز

رباعی آنرا که درین باغ دلش باخبرست * پاداش عمل همیشه مد نظرست * خود فعل جزای خود شود روز جزا * چون تخم بدست شاخ آید ثمرست *

مراد از کلمه این باغ این جهان ست که گلزار موجودات رنگارنگ ست واز دل قوت عاقله ونفس ناطقه وضمیر متصل شین که مضاف الیه
صرف دل ست راجع بطرف مشار الیه لفظ آن که مصرع واقع شده واز باخبری حقیقت فهمی واز پاداش عمل نتیجه وثمره که در آخرت از آن
عمل حاصل شود واز مد نظر در نگاه آوردن و منظور داشتن واز فعل عملے که مقتضی جزا و سزا از نیکی وبدی در عقبی شود واز جزا النعمی یا النقمتی که
در عوض آن عمل در آخرت حاصل گردد واز روز جزا روز قیامت وعرصهٔ آخرت و در مصرع چهارم تمثیل برای مطلب مصرع ثالث نموده
مستفاد آنکه کسے را که درین جهان قوت عاقله آنکس ونفس ناطقه او حقیقت فهم ست وادراک حقیقت هر امر مے نماید نتایج وثمرات اعمال مدام
در نگاه او میباشد و رعایت خیریت او منظور مے بود زیرا که هر عملی از حسنات وسیئات که مقتضی جزا و سزا از نیکی وبدی ست خود صورت
نعمتے یا نقمتے گرفته در عوض آن عمل بروز قیامت وعرصهٔ آخرت هر کس را رو خواهد نمود مانند تخم درخت که تا در ته خاک ست حالش هیچ از طعم
ورنگ وبوی میوهٔ که در استعداد آن پنهان ست هویدا نمی شود وچون همان تخم در موسم بهار از اغصان اشجار سر میکشد وبدست شاخها می آید
یعنی از هر شاخ ظهور مے نماید ثمر میگردد وصورت میوه میگیرد و هر امر از طعم ورنگ وبوی خود ظاهر میکند پس اعمال خیر وشر بمنزلهٔ بذور اند که
درین کشت زار کاشته مے شوند و در بهشت و دوزخ مانند اثمار بصورت مختلفه ثواب وعذاب در عالم آخرة ظهور خواهند نمود والدنیا مزرعة
الآخرة فعلم بذلک کما ان الاعمال کالبذور لاشجار الجزاء من الخیر والشر کذا الدنیا کلها مزرعة الآخرة کلها ولا یری فی الآخرة الا آثار فی الد

۱۰

ولو كان بعض الامور باعتبار الصورة الجزئية المخصوصة مخترعة محضة وما رأتها الاعين وما سمعتها الآذان اما الامور التي هي تشخص تلك الصورة وكالاجزاء
لتركيبها كانت في الدنيا على صورة الاخرى ولا يمكن دخول الارواح الانسانية في ذلك العالم بلا نزولها في الدنيا اولا وكان الدنيا من المعدات
للآخرة ولذلك الحكمة رد الانسان اسفل سافلين ولا ينبغي لك ان تقول ان آدم عليه السلام كان في الجنة من قبل ثم هبط منها وجاء في الدنيا فكيف
يصدق ما قلت لان الجنة التي كان آدم عليه السلام وزوجته فيها وازلهما الشيطان عنها واخرجهما مما كانا فيه كانت مزرعة الدنيا كما ان الدنيا
مزرعة الآخرة وتلك الجنة الاولى كانت من معدات الدنيا فخلق الله الارواح في تلك الجنة الناقصة المجملة اولاً ثم يرسلها في مزرعة الآخرة التي سميت
بالدنيا كما قال لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم ثم رددناه اسفل سافلين وتلك المرتبة الجامعة المفصلة كالثمر للجنة الاولى وبمنزلة البذر للجنة
الاخروية وجحيمها وما كانت لجهنم ابتداءً مثل الجنة لسبقة الرحمة على الغضب ثم اذا نزع الله الارواح عن الابدان ويخرجها عن الدنيا يدخلها في
المرتبة التي تسمى بعالم البرزخ وذلك العالم اوسع من الجنة الاولى والطف من الدنيا ثم اذا بعثها ويخرجها من ذلك العالم يحشرها في العالم الاوسع
الاظهر الاجمع الذي يسمى بالقيامة وهذا العالم اشد من عالم البرزخ واقوى من عالم الدنيا والوز من عالم الجنة الاولى ثم اذا يخرجها من ذلك العالم
فيدخلها في العالم الباقي الابدي الذي لا زوال له دائماً ولذلك العالم قسمان قسم يسمى بالجنة ولا تنتهي نعماؤها ولا تنقطع لذاتها ابداً ويدخل فيها السعداء
وقسم يسمى بجهنم ولا تزول عقوباتها ولا تفنى آلامها ويدخل فيها الاشقياء رقاباً بعد انقضاء الازمنة الطويلة والدهور الكثيرة والمدة المديدة
والشدة الشديدة التي لا يعلم مقدارها الا الله القديم بمقتضى سبقة الرحمة الالهية على غضبه وبسبب عادة اهل جهنم بعقوباتها يصيرون راضين في
جهنم عن ربهم وان كانوا خالدين فيها اما لا يضرهم العذاب بل ان قيل لهم يخرجكم الله من تلك جهنم لم يرضوا ومقام حاجز بين هذين القسمين من
ذلك العالم في حاق الوسط الواقع في ذيلها كالنقاهة الواسطة بين الصحة والمرض مثلاً ولم يعد قسماً ثالثاً برأسه بل قسامه من تقسيم القسمين لانسهما وبينهما
حجاب هو يسمى بالاعراف وله قوم متوسطون ولهم نصيباً من الجانبين وبسبب الكسر والانكسار تحصل كيفية اخرى وراء كيفياتها وعلى الاعراف رجال
يعرفون كلاً بسيماهم ونادوا اصحاب الجنة ان سلام عليكم لم يدخلوها وهم يطمعون واذا صرفت ابصارهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لا تجعلنا مع القوم
الظالمين بالجملہ چون دنیا زرعت گاہ آخرت ست پس درینجا از قسم اعمال و اقوال نیک و بد ہر چہ کاری و بمنزلہ تخم درین جہان افشانی در آن
عالم باعتبار جزا و سزای مناسب بہر عمل و قول ہمان بدست آری و مانند ثمر آن تخم ہمان پاداش ہر فعل و قول حاصل گشت و کار تو در آنمکان
یعنی ہمین اعمال خیر و شر کہ الحال از تو بوقوع آمدہ اند دران زمان بصورت جنت و سقر جلوہ خواہند نمود و چنانچہ در عالم مثال ہمعنی بصورت
ہم بصورت خاصہ متمثل گشتہ بنظر مے آید و حق تعالی کہ بی صورت محض و لطیف مطلق ست در خواب او را دیدن درین عالم نیز جائز ست و اینجا
ست کہ در احادیث شریفہ وارد شدہ کہ بہشت زمین افتادہ ہست ہر چہ شما از حسنات درینجا میکارید در آنجا میروید و ہر کہ یکبار کلمہ سبحان الله
میگوید در بہشت یک درخت می نشانند و امثال این دیگر اخبار ازین قسم بسیار ست قال علیه السلام لقیت ابراهیم ليلة اسري بي فقال يا محمد
اقرأ امتك مني السلام واخبرهم ان الجنة طيبة التربة عذبة الماء وانها قيعان وان غراسها سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر و
قال عليه السلام ان الله خلق الحور من تسبيح الملائكة وقال تتصور الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم بصورة الطائر الاخضر وقال لتمثل صورة
البخل في القبر بصورة العقرب قال تكون صورة الراحة وقال اتقوا الظلم فان الظلم ظلمات يوم القيامة وقال الغوث الاعظم رضي الله عنه
تتصور اعمالهم صوراً يركبون النجب فيكون نجيبه على حالة وعمامته على الاعمال تتصور صوراً قبيحة وصوراً قبيحة تتصور اعمالهم صوراً التي يبدو لها
على وجوههم غرضیکہ ہمین افعال حسنات و سیئات تو باین رنگ ظہور خواہند نمود و خود جزا و سزای خود خواہند بود و نہ امر دیگر

چنانچه آنسرور علیه السلام فرموده هر کس از دوزخیان آتش خود در جهنم همراه خود خواهد برد آنجا آتش نیست جحیم و زقوم و دیگر همه امور از عقوبات جهنم
شر در نفس شوم اند که ممثل میشوند و در دوزخ باین صورت بنظر خواهند آمد چنانچه در دنیا صورت اخلاق ذمیمه و افعال شنیعه گرفته مشهود می گشتند
و انعام جنات و انوار و تجلیات آن نفس الخیرات اند و ذوات الحسنات که بشکل میگردند و باین شکل در بهشت بشهود خواهند آمد چنانچه در دنیا بشکل اوصاف
حمیده و اعمال پسندیده گرفته بنظر می آمدند فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره و من یعمل مثقال ذرة شرا یره پس کسی که عمل خیر میکند برابر ذره یعنی و لو کان
اقل می بیند آنرا ای همان عمل را بصورت جزای نیک در آخرت و کسیکه عمل شر میکند برابر ذره یعنی و لو کان اقل می بیند همان عمل را بشکل جزای
بد در عقبی و وجدوا ما عملوا حاضرا زیرا که در این مرتبه همین معانی خیر و شر اند که بصورت نفع و ضر اند چه حق سبحانه بمقتضای حکمة بالغه و قدرت کامله خود
همه معانی اعتباریه اضافیه وجودیه و عدمیه را در هر عالم مناسب آن عالم در صورت خاصی که در خور هر معنی در هر عالم است بظهور می آرد و صورت
اولی را علة صورت اخری میگرداند تا مرتبه که منتهای اختلافات صور ممکنه است میرساند و چون بیشتر از آن امکان اختلاف صور را قدرتگاه
نیست آن معانی را بهمان صور اخیره ابد الآباد قائم و برقرار میدارد و باقی بر یک حال استمرار و دوام میگذارد لهذا این مرتبه بعالم آخرة مسمی گردیده
و هی دار القرار پس آن معانی اعتباریه عدمیه را که منشأ اعتبار آنها جانب [illegible] جمله همان [illegible] والنسب بمفهوم عدم اند تحت ظل وجودی آورده بصور نفس و شیطان
و طبیعت بهیمی و سبعی در دنیا خلق فرموده و چون مجموع این عالم دنیا کلیة و نیز معنی مطلق النسب بعدم بود و منشأ اعتبارش عدم اعتباری
مطلق است همچنین صورت محدثه زمانیه که نبوده و باز نخواهد بود مصور گشت و دنیای فانی را این صورت حاصله ناپایدار حاصل گردید و صور آن نفس و
شیطان و طبیعت را او سبحانه علة دیگر صور برای آن معانی اعتباریه عدمیه گردانید و در این مرتبه آن معانی بصور رذائل نفسیه و اخلاق ذمیمه و خطرات شیطانیه
و وساوس خناسیه و شهوات طبیعیه و اوصاف ردیه صورت گرفتند و معلول صور سابقه گردیدند و منسوب بصور اولی گشتند و این صور را حق تعالی علة
دیگر صور برای ظهور همان معانی اعتباریه عدمیه ساخت و در این مرتبه آن معانی بصور کفر و افعال بد و اقوال شر و سیئات ظاهر شدند و معلول صور سابقه
لاحقه گردیدند و مقتضیات آنها نام یافتند و این صور را او تعالی علة دیگر امور برای ظهور همان معانی اعتباریه عدمیه نموده و در این مرتبه قائمه باقیه آن معانی بصور نار
جحیم و عقوبات اخرویه ظاهر خواهند گشت و معلول صور سابقه خود خواهند بود و مضاف و منسوب بآن صور اولی گشته نتیجه و ثمره آنها نام یافته بجزای آنها
مسمی خواهند شد و در اصل همان یک شریت مطلقه اعتباریه عدمیه است که بچندین رنگها در پرتو نور وجودی روشن شده ظهور نموده است و خواهند نمود
نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا و همچنین حق تعالی آن معانی اعتباریه وجودیه را که منشأ اعتباریه آنها طرف وجودی است و الیق بمرتبه وجود اند تحت
ظل وجودی آورده بصور ارواح و ملائکه و عقول مصور ساخت و این صور را علة دیگر صور برای آن معانی اعتباریه وجودیه گردانید و در این مرتبه آن معانی
بصور خصائص وجدیه و خصال نیک و الهامات ملکیه و ارادات صالحه و مصالح عقلیه و اوصاف حمیده صورت گرفتند و معلول صور سابقه شدند و مضاف
بصور اولی گردیدند و این صور را او سبحانه علة دیگر صور برای همان معانی اعتباریه وجودیه گردانید و در این مرتبه آن معانی بصور ایمان و اعمال نیک و اقوال
خیر و حسنات ظاهر گشتند معلول صور سابقه لاحقه گردیدند و مقتضیات آنها نام یافتند و این صور را حق تعالی علة دیگر صور برای ظهور همان معانی اعتباریه
وجودیه کرد و در این مرتبه قائمه باقیه آن معانی بصور جنت و حور و قصور و نعماء اخرویه ظاهر خواهند گردید و معلول صور سابقه خویش خواهند بود و مضاف و منسوب
بآنها شده نتیجه و ثمره آنها نام یافته بجزای آنها مسمی خواهند گردید و در اصل همان یک خیریت مطلقه اعتباریه وجودیه است که بچندین ظهورها
در ضمن نور وجودی تجلی فرموده است و خواهد فرمود ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار پس هر قدر که توانی و چندانی
که از دست اختیار مجازی تو صورت پذیر شود از شهوات نفس بازمانی و حتی الوسع خود را صرف در لذات طبیعیه نگردانی تا جوش هوس

متوقع آن تجلی و دیدار اند که موعود در آخرت ست ومن کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت ومن اصدق من الله قیلا ربنا وآتنا ما وعدتنا علی رسلک ولا تخزنا یوم القیمة انک لا تخلف المیعاد

رباعی آندم که گشاید در بخشش غفار ❊ آید همه اسرار نهان در اظهار ❊ از راه حقیقتی که دارد با ما ❊ مارا ز جمال اوست چشم دیدار ❊

مراد از کلمهٔ آندم دم صبح روز قیامت و زمان تنفس صبح آنروز که والصبح اذا تنفس وا از گشودن در وازهٔ بخشایش افاضهٔ رحمت خاصه بر مومنین و محمدیین و از اسم غفار سمای آن یعنی ذات الٰہیه مع ملاحظهٔ صفت غفران و مغفرت و از اسرار نهان نعمای و عنایتهای که در حق محمدیان و مومنان دران عالم موعود ست و از نظر مردم مخفی و پنهان داشته شده است که فلا تعلم نفس ما اخفی لہم من قرة اعین جزاء بما کانوا یعملون و از در اظهار آمدن اعطاء آن نعما بایشان و نمودن آن عنایات بر ایشان و از لفظ راه جهت و سبب و از معیت کیفیهٔ راسخهٔ نسبت حضور و شهود و ادراک معیت حق تعالی و فاعل فعل دارد حق را گفته شده و کلمه با ما معقول معه داشته آمد از برای آنکه قیام و استقرار این نسبت بتوفیق و قبول او سبحانه در نفس بنده میشود و فی الحقیقة ثبوت معیة از انطرف ست که هو معکم اینما کنتم و از لفظ جمال تجلیات جمالیه وجه الله و از چشم امید و هم لیاقت دیدن آن تجلیات و از دیدار رویت اخرویه که موعود ست برای مومنین حاصل آنکه چون بروز قیامت افاضهٔ رحمت خاصه بر حال مومنین و محمدیین آن رب غفار خواهد فرمود همه نعما و عنایات که در حق محمدیان و مومنان در کلام خود و زبانی رسول خویش وعده کرده است در آن عالم عطا خواهد کرد و مبذول خواهد داشت و جزای حسنات محسنین صالحین در خور هر عمل خواهد رسید پس چنانچه جزای دیگر عبادات بدنی و جسدی حور و قصور و دیگر نعما جسمیه جنت خواهند بود که بکار بدن و جسم خواهند آمد همچنین جزای این عمل روحی و نفسی که کیفیت حضور و شهود و نسبت معیة و قرب حق باشد همان دیدار الٰہی و رویت بی کیف حق سبحانه خواهد بود و چنانچه الحال ادراک این معنی تنزیهی در باطن و نفس ثابت و راسخ ست همچنین آنوقت شهود همین امر بصورت تشبیهی در چشم و بصارت نصب العین گشته مشهود و مبصر خواهد گردید لهذا گفته آمد که از جهت و سبب کیفیت راسخهٔ نسبت حضور و شهود که بتوفیق و قبول او در نفس ما ثابت شده است مارا از تجلیات جمالیه الله جل جلاله امید و لیاقت دیدن آنها بعنایت الٰہی ست و ایمان محکم و اعتقاد جازم بر دیدار آخرت داریم و هو مرئی للمومنین یوم القیامة ان شاء الله تعالی بطفیل رسوله علیه الصلوة والسلام —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی عم احسانه وتعالی شانه وجل برهانه وعز سلطانه والصلوة والسلام علی رسوله محمد ما اعظم شانه وما احسن بیانه وعلی آله واصحابه الذین هم اعوانه

اما بعد فهذا الوارد الخامس والثمانون هو المسمی بالسر المکنون وسمی لمناسبته بیان اختفاء الذات فیه لیدل هذا الاسم علی ذالک المطلب ویعلم بالاسم ما هو مقصود من مسماه ولو کان علی سبیل الاجمال ومن قبیل براعة الاستهلال وما التفتنا الی رعایة کلمة ظهور الاسماء والصفات وما جاء من جنس هذا المذکور فی المتن والشرح ضمنا وتقریبا فهو لیس مقصودا بالذات وکالجملة المعترضة تجیئ فی العبارات لفائدة اخری او کالتمهید الذی یقع فی الشعر ویکون تقریبا لبیان المطلب المراد اظهاره وغرضنا من هذا فی الاصل هو تنزه نفسه سبحانه ورؤیة ذاته تعالی واختفاؤها عن الافهام والعقول فکما لا تدرکها الابصار وهکذا لا تفهمها الافهام ولا تعلقها العقول واستترت برداء الکبریاء وازار العظمة واحتجبت عن ما سواها فی سطوت شعشعان نورها واختفت لشدة ظهورها فصار الانکشاف والاحتجاب متحدا فی تلک المرتبة بل هما امران واحدان واشتان بالاعتبارین فی العلم فاعتبار الانکشاف یسمی بالظهور وینسب الی الاسماء والصفات لمناسبة التفاصیل الاسمائیة والصفاتیة والانواع الظهورات النوریة والصوریة وباعتبار الاحتجاب یسمی بالاختفاء ویضاف الی الذات لمناسبة احمالیة مرتبة الذات وکون الاختفاء معنا مجملا فذلک الامر الواحد الذی یقال فی مراتب الاسماء والصفات من ظهوراتها هو یقال فی مرتبة الذات اختفائها واحتجابها وهو الظاهر وهو الباطن ویحذرکم الله نفسه والی الله المصیر ۵

الوارد فی ظہور الاسماء والصفات واختفاء الذات

اعلم ان الظہور والاختفاء ایضاً صفتان للذات کالصفات الآخر ولاینفکان عنہا دائماً فیکون فی حال الظہور الاختفاء وفی حال الاختفاء الظہور فالذات الخفیۃ
فی السرادقات الصفاتیۃ والاسمائیۃ ہی الظاہرۃ منہا ولایزاحم ظہورہا لاختفائہا ولابالعکس لان الصفات الکمالیۃ لاتنفک عن الذات الالٰہیۃ والا
کیف تکون کاملۃ بنفسہا فاذا ظہرت الذات باعتبار صفۃ تختفی باعتبار صفۃ اخری واذا تحتجب باعتبار صفۃ تنکشف باعتبار صفۃ اخری ویکون الحال
ہکذا دائماً مستمراً ای من وجہ خفاء ومن وجہ ظہور ولایمکن الخفاء للمطلق ولا الظہور للمطلق الا الاکملون اذا نظروا الی مفہوم الظہور وجدوہ معنی ایجابیاً
اقرب الی التشبیہ فاضافوہ الی الاسماء والصفات وبینوا اسرار انوارہا وآثارہا وقالوا العالم مظہر الاسماء والصفات واذا لاحظوا مفہوم الاختفاء وجدوہ
معنی سلبیاً اقرب الی التنزیہ فنسبوہ الی الذات وبینوا دقائق جلالہا وعظمتہا وقالوا الذات لاتنکشف ولاتعلم ولاتدرک لابالبصر ولا بالبصیرۃ والعجز
عن درک الادراک ہو الادراک فی ہذہ المرتبۃ فلاتظن من بیانہم انہم خصصوا الذات بالرؤیۃ والاختفاء وقیدوہا بمرتبۃ مقیدۃ من الوجود وہی مرتبۃ
بشرط لا واثبتوا الاسماء والصفات ظہورات ومقتضیات وانما ہی اعتبارات منتزعۃ من مرتبۃ بشرط الشیٔ وما اطلعوا علی حقیقۃ الوجود المطلق
الذی ہو مرتبۃ لابشرط الشیٔ حاشا وکلا بل انہم یعلمون ماتعلمون وانتم لاتفقہون ماقالوا ولاتعلمون لب کلامہم الذی لایعلمون لایفہمہا الا اولوا الالباب

رباعی الله تجلی لظہور الاسماء ٭ ایاہ وجدنا بخصوص الاسماء ٭ بالشمس کما یختفی جرم القمر ٭ الخلق منور بنور الاسماء ٭ المراد من اسم الله مسمیٰ فی ذلک الاسم المبارک
الذی ہو مرتبۃ الذات الواجبیۃ مع ملاحظۃ جمیع الصفات الکمالیۃ ومن التجلی الظہور والانکشاف ومن الظہور الاعتبار ومن الاسماء الاسماء الالٰہیۃ ومن الوجدان
الادراک بالوجہ ومن الخصوص الخصوص فی المصرع الثالث بیان المثل لتفہیم المطلب ومن الخلق الحقائق الممکنۃ ومن المنور الموجود ومن النور الوجود الظلی فالحاصل
المجموع ان مرتبۃ الذات الواجبیۃ مع ملاحظۃ جمیع صفاتہا الکمالیۃ من حیث جامعیۃ الکمالات وہی مدلولۃ لفظۃ الله ظہرت وانکشفت فی مرآۃ الاشیاء
باعتبار اسماء الالٰہیۃ واناوجدنا تلک المرتبۃ المنزہۃ فی مراتب الکیفیات الصفاتیۃ وتصور الاسماء المفصلۃ بالوصف وادرکناہا بالوجہ وشاہدنا
الاسماء فی مراتب مظاہرہا التی ہی الموجودات الممکنۃ برأی العین فاعلم کما ان جرم القمر یختفی بسبب نور الشمس ویستفید من نورہا علی جہۃ المقابلۃ کذلک
الحقائق الممکنۃ موجودۃ بفیض الوجود الظلی من الاسماء الالٰہیۃ وعلی قدر مقابلتہا بالوجوب ولیاقۃ استفادۃ الوجود من الواجب صارت موجودات
وصیرت اللیلۃ المظلمۃ العدمیۃ الاعتباریۃ بنور وجودہا الظلی لیلۃ البدر واعطیتہا حکم النہار ومعاملۃ سترون ربکم کما ترون القمر لیلۃ البدر التی موعودۃ لنا
المؤمنین فی الآخرۃ حصلت الیوم لخواص المحمدیین فی الدنیا سبحان الله کما کان حال ہؤلاء المقربین الذین ہم اولوا الابصار بسبب قوۃ الشہود و
شدۃ نور الحضور فی تلک اللیلۃ المظلمۃ من عالم الدنیا علی ہذا النہج فکیف تکون حدۃ ابصارہم واین تترقی معاملات اسرارہم یوم القیامۃ الذی
ہو یوم الدین وتنکشف الحقیقۃ فیہ علی العوام الذین ہم کالانعام ایضاً انکشافاً اظہر من الشمس ویاتیہم الیقین ویحق ان کل ما ہو فی حق غیرہم موعود لہم
الیوم منہ حظ وافر وکانہ موجود ہل یستوی الاعمی والبصیر فاولی الدنیا مارأوا سیرون فی الآخرۃ ان شاء الله البصیر ما سیرون ان وعد الله حق
ومن کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت بالجملۃ قال القیصری فی مبحث الجوہر والعرض اعلم انک اذا امعنت النظر فی حقائق الاشیاء وجدت
بعضہا متبوعۃ بالعوارض وبعضہا تابعۃ لاحقۃ لہا والمتبوعۃ ہی الجواہر والتابعۃ ہی الاعراض ویجمعہا الوجود اذ ہو المتجلی بصورۃ کل منہا والجواہر متحدۃ
فی عین الجوہر فہو حقیقۃ واحدۃ ہی مظہر الذات الالٰہیۃ من حیث قیومیتہا وحقیتہا کما ان العرض مظہر الصفات التابعۃ لہا انتہی کلامہ ومحصول
کلام الشیخ ہذا یعنی الممکنات الموجودۃ منحصرۃ فی نوعین وہما الجوہر والعرض ویجمعہا الوجود الذی شامل لہا وظاہر فیہما فالجوہر ماہیۃ اذا وجدت فی
الاعیان کانت لافی موضوع وقائمۃ بنفسہا والعرض ماہیۃ اذا وجدت فی الاعیان کانت فی موضوع وقائمۃ بموضوعہا فالعرض ماہیۃ تابعۃ

والجوہر ماہیۃ متبوعۃ وفی المرتبۃ الواجبیۃ تعالت وتقدست ایضاً مرتبتان مرتبۃ الذات ومرتبۃ الصفات فالذات قائمۃ بنفسہا وقیومۃ حقۃ لاتحتاج فی الوجود الی الغیر
والصفات قائمۃ لابنفسہا التی ہی المفہومات القائمۃ فی الذات بالذات وتحتاج فی الوجود الیہا فبمناسبۃ کون الجوہر فی لاموضوع وقیامہ بنفسہ فی حیزہ و
کون الذات الواجبیۃ قائمۃ حقۃ وموجودۃ بنفسہا ظن الشیخ انہ مظہر الذات الالٰہیۃ من حیث قیومیتہا وحقیتہا وبمشابہۃ کون العرض فی موضوع ومتحیزا بالغیر
وکون الصفات الواجبیۃ قائمۃ بذات الواجب وموجودۃ فی ضمنہا قال ان العرض مظہر الصفات التابعۃ للذات والعرض تابع للجوہر کما ان الصفات
تابعات للذات والجوہر متبوع للعرض کما ان الذات متبوعۃ للصفات وہذا البیان ایضاً یصدق بوجہ ما واحسن البیان ہو ما فسرہ ابی ومرشدی رضی اللہ تعالی عنہ
فی کتابہ المسمی بنالۂ عندلیب فارجع الیہ ان الخصہ فہذا ای مرتبۃ الذات الواجبیۃ وراء الوراء ولیس فی شیٔ من الاشیاء الکونیۃ لیاقۃ مظہریتہا بحیثیتہا واما الفرق
ان ہذا مظہر الذات وذاک مظہر الصفات بل نقول کل من الموجودات مظہر الصفات والاسماء والذات الغنیۃ مبرأۃ عن تلک النسب والاضافات بل
ہذہ الموجودات الممکنۃ التی داخلۃ فی دائرۃ المخلوقات لاتستفیض من الصفات والاسماء ایضاً بلا واسطۃ ما للتراب ورب الارباب فکما ان بین الذات والاسماء
واسطۃ الصفات ہکذا الاسماء واسطۃ بین الصفات وبین المرتبۃ التی نقول لہا مقتضیات الاسماء اصطلاحاً وتلک المرتبۃ المقتضیات واسطۃ بین الاسماء
الالٰہیۃ وبین المخلوقات وہذہ المرتبۃ المتوسطۃ فوق العالم المخلوق رتبۃ وتحت المرتبۃ الوجوبیۃ حتی تأخذ الفیض بمناسبۃ الوجوب من الاسماء الالٰہیۃ وتوصل
الفیض بمقاربۃ العالم للمخلوقات وتکون علۃ ایجاد الحقائق ومثلہا للتفہیم کطلوع الشمس بالنسبۃ الی الشمس وبالنسبۃ الی وجود النہار فطلوع الشمس کما انہ مفہوم
خاص مغائر لمفہوم الشمس قائم بذات الشمس وموجود بہا ہکذا متغایر لمفہوم النہار وعلۃ لوجودہ وان کانت الشمس طالعۃ فالنہار موجود فافہم وتامل لانہ تحقیق دقیق
حافظ لمرتبۃ امتیاز العبودیۃ والمعبودیۃ واللہ الہادی الی الصراط المستقیم بالجملۃ لاثبات ما قلنا ان الجوہر ایضاً مظہر الصفات لا مظہر الذات اقول خطابا
لاتباع الشیخ المذکور وتوابعہ اذ قلتم اتباعا للشیخ وحکایۃ عن کلامہ ان الجوہر مظہر الذات من حیث قیومیتہا وحقیتہا وانما زعمتم الجوہر مظہر الذات سبحانہ لوجود الامرین
المختصین المشترکین بین الجوہر والذات وہما القیومیۃ والحقیۃ ای قیامہ بنفسہ واقامتہ لغیرہ والذات ما یقوم بہا الصفات کما ہو الظاہر والجوہر ما یقوم بہ
الاعراض کما ہو معروف ولذلک التناسب قلتم ہو مظہرہا فظہر من تقریرکم ان الجوہر مظہر القیومیۃ والحقیۃ ومرأتہما من الحیثیتین لا مظہر الذات من حیث
ہی ہی ومجلاہا من الحیثیۃ الذاتیۃ والقیومیۃ والحقیۃ ایضا صفتان کالصفات الاخر فالجوہر ایضاً مظہر الصفات کالعرض وکلاہما لا یلیقان لمظہریۃ الذات
بحیثیتہا ودائرۃ الممکنات کلہا انما استدارت بادارۃ قدرتہ تعالی وتنورت بانوار صفاتہ سبحانہ واخرجت الذات عن السرادقات الصفاتیۃ وما تجلت
بنفسہا علی احد بلا توسط الاسماء والصفات قط والاولی فی بیان حقیقۃ الجوہر والعرض ان یقال بالتعمیم الجوہر والعرض کلاہما مظہر الصفات وتنورا بانوارہا
اما الجوہر بالتخصیص ممتازا عن العرض ومترفعا علیہ فہو مظہر الصفۃ المتبوعۃ الشریفۃ المتقدمۃ بالشرف والرتبۃ التی ہی القیومیۃ والحقیۃ والعرض بلحاظ
تابعیتہ للجوہر مظہر الصفات التابعۃ لتلک الصفۃ المتبوعۃ ومن توابعہا لہا تحققا ووجوداً والذات البحت التی ہی وراء الوراء لیست بتابعۃ ولا متبوعۃ و
لا تضاف تلک الاضافات الیہا بالحیثیۃ التنزیہیۃ الذاتیۃ بل ہی غنیۃ عن التنزہ ایضاً وبریۃ عن جمیع النسب باعتبار نفسہا وان کانت النسب والاضافات
کلہا بلحاظ رجوع الکل الی مرتبۃ الذات المطلقۃ راجعۃ الیہا والی اللہ المصیر فلیس للذات مظہر خاص بحیثیتہا حتی یقال بالخصوص ہذا مظہر الذات وذاک
لیس مظہرہا فالحق بل الاحق ما قال ابی المحقق ومرشد المدقق رضی اللہ تعالی عنہ وہو الاب وہو المرشد ووالدی مرتین ظاہراً وباطناً ایدنا اللہ بنصرۃ سرہ
کما ایدہ من قبل بالتائیدات الربانیۃ وقدسنا ببرکتہ کما قدسہ بالتقدیسات السبحانیۃ ما تجلت الذات الالٰہیۃ فی مرتبۃ کونیۃ من المراتب الامکانیۃ
والاکوان ای المکونات کلہا مظاہر الصفات الالٰہیۃ ومرایا الظہورات الاسمائیۃ وحاصلہ رضی اللہ عنہ ان الذات ما ظہرت بحیثیتہا الذاتیۃ ولا تعلم الا بالوصف
ولا تتجلی الا بالتجلیات الصفاتیۃ والظہورات الاسمائیۃ لانا اذا فرضنا التجلی لذاتہ تعالی وقلنا انہ سبحانہ یتجلی بالذات دون توسط الصفات ووساطۃ الاسماء

والتجلی ای مفہوم لفظ التجلی علی ما قررناہ ہو ظہور الشیٔ من مرتبۃ فی المرتبۃ الثانیۃ کظہور جمال المرئی فی المرء فوجہ المرئی ہو مرتبۃ التجلی والعکس الذی انطبع فی المرء
ہو مرتبۃ التجلی والمرء الذی ہو ظرف العکس مرتبۃ المظہر فلزم من فرض التجلی الذاتی للہ تعالی ظہور الذات فی مرتبۃ ثانیۃ کالمثال المذکور ولا مرتبۃ لہا
ای للذات المتوحدۃ المتفردۃ الالٰہیۃ سواہا ومن یشرک باللہ فقد افتری اثما عظیما سبحان من لا حاجۃ لاثباتہ الی الدلیل لان الدلائل العقلیۃ والنقلیۃ
کلہا تثبت بہ وہو نور سراج العقل فی النفوس ومعطی نور الایمان للقلوب فباعتبار تحققہ وثبوتہ واقعاً قبل الدلیل کوجود الامر الحق فی حد نفسہ ہو الاول
وباعتبار کونہ مع الدلیل ظاہراً کالنور المنور للشیٔ ہو الظاہر وباعتبار کونہ فی الدلیل باطناً کالمعنی الکائن فی العبارۃ ہو الباطن وباعتبار تقررہ بعد غایۃ
الدلیل کالنتیجۃ المنتجۃ من الشکل ہو الآخر وباعتبار احاطۃ علمہ بالصور العلمیۃ التی ہی حقائق الموجودات ہو بکل شیٔ علیم واللہ یقول الحق بلسان انبیائہ و
اولیائہ وہو یہدی السبیل بالقاء الایمان بہ وبملائکتہ وکتبہ ورسلہ من یشاء من عبادہ وہو الہادی الی السبیل الرشاد **رباعی** لا النعت لذاتہ و
لا التوصیف + لا امر بوجدہا ولا تکلیف + العجز عن الدرک لدرک ثمہ + لا اسم ولا رسم ولا التعریف + المراد من النعت الناعت للذات بحیثیتہا ومن
التوصیف التعریف الکاشف للکنہ ومن الامر الحکم المطلق الشامل للحکم الشرعی والعقلی ومن الوجد الادراک بالکنہ ومن التکلیف توجیہ النفس الی الادراک
ومن العجز الاعتراف بالقصور ومن الدرک الاول درک الذات من حیث ہی ہی ومن الدرک الثانی الدرک علی قدر الطاقۃ البشریۃ ومن لفظ ثمہ المرتبۃ
الذاتیۃ ومن الاسم الاسم المخصوص بالذات بحیثیۃ الذات ومن الرسم الرسم المطلق سواء کان تاماً او ناقصاً ومن التعریف المعرف والحد المطلق مثل الرسم
فالحاصل انہ سبحانہ وراء الوراء عن الافہام والاذہان لا تتصورہ نفس ولا یتعقلہ عقل ولا ناعت لذاتہ بحیثیتہا امر ولا معرف بالتعریف الکاشف للکنہ شیٔ
وما امر الشرع والعقل باستدراکہا بالکنہ وما اراد الشارع علیہ السلام توجیہ النفوس الی ادراکہا بل نہی عنہ وقال لا تفکروا فی ذات اللہ لان الاعتراف
بالقصور عن درک الذات من حیث ہی ہی ہو الدرک علی قدر الطاقۃ البشریۃ فی تلک المرتبۃ وہذا منتہی معرفۃ الانسان فی ذلک الموطن ولیس للذات
الالٰہیۃ اسم مخصوص بحیثیتہا حتی تسمی بہ ولیس لہا رسم لا تام ولا ناقص حتی ترسم بہ ولیس لہا معرف واحد حتی تعرف بہ سبحان اللہ والحمد للہ ولا الٰہ الا اللہ و
اللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم ؕ —

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ؕ

الحمد للہ الذی ما خلق الجن والانسان الا لیعبدوہ وہو شہید علی ما یفعلون والذین جاہدوا فیہ یہدیہم بہدایتہ یہتدون والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد حرض
المومنین علی الخیرات لعلہم یفلحون وعلی آلہ واصحابہ المجاہدین فی سبیلہ واولئک ہم المفلحون **امابعد** فہذا الوارد السادس والثمانون ہو المسمی
بالجہاد الاکبر اعلم ان الجہاد علی نوعین جہاد صغیر وجہاد کبیر فالاصغر ہو الجدال والقتال بالکفار خالصۃ للہ بین یدی الرسول علیہ السلام او بین یدی
خلفائہ ونوابہ بعدہ الی یوم القیامۃ لتقویۃ الدین واقامۃ الشریعۃ وترویج الطریقۃ المحمدیۃ علی قدر الاستطاعۃ واقتضاء الزمان وانما سمی بالاصغر
لانقضاء معاملۃ المصاف بمدۃ قلیلۃ ولو انجرت الی ایام او شہور او سنۃ اتفاقاً او سمی بہ لسہولۃ ذلک الامر علی النفس الشجعین لانہم یشتاقون الی الحرب
حتی ان یحبوا الضرب بالسیف ولا تکون ہذہ المعاملۃ فی اعینہم کبیرۃ وربما یقع ہذا الامر فی ابناء الزمان للدنیا ایضاً ویحارب الملوک والامراء للامور الملکیۃ
والمالیۃ التی ہی متاع الدنیا فکما ان متاعہا قلیل عند اللہ ہکذا الامر الذی یتعلق بہ اصغر عندہ تعالی وعند رسولہ علیہ السلام ولا یکون لہ قدر عظیم کما قال
علیہ السلام رجعنا من الجہاد الاصغر الی الجہاد الاکبر حین الرجوع من الحرب الی البیوت وانما ہو امر شاق علی اہل الجبن وتحسبونہ امراً عظیماً واما الذین
ہم شجعان القلوب یرونہ حقیراً وصغیراً بل احقر واصغر من الامور الاخر التی ہی شاقۃ علیہم کتذلیل النفس وکسرہا ویحسبہ الجبان سہلاً بالنسبۃ

الی الحرب والله علیم بما فی صدر الانسان ویعلم ما توسوس به نفسه هو اللطیف الخبیر والاکبر هو مخالفة النفس والمجاهدة بالطبیعة الحیوانیة بخلوص النیة لله تعالی وبحکم
رسوله علیه السلام وامر المرشد الذی هو من اولی الامر واطاعة ایضاً واجبة کاطاعة الله واطاعة رسوله کما قال عزوجل اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر
منکم وکرر الله تعالی ههنا امر الاطاعة فی الله والرسول لان اطاعة الرسول ایضاً امر مستقل وفریضة بالذات کاطاعة الله والنبی رسول مختار یحکم بالایثار
کما انه سبحانه یفعل ما یشاء ویحکم ما یرید ولا یسئل عما یفعل علی سنة الله تعالی ولا ینبغی لاحد ان یسئل اعتراضاً لذلک قال الله عز شانه اتریدون ان
تسئلوا رسولکم کما سئل موسی من قبل واطاعة اولی الامر واجبة فی ضمن اطاعة الرسول لا بالذات والاستقلال لانما هو من نوابه وخلفائه فی امته علیه السلام
فاکتفی الله بالواو العاطفة هناک ولفظ اولی الامر معطوف وکلمة الرسول معطوف علیه وامر الاطاعة واحد شامل لهما اما للرسول فبالاصالة والاستقلال
ولاولی الامر فبالضمنیة والتبعیة ولا تقل ان الرسول یقیناً ما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی فاطاعته ایضاً فریضة فی ضمن اطاعة الله کما ان اطاعة
اولی الامر فی ضمن اطاعة الرسول فما الفرق لان الله تعالی لیس من جنس الموجودات الممکنة وغرضنا من هذا البیان ان الرسول مطاع بالاستقلال
فی الموجودات الکونیة واطاعته واجبة علینا کاطاعة الله بنفسه لا لغیره من قبیل بنی نوعه واطاعة اولی الامر واجبة فی ضمن اطاعة الرسول واتباعه
والا فلا فیظهر الفرق بینهما وفی الحقیقة لا تثبت الاطاعة بالاصالة الا لله تعالی ولا معبود سواه والیه ترجع الامور کلها وهذه امتیازات مجازیة تلحق للامر
الاعتباریة وفیها فوائد وما یذکر الا اولوا الالباب بالجملة اذا عرفت قسمی الجهاد فنشرع بیان الجهاد الاکبر الذی هو المجاهدة فی سبیل الله وبالله التوفیق

وارد در تحریض بر مجاهدات و ترغیب بر طاعات

مجاهده فی سبیل الله بجمله علل وصول الی الله است کما قال عزوجل الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا وللهدایة معنیان الاول هو اراءة الطریق والثانی
الایصال الی المطلوب فقبل المجاهدة تظهر الهدایة فی العبد بمعنی الاول لعنایة الله الهادی وتوفیقه تعالی وتکون علة لظهور المجاهدة وبعد المجاهدة تحصل
للعبد بمعنی الثانی باصطفاء الله واجتبائه سبحانه فتکون الهدایة فی طرفی المجاهدة من الابتداء والانتهاء ولا یخلو المبتدی والمنتهی عن المجاهدة اما مجاهدة
المبتدی فهی تکون معلول الهدایة الاولی وعلة الهدایة الاخری ومجاهدة المنتهی تکون معلول الهدایة الاخری وکالنتیجة لها نظراً الی ذاته وعلة الهدایة الاولی
نظراً الی السالکین الآخرین من اصحابه وللمتوسط ایضاً ضرورة المجاهدة لان المجاهدة قد وقعت فی الوسط بین الهدایتین فلا بد للمتوسط عنها والا لا یصلح حاله
ویغلب علیه التعطیل ویفسد ما صلح من الاحوال ویقع السالک فی الهلاکة ولا یبلغ الی مقام البالغین من الاکملین فالمجاهدة فی سبیل الله لازم وضروری
من الابتداء الی الانتهاء لکل من المبتدین والمتوسطین والمنتهین ولا تسقط عن ذمة العبد بای حال اما قدر المجاهدة من الکثرة والقلة والقوة والضعف
علی حسب طاقة الابدان ووسعة الانفس لانه تعالی لا یکلف نفساً الا وسعها بالجمله آنچه آخر کارے معلوم شد و متحقق گشت اینست که هرچه هست عمل ست
واعمال نیک واقوال نیک حاصل همه سیر و سلوک ست لهذا حق تعالی میفرماید ان الانسان لفی خسر الا الذین آمنوا وعملوا الصالحات زیراکه حاصل
آگاهی و مشاهده اینست که اخلاق حمیده پیدا شوند و نتیجه اخلاق نیک اینست که اعمال نیک صادر گردند و اقوال نیک ظهور نمایند و باز نتیجه این
اعمال و اقوال نیک آنست که اخلاق و اوصاف نیک تر شوند و نتیجه اخلاق و اوصاف نیک آنست که نسبت بملکوت پیدا شود و نتیجه نسبت بملکوت
آنست که موانست الهی و مشاهده و آگاهی نصیب گردد و باز حاصل آگاهی و مشاهده آنست که اخلاق نیک ظهور نمایند و علی هذا القیاس نتیجه
مذکور این نسبت دوری در ظاهر و باطن انسانی همه وقت سائر و دائر ست و آثار ظاهر در باطن سرایت میکند و آثار باطن در ظاهر بروز مینماید
و علی الدوام همین دور تا که اجتماع روح و جسد هست در گردش ست پس اگر یک امر ازین امور دوریه نباشد خلل در تمام دور پیدا گردد و دوره
فیضی که سائر و دائر بود مفقود شود و سلسله اش منقطع گردد و مثل این امور مذکوره در ظاهر و باطن انسان چون

ا ب ج د فرض کن و تصور نما که از ا اخذ فیض ب میکند و از ب اخذ ج می نماید و از ج استفاضه د میکند و از د باز ا می گیرد و صورتش اینست

و چون در شکل مستدیر ابتدا و انتهائی باشد مگر فرضی و اعتباری پس ازین راه اکابر بعض طریق شروع تربیت سالک از طرف ظاهر میکنند و اول ریاضات و مجاهدات میکنانند و تزکیهٔ نفس را بر تصفیهٔ قلب مقدم میدارند و معاملات ابتدا را ازین جانب اعتبار مینمایند و همین طریق میروند تابعان ایشان و نهج ترتیب در طریقهٔ ایشان همین طریق جاری ست و اکابر بعض طریق شروع تربیت سالک از طرف باطن میکنند و اول اذکار و اشغال باطنی تلقین میفرمایند و تصفیهٔ قلب را بر تزکیهٔ نفس مقدم میدارند و معاملات ابتدا را ازین جانب اعتبار مینمایند و بر همین طریق میروند پیروان ایشان و نهج تربیت در طریقهٔ ایشان همین طریق جاری ست و هر یکی را درین هر دو روش و سلوک مصلحتی و نیت خیری هست و از نکویان جز نکو نیاید اما صواب دید محمدیان خالص اینست که مناسب حال هر شخص از سالکان تربیت باید نمود کسیکه نفس او احتیاج اشد برای تزکیه داشته باشد اول شروع معامله او از تزکیهٔ نفس باید کرد که تصفیهٔ قلب در ضمن آن آهسته آهسته نصیب خواهد شد بالفعل تزکیه را مقدم باید داشت و امر بریاضات و مجاهدات مناسب باید فرمود و کسی که قلب او محتاج سخت بتصفیه باشد اول شروع معامله او از تصفیهٔ قلب باید کرد که تزکیهٔ نفس در ضمن آن رفته رفته میسر خواهد شد فی الحال تصفیه را مقدم باید داشت و امر باشغال و اذکار مناسب و کثرت مراقبات باید کرد و مراقبه عملی ست که جامع تصفیه و تزکیه است حاصل آنکه چنانچه در امراض بدنی طبیب را اول فکر ازاله مرضی شد باید نمود و مرضی که بالعرض ست در ضمن آن زائل خواهد شد همچنین در اصلاح باطنی هم اهم را اهم دانسته در هر معالجه کار بحذاقت و بصیرت باید فرمود و کسیکه نفس او شریر و قلب او مظلم دارد و قساوت قلبی او کالحجارة او اشد قسوة است و شرارت نفسی او اشد کفرا و نفاقا ست لا علاج وست از علاج آن باید برداشت و متوجه معالجهٔ آن نباید شد که هیچ فائده نخواهد بخشید و شفای کلی نصیب نخواهد گردید ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم غشاوة و لهم عذاب عظیم بالجمله چون حقیقت دائرهٔ مسطوره شناختی و استدارهٔ تاثیرات در مراتب آن دریافتی پس مدام مانند فلک آنرا متحرک نسبت ابتدا دار تا اشتباه بلا اعلی نصیب نفس توهم نشود و هیچگاه از خیرات معطل مگذار تا آخر کار مانند زمین بمرتبهٔ اسفل بند نمانی و قطبین آن دائرهٔ قلب و قالب انسان ست و تا که قلب و قالب قائم ست دائره در گردش ست خواه بطرف اهتدا خواه بطرف ضلالت و هیچ آن ازین گردش باز نمیماند و بر یک صورت قرار ندارد و مثل مجموع دائره چون فلک ممثل ست و اختلاف مراتب آن بمنزلهٔ تتمات ست که نفس سعدا و اشقیا را مانند کواکب سیاره همراه خود طی منازل مراتب اعلی علیین و اسفل سافلین می کنانند و باوج و حضیض میرسانند و شرف و هبوط نصیب می گردانند و بعض اکواکب جزئیه که مانند افلاک تداویر اند بعض نفسها را بعض اوقات برجعت هم می آرند و بلسان حمسه تحیره و تعطل نیز می اندازند و در اینچنین احیان گویا کواکب این نفسها را تحیر لاحق می گردد و بعد زمانی باز مستقیم گردیده بحرکت دائره که فی الحقیقة دران داخل اند استقامت پیدا میکنند و بعض نفس قوی مانند نیرین چنان می باشند که گاهی روی رجعت نمی بینند و تعطل که بمنزلهٔ تحیر ست اینها را لاحق نمی شود و براهی که میروند دائم بهمان طریق روان می باشند لیکن چون بر یک حال ماندن انسان من کل الوجوه محال ست چنین نفسها را نیز باعتبار ظاهر و عوارض خارجیه خسوف و کسوف

رو میدهد بعد شرف و هبوط و اوج و حضیض نصیب میگردد یعنی قوت و ضعف حالت و اختلاف کیفیت حاصل میشود و سعادت و نحوست اینهمه نجوم مذکوره
نیز در عالم سرایت میکند و بدانکه مثال تحرک دائره بجانب مخالف اهتدا که ضلالت ست نیز همان قسم ست و مرادات هر حصهٔ قوسش مقابل آن داشته
میشود یعنی بجای آگاهی و مشاهده غفلت و حرمان و بجای اخلاق حمیده و اوصاف پسندیده اخلاق ذمیمه و اوصاف قبیحه و بجای اعمال صالحه و
اقوال نیک اعمال فاسده و اقوال بد و بجای تشبه بملائک و صعود بملأ اعلی تشبه بشیاطین و هبوط باسفل سافلین و اعتبار حرکت این دائره بر ضد حرکت
دائرهٔ سابقه تصور باید کرد چون حرکات افلاک که حرکت بعضی از طرف مشرق بطرف مغرب ست و حرکت بعضی از جانب مغرب بجانب مشرق و این
صورتین دائرتین مثالا برای تصور بعینه مرقوم گردیده تا بسهولت در ذهن هر کس آید و در حقیقت منظور ازین بیان همان تحرک نفس انسانی ست
بسوی سعادت و شقاوت و صورت دائرهٔ ضلالت در مقابل دائرهٔ اهتدا باین وضع تخیل توان نمود —

بهر حال هر لحظه و هر لمحه آثار سعد و نیک در ظاهر و باطن سعدا و نیکوکاران تاثیر خود مینماید و آثار نحس و شوم در ظاهر و باطن اشقیا و بدکرداران را تاثیر خویش میکند و هر
حالتی که خاتمه بر آنحالت میشود تاثیرات همان حالت در نفس قائم میماند که بعث کل عبد علی مامات علیه ازینجاست که همه کملین طلب حسن خاتمه کرده رفته اند و
خوف خاتمه در دل ایشان هم بوده ست و مستدعی این امر بوده اند که حق تعالی خاتمه بخیر گرداند بمنه و کرمه ربنا اتمم لنا نورنا و کفر عنا سیئاتنا و توفنا مع الابرار
و اکثر عادة الله بر همین صورت جاریست که کما تعیشون تموتون و کما تموتون تبعثون — **رباعی** ای حاصل تو ز زندگانی مردن ٭ تا چند پی حیات فانی
مردن ٭ ای غره و هم خودپرستی مردی ٭ پیش از مردن اگر توانی مردن ٭ مراد از کلمهٔ حاصل مآل کار ست و از زندگانی اقتران نفس ناطقه با جسم و تصرف
آن درین بدن که بالفعل حاصل ست و از مردن تفرق نفس ازین جسم و گذاشتن تصرف این بدن نا پائدار و از کلمهٔ مردن در مصرع ثانی احرص بر حیات دنیویه بودن
چنانچه حق تعالی میفرماید و لتجدنهم احرص الناس علی حیوة و در محاورهٔ فارسی بمقام اشتیاق قوی و شوق شدید میگویند که فلانی بر آن چیز جان میدهد و برای
آن میمیرد و حرف ندا که در مصرع اول واقع شده منادای آن محذوف ست یعنی ای کسیکه مآل کار زندگی تو مردن ست و خطاب عام ست بهر ذی حیات و از
کلمهٔ تا چند منظور تنبیه غافلین ست و از کلمهٔ ای که مکرر در مصرع ثالث وارد گشته مراد ندای خاص ست بحقیقت ناشناسان برای تحریض بر معاملهٔ تزکیهٔ نفس
و تصفیهٔ قلب یعنی فنای معنوی ست و منادای آن مجموع جملهٔ غره و هم خودپرستی ست یعنی ای غرور دارنده و مغرور شونده وهم خودپرستی و غره مضاف بطرف
وهم ست و وهم مضاف بطرف کلمهٔ خودپرستی و این کلمه مرکب ست که بمنزلهٔ یک لفظ شده است و لفظ مرد که در آخر همین مصرع واقع ست بمعنی جوانمرد و مرد
باهمت ست و حرف یا که در آخرش وصل یافته ضمیر متصل مخاطب ست بمعنی اینکه جوانمرد هستی تو و ملحوظ از کلمهٔ پیش از مردن همین زمان فرصت حیات جسمانیه
و از مردن همین مردن ظاهری و از کلمهٔ مردن ثانی که آخر این مصرع چهارم ست حالت فنای قلب و فنای نفس حاصل نمودن و خالی محض از خواهشها و تن زدن از
مرادات نفسانیه و طبیعیه شدن و فانی فی الله گشتن ست و لفظ مردن که ردیف ست هر جا معنی جدا و لطف دیگر دارد و حاصل مجموع آنکه ندا بهمه
از ذی حیات علی العموم نموده گفته آمد که ای کسی که مآل کار زندگانی و بمنزلهٔ علت غائی زندگی تو چون مردن ست و تفرق نفس ازین جسم مادی در راه
بالضرور خواهد شد و نفس تصرف این بدن عنصری را خواه و ناخواه خواهد گذاشت و ترکیب بدنی البته منحل خواهد گشت پس اینهمه مشتاقان

وحیات ناپایدار ماندن تا چند و شب و روز مستغرق تمام در شغل معیشت و روزگار بودن تا کی ای حقیقت ناشناس که مغروری و خورسندی بوهم خود پرستی و
تن پروری ترا حاصل ست آنزمان معلوم شود که جوان مرد هستی و مرد با همت هستی اگر درین زمان وصف حیات قبل از مردن ظاهری وصوری که موت
حیوانی ست حالت فنای قلب و فنای نفس حاصل نمائی و خالی محض از خواهشها و مرادات نفسانیه و طبیعیه شوی و فانی فی الله گردی موتوا قبل ان تموتوا
لئلا یدرککم الموت الذی تفرون منه فانه ملاقیکم ولو کنتم فی بروج مشیدة و بدانکه اکابر دین یعنی حضرات انبیا علیهم السلام و اولیاء کمل علیهم الرضوان که همت
وعزم خود بشکست نفس و طبیعت بسته اند و اینهمه بمخالفه نفسانیه خود کوشش نموده اند و مجاهدات و علاجات متنوعه و ریاضات و عبادات شاقه آنرا
شکسته حال ساخته اند البته بیش هر عاقل ازین و لوکه تابع و پیرو آنها هستیم عاقلتر بوده اند و عقل و فراست ایشان اکمل بود و نفس ایشان هم بمقتضای بشریت
مثل ما همین قسم میل بطرف مشتهیات نفسیه و طبیعیه خویش مے نمود و امر بهدی میکرد که حق سبحانه میفرماید ان النفس لامارة بالسوء و همین معامله موجب سبقت روحی
والا از ملائک بوجه حسن کار تسبیح و تقدیس سرانجام مے یافت و خلیفة الله از میان نوعی که مفسد فی الارض و سافک دما باشد پیدا نمی شد پس کسانیکه مقربان
بارگاه الهی و آدمان برگزیده بودند هر چند نفس ایشان رغبت بملائمات خود میکرد اما ایشان بمخالفه آن میکوشیدند و از غیر مرضیات و منهیات باز میداشتند
وخلاف هوای نفس نموده بتزکیه آن مے پرداختند و نفس مزکا ساخته مهذب میگردانیدند و از اماره گی برآورده مطمئنه مے ساختند و قابل خطاب یا ایتها النفس المطمئنة
ارجعی الی ربک راضیة مرضیة مینمودند و لوید رضی الله عنهم و رضوا عنه مے شنیدند پس تخلف از چیزے که جمهور عقلا بران اتفاق دارند باعث پشیمانی ست و
طریقے که حضرات انبیا آن رهنمائی کرده اند انحراف ازان ورزیدن موجب سرگردانی و اعتماد کلی بر فهمید ناقص و یافت بی حاصل خویش کردن ناشی از ضعف
ایمان ست که مومنان صادق الیقین تمام بر فرموده خدا و رسول مے باشند چه شد که بعض امور در فهمید خود معقول فی الحال بنظر نمی آید و از محالات مینماید حق همانست که
خدا و رسول او فرموده و مرشدان ما آن خبر داده اند نه آنکه آنچه بپیش خود بهم معقول گشت حق ست و آنچه در فهمید خود نیاید باطل ست که اینمعنی در حقیقت ایمان
و اعتقاد بر فهمید خویش ست نه بر گفته خدا و رسول و مرشدان پس مسلمانان را ظاهرا و باطنا بطوع و رغبت صرف اطاعت امر خدا و اتباع رسول و اقتدای
بندگان برگزیده او می باید و تخلف و انحراف از شریعت مصطفویه و طریقه محمدیه نشاید اولئک الذین هدی الله فبهداهم اقتده چه عقل خود را تابع عقل همین اکابر
ساختن عقلمندی و با ایمانی ست و خود را از همه عقلا و مقربان خدا اعقل و داناتر فهمیدن ناشی از نادانی و جهالت ست و سراسر حماقت همت برگمار و قدم
براه کمال اتباع گذار و از لذات دست بدار و خلاف نفس بعمل آر و از جمیع مشتهیات نفس و طبیعت دست بردار شو و بسوی رخصت و اباحت مرو و بمجاهدات
و ریاضات بالکل نفس را بتزکیه رسان و همگی خود را مصروف عبادات و طاعات بموجب شرع شریف گردان و ادعیه ماثوره ورد خویش ساز و باشتغال اشغال
ماثوره پرداز و مواظبت و مداومت اعمال و اذکار معموله طریق محمدی نما و بحضور و شهود بے کیف مستغرق گشته ایمان بالغیب خود را چنان مستحکم فرما که نتایج و آثار آن
در عالم شهادت بر ظاهر و باطن تو طاری گردد و در دنیا بالهامات بے حرف و صوت و تجلیات مقدسه منزهه مشرف شوی و در عقبی بموجب ان الذین
یخشون ربهم بالغیب لهم مغفرة و اجر کبیر بانواع عنایات فائز گردی باشد که بهر کشا این کیفیت ایمانیه و رجوع بطرف ذات ربانیه و اختیار آئین دین اسلام
و تبعیت جمیع احکام از خودی و خود بینی و از پندار و گمان و دید و فهمید خویش خلاص گردی و از گرفتاری نفس و طبیعت رها شوی و از دنیا و ما فیها بلکه از همه
ماسوی الله انقطاع باطنی حاصل نمائی و غیر از حضور و معیت حق تعالی در دل تو هیچ نماند بلکه ادراک حضور و شهود نیز بسبب قرب گم گردد و سوای حق تعالی
هیچ در باطن تو نگنجد تا وقت مرگ که عجب آن شدید همه را در پیش ست انگشت حسرت بدهن نگیری و الفت این بالوفات فانیه ترا بسوی خویش کشیده
از جماعه ناکسواره سهم نگرداند و کیفیت ضعیف ایمانی مضطر الحال مجه و سیلان ازده اسباب هوس و تیوی آتش حسرت در باطن تو نیفروزد و از نار جدائی
اینعالم و لت نسوزد بلکه باید بتصور الموت جسر یوصل الحبیب الی الحبیب آن حال باطن ترا مسرور کند و امیدوار لاتقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا

در نمی یابند و افهام و عقول از ادراک آن عاجز اند و ابصار و اعین از شهود آن قاصر لا تفهمه الافهام و لا تدرکه الابصار همین سررشتهٔ ایمان بغیب ست که بر نهج مجهول النعت بآن مرتبهٔ قصوی می پیوندد و الذین یؤمنون بالغیب اولئک علی هدی من ربهم و اولئک هم المفلحون و این مرتبهٔ تنزیه و تشبیه که امر منتزع و ظلّ آن مرتبه و منشأ انتزاع ست در مرآت علم منطبع گشته است و نظر بکونیت و حصولیت خویش رو بجانب امکان دارد و نظر به ثبوت و تحقق آن لذات الواجب رو بجانب وجوب دارد و واسطه ست میان وجوب و امکان برای افاضه مر وجوب را و وسیله ست برای استفاضه مر حقائق ممکنه را و امر وابتغوا الیه الوسیلة گویا برای اثبات همین مرتبهٔ تنزیه و تشبیه است و الحق که بی توسط مرتبهٔ تنزیه و تشبیه راه فیض نمیگشاید و بلا توسل باین فریقین ایمان و اطمینان کامل میسر نمی آید چه مرتبهٔ تنزیه مثمر آداب ست و مرتبهٔ تشبیه برای وصول فتح بابی فتحی که دل در عجائب تشبیه مالوف گشته بند گردد بتصور لطائف تنزیه ازین دام آنرا باید رهانید و هرچه مشهود و محسوس شود بلکه معقول و مفهوم هم گردد بکلمهٔ لا اله الا الله نفی آن نموده اثبات آن مرتبه که ورای حس و عقل ست کرده در فضای بی انتهای غیب الغیب به پرواز باید آورد و زمانی که قلب از سیر مراتب تنزیه مانده شده یأس بهم رساند بتصور شواهد تشبیه از ان وادی آنرا باید گرداند و هرچه مشهود و محسوس شود و معقول و مفهوم گردد همه را در سطوت شعشعان خورشید هو الظاهر و هو الباطن گم کرده بتجلی فاینما تولوا فثم وجه الله فی الحال سر در پا باید ساخت و در آخرت امیدوار نوید من کان یرجو لقاء الله فان اجل الله لآت باید داشت نه چندان بسوی تنزیه رو کرد که مأیوس مطلق گشته بستوه آئی و نه آن قدر مصروف تشبیه شو که حق را درین مشهودات کونیه گم کرده باب الحاد کشائی وابتغ بین ذلک سبیلاً و قل هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیء علیم و هو الذی قبل کل شیء آله و بعد کل شیء آله و هو الذی فی السماء آله و فی الارض آله لا آله الا هو و هو بکل شیء محیط و هو علی کل شیء شهید و هو اللطیف الخبیر و هو السمیع العلیم و هو بعید و قریب و هو العزیز الحکیم و الیه ترجع الامور کلها و الیه المصیر لا حول و لا قوة الا به و هو یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و عنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو و فوق کل ذی علم علیم فکر نجات اخروی و خیرات دنیوی باید نمود و بظاهر و باطن مشغول بحق بر نهج شریعت باید بود تردد وصول و رسائی بآن سبحانه از روی تحقیق بیجاست و خیال عینیت و اتحاد خطا بیچاره ممکن را از هر که هر قدر سیر و دوره سو که بخوانند مید و د و بساط خود هیچ چیز ندارد و بذات خویش پا بر هیچ مرتبه نمیگذارد

رباعی

نے شاهی در دل گدائی داریم ✱ نے ساز غنا نه بینوائی داریم ✱
نے نشأ نارسا و نے ناله رسا ✱ فریاد ز دست نارسائی داریم ✱

مراد از شاهی وجوب ذاتی و بالذات تصرف در ملک وجود که مختص بواجب تعالی و ملک حقیقی ست عز سلطانه و از گدائی فقدان محض و عدمیت صرف که مخصوص بمفهوم ممتنع ست و از غنا محتاج نشدن هیچگاه بطرف وجود و عدم و از بینوائی نداشتن لیاقت موجودیت به رنگ محالات و از رسائی نشأ استغراق کلی و استهلاک دائمی در مشاهده و بی علمی صرف و از رسائی ناله بیان کنه ذات الٰهیه من حیث هی هی و تحققات ماهیات من حیث انفسها و از فریاد تقریر و تحریر معارف و مطالب بقدر طاقت خود و از نارسائی مطلق که مقید به هیچ امر نشده و در مصرع چهارم رباعی و هم ست مختص نگشتن حقیقة ممکنه بیک طرف از جانب وجود و عدم حاصل آنکه خطاب بخود کرده گفته آمد که ای طالبان ما موجودات ممکنه نه وجوب ذاتی و تصرف بالذات در ملک وجود داریم که این امر مختص بواجب تعالی و ملک حقیقی ست عز سلطانه و نه فقدان محض و عدمیت صرف نصیب ما شده که آن معنی مخصوص بمفهوم ممتنع ست و نه این کیفیت حقیقت ما را حاصل ست که هیچگاه نه محتاج وجود شویم و نه محتاج عدم که مستلزم ارتفاع نقیضین ست و نه این حالت نصیب ست که لیاقت موجودیت و استعداد وجوب بالغیر مانند محالات نه داریم و نه چنین استغراق کلی و استهلاک دائمی در مشاهدهٔ حق و بی علمی صرف داریم که اصلا با فادهٔ بشری کاری نیاید و نه چنان حق معرفت منکشف گشته که بیان کنه ذات الٰهیه من حیث هی هی نمائیم و تحققات ماهیات موجوده من حیث انفسها کشائیم که ممکن نیست و طاقت بشری درین امر عاجز ست و ما عرفناک حق معرفتک الا تعرفنا الذات بالاوصاف و الاعتبارات و الاضافات و ما هذا حق معرفتها و هی لا تعرف اصلا

مع کونها اعرف المعارف فی حد نفسها لنفسها و بها یعرف ما یعرف وهی مجهولة بالکنه و معلومة بالوجه فاینما تولوا فثم وجه الله ان الله واسع علیم پس هرچه ما قاصران
تقریر معارف و تحریر مطالب بقدر طاقت ادراک قاصر خود و قوت علم ناقص خویش مینمائیم فی الحقیقة فریادی ست که بپیش کبریای ذات الٰهیه میکنیم
که حقیقت ممکنه با تخصص بیک طرف از جانب وجود و عدم نیست چون در ضمن وجوب حق رو بوجود مے آرد باب علم آدم الاسماء کلها میکشاید و چون
بعدم ذاتی خود مے آید برقع انه کان ظلوما جهولا بر رو می فگند پس دعوی وصل و وصول کرا و ادعاء وحدت و اتحاد کجا چه وصول در مرتبه کون حصول
ست و این موجودات کونیه را نسبت وصول و اتصال با همدیگر حاصل مے شود و در اینها میتوان گفت که فلانی بفلانے واصل گشت یا فلان
شئ بفلان شئ متصل ست و هرچند که اتصال و انفصال مخصوص بمادة و بمادیات ست اما در مجردات هم اطلاق اقتران و افتراق میکنند و نفوس را
مقارنات و عقول را مفارقات میگویند یعنی نفوس را اقتران باجسام پیدا میکنند و تصرف در ابدان مے نمایند و عقول تصرف در ابدان ندارند
و تاثیر در اجسام نمینمایند ازین راه اینها را مفارقات مے نامند پس تا مرتبه ذات واجب تعالی و تقدس که از همه مجردات مقترنه و مفارقه منزه تر ست
چه احتمال وصول ست زیراکه معنی وصول را البته حصولیتی مے باید و این کیفیت از حیثیات کونیه ست و کونیه مستلزم حدوث ست خواه
بالذات باشد خواه بالزمان و حدوث را با قدم چه نسبت مگر همین نسبت نارسیدگی و اضافت کوته دستی حدوث ذاتی ممکنات تا بدامن کبریائی
قدم ذاتی واجب تعالی میرسد و همین اعتراف بعدم وصول دلالة بر ادراک حقیقت حصول مے نماید و العجز عن الادراک ادراک فی ذلک الموطن
و ادعاء وصول در آن مرتبه قصوی دال بر عدم دریافت عظمت آن مرتبه علیا ست جلت عظمتها و توهم چنین امور در وسط سلوک بل شروع معاملات
ولایت پیدا میشود و در مقام ولایت صغری اقوی میگردد و مفصل نتائج و ثمرات آن ظهور مے نماید و اذواق و مواجید عجیبه و مید ید و حقائق و معارف
غریبه از نسبت عینیه و اتحاد و وصول و شمول مکشوف میشود اما چون دوائر ولایت کبری و علیا و دیگر مقامات بالای نیز همه طی گشته شروع
معاملات کمالات نبوت میگردد اینهمه متوهمات که متعلق بدلالت وهم اند رو باستتار مے آرند و کشف دیگر معاملات منزهه لطیفه در دیگر عالم میشود
و قرب این مقام عالی بمراتب از آن قرب سابق اقوی میباشد و هرچند که مع لحاظ شئینیة مے بود اما لیس با اقرب از آن توهم نسبت عینیه ست در رنگی
ما نا برنگ نسبت حضرات انبیا وارد الحق که همین اکابر کانبیاء بنی اسرائیل اند و العلماء ورثة الانبیاء شایان حال همین برگزیدگان ست و چون این مقام
هم ترقی واقع میگردد و دیگر همه مقامات فوق این مقام طی گشته قدم در مقامی که منتهای همه مقامات و مجمع جهات قربات ست نهاده میشود
و زیر قدم حضرت خاتم الانبیاء علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اکملها جای میسر مے آید و بمقام محمدیة خالصة علی صاحبها الصلوة و التحیة استقرار نصیب میگردد
ابواب عجائب اسرار غامضه و معاملات صادقه و تجلیات حقه و بشارات قطعیه و قربات یقینیه و آیات باهره و آداب ظاهره و حقائق شرعیه و معارف
محمدیه مفتوح میشود که شرح آن ازین کمتر محمدیان و خاک آستان ایشان نمی آید و چنانچه باید عبارت برای ادای آن مساعدت نمینماید بهرحال
ادعای وصول ناشی از طبع جهول ست و دعوی متحد گردیدن و رسیدن بالغ حقیقة وصول چه حقیقت وصول آنست که از واصل هیچ اثر
در میان نماند و جز موصول الیه باقی و موجود نبود و این وصل حقیقی ست و اتحاد تحقیقی و اینمعنی بهیچ نوع هیچگاه موجودات ممکنه محدثه خسیسه را
بمرتبه قدیمه مقدسه واجب تعالی حاصل نشده و نخواهد شد چه بر تقدیر مسئله توحید شهودی و چه بر فرض توحید وجودی زیراکه باعتبار توحید شهودی
خود ظاهر ست که درینصورت حقائق ممکنه بانفسها عین ذات واجب تعالی نمیگردد بل از نظر باطن سالک در نور شهود حق سبحانه مختفی میشوند
مانند ستارگان که روزانه در شعشعان نور آفتاب گم میگردند و ذوات خود نیست محض گشته عین ذات خورشید نمیشوند و باعتبار توحید
وجودی نیز مقید عین مطلق نمی شود اگرچه مطلق عین مقید میباشد و نزد صوفیه وجودیه هم اینمعنی ثابت ست و در کتب و رسائل خود نوشته

پس توهم وصل و وصول بذات صرای حق تعالی مانع قرب حقیقی ست و از نسبت اصیل که نسبت حضرات انبیاست علیهم السلام محروم میدارد و گمان
رسیدن تا بآن مرتبهٔ قصوی از حقیقت وصول که ایمان بالغیب ست و در کلام الله بشارات آن واقع ست باز داشته بمجرد اثبات وصل ظلی که بکلمهٔ
لا اله الا الله نفی آن نموده ازان باید گذشت خورسند مے سازد پس اهل توحید وجودی مانند فلاسفه بخیال دریافت اعیان موجودات علی ما هی علیه
فی نفس الامر رفته اند و تحقیقات موجودیة و معدومیة ذوات ممکنه و عینیت و غیریت اینها باعتبار واقع در دانست خویش بیان کرده اند و نظر
اعتقاد بطرف قوت ایمان و اتباع رسول چنانچه امتیان را باید ننداخته اند و چشم اصلاح بحال مومنین نکشوده لهذا بحصول آن تحقیقات نگروه
کاری به نجات و غیر نجات و خیریت حال و مآل ندارند آنچه بر ایشان بوجدان خویش ظاهر شده بیان کرده اند هرچند که در بادی الرای بحساب قواعد
عقلیه اکثر مسائل اینها چون مسائل حکما معقول مینمایند و مدلل و مضبوط معلوم میگردند اما از نور آن قرب و نسبت که از کلام اهل کمالات نبوت همین
اتباع نبوی ظاهر مے شود بهره ندارند علی فهمیدن و غیر فهمیدن هیچ بکاری نمی آید اتباع سنت و تخلیهٔ قلب از ما سوی الله مے باید و اهل توحید شهودی
باتباع اتم حضرات انبیا علیهم السلام کمر بسته اند و چون متبوعان خویش صلاح حال خود و مومنین در دارین ایشان را ملحوظ ست و سینه و دل خود را
خالی از یاد ما سوی الله میگردانند و بنور حضور و شهود حق تعالی منور میسازند و نظر توجه بطرف موجودیة و معدومیة موجودات و عینیت و غیریت اینها
نینداخته کاری باثبات و غیر اثبات این امر ندارند و حاصل شدن این کیفیة و حالت را که چنانچه ستارگان در روز از چشم نهفته مے شوند منظور
مے دارند و تخلیهٔ قلب از ما سوی الله معتبر داشته التفات بجانب تحقیق موجود بودن و نبودن آنها بدو اتها نموده اند و توجه بسوی تنقیح موجودیة
و معدومیة حقائق ممکنة فی انفسها نفرموده اند بهر طورے که هستند باشند حق تعالی ازین کیفیات خوب آگاه ست. بندگان را غرض این امر ضرور
نیست آنچه مفید و مصلح حال خود ست و موجب نجات خویش ست آن کیفیت در خود پیدا باید کرد و آن همین قدر ست که غیر از یاد و حضور حق تعالی
در دل بنده هیچ نباشد و خیالات و تصورات ما سوی الله از خاطر فراموش گردد و هرچه بظهور آید همه را من جانب الله و بتقدیر او دیده شود و فاعلیة
عمرو و زید بسبب شاهدهٔ قدرت فعل الله در نظر نیاید که توحیدی که امر شرع شریف بتحصیل آن واقع شده ست همین قدر ست و ولایت و قرب
مع الله عبارت از قوت کامله همین کیفیت ست و تحقیق عینیت و غیریت از زوائد ست بلکه مضر اکثرے از طالبان و مفسد احوال ایشان
پس این اکابر هرچه در شرع شریف ظاهر آ بیان آن آمده همان قسم بیان مے آرند و تفصیل علم آنرا حواله بخدا و رسول کرده اعتراف بقصور عقل خود
مے کنند و اگرچه در بادی الرای معارف ایشان نظر بقواعد عقلیه چون اخبار حضرات انبیا علیهم السلام معقول بنظر نمی آیند و مدلل و مضبوط نمینمایند
لیکن سراپا مملو از نور هدایت و برکت اند و موجب نجات دنیا و آخرت و بد قصوری همیشه نصب العین این حدید البصران ست و اعتراف عجز بندگی
مسلک این برگزیدگان چه دعوی رسائی از نارسائی ست و ادعاء عینیت و اتحاد خبر از غیریت و مباینت میدهد و انظار بازی خودنمائی
که لفظ نظر اولاً بالذات دلالت بر وجود ناظر مے نماید و ثانیاً بالتبع بر وجود منظور میکند و این گمان و دید ناشی از وهم ست زیراکه ذات بیکیف را
تعالت و تقدست چون علم و عقل هیچکس نمیرسد چشم و بصارت آن چه طاقت دارد که آنرا به بیند لا تدرکه الابصار و هو یدرک الابصار عجب رمزے
ست که حق تعالی فرموده و طرفه سری ست که بیان نموده و کشف انیمعنی بطورے که باطنا مے شود ظاهر آ به بیان نمی آید و لذات این امر چنانچه
قلب مے یابد زبان نمیتواند که ظاهر نماید سبحان الله و بحمده اگرچه بصیرت هم از درک ذات محروم چون بصر ست و عقول و افهام کامله را غیر از عجز
در آن مرتبه حاصل و قت نه و هیچکس از موجودات ممکنه بکنه ذات آلهیه نرسیده و افضل مخلوقات علیه الصلوة والسلام درین موطن ما عرفناک
حق معرفتک فرموده و چشم باطن نیز درین مقام چون چشم ظاهر محو حیرانی ست و مانند موسی علی نبینا و علیه السلام همان جواب شنوی لن ترانی

اما بوسیله اسما و صفات و وساطت شیون و اعتبارات نور اوست که نور هر نظر ست و در ظاهر و باطن همه جا جلوه گر نگاه چشم سر هم از ان نور روشن ست
و نظر دیده سر نیز از ان ظهور بیننده تو و من و هو علی کل شیء شهید و بکل شیء محیط نظر الی الذات وراء الوراء ست و نظر الی الصفات همه جا پیداست
پس منکران کلمه یؤمنون بالغیب در کلام الله کسانی اند که مرتبه ذات را وراء الوراء و غیب الغیب میدانند و مانند دیگر دهن دریدگان بی ادب و موحد
نمایان الحاد مشرب هر سگ و خوک را مظهر ذات رب نمیگویند و سریان و حلول ذات پاک را در مخلوقات روا نمیدارند و هر بنده خسیس را بندای
یا مولی یا هادی یا رب آواز نمیکنند و این را کمال بی ادبی و هرزگی میدانند و شهود وحدت در کثرت را گرفتاری ما سوی میفهمند و مطالعه یکجهتی
را از بازیهای اطفال طریق میشناسند و از قبیل غفلت عن الله میدانند و آن ذات مقدسه را معرا و مبرا از جمیع اضافات و اعتبارات می شناسند
و اطلاق این حیثیت مبرائیه را بناچارگی از عدم مساعدت عبارات و نارسائی اشارات در آن مرتبه منزهه روا میدارند و الا ازین نسبت هم برتر میفهمند
و از هر چه در تصور و تعقل آید از ان اعلی میدانند و بقصور خود مقر اند و میگویند که ما بندگان را چه یارا که دم از فهمید ذات خالق بیچون و چگون زنیم
و ما قاصران را چه طاقت که اراده دریافت کنه آن کنیم و بر حرمان خویش مصر اند و حرمان دائمی از آن مرتبه قصوی نصیب همه ممکنات میدانند و ادب
مرتبه ذات الٰهیه تعالت و تقدست چنانچه مومنین را باید بجا می آرند بحقیقت واصلان اینها اند و طریق وصول الی الله بنهجیکه شرع شریف
بآن رهنمائی می نماید طریق ایشان ست و بحق که طریقه ایشان طریقه محمدیه ست علی صاحبها الصلوة و السلام و رسیدگان این بزرگان هستند
که بحقیقت شریعت رسیده اند و قرب بلاکیف بطور کمالات نبوت بحق سبحانه دارند و نسبت ایشان مع الله همان نسبت ست که در حضور پر نور آن سرور الصحبت
و صحاب را حاصل بود و ازین نسبتهای ولایت که اولیا را نصیب می شود و مقلدان ایشان آنرا کمال کمال میدانند بمراحل بالا رفته اند که
حسابی ندارد و کیفیات اذواق و مواجید اهل ولایات در رنگ عجائب راه است که آنرا مفصل تماشا کرده خوب دیده و فهمیده از ان گذشته اند
نه آنکه چنین امور سهل که آنرا هر یک متصوف بی سر و پا و مقلد هرزه درای فهمد و میفهماند آن اکابر ندریافته اند و اسرار آنچه این بی مغزان بیهوده گویان
میکنند آن اولو الالباب ادراک نکرده اند حاشا و کلا بلکه این قاصر عقلان و ضعیف ایمانان و زیاده گویان و ناعاقبت اندیشان و سبک و ضعفان
و بی ادبان و فساد انگیزان بمغز کلام آن کامل عقلان و قوی ایمانان و کم گویان و عاقبت بینان و بردباران و با ادبان و اصلاح کنندگان نمیرسند
و هم مآل حال و قال خود نمیفهمند که اگرچه ادعای خدا رسی می نمایند اما از مسلک رسول خدا علیه الصلوة و السلام جدا می افتند و آن بزرگواران هر چند
قائل باثنینیت میشوند و عبد را از معبود بظاهر جدا می سازند لیکن مدام بر صراط مستقیم نبوی که شارع عام ست و جای هیچ خطر نیست میروند و دیگران را
راه بر می آرند و نیابت نبوت پیغمبر مینمایند و بکمالات نبوت و امامت فائز میگردانند مشاهده چنانچه باید نصیب این خاصان گردیده که هم بشهود
حق تعالی مسرور اند و هم از اتباع حبیب او علیه السلام معمور اند و بنهایت اقربیت و کمال معیت همان با ادب در حضور اند و در عین وصل مهجور و
مشتاق و دیده بی پردگی از نهها پوشیده و حجاب ادب ایشان را محجوب ساخته و پرده حیا بر چشم عبدیت ایشان انداخته و العجز عن الادراک ایمان
پس ایمان ایشان مقر حرمان نموده و عرفان ایشان دروازه قصور یافت کشوده نه آنکه فی الواقع ایشان مهجور اند و در حقیقت از دوران چه
دیگران که از وصل و اتحاد دم میزنند و دعوی عینیت مینمایند فی الواقع از دور اند و در توهم عینیت گرفتار شده حیرت پیدا نموده اند و بهوس
اعتباری خورسند گشته از حجب بهره یاب گردیده اند و دیدن نقاب را دیدار وجه یار گمان برده اند و محمل را لیلی پنداشته اند و مانند مجنون لغریب
عشقی قائل انا لیلی شده از اصل بریده اند و در خیال خود لیلی مینالند ع در عشق چنین بوالعجبیها باشد و آن اکابر کمل که نه کار رو بار دیده
فهمیده آخر کار را دیده و فهمید خویش بریده اعتماد کلی بر اخبار مخبر صادق علیه الصلوة و السلام نموده اند ایشان تا هم حق رسیده اند از فهمید خود

مطلق هستند و حجب نورانیه و ظلمانیه بالکل از پیش نظر یقین ایشان برداشته شد حتی که لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا والحق که ایشان اولو
الالباب اند و اینها بیحجاب و بی پرده مطلق هستند که وجود و عدم حجابات در نظر انوار ایشان یکسان ست و محتاج برفع حجاب نمیگردند و ضرورت
ارتفاع این حجب اعتباریه چون دیگران ایشان را نمی افتد بلکه پرده داری را لازم میگیرند و عجب عجب لذات شوق انگیز از ان پرده ها میشنوند
فیسمعون مالیسمعون وینظرون ماینظرون و عومل معهم ما عومل معهم در عین وصل در جدائی ست و با وجودی که خود چشمهٔ فیض اند اما باز همان تشنه کام
دریای بی انتهای خداوندی اند و با اینهمه رسائی نارسائی در نظر خویش ایشان را حاصل ست و در هیچ حال رسیدن بمرتبهٔ ذات بحت نمیدانند زیراکه
این بلند همتان را هیچ شانی مقید خود نساخته تا بران بسنده نموده در همان مرتبه بند مانند و آن را حق مطلق دانند و دل باین و آن نه پرداخته تا بدلالت
هوای نفسی و طبیعی دران دامها گرفتار گردند بکمال نشاد باهوشی ست و با آنکه از شراب طهور توحید محمدی مدام سرشار مے باشند اما همیشه
در بارگاه ظهور محمدی آداب بجا مے آرند و صلوة دائمی ادا مے نمایند و در عین خروش خاموشی دارند و با وجودیکه نسبت ذوق و شوق شب و روز در ساحت
سینهٔ اینها شور قیامت برپا میکند و عشق حقیقی جوش کلی میزند اما هیچگاه نعره های مستانه بادبختی نمی نمایند و بوجد و رقص نمی آیند آن مرتبهٔ ذات
برین که مستفاد از آیهٔ ان الله لغنی عن العالمین ست مدام حاضر در نظر باطن این مقربان بارگاه اقدس الٰهی مے باشد و توجه بے کیف بطرف
آن مرتبه منزه این ارباب حضور را همیشه حاصل مے بود و استغراق کلی در شهود این مرتبه از معاملات انتهاست و قصد دریافت چگونگی این مرتبه
مقدمه عین خطا و بیجاست زیراکه این مرتبهٔ ذات بحت بیچون و چگون و بے شبه و بے نمون محض ست و از احاطهٔ علم برون که علم هیچ ذی علم محیط
آن نمی شود حذر از انمقام باید نمود و باادب باید بود که یحذرکم الله نفسه برای تحذیر از ارادهٔ دریافت چگونگی آنمرتبه است و فکر در آنمرتبه نباید فرمود
که هیچ فائده نخواهد بخشید بلکه ضرر خواهد رسید و فهم درخور ادراک و عقل خویش امرے خواهد تراشید و ذات او تعالی ازینهمه امور که اذهان و عقول
انسان آن را می تراشد بر تر ست ازینجاست که لاتفکروا فی ذات الله وارد گشته و نهی ازین امر کرده شده پس خیال وصل اینجا از حرمان ست
و هرکه خود را واصل گمان میکند از بعیدان ست و در جدائی برای توصل دربان ست و همین اعتراف بقصور خود عین عرفان ست نارسیدگی
ست که تا آنجا میرسد و حق المعرفت ادا مینماید و سبب توسل با آنمرتبه میگردد و باعث انقطاع از همه مراتب محسوسه و معقوله اعتباریه میشود و ایمان
بغیب این ست که مبنای دین ست و ایقان بلاریب همین ست که نصیب اهل یقین ست پس اینچنین یاس که منشا آن مشاهده عظمت
و کبریای حق باشد بهتر از امید ست که این امید ناشی از مشاهدهٔ صفات ست و آن یاس متعلق بملاحظهٔ ذات و چنین حرمان ابدی که در عین
وصال و اتحاد سر رشتهٔ فرق و امتیاز از دست نمی رهاند وصل جاوید ست که نصیب اکملین اولیا و خصین عرفا میشود و این یاس که نه از
فقدان مطلوب ست بلکه از وجدان ذات الوجوب دل را بجای میرساند و توجه انسانی را بمرتبهٔ می برد که رسیدگی و واصلی آنجه در اثنای راه
سالکان ناتمام را متوهم میگردد تا بدان جا رسیدن نتواند سوای عقل اتم اکمل که بفیض ما عرفناک حق معرفتک مستفیض باشد ادراک این
حقیقت نمی نماید و غیر از مصداق حق اصدق که بمعنی العجز عن الادراک ادراک رسیده بود تصدیق این امر نمی کند آری انکشاف اسرار این مرتبه چنانچه
باید بر حضرات انبیا علیهم السلام منکشف گشته و بتصدق و طفیل ایشان بر صاحبان کمالات نبوت خاصه که ارباب محمدیه خالصه باشند روشن شده
و اصحاب کمالات نبوت عامه که متقدم اند و بنای این نسبت خاصه نهاده اند نیز حظی کامل و نصیبهٔ وافر از انکشاف اسرار این مرتبه برداشته اند
اما بیچاره درماندگان نسبت ولایت صغری اصلا مطلع ازین معامله نیستند و کسانیکه داخل ولایت کبری اند یا بولایت علیا رسیده اند
باشد که از استماع معارف اهل اینمقام چیزے بچیزے واقف گردند و راه یابند و لطفی بردارند هیهات هیهات گوش سخن نیوش کو و سخن فهم

نکته رس کجا ع فاما ثم آنا ثم آنا ٭ بالجمله اهل این مقام منتهی محفوظ و مصون از تغیرات و تلونیات احوال مے باشند و هرچند تا مده العمر بظاهر تحت
الزمان و فی المکان بسر مے برند اما بباطن آنقدر از زمان و مکان بیرون رفته اند که هرگز آثار زمان و مکان که تغیر و تقید باشد پیرامون دل طاق ضمیر کمل
ایشان نمی گردد و خلل انداز معاملهٔ باطنی ایشان نمی شود والله خیر حافظاً **رباعی** دردی که زمانه که بدرد ش نرسد ٭ آسیب زدست گرم و سرد
نرسد ٭ دریاب که یاس میرساند دل را ٭ جائی که رسیدگی بگردش نرسد ٭ مراد از کلمهٔ درد که در مصرع اول واقع ست درد عشق الٰهی ست و
از زمانه عرصهٔ که از حرکات فلکیه متولد شده امتداد ذهنی پیدا میکند و از بدرد نرسیدن چاره و علاج نمودن و از آسیب نرسیدن از دست گرم
و سرد زمانه پیدا نشدن خلل و فساد ست درین کیفیت عشق الٰهی از راه عوارض و حوادث مختلفهٔ عالم که تعبیر از ان بگرم و سرد و نشیب و فراز زمانه کنند
و از یاس انقطاع امید وصول و حصول که اعتراف بقصور و نارسائی ست و همین عجز ادراک و انقطاع توهم وصول که فی الحقیقه موصل الی المطلوب ست
فاعل فعل رسانیدن ست و از جای که ظرف ست مرتبهٔ و مقامی که محل رسانیدن باشد نه آنکه این جا فاعل رسانیدن ست یعنی همین منظور ست
که این مرتبهٔ یاس و محرومی هم میرساند دل را یوس مطلق و بی نسبت و بی نصیب محض میگرداند و مراد از رسیدگی رسیدن علمی و خیالی و ادعای
وصول و از بگرد آن نرسیدن بمراحل از ان دور و بعید ماندن ست و بادنی مرتبهٔ آن پی نبردن حاصل آنکه درد عشق الٰهی که ذاتی نفوس
عالیه می باشد چاره و علاج آن در هیچگاه این زمانه یعنی عرصهٔ که از حرکات فلکیه متولد شده امتداد ذهنی پیدا کرده هست نمیکند و از تمادی
ایام این عشق حقیقی مندرس نمی شود و زائل نمیگردد و خلل و فساد نمی پذیرد و تاثیرات ادوار فلکیه سود مندش نمی افتد که صاحب این حالت اصلیه
غیر متغیره از زمان و مکان برآمده است نه ازین انقضاء مدت راه سیر الی الله کوتاه میگردد و نه ازین جهت بنده با ذات الٰهی اقرب می شود که او تعالی
زمانی نیست هر نسبتی که او سبحانه را با ازل ست همان نسبت با ابد ست و نه ازین قریب ست و نه ازان بعید بود بلکه ازل و ابد هر دو در دوام ذاتی
او گم اند و نه هیچ موجود ممکنی از ابتدا از و دور بود و نه هیچ احدی در انتها تا باو خواهد رسید ما للتراب و رب الارباب پس دریاب که چنین یاس و
انقطاع امید از وصول و حصول کذائی کاملین عرفا را نصیب میگردد دل را بمقامی میرساند و بمرتبه ترقی مے کناند که این رسائی علمی و خیالی
که محسوب در وصول کذائی ست بگرد آن نمیرسد و اعتراف بنارسیدگی این منتهیان بمراتب افضل از ادعای وصول مبتدیان و متوسطان ست
ما عرفناک حق معرفتک الله تعالی و هو العلیم الخبیر و ما عبدناک حق عبادتک سبحانه و هو العزیز الکبیر ؎

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الرحمن الرحیم العزیز المتعال الکریم والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد صاحب الخلق العظیم وعلی آله واصحابه اهل التکریم والتعظیم **اما بعد**
فهذا الوارد الثامن و الثمانون هو المسمی بالخلق المحمدی اعلم اسعدک الله تعالی ورزقک احسن الاخلاق ان الخلق الالٰهی هو اعظم الاخلاق لانه هو استجماع جمیع
الصفات الکمالیة المتضادة من الجمال والجلال فی ذات واحدة وجوباً بحیث لا یتصور خیر منه ولیست المرتبة فی الاخلاق فوقه وحسنی منه لا ذهناً
ولا خارجاً ولا عقلاً ولا فرضاً ولا یمکن انه یظهر من العبد ویحصله المخلوق وهو منحصر فی ذات الواجب تعالت وتقدست والخلق المحمدی هو خلق عظیم لانه
هو اتصاف العبد بالاخلاق الالٰهیة علی قدر الطاقة البشریة بحیث لا یمکن فی الموجودات الممکنة ظهور خیر منه بل مثله ایضاً وهو مخصوص بفرد
واحد من نوع الانسان هو خاتم النبوة علیه من الصلوات اتمها ومن التحیات اکملها لذا قال الله تبارک وتعالی فی حقه انک لعلی خلق عظیم

وتحت ذلک الخلق العظیم مراتب کثیرة واشرفیتہا باعتبار اقربیتہا الی ذلک الخلق فلما کان حصول المحمدیة الخالصة اقرب بذلک الخلق فی مرتبة الاتباع من الاخلاق الاخر التی اکتسبہا الحکماء واہل الطرق الاخر فیقال لہ ایضاً خلقاً محمدیاً وہو اعظم مرتبة فی مراتب الاتباع ولذا سمی ہذا الوارد بہذا الاسم لان فیہ بیان اجتماع الکمالات المتضادة من الاخلاق علی الاعتدال الممکن وہو اجتماع الفقر والغناء والتواضع والکبریاء والحلم والغضب واللطف والادب والعطاء والمنع وما شاکلہا من الاخلاق المتضادة الکمالیة وما ظن الجہلاء من اہل الاستعدادات الناقصة والعقول القاصرة ان الخلق عبارة عن اظہار الافتقار وکثرة التواضع وافراط الحلم وزیادة اللطف والعطاء البحت متجاوزة عن حدودہا حتی لا یبقی الغناء والکبریاء اصلاً ولا یکون الغضب والادب والمنع مطلقاً وتلک الاوصاف التی خلقہا اللہ الحکیم فی الانسان للمصالح الکثیرة تزول بکلہا فہو لیس بحسن الاخلاق بل من جملة سوء الاخلاق لان اظہار الافتقار وحدہ شکایة وکثرة التواضع فی غیر الموضع علامة النفاق وافراط الحلم بحد غیر مناسب مقتضی عدم الغیرة وزیادة اللطف علی قدر لا یلیق ینافی الادب والعطاء فی غیر الموقع اسراف کما ان اظہار الغناء وحدہ تفاخر واکثار الکبریاء فی غیر المحل تجبر وغرور وافراط الغضب سبعیة وزیادة الادب عن الحد تکلیف ما لا یطاق والمنع الزائد عن الصلاح بخل والکمال ہو جمع تلک الخصال مع الاعتدال ای بحسب اتباع السنة الالٰہیة رجحان الجمال علی الجلال وسبقة الرحمة علی الغضب فاما الیتیم فلا تقہر واما السائل فلا تنہر واما بنعمة ربک فحدث —

وارد دولت فقر وکبریا وخلق وصفا

سبحان اللہ وبحمدہ فی الواقع دولت فقر عجب دولت بی زوالی ست اگر قدر آن دانستہ شود ودل از احتمال بار آن نستوہ نباید وکبریای درویشی طرفہ کبریای زیبائی ست اگر از راہ اعتماد بر خدا بود ونہ نفسانیة ظہور نماید وخلق درویشانہ عجب تواضع با لطفی ست اگر بہ غرض نباشد وبشراکت احتیاجی خراب نگردد وصفای فقیرانہ طرفہ صفای بی کدورتی ست اگر مملو با نہ بود وبیسبکی وبی امتیازی نکشد وازدولت فقر مراد ہمین حالت فقر وگذران توکل ست کہ اضافت بیانیہ وارد در این حالت را بلفظ دولت برای این تعبیر کردہ آمد کہ چنانچہ از دولت دنیویہ آدمی دولتمند میگردد ومالدار می شود ہمچنین بسر رشتہ گذران توکل بدست ہر کہ می آید غنی دل می شود ومحتاج ما سوی اللہ نمی گردد وکبریای فقر عبارت از استغنا وبی اعتنائی فقرا با غیرت وباعزت ست کہ بعضی از تشریف لقمان جلوہ میفرمایند وگدا صورت فی نفس محل این حال نمی باشد اذا اراد اللہ بعبد خیراً جعل غناہ فی نفسہ وتقاہ فی قلبہ واذا اراد اللہ بعبد شراً جعل فقرہ بین عینیہ وخلق درویشانہ عبارت از تواضع بجاست کہ شعار این بزرگان می باشد یعنی از متکبران وبی ادبان کشیدگی مناسب پیش کابرو با امتیازان فروتنی لائق والا آن تواضع بیجا کہ ناشی از بی حقیقتی یا مکاری ست ہم سہل وضع ہرزہ معاش یا با نفاق ودغاباز را علی العموم حاصل می بود ومحسوب در حسن خلق نیست وصفای فقیرانہ عبارت از محبت با اخوان طریق وشفقت بر خلق وبی تکلفی وبی ساختگی در امور معاش وبی ریائی در عبادات وریاضات ست والا آن بی حمیتی دہن کہ بالفعل در زمانہ معتبر بصلح کل ست ہم ملحد بادہ گو اسیر می باشد وآن ذلت وبی امتیازی کہ بزبانہای بی دینان بہ بی نفسی شائع گشتہ ہر بی غیرت بی امتیاز را نصیب می گردد والعزة للہ ولرسولہ وللمؤمنین بالجملہ درویش محمدی را باید کہ ہر وقت پاس وضع درویشانہ در ہر امر ملحوظ دارد وعزت وحرمت این لباس ہر زمان بلکہ ہر آن نگاہدارد نہ برای نفس خود بل برای ادب بزرگان وحرمت گذشتگان کہ این لباس مردان ست وپیش از این عزیزان واجب التعظیم در ینصورت گذشتہ اند وصاحبان نفس کریم بااین وضع بودہ اند ومقربان درگاہ خدا این لباس داشتہ اند وصادقان رہنما تخم این شجرۂ طیبہ کاشتہ اند وہمین قسم این فیض از صورت بصورت رسیدہ آمدہ ست خدا نکند کہ در ینصورت خلل وفساد پیدا شود وبی اعتباری شخص ناخلف موجب سوء الظن در جناب عزیزان سلف گردد ومردمان سست دین وضعیف اعتقاد گمان برند کہ شاید پیشینیان نیز ہمین قسم بودہ باشند وحجة برای انکار بہم رسانند

اللهم احفظنا من هذا و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم المنکرین حکایتی مناسب این مذکور بیاد آمده برای تنبیه نفس خود و عبرت همصوتان خویش از برادران مؤمن بتحریر میرسد حق تعالی تاثری و تاثیری چنانچه باید و شاید عنایت فرماید بمنه و حسن توفیقه **حکایت ۵** هستی اگر تو و اقف اسرار زبان ها باشد که پی بری بسخنهای عارفان ها گویند که فاخته پیش کدام مرد صاحب کمال که زبان جانوران هم فهمیده آمده فریاد کرد که ای مرد آگاه و ای خلیفة الله بداد من مظلوم بیکس برس که عجب ظالم مظلوم نما بر من ظلم نموده است یعنی کم مرده جفت مرا در دام گرفته است و نر بیچه مرا و قفس کرده برده و این بادهٔ دل از دست داده را حیران و پریشان درین بیابان تنها گذاشت خدارا رحمی بحال من نما و چندگام قدم رنجه فرما و از چنگل موذی آن گرفتار بی تقصیر را خلاص گردان و تا من بدستگاه رسان حق تعالی در عوض این عمل ترا از گرفتاری ما سوی الله خلاص گرداند و تا بخود رسانند عزیز صاحب کمال از اصغای این مقال خیلی متعجب و پر ملال گردیده از جا برخاست و همان زمان همراه آن فریادی بی زبان روان گشت و در دل خود اندیشید و متعجب گردید که طرفه ماجرا ست آدم مرده بچه طور جانور زنده را گرفته باشد مگر این که آن خیر الماکرین بر همه امور توانا و قادر است لیس این قدرت نمائی حق را نیز مشاهده باید کرد القصه چون این صاحب کمال بر سر حال آن صید خسته احوال رسید دید که شخصی کاردی بدست گرفته مرغی را میخواهد که ذبح سازد در این اثنا فاخته از دور فریاد برآورد که ای صاحب این همان مرده دل زنده نفس است که این مرغ را ذبح مینماید و این مرغ همان جفت من است که بدام این بدنفس افتاده بود عزیز صاحب کمال از شنیدن این مقال آن شوریده احوال برآشفت و غضبناک شده گفت که ای هرزه درای بی سر و پا تو گفته بودی که جفت مرا مردهٔ در دام گرفته برده این خود زنده است که ذبح مینماید فاخته گفت که ای حضرت از همین شخص بپرسید که در آن وقت چه صورت داشت عزیز با کمال فی الحال بآن شخص بیباک بانگ هولناک زده به تندی و سختی آواز داد که هان خبردار باش چه میکنی اگر حلق این بی گناه بریده شده است تو می برم و بحال تباه گرفتار خواهی گشت آن شخص از شنیدن این سخن دست از کار باز داشت و آن مرغ را بحال آن گذاشت و گفت که تو چه کسی و چرا منع میکنی که من عمل بموجب حکم شرع بجا می آرم و جانور حلال را ذبح مینمایم عزیز با کمال گفت که ای غافل شریعت را حقیقت جمع نما و معرفت را با طریقت یک فرما که نه از بدن بیجان کاری می آید و نه از جان بی تن چیزی می کشاید جمعیت جان و تن هست که شمع این انجمن است باطن را از ظاهر پیرایه است و ظاهر را از باطن سرمایه فاذا جمعت بینهما فصرت الان آگاه بالله و مومنا صادقا و بالله التوفیق بارے ای مرد بی درد این بگو که تو کیستی و در وقتی که این حیوان بیچاره را گرفته بودی چه لباس در بر داشتی آن شخص دغا شعار پیش آن عزیز رستکار بی اختیار گردیده گفت که حضرت راستی اینست که من مرد دام دار و صیادم و پیشهٔ من همین است که مرغان را گرفته میفروشم و وجه گذران خود میسازم و بر همین امر معیشت دارم چون مدام اینها را از من بوقوع می آید جانوران این دشت مرا می شناسند بنا برین من امروز لباس درویشانه در بر کرده بودم و کفنی که لباس گدایان بی نوا است پوشیده بودم تا اینها مرا نشناسند و چون از صبح تا این وقت سوای این فاخته هیچ جانوری در دام من نیامد لهذا غضبناک شده خواستم که این را ذبح کرده بالفعل قدری علاج گرسنگی خود کنم که این یک جانور بیقدر چه قیمت خواهد یافت که آنرا بفروشم فاخته بی پر و بال فریاد کرد که ای حضرت شنیدید من راست عرض کرده بودم مردهٔ جفت مرا گرفته است یعنی درویشان کفنی پوش که فی الحقیقت کفن پوشانند بموجب حکم موتوا قبل ان تموتوا فانی النفس میباشند و کالمیت بین یدی الغسال بحرکت مخصص از طرف خود میبوند و بقا بالله زندگی چند روزه بسر میبرند پس ما ظاهر بینان چون این شخص لباسی را در صورت درویشان دیدیم گمان بردیم که این صورت با معنی هم خواهد بود و دغا خورده بوسواس نزدیک این همیمی آمدیم که خاطر ما از طرف درویشان جمع بود لیکن حالا بسبب این دغابازی اعتبار آن صادقان نیز از دل ما برخاست و در تباهی شک و شبهه افتادیم و اطمینان و اعتماد قلبی بالکل نماند بهرحال چون این بیگناه

دام را کشید با هر دو جانور بنجیر یکبارگی بوحشت آمده پرواز کردیم اتفاقاً من که قدرے از دام بیرون بودیم در دام این ظالم نیامدم و آن دو گرفتار
شد پس حضرت اگر این هر دو همان صورت صیادانه خود میداشت ما را هم حق تعالی چشم و گوش داده است چرا دیده و دانسته گرفتار میگشتیم و البته
قوۀ واهمه ما خبردار مے نمود و باوجود اینهمه آگاهی اگر طمع و حرص دانه ما را گرفتار میگردانید هرگز فریاد و شکایت این ظالم مظلوم نما بحضور این جناب عدالت
مآب نمی آوردیم که تفصیلا پیشد و دیده و دانسته خود بسبب طمع خویش درین بلا گرفتار میگشتیم و این شخص معذور میبود که پیشۀ دام داران همین میباشد
و ما اوضاع آن صیادان را می شناسیم پس شکایت همه از نیست که این شخص بے ایمان در صورت آن برگزیدگان چرا ما را فریب داد و حرمت لباس
مردان نداشت صورتهای فریب یکجا جمع نبود که خواه و ناخواه همین صورت بے کدورت را رسوا نمود عزیز صاحب کمال از شنیدن این احوال زار زار
نالید و بعجب کیفیت و حال در آمد که از تاثیر صحبت و قوت کیفیت او آن صیاد بے حقیقت نیز متاثر گردید و متنبه گشته از شیوۀ دامداری دست کشیده
ازان کردار ناهنجار خویش تائب شد و آن جانوران اسیر را رها کرده خود اسیر دام محبت آن درویش شده در حلقۀ عقیدتمندانش داخل گشت و در سلک
ذاهبین الی الله منسلک گردید و واقعاً صورت درویشانه اختیار کرده ظاهراً و باطناً از جملۀ آزادان حقیقی و تارکان دنیا شد و از جمع اسباب دنیویه
بیزار گردیده قطع علائق دنیای فانی نموده دل برشته حضور و شهود خداوند باقی بست و بکیفیت توکل علی الله یکیف گشته مسند نشین چار بالش
این رباعی گردید که **رباعی** نے مال مرا باید و نے فوج و سپاه ٭ از قطع تعلقم بود حشمت و جاه ٭ ترک اسباب بہ ز جمع اسباب ٭ کز دولت فقر
هر گدا گردد شاه ٭ مراد آنکه با درویش و ضعفان را هرگز مال و متاع دنیوی نباید و نه فوج و سپاه و کثرت و انبوه مردم در کار است که این امور موجب
افزایش شان و شوکت اهل دنیا مے شود و قدر و منزلت درویشان نمی افزاید زیرا که باعث افزونی حشمت و جاه ایشان عندالله و عندالناس
همان قطع تعلق دل است از ما سوی الله هر قدر که باشد پس ترک اسباب دنیویه کردن اولی و انسب است از جمع کردن آن برای فقرا که بسبب شرافت
لباس فقر هر گدا صورت را هم شاه میگویند و مخاطب بخطاب فلان شاه میگردانند پس صادقان این گروه را باید که هر قدر توانند قطع تعلق
ظاهر و باطن خویش از امور دنیویه نمایند و بقدر ضرورت اکتفا کرده قناعت اختیار کنند بمقدار مقتضاء بشریت تا که آدمی در قید حیات است بالکل ازین
دام رهائی نشود و بقدر مراعات ظاهریه خلل در معاملات باطنیه نمی آرد و محبوب در امور طبیعیه انسان است و مضائقه ندارد و حاصل آنست که
چون اهل دنیا متوجه اخذ و جر مال و متاع دنیوی نباید شد و اسباب ظاهری بقصد تلاش خویش نباید اندوخت بلکه آنچه بلا قصد و اراده هم دست
آید به نیت خیر تا مقدور همه بجا صرف باید کرد و پیش خود نگاه نباید داشت که بسیاری مال و اثاثه سراسر آفت و موجب فسادها ست و مضر احوال
فقرا ست حال درویش هر قدر که شکسته تر بهتر اما چندانکه صورت درویشانه هم برقرار نماند و در نظر ظاهر بینان باعث بے اعتباری مطلق
گردد و سبب گرفتگی خاطر و بار دل شود نعوذ بالله من الفقر المکب و فقر مکب همان است که فقیر احتمال بار آن نیارد و فوق الطاقه بود و طاقت
هر شخص بقدر همت و غیرت و قوت نفس و نسبت مع الله علیحده میباشد و لا یکلف الله نفساً الا وسعها و این تفاوت مراتب اشخاص بلانهایت
ست که حدی ندارد و فضل الله بعضهم علی بعض پس اے عزیز متوکل در وقت عدم اسباب دنیا و فقدان وجه معاش شادی و خوشی نماید نه دلتنگی
و واشد بهرکس پیش آید که هنگام ترقی دولت درویشان ست و معیشتی که اختیار کرده بحالت عروج خود رسیده است و حق تعالی درین راه ترا
قبول فرموده اینهمه فقر و فاقه عنایت نموده است والا آن رزاق مطلق هیچ سگ و گربه را گرسنه نمی دارد و بهر گبر و ترسا هم روزی میرساند
پس این حجت خاصه ست که بحال تو مبذول داشته قدر این نعمت عظمی بدان و بصبر و رضا باطن خود را مملو گردان که اگر زندگی ست
این حال قائم نمی ماند و برکات آن در ظاهر و باطن ظهور خواهد نمود که از هیچ عبادت و ریاضت چنین کشود باطن نصیب نمی شود

ذهب الظمأ وابتلت العروق وثبت الاجر ان شاء الله و اگر موت بهمین طور مقدر ست پس چه باک ست که قریب ست می میری و این کلفت نا بابدا
رفع میگردد و بفراغ تمام و کمال آرام در جوار رحمت الٰهیه میخوابی و درجه شهیدان فی سبیل الله می یابی مُردن بدیگر صورتها چه تحفگی دارد که کسی باین صورت
احسن سهل جان بجانان سپارد و بعجب با قرب خاص بحضور میرود و مورد عنایات خاصه میشوی که من قتله فانا دیته در حق همین قسم مقتولان مقبولان ست
زمان وجود هدایا و آمد نذر و نیاز و فتوح و تحائف بذل وجود پیش آورد همه را صرف در راه خدا نماید بمحتاجان بده زیرا که متوکلان فقر دوست درینچنین اوقات
از کبریائی حق سبحانه می ترسند که آن آزمایش ایشان ست ای وقت امتحان درویشان ست و ایشان این فرستادن فتوح را مکر الٰهی می فهمند و
خوفناک از ترس خیر الماکرین می باشند که مبادا دل ایشان بمقتضای بشریت بطرف اینچنین امور ملتفت گردد و چون دیگران بگرفتاری مال و منال
مبتلا گردند حسبنا الله و من یتوکل علی الله فهو حسبه کبریا از راه اعتماد بر خدا و بی نیازی از خلق بدولت قوت توکل و استغنا کار شریف نفسان ست از
دنی نفسان و ضعیف ایمانان و دون همتان و حریص طبعان هرگز این امر ظهور نمی نماید و سر انجام نمی یابد و خلق و تواضع بسبب حقیقت بینی و صفاء مشاهده
جمال حق در همه جا مقتضای عرفان ست که از کج خلقان ناحق شناس و تکبر منشان بی اساس اصلا این کار بعمل نمی آید و این نور از جبین ایشان
نمی تابد بدخوئی و غرور چیز دیگر ست که مذموم ست و پیشه جهلا و ناهموار ست و کبریا و استغنا امر آخر ست که محمود ست و کار عرفا ستوده کردار ست
ع فربهی چیزی دگر آماس چیزی دیگر ست ٭ واکثر ناواقفان این هر دو امر را ندریافته در مغلطه می افتند و امتیاز جا و بیجا نمی نمایند و علی العموم
نادیده و نافهمیده یک پا و طیره اختیار می کنند خواه وضع انکسار عام و کثرت تواضع که بعلامت چیز دیگر مشهور ست و خواه وضع کشیدگی مطلق و
بی اختلاطی محض که دال بر بدخوئی و تکبر می باشد و البته اختیار یک امر ازین امرین سهل و آسان ست و لیکن جنیدی چه بر نفس خود و چه بر دیگران هموار کردن
گنجو درین صورتها بعض اوقات حق بعضی تلف میشود و امتیاز اهل حق و بطلان نماند اما جامع این امرین متضادین شدن را جامعیت محمدیه خالصه باید
حصول دولت خلق عظیم میشاید و الحق که سررشته این جامعیت بدست آوردن بسیار دشوار ست و هر وقت با هر شخص آنچه می باید و احق و اصوب باشد
همان سلوک بعمل آوردن نهایت مشکل و بی تائید الٰهی بظهور نمی آید خیلی فطانت و عرفان و شرافت نفس و قوت ایمان می باید اللهم ارزقنا ذلک بحرمة من
هو علی خلق عظیم علیه الصلوة والسلام و خلق عظیم عبارت از همین حد وسط خلق ست مانند منطقه که دائره وسط کره می بود و عظیم دیگر همه دائره ها
حاصل آنکه افراط و تفریط هر امر مذموم ست نه چندان کثرت تواضع باید که به بی امتیازی کشد و نه آنقدر کشیدگی و بی التفاتی شاید که منجر بغرور و بدخوئی
شود پس مقصود ازین بیان آنست که پیش ناجنسان مثل اغنیاء غیر مخلص و کفار و فجار و مخالفان طریق و درو شناسان بی اعتقاد و سخن چینان
شکوک اندیش بد اعتقاد و متلون مزاجان بی اعتبار و غرور منشان بی انکسار و دنی نفسان ناتوان بین و [illegible]
و هر بار و هر وقت کشیده و فهمیده ملاقات کن و کم صحبت دار و بی نیازانه پیش آ اما بخلقی هم مثا و از طرف خویش خلل و فساد میفزا و با اهل طریق مانند
مخلصان صادق و یاران موافق و معتقدان راسخ و همسران صفا شعار و هم طریقان محبت آثار و تلامذه سعادتمند و آشنایان درست و دوستان
با ادب و عزیزان مهذب و برادران و فرزندان و اقربائی که موافق دلی و متفق مشربی و صاحب حق تو باشند خلق و محبت دار و هرگز سلوک مغایرت بمیان
میار و مع حفظ مراتب در خور قدر هر یک دریغ در مرتبه صفا و اخلاص و ادب و محبت و شفقت منفرا و خیرخواه همه باش لا یؤمن احدکم حتی یحب لاخیه
ما یحب لنفسه و همین روش سنت آل و اصحاب حضرت رسول الله ست صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم که والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم الحب
و البغض لله و لا اله الا الله و لا نعبد الا ایاه و لا حول و لا قوة الا بالله حاصل آنکه هرچه بعمل آید باید که خالصا لله باشد و تا گاهی واقع شود و لعظله
سرزند و للنفس نبود و فساد و شر انگیز و حمایه صلاح و خیر در حق تو و در حق دیگران باشد که آخر می باید مرد و رخت بعالم دیگر می باید برد

کہ تو ہم ہستی موہوم وہستی گرفتار شدہ خود را ہیچ متراش کہ چون تو ہزارہا درین سراب خراب گشتہ ہلاک گردیدند و امیدوار قبول اہل نظر باشد کہ صاحب نظری نگاہ لطفی بطرف تو نماید و ترا از نور باید و دروازہ جذبہ از جذبات اللہ بطفیل او بر دل تو کشاید و شاہد مقصود جلوہ فرماید کہ طریق خدا این فیض سینہ بسینہ است

رباعی دل برای دل آئینہ درسر ہوای مال و جاہی دارم ٭ در داغ غم زرد و سیاہی دارم ٭ صاحب نظری توجہی گر بکند ٭ چون آئینہ چشم یک نگاہی دارم ٭

مراد از کلمہ سر دماغ ست کہ منسبت اعصاب مجمع حواس جسمانیہ است و ہوای جاہ و حشمت بدماغ اہل ہوا می پیچد و باد غرور مال و منال بسر ہمان باد پیچان می وزد و از لفظ دل منظور نفس انسانی ست کہ منشأ ادراکات و منبع لطائف روحانیہ است و غم و تردد جمع زر و سیاہ در دل اہل دنیا می بود و فکر و اندیشہ این امر در نفس ہمان تابعان نفس می باشد و از کلمہ صاحب نظر مقصود مرد صاحب بصیرتی کہ حقیقت ہر امر را می بیند و نیک درمی یابد و ہو من اولی الابصار و از توجہ متوجہ شدن بخلوص دل و روآوردن بصفا و از چشم امید و توقع و از نگاہ لطف نمودن و قبول فرمودن حاصل آنکہ در دماغ من بیدماغ نہ ہوای جاہ و حشمت چون اہل ہوا می پیچد و نہ باد غرور مال و منال بسر این بی بضاعت می وزد و در نفس ناطقہ این بی نفس نہ غم و تردد جمع زر و سیاہ می بود و نہ فکر و اندیشہ کثرت یاران و گرمی بازار در دل این فسردہ دل می باشد اما مرد صاحب بصیرتی کہ حقیقت ہر امر را می بیند و نیک درمی یابد و داخل جماعہ اولی الابصار است اگر بخلوص دل متوجہ فناظر کتب باشد و روی صفا و اخلاص بجانب ما آرد من صاف طینت مانند آئینہ امید یک نظر لطفی دارم و متوقع قبولی امیدوارم کہ قبول دلہا علامت قبول خداست و لطف بزرگان پرتو لطف مولی ست ع وای بر جان سخن گر بسخندان نرسد ٭ ربنا تقبل منا انک انت السمیع العلیم ۔

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ ما انعم علینا من الخیرات وحفظنا من الآفات والبلیات والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد افضل الصلوات واکمل التحیات وعلی آلہ واصحابہ ذوی الفیوض والبرکات **اما بعد** فہذا الوارد التاسع والثمانون ہو المسمی بالاستخارۃ والاستخارۃ ہی طلب الخیر من اللہ تعالی بمقتضاء مقام العبدیۃ فاستخیر منہ سبحانہ فی جمیع الامور واستعین بہ علی الخیرات واستعیذ بہ من الشرور اللہم اصلح لی دینی الذی ہو عصمۃ امری واصلح لی دنیای التی فیہا معاشی واصلح لی آخرتی فیہا معادی واجعل الحیوۃ زیادۃ لی فی کل خیر واجعل الموت راحۃ لی من کل شر اللہم انی اسئلک من الخیر کلہ عاجلہ وآجلہ ما علمت منہ وما لم اعلم واعوذ بک من الشر کلہ عاجلہ وآجلہ ما علمت منہ وما لم اعلم اللہم انی اسئلک خیر المسئلۃ وخیر الدعاء وخیر النجاح وخیر العمل وخیر الثواب وخیر الحیوۃ وخیر الممات وثبتنی وثقل موازینی وحقق ایمانی وارفع درجتی وتقبل صلوتی واغفر خطیئتی واسئلک فواتح الخیر وخواتمہ وجوامعہ واولہ وآخرہ وظاہرہ وباطنہ والدرجات العلی من الجنۃ آمین واعوذ بک من یوم السوء ومن لیلۃ السوء ومن ساعۃ السوء ومن صاحب السوء ومن جار السوء فی دار المقامۃ ونعوذ باللہ من عذاب النار ومن الفتن ما ظہر منہا وما بطن ومن فتنۃ الدجال اللہم اسئلک خیر ہذا العالم فتحہ ونصرہ ونورہ وبرکتہ وہداہ واعوذ بک من شر ما فیہ ومن شر ما بعدہ رب اسئلک خیر ما فی ہذا العالم وخیر ما بعدہ واعوذ بک من شر ما فی ہذا العالم وشر ما بعدہ واسئلک العافیۃ فی الدنیا والآخرۃ فاعلموا ایا ایہا المحمدیون الخالصون بارک اللہ فیکم ان الاستخارۃ امر مسنون ومعمول مشائخنا علی ہذا الطریق المذکور لسانا وقلبا ای طلب الخیر فی کل امر من اللہ سبحانہ ولا یصدر فعل من ہؤلاء المقربین المصلحین المستصلحین الا بالرجوع الی اللہ مع نیۃ الخیر وطلب الخیر واولئک ہم الخیرات قال علیہ السلام اذا ہممت بامر فاستخر ربک فیہ سبع مرات ثم انظر الی الذی یسبق الی قلبک فان الخیرۃ فیہ واما ما شاع فی المبتدعین وسموہ الاستخارۃ فہو تعلیق شئ بشئ

لاعلاقة بینها اصلاً لا عقلاً ولا نقلاً وہذہ الاستخارة قضیة اتفاقیة وکیف ما اتفقت اذ اصلها التذبذب والتشکیک وتعلق اشتراطها من قبیل اشتراطها القرع بالقرعة والکعبتین ان یتبعون الا الظن وان الظن لا یغنی من الحق شیئاً وربما تدعو الی الخطاء الفاحش والضلال وتمنع من الصواب فی اکثر الاحوال ولیست غایة لا اعتماد ولا جازمة للاعتقاد واللہ ہو الہادی الی الرشاد وسبیل السداد وان وقعت للتفریح طبعاً لا التنقیح قطعاً بل علی سبیل التفول من غیر التوغل فلا باس والا فہی ممنوعة ومن جنس التطیر وفی الحدیث انہ کان یحب الفال ویکرہ الطیرة فلا تطیروان فعلہ من قبل فا ترکہ وتب الی اللہ وکفارتہ ان تقول اللہم لا خیر الا خیرک ولا طیر الا طیرک ولا الہ غیرک واذا رایت من الطیرة شیئاً تکرہہ فقل اللہم لا یاتی بالحسنات الا انت ولا یذہب بالسیئات الا انت ولا حول ولا قوة الا باللہ

وارد در شامت شکوہ و شکایت و آفت کفران نعمت و برکت امن زمان و عدل سلطان و حلاوت وفاق و ہنرگی نفاق

بدانکہ شکوہ نمودن و شکایت کردن عبارت ست از بیان حالات ناملایم طبع خویش و کیفیات واردہ بر نفس خود بطریق نالش و رنجیدگی دلی با حضار و تلق و اگر بخاطر جمع برای مصلحت و دفع مضرت بقدر مناسب یا گاہی ذلب بود چنانچہ مریضی بیان حال خود پیش طبیبی بکند و دوستی تقریر حال خویش پیش دوستی نماید و مظلومی دادرسی خود از حاکمی خواہد این شکایت نیست حکایت ست و عرض حال و بیان احوال ست اما اگر چنین بیان ہم بے ضرورة و بنا اہل و زیادہ از حد و علی الاکثر بود ناملائم ست و ما انشکایت و شومی این امر ہم بقدر خود ضرر میکند و اولی ہمان ست کہ تا مقدور از زبان حکایت نیز چنان کلمات کہ موہم شکایت بود بر نیاید بلکہ در دل ہم محظور نشود و مراد از کفران نعمت بخاطر نیاوردن ثنا بر حاصل و ناچیز شمردن آنہا ست چنانچہ اکثر کافر نعمتان میگویند کہ فلان احسان کہ فلانی بجا کردہ کدام احسان ست و در چہ شمار بسیار جا زیادہ از ان بظہور آمدہ و فلان نعمت کہ فلانی بما دادہ چہ نعمت ست و در چہ حساب کہ علی العموم ہر کس رسیدہ من لم یشکر الناس لم یشکر اللہ و علی ہذا القیاس در جناب حق تعالی ہمچنین میگویند و شکر نعماء حاصلہ کہ حق سبحانہ بایشان عطا فرمودہ ولا تعد ولا تحصی ست ہیچ بجا نمی آرند و شامت این کفران نعمت کار خود میکند و نتایج ہر دو یا طن الانسان ضرر میرساند و منظور از امن زمان رفاہ اہل زمان و مامون بودن بلاد از تاخت و تاراج و قحط و دیگر حوادث زمانہ و آسودگی و صحت و سلامت اہل ست علی الاکثر و البتہ برکت انتہی در تمام دیار ساری میشود و ملحوظ از عدل سلطان عدالت بادشاہ در حق رعایا و اعانت اکابر دین و امداد فقراء فضلاء و اہل حق و نیک نیتی ارکان سلطنت و توفیق اہل دولت ست و نیکی اینہا ہم نیکی سلطان ست و جزرسی ایشان نیز ہمان عدالت و خیرداری بادشاہ ست کہ کالاعضاء شاہ اند والحق کہ خیرات این اعیان برکتہا دارد کہ شامل حال ہر گروہ میباشد و مقصود از حلاوت وفاق لذتی و صلاحی ست کہ از متفق بودن اہل معاملات بر امر خیر حاصل میگردد و ہیئت ست کہ در دنیا ہیچ لذتی و صلاحی فائق تر از اتفاق دوستان باہمدیگر نیست و مراد از ہنرگی نفاق بے آرامی و فسادی ست کہ اہل معاملات متنوعہ را نصیب میگردد و در ست ست کہ ہیچ مصیبتی در عالم بالاتر ازین نیست کہ یا کسانیکہ قطع از آنہا نتوان کرد نفاق درمیان باشد اللہم احفظنا من کل بلاء الدنیا والدین بتصدق خیر المرسلین والہ الطاہرین واصحابہ الراشدین صلوات اللہ وسلامہ علیہ وعلیہم اجمعین بالجملہ علی الاکثر یہ احوال اہل عالم نشستہ کہ از ازدیاد شومی زمانہ جملہ کم و بیش گرفتار کاہش و نالش اند و ہمہ وضیع و شریف ہمیشہ پابند خواہش ہر مفلس و غنی بحال خود حیران و پریشان ست و ہر عالی و دنی بجای خویش نالان و گریان

رباعی
گر مردم محتاج زغم میگریند ٭ زان بیشتر ارباب نعم میگریند ٭ وقت ست کہ از دست زمانہ اکنون ٭ چون ابر ہمہ اہل کرم میگریند ٭

مراد آنکہ اگرچہ مردمان محتاج بسبب انجام نیافتن احتیاجات بے صبری نمودہ بر عدم تیسر اسباب بالحتاج غم و غصہ میخورند و شکوہ و شکایت مینمایند و ناچار اندکہ بندہ ضعیف عاجز ست و دیر از کہ انصرام مضطر میگردد و از افراط الشر جزع و گا

اما تحقیقی اینست که دولتمندان و منعمان ازان زیاده تر گله بر زبان می آرند و نالان می باشند ان الانسان لربه لکنود پس باعتبار ظاهر و مجاز ازرا
ست عملی حکام و بی قوتی سلاطین و نالائقی ارکان دولت و مداهنت علما و طماعی قضات و بی استقامتی فقرا و بے اهنی رعایا و محتاجی شرفا
و تحکم سیری ارذال و اجلاف و دستگاه متمردان و زور گرفتن موذیان و ضعیف شدن شریف نفسان وقت آن رسیده است که از دست تظلم زما
جفاکار کریمان و جوادان نیز مانند مفلسان و محتاجان در نالش احوال خویش گرفتار اند و مانند ابر بارنده مدام اشکبار ربنا افرغ علینا صبرا و ثبت
اقدامنا وانصرنا علی القوم الکافرین بهر حال بے اختیار رحم برین مردم پریشان روزگار و اهل اضطرار کرده آنچه دران خیریت دارین ایشان
ست تلقین نموده می آید که اول این مردمان شکایت پیشه بد اندیشه را باید که زبان از چنین کلمات بند دارند و هرگز تصورات امور بد قبل از وقوع بدل نیارند و بر همه حالات حاصله
راضی و شاکر باشند و امور آتیه را خواه و ناخواه زبون و بدتر اشند زیراکه فال بد حال بد می آرد و کلمات تفول بد در حق خود یا در حق دیگری از بندگان خدا از زبان آوردن
فی الحقیقه استفساد است و موجب نابودن والا بر تنگی حوصله و غفلت و رذالت و خباثت نفس ست و مورث فساد احوال و باعث پریشانی و
اختلال ع فرزن فال بد کاورد حال بد و للاقوال تاثیرات قویة و علیها بناء الادعیة والاستخارات والاوراد والاذکار والتعوذ والتوبة
والاستغفار والاستجابة و ماشاکلها و از شکایت شامت می بارد و کدورت و ظلمت می افزاید و حالت انقباض طول میکشد و تیرگی آن در ظاهر
و باطن سرایت میکند و چون شکایت از حد میگذرد و عادت آن بهم میرسد در هیچ حال از آدمی غیر از کلمات گله و شکوه سر نمی زنند و در هر امر بجان
جانب ناملایم طبع او را بنظر می آید هر چند نظر با کثر وجوه آن امر طرف ملایم طبع هم داشته باشد پس در اصل گویا افعال و اقوال مردم ست که بهمه
صور مختلفه آفات و بلیات گرفته ایشان را پیش آمده و قدری نمونه عالم دار الجزا و همین عالم دار العمل برای اتمام حجت حق تعالی ظاهر گردانیده و کفران
نعمت ست که در حق این شاکیان و غافلان بصورت زحمت شده نمودار گردیده و شامت ناشکری در اینها بظهور رسیده هرگز زبان بشکوه
نیالائی که باعث ازدیاد نقمت ست و باب شکایت نکشائی که سبب افزونی کدورت ست ازانکه شکوه و شکایت خود بنفس خویش یک مصیبت ست
که حق تعالی نصیب هیچ مسلمان نکند و موجب دیگر هزاران آفت که از کثرت شکایت و عادت شکوه هر مصیبتی که رو میدهد زیاده از قدر خویش بنظر
می آید و نهایت بران شخص گران می نماید و کم همت میکند و مضطر می سازد و آدمی را از نظرها می افگند و بذلت می اندازد و صبر و استقامت
یکی خود بذات خویش نعمت ست که او سبحانه بهمه محمدیان را روزی گرداند و سبب دیگر بسیار امور سلامت که انسان ببرکت صبر و دولت استقامت از کید شیطان
و فریب نفس محفوظ میماند و از اکثر مضرات ابنای زمانه سالم می باشد و کم ذلت و خواری بر می دارد و چندان پراگنده خاطر و پریشان باطن نمیشود
که سزاوار ملامت و لائق عقوبت گردد و باید دانست که علی الاکثر هنگام مصیبت عام بسبب شراکت نوعیه و مقتضیات بشریه خواص نیز در شامت عوام گرفتار میشوند و کدورت
بلیه عامه که بهمه هر بد و نیک علی تفاوت المراتب تاثیر خود میکند و در ملک نفاق و حکام بے خبر آفت فساد و نفاق بسبب کثرت و حکومت آنها ساری گردیده بر اتفاق
و وفاق که متضمن خیریت و جمعیت ست بجهت قلت و بیمقداری افراد این گروه قلیل غلبه نموده لبال امراض مسریه و وبائیه در تجاهم و بار سرایت میفرماید و آب و هوای آن سرزمین
فساد هم میرساند و همه را بر یکحال میگردانند گو بنسبت بعض از بعض تفاوت هم در میان باشد که الملک لمن غلب این توجیه دارد الحق که للاکثر حکم الکل کما قال الله تعالی
واذا اردنا ان نهلک قریة امرنا مترفیها ففسقوا فیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیرا و اذا اراد الله بقوم خیرا اکثر فقهائهم و اقل جهالهم فاذا تکلم
الفقیه وجد اعوانا واذا تکلم الجاهل قهر واذا اراد الله بقوم شرا اکثر جهالهم واقل فقهائهم فاذا تکلم الجاهل وجد اعوانا واذا تکلم الفقیه قهر و اگر اعیان
و ارکان مثل سلاطین و وزرا و امرا و مشائخ و علما و فضلا و دیگر روسا از حد اعتدال تجاوز نمی نمایند و تجاهل و تغافل و تساهل و تداهن و
تکاسل در امور متعلقه خویش نمیکنند و معامله بعدل میفرمایند و آنچه می باید بجان بعمل می آرند البته برکت و صلاح آنها در همه ساری میشود

و هر واحد را از اعالی و ادانی نفع آن میرسد و خیرات رئیسان شامل حال همه ابدان می بود و غالب بر شرور ایشان میگردد و تمام دیار را منور بنور سلامت
میکنند و کدورات مغلوبه را محو مے سازد و رفع همه فسادهای جزئیه مینماید که ان الحسنات یذهبن السیئات و حکم این آیت باعتبار حسنات کلیه و سیئات
جزئیه است و الا نظر بسیئات کلیه و حسنات جزئیه معامله بالعکس است که آیه حبطت اعمالهم گواه همین است از ینجاست که فجار مؤمنین نیز آخر کار نجات
خواهند یافت گوئی تو بهم مرده باشند و کفار بے دین مدام در جهنم خواهند ماند اگرچه ایشان وقت خود بود چه ایمان آوردن و اسلام قبول کردن
یک حسنه ایست کلیه که اذهاب همه سیئات دیگر میکند و شرک و کفر یک سیئه ایست کلیه که همه نکوئی ها را باطل می سازد و همچنین در هر شخص خیریت و شریت
رئیس الاعضا که قلب است در تمام بدن تاثیر میکند و در ضمن خود میگیرد که ان فی جسد ابن آدم لمضغة اذا صلحت صلح الجسد کله و اذا فسدت فسد الجسد کله
الا و هی القلب پس خیرات و شرور سرداران که بمنزله حسنات و سیئات کلیه اند خیرات و شرور تابعان را که بمنزله حسنات و سیئات جزئیه اند نیست
و نابود میگردانند که اذا اراد الله بقوم خیرا ولی علیهم حلمائهم و قضی بینهم علمائهم و جعل المال فی سمحائهم و اذا اراد الله بقوم شرا ولی علیهم سفهائهم و قضی بینهم
جهالهم و جعل المال فی بخلائهم و اذا کانت امرائکم خیارکم و اغنیائکم سمحائکم و امورکم شوری بینکم فظهر الارض خیر لکم من بطنها و اذا کانت امرائکم
شرارکم و اغنیائکم بخلائکم و امورکم الی نسائکم فبطن الارض خیر لکم من ظهرها لهذا سلطان عادل و امراء نیک و امن زمانه را در اجرای امور دینیه دخل تمام است
ولی اینکه پادشاه عدالت شعار و امراء نیک نیت ستوده کردار متوجه و مصروف دینداری شوند و مروج و حامی شرع متین و ناصر و معین محمدیین
گردند علی الاکثر نفاذ احکام شرعیه و شیوع طریقه محمدیه چنانچه باید و منظور محمدیان خالص است ایدهم الله تعالی بالتائیدات الظاهریة و الباطنیة
در عرصه ظهور نمی آید و باعث هدایت عامه نمیگشاید و بدون اینکه امن در زمانه از مصائب و صدمات انفسیه آفاقیه حاصل باشد و اهل زمان علی
الاکثر مامون از حوادث روزگار بوند علی نهج العموم نور شریعت و طریقت بر عالمیان منبسط نمیگردد پس مخلصان روزگار پیشه و دنیادار و علما
و صلحا و ابرار و جوانان سعادت آثار اگر باین نیت خیر با امرا و سلاطین در خورند و آمد و رفت بر پیش ایشان باراده تبلیغ احکام حقه و ترغیب بطرف
طریقه محمدیه نمایند تا ایشان را کشیده داخل طریق حق گردانند و باعث تقویت دین سازند و هر وقت بهر تقریب و بهانه ساعی در شنوانیدن
کلمات خیر باشند و نظر بنخوت و دماغ و عدم توجه این اغنیا نکرده از راه حسن نیت خویش بموجب آنکه هیچ کس نشنود یا نشنود من گفتگوی میکنم کلمه حق
را از ایشان دریغ ندارند و هر زمان بقدر مناسب و مصلحت و مقتضاء وقت آنچه مے باید بیان میگفته باشند ان شاء الله تعالی در آخرت عند الله
ماجور و در دنیا عند الناس مشکور خواهند بود و حاصل نیکی این مزرعه آخرت در دارین نصیب ایشان خواهد شد ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة
و قنا عذاب النار و محمدیان توکل اندیشه و درویش وضع و عرفا و مقربین و پیران گوشه نشین اگر باین نیت خیر در حق سلطان زمان و امرا
و آبادی شهر و ملک دعا کنند و استدعای امن و امان نمایند و بدل متوجه این امر باشند و همت برین کار مصروف سازند حتی الوسع مناسب
در اشاعت طریقه محمدیه کوشند و ایشان را در صحبت بابرکت خود بار دهند و ملتجی حاضر شدن در حضور یا دستور خویش نشوند البته محسوب
فی سبیل الله اند و داخل در لشکر دعا و با آنکه آنچه شدنی ست همان خواهد شد ایشان عند الله مثاب میگردند در تقدیرات الهیه دخل است
اما از طرف خود خیر اندیش باید بود و طلب خیریت باید نمود کما قال ابراهیم علی نبینا و علیه السلام فی حق بلده رب اجعل هذا بلدا آمنا و ارزق
اهله من الثمرات فاعلم ان البلد علی قسمین بلد آفاقی و بلد انفسی فالآفاقی هو المعروف کالبلاد الموجودة علی الارض و یتوطن الناس و یسکنون
فیها و یأنسون بها و الانفسی هو البدن الانسانی تقارن النفس بها و تتصرف فیها فکما ان الصحة البدنیة و العافیة النفسیة تکون عمدة للخیرات
فی الخواص و معدة لزیادة التوفیق علی الحسنات هکذا امن البلاد و توسع الرزق لاهلها یکون موجبا لاجراء الطریقة و سببا لازدیاد الهدایة

فاطلب الخیر فی حق کلتا البلدین محسوب شده طلب حسن الآخرة اللهم انی اسئلک العافیة فی الدنیا والآخرة فاجعل جسدی سالماً ووفقنی علی الطاعات والعبادات
واحفظنی بما تحفظ به عبادک الصالحین واجعل بلدی آمناً وارزق اهله من الثمرات والطیبات واجعلهم آمنین بطفیل رسولک الامین وفی ذیل بلده الامین
آمین یا رب العالمین بالجمله اگر وقت صلاح عام میسر نشود و زمانه فرصت نداد و اهل زمانه نگرویدند و معامله با من معه الا قلیل بمیان آمد دانت دعوت
قومک لیلاً ونهاراً بمقتضی هدایتک و ما زاد للظالمین الا خساراً بمقتضی استعداد ایشان پس در این چنین اوقات باید که از تربیت خود غافل نمانی
وبحفاظت حال خویش هر لحظه مشغول شده باشی و عزم درست دعوت خود را سست نسازی و نظر بر حال پر اختلال ایشان کرده از اظهار طریق تحقیق
خویش باز نایستی و حتی المقدور و وسع امکان خویشتن را نیز از روی غفلت شریک آنها نگردانی و اوقات خود را پریشان ننمائی و سرگرم عبادات و طاعات
باشی و بهمین اصلاح خاص حال خویش و هدایت مخصوصه نفس خود مشغول بوده و جمعیت ظاهر و باطن خویش خلل نیندازی و خیالات بد و موحش را در دل
راه ندهی که عبث موجب پریشانی خاطر خواهد شد و باعث ازدیاد تشویش خواهد گشت و تصورات امور پراگنده نکنی و تا مقدور چه در حق خود و چه در حق دیگران
بندگان خدا بد اندیش نباشی و در نفس تخیلات فاسده را راسخ نگردانی که نفس انسانیه تصرف در هیولای عالم دارد خصوصاً نفوس کامله و تاثیر
در همه اجسام علی العموم بقدر نسبت مینماید و سرایت و تاثیرات آن در همه آفاق میشود پس همت بر امور نامرضیه نباید گماشت تا از گماشتن همت
و داشتن توجه آن امور مبادا در عرصه ظهور آیند و از ذهن در خارج بروز نمایند که گفته اند و این شعر اخبار از همین حال میکند ع کار این گنبد گردان
کنند هر چه کند همت مردان کند؛ و نفوس قویه انسانیه را اثرهاست و نفوس ناطقه انسانیه عجب تاثیرها دارد زیرا که تاثیرات افلاک و حرکات سماویه
در سفلیات که عناصر و موالید باشند نیز بسبب نفوس ناطقه آنهاست و نفوس افلاکیه محرک اجرام سماویه اند و حرکت فلک حرکت ارادیه است برای تشبه
بمبادی عالیه یعنی عقول را که مبادی عالیه اند علم همه امور ازمنه ماضیه و آتیه از روی کلیه حاصل است و نفوس را فقط علم امور ازمنه ماضیه هست
و از امور ازمنه آتیه خبر نیست پس نفوس افلاکیه اجرام افلاک را در حرکت میدارند تا زمانه مستقبل ظهور نماید و اینها را علم امور آتیه نیز حاصل شود و هم
آن در تحصیل تشبه بعقول سرگرم اند و ترقیات غیر متناهیه در این مراد دارند و هیچگاه زمانه تمام نشود و نه افلاک از حرکات نمود باز میمانند و آنکه خبر طی
سماوات کطی السجل للکتب در کلام الله واقع است نیز قسم حرکتی ست از اقسام حرکات فلکیه باعث پیدائی زمانه آخرت ست و الله سبحانه فی ذلک
البیان مرادات لطیفة لا یعلمها کما هو حقها الا الله والراسخون فی العلم والکاملون فی العرفان یقولون آمنا به اعتماداً علی قائله واعتقاداً علی الرسول
لانه تعالی نزله علی قلبه علیه السلام کل من عند ربنا والله و رسوله اعلم بحقیقة الحال وما یذکر الا اولوا الالباب من اهل کمالات النبوة و برکات
الامامة اولئک علی هدی من ربهم واولئک هم المفلحون و باید دانست که از این حرکت فلکیه مانند طی سجل خواهد بود و تمام زمانه بر خود پیچیده همگی مجتمع گردیده
مثل کلاده ریسمان و چون لف فرمان شده باز نشر آن بانقلاب زمان و برگردیدن دوره آسمان خواهد بود و از اینجاست که آفتاب قیامت طلوع
از مغرب خواهد نمود و این حرکت برای اعاده ازمنه ماضیه هست تا همه کار و بار گذشته باز بروی اظهار آید و جمله معاملات عالم ظهور نماید
و چنانچه حضرت مبدأ اول مره حرکت ابدائیه در اینها خلق فرموده همچنین جناب معید مرة اخری برای عرض مکرر حرکت اعادیه پیدا خواهد نمود
و هرگاه که صنعت لف و نشر آن فصیح بیان کن فکان اتمام خواهد یافت و آن اسرع الحاسبین و احکم الحاکمین بسرعت تمام همه معاملات جزا
و سزا و اعاده جمله اجری از ابتدا تا انتها بانجام خواهد رسانید آنوقت زمان را که امر غیر قارست استقرار داده قیام بر بی تغیری و بی تبدلی بخشیده
در ضمن دیمومة نفسیه خود گرفته ازل و ابد را از این سر تا آن سر در آن گم ساخته قائم و دائم بر یک حال خواهد داشت و این زمان اضافی را هم
منتزع را بوصل زمان حقیقی که منشأ انتزاعش بود خواهد رسانید و در تجلی قدم ذاتی و دیمومة نفسیه نسبت امتدادیه بقائیه حضرت وجود

مستهلک و فانی خواهد گردانید و ازان باز افلاک را ضرورت حرکت نخواهد بود و بوصول مرتبه رب خویش خواهند آسود و دائم بیک وضع خواهند نمود و ازینجاست که همیشه
یک وقت یا نا الصبح بنظر خواهد آمد قل ارأیتم ان جعل الله علیکم اللیل سرمدا الی یوم القیامة من اله غیر الله یأتیکم بضیاء افلا تسمعون قل ارأیتم ان جعل الله علیکم النهار سرمدا الی
یوم القیامة من اله غیر الله یأتیکم بلیل تسکنون فیه افلا تبصرون ومن رحمته جعل لکم اللیل والنهار لتسکنوا فیه ولتبتغوا من فضله ولعلکم تشکرون و نفس الزمان و نفس المکان که
غیر زمانی و غیر مکانی ست بر صرافت خود باقی خواهد ماند و ابتدا و انتها و ازل و ابد و امتداد و قصر و قرب و بعد و پس و پیش و قبل و بعد و سنین و شهور و ایام و
ساعات و روز و شب و صبح و شام و لمحه و آن همه را در یک مرتبهٔ واحدهٔ باقیهٔ قائمهٔ دائمه متحد و یک خواهد ساخت و اینهمه کلانی و عرصهٔ طولانی را که مثلا
چون جمل و جبل ست در سم خیاط بلکه ازین هم و لوح تخشیده محالات را نیز در ممکنات کشیده هر مرتبه را در غلبهٔ قهرمان وجوب نفسی خویش او سبحانه
چنان گم و ناپیدا ساخته ظاهر و هویدا خواهد داشت که نه تفرق هیچ یکی از دیگری گنجایش دارد و نه اتحاد یکی با دیگری دخل می یابد و اختتام و
اتمام تعذیب معذبین مخلدین نیز تا اینجاست که همه معاملات ختم شده ان الذین کذبوا بآیاتنا واستکبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السماء ولا یدخلون الجنة
حتی یلج الجمل فی سم الخیاط وکذلک نجزی المجرمین باری بر سر اصل مطلب رویم و گوئیم که چون تاثیرات نفوس ناطقهٔ انسانیه مانند خواص و آثار دیگر
اشیا ثابت شد پس تا وسع ممکن نفس را بتصور امور خیر مشغول داری و تصور امور شر نکنی و تخیل صور مکروهه و توهم وساوس موحشه نمائی و خطرات باطله
را بدل راه ندهی و ارادات فاسده را بنفس یار نگردانی گاه باشد که بهمت این نفس هم دران امور دخل داشته باشد و بعد نفس تو از قوة بفعل آید
و از کمن بطون بمنصهٔ ظهور جلوه فرماید نعوذ بالله من شرور انفسنا وهی علل السیئات وموجباتها ونعوذ به تعالی من سیئات اعمالنا وهی معلولات
الشرور النفسیة ومقتضیاتها وکذا لبعض الامور الکونیة قد یتعلق کونها بتوجه بعض النفوس الانسانیة وتشترط فیه همت بعض النفوس وهی من قبیل القضاء
المعلق وعلی هذا بناء الدعاء ولا یرد ذلک القضاء الا الدعاء پس برای همه کس بدعای خیر باید بود و در حق خلق الله جز خیرخواهی نباید فرمود و بهر مومن
ظن نیک باید نمود و باب گمان نیک باید کشود که ظنوا المؤمنین خیرا یکی این توجیه دارد و در اصل سبب امر بظن خیر در حق مومنین آنست که ظن نیک هم
مصلح حال صاحب ظن می باشد و هم دافع احتمال امر بد از مظنون به و بسا امر ظنی که بقیاس قرینه بطور دیگر مفهوم میشود و فی الحقیقة آنچنان نمی باشد
و ان الظن لا یغنی من الحق شیئا پس صاحب ظن بد در هر صورت خود شخص بد ست زیرا که اگر مظنون به همچنان ست که او ظن کرده درینصورت غیر از مرتکب
غیبت مسلمانی بدست او نیامده و اگر آنچنان نیست که او ظن نموده درینصورت مفت این شخص مفتری شده و عبث خود گنهگار گشته که ان بعض
الظن اثم بهرحال بدظنی و بدخواهی کسے گمراهی ست و راه صفاء باطن خود مسدود میسازد و خیرخواهی ناشی از آگاهی که نصیب اصفیا می بود مطلوب از تو
محبت و صفاست بیاران طریق و برادران رفیق و لمسئول عنک المودة فی القربی فمن اقرب دینا احب یقینا اللهم اغفر لنا بغفرانک الذی عمنا واطعناه
ولمن مات من احبابنا وارحمهم واعف عنهم انک انت الغفور الرحیم وانصرنا بنصرک الذی اذا جاء فیدخل الناس فی دینک افواجا ووفقنا علی التسبیح بحمدک
ومن بقی من اصحابنا وتقبل منهم واستغفر لهم انک کنت توابا واجعلهم المخلصین الخالصین ولا تجعلهم من المنافقین الضالین آمین برحمتک یا ارحم الراحمین
بنیاد همه امور خیر و اجرای احکام دینیه بر اتفاق ست و تا که اهل طریق بدل و جان متفق باهمدیگر نباشند و بظاهر و باطن بایکدیگر اتفاق نموده مصروف
در مهمات نشوند ترویج طریقه سرانجام نمی یابد و فساد همه در نفاق ست والمنافقون هم المفسدون هرگز هرگز از سواد اعظم اجتماع جدا نباید افتاد که
حکم وعلیکم بالسواد الاعظم برای همین ست و اخبار و لا تجتمع امتی علی الضلالة مشعر ازین ست و قال علیه السلام اثنان خیر من الواحد وثلثة خیر من اثنین والاربعة
خیر من ثلثة فعلیکم بالجماعة فان الله لن یجمع امتی الا علی الهدی پس بدانکه لذت وفاق بامزه میگرداند دنیا و دین را و حسن معاش و معاد در صورت
اتفاق حاصل میشود و تلخی نفاق حلاوتش فاسد میکند و هر یکی از دنیا و دین را تلخ و بیمزه میگرداند چون سرکه انگبین را خراب مینماید و نیشش

ضائع میساز و غرضکه اتفاق بالاتفاق امر خوب ست و در ہمہ حال مطلوب و باللہ التوفیق و ہو خیر رفیق **رباعی** ای بیخبر اتفاق مے باید کرد ٭ باہمہ گر اتفاق مے باید کرد ٭ از وہم خودی نفاق خیزد غافل ٭ از خود گذر اتفاق مے باید کرد ٭ یعنی ای بیخبر از حقیقت کار اگر عزم تقویت دین و ترویج طریق خویش داری پس بر تو لازم آنست که دروازۂ اتفاق عام کشا و قصد اتحاد تام نما و حتی الوسع ہیچکس را مرنجان و مخالف نمایان از جہت خود دیگران مگر بضرورت و ناچارگی که ترا ازان گزیر نبود و تا مقدور متفق باخود و فرا خواه بجود و عطا خواه بخلق و صفا خواه بتخویف و تعذیر و خواه بتصرف و تامر حاصل آنکه بهر نہجی که باشد سررشتۂ اتفاق را از دست مده و حبل متین اجتماع از کف رہا مکن که علیکم بالسواد الاعظم مشعر از ہمین معامله ست علی الخصوص باہمدیگر یعنی باخوان طریق و دوستان شفیق و یاران رفیق که بانہا سراسر اتفاق باید کرد و تحمل مکروہات ایشان باید نمود و بار ایشان باید برداشت حتی که منافقان ایشان را نیز بتصریح و لتعیین بر ملا احکامی که لائق آنہاست مخصوص نباید کرد مگر بضرورت که خوف فساد زائد باشد و از روی کلیه قبائح نفاق بیان باید نمود بہمین طور درست شوند خواه نشوند که سنت رسول اللہ علیه الصلوٰۃ والسلام ہمین ست و این محل بالتو در حق خود نفاق گمان مبر که بد را بد دانستن و باز در حق او بدی نکردن و عفو نمودن نفاق نیست بلکه صفت کریمی ست نفاق آنست که نیک را بد تصور نمودن و آنکه در حق خود نکوئی میکند با وی بدی کردن و در باطن با وی بد بودن و غائبانه تکذیب او نمودن و در ظاہر داخل طریق او شده تصدیق او کردن پس از طرف خود ہمگی سد مصروف صفا باید گشت که معامله ہر شخص وابسته بنفس اوست انتم بریئون مما اعمل وانا بریٔ مما تعملون و اصل منشأ نفاق وہم خودی و توہم انانیه ست که آنرا پندار خویش و نفسانیه مے نامند پس ای غافل تو که در تخفف از علت بر پا شدن نفاق نیستی از خودی خویش بگذر و از گرفتاری نفسانیه آزاد شو و یکجہت با ہمہ اتفاق بکن که آخرنه تو خواہی ماند و نه ایشان و اجر این عمل خیر با خود بخواہی برد لاریب فیه و ہو اللہ لا یضیع اجر المحسنین ٭

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی خلق الانسان ثم ہداه و فتح علیه باب العبرة والانتباه والصلوٰۃ والسلام علی حبیبه محمد رسول اللہ و علی آله و اصحابه ارباب الہدایة بلا ریب و اشتباه **اما بعد** فہذا الوارد التسعون ہو المسمی بالانتباه اعلم ان التنبه والانتباه یحصل للانسان بالضرورة فی اکثر الاوقات من مشاہدة الامور التی تؤثر فی النفس الانسانیة البتة بحسب تفاوت الاستعدادات اما ان العوام ینسونه لبعد انقضاء المعاملة التی کانت علة التنبه والانتباه کما ان الحیوانات یتوحشون من الامور الموحشة المخوفة او المنافرة للطبیعة النوعیة ثم ینسونہا اذا غابت عن النظر و ہذا انتباه و ہمی یحدث بالقوة الوہمیة للحفاظة احترازا عن المضرات و لیس ہذا بمعتبر فی حق الانسان و لا یفید للخیریة العقبائیة انما ہو ینفع فی الدنیا والانتباه الذی یکون فی الخواص و یختص بالانسان یفیده و ینفعه فی الدنیا والآخرة ہو علی قسمین عقلی و ایمانی اما العقلی الذی یکون فی الحکماء والعقلاء ایضا منشائه العقل و یحدث بالقوة الفکریة و یصلح الحال فی الدنیا و ینفع فی الآخرة نفعا ما فی تخفیف العقوبة و لا یکون علة النجاة و وسیلة القربات و ہذا الانتباه لیس مشروطا بالاسلام اما سلامة العقل و صحة الفکر و ذکاء الذہن شرط له اما الایمانی الذی یختص بالمحمدیین و لا یزول عنہم دائما یحصل بالاجتباء الخاص الالہی و حسن قبوله و یصلح الاحوال فی الدارین و ینور الباطن و یطہر الظاہر و یکون سبب النجاة و وسیلة القربات و ہذا اعلی التنبه والانتباه و لب اللباب و ما یذکر الا اولوا الالباب ٭

وارد در جدائی دوستان و تنبه از احوال رفتگان

وا دریغا دوستان بی مثل که مانند ایشان ہیچکس دوست کسے در دنیا نمی باشد از سرما پس ماندگان گذشتند اعنی حضرات والدین رحمہما اللہ تعالیٰ

کما بیانی صغیرا رحلت فرمودند و بار ایتامیها گذاشتند و ظل تربیة خود از فرق شخصیة ما در ظاهر برداشتند پس وای بر احوال پر اختلال ما نازپروران خوگر به تنعم اگر صحبت
معیة و حضور کسی که از هفتاد مادر مهربان تر ست از دست مدرک بگذاریم و حیف بر حال پرملال ما غافلان ظاهربین اگر روی دل را بطرف کسی
از پدر شفیق هم رحیم تر ست نیاریم و افسوس بر فهم نادرست ما قاصر عقلان کوته اندیش اگر سر رشتهٔ توکل و اعتماد بکسی که از ابتدا تا انتها پرورش هر که و مه بنا
مستحکم نداریم و دریغ بر یقین بی تسکین ما ست ایمان ما مقید باسباب اگر چشم بصیرت بر مشاهدهٔ قدرت کسی که مسبب همه اسباب ست نکشائیم و پریشان
خاطر مانیم لیسر ابتر محروم از ارث پدر میماند و برادری جوهری بی نصیب از دولت برادر بهبود و من جعله الله تعالی وارثا لمن اعطاه الکوثر و شرب شربا من المشرب المحمدی
الذی انفجرت منه اثنتا عشرة عینا فصار به شرابا طهورا و هنیئا کل اناس من مشربه و یقول لهم کلوا و اشربوا من رزق الله و لا تعثوا فی الارض مفسدین بهر حال
وقت آن ست که در جدائی بزرگان گذشته خود که دوستان صادق ما الاتقان بودند در دل غفلت منزل داغ ماتم تازه باید داشت و همین مایه محبت ایشان
را که نسبت عشقیه ساخته نهال کیفیه ذوق و شوق در گلشن جذبات الهی سرسبز داشته بکلی متوجه الی الله باید بود و شفقتی و تربیتی که از آن اکابر بحال خویش
دیده شده با خوردان خود عمل باید آورد و قصور در تادیب و تعلیم ایشان نباید کرد و ظل عنایت و رحمت بر سر ایشان باید افگند تا نه چندانکه خیره شوند و ابتر گردند و بالله
التوفیق سر بامحی(?) صد حیف که جمله دوستداران رفتند ازین دشت تمام شهسواران رفتند اکنون من و ماندۀ چه سازم چه کنم ای وای که در کجا ایشان
رفتند مراد از کلمه دوستداران اکابر و بزرگانند که خیریت معاش و معاد و خوبی ظاهر و باطن خردان و کهتران خود می خواهند و خیر خواه واقعی و دوستدار حقیقی
ایشان می باشند و ایشان را تربیت می نمایند و آنچه می باید می فرمایند و امر آن می کنند و آنچه نمی باید از ان باز میدارند و نهی از ان می نمایند و علی الاکثر عادة
الله همین طور جاری ست که اول بزرگان را ازین عالم بر میدارند و پس چند خوردان را پس ایشان می گذارند تا که قدر بزرگان چنانچه باید بعد از ایشان
بنظر می آید النعمة اذا فقدت عرفت و اقل قلیلی را چنان اتفاق می افتد که در حضور ایشان آنچه باید بهات(?) حق تعالی میشناید در بزرگان را معنی تمام از ایشان
ازین جهان فانی می برد و ایشان را سوای جدائی ظاهری آن بزرگواران اندوه دیگر نمی ماند و حسرت و افسوس تلف شدن وقت و از دست رفتن آن
دولت غبار خاطر نمیگردد و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم و منظور از کلمه این دشت همین خرابه دنیای فانی ست و از کلمه شهسواران
کسانیکه بسلامت ایمان ازین عالم رفتند و مادام که زنده بودند بر توسن نفس سرکش خویش غالب بودند و زمین فرست(?) خود را براه شریعت میراندند و عنان عقل و نفس
را از دست ایمان خویش گرفته از گمراهی باز میداشتند و هم اطلاق شهسواران بر آن گذشتگان از راه سبقت گذشتن آنهاست ازین گذرگاه و از فنا و مراد از
کلمه اکنون حالت لیس اندگی خویش و بقای چند روزۀ زندگی خود که باقی ست و از لفظ چه سازم و چکنم استفسار تدبیر نجات خویش با ایشان بسلامت ایمان و خیریت
اعمال و رسیدن طریق استرضاء آن برگزیدگان و اقتدای ایشان از نفس خود و کلمه یاران بجای یاوران ست باعتبار یاری کردن و نصرت نمودن آن کاملان
نه آن بلحاظ که مفید مساوات و برابری ست و مستفاد از رسیدن بکجا رفتن ارائه یکایک از نظر نهفتن آن لطافت و شگفتگان(?) و تقدس نفسیان(?) این
السلام علیکم یا اهل القبور و انا بکم ان شاء الله لاحقون هر چند فنا عینی لوح ما پرده از پیش نظر بر میدارد و حقیقه عدمیة جمله ممکنات و فنای ما سوی الله را اظهار می دهد
و چشم عبرت بین را دل چه کار و نفس را هم بجمله گذشتگان می شمارد امانکه باید با غافلان را تنبیه میسر آید و باب انقطاع تام از نفس و طبیعت نمی گشاید
سبحان الله و الحکمة لله اگر غفلت لوازم زندگی نمی بود و آن حکیم علی الاطلاق دروازه این امر مطلق بر نفوس نمی کشود هیچ ذیحیات هیچگاه از فکر موت
نمی آسود و سر انجام امور معاش هیچکس نمی نمود حالی که گاه گاه رو میدهد و بر نفس و قلب طاری میشود اگر دائم شود و همین قوت مشاهده در حضور میسر
نصیب گردد عجب نعمت ست و کمال دولت و زهی سعادت ست و نهایت قربت که نه هیچ مکروه از مکروهات دنیویه بر نفس مکروه ماند و گران آید و نه نعمتی
و نه هیچ مرغوب از مرغوبات نفسیه و طبیعیه مرغوب بود و نفس و طبیعت مائل آن گردد پس ای طالب سعادت ابدیه ترا باید که همه صرف عقبی شوی تا بجاب(?)

علے قدر ضرور متوجه بطرف امور معیشت باشی و به باقیات صالحات گردی و هر چه کنی به نیت خیر و برای خدا و نجات آخرت کنی عمل همانست که بعد از مرگ بکار آید و راه نجات کشاید و به نیت نیک ظهور نماید و در تقدس و نورانیت ظاهر و باطن افزاید و الا تضیع اوقات ست و بدتر از حرکات حیوانات و موجب عقوبات ست و در دارین منتج آفات ربنا اغفر لنا ذنوبنا بتصدق نبیک الکریم علیه الصلوٰة والتسلیم و کفر عنا سیئاتنا بطفیل آله الکرام و صحبه العظام و توفنا مع الابرار برحمتک یا غفار افسوس افسوس که گلهای گلشن کمالات یعنی اکابر و بزرگان ما که در چشم ما بهار گلستان جهان ایشان بودند در پردهٔ زمین نهفتند و باعتبار ظاهر در قبور مدفون گردیدند و از دیده ظاهری نهان گشتند و گوهر حسن معانی را برشته اختفا سفتند و از نظر ما ظاهر بینان غائب شدند و دل و جان ما مشتاقان را بداغ جدائی سوختند رباعی صد حیف ز چشم گلستانی رفتست ٭ در خاک ز حسن کاروانی رفتست ٭ در دیده خلد نگاه مانند غبار ٭ از پیش نظر لیکه جهانی رفتست ٭ حاصل آنکه افسوس بر حال خود کرده یاد اکابر گذشته نموده گفته آمد که صد حیف از پیش چشم ما غافلان ایشان اکابر دین رفتند و گویا گلستانی از کمالات بود که از پیش چشم غائب گشت و کاروانی از اهل حسن اخلاق و حسن اعمال و حسن عقیده در معمورهٔ قبور داخل شد پس ازین واقعات حال ما غمدیده ها چنان شده است که نگاه ما باعث آزار و ایذای چشم ما می شود و بهیچ طرف دیدن و چشم کشودن خوش نمی آید و این عالم خاکدان سراپا پر غبار و کدورت مینماید چنانچه فوجی چون میگذرد و پس آن غباری بر میخیزد و پس ماندگان را مکدر میسازد و دنیا همه هیچ و پوچ ست و هر واحد مستعد کوچ انا لله و انا الیه راجعون

هو الناصر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

الحمد لله الذی ارشدنا طریق التلقین والارشاد و هدینا سبیل الهدایة والرشاد والصلوٰة والسلام علی رسوله الهادی الی نهج السداد و علی آله الامجاد و صحابه خیر العباد **اما بعد** فهذا الوارد الحادی والتسعون هو المسمی بالتلقین اللدنی ربکم فاعبدوه ولا تشرکوا بعبادته احدا و من یشرک بالله فقد ضل ضلالا بعیدا و ما محمد علیه السلام الا رسول الله و خاتم النبیین قد خلت من قبله الرسل ولا نبی بعده مع ان علماء امته کانبیاء بنی اسرائیل فصلی الله علیه و علی آله کما صلے علی ابراهیم و علی آله کل حین و ما انقطعت سلسلة هدایته بوجود ذریته الطاهرة افان مات منهم احد او قتل انقلبتم علی اعقابکم بالخروج عن المحمدیة الخالصة و من ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیئا و سیجزی الله الشاکرین من المحمدیین الخالصین فیا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله و رسوله و ابتغوا الیه الوسیلة ببیعة الائمة الموجودة فی زمانکم من المحمدیین الخالصین لتزدادوا ایمانا مع ایمانکم و جددوا ایمانکم بتکرار کلمة لا اله الا الله محمد رسول الله واختاروا المحمدیة الخالصة ولا تتبعوا خطوات الشیطان بتفرق الفرق المبتدعة التی ما کانت فی زمانه علیه الصلوٰة والسلام واسلکوا المسلک النبوی الذی کان علیه رسول الله و آله و صحابه و هو الطریق المحمدی ثبتنا الله و ایاکم علی ذلک الطریق المستوی بتصدق حبیبه محمد النبی علیه الصلوٰة والسلام فیا ایها الذین اعتقدوا و بایعوا اوفوا بالعقود ان الله یحکم ما یرید و کونوا متحابین لله و تعاونوا علی البر والتقوی ما استطعتم ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان والله بما تعملون خبیر ما یرید الله لیجعل علیکم من حرج ولا یرید ان یضع علیکم وزرا لا طاقة لکم به ولکن یرید لیطهرکم عن الالواث الطبیعیة والنفسانیة و لیتم نعمته علیکم من برکات المحمدیة الخالصة لعلکم تشکرون بنعمته اخوانا و سیجزی الله الشاکرین واذکروا نعمة الله علیکم بالنعم بتشریف المحمدیة الخالصة و میثاقه الذی واثقکم به یوم البیعة اذ قلتم علی رؤس الاشهاد سمعنا و اطعنا ما دعانا الله الیه و بایعنا فاستقیموا علی الوفاء بالعهد ان الله علیم بذات الصدور و کونوا قوامین لله شهداء بالقسط و قولوا الحمد لله الذی ادخلنا خالصین فی الطریق المحمدی و بایعنا حقیقة علی ید امیر المحمدیین خواجه محمد ناصر المحمدی تحیات الله علیه و مجازا علی ید اول المحمدیین خواجه میر المحمدی غفر الله له ما تقدم من ذنبه و ما تاخر و نشهد ان لا اله الا الله و نشهد ان محمدا عبده و رسوله و نشهد ان المحمدیة الخالصة هی الطریقة

الحقۃ الخاتمۃ و دین اللہ الخالص فشہدنا علی دین اللہ فی الدنیا و سنشہدہا ان شاء اللہ یوم القیمۃ ربنا فاکتبنا مع الشاہدین ذلک ہدی اللہ الذی ہدیکم بہ و وعد اللہ الذین آمنوا
وعملوا الصالحات منہم مغفرۃ واجراً عظیماً والذین کذبوا بآیات ربہم ویجعلون الاصابع فی آذانہم کانہم ما سمعوا ہذہ الدعوۃ التامۃ الحقۃ فاللہ یعلم ما فی قلوبہم فسوف
ینبئہم بما کانوا یصنعون اولئک الذین ظلموا انفسہم فمن تاب منہم من بعد ظلمہ واصلح حالہ ظاہراً وباطناً فان اللہ یتوب علیہ کان اللہ غفوراً رحیماً یا ایہا
المہدیون لا یحزنکم المنافقون الذین آمنوا بافواہہم ولم تؤمن قلوبہم اولئک الذین لم یرد اللہ ان یطہر قلوبہم لہم فی الدنیا خزی ولہم فی الآخرۃ عذاب عظیم
انزل اللہ الی رسولنا الکتاب الذی ہو القرآن بالحق وجعلہ مصدقاً لما بین یدینا من الکتاب الذی ہو علم الکتاب وجعل القرآن مہیمناً علیہ فحکمت بین الناس
بما انزل اللہ وما اتبعت اہواءہم ولو شاء اللہ لجعل الناس کلہم امۃ واحدۃ ولکن لیبلوہم فی ما آتاہم واللہ لا یحب المفسدین وامرنی ان ابلغ ما امرت بہ فبلغتہ
وان لم افعل ذلک فما بلغت رسالتہ ہو حسبی ویعصمنی من الناس ما قلتہ عن امری وکفی بہ وکیلاً واللہ خیر حافظاً ۞

وارد در طریق حق طلبی وکارکشائی ومنع ہرزہ گردی وہرجائی

چون آدم شریف النفس زکی الذہن را بمقتضاء علوی کہ در استعداد او مودع ست بے اختیار دل بسوی علویات میکشد وقصد شناخت حقیقۃ الشئ ودریافت
کیفیتہ عاقبۃ الامر دامنگیر مے گردد واشتیاق وصول الی اللہ پیدا میشود وآتش عشق وشوق اشتعال مے نماید وبیقراری طلب بے آرام مے سازد وخاطر
رفع حجاب مے خواہد واز عدم کشف حقیقۃ دلش تنگ می آید درین حال از سوزش احوال بیقرارانہ قدم در راہ جستجو می نہد ودر سراغ عزیز کاملی مشغول
مے دود تا باشد کہ از جائی رہنمائی پیدا شود ودلالت بر صراط مستقیم اطمینان نماید وپردہ از روی کار کشاید وتا مطلوب رساند یا محبوب نشاند کہ
سنۃ اللہ با این فیض بطریق سینہ بسینہ کشادہ ودر صحبت اثرہا نہادہ ولن تجد لسنۃ اللہ تبدیلاً واین ممکن نیست کہ بے دریافت صحبت زندہ دلی دل
زندہ شود وبے توسل بعقیدت شخص حی فیض از ارواح موتی گرفتہ آید واینکہ بعض گروہ از محجوبان گمان بردہ اند کہ بیعت کردن بر دست شخص
ہمعصر خود ہیچ ضرور نیست مرشد ما ہمان یک ذات شریف باب مدینہ علم ست وہمین وسیلہ واحدہ در جناب پیغمبر علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام کفایت
ست وابطال طریق پیری ومریدی مینمایند ودروازہ قرب الہی ونسبت ولایت را مسدود می انگارند ہمین خطاء محض وعقیدہ فاسدہ ست کہ ایشان را ہم
وصول الی اللہ میشود وحجاب در حجاب مے افزاید واز نسبت قرب ومعیت باز میدارد ہرگز صاحبان این عقیدہ حاجبہ پے بمقصد نمی برند وبمطلب فائز
نمیگردند ہمین بگفتن توسل بجناب حضرت امیر المومنین علی وائمہ ہدی علی محمد وعلیہم السلام ظاہر مے نمایند واصلا در باطن راہی بآنطرف ندارند
وچگونہ راہ باطنی بآنسو یابند کہ این بے راہان منکر معاملات باطنیہ اند ومنکر تقرب باطنی کہ نسبت ولایت ست نیستند وبگمان خویش ہمہ اولیاء اللہ
را مانند خود محجوب ومہجور مے پندارند آری المرء یقیس علی نفسہ وچنانچہ پیشینان از مخالفین بصورت دشمنی با حضرات ائمہ پیش آمدہ ہمہ بنی فاطمہ را در
ظاہر از ریاست موروثی ایشان باز داشتہ شمعہای خانہ نبوت را کشتند وبیت المعمور اہل بیت رسول اللہ را بیچراغ ساختند ہمچنین این معاندین
بدوین میخواہند کہ در پردہ دوستی حضرات ائمہ در باطن نسبت موروثی فرزندان ایشان را از راہ حق پوشی تلف نمایند وچراغہای کاشانہ
سیادت را خاموش سازند وبیت المقدس دودمان امامت را بے نور گردانند وسررشتہ خاندان ولایت را برہم زنند وسرمایہ کمالات نبوت را بر باد
دہند وتخم ہدایت را از جہان بردارند وفیض جاری این سلسلہ را کہ بر مہدی موعود ختم خواہد شد الحال میخواہند کہ بند کنند اما چون تائید الہی ومدد نبوی ہمہ وقت
شامل حال مہدیان خالص ست ہیچ کس ازین کاسہان ناکس نمیتواند کہ شعلہ حقیقۃ این روشن ضمیران را خس پوش نماید وباب خلافت کشاید اللہ معنا حیث
ما کنا وہو خیر الناصرین بالجملہ احتراز از صحبت اینچنین اہلان باطن پریشان خواہ در لباس دنیاداران برآمدہ باشند خواہ در کسوت گدایان بظاہر
درویش بوند بس ضرور ست وملاقات این منافقان بنام مومن وملحدان بگفتن موحد سم قاتل ست کہ دل را مے میراند واطفاء حرارت غریزیہ

شخص ایمان می نماید زنهار زنهار با اینها میامیز و تا توانی بپرهیز و فرصت وقت را علی العموم در صحبت هر گرای بے حقیقت ضائع منما و توجه بمراقبهٔ
قلب خود فرما که مطلوب همین جاست و دل خانهٔ خدا لایسعنی ارضی ولا سمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المؤمن **رباعی** اے کردہ تلف عمر
گرانمایهٔ خویش ÷ در صحبت هر فقیر و درویش ÷ از عالم غیب آنچه خواهی در تست ÷ اے مخزن اسرار الٰهی اندیش ÷ حاصل آنکه ملاقات
با هر فقیر و درویش علی العموم بطریقیکه راه و رسم مترددان خباثت پیشه یا ابلهان بے اندیشه میباشد محض ضائع کردن وقت خود و تلف نمودن
عمر عزیز خویش ست و هیچ فائده ندارد بلکه بالعکس ضررے نماید زنهار چنین هرزه گردی اختیار نباید کرد زیرا که از امور غیر معلوم و حقائق نامفهوم آنچه بالفعل
بجانب علم تو محجوب در عالم غیب ست و تو در قصد دریافت و ادراک آن هستی همه بالقوه در حقیقت جامعهٔ انسانیه تو مستتر ست و قوت فهم و لیاقت دریافت آن
بقدر استعداد در نفس خود داری پس ای مخزن اسرار علم الٰهی و مظهر انوار فیض غیر متناهی اندکی اندیشه نما و غور فرما و هرچه از آن بفهم تو آید آنرا بمیزان
کتاب و سنت بسنج و بر محک اتباع متبوعان خود بکش اگر این مطالب مفهومه و امور مکشوفه توحید الوزن و کامل العیار برآید فهو المراد و الا استغفار از آن
نما و در دل خود جا مده و همان موافق آیت و حدیث و کتب و رسائل محبان خالص که فی الحقیقه گویا سراسر تفسیر کلام الله و شرح احادیث ست اعتقاد
خویش قائم دار و برجوع قلب متوجه ارواح بزرگان شده امیدوار کشف آن اسرار باش و سخنان پریشان این هرزه گویان که خود را صوفی وجودیه میگویند
هرگز مشنو و صحبتهای بے برکت این تیره باطنان مرو چرا که صحبت با هر فقیر و درویش داشتن و اوضاع مختلفه ایشان را بر طبع سهل و شیوهٔ خویش گوارا
نمودن و مستحسن پنداشتن و تخم سخن همه کس در سینه کاشتن و ذخیرهٔ ابحاث شکوک آمیز در دل انباشتن ذهن را پراگنده میسازد و بآتش بے یقینی
میگدازد و از صراط مستقیم اطمینان دور مے اندازد و نقد جمعیت را مے بازد هرچند در ابتدای حال و اوائل طلب ما دامی که در خدمت کسی عقیدت پیدا نشود
و نسبت ارادت درست نگردد و در رابطهٔ ازلیه که از روز ازل در جانبین از مرشدین و مسترشدین مربوط مے باشد و جنود مجندهٔ ارواح مؤتلفه بود با همدیگر
سررشتهٔ موانست بند دو در عالم شهادت هم آن امر بطن ظهور نماید و در ظاهر نیز بیعت نموده آید طالب را تلاش و تردد بهر سو درست و جستجو بکو باید کرد تا امر
وابتغوا الیه الوسیلة بجا آورده شود و تعطیل درین هنگام یعنی قبل از مستفید شدن بصحبت مرشد نمی شاید تا باشد که شاهد مقصود از جائی رو نماید و
حالت اضطرار رخ گردد که الغریق یتشبث بکل حشیش قضیهٔ مقرره است اما چون بجائی برسد و دل در آنجا کشاید و مناسبت روحیه گواهی صحبت دهد
و خاطر ایطرف انفس میل نماید اکتفا بهمان یک شخص باید نمود و دامن دولت او را مستحکم بدست یقین باید گرفت و راه هرزگی نباید پیمود و دست طلب
با رادهٔ خدا طلبی جائی دیگر نباید رفت اگرچه از دیگران هم انکار نباشد و بزرگان دیگر را که فی الحقیقه ایشان هم از بزرگانند بزرگ داند لیکن غیر از
یک کس بکسی کار نباشد و مانند پدر صوری این پدر معنوی هم مظهر جلوهٔ وحده لا شریک له بود و اگر چنان قبول فرمایند که اثنینیت و دوئی در مرتبهٔ پدر صوری
و پدر معنوی گنجایش نیابد و همان یک شخص پدر هم بود و پیر هم باشد این دولتی ست که باختیار هیچکس نیست و فضلی و رحمتی ست که بکسب و قصد هم
نمیگردد و الله یختص برحمته من یشاء و الله ذو الفضل العظیم بهر حال خدا هم یک و رسول هم یک و مرشد هم یک پس اگر در قسمت وصول الی الله و تقرب با ولیاء
مقدر ست و ترا دخول جماعهٔ اولیاء و مقربین شدن ست قفل مخزن دل تو که گنجینهٔ اسرار الٰهیه ست و خزینهٔ کنز حقائق و معارف غیر متناهیه همان
یک کلید که تشخص مرشد تو باشد میکشاید و زنگ شبهات از آئینهٔ خاطر تو میزداید و خود بخود بلا دو غیر آنچه نمودن ست از آیات انفسیه و آفاقیه ترا می نماید و بمرتبهٔ و مقامیکه لیاقت
رسیدن آن داری میرساند افاضهٔ الٰهی همه جاست اگر در نصیب تو طالع کشود کار مقدر ست و کشف انوار بقدر از همین دروازهٔ مرشد تو که در حق تو باب الله همان ست باب
اسرار خواهند کشود و فیض غیر متناهی همراه همانست پس اگر چیزی نمودن ست بنور همین یک شمع خواهند نمود و شکست اعتقادی بی ایمانی ست و شبهه و تردد موجب
خرابی و پشیمانی و پریشانی و نادانی ست و باعث تشتت و حیرانی زنهار طبع مجهول را بخاطر خطرات مخراش و بیراه بے یقینی مرو و امیدوار

قبول حق باش واز مطیعان شو توسل جابجا بحقیقت بی توسلی ست که هیچ جا استحکام ندارد و هرزه گردی بیجا صلی ست که ثمر نیکی بدست نمی آرد از ینجاست که گفته اند هر که یکجا همه جا و هر که همه جا هیچ جا چه جابجای فی الحقیقة بیوفائی ست و بیوفائی عین رسوائی آشنای گنج وحدت شو و سوی یگانگی دو و بباز ار کثرت مرو و بصور متکثره موهومهٔ عالم مگرو لا اله الا الله ولا نعبد الا ایاه **رباعی** هر دیکه بوحدت چو الف آگه گشت ✦ وارست ز تعداد و شش و هفت و هشت ✦ ای مرکز امکان همه تفصیل تست ✦ چون دائره گرد خویش مے باید گشت ✦ اعمی شخصی که آگاه بحقیقة مرتبهٔ وحدت گشت و بمشاهدهٔ آنتمر واحده مستغرق گردید ظاهراً و باطناً از رسوم اعتباریهٔ صوریه و قیود اضافیهٔ معنویه وارست و آزاد شد مانند الف که در صورت هم یک خط واحدست و برسم قائم و بلحاظ حساب هم دال بر عدد واحد پس بحقیقت جامعهٔ محمدیهٔ انسانیه گفته آمد که تو چون نقطهٔ مرکز برای این دائرهٔ امکان هستی و اجمال الاسمه مراتب تفصیلیهٔ عالم خلق و امر با خود داری لازم آنکه مثل خط پرکار رو فلک دوار مدام گرد خویش بگرد و بسیر نفسی در آ و سفر در وطن نما تا شبیه مبادی عالیه حاصل آید و تقرب مرتبهٔ مقدسهٔ الٰهیه رو نماید یا ایها الذین آمنوا علیکم انفسکم والله معکم اینما کنتم وهو اللطیف الخبیر ؏

هو الناصر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

الحمد لله الذی نجی المؤمنین من الکرب العظیم و احسن حالهم و زکی نفوس المهدیین و اصلح بالهم والصلوٰة والسلام علے رسوله محمد امام المرسلین و مولیهم و علی آله و اصحابه الذین یقبل الله منهم اعمالهم **اما بعد** فهذا الوارد الثانی والتسعون هو المسمی باصلاح القلوب الاصلاح اصلاح القلب کما قال النبی علیه السلام ان فی جسد ابن آدم لمضغة اذا صلحت صلح الجسد کله واذا فسدت فسد الجسد کله الا وهی القلب فمن اصلح قلبه فهو من الصالحین المصلحین و صلاح القلب عبارة عن تخلیته عن الخطرات و تخلیص النیات لله تعالی و تحصیل التسکین و الاطمینان و تقویة نسبة الیقین و الایمان و ازالة الغفلة و ادامة الحضور و المشاهدة و قطع التعلقات الدنیویه و ایقان المعاملات الاخرویة والتوکل علی الله والاعراض عما سواه و هذا حال القلب السلیم و من افسد قلبه فهو من المفسدین الضالین الذین فی قلوبهم مرض اللهم احفظنا یا فیاض من جمیع البلایا والامراض ولا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب ﴿ اعلموا ایها الاخوان ان النفس الانسانیة التی هی الروح الانسانی تخربها النفس الحیوانیة التی هی النفس الامارة بالسوء فلا تلتفتوا الی اللذات الحسیة والشهوات البدنیة واسعوا فی تصفیة القلب و جاهدوا فی تزکیة النفس لانه قد افلح من زکیها وقد خاب من دسیها یا قوم انکم ظلمتم انفسکم باتخاذکم العجل من اتباع الطبیعة الحیوانیة والاهواء النفسانیة فتوبوا الی بارئکم و انیبوا الیه فاقتلوا انفسکم و حصلوا حالة فناء النفس ذلکم خیر لکم عند بارئکم فی الدارین و هو یتوب علیکم بالفضل والعنایة انه هو التواب الرحیم علی عباده بمقتضی رحمته الذاتیة التی کتب علی نفسه اذ قلتم للداع الی الله لن نؤمن لک ایمانا قویا حتی نری الله جهرة بالاعین الظاهرة التی هی ابصار اعینکم الناظرة والاعین الباطنیة التی هی الواعقولکم القاصرة فاخذتکم الصاعقة من جلالة ربکم وانتم تنظرون الی انوار ظهوره فی کل الجهات ولکن لا تشعرون فیا ایها الجاهلون کلوا من طیبات ما رزقکم الله رزقا حسنا من نعماء الشریعة المصطفویة والطریقة المحمدیة وما ظلمکم الله تعالی ولکن کنتم انفسکم تظلمون وادخلوا الباب فی الطریق المحمدی سجدا بالطوع والخضوع وقولوا حطة واستغفروا ربکم لیغفر لکم الله سبحانه خطایاکم و هو سنزید المحسنین فی جزاء حسناتهم اضعافا مضاعفة والله خبیر بما تعملون فمن بدل قولا غیر الذی قیل له و ظلم علی نفسه بالافتراء علی المهدیین الخالصین لعدم ادراک لب کلامهم فانزل الله علی الذین ظلموا رجزا من السماء بما کانوا یفسقون فی معاملات المهدیین الخالصین قد علم کل اناس مشربهم الحق و المهدیون علی هدی من ربهم واولئک هم المفلحون وهم یقولون للناس کلوا واشربوا من رزق الله ولیس فی مشربنا الا الشراب الطهور ولا تعثوا

في الارض مفسدين كاصحاب الطرق الاخر بكلمات الالحاد وترهات الصوفية التي شاعت في الزمان اتستبدلون الذي هو ادني بالذي هو خير وان تهبطوا من
هذا المقام الاعلى الى مصر التصوف فان لكم ما سالتم من المسائل المبتذلة التي يبحث بها كل الملاحدة وضربت عليهم الذلة والمسكنة وباءو بغضب من الله ذلك بانهم
كانوا يكفرون بآيات الله ويخالفون المحمديين الخالصين بغير الحق ذلك بما عصوا وكانوا يعتدون ومن آمن منهم بالله واليوم الآخر وعمل صالحا وصار محمديا خالصا
فهو من الذين لهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون يا قوم خذوا ما آتيكم الله بقوة ولا تتخذوني هزوا وما هذا من قبيل هزل الجهلاء واني اعوذ بالله
ان اكون من الجاهلين ولولا فضل الله عليكم ورحمته بتصديق هذه الكرامة الجليلة لكنتم من الخاسرين والله ولي المومنين وهو خير الناصرين

وارد در آفات و آلام بتقییدات اجسام و خرابی نفس انسان بسبب پرورش ابدان

باید دانست که سنة الله باین طور جاریست وحکمة بالغه آن حکیم مطلق این اقتضا کرده که هرقدر انسان بتقییدات اجسام گرفتار گردد یعنی مقید باسباب
ظاهره دنیویه و متوجه بسوی مادیات محسوسه شود همانقدر آفات و آلام پریشانی باطن و تردد خاطر و اضطراب نفس و غفلت قلب لاحق حال او مے گردد
و هرقدر که پرورش بدن بنماید یعنی مشغول به تن پروری و ظاهر آرائی بیگردد همان قدر خرابی احوال نفس ناطقه و ضعف قوای روحیه رو میدهد و صفا
و نورانیته مے کاهد و کدورت و ظلمت می افزاید ازینجاست که نفس کشی و ریاضات و مجاهدات از شرائط سلوک ست و ترک دنیا و انقطاع از گرفتاری
ماسوی منجمله لوازم طریقت پس بقدر ضرور راز ماکول و مشروب و اشباهها قناعت کرده همگی مصروف در تقویه نسبت باطن که عبارت از حضور و شهود
و معیة حق تعالے ست باید بود و در توهم لاغری و فربهی بدن نباید افتاد و چندان در فکر حفظ صحت و ازاله مرض سرگردان نباید شد که هر وقت
در همین اندیشه ماندن نیز منجمله مرض و سوداست و صحیح قلبان را این اندیشه پیرامون خاطر نمیگردد و چون مآل کار مردن ست و جامه تن دور کردن
پس اینهمه شیفته و فریفته بدن گشته شب و روز در تردد و فکر آن نباید ماند و هستی نفسی خود را موقوف بر بقاء همین جسم که گوشت و پوست
و مثلها باشد گمان نباید کرد ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء عند ربهم و این زندگانی فانی که بسبب روح حیوانی ست و این صورت
بقا که متعلق باعضا و قوی ست و آن رابقای دنیوی میخوانند بیش از بهار چند روزه گلستان توهم نیست و غیر از نمود بے بود طلسم تخیل و سراسر
همین حیات بے ثبات گرویدن و همین استقرار ناپایدار را مقصود خود گردانیدن خردمندان با ایمان تجویز نمے نمایند و این خیال باطل را که فی الحقیقت
لا حاصل ست در دل خویش راه نمیدهند بلکه گرفتاری این جسم را موجب آلام و آفات برای نفس مجرده خود میفهمند و هر زمان مستعدین الی الموت
می باشند و روز و شب منتظر وعدۀ رب می بوند و میدانند که هرچند ما نونهالان گلشن حدوث اینهمه پامال امتیازات علیه بسبب لشکر حواس
خود شده ایم و ما طائران هوای تجرد اینقدر گرفتار تقییدات عنصاریه بجهت قفس جسم بے اساس خویش گشته ایم اما بازغافلان بنی نوع ما را
همیشه همان سرسبزی شاخ و برگ اعضا و قوی درکارست و مشتاق تماشای این شاخسار اند و مدام مرمت قفس تن حاصل روزگار ست
و در هوس این امر گرفتار اند فاعتبروا یا اولی الابصار **رباعی** برهم چون گل زدست اوراق خودیم + آتش زدۀ شرار چقماق خودیم +
از ماست هر آنچه در دبر ماست همه + ای وای که با اینهمه مشتاق خودیم + مراد از برهم شدن پریشان باطن و پراگنده خاطر گشتن ست و از اوراق
حوائج بشریه و احتیاجات جسدیه که لاحق انسان میباشد و از آتش زدن گرم ساختن بر تحصیل مشتهیات نفسیه و از شرار شهوات نفسیه و خواهشهای
طبیعیه و از چقماق کیفیت حاصله از اقتران نفس با بدن که آنرا حیات دنیویه مے گویند و از مشتاق خود بودن زندگی را دوست داشتن و متنفر
از موت ماندن که مقتضاء این نشأ ست حاصل آنکه خود با خود گفته آمد که حال اینست چنانچه صورت گل پریشان اوراق مے باشد همچنین
ماهمه بنی آدم پریشان باطن و پراگنده خاطر بسبب حوائج بشریه و احتیاجات جسدیه که لاحق انسان می بود هستیم و این را شگفتگی و

جوش بهار می پنداریم و شهوات نفسیه و خواهشهای طبیعیه که از کیفیة حاصلهٔ حیات دنیویه در ما متولد شده مارا بر تحصیل مشتهیات نفسیه سرگرم ساخته
است و متعلق و منسوب بما و از آن ماست هر آنچه از اعمال خیر و شر بوقوع آمده و از ما سرزده همه بر ذمهٔ ما مانده است و حساب و کتاب و جزا و سزای
آن در پیش ست و ما همه را کردن خویش بگردن خویش ست والحق که از ماست هرچه بر ماست پس حیف و افسوس بر غفلت ما که این همه خرابیهای دنیوی
و اخروی حریص بر حیاتیم و زندگی را دوست میداریم و متنفر از مماتیم و از مردن سخت بیزاریم ربنا اکشف عنا غطائنا واجعل بصرنا الیوم حدیدا
لنکونن من المستعدین الی الموت ولا تجعلنا من الذین هم احرص الناس علی حیوة اللهم بک نستعین والیک نسعی وانت الرفیق الاعلی نفس
هر شخص سبب وبال اوست و نفسانیة آدمی را بسیار خراب میکند و هوای هر نفس باعث زوال اوست که در عجب گرفتاریها می افگند
و معامله لها ما کسبت و علیها ما اکتسبت در کونین او را در پیش می باشد و روح انسانی بسبب شامت جسمانیه پریشان حال می ماند چه کثرت
حواس ست که موجب تشتت گردیده و از راه همین آلات ادراک امور متکثره نموده و نفس ناطقه ازین جهت به پریشانی رسیده و باب تفرقه جزئیات
و کلیات کشوده و الا قبل از اقتران بجسم جوهری بود مجرد فارغ از ادراک محسوسات و معنی بود مفرد مبرا از علم مفصل معقولات ترکیب ملابس هلاک ساخته
که به ترتیب قضایا بدیهیه و نظریه پرداخته و در چنین بلایا انداخته که از فکر و تردد دارین گداخته با وجود اینهمه خرابیها که او را بسبب بدن حاصل شده
مدام در پرورش آن مصروف ست و همه وقت در شغل تن پروری میباشد و بلذات نکتسبهٔ آن مالوف و از تلذذات حسیه کامل ملتذ و خوش می شود
از لذات ذاتیهٔ خود غافل ست و از لطائف قدسیهٔ نفسیهٔ خویش آگاه نیست و از کیفیت تجرد خود جاهل ست و از مرتبهٔ لطیفهٔ مجردات واقف نه اما این چنین
نفس گرفتار محسوسات چه کند که معذور ست و علاوه اینکه او را با بدن نسبت عشقیه حاصل ست چنانچه ارباب معقول تصریح همین معنی نموده اند و شب
و روز نفس خوگر بحسیات بطرف مدرکات حسیه مائل ست و هر زمان بسوی محسوسات راغب و سبب اینهمه رغبت تامه بجانب سفلیات آنست که
بر چنین نفس باب عالم ملکوت نکشاده اند و ذوق کیفیت نفس ملکی که انس و قرب آلهی و حضور و آگاهی باشد او را نچشانده اند و راهی بموانست مفارقات
نداده اند و از لذت نسبت علمیه و ادراک حقیقة که کار عقول کامله است او را محروم ساخته اند و اسرار معامله عالی با دنی و غوامض محبت لطیف با کثیف او را
مکشوف نشده و گرنه میدانست که عقول را با نفوس محبت زیاده از انست که نفوس را با ابدان و چنانچه تصرف نفوس در ابدان ست همچنین تعلق
عقول با نفوس ست و محبت حق تعالی قوی تر از همه هاست و رحمت واسعهٔ او محیط همهٔ اشیا و نسبت خالقیة او با مجردات و مادیات یکسان ست
و آن رب العالمین باین معنی سراپا جود و احسان و کتب علی نفسه الرحمة مشعر ازینجاست که این رحمت رحمانیه شامل حال هر وضیع و شریف ست و وسعت رحمتی
کل شیٔ بهمین اعتبار فرموده جل شانه و عم احسانه پس کسانیکه از راه قوت ایمان بحضرت غیب الغیب گرویده اند و داخل در بشارت الذین یؤمنون
بالغیب اند حال این بزرگواران اینست که از همه محبتها قطع نموده بحضور و شهود حق تعالی آسوده تمام در محبت حق مصروف گردیده اند و پلهٔ حقانیة
را بر پلهٔ نفسانیة غالب و راجح میدارند که والذین آمنوا اشد حبا لله در قرآن شریف وصف این بزرگان ست و مومنین کاملین همین مخلصین صادقین اند
والحق که آیهٔ کریمه یحبهم و یحبونه مصداق حال این برگزیدگان ست و اول ایشان را حق سبحانه دوست داشته و برحمة خاصه قبول فرموده است ثانیا
در ایشان توفیق محبت آلهی و یاد کرد او پیدا گشته طوبی لهم و حسن مآب و کسانیکه از شهود مقصود بیخبر اند و نگرانی باطن و توجه الی الله ندارند و شرف
صحبت کدام صاحب باطن از بندگان مقرب او تعالی نیافته اند و نسبت رابطه در خدمت او پیدا ننموده اند همیشه گرفتار الفت یکدیگر اند و پابند
تعلقات دنیا و اهل دنیا می مانند و خود را و اهل معاملات خود را همین بدن که محسوس ایشان ست می پندارند و سوای این از حقیقة
روح و بقای آن آگاهی ندارند و ملاقات بدنی را وصل می انگارند و دید و وادید صوری را مدعای شمارند و از تلاقی ارواح و تقرب آله

چیزی دنیی یابند و مشتاق جهانبانی و کامرانی اند بهر طوریکه بدست آید و حریص بر زندگانی اینجهانی بهر قدری که باید که در آیه ولتجدنهم احرص الناس
علی حیوة بیان حال همین محجوبان بی یقین است پس خود را و دیگر همه بنی نوع خویش را همین گوشت و پوست فهمیدن و بقای نفسی خود را متعلق و
موقوف همین تشخص جسمی عنصری دانستن بحقیقت خود نرسیدن است و از ادراک جوهریت و بساطت و تجرد نفس ناطقه غافل ماندن و دوستی نفس و طبیعت
گزیدن مدد و تقویت شیطنت و حیوانیت نمودن است و در پرده دوستی دشمنی با خویش ورزیدن است که آخرکار معلوم خواهد شد بر مکروهات چند روزه
صبر نما و از منهیات شرعیه خود را باز دار و مامورات را بجا آر ادّ ما افترض الله تعالی علیک تکن من اعبد الناس و اجتنب ما حرم الله علیک تکن من اورع
الناس و ارض بما قسم الله لک تکن من اغنی الناس و نظر بعواقب امور کشا و نتایج آنرا در دنیا و آخرت ملاحظه فرما و هر قدر که توانی از حرص و هوا بگذر که
دنیا فانی است و سر بگریبان قناعت بر که موجب دولت جاودانی است قال علیه السلام اخوف ما اخاف علی امتی الهوی و طول الامل از تن پروری
برآ که آخر این جسد همه خاک خواهد شد و در صورت رحم بر خود ظلم منما که عاقبت ایمنا ملال غمناک خواهد کرد اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک

رباعی چندی که معاش کامرانی کردیم + غافل ز معاد زندگانی کردیم + اید و کجا ز دست دشمن آید + ما آنچه بخود ز مهربانی کردیم + یعنی
ما دامی که ما غافلان معیشت بطور کامرانی کردیم و کام نفس مراد آن بر می آوردیم و حسب خواهش طبیعت سر انجام مشتهیات حسیه مینمودیم
در اصل از حقیقة معاد غافل بودیم و زندگی را که سرمایهٔ آخرت بود در طلب بنای ناپایدار صرف ساختیم و ضائع کردیم و فی الواقع که از دست
هیچ دشمن اینچنین دشمنی نمی آید و هیچکس کسی را چنین خراب و خسته دنیوی و اخروی نمیکند که ما نفس خود را بحکم برداری آن خراب کردیم و
نفس ما را بحکم الهی خود خراب کرده و در پردهٔ دوستی خود با خود دشمنی ورزیدیم و در صورت مهربانی غضب راندیم و دغا خوردیم
فنعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا و نستغفره و نستعینه و نستغیث برحمته و هو التواب الغفور الرحیم ط ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی اکمل لنا الیوم دیننا و ازداد یقیننا و اتم علینا نعمته و رضی لنا الاسلام دینا و هدانا طریقاً اقرب و ادّنا سلوکاً اصوب و آتانا بیاناً
شافیاً و اعطانا عرفاناً کافیاً و وهب لنا بلاغاً مبیناً و الصلوة و السلام علی محمد ارسل الی کافة الخلق رسولاً امیناً و علی آله و صحابه الکاملین ایماناً
و یقیناً **اما بعد** فهذا الوارد الثالث و التسعون هو المسمی بالدین الکامل الیوم اکمل الله تعالی للمحمدیین الخالصین دینهم بارائة الطریقة المحمدیة کما اکمل
لهم دینهم باظهار الشریعة المصطفویة و اتم علیهم نعمته شریعةً و طریقةً و رضی لهم الاسلام دیناً و انزل فی قلوبهم السکینة ایماناً و یقیناً و جعلهم خیر امة اخرجت
للناس و الله یختص برحمته من یشاء من عباده الذین اصطفی و لو شاء الله لجعل الناس کلهم امة واحدة بالمحمدیة الخالصة و لکن یضل من یشاء و یهدی
من یشاء لئلا یستوی الاعمی و البصیر فمن ابصر فلنفسه و من عمی فعلیها فالمحمدیون الخالصون محسوبون فی زمرة الاقدمین و هم السابقون الاولون من
المهاجرین و الانصار و الذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم و رضوا عنه و اعد لهم جنات تجری تحتها الانهار خالدین فیها ابداً ذلک الفوز العظیم
و هم داخلون فی السلسلة العالیة التی اذهب الله سبحانه عن اهلها الرجس و طهرهم تطهیراً فوصلت النقطة الاخیرة من الدائرة الی النقطة الاولی
فالحمد لله الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون فالذین اطاعوا الله و الرسول و اولی الامر منهم
اولئک علی هدی من ربهم و اولئک هم المفلحون ط ـ

وارد در مشاهده کمالات غیر متناهیه و تخلق باخلاق الهیه و توجه نفس ناطقه و جمیع حواس بمرتبهٔ ذات و صفات رب الناس

مراد آنکه درین همه موجودات متکثره کونیه و معاملات متنوعهٔ امکانیه که در اصل از آیات آفاقیه و انفسیه و مظاهر تجلیات الهیه اند همان یک مشاهدهٔ قدرت حق و دید کمالات بی انتهای وجود مطلق باید نمود تا بهیچ صورت ازین صور مختلفه اعتبار به غفلت از حق سبحانه بدل راه نیابد و هیچ شانی ازین شیون متعددهٔ اضافیه خاطر را بخود مشغول نگرداند و هرچه دیده و دانسته شود بکلمهٔ لا النفی آن نموده اثبات الله بحق که رتبه اش از دید و دانست همه کس برتر ست کرده باطن را نگران همان مرتبهٔ منزهه باید داشت و هر وقت و هر جا او سبحانه را با خود تصور نموده ملاحظه معانی این قسم آیات باید کرد که هو السمیع البصیر و هو علی کل شئی قدیر و هو بکل شئی محیط و علیم بما فی الصدور و هو اللطیف الخبیر و لا اله الا هو الحی القیوم لا تاخذه سنة و لا نوم و افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد تا از مطالعهٔ این کمالات الهیه کیفیت حضور و شهود که حالت قرب و معیت ست در باطن تو پیدا شود و راه الهامات و باب فیوض و برکات کشاید و کشف امور غیبیه عالم ارواح و مثال رو نماید و بلا توسط این چشم عجائبات آن عالم را بینی و بلا واسطهٔ این گوش کلمات آن عالم را شنوی و این معاملات چنان بقوت شود که کالمحسوس بالحواس الظاهر گردد و آثار و نتائج آن در خارج ظهور نماید تقرب حق عبارت ازین نسبت بلا زوال حضور باطنی ست مع عقیدهٔ صحیحه و اعمال صالحه و این هرزه بیانی و گفتگوی لسانی که حالا معروف بتصوف دانی ست و شعار هر ملحد صوفی نماست بهیچ کار نمی آید و سوای ضلالت و گمراهی نیست حق سبحانه تو باطن همه محمدیان را ازین کیفیت با طائر مبتذل در حفظ و حمایت خویش محفوظ دارد و به برکات طریقهٔ محمدیه و شریعت مصطفویه مشرف سازد انما المومنون الذین اعطاهم الله الاعتقاد و الاتقیا و اذا ذکر الله یحضرون و یدخلون فی حلقة الذکر و المراقبة و جلت قلوبهم بحضوره تعالی و یذکرون الله تضرعا و خیفة و یکشف علیهم سر معیته سبحانه ببرکة المراقبة و یفهمون رمز ان الله یحول بین المرء و قلبه و اذا تلیت علیهم آیاته بهذا البیان الفصیح مع تبیان التاویلات الباطنیة و مراعات المعانی الظاهریة زادتهم ایمانا و یقینا علی حقیة الطریق المحمدی و بعض منهم یترکون الاسباب الدنیویة و یختارون معاش الفقر مع المحمدیین الخالصین و علی ربهم یتوکلون و یقیمون الصلوة مع الجماعة و یصومون الصیام الفریضة و المسنونة و مما رزقهم الله من رزق الظاهر و الباطن ینفقون علی قدر الوسع و الامکان اولئک هم المومنون حقا و هم المحمدیون الخالصون لهم درجات عالیة ان شاء الله تعالی عند ربهم و مغفرة و رزق کریم ـ ط ـ

بیان سلوک طریقهٔ محمدیه

باید دانست که بزرگان اکابر هر طریق از طرق ارباب سلوک در امت مرحومهٔ محمدیه برای ایصال الی الله اشغال و اذکار و ریاضات و مجاهدات وضع کرده اند و هر کس بهر طوریکه راه یافته بدان راه تابعان خود را دلالت کرده و همان طریق را اقرب طرق پنداشته طالبان را بآن طریق رهنمائی نموده چنانچه اکساب طرق پنج علیحده است بعضی امر بمراقبات میفرمایند و مشغول بلطائف باطنه میگردانند و بعضی حکم بمطالعهٔ وحدت در کثرت میکنند و متوجه بحواس ظاهره حی میسازند و بعضی تصور مرشد می آموزند و بعضی پاس انفاس تعلیم مینمایند و بعضی ذکر جهر و بعضی ذکر خفیه تلقین میکنند و بعضی حبس دم و نفی و اثبات میکنانند و امثال این بسیار چیزهاست ما شنیده ایم و نصیر الحمود او ذکر جهارکه و ذکر اره و ذکر قهری و ما شاکلها که بدان امر میفرمایند و سالکان را مشغول میگردانند و اگرچه محمدیان خالص نیز مشغل دیگران بموجب نسبت مرشدان خود در اوائل حال اشغال و اذکار معمولهٔ طریقهٔ نقشبندیه و قادریه که از پیران رسیده آمده است تلقین میفرمایند و القای نسبت باطن متوجه و مراقبه بوضع شیوخ مجددیه میکنند اما در اواخر کار محض بتوسط کلام الله ترقیات حاصل مینمایند و همین امام مبین را که قرآن مجید باشد پیشوای خود می سازند اعنی بموجب یقبل التوبة عن عباده و انه کان توابا اول توبه و استغفار از گناهان میکنانند و خود هم هر وقت توبه از مزج هواهای نفسانیه و هوس های طبیعیه میکنند بلکه تائب از گناه شعور بهستی و انانیت خویش میشوند و خود پرستی و تن پروری را معصیت کلی پنداشته فنای همه شرور

وفساد با میدانند و هر لمحه تکرار کلمهٔ لاحول ولا قوة الا بالله نموده بالکل خالی از توهم خودی میگردند و چون این کیفیت توبه از گناهان ظاهر و باطن در نفس ثابت میشود و ظاهر و
باطن سالک پاک ازین الواث میگردد و بشارت مقام صلاح که مرتبهٔ از مراتب قرب حق ست میدهند و در زمرهٔ اولیائی که مسمی بصالحین اند حساب می نمایند
و بموجب واذکر ربک فی نفسک تضرعا وخیفة ودون الجهر من القول بالغدو والآصال ولا تکن من الغافلین وحسب الحکم ادعوا ربکم تضرعاً وخفیة انه لا یحب المعتدین
ذکر اسم الله را در نفس مدرکه که حقیقت قلب ست راسخ میگردانند و در ابتدا برای آموختن ذکر باین طور تعلیم میکنند که زبان را بکام چسپانده چشم بسته سرنگون شده
بطرف پستان چپ که جای قلب صنوبری ست لحاظ نموده متوجه قلب خود گشته بدل مانند خطرهٔ وارده که در دل می آید بلا حرکت زبان و بی شراکت نفس
همین کلمه الله الله را باید گفت و چون این ذکر قلبی قائم میگردد همین قسم با لطائف دیگر که لطیفه روح و سر و خفی و اخفی و نفس باشد ذکر میکنانند و چون تمام
بدن ذاکر میگردد این را ذکر سلطان میخوانند و چون این کیفیت ذکر قوت میگیرد بشارت مقام ذکر که مرتبهٔ از مراتب قربت ست میدهند و در طائفه
اولیائی که مسمی بذاکرین اند شمار میکنند و بموجب قل الله ثم ذرهم چون در قلب تذکر این اسم مبارک جا میگیرد و بسبب استیلای این ذکر قلبی خطرات کم می آید
درینحالت بشارت مقام تذکر خالص میدهند و در زمرهٔ اولیائی که مسمی بمتذکرین اند حساب می نمایند و اگر حسب بشریة درین تذکر نسبت بشدت ذکر
فتوری واقع میشود و غفلتی راه می یابد موافق واذکر ربک اذا نسیت باز متنبه شده سررشته دوام ذکر را از دست نمیدهند تا اینکه بالکل از زوال
محفوظ گشته مبشر بانیمعنی میگردند که یذکرون الله قیاماً وقعوداً وعلی جنوبهم و درینحالت بشارت مقام صلوة دائمی که مرتبهٔ از مراتب قربست میدهند
که هم فی صلوتهم دائمون و صاحب این حالت را داخل در جماعه اولیائی که مسمی بمصلین اند می شناسند و بموجب وبشر الصابرین الذین اذا اصابتهم مصیبة
قالوا انا لله وانا الیه راجعون چون تحمل شدائد و بلایا بسبب قوت نسبت حضور و غلبه حالت معیت در باطن پیدا میشود و خاطر از وجدان مکروه و فقدان مرغوب
پراگنده نمیگردد بلکه از رسیدن مصیبت زیاده رجوع الی الله بهم میرسد درینحالت بشارت مقام صبر میدهند و در جماعه اولیائی که مسمی بصابرین اند
می شمارند و کذا الشکر وغیره من الحالات والمقامات و بموجب والله بصیر بالعباد و علیم بذات الصدور و یعلم سرکم وجهرکم از تصور معانی این آیات کیفیة حضور
و آگاهی در باطن بهم میرسانند و در هر وقت و هر جا بعجب حالت او در مشاهدهٔ رب محو می باشند و بمطالعهٔ والله بکل شیء محیط و علی کل شیء شهید و علی
کل شیء قدیر احاطهٔ بیکیف و شهادت بلا کلام و قدرت بلا عجز حق تعالی را مدام در چشم بصیرت نصب العین میدارند و درینحالت بشارت مقام معیت که
مرتبهٔ از مراتب قربست میدهند و اهل اینمقام را داخل در گروه اولیائی که مسمی بمقربین اند میدانند و بموجب ما عندکم ینفد وما عند الله باق اسقاط همه
اضافات وجودیه از طرف خود کرده سراپا مملو از نور وجود موهوب حقانی گردیده فانی فی الله و باقی بالله میشوند و چون اینحالت قوت میگیرد بشارت
مقام اصطفا میدهند و داخل در زمرهٔ اولیائی که مسمی بابدال اند می شمارند و کریمهٔ اولئک یبدل الله سیئاتهم حسنات شرح احوال صاحبان اینمرتبه ست
و بموجب سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق بمشاهده صنائع و بدائع قدرت الهیه در مرتبه آفاق و معائنه کمالات و ظهورات
صفاتیه و اسمائیه او سبحانه در عالم انفس طی مراتب علم الیقین و عین الیقین کرده بمرتبهٔ حق الیقین فائز میگردند درینحالت بشارت مقام تحقیق میدهند
و داخل در جماعه اولیائی که مسمی بمحققین اند میشمارند و بموجب وما تشاؤن الا ان یشاء الله رب العالمین نفی ارادت و مرادات خویش کرده اسقاط
اضافت قصد و اراده از طرف خود نموده بالکل خالی از خواهشهای طبیعیه و نفسانیه گشته تابع مشیة الله شده مرید ارادهٔ فعال لما یرید می گردند درین
حالت بشارت مقام نفی ارادت و نفی مرادات میدهند و داخل در زمرهٔ اولیائی که مسمی بمرادین اند میدانند و بموجب من یتوکل علی الله فهو حسبه
ترک اسباب دنیویه و علائق فانیه بالکل کرده اعتماد کلی برزاقیة حق و وکالت مطلق او تعالی مینمایند و بالکل حجاب اسباب از خاطر مرتفع میگردد
و بغیر از مسبب نمی بیند و سوای دروازهٔ مشاهدهٔ مسبب نمی کشاید درینحالت بشارت مقام توکل معنوی میدهند و در زمرهٔ اولیائی که

کہ یعنی گویا از جملہ متوکلین اند مے پندارند اما چون اینحالت قوت میگیرد و ظاهر و باطن یک شده توکل صوری با توکل معنوی جمع میگردد اعنی در ظاهر هم
بلا اسباب مقررہ دنیویہ بوضع درویشانہ گذران میسر مے آید در ینحالت بشارت مقام توکل حقیقی میدہند و در جماعہ اولیائی کہ مسمی متوکلین محبوبین اند
مے شمارند کہ والله یحب المتوکلین الحمد لله ثم الحمد لله علیہ توکلت و علیہ فلیتوکل المتوکلون و بموجب ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون چون حزن و
خوف ماسوی الله از باطن دور میشود اعنی حزن مفرط از حد و خوف زیادہ از مقتضای طبیعی کہ حجاب مشاهده گردد رفع میگردد و اطمینان کلی حاصل مے شود
بشارت مقام مامون میدہند و من دخلہ کان آمنا و بموجب یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة چون رضای تام و اطمینان کلی نصیب میگردد
و بشارت مقام رضا و اطمینان میدہند و بموجب الا لله الدین الخالص چون از خلوص حقیقی کہ فوق آن مرتبہ در مراتب قرب الٰهی متصور نیست و اقرب بحضرت
ذات بحت و اشمل بہمہ صفات کمالیہ حقانیہ ست و اجمع بجمیع اسماء حسنی ربانیہ ست بہرہ اتم مے یابند بشارت منصب محمدیہ خالصہ میدہند و علی هذا القیاس
جزئیات بشارات و مقامات و حالات سلوک طریقہ محمدیہ بسیارست کہ بر صاحب این نسبت خود بخود در تلاوت قرآن شریف منکشف خواهد شد راه دریافت
آن نموده ایم و پرده از پیش نظر باطن کشوده ایم کہ القلیل یدل علی الکثیر الله الله گوش الهام نیوش محمدیان خالص در هر مقام از هر پرده کہ باشد غیر از صدای
کلام الٰهی نشنود و دیده الشهود آرمیده مومنان صادق در هر آئینہ بهر صورت کہ بود جز جلوه تجلی الٰهی نمی بیند و لهم وجوه ناضرة الی ربهم ناظرة

رباعی
هر جا زنی و چنگ صدا میشنویم + آهنگ ترانام خدا میشنویم + گر چشم کشائیم تو مد نظری + در گوش نهیم هم ترا میشنویم +

مراد از هر جا هر مقام و هر مرتبہ جمیع عوالم شهادت و مثال و ارواح و غیر ذلک ست یعنی هر جا کہ از پرده های تعینات و از ساز حقائق موجوده این مخلوقات کہ
معبر بلفظ نے و چنگ گردیده صوت و صدا شنیده میشود ای چون نقوش نغمہ نمود مے بود از اینها محسوس میگردد و ظهور و پیدائی در علم و ادراک می آید در
آن مقام عشاق نوای خداوند غنای حقیقی از هر پرده بی پرده نوا و آهنگ ترانام خود میشنوند یعنی مقر وحدانیت وجود مطلق و هستی بحت بلا اعتبار تو می شوند
و هیچگاه چشم حقیقت بین ایشان جز بر جمال با کمال وجه باقی تو نمی افتد و گوش الهام نیوش اینها جز کلام ترا نجو و راه نمیدهد فهم یبصرون ما یبصرون
و یسمعون ما یسمعون و بالله یومنون اولئک علی هدی من ربهم و اولئک هم المفلحون بالجملہ چون مرادات رباعی در متن هم مسطور ست تصریح آن کرده می آید
کہ مراد از نے و چنگ پرده های تعینات و حقائق موجوده این مخلوقات ست کہ مظاهر و مجالی قدرت خالق بیچون اند و از صدا نمود مے بود این اعتبارات
و از شنیدن نفس احساس و ادراک کردن آن و از آهنگ ظهور بمعنی لا اعتبار وجود مطلق کہ حاضر و ناظر و مخاطب اوست و کلمہ نام خدا نهایت بموقع و لطف مستعمل گشته
و شنیدن اینمرتبہ ایمان و ایقان آوردن بر آن و بهم رسانیدن حالت مشاهده و عرفان والحق کہ در ینهمہ مراتب اعتبارات همان ظهور بمعنی لا اعتباری اوست
چہ تجلی مرتبہ لا تعین در همین مراتب تعینات می شود و لیکن مرتبہ لا اعتبار بسبب همین کیفیات اعتباریہ مفهوم میگردد و هر موجود مقید دال بر وجود مطلق
ست و هر شئ مشغول تسبیح حق و چشم کشادن عبارت از مشاهده احدیت در آئینہ شهادت ست کہ نصیب اولیاء عرفا می باشد و مد نظر بودن نصب العین
گشتن و استقرار یافتن شهود و مشاهده اوست و گوش نهادن عبارت ست از توجہ بطرف مرتبہ غیب و لطافت کہ سخن شنوان با ایمان را هم باصلاح بشنوان
بموجب علیکم بالسمع و الطاعة میسر مے گردد و شنیدن آنمرتبہ الطف غیب الغیب همین دریافتن و رائیه و مرائیه اوست لیکن کسانی را کہ چشم حقیقت بین کشاده اند
و دیده باطن اینها را حدید البصر ساختہ اند و گوش هوش و معرفت داده اند و قوت اطاعت و اتباع مع قوت علم و عرفان ایشان را حاصل ست از هر پرده
ساز تعینات و مزامیر اعتبارات همان آواز دلربای آشنا بر نکم هر ساعت میشنوند و بتجلی رحمانی و رحمة واسعہ الٰهیہ کہ غفران عبارت از آنست و در کلام
الله ایما بآن شده ست هر لحظه میگردند و تقویت ایمان خود مینمایند و اطاعت فیضان وجودی میکنند و همه موجودات را منور بنور اسماء حق سبحانہ
مے بینند و هر آن بهمان سو میروند و مطالعہ الیہ ترجع الامور کلها هر زمان میفرمایند و قالوا بلسان الحال و القال سمعنا بالآذان الظاهرة والباطنة

والمغنار و حاً و حبداً غفرانک ربنا وانت الغفار والیک المصیر وانک علی کل شئ قدیر پس عارف تام المعرفۃ کہ جامع شریعت و طریقت بود واصل بحقیقت کہ کاشف معرفت و حقیقت باشد کسے ست کہ بظاہر و باطن بتمامہ متوجہ الی اللہ بود یعنی کہ نفس ناطقہ او کہ عبارت از روح انسانی ست مدام بطرف ذات بحت تعالت و تقدست کہ منزہ از جمیع اضافات ست حتی کہ اضافت سلب اضافات نیز تا بدامن کبریائش نمیرسد و متبرا از ہمہ اعتبارات ست تا اینکہ نسبت لا اعتباری ہم از مسند غنایش در میماند بہیچ بیچونی و تصورے کیفی متوجہ باشد و ارادہ ادراک کیفیت و چگونگی ذات بلا کیف نکند و نسبت مجہولۃ الکیفیۃ باین مرتبہ قصوی حاصل نماید و کشش و نگرانی باطن کہ آنرا آگاہی و حضورے نامند مع حالت ذوق و شوق یا انشراح و سرور یا جذب و مستی یا خوف و ادب در خود بہم ساند کہ معاملہ ولایت عبارت از ترتب ہمین قسم حالات ست بر قلب و توسل بایمان بحضرت غیب الغیب پیدا کند و یقینی حاصل سازد کہ اینمعاملہ کالمحسوس بحاسۂ بصر گردد و گویا حق تعالی را بچشم ظاہرے بیند و آثار این حالت در ذہن و خارج و خلوت و جلوت و عسر و یسر و صحت و مرض در ہمہ حال برو مترتب شود و امورے کہ از نظر این پابندان محسوسات و گرفتاران معقولات پوشیدہ است مشہود چشم باطن او گردد و مکشوف شود و بقوتے کہ در نفس او مجال انکار نماند اما اینمعاملہ اصطفاء و اجتباست کہ بکسب و قصد میسر نمی آید تا کہ قبول الہی بتصدق محمد مصطفے احمد مجتبی صلی اللہ علیہ وسلم در نرسد پس باید کہ از طرف خود ہمین بغیب آوردہ بر گفتۂ خدا و رسول و مرشدان بحق خویش اعتماد کردہ بیقین کلی بہم ساندہ منتظر این عنایت خاص باید ماند و مدام این حالت انتظار فیض بیکیف در باطن باید داشت بلا مزاحمت خطرات غیر و خیالات ماسوی بلکہ امتیازات اعتبارات صفاتیہ و اسمائیۂ الہیہ نیز مخل و مشغول نگردد کہ الذین یؤمنون بالغیب از ہمین مقام بشارت ست و این نسبت تا بعان کمل پیغمبر را نصیب گردد و الوش خاص خاص انبوت ست کہ مصطلح بکمالات نبوت در حضرات متاخرین سلسلۂ علیہ نقشبندیہ ست رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین و الحق کہ آن بشارت ایمان بغیب و کلام اللہ از ہمین معاملہ بشارت ست و از ہمین مرتبہ عبارت رزقنا اللہ و سائر المحبین ہذہ النسبۃ العلیۃ القویۃ ببرکۃ ارواح اکابر ہذہ الطریقۃ الوثیقۃ السنیۃ رضی اللہ عنہم و رضوا عنہ بالجملہ عارف اکمل ہمان ست کہ چنانچہ ذات خود را مدام متوجہ بطرف مرتبہ ذات الہیہ بر نہج مذکور دارد ہمچنین صفات خود را مرآت صفات کمالیہ حق تعالی داند و مناسب ہر صفت و ہر حس قرب خاصی بحضرت او جل شانہ حاصل نماید و حواس عشرہ را کہ از آلات اند برای نفس ناطقہ انسانیہ و مظہر صفات و کمالات الہیہ اند بہرہ یاب از صفات حق تعالی گرداند و ہر یک صفت مجازیہ خود را از ظلال صفات حقیقیہ حق سبحانہ فہمد و منور بپرتو آن انوار شناسد و تجلی گاہ آن کمالات داند و ہستی اعتباری خویش را ظل وجود حقیقی او تعالی دریابد کہ اذا قضی امرا فانما یقول لہ کن فیکون و حیات مستعار خود را ظل حیات ذاتیہ حی حقیقی ادراک نماید ہو یحیی و یمیت و علم اضافی خویش را ظل علم نفسی علیم مطلق شناسد و علم الانسان ما لم یعلم و ارادۂ حادثۂ خود را ظل ارادہ قدیمہ مرید قدیم شمارد و ماتشاؤن الا ان یشاء اللہ رب العالمین و سامعۂ ماویہ خود را ظل سمع مجرد سمیع حقیقی داند افانت تسمع الصم ولو کانوا لا یعقلون و بصارت غیر معتبرۂ خود را ظل بصر پاک نظر بصیر حقیقی بیند افانت تہدی العمی ولو کانوا لا یبصرون و کلام لفظی و نفسی خویش را ظل کلام نفسی و معنوی متکلم حقیقی فہمد انطقنا اللہ الذی انطق کل شئ و قدرت ناقصہ خویش را ظل قدرت کاملہ قدیر حقیقی و قادر مختار یابد لا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم و افعال سراپا انفعال خویش را ظل تکوین فاعل حقیقی شناسد اللہ خلقکم و ما تعملون و علی ہذا القیاس ہر حس را نیز از حواس عشرہ باطنیہ و ظاہریہ صرف در شہود و مشاہدہ حق سبحانہ فرماید و ظاہرا و باطنا رجوع تام بطرف ذات و صفات او تعالی پیدا نماید کہ اوابین ہمین مقربین کملین را میگویند و تفصیل کیفیت ہر حس اینست یعنی کہ خانۂ متخیلہ را کہ خزانۂ صور جزئیہ ست بتصور جملہ کمالات الہیہ و تخیل صور معنویہ صفات کمالیہ او سبحانہ آباد وارد و تصور اللہ حاضری و ناظری و سامعی و شاہدی وسعی کند کہ این مطالعہ بسیار تقویت نسبت حضور مے نماید و مفید حال ظاہر و باطن سالک مے باشد و از لذت حضور مرتبہ تجمع جمیع صفات تشخص تخیل خود را شاد سازد و تصحیح خیال کوشد

لطائف

چنانکه حالت حق الیقین بهم رسد و قوت مفکره را که قوت انسانیه است صرف در شناخت لطائف صفات الٰهیه و تفصیل این شئونات کند که شان هر صفت
جداست و حضرت ذات تعالت و تقدست در هر یک شان برنگی دیگر جلوه فرما و قوت فکریه خود را بعجائب این شواهد متوجه دارد و مستفید از فوائد
این کمالات گرداند و اسرار صفات و اسماء الٰهیه بقدر طاقت بشریه بفهمد و توسن فکر را در وسعت یا رفعت تفهیم مرتبهٔ ذات جولان ندهد که تفکروا فی صفات
الله و لا تفکروا فی ذات الله عجب النشائیست که ان شاء الله تعالی مصلح حال و مفید مآل هر خاص و عام خواهد شد و صندوق حافظه را که خزانهٔ معانی جزئیه
ست و جواهر زواهر معانی عجیبه دران بیباشمار گوهر معنی هر صفت و جوهر مفهوم هر اسم الٰهی معمور کند بحیثیتی که غیر از تذکار اسم و مسمای آن هیچ اثری از یاد ماسوی
در باطن نماند و بحقیقة این حالت بقوت تامه در مقام حقیقت قرآنی نصیب سالک میگردد و حفاظ حقیقیه صاحبان این مقام اند و حضرت حافظ حقیقی
جل حفظه محافظ باطن این برگزیدگان در ضمن حقیقت قرآن بموجب انا له لحافظون میباشد بالجمله سالک را باید که هر وقت نگاهداشت کیفیت مذکوره نماید
و از جمع این گنجینه و اندوختن این جواهر خانهٔ جمعیت باطن و جامعیت کمالات خاطر خود را معمور دارد و بتذکر و یاد داشت آن جواهر که حضور و ملاحظه و
فکر و ذکر ذات و صفات و اسماء الٰهیه است میکوشیده باشد و هر آن مهتمم و ساعی در این امر بود که بحقیقت وقوف قلبی همین است و دزد غفلت و فراموشی
را راه ندهد و پاس انفاس مغتنمهٔ خویش که هر نفس در حق او کار نفس عیسوی میکند لحاظی کند و حس مشترک را که حس مدرک جامع ست ملاحظهٔ وحدت در کثرت
نماید تا سر اسرار جلوهٔ وحدت یک ذات در آئینه کثرت این همه صور را اعتباریه دیده شود و اشتراک معنوی مرتبه وجود منکشف گردد و دریابد که این همه موجودات
وجودات نیستند بلکه یک معنی وجودی ست که در اینها جلوه گرست و هم آن حس مشترک را در عین اتحاد رنگ امتیاز نماید و اثبات کثرت در وحدت فرماید تا از حد
ادب بیرون نرود و در عین شهود وحدت حفظ مراتب کثرت از دست ندهد و قوت واهمه را که موجب حب دنیا و باعث ترس از حالت فقر و فاقه و سبب
پابندی رسوم و عادات و علت طول امل و دهشت و خوف ماسوی ست از گرفتاری وجودات موهومه که متعلقات فانیه دنیای ناپایدار و امور چندروزه
این جهان بی‌مدار باشد آزاد سازد و در حقیقت مقید در قیود کار دنیا بدنیا در رسم و عادات اهل دنیا بالکل نماند و بهر قدر که تواند و مناسب وقت داند ظاهراً
هم ترک اختیار کند و بیصرفه خود را در تفرقه و فکر دنیا نیندازد و [illegible] و اوقات شریف عمر عزیز را در بیهوده گیها ضائع نکند و خوف
الٰهی را بر قلب متولی داشته ترسان از عذاب اخروی بوده دامن شفاعت شفیع المذنبین بدست اتباع شریعت مستحکم گیرد و خوف و دهشت و غم
حزن ماسوی را در دل ولایت منزل خویش راه ندهد و جز بقدر مقتضای بشریه که نتیجه افعال طبیعیه ست [illegible] امور را در حقیقت قلب گنجایش نماند و
مصداق آیهٔ کریمه ان اولیاء الله لاخوف علیهم ولاهم یحزنون بلا اشتباه بیشک شود و [illegible] در حیز ولایت کبری شروع میگردد و قوت تمام در مقام
کمالات رسالت بگیرد چنانچه حق تعالی میفرماید انی لایخاف لدی المرسلون و چون حواس خمسه باین کیفیات محلی شده متوجه سوی حواس ظاهر گشت
در خور حال هر یک حس حصه آن رساند و قوت سامعه را که [illegible] ست [illegible] باذن او تعالی [illegible] گوش الهام نیوش گردد
و تمام مسموعات را از هر که شنود پیغام دوست داند و از هر صوت و کلام لذت و برکت پیام و سلام حاصل نماید و همین معامله در سلام [illegible]
گردد و قوت باصره را که متعلق بحضور عین و طبقات و رطوبات انست منظور بصر بالاآلات ادراک ساخته فهمد و چون آئینه سراپا یک چشم حیران برای جمال
محبوب گردد و همه مبصرات را در هر صورت که رو نماید پرتو جلوهٔ او بیند و [illegible] سراسر [illegible] جلوه بوده تا حضرت [illegible] رساند

للمصنف

سر دگر از همه کس چشم و گوش بر بندیم / تمام چشم و همه گوش کرده ما را او و قوت شامه را [illegible]
[illegible] بوی تقرب او کند و [illegible] گل جمال او [illegible] جمیع مشمومات را از هر عطر [illegible] شود نفحات الانس لطیف [illegible]
دوست ببوی رجوع او گردد و قوت ذائقه را لذت بذوق حقیقت سازد و علم ذوقی و حالی حاصل نماید و در حالت ذوق و شوق مستغرق ماند

ودر کل مذوقات مذاق کیفیت رزاقیه وحلاوت نعمت نسبت او یابد والحق که سیر شکمان قناعت دوست بخلاف این حریص طبعان شکم بنده از طعام لذت
دیگر سوای این لذت لسانی برمی دارند واز وجدان آن لذت بر هر لقمه حمد وشکر بجا می آرند وایمعامله ذوقی ست که بتفهیم فهماینده نمی شود من لم یذق لم یدر
وقوت لامسه را که در تمام جلد ساری ست محفوظ دارد از لمس معنوی وملامست منزه بهیه احاطه بی کیف آن بسیط ودر مطالعه این نسبت ظاهراً و باطناً مستغرق
تام گردد که ان الله بکل شیء محیط وهیچ شیء را از احاطه نور وجود او بیرون نه بیند وهمه جا مشاهده معیت او تعالی کند وهر موجود را مظهر فیض وجود او فهمد
اما اینهمه امور که در عالم موجود اند آنچه در شرع شریف بآن رخصت یافته واباحت وحلت آن از روی شریعت معلوم ست آنرا از ین نعماء والوان و
تمتعات گوناگون مقسوم ورحصه خود داند که در بخشش او رسیده است وتمتع از آن بلا وسواس برای خود حلال انگارد وهیچ باک ندارد که یا ایها النبی لم تحرم
ما احل الله لک حق تعالی رسول خود را فرموده وآنحضرت علیه الصلوة والسلام ما را از حلال وحرام ومامورات ومنهیات شرعیه آگاه نموده وهرچه در شریعت
از آن نهی آمده بحکم قطعی ونص قرآنی ممنوع گشته واز منهیات شده وبموجب احادیث صحیحه غیر مشروع گردیده در حق خود حرام فهمد که محمدیان را از آن اجتناب
باید وهرگز ارتکاب نشاید وباعث مضرت شناسد گو ضرر آن بالفعل او را معلوم نشود وداند که اگرچه اینهم از روی نسبت اطلاق خالق مطلق واحل نعماء
منعم حقیقی ست واز جمله نعماء مطلقه ست والحق که بموجب ربنا ما خلقت هذا باطلاً خارج از شمول حقیقت مطلقه نیست لیکن این را در حصه من نداده اند
ودر حق من خوب نیست واز روی نسبت تقئیدی خویش در بطلان می افتم وحق خود را تلف میکنم پس دست طمع باینطرف دراز کردن وتمتع از ین نعمت
برداشتن بدزدی میماند وگرفتار نقمت میگرداند وسزایش قطع ید میشاید تا باز این عمل بظهور نیاید استغفر الله الغفار بتوسط رسوله من جمیع ما کره الله
باعتبار الشرع قولاً ما قلت عمداً او سهواً او خطاءً وفعلاً ما فعلت اختیاراً واضطراراً وخاطراً ما توسوست نفسی وسامعاً ما سمعت طوعاً او اجباراً او اتفاقاً وناظراً
ما نظرت میلاً وارادةً او غفلةً وشبهةً ولا حول ولا قوة فی الاصل والحقیقة الا بالله العلی العظیم وما التوفیق الا به هو القادر الحکیم المرید یفعل ما یشاء ویحکم ما یرید
بالجمله بچنین عارف اکمل که صاحب مجموع کیفیات مذکوره وجامع همه کمالات مسطوره باشد گفته می آید که چون چنین حالت پیدا کردی یعنی ظاهراً وباطناً
وروحاً وجسداً بالکل مصرف در راه مشاهده او سبحانه شدی وتمام بحق گردیدی وذات وصفات تو بتمامها آئینه دار ذات وصفات حق تعالی گردید نسبت تو
کامل شد وتقرب کلی که پیشتر از آن قدمگاهی نیست بهم رسید ونعمت او سبحانه تمام حاصل گشت وسراپا واصل بمحبوب گردیدی وداخل زمره مبشران آیه
که الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی باشد پیشتر بالعموم ببرکت محمدیه بودی حالا بالخصوص از راه قربت نیز شدی ووصل بلا فصل ابدی حاصل نمودی
بعد حصول این دولت که محض بتصدق رسول الله علیه الصلوة والسلام نصیب میگردد اگر چندی زنده دارند وبسوی خلق فرستاده کار ارشاد سرانجام
کنانند وباعث هدایت دیگران هم سازند وباین نعمت متعدیه نیز نوازند زهی سعادت وخهی منزلت که کار این ست وبعد کمال از انبیا علیهم السلام سرانجام
یافته ومطلوب از انسان همین ست که تتمه آن بحضرت خیر البشر علیه الصلوة والسلام ختم گشته والا ای اگر بمسند ارشاد ترا نشانند ومردمان را
بسوی تو راه ندادند پس در ینصورت خود بمرتبه کمال رسیدی وبنعمت لازمه مستفید شدی وآنچه مقصود از آفرینش تو بود بآن فائز گردیدی بقرب
خاص الهی مشرف گشتی حاصل آنکه بکلی صرف دوست شو وبشوق تمام بطرف او دو واز هر طریق که باشد خواه بطریق تقدم جذب بر سلوک خواه بطریق
تقدم سلوک بر جذب بلکه طریق مرادان ومریدان ست بسعی او رو ونسبتی ومعیتی وقربتی ومعرفتی حاصل نما که علت غائیه از آفرینش حضرت انسان اینست
وانا لله وانا الیه راجعون مشعر از همین ست ودر لغات چهر تا که عجب عجب الکملین این نسبت وقربت از پیش نظر ما غافلان غائب شدند وسخن چند روزه است
که ما عاصیان بشتابیت صحبت سید استشهد یعنی اکابر دین وبزرگان با مخلصین کمر سفر بستند ودیار القرار تشریف بردند واز قید حیات رستند
وباز پس ماندگان را عوض خود بسلسلهٔ نیابت وخلافت بستند پس خود با جانان وجبر خود گفته می آید کاسه حبیدا بکار روحان ... قرار

تو ہم ہمت بہ پیروی گمار و آنچہ از جناب ارشاد مآب شمس الاکابر والمرشدین حضرت امیر المحمدیین دیدہ و شنیدہ ہمان بعمل آر و دل از ماسوی بردار و خود را نیز در حساب گذشتگان شمار **رباعی** ساز سفری اکابر آراستہ اند ٭ ما ہم برکاب گر چنین خواستہ اند ٭ ای درد تو ہم برای تعظیم اکنون ٭ برخیز کہ اہل بزم برخواستہ اند ٭ مراد از آراستن ساز سفر اینجا ہمان سفر نمودن ست نہ آن معنی کہ در تیاری امور سفر اند و از کلمہ ما ہم برکاب مستعد بودن خود برای سفر و قصد لحوق و عزم ہمراہی رکاب سعادت ایشان و لطف برخاستن اہل بزم و لعدہ بتقریب تعظیم برخاستن دیگران و اول از جہان رفتن بزرگان و بعد چندے مردن پس ماندگان از سخن فہمان پوشیدہ نیست کل نفس ذائقۃ الموت ۝

ھو الصابر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی جعل السعید سعیدا فی بطن امہ والشقی شقیا فی بطن امہ وقت الایجاد و ھو بصیر بالعباد والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد الہادی الی سبیل السداد وعلی آلہ واصحابہ السعداء فی جعل الاستعداد **اما بعد** فہذا الوارد الرابع والتسعون ھو المسمی بصراط السعادۃ ہدانا اللہ وایاکم الصراط المستقیم الذی ھو صراط الذین انعم اللہ علیہم من المحمدیین الخالصین تحیات اللہ علیہم و برکاتہ فان سلکت علی ہذا الصراط الذی ھو الطریق المحمدی والشرع المصطفوی فی الدنیا بالصدق والخلوص فتمر ان شاء اللہ العزیز علی الصراط الموعود فی الآخرۃ بالسرعۃ والسلامۃ کالبرق فی طرفۃ عین ویعصمک اللہ عن النار وعقوباتہا ولیغفر لک لانہ لا یغفر ان یشرک بہ ویغفر ما دون ذلک لمن یشاء ومن یشرک باللہ ولم یؤمن بوحدانیتہ فقد ضل ضلالا بعیدا ومن یشرک بالرسول فی الاختیار المحمدیۃ الخالصۃ فقد ظل محجوبا شدیدا ومن یکشف اللہ عنہ غطائہ ویجعل بصرہ حدیدا فیدخل فی ہذا الطریق الجامع الخاتم وکان اللہ علی کل شیء شہیدا ان ہذا صراطی مستقیما فاتبعوہ ولا یتبعہ الا من جعلہ اللہ فی الاصل سعیدا وما احدثنا من عندنا ہذا الطریق کالطرق الاخر طریقا محدثا جدیدا بل اللہ تعالی اضاء النور المحمدی بکمال الاضاءۃ فتنور بالقوۃ التامۃ حتی اظہر الحقیقۃ ظاہرا وباطنا وشریعۃ وطریقۃ واشرقت الارض بنور ربہا وکل امور مرہونۃ باوقاتہا وکان اللہ شکورا حمیدا واعلموا ان رسولنا علیہ الصلوٰۃ والسلام سحاب الرحمۃ الالہیۃ وھو رحمۃ للعالمین ومثل امتہ کالمطر لذا قال لا ادری اولہم خیر ام آخرہم وکفی باللہ شہیدا کان فی امتہ علیہ السلام رجالا من المتاخرین قال فی حقہم آہ واشوقاہ الی لقاء اخوانی یکونون بعدی وہم ایضا یرجون لقائہ ویشتاقون اشتیاقا شدیدا اللہم بارک فیہم واوصلہم الی ما یتمنونہ انک کنت شاکرا حمیدا ۝۔

وارد در حقیقت سعادت و شقاوت و اخلاق کسبیہ و خلقیہ و فضیلت خوش خلقی و رذیلت بد خلقی

باید دانست کہ سعادت ہر شیء عبارت از امریست کہ آن شیء برای آن وضع گردیدہ مثلا سعادت سریر آنست کہ شاہ بر آن جلوس فرماید کہ در اصل برای جلوس شاہ موضوع شدہ و علت غائیہ آن ہمین ست و شقاوت بالعکس آن چنانچہ تخت بدبختی باشد کہ گاہی شاہ بر آن نہ نشیند بلکہ سگ و خوک آمدہ بر آن نشینند و باشند و چرکین بکنند پس چون بموجب کریمہ ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون خلقت حضرت انسان برای عبادت معبود بحق ست جل سلطانہ و موافق آیہ انی جاعل فی الارض خلیفۃ پیدایش حضرت آدم بہر سر انجام نمودن خلافۃ ربانیہ و تخلق باخلاق الٰہیہ ست پس سعادت ہر فرد انسان آنست کہ حتی الوسع در طاعت و عبادت معبود حقیقی مشغول باشد و شب و روز بلا فتور متوجہ الی اللہ بود و سعادت ہر آدمی ہمین ست کہ بر روی زمین خلافت الٰہیہ را سرانجام دہد و تخلق باخلاق او تعالی حاصل نماید کہ این ہر دو امر بمنزلہ جلوس سلطان ست بر سریر و حاصل پیدایش و علۃ غائیہ خلقت انسان ست در مرتبہ اخیر و اطاعت نفس و طبیعت کہ [illegible]

درعوض خلافت ثانیه که ناشی از شقاوت ست مانند نشستن سگ و خوک ست بران تخت بجای شاه و شعار مردمان بدبخت ست معاذ الله

سوال اگر گوئی تو گفتی که سعادت هر شی در آنست که آن شی برای آنست برین تقریر لازم می آید که چنانچه سعدا برای خیرات و جنة پیدا شده اند همچنین اشقیا برای سیئات و جهنم خلق گشته اند پس سعادت سعدا آنست که در کار خود سرگرم باشند و سعادت اشقیا اینست که بکار خود مشغول بوند فما الفرق بین السعید والشقی **جواب** گوئیم که مقصود اصلی از آفرینش انسان همان ظهور سعادت ست گو امکان ظهور شقاوت نیز دران مندرج بوند چنانچه از وضع سریر خلافت مقصود اصلی جلوس سلطان ست گو ممکن هست که سگی هم بران نشینند و از روی مکانیة اگرچه مطلق جای نشستن ست هر که نشیند اما از روی اراده که موجب وضع سریر افتاده مطلوب همان جلوس سلطان ست نه مطلقاً جلسه هر کس و ناکس والا در بارگاه سلطانی چرا نگاه میداشتند در کوچه و بازار ساخته می افگندند پس درنشیمن شاهی که تخت را داشته اند حاصل آنست که فقط شاه بران بنشینند و اگر دیگری بران نهد مجرم ست و گردن باید زد و شقاوت آن تخت ست اگر سگی بران نشینند سعادت همین ست که سلطان بران جلوس فرماید فانفع الایراد و ازراه ملاحظه همین امور نمائده که دراصل مقصود اصلی از پیدایش انسان نشستند و ازراه شمول جامعیة حقیقة جامعه او بظهور می آیند ملائکه ناواقف از حقیقت بکلمه اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفک الدماء لب کشودند ا حضرت حق جل وعلا که خالق همه اشیاست از روی لحاظ امری که مقصود اصلی از آفرینش انسان جامع بوده فرموده انی اعلم مالا تعلمون زیرا که بدون انعقاد جامعیة کلیة تا مظهریة جمیع ظهورات اسماء الٰهیه بظهور نمی آمد و خلعت فاخره علم آدم الاسماء کلها بر قامت زیبایش درست نمی شد و خلافت جناب الله جامع الخلافة نمی یافت پس آن علیم حکیم جلت حکمته قطع نظر ازین امور جزئیه غیر مرضیه نموده همان امور کلیه اصلیه را منظور داشته باب عنایت انی جاعل فی الارض خلیفة کشود و فعل الحکیم لا یخلو عن الحکمة بالجمله چون اخلاق مطلقه انسانیه که مجموع اخلاق حمیده و ذمیمه باشند منقسم بدو قسم ست یکی کسبیه که متعلق باکتساب بوند و یکی خلقیه که دراصل طینت کائن باشند پس بدانکه اخلاق کسبیه عبارت ازانست که بتوسط ارتکاب افعال واکتساب اعمال در نفس راسخ میکردند چنانچه کسی بسبب قمار بازی رفته رفته وصف دزدی هم بهم رساند و بیشتر دراداین وصف شود و دوزدی بدولت نمازگذاری بعد چندی بصحبت صلحا و علما و فقرا پیدا کند و سابق ازین بحیثیت بالیشان نرفته و اخلاق خلقیه عبارت ازانست که کیفیات نفسیه و صفات ذاتیه موجب ظهور افعال و اعمال گردد مثلا قاسی قلبی و ظالم طبعی بالطبع شیوه قطاع الطریقی اختیار کند و بی وسواس مردمان را بکشد و مال ایشان را غارت نماید و یا رقیق قلبی و سلیم طبعی برحال مردمان غارت شده بگرید و تلافی آن از نزد خود نماید و مال و اشیا از خانه خود بایشان بدهد و بالطبع ازین فعل خوش شود و ازان کار بدکاره باشد چنانچه آن ظالم قاسی اگر این امر را به بیند یا معلوم نماید بالطبع باز در فکر کشتن و غارت کردن سرگرم شود و بخوشی تمام ساعی اینچنین باشد و فضیلت خوش خلقی و شرافت اخلاق نیک بر ظاهر ست که احتیاج بیان ندارد زیرا که اخلاق و اعمال صالحه بالخاصیة آدمی را بطرف علو می کشد و باعث خیریت دارین میشود و موجب سلامت و نجات نفس خود شده و هم سبب راحت و نفع دیگران هم باشد و رذیلت بدخلقی و شاعت اخلاق بد نیز آنچنانکه است که محتاج گفتن نیست عیان راچه بیان چراکه اخلاق ذمیمه و اعمال فاسده بالطبع انسان را بجانب سفل می آرد و علة خسارت کونین میگردد و باعث ندامت و هلاکت نفس خود شده و هم موجب اذیت و ضرر دیگران می شود اللهم حسن خلقنا فی الباطن کما حسنت خلقنا فی الظاهر و ارنا حقائق الاشیاء کما هی فی نفس الامر واکشف عنا غطائنا لئلا نری سوی الحق ولانشاهد فی المرایا الکونیة الا شهود جمالک ربنا ما خلقت هذا باطلا بالجمله بهر طالب عرفان رب و سالک مؤدب خطاب کرده گفته می آید و فهمانیده میشود که **رباعی** برخاسته گر زدل شهود غیرت ❊ سوی همه کس بعجز باشد سیرت ❊ در خلق خدا بغیر خوش خلقی نیست ❊ خیری که بود باعث ذکر خیرت ❊ یعنی اگر از دیدهٔ باطن و چشم دل مشاهده ماسوی تمام رفع شده و حجاب شهود

غیر ترا نمانده و در اینچنین وقت بطرف هر موجود که رو خواهی آورد و سیر تو بسوی آن مظهر قدرت الهیه همگی بعجز خواهد بود چراکه در همه جا نور ظهور قدرت او تعالی خواهی دید
و وجود او سبحانه را محیط هر موجود خواهی یافت و هیچ شی را خارج از احاطهٔ هستی او نخواهی فهمید و خواهی دریافت که در تمام آفرینش سوای وصف خوی خوش
و خلق نیک هیچ خیری و نیکی نیست که باعث ذکر خیر تو عند الناس و عند الملائکه بود و بدخلقی همه طاعات و خیرات را باطل میسازد حتی که وصف سخاوت را
که از همه اوصاف برای تاثیر در نفوس انسانیه بسیار مؤثرترست نیز باطل میگرداند کما قال الله عز و جل لا تبطلوا صدقاتکم بالمن والاذی و چون خلق حسن
بهترین اوصافست پس ازینجاست که محبوب رب کریم حضرت خیر المرسلین صاحب خلق عظیم ست و حق تعالی عظمت این وصف او بیان کرده فرمود
انک لعلی خلق عظیم علیه الصلوة والتسلیم و مقصود او تعالی ازین عطا کردن خلق عظیم حضرت رسول را علیه السلام و مطلوب ازین فیض عمیم که شامل حال هر خاص
و عام ست دعوت بسوی جناب پاک غفور رحیم ست که معاملهٔ دعوت خلق الی الله بی خلق نیک و خوی خوش سرانجام نمی یابد و جزای خیر این تحمل مکروهات مردمان
حق تعالی خواصان خود را در دنیا هم میدهد و در عقبی بجد کمال خواهد داد و ما اجره الا علی الله الکریم و هو الحلیم الحکیم پس ما همه یاران را باید که تا وسع مقدور باتباع
صاحب خود کوشیم و سعی در تحصیل خلق حسن نمائیم و خلعت فاخره تواضع و خلق نیک پوشیم و سراپا بخوبی خوش خوئی در آئیم که رفعت و بلندی مقام و برتری
مرتبه عند الله و عند الناس در انکسارست اما آن قدر انکسار مفرط پیش مردمان نکنی که خود را ذلیل سازی که همین هم داخل بدخلقی ست و تکبر و غرور چنانچه باعث
نفرت مردم و موجب او بارست همچنین تواضع بیجا و چاپلوسی اهل دنیا نیز بیجا خراب میکند و در دنیا سهل و حقیر میدارد و در عقبی سبب عذاب خواهد شد
و فروتنی با اعتدال و تواضع خالص برای خدا و انکسار بجا عزت می افزاید و موجب بلندی مرتبه در دارین میگردد و من تواضع لله رفعه الله الغفور و یعزه عند
الملائکة والناس بالضرورة والله لا یحب کل مختال فخور فلا تمش علی الارض مرحا و اترک الغرور بدانکه حسنات و سیئات که از اعمال و افعال بدنیه اند چون ظلال اند
مر حسنات و سیئات اصلیه را و آن عبارتست از اخلاق نیک و بد مثل شجاعت و سخاوت و بخل و جبن و امثالها که صفات خلقیه بنده اند نه کسبیه و علمیه
و متعلق بنفس انسانیه اند و در نفس کائن می باشند خلق کرده میشوند در نفس هر شخص از بدو فطرت عند تسویة البدن و اقتران النفس بالجسم و سعادت و شقاوت
نیز همین ست و سعید اصلی همان ست که اخلاق خلقیه او حمیده باشند و شقی اصلی نیز همان ست که اوصاف جبلیه او ذمیمه بوند کما قال النبی صلی الله علیه و سلم کشفا
لتلک الحقیقة الشقی شقی فی بطن امه والسعید سعید فی بطن امه فعلم بذلک ان السعادة والشقاوة امران یحصلان للنفس فی بطن الام و هما کیفیتان خلقیتان
بمنزلة العقل الهیولانی فاذا یصلان الی قوتهما الکاملة و یخرجان من القوة الی الفعل تصدر عنهما الافعال علی وفقهما و هی الحسنات والسیئات فالسعادة والشقاوة
کالعلة والاعمال الصالحة والفاسدة کالمعلولات لها قال النبی صلی الله علیه و سلم قال الله عز و جل فی بعض ما انزل من الکتب انی انا الله لا اله الا انا قدرت الخیر
والشر فطوبی لمن قدرت علی یده الخیر و یسرته له و ویل لمن قدرت علی یده الشر و یسرته له انی انا الله لا اله الا انا لا اسأل عما افعل و هم یسألون فویل لمن
قال کیف و کیف و قال ان الله خلق آدم ثم مسح ظهره بیمینه فاستخرج منه ذریة فقال خلقت هؤلاء للجنة و بعمل اهل الجنة یعملون ثم مسح ظهره فاستخرج منه ذریة
فقال خلقت هؤلاء للنار و بعمل اهل النار یعملون فقال رجل یا رسول الله ففیم العمل فقال ان الله اذا خلق العبد للجنة استعمله بعمل اهل الجنة حتی یموت علی عمل
من اعمال اهل الجنة فیدخله الله الجنة و اذا خلق الله العبد للنار استعمله بعمل اهل النار حتی یموت علی عمل من اعمال اهل النار فیدخله الله النار و قال ما منکم الا قد
کتب له مقعده من الجنة و مقعده من النار قیل یا رسول الله افلا نتکل قال لا اعملوا و لا تتکلوا فکل میسر لما خلق له ثم قرء فاما من اعطی و اتقی و صدق بالحسنی
فسنیسره للیسری و اما من بخل و استغنی و کذب بالحسنی فسنیسره للعسری و قال علیه السلام اذا سمعتم بجبل زال عن مکانه فصدقوا و اذا سمعتم برجل زال عن
خلقه فلا تصدقوا فانه یصیر الی ما جبل علیه و تکلیف و شریعت تهذیب اخلاق و امر بمامورات و نهی از منهیات که آنرا امر معروف و نهی منکر میگویند
برای آنست و فائده در آن نیست که اگر اندکی بمنزلهٔ تخم هم از آن حسنات در طینت آدمی می باشد رفته رفته آخر کار البته بآبیاری مجاهدات

برگ و باری آرد و نهال سعادت قوت میگیرد و سرسبز میشود و ثمرات نیک میدهد و همراه خود میرسد و بهار نجات و فلاح جلوه مینماید و شگوفه هدایت میشگفت
میآید که والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا حق تعالی میفرماید و الا اگر ذره بمشابه تخم نیز از آن سعادت در خلقت شخصی موجود نباشد پس در نفس او
سعی و کوشش لاحاصل ست و چون آهن سرد کوفتن ست و غیر از رنج بردن بیهوده نیست و مانند گرد از ریگستان رفتن ست که ناکجا و فنا خواهد
شد و همه اعمال بصورت خیر چنین شخص حبط خواهند گشت اما چنین شر مطلق بسیار کم پیدا میشود و نایاب ست بلکه گویا نمیباشد مگر آن چند اشخاص که از قرآن
شریف قطعاً جهنمی ثابت شده اند و بقید اسامی مذکور گشته اند چنین بوده باشند یا آنکه بسبب خلاف رسول الله و عداوت آنجناب هر قدر خیر که در اینها
بوده آنهم میدان الشر گردیده و ما ظلمهم الله و لکن کانوا انفسهم یظلمون بالجمله افعال جوارح که نیک و بد صوریه اند و اعمال خیر و شر که امور اکتسابیه اند و از
آدمیان بوقوع می آیند تمثال و عکوس اند مر آن جوهرهای جبلی را که اخلاق باطنیه باشند کما مر فی الشرح من قبل مجملاً و نسبت خیر و شر با اینها که
در ظاهر کرده میآید بلحاظ همان اصول اینهاست که اوصاف حمیده و ذمیمه باشند و چون مواد اند اینهمه صور افعالیه را و تعبیر کرده میشوند کلیات آن اوصاف
نیک و بد مجموعاً بشجاعت و سخاوت و عدالت و عفت و علم و ورع و خلق نیکو و جبن و بخل و ظلم و بیحیائی و جهل و فاجری و بدخلقی و جزئیات اینها و فروعات
متولده از ترکیب اینها بسیار ست که در شمار نمی آید پس خلق نیکو که معروف بخوش خوئی ست حسنه ایست روحیه طاعتی ست نفسیه که غالب می آید
بر دیگر سیئات از راه غلبه و قوت خوبی خویش و مستور میسازد اوصاف ذمیمه را و می پوشد عیوب را از نظر مردم در دنیا و در آخر کار بروز حساب منضم
میگرداند آن سیئات را برنگ حسنات یعنی که محل ظهور مغفرت و عفو مینماید که اولئک یبدل الله سیئاتهم حسنات والله غافر الذنب قابل التوب الا آنکه او
یغفر لمن یشاء و یعذب من یشاء والله غفور رحیم و همچنین خلق بد که مشهور به بدخوئی ست سیئه ایست معنویه و معصیتی ست باطنیه که حبط میکند دیگر حسنات را
از راه شومی و شدت بدی خود و نیست می سازد اوصاف حمیده را و مخفی میکند هنرها را از چشم مردم در دنیا و عاقبة الامر بروز جزا می آرد آن حسنات را
بر صفت بیخیرگی خود یعنی که مورد قهر و غضب میگرداند چنانکه آنسرور علیه السلام فرموده و چنین بیان نموده که خلق بد طاعت را چنان نیست میکند
که سرکه انگبین را این عبارت ترجمه حدیث شریف ست و مقابل این در مدح خلق نیک احادیث بسیار ست احتیاج بیان ندارد رزقنا الله و ایاکم
یا ایها المحمدیون المخلصون حسن الخلق بکرمه العمیم فی ضمن برکة المحمدیة الخالصة والسلام علی صاحب الخلق العظیم و هو خیر المرسلین و خاتم النبیین بالجمله چون
اصل کار موقوف بر فضل و قبول ست پس بر عبادت و ریاضت هر قدر که از تو بعمل آید مغرور مشو و در نظر خود میار و آنرا اعتباری منه و بعضی بندگان
الهی که نسبت قویه و معیت تامه و قربت کامله با حق سبحانه دارند بعجز و نیاز رو و در دلهای ایشان جا کن تا ترا از صورت عبادت بحقیقت عبادت
رسانند و نسبت حضور و شهود در باطن تو راسخ گردانند و نوید هم فی صلوتهم دائمون از حق تعالی باطناً هم شنوانند و صلوة دائمی تلقین نمایند
و بمقام حقیقت صلوة مشرف فرمایند و از گرفتاری ریا و سمعه رهانند بلکه از جمیع عیوب نفسانیه و الواث امکانیه پاک سازند و مشرف بحضور و
شهود بیکیف حق تعالی بسنت حضرات انبیا علیهم السلام گردانند و آب زلال کمالات نبوت در کام ذوقت چکانند و ساغر مصفای محمدیه خالص
نوشانند و بیوقت بسبب حقیقت بینی و قوت مشاهده از اسناد نسبت طاعت و عبادت و ریاضت بطرف خود از روی بشریه و از دیدن
آن حسنات در ظاهر از خود چنان حیا خواهی کرد و منفعل خواهی شد که از اضافت معصیت حالا در ابتدا میکنی و از گناه شرمنده میشوی از اینجا ست
که من اراد الطاعة بعد الوصول فقد اشرک بالله بزرگان فرموده اند و بالکل نجات ازین شرک خفی در مقام فنای تام و زوال عین ذات نصیب
میگردد بهر حال تا که باین منصب فائز گردی بتکلف و بهضم نفس بسوی عبادات خود مبین و در هر حال سر گرد علانیه از نظر خود و نگاه خویش آنرا
مستور دار و غرور تزهد از سر فرود آر و دیدن و ندیدن کسی منظور مدار و گزیدن و نگزیدن خلق را یکسان شمار و بدعوی انانیت مخروش و چون زاهدان

خود را بدست خلق مفروش و بستر ناموس الٰهیه کوش و شربت الحیاء من الایمان نوش رباعی ای کرده عبادت بریا جمله تباه + رسوا شده و
گشتی آگاه + باید پنهان کردن طاعت کوشی + بر تست ضرور ستر ناموس اله + یعنی هر عبادتی که بریا و مزج نفس و نیت باطله کرده می آید بیشک تمام
فاسد و تباه میگردد و فی الحقیقة موجب رسوائی پیش حدید البصران و ملائکه و جناب الٰهی مے شود اما از ادب مغرور و مشائخ بے حقیقت را از معنی
خبر و آگاهی نمی باشد و عوام کالانعام بسیار درین دام گرفتار میشوند پس بچنین عابدان بے بصر و مرتاضان کند نظر گفته آمد که حتی الوسع طاعت
خود را بپوشند و تا مقدور پنهان عبادت نمایند که در اصطلاح حکمت ناموس الٰهی حکم شرعی را گویند و نوامیس جمع آنست و لطف کلمه ستر و مناسبت
لفظ ناموس بآن ظاهر ست و کسانیکه بمقام احسان رسیده اند و کیفیت حضور حق بموجب ان تعبد الله کانک تراه ایشان را حاصل ست در
حق ایشان خلوت و جلوت یکسان ست بلکه ارائه مردم مناسب و سبب مزید اجر عند الله تا مخلصان ایشان را دیده بران عمل نمایند ریاء الشیخ
خیر من اخلاص المریدین این معنی وارد ۵ —

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذی کل اللسان فی کنه ذاته و سقط البیان فی اظهار کمالاته و الصلوة و السلام علی رسوله محمد بلغ رسالاته و آمن به کما هو با سمائه و صفاته و علی آله
و صحابه و ذریاته **اما بعد** فهذا الوارد الخامس و التسعون هو المسمی بکشف الحقیقة الحقیقة هی الذات ای ما به الشیئ شیئ و المراد هٰهنا من الحقیقة
فے الاصل بالاصالة الذات الالٰهیة و فی الضمن بالتبعیة کل حقائق الامور الغیبیة التی اخبر بها الله تعالی و رسوله علیه السلام فکشفها اعنی کشف ذاته تعالی
هو انها لا تنکشف و لا تظهر الا فی مرایا الصفات و الاسماء و لا تدرک و لا تفهم الا مع الاعتبارات و الشیونات فکشف کنهها من حیث هی هی من المحالات
و لا یقدر احد علی ادراکها بحیث انها هی فالعجز عن الدرک فی هذه المرتبة هو الادراک الصحیح و الدرک الکامل و نهایة معرفتها الاعتراف بقصور المعرفة مع
اقرار حقیة الذات و ثبوتها کما قال علیه السلام ما عرفناک حق معرفتک و کشف الحقائق الاخر من الامور الغیبیة التی نطق بها لسان الشرع انها ایضا
لا تنکشف بالعقل و لا تفهم بالفکر و لا یدرکها الا من هو ینظر بنور الرحمان و یبصر بنظر الایمان فکشفها موقوف علی الاصطفاء الخاص و الاجتباء المحض و الله
یختص برحمته من یشاء فتلک الرحمة الرحیمیة مختصة بالانبیاء علیهم السلام بالاتمیة و الاکملیة و هم بنور الله یبصرون و به یسمعون و کشف الله عنهم غطائهم
و جعل بصرهم حدیدا اما المومنون الصادقون الذین هم اتباعهم الاکملون لهم ایضا نصیبا من تلک الرحمة المحضة بطفیل انبیائهم و انهم ایضا ینظرون
بنور الرحمان و به یسمعون علی سنة رسولهم سیما المحمدیون الخالصون الذین هم توابع سید المرسلین و خاتم النبیین فکما انه علیه السلام اشرف الانبیاء
کذا امته خیر الامم و فی امته من هو اقرب به علیه السلام خلوصا و خصوصا فهو اشرف امته و سیدها و یبصر بنور الرحمن ما لا تبصرون و به یسمع ما لا تسمعون
فاسمعوا ایها القوم و اتبعوا و الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک علی هدی من ربهم و اولئک هم المفلحون ۵ —

وارد در بیان بے حاصلی گفتگو در مرتبه ذات و خیال وصول آن از محالات و در بیان آنکه محمدیان با وجود علم بخشیده او سبحان
از مقام ادب لب نمیکشایند و بتبعیت صاحب لولاک علیه الصلوة و السلام دعوت ایمان بغیب مینمایند و سر دعوت انبیا و حقیقت تعلیم حکما

بدان اسعدک الله تعالی فی الدارین که بیان چگونگی ذات مقدسه حق تعالی و گفتگوی ازان مرتبه قصوی من حیث هی هی از هیچکس سرانجام نیافته
و نخواهد یافت زیراکه ذات واجبیه تعالت و تقدست بیچون و بیچگون محض ست پس بیان چگونگی آن بچه طور میسر آید و گفته شد که از عوارض
و حیثیات کرده میشود و ذاتیه باشند آن عوارض خواه غیر ذاتیه بیحث از نفس الماهیة حقیقی کا اصلا ترکیب را در ان دخل نیست

وبسیط حقیقی ست من حیث انها هی چگونه سرانجام یابد پس همان دست ایمان بالغیب ست که بدستگیری حضرات انبیا و اولیا علیهم السلام تا بآن ذروهٔ علیا بطریق
مجهول النعت میرسد و یقین بلا ریب حاصل میگردد بقوتی که این یقینیات بدیهیه نظریه حکما نسبت بآن حق الیقین محمدیان خالص منجمله موهومات و مظنونات
مے نماید و در حق آن پابندان عقلیه عقل گفته می آید ان یتبعون الا الظن وان الظن لا یغنی من الحق شیئا چه عقول ناقصهٔ این محتاجان دلیل با ضم ضمیمه
برهان کامل نمیشود و چون حرف مستقل بالذات در معنی نیست و نور کامل بواطن حضرات انبیا و اولیا علیهم السلام محتاج ضم ضمیمه دلیل نمی باشد و مانند اسم
مستقل بالذات در افادهٔ معنی ست فهمیدن آن محجوبان خودی تا بمرتبه و بیابان بینایان که بنور رحمانی مے بینند نمیرسد پس ایمان بحضرت غیب الغیب که
مرتبهٔ ذات حق تعالی باشد بلا دخل شراکت فهمید خود و بلا قصد دریافت چگونگی آن بزور عقل خویش صرف برگفته خدا و رسول مع تصدیق صفات کمالیه و
اسمای حسنای او تعالی بر نهجیکه در شرع شریف مذکور ست باید آورد تا حالات معینه و معاملات قربت رو نماید و آن معامله که بحضرات انبیا علیهم السلام بالاصالة
بمیان آمده به تبعیت حاصل آید که آیة فاتبعونی یحببکم الله دلالت بر همین امر میفرماید و بدون اتباع کامل حضرت خاتم الانبیا علیه الصلوة والسلام وصول تا بمرتبهٔ
علیا بطور تقرب بکمالات نبوت از محالات ست و گمان ادراک حقیقة و کنه او تعالی بتوسط عقل خویش و خیال تقرب پیدا کردن او سبحانه فقط بوساطهٔ فهمید خود
منجمله توهمات و تخیلات ست که امکان وقوع ندارد هر قدر که توانید باتباع حضرت محمد رسول الله علیه الصلوة والسلام و محمدیان خالص کوشید و خود را
بدست خودسری عقل خویش نفروشید و بموجب گفته این نائبان نبی اعتقاد دارید و موافق صوابدید این بینایان حقیقة بین بعمل آرید ع که سالک
بیخبر نبود ز راه و رسم منزلها ه زیرا که درین بادیهٔ عرفان و معرفت و بیابانهای یافت و حیرت و دشتهای ادراک و فهم و صحراهای خیال و وهم و کوهستان
ریاضات و اعمال و ریگستان اذکار و اشغال و بازارهای وجد و شوق و کوچه های حال و ذوق و شهرهای جذب و سلوک و ویرانه های ترددات و شکوک
و مدرسه های علم و فضل و مکتب های حکمت و عقل و معرکه های وجود و شهود و مصافهای رسوم و قیود و جاده های طرق و مذاهب و دریاهای فرق و مشارب
این منتهیان زیاده از شمار گردیده آمده اند و مدتها در هر جا بود و باش کرده اند و خوب از حقیقت هر مقام واقف اند و مانند این منازل دیگر بسیار مقامات ست
که پیچ سیر این فراهبین الی الله گردیده که احصار آن تطویلی میخواهد بلکه متعذر ست اما آخر کار محض بعنایت خاصه ربانیه حضرت محمدیة خالصه دستگیری نموده
و رهنمائی فرموده معلوم گردانیدند که راه نجات و هدایت و طریق سعادت و سلامت همین شرع مصطفوی و طریق محمدی ست و سوای این هر راهی که
هست موجب پریشانی و سرگردانی و باعث هلاکت و پشیمانی ست من یطع الرسول و اتبعه فقد نجی و من یرغب عن ملته و طریقه فقد غوی حاصل آنکه ایمان
بخدا و رسول او موافق دعوت ائمه طریق محمدی سمعنا و اطعنا گفته باید آورد و اعتماد برحق گوئی این محققان صادق نموده عقل ناقص خود را در فهمید مرتبهٔ
ذات واجبیه و صفات حقیقیه او دخل نباید داد و در امور دینیه رای خود را شریک نباید ساخت همان ساعت از مقتدایان صادق کفایت ست زیرا که
هر قاصر عقل ضعیف ایمان لائق فهمید آن اسرار و درخور دریافت حقیقت آن کار نمی باشد بسا صحت عقل و قوت ایمان و نور رحمانی در باطن باید تا
قدری از آن اسرار فهمیده آید والله و رسوله اعلم بحقیقة الامر والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا و ما یذکر الا اولو الالباب لهذا محمدیان خاص
باوجود آنکه او سبحانه بتصدق رسول مقبول علیه السلام اینها را بقدر طاقت بشریه اسرار ذات و صفات و اسمای آلهیه فهمانیده ست و علمی که درخور مقام
محققان مومن ست بخشیده ست اما این محتاطان از راه ادب درین مقام لب نمیکشایند و غیر از تفصیل امور ضروریه آن مطالب مسموعه از زبان شرع
نمی نمایند و راه تبعیت کامله رسول خود علیه السلام می پیمایند و همان دعوت بسوی ایمان بالغیب میفرمایند که باین طور دعوت سنت حضرات انبیا ست
علیهم الصلوة والسلام و دعوت بالتعلیم والتفهیم نهج حکماست و بیان حقیقة این هر دو امر در شرح و متن همین وارد آید بعون الله العلیم بالجمله بر سر اصل
مطلب رویم و گوئیم که در مرتبه حضرت ذات تعالت و تقدست جز حالت حیرت آئینه داری نمی نماید و تا بآن ذروهٔ علیا غیر از دست نایافت نمیرسد

لیکن این حیرت نه آن حیرتست که مهجوران را در غیبت مع افسوس و حسرت لاحق میگردد بلکه این حیرت آن حیرتست که واصلان را در حضور مع سر
و معیت نصیب می‌شود و این نایافت نه آن نایافت ست که مترددان را در تشتت می اندازد بلکه این نایافت آن نایافت ست که مومنان را الوش خوا
ما عرفناک حق معرفتک میسازد حیرتی که درین مقام رو میدهد سراپا آئینه دیدار می‌باشد و دیگر همه گفت‌گو و آرزوهای تجلیات صفاتیه و اسمائیه را از
صحن سینه می روبد و یاسی که درین موطن ظهور می فرماید بکلی رجای واثق می بود و دیگر جمله امیدهای ظلالیه عکوسیه را از دل اخراج مینماید و این امر
ذوقی ست تا نچشی ندانی **رباعی** حیرت از جنبش گفتگو ها افگند ٭ یاس آمد و از دل آرزو ها افگند ٭ چون برق و شرار نارسائی تلاش ٭ آتش در
جان جستجو ها افگند ٭ حیرت مقتضاء مشاهدهٔ ذات بحت ست و درین مقام گفت و گو که عبارت از تحقیقات و معارفست الیته از نظر بصیرت
عارف می افتد چه تحقیق و معرفت متفرع از علم ست و علم و ادراک متعلق با متیازات که اعتبارات ذاتیه اند نه عین ذات من حیث هی هی و مراد از لفظ یاس
تیقن نارسائی علم البشری بالکنه بمرتبهٔ ذات الٰهیه و رتبهٔ این یاس بمراتب برتر از امید وصول ست که در اثنای راه و سلوک بمنازل تجلیات اسمائیه و صفاتیه
رو میدهد و منظور از کلمهٔ آرزو حالات ذوق و شوق ست که مقتضاء ولایت صغری ست و در انتها این همه کیفیات متلونه لتسکین می یابند و همان رجوع
بی کیف بطرف ذات بحت مع اطمینان نفس و طمانینت قلب باقی میماند و تمکین کلی نصیب می گردد و نارسائی تلاش عبارت از نرسیدن بنسبت مرید
است تا بمرتبهٔ مرادی که گفته اند کار لعنایت ست باقی بهانه و مقصود از کلمهٔ آتش در جان جست و جو ها افگندن سوختن آنست یعنی اعتماد بر جست و جو و
کسب و تلاش خود درین موطن نمیماند و صرف نظر بقبول و فضل حق تعالی می بود و فقط انتظار فیضان الٰهی در باطن می باشد و با وجود مدام مصروف
بودن در تزکیه و تصفیه و عبادات و ریاضات هیچ عمل خود در نظر چنین عارف منتهی اعتباری ندارد و این را نیز از توفیق عطا کردهٔ او تعالی می فهمد
و همان فضل و را وسیلهٔ وصول می داند و لطف تمثیل جست و جو بصورت برق و شرار و سراپا آتش بودن آن و گرم بیقراری گشتن و باز هیچ جای
نرسیدن و تمام شدن از سخن فهمان پوشیده نخواهد ماند بهر حال در بیان معیت ذاتیه حق تعالی زبان عرفان گنگ ست و در میدان تحریر این مطلب
کمیت خامه لنگ من عرف الله کل لسانه تقریراً و تحریراً و مراد آن نیست که اولیای لی تقریر و تحریر که نه هیچ کلمه از حقائق و معارف بر زبان می آرند و نه
کدام کتابی تصنیفات و تالیفات خود دارند ایشان را قرب فرائض حاصل می باشد و لولیائی که حق تعالی ایشان را بیان شافی عطا فرموده و صاحب کتاب
نموده ایشان را قرب صفاتی نصیب می بود حاشا و کلا مرتبه همین اولوا الالباب که چون انبیاء صاحبان کتاب ارفع ست و انچنین اصحاب جامعیت دارباب
جمعیت را قرب تام با حق تعالی ذاتاً و صفاتاً بدرجه اتم میسر می باشد و بقدر طاقت بشریه تفصیل حقائق اسمائیه و صفاتیه بشرح و بسط بیان میفرمایند و
موافق لیاقت انسانیه اجمالاً نکات کنه ذات و شیونات ذاتیه نیز ظاهر مینمایند و القاء نسبت معیت بی کیف بحضرت ذات تعالت و تقدست بلا حرف و
قال در بواطن مومنین صادقین و محبین خالصین میکنند و راه تعلیم و طریق تلقین هر دو مسلوک میدارند و حقائق و دقائق اسما و صفات را می فهمانند
و نسبت معیت ذاتیه دستگیری نموده میرسانند زیرا که میدانند افهام از ادراک ذات محروم و درین نافهمان لیاقت تفهیم اسرار آن معدوم و گنجایش تعبیر
بطوری که بر زبان آید و دیگری فهم نماید در آنمرتبهٔ قصوی معلوم پس برای القاء این نسبت ها ان باب مراقبه و توجه میکشایند و امر بسکوت میفرمایند
چه طول لسان در مقام صفات ست و من عرف الله طال لسانه از نشان این موطن ست و بیان متعلق با عتبارات ست و گفت و گو و بحث شمع این
انجمن آرزو در حضرت ذات پامال یاس ست و آیه و یحذرکم الله نفسه تادیب همین ادب می نماید و نفس انسانیه را در ادراک کنهش بی حواس ست یعنی
در انجا وساطت هیچ حس بکار نمی آید و فقط همان علم حضوری نفس ناطقه ست که باب تقرب میکشاید و صرف نور ایمان ست که هدایت میفرماید تمنای دریافت
آنمرتبه بعقل و برهان بیجاست و آرزوی رسیدن در انجا بپای فکر و خوض خطاع آرزو مخواه لیکن اندازه خواه ٭ برتابد کوه را یک برگ کاه ٭

سعی و تلاش در ان موطن بے دست و پاست و ما عبدناک حق عبادتک این سرپردہ کشا و جستجوی وصول آن مرتبہ بیجاست و اعتراف بنارسائی کار
ذہن رسا لیس کسانیکہ خود را واصل بذات میدانند مثل این صوفیہ وجودیہ کہ درین ایام بسیار مبتذل اند و آوارہ معاش بسر می برند خورسند بخیال
و گمانند و بزعم خود از موحدانند و فی الحقیقۃ ملحدانند کہ نہ حقیقۃ امکانیہ خود را شناختہ اند و نہ کنہ مرتبہ واجبیہ دریافتہ و ما قدروا اللہ حق قدرہ من
التنزیہ و التشبیہ و الذات و الصفات ما التراب و رب الارباب و الممکنات کلہا مخلوقاتہ تعالی و ذاتہ غنیۃ عنہا و اللہ غنی عن العالمین فعلیک یا ایہا
المحمدی الخالص ان تکتفی بتجلیاتہ الصفاتیۃ التی ہن وسائل لک الی جنابہ و اعلم انہ واحد حی علیم سمیع بصیر مرید قادر متکلم و متصف بجمیع صفات الکمال و منزہ
عن سمات النقص و الزوال و لا تعتقد کالمتصوفین الاخر انہ حقیقۃ مطلقۃ شاملۃ ساریۃ فی الکل لان ہذا الاعتقاد لا یوافق بکلام اللہ و الاحادیث و لا یفید
فائدۃ النجات و لا یوصل الی قرب کمالات النبوۃ و لیس مخصوصا بالمحمدیین و یعتقد بہذا کثیر من الہنود و الکفرۃ ایضا و لا ینکرہ الطبیعیۃ و الدہریۃ
و ہذا الاعتقاد فاسد و مفتح الی الذات وسیلۃ الصفات کما امر جل علاہ و ابتغوا الیہ الوسیلۃ و اعتقاد عینیۃ الصفات علی نہج الصوفیۃ و الحکماء ینجر فی الحقیقۃ الی
نفی الصفات و ان سلم ان الصفات عین الذات و ہی اعتبارات علمیۃ اما زیادۃ الصفات علی الذات ایضا اعتبار علمی فلم ینکرونہ و لا یقولون الصفات
زائدۃ علی الذات کما ہی عین الذات ایضا کلا المعنیین و ان کانا اعتباریین لکنہما اعتباریان نفس الامریان و لیسا متعلقین بفرض الفارض کما ان ملازمۃ طلوع الشمس
و وجود النہار امر اعتباری فی نفس الامر لیس متعلقا بفرض الفارض و اعتبار المعتبر بالجملۃ کما ان بحیلولۃ الصفات و الاسماء یصل الفیض الوجودی من ذات
الواجب الی الموجودات الممکنۃ کذا بتوسط ملاحظۃ الصفات یقوی نسبۃ الشہود و الایمان و یفید لباطن السالک و ینفعہ نفعا کثیرا لان ہذہ الوسائل الصفاتیۃ
کالمرایا لمشاہدۃ جمال الذات فانظروہ بعین البصیرۃ فیہا ای فی تلک المرایا غایۃ ما فی الباب و حاصل کلامنا ہذا ان الصفات اعتبارات حقیقیۃ لا
کالامور المفروضۃ الغیر الثابتۃ فی نفس الامر کما زعم البعض و الذات معتبرۃ فیہا و متجلیۃ فی تلک المراتب علی صور و لکل منہا تجلی خاص فبالحیثیۃ الاعتباریۃ
ہن غیرہا لان تصور الذات من حیث ہی ہی امر آخر و ملاحظۃ الصفات معہا امر آخر و کلا المعنیین الاعتباریین متغایران فی نفس مفہومہما فالصفات
الحقیقیۃ زائدۃ علی الذات کما ہو اعتقاد اہل السنۃ و بالحیثیۃ المعتبریۃ و التحقق و وجود الصفات بالذات ہی عینہا و ما موجود فی الصفات الا الذات
و ان نظر الی الحیثیتین و لوحظ الی الجانبین فیقال لا عین من کل الوجوہ و لا غیر من کل الوجوہ فینتج ای من وجہ عین و ہو الوجہ الوجودی و من وجہ غیر و ہو الوجہ
الحصولی و المحمدیون الخالصون ای جندنا الغالبون لا یتکلمون فی ہذا المقام ادبا و لا یحکمون ان الصفات عین الذات او غیرہا و یقولون اللہ اعلم بکیفیۃ
ذاتہ و صفاتہ و انا نعلم انہ علیم و سمیع و بصیر و لہ الصفات الکمالیۃ و ما کلفنا الشرع بتفہیم کیفیۃ نسبۃ الذات بالصفات لنحکم بعینیتہا و غیریتہا فہولاء المحتاطون
لا یلتفتون الی الابحاث الزائدۃ و یکتفون علی قدر ما اخبر بہ صاحبہم و ہو النبی الکریم صلی اللہ علیہ و سلم صلوۃ و سلاما کثیرا کثیرا و یترکون الابحاث الزائدۃ
التی بدعت بعدہ علیہ السلام اتباعا لسنۃ الرسول و احترازا عن الفضول لانہا ای تلک الابحاث المبتدعۃ مبدأ الفساد و الشبہات لاکثر الناس من المؤمنین
فی الامۃ المرحومۃ المحمدیۃ فترکوہا عمدا و قصدا لرفع الشر و لسداد سبیل الفساد و لا انہم ای المحمدیین الخالصین جاہلون عن ترہات القوم و ما ادرکوا تلک الابحاث
التی شائعۃ علی افواہ العوام ایضا و یبحث عنہا کل واحد من ادانی المتصوفین و لا یفہمونہا حق التفہیم کلا بل انہم ناظرون علی کلامہم و یعلمون ما کتب الصوفیون
السابقون و واقفون عن مقامہم کشفا و علما و یفہمون اسرارہم کما ہو حقہا ذوقا و عرفانا مع ہذا ذہبوا الی الطریق المحمدی و اخلصوا دینہم بالاتباع
الاکمل المصطفوی و سلکوا علی المسلک النبوی و اختاروا الطریق المستوی و تبرؤا من عرج الانانیۃ و ما اشرکوا ہولاء انفسہم فی دینہم و تنزہوا عن الاوثان
النفسانیۃ و فنوا فی اللہ و رسولہ و بلغوا حقیقۃ الشریعۃ البالغۃ و بلغوا بلاغا مبینا و اختاروا المحمدیۃ الخالصۃ و خلصوا خلوصا و یقینا فصاروا بالنور
المحمدی ساریا فی الکل من الحقائق الثابتۃ الایمانیۃ و اشتملوا علی جمیع الطرق و السبل من الطرق الحقۃ الاسلامیۃ و احاطوا بحقائق الموجودات

کلها باحاطة جامعیتهم وعلو استعداداتهم وامداد الحقیقة المحمدیة وتائید الوسعة الالٰهیة احاطة تامة وبعثوا لهدایة المخلوقات جمیعها علی سنة رسولهم علیه الصلوٰة والسلام فبعض من الناس من یومنا هذا الی یوم القیامة دخل فی جماعة اهل اجابتهم وبعض محسوب فی زمرة اهل دعوتهم ومن لم یصل الیه صیت دعوتهم فهو من قبیل شاهق الجبل وهؤلاء المحمدیون الخالصون مامورون بابلاغ ذلک الحکم ففعلوا ما امروا من الله ورسوله وکشفوا من اسرار مرتبة المحمدیة الخاصة ما کشفوا بالکشف الصحیح والبراهین النقلیة والعقلیة ولهم الشواهد الصادقة المصدقة لما بین یدیهم من الکتب والرسائل بل صحبتهم کلها تدل علی حقیقتهم وبرکة صحبتهم بکشف الغطاء عن الانظار وجمالهم دال علی کمالهم وکلامهم یخبر عن مقامهم الا من ختم الله علی قلبه وسمعه وبصره فهو فی غشاوة من جانب الله تعالیٰ ومن یضلله فلا هادی له واخبروا اخبارا غیبیة بلا شک وتردد ونقوة قربتهم مع الله واستحکام نسبتهم بالرسول وبینوا اسرارا ربانیة مطابقة للواقع لا ریب فیها وان کنتم فی ریب مما الهم الله علیهم فاتوا بنعمة من مثل النعم التی ان تعدوها فلا تحصوها فاعتقدوا ان مقولاتهم الحقة تکون مثبتة بالالهام فی الباطن ومتمسکة بالآیات والاحادیث فی الظاهر فهم الصادقون الاصدقون ظاهرا وباطنا ما کذب فؤادهم ما راؤا من معاملاتهم وما قصدوا التعلیم والتفهیم للناس بالدلائل العقلیة علی نهج الحکماء ولیس بناء کل مطالبهم علی العقل فاکتفوا بالاسناد والنقلیة من کلام الله وکلام رسوله علیه السلام لان التعلیم بالدلیل العقلی والتفهیم بالبرهان النظری هو طریق الحکماء الذین یقال لهم ارباب العقول والاخبار عن الحقیقة نهج الانبیاء علیهم السلام لان الانباء باعتبار اللغة هو اخبار وکلا المصدرین بمعنی واحد والنبی هو مخبر فقط ولیس مامورا بالتفهیم من آمن به واطاعه فهو مهدی ویکون ناجیا فی الآخرة ومن کفره واعرض عنه فغوی ویکون هالکا فی العقبی وسر ذلک لامر ای اختیار الاخبار وترک التفهیم ان دعوة الحکماء دعوة خاصة للعقلاء وما التفتوا الی العوام ولیس لهم سبیل الی الله غیر طریق العقل فمن تعلم منهم وفهم مطالبهم صار من توابعهم وتلامذتهم وظل من الفلاسفة والاشراقیون ایضا محجوبون بحجاب العقل کالمشائین ولو ادعوا الکشف والاشراق ودعوة الانبیاء علیهم السلام دعوة عامة للوری وجمیع الخلق من الناس والجنة للذکی والغبی علی العموم فاخبروا عن حقیقة الحال بلا بیان البراهین العقلیة واخبرهم الله تعالی ایضا بوساطة الملک وتنزیل الوحی بلا مداخلة عقولهم وتردد افکارهم بالاجتباء الخاص والاصطفاء المحض فانهم علیهم السلام ایضا عملوا مع الناس ما عومل معهم وما التفتوا الی التفهیم بل انهم ایضا لا یفهمون ما اراهم الله سبحانه من آیاته وعجائب مقدوراته فاختاروا الدعوة بلا تفهیم ودعوا الناس جمیعا بالعموم سواء عاقلین کانوا او جاهلین واراد وا اصلاح حالهم فی الدارین بابلاغ احکام الایمان والاسلام وما توجهوا الی التفهیم لان العاقل لا یحتاج الی التفهیم لفهمه علی قدر فهمه البتة من فوائد الاحکام الشرعیة واسرار الامور الدینیة ببرکة اتباع الرسول فیکفیه الاخبار وهو کاف له فی اراءة الطریق والجاهل لا یفهم بالتفهیم والتعلیم ایضا وهو صاحب العقل الناقص والنفس الدنیة فالاخبار کفایة له فمن جماعة هؤلاء العوام من آمن بالله ورسوله واطاع الامر وعمل به نجی فی الآخرة من العذاب وحصل له ما کان المراد من تبلیغ رسالات الرب الی العباد وهو النجات من خزی الدنیا والآخرة اللهم احفظنا من شرور انفسنا واهوائها ولا تنطقنا بالهوی واصرف وقتنا فی اجراء الطریقة المحمدیة علی صاحبها الصلوٰة والسلام والتحیة ربنا افتح بیننا وبین قومنا بالحق وانت خیر الفاتحین

رباعی در خاطرت ارشاد اگر مخطور ست ✤ عزلت

اے درو یزز مسلک دورست ✤ خود را شب و روز صرف یاران سازی ✤ اجراء طریقات اگر منظورست ✤ حاصل آنکہ صاحبان منصب ارشاد و مقتدیان سبیل رشاد را گوشہ گیری و عزلت گزینی بطوریکہ مطلق روا دار آمدن کسی نشوند و اصلا دروازہ صحبت نکشایند نباید و چون مجذوبان وحشت آثار و سہولت دستگاہان تغافل شعار بالکل اکراہ از صحبتداری نشاید بلکہ ہر قدر کہ صحبت بابرکت طول کشد آنرا غنیمت شمارند و شب و روز متوجہ بسوی ارشاد و تربیت عباد اللہ باشند و اجرای طریقہ علیہ محمدیہ فرمایند کہ کار نیست داخل اعظم حسنات تقویۂ دین و اگر زمانہ مساعدت نکند و اہل زمانہ نااہلان باشند از چنین صحبتہای لغو البتہ کم ملاقات کردن و شمردہ قدم نہادن اولی ست

وقت خود را درین مجالس فاسده هرگز ضائع نباید ساخت و منتظر وقت بوده بحفاظت حال خود باید پرداخت وان نصر الله قریب ۱۲ ـ

هو الصّابر

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم

الحمد لله الذی جعل العلم مرآة لجماله وخلق الخلق اظهاراً لکماله والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد وآله واصحابه المتبتّعین بخصاله **امّا بعد** فهذا الوارد السادس والتسعون هو المسمّی بمرآت الجمال الجمال الالٰهی هو کماله والظاهر لکمالاته تعالی هی مرایاها فجلاله الذی هو من کمالاته ایضاً محسوب فی الجمال وسبقت رحمته علی غضبه لاشتمال الجمال للجلال وعمومه منه فهو سبحانه جمیل مطلق سواء ان تجلّی فی صورة الجمال بمقتضی اسمائه الجمالیة او فی صورة الجلال بمقتضی اسمائه الجلالیة وهو یحب الجمال بمقتضی نفسه وکتب علی نفسه الرحمة الواسعة الرحمانیة التی وسعت کل شیء ویقید الجلال حسب اقتضاء استعدادات انفس العباد وما ظلمهم الله ولکن کانوا انفسهم یظلمون ویصیب عذابه من یشاء من عباده فعذابه مقابل لرحمة المختصة الرحیمیة التی یختص بها من یشاء وهما امران مخصوصان فیغفر لمن یشاء ویعذب من یشاء لا مقابل لرحمة الواسعة الرحمانیة لانه لو یقابلها الغضب والعذاب ما کانت تلک الرحمة واسعة ولم تسع کل شیء ولیس الامر کذلک بل انها وسعت کل شیء فالمحبّون الصادقون الذین هم ینظرون جماله الذاتی ویشاهدون کماله النفسی لا یرون فی الصور الجلالیة ایضاً الا جماله ویرضون عنه فی کل حال ویقولون بلسان الصدق الحمد لله علی کل حال رضی الله عنهم ورضوا عنه وعلّمهم الله تعالی من لدنه العلم الذی یکون مرآة لجماله المطلق الذاتی فیشاهدونه من کل الوجوه فی کل الوجوه ولهم وجوه ناضرة الی ربهم ناظرة واینما یولوا یجد واثم وجه الله والله واسع علیم ۱۲

وارد در مرآتیة علم برای حضرت وجود و بیان او جلوه گری اینهمه نمود

مرآتیة عبارت از آئینه داری ست و مراد ازان مظهریة مطلقه ست و علم دانست را گویند وملحوظ اینجا امتیاز مطلق ست و وجود بمعنی هستی ست و مقصود اینجا نفس الوجود ست که منشأ انتزاع باشد و منظور از کلمه جلوه گری ظهور در مراتب موجوده ست سواء کانت من الموجودات الذهنیة او الخارجیة و از لفظ اینهمه نمود مراد صور حاصله للموجودات ست حاصل آنکه نفس الوجود که منشأ انتزاع و مابه الموجودیة و عین ماهیة واجبیه ست تعالت وتقدست و بذات خود قائم ست مظهر ظهور آن مرتبه علم مطلق ست وتجلّی گاه آن نفس الوجود این آئینه ست و این مرتبه وجودیة که ظاهر ست وجود ظلّی ست که بمعنی کون وحصول آمده و صفت اوّل ست مر ذات حق تعالی را و وجودیة در کسوت موجودیة در نیم مرتبه مشهود میشود واگرچه این ظل هم بتمامه بصورت اصل بنظر مے آید و کند بصران را عین آن اصل متوهم میگردد اما در نگاه حدید البصران مدقق با وجود تشابه تام ظل با اصل باز شخص شخص ست وعکس عکس لیس کمثله شیء وان کان له المثل الاعلی فهذه المرتبة الظلیة الوجودیة هی مثله الاعلی من کل الامثلة لنفس الوجود الاصلی الذی هو عین الماهیة الواجبیة تعالت وتقدست **سوال** اگر گوئی تو گفتی که این وجود ظلی در آئینه علم رو مینماید پس برین تقدیر صفت علم را صفت اول توان گفت نه این وجود را کما قلت والا یلزم تقدم المعلول علی العلة وهذا باطل **جواب** علمی که در آئینه آن علم این وجود رو می نماید عین ذات ست مانند وجودیکه منشأ انتزاع ست و عین ماهیة واجب تعالی ست و علمیکه آنرا صفة العلم توان خواند متفرع ازین وجود ظلی ست و زائد بر ذات ست چون وجود ظلی که عین ماهیة واجبیه نیست پس ثابت شد که صفت اول همان وجود باشد نه این علم فافهم بالجمله چنانچه حضرت وجود در آئینه علم بصورت موجودیة ظاهر ست همچنین سائر کمالات وجودیه مع جمله اضافات وحیثیات ولوازم خود

درین آئینه بصورت حصولیه هویداست و منشأ ظهور کثرت موجودات همین شیونات ذاتیه و صفات کمالیه نفس الوجود ست و موجودات ممکنه مظاهر ظهورات
اسمائیه و صفاتیه وجوبیه اند و هر موجود ذی علم بقدر وسعت علم خود بهره مند از ادراک این تجلیات ست والا فلا کما افصح ببیانه قال الجنید العلم سلم یرتقی
صاحبه الی معرفة الحق و قال ابو یزید البسطامی العلم سراج یفضی به طریق وصول الحق و قال سهل التستری العلم سفینة فی بحر معرفة الحق و قال حسن نوری
العلم مرآت یری فیها صاحبها لقاء الحق **رباعی** ای درد ندیده که در دیدهٔ کور * فرقی نبود میان تاریکی و نور * پس هستی ما که از عدم ممتاز ست
در آئینهٔ علم نمود ست ظهور * اعنی چنانچه پیش شخص نابینا تاریکی و روشنی برابر ست و ظلمت شب و نورانیه روز امتیازی ندارد و در خانهٔ تاریک روشن
فرقی نیست همچنین هستی اعتباری ما همه موجودات ممکنه که وجود اضافی و موجودیة کذائیه ست ممتاز از نیستی اعتباری دیگر معدومات ممکنه که عدم اضافی و
معدومیة نسبیه ست در خانهٔ علم شده و این امتیازات اعتباریه بودن و نبودن در موجود ذی علم پیدا گشته کما لا یخفی علی من لج العلم بالضرورة والعلم
محیط بالاشیاء بقدر وسعه فمن لا یتناهی علمه محیط بالاشیاء الغیر المتناهیة ولا یعزب عنه مثقال ذرة و هو المحیط بالاشیاء کلها لذا قال عز و جل ان الله
قد احاط بکل شیء علماً و او سبحانه که احاطه خود را از روی علم بیان فرموده و احاطه وجود خود بیان نموده سرش آنست که مفهوم احاطه نیز چون دیگر سایر
مفهومات متعلق بعلم ست و امتیاز محیط و محاط در مرتبه علم پیدا میشود فاضاف الحق سبحانه الاحاطة الی العلم لکشف هذا السر علی عباده الراسخین فی
العلم و ان کان هو من کل الوجوه بکل شیء محیط پس دریاب که حضرت وجود در آئینهٔ علم نمود پیدا کرده و ظهور وجود عبارت از وجود علم ست و بسبب
این مرآت در عالم شهود جلوه فرما شده یعنی در عالم شهادت پرتو افگند پس بدست هر موجود که این آئینه داده اند و او را ذی علم ساخته اند آگاه از
هستی خود و غیر خود میشود و عینیة و غیریة را می فهمد و هر کسی که این باب کشاده اند و قوت علمیه در حقیقة او ننهاده اند هیچ راه نمیرود و از خود و غیر خود
اصلا خبر ندارد و راه وجود و عدم هر دو بر او در حق او مسدود ست و در اصل علم الٰهی ست که خلق را پیدا کرده و حسب صور علمیه حقائق موجودات را
بسوی مرتبه خارج راه نموده هو الذی خلق کل شیء ثم هدی و این فقره مقتبس از مشکوة آیه ربنا الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی گردیده و تاویل تلک
الآیة ان الله سبحانه اعطی کل شیء خلقه فی علمه تعالی اولا و هو الخلق الاول و یسمی بالصور العلمیة ثم هداه علی طبق ذلک الخلق الی مرتبة الخارج و اخرجه من باطن
الوجود الی ظاهره ثانیاً و هذا هو الخلق الثانی و یسمی بالعالم و چنانچه در ظاهر هر قدر که آئینه مقابل رو میشود خواه بسبب کلانی و خوردی آئینه خواه بسبب
محاذات تام و غیر تام همان قدر شخص از حال خود واقف میگردد و خود را می بیند و هر قدر که مقابله اش کم میشود بسبب وجوه مذکوره همان قدر خود را کم
و از پیش نظر خویش ناپیدا میگردد همچنین در هر تعین و تشخص از موجودات که علم ست و این آئینه در دست حقیقت خود دارد با خبر از هستی ست و آگاه از
وجود ست والا غافل و بیخبر ست زیرا که وجود و عدم در اینجا یکسان ست و موجود بی علم را بودن و نبودن برابر ست بلکه یکسان و برابر هم نیست چه او را که یکسانی
و برابری را هم علم ضرور ست و چونکه علم او تعالی قدیم و لازوال ست و ذات او دائم قائم و برقرار بر یک حال نزد او هر چه بود از موجودات ماضیه هست
از موجودات بالفعل و خواهد بود از موجودات آتیه هر وقت همه حاضر ست و او را نه حالت منتظره است برای امور مستقبله و نه حالت منقضیه ست برای
امور ماضیه لا تاخذه سنة ولا نوم لا یزول عنه العلم الاجمالی والتفصیلی اللهم زدنا علماً نافعاً مطابقاً للشریعة والحقیقة و مصلحاً لمعاشنا و معادنا
و علمنا من لدنک علماً بالتعلیم الربانی و وراء الکسب والرسم والفکر والعقل کما علمت اولئک المحققین المقربین من قبل و ایدنا بروح القدس و علمنا ما لم نعلم
الا بعنایتک الخاصة لان حقائق الموجودات به تعرف علی ما هی علیه فی نفس الامر و هذا العلم الواسع یکون مظهر العلم الالٰهی الذی هو مبدء کل الامور و معادها
و هو مبدء و معید و کل امر کما بدأ من ذلک العلم الالٰهی اولا کذا یعود الیه آخراً ولا تبقی هذه الموجودات الحادثة الفانیة الا فی علم الله والله علیم و انتم لا تعلمون
فنطلب من ربنا الذی هدانا لهذا العلم قدرة البیان الموصل الیه لنری المحجوبین آیاته فی الآفاق مفصلاً بطریق السیر الآفاقی و فی انفسهم مجملاً

بطریق الانفسی حتی یتبین لہم بتلک الہدایۃ انہ الحق وراء الانفس والآفاق لانہما من آیاتہ لا عینہ من حیث ہو ہو وانما ہما مظہران لحقیقۃ الحق والمصنوعات کلہا
تدل علی وجود الصانع فاذا رای الناس ایاہا بعین العرفان تنکشف علیہم الحقیقۃ ای تظہر لہم ان ما خلق اللہ لیس بباطل و یقولون بلسان الحال والقال ربنا
ما خلقت ہذا باطلاً ویقولون ان المخلوقات جمیعہا مظاہر قدرتہ تعالی بل ان الموجودات کلہا آیاتہ الحقۃ بلا ریب و شک وانما ہی نزلت فی مرتبۃ الامکان وظہرت
فیہا من جنابہ بالتنزیل الایجادی وما ہی الا کتاب مبین نتلوہ کل حین فالباقیات الصالحات التی حفظت عن الفساد فی الدنیا والآخرۃ کالامور الدینیۃ
والموجودات الیقینیۃ مثل الملائکۃ والارواح والعقول والنفوس وامثالہا آیات محکمات منہا تستخرج الاحکام وتتفرع علیہا وہن ام الکتاب وتکون عللاً
لتلک المعلولات الصادرۃ عنہا والاخر المشہودات التی ہن من الحسیات کالموجودات المحسوسۃ بالحواس متشابہات لان لہا صوراً مشتبہۃ فاما الذین فی قلوبہم
زیغ من الغفلۃ والجہالۃ فیتبعون ما تشابہ منہ یعنی من ذلک الکتاب ویتمسکون بما ہو من المتشابہات ای یتعلقون بظاہرہ وما ینظرون الی باطنہ ابتغاء
تاویل باطل یسوغ الیہ الوہم و یلحاظ الاعتباریۃ وادراک التقییدیۃ بالاصالۃ والاستقلال ویبتغون ابتغاء الفتنۃ التی ہی علم انانیتہم ودعوی وجودہم
الذی ہو منشأ الفساد ومبدأ الشرک والطغیان وابتغاء تاویلہ حسب دلالۃ اوہامہم واقتضاء طبائعہم بان یاولوہ علی ما یشتہونہ بالنفس والطبیعۃ من
الاحکام الامکانیۃ والآثار الخلقیۃ وما یعلم تاویلہ الا اللہ العلیم الخبیر ای لا یعلم سر کیفیۃ العالم غیرہ کما ہو فی نفس الامر کیف بدأ الخلق بقدرتہ واظہرہ واخرجہ
من العدم الی الوجود ومن الظلمات الی النور والراسخون فی العلم والکاملون فی المعرفۃ ای المتمسکون بالعروۃ الوثقی من العلم الالہی والمعتصمون بحبل اللہ
المتین القوی والمنتسبون بسلسلۃ النسبۃ المستحکمۃ العلیا والمتشبثون بتلک العروۃ الوثقی التی لا انفصام لہا ومازال الاعتصام بہا یقولون بلسان الباطن و
الظاہر آمنا بہ ما خلق اللہ ہذا باطلاً کل من عند ربنا وحضرتہ وکل من عند اللہ الجامع المتعال الذی لو شاء لجعلکم امۃ واحدۃ ولکن خلقکم بالصورۃ المتکثرۃ
والمعانی المتنوعۃ والعقائد المختلفۃ والحالات المتضادۃ باقتضاء الاسماء المتقابلۃ التی ثابتۃ لہ سبحانہ فالذین یؤتیہم اللہ الحکمۃ الالٰہیۃ یعلمون ان فی
ذلک الظہور للوجود خیراً کثیراً من حیث الکلیۃ وان کان لبعض الوجود بالجزئیۃ شراً اضافیاً بنسبۃ البعض اما ہؤلاء العلماء الراسخون والعرفاء المقربون
یستبقون الخیرات ویشاہدون الآیات ولا یرون فی مرایا الخلق الا جمالہ ولا ینظرون فی عجائب الصنع الا کمالہ ویدعون الخلائق لیلاً ونہاراً الی جنابہ ظاہراً
بالاقوال والاعمال وباطناً بالجذب والحال مع انہم یعلمون ان العوام معذورون فی ما ثبت عندہم من معتقداتہم وسواء علیہم الانذار والتبشیر ویمدہم اللہ سبحانہ
فی طغیانہم لان کل العندیات ناش من عندہ تعالی وما من دابۃ فی الارض یدب علیہا ولا من ماش یمشی فی اسواق الطرق وسبل الاہوا الا ہو آخذ بناصیتہا اخذا
قویا فان ربی الہادی الذی ہو علی صراط مستقیم اخذنی بناصیتی وجرنی علی ذلک الصراط المستقیم الذی ہو الطریق المحمدی والسلوک النبوی وانا علی ہذا الطریق القویم
بہدایۃ اللہ العلیم وعنایۃ رسولہ الکریم افمن یمشی مکباً علی وجہہ اہدی امن یمشی سویاً علی صراط مستقیم وما یذکر ما نذکر ہذا الا اولوا الالباب من اہل السعادۃ والاہتداء
الذین ہداہم اللہ سبحانہ حقیقۃ الحال وکشف عنہم الغطاء واراہم سواء الطریق وسبیل الاعتدال ربنا لا تزغ قلوبنا بزیغ الشک والتردد بعد اذ ہدیتنا الایمان
والاطمینان وہب لنا بالموہبۃ الخاصۃ من لدنک رحمۃ التی تکون موجبۃ لصلاحنا وفلاحنا فی الدنیا والآخرۃ انک انت الوہاب وہبت لمن شئت
من عبادک المخلصین۔ بر سر اصل سخن رویم وگوییم کہ حاصل کلام اینست کہ چون دانستہ شد این ہمہ کارخانہ آنچہ معلوم و مشہود است متعلق بعلم است و در
علم ظاہر گشتہ و مشہود ما و گردیدہ پس باید کہ بمواظبت اشتغال و اذکار و مراقبات لوح مدرکہ خود را کہ از طفلی منتقش باین صور متکثرہ شدہ است از
نقوش این ہمہ صور کونیہ کہ دران جا گرفتہ اند پاک سازی و این خیالات را از باطن خود دور نمائی و بتمام و کمال علی الدوام مصروف حضور و شہود حق شو
و حالت استغراق کہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ مصطلح بجذبہ است بہم رسانی و ہر گاہ کہ بمقتضای بشریۃ با فاقہ آئی و بطرف ہوش گرائی باید کہ این افاقہ
و ہوشیاری را نیز من جانب اللہ دانی و علم خود و علم ہر موجود را محل ظہور علم او بینی کہ این ہمہ علوم قلیلہ قطرات بحر محیط علم بے انتہای اوست جل وسعہ

وعالم فی الحقیقة جزء او را ندانی و در هیچ جا ازادراک علم او غافل نمانی و علم خود را در علم او گم نمائی و بالکل از دام انانیت برآئی و از مظاهر بجانب ظاهر گرائی و خود را و همه عالم را در مشاهدهٔ او گم فرمائی فعلینا الذی هو حادث مظهر لعلمه القدیم الذی احاط بکل شیئ وفوق کل ذی علم علیم وما احد من علم الا ما علمه الله وهو العزیز الحکیم فسبحان الذی بیده ملکوت کل شیئ والیه ترجعون **رباعی** در بحر تو ای حباب گم خواهی شد + در باد تو ای سحاب گم خواهی شد + اندکای ذره سے دیگر کا خر + در پرتو آفتاب گم خواهی شد + مراد از بحر مرتبه وجود حقیقی و از حباب موجودات اعتباریه و از باد نفس رحمانی که حق تعالی بمقتضاء رحمة واسعهٔ خود بر همه اشیا دم نموده و از سحاب کائنات محدثه و از ذره وجود سالک از سعی و ورزش سلوک و از کلمهٔ آخر منتهاء و عاقبة الامر و از پرتو نور شهود و از آفتاب ذات حق و از گم گشتن مستهلک شدن حاصل آنکه خطاب بهر موجود اعتباری کرده گفته آمد که از بحر مرتبهٔ وجود حقیقی چنانچه این موجودات اعتباریه مانند حباب سر کشیده اند و نمودار شده اند باز دران گم خواهند شد و مستهلک خواهند گردید کل من علیها فان ویبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام و در باد نفس رحمانی که حق تعالی بمقتضای رحمة واسعه خود بر همه حقائق اشیا دم نموده است باز این کائنات محدثه منحل گردیده ناپیدا خواهند گشت پس مرو سالک فی سبیل الله را گفته شد که اندکی دیگر ورزش سلوک نما و کوشش کن تا این حقیقت بطور حق الیقین بر تو روشن شود که در منتهاء سلوک و عاقبة کار بالکل در نور شهود ذات حق مستهلک و مستغرق خواهی گشت چنانچه ذره در نور آفتاب گم میشود و الله یهدی لنوره من یشاء ط

هو الصمد الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی کلمنا بکلمة الحق وعلمنا من کل امر حق والصلوة والسلام علی رسوله محمد الصادق الاصدق وعلی آله واصحابه ذوی الخیر المطلق **اما بعد** فهذا الوارد السابع والتسعون هو المسمی بکلمة الحق الحق والحق اقول فاستمعوه واتبعوه وقولوا ربنا ارنا الحق کما سمعتنا ایاه واعطنا توفیق العمل علیه واجعلنا حقانا ظاهر او باطنا ولا تجعلنا باطلا او جاهلا واکشف عنا غطاءنا ولا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا بالایمان والعرفان وهب لنا من لدنک رحمة خاصة مصلحة لاحوالنا فی المعاش والمعاد ولا تخزنا یوم القیامة وآتنا ما وعدتنا علی رسولک وشرفنا بحسن قبولک واجعلنا من الذین هم علی هدی من ربهم وهم المفلحون وادخلنا فی زمرة المحمدیین المخلصین الذین یؤمنون بالغیب ویقیمون الصلوة ومما رزقناهم ینفقون وبالآخرة هم یوقنون ویذکرون الله قیاما وقعودا وعلی جنوبهم ویتفکرون فی خلق السموات والارض فیرون آیاتک فی الآفاق وفی انفسهم فلا یرون فیها یرون الا الحق بل به ینظرون وبه یسمعون واینما یولوا یجدوا ثم وجه الله واجعلنا من عبادک الذین لیس للشیطان علیهم سلطان وهم من عبادک الذین آتیتهم فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وانت تختص برحمتک من تشاء وبیدک الخیر وانک علی کل شیئ قدیر والیک ترجع الامور کلها والیک المصیر لا اله الا انت ولا حول ولا قوة الا بک وانت العلی العظیم ط -

وارد در بیان آنکه آزادی برای اعتبار گرفتاری و دام ست و عزلت برای اشتهار خیال خام و اخبار آنکه هر موجود مظهر وسعة الهیه ست و هر ذره قابل انقسامات غیر متناهیه

باید دانست که اینهمه اوضاع سهل و حرکات سبک اکثر دون همتان نا تربیت و بیشتر آزاد نمایان گرفتار در حقیقت اختیار میکنند محض فریب نفس و طبیعت ست که خود هم میخورند و دیگران را هم میدهند و در نظر حمقا و جهلا و ارذال و اجلاف دران طور بے اعتباری اعتباری بهم میرسانند و دران گرفتاری نفس و طبیعت نام آزادی بر می آرند و خلق را دغا میدهند و این ناهمواران دغای بدتر از زاهدان مرائی مے باشند زیراکه آن ستوده کرداران اگرچه

بسبب ریا و سمعه همه حسنات خود را ضائع میسازند اما باز بریاضت و مجاهده می پردازند و ارتکاب امور شنیعه میکنند و همان اعمال حسنه را در نظر خلق حسن و افعال شنیعه
را شنیع می نمایند خدا تعالی قادر ست که این اندک آمیزش ریای خلق را نیز از اعمال ایشان دور کرده ترب بی غش گرداند و بمرتبهٔ مخلصین رساند بخلاف
آن بدنهادان که هر چند شب و روز مستغرق در اتباع نفس و طبیعت میباشند و اطاعت هوا و هوس میکنند اما باز خود را در نظر مردم از جملهٔ عارفان و
آزادان و کاملان می نمایند و آنهمه اعمال و افعال ملحدانه را در نظرها نیک میگردانند و جملهٔ اعمال و افعال حسنه اکابر و شیوخ را دام و مکر می فهمانند مکروا
و مکر الله والله خیر الماکرین و علت ظهور این کیفیت فاسده در بواطن این نااهلان امور بسیارست اما کلیةً این چند امرست که جهالت و حماقت و خودسری
و خودرائی و ضعف ایمان و توهم عرفان و ناتربیتی و بی محبتی و دنائت و سهولت و نرسیدن بخدمت مرشد کامل و اختلاط با ملحدان باطل و خودپسندی
و ناسعادتمندی و عدم تجربه کاری و وجود نابکاری و علی الاکثر بود و باش اینچنین اشخاص یا بر دوکانین و بازارها و یا در تکیه های گدایان بی قید و یا در محله ها
مهنود و یا در خانه های اغنیا و یا در کاشانه های مغنیان میباشد و همصحبتان ایشان جوانان ابتر و زنان خودسر و باجیان جاهل و عامیان غافل و صوفیان
گویان هرزه معاش و ملحدان طعام تلاش میباشند و شعار ایشان خودغرضی و قالب طلبی و آرام جوئی و بذله گوئی و ایراد و انکار و در پردهٔ بی پندار
پندار و کار ایشان گرم جوشی و مصاحبت پیشگی و هرب از صحبت مؤدبانه اکابرانه و نفرت از اوضاع و اطوار بزرگانه و وضع ایشان سهل و سبک
خلاف شرع می بود و مزاج ایشان متلون و شوخ و بیباک می باشد و بدانکه عزلتی که بعض جاهلان بی حقیقت و سخت جانان بی مؤانست اختیار
میکنند و شهرت و ناموری خود و گرم بازاری خویش ازین عمل منظور خاطر ایشان می باشد چنانچه گفته اند ؎ اگر شهرت هوس داری اسیر دام عزلت
شو ٭ که در پرواز دارد گوشه گیری نام عنقا را ٭ خیال خامیست که می پزند و راه توهمی ست که می پیمایند چه از کجا که هر چله نشین گوشه گزین
خواه و ناخواه مشهور عالم و مرجع خلائق گردد بسا مشیخت طلبان بیمعنی و نام جویان لایعنی تمام عمر پریشان و سرگردان درین فکر باطل ماندند
و آخر بنامرادی تمام شدند و کس ندانست که کجا بودند و کی مردند معهذا بالفرض اگر حصول مدعا هم شد و شهرت و مشیخت بهم رسید باز چه حاصل که بیش
از دغای وهمی و غلطی فهمی نیست للمصنف ؎ بسا ناموران کاندرین تیره خاک ٭ چنان گم شدست در زمان ٭ که اصلا از ایشان بروی
زمین ٭ نماندست نام و نه باقی نشان ٭ اینچنین خیالات فاسده اکثر در دلهای جهلای بی معرفت و دنی نفسان بی حقیقت و گرسنه چشمان کم عقل
و خدع پیشگان بدعمل و سست دینان سخت کوش و بی همتان گرم جوش کائن می باشد و اکثر بود و باش چنین مردم در خانقاه ها و مساجد و
مدارس و مقابر بزرگان و امثال این از قسم امکنه معتبره معروفه میباشد چنانچه ما دیده ایم که بسیار عزیزان شهرت طلب بسبب بودن و نشستن در
مسجد جامع شاهجهان آباد و درگاه بعض اکابر مشهود در عرصه چند مدت معروف و مشهور در شهر گشتند و بعد از حصول مدعا انتقال از ان مکان کردند
بهرحال در قصد سرانجام آن خیال فاسد بودن وبال ست و خود بخود اگر اتفاقا بلا شراکت آن خیال پوچ یا بسبب دیگر وجوه
نیک مثل آنچنان مکانات عالیه متبرکه برای بود و باش بدست آید مضائقه ندارد بلکه اولی ست انما الاعمال بالنیات که ما اینچنین هم بچشم خویش مشاهده
کرده ایم که بعض اکابر از قبیل همین قسم مکانات برای سکونت اختیار کرده بودند و مطلق احتمال چنین خیالات در بواطن مقدسهٔ ایشان نیست بلکه بنیت زیادت
فراغت و جمعیت نسبت باطنیه بوده که صفا و پاکیزگی و مطبوعیت و معموریت مکان در معاملهٔ جمعیت باطن دخلی تمام دارد لهذا جای پاک که جامهٔ پاک
از شرائط نماز ست بهرحال آن هر دو امر هیچ و پوچ که مشیخت طلبی و آزادنمائی باشد کار مردمان بیمعنی ست و آن هر دو عمل بیهوده و لغو که عزلت
مفرط و صحبت داری زیاده از حد بود و شعار آدمان لایعنی ست و محمود سراپا سود همان قدر صحبت و عزلت معتدله ست که موافق شریعت مصطفویه
و طریقهٔ محمدیه ست یعنی در جمعه و جماعت البته حاضر باید شد و بقدر ضرور صحبت با اهل حقوق باید داشت و انعقاد مجالس ضروریه باید کرد

و محافل تعلیم و ارشاد کرم داشته من جمله خیر الناس من ینفع الناس باید بود ابا بیهوده اوقات خود ضائع نباید ساخت و گوشه نشینی و تنهائی ضروری نیز
البته لازم باید گرفت و در مکانی تنها نشسته مشغول بیاد حق باید بود و بلا ضرورات مذکوره صحبت زائده بیفائده نباید داشت و اگر تواند شد و میسر گردد
در رمضان المبارک البته معتکف بمسجد باید شد و امثال این صحبت و عزلت ضروریه لازمه اختیار باید کرد و دیده و فهمیده به نیت نیک اوقات بسر باید
و زندگی چند روزه را در کارهای که موجب خیریت حیات ابدیه است صرف باید کرد و هیچ احدی را از موجودات کونیه بچشم کم نباید دید بلکه در هر موجود محقق
امکانی همان مشاهده وسعت رحمت واسعه رحمانیه باید نمود و هر جزء مصغر جسمانی که قابل انقسامات بی نهایت است لا تناهی قدرت غیر متناهی نیز را
معاینه باید فرمود و مدام در شهود عظمت و کبریای حق تعالی مستغرق و مستهلک بوده بالکل خود را در میان نباید دید و سررشته گرفتاری نام و
نشان خویش از دل باید برید نام نام اوست عز شانه که بر زبان هر خاص و عام جاری است بلکه ان من شیء الا یسبح بحمده و نشان نشان اوست جل
برهانه که باوجود بی نشانی همه جا سار است فاینما تولوا فثم وجه الله ما همه ممکنات موهومه هر خیالی که بتوهم هستی خویش در دل می پزیم محض خام است و هر نقش
آزادی از لوازم عبدیه برای خود که در خاطر می بندیم عین دام است نشان ما همه مفهومات ممکنه هم مقام نشان عنقاست اگرچه نام ما جمله موهومات
معلومه معروف و مذکور جا بجاست **رباعی** پختیم خیال خام پیدا کردیم + آزاد شدیم و دام پیدا کردیم + یعنی ای در هیچ عنقا از خلق + گم گردیدیم و نام
پیدا کردیم + حاصل انکه ما عوام کالانعام هر مقصد باطلی که آزاد در دل بغفلت منزل خود مقرر کرده ایم و هر مطلب فاسدی که آنرا بخیال خویش پخته ایم
فی الحقیقت آن امر یک خیال خامی و هوس ناتمامی است که دریا پیدا گردیده و هیچ اعتباری ندارد و لائق دلبستگی و قابل اینهمه فریفتگی نیست و رهائی ازین
گرفتاری ماسوی الله بی حصول نسبت فنا و لقا و میسر شدن معیت قویه مع الله امکان ندارد و نصیب نمیشود زیراکه اگر ذره از شائبه نفس و انانیه
باقی است پس درین صورت وضع آزادانه و لباس تارکانه نیز غیر از دامداری و مکاری نبود و چله نشینی و عزلت گزینی هم سوای خودنمائی و شهرت افزائی
نباشد چه مانند عنقا ناپیدائی و پنهانی اینچنین خلوت گزینان زیاده تر موجب ناموری میگردد و حال آنکه اینهمه توهم خویش است و معامله مرگ در پیش
لا اله الا الله و لا مقصود سواه هیهات هیهات اگر عزلت برای اشتهار باشد و این نیت باطله اینهمه محبوسی اختیار کرده شود توهم محض خیال خام است
پخته مغزان حقیقة شناس را این مرض عارض نمیگردد و افسوس صد افسوس اگر بی تعینی و آزادی برای اعتبار بود و باین اراده فاسد داینهمه بی غیرتی قبول
کرده آید صرف گرفتاری و دام است و شریف لفسان با غیرت را این علت لاحق نمی شود هشدار هشدار تا فریب نفس و طبیعت ترا خراب نکند و گرفتاری نام و نشان
رسوا نسازد زیراکه عنقریب است چون عنقا از نظر مردم غائب شوی و بزیر خاک روی و ناپیدا گردی پس برابر است گم نامی و ناموری و گرفتاری اینچنین امور
موهومه ناشی از دلالت و هم میگردد و بعد مرگ هیچ ازین امور فانیه و موهومات دنیویه بکار تو نخواهد آمد و لذت اینکه نام تو چون دیگران از قسم مردم مشهور تا مدار
بعد تو خواهد ماند و مثل ایشان یکچند در عالم معروف خواهی بود امروز ترا حاصل میشود و در حین حیات متصور میگردد و فردا ازین معنی اثری نخواهد بود تا لذت این
امر دریابی و نه ازین عالم خبری خواهد ماند تا از شهرت آن حظ نفس برداری ای غافل مدام ناظر فنای خویش باش و خود را هیچ شمار و بناخن این خطرات
دل را مخراش و آب صفای باطن بر غبار توهم مپاش تا صحن خاطر همگی مصفا و بی کدورت گردد و گرد باد سواد هوس سر نکشد و بعنایت بی غایت و رحمت
بی علت خویش حق تعالی ترا قبول فرماید و کحل مازاغ البصر بتصدق رسول مقبول علیه السلام در دیده تو کشد و مدد ارواح مقبولان الهی و ملائکه در
واین برگزیدگان و مقربان بمصقله امداد خویش باشد که زنگ هستی ماسوی از آئینه دلت زدایند و سراپا قابل دیدار نمایند و باب مشاهده حق را
بر تو کشایند و بتمام الی الله جذب فرمایند تا درین باغ که مسمی بعالم است هر سو که بینی و نظر افگنی جز گل وجه باقی نه چینی و سوای ثمر شهود حق بدست نیاری
اگر بجانب پستی در سجده گرائی اعنی بسمت مادیات طبیعیه میل نمائی و توجه گماری همان نغمه سبحان ربی الاعلی سرائی و در عین نزول عروج فرمائی

واگر بسوی بلندی بقیام آئی ای لطرف مجردات عالیه نظر کشائی و سربرداری تکلم بکلمهٔ الله اکبر نمائی و بهان کبریائی و لطافت حق تعالی مشاهده کنی و دریابی که هر ادنی و اعلی و تمام ارض و سما آئینهٔ تجلیات خداست و او تعالی موجود همه جا هو الذی فی السماء اله و فی الارض اله و لا حاکم سواه و دانی که هر چه هست از وست و شجرهٔ عالم سرسبز از آبیاری وجود اوست مغز باشد خواه پوست شاخ بود خواه برگ همه شاداب از یک جوی ست و عظمت و جلالت الٰهیه هر سو ترا روبرو خواهد بود و جز یک جلوه و بهار در تمام این گلزار نخواهد نمود و همگی براه عجز و انکسار پوئی و گوئی که حق ست چیزی را که بچشم تحقیر دیدن از کوته بینی ست و دوربینان حقیقت شناس هیچ موجودی را بچشم کم نمی بینند و آیات الله را سهل فهمیدن از بی دینی ست صاحب یقینان بعقیدت اساسی هیچ مخلوقی را عبث نمیدانند و الا ای اگر مرض کوته بینی رفع شود و حجاب بی دینی مرتفع گردد و حقیقة بنظر آید و معرفت پرده کشاید دریابی که هر ذره قابل انقسامات غیر متناهیه است چنانچه حکما تصریح اینمعنی کرده اند و هر موجود مظهر وسعت الٰهیه است چنانچه صوفیه کشف این سر نموده اند و فی الحقیقت همچنین ست که هر گوشه میدانی ست اگر کشاد باطن میسر آید و هر حلقه کمانی ست اگر دست قدرت کشاید

پس این رسالهٔ مختصر که عبارت موجزه دارد و این کلام حقیر اگر چون آه سردی ست از دهان افسرده خاطری بر آمده و نالهٔ دردی ست از دل دردناکی سر زده هم سرسری نخوانی و بیدردانه نظر نمائی و این الفاظ قلیله را پر از معانی کثیره دانی و بلا تامل و خوض مطالعه نفرمائی القلیل یدل علی الکثیر ان کنت ذا النظر و القطرة تنبئ عن البحر و الغدیر ان کنت ذا البصر **رباعی** هر گوشه صدای صد بیابان دارد * هر غنچه بهشت خود گلستان دارد * گر عقدهٔ خاطرت کشاید بینی * هر قطره بجیب خویش طوفان دارد * یعنی هر گوشه بنسبت تقییدیه در اصل خویش فضای بساط دشت اضافات اطلاقیه دارد لیکن دیدهٔ حقیقت بینی باید و هر غنچه مفهومات جزئیه در حقیقت خود گلزار معانی کلیه دارد اما دست گلچینی شاید پس همین بستگی خاطر اهل غفلت و جهالت عقده بکار کشود و باطن ایشان افگنده است اگر این گره کشاید و شرح صدر رو نماید روشن گردد که هر قطرهٔ موجودات اعتباریه در پردهٔ تعین خویش طوفان مرتبهٔ لا اعتبار و لا تعین در خویش دارد و الله بکل شیئ محیط ⁂

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی لا یوتی لاحد من العلم الا قلیلا و جعل لکل منها جاه و سبیلا و الصلوة و السلام علی رسوله محمد ارسله رحمة للناس و حجة علیهم و دلیلا و علی آله و اصحابه الذین لم یتخذوا غیر الله وکیلا **اما بعد** فهذا الوارد الثامن و التسعون هو المسمی ببرهان الایمان اعلم اسعدک الله تعالی و جعلک من المومنین الصادقین و المحمدیین الخالصین الذین خلصوا دینهم لله سبحانه حبل النفس الائمة المحمدیة براهین الایمان و شواهده فمن رای جمالهم بعین العقیدة فکانما رای الحق و ثبت عنده کل من الامور الحقة الدینیة و الاخبار الصادقة الیقینیة التی اخبر بها الله و رسوله و هم قوم لا یشقی جلیسهم رضی الله عنهم و رضوا عنه و هم من عباد الله الذین اصطفیهم الله فی الدنیا و الآخرة و اولئک الذین هدی الله فبهدیهم اقتده و اولئک هم المهتدون و من یسمع اقوالهم باذن الاطاعة فهو من المستمعین الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه و ما دعوتهم الا الی الله و رسوله بالصدق الاکمل و الخلوص الاتم و هم الصادقون الخالصون و آتیهم الله تعالی علم الکتاب الذی لا یاتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه و لدیهم کتاب ینطق بالحق و هم لا ینطقون بالاهواء النفسانیة و لا یامرون الا ما امرهم الله و رسوله بالکلام نظاما و الالهام الباطنی و لهم کشف صحیح مطابق بالکتاب و السنة و عقل قدسی موافق بالحقیقة و الشریعة و طریقهم الطریق المحمدی و سلوکهم السلوک النبوی و عومل معهم ما عومل معهم و انتم لا تعلمون و ما اوتیتم من العلم عن مقاماتهم الا قلیلا بحسب استعداداتکم و صفاء بواطنکم و هم تحت قباب الله لا یعرفهم غیره

کما ینبغی علی ما هم علیه فی نفس الامر اما ستعلمون ان شاء الله تعالی بیوم الدین و ما ادریکم ما یوم الدین یوم تبلی السرائر و یکون الملک لله الواحد القهار فیغفر لمن یشاء و یعذب من یشاء ذلک الیوم الحق فمن شاء اتخذ الی ربه سبیلاً

وارد در علم بندگان بقدر طاقت بشر و اختلاف ایشان با یکدیگر و جامعیت حقیقت محمدیه علی صاحبها الصلوة و التحیة و بیان آنکه همین محمدیه بسبب شمول خود همه را از عذاب خواهد رهانید و آخر کار تمام فرقه ها را خاص محمدی خواهد گردانید

باید دانست که علم هر ذی علم بقدر لیاقت و در خور مرتبهٔ آن میباشد مثلاً عقول و نفوس را علم کلیات میسر و از جزئیات بذواتها خبر ندارند مگر بتوسط آلات مادیه و نفوس حیوانیه را علم جزئیات نصیب ست و ادراک کلیات نمیکنند و حق تعالی که محیط همه اشیاء مجرده و مادیه و کلیه و جزئیه است او سبحانه را علم همه چیزها از کلیات و جزئیات حاصل ست و هو عالم الغیب و الشهادة و لا یعزب عنه مثقال ذرة فی الارض و لا فی السماء و هو بکل شیء علیم حضرت انسان که مجموعهٔ تمام عالم و جمیع امور مجرده و مادیه است علم او از دیگر همه موجودات ممکنه اوسع ست و سوای علم الله علم وسیع تر و فائق تر از علم او نیست اما تمام علم انسانی که در خور حقیقت واسعه جامعهٔ انسانیه است نصیب نوع انسان ست و آن علم کلی همان معنی کلی را نصیب گشته و هر فرد انسان بقدر عقل و فهم و استعداد شخصی خود علوم کلیه اضافیه نظر بعلم مطلق نوع انسانی منجمله جزئیات آن علم کلی ست اخذ مینماید و بقدر طاقت بشریه جزئیه خویش ادراک حقیقت هر امر میکند و هر واحد را از ینها با یکدیگر اختلافات بسیار در معانی مثل اختلافات صور رو میدهد و هم استعداد آن فرقه فرقه گشته گروه گروه میگردند و در یک ملت و دین اگرچه در معنی نوعیهٔ آن ملت شریک میباشند لیکن بحسب صور متکثره استعدادیه خود اصناف کثیره شده مانند رومیان و زنگیان مسمی برنگهای خود میگردند و آن معنی نوعیهٔ ملت خود را منصبغ بصبغ صوریه خود ساخته متقیدبقیود اضافیه نموده قائم بر حال و حدتش نمیدارند و ممتزج با متزاجات نفسانیه خود کرده متفرق میگردانند و همان فرقه واحده که در حضور صاحب الملة همه ها بر یک طریق بودند نمی مانند و چون حقیقت نوعیه در هر زمان ظهور فرد اکمل آن نیز ضرورست تا کمال آن نوع باقی ماند پس در هر وقت از اولیای این امت مرحومه محمدیه عزیزی پیدا شده می آمد که احیا و تجدید همان دین مبین می نمود و آخر کار چون طلوع نهار این ملت بحد کمال شد و خورشید دین محمدی بدرجهٔ ضحی رسید نور محمدی بقوت تمام یافت و بوجود شریف امیر المحمدیین عالم را منور ساخت و ظهور محمدیهٔ خالصه بدرجهٔ اتم گردید و همین فرقه واحده ناجیه که محمدیان خالص باشند سراسر مملو از ان نسبت اصلیه که در حضور پرنور جناب آنسرور علیه الصلوة و السلام بود هستند و اول المحمدیین با نسبت خاصه خالصه صاحب کتاب کلمات تامات جامعه است که و ملیز باب مدینهٔ علمش توان خواند و آستانه درگاه محمدیش توان گفت ع عزیزی که از درگهش سر بتافت ✽ بهر در که شد هیچ عزت نیافت ✽ الحمد لله الذی جعل المحمدیین الخالصین خیر امة اخرجت للناس و هم امة یدعون الی الخیر الذی هی المحمدیة الخالصة و یأمرون بالمعروف الذی امر الله به و ینهون عن المنکر الذی نهی الشرع عنه و اولئک هم المفلحون و اولئک هم المهتدون فیا قوم لا تکونوا کالذین تفرقوا فی دین الله الذی له الدین الخالص صاروا ثلثة و سبعین فرقة و اختلفوا بالاختلافات المنکرة المبتدعة من بعد ما جاءهم البینات و الشواهد بالآیات الباهرة و البراهین الظاهرة فی زمان الرسول و نوابه من المحمدیین الخالصین الذین هم الفرقة الواحدة الناجیة و المنکرون لا یعلمون اما سیعلمون ان شاء الله تعالی یوم تبیض وجوه و تسود وجوه فاما الذین اسودت وجوههم من الفرق الباطلة یقال لهم اکفرتم بعد ایمانکم و اعرضتم عن المحمدیة الخالصة التی هی الطریقة الحقة فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون فی الدنیا باغوار انفسکم و اما الذین ابیضت وجوههم بعنایة الله من المحمدیین الخالصین الذین هم علی ما کان علیه رسول الله و آله و اصحابه ففی رحمة الله هم فیها خالدون فیا ناظر هذا الکتاب تلک آیات الله نتلوها علیک بالحق و ما نقول الا ما قال الله و ما نعوا الناس الا الیه و ما الله یرید ظلماً للعالمین بحضرت امام مهدی موعود این نسبت محمدیهٔ خالصه ختم خواهد گردید و تمام جهان بهمین یک نور روشن خواهد گشت و دیگر همه ستارگان فرق متکثره در ظهور این نیر اعظم گم خواهند شد

و در عالم آخرت نیز هر قدر که مزج محمدیه در دیگر صاحبان محمدیه ممتزجه خواهد بود آخر کار ببرکت خویش آنهمه امتزاجات فاسده آنها محو کرده همه را داخل در محمدیان
خالص خواهد گردانید و از عذاب نار خواهد رهانید حتی که در دل هر که برابر دانه خردل هم اگر نور ایمان خواهد بود از دوزخ خواهد برآمد و از خلود جهنم خواهد رست
یا رب رحیم و ای رسول کریم ما گرفتاران توهم خودی را در حین حیات ما ازین دام برهان و محمدی خالص گردان که هر یکی ازینی نوع ما چنانچه در زندگی پابند
تبار نفس خود است همچنین مدام گرفتار شکنجه هوا و هوس خویش است و هر واحد از هم نوعان ما بزور فهم ناقص و عقل قاصر خود نمی تواند که حقیقة الامر الکما فی نفسها
حقها دریابد که در اصل او از کجاست و مبدأ او چیست و معاد او بسوی کیست و بکجا آمده و این علم چه جاست و خود کدام کس است و بکدام کس باید گروید
و چون حال همه عوام الناس برین منوال است پس بی رهنمائی تو رسیدن بمقصود و دیدن حقیقة الامر محال است **رباعی** عمریست که وابسته تبار نفسیم
یعنی بشکنجه هوا و هوسیم ٭ معلوم نشد مرا ز فهم ناقص ٭ یا رب ز کجائیم بکجائیم چه کسیم ٭ حاصل آنکه از مدت العمر پابند قید حیاتیم و بیهوده زندگی خود را برباد
سپرده ایم و بی صرفه در کشاکش انفاس بی اساس سرگرمیم و در دام هوا و هوس طبعیه و نفسانیه بسبب غلبه قوای حیوانیه افتاده ایم و چونکه فهم ناقص و عقل
قاصر داریم ما حیوانات بنام ناطق را هیچ معلوم نشد و دریافت نگشت که از کجا آمده ایم و اصل جوهر نفسی ما چیست و با مبدأ چه نسبت داریم و چه معیشت
پیدا باید کرد و بکجا آمده ایم و اینجا چه عالم است و چه باید کرد و چه نباید کرد و برای چه آمده ایم و باز کجا خواهیم رفت و آنجا چه معامله پیش خواهد آمد و خود
کیستیم و چه سان وجود یافته ایم و ظهور نموده ایم و چگونه باقی خواهیم ماند و چه حال داریم و چه خواهیم داشت پس نجات ما ناقص خلقتان که از همه ایم
در همین است که عقل ناقص خود را در امور دینیه و معاملات ایمانیه مطلق دخل ندهیم و نافهمیده بلا تردد بر گفته خدا و رسول او ایمان خود را قوی داریم و
تنبیه
هم این گوئیم که الله اعلم بحقیقة الحال و بار گران تفهیم حقیقة را بر دوش ضعیف طاقت بشریه خویش برنداریم و ذمه خود نگیریم که این مسلک حکما و بی
تقرب است و منصب انبیاء مقربین نیست و اولیاء مرجع عین آخر کار همین راه میروند و میدانند که علم بحقایق اشیا کما هی فی نفس الامر مختص بحق تعالی
است بنده عاجز کنه صنائع و بدائع او را کما هو حقها چگونه دریابد و چسان دعوی تفهیم هر امر نماید اگرچه او سبحانه عباد برگزیده خود را بتعلیم ربانی خویش
علی قدر مراتب و وسع استعدادات اسرار آن می فهماند و بقدر طاقت بشریه بندگان آن حکیم مطلق را هم علم و معرفت مراتب ذات و صفات و اسمای
واجبیه و حقائق و دقائق ممکنات موجوده و ماهیات ممکنه همه حاصل است و بعنایات الٰهیه در نفوس مطهره این چنین اصفیا و اولیا شک و تردد هیچ امر باقی نیست
و یقین کامل و اطمینان تام دارند اما بسنت رسول مقبول علیه الصلوة والسلام اخبار از موحقه می نمایند پس هر شخص از سامعین بقدر علم و معرفت خویش و قابلیه و استعداد
خود پی بحقیقة شی میبرد و آن امر را میفهمد و کسانیکه استعداد ایشان مناسب یکدیگر افتاده و موافقة مزاجیه ازند قبول معنی همدیگر میکنند و متفق میگردند و از کلام الله
و احادیث و کلام محمدیان خالص همان مطالب مرادات حسب ادراکات و استعدادات خود برآورده فرقه علیحده از محمدیه خالصه میشوند و محمدیه ممتزجه هم بنام
و سمی باسم دیگر میگردند و الا آنهمی کسانیکه تناسب استعدادات و توافق امزجه ندارند تنازع بمیان می آرند و همان کلام را بطور دیگر تاویل میگردانند و خود داخل فرقه
دیگر میشوند و لو شاء الله لجعلکم امة واحدة بالجمله هر فرد از نوع انسانی هم مانند ملائکه همان مقر سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم است
و هر واحد از جماعه آدمیان نیز چون فرشتگان گرفتار و ما منا الا له مقام معلوم بیچاره شخص مقید چگونه راه بمرتبه مطلق برد و مرغ علمش چسان از قفس تقید
در فضای اطلاق پرد لهذا ناچار هر کس بصورت مخصوصه گرفتار است و در اظهار اختلاف بی اختیار و مخرج اینهمه اختلافات برای امة مرحومه محمدیه و
باعث اینهمه تفرق فرق اسلامیه در اصل حقیقة جامعه محمدیه است علی صاحبها الصلوة والتحیه که چون صاحبان عقول قاصره بسبب استعداد ناقص خود
احاطه مجموع آنها نتوانستند کلیة کرد پس هر قدر که در فهم جزئی ایشان آمد اکتفا بر همان قدر کرده فرقه خاصی گردیدند و از بارگاه محمدیه خالصه دور
افتاده در سرزمین محمدیه ممتزجه ببرکت اقرار الوهیة و رسالت داخل ماندند و بالکل از سرحد اسلام بیرون نرفتند بهر حال مرتبه جمع الٰهی و جمع محمدی

موجب ظهور اینهمه کثرت فرق اسلامیه شده است که ماخذ مطلب هر واحد از مسلمانان آیه و حدیث است و کدام چیز است که در احاطه کتاب الله نیست
کما قال عز و جل فی حق کلام انزل علی عبده الاکمل الجامع الخاتم للنبوة علیه السلام لا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین فکل مطلب مستنبط من کلامه ما فرط الله
تعالی فی الکتاب من شیء و از بسکه جامعیة کلام الهی و کلام نبوی مقتضی همین تفرق اهل استعدادات جزئیه بوده لهذا مخبر صادق علیه الصلوة والسلام اخبار
ستفترق امتی نموده و حال وسعت و جامعیة کلام الله و کلام خود و تنگی حوصلهٔ اهل عقول قاصره دیده و دانسته این خبر داده و هم حال آن جماعه
چنین بیان فرموده و دربارهٔ فرق متفرقه چنین لب کشوده که کلهم فی النار الا واحدة و فرقه ناجیه را از آنهمه فرق مبتدعه مستثنی کرده و مراد از آن فرقه
واحده اصحاب طریقه محمدیه اند که محمدیه خالصه نصیب این طالعمندان گشته و همان محمدیان خالص اند که فرقه محدثه نشده اند و از قدیم همان محمدی که بوده اند
ایدهم الله فی الدنیا والآخرة بتائیداته و نصرهم فی الدارین بنصره و عنایته فالحمد لله الذی خصصنا بتخصیص المحمدیة الخالصة من الفرق المحدثة الاخر والله
یختص برحمته من یشاء و هدینا بالهدایة المصطفویة الخاصة علی طریق التخصیص والاجتباء و هو یجتبی من عباده من یرید و انزل علی نبینا آیات قرآنیة بطریق
الوحی الذی انقطع بعده علیه السلام و کشف علینا اصطلاحات فرقانیة بطریق الالهام الذی یبقی بوراثة الانبیاء فی الانام لنحکم بین الناس علی سنة رسولنا فیما کانوا
فیه یختلفون و انما هم فی شقاق و ان جندنا لهم الغالبون بغلبة الحقیقة و کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله و انهم لهم المنصورون بنصرة ناصرهم الذی ما النصر الا
من عنده و هو خیر الناصرین لا اکراه فی الدین و لا اجبار فی الطریق المحمدی و لله تعالی حجة بالغة ببیان الآیات و تبیان النکات قد تبین الرشد من الغی بنور
الشریعة المصطفویة و ظهور الطریقة المحمدیة فمن یکفر بالطاغوت والآلهة الباطلة کلها من الاهواء النفسانیة و یؤمن بالله الذی لا اله الا هو فقد استمسک
بالعروة الوثقی والسلسلة الوثیقة المحمدیة التی لا انفصام لها والله سمیع لاقوال العباد و علیم بما فی الصدور یا قوم الله ولی الذین آمنوا و صاروا المحمدیین
الخالصین یخرجهم من الظلمات التی کانوا فیها من قبل من الفرق المبتدعة التی هی ثلث و سبعون فرقة الی النور الواحد من الطریق المحمدی الذی الآن کما کان
فی زمان الرسول و آله و اصحابه علی صرافته و وحدته والذین کفروا بهذا الطریق الحق اولیاؤهم الطاغوت یخرجونهم من النور المذکور الی الظلمات المذکورة التی ظهرت
بعد غروب شمس النبوة اولئک اصحاب النار کما قال النبی علیه السلام کلهم فی النار الا واحدة الله الله محمدیه است که با وجود اختلافات فرق اسلامیه و تنازعات
ایشان بسبب شمول و جامعیة خود معنی واحد است و این دولت نصیب محمدیان خالص شده و این فرقه خالصه بر همان یکحال خلوص خود مانده و کثرت
مبتدعه در صرافة وحدت آن خلل نیفگنده و چون دیگر فرقه ها مسمی باسم دیگر نگردانیده و ان شاء الله تعالی در آخرت همین معنی واحد که قدری قدری در همه اهل اسلام
ساریست ببرکة اشتمال خود که بر تمام امة دارد آخر کار بعد معامله جزا و سزا همه را از مومنین و مسلمین از عذاب نار خواهد رهانید و خلود جهنم مخصص بکافران و مشرکان
مطلق است اهل اسلام همه عاقبت الامر نجات خواهند یافت و بجنة خواهند شتافت و آنهمه کثرت را که موجب فساد بود و غلبه تاثیر محمدیه در وحدت خود چنان
پوشیده و در ایمان همه مومنان و مسلمانان را خالص و بیغش خواهد گردانید و مالک یوم الدین و رب العالمین همه را از مومنین در ضمن محمدیان خالص ببرکت ایشان
بریک آئین آورده بخلوص و خصوص مشرف گردانیده محمدی صرف خواهد ساخت و داخل در جماعهٔ مخلصان این بزرگواران خواهد فرمود و حجابها از قلوب
مترددان خواهد برداشت و محمد علیه الصلوة والسلام لوای محمدی خواهد افراخت و ظل محمدیه بر رؤس همه خواهد انداخت و لواء الحمد یومئذ بیده و تحته
آدم و من دونه و با محمدیان خالص بموجب عنایت خاصه خواهد پرداخت و بنوازش و الطاف خواهد نواخت پس ای کسیکه از محمدیان خالص هستی ترا باید که تمام
ظاهرا و باطنا مصروف بتبعیت شریعت شوی و اعتقاد خود را موافق اهل سنت و جماعت داری و حضور و شهود حق تعالی بنهج بیکیفی و تنزیهی
مع تصور صفات کمالیه او در باطن خود راسخ گردانی و عمل خویش را مطابق احکام شرعیه سازی و حتی الوسع عمل بعزیمت نمائی و تا رخصت
هم رخصت است و براه بدعت نروی و در عبادات امور مبتدعه را دخل ندهی که اصحاب البدع کلاب النار و از کبائر بالجزم مخصوصا مسائلی و اگر

بالفرض گناهی از راه بشریت سرزند فی الفور متنبه شده ازان تائب گردی و بار دیگر بعمل نیاری و اگر صغیره بوقوع می آید آنرا هم ترک کنی و اگر خدانخواسته ترک نتوانی کرد یا به نیتی و سهولتی سرمیزند خود را گنهگار تصور کنی و آمرزش از جناب الٰهی میخواسته باشی گنهگاری چیز دیگرست و بی ایمانی چیز دیگر خدا نکند که چون صوفیان این زمان امور شرعیه را سهل فهمی که این بی دینی ست و من دولت محمد علیه السلام و محمدیان خالص را مستحکم بدست یقین گیری وامید شفاعت از جناب شفیع المذنبین داری و از تقصیرات خویش مایوس نگردی و ایمان بامور غیبیه که از نظر تو پوشیده است بگفته خدا و رسول آری زیرا که عالم شهادت که محسوس و معلوم همه کس ست سراسر دال بر عالم غیب ست اگر نور بصیرت کاشف غطا گردد و آنچه آنحضرت علیه الصلوة والسلام فرموده بلا شک و ریب ست اگر دیدهٔ باطن بنور ایمان روشن گردد والله یهدی من یشاء **رباعی** امکان که سراسر ست معروف بعیب ✱ شد محو کمالات وجوبی لاریب ✱ هر چیز که پیداست بضدش پیداست ✱ آورده شهادت همه ایمان بالغیب ✱ چون مقرر گردیده است که همه صفات کمالیه بروجه اتم و اکمل مر نصیب جیب تعالی ست پس نماند در مرتبهٔ امکان مگر نقص و در حصهٔ ممکنات نیامد مگر عیب اما از انجا که هر ممکن موجود واجب بالغیرست و بفیض وجوبی موجود گشته تمام آئینه خانهٔ نقائص او بمقابله کمالات واجبیه محو کمالات شده سراپا کمال گردیده که وجود خیر محض ست و هرچه موجودست ظل وجود دلیل شیئ که هست بر صورت اوست و چون عکس سوای صورت شخص نیست و اینهمه مظاهر گونه دلالت بر ثبوت مراتب الٰهیه می نمایند و عالم شهادت خود دلیل وجود عالم غیب ست چه هر چیز که ظاهر میگردد معلوم میشود بسبب ضد خود ظهور مینماید و معلوم می آید که الاشیاء تتبین باضدادها قضیه مقرره است پس گویا شخص عالم شهادة بذاته ایمان بر مرتبه عالم غیب آورده والله الهادی الی سبیل الرشاد

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب الارباب الفتاح الوهاب الذی آتانی من لدنه علم الکتاب و فتح من مدینة العلم علی الباب و القی المودة بین قلوب الاحباب و لو انفقت ما فی الارض جمیعا ما الفت بینهم و لکن ربی الف بین قلوبهم بلا اسباب والصلوة والسلام علی رسوله محمد صاحب الکتاب و الاصحاب و علی آله و اصحابه اولی الالباب **اما بعد** فهذا الوارد التاسع والتسعون هو المسمی بنصر من الله کما یحیی نصر الله الی عبد من عباده الذین اصطفی فیفتح علیه باب العرفان الذی هو الفتح المبین و یؤیده ذو القوة المتین و یعلمه الله البیان و یشرفه بحقیقة الاسلام والایمان و یعطیه قدرة التقریر والتحریر و یسمیه بالبشیر و النذیر و یجعله ذا الکتاب والاصحاب من رؤساء اولی الالباب و یدخل الناس فی طریقه افواجا و یؤتی لکتابه قبولا و رواجا و یوفقه علی التسبیح بحمد ربه و الاستغفار من ما تقدم من ذنبه و ما تاخر و یکون اوابا و الله یتقبل منه انه کان توابا فیصل الی هذا العبد نصر من الله و فتح قریب و ما ذلک من الله ببعید و لیعلم انه تعالی اقرب الیه من حبل الورید و یؤیده و ینصره بجنود لا یراها الانسان و هو خیر الناصرین و یعوذ کل حین برب الفلق من شر ما خلق و من شر حاسد اذا حسد و یعوذ دائما برب الناس من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة و الناس یا ایها الناس انی علی بینة من ربی و آتانی کتابا فیه تفصیل لکل شیئ و لو ارسل الله الی کتابا فی قرطاس فلمستموه بایدیکم لقلتم ان هذا الا سحر مبین و الله لا یهدی المنکرین و من اظلم ممن افتری علی الله کذبا او قال اوحی الی کذا و کذا و لم یوح الیه شیئ کفی بالله شهیدا بینی و بینکم و هو یعلم و انتم لا تعلمون فیا ایها المجاهدون المخالصون خذوا ما آتیناکم بقوة و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون ما فرطنا فی الکتاب من شیئ فهل انتم منتهون

وارد در بیان فوائد تصنیف خوب و تحریض بر اجماع یاران و تالیف قلوب

الحق که تصنیف خوبی که مشتمل بر معانی شریفه عالیه و الفاظ صحیحه سلیسه بود و شامل مطالب حقه دقیقه و حامل کلمات صادقه وثیقه باشد عجب نعمتی ست

که نصیب ہر نا اہل بے حقیقت نمیگردد و طرفه نعمتی ست که قسمت ہر جہل بے لیاقت نمی شود تقریر حقائق را زبانی می باید که ترجمان لسان الغیب بود
و تحریر دقائق را بنانی مے شاید که توان دست قدرت داشته باشد در جماعهٔ انبیا علیہم السلام ہر نبی صاحب کتاب نیست و در طائفهٔ مرسلین علیہم التسلیم
ہر رسول قفل کشای این باب نیست ہر ولی کے لیاقت حمل بار این امانت خاصه دارد و ہر عجمی کجا تاب ورود معانی لو انزلنا ہ علی جبل لرأیته خاشعا
آرد مؤلفات اکثری از اولیا و عرفا که کتب و رسائل جمع کرده اند و آنرا مصنفات ایشان میخوانند بنام تصنیفات ست که مجازاً گفته میشود و
بسیاری از علما و فضلا که ترتیب داده اند و آنرا تصنیفات اینها گمان مے برند سراسر مؤلفات ست که از معنی حقیقت معرا ست و عبارات حکما
و عقلا که متاخرین از توابع اینها تحریر نموده اند و آنرا تصانیف ایشان مے پندارند ہمگی نقل مطالب و قواعد متقدمین ست که بعبارات مختلفه
واقع شده پس تصنیف کجا ست و کی در ہر زبان بظہور مے آید و بسا محققان با ہم فرق مذکوره در بعض جا بعض نکتهٔ تازه و لطیفهٔ جدیده
که در مؤلفات خود با نوشته اند از ان سبب اینہمه کوس محققی و مدققی ایشان بلند آوازه شده و صیت شهره ایشان تا بگوش ہر سخن نیوش رسیده
کتابی که من اوله الی آخره مملو از مطالبی که مطابق لا اذن سمعت باشد و تصنیفی که تمامه پر از معارفیکه موافق ما خطر علی قلب بشر بود بے آنکه فیض روح القدس
مدد فرماید و تبعیت کامله انه نزله علی قلبک باذن الله حاصل آید سر انجام نمی یابد و تصنیف عبارت ازین قسم کتاب ست که گفته شد یعنی نه طریق عبارات
بطور عبارات کتب دیگر باشد تا احتمال تالیف کرده آید و نه وضع مطالبش مماثل مطالب دیگران بود تا شبهه نقل نموده شود و سراسر بہم خاص باید که
باشد و متضمن مطالب جدیده عالیه و اصطلاحات تازه لطیفه بود و مثبت بآیات و احادیث و کشف و برہان باشد و باعث تقویت ایمان و موجب تیزی
عرفان و سبب صلاح معاش و فلاح معاد بود فی الواقع اینچنین تصنیف نیک عمل خیر یست که ہیچ حسنهٔ برابر آن نمیشود و ان شاء الله تعالی بروز جزا
مداد کاتبان اینچنین کلمات طیبات و مصنفان ہمین قسم تصنیفات با برکات را برابر خون شہدا فی سبیل الله خواہند سنجید و الله لا یضیع اجر المحسنین
بالجمله فوائد تصنیف نیک بسیار ست و ہیچ عمل خیری از حسنات برابری این خیر الاعمال نمی نماید دین و آئین ہمه متعلق بکتاب ست لہذا کتاب الله
نازل شده و کتب احادیث جمع گردیده و مذہب و ملت منوط بکتاب ست بنا بران کتب عقائد و فقه تحریر گشته و طریقت و شریعت روشن و ہویدا
از کتاب می شود که برای ہمین کتب و رسائل در علم طریقت و حقیقت بتسوید رسیده و حکمت و دیگر ہمه علوم حاصل از کتاب میگردد که برای ہمین
و ہر علم کتابها از اکملین آن فن تالیف یافته و اجر این عمل خیر در دنیا و آخرت عائد بر نفس عامل آن میگردد و کاتبان و ناقلان کتب متبرکه و قاریان
و ناظران آن نیز داخل در برکات و شریک در ثواب مے باشند پس محمدیان خالص را باید که چنانچه مصروف در تحریر و ترویج کتب حقه طریقه دقیقه خود
باشند ہمچنین در فکر اجماع اخوان طریق و افزونی یاران دینی نیز بوند و ہر قدر که توانند تالیف قلوب مردمان نمایند و داخل در طریقه محمدیه گردانیده
محمدیان خالص سازند که انشاء الله العزیز اجر این عمل حسن در آخرت خواہند دید و محشور با ئمه ہادین خواہند گردید و المرء مع من احب استکثروا من
الاخوان فان لکل مؤمن شفاعة یوم القیامة ہمت بلند باید داشت و حتی الوسع در تعلم و تعلیم ظاہری و باطنی باید کوشید و خصائص و کلیات طریقه
علیه محمدیه را باید فہمید و بیاران باید فہمانید و بدرس و تدریس کتب حقه صاحبان این طریق حسن مشغول بوده از علماء ظاہر و باطن و از خلفاء ارکان
این طریقه باید شد که سرچشمه علم ست آدم بعلم ہیچ کاری نمی آید و ہیچ از دست او نمیگشاید **رباعی** علم ست که ہر چه ہست بنماید از و + ہر عقده
که مشکل ست بگشاید از و + غیر از تصنیف نیک دیگر نبود + کاری که پس از تو کارہا آید از و + مراد از علم اینجا ہمین علم ظاہر نیست که متعلق بنوشت
و خواند و تعلیم و تعلم مے باشد والحق که آدم بے علم و انسان جاہل گو باحق انسانیت تلف نموده و لطف آدمیت ندارد چه ہر مطلب دینی و دنیوی
و کونی و الہی بقدر طاقت بشریه بدون علم الفہم نمی آید و دیگری را خوب فہمانیده نمیشود و ہر عقدهٔ تردد و مسئله که بخاطر مے افتد بے دستیاری

علم کشاده نمی گردد و صاف و منقح نمیشود پس سوای تصنیف خوب هیچ عمل خیری بهتر در عالم نیست زیرا که هر عمل خیر بجای عامل خود نمی باشد و بعد از وی
در عوض او قائم نمی ماند و تصنیف تا که باقی ست گویا مصنف باقی ست و هر که خواهد صحبت با و دارد و فیض حاصل نماید و مافی الضمیر او را فهمد و قدر و منزلت او را
شناسد و کار ارشاد چنانچه در زندگی آن شخص جاری از و بود همان قسم برقرار می ماند و سلسلهٔ هدایت منقطع نمی گردد و ثواب این خیر جاری بآن شخص میسر
خذوا بالسمع والطاعة ما آتیناکم من الکتاب بقوة ایمانیة واذکروا ما فیه من المطالب لعلکم تتقون و ان اکرمکم عند الله اتقکم کاری بهتر از تصنیف خوب که
مشتمل بر مطالب حقه و مصالح مفیده بود و عملی خوشتر از تالیف قلوب که خالصاً لله باشد نیست و عند الله باعث اجر عظیم و موجب تقویت دین ست پس
بعد از فراغ نمازهای مفروضه که بآن از جناب حق تعالی مامور شده و ادای واجبات و دیگر فرائض و سنن موکده که از جناب رسول او تاکید آن ثابت گشته
و نوافل ضروریه که از سنن غیر موکده اند لیکن طالب قرب حق سبحانه را باید کرد و مراقبات موقوته که معمول مرشدان ست و تلاوت کلام الله و مطالعهٔ احادیث
که فزاینده نور ایمان ست و ورد ادعیه ماثوره و لزوم وظائف و تسبیحات ماموره که باسناد صحیحه ثبوت آنست و تذکر اذکار معموله که در طریق خواجگان و سلوک
خالص محمدیان ست و التزام اعمال و اشغال مقرره که لازم گرفتهٔ ایشان ست و تکرار مسائل فقهیه و احکام شرعیه که احتیاج بآنست و درس و خدمت کتب
بزرگان صاحب حق خود که مثمر برکات فراوان و کاشف اسرار بی پایان ست بقدر طاقت و قوت که در خود یافته شود و فرصت که بهم رسد و اقتضای وقت
و زمانه و اقتضای حاضران وقت شغلی افضل از تحریر معارف مکشوفه که مطابق آیت و حدیث بوند و صحبت داری یا جماعهٔ مالوفه که بتو گرویده باشند و رابطه
و محبت بتو دارند نبود که حاصل زندگی همین ست زیرا که سخن خوبی که بتسوید میرسد و بقید کتابت می آید و کلمهٔ نیکی که مرقوم می شود و بتحریر می یابد بمثابهٔ درختی بتحریر
ست باثمر که در باغ جهان رسته و اصحاب و احباب بیخ و ریشه های آن شجر که موجب پائداری آنست که از ایشان آن نهال استوار و تازه ست و تعلیم و تعلم
آن میکنند و مداوله و مزاوله وارند و خدمت ترویج و القای آن بجا می آرند و شروح و حواشی آن می نگارند و بایشان آن کلام را بلندی آوازه
ست و بیش هر کس تعریف و توصیف آن می نمایند و جواب دهٔ مخالفان میگردند و دفع ایرادات معاندان می سازند الم تر کیف ضرب الله مثلاً کلمة طیبة
التی ترد علی قلوب الاصفیاء کشجرة طیبة فی ارض طیبة اصلها ثابت فی تلک الارض المطهرة باثبات الحق و فرعها فی السماء باعلاء الله الذی کلمته هی العلیا
و آن کلمات که در کتب وارده انجمن محمدیان ست باعث فائدهٔ یاران ست چه در حین حیات و چه بعد ممات و هر وقت مفید حاضران و غائبان ست
از مخلصان و منصفان توتی اکلها وهی الهدایة المنتجة منها التی تکون کالثمر لها کل حین من الحال والاستقبال باذن ربها الذی یهدی من یشاء
پس عارف بی تصنیف که از مصنفات خود هیچ ندارد چون مرد بی اولاد ست که جانشین نیافته و فیض جاری نگذاشته و تصنیف نامربوط که سقم
عبارت و فساد معنی داشته باشد چون فرزند بدنهاد ست که باعث رسوائی پدر و ملامت او خواهد بود و فویل لهم مما کتبت ایدیهم من العبارات السقیمة و
المطالب الباطلة و ویل لهم مما یکسبون بالغفلة والجهالة و شیخ ستوده کردار بی یار که خود بذاته مرد عزیز الوجود و متبرک ست اما بحسب اتفاق و مقتضای
زمانه یاران داخل طریق ندارد چون بادشاه بی فوج ست که بوجه احسن سرانجام امور سلطنت خود نخواهد کرد و ملک هدایت آباد نتواند داشت
و زاهد ریاکار شهرت آثار که بذاته شخص خوب و خوش باطن نیست لیکن بزور و زر و مکر شیخ عالمی را در دام ارادهٔ خود کشیده چون غنیم با اوج ست
که غالب بر سلاطین سست و ملوک بی اقتدار خواهد آمد و در دنیا غلبه خواهد نمود و عالم بی نسبت بکردگار که صرف علم ظاهر دارد و ملا محض ست و از حضور
شهود باطنی و معاملات قرب روحی و اسرار قلبی مطلق آگاه نیست چون حیوانی ست بار که بیهوده حمل بار علوم نموده کمثل الحمار یحمل اسفارا
و اگر بسبب علم رسمی خرد ماغی هم بهم رسانیده داخل جرگهٔ بل هم اضل ست و درویش جاهل از علم بیزار که طبع کج و ناهموار دارد و ناخواندهٔ محبت
و بی علم مطلق بود کور نیست نا واقف اسرار که بدون علم خوب دریافت هیچ امر نمی شود هل یستوی الاعمی والبصیر الحق که عالم عاقل و جاهل جاهل

قل ہل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون انما یتذکر اولو الالباب و درینجا سوال نکنی و نگوئی کہ اکثری از اولیاء سلف و اکابر باتقدم گذشتہ اند و با
عزیزان بودہ اند کہ علم ظاہری نداشتند پس در حق ایشان چہ باید گفت زیرا کہ کلام ما منافی بزرگی ایشان نیست چہ ولایت را مراتب بے شمار ست از
کاملیہ و اکملیہ و در مقتدی و مقتدا فرق بسیار ـ پیروان دیگر اند و پیشوایان دیگر مقتدایان کہ خداوندان خانوادہ و ارکان طریقہ اند بے علم بحت نبودہ اند
گو نسبت ببعض کم علم باشند کہ مضائقہ ندارد و پیشوایان کہ رہنمائی و ارشاد می نمودند کار بجاہلی نفرمودہ اند و نادیدہ و نادانستہ راہ نرفتہ اند و در امری کہ
خوب بر خود منقح نشدہ ہیچ بیان نکردہ راہ تبعیت مجتہدان سلف و مقتدایان خود پیمودہ اند چہ در اعتقادیات و چہ در عملیات و آنرا ذریعہ یقینیا
نمودہ اند و گفتہ ایشان را حق دانستہ یقین بران دارند مع ہذا در زمان ما کسانیکہ نزد ما مقتدای و پیشوای ایشان من کل الوجوہ متحقق و ثابت ست
و از بزرگان ما بودند اگرچہ باعتبار ظاہر بکسب اکثر علوم ظاہرہ بطور طلبہ علم و راہ و رسم تحصیل ایشان التفات و توجہ نفرمودہ اند و جز کتبی نکردہ اند لیکن
از راہ مطالعہ کتب و رسائل فارسیہ و بہر علم و صحبت بزرگان خود و مرشدان خویش و دیگر فضلا و علما واقف و ناظر امور ضروریہ بودہ اند و ہیچ مسئلہ ضروریہ
از مسائل اعتقادیہ و فقہیہ و حکمیہ از نظر ایشان پوشیدہ نماندہ و مقدمات علم تصوف و سلوک و اخلاق ہمہ حاضر بود و کدام مطلب آیت و حدیث کہ معلوم نمودہ
و نسبت علمیہ و حالت عرفانیہ بقوت تمام داشتہ اند و ذکاء ذہن و صفاء قلب و علو نفس بدرجہ اکمل داشتند و صاحب قوت قدسیہ و عقل مستفاد بودہ اند
چنانچہ بے رجوع بمبادی و ترتیب مقدمات بے بمطلب می بردند و بمقصد می رسیدند کالنواب النبی الامی علیہ الصلوۃ والسلام و ہو النبی الذی علمہ
شدید القوی وانہ نزلہ علی قلبہ باذن اللہ فبطفیلہ لوید نوابہ و نائبین منابہ و ایدہم بروح القدس و علمہم اللہ تعالی من لدنہ علما و ہو العلیم الحکیم و از بندہ
نوازی او سبحانہ بعید نیست اگر در حال ہم برسنت این بزرگان و برگزیدگان کسی را از غلامان ایشان بقدر استعداد و قابلیۃ از عنایت و کرمت
فاعلان بقدیر سرفراز سازند و کشف حقیقت نمایند و بدین نوازش نوازند و باب حقائق و معارف بر دلش کشایند گو چندان علم ظاہری نداشتہ باشد
و مثل بعض فاضلان واقف بعض علوم زائدہ نبود و محسوب در حساب علماء اللہ ست کہ بحقیقت علماء راسخین ہمین صاحبان علم لدنی اند و مخاطب بخطاب
عارف باللہ ست کہ عرفاء بالیقین ہمین مقبولان ازلی اند اللہم افتح علینا بفتح مبین باب معرفتک و محبتک بطفیل رسولک و حسن قبولک و وفقنا علی
عبادتک و طاعتک و ما التوفیق الا بک **رباعی** یارب جانی کہ جملہ ہمت زاید ۔ یارب جسدی کہ کار طاعت آید ۔ یارب علمی کہ بر تو نزدیک کند ۔ یارب
علمی کہ جز تو ام نماید ۔ اعنی خداوندا ما دل مردگان را از جناب خود جانے عطا فرما کہ سراپا ہمت و جرأت و استقامت از ان ظہور نماید کہ این جاندار بیجا
بخشی قبول تو نیست آید و جسدی عنایت کن کہ ہمگی صرف طاعت و عبادت و ریاضت شود و یک لحظہ معطل نماند کہ این قوت بے تقویۃ توفیق تو
نصیب نمی گردد و علمی از بابو قوع آر کہ موجب خیریت و نجات و تقرب باشد و موافق مرضی تو بود کہ این عمل بے اعانت خاص تو صادر نمیشود و علمی نفوس
ما جاہل طلبان القا نما کہ غیر از وجود و شہود و حضور تو ادراک نکند و آگاہی دائمی در قلب راسخ گرداند کہ این علم بے تعلیم خصوص تو حاصل نمیگردد سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا
انک انت العلیم الحکیم ۔

ہو الناصر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الموجد الموجود والشاہد المشہود والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد الحامد المحمود و علی آلہ و اصحابہ المحافظین للآداب والحدود ۔ **اما بعد** فہذا
الوارد الموفی ثانیہ ہو المسمی بالدین الخالص فاعبد اللہ مخلصا لہ الدین وکن من المحمدیین الخالصین الا للہ الدین الخالص انی امرت ان اعبد اللہ مخلصا لہ الدین
وامرت لان اکون اول المسلمین و جعلنی اللہ تعالی اول المحمدیین الخالصین و شرفنی بالمحمدیۃ الخالصۃ التی ہی ملۃ اللہ و دینہ الخالص الذی الیہ اشار

فی کلامہ الا للہ الدین الخالص فمن اخلص دینہ للہ وصار محمدیا خالصًا فلہ اجرہ عند ربہ وہو من عباد اللہ الصالحین الذین سلام اللہ علیہم واللہ لا یضیع اجر المحسنین اولئک ہم الموحدون المومنون الذین لا یشرکون بعبادۃ ربہم احدًا واولئک ہم المحمدیون الخالصون الذین لا مزج فی خلوصہم من انانیتہم ویؤیدہم اللہ سبحانہ تائیدًا واعلم ان التوحید ہو خلاص القلب عن تعلق الغیر وتخلیتہ عما سوی اللہ واسقاط الاضافات الموہومۃ عن الموجودات الاعتباریۃ التی لا وجود لہا بانفسہا الا بصنع اللہ الذی اتقن کل شئ والاستغراق والاستہلاک والاضمحلال فی مشاہدۃ وجہہ الذی اینما تولوا فثم ہو لا ان التوحید ما یتوہم الجہلاء ویزعمون انہ اتحاد العبد والمعبود وعینیۃ الواجب والممکن ورفع امتیاز المراتب الثابتۃ التی اثبتہا اللہ تعالی بقدرتہ الکاملۃ وحکمتہ البالغۃ وتسہیل الاحکام الشرعیۃ ولتساوی الکفر والاسلام وعدم تفرقۃ الحق والباطل وانکار ربانیۃ الحق عن الخلق وانحصار وجودہ تعالی فی ہذہ الموجودات الکونیۃ کوجود الکلی الطبیعی فی افرادہ لان ہذہ العقیدۃ الفاسدۃ الباطلۃ الحاد وزندقۃ وکفر محض لا سبیل لہا الی الرشد وہی ضلالۃ صرفۃ عصمنا اللہ وایاکم عن تصور ذلک الاعتقاد الذی ہو من معتقدات الضالین المضلین الذین لا مولی لہم لانہ فی الحقیقۃ انکار الحق فی صورۃ الاقرار واثبات الخلق ونفی الحق نعوذ باللہ منہ اللہم شرفنا واصحابنا بتوحیدک الذی دعانا الرسول الیہ واساس الدین والاسلام علیہ واحفظنا واحبابنا من الالحاد الذی شاع فی ہذا الزمان ویقال لہ التصوف تعالی اللہ عما یصفون ونشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ ونشہد ان محمدا عبدہ ورسولہ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ واصحابہ وسلم الحمد للہ علی ما انعم علی المحمدیین الخالصین باخلاص دینہم والسلام علی عبادہ الذین اصطفاہم باصطفاء الخاص فزاد فی یقینہم حتی لو کشفت الحجب الناسوتیۃ ما ازدادوا یقینا اولئک الذین ہداہم اللہ بالایصال الی المطلوب فبہداہم الذی یہدونکم بارائۃ الطریق الموصل الی المطلوب اقتدوا واہتدوا ولکل قوم ہاد واللہ ہادی الی سبیل الرشاد یا قوم اعبدوا اللہ علی الطریق المحمدی ما لکم من الہ غیرہ وحدہ لا شریک لہ الملک ولہ الحکم والناس غافلون لا یعلمون امن خلق السموات المتحرکات والارض الساکنۃ وانزل لکم من جانب السماء ماءً طہورًا فانبتنا بہ فی الارض حدائق ذات بہجۃ علی اقسامہا ما کان لکم بالقوۃ البشریۃ ان تنبتوا شجرہا ءالہ مع اللہ بل المحجوبون یتجاوزون عن الحد العبدیۃ وہم قوم یعدلون امن جعل الارض قرارًا علی الماء وجعل خلالہا انہارًا تسیل الی البحر وجعل لہا رواسی من الجبال وجعل بین البحرین حاجزًا ہذا عذب فرات وہذا ملح اجاج ءالہ مع اللہ بل اکثرہم لا یعلمون امن یجیب المضطر اذا دعاہ بدعاء یلیق بالاجابۃ ویکشف السوء عن ذلک الداعی ویجعلکم خلفاء الارض ءالہ مع اللہ قلیلًا ما تذکرون امن یہدیکم فی ظلمات البر والبحر بالنور الذی تبصرون بہ ومن یرسل الریاح تموج الہواء بشرًا بین یدی رحمتہ لتستریح القلوب بالتنفس ءالہ مع اللہ تعالی اللہ عما یشرکون امن یبدأ الخلق ویظہرہ فی الذہن والخارج ثم یعیدہ من الشہادۃ الی الغیب ومن یرزقکم من السماء والارض رزقًا حسنًا ءالہ مع اللہ فاین الدلیل وہاتوا برہانکم ان کنتم صادقین فسبحان ربی الذی لا الہ الا ہو وما انا من المشرکین ہو ربی وربکم فاعبدوہ ہذا صراط مستقیم لا حول ولا قوۃ الا باللہ وہو خیر الناصرین ٭

وارد در بیان وجود وایجاد وفرق در توحید والحاد

مراد از لفظ وجود وجود حق ست تعالی شانہ کہ خود بخود موجود ست وقائم بنفسہ ومستقل بالذات ست چہ در مرتبۂ باطن وچہ در مرتبۂ ظاہر وہو الظاہر والباطن وہو الغنی الحمید ومنظور از کلمۂ ایجاد افاضۂ وجود ظلی ست من جانب اللہ الی الحقائق الموجودۃ الممکنۃ لان الایجاد ہو حرکۃ ارادیۃ من الواجب الی الممکن بالتکوین فاذا تخرج تلک الارادۃ الخفیۃ الالٰہیۃ من باطن الوجود وتصل الی ظاہرہ وتصیر جلیۃ فتظہر بصورۃ لفظ کن وتسمعہ الحقائق الممکنات باذان الاستعدادات والقابلیۃ ویصل فیض الوجود الظلی من الحق الی الحقائق وینبسط علیہا ذلک الفیض بتوسط افاضتہ التی ظہرت بصورۃ لفظ کن کما ان المعنی یفہم من اللفظ وینکشف علی السامعین بتوسطہ فاذا قضی امرًا فانما یقول لہ کن فیکون پس مثل مرتبۂ وجود چون نور ست کہ خود بخود روشن وظاہر ست ومثل مرتبۂ ایجاد چون پرتو آن نور کہ بر اشیای دیگر افتادہ آنہا را نیز روشن می سازد وظاہر می نماید فالوجود دیۃ

هی مرتبة الکمال لذات الوجود والموجدیة هی مرتبة التکمیل فضمن الوجب الوجوب للموجودات الممکنة بالوجوب بالغیر فی ضمن مرتبة تکمیل وجوده وهی المرتبة الثانیة
من الوجود وتسمی بالوجود الظلی وما ادخلها فی مرتبة کمال وجوده التی هی المرتبة الاولی للوجود وتسمی بمنشاء الانتزاع فالحق حق والخلق خلق والعالم حادث
قدیم واجب الوجود واحد حی علیم مرید قادر سمیع بصیر متکلم وکل ما یظهر فی العالم ویصدر عن الخلائق هو بمشیة الله وتقدیره ولا حول ولا قوة الا بالله العلی
العظیم ما شاء الله کان وما لم یشاء لم یکن لا اله الا هو وحده لا شریک له له الملک وله الحمد یفعل ما یشاء ویحکم ما یرید بالجمله بیان تفرقه حالت توحید وکیفیت
الحاد باید کرد که پر ضرور افتاده ودرین زمانه اکثر صوفیان ناتمام در خیال خام خویش خود را از موحدان گمان مے برند وحال آنکه محض در الحاد
افتاده اند واز جادهٔ توحید باز مانده در تیه ضلالت گمراه گشته اند ودیگران را گمراه میگردانند ضلوا واضلوا فاضلوا واضاعوا فاضاعوا بادی حقیقی
بتصدق رسول خود این بی دینان را راه هدایت نماید واز اضلال دیگر بندگان خدا باز دارد و باید دانست که توحید عین ایمان ست وحضرت
رسول علیه الصلوٰة والسّلام همین دعوت توحید فرموده وبے مشرف شدن بحالت توحید نجات از عقوبات اخرویه میسر نمیشود ودر دنیا هم
رهائی از تعلقات دنیویه نصیب نمیگردد وآن اینست که بدانی خدا یکیست وهیچ یکی شریک در الوهیت او نیست ومعبود بحق اوست سوای او معبودے
وموجود بذاته اوست ودیگر همه موجودات را او بوجود آورده وهر که را خواهد موجود نماید وهر که را خواهد معدوم گرداند وباطن خود را از ذکر وتصور
او همه وقت معمور داری واز یاد ما سوای او خالی گردانی وتصورات صور کونیه از لوح دل حک نمائی وخیالات باطله ما سوی از خاطر فراموش کنے
وحب الله والبغض لله در باطن تو باشد وحب دنیا از دل دور کنے وحسد وبغض وحقد وکینه بمردمان نداری ودر همه افعال خلائق همان مشاهدهٔ
قدرت فاعل حقیقی کرده هرچه هست من جانب الله دانی وبزبان حال وقال کلمه لا حول ولا قوة الا بالله خوانی ونافع وضار وخالق ورازق
ومحیی وممیت ومانع وباعث یکی را فهمی ومدام دل را بحالت قرب ومعیت او مسرور داری وخالی محض از اندیشه های ما سوی گردانی وظاهر
خود را بطاعت وعبادت او مشغول سازی وپرستش سوای او را نکنی ونفی آلهه باطله باطناً وظاهراً نمائی وحالت توکل وتسلیم ورضا بهم رسانی که توحید
عبارت ازین ست نه آنکه بزبان هر موجود را عین حق گوئی ودر خاطر تو همین صور کونیه مملو باشند ومدام پریشان خاطر مانی وبگفتن نفی ما سوی
واثبات حق تعالی نمائی ودر معنی نفی حق واثبات خلق کنی وحق را چون کلی طبیعی موجود در همین افراد موجودهٔ خلق موجود گمان بری وگوئی
هو معقول محض کالجنس العالی واز قبیل منتزعات عقلیه پنداری نعوذ بالله من هذه العقیدة الباطلة ان الکافرین لا مولی لهم هیهات هیهات
توحید خلاصی قلب ست از گرفتاری ما سوی نه اثبات خلق ونفی مولی که این الحاد ست ومحض کفر وضلالت خدا نکند که متقدمین صوفیه نیز همین
عقیده داشته باشند که این ملحدان از کلام آنها فهمیده خود را متبع اوشان میگویانند وکلمات وعبارات آنها را سند میگیرند خدا داند که مراد آن
بزرگان چیست یا در حالت سکر از قسم شطح گفته باشند ومن بعد از ان مقام گذشته اند یا عبارت نیک برای مطلب سرانجام نیافته که مشتبه افهام
بنوع دیگر میشود ودرین صورت آنها ناچار ومعذور اند واگر بالفرض ملحوظ ایشان نیز همین معانی فاسده بوده که این ملحدان بنام موحد بیان مینمایند
وآنرا تحقیق ومعرفت گمان مے برند بزرگی وولایت درکنار سخن در ایمان واسلام ست اولیا نائبان حضرات انبیا وخادمان شرع شریف اندیا
پیشکاران شیاطین ورهزنان دین مبین خدا را الضالی باید کرد واز محمدیه سر نباید پیچید وجمال الهی در آئینه مصطفوی باید دید وحقیقت را
موافق شریعت باید فهمید وشخص ولایت را خلعت کمالات نبوت باید پوشانید وبنور اتباع انبیا مشرف باید گردید واز صورت شرع بحقیقت
شرع باید رسید که کار اینست ومدار هدایت ونجات برهمین خدا در هر صورت وهر جا با هر کس ست ودامن دولت جناب محمد علیه السّلام از دست
نباید گذاشت ای یاران آخر در ظاهر مسلمانید وبصورت داخل در امت رسول مائید پس اینهمه چرا از شریعت رسول خود جدا مے افتید وآواره

عبدیت را بالکل گذاشته بخیال خود حق میشوید و امر باطل را حق تصور نمائید و کفر را اسلام می پندارید و الحاد را توحید گمان می برید و انکار را اقرار بنیاد
و ترهات را معارف می فهمید و گرفتاری خلق را انقطاع از ماسوی نام می نهید و غفلت از حق را آگاهی می نامید اندکی جمعیت دینی را کار فرمائید و بجانب
حضرت رسول علیه السلام نظر گشائید و حکم فاتبعونی یحببکم الله را فراموش نکنید و امر من یطع الرسول فقد اطاع الله از خاطر محو نسازید و در ظاهر چنانچه
مسلمان هستید در باطن نیز همچنین مسلمان باشید تا از جمله منافقین نگردید و ظاهر و باطن یک باشد و دین محمدی از شما رونق پذیرد و صوم و صلوة در
جهان قائم ماند و جمعه و جماعت فوت نشود و مساجد و مدارس آباد باشند و شهر ارشاد و هدایت جاری بود و علوم دینیه شائع گردند و رسوم سیئه
قومی شوند و طریقه محمدیه رواج یابد و شریعت مصطفویه برقرار بود و آن بیان الحاد بنام توحید اکثر گدایان کفار و مشرکان نابکار نیز میکنند پیغمبر ما
علیه الصلوة والسلام برای همین کار سهل که از هر یک آدم سهل هم سرانجام می یابد و بر زبانهای عوام خلق نیز مشهور است مبعوث نگردیده و محمدیان ما
برای همین قدر امر ناچیز پیدا نگشته اند کارهای عمده با محمد و محمدیان علیه و علیهم السلام حواله شده که آن را خدا تعالی بهتر میداند بیچاره اولیای که در
اذواق و مواجید خویش گرفتار اند در نفهمیدن این امر جلیل القدر ناچار و ما اجره الا علی الله رب العالمین و باید دانست آنچه آخر کار بعد طی مراتب
عرفان و معرفت و قطع منازل سیر و سلوک متحقق گشت آنست که خداشناسی عبارت از ایمان بحق و حاضر و ناظر دانستن او تعالی است با خود و همه
و حتی الوسع ادای حق هر مرتبه از مراتب حقه نمودن و در خلوت و جلوت و ظاهر و باطن یکسان ماندن و صادق القول صالح الفعل بودن در همه احوال
نه آنکه در آغاز طلب و ابتدای سلوک متوهم اکثری از ناواقفان حقیقت میگردد و گمان می برند که حق شناسی عبارت است از اقرار وحدت وجود و شهود
و یاد داشتن مسائل تصوف و ابحاث آن و دریافت شمول معنی واحد مفهوم وجود در همه موجودات کونیه و بزعم خویش عارف گشتن و از ادای احکام حقه
شرعیه بی بهره ماندن و از عقائد صحیحه اهل سنت و جماعت که محمدیان خالص اند انحراف نمودن عصمنا الله تعالی و ایاکم عن الخطاء فی العلم والعمل و رزقنا
و ایاکم اطاعة الشریعة المصطفویة والطریقة المحمدیة بالاکمل ظاهراً و باطناً بتصدق الرسول المقبول محمد المصطفی صلی الله علیه و علی آله و صحابه و جعلنا من
احبابه والمرء مع من احب بالجمله ما محمدیان عاصی اگر نظر بمعاصی خویش از عرق انفعال سراپا آب گشته صورت عجز بهم رسانیده ایم همان قطره از
محیط اعظم خویشیم و اگر از روی رحمت الهی و شفاعت رسالت پناهی آبروی پیدا کرده فقر خود را باعث افتخار خویش دانسته تفاخر بران نموده ایم
همان در یتیم جواهرخانه سیادت خودیم و ما فقیران غنی دل بغیر احتیاجی نداریم و محتاج الیه ما همان مراتب اصول عالیه است پس همین صورت فرعیه ما
ظرف است برای کمالات اصولیه ما و مانند پیمانه زندگی همان ظرف است که خود مظروف است کل شیء یرجع الی اصله **رباعی** گر قطره آبیم و گر دُر شده
ایم + بی صورت عجز بی تفاخر شده ایم + محتاج کرام و کیست محتاج الیه + پیمانه عمریم ز خود پر شده ایم + مراد آنکه ما همه موجودات ممکنه چه وضیع
و چه شریف اگر مانند قطره آب بیقدر و ناچیزیم و اگر بسان گوهر با قدر و گران بها و عزیزیم در هر دو صورت نه لائق اظهار عجز در همگنان و نه قابل فخر
کردن در همجنسان خود شده ایم زیرا که در ما مخلوقات هیچکس در اصل نه محتاج همدیگر است و نه محتاج الیه یکدیگر در حقیقت همه ما بلا واسطه محتاج یک ذات
غنیه اند تعالت و تقدست گو مجازاً و اعتباراً بعضی با بعضی نسبت علیه و معلولیه داشته باشند و اضافت محتاج و محتاج الیه در بعض ببعض بالمجاز
یافته شود اما فی الواقع هر حقیقت موجوده چون پیمانه عمر خود ظرف برای قبول امور مقدره خود است و خود مظروف صور تقدیریه خویش و التزوار
و زراخری فاعلم انه اذ ظهر لک بالادلة العقلیة والنقلیة ان الفاعلیة مختصة بالواجب تعالی و هو یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و لا فاعل فی الوجود الا هو
ولا حول ولا قوة الا بالله و الانفعالیة المنسوبة بالممکن التی هی ظل فعله سبحانه و من توابع فعلیته ایضاً فعلیة و تطلب بالفاعل هی ایضاً راجعة الیه بهذا الاعتبار
و منسوبة به و هو الفاعل المطلق تعالی شانه و جل سلطانه فعلمت بعد هذا الکشف والظهور بالیقین ان الی الله الجامع الفعال خاصة ترجع الامور

الصادرة فی الاکوان کلها والی الله المصیر وفنیت عنک بل زالت عن علمک بهذه المشاهدة اضافاتک الموهومة جمیعها واستغرقت فی الشهود الالٰهی وجدک بعد الافاقة موجوداً آخر اعتباراً بالوجود الموهوب الحقانی الذی یسمی فی السلوک بالبقاء بعد الفناء وزالت عنک فی هذا الوقت عدمیتک الموهومة والظلمة الامکانیة وما بقی فیک حینئذ الا الوجود الموهوب الذی وهبک الله تعالی بالقربة الخاصة پس درین وقت وحال مراد از کلمهٔ من و ما شخص عارف همان وجود موهوب ست که از جناب الٰهی عطا شده و لفظ انا و نحن که بگفتگو درمیان مے آید همان طرف منسوب ست که منسوب الیه حقیقی ست و درین مقام غناء تام از ماسوی الله حاصل میگردد و معلوم میشود که همه جا فیض یک وجود رسیده و وجود ست که باختلاف نسب و اضافات هم محتاج و هم محتاج الیه خویش شده ست و نور علی نور گردیده و کاسهٔ سوال ما ممکنات موجوده پر از نعما و نوال هویت و وجود و کمالات وجودیه حاصل گشته است و باطن وجود و ظاهر وجود جلوه فرما شده یعنی پیمانه های ماهیات و استعدادات در خور لیاقت و قابلیت خویش که استدعاء وجود بمعنی کون و حصول از واجب الوجود که موجب بالذات و مبدأ فیاض که مفیض مطلق ست نموده اند قبل ازین خود هم در علم الٰهی از موجودات علمیه بوده اند و مطابق همان صورت علمیه حق تعالی در عالم خلق بوجود آمده اند پس این اعتبارات که درین عالم الصورت قطره و دُر شده اند و صور مختلفه متکثره گرفته اند تمثیلاً یا اعتبار صورت خود پیمانه اند و محل ظهور حقیقت خویش و بلحاظ حقیقت حال در محل صورت خود و از خود بر شده اند و حق تعالی وراء الوراء این همه صور و حقائق ست و خالق اینهاست لا یتحد بغیره و لا یحل فیه و بدانکه وحدت وجود بلحاظ حصولیة آن درین اعتبارات که مسمی بعالم اند بایکدگر ست و یک امر واحد فیض وجودی ست که بهر واحد رسیده و بمعنی شهودی ست که همه جا جلوه گر ست و نور یک آفتاب وجود بر همه موجودات پرتو افگنده و اینجا مراد از وجود وجود ظلی ست که بمعنی کون و حصول ست نه آنکه مظنون اهل الحاد ست و معتقد زنادقه و بدین اعتقاد که در واجب و ممکن و رب و مربوب و عبد و معبود و خالق و مخلوق فرقی نمیکنند و هر بنده که بینند بلفظ یا مولیٰ یا رب ندا مینمایند و حق تعالی را کالکلی الطبیعی گمان مے برند تعالی الله عن ذلک علواً کبیراً یظنون بالله غیر الحق ظن الجاهلیة سبحانه و تعالی عما یصفون در آنمرتبه وجود که لا بشرط ست و ما به الموجودیة عبارت از نست و منسوب باو تعالی ست و عین ذات او سبحانه ست چنانچه اینهمه اعتبارات که اینجا همچنین در آنمرتبه علیا وحدت که اینهم یک اعتبار ست مثل سائر اعتبارات نیز گم ست و آنمرتبه از اضافات کثرت و وحدت و سلب و ایجاب و عینیت و غیریت [illegible] برتر و مبرا ست که دست هیچ اضافت تا بدامن کبریائش نمیرسد صوفیان خام که ادعاء عینیت خالق و مخلوق میکنند و منتهای فهم این یافت را گمان میبرند بحقیقت این سخن نرسند خواه نرسند و مغز این کلام را دریابند خواه ندریابند ما آنچه گفتنی ست گفتیم و راه نمودیم و درّی که سفتنی ست سفتیم و عقده کشودیم و ما علینا الا البلاغ والله یهدی من یشاء الی سواء الطریق و به التوفیق ربانی هرچند بعلم و فضل ممتاز شوی مشکل که بفقر نکته پرداز شوی لبری [illegible] ز عرفان تاحال مدت باید که واقف راز شوی خطاب بهر متصوف باده گو و بی ادب مباحثه جو کرده گفته آمد که هرچند بعلم التصوف از راه فصوص دانی و فتوحات خوانی و بفضیلت لفظی از روی تقریر زبانی و بیان لسانی در جماعهٔ مقلدان و صاحب قال آن امتیازی پیدا کنی و تفوق بهمسرانی اما مشکل ست که اسرار و نکات علم فقر که تقرب مع الله ست از دیدن کتب حاصل نمیشود و موقوف بر دریافت صحبت متبرکه اولیاء مرجوعین و ارباب تمکین ست دریابی و سری یا نکته از مقولات منتهیان فهمی ای مبتدی این راه که تاحال در تموج بحر عینیت و غیریت غوطه میخوری و بساحل فرق بعد الجمع نرسیدهٔ و از گرداب کفر طریقت برنیامده بر کنار اسلام حقیقی و ایمان تحقیقی قدم ننهادهٔ تو هنوز بوی آن گل عرفان که بهار گلشن قدس ست از دور هم نشنیدهٔ و ناله در د آمود عندلیب حقیقت بگوش هوش نشنیدهٔ مدتی درین بادیهٔ خاک بسر و آتش در جگر پریشان و خراب خواهی گردید بعد ازان اگر هدایت هادی حقیقی دستگیری فرمود و راه نمود آن زمان خواهی فهمید که الحق طریق حق طریق محمدی ست و آنچه محمدیان خالص گفته اند و نوشته اند ثمرهٔ شجرهٔ طیبهٔ علم و عرفان و نتیجه سیر و سلوک و حاصل اسلام و ایمان ست بتوفیق الٰهی سررشتهٔ اتباع ایشان از دست مده اولئک الذین هدی الله فبهداهم اقتده —

قال الان

هو الناصر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی ارنا حقائق الامور وہذنا الرؤیۃ العجز والقصور والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد دائما بلا فتور وعلی آلہ واصحابہ ارباب الشہود والحضور

اما بعد فہذا الوارد الحادی والمائۃ ہو المسمی بحقیقۃ الامر اعلم اسعدک اللہ تعالی وکشف عنک غطاءک ان العبد اذا لم یعرف حقیقۃ الامر ویرفع الحجاب عن قلبہ فیری الحقائق علی ما ہی علیہ فی نفس الامر ولحلمہ اللہ الحکمۃ التی ہی شاملۃ لخیر کثیر فیفہم الاسرار الامکانیۃ والوجوبیۃ کلہا بقدر الطاقۃ البشریۃ وینکشف علیہ عجز الحقیقۃ الامکانیۃ عن الدرک من حیث الذات وتتجلی فی قلبہ قدرۃ اللہ الواجب الذی اوجب امور الممکنات الموجودۃ فی ضمن وجوبہ وہو غالب علی امرہ وکان امر اللہ مفعولا فیتحیر ذلک العبد حینئذ بمشاہدۃ جلالہ تعالی شانہ وعز سلطانہ ویعترف بعجز نفسہ عن المعرفۃ بکمال المعرفۃ ویشہد انہ لا الہ الا ہو ولا حول ولا قوۃ الا بہ ویشاہد جمال الذات فی مرایا الاسماء والصفات کما ینظر تجلیات الاسماء والصفات فی مظاہرہا التی ہی للموجودات الممکنۃ وفی ہذہ المرتبۃ یکون الشہود عین الحیرۃ والحیرۃ عین الشہود فاذا یشرفہ اللہ سبحانہ بکمال العنایۃ بالتشریف الخاص ویخلعہ خلعۃ البقاء بعد الفناء ویوصلہ الی مرتبۃ الفرق بعد الجمع فیمیز الاصل عن الظل ویفرق بین التنزیہ والتشبیہ ویحافظ آداب العبودیۃ والالوہیۃ ویکون مع اللہ ظاہرا وباطنا واللہ معہ فی کل حال من کان للہ کان اللہ لہ فیا ایہا المحمدیون الخالصون اذکروا ربکم اذا نسیتم واستغرقوا فی الحضور والشہود دائما واستقیموا علی الطریق المحمدی واقیموا حدود اللہ ومن یتعد حدود اللہ فاولئک ہم الظالمون ۔ ۔

وارد حقیقت امکانی واعتراف بحیرت ونادانی وبیان یکتائی مرتبۂ وجود وترغیب بحضور وشہود

حقیقت امکانیہ عجیب مفہومی ست کہ بذات خود مقتضی ہیچ امر از وجود وعدم نیست بلکہ نظر بنفسہا سلب ضرورت از طرفین دارد اما چون ارتفاع نقیضین نمی شود ازین راہ افراد موجودۂ آن در حضرت وجود بضمن واجب از روی وجوب بالغیر موجود معلوم میگردند وافراد معدومۂ آن در مرتبۂ عدم بضمن امور ممتنعہ از سبب لحوق امتناع اضافی معدوم مفہوم میشوند ومجموع افراد مطلقۂ آن ازین دو حال خالی نخواہند بود وشق ثالث کہ واسطہ درمیان وجود وعدم باشد نیست وآنکہ بعضی بواسطہ ہم قائل اند ودر موجود ومعدوم واسطہ ثابت میکنند وآنرا در اصطلاح خود حال میخوانند چون جوہریت جوہر وسوادیت سواد ومثلہا کہ آنرا نہ موجود توان گفت نہ معدوم چہ جوہر وسواد موجود ست نہ جوہریہ وسوادیہ کہ غیر از مفہومی نیست پس اطلاق موجود برانہا کردن راست نیاید وہم نمیتوان گفت کہ جوہریۃ وسوادیۃ معدوم ست کہ درین صورت نفی جوہر وسواد نیز میگردد فاثبتوا الواسطۃ وعبروہا بالحال وہم لبعض المتکلمین این بحث علیحدہ ست کہ بما نحن فیہ تعلق ندارد بالجملہ آن معنی امکانی طرفہ امر مجہول الحقیقہ ست کہ بالاستقلال نہ موجودش توان خواند ونہ معدوم الحق کہ انہ کان ظلوما جہولا در شان انسان از روی امکانیۂ او وارد شدہ واعتراف بحیرت ونادانی منتہای یافت انسانی واعلی مرتبہ ادراک امکانی ست ربنا ما عرفناک حق معرفتک وما عرفنا ایانا حق معرفتنا لانہ لیس فینا الا تجلیاتک التی ہی ظہورات اسمائک وصفاتک فما عرفنا ایانا بجلالۃ تجلیاتک التی کانت فینا وما عرفناک بجلالۃ اضافاتنا التی اضفنا الیک سبحانک لا نحصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک گوہرہای ہمہ موجودات در سلک یکتائی وجود بستہ ولآلی جملہ ظہورات متعلق بہ پیدائی شہود تو یگانگی ذات بی ہمتایت حرف شراکت را از صفحۂ ہستی حک فرمودہ ووحدت جنابت الا بیت کثرت موہومہ را بہیئۃ مجموعی یکپا نمودہ خیال عینیت نہالی ست کہ با بیاری نسبت اتحادیۂ تو رستہ وگمان غیریت گلی ست کہ از نسیم نسبت امتیازیۂ تو شگفتہ ورائحہ تنزیہت عنقای ست کہ از آشیان لیس

برنیامده وکذائیه تشبیهت همائی که سایهٔ وجود ظلی بر سر هر موجود افگنده گلشن ایجاد از بهار تجلیات اسمائیه و صفاتیه تو سرسبز و آباد دست دامن اعتقاد از نفا
کیفیات القانیه وایمانیه تو مامون از فساد اولیة قدم تو بروی ازل در حدوث واساخته و آخریه بلا عدم تو بر سر ابد سایهٔ لاتناهی انداخته توئی که بیضهٔ خود
را ید بیضا ساخته و توئی که در گردن گردون حمائل کهکشان انداخته توئی که نشائتین را بیک جرعهٔ صهبای وجود مست نموده و توئی که کونین را بیک
حرف کن پیدا و هست فرموده آیه والله علی کل شیء شهید پرده کشای شهود تست و کریمهٔ فاینما تولوا فثم وجه الله جلوه نمای وجود تو ثنای بی انتها
و سپاس بیقیاس شایسته برای تست و سزاوار هر ذات والای تراکه انعام عام فیض وجودی تو بهر ممکن موجود رسیده و حمد بیحد و شکر جدید بحقیقت بهر
جناب اعلی و در خور مرتبهٔ علیای تست که سائیان عطاء بی خطاء رحمت رحمانی خود بر سر هر موجود ممکن کشیده اگر خورشید فیض وجود ظلی تو بر ذات حقائق
امکانیه نتافتی و رشتهٔ سریان وحدت اقمشهٔ کثرت اعتباریه نبافتی خانهٔ مظلم مرتبهٔ امکانیه بی چراغ بود و تار و پود انتظام اضافات کونیه بی نمود
صبح تجلی تست که عالم شهادت را چون روز روشن ساخته و شام اختفاء تست که پرده برروی عالم غیب انداخته گلشن امکان سراسر شاداب از مهر جلوهٔ
تضمن وجود تست و باغ جهان تمام سرسبز از بهار نمود تو سبحانک اللهم وبحمدک هیچ نهال موجودی در گلستان وجود نرسته که چون انگشت شهادت تسبیح
تسبیح و شهادت یگانگی تو برنخاسته و کدام گل اعتباری در بوستان ظهور نشگفته که از برگ برگ خود دفتر حسن توصیفت نه آراسته قطرهٔ محقر انسانی
کیست که گره کشای ثنای بی انتهای محیط اعظم کمالات الهیه شود مگر اینکه خود را تمامه در بحر شهود آن گم کرده مدام مستغرق در مشاهده جمال لایزال او
باشد و ذرهٔ بیقدر طاقت بشریه چیست که بمیدان بی پایان توصیف واجب تعالی بواجبی درخشد الا اینکه در نور حضور آن آفتاب حقیقت خودیت را بالکل
ناپیدا ساخته همیشه مستهلک در شعشعان شهود وجود حقانی بود لیس حیف بر قلبی که مدام مستغرق حضور و شهود تو نباشد و فسوس بر قالبی که شب و روز
در طاعت و عبادت تو مشغول نبود معرفت همانست که تقویه نسبت حضور و شهود نماید و نور ایمان را بیفزاید و عرفان عبارت از انست که دشواری گرانی
ریاضات و عبادات از خاطر رفع سازد و لذت و شوق عبادت در دل اندازد و الا این فهمیدنا کارهٔ پریشان ما که درین زمانه اکثری از ملاحده آنرا بزعم خود
عرفان و معرفت می پندارند هیچ کار نمی آید بلکه بی ایمان مینماید ای انسان ظلوم و جهول وای چیستان معروف و مجهول هرگاه هستی و نیستی خود
چنانچه باید در فهمید تو نمی آید از وجود واجبی تعالی و تقدس چه خواهی فهمید و فقط بقوت عقل خویش تا بآن جناب والا چسان خواهی رسید رباعی گر دعوی

هستی ست بهتان ست این * در شکوهٔ نیستی ست کفران ست این * ای حضرت انسان تحیر انجام * خود را نشناختی چه عرفان ست این *

مراد آنکه اگر ادعای وجود برای ذوات ممکنه نموده موجودات امکانیه را وجودات گفته شود و در هر یک موجود وجود علیحده ثابت کرده آید کما زعم البعض
اینمعنی فی الحقیقت از شائبه شرک خالی نیست و بهتان صرف و افتراء محض ست و من یشرک بالله فقد افتری اثما عظیما و یا این هستی اعتباری خود را
عین هستی حقیقی حق سبحانه خیال کرده اینهمه موجودات ممکنه را عین واجب تعالی گمان برده شود و هر یک مخلوق را عین خالق تصور نموده آید کما ظن
البعض این هم در اصل پاک از دلس بیدینی نیست و کمال بی ادبی و نهایت بی امتیازی ست و ما قدروا الله حق قدره و اگر از راه مطالعهٔ نسبت
عدمیه و ملاحظهٔ اعتبارات سلبیه موجودات بدیهیه نظریه را که بالیقین وجود آنها ثابت نزد هر عام و خاص هست عدمات محض گفته شود که هیچ بوی
وجود نشنیده اند این بیان گویا کفران نعمت وجود ست که منعم حقیقی انعام عام بر همه موجودات فرموده است و باعلان این خلعت فاخره در بر
هر مخلوق پوشانیده فاشکروا الله و اعبدوه و غیره چنانکه حضرت انسان را چون او سبحانه بقدرت کاملهٔ خویش جامع همه کمالات مشابهه و مظهر جمله
اسماء متقابله ساخته ست از و طرف گرفتن یک نسبت خاصه سرانجام نمی یابد و شایان جامعیة او نیست لهذا منتهای معرفت انسانیه حیرت ست
و دعوی عرفان وال بر عدم اطلاع حقیقت چون بیچاره انسان جهول در ادراک موجودیة و معدومیة ذات خود حیران و پریشان ست

پس این چه علم و عرفان ست و الله یعلم وانتم لا تعلمون بهر حال بیانی که در خور حال طاقت بشریه و لائق سماعت علیه انسانیه ست و مفید خاص و عام
و مصلح کافه انام و بیان واضح و تقریر واضح ست اینست حقیقت امکانیه که بذاتها بیش از مفهومی نیست و غیر از معنی معلومی نه نظر بذات خود و مدام جز آفت عدم
خویش ست چه در حالت معدومیته و چه در حالت موجودیته و یافت از راه علم عارضی و نایافت بسبب جهل ذاتی و حضرت انسان را که موجود اعتباری
فرد اکمل ممکنات و موجودات اعتباریه ست و اشرف مخلوقات ست همه وقت چه در وقت ابتداء سلوک و چه در وقت انتهاء آن در پیش ست
و همیشه با وجود آنکه همه امور را و همه یابد هیچ امر او نمی یابد و بالکنه ادراک هیچ ماهیة نمیکند قدری بالوجه حقائق اشیا را می فهمد و جهل او که مقتضای
عدمی ست بر علم او که مقتضاء وجودی ست غالب ست چه در امکان خاص که نصیب ممکنات ست و آن سلب ضرورت از طرفین ست طرف وجودی باشد
خواه طرف عدمی درینصورت ممکن بیچاره را بالذات میل بجانب امتناع ست و نظر الی ذاته کشش و رجحان بسوی عدم و فنا ست و عدمیة او که بالذات ست متوجه
ست بر وجودیة او که بالغیر ست که مساوی بالضرورة بودن از طرفین فی حد نفسه مفهومی ست که متضمن معنی سلبی ست و دال بر معدومی و نسبت عدمی ست
پس ممکن که نظر الی ذاته معدوم صرف ست و جز جهل که از عدمی ست در بساط خویش ندارد خود را چه یافت نماید که نه عدم لائق یافت ست و نه معدوم
قابل دریافت و چنین موجود اعتباری که در حقیقت معدوم ست چسان بالکنه ادراک موجودیة خویش فرماید و چگونه لب بدعوی شرکت هستی کشاید
و خود را هم موجود مستقل جدا از هستی مطلق حق تعالی فهمد که افتراء محض ست اگر غور نموده آید و بهتان صرف ست اگر فکر کرده شود و من یشرک بالله
فی المعبودیة او الموجودیة فقد افتری اثما عظیما هو الکفر و الشرک و ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء و عجب مشکل ست که موجود
بالفعل گو اعتباری و مجازی باشد چه قسم خود را در نظر نیارد و حضرت وجود که الآن در هر موجود مقید پرتو انوار اطلاق خویش فگنده درین آئینه
جلوه گر ست و در هر جا شانی علیحده پیدا کرده بچه طور اضافت هستی از خود در کند و با از وجودیة نماید و خود را بجانب عدم کشد و معدوم محض انگارد
که انکار بدیهی میشود و کفران نعمت ست پیش منعم حقیقی و داخل در حق پوشی میگردد ربنا ما خلقت هذا باطلا انت الحق و لا یصدر عن الحق الا الحق پس
نتیجه عرفان کامل که آخر کار بعد خرابی بسیار نصیب کدام طالع مندی و مقبولی میگردد همین اعتراف بالعجز معرفت ست و العجز عن درک الادراک ادراک
و مآل و انجام کار حیرت ست ما عرفناک حق معرفتک بالجمله خورشید وجود ست که در تمام عالم بر حقائق موجوده همه جا تافته ست مجرده باشند آن موجود
خواه مادیه ذهنیه بوند خواه خارجیه و خود را خود یافته عقلیه یافت باشد خواه حسی علمی بود خواه وجودی زیرا که از روی تحقیق در لفظ وجود نزد محققین
اشتراک معنوی ست نه لفظی که وجود معنی واحد ست اختلاف و تغایر در معنی ندارد و در صورت اشتراک لفظی لفظ واحد میاند و معانی مختلفه کثیره دارد
چنانکه در کلمهٔ عین ست که لفظ واحد دلالت بر معانی مختلفه مینماید و بمعنی ذات و آفتاب و چشمه و غیرها آمده و فقط اشتراک در لفظ شد و در معنی
ما صدق علیه مختلف و کثیر دارد که درینصورت برای لفظ عین هر جا مراد و مفهوم جدا ست و مطلق با همدیگر مناسبت ندارد و در الصورت ای بر تقدیر اشتراک
معنوی مقصود همان معنی یکیا ست و کثرت صوریه خلل انداز وحدت معنویه نمیگردد و لفظ وجود بر حقائق موجودات بمعانی مختلفه حمل کرده نمیشود
و متکلمین که نظر ببادی الرای در لفظ وجود باشتراک لفظی قائل اند و وحدت حقیقیه مرتبهٔ وجود را اندریافته اند یعنی هر موجود را وجود علیحده ثابت میکنند
و میگویند که هر واحد از موجودات وجود جدا دارد زمین را وجودی ست دگر و آسمان را وجودی ست دیگر و علی هذا القیاس هر یک را وجودی مغایر همدیگر
حاصل ست این تقریر باعتبار ظاهر و مجاز که متعلق با مور ظاهره ست از ایشان سر زده باشد و برای شدت حفظ مراتب گفته باشند یا حقیقت مرتبه
که ما به الموجودیة و نفس الوجود و منشأ انتزاع ست چنانچه باید کما هو حقها نفهمیده اند و همین مرتبهٔ ظل وجود را که بمعنی کونیة و حصولیه ست مرتبهٔ اصل
وجود انگاشته اند المجتهد یخطی و یصیب و چونکه این خطا خطاء اجتهادی ست غالب که معاتب نشوند و این شرک خفی ایشان محسوب بکفر جلی نگردد

وعفو شود و اینکه علما و حکما در تصانیف خود وجود را کلی مشکک گفته اند و قائل تشکیک آن گردیده اند و از امور عامه شمرده اند و از منتزعات عقلیه گمان برده اند
در فهم ناقص حقیر و عقل قاصر این حقیر چنان می آید که نزد ایشان هم منظور از ما صدق علیه آن همین مرتبه وجود ظلی ست بلا شبهه و شک که بمعنی مصدری آمده
و امر منتزع ست و کونیه و حصولیه دارد نه آنکه منشأ انتزاع و مرتبه لا بشرط است که این معنی هیچ وجه معقول نمی شود و مطلق متصور نمی گردد زیرا که
این اضافات که تشکیک و تعمیم و مثلها باشد نسبی اعتبارات آن مرتبه اند که منسوب بآن مرتبه و معتبر در ان میشوند نه عین آن مرتبه اند من حیث هی هی لیس
این وجود ظلی که بمعنی کون و حصول ست در مرتبه کلی مشکک چون ظهور میکند بحیثیه کلیه و تشکیک آن مرتبه در صورت کلی مشکک ظاهر ست و چنین بنظر می آید
و در کلی متواطی چون جلوه میفرماید بجهت تواطی آن مرتبه در رنگ کلی متواطی هویداست و چنین مینماید و بسبب عموم و شمول در همه مراتب محسوب در امور عامه
ست و عام معلوم میشود و باعتبار خصوص مع تقید در مقیدات مخصوص بهر موجود ست و خاص مفهوم میگردد و در نظر بنفس خود که ذات الوجود ست پاک ست
مبرّا و برتر و منزه از همه اضافات ست و ورای الورا جمله اعتبارات ست فافهم بالغور والفکر لعل الله یهدیک الی الصراط المستقیم حاصل این تحریر و بیان آن
که نموده آمد آنکه طریق سالکان ست از روی شفقت و رحمت بر احوال ایشان تا از قال بحال گرایند و ازین گفتار تقرب کردار حاصل فرمایند و به
سوی مشاهده جمال باکمال فاینما تولوا فثم وجه الله بچشم دل نمایند و از حجب بالکل برایند و قدم براه طلب و مجاهدات بکمال فوق و شوق زنند و تزکیه
نفس و تصفیه قلب بهم رسانند و اکتفا بر همین حرف و کلام که شعار صوفیان خام و عارفان ناتمام ست نکنند و داخل در زمره بی ادبان یاوه گو نگردند که
گفتگوی زبانی و تقریر لسانی بکار نمی آید و باب تقرب نمیگشاید اهل مذاق را ذوق می باید و قوت نسبت حضور و شهود می شاید من لم یذق لم یدر وفقنا الله و
ایاکم علی حبه بصدق حبیبه علیه الصلوة والسلام **رباعی** شو عاشق و در خود طلبی پیدا کن + یعنی پی وصلش سببی پیدا کن + خورشید بنا دارد کسی
جلوه دریغ + ای ذره بروتابشی پیدا کن + مراد آنکه حالت عشق صادق و طلب واثق بمواظبة اشغال و اذکار و اعمال صالحه و اختیار صحبت
نیک و استقامت بر طریق محمدی و قوت نسبت رابطه با مرشد و مطالعه فنا و بی ثباتی دنیا و تیقن بقا و استقرار عقبی و تصور رحمت رب و تعقل هیبت
او در خود پیدا باید کرد و کیفیت ذوق و شوق در دل بهم باید رسانید که همین حالت عشق و محبت سبب وصول و وسیله قبول ست که آب تشنه را
خوش آید و نان گرسنه را می باید اگر در تو عشق الهی غلبه خواهد کرد همه عالم پر از آیات او خواهد نمود و تمام جهان مملو از تجلیات او بنظر خواهد آمد و حظها خواهی
برداشت و عجایبها رو خواهد نمود نمی بینی که در عشق مجازی و حب صوری هم لطفی و حظی که عاشق و محب از وصل معشوق و دیدار محبوب حاصل مینماید
هیچکس را از دیدن او آن لطف و حظ بر نمیدارد و آنچه عاشق را از دیدن چیزهای که از ان او بیند لذتی و کیفیتی که بهم میرسد هیچکس را از دیدن آن
چیزها آن کیفیت پیدا نمی شود و علی هذا القیاس لذت هر چیز موقوف بر شوق آن چیز ست خصوصاً امورے که متعلق بقلب اند خورشید وجود
حق تعالی بر تمام حقایق موجودات تابنده ست چون ذره در خود شیدا و تاب طلب صادق پیدا باید کرد تا تابش تجلی او در تو ظهور نماید و بقوت نظر آید
و بالله التوفیق –

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی نزل الینا آیات قرآنیه و کشف علینا تاویلات فرقانیه والصلوة والسلام علی رسوله محمد صاحب کمالات ربانیه و علی آله و اصحابه فیه حقانیه
اما بعد فهذا الوارد الثانی والمائه مسمی بآیه ان فی خلق السموات والارض و ما فیهن مکانا و اختلاف اللیل والنهار و ما فیها
زمانا لآیات لاولی الالباب الذین یذکرون الله علی الدوام قیاما و قعودا و علی جنوبهم و یتوجهون الیه دائما و یتفکرون فی خلق السموات والارض

بالعبرة والخبرة فینظر علیهم انه الحق وما خلق الله هذا باطلا وجعل اللیل والنهار آیتین باهرتین لاهل البصیرة ومحا آیة اللیل اذا یغشی وجعل آیة النهار مبصرة اذا تجلی
لیبتغی المؤمنون بالله فضلا من ربهم برفع الحجب الظلمانیة والنورانیة عن ابصارهم والا فان لله سبعین الف حجاب من نور وظلمة بوجود الاعتبارات المختلفة الکونیة
والاضافات المتلونة النورانیة والظلمانیة والمحجوبون الغافلون الذین علی ابصارهم غشاوة لا ینظرون الا الصور المحسوسة ولا یرون آیاته تعالی فی الآفاق و
فی انفسهم وینسون الله لیلا ونهارا والله سبحانه جعل اللیل والنهار آیتین لاولی الابصار کما قال عز وجل وجعلنا اللیل والنهار آیتین فمحونا آیة اللیل وجعلنا
آیة النهار مبصرة لتبتغوا فضلا من ربکم ولتعلموا عدد السنین والحساب وکل شیء فصلناه تفصیلا أرأیتم ان جعل الله علیکم اللیل سرمدا الی یوم القیامة من اله
غیر الله یأتیکم بضیاء ویجعل لکم النهار معاشا لتسعوا فیه وان جعل الله علیکم النهار سرمدا الی یوم القیامة من اله غیر الله یأتیکم بلیل ویجعله لباسا لکم لتسکنوا فیه
افلا تبصرون فاذکروا رحمة ربکم الذی جعل لکم اللیل والنهار لتسکنوا فیه ولتبتغوا من فضله وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها افلا تشکرون ۔

وارد در بیان آیة تولج اللیل فی النهار وتولج النهار فی اللیل

معانی آیات قرآنیه و مطالب عبارات فرقانیه در اصل همانست که از روی احادیث و شان نزول و سبب ورود هر آیه معلوم گردیده و بعنعنه از روات ثقات
بثبوت رسیده چنانچه مفسرین محققین و علماء راسخین می نگارند و قصه ورود و سبب نزول هر آیه با ظهار می آرند و سیاق عبارت کلام الله صریح بر آن دلالت
می نماید و از محاوره اهل حجاز بی تکلف در ذهن می آید و برای دریافت کیفیت این امر چیزهای بسیار از علم ظاهری و باطنی مثل ذکاء ذهن و صفای قلب
و مناسبت قویه بحقیقت قرآنیه و نسبت تامه بحقیقت محمدیه و مرضی دانی رسول مقبول و قرب و معیت حق تعالی بطریق اصطفا و قبول و قوت علم و عرفان و
شدت محبت و ایمان و اتباع سنت و کمالات نبوت و کمال عقل و اطمینان نفس و طینت پاک و تیزی ادراک و صحت کشف و جامعیت اکثر علوم می باید
اما آنچه بعض عرفاء اولیا نکات و لطائف بعض آیات بر سبیل بیان اسرار قرآنیه و معانی بطون فرقانیه در بعض مواقع نوشته اند یا می نگارند از قسم تاویلات
است که اگر مخالف بظاهر شریعت ندارد و تحریر و تقریر آن جائز است بلکه یک نوع لطافت و خوبی دارد که اخص الخواص را بآن ممتاز می سازند و محققان
اولیا که جامع علم ظاهر و باطن میباشند و واقف حقیقت و شریعت و صاحب طریقت و معرفت می بوند آنها را باین نوازش می نوازند هر عالم بی حقیقت
و غبی و هر درویش جاهل بهیچ را نمیرسد که تقلید این امر نماید و از پیش خود معانی کلام الله هر چه خواهد بگوید که موجب فساد است و اکثر صوفیان جاهل و
هرزه گویان لاطائل را این مصیبت رو میدهد حق تعالی جمیع محمدیان خالص را ازین بلیه محفوظ دارد و حقائق و دقائق بطن قرآن مجید را موافق
شریعت غراء و مطابق واقع چنانچه مراد الله و مراد الرسول است مکشوف سازد و چنانچه لیل امکانیه نهار را در ضمن نهار وجوبیه خود گرفته واجب بالغیر
گردانیده موجود و ظاهر چون روز روشن ساخته است همچنین ظلمت اضافیه خودی و انانیت ایشان را از بواطن ایشان دور نموده فانی فی الله گردانیده
در ظهور نور حضور و شهود خویش گم ساخته بطلوع خورشید حالت لی مع الله و بی یبصر نواخته باقی بالله سازد و خلعت وجود موهوب حقانی پوشانده باعلی مراتب
قرب و معیت رساند تا در گلشن جهان خزان فنای ذاتی این همه موجودات فانیه منظر بهار وجود ظلی بچشم بصیرت ایشان نماید و عدمات اعتباریه
این ماهیات کونیه تجلی گاه هستی مطلق در نظر شهود اینها آید زیرا که جمیع حقائق ممکنه موجوده آئینه دار جمال با کمال حضرت وجود اند و همان نور ظلال
اسماء الهیه است که مثل روز در شب تار عدمات اضافیه این همه اعیان خلائق جلوه فرما شده تمام عالم را منور فرموده است **رباعی** بیدار خزان ما
بهار هستی * وز نیستی ست اعتبار هستی * اعیان آئینه وجود اند که کرد * در لیل عدم جلوه نهار هستی * مراد از خزان فنا تشخص موجودات فانیه و
از بهار حدوث صور محدثات زمانیه و از هستی وجود اضافی و از نیستی عدم اعتباری و از اعتبار امتیاز در علم و از اعیان حقائق موجودات و از
آئینه مظهر و از وجود مرتبه وجود ظلی و از لیل ظلمت امکانیه و از عدم حقیقت ممکنه و از جلوه ظهور و از نهار نور وجوبی و از هستی در مصرع چهارم

وجود مطلق حاصل آنچه از فناء تشخصی با موجودات فانیه حدوث دیگر صور محدثات زمانیه در مرتبهٔ وجود اضافی که محل موجودیت ست پیدا میشود و انتظام عالم به او ست
همین کون و فساد قائم ست که یکی میرود و دیگری بجایش می آید و از عدم اعتباری ممکنات فانیه وجود اضافی موجودات حادثه امتیاز در علم بهم میرسانند
و یکی را معدوم و یکی را موجود می فهمند پس معلوم شد که حقائق موجودات مظهر مرتبهٔ وجود ظلی اند که در ظلمت امکانیه حقیقة ممکنه ظهور نور وجوبی وجود
مطلق او تعالی شده است و آن محیط علی الاطلاق تمام عالم را در ضمن وجوب خویش گرفته همه موجودات را واجب بالغیر گردانیده از حضیض امکان باوج
وجوب کشیده بفضل الله یا بیشاء و بحکم ما یرید و نیز دیگر هم معنی رباعی مذکور بیان نموده می آید که اینجا مراد از کلمهٔ هستی که او اخر مصاریع ردیف واقع شده
وجود اعتباریست بمعنی هذا کذا و کذا و از نیستی هم عدم اعتباری بمعنی لیس هکذا و کذا که بتقابل یکدیگر این هر دو مرتبهٔ اعتباریه ممتاز اند و یافته میشوند نه
آنکه مراد از لفظ هستی مرتبهٔ وجود حقیقی ست که مابه الموجودیت ست و منشأ انتزاع این وجود اعتباری لا ضد له و لا ند له که عدم اعتباری لیاقت مقابله
و نقاصت آن ندارد و وجود اضافی تاب مماثلة با آن ندارد و لیل و نهار که در مصرع آخر مذکور ست عبارت از همان مراتب اعتباریه و اضافیه مفهوم
عدم و وجود ست که باضافات سلبیه و ایجابیه ظاهر اند و او ست تعالی شانه بقدرت کاملهٔ خویش ظاهر کنندهٔ آنهمه اعتبارات و اضافات وجودیه
و عدمیه در عالم شهود که مرتبهٔ خلق ست اللهم انت تولج اللیل فی النهار بنور الاظهار و تولج النهار فی اللیل و انت الستار و تخرج الحی من المیت بکمال قدرتک
و تخرج المیت من الحی حسب مشیتک و ترزق من تشاء من المرزوقین بغیر حساب و لا محسب سواک الولوج باعتبار اللغة هو الدخول فی مضیق فالایلاج
هو الادخال و ایلاج اللیل و النهار هو ادخال احدهما فی الآخر صباحاً و مساءً بالتعقیب و التاخیر او الزیادة و النقص فی الصیف و الشتاء طولاً و قصراً
پس لیل عبارت از ظلمت عدمیه است که ذاتی ممکنات ست و نهار عبارت از نور وجودی ست که فیض واجب ست و ایلاج لیل در نهار عبارت از
ایجاد ماهیات و حقائق موجودات که فی انفسها معدومات اند و غیر از مفهومات نیستند بمقتضاء اسماء جمالیه که عطاء وجود بموجودات از روی تجلی جمالی
جلوه مطلق ست عم نواله و ایلاج نهار در لیل عبارت از فناء موجودات و مخلوقات فانیه است بمقتضاء اسماء جلالیه که سلب وجود از مخلوقات از روی
تجلی جلالی جلیل حقیقی ست جل جلاله و اخراج حی از میت نیز عبارت از همان اظهار وجود ست مع کمالات وجودیه در مظاهر حقائق که سراسر موطن
نقائص عدمیه اند و اخراج میت از حی عبارت از همین نمود اعیان و حقائق کونیه است در وجود خارجی که مرتبهٔ ظاهر وجود ست و گویا این عبارت
کلام الله که تخرج الحی من المیت و تخرج المیت من الحی باشد تفسیر معنی اول ست و شرح جملهٔ اولی است که تولج اللیل فی النهار و تولج النهار فی اللیل بجهة
توضیح المطلب و تصریحه و کرره فی الاشیاء المختلفة تفهیماً و تاکیداً و رزق عبارت از افاضهٔ وجود ست بموجودات و مخلوقات و مشیت عبارت از اقتضاء فعلیه
حضرت واجب الوجود ست عم احسانه و جل برهانه پس وجود او سبحانه نظر بذات او حسابی ست چرا که ضروری و واجب ست او تعالی بذاته وجود مستقل ست
و وجود ممکن که نظر بذات او ضروری نیست و ذاتش اقتضاء وجود نکرده غیر حسابی ست و بلاحساب آن کریم علی الاطلاق عنایت فرموده زیرا که هیچ ممکن
بالذات لائق وجود نیست و نبوده پس عطا کردن وجود و این رزق را او سبحانه و تعالی ممکنات را از راه رحمت عامهٔ خویش بغیر حساب بکمال احسانه و عنایته

رباعی عالم که عدم بود نمیکرد نمود ٭ در ضمن وجود خویش دادی تو وجود ٭ فیض عامت گرفت در بر بود و نه ٭ کس لائق این عنایت خاص نبود ٭
یعنی عالم که مجموع موجودات کونیه است هر واحد از ینها قبل از لحوق وجود اعتباری داخل در عدم اعتباری بود و هرگز نمود خود نمیکرد و خود را بوجود
نمیتوانست آورد و خود بخود پیدا نمیتوانست شد ای خالق همه مخلوقات و ای واجب بالذات تو در ضمن وجود خویش اینهمه موجودات را گرفته واجب
بالغیر گردانیده خلعت وجود ظلی پوشانیده پس فیض عام رحمت واسعهٔ تو جمیع حقائق موجوده را در بر لطف و التزام احاطهٔ بے کیف گرفته
اینها را از قعر عدم برکنار وجود کشیده است و الا هیچ یکے ازین ماهیات ممکنه نظر بذات خود لائق و سزاوار این عنایت خاص که تحقق بمرتبهٔ

وجوب است نبوده است واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم ۔۔۔

ھو الصابر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی ھو الغنی ونحن الفقراء ذی العزۃ والعظمۃ والقدرۃ والکبریاء والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد سید الانبیاء سند الاصفیاء وعلی آلہ وصحابتہ الاتقیاء والاذکیاء

اما بعد فھذا الوارد الثالث والمائۃ ھو المسمی بمنھاج الفقر وکل من الناس جعل اللہ تعالی شرعۃ ومنھاجا خاصا ونسکا مخصوصا ھم ناسکوہ فمنھج الفقراء ایضا علی انواع متکثرۃ وکل منھم یعمل علی شاکلتہ اما المنھج الاحسن ھو طریق الفقراء الذین احصروا فی سبیل اللہ اتکاء علی رزاقیتہ سبحانہ والتوکل التام علیہ لایستطیعون ضربا فی الارض بکمال مشاھدۃ الغیرۃ الالھیۃ والعزۃ الربانیۃ التی ھی للہ ولرسولہ وللمؤمنین ولایذھبون الی بیوت السلاطین والامراء لانہ بئس الفقیر علی باب الامیر لایسئلون الناس الحافا ولایظھرون احتیاجاتھم علی احد منھم لقوۃ غناء قلوبھم وکبریاء انفسھم یحسبھم الجاھل عن احوالھم اغنیاء ویزعم اعندھم المال او تجیٔ فتوح مخفیۃ وذلک من التعفف وعدم التفاتھم الی الاسباب الدنیویۃ تعرفھم انت یا ایھا الواقف عنھم بسیماھم ولھم وجوہ ناضرۃ الی ربھا ناظرۃ رزقنا اللہ ولکل المتوکلین علی اللہ من المحمدیین ھذا الفقر الذی اذا تم فھو اللہ ویکون سبب الفخر فی الدنیا والآخرۃ ونعوذ باللہ من الفقر المکب والفقر الذی یکون سواد الوجہ فی الدارین ربنا ولاتحملنا مالاطاقۃ لنا بہ واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولنا فانصرنا علی القوم الکافرین والمنکرین الذین رغبوا عن المحمدیۃ الخالصۃ لک الدین الخالص ومن یرغب عن دینک الاسن سفہ نفسہ وان ھدیک ھو الھدی وانت علی الصراط المستقیم یا قوم انی توکلت علی الحی الذی لایموت وسبحت بحمدہ وکفی بہ باحوال عبادہ خبیرا ھو ربی لا الہ الا ھو وفوضت امری الیہ انہ خلق کل شیٔ فقدرہ تقدیرا وھو الذی جعل لکم اللیل لباسا یستر بالستر والنوم سباتا لتسکن بہ نفوسکم وجعل النھار نشورا لتسعوا فیہ وکان ذلک علی اللہ یسیرا وھو الذی ارسل الریاح بشری بین یدی رحمتہ وانی اجد منھا نفحات الرحمن وکان اللہ علی کل شیٔ قدیرا وھو الذی انزل من السماء ماء طھورا لیحیی بہ الارض واودع فیہ للحیوان والانسان نفعا کثیرا وھو الذی مرج البحرین فی العالم من ظھورات الاسماء الجمالیۃ والجلالیۃ ھذا عذب فرات لظھور جمالہ وھذا ملح اجاج لظھور جلالہ وجعل بینھما برزخا وحجرا محجورا لئلا یمتزج ذوق احد بذوق احد منھما وکان ربی علی کل شیٔ قدیرا اتعبدون من دون اللہ وتعتمدون علی الاسباب الظاھرۃ التی ھی محسوبۃ فی الآلھۃ الباطلۃ مالاینفعکم ولایضرکم الا باذن اللہ فیتوجہ المؤمن المتوکل الی ربہ حنیفا ولایشرک بربہ احدا وکان الکافر علی ربہ ظھیرا وما ارسل اللہ من نبی ولا ولی الا مبشرا ونذیرا وما سالوا الناس علیہ من اجر الا من شاء ان یتخذ الی ربہ سبیلا یا ایھا الناس کیف تتخذون من دونہ تعالی آلھۃ لایخلقون شیئا وھم یخلقون وکیف تعبدون الذین لایملکون لانفسھم ضرا ولانفعا وکیف تعتمدون علی الذین لایملکون موتا ولاحیوۃ ولانشورا واذا قیل لکم آمنوا بربکم کما آمن المحمدیون الخالصون وتوکلوا علی اللہ انہ کان بعبادہ سمیعا بصیرا فتقولون انؤمن کما آمن السفھاء ولانظنک الا رجلا مغرورا وتقولون لی انک ایضا تاکل الطعام وتمشی فی الاسواق مثلنا لولا انزل اللہ الیک ملکا فیکون معک نذیرا او یلقی الیک کنزا او تکون لک جنۃ تاکل منھا وما انت الا رجلا مسحورا تبارک اللہ ربی الذی ان شاء جعل لی خیرا من تلک الجنات ولکن ربی جعل الدنیا سجن المؤمنین وجنۃ الکافرین وان للمحمدیین فی الآخرۃ جنات تجری من تحتھا الانھار وان لھم فیھا لذۃ وسرورا وھو یعلم بالخفی والعلنی ویعلم سری وجھری وانہ کان بعبادہ خبیرا ووعد للمتقین الجنۃ واعتد لمن کذب بالساعۃ سعیرا وما جعل اللہ المنکرین الا فتنۃ للمحمدیین الخالصین فصبرنا علی ما یقولون علی سنۃ رسولنا وکذلک جعل اللہ لکل نبی وولی عدوا من المجرمین وکفی بربنا ھادیا ونصیرا ۔۔۔

وارد در بیان فقر و گذران درویشی

فقر در لغة بمعنی درویشی ست و فقیر آنکه هیچ ندارد یا اندکی داشته باشد پس از روی حقیقت این حالت نصیب همه ممکنات ست که حقیقت ممکنه در بساط خود از اقتضای وجود و عدم هیچ ندارد و اندکی همین اضافت سلب ضرورة از طرفین دامنگیر حال او شده و غنای حقیقی نصیب واجب تعالی ست که ذات او مقتضی وجود اوست بلکه بیک اعتبار وجود او عین ماهیت اوست لهذا او سبحانه نظر بحال همه ممکنات کرده از راه عموم فقر اینها بیان نموده و فرموده والله الغنی وانتم الفقراء و این فقر عام ست که شامل حال همه هاست و هر موجود در وجود و کمالات وجود محتاج واجب تعالی ست و آن غنی حقیقی عطار وجود و کمالات وجود باینهاست مگر باید دانست فقر خاص که مصطلح قوم ست وضع درویشانه است که فقر اختیار مینمایند و حقیقت آن خالی شدن از اطلاق همه اضافات وجودیه است در نظر علم خویش از طرف خود و فانی فی الله و باقی بالله گشتن و مرتبه اتم و اکمل آن پس مقام عظیم القدر و جلیل المنزلة ست و منصبی ست از مناصب قربات حق تعالی مثل ولایت و امامت و بحضرت ذات اقرب ست از همه مقامات و مقابل غنای ذاتی حق سبحانه واقع شده و نسبت تامه بمرتبه قدوسیة و صمدیت دارد و در رفیع الشان و ذو العظمة والکبریا ست و مثمر برکات کثیره و ترقیات وافره و نتیجه مقام خلت و محبوبیة و منبع کمالات اولی العزم و ثمرات منصب قیومیة ست و مظهر رحمت خاصه الٰهیه مورد الطاف مخصوصه ربانیه ست که هر نبی و هر ولی باین دولت عظمی مشرف نشده ازینجاست که حضرت خاتم النبوة بآن فخر کرده علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اکملها الحمد لله الذی جعلنی من الفقراء الذین احصروا فی سبیل الله و جعل الفقر فخری فصرت غنیا عن جمیع ما سواه و جعل الکبریاء ردائی والعظمة ازاری و ستر لی فی نور جلاله عن الانظار و اظهر لی لطفه رحمة علی الابصار و شرفنی بتشریف معاش التوکل والله یحب المتوکلین فانا تحت قباب غنائه و کبریائه لا یعرفنی غیره در حوله لیعرفنی لیسمالی لانی فقیر بابه و سائل الرحمة من جنابه ما اذ هبنی الی علی باب الامیر والسلطان فانا من اصحاب صفة الفقر الذی کان فخرا لنبینا علیه الصلوٰة والسلام بل من اهل بیته الذین طهرهم الله تطهیرا والله ولی المؤمنین و هو الذی جعلنی من السادات وانزل علی البرکات و شرح لی صدری و وضع عنی وزری الذی انقض ظهری و رفع لی ذکری فوجدت فی عین حالة العسر یسرا و کان مع العسر الظاهری الیسر الباطنی فی کل حال کنت بعون الله فی جمیع الاحوال فارغ البال و راغبا الی الله و قائما علی مقام الاستقامة و منصب التوکل و ما النصر الا من عند الله و هو ذو القوة المتین و بدانکه از خواص مقام فقر ست قوت نسبت توکل و اعتماد بر خدا و انشراح دائمی و اطمینان نفسی و انقطاع از ماسوی الله و کیفیت تسلیم و رضا و استغنا از خلائق و عدم گرفتاری اسباب ظاهره و یکسانی موت و حیات و لشادی عسر و یسر و مساوات رنج و راحت و دوام مشاهده الٰهی و از شرائط مقام فقر ست نفس قدسی و همت عالی و شجاعت ذاتی و غنای قلبی و غیرت جبلی و قوت ایمان و تیزی عرفان و عقل رسا و نفس هر کاره شرافت و نجابت و جرأت و استقامت و از آثار مقام فقر ست عزت و حرمت و رعب غلبه و شوکت خفیه و جذب قلوب و تاثیر کلام و برکت صحبت و انس و محبت و بیقدری دنیا و اهل دنیا و تیقن عالم عقبی و آسودگی دلی و فراغت کلی و از لوازم مقام فقر ست بیسامانی و بنیادی و بی آرامی جسمانی و وقوع مکروهات نفسانی و عدم تیسر ملائمات طبع حیوانی و شورش احتیاجات و بلایای توابع و لواحق و جهاد دائمی بالنفس و طبیعت و مدام بودن در محنت و تعب و ریاضت بیساخته و عبادت بی تکلف و ترقیات بالنهایات و ارتفاع درجات بی غایات و خود بخود تربیت من جانب الله و بی قصد محفوظ ماندن از نا بایستها و بدانکه فقر بر دو قسم ست یکی فقر اختیاری که بطوع و رغبت خود و اختیار گذران فقر کرده شود و دل از آن خوش باشد بدرجه که هیچ دولتی و نعمتی در مقابل آن بنظر نیاید و تمام دنیا و ما فیها را [illegible] آن فقر [illegible] و [illegible] ست که [illegible] و اراده خویش ترک روزگار و تغیر لباس حاصل شود خواه بقصد و بی اراده بسبب امور خارجیه [illegible] و [illegible] [illegible] و در هر دو صورت منجمله اهل فقر اختیاری ست زیرا که بدل فقر را اختیار نموده گو در ظاهر بی اختیاری [illegible] نصیب شده باشد [illegible]

همه مقامات و مراتب قربت ست والغنا غناء القلب والفقر فخری والفقر اذا تم فهو الله و امثالها از توصیفات مدارج همین فقر ست زهی بیدار طالعی که او را
باین سعادت مشرف سازند و بنوازش عطاء این منزلت نوازند والله یختص برحمته من یشاء والله ذو الفضل العظیم و یکی فقر اضطراری ست که خاطر را مضطر
گرداند و دل را پراگنده کند و حوصله از احتمال بار آن تنگ آید و حالات گذران فقر از جنس مصائب نماید برابر ست که این معنی بعد از ترک لباس دنیاداری و
اختیار لباس درویشانه میسر گردد خواه بے دخل نیت خود بجهت اسباب ظاهره و حوادث زمانه اتفاق افتد که صاحب این حالت در هر دو طرح از جماعهٔ
اهل فقر اضطراری ست چرا که بقلب فقر را قبول نکرده اگرچه در صورت باختیار خویش هم لباس فقیرانه پوشیده باشد و این فقر سافل ترین تمام درجات مدارک
بعید ست والفقر سواد الوجه فی الدارین و نعوذ بالله من الفقر المکب لکیا والفقر ان یکون کفرا و امثال کلها از لطیفات مراتب چنین فقر ست وای بر حال خفته بختی
که او را باین بلا مبتلا گردانند و باین مصیبت گرفتار کنند که اشقی الاشقیاء من اجتمع علیه فقر الدنیا و عذاب الآخرة نعوذ بالله منه والله شدید العقاب و
باید دانست که گذران درویشانه عبارت از معیشتی ست که مناسب صنع درویشی و در خور حال درویش باشد و سبب ترقی درجات باطنیه و ظاهریه
در دین و دنیا بود و موجب رضامندی خدا و رسول و باعث افزونی رشد و قبول گردد و محل سکینه و اطمینان و مقوی نسبت یقین و ایمان شود و
بنیاد آن برین چند امر ست کم خوردن و کم خفتن و کم گفتن و کم صحبت داشتن با مردم و ضبط اوقات و دوام توجه الی الله و یاد موت و تحمل مکروهات و
استقامت و قناعت و کشاده روئی و گرفته فراخی و گردیدگی قلوب و همت و سخاوت و عفاف و عدالت و حمیت و صدق و رفق و اتباع شریعت و
طریق سلامت باشد قال علیه السلام اذا قل الرجل الطعم ملئ جوفه نورا و اخشی ... البطن و ... النوم والکسل و ضعف الیقین پس
درویش را باید که در معاملات رعایت این امور مذکوره مدام ملحوظ بود و بلا صرفه بغفلت اوقات ضائع نسازد و با خلق و خالق حتی الوسع بطوری
معامله نماید که پیش نفس خود محجوب نشود و اقرار و انکار دیگران هیچ محل التفات نیست معتبر همان امر ست که عند الله باشد و عند الله همان ست که فی نفسه بود
ایراد و اقبال مردم را اصلا در نظر میارد و امر نفس الامری را منظور دارد و بحالت عسر و یسر ظاهری نگاه مکن و از فقر و فاقه تنگ مشو که جمعیت جمعیت
باطن ست فقراء باغنا و کبریا را هیچ ازین امور دنیائی باید و التفات بخوردن و نوشیدن که کار حیوانی ست نمی شاید رباعی جوع و عطش ست
آب و آتش فقراء + از فرش زمین ست فراش فقراء + دیدیم که اغنیا بسے محتاج اند + اے درد معاش ست معاش فقراء + حاصل آنکه درویش را
باید که همین حالت جوع و عطش خود را آب و آتش برای خود فهمد نه آنکه وقت تشنگی تلاش آب او را مضطر سازد و در چاه اضطرار اندازد و زمان گرسنگی
فکر قوت او را سراسیمه کند و خیال سعی و سوال درویش هیچ نعوذ بالله من ذلک البلاء و من یتوکل علی الله فهو حسبه و باید که همین فرش زمین را مسند و قالین
برای خویش انگارد و سنگ و خشت را تکیه و بالین برای خود پندارد نه آنکه چون بوریا باشد خود را در راه جست و جوی آن فرش نماید و اگر گلیم نبود در سرما
طلب آن بروی کار آرد نعوذ بالله من تلک الاهواء والارض فرشناها فنعم الماهدون الحمد لله ثم الحمد لله که چون بچشم تحقیق دیده میشود بنظر می آید که
اغنیاء دنیویه هر قدر که غنی تر اند محتاج تر اند و گرفتار بسیار اسباب و سراپا غرق بحر احتیاجات اند که هرگز بر کنار تسکین دلی نمی آیند و پای حرص ایشان
جای قرار نمیگیرد و الحق که معاش معاش فقرا ست و فراغت کلی و غنای قلبی نصیب این اغنیا رضی الله عنهم و رضوا عنه الفقر فخری و فخر الی صاحب الفقر المحمدی
و فخر جدی الذی کان اباً لامی و فخر اجدادی الاولین کالسید الحسینی بهاء الدین المعروف بنقشبند و سید الحسنی عبد القادر الجیلی الی علی المرتضی و من ینتهی الیه
تلک السلسلة العلیا و هو خاتم الانبیاء صلی الله علیه و علی آله کما صلی علی ابراهیم و علی آله انه حمید مجید مرتبه جلیل المنزلة فقر و منصب عظیم القدر توکل که
مستغنی و بے نیاز از جمیع ماسوی سے گرداند و بوصل تام میرساند بحجب غنا و کبریا دارد و طرفه مجد و علا میسر آرد که حضرت خاتم الانبیاء و
سند الفقراء علیه الصلوة والسلام دائماً کثیراً کثیراً بآن فخر کرده و دیگر به هیچ امر فخر نفرموده زیرا که این دولت فقر با همان قوت دولت ست

که فقیر بران نازان و فخرکنان باشد و ازان شادان و فرحان بود و الا افلاس و جای هراس ست و صرف بیدستگاهی و روسیاهی ست که نصیب هر
مفلس شیخی مزاج و بے اسباب محتاج ست بخلاف دیگر سایر کمالات که تا همان زمان داخل کمال اند و مصلح حال که صاحب آن کمال بران فخر نکند و نازان
نشود و لهذا آنسرور علیه الصلوة و السلام فرموده و کشف این حقیقت چنین نموده که بیدی لواء الحمد یوم القیامة و لا فخر آدم و من دونه تحت لوائی
و لا فخر انا سید ولد آدم و لا فخر الفقر فخری و الحق که بر حالت فقر و فقدان اسباب دنیویه فخر نمودن بسیار زیباست و کار عالی همتان و شریف نفسان
و مقربان درگاه خداست چنانچه تفاخر بر دولت دنیا و وجدان اسباب فانیه کردن نهایت نامناسب و شعار دون همتان و دنی نفسان و غافلان بیحیا
است و علی العموم همه بے غیرتان بی حمیت در حالت مفلسی عجز و الحاح مینمایند نعوذ بالله من الفقر المکب و در حالت تونگری تکبر و غرور بهم میرسانند الله لا یحب
کل مختال فخور کم نعلان بے دستگاه دیگر اند و فقراء والا درگاه دیگر مصرع گدا بادشاه ست و نامش گداست ✦ چنانچه این امراء و سلاطین دنیا همین
بنام در گفتن اغنیاء و ملوک اند و فی الحقیقة پریشان حالان مفلوک اند که جای رحم بر حال و مآل ایشان ست خلصهم الله من ذلک البلاء و اصلح حالهم پس
ای هر مرد درویش صورت که وضع فقیرانه داری قدر این منصب اعلی بدان که درین وضع عجب عجب عزیزان بوده اند و لباس مردان ست و بسبب
بیقدری خویش این خرقه را ذلیل مگردان و پاس حرمت گذشتگان هر لحظه ملحوظ دار و خود را از راه دون همتی و حرص دنیا بخانه سلاطین و امراء و
دیگر اهل دنیا مدوان که سخت نالائق صورت درویشانه هست چنانچه شاه صاحب در دربارها ذلیل و بے رتبه بنظر مے آیند هیچ احدی از انفار و مردم
دنیادار محقر نمی نماید گو نادارد مصاحب شهریار باشند و دنیاپرستان نفاق پیشه در ظاهر با ادب با ایشان پیش آیند و استقبال و مشایعت نمایند
بئس الفقیر علی باب الامیر و نعم الامیر علی باب الفقیر چه فقیرے که بر دروازه امیرے خواهد رفت البته گونه میل و تعلق خاطر بسوی دنیا دارد و الا
درین هر خود غلطان بغفلت شعار سوای دولتمندی چه تحفگی ست که کسی آنجا برود و خفت و ذلت کشد و امیری که بر دروازه فقیرے خواهد آمد
البته قدرے نور ایمان و توجه قلب بطرف حق تعالی دارد و الا درین گمشدگان فنا آثار غیر از نسبت مع الله چه هنر ست که کسی اینجا آید و تسلیم و
سلام نماید الله الله در بساط درویش هر چه هست الله هست الله هست شخصیته او بسبب الله هست و آمد و رفت مردمان پیش او بلله و وجه قوت و معاش او الله
و باعث عزت و حرمت او الله و بی نیازی و کبریائی او بر اعتماد الله و رونق بزم او صرف من الله و رجوع او مدام الی الله و سیر او فی الله و عن الله بالله
و سلوک او و فنا فی الله و مقام او بقا بالله و ذکر او لا اله الا الله و ورد او لا حول و لا قوة الا بالله و اراده او موافق و ما تشاؤن الا ان یشاء الله غرضکه مولوی
بر علم نازد و زاهد بر عبادت و درویش صرف نظر بحق دارد و امیدوار رحمت ای مرد درویش هر قدر که توانی از دنیا بپرهیز و با اهل دنیا میامیز که درویشی
مصاحبت اغنیا نیست تا ارتباط با اهل دول بهم رسانی اذا رأیت العالم یخالط السلطان مخالطة کثیرة فاعلم انه لص و فقیرے دستگاه دنیا نه تا مال و
متاع فراهم آری اترکوا الدنیا لاهلها فانه من اخذ منها فوق ما یکفیه اخذ من حتفه و هو لا یشعر چشم از دنیا و اهل دنیا بپوش و هرگز نظر رغبت باین طرف مگشا
و چیزے که ترک کرده در طلب آن مکوش و از خود حیا نما که آن ترک نمودن چه بود و باز این باب حرص کشودن چیست لا تمدن عینیک الی ما متعنا به ازواجا منهم
تارکان حقیقی ست تا مطلق دنیا و اهل دنیا را در نظر نیارند و همت بر ترک و فقر گمارند با بدهن قناعت در کش [illegible] دست طلب دراز نه سازی و هوا و هوس
از سینه برکش تا آبروی توکل بر باد ندهی اذا اردت ان یحبک الله فابغض الدنیا و اذا اردت ان یحبک الناس فما کان من فضولها فانبذه الیهم
خود را فی سبیل الله حصر نما اعنی با خاطر جمع باستقامت بنشین و قدم بهرزگی مفرسا و روی خانه هیچکس مبین الا بیت المعمور مرشد و ذوی الحقوق صله رحم
و اخوان طریق بقدر طاقت و اقربیة و مناسبت و اغتنم صحبة فقراء الذین احصروا فی سبیل الله الآیه السعود ذلک مجالستهم و دست فی مجلسهم فبالصدق و
الخلوص و رجوع القلب لاخذ الفیض قال علیه السلام احبوا الفقراء و جالسوهم الا انهم لا یستطیعون ضربا فی الارض بلا انکلین و الاستقامة و قوة النسبة

القریة والتوکل والاستغناء الاتم والکبریاء الاکمل یحسبهم الجاهل عن احوالهم اغنیاء ویظن اعنهم المال او تجی فتوح کثیرة غیر معلومة من التعفف وعدم طمعهم لانهم
لا یسئلون الناس الحافا بل یردون نذر من یبطل صدقاته بالمن والاذی ولا یقبلون الا الهدایا الطیبات التی اقبلها الرسول علیه السلام واحل لذریته
هم السادات بوراثته والطیبات للطیبین والطیبون للطیبات والخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات وحرم علیه السلام اخذ مال الزکوة لنفسه ولذریته لانه من وسخ
الاموال ولا یلیق اخذه لاهل الفقر الذی یکون سواد الوجه فی الدارین باعتبار ذلة السؤال فی الدنیا وسوء المآل فی الآخرة والله یعز من یشاء ویذل من یشاء
وبیده الخیر وهو علی کل شیء قدیر واگر ای کسیکه مشرف بشرف فقر محمدی هستی بی استدعای تو خود بخود حق تعالی که مقلب القلوب ست بندگان خود را از فقرا
وغیر اغنیا به پیش تو فرستد و در خدمت تو حاضر شوند بموجب اذا اتاکم الزائر فاکرموه بخلق و تواضع پیش آ یعنی بدخلقی و بی روئی منما و سلوک باهر کس
مع پاس مرتبه خویش و حفظ رتبه او فرما که اذا اتاکم کریم قوم فاکرموه نه چون جاهلان نافهم اغنیا را سبک تر از فقرا گردان و نه چون طامعان پر دهم ایشان را
بر سر و چشم خود بنشان و نه چون هرزه معاشان سهل طبع فقرا را بی ادب و بی ملاحظه ساز و نه چون متکبران و ماغداران ایشان را از نظر انداز و شکر این عطیه دانا
و سپاس این نعمت بجا آر که ترا ای گوشه نشین متوکل چون دیگران از اهل طمع و حرص برای شکم و تلاش قوت هر سو نه دوانند اگر نفس و طبیعت ترا از شغل ایشان بر تو هم
غالب میکرد و نه چه میکردی این محض عنایت و قبول ست که بحال تو مبذول فرموده یکجا نشانده و از در خویش که باب الله ست بدر کس و ناکس که رخنه فنا
ست نرانده داشت فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر پس خود را دور کشیدن بزعم اینکه من چنینم و باستقلال خویش اینچنین معیشت اختیار کرده ام چنانچه
بعض جهلاء قائم مزاج را متوهم میگردد ناشی از حرمان ست و خلاف معاملات قرب و عرفان و تکبر و غرور که از غفلت سر میکشد کار جاهلان ست هیچ شخص
فهمیده را این مرض لاحق نمی شود تا بعز فاحه رسد اما این حقیقت را دریاب و بدانکه چنانچه از مزاج دون همتان و دنی نفسان و حریص طبعان رذلیت
طمع و لجاجت و گردش برای تحصیل دنیا که متمکن و راسخ در نفوس ایشان شده است و جبلی ایشان ست هرگز نمیرود و تا دم زندگی ازینحالت بر نمی آیند خواه
در صورت دنیاداری باشند و خواه در لباس درویشی بوند همچنین در نفس عالی همتان و شریف نفسان و غنی طبعان بسبب حصول فضیلت قناعت و
استغنا و بی نیازی که ثابت و مستقر در نفوس ایشان گشته است و ذاتی اینهاست علی الاکثر فنا و غرور و تکبر و تحقیر دیگران پیدا می شود و بدیگران
کلمات سخت و تلخ میگویند و بخشونت پیش می آیند و بطور بی اعتنائی در پی می خورند خواه در وضع دنیاداری بوند و خواه در طریق
درویشی باشند و این خصائل نالائم نیز البته کار خود میکند و آنهمه فضائل ایشان را که قناعت و استغنا و بی نیازی و امثال اینهاست حبط میسازد
و در نظر هوشیاران و گرفته مزاجان بی لطف و ناگوار میگرداند و از صراط مستقیم اعتدال و طریق مستوی کمال که سعادت عبارت از آنست و روش
الکملین همان ست دور می اندازد و هلاک میکند و در ورطه بدخلقی می افگند و از حد خوش خلقی بیرون می برد چنانچه آن تواضع بیجا و الحاح بی موقع
هم محسوب در خلق بد و بی امتیازی ست و عقلمندان با تمیز هرگز از آن تواضع بی تمیزانه خوش نمیگردند لطف اندک و بقدر تواضع شخص مرتبه دان
بمراتب در چاپلوسی بسیار و تواضع کثیر کسی که هیچ فرقی نمی نماید شرف دارد و غرضکه این هر دو صورت جانبین محمود نیست و آدمی را از حد وسط اعتدال
بدر میکشد و از آسمان کمال بزمین نقص میزند و بر مقامی که باید ماند قائم نمیگذارد پس مرد عارف و محمدی خالص را باید چنین شاید که ازین هر دو افراط
و تفریط که مذکور شد خود را باز دارد و نه با کسی بدسلوکی و درشت خوئی ظاهر کند و نه پیش کسی تملق و سماجت نماید و قدم براه خیر الامور اوسطها گذارد
و مناسب حال هر یک و در خور مرتبه خویش سلوک فرماید ای سالک مسلک هدایت و ذاهب مذهب حقیقت به تزکیه و تصفیه هر لحظه و هر لمحه مرآت نفس و
آئینه دل خویش را بتقید تمام صاف نما تا جمال دوست نماید و تخلق باخلاق الله حاصل آید و بحکم ولیعفوا عن الناس از تخطیه و حرف گیری دیگران از هم صفحا
و خرقه پوشان معاف فرما تا خود از بلیتها محفوظ مانی و دیگری را از رنجانی استقم و بحسن خلقک للناس عازم سرای دوست شو اعنی در دلها

صاحبدلان جا کن که سرای دوست عبارت ازهمین دلهای آگاه ست و بخانهٔ اغیار مروای نادان اختلاط پیدا مکن که وقت ضائع خواهی کرد یا ایها الذین آمنوا لا تتخذوا الکافرین اولیاء من دون المومنین از خود پرستی که تن پروری باشد بگذر مگر بقدر ضرور رعایت نما و جامهٔ گرفتاری که تعلق بما سوی ست بدر مگر بقدر لازم ادای حقوق فرما آرایش توای خرقه پوش بلا نوش از خستگی ست چنانچه زینت اهل هوس مثل زنان درآراستن ست و درستی و همکاری توای عزیز با تمیز در شکستگی ست که فنای نفس اول قدم این راه ست رباعی در عشق نه مرد خود پرستی باید + وارستهٔ ز خویش و دل بدستی باید + آنکه بری ز باد و عوی چو حباب + البته ترا بخود شکستی باید + حاصل آنکه در راه محبت و شوق که با صطلاح قوم مسمی بطریقت ست مرد خود پرست یعنی تن پرور و خود پسندی باید که این علم ذوقی ست بے اتباع مرشد و بے اطاعت خدا و رسول حاصل نمیشود درین راه عزیز وارسته از گرفتاری عقل خویش و دل دادهٔ دل بدستے که سراپا خود را نثار محبوب کرده باشد و مصروف مرشد بودمی باید پس بمرد حکیم مشرب معقول پسند گفته آمد که ای کسیکه از باد دعوی عقلمندی خود سراسر مثل حباب پر و مملو هستی چون درین راه سلوک آمده البته ترا بخود شکستگی رسانیدن لازم ست تا اینهمه تار و پود عقل و فهم تو بالکل گسسته شود و معامله که ورای عقل و هوش و نفس و آفاق ست و بے تبعیت حضرت رسول علیه السلام و تابعان کمال و مکشوف نمیگردد رو نماید و فنا ء اتم که مثمر لبقاء اتم ست حاصل شود قل جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل کان زهوقا ٭ ـ

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفوا احد والصلوة والسلام علی رسوله محمد المسمی باحمد وعلی آله واصحابه من الازل الی الابد

اما بعد فهذا الوارد الرابع والمائة هو المسمی بالدین القیم الدین القیم هو الطریق المحمدی الذی هدی الله المحبین المخلصین الیه بفضله وهدایته وهو اثبات الله سبحانه ونفی الآلهة الباطلة اقرارا باللسان وتصدیقا بالقلب علی انه لا معبود سوی الله بتکرار کلمة لا اله الا الله حتی لا یبقی المقصود والاصلی فی الباطن غیره بل لا یبصر موجود بعین البصیرة غیره ولا ینظر فی مرایا الموجودات الا وجه الله الذی اینما تولوا فثم هو ظاهرا اولا وفی ضمنه الموجودات الاخر کلها ظاهرة ثانیا کما ان النور مبصر اولا والاشیاء تبصر بها ثانیا فاهل تلک المشاهدة هم الذین به یبصرون وبه یسمعون وبه یمشون وبه یبطشون ولا یفوت عنهم ادب من الآداب الشرعیة ولا یقصرون فی ادای احکامها بحول الله وقوته ویستقیمون علی التوحید المحمدی الذی هو الاستغراق فی مشاهدة الحق مع حفظ مراتب العبدیة فکن متوجها دائما الی الذات المنزهة الالهیة علی النهج التنزیهی وانظر عجائب قدرته وصنعته بنظر التامل والتفکر فی مقدوراته ومصنوعاته التی هی آیاته الباهرة وتفکر فی خلق السموات والارض بالعبرة والخبرة لتعلم انه تعالی ما خلق هذا باطلا وینکشف علیک ما خلق الله شیئا عبثا والیه ترجع الامور کلها وتشمر علی اقامة حدود الله واستقم کما امرت بلسان الشرع والطریق المحمدی واعبد ربک حتی یاتیک الیقین ولا تلتفت الی مسائل التوحید الوجودی والشهودی لانها من جزئیات التوحید الکلی المحمدی وخرجا بعده علیه السلام بتلاحق افکار الصوفیة واکتف علی اقرار التوحید المطلق مجملا بلا ملاحظة تقید الوجود والشهود وقل اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له واشهد ان محمدا عبده ورسوله ذلک الدین القیم عند الله وملائکته ولکن اکثر الناس من اصحاب العقول القاصرة لا یعلمون فاقم وجهک للدین القیم من قبل ان یاتی یوم لا مرد له من الله یومئذ یصدعون ٭ ـ

وارد در بیان وحدت وجود و شهود و دعوت بطرف توحید محمدی علی صاحبه الصلوة والسلام

کلمهٔ وحدت وجود و وحدت شهود از مصطلحات صوفیه و مبتدعات ایشان ست در حضور پرنور رسول مقبول علیه الصلوة والسلام باین طور مذکور نبود و بحث توحید وجودی

و توحید شهودی دو امر علیحده جدا جدا باین نهج که الحال مبحوث قوم ست اصلاً در میان نمی آمد همان اظهار نفس التوحید که توحید مطلق باشد اجمالاً و کلیةً بود و مفصل

ازین جزئیات توحید بحث کرده نمی شود و بیان توحید هم بر حالت وحدت خود بود و این کثرت قیود وجودیه و شهودیه که ناشی از طبع آرائی هاست سر نکشیده

بود و وجهش آنست که دران وقت بیان کننده مطلب توحید شخص واحد بود یعنی جناب هدایت مآب حضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام و دیگر همه

از اصحاب تابع و پیرو آنجناب بودند هرگز آرای خود را در امر دینی دخل نمیدادند و سمعنا و اطعنا گفته هرچه می شنیدند بران یقین مے آوردند و لشبهه و ایراد

و حجت و بحث هیچش نمی آمدند و حضرت رسول علیه السلام مناسب حال و در خور استعداد هر سامع بطورے تقریر مطالب میفرمودند که هم مصلح حال و مفید مآل آن

شخص باشد و هم بیان نفس الامر بود و پس ازین جهت آن مطلب واحد توحید را که اصل ایمان ست بانواع متکثره بیان نموده و پرده از نظر هر کس بقدر

بینائی او کشوده و آن شخص مستفید بر نهجیکه خود مستفاده اطمینان بلا واسطه از صحبت آن سرور کرده بر همان یک نهج تابعین را دلالت نموده و دیگر

هم احادیث مختلف العبارات را که از دیگر ثقات شنیده تاویل کرده بر همان معنی حاصله خویش فرموده آورده و علی هذا القیاس تا دورهٔ تابعین و تبع تابعین

همین معامله شده می آمد و هر کس از روات ثقات خویش برنگی که آن مطلب را شنیده و فهمیده بر همان رنگ دیگر تمام کلام آن سرور را فرود مے آورد تا چون زمانه

بسیار منقضی شد و بعد زمانے استعداد سے بهم رسانیده قوت کیفیتی که معنی در بواطن رسیده می آمد ضعفی پیدا کرد و علی الاکثر به همین نقل کلام که صرف

روایت احادیث باشد باقی ماند درین زمان بعضی از مومنین عقلا که استعداد حکیمانه داشتند بقوهٔ فکریه خویش هرچه توانستند از آیات و احادیث استنباط

کرده بیان نمودند و نام آن معارف نهادند و آن مطلب توحید مطلق را بقید توحید وجودی ساختند و قائل وحدت وجود شدند و تفصیل مسائل آنرا

مسمی بعلم التصوف کردند و اکابر این جماعه را صوفیه میگویند و از اهل باطن میخوانند و البته که باب نسبت ولایت بر قلوب ایشان کشاده اند و راهی

بقرب عام داده اند و بعضی از مومنین با صفا که نور ایمان در نهاد ایشان بقوت تمام مودع نموده بودند بروشنی آن نور سرچه ایشان را از شواهد معانی

در تتق آیات و احادیث نمودند بیان فرمودند و نام آن اسرار کردند و آن معنی توحید مطلق را مقید بقید توحید شهودی نمودند و قائل وحدت شهود گشتند

و تفصیل مسائل آنرا علم الحقائق نام نهادند و بزرگان این طائفه را محققین میخوانند و اهل الله میدانند و بے شک که دروازه نسبت کمالات نبوت در

بواطن ایشان کشاده اند و راهی بقرب خاص داده اند و بعضی را از مومنین سادات که از مطالع استعدادات ایشان همان خورشید محمدیه خالصه

طلوع فرموده و همان صبح جامعیت محمدیه ظهور نموده بضیاء همان آفتاب عالمتاب که مهر جهانگیر ست هرچه در آیات و احادیث مراد الله و مراد الرسول

بود روشن ساختند و بتوفیق تقریر و تحریر آن مطالب نواختند و ایشان قائل همان توحید محمدی که توحید مطلق باشد گشتند و این فروع منشعبه وحدت وجود

و شهود را بازه در همان اصل که اول بود و گم نمودند و مسائل آنرا مسمی بعلم الٰهی محمدی کردند و صاحبان این خانواده را محمدیان خالص می نامند و از اهل بیت

پیغمبر میدانند و لاریب که باب مدینه علم و نسبت محمدیه در بواطن ایشان کشاده اند و راهی بقرب اخص الخاص داده اند و الله یختص برحمته من یشاء و الله

ذو الفضل العظیم و مفصل بیان این توحید مطلق که از روی شمول و جامعیت خویش حاوی این هر دو توحید منشعبه ست و نظر بنفس خود داخلی و غامض تر

ازین هر دو در متن و شرح همین وارد مے آید بعون الله العلیم و هو الهادی الی الصراط المستقیم و بدانکه اکثر صوفیه وجودیه تابع عقل و وجدان خود اند و لا

بالاصالة اعتقاد بدریافت خویش دارند و ثانیاً در ضمن عقل تبعیت ضعیفه رسول علیه السلام نیز مے نمایند و آیات و احادیث را بر مذاق خود فرود مے آرند

و در حقیقت گویا ایشان را با شریعت کارے نیست آنچه معقول و محسوس خویش گشته همان نزد ایشان ثابت ست و اتباع شریعت محمدیه بالذات منظور شان

و بخیال خود گمان مے برند که ما ادراک نفس الواقع مے نمائیم و میگویند که ما را با طریان حالت توحید به یکسے و عدم طریان آن کاری نیست مقصود ما تحقیق

آنچیزیست که در واقع ممکن عین واجب ست یا غیر آن و مخلوق عین خالق ست یا غیر آن و در ادراک این امر مقتدای خود عقل خویش را میگردانند

و بپای براهین عقلیه راه میروند و شخص ایمان را تکلفاً بزور همراه خود میکشند و بالکل قطع سر رشتهٔ ایمانی را در حق خویش مصلحت نمیدانند که آخر خود را مسلمان میگویانند و بالفعل بظاهر داخل در جماعهٔ مومنین اند و بیشتر از صوفیه شهودیه تابع شرع شریف اند و اولا بالاصالة اعتقاد بموجب شریعت دارند و ثانیاً در ضمن شرع هر قدر که تواند شد عقل خود را هم دخل میدهند و موافق آیات و احادیث فهمید خود را میگردانند و در حقیقت گویا ایشان را با عقل کاری نیست آنچه خدا و رسول فرموده همان پیش ایشان متحقق است و اتباع عقل بالذات هرگز ملحوظ نه و در باطن خود همین یقین دارند که آنچه امر واقعی است خدا و رسول بآن خبر داده و میدانند که ما را در تحقیق اخبار شرعیه با عقل کاری نیست و مقصود ما تحقیق همینی که وجهی ممکن عین هم اند با عجز اند بقوت عقلیه در ادراک این امر مقتدای خویش سیاق و سباق آیات کلام الله و عبارات احادیث را میگردانند و بنور ایمان راه میروند و شخص عقل را تکلفاً بزور با خود میکشند و بالکل قطع از سلسلهٔ عقل برای خود مناسب نمیدانند که آخر خویش را فهمیده میگویانند و بالفعل بظاهر داخل در جماعهٔ عقلا اند و اصل حقیقت اینست که اثبات هر امر و لا بلا قصد و اراده من جانب الله بر شخص میگردد و لهذا از ان دلائل و براهین بنظر میآیند پس کسانی را که تابع عقل ساختند هرگز نمیتوانند که از گرفتاری آن بر آیند و کسانی را که تابع نقل ساختند ساختند اصلاً نمیتوانند که از حد آن تجاوز نمایند لهذا حق تعالی فرموده والله یمن علیکم بالایمان پس بعنایت الٰهیه اگر آفتاب توحید مطلق که توحید محمدی است بر قلب تابد آن معنی حق چون روز بر تو روشن شود و این کثرت بسبب توحید اصلاً مخل وقت نگردد و ذهن را پراگنده نکند هو الله یجتبی من عباده من یشاء

رباعی

ای بیخبر از هستی هست مطلق ٭ نگرفته از کتاب توحید سبق ٭ کثرت نکند ترا پریشان چون شود ٭ نصب العین تو معنی واحد حق ٭

حاصل آنکه خطاب بهر شخص متردد و متشتت کسیکه نسبت مع الله است کرده گفته آمد که ای بیخبر و غافل از موجود مرتبهٔ اطلاق نفس الوجود که ما بالموجودیه است تو هنوز از کتاب مبین توحید که فی عدد نفس اعرفنا المعارف است سبق نخوانده و از وحدت ذاتیه آن مرتبهٔ قصوی اطلاع نداری لهذا گرفتار تقییدات و اضافات کونیه هرگز این صور متکثره اعتباریه عالم ترا پریشان خاطر نکند و بخود مشغول نگرداند اگر خوب ذهن نشین و راسخ در نفس تو معنی واحد وجود حق تعالی گردد و دوام حضور و شهود او جل ذکره نصیب شود و تجلی الله بر تو بهیچی و بیکیفی تمام گیرد و نقوش صور کونیه از صفحهٔ خاطر محو گردد و هر حق در دل تو هیچ نماند توحید عبارت از حصول همین حالت است و آیهٔ انما الٰهکم اله واحد بر همین معنی دلالت مینماید که حق تعالی را یکی باید دانست و قلب را از گرفتاری ما سوای او خلاص باید گردانید و کسی را در عبادت او شریک او نگردانید خالصاً لله بجا باید آورد و اما درک توحید حسب مذاق خود ما عرفا را اولیا را کلام است و بسیار تحقیقات در بیان آن معنی واحد کرده و جدا جدا شد اختلاف عبارات است و انواع اختلافات بعضی از متقدمین و متاخرین قائل وحدت وجود اند و بگفتن کلمهٔ هم اوست جرأت مینمایند و بعضی از اهل سلف و خلف مقر وحدت شهود اند و تکلم بالفاظ همه از اوست میفرمایند و حقیقت یا رسال الحق بالحکمة البالغة و لا یعلم الکم من الاسرار بعض الذی تختلفون فیه بمقتضی استعداد ایکم الجزئیة القاصرة والله یحکم فیما کنتم فیه تختلفون و هو احکم الحاکمین پس باید دانست اگر ایشه صاحبان که با هم یکتا نزاع بیان میآید چون حسب با انقاذ محو نمایند دیگر تفصیل با حرکت نباید و بنگاه بنظر تحقیق ملاحظه نمایند و طرفداری جانبی نکنند در یابند که مآل هر دو فریق از اهل وجود و شهود یکی است و نزاع لفظی دارند فی الحقیقت در کیفیت ما اهل هر دو نسبت اختلاف نیست و حاصل همه یا خلاصی قلب از گرفتاری ما سوی و توصل بحق تعالی است چه حاصل توحید وجودی و آن این تحقیق هم است که در شهود غیر حق نیابد و توحید شهودی جلوه فنا بیند و لقا اندیشه مشاهده پیدا آید و الا بزبان یکی گفتن و در دل و فهمیدن آن هیچ کاری نمی آید و در کلام نفی موجودات معلوم کردن و در خاطر ایشان نقوش صور کونیه منقش داشتن هیچ با هیچ است بیشا بود کمال توحید شهودی و غرض ما نیز این تقریر هم اینست که در وجود غیر مشاهده متغایر نشود و الا این چه توحید است که همه ما سوی الله باید یکی وجود موجودات اگر اصل عدمیت غیر وجود حق تصور کرده وجودات متکثره مشاهده باید نمود بلکه حاصل توحید شهود همین است که وجود غیر موجودات در نظر نیاید و وجود مطلق کم شود و کثرت

اعتباریه در شهود مخل نگردد و هرگز وجود اینها در نظر نیاید و همه یک نور وجود نماید و بے پیدا شدن این حالت و بهم رسیدن این کیفیت قائل آن هر دو توحید وجودی
باشد خواه شهودی محجوب ست و داخل مقلدان و یاوه گویان و اهل قال ست و از ارباب مذاق و صاحبان حال و محققان با کمال دور ست و راهے
بعالم حقیقت ندارد و کمل محققین که صاحب نگاه اند و حقیقت هر امر را کما هو حقها می بینند از هر دو معنی آگاه اند سر وحدت وجود را نیز چنانچه باید
مے فهمند و کنه وحدت شهود را هم چنانچه شاید میدانند در وحدت نفس وجود که مختص بواجب ست چه شک ست و چه جای تردد ست که وجود
معنی واحد ست و از ظهور موجودات متکثر نمی شود و در لفظ وجود نزد اهل کشف و برهان اشتراک معنوی ست و بوحدانیة مرتبهٔ وجود مقر اند نه لفظی
اشتراک ست چنانچه متوهم بعضی شده تا در هر مرتبهٔ موجوده توهم وجود دیگر کرده آید وحده لاشریک له و در مغایرت حقائق و وجود که بدیهی ست چه
شبهه است و چه جای فکر ست که ماهیة امر دیگر ست و مفهوم علحده و وجود امر دیگر ست و معنی جدا اگر وجود بمعنی ما به الموجودیة عین ماهیة ممکن بودی
پس ممکن هم واجب شدی و در هیچ حال معدوم نگشتی و نزد صوفیه که لب بوحدت وجود کشوده اند هم حقائق ممکنه و ماهیات امکانیه معانی عدمیه اند
گفته اند که الاعیان ما شمت رائحة الوجود پس حقائق عدمات باشند و عدم غیر وجود ست و تقابل ایجاب و سلب در وجود و عدم ثابت ست و همین
حیثیت غیریت و لیاقت اثنینیة در حقائق ممکنه باعث ظهور بصور ذهنیه و خارجیه و امتیاز ممکنات از مرتبهٔ واجبیه گشته و ممکن را از واجب مغایر نموده
و جدا ساخته چنانچه آن جهت عینیت و اتحاد و نسبت یگانگی وجود با موجودات سبب موجودیة موجودات در ذهن و خارج شده داخل مرتبهٔ
وجود داشته و الا عدم بحت میبودند و تفریق موجودات و معدومات کرده نمیشد فافهم و التعقل پس مقتدایان و پیشوایان و اکابر دین و ارباب تمکین
که همه اینها ناظر این هر دو حیثیت اند و جانب اتحاد و طرف امتیاز هر دو را بهمه وقت در نظر دارند و جامع تنزیه و تشبیه و واقف سر عینیة و غیریت اند
و ذو الفرق و الجمع اند و مراتب سکر و صحو و عروج و نزول و جذب و سلوک و فنا و بقا و قربات ولایت و کمالات نبوت را بتفصیل طے کرده اند و مفصل دیده
اند این بزرگواران بمقتضای استعداد اهل زمان خود بطورے که مصلح حال و مآل ایشان باشد و مفید دارین اینها بود بیان حقیقت میفرمایند و پرده از
پیش نظر میکشایند و بسوی سواء الطریق که صراط مستقیم اعتدال ست همه اهل عصر و حاضران وقت خویش را دعوت مینمایند و دلالت خیر میکنند چنانچه
میفهمند که چون در وقت حضرت شیخ اکبر محیی الدین عربی رحمة الله علیه از راه محجوبی و مهجوری که علماء قشر و فضلاء ظاهر محروم از ادراک حقیقة و دور
از بساط قربت بودند و رفع حجاب خودی نمی نمودند و اثنینیت در اذهان ایشان و غیریت در بواطن اینها آنقدر غلبه نموده راسخ گشته بود و استقرار
داشت که در خالق و مخلوق و صانع و مصنوع نسبت بنا و بنا و سبو و کلال می پنداشتند و همین نسبت ثابت میکردند و غیریت کذائیه مثل غیریت ممکنات
از همدیگر گمان میبردند و وجود ممکن را مستقل و جدا از وجود واجب میفهمیدند و مباین بالاستقلال و مغایر قائم بوجود علحده مے انگاشتند که منجر بشرک میگردد
و این عجب فهمیده ست که هر چند سائر صفات کمالیه حق تعالی را مثل صفات ناقصه این ممکنات نشناسند و آن واحد حقیقی را چون واحد عددی
ندانند اما با وجود اینهمه باز غیریت خالق را از مخلوق مثل غیریت کلال از سبو و بنا از بنا فهمند که نوعی از شرک ست نعوذ بالله منه که درین صورت کار
و بار فنا و بقا و معامله قرب و نسبت مع الله و استغراق در مشاهده و استهلاک و اضمحلال در حضور در راه ولایت و تقرب که بندگان را از اولیاء الله
با حق سبحانه پیدا شده همه بالکل و سراسر مفقود میشود پس ناچار ایشان اعنی شیخ اکبر و توابعانش که صاحب نسبت ولایت بودند اسرار عینیة مفصل
بیان کردند و معارف وحدت وجود تحریر نمودند و اثنینیت و مغایرت را در خیال خود از نظر ها نهفتند و باب مشاهده وحدت در کثرت کشودند تا ظاهر بینان
و صورت شناسان رو بباطن آرند و معنی یاب شوند و نظر ها بحقیقت گمارند و تعلق از ما سوی الله بگذارند و در زمان حضرت مجدد الف ثانی حضرت
شیخ احمد سرهندی قدس الله سره العزیز و جعل سعیه مشکورا این نسبت عینیت و اتحاد در ابناء زمان آن همه غالب و مستولی شده بود و غلبه و استیلاء

که اکثر جهلاء ناواقف از حال و مقلدان بر اختلال صرف بقال اکتفا نموده بودند و قلب را اخلاص از گرفتاری ما سوی نمی ساختند و تصفیهٔ قلب و تزکیهٔ نفس نمی پرداختند
وازین راه در ضلالت می افتادند و در عبد و معبود و خالق و مخلوق و حلال و حرام و مشروع و غیر مشروع فرق نمیکردند و این امور را حواله العوام می نمودند و وجود
او تعالی شانه که وراء الوراء است بهمه موجودات علویه و سفلیه مجرده و مادیه و ذهنیه و خارجیه است چون وجود کلی طبیعی که بنفسه در خارج وجود ندارد و موجود در ضمن
افراد و جزئیات خویش می پندارند تعالی الله عما یصفون بنابران ایشان یعنی حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه که مشرف بکمالات نبوت بودند فقط اظهار
نسبت اثنینیه و اثبات مراتب غیریت کردند و برای تثبیت این مطالب تحقیقات لطیفه جدیده و اصطلاحات مربوطهٔ مجدده بیان ساخته مسئلهٔ وحدت شهود
ترقیم فرمودند تا این بیدینان و ملحدان که در گفتن بحمایت اقوال صوفیان سلف خزیده خود را هم موحدان میگویانند از تشبیه تنزیه بپیوندند و از گرفتاری
محسوسات و معقولات خویش آزاد شده بمرتبه که وراء حس و عقل است ایمان و توسل بهم رسانند و نسبت مجهولة الکیفیه و حالت تقرب و معیت با مرتبه قصوی
و ذات مقدسهٔ علیا حاصل کنند و بهره از قرب کمالات نبوت بردارند و در عهد حضرت امام طریقهٔ محمدیه سلالهٔ دودمان نقشبندیه و قادریه ناصر ملت مصطفوی
فخر سلسلهٔ مجددیه والد و مرشد این بنده قاصر البیان حضرت خواجه محمد ناصر محمدی خلد الله طریقة المحمدیه علی صاحبها الصلوة والتحیه و علی آله و صحابه دائما ابدا
کثیرا کثیرا چون این هر دو نسبت که نسبت وحدت وجود و وحدت شهود باشد قوت تجدید کمال یافته بود و هر دو بحث منقح شده صاف گردیده بود و اهل
هر دو توحید بقدر استعداد و مطلب خود را می فهمیدند و حالتی حسب آن در خویش بهم میرسانیدند تا یکجا جمع نمانده منتشر گردیده مزاج معتدل اصلی خود را
که در عهد حضرت رسول الله داشت فاسد کرده بود و توحید مطلق بر حالت صرافت خود نمانده مقید بقید وجود و شهود گشته در بعض اشخاص از مومنین باین رنگ
و در بعض اشخاص بآن رنگ ظهور داشت که گروهی از عرفا غلو درین نسبت کرده مقید در همین نسبت مانده از نسبت ثانیه غافل شدند و بکنه آن نرسیدند و جماعتی
از اولیا آن نسبت را محکم ساخته بند در همان نسبت مانده از نسبت دیگر جاهل ماندند و سر این را نفهمیدند پس او سبحانه آنحضرت را یعنی حضرت قبلهٔ کونین را مبعوث فرمود
و بسوی خلق فرستاد و باب همان دعوت محمدیه که در حضور پرنور پیغمبر علیه السلام بود باز کشوده باب مدینهٔ علم باین صورت وانمود و بنا بر اصلاح کافهٔ انام و
ارشاد عام آن امام و پیرو اکمل رسول علیه السلام که جامعیت محمدیه در استعداد و حقیقت خود داشت و محمدیت خالصه بطفیل افاضهٔ حقیقت محمدیه علی صاحبها الصلوة
والسلام حاصل نموده بود بوراثت جد اعلای خویش که حامل لوای محمدی بود خود هم لوای محمدی افراشت و دعوت عامه هر که و مه را بطرف همان نسبت
محمدیهٔ خالصه فرمود و باب تقرب الله و رسول بنهج خاص کشود و در ظاهر نیز حربهٔ بکار استوار برای جهاد فی سبیل الله اختراع نموده نام آن لوای محمدی
نهاده چنانچه چهرهٔ آن در کتاب شریف خود نالهٔ عندلیب بقلم داده و در دست با قدرت خویش مدام میداشت و بحضور خود از دست مبارک در دست
جد والا نیاک خود که متصل واحد او ست داده امر داشتن او را فرمود و کلاه خاص خودش پوشانیده تاج خلافت بر سر آن سرور نهاد و بر تخت جلوس
خویش که مسمی بمعیت است نشانید و حسب الحکم امام خاص و عام گردانید و آب استاده محیط آن نسبت خالصه را الفیض اجازت جاری ساخته تمام آفاق را
بتموج آن در گرفت و ازین دریای ذخار لآلی بسیار از حقائق و معارف بیشمار بدست محمدیان خالص آمد و کشتیهای طلاب بکعبهٔ مقصود فائز گردید
و به بنیاد خانه های مخالفان آب رسید و معاندان دین غرق شدند و محبان بالیقین شست و شوی ظاهر و باطن یافته طاهر و مطهر گردیدند و نهر مصفای
این سلسلهٔ علیه تا قیامت جاری ماند که منتهی بر حوض کوثر خواهد گردید و برکات حقیقت قرآنیه و احادیث نبویه همه وقت شامل حال سادات محمدیه
خواهد بود کما قال علیه السلام فی حق کتاب الله و عترته و لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض پس آن سلالهٔ خاندان آل نبی و آن صاحب طریق محمدی
بر سنت رسول علیه السلام همه کس را ارائهٔ طریق پیغمبر نمود و بتبعیت حبیب خود که حبیب خدا باشد علیه السلام و نیابت منصب خود کنانیده حق تعالی
سنت دعوت بطرف توحید مطلق می نمود و باب القای نسبت باطنی بلا گفت و شنید ببرکت صحبت خود میکشود و تقریر جامع اشیاء و اتحاد کرده

جانب امتیاز را قدری برای ترتیب پاس شریعت غالب میداشت والحق که سنة الله و سنة الرسول همین ست و جانب مرتبهٔ ظاهر در ظهور بر مرتبهٔ باطن
غالب ست و پایهٔ مرتبهٔ باطن در بطون بر مرتبهٔ ظاهر راجح وللظهور والبطون مراتب بلا نهایة ففی کل ظهور اضافی بطون اضافی ولکل بطون اضافی ظهور
اضافی والظهور المطلق والبطون المطلق متحدان فی مرتبة الوجود المطلق والظهور عین البطون والبطون عین الظهور فی ذلک الموطن وهو الظاهر والباطن
وهو بکل شیء علیم بالجمله در حضور اقدس حضرت ایشان مباحث همه اوست یا همه از اوست که نقل مجالس مشائخ بی رعب میباشد هرگز مذکور نمیشد و کسی جهت
یادداشت که این ذکر بمیان آرد و بر زبان مبارک هم الفاظ مصطلحهٔ صوفیه کم جاری میگشت همان بقدر ضرورت تکلم حسب الفاظ آیات و احادیث میفرمودند
و لفظ وجود و شهود و عین و غیر که از بدعتهاء صوفیه و مناظرین ایشان ست مطلق بمیان نبود و احیاناً همان تلقین توجه الی الله که اصل توحید ست بهر طالب
میگشت و ارشاد میفرمود که در هر وقت و هر حال فاعل حقیقی بالتحقیق و محیی و ممیت بالتصدیق و نافع و ضار بالیقین و معز و مذل بلاشک و خافض و رافع
بلا تذبذب و غفار و قهار بلا ریب و قابض و باسط بی شبهه و خالق و رازق بلا تردد صرف یکی را فی الحقیقة باید دانست و در هر حال باو باید گروید و غیر او را موجود نباید
فهمید و در حول و قوت مجازیهٔ همه ها و اراده و مشیت اعتباریهٔ اینها قدرت حقیقیهٔ همان واحد یکتا و مشیت واحده یکی را فی الواقع مشاهده باید نمود و این حالت
قوت ایمان و نسبت ایقان در باطن پیدا باید فرمود و مطلق ماسوی الله بچشم دل نباید دید و در قلب جای نباید داد و در هر قول و فعل سر رشتهٔ آگاهی بحق
از کف رها نباید کرد که لا حول و لا قوة الا بالله پرده کشای تجلی فعلی ست و ما تشاؤن الا ان یشاء الله محو کننده خطرات دلی و ارشاد میشد که حاصل همه
سلوک و مآل توحید همین ست که همگی بحق سبحانه مشغول باید بود و خود را و تمام عالم و عالمیان را از محیط عرش تا مرکز فرش محو و فانی در وجود باقی او باید شناخت
و تخلیهٔ قلب از ماسوی الله باید نمود و بالکل از همه ها برید و باو باید پرداخت و این حالت در خود پیدا باید کرد که توحید محمدی و توحید مطلق همین ست که موجب نجات
و مثمر قربات ست و دعوت آنسرور علیه السلام مخبر ازین چنانچه مستفاد از همه اخبارات ست زیاده عین انگاشتن و غیر پنداشتن از زوائد ست که محمدیان
خالص را بآن طرف نگاه نباید انداخت و متوجه نباید شد و آن ابحاث زائده است که تولید بسیار شکوک و شبهات مینماید و دیگر هیچ کار نمی آید و آدمی را
از آدمیت می برد و چراغ ایمان و اسلام را اطفا میکند همان زیاده گویان باطل و سهولت پیشگان کاهل باید گذاشت و هرگز سوال و جواب و گفتگو
با ایشان نباید کرد که قابل سخن کردن نیستند لهم آذان لا یسمعون بها و لهم قلوب لا یفقهون بها عزیز من توحید محمدی که توحید مطلق ست و متعلق بمرتبهٔ لا بشرط وجود
معنی عام ست بلسان ما صدق علیه خود که مرتبهٔ اطلاق وجود ست و شامل ست مر افراد مقیدهٔ خود را و محیط ست باین توحیدهای تقییدیه که توحید وجودی و شهودی باشد و توحید
وجودی متعلق بمرتبهٔ بشرط شیء وجود ست و توحید شهودی متعلق بمرتبهٔ لا شیء وجود ست و ما صدق علیه این هر دو توحید اضافی همین دو مرتبهٔ اعتباریهٔ وجود ست پس محمدیان خالص که تابع اکمل حضرت
رسول الله علیه السلام صوابدید ایشان همین ست که خلق را دعوت بر سنت رسول خود بطرف همان معنی عام و مفهوم کلی توحید مطلق که حاصل ایمان و اسلام
ست و آن تیقن و تصور وحدانیة ذات حق تعالی ست اجمالاً بر نهج مجهول الکیفیة بلا ملاحظه افراد و جزئیات آن توحید مطلق که توحید وجودی و توحید
شهودی باشد باید فرمود و مومنین را از شرکی که موجب کفر و مانع نجات و خلاف طریق محمدی و حجاب مرتبهٔ الوهیة ست باز باید داشت خواه بتعلیم و تفهیم خواه
بلطف و محبت خواه بقهر و غضب خواه بجود و عطا خواه بسیاست و جفا خواه بجذب و تصرف خواه بتسلط و تحکم و هرگز راه بحث و گفتگو نباید کشود و ازین
مکابره و مناقشه که ملایان ناتمام و صوفیان خام مینمایند سکوت کردن و متوجه نشدن اولی و انسب ست که درین صورت مذکوره برای هدایت
و ارشاد خلق الله فوائد و مصالح بسیار ست هم برای مرشدین و هم برای مسترشدین و هم سنت رسول مختار علیه الصلوة والسلام همین طریق ست
و بنیاد نهادن مطالب خویش بر دلیل و برهان روش حکماست راه انبیا نیست گو اتفاقاً بعض مطلب بدلیل هم بیان کرده شود چنانچه احیاناً بعضی
امر حکما هم اشراقاً بیان نمایند که اینچنین قضایای اتفاقیه رافع و طیرهٔ مستمره نمیگردد اما هر قدر که محمدیان را در تحریر و تقریر برهان کشف و عقل و نقل جمع شود

اولی بهتر ست که مفید هر مخلص و غیر مخلص خواهد بود و این منصب اکملیه ست لیکن همت باینطرف مصروف باید داشت که تا مقدور امور معقوله باعث تقویه
و استحکام مطالب منقوله گردند و نصرت دین مبین و طریق متین محمدی بدلائل و براهین نیز نموده شود که مسلک محمدیان خالص بنسبت و بالذات مقصود
این برگزیدگان اتباع کتاب و سنت و اطاعت خدا و رسول اوست و در ضمن بالعرض کشف و برهان را به نیت خدمت وارد یاد قوت حجج بسازند
و این دو امر ایشان چون آن دو دلیل علم اصول ست که اجماع و قیاس باشد نه آنکه امور منقوله را بتکلف تاویل نموده بر مطالب معقوله خود فرود باید آورد و
و حسب کشف و برهان خویش متصنع باید گردانید تا بالکل از دائره اسلام بیرون رفته نشود که مشرب صوفیه و ارباب معقول ست و بالذات منظور این صاحب فن کان
و دانشمندان کشف باطنی خویش و برهان عقلی خود ست و در ضمن بالمصلحه بعض جا کتاب و سنت را باستشهادت می آرند و به نیت صحت معرفت خویش و سند
ادعای اسلام خود موقول میگردانند و این دو امر ایشان نیز از قبیل دلائل وجدانیه خود و امور مکشوفه خویش بخیال ایشان ست و حال آنکه کشف وجدانی اولیا
با کشف واقعی حضرات انبیا چه نسبت و معاملات الهامیه اینها را با معامله نزول وحی چه مناسبت و برهان عقلی حکما را با خبار نفس الامری انبیا چه مشابهت
و ان اتبعت اهواءهم بعد الذی جاءک من العلم مالک من الله من ولی و لا نصیر بالجمله کار همین ست که حتی الوسع اصلاح حال خویش و بنی نوع خویش باید نمود در
تحقیق بیان ست که موجب نجات و فلاح خود و توابع خود بود و پس خلق را دلالت براهی که خیر در حق ایشان باشد باید نمود و کسانی را که خلقیه
ظرف امکانیه بسبب تنقش صور کونیه در نفس و عدم ادراک حقیقه در مزاج ایشان غالب باشد و کوه خودی ایشان سد راه وصول گردد و مرض دوئی
و شرک در قلوب ایشان قوی بود ناچار در بواطن اینها القار نسبت اتحادیه نموده حقائق توحید مرتبه وجود پیش ایشان بیان کرده از مرتبه افراط اثبات
غیریه فرود ساخته بحد اعتدال آورده غبار خودی ایشان را بآب پاشی معارف توحید نشانیده فانی فی الله باید گردانید تا بتمامهم زوال عین و ذات نصیبیا
ایشان شود و حالت نفی ارادت و نفی مرادات که متعلق بمقام رضا ست حاصل گردد و مردمانی را که حقیقه و جانب الوهیته بجهت توجه بمرتبه علو مع عدم
کشف حقیقت در طبیعت ایشان غلبه نموده لعله حالت سکر و بیخودی از احاطه ادب گذرانده باشد البته پیش ایشان اظهار مراتب امتیاز کرده غیریت
حقائق ممکنه از مرتبه علیای وجوبیه فهمانیده ارائه فرق مرتبه وجوب و امکان نموده اینچنین مستان بیخبر را بهوش و افاقه آورده بر مقام صحو بعد الجمع کشیده
باقی بالله باید ساخت تا از لغزش مستانه محفوظ مانده بر صراط مستقیم عبدیه مع مشاهده الوهیته مدام قائم مانند و من بعد مثل سابق از پا نه افتند که کار عرفا
و شعار پیران حضرات انبیا اصلاح ظاهری و باطنی مردمان ست از روی رحمت عامه هدایت تامه اف والیشان که این شیوه شیاطین و توابع اینها
ست حضرات انبیا و اولیا که مظاهر اسم الهادی او تعالی اند هیچگاه غیر از هدایت کاری و امری از ایشان ظهور نمی نماید اولئک الذین هدی الله فبهدیهم اقتده
و اظهار این حقیقه که تفصیل توحید وجودی و شهودی و احوال صاحبان این هر دو توحید و بیان توحید مطلق باشد از ین بنده بتسوید رسید و این تحریر هم
خدا شاهد ست که نه بمخالفه کدام فریق ست از ین هر دو فرقه وجودیه و شهودیه و نه از راه شراکت نفسانیه خویش بلکه منظور از ین بیان اصلاح و موافقه
صاحبان هر دو طریق ست و ملحوظ رفع تناقض و تنازع بیجاست که اکملین هر دو فرقه از اولیاء الله بوده اند و این تصفیه که در میان اینها بعون الله
بالکلیه نموده آمد تحقیق صاف ست و احقاق حقیقه بالانصاف ست که هرگز جانب داری کسی از اهل وجود و شهود درینجا منظور نیست نه از راه تعصب به
خلاف چنانچه عادت نافهمان و رسم جاهلان میباشد و ما ارید ان اخالفکم یا ایها الذین اختلفوا بالجهالة الی ما انهکم عنه من المعلومات الباطلة والمفهومات الفاسدة ان
ارید الا الاصلاح ما استطعت باعتبار الطاقة البشریة و قدرة البیان و ما توفیقی بهذا الاظهار المحمدیة الخالصة و بیان التوحید المحمدی الا بالله الجامع الذی شاء لو
لهدیکم اجمعین علیه توکلت ظاهراً و باطناً و الیه انیب فی السر والعلن و بدانید که مرضی الهی و مرضی رسول او علیه السلام و سنت هدایت هادی مطلق جل
برهانه بلسان شرع و طریق بیان برای مطلب توحید در قرآن و احادیث همین طور جامعه ست که متضمن هر دو معنی وجودی و شهودی ست چنانچه

در کلام الله و در کتب احادیث بعض آیات و بعض احادیث چنان واقع شده و مروی گردیده که صوفیه وجودیه و قائلان همه اوست بآن آیات و احادیث
تمسک می کنند و سند مطلب خود می آرند و اکثر جاها در مصحف مجید و احادیث شریفه چنان وارد گشته و بصحبت پیوسته که ارباب شهود و مقران همه از اوست
بآن آیات و احادیث استدلال می نمایند و شواهد مطلب خویش وا می دارند لیکن ناواقفان این هر دو طریق که در توهم ادراک حقیقة عینیه و غیریه بیفائده محض
گرفتار اند و از ما حصل هر دو توحید که خلاص قلب از تعلق ما سوی و دوام توجه الی الله باشد بی نصیب اند حاصل کلام را از کلام خدا و رسول ندریافته شب و روز
در توجیهات لفظیه و تقریرات لسانیه اوقات عمر خود را ضائع می نمایند و چونکه از اصل معامله قرب باطنی بی بهره اند و باب فیوض حج محمدی بر قلوب ایشان
نکشاده بنابران از مرتبه جامعیة اعتدال غافل مانده بر محصول مجموع آیات و احادیث نظر نینداخته طرف افراط و تفریط در اثبات نسبت عینیه
و غیریه برای خود اختیار میکنند و از روی جهالت و میل طبائع مائله خویش بیک یک جانب قدم براه خلاف می نهند و از راه تعصب با همدیگر مجادله
می نمایند و در تکلف تاویلات آیاتی که تخالف بمطلب ایشان دارند گرفتار میگردند و توجیهات بارده بمیان می آرند و تعصبات فاحشه بکار می برند بالآخر
او سبحانه برای اظهار این حقیقت صریح خود بیان میفرماید و این بیخبران را آگاه می نماید که ای نافهمان افتؤمنون ببعض الکتاب بتصدیق مطلبه
لتسلیم ما بین الله فیه و تکفرون ببعض منه بقصور افهامکم او لستر معناه الاصلی بتاویل باطل لیس مراد الله فما جزاء من یفعل ذلک منکم یا ایها المحجوبون
الا خزی فی الحیوة الدنیا بالتذبذب و عدم التسکین و یوم القیامة هؤلاء المترددون المحجوبون یردون الی اشد العذاب و ما الله بغافل عما تعملون باید دانست
که در اصل فی الواقع معرفت همانست که بنور ادراک صحیح کاشف اسرار حقیقت باشد و مراد از حقیقت اینجا حقیقت وحدت است و حقیقت عین شریعت
است پس منتج این شد که معرفت درست همان است که مطابق شریعت بود و حقیقت که عام است از شریعت و مفهوم کلی است پس تمثیلاً گفته می آید
که مثل آن مفهوم عام چون مفهوم انسان است نسبت بزید و شریعت که خاص است از حقیقت و مفهوم جزئی است نسبت بحقیقت مثل این مفهوم
خاص چون زید است نسبت بانسان که شریعت مظهر خاصی از مظاهر مطلقه حقیقت است چنانچه زید که فرد مخصوصی از افراد مطلقه نوع انسان است
و از راه شمول معنی نوعی نسبت اتحادیه درمیان انسان و زید است و انسان از طرف خود عین زید است و از حیثیت معنی فردی نسبت امتیازیه درمیان
زید و انسان ثابت است که این جزئی است حقیقی و آن کلی است اضافی پس زید که بجای شخص شریعت فرض کرده شد اگرچه حقیقت انسانیه را
که مجموع مفهوم حقیقت وحدت بیان نموده آمد در دیگر افراد آن نوع انسانی که عمرو و خالد و مثلهما باشد و در دیگر مظاهر حقیقت که شرائع و طرق
غیر محمدیه بود مثلاً جلوه گر خواهد یافت و همه جا ظهور یک معنی و یک حقیقة خواهد دید و در هر فرد و هر مظهر آن معنی انسانی و حقیقت وحدت را مشاهده
خواهد نمود و عین آن هم خواهد فهمید چنانچه عین خود هم می داند و در امور کلیه از عوارض انسانیه مثل ضحک و مشی و در احکام کلیه
حقیقت وحدت مثل ابتدا من الله و عود الی الله خود را و شریعت و طریقت خویش را و همه را و شرائع و طرق همه را متفق خواهد یافت و تکلم بکلمه
تعالوا الی کلمة سواء بیننا و بینکم خواهد کرد لیکن در امور جزئیه که متعلق بتشخص او و شرع مخصوص و طریق خاص او است ناچار اختلاف خواهد نمود و صورت
او ممتاز از صور دیگر مردمان و شرع او جدا از دیگر شرائع و طریق او مختلف از دیگر طرق خواهد گشت و ضحک و مشی هر یک از افراد انسانیه و دین
و آئین و راه و رسم هر واحد از مظاهر حقیقت وحدت بطور علیحده و بنهج جدا خواهد بود که ظهور اینمعنی از عالم بی اختیاری است و بود و باش و گذران
و معاش هر شخص و هر فرقه بطور خاص خود و راه و رسم مخصوص خویش خواهد کرد و بعمل خواهد آورد و قول و فعل هر شخص و هر یک فرقه موافق دید و فهمید
خویش و مقتدایان و متبوعان خود خواهد نمود و این محال است که از یک شخص همه امور که متعلق بنوع انسان است سرانجام یابد یا اهل یک فرقه
رسوم همه فرق ادا سازند چنانچه بعض بیدینان را متوهم میگردد و سهولت و مداهنه شعار خود می سازند و این را بخیال خویش عرفان انگاشته

وسعت مشرب نام می نهند بالجمله سخن همانست که بالضرورة هر کس داخل در فرقهٔ خاصی خواهد بود و تابعان را اصلح ابد خود را امامان و پیشوایان خویش هر چه ایشان
فرموده امر و نهی خواهد نمود و ازین تقریر تسویه دیان خیال نکنی و بکفر و اسلام چون بعض صوفیان خام یکسان نه بینی که مصدق الدینین کافرست هر چند
خالق کفر و اسلام واحد ست و از مرتبهٔ وحدت الٰهیه هر دو امر ظهور نموده اند اما الاسلام حق و هو مظهر لاسم الهادی و ابتدأ منه و یعود الی اسم الرحیم
والغفور والکفر باطل و هو مظهر لاسم المضل و ابتدأ منه و یعود الی اسم القهار و المنتقم حالا وقت محمدیان آن نمانده ست که عمل موافق آیه لکم دینکم ولی دین
نمایند بلکه زمان آن رسید که نوید فاتبعونی یحببکم الله هر یک از محبان شنوانند غرضکه چنانچه زید باوجود مشاهده جمال انسانیه مطلقه در همه افراد آن
بر صورت حاصله خویش قائم ست و اکتفا بر همین یک تجلی خاص شخص خود نموده شب و روز بکارهای معمولهٔ خویش مشغول ست و بهمین صورت واصل
بحقیقة انسانیه است همچنین محمدیان را باید و صاحبان محمدیهٔ خالصه را لازم ست که حقیقة و شریعت را در واقع عین طریق خلوص محمدیه که حق تعالی
نصیب ایشان کرده است دانسته اعتقاد جازم بهم رسانیده ظاهراً و باطناً از ته دل مصروف اتباع صاحب خود که ببرکت صحبت او و افاضهٔ روحیه او باین دولت
مشرف گشته اند شوند و تبعیت کامله حاصل نمایند تا باشد که رکن الطریقه گردند و کار یکی از آن برگزیدگان سرانجام یافته قدری از دست ایشان هم آید
و در جناب الٰهی و رسول او علیه الصلوة والسلام این خدمت شریفه مصطفویه و طریقه محمدیه مقبول گردد هر چند در طریق دیگر هم از فرق اسلامیه اهل محمدیه
ممتزج اند آن حقیقت واحده را که محمدیه مطلقه باشد شامل هستند و خالی از مطلق المحمدیه ندانند و بی بهره محض نخوانند که لا نکفر اهل القبلة از عقائد حقه ما
اهل سنة و جماعة ست لیکن حتی الوسع والامکان خود را و اهل و عیال و دوستان و یاران خود را و بهر که دست رسد از بیگانگان و ناآشنایان آنها
باتباع صاحب خود کشند و موجب کثرت اخوان طریق شوند و باعث تقویة طریقه گردند که ان شاء الله تعالی اجر این عمل خیر روز قیامت بنظر خواهد آمد که
هیچ عبادتی و ریاضتی باین عمل حسن محمدی نخواهد رسید ان هذا صراطی مستقیما بلا شک و ریب فاتبعوه بالصدق والیقین ولا تتبعوا السبل من سبل المنکرین
والطرق المبتدعة فتفرق بکم عن سبیله الحق و هو الطریق المحمدی ذلکم وصیکم به رحمة و هدایة لعلکم تتقون فی الدنیا و تفلحون فی الآخرة ولا تکونوا کالذین
تفرقوا من قبل باهواء انفسهم و ضلالة آبائهم و اختلفوا باغواء شیاطین انفسهم و جهالة طبائعهم من بعد ما جاءهم البینات ایضاً والله یهدی من یشاء
الی صراط مستقیم هیهات هیهات ای یاران موجود درین زمان و جماعهٔ آیندگان حقیقت را دریابید و این امر چون صیغه مضارع شامل زمان
حال و استقبال ست و مراد آنکه حقیقت حقیقة محمدیه را دریابید که در واقع هیچ طریقه اقرب و احوب ازین طریقه وثیقه در عالم نیست و سر از تبعیة
محمدیه متابید چه در حال و چه در استقبال ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله امر نفس الامری و بی شبهه ست رزقنا الله و ایاکم تبعیة حبیبه علیه السلام
تبعیة کاملة بالظاهر والباطن واحیانا و اماتنا علی الطریقة المحمدیة و نصرنا علی القوم المترددین ای یاران سعادتمند و صاحبان فطرت بلند مباحثان را از
هر دو گروه وجودیه و شهودیه در مباحثه گذارید تا خوب باگدیگر بجنگند و بسزای نادانی خویش رسند و خود مع سخن شنوان خود در مشاهده آرید و اهتمام
تمام بدوام ذکر و کثرت مراقبات و تقویة نسبت رابطه نموده سعی بلیغ در ضبط اوقات و نگاهداشت نسبت حضور و شهود نمائید و کیفیة معیة مستمره
با حق سبحانه در باطن خود حاصل کنید عینیه و اثنینیه که مبناء ابحاث اهل وجود و شهود ست هر دو امر اعتباری ست نه وحدت که منشأ عینیه ست حقیقیه
ست چنانچه وجودیه گمان میبرند و نه کثرت که موهوم اثنینیه ست حقیقیه ست چنانچه شهودیه خیال مینمایند ازینجا که وحدت حقیقیه باشد کثرت اعتباریه
کرد این اعتقاد و دلالت بر کوتاهی نظر کشفی میکند در آن مرتبهٔ قصوی و ذات علیا که برتر از همه نسب و اضافات ست نه کثرت را گذار ست تا تصور اثنینیه
نموده آید و نه وحدت را بار ست تا خیال عینیه پخته شود وحدت هم مثل کثرت بیش از اعتباری نیست پس این راقم الحقیقه از چه راه باید گفت
و کثرت را محض اعتبار چرا باید خواند و اگر وحدت فی الحقیقه ست چنانچه صوفیه وجودیه میگویند در مقابل اینها میتوان گفت که کثرت هم

ذی الحقیقت است زیرا که هر دو امر موجود در حقیقت اند و اعتبار هم حقیقتی دارد و حقیقت هم اعتباری وارد در دو بدل ناشی از جهالت است و تنگ آمدن از اثبات
ثنینیت و برآشفتن از تثبیت عینیت دال بر عدم اطلاع حقیقت است حاصل آنکه زبان از مباحثه بیفائده بربند و پیش مباحثان سکوت نما و بریافت و
نایافت خود که هر وقت لاحق هر انسان میباشد و بریافت و نایافت همه ها از بنی نوع خویش نخندکه سبحان الله در عجب معامله ما همه بیچارگان را افگنده اند
و اگر چیزے از قبیل حقائق و معارف بگویانند مثل دیگر محققان و عارفان توهم بگو و هیچ وسواس منما و همه را آنچه در دل تو القا شده است اگر مطابق
کتاب و سنت است بشناس ازو که چنین معارف صادقه بے الهام حق تعالی در قلب متعقل و متفکر وارد نمیگردند من عرف الله کل لسانه اگرچه متعلق بمباحث
ذات است اما حیثیت شخصیه انسانیه را نیز درین امر دخل تمام است و من عرف الله طال لسانه هر چند مناسبت بامده صفات است لیکن قابلیت استعداد
شخصیه را درینمعنی هم مدخل کلی است و در اصل اینهمه حالات از عالم بے اختیاری است که بقصد و تکلف میسر نشود و در صورت ناچاری است هر کسے را
هرچه ساختند ساختند و در دل او آنچه انداختند انداختند ادراک و فهم همه کس از درک حقیقت و دریافت کنه ذات الٰهیه دور است و هرگز تا آنجا نمی رسد
و آدم بسبب اقتضاء قوة فکریه خود در قصد شناخت و اراده یافت هم مجبور است و هیچگاه ازین فکر باز نمی ماند خصوصاً کسی که مدرکه او تیز و تند واقع شده
و طبع چالاک دارد با وجود آنکه میداند با کنه دریافت آنمرتبه از هیچکس نشده چرا که محال است ممکن بحقیقت واجب رسد و علم تو ای هر انسان بر جهل تو
دال است و میدانی که نخواهم دانست جا اعلای معلومات که آخر بالنصیب عرفا میگردد جهل است و در اواخر باین منزل میرسند و باقی هرچه در ابتدا را
دیده و دانسته شود همه سهل است که ازان باید گذشت و باید گذشت و کمال علم و عرفان انسانی بموجب احوال معلومه اقوال مسموعه کاملان سلف و
خلف همین اعتراف است بعجز و نادانی و مرتبه عبودیة مقتضی همین معنے است ما عرفناک حق معرفتک حضرت خیر البشر علیه السلام فرموده است
پس دیگری چه ادعای یافت کند **رباعی** هر چند کدورت و صفا را یابی + لیکن نتوان که مدعا را یابی + گو ستر طبیعی و الٰهی فهمی + ممکن نبود
این که خدا را یابی + مراد از کدورات موجودات محسوسه از صفا امور معقوله و از مدعا کنه ذات حق تعالی پس گفته آمد ای انسان باشعور گیر چند تو همه
موجودات محسوسه را احساس میکنی و تمام امور معقوله را تعقل مے نمائی اما این نمی توانی شد که کنه ذات حق تعالی را من حیث هی هی دریابی گو از راه تبحر
علم غوامض همه مسائل علم طبیعی و الٰهی خوب فهمی و بیان فرمائی لیکن این امر امکان ندارد که ممکن بے سر و پا که نبوده و باز نخواهد بود سر ذات واجبیه را
که همیشه بوده و هست و خواهد بود کما هو حقها دریابد و ما یعلمه الا هو و هو العلیم الحکیم ؏

هو الناصر

بسم الله الرحمٰن الرحیم

الحمد لله الذی یضرب الامثال و یکشف الاحوال و الصلوٰة و السلام علے رسوله محمد خاتم مراتب القرب و الکمال و علی آله و اصحابه ذوی الافضال
اما بعد فهذا الوارد الخامس و المائة هو المسمی بضرب المثل اعلم ان المطالب یفهم بالسهولة و یحصل تصوره بالسرعة فی الذهن و تقبله النفس بلا تردد
واذا بیبن بضرب المثل و تبیان المثال لذا ضرب الله تعالی فی کلامه الامثال و قال و تلک الامثال نضربها للناس لے لتفهیم
الناس فانا ایضاً علے سنته سبحانه ضربنا الامثال فی کلامنا للناس اما لا یعقلها الا العالمون الذین هم الراسخون فے العلم و
یؤمنون بالله و یفهمون حسن الکلام و یتبعون احسنه فیقولون ما هو بقول شاعر بل الله یجتبی من عباده من یشاء و یلهم ما یرید ذلک
من فضل الله الذے خلق الانسان و علمه البیان والله ذو فضل عظیم ؏ -

وارد در بیان نسبت عقلیه و عشقیه بتفصیل و اظهار مدعا بتمثیل

مراد از کلمه نسبت اینجا نسبت مع الله ست که عبارت از توجه نفس ناطقه بسوی مرتبه الوهیت باشد و این توجه الی الله در حقیقت انسانیه از بدو فطرت و دیعت کرده اند و بے اختیار هر فرد انسان را علی تفاوت المراتب کشش و نگرانی بآنطرف پیدا میشود و متنبه میسازد و اما این نسبت یکی بقوت عقلیه حاصل میگردد که آنرا ارباب معقول در اصطلاح خود تاله میخوانند یعنی بزور عقل هم اگر عقل صحیح باشد ادراک وجود واجبی علی قدر طاقت بشریه کرده می شود و حسب خویش اقامت براهین بر اثبات واجب کرده می آید چنانچه عقلا نموده اند و قدرے بسبب تهذیب اخلاق و اصلاح اعمال توجه ضعیفی الی المبدا در نفس پیدا میگردد و رجماً بالغیب رجوع ناقصی بآن طرف نموده میشود ولیکن این نسبت مثمر نتائج قربات و موجب فیوض و برکات نمی باشد و از مقربین نمیگرداند و حکما و دیگر عقلا را سوای فرقه اسلام نیز نصیب میگردد و البته قدرے مصلح معاش در دنیا و باعث تخفیف عذاب در آخرت می شود و یکی بقوه عشقیه میسر میشود که آنرا ارباب منقول در اصطلاح خویش بجذبه الٰهیه و اصطفا و اجتبا و موهبت و قوة ایمانیه و نور رحمانی تعبیر مینمایند یعنی بجهت این عشق اگر عشق قوی بود تقرب مع الله بقدر لیاقت بشریه حاصل میگردد و حسب استعداد خود در تجلیات و الهامات میکشاید چنانچه اولیا را نصیب میگردد و بجهت تصفیه قلب و تزکیه نفس باین طریق توجه قوی الی الله در باطن راسخ میگردد و یقیناً بلا ریب رجوع کامل بسوی ذات بحت دائماً قائم میشود و این نسبت مثمر نتائج لبیا از فنا و لقا و قربت و معیت میباشد و موجب فیوض و برکات و مکاشفات و معاملات مے بود و از مقربین میگرداند و اولیاء مومنین را نصیب مے شود و سوای امت مرحومه محمدیه دیگران را ازین نعمت نصیبه نیست و بے شک همین نسبت باعث خیریت و نجات در دارین میشود و مفصل بیان این هر دو نسبت که نسبت عقلیه و عشقیه باشد در متن و شرح مے آید و تمثیلے برای فهمانیدن درین ماده نموده میشود بعون الله العلیم الهادی تا بدانند عقیله عقل از گرفتاری خودی و انانیه خویش بر آیند و فهم و فراست خود را مقتدای خود نمایند و بکلی خویش را با طاعت خدا و رسول او صرف کنند و عشقی و محبتی و ایمانی و ایقانی بحق تعالی و مقبولان او بهم رسانند و از مشرب حکیمانه بر آمده داخل جماعه مومنین صادقین گردند و از مذهب صوفیانه جدا شده ملحق بمحمدیین خالصین شوند و سراسر عاشق جناب پاک حبیب خدا و تابع شریعت غرای او باشند و مصروف در اجرای طریقه وثیقه محمدیه علی صاحبها الصلوٰة والتحیه بوند الله الله اگرچه عقل هم چیز شریف ست که صحیح کجا یافت میشود اما عشق را عشق ست که بجذب ربانی تا منتهای منتهاها میرسانند و از واصلین و مقربین میگردانند رزقنا الله وایاکم محبته و محبة حبیبه علیه الصلوٰة والسلام

رباعی اے بند بعقل نیستی آگه عشق ✤ برتر بود از عقل بسے درگه عشق ✤ گفتم بتو آنچه گفتنم بود اکنون ✤ خواهی ره عقل گیر و خواهی ره عشق ✤

مراد از بند بعقل کسے ست که بنیاد اعتقاد او بر دلائل و براهین عقلیه بود چنانچه حال اکثر حکیم مشربان و صوفیان بظاهر مسلمان می باشد و از عشق نسبت ایمانیه و اسلامیه که در امور معتقده مومنین و مسلمین هیچ احتیاج دلیل و برهان عقلی نیست همان فرموده خدا و رسول و گفته مرشدان و مجتهدان خویش ایشان را کفایت ست و خلل شکوک و ترددات عقلیه در حالت جذب و محبت ایشان فساد نمیکند و یقین ثابت ایشان بے مدد عصای عقل قائم و برقرار میماند و از برتری و تفوق در مرتبه عندالله و عندالرسول و هم تفوق مراتب کیفیات عشقیه نسبتے به حد انفسها بر ادراکات عقلیه و فکریه و از لفظ عقل در مصرع ثانی مراد معاملاتی که متعلق بعقل اند و بقوت عقلیه ظهور مے نمایند و از درگاه عشق معاملاتے که متعلق محبت اند و بقوت ایمانیه مکشوف میگردند پس خطاب عام بهر حکیم مشرب و صوفی مذهب کرده گفته آمد کای کسی که بنیاد اعتقاد تو بر دلائل و براهین عقلیه [illegible] مخالف شرع تو چون دلالت و همیه البته تو بوجه احسن و خوب چنانچه باید از کیفیه نسبت ایمانیه و اسلامیه که بصورت آن عوام مومنین و مسلمین [illegible] حاصل میباشد و جمع حقیقت و صورت آن در اهل کمالات نبوت و محمدیان خالص میشود آگاه نیستی و در باب این معاملات قرینه قلبی [illegible]

تا معلوم کنی که حق تعالی چنین معاملات نیز با بندگان خویش بلا مشارکت عقل و حواس محض بتائیدات ملکیه و طفیل ارواح مقدسه پیغمبر باید پس دریاب
و بیقین بدان که مرتبه معاملاتی که متعلق بمحبت اند و بقوت ایمانیه مکشوف میگردند بمراتب عند الله و عند الرسول در رتبه قبول و اصطفا از معاملاتی که متعلق
بعقل اند و بقوت عقلیه ظهور مے نمایند برتر ست و هم فے حد نفسها مرتبهٔ آن کیفیات عشقیه و حبیه بر ادراکات عقلیه و فکریه فائق ست که آن موقوف بر
قبول و فضل ست و این مشروط بتعلیم و تعلم و آن حالت تقرب و مصاحبت دارد و این کیفیت علم و معرفت و آن مخصوص بحضرات انبیا و اولیاست و این
نصیب حکما و عقلا پس آنچه بر ذمهٔ ما محمدیان ابلاغ آن بود نمودیم و آنچه ما را گفتن بود لب بآن کشودیم پیشتر اے سامع این کلمات و ناظر این کتاب تو
مختاری خواه راه عقل اختیار کن و دران غلو نما خواه راه عشق برگزین و درین مسلک در آ و نسبت ایمانیه بے آنکه شورش محبتی بهم رسانی و جنون
جذبی پیدا کنی قوت نمیگیرد و راه معاملاتی که ورای طور عقل ست در باطن نمیکشاید و کشف ارواح و ملائکه و امثال این امور رونمی نماید لا یومن
احدکم حتی یقال له مجنون والحق که همچنین ست عقل مے گوید که در جمیع اسباب کوشش نما و ایمان میگوید ترک دنیا نموده توکل بر خدا فرما و عقل میگوید
با اهل دنیا در خور تا جمعیت بهم رسانی و ایمان میگوید از اینها ببر تا پریشان نشوی و عقل میگوید گرسنه مباش تا لاغر نگردی و ایمان میگوید سیر مخور
تا غافل نشوی و عقل میگوید که در معتقدات پیروی من کن و ایمان میگوید در اعتقادیات اطاعهٔ من کن غرضکه عقل جوهریست که محجوبین را هم عطا
میکنند و ایمان دولتی ست که جز محجوبین را نمیدهند و عشق عبارت از همین نسبت ایمانیه ست و راه انبیا و اولیا علیهم السلام راه عشقی ست که
همین راه بدولت تقرب مع الله فائز گردیده اند و نسبت این برگزیدگان نسبت حبیه ست و محبوبان و محبان پروردگار اند که یحبهم و یحبونه خبر
از معامله میدهد و طریق حکما و توابع ایشان طریق عقلی ست و همین طریق راه میروند و پیروی عقل اختیار کرده اند و نسبت ایشان نسبت
وجدانیه ست و یابندگان صنائع و بدائع مصنوعات الهیه اند و از گرفتاری عقل رها شده بقرب خاص صانع مشرف نگشته اند که بناء مطالب
ایشان بر دلیل و قیاس ست و آنمطلب اعلی از برهان و قیاس برتر ست و بنیاد مقاصد ایشان بر عقل و حواس و آنمقصد اقصی از عقل و حواس
ورای الورا ست هر چند گروه اشراقین از حکما مانند گروه مشائین از ایشان خود را چون مشائین پابند برهان نمیدانند و آوردن دلیل را همه جا
بر خویش لازم نگرفته اند و دعوای اشراق هم مینمایند و آنرا از قبیل کشف مے انگارند اما آن دلیل روشن ایشان هم که اشراق و خلصه باشد نسبت
بکشف انبیا علیهم السلام پیش صاحب نظران تاریک ست که بآن درجه نورانیه ندارد و در انکشاف باطنی اولیا که بتبعیت انبیا و نسبت مع الله
نصیب مے شود و اشراق عقلی حکما که بتهذیب النفس و ریاضات حاصل میگردد فرقی ست باریک و امتیازیست خفی که بنظر هر کند بصر از دانشوران
و عقلمندان نمی آید و پرده از روی کار چنانچه هست نمی کشاید و بے مدد نور ایمان و ضیاء اصطفاء حق تعالی که نور الٰهی ست و در قلوب محمدیین
خالصین روشن ساخته نمی نماید و بے این نور آن فرق و امتیاز اشراق و کشف ظاهر نمیگردد یهدی الله لنوره من یشاء و ان هدی الله هو الهدی ای
جماعهٔ منصفان از حاضران و آیندگان مثلے درین مقدمه زده مے آید و فرق نسبت انبیا و حکما بمثالی بیان کرده میشود باشد که طبع سلیم شما هم
قبول فرماید و انکار ننماید یا ایها الناس ضرب مثل فاستمعوا له و لله المثل الاعلی بدانند که مثل حکما و توابع ایشان چون شخصی ست عاقل و مردی ست
هوشیار که در ملک بادشاهی می باشد و از رعایای شاه ست و او را ناچار و بے اختیار بود و باش و گذران و معاش تمام عمر خویش درمیان
مملکت و قلمرو سلطنت باید نمود و باید ماند بے اختیار خود بخود و عقلش مقتضی باینمعنی میشود و بے گفته کسے در دلش این می آید که تعارفی بسلطان
پیدا باید کرد و روشناس باید گردید و خدمت او باید نمود و در دربار حاضر باید شد و بارکان دولت او توسل باید گرفت و داخل درباریان
باید گشت تا محمدگی بهم رسد و کر و فر افزاید و در همگنان امتیازے پیدا شود و دولت رو نماید و اسباب جمعیت و عیش میسر گردد و فراغت دست دهد

وسلامت از مکروهات وایذای دشمنان بحمایت سلطان ومدد ارکان سلطنت حاصل شود ودر حفظ وامان گذران نموده آید پس نزد حکما وتابعان
ایشان چون وجود واجب بدلائل عقلیه ثابت ست ومیدانند که بفیض واجبی این موجودات ممکنه بوجود آمده اند وبقاء نفس ناطقه هم برابر این بعد مفارقت
متحقق ست ونزد ایشان هم ثواب وعقاب اخروی متیقن ست ووجود عقول وعالم مجردات که ارکان سلطنت آن ملک حقیقی اند یقینی ست وعلم آن
موجودات مجرده را علم الهی مے نامند چنانچه علم این موجودات مادیه را علم طبیعی میخوانند ناچار عقل ایشان دلالت بران مینماید وبی اختیار در دل ایشان
این مے آید که بسیار رجوع بطرف مرتبهٔ واجبیه نموده تا آله پیدا باید کرد وبقدر طاقت بشریه نسبت با آله پیدا باید نمود وبه تزکیه وتصفیه پرداخته نفس قلب
مزکا ومصفا ساخته مناسبت ومشابهت با عقول وعالم علویات باید بهم رسانید وملکات نیک حاصل باید کرد وبرضایات ومجاهدات باید کوشید تا
انجلای قلب میسر شود واز طبعیات وسفلیات باید برید وحیوانیه را مغلوب وضعیف ساخته ملکیه را بران غالب باید ساخت وقوی باید گردانید تا کمال
نفس انسانیه حاصل آید واستکمال مرتبهٔ آدمیت کرده شود وصفاء نفسی رونماید ومناسبت بعالم ملکوت بهم رسد که بدون این اسباب آنچه ذکر کرده شد
باب نجات نمیکشاید ورهائی از عقوبت اخروی میسر نمیگردد وسعادت دارین جلوه نمی نماید وجمعیت معاش ومعاد نصیب نمی شود وشغل اینها
وپیروان ایشان که اولیا باشند چون مردیست عاشق وعزیزیست شیفته که بر بادشاهی وسلطانی که در ملک او میباشد بوده وباش دارد عاشق شده
ست وفریفته گردیده ست وازین سبب بی اختیار هر وقت جذب عشق وکشش محبت او را اکثر او با المنا بطرف سلطان میکشد وبسوی بارگاه او
میدواند وهر زمان آن دلداده بشوق تمام در جستجوی دیدار او سرگرم می باشد وهیچگاه نمی آساید ومیخواهد ومصروف درین قصد ست که شب
روز تا دم آخر در کار وخدمت او بجان ودل حاضر وسرگرم بود ویک لحظه بیکار ومعطل نماند وبا امرا وعمده ها که باریابان آن درگاه اند اخلاص و
صحبت داری باین نیت اختیار میکند وبرخود لازم میگیرد که ایشان یعنی همان امیران وسرداران مقربان آن بارگاه اند ودر حضور جا دارند وبجانب
غربا ومساکین که دور افتاده از بساط قربت اند شفقت وملاطفت از ان جهت میسر باید ولیاقت پیش مے آید که اینها اگرچه در حال تباه اند اما آخر
رعایای آن شاه اند ایشان را هم بچشم کم نباید دید که عشق ومحبت مقتضی این امر میگردد واگر گاه وبیگاه چیزی بمقتضاء بشریت میخورد وبقدر
ضرور طعام تناول مے نماید برای آن میخورد وتناول میفرماید تا در بدن واعضاء تن قوت ایستادن وحاضر ماندن در حضور بیشتر پیدا شود واگر احیانا
هیچ نمیخورد وگرسنهٔ مطلق مے ماند برای آن نمیخورد وگرسنه میباشد تا در خدمت سبکی وچالاکی حاضر شود ودر مزاج کسل ودماندگی پیدا نشود که از
سیری سستی وکاهلی بهم میرسد واگر چیزی از اقسام لباس مے پوشد وجامه یا پیراهن در بر میکند برای آن می پوشد ودر بر مے کند که رفتن در حضور ست
وعریان حاضر شدن از ادب دور ست واگر اتفاقاً جز بقدر ستر عورت نمی پوشد ویا لباس تکلف نمی پوشد برای آن نمی پوشد وتکلف در لباس نمینماید
که عاشق او را پوشیدن چه ضرور ست ودیوانه در هر حال معذور ست ودر عالم عشق چنین لاابالیها روی نماید غرضکه همه افعال او واقوال او وجمله
ارادات ونیات او خالص بلاشرکت اغراض نفسانیه وطبیعیه خویش برای ذات آن شاه وآن محبوب دلخواه خواهد بود واین را غرض نمی خوانند که
چون دلش آن شاه را دوست میدارد پس خدمت او موجب خوشنودی دل آن عاشق صادق شد واین هم غرض دل خود ست که اینچنین
خیالات بیجا اکثر در دلهای مباحثان بی حقیقت که از راه ورسم اخلاص ومحبت واقف نمی باشند وخود هرچه کرده اند بغرض خویش کرده اند می آید
وآنچنان صاف طینتان پاک باطن مثل این مترددان خباثت آثار را نیز قیاس بر خود بهمان از بهر غرضان تصور مینمایند المرء یقیس علی نفسه بالجمله
آن عاشق شاه که مثالاً مذکور شد هر عمل که خواهد کرد در دانست خود صرف برای آن شاه خواهد کرد گو در اصل باعث آن حرکت حب دلی او
باشد که این را محسوب در اغراض نفسیه نمیکنند وهیچ چیز از راه اغراض نفسانیه دیده ودانسته مثل این ارباب غرض نخواهد نمود تا منجمله اعمال

اہل غرض شمار کردہ شود ہمچنین در معاملات الٰہیہ انبیا و اولیا و مخلصان صادق اینہا ہر کاری کہ میکنند و ہر فعلی کہ بعمل مے آرند چہ از کارہای عقبی مثل صوم و صلوٰۃ
و ہمہ اموری کہ متعلق بمعاد اند و چہ از کارہای دنیا مثل خوردن و خفتن و سائر اموری کہ متعلق بمعاش اند خالصاً للہ میکنند و از جملہ مخلصانند نہ آنکہ برای رنگار
و ریائی از مکروہات دنیویہ و اخرویہ و جمعیت و خیریت ظاہر و باطن خود میکنند کہ این قسم اعمال اعمال ابرار است اعمال مقربین نیست حسنات الابرار سیئات المقربین
چہ اعمال مقربین خالص للہ و صرف برای استرضاء خدا و رسول میباشد و مانند ابرار در اعمال اینہا شرکت نیت طمع و خوف ملائمات و مکروہات نفسانیہ خویش نمی بود
گو فوائد دینیہ و دنیاویہ ایشان ہم بسبب خیریت و حسن آن اعمال کہ فی حد نفسہا خیرات و حسنات اند دران باشد و مقصود دین و دنیای ایشان بود لیکن اینہا را
یعنی مقربین را منظور حق ست و بس و ملحوظ ہمان فرمان برداری و مؤانست اوست قل ان صلوتی و نسکی و محیای و مماتی للہ رب العالمین مصرح ہمین معاملہ است
اما اینکہ منصب حضرات انبیا علیہم السلام اینست کہ ہمہ افعال و اقوال و ارادات و نیات ایشان للہ میباشد و ہر امر کہ از ایشان صادر مے شود خالص برای خدا
مے باشد و مرتبہ اولیا رضی اللہ عنہم اینست کہ بعض امور ایشان خالص للہ می باشند و بعض برای آخرت و عقبی مے بودند و درینجا ملہ و نیت تفاوت مراتب
اولیا علی قدر قوت نسبت و ضعف آن بسیار ست یعنی اعمال و افعال بعضی بیشتر خالص برای خدا و کم برای عقبی و اعمال و افعال بعضی بیشتر برای عقبی و
کم خالص برای خدا و از بعضی علی السویہ بوقوع مے آیند و رتبہ صلحا و مومنین اینست کہ بعض اعمال اینہا برای آخرت و بعض برای دنیا می باشد و در اینہا
نیز تفاوت درجات بقدر زیادت و کمی صلاح و قوت و ضعف ایمان ست لیکن للہ و صرف برای خدا گاہی از ایشان فعل صادر نمی شود کہ رتبہ اینہا
لائق ظہور اینمعنی نیست و چونکہ نیت حسن عاقبت نیز مقبول جناب خدا و رسول ست ازین راہ اعمال خیر ایشان را ہم للہ توان گفت اما آن للہ بودن اعمال
کہ از انبیا و اولیا بعمل مے آید چیزی دیگر ست و این للہ بودن اعمال کہ از صلحا و مومنین سر انجام مے یابد چیزی دیگر ست لیفہم من یفہم و پایہ کفار و مشرکین
اینست کہ ہر قول و فعل کہ از اینہا سر میزند للنفس و صرف برای دنیا میباشد و ہیچ کاری برای عقبی ہم نمی نمایند تا بخالصاً للہ چہ رسد و اگر احیاناً بمقتضای
انسانیتہ عملی در زعم خود از خدا ترسی یا برای آخرت مینمایند پس چون کہ پایہ ایشان منزہ از اینچنین اعمال صالحہ نیست بشامت کفر و شرک آن عمل
حبط شدہ نامقبول میگردد و چون سائر اعمال و افعال ایشان محسوب در کارہای دنیاوی مے باشد بالجملہ بر سر اصل مطلب رویم و گوئیم کہ پس مثل
عوام کالانعام چون غربا و رعایاست کہ بیش از ہمان نسبت عامہ کہ رعیت را با شاہ ست راہی با و ندارند چنانچہ این عوام الناس را غیر از ہمین نسبت مخلوقیہ
کہ ہمہ مخلوقات را با خالق حاصل ست نسبت قربی با و تعالی نیست و از ادراک این نسبت خویش ہم غافل اند و ہر زمان تصور اینمعنی ہم نمی کنند و مطلق توجہی
بآن سو نمی گمارند و مثل حکام و توابع ایشان چون دنیا داران مکار و ذو فنونان عیارست کہ از راہ عیاری و ہوشیاری در دربارہا بہر ہیچ برای سود و بہبود
خود میروند و از بہر برآمد کارہا ہر چارہ راہ پیدا میکنند و توسل ہم میرسانند و پیش شاہ ہم آمد و رفت دارند و یا مجرائیان عام در حضور نیز حاضر میشوند
لیکن راہ دلی کہ عبارت از نسبت تقرب و انس و محبت ست نہ ایشانرا با کسی ست از امرا و سلطان و نہ کسی را با ایشان از اینہا و جای کہ بنا بر
صلاح و مصلحت بتصنع و تکلف و تجویز خود تعشق ہم ظاہر میکنند فی الحقیقۃ داخل در زمرہ عاشقان صادق نمی شوند و باطن ایشان محروم و بے نصیب
از کیفیات عشقیہ و حبیہ میباشد زیرا کہ این خود غرضان طالب اغراض خود اند و جویندگان مطالب خویش و از طرف خود بتکلف و تصنع مصلحۃً بآنجناب
مے چسپند و بناچارگی رجوع مینمایند و اگرچہ بظاہر از باریابان حضرا ہستند لیکن ہیچگاہ شاہ تخصیص مانند دیگر مصاحبان و مقربان خویش نظر
قبول و نگاہ عنایت بجانب ایشان نمی اندازد و بمعاملات تقرب نمی نوازد و جواب و سوال بیواسطہ و بلا حجاب نمی پردازد و انیس خود نمی سازد
و تقرب و معیت خود کہ از حالات باطنیہ اہل قربت ست مشرف نمی فرماید و باب عنایات خاصہ نمی کشاید و معاملاتے کہ با احباست آن معاملات
نمی نماید و از خواص خود نمی گرداند و مثل حضرات انبیا علیہم السلام کہ باتم و اکمل مرتبہ قرب و منزلت فائز اند و بالاتر ازان مرتبہ نیست چون وزرای

باقتدار است که دوستی و اطاعت و محبت و خلوص با شاه دارند و ارکان سلطنت اند و شاه هم از کمال عنایت و بنده نوازی و محبت و اعتماد خلعت نیابت
خویش پوشانیده همه کار و بار سلطنت خود از کارهای ملکی و مالی بایشان حواله کرده است که هرچه میخواهند حکم میکنند و هرچه میخواهند میدهند و اطاعت حکم
ایشان عین اطاعت حکم بادشاه است و خلاف حکمی ایشان عین خلاف حکمی شاه که بی مرضی و امر سلطان هیچ فعلی و قولی ازین مرضی شناسان
مزاج دان بظهور نمی آید در دیوان خاص هم محرم خلوت اند و از اسرار باطنیه خفیه خوب کما هو حقها واقف اند و در دیوان عام هم صاحب منزلت اند و از احکام
ظاهریه جلیه نیز مطلع اند و پاس همه مراتب میدارند بلکه چه جای رفتن ایشان در دربار اکثر از راه کمال نوازش و الطاف برای افزودن تخصیص و اعتبار اینها
شاه خود در بنده خانهٔ ایشان برسر حال این دل بنده ها بطریقیکه شایان مرتبه سلطنت ست نزول اجلال میفرماید و خانه خالی از اغیار اینها را بیت المعمور
از جلوهٔ دوست میگرداند پس معاملات حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام که با حق تعالی ست از راه اجتبا و قبول ست و کسب و سلوک را دران مدخل نیست
که معامله حق ست بعید اختیار خویش را درین امر چه گنجایش و قصد و ارادهٔ خود را درین باب چه دخل و کار و بار حکما و توجه ایشان بسوی وجهت تجلی از راه
کوشش و سعی خود ست و بزور عقل و پای استدلال میخواهند تا آنجا برسند که معامله عبد ست با حق و ظاهرست که بندهٔ ضعیف بی سر و پا دران بارگاه کبریا تا
کجا خواهد رسید و در کدام قطار خواهد بود و در چه شمار خواهد آمد و مثل اولیا رحمة الله علیهم درین معامله چون مصاحبان و خواصان محرم ست در سرکار بادشاه که
بی تکلفانه در خلوت خاص و مقام قرب بایشان سخنهای اسرار و اشارات و بشارات بمیان می آرند و اینها را خوش و خورم میدارند و تفنن طبع خود هم میفرمایند
اما این وارستگان لطائف گو را حکم آمدن دیوان عام که سلامگاه همه خواص و عوام ست نیست و لائق باریابی آن مقام نیند و مثل کمل مشائخ از تابعان
پیغمبر علیه السلام که اولیاء مرجوعین و ارباب تکمیل و صاحبان کمالات نبوت و مسندنشینان صدر امامت باشند چون نائبان وزیرست در دربار سلطانی که
بسبب تبعیة او و نیابت آن وزیر در خلوت و جلوت همه جا ایشان را بجای منیب بار میدهند و تفضلات بی غایات شاهانه میفرمایند و معامله که با منیبان
است همان معامله با نائبان از دستخط کنانیدن و حکم رسانیدن و امثال این بتبعیت و طفیل منیبان در میان می آرند و بر مرتبه همان منصب قائم میکنند
همین فرق اصالت و تبعیت ست و بس که با منیبان این معاملات بالاصالة و بلا واسطه ست و نائبان را بتبعیت منیبان و وساطت ایشان نصیب می گردد
که بشارت علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل اخبار از همین معامله مینماید و مراد از علما همان اولیاء حقیقت شناس اند که بعلم لدنی مشرف گشته اند نه این علماء
لفظی که صرف از معانی کان و یکون واقف اند و دیگر هیچ نمیفهمند و راه قرب باطنی با حق سبحانه ندارند و در طلب دنیای دنی سرگردان اند و خوش آمد و چاپلوسی
اغنیا می نمایند و از جمله وظیفه خواران و کالمتوسلان اینها می باشند علماء راسخین همان اولیاء مرجوعین اند و ورثة الانبیا همان صاحبان کمالات نبوت
اند و الشیخ فی القوم کالنبی فی الامة مصداق حال همان اکابر ست و مثل قاضیان و مفتیان و علما و فقها چون پیشکاران و محرران و جلدبرداران و
سررشته داران دفتر دیوانی اند و دیگر اهل مناصب از خدمات باطنیه مثل بدلا و نقبا و اوتاد و غیرهم چون اهل خدمات جزئیه مثل خانساماان و بیوتات و داروغه
و مشرف و عامهٔ مومنین و مسلمین مانند نوکران و ادنی منصبداران و ملازمان سرکار و متعینه و متوسلان وزرا و امرا که علی قدر مراتب داخل در سررشته
و علاقه نوکری اند و کفار و منافقین چون باغیان و طاغیان که قابل جهاد اند و ملحدان و مفسدان دیگر چون قطاع الطریق و دزدان که لائق تنبیه اند و
تلک الامثال المذکورة و امثالها نضربها فی الکتاب للناس تفهیما و ما یعقلها و لا یفهمها الا العالمون الذین اتوا الله بقلوب سلیمة و اولئک هم المهتدون
بالجمله طریق برای وصول الی الله طریق محبت ست هر قدر توانی محبت رسول و آل و اصحاب او در دل خود قوی سازد و رابطه و اعتقاد با بندگان برگزیده
است او همچنان که قوت ایمان عبارت از شدت محبت ست و راه بسوی حق همین راه الفت ست که جذبهٔ از جذبات الله برابر عبادت ثقلین ست
رزقنا الله و ایاکم تبعیة حبیبه علیه الصلوة والسلام و ثبتنا و ایاکم علی الطریقة المحمدیة والشریعة المصطفویة للمصنف ه کار با عشق و با یار عشق بیست

حاصل روزگار ما عشق است + خداوندا چون ما کوچه گردان عقل و هوش را که در تنگنای علم و ادراک خود یک عمر خراب و پریشان خاطر میگردیدیم و روی مقصود نمیدیدیم بسواد اعظم عشق و جنون خویش که دار الاسلام محمدیه خالصه است از راه کمال عنایت بی غایت و رحمت بی علت راه نموده و درین معموره با امن و امان داخل فرموده ایمان ما را الفت قبول خود محکم دار تا هیچ ابلیسی از جن و انس بر بابندگان عاجز دست رس نیابد و یک لحظه ما را بجذب نسبت حضور و شهود خویش بما مگذار تا بسوی خودی خویش غافلانه باز نگردیم و نفس کس ما را سرگردان و حیران نسازد اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین لهم ما قال الی المرشد قدسنا الله بسره الاقدس لحضرته باخودم دار و باخودم مگذار + بیخودم دار و بیخودم مگذار + رباعی اکنون من و این گوشهٔ زندان جنون + آباد کنم خانهٔ ویران جنون + سودای کسی نبود زین بیش مرا + شد زلف تو ام سلسله جنبان جنون + مراد آنکه حالا ابد بطی همه مراتب سیر و سلوک اختیار من دل از دست دادهٔ محبت و ارادت همین طریق جذب و قوت ایمان و اعتقاد است بقوتی که شاید پابندان عقیلهٔ عقل و حکیم مشربان دور از جادهٔ نقل بخیال خود آنرا از قسم جنون پندارند و انچه ترک اسباب دنیویه و اینقدر استغنا و کبر یا را که لغایت الهی محض از راه استحکام نسبت توکل و اعتماد بر حضرت است حرکات سودائیانه شمارند ای یار خدا یا تو خوب میدانی که پیش ازین یعنی قبل از ترک لباس دنیویه سودای محبت کسی از ماسوای تو اینقدر در سر من نبود که بر عقل و فهم من غالب آمد بلکه مدتی بوظیفهٔ حکیمانه کلام میکردم و معاش می نمودم و چندی بطریقهٔ صوفیانه حقائق و معارف معقوله بیان می ساختم اما آخرکار سررشته جذب تو و سلسله ارادت حضرت پیر و مرشد است که چون زلف محبوبان دام گرفتاری من سودا زده گردید و از جمیع ماسوای تو منقطع گردانید و هیچ بندی بغیر از بند محمدی در گلوی من وارسته مزاج نگذاشت پس امید از جناب تو آن دارم که چون اینهمه عنایت خاصه فرموده صاحب محمدیه خالصه گردانیده تا دم آخر این ناکاره سراپا عاصی را در قید شریعت وارد و خاتمه بخیر گردان بتصدق خاتم النبیین علیه الصلوة والسلام +

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی انا له و انا الیه راجعون سبحانه و تعالی عما یصف الواصفون والصلوة والسلام علی رسوله محمد کلما ذکره الذاکرون و غفل عن ذکره الغافلون و علی آله و اصحابه الذین هم السابقون المقربون **اما بعد** فهذا الوارد السادس و المائة هو المسمی بالانابة و اعلموا ان الانابة هی باب الهدایة و مقدمة السعادة و الله تعالی یهدی الیه من ینیب الیه فالانابة امر منزل من الله فی قلوب المؤمنین الذین تقبلهم الله و اصطفیهم و اراد ان یهدیهم و یجعلهم من الصالحین فی الدنیا و الآخرة فیتلقون من ربهم کلمات طیبات مصلحة لاحوالهم التی تصعد الیه لیفعلوا العمل الصالح الذی یرفعهم الی الحق و یتوبون به توبة نصوحا کما تلقی آدم من ربه کلمات فتاب علیه انه هو التواب الرحیم و من لا هدایة فی تقدیره و لا نصیب له من السعادة فی مشیة الله فلا ینیب و لا یتیسر صلاحه حتی یدرکه الموت الذی یدرکه اینما یکون و لو کان فی برج مشید و من یضلل الله سبحانه فلا هادی له قط فیا ایها الاخوان اجیبوا داعی الله و انیبوا الیه و اجتنبوا ما نهاکم عنه و افعلوا ما امرکم به من قبل ان یأتی یوم لا بیع فیه و لا خلة و لا شفاعة و یفر المرء من اخیه و امه و ابیه و صاحبته و بنیه و لا یکون الملک یومئذ الا لله الواحد القهار الذی لا یشفع احد عنده الا باذنه یعلم ما بین ایدی الناس و ما خلفهم و لا یحیطون بشیء من علمه الا بما شاء وسع کرسیه السموات و الارض و لا یؤده حفظهما و هو العلی العظیم هو ربی و ربکم فاعبدوه لا اله الا هو و التوبة الیه و التوکل علیه و الیه انیب و انه هو التواب الغفار الذی قال لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا و هو الغفور الرحیم

وارد در رجوع الی الله و توبه و استغفار از گناه

رجوع الی الله عبارت از آگاهی قلب است بحق سبحانه بر نهج بیچونی و بیچگونگی و کشش و نگرانی باطن بسوی آنحضرت بلا مزاحمت شعور بغیر طوری که

که خطرات ماسوی خلل انداز خاطر نشود و دل را پراگنده نسازد و حجاب دیدهٔ بصیرت نگردد و این رجوع باطنی ست که چون استحکام میگیرد تعبیر ازان
بحضور میکنند و چون دائمی و لازوال میشود و ملکه نصیب میگردد شهود و مشاهده میخوانند اما رجوع ظاهری تطهیر ظاهر ست از حدث و خبث و نجاسات
ظاهریه و اجتناب از منهیات شرعیه و اشتغال بطاعات و عبادات بدنیه و تذکر اذکار لسانیه پس باید که مدام ظاهراً و باطناً راجع الی الله باید بود
و متوجه بآنطرف باید ماند و اگر بسبب شامت نفس و طبیعت که دامنگیر بشریت ست قصوری و فتوری در آگاهی باطنی واقع شود و بیمزگی و بےجمعیتی
باطن رو دهد بشتاب متنبه گشته جهد بلیغ در وقوف قلبی باید کرد و باهتمام تمام مشغول بذکر از لطائف خمسه که قلب و روح و سر و خفی و اخفی باشد باید بود
و سر رشتهٔ ذکر را هرگز از دست نباید داد که بالخاصیه موصل الی الحضور و المشاهده ست و در ظاهر تکرار کلمهٔ طیبه بلسان بسیار باید کرد مع لحاظ معنی آن
و بوقت گفتن کلمهٔ لا اله الا الله در دل باید اندیشید که لا معبود الا الله و لا مقصود سواه و از تصور این معنی باطن را از گرفتاری ماسوی الله آزاد مطلق باید گردانید
و نقوش صور کونیه را بالکل از قلب باید شست و اکثر در نماز با تطویل قرارت باید نمود و در نوافل باید افزود که نماز عجب عملی ست موصل الی الله
اگر بجمعیت قلب خوانده شود که هیچ طاعتی و عبادتی بآن نمیرسد و بالطبع قرب خاص بقوت تمام ظاهراً و باطناً بطفیل صلوة رو میدهد اگر خدا
توفیق بخشد مدام در نماز باید بود و بس که مشرف شدن بحقیقت صلوة از منتهای مقامات سلوک ست که برتر ازان مقامی نیست و الصلوة معراج
المؤمنین غرضکه هیچ عمل برابر صلوة نیست هر قدر که در حالت نماز گذاردن نگاهداشت حضور قلب کرده شود و بطمانیت تمام تعدیل ارکان نموده آید
و تطویل قرائت در نوافل و سنن دست دهد و بیشتر وقت درین خیر العمل صرف گردد عین سعادت ست و علامت قبول و اصطفاست و اگرچه این
عمل بظاهر کار عبد ست اما در باطن سراسر آئینه دار جمال باکمال معبود بحق ست تعالی شانه و جل سلطانه و هر قدر که تساهل و تکاسل و بےجمعیتی و بیحلاوتی
در نماز رو نماید علامت رد و اعراض او تعالی ست نعوذ بالله منه نمی بینی که بندگان مجازی چه قدر با ادب و ملاحظه پیش مالکان صوری دست بسته
استاده میشوند و محبان ظاهری چه مقدار بمحبت پابوس محبوبان صوری مینمایند پس حیف ست که عبد واقعی بحضور مالک حقیقی در حالت قیام انقدر هم با ادب
و ملاحظه نایستد و محب نفس الامری از جناب محبوب تحقیقی در وقت سجود این مقدار نیز لذت نیابد حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه میفرمایند که اگر نماز نمی بود عاشقان
چه میکردند آری عشق باید تا این کیفیت ظهور نماید بهرحال حق سبحانه تواب و رحیم ست توبه از گناهان باید نمود و استغفار باید خواند و هرگز مایوس از
جناب رب کریم نباید گشت و هر قدر که زندگی باقی مانده ست این را صرف در یاد و عبادت او باید کرد ان الحسنات یذهبن السیئات و هرچند که حوادث زمانه
و عوارض ناسوتیه روی دل ترا از طرف کعبهٔ مقصود گردانند لیکن باید که همه وقت توجه عزم درست تو بسوی محیط اعظم که بموجب ان الله بکل شیء محیط محیط همه
موجودات ست باشد و هیچگاه بے توجه الی الله قرار نبود **رباعی** گر داعیهٔ محیط دار و سیاست + خار و خس این دشت نگیرد ذیلت + چون قبلهنما اگر چه
گردانندت + باید که بسوی یار باشد میلت + حاصل آنکه اگر ارادهٔ ثابته و داعیهٔ قویه وصول مرتبهٔ اطلاق حضرت وجود که محیط همه موجودات ست بسبیل تشخص خاص تو
ای سالک در خود داری و چنانچه هر آن بظاهر مانند سیل بانطرف مائلی و هر لحظه نیست میشوی و زندگانی فانی تو سپری میگردد همچنین بباطن هم در علم خود میخواهی که هر لحظه بآن
متوجه باشی و سیر الی الله نمائی و حالت فنا فی الله و بقا بالله بهم رسانی و نسبت قرب و معیت باطنی حاصل کنی پس خار و خس تشویشات و علائق اعتباریه این عالم
دامن عزم درست تو نخواهد گرفت و مطلق مانع رفتن راه هدایت نتواند شد که این امور دنیویه مثل کثرت اهل و عیال و فکر معیشت و پریشانی احوال سنگ راه
بے عزمان بهانه جو میگردد و مردان اولو العزم را هیچ امر ازین چیزها مخل وقت نمیشود و از راه حق باز نمیدارد تو هم اگر طالب صادقی پس هرچند ترا مانند قبلهنما
این حوادث زمانه از حالی بحالی گردانند و روی دل ترا بطرف مایحتاج ضروری آرند یا عجائب دلفریب مشتهیات نفسیه طبیعیه سیر گردانند و ترا بسوی خویش
کشند مانا ازان سو خواهند که رو گردان نمایند اما باید که در همه حال توجه باطن تو و نگرانی و کشش قلبی تو همان بسوی یار باشد و بالطبع روی عزم خود

بجانب کعبهٔ مقصود اصلی داشته و این جمیع حرکات معنویه زمانه را بخاطر بیاری و بکار خود مشغول باشی و در هر امر و هر چیز مشاهدهٔ احاطهٔ بی کیف او کنی و او را
همه جا حاضر و ناظر دانی ان الله بکل شیء محیط زیرا که هیچ موجود بیرون از احاطهٔ وجودی نتواند شد و الا آنرا موجود بچه طور توان گفت هر چه هست از موجودات
و مفهومات همه در احاطهٔ وجودیه و علمیهٔ اوست جل وسعه و بازگشت همه موجودات عالم بدوست چنانچه ابتدای همه از وست و الیه المصیر و هو علی کل شیء قدیر
پس اگر صاحب نظری غور در مآل کارها و هر شیء را بنگاه عبرت و خبرت ببین و نتیجه و ثمرهٔ هر قول و فعل از اول در نظر آر و چشم بر امر معاد کشا و همت بر تحصیل نکوئی
عاقبت گمار ع هر دم آخر بین مبارک بنده ایست ؛ زیرا که هر فعل و قول را آخر و انجام آن دیده بعمل می آرد و اینمعامله البته مستلزم برکت فی الخیرات است
و یقینی است که اینجا خواه و ناخواه هیچکس را از مرگ گزیر نیست و آخر الامر ناچار همه کس را باید مرد و رهائی از دست تقدیر نه اذا جاء اجلهم لا یستأخرون ساعة
و لا یستقدمون طفل بمکتب نمیرود ولی برندش مثلیست مشهور پس چون رفتن ازین عالم بی ثبات یقینی است باید که از راه عاقبت اندیشی همت خود را از
ته دل مدام مصروف و متوجه در امور عقبی که باقیات صالحات باشند داری و حتی الوسع مشغول بکارهای آخرت باشی و بمقتضای بشریت و اقتضاء لوازم
آدمیت بقدر ضرور و مناسب وضع خود بطرف دنیا و تمتع آن روآری و فائدهٔ مباحه برداری و این هم ذریعهٔ آخرت دانسته منسبت بروز خیرات گردانی و مانند دیگر اعمال حسنه بنیت صحیح
اگر مشغول بکار و بار معیشت و کسب قوت حلال باشی هیچ مضائقه ندارد و طالب مولی و سالک هدی را ضرر نمی نماید که انما الاعمال بالنیات والله عالم الاسرار
والخفیات این قدر دنیا که زیاده از حد بطرف خود مشغول نگرداند از دنیا نیست و محمدیان را اکتساب آن جائز است بلکه در حق اکثری ممد آخرت است که بدون
آن از ایشان کارهای دین هم سرانجام نمی یابد و اگر از راه کمال قبول و اصطفا چنان فضل نمایند که بار در حریم توکل دهند و عنایت خاصه فرمایند و از خواص گردانند
و آنقدر از گرفتاری توجه بماسوی و تعلق باسباب دنیا آزاد سازند و خلاص کنند که مطلق امور معاش و سعی و تلاش آن مخطور خاطر تو نشود و توجه بسوی برآوردن مرادات
و احتیاجات نیاید بلکه هیچ مرادی در دل تو باقی نماند و هیچ احتیاجی ترا محتاج خود نگرداند و فاعلان تقدیر ترا از میانه بردارند و کسب تلاش ترا در معیشت تو
دخل ندهند و سرانجام کارهای تو از دست دیگران کنانند و خود خانسامانی تو کنند و نسبت توکل و تحمل و صبر و استقامت مستحکم سازند و بالکل ترا مصروف الی الله و
و اصلا بسوی دنیا نگذارند این کار علیحده است که بقصد میسر نمی آید تا که حق تعالی قبول نفرماید ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم الحمد لله الذی
فضلنا علی کثیر من عباده المؤمنین و من یتوکل علی الله فهو حسبه والله یحب المتوکلین ان المتوکلین الذین انقطعوا عن الاسباب الدنیویة و توصلوا الی الله بالاتکاء
التام علیه سبحانه اعتمادا علی وکالة الحق و کفالة الرزاق المطلق هم محسوبون عند الله و لا کمثله فی المهاجرین الذین هاجروا فی سبیله تعالی عما سواه و داخلون فی
زمرة الشهداء الذین قتلوا فی سبیل الله و ماتوا فی الحقیقة والمعنی و اماتوا اهواء انفسهم باطنا قبل ان یموتوا بالمجاز والصورة و یصیرون امواتا ظاهرا فعلی الله
رزقهم و یرزقهم من حیث لا یحتسبون و الذین هاجروا فی سبیل الله ثم قتلوا او ماتوا لیرزقنهم الله رزقا حسنا و ان الله لهو خیر الرازقین ان الحکم الا لله علیه توکلت و علیه
فلیتوکل المتوکلون تا حصول این مدعا که انقطاع از اسباب دنیا باشد صحبت کسانی را از محبوبان خدا که بشرف این دولت یعنی بشرف معاش توکل ظاهرا
و باطنا مشرف شده اند و فکر معیشت گاهی پیرامون خاطر مقدس این برگزیدگان نمیگردد لازم باید گرفت و هر که دست و دل در خدمت ایشان بخلوص دل
و رسوخ تام حاضر باید شد هم قوم لا یشقی جلیسهم و نسبت رابطه را که عبارت از شدت محبت با مرشد و کثرت تصور اوست قوی باید ساخت و قبول در خاطر عاطر
او پیدا کرده مقبول جناب پاک او باید گشت و جهد تمام متوجه علی الدوام در نگاهداشت نسبت حضور و آگاهی که از برکت صحبت مرشد در باطن تو پیدا شده است
باید نمود و محافظهٔ حال خود همه وقت باید فرمود و اگر چندی بسبب عوارض مثل بیماری و سفر ضروری و امثال این و حوائج مانند عسر معیشت و حاضر باشی
در نوکری و امثال این و تشویش مثل وقائع غم و الم و سوانح آفت و ماتم و امثال این فتوری و قصوری در آگاهی و نسبت حضور الٰهی واقع شود و غفلت
رو دهد و ظلمت و پریشانی در باطن ظاهر گردد باز توبه و استغفار بخضوع و خشوع تمام کرده بدستور سابق متوجه باید شد و از خبرگیری کیفیت باطن خویش

غافل نباید ماند و این سررشته رجوع بباطن مرشد و توجه الی الله را در هیچ حال از دست نباید داد و از کفاره‌ها نباید کرد و باغوای شیطانی و تحیر نفسانی
مایوس و ناامید از درگاه الهی هرگز نباید گردید و حبل متین رجا را مستحکم باید داشت که آن رحیم کریم کارساز و بنده نواز است باز عنایت می نماید و بندگان
باایمان را دلنمی فرماید و باب هدایت می کشاید و برحمت پیش می آید فیا ایها المحمدیون المخلصون والمؤمنون المخلصون لا تقنطوا من رحمة الله ولا تیأسوا من
روح الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً والله یحب التوابین لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون قال علیه السلام اذا تاب العبد انسی الله الحفظة ذنوبه وانسی
ذلک جوارحه و معالمه من الارض حتی یلقی الله ولیس علیه شاهد من الله بذنب ناامیدی از رحمت حق تعالی کار شیطان است و در خور حال شیطنت و ستمگاران
و امید مغفرت از جناب الهی شعار انسان است و سزاوار مردم باایمان خدا نکند که سررشته رجوع الی الله بسبب یاس تام منقطع شود و مایوسی مطلق عبد را از معبود
خویش حاصل گردد و ناامیدی ظهور کند و دروازه امید بالکل مسدود شود که درهای توبه بسته شدن انچه در روایات مرویست عبارت از همین گشتن همین
حالت است که کیفیت مایوسی باشد نعوذ بالله منها مطلق گناه نکردن از کمالات مخصوصه ایشان نیست که کار ملائکه است و از خواص همان مقیدان مقام معلوم
و ما منهم الا له مقام معلوم و اصرار بر گناه و قیام بر حالت تباه و نافرمانبرداری از راه اباء و استکبار کار ابلیس است و از همان شیاطین الانس که گویا منجمله ذریات
ابلیس اند چنین عدول حکمی و تمردی بظهور می آید و بشرارت نفس خبیثه خویش مصر بر امر باطل می مانند و اطاعت امر حق هرگز نمی نمایند و گناه کردن از راه سهو و
خطا و غفلت و جهالت و باز بران گناه بزودی ندامت کرده تائب شده باز ماندن از آن گناه کار آدم است که آیه فتلقی آدم من ربه کلمات فتاب علیه
انه هو التواب الرحیم اخبار از همین معامله آدمیت آدم میفرماید و الحق که کیفیت عزیز تائب از حالت شخص صالح رنگ علیحده دارد و موجب ترقیات بسیار است
و شاب تائب محبوب پروردگار است که آن عزیز با وجود دریافت لذت آن جرم محض برای خدا ترک آن نموده و مخالفة بالنفس خود فرموده و این شخص از
آن امر اصلا واقف نیست تا ترک آن بر وی دشوار باشد ع زاهد بیچاره اینها را کجا بو کرده است * والذین اذا فعلوا فاحشة او ظلموا انفسهم ذکروا الله
فاستغفروا لذنوبهم ومن یغفر الذنوب الا الله ولم یصروا علی ما فعلوا وهم یعلمون اولئک جزاؤهم مغفرة من ربهم وجنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها
ونعم اجر العاملین و بدانکه مراد از کلمه آدم در اکثر جاها نه فقط ذات ابوالبشر که آدم صفی الله باشد علیه السلام نیست زیرا که اطلاق لفظ آدم بر هر فرد انسان
صادق می آید بلکه علی الاکثر ازین کلمه آدم هم ذات ابوالبشر علی نبینا و علیه السلام ملحوظ است هم تمام جنس ذریاتش که مجموع افراد انسانیه من الابتدا الی
الانتهاء باشد منظور است و حال هر آدمی اینست که همه وقت کلمات ربانیه از اعتراف بقصور خویش در قلب او نازل میشود و سیئات او را محو می سازد و
موجب نزول رحمت الهیه بر ظاهر و باطن او میگردد و مثمر ترقیات درجات قربت میباشد والله رؤف بالعباد بالجمله دلالت لفظ آدم قطع نظر از علمیت بر هر
فرد آدمی علی سبیل البدلیة درست است مانند اسم جنس لان اسم الجنس کما وضع لان یقع علی شئ و علی ما اشبهه کالرجل فانه موضوع لکل فرد خارجی علی سبیل البدل
من غیر اعتباره بعینه وقد یقصد به نفس الجنس لا افراده وقد یقصد به الافراد استعمالا ویقع علی القلیل و الکثیر پس گویا آدم مترادف انسان و مردم است که هم
اطلاق آن بر منفرد درست است و هم بر جماعه کثیر صحیح چنانچه قول حق تعالی تائید همین معنی میفرماید در این آیه کریمه بتکرار ثم تعقیبیه کشف همین [illegible]
ولقد خلقناکم ثم صورناکم ثم قلنا للملائکة اسجدوا لآدم فسجدوا الا ابلیس یعنی سرنگون آئید پیش جنس انسانی که مشتمل جمیع افراد خود است [illegible]
فرد اول او را که ابوالبشر آدم صفی الله است سجده نمائید و در حضور بندگان خاص حق که الکاملین المخلصین اند سر گشته [illegible]
زاصل و فرعت خبرست * دریاب که تفصیل با جمال درست * در آدم بود ذریاتش پنهان * در تخم چنان برگ و بر شجرست * حاصل [illegible]
معامله و اصل کار اینست که همه فروعات مفصله جزئیه از ابتدا در استعداد اصول مجمله کلیه بالقوه موجود میباشد [illegible]
بچشم باطن می بینند و آنچه این عوام ظاهر بین را آخر کار بنظر می آید خواص روشن ضمیران را از اول امر مشاهده [illegible]

و علیه السلام این همه تشخصات کثیره نوع انسانی که ذریات او بیند بالقوة پوشیده مندرج و منتیج بود و خورشید نور محمدی از مطلع پیشانی آن فلک سعادت می درخشید و ملائکه عالیه که فاعلان تقدیر و مظاهر قدرت کامله حق تعالی اند آنرا می دیدند و چنانچه باغبانان در وقت تخم ریزی و نهال نشانی همه شاخ و برگ و گل و ثمر را بنظر امید تماشا میکنند همچنین آن فرشتگان دران زمان در یک فرد انسان فردات همه افراد نوع آنرا معائنه کرده بهار گلشن انسانی را تمامه در نظر مے آوردند نیست مراد ازان اخبار وارده که در آدم همه ذریات او بروز نخستین پنهان بود و الله بصیر بالعباد

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی ابدع الخلق فقدره تقدیراً و اودع الامر ثم دبره تدبیراً و الصلوٰة و السلام علی رسوله محمد ارسله بشیراً و نذیراً و علی آله و صحابه تعظیما و توقیراً

اما بعد فهذا الوارد السابع و المائة هو المسمی بحبل الله و اعتصموا بحبل الله جمیعاً و لا تفرقوا و حبله تعالی الایمان به و بملائکته و کتبه و رسله و الیوم الآخر و التوکل علیه و الرضاء بالقضاء و الصبر علی البلاء و تفویض کل الامور الیه و الاعتماد الکلی علیه و دوام الحضور و المشاهدة و استحکام نسبة التقرب و المعیة و رؤیته فعله فی کل المعاملات و الرجوع الیه فی کل الحاجات و التوجه القوی الی ذاته و ابتغاء الوسیلة الیه بتصور اسمائه و صفاته و الاستهلاک و الاضمحلال فی شهوده و الاستغراق التام فی نور وجوده فمن اعتصم بذلک الحبل المتین فقد اهتدی و من تولی عنه و تفرق بالتوجه الی الکثرة الموهومة الامکانیة و توهم الانانیة فقد غوی حفظنا الله و ایاکم من زلات الاقدام و هدنا و ایاکم هدی الله الذی هو الهدی و هو ربنا و رب السموات العلی و بیده ملکوت کل شیء من العرش العظیم الی تحت الثری له ما فی السموات و ما فی الارض و یعلم الجهر و ما یخفی و ما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها لا اله الا هو و له الاسماء الحسنی یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و هو القادر المقتدر العلی الاعلی و افوض امری الیه و اتوکل علیه و هو ربی و ربکم لا اله الا هو تبارک و تعالی ـــ لا ـ

وارد در تفویض بتقدیر و حقیقت تدبیر

تقدیر الٰہی را باطنی ست و ظاهری باطنش عبارت از اقتضاء اسماء جمالیه و جلالیه است مر ظهورات خویش را مع احاطهٔ علم حق سبحانه بران مقتضیات اسمائیه که حقائق موجودات باشند و تعیین و تشخیص آن حقائق در مرتبهٔ علمیه با تعلیق امور متعلقهٔ آنها حسب اقتضاء هر واحد از حقائق اسمائیه و ماهیات اشیائیه بالتفصیل و این باطن تقدیر را ارادهٔ الله و مشیة الله میخوانند و ثابت در مرتبهٔ لطافت و جو به میدانند ان ربی لطیف لما یشاء و هو العلیم القدیر و ظاهرش عبارت از حصول ظهورات اسمائیه و تکون مقتضیات آنها ست در مرتبهٔ کونیه که عالم موجودات ممکنه بود مع ترتیب قبلیه و بعدیه علل و معلولات و انتظام سررشتهٔ تعلق اینها با همدیگر در خارج مطابق باطن تقدیر و این ظاهر تقدیر را مسمی باسباب ظاهره میکنند و کائن در مرتبهٔ امکان میفهمند و الله علی کل شیء قدیر یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید و تدبیر عبارت از توجه نفس انسانیه ست بسوی این اسباب ظاهره بقدر گواهی علم خود برای تحصیل مطلوب و این تدبیر اگر مطابق مے افتد با تقدیر البته مطلوب حاصل مے شود و این شراکت توجه نفس انسانیه و سعی انسان درین وقت منجمله همان فروع ظاهر تقدیر که دیگر علل و اسباب باشند محسوب میگردد و الا فلا پس وقتیکه در واقع معامله چنین بود باید که بخاطر جمع همه امور خود را بحق تعالی که وکیل مطلق ست مفوض کرده متوکلاً علی الله بفراغ تمام بنشینی و راضی برضاء الٰہی باشی و در آئینه تدبیر هم جمال تقدیر را مشاهده نمائی و در هر فعل دید لا حول و لا قوة الا بالله فرمائی و اعتماد بر وکالت او سبحانه نموده اصلا تشویش را بدل راه ندهی و من یتوکل علی الله فهو حسبه نعم المولی و نعم الوکیل بلکه این جمعیت باطن تو باید که چنان قوت گیرد که متعدی الی الغیر شود و هر که در صحبت تو حاضر گردد از دل او پریشانی برود و تردد معاش هرگز نماند و اطمینان تام بهم رسد و هر که این قدر توفیق نیابد که برسوخ

وخلوص چندان در صحبت باشد که کسب جمعیت نماید و این دولت از خدمت تو حاصل فرماید این قسمت اوست ترا درین امر چه دخل اما تا که در حضور باشد باید که
به برکت جمعیت باطن و قوت نسبت تو بالفعل خود هیچ امر دنیوی بیادش نیاید و جمیع خطرات فراموش کند گو از اینجا برخاسته وقتی که برود باز بهمان قسم که بود
باشد و خدا نکند که معامله بالعکس شود در رفته رفته صحبت این غافلین در تو اثر نماید و پراگنده سازد نعوذ بالله من ذلک عقلمندی این اهل دنیا را باید که ایشان
بگذار تا در تفکرات و ترددات آن سرگردان بمانند و بامید و توقع اینکه حالا چنین میشود و چنان میشود و حیران و پریشان بگردند و بتوهمات بی ثبات
دنیویه گرفتار باشند و خود روی دل خویش را بسوی جذب الٰهی آ تا این جنون پر فنون عشق حقیقی ترا از زندان توهم اینکه چنین میکنم و چنان خواهم کرد
خلاص گرداند و بحالت فنا فی الله و لقا بالله رساند و منقطع از همه ماسوی الله سازد و نور رضا و تسلیم در قلب تو پرتو اندازد و بالکل رضی بمرضی
الٰهی شوی و براه خودسری نفس و طبیعت نروی **رباعی** از عقل بمیدان جنون باید تاخت ٭ وز عرصهٔ وهم خود برون باید تاخت ٭ عمریست که
از خویش جدا می تازم ٭ هرچند ندانم اینکه چون باید تاخت ٭ مراد از عقل اینجا عقل معاش است که تفکر در امور معیشت و تدبیر آن باشد و از میدان فراغ
قلب ازین گرفتاریها و از جنون جذبهٔ الٰهیه که حالت کشش باطن است بطرف ذات حق تعالی و از تاختن سعی نمودن و از عرصه مرتبه و از وهم تخیل و تصور باطل
و از برون تاختن بیرون آمدن و از کلمهٔ از خویش جدا تاختن بی اختیار خود زندگی کردن و خلاف قیاس معاش بسر بردن و از ندانستن عدم ادراک حقیقت
و چگونگی این امر باراده و قصد خود حاصل آنکه بهر طالب سعادت و سالک طریقت گفته آمد که ای سالک سعید ترا البته از دام عقل معاش که تفکر در امور معیشت و تدبیر آن
باشد رها باید گشت و ازین ترددات باید رست که ضروری این راه است و فراغ قلب ازین گرفتاریها بسبب غلبهٔ جذبهٔ الٰهیه که حالت کشش باطن است بطرف
ذات حق تعالی هم باید رسانید و سعی در تقویت کیفیت جذبه بوقوف قلبی باید نمود و از مرتبهٔ تخیل و تصور باطل خویش که افکار دنیویه و تشویشات عقلیه بود بیرون
باید آمد و از راه بیان نعمت الٰهیه شکر آن اظهار حال خود کرده می آید که الحمد لله از عمری و مدتی این بندهٔ ناچیز بهمین طور فارغبالی و استغنا گذران دارد و
بی اختیار خود و بی دخل محض در امور معیشت خویش زندگی میکند و خلاف قیاس از اهل اسباب معاش بسر می برد بمنه و کرمه هرچند ادراک حقیقت این امر
و دریافت چگونگی این حالت باراده و قصد خود هیچ نکرده و هرگز طریق تحصیل اینچنین اطمینان قلبی نمیداند تا بدیگران هم بیاموزد ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء
والله ذو الفضل العظیم هرچه هست همه از دست لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم چه حول و قوت دلالت بر فاعلیه میکند و لا فاعل فی الوجود الا هو ممکن بیچاره
که منفعل محض است غیر از انفعال در بساط خود ندارد یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید اگرچه لفظا هر از روی مجاز بعض افعال را که آنرا افعال ارادیه میخوانند منسوب بما
و میگویند که زید چنین کرد و عمرو چنان اما اگر خوب فهمیده شود و نیک ملاحظه نموده آید معلوم گردد که فی الحقیقة مخلوق را که در خلقت خود ناچار است اختیار کجاست الله
خلقکم و ما تعملون پس در امور اختیاریه که آن را محجوبان باختیار خویش گمان می برند هم بی اختیاری است گو در بادی النظر افعال ارادیه از حرکات طبیعیه
ممتاز بود و باعتبار ظاهر حرکت مرتعش و غیر مرتعش یکسان نباشد در اصل و حقیقت همان عالم بی اختیاریست و در هر صورت از افعال ارادیه و غیر ارادیه
ناچاری است و اینجا اشاره به هم باراده الله است و ما تشاؤن الا ان یشاء الله ای کوته اندیشان بیخبر و ظاهر بینان کند بصر هرچند باعتبار رویه
رفتار و مشی هر واحد شما بتوسط پاست و حرکت اقدام بنظر می آید و فعل الاقدام می نماید لیکن در اصل بلحاظ حقیقت کشندهٔ آن اقدام بهر طرف که میرود
جان شماست و این چشم ظاهر نه آن جان بی نشان خود را می بیند و نه آن فعل پنهان آنرا مشاهده مینماید پس همچنین بلا تشبیه آن خالق بیچون که لطیف مطلق است
بنظر هیچکس می آید و نه آن فعل بیکیف او که مستتر در همه افعال اضافیه خلق است می نماید و ما من دابة الا هو آخذ بناصیتها ان ربی علی صراط مستقیم و اخذه سبحانه
بالناصیه لکل دابة عبارة عن تقدیر الاحوال و الحالات التی هی مکتوبة علی النواصی بالقلم الذی جف بما هو کائن ما شاء الله کان و ما لم یشاء لم یکن کل له قانتون
بدیع السموات و الارض و هو العزیز الحکیم ای حقیقت شناسان بی تحمل و سست یقینان بی توکل تدبیر هم اگر نمایید باید معامله تقدیر نمایید که این تدبیرها

نیز منجمله آثار تقدیر الٰهی ست و اعتماد و اتکا صرف بر عقل که هیچ پیش رفت ندارد و هوش که جز پریشانی نمی آرد منظر نمی آید که زیاده تر پریشان و سرگردان خواهید گردید
عقل و هوش که آدمی را داده اند در امور اختیاریه که متعلق باراده انسان ست بکار می آید که بوجه احسن سر انجام آن امور می شود و بے میسر آمدن اسباب فقط از
عقلمندی و هوشیاری هیچ نمی کشاید و مقصود ظهور نمی نماید و جمع شدن اینهمه امور که عقل و هوش و دیگر اسباب خیر باشد یکجا من جانب الله ست که بقصد انسان صورت
نمیگیرد و تدبیر را تنیر باشد و دیگر چیزها از تقدیر و دستگاه ست و موافقت تقدیر برای راست آمدن تدبیر شرط ست پس ای عقلاء با ایمان و محمدیان با عرفان خود را
از روی توجه الی الله و کار و بار خود را از روی توکل بر خدا بحق تعالی که قادر و مختار ست بسپارید حسبنا الله نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر و هر قدر که شما را هوش و عقل
و قدرت و طاقت داده اند در دست خویش موافق آن بعمل آرید و شدن و نشدن کار را موقوف بر کسب خود نفهمید که ظهور قدرت مطلقه او سبحانه مقید بیک صورت
نیست اگر وضع دنیاداری دارید موافق زری خویش بکسب حلال مشغول باشید و همان حالت توکل در باطن خود راسخ دارید و اگر وضع درویشانه دارید مناسب
شان فقر فتوح و هدایا قبول فرمائید و بخاطر جمع رضی و شاکر بوده همان نسبت توکل حقیقی در ظاهر و باطن خویش دارید و بلا دغدغه و بے وسواس بر اعتماد حق گذران
بکنید و بلسان حال و قال بخوانید و افوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد و تکرار این آیه کریمه مع تصور معنی بصدق دل بسیار مفید کیفیت رضا و تسلیم و مقوی حالت
توکل ست و مثل مشهور ست که خدا داری چه غم داری ای یاران از حماقت ست که آدمی اینهمه با لکل ظاهرا و باطنا بند و در شکنجه عقل و گرفتار در دام تدبیر و تلاش ماند
و مدام متفکر و متردد بود زیرا که علو همت و کمال عقل و معرفت مقتضی آنست که نفس نفیس و طائر قدسی روح خویش را ازین دام هم خلاص گردانیده خود را از گرفتاری
همه ما سوی الله رسانده و آستین از دنیا و ما فیها افشاند و من یتوکل علی الله فهو حسبه متوسلان امراء و سلاطین اینهمه بخوشی و خرمی معیشت بسر می برند و با همدیگر مباهات
و تفاخر می نمایند بر مصاحبت و رسداری خویش نازان میباشند پس افسوس صد هزار افسوس که متوکلان رب العالمین برابر اینها نیز بخوشی و خرمی معاش ننمایند و تحدیث
نعمت رب نفرمایند و بحالت بعیت و حضور و نسبت مشاهده و شهود خود منشرح الحال نباشند ربنا لک الحمد ـه گر بر تن من زبان شود هر موی ÷ یک شکر تو
از هزار نتوانم کرد ÷ غرضکه چون نظر تیز بین چشم دل بر حقیقت الامر انداخته می آید بے اختیار در خاطر فاتر میگذرد که من بی زبان چه گویم و چه خواهم گفت که با
زبان دانان لسان الغیب بیان شافی نموده تبلیغ احکام الٰهیه فرمودند تا گوش بیهوش چپانیده لهم آذان لا یسمعون بها حرفی نرسید و سخنی جا نکرد سواء علیهم ءانذرتهم
ام لم تنذرهم لا یؤمنون و چه نویسم و چه خواهم نوشت که بسیار کاتبان کلمات الحق مانند قلم بر صفحه روزگار فرسوده شدند لیکن کلمات الله با آخر نرسید و همچنان نا نوشته
باقی ماند قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی و لو جئنا بمثله مددا بهرحال چه باید گفت که کشف اینمعنی هم اختیاری نیست تا دیگر کلمه
هم این سر مکشوف نموده آید انک لا تهدی من احببت و لکن الله یهدی من یشاء و در بیان و اظهار هم غیر از ناچاری نیست پس چگونه سکوت نموده زبان خود بند کرده شود
و ما علینا الا البلاغ **للمصنف** ـه تو بکار خویش باش و من بکار خویشتن ÷ کار حق ست اینهمه نے کار تو نے کار من ÷ دنیا که محل حوادث ست سراسر
ملال ست و از مکروهات مالا مال که راحتهای آن نیز مشروط بمحنتهای بسیار و موجب رنجهای بیشمار ست و طبع آدمی که بعجول واقع شده است بے استقلال ست
که صبر ندارد و تحمل نمی آرد ربنا ظلمنا انفسنا بالجهالة و الغفلة و ان لم تغفر لنا و ترحمنا بالمغفرة و الرحمة لنکونن فی الدنیا و الآخرة من الخاسرین فاغفر لنا و ارحمنا
انک انت الغفور الرحیم اے بنده آگاه و مجاهد فی سبیل الله هشدار هشدار و سر رشته استقامت از کف مگذار که هر چه هست در راه درویشی تحمل ست که
درویش بے تحمل آخر کار خراب می شود و بر مسند فقر قائم نمیماند و صبر پایه توکل ست که بسیار فائده میکند و بخاطر جمع می نشاند بر جاده و تحمل دنیا که بیش از وهمی
نیست مگر و گرفتار این توهمات شود براه جمع اسباب که شیوهٔ دنیاداران حرص شعار ست مرو و در دشت طول امل و بر رضاء حق از جان و دل راضی
باش و استرضای الٰهی همه وقت منظور دار و بخار هوس و ناخن هوا دل را مخراش و خطرات فاسده بخاطر میار آنچه اهل دنیا را از آن فخر و اعتبار ست فقرا
را از آن ننگ و عار ست **رباعی** در فقر نه جاه و نی تجمل باشد ÷ نے فکر خزینه با رنج جل باشد ÷ ای درد متاع خانه درویشان ÷ تسلیم و رضا صبر و توکل باشد

اعنی در عالم گذران فقر و درویشی نہ جاہ ظاہری از روی کثرت مروجہ و لوازم تجمل ظاہری از اسباب و اثاثہ خانہ می باشد و نہ فقیر و درویش را فکر و سبب و نہ تردد بار وجل آن پریشان خاطر سازد زیرا کہ ازین چیزہا فقیر را ہیچ درکار و ضرور نیست کہ متاع خانہ فقیرانہ درویش ہمین جنس گران بہا و کیمیا اخلاق حمیدہ و اوصاف پسندیدہ باطنہ ست کہ تسلیم و رضا و صبر و توکل و امثال این باشد ع بادشاہان مال مست و ما فقیران حال مست ۞ فالحمد للہ رب العالمین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد و آلہ و صحابہ اجمعین ۞

ہو الباریؒ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی حسنہ واحد مع کثرۃ العبارات و من آیاتہ اختلاف الالسنۃ والتعبیرات لہ ما فی الارض و ما فی السمٰوات وہو الموجود بالذات والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وسیلۃ النجات و علی آلہ و صحابہ ذوی الکمالات **اما بعد** فہذا الوارد الثامن مع المائۃ ہو المسمی بالبیان الواقعی الواقع ہو اسم لمرتبۃ حصول الوجود للموجود فی حد نفسہ لذا سمی بنفس الامر ایضاً والامر الواقعی ہو الامر المنسوب الی الواقع فالموجود الذی حصل لہ الوجود بنفسہ لنفسہ ای یکون الوجود عین ذاتہ او مقتضی ذاتہ کالواجب فہو موجود واقعی حقیقی والموجود الذی حصل لہ الوجود لغیرہ لا بنفسہ ای لا یکون الوجود عین ذاتہ و لا مقتضی ذاتہ کالممکن فہو موجود واقعی اعتباری و اعلم انک اذا علمت ان الواقع عبارۃ عن حصولیۃ الوجود للموجود فعلم بہذا ان نفس الواقع فی الحقیقۃ ہو النسبۃ الثابتۃ التی ہی کائنۃ بین الوجود الذی ہو منشأ الانتزاع و یقال لہ ما بہ الموجودیۃ والوجود الذی ہو الامر المنتزع و جاء بمعنی الکون والحصول فی المجاز النسبۃ الکائنۃ التی تکون بین الموجودات الکونیۃ والوجود الظلی فالموجود الواقعی الحقیقی ہو الحق سبحانہ و لا موجود فی الحقیقۃ واقعاً الا ہو و ہذا معنی ما قال الاقدمون من الاولیاء لا موجود الا اللہ والموجودات الاخر فی عالم الامکان کل واحد منہا موجود واقعی اعتباری و یقال لہ الموجود الواقعی المجازی و ہذا مراد العلماء المحققین ما قالوا حقائق الاشیاء ثابتۃ و ہی موجودات واقعیۃ لا اعتبارات محضۃ لان لہا الوجود الواقعی المجازی و لیست موہومات صرفۃ کما زعمت الملاحدۃ الزنادقۃ کالبعض من صوفیۃ ہذا الزمان فاعلم ان الحقیقۃ والمجاز کلیہما اعتباران واقعیان فمن لہ الوجود فی الحقیقۃ ہو الموجود الواقعی الحقیقی والموجودات المجازیۃ الاخر نسبۃ ذلک الموجود الحقیقی کالمعدومات و لیس لہا وجود الا بہ و انما ہی امور اضافیۃ و ما شمت رائحۃ الوجود بذواتہا و من لہ الوجود بالمجاز ہو الموجود الواقعی المجازی و لیس متعلقاً بفرض الفارض لا یرتفع برفع احد من المعتبرین و ہو موجود نفس الامری و ان کان امراً اعتبارياً کملازمۃ طلوع الشمس و وجود النہار لانہا امران اعتباریان نفس الامریان و لیسا متعلقین بفرض الفارض و حاصلنا عن ہذا البیان الواقعی ان یکشف علیک ان الحق موجود والغیر معدوم مع ان الخلق خلق والحق حق والعبد عبد والرب رب و لا یتحد الحق بغیرہ و لا یحل الغیر فیہ و اثنینیۃ موجودات العالم متحققۃ فی الواقع والواحدانیۃ الالٰہیۃ ثابتۃ فی الحقیقۃ و ہذا حق التوحید الذی دعی الیہ الرسول الکریم علیہ الصلوٰۃ والتسلیم و لا یفہمہ الا من اتی اللہ بقلب سلیم و ہو الہادی الی الصراط المستقیم ۔ ۞ ۔

وارد در اختلافات اعتبارات و ارتفاع توہمات

منشأ اختلاف تعدد و تکثر ست پس تعدد و تکثر اشیاء فی انفسہا موجب اختلاف ذوات الاشیاء ست در ہمدیگر از یکدیگر و تعدد و تکثر اذہان و افہام سبب اختلاف بیان احوال آن اشیاء ست در نوع انسانی و چنانچہ اشیاء مختلف الاوصاف والاحوال اند فی حد ذواتہا ہمچنین بیان احوال آنہا مختلف التعبیرات والتحقیقات ست در افراد انسانیہ و منشأ تعدد و تکثر در اصل مرتبہ وحدت ست کہ کثرت از تکرار واحد پیدا میشود و ہمان اجتماع وحدات ست کہ بصورت کثرت بنظر مے آید پس کثرت مجمل تفصیل وحدت ست کہ آن معنی مجمل را مفصل مے سازد و بانواع متکثرہ باظہار مے آرد و وحدت باعث وجود کثرت ست کہ ہمچنین موہوم را موجود می نماید و قائم مے دارد لہٰذا ہر کثرت را وحدت لازم ست مثلاً عشرہ کہ اجتماع دہ واحد ست یک عشرہ است و علی ہذا القیاس ہر صورت کثرت یک ہیئۃ مجموعہ ست و ہر مرتبۂ عدد را ہمان وحدت ست کہ قائم مے دارد و باظہار مے آرد و اینہمہ مراتب اعداد

در ضمن جزر و مد دریای وحدت بظهور می آیند و باختفاء میگرایند یعنی چون واحد بر واحد می فزاید و از خلوتگاه یگانگی بیرون می نماید مرتبهٔ اثنین پیدا
میگردد و همچنین هر مرتبه بزیادت همان واحد ظاهر میشود و لهذا هر العدد از واحد میگردد الی غیر النهایة و چون همان واحد از هر مرتبه که باشد میکاهد
و رجع القهقری الی نفسه میکند آن مرتبه قائم نمی ماند و روبخفا می آرد و بصورت هم اقرب بواحد میشود و هو یبدئ و یعید و الیه ترجع الامور کلها کما بدئت منه
حاصل کلام آنکه هر یوم یوم الدین ست اگر عین الیقین بکشائی کل یوم هو فی شان و هر وقت کوس لمن الملک الیوم لله الواحد القهار نواخته میشود
اگر بگوش هوش اصغا نمائی والله غالب علی امره پس لازم بر مومنین صادقین آنکه آنچه زبانی مخبر صادق محمد رسول الله علیه الصلوة والسلام منقول ست
و محمدیان خالص بیان مینمایند بران ایمان آرند و اعتقاد دارند و بکلمات فسادانگیز دیگران ملتفت نشوند و سخنان فرق دیگر را بدل راه ندهند حتی که دیده
و فهمید خود را نیز یک کناره کرده تابع عقل ناقص خویش هم نشوند و هر چه از قسم معرفت ایشان مطابق آیه و حدیث و تحقیق محمدیان خالص که خداوندان
محمدیهٔ خالصه اند افتد آن را معتبر میشناسند و هر چه خلاف باشد از ان استغفار نمایند که دید و فهمید هر کس متعلق بگفته و شنیدهٔ پیشینیان ست و اصدق
از خدا و رسول او هیچکس نیست و من اصدق من الله قیلا و از محمدیان خالص کسی زیاده تر مرضی دان خدا و رسول نگذشته و نخواهد بود و خلوص دین
ایشان شاهد عدل ست بر حقیقهٔ ایشان الا لله الدین الخالص والمحمدیون الخالصون هم المخلصون المفلحون پس براقوال صادقه این تابعان اکمل رسول
مقبول علیه الصلوة والسلام که سراسر مطابق کلام الله و احادیث ست اعتقاد نما و فهم ناقص خود را دخل مده و رفع توهمات مظنونه خود کن و اعتبارات موهومه
تمام عالم را از صفحهٔ خاطر محو ساز دید و فهمید تو که گرفتار گفتهٔ دیگران ست خود هیچ نمی بیند و ادراک نمیکند مگر بواسطهٔ دیگران و تو این امر را هم دریافت نمیکنی
پس بواسطهٔ دیگران قبول کردن بهتر ست یا بواسطهٔ محمد و محمدیان علیه و علیهم السلام قبول نمودن خوشتر اندکی چشم یقین بکشا و بگوش هوش استماع این سخن نما
والله الهادی الی سبیل الرشاد **رباعی** هر چند زمین و آسمان می بینی + لیکن نشناسی که چسان می بینی + ای نور نگاه تو عبارات سلف + چیزی که شنیده
همان می بینی + مراد از زمین و آسمان موجودات سفلیه و علویه و از دیدن همین دیدن بچشم ظاهر که بمعنی رویت ست و هم دیدن بچشم باطن که بمعنی
دانستن بود و از نشناختن ندریافتن کنه و حقیقت و از کلمهٔ چسان چگونگی حال و از نور نگاه هم بینائی ظاهر که نور بصارت باشد و هم بینائی باطن
که روشنی بصیرت بود و از عبارات تعبیرات و از سلف مردم متقدم بالزمان که پیشینیان و گذشتگان باشند و هم متقدم بالشرف که عقلا و علما بوند و
از شنیدن همین اصغا بگوش ظاهر که استماع باشد و هم اصغا بگوش باطن که اعتقاد و اعتماد بود حاصل آنکه خطاب عام بهر یک صاحب بصارت و بصیرت کرده
گفته آمد که هر چند تو همه موجودات سفلیه و علویهٔ عالم را آنچه از آنها قابل دیدن ست می بینی و آنچه لائق دانستن ست میدانی لیکن کنه و حقیقت چگونگی
حال و کیفیت دید و دانست خود در یافت نمی نمائی که چسان هر شئ را می بینی و چگونه هر امر را میدانی پس دریاب ای کسیکه هم بینائی ظاهر تو که نور
بصارت باشد و هم بینائی باطن تو که روشنی بصیرت بود همگی متعلق و موقوف بتعبیرات مردم متقدم بالزمان که پیشینیان و گذشتگان باشند و هم بتعبیرات
مردم متقدم بالشرف که عقلا و علما بوند هست و چیزیکه بگوش ظاهر خویش اصغای نام آن کرده و بگوش باطن خود استماع اسم آن باعتقاد و اعتماد نموده آن چیز را
همان چیز می بینی و همان چیز میدانی والله اعلم بحقیقة الحال و الناس لا یعلمون الا بقدر العلم الذی ما اوتوه الا قلیلا ان یتبعون بالنظر الی علم الحق الا الظن
الذی حدث فیهم بانضمام العلم الوجوبی مع الجهل الامکانی و یسمی علما بشریا و ان الظن المذکور لا یغنی من الحق شیئا والله یحق الحق و یقول الحق و یهدی من
یشاء الی الحق ای انسان جهول هر چیز را که تو در زعم خویش آن چیز میدانی و می بینی و یقین و تمکین هم رسانیده بگفتهٔ دیگر انست که از دیگران
شنیده باور کرده و باعتبارات معتبران ست که تعبیرات مختلفه برای کارروائی خود مقرر نموده اند چه فارسیان در زبان خود آسمان و زمین را
بهمین اسما تعبیر کرده آسمان و زمین در خیال خود میدانند و می بینند و اهل عرب در مقابل اینها همان آسمان و زمین را سماء و ارض نام نهاده سماء و ارض

میدانند و می بینند و علیٰ هذا القیاس بتعبیرات متکثره ارباب لغات دیگر در هر ملک هر شئے را آنچه از قوم خویش و پیشوایان خود شنیده اند و دریافته اند همان
شئے میدانند بلا تردد و همان شئے مے بینند بلا شبهه و ما صدق علیه هر اسم آنهمه اسماء مختلفه فی الحقیقة از روی قطع نظر ازین تعبیرات معلوم نیست که چیست
زیراکه هر تعبیرے که کرده خواهد شد مثل همان تعبیرات دیگر امر اعتباری خواهد بود و دست بیان پرده از روی مرتبهٔ لا اعتبار نخواهد کشود و جمال شاهد
لا اعتبار بحت بحیثیت خود رو نخواهد نمود پس از پی همه الفاظ و معانی دیده و دانسته را و صور و نقوش کونیه را از صفحه خاطر و لوح دل محو ساخته تخلیهٔ قلب از
ماسوی الله کرده توجه خاص سر هیچ بے کیفی و بیچونی بطرف مرتبهٔ لا اعتبار محض و ذات بحت تعالت و تقدست پیدا باید نمود و مدام مستغرق در مشاهدهٔ
الٰهیه باید بود و زنگ صور کونیه را که بسبب کدورات جسمانیه و ادراکات حسیه از مدت العمر جا گرفته است از آئینهٔ دل باید زدود و بتصفیهٔ قلب و تزکیهٔ نفس
باید فرمود تا صفای باطن بخوبی تمام حاصل آید و حجاب بالکل مرتفع شود و جلوهٔ توحید بوجه احسن رو نماید و حق الیقین نصیب گردد آنگاه خواهی فهمید که
الحق همه از وست و بسبب پیدائی همه اوست لله ما فی السموات و ما فی الارض و الیه ترجع الامور کلها و هو بید و لعبید و هو الذی فی السماء اله و فی الارض اله
لا اله الا هو و هو علی کل شئے شهید ای بندهٔ مغرور بوهم خودی از شرک انانیت خویش که راه گمراهی ست بگریز تا تباه نشوی و از توهمات دوئی که
مانع آگاهی ست بپرهیز تا محجوب نگردی حالت قرب هم اگر مع لحاظ خویش ست خبر از بعد میدهد که استغراق تام در حضور و شهود نگشته و کیفیت نزدیکی
هم اگر مع هیچ انانیت ست بدوری میکشد که قرب کامل نصیب نگردیده و وصل بلا فصل که بزرگان در کتب سلوک بیان کرده اند در فهم قاصر
این فقیر از احاطهٔ تعبیر بیرون ست که اطلاق لفظ وصل هم دران موطن از کوتاهی عبارت ست و سوی ادب و ذات او تعالی که مبرّا از همه اضافات ست
بیچون و بیچگون ست و چگونگی معیت و قربت آن نیز در بیان نمیگنجد بهر حال حاصل همه سیر و سلوک آنست که خود را بخیال خویش هیچ شمرش کسیکه
ترا پیدا کرده هست او ترا مے شناسد و هرگز پیدا نشست خود در میان میاش وارندهٔ تمام عالم ترا هم بطوری که وارد وارد صنع الله الذی اتقن کل
شئے و هو العلیم الحکیم غرضکه مدام حالت نفی ماسوی و اثبات حق تعالی در نفس خود راسخ باید داشت تا مقام فنا و لقا نصیب گردد و بالکل از خود تهی گشته
مستغرق نسبت حضور و شهود حق گردی بمنه و کرمه **رباعی** ای درد نیا بی تو صبوری از وی + لعبد ست تقرب هم ضروری از وی + دنیا چه و عقبی چه دوئی
هجران ست + آنجا هم اگر توئی تو دوری از وی + مراد از صبوری یافتن دل سیر شدن و از طلب باز ماندن و از لعبد نارسائی و از قرب وصول بمرتبهٔ کمال حضور
و از ضرورت لزوم و از دنیا زمان حیات حیوانیه و از عقبی زمان لقاء روحانی بعد ممات جسدیه و از دوئی امتیاز من و او و از هجران جدائی حاصل آنکه شخص
موهوم خود را اندا کرده بلفظ تخلص مثنا دا ساخته گفته آمد که اے فلانی تو که مقید بتعین خاص عبدیت هستی هرگز بیچگاه دل سیر از وصال محبوب مطلق
نخواهی شد و از طلب و جستجوی آن مرتبهٔ بی انتها باز نخواهی ماند که در هیچ حال نه تجلیات غیر متناهیه حق تعالی تمام می شود و نه ظرف در هیچ
حوصلهٔ حقیقت انسانیه پر میگردد و در عین حالت وصول بمرتبهٔ کمال حضور و شهود که معتبر بقرب ست لعبد از مرتبهٔ کبریای ذاتیه و نارسائی تا بذروهٔ
علیای ذات غنیه نصیب بندگان ست و لازم استعدادات قاصرهٔ ایشان چه در دنیا که زمان حیات حیوانیه است و چه در عقبی که زمان لقاء
روحانی ست بعد ممات جسدیه زیراکه امتیاز من و او همین حقیقت هجران و جدائی ست و دران عالم آخرت هم اگر تو همین قسم مع امتیاز
خودی موجود خواهی بود چنانچه درین عالم دنیا هستی پس البته دور از انبساط عینیه و اتحاد خواهی بود و مانند همین عالم پا از مرتبهٔ عبدیت خود بیرون
نخواهی نهاد و با علم و امتیاز ماندن ارواح لعبد از مرگ امر یقینی ست که معاملهٔ جزا و سزا متعلق بآن ست و تمام کلام الله و احادیث مخبر از ان
اللهم انا عبدک و انت ربی لا اله الا انت فاغفر لی فانه لا یغفر الذنوب الا انت ۔ ۔ ۔ ۔

هو الصابر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الرفیق الاعلی ذی المجد والعلی والصلوة والسلام علی رسوله محمد المصطفی وعلی آله واصحابه ائمة الهدی **اما بعد** فهذا الوارد التاسع
والمائة هو المسمی برفیق الطریق الرفیق ثم الطریق والرفیق الاعلی هو الحق سبحانه وما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم ولا خمسة الا هو سادسهم ولا ادنی من
ذلک ولا اکثر الا هو معهم فعلیکم یا ایها المومنون ان تتخذوا حبل تصور معیته تعالی بید الیقین بالقوة التامة لیجعل الله لکم التوفیق خیر رفیق فی طریق سلوک الباطن
الذی هو مسلک اولیائه وسبیل الله وجاهدوا فی سبیله حق المجاهدة لان الذین جاهدوا فیه لیهدینهم الله سبیل قرباته البتة وان الله لا یضیع اجر المحسنین وان لم تقدروا
ولن تقدروا علی تحصیل هذه النسبة فابتغوا الیه الوسیلة بتوسل المرشد الکامل من المحمدیین المخلصین اخلصهم الله عنهم واخفیهم فی رسولهم حتی ما بقی منهم اسم ورسم
وما کان طریقهم الا الطریق المحمدی وبایعوهم لان الذین یبایعونهم فقد یبایعون الرسول والذین یبایعون الرسول فقد یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم ومن
نکث فانما ینکث علی نفسه ومن اوفی بما عاهد علیه الله فسیؤتیه اجرا عظیما واغتنموا صحبتهم وادخلوا فی حلقة ذکرهم حین یذکرون الله تضرعا وخفیة ودون الجهر بالغدو
والآصال وراقبوا مراقبة معهم لانهم قوم لا یشقی جلیسهم لعل الله یرزقکم نسبتهم الاصیلة ویشرفکم بالقربة والمعیة وتستکن فی قلوبکم نسبة الحضور والشهود
بضمن صحبتهم وانعکاس بواطنهم حتی تحصل الملکة ودوام المشاهدة وتصیر هذه النسبة الشریفة ملکا لکم بالاصالة وکذلک الله یهدی من یشاء من عباده والمکذبون
الضالون الذین ختم الله علی قلوبهم والمومنون اولئک علی هدی من ربهم واولئک هم المفلحون ۔ ۔

وارد در فنای هستی ناپایدار و ترغیب بصحبت اخیار

بقای این هستی بی ثبات دنیاوی اعتباری ندارد و نهایت کم فرصت واقع شده گو صد سال زندگانی درینجا میسر شود و طول عمر نصیب گردد اما العجب از طور
غافلانه شتابیا اینهمه عرصه طویل بنظر میشود که هرگز درازی آن بخاطر نمی ماند و آخر کار پیش از آمد و رفتی معلوم نمیگردد و یکایک بیخبرانه موت می آید و آنهمه
زمانه دراز حیات بجز آنی نمی نماید نمی بینی اینقدر مدت العمر که گذشته است چه قدر بسرعت گذشته و کجا درازی آن عرصه بخاطر موجود است پس هر قدر که
تتمه زندگی باقیمانده نیز همین قسم زود تمام میشود و موت میرسد و تصور اینچنین بر تقدیر فرض رسیدن بعمر طبیعی و کلان سالی است و اگر مقدر همین قدر
زمان حیات است که حاصل شده معلوم نیست که فرصت یک نفس هم هست یا نه و صبح می میری یا شام می میری کل نفس ذائقة الموت و عجب تماشاست
که اگر بالفرض عمر طویل هم شود لیکن زیاده از آنی که فی الحال است عرصه در خارج موجود نمی باشد در زمانه ماضی و مستقبل معدوم و موهوم محض است که در وهم تو
درازی آن می آید و موجود فی الخارج بهیئة مجموعی نمی باشد که درین صورت قرار زمان لازم می آید و زمان امر غیر قار است کما تشهد علیه البداهة پس
لازم بر تو آنست که فرصت را غنیمت دانسته هر قدر که توانی در صحبت انسان کامل الی و کسانی که بالکل از هستی خویش فانی گشته بوجود موهوب حقانی
باقی اند و تخلیه قلب خود از خطرات ماسوی الله کرده بنور حضور و شهود او سبحانه منور ساخته اند و دوام آگاهی بحق تعالی نقد حال ایشان است و مؤدب
بآداب شرعیه و ارکان طریقه محمدیه اند و ظاهر را بعبادت و باطن را بمعیة مشغول میدارند و عقیده صحیح موافق کتاب و سنت دارند و نماز بجماعة میگذارند
و راه و رسم پسندیده و اوضاع و اخلاق حمیده در ایشان یافته میشود و صاحبان عقل معاش و معاد و تیز هوش و قوی الایمان اند و داد
محبت و صداقت میدهند و استقامت در مقام توکل و تحمل و تسلیم و رضا و در عین فقر غنا و کبریا دارند خدمت ایشان را لازم گیری و باعتقاد
و خلوص در صحبت بابرکت ایشان حاضر باشی و از انانیت خویش بالکل خالی گشته متوجه بطرف باطن ایشان شده امیدوار فیض نشینی

و در هیچ حال خود را از رسیدگان نه شماری گو سلوک طریقه تمام کرده باشی و همیشه خود را محتاج توجه ایشان دانی و مدام با ضمحلال و
بانکسار و شکستگی و نیاز بحضور و غیبت رجوع دل بطرف ایشان داری و سراسر در جستجوی رضای ایشان کوشی و عنایت و قبول ایشان را
عنایت و قبول حق دانی و غضب و رد ایشان را غضب و رد حق فهمی که این معامله با بندگان برگزیده حق تعالی قوی ترین سببهاست برای وصول الی الله
و هر که رسیده همین طریق رسیده اولئک الذین هدی الله فبهدیهم اقتده بشتاب و هادی زمان خود را دریاب و لکل قوم هاد و الا وقت از دست میرود و
زمانهٔ آینده هم چون زمانه گذشته طی بهرزگی میشود و ندامت و حسرت ابدی دامنگیر حال تو خواهد ماند و ابدالآباد محجوب و مهجور خواهی بود توسن عمر من و تو
هر وقت گرم رو است و هر دم مثل قدم مدام در دوا دو فاعتبروا یا اولی الابصار. رباعی سوی اجلم بسکه سفر دم بدم است * هر دم پی قطع راه
مثل قدم است * ای درد بگوش من صدای کریال * بانگ جرس روندگان عدم است * حاصل آنکه زندگی تیز رو بر بادپای نفس سوار است و در هر دم پاره
از عمر کم میشود و پس هر نفس برای طی کردن عرصهٔ زمان بمثابهٔ قدم است برای قطع نمودن مسافت مکان و در گوش با هوش اهل درد که از دنیا دل برداشته
هر ساعت صدای عبرت فزای کریال کوس الرحیل مے نوازد و گویا آواز جان گداز این غفلت زدای بیدار نمالهٔ جرس مسافران راه عدم است که شب و روز
مے آید و ندای نقیب سواران جان و تن است که پس ماندگان را آواز مے دهد فاعتبروا و استمعوا له بالتنبه و لا تکونوا من الغافلین و چه جای ناوی حیات
بے ثبات که همه موجودات زمانیات در معرض زوال اند و در گردش زمانه پامال و تری الجبال تحسبن البصر قائمة تحسبها بهذا الاعتبار جامدة و شکسته و هی فی الحقیقة
بلحاظ انقضاء الزمان و تحلل اجزائها تمر کل حین مر السحاب و تصیر بمرور الدهور کان لم تکن و تظهر الارض علی مکانها مسطحة کل من علیها فان و یبقی وجه ربک
ذو الجلال و الاکرام ای صاحب هستی بے اعتبار و زندگی مستعار حاصل عنایت درین سرای نامرادی هیچ فوت است هر کمالی را زوالی و مآل زندگانی درین
جای فانی موت است کل نفس ذائقة الموت همان بهتر که علاج واقع حتی المقدور قبل از وقوع از طرف خود باید نمود تا فائده و نفع کند و مثل مرجعه
ظاهره که میل اجزاء عنصریه است بسوی انحلال بباطن هم رجوع که توجه نفس بجانب حق تعالی باشد باید فرمود و باب حضور دائمی بر قلب باید کشود تا ظاهر و
باطن از روی انقطاع از دنیا و توجه الی الله درین معامله گسستن و پیوستن یکسان شود و گذاشتن دنیا و ما فیها بر نفس گران نگردد و نفاق که تخالف میل ظاهر
و توجه روحی است مرتفع از میان باشد و چنانچه ترکیب جسدی مستعد منحل شدن در اسطقسات گردیده همچنین جوهر روحی نیز آماده رسیدن در علویات گردد
مومن همان است و مسلم عبارت از انست که ظاهر و باطنش در طهارت و محبت و عبادت و عقیدت و امثال این امور در همه اعمال و اوصاف حمیده یک باشد
و ستوده کردار و قوی الایمان بود و خاطرش از راه قوت اعتقاد و ایمان و کمال عقل و عرفان بلا شبهه و شک باشد و مطمئن و خوشحال بود و حصول
چنین ایمان ایقان کفو برا و یافتن این اطمینان بشر جز رجوع رایبه دریافت صحبت عارفان زنده دل که بحیات لقا بالله زنده می باشند و حیات ابدیه دارند
محال است و عادة الله بهمین طور جاری است از دیدن کتب و رسائل و شنیدن کمالات و فضائل گذشتگان آنچنان حاصل نمی شود و نسبت قویه
حضور و معیت و تقرب بر نهج کمالات نبوت و دست نمیدهد اذواق و مواجید اهل ولایت نسبت بمعاملات کمالات نبوت چون بازیهای طفلانه است که
در سن امتیاز از آن باید گذشت و تقرب کمالات نبوت مطلقه نسبت بکمالات نبوت خاتمه معتبر بمحمدیه خالصه است مانند صنایع جوانانه است که در سن
شیوخ با وقار از آن هم میگذرند و عجب مرتبهٔ رفیعه و لطیفهٔ کامله که منتهای کمالات انسانیه است میرسند که همه طفلان و جوانان در حضور پیر زانوی ادب
بمرتبه که می نمایند می نمایند والله بصیر بالعباد و این امر بتوضیح منقح و منکشف نخواهد شد تا که بصحبت شخص زنده از محمدیان خالص که با میری این منصب عظیم
سرفراز شده باشد فائز نگردی و بر رسوخ و اعتقاد حاضر نشوی بشتاب که وقت از دست میرود و صحبت کدام زنده ولی را از پس ماندگان قافله این
پیش قدمان دریاب و داخل طریقه علیه محمدیه شو بے ملاقات چنین مردان که گویا جان جهان اند زندگی رائگان است خداوند بکدام تباهی حال گرفتار

گردی و بکدام گمراهی فهمید باطل افتی واز صراط مستقیم محمدیه دور مانی که بی آبیاری نهر جاری فیض این طریقهٔ وثیقه سرسبز در گلشن تقریباً تام نخواهی گشت و
بهار عمرت برباد رفته همه خزان خواهد گردید ابلغکم رسالات ربی وانا لکم ناصح امین آه وافسوس جدائی بزرگان که خواه و ناخواه آخرکار خوردان را رو میدهد
تا آتش زدگان شعلهٔ محبت و سرگرمان ارادت و عقیدت را سوخت اگرچه همین بظاهر از چشم ظاهری پنهان شده اند در معاملات باطنیه بعنایت الٰهیه
و توجه ارواح قدسیه سر مو فتور در نسبت حضور نگشته است بلکه هر روز تقرب زیاده تر میگردد و صحبت داری و گفت و شنود بهتر ازین عالم شهود و بی بود میسر می شود
و هر آن بعجب زبان بی بیان عرض نموده می آید که السلام علیکم یا اهل القبور وانا ان شاء الله بکم للاحقون و هر لحظه بطرفه گوش معنی نیوش مژدهٔ لا تحسبن الذین
قتلوا فی سبیل الله امواتاً بل احیاء عند ربهم یرزقون فرحین بما آتاهم الله من فضله شنیده می شود خدا داند که یا ما هم از راه فرمان برداری موتوا قبل ان تموتوا
ازین عالم بالکل برآمده داخل همان عالم ارواح شده ایم یا آن حضرت بموجب ان اولیاء الله لا یموتون بلا جسد هم مثل همه ذی حیات قدرت ملاقات و
همکلامی دارند یا این هر دو امر جمع شده که قدری ما را بفضل الٰهی مناسبت بعالم ارواح پیدا گشته راهی بآن عالم کشاده است و قدری آن ارواح
طیبه را از راه غلام نوازی با عقیدتمندان تعلق برای اعانت باقی مانده و بر نهج بی کیف درین عالم آمد و شد دارند و اجترا تا که با وجود اینهمه عنایات دل
غفلت منزل با بیحاصلان متاعی که می بایست نیندوخت و تیر مفارقت و خدنگ جدائی بزرگان دل و جگر را از جا بجا دوخت حالا دلی نمانده که روی سوی
خورمی و نشاط آرد و جگری باقی نیست که بار غم و الم بردارد **رباعی** ازبس ز جدائی کسان سوخته ام + خرمن خرمن ز حسرت اندوخته ام + یاد ایام
رفته مد نظر است + چون سوزن چشم بر قفا دوخته ام + حاصل کلام آنکه ازبسکه درین مدت عمر خود از آتش جدائی کسانیکه باعث تربیت ما و موجب هدایت
همه بندگان خداوند سوخته شده ام و داغ فرقت بزرگان خویش بر دل ریش ریش این سخت جان سراپا خسران است از نهجت خرمنهای حسرت
و افسوس در خاطر فاتر جمع دارم و مدام تصور ایام گذشته که در حضور پر نور حضرت قبلهٔ کونین قدسنا الله بسره العزیز گذرانده ام اندر نظر است و آنچه
گذران شب و روز ماندو بود آنحضرت و معاملاتی که آنجناب را با حق و خلق بود و من بچشم خود دیده ام یاد می آید بی اختیار بر حال پر اختلال خود ندامت
و پشیمانی حاصل می شود که سبحان الله ایشان هم آخر بر سنت رسول مقبول خویش همین خلعت انا بشر مثلکم در بر عبدیت داشتند امّا باز آن نمونهٔ معاملهٔ
یوحی الیّ چه بود که ایشان را اینهمه از تمام عالم و عالمیان ممتاز می نمود که با وجود آنهمه کثرت عیال و لواحق همان انزوای تام در کنج وحدت و گوشهٔ توکل
اختیار کرده بودند و با وجود آنکه مدام باب ارشاد و دروازهٔ آمد و رفت مخلصان باز میماند لیکن هر وقت همان در نشیمن خلوت در انجمن جلوت منفرد بودند
و حال آنکه هیچگاه فرصت از طاعت و عبادت نبود و یک لحظه فراغ از نوافل و تلاوت و اذکار و اوراد نمی شد امّا باز کارخانه تصنیف کتاب و صحبت داری
با احباب و ادای حق ذوی الحقوق جاری بود و با آنکه ضعف بدنی و ناتوانی جسمانی در ظاهر بسیار غلبه داشت لیکن قوت باطنیه و طاقت روحانیه بحدی بر
کمال بود که اصلاً و مطلقاً خلل در اوقات نشست و برخاست و دیگر در همه امور معموله و ضبط اوقات نمی نمود غرضکه تا کجا شرح حال با استقلال و
بیان معاملات آنجناب سراپا کمالات نمایم که از احاطهٔ تحریر و تقریر بیرون است باری از دست ما بیدستگاهان همین قدر می آید که گاه گاه عرق
انفعال و اشک ندامت تر می نماید و چشم باطن هر لحظه نگران تصور جمال باکمال آنحضرت است باشد که نگاه ترحمی بحال ما هم کرده بنصرت و امداد
روح پر فتوح خود این عاصی پر معاصی را در ذیل اتباع بر کمال خویش کشند و چنین ضائع روزگار نگذارند و خاتمه بخیر گردانند که هر دم منتظر
همین معامله ام و از پس ماندگان آن قافله خدایم برساند و بایشان ملحق گرداند آمین و لطف تمثیل بودن چشم سوزن بجانب قفا
بانگریستن چشم باطن خود بسوی زمانه گذشته که در رباعی واقع است از چشم صاحب نظران پوشیده نیست و الله بصیر و الی الله المصیر

هو الصّابر

بسم اللّٰه الرّحمٰن الرّحیم

الحمد للہ الحق المعبود الولی الودود والصلوٰة والسلام علی رسولہ المحبوب المودود المبعوث فی المقام المحمود وعلی آلہ واصحابہ الذین ہم فی سدرِ مخضود وطلحٍ منضود وظلٍ ممدود
امّا بعد فہذا الوارد العاشر والمائة ہو المسمّی بذکر الحبیب فذکر الحبیب حبیب والحبیب ہو المحبوب والمحب یتلذذ بذکرہ ویکثر ذکرہ ومن احبّ شیئاً فقد
اکثر ذکرہ والذکر ہو تذکر اسم المذکور بالقلب او باللسان فالقلبی یقال ذکراً خفیاً کما قال اللہ عزوجل واذکر ربک فی نفسک تضرعاً وخیفة واللسانی یقال
جہراً ولہ قسمان الکان بالصوت فجہر والکان بلا صوت فسر وکلاہما ذکران قولیان کما قال جل ذکرہ واسروا قولکم او اجہروا بہ وللخفیة ایضاً مراتب
باعتبار اللطائف الباطنیة فالکان بالقلب من الجانب الایسر بالمحبة والشوق فذکر قلبی والکان بالروح من الجانب الایمن بالراحة والتسکین فذکر روحی
والکان بالسر من قریب الجانب الایسر من الصدر بالمونسة والملائمة فذکر سری والکان بالخفی من قریب الجانب الایمن من الصدر بالمحویة والغیبة فذکر
خفوی والکان بالاخفی من وسط الصدر بالفناء والاستہلاک فذکر اخفوی والکان بالنفس القدسیة من الدماغ بالرضاء والطمانیة فذکر نفسی والکان
بالحقیقة الانسانیة من مجموع القالب وتمام البدن بالجامعیة والمجموعیة فذکر سلطانی ویقال لہ الذکر الکثیر ایضاً ومنشأ کل الاذکار الحب فالحب للہ راس کل
الخیرات والذین آمنوا اشد حبا للہ واللہ تعالیٰ یحبہم وہم یحبونہ والمرء مع من احب فاللہ معہم اینما کانوا وہم مع اللہ فی کل الحالات من الیسر والعسر والصحة
والمرض والحیاة والموت والدنیا والآخرة ویحبون حبیب اللہ علیہ الصلوٰة والسّلام ویتبعونہ ومن کان یحب اللہ فلیتبع الرسول یحببہ اللہ ویجازیہ من
المحبین المخلصین الذین رضی اللہ عنہم ورضوا عنہ واولئک ہم المہتدون قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان المتحابین فی اللہ یوم القیامة علی منابر من نور یغبطہم الانبیاء

وارد در اسرار مودّت و فوائد محبت

مودت و محبت دام گرفتاری مرغ دل ست والا آن طائر قدسی پر و بالی ندارد کہ بر شتۂ دیگر بستہ شود و انس و الفت باعث تعلق لطیفہ روحیہ ہست
وگرنہ آن نفس مجردہ را دست و پائی نیست کہ برسن و زنجیر بند نمودہ آید ہمین کمند محبت ست کہ بندش میکند و طوق الفت ست کہ بگردنش مے افتد
للہ الحمد و المنة کہ بحسن قبول خود ما محبان خالص را مقید بہ بند محمدی ساخت و بر سنت صاحب ما حمائل خاص در گلو انداخت لیس در ہر دلی محبت امری کہ
غالب تر ست گرفتار آن امر ست و در ہر نفسے الفت چیزے کہ قوی تر ست در بند آن چیز ست لہذا حب دنیا و ما فیہا را بالکل از قلب بدر باید کرد تا آن مرغ
لاہوتی ازین قفس ناسوتی بر ہد و آزاد شود حب الدنیا رأس کل خطیئة از ہمین راہ ست کہ باعث گرفتاری دل ست بغیر حق سبحانہ و گرفتاری ما سوی اللہ
موجب عقوبات دنیویہ و اخرویہ ست الحب للہ الذین آمنوا اشد حبا للہ و حب حق جل و علا قلب را متعلق بحق عزوجل میگرداند و منقطع از ما سوی او میسازد
و انقطاع از ما سوی و توصل با و تعالی سبب نجات و خیرات دنیا ویہ و عقبائیہ ہست و سلوک طریقت عبارت از ہمین گسستن و پیوستن ست یعنی گسستن
از ما سوی و پیوستن بحق تعالی کہ اعراض از ما دون حق و رجوع الی الحق باشد و ہمین بے غلبۂ محبت میسر نمی شود و غلبۂ محبت حق بی آنکہ اول برای حق با بندۂ
از بندگان خاص او محبت پیدا شود نصیب نمی گردد و محبوبیت پروردگار حاصل نمی آید آیۂ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ مصرح ہمین امر ست
و چنانچہ رسول علیہ السّلام درمیان بندگان و خدا تعالی واسطہ ہست و بے پیدا شدن حالت فنا فی الرسول حالت فنا فی اللہ حاصل نمی شود ہمچنین
مرشد واسطہ ہست درمیان امت و رسول و ممکن نیست بے حصول حالت فنا فی الشیخ حالت فنا فی الرسول میسر گردد و آمدہ وابتغوا الیہ الوسیلة از بارگاہ
باری تعالی ست و سلسلۂ بیعت معنعن تا قیامت جاری و برپا باب مدینۂ علم ہمہ وقت کشادہ ہست و نعمت باطنی دست بدست اینجا دست دادہ

در ظاهر هم از اهل زمان خود مرشد گرفتن ضرورست و دعوی بلا سند همه جا نامنظور عادت الله چنین ست که از زنده بزنده فیض میرسد و لعد اخذ فیض از زنده گیاست
این معنی هم بهم میرسد که از ارواح بلا واسطه نیز فیض گرفته آید و جائزست که بطریق شاذ کسی را و الّا این باب بکشاید و فیض اجمالی از روحی بسبب تعلق خاصی که
آن شخص را بآن روح بوده باشد برسد اما باز برای تتمیم و تکمیل این نسبت ماخوذه از روح در ظاهر هم مرشد گرفتن ضرورست و آنکه بعضی از نافهمان حجت می آرند
که اویس قرنی با وجودیکه دریافت صحبت آنحضرت علیه السلام بظاهر نکرده و فیضیاب و مقبول شده این سخن محل التفات نیست که حقیقة الامر نفهمیده اند
زیرا که اول اینست که زمانهٔ اویس قرنی و آنسرور یک بود و اویس دعوت آن سرور را غائبانه قبول کرده و مشرف باسلام شده و آنحضرت او را قبول نمودند در حق او
بشارات فرمودند چه شد که اتفاق حاضر شدن در خدمت نگشت اخبار آنحضرت او می شنید و احوالش بسمع شریف آنحضرت میرسید و گویا نصف الملاقات بود و
در معاملهٔ توجه باطنی نزدیک و دور یکسان ست مع هذا اویس بمرتبهٔ اصحاب نمیرسد و داخل در جماعهٔ تابعین ست لیکن حال او این نیست پس نسبتی که بطریق اویسیه
کسی از روحی برسد بلا تصحیح آن از جناب مرشد کامل چه اعتبار دارد مگر اینکه از جناب مرشد اخذ فیض کرده قوت کشف عالم ارواح در نفس خود پیدا کند بعد از ان از
روح کرام جناب اقدسی بر نهج اویسیه نسبت علیائی حاصل نماید که از مرشدان هم برتر رود که این جائزست و در بزرگان سلف هم اکثر جا اینمعامله بظهور آمده که رتبهٔ مرید
از مرتبهٔ پیر درگذشته ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم سبحان الله من کمیت خامه را در میدان دیگر میدوانم و غلبهٔ محبت بی اختیار عنان آنرا
بسوی دیگر میگرداند پس چون معامله چنین ست باید که خود در جوش محبت خود آئیم که همه تن آئینه دار جلوهٔ حبیب خودم و سراسر درد نالهٔ عندلیب خود دیده
حقیقت بین من مانند چشم خوبان مدام بیمار خودست که هر وقت جمال باکمال محبوب را در خود می بیند و مو بمویم برنگ زلف محبوبان پریشان سر و کار خویش ست
که بهر عضوم جز صفت و ثنا ادنی گوید الهی باین غریق بحر توحید عجیب حسن سلوکی نموده و طرفه راه اقربی بطرف خود نموده اگرچه هر کس در رصدکدهٔ عالم گرفتار
حال خودست اما اهل بصیرت را همان نظر بر آل خود بهست **رباعی** چشم ست اگر همیشه بیمار خودست + در زلف پریشان سر و کار خودست + حسن آئینهٔ
جمال توحید بود + هر کس اینجا بجان گرفتار خودست + مراد آنکه جمال معشوق مجازی و حسین صوری که تجلی گاه محبوب حقیقی و آئینهٔ جمیل معنوی ست بیان کرده
گفته آمد که در ینجا نیز همان معاملهٔ خود با خود حضرت وجود را در پیش ست و هر یک عضو شخص معشوق واله و شیفتهٔ خویش ست چه اگر عضو چشم ست مدام مثل عشاق
بیمار خودست و این مرض بیمار چشمی خوش چشمان را از خود لاحق ست نه از راه چشم زخم امور خارجیه و اگر زلف واژگون بخت سیه روزگاریست همان پریشان
سر و کار خویش و سوازده طرهٔ تابدار خودست که پریشان حالی آن بسبب دیگری نیست خود بخودست پس اگر چشم حقیقت بین کشائی و سلسلهٔ
توجه الی الله بدست آری دریابی که فی الحقیقت حسن ظاهری هم سراسر آئینه دار جمال توحید و مظهر کمال وحدت الهیه است که درین مرتبهٔ شهادت و عالم
صورت نیز هر واحد از موجودات بجان و دل گرفتار محبت خود و پابند الفت خویش ست کما فهمت فی الامثلة المذکورة معشوق مخلوق چه طاقت دارد که
بنده را از بندگان خدا در دام خود آرد و عاشق نالائق را چه مجال ست که چشم تماشا بر مصنوعی از مصنوعات حق تعالی بی محابا کشاید دل شاهد و مشهود
هر دو در قبضهٔ تصرف اوست و همه از دست ان الله جمیل و یحب الجمال اعلم ان جماله تعالی جمال معنوی و هو الکمال الذاتی فهو سبحانه جمیل بمعنی انه کامل
وله الکمال الذاتی و هذا الجمال المعنوی علی وجهین جمال نفسی و هو الکمال الذی یکون عین الذات کالشیونات الذاتیة التی لا یمکن تصور غیریتها عن الذات
وهی اصول الصفات الحقیقیة لذاته سبحانه و ینبغی ان یعبر عنها بالکمال العینی کالوجود بمعنی ما به الموجودیة لانه عین حقیقة الواجب ولیس الفرق والامتیاز
فیهما فی الحقیقة الا باللفظ الا باعتبار التصور یقال للوجود البحت ذاتا الهیة و باعتبار التصدیق یقال للذات الواجبة وجودا الهیا بل التصور والتصدیق
ایضا هناک متحدان و الاتساع العبارة للبیان فی ذلک الموطن و جمال وصفی و هو الکمال الذی زائد علی الذات کالصفات الزائدة التی حاصلة لذاته
تعالی و لا یمکن انفکاکها عن الذات وهی منتزعات عن الشیونات الذاتیة و ظلال لها و ینبغی ان یقال لها الکمال الظلی کالوجود بالمعنی المصدری

لانہ زائد علی الذات الواجبۃ وممتاز عنہا فی الحقیقۃ ومتحد فی اللفظ والتصور والتصدیق ہہنا متغایران وحمل الوجود فی ذلک الموطن علی الذات الالٰہیۃ مع عدم جواز
الانفکاک عنہا وتکون الذات محمولۃ علیہا وذلک المقام ہو مقام التشبیہ للحق والمرتبۃ الاولی مرتبۃ التنزیہ لہ سبحانہ فالجمال النفسی ہو جمال تنزیہی والجمال الوصفی
ہو جمال تشبیہی فاذا افاض اللہ تعالٰی علی حقائق الموجودات الممکنۃ فیض کمالہ وتجلی بنور جمالہ یحصل للممکنات ایضاً کمال وجمال وفی تلک المرتبۃ ایضاً یکون
الجمال علی وجہین جمال باطنی کعلو النفس وشرافتہا وسائر الکمالات الباطنۃ والاوصاف الحمیدۃ التی تکون فی الاکملین وہذا من فیضان الجمال التنزیہی
الالٰہی تعالٰی شانہ وجمال ظاہری کالاعمال الصالحۃ والاوضاع الحسنۃ والحسن الصوری الذی ہو تناسب الاعضاء وتکون فی الناقصین ایضاً وہذا
من فیضان الجمال التشبیہی الالٰہی عم احسانہ ثم اعلم ان الحب اذا اضیف الی جنابہ سبحانہ یراد منہ الاقتضاء الذاتی فلما کان اللہ تعالٰی جمیلاً بکلا الجمالین
وہما الجمال النفسی والجمال الوصفی فاقتضت ذاتہ لایجاد الجمال الباطنی والجمال الظاہری فی المخلوقات وہو احسن الخالقین فثبت انہ تعالٰی جمیل ویحب الجمال
بالجملہ ہمہ مقیدات از موجودات علویہ وسفلیہ وباطنیہ وظاہریہ عالم ممکنات آئینہ جمیل مطلق ومرآت جمال حق ست ومظہر کمالات تنزیہیہ وتشبیہیہ
اوست ومحبت تقیدات اعنی رابطہ کہ در علل ومعلولات کونیہ ونسبتی کہ در ارباب ومربوبین مجازیہ وانسی کہ در محبین ومحبوبین صوریہ می باشد ہمہ پرتو
نور محبت حق وظل اقتضاء ذاتی حکیم مطلق ست وکانما الی ہذہ المعاملۃ اشار الحق باللسان القدسی حیث قال کنت کنزاً مخفیاً واراد منہ اظہاراً جامعیتہ
کل الکمالات لذاتہ سبحانہ فی المرتبۃ التنزیہیۃ اجماعاً جمعاً مخفیاً فی باطن وجودہ فقال فاحببت ان اعرف ای اقتضت ذاتہ تعالت وتقدست ظہور
تلک الکمالات الخفیۃ التی عبرت بالکنز فی ظاہر وجودہ لیعرف فی مرتبۃ التشبیہ اجماعاً جلیاً للکمالات الذاتیۃ فقال فخلقت الخلق لانہ لا یخفی کمال من کمالاتہ
فی مرتبۃ من المراتب الوجودیۃ لا فی مرتبۃ الوجوب ولا فی مرتبۃ الامکان بالضرورۃ لان وجود المصنوع یدل علی وجود الصانع مع کل کمالاتہ کالعلم والقدرۃ
والارادۃ وامثالہا فان من مخلوق الا یسبح بحمد خالقہ ولکن لا تفقہون بالفہم القاصر والعقل الناقص سبحان عجیب معاملہ است وطرفہ ماجرائی ست کہ صیاد
وحدت ہر سو دام احاطہ وشمول خویش گسترده مارا اعنی ما ہمہ موجودات اعتباریہ عالم را در دام انداختہ وچون ہر تعین مخصوص مقیدات کونیہ غیر از
حلقہ ہای دام ہیچ حضرت اطلاق نیست در صورت گرفتاری خویش بدام او افتادہ ایم **للمصنف ؎** نگذرد ہیچ صیدی ہیچگہ از پیش او غائب +
کہ در ہر چشم پنہانست چشم دام گیرایش + وما طائران وحشت عدم را پابند وجود ظلی خود کردہ ومقید قفس ہستی اعتباری کہ وجود گدائی باشد ساختہ
ہست وما ظاہر بینان مدام محو تماشای صورت موہومہ خویش ہستیم وہمیشہ طالب لقای وجود اضافی خودیم وغلطی ہمین ست کہ از حقیقۃ الامر آگاہ نیستیم
بتوہم موجودیۃ خود بخویش گرفتاریم وبرائی او خود را دوست نمیداریم اگر حقیقۃ منکشف گردد ومعاملہ چنانچہ ہست ظاہر شود در حالت فنا فی اللہ وبقا باللہ
ظہور نماید ہر فعل تو در معنی خالص برای خدا بود گو بصورت برای نفس خود در فہم دیگران آید ترا ہیچ خلل نخواہد نمود وتو ہمان پیرو قل ان صلاتی ونسکی ومحیای
ومماتی للہ رب العالمین خواہی بود زیرا کہ ہر چند تعینات واعتبارات کہ حجاب حقیقت ناشناسان بے بصر میگردد ہمہ پوست در پوست
ولب مغز دیگر ست کہ وراء الوراء این ہمہ ظلال موہومہ ہست لیکن اگر امعان نظر را کار فرمودہ آید وچشم حقیقت بین بکشاید دیدہ شود کہ لب لباب این ہمہ
پوستہای رنگارنگ پنہان در آئینہ حجب گوناگون دوست ست ہو الظاہر وہو الباطن فاینما تولوا فثم وجہ اللہ ای نادان محجوب شفقت پدر کہ در
حق پسر مبذول می باشد مظہر الطاف ربیۃ اوست کہ درین صورت حضرت رب الارباب پرورش بندۂ خود می نماید والقاء محبت از جناب خویش در
دل پدر میفرماید تا پسر را دوست دارد وہمت در پرورش وتربیت او گمارد وپس تبعیت او اعنی تبعیت پدر واطاعت والد کہ مظہر اسم خالق ورب ست
عین تبعیت اوست اعنی عین تبعیت واطاعت حق تعالٰی ست کما ان من یطع الرسول فقد اطاع اللہ ہست چہ رسول ہم پدر معنوی ست لہذا ازواج
مطہرات او را امہات المومنین ہے خوانند وپدر نیز نائب رسول ست کہ رسالات الطاف ربیت میرساند ومرسل از جناب رب الارباب ست

خصوصاً پدری که محمدی خالص باشد و مرشد ہم بود که از ادای حق چنین پدر والا جناب پسر نالائق و خراب ہیچگاه بر نمی آید اللہم اغفرلی ولوالدی وارحمہما
کما ربیانی صغیراً بالجمله چنانچه القای محبت پسر در دل پدر من جانب الله می شود ہمچنین القای محبت پدر در دل پسر سعادتمند من جانب الله می گردد تا ثمرهٔ
محبت از جانبین مستحکم گردد و معامله افاضه و استفاضه بوجه احسن بمیان آید و امری که منظور از وجود چنین والد و ولد ست بر وجه اکمل ظہور نماید و مصداق قسم و
والدٍ وما ولد جلوه فرماید و ہر دو از محبوبان الٰہی مے باشند و ہم محبان او بوند و پدر در حق پسر مظہر رحمت الٰہیه می باشد و پسر برای پدر سبب حق تعالی میگردد و
حق سبحانه نظر بحال ہمین قسم پدر و پسر کرده امر بیاد کرد خود با این محبت فرموده ست که فاذکروا الله کذکرکم آباءکم او اشد ذکراً الا ان الله الذی ہو رب محمد علیه السلام
و رب المحبین المخلصین من ذریته فی ضمنه ہو اشد حباً من الاب لعباده الصالحین لان الاب انما یحب ابنه بحب الرب لعبده فاذکروه فی وسط السلوک
لعدم کشف الحقیقة کذکرکم آباءکم لتقویة النسبة الحبیة به سبحانه وجعلوا الآباء الہادین وسائل الی تقربه تعالے کما قال وابتغوا الیه الوسیلة اما فی مقام الانتہاء
لعبد الوصول الی الله اذکروه اشد ذکراً منہم لامتیاز مرتبة الرب والاب وہذا حسب رضاء آباء الذین رضی الله عنہم و رضوا عنه اللہم انت تعلم بعلمک القدیم الوسیع ما فی
نفسی من حبک ومن حب النبی الذی ہدانی الیک کما انت ہدیتنی الیه لانه لا یشاء احد من العباد الا ان یشاء الله رب العالمین ولا اعلم بعلمی الحادث القلیل ما فی نفسک
من قبول ہذا الامر منی وعدم قبوله ~ تو بعلم ازل مرا دیدی + دیدی آنگه بعیب بخریدی + تو بعلم آن و من بعیب ہمان + رد مکن چون مرا پسندیدی + بالجمله
چون تقریب محبت پدر و پسر و تقریر نسبت اینہا بایکدیگر در اینجا بمیان آمد بی اختیار چند بیت بطور مثنوی در وقت تحریر متن از زبان خامهٔ شوق تراوش کرده
درین وارد ثبت گردیده و در حضور پر نور بسمع قبول رسیده و آن ابیات اینست **مثنوی** محبت جوش زد از ہر کناره + نموده سینه و دل پاره پاره +
اعنی محبت که عبارت از جذبهٔ الٰہیه ست از ہر کناره ظاہر و باطن جوش زده و در جناب حضرت قبله کونین از روی ظاہر باعتبار پدری و پسری محبت غلبه کرده و
از روی باطن باعتبار مرشدی و مسترشدی قوی گردیده ظاہراً و باطناً من بیتاب را فدای آنجناب ساخته و مراد از پاره پاره نمودن سینه و دل رسانیدن
بحالت شرح صدر و فنای قلب ست که در اصطلاح سلوک مرشدان با بشارات آن میرسند بقوت جذبه از راه اندراج النہایت فی البدایة در اول کام سالک
را بآن مشرف میگردانند **مصرع** اول شان آخر ہر منتہی + محبت جان خراش اہل درد ست + محبت خانه سوز فرد فرد ست + اعنی محبت جان اہل درد را
مے خراشد و تاثیر در دل پرسوز و گداز می نماید و لوازم محبت در مردم صاف طینت یافته می شود و خانهٔ ننگ و ناموس ہر یک فرد این عاشق مزاجان را می سوزد
و برباد میدہد و در طبیعت قاسی قلبان و نفاق پیشگان ہرگز ہیچ اثر نمیکند فہی کالحجارة او اشد قسوة وان من الحجارة لما یتفجر منه الانہار وان منہا لما
یشقق فیخرج منه الماء وان منہا لما یہبط من خشیة الله وما الله بغافل عما تعملون + محبت کرد چون دریا تلاطم + محبت کرد عقل و ہوش را گم + اعنی محبت
که بارش ابر رحمت ست آنقدر بر شخص من رقیق القلب بارید که چون دریا آب صفا از ظاہر و باطن من در تلاطم آمد و بزور قوت ایمانیه و سیل نسبت اعتقادیه
الٰہیه سیلان نمود که خس و خاشاک عقل و ہوش را که موجب ترددات و شبہات بود بیک کناره برده بالکل از خاطر بدر ساخت و ہمان صفا در صفای محبت
و اطاعت خدا و رسول و اولی الامر خود در سینه باقی ماند قل جاء الحق و زہق الباطل ان الباطل کان زہوقا + محبت سنگ را آئینه سازد + محبت
سینه را بے کینه سازد + اعنی چنانچه سنگ از گداختن شیشه مے بود و از شیشه آئینه مے سازند ہمچنین از آتش محبت اگر دل کدام سنگدلی ہم
گداخته شود فی الحال مظہر صفا چون آئینه گردد و از جاروب خلاص خاطر پر غبار او رفته آید و سینهٔ او ہمگی صاف و بے کینه شود ان الحسنات یذہبن السیئات
محبت مخزن راز الٰہی ست + محبت نغمه ساز الٰہی ست + اعنی قفل گنجینهٔ اسرار تقربات الٰہی از کلید محبت می کشاید و معاملات ذوق و شوق و تجلیات و برکات
از ہمین راه پیش می آید و نغمات الہامات الٰہیه از ہمین ساز جان گداز محبت شنیده می شود و بر کسانیکه باب محبت نکشاده اند آنہا را این دید و شنید چه کار
لہم آذان لا یسمعون بہا ولہم اعین لا یبصرون بہا + محبت چشم دل را نور باشد + محبت نور کوه طور باشد + اعنی شعله محبت نور چشم دل ست و جمال مشاہده

آلہیہ باین نور دیدہ می شود و برکوہ طور کہ حضرت موسی علی نبینا و علیہ السلام تجلی الٰہی دید و بیہوش شدہ افتاد مبدا این معاملہ ہمان نسبت حبیہ بودہ است
کہ سوال رب ارنی وال بر اشتیاق محبانہ است و جواب لن ترانی پردہ کشای ناز محبوبانہ — محبت خانہ را آباد سازد + محبت بندہ را آزاد سازد +
اعنی محبت خانۂ دل را بخیرات و برکات آباد می سازد و در ہر خانۂ کہ مردمان آنخانہ باہمدیگر الفت و محبت دارند جمعیت و برکت دران خانہ بسیار میباشد
و ہمین محبت حق تعالی بندگان خاص او را از بندگی ہوای نفس آزاد می شوند بلکہ از گرفتاری جمیع ماسوی اللہ خلاص میگردند چنانچہ حضرت خواجہ عبید اللہ قدس اللہ
سرہ العزیز از ہمین راہ ملقب بلقب احرار شدند و خواجہ احرار نام یافتند یعنی صاحب آزادشدگان از بندگی ماسوی اللہ و رئیس ایشان — محبت بندہ
گرداند شہان را + محبت خاک سازد درگہان را + اعنی محبت چیزی ست قوی التاثیر کہ سرکشان عالم و بادشاہان دنیا را بسجود می آرد و قلادۂ بندگی
در گلوی اینہا مے بندد چنانچہ حکایات بسیار سلاطین ہم در محبت مجازیہ و ہم در محبت حقیقیہ دلالت برین معنی مے نماید و مشہور آفاق ست و زلزلۂ محبت
در یک آن بسا درگاہ با شوکت و جاہ را بخاک برابر ساختہ است کہ مردمان آن افسانہ ہا را یاد کردہ اند و باہمدیگر بیان مے نمایند و کلمۂ درگہ مخفف درگاہ
ست چنانچہ شہ مخفف شاہ و درگہان جماعۂ آن چنانچہ شہان جمع شہ — محبت ناصر ارباب عشق ست + محبت یاور اصحاب عشق ست +
اعنی محبت یاری کنندہ و نفع بخشندۂ کسانی ست کہ در اصل خلقت ایشان مادۂ عشقیہ مودع ست و مددکنندہ در ترقی درجات برای کسانی ست
کہ محبت با اہالی عشق حقیقی اختیار کردہ اند و با ایشان رسوخ و خلوص دارند کہ از کلمہ ارباب عشق ذوات کاملہ عاشقان الٰہی ست کہ جماعۂ برگزیدۂ اولیا
حق باشد و از اصحاب عشق کردہ مخلصین ایشان کہ اعتقاد و ارادت درین جنابہا دارند والحق کہ محبت مفید حال جانبین ست از مرشدین و مسترشدین
محبت گلشن دل را بہار ست + محبت چون درخت باردار ست + اعنی رنگ محبت باغ دل را مانند بہار ست بسبب کیفیت محبت گلہای رنگا رنگ حالات
ذوق و شوق در گلزار قلوب اہل محبت میشگفد و شجرۂ طیبۂ محبت بمثابۂ درخت باردار ست کہ بسیار ثمرات نیک و نتائج شریفہ دارد اللہم ارزقنا محبتک
و محبۃ حبیبک محمد و آلہ و اصحابہ و احبابہ علیہ و علیہم السلام — محبت باعث عیش و نشاط ست + محبت رنگ وروی این بساط ست + اعنی
محبت ست کہ باعث عیش و نشاط دنیوی و اخروی ست چہ اگر اہل دنیا گرفتار محبت دنیا نباشند ہرگز در عیش ہای دنیا اینہمہ منہمک نگردند و این قدر
بدل و جان مصروف در لذات آن نشوند و اینہمہ انبساط و خوشی از حصول مرادات دنیویہ حاصل نمایند و اگر اہل عقبی را محبت آخرت نباشد بسرور
بشارات اخرویہ نگروند و در عاقبت ہم از لذات آنجائی لذت مفرط نیابند لہذا در دنیا محبت خدا و رسول او ہم باید رسانید و ایمان را قوی باید ساخت
تا لیاقت لذت یافتن از نعماء اخرویہ در نفوس شما پیدا شود کہ بی محبت خدا و رسول او ہرگز تجلیات آن عالم و نعماء جنت رو نخواہد نمود لذات طعام یافتن را
گرسنگی مے باید و سیر شکم را بوی طعام خوش نمی آید لہذا قال اللہ تبارک و تعالی فیہا ما تشتہیہ الانفس و تلذ الاعین پس در اصل گویا رنگ روی این عالم
امکان محبت ست خواہ عالم دنیا باشد و خواہ عالم عقبی بود — محبت آتش از جان برفروزد + محبت ہرچہ جز معشوق سوزد + اعنی محبت ست
کہ نار شوق و طلب از جان بر می افروزد و حرارت ہمت را در دل گرم میدارد و محبت ست کہ بشعلۂ آتش خویش ہمہ خار و خس ماسوی المعشوق را میسوزد
و ساحت سینہ را بالکل خالی از اغیار نمودہ پاک و صاف میگرداند و بحقیقت نفی و اثبات لا الٰہ الا اللہ میرساند ای لا مقصود الا اللہ بل لا موجود الا اللہ —
محبت کارساز استقامت + محبت شعبدہ باز کرامت + اعنی محبت ست کہ سرانجام کارخانہ استقامت و گذران توکل مے نماید تا کہ محبت آلہیہ جوش
در قلب قرار نمیگیرد ہرگز آدمی مستقیم بر گذران توکل نمی ماند و بر مسند استقامت قائم نمی باشد و محبت ست کہ بازیہای تصرف و کرامت را کہ بیش از
شعبدہ ہای بازیگران نیست در چشم محبان جلوہ گری نماید زیرا کہ اگر شخص مخالف واقعی تصرف و کرامت ہم مے بیند از جنس سحر و جادو می پندارد
یا حمل بر امر دیگر از مکر و فریب میکند و معتقد نمی شود و عزیز محب ہمہ اقوال و افعال را کہ بطور عادت سر میزند از قبیل خرق عادت مے داند

و سر اسر کرامت می فهمد چه جای امری که واقعی از جمله کرامات بود و کرامات الاولیا حق عند اهل الایمان والاعتقاد لا عند الکافرین والمنکرین ـــ

محبت می نماید کار دنیا ÷ محبت می نهد بنیاد عقبیٰ ÷ اعنی محبت دنیاست که اینهمه کار و بار دنیا از اهل دنیا سر انجام می کنانند و الا هیچ عاقلی همه عمر شریف خود
درین قدر تعب و مشقت تحصیل امور فانیه صرف نماید و خود را بتوهم اینکه شاید زنده بمانم و باین منصب برسم خود را بکشتن ندهد و محبت است که اینهمه بنیاد اعتقاد را
مستحکم داشته سرگرم معاملات عقبائیه میدارد و الا هیچ عیاری بگفته عزیزی بر امید اموری که آنها را ندیده و نفهمیده تمام زندگانی خود را اینهمه تلف نکند
و دوست از لذات آن باز ندارد پس اصل ایمان و اعتقاد محبت است که من جانب الله در قلب القا میگردد و اگر او قبول نفرماید هرگز اطمینان حاصل نیاید
هو الذی انزل السکینة فی قلوب المؤمنین ـــ

محبت هر آمرزش بهانه ÷ محبت رخش دل را تازیانه ÷ اعنی محبت بهانه هست برای آمرزش و هر کسی را که آن غفور رحیم در آنجا بخشیدن در قسمت او مقدر کرده است اینجا
در دل او البته محبت خود و رسول خود نازل میکند و الحق که آخر کار در دل هر که برابر دانهٔ خردل هم نور ایمان و محبت رسول او خواهد بود از عذاب ابدی و دوزخ رهائی خواهد یافت
و محبت است که توسن قلب را در راه سلوک تازیانه های ذوق و شوق زده گرم رفتار میگرداند و طی منازل و مقامات می کنانند ـــ

محبت باعث قرب الهی ÷ محبت کاشف سر کما هی ÷ اعنی محبت موجب قربت الٰهیه است که بی غلبهٔ محبت حالات تقرب و حضور و کیفیات معیت
و سرور نصیب نمی گردد و محبت است که کشف سر حقائق و دقائق ایمانیه و توضیح مطالب غوامض و رموز القائیه کما هی می نماید و در محاورهٔ
فارسی تانیث مرجع ضمیر کلمهٔ کما هی ضرور نیست بلکه این کلمه بمنزله اسم امر واقعی درین زبان است و بسیار در اشعار اساتذه و فصحا واقع شده بر متتبع
سخنان ایشان پوشیده نخواهد بود ـــ

محبت حاصل پیدایش ما ÷ محبت زینت و آرایش ما ÷ اعنی محبت ماحصل خلقت نوع انسانی است و محبت ذاتیهٔ حق سبحانه نصیب اکملین افراد این نوع مشغوف
که آیهٔ یحبهم و یحبونه شاهد عدل این حال است و کریمه والذین آمنوا اشد حبا لله برین کیفیت دال و محبت در ظاهر هم زینت بخش شخص انسان است که در نظر
مردم نیک می نماید و دوست خود هر کس را خوش می آید و هم در باطن سبب آرایش شاهد روح است که همین جوهر محبت و اخلاص است که منظور
نظر بصیر لطیف است جل شانه ان الله لا ینظر الی صورکم و اعمالکم بل ینظر الی قلوبکم و نیاتکم ـــ

محبت طالب و مطلوب گردد ÷ محبت یوسف و یعقوب گردد ÷ اعنی همین لطیفهٔ محبت و سررشتهٔ الفت است که در طالب و مطلوب که عبارت از محب و
محبوب است ظهور نموده شیرازه نسبت و اضافت در یکدیگر می بندد و همان یک نور محبت است که در هر دو روشن است چنانچه مصدر افادهٔ معنی فاعلی و
مفعولی هر دو میکند و همین جلوهٔ محبت بوده است که باب آنهمه معاملات در یوسف و یعقوب علی نبینا و علیهما الصلوة والسلام گشوده است ـــ

محبت باز آتش در جگر زد ÷ که ذکر یوسف و یعقوب سر زد ÷ اعنی شعلهٔ محبت دوباره آتش در جگر من سوخته جان زد که بتقریب سخن ذکر یوسف و یعقوب از
زبان خامه سر زد چه هر چند دل سوزان من در اول بیان محبت عامه بی اختیار میسوخت و هر زبان چون شعله می افروخت اما این ذکر یوسف و یعقوب
که اشعار از محبت خاصه پسر و پدری می نماید و چندان آتش پنهان مجمر سینه مرا کاد یده و صهبای کیفیت عشقیهٔ مرا دو آتشه ساخت و در عجب شورش
مستی انداخت حق تعالی که مدام حافظ و ناصر مستیان بادهٔ محبت است از کلمات مستانه که موهم شطح نزد حرف گیران زمانه باشد در چنین
اوقات جوش و خروش خاموش دارد و بسخنان سرخوشی این نشأه لب کشا گرداند و تاثیر در کلام بخشیده باعث جذب دلهای خواص و
عوام بسوی مسافی می ناب نسبت محمدیه خالصه گرداند بمنه و کرمه بالجمله ذکر محبت گذشته یوسف و یعقوب را صلوات گفته بیان محبت موجوده
زمان محمد و محمدیان علیه و علی آله الصلوة والسلام نمایم و گویم که ـــ

فدای حضرت یعقوب خصلتیم ✤ بلاگردان آن محبوب خویشیم ✤ یعنی فدا و بلاگردان جناب هدایت مآب حضرت والد بزرگوار خود هم قدسنا الله تعالی بسره الاقدس که همه فرزندان باکمال آنحضرت بموجب علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل بهرهٔ کامل و نصیبهٔ وافر از مرتبهٔ کمالات نبوت عامه یافته مستعد بشرف کمالات نبوت خاصه که عبارت از محمدیهٔ خالصه است شدند و از آن میان این کمترین فرزندان خاک درگاه والد ایشان هر چند که بذات خود نالائق محض و ناکارهٔ صرف است و یعنی از همه خورد است گو بظاهر از دو صاحبزاده کلان و از یکی خورد بوده اما آنجناب علی که مظهر رحمت بی علت حق تعالی بود از آنهمه برگزیدگان این غلام خود را بیوسفی خویش برگزیده عنایت خاصی بحال من بی کمال مبذول میداشت که شرح آن زبان خود نمیتواند کرد و اینقدر که اظهار عنایت آنحضرت دربارهٔ خویش نموده حسب اتباع مرضی آنجناب است و الا این ذرهٔ بیمقدار چه مجال داشت که هستی ناچیز خود را بکسی نماید انهم بسبب پرتو ظهور شمس بی زوال من است و الحمد لله همه برادران با صفای من چون برادران یوسف نبودند و نیستند بلکه در نظر محبت اثر هرکدام ایشان یوسف ثانی بوده و هست الی ظهور المهدی الموعود اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم و بارک و سلم بالجمله چنانچه پدر صوری من تشخص آنجناب ارشاد مآب است همچنین پدر معنوی من نیز همان ذات پاک است و چنانچه پرورش بدنی و تربیت ظاهر من آن مظهر ربیت نموده همچنین تعلیم روحی و تلقین باطنی من نیز همان مرشد طریقه فرموده و بیعت ظاهری و باطنی بر دست مبارک همان نائب دست ید الله فوق ایدیهم دارم و ولدی و والدی مرتین ظاهراً و باطناً ✤ —

بجان هستم غلام حضرت او ✤ سرافگنده بدام حضرت او ✤ یعنی بصدق اتم خلوص و رسوخ در جناب عالی آنحضرت دارم و اطاعت آنحضرت بطوع و رغبت قبول کرده ام خدایم در همین تبعیت که عین تبعیت خدا و رسول است زنده دارد و بمیراند و محشور سازد —

آلهی بندهٔ تقصیر وارم ✤ شفیعی جز پدر با خود ندارم ✤ یعنی ای بار خدایا من عاصی بنده پر تقصیر توام و چنانچه در جناب اقدس تو شفیع من گنهگار غیر از رسول مقبول تو علیه الصلوٰة و السلام که شفیع المذنبین است نیست همچنین پیش حضرت رسول شفیع من نالائق سوای پدر بزرگوار من نیست و همین وسیله قریبه را مستحکم بدست عقیدت گرفته تشبث بذیل وسیلهٔ اخیره که رحمة للعالمین است نموده ام و هم این امر موافق مرضی تست که ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله فرموده و هم اینمعنی مطابق حکم رسول تست که احفظوا ابیک لا تقطعه فیطفی الله نورک از زبان مبارکش بامور نموده —

بزیر ابر رحمت ده پناهم ✤ که هست از دوستانت قبله گاهم ✤ یعنی در ظل حمایت کسیکه مانند ابر سراسر بارش رحمت تو بر عالم و عالمیان مینماید مرا پناه ده ای در پناه شفاعت رسول خود دار که هر چند من مجرم لائق اینمعامله نیستم اما والد من از دوستان و مقبولان تست پس ببرکت ایشان مرا بیا مرز و عفو نما ع بدان را به نیکان ببخشد کریم ✤ الٓهی ظل او ممدود بادا ✤ جهان در سایه‌اش موجود بادا ✤ چون این وارد در حین حیات آنجناب وارد گشته بود لهذا این بیت دعائیه گفته آمد یعنی یارب سایه بلندپایهٔ شخص پاک آن ذات بابرکات دراز باد و حاصل آنکه عمر شریفش که باعث فیض یابی عالمی است دراز باد و جهان و جهانیان در ظل مرحمت و هدایت او موجود بوند و مراد آنکه وجود مقدس او در جهان سلامت ماند اما چون قضاء الٓهی رضاء خود را پسندید و آن گل بوستان قدس ازین خارزار بچید و بجنة علیا رسید ما هم حسب مرضی روح پرفتوح آنجناب راضی برضاء حق شدیم و چندی اینعالم پر از درد و غم را می بینیم رضینا برضاء الله و حالا بیت مسطور اینمعنی بهم رسانیده که یا الٓهی ظل او که عبارت از مصنفات و ذریات آنجناب است عمر دراز یابد یعنی تا قیام قیامت سلامت ماند و طریقهٔ و شیوهٔ آن صاحب سواء الطریق در جهان جاری باشد و جهانیان ببرکات آن مستفیض باشند و این سلسله بلا فاصله منتهی بحضرت مهدی موعود علی جده و علیه السلام گردد —

الٓهی من محب آن حبیبم ✤ سراپا پر ز درد عندلیبم ✤ یعنی یا الٓهی من دوستدار آن محبوب جناب تو و مقبول درگاه رسول تو که ذات پاک او حبیب خدا و رسول است هستم و از سر تا قدم همگی پر و مملو از درد و عشق حضرت عندلیبم چه آنحضرت عندلیب تخلص دارد و بهمین جهت کتاب دردآمود خود را بنالهٔ عندلیب مسمی فرموده —

بو و جانم فدای او + ہمہ قلب جانی لہ او + اعنی جان من ہمہ وقت مصروف و متوجہ بسوی خدمت ترویج و تعلیم آن کتاب ست کہ مسمی بنالۂ عندلیب ست اگرچہ بظاہر از دست ناکارۂ
من خدمت تحریر نقل آن کتاب نمی آید و دماغ ضعیف من قوت مطالعۂ آن بکرات و مرات ندارد و ہرچند بصورت ازین خدمت مقصرم اما تمام مطالب و اسرار آن کتاب مستطاب در دل عقیدت
منزل این قاصر چنان حاضر ست گویا من کتاب ناطقم ؎ نیم من ہیچ بل او جلوہ کرد ست + نوای عندلیب ست این نہ درد ست + اعنی من کہ نظر بذات خود فانی مطلق و نیست
محض ام ہیچ نیم و اینہمہ ظہور کمالات آنحضرت ست کہ درین ناقص استعداد ظہور نمودہ و جلوہ فرمودہ ہست و صرف قوت عشقیۂ آنحضرت ست کہ محرک اینہمہ تحریر و تقریر گردیدہ
و فقط نسبت حبیۂ آن محبوب ست کہ بر مسند ارشاد نشانیدہ و بسوی خلق کشیدہ و الا من بے پروا را کجا سر و دماغ این چیز ہا بود و کی خاطر آزادۂ من با این امور میکشود
سری داشتم کہ ہیچ امر فرو نمی آمد و دلی داشتم کہ ہیچ جا پا نمی نہاد و طبعی داشتم کہ ہیچ طرف مائل نمیگردید و خاطری داشتم کہ ہیچ خطرہ نمیگردید و علمی داشتم کہ ہمہ معلومات را
از نظر می انداخت و جہلی داشتم کہ بنا یافت ہم نمی پرداخت غرضکہ این عجیب الخلقت کہ بذات خود لیاقت ہیچ امر ندارد قدم از عدم بیرون ننہادہ و ہمان شورش عشق
عندلیب ست کہ باب چندین رنگ کشادہ لیس اینہمہ سخنان من بیجان گویا صدای عندلیب با نوا ست کہ گل کردہ ہست و درد دل سر و صرف بہانہ در پردہ ہست ؎
طرفہ ما کہ درد یار ہستم + ہمہ بیکارم و در کار ہستم + اعنی با وجود اینہمہ کار و بار و دردسر کہ حوالۂ من کفیدہ جگر شدہ ہست منشرح الحال و فارغ البال ہستم و اگرچہ بصورت در درد
گرفتارم اما درد یارم نہ غم روزگار و ہرچند بظاہر بیکار و معطل در کنج انزوا افتادہ ام و ہیچ کاری از من ناکارہ سرانجام نمی یابد لیکن فی الحقیقۃ بسیار در کار بودم کہ
بی ثبوت این ننگ عدم ظہور حضرت وجود و کمالات آن مفقود بود و راہی بآن سمت نمیکشود و للمصنف ؎ کسے خرمن نمیداند نشانش + ز من جوئی سراغ دلبر من آہ
و اشوقاہ ہرچند چون کم محبوبان در حساب نیستانم از زینت افزای قامت ایشانم و اگرچہ مانند زلف معشوقان سراسر نامہ سیاہ دارم لیکن زنجیر بند سلسلۂ محبت یارم ؎
الہی درد گو عصیان نصیب ست + بیامرزش کہ درد عندلیب ست + اعنی یا رب درد کہ بندۂ عاصی تست گو در بساط خود غیر از جنس عصیان ندارد اما از راہ غفاری تو امیدوار ست کہ
او را دیدہ و دانستہ بیامرزی و بر تقصیرات او نظر نفرمائی کہ آخر این درد غمناک مضاف بحضرت عندلیب گلشن قدس تست و از اہل بیت جناب سیادت مآب ناصر الدین محمدی
فارجو ان تذہب عنہ الرجس فی ضمن اہل البیت الذین طہرتہم تطہیرا ؎ بود درد و اثر از بندہ ہا یت + عنایت کن عنایت کن عنایت + اعنی من کہ متخلص بدردم و برادر من
کہ اثر تخلص میکند ہر دو از بندگان تو ایم و تابع احکام شریعۂ رسول تو و از گروہ طریقۂ محمدیہ او ہستیم پس بموجب فاتبعونی یحببکم اللہ بر حال ما وارثان محمدیہ خالصہ عنایت فرما و بر
تقصیرات بشریۂ ما کہ بسہو یا خطا واقع شدہ نگاہ منما و جعلنا من التوابین و جعلنا من المتطہرین و اجعلنا من عبادک الصالحین برحمتک یا ارحم الراحمین فالحمد للہ الذی آتانی
الکتاب لیجعلنی آیۃ للناس و رحمۃ منہ و کان ہذا فی الازل امرا مقضیا و جعلنی برا بوالدی و لم یجعلنی جبارا عصیا و جعلنی فی سابق علمہ قبل الظہور فی الخارج ولیا و آتانی الحکم
صبیا و نادانی فی نفسی بحسن القبول نداء خفیا و جعل قلبی مطمئنا و انزل علی البرکات و وہب لی من رحمتہ اخی رضیا فقلت لہ خذ الکتاب بقوۃ و اتل ما فیہ و اذکر لیجعلک ربک تقیا
وانی عبد ربی و جعلنی مبارکا اینما کنت و اوصانی بالصوم و الصلوۃ ما دمت حیا یا ابن ام سلام علی یوم ولدت و یوم اموت و یوم ابعث حیا و ان اللہ ربی و ربک فاعبدہ
و آتانی ربی من العلم ما لم یاتک فاتبعنی اہدک صراطا سویا سلام علیک سأستغفر لک ربی انہ کان بی حفیا و وہب لی ربی من لدنہ و جعل لک عضدی قویا و لا اقول ہذا الا بامر ربی
لہ ما فی السموات و ما فی الارض یعلم ما بین ایدینا و ما خلفنا و ما کان ربی نسیا و ہو یرزقنی نزلا من رحمتہ بکرۃ و عشیا و رضی عندہ مقاما علیا و قلت استغفر لک ربی لا الہ الا انت فاغفرلی و
لمن جعلتہ مخلصا محمدیا و جعلنی بفضلک عبدا راضیا مرضیا کما جعلت ابی شاکرا لانعمک و عبدا صفیا و آتنا ما وعدتنا علی رسولک علیہ الصلوۃ و السلام و لا تخزنا یوم القیامۃ انہ کان
وعدک امرا ماتیا سبحانک انک کنت لنا ناصرا و ولیا ربنا تقبل منا ہذا الدعاء انک انت السمیع العلیم فی کل حال ربنا و اجعلنا بقبولک الخاص و اصطفائک المحض مسلمین لک بالاسلام
الحقیقی و من ذریتنا ایضا امۃ مسلمۃ لک علی ہذا الطریق المحمدی الذی ہدیتنا لہذا و ما کنا لنہتدی لولا ان ہدینا لقد جاءت رسلک بالحق و انت الہادی المطلق بالجملہ اصل معاملہ نیست
کہ اگر نشاء توحید و کیفیۂ مشاہدۂ حق نور دیدۂ بصیرت و چشم باطن انسان ہست درین حالت اینہمہ کار و بار کہ این ظاہر بینان بگمان خویش آنرا از قبیل معاملات خود پرستی میدانند
ہم عین حق پرستی و منجملہ طاعات و عبادات برای کاملان و خاصان ہست چہ این برگزیدگان بالکل فانی فی اللہ و بتمامہم باقی باللہ می باشند و پاک از اہوای نفسیہ

ومقدس از الواث طبیعیه بوند چنانچه حضرت بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه میفرمایند اکنون مرا ولی ست که اگر نافرمانی کنم او را نافرمانی کرده باشم خدای را که درینمقام عارف محمدی را الوش خاص از خوان نعمت ان صلوتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین عطا میفرمایند و بالکل اضافه هستی اعتباری او را از وی دید و دانش او سلب مینمایند و باب تبعیت و ما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی میکشایند و اگر پردهٔ غفلت و پندار خودی حجاب چشم و دل طالب حقیقت بین نیست و حالت فنا و بقا و کیفیت قرب و معیت او تعالی نصیب نگشته و در صورت آن معاملات که عوام کالانعام بخیال خود آنرا حق پرستی میفهمند نیز مثل بت پرستی ست نسبت بعبادات و طاعات خواص حسنات الابرار سیآت المقربین زیرا که در اعمال خیر این غافلان خود بین فرج انانیت سو مه که از جمله هوای نفسیت شریک میباشد لهذا در بلای ریا و سمعه گرفتار میگردند و فی الحقیقه هوای نفس خود را در پردهٔ الوهیته می پرستند افرأیت من اتخذ الٰهه هواه ولا یهتدی الا من هداه الله **رباعی** ای نکه تو هر زشت و نکو را یابی بر حیثیت نه آن جلوه رو را یابی + آئینه بیدار ی و معلوم تو نیست + دل را دریاب که او را یابی + حاصل آنکه عموماً ظاهر عاقل غافل نو زی شعور چه جور کرده گفته آمد که ای کسی که ادراک صورت زشت و نیک میکنی و دریافت معنی خیر و شر مینمائی و علم و امتیاز ترا حاصل ست و قوة درا که داری پس حیف بر حال تو و افسوس بر ادراک تو که همه موهومات فانیه و موجودات اعتباریه را که بیش از نمود بی بود نیستند انقدر در خاطر جا دهی و باینهمه مشغول بطرف صورکونیه باشی و آن جلوه وجه الله را که موجود حقیقی بلکه وجود حقیقی ست مشاهد نمائی و بر تجلی فاینما تولوا فثم وجه الله نظر نکشائی و از نسبت حضور و معیت و قربت محروم مانی و هر چند آئینه جمال تجلی گاه آن جلوه در بغل تو موجود ست که عبارت از قلب انسانی ست اما تو قدر آنرا نمیدانی و مدام آنرا بزنگ شرک و فسق و بی یقینی خراب حال میداری و بمصقلهٔ قوت ایمان صیقل آنرا نمیفرمائی و باشغال و اذکار باطنیه زنگ از روی نمی زدائی و باعمال و اقوال صالحه صفاء آن نمی افزائی پس ای بی خبر از حقیقت کار اوّل دل را دریاب و وقوف قلبی را لازم گیر تا بتوسط صفاء قلب و قوت ایمان و یقین او سبحانه را که همه جا و همه حال با تست دریابی یعنی بدولت حضور و شهود او فائز گردی و دائم بلا فتور متوجه الی الله باشی بعنایة الله العلیم و هو الهادی الی الصراط المستقیم

هو الناصر

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله اولاً و آخراً باطناً و ظاهراً والصلوة والسلام علی رسوله محمد کان لنا فی الدارین معیناً و ناصراً و علی آله و اصحابه الذین جاهدوا فی الله حاضراً و ناظراً **امّا بعد** فهذا الوارد الحادی عشر والمائة هو المسمی بحسن الخاتمة الختام هو المتمم والخاتمة هی الامر الذی یتم و یختم علیه الشیء و حسنها الکلیة ذلک الامر فی الاستحسان فاذا اضاف الخاتمة الی شیء خاص تقیده به یقال خاتمة سوار کانت خاتمة تختص من الانسان او شیء آخر فلما کان هذا الوارد آخر الواردات و تمت و ختمت هذه الصحیفة علیه و فیه بیان اتباع خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام علی نهج الاتمیة والاکملیة الذی هو عین الایمان و حقیقة الاسلام و حسن الاعتقاد و یحصل فی الانتهاء للاکملین من ورثة الانبیاء و عباد الله الاصفیاء الذین هم رؤساء العرفاء و ائمة الاولیاء فلذا سمی هذا الوارد بهذا الاسم رزقنا الله و ایاکم یا ایها المحمدیون الخالصون حسن الخاتمة و عنده حسن المآب بالله ربی خلقنی بید قدرته و جعلنی مسلماً و القی فی قلبی محبة حبیبه علیه السلام فاتبعته یحببنی الله بالمحبة الخاصة والله ولی المؤمنین و انزل بی علی البرکات بفیض تلاوة القرآن و ایدنی بآیاته التی لم یؤید بها احد علی هذا النهج فی الامة والله یختص برحمته من یشاء و امرنی ان اکون من المحمدیین الخالصین و انی دعوت قومی الی الطریق المحمدیین لیلاً و نهاراً لیهتدی الناس الی الصراط السوی کلهم اجمعون انی اقمت وجهی للدین حنیفاً و توکلت علی الله و فوضت امری الیه و ما انا من المشرکین لا املک لنفسی ضراً و لا نفعاً الا ما شاء الله لکل امة اجل اذا جاء اجلهم فلا یستأخرون ساعة و لا یستقدمون اللهم اغفر لحینا و میتنا و شاهدنا و غائبنا و صغیرنا و کبیرنا و ذکرنا و انثانا اللهم من احییته منا فاحیه علی الاسلام و من توفیته منا فتوفه علی الایمان برحمتک یا ارحم الراحمین

وارد در اتباع سرور کائنات خلاصهٔ موجودات علیه الصلاة والسلام و ختم کلام بر نام مبارک امام طریقه محمدیه ناصر ملت مصطفویه والدین فقیر قاصر حضرت خواجه محمد ناصر محمدی المتخلص بعندلیب ایدنا الله بنصره سره و قدسنا ببرکته بره

بدانکه وصف اتباع از لوازم حقیقهٔ ممکنه است چه حقیقت مذکوره در اصل وجود تابع مرتبهٔ وجوب ست و در ضمن واجب تعالی بوجوب بالغیر موجود گشته و متبوعیته

حقیقیه مخصوص بحقیقهٔ واجبیه است که بذاتها موجود است و همین متبوعیت حقیقیه در زبان شرع معتبر بمعبودیت است و لا معبود سواه تعالی فی الحقیقة احد لا اله الا الله لیس
هیچ موجود ممکن را از اتباع مرتبهٔ وجوبیه گزیر نیست و این اتباع مطلق که علی العموم شامل حال همه موجودات ممکنه است اتباع وجودی است که آیهٔ کل له قانتون
خبر از آن میدهد و اتباع مقیده که بالخصوص باهل هدایت است اتباع حکمی است که او سبحانه از حال فرشتگان اخبار میفرماید لا یعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون اما فرشتگان
همین یک قسم اتباع حکمی که امر ایجابی است مشرف اند و بهره مند از دیگر قسم اتباع حکمی که امر سلبی است نیستند و منهیات در حق ایشان حکم نشده آن حقیقت جامعهٔ انسانیه است که تحقق
اتباع کلی است و مامورات را بجا می‌آرد و منهیات را میگذارد و لهذا اطاعت امر از نسبت ملکیه است و خلاف امر نمودن از نسبت ابلیسیه است و الا ابلیس فسق عن امر ربه ارتکاب فعل منهی از راه
نسبت بشریه است فعصی آدم ربه بارتکاب المنهی لا بترک المامور بالجمله این اتباع حکمی کلی که متعلق بانسان است اگر از قبیل اعتقادیات است مسمی است بایمان و اگر از جنس عملیات است مسمی
است بعبادة و چنانچه اتباع وجودی لازم هر موجود ممکن است همچنین اتباع حکمی نیز فرض بر هر انسان مکلف و هر که درین اتباع کامل تر از افراد دیگر در حضرت وجوب گرامی تر ان اکرمکم عند الله اتقیکم
حاصل آنکه چون آن متبوعیت حقیقیه که مسمی بمعبودیت است منحصر در ذات واجب تعالی است هیچکس را در عبادت او شریک نباید کرد و لا تشرکوا بعبادة ربکم احدا اما متبوعیت اضافیه
مسمی است بمقتدائیه نصیب همه هادیان مجازی و مقتدایان امکانی است اولئک الذین هدی الله فبهداهم اقتده و اتباع ایشان را اقتدا و اطاعه خوانند نه طاعت بمعنی عبادت و اطاعت
این مظاهر هدایت عین اطاعهٔ هادی حقیقی است من یطع الرسول فقد اطاع الله و چنین معاملات قرب حق تعالی بی اتباع حضرت رسول علیه السلام هرگز بمیان نمی آید و بی اتباع
این سلسله راه کمالات نبوت نمیگشاید و من دون اتباع شرع شریف باستحکام تمام باید گرفت و نسبت ایمانیه را قوت کامل باید داد و از آنجا که در فرق اسلامیه هیچ طریقه از محمدیه
خالصه بر شرع مصطفویه اقرب نیست عروة الوثقی این سلسلهٔ موصله را بدست اعتقاد جازم گرفته دست آویز نجات هم باید رسانید و امیدوار ترقیات بی نهایات ظاهرا و باطنا باید بود ان وعد الله
حق فیؤتینا ما وعدنا علی رسوله انه لا یخلف المیعاد غرضکه همه خس و خاشاک شبهات و ترددات را از صحن سینه رفته بالکل پاک و صاف از الواث شکوک گردیده محمدی خالص باید گشت

و هر لحظه برای استقامت برین طریقه علیه نصرت و مدد از جناب ناصر حقیقی جل نصره باید طلبید و بجان و دل تابع شریعت مصطفویه و طریقه محمدیه باید بود **رباعی** خواهی که شود در

دو جهانت بهبود + در بندگی رسول هاشمی بسجود + گر فهم کنی و گر نفهمی بیشک + حق است همان هرچه پیمبر فرمود + این نصیحت عام است بهر بندهٔ مکلف که اگر میخواهی سعادت دارین حاصل
کنی و خیریت معاش و معاد نصیب تو گردد + و ظاهر و باطن تو آراسته شود و فلاح و صلاح بهم رسد و اطمینان و جمعیت رو نماید و برکت و رحمت بر حال تو نزول فرماید و حق تعالی باب
قبول بر روی تو کشاید باید که مدام در اتباع شریعت مصطفویه و سلوک طریقه محمدیه بجان و دل مصروف باشی و سر تبعیت از انقیاد جناب محمدی نتابی و با محمدیان خالص عقیدت صادقه
و رابطهٔ قویه بهم رسانی که حالا آن هادی حقیقی راه هدایت از همین باب کشوده و همه ابواب شرائع و طرق سابقه مسدود نموده و دور دور محمد و محمدیان است علیه و علی آله الصلوة والسلام
و زمانه زمانهٔ ایشان بنصرة الله ذی الفضل و الاکرام متردوان بی یقین بحقیقة این معامله رسند خواه نرسند کلا سیعلمون ثم کلا سیعلمون پس نظر توجه بسوی چنین خبیث نفسان انکار
شعار نیندازی و بیقین بدانی که حق همانست آنچه مخبر صادق علیه السلام فرموده و محمدیان خالص بیان مینمایند و حقیت شریعت مصطفویه و طریقه محمدیه هیچ شک و شبهه نیست
خواه کسی فهمد خواه نفهمد بفضل الهی ما را هیچ تذبذب نیست و ایمان و اعتقاد ما قوی است الحمد لله الذی یهدی من یرید و شهد بحقیقة المحمدیین الخالصین بشهادة آیاته و هو علی کل شیء شهید فیهدی
من یشاء باقرارهم و یضل من یشاء بانکارهم و یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید فالذین آمنوا معهم و عملوا الصالحات حسب الطریقة المحمدیة هم الذین هدوا الی الطیب من القول و هدوا الی
صراط الحمید والذین کذبوا بآیات ربهم و تولوا عن المحمدیین الخالصین و رغبوا عن طریقهم الحسن الحق و یجادلون فی الله بغیر علم اولئک الذین اضلهم الشیطان المرید لهم خزی فی الدنیا و الآخرة
و ما ظلمهم الله و لکن کانوا انفسهم یظلمون و انه تعالی لیس بظلام للعبید و ما المحمدیون الخالصون الا الذین اقاموا الصلوة و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر و ما قالوا الا ما هو مستند بآیات القرآن المجید
فمن لم یفهم کلامهم و لم یعرف مقامهم و انکر و تولی عنهم فانما هو یکفر بآیات الله و لا یعلم ان عذاب الله شدید و ما کتبنا فی الکتاب من مقامات السلوک الا هو من شعائر الله لکم فیها خیر فاذکروا
اسم الله علیها ذکرا کثیرا و اعلموا انه سبحانه اقرب الیکم من حبل الورید فالذین هاجروا هجرا جمیلا فی سبیل الله و الزموا السفر فی الوطن ثم قتلوا و ذبحت اهواء انفسهم او ماتوا و حصل لهم فنا فی الله
لیرزقهم الله رزقا حسنا من فیوضات لقاء الله و لیس ذلک من الله ببعید ربنا اننا المؤمنین سمعنا باذان الصدق و الخلوص منادیا هادیا ینادی نداء للایمان کل حین ان آمنوا یا ایها السالک

برنجم الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی فآمنا به بملائکته و کتبه و رسله والیوم الآخر والقدر خیره و شره من الله تعالی والبعث بعد الموت وآمنا به کما هو باسمائه وصفاته وقبلنا
جمیع احکامه الله ربنا لا اله الا هو له الحمد فی الاولی والآخرة من الازل الی الابد و لا نحصی احد ثناء علیه هو کما اثنی علی نفسه باظهار ظهورات اسمائه وصفاته وایجاد مظاهر کمالات
والقاء کلماته التامات علی قلوب عباده الذین اصطفیهم فی الدنیا والآخرة وله الحکم وهو علی کل شیء قدیر. ربنا فاغفر لنا ذنوبنا وکفر عنا سیئاتنا وتوفنا مع الابرار ربنا وآتنا
ما وعدتنا علی رسلک ولا تخزنا یوم القیامة انک لا تخلف المیعاد و بالجمله چنانچه او سبحانه مقولات با بندگان مومنین در کتاب خود بیان فرموده و کلماتی که زبانی اولوا الالباب
ست حکایة تقریر نموده داخل در کلام خود ساخته و ما محمدیان هر صبح و شام بتوسط تلاوت آن ترقیات بی نهایات مینمائیم و حظ وافر از قرب نوافل بر میداریم و نصیب
کامل از حقیقة قرآنیه حاصل میکنیم و بعجب حالت فنای خاص کیفی گشته نای گلوی خود را مثل نی نای بیش از آلة برای متکلم حقیقی نمیدانیم و چون شجرهٔ موسی علی نبینا
و علیه الصلوة والسلام غیر از مظهر ظهور کلام الهی نمی باشیم همچنین در وقت تحریر این مطالب آیات قرآنیه را در کتاب خویش شواهد آورده کلمات ربانیه را زبانی خود
کتابةً تحریر نموده مربوط بکلام خویش گردانیده حال خود را در الفاظ کلام الله باظهار مے آریم و بطفیل اینها ما برکات بی نهایات حاصل مینمائیم و حظ وافر از قرب نوافل
بر میداریم و بهرهٔ تام از کمالات نبوت می یابیم و لطرفه حالت لقا بالله فائز گردیده خود را قاری و کلام الله را مقروء می بینیم و در بحر بی یسمع و بی یبصر غوطه میزنیم پس حال چنین ست
خود با رب خود میگوئیم و بکلام خود جناب او را التماس مینمائیم و بر جمیعانی آن کلام میگرائیم یعنی ای رب بالتحقیق ما شنیدیم ندا کننده را که ندا میکند برای ایمان و آن منادی در باطن عالم
النفس قوت القائیه و اتباعیه ماست که از روز اول در استعداد ما ودیعت فرموده و در ظاهر و عالم آفاق جناب رسول تو و ذات کسی که نائب او بوده است و این منادی باطنی و
ظاهری میگوید ما را اینکه ایمان آرید برب خود پس ما آنا فآنا قلباً پس ایمان آوردیم تو و اقرار بلسان و تصدیق بقلب نموده ایم و گرویدیم و محبت و عقیدت هم رسانیدیم برسول حق که
ذات پاک حضرت محمد باشد خاتم الانبیاء والمرسلین صلی الله علیه وسلم کما تحب و ترضی خداوندا متیقن ما محمدیان است که حق و مطابق واقع از اخبار غیب و شهادت و احکام دنیا و آخرت
هم آنست که او فرموده و از آیات و احادیث ثابت میشود گو براهین عقلیه برای ثبات آن از ما سر انجام نیابد ما اعتقاد و یقین با ایمان بر گفته خدا و رسول او ست و هیچ شک و شبهه در آن
هم نداریم و با غوای شیاطین الانس والجن از جا نمیرویم بر صراط مستقیم محمدیه خالصه بیدو نصرت تو قائم هستیم خداوندا ما محمدیان بفهم قاصر خود و علم ناقص خویش آنچه از سیاق آیات
و نحوای احادیث مطالب معلوم نموده ایم و دلالت لفظیه هم بر آن معانی صادقه یافته ایم بلا تردد آن مطالب به نیت کشف اسرار آیات و احادیث در مصنفات خود نوشته ایم
تا غائبان و آیندگان را نفع نماید و در مجالس خویش نیز گفته ایم و بیان کرده ایم تا حاضران و یاران ما را بهر هدایت گشاید و نور ایمان بیفزاید اگر مراد الله و مراد الرسول نیز از آن الفاظ
که در آیات و احادیث واقع ست همین معانی باشد که ما تحریر و تقریر کرده ایم پس قبول فرما و بهانه بهر مغفرت ما ساز و الا یعنی اگر خطای در آن مسائل نموده ایم عفو فرما چون خطا و اجتهادی خالی از اجر نگذار که
مجبوریم و دیده و دانسته خدا نخواسته تخالف نورزیده ایم لا علم لنا من اسرارک الا ما علمتنا من لدنک بالتعلیم الربانی انک انت العلیم الحکیم ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطأنا ربنا ولا تحمل علینا اصرا کما حملته علی الذین من
قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولینا فانصرنا علی القوم الکافرین خداوندا حقیقت کلام خود را و مرادات و اسرار آنرا تو خوب میدانی و پس در عالم مخلوقات رسول تو
علیه السلام میداند که بر ذات بی مثل او آن کلام نازل فرموده و بالذات معانیه با او دست از ما امتیان طفیلی که در ضمن صاحب خود شریک این دولتیم جز اقرار و ایمان بر آن نخفته اسرار
که مختص بعلم تست نباید و ایمان مجمل بر آن امور که منفصل تو آنرا میدانی داریم و ما یعلم تاویله ای تاویل المقطعات القرآنیة بالقوة الفکریة الا من علمه الله تعالی بالتعلیم الربانی علی قدر ما
کشف علیه و لا یعلم احد حق التاویل مفصلاً بالکل الا الله الذی هو قائله والراسخون فی العلم الظاهری والباطنی من عباده المومنین یقولون بلسان الحال و القال آمنا به تصدیقاً و
تسلیماً کلیةً بالاجمال کل من عند ربنا لا ریب فیه خداوندا ما محمدیان که تابع رسول مقبول تو ایم و خود نیستیم تا اعتماد بر فهمید خود نیست تا مثل حکما هر چه نزد خویش بعقل ثابت
شود همان معتقد خود سازیم حاشا و کلا زیرا که مختار ما طریق اعتقاد و ایمان ست نه راه دلیل و برهان و بنیاد بر دید و شنید خویش نه تا مانند صوفیه آنچه بکشف باطنی خود مشهود
گردد و با الهام قلبی خویش شنیده شود همان را متحقق دانیم والا فلا چرا که مسلوک ما جادهٔ اتباع سنت ست نه روش وجدان و معرفت پس هر امر معقولی که کتاب و سنت هم
بران گواهی میدهد آنرا معتبر میداریم و هر کشوفی که موافق آیه و حدیث است آنرا اعتبار مے نهیم و یا امری که هیچ مذکور آن در کتاب الله و احادیث نیامده الا منع و خلاف

انزا

هم مفهوم نمی شود و ما را کشف صحیح منکشف گشته و بنا ببرهان عقلی ثابت گردیده تسلیم آنرا نیز جائز میداریم و بتحریر و تقریر آن هم می پردازیم و تا ممکن عقل و نقل کشف
را جمع می سازیم و جای که عقل و کشف بر چیزی دیگر دلالت میکنند و کتاب و سنت صریح بر چیز دیگر حکم می فرماید تبعیت کتاب و سنت می نمائیم و راه کشف و عقل نمی پیمائیم
و بقصور فهم خویش و غلطی یافت خود مقر گردیده توبه و استغفار از آن خطرهٔ فاسده می کنیم و حق همان را میدانیم که خدا و رسول او فرموده گو در فهم ناقص ما نیاید و بنظر
تکلف تاویل هم متوجه نمی شویم و مراد آنرا حواله بعلم خدا و رسول کرده تصدیق آن مطلب بلا تردد بدل و زبان می نمائیم چشم غلط بین ما را کدام بینائی ست که اعتماد
بر امور مبصرهٔ او کنیم و گوش خطا نیوش ما را چه شنوائی ست که اعتقاد بر ادلهٔ شنیدهٔ حکما نمائیم لیس کمثله سبحانه شیئ فی الموجودات لرؤیة الحقائق و سمع الدقائق
و هو السمیع البصیر حقیقة فالحق ما یبصر بنوره تعالی و یسمع باسماعه سبحانه دون الحواس کما یری الانبیاء والاولیاء بنوره ما یرون بلا توسط قوة البصارة و یسمعون
ما یسمعون من جنابه بلا وساطة الآذان والله یقول الحق و هو یهدی السبیل خداوندا ما مطیعان قوی الایمان تو ایم بصدق دل و خلوص قلب محض اتباع رسول تو و صرف
اطاعت محبوب تو علیه الصلوة والسلام اختیار نموده ایم و بالکل فرج امور دیگر از انانیة و نفسانیة نداریم و محمدیان خالصیم و راه تبعیت پیموده ایم و از خود سری عقل و
کشف ابا نموده ایم اگر از راه بنده نوازی ما پیروان رسول خود را بنور کیفیت بی یسمع و بی یبصر که حالت قرب معیت ست ممتاز ساخته قلب ما را منور نمائی و باطن ما را
روشن سازی و کشف غطا از چشم بصیرت ما فرمائی و حجاب مکانی ما از پیش نظر ما برداری ما سخن شنوایان قرآن و حدیث بموجب ان فی اتی محدثین جز حق نشنویم و گوش
خویش بلا مظاهر کونیه اصغاء کلام بی صوت تو نمائیم و کلام ما همگی ترجمان کلام تو گردد و احکام ما همگی جز پیام تو نباشد و هر سو که رو نمائیم غیر از وجه الله در نظر نیاریم
و نه بینیم و مدام مستغرق و مستهلک در مشاهدهٔ ذات بی کیف تو باشیم ذلک فضل الله تعالی و تقدس یؤتیه من یشاء من عباده الذین اصطفی والله ذو الفضل العظیم
و هو الکریم الرحیم الهی ما عاجزان بی قدرت و عاصیان بی بضاعت تشبث نموده ایم و چنگل زده ایم بذیل شفاعت جناب کسی که رحمة للعالمین او را گردانیدهٔ پس
ما متوسلان و امن دولت او را خاتمه بخیر گردان اعنی تمام ساز بر محبت خاتم النبیین و خیر المرسلین و موفق الکونین ناصر الدنیا والدین للمحمدیین الخالصین بعون الله المعین
آمین آمین آمین برحمتک الخاصة و عنایتک المختصة یا ارحم الراحمین و خیر الناصرین رباعی آن ذات مقدس ست هر دم حاضر + بر حال جهانیان بهر جا ناظر
دست من و دامان رسول و آلش + در هر دو جهان ست محمد ناصر + اعنی ذات مقدس و روح مطهر جناب هدایت مآب حضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام
که تا قیامت دین متین او حی و قائم ست هر دم و هر لحظه نزد ما محمدیان حاضر بحضور بی کیف و حی بحیات روحیه ست و حال همه جهان و جهانیان برو روشن
و هویدا ست و چنانچه در حین حیات بدنی با وجودی که در دار دنیا بود اخبار عالم آخرت بیان میفرمود و عالم برزخ و قیامت را مشاهده
می نمود همچنین با آنکه حالا این عالم فانی را گذشته و داخل عالم ارواح ست اما از احوال این عالم همه او را معلوم ست و همه وقت حاضر و
ناظر و حافظ و ناصر ماست و من که کمترین محمدیان هستم دست توسل بدامان شفاعت حضرت شفیع المذنبین علیه السلام
و آل اطهار او زده ام و همین محبت رسول و آل او در بساط خود دارم و همان ذات پاک محمد ناصر ما
در هر دو عالم ست و لطف کلمهٔ محمد ناصر که در رباعی واقع ست از واقفان حال پوشیده
نیست که هم دلالت بر معنی مذکور مینماید و هم اسم مبارک قبلهٔ کونین کعبهٔ دارین
سید بحق امام حق ناصر الملة والدین امیر المحمدیین حضرت خواجه
محمد ناصر محمدی ست قدسنا الله تعالی بسره الاقدس
اللهم صل علی محمد و علی آل محمد
و بارک و سلم

تقریظ دلپذیر نتیجه طبع سرا مدمنشیان زمن شهسوار عرصهٔ سخن زبدهٔ ادیبان سلف عمدهٔ سخنوران خلف طبیب فائق حکیم حاذق جناب حکیم مولوی میر شاهجهان صاحب کال خویش رئیس المحدثین مولانا سید محمد نذیر حسین محدث دهلوی مد ظلهم العالی

اے متاع درد در بازار جان انداخته
گوهر هر سود در جیب زیان انداخته

نور حیرت در شب اندیشهٔ اوصاف تو
بس همایون مرغ عقل از آشیان انداخته

منکه باشم عقل کل را ناوک اندازِ ادب
مرغ اوصاف تو از اوج بیان انداخته

اما بعد روے سخن بطالبان معرفت و راغبان حقیقت و ناظرین کتب متصوفین و شائقین تصانیف عارفین ست که این کتاب مستطاب موسوم بعلم الکتاب بحریست از معرفت روان بل محیط اعظمیست از سلوک و عرفان از تصوف و معرفت چیزے نیست که مصنف نکته دران نرانده باشد و در اخلاق و حکمت عقدهٔ نیست که گرہے دران مانده باشد مطالعه اش ناظر را لوح محفوظ یاد مے دهاند و بیننده بیساخته لا رطب و لا یابس الا فی کتاب مبین میخواند درین کتاب یکصد و یازده واردات همعدد لفظ علی ست همانا لطیفه ایست غیبی که مقام مصنف اعلی و رتبه تصنیفش والاست هر وارد در بیان مقاصد و مطالب خاص جداگانه یک رساله ایست در تحقیق ملکیت مقامات سلوک مکمل قبالہ ایست و مراد از وارد آن جواهر زواهر حقائق و معانی و فیوضات نامتناهیات ربانی ست که وقتا فوقتا از خزانه قدس و کنز عرفان در دامن دل مصنف ریخته اند و مصنف آن در را اسرار و معارف را بصورت گوهر سخن بر طبق رباعی جلوه داده و هنگام تسوید این کتاب آن رباعیات را با شرح و بسط تمام بحسب موقع و مناسب مقام در هر وارد نهاده بلکه خود این کتاب را شرح آن رباعیات معرفت آیات قرار داده و درین شرح نویسی چه گویم که چها چها نکات تصوف و مقامات سلوک بطرز بهین و طریقه مهین بیان فرموده و درین راه هیچ در هیچ از اتباع شریعت و پیروی شارع قدمے برکران نبوده چون دانستید که کتاب چیست اکنون بدانید که مصنف کیست نام نامیش خواجه میر متخلص به درد خلف الرشید خواجه محمد ناصر متخلص به عندلیب صاحب رساله نالهٔ عندلیب از سادات عظام ست و مشائخ عالی مقام ست با هزاران اوصاف ذاتی و حصول احمدی سلسلهٔ مادری با خواجه بهاء الدین نقشبندی میرساند فضائل صوری و کمالات معنوی او خارج از حد رقم و بیرون از نیروی قلم ست یارب از تهذیب باطن و تزکیه نفس حرف زنم یا از گداختگی دل و دردمندی خاطر باز گویم و از تجرد و وارستگی طبع بیان کنم یا از انقطاع علائق شرح دهم حکایت ارم آرامگاه شاه عالم بادشاه انشمال مجلس موعظت و اجتماع بحلقه صحبت آنحضرت معمول داشته صورت قبول ملکہ در آئینه ضمیر خواجه عکس افگن نگشته و بر عکس جوابے یافته روزے بادشاه بلا اطلاع در مجلس مذاکره داخل شد و در حلقه ارادتمندان شامل گاہے گاہے همچنین میرفتے و بزانوے ادب نشسته فیض توجه میگرفتے شاه مرحوم روزے اندرون حلقه پاے راست کرد یا قدرے زانو را دراز خواست کرد خواجه فرمود این حرکت موافق داب مجلس فقرا نیست شاه عذر کرد که این طور جنبش پاے بسبب مرض و معذوری بود خواجه فرمود در چنین حالت تشریف آوردن چه ضرورے بود لبّا صاحب ورع و تقوی بوده است و تابع شریعت غرا در این کتاب خود هر بیانے را بآیات و حدیث مدلل می نماید و بلا مطابقت منقول بمعقول التفات نمیکند خود را محمدی خالص میگوید و بوسیلهٔ این لقب بر صوفیهٔ عصر خود امتیاز میجوید جائے گفته والحق در سفته

گر فهم کنی و گرنه فهمی بیشک * حق ست همان هرچه پیمبر فرمود * و از خدا تعالی اتباع کتاب و سنت را التجا کرده و باین الفاظ مناجات و دعا کرده خداوندا ما محمدیان که تابع رسول مقبول تو ایم و خود سر نیستیم ما را اعتماد بر فهمید خود نیست

تا مثل حکما هر چه نزد خویش بعقل ثابت شود بآن معتقد شود سازیم حاشا وکلا زیراکه مختار ما طریق اعتقاد و ایمان ست نه راه دلیل و برهان بنیاده
بر دید و شنید خویش نه تا مانند صوفیه آنچه بکشف باطنی خود مشهود گردد یا بالهام قلبی خویش شنیده شود همانرا محقق دانیم والا فلا چراکه مسلوک ما جاده
اتباع سنت ست نه روش وجدان و معرفت مسلک همه از دوستیان بدلیل کل من عند الله پسند میفرماید و از همه او ستیان پرهیز و احتراز هدایت
می نماید چنانچه خلاصه بعض عبارات آن عالی درجات اینست که عرفاے محققین اثبات وجود حق و نفی ما سوا نموده و این بے دینان ناهم
که وجود حق را چون وجود کلی طبعی می پندارند و اثبات وجود خلق و نفی وجود حق می نمایند و در پرده اقرار انکار دارند زنهار زنهار با این چنین
اشخاص صحبت نباید داشت و گریزان باید بود و تاثیرات و تصرفات ایشانرا از جمله استدراجات باید فهمید و دیگر جاے نوشته که اگرچه درین
کتاب همه جا اثبات توحید ست و نفی ما سوی که حاصل کلمهٔ لا اله الا الله ست اما بفضل الهی در هیچ مقام بطوریکه خلاف شریعت غرا باشد و
رافع حفظ مراتب گردد و پاس غیریت باعتبار نباید بیان نگشته بلکه شریعت را عین حقیقت گفته شد و حفظ مراتب را از لوازم شمرده و بسیار
جاے نوشته که عبد عبد ست و معبود معبود و ما للتراب و رب الارباب غرضکه خواجه درین دار فانی بعالم فقر با عزت و عظمت و صبر و شکر و قناعت و
توکل و رضا و تسلیم بعلم کامل و یقین واثق باتباع شریعت و پیروی ملت زندگانی کرده و بست و چهارم صفر سنه یکهزار و یکصد و نود و نه ۱۱۹۹ ازینجا
رحلت بملک جاودانی کرده و این واقعه طرفه و اتفاق عجیبه قابل صوابدید ست که این کتاب از وفات مصنف یکصد و یازده سال بعد که
همین تعداد واردات ست طبع گشته مطبوع خلائق گردید چون از حال تصنیف و فضائل مصنف آگاه گشتید پس سبب طبع گردیدن مطلع شوید
بگوش حقائق نیوش بشنوید که این کتاب در اشتیاق پیشکش گردیدن بیگم بیگمات جهان و بمطالعه در آمدن زبده خاتونان دوران از مسند خود
یعنی از سویداے دل مصنف که مثیل نقطه مرتبه عقل قدسی بود جدا شده پا بر دائره وجود نهاده و بشوق طبع و شغف دل پا از سر و سر از پا
نشناخته بسیر و سفر قوس نزولی رخت بسته و چها چها مصائب و شدائد سفر که بر داشته عمرے در عالم پراگندگی و ابتری مانده و مدتے کشاکش
شکنجه کشیده و سالها سال قید صندوق بر داشته و قرنها جلد و جسم آنرا کرم خورده و زمانے سیلابی و نمی عظام آن را سیم و بوسیده کرده
درین خلال احوال نواب نادر زاده بسر وقتش رسیده بغورش پرداخته اکنون این کتاب تو گوئی بمرتبه نقطه عقل انسانی فائز گردیده و بدستگیری
و رهنمائی آن خضر خجسته پے قدم بر نصف دائره قوس صعودی گذاشته و سیدم عروج و ارتقا گرفته اما وقتیکه بنظر اقدس اشرف بیگم صاحبه عالیه
خواهد رسید حالا بنقطه عقل قدسی موصول گشته و مقصودش حصول گشته نقطه بدایت بنهایت منطبق خواهد گردید الحمد لله علی ذلک العید
شائقان دانسته باشید که آن نواب زاده آزاده کیست و نامش چیست آن جوان صالحے صاحبدلے ثروت پناهے حاتم سخائے درویش سیرتے
سلیمان نسبتے مشهور زمن سید نور الحسن خلف الصدق نواب سید صدیق حسن خان مرحوم و مغفور طاب الله ثراه و جعل الجنة مثواه
که باوصف ثروت و امارت جاده نورد راه دشوار گذار سلوک گردیده و بسلیقے راه رفته بل از عنایت سبحان و فضل رحمن بسر منزل
مقصود رسیده اما چون غنچه بضبط روایح کوشیده و همچو گل گریبان ندریده و جمال کمال را از نظر خلائق باندیشه علائق پوشیده
از درون باش آشنا و از برون بیگانه وش ٭ اینچنین زیبا روش کم مے بود اندر جهان ٭ آرے عبا بعوض قبا پوشیدن
و بجائے شال ثمین ردا بر دوش افگندن خیلے آسان ست اما خرقه زیر قبا داشتن و در ته مسند بوریا گستردن کار مردان ست
هر چند که از تخمهٔ اصحاب جاه و جلال ست اما از نسل ارباب فضل و کمال ست پدر بزرگوارش عالم با عمل و فاضل اجل صدها تصنیف
داشته که از انبار آنها کتب خانه ها انباشته و این مصداق الولد سر لابیه نیز بسیار کتب و غیره در تصوف و سلوک نگاشته و بطبع در آورده

وتقسیم نموده با تصنیف دیگران اگرچه عمده باشد بطبع درآوردن و باشاعت آن اهتمام تمام بکار بردن آخر کار ای اولو الابصار چه خواهید گفت
بجز قدردانی علم و ایثار یا خاصه سروری و علامت بخت مندی و موجب کامگاری و باعث ناموری همانا این خاصیت از تاثیر تربیت
یافتگی و دست بجنگی فخر خواتین زمان و رشک خواتین دوران نواب شاهجهان بیگم صاحبه والیه عالیه کشور فرخ فال بهوپال صانها الله تعالی
عن التغیر والزوال بوده باشد که این سکندر شوکت نوشابه ثروت باصلاح و سداد پیراسته و از دانش و داد آراسته بتکمیل کمال انسانی رسیده است
و در تهذیب اخلاق و تحصیل فضائل از جنس حکمت و شجاعت و عفت و عدالت منتهی گردیده خود علم را دریا و مهر ارکان سنت عالمه و فاضله
همه دان مصنفه کتب بیشمار علاوه فرهنگ شش زبان ست لکهوکها درهم و دینار بل بجید و بیشمار در چهاپ کردن کتب خود بدولت و
دیگر مصنفان صرف نموده و برای اشاعت علم و دین آن کتابها را بشهر و شهر و ملک در ملک هم در عرب و هم در عجم تقسیم نموده
اگر از انواع افعال حمیده آن فخر خواتین سلف و اعمال برگزیده آن بشناسد بیگمات خلف بیان نمایم مجلدی جداگانه در اخلاق تالیف
نمایم اما گلی از گلستان و خرمای از نخلستان از شوق عبادتش و شغف همتش این ست که نوشابه با آن حشمت و ثروت یک صومعه
از سنگ رخام داشت آنجا عبادت میبود خود میگذشت که مولانا نظامی در سکندرنامه ذکرش آورده — یکی خانه دارد ز سنگ
رخام و شب آنجا رود ماه تنها خرام و اینجا مسجدی که از طلای خالص که نوشابه در خواب هم ندیده باشد خاص طرح انداخته و تعمیر ساخته
حضور پرنور خواهید دید الحال آن کتاب بشنوید که چگونه طبع گردیده و بمراد خود رسیده بهان نواب زاده سعادت اماده اصل نسخه
بمولوی عبد المجید که زبانش را یگانه و عصر را وحید ست فرستاده و حکم طبع نمودن داده این ستوده خصال کمر امتثال بر میان جان چست
کرده و سعی موفور در اهتمام طبع بکار برده و دقیقه از دقایق چاپ زدن فرو نگذاشته یعنی از قبیل عمدگی کاغذ و موزونی تقطیع و حاشیه
وسیع و درستی منقول عنه و صحت کتابت و وضاحت حروف و خوشنمائی خط و جلای قلم و فراخی بین السطور و سرخی عنوان و تقابل
جداول و روشنی مداد و خوش اسلوبی اهتمام و علامت افتتاح و نشان اختتام و امتیاز شرح و متن و تفریق عربی و فارسی وغیره
همه مراتب نگاهداشته حکایت تاریخ آنچه در مجلس خیال از خواص حواس شنیده ام بشما بیان میکنم۔

تاریخ

چون در مطبع انصاری این دفتر وحدت شد تیار — صاحب مطبع شد پی سالش از درویشی خواستگار
رفت بفکر و گشت مراقب کشف نمود و بعد ازین — گفت آن کامل — دایم باشی دل بیار و دست بکار

هله هان ای طالبان اگر اینچنین کتاب نایاب در عالم موجود ست شما را چه سود چشمه حیوان را هم درین عالم امکان وجود ست بلکه باوصاف [illegible]
اوصاف شنیدن آن و باز نه طلبیدن آن سرتاپا خجالت و حسرت کشیدن ست و سراسر زیان اکنون اگر کسی گوید که من بکجا جویم و چگونه
یابم گویم بیا و دلی من ترا نشان دهم بلکه همراه خود برم اینک چپله دروازه و این عمارت دلکش مکان مطبع انصاریست و این جوانمرد
که خلوت در انجمن کرده و از همه برکنار با همه در میان نشسته صاحب مطبع مولوی عبد المجید ست و این کتب مطبوعه است انبار در انبار بپرس و چندانکه
خواهی بردار اکنون که بمقصود رسیدی ترا اخیر باد گویم تو هم بطوریکه من میگویم دعا کن و سر این عاجز هزار بس دست بدار و داد ار بردار و بگو
ای شاهجهان تا کار جهان جمله چنان نیست که خواهند تو کارت بجهان جمله چنان باد که خواهی — آمین آمین آمین ثم آمین

صحت نامه علم الکتاب

صفحه	سطر	خطا	صواب	صفحه	سطر	خطا	صواب	صفحه	سطر	خطا	صواب	صفحه	سطر	خطا	صواب
۲	۱۶	من اصدق	ومن اصدق	۴۵	۲۷	ومطابق	ومطابق وموافق	۷۵	۲۵	درسوره فاتحه	درسوره فاتحة الکتاب	۱۲۰	۲۶	معدومیة	هنگام معدومیة
۳	۱۴	عبارت	عبارات	۵۰	۹	جامعیه	جامعیة	۷۶	۸	بار مصاحبة	بار مصاحبة	۱۲۱	۲۲	لطبف	لطیف
//	۲۰	وتحریر	تحریر	//	۱۹	تحریص	تحریض	//	۱۴	از رحمت	از رحمت	۱۲۲	۴	تحیر	تحیز
//	۲۴	والشهادات	والشاهدات	۵۱	۵	مثل مرتبه	مثل مرتبه	//	۲۰	الاسمائیة	والاسمائیة	۱۲۳	۱۴	کمالاغیرک	×
۴	۱۶	مقدمات اخری	مقدمة اخری	۵۵	۲۱	عروه	عروة	۷۸	۲	محبت	محبّت	//	۱۹	حق آمرتبه	حق آنمرتبه وسلم
//	۱۵	اطنات	اطناب	۵۶	۷	والوان	کہ الوان	//	//	وآنرا	آنرا				ودرقرار داشتن
//	۲۱	هرعلم	هریک علم	//	//	می باشد	می باشند	۷۸	۹	هذ لسحر	هذا لسحر				آن مرتبه
//	//	آن علم	آن در آن علم	۵۸	۲۷	کردوام	کرده ام	۸۰	۱	قراوة	قراءة	۱۲۶	۲۵	برای اصلاح	برای صلاح
//	//	این	علم این	۵۹	۲۱	زیرکه	زیراکه	//	۵	فان تعقل	×	۱۲۷	۱۵	هرجوش	وهرجوش
//	۲۵	اوهمه	ازهمه	//	۲۵	امرنهی	مرضی			جزئی بوجه کلی		۱۲۸	۹	ناطقه را ممتاز	ناطقه را که باعث امتیاز
۵	۲۷	سبادی	مبادی	۶۱	۲۲	بحکمة	بحکمه	۸۲	۴	اگرعلم	واگرعلم	۱۳۱	۴	بنادی	دنبادی
۶	۲۱	شهسوران	شهسواران	//	۲۳	آیاة	آیة	۸۹	۱۸	که	×	۱۳۲	۲۶	ظاهر	الظاهر
۱۳	۱۲	تحدید	تجدید	۶۴	۵	تاسکوه	ناسکوه	//	۱۹	درگذشته	گذشته	۱۳۳	۶	ان	آن
۱۶	۱۳	تحریص	تحریض	۶۲	۷	وبینهما	ومعناهما	۹۸	۴	کل	گل	۱۳۴	۲۶	التعدام	العدام
//	۲۷	محل	مخل	//	۲۴	لاتقابلها	لاتقابلها	//	۲۶	که معامله	معامله	۱۳۵	۳	اور	او
۱۸	۲۱	وباطن	وباعث	//	۲۶	علیه الشئ	علیه شئ	۱۰۰	۸	نورمن	من	۱۳۶	۱	میکنند	میکند
۲۰	۲۳	جزئیة	والجزئیة	//	//	علی الشئ	علی شئ	//	۱۷	للاقا	اطلاقا	۱۳۷	۷	خود	محو
۲۱	۳	نام	تام	۶۳	۷	احاطه	احاط	۱۰۱	۱۸	گذاشته	گذاشته اند	۱۴۰	۱۹	دعرثان	عرثان
//	۹	وضاحت	وصاحب	//	۱۵	اضافته	افاضته	۱۰۵	۲	بمفهوم	مفهوم	۱۴۳	۱۱	نیست	اینست
۳۸	۲۴	اشعاء	اشعار	//	۱۶	فی الصور	الصور	۱۱۴	۱	اویثنوبیة	یثنوبیة	//	۱۶	تحقق	تحقیق
۳۹	۳	وعلمی وعقلی	وعقلی وعلمی	۶۳	۱۹	تیسمیه	یسمیه	۱۱۵	۱۶	وآنیه همه	وهمه	۱۴۶	۲۱	رفته	رفته بود
۴۱	۵	دوم طریق	دوم	//	۲۰	جواد	جوادا					۱۴۷	۱۵	نمودواند	نموده اند
۴۲	۳	نام	تام	۷۴	۱۰	الیاس	الباس	۱۱۹	۱	الیم	عظیم	//	۲۷	الظرد	آنظرف چه
//	۲۰	نغمات	ونغمات	۷۵	۸	افضل	افضل	//	۲۳	همان وجود	همین وجود	۱۵۰	۴	وقصور	والقصور